# NARODNOOSLOBODILAČKA BORBA U DALMACIJI 1941-1945.

## ZBORNIK DOKUMENATA

KNJIGA

19

INSTITUT
ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE

BIBLIOTEKA ZBORNICI DOKUMENATA

KNJIGA 10

Redakcijski odbor

BRANIČA VINKO, CURIN MIROSLAV, JAMAN NADA, KUJUNDŽIC NEDJELJKO, KVESIĆ SIBE, SABOLIC VLADIMIR, TRGO FABIJAN, VlSlC VLASTA

Glavni urednik

BRANIČA VINKO

Odgovorni urednik

MIROSLAV CURIN

# NARODNOOSLOBODILAČKA BORBA U DALMACIJI 1941-1945.

## ZBORNIK DOKUMENATA

KNJIGA

10

SIJEČANJ—OŽUJAK 1944. GODINE

INSTITUT
ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE

SPLIT, 1986.

# RIJEČ UREDNIŠTVA

*U povodu 45. godišnjice ustanka naroda i narodnosti Jugoslavije Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije izdaje i ovu — desetu knjigu našeg zbornika dokumenata od planiranih 15 knjiga.*

*Ova deseta knjiga obuhvaća selekcioniranu gradu za period od 1. siječnja do 31. ožujka 1944. godine. U knjizi se nalazi ukupno 570 dokumenata, i to: 298 dokumenata organizacija narodnooslobodilačkog pokreta, 6 savezničkih, 142 njemačka, 61 ustaško-domobranskih i 62 četnička dokumenta.*

*Radi opsežnosti arhivskih jondova svih provenijencija nametnuo se Redakciji dodatan napor da izvrši izbor zaista bitnih dokumenata što nije nimalo lak posao pa je stoga i opseg izašao znatno veći od dosad objavljenih. Iz tih razloga Redakcija moli čitaoce da to uzmu u obzir.*

*Redakcija je s desetom knjigom ove edicije objavila ukupno 4482 dokumenta.*

*Redakcija*

# DOKUMENTI
# ORGANIZACIJA NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA

BROJ 1

## DIREKTIVA ŠTABA OSMOG KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE OD 1. SIJEČNJA 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA DEJSTVO NA PODRUČJU LIVNO—GLAMOČ I U SREDNJOJ I SJEVERNOJ DALMACIJI[1]

### D I R E K T I V A BR. 1

Štaba VIII korpusa N.O.V. Jugoslavije za 1. I. 1944. god.

S e k c i j a: Zadar, Novi Grad, Zirje, Šibenik, Knin, Split, Drvar, Livno, Jajce

Razmjer 1:100.000 jugoslavenske izvedbe.

**Stanje kod neprijatelja:** Prema posljednjim prikupljenim podacima, neprijatelj je napustio sjevernu Dalmaciju[2] zapadno od rijeke Krke, izuzev Zadar. Na tom sektoru ostala je mjestimično domaća banda[3] u dosadašnjim neprijateljskim garnizonima. Na liniji Knin—Otrić—Lapac neprijatelj je izvršio jaču koncentraciju,[4] koja nam brojčano nije poznata. Namjere te neprijateljske koncentracije također nam nisu poznate, ali se može pretpostaviti, ili odlazak u nekom pravcu ili nadiranje u pravcu sjevero-zapada prema Grahovu i Drvaru. U garnizonima Knin, Drniš, Split, Šibenik uobičajene neprijateljske snage, promjenljive jačine, koje također osiguravaju liniju Knin—Drniš—Split i Drniš—Sinj.[5] U Kosovu i okolini Knina nalaze se četničke bande popa Đujića. Snage neprijatelja u Muću i Sinju mijenjaju se, ali se uglavnom kreću do 500. One osiguravaju taj put i put

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/1-1, k. 517.

2, 4 i 5 Nijemci tada nisu napustili sjevernu Dalmaciju. U studenom 1943. god. 264. Pješadijska divizija smijenila je 114. lovačku diviziju koja je u prosincu sudjelovala u operaciji »Ziethen«. Po završetku ove operacije 114. lovačka divizija grupisana je na ilniji Knin—Otrić odakle je u prvoj polovici siječnja 1944. godine povučena u Italiju pravcem: Gračac—Gospić—Otočac—Senj—Novi—Rijeka. Opäirnije o tome vidi knj. Ö, dok. br. 107, napomenu 2 i dok. br. 223.

3 Odnosi se na četničke i ustaške jedinice.

Sinj—Livno. U Livnu je izvršena jača koncentracija neprijateljskih snaga, koje su pred dva dana došle od pravca Knina i Drniša.[6] Njihova namjera nije tačno poznata, ali se može pretpostaviti, da će pokušati sa prodorom u pravcu sjevera, linijom prema Kupresu ili Glamoču. Uglavnom se može očekivati, da će neprijatelj pokušati ofanzivno djelovati sa sektora Livno i sa linije Knin—Zrmanja—Srb. Osim ovih snaga neprijatelj drži na pomenutim linijama manja osiguranja, na pogodnim mjestima. Moral i borbenost kod neprijatelja nisu na dovoljnoj visini, što se najbolje vidi iz slabog nastupanja njihove pješadije ako nije potpomognuta sa motorizacijom i jačom vatrom teškog oružja. Prema dosadašnjem iskustvu uočava se da se neprijatelj uglavnom kreće cestama, sa motorizacijom, što vjerojatno proističe uslijed slabosti pješadije koja se ne može upotrijebiti za jače manevarske poduhvate. Sastav neprijateljskih jedinica po narodnosti je raznolik, tako da imade vojnika iz porobljenih zemalja, gdje je borbenost vrlo slaba.

**Opći zadatak:** Ofanzivno djelovanje naših jedinica u pravcu najosjetljivijih neprijateljskih linija i centara. Uništavanje četnika i ostale domaće bande i temeljito rušenje neprijateljskih saobraćajnih linija, što će biti naročito efikasno, s razloga što se neprijatelj kreće samo cestama.

Za izvršenje gornjega,

n a r e đ u j e m o :

**IX divizija sa dvije svoje brigade[7] i Glamočkim odredom**

ima za zadatak da u slučaju eventualnog neprijateljskog nadiranja linijom Livno—Glamoč, Glamoč—Mliništa, uporno brani taj pravac, primjenjujući uglavnom način energičnih bočnih udaraca.[8] Ovaj način borbe najlakše će ostvariti sa naslonom na padine planine Staretine. Ukoliko bi neprijateljska kolona bila manja, suprotstaviti joj se frontalno sa manjim snagama i kombinovati sa energičnim bočnim udarom sa težnjom, da se uništi. Svoje snage smjestiće prema već dobivenom telefonskom naređenju, s tim da osigura dobru izvidničku službu. U pogodnim momentima izvršiće, sa manjim odeljenjima, desetinama ili vodovima, snabdjevenim sa više automatskog oružja, demonstrativne noćne napade na neprijatelja u Livnu, radi uznemiravanja.

**6 Vidi knj. 9, dok. br. 374.**

**7 Odnosi se na Treću brigadu koja je po ovoj direktivi posjela položaje na pravcu Livno—Glamoč i Četvrtu brigadu koja se razmjestila u rajonu s. Halapić—s. Glavice—s. Sumnjaci sa zadatkom bočnog dejstva u slučaju neprijateljskog prodora na pravcu Livno——Glamoč—Mlinište. Vidi dok. br. 7, 8 i 295.**

**8 O dejstvima jedinica Devete divizije u pomenutom rajonu vidi Uok. br. 85 i 295.**

**XIX divizija sa svim svojim snagama[9] i grupom Sjeverno-dalmatinskih odreda[10]**

ima za zadatak, da aktivno dejstvuje na liniji Knin—Otrić—Srb, sa zapadne strane, s tim što će Kninski odred, sa oba bataljona prebaciti na sektor Plavno—Rastičevo, sa zadatkom dejstva na liniju Knin—Zrmanja, sa istočne strane i Knin—Golubić—Strmica sa zapadne strane, kao i onemogućavanje i uništavanje četnika na tom sektoru. Dejstvo na liniji Knin—Zrmanja—Srb izvršiće u vidu zasjeda i prepada sa težnjom uništenja neprijateljskih kolona, a u pogodnim slučajevima nastojati likvidirati po koje neprijateljsko uporište, naročito na označenoj liniji. Na ovoj liniji mora se razviti što veća aktivnost, da bi se ista izbacila iz prometa, tim više što će uslijed snježnih vijavica saobraćaj sa njome biti vrlo težak. Na sektoru sjeverne Dalmacije likvidirati sva četnička i banditska uporišta i prema istima biti nemilosrdan, naročito u onim mjestima odakle se napadalo na naše snage za vrijeme borbe sa okupatorom. Pristupiti što jačoj mobilizaciji radi popune brigada. Naročito posvetiti pažnju mobilizaciji sa sektora Bukovice i okolice Knina. Sve ljudstvo iz Odreda, preko 350 ljudi, prekomandovati u brigade. Ukoliko za to postoje objektivni uslovi prebaciti divizion od tri haubice kalibar 105 mm u sjevernu Dalmaciju i koristiti ga za razbijanje neprijateljskih uporišta na rijeci Krki, Skradinu i Roškom Slapu. Stalno prikupljati podatke sa sektora Promine, tj. istočno od Krke, kako bi u pogodnom momentu mogli izvršiti akciju u tome pravcu,[11] kombinirajući sa snagama koje bi dejstvovale sa istočne strane u pravcu linije Knin—Drniš. O mogućnostima izvršenja i samom načinu izvršenja ove akcije češće nas izvještavati, a naročito naglasiti kad nastupi povoljan momenat. Na otocima sjeverne Dalmacije ostaviti samo jedan bataljon od Odreda i staviti mu zadatak da ugrožava neprijateljske posade u Pašmanu i Ugljanu (Preko), a u povoljnom momentu treba pristupiti likvidaciji tih uporišta; drugi bataljon prebaciti na kopno i nastojati ga očeličiti u što češćim akcijama.

**XX divizija sa svojim snagama[12] i grupom srednjodalm. odreda[13]**

ima uglavnom zadatak dejstva sa istoka u pravcu linije Knin—Drniš i u pravcu linije Sinj—Muć—Drniš. Ukoliko je

**9 U sastavu ove divizije dejstvovale su Peta, Šesta i Sedma dalmatinska NO brigada.**

**10 Grupu sjevernodalmatinskih NOP odreda sačinjavali su: Kninski, Zadarski, Otočki i Sjevernodalmatinski NOP odred. Naredbom Štaba Osmog korpusa izvršena je u prvoj polovici siječnja 1944. god. reorganizacija Grupe. Zadarski i Otočki NOP odred tada su rasformirani, a ljudstvo raspoređeno u ostale jedinice Grupe i Devetnaeste divizije. Vidi dok. br. 17, 21 i 23.**

**11 Prodor na području Promine izvršile su jedinice Devetnaeste divizije 23. siječnja 1944. god. 1 pritom napale sela Oklaj, Mratovo i električnu centralu Manojlovac na Krki. Opširnije o tome vidi dok. br. 77, 78, 98 i 463.**

**12 U sastavu ove divizije dejstovale su: Osma, Deveta i Deseta dalmatinska NO brigada. Vidi dok. br. 10.**

**13 Grupu NOP odreda za srednju Dalmaciju sačinjavali su: Dinarski, Mosorski, Svilajsko-mosećki i Sibensko-trogirski NOP odred. Vidi dok. br. 40.**

ista oslobodila Vrliku, odnosno Cetinsku dolinu,[14] ovo će izvršiti na taj način, što će sa dvije brigade dejstvovati aktivno na pravcu Vrlika—Kijevo—Polača—Knin i nastojati da na tom pravcu likvidira neprijateljsko uporište Kijevo, s tim što će ga otsjeći od njegove baze i pritiskom bočnim kao i vatrom teškog oružja nastojati likvidirati.[15] Na desno krilo ovih dviju brigada, tj. prema Dinari, upotrebiće Dinarski odred sa zadatkom aktivnog dejstva linijom Podinarje prema Topolju i Vrpolju.*[6] Zaštitu Cetinske doline osigurati na liniji Runjevica (k. 515) i Goleta (k. 627). Sa trećom brigadom aktivno dejstvovati linijom Vrlika——Drniš i u slučaju neprijateljskog nadiranja braniti tu liniju. Sa odredom Mosorskim zatvoriti liniju Vrlika—Sinj i aktivno dejstvovati u tom pravcu i liniji Sinj—Livno u vidu prepada, demonstracija i zasjeda. Sa Mosećko-svilajskim odredom dejstvovati na liniju Sinj—Muć i prema Drnišu, na najpogodnijim mjestima i sa pogodnijih pravaca. Segetsko-marinski odred aktivno upotrebiti prema konkretnoj situaciji i iziskivanim potrebama. Težiti što upornijoj odbrani Cetinske doline koja je vrlo pogodna kao baza za operacije te divizije. Naročito prikupljati podatke na neprijateljskoj saobraćajnoj liniji Knin——Drniš, kao i ostalim linijama na tom sektoru i svaki povoljan momenat iskoristiti. Stajati u vezi sa XIX divizijom i nastojati iskoristiti situaciju koja bi eventualno nastala na tom sektoru operacijama XIX divizije na njezinom sektoru. Naročito ispoljiti aktivno dejstvo prema liniji Knin—Drniš sa zadatkom razbijanja četničkih uporišta.

**Grahovsko-peuljski odred**

zatvoriće i braniti pravac Knin—Grahovo na taj način, što će dva bataljona spustiti prema Strmici, povezujući se sa Kninskim odredom i dejstvujući prema Golubiću, a jedan bataljon zadržati kao rezervu kod Bosanskog Grahova. Obezbediti se patrolama prema Livnu.

**Način izvođenja akcija**

Pošto se neprijatelj u dosadašnjim svojim akcijama isključivo služio cestama, svaka će jedinica na svom sektoru poduzeti sve potrebne mjere sa kojima se neprijatelj služi i kojima bi se eventualno mogao poslužiti. Na svim cestama uništiti sve mostove, a gdje istih nema prekopavati sa velikim jamama na što više mjesta i preziđivati debelim zidovima. Ovome zadatku posvetiti naročitu pažnju i iskoristiti sve mogućnosti za pot-

14 Borbu za oslobođenje Cetinske doline započela je Devetnaesta divizija 22. prosinca 1943. god. O postignutim rezultatima vidi dok. br. 24.

15 Napad na Kijevo tada nije vršen.

. O dejstvlma ovog odreda od 15, prosinca 1943. do 14. siječnja 1944. god. vidi dok.

puno uništenje svih puteva. Divizije će poduzeti sve potrebne mjere da u svojim tehničkim radionicama uzmognu praviti nagazne mine, koje će postavljati na pogodnim mjestima na neprijateljskim saobraćajnim linijama; XIX divizija neka se obrati Glavnom štabu za nagazne mine. Nagazne mine pokazale su se najuspješnije, naročito protiv težih neprijateljskih tenkova. Da bi se neprijatelju oduzela inicijativa iz ruku i da mi preuzmemo čvrsto inicijativu u svoje ruke, potrebno je što jače aktivizirati sve naše snage na određenim sektorima. Ne smije se dozvoliti pasivno držanje jedinica na pojedinim položajima. Naročito treba nastojati očeličiti mlade jedinice uvodeći ih postepeno u sve jače borbe. Kod jedinica razviti što jaču upornost pri odbrani i što jači ofanzivni polet u napadu. Neprijatelju se ne postavljati frontalno nego ga uvijek nastojati osjetljiv na bokove i da se ovakvim udarima. Treba imati u vidu, da je neprijatelj vrlo osjetljiv na bokove i da se ovakvim udarima najlakše razbija. Naročito pažnju posvetiti razbijanju četničkih uporišta nanoseći im što jače gubitke i politički iskorištavajući svako kolebanje u njihovim redovima. Teško i protukolsko oruđe treba što više iskorištavati u borbi protiv neprijatelja.

**Znaci raspoznavanja**

Svaka divizija izdaće sama znakove raspoznavanja za podređene jedinice.

**Veza**

Sve jedinice ostvariće vezu sa ovim Štabom putem radiostanice i putem redovnih dnevnih izvještaja. Za svaku akciju poslati odmah kratak izvještaj, koji treba da sadrži sve potrebne podatke i što prije operativni izvještaj (relacija), a najdalje u roku od tri dana od dana završetka akcije. Jedinice će se također povezati međusobno na najpogodnijim mjestima radi kombiniranja akcija.

**Ishrana**

Sve jedinice organizirati će ishranu sa svoga sektora ili će vršiti ishranu na dosadašnji način. Napominjemo da se pitanju ishrane treba posvetiti naročita pažnja, da bi se borci održali u potrebnoj kondiciji za veće napore.

**Mjesto štabova**

Štab Korpusa ostaje do daljnjega na istom mjestu. Štabovi divizija izvjestiće nas o svom smještaju.

**Napomena**

Štabovi divizija i Štab Grahovsko-peuljskog odreda potvrdiće primitak ove direktive. Izvršenju ove direktive sve jedinice pristupiće odmah po primitku.[17]

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar
*Kukoč Ivo,* v. r.

Komandant, p. pukovnik
V.[18] *Ćetković, v. r.*

(M. P.)

BROJ 2

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 1. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O PREKIDANJU KANALA ZA ODRŽAVANJE VEZE KOPNO—OTOCI, KOD MARINE, SEGETA I VINIŠCA OD STRANE NEPRIJATELJA[1]

S T A B
XX. DALM. DIVIZIJE N.O.V.J.
1. januara 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

P o l o ž a j

Prema najnovijim obavještenjima i podacima koja smo dobili od naših jedinica koje su sprovodile ranjenike ka moru i od komandanta Splitskog Područja druga Dade,[2] neprijatelj je prekinuo ponovo kanal sa otocima i to na sledeći način: duž morske obale pored Marine, Segeta, Vinišća i Vrpolja u zadnje vrijeme poseo je položaje i u Sevidu sa 500 vojnika; 2 topa i 4 teška bacača. Manje snage drži u Rogoznici i Primoštenu.[3] U Mučkoj kotlini neprijatelj drži garnizone u Muću jačine 60 vojnika i u Ramljanima oko 210 vojnika. Po danu saobraćaju i za obezbeđenje ceste drže položaje u Vrbi i na Gradini, ponekad izašalju patrole i na sam Movran.

**17 Vidi dok. br. 8, 10, 38, 40 i 85.**

**18 Vlado**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. Dr. 2-1/1, k. 517 A.**

**2 Nikola Arafiić-Đada**

**3 Dijelovi 284. pjeäadijske divizije. Vidi dok. br. 306 i 307.**

U vezi ovakve situacije nisu se mogli prebaciti na otoke ni avijatičari sa drugom Augustinčićem[4] koji su pre nekoliko dana krenuli sa ovog sektora. Oni se sada zadržavaju u Bristivici.

U vezi ovoga izveštavamo da se ne mogu za sada probijati nikakvi delovi prema otocima i da se ne šalju ranjenici i bolesnici dok se ovaj kanal ne otvori o čemu ćemo izvjesti ti naknadno.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkom: *Živko Živković,* v. r.

Načelnik — p-pukovnik: *Biočić,*[6] v. r.

Komandant — p-pukovnik: *Vel.* M. Knežević,* v. r.

BROJ 3

## IZVESTAJ MILOŠA ŽANKA IZ BARIJA OD 1. SIJEČNJA 1944. GODINE OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O PRISTIZANJU ZBJEGA SA VISA U SANTA MARIA DI LEUCA — ITALIJA»

Dragi drugovi,

Jučer 31. XII sam stigao u Bari. Zbjeg[2] se je po putu prilično napatio od mora i zime. U Bari-u sam — nakon otpremanja zbjega u Brindizi — otišao do delegacije i upoznao ih sa svrhom dolaska. Tu sam našao i druga

**4 Ante**

**5 Frane**

**6 Velimir**

**1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/154.**

**2 U toku studenog i prosinca 1943. godine njemačke jedinice su poduzele niz operacija i manjih akcija radi uništenja jedinica NOVJ i zaposjedanja dalmatinske obale i otoka (vidi knj. 9, dok. br. 6, napomenu 6, dok. br. 16, napomenu 2 i 3, dok. br. 22, napomenu 4, dok. br. 71, napomenu 2 i dok. br. 163, napomenu 3). Usput je neprijatelj palio sela, pljačkao i ubijao neboračko stanovništvo. Pred tom najezdom narod je napuštao svoje domove i povlačio se zajedno sa jedinicama NOVJ na otoke. Oblasni komitet KPH za Dalmaciju i Okružni komitet KPH za srednjedalmatinsko otočje odmah su poduzeli mjere za zbrinjavanje mnogobrojnih pristiglih izbjeglica a 22. prosinca 1943. Vrboskoj na Hvaru je u tu svrhu formirana i posebna komisija — odbor. Delegat Centralnog komiteta KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju Svetislav Stefanović-Cećo obavijestio je 23. prosinca Centralni komitet KPJ i Vrhovni štab NOV i POJ, da na otocima ima 10.000 izbjeglica 1 da se s Korčule očekuje još 5000 izbjeglica.**

Vlatka[8] i Miloja,[4] koji su došli iz Kaira, a vjerojatno će skočiti i do Visa. Poduzeo sam već prve korake u pogledu zbjega i svega što je s njim u vezi. Još vam ne mogu dati definitivna obavještenja o tome kako će biti rješena sva pitanja radi kojih sam došao, zasada samo ovo:

Saveznici će svakog dana prebaciti sa Visa po 1.000 ljudi. Više zbog preopterećenosti — kako oni kažu — nisu za sada u stanju.

Svi naši brodovi iz Italije krenuli su za Vis, ali sporo će stizati radi nevremena.

Naše prve izbjeglice sada idu u logore u Brindizi (selo Tuturano). Tu je neka vrst prihvatnog logora gdje ih se preobuče, nahrani, desinfekcira i zatim otprema u Santa Maria di Leuca (to je na rtu talij. poluotoka »Na peti«). Tu je definitivni logor.

Zasad smo ipak postigli autonomiju zbjega, to jest priznali su naš odbor koji istupa u ime zbjega. Taj odbor još nismo definitivno formirali, jer još nisu svi predviđeni odbornici se sakupili. Englezi zasad priznaju Beškera[5] i Paulu Zon, a priznat će i odbor u cijelosti.®

Što se tiče broja izbjeglica, to iako se je htjelo ograničiti, zasad ne dolazi u obzir. Vi šaljite što možete i što se nalazi u opasnosti ne gledajući na broj, ali imajte u vidu da nije baš ugodno putovanje, nego naprotiv izbjeglice se dosta napate po moru i prebacivanju na kopno. Nemojte naročito popularizirati evakuaciju u Italiju, ali s druge strane nemojte ni ograničavati ukoliko prijeti realna opasnost. Lako ćemo mi ovdje za slučaj potrebe naći mjesta za narod radije nego da Nijemci kolju.

Zasada su svi u Italiji i još će moći nekoliko hiljada ostati. Međutim, ukoliko bi bio već broj — a taj ću ustanoviti naknadno na sastanku sa

**Ujedno je obavijestio da postoji mogućnost prebacivanja izbjeglica u Italiju te moli za savjet. Vrhovni štab je Vojnoj misiji NOVJ pri savezničkoj Vrhovnoj komandi za Sredozemlje već 24. prosinca naredio da pregovorima osigura prihvat i smještaj jugoslavenskih izbjeglica na oslobođenom teritoriju južne Italije. Pošto je problem načelno riješen, naređeno je Operativnom štabu za obranu otoka, tada još u Hvaru, da organizira prihvat i zbrinjavanje izbjeglica. Stab Mornarice NOVJ uputio je 28. prosinca 1943. godine radiogram Delegaciji NOVJ u Bari da pošalje odmah sve naše parobrode u Komižu radi evakuacije zbjega. Do dolaska brodova, Oblasni narodnoooslobodilačlci odbor za Dalmaciju preuzeo je sve organizacione pripreme za prihvat i otpremu zbjegova. Pod rukovodstvom tajnika Oblasnog NOO-a za Dalmaciju dra Miloša Žanka obrazovana je u Visu posebna komisija — odbor, koja je 29. prosinca krenula sa Visa u Bari radi sređivanja svih pitanja za prihvat i smještaj zbjegova. Sutradan 30. prosinca sa dva naša broda i jednim engleskim ratnim brodom u Bari je krenula i prva grupa od 2.600 izbjeglica.**

**Do 5. siječnja 1944. godine na otoku Visu bilo je prikupljeno ukupno 10.620 izbjeglica s poluotoka Pelješca i Makarskog primorja, otoka Brača, Hvara, Šolte i Korčule, iz Splita i kotara Omiš. Skoro jednodobno organizirani su i drugi logori zbjegova na Kornatima, Dugom otoku i Zirju. Na dogovorenim točkama obale 1 otoka grupe izbjeglica su u dogovoreno vrijeme očekivale brodove, koji bi ih najčešće noću i pri slabim meteorološkim uvjetima prevozili na slobodni otok Vis i dalje u južnu Italiju i Egipat — El Shatt. Opširnije o jugoslavenskom zbjegu vidi Dr Veseljko Huljić: Vis 1941—1945, str. 294—299, Institut za historiju radničkog pokreta Dalmacije Split, 1979. Sime Vlasanović: Zbjeg iz sjeverne Dalmacije, Zbornik IHRP Dalmacije, knj. 4, str. 977—987.**

**3 i 10 Velebit, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.**

**4 i 11 Milojević, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.**

**5 Zvonko**

**6 Centralni odbor zbjega u Italiji sačinjavali su početkom siječnja 1944: Ružica Markotić, Ivo Markić, dr Milivoj Visković, Mate Barbić, Zvonko Bešker, Ante Tutić, Paula Zon i Ivo Jurlina-Vinov. Kada je krajem siječnja jedan dio zbjega otišao iz Italije u Egipat, s njim odlazi i veći dio Centralnog odbora zbjega. Nakon toga formiraju se posebni centralni odbori za zbjeg u Italiji 1 za zbjeg u Egiptu. I jedan i drugi, međutim, bili su za svoj rad odgovorni direktno Oblasnom NOO-u Dalmacije.**

generalom Miles-om,[7] — vjerojatno će se suvišak slati u Afriku. U tom slučaju nastojati ćemo da pođu u Egipat kao najpogodniji. Drug Vlatko i Miloje kažu da stvarno u Italiji, zbog velikog broja vojske, neće se moći sve smjestiti, ako ih bude prešlo desetak hiljada.

Naši drugovi već su se počeli snalaziti, doktor Fisković se naročito ističe radom, požrtvovnošću. Naši izbjeglice stoje dobro, a naročito čim se snađu i smjeste.

Dobiju svi odijelo, deke i obilato hrane. Međutim, sad će trebati organizovati ostale grane života.

Ja sam tek stigao i vrijeme zasad iskoristio za sastanak sa Makiedom,[8] Mirkom,[9] Vlatkom[10] i Milojem'[11] da ih upoznam sa pitanjima zbjega. Nakon sastanka s njima otišao sam u Monopoli u Bazu i održao tamo sastanak sa polit. kom. i zamj. polit. kom. baze. Partijski rad i život je vrlo slab. »Brod«[12] je tek preuzeo funkciju zamj. pol. komesara. Ima mali broj partijaca oko 14, a na 34 broda oko 22. Međutim baza i brodovi imaju oko 550 ljudi.

Osjeća se hitno potreba uspostavljanja i funkcioniranja part, orgazacija. Upoznao sam drugove sa načinom rada Partije u tim uslovima. Međutim, stvar se komplicira u vezi sa brodovima u bazi. Njih ima 34 sa posadom oko 400 ljudi. Oni su partijski povezani i odgovorni partijskoj organizaciji pri Štabu Mornarice i dosad nemaju nikakve veze partijske sa bazom, iako se život i rad tih brodova i posada stvarno odvija u bazi. To dovodi dotle da zamj. pol. kom. Štaba mornarice samo formalno rukovodi.

To će pitanje trebati rješiti, a ja sam zasad zamj. pol. komesara dao upute da on redovno saziva sve pol. komesare sa svih brodova u bazi i da skupa s njima pretresa sva pitanja u vezi života i rada posade tih brodova koje stvarno rade i žive najviše u bazi.

Iz tehničkih razloga pravac puta kao i ostale upute za put na tim brodovima izdaju Englezi. Time se stvara dojam kod posade, a naročito kapetana kao da Eeglezi stvarno upravljaju i da oni nemaju ništa sa bazom. A kod kapetana i posada tim u vezi javlja se tendenca odvajanja od štaba baze. Da bi se ta tendenca uklonila kazao sam drugovima iz štaba Baze da komandant ili pol. kom. baze redovno prije i poslije putovanja pozovu kapetane brodova na sastanak i izdaju im direktive, kao i da traže izvještaje o putu. To će podignuti autoritet naše baze a imajući u vidu da je za nas saobraćaj važno pitanje ne samo danas, već i ubuduće i da je stoga potrebno imati i jako partijsko uporište među saobraćajnim

**7 Za pomaganje pokreta otpora u balkanskim zemljama Britanci su formirali Jedinicu 133 (Force 133), kojoj se glavni štab nalazio u Kairu. Ona je bila podređena Stabu savezničkih snaga (A.F.H.Q.), a bila je istodobno i vojna i politička organizacija koja je zastupala britansku vladu u kontaktu sa snagama pokreta otpora u balkanskim zemljama. Glavni štab u Kairu imao je svoj istureni dio u Bariju, na čijem se čelu nalazio komandant Jedinice 133, brigadir Mills; njegov je glavni zadatak bio održavanje veze s partizanima u Jugoslaviji.**

**8 Dr Sergije, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.**

**9 Sardelić, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.**

**12 Ivan Rakulić-Brod**

osobljem — sve to nalaže da se posveti veća, daleko veća pažnja radu partije u bazi i na brodovima baze, gdje sada ima oko 550 ljudi. To traži stvaranje partijskog rukovodstva za sve naše ljude u Italiji.

* * *

Ja ću sutra poći da posjetim logore i da im pomognem pri organizovanju kako uprave logora, tako i USAOH-a, AFŽ i Partije. Postoji **mogućnost za** izdavanje lista i o tome ćemo razgovarati čim dovršimo **smještanje.** Sporo ide rad, jer je delegacija, Bari, Monopoli, Brindizi itd. vrlo daleko jedni od drugih.

Odavde su poslata 2 velika kamiona za Vis. Ukoliko je još potrebno neka se javi delegaciji.

Ako prof. Petnički nema pametnijeg posla, neka odmah dođe za tumača u našu delegaciju. Isto tako Makiedo i Mirko traže da im uputite profesora Svetu Brkića iz Splita koji je bio kod N.O.O. Hvar nastavnik u školi.

Vickova[13] i Markova[14] obitelj bili su svršili u logor u Brindizi, jer su ih Englezi strpali i poslali. Međutim, poslali smo po njih i već večeras imaju biti u Monopoli kod dr. Smodlake.[15] Inače su dobro.

Javite ako slučajno namjeravate ostati na Visu i izdavati »SI. Dalmaciju«,[16] jer bi trebalo izvući iz logora tipografe Kuzmića i Izidora.

Ako budete izdavali »SI. Dalmaciju« na savezničkom papiru upozorite Bunka[17] i Hercega[18] da su taj papir **zajednički** darovali firma P.W.E. (Political War Excentiv) i P.W.B. (Psihologu War Bureau) američka firma.

Ja ću što skorije natrag. Nadam se između 10. i 15. januara. Ovo Su prvi utisci,[19] jer sam tek jedan dan ovdje.

S. F. — ***S. N.***

Svih vas pozdravlja

***Miloš Žanko,*** v. r.

ì—l 1944.

Izvještaj br. 1.

**13 i 14 Vjerojatno Vicka Krstulovića i Drage Gizdića.**
**15 Josip, povjerenik Nacionalnog komiteta za vanjske poslove.**
**16 »Slobodna Dalmacija«, glasilo JNOF-a za Dalmaciju.**
**17 Nikola Sekulić-Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**•a Serif Sehović-Herceg, član Agitpropa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**I» Detaljnije o zbjegu vidi joä dok. br. 11, 15, 26, 31 i 42.**

BROJ 4

## IZVJEŠTAJ ŠTABA MOSORSKOG NOP ODREDA OD 1. SIJEČNJA 1944. ŠTABU GRUPE SREDNJEDALMATINSKIH ODREDA O DEJSTVU U VREMENU OD 6. DO 31. PROSINCA 1943. GODINE'

S t a b
Mosorskog Odreda Grupe
Srednje Dalmat. Odreda
1. I. 44

Štabu Grupe Srednje Dalmatinskih Odreda

P o l o ž a j

Dostavljamo vam operativni izvještaj, za vrijeme od dolaska sa otoka pa do danas.[2]

Dne 6. XII. 43 iskrcao se je Mosorski Odred kod Starog Trogira na kopno i tokom dana stigao u Bristivicu.

Dne 7. XII. 43 pokreta Odreda od Bristivice do Sratoka.

Dne 8. XII. 43 pokret od Sratoka do Brštanova.

Dne 9. XII. 43 snage Odreda na odmoru u Brštanovu.

Dne 10. XII. 43 snage Odreda na položaju: jedan bat. prema Gizdavcu, jedan u Donjem Ogorju, a treći kao rezerva u Brštanovu.

Dne 11. XII. 43 bataljoni na istim položajima.

Dne 12. XII. 43 bataljoni na položajima bez ikakvih promjena.

Dne 13. XII. 43 Odred na zasjedi Postinje—Vrba—Gradina.

Dne 14. XII. 43 bataljoni na prijašnjim položajima.

Dne 15. XII. 43 I. bataljon vodio je borbu oko Gizdavca, neprijateljski gubici 10 mrtvih 13 ranjenih. Naši gubici 2 mrtva 1 ranjen.[3]

Dne 16. XII. 43 naš III. bataljon vodio je borbu oko Gizdavca. Taj dan naši gubitci iznose 2 lakše ranjena, dok je neprijatelj imao 10 ranjenih i mrtvih.[4]

Dne 17. XII. 43 Odred na položaju na cesti Vrba—Donje Ogorje——Donji Muslimi. Taj dan prošao je bez borbe.

Dne 18. XII. 43 Bataljoni na istim položajima. III. bataljon vodio je borbu na Vrbi sa pratnjom neprijateljskih kamiona koji su vraćeni prema Drnišu.[5]

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju, zaplijenio neprijatelj). Snimak originala u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, NAV-N-T-314, film 560/613-614.**

**2 O prebacivanju Mosorskog NOP odreda 17. studenog 1943. na otoke vidi knj. 9, dok. br. 90 i 105.**

**3 i 4. Vidi knj. 9, dok. br. 328 i 329.**

**5 Vidi knj. 9, dok. br. 375.**

Dne 19. XII. 43 I. bataljon na položaju u Zelovu, a drugi i treći bataljon vode toga dana borbu na cesti Muć—Vrba. Neprijateljske snage iznosile su sa kasnije stiglim pojačanjima oko 400 ljudi. Neprijatelj je toga dana odbačen sa gubitcima. Zarobljen je jedan njemački podoficir, koji je nakon saslušanja strijeljan.[8]

Dne 20. XII. 43 Neprijatelj pokušava sa jačim snagama motorizacijom od 120 kamiona da pređe preko Vrbe i Muća za Sinj ili Split, međutim r.iu to ne uspjeva jer ga je spriječio III. bataljon, koji je dva kamiona oštetio, a ostali su vraćeni osim 30 kamiona koji su se probili greškom II. bataljona.[7]

Dne 21. XII. 43 Nastavlja se borba na Vrbi—Gradini i više Muća.[8] U borbama koje su vođene u poslednja četiri dana na tom sektoru naši gubitci iznosili su tri mrtva 6 ranjenih i tri nestala. Gubitci neprijatelja po dobivenim podacima od štabova bataljona i obavještajne službe iznosili su za ta četiri dana oko 100 mrtvih i ranjenih, među kojima je bio i jedan viši oficir i tri podoficira.

Dne 22. XII. 43 naš odred dobio je zadatak da pođe na akciju likvidiranja neprijateljskih snaga u Gornjoj i Donjoj Maovici. Akcija je počela istog dana u veče u 6 sati. Borba se je vodila čitavu noć.[9]

Dne 23. XII. 43 produžava se borba. Naše snage izbacuju neprijatelja iz Maovice i zauzimaju Vrliku oko 8 sati u jutro.[10] U toj akciji zaplijenjen je jedan puško-mitraljez i 10 pušaka vojnih i lovačkih. Od zaplijenjene hrane iskoristili smo jedino stoku (250 ovaca i koza i 10 volova), dok smo ostavili oko 15 kvintala hrane koju nismo mogli prenijeti radi pomanjkanja konja i nadiranja neprijatelja. Istoga dana morali smo se povući jer nismo imali veze sa VIII. brigadom, pa je to neprijatelj iskoristio. Naši gubitci u toj akciji iznosili su 1 mrtvi, 1 ranjeni, i 8 nestalih. Gubitci neprijatelja nisu nam poznati.

Dne 24. XII. 43 bataljoni na položaju Buzov—Pasci, te Maovičke Razvale.

Dne 25. XII. 43 Odred se vraća u Pribude i Milešine.

Dne 26. XII. 43 Odred ponovno dobiva zadatak da pođe na akciju za likvidiranje neprijateljskih snaga u Maovicama i postavljanje zasjede na cesti Drniš—Vrlika.[11] Akcija je otpočela istoga dana u 13 sati i 30 min. Čim je zasjeda postavljena naišao je jedan četnički kamion u kojem je bilo 5—6 kvintala razne hrane. Kamion je zapaljen i hrana je zaplijenjena. Tri četnika od pratnje kamiona su ubijena.

Dne 27. XII. 43 I. bataljon drži zasjedu na cesti Drniš—Vrlika. II. bataljon drži položaj na Orlovači dok III. bataljon vodi borbu na Kunići i Kuku.[12] Taj dan neprijatelj je imao 10 mrtvih i ranjenih dok je jedan lakše ranjen. Zaplijenjeno je istog dana oko 100 komada sitne stoke.

Dana 28. XII. 43 I. bataljon vodi borbu na Maglaju prema Drnišu, a ostali bataljoni su na istim položajima. Neprijatelj koji je nadirao od

**6 1 7 Vidi knj. 9, dok. br. 331, 336 i 343.**
**8 Vidi knj. 9, dok. br. 346.**
**9 Vidi knj. 9, dok. br. 360, 365 1 372.**
**10, 11 i 12 Vidi knj. 9, dok. br. 176** i **422.**

Drniša prema Vrlici u jačini od 200 ljudi bio je odbijen uz gubitke oko 20 ranjenih i mrtvih.

Dne 29. XII. 43 I. bataljon vodi borbu na Orlovači dok je II. bataljon bio na položaju Pasci, a treći bataljon prebačen je u Pribude. Neprijatelj toga dana imao je deset mrtvih ili ranjenih, dok je naš jedan lakše ranjen.

Dne 30. XII. 43 I. bataljon na položaju Svilaja, treći u Donje Ogorje, dočim II. bataljon vodi borbu više Kamenskog sa žitničkom brigadom (četničkom), koju je uspjeo natjerati u paničan bijeg i raniti tri četnika.

Dne 31. XII. 43 Bataljoni su smješteni u Pribudama, Milešini i Donjem Ogorju.

Prema dobivenim podatcima neprijatelju je izbačen iz stroja 181 vojnik.

Naši gubitci iznose: 6 mrtvih, 12 ranjenih, 11 nestalih.

U akcijama zaplijenjeno je oko 350 glava sitne stoke i 10 volova. Za vrijeme borbe na Vrbi zaplijenjene su [. ..] puške, a sa mrtvih neprijatelja skinuta su dva odijela. Neprijatelju je oduzeto oko 400 metaka.

U svim ovim borbama naročito se je istakao III. bataljon ovoga odreda, na čelu sa komandantom bataljona Markom Križanom.

Organizaciono stanje ovoga odreda: komandni kadar je uglavnom popunjen osim što u I. bataljonu manjka jedan komesar čete i u III. jedan komandir. Od toga komandnoga kadra imade ih koji ne zadovoljavaju. Dobro bi bilo kad bi se moglo popuniti komandni kadar iz redova naših oficira koji su svršili kurseve.

U koliko izvještaj nije potpun, napomenite nam manjkavost, da bi u buduće mogli slati potpune izvještaje. Ovaj puta bataljoni nisu na vrijeme podnijeli izvještaje.

S. *F.* — *S. N.*

Politički komesar:
R.[13] *Kokić,* v. r.

Komandant, kapetan:
*Garača Niko,* v. r.

BROJ 5

## IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 2. SIJEČNJA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O NAPADU NA NEPRIJATELJSKI BROD »MOSOR«[1]

STAB III POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA
2. I. 1944. g.

**STABU MORNARICE N.O.V.J.**

NB »-Jadran« i »Napredak«, pošto su konvojirane brodove kod otoka Oliba predali NB II. sektora, vratili su se u Telašćicu, s time da sačekaju prazne brodove na povratku iz II. sektora i doprate ih prema jugu. Iskorištavajući njihovu prisutnost, obzirom na dosta živ neprijateljski saobraćaj, naređeno im je od strane ovog sektora da vrše patroliranje u cilju ometanja saobraćaja. NB »Napredak« nije mogao da izvrši zadatak jer mu je nastao kvar na sisaljki motora, tako da može voziti samo sa najmanjom brzinom i za kraće vrijeme.

31. decembra oko 1200 sati obaviješten je NB »Jadran« da se je na istočnoj obali otoka Ista nasukao biv. jugoslovenski minopolagač »Mosor«,[2] te da se posada iskrcala i utvrdila u školi u mjestu. »Jadran« je odmah isplovio i upućeno je jedno naoružano odjeljenje sa broda, koje je opkolilo školu i pozvalo posadu minopolagača na predaju. **U** školi se je nalazilo 24 njemačka i 5 hrvatskih mornara, koji su se nakon kraćeg odbijanja na predaju ipak predali. Oni su razoružani i pregledani, te smješteni na brod, nakon čega je uplovljeno u Luku na Dugom Otoku i izviješteno. Pristupilo se saslušanju iz kojeg se saznalo da su Nijemci bili ranije ukrcani na naoružanim penišama koje su bile napadnute i potopljene kod Omiša, te su preko Splita upućeni za Šibenik. **U** Šibeniku je odjeljenje hrvatske mornarice dobilo naređenje da osposobi brod »Mosor« i ukrca 5 članova posade (uglavnom mašiniste), te da isplovi do Zadra i naprijed za Trst, gdje su se Nijemci trebali iskrcati. Na visini otoka Ista navodno im je ponestalo kotlovne vode i bili su prisiljeni sidriti, ali je sidro uslijed nevremena popustilo i brod se nasukao. Obzirom na nestalnu situaciju i potrebu što temeljitijeg ispitivanja, te pošto je istom prilikom zaplijenjena i njihova pošta, upućen je 1. januara NB »Jadran« sa zarobljenicima za Hvar. NB »Napredak« bio je određen da pristupi demontiranju topa sa »Mosora«, ali radi kvara na sisaljkama motora nije mogao pristupiti akciji. Nastojat će se čim prije pronaći jedno drugo sredstvo (brod), iako nenaoružan, da se demontiranje izvrši.

30. 12. između otoka Rivnja i Sestrunja naletio je na minu jedan neprijateljski trgovački brod oko 4000 tona. Mina je eksplodirala kod

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/1-3, k. 2064.**

pramčanog magazina i oštetila brod. On je bio prisiljen da se nasuče na zapadnoj obali otoka Rivnja. Tu se još do danas nalazi. Kvarova na mašini izgleda da nema jer su mu kotlovi potpaljeni i posada broda se nalazi na njemu. Bilo je predviđeno da se i na nj uputi jedan naoružani brod, ali pošto ga nemamo, a neprijatelj je naoružan topovima, to i ova akcija za sada se ne može izvršiti. Nastojat će se poduzeti potrebno (ukoliko bude na vrijeme) kad se NB »Kornat« povrati sa svoje misije sa sjevera.

Ovom prilikom ponovo ukazujemo na bezuslovnu potrebu da se na ovom sektoru nalaze barem dva naoružana broda, ispravna i sa dovoljnim naoružanjem (top i teški mitraljez). Sa »Dalmacije«[3] uspjelo je skinuti jedan top od 47 mm, te će se u najskorije vrijeme uputiti brod »Miran« da bi mu se top montirao i opremio sa municijom; tom prilikom molimo da bi se brodski motor doveo u red i izvršilo utvrđivanje broda. Do dolaska »Mirana« natrag u ovaj sektor molimo ponovno da bi se u sektor poslala dva naoružana broda, jer mogućnosti za akciju su vrlo povoljne i kako se vidi, iskorištavajući momentalnu prisutnost naoružanih brodova, dolazi se do uspjeha.

Politkomesar:
*A,*[4] *Sorić,* v. r.

Komandant:
*M.*[5] *Ikica,* v. r.

(M. P.)

BROJ 6

## RATNI IZVJEŠTAJ ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 2. SIJEČNJA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O PREBACIVANJU VOJSKE I ZBJEGA IZ HVARA NA VIS'

ŠTAB IV POM.-OBAL. SEKTORA
Br. službeno
2. januara 1944
Položaj

Ratni izvještaj.

ŠTABU MORNARICE

1) Nikakovo neprijateljsko dejstvo.

2) NB6: sjeverni Jadran. NB7 i NB1 na raspolaganju majoru Đoki[2] za konvojisanje. NB8: sjeverni Jadran. NB9 u specijalnoj misiji za zam.

**3 O potapanju ovog broda vidi dok. br. 354, napomenu 11 i knj. 9, dok. br. 92 i 183 — depeša br. S68.**

**< Ante**

**5 Mladen**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB. reg. br. 4-1/3, k. 2064.**

**2 Savićević**

**politkomesara** ovog Sektora.[8] NBIO na zadatak u Korčulu sa komandantom V **Sektora,** nije **se** još vratio. NB2 prevozio vojsku[4] na **Hvar i** Vis, jutros uplovio u Hvar. »Jadran« vratio se sa 28 zarobljenika Njemaca **i** [mornara N.D.H.], sa područja III Sektora.[5]

3) Tokom noći iz Hvara prebačeno je na Vis sa 16 brodova 800 boraca (dijelovi Prekomorske[6] i Dalmatinske, kao i drugih jedinica), ostatak Bolnice XXVI Divizije sa materijalom, i oko 350 zbijega. Pet brodova upućeni su u Bol, jedan u Starigrad, jedan u Milnu — također za prebacivanje.[7] Jedan brod je upućen u Sućuraj na raspolaganje Makarskom i Neretvanskom odredu.

Iz Visa poslatà su direktno tri broda za Bobovišće; za Stomorsku dva i za Starigrad jedan.[8] O prebačenom broju ljudstva nemamo još tačnih podataka.

4) Raspoređivanje brodova i materijala. Nagazne mine podijeljene za otok Brač i Hvar. Ostale nepotpune vratiće se u Vis.

5) NB10 vratio se u Hvar i izvršio zadatak.

*S. F. — S. N.*

Načelnik štaba:
*Jan.*[9] *Tomšič,* v. r.

BROJ 7

## UPUTSTVO ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 3. SIJEČNJA 1944. ŠTABU DEVETE DIVIZIJE ZA RASPORED I DEJSTVO JEDINICA NA LINIJI LIVNO—GLAMOČ[1]

Stab
VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Br. 182, Dne, 3. I. 1944.

ŠTABU IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE

Primili smo vaš izvještaj[2] br. 2, od 3. I. tek. god. U vezi sa rasporedom vaših jedinica izvršenim na liniji Livno—Glamoč napominjemo da jedinice nisu raspoređene najpravilnije u duhu zadatka dobivenog preko

**3 Vlado Bagat**

**4 Riječ je o prebacivanju jedinica sa Korčule.**

**5 Odnosi se na posadu neprijateljskog minobacača »Mosor« (vidi dok. br. 5 i 354).**

**0 Prve prekomorske brigade.**

**7 Misli se na prebacivanje dijelova Dvanaeste i Prve dalmatinske brigade.**

**8 1 ovi brodovi imali su zadatak da vrše prebacivanje jedinica: u Bobovišću su se nalazili dijelovi Dvanaeste dalmatinske brigade, u Stomorskoj Prve prekomorske brigade i u Starom Gradu dijelovi Prve dalmatinske brigade.**

**9 Janez**

**1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23-1/1, k. 517.**

**2 Vidi dok. br. 8.**

telefona, od komandanta ovog štaba.[3] Prema postavljenom zadatku jedinice su trebale biti tako postavljene da se kolona može tući što više po dubini, tj. da se pusti čim dublje u naše zasjede i da se bočnim udarima nastoji ispresijecati i bar po dijelovima tući, što ovakvim rasporedom nije postignuto. Prema terenu na kojem bi se borba mogla odvijati, nepravilno je postavljanje dijelova vaših snaga istočno od linije Livno——Glamoč, s razloga, što postoji mogućnost da bi neprijatelj mogao te snage nabaciti na Glamočko Polje i dovesti u vrlo tešku situaciju, a drugo, što su baš te snage na zapadnoj strani te linije, pa je malo vjerojatna mogućnost da bi se one mogle za vrijeme borbe prebaciti sa istočne na zapadnu stranu. Nezgodna strana je i to, što se bataljoni cijepaju i Štab bataljona ne može da komanduje sa njima ako ih neprijatelj uspije razdvojiti. Sa ovim se također u mnogome slabi udarna snaga naših snaga sa zapada. Postoji vjerojatnoća da bi neprijatelj u svom nadiranju radi osiguranja mogao izbaciti desnokrilno osiguranje koje bi se svakako sudarilo sa našim snagama na koti 1036 i time otkrilo naše zasjede i počelo borbu na samom ulasku u zasjedu, primoravajući nas na frontalni vid borbe, što nama nije u interesu, pošto se na čelu neprijateljske kolone nalaze jače snage i tenkovi.

Prema tome potrebno je sve snage prebaciti na zapadnu stranu sa rasporedom kojim bi bataljoni bili što više prikupljeni da bi tako pretstavljali što jaču udarnu snagu.[4] Prema tome treba jednostrani način zasjede, s tim da se neprijatelj što više pusti unutar, makar on popravljao prekope, tako da se njegovo čelo, koje se obično sastoji od tenkova, nastoji otsjeći od glavnine, tj. od kamiona koji bi se mogli snažnim bočnim udarima cijepati i tući. Bataljone ne treba u potpunosti držati na položaju nego ih treba držati što više u selu da se odmaraju, a na prve položaje postaviti samo jednu četu i osigurati dobro osmatračnicu na koti 1145, koja sa dobrim dalekozorom može da osmotri neprijateljsku kolonu čim krene iz Livna. Ako se osmatračnica dobro poveže sa linijom ili relejima sa barjačićima, može se blagovremeno izvijestiti sve snage, da na vrijeme iziđu na položaj.

Pod tačkom 3. vašeg izvještaja, po pitanju naše direktive[5] br. 1., umetnuli ste jedan izraz »nastojati ćemo da po istoj postupimo«. Izraz nastojati treba izbaciti iz vojničkog života jer se naređenje mora izvršiti.

U izvještaju ste nam također odgovorili na nekoliko dopisa kojima smo mi tražili razne podatke po pitanju veze, po nekim operativnim pitanjima itd. Ovim mješanjem prave se kod nas poteškoće u administrativnom pogledu, pa nam u buduće u ovakvim slučajevima odgovarajte zasebnim aktom, tako da bi podaci koji su sadržani u tome aktu mogli ići na rješavanje samo jednom otsjeku.

**3 Komandant Osmog korpusa NOVJ bio je tada Vlado Cetković.**
**4 O razmještaju jedinica Divizije po prijemu ovog naređenja vidi dok. br. 85.**
**B Vidi dok. br. 1 i Q.**

Također je nepotreban potpis načelnika kada su već potpisi komandanta i komesara. Načelnik potpisuje one akte čiji je sadržaj iz djelokruga njegova rada, i takove akte ne potpisuju komandant i komesar.

U vezi ovih napomena izvršite odmah reorganizaciju rasporeda vaših snaga.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkomesar Komandant, p. pukovnik

BROJ 8

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 3. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O RASPOREDU JEDINICA I STANJU NA PRAVCU LIVNO—GLAMOČ—MLINIŠTA[1]

Stab
IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
3. I. 1944.
Br. 2/44.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

1) Prema telefonskom naređenju toga štaba-' dobivenog noću 30/31. prošlog mj. izvršili smo slijedeći raspored snaga za zatvaranje pravca Livno—Glamoč i Glamoč—Mliništa i to:

**III.** Dalmatinska brigada sa dva bataljona drži položaje od Priluke do Korićne na putu Livno—Glamoč. Jedan bataljon iznad Priluke na položaju Prosišće (k. 1036 i 1081) — Puciguz (k. 1058) i Kurozeb (k. 1038), imajući na pogodnim mjestima protivtenkovske puške. Drugi bataljon se nalazi u Starom Selu spreman da u slučaju neprijateljskog pokreta od Livna prema nama što prije izađe na Korićnu i posjedne položaje k. 1203, 1033, 1176, Jaukovac i Jelovac (k. 1082). Sa ovim bataljonom na ovim položajima bio bi i Glamočki odred koji po jednu četu drži stalno na Korićni. Druga dva bataljona ove brigade nalaze se u selu Podgradina i Kamen da bi u slučaju potrebe tj. neprijateljskog pokreta od Livna prema Glamoču jedan zauzeo položaj Velika Glavica (k.1165) na Rastik i Kuk iznad Rudine, a jedan odatle i na Rajan (k. 1238). Ovi bataljoni ima-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/2, k. B24A.

2 Vidi dok. br. 7 1 295.

ju zadatak tući neprijatelja koji bi od Korićne prodro za Glamoč na barikadama koje se postavljaju na ovom putu.

Od Korićne prema Priluci put je na više mjesta prekopan, a tako isto na više mjesta su postavljene i barikade, koje se sa predviđenih položaja mogu braniti protivkolskim i automatskim oruđem. Pored toga na ovom prostoru ima prilično velikih smetova snijega — nameta, koji pretstavljaju također prilične prepreke za neprijateljsku motorizaciju.

Zajedno sa Štabom ove brigade i Štabom Glamočkog odreda predviđeni su položaji pojedinih bataljona i četa, kao i mjesta pojedinih protivkolskih i automatskih oruđa, za što bolje branjenje ovoga pravca. Sa ovim položajima su upoznati i komandiri četa.

IV. Dalmatinska brigada nalazi se na prostoriji Glamoč—Vaganj na odmaranju, a spremna da u slučaju potrebe zatvori pravac Glamoč—Mliništa dejstvujući sa svojim snagama bočno na ovu komunikaciju.

Livanjski partizanski odred je ostao na starom mjestu tj. sa jednom četom na Krug Planini držeći položaj prema Livnu i održavajući vezu lijevo sa ličkim jedinicama u pravcu Donjeg Malovana. Jednu četu ima na Cincaru po zadatku dobijenom od tog štaba.

2) Izvještaje koje smo dobili 30. prošlog mj. o pojačanju neprijateljskih snaga u Livnu i njihovim namjerama na sjever bili su netačni. Oko 50 kamiona je bilo došlo iz Sinja u Livno, koji su se sutradan vratili natrag sem jednog manjeg djela koji je preko Borove Glave prošao za Šujicu. Sadašnje stanje neprijatelja u Livnu je isto. Preko Livanjskog odreda imamo vezu sa jednim bataljonom II. Ličke brigade koja se nalazi na Donjem Malovanu. I današnji izvještaj Livanjskog odreda govori o toj vezi i stanju neprijatelja u Šujici, jačina istog je nepoznata, ali su neaktivni i posljednjih dana ne vrše nikakve pokrete u pravcu položaja Ličke brigade. O Duvnu nemaju detaljnih podataka.

U Priluci se nalazi posada od 30 Nijemaca i 60 milicionera. Mi smo preduzeli tj. predvidjeli napad na ovu posadu sa našom III. brigadom, radi likvidacije iste, a uz sadejstvo djelova Glamočkog i Livanjskog odreda, koji će ovom prilikom vršiti demonstrativni napad na Livno. Ovu akciju predvidjeli smo za 4. ov. mj. na večer. O rezultatima iste ćemo vas izvjestiti.[3]

3) Primili smo direktivu[4] br. 1. toga štaba od 1. I t. g. i nastojat ćemo da po istoj postupimo.

4) Ishrana naših jedinica na ovim terenima je mnogo otežana i pretstavlja dosta ozbiljan problem, koji ćemo bez obimnijih akcija i našeg pomjeranja naprijed tj. u pravcu juga biti vrlo teško riješiti. Jedinice već oskudijevaju u ishrani, a kao mlade, držeći položaje na ovako hladnom vremenu, će to teško podnijeti.

5) Ceta koju smo po naređenju toga Štaba 31. prošlog mj. uputili u Livanjsko Polje preko s. Bastasi vratila se je i izvještava:

**3 Pomenute jedinice ušle su bez borbe u PrUuku, jer je ova od neprijatelja prije početka napada napuštena. Vidi dok. br. 85.**

*i* **Vidi dok. br. 1.**

da se neprijatelj koji je 29. prošlog mj. od Livna pošao prema Grahovu sa sjeverne i sa južne strane Livanjskog Polja, poslije izvršene pljačke u nekoliko sela toga dana vratio natrag u Livno i da više nije pokušavao ovim pravcem. VI. Dalmatinska brigada koja se nalazila u Livanjskom Polju, poslije dobivenog naređenja za pokret u Grahovo zadržala se je zbog mećave — vijavice sve do jučer ujutro, kada je krenula u pravcu Grahova.[5]

6) Prema vašem naređenju[0] A. br. 168/43 od 28. XII. 1943. god. odgovaramo vam slijedeće:

Mi imamo radio-stanicu Typa P.R.T. 22 E., jačinu stanice ne znamo. Talasna područja su 2 Mc/S do 8 Mc/S, radi na samoindukciju. Naši pozivni znaci su JOK, radno vrijeme je sa tim Štabom svakog dana u 6, 12.30 i 17 časova, a sa USA svakog dana u 9.30 i 12 časova, samo što sa njima nemamo utanačenu šifru.

Imamo tri radiotelegrafista, od kojih dva Talijana. Sva trojica su stupili u partizane 10. IX. 1943. godine, pa su svi i nesigurni na ovim dužnostima. Ranije smo vam tražili jednog boljeg radiotelegrafista, pa to i ovog puta činimo, jer nam je stvarno neophodan za dalji rad i pravilno funkcionisanje one stanice, kao i sigurnost u nju. Dva Talijana su prilično vješti radu na stanici ali ne vladaju našim jezikom, a treći •— Jugoslaven koji bi trebao da vodi kontrolu nad njima ne daje garancije ni za svoj rad, jer je mlad partizan.

7) Po vašem naređenju Op. br. 164/43. od 29. prošlog mjeseca u pogledu pregleda radova na rušenju puta Livno—Glamoč, uradili smo sve, o čemu smo vas uglavnom izvijestili u ovom izvještaju pod tačkom 1) i 2).

8) Prije nekoliko dana smo u taj Štab uputili naš radio-aparat na opravku kod vašeg stručnog osoblja za to. Molimo vas da bi nam se taj aparat što prije vratio, jer nam je neophodno potreban za izdavanje vijesti i obavještavanje naših jedinica o situaciji, tj. o razvijanju događaja u ovo vrijeme.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

| V. d. političkog komesara: | Načelnik: | Major<br>Komandant: |
|---|---|---|
| *Andro Kovačević,* v. r. | *Mom.*[7] *Poleksić,* v. r. | A.[8] *Banina,* v. r. |

(M. P.)

**5 Ona je stigla u Bosansko Grahovo 2. siječnja 1944. god. Opširnije o tome vidi dok. br. 38.**

**6 Vidi knj. 9, dok. br. 186.**

**V Momčilo**

**8 Ante**

BROJ 9

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 3. SIJEČNJA 1941. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O PREBACIVANJU JEDINICA SA PODRUČJA BOSANSKOG GRAHOVA U SJEVERNU DALMACIJU[1]

Š T A B
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
3. I. 1944. g.

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Sa V. Brigadom i ranjenicima stigli smo u G. Tiškovac i Kaldrmu. Danas, tj. 3 ov. mj., krećemo iz Tiškovca pravcem Ljubina Poljana—V. Popina—Turovac—Duboki Dol—Krupa. Usljed velikih nameta i smetova marš od Grahova do Tiškovca bio je dosta naporan i težak. U nastavku puta marš će također biti dosta težak.[2]

VI. Brigada 2. ov. mj. na večer stigla je u B.[3] Grahovo. 3. ov. mj. stići će u G. Tiškovac, a 4/5 ov. mj. prebaciće se također za nama. Sa djelovima V. Brigade prihvatićemo je kod Turovca.

Prijelaz preko V. Popine moraće se vršiti sa borbom,[4] jer se četnici nalaze pod [Golom] Milom na Sučevića Brdu. Na drugom mjestu prijelaz je još mnogo teži. Linija Lapac—Srb—Zrmanja je dobro osiguran, a neprijatelj se nalazi kako slijedi: Dobro Selo 200 Nijemaca i 50 četnika, Doljane 250 Nijemaca i 30 četnika, Brotnja 60 Nijemaca i 55 četnika, Donja Suvaja 50 četnika, Srb 500 Nijemaca (pletu žicu), Kupirovo 250 Nijemaca, Srpski Klanac 150 Nijemaca, imaju logore pod Ljuti. Na Goloj Mili i Sučevića Brdu nalaze se četnici domaći. U Otriću također nalazi se 250 do 300 Nijemaca[5] a također i u Zrmanji i u Pađenima brojno stanje je prilično veliko.

Razlog zašto nismo već se prebacili preko linije je velika vijavica koja je bila u ovim krajevima, te prisustvo ranjenika nije dozvoljavalo da se po ovakvom vremenu vrši pokret. Mi smo bili pokušali 31 [XII] i **1. I.,** ali nismo mogli. Usljed velike zime nekoliko se drugova smrzlo.[6]

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23-1/1, k. 518.

2 Cilj ovog marša bio je prebaciti se na područje sjeverne Dalmacije j pristupiti izvođenju operacija crema direktivi Štaba Osmog korpusa NOVJ. Opširnije o tome vidi dok. br. 1, 21, 38 i 296.

3 Bosansko

4 Vidi dok. br. 20.

5 Iz sastava 373. legionarske divizije.

D Opširnije o tome vidi dok. br. 38.

Drug Miloš Uzelac koji je bio poslan na otoke, -do danas nije se uspio prebaciti,[7] a kuriri i intendanti koje smo bili uputili za sjevernu Dalmaciju, izgleda da su pali neprijatelju u ruke prilikom prelaza preko Zrmanje.

Ishrana boraca je bila vrlo slaba s razloga što su ova sela, kroz koja prolazimo, vrlo siromašna.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkomesar:
*Petar Babić,* v. r.

Komandant — potpukovnik:
M.[8] *Šakić,* v. r.

(M. P.)

BROJ 10

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 3. SIJEČNJA 1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O RASPOREDU JEDINICA I BORBAMA NA PODRUČJU SINJA[1]

S t a b
XX. DALMATINSKE DIVIZIJE
N.O.V.J.
3. januara 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

P o l o ž a j

Vaše naređenje[2] od 1/1-44. primili smo danas 3/1-44. u 16 časova u pogledu djelovanja Korpusa.

U vezi tog naređenja izvještavamo da nećemo u potpunosti pristupiti izvršenju iz sljedećih razloga:

1) Prema naređenju[3] Štaba korpusa od 28/12-43. da se hitno uputi jedna brigada na Grahovski sektor, radi smjene jedinica XIX. Divizije, koje se upućuju u sjevernu Dalmaciju.[4] Mi smo po tome naređenju postupili i 2/1-44. uputili IX. Brigadu ove divizije i prema izvještaju kurira ta brigada je danas bila na putu negdje oko Grkovca, a ove noći će već stići na predviđene položaje: Jelino Polje—Strmica—Orlovača—Plavno.

**7 Prilikom povratka sa Visa ubijen je iz zasjede od ustaša kod sela Lišine. Vidi rtok. br. 77.**

**8 Mićun**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3-1/1, k. 517A.**

**2 Riječ je o direktivi. Vidi dok. br. 1.**

**3 Vidi knj. 9, dok. br. 175.**

**4 O povratku Devetnaeste divizije u sjevernu Dalmaciju vidi dok. br. 1, 9 i 21.**

2) VIII. Brigada ove divizije je upućena preko Svilaje i Mućа radi: provođenja naših teških ranjenika iz naše bolnice (59 boraca), radi prikupljanja velikog broja dezertera iz te brigade, koji su poslije zadnjih teških borbi pobjegli u velikom broju ka obali svojim kućama i u odrede, isto tako da primi odjeću ukoliko joj ista bude na raspoloženju jer su borci veoma slabo, gotovo nikako, odjeveni, što je pospješilo ovo dezerterstvo. Poslije izvršenih zadataka brigada će se povratiti na ovaj teren gdje će dobiti konkretne zadatke. Očekujemo njen povratak tek oko 20. ovog mjeseca.[5] Ona ima i zadatak da mobiliše po sporazumu sa O. K. Šibenika.[6]

3) Sa snagama divizije u sadejstvu odreda snaga[7] bili smo uspjeli da očistimo Vrliku i Cetinsku dolinu do Kijeva i Podinarja.[8] Ali odmah poslije toga neprijatelj sa jakim snagama i nešto tenkova iz pravca Knina, Kosora i Drniša uspio je da nas izbaci iz Vrlike 30/12 i iz gornjeg toka Cetine 31/12 ove godine.[9] Poslije odlaska IX. Brigade na Grahovski sektor bili smo prinuđeni da ovu brigadu koja nam je još ostala prebacimo na lijevu obalu Cetine i izbacimo dio snaga te brigade na cestu Vaganj—Trnova Poljana—Bili Brig gdje je neprijatelj u zadnje vrijeme znatno pojačao ova uporišta (oko 2 bataljona Nijemaca).

U vezi ovakvog stanja naših jedinica nećemo moći u potpunosti i odmah pristupiti izvršenju naređenih zadataka.'[10]

**5 Brigada se vratila u rajon Sinja 8. ožujka 1944. god. Vidi dok. br. 28, 53 i 205.**

**6 Okružni komitet KPH Šibenik.**

**7 Riječ je o Dinarskom i Mosorskom NOP odredu. Vidi dok. br. 40.**

**8 Opširnije o tome vidi dok. br. 24 i knj. 9, dok. br. 164, 165, 176 i 422.**

**9 U izvještaju 264. dopunskog bataljona od 3. siječnja 1944. o angažiranju oko Vrlike Diše:**

**»Prema izdatom naređenju, borbena grupa, koja se sastoji od 2 ojačana voda i 1. voda 5. baterije 264. art. puka krenula je 28. 12. 1943. godine u 5,00 sati iz Drniša i u 9,00 sati, bez dodira sa neprijateljem, stigla u Vuković. Četnici su stigli u grupama u vremenu od 9,00 do 10,00 sati. U 10,15 stigao je i njihov vođa kapetan Mijović [Novak. nač. štaba četničke Dinarske divizije] [. . .]**

**Oba ojačana voda kretala su se sa obje strane puta za Vrliku. Glavnina četnika kretala se preko visova južno od ovog puta. Jedna manja grupa četnika nadirala je preko visova sjeverno od puta. Prvi vod 5. btr. 264. art. puka zaposjeo je vatreni položaj kod Vukovića sa zadatkom da borbenu grupu obezbjeđuje vatrenom zaštitom i da na primijećene ciljeve samostalno odmah otvori vatru.**

**Nešto prije 12,00 sati, na borbenu grupu je sa k. 877 i južno odatle iz izgrađenih zaprečnih položaja od kamena otvorena jaka mitraljeska vatra. Istodobno je uslijedila vatra i sa bokova i iz pozadine s visoravni koja se nalazila sjeverno od puta.**

**Na primijećene ciljeve najprije je otvorena vatra iz teških mitraljeza i srednjih minobacača, a kasnije i vatra 1. voda 5. btr. 264. art. puka. Četnici, koji su već bili stigli do više od polovine k. 877, poslije prvih pucnjeva obustavili su dalje napredovanje [. . .]**

**29. 12. 1943. tek u 10,00 sati bilo je nastavljeno dalje napredovanje sa linije koja je bila dostignuta prethodnog dana. Sa četnicima smo se sreli tek poslije jednog i pol sata nakon zakazanog vremena.**

**K. 877 bila je zauzeta bez borbe. Neprijatelj je pružao otpor iz izgrađenih bunkerskih položaja koji su se nalazili na k. 1087, 1146 Bajina gradina (lijevo od »a« od Gradina) i k. 1301. U toku dana Bajina gradina je, po teško prohodnom zemljištu, i uz jak otpor neprijatelja, uz artiljerijsku podršku bila djelimično posjednuta dok se neprijatelj bio učvrstio dalje u pozadini. Do planiranog napada uvečer na k. 1146, kao i na zadnji položaj na Bajinoj gradini nije došlo, pošto su se četnici poslije spuštanja mraka bili povukli sa svim grupama sa položaja, usprkos protivljenja njihovog vođe[. . .]**

**30. 12. 1943. ponovo je nastavljeno nastupanje [. . .] Veći dio četnika i jedna naša •grupa kretali su se preko visoravni južno od puta, pri čemu su k. 1146, 1082 Bajina gradina i k. 1301 »poslije slabijeg neprijateljskog otpora bili zauzeti [. . .] Grupa koja je napredovala sa obje strane puta dostigla je bez dodira sa neprijateljem Golo brdo, koje su još posjedali partizani. Na južnom dijelu, krećući se zajedno sa jednom četničkom grupom, uspjelo je da se minobacačkom vatrom neprijatelj primora na povlačenje. Ovdje se uspostavila i prva veza sa njemačkim jedinicama koje su se nalazile u Vrlici. Poslije povlačenja protivnika na Golo brdo, stigli smo u Vrliku i tamo zanoćili [. . .] Vidi snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka Freiburg, film 8/303-304 i dok. br. 305 i knj. 9, dok. br. 367, 369 i 372.**

**10 O ovim zadacima vidi dok, br. 1.**

2. ovog mjeseca neprijatelj je iz Sinja jačine 600 Nijemaca sa 2 haubice ispad u Hrvače[11] i do Zelova odbacivši jedan naš bataljon na tom pravcu. Na ovaj način prekinuta je veza za Muć i Svilaju osim za kurire. 3. ovog mjeseca neprijateljske snage iz Hrvača izvršile su napad prema Biteliću,[1]-' dok je jedna četa Nijemaca uspjela da se tajno probije od Bilog Briga do na kose neposredno iznad samog sela Bulović gdje se je nalazio naš Štab divizije. Ovaj iznenadni napad na sam Štab divizije" izgleda da je spremila i sprovodila ustaška milicija iz obližnjih sela i neprimjetno dovela [snage] na 100 metara od samog štaba. Pošto su brigadne snage bile angažovane u borbi i na položajima, nismo imali pri ruci nikakve rezerve da bi parirali ovaj napad. U ovakvoj situaciji nastradali su svi komorski djelovi, intendantura divizije, telefonski materijal, dinama za punjenje akumulatora i jedan akumulator.

Sadašnji raspored naših snaga koje se nalaze na ovom terenu je sljedeći: X. Brigada na liniji Dabar—Bitelić i Kođomana staje—Jelovi Umac prema Vagnju i cesti prema Livnu. Dinarski odred sa jednim bataljonom u Kamešnici a sa drugim bataljonom u Gornjim Koljanima. Mosorski odred nalazi se na jugozapadnim padinama Svilaje iznad Mućke doline sa zadatkom aktivnog dejstva na komunikaciji Sinj—Drniš. Mosećko-svilajski odred koji broji svega 55 boraca nalazi se u Pribudama.

U Mućkoj dolini neprijatelj ima garnizone u Muću, Postinju, Vrbi i Ramljanima, radi čega je ovaj kanal za more na ovom prostoru vrlo rizičan.

U vezi vašeg najnovijeg naređenja pozvaćemo hitno IX. Brigadu iz Grahova i ponovo se aktivirati u Cetinskoj dolini.

Upućujemo vam druga Krauta,[14] potpukovnika jugoslavenske vojske, koji je dosada bio na dužnosti načelnika brigade, gdje se je pokazao kao marljiv i agilan.

Ukoliko je isprobana i popravljena naša radionica koju smo vam uputili pre 7 dana, povratite nam natrag da bi smo mogli uspostaviti radio vezu. Druga koji je došao da organizuje radio vezu sa vašim štabom upućujemo vam nazad, pošto naša stanica još ne dolazi. Ukoliko imate na raspoloženju akumulatora pošaljite nam jedan akumulator od 12 W. i jedan dinamo za punjenje akumulatora, jer smo mi ostali bez istog.

Naš štab sada se nalazi na Vrdovu, zaseok Đapići.

Operativni izvještaj za protekle akcije poslaćemo vam naknadno.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkom:
***Zivković Zivko,*** v. r.

Komandant — p. pukovnik
Vel.[15] M. *Kneževi*ć, v. r.

P. S. Ranjenici korpusne bolnice, koji su bili došli do Bitelića, zbog ovakve situacije vraćeni su nazad u Vještića Goru. Omladinci iz Bosne su blagovremeno proslijedili za Svilaju ka moru.

**11 Odnosi se na njemačku akciju Hasenjagd. Vidi dok. br. 40, 3Ò6, 323 i 454.**
**12 Vidi dok. br. 306.**
**13 Vidi dok. br. 310, napomenu 2.**
**14 Božidar Kraut**
**15 Velimir**

BROJ 11

## IZVJEŠTAJ MILOŠA ŽANKA IZ BARIJA OD 4. SIJEČNJA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O STANJU ZBJEGA U ITALIJI[1]

Dragi drugovi,

Šaljem vam drugi izvještaj[2] o prilikama i radu u Italiji. Danas nakon 4 dana boravka mogu vam tačnije opisati prilike uopće, a zbjega napose.

**Zbjeg:** Najprije, organizaciono stanje i položaj zbjega kako interni tako i u odnosu prema saveznicima. Kao što znate — a imajući iskustvo sa našom bolnicom i internircima — osnovno pitanje bilo je postići autonomiju (samoupravu) zbjega kako u cjelini tako i u pojedinom logoru. Mogu da vam kažem da smo uspjeli da postignemo najveću autonomiju. Izgledalo je da će ići teško, kao što je i bilo počelo. Međutim kad sam došao u kontakt sa Saveznicima i počeo s njima razgovore uvjerio sam se da je dobar dio krivice za to bio na našim drugovima, pa konkretno i na samoj delegaciji koja pitanju zbjega nije posvetila potrebnu pažnju. Na sastanku 2. I sa savezničkim najvišim vlastima (generalom Miles-om i lord Hardcourt-om) utanačili smo slijedeće:

Imamo punu autonomiji, koja se sastoji u slijedećem: Za sva pitanja zbjega Saveznici će se obraćati isključivo našem odboru za zbjeg. Mi imamo puno pravo da u cjelini kao i u svakom pojedinom logoru imamo svoju upravu tj. odbor zbjega. Taj odbor ima isključivo pravo primanja i otpuštanja iz zbjega i Saveznici će u tom pitanju jedino slušati mišljenje odbora zbjega. Naš odbor postavlja sve potrebno osoblje za upravljanje unutar zbjega. Govorio sam i o osnivanju A.F.Z. i USAOH unutar logora. Oni su to u cijelosti bez ograničenja i kontrole prihvatili. Oni nam ne nameću niti jednog čovjeka Jugoslavena, četnika ili bilo koga u naše logore ili pojedina mjesta u logoru. Mi možemo da organizujemo kuhinje, postavljamo intendante itd. Čak su nam bili kazali da sami postavimo policiju logora, koja će intervenirati kako unutar logora tako i pri pokušaju intervencije iz vana. Izjavio sam im da mi nemamo policije već organizacije Odbor zbjega, aktiv A.F.Z. i USAOH iz kojih će pojedini članovi biti zaduženi tim radom koji kod njih vrši policija. Kao što vidite oni nam daju potpunu upravu i političku slobodu u zbjegovima i sad zavisi od nas da to iskoristimo. O tome ću vam više pisati. Zaboravio sam da vam kažem da su spremni da nam za zbjeg stave na raspolaganje sve potrebno za organizaciju bolnice i tu su htjeli da mi stavimo sve svoje ljudstvo. Međutim, kazao sam im da će to trebati nešto više njihove pomoći, jer nemamo dovoljno ljekara za civile.

b) Broj izbjeglica. U pogledu zbroja izbjeglica molili su me da im kažem koji za prvo vrijeme predviđamo. Istina izgleda da su — kao što

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/155.

2 Prvi izvještaj Je dostavljen 1. siječnja, vidi dok. br. 3.

Odgovoriti 155 1

MUZEJ
Narodne Revolucije - SPLIT
Inv. br.
Smještaj: 1-102-36A

Dragi drugovi,

Šaljem vam drugi izvještaj o političkom radu u Italiji. Danas nakon 4 dana borav[ka] na moru vam također opisati političke prilike a zbjega napose.

Zbjeg: Najprije organizaciono stanje i položaj zbjega kako interni tako i u odnosu prema savezničkima, kao što znate - a imajući iskustvo sa našom bolničkom i internirskom - osnovno pitanje bilo je postići autonomiju (samoupravu) zbjega kako u jelovi tako i u pojedinom logoru. Mogu da vam kažem da smo uspjeli da postignemo najveću autonomiju. Izgledalo je da će ići teško, tako je i bilo početo. Međutim kad sam došao u kontakt sa savezničkima i počeo sukobima razgovore uvjerio sam se da je dobar dio kritike za to bio na našim drugovima, pa kontrole i na samoj delegaciji koja pitanju zbjega nije posvetila potrebnu pažnju. Na sastanku sa savezničkim najvišim vlastima (general Low (Allies-om i lordHaroldom-om) utvrđeno je sljedeće:

1. Imamo pravo autonomije, koja se sastoji u sljedećem: Za sva pitanja zbjega savezničke delegacije obraćati isključivo našem odboru zbjega. Mi imamo pravo da ujedinimo kao i u svim logorima i imamo svoju upravu i odbor zbjega. Taj odbor ima isključivo pravo pitanja i otpočinja iz zbjega, a savezničke će u tom pitanju jedino slušati mišljenje odbora zbjega. Naš odbor postavlja svoje pred-

su nam i tamo još u Hvaru govorili, a ovdje i Makiedo,[3] htjeli ograničiti na 4—5 hiljada. Međutim, na konferenciji koju sam s njima održao kad sam kazao da bi moglo za prvo vrijeme biti prebačeno 20.000 ljudi, a kasnije možda i više oni se tom nisu protivili već su složni da se to izvrši.

c) **Mjesto smještaja izbjeglica.** Danas su izbjeglice smještene u slijedeća 3 logora: Tuturano (kod Brindizi), Santa Maria kod Taranta, te jedan gradić kod Otranta. Tuturano je bivši logor interniranih i zarobljenika. To je danas naša prihvatna stanica. Tu se naše izbjeglice opere, obuče, nahrani i tu se nekoliko dana odmore, a odatle se šalju u dva druga spomenuta logora.

Tuturano: logor od daščanih baraka relativno dobar, ali premalen. Santa Maria jedan gradić turistički u kojem su smjestili sada oko 1600 zbjega ispraznivši iz privatnih kuća jedan dio domaćeg stanovništva odnosno u jednom dijelu kuća nije nitko stanovao, jer su obično dolazili ljeti stranci. Treći logor je nešto slična.

Saveznici su nam kazali da bi oni morali poslati (kad ima veliki broj izbjeglica) u Egipat. Oni su to motivirali time što apsolutno nemaju prostorija za smještaj svoje vojske. To je po svoj prilici tačno. Oni su iz logora Tuturano ispraznili svoju vojsku i smjestili je u susjedstvu pod šatore. Uopće vidi se da oskudijevaju stanovima. Osim toga kažu da im je teško, kad im je opterećen saobraćaj, snabdjevati ih hranom. Ja sam htio da insistiram da ostanu u Italiji. Međutim, prethodno su me baš prije konferencije i drug Vlatko[4] i Miloje[5] upozorili da ne insistiram da ostanu izbjeglice u Italiji, jer da je njihovo mišljenje da će im u Egiptu biti bolje.

Ja sam Saveznicima kazao da ukoliko dođe veći broj i ukoliko bi išli u Afriku neka onda Saveznici najprije ostave izbjeglice izvjesno vrijeme u Italiji da se odmore i organizuju, a zatim da ih prebace prekooceanskim parobrodom radi udobnijeg putovanja. Oni su se sa tim potpuno složili.

Saveznici zasad mogu da svojim brodovima prebacuju po 1000 ljudi. Međutim, po mogućnosti poslati će i više što se ne obavezuju.

Sudjelovao sam 4. I konferenciji sa savezničkom komisijom za smještaj svoje vojske i naših izbjeglica. Neka vrst vojno-pozadinske vlasti i intendanture. I tu sam vidio da nam stvarno izlaze u susret. Bilo je 15 njihovih intendanata: jedan je dobio u dužnost smještaj, drugi ishranu, treći šišanje i brijanje i dobavu aparata za to, jedan liječnik pomoć za naše liječnike, čak se jedan po prijedlogu našeg Odbora za zbjeg o kojima su diskutovali i usvajali, ih preuzeo brigu za školske table i papir.

Posjetio sam 2 naša logora. U Santa Maria ima oko 1650 izbjeglica. I tu sam vidio da Saveznici u praksi nakon naših pregovora stvarno daju autonomiju. U Santa Maria formirao sam odbor za taj logor, održao sasastanak sa svim partijcima (oko 16), A.F.Ž. i USAOH. Na jednu zgradu je

**3 i 13 Sergije, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.**
**4 Velebit, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.**
**5 Milojevlč, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju,**

postavljena tabla »Odbor za zbjeg Jugoslavena«. Englezi su stavili omladini na raspolaganje zgradu Omladinski dom, a ženama zgradu za ženski dom. Cak su im i piano stavili na raspolaganje.

Dobro ih hrane i dobro su ih obukli. Samo sa cipelama za mlađe stoji loše, jer nema brojeva. Zatim je velika teškoća spavanje. Kuće u ovom logoru su dobre, ali pošto u ovom kraju (južna Italija) nema šume podovi su od cementa i studeni, pa je zato teško sa spavanjem uza svo nastojanje. Slame također nema, a deke su dali svima. Međutim, sve to ne može da poboljša spavanje. Ukratko: sa ishranom ide vrlo dobro, sa odjećom isto, jedino smještaj težak.

Veliku teškoću u mom radu oko zbjega čine mi velike daljine Bari——Brindizi—Taranto—Otranto. Tako sam na pr. jučer obišao sva ta mjesta i prosjedio 8 sati u kamionu.

Formirao sam Centralni odbor za zbjeg u Tuturanu. U nj su ušli Ružica,[6] dr. Visković,[7] Markić,[8] Barbić,[0] Vinov,[10] Bešker,[111] Tutić,[12] Paula Zon. Naši su se počeli snalaziti tek sada i sami Englezi izjavljuju da se je počela osjećati organizovanost i disciplina i da je sve na visini. U početku, a i sada prigodom dolaska tj. iskrcavanja u Bari i sve do dolaska u logor osjećaju se velike teškoće i neorganiziranost. Po mom mišljenju odgovornost pri tome snose članovi naše delegacije, koji pitanju izbjeglica ne posvećuju dovoljnu pažnju. Tako na primjer došlo je dosada nekoliko transporata izbjeglica. U najtežim momentima tj. prigodom iskrcavanja nakon putovanja koje je dosta naporno. Međutim, niti jedanput nije nitko bio na dočeku od delegacije, a naši umorni ne znaju što da rade, ne znaju jezik za sporazumijevanje, a moraju produžiti napred ne znajući ništa. I tu uza sva nastojanja drugova koji prate transport ne može se uredno iskrcati ili bolje prekrcati, jer još pri iskrcavanju djeluje stara organizacija. Tada interveniraju Saveznici, dolazi do dezorganizacije i Saveznici dobijaju dojam da smo nesposobni da sami upravljamo.

Inače čim naši drugovi dođu do logora tu već funkcionira, jer ih prihvati Odbor za zbjeg. Vrlo dobra i snalažljiva se pokazala Ružica. Upravo ona je bila stub Odbora dok još nije definitivno formiran pravi odbor. Vrlo dobar je i dr. Visković. Drugovima iz Delegacije Makiedu[18] i Mirku[14] skrenuti ću pažnju na njihov odnos prema zbjegu. Ne bih htio dati definitivni sud o delegaciji, ali dobijam dojam da se previše pretvara u poslanstvo. Inače se osjeća svugdje nedostatak partijskog rada i organizacija.

Sada sam organizirajući Odbor zbjega i AFŽ i USAOH pristupio i organizovanju Partije u zbjegu. A zatim ću proučiti pitanje rukovodstva

**6 Markotić**
**7 Milivoj**
**8 Ivo**
**9 Mate**
**10 Ivo Jurlina-Vinov**
**11 Zvonko**
**12 Ante**
**14 Sarđellć**

za Bazu, Delegaciju, Bolnice, zbjeg itd. Ne poznam dovoljno partijski kadar, pa će mi biti teško i možda neću moći pristupiti definitivnom formiranju. Ali to je bezuvjetno potrebno.

d) Veza sa Saveznicima za zbjeg. Da bi se sve naše ustanove centralizovalo i podiglo autoritet delegacije uspostaviti ćemo referenta za zbjeg pri Delegaciji. Taj referent biti će jedan član Centralnog odbora za zbjeg.

Da bi što pravilnije teklo prihvatanje izbjeglica i njihovo dodjeljivanje Odboru zbjega na dalji razmještaj, kao i da bi kako iz Visa, tako i iz drugih mjesta u Italiji, vršili pravilno transport formirali smo Ured u koji ulaze 2 naša i 2 engleska predstavnika. Ta 2 engleska predstavnika već su mi išli na ruku i 1 od njih htio da pođem skupa s njim na Vis radi prebacivanja zbjega. Pošto ja, ne mogu doći još za par dana, to će on po svoj prilici doći sam sa mojim pismom za Stevu kao člana komisije za izbjeglice. Upozorite na to Stevu.

e) **Propaganda.** Ovo ću vam vrlo kratko i ako ima mnogo. Nastojati ćemo svakako izdavati list. Oskudijevamo kadrom i štamparijom. Mislim da će najbolje odgovarati Paula Zon, koja se dobro snalazi. Još nisam dospio da sve ovo konkretiziram, jer sam imao mnogo posla sa zbjegom. Međutim, nastojati ću najozbiljnije da postavim i organizujem i naknadno ću javiti.

Od velike bi mogao biti važnosti dodir koji sam uspostavio sa šefom Savezničke propagande za Italiju i Balkan. Održao sam s njim i sa još jednim iz P.W.E.[15] sastanak i dugo smo razgovarali. Ima mnogo mogućnosti za pomoć od njih. Traže da im šaljemo po 6 primjeraka svakog izdanja. Dao sam im fotografije i dosta naših listova i brošura. Bili su oduševljeni. Nadam se dobiti filmsku kameru i radio aparat koji sam bilježi vijesti.

Sporazumili smo se da bi bilo najbolje kad bi mi formirali odbor za Propagandu sa sjedištem u Italiji. Zakazali smo ozbiljnu konferenciju na kojoj ćemo pokušati mnoga pitanja konkretizirati.

O tome ću vam naknadno pisati.

e) Bolnice. I tu postoji prilična zbrka. Traže ranjenike, koji svrše na razne strane. Tu će sigurno unijeti reda Sanitetska misija V.Š.[16] koja je stigla. I na tom polju dati će punu autonomiju nama.

Danas sam primio Vickovo[17] pismo u pogledu Vicine[18] žene. Odmah ću izvršiti kako je on u pismu postavio i poslati je u zbjeg. U zbjegu imamo već ambulantu i treba bolničarki. Ta ambulanta ide sa zbjegom i nalazi se u logoru. Da li da Vicinu ženu, sposobnu bolničarku, uposlimo u toj ambulanti zbjega. Ta ambulanta je u logoru. Ja sam Ružicu upozorio na taj slučaj Vicine žene.

**15 Riječ je o britanskoj firmi Political War Excentiv.**
**16 Vrhovni štab NOV i POJ**
**17 Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**18 Vice Buljan, član Oblasnog NOO-a za Dalmaciju.**

d) Javite mi gdje ću vas naći. Ja bi odavle otišao kroz 5—6 dana najkasnije.

f) Vickova'[19] i Markova[20] obitelj je premještena u Monopoli kod Smodlake.[21] Dobro su. Donijeti ću sa sobom pisma, koja će napisati.

Ako imate vremena javite mi se.

Inače ja sam dobro, samo jedva čekam završiti poslove i doći natrag, jer mi velegrad i izvjesna »otmjenost« sa Saveznicima ne prija.

***S. F. — S. N.***

Uz drugarski pozdrav svima

***Marinko***,[22] v. r.

Pozdravite i sve drugove iz Obi. N.O.O. kojima nemam vremena da pišem.

Saznao sam da se Baljkas prijavio kod ekspoziture naše delegacije u Bari i tražio da ga se prebaci u logor u Gravinu, a odatle kad bude moguće u zemlju. Ja ću ako dospijem ukratko porazgovoriti s njim što hoće i kako gleda na stvari, a vi mi javite što da radim. Drugove sam upozorio tko je on.

Ako bi se morao evakuirati i Vis odnosno ako prijeti opasnost da će biti zauzet bilo bi dobro da Kolja dođe na Vis preuzme papir i štampariju i magazinira u Bari u Bazi dok ne dobijemo mogućnost rada. Javite što mislite. Eventualno ako nema nikakvih izgleda da bi ta štamparija mogla proraditi za dogledno vrijeme onda bi se ona mogla upotrebiti za tiskanje brošura i Historije u Bari, jer su i onako u zbjegu naši tipografi.

Neuredno pišem, jer pišem u autu na putu za Brindizi Bari.[23]

4. I. 1944.

**19 i 20 Vidi dok. br. 3, napomenu 9 i 10.**
**21 Josip, povjerenik Nacionalnog komiteta za vanjske poslove.**
**22 Miloš Zanko, Clan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**23 Detaljnije o stanju zbjega vidi još dok. br. 3, 15, 26, 31 i 42.**

**BROJ 12**

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU OD 4. SIJEČNJA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE, SKOJ-a, AFŽ-a I NO ODBORA[1]

OKRUŽNI KOMITET KPH ZA
SREDNJU DALMACIJU
**4-1-1944.**

Drugarskom

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

šaljemo vam izvještaj za mjesec novembar i decembar.

**Politička situacija.** Kroz posljednje vrijeme situacija se na našem okrugu mijenjala, a tome je najviše uslovljavao dolazak Njemaca i ustaša u ove krajeve, njihovi neprestani pokreti gotovo po čitavom našem okrugu, a koji još i danas uvijek traju.

Iznijet ćemo vam nekoliko karakterističnih momenata političkog raspoloženja naroda sa pojedinih sektora u više slučajeva svojstvena samo pojedinim kotarima i predjelima.

Na Omiškom kotaru osjeća se kod naroda pomalo depresija zbog aktivnosti neprijatelja, zaplašenost uslijed neprestane opasnosti, njegove pokretljivosti po čitavom kotaru, kao i zbog otsutnosti naših vojnih jedinica. Po selima često krstare ustaški načelnik Poljica Sorić sa tridesetak ustaša, održavajući zborove, na kojima poziva partizane da se povrate svojim kućama, da pruže jedni drugima ruku i da se okane »bratoubilačkog« rata. Pri ovim pokretima lijepe razne plakate u kojima se veliča ustaška Hrvatska i Pavelić (prilažemo vam neke od njih), a tako isto dijele i razne letke. Kroz govore na ovim zborovima osjeća se postavljanje mobilizacije koja je i službeno proglašena za godišta od 18—35. Od kapitulacije Italije pa na ovamo osim, u Koštanjima, Pograđu i Seocima nije niko otišao u ustaše što je naročito značajno za Krajišku općinu koja je do nedavno bila uvijek pod ustaškom kontrolom. U dijelu Donjopoljičke općine zapaža se bojažljiv i pomirljiv stav naroda prema okupatoru, bojeći se nekih vojničkih akcija sa naše strane koje bi kako oni misle urodile neprijateljskom reakcijom (npr. Zrnovnica). Jedan od razloga zamorenosti naroda je skučenost našeg političkog djelovanja i nedovoljno upoznavanje širokih masa o historijskim političkim uspjesima u

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Vojnoistorijskom institutu, mikroteka CK SKH, film 45/400—408.

zemlji i svijetu, dok ekonomska situacija nije loša pošto narod još ima donekle hrane. U nekim selima bilo je pojave špijunaže naročito na prokazivanju naših bunkera sa materijalom od kojih su mnogi stradali. Neprijatelj je često puta vršio pritisak na seljake pri čemu se naročito isticao ustaša Matijević iz Omiša. Prilikom bombardovanja Omiša od strane Engleza narod je izlazio iz grada u obližnja sela, a što ustaše nastoje spriječiti zabranjujući izlazak. Redovno su gađani vojni objekti tako da kod naroda nije bilo žrtava. Moral kod neprijateljske vojske nije na visini, bilo je slučajeva kupovanja civilnih odijela, zatim nastojanja neprijateljskih vojnika da se približe našim simpatizerima i seljacima, pa i sa strane Njemaca sa tendencijom da se osiguraju nakon poraza koga oni naziru. U tom pravcu data su organizacijama uputstva da se povezuju sa njima i preko njih razbijaju redove neprijateljske vojske. Na ovaj kotar (Mosor) bilo bi potrebno prebaciti neku vojnu jedinicu koja bi spriječila neprijatelju slobodno krstarenje, narodu podigao moral i borbenost, a nama omogućila da sprovedemo mobilizaciju.

Na Sinjskom kotaru osjeća se stopostotna promjena držanja Njemaca i ustaša prema narodu. Dok su nedavno pljačkali, ubijali i palili po selima danas oni taktiziraju odnoseći se sasvim drukčije. Redovito i to visoko plaćaju što kupe, te uvijek mole od seljaka ako im što ustreba (hrane itd.). Na prolazu kroz sela Njemci su govorili seljacima: »Mi vam odlazimo, a doći će vam Englezi i kralj Petar!« Povratio se znatan broj seljaka iz žice koji su bili pobjegli pred neprijateljskim prodorom, a što je povoljno odjeknulo u svim selima. Organizacija uspijeva preko ovih uticati da se i ostali vrate svojim kućama. Održani su zborovi po selima koji nisu bili dobro organizirani. U posljednji mjesec dana stupilo je preko 120 dobrovoljaca u našu NOV i što je značajno, da su oni baš iz onih sela koja nisu do sada bili aktivni uz našu borbu (na pr. Otok, Gala itd). Drugovi su bili izvršili pripreme za sprovođenje mobilizacije sa pozivima na triljskoj općini, gdje su seljaci govorili da je potrebno da svi idu u vojsku, a što je bilo spriječeno neprijateljskim prodorom. Na biteličkoj općini stanje se popravilo, naročito među pravoslavnim stanovništvom koje je bilo do nedavno pod četničkim uticajem. Ova općina je sada dobrovoljno dala 400 ovaca našoj vojsci. Neprijatelj još nije pokušao silom mobilisati, ali se ipak zapaža u tom pravcu njegove namjere. Na prolazu kroz Tijaricu Njemci su govorili seljacima: »Što čekate, ili u ustaše ili u partizane; nema čekanja!«

Kroz mućki kotar neprijatelj neprestano prolazi služeći se komunikacijom Drniš—Sinj i uprkos ovoga situacija je donekle bolja nego ranije u ovom kotaru. Seljaci koji su iz Gornjeg Muća, Neorića i Gizdavca bili pobjegli ustašama ponovno su se najvećim dijelom vratili kućama, dok je iz Prugova oko 90 seljaka otišlo ustašama, nakon ubistva jedinog partijca iz ovog sela koga su ubile ustaše. U Mosećkom bataljonu ima oko 70 dobrovoljaca sa ovog kotara, a narod i materijalnim doprinosima potpomaže našu vojsku hraneći mnoge jedinice koje su ovdje prolazile. Nepravilni postupci često puta i surovi sa strane naših jedinica i pojedinih boraca koji ovim kotarom prolaze, slabo politički odjekuju kod naroda te ako se s druge strane uzme još taktičan postupak neprijatelja

prema ovom seljaštvu, onda možemo usljed ovakvog držanja imati i teže posljedice (slučaj X Brigade čije razne nepravilnosti možete najbolje razabrati iz prepisa priloženog dopisa KK Muć).

Na trogirskom kotaru uprkos neprijateljskih prodora narod je vezan uz našu borbu, jedino je bolno pitanje tegleće marve koju su vojne jedinice u prolazu pokupile ovim seljacima kao i slabo ekonomsko stanje većine ovih sela.

U Splitu se osjeća veliko negodovanje naroda u vezi Savezničkog bombardovanja, a tome još doprinaša očajna ekonomska situacija gdje znatan dio naroda formalno gladuje. Usljed toga što Saveznici nisu pogađali vojne objekte prilikom bombardovanja nego nanijeli žrtve uglavnom građanstvu, a po malo radom neprijateljske propagande koja je svu krivicu za patnju i žrtve naroda prebacili na Saveznike govoreći: »Dok se vaši sinovi bore u šumama, dotle Englezi bombarduju vaše kuće!« Nastojeći vezati te žrtve i napore naroda sa istom sudbinom koju trpe i oni usljed ovih bombardovanja, narod nema povjerenja prema Englezima i Amerikancima, te ne vjeruju ni u iskrenost saveza SSSR, Engleska i Amerika. Sama partijska organizacija u Splitu nepravilno je tumačila ova bombardovanja, a to se najbolje može vidjeti iz njihovog dopisa upućenog nama koja prikazivaju kao »reakciju reakcionerskih međunarodnih klika, kao odgovor na sastavljanje našeg Nacionalnog Komiteta, koji je u vezi toga definitivno kidao sa našom izbjegličkom vladom na čelu sa kraljem zadavši im teški udarac«. Iz ovakvog tumačenja dade se zaključiti da i partijska organizacija pada pod uticaj masa koje su zavedene neprijateljskom propagandom, jer su i sami nepravilno tumačili ova bombardovanja ne prikazujući ih kao napore Saveznika u borbi protiv fašizma, već kao reakciju međunarodne reakcionarske klike. Mi smo u jednom dužem dopisu ukazali drugovima na ovu grešku i objasnili im smisao savezničkog bombardovanja, upoznavajući ih sa obavijesti Vrhovnog Štaba NOV i POJ kojim se upozoruje civilno građanstvo u našim gradovima da se udaljuje od vojnih neprijateljskih objekata u vezi savezničkog bombardovanja. Svakim danom sve više rastu simpatije naroda prema naporima i pobjedama Crvene Armije u koju imaju potpuno povjerenje, kao i našu NOV. Neprijatelj je ovakvo raspoloženje naroda želio iskoristiti i prišao organiziranju radnih četa koje će spasavati unesrećene prigodom bombardovanja, kao i uklanjati ruševine, davajući im povišicu u hrani i plati. Drugovi su i sami shvatili da bi neprijatelj mogao da koristi ove radne čete u druge svrhe, te smo ih i mi na to upozorili, a pomoć unesrećenima od bombardovanja može se pružiti i preko naših organizacija. Ne zapaža se neka naročita politička aktivnost raznih protunarodnih grupa, čak i nema nekih širih organizacionih pokušaja sa njihove strane. U Split su se povratili neki četnički rukovodioci (sin Alfirevića), ali još se ne zapaža njihovo naročito djelovanje, dok se neki iz grupe HSS-ovaca, tako isto iz omladinskih redova pasivno odnose na našu borbu (Zaneta, Stüde itd.). Neprijatelj je izvršio i neka hapšenja, uglavnom nasumce i to većinom iz redova jugonacionalista. Drugovi u Splitu misle da će neprijatelj pokušati sprovesti prisilnu mobilizaciju i oni vjeruju, da će uglavnom svi ovi onda krenuti u

partizane, a mi smo im ukazali da je potrebno da oni već sada djeluju u tome smislu.

U solinskom kotaru osjeća se malaksalost naroda zbog slabog ekonomskog stanja, a uz odugovlačenje otvaranja drugog fronta, te uz pripomoć neprijateljske propagande i savezničkog bombardovanja, kojom prilikom je stradalo civilno pučanstvo (slučaj u Sućurcu gdje su u crkvi stradalo mnogo mještana, koji su se tamo sklonili i to većinom djece i žena),[2] zapaža se nepovjerenje prema savezu SSSR, Engleske i Amerike. Narod neće da dijeli reakcionarne struje u Engleskoj i Americi od slobodoljubivih i demokratskih snaga naroda, već se osjeća bojaznost za sutrašnjicu misleći da mi sami nećemo odlučivati o posljeratnom uređenju u našoj zemlji, već da će Englezi uspostaviti vlast kakvu oni hoće. U većem dijelu kotara narod se oslanja i ima povjerenja jedino u Crvenu Armiju i našoj NOV, dok se u nekim selima donjih Kaštela osjeća uticaj četnika. U ovim selima bilo je organizovano 25 četnika, koji su primili oružje a koje su Njemci sada razoružali kad nisu htjeli ići na položaj, već samo čuvati kuće od partizana. U Solinu, Vranjicu i Mravincima postavljeni su glavari, što je trebalo spriječiti i na što smo ukazali drugovima i vjerovatno je da će se glavar Solina sada odreći ove dužnosti (on je naš simpatizer). Na Dugopoljskom sektoru nakon neprijateljskog prodora dosta je otišlo u neprijateljsku vojsku i jedan dio naroda je pod ustaškim uticajem.

Na okrugu ima nekoliko pojava dezerterstva. Tako na Krajiškoj općini prilikom prebacivanja Mosorskog Odreda na Brač[3] dezertirao je komesar II čete II bataljona Tade Pejković sa još 30 boraca koji su svi rodom iz Krajiške općine. Svi su se raspršili po svojim kućama. Međutim, još taj drug nije došao sa spomenutim borcima iako je dobio naređenje da se hitno prebaci s njima na sektor Mosora u cilju formiranja novog odreda.[4] — Zatim na Klisu komandir jedne čete Uvodić Spiro prvi je dezertirao i tako bio povod za daljnje dezerterstvo. Dali smo ga uhapsiti i sprovesti vojnim vlastima. Prilikom napuštanja Kaštela tek novoformirana Kaštelanska četa raspršila se i borci se vratili kućama. Preko NOO-a radi se na tome da se ovi dezerteri opet vrate u jedinicu, ali to još nije dalo rezultate vidnije. — Na trogirskom kotaru također ima jedan mali broj dezertera. Ova pojava nije masovna, ali radimo na tome da vratimo sve te dezertere u jedinicu.

Na čitavom okrugu ne osjeća se jači politički i organizacioni rad protunarodnih grupa iz četničkih redova ili izdajničkih grupa u HSS-u, ali mi upozorujemo drugove na opasnost koja je još uvijek kod nas prijeti našoj borbi i opasnost koja može izbiti usljed naše nebudnosti. Osjeća se slabije političko djelovanje naših organizacija što je u mnogim slučajevima uzrok prisutnosti neprijateljske vojske i njegova pokretljivost gotovo po čitavom okrugu. Zborova je održan mali broj i to na Trogirskom kotaru, koje nije bilo moguće dobro pripremiti. Neobavještavanje naroda o najnovijim političkim i vojničkim događajima mnogo

**S Vidi knj. S, dok. br. 299, 300 i 409.**
**3 1 4 Vidi dok. br. 4.**

je doprinijelo da partijske organizacije nisu sigurni rukovodioci političkog raspoloženja naroda. Ni ovi najvažniji historijski događaji za našu oslobodilačku borbu (preobraženje AVNOJ-a u zakonodavni i izvršni organ, formiranje Nacionalnog Komiteta, odluka o federativnom, demokratskom uređenju Jugoslavije itd.) nisu dovoljno popularisani kroz političko djelovanje naših organizacija. Osjeća se potreba lista »Slobodna Dalmacija« koja nam stiže ne redovito, a narod je veoma dobro prima. U vezi ovih najvažnijih političkih događaja i političkih zadataka koji stoje pred partijskim organizacijama poslali smo organizacijama jedno cirkularno pismo posluživši se uglavnom sadržajem primljenog dopisa od Agitpropa Oblasnog Komiteta.

**Organizaciono stanje partijske organizacije.** Ovo zadnje vrijeme partijska se organizacija brojčano znatno ojačala, ako se k tome još uzme u obzir da je preko 150 partijaca išlo u vojsku. Partijska organizacija je gotovo po svim kotarima izuzev Omiša, pa donekle i Muća ovo zadnje vrijeme popunjana sa novim članstvom, a najviše se to osjeća kod sinjske i trogirske organizacije. Ovo brojčano jačanje partijske organizacije ne može se reći da je razvodnilo partijske organizacije, ali to se može dogoditi ako se ne bude pravilno radilo s ovim novoprimljenim članstvom. Greška sektašenja još uvijek postoji, a tome je najbolji primjer strijeljanje dvadesetpetorice rodoljuba u Sinju od kojih su se mnogi herojski držali, a nisu bili obuhvaćeni u partijskim organizacijama, što smo i iznijeli kao primjer sektašenja u cirkularnom pismu upućenom organizacijama. Postavlja se kao najvažniji problem i zadatak izdizanje ovog partijskog članstva. Formiranje općinskih komiteta gotovo u svim općinama doprinijelo se jačanju veza između kotarskih komiteta i partijskih jedinica, ali ovi komiteti nisu izdignuti, niti su rukovodioci svojih dužnosti, a nemaju dovoljno ni samoinicijative tako da im uvijek treba pružiti neposrednu pomoć preko članova kotarskih komiteta.

Kotarski Komitet Omiša jedan je od boljih naših kotarskih komiteta. Drugovi su snalažljivi, samoinicijativni, a i u najtežoj situaciji zadržali su se na terenu. Kotarski Komitet Sinj sastavljen od mladih članova iako se po malo razvija još uvijek dosta rastrgano djeluje preko pojedinačnog rada svakog člana komiteta. U Kotarskom Komitetu Muća naročito su radišni i požrtvovani drugovi Zekan[5] i Đirlić[6] dok se osjeća superiornije i nezdravo držanje druga Čolaka[7] sekretara prema ostalim članovima. Kotarski Komitet Trogir još uvijek rastrgano djeluje, a i lična organizaciona sposobnost i teoretska sprema kod članova ovog komiteta dosta je niža nego kod ostalih komiteta. Sam komitet nema kontrole u radu drugih ustanova, naročito Komande Mjesta, tako da nije svestrani rukovodioc na svom kotaru. Kod same partijske organizacije osjeća se slabost u malenoj odgovornosti partijskih članova prema svojim dužnostima. Kotarski Komitet Solin iako je jedno od jačih naših kotarskih rukovodstava, ipak ne djeluje podjednako na svim djelovima ovog kotara;

5 Jakov
6 Paško
7 Petar

pretežno djelujući u samom Solinu zapušta rad u Donjim Kaštelima i Dugopolju. Iz ovog Kotarskog Komiteta poslali smo za šefa Ob. centra za Srednju Dalmaciju druga Živka tako da K.K. sada broji 5 članova.

Bar privremenoj slabosti u radu partijskih organizacija dosta je bio uzrok otsutnosti sa terena našeg Okružnog Komiteta kao i Kotarskog Trogir a djelomično i Solin.

Mjesni Komitet Split samoinicijativnošću druga Laie[8] sekretara, sredio je partijske i vanpartijske organizacije iako je neko vrijeme bio bez veze sa nama. Na sastanku sa drugom Bajom[9] zaključili smo da reorganiziramo mjesnu partijsku organizaciju. Do sada je struktura partijske organizacije bila prilagođena strukturi organizacije NO Pokreta, zbog čega se nije sama partijska organizacija pravilno razvijala niti djelovala. Osjeća se skučenost djelovanja partijskih članova koji rade samo unutar akcionih odbora i pododbora. Strukturu organizacije mislimo prilagoditi starom načinu rada preko rejonskih komiteta i uličnih ćelija. Paralelno sa ovim trebalo bi izvršiti reorganizaciju NO Pokreta koji je organizovan po strukama, a to smo ostavili za kasnije kad vi sami o ovome donesete zaključak. Partijska organizacija djelovat će unutar NO Pokreta preko partijskih frakcija u Mjesnom Odboru i akcionim odborima, te radom partijskih članova, kandidata i simpatizera, unutar raznih pododbora. Prema socijalnom sastavu članova Partije partijci ulaze u akcione odbore i pododbore po strukama. Partijska frakcija formira se unutar Mjesnog odbora AFŽ, a drugarice iz partijskih jedinica pojedinačno ulaze u odbore i pododbore AFŽ-a i tamo partijski djeluju, kao i drugarice kandidati i simpatizeri. Prema tome M. K. je preko rejonskih komiteta vezan i rukovodi sa partijskom organizacijom, a preko partijskih frakcija unutar akcionih odbora i pododbora djeluje u NOP-u, te isto tako unutar AFŽ-a.

Naročito se osjeća slabo djelovanje partijskih organizacija unutar NOO-a, AFŽ, SKOJ-a i USAOH-a gdje se često partijci slabo snalaze i ne pružaju dovoljno pomoći ovim organizacijama. Primjećuje se da nisu niti dovoljno upoznati sa načinom svog rada unutar ovih organizacija, a i premalena kontrola i odgovornost u njihovom radu. Zatim partijske organizacije ne djeluju podjednako na čitavom svom terenu, a slabost se očituje i u tom što ne postoje partijske organizacije u gradu Omišu i Trogiru, dok je nedavno u Sinju formirano dvije partijske jedinice.

Jedan od načina izdizanja partijskog članstva i organizacija treba da sprovedemo održavanjem teoretskih sastanaka svih partijskih jedinica, uvodeći planski rad u svim organizacijama (upoznati drugove što to znači planski raditi) i održavanjem partijskih savjetovanja. Tako smo već na trogirskom kotaru održali jedno kotarsko partijsko savjetovanje, a imamo sada namjeru održati isto tako na Muću i Sinju, ukoliko nam to bude dozvoljavala vojnička situacija. Za izdizanje partijskih rukovodioca bilo bi potrebno održati partijske kurseve koje mi nismo u mogućnosti da održavamo zbog vojničke situacije na terenu, te ukoliko vi

**8 Nikica Kuzmanić-Lala**

**!> Ante Jurjević-Baja, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

budete održavali ove kurseve nastojte i sa ovog okruga pozivati, jer i onako mlada partijska organizacija nema dovoljno rukovodioca. Ovako izgleda organizaviono stanje prema posljednjim podacima:

| Kotarski K | Opć. K. | čel. | člana. | muä. | žen. | kand. | muš. | žen. | simp: |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Solin 5 | 3 | 14 | 81 | 50 | 31 | 54 | 28 | 26 | 618 |
| Trogir 5 | 3 | 16 | 77 | 57 | 20 | 38 | 31 | 7 | 665 |
| Sinj 6 | 3 | 23 | 93 | 75 | 18 | 72 | 52 | 20 | 445 |
| Omiš 6 | 3 | 16 | 70 | 53 | 17 | 81 | 70 | 11 | 457 |
| Muć 5 | 3 | 10 | 38 | 34 | 4 | 38 | 29 | 9 | 245 |
| Split 5 | M.K.3 3M.C. | 15 | 68 | 46 | 22 | 47 | 32 | 15 | 139 |
| Ukupno 5 KK 1 MK | 15 3 MCK | 94 | 427 | 315 | 112 | 330 | 242 | 88 | 2569 |
| OK.KPH 7 | | | 7 | 6 | 1 | | | | |
| OKSKOJ 4 | | | 4 | 3 | 1 | | | | |
| OO.AFŽ 3 | | | 3 | – | 3 | | | | |
| USAOH 1 | | | 1 | 1 | – | | | | |
| K.S.P. 5 | | | 5 | 5 | – | | | | |
| K.C.P. 3 | | | 3 | 3 | – | | | | |
| Ob.C. 2 | | | 2 | 2 | – | | | | |
| Ob.C. 3 | | | 3 | 3 | – | | | | |
| | | | 455 | 338 | 117 | | | | |

Da li smo partijski ukor drugovima Blažu i Mati, članovima M.K. Split koji su bez odobrenja organizacije napustili Split prilikom naše evakuacije. Također smo drugu Dalmatinskom, sekretaru K.K. Trogir dali partijsku opomenu zbog slabog, nezainteresiranog držanja prilikom održavanja partijskog savjetovanja.

**NOO-i.** Osjećajući slabost u radu kotarskih NOO-a, kao i općinskih zaključili smo da ih ojačamo davajući najbolje drugove partijce iz partijskih komiteta na rad u ovim odborima. Neki odbori nisu ni popunjeni, kao npr. kotarski NOO Solin, u koji će ući iz K.K. drugarica Vanja, a već se nalazi i drug Jurko, član K.K. iz Koprivnog u ovom odboru. Zatim u ovaj odbor potrebno je da uđe i drug Ilija (partijac) iz Broćanca, tako da i ova sela preko Kozjaka imaju član u K.NOO-u, tim lakše što će ovaj drug odgovoriti svojoj dužnosti. Na ovom kotaru zapaža se jedna greška na što smo drugove upozorili, a to je da partijske organizacije rješavaju stvari koje treba da rješavaju NOO-i. Rad Kotarskog NOO Muć svodi se na aktivnost i rad druga Zekana, člana K.K., dok ostali članovi slabo djeluju. Naročito je slab u radu, prema njegovoj odgovornosti kao člana K.K., drug Šundov, te smo riješili da njega izvadimo iz ovog odbora, a dademo boljeg, agilnijeg i popularnijeg druga Đirlića iz Radošića koji je također član K.K. Općinski NOO Lećevica u radu se prilično birokratizirao izdavajući propusnice, kancelarijskim radom i pismenim vezama sa seoskim NOO-ima. Na konferencijama su birani općinski NOO Muć i Ogorje, dok je neprijateljska akcija omela biranje

Općinskog NOO-a za Lećevicu. Također se prilično birokratizirao kancelarijskim radom Kotarski NOO Sinj. I ovdje smo riješili da uđe u odbor drug Silvestar, član K.K. Sinj, uz druga Matea isto člana K.K. koji već tamo djeluje. U Sinju je formiran Mjesni NOO, ali koji dosta slabo djeluje, jer je i sama partijska organizacija tek nedavno formirana. Kotarski NOO Omiš u svom radu bio se donekle odvojio od svakidanjeg rada seoskih NOO-a, prepuštajući Kotarskom Komitetu da se bavi organizacionim stanjem seoskih NOO-a. Ovo je greška i K.K. koji je na ovaj način kočio djelovanje Kotarskog NOO-a. U selu Srinjinama neprijatelj je za vrijeme ofanzive odveo u internaciju kompletan seoski NOO. U Kotarskom NOO-u Trogir osjeća se potreba jednog pismenijeg druga, dobrog rukovodioca. Ove sve izmjene i popune trebalo bi da se naprave preko Oblasnog NOO-a Dalmacije prisustvom jednog člana, ili pak jednim dopisom kotarskim NOO-ima. NOO-i naročito ovo posljednje vrijeme veoma malo politički djeluju, a što leži krivnja na partijskim organizacijama, komitetima, koji bi trebali preko partijskih članova u odborima da djeluju u ovom smislu, u prvom redu održavanjem zborova, koje bi organizirali NOO-i i na njima istupali pojedini članovi ovih odbora. Naročito je slabo djelovanje članova Partije u NOO-ima, gdje oni dovoljno ne djeluju) osjeća se da nisu pred Partijom dovoljno odgovorni za svoj rad, a isto tako da nisu dovoljno ni upoznati sa načinom svog rada unutar ovih NOO-a. Mjesni NOO Split uspio je da se poveže sa svim svojim akeionim odborima i pododborima, a sastav Mjesnog NOO-a još nam nije poznat, jer nas M.K. nije o tome obavijestio, ali ćemo drugove upozoriti da nas sa ovim upoznaju. Oblasni NOO za Dalmaciju je bio odlučio da se dade pripomoć Splitu u iznosu od 500.000.— lira; međutim, ovaj određeni novac Komanda Splitskog Područja dostavila je Oblasnom NOO-u. Pošto je ekonomska situacija u Splitu veoma loša, a posljednjom našom mobilizacijom otišao je dosta veliki broj hranitelja obitelji u partizane, to bi bilo potrebno da se hitno dostavi ovaj određeni novac Splitu. U posebnom dopisu obratio se M.K. i na nas da im hitno dostavimo ovaj novac, jer da im je nužno potrebno.

Mi smo mišljenja da je potrebno formirati okružni NOO, jer zapažamo da Kotarski NOO-i nisu dovoljno vezani sa Oblasnim NOO-ima, a osim toga postoje svi uslovi za njegovo formiranje, i moći će se veća pomoć dati svim kotarskim NOO-ima. Mi predlažemo sljedeće drugove: Sikirica[10] (HSS Sinj), Radić[111] (instruktor K.K. Sinj—Split), Aljinović[12] (član K.P. Omiš), Čolak[13] (član K.K. Muć), Čekić[14] (član K.K. Trogir), Mileva[15] (član Okružnog odbora AFŽ — Solin), Zlatko (član Okružnog odbora USAOH-a Split), biciklista[18] (član O.K. K.P.H. — Solin), Gazin[17] (član O.K. — Omiš). Za predsjednika mi mislimo postaviti Sikiricu, a za

**10 Nikola**
**11 Hanja**
**12 Mate**
**13 Petar**
**14 Petar Rožić-Cekić**
**15 Bubalo**
**16 Kajo Vučičić-Biciklista**
**17 Hugo**

sekretara Milevu. Javite nara da li se i vi s ovim slažete, te ukoliko se složite potrebno bi bilo da preko Oblasnog NOO-a formiramo ovaj odbor. Na okružju postoji: 4 kotarskih, 4 mjesna, 19 općinskih i 172 seoska odbora.

Ovo posljednje vrijeme opaža se veoma slabi odnos vojske prema NO-ima koje se potcjenjuje, potcjenjuje ih se, upotrebljava za sve moguće svrhe (konkretne primjere navest ćemo dalje, kad budemo govorili po vojsci).

**U organizaciji AFŽ** osjeća se jači priliv žena kroz ovo posljednje vrijeme. Najslabije organizacija djeluje na Muću, gdje se i manje pomoći pruža organizaciji, pa i preko partijskih organizacija. Mi smo se upoznali sa preorijentacijom organizacije AFŽ, tj. zaključcima Oblasnog savjetovanja AFŽ za Dalmaciju pa smo zaključili da je potrebno da se sa ovim upoznaju svi kotarski komiteti i partijske organizacije, kako bi se moglo dati pravilnu pomoć ovoj organizaciji. Svi ovi odbori AFŽ ne uspijevaju da rukovode sa ovim masovnim pokretom žena. Slabo se osjeća djelovanje drugarica partijki u odborima AFŽ, pošto u mnogome ne žive partijski, ne razvijaju se u tom pravcu, a i sami komiteti malu pažnju posvećuju njima. Partijskim jedinicama unutar kotarskih odbora AFŽ malo se pomaže i partijski sa njima radi. Postavili smo zadatak održavanje kotarskih savjetovanja AFŽ, na kojima će se naročito upoznati sa zaključcima savjetovanja Oblasnog Odbora AFŽ. Širim političkim sastancima sa ženama po selima i općinama trebalo bi žene angažovati na političkim zadacima, a koja će održavanja u mnogome spriječiti slabi politički kadar rukovodioca AFŽ.

Okružni Odbor AFŽ ostao je samo na 3 člana (Mileva, Jugana i Tetka) i mi smo vas u prošlom dopisu upoznali da bi bilo potrebno popuniti ovaj odbor te smo ga sada i popunili, tako da sada ima 7 članova, a u okružju ima 5 kotarskih odbora, 3 mjesna, 13 općinskih i 151 seoski sa 12846 žena.

**Skojevska organizacija i organizacija USAOH-a** slabo se osjeća na terenu. SKOJ ne vrši ulogu pokretača omladinskih masa i veoma je slab rad organizacije kao cjeline kroz organizaciju USAOH-a. Osjeća se da se ne traži načina okupljanja omladinskih masa na bilo kojem radu, već uvijek po istom šablonu i principima održavanja sastanaka itd. U samoj organizaciji SKOJ-a skojevci se ne razvijaju ka pravi mladi komunisti, a u tom pravcu ne djeluje se dovoljno, te je rezultat toga bio da se na trogirskom kotaru sav SKOJ pretopio u USAOH. I po ostalim kotarevima nema življeg rada i omladinskog poleta. Slabo odgajanje skojevaca kao mladih komunista najbolje je došlo do izražaja danas u vojsci gdje ima dosta slučajeva njihovog slabog držanja, neaktivnosti i dezerterstva. Sama rukovodstva sastavljena su od novih, mladih drugova koji još ne djeluju kao rukovodioci, a niti sama rukovodstva kao cjelina. Pa i sam Okružni Komitet SKOJ-a ne pruža dovoljne pomoći organizacijama, a osim toga kao i Okružni Odbor USAOH-a nema dovoljno članova. Partijci skojevci ne davaju dovoljno pomoći organizaciji i nema njihovog jačeg djelovanja. Brojčana snaga SKOJ-a i USAOH-a

nije stvarni odraz stanja i snage ovih organizacija, koje u mnogome slabije:

5 kotarskih komiteta, 12 općinskih, 3 mjesna i 102 aktiva sa 1075 skojevaca. 4 kotarska odbora USAOH-a, 12 općinskih, 3 mjesna, 12 seoskih sa 6000 članova.

Vojska. U 3 Odreda: i to Šibensko-trogirski, Mosorski i Dinarski i Mosećki bataljon koji se nalaze na našem terenu partijski se veoma slabo radi, a i stanje partijskih organizacija je veoma slabo. Osjeća se kod partijaca-rukovodioca više linija »komandantstva« sa malo partijnosti i partijskog rada. To se naročito osjeća u Trogirskom odredu gdje ima slučajeva da se partijci rukovodioci ne odazivaju partijskom sastanku i uopće zapostavljaju partijski rad i važnost toga rada. Mi smo održali sastanke u ovom odredu i ukazivali drugovima na ove nedostatke, ali oni se svejedno ponovno pojavljuju i tu je potrebno smenjivati drugove kod kojih se pojavljuju ove nezdrave pojave. Na prolazu kroz ovaj teren pomogli smo drugovima u IX Brigadi u održavanju partijskog savjetovanja dok u odredima to ide malo teže obzirom što su oni uvijek u pokretu ili po polažajima, a isto tako što nije ni jedan drug u našem Komitetu odgovoran samo po ovoj dužnosti i njoj se posvetio. Formiran je i Štab grupe Srednje-dalmatinskih partizanskih odreda,[18] koji još nema političkog lica, a Komandant je drug Branko Dude. Pri održavanju partijskog savjetovanja za kotar Trogir pozvali smo i političke rukovodioce iz Trogirsko-šibenskog odreda što bi njima sigurno koristilo. Drug Dude njih nije pustio da odu na savjetovanje, kad ga je sa ovim upoznao zamjenik politkoma Odreda rekavši: »Neka Okružni dođe održavati savjetovanje u Odredu, a mi nećemo tamo odlaziti«, a usto se nezdravo odnosi prema našem Komitetu. To se naročito očitavalo po pitanju Trogirsko-šibenskog Odreda gdje su izvršene neke izmjene sa strane Štaba IX Brigade (Odred je tada spadao po odluci Štaba XX Divizije pod komandu ove Brigade, jer nije ni postojao Štab grupe) u sporazumu sa nama, jer je pri tome trebalo partijski posredovati u nezdravom odnosu Štaba Odreda prema Brigadi, a sve što je bilo učinjeno učinjeno je u dobroj namjeri i potpuno je nezdrav ovaj njegov stav koji je najbolje došao do izražaja u dopisu upućenom nama. Smatramo da smo i mi krivi slabom stanju u Odredima; jer im nismo pružili dovoljno pomoći. Odnos vojske prema komandama mjesta i obratno često puta je nezdrav (slučaj Trogirsko-šibenskog Odreda i Komande Mjesta Trogir), a isto tako i prema Narodnoj Vlasti tj. NOO-ima. U prolazu kroz naše kotare bilo je teških prekršaja pravilnog odnosa vojske prema narodu. Na mućkom kotaru gdje mi i onako politički najbolje ne stojimo X Brigada veoma je slab utisak ostavila kod naroda. Mi smo drugove upozorili na ovakve postupke, jer smo o tome bili obaviješteni od zamjenika polit-koma Mosorskog Odreda koji se tamo nalazio. Uprkos toga teške su se greške ponovno ponovile na Ogorju gdje je ta Brigada boravila. To ćete najbolje moći vidjeti iz dopisa K.K. Muć upućenog nama po ovoj stvari koga vam šaljemo u prepisu.

**18 Vidi knj. 9, dok. br. 76.**

**Pozadinske vlasti.** Danas u našem okružju dosta skučeno djeluju zbog neprestanih pokreta i stalnih neprijateljskih upada. Stanje u raznim Komandama nije ni malo zadovoljavajuće. Komanda Splitskog Područja nije odgovorila svojim dužnostima niti je pružila dovoljnu pomoć svojim komandama mjesta. I pri evakuacijama (npr. sa Trogira) ova Komanda je dosta kriva što je upropašteno dosta materijala, jer se dopuštalo nezdravo razvijanje Komande Mjesta Trogir, a isto tako su se birokratski odnosili na nedostatke i uopće na rad ove Komande. Mi smo na našem sastanku postavili ovo pitanje, ali konačno rješenje ostavili smo dok ne dode k nama jedan drug iz Oblasnog Komiteta. U vezi propadanja materijala na trogirskom kotaru umnogome je kriva Komanda Mjesta; a zbog čega je najviše terećen drug Bećir, zamjenik Komandanta i u vezi toga on je riješen svoje dosadašnje dužnosti, a pripremamo i partijsku istragu u tom pravcu da utvrdimo njegovu krivicu. I Komandu Područja smo popunili sa drugom Ivom Raićem (partijac iz Splita) koji vrši dužnost zamjenika. Komanda Cetinskog Područja također slabo stoji i dosta rastrgano djeluje a ima i nezdravih pojava. Drug Pave Roje se nezdravo odnosi prema podređenom osoblju i osoblju oko Komande, ne dolazi na partijske sastanke kad ga pomoćnik poziva, a drug Vinko, pomoćnik ne odgovara svojoj dužnosti tako da bi ga trebalo smijeniti. I ovdje je prilikom evakuacije sigurno krivnjom Komande dosta materijala (u Kostanjama 50 kamionskih guma i vreća konca itd.). Ovoj Komandi područja mislimo dati **za** pomoćnika druga Moću,[19] kad Štab Korpusa po ovome dade svoju odluku. I same komande mjesta veoma slabo djeluju, a pojavljuju se i te nezdrave pojave kao u Komandi Mjesta Poljica gdje se osjeća ležernost u radu, familijarnost, mali osjećaj odgovornosti. Trebalo bi smijeniti Komandanta druga Tadiju kod koga je jako razvijen osjećaj lokal-patriotizma. U svim ovim komandama partijski se veoma slabo živi i radi zato i ima ovakovih nedostataka. Partijski Komiteti ne pružaju dovoljno pomoći ovim kandidatima, a što je važnije niti ih dovoljno ne kontroliraju, upućujući ih u rad **i** pozivajući na odgovornost.

**Obavještajni centri** za splitsko i cetinsko područje slabo djeluju. Splitski rejonski centar tek je sada popunjen, jer su drugovi Mirković i Moca ostavili svoje dužnosti, a da nisu prije tražili popunu. Ovom centru dali samo za šefa druga Zivka, člana K.K. Solin. Obavještajni centar za Cetinsko područje dosta nevezano djeluje i sada je drugovima dao upustva za rad drug koji je došao od Glavnog Ob. Centra koji je i popunio ovaj centar.

U vezi ovih nedostataka u vojsci, komandama, ob. centrima, te izmjenama koje smo učinili i mislimo učiniti uputili smo dopis drugu Kukoču, politkomu VIII Korpusa koga vam u prepisu šaljemo. Tu ne iznosimo nepravilnosti počinjene sa strane X brigade u Ogorju, o nezdravom odnosu Štaba Trogirsko-šibenskog odreda prema štabu IX brigade, jer se je to kasnije dogodilo. Mislimo opet uputiti jedan dopis drugu Kukoču[20] u

19 Ljubo Prvan
20 Ivica Kukoč, politički komesar Osmog korpusa NOVJ.

vezi ovih događaja. Zamjenicima politkoma odreda uputili smo pismo, želeći im pomoći u njihovom radu. Prepis ovoga pisma mi vam upućujemo.

Tehnika naša još ne djeluje. Prilikom evakuacije sa Drvenika propala je čitava u zapaljenom brodu. Ona se je mogla ' spasiti, ali smo u tome bili dosta spriječavani drugim dužnostima tj. organizovanjem odbrane. Sada smo dobavili radio-aparat, ciklostil i ciklo-papira, šapirograf ali tehnika još ne djeluje, jer nam manjka još neke stvari (akumulator i gumeni valjak od ciklostila). Nastojaćemo tehniku osposobiti čim prije, jer nam je neophodno potrebna za obavještavanje masa radio-vijestima i izdavanjem brošura.

Članarina iznosi 32928 kuna i 2880 lira. Odbivši postotak koga smo zaustavili za naše potrebe, mi vam šaljemo: 26338 kuna i 2304 lire.

Drugarski pozdrav:

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Za OK KPH:

BROJ 13

## IZVJEŠTAJ MJESNOG OBAVJEŠTAJNOG CENTRA U SPLITU OD 4. SIJEČNJA 1944. REJONSKOM OBAVJEŠTAJNOM CENTRU ZA SREDNJU DALMACIJU O SITUACIJI U SPLITU[1]

M.O.C.[2] za SPLIT
Br. 1-2/44 Split, 4 januara 1944

I Z V J E Š T A J

Njemački sektor: od njemačko-ustaške okupacije Splita do 30-XII-43.
**Vojni sektor:** (Njemci)

U početku čitava djelatnost usmjerena u svrhu povlačenja iz grada za slučaj invazije, a nakon prvih zračnih napadaja sa strane saveznika u samom gradu je znatno smanjen broj vojnika (oko 300) i to SS-ovci[3] i obalne trupe. Daleko veći broj vojnika smješten je u obalnom sektoru (Solin, Stobreč), a naročita pažnja posvećivala se cesti Split—Sinj. Bivše talijanske utvrde nijesu uopće iskorištene. Usljed čestih zračnih napadaja namjeravalo se grad braniti kontraavionskim baterijama, koje su kroz najkraće vrijeme i postavljene, ali se od ovoga odustaje.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split reg. br. OB-SL-61/98.**

**2 Mjesni obavještajni centar**

**3 Dijelovi SS divizije »Prinz Eugen«,**

SS odredi zamjenjeni su regularnim trupama[4] i to u znatnom većem broju, a u grad je stigla i njemačka mornarica, tako da se danas ovdje nalaze regularne i obalne trupe, te mornarica. Broj njemačkih vojnika mjenja se iz dana u dan, jer neprestano nadolaze nove snage i to sa oba smjera (Solin i Omiš) a isto tako i odlaze. Ista je stvar i sa položajima koje ove trupe zauzimaju, mjenjaju ih iz dana u dan. Tako je tokom decembra veliki dio trupa bio smješten u predjelu Spinuta, a po nekim znakovima izgledalo je da će se ovdje duže zadržati (ispražnjavanje nekoliko privatnih zgrada, popravljanjem oštećenih taljanskih logora), ali nakon bombardiranja ovog predjela skoro svi položaji su napušteni. Dolaskom obalnih trupa na južnoj obali Marjana kao i uz obalu od Bačvica pak istočno postavljeno je nekoliko baterija, a u predjelu nove bolnice započelo je kopanje rupa za mine. Obzirom na broj i jakost ovih baterija mišljenja smo da iste imaju svrhu onemogućiti eventualne lakše akcije NOV-e, a nikako invaziju sa strane saveznika kako to građanstvo misli.

**Snabdjevanje**: Od prvog dana okupacije pa do danas obavlja se uglavnom kopnenim putem. U samom početku jedan mali dio hrane prenosio se avionima. Saobraćaj zračnim putem funkcionirao je redovito 1—2 puta dnevno sve do zračnog napadaja na Split 31/X (vidi izvj. 139).[5] Od tog dana saobraćaj zračnim putem uopće ne funkcionira. U posljednje vrijeme primjećuje se da se jedan dio snabdjevanja vrši i morskim putem. Brodovi putuju samo noću dok se preko dana zadržavaju u luci.

SS-odredi (Princ Eugen) bili su uglavnom sastavljeni od Banaćana[6] skoro svi govorili su i hrvatski. Vojnici koji se danima nalaze u gradu uglavnom su pravi Njemci.

**Starost:** SS odreda i obalnih trupa koji su bili u početku prosječno od 20—25 godina, dok trupe koje su danas u gradu a naročito Wermacht sastavljene su uglavnom od starijih godišta tj. srednje 30—40 god.

**Oružanje, oprema i ishrana:** Ne primjećuje se uopće teško naoružanje, a vojnici su naoružani puškama a većina i revolverima. Kamioni veoma loši uglavnom taljanski i rekvirirani privatni.

Vojnici su dosta loše odjeveni, do danas su većina bez kaputa, odjela često okrpana, cipele većinom taljanske. Oficiri dobro odjeveni. Ishrana vojnika dosta slaba. Usljed poteškoća u snabdjevanju naročito u početku okupacije događalo se da po par dana Njemačka vojska nije dobila kruha.

**Moral** ovih trupa vrlo loš. Velika većina vojnika i oficira ne vjeruje više u pobjedu fašizma, jedino im je želja da rat čim prije završi i da se vrate svojim kućama. Tuže se da im je skoro čitava Njemačka srušena. Neobično se plaše zračnih napadaja. Željni su vijesti sa frontova i to u tolikoj mjeri da je bilo nekoliko slučajeva gdje su od prolaznika tražili da ih informiraju o vijestima. Tuže se na lošu hranu. Oficiri se tuže da su loše plaćeni, a isplate neredovite (po 20 dana zakašnjenja), često okrivljuju Hitlera za sve ovo. Priznaju da postoji u Njemačkoj razne antihitle-

4 U studenom 1943. god. jedinice SS divizije »Prinz Eugen« su smijenili dijelovi 264. pješadijske divizije.

5 Vidi knj. 9, dok. br. 376.

6 SS divizija »Prinz Eugen« formirana od folksdojčera.

rovske «-klike« koje on nije uspio onemogućiti u svom djelovanju. O partizanima govore sa poštovanjem, priznaju njihovu borbenost i požrtvovanje, ali su daleko od toga di bi na njih i njihove akcije gledali sa simpatijama. U njima vide jakog neprijatelja.

Bilo je nekoliko slučajeva pljačke po privatnim stanovima i nekim trgovinama. Cesto se događa da vojnici nude na prodaju građanima hranu, odjevne predmete itd. koje su ukrali svojoj vojsci, odakle se najbolje vidi na kojem je stupnju danas moral, svijest i disciplina ove vojske.

**Politički** sektor:

Sto se vlasti tiče neosporno je da je čitava u njemačkim rukama. O ustaškim vlastima može se pouzdano kazati bilo to u pogledu vojne ili civilne vlasti, Njemci uopće ne vode računa. Eventualni sporovi — ukoliko to uopće jesu u pogledu nadležnosti između ovih vlasti svršavaju uvijek onako kako to Njemci hoće bez obzira dali to spada u nadležnost njemačke ili ustaške vlasti. I sami ustaše izjavljuju u povjerenju da u Splitu stvarnu vlast ima Gestapo. U pogledu proganjanja i teroriziranja građanstva nije do sada poduzeto ništa tj. njemačke kao i ustaške vlasti provode ovdje »•blagu« politiku i taktiziraju sa narodom. Razlog ovakvom postupku po našem mišljenju je u prvom redu slabost neprijatelja. Okupiravši Split poslije narodnog ustanka, a dobro poznavajući raspoloženje i borbenost građanstva prema okupatoru još za vrijeme taljanske okupacije, što se najbolje ispoljilo prigodom ustanka bili su prisiljeni provoditi ovakvu politiku. Znali su da terorom neće pokoriti građanstvo i skrenuti ga sa svoga puta već obratno da bi ovo u tom slučaju pružilo žilav otpor, a time bi još onaj mali broj boraca koji se nalazi u Splitu otišao u NOV-u. Znači, bili su prisiljeni da blago postupaju vjerujući da će možda takovim postupkom i dobrom propagandom uspiti da se izvjesni broj partizana vrati, a kod građanstva barem ublažiti mržnju prema sebi.

U pogledu uništavanja naših organizacija također nije primjećen naročiti rad i to u prvom redu treba pripisati njihovoj slabosti i »nepoznavanje terena«. Međutim, primjećeno je nekoliko pokušaja sa strane Gestapoa da prodre u naše redove. Svi ti pokušaji koji su primjećeni i suzbijeni izvedeni su sa strane neprijatelja po istom kalupu. Špediter Dimitrije Boročinski predložio je putem jednog rodoljuba NOO da ovaj odredi dvije žene koje bi Boročinski namjestio u njemačku komandu, a ove bi mogle špijunirati. Kad mu ovo nije uspjelo pokušao je kao šef civilne zaštite (taj položaj je zauzimao za vrijeme oslobođenja) predložiti NOO-u da će on zaštitu pročistiti od »nepoćudnih elemenata«, a ova zamjeniti pouzdanim rodoljubima. Bilo je još sličnih pokušaja sa strane nekih gestapovaca kao Dr. Ritmana koji je tražio vezu za neke oficire »antihitlerovce«, zatim sa strane bivšeg jug. oficira ruskog izbjeglice Georga Malickog.

Nakon ovih neuspjelih pokušaja uslijedilo je hapšenje od oko 25 građana koji su uhapšeni pod sumnjom da su komunistički vođe. Osim sedmorice poslije par dana svi su oslobođeni (vidi izvještaj). Do ovih hapšenja došlo je vjerojatno na temelju denuncije ruskog izbjeglice prof. Majkovski, gestapovca.

**Ustaški sektor**

Vojska:

Ustaških kao i domobranskih vojnika skoro uopće nema u Splitu (ukupno oko 100). Odjeveni su veoma loše. Odijela okrpana i sastavljena od raznih uniforma (talijanske, biv. jugoslavenske, a često po koji dio odjeće i od civilnog odijela). Hrana je slaba, moral loš. Tuže se na lošu odjeću i hranu. O NOV-sci govore sa velikim strahom, a većina u partizanima ne vide neprijatelja.

Mornarica :

U gradu se nalazi oko 120 mornara, 10 podoficira i sedam oficira (vidi izvj. o položajima nepr. vojske od 21 dec. 1943). Posjeduju svega nekoliko brodova. Mornari uglavnom otvoreni i iskreni simpatizeri NOP-a.

**Politički sektor:**

U početku okupacije primjećuje se namjera ustaša da osnuju ustaške političke organizacije, ali uvidjevši neuspjeh te namjere odustaju od toga. Tek kasnije osnivaju ustaške stožere ženske i muške mladeži. Broj organiziranih je ispod 100, a uglavnom sama djeca. Ni jedna priredba političke naravi nije do danas priređena.

Odnos između ustaša i Njemaca i to među vojnim i civilnim vlastima, je neiskren. Jedni o drugima otvoreno se izražavaju nepovoljno, a naročito Njemci koji sa ignoriranjem govore o ustašama, smatraju ih neiskrenim saveznicima — gorim od Talijana, nesposobnim vojnicima, pljačkašima, **te** da oni moraju prolijevati svoju krv radi ustaša. **A** ustaše naprotiv tužeći se da zasijecaju u nadležnost civilne vlasti i da su oni u tome nemoćni.

Većinu ustaških funkcionera podgriza uvjerenje u izgubljeni rat. Veliki dio ustaša koji zauzimaju pa čak i one najodgovornije položaje (Nardelli,[7] Luetić,[8] Celebrini itd.) otvoreno govore protiv njemačke i poglavnikove politike, ali nijesu spremni da ništa doprinesu slomu. Tim pričanjima žele opravdati sebe jer se boje sutrašnjice, a u izdajničkom dijelu HSS-a vide svoj spas. Željno očekuju savezničku invaziju u uvjerenju da će kao pristaše Mačeka spasiti svoju glavu. Komunista se plaše, a ukoliko po koji od njih simpatizira sa NOP-om to je prema njihovom tumačenju iz razloga što se u NOV-sci nalazi veliki broj Hrvata, protiv istih oni nemaju ništa.

Opaža se znatno opadanje ustaškog autoriteta. Na odgovorna mjesta u većini ustanova postavljaju se ljudi, koji su poznati kao antihitlerovci — glavno je da nije komunista. Značajan je slučaj sa jednim činovnikom koji je za vrijeme talijanske okupacije izbačen iz ustanove u kojoj je radio. Trebalo je postaviti povjerenika ove iste ustanove i Luetić je tražio podatke o tom izbačenom činovniku. Kad mu je od jedne osobe (koja je intimna sa Luetićem) bilo kazano da je taj čovjek pošten, a politički

**7 Bruno Nardelli, glavar građanske uprave u Splitu.**
**8 Ante Luetić, veliki župan Velike župe Cetina sa sjedištem u Splitu.**

Orijentiran »kao i svi mi« t.j. anglofilski, Luetić je odgovorio »dobro postaviću ga za povjerenika«. Mržnja stanovništva prema novom okupatoru je sve otvorenija i izrazitija. Oskudnicu hrane i sve ostale teškoće stanovništvo podnosi prilično mirno bacajući krivnju na okupatore, a ni u kojem slučaju na NOV-sku kako su to ustaše putem svoje propagande htjeli postići. Tek u posljednjih mjesec dana razdijeljeno je pučanstvu **nešto** hrane, ali vrlo malo, uslijed čega su cijene živežnih namirnica rasle iz dana u dan (pšenica 600 Kn, kukuruz 500, mast 5000, ulje 2800) ovu hranu donose uglavnom seljanke i prodavale u glavnom u zamjenu i to za skupocijene odjevne predmete i zlato. Ove visoke cijene i izgledi da će iste dalje rasti prisilile su ustaške vlasti da dozvole slobodnu prodaju, čime **je** postignuto u posljedjih par dana minimalno opadanje cijena. Na tržištu se može nabaviti sve moguće vrsti hrane u dosta velikim količinama što kod građanstva pojačava ogorčenje prema ustaškim vlastima videći u tome njihov nemar prema ishrani pučanstva.

**Četnici:** Dnevno se vraćaju u Split sa terena i to legalno sa njemačkim propusnicama. Moraju se javiti njemačkoj komandi, a ustaše izvrše formalne premetačine. Uglavnom se vraća omladina i to razočarani. Tuže se na izdaju sa strane svojih vođa a ipak ne gledaju sa simpatijama na NOP — jer su to komunisti. Po našem mišljenju većina se vraća ovdje da do konca rata budu neaktivni. Sin Alfirevića — bivši jug. gard. oficir također se ponovno vratio po njegovu pričanju neobično razočaran — izjavljuje da se neće baviti politikom i u tu svrhu prijavljuje se ustaškim vlastima, kojima je izdao pismenu izjavu u ovome smislu. Isto stavlja do znanja NOP-u ne interesirajući se za stav koji će NOP zauzeti prema njemu.

Među četnicima vlada panika naročito poslije stava Londona prema NOV-i. Većina četničkih familija seli iz Splita njemačkih vojnim kamionima. Jedan dio nalazi se u otvorenoj službi Njemaca na čelu sa frizerom Holiem, dok se kod ostalih opaža bezglavost. Skoro nikakav politički rad nije primjećen, naročito među omladinom. U posljednje vrijeme primjećeno je tek nekoliko sastanaka.

Stav ustaša prema četnicima je tobože neprijateljski, što ispoljavaju putem svoje propagande, dok ih stvarno toleriraju, a do danas ni jedan četnik nije bio progonjen od ustaša.

**Izdajnička frakcija HSS-a:** Odmah nakon napuštanja Splita dolazi Vojko Krstulović koji rukovodi čitavim radom. Jasno se opaža da radi bez direktiva, stvara razne planove od kojih poslije nekoliko dana odustaje. Zauzima nejasan stav prema HSS-ovcima koji su se pridružili NOV-i za vrijeme ustanka. Neće da ih osuđuje, a niti povlađuje njihovo prilaženje NOV-i. U pogledu stava prema partizanima uvijek naglašava da se sa ovima mora postupati u rukavicama, jer da se u NOV-i nalazi velik dio Mačekovaca, a da se može pregovarati jedino sa oružjem u ruci. Radi toga stvara planove o nekim oružanim odredima, koji obzirom na poteškoće pri pokušaju ostvarenja propadaju. Stav prema ustašama također nejasan, niti ih napada, ali u najvećem povjerenju dozvoljava prikrivenu saradnju sa ustašama. S druge strane ustaše toleriraju pristaše HSS-a dok HSS daje

podršku ustaškim vlastima što se ispoljava u pogledu direktive HSS-a 0 prihvaćanju ustaških namještenja.

Komandant mornarice Zaharije uspostavlja vezu sa Krstulovićem, tako da su ova dvojica u dnevnom kontaktu, a Krstulović prema Zahariji ima neograničeno povjerenje. Preko Zaharije nastoji u mornaricu uvući čim više svojih ljudi, ali to ostaje na svega nekoliko. U radu u mornarici još je aktivan oficir Slavko Kirhmajer, kojeg su partizani skupa sa brodom »Jadro« zarobili.[9]

Do dolaska Vojka Krstulovića iz Zagreba koncem ovoga mjeseca (vidi izvj. 164) nije primjećen skoro nikakav politički rad. Omladinci koji su ostali ovdje nisu organizaciono povezani, isto tako ni stariji. Održano je svega nekoliko sastanaka i to od nekoliko omladinaca koji stoje uz Vojka Krstulovića. Pojedinačne veze obavlja samo Vojko Krstulović i to sa omladinom i starijima. Glavna briga Krstulovića i Zaharija bila je postavljanje novoga vodstva. U obzir su došli Dr. Brkić, Slavko Roje, ing. Ivanišević i Dr. Tartalja. U posljednje vrijeme Krstulović je znatno izmjenio svoj stav prema Dr Brkiću smatrajući ga negativnim SS-ovcem, iz čega zaključujemo da se sa ovim nije složio. Dok obratno o Dr. Tartalji 1 Ivaniševiću govori dosta pohvalno. Pitanje vodstva je u Zagrebu sigurno rješeno, ali još nijesmo mogli doznati njegov stav. Po nekim indicijama dade se zaključiti da će ovo novo vodstvo biti sastavljeno od isključivo nekompromitiranih ljudi, a ovi zatražiti pregovore sa NOP-om.

Zaharia koji je rodom iz Zagreba podržava vezu i sa SDS-ovcima Milošom Jelaskom i ing. Felerom koji su povezani i sa NOP-om međutim, o tome ništa ne obavještavaju. Osim toga Zaharia podržava vezu i sa Nardeliem i to vrlo često, Tartaljom i Čelebrinom (upr. pol.). Nekim HSS--ovcima Zaharija u povjerenju govori sa velikim simpatijama o Njemcima, dok u Englezima vidi nepouzdane saveznike. Dali je to iskreno ili se samo pravi njesmo do sada mogli ustanoviti. Tačno je da je neprijatelj NOB-a i antikomunist.

**Savezničko bombardiranje gradova.** Početak ovih bombardiranja dok su ciljevi bili uglavnom vojni objekti, građanstvo je primalo sa zadovoljstvom. Prvi zračni napadaj izvršen noću građanstvo je pripisivalo Njemcima, za to je i imalo razloga, jer su ciljevi bili samo stambene zgrade, a za vrijeme napadaja primjećeni su svijetleći signali koji su bacani iz neprijateljskih položaja, kao i neobični promet brodova u luci. Svega par dana kasnije (5/XII)[10] saveznici su bombardirali ponovo Split. Bombe su pale samo na stambene četvrti, poginulo je oko 70 lica. Poslije ovog napadaja građanstvom je zavladala panika i ogorčenje nasprama Engleza. Opće je uvjerenje da su noćni i dnevni napadaji engleski i da je namjera ovih napadaja bila baš uništavanje civilnog stanovništva, i to iz razloga, »jer je Split partizanski, a Englezi ne trpe partizane«. Sa strane naših organizacija pokušalo se je ublažiti ovo ogorčenje tumačeći građanstvu da, ukoliko je ovom bombardiranju bila svrha kako to oni misle, onda je to djelo engleskih reakcionera.

**9 O zarobljavanju broda »Jadro« vidi knj. 9, dok. br. 119.**
**10 Vidi knj. 9, dok. br. 116 i 405.**

Međutim, može se sigurno utvrditi da nije postignut nikakav uspjeh, a ukoliko se nešto postiglo, onda je to minimalno. Sa druge strane ustaška propaganda pokušala je iskoristiti ovo ogorčenje nastojeći pridobiti simpatije na svoju stranu, ali u tome nijesu imali nikakvog uspjeha.

Naše je mišljenje, što se ovih napadaja tiče, u pogledu efikasnosti istih, isto kao i građanstva tj. ciljevi su u većini slučajeva krivo izabrani. Bombe koje su bačene na grad dne 5/XII vjerojatno su bile namjenjene željezničkom usjeku a po mišljenju stručnjaka pogriješke su minimalne. Međutim, smatramo da je nepotrebno bilo rušiti i ovaj usjek, kad željeznica uopće ne funkcionira, uostalom ako se je već htjelo onesposobiti kolosjek onda se je to moglo učiniti u predgrađu, gdje i uz veće pogriješke žrtava ne bi bilo ili pak minimalan broj. Isto tako primjećujemo da se njemačke i ustaške vlasti u posljednje vrijeme služe sve više morskim putem. Citavo snabdjevanje stanovništva je morskim putem. Ovi brodovi plove noću, a u luci se zadržavaju danju. Od početka savezničkih napadaja nikad nije napadnut nijedan ovakav brod iako su savezнички avioni često nad gradom. Bilo je nekoliko napadaja i na brodove, ali uvijek na oštećene i neupotrebljive. (Brod koji je kao neuporabiv usidren u Spinutu napadnut je 5—6 puta). Pošto je broj brodova kojima se neprijatelj služi veoma malen, uništenjem istih postigla bi se velika korist.

Neprijateljske položaje dalo bi se također bombardirati, ali da se to postigne morala bi postojati neobično brza veza, jer se ovi stalno mjenjaju.

Prilažemo izvještaj o stanju industrijskih preduzeća.

Uz drugarski pozdrav: S. F. — S. N.

Povjerenik:
***Janko,***[11] v. r.

I z v j e š t a j

o stanju industrijskih preduzeća na području od Šibenika (Lozovac) do Ravnica (Omiš)

**1) Tvornica aluminija dd. Lozovac.** Ne prima više električnu energiju od hidroelektrane centrale Šupuk, jer kad bi istu primala nebi je mogla više iskoristiti obzirom nato, što su Talijani prije njihovog odlaska odnjeli u Italiju sav bakreni materijal, potreban za normalni pogon peći. Ova tvornica iz gore navedenog razloga ne može se staviti u pogon. Mogla bi se staviti u pogon čim bi se udovoljilo gornjem preduvjetu tj. kad bi se nabavilo bakrene šipke za peći kao i potrebna količina sirovina za fabrikaciju aluminija, koja sada postoji u vrlo ograničenim količinama. Tvornica **bi** morala biti sačuvana jer je jedna od najmodernijih i uspjela je da konkurira u najtežim vremenima specijaliziranim tvornicama iste vrste u Japanu.

**11 Miro** Segvič-**Janko**

Kao što je poznato nad hidroelek. centralom Šupuk nalazi se:

2) **Hidroelek. centrala Manojlovac,** u kojoj nije uglavnom ništa oštećeno i koja, obzirom na današnje prilike ne doprinaša efektivno svojim aktivitetom ništa ni gradu Šibeniku ni njegovim industrijskim preduzećima.

3) **La Dalmatien Šibenik:** Ima dvije tvornice i to: A) **Staru tvornicu,** koja je proizvađala željezne legure (Fe Mn feromangan i Fe Cr ferocrom). Rad ove tvornice potpuno je onemogućen s razloga što su Talijani odnjeli sav materijal potreban za njegov pogon. Njezino stavljanje u pogon ne dolazi u obzir za duže vrijeme. — B) **Nova tvornica** amorfnih i grafitiranih elektroda. Njena izgradnja nije potpuno završena, ali bi mogla biti dokrajčena u najkraće vrijeme u novim boljim prilikama. Poznati su svi stručnjaci, koji su sarađivali pri izgradnji iste, a za slučaj potrebe svi bi se nacrti mogli pribaviti saradnjom spomenutih stručnjaka. Trebalo bi je svakako sačuvati jer predstavlja prvenstvenu važnost za našu buduću industriju, pogotovo kad se uzme u obzir činjenica, da je jedina njezina konkurencija u Evropi Siemens-Halske Berlin vjerojatno uništena.

4) **»Dalmatia« dd** Sv. **Kajo Sućurac.** Pogon ove tvornice obustavljen usljed pomanjkanja radne snage u tupinolomima. U normalnim prilikama spremna za pogon.

5) **»Adria Portland« Sv. Kajo Sućurac** (isto kao pod 4).

6) **Tvornica »Majdan« Solin.** U ovoj tvornici radi sada samo jedan mlin, jer su ostali oštećeni. Ovaj mlin radi samo noću sa kapacitetom od 2—3 vagona za jednu noć. Raspolaže obzirom na gornju proizvodnju sa dovoljnom količinom pečenog klinkera za dulje vrijeme.

**7) Električna poduzeća Split** dobivaju — kao što je poznato — električnu energiju sa Majdana za potrebe industrije i rasvjete.

8) **Jadranska brodogradilišta Split** potpuno su onemogućena osim za minimalne reparacije strojeva. Sve naprave jako havarirane. Jedino je jedan dok neoštećen i nalazi se pod morem. Njegovo bi izvlačenje tražilo izvjesno duže vrijeme. Za sada brodogradilište isplaćuje oko stotinjak radnika, koji uglavnom ne rade, već se krajem sedmice jave u cilju da prime plaću.

9) **»La Dalmatien« Dugirat** potpuno onemogućena s razloga što su Taljani otuđili sav pomoćni materijala za njezin pogon, nadalje usljed poznatih požara izvršenih u tvornici i uslijed pomanjkanja radne snage. Ova tvornica raspolaže s lagerom od 200 tn. cijanamida koji se nalazi u silosima tvornice i sa 900 vagona metalurgijskog koksa.

10) **Tvornica »Lavocat« Ravnice** (Omiš) isto kao pod 4 i 5.

**11) Centrala Kraljevac** u potpunom je redu. Neophodno potrebna da bude sačuvana. Mogućnost sprovođenja električne energije iz centrale Kraljevac za grad Split i okolicu i ne dolazi u obzir. Eventualno bi se moglo naći jedan provizorni i nesigurni izlaz na bazi sprovođenja jednog električnog **voda.**

Izgleda da mjerodavni faktori još ne misle na ovakvo rješenje te prema tome nije za sada aktuelno. Trebalo bi spriječiti ovakova [. . .][12]

12 Kraj dokumenta nije sačuvan.

BROJ 14

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 6. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA KORČULI OD 22. DO 25. PROSINCA[1]

S T A B
XXVI DIVIZIJE NOVJ
6. I. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOVJ

P o l o ž a j

Dostavlja se operativni izvještaj o borbama na o. Korčuli od 22. decembra do 25. decembra 1943. god.:[2]

RASPORED JEDINICA XIII. BRIGADE:

I. bataljon: jedna četa na Mljetu, druga na Lastovu, treća u brigadnoj rezervi u s. Postrana.

II. bataljon: raspoređen od s. Lumbarda (k. Ražnjić) do Korčule uključivo.

III. bataljon: nalazio se u brigadnoj rezervi u selu Pupnatu.

IV: bataljon: raspoređen je od Korčule isključivo do Račišta uključivo.

RASPORED PREKOMORSKE BRIGADE:[3]

Od uvale Samograda zapadno od sela Račište pa zapadno sjevernom obalom otoka Korčule preko rta Proizd—Vela Luka, zapadna obala o. Korčule preko Rta Troten[4]—Trsteno—uvala Karbuni do Brne isključno.

Jedan bataljon Prekomorske brigade bio je u rezervi u Blatu.

RASPORED KORČULANSKOG ODREDA:

Od Brne uključivo do istočnog rta otoka Korčule — Ražnjića.

RASPORED ARTILJERIJE:

Jedan top kal. 105 mm. smješten je sjeverozapadno od sela Lumbarda kod k. 109; 2 topa kal. 105 mm. mijenjala su svoj položaj čim bi od strane neprijatelja bili osmotreni njihovi položaji ali, može se reći, njihovi položaji bili su jednoga kod Kampuša istočno od sela Zrnova oko k. 172, a drugoga zapadno od sela Zrnova kod k. 276. Kad su ova dva topa osmo-

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/5, k. 1100.**

**2 i 8 O zauzimanju otoka Korčule od strane Nijemaca vidi dok. br. 26 i operaciju »Herbstgewitter II«, knj. 9, dok. br. 163, napomenu 3.**

**3 O formiranju Prve prekomorske brigade vidi knj. 9, dok. br. 8, 72, 86 i 129.**

**4 Rt Trsteno**

trena od strane neprijatelja, promijenjen je njihov položaj na Bilušin (trigonometar 230), gdje ih je i zatekla borba. Iznad sela Račište smješten je jedan brodski top kal. 75, a drugi iznad sela Oskorušice. Prije dva dana borbe Saveznici su poslali 6 protutenkovskih topova, 2 P. T. topa dana su XIII. brigadi da vrši obuku. Ni jedan od ovih topova, koji su bili kod XIII. brigade nije imao municije. 2 P. t. topa raspoređena su u Prekomorsku brigadu jedan na položaj Prigradica, a drugi u Blatu, na kojemu se vršila obuka. Jedan top je postavljen za odbranu Vela Luke, a jedan za odbranu luke Brna. Artiljerija ukupno: 3 topa 105 mm., 2 brdska topa 75 mm. i 6 P. T. topova. Zaliha municije na kalibrima 105 bila je veoma oskudna — oko 50 granata. Za kal. 75 mm. nešto ispod stotine. Svaki P. T. top bio je opskrbljen sa 150 granata.

KOMANDOVANJE:

Odbrana otoka Korčule, kako je bila povjerena Brigadi, Odredu i Prekomorskoj brigadi, da bi se sjedinila komanda nad svim tim jedinicama obrazovan je Operativni štab za odbranu otoka Korčule. U Operativni štab ušli su komandant i komesar XIII. brigade,[5] referent pješadije u Stabu Mornarice[6] i komandant V. obalskog pomorskog sektora sa svojim komesarom,[7] kako bi sjedinili akcije flotile i saobraćaja potrebama odbrane Korčule.

TOK BORBE:

22 decembra 1943. god. u 4.30 sati neprijatelj je napao na položaje IV. bataljona XIII. brigade sa prethodnom jakom artiljerijskom pripremom.[8] Raspored neprijateljske artiljerije bio je od Orebića do Kučišća i Vignja na poluotoku Pelješcu. Cijeni se jačina neprijateljske artiljerije na 10 do 15 topova. Neprijateljska artiljerijska vatra bila je koncentrisana na dvije tačke otoka Korčule: selo Račište—Kneža i Banja (uvala zapadno od gr.[ada] Korčule). Za desant neprijatelj je upotrebio 20 naoružanih brodova raznih veličina i naoružanja, među kojima su bile 3 motorne krstarice i 6 duplo povezanih peniša (maona) sa jakom protutenkovskom i mitraljeskom vatrom. Smatramo, da su peniše iste po naoružanju i nosivosti kao ona, koju su Savezнички MTB,[9] zapalili noću 18 na 19 decembar u Bračkom Kanalu. Na zapaljenoj peniši našli smo 14 protutenkovskih mitraljeza kal. 20 mm. i jedan četverocjevni protutenkovski mitraljez 20 mm. Ostali naoružani neprijateljski brodovi pojačavali su artiljerijsku vatru vlastitom protutenkovskom artiljerijom i bacačima. Kad se je desantna flotila približila invazionim tačkama na par stotina metara, po izjavi zarobljenog njemačkog vojnika klinasta formacija naoružane flotile otvorila je vrh klina kroz koji su prolazili laki i brzi gumeni čamci

**5 Komandant Trinaeste NO brigade bio je tada Bogdan Pecotić. a politički komesar Marinko Borić.**

**6 Vlado Prošić**

**7 Komandant Petog pomorsko-obalskog sektora bio je Marko Orhanović a politički komesar Rato Dužević.**

**9 Motorni torpedni čamci. Vidi knj. 9, dok. br. 146 i 422.**

u svoj brzini na kraj. Još u zaletu sa gumenih čamaca otvarana je jaka vatra iz »šaraca«.

Naša artiljerija, razmještena po raznim tačkama otoka, nije se mogla upotrebiti koncentrično, a uslijed malog broja municije nije bila u stanju paralisati neprijateljsku artiljeriju, još manje nije došla do izražaja u tamnoj noći da uspješno gađa neprijateljsku flotilu. Kalibri 105 gađali su do posljednje granate. Uslijed pomanjkanja vučne stoke nisu se mogli izvlačiti već su uništeni.

Prvu tačku za iskrcavanje neprijatelj je odabrao s. Kneža, ali u prvom naletu nije uspio, jer je dočekan sa mitraljeskom vatrom. Pokušaj iskrcavanja u Banju neprijatelj je platio većim žrtvama i borba za iskrcavanje trajala je do 11 sati istog dana. Poslije odbijenog prvog napada na selo Kneža neprijatelj je pojačanom minobacačkom vatrom jurnuo na uvalu Samograd zapadno od s. Račište, gdje mu je uspjelo iskrcati se. Osiguranjem mostobrana u Samogradu i istodobnim prodiranjem u pravcu Korita neprijatelj je iskrcao do 200 vojnika u Samograd. Sa istim snagama ovladao je k. 315, odakle je usmjerio nadiranje u pravcu istoka iznad sela Račište. Novopristigle neprijateljske snage u Samograd nadirale su stazom Samograd—s. Račište. Ove snage potpomognute bočnim dejstvom onih neprijateljskih snaga koje su ovladale k. 315 i sjevernim padinama glavice k. 306 blokirale su našu četu na položajima u Račištu i oko Račišta. U tom momentu neprijatelj je uspio iskrcati se u Kneža, čime je poluotok između Račišta i Kneža bio presječen, a na tom području (Sadine) nalazila se je i četa prekomorske brigade, koja je trebala da smjeni četu IV. bataljona XIII. brigade, da bi se tri bataljona XIII. brigade upotrebila za akciju na Pelješac. Prema izjavi nekolicine boraca iz čete IV. bataljona XIII. brigade, koji su se nalazili u selu Račište, Prekomorska četa je upozoravana tri puta, da ne stoji u kućama, jer su svi izgledi da neprijatelj vrši napad na otok. Poslije svih tih upozorenja komanda iste čete nije shvatila realnost situacije, odgovarajući »to oni obično pucaju«. Tek, kad su »šarci« otvorili vatru kod same zgrade, gdje je bila smještena Prekomorska četa, u dvorištu iste zgrade postrojavala se četa. Dok se je četa sakupljala Nijemci su upali u dvorište i od te čete izvukao se komandir i 14 boraca. Likvidacijom Račišta neprijatelj je koristio ovu luku za dovlačenje novih snaga. Manevar obuhvata iznad Samograda i Račišta istodobno je potpomagala neprijateljska artiljerija, koja je po iskrcavanju neprijatelja u Samograd prebacila vatru na liniju sjeveroistočne padine Samograda — k. 406 — sjeverno od Korita i sjeverne padine glavice, a docnije samo vrhove k. 406, 325, 315, 308.

Istim načinom po dovlačenju jačih snaga neprijatelj je nastavio jednim dijelom proširivati mostobran uz obalu do Banje, gdje mu je uspjelo iskrcati se oko 11 sati istog dana. Drugi dio snaga jačinom oko 500 nadirao je pravcem Račište—Pupnat.

Ceta I. bataljona, koja se nalazila u rezervi u selu Postrana, na prvi pokušaj neprijatelja da osigura mostobran u Banji bačena je u pravcu Banje na položaje padine Brda i sjeverno od sela Prvo Selo i k. 111 sa zadatkom, da potpomogne naše snage, koje su držale položaj osiguranja Banje. Jaka i koncentrična neprijateljska vatra na padinama između Banje

i Prvog Sela priječila je brzo nastupanje ovoj četi iz rezerve, da pruži pomoć snagama kod Banje. U nastupanju od artiljerijske vatre komandni kadar iste čete izbačen je iz stroja, a sami ostatak čete u sukobu sa pješadijom neprijatelja nije mogao da se poveže sa razbijenim jedinicama koje su osiguravale Banju i predvečer istog dana neprijatelj je ovladao Prvim Selom. Od Banje uz samu obalu neprijatelj je nadirao u pravcu grada Korčule i istovremeno pokušavao je iskrcavanje u sam grad. Iskrcavanje je zadržano upornom borbom sa naših položaja u gradu: toranj Sv. Nikole 2 teška mitraljeza na zapadnom rtu Korčule i sa 2 izvidnice-kule na istočnom rtu grada, u jednoj i drugoj kuli po 2 teška mitraljeza. Pod noć neprijatelj je direktno napao grad sa zapadne strane kopnom preko k. 71 i 83. U ovoj situaciji posada grada Korčule napustila je grad, povlačući se često u pravcu sela Lumbarda i jednim dijelom u pravcu Koričenica. II. bataljon, koji je bio raspoređen Lumbarda—Korčula, izvlačio je sa položaja, koji nisu bili ugroženi, snage za pomoć gradu. Ali, kako su položaji razvučeni duž obale, proteklo je dugo vremena, dok se okupila jedna četa, čija je intervencija došla kasno.

Da bi se lokalizirao mostobran u Samogradu i Račištu i poslije čega bi se odbacio neprijatelj iz Samograda i Račišta, u tu svrhu upućen je III. bataljon, koji se nalazio u selu Pupnatu u brigadnoj rezervi, na položaje iznad Samograda, Račišta i Kneža. Ceta, koja je bila orijentisana u pravcu Kneža, njeno nastupanje bilo je usporeno jakom artiljerijskom vatrom u kojem vremenu neprijatelj je izbio na Oblo Brdo (k. 314) i Unčinovo Brdo (k. 388) gdje je treći bataljon stupio u borbu. Na toj liniji vodila se borba do 15 sati istog dana. Neprijatelj je potisnuo naše jedinice i otpočela je borba za Veli Vrh (k. 473). Kratkom, ali žestokom borbom neprijatelj je ovladao k. 473 u 16.30 sati. Padom k. 473 otvoren je put neprijatelju u selo Pupnat, kojega su naše jedinice evakuisale. Izbijanje neprijatelja do samog Pupnata, dovelo je II. bataljon i četu I. bataljona, koji su se nalazili istočno od Žrnova, da budu otsječeni. U ovakvoj situaciji Štab brigade izdao je naređenje o izvlačenju II. bataljona i čete I. bataljona. U toku noći 22 na 23 vršena su dva protunapada na k. 473 u cilju odbacivanja neprijatelja, ali sve bez uspjeha. U toku iste noći organizovana je linija odbrane na položajima Ljubak (k. 346), k. 333, Oblik (k. 462), k. 554, k. 560, k. 536 zaključno sa Koritom. Položaje od Ljupka do Klupaca isključno držali su bataljoni XIII. brigade smanjeni za jednu trećinu i dobrim dijelom izbačenim iz stroja komandnim kadrom. Od Klupaca do Samograda držala je Prekomorska brigada ojačana sa jednom četom Odreda. Takav raspored XIII. i Prekomorske brigade bio je određen zajedničkom odlukom Operativnog štaba za odbranu Korčule, a po naređenju Operativnog štaba za odbranu otoka.[10] Nepouzdani kuriri naređenje nisu prenijeli Štabovima bataljona i izneseni raspored nije bio prekontrolisan niti je bilo održavanje veza na krilima bataljona, a niti je bila uspostavljena veza između XIII. i Prekomorske brigade. Na određenoj liniji otpočela je borba čim je zadanilo. Gusta magla, koja je prekrila visove 22 i 23 decembra, trajala je i nadalje. Neprijatelj, zaštićen maglom, mimoišao je

10 O formiranju ovih operativnih štabova vidi knj. 9, dok. br. 33, 45, 46, 47, 60 i 131.

predstražarske položaje i sukobio se sa našim jedinicama pod samim vrhom Klupaca. Borba za Klupca trajala je do 16 sati istog dana. U to vrijeme pojavili su se neprijateljski tenkovi i prodrli od Pupnata do pred samu Caru, a iznenada čula se jaka vatra pozadi Klupaca u Malom Duhovu, gdje je izbio neprijatelj neopaženo kroz naš raspored. Pojava neprijatelja na Dubovu pozadi naših položaja, prodor tenkova, demoralisao je naše snage, koje su se bezglavo povlačile. Tog istog dana prebačena je četa I. bataljona sa Lastova u Brnu, odakle je prebačena pojavom tenkova u Pupnatu, na položaje desno i lijevo od ceste između Care i Pupnata. Tenkovi su probili barikade na cesti Pupnat—Cara i ne osvrćući se na vatru čete, koja je držala zasjedu pred Carom dospjeli su do na 2 km. pred samu Caru. Sa nekoliko granata protutenkovskog topa 4 neprijateljska tenka vraćena su nazad u Pupnat. Istoga dana 2 neprijateljska broda pokušala su iskrcati se u Prigradicu, ali su bila odbijena od naše artiljerije. U toku noći 23/24 preduzelo se rušenje ceste Cara—Pupnat i Cara—Smokvica. Barikade su stavljene pod vatru P. T. topova. Cijelu noć pristizali su razbijeni dijelovi bataljona XIII. i Prekomorske brigade. Od sakupljenih boraca zaposjednuta je linija sjever—jug pred Smokvicom.

24. XII. 1943. Zorom istog dana stigla su 2 bataljona I. dalmatinske [brigade] na o. Korčulu sa komandantom Divizije,[11] pomoćnikom kom. Mornarice,[12] komandantom I. dalm. brigade[13] i zamjenikom politkoma I dalmatinske brigade.[14] Bataljoni I. dalmatinske skupa sa gornjim rukovodiocima spremljeni su za polazak na Korčulu uveče 22. XII., ali zbog nevremena nijesu pošli. Oba bataljona I. dalmatinske, jedan desno a drugi lijevo od ceste Cara—Smokvica raspoređeni su za borbu. Djelovi XIII. i Prekomorske brigade, koji su tokom noći pristizali, upotrebljavani su kao bočna obalska osiguranja. Tog dana prihvaćena je borba desno od ceste na k. 140, a lijevo na Celu (k. 367) oko 10 sati istog dana i trajala do 12 sati, sa kojih je položaja neprijatelj bio odbačen do pred samu Caru. U toj borbi ubijeno je 20 neprijateljskih vojnika, a 5 zarobljeno. Pred samom Carom neprijatelj je utvrdio odbranu i obasuo je položaje I. dalmatinske jakom artiljerijskom vatrom. Pred večer izbili su neprijateljski tenkovi kod Care u pravcu Smokvice. Tenkovi su odbijeni protutenkovskom artiljerijskom vatrom. Spremao se noćni napad za likvidaciju neprijateljskih brodova — peniša plovilo je 2 milje udaljeno od obale iz pravca istok—zapad. Skrenuli su u luku Brna, gdje ih je dočekala mitraljeska i topnička vatra. Brodovi su odbijeni i proslijedili su vožnjom dalje na zapad, gdje su uplovili u uvalu Karbuni, koju su štitile manje snage u jačini jednog voda Prekomorske brigade. Posljednja rezerva utrošena je osiguranjem Brne. Izvlačenje iz te rezerve iz Brne za osiguranje Karbuna potrajalo je mnogo duže vremena, nego što je trebalo neprijatelju da doplovi u istu luku i osigura mostobran.

**11 i 15 Nikola Martinović, podlegao ranama 25. prosinca. Vidi dok. br. 39 i knj. 9, dok. br. 185 i 192.**

**12 Srećko Manola**

**13 Bogdan Stupar**

**14 Mirko Novović**

Na izvidnici sjeveroistočno od Smokvice, blizu P. T. baterije ranjen je od granate komandant Divizije i više članova topovske baterije, usljed eksplozije dviju vlastitih granata od udara neprijateljske granate (O slučaju druga komandanta Divizije priložen je poseban izvještaj).

Iskrcavanje neprijatelja u Karbunima dovelo je u opasnost sve naše jedinice na otoku Korčuli, jer se je očekivalo prodiranje neprijatelja u Vela Luku prije nego se izvuku naše jedinice. U takvoj situaciji donjeta je odluka od strane ranjenog komandanta Divizije,[15] da se preduzme izvlačenje snaga sa Korčule, prethodnim rokiranjem jedne čete u pravcu Karbuna.

V. ob. pom. sektoru stavljeno je u dužnost da sakupi brodove u određene luke za evakuaciju jedinica. Određene su luke: za XIII. brigadu Bristva, za I. dalm. Vela Luka, ali je docnije to promijenjeno, jer su brodovi isplovili iz Vele Luke i I. dalmatinska se je evakuisala preko Prigradice. Za Prekomorsku brigadu određena je Prapratna. Uz I. dalmatinsku trebao se evakuisati Odred. Brodovi su za noć 24 na 25 određeni za evakuaciju zbijega, jer se nije očekivao razvitak događaja koji su uslijedili (iskrcavanje neprijatelja u Karbunima), tako da kad je bilo nužno izvući jedinice, brodova nije bilo u dovoljnoj količini, a i ono što je bilo, uslijed panike koja je nastala, mnogi kapetani brodova nisu stizali u luke, koje su im bile određene, nego i s polovinom ukrcanja odlazili su za Hvar. Svi brodovi koji su stizali u Hvar, odmah su vraćeni nazad u određene luke Korčule pod kontrolom kurira i prateće čete Štaba divizije. Uz sve to noću 24./25. XII. nije bilo moguće izvući sve jedinice koje su bile na okupu, kad je donijeta odluka o evakuaciji. Preko dana 25. decembra u manjim ribarskim brodovima prebacivale su se manje grupe na najbližu tačku otoka Hvara. Savezнички lovci kružili su izvjesno vrijeme nad brodovima koji su se danju prebacivali, kako bi im osigurali prebacivanje od napada neprijateljskih aviona. Sa grupama koje su ostale na otoku ugovorena je svjetlosna veza za prebacivanje noću 25./26. Evakuacija se nastavljala u manjim djelovima noću 25. i 26. i 26./27. I 8 dana poslije iskrcavanja neprijatelja u Karbunima pristizavale su manje grupice i pojedinci na otok Hvar. Kad je donesena odluka o evakuaciji Korčule, poslano je naređenje jedinicama na otoku Mljetu da se prebace na kopno između Stona i Dubrovnika. Isto ovo naređenje ponavljano je Orjenskom odredu 3 puta. Jedinice na Mljetu: četa I. bataljona XIII. brig, i Orjenski odred mjesto na kopno, evakuisale su se na Vis, uništivši 2 topa od 100 mm. Prilikom evakuacije jedinica sa Mljeta, kad su došli blizu Sušca, napao ih je neprijatelj sa 2 aviona, kojom prilikom je nastradalo 16 drugova, 2 na brodu mrtva i 14 potopljenih. Među poginulima bio je i komandant Orjenskog odreda i zamjenik komandanta I. bataljona XIII. brig.[16] Poslije izvlačenja čete I. bataljona sa Lastova, na Lastovu su ostale partizanske jedinice samih mještana, koje su bile sklone da ostanu na Lastovu. Peta kolona pozvala je Njemce na Lastovo. Koliko god su naše jedinice na Korčuli bile ispresjecane i iskrcavanjem u Karbunima demoralisane, još uvijek je bilo mogućnosti da se izvuku mnogi koji su htjeli da napuste

**16 Vidi knj. 9, dok. br. 179.**

Korčulu. Ali, ustanovljeno je da su mnogi, pa čak i rukovodioci iz štabova bataljona bježali iz luka u kojima su trebali da se evakuišu. Napr. hotimično je ostao na Korčuli politkom. II. bataljona XIII. brigade i njegov zamjenik. Za mnoge četne rukovodioce zna se da su bili u jedinici, koja je evakuisana u najtežim momentima, a poslije toga su nestali što se smatra da su dobrovoljno ostali... Uz sve to mora se istaći u prva dva dana borbe poginulo je dosta četnih rukovodilaca II. i IV. bataljona, koji su se iskreno i junački zalagali za borbu. Tek u momentu evakuacije ovaj štab bio je obavješten o ustaško-četničkoj organizaciji u drugom bataljonu XIII. brigade. Peta kolona u građanstvu i u vojsci bila je jako razvijena.

XIII. brigada pred borbu imala je 1057 po spisku. Poslije borbe ukupan broj evakuisanin 525. Poginulo, dezertiralo, hotimično ostalo, nije se moglo izvući ukupno 532. O broju evakuisanih Prekomorske brigade i Odreda obavijestit će vas ili vas je obavijestio Štab mornarice. Sa Korčule izvučen je samo jedan protukolski top, koji je izvučen snagama Prekomorske brigade.

**Razlozi koji su uslovili pad Korčule i veliki gubitak u ljudstvu i materijalu:**

1. Upornost neprijatelja koji je imao na raspolaganju nadmoć artiljerije, ljudstva i naoružanih brodova.
2. Nesmetana koncentracija.
3. Potpuna vlast u zraku i na moru.
4. Raširena špijunaža u građanstvu i vojsci.
5. Linijski raspored naših jedinica duž cijele obale Korčule, čime je svedena na minimum rezerva za taktičku i manevarsku upotrebu.
6. Neiskustvo i slaba borbenost naših jedinica.
7. Slabe veze između komandnog mjesta i nižeg rukovodstva i neodržavanje veze na krilima susjednih jedinica.
8. Izbacivanje iz stroja prvog dana četnog rukovodstva, što je dovelo do rasplinutosti jedinica.
9. Nesnalaženje Štaba brigade i ostalih članova Operativnog štaba u rukovanju, odnosno komandovanju i raspoređivanju jedinica prema taktičkom sklopu terena.
10. Nikakva pomoć Saveznika, kako u avijaciji tako i u mornarici, a na čemu se zasnivala upornost odbrane.
11. Neučvršćeno komandovanje u ruci najsposobnijih formiranjem Operativnog štaba za Korčulu.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

**Politkomesar:**
***Vojin Popović,* v. r.**

Načelnik
***Parmač Stanko,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 15

## IZVJEŠTAJ MILOŠA ZANKA IZ BARIJA OD 6. SIJEČNJA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O STANJU ZBJEGA U ITALIJI[1]

Izvještaj br. 3[2]

6. I 1943

Dragi drugovi,

1. Osjeća se velika promjena u držanju Saveznika. Vlatko[3] i Miloje[4] mi kažu da im je kazano da je danas stiglo naređenje iz Kaira da u kako delegaciji tako i vojnoj misiji u svemu sasvim iziđe ususret do krajnih granica. »Da će navodno najdalje kroz mjesec dana uslijediti priznanje«.

2. Naša misija liječnika — a u vezi sa općim poboljšanjem odnosa sa Saveznicima — uspjela je [da] dobije punu autonomiju. Dobiti će jednu veliku opću bolnicu.

3. Sada kad ima toliko naših ljudi i ustanova (Delegacija, Baza, bolnice, zbjegovi, vojska) bezuvjetno je potrebno partijsko rukovodstvo i uspostavljanje i povezivanje partijskih organizacija.

**U zbjegu** sam postavio organizaciju Partije na slijedeći način: U logoru Santa Maria (a tako mislim i u svim zbjegovima) svi partijci iz odbora zbjega u logoru, odbora A.F.Z. i USAOH sačinjavaju jednu jedinicu (po prilici dolazi 8 do 12 partijaca). Jedna jedinica iz sva 3 odbora mislim da je najpogodnija uslijed istih uslova života i potrebe da se zajednički angažiraju u rješavanju svih pitanja logora. Ostali partijci koji nisu u odborima već u kuhinji, ekonomatu, straži logora sačinjavaju drugu jedinicu itd. Ukoliko ima 3 ili više jedinica, što je rijedak slučaj onda sekretari jedinica sačinjavaju Biro logora. Sekretari biroa logora (ukoliko postoji) odnosno sekretari partijske jedinice ako nema biroa logora stoje u vezi sa sekretarom partijske jedinice sastavljeni iz Centralnog odbora zbjega, Centralnog odbora A.F.Z. i USAOH zbjega.

Sekretar partijske jedinice u Cetralnom odboru zbjega bio je povezan sa partijskim rukovodstvom.

Sastav Centralnog odbora zbjega: Ružica Markotić — Bešker[5] — dr. Visković[6] — Markić[7] — Barbić[8] — Tutić[9] — jedna odmladinka i Vinov[10] iz K. K. Makarska. Smatrao sam da je za sekretara part, jedinice od po-

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/156.
2 Izvještaj broj 1 i 2 vidi dok. br. 3 i 11.
3 Velebit, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.
i Milojević, član Delegacije u Bazi NOVJ u Bariju.
5 Zvonko
6 Milivoj
7 Ivo
8 Mate
9 Ante
10 Ivo Jurlina-Vinov

stojećeg kadra u koji dosad imam uvid samo djelomično, najbolje da uđe Vinov, koji ima iskustvo, u partijskom radu.

Pristupiti ću organizovanju odnosno učvršćenju i reorganizovanju Partije u Bazi, a preko Vujovića[11] sekretara ljekarske misije N.O.V. organizovanju u bolnicama.

U pogledu partijskog povjereništva za Italiju 2 su teškoće: upoznavanje partijaca i velike promjene koje ovih dana nastaju u vezi organizovanja bolnice i zbjega.

Mislim da će najbolje biti da uđu u sastav rukovodstva 4—5 drugova i to: sekretar partijske jedinice Delegacije N.O.V.J. — sekretar partijskog biroa bolnica, koji će trebati formirati — sekretar biroa baze u Monopoli i još 1—2 dobra partijca rukovodioca. Teže je pitanje veze sa zbjegom kad on bude odlazio u Egipat. A u Egipat po svoj prilici išla bi prva partija od 4000 ljudi[12] oko 20. januara.

Mislim da bi iz baze mogao da uđe (uzimajući u obzir partijce, koji su tamo) Mirko Sardelić, a iz bolnica sekretar Vujović. U svemu ovome nemoguće je zasada definitivno postaviti drugove. Ja ću o organizacionoj formi povjereništva porazmisliti i upoznati s tim Mirka i Vujovića, a definitivno formiranje mislim da će biti najbolje da izvršimo kad se ja vratim k vama i s vama se sporazumim.

0 ostalom ću vas obavjestiti čim se vratim što se nadam kroz 4—5 dana.

***S. F. — S. N.***

Pozdrav svima

***Marinko,***[13] v. r.

BROJ 16

## NAREĐENJE ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 7. SIJEČNJA 1944. STABU TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA DA OBEZBIJEDI PREBACIVANJE JEDINICA I MATERIJALA S OTOKA NA KOPNO[1]

Stab
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
**7. I. 1944 g.**

STABU MORNARICE NOVJ
STABU III OBALSKOG SEKTORA
Drugu Milošu Uzelcu, oficiru ovog štaba

Stab VIII Korpusa NOV Jugoslavije depešom br. 30 od 7. I. t. g. naredio je slijedeće:

**11 Mltar**
**12 Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, 11, 26, 31 1 42.**
**13 Miloš Zanko**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6-1/1, k. 1009,**

»Zaposijedanjem sve obale od neprijatelja[2] dovedene su u opasnost naše snage i materijal na otocima, koje moramo hitno prebaciti na kopno. Pronađite i osigurajte kanal za prebacivanje na taj način što ćete uspostaviti više relejnih stanica na otocima koje će osiguravati brodove i pratiti ih do naredne stanice — baze. Uvjeriti se prethodno da je put siguran. Kad bude kanal tako organiziran, javite Mornarici da uputi brodove označenim vezama. Snage postavite tako da vam za iskrcavanje budu spremne — za prihvat. Prvenstveno svakako morate hitno uspostaviti radio-vezu«.

U vezi prednjeg naređenja Štaba VIII Korpusa, određuje se drug poručnik Miloš Uzelac da uspostavi kanal i relejne stanice od Sjeverne Dalmacije do otoka Brača, Hvara i Visa i sa Mornaricom.

Drug Miloš pri uspostavi ove veze postupiće na slijedeći način: 1. sa komandama mjesta Sjeverne Dalmacije uhvatiti vezu i organizirati informativnu službu koja će svakog časa znati raspored neprijateljskih jedinica, kao i njihove snage duž obale.

2. U dogovoru sa Komandom mjesta Vodice na najpogodnijem mjestu između Pakoštana i Pirovca uspostaviće jednu relejnu stanicu sa radio-stanicom koja će biti u vezi sa Štabom ove divizije i Štabom III Obalskog sektora. Ovoj stanici preko Komande mjesta Vodice moraju se najhitnije dostavljati svi informativni izvještaji o neprijatelju duž obale.

3. Uspostaviti radio-vezu između Štaba XIX Divizije i Štaba III Obalskog sektora, zatim između Štaba XIX Divizije i Štaba Mornarice i između Štaba III Obalskog sektora i Štaba Mornarice.

4. Na svom putu od Sjeverne Dalmacije prema otoku Visu uspostaviće relejne stanice od obale preko otoka Sjeverne i Srednje Dalmacije, a u dogovoru sa Štabom III Obalskog sektora i Štabom Mornarice. U uspostavi ovih relejnih stanica moraju se uložiti i upotrijebiti najbolji i najsvjesniji drugovi, tako da potpuno besprekorno i konspirativno djeluje. Sa ovim stanicama upoznaće Štab XIX Divizije, Štab III Obalskog sektora i Štab Mornarice, koji će se njima služiti radi izvršenja prednjeg naređenja Štaba VIII Korpusa, a ne upotrebljavati ih za ostale veze i potrebe da bi im se potpuno sačuvala tajnost.

5. U vezi gornjeg naređenja Štaba Korpusa, a radi što bitnije uspostave ove veze, mole se Štab Mornarice i Štab III. Obalskog sektora da u svemu pomognu druga Miloša Uzelca pri uspostavi ove veze i da se preko njega i u dogovoru sa njim donesene odluke u svemu sprovedu, da se potpuno sigurno može računati da utvrđene veze i stanice funkcionišu bez daljnjih objašnjenja i formalnosti.

6. Na sektoru Sjeverne Dalmacije nalazi se V i VI Dalm. brigada XIX Divizije i dva odreda. V Dalm. brigada dobila je zadatak da neposredno pomaže prebacivanje jedinica, odnosno materijala sa otoka i da u određeno vrijeme, kada budu stizale jedinice ili materijal, izvrše osiguranje kanala, koji se u to određeno vrijeme pokaže kao najpodesniji, a koje će davati prema naređenjima štaba ove Divizije poručnik Miloš Uzelac.

**2 Obalu od Zadra do Splita zaposjele su snage 264. pješadijske divizije, a od Omiša na jug do Dubrovnika jedinice 118. lovačke divizije.**

7. Raspored V Dalm. brigade u toku 8 biće u okolini mjesta Stankovci, radi eventualnog prihvata jedinica ili materijala, koji bi se u toku noći 8 na 9 ov. mj. prebacio preko Pakoštana.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić,*** v. r.

Komandant — potpukovnik
M.[3] ***Sakić,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 17

## NAREDBA BROJ 18. ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ ZA DAN 8. SIJEČNJA 1944. O REORGANIZACIJI GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA I POSTAVLJANJU RUKOVODILACA U JEDINICAMA[1]

N A R E D B A Broj 18.

Štaba XIX DIVIZIJE N O V Jugoslavije za dan 8 januar 1944 g.

I.

Po ukazanoj potrebi i u vezi dobivenim naređenjima Štaba VIII. Korpusa NOV Jugoslavije vrši se slijedeće:

1. REORGANIZACIJA GRUPE S D P ODREDA

Grupu Sjev. Dal. Part. Odreda sačinjavaju. Kninski i Sjev. Dal. Part. Odred.

Zadarski i Otočki Part. Odred rasformiraju se i stavljaju na raspoloženje Stabu Grupe Sjev. Dal. Part. Odreda.

Kninski Part. Odred formirat će se u 2 bataljona i Štab Odreda do ukupno jačine 350 ljudi.

Sjev. Dal. Part. Odred formirat će se u 3 bataljona i Štab Odreda ukupno jačine od 350 ljudi.

Sve preteklo ljudstvo stavit će Štab Grupe na raspoloženju Štaba ove Divizije.

Odredi će i dalje mobilisati i pojačavati se brojno po izvršenoj reorganizaciji.

arhivaNOB,reg.br.11/12.k.1016

N A R E D B A Broj 18.

Štaba XIX- DIVIZIJE N O V Jugoslavije za dan 8 januar 1944 g.

I.

Po ukazanoj potrebi i u vezi dobivenim naređenjima Štaba VII.Korpusa NOV Jugoslavije v rši se slijedeće:

1.REORGANIZACIJA GRUPE S D P ODREDA

Grupu Sjev.Dal.Part.Odreda sačinjavaju:Kninski i Sjeb.Dal.Part.Odred.

Zadarski i Otočki Part.Odred rasformiraju se i ta- vljaju na raspoloženje Štabu Grupe Sjev.Dal.P art.Odreda.

Kninski Part.Odred formirat će se u 2 bataljona i Štab Odreda do ukupno jačine 350 ljudi.

Sjev.Dal.Part.Odred formirat će se u 3 bataljona i Štab Odreda upuno jačin e od 350 ljudi.

Sve pretekło ljudstvo stavit će Štab Grupe na raspoloženju Štaba ove Divizije.

Odredi će i dalje mobilisati i pojačavati se brojno po izvršenoj reorganizaciji.

2.IMENOVANJE ŠTABA GRUPE S D P ODREDA

Za komandanta Grupe Sjev.Dal.Part.Odreda postavlja se drug ŠIMR IVAS,major,dosadašnji komendant VI.Dal.Brigade.

Za politkomesara Grupe S.D.P.Odreda postavlja se drug MUNIŽABA MILAN dosadašnji politkomesar VII.DAl.B rigade

Popunu ostalog potrebnog kadra predložit će Štab Grupe ovome Štabu.

3.ŠTABOVE ODREDA

Imenovanjea i postavljanja Štabova Odreda predlo- žit će Štab Grupe Štabu ove Divizije.

II.

Po ukazanoj potrebi vrše se slijedeći premještaji i imenovanja po Štabovima Brigada ove Divizije:

1.IMENOVANJE I PREMJEŠTAJI

Za komandanta V.Dal.Brigade postavlja se major VLA- ISAVLJEVIĆ DUŠAN,dosadašnji komandant iste Brigade.

Za komandanta VI.Dal.Brigade postavlja se kapetan DAMJANOVIĆ DANILO,dosadašnji komandant iste Brigade.

Za kom andanta VII.Dal.Brigade postavlja se kapetan G VARDIJOL ANTE,dos.v.d.kom andanta iste Brigade.

Za komesara V.Dal.Brigade postavlja se drug ILIJA RADAKOVIĆ,dos.komesar iste B rigade

Za komesara VI.Dal.Brigade postavlja se Drug MAODUŠ STEVO dosad.komesar iste B rigade.

Za komesara VII.dal.B rigade postavlja se drug RU- KAVINA MILIVOJ dos.v.d.komesara iste Brigade.

Za zamj.komendanta V.Dal.Brigade postavlje se kapetan BURSAĆ DUŠAN,dos,zamj.komandanta VI.Brig.

Za zamj.komandanta VI.Dal.Brig.postavlja se kapetan Breka Mane dos,zamj,komandanta V,Dal.Brig.

Za zamj.VII.Dal.Brig.postavlja se poručnik Vukmano- vić Staniša dos.Načelnik Štaba V.Dal.Brig.

Za Načelnika Štaba V.Dal.Brig.postavlja se kapetan Rak Rudi dosadašnji zamj.komandanta VII.Dal.Brigade.

Za načelnika Štaba VI.Dal.Brig. postavlja se kapeta n Pavlović Milutin,dosadašnji Načelnik Štaba iste Brigade. V.d

Za v.d.n ačelnika VII,S,D,Brigade postavlja s e po- ručnik Čelić Milan.

2.NAPOMENA

Štab VII.Dal.Brig.odmahće uputiti druga kapetana Rak Rudija na novo dodjeljenu mu dužnost a poručnik Vukmanović Staniša upućen je na viši kurs pri Gl.Štabu NOV Hrvatske i a po završetku istoga bit će upućen na novu dužnost.

*Faksimil prve strane dokumenta* **broj** *17*

2. IMENOVANJE ŠTABA GRUPE S D P ODREDA

Za komandanta Grupe Sjev. Dal. Part. Odreda postavlja se drug ŠIME IVAS, major, dosadašnji komandant VI. Dal. Brigade.
Za politkomesara Grupe S.D.P. Odreda postavlja se drug MUNlZABA MILAN dosadašnji politkomesar VII. Dal. Brigade.
Popunu ostalog potrebnog kadra predložit će Štab Grupe ovome Štabu.

3. ŠTABOVE ODREDA

Imenovanja i postavljanja Štabova Odreda predložit će Štab Grupe Štabu ove Divizije.

II.

Po ukazanoj potrebi vrše se slijedeći premještaji i imenovanja po Štabovima Brigada ove Divizije :

1. IMENOVANJE I PREMJEŠTAJI

Za komandanta V. Dal. Brigade postavlja se major VLAISAVLJEVIC DUŠAN, dosadašnji komandant iste Brigade.
Za komandanta VI. Dal. Brigade postavlja se kapetan DAMJANOVIĆ DANILO, dosadašnji komandant iste Brigade.
Za komandanta VII. Dal. Brigade postavlja se kapetan GVARDIJOL ANTE, dos. v. d. komandant iste Brigade.
Za komesara V. Dal. Brigade postavlja se drug ILIJA RADAKOVlC, dos. komesar iste Brigade.
Za komesara VI. Dal. Brigade postavlja se drug MAODUŠ STEVO dosad, komesar iste brigade.
Za komesara VII. dal. Brigade postavlja se drug RUKAVINA MILIVOJ dos. v. d. komesara iste Brigade.
Za zamj. komandanta V. Dal. Brigade postavlja se kapetan BURSAC DUŠAN, dos. zamj. komandanta VI. Brig.
Za zamj. komandanta VI. Dal. Brig, postavlja se kapetan Breka Mane dos. zamj. komandanta V. Dalm. Brig.
Za zamj. VII. Dal. Brig, postavlja se poručnik Vukmanović Staniša dos. Načelnik Štaba V. Dal. Brig.
Za načelnika Štaba V. Dal. Brig, postavlja se kapetan Rak Rudi dosadašnji zamj. komandanta VII. Dal. Brigade.
Za načelnika Štaba VI Dal. Brig, postavlja se kapetan Pavlović Milutin, dosadašnji načelnik Štaba iste Brigade.
Za v. d. načelnika VII. S. D. Brigade postavlja se poručnik Čelić Milan.

2. NAPOMENA

Štab VII. Dal. Brig, odmah će uputiti druga kapetana Rak Rudija na novo dodjeljenu mu dužnost a poručnik Vukmanović Staniša upućen je na viši kurs pri Gl. štabu NOV Hrvatske i po završetku istoga bit će upućen na novu dužnost.
Štab V i VI. Dal. Brigade izvršit će ovaj raspored po dolasku VI. Brigade na ovaj sektor.

III.

Po ukazanoj potrebi u vezi postojećih naređenja, formiraju se i upotpunjuju pri Štabu Divizije ove jedinice:

1. Ceta pri Štabu

Jačine 45 ljudi od kojih 15 kurira, 30 stražara.

2. CETA ZA VEZU

Jačine 45 ljudi

3. IZVIĐAČKA CETA

Jačine do 35 ljudi

4. OSMATRACKA DESETINA

Jačine do 10 ljudi

5. INZINJERSKI BATALJON

Jačine do 100 ljudi od kojih minerska četa od 20 ljudi i 2 pionersko pontonirske čete od 35 ljudi.

6. ARTILJERIJSKI DIVIZION

Jačine i formacije prema broju oružja

7. DOPUNSKI BATALJON

(za prihvat novomobilisanih i slabijih fizičke jačine prema uslovima i prilikama).

8. Vojni i politički kurs

Za izobrazbu i podizanje komandira i komesara četa.

9. VOZAČKI BATALJON

Jačine i formacije prema izdatim naređenjima od načelnika intendanture Vrhovnog Štaba.

10. IMENOVANJA I POSTAVLJANJA KOD JEDINICA ŠTABA DIVIZIJE

Popunu kadra za četu pri Štabu, dopunski bataljon, predložit će načelnik Štaba ove Divizije.

Popuna kadra čete za vezu, izviđačke čete osmatračke desetine, predložit će referent za vezu ovog Štaba.

Popunu kadra za inžinjerski bataljon predložit će komandir minerskog voda ovoga Štaba u sporazumu sa načelnikom i komesarom Štaba ove Divizije.

Popuna kadra vozarskog bataljona predložit će načelnik intendanture ove Divizije.

IV.

Po ukazanoj potrebi i prema postojećim naređenjima formirat će se i upotpuniti jedinice po slijedećem: pri Štabovima Brigada:

1. KURIRI I STRAŽA

Jačine za stražu 7 drugova, za kurire 10 drugova, a po potrebi i više.

2. TELEFONSKE CETE

Jačine do 60 ljudi. Jačinu podesiti i upotpunjavati prema raspoloživom telefonsko signalnom materijalu.

3. IN2INJERSKA CETA

Jačine do 35 ljudi sa vodom minera do 10 ljudi i vodom pionirsko pontonirskim, jačine 10—15 ljudi, izviđačko osmatrački vod jačine 10—15 ljudi.

4. VOJNI I POLITIČKI KURS

Za odgoj i podizanje desetara i vodnika vodnih-delegata.

5. VOZARSKE JEDINICE I RADIONE

Prema izdatom naređenju od ekonomskog odsjeka V. Štaba NOV i POJ.

6. BOLNIČARI I SANITET

Prema propisima Sanitetskog otsjeka V. Štaba.

V.

1. VOJNO POZADINSKE VLASTI U SJEV. DALMACIJI

Prema depeši br. 87 Štaba VIII. Korpusa NOV Jugoslavije rukovodstvo vojno pozadinskih vlasti Sjev. Dalmacije preuzima Štab Grupe S.D.P. Odreda,[2] a Štab XIX. Divizije upoznat će i pripomoći Štabu Grupe u rukovođenju sa vojno pozadinskim vlastima.

2. IMENOVANJE I FORMIRANJE

U vezi prednjeg naređenja, a po ukazanoj potrebi pri Štabu Grupe S.D.P. Odreda formira se otsjek za vojne vlasti u pozadini.

2 Vidi dok. br. 30.

Za šefa Odsjeka za vojne vlasti u pozadini postavlja se drug Jelić Slavko, dosadašnji šef Odsjeka za vojne vlasti u pozadini pri Stabu XIX. Divizije.

VI.

1. ZADUŽENJE SPREME

Opazilo se je nekoliko slučajeva da vojnici otuđuju i zamjenjuju primljenu vojničku spremu i odjela za novac i hranu. Da bi se ovome stalo na put sve jedinice ustrojit će spiskove zaduženja oružja i spreme i stalnom kontrolom provjeravati spremu kod vojnika, da bi se spriječila svaka prodaja i zamjena odjela i spreme.

2. ČISTOĆA I PRANJE ODIJELA

Kako se je pojavilo nekoliko slučajeva pjegavog tifusa i postoji opasnost dalje zaraze i širenja istog, što bi moglo dovesti do vrlo teških posljedica po svim jedinicama preduzeti najenergičnije mjere za spriječavanje daljeg širenja zaraze.

Stalna parenja odijela, šišanje vojnika (sviju kosmatih djelova tijela), čistoća i pranje rublja, održavanje čistoće tijela, stalna borba protiv ušljivosti pri potpunom zalaganju svog starješinskog kadra, otkloniće svaku opasnost. Za svako dalje širenje ove zaraze kao i uopšte za ušljivost vojnika, punu odgovornost snosit će odgovorne starješine.

3. UREDNOST ODJEĆE I OBUĆE

U posljednje vrijeme jedinice su primile veći broj potpuno novih odijela i obuće, a već se opaža pocjepanost i zamazanost i kod nekih potpuno neispravnost primljene odjeće i obuće. Naročito što se tiče obuće, opaža se puna aljkavost ili neznanje boraca da je uredno nose, nego idu sa nezavezanom obućom, a o čišćenju nema ni govora. Partizanke vrlo neugledne i često bez petokrake, šinjeli i bluze bez dugmadi i nezakopčani, tako da aljkavost pojedinih boraca baca vrlo ružnu sliku na celu jedinicu.

Da bi se spriječila ova pojava Štabovi Brigada zahtjevat će od nižeg komandnog kadra da dnevno vrši smotre nad odjećom i obućom boraca i da se manje greške otklanjaju od samih boraca, a veće opravke pri radionici bataljona i Brigada. Sami Štabovi Brigada povremenim smotrama kontrolisat će izvršenje ove naredbe.

4. OZNAKE ČINOVA I POLOŽAJA

I pored izdatih naređenja da svi unapređeni oficiri i podoficiri odmah stave odgovarajuće znakove — činove, opaža se da ovo naređenje nije u potpunosti izvršeno.

Svi unapređeni oficiri i podoficiri moraju u roku od 10 dana

od prijema ove naredbe staviti oznake na odijela. Štabovi brigada podneće po ovome izvještaj.

Unapređeni komandni kadar kao i komesari i zamj. komesara isto tako moraju voditi računa da stalno nose oznake na odijelima.

## 5. VOJNIČKO DRŽANJE

Naređenjem V. Štaba[3] NOV i POJ točno je određeno kako se oslovljava u našoj vojsci kao i ophođenje u redovima vojske, ali se opaža da borci nisu nikako ili u vrlo maloj mjeri upoznati sa ovim propisima. Sve starješine dužne su da ispravljaju i upućuju sve ljudstvo u pravilnom oslovljavanju i ophođenju. Na vojničko držanje boraca se ne obraća dovoljna pažnja od strane komandnog kadra te ponekad držanje pojedinih boraca daje vrlo lošu sliku. Na ovo obratiti pažnju i nastojati u što kraćem roku otkloniti ove pojave i od boraca stvoriti otresite i čvrste vojnike.

U cilju otklanjanja svih ovih grešaka pojačati vojnički i politički rad u jedinicama, rukovanje oružjem, kao i obuku u svim ostalim vojničkim radnjama koje doprinose podizanju sposobnosti sa samim tim i vojničkog izgleda jedinice.

## VII.

## 6. VEZE I IZVJEŠTAJI

Pošto se naša Divizija nalazi na prohodnom i manevarskom terenu po kojem neprijatelj može vrlo lako i brzo vršiti akcije u svim pravcima, radi sprečavanja svakog iznenađenja, potrebno je organizovati vezu između Štabova Brigada i ove Divizije, kao i između susjednih jedinica svim mogućim sredstvima i u potpunosti.

Slanje dnevnih izvještaja o rasporedu i radu sopstvenih jedinica kao i o neprijatelju ne smije se ni jednog dana zanemariti. Za vezu koristiti i mobilisati sva sredstva na terenu (motobicikla, bicikla i si.).

Ukoliko se pojedine Brigade udalje od Štaba divizije, uspostavit će potreban broj relejskih stanica, kako bi pošta i dnevni izvještaji stizali sigurno i na vrijeme. Pri svakom pokretu razmotriti potrebe ovih relejnih stanica, te organizovanje istih predvidjeti marševskim zapovjestima, a o istim izvjestiti ovaj Štab.

3 Vrhovni štab

Ovu naredbu pročitati pred strojem i po istoj točno postupiti i u 15--dnevnim izvještajima osvrnuti se i izvjestiti što je po pojedinim tačkama ove naredbe urađeno.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkomesar: Komadant — Potpukovnik:

*Petar Babić* s. r. M.P. M.[4] *Šakić* s. r.

Dostavljeno
na znanje
Stabu VIII. Korpusa NOV Jugoslavije

na postupak
Štabu Grupe S.D.P. Odreda
Štabu V, VI i VII Dal. Brigade

STAB V-DAL-BRIGADE
XIX-DIVIZIJE NOVJ
12. I. 1944 god.

Štabu I, II, III, IV, bat., Ceti prat. oruđa
i četi za vezu ove Brigade

Dostavlja vam se prednje naređenje na znanje, istu proraditi i pročitati pred strojem. Držati se striktno gore navedenih naređenja.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Prepis je vjeran originalu ovjerava:

Komandant — major:

(M. P.) *Vlaisavljević,*[5] v. r.

**4 Mićun**
**5 Dušan**

BROJ 18

## IZVJEŠTAJ DESETE BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 8. SIJEČNJA 1944. STABU DIVIZIJE O POKRETIMA I DEJSTVU JEDINICA U VREMENU OD 15. DO 31. PROSINCA 1943.[1]

S t a b
X. DALM. BRIGADE
Br. sl-8-1-44 GOD.
Položaj

STABU XX. DALMATINSKE DIVIZIJE

P o l o ž a j

**Petnaestodnevni izveštaj od 15—31-XII-1943 god.**

15-XII. Brigada se je nalazila na Rogozničkom sektoru/Sapina Doca. Jedan bataljon se nalazio na osiguranju prema Gustimi, ostali bataljoni su se nalazili u Sapinim Docima i Koteljima na odmaranju, posle četvorodnevnog marša.

16-XII. Brigada se nalazila na istom položaju, s time što je isturila jedan bataljon na položaj Jelinjak sa koje je strane nadirao neprijatelj (Njemci)[2] u jačini 40 kamiona i 500 vojnika. Na istom položaju I. bataljon je prihvatio borbu sa neprijateljem, koja je trajala od 13—17 sati. Neprijatelj nije uspio da ovlada našim položajima. U ovoj borbi neprijatelj je imao nekoliko mrtvih i ranjenih vojnika. Sa naše strane bilo je jedan mrtav (vodnik Dešković Miro) i 4 ranjena. Ostala tri bataljona izvršili su pokret u 16 sati za Prgomet, dok se je ovaj bataljon povukao kasnije u samu noć u pravcu kolone.

17-XII. Brigada sa karavanom je stigla u Prgomet i tu se odmarala.

18-XII. Brigada se je odmarala u s. Prgometu. Osiguranja su postavljena u pravcu Radošića i Perkovića.

19-XII. Brigada sa karavanom izvršila je u 03.00 sata za Nisko. Po dolasku u Nisko postavljena su osiguranja u pravcu Brštanova, Korošce i Kladnjice. Posle dolaska u Nisko ljudstvo se odmaralo. Jedna četa IV. bataljona koja je držala položaj Brštanovo—Gizdavac sukobila se sa ustaškom patrolom. U toj borbi poginulo je nekoliko ustaša, dok sa naše strane nije bilo gubitaka.

20-XII. Brigada se nalazila u istom mestu i bataljoni na istim osiguranjima.

21-XII. Brigada sa karavanom u 14 sati izvršila je pokret za Ogorje.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/3, k. 1032 II.

2 Dijelovi 264. pješadijske divizije.

22-XII. Brigada sa karavanom izvršila je pokret iz Ogorja za Zelovo.

23-XII. Brigada se je nalazila na odmaranju u Zelovu.

24-XII. Brigada izvršila je pokret iz Zelova za Potravlje. Osiguranja su postavljena prema Hrvacama i Maljkovu. Ostalo ljudstvo se odmaralo.

25-XII. Prema dobivenoj zapovesti od štaba Divizije u cilju čišćenja Cetinske doline, Brigada je izvršila pokret preko Zelova—Ogorja——Milešina—Pribude i smestila se u Kamensko, Drvnjak i Pasci.

26-XII. Po dolasku u Kamensko—Drvnjak posle kraćeg odmora Brigada je nastavila pokret u pravcu Maovičkih razvala sa kojih je položaja otpočela borbu. Borba je otpočela u podne i trajala je sve do 28 ov. mj.[3]

27-XII. Brigada je vodila borbu u G. Maovicama na kotama 808, 650, 630, koje je posle dugosatne i uporne borbe likvidirala i u 22 sata zauzela Vrliku. Odmah po zauzeću Vrlike jedan bataljon je postavljen na osiguranje prema Kijevu u s. Kostur, a jedan bataljon je postavljen u Jovičić staje sa zadatkom da zaposedne kote 1104 da štiti pravac Štikova i Kosovske doline. Jedan bataljon ostao je na Pleću i koti 808 u cilju zatvaranja pravca sa strane Drniša. Jedan bataljon je ostao u s. Vrliki kao posadni bataljon.[4]

28-XII. U jutro neprijatelj je poduzeo napad na položaje bataljona koji su zatvarali pravce od Kijeva i Štikova. Posle duge borbe neprijatelju je uspjelo da potisne naše snage u nazad do kote 630 na kojima su ostali do povlačenja naših snaga preko ceste Drniš——Vrlika. U ovim borbama gubici sa naše strane su 9 mrtvih i 14 ranjenih. Neprijateljski gubici iznose 15 mrtvih i nekoliko ranjenih. Zaplijenjen je jedan bacač, jedan tronblon, nekoliko metaka i nešto spreme.[5]

29-XII. Brigada je bila na položajima od Mašata do Mačje grede. Neprijatelj je iz pravca Podosoja pokušao da izbaci naše snage sa Golog brda, koji nije uspio i neprijatelj je bio primoran da se povuče nazad u Podosoj. Ostali bataljoni nisu učestvovali u borbi, sem IV. bataljona koji je imao manja čarkanja oko Orlovače.[6]

30-XII. Brigada se povukla iz Otišića. Jedan bataljon je ostao u Maljkovu radi osiguranja od strane Koljana i Otišiča, jedan bataljon u Hrvačima koji je zatvarao pravac od Sinja i štitio mostobran na Panju, druga dva bataljona su bili na odmaranju u rezervi u s. Kunci i Lihići (Potravlje).

31-XII. Brigada se nalazila na istim položajima. Ljudstvo se odmaralo i održavali sastanci sa Štabom I. i IV. bataljona.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

(M. P.) Komandant
*Ivan P. Vulin,* v. r.

**3 do 6 Vidi knj. 9, dok. br. 176.**

BROJ 19

## IZVJEŠTAJ OBLASNOG NO ODBORA DALMACIJE OD 9. SIJEČNJA 1944. ZAVNOH-u O STANJU U DALMACIJI POSLIJE KAPITULACIJE ITALIJE[1]

Oblasni Narodno oslobodilački odbor
Dalmacija
9. I. 1944
Broj 248

Zemaljskom Antifašističkom vijeću
narodnog oslobođenja Hrvatske

Dragi drugovi,

Šaljemo Vam ovaj krnji izvještaj o stanju u Dalmaciji poslije kapitulacije Italije, koje se je mijenjalo prema vojničkom položaju u pojedinim okruzima naše oblasti.

U južno dalmatinskom okružju stanje nije posvuda isto. Dubrovački kraj je cijelo vrijeme pod okupatorom. Stanje je slično ranijem, ali ipak uslijed kapitulacije Italije i njemačko-ustaškog pritiska se je ponešto osjetilo oživljenje, tako da je taj kraj dao za NOV-u oko 500 boracu. Ustaše su potpuno izgubili utjecaj na narod, a i četnički utjecaj u samom gradu Dubrovniku je vidno opao. Uslijed slabog našeg rada raspoloženje masa nije se ispoljilo onako kako bi to trebalo prema postojećem stanju, jer narod je u ogromnoj većini za NOV.

Na poluotoku Pelješcu, dok je bio oslobođen, rad se je bio dobro razvio na svim poljima i po svim pitanjima. Također i pri upadu neprijatelja narod je u ogromnom broju, svim sredstvima pomagao našu vojsku koja se nalazila na položajima. I ako je kroz to vrijeme bila berba grožđa, narod je sve to ostavio, nosio i stavio na raspolaganje našoj vojsci sve što je imao. Pri povlačenju naše vojske,[2] evakuiralo se na Korčulu 2.500 stanovnika, t.j. sve što je imalo mogućnosti da se prebaci preko kanala. Vrlo mali broj ljudi je ostao na zapadnom dijelu poluotoka nad kojim je neprijatelj izvršio pokolj tako da je na svirepi način zaklano 131 osoba. Mnoge su kuće popaljene a opljačkano je sve do čega se došlo. Većim dijelom naroda sa ovoga dijela poluotoka, gdje je neprijatelj naglo upao, internirano je. Usprkos svega toga narod nije klonuo, već i dalje stoji čvrsto uz našu borbu. Uticaj izbjegličke »Vlade« kao i Mačekove klike je nikakav. Ranije je ovdje HSS imao utjecaja, ali sve pristaše kao i funkcioneri prišli su u NOV. O konferenciji HSS održane u novembru već smo vas obavjestili. Na toj konferenciji bilo je prisutno 60 bivših

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 44/730-744.**

**2 Riječ je o njemačkoj operaciji »Herbstgewitter« na Pelješcu. Vidi knj. 9, dok. br. 8, napomenu 8.**

funkcionera-prvaka raznih organizacija HSS koji su manifestirali svoju privrženost ZAVNOH-u i AVNOJ-u.

Korčula je bila od kapitulacije sve do nedavno oslobođena i rad se je svakim danom sve to jače razvijao. Utjecaj NOB je velik. HSS-ovci su također ovdje kao i na Pelješcu održali konferenciju o kojoj smo vas također obavjestili, a na kojoj su bili skoro svi prvaci, tako da je i ovdje utjecaj Mačekove klike nikakav. Jugoslavenski nacionalisti i ako su bili uvijek malobrojni, nisu u potpunosti prišli našem pokretu, te su uvijek ispod žita burgijali i oni su i dalje ostali pristaše kralja i izbjegličke »vlade« i četnika D. Mihailovića. Za vrijeme neprijateljskog upada na Korčulu,[3] pojavila se je i do tada utomljena peta kolona, koja je bila dosta aktivna i pomagala okupatora. Kako je neprijatelj naglo upao, narod nije imao mogućnosti da se evakuiše ni izdaleka u onom broju u kojem se je mislilo. Od 2.500 izbjeglica sa Pelješca, koji su se nalazili na Korčuli evakuisalo se oko 700 a domaćih 920. Neprijatelj je i ovdje u nekim selima vršio pokolj, a prvenstveno odbornike i njihove porodice. Po dolasku okupatora na otok narod nije ostao čvrst uz borbu kao na Pelješcu, što se ima pripisati radu četničkog i ustaškog elementa. Sa Lastova i Mljeta uslijed gubitka Korčule povukla se naša vojska te došla do izražaja peta kolona osobito to se može reći za Lastovo, gdje su ranije pripadnici fašista (a upisani su bili svi muškarci) spalili kuće nekih 9 naših odbornika koji su se sa vojskom povukli. Od gubitka Korčule imamo slabe veze kao i sa svim drugim dijelovima ovog okružja.

Jedino potpuno slobodno okružje od kapitulacije Italije jest Otočko okružje (Brač, Hvar, Vis, Šolta). Ovdje je i ranije narod listom bio uz našu borbu, a po oslobođenju je svakom prigodom manifestirao svoju odanost što se najbolje vidi po rezultatu samih izbora za mjesne NOO-e u cijelom okružju osim Šolte gdje su isti uslijed novo nastale situacije bili odgođeni. Izbori na Braču i Hvaru bili su sprovedeni 12 XII. 1943. a na Visu 19. XII. 1943. godine. Rezultat istih je slijedeći. Na Braču od 7.908 glasača glasalo je 6.975 t.j. 88%; na Hvaru od 6.587 glasača glasalo je 5.888 ili 91% na Visu od 3.925 glasača glasalo je 3.526 ili 92%. Na predizbornim zborovima i konferencijama, kojih je održano na Braču u svih 25 sela 40 (skoro svagdje po dva zbora ili konferencije) učestvovalo je oko 13.000; na Hvaru u svih 22 sela održano je 29 zborova (po jedan u svakom a po negdje i dva). Učestovalo je oko 8.500; na Visu također u svih 7 sela 5.660. U ove brojke treba uračunati i broj učesnika ovom prigodom sa širih sastanaka A.F.Z. i USAOH-a a koji su održani kroz sva sela.

Kako je u ovom međuvremenu održano II zasjedanje AVNOJ-a sa kojeg su objelodanjene odluke o imenovanju Nacionalnog Komiteta kao i one ostale, narodu je svestrano objašnjen značaj tih historijskih odluka te se narod plebiscitarno za njih izjasnio i prihvatio sve odluke AVNOJ-a i N.K. osobito referat druga maršala Tita čije imenovanje za maršala i predsjednika N.K. narod je jednodušno prihvatio i pozdravio. Također su ranije popularizirane i sve odluke ZAVNOH-a sa drugog zasjedanja u Plaškom.

**3 Vidi dok. br, 14.**

Slično ovom okružju narod cijele Dalmacije je putem zbora, konferencija, sastanaka, štampe i t.d. prema postojećim mogućnostima svagdje u ogromnom broju manifestirao svoju odanost i privrženost Nacionalnom Komitetu, vođi naroda Jugoslavije drugu Josipu Brozu Titu i narodno oslobodilačkoj borbi. Na svim tim konferencijama i sastancima narod je živo učestvovao i postavljao pitanja, točno onako kako ste vi to ukazali u vašem dopisu br. 2501, od 20. XII. 1943. koji smo mi primili tek pred tri dana i koji smo uputili svim Okružnim, Kotarskim NOO-ima s našim popratnim pismom.

Napomenuti nam je da su od našeg odlaska iz Livna na otoke srednje Dalmacije po svim slobodnim otocima održavani po svim mjestima zborovi, konferencije i širi sastanci sa narodom svakih 7—10 dana. Takvo stanje je ostalo sve do danas usprkos što baš sada evakuišemo sa svih otoka dio stanovništva, na dobrovoljnom principu, zbog toga što se očekuje napad neprijatelja iz Primorja i sa drugih otoka. Sve evakuirane šaljemo na Vis, a odatle u Italiju.[4] Do sada smo otpremili u Italiju preko 9.000 izbjeglica, a na Visu ih ima još preko 1.000. Od evakuisanih dio od 3.500 je iz Makarskog primorja, koji su se evakuisali prigodom upada neprijatelja u tamošnji kraj. Iz Splita preko 1000 izbjeglica koji su izbjegli uslijed neprijateljskog bombardovanja za vrijeme dok je Split bio oslobođen, a dio pri upadu Nijemaca; ostali su sa svih otoka koje smo mi napustili i onih koje još uvijek držimo.

Biokovsko-neretvansko okružje je sve pod kontrolom neprijatelja, koji po svuda drži svoju vojsku, pa je rad u tom okružju daleko teži nego je ikada ranije bio. Narod je ovdje, osobito u primorskom kraju listom bio za našu borbu, te nije malaksao ni uslijed pljačkanja tog kraja, kao ni uslijed pokolja, koji je vršio neprijatelj u vrgorsko-neretvanskim selima. Zagorski dio ovog okružja (Imotski kotar) poznat kao ustaški kraj, mada je sav pod kontrolom neprijatelja, što ranije nije bio, je daleko bolji i u daleko većem broju stoji uz našu borbu i Nijemcima ne uspijeva kao ranije da se po tim selima uspostavlja milicija. Kao što smo već napomenuli, narod je iz primorja evakuiran na otoke ali ni izdaleka u onom broju u kojem je želio (kao i na Korčuli) već je po našem savjetu u većem broju sklonio se na Biokovo odakle se postepeno vraćao svojim kućama. Sa evakuisanim narodom je evakuisan i dio odbornika počam od okružnih pa do seoskih NOO-a. Isti je slučaj i sa odborima južno-dalmatinskog i srednje dalmatinskog otočkog okružja, ali je ipak po svuda ostavljen jedan (najbolji i najzdraviji) dio, drugi je dio otišao u vojsku, a oni stari bolesni i iznemogli otpremljeni su da rukovode sa zbijegom. Sa ovim okružjem imademo čvrste i bolje veze nego na pr. sa južno-dalmatinskim i održavamo redoviti kontakt. I u ovom okružju, dok je bio oslobođen održavani su redoviti zborovi, konferencije i širi sastanci kao i na otocima, što sada nije moguće, ali se ipak ima tijesni kontakt sa širokim slojevima naroda.

Srednje-dalmatinsko okružje, koje ima pet kotara i koje je najveće okružje nije bilo nikada potpuno oslobođeno, ali kapitulacijom Italije ipak

**4 Vidi dok. br. 3, 11, 15 1 31.**

je bio oslobođen veliki dio ovog okružja, dok danas u većoj ili manjoj mjeri neprijatelj posvuda vrši kontrolu. Ipak postoje veće mogućnosti rada u jednom dijelu Trogirskog i Mućkog kotara nego li Solinskog ili Omiškog. Naš utjecaj je i dalje usprkos svih makinacija neprijatelja jači nego ranije osobito se to može reći za Lećevički kraj koji je ranije bio sklon ustašama, danas je listom uz Narodno oslobodilačku borbu, koju jače pomaže nego prije dok je bio oslobođen. U Solinskom, Trogirskom i Omiškom kotaru narod se listom digao na ustanak pri slomu Italije, kao što se je digao i u samom gradu Splitu. Utjecaj građanskih stranaka je minimalan i ne dolazi u jačoj mjeri do izražaja, ali je ipak potrebito naglasiti da su četnici bili uspjeli u donjim Kaštelima (mada u čisto hrvatskom kraju) naoružaju 30 četnika, pristalica JNS, pod rukovodstvom jednog bivšeg jugoslavenskog oficira. Oni su se međusobno posvadili tako da je broj spao na 14 a te su Nijemci razoružali. Nijemci pokušavaju sprovesti tu i tamo mobilizaciju, pod prijetnjom, ako se ne odazovu da će im obitelji internirati, ali i to im, osim pojedinih rijetkih slučajeva ne uspjeva. U sinjskom kotaru je neprijatelj poduzeo jači teror: spaljeno je potpuno nekoliko sela (Gljev, Gala, Udovičići, Ruda i drugo), opljačkano je još više a strijeljano je bilo po svuda više ili manje, dok je u samom Sinju streljano 27 taoca[5] radi jedne akcije na njemačkog oficira. I po svom ostalom okružju je bilo paleža, pljačkanja i ubijanja, osobito u okolici Solina (samo iz tvornice Majdan je streljano 48 radnika i namještenika). Neprijatelj nije štedio ni ona sela u kojima je postojala ustaška milicija, i tu je pljačkao i ubijao kao i u ostalim selima pa čak negdje i više (Konjsko, Bisko i t.d.), u samom Splitu ustaše nisu mogli da nađu ni toliki broj izroda da popune svoje ustanove, već su ih iz Zagreba dovukli. Oni i u svojoj štampi pišu kako je sav Split partizanski, što možemo najbolje vidit iz citata »Slobodna Dalmacija« koji su izvađeni iz ustaškog Novog Doba. Mada su u Splitu na obali podignuta dvoja vješala i da vlada strahovita glad narod [se] nije pokolebao. Napomenuti da je Split kao i niz drugih mjesta u Primorju strahovito postradao od savezničkog bombardovanja gdje su uz materijalne štete i velike žrtve u ljudstvu, tako da je u samom Sućurcu kod Splita poginulo od bombardovanja 126, teže ranjeno 20, lakše 50, stotine kuća porušeno i oštećeno. Kako su ta bombardiranja bila u pojedinim selima i gradovima strahovita, naroda se to strašno dojmilo. Iako je ovo okružje dalo NOV i POJ-u preko 12000 boraca (od 35.000 koliko je dala cijela Dalmacija) još uvijek ostaci sposobni za vojsku se i dalje priključuju. Sa ovim okružjem pridržujemo veze premda one nisu redovite.

Stanje u Šibenskom okružju je nešto drugačije nego u srednje-dalmatinskom okružju. Ovdje se jače osjećaju upadi neprijatelja u pojedina sela i ti upadi više djeluju na moral naroda, osobito to vrijedi za benkovački kraj. Iz Šibenika je veliki dio naroda iselio uslijed bombardovanja, koje je i ovdje imalo strašnih posljedica, ali narod se ipak dobro drži i ako šačica domaćih četnika skupa sa ustašama čini sve moguće da skrši duh naroda. I ovdje kao i u ostalim okružjima održavaju se zbo-

5 Vidi knj. 9. dok. br. 85, napomenu 2 i dok. br. 390.

rovi i konferencije, kad god je to moguće i gdje vojničke prilike dozvoljavaju. Ovaj okrug je dao NOV i preko 8.700 boraca. U ovom okružju utjecaj Mačekove klike je nikakav jer su skoro svi prvaci ovdje pristupili NOV jedino se osjeća ponešto utjecaj četnika među srpskim življem kojeg pariramo sa popularizacijom »srpskog narodno oslobodilačkog kluba« pri ZAVNOH-u. I u ovom okružju se koriste najmanje mogućnosti za održavanje zborova, masovnih sastanaka, konferencija na kojima se narod upoznaje sa svima aktuelnim pitanjima vojno-političke prirode u našoj zemlji kao i u svijetu.

Zadarsko okružje je najnestabilnije, ovdje se najbrže osjećsT prirast ili opadanje borbenog raspoloženja naroda prema vojničkoj situaciji. Prigodom kapitulacije Italije narod je sa puno optimizma gledao u skori svršetak rata, a kad je naišao neprijatelj, ustuknuo je, što se objašnjava još nedovoljno učvršćenom političkom sviješću i što naši odbori ne znaju u dovoljnoj mjeri realno da stvari objasne i prikažu. U pojedinim mjestima ovog okružja ima nekog utjecaja i klika Mačeka, a još jače četnici, osobito u selima sa srpskim življem, koje je po kapitulaciji Italije naglo opao, tako da su bande u velikom broju prišle našoj vojsci, dio otišao kućama, a vrlo mali broj otišao Nijemcima u Zadar. Kako je taj kraj također stalno pod kontrolom neprijatelja na kojem on nije vršio represalije, kao ni na šibenskom okružju već taktizira, pošlo mu je za rukom da dobije u pojedinim srpskim selima za sebe tu i tamo po nekoliko četnika, koji sa ustašama i Nijemcima upadaju u sela i ostavljaju zasjede na putevima kuda prolaze naši drugovi, pa radi toga nam je postradalo mnogo drugova, dobrih. Glavna su uporišta četnika među imućnijim slojevima (trgovcima) i među pokvarenom inteligencijom. U ovom okružju više nego u ma kojem drugom se popularište uz odluke donesene na drugom zasjedanju ZAVNOH-a i AVNOJ-a i Srpski narodno oslobodilački klub, na kojeg srpski živalj sa simpatijama gleda, kao što i sa simpatijama prima i »Srpsku riječ«.

Ipak se opaža da zadnje vrijeme opada utjecaj četnika, koji se je bio nešto podigao po dolasku Nijemaca. U ovom okružju kao i u cijeloj oblasti, od proglašenja Nacionalnog Komiteta, te naše privremene vlade, narod još čvršće stoji uz narodno oslobodilačku borbu i sa puno optimizma gleda u budućnost.

Na Kninskom okružju stanje je najlošije u našoj oblasti. Ovdje je još uvijek utjecaj četnika među srpskim življem velik, kao i ustaški u hrvatskim selima. Četnicima Popa Dujića polazi za rukom još uvijek da mobilišu. Također su isto i ustaše u tom okružju mobilisali do 2000 od kapitulacije Italije, ali je u ovom okružju stanje bolje nego je bilo ranije, mada su svugdje Nijemci, ustaše i četnici. Usprkos što je ovaj okrug dao veliki dio za ustaše, a još više za četnike ipak je najviše pristupilo našoj vojsci. I ovdje bi stanje moglo biti daleko bolje usprkos svih peripetija, kad bi imali bolji rukovodeći kadar, koji ne bi napuštao svoje okružje kad neprijatelj jače pritisne kao što se je desilo zadnje vrijeme kad su mnogi rukovodioci preselili u Liku. Svim drugovima sa tog okružja dale su se direktive za političku propagandu, a osobito isticati i popularizirati »Srpski N.O. Klub« a protiv povratka kralja i izbjegličke »vlade«.

U kratko može se reći da je od kapitulacije Italije NOV u mnogom porasla, u velikom dijelu kotara se je razvio pravi narodni ustanak. Utjecaj Mačeka je skršen, dok utjecaj izbjegličke »vlade« iz dana u dan slabi, osobito poslije proglašenja odluke sa drugog zasjedanja ZAVNOH-a, o federativnoj demokratskoj, slobodnoj Jugoslaviji, a još više od proglašenja odluka sa drugog zasjedanja AVNOJ-a kojom se ističe N.K. kao našu privremenu vladu.

No usprkos toga stanje bi moglo biti još bolje kad bi imali tješnje, češće i brže veze sa svim našim okruzima i kada bi na terenu imali bolji rukovodeći kadar, ovo osobito vrijedi za dubrovački, metkovski kraj i dijelom u sva tri sjeverno dalmatinska okružja među kojima se opet najviše ističe kninski okrug.

I. **Upravno-politički odjel.** Uslijed razgranatosti posla i potreba rada, a u sporazumu sa drugom Blažićem[6] mi smo popunili mjesto poginulog popa Jove Miodragovića, člana pokrajinskog I.[7] Odbora, a sada Oblasnog odbora i još k tome povećali sa 7 članova na 10. I. NOO Dalmacije sada sačinjavaju: 1) Predsjednik: Vice Buljan; 2) potpredsjednik: Ivo Tijardović; 3) potpredsjednik Stanko Škare; 4) potpredsjednik Dr. Miloš Zanko; 5) Mato Jakšić; 6) Dr. Jerko Radmilović; 7) Drago Gizdić; 8) Ivan Kuzmić; 9) Stevo Zečević, 10) Dušan Popović.

Iako povećan, odbor nije radio kao cjelina kroz sve vrijeme. Jedino po našem odlasku iz Livna na otoke rad se je počeo uvađati, riješavali su se svi poslovi kolektivno. Postavljeni su odjeli: upravno politički od dva člana; gospodarsko-financijski tri člana, prosvjetni tri člana, propagandni 6 članova, zdravstveni tri člana i socijalni od tri člana, ali tek što su počeli raditi morali su se uslijed vojničke situacije razići, kao što se je u glavnom razišao Izvršni Odbor. Za vrijeme kapitulacije Italije svi smo se nalazili na terenu, što je u mnogom pomoglo odborima da se brzo snađu u novo nastaloj situaciji, kad je trebalo brzo donašati odluke, a još brže ih sprovoditi u život. Dok smo bili sa sjedištem u Livnu održavali smo vezu sa svim okruzima ali direktna pomoć je bila najmanja. Jedino tu smo dali jaču pomoć kotarskom NOO-u Livno i organizirali široku konferenciju HSS-a u Duvnu, o kojoj smo vas ukratko upoznali preko razgovora sa podpredsjednikom drugom A. Hebrangom[8] na njegovom putovanju kroz Livno. Jedino vam možemo reći da smo tom konferencijom prvi put jače utrli put našem pokretu i čvrsto privezali u pokret jedan dio prvaka HSS-a iz toga kraja.

U centru nas je sada četvorica, dok su ostali na terenu i to: Dušan Popović na kninskom kraju, Stevo Zečević na šibenskom i zadarskom okružju, Radmilović na biokovsko-neretvanskom, Dr. Zanko je otišao u Italiju u vezi organiziranja zbijega.[9] Kroz ovo razdoblje se je stalno nalazilo 4—5 članova po raznim okruzima. Do sada smo formirali 5 okružnih NOO-a i to: 1) južno-dalmatinski, 2) srednje-dalmatinski [otočki], 3)

**6 Odnosi se na Jakova Blaževića, člana ZAVNOH-a.**
**7 Izvršnog**
**8 Andrija Hebrang**

**biokovsko**-neretvanski, **4)** šibenski i **5)** zadarski. Još imamo uspostaviti srednje-dalmatinsko za koje smo izvršili već pred radove i kninsko.

U južno dalmatinsko okružje ulaze: Dubrovački, pelješko-mljetski i Korčula-lastovski. U ovom okružju imamo uz kotarski, 16 općinskih i 57 seoskih. Održali smo po nekoliko puta sastanak sa pelješkim i korčulanskim NOO kao i sa mnogo općinskih. Također smo pomogli organizirati konferencije HSS na Korčuli i Pelješcu. Sve do dolaska okupatora koji se danas nalazi (osim Mljeta i Lastova) u svem okužju, rad NOO-a bio je na dosta velikoj visini gdje su se isticali kao organi borbe, politička predstavništva naroda i narodne vlasti. Međutim, dolaskom okupatora svi NOO-i su okrnjeni i njihov rad je sada minimalan, ali po svuda ipak postoje odbori pod kontrolom kotarskih ili okružnih odbora. Odbori su bili glavni inicijatori svih zborova i sveg života u mjestima, pa je njihov utjecaj svakim danom rastao. Svi ovi odbori su birani na demokratski način t.j. odozdo.

Biokovsko-neretvanski okružni NOO je formiran. Ovaj okrug je sastavljen od tri kotara i to: Makarskog, Imotskog i Metkovačkog. U kotaru ima 9 općinskih i seoskih 86 NOO-a. Ranije je ovaj okrug dulje vremena bio oslobođen i tu je rad odbora bio najbolji u cijeloj oblasti i bili su primjerni. U neretvanskom kotaru je stalno okupator i male su mogućnosti za rad, ali ipak odbori postoje i rade prema jakosti pojedinih odbornika. U ovom okrugu je bio strahoviti teror. Ubijeno je na stotine ljudi, nekoliko sela potpuno istrebljeno, a još više do temelja popaljeno. Narod je dosta zastrašen, pa odbori nisu na onoj visini na kojoj bi mogli biti. Imotski kotar je djelomično bio trenutno slobodan, dok je sad sav pod okupatorom. Svi odbori rade sada kao i u ostala dva okružja ilegalno. Velika je razlika bila od ranije između stanja i rada makarskog kotara, imotskog i neretvanskog. Veliki dio odbornika iz makarskog kotara je otišao sa zbijegom u Italiju pa su sada svi krnji u velikoj mjeri, a također su krnji i kotarski kao i okružni NOO-i. Sada je rad u ovom okružju vrlo težak jer je okupator u svakom selu.

Najbolji okružni NOO jest za srednje-dalmatinsko okružje[10] koji je u narodu kao takav svojim radom stekao autoritet. U ovom okružju postoje: bračko, hvarski i viški kotarski NOO koji su uz našu prisutnost izabrani na konferencijama. Općinski NOO ima 16, seoskih 61. Kako smo već napomenuli svi ovi odbori su birani iz naroda uz ogromno učešće na izborima, kakove se ne pamti u tim krajevima za nikakvu vlast ranije. U ovom okružju smo više puta održali šire kotarske konferencije dok smo u zadnje vrijeme u sva tri kotara održali široke konferencije na kojima su uz učešće odbornika učestvovali i predstavnici svih mjesnih, općinskih i kotarskih odbora AF2-a i USAOH-a, tako da je na istima učestvovalo po 100 do 150 delegata koji su dali vrlo dobre rezultate. Ovdje su se još jače nego bilo gdje drugdje istakli NOO-i i oni predstavljaju može se reći zaista sav narod. I ovdje su odbori krnji, obzirom što je dio otišao sa zbijegom, a manji dio u vojsku, predpostavljajući da može okupator upasti

**9 Vidi dok. br. 3, 11, 15 i 31.**
**10 Trebalo bi da stoji otočje.**

i u ovo jedino danas oslobođeno okružje. Kako smo već rekli da je u ovom okružju održano na stotine zborova, konferencija i t.d. tako će se zapaziti njihova djelatnost i na ostalim odjelima, osobito gospodarskom, prosvjetnom i propagandnom, pa- se i iz toga može ocjeniti rad NOO-a u ovom okružju.

Za srednje-dalmatinsko okružje, mada smo izvršili sve predradnje nismo još formirali Okružni NOO što namjeravamo čim netko od nas ode na taj teren. U ovo okružje ulaze kotarevi: Sinj, Omiš, Solin, Trogir, Muć i grad Split. Svi kotarski NOO-i birani su na širokim konferencijama, gdje je uvijek bio prisutan jedan član Oblasnog NOO-a. Svaki kotarski NOO su na terenu i uz velike poteškoće održavaju veze sa narodom. U ovom okružju postoje svagdje općinski, seoski i gradski NOO, kojih ima: općinskih 20, gradska 4 i seoskih 165. Ranije dok je veliki dio omiškog kotara bio oslobođen, izvrsno su radili NOO-i i za njih se ne može reći isto što za otočke odbore kroz ovo zadnje vrijeme. Slično je i sa trogirskim NOO koji danas imaju veće mogućnosti za rad. Mućki kotar uvijek je bio najslabiji u ovom okružju, ali kao što politički danas tu stojimo bolje je nego ikada mada i po njemu krstare okupatori dok je ranije bio sav oslobođen, tako i rad NOO-a u svakom pogledu je čvršći i bolji. Sinjski kotar se nalazi približno u stanju kao i uvijek, dok je u jednom dijelu ipak moguć s vremena na vrijeme jači masovni rad, to se ne može reći za drugi dio, t.j. zapadni dio preko Cetine. I u ovom kotaru se NOO učvršćuju i sve više povezuju sa narodom, ali oni ipak još uvijek zaostaju za primorskim NOO ovoga okružja. Solinski kotar je skoro uvijek bio velikim dijelom pod okupatorom, a danas je sav, ali ipak u glavnom svi NOO su na terenu i ako uz velike poteškoće rade. Oni imaju veliku praksu rada pod ilegalnim uslovima, i njihovi rezultati su primjerni. Ovaj kotar se listom digao u narodni ustanak kao ni jedan drugi u našoj oblasti. Na ovom okružju održano je niz kotarskih konferencija NOO-a. Na ovom okružju organizovali smo dvije šire kotarske konferencije HSS-a, kao i nekoliko općinskih o kojima ste već upoznati ranije, a koje su imale široki politički prelom kod HSS-ovaca. Također smo u ovom okružju održali oblasnu konferenciju HSS-a za Dalmaciju koja je bila usprkos vrlo loše vojničke situacije brojno posjećena, a koja bi bila daleko brojnija da nas baš u to vrijeme nije omela neprijateljska ofanziva.

Šibenski NOO je formiran pred kratko vrijeme i njegovo djelovanje se ipak zapaža u narodu. U ovom okružju ima tri kotarska NOO-a i to: Šibenski, Vodički i Kistanjski. Općinskih ima devet, gradskih jedan a seoskih sto, već se iz istog razabire da jedino u dva sela ne postoje (Rupama i Kistanjama). Svi ti kotarski NOO-i izabrani su kao i u drugim okruzima na konferencijama uz prisutnost našeg jednog člana. Rad ovih odbora je uza sve svoje nedostatke ipak daleko bolji, povezaniji i čvršći, nego je bio ranije i ovdje NOO se sve više povezuje sa narodom. Mi smo ovom okružju kako i ostalim sjeverno-dalmatinskim okružjima dali manju pomoć, nego drugim okruzima što se donekle da opravdati radi toga što su uvijek bili najudaljeniji od našeg sjedišta pa je i to jedan razlog da odbori nisu na onoj visini gdje bi uz našu jaču pomoć mogli biti, ali ipak

u zadnje vrijeme i u tom pravcu se kreće napred tako da se uvijek dva člana oblasnog nalaze na sjeverno-dalmatinskim okruzima.

Isto tako je u zadnje vrijeme formiran i O NOO Zadar u koji ulaze tri kotara: Biograd na moru, Benkovac, Preko i grad Zadar. U ovom okružju postoje svi općinski NOO-i i oko 80 seoskih. Iako iz izvještaja ne možemo razabrati gdje odbori nisu uspostavljeni držimo da nema ni jednog mjesta gdje isti ne postoje. Ovdje rad odbora je sličan radu odbora u šibenskom okružju a okolnosti pod kojima se radi su također iste. Obzirom što ni ovi kotarevi u zadarskom okružju nisu dobili jednu temeljitiju direktnu pomoć od nas pa u mnogom i ne znajući postaviti stvari, rad odbora hramlje te ćemo nastojati da što prije neki drug od nas sa više praktičnog iskustva pođe na tamošnji teren. Također su i ovdje održane konferencije NOO-a ali manje (izuzev kninskog okružja) nego u ma kojem drugom okružju. Veze sa njima imamo ali su spore i nesigurne.

Kninski okružni NOO nismo još formirali, ali još uvijek su za to vrlo slabi izgledi. Kao što se ovdje najlošije politički stoji od cijele oblasti taj nesrazmjer je još u većoj mjeri na organizacionom polju. U ovo okružje ulaze: kninski, drniški i vrlički kraj. Mi do sada imamo jedino formiran kninski NOO koji ponešto radi i koji [ima] formiranih nekoliko općinskih i deset seoskih NOO-a. Vrlički NOO bio je kooptiran, ali ne radi uslijed stalnih upada četnika u taj kraj, što mi tu nemamo nikakvog našeg kadra na koji bi se mogli osloniti i što su previše udaljeni od nas. Od tog kotarskog NOO nemamo nikakovih podataka, a sumnjamo da bi nešto jačeg postojalo u organizacionom smislu u tom kotaru. Sa drniškim krajem ne samo što nema nikakove veze i pregleda događaja, već to nemaju ni njima susjedni kotarevi, iako bi donekle trebali i mogli, a to osobito se može reći za kninski. Mi smo postavili pred naše članove koji su sada na kninskom okružju da svakako uhvate vezu sa Drnišem i da se i tamo otpočne sa radom, jer žalosna je činjenica da je tamo stanje još uvijek onakvo kao pred dve i pol godine, dok se u cijeloj našoj oblasti kao i u cijeloj zemlji napravio ogroman korak napred.

Kako su uglavnom počev od Oblasnog NOO-a do seoskih ispunili one zadatke koje je oblasni NOO pred njih postavio na svojoj konstituirajućoj skupštini, odlučili smo na sjednici održanoj 19. XII. 1943. da održimo drugu skupštinu za 21. I. 1944. i to baš na dan godišnjice održavanja prve skupštine. Za tu skupštinu smo pozvali uz dosadašnje vijećnike i po jednog delegata iz svakog kotarskog NOO-a te po dva delegata od svakog okružnog NOO-a, a isto tako su trebali doći delegati kotarskih i okružnih odbora AFZ-a i USAOH-a. Poziv je bio popraćen kraćim objašnjenjem u kojem se govori o izvršenom radu kroz minulih godinu dana i o potrebi saziva skupštine na kojoj bi se pred sve odbore postavili novi zadaci u vezi odluka ZAVNOH-a i AVNOJ-a donesenih na njihovim drugim zasjedanjima. Mada su pozivi već upućeni, uslijed novonastale vojničke situacije skupština se neće održati.

Od zadnjeg iscrpnog izvještaja kojeg smo vam uputili u julu prošle godine za sve NOO-e može se reći da su napravili veliki korak na proširenju istih još više na njihovom osamostaljivanju, povezivanju i učvršće-

nju. NOO su prerasli iz organa borbe (što nisu prestali da budu) u organe vlasti, a afirmisali su se kao politički organi naroda. Narod u njima sve više gleda svoje pravo i jedino predstavništvo, koje svakom prigodom i svakim danom daje sve više podršku u borbi i radu. Kao što smo već naglasili da je ovaj izvještaj krnji i iz njega se ne može dobiti potpuni uvid u rad NOO po odjelima, pa se zato ne može po ovom izvještaju ocjeniti koliko je koraka napravljeno u organizacionom proširivanju, osamostaljivanju, povezivanju i učvršćenju više ili manje svih NOO-a u Dalmaciji.

**Privredno-financijski odjel.** Koncem augusta p.g. uputili smo vam bili naš posljednji izvještaj o radu privredno-financijskog odjela ovog NOO-a. Tom prilikom smo vam javili kako je taj odjel započeo svojim sistematskim radom. I baš kad je odjel počeo sistematski da funkcioniše, nadošlo je njemačko nadiranje u Dalmaciju uslijed kojeg je, prema odluci prvog i Oblasnog NOO-a Dalmacije obzirom na situaciju 3. IX. 1943. donesena odluka da se svi članovi I.O.[11] raspodjele po terenu i uslijed te odluke rasformiran je i privredno-financijski odjel, a čitava arhiva odbora je bunkerirana. Uslijed kapitulacije Italije i oslobođenja velikog dijela Dalmacije članovi I.O našli su se na terenu i pružili su pomoć pojedinim kotarskim NOO-ima. I.O. našeg NOO-a prvi se je put ponovno sastao u Livnu 25. X. 1943. i tom prilikom je donesena odluka da se ponovno formira privredno-financijski odjel. Neposredno poslije donošenja ove odluke nametnula se je potreba da drug odgovoran po privredno--financijskoj grani rada, napusti Livno (centar) i pođe na Vis da bi tu organizovao prijem **i** raspodjelu hrane koju su upućivali saveznici. Uslijed toga je i samo organizovanje odjela ostalo odgođeno. Uslijed vojne situacije naš odbor je svoje sjedište prenio iz Livna na srednjedalmatinsko otočje (Hvar), gdje je prva sjednica I.O-a održana u Starom Gradu 6. XI. 1943. Neposredno je pristupljeno organizovanju privredno-financijskog odjela, koji je počeo sistematski **da** radi i da svoj rad rasprostire prema mogućnostima po cijeloj oblasti, ali uslijed novo nastale situacije, 24. **XII.** 1943. donesena je odluka da **I**.O. napusti svoje dotadanje sjedište. Neki članovi odbora su raspoređeni po terenu dok je radni centar još uvijek u pokretu. Uslijed ovog pokreta arhiva je opet bunkerirana.

Smatramo da je bilo potrebno da istaknemo ove pojedinosti kako bi opravdali pomanjkanje detaljnih podataka u izvještaju ovog odjela, koji je po svojoj prirodi morao velikim dijelom da bude protkan tačnim brojkama.

**1) Gospodarski odjel:** Skoro pri svim NOO-ima su organizovani gospodarski odjeli od ponekoliko lica (3—5) kojima redovno rukovode blagajnici odbora. Ovi odjeli imaju svoje komisije koje rješavaju razne gospodarske probleme, koje svakodnevni život nameće. Tako su za vrijeme žetve bile formirane komisije za sakupljanje i za sklanjanje žetve, komisije za raspodjelu hrane, komisije za prikupljanje i prigotavljanje pekmeza i sušenje smokava i t.d. U glavnom čitav ekonomski život se razvija pod rukovodstvom Kotarskih gospodarskih odjela naročito kod zrelijih ko-

**11 Izvršnog odbora.**

tarskih NOO-a. Ovi gospodarski odjeli pri nižim NOO-ima uglavnom vrše direktive kotarskih NOO-a, a okružni vrše kontrolnu ulogu i paze da bi se direktive koje primaju od Oblasnog NOO-a i ZAVNOH-a pravilno i jednoobrazno provodile. U tom svom radu gospodarski odjeli dali su vidni rezultat naročito u pogledu afirmiranja NOO-a u narodu. Pravilnim svojim radom naročito su komisije za raspodjelu hrane afirmirale autoritet NOO-a, a tamo gdje je njihov rad bio manjkav osjetilo se je i slabljenje autoriteta i narodne vlasti. U takvim slučajevima ovaj odbor nastojao je dajući potrebne direktive da ispravi greške nižih odbora, a gdje se pojavila potreba i mogućnost i da direktno intervenira.

Privredno-financijski odjel ovog odbora je davao poticaje i rukovodio je raznim kampanjama: prikupljanje žetve, za prigotovljanje pekmeza od grožđa, sušenje grožđa i smokava, prikupljanje rogača, soljenje riba, prikupljanje soli iz mora, prikupljanja rublja i odjevnih predmeta i drugo.

Privredno-financijski odjel ovog odbora je rukovodio organiziranjem ribarenja, pomagao je i posticao prikupljanje ulja i u tom pravcu i uputama i materijalno pomagao niže odbore obskrbljujući iste benzinom, naftom, mazivom i potrebštinama za uljarne. Od naše strane davana su uputstva za organizovanje uljarna, pomoći za prikupljanje i prigotovljavanje plodova i maslina. Ovaj odbor je nadalje prenosio na niže odbore sve direktive koje je po ekonomskoj struci dobivao od ZAVNOH-a.

2. **Narodno-oslobodilački fondovi.** Pri svim NOO-ima organizirani su NO fondovi kojima rukovode blagajnici. Ma da ne raspolažemo tačnim podacima o stanju i radu fondova pojedinih odbora, možemo ustvrditi da su NO fondovi u Dalmaciji u glavnome odgovorili svim onim zadacima, koje im je nametnula situacija i svakodnevni život. Oni su uspjeli da usvoje fondove, prikupe od naroda viškove, kojim se je u prvo vrijeme poslije kapitulacije skoro isključivo izdržavao NOV sa svim onim jakim prilivom boraca koji su stupali u N.O. Vojsku a kojih je bilo na desetine hiljada. N.O. Fondovi na Pelješcu na pr. su za cijelo vrijeme jesenjeg ribolova uspjevali da opskrbljuju vojsku i stanovništvo ribom dok je u cijeloj Dalmaciji vojska za cijelo vrijeme sazrijevanja voća bila obilato opskrbljena grožđem i smokvama. Vinom je vojska stalno opskrbljivana na način da je svaki borac dobivao po pola litre vina dnevno. Sami otoci Brač, Hvar i Vis su dnevno izdavali po jedan vagon vina za vojsku. Prvih mjeseci poslije žetve N.O. Fondovi su opskrbljivali vojsku i žitom dok sjeverna Dalmacija i danas još opskrbljuje jedinice NOV koje tamo operišu žitom i mesom. N.O. Fondovi nadalje opskrbljuju ogroman dio vojnih jedinica u Dalmaciji uljem. Naročitu pažnju posvećivali su N.O. Fondovi bolnicama opskrbljujući iste svim onim čim je odnosni kraj raspolagao.

Pored brige oko opskrbe vojske N.O. Fondovi su morali da svoj rad orijentišu u pravcu pomaganja siromašnim i potrebnim slojevima naroda. U tom pravcu su Fondovi djelovali naročito u posljednje vrijeme kad je vojska dolaskom iz inozemstva bila u glavnom opskrbljena. U svom djelovanju su pojedini fondovi pokazali naročito aktivnost na pr. N.O. Fond otoka Mljeta, gdje je obzirom na mali broj stanovništva sakupljena

veća količina hrane za vojsku i narod. N.O.F. kotarski NOO Korčule gdje je u prvim danima kampanje za sakupljanje ulja sakupljeno u samom Blatu 4.000 litara a u Veloj Luci 6.000 i 300 hl vina. U Komiži je na pr. u jedan dan sakupljeno jedan vagon vina. U Blatu na Korčuli je na jednom javnom zboru sakupljeno nekoliko vagona vina. Narod Pelješca je za vrijeme borbe obilato opskrbljivao vojsku mesom, vinom i drugom hranom. Kotarski NOO Trogira je u kampanji za sakupljanje odjeće sakupio rekordan broj raznih odjevnih predmeta. Ima fondova koji u glavnom zadovoljavaju svoje zadatke, a ima i onih koji su obzirom na mogućnosti manje ili više podbacile. Naročito se kritički moramo osvrnuti na pitanje omasovljenja fondova kod raznih odbora. U tome ima dosta propusta i sa naše strane što nismo dovoljno uspjeli da u tom pravcu direktno dovoljno djelujemo na razne odbore, ali mana u mnogom je nastala uslijed toga što nam prilike, osobito vojničke naravi, nisu dozvoljavale da se približimo pojedinim odborima i da im damo potrebitu pomoć.

Prilikom kapitulacije Italije N.O. Fond ovog odbora je što konficirao, što rekvirirao na samom otoku Visu 50 vagona slane ribe, 9 vagona konzervirane ribe i 5 vagona soli. Na Lastovu i Veloj Luci su također konfiskovane veće količine ribe i soli. U Stonu je konfiskovana veća količina soli koja je za kratko vrijeme naše vlasti u Stonu djelomično podjeljena okolnom narodu a jedan dio je prenesen u Biokovo, Korčuli i Pelješcu upotrebljavana za ishranu vojske i naroda. U Dugom Ratu konfiskovana je jedna veća vagonska količina cianimida, koja je raspoređena među okolne kotare i razdijeljena među narod za đubrenje zemlje.

N.O.F. u Splitu koji je do kapitulacije Italije bio 'naš najaktivniji fond koji je u mnogome izdržavao izdatke za potrebe N.O. Borbe u Dalmaciji danas je uslijed emigracije velikog dijela stanovništva i aktivnosti iz N.O. organizacija poremećen ali se njegovo reorganizovanje već osjeća. Ma da o tome nemamo tačnih podataka znamo da N.O. Fond Dubrovnika pored izdržavanja žrtava reakcije koje u Dubrovniku ima dosta značajno pomaže NOV i PO u Hercegovini.

Primjera radi citiramo da je N.O. Fond kotara Vodice ubrao kroz mjesec novembar lira 49.527.65, vina 16706 1, rakije 80 1, smokava 1404 kg, kukuruza 1141 kg, šećera 6755 kg, ulja 78,50 1, soli 3.008 kg. Pošto nemamo naš arhiv pri ruci ne možemo vam dati tačan pregled rada N.O. Fondova u Dalmaciji.

Ubiranje novčanih doprinosa raznih N.O. Fondova raznoliko je prema krajevimai ma da u tom pogledu N.O. Fondovi ne pokazuju velike rezultate ipak svi ti doprinosi ubrani u fondove dovoljni su za potrebe odbora, a mana odbora je i naša da još uvijek nismo uspjeli da provedemo praksu da se 70°/o prihoda iz kotarskih N.O. Fondova nama upućuju. Međutim, iako fondovi taj iznos od 70°/o ne uplaćuju nama oni često, kolikogod da je to nepravilno predaju veće iznose novca pojedinim vojnim jedinicama.

Ovo pitanje, kao i pitanje opskrbe vojske iz fondova, te pitanje rekvizicije i konfiskacije raspravljali smo i definitivno pravilno postavili u dogovoru sa ekonomskim odsjekom štaba VIII. Korpusa NOVJ shodno od vas ranije primljenim direktivama. Ovo pitanje je bilo potrebno ras-

praviti kako bi se izbjegle sve nesuglasice između pojedinih NOO-a i vojnih jedinica i kako bi se u pogledu rada po svim pitanjima zaveo potreban rad i jednoobraznost. U pogledu jačanja i učvršćenja fondova održao je nekoliko konferencija ovaj Odbor sa Okružnim i kotarskim NOO-ma, kojima su prisustvovali i delegati vojno pozadinskih vlasti, a u tom pravcu je ovaj odbor uputio nižim odborima i nekoliko direktivnih okružnica.

3. **Nabavna poduzeća.** Da bi oživio privredni život i trgovinu ovaj odbor je pored ostaloga preduzeo potrebno da se pri K. NOO-ima organizuju nabavna poduzeća. U tom pravcu direktivnim okružnicama date su upute svim kotarskim NOO-ima (Pelješac, Korčula, Brač, Hvar, Vis, Makarska, Omiš, Trogir, Šibenik) kao i pri nekim okružnim NOO-ima (Biokovsko-neretvanski, Srednjedalmatinsko otočje) organizovana su nabavna poduzeća, od kojih su neka dala dobrih rezultata, mnoga od njih su u najboljem razvitku usled neprijateljske okupacije bila ometena u svom radu. Tako su mnoga od ovih poduzeća bila već organizovala izmjenu robe sa južnom Bosnom (Livno) i pripremili se za izvoz svojih produkata dublje prema Bugojnu i Jajcu, ali ih je u tome omela neprijateljska ofanziva. Mnoga nabavna poduzeća su bila organizirala izmenu robe između pojedinih kotara, te sa kotarevima iz Sjev. Dalmacije, ali ih je u tom pogledu omelo neprijateljsko nadiranje prema obali i na otoke. U projektu je bilo i formiranje oblasnog nabavnog poduzeća za cijelu Dalmaciju ali smo privremeno odustali od tog projekta uslijed novo nastale situacije. Izmjenjivalo se većinom sol, južno voće, vino, ulje i rakija, za žito, stoku, krumpir, duvan iz Bosne, dok su međusobno oba nabavna poduzeća izmjenjivala viškove proizvoda svojih krajeva (ulje, rogače, smokve, slanu ribu, kukuruz i t.d.).

**4. Ekonomsko stanje naroda,** je općenito oskudno. Žita kojeg je u prvim mjesecima poslije žetve bilo ponešto, od oktobra mjeseca nema više nikako osim u sjev. Dalmaciji gdje ga u malom broju kotara još ima (Zadarski, kninski i manji dio šibenskog okruga, te metkovski kotar). Ali i tamo gdje ima nešto žita okupator stalno pljačka i odnosi i ono malo što je preostalo.

Stoka je također mnogo stradala dijelom što je narod do maksimuma istu davao partizanima, a ono što je preostalo opljačkao je okupator. Smokava je ove godine bilo u dovoljnoj količini u većini primorskih krajeva ali uslijed nestašice druge hrane narod je smokve u glavnom pojeo osim na istočnom dijelu Hvara, gdje ih ima nešto više i u Makarskom primorju, koje da nije bilo neprijateljske okupacije moglo da izveze do 20 vagona.

Grožđe je ove godine dobro rodilo pa je vina bilo u izobilju u svim krajevima tako da se je postavljao problem sudova u koje bi se pohranilo novo vino. Taj problem se je nametnuo dijelom s razloga, što je tokom minule godine okupator popalio mnogo bačava (naročito u makarskom primorju) a dijelom stoga što je veliki dio vina od lanjske berbe ostao po konobama neprodat. Ovaj odbor je nastojao da seljacima u tome pomogne savjetima i uputama o pravilnoj raspodjeli bačava. U nekim slučajevima ovaj odbor je uspio da nabavi manji broj bačava i podjelio među najpotrebnije.

Dobiveno vino nije moglo da se iskoristi, jer uslijed novo nastale političke situacije vino se nije moglo iznositi na tržište. Jedan mali dio je iz omiškog i imotskog kraja upućivan u Bosnu, tako isto i rakija, ali sve to u manjim neznatnim količinama. Ovaj odbor je bio preduzeo mjere da omogući tu trgovinu u znatnim razmjerima, ali u tome ga je spriječila neprijateljska ofanziva.

Uslijed toga većina vina ostala je po konobama sa ostatkom prošlogodišnjeg vina. Neprijatelj je prilikom upada na Pelješac prolio mnogo vina i popalio mnogo bačava. Slično se dogodilo i u makarskom primorju, gdje su velike količine vina opljačkane. Sa Korčule nemamo izvještaje ali treba pretpostaviti da će i tamo velika količina vina biti od neprijatelja opljačkana i uništena.

Vina za izvoz još ima na Visu oko 500 vagona, na Hvaru oko 800 vagona, na Braču oko 60 vagona, dok za druge krajeve nemamo podataka.

Ispečeno je i nešto rakije (tako na pr. na srednjem dalmatinskom otočju o. Brač, Hvar, Vis — ima oko 25 vagona za izvoz). Prema potrebama vojske od rakije se je pravio destilat i tako su sve bolnice bile opskrbljene dovoljnom količinom alkohola.

Mi smo blagovremeno bili dali direktive za kampanju pečenja pekmeza od grožđa, čime bi se bile stvorile zalihe zdrave hrane, ali odbori nisu shvatili korisnost ovih uputa i u tome nismo postigli željene rezultate, tako da je pekmeza bilo priugotovljeno samo nekoliko vagona, od toga najviše u Vrgorskom kraju i nešto malo na Hvaru, Korčuli i Pelješcu, a u drugim krajevima sasvim neznatne količine. Od ostalog voća bilo je nešto više rogača na Visu i badema u Makarskom Primorju (oko 2 vagona) i Trogiru. To voće je narod iskorištavao za prehranu tako da se narod Komiške općine još i danas uglavnom time ishranjuje.

Rod maslina je ove godine bio rekordan u Makarskom i Omiškom primorju, na Pelješcu i Korčuli dok je u ostalim krajevima bio osrednji i u nekim mjestima podbacio, ali baš u času kad je kupljenje maslina i priugotovljavanje ulja bilo u punom toku, neprijatelj je izvršio upad u krajeve najbogatije uljem i time potpuno poremetio kupljenje maslina i priugotovljavanje ulja. Tako je na pr. kotar Makarski koji bi inače bio pripremio oko 20 vagona ulja za izvoz, prikupio minimalne količine. Isti slučaj se je desio sa Korčulom i Pelješcem. Uslijed toga trpe svi oslobođeni krajevi u pomanjkanju ulja, a također i vojska. Na Hvaru ima nešto ulja, a tako isto i na Braču, ali te količine ne mogu da zadovolje tamošnje potrebe naroda. Na Visu nema uopće maslina, a u sjev. i južnoj Dalmaciji ima nešto malo, ali sve je to minimalno i neznačajno. U tvornicama ribe u Komiži je rekvirirano 1.5 vagona ulja nakon kapitulacije Italije, ali to ulje je već velikim dijelom podjeljeno vojsci i narodu. Još postoji zaliha od cca 25 kv koja nije dovoljna ni za najpotrebnije slojeve naroda na Visu.

Ljetni ribolov je bio ove godine rekordan, ali uslijed vojničke situacije i ranijih zabrana ribarenja (od strane okupatora) samo je djelomično mogao da bude iskorišten. Ipak je narod otoka uspio da osoli jedan dio ribe naročito na Visu, te Korčuli, Lastovu i Hvaru i narod je rado preko nabavnih poduzeća tu ribu mjenjao za smokve, rogače, ulje, duhan i t.d.

Za vrijeme ljeta i rane jeseni narod uz more (tamo gdje okupator nije spalio mreže) ishranjivao se je svježom ribom, koje je bilo u dovoljnim količinama. Ovaj odbor je koliko je mogao pomagao onim krajevima koji su oskudjevali ribarskim alatom, na takav način što je iz krajeva gdje je bilo više alata opskrbljivao one krajeve u kojima je neprijatelj uništio sav ribarski alat.

Iz ovog, ma koliko nepotpunog prikaza ekonomskog stanja naroda vidi se da je neposredno poslije žetve, dok je još bilo grožđa i u primorskim krajevima ribe nekako kuburio, ali sa približavanjem zime stanje se sve više pogoršavalo, tako da je ono sada kritično. U mnogim krajevima, naročito trogirskoj zagori, u skoro cijelom srednje-dalmatinskom okrugu, na otocima a naročito na otoku Braču, gdje se kod naroda uslijed slabe ishrane već pojavile bolesti, bilo je i nekoliko slučajeva smrti od gladi.

Prema svemu izloženom vidi se da je ekonomsko stanje naroda Dalmacije vrlo loše, a i da ne govorimo o oskudici odjevnih predmeta, koji se za cijelo vrijeme trajanja rata nisu nikako obnavljali, a i onako su bili oskudni.

5. **Pomoć Vrhovnog štaba.** Pored ovako lošeg ekonomskog stanja naroda Vrhovni štab, baš sam drug maršal Tito donio je odluku da narodu u Dalmaciji, koji se listom povezao uz narodno oslobodilačku borbu treba svim mogućim sredstvima izaći u susret, pružiti mu pomoć. Pošto su u početku novembra počele da pristižu izvjesne količine hrane koje je Vrhovni Stab dobio od saveznika, prema odluci druga Tita, dvadeset i pet posto od ukupno primljene hrane bilo je određeno za potrebe naroda Dalmacije. Brigu oko prijema i raspodjele te hrane povjerio je Vrhovni štab ovom odboru i mi smo u tu svrhu obrazovali komisiju za prijem i raspodjelu hrane na Vis, koja komisija je radila po direktnim uputama i kontrolom privredno financijskog odjela ovog odbora. Ma da količine ovako primljene hrane ni iz daleka nisu bile dovoljne za najnužnije potrebe izgladnjelog naroda Dalmacije ipak je tako pružena pomoć bila od velike koristi, a i politički je imala svoj rezultat, jer je narod bio svjestan da narod prima od Vrhovnog Štaba po odluci samog vrhovnog komandanta, koji uviđa potrebe naroda, pa čak i od potreba vojske ukida, da bi pomogao potrebnom, ali svjesnom narodu Dalmacije.

Iz ovih izvora su prehranjivani i razni zbjegovi nastali uslijed neprijateljskog nadiranja. Ukupno je do sada primljeno oko 50 vagona hrane kako je detaljno specificirano u priloženom iskazu. Ta hrana je dijeljena narodu (razumije se besplatno), prema stvarnim potrebama pojedinaca, vodeći pri tome prvenstveno računa o najpotrebnijima, o nezbrinutim familijama partizana i narodnih boraca te žrtava reakcije. Odluku o podjeli hrane donosili su NOO-i na terenu na javnim zborovima, gdje su birane komisije sa zadatkom da provedu pravilnu podjelu. Hrana se djelila po kotarevima prema mogućnostima dostave.

6. **Zajam ZAVNOH-a.** Svojevremeno smo od vas primili obveznice zajma u iznosu od 1.050.000 kuna. Cim smo obveznice primili mi smo odmah razdijelili K. NOO-ima radi plasiranja sa striktnim uputama da se kampa-

nja za upisivanje brzo sprovede ne uzimajući za to više od jedne do dve nedelje. Prilikom podjele obveznica mi smo istakli političku važnost zajma i upozorili odbore na njegov značaj. Ali obzirom na nestalnu i stalnu promjenljivu vojničku situaciju komunisti [u] NOO-i koji su primili obveznice stalno su morali da se kriju po bunkerima, da rukovode evakuacijom naroda, vode brigu o hitnim potrebama naroda i stoga nisu mogli svi da na vrijeme izvrše upisivanje i realizaciju zajma. Ukupno je po odborima razdjeljeno 950.000. Do sada smo dobili jedino od okružnog NOO-a Zadra obračun za primljene obveznice i iznos od Kuna 100.000. koji vam u prilogu dostavljamo. Na račun još neprimljenih iznosa zajma šaljemo vam Kuna 400.000 ostatak ćemo vam poslati čim od naših odbora primimo novac.

U pogledu plasiranja daljnjih iznosa zajma ističemo da su prilike vrlo nepovoljne u prvom redu zato, da narod nije uspio da unovči svoje proizvode (vino i rakiju) pa je ostao bez gotovine, a s razloga što je obzirom na stalne neprijateljske upade i zasjede teško prenositi obveznice bez opasnosti da iste upadnu u neprijateljske ruke.

U pogledu zajma u lirama isto je stanje. Mi bi ipak mogli na sebe da preuzmemo plasiranje zajma u iznosu od Lira 200.000, koliko vjerujemo da bi kroz kratko vrijeme mogli da realizujemo.

U pogledu daljnje mogućnosti plasiranja u lirama obraćamo se sjevero-dalmatinskim okružnim NOO-ima da nam daju svoje mišljenje koliko bi oni mogli da plasiraju. U naprijed nam je teško predvidjeti, pa prema tome čim primimo izvještaje od tih odbora, mi ćemo vam se javiti i reći vam naše mišljenje o tome.

**7. Trgovina i industrija.** Pored onog što smo gore istakli moramo napomenuti da je trgovina u cijeloj Dalmaciji u punom zastoju, što je uslijed prilika i razumljivo. Osim raspoloživih količina vina i rakije u Dalmaciji ima još **za** izvoz izvjesnih količina eteričnih ulja (ružmarinovog, kaduljina, lavandule), oko 15 vagona višnjaka na Braču i većih količina buhača i suhih višanja. Kotarski je NOO Visa bio uputio u Italiju 2 delegata da pokušaju tamo osigurati razmjenu vina, rakije i ostalih raspoloživih artikala sa artiklima kojima raspolaže Italija. Usprkos da su ti delegati bili od službenih talijanskih vlasti (čak i od samog ministra za korporacije) prividno dobro primljeni oni u svom zadatku stvarno nisu uspjeli, jer im je tada nuđeno zelja, suhog voća čega i kod nas ima, a u zamjenu je od njih traženo slane i konzervirane ribe. Mi takvu transakciju nismo mogli odobriti jer se njome krnji i naš prestiž u inostranstvu a i zato što zamjena ne bi bila korisna, jer bi time iz zemlje izvozili hranjive artikle koje zamjenom ne bi valjalo nadoknaditi.

Ovaj odbor se bavi mišlju, a čak je svojevremeno bio donio i odluku da u Italiju uputi radi nabavke i zamjene potrebnih artikala jednu delegaciju. Ali pošto se jedan član I.O. nalazi u Italiji i tamo vodi brigu o smeštaju i organiziranju izbjeglica, koje tamo upućujemo, te očekujemo njegov povratak da bi nam on podnio izvještaj o mogućnostima rada takve delegacije.

U pogledu industrije u Dalmaciji možemo da kažemo da je ista na oslobođenom i neoslobođenom teritoriju potpuno u zastoju, bilo joj fale sirovine bilo što nema pogonskog materijala uslijed uništenja i onesposobljenja električnih centrala od strane partizana. Tako isto je i sa rudnicima koji ne rade.

8. **Bazno.** Da bi se što efikasnije pružila pomoć izgladnjelom narodu Dalmacije, na inicijativu ovog odbora održana je konferencija sa delegatima VIII. korpusa NOVJ na kojoj je donesena odluka da se vojnicima na otocima snize obroci hrane, a razlika da se preko ovog odbora podijeli najsiromašnijim i najpotrebnijim slojevima naroda.

Pored toga direktnim okružnicama i direktnom pomoći davana su uputstva svim nižim NOO-ima po svim važnijim gospodarskim problemima koji su se nametali.

9. **Prosvjetni odjel.** Po dolasku na otoke, pri ovom I.O. ponovno je formiran Prosvjetni Odjel od tri lica. Odjel je rukovodio prosvjetnim radom svih područnih NOO-a u Dalmaciji. Pri svim NOO-ima također postoje prosvjetni odjeli (od tri do pet lica) u kojima pored odgovornog **druga** iz odbora ulaze i po jedna drugarica iz A.F.Ž. i drug omladinac iz USAOH-a.

Naročita briga prosvjetnog odjela bila je organiziranje narodne prosvjete na cijelom oslobođenom teritoriju. Otvorene su osnovne škole koje su radile po uputstvima koja smo od vas dobivali. U školama su podučavali učitelji i učiteljice, a gdje ovakovih nije bilo njihova mjesta su popunjavana intelektualcima raznih zvanja, sklonih N.O.B. U mnogim mjestima i selima poluoslobođene teritorije također rade naše škole prema gornjim principima. Pošto je narod primorske Dalmacije u glavnome pismen nije se nametala potreba održavanja analfabetskih tečajeva ali u krajevima zagorske i sjev. Dalmacije održanih je i nekoliko analfabetskih tečajeva kao i niže prosvjetnih. Po nekim kategorijama gdje je zato bilo uslova i gdje su prilike dozvoljavale održano je i nekoliko učiteljskih konferencija na kojima su učiteljima davana uputstva za daljnji prosvjetni rad.

Za potrebe nastavnog osoblja izdao je ovaj odjel naputke za rad, a i neki Kotarski NOO-i su u pomanjkanju uputstava još ranije bili izdali slične naputke.

Ovaj odjel kao i prosvjetni odjeli pri Kotarskim NOO-ima su nastojali da pribave što više školskih potrebština za potrebe učitelja i đaka, kako uslijed nestašice ne bi trpila sama obuka.

Pored osnovnih škola radilo je na oslobođenom teritoriju i 9 građanskih škola.

Uslijed neprijateljskog nadiranja nekoliko škola moralo je obustaviti rad u onim krajevima gdje je neprijatelj u posljednje vrijeme okupirao.

Na oslobođenom teritoriju su neke školske dvorane momentalno [morale] da budu upotrebljene za privremeni smještaj vojske i zbijega ali takvo stanje neće dugo trajati i školski rad u tim dvoranama će se kroz najkraće vrijeme normalizirati.

Cijelo nastavno osoblje je primalo opskrbu i hranu od NOO-a. Neki NOO-i su organizirali i kuhinje iz kojih su školska djeca primala tople obroke hrane.

10. Propagandni odjel. Ovaj odjel je formiran u zasebni odjel i nije skupa sa prosvjetnim odjelom kao ranije za vrijeme dok smo bili u Livnu, a istog smo ojačali kad smo došli na otoke. Isti broji 6 članova i to: uz druga Dr. Zanka ispred Oblasnog ušli su u odjel neki drugovi iz »Slobodne Dalmacije« i neki iz odbora za umjetnike, književnike i javne radnike narodnog oslobođenja u Dalmaciji. Rad ovog odjela se je počeo dobro rn7vijati ali uslijed već napomenutih vam razloga i ovaj odjel se je snizio na tri člana.

Uz izdavanje »Slobodne Dalmacije« koju smo zadnje vrijeme štampali izdajemo »Dnevne vijesti« kao i radio vijesti. Od umnoženog materijala umnožili smo u 200 komada. Važnost i učešće žena u narodnoj vlasti, u 125 komada. Naputci za održavanje nižih prosvjetnih tečajeva i rad u jednoobraznim školama u 1.000 komada. Historijsko zasjedanje AVNOJ-a i letak u 200 kom. Živio VIII Korpus NOV. Umnoženje ovog materijala je u glavnom sve u XII mjesecu pr. godine.

18. i 19. XII. održana je u Hvaru konferencija umjetnika, književnika i javnih radnika Dalmacije.[12] Na konferenciji nisu bili zastupljeni neproduktivni radnici već samo produktivni. Broj učesnika je bio 39, 5 otsutno. Njihov broj je mogao biti veći da se je na vrijeme temeljitije pripremilo. Na ovoj konferenciji je biran i njihov odbor od 8 članova. Sa konferencije je upućen proglas svim književnicima, umjetnicima i javnim radnicima kao i narodu Dalmacije. Također pri Oblasnom NOO postoji Kazališna grupa od 20 članova. Ista je davala niz priredaba počev od Livna i Duvna pa kroz Makarsko Primorje i na Korčuli dok su bili oslobođeni. Također je dala niz priredaba na Hvaru i Visu. Predviđajući da ćemo se morati često prebacivati po terenu, a da bi bili što pokretniji, pri reduciranju članova i personala ostalih odjela, prebacili smo i ovu kazališnu grupu kao cjelinu u vojsku, dodijelivši je štabu XXVI Divizije, pri kojem grupa i dalje radi.

U Hvaru postoji najstarije kazalište na Balkanu. Isto je za vrijeme Talijana u mnogome oštećeno i nikako nije radilo pa smo ga mi dali popraviti i u istom dali nekoliko uspjelih priredaba.

Kao što Oblasni ima svoje glasilo tako imaju i 4 okružna NOO-a kao i niz kotarskih, koji uz radio vijesti donašaju ponešto i lokalnog, dok u velikom broju preštampavaju direktivne članke koji se tiču N.O. Borbe iz naše centralne štamparije »Vjesnika«, »Naprijed«, »Slobodne Dalmacije« i t.d.

Propagandni odjeli po svuda funkcionišu, osobito njihov je rad zamašan na oslobođenom terenu. Srednje dalmatinsko otočki Okružni NOO ima i svoju kazališnu grupu od 18 članova koja također pokazuje dobre rezultate. Isto tako su postojale te grupe i u Biokovsko-neretvanskom okružju kao i južno dalmatinskom dok nije upao neprijatelj. Takođe postoji

12 Vidi knj. 9, dok. br. 148.

niz takvih grupa po kotarevima, općinama i selima koji su dali na stotine priredaba koje su imale vrlo lijepih rezultata.

Rad propagandnog odjela se je manifestirao prigodom proslave Oktobarske Revolucije. U oči iste gorile su hiljade krijesova i bakljada počev od Cavtata pa sve do Velebita. Svuda su se istacale nacionalne kao i crvene zastave, bilo na oslobođenom i poluoslobođenom teritoriju. Zborovi i mitinzi održani su svugdje na oslobođenom i poluoslobođenom teritoriju a na neoslobođenom teritoriju konferencije i širi sastanci. Učešće naroda na zborovima, konferencijama i priredbama je bilo ogromno kao nikada i nijednom prigodom do sada.

Također rad ovog odjela se još jače istakao popularišući odluke donesene na II zasjedanju AVNOJ-a a još više pri populariziranju Nacionalnog komiteta, Maršala Josipa Broza Tita i t.d. kao i prigodom izbora za NOO. Sva Dalmacija je ukrašena našim parolama.

Također su dana i mnoga direktna uputstva svim propagandnim odjelima pa u vezi toga u svim aktuelnim zgodama upućuju im se cirkularna pisma.

U radu ovog odjela, kao važnom, osvrnut ćemo se više pri produženju iscrpnog izvještaja kad se opet u većem broju nađemo na okupu.

## V. SOCIJALNI ODJEL

Pri svim NOO-ima brigu po socijalnim problemima vrše socijalni odsjeci, koji su obrazovani pri Okružnim i Kotarskim NOO-ima a većina općinskih i mjesnih NOO-a također imaju svoje socijalne odjele (od 3—5 lica) u kojima pored odgovornog druga po ovom odjelu redovno djeluju barem po jedna drugarica iz A.F.Z.-a i jedan omladinac iz USAOH-a.

Socijalni odjeli nižih odbora djelovali su pod rukovodstvom socijalnog odjela ovog oblasnog odbora i po njihovim direktivama. Gdje je to trebalo i sami članovi I.O. su intervenisali i davali svoju pomoć. To je naročito vršeno prilikom obrazovanja raspodjele hrane, organizovanja uzajamnog pomaganja u poljskim radovima, organizovanju prihvata, pomoći i staranja oko zbijega, prilikom upućivanja izbjeglica u Italiju i t.d.

Socijalni odjeli su po direktivama koje su od nas primali vršili brigu o žrtvama neprijateljskog terora i svim raspoloživim sredstvima su nastojali da ublaže nevolju stradalnika. Na otoku Braču na pr. gdje je fašistički okupator neposredno prije kapitulacije popalio 830 kuća uslijed čega je ostalo bez krova 4.200 stanovnika, razmješten su svi pogorelci brigom odbora među ostali narod. Ovakvi primjeri rada provode se i po svim ostalim djelovima Dalmacije.

Socijalni odjeli su u granicama mogućnosti vodili punu brigu o partizanskim familijama narodnih boraca. Naručitu pažnju su odjeli pripisivali brizi oko sirotinje kao i o zbrinjavanju potrebnih i nemoćnih.

## VII. ZDRAVSTVENI ODJEL

Ovaj odjel je sastavljen od 3 člana, od toga jedan liječnik. I ovaj je tek zadnje vrijeme počeo jače da radi. Mogućnosti jače su bile jedino na oslobođenim otocima gdje smo imali 3 civilne bolnice (Korčuli, Hvaru, te jednu zaraznu također na Hvaru). Ove bolnice smo također evakuisali sa ostalim zbijegom. Broj liječnika na terenu je malen, obzirom što je vrlo malo terena oslobođeno. 9—10 liječnika koje imamo na raspolaganje su većinom stari i vrlo malo pokretni, sve mlađe liječnike je mobilisala vojska. Na terenu gdje je okupator imao vrlo malo liječnika. Ljekarne su skoro sve prazne, jer sve što je imalo se, dalo se vojsci ranije, pa smo sada u oskudici ljekova za najnužnije potrebe pučanstva.

Bolesti među narodom u jačoj mjeri nema. Bilo je nekoliko slučajeva difterije, osobito ovo posljednje vrijeme kod jednog dijela zbijega i to radi vrlo slabe ishrane. Narod često podleže i najslabijim bolestima, uslijed toga što već dugo gladuje pa previše iscrpljen lako podleže.

Pri svim NOO-ima postoje zdravstveni odjeli, koji uz pomoć liječničku i sanitetsku pomoć narodu, paze i na čistoću kuća, ulica, đubrišta, drumova i t.d.

## VIII. VJERSKI ODJEL

Pri ovom NOO-u obrazovan je i vjerski odjel za koji je odgovoran jedan član I.O. Pri nižim NOO-ima nisu obrazovani vjerski odjeli, jer se za to nije pokazala potreba.

Ispovjedanje vjere slobodno se je odvijalo na čitavom slobodnom teritoriju. Svećenici, vjeroučitelji, gdje god je to bilo, omogućeno je podučavanje vjere u osnovnim i građanskim školama.

Na intervenciju otočkog biskupa Pušića, koji ima sjedište u Hvaru, odobrena je svećenicima pomoć radi opskrbe i ishrane u istom omjeru kao i drugim namještenicima i radnicima koji rade pri NOO-ima.

U Sjevernoj Dalmaciji je održana mješovita konferencija katoličkog i pravoslavnog svećenstva na kojoj su rodoljubi svećenici izjavili svoju odanost N.O. Borbi.

Na izborima na Braču, Hvaru i Visu uzeli su učešće i svećenici a u samom mjestu Hvaru glasovao je i sam biskup sa cijelim kaptolom. U nekoliko mjesnih i općinskih NOO-a u Dalmaciji ima i članova svećenika, a pri evakuaciji nekoliko svećenika je napustilo svoje domove i pridružili se narodu koji se sklanjao ispred neprijateljskog zuluma.

Obzirom na prilike u kojima se nalazimo molimo vas da ovaj naš izvještaj primite sa svim njegovim manama i manjkavostima. Mi smo svijesni da je on daleko od onoga što bi trebalo da bude i kako bi trebalo da izgleda.

On nije pravi odraz narodno oslobodilačkog pokreta u Dalmaciji, jer se iz njega ne može dobiti prava slika sveg onog mnogo stranog rada NOO-a u Dalmaciji. Izvještaj je rađen na brzinu, jer nismo htjeli da propustimo priliku da vam uputimo, makar i ovaj krnji izvještaj, kad se je

za to pružila prilika, ma da je ovaj izvještaj rađen bez potrebne dokumentacije (čitav arhiv nam je bunkeriran) i u odsustvu sekretara i nekoliko članova I.O. koji se nalaze na terenu.

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za sekretara:
***Drago Gizdić,*** s. r.

Za Oblasni NOO Dalmacije
Pretsjednik:
***Vice Buljan,*** s. r.

Pečat:

Narodno oslobodilački odbor
Dalmacije
Predsjedništvo

R E K A P I T U L A C I J A

Brojčano stanje NOO u Dalmaciji

| | Postoji |
|---|---|
| Oblasni Izvršni | — 10 članova |
| plenum | — 42 člana |
| Okružni NOO | — 5 |
| Kotarski NOO | — 22 |
| Općinskih NOO | — 75 |
| Gradsko-seoskih | —559 |
| Ukupno: | **—662** |
| 662 odbora sa oko | 3969 odbornika |
| | Nepostoji: |
| Okružnih NOO | — 2 |
| Kotarskih NOO | — 2 |
| Općinskih NOO | — 6 |
| Seoskih NOO | — 67 |
| Ukupno: | 77 |

Postoji Okružni NOO za:

1. Južnu Dalmaciju; 2. Srednjedalmatinsko otočje;
3. Biokovsko-Neretvanski; 4. Šibensko i 5. Zadarsko.

Nepostoje Okružni NOO za:

1. Srednju Dalmaciju i 2. Knin.

Broj seoskih NOO-a po kotarevima u Dalmaciji:

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 1. Dubrovnik | postoji | 20 | nepostoji | – |
| 2. Korčula | » | 11 | *li* | |
| 3. Pelješac | *n* | 26 | *li* | |
| 4. Vis | *n* | 7 | *li* | |
| 5. Hvar | » | 22 | *li* | – |
| 6. Brač | *u* | 32 | *li* | – |
| 7. Makarska | *li* | 41 | *li* | – |
| 8. Metković | *li* | 15 | *li* | – |
| 9. Imotski | *li* | 29 | *it* | – |
| 10. Sinj | *11* | 41 | *a* | – |
| 11. Omiš | | 39 | *a* | – |
| 12. Muć | *11* | 30 | *li* | – |
| 13. Solin | *11* | 25 | *li* | – |
| 14. Trogir | *11* | 30 | *li* | – |
| 15. Šibenik | *11* | 30 | *a* | 2 |
| 16. Vodice | *11* | 28 | *a* | – |
| 17. Kistanje | *11* | 41 | *li* | – |
| 18. Preko | *11* | 27 | *a* | – |
| 19. Biograd n/m | *11* | 25 | *li* | – |
| 20. Benkovac | *11* | 28 | *li* | – |
| 21. Drniš | *11* | – | *li* | 32 |
| 22. Vrlika | *11* | – | *li* | 11 |
| 23. Knin | *11* | 10 | *li* | 10 |
| | Ukupno: | 559 | Ukupno: | 67 |

(Pečat)

(Narodno oslobodilački odbor Dalmacije
Predsjedništvo)

BROJ 20

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 9. SIJEČNJA 1944. GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE O DEJSTVIMA SEDME BRIGADE NA KOMUNIKACIJAMA SRB—LAPAC, GOSPIĆ—GRAČAC I NAPADU NA VELIKU POPINU[1]

Glavni štab NOV i POH[2]
broj 325, dne 23. I. 1944.

S t a b
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Broj 4
9. I. 1944. g.

GLAVNOM ŠTABU NOV I POH
ŠTABU VIII. KORPUSA NOVJ

27. decembra 1943. godine I. bataljon VII. Brigade krenuo je da postavi zasjedu na komunikaciji Dobro Selo—Doljane. Zbog neopreznosti i nevojničkog rada, taj bataljon je na putu upao kod Brezovca u neprijateljsku zasjedu i pretrpio osjetne gubitke i to: 6 ranjenih, 5 mrtvih, među kojima jedan komandir čete i 6 koji su se predali neprijatelju. Od oružja izgubljeno je 1 p. mitraljez, 8 pušaka, 1 strojnica, 1 pištolj, 1000 metaka, 1 konj i 1 magarac.

30. decembra 1943. g. II. bataljon VII. brigade vršio je napad na četnike u Velikoj Popini. Neprijatelj je imao 10 što mrtvih i ranjenih bandita, među kojima i komandir »crne ruke«[3] Branko Stojsavljević. Naših gubitaka nije bilo.

30. decembra 1943. g. III. bataljon sa jednom četom postavio je zasjedu kod Raduča i onesposobio 12 neprijateljskih kamioni. Tom prilikom Nijemci su pretrpjeli osjetljive gubitke i to 30 mrtvih i više ranjenih. Plijena nije bilo, a također ni naših gubitaka.

U noći između 2. i 3. o. m. četa za vezu VII. Brigade sa jednom četom IV. bataljona sjekla je telefonsku liniju između Dobrog Sela i Doljana i skupila oko 3 km. telefonskog kabla.

Štab divizije sa V. Brigadom, te oko 100 ranjenih i bolesnih drugova, krenuo je na marš iz Bosanskog Grahova 2. o.m. i noću između 3. i 4. o.m. već izbio na prostor Turovac—Duboki Dol—Krupa.[4] Iako sa velikim brojem ranjenika i komore, marš je bio dobro organizovan i vrlo dobro uspio. Marševska disciplina bila je vrlo dobra. Prilikom prelaska preko komunikacija Otrić—Srbski Klanac i Otrić—Malovan, nije dolazilo do borbe, već jedino zaštitnice su vodile manje borbe sa četnicima iz V. Popine.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/1, k. 112.**
**2 Četvrtasti pečat Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.**
**3 Lokalni naziv za istaknute četnike, koljače.**
**4 Vidi dok. br. 9.**

VI. Brigada je 2. o.m. krenula istim pravcem iz Bastasa, ali zbog mnogo težih vremenskih nepogoda, snježne vijavice, izgubila je više vremena na tome maršu i mnogo teže maršovala. Za vrijeme marša, uslijed jake zime i sniježne vijavice, izbačeno je iz stroja zbog smrzavanja 60 drugova, od kojih su 7—8 mrtvih. I ta brigada također je preko komunikacija prešla bez borbe, samo je, prilikom prelaska komunikacija Otrić——Srb, bila presječena od neprijateljske motorizovane kolone. Neprijatelj nije primjetio Brigadu, a Brigada nije uslijed velike studeni napala tu kolonu.

Jedan bataljon Otočkog odreda 5 o.m. razoružao je selo Škabrnje i zaplijenio 35 pušaka. Istovremeno je naišao 1 njemački kamion sa 6 vojnika. Kamion je pao u naše ruke, 4 Nijemca ubijena, a dva zarobljena (1 narednik, a 1 podnarednik). Poslije toga naišla je patrola od 6 ustaša, koji su također svi zarobljeni. Naši gubici jesu: 1 mrtav. Plijen: 2 Nijemca, 6 ustaša, 1 kamion, 1 šmajser, 3 pištolja, 43 puške, 40 mina i nešto odijela.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkomesar,
*Petar Babić,* v. r.

Komandant, ppukovnik,
M.[6] ***Sakić,*** v. r.

(M. **P.)**

BR. 21

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 9. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O JACINI NEPRIJATELJSKIH GARNIZONA, RASPOREDU VLASTITIH JEDINICA I STANJU U SJEVERNOJ DALMACIJI[1]

ŠTAB
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Broj 5
9. I. 1944. g.

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Situacija: Neprijatelj se nalazi u garnizonima Zadar 2000—2500 Nijemaca; Zemunik aerodrom 200 vojnika, a u mjestu isto toliko ustaša; Biograd n/m oko 200 vojnika; Pirovac oko 250—300; Vodice oko 150;

**5 Vidi dok. br. 55.**
**6 Mićun**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5-1/1, k. 517 A.**

Zaton 60; Benkovac 350 Nijemaca; 150 ustaša i nešto Stegnjaićevih četnika; Karin 250 Nijemaca; Obrovac 150 Nijemaca, 140 ustaša i 120 četnika; Mokro Polje 60 Nijemaca i oko 100 četnika; Skradin oko 450 Nijemaca, a u okolini jedan četnički bataljon oko 200 vojnika.[2]

Oklopnih i motornih vozila nepoznat broj i to ne velik. Naoružanje nepoznato.

Izgleda da su to dijelovi 114 Divizije, čiji motorizovani dio je prodorom na Bos. Grahovo bio otsječen i produžio za Livno.

Odlaskom XIX Divizije sa ovog terena[3] neprijatelj je vršio mobilizaciju. Većeg uspjeha imao je u Benkovačkom kotaru i u okolini Skradina. Tako je na teritoriju Benkovačkog kotara i gore prema Zadru i Novom Gradu mobilisano u neprijateljske redove otprilike oko 600 što ustaša, što četnika. Glavno im je uporište Smilčić i Benkovac. U okolini Skradina mobilisao je otprilike oko 300 u četnike. Formiran je Splitsko--šibenski četnički bataljon[4] pod komandom jugoslovenskog p. poručnika Draže Prostrana. Taj bataljon već je dva puta bio razbijen: jednom kod [(s.)] Đevrske,[5] a drugi put kod Bratiškovca, gdje su imali 52 mrtva i 12 zarobljenih.

Saobraćaju komunikacijama: Obrovac—Karin—Benkovac; Obrovac——Karin—Smilčić—Zadar; Zadar—Benkovac; Zadar—Šibenik pored obale; Obrovac—Gračac i Obrovac—Lovinac.

Njemačke trupe su sastavljene od raznih narodnosti, a ima oko 50 do 60% Njemaca. Moral dosta slab, samo kod komandnog kadra čvrst.

Komunikacija Knin—Otrić; Otrić—Gračac i Otrić—Srb jest vrlo živa i čvrsto je drže. Posade bez promjene. U samom Kninu nalazi se manji broj vojnika sa štabovima, dok se glavni dio vojnika nalazi po okolnim selima.

Sa strane neprijatelja aktivnosti nema.

Naše snage raspoređene su ovako:

V Brigada na prostoru Ostrovičke Lišane—Vukšić—Stankovci—Mala Cista, sa zadatkom obezbjeđenja kanala za dopremu materijala i prihvata istog,[6] te djelovanja na komunikaciji Pakoštane—Vodice i Ostrovičke Lišane—Bribirske Mostine—Mala Cista, prikupljanje dezertera i razbijanje domaće bande.

VI Brigada na prostoru Krupa—Bilišane—Zegar na odmoru i sređivanju. Ukoliko se situacija ne promijeni, ta brigada dobiće zadatak da

**2 Nakon povlačenja 114. lovačke divizije u toku prosinca 1943. god. područje sjeverne Dalmacije zaposjele su jedinice 264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 317.**

**3 Divizija je napustila područje sjeverne Dalmacije početkom prosinca 1943. god. po naređenju Štaba Osmog korpusa. Sa dvije brigade (Petom i gestom) ona je dejstvovala oko Aržana, a zatim do početka siječnja 1944. god. na području Livno—Bos. Grahovo. Sedma brigada ove divizije bila je u to vrijeme pod komandom Operativnog štaba za Liku. Vidi dok. br. 9, 61 i knj. 9 dok. br. 187.**

**4 Splitsko-šibenski četnički bataljon je formiran u kolovozu 1943. godine. Vidi knj. 7.**

**5 Bataljon je razbijen 16. prosinca 1943. godine. Vidi dok. br. 55, 511 i 512 i knj. 9, dok. br. 171.**

**6 Riječ je o ratnom materijalu koji je u Italiji dobiven od saveznika i prevožen brodovima i većim jedrenjacima na Vis gdje je pretovaren u manje brodove i prebačen do obale, a odatle razvezen jedinicama.**

djeluje na prostoru Obrovac—Benkovac—Smilčić, a eventualno i djelomično da dejstvuje na komunikacije Obrovac—Lovinac, Obrovac—Gračac i Gračac—Otrić.[7]

VII Brigada nalazi se na komunikaciji Lapac—Otrić, Otrić—Gračac——Lovinac—Medak. Njezin zadatak mislimo da bi trebao biti da se što više angažuje na komunikaciji Srb—Popina i Otrić—Gračac i u tom smislu poslati ćemo joj naređenje.[8]

Opšti i osnovni zadatak koji je postavljen pred naše jedinice jest sređivanje i organizaciono učvršćivanje, popuna i vojno-političko uzdizanje. U tom smislu već je poduzeto: u sastav V i VI Brigade uključena su dva mala bataljona S. D. P. odreda[9] i jedan mali bataljon Kninskog P. odreda bez komandnog kadra. Taj broj boraca, kojeg su brigade već dobile, jest, s obzirom na brojno stanje brigada, nedovoljan i po završetku reorganizacije jedinica Štaba grupe,[10] dobiti ćemo na raspolaganje veći broj boraca. Također organiziranjem Kanala za iskrcavanje i dopremu materijala sa mora, mislimo da ćemo moći, da popravimo stanje obuće i i odjeće, kao i ishrane, što će i poboljšati stanje u čitavoj Diviziji. Nadalje nizom manjih i sitnijih akcija, zasjeda, čišćenja terena i borbi sa okupatorom i domaćim bandama, sve što imamo u projektu, te forsiranim radom oko podizanja stručnosti rukovodioca, putem kurseva, konferencija itd., mislimo da će Divizija brzo krenuti naprijed i stanje se popraviti.

Po naređenju o reorganizaciji Štaba grupe i njihovih jedinica poduzeli smo slijedeće:

Na sastanku sa komandantom Grupe, drugom majorom Ivasom,[11] utvrđeno je da se Kninski partizanski odred reorganizira od jednog bata-/jona u dva bataljona sa brojnim stanjem do 350 vojnika. Komandni kadar od jednog bataljona koji je ušao u sastav VI Brigade povraćen im je. Sjeverno-dalm. part, odred, koji će i dalje ostati sa tri bataljona, da dade gro boraca Diviziji, a svoje bataljone da popuni iz Otočkog i Zadar-SKog odreda. Brojno stanje toga Odreda da bude 350 ljudi. Otočki i Zadarski odred da se rasformira i da se komandni sastav stavi na raspolaganje Štabu grupe za popunu svojih jedinica, a sav suvišak u borcima i kadru preda Diviziji. Osnovni zadaci koji su postavljeni pred Štab grupe jesu mobilizacija, prikupljanje dezertera i organiziranje i učvršćivanje vojno--pozadinskih vlasti. Ta reorganizacija je još u toku. Po završenoj reorganizaciji Kninski partizanski odred ćemo prebaciti preko komunikacije Pađene—Zrmanja—Otrić sa zadatkom da djeluje na tu komunikaciju. Mislimo da će trebati formirati još jedan bataljon u tome Odredu, koji će morati da ostane na sektoru Turovac—Rujište, koji bi djelovao na istu komunikaciju sa zapadne strane i koji bi i održavao vezu sa teritorijom sa onu stranu komunikacija. Sjeverno-dalm. p. odred po izvrše-

**7 Prema direktivi Štaba divizije od 10. siječnja, Brigada je raspoređena na području s. Bruška—s. Popović. Manjim dijelom snaga zatvarala je pravac Zegar—Obrovac i ometala neprijateljski saobraćaj na komunikaciji Obrovac—Graćac. Vidi dok. br. 23 i 296.**

**C Vidi dok. br. 23.**

**B Sjevernodalmatinski NOP odred.**

**10 O reorganizaciji jedinica Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda vidi dok. br. 17.**

**11 Sime Ivas**

noj reorganizaciji biti će raspoređen tako da će jedan bataljon (Zadarski bataljon) biti orijentisan na prostoru Karin—Zadar, jedan Benkovac—•—Biograd—Vodice, a jedan Skradin—Mokro Polje—Očestovo. Štab grupe dobio je zadatak da na teritoriji Promine razvije jednu jedinicu i mi smo za to stavili na raspolaganje neke rukovodioce iz Divizije, a koji su sa teritorije Promine. Na Promini postoji već jedna organizirana grupa koja vrši akcije i tu grupu treba obuhvatiti, vojnički organizirati i stalno kontrolisati. Mislimo da bi trebalo druga Milu Počuču, dosadašnjeg komandanta Otočkog odreda, postaviti za zamjenika komandanta Grupe.

Politički komesar Grupe[12] nije se još javio na svoju dužnost. Štab grupe dosad sačinjava samo komandant i informativni oficir. Štab grupe će se sam popuniti iz članova rasformiranih štabova Zadarskog i Otočkog odreda. Najveća teškoća biće da pronađu obavještajnog oficira i intendanta, a i mi im u tome nećemo moći pomoći, s obzirom da nemamo raspoloživog kadra. Ukoliko imate odgovarajuće kadrove, molimo da ih pošaljete.

Za popunu našeg Štaba molimo vas da nam dodijelite jednog veterinara za referenta veterine, kao i da nam druga majora Popovića[13] stalno dodijelite i usvojite naš predlog preko radia.

Opaža se da iz naše Divizije Ličani borci i komandni kadar više nego ranije bježe u Liku. Ovo zbog toga što se u Lici formiraju ličke jedinice, koje vrlo rado primaju te naše dezertere u svoj sastav. Naši borci to su osjetili i organizovano i u masi napuštaju našu diviziju i bježe u Liku. Tako se već otprilike oko 80 boraca nalazi u Ličkom odredu, a isto toliki broj ih se još nalazi kod svojih kuća, koji su već ozdravili, a koji će također vjerovatno ući u taj odred i biti primljeni. Molimo da intervenišete preko Glavnog štaba, da se dezerteri iz naše divizije ne primaju u te ličke jedinice, a također i bolesni i ranjeni nakon ozdravljenja, nego da se vraćaju natrag u našu diviziju. U protivnom dogoditi će se da će naša divizija ostati i bez komandnog kadra, koji je rodom iz Like. Dogodilo se na primjer, da je iz V Brigade, prilikom njezina prelaska preko komunikacije Otrić—Gračac, dezertiralo 11 drugova, sve komandni kadar i vjerovatno su otišli za Lički odred. Ukoliko se ovakvo dezertiranje ne bude strogo kažnjavalo, dezerterstvo će se nastaviti još u jačoj mjeri.

Mjere koje smo poduzeli za vezu sa Mornaricom i prihvat materijala, odnosno dopremu materijala i iskrcavanje upoznati će te iz priloženog dopisa kojeg smo uputili Komandi mornarice i Komandi III. obalskog sektora. Po tome pitanju specijalno smo zadužili oficira ovog štaba, druga poručnika Miloša Uzelca.[14]

Molimo da izdate naređenje Štabu mornarice, da nam izdadu tri dobre radiostanice, koje su nam potrebne i neophodne. Također da nam dodijelite jednog sposobnog radiomehaničara. Također molimo da nam se odobri, da uzmemo 3—4 teška bacača, kojih vjerovatno ima na otocima, kao i veću količinu bacačke municije. Od ovih bacača koje imamo, jedan je bez nišanskih sprava i, ukoliko se mogu nabaviti, potrebne su nam.

12 Na ovu dužnost bio je postavljen Milan Munižaba. Vidi dok. br. 54 i 77.
13 Tomica Popović
14 Vidi primjedbu br. 7 uz dok. br. 9 i dok. br. 77.

Naša Divizija ima po spisku svega 3 protivkolska topa (dva 47 mm. i jedan 37 mm.). Od tih dva su data na otoke i još ne znamo šta je sa njima, a jedan je kod nas i to bez nišanskih sprava. Molimo da nam se dodjeli, ukoliko ima negdje, veći broj tih oružja, tako da bi svaka naša brigada imala bar po jedan ispravan protivkolski top, a po mogućnosti dva.

Naša divizija nema artiljerije, odnosno na teritoriju Like postoji artiljerija (jedna haubička i jedna poljska baterija) za našu Diviziju, ali koje mi ne možemo upotrebiti pod ovim uslovima. Nama bi u ovoj situaciji vrlo dobro došla jedna brdska baterija, koja bi mogla da se tovari i prema tome i kreće po ovome terenu. IV Korpus raspolaže sa većim brojem brdskih topova (XIII Divizija ima 4 brđanina 75 mm. i jedan ili dva 65 mm., VIII Divizija ima 7 do 8 brdskih topova), mislimo da bi vi preko Glavnog štaba Hrvatske mogli dobiti za našu diviziju jednu bateriju barem od dva oruđa brdskih topova, molimo vas da to učinite.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić,*** v. r.

Komandant — potpukovnik:
M.[16] ***Šakić,*** v. r.

(M. P.)

Prilog: Naredba br. 18 Štaba XIX divizije od 8-1-1944
Prepis pisma upućen Štabu mornarice od 8-1-1944

BR. 22

## IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PREKOMORSKE BRIGADE OD 9. SIJEČNJA 1944. STABU MORNARICE NOVJ O ISKRCAVANJU BRIGADE U LUKU DRAGE IZMEĐU BIOGRADA I PIROVCA[1]

STAB I. PREKOM. BRIG.
Br. si.
9. I. 44.

Javićemo vam se opet

ŠTABU MORNARICE

Izvještavamo vas da smo sretno stigli na kontinent, dobro smo prošli prvu noć kad smo krenuli iz Visa za Tajer [(Telašćica)].[2]

**15 Mićun**

**1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/1-3, k. 2064.**

**2 Brigada je krenula sa Visa noću, 3/4. siječnja 1944. god. Vidi dok. br. 44, depešu br. 327.**

Odmah iduće noći pokušali smo da se prebacimo na kopno, kad smo uhvatili vezu sa III. Sektorom, već smo se bili uputili sa konvojem, ali ponesreći bura nas spriječi, malo je falilo da nismo izgubili neke brodove u konvoju te noći. Ostali smo tri dana na Kornatskim otocima, čekali dok se vrijeme ne popravi.

Mogu vam javiti da nam nije pružena nikakva pomoć u pogledu obavještenja, ni brodovi koje smo tražili od III. Sektora, 7. naveče smo se uputili sa konvojem da se probijemo u luku Drage koja se nalazi između Biograda i Pirovca. Brodove smo konvojirali i osigurali u pratnji dva naoružana patrolca, a to je »Jadran« i »Kornat«. Tačno kad smo bili 5 Nm ispred Drage, tj. između Pašmana i Murtera, izgleda da nas je neprijatelj primijetio kao što je bila mjesečina kao dan, počeo bacati crvene i bijele raketle, i sa pučine od Šibenika također se pojavljivalo svjetlo.

Bilo je vjerovatnoće da nas napadnu kao što ovdje raspolažu sa dvije malo veće torpiljarke. Baš prije dva dana na rtu Murtera nasukao se jedan njemački brod od 1000 tona tipa »Srbin« i sa njega su bacali raketle i tukli mitraljezom.

Odvažnost naših patrolnih čamaca i smjelost Štaba Brigade — uspjeli smo se probiti bez i jednog gubitka, sav materijal smo uspjeli izvući još u toku noći, sami mobilišući kola i konje.

Iako smo obavijestili štab odreda[3] i Komandu Područja o našem dolasku i prebacivanju ništa nisu nam pripremili, već se čude i prave da se nisu nadali našem dolasku, i već kad smo došli tražimo kao što imaju mogućnosti da nam dadnu kamion i kola — opet ništa, već sami smo morali vući na sebi.

Molim Štab Mornarice i ostale drugove da upozore ovaj Sektor da se više zalažu na radu kod ovakvih situacija, a naročito ovu Komandu Područja i ove jedinice koje su bile naročito upozorene depešom o našem dolasku, inače će idući transport dovesti u tešku situaciju.

Ukoliko budete slali ostale konvoje — nek uvijek imaju pratnju.

Uhvatili smo vezu sa XIX. Divizijom koja je prije nekoliko dana došla sa sektora Knina i Grahova.[4] Mi smo sebi stvorili već prvi dan manevarski prostor i sada se osjećamo gospodari situacije, pred nama je Velebit i Bukovica i snijega koliko hoćeš, a najvažnije moćemo da se proslavimo u Ravnim Kotarima. Prekomorci su neobično zadovoljni kad su uspjeli jednom da se prebace.

Pohvalu zaslužuju naši patrolni brodovi »Jadran« i »Kornat«. Mišljenja smo da ih Štab Mornarice pohvali za ovaj konvoj (zaslužuju).

**3 Riječ je o Stabu Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda. Zamjenik komandanta ove Grupe odreda Mile Počuča sa grupom drugova sačekao je Brigadu prilikom iskrcavanja.**

**4 O odlasku, rasporedu i zadacima Devetnaeste divizije NOVJ na teritorij sjeverne Dalmacije vidi dok. br. 21.**

Sanitetski materijal koji je bila s nama poslala kapetan Jela za V. S. predali smo ga III. Sektoru, pošto ovdje nije niko dočekao — kako je ona rekla da će dvojica drugova ga preuzeti.

Ovih dana, kad malo odmorimo vojsku, krećemo dalje.[5]

Primite drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

***Vlado**** v. r.

BROJ 23

## DIREKTIVA ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OSMOG KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE OD 10. SIJEČNJA 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA DEJSTVO U SJEVERNOJ DALMACIJI I LICF

GLAVNI ŠTAB NOV I POH"'
Broj 334 dne 23. I. 1944

DIREKTIVA BROJ 12

Štaba XIX Divizije NOV Jugoslavije od 10. januara 1944 god.
Sekcije: Zadar, Novi Grad, Zirje, Šibenik, Knin
razmjer 1:100.000

**Stanje kod neprijatelja:** Prema poslednjim podacima neprijatelj je poslije završene ofanzive na sjevernu Dalmaciju[3] zadržao manje garnizone duž obale u cilju spriječavanja saobraćaja sa otocima, kao i radi mobilisanja bande po okolnim selima.

U Zadru nalazi se 146 regimenta 112 divizije u jačini od 2500 ljudi.[4]

**5 Prema direktivi Štaba Devetnaeste divizije NOVJ od 10. siječnja 1944. godine, Brigada je trebala da dejstvuje na komunikaciju u rajonu Biograd, Pakoštane, Pirovac, Tijesno, Vodice, Zaton i da u rajonu Pakoštane—Stankovci vrši prihvat materijala i trupa sa otoka. Međutim, ova direktiva je izmijenjena i Brigada je upućena u Drvar, gdje je rasformirana i njeni borci raspoređeni po jedinicama Prvog proleterskog korpusa (vidi dok. br. 23).**

**6 Prošić**

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/1, k. 111.**

**2 Četvrtasti pečat Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.**

**3 Vidi knj. 9, dok. br. 117 i 143.**

**4 Na području Zadra bio je tada razmješten 891. grenadirski puk 264. pješadijske divizije.**

Biograd jedna kompanija od 160 Nijemaca i 20 Talijana[5] sa jednim topom.

Pirovac 150 Nijemaca sa 60 bicikla i 2 topa.

Tijesno 150 Nijemaca sa 3 topa.

Vodice 200 Nijemaca u istočnom dijelu mjesta.

Zaton 100 Nijemaca sa nepoznatim naoružanjem.

Skradin i okolna sela oko 400 ustaša, domobrana i četnika i malo Nijemaca.

Mokro Polje oko 120 Nijemaca.

Obrovac 150 Nijemaca i oko 50 bande.[6]

Karin jedna kompanija Nijemaca.

Smilčić 80 četnika, Kašić 20 četnika, Pridraga 100 ustaša, Biljane 23 četnika, Kruševo 35 ustaša, Nadin 200 bande,[7] Kula Atlagića 180 bande,[8] Korlat 116 novomobilisane bande,[9] Lisičić 80 ustaša.

Benkovac dvije čete Nijemaca, 300 ustaša, 180 četnika.

Zemunik 420 ustaša. Zemunik aerodrom 100 Nijemaca. Gornji Zemunik 20 ustaša.

Preko 1 četa Nijemaca, Tkon jedna četa Nijemaca.

Na liniji Knin—Zrmanja—Gračac—Srb jača koncentracija Nijemaca i četnika.

U toku 8. ov. mj. neprijatelj[10] je napustio Obrovac sa 60 do 100 motornih vozila u pravcu Gračac—Lovinac, dok je posadu u Obrovcu preuzela posada Nijemaca iz Zadra u jačini 100 do 200 vojnika. Neprijatelj se sprema i pakuje za pokret iz Obrovca.[11]

**Neprijatelj saobraća:** komunikacijama Zadar—Biograd—Šibenik, Zadar—Benkovac—Karin—Obrovac, Zadar—Smilčić—Karin—Obrovac—Gračac i Obrovac—Lovinac, Knin—Otrić—Zrmanja—Srb—D. Lapac i Otrić——Gračac—Lovinac—Gospić.

Može se očekivati da će neprijatelj smijeniti sadašnje jedinice u okolini Zadra sa nekim novim ili da će smanjiti posadu garnizona. Zatim opaža se koncentracija oko Pađena, koja ima cilj ponovno zauzimanje i zaposjedanje Kistanja.[12] Koncentracija na liniji Knin—Zrmanja—Srb služi za osiguranje saobraćaja na toj liniji a i kao rezerva za eventualno potrebno dejstvo prema obali. Neprijatelj raspolaže sa kamionima u sjevernoj Dalmaciji i to u manjem broju, dok na liniji Knin—Srb[18] raspolaže sa jednom motorizacijom, oklopljenim kolima itd. Moral kod neprijatelja je slab, naročito pješadije u borbi bez sadejstva artiljerije i oklopnih vozila. U odbrani organizovanih položaja i naseljenih mjesta su uporni.

**5 Riječ je o pripadnicima bivše talijanske vojske koji su se nakon kapitulacije Italije stavili u službu Nijemaca.**

**0 do 9 Odnosi se na četnike.**

**10 i 11 Odnosi se na povlačenje 114. lovačke divizije iz sjeverne Dalmacije radi sudjelovanja u operaciji »Ziethen« i nakon toga odlaska u Italiju. Vidi knj. 9, dok. br. 374.**

**12 Kistanje su zauzeli dijelovi 92. motoriziranog puka upućenog u sjevernu Dalmaciju kao pojačanje 264. pješadijskoj diviziji. Vidi dok. br. 78, 348 i 344.**

**13 Ovu komunikaciju osiguravali su dijelovi 373. legionarske divizije.**

**Naše snage:** Na ovom sektoru nalazi se V., VI. i VII. Dalm. brigada, I. prekomorska Brigada[14] i Grupa odreda za sjevernu Dalmaciju[15] (5 bataljona).

Naš zadatak je: uništenje četnika i ustaša i domaćih bandi, likvidiranje manjih neprijateljskih uporišta, postavljanje zasjeda i onemogućavanje saobraćaja neprijatelju, rušenje i preprečavanje komunikacija i osiguranje veze sa otocima.

Za izvršenje prednjeg

N A R E Đ U J E M O :

**V. dalm. brigada** — Ofanzivno će dejstvovati na bandu između Zemunika, Benkovca i Novog Grada, razoružavajući bandu i mobilišući je. Najprije likvidirati selo Lisičić,[16] a zatim iznenadnim dejstvima, selo Smilčić[17] i ostala uporišta određene prostorije. Pored toga postavljati zasjede saobraćaju njemačkih kamiona između Zemunika—Benkovca, Benkovca—Biograda, Benkovca—Karina.

**VI. dalm. brigada** — Će ofanzivno dejstvovati i zasjedama onemogućavati neprijatelju saobraćaj na linijama Obrovac——Karin, Obrovac—Gračac, Obrovac—Lovinac (sa jugozapadne strane Velebita). Zatvoriti će pravac Obrovac—Zegar aktivnom odbranom. U koliko neprijatelj napušta Obrovac, odnosno istog drži sa manjom posadom, nastojati zauzeti to uporište i porušiti most preko Zrmanje. Stalnim zasjedama na dodijeljenim pravcima ometati i nanositi neprijatelju što više gubitaka u ljudstvu i materijalu. Po potrebi sa jednim ili dva bataljona sadejstvovati sa V. Dalm. brigadom pri likvidaciji pojedinih uporišta oko Benkovca, odnosno Karina.[18]

**VII. dalm. brigada**[19] — Dejstvovaće na liniji Gračac—Bruvno s tim da postavlja zasjede duž komunikacija Gračac—Obrovac, Gračac—Popina, Srbski Klanac—Srb—Prisika.[20]

**I. Prekomorska brigada**[21] — Osiguravaće prihvat materijala i trupa sa otoka na prostoriji Pakoštane—Stankovci. Pored toga zasjedama na komunikacijama Biograd—Pakoštane—

14 Vidi dok. br. 22, napomenu 5.

15 U njenom sastavu bili su tada Kninski i Sjevernodalmatinski NOP odred. Vidi dok. br. 17.

16 O rezultatima napada vidi dok. br. 38.

17 Napad na ovo mjesto nije izvršen. Vidi dok. br. 296.

18 Vidi dok. br. 296.

19 i 20 Ova brigada bila je tada pod komandom Operativnog štaba za Liku. Vidi dok. br. 59.

21 Vidi dok. br. 22, napomenu 5.

—Pirovac—Vodice, Pirovac—Pakoštane, Pirovac——Tijesno, Tijesno—Vodice, Vodice—Zaton da onemogući neprijatelju saobraćaj na ovim komunikacijama, kao i patroliranje van garnizona.

**Grupa SDP odreda**

Najhitnije će pristupiti reorganizaciji grupe prema Naredbi br. 18/44,[22] a zatim angažovati Kninski odred prema Rujištu, Mokrom Polju, Erveniku, Turovcu i Popini, radi postavljanja zasjeda i hvatanja veza sa jedinicama oko Grahova. Sjevernodalmatinski odred upotrebiti za mobilizaciju i prikupljanje dezertera i vršenje manjih akcija i to Zadarski bataljon sa V. Dalm. brigadom, Vodički bataljon sa prekomorskom brigadom, a Bukovički bataljon na liniji Pađene—Kistanje. Ovi bataljoni[23] u operativnom pogledu spadaće pod brigade na čijem se sektoru dejstva nalaze i iste će ih upotrebljavati povremeno radi zatvaranja pojedinih pravaca ili sadejstva u akcijama, inače im omogućiti slobodan rad na mobilizaciji i prikupljanju dezertera.

**Izvođenje akcija**

Pošto neprijatelj raspolaže malim brojem pješadije, to se većinom služi cestama, odnosno upada u pojedina sela u cilju pljačke i patrolira obalni pojas kad je siguran u otsutnost naših jedinica. Prebacivanje iz pojedinih garnizona u garnizone vrše kamionima, često bez pratnje oklopnih vozila. Obzirom na sve ovo, koristiti zasjede kao i iznenadne akcije daleko od sjedišta svojih jedinica, kako bi se postiglo iznenađenje. Ovo naročito pri akcijama na uporišta ustaša, četnika i ostale bande. Akcije izvoditi iznenada sa većim marševima i uz punu konspirativnost.

Komunikacije kao i sve objekte na njima neprestano rušiti i barikadirati, a na komunikacijama sa jačim saobraćajem kombinovati zasjede sa nagaznim minama, koje u punoj mjeri koristiti i postavljati. Pri postavljanju nagaznih mina, obratiti najveću pažnju na dobro maskiranje mjesta postavljenih mina. Zasjede postavljati sa što dubljim rasporedom i sa rezervom koju umješno upotrebljavati na najslabiju točku, koja se kod neprijatelja ukaže.

22 Vidi dok. br. 17.
23 Iz sastava Sjevernodalmatinskog NOP odreda.

U slučaju potrebe sadejstva V. i VI. Dalm. brigade, ovo će regulisati major Popović,[24] član Štaba ove divizije.
U punoj mjeri iskoristiti prateća oruđa, a naročito protivkolska oruđa koja upotrebljavati i protiv kamiona. Pod svaku cijenu nastojati da ova oruđa budu u stalnoj upotrebi radi korisnosti istoga i radi vježbe posade, jer se do sada iz raznih uzroka uopšte nisu iskoristile.

**Veza** Sve jedinice ovom štabu slaće dnevno dva izvještaja, a po potrebi i više.
V. Brigada održavaće vezu sa prekomorskom i VI. brigadom i Zadarskim bataljonom.
VI. brigada održavaće vezu sa V. i VII. brigadom i Grupom SDP odreda. Prekomorska brigada održavaće vezu sa Grupom SDP odreda i V. brigadom.
Svi štabovi brigada na terenu na kojem se nalaze nastojaće da pronađu najmanje po jedan motorbicikl za kurirsku službu i što više bicikla.
Pod svaku cijenu sa ovim štabom i susjednim jedinicama uspostaviti što bržu i stalniju vezu.

**Znaci raspoznavanja** Važe izdati od štaba ove divizije i dostavljeni jedinicama.

**Ishrana** Sve jedinice organizirati će ishranu sa svog sektora, s tim da pod svaku cijenu borci moraju imati dobru hranu i redovno snabdijevanje. I. Prekomorska brigada suhu hranu sa kojom raspolaže sačuvati će za dalji pokret.

**Mjesto štaba** Štab divizije nalaziće se u selu Dobropoljci. Štabovi brigada i Štab grupe izvjestiće nas o mjestu svojih štabova.

**Zarobljenici i zapljena** Sve zarobljenike upućivati u ovaj štab radi preslušanja. Plijen upotrebljiv za jedinice zadržavati, a ostalo sa spiskom ukupnog zaplijenjenog materijala slati u ovaj štab.

Prijem ove direktive potvrditi.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić,*** s. r.

Komandant — potpukovnik:
***MP Sakić,*** s. r.

24 Tomlca
25 Mlćun

Dostavljeno
na znanje:

Štabu VIII korpusa NOV Jugoslavije,
Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske,
Operativnom štabu za Liku.

Na postupak:

Štabu V., VI. i VII. Dalm. brigade,
Štabu grupe SDP odreda i
Štabu I. Prekomorske brigade NOVJ

Da je prepis vjeran originalu, ovjerava

Načelnik Štaba:
(M. P.) ***Toni[26] Biočić,*** v. r.

BROJ 24

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 10. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O REZULTATIMA ČIŠĆENJA CETINSKE DOLINE OD ČETNIKA[1]

STAB XX DIVIZIJE NOV. i POJ.
10. januara 1944 god.
Br. 3/44 god.
Položaj

ŠTABU VIII KORPUSA NOV. JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Dostavlja se operativni izveštaj o borbama oko Vrlike u vremenu od 22 do 28 decembra 1943 godine.[2]

Prema dobivenom zadatku jedinice ove divizije i to: VIII brigada, jedan bataljon IX brigade sa Dinarskim Odredom, a u saradnji sa Mosorskim imali su zadatak da 22. XII otpočnu čišćenje Cetinške doline i potisnu četničke odrede na sektoru Maljkovo—Otišić—Koljani—Garjak——Cetina—Kijevo—Vrlika Gor. i Donj. Maovice.

**26 Ante**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/2, k. 2029.**

**2 Vidi knj. 9, dok. br. 164, 165, 176 i 422.**

Raspored snaga prema priloženoj izdatoj zapovesti je bio sledeći:

Sekcija Split 1:100.000

VIII brigada otpočela je napad 22. XII u 9 časova i to: III bataljon sa zadatkom da nastupa u pravcu Jelenjak—Razvale Otišićke i Maovičke, te da zaposedne Mačju Gredu i likvidira neprijateljsku posadu u Podosoju, a po likvidaciji neprijatelja u Otišiću i Koljanima očistiti Mačju Gredu i da zauzmu položaj na Golom Brdu; I bataljon sa pravca Milošina—Razvale Maovičke — podnožje Mačje Grede na k. 623, te da likvidira neprijateljsku posadu kod Vukovića mosta i zauzme položaj na Mačjoj Gredi; II bataljon sa pravca Razvale Otišićke — selo Otišić da nastupa sa desnim krilom u pravcu Otišićke crkve, a sa levim od Stoisavljevića prema Mačjoj Gredi, IV bataljon preko Razvala Otišićkih na selo Otišić sa bataljonom IX brigade po zauzeću Mačje Grede i Golog Brda od strane III i I bataljona da se stavi na raspoloženje Intendantu divizije radi prikupljanja pljena i konfiskacije.

Bataljon IX brigade u toku 22. XII izvršio je čišćenje sela Maljkovo i Gor. Otišić i potiskivao neprijatelja koji se je uz borbu povlačio u pravcu sela Koljani, te je u 14.30 časova stigao pred Vukovića most.

Mosorski Odred dobio je zadatak da očisti i zaposedne selo Maovice, kao i da osigura levo krilo naših snaga.

Nasuprot ovih naših snaga nalazili su se četnički odredi u jačini oko 500 boraca.

Po izdatoj naredbi nisu postignuti rezultati iz sledećih razloga:

a) Mosorski Odred koji je trebao očistiti selo Maovice nije prikupio svoje snage i time je naš lijevi bok ostao nezaštićen.

b) Zamenik komandanta VIII brigade, koji je rukovodio operacijom sa III i I svojim bataljonom iz razloga pod a) izmenio je njihov pravac kretanja i naredio III bataljonu da napada preko Razvala Otišićkih i spustio ga ka selu Stoisavljević mesto u pravcu Mačje Grede.

c) I bataljon je ostavio na Razvalama Otišićkim i Maovićkim da štiti naše levo krilo i osigura zaleđe jedinicama, koje operišu prema Otišiću.

Po spuštanju jedinica u selo Otišić borba se razvila sa neprijateljem u vremenu od 11 do 16 časova u toku 22. XII. Treći bataljon VIII brigade isterao je neprijatelja sa Mačje Grede i istu zaposeo, ali se je neprijatelj brzo prikupio i izbacio jednu četu istog bataljona sa ovog položaja.

Neprijatelj držeći Golo Brdo i Mačju Gredu iskoristio je nastalu šupljinu između I i III bataljona te maglu, te se kroz ovu šupljinu provukao između I i III bataljona, udario sa levog boka naš III bataljon, a sa prikupljenim snagama preko Mačje Grede i sa Koljana napao naš II bataljon prisilivši ga na povlačenje.

Prilikom protivnapada od strane neprijatelja jedinice VIII brigade povlačile su se u paničnom begstvu, tako da je III bataljon u svome odstupanju ostavio neprijatelju 1 teški mitraljez jer je posada istog u borbi ubijena i ranjena, a tom prilikom zarobljena su tri kurira, koji

su ovom bataljonu prenosili naređenja, 3 borca su poginuli, 5 ih je ranjeno, 6 je drugova nestalo. II bataljon je imao 3 mrtva i 4 ranjena druga, a I bataljon nije imao gubitaka.

Bataljon IX brigade usled situacije nastale kod jedinica VIII brigade bio je prinuđen da se povuče u selo Zasiok uz gubitak od 3 druga lakše ranjena.

Neprijateljski gubici iznose više mrtvih i ranjenih, a 10 četnika je zarobljeno sa jednim komandirom četničke čete.

Komandovanje od strane štabova bataljona i nižih rukovodioca podbacilo je, a komandanti i komandiri nisu držali podređeno ljudstvo čvrsto u ruci. Veza i saradnja između brigada i jedinica su bile slabe, a naročito ljudstvo VIII brigade rasturilo se po selima, te su zanemarili svoju dužnost.

IV bataljon VIII brigade koji se spustio u selo Otišić rasuo se po kućama i ljudstvo se kroz 2 sata nije moglo prikupiti, ma da je ovaj bataljon po naređenju štaba brigade imao priteći u pomoć III bataljonu radi čišćenja Mačje Grede. Štab brigade nije dobivao izveštaje od svojih bataljona, te nije mogao rukovoditi borbama.

U ovakvoj situaciji noću između 22 i 23. XII, II i III bataljon VIII brigade povukli su se zajedno sa bataljonom IX brigade u selo Zasiok, IV bataljon je ostao u selu Otišiću bez veze sa ostalim jedinicama, a I bataljon na svom položaju.

Moral boraca pred samu borbu bio je slab, jer su naročito borci VIII brigade goli, bosi, promrzli zaostajali po kućama da se ogreju i odmore.

Nijedna se jedinica u ovoj borbi nije vidno istakla.

Usled ovog neuspeha Štab ove divizije, čim se ljudstvo odmorilo i prikupilo izdao je 24. XII novu zapovest[3] sa zadatkom da se još jednom pokuša očistiti Cetinsku dolinu i prema priloženoj zapovesti naredio ponovnu akciju za 26. XII u podne i to:

X brigada sa celokupnim svojim snagama angažovati će se u ovom napadu: sa 2 bataljona od pravca Pribude—Kamensko—Klačina—Sovro——Razvale Maovičke napasti će selo Maovice te produžiti za Vrliku; sa jednim bataljonom napasti će Mačju Gredu, zatim Koljane, a sa drugim bataljonom izbiti će na Golo Brdo i napasti Podosoj.

IX brigada sa svoja 2 bataljona angažovati će se sa jednim bataljonom sa Jelenjaka, napasti će Gor. Otišić, a sa drugim bataljonom sa Razvale Otišićke na Donji Otišić i odatle produžiti na Mačju Gredu i Golo Brdo, te potpomoći X brigadu.

VIII brigada sa jednim bataljonom napadače pravcem Maljkovo čisteći frontalno Otišić između Svilaje i Cetine i dalje potpomagati IX brigadu.

Dinarski Odred sa manjim snagama napasti će Vukovića most, vezati neprijateljske snage na Koljanskoj glavici, i glavninom napasti će Ježević, te Vinalić i Garjak, a sa jednim delom preko Suvog polja ka Cetini.

**3 Vidi knj. B, dok. br. 165.**

Mosorski Odred ima da zatvori cestu Drniš—Vrlika i spreči intervenciju neprijatelja sa te strane, isturivši obezbeđenja u pravcu Kuka i Kuniće.

Mosećki Odred vršiti će pritisak iz Pribude u pravcu Svilaje i osigurati na taj način zaleđe našim snagama.

Od neprijateljskih snaga u ovoj borbi učestvovali su Vrlička brigada na čelu sa Ivom Jankov, Ustaška milicija i jedan odred Njemaca i četnički odred »Ćućuza« — svega 700 četnika, 300 milicionera i 200 Nijemaca.

Prema prednjoj zapovesti naše jedinice otpočele su akciju tačno u 12 sati.

Bataljoni X brigade u 11 sati su se skoncentrisali kod Razvala Maovičkih i odatle u streljačkom stroju krenuo je I i II bataljon ka Maovicama, a III i IV bataljon prema Golom Brdu i Mačjoj Gredi. Nastupanje je bilo neopaženo tako, da je neprijatelj bio iznenađen i u panici je napustio Maovice, te se povukao na k. 808, Pleča i k. 630, odakle davao otpor.

Na Mačjoj Gredi nalazili su se manji neprijateljski delovi koje je III bataljon ove brigade izbacio na juriš. Borba na označenim položajima i na Gradini trajala je do 18 časova.

I bataljon X brigade 26. XII oko 18 časova povukao se bez naređenja u Svilaju, te brigada za njega nije znala sve do 27. XII u 11 sati.

Noću u 24 sata izdato je naređenje II i III bataljonu da zauzmu vanjske odbrambene položaje Vrlike. Radi nesnalaženja i nepoznavanja terena II je bataljon kasno zauzeo Pleča, k. 808, a III je bataljon zauzeo k. 630. Patrola koja je određena da uhvati vezu sa I bataljonom ustanovila je da se neprijatelj povukao u samu Vrliku. II bataljon je zauzeo Pleča i tamo se je susreo sa neprijateljskim snagama.

Uvidevši našu neaktivnost neprijatelj je skoncentrisao 27. XII u jutro jače snage (oko 400 od kojih 200 Nijemaca), te poduzeo kontranapad na položaj X brigade. Borba je bila uporna i jaka, te je neprijatelj par puta vršio napad i jurišao na položaje II i III bataljona i uspio je potisnuti III bataljon na susednu kotu kod k. 630, a drugi bataljon na Maovičku gradinu i k. 808. Uvidevši upornost naših boraca neprijatelj se je 27. XII noću povukao u Vrliku, koju je odmah i napustio. U 22 sata III bataljon ušao je bez borbe u Vrliku u kojoj je ostao kao posadni bataljon.

Dva određena bataljona IX brigade krenuli su 26. XII u 5 sati iz Milešine preko Svilaje za Razvale Otišićke, odakle su u 12 sati izvršili napad na neprijatelja u selu Otišić. Posle 2 sata borbe uspeli su proterati neprijatelja iz sela Otišića i do 15 sati zaposeli su Golo Brdo i Mačju Gredu, te na taj način smenili bataljone X brigade koji su bili zauzeli te položaje.

26. XII na večer sa jednim bataljonom napadnut je neprijatelj u Donjem Podosoju, odakle su ga proterali. U 22 sata produžili su napad u selo Garjaku gdje je neprijatelj dao žilav otpor, te su ga uz pomoć minobacača odatle proterali i uz borbu gonili preko Vinalića do Kosora.

27. XII jedinice IX brigade zadržale su se na Golom Brdu, Garjaku i Vinaliću i odatle noću sa jednom četom krenuli na Kosore, odatle proterali neprijatelja u pravcu Civljane i odatle sa jednim bataljonom i sa preostale 2 čete II bataljona u zajednici sa jedinicama X brigade krenuli na Vrliku, koju je neprijatelj već bio napustio.

28. XII u 12 časova IX brigada sa jednim bataljonom napala je neprijatelja u selu Civljane i posle dvočasovne borbe potisla neprijatelja iz grupe kuća u kojima su se učvrstili i jurišala na ostali deo sela. Neprijatelj koji se zadržao u gornjim kućama na padini Kozjaka otvorio je žestoku vatru na levo krilo i ugrozio jednu četu III bataljona, te se je ova morala povući na prihvatni položaj.

VIII brigada sa jednim bataljonom je sadejstvovala delovima IX brigade u čišćenju sela Otišić. Ovaj bataljon je nastupao frontalno prema selu Otišiću i uz reku Cetinu. Ovaj bataljon nije naišao na ozbiljan otpor neprijatelja, jer dejstvom naših jedinica od Svilaje neprijatelj se je naglo povlačio prema Vrlici. Posle čišćenja Otišića 26. XII ovaj bataljon je stavljen na raspoloženje Intendanturi divizije radi konfiskacije.

Ostala tri bataljona ove brigade nalazila su se na položajima prema Sinju—Bilom Brigu i Vagnju radi sprečavanja ma kakve intervencije sa te strane. Ovi bataljoni nisu imali borbe u toku ovog zadatka.

Dinarski Odred po dolasku u Vukovića most sa manjim snagama produžio je sa glavninom za Ježević gdje je naišavši ha neznatan otpor neprijatelj uspio da uđe u Ježević dok se je neprijatelj povukao u Modre Grede i tamo ostao potpuno pasivan. Glavnina ovog odreda produžila je u toku 28. XII u pravcu sela Cetina gde su male grupice četnika davale otpor.

Mosorski Odred u toku 27. XII zatvorio je cestu Drniš—Vrlika i Drniš—Muć — na padinama Svilaje prema Muću, te je u toku dana zadržao dve kolone koje su se kretale u pravcu Muća i koje su ostale pasivne, pošto je ovaj odred razbio jednu kolonu Nijemaca koji su iz Drniša kretali cestom prema Vrlici i odbacio ih natrag i time ih onemogućio da priteknu u pomoć ugroženim snagama u Vrlici.

Mosećki Odred u ovoj akciji sarađivao je sa Mosorskim Odredom te zadržavao kolone koje su se kretale iz pravca Muća iste prinudio da ostanu pasivne.

X brigada u ovoj akciji postigla je i izvršila je određeni zadatak te u ovoj borbi oduzela neprijatelju 1 laki bacač, 1 puškomitraljez i nešto municije i spreme. Sa naše strane nije bilo gubitaka u oružju i spremi.

Gubici neprijatelja iznose 15 mrtvih i nekoliko ranjenih.

Jedinice X brigade imale su 9 mrtvih i 14 ranjenih, među kojima su ranjeni komandir Jovo Štrbac i politkomesar čete Vrdoljak Ivo. Utrošeno je 6.000 kom. metaka i 8 minobacačkih granata.

Držanje boraca X brigade bilo je osrednje. Držanje rukovodioca I, II i IV bataljona nije zadovoljavajuće. Najviše se je istakao primernim

držanjem u ovoj borbi III bataljon ove brigade, štab bataljona i komandant poručnik Belić Vinko.

IX brigada u ovoj akciji izvršila je svoj zadatak dosta dobro, ali je i kod jedinica ove brigade zapažena nedovoljna aktivnost u brzom gonjenju neprijatelja i iskorišćavanju situacije već neko odugovlačenje uz neodlučnost. Ova je brigada imala 7 mrtvih drugova, 18 ranjenih i 6 nestalih, te je izgubila 6 italijanskih pušaka koje su neprijatelju pale u ruke. Jedinice ove brigade zarobile su 5 milicionera, a neprijatelj je imao 15 mrtvih i veći broj ranjenih.

U ovoj brigadi nije bilo rukovodioca, koji su se vidno istakli u borbi.

Bataljon VIII brigade vršio je sporednu ulogu u ovoj akciji, te usled toga što je imao veće gubitke u prvoj fazi ove bitke, o čemu je istaknuto u prednjem delu ovog izveštaja bio je dodeljen Intendanturi divizije radi konfiskacije.

Dinarski Odred nije bio na visini svog zadatka, te se izvlačio iz borbe, izgovarajući se da nema dovoljno municije i nije dao sve od sebe, te se je slabo angažovao u akciji.

Ostali su Odredi izvršili svoj zadatak savesno.

Odluke i izdate zapovesti bile su realne.

Rukovođenje i upravljanje borbom bilo je dosta slabo od strane nižih štabova usled pomanjkanja odlučnosti i vojničkog znanja, te su im podčinjeno ljudstvo slabo držali na okupu i dozvoljavali da se udaljavaju sa položaja i rasturaju po selima bez njihova znanja.

Sadejstvo drugih susednih jedinica nije se ispoljilo, te se pojedini štabovi i jedinice izvlače i ne angažuju se potpuno da priteknu brzo u pomoć susednoj jedinici.

Korisne pouke koje smo izvukli iz ove borbe raspravili smo time što smo pojedine niže rukovodioce uzeli na odgovor i smenili sa položaja, kao i kritikom akcije na sastanku štabova.

Iz razloga, što je četnička banda u jakosti od 700 ljudi uz pripomoć artiljerije iz Drniša uspela da pomakne Mosorski Odred i na taj način ugrozi naš bok, te što su u Kijevo stigli 6 tenkova sa odredom Nijemaca, kao i četnici iz Knina, a i naša IX brigada morala je krenuti za Grahovo, prekinuli smo ovu akciju čišćenja Cetinske doline.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

| Politkomesar, | Načelnik<br>potpukovnik, | Komandant<br>potpukovnik, |
|---|---|---|
| ***Zivko Zivković,*** v. r. | ***Biočić,***[1] v. r. | ***Vel.***[5] ***M. Knežević,*** v. r. |

4 Frane
5 Velimir

BROJ 25

## ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OSMOG KORPUSA NOVJ OD 11. SIJEČNJA 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA DA IZVRŠE PRITISAK NA LIVNO[1]

STAB
IX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
11. I. 1944.
Broj 14. I. 44.

Prepis

### Z A P O V I J E S T

Sekcija Livno razmjer 1:100.000

Neprijatelj je 7. ov. mj. napustio Šujicu povlačeći se u Livno, a sa manjim snagama u Duvno. Neprijatelj, koji je bio kao posada Livnu, spakovao se i pokupio telefonsku liniju, pa je otišao u pravcu Sinja, a onaj koji je došao iz Šujice, zadržao se u Livnu.[2] Posljednji podaci govore da je njegova jačina u Livnu 400—600 Nijemaca sa nekoliko topova. Svaki dan odlaze kamioni u pravcu Sinja, gone i civilno pokućstvo (astale, stolice, prozore itd.). Po svemu sudeći Nijemci namjeravaju konačno napustiti Livno,[3] ali se zadržavaju još zbog važnosti ovoga mjesta koje im služi kao dobra zaštitnica njihovim snagama u pravcu Jadranske obale.

Mi smo dobili zadatak[4] da sa sjeverne, istočne i južne strane vršimo jači pritisak na Livno dejstvujući na komunikacije od Grahova, od Šujice i od Karlov Hana, preko Smričana za Livno. Također bi manji dijelovi trebali djelovati na put Livno—Sinj na prostoru Livno—Grborezi. Za izvršenje ovog zadatka.

### N A R E Đ U J E M O :

1) IV. Dalmatinska brigada će odmah izvršiti pokret i smijeniti III. Dalmatinsku brigadu sa njezinih položaja na pravcu Livno—-Glamoč, tako što će jedan bataljon uputiti prema Livnu i smjestiti u košare gdje se sada

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/1, k. 842 A.**

**2 i 3 Tada se iz rajona Livna povlačila 114. lovačka divizija koja je sudjelovala u operacijama »Ziethen« (vidi knj. 9, dok. br. 374), a u Livno su pristigli dijelovi Četvrtog puka »Brandenburg«. Vidi dok. br. 445.**

**4 Riječ je o naređenju koje je Divizija primila 10. siječnja od Štaba Osmog korpusa NOVJ. Vidi dok. br. 295.**

nalazi 4. bataljon II. Brigade i četa Glamočkog odreda, a to je Pudina i Marjanova košara. Odavde aktivno vršiti pritisak na grad preko Kablića, Suhače i Zastinja, kao i preko Šušnjača, Burkića Drage sa Debelog Brda na Bašajkovac i Bijelu Kulu.[5] Ovaj će se pritisak vršiti u sadejstvu sa našim snagama sa istočne i južne strane grada. Razviti obavještajnu službu pored izviđačke i nastojati da se odmah saznadu sve promjene kod neprijatelja u gradu. Ostale bataljone raspodijeliti duž komunikacija Livno——Glamoč na mjestima gdje se sada nalaze bataljoni III. Brigade.

2) III. Dalmatinska NOU Brigada će se danas prikupiti na prostoru Staro Selo—Vidimlije i krenuti pravcem: selo Dolac—Dragnić—Krug Planina—s. Potočani. Ovdje za zatvaranje pravca Livno—Potočani postaviti jedan bataljon na položaj: k. 1136 pozadi Sušica Hrasti (k. 880) i Gradina (k. 893). Porušiti most na potoku Brina—Begovača i postaviti što veći broj protivkolskih oruđa na zgodnim mjestima za zatvaranje ovog pravca, a ljudstvo koje ne bude na položajima smjestiti u s. Podgreda—Potočani. Sa ostalim bataljonima produžiti za selo Dobro—Vidoši, odakle se postaviti za zatvaranje puta Podhum—Livno i za dejstvo na njemu. Glavni zadatak Brigade je pritisak na Livno sa istočne i sa južne strane.[6] Nastojati da se prikupi što više stoke i životnih namirnica za potrebu ljudstva ove divizije, naravno od stanovništva prema nama neprijateljski raspoloženog. Održavati vezu desno preko Krug Planine sa dijelovima IV. Brigade i sa Glamočkim odredom u Zagoričane—Borova Glava.

3) Glamočki partizanski odred će u toku današnjeg dana izvršiti pokret pravcem: s. Dolac—s. Dragnić—Maričeve košare—Borova Glava—Šujica. —Zagoričani gdje se smjestiti, a položaj održati na Borovoj Glavi i osigurati se od Šujice, kao i od Livna u slučaju neprijateljskog prodora preko Potočana. Čvrstu vezu održati sa III. Dalm. brigadom preko Potočana i s. Dobrog čija leđa štititi, sa IV. Dalm. brigadom preko Krug Planine u pravcu Prosišća i sa Livanjskim partizanskim odredom koji se nalazi u Šujici, t.j. pravcem preko Šujice. Pored ovog nastojati uspostaviti vezu sa dijelovima naše vojske i pravcu Duvna ukoliko ih bude.

4) Livanjski partizanski odred će po prijemu ove zapovijesti krenuti pravcem: s. Dolac—s. Dragnić—Maričeve košare—Borova Glava—Šujica. Ovdje porušiti temeljito most na rijeci Šujici. Uputiti vezu preko Donjeg Malovana sa dijelovima VI. Divizije a sa glavninom snaga krenuti u pravcu Duvna, nastojati porušiti most na Šujici kod Mokronoga, postaviti se na tome pravcu prema Duvnu i postaviti vezu sa Duvanjskim odredom u pravcu Vran Planine i sa VIII. Krajiškom brigadom ili nekom drugom jedinicom koja se nalazi na sektoru Duvno. Održati tijesnu vezu sa Glamočkim odredom preko Borove Glave i preko ovog odreda sa Štabom III. Dalmatinske brigade i ovim štabom.

5) Punktovi za vezu Štaba divizije biće: telefonska stanica na Korićni i relejna stanica na Maričevim košarama na Krug Planini.

**5 1 G Vidi dok. br. 85, 295 i 297.**

6) Hirurška ekipa i bolnica IX Divizije nalazit će se u selu Popovići preko Vagnja.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politički komesar:
***Andro Kovačević*** s. r.

Komandant — major:
***Banina***[7] s. r.

Da je prepis vjeran originalu potvrđuje:

Načelnik Štaba IX. Divizije NOVJ:
***Major Mom.***[8] ***Poleksić,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 26

## IZVJEŠTAJ OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 12. SIJEČNJA 1944. O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U DALMACIJI'

OBLASNI KOMITET KOMUNISTIČKE PARTIJE
HRVATSKE ZA DALMACIJU
12. I. 1944. g.

**Drugu Ivi Kukoču članu Obi. K.K.P.H**[2]

Dragi druže,

I. **Vojno-političko stanje.**

U većem dijelu naše oblasti izmijenili su se uslovi djelovanja partijskih organizacija i organizacija narodno-oslobodilačkog pokreta. Učestalim neprijateljskim ofanzivama potpuno su nam okupirana Južno-Dalmatinsko okružje, Makarsko, Srednje-Dalmatinsko, Kninsko, a dijelimično Zadarsko i Šibensko. Jedino okružje koje je oslobođeno je Otočko (Brač, Hvar, Vis). Okupacijom većeg dijela naše Oblasti kao i stalna aktivnost neprijatelja u mnogome otežava rad naših partijskih organizacija.

**Makarsko Okružje:** Sa povlačenjem naših vojničkih jedinica iz Biokova i Makarskog Primorja, na otoke se prebacilo oko 4.000 izbjeglica.

**1 Ante**
**8 Momčilo**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u V.I.I., mikroteka CK SKH, film 44/745—765.**
**2 Ovaj izvještaj je poslan i Centralnom komitetu KP Hrvatske.**

Bježanje ispred neprijatelja[3] u Makarskom Primorju obuhvatilo je velike razmjere tako da je sav onaj narod htio bježati na otoke, ali mi to nismo mogli dopustiti pošto nisu postojale mogućnosti da se sav taj narod prebaci na otoke, te smo isto savjetovali da se ispred neprijatelja privremeno skloni u brdima Biokova što su oni dobrim dijelom učinili. Na terenu Makarskog okružja ostao je O.K. Partije[4] sa Kotarskim i općinskim Komitetima i jednim dijelom članstva. Isto tako ostao je O.K. SKOJ-a, Odbori USAOH-a, AFŽ-a i NOO-a, kao i jedan dio vojske Makarskog i Neretvanskog odreda. Sve članstvo partije, SKOJ-a i ostalih organizacija, koje je aktivno učestvovalo u Narodnooslobodilačkom pokretu nismo mogli zadržati na terenu, jer je prijetila opasnost da budu uništeni, te smo ih zato prebacili na otoke. Prema posljednjim izvještajima koje smo dobili sa terena Makarskog okružja i pored velikih teškoća za probijanje iz jednog sela u drugo, kao i za njihov svakodnevni život (stanovanje, ishrana itd.) ipak sve organizacije rade prisposobivši svoj rad novo nastalim uslovima. Okupacijom Biokova i Makarskog Primorja neprijatelj je bio strašno surov i bijesan. S jedne strane s toga što je znao sa kolikom je aktivnošću narod pomagao NO Borbu i koliko je njoj predan, a s druge strane ulazivši u sela zaticao ih je potpuno prazna. Zbog svega toga on je upadajući u sela iskaljivao svoj bijes na starce i žene ubijajući ih, kao i u totalnoj pljačci cjelokupne imovine naroda koji je napustio svoje domove. Poslije nekoliko izvedenih akcija na grupe njemačkih vojnika ^pni su izvršili pokolje u selu Bačini (Makarski Kotar) i nekoliko sela duž Neretve. No, ne gledajući na sve to narod se sjajno drži uopće nije ni zaplašen ni demoralisan i na svakom mjestu i u svakoj zgodi manifestuje i daje svoju privrženost NOB-u tako da u Makarskom Primorju, Neretvi pa i u Imotskom kotaru naš politički uticaj ne samo što se nije pokolebao i smanjio, već se može reći još više učvrstio, a narod još toplije i čvršće vezao svoju sudbinu sa NO Pokretom. Pored ostalog to se manifestuje i u tome što narod i pored toga što je opljačkan do grla i sam gladuje i u teškom je materijalnom stanju, a s druge strane i pored prijetnja okupatora da im kuće mogu biti spaljene i oni pobijeni, narod pomaže naše jedinice kao i terenske radnike primajući ih po noći na spavanje, donoseći im hranu, perući veš itd.

Južno-Dalmatinsko okružje: Prilikom okupacije Pelješca i Korčule[5] u manjoj mjeri nego u Makarskom Primorju i ovdje je narod htio masovno da bježi ispred okupatora. Ni ovdje kao u Makarskom Primorju nismo mogli dopustiti da svi oni koji su htjeli bježati, da im to omogućimo, jer smo prilikom napuštanja Korčule, više nego prilikom napuštanja Makarskog Primorja imali neprilike radi prebacivanja, jer se postavljalo pitanje prvenstveno spašavanja naših vojnih jedinica. No i pored

**3 Di.ielovi SS divizije »Prinz Eugen« i 118. lovačke divizije poduzeli su u toku studenog 1943. godine operaciju »Landsturm« koja je zahvatila i ovo područje. Vidi knj. 9, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.**

**4 Okružni komitet KPH**

**5 Radi okupacije poluotoka Pelješca i otoka Korčule jedinice SS divizije »Prinz Eugen« i 118. lovačke divizije poduzele su u toku studenog i prosinca 1943. godine operaciju »Herbstgewitter« i »Herbstgewitter II«. Vidi dok. br. 14 i knj. 9, dok. br. 6, napomenu 6 i dok. br. 163, napomenu 3.**

svih tih teškoća mi smo uspjeli da sa Pelješca i Korčule evakuišemo oko 2.000 zbijega. Kao i na Makarskom Okružju tako i na ovome ostavili smo Okružni Komitet, Kotarske i Općinske komitete Partije, SKOJ-a, odbore USAOH-a i AFŽ-a i NOO kao i jedan manji odred vojske. Prema posljednjem izvještaju neprijatelj je na Pelješcu i Korčuli bio manje surov no što je bio u Makarskom Primorju, ma da je na Pelješcu i Korčuli ubijao. Nešto je naroda strpao u koncentracioni logor, a imovinu odbjeglih je opljačkao. Za razliku od Makarskog Primorja ovdje se narod u cjelini ne drži na takvoj visini. Prilično je zastrašen, a ima i pojedinih slučajeva otvorenog neprijateljskog držanja.

**Srednje-Dalmatinsko okružje:** Kao što smo u početku naglasili i Srednje dalmatinsko okružje (najveće i rukovodeće okružje u našoj oblasnoj partijskoj organizaciji) cijelo je pod okupacijom. Tu i tamo s vremena na vrijeme nađe se po' koji dio gdje neprijatelja nema, ali to ne zbog toga što su to dijelovi oslobođeni, već što neprijatelj ne može jednostavno da stigne sve da posjedne. **I** u ovom Okružju uslovi rada naših organizacija teži su nego ikad do sada za ovih dvije i pol godine NOB-e. Neprijatelj[6] je ovladao svim glavnim komunikacijama i svud je načičkao veće i manje garnizončiće, a pored toga vrlo je aktivan i uporan u učestalim racijama u čišćenju terena. Neprijatelj krstari i čisti i onaj teren gdje ranije nikad nije dolazio ili vrlo rijetko. Sve to u velikoj mjeri otežava rad i kretanje naših organizacija i drugova. No ne gledajući na sve to O.K. i cijela naša partijska organizacija, SKOJ, USAOH, AFŽ i NOO uspješno djeluje. Svi se oni nalaze na terenu. Na ovome terenu neprijatelj je u posljednje vrijeme primijenio drugu taktiku u odnosu prema narodu — naročito je izbjegavao pljačku izuzev represalija paljenja i ubijanja što ih je počinio još u septembru mjesecu oko Sinja. No i pored te taktike neprijatelja narod se u cijelini dobro drži tako da nekoliko sela (Lećevica, Zelen-Babe, Sratok i Prgomet) koja su ranije u priličnoj mjeri bila neprijateljski raspoložena prema nama, sada su u većini uz nas i pomažu nas. U nekoliko kotareva ustaše su proglasile opću mobilizaciju i pozvali narod da se prijavi u vojsku. Narod se tim pozivima nije odazvao. Kad su ustaše vidjeli da im se narod dobrovoljno ne odaziva u vojsku, onda su počeli sa prijetnjama i represalijama. Ako se pozvani ne odazove u roku od 24 sata, da će mu kuća biti spaljena, a obitelj otjerana u internaciju. Takvim načinom uspjeli su na pojedina mjesta da nešto mobilišu, dok su nam u tom međuvremenu oko 150 ljudi pristupili dobrovoljno u vojsku sa Sinjskog kotara.

**Zadarsko okružje:** Posljedice slabog rada pređašnjeg O.K. osjećaju se i danas. Sadašnji O.K. za Zadar koji je bolji vrlo sporo ispravlja propuste i nedostatke ranijeg O.K. Slabost naše partijske organizacije na ovom okružju ogleda se i na svim ostalim sektorima rada, kako partijskih tako i vanpartijskih organizacija, kao i u našem uticaju na narod. Na terenu ovoga okružja u priličnoj mjeri se ispoljava uticaj ustaša i četnika na mase. Svojim demagoškim držanjem ustašama polazi za rukom u pojedinim mjestima da zavade narod s time što su oni za slobodnu Hrvatsku

6 Dijelovi 264. pješadijske divizije.

za koju je i Maček, koristeći na taj način HSS-ovsko raspoloženje masa. Negdje uspijevaju da aktivno pridobiju narod, a negdje im polazi za rukom da ga pasiviziraju i odvoje od aktivnog učešća u NOB-i. U ovom ustaškom radu aktivni su popovi, a naročito je aktivan Dr. Pinčić, koji je sada svoju centralu prenio u Zemunik. Prema narodu postupaju taktički, pa čak pozivaju članove NOO-a u njihova općinska vijeća. Četnici koji su nakon kapitulacije bili u velikoj mjeri demoralizirani i razbijeni u posljednje vrijeme se prebiru, organizuju i počinju aktivno da djeluju, tako da im u nekim mjestima, uslijed slabosti naših organizacija, a naročito neaktivnosti po pitanju raskrinkavanja četnika, uspijeva da zavedu narod pa negdje čak da ga mobilišu za njihove bande. Sve u svemu u Zadarskom okružju naš uticaj na mase nije zadovoljavajući s obzirom na povoljne mogućnosti rada. I pored aktivnosti ustaša i četnika naš uticaj na mase je ipak veliki samo što on nije stabilan. Mi ne uspijevamo da ga organizaciono učvrstimo i da ga u svoj svojoj širini i jačini održavamo. Svaka promjena situacije koja nastupa bilo neprijateljskim ofanzivama, bilo većom aktivnošću neprijatelja, taj se uticaj smanjuje, slabi da bi u povoljnim za nas uslovima opet porastao.

Kninsko okružje: Pored Livanjskog okružja najslabije okružje je Kninsko. I pored toga što se je stanje, kako u Partiji, tako i u širenju našeg uticaja na mase u priličnoj mjeri popravilo od onoga što je bilo ranije, ipak to okružje najviše zaostaje od svih ostalih. I pored toga što su postojali i sada donekle postoje svi objektivni uslovi da se Partija organizaciono ojača i proširi svoj uticaj na mase, ipak se nije uspjelo ono što se je moglo. Ono što je karakteristično za ovo okružje je to: da četnicima popa Đujića[7] uspijeva da održe još uvijek svoj uticaj na jedan dio naroda tog okružja. Bilo bi pogriješno misliti da četnici u Kosovu polju i još nekim općinama Kninske krajine održavaju svoj uticaj na narod samo pomoću terora. To što četnici uspijevaju da svoj uticaj na narod još uvijek održe, to je dobrim dijelom zbog toga što naša partijska organizacija nije uspjela, njenim planskim, sistematskim, upornim radom iz dana u dan, da na konkretnim činjenicama korak po korak raskrinkava izdaju četnika i na taj način da ih odvaja od masa. Mi smo uglavnom na tom okružju zadržali svoj uticaj na ona sela i općine gdje smo i ranije imali. Od kapitulacije na ovamo uspjelo se u pojedinim krajevima, da se u neka sela koja su bila četnički raspoložena i aktivno pomagala četnike — pasiviziraju. Svakako da je i to jedan uspjeh, ali sve je to minimalno s obzirom da su postojale i sada postoje široke i konkretne mogućnosti za razbijanje četničkog uticaja. Zbog većih koncentracija neprijateljskih snaga u samom Kninu, kao i pojačanoj aktivnosti njemačkih, četničkih i ustaških bandi po selima O.K. nije našao mogućnosti da se održi na terenu svog okružja već se prebacio u Liku. Ma da se mi ne slažemo i ovaj gest ne odobravamo pošto smatramo da se moglo naći mogućnosti za održavanje na svom terenu ili u krajnjem slučaju moglo se privremeno prebaciti na teren nekog susjednog okužja naše oblasti. Pored spomenutog četničkog uticaja na ovom okružju imaju nešto uticaja i ustaše u Promini

**7 Momčilo Đujić, komandant Dinarske četničke divizije.**

i oko Drniša. Naš dosadašnji rad u tom kraju imao je uspjeha u tom što smo jedan dio naroda koji je aktivno pomagao ustaše i bio otvoreno neprijateljski prema nama uspjeli da pasiviziramo na taj način što smo ih uvjerili o bliskom krahu fašizma i ustaša. Do tog saznanja svakodnevno sve više dolazi i narod onih sela koja stoje pod uticajem četnika, tako da se u cijelom okružju stvaraju povoljni uslovi za proširenje i organizaciono učvršćenje našeg uticaja na mase.

**Livanjsko okružje:** I pored toga što se ulagalo mnogo truda u radu na Livanjskom okružju sve to u srazmjeri što smo postigli nije zadovoljavajuće. No pored te opće konstatacije mi smo ipak u tome izrazito ustaškom i neprijateljskom kraju postigli dosta. Dok se je u početku narod Livanjskog i Duvanjskog kotara prema našoj vojsci odnosio zagriženo neprijateljski, a ustaše gledao kao idole i svemoguće, u posljednje vrijeme to se raspoloženje promijenilo u našu korist. Narod je postepeno počeo uviđati šta su ustaše, kao i to da im predstoji neminovno propast, a u nas i Narodno-oslobodilačku vojsku gledao je snagu kojoj se treba povinovati i koju treba pomagati. Isto tako nastupilo je veliko previranje u redovima HSS-a u Livanjskom, naročito u Duvanjskom kotaru gdje su se čitava sela pa i kotari izjašnjavali za NOB-u i aktivno pristupali. Poslije zauzimanja Livna[8] O.K. sada se nalazi na Glamočkom terenu. Prilikom upada Nijemaca poginuo je sekretar O.K. Sefko Latifić i član O.K. Mirko Kutleša, i još 23 člana Partije, što će se u velikoj mjeri odraziti na daljnji rad Partije.

**Otočko okružje:** Sa kapitulacijom Italije Otočko okružje bilo je sve oslobođeno. Narod se je kao i u ostalim dijelovima Dalmacije masovno digao na ustanak, razoružavajući neprijateljske garnizone i dobrovoljno i masovno se prijavljivao u našu vojsku. U cijelom okružju uticaj naše Partije je velik, a ogromna većina naroda čvrsto stoji uz NOP. U ovom okružju, koje je cijelo oslobođeno najbolje je moglo da dođe do izražaja velika aktivnost naroda u pomoći vojsci, mobilizaciji naroda oko ukrcavanja i iskrcavanja robe i ratnog materijala, kao i u manifestaciji široke političke svijesti i aktivnost. Ovo posljednje naročito je došlo do izražaja prilikom sprovođenja izbora za mjesne i općinske NOO-e koji su prošli u znaku popularizacije i okupljanja naroda oko Nacionalnog Komiteta na čelu sa drugom Titom. Na svim otocima održani su masovni predizborni zborovi i konferencije, te sastanci i konferencije USAOH-a i AFŽ-a, tako na pr. na Visu gdje ima 7 sela održano je 18 zborova. Na Braču gdje ima 25 mjesta održano je 40 zborova. Na Hvaru gdje ima 22 mjesta održano je 29 zborova. Na Šolti je također održano 10 zborova. Sveukupno na svim tim zborovima bilo je prisutno na Braču 20.000, Hvaru 15.000, Visu 9.000, Šolti 2500 ljudi. To znači da je u toj predizbornoj kampanji bilo obuhvaćeno masovnim zborovima oko 46.500 ljudi. Ne računajući tu šire i uže sastanke USAOH-a i AFŽ-a. Na dan samih izbora narod se odazvao više od svakog očekivanja tako da su se izbori pretvarali u neku vrstu plebiscita za Nacionalni Komitet. Ovo je formulacija saveznika Engleza i Amerikanaca, koji su sa velikom pažnjom i interesovanjem pratili pripreme i tok samih izbora. Na mjesto izbora dolazili su i tako reći nepokretni starci,

8 Vidi operaciju »Ziethen«, knji. 9, dok. br. 107, napomenu 2.

starice pa i bolesni. Evo nekoliko cifara koje govore o velikoj političkoj aktivnosti masa. U Selcima i Supetru glasalo je 95% upisanih glasača. U Sumartinu, Postirama i Bolu 97%, u Podhumcu 100%. Na cijelom Braču od 7.907 upisanih glasača glasalo je 6975, što znači 88%. Na Hvaru u mjestima Sv. Nedjelja, Zastražišće, Poljica, Pitve, Selca, glasalo je 100% upisanih glasača. Od 6587 upisanih glasača glasalo je na Hvaru 5999 što znači 91%. Na Visu, Komiži i Postraži glasalo je 100% od 3925 glasača glasalo je 3526 što znači 92%. Isto tako skoro u svim mjestima glasali su i fratri, a u Hvaru i biskup sa cjelokupnim svećenstvom. No i pored ovog velikog našeg uticaja na mase, na otocima Braču, Hvaru, kao i Visu, tu i tamo osjeća se i uticaj Jugonacionalističkih elemenata. Naročito se taj uticaj povećao i njihova aktivnost povećala poslije dolaska izvjesnog dijela četničkih elemenata iz Splita. Ustaški uticaj na otocima je minimalan te ga nije vrijedno ni spominjati. Uglavnom nosioci ustaškog uticaja i rada su pojedini fratri, te smo u vezi s time bili prisiljeni da 2 fratra likvidiramo što je narod dobro primio, jer smo ih pred narodom raskrinkali. Pored ovih slučajeva masovnih zborova koje smo održali na Visu, Braču i Hvaru isto tako održavani su masovni zborovi na Korčuli, Lastovu u duhu direktiva u vezi sa popularizacijom Nacionalnog Komiteta. Nemamo još izvještaja sa svih okružja dali je sve urađeno u vezi s time ali smo ovih dana dobili izvještaj sa terena Srednje-dalmatinskog okružja u kome nas izvještavaju da se i tamo održavaju zborovi, šire i uže konferencije na kojima se govorilo o značaju Nacionalnog Komiteta o odlukama AVNOJ-a. Za Nacionalni Komitet i njegove odluke vlada interes u narodu. Velika politička aktivnost skoro u svim okruzima kao i jačanje našeg uticaja došlo je do izražaja prilikom proslave 26-godišnjice Oktobarske Revolucije, gdje se je u svim okruzima narod u mnogo većem broju odazvao i uzimao živog učešća nego prošlih godina.

Šibensko okružje: Kao i na terenu Srednje-dalmatinskog okružja, tako i na terenu Šibenskog postoje svi uslovi za masovno djelovanje naše Partije za proširivanje uticaja na mase i za njihovu najširu mobilizaciju u redovima Narodno-oslobodilačkog Pokreta. Međutim, zbog slabosti naše Partije ne iskorištavaju se svi ti uslovi da bi se postigli mogući rezultati. Kao i na Zadarskom okružju tako i ovdje isprepliće se uticaj i aktivnost ustaša s jedne strane i četnika s druge strane. Do kapitulacije Italije četnici su bili jedan od glavnih oslonaca okupatora u borbi protiv Narodno-oslobodilačke vojske, a sada su ostali glavnim osloncem okupatora i dalje četnici sa svojim bandama i svojim Štabom u Šibeniku,[0] dok ustaše formalno organizuju vlast. Ne gledajući na to što je kroz ovo okružje prokrstario veliki broj neprijateljske vojske (Nijemci i ustaše) koji su pljačkali i ubijali, terorizirali narod, ne gledajući na svestranu podršku ustaša i četnicima, narod se i dalje drži dobro i u velikoj je većini raspoložen i aktivno pomaže Narodno-oslobodilačku borbu, tako da u Šibenskom, Vodičkom i Kistanjskom kotaru postoje još mogućnosti za mobilizaciju u našu vojsku. I pored mjestimičnih uspjeha koje su postigli ustaše, a i četnici u nekim mjestima u cjelini se primjećuje demoralizacija i kod

**9 Vidi dok. br. 508 i 518.**

jednih i kod drugih — osjećaju da ne mogu više održati narod na parolama »Vratiće se kralj Petar« »Englezi su uz Dražu«, a ustaše »da će Njemačka dobiti rat«. Narod iz dana u dan uviđa da je pogibelj jednih i drugih neminovna, a sve to pojačava demoralizaciju. Znakovi te demoralizacije su da nam se pojedini odgovorni ljudi iz ustaških, četničkih, pa čak i njemačkih krugova nude na usluge. Nešto u manjoj mjeri nego u Zadarskom okružju i ovdje dolazi nestabilnost i nedovoljna jačina našeg političkog uticaja na mase. To najbolje dolazi do izražaja u momentima kada na terenu prisustvuju naše jače vojničke snage, narod ih toplo pozdravlja i svestrano im izlazi u susret i pomaže. Cim se naše jedinice povlače, a nastupaju neprijateljske, odmah se u priličnoj mjeri mijenja raspoloženje masa, ne toliko u smislu političke preorijentacije koliko u strahu i pasivnosti. Kao i u Zadarskom okružju tako je i ovdje dosta jak rad petokolonaških elemenata koji nam zadaju i prave velike poteškoće. Do sada skoro u svim okruzima nije bilo jednog plana ni sistema a i upornosti u borbi protiv V. kolone, te zbog toga ona je uspjela da na nekim mjestima prilično razgrana široku mrežu svog razornog djelovanja.

**Rad partijske organizacije.** Za posljednjih nekoliko mjeseci partijska organizacija u našoj oblasti imala je dva probna kamena gdje se moglo vidjeti njenu organizacionu čvrstinu, uticaj i povezanost sa masama, kao i sposobnost rukovođenja. Prvi probni kamen bila je kapitulacija Italije. Za vrijeme kapitulacije Italije može se reći da je naša partijska organizacija u cjelini odgovorila svim onim zadaćama koje su joj se nametale, kapitulacijom i daljnim razbuktavanjem narodnog ustanka. U vezi **s** time treba naglasiti još i to da u momentu kapitulacije Italije na terenu Dalmacije nisu se našle veće vojničke jedinice te je to u mnogim slučajevima stavljalo naše partijske organizacije u takav položaj da su morale riješavati vojnička pitanja, kao na pr. razoružanje divizije »Bergamo« u Splitu[1]" i izvršene od strane naroda pod rukovodstvom naše partijske organizacije. Isto tako razoružavanje garnizona po srednjoj Dalmaciji, sjev. oko Knina i svim otocima sprovodile su partijske organizacije. Nešto u manjoj mjeri nije se snašao Makarski O.K. Uporedo sa razoružavanjem, partijske organizacije su rukovodile i sa masovnom mobilizacijom za našu vojsku, te je kao rezultat te mobilizacije izrastao i naš VIII. Korpus. Kao uvijek u mnogim situacijama tako i ovom prilikom u vezi sa kapitulacijom Italije ispoljilo **se** da u onim mjestima i krajevima gdje su postojale jače partijske organizacije sa dobrim rukovodstvima, tu su se svi problemi brzo uočavali i uspješno sprovodile sve mjere. Tamo gdje nismo imali jakih partijskih organizacija i gdje rukovodstva nisu bila na dovoljnoj visini učinjeni su manji ili veći propusti. Kao najkarakterističniji primjer toga je Dubrovnik, gdje je partijska organizacija bila mlada, neiskusna, a rukovodioci slabi. Tamo se desilo to, da je partijska organizacija podbacila, stajala je po strani kao pasivni posmatrač dok se čitav talijanski garnizon htio povezati s nama u borbi protiv Nijemaca i ustaša, a naši su to odbijali i dopustili da se Talijani sami odupru Nijemcima smatrajući to kao uspjeh što se fašistički okupatori među sobom tuku. Otpor Talijana je bio slom-

io **Vidi** knj. 9.

ljen s jedne strane zbog toga što su ih izdali fašistički elementi u samoj talijanskoj vojsci, a s druge strane što vojnici nisu osjetili podršku s naše strane.

Drugi probni kamen je ofanziva Nijemaca i ustaša u Dalmaciji. Ne gledajući na to, kao što smo već u početku spomenuli, što je cijelo Srednje-dalmatinsko okružje okupirano i uslovi rada otežani, i isto tako ne gledajući na to što je okupirano, Makarsko Primorje koje je 18 mjeseci bilo oslobođeno, ne gledajući na to što su učestale ofanzive i racije na Šibenskom i Zadarskom okružju[11] naše su se partijske organizacije u svim tim okružjima održale i sa nesmanjenom aktivnošću produžuju rad. Iako neprijatelj poduzima sve ne samo da do maksimuma oteža uslove djelovanja već i da razbije naše organizacije, ipak njemu do sada nije pošlo to za rukom. U ovoj novoj nastaloj situaciji okupacije naši okružni, kotarski i općinski komitet, pa i ogromna većina članova pokazali su se na visini u smislu brze preorijentacije svoga rada u novo nastalim uslovima, pokazali su čvrstinu i upornost u radu. Pored ovih općih karakteristika potrebno je spomenuti još nekoliko momenata koji karakterišu rad naših partijskih organizacija. I pored toga što su naše partijske organizacije uglavnom se snašle u očuvanju, postavljanju i riješavanju zadaća ipak su pojedine od njih u svom svakodnevnom radu pokazale i niz slabosti. Te slabosti bile su uslovljene s jedne strane s time što je brzo razbuktavanje narodnog ustanka preko noći postavilo pred naše partijske organizacije niz novih složenih zadataka koje su morale da riješe bez potrebnog iskustva. Tako na pr. pred okružja postavilo se negdje u manjoj negdje u većoj mjeri pitanje organizovanja vojno-pozadinskih vlasti, sprovođenje mobilizacije, formiranje odreda, mornarice, ekonomskih, prosvjetnih i zdravstvenih problema. Sve se to na njih sručilo, sve je to partija morala pravilno da postavi i svim time uspješno da rukovodi. Pri postavljanju, riješavanju i rukovođenju u svim tim problemima s jedne strane uslijed slabosti naših part, organizacija, a i neimanja iskustva s druge dešavalo se to, da naše part, organizacije i drugovi nisu i ne drže sve niti u svojim rukama, mnoge stvari im se izmiču te zbog toga ima dosta manjkavosti i nepravilnosti i propusta u radu.

Iz svega gore rečenog mi danas konstatiramo da osnovna slabost cijele partijske organizacije u Dalmaciji u njenoj organizacionoj slabosti koja se izražava:

1) U tome što još uvijek ne u tolikoj mjeri kao ranije, ali ipak postoji nesrazmjer između političkog uticaja naše Partije na najšire slojeve naroda, požrtvovanosti i odanosti naroda našoj Partiji s jedne strane i brojčane jačine i priliva novih članova u Partiju s druge strane. To je osnovna karakteristika partijske organizacije u Dalmaciji, a to znači da se još uvijek neke od njih sektaški odnose prema primanju novih članova u partiju, ne jačaju part, organizaciju iskorišćavanjem masovnog narodnog pokreta, a naročito masovne organizacije SKOJ-a, USAOH-a i AFŽ-a, koji predstavljaju neiscrpan izvor novih članova za Partiju.

**11 Vidi knji. 9, dok. br. 71, napomenu 2 i dok. br. 374.**

2) U čemu se izražava organizaciona slabost naših part, organizacija je to što se nisu uzdigle **do kraja** na stepen rukovodioca. U mnogim slučajevima neke naše part, organizacije i rukovodioci ne uočavaju probleme, ne znaju da ih postave i uspješno riješe, pletu se na repu događaja i tako mnoge se stvari razvijaju mimo njih. Još uvijek neke naše part, organizacije ne mogu da shvate dalekosežni značaj koje za nas ima organizaciono pitanje. — Organizaciono jačanje naše Partije. Oni ne mogu da shvate riječi druga Marka[12] koji kaže: da od pravilnog postavljanja i rješavanja organizacionog pitanja zavisi opstanak i budućnost našeg naroda i ishod započete borbe. Na dalje karakteristično je i to da se neka naša part, rukovodstva nisu još uvijek i u dovoljnoj mjeri osamostalila da se često ne osjeća njihovo konkretno rukovodstvo i pomoć nižim partijskim organizacijama i nemaju u svakom svakodnevnom radu plana, sistema i organizovanosti, a u vezi s time osustvuje i po nekad perspektiva u radu. Sporo uočavaju probleme, sporo se snalaze u sve težim, složenijim i komplikovanijim uslovima koje razvoj NOB-e izbacuje na površinu. Rade na parče od danas na sutra što im prvo padne pod ruku, gube previše vremena i energije u riješavanju sporednih pitanja, zapuštajući rad na rješavanju osnovnih pitanja NOB-e i partijskog djelovanja. Zbog svega toga pojedini naši Okružni, Kotarski i Općinski komiteta ne osjećaju se u dovoljnoj mjeri kao konkretna i čvrsta rukovodstva, a neki od njih ne funkcionišu kao jedinstvena rukovodstva. Uzdizanje part, rukovodstva ne ide onim istim tempom kojim se razvija NOB-a i pitanja koja ona postavlja pred rukovodstvima da ih se rješava. Kao rezultat svega toga ima praznina, propusta i pukotina u radu. Ma da se posljednjih mjeseci u mnogome popravio rad partijskih jedinica (ćelija) upoređujući sa onim stanjem kako je bilo ranije ipak još uvijek ima i tu dosta nedostataka i manjkavosti. Opća karakteristika rada dobrog dijela partijskih ćelija je ta da ni kvalitativno ni po opsegu ni po širini nisu na visini zadatka koji se postavljaju pred part, jedinicama kao uporištima i osnovi svakodnevnog part, života i rada. Part, jedinice kao cjeline nisu organizatori i nosioci masovnog rada, a u mnogim slučajevima ne snalaze se u rukovođenju svim sektorima part. rada. Primjećuje se i to da pojedine part, jedinice u dovoljnoj mjeri nisu bile povezane sa svakodnevnim životom masa. Na dalje se primjećuje i to da su spore u uočavanju osnovnih problema i njihovom sprovođenju. Ne snalaze se u reorganizaciji (prestrojavanju) svog svakodnevnog rada i potrebama NOB-a i narodnog ustanka, zadacima i potrebama koje proističu iz tih novo nastalih uslovi. I pored čestog ukazivanja i davanja konkretnih upustava npr. organizacije na terenu nisu posvećivale dovoljno pažnje usmenoj i pismenoj agitaciji u širokim narodnim slojevima i nisu se iskorištavale sve one postojeće mogućnosti koje smo mi mogli iskoristiti u vezi s tim. Ukoliko su se agitacija i propaganda sprovodile one u mnogim slučajevima nisu bile konkretne, nisu uzimale u obzir prilike, potrebe i političko stanje u dotičnom selu kraju ili okrugu. Naročito se malo uradilo putem agitacije i propagande četnika u Kninskoj krajini, šibenskom i zadarskom okružju. No i pored ove opće kon-

**12 Aleksandar Ranković, član Politbiroa CK KPJ.**

statacije ipak se može reći da je naša agitacija i propaganda u narodu posljednjih mjeseci bila mnogo veća i aktivnija i da smo u tom pogledu postigli izvjesne uspjehe, ali sve to prema konkretnim mogućnostima i potrebama nije zadovoljilo. Sto se tiče detaljnijeg upoznavanja našeg rada na polju propagande to će te se moći upoznati iz izvještaja naše Agit-prop-komisije.

**Pitanje kadrova.** Osnovna karakteristika ogromne većine part, član-'stva i kadra je ta da su to drugovi koji su se izdigli i izrasli za vrijeme Narodno-oslobodilačke borbe. Nadalje što karakteriše našu part, organizaciju u danom momentu je i to da je većina partijskog članstva i jedan dio rukovodioca nedavno primljen u partiju, pa prema tome sa vrlo malim partijskim stažom, u mnogim slučajevima od svega par mjeseci. I pored toga što'je partijski kadar disciplinovan, predan Partiji i požrtvovan, on je zbog nedovoljnog partijskog iskustva s jedne strane i niskog teoretskog nivoa s druge strane često nesnalažljiv u radu na terenu. U posljednje vrijeme part, organizacije nešto više posvećuju pažnju svakodnevnom planskom uzdizanju i osposobljavanju kadrova ma da još uvijek kod njih postoji dosta nerazumijevanja, šablona i krutosti. Oblasni Komitet u posljednje vrijeme i uz pomoć C.K. K.P.J. posvećuje više pažnje političkom i teoretskom uzdizanju partijskog kadra. Oblasni Komitet je organizovao do sada dva srednja partijska kursa kroz koja su prošla 70 partijskih rukovodioca sa terena i iz vojske. Kroz koji dan otpočet će sa radom treći partijski kurs. Kod svih okružnih komiteta osjeća se potreba za organizovanje nižih partijskih kurseva. Mi ćemo nastojati da osposobimo nekoliko predavača i uputit ćemo ih na pojedina okružja gdje će se održati niži partijski kursevi. Makarski okružni komitet je već ranije svojim sopstvenim snagama održao nekoliko nižih partijskih kurseva za potrebe svoga okružja, koji su uspjeli.

Za sada nismo u mogućnosti da vam pošaljemo iscrpan organizacioni izvještaj o brojčanom stanju naših part, organizacija, ali iz niže priloženog izvještaja moći ćete dobiti donekle sliku o brojčanom stanju naše part, organizacije.

**Okružje Južne Dalmacije:** Kotarska komiteta 3, općinskih komiteta 5, mjesnih komiteta 3, partijskih ćelija 25, ukupan broj članova 217, a kandidata 172. Nemamo tačnih podataka o socijalnom sastavu, ali većina partijskog članstva su seljaci i ribari.

**Okružje Makarske:** Kotarskih Komiteta 3, općinskih 4 i mjesnih 2, ćelija 30, ukupno članova 284, a kandidata 103. U Partiji imamo 230 muškaraca i 54 žene. Od tog broja je 61 radnik, 193 seljaka, 23 intelektualca i 4 obrtnika.

**Otočko okružje:** Kotarskih komiteta 3, općinskih 16, ćelija 77, ukupno članova 399, a kandidata 198. Od toga je 96 radnika, 272 seljaka, a intelektualaca 25 i 6 obrtnika. Muških 269, a žena 130.

Srednje-dalmatinsko okružje: Kotarskih komiteta 5, općinskih 15, mjesnih 1, partijskih jedinica 94. Ukupno članova 455, od toga broja

muških 338, drugarica 117, kandidata 330. U ovom broju uračunat je i Split, gdje imamo M.K. sa 15 jedinica i 68 članova. Od toga broja 46 drugova i 22 drugarice kao i 47 kandidata. Osnovno je to da je naša aktivna osnovna baza izašla iz Splita, ali i ono što je ostalo u svojoj ogromnoj većini je raspoloženo prema Narodno-oslobodilačkoj borbi. U Splitu je narod prilično deprimiran od gladi i savezničkog bombardovanja.

**Šibensko okružje:** Kotarskih komiteta 3, mjesnih 1, ukupno članova Partije 170.

**Zadarsko okružje:** Kotarskih komiteta 3, ćelija 32, ukupno 177 članova **i** 55 kandidata. Socijalni sastav pretežno seljaci.

**Kninsko okružje:** Kotarskih komiteta 1, općinskih komiteta 2, ćelija 13. Ukupno 56 članova i 57 simpatizera. Socijalni sastav pretežno seljaštvo.

**Livanjsko okružje:** Kotarskih komiteta 1, općinskih komiteta 1, ćelija 18, ukupno članova 60, a kandidata 47. Socijalni sastav: radnika 17, seljaka 35, intelektualaca 5, obrtnika 3.

Znači, prema ovim nepotpunim podacima mi u našoj oblasti imamo 8 okružnih komiteta, 22 kotarska, 43 općinska, 317 partijskih jedinica, sa ukupno 1798 članova Partije i 966 kandidata. U vezi s time treba naglasiti da je ovo najveći broj članova Partije što je ikada naša oblast imala, ne gledajući na to što smo za posljednjih 3 mjeseca poslali sa terena preko 1.000 članova u vojsku.

Ma da su ovi podaci nepotpuni, ipak se može dobiti približno jasan pregled o brojčanom stanju partijske organizacije. Pri tome treba naglasiti da smo prilikom mobilizacije, mobilisali oko 1.000 članova Partije i uputili ih u novo formirane brigade, odrede i mornaricu. Iz svih ovih podataka se jasno vidi:

1. Da je u nekim okružjima kao na pr. Kninskom, Livanjskom, Zadarskom i Šibenskom organizacija brojčano još uvijek slaba, ma da i u ostalim okružjima prema mogućnostima i uticaju naše Partije a pri malo većoj brizi i radu na tome mogao biti broj članova veći.

2. U svim okruzima veliki nesrazmer između članova Partije i kandidata, što još jednom govori o tome kako part, organizacije ne posvećuju dovoljno pažnje i stalne brige za jačanje i obnavljanje naše Partije.

3. Naročito pada u oči mali broj drugarica članova Partije. Sektaški odnos prema primanju drugarica u Partiju još uvijek se primjećuje kod nekih okružja, kada se ima u vidu činjenica da širom čitave Dalmacije imamo na hiljade žena, koje svojom predanošću, aktivnošću, disciplinom prevazilaze mnoge članove Partije. Mi smo na tu činjenicu do sada bezbroj puta ukazivali svim okružnim komitetima i samo je Srednje-dalmatinsko i Šibensko u tome pogledu postiglo izvjesne rezultate i drugovi u Splitu i Šibeniku.

S.K.O.J.

U vezi sa opštim razvojem NOP i uticaja naše Partije na mase vrši se svakodnevno sve veća mobilizacija omladine za NOB. Na svim sektorima NOB najmnogobrojniji i najaktivniji je učesnik omladina.

Posljednjih 6 meseci omladinski se pokret u priličnoj meri omasovio a naročito poslije kapitulacije Italije kada su nam aktivno prišli i omladinci bivše HSS-ove i jugonacionalističke omladine. Tako da danas imamo oko 25.000 omladinaca i omladinki organizovanih u USAOH-u. Treba naglasiti da ove brojke ne odgovaraju potpuno stvarnoj aktivizaciji, borbenosti i privrženosti omladine NOB. Omladina u nekim mestima izvodi akcije, učestvuje u borbi, a nema organizacije SKOJ-a i USAOH-a. Nisu retki slučajevi da omladinci koji dolaze u vojsku nemaju pojma ni o SKOJ-u ni o USAOH-u. Isto tako ima slučajeva da se dobri, hrabri i disciplinovani omladinci u vojsci ne primaju u SKOJ.

Osnovni momenti koji danas karakterišu omladinski pokret u Dalmaciji su slijedeći: s jedne strane jaka nabujalost omladinskog pokreta naročito poslije kapitulacije Italije, sve veća aktivnost omladine u NOB-u, sve brojniji problemi i sve odgovornije zadaće koje se pred omladinom postavljaju. Ono što ranije nije bilo kao izraziti slučaj danas to postaje sve izrazitije a to je da je omladina postala jedan od glavnih i vrlo jakih pomoćnika Partije, vojske, N.O.O. u sprovođenju svih mjera i zadaća NOB-a. Uporedo s time primećuje se da pojedina rukovodstva ne uspevaju istim tempom kojim se pokret razvija da pokret omladine organizaciono obuhvate, povežu, prodube, učvrste i dalje vode. Pojedina rukovodstva su slaba, ne snalaze se, ne znaju da rukovode svim sektorima omladinskog rada. Otuda vrlo često sretamo takve slučajeve da pokret počinje prevazilaziti pojedina rukovodstva a iz toga sledi prilična rasklimatanost i rasplinutost organizacije. Organizacije su išle u širinu a nije se uvek uspevalo da ih se organizaciono učvrsti. Ali, ne gledajući na sve te nedostatke i slabosti, ipak je omladinski pokret dobio izvesnu organizacionu čvrstinu, povezanost i sve što je potrebno za daljnje njegovo omasovljavanje i organizaciono jačanje.

Prvom polovinom decembra održana je oblasna konferencija USAOH-a[13] na kojoj je bilo oko 150 delegata sa terena i vojske. Za ovu se konferenciju već duže vremena osećala potreba i ona je uspela. Na konferenciji su se raspravila sva pitanja političke i organizacione prirode kao i zadaće koje se postavljaju pred omladinu. Na konferenciji je došlo do izražaja velika aktivnost i požrtvovanost omladine u NOB-u a isto tako otkrili smo veliki broj dobrih omladinskih kadrova za koje do sada nismo znali. Što se tiče Obi. K. SKOJ-a on nam je za sada nešto oslabio sa odlaskom drugarice Ranke,[14] druga Bilića Branka[15]' koji ide u P.K. SKOJ-a i druga Dule Štrbca koga smo morali poslati u Bari radi operacije, tako da sada imamo 7 članova. Ovi članovi Obi. K. su mladi drugovi, predani

**13 Oblasna konferencija USAOH-a održana je 14. prosinca 1943. god. u Bolu na otoku Braču. Vidi knj. 9, dok. br. 126.**

**14 Neda Marović-Ranka**

**15 Jure Billć-Branko**

našoj Partiji, požrtvovani, ali još uvek nedovoljno iskusni, ali uz našu pomoć i podršku moći će da odgovore svojim dužnostima. Za vreme bajerovštine[16] Obi. K. SKOJ-a ne samo što nije dobio nikakvu pomoć od P.K.K.P.H. već je bio i ometan u svome radu. Međutim, sada Obi. K. Partije svakodnevno svestrano pomaže Obi. K. SKOJ-a. Ranije partijske organizacije na terenu nisu pokazivale dovoljno pažnje i pomoći SKOJ-u. Ovako prepuštene skojevske organizacije same sebi, sve su se više otuđivale od Partije, a tu i tamo bilo je nezdravih istupa. Partijci koji su radili u SKOJ-u srozavali su se na nivo običnih i to nedovoljno svijesnih skojevaca, te se nisu osećali odgovorni pred Partijom za njihov rad u SKOJ-u. Mi smo odmah na tu opasnost signalizirali partijskim i skojevskim organizacijama, a po svim tim štetnostima žestoko udarali tako da su se sada u tom pogledu stvari sasvim popravile, ali još uvek neke partijske organizacije ne shvaćaju svoju rukovodeću ulogu nad Skojem, ne shvataju važnost Skoja ko prvog i najaktivnijeg pomagača Partije, kao rezervoar Partije, a to isto ne shvataju ni Partijci Skojevci pa i pojedine skojevske organizacije. Na kraju spominjem jedan propust Obi. K. SKOJ-a. Kapitulacijom Italije i razbuktavanjem ustanka u Dalmaciji sva HSS-ovska i nacionalistička omladina aktivno je pristupila redovima NOP, stupajući u vojsku i angažujući se u radu po ostalim sektorima. Obi. K. to pristupanje je shvatio da se više ne treba boriti i zalagati za stvaranje jedinstva omladine, te zbog toga toj omladini nije posvećivana skoro nikakva pažnja. Oni nisu shvatili da je ustanak bio samo ona snaga koji je tu omladinu pokrenuo, ali na nama je bilo da je mi prihvatimo i pomognemo da se oslobode svih onih nastranosti i negativnosti i na taj način da je do kraja aktiviziramo u NOB-u i samim tim bi se postiglo i ostvarilo čvrsto i aktivno jedinstvo. Drugovima je na taj propust ukazano i oni ga sada ispravljaju, ali dosadašnji propust nije mogao ostati bez izvesnih posljedica. Unutar Ujedinjenog Saveza SKOJ je shvatio svoju ulogu iako tu i tamo ima nedovoljnog razumevanja i snalaženja kod pojedinih skojevskih organizacija i rukovodioca.

Brojčano stanje SKOJ-a prema dosta tačnim podacima je sledeće:

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| **Okružni Komitet Južne Dalmacije:** | 3 kotarska, | 1 Mes. sa uk. | 458 | član |
| Okružni Komitet Makarske | 3 kotarska, | 7 općinskih, | 711 | članova |
| Okružni Komitet, Brač, Hvar, Vis | 3 kotarska, | 16 općinskih, | 563 | člana |
| Okružni Komitet Sred. Dalmacije | 5 kotarska, | 16 općinskih, | 988 | članova |
| Okružni Komitet Šibenik | 3 kotarska, | 8 općinskih, | 443 | člana |
| Okružni Komitet Zadar | 3 kotarska, | 8 općinskih, | 491 | član |
| Okružni Komitet Knin | 3 kotarska, | 4 općinskih, | 260 | članova |
| Okružni Komitet Livno | 2 kotarska, | – općinskih | 37 | članova |

**16 Misli se na Ivana Amullća-Bajera, koji je zbog grešaka smijenjen sa dužnosti organizacionog sekretara Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju.**

Sveukupno u oblasti imamo 4.011 članova SKOJ-a. Jedan dobar dio sveukupnog članstva SKOJ-a su drugarice. Broj drugarica SKOJ-a na terenu se još više povećao kada smo prilikom poslednje mobilizacije jedan dio skojevaca poslali u vojsku. Jedan dobar dio skojevaca su sada novo primljeni. Politički nivo skojevaca nije na visini iako su odani našoj Partiji i privrženi našoj borbi. Zbog omasovljavanja i proširivanja organizacije oseća se veliko pomanjkanje u kadrovima. Preduzimaju se mere da se preko kurseva osposobi i uzdigne što veći broj skojevskih rukovodioca.

**A.F.Z.**

Posljednjih meseci dosta se postiglo na mobilizaciji i aktivizaciji, i organizacionom obuhvatanju žena u NOP, tako da danas imamo stvarno masovni pokret žena. Bez preterivanja za Dalmaciju se može reći da je 90°/o žena antifašistički raspoloženo izuzev u jedno-dva kotara, samo što naše organizacije još ne uspevaju da do kraja koriste to antifašističko raspoloženje žena za daljnju mobilizaciju i organizaciono obuhvatanje. Prema nepotpunim podacima u antifašističkom frontu žena je obuhvaćeno oko 40.000 koje na razne načine sarađuju i pomažu NOP i borbu. Ma da su drugarice iz Odbora AF2 za Dalmaciju ulagale dosta truda i rada na uzdizanju i osposobljavanju Kotarskih, općinskih i mesnih odbora te su i postigli izvesne uspehe, ali sa daljnjim razbuktavanjem ustanka i aktivizacijom žena opet u organizaciji dolazi do izražaja ono što je bilo karakteristično ranije, a to je: nedoraslost i nesposobnost organizacija da taj masovni pokret organizaciono čvrsto drže u rukama te tako imamo pojava rasplinutosti i rasklimatanosti. Jedan od glavnih uzroka što AFŽ nije organizaciono učvršćen je taj što se pokret razvijao i razvija naglo a kadar sposobnih drugarica, koje bi tome pokretu dale organizacionu čvrstinu i svestrano obuhvatili bio je vrlo malen i sporo se uzdizao. Tome još treba pridodati i to da su mnoge Part, organizacije u Dalmaciji do skora sektašile u odnosu prema uzdizanju drugarica. Za vrijeme kapitulacije Italije neke organizacije nisu se snašle u brzom prihvatanju one velike mase žena koje su nam tada pristupale. One su prema njima imale čak nepravilan stav govoreći: vi nam ne trebate, gde ste bile do sada. Jedan problem za naše organizacije predstavljale su žene koje su išle sa Talijanima, a poslije kapitulacije pristupale NOP. Većina Mesnih odbora stajala je na gledištu bojkota tih žena, ne pružiti im nikakve mogućnosti za ma kakvo angažovanje u pokretu. To je pitanje uz pomoć drugarice Cane i Vande principjelno prečišćeno, ali još uvek se osećaju izvesne poteškoće u tome.

Oktobra-novembra vršile su se pripreme za održavanje oblasne konferencije AFZ-a. Međutim, neprijateljska ofanziva je omela da dođu delegatkinje sa nekih okružja, a i same članice Odbora za Dalmaciju nisu bile sve na okupu te smo tako mesto konferencije održali savetovanje[17]

**17 Prvo oblasno savjetovanje AFZ-a za Dalmaciju održano je 18. i 19. studenog 1943. godine u Bolu na otoku Braču. Vidi knj. 9, dok. br. 62.**

sa onim drugaricama koje su bile stigle. Na savetovanju je bilo oko 140 drugarica. Savetovanje je uspelo. Pored organizacionih i političkih pitanja koja su se pretresala na savetovanju izabran je također i Odbor za Dalmaciju. Odbor za Dalmaciju broji 11 članica a od toga: 1 radnica, 2 intelektualke, 3 domaćice i 5 seljanki. Ovaj će Odbor zadovoljiti i već funkcioniše kao centralizovano rukovodstvo.

Ono što smo rekli za SKOJ u još većoj meri se odnosi na AFŽ tj. da se oseća veliki nedostatak u kadrovima. Niski politički nivo, otsustvo praktičnog iskustva i organizacionih navika u radu mnogo se odražava u svakodnevnom životu i radu odbora. Na osnovu već postojeće široke mreže seoskih, kotarskih i nekoliko okružnih odbora, a na osnovu dosadašnjih iskustava u radu i izborom novog Odbora za Dalmaciju, stvoreni su svi preduslovi kako za organizaciono učvršćenje tako i za daljnje omasovljavanje AFŽ-a, koja će biti kadra da ispuni sve one nove zadatke koje daljni razvoj NOB pred njima bude postavljao.

## N.O.O.

Skoro cela Dalmacija sa otocima obuhvaćena je mrežom N.O. Odbora, tako da mi u Dalmaciji sada imamo: 5 okružnih, što znači da samo u dva okruga nemamo odbore, 22 kotarska što znači da samo u dva kotara nemamo odbore. Svi su kotarski odbori aktivni osim vrličkog. 75 općinskih odbora što znači da samo u 12 općina nemamo odbore, a od toga broja 7 u Dubrovačkom kraju i 540 seoskih i 8 gradskih. Sto se tiče rada i vrednosti pojedinih N.O. Odbora to zavisi prvenstveno od situacije na terenu koja čini i organizacionom stanju Partije na terenu kao i o snalaženju i iskustvu ljudi koji rade u odborima. Sve N.O. Odbore u Dalmaciji prema postojećoj situaciji i stanju možemo podeliti u dve skupine: Odbori koji rade na oslobođenom i poluoslobođenom teritoriju i odbori koji su na neoslobođenom teritoriju. Ti se uslovi odražavaju na sami rad odbora u smislu njihove povezanosti sa masama i širini delovanja. Opšta ocena rada za sve odbore od kapitulacije na ovamo je da se povećao njihov autoritet i ugled u masama kao organa vlasti. Tešnje su povezani sa masama, jak politički faktor i uživaju autoritet u narodu. Narod ih priznaje i poštuje kao organe vlasti, povinjuje se njihovim naredbama, odlukama i presudama. Isto tako povećala se i sposobnost odbora i njihovih rukovodilaca u svom svakodnevnom radu. No, i pored toga opšteg poboljšanja rada još uvek u mnogim slučajevima N.O. Odbori nisu na visini svojih zadataka. Nisu povezani sa narodom, ne osećaju se kao organi vlasti, slab politički rad u narodu, nemaju autoriteta, narod ih u dovoljnoj meri ne priznaje i ne poštuje. U nekim slučajevima zapaža se da odbori ne shvataju svoju dužnost i funkciju kao organa vlasti pa da u tim odborima sjede marljivi i NOB odani ljudi. Oni svoj rad svode oko nekih sitnica. Ne bave se osnovnim pitanjima koja stoje u dotičnom selu, općini, kotaru. Naročito se ta sitničavost ili bolje reći jednostranost izražava u tome da se isključiva delatnost nekih odbora sastoji da pronalaze kurire, vodiče, konje, da pronalaze hranu za vojsku, te se tako odbori pretvaraju

u intendanture, punktove i liče na sve drugo samo ne na organe vlasti, Najbolji odbori u Dalmaciji su: Makarski, Brački, Hvarski, Viški, Omiški, Solinski kotarski N.O. Odbori. Oni su se organizaciono u priličnoj meri učvrstili, osamostalili i postali istinski organi vlasti i nosioci svakodnevnog političkog života. Povezani su sa narodom. Uživaju ugled u narodu, politički deluju, bore se, postavljaju i uspešno rešavaju sve probleme narodnog života i borbe. Brinu se za ishranu vojske, partizanskih porodica, bave se gospodarskim, zdravstvenim, prosvetnim i drugim pitanjima, a putem štampe i zborova, konferencija politički deluju na narod, na podizanje političke svesti i njegovom još jačom aktivizacijom i mobilizacijom za rešavanje svih pitanja koja se pred NOP postavljaju. Oni nisu privesci Komandi mesta i naših vojnih štabova već stvarni organi vlasti u kojima vojska ima podršku i svestranu pomoć, a narod pouzdano rukovodstvo. Na dalje opšta karakteristika za sve N.O.O. pa i one koji su najbolji je ta da se oni još uvek organizaciono u dovoljnoj meri nisu učvrstili i još do kraja nisu osposobljeni i osamostaljeni do onog stepena da bi mogli bez manjkavosti i pukotina obavljati rad i dalje ga razvijati prema potrebama NOB-e. Ali, ne gledajući na tu izvesnu organizacionu slabost i sve te manjkavosti N.O. Odbori skoro u celoj Dalmaciji postali su izraz borbenog jedinstva naroda jer su u njima zastupani i oko njih se okupljaju svi pošteni rodoljubi ne gledajući na političku, nacionalnu i versku pripadnost. Iz svega ovoga sledi da je osnovni zadatak koji se postavlja pred nas: učvrstiti N.O. Odbore, podići njihov autoritet, osposobiti, osamostaliti i razgranati njihov rad u svim pravcima svakodnevnog javnog života naroda. Raditi na tome da N.O. Odbori postanu istinski organi narodne demokratske vlasti.

Izvršni Odbor N.O.O. za Dalmaciju broji 10 članova. Pretsjednik: Vice Buljan, I podpredsjednik Miloš Žanko, II potpretsjednik Ivo Tijardović, III podpretsjednik Stanko Škare, Ivo Kuzmić, Drago Gizdić, Stevo Zečević, Dušan Popović, Mate Jakšić i Radmilović.[18] U plenumu ima 42 člana. Miloš Žanko i Marko[19] Gizdić su članovi biroa Obi. K. K.P.H. Narodno-oslobodilački Odbor u ovakvom sastavu potpuno odgovara i uspešno rukovodi radom N.O. Odborima u celoj Dalmaciji. On je stekao navike i iskustva u radu a uživa i potreban autoritet kao vrhovno političko predstavništvo za Dalmaciju.

**Vojska**

Sa kapitulacijom Italije otpočeo je nov priliv boraca u našu vojsku. Većina je bila dobrovoljaca a nešto smo mobilisali i preko poziva i tako je došlo do formiranja novih brigada i divizija koje danas uglavnom sačinjavaju VIII Korpus. Ovo ljudstvo koje se sada nalazi u jedinicama VIII Korpusa nije kao ono koje smo ranije mobilisali pre svega ni po svojoj političkoj svesti i spremnosti da se bori pa donekle ni po svojoj fizičkoj kondiciji, jer ima jedan priličan broj starijih. Jedan dobar dio boraca

18 Jerko
19 Drago Gizdić-Marko

koji sada sačinjavaju VIII Korpus su ljudi koji su iz raznih pobuda oklevali i izbegavali da aktivno stupe u redove NOV. Uspesima Crvene Armije, uspesima NOV i kapitulacijom Italije jedan dobar dio tih boraca bio je uveren da je rat pri brzom završetku. Da je najpogodniji momenat za pristupanje u NOB kako bi nakon svršetka rata mogli reći da su i oni nešto doprinijeli u borbi i na taj način donekle opravdali svoje pasivno držanje. Razume se ovo postavljanje ne odnosi se u tolikoj meri na splićane mada je i među njima bilo ljudi koji su tako rezonovali.

Mi smo još prvih dana mobilizacije postavili da oko 30°/« članova Partije sa terena obavezno mora poći u vojsku, a negde je taj procenat bio i veći. Tako da smo za ovo kratko vreme uputili preko 1.000 članova Partije i dva put više skojevaca u vojsku. Ne gledajući na to što smo mi nastojali da slanjem partijaca i skojevaca u vojsku u što kraćem vremenu organizaciono vojnički učvrstimo novo formirane brigade i politički uzdignemo, ipak nam to nije u potpunosti uspelo i to u glavnom iz tri razloga.

1. Zbog samog ljudstva od kojeg su sastavljene vojničke jedinice.

2. Zbog izvesne slabosti nižih partijskih i vojničkih rukovodioca.

3. Što se skoro svim tim jedinicama u toku samog formiranja nametnule teške borbe za koje one nisu ni vojnički pa ni politički bile pripremljene. Ma da se za ovih tri-četiri meseca ipak uradilo dosta na vojničkom učvršćivanju i političkom uzdizanju kao i po povećavanju borbenosti vojničkih jedinica sve to ni izdaleka nije ono kako bi moralo biti. Svim tim novoformiranim brigadama pa samim tim i divizijama ne možemo postavljati teže vojničke zadatke, jer smo do sada imali nekoliko slučajeva da su podbacivali. Naročito se ovo odnosi na XXVI Diviziju a donekle i na XX i XIX Diviziju. Dok u IX Diviziji stanje je bolje. U prilično meri se na razvoj brigada odražavalo to što se njima kao što rekosmo nametale prve vrlo teške borbe kada je neprijatelj poduzimao sa jakim snagama ofanzivu. To je uticalo da su pojedine jedinice gubile veru u svoje sopstvene snage a precenjivale neprijateljevu. Uporedo s time postojala je i fama o njemačkoj vojsci kojom se teško boriti, ma da i sada ta fama posle nekoliko sukoba sa Nemcima polako izčezava. Kad ovo govorimo uglavnom baziramo ovo mišljenje prateći borbe i razvoj XXVI Divizije u čijoj smo neposrednoj blizini, dok o borbama i razvoju ostalih divizija nemamo tačnih uvida jer se nalazimo daleko od njih a izveštaje divizijskih komiteta i zamjenika politkomesara skoro ne dobijamo. XXVI Divizija koja je formirana od novomobilisanog ljudstva sa otoka i nešto biokovaca, u toku svog formiranja već je stajala pred krupnim zadacima suprostavljajući se neprijateljskoj ofanzivi koju je poduzimala prema Makarskom primorju i otocima. I pored toga što je neprijatelj nastupao sa većim snagama i u borbama bio uporan, ipak da je na mestu XXVI Divizije bila koja starija i vojnički iskusnija i borbenija jedinica drugačije bi se borbe razvijale, pa moguće, bio i drugačiji ishod. Ne bi se moglo reći da su borci u borbama na Biokovu i Makarskom primorju podbacili ma da je bilo i tih slučajeva. Ono što je bitno a to je da borci nisu bili dorasli da prihvate takvu borbu koju im je neprijatelj nametao. Veliki

dio boraca je tada prvi put pušku opalio. To su borci koji nisu bili naučeni na artiljerijsku, minobacačku a i mitraljesku vatru. To potiskivanje naših jedinica sa Biokova i Makarskog primorja i njihovo prebacivanje na otoke u priličnoj meri se odrazilo na njihov moral i potenciralo gubljenje vere u svoje sopstvene snage te se time pored ostalih uzroka o kojima će biti reč kasnije može protumačiti ta činjenica da su jedinice u borbama na Korčuli podbacile. Kad je reč o XXVI Diviziji kazat ćemo nekoliko reči i o samom štabu. Štab Divizije su sačinjavali: Komandant Niko Martinović (koji je poginuo na Korčuli),[20] politkomesar Vojo Popović i načelnik Stanko Parač. O njihovoj predanosti Partiji nećemo ni govoriti jer vi ih sami znate. U borbama na Biokovu a kasnije na Korčuli oni se ko Štab u potpunosti nisu snašli. Kod njih se primećivala izvesna zbunjenost, neodlučnost, sporost i ne snalaženje, te se pored ostalog i time objašnjava što u potpunosti nisu ispunili one zadaće koje je borba pred njima postavljala. Naročito je Štab Divizije izgubio malo glavu prilikom evakuacije s Biokova i Makarskog Primorja kada je neprijatelju ostavljeno nekoliko topova, kada su ostavljeni kamioni apsolutno ne oštećeni, kada je ostalo mnoštvo ratnog materijala i hrane, kada od stotine konja na otoke nije prebačen ni jedan itd. Na sve ovo mi smo im na sastanku štabske jedinice najozbiljnije ukazali. Ma da su bile dosta teške okolnosti pod kojima su se morali povlačiti, ali da je bilo malo više prisebnosti, brzine, organizovanosti i snalaženja sve to se nije moralo desiti, ako ne u potpunosti a ono ne u tolikoj meri.

Nadalje karakteristično je za sve naše vojničke jedinice to da pored njihove nedovoljne borbenosti, vojničkog i ratnog iskustva imamo česte slučajeve ne disciplinovanosti a poslednje vreme, negde u većoj a negde u manjoj meri, i slučajeve dezerterstva. Prilikom mobilizacije u naše vojničke jedinice prošvercovali su se nama tuđi, a negde četnički i ustaški elementi, koji su ugrabili prvu priliku da pobegnu sa oružjem, neki otvoreno neprijatelju a neki se kriju po svojim selima, te nam oni predstavljaju priličnu opasnost za slobodno kretanje naših terenskih radnika. Isto tako primjećuje se u nekim slučajevima nepravilan odnos prema narodu. Neke jedinice su otišle toliko daleko u tome da su izazvale masovno negodovanje narodno-oslobodilačkoj borbi privrženih sela, tako da su u nekim selima odbornici tražili puške da se bore protiv naših jedinica jer da njihovi postupci nisu postupci narodne vojske već neprijateljske i da im neće dozvoliti pristup u sela (XIX Divizija). Razume se da za ovakvo stanje u našim vojničkim jedinicama, ako ne u svemu a ono jedan dobar dio krivice snose naše partijske i skojevske organizacije. Nemamo podataka o radu i stanju Partije u XIX Diviziji, ali ono što znamo o XIX, XX i XXVI i o odredima može se reći da Partija i SKOJ u mnogim slučajevima nisu na visini svojih zadataka. Nisku partijanost, slab osjećaj odgovornosti, ne shvaćanje svoje uloge te se zbog toga partijske jedinice i skojevski aktivi ne osjećaju kao organizatori, pokretači i nosioci svakodnevnog rada i života, akcije i borbenosti čete. Divizijski komiteti uglavnom zadovoljavaju kao partijska rukovodstva ali koliko idemo na niže

**20 Vidi dok. br. 39.**

u toliko je stanje sve gore, tako da i pored toga što bataljonski biroi postoje skoro u svim jedinicama u mnogim slučajevima oni su samo formalnost. Oni se kao partijska rukovodstva bataljona slabo osećaju i nisu rukovodioci partijskog rada u bataljonu. Članovi bataljonskih biroa više se osećaju kao predstavnici svojih jedinica a ne kao rukovodioci partijske organizacije u čitavom bataljonu. Upornim nastojanjem uspelo se da četne partijske jedinice manje više redovito održavaju partijske sastanke, ali većina tih sastanaka su pusta formalnost. Svi oni teku po jednom unapred utvrđenom šablonu a pitanja koja se pretresaju na njima su daleko od svakodnevnog života čete, potrebama i zadaćama koje se postavljaju pred četom. Dajući ovu opštu karakteristiku stanja i rada naših organizacija u vojsci pogrešno bi bilo misliti da partijski rad u našim vojničkim jedinicama zamire ili stoji na mrtvoj tačci. Divizijski komiteti, Obi. Komitet i okružni komiteti i naša dva polit, odela i zamjenici politkomesara brigada ulažu dosta truda da se partijski i politički rad u vojničkim jedinicama uzdigne a jedinice osposobe za uspešno izvršavanje svih onih zadataka koje se pred njih postavljaju. Ali to uzdizanje i osposobljavanje naših partijskih jedinica i partijskog kadra i pored toga što su Partiji predani ide dosta sporo, ne razvija se onom brzinom koje potrebe i zadaće naše vojske nameću. U tom radu ima dosta poteškoća zbog mladosti, partijske neizgrađenosti, partijskog kadra koji nema ni dovoljno partijskog praktičnog iskustva, a politički i partijsko-teoretski nivo veoma nizak. To se naročito odnosi na politkomesare, i njihove zamjenike, četa a i bataljona. Te zbog toga imamo slučajeva da mnogi politkomesari četa a i bataljona se ne snalaze u svom [radu] zbog ne poznavanja svojih osnovnih dužnosti. Tako na pr. politkomesari su sve drugo i intendanti, i kuvari, i magazioneri, i komandiri, samo ne politički komesari.

Ovde kod nas na otocima, pored jedinica XXVI Divizije, Bračko-Šoltanskog i Hvarsko-Viškog Odreda, nalazi se i I Dalmatinska Udarna Brigada. Ovo sve što je do sada rečeno o vojsci u negativnom smislu ne odnosi se na I Dalmatinsku brigadu. I Dalmatinska U. brigada je jedna stvarno od najboljih naših vojničkih jedinica u Dalmaciji, kako u vojničkom, borbenom i moralnom pogledu tako i u političkoj uzdignutosti i svesti boraca kao i u partijskom radu. U borbama na Biokovu, Pelješcu i Korčuli bataljoni I brigade su svuda bili na visini kao udarna snaga i veći deo borbe izvlačili su na svojim leđima. Pre par dana od zamjenika politkomesara upućen nam je iscrpan izveštaj o brigadi. Po odluci V.Š., Štab Korpusa je smenio Komandanta brigade Miladina Ivanovića, a na njegovo mesto postavljen je Bogdan Stupar, dosadašnji komandant I bataljona. Za zamjenika komandanta brigade postavljen je Ljubo Truta, dosadašnji komandant IV bataljona. Mi se nadamo da će i jedan i drugi zadovoljiti na svojim novim dužnostima pošto su kao komandanti bataljona prevazišli svoje nove funkcije. Inače i jedan i drugi su stari članovi Partije i dobri partijci.

Kada smo Miladinu saopštavali odluku o njegovom smenjivanju, on se u početku nije do kraja samokritički poneo prema svojim nedostacima i slabostima kao i antipartijskim postupcima u odnosu prema narodu, članovima Partije sa terena pa donekle i prema višim štabovima. Isto

tako po odluci C.K. K.P.J. i zamjenik politkomesara Mirko Novović[21] trebao se resiti dužnosti i poslati Centralnom Komitetu. Mi smo tu odluku Mirku bili saopštili, ali je nismo sproveli, s jedne strane što donekle verujemo da će drug Mirko posle iskustva sa Miladinom i ukazivanjem na njegove sopstvene nedostatke i slabosti, izvući pouku te u svom budućem radu zadovoljiti, a s druge strane zbog toga što nismo imali podesnu zamjenu za njega. Pored ostalog mi smo drugu Mirku skrenuli pažnju na njegovu blagost i popustljivost prema greškama i slabostima druga Miladina. To je čak došlo i do izražaja u njegovom izveštaju od 21. XII. prošle godine, koju je uputio Centralnom Komitetu K.P.H. i K.P.J. Isto tako ukazali smo mu i na njegovu nesamokritičnost prema svojim sopstvenim nedostacima i slabostima, gde on u spomenutom izveštaju ne govori ništa o sebi već samo smatra da je odluka o njegovom smenjivanju bila prenagla jer da viši forumi nisu bili upoznati dovoljno o njegovom radu. Sto se tiče politkomesara brigade, druga Cenče,[22] on je još uvek onakav sa svim njegovim nedostacima i slabostima kakav je i ranije bio. On u potpunosti ne odgovara na svojoj dužnosti i sporo se razvija. Kad bi imali podesnu zamjenu mi bi ga povukli sa njegove dužnosti i dali mu novu dužnost na kojoj bi više koristio a on bi se brže i bolje razvijao. U poslednje vreme brigada se, kao što rekosmo, prilično uzdigla, a naročito su postignuti uspesi u radu na učvršćivanju partijske organizacije i na omasovljavanju Partije i SKOJ-a.

Brojčano stanje Partije u brigadi je sledeće: 20 partijskih jedinica sa ukupno 210 partijaca, 69 kandidata, 482 skojevca, a brigada broji 1.400 boraca. Socijalni sastav Partije je 49% radnika, 46% seljaka i 5% intelektualaca.

Divizijski komitet XXVI Divizije broji 5 članova. Sekretar je drug Zvonko Raos, zamjenik politkomesara XI brigade. Mišljenja smo da komitetsko partijsko rukovodstvo u diviziji zadovoljava. Do sada smo prisustvovali na dva njihova sastanka. Oseća se da još nemaju dovoljno sistema i plana u radu. Mogu da uoče probleme i da pravilno postave zadaće, ali nemaju u dovoljnoj meri upornosti za sprovođenje postavljenih zadaća, a naročito je slaba kontrola prema partijskim jedinicama kako se sprovode u život zaključci i zadaće koje divizijski komitet postavlja pred bataljonskim biroima i jedinicama.

BROJČANO STANJE PARTIJE U DIVIZIJI JE SLEDEĆE

| | jed. | part. | kand. | SKOJ | selj. | rad. | int. | podof. | oficira |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| XI brigada | 30 | 149 | 36 | 261 | | | | | |
| XII brigada: | 23 | 137 | 80 | 299 | 72 | 50 | 9 | 6 | – |
| XIII brigada: | 20 | 143 | 80 | 261 | 78 | 45 | 18 | 2 | 1 |
| štabska jed. | 1 | 7 | – | – | 1 | – | 5 | – | 1 |
| prateća četa i kuriri: | 1 | 6 | 5 | 14 | 3 | 1 | 2 | – | – |
| bolnica: | 1 | 4 | 4 | 11 | – | 2 | 2 | – | – |
| Ukupno: | 76 | 446 | 205 | 846 | 154 | 98 | 36 | 8 | 2 |

**21 Mirko Novović, zamjenik političkog komesara Prve dalmatinske brigade.**
**22 Ante Kronja-Cenčo**

Izneseni podaci o XIII brigadi su prije udara kojeg je pretrpjela na Korčuli.[23] Na Korčuli je XIII brigada prepolovljena. Od 1.100 boraca izvuklo se je oko 550. Svakako da je to slučaj i sa Partijom i sa SKOJ-em.

Boraveći već dva meseca na otocima imali smo prilike da se upoznamo sa stanjem i radom Štaba Mornarice kao i sa stanjem u mornarici uopšte, bar u ovom delu koji je ^od nas. Ono što je karakteristično za našu mornaricu je to što je ona izrasla i formirala se tako reći u toku jedne noći sa velikim aparatom pred kojom su stajali veliki i dosta kompliciranizadaci a da se zato iz ranije nije imalo potrebnog iskustva i kadra. Znači da se naša mornarica nije razvijala postepeno kao ostale naše vojničke formacije, već naglo. Sve se ovo odrazilo i sada se odražava na rad mornarice i na uspešno rešavanje zadataka koji se pred nju postavljaju. Potrebe borbe svakodnevno su pred mornaricom postavljale sve nove i teže zadatke a za njihovo uspešno izvršavanje niti se imalo dovoljno iskustva a niti sposobnosti i pouzdanih kadrova. Skoro ni u jednoj našoj vojničkoj jedinici i formaciji nije tako slabo partijsko jezgro i partijsko rukovodstvo kao što je u mornarici. Skoro ni u jednoj našoj vojničkoj jedinici nemamo toliko veliki broj, u dovoljnoj meri ne proverenih, pa samim tim i nesigurnih ljudi kao u mornarici. Sve se ovo svakodnevno odražava i u negativnom smislu ispoljava u radu mornarice. Potrebe rada su se svakodnevno povećavale, a da bi se rad kako tako obavljao uzimati su ljudi ne samo koji nisu bili u dovoljnoj meri provereni što se tiče privrženosti narodno-oslobodilačkoj borbi, već su se zapošljavali ljudi za koje se znalo da su ranije bili čak i neprijateljski raspoloženi. Ovakvo stanje, naročito dolazi do izražaja u malo težim situacijama, kao što je bio slučaj prilikom evakuacije Makarskog primorja, a naročito Korčule, kada su se desetak brodova, koje smo mi sa Hvara uputili prema Korčuli za prihvatanje vojske i naroda, isplovili iz hvarske luke, pošli prema Korčuli, čuli dva tri pucnja, i bez da su proveravali s koje strane ti pucnji dolaze, okrenuli se i vratili natrag u Hvar, dok su stotine boraca i naroda čekali na brodove jer im je na Korčuli pretilo uništenje. Pri ovakvom stanju stvari sam Štab Mornarice kao i Pomorski Sektori nalaze se u dosta teškom položaju za uspešno izvršavanje zadataka.

Štab Mornarice sačinjavaju: drug Cerni, komandant. Drug Manola, pomoćnik, Pero Radović politički komesar, Nikola Randić zamjenik politkomesara i načelnik Mardešić, aktivni oficir bivše jugoslavenske mornarice koji je u augustu 1943 došao k nama.

[.. J[24]

Kao što vam je poznato pod komandu Štaba Mornirice spadaju III, IV i V Pomorski Sektor. V Pomorski Sektor koji je obuhvatao teren Pelješac, Korčula i obalu do Herceg-Novog, okupacijom Korčule — raspao se, a jedan dio flotile, koji nije pao u ruke neprijatelju, ušao je u sastav IV Sektora. IV Sektor obuhvata obalu od Ploča do Primoštena sa srednje--dalmatinskim otocima. Pod komandu IV Sektora spada još i dva partizanska odreda: Bračko-Šoltanski i Hvarsko-Viški. Štab Sektora sačinja-

23 Vidi dok. br. 14.
24 Izostavljeni dio teksta odnosi se na personalne podatke pojedinih rukovodilaca.

vaju. Komandant Niko Srzić, borac od prvog dana ustanka na Biokovu. Mornar, bio je komandant bataljona i Makarskog Odreda. Stari je član Partije, predan, disciplinovan i borben. Uglavnom zadovoljava na svojoj dužnosti, a ukoliko ima propusta i manjkavosti to je zbog toga što su Sektor i zadaće velike pa se zbog nedovoljnog iskustva tu i tamo ne snalazi, ali svojom upornošću i požrtvovanjem nadoknađuje taj svoj nedostatak. Politički komesar Branko Radelić je stari biokovski partizan i stari član Partije. Svršio je srednji partijski kurs i dugo vremena je radio u našem Agitpropu. Politički je razvijen, partijnost na velikoj visini, energičan je i uporan te na svojoj dužnosti odgovara. Zamjenik politkomesara je drug Vlado Bagat, bivši komesar Štaba Grupe odreda. Svršio je viši partijski kurs pri C.K. K.P.H., radnik, predan našoj Partiji. Partijnost na visini samo je dosta spor i neodlučan, te se to u priličnoj meri odražava u njegovom svakodnevnom radu. Uglavnom zadovoljava na svojoj dužnosti.

Gore smo vam rekli karakteristiku ljudstva koje je u našoj flotilji. U 5 flotilja koje spadaju pod ovaj sektor ima 125 boraca. Od toga broja 13 je partijaca, 8 kandidata i 13 skojevaca. Nadalje ima grupa naoružanih brodova sa 40 boraca a od toga broja samo 2 partijca, 2 kandidata i 2 skojevca.

Ovih dana posvećujemo naročito pažnju postavljanju političkog i partijskog kadra u flotilji jer je on do sada bio nezadovoljavajući. Već smo nešto borbenih partijaca i skojevaca poslali u flotilju naoružanih brodova. Tu ćemo do krajnjih mogućnosti pojačati partijsko jezgro i rukovodstvo.

Isto tako pod komandu IV Sektora su i oko 90 mobilisanih brodova različitog tipa (trabakuli, bracere, longerata itd.) sa posadom oko 350—400 ljudi. Brodovi se upotrebljavaju kako za transportovanje ljudstva tako i materijala. Većina posade su vlasnici brodova koji u većini slučajeva više paze na svoje lične interese nego na interese i potrebe borbe. Među ovom posadom ima samo nekoliko partijaca te ćemo i tu partijsko jezgro pojačati. Rad je sa njima prilično otežan kako politički tako i vojnički jer se brodovi uvek nalaze raštrkani po raznim lukama i uvalama radi eventualnog neprijateljskog napada iz zraka ili su na putu.

Artiljerija sa svojim Štabom ima oko 150—200 boraca od kojih 12 partijaca, 10 kandidata i 5 skojevaca. Što se tiče ovog ljudstva na baterijama to je skoro sve novomobilisano, u borbama ne provjereno, a veći je dio nestručan radi čega baterije ne mogu u potpunosti odgovoriti svojim zadacima. Stanje na baterijama do skora je bilo strahovito loše, a poslednje vreme se nešto popravilo, ali još nije zadovoljavajuće. Bilo je nekoliko zločinačkih postupaka od strane pojedinih posada na baterijama. Komandir jedne baterije na Braču zbog panike uništio je 2 topa i 240 granata.

Kao što smo ranije spomenuli pod komandu ovog Sektora spadaju i dva odreda: Bračko-Šoltanski i Hvarsko-Viški, koji pojedinačno broje oko 500 ljudi. I tu je ljudstvo uglavnom novomobilisano, ima dosta starijih i bolesnih koji nisu bili sposobni da uđu u brigadu. Vojničko iskustvo i borbenost, pa i politička svest kod boraca u odredima je prilično niska.

Oni ne predstavljaju bog zna kakav čvrst vojnički oslonac. U Bračko--Šoltanskom odredu ima 40 partijaca, 32 kandidati i 51 skojevac. U Hvarsko-Viškom odredu ima 45 partijaca, 31 kandidata i 48 skojevaca. Ukupno brojno stanje ljudstva Štaba IV Pomorskog Obalskog Sektora je 2.345 boraca a od toga broja 126 partijca, 80 kandidata i 130 skojevaca.

O III Sektoru nemamo skoro nikakvih podataka. On je po svome opsegu mnogo manji, i po teritoriji pa samim tim i po broju boraca. Mislimo da on broji oko 150 boraca sa 8 partijaca.

Na teritoriji Dalmacije imamo tri grupe partizanskih odreda i to: Južno-dalmatinska Grupa Partizanskih Odreda u koju ulaze Makarski i Neretvanski Odred, Grupa Srednje-dalmatinskih Partizanskih Odreda u koju ulaze Mosorski, Dinarski, Šibenski i Mosećki Odred i koji ukupno broje desetak bataljona i Sevrno-dalmatinska Grupa Odreda sa Zadarskim i Kninskim Odredom. Svi ovi odredi nalaze se na terenu u pozadini neprijatelja. Neki od njih vrlo uspešno operišu i zadaju neprijatelju osetljive udare (Mosorski, Neretvanski, Šibenski i Trogirski). Brojčano kako boraca tako i partijaca ne znamo tačno.

**Razno**

1. Korčula. Smatramo za potrebno da vas sa slučajem Korčule upoznamo napose jer je on najporazniji za ovih dve i po godine borbi u Dalmaciji. Mislimo da poraz kojeg su naše jedinice pretrpele na Korčuli nije nigde slično pretrpela ni jedna jedinica u našoj zemlji.[25] Za nepunih dva dana borbe neprijatelj je uspio da nam razbije ceo Korčulansko-Pelješački odred koji je brojao oko 400 boraca od kojih se prebacilo svega nekoliko desetina. Od XIII brigade koja je brojila oko 1.100 boraca, koje poubijano, koje zarobljeno, koje raspršeno oko 600 jer se je prebacilo svega 510. Od Prekomorske brigade koja je brojila 800 boraca prebacilo se nešto više od 500. Jedino što su bataljoni I Dalmatinske brigade uspeli da izvuku sve svoje borce izuzev dvadesetak koji su verovatno zalutali u šumi. Pored izgubljenih i razbijenih jedinica mi smo na Korčuli izgubili sav ratni materijal i naoružanje a to je oko 12 topova, četrdesetak mitraljeza, dosta municije, bombi, dosta živežnih namirnica kao i nekoliko brodova. Gde leže uzroci ovom porazu? Prvo u tome što komanda nad jedinicama koje su bile na Korčuli nije bila jedinstvena i objedinjena. Operativni Štab za Korčulu koji je postojao uopšte je podbacio. Da njega nije bilo moguće da bi, što se tiče konkretnijeg rukovodstva nad jedinicama, ispalo bolje. Drugo i pored toga što se raspolagalo sa izveštajima o tome da neprijatelj priprema napad na Korčulu nije se tome pridao skoro nikakav značaj. U štabovima je vladala nebudnost i bezbrižnost. Potcenjivale su se neprijateljske snage a precenjivale svoje. Vrlo malo se preduzelo na pripremi boraca i njihovoj svestranoj mobilizaciji za odbranu Korčule. Treće ni Štab XIII brigade, Prekomorske,[26] ni Štab odreda nije

25 Vidi dok. br. 14 i njemačku operaciju »Herbstgwitter II«, knj. 9, dok. br. 163, napomenu 3.

26 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu.

bio na visini. Živeli su odvojeno od jedinica, nisu imali veze ni čvrsto rukovodstvo. Nisu držali jedinice čvrsto u rukama. U štabovima je vladala prilična bezbrižnost, raspojasanost a kad je napad usljedio štabovi su ostali bez kontakta i veze sa vojskom. Stab XIII brigade za svo vreme borbe nije imao veze sa tri svoja bataljona, a isto tako i štabovi bataljona ne osećajući čvrsto rukovodstvo Štaba brigade nisu bili povezani sa četama. Cete sa mladim i neiskusnim vojničkim i političkim kadrom, prepuštene same sebi, ne imajući podršku i rukovodstvo od strane štabova bataljona, nisu se snalazile, raspršavale se i spašavale kako je koja znala. Četvrto, najveći propust i najveća greška čak i odlučujuće za ovakav ishod borbe na Korčuli bio je to što se je izgubio najdragocjeniji i najodlučnijih 24 časova zapravo što se nisu jedinice I Dalmatinske brigade sa Nikom,[27] komandantom Divizije i Manolom[29] prebacile na Korčulu 22 navečer, kako smo to na sastanku zaključili. Da su se jedinice I Dalmatinske brigade sa Nikom i Manolom [prebacile] u toku noći 22. XII one bi već ujutro 23 stupile u borbu i onemogućile bi neprijatelju da se učvrsti na svojim polaznim položajima. Neprijatelj je tek 23 ujutro započeo sa jačim pritiskom prema našim dominirajućim položajima. Da su jedinice I Dalmatinske brigade stupile u dejstvo 23 ujutro sa dominirajućih položaja koje smo mi držali, ako neprijatelj ne bi bio sjuren u more sa svojih slabijih položaja a ono bar podigao bi se moral kod ostalih jedinica koji je tada bio samo poljuljan. Ako to ne, onda bi se dobilo svakako u vremenu da se jedinice XIII i Prekomorske brigade i odreda organizovano povuku. Međutim, prebacivanje jedinica I brigade kao i odlazak Nike i Manole bio je odgođen za 23 navečer, zašta zapravo nije postojalo razloga za odlaganje. Iako drugovi Manola i Cerni[29] taj neodlazak pravdaju nevremenom on ne stoji. Nevreme je bilo ali ne tako da se nije moglo ploviti. A da je to tačno govori nam ta činjenica da je te iste noći sekretar Okružnog Komiteta za Južnu Dalmaciju sa Korčule mnogo manjim brodom nego onim kojim su oni mogli da idu, došao sa Korčule na Hvar da nas obavesti

0 situaciji a istovremeno da nam prikaže potrebu za upućivanje I Dalmatinske brigade. Kao drugu činjenicu navodimo da je te iste noći i drug Branko Radelić, politkomesar IV Sektora otplovio sa Hvara na Brač. Sve to govori o tome da se te noći moglo ploviti. Oni su se tek prebacili 23 na večer i jedinice I Dalmatinske brigade stupile su u akciju 24 kada je neprijatelj već uspio da razbije sve pomenute jedinice. Jedinice I Dalmatinske brigade na dva mesta su sačekale neprijatelja, dobro su ga potukle 1 nagnale ga u bekstvo. Imao je dosta mrtvih i nekoliko je neprijateljskih vojnika zarobljeno, ali sve to nije moglo da izmeni ishod borbe za Korčulu. U prebacivanju jedinica na Korčulu i kod druga Manole, Cernog pa i kod druga Nike bila je strahovita sporost, aljkavost, nisu shvatali do kraja veliki značaj i važnosti da se jedinice trebaju prebaciti baš te noći. Bezbrižnost, aljkavost i sporost ispoljile su se i 24 na večer kada su se trebala mobilisati sva raspoloživa sredstva za spasavanje jedinica sa Korčule koje su se povlačile. Posmatrajući njihovo držanje čovek dobija utisak

**27 Martinović**
**28 Srećko**
**29 Josip, komandant Mornarice NOVJ.**

kao da je kod njih isčezao svaki osećaj odgovornosti. Mi smo im ukazali, gurali pa čak u jednom navrataju i pretili i tek tada su se prebirali i preduzimali brže i energičnije mere za čije se sprovođenje morao uvek da angažuje po koji član Oblasnog Komiteta.

U borbama na Korčuli, kao što se iz svega ovoga vidi, do kraja je podbacilo vojničko a također isto i političko rukovodstvo. Imali smo slučajeva da su članovi Partije skidali petokrake i predavali se. U jednoj kući bio je opkoljen jedan vod i kada su ih Nemci pozvali na predaju vodnik, član Partije, prvi je digao ruke i predao se, dok nekoliko boraca ne članova Partije, bacivši nekoliko bombi na Nemce uspeli su da pobegnu. Oblasni Komitet je formirao jednu komisiju[30] koja sada detaljno ispituje slučaj na Korčuli, jer smatramo da neki partijski a i vojnički rukovodioci ne mogu proći nekažnjeni.

**Dubrovnik**

Sredinom prošlog meseca u Dubrovniku je otpočela provala. Prvi je uhapšen Nudrađija, sekretar Mesnog N.O.O. pa se zatim provala od N.O.O. prenela na Partiju tako da za nepunih pet-šest dana uhapšeno je oko 30 drugova, članova Partije i simpatizera. Ima dosta nejasnoća u vezi sa ovom provalom. Sudeći po nekim momentima kako se ova provala razvijala nije isključeno da se je Gestapo uvukao u partijsku organizaciju Dubrovnika. U vezi sa ovom provalom mi smo otpočeli istragu. Radi svake sigurnosti raspustit ćemo partijsku i sve ostale organizacije i nanovo formirati od drugova koji nisu kompromitovani i poznati.

**Okružni Komitet Brač—Hvar—Vis**

Već smo vas i ranje u našim izveštajima obaveštavali da u ovome Okružnom Komitetu ima dosta nezdravih pojava. U ovome okružju bilo je nekoliko slučajeva grubog oportunizma pa čak i otvorene izdaje od pojedinih članova Kotarskih Komiteta pa i čitave partijske organizacije na terenu. Kad nisu pomogla sva naša ukazivanja i pomoć koju smo pružili tom okružju bili smo prisiljeni u septembru mesecu prošle godine da streljamo jednog člana Kotarskog Komiteta zbog panike i izdaje, a neke smo isključili iz Partije. Prema tim oportunističkim pojavama neki članovi Okružnog Komiteta pa i sam sekretar drug Benko[31] vrlo su se pomirljivo odnosili, a kada smo im mi ukazivali na to oni su sve to vrlo uvredljivo primali pa čak pravdajući oportunizam u njihovim organizacijama, time da oni nisu jedini, da i u drugim organizacijama ima oportunizma. To njihovo nepartijsko držanje otišlo je toliko daleko da su optužili Oblasni Komitet da prema njima ima naročiti stav nemogavši da ni jednim argumentom potvrde tu svoju optužbu. Mi smo na jednom sastanku tu antipartijsku optužbu svestrano analizirali i najozbiljnije

30 Vidi dok. br. 146.
31 Matulić

smo im ukazali na njenu antipartijnost. On su se počeli povlačiti kako nisu tako mislili itd. Ne gledajući na to što je to pitanje skinuto sa dnevnog reda mi smo svesni toga da dokle god je Okružni Komitet u ovakovom sastavu neće biti garancije da se i u buduće neće slični slučajevi dešavati. Zbog ovog a i zbog drugih slučajeva nepartijskog držanja mi ćemo ovaj Okružni Komitet sav izmeniti samo tu meru nismo mogli da sprovedemo odjednom zbog toga što nismo imali zato podesne drugove te smo za sada preduzeli samo to što smo u Okružni Komitet kooptirali jednu dobru drugaricu i druga Gandija.[32] Kako budemo nalazili podesne drugove tako ćemo Komitet popunjavati a sadašnje njegove članove jednog po jednog dizati i slati ih na nove dužnosti. Pored nemanja dovoljnog broja podesnih drugova koje bi kooptirali u O.K. još jedan razlog zbog čega nismo raspustili Okružni Komitet bila je situacija na otocima, a sve to ne bi moglo a da ne izazove izvestan potres u čitavoj partijskoj organizaciji.

Italija

Da bi dobili tačan uvid kako je stanje u našoj Bazi u Bariu kao i to da bi se sporazumeli sa Saveznicima u vezi sa formiranjem bolnice kao i da bi pomogli oko formiranja prekomorskih brigada nametala se potreba da neko od nas ode u Italiju. Krajem novembra drug Ćećo[33] bio je u Bariu i dobio dosta jasnu sliku o stanju tamo. Drug Machiedo[34] i Mirko[35] koji su vršili dužnost delegacije imali su mnogo posla tako da su neka pitanja i problemi počeli ih već daviti. I pored toga što su uglavnom posao obavljali dobro ipak toliko se taj rad razgranao da su im se mnoge stvari počele izmicati iz ruku. Pored svakodnevnih veza i razgovora sa predstavnicima savezničkih misija oni su imali još preko sebe i Bazu sa preko 30 brodova, rukovodili istovarom, utovarom, magazinima, radnim bataljonom, internircima itd. Nametala se potreba da se za pomorski saobraćaj, magazine, utovar i istovar, radni bataljon formira Komanda Baze. Za Komandanta Baze postavljen je drug Odrljin, stari partizan,[36] član Partije. Za politkomesara Baze postavljen je [.. ,][37] a za zamjenika politkomesara postavljen je Rakulić Ivan »Brod«, po zanimanju brodski mašinista koji je ranije bio član K. Komiteta Omiš. Po našem mišljenju i komandant i politički komesar i njegov zamjenik moći će da odgovore na svojoj dužnosti. Nedavno je naša Baza prebačena u Napoli. Pod njenom komandom su 34 broda sa ostalim ustanovama u Bazi. Baza i brodovi imaju oko 550 ljudi. Na samim brodovima ima oko 400 ljudi posade a među njima svega 22 partijca, a u samoj Bazi 14. Partijski rad i politički život u Bazi je vrlo slab, a i sama organizaciona

**32 Nikola Repanlć-Gandi**

**33 Svetislav Stefanović-ćećo, instruktor CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.**

**34 Segije**

**35 Sardelle**

**36 Jakov**

**37 U izvještaju je izostavljeno ime. Za političkog komesara Baze je postavljen Luka Dančević.**

struktura nije prisposobljenja potrebama što pravilnijeg i uspešnijeg rada. Partijska Baza i brodovi bili su povezani i odgovorni za svoj rad partijskoj organizaciji Štaba Mornarice iako nemaju nikakve veze s partijske strane sa Štabom Mornarice jer se život i rad tih brodova i posade odvija u Bazi. To dovodi do toga da zamjenik politkomesara Mornarice samo formalno rukovodi. Sad smo postavili da zamjenik politkomesara Baze rukovodi partijskim radom u Bazi a on će podnositi izvještaj zamjeniku politkomesara Mornarice.

Kao što vam je poznato u Italiji imamo našu bolnicu. Centralnu u Grumo a nešto ranjenika u bolnici Modugno. U početku je bilo dosta natezanja sa Saveznicima oko uprave bolnice. Zapravo pokušali su da nam nametnu upravu kao i cjelokupni bolnički personal četnički nastrojene ljude. Mi smo to odbili u cenu vraćanja naših ranjenika nazad u domovinu. Na kraju smo nekako udesili da bude na pola engleska a napola naša uprava, a sada kako nas izveštavaju drugovi iz Baria Saveznici su privolili da mi uspostavimo celu našu upravu. Čak nam izlaze u susret i u tome tj. da će nam dati jednu veliku zgradu gde ćemo moći da koncentrišemo sve naše ranjenike. Bolnica će biti potpuno autonomna i u našim rukama, samo što će nam Saveznici izlaziti u susret što se tiče lekara specijalista i ostale potrebe za lečenje. Prije nego što je bio upućen drug Vujović[38] za politkomesara bolnice mi smo sa prvim transportom ranjenika uputili i politkomesara Gamulina Martina bivšeg člana K. Komiteta Hvar koji je nedavno svršio srednjepartijski kurs, drug koji poznaje dobro liniju Partije i koji je dobre partijnosti. Na toj dužnosti on se uglavnom snašao i odgovara. Njegovu funkciju kao politkomesara legalizovali smo kod Saveznika. Isto tako uputili smo i nekoliko dobrih lečnika kao i nekoliko starih bolničarki koje su prošle kroz naše vojničke jedinice i koje su dobre i solidne drugarice u svakom pogledu. Saveznici su što se tiče prihvatanja. smeštanja i brige oko ranjenika pokazali veliku predsusretljivost, brigu i njegu.

S okupacijom Pelješca, Biokova i Makarskog primorja, krupni problem koji se postavio pred nas bio je zbjeg. Sa okupacijom Korčule pitanje zbjega postavilo se sa još većom ozbiljnošću. Ne samo što se tiče njegovog smeštaja i prehrane nego i njegove daljnje bezbjednosti, pošto je nesigurnost otoka postala sve veća. Prebacivanje zbjega na kopno nije bilo moguće, a u slučaju okupacije otoka on bi bio prepušten fizičkom uništavanju i mi smo po odobrenju C.K. K.P.J. poduzeli prebacivanje zbjega u Italiju.[39] Pored Makarskog zbjega, Pelješca, Korčule, Mljeta, nešto Jevreja sa Raba i nesposobnih i bolesnih iz vojničkih jedinica, mi smo isto tako evakuisali sa Šolte, Brača i Hvara. Sveukupno do sada je za Italiju prebačeno 10.000 evakuiranih. Ostaje nam još da evakuišemo sa Visa. To ćemo učiniti narednih dana.

U početku su Saveznici stavljali izvjesna ograničenja što se tiče evakuacije tj. odobravali su nam broj od 4.000—5.000. Međutim, sada su tu odluku promenili i odobravaju nam da evakuišemo do 25.000. Prilikom

**38 Mitar**
**39 1 41 Vidi dok, br, 3, 11, 15 1 31.**

evakuacije mi se rukovodimo i evakuišemo one koji su najkompromitovaniji i za koje smo uvereni da bi im se neprijatelj svetio, prvenstveno žene, decu, starce i sve one koji su nesposobni za vojničke jedinice i za vršenje ma kakve dužnosti u pozadini. Evakuacijom neposredno su rukovodili članovi Oblasnog N.O.O. i Partije. Evakuacija je vršena po planu i organizovano tako da su se Saveznici pohvalno izražavali kako što se tiče organizovanja evakuisanja tako i držanja i discipline evakuisanih. Sa ovih 10.000 zbjega upućeno je i 208 članova Partije, većinom drugarica. Prilikom određivanja partijaca za zbjeg, rukovodili smo se s jedne strane da pošaljemo one drugove koji nisu sposobni za operativne vojničke jedinice, a s druge strane koji su politički jaki i imaju iskustva u političkom i partijskom radu. Isto tako sa zbjegom ima dosta skojevaca kao i drugarica odbornica AFŽ-a i odbornika N.O.O. Za prihvaćaj zbjega u Italiji kao i za njegov smeštaj i organizovanje unutarnjeg života u zbjegu poslali smo druga Marinka[40] podpredsjednika N.O.O. za Dalmaciju i člana Oblasnog Komiteta. I drug Marinko nas izveštava[41] da je zbjeg smješten u 3 logora: Tuturano kod Brindizi-a, Santa Maria kod Taranta te jedan gradić kod Otranta. U Tuturanu je naša prihvatna stanica, tu se izbjeglice operu, obuku, nahrane i nekoliko dana odmore i onda se šalju u dva spomenuta logora. Tuturano je logor od daščanih baraka, relativno dobar, ali premalen. Santa Maria je turistički gradić u kome je smešteno oko 2.000 zbjega, ispraznivši iz privatnih kuća jedan dio domaćeg stanovništva. Treći logor je nešto slično kao i Santa Maria. Postigli smo da imamo punu autonomiju koja se sastoji u sledećem: za sva pitanja zbjega Saveznici će se obraćati isključivo našem Odboru za zbjeg koji je formiran od 7—8 drugova i drugarica. Mi imamo pravo da u celini kao i u svakom pojedinom logoru imamo svoju upravu tj. Odbor zbjega. Taj Odbor ima isključivo pravo primanja i otpuštanja zbjega i Saveznici će u tom pitanju slušati mišljenje Odbora zbjega. Naš Odbor postavlja sve potrebno osoblje za upravljanje unutar zbjega. Odobreno nam je osnivanje organizacija AFŽ, USAOH-a unutar logora. U logoru Santa Maria Englezi su stavili omladini 2 zgrade na raspoloženje za omladinski dom a ženama 1 za ženski dom. Oni nam ne nameću ni jednog čoveka jugoslavena-četnika ili bilo koga [u] logor koga mi nećemo. Mi organizujemo kuhinju, intendanturu itd. Cak su nam kazali da organizujemo policiju koja će intervenirati kako unutar logora tako i pri pokušaju intervencije izvana (sigurno misle na četnike). Rečeno im je da mi nemamo policije već organizacije i Odbori zbjega te organizacije AFŽ i USAOH-a, čiji će pojedini članovi biti zaduženi tim radom koje kod njih vrši policija. Isto tako Saveznici su spremni da nam stave na raspoloženje sve potrebno za organizovanje bolnice za zbjeg kao i škole za djecu. Prihvat od strane Saveznika kao i briga za smeštaj zbjega bilo je skoro iznad svakog očekivanja. I u vezi sa ishranom izlazili su nam svestrano u susret.

Zbog velikog broja zbjega koga evakuišemo u Italiju Saveznici su nam kazali da će biti prisiljeni da jedan dio prebace u Egipat. Oni to motivišu time što nemaju prostorija za smeštaj svoje vojske. To je po

**40 Miloš Zanko-Marinko**

svoj prilici tačno jer su iz logora u Tuturanu, kako javlja drug Marinko, ispraznili svoju vojsku i smestili je u susedstvu pod šatore. Osim toga kažu da će im tako veliki broj evakuisanih otežavati transport za snabdevanje. Poslije izvesnog natezanja u vezi s time drugovi Marinko i Vlatko[42] su se složili, a i mi ovde kad je bio general Maklen,[43] da se jedan dio zbjega prebaci za Egipat. Tamo će biti bolje no u Alžiru ili Tunisu kako se ranije predviđalo. Kao što je gore spomenuto drug Marinko je formirao Centralni Odbor Zbjega. Isto tako su formirani odbori USAOH-a i AF2-a i partijske organizacije. Partijska organizacija u zbjegu je postavljena na sledeći način: svi partijci logorskog odbora zbjega, USAOH-a i AFŽ-a sačinjavaju jednu jedinicu. Po prilici dolazi 8 do 12 partijaca. Jedna jedinica iz sva tri odbora postavljena je zbog toga što svi oni deluju u istim uslovima života i potreba da se zajednički angažuju u rešavanju svih pitanja logora. Ostali Partijci koji nisu u odborima već u kuhinji, ekonomatu, straži logora itd. sačinjavaju drugu, treću jedinicu itd. Ukoliko ima tri ili više jedinica onda će sekretari jedinica sačinjavati biro logora. Sekretari biroa logora stoje u vezi sa sekretarom partijske jedinice sastavljene iz partijaca Centralnog Odbora zbjega, AFŽ-a i USAOH-a. Sekretar partijske jedinice u Centralnom Odboru zbjega bio bi povezan sa partijskim rukovodstvom. Za sada sekretar jedinice Centralnog Odbora Zbjega, AFZ-a i USAOH-a je drug Vinov. On je bio član Kot. Komiteta za Makarsku. Ima iskustva u praktičkom radu a svršio je srednje partijski kurs. Iz svega ovoga što je rečeno u vezi sa Bazom, bolnicom, zbjegom nameće se potreba jednog centralizovanog partijskog rukovodstva u formi nekog partijskog povjereništva za Italiju, o čemu smo vas već obavestili. Mišljenja smo da bi to rukovodstvo odgovaralo ako bi ga sačinjavali sekretar partijske jedinice delegacije NOVJ, sekretar part, biroa bolnice, sekretar biroa Baze u Monopoli, sekretar partijske jedinice Centralnog Odbora Zbjega za Italiju i još dva-tri partijska rukovodioca koji bi bili neka vrsta sekretarijata. Ovo je samo naše mišljenje i predlog i bilo bi potrebno da nam po ovoj stvari dadete vaše definitivno mišljenje.

Usljed preopširnosti ovog izveštaja ovog puta nećemo vas izveštavati o radu komandi mjesta, kao i komandi područja i naših radiona.

## Ishrana

Veliki problem za nas predstavlja ishrana vojske na kopnu, a naročito ishrana naroda. U mnogim krajevima Dalmacije, Makarsko primorje, oko Trogira, Muća, u Splitu pa i na otocima narod bukvalno gladuje. Narodno-oslobodilački Odbor Dalmacije do sada je razdelio oko 25 vagona razne hrane za ishranu naroda Makarskog primorja i otoka. Sada ispitujemo mogućnosti da se prebaci nešto hrane za vojsku i za narod oko Trogira i ostale delove Srednje Dalmacije.

**42 Velebit**
**43 Fitzroy Maclean**

**Saveznička bombardovanja**

U nekoliko navrata Saveznici su bombardovali Split, Šibenik, Zadar, Sućurac, Solin, Dubrovnik i još neka mjesta.[44] U tim bombardovanjima nastradalo je dosta civilno stanovništvo. Tako na pr. u Zadru pored 400'—500 neprijateljskih vojnika nastradalo je i oko 3.500 civilnog stanovništva. Grad je skoro sravnjen sa zemljom. U Šibeniku je stradalo oko 100 ljudi, a 10% kuća je srušeno. Narod je izbjegao u okolna sela. U Splitu je također mnogo zgrada porušeno a nastradalo je oko 150 građana. U Sućurcu blizu Splita mnogo je kuća porušeno, 126 mrtvih, preko 20 težih i 50 lakših ranjenika. U Solinu udarila je bomba u crkvu u koju sc bio sklonio narod i ima oko 100 mrtvih. U Dubrovniku je pogođen direktnim pogotkom hotel »Petka« u kojem je bio smešten Stab. Mnogo je Nemaca ubijeno, ali isto tako nastradalo je dosta civilnog stanovništva. Ova bombardovanja dosta su se teško dojmila na stanovništvo i izazvala negodovanje prema Saveznicima. U vezi s time ima i raznih komentara kao na pr. »to je delo engleske reakcije koja namerno ruši i ubija stanovništvo Splita i Šibenika jer su to partizanski gradovi« itd. U bombardovanjima gledaju neiskrenost Saveznika i da će Saveznici jednog dana podvaliti i nama i Sovjetskom Savezu. Ovakva se shvatanja pojavljuju čak i kod članova Partije. U vezi s tim bombardovanjima mi smo već nekoliko puta Saveznicima skrenuli pažnju.

* * *

Mi se sada nalazimo na Visu. Imali smo nameru da idemo na teren Sjeverne Dalmacije, ali pitanje odbrane otoka a naročito Visa pa zatim pitanje zbjega i niz drugih pitanja koja se ovde postavljaju a koja treba rešavati brzo prisilili su nas da se još jedno izvesno vreme zadržimo na otoku. Drug Martin,[46] član biroa Obi. Komiteta se nalazi već mesec dana na terenu šibensko-zadarskog okružja, a sutra na taj teren odlazi **i** drug Bunko,[46] član biroa Obi. Komiteta, drug Marko[47] član biroa Obi. Komiteta i N.O.O. za Dalmaciju, jedna drugarica iz AFŽ-a i jedan drug iz Oblasnog SKOJ-a. Druga Crnog,[48] člana biroa Obi. Komiteta kao i člana Obi. SKOJ-a, sa jednom drugaricom člana Obi. AFŽ i drugom Radmilovićem[49] članom N.O.O. za Dalmaciju poslali smo na Biokovski teren. Više nego ikada do sada Oblasni Komitet funkcioniše kao jedinstveno rukovodstvo, rukovodeći svim okružjima i pružajući pomoć. Za ovo vreme jedino što su slabe veze **i** nedovoljna naša pomoć bila O.K. Kninu i Livnu, ali budući da se drug Jordan,[50] član biroa Obi. Komiteta nalazi u neposrednoj blizini O.K. Livna i pored svoje zauzetosti po komesarskoj liniji u Stabu VIII Korpusa, nadamo se da bar donekle pruža pomoć drugovima u O.K. Livno.

**44 Vidi dok. br. 320.**
**45 Vežić**
**46 Nikola Sekulić-Bunko**
**47 Drago Gizdić**
**48 Ivan Mordin-Crni**
**49 Jerko**
**50 Ivica Kukoč**

Da bi pojačali O.K. Šibenik koji je dosta slab odlučili smo da za sekretara O. Komiteta postavimo druga Valenta[51] dosadašnjeg zamj. politkomesara VIII brigade, a za zamjenika politkomesara, dosadašnjeg sekretara O.K Knin. Drug Jere je član Partije od 1939 godine, a u partizane je stupio u Srbiji u Kraljevačkom bataljonu. Na dosadašnjoj dužnosti sekretara O.K. nije u potpunosti zadovoljio no i pored toga mi se nadamo da će kao zamj. politkomesara zadovoljiti pošto ima iskustva rada Partije u vojsci a i sam ima želju da radi u vojsci.

U ovom našem izveštaju ima dosta manjkavosti i nesređenosti pošto smo ga pisali na brzu ruku. Isto tako on je u mnogome nepotpun a naročito što se tiče zadataka koji se sada postavljaju pred nas kao i to što mi konkretno svakodnevno preduzimamo na polju svakodnevne partijske delatnosti po svim sektorima partijskog rada.

Drugarskim pozdravom

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Oblasni Komitet
Komunistička Partija Hrvatske
za Dalmaciju
Ćećo[32] — Vic Jeo,[159] v. r.

(M. P.)

BROJ 27

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 12. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O POKRETIMA NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA LINIJI ŠUJICA—LIVNO—SINJ[1]

S T A B
IX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
12. januara 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Poslije izvještaja Livanjskog odreda[2] o namjeri napuštanja Livna od strane njemačke okupatorske vojske, mi smo preduzeli mjere[8] o kojima

**51 Ivo Družić-Valent**

**52 Svetislav Stefanović-Ćećo, instruktor CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.**

**53 Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7-1/1, k. 517A.**

**2 Riječ je o izvještaju koji je Odred poslao Diviziji 7. siječnja 1944. god. Vidi operacijski dnevnik štaba Devete divizije dok. br. 295.**

**3 Vidi dok. br. 7, 85 i 295.**

smo vas redovno izvještavali. Ustvari se je neprijatelj, koji je bio u Livnu,[4] spremio, pokupio svu svoju spremu, pa i telefonske linije, napustio je položaje i sam grad Livno i otišao motorizacijom 7. o. mj. za Sinj. Ali je istog dana neprijateljska posada iz Šujice došla u Livno gdje se zadržala.[5] Dva dana na položajima oko Livna nisu držali položaje. Kamioni su saobraćali putem Livno—Sinj, koji su iz Livna odgonili civilno pokućanstvo, kao astale, stolice, prozore i vrata iz kuća. Tjerali su većinom drveni materijal i prilično veliki broj kola sijena iz Livanjskog Polja.

Naš jedan bataljon, koga smo poslije ovoga uputili u pravcu Borove Glave da ispita situaciju prema Šujici, izvijestio nas je: da su se njegovi izviđački dijelovi lično uvjerili da je Šujica ispražnjena od neprijateljskih snaga, koje su 7. o. m. većim dijelom prešle u Livno, a manjim otišle preko Duvna, da su otjerali svu svoju spremu i da su za sobom zapalili bunkere. Naših dijelova na ovom sektoru nije bilo, a obavijestili su se od stanovništva sela Donjeg Malovana, da su se dijelovi VI. Divizije povukli u pravcu Kupresa zbog velikog snijega i hladnoće. Vezu sa našim dijelovima u pravcu Duvna nijesu uspostavljali.

10. o. mj. neprijatelj je ponovo posjeo položaje u Livnu i počeo da minira polja ispred bunkera.

Posljednji podaci od Livna dobijeni su jutros u 3 časa od našeg ob. oficira[6] koji se nalazi iznad Livna i oni glase: jačina neprijatelja u Livnu je ispod 500 Nijemaca. Ustaša, žandara i domobrana pod oružjem ima svega 70. Saobraćaj sa Sinjem prekinut im je u Prološkoj Draži i ne komuniciraju tim pravcem. Putem za Karlov Han saobraćaju samo do Prisoja, a most na Karlovom Hanu, koji je porušen, juče su počeli opravljati i u tom cilju su tamo pošla 4 kamiona i 1 tenk, ali se on ne može popraviti za nekoliko dana. U gradu se nalaze 4 topa, izgleda brdska, i smješteni su kod Kutješinih kuća. Imaju troja borna kola maskirana u jednoj bašti, a govori se da imaju i četiri tenka u jednoj garaži, od kojih je jedan pošao za Karlov Han. Govore da im je moral vrlo slab i hrana loša, kao i da među Nijemcima ima i Čerkeza, zarobljenih Rusa i Poljaka, koji nerado gledaju Nijemce i raduju se napredovanju Crvene armije kroz Poljsku. Mi smo u ovom pravcu preduzeli mjere da ove Ruse i Poljake obavijestimo o pravoj situaciji na Istočnom frontu i u svijetu i pozvali smo ih da ne dozvole Nijemcima odvlačenje čitavog materijala od nas i da pređu na našu stranu. Po ovome nijesmo imali još nikakvih rezultata.

11. o. mj. je naša III. Brigada sa Štabom divizije pošla pravcem Glamočko polje—Krug Planina—s. Potočani—s. Dobro i Vidoši, a IV. Brigada je preuzela položaje koje je ranije držala III. Brigada, a to je zatvaranje pravca Livno—Glamoč. Zapovijest za ovaj raspored snaga, koju smo izdali našim jedinicama, prilažemo vam.[7]

**4 i 5 Vidi dok. br. 25 i 295.**
**6 Nedo Milunović**
**7 Vidi dok. br. 25.**

Prema današnjem naređenju Načelnika toga Štaba,[8] tj. sugestiji prenijetog telefonom, da uspostavimo vezu sa dijelovima naše vojske u pravcu Bugojno, naredili smo Štabu IV. Dalm. NOU brigade da uputi dvije izviđačke desetine, jednu preko Hrbljina i Blagaja za Kupres, a drugu preko Pribelje, desno od Čardaka preko Smiljevca za s. Pljevu i Dragnić, da bi tamo uhvatili vezu sa dijelovima naše vojske i saznali situaciju na pravcu Jajce—Bugojno. Čim ove patrole stignu, podnijet ćemo vam izvještaj.[9]

Pregled komandnog kadra, vojnih i političkih rukovodilaca, intendanata, ljekara i obaveštajnih oficira naše divizije, koji smo vam trebali dostaviti još u mjesecu decembru, nijesmo dostavili iz razloga što naše brigade nijesu uspjele podnijeti nam ga zbog zaposlenosti u akcijama i na položajima, i što je IV. Brigada izgubila naređenje i formular prilikom povlačenja od Duvna ovamo. Nastojali smo i prikupiti od brigada ove podatke, koje smo mi izradili da vam dostavimo, ali kod IV. Dalm. NOU brigade nam nedostaju neki podaci, koje ćemo u toku današnjeg dana prikupiti i navedeni pregled vam sutra dostaviti.

Molimo vas, ako imate jednu sekciju Jajce, pošaljite nam je, jer je jedinu koju smo imali drug komandant ponio sa sobom.

Pregled brojnog stanja i naoružanja naših jedinica po novim obrascima dostavićemo čim nam prispiju podaci od brigada. 15-dnevni operacijski izvještaj, koji smo do sada redovno dostavljali, nijesmo vam dostavili za drugu polovinu mjeseca decembra iz razloga što nam je potpukovnik drug Tartalja[10] saopćio da se u tome Štabu rade novi rokovnici za podnošenje periodičnih izvještaja.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Štab IX. Divizije NOV Jugoslavije
Načelnik štaba:
Major ***Mom.[11] Poleksić,*** v. r.

(M. P.)

**8 Načelnik Štaba Osmog korpusa NOVJ bio je tada Milan Kuprešanin.**
**9 Vidi dok. br. 66.**
**10 Mihovil**
**11 Momčilo**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 12. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O POVLAČENJU NEPRIJATELJSKIH SNAGA SA PRAVCA HRVAČE—SATRIC i BILI BRIG—BITELIC I PRIPREMI NAPADA NA HRVAČE[1]

ŠTAB
XX. DIVIZIJE NOVJ
Br.
12. januara 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA

**P o l o ž a j**

Vojnička situacija na ovom terenu je slijedeća: Poslije ispada njemačkih i ustaških snaga u pravcu Hrvače—Satrić i Bili Brig—Bitelić,[2] njemačke snage su se povukle prema Sinju ostavivši ustaški garnizon u selu Hrvače. Jačina ovog garnizona je oko 250 ustaša sa 30 Nijemaca. Zadatak neprijatelja u ovom novostvorenom uporištu je kontrola sela na desnoj obali Cetine i zatvaranje našeg kanala prema Muću.[8] Desnu obalu Cetine od Maljkova do Vrlike i dalje prema Kninu kontrolišu četničke snage i ustaška milicija koji su stvorili uporište u svim selima na ovom dijelu terena.

Njemačke snage koje su se nalazile na obezbjeđenju ceste Sinj——Livno napustile su položaje koje su držale na Obrovcu—Bilom Brigu——Trnovim Poljanama i Vagnju i povukle se prema Sinju.

Jedinice ove Divizije (X. Brigada) sa Dinarskim odredom kontrolišu cio teren lijeve obale Cetine od Gor. Koljana do Gljeva zaključno.

IX. Brigada koja je dosada bila na Grahovskom sektoru,[4] povratila se na ovaj teren i 10. ov. mj. smjestila na prostoru Bitelić—Vučipolje radi kraćeg odmora.

VIII. Brigada ove Divizije još se nalazi na trogirskom terenu, gdje je dobila najnoviji zadatak da izvrši mobilizaciju ljudstva na terenu Šibenika i Trogira. Po izvršenoj mobilizaciji ova brigada će se povratiti na ovaj sektor.[5]

Štab Grupe SD odreda sa Mosorskim i Mosećko-svilajskim odredom, poslije izvršenog pritiska neprijatelja iz Sinja u pravcu Zelova, prebacio

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8-1/1, k. 517A.**

**2 Vidi dok. br. 10.**

**3 Vidi dok. br. 50.**

**4 Brigada je upućena u rajon Bos. Grahova 2. siječnja 1944. god. po naređenju Štaba Osmog korpusa od 28. prosinca 1943. god., a zadatak joj je bio da smijeni jedinice Devetnaeste divizije. Vidi dok. br. 10 i knj. 9, dok. br. 175.**

**5 O njenom povratku vidi dok. br. 10, napomenu 5.**

se preko Muća na Trogirski sektor. Na ovom sektoru se nalazi sada i Marinsko-segetski odred.

U vezi ovakve situacije na ovome sektoru izvršit ćemo pripreme za napad na neprijateljsko uporište Hrvače sa ciljem likvidacije istog,[6] kako bi oslobodili ovaj kraj, onemogućili mobilizaciju neprijatelju i omogućili kanal prema Muću.

U zadnjem napadu koji je neprijatelj izvršio na Bitelić, izgubili smo dinamo-motor za punjenje akumulatora, radi čega izgleda da ni ovoga puta nismo mogli uspostaviti radio-vezu sa vašim štabom. Mogućnosti za punjenje ovih akumulatora nismo mogli pronaći, zato ukoliko raspolažete sa jednim ovakvim motorom, a vama nije nužan, pošaljite nam po kuririma koji nose ovu poštu.

Stab ove divizije nalazi se u Dabru (zaselak Pod Gradinom).

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar
***Zivko Zivković,*** v. r.

Komandant p. pukovnik
Vel.[7] ***M. Knežević, v. r.***

(M. P.)

BROJ 29

## OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO--OBALSKOG SEKTORA OD 12. SIJEČNJA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O BOMBARDIRANJU MAKARSKE OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

STAB IV POM.-OBAL. SEKTORA
Br. službeno
12. januara 1944.
Položaj.

**Operativni izvještaj.**

ŠTABU MORNARICE NOVJ.

1 — 1025 12 savezničkih aviona bombardirali Makarsku.[2] Primijećen je veliki plamen i dim. 1045 po drugi put bombardiranje Makarske.

6 Vidi dok. br. 48, 92 i 128.
7 Velimir

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 14/1-3, k. 2064.
2 O ovom bombardiranju vidi dok. br. 452 i 457.

U 2245 odpočela artiljeriska vatra sa brodova koji su tukli odprilike visinu punta Sumartina na Krvavicu i redom prema Podgori. Trajalo do 2320, u 2320 opažena su dva neprijateljska broda koji su išli sa ušća Neretve prema Strnu. U 0025 jedna bijela raketa u Strnu i brodovi su se zaustavili. 2310 prošao jedan nepoznati avion preko Hvara prema Neretvi. Vratio se nije.

U 0335 bijela bliskasta raketa u pravcu Drvenika i čuje se mitraljeska paljba.

U 0505 u pravcu Drvenika primjećene 4 bijele rakete: prva raketa je opažena sa 4 bliska u zraku.

U 0530 opaženo na Drveniku jedna bijela raketa, trajanje svjetla od nekoliko sekundi.

U 0800 sati 11 savezničkih aviona naišlo je na skupinu neprijateljskih aviona između kojih je započela borba nad Gradcem. Borba je trajala oko 15 minuta, jedan avion je u plamenu oboren, jedan drugi nekud iza brda. Na povratku imali smo u vidiku 9 savezničkih aviona, neprijateljske nismo mogli ustanoviti po broju radi brda i oblaka.

2 — Naoružani brod »Biokovac« vršio je u toku noći patrolisanje između Hvara, Šćedra i Korčule.

1 naoružani leut isplovio za prebacivanje članova Oblasnog komiteta za Pelješac.

Naoružani brod »Kornat« isplovio u sumrak za Vis.

3 — Iz Hvara upućena 4 broda za Vis, Bol, Starigrad i Sućuraj.

4 — Brod »Sv. Ante« isplovio za englesku misiju[3] u Sućuraj.

Naoružani brod N. B. I[4] je pregledan na Visu i ustanovljeni su sljedeći kvarovi: svinut je propeler, izjedena bukula, pumpa za isisavanje vode iz santine ne vuče, regulator neispravan, brod je rasterećen i pušta vodu, te je potrebno da se brod izvuče na obalu. Potrebno je i eventualno čišćenje motora.

S. ***F. — S. N.***

| Politkomesar | Načelnik štaba | Komandant |
|---|---|---|
| *Radelić,*[5] v. r. | ***Jan. Tomšič,***[6] v. r. | ***Srzić,***[7] v. r. |

**3 Odnosi se na predstavnike britanskih pomorskih snaga.**

**4 Ovaj brod je zarobljen prilikom napada Nijemaca na otok Korčulu (vidi Arhiv V.l.I. arhiva NOB, reg. br. 26/1-4, k. 2024.).**

**5 Branko**

**6 Janez**

**7 Nikola**

BROJ 30

## IZVOD IZ NAREDBE BR. 3 ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 3. SIJEČNJA 1944. O ORGANIZACIJI OTSJEKA PRI ŠTABU KORPUSA I NUMERIRANJU BRIGADA PO DIVIZIJAMA[1]

N A R E D B A br. 3

Štaba VIII. Korpusa Narodno-Oslobodilačke Vojske Jugoslavije

od 13. I. 1944. g.

I. ORGANIZACIJA OTSJEKA PRI ŠTABU KORPUSA

Radi što lakšeg i bržeg odvijanja posla izvršena je organizacija kako slijedi:

I.

Pri Štabu Korpusa osnovan PRVI i DRUGI ODJEL. PRVI ODJEL obuhvaća Operativni Otsjek, Obavještajni Otsjek, Personalni Otsjek i Sekciju za vezu.

DRUGI ODJEL obuhvaća Intendanturu, Otsjek za vojne vlasti u pozadini, Vojno-sudski Otsjek, Tehnički Otsjek i Sanitetski Otsjek.

II.

Sa PRVIM ODJELOM rukovodi I. pomoćnik načelnika, a sa DRUGIM ODJELOM II. pomoćnik načelnika. Sa pojedinim Otsjecima rukovode šefovi Otsjeka.

II. FORMIRANJE SEKCIJE ZA VOJNO-POZADINSKE VLASTI PRI ŠTABU SJEV. DALM. GRUPE ODREDA

Radi lakšeg rukovođenja sa Vojno-pozadinskim ustanovama Štab Sjeverno-dalmatinske Grupe odreda formiraće Sekciju za Vojno-pozadinske vlasti pri svom Štabu.[2] Ova Sekcija rukovodiće neposredno sa Zadarskim, Šibenskim, Kninskim i Sjeverno-otočkim područjem, u saglasnosti sa Štabom Grupe. Štab Grupe pristupiće odmah for-

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6-1/1, k. 517.

miranju ove Sekcije. Navedena područja slaće izvještaje toj Sekciji, a Sekcija će Vojno-pozadinskom Otsjeku pri ovome Štabu.

III. NUMERISANJE BRIGADA PO DIVIZIJAMA

Označavanje brigada sa brojem za cijelu teritoriju Dalmacije, stavlja se van snage. Štabovi divizija označiće svoje brigade sa I., II. i III. brigada dotične divizije,[3] o čemu će izvjestiti ovaj Štab.

[...]

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar
***Kukoč Ivo,*** s. r.

Komandant, p. pukovnik
***Četković Vlado,*** s. r.

Dostavljeno na znanje:

Glavnom Štabu NOV i PO Hrvatske

Dostavljeno na postupak:

Štabu IX, XIX, XX. i XXVI. divizije
Štabu Mornarice NOV Jugoslavije
Štabu Sjeverno-dalm., Srednje-dalm. i Južno-dalm. Grupe Odreda
Štabu Grahovsko-peuljskog, Glamočkog, Livanjskog i Duvanjskog P. Odreda.

(M. P.)

Da je prepis vjeran
originalu, potvrđuje
Načelnik Štaba, p. pukovnik
M.[4] ***Kuprešanin,*** v. r.

**3 Brigade su u okviru svake divizije nosile brojne nazive 1, 2 i 3. sve do 12. srpnja 1944. godine.**

**4 Milan**

BROJ 31

## IZVJEŠTAJ MILOŠA ŽANKA IZ BARIJA OD 13. SIJEČNJA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O STANJU USTANOVA NOVJ I ZBJEGA U ITALIJI[1]

Dragi drugovi,

Nalazim se još u Italiji. Iskrsavaju razna pitanja i poteškoće i zbog toga nisam još mogao da otputujem. Ja ću nastojati da koliko mogu još kroz par dana pomognem sređivanju raznih poslova. Međutim, s obzirom na razgranatost naših ustanova i raznovrsnost poslova osjeća se neophodna potreba jedinstvenog rukovodstva.

U Italiji sada imamo:

a) Delegaciju N. O. V. Bari sa Makiedom[2] i Mirkom[3] na čelu i nekoliko drugova i drugarica zaposlenih oko tehničkih poslova (kancelarijske 3—4 vile, straža, šoferi).

b) Baza Monopoli — koja se bavi svim poslovima primanja, ukrcavanja, smještaja i transportovanja robe. U bazi se nalazi 38 brodova, koji saobraćaju sa domovinom i lukama u Italiji. U Bazi se nalazi radna četa i straža, kao i nešto upravnog kancelarijskog osoblja. Ukupno sa momčadi sa brodova ima oko 530 ljudi. Na čelu baze nalazi se Štab sa 4 druga i komandantom Odrljin,[4] z. kom. Jukas,[5] pol. kom. Luka Dančević, z. polkom. Rakulić[6] »Brod«.

c) Bolnice u Grumu, Modugnu, Tarantu i nešto po raznim mjestima razbacano. Poslovima bolnice, sada rukovodi Sanitetska misija V. Š.[7] (dr. Mešterović,[8] dr. Nikolić,[9] Vujović).[10] Oni su sada na najboljem putu da bolnice centraliziraju, srede i uvedu našu samoupravu.

d) Vazduhoplovna baza sa 150 ljudi i taj broj neprestano raste. Drug Miloje[11] sa pol. kom. Vasiljevićem rukovodi sa tom bazom odnosno vodi o njoj brigu. Međutim, još zapinje na smještaju i raznim drugim tehničkim pitanjima.

e) Logor u Gravini za vojsku. Tu se prikupljaju svi oni koji su sposobni za vojsku i od kojih će biti formirane vojne jedinice. Sada ih ima

**1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/157.**

2 Sergije

**3 Sardelić**

**4 Jakov**

**5 Anton**

**6 Ivan**

**7 Vrhovnog štaba NOV i POJ**

**8 Đuro**

**9 Dušan**

**10 Mitar**

**11 Milojević**

oko 847. Sve što nije za vojsku šalje se u druge jedinice odnosno logore za izbjeglice ili na posao gdje su nam potrebni. I tu preuzima rukovodstvo drug Miloje.

f) Zbjeg smješten u Tuturano (Brindizi), Santa Maria (Taranto), Santa Cesarea (Otranto) i prolazno u Carbonari (Bari).

g) Dosta naših ljudi koji žive samostalno razbacani po Italiji ili po logorima iz kojih ih se sad prikuplja.

Kao što vidite niz ustanova i raznovrsnih poslova sa tom teškoćom da je sve to razbacano po čitavoj Južnoj Italiji.

Prije nego li pređem na ocjenu svega toga iznijeti ću vam situaciju sa zbjegom, zbog čega sam najviše i došao.

Kao što i sami znadete zbjeg kroz posljednje vrijeme ovamo stiže skoro svakog dana ili svakog drugog dana.

Zbjeg, u pravilu, dolazi iz Visa u Bari. U Bari-u smo organizovali prihvatanje u jednoj velikoj trgovačkoj kući. Tu ih se nahrani, odmore se i prosleđuju za Tuturano (Brindizi) sa željeznicom daleko oko 120 km. U Tuturanu ih prihvata Centralni odbor zbjega i odatle raspoređuje u Santa Maria, Santa Cesarea. Sve ovo smještanje i transportovanje od domovine do logora i u logore funkcionira dobro. Kao što sam vam napisao naši odbori imaju samoupravu u zbjegovima. I sa te strane uglavnom funkcionira, i ako ima nedostataka.

Ističem da uglavnom sve funkcionira i izbjeglice nekako prolaze prilično dobro. I u pogledu toga nema naročitih problema. Međutim, danas iskače problem definitivnog smještaja zbjega. Nakon prvih 5—6 hiljada novi priliv izbjeglica dovodi do natrpavanja logora i time do otežavanja položaja. Engelske vlasti nam kažu da nemaju novih logora, već da će trebati prebaciti u Egipat. I drug Vlatko[12] i Miloje, koji poznaju prilike kažu da stvarno je nemoguće smjestiti u Italiji. I oni muku muče sa smještajem vazduhoplovne baze sa 200 ljudi, kao i osnivanjem naših vojnih logora. Svi avijatičari, tenkisti itd. spavaju u Bariu razbacani po 20—30 u jednoj sobi. Tako da jedino rješenje trajnije rješenje problema zbjega i njegovog smještaja ostaje Afrika. Ja sam u početku insistirao da se ostane u Italiji, kao što sam se s vama sporazumio. Međutim, drugovi Vlatko i Miloje su kazali da nema smisla na tome ustrajati, jer nam nije korisno. S jedne strane to njihovo mišljenje, s druge strane prenatrpanost koja je dolaskom novog zbjega sve veća dovelo je do toga da sam i ja odustao od upornog traženja da se ostane pod ovakovim uslovima u Italiji. Istodobno mi je drug Vlatko kazao da je sa vama, a posebno sa drugom Ćećom,[13] razgovarao o tome i da ste se složili da se ide u Afriku.

Obzirom na to da je sve što se tiče zbjega i njegovog primanja i smještaja u Italiji uglavnom rješeno i da se u ovakvim uslovima uslijed povećavanja broja izbjeglica stvara prenatrpanost i ne može računati na definitivno dobro smještanje u Italiji, ja sam nakon razgovora sa Vlatkom otišao da se razgovaram sa Englezima radi odlaska u Afriku.[14]

**12 Velebit**
**13 Svetislav Stetanović-Cećo**
**14 Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, 11, 15, 26 i 42.**

12-1 razgovarao sam sa lordom Hardcour-om i pukovnikom Dikensom (onaj iz misije pri Štabu IV. op. zone). Dikens se vratio iz Egipta gdje je razgovarao i o tom pitanju. Engleska Komanda u Egiptu složila se je da se 10.000 ljudi prebaci u Afriku. Bili bi smješteni oko kanala Sueza gdje je šumoviti i najpovoljniji kraj odnosno tamo najzdraviji.

Kad bi bili prebačeni nisu mogli dati tačan i konkretan odgovor, ali izgleda da bi tek prva partija otišla 20-1 i do konca januara moglo biti završeno prebacivanje. Konkretiziranje odnosno definitivno utvrđivanje svih pitanja u vezi transporta teško je iz razloga — kako kažu Englezi — to zavisi od mnogih faktora (prevoz trupa uzrokuje oskudjevanje brodova, zatim treba brodovima zbjega zračna i pomorska pratnja itd.). Dikens nam je stavio do znanja da će iz Egipta doći 2 engleska oficira koji sačinjavaju komisiju za transport zbjega u Afriku i da ćemo sa njim sve konkretizirati. Sa njima se nadam sastati danas-sutra. Obzirom na odlazak zbjega u Afriku postavlja se pitanje da netko od naših pođe u Afriku da pregleda i pripremi teren. Obzirom na to da — ukoliko se u tome složimo sa Englezima — odlazak bi mogao biti tek do 4—5 dana, a kako mi kaže Vlatko tamo bi se moralo ostati dvadesetak dana ja sam mišljenja da ja ne bih mogao da to učinim, nego da tamo uz popratno pismo Vlatka i dokumentima engleske komisije krene netko iz Cent, odbora zbjega. Javite što mislite.

Ukratko: poslovi oko zbjega odvijaju se normalno, a sada je na redu slanje u Afriku i tim u vezi imam danas sastanak sa Dikensom, Vlatkom i dvoje oficira koji sačinjavaju britansku komisiju za Afriku.

Nakon toga namjeravam da održim sastanak sa našim rukovodiocima u zbjegu da im dadem definitivne upute za Afriku i istodobno vezu za Vladimira Dedijera u Kairu.

Održao sam sastanak sa partijskim rukovodiocima iz svih ustanova. Osnovne konstatacije u pogledu rada Partije jesu:

Ima Partijaca, ali nema Partije, jer nema part, organizacije. Uslijed toga partijci prestaju živiti partijskim životom i popuštaju u disciplini i aktivnosti. S druge strane bez part. org. nema govora o jačanju Partije primanjem kandidata, jer nema tko da ih provjerava i prima.

Veliki broj tuđih Partiji i nar. osi. borbi stranih pa čak i neprijateljskih elemenata. Unašanje linije n. o. b. u te mase, unošenje discipline zapinje zbog nepostojanja part, organizacije. Kvalitet part. org. treba da bude visok zbog malog broja partijaca. Nepovezanost i pomanjkanje ispomaganja ne samo partijaca već svih ustanova bez razlike i s tim u vezi izvjesna konfuzija, dezorganizacija, lutanje u radu itd.

Pomanjkanje part, rukovodstva koje bi vodilo računa o radu i životu Partije da bi Partija bila organizator i rukovodioc, što danas ovdje ni izdaleka nije.

Sve ovo sam iznio na sastanku sa drugovima koji su bili prisutni (a koji su to javiti ću vam kad dođem). Drugovi su se s ovim složili i sami istakli potrebu stvaranja part, rukovodstva koje bi vodilo o svemu tome računa i povezalo sve partijce i part, organizacije, a preko toga utrlo put za koordinaciju i ispomaganje svih ustanova u Italiji. Ja ću održati uži sastanak sa drugovima, koji po mom mišljenju dolaze u obzir

za part, povjereništvo. Kad se vratim saopćiti ću vam i tek tada, jer ih sve dobro ne poznam. Kad s vama prodiskutujem tu stvar, javiti ćemo ovdje drugovima, te će na taj način oni s kojima tu stvar pretresem znati to nakon odluke Obi. kom. i provesti u život.

U partijskom radu teškoća će biti sa Afrikom, gdje odlazi zbjeg. Mislim da će biti najbolje da se formira Komitet zbjega u Africi, koji će biti u vezi i podvrgnut povjereništvu za Italiju.

Inače osjeća se daleko veća susretljivost Saveznika nego prije. Ali to ne znači da nema poteškoća.

Pošto idem na sastanak sa Komisijom za Afriku, prestajem sa izvještajem i poslati ću vam novi kroz par dana.

Što je od vas? Ne primam od vas nikakovih vijesti ni dopisa. Ne znam da li ste primili moje izvještaje. Poslao sam ih dosad 4. Inače ima dosta teškoća tehničke, više nego li političke prirode. I ako još ima »sitnog rezanja«.

Vickovi i Markovi su dobro.[45] Šaljem vam njihova pisma.

***S. F. — S. N.***

13.-I 1944.

Puno vas pozdravlja

Miloš[16], v. r.

BROJ 32

## NAREĐENJE ŠTABA JEDANAESTE DALMATINSKE BRIGADE OD 13. SIJEČNJA 1944. PODREDENIM JEDINICAMA DA SPRIJEČE DALJNJE ISKRCAVANJE NEPRIJATELJA NA OTOK BRAC[1]

STAB
**xi** DALMATINSKE N. O. BRIGADE
13. I. 1944.
str. pov. br. 73/44.

ŠTABU I, III, IV, V i VI BATALJONA

**P o l o ž a j**

Neprijateljske snage nepoznate jačine uspjele su se iskrcati na otok Brač, na nekoliko mjesta, i to: u Pučišću, u valu Konopljikovu i Povlju i prodirale su u toku današnjeg dana do Selca i Sumartina i Pražnice.[2] U vezi toga

**15 Vidi dok. br. 3, napomenu 9 1 10.**

**16 Zanko**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/2, k, 1101.**

**2 O njemačkoj operaciji »Morgenwind« radi zaposjedanja otoka Brača vidi dok. br. 41, 43, 60, 311, 313, 316 i 354.**

N A R E Đ U J E M O

1. — Baterija na Sućurju preduzeti će patrolno izviđanje od Sućurja do Poljica. Zadatak njihov bi bio osujetiti neprijateljsko iskrcavanje, pripucati na neprijatelja i povući se u sastav VI. bataljona.

2. — VI. bataljon povući će svoju četu koja je do sada kontrolisala od Sućurja do Poljica i Pitve. Zadatak bataljona je da intervenira u pravcu Jelse (eventualno prema južnoj obali otoka). Bataljon će održavati čvrstu vezu sa I. bataljonom.

3. — V. bataljon ostaje i dalje na svom položaju s tim da obrati najveću pažnju na Rudine (odnosno valu Stinivu i Ključnu) i Vrbovsku. U slučaju neprijateljskog iskrcavanja na sektoru tog bataljona, bataljon će primiti borbu, a u slučaju vrlo jakog iskrcavanja pripucati će i povući se na liniju k. 274 (Purkin Kuk — k. 207 (Sv. Ana). Bataljon neka održava čvrstu vezu patrolama sa četom u Stari Gradu.

4. — I. bataljon će svoju četu iz Dola poslati u Stari Grad da smijeni na položaju četu IV. bataljona.

5. — IV. bataljon povući će četu iz Stari Grada (po izvršenoj smjeni) i s njom pojačati obalu od Pelegrina do Radovčine. Stab bataljona preseliti će se u Veliko Grablje.

6. — III. bataljon ostaje na svojim položajima s tim da drži na Paklenim Otocima jedan vod sa teškim mitraljezom i protutenkovskom puškom kod Marginskog Rta.

7. — Brigadna bolnica poslati će na Vis sve bolesnike koji nisu sposobni za pokret, i preseliti će se u Brusje.

8. — Po ovom naređenju postupiti odmah.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

| Zamj. politkomesara | Načelnik: | Komandant, kapetan: |
|---|---|---|
| Raos,[3] v. r. | | ***Atlagić***,[4] v. r. |

(M. P.)

**3 Ante**
**4 Milan**

BROJ 33

## RATNI IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 13. SIJEČNJA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O ISKRCAVANJU NJEMAČKIH JEDINICA NA ŠOLTU[1]

ŠTAB IV. POM.-OBAL. SEKTORA
Br. službeno
13. januara 1944. g.
u Visu

**Ratni izvještaj.**

ŠTABU MORNARICE

1) Tokom dana u Visu se čulo u više mahova šum aviona.

Između 0300 i 0400 sati nepr. iskrcao se u Maslinici,[2] verovatno iz Velog Drvenika. Za iskrcavanje upotrebljeno: dve motorne peniše i dve torpiljarke. Naša izvidna stanica je primetila iskrcanje po pucanju mitraljeza i bacača, kao i po paljenju sign, raketa. Suhozemne jedinice (naše)[3] bile su koncentrisane u Gornjem Selu, te na obavest izvidnice posiate su patrole u tom pravcu. Oko 7 sati opažene su grupe civila iz Grohota prema Gornjem Selu, praćene po našoj patroli. Po izjavi ovih civila, oni su bili upućeni od Nemaca napred za čišćenje barikada. Po povratku patrola naše jedinice su izveštene da Nemci u koloni kreću prema Donjem Selu. Oko 1100 sati neprijatelj je primećen kako se kreće iz Senjske prema Gornjem Selu, tom prilikom naši borci su prvi put otvorili vatru na Nemce, koji su također odgovorili, mitraljeska paljba trajala je oko jednog sata, zatim prestala. Oko 1500 neprijatelj je primećen kako se sa zapadne strane spušta prema Stomorskoj i Veloj Straži, našto su naši ponovo otvorili vatru uz povlačenje prema Livki. Povlačenje se vršilo uredno pod zaštitom naših otstupnica. Neprijatelj nije navaljivao, tako da se ukrcavanje na spremljene brodove moglo vršiti u potpunom redu i napuštanje otoka Šolte sa strane naših snaga izvršeno je u 1800 sati. Evakuisano je 45 boraca, kompletna Izvidna stanica Vela Straža i 18 drugova Šoltanske flotile, ukupno sa 5 brodova, od tih 3 naoružana i 2 nenaoružana.

Izvidna stanica Vela Straža, a po naređenju zam. komandanta bataljona, člana Operativnog štaba odbrane otoka, ispalila je ugovoreni signal da se neprijatelj iskrcao na otok, oko 0800 sati. Oko 1730 lično komandant dao je ugovoreni znak da se otok napušta.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 10/1-7, k. 203(5.**

**2 O njemačkoj operaciji »Morgenwind II« radi zaposjedanja otoka Šolte vidi dok. br. 60, 311, 313, 316, 319, 325, 354 i 445.**

**3 Odnosi se na dijelove Bračko-Soltanskog NOP odreda.**

Za napomenuti je da sa Giova su gađani naši položaji haubicama između 1100 i 1400 sati.

Evakuacija Šolte je izvršena u celosti bez ikakvih gubitaka u ljudstvu i materijalu, dok je sa neprijateljske strane ustanovljeno da je bilo 7 poginulih.

Komandant[4] Šoltanske flotile rukovodio sa brodovljem prilikom evakuacije i tokom noći sve je stiglo u Vis.

2) NB8 i NB10 isplovili iz Visa u pratnji konvoja za severni Jadran. Na povratku — u Visu NB6, NB1 i NB2. NB7 u severnom Jadranu, podataka nemamo. »Jadran«[5] havarisao u III. sektoru, delovi motora poslati u Vis na popravak. NB9 u Hvaru.

Viška flotila vršila noćno patroliranje sa PČ10 u sektoru Host—Barjaci i Host—Ravnik. Po izjavi komandanta Viške flotile,[6] ista potpada i u operativnom pogledu pod ovaj Sektor, kako Sektor o tome nije obavešten, molimo topogledna naređenja.

Šoltanska flotila u celosti se nalazi u Visu, sastoji se od 3 broda, od kojih »Zora«, najveći i najbolji, mora na hitan popravak, molimo za naređenje kako i u koji sastav će ova Flotila spadati.

3) U toku noći isplovili iz Visa za Bari 2 broda, za III. Sektor 4 broda, za II. Sektor 2 broda, za Hvar 1 brod. Uplovili u Vis iz Barija 3 broda, iz Šolte 2 broda, iz Komiže 1 brod, a iz Bola 1 brod koji je prosledio za Komižu. Prednji brodovi su svi naoružani i vršili su prevoz robe i putnika.

Tokom dana završen je popravak na 10 brodova koji su usposobljeni za plovidbu. Na popravku se nalaze još 10 brodova. Nastavljaju se radovi na izgradnji skloništa od napadaja iz vazduha kod Centr. meh. radionice, kao i usposobljavanje brodogradilišta. Podeljen je sanitetski materijal meh. radionici.

Kompletna posada Izvidne stanice Vela Straža iz Šolte koja je stigla u Vis sa signalnim sredstvima predviđena je kao Izvidna stanica na Biševu, te bi imala optičku vezu sa Izvidnom stanicom Hum. Moli se nadležno odobrenje.

5) Bez sadržaja.

S. F. — ***S. N.***

Operativni oficir:
***DavJ Orebić,*** v. r.

**4 Petar Vidan**

**5 Kad je nastupio kvar, brod je sklonjen u luku Sali, a teški mitraljez 22 mm skinut je sa njega i postavljen na brod NB »Streljko«.**

**6 Viktor Kobal**

**7 Davor**

BROJ 34

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA JUŽNU DALMACIJU OD 13. SIJEČNJA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI U OKRUGU, ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE, SKOJ-a, AFŽ-a I NO ODBORA[1]

Drugarskom

Oblasnom Komitetu KPH za Dalmaciju

P o l o ž a j

Dragi drugovi!

Primio sam pismo od drugova Čeće[2] i Vicka,[3] u kojem mi pored ostalog traže da im pošaljem organizaciono-politički izvještaj sa ovog Okruga. Također sam primio 50.000 kuna, koje nam je poslao drug Vicko.

Od kako sam stigao na Biokovo održao sam sastanak sa Okružnim Komitetom, na kojem su prisustvovali i novi kooptirani članovi, sa Kotarskim Komitetom za Metković, te sa Kotarskim Komiteom za Makarsku, na kojem su prisustvovala trojica članova, dok su ostali bili otsutni. Održali smo širi sastanak sa štabovima odreda i Štabom Grupe Odreda,[4] na kojem sam prisustvovao ja i drug Gabro.[5]

Prema dobivenim izvještajima na ovim sastancima, političko stanje u ovom Okružju je slijedeće:

KOTAR METKOVIĆ: U posljednje vrijeme se osjeća sve jača orjentacija masa prema Narodno-oslobodilačkom Pokretu. Jaka zastrašenost koja je vladala kod masa, postepeno iščezava. Ovaj proces vrši se pod utjecajem događaja koji se odigravaju u svijetu i našoj zemlji: velike pobjede Crvene Armije, Moskovska i Teheranska konferencija te odluke donešene na njima, drugo zasjedanje AVNOJ-a, formiranje Nacionalnog komiteta Narodnog Oslobođenja Jugoslavije i druge odluke donešene na zasjedanju AVNOJ-a. Ova preorjentacija ne ispoljava se u nekoj jačoj političkoj aktivnosti masa, već se u glavnome ograničava na simpatije, ali postoje objektivni uslovi da se mase upornim i svestranim radom više aktiviziraju. Da su mase Metkovskog kotara do danas pasivne razlog je, prvo, što Neretva nikad nije bila vojnički osvojena, a drugo, što se je radilo uvijek pod dosta teškim ilegalnim uslovima, a pored toga bilo je mnogih nepravilnosti u radu. Pravljena su još ranije izvjesna kretanja

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V.I.I., mikroteka CK SKH, film 44/7766—770.

2 Svetislav Stefanović-Cećo, instruktor CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

3 Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

4 Stab Grupe južnodalmatinskih NOP odreda.

5 i 7 Vice Srzić-Gabro

u lijevo, te učestale nepravilne ekonomske akcije od strane Neretvanskog Partizanskog Odreda, koje su politički postigle negativne rezultate, i treće, reakcioneri iz redova HSS-a, Bjelovučić i ostali, koji su ranije otvoreno radili protiv N. O. Pokreta, u današnjoj novo nastaloj situaciji njihov razorni rad se i dalje vrši, samo u novom obliku. Oni nastoje raznim krilaticama da narod i dalje zadrže u pasivnom stanju, kao na primer parolama: da treba sačuvati što više života, da ne treba uludo ginuti, jer da će i onako velike sile odlučivati. Pravoslavni živalj u Metkovskom kotaru uglavnom stoji pod utjecajem četnika, i ako pokušaji četničkih glavešina da ih mobiliziraju, ne uspjevaju. Njihove simpatije su na strani Draže i kralja. Četnici bacaju parolu, da se oni bore protiv okupatora i ustaša.

KOTAR MAKARSKA: Poslije masovne evakuacije koja je izvršena u Makarskom kotaru, političko stanje je slijedeće:

Neprijatelj je usredotočio svoj teror na Makarski kotar znajući da se je tu zadržavala naša vojska, kao i da su te mase bile do kraja vezane uz N. O. Pokret i našu Vojsku. Po svom dolasku izvisio je kroz sva sela plakate, u kojima je prijetio, da će za jednog ranjenog Nijemca streljati 25 rodoljuba, a za jednog mrtvog 50. Ove svoje prijetnje počeo je sprovoditi u djelo. Pristupio je ubijanju u selu Šipku, gdje je po kućama spalio i strijeljao preko stotinu žena, staraca i djece. U selu Baćine ubili su dva člana Partije, ujedno i odbornika, kao i dva druga iz Tehnike O. K. objesio i to jednog u samom Vrgorcu, gdje je visio tri dana, a drugoga r.a cesti kod Dragljana. Sve ovo imalo je za rezultat jaku zastrašenost kod naroda.

Evakuacijom naroda likvidirane su mnoge organizacije, kako partijske tako i vanpartijske. Onim pak drugovima koji su ovdje ostali, bilo je otežano održavati kontakt sa narodom, jer je neprijatelj uspostavio garnizone u svakom selu, što je sve dovelo do političke neaktivnosti. Ali i pored toga narod je uglavnome naklonjen i odan N. O. Pokretu. Ima slučajeva gdje je narod bio pasivan prema našem Pokretu i za vrijeme kada je bio oslobođen teritorij, a danas govore, kad će opet doći partizani jer su ogorčeni na Nijemce, koji im pljačkaju sve do čega dođu.

Ima pojava špijunaže, preko koje se Nijemci koriste. I ova okolnost otežava rad.

KOTAR IMOTSKI: U ovom kotaru posljednji događaji imali su dubokog odraza na političkom preorjentisanju kod masa, što se naročito ispoljava u masovnom dezertiranju iz ustaške i domobranske vojske. Po imotskim selima i šumama krije se na stotine dezertera. Neprijatelj je pokušao izvršiti mobilizaciju, u kojoj je uspio tek 20%. Kod masa je razbijena vjera u pobjedu Njemačke. Još uvijek ima dio naroda, koji je krvlju vezan za ustaše, tako da se i danas orjentiše prema njima, iako demoralisan. Uslijed jačih neprijateljskih garnizona koji se tamo nalaze i komunikacija kojima oni krstare, teško je iskoristiti u punoj mjeri ove objektivne mogućnosti. U vezi sa ovakvom situacijom, na sastanku sa Okružnim Komitetom, težište našeg rada usmjerili smo prema imotskom kotaru,

na koji smo poslali dva člana iz O. K., druga Luku, člana Oblasnog O. USAOH-a, jednog druga iz O. K. SKOJ-a i jednu drugaricu ispred AFZ-a. Na tom sektoru neposredno u blizini samog Imotskog, upućena je jedna desetina Imotskog Partizanskog odreda, koja pored vršenja akcija ima za zadatak da prikuplja dezertere u našu vojsku, i tako preraste u višu vojničku jedinicu.

Nazad nekoliko dana naši politički radnici uhvatili su vezu sa 120 organizovanih Rusa (crvenoarmejaca),[0] koji su se nalazili u Vinjanima, kod Imotskog. Ovi su pokušali da pređu na našu stranu, ali nekonspiracijom samih Rusa Nijemci su doznali za njihove namjere i osujetili im prelaz. Trojica od njih uspjela su ipak preći. Dvojica se sada nalaze kod nas, a jedan je, i to doktor (liječnik) ostao sa našim drugovima da i dalje podržava kontakt i omogući bijeg ostalih. Ova dvojica, koji se nalaze kod nas dobri su, i kažu da su članovi Partije. Oni su nas upoznali među ostalim, da se nalazi još 400 Rusa spremnih za bijeg, organizovano, negdje oko Čapljine. Okružni Komitet pisao je Okružnom Partijskom Povjereništvu za Ljubuški, da sa ovima stupe u vezu.

EFEKAT SAVEZNIČKOG BOMBARDOVANJA: Bombardovanje Metkovića, Ploča, Makarske, Podgore od strane Saveznika, imalo je dobrih rezultata vojničkih i političkih. U Metkoviću uništeno je samo u jednom bombardovanju sedam njemačkih brodova (trabakula), uništena carinarnica i sva slagališta municije, i poginulo 400—500 vojnika i civila, među kojima je veći broj bio talijanskih zarobljenika (komoraša). Za vrijeme bombardovanja među neprijateljem je nastala panika, bezglavo je bježao ostavljajući oružje i ostalu spremu. Ova bombardovanja, naročito u selima imaju dobrog političkog učinka, jer narod vidi s jedne strane slabost neprijatelja, a s druge strane vidi na djelu pomoć Saveznika, i živi u uvjerenju da je savez između partizana i Saveznika čvrst. Imotski, koji je centar njemačkih snaga na čitavom ovom sektoru, koji je stalno prepun njemačke vojske i magazina, još nije bombardovan. Narod imotske krajine željno očekuje i traži da se Imotski bombarduje.

## I. ORGANIZACIONO STANJE

Organizaciono stanje u Okružju je slijedeće:

OKRUŽNI KOMITET sastavljen je od 6 članova. Socijalni sastav: sekretar radnik, drugi član radnik, treći član seljak, četvrti član činovnik, peti član intelektualac, a česti član — drugarica domaćica. Komitet i ako je sastavljen od mlađih drugova, ima uslova da se razvije u jedno dobro partijsko rukovodstvo. Drug Gabro,[7] i ako mlad, posjeduje iskustvo, ima samoinicijative i snalažljivosti u radu. Kod njega je partijnost na visokom stupnju. Drug Čiro posjeduje priličnu teoretsku sposobnost, ali se ona ne ispoljava u praktičnom radu. Prilično je nepokretan i nema do-

**6 Odnosi se na ruske zarobljenike uključene u njemačke borbene jedinice.**

voljno samoinicijative. Drug Dumandžić,[8] i ako oskudjeva sa iskustvom, samoinicijativan je, odan, snalažljiv i ima uslova da se razvije u dobrog partijskog rukovodioca, tako da je pored druga Gabre najbolji član Komiteta. Drug Srećko[9] je prilično samoinicijativan, odan, intelektualac je, u više slučajeva stvari površno gleda i postavlja. Postoje mogućnosti, da se ove negativne strane otklone, jer pokazuje za to volju, a i drugovi iz Q. K. uz moju pomoć, pomoći ćemo mu. Drug Vlado,[10] sekretar O. K. SKOJ-a, dosta je mlad i ima uslova da se dobro razvije. Drugarica Krasna,[11] kao šesti član O. K., posjeduje dosta ženskih mana. Drugovi su joj na to ukazali i ona pokušava da ih savlada. Ne uživa autoritet kod nižih foruma, a i sam O. K. nije joj dao dovoljno pomoći. Njen daljnji opstanak u O. K. u pitanju je.

KOTARSKI KOMITET METKOVIĆ. Osustvom druga Srećka on je dosta oslabljen. U ovom Komitetu nalaze se dva druga sa Makarskog kotara, jer na Metkovskom kotaru nema odgovarajućih kadrova. Ovaj komitet sastavljen je od 6 članova. Njegov socijalni sastav je: 3 radnika, 2 seljaka, 1 intelektualac. I ako u Komitetu ima odanih drugova, on kao cjelina nije na visini, jer su drugovi mladi i neiskusni, a kod nekih se osjećaju i tragovi oportunizma. U Kotaru Metković postoje tri općinska Komiteta i to: Opuzen, Metković, Plina, svaki sa 3 člana. Svi ovi Komiteti su nedavno formirani, nemaju dovoljno rutine i partijskog iskustva. Dosta su labavi i kao takvi ne udubljuju se u sve probleme koji se pred njih postavljaju.

Partijskih jedinica u ovom kotaru ima: 8 seoskih partijskih jedinica, jedna pri Kotarskom NOO, jedna pri Komandi mjesta, sa ukupno 61 član, od kojih je 7 drugarica. Svi ovi članovi su mladi partijci, jer je Partija u ovom kotaru vrlo mlada. Njihov teoretsko-politički nivo je nizak. Ne posjeduju potrebito iskustvo, niti se osjećaju u selima kao rukovodioci borbe i života masa u selima. Bilo je sektašenja po pitanju primanja novih članova u Partiju, a naročito prema drugaricama. Kandidata ima 23. Rad s njima je loš. Simpatizera ima 210. I rad sa njima je također loš.

KOTARSKI KOMITET MAKARSKA: Poslije evakuacije i odlaska druga Dumandžića iz Komiteta, ovaj se je Komitet osjetio nesposoban za rukovodstvo. Pristupilo se njegovom popunjenju i učvršćenju i ima izgleda, da će se uz jaću pomoć O. K. uspjeti stvoriti dobro partijsko rukovodstvo. Ovaj Komitet je popunjen sa novim mladim drugovima i sada broji šest članova. Socijalni sastav je slijedeći: 1 radnik i 5 seljaka. Stariji drugovi u ovom Komitetu: Đorđe,[12] Mijo[13] i Smjeli[14] teško se saživljavaju sa zadacima, koji se u današnjim uslovima postavljaju pred njih. Prilično se slabo snalaze i spori su u radu. Bez samoinicijative su.

**8 Ante**
**9 Ivo Marinković-Srećko**
**10 Vlado Despot**
**11 Krasna Nola**
**12 Josip Martinović-Đorđe**
**13 Mijo Bogunović**
**14 Jure Marinković-Smjeli**

Poslije ofanzive na Biokovo, partijske organizacije su se dezorganizovale, a u mnogim mjestima i potpuno likvidirale. Općinski Komitet za Makarsku i Gradac nije uopće postojao. Pristupilo se njihovom formiranju.

Općinski Komitet Vrgorac ima 5 članova. Ovaj Komitet zadovoljava. U općini Vrgorac ima 12 jedinica sa 55 članova. Sa Komitetom Partije i SKOJ-a ima 64 partijaca. U općini Makarska postoje 3 partijske ćelije sa tri uporišta i dva člana Partije u Općinskom NOO, sa ukupno 18 članova Partije. U općini Gradac postoje 2 partijske ćelije i 4 uporišta, sa ukupno 21 član Partije.

Ćelija pri Kotarskom NOO broji 6 članova. Jedna drugarica u Kotarskom Odboru AFŽ-a i 2 u Kotarskom K. SKOJ-a. Ukupno u Kotaru 119 partijaca, od toga 25 drugarica.

Partijnost i čvrstina organizacija slična je kao na metkovskom kotaru.

Broj kandidata i simpatizera do sada je poznat samo u općini Vrgorac: 13 kandidata i 221 simpatizer.

KOTARSKI KOMITET IMOTSKI: sastavljen je od 6 članova. Na sastanku ovog Komiteta nisam još bio, što ću uraditi u najskorijem vremenu. Iz izvještaja drugova na sastanku O. K, ovaj Komitet je prilično slab i sastavljen od starijih drugova, koji su dosta nepokretni. Ovi drugovi se trude i odani su našoj stvari, ali se ne saživljuju i teško se snalaze u promjenljivim uslovima. U ovom kotaru ima 6 seoskih partijskih jedinica i jedna pri Kotarskom NOO sa ukupno od 28 članova. Detaljnije o stanju upoznat ću se kad otiđem na taj teren.

## SKOJ I USAOH

Okružni komitet SKOJ-a sastavljen je od 4 člana. Socijalni sastav: 1 radnik i 3 seljaka, od toga jedna drugarica. Tri člana su novokooptirana kroz zadnji mjesec dana. Komitet je mlad, nema iskustva, ali ima uslova za razvitak.

Kotarski Komitet SKOJ-a Makarska postoji sa dva člana. Isti će biti u najskorije vrijeme popunjen.

Kotarski Komitet SKOJ-a Metković sastavljen je od 4 člana. Sekretar Komiteta je bio upućen na Kongres, i njegovo odsustvo se osjećalo. Odgađanjem Kongresa on se vraća na teren, gdje će biti zadržan, jer je neophodno potreban, a drugi će se poslati.

Kotarski Komitet SKOJ-a Imotski sastavljen je od 4 člana.

U Metkovskom kotaru postoje dva općinska rukovodstva, a treći je u formiranju. Postoji 11 Skojevskih aktiva sa 126 Skojevaca, od toga 60 drugarica.

U Makarskom kotaru postoje 2 Općinska Komiteta i to za Vrgorac i Gradac. U Makarskoj općini je u formiranju. Postoji 18 aktiva sa 219 Skojevaca, od toga 118 drugarica.

U Imotskom kotaru postoje dva općinska rukovodstva. Ima 8 aktiva i 3 uporišta, sa ukupno 87 Skojevaca, od toga trećina drugarica.

Na Makarskom kotaru uslijed odsustva velikog i najboljeg dijela omladine, organizacija se oslabila, dok se na Metkovskom i Imotskom kotaru učvrstila. S obzirom na raspoloženje omladine, koja je uglavnom antifašistički raspoložena, postoje uslovi za jačanje omladinskog pokreta.

Okružni Odbor USAOH-a ima 4 člana, od toga 2 člana O.K. SKOJ-a.

Postoje Kotarski Odbori u sva tri kotara.

U svim mjestima gdje postoje skojevske organizacije, postoje i organizacije USAOH-a.

U čitavom Okružju obuhvaćeno je oko 70°/o omladine. Rad sa omladinom vrši se preko sastanaka, gdje se proučava materijal koji se posjeduje, čitaju se vijesti i omladina se upoznava sa situacijom u svijetu i zemlji. Omladina aktivno učestvuje u materijalnom pomaganju naše vojske.

## NARODNOOSLOBODILAČKI ODBORI

Okružni NOO ne postoji. Ovdje se nalazi samo jedan član — drug Dumandžić. On praktično ne može ni doći do izražaja i osjetiti se kao rukovodstvo uslijed situacije nastale okupacijom. Radi toga nije se ni pristupilo njegovom formiranju. Treba učvrstiti postojeće Kotarske NOO, koji su dosta loši.

Postoje tri Kotarska Odbora i to:

Kotarski NOO Makarski od 6 članova. Svi su članovi Partije. Kotarski NOO Metković od 5 članova. Svi partijci. Kotarski NOO Imotski od 4 člana, od kojih 2 partijca.

Općinski NOO-i u Makarskom kotaru su razbijeni. Pristupa se njihovom popunjenju. Postoje 24 seoska NOO, 6 uporišta.

U Imotskom kotaru postoje dva općinska odbora. U nekoliko sela postoje NOO-i u cjelini, a u većini sela uporišta.

U Metkovskom kotaru postoje 3 općinska NOO-a. Postoje 32 seoska NOO.

Rad svih ovih odbora ne zadovoljava ni u političkom ni u praktičnom pogledu.

Uslijed teške situacije i loših veza, detaljnije podatke teško je dobiti.

## A. F. 2.

Okružni Odbor AFŽ sastavljen je od 4 člana. Sve partijke. Postoje dva Kotarska Odbora AFŽ i to Metkovski od 4 člana i Imotski od 3 člana. U Makarskom postoji samo jedna drugarica. U najkraćem vremenu ovaj Odbor bit će formiran.

U Makarskom kotaru, izuzev općine Vrgorac, organizacije su razbijene, a mnoge likvidirane. Radi se na njihovom formiranju i učvršćenju. Postoji Općina i Odbor za Vrgorac i u svim selima osim tri, postoje mjesni odbori. Organizacijom je obuhvaćen veliki broj žena. Politički rad je dosta los.

U Metkovskom kotaru postoji jedan općinski Odbor od tri člana. Postoji 12 seoskih odbora. Obuhvaćeno je 750 žena.

Za kotar Imotski izvještaj o stanju i radu organizacija nedostaje.

Sa strane partijskih organizacija ovoj organizaciji pružana je slaba pomoć.

## VOJSKA

Postoje 3 Odreda i to: Makarski Odred. Štab Odreda sastavljen od 3 člana: komandant, zamjenik komandanta i politički komesar, koji vrši ujedno i funkciju partijskog rukovodioca. Boraca ima 28 i 10 u rashodu. Moral, borbenost, disciplina na vrlo niskom stupnju, tako da prijeti opasnost njihovog rasula, i ako je srazmjerno veliki broj partijaca. Uzroci ovakvog stanja je uležanost, pasivnost, loš politički rad, a partijski nikakav.

Imotski Odred. Štab od 2 člana: komandant i komesar. 23 borca. Stanje u ovom Odredu je slično kao i u Makarskom.

Neretvanski Odred: Štab od 2 člana: komandant i zamjenik komandanta. Komesar koji je predviđen sa terena, nalazi se na lijevoj obali Neretve i nije se još uspio prebaciti. Odred broji oko 120 boraca. Svrstan je u četiri čete. Jedna četa je Hercegovačka četa, koja je krenula u pravcu Hercegovine. Ona je sastavljena većinom od Hercegovaca. Krenula je na sektor Ljubuškog sa određenim vojničkim zadacima, pored kojih će vršiti daljnju mobilizaciju i okupljanje dezertera na tom sektoru.

Stanje u ovom Odredu je najbolje. Uzrok je tome, što je ovaj Odred vojnički bio najaktivniji, izvršio niz uspješnih akcija, i što se u njegovoj blizini nalazi Štab Grupe Odreda. Politički i partijski rad nedostaje, jer odred nema političkog ni partijskog rukovodstva.

Na sastanku sa drugovima najozbiljnije smo im ukazali na njihove slabosti i način kako da ih otklone. Pored vojničkih zadataka, postavljeni su pred njih i politički zadaci, a naročito pred partijske rukovodioce. Pred drugove iz Štaba Grupe postavili smo zadatak jačeg davanja konkretne pomoći, naročito Makarskom i Imotskom Odredu.

Sa vojničkog gledišta greška je bila u tome, što se njihovo djelovanje ograničilo isključivo na jedan dio Biokova. Pored ostalih negativnih rezultata bio je i taj, što je neprijatelj mogao lako da odredi mjesto zadržavanja naših snaga i da usmjeri svoje akcije protiv nas. Pred Štab Grupe Odreda smo postavili zadatke, da svoje akcije usmjere više u dubinu prema neprijateljskim komunikacijama, što će pored ostalog unijeti i zabunu među neprijateljskim redovima, i tako su veće mogućnosti izvođenja akcija.

Uslovi pod kojima živimo i radimo su teški. Neprijatelj, koristeći se špijunažom, vrši česte prepade i to noću, tako da smo stalno u očekivanju neprijatelja i pokretu. Naša obavještajna služba nam vrlo malo vrijedi.

Rad vojno-pozadinskih vlasti uslijed ovakvog stanja vrlo je ograničen, radi čega smo rasformirali Komande Mjesta i jedan dio sposobnog

ljudstva otpremili u vojne jedinice. Mjesto ovih stvorili smo punktove, koji će poslužiti za veze, rukovođenje magazinima i slično. Rad ovih ustanova bio je očajan. Nisu se snašli u novo nastalim uslovima. Njihovom krivnjom i nesposobnošću vojska je bila loše opskrbljivana hranom i robom, dok je hrana i roba ležala u magazinima, kojih je nekolicina propalo. Otrag par dana radi loše konspirativnosti neprijatelj je došao i zapalio magazin, koji se nalazi u sred brda, dok vojska, koja se nalazila u njihovoj blizini, išla je pocjepana. Radi ovog i sličnih slučajeva, poduzet ćemo najozbiljniji postupak.

Poslao sam kurira u pravcu Dubrovnika sa zadatkom, da se poveže sa Kotarskim Komitetom Pelješca i M. K. Dubrovnika, kao i sa III. Bataljonom, koji se nalazi na sektoru Hrasno—Zavala. Mišljenja sam da postoji uslova za mobilizaciju u tom kraju. Kad se ovaj kurir vrati, ja imam namjeru krenuti u tom pravcu. Sa III. Bataljonom udesit ću tako, da oni dadu vojničko i političko rukovodstvo i nekoliko boraca, od kojih bi se stvorila jedna manja vojnička formacija, koja bi djelovala na sektoru Stona i Dubrovnika. Pored vojničkih zadataka imala bi i taj zadatak, da okuplja oko sebe novo ljudstvo, jer i u tom kraju ima pojava dezerterstva iz ustaške i domobranske vojske. Dok ne krenem na taj sektor, zadržat ću se na terenu Makarske i Metkovića, a prema mogućnostima otići ću na sektor Imotskoga.

Da bi pod ovakovim uslovima što lakše i bolje upoznali mase sa događajima, pored izdavanja »Biokovskog Vjesnika« pokrenuli smo i izdavanje dnevnih vijesti. Međutim, radio aparat kojeg smo imali, pokvario se uslijed čestog prenašanja i vode, a oskudijevamo sa ciklostil papirom, masti, lakom i matricama. Da bi se ovaj rad mogao nastaviti, potrebno bi blio da nam pošaljete jedan radio sa akumulatorima, ciklostil, ciklostil papira, masti, laka i matrica.

Otrag nekoliko dana održano je Oblasno savjetovanje za Hercegovinu, na kojem je zaključeno da se formira Okružno Povjereništvo (partijsko) za Ljubuški. To Povjereništvo poslalo je dopis O. K. K. P. H. za Makarsku, od kojeg traži neke drugove hercegovce koji se nalaze na njihovom sektoru i pored njih jedan ciklostil, i ostali potrebni materijal za Tehniku. O. Komitet i sam nema tog materijala, pa ako vi imate mogućnosti nabaviti pošaljite nam, a mi ćemo njima dostaviti. Ja i drug Gabro pozvali smo jednog druga iz ovog Povjereništva da se s njim detaljno sporazumimo o svim vojničkim i političkim pitanjima. Ovom Povjereništvu je neophodna pomoć ovog O. Komiteta, a potrebna je i koordinacija rada. Preko njih ću ja uspostaviti vezu sa Oblasnim Komitetom za Hercegovinu.

Pošaljite nam što možete više partijske i ostale literature. Računajte na Ljubuški kotar, kojeg trebamo uglavnom mi opskrbljivati, kao i na potrebe vojske.

Kad budete slali literaturu za O. K. Makarska, pošaljite i jedan primjerak za mene.

Veze sa O. K. Brač—Hvar, kao i O. K. KPH za Južnu Dalmaciju loše funkcionišu. Da bi se one čvrsto i određeno uspostavile, dolazi drug Sreć-

ko na Hvar, da to sve na vrijeme uspostavi. On će vjerojatno doći i do vas i usmeno o svemu razgovarati.

Noga me dobro služi. Vjerujem da ću izdržati. Nastojat ću da iskoristim sve mogućnosti, da moj boravak na ovom sektoru bude što korisniji.

Primite svi skupa mnogo drugarskih pozdrava od

*Crnog*,[15] v. r.

Pozdravljaju vas drugovi iz O. K.

Biokovo 13/1. 44.

BROJ 35

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 14. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O PREBACIVANJU RANJENIKA NA OTOKE[1]

S T A B
XX. DIVIZIJE NOV I POJ
14. januara 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV I POJ

**P o l o ž a j**

U vezi vašeg dopisa o prebacivanju ranjenika na otoke,[2] nastojat ćemo da se isti svakako prebace, obezbjeđujući ih sa našim jedinicama.[3]

Najosjetljiviji prelaz na ovom terenu je Cetinska dolina, radi neprijateljske posade u selu Hrvače.[4] Ostali dio kanala do mora je za sada slobodan, ali ovo stanje kanala se često mijenja. Prema najnovijim podacima od naše VIII. brigade neprijatelj je napustio Rogoznicu—Primošten i povukao je prema Marini, a izgleda da iz Marine isto tako ide prema Trogiru. Za obezbjeđenje ranjenika pri prijelazu same Cetinske doline angažovat će se jedna nepuna brigada, a za daljnje prebacivanje ići će jedan bataljon iste brigade.

Radi čišćenja i likvidacije neprijateljskog manjeg uporišta u selu Gali,[5] prebacili smo našu X. brigadu na prostoriju Gljev—Ruda. Pored

**15 Ivan Mordin-Crni, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9-1/1, k. 517.**

**2 i 3 Vidi dok. br. 10 i 53.**

**4 i 7 O sastavu neprijateljske posade u selu Hrvače i napadu na istu vidi dok. br. 48, 92 i 128.**

**5 Napad na Galu izveden je 17. siječnja 1944. god. Vidi dok. br. 37 i 92.**

ovoga ova brigada treba da izvrši mobilizaciju ljudstva na tome terenu. IX. brigada nalazi se na prostoriji Dabar—Bitelić, a sa jednim bataljonom kontroliše komunikaciju Bili Brig—Han Vaganj—Prolog, koju treba razrušiti i onemogućiti za saobraćaj. VIII. brigada se još nalazi na šibenskom sektoru" sa zadatkom mobilizacije i prikupljanja dezertera iz naših jedinica.

Ukoliko prilike budu povoljnije imamo u vidu likvidaciju neprijateljskog uporišta u selu Hrvače,[7] jer se to pokazalo kao nužno obzirom na naš kanal prema moru® i radi stvaranja povoljne baze za eventualno kasnije čišćenje Cetinske doline i Vrličke krajine.

Topovi koji su bili bunkerisani na Vagnju premješteni su sada na Vrdovo, zaselak Dapići, gdje su sada bunkerisani. Prilikom pretraživanja dijelova topova nije se mogla naći cijev od jednog topa. Municija, nišanska sprava i jedan baterijski durbin nalazi se pri Komandi mjesta Sajković. Artiljerijsko ljudstvo koje smo ranije imali sada je rashodovano po brigadama, a nekolicina je dezertirala. Osim toga ne raspolažemo sa konjima, niti se mogu na obližnjem terenu mobilisati, te radi toga nemamo mogućnosti da ih prebacimo dalje. Artiljerca-vodnika kojega je tražio potpukovnik Kraut[9] ne možemo poslati pošto je isti dezertirao prije izvjesnog vremena.

Da li je u tom štabu odlučeno u pogledu popune naših jedinica iz odreda.

Napomena: Prema nepotvrđenim podacima njemačke snage su se povukle iz Knina, Drniša i Kosova, radi toga sa jačim snagama nudile bi se povoljne mogućnosti za dejstvo ozbiljnijeg zamaha na sektoru srednje Dalmacije. Obzirom na to da ne poznajemo situaciju i stanje na sektorima našeg korpusa i centralne Bosne, važno bi bilo da nas u redovnim dopisima unekoliko upoznate.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkom:
***Zivko R. Živković,*** v. r.

Komandant p. pukovnik:
VeZ.[10] ***M. Kneževi ć,*** v. r.

**6 Vidi dok. br. 53 i 92.**
**8 Vidi dok. br. 28.**
**9 Božidar**
**10 Veliralr**

BROJ 36

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE OD 14. SIJEČNJA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O DEJSTVIMA JEDINICA U VREMENU OD 1. DO 14. SIJEČNJA 1944.[1]

S T A B
X. Dalm. Brigade
14/1. 1944. g.

**Operativni izvještaj**

**STABU XX. DIVIZIJE**

P o l o ž a j

**Redovni petnaestodnevni izvještaj od 1—14 januara 1944. god.**

1 januara — Ova brigada tog dana prebacila se je sa tri bataljona iz Potravlja na ljevu obalu Cetine, dok je jedan bataljon ostavljen u Hrvacama sa zadatkom da štiti (zatvori) pravac Sinj—-Vrlika, i drži mostobran na Panju.

2 januara — Jedinice su prema novome rasporedu zaposjele određene im položaje, **I.** bataljon bio je raspoređen sa dvije čete u Podgradini sa zatvaranjem pravca od Bilog Briga i Bajagića dočim sa trećom četom držao mostobran na Panju. **III.** Bataljon smjestio se je u Zasioku štiteći stime Šegin most i držanje veze sa Dinarskim Odredom Koljane. **IV.** bataljon smestio se je na Vrdovo (Penića staje) sa zadatkom kontrole: Trnovih Poljana, Vagnja, Odžak i Rujane. Oko 10 sati neprijatelj u jačini oko 500 vojnika nadirao je na položaje našeg **II.** bataljona i nakon žešće borbe **II.** bataljon povukao se je u pravcu Satrića, dok je neprijatelj unišao u same Hrvače sa nekoliko gubitaka po njega.[2] Od naše strane nije bilo nikakvih gubitaka.

3 januara — Neprijatelj je oko 10 sati u jačim snagama počeo nadirati iz Hrvača u pravcu Panja, predhodno tukao je sa artiljerijskom i bacačkom vatrom po Panju, radi toga Štab I. bataljona samoinicijativno rokirao je svoje dvije čete sa položaja Podgradina ka Panju a pravac od Bilog Briga i Bajagića ostavio je nezaštićen, radi čega je neprijatelj uspio se probiti neopaženo od Bilog Briga do u zasiok Bulovići, isto tako se je neprijatelj probio od Bajagića do Bulo-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Volnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2-1/3, k. 1032II.

2 i 3 Vidi dok. br. 308.

vića. Stime je doveden Štab Divizije kao i sve ostale jedinice u težak položaj, I. bataljon dobivši tako neprijatelja iza leđa povukao se je u zasiok Vučipolje, a sve ostale jedinice radi nepoznavanja situacije povukle se na Vrdovo.[3]

4 januara — Jedinice ponovo raspoređene na starim položajima: 1. bataljon zasiok Bulovići—Podgradina sa zadatkom kontrole Bili Brig—Bajagići—Panj. II. bataljon Vrdovo sa kontrolom Trnovih Poljana, Vagnja, Odžaka i Rujana. III. bataljon Miljkovići sa zadatkom zatvaranja pravca Koljane most ka Biteliću i Bračev Dolac. IV. bataljon Zasiok—Dabar sa zadatkom kontrole Šeginog mosta. Štab brigade Vrdovo. Usljed jake bure i mećave stanje na položajima bilo je vrlo teško.

5 januara — Bez promena na položajima, usljed jake zime i vetra osiguranja su smenjivana svakog sata.

6 januara — Položaji isti, Štab brigade smestio se u zasiok Bulovići. Neprijatelj nije ništa poduzimao, od naše strane patrolna izviđanja.

7 januara — Smjenjen je naš III. bataljon po Dinarskom Odredu sa položaja Koljane i smešten u Buljane kao brigadna rezerva.

8, 9, 10 i 11 januara — Ostalo stanje položaja nepromenjeno. Stanje i položaji isti kroz to vreme nije bilo nikakvih ofanzivnih pothvata od strane neprijatelja i nas. Neprijatelj se povukao sa Vagnja, Bilog Briga i Trnovih Poljana zapalivši i razrušivši sve barake i bunkere na tim položajima.

12 i 13 januara — Stanje i položaji isti, III. bataljon koji je bio u rezervi poslat je na Bili Brig i Vaganj da transportuje naše topove koji su bili bunkerisani na pomenutim mjestima te da ih bunkeriše na Vrdovu.

14 januara — Posle podne primili novu zapovjest od strane tog Štaba. Ostalo stanje isto.

## ORGANIZACIONI IZVJEŠTAJ

U razdoblju ovog izvještaja napravili smo reorganizaciju našeg komandnog kadra. Izvršili smenjivanje, uzdizanje, kao i premeštanje sa starih dužnosti na nove, po svim jedinicama ove brigade.

## VOJNA IZOBRAZBA

Sve slobodno vrijeme iskorišteno je na samoj izgradnji i pripremi boraca i rukovodioca. Održane su konferencije po bataljonima sa svim vojnim rukovodiocima, na kojim su

im prikazani svi nedostaci kao i date sve direktive i uputstva za dalji rad.

Istovremeno umnožava se materijal sa vojnog oficirskog kursa koji se održava pri Vrhovnom Štabu, temeljita obrada tog materijala sa drugovima borcima i rukovodiocima početi će ovih idućih dana.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Polit-kom.
***Bilobrk***,[4] v. r

Komandant kapetan
***Ivan Vulin,*** v. r.

BROJ 37

## ZAPOVIJEST ŠTABA DESETE BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 14. SIJEČNJA 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA NEPRIJATELJSKO UPORIŠTE U GALI I BUNKERE KOD OBROVCA[1]

S T A B
X. DALM. BRIGADE
Položaj 14. I. 1944.

ŠTABU XX DIVIZIJE

P o l o ž a j

Z a p o v e s t

(sekcija Split 1:100.000)

Neprijateljski garnizon u Gali ima oko 60 vojnika, naoružani sa 1 teškim bacačem, 2 šarca, 1 bredom i 3 puškomitraljeza.

U Obrovcu (prema Mostine) žand. kasarni ima oko 40 nepr. vojnika, a tako isto na izvoru Kusinac nalazi se oko 20 nepr. vojnika i naoružanje nepoznato.

Neprijatelj je izgradio nekoliko suvozidanih bunkera poviše Obrovca, pa redom do poviše zaseoka Brčić.

Tokom ove noći jedinice naše Brigade sa dvije čete Din. odreda napast će neprijateljsko uporište u Gali[2] i bunkere od Obrovca do Brčića.

4 Mate

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2-2/3, k. 1032 II.

2 Vidi dok. br. 45.

N A R E Đ U J E M O

1) I. Bataljon sa jednom četom postaviće zasjedu između Kulića i Kuštrna do same ceste. Ne dozvoliti, da bi ma kakvo pojačanje neprijatelj dobio od Obrovca i ujedno sprečio bježanje neprijatelja od Gale ka Obrovcu. Sa ostale dvije čete likvidiraće bunkere zaključno kota Glušac i glavne ceste Sinj—Livno i slično. Po zauzeću tih bunkera napravit demonstrativni prepad na neprijateljski bunker Kosinac.

II. Bataljon sa dvije čete napast će neprijatelja frontalno sa sjeverne strane i to lijevo i desno od puta Gljev—Gala, stime da likvidiraju bunker na Gromili poviše popove kuće, zatim popovu kuću i odmah produžiti sa napadom na neprijatelja koji se nalazi u Boškovića kućama. 3. četu spustiće ka crkvi sv. Sveti i redom sa njome čistiti prema krčmi Dedića.

II. Bataljon Dinarskog Odreda sa jednom četom nastupiće prostorom crkve svi Sveti i Cetine u pravcu Dedića. Drugu četu staviće pod komandu našeg drugog Bataljona, koju će isti rasporediti po desetinama u svoje jedinice, kako bi iste te desetine poslužile kao poznavaoci terena toga sela.

III. Bataljon VIII. Dalm. Brigade sa svoje dvije čete napastće žandarmerijsku stanicu u Obrovcu (prema Mostine) dok će treću četu imati u rezervi.

2) III. i IV. Bataljon biće u rezervi stime da III. Bataljon pošalje jednu svoju četu na put Gala—Gljev, koja će prihvaćati eventualne ranjene i mrtve i evakuisati u Brigadnu Ambulantu.

3) Brigadna Ambulanta nalaziće se u zaseoku Kamber. III. Bataljon VIII. Brigade evakuisaće svoje eventualne ranjenike u Divizijsku Ambulantu u Biteliću.

4) Brigadno previjalište nalaziće se u zaseoku Males (Gljev).

5) Štab Brigade nalaziće se isto u zasioku Males (Gljev).

6) Znakovi raspoznavanja: HVAR — HUMAC. . . . . Srećko — Srđan.

7) Početak napada biće tačno danas 15. o. mj. u 20 sati. Prema tome da si jedinice procjene vrijeme polaska kako bi u određeno vrijeme napad mogao na svim tačkama jednovremeno uslijediti.

8) Sve jedinice međusobno održavaće najtjesniju vezu. O svim promjenama redovito izvještavati ovaj Štab.

9) Sve zarobljenike i plijen evakuisati u Gljev kod Štaba Brigade.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Z. Polit, komesar
***Dušan Sijan,*** v. r.

Komandant
***Ivan Vulin,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 38

## IZVEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 15. SIJEČNJA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O BORBAMA U SJEVERNOJ DALMACIJI I LICI[1]

GLAVNI ŠTAB NOV i POH2
Broj 489 dne 5. II 1944

S T A B
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. broj 4
15. I. 1944. god.

Operativni izvještaj od
1. do 15. I. 1944. god.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
I GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

Dostavlja se operativni izvještaj za period od 1—15. I. 1944. g.

VI. Brigada

**29. XII.** 43. g. Po dolasku na prostoriju sela Ljubunčić, Dolac, i Ravni Dolac VI. Brigada smjestila se tako da je jedan bataljon u selu Ziroviću sa predstražom kod sela Ploča, dva bataljona u Dolcu i Ravnom Dolcu, a jedan bataljon u selu Ljubunčiću. Zadatak Brigade bio je: zatvaranje pravca Livno—Bosansko Grahovo i aktivno bočno dejstvo na pravcu Livno—Glamoč.

Opis položaja: Pravac Livno—Bos. Grahovo koji zatvara Brigada podijeljen je putem na dva topografski sasvim različita dijela. Sjeverno od puta počinju blage kose, koje se poslije 1000—1200 metara penju sve strmije i nastavljaju se preko Jasenove Kose i obronaka južno od Ravnog Dolca na Kurozeb i Grbicu pl. Sa južne strane puta proteže se Livanjsko Polje, mjestimično poplavljeno. Položaju omogućava upornu odbranu jedino put kojim se i kreće neprijateljska motorizacija, a on je postavljen preko takvog terena da se ne može dobro zabarikadirati, već se može svuda obići i zasjeda se ne može postaviti u neposrednoj blizini.

Naziv naše jedinice koja se borila: III. i IV. bataljon. Susjedna jedinica bila je III. Dalm. brigada, ali ona nije

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 32/1, k, 112.

2 Četvrtasti pečat Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

sadejstvovala u ovoj akciji iako je imala zadatak uzajamnog potpomaganja sa našom brigadom.[3]

Naziv i sastav neprijateljske jedinice:[4] Naziv jedinice protiv koje se vodila borba nije poznat, kao i njeni komandanti, jačina je bila oko 70 do 80 motornih vozila, od kojih 4 tenka, nekoliko oklopnih automobila, motorbicikla, a ostalo kamioni. Neprijatelj je raspolagao sa dva teška bacača i dva protivkolska topa i drugim automatskim oružjem.

Obostrana situacija: VI. Brigada na navedenom prostoru imala je zadatak zatvaranja pravca i odmor, poslije napornih borbi i neredovne ishrane oko Livna.[5] Namjera neprijatelja je bila vjerovatno probijanje prema Bos. Grahovu ili izlazak u daljnja sela Livanjskog Polja u cilju pljačke.

Vrijeme kad je borba počela: 29. decembra 1943. g. oko 7.30 časova.

Tok borbe: Neprijatelj je još u toku noći došao neprimjećeno do sela Priluke, zaposjeo Gradinu (k. 937), a sa motorizacijom na dijelu puta Priluka—Prisap. Naši pretstražarski dijelovi nijesu primijetili ovaj pokret neprijatelja i ujutro su svi dijelovi bili potpuno iznenađeni, jer su bili opkoljeni sa dvije strane. U žurbi oko izvlačenja iz klopke ovi dijelovi nijesu izvijestili Stab svoga bataljona, niti Stab brigade, a docnije poslati izvještaj zakasnio je. Neprijateljska motorizacija pod zaštitom izbačenih osiguranja probila se, samo nije prošla putem koji je bio zabarikadiran, nego je prešla preko bašta i ograda i padine sjeverno od puta. Tenkovi su otvarali put kamionima, a svi su se mogli ovako kretati blagodareći smrznutom terenu. Oko 8.30 časova tenkovi su se pojavili u selu Ljubunčić i počeli mitraljirati iznenađene dijelove u ovom selu, koji su se počeli izvlačiti. Za vrijeme dok su tenkovi bili u selu, ostala motorizacija je prolazila prema Bos. Grahovu. Pošto su se naši dijelovi izvukli, tenkovi su izašli iz sela na put i produžili za kolonom. Iz zaštitnice kolone stala su dva kamiona i pod zaštitom vatre iz tenkova iskrcalo se oko 50 vojnika i ušlo u selo Ljubunčić, gdje su se zadržali kratko vrijeme, pregledali kuće, opljačkali razne stvari i potjerali izvjestan dio stoke. Za sve ovo vrijeme iz kamiona je neprijatelj sa jakim zvučnicima pozivao partizane na predaju.

Ishod borbe: Dobiveni zadatak zatvaranja pravca Livno—Bos. Grahovo nije izvršen. Neprijatelju je uspjelo

3 Vidi knj. 9, dok. br. 191.
4 Vjerojatno dijelovi 114. lovačke divizije. Vidi knj. 9, dok. br. 374.
5 Vidi knj. 9, dok. br. 187.

da prodre i opljačka usputna sela, zaključno sa selom Vrbicom i da se u toku sljedećih noći vrati natrag u Livno. Zarobljenika nije bilo, tako isto nije zaplijenjeno ništa materijala. Gubici neprijatelja nisu poznati.

Naši gubici: U ovoj akciji imali smo 5 poginulih, 7 ranjenih i 6 nestalih drugova. Nestali su drugovi vjerovatno zarobljeni. Poginuo među ostalim i komesar 3. čete IV. bataljona drug Lalić D. Vitomir. Od stoke potučena su 2 konja i 6 magaraca.

Utrošak municije: Utrošeno je 115 jugoslavenskih i 155 francuskih puščanih metaka. Izgubljen je jedan teški mitraljez »Breda«,...

Imena učesnika koji su se naročito istakli ili koje treba pohvaliti: Ovakvih učesnika ili jedinica nema.

Imena lica ili jedinica koji su se slabo držali: Slabo su se držali predstražarski dijelovi i četa IV. bataljona, koja je jedina kriva za ovakvo iznenađenje.

Kritika akcije: Zatvaranje pravca bilo je pravilno postavljeno. Odluke i izdate zapovijesti su bile realne. Rukovođenje borbom bilo je slabo i neorganizirano iz razloga potpunog iznenađenja. Veza je slabo funkcionisala, a neprijatelj je sa motorizacijom brzo nadirao i nije dozvolio da se sredimo i pružimo neki organizovani otpor, već dok su se naše jedinice izvukle iz mjesta gdje su bile smještene, dotle je on prošao i sa time je akcija bila završena.

Više komandovanje nije moglo niukoliko da ispolji svoj uticaj na rukovođenje ovom akcijom, koja se vrlo brzo odvijala i svršila prije nego je isto imalo jasnu situaciju. Niže komandovanje u IV. bataljonu je podbacilo i jedino je krivo (četa na predstraži) za ovakav ishod akcije, a to isto i niži starješinski kadar u III. bataljonu prilikom izvlačenja, nije pokazao dovoljno snalažljivosti i umješnosti, niti brzine ni energičnosti, te je tako dozvolio da se nekoliko drugova i ne izvuku i padnu neprijatelju u ruke, premda su se ovi drugovi mogli i sami izvući, da su zato imali malo više volje. Držanje ljudstva osrednje.

Iz ove akcije se mogu izvući slijedeće pouke. Ljudstvo, a tako isto i niži komandni kadar, nisu upoznati sa službom predstraža, nemaju razvijen osjećaj odgovornosti, jer su svojom nemarnosti dozvolili da čitava Brigada bude iznenađena, štabovi bataljona moraju više da kontrolišu i obilaze položaje, a naročito na važnim mjestima, a i da se jedan član Štaba stalno nalazi na takvim mjestima, ukoliko niži komandni kadar ne zadovoljava u potpunosti. Obezbeđenju posvetiti veću pažnju, održavati stalno kontakt sa neprijateljem, stalno patrolirati pred terenom i preduzimati sve da nas neprijatelj ne iznenadi.

U toku istog dana brigada je primila naređenja za pokret prema Bos. Grahovu.

Dana 30. XII. 43. g. Brigada je izvršila pokret iz Dolca i Ravnog Dolca za selo Bastasi, gdje je stigla oko 16 časova i smjestila se radi prenoćišta. Ovdje je čekao karavan sa odjećom i obućom i preduzete su mjere da se isto podijeli bataljonima i obuče ljudstvo.

Dana 31. XII. osvanuo je dosta veliki snijeg sa mećavom. Brigada nije mogla izvršiti pokret, već je ostala i dalje u Bastasima, ljudstvu se dijelila sprema. 1. januara 1944. g. vremensko stanje je isto, nije dozvolilo pokret.

2. t. mj. stanje vremena se poboljšalo i Brigada je u 8 časova izvršila pokret pravcem za Grahovo, s tim što je ostavila i predala sve svoje ranjenike i bolesnike bolnici Grah.-peuljskog odreda u selu Bastasima. Međutim, u selu Grkovci primili smo naređenje od Divizije da sa sobom ponesemo sve bolesne, te su isti ponovo uzeti. Ovoga dana VI. Brigada je bez II. bataljona koji je ostao u selu G. Bastasima da sačeka bolesnike, došla i prenoćila u s. Maleševci i Radulovići. Sutradan produžen je pokret prema s. Peći—Trivanovom Dolu—D. i G. Tiškovcu i Kaldrmi, u kojim je mjestima Brigada prenoćila sa drugim bataljonom i ranjenicima u D. Tiškovcu.[6] Dana 4. t. m. II. bataljon se sa ranjenicima prebacio do G. Tiškovca, a bolesnici do Kaldrme. Brigada je ovdje prenoćila i odmarala te vršila pripreme za prebacivanje u sjevernu Dalmaciju.

Dana 5. t. m. osvanuo je novi snijeg i dosta jak vjetar. Brigada je spremna za pokret i zajedno sa načelnikom Divizije[7] donijeta je odluka da se bolesnici ostave, jer je stanje vremena vrlo slabo, hladnoća velika, bolesnici mogu samo jahati na konjima, a zbog velike hladnoće i mraza izložili bi se smrzavanju. Izvršen je pokret u 10.30 časova, pravcem Ljubina Poljana—Velika Popina—Turovac—Duboki Dol—Krupa. Mraz i hladnoća bila je vrlo velika. Mećava neobično jaka, tako da je došlo i do smrzavanja pojedinih drugova i zaostajanja stoke. Teškoće su bile vrlo velike, ljudstvo nedovoljno otporno pri ovako niskim temperaturama, a zatim izvjesno čekanje i stajanje u mjestu prilikom sakupljanja i sačekivanja, kao i presijecanje kolone od strane jedne njemačke motorizovane kolone,[8] koja je oko 18.30 časova prošla od Srba za Otrić, što je pridonijelo novo čekanje i povećalo uticaj hladnoće i smrzavanja. Oko 20 časova stiglo se do s. Lukići, gdje su ostala dva bataljona, a dva bataljona pro-

6 Vidi dok. br. 9.
7 Ante Biočić
8 Vjerojatno dijelovi 114. lovačke divizije.

dužila pokret za Turovac i Duboki Dol, gdje su se smjestili i prenoćili.

Marš od Kaldrme do Turovca i Dubokog Dola donio je Brigadi slijedeće gubitke: 13 smrznutih umrlih drugova; sa promrzlim pojedinim dijelovima tijela, koji su upućeni u bolnicu, 53 druga; sa malim promrzotinama, ali nesposobni za ma kakav rad i pokret sa jedinicom za izvjesno vrijeme, 29 drugova, koji se nalaze na liječenju i odmoru kod svojih jedinica i 4 zaostala druga, za koje se ne zna, što se sa njima dogodilo. U svemu 98 drugova izbačenih iz stroja.

6. t. m. dva bataljona su prebačena za Krupu, a dva su ostala u Turovcu i Dubokom Dolu. 7. t. m. i druga dva bataljona su prebačena u selo Krupu, gdje se smjestila čitava Brigada. Radilo se na prikupljanju i upućivanju u bolnicu promrzlih drugova i sređivanju jedinica. IV. bataljon je prebačen u selo Bogatnik, da smijeni bataljon V. Brigade i preuzme osiguranje pravca Žegar—Obrovac. Poslije ovoga primljeno je naređenje Divizije za prebacivanje čitave Brigade na prostor Krupa i Brigada je krenula oko 20 časova, s tim što je ostao II. bataljon u selu Krupi za osiguranje bolnice.

Od 8—10. t. m. Brigada je ostala na terenu sela Krupe u sređivanju jedinica, rasformiranju I. bataljona i formiranju novog I. bataljona od I. bataljona Kninskog odreda, osiguranju pravca od Obrovca i Ervenika, rušenju i barikadiranju puta, prikupljanju podataka o neprijatelju i td.

Dana 10. t. m. oko 15 časova Brigada je izvršila pokret prema naređenju Divizije za sela Bruška i Popović, s tim što je ostavila i dalje IV. bataljon na prostoru Obrovac——Zegar. Zadatak je Brigade da na prostoru Zegar—Obrovac—Karin—Benkovac-—Zadar vrši ofanzivna dejstva na komunikacijama i postavlja zasjede i uništava četnike i banditska uporišta.[9]

13. na 14. I. t. g.

Opis položaja : Položaji, koje su posjedali bataljoni VI. Brigade u akciji čišćenja sela Kruševa i postavljanja zasjeda na putu Karin—Obrovac, imaju sljedeće topografske karakteristike :

Položaj i zasjede koje je zasjedao II. bataljon nalaze se zapadno od puta: Karin—Obrovac kod Vrkića stana. To su padine Orljaka, koje se na tom dijelu spuštaju dosta strmo prema Karinskom Moru. Teren je mjestimično pošumljen, naročito sjeverno od Vrkića stana, skoro neprekidno prema vrhu Orljaka pružaju se gajevi, koji omogućuju prikriveno izvlačenje. Samo mjesto zasjede je u ne-

9 Vidi dok. br. 296.

posrednoj blizini puta, ima dosta zidova i ograda, što omogućava tajnost zasjede. Osiguranja su na k. 210 i Pržunu (k. 347), dominantnim tačkama sa kojih može da se ispolji dobro vatreno dejstvo prema Donjem Karinu i zaštiti zasjeda od zaobilaska. Inače ove su kote gole, ali je kamenjar, te ima dobrih zaklona i mogu se uporno držati.

Položaji koje je držao IV. bataljon — prema zapovijesti — je čistina, bez uzvišenja ili kota, ali dominantno u odnosu na neprijatelja koji bi pokušao da iz Obrovca izabrog vatrenog dejstva. Teren sela Kruševa, koje je prečišćavao I. bataljon je brdovit ispresijecan, pošumljen većim dijelom, sa dobrim izborom položaja, skoro u svim pravcima, omogućava vođenje borbe za duže vremena i sa manjim snagama.

Naziv jedinica koje su se borile: I., II. i IV. bataljon. Susjednih sadejstvujućih jedinica nije bilo.

Obostrana situacija: Neprijatelj se nalazio: u Obrovcu, Karinu i naoružani seljaci — banda — u selu Kruševu. Neprijatelj je bio pasivan, ukoliko je imao neku namjeru ona nije bila poznata. Naša brigada, koja je bila smještena na prostoru Zegar—G. Karin—Popović, donijela je odluku da likvidira neprijateljsko uporište u selu Kruševu, razoruža bandu, konfiskuje imovinu narodnih neprijatelja. Istovremeno da postavi zasjedu neprijatelju na putu: Karin—Obrovac i Obrovac—Karin i Obrovac—Zelengrad u visini kota: 203 i 129 na izlazima iz Obrovca. Postavljene zasjede imale su da štite i osiguravaju akciju čišćenja sela Kruševa od Obrovca i Karina. Inicijativa i mogućnost stvaranja iznenađenja bila je na našoj strani.

Vrijeme kad je borba počela: Borba je otpočela kod Vrkića stana u 14, a kod zasjede ispod Obrovca u 15 časova.

Naziv i sastav nepr. jedin. jačina: Jačina neprijatelja prema zasjedi u D. Karinu: oko 100 vojnika Nijemaca, ustaša, te četnika, naoružanih pešadijskim naoružanjem, jednim teškim i jednim lakim bacačem i brdskim topom. Jačina neprijatelja iz Obrovca oko 200 Nijemaca u prvom momentu, docnije je stiglo pojačanje sa dva kamiona, naoružanih pješad. naoružanjem, tri teška bacača i jedan brdski top.

Tok borbe: Iako je zasjeda kod Vrkića stana postavljena u tajnosti u toku noći, ipak je neprijatelj saznao za istu. Oko 14 časova izvršio je neprijatelj napad na zasjedu, a teškim oružjima tukao osiguranje. Zasjeda se uporno držala, te je jednom prilikom i odbacila ne-

prijatelja, koji se docnije prikupio i ponovno preduzeo akciju da zbaci zasjedu, ali nije uspio. Borba se vodila do mraka, kada se neprijatelj povukao, a tako isto i zasjeda.

Oko 15 časova neprijatelj je iz Obrovca napao našu zasjedu. Isti je nastupio streljačkim strojem pod zaštitom automatskog oružja, bacača i topova, koji su tukli po našim položajima. Zasjeda je dala žestoki otpor i neprijatelj je bio zaustavljen. Oko 16 časova neprijatelju su stigla pojačanja, te je povećan pritisak na kotu 203 i četa koja se nalazila na ovom položaju bila je povučena. Neprijatelj je poslije toga skoncentrisao svu vatru na kotu 239 (Krš), te su se i ovi dijelovi povukli. Povučeni dijelovi zaposjeli su položaje na koti 350, gdje su se uporno držali i nisu dozvolili neprijatelju dalje napredovanje. Pred ovim položajima mrak je prekinuo borbu i neprijatelj se povukao u Obrovac.

Bataljon koji je imao da prečisti selo Kruševo, nije naišao na otpor, uhvaćeno je nekoliko narodnih neprijatelja organizatora bande, sa jednim fratrom, i konfiskovana imovina nekih kolovođa, te pripremljen zbor za 15 časova, ali isti nije održan, jer je u tom vremenu uslijedio napad neprijatelja i seljaci su se razbježali.

Ishod borbe: postavljeni ciljevi su donekle postignuti. Selo Kruševo je pročišćeno, neprijatelj, kako iz Obrovca, tako i iz Karina, nije uspio da protjera postavljene zasjede. Zarobljenika, sem gore navedenih organizatora, a koji su predati Komandi mjesta Obrovac, nije bilo. Gubici neprijatelja bili su: 7 mrtvih i oko 15 ranjenih. Ovo je točno utvrđeno, a vjeruje se da su njegovi stvarni gubici bili znatno veći.

Naši gubici: 5 ranjenih drugova, među njima i delegat Juras Joso. Gubitaka u materijalu nije bilo.

Utrošak municije: Utrošeno je 300 jugoslavenskih puščanih i 492 italijanska puščana metka, te 330 metka za teški mitraljez »Breda«. Oštećenog oružja nije bilo.

Imena učesnika koji su se naročito istakli: Ovakvih nije bilo, a tako isto nije bilo ni onih koji su se slabo držali da ih treba pozvati na odgovornost i kazniti ih.

Kritika akcije: Akcija je bila pripremljena prema zapovijesti. Odluke i izdate zapovijesti bile su realne. Upravljanje i rukovođenje borbom bilo je dosta dobro, a tako isto i držanje boraca. Saradnja između pojedinih jedinica bila je dobra. Iz ove akcije mogu se izvući sljedeće pouke: ljudstvo naših bataljona se drži vrlo dobro i uporno u zasjedama i na položajima u odbrani, daje žilav otpor i neprijatelj teško može da ga izbaci. U na-

padu ne pokazuje istu smjelost i upornost, te o ovome treba voditi računa prilikom budućih akcija i ljudstvo vježbati za napadne akcije.

* * *

V. Brigada
10. I. 44. g.

Sekcija Zirje 1:100.000.

Opis bojišta: Na cesti Pirovac—Vodice došlo je do sukoba naših jedinica sa neprijateljem na dva mjesta:[110] kod crkve Sv. Križ i kod crkve Sv. Nikole, na raskrsnici ceste: Tijesno—Dazlina i Pirovac—Vodice. Položaj je krševit, ima mnogo zidova, podesan za zasjede, kao i za izvlačenje neprijatelju, ukoliko bude potjeran u bjegstvo.

Jedinice koje su učestvovale u akciji: I. ud. i IV. bataljon ove brigade. Desno od njih nalazile su se jedinice Otočkog odreda, lijevo od njih nije bilo naših jedinica.

Imena neprijateljskih jedinica: Dijelovi 348. Njemačke divizije, kompanije 77-e. Sastavljeni od raznih nacija, jačina neprijatelja bila je 60—80 vojnika, od Pirovca za Tijesno 30—40 vojnika, od Tijesnoga za Pirovac 80 vojnika. Imena komandanata nepoznata.

Namjere neprijatelja bile su: spojiti se na cesti Pirovac—Vodice i osigurati neprijateljski saobraćaj na toj liniji.

Obostrane situacije: U neprijateljskom garnizonu Pirovac nalazilo se 180 neprijateljskih vojnika, od kojih je 9. o. m. Otočki odred izbacio iz stroja 30, tako da ih je 150 ostalo u garnizonu. U Vodicama se nalazilo 150 do 200 neprijateljskih vojnika i u Tijesnom 130 vojnika, koji su povremeno vršili saobraćaj između ovih garnizona. Namjere neprijatelja iz Vodica i Tijesnog spojiti se sa neprijateljskom posadom u Pirovcu, pošto su osjetili naš pristup ovom garnizonu. U vezi prednje situacije naše odluke bile su sljedeće: Postaviti neprijatelju zasjedu na cesti Pirovac—Tijesno, sačekati i uništiti neprijateljske kolone koje saobraćaju, spriječiti pojačanje garnizona Pirovac, i stvoriti uslove za napad na Pirovac.

Izdate zapovijesti prilažu se.

Vrijeme kad je borba počela: 10. o. m. u 6 sati i završila se uvečer istoga dana. Bila je sa prekidima, pošto je bilo tri sukoba sa neprijateljem.

Tok i opis borbe: Oko 6 sati neprijateljska kolona, koja je kretala iz Vodica, sukobila se sa dvije čete IV.

**10 i U Vidi dok. br. 318 i 319.**

bataljona kod crkve Sv. Križa, gdje je neprijatelj čistio cestu, postavljenim osiguranjem štitio dio snaga, koje su vršile čišćenje ceste. Došlo je do kraće borbe, gdje su naše jedinice izvršile juriš i potjerale neprijatelja prema Vodicama. Druga jedna kolona je oko 11 sati krenula iz Pirovca prema Makirini u jačini 30 do 40 vojnika, gdje se sukobila sa jednom četom I. ud. bataljona. Nakon kraće borbe neprijatelj se povukao prema Pirovcu, štiteći se jakom bacačkom vatrom iz Pirovca. Borbe su se vodile ispred varoši. Treća kolona oko 16 sati, u jačini od 80 vojnika, naišla je od Tijesna i sukobila se na k. 48 (Malo Čelo) i Makirina, gdje je stigla još jedna četa u pomoć, nakon čega su naše snage prešle u protivnapad i natjerale neprijatelja u paničnо bjegstvo prema Tijesnom. Borba se završila na istim mjestima, pošto je neprijatelj u paničnom bijegu pobjegao u polazne baze, ostavljajući bicikle i kare na putu.

Ishod borbe: postavljeni zadatak je djelomično postignut, ali nije u potpunom iz razloga što je neprijatelj nastupao vojnički oprezno. Zarobljen je jedan neprijateljski vodnik, jedna kara, jedan konj, 30 komada mina za teški bacač, 26 bicikla, jedna talijanska puška, 20 sanduka municije za Šarac, 14 raketli, 50 ručnih bombi, 1 pištolj i jedno odijelo. Ubijeno je 25, ranjeno više vojnika.

Naši gubici: 2 nestala druga, koji su u prvom sukobu nestali, 2 puške sa istima i 80 metaka. Izgleda da su dezertirali. Četiri ranjena od bacača.

Utrošak municije: 600 metaka za p. mitraljez i puške, za njemačke i jugoslovenske puške i p. mitraljez 250 metaka, za teške talijanske mitraljeze 80 metaka. Izgubljene dvije puške i 80 metaka.

Imena učesnika koji su se istakli: pojedinaca ili jedinica nije bilo.

Imena lica i jedinica koje su se slabo držale: nije bilo u ovoj operaciji.

Kritički osvrt na akciju:

Akcija je bila pripremljena dobro. Jedino su borci bili dosta zamoreni od velikog marša iz Bosne za Dalmaciju. Izdate zapovijesti bile su pravilno postavljene, što se pokazalo i za vrijeme same borbe. Rukovođenje sa operacijom bilo je otežano iz razloga što je razvučen teren na kome se vodila operacija. Kod štabova bataljona bilo je malo sporosti. Upotreba raznog oružja bila je dobra, malo se koristilo automatsko oružje u prvom naletu, to je jedini nedostatak.

Pouke iz ove operacije su slijedeće:

Za vrijeme postavljanja zasjede voditi više računa 0 tajnosti zasjede, postavljati kombinovane zasjede, brže donošenje odluka.

10. I. 1944. g.

Akcija na Pirovac.[11] Sekcija Zirje 1:100.000.

Opis bojišta: U mjestu Pirovcu nalazilo se oko 130 neprijateljskih vojnika, naoružanih sa 4 topa, 2 bacača, 10 šaraca i 2 teška mitraljeza. Smještaj neprijatelja u sedam kuća zidanica; spoljnih utvrđenja neprijatelj nije imao.

Jedinice koje su učestvovale u akciji: I. ud. bataljon 1 IV. bataljon i četa pratećih oruđa V. Brigade.

Imena neprijateljskih jedinica: u ovom garnizonu nalazi se jedna kompanija Nijemaca 77. Regimente 348. Divizije.

Namjere neprijatelja: Stalno osiguranje garnizona i sprečavanje našeg saobraćaja obalom mora.

Obostrane situacije: Prije samog napada na neprijateljsko uporište na Pirovcu, stanje neprijatelja bilo je nesređeno, pošto je neprijatelj 9. i 10. o. m. iz istog garnizona pretrpio osjetljive gubitke — oko 50—60 mrtvih i ranjenih. Ostali neprijateljski garnizoni: Vodice, Tijesno i Biograd imali su posade 150—200 vojnika, koji nisu imali dovoljan broj snaga za brzu intervenciju. Utvrđenja neprijatelja oko mjesta nije bilo.

Izdate zapovijesti: Na licu mjesta nakon završenog izviđanja izdata je usmena zapovijest.

Vrijeme kad je borba otpočela: 10. o. m. u 22 sata.

Tok borbe: Prije samog napada izvršeno je privlačenje, tako da su jedinice stigle u neposrednu blizinu zgrada, gdje se neprijatelj nalazio, tako da su naše jedinice ušle u samo mjesto sa sjeverne strane da ih neprijatelj nije osjetio. Pošto je neprijatelj preko dana osjetio prisustvo, organizovao je odbranu u južnom dijelu Pirovca u sedam kuća, kojima je pristup vrlo težak. Kad su jedinice prišle na otstojanje 100—150 metara, neprijatelj je otvorio brzu paljbu iz bacača i automatskog oružja, našto su naše jedinice odgovorile, izvršile snažan nalet i potisle neprijatelja iz sjevernog dijela svog smještaja, gdje su ih naše jedinice zaustavile u daljnjem napredovanju. Izvršena je ponovno priprema za napad u 3 sata, kojom prilikom su jedinice IV. bataljona došle pred samu školu, ali im nije uspjelo upasti u zgradu, jer se neprijatelj branio bombama. Pošto su borci bili dosta zamoreni i pospani vodeći operaciju na cesti Pirovac—Vodice, donijeta je odluka da se jedinice povuku sjeverno od samog mjesta 1 km. i po, kako bi izbjegle

vatru bacača koja je bila jako žestoka. Tri čete II. ud. bataljona, koje su nakon povlačenja stigle u pomoć, upućene su u zasjedu na raskrsnicu cesta Pirovac—Vodice, Pirovac—Tijesno, gdje su se 11. o. m. sukobile sa njemačkom kolonom, koja je nailazila od Tijesna i nakon kraće borbe nagnali neprijatelja u povlačenje prema Tijesnu.

Ishod borbe: Postavljeni zadatak nije izvršen pošto se neprijatelj skoncentrisao u neke zgrade od tvrdog materijala i davao grčevit otpor, a naše jedinice uslijed prošlih marševa i operacija bile su dosta zamorene za daljnje operacije. U zasjedi na cesti Pirovac—Tijesno zarobljena je jedna municijska kara, 6000 metaka za Šarac, jedna puška, jedno odijelo i cipele, 22 rezervne cijevi za Šarac i jedan vojnik. Ubijeno i ranjeno 15 neprijateljskih vojnika. Gubici neprijatelja u Pirovcu nijesu poznati.

Naši gubici: 3 mrtva i 12 ranjenih, od kojih je većina od bacača. Od oružja jedna puška oštećena od metka.

Utrošak municije: jugoslovenskih 620 metaka, talijanskih 1700 metaka, francuskih 300 metaka, za teške talijanske mitraljeze 690 metaka, za male bacače 19 komada mina, za teški bacač 9 mina, 15 ručnih bombi.

Imena jedinica kao i pojedinaca koji su se istakli nije bilo.

Imena jedinica i pojedinaca koji su se slabo držali nije bilo.

Kritički osvrt: Priprema za akciju nije bila dovoljno dobra iz razloga što je neprijatelj 10. o. m. uveče pred sam napad naišao od Tijesnog gdje su se jedinice IV. bataljona zadržale i nakon toga morale odmah krenuti u napad na Pirovac. Donesene odluke bile su realno postavljene, jedino je vrijeme priprema bilo kratko. Komandovanje nižeg i višeg komandnog kadra bilo je dobro, griješilo se na gomilanju snaga na užem prostoru, slaboj organizaciji vatre automatskog oružja. Upotreba bacača bila je dobra, tako da je noću vatra bacača tukla po samim položajima neprijatelja. Sadejstvo svih jedinica nije bilo najbolje, tako da su pojedine jedinice bile pasivne, dok su druge aktivno djelovale. Taktički postupci bili su dosta spori, tj. prvi nastup naših jedinica bio je dosta spor koji je omogućio neprijatelju snalaženje u odbrani iz grada.

Pouke iz ove operacije bile su sljedeće:

Napad na njemačke garnizone po mogućnosti izvoditi u najvećoj tajnosti, tj. nastojati iznenadnim napa-

dom na neprijatelja sa više strana prodrijeti u same zgrade, u prvom momentu koristiti sva oruđa, naročito koristiti teško oruđe, koje na neprijatelja djeluje moralno, pripremiti eksplozivnog materijala za rušenje kuća kao i sredstva za paljenje.

13/14. I. 44. g. Akcija na selo Lisičić. Sekcija Novi Grad 1:100.000.

Opis bojišta: U mjestu Lisičiću nalazilo se oko 30 ustaša i 110 naoružanih seljaka, koji su se smjestili u utvrđene zgrade. Prostor oko sela Lisičića uglavnom je ravan.

Jedinice koje su učestvovale u akciji: I. i III. bataljon V. Brigade sa jednim teškim bacačem.

Imena neprijateljskih jedinica: 30 ustaša i naoružani seljaci iz sela Lisičića.

Namjere neprijatelja: Namjere neprijatelja su osiguranje sela Lisičić i kao predstraže posade u Benkovcu.

Obostrana situacija: Situacija prema podacima bila je povoljna, tj. neprijateljski garnizon Lisičić imao je posadu neorganizovanu, i to većinom seljake. Kao intervencija neprijatelju mogla je stići jedino pješadija iz Benkovca, pošto motorizacije nisu imali.

Izdate zapovijesti: Zapovijest za napad izdata je usmeno na konferenciji štabova I. i III. bataljona.

Vrijeme kad je borba otpočela 14. o. m. u 5.30 sati.

Tok borbe: U samom privlačenju naših jedinica neprijatelj je primijetio naše snage i svojom jačom vatrom ometao daljnje nastupanje. Nakon kraće borbe jedinice III. bataljona uspjele su odbaciti neprijatelja iz nekoliko kuća, uslijed brisanog prostora i zore, jedinice III. bataljona zadržane su, vatra bacača također nije potpomogla nastupanje prema neprijatelju. Dok su jedinice III. bataljona vodile borbu, I. ud. bataljon nalazio se na prostoru Lisičića i Benkovca na osiguranju pravca Benkovac—Lisičić. Oko 10.30 čas. istog dana naišlo je neprijatelju pojačanje iz Benkovca u jačini od 150 vojnika, ustaša i Nijemaca i pošto su naše snage bile ugrožene na osiguranju, povukle su se prema s. Popović. U 11 časova neprijatelj je produžio nastupanje prema našim jedinicama ispod sela Popović, odakle se povratio natrag u Benkovac.

Ishod borbe: Postavljeni zadatak nije izvršen iz razloga što je informativna služba podbacila — i prije samog polaska raspolagalo se podacima da se u tom mjestu nalazi svega 50 naoružanih seljaka. Sadejstvo pešadije i teškog bacača bilo je slabo. Neprijatelj je bio utvrđen, a prvi nalet naših jedinica bio je slab. Daljnje napredovanje također nije bilo dobro. Ubijeno je 6 nepri-

jateljskih vojnika, ranjeno 4, zarobljene 3 puške, 270 metaka i 6 bombi.

Naši gubici: 3 lakše ranjena, koji su ostali u jedinici, 2 nestala za vrijeme borbe (dezertirali kući) odnijeli su sa sobom oružje.

Utrošak municije: za teški mitraljez 430 metaka, za p. mitraljez 1600 metaka, puščanih metaka 520, engleskih bombi 17 komada i 9 komada talijanskih.

Ime jedinice kao i pojedinaca koji su se istakli: nije bilo.

Imena jedinica i pojedinaca koji su se slabo držali: nije bilo.

Kritički osvrt: Pripreme za akciju nisu bile dovoljne, obzirom da se nije znalo pravo stanje neprijatelja, gdje je trebalo pripremiti alata za rušenje zidova. Donošene odluke nijesu bile realne iz razloga što je određeno vrijeme za napad bilo dosta kasno, trebalo je početi najkasnije noću u 24 časa. Komandovanje je bilo prilično dobro, uz manje nedostatke (sporost, neaktivnost), koji su uglavnom otežavali pravilno izvršavanje zadatka. Sadejstvo jedinica također nije bilo dobro, a naročito bacača i pješadije, slabi pogodci bacača, podbačaj. Taktički postupci, obzirom na prednje okolnosti, također su bili slabi.

Pouke iz ove operacije bile su sljedeće: Prikupljati detaljnije podatke o neprijatelju, vršiti detaljnije pripreme. Kombinovati vatru, koristiti teško oružje, tačnost istoga postići. Uvježbati jurišna odjeljenja za brzo prodiranje [.. ,][12]

UKUPNI REZULTATI U SVIM OVIM AKCIJAMA SU SLJEDEĆI:

Ubijeno je 104 neprijateljska vojnika. Ranjeno 37 neprijateljskih vojnika. Za ovoliko je utvrđeno, dok broj ranjenih iznosi vjerovatno više. Zarobljena su: 2 njemačka vojnika, 5 pušaka, 1 pištolj, 56 bombi, 6270 metaka, 30 mina za teški bacač, 1 konj, 26 bicikla, 20 sanduka municije za Šarac, 14 raketli, dva odijela, municijska kara, 12 kamiona oštećeno, uništena dva kamiona nafte, 1 cipele, 22 rezervne cijevi za p. mitraljez Šarac, 15 telefonskih stubova uništeno i 4 km. kabla.

**12 Redakcija je izostavila dio teksta koji govori o dejstvima Sedme dalmatinske NO brigade, jer je on objavljen u dok. br. 20 i 61.**

SOPSTVENI GUBICI:

U ovoj akciji na našoj strani bilo je 14 mrtvih, 13 smrznutih-mrtvih, 39 ranjenih, 81 promrzlih, 59 nestalih.

Izgubljeno je: 1 šmajser, 48 pušaka, 2 p. mitraljeza, 1 teški mitraljez, 2712 metaka, 1 pištolj, 1 konj i 1 magarac.

UTROŠAK MUNICIJE U SVIM OVIM AKCIJAMA:

U svim ovim akcijama utrošeno je: 12.927 puščanih i mitraljeskih metaka, 41 ručna bomba, 39 bombi od malog bacača i 9 mina za teški bacač.

KRITIČKI OSVRT:

Kratak osvrt za operacije izvedene u vremenu od 1—15. I. 44. g.

1. Operacije nisu dovoljno pripremane. Informativni podaci nisu blagovremeno skupljani. Materijal nije također blagovremeno pripremljen. Štabovi brigada i bataljona nisu svojim potčinjenima uvijek pružali dovoljno i konkretne pomoći u razrađivanju zadataka, iako su svijesni da ga ovi neće samostalno i pravilno postaviti. Također nije se borce pripremilo na upornu borbu do pobjede i akcije su bile neenergične.

2. Rukovođenje u borbi nije često zadovoljavalo. Štabovima nedostaje upornosti. Primjer [sela] Pirovca i Lisičića govori da je bilo upornosti da bi se akcija završila sa uspjehom.

3. Sve oružje nije dovoljno iskorišćeno, naročito automatska oružja. Plan vatre se ne pravi, a i ukoliko se pravi, ne sprovodi se.

4. Taktički postupci nisu uvjek bili u skladu sa situacijom. Tako su se donosile odluke i izdavale zapovijesti za povlačenje jedinica, iako je situacija bila povoljna za energičan napad. Primjer na Lisičiću, Pirovcu pa i Kašiću.

Pouke: Prije donošenja odluke dobro procijeniti situaciju i kad se donese odluka za napad, onda treba riješiti i da se pobijedi, ili bolje ne napadati.

Stvarati plan vatre i striktno ga se pridržavati.

Pružiti veću pomoć potčinjenim štabovima i starješinama i više se založiti za postignuće uspjeha.

Postići veću žilavost i upornost u borbi.

Upoznati dobro automatska oruđa i rukovati sa njima.

Prenijeti na jedinice iskustva drugih jedinica o napadu na utvrđeni položaj, zgradu ili objekt.

Poslije operacije istu proanalizirati i uočiti sve nedostatke.

U borbi, odnosno na sistem utvrđenja, formirati bombaška-jurišna odjeljenja za proboj neprijateljskih položaja.

Pripremiti borce za samu akciju i na teškoće, te postići i u najvećem stepenu požrtvovanost i hrabrost.

Komandni kadar više čuvati u borbi.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić,*** s. r.

Komandant — potpukovnik:
M.[13] ***Sakić,*** s. r.

Za tačan prijepis jamči:
Šef kancelarije:
Načelnik Štaba, major:
***T.[u] Biočić,*** v. r.

(M. P.)

**13 Mićun**
**14 Tonl-Ante**

BROJ 39

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETSESTE DIVIZIJE OD 15. SIJEČNJA 1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA KORČULI I DRUGIM DEJSTVIMA OD 16. DO 31. PROSINCA 1943.[1]

STAB
XXVI DIVIZIJE NOV
15. I. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

Predmet:

Petnaestodnevni operativni izvještaj od 16. XII. do 31. XII. 1943. god.

RASPORED SNAGA

Odbrana otoka Hvara povjerena je I. i XI. Dalmatinskoj brigadi.

I. brigada:

Štab brigade sa pratećom četom, dva bataljona i dijelovima drugih dvaju bataljona, određenih za opštu rezervu, nalazi se u Starom Gradu. Bolnica i intendantura nalaze se u Starom Gradu.

I. bataljon: sa svojim dijelovima drži položaje od Glavica (Vrboske)—Humac—Rt Dugi Rat—Travna Rt—Kabal, zaključno do Stupišća. I. bataljon ove brigade drži položaje od Čistog Doca—Tatinja—Pelegrino—Hvar—Milna. II. bataljon sa svojim dijelovima drži položaje kod mjesta Jelse i od Sv. Ante do Stari Grada.

IV. bataljon sa svojim dijelovima drži položaje od Sv. Ante do Gračišće.

XI. brigada:

Štab brigade sa pratećom četom, intendanturom i bolnicom nalazi se u Jelsi.

I. bataljon ima kontrolu obale sa sjeverne strane od Didine L. (uključivo) do Zavale (uključivo), sa južne strane od Prapatne do Pelinovika (uključivo). Štab bataljona sa jednom četom i pratećim vodom smješten je u Jerkovu Dvoru.

II. bataljon nalazi se na Visu.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/5, k. 1100.

III. bataljon ima kontrolu obale sa sjeverne strane od Rakomine L. (uključivo) do Pokrivenika uključivo, a s južne strane od Smrske do Carvnja uključivo. Štab bataljona u Gdinju.

IV. bataljon ima kontrolu obale sa sjeverne strane od Sućurja do Divlja uključivo, a sa južne do Sućurja do Prapatne uključivo. Štab bataljona sa 2 čete nalazi se u Sućurju.

V. bataljon: ima kontrolu obale samo sa sjeverne strane i to od Kruševe L. uključivo do Vrboske (uključivo Glavice). Štab bataljona sa jednom četom u Poljici.

**XII. brigada:** (jedan)

Štab brigade sa općom rezervom od 1 bataljona u Nerežišću.

I. bataljonu sa 2 čete Bračko-šoltanskog odreda povjerena je odbrana otoka Šolte.

II. bataljon, sa sjedištem Štaba bataljona u Mirci, drži položaje od Lovrenčine Vale do Huma.

III. bataljon sa jednom četom u rezervi i pratećim vodom. Štab ovog bataljona smješten je u Selcima. Ostale jedinice ovog bataljona drže položaje od Rta V. Pole do Drasina.

I. bataljon Bračko-šoltanskog odreda sa sjedištem Štaba u Povlji drži položaje od Lovrečine Vale do Rta V. Pole.

II. bataljon sa sjedištem Štaba u Gornjem Selu drži položaje od Dräsine do Huma.

Ovoj brigadi i odredu povjerena je odbrana otoka Brača i Šolte.

Odbrana otoka **Korčule, Lastova** i **Mljeta** povjerena je XIII. brigadi, Korčulansko-mljetskom i Orjenskom odredu.

**XIII. brigada:**

Štab brigade sa pratećom četom i III. bataljonom u rezervi nalazi se u selu Pupnatu.

**I.** bataljon: jedna četa na Mljetu, druga na Lastovu, treća u brigadnoj rezervi u s. Podstrana.

**II.** bataljon: raspoređen od s. Lumbarda (K. Ražnjić) do Korčule uključivo.

**IV.** bataljon: raspoređen je od Korčule isključivo, do Račišta uključivo.

Raspored Korčulansko-mljetskog odreda: od Brna uključivo do istočnog rta otoka Korčule — Ražnjića.

Raspored Orjenskog odreda: sa jednom četom I. bataljona XIII. brigade raspoređen na Mljetu.

**Štab divizije:**

Sa pratećom četom nalazi se u gradu Hvaru.

## PROMJENE I AKCIJE

16. XII.

**I. Dalmatinska:** bez promjena.

XI. **brigada:** jedna četa prebacuje se na kopno za pojačanje Neretvanskog i Makarskog odreda.

XII. **brigada:** Sakuplja podatke za akciju na Mali i Dugi Rat.

**XIII. brigada:** Neprijatelj tukao položaje IV. bataljona (o. Korčula). Nije bilo žrtava. Savezнички avioni bombardovali Ston, Trpanj, Dubu; mitraljirali Orebić, Kučište i Viganj na p. o. Pelješcu.

17. XII.

**I. brigada:** Jedna četa IV. bataljona sa kom. bataljona Ljubom Truta prebačena na Brač radi sudjelovanja sa četom I. bataljona XII. brig, u akciji na Mali i Dugi Rat (sekcija Omiš).

XI. **brigada:** bez naročitih događaja i promjena.

**XII. brigada:** Priprema za napad na Dugi i Mali Rat. Neprijatelj je bacio nekoliko granata u selo Postira (o. Brač). Žrtava nije bilo. **Na** ostalim sektorima ove brigade bez promjena.

**XIII. brigada:** bez promjena.

Naređeno Orjenskom odredu da poduzima potrebno za prebacivanje na sektor Ston—Dubrovnik.

18. XII.

I. **brigada:** Jedna četa IV. bat., predvođena komandantom bataljona Ljubom Trutom, pridružila se u Postiri četi I. bataljona XII. brigade, da bi zajednički izvršili akciju na Dugi i Mali Rat.[2]

XI. **brigada:** Četa V. bataljona prebacila se na kopno. Ista je imala zadatak da napadne Drvenik (M.[3] primorje), ali uslijed pojačanja, koja je neprijatelj dovukao u toku dana, čime je bilo jako otežano iskrcavanje čete na obalu, ista se je kroz neprijateljski obruč probila za Biokovo.

**XII.** brigada: 1 četa I. bataljona sa jednom četom IV. bataljona I. Dalm. brigade vrši akciju na Mali i Dugi Rat.

Za ovu akciju dobili smo pomoć od savezničke mornarice **u** pomorskim jedinicama od jedne motorne topovnjače i jedne motorne torpiljarke. Zadatak savezničkim pomorskim jedinicama bio je da patroliraju **u** Bračkom Kanalu od 19 sati pa sve dok se naše jedinice sa kopna ne prebace na otok, jedna linijom Sutivan—Stobreć, a druga Pučišća—Omiš—Omiška Rogoznica. Četa I. Dalmatinske i četa XII. brig, krenule su na izvršenje zadatka u 19 sati. Za samo prebacivanje četa preuzela je rukovodstvo Bračka flotila sa svojim naoružanim leutima i jednim transportnim motornim brodom, Sa četama prebacio se je na kopno komandant IV. bataljona I. brig.[4], komandant i komesar XII. brig.[5]', i zamjenik komandanta

**2 Vidi knj. 9, dok. br. 146 i 154.**
**3 Makarsko**
**4 Ljubo Truta**

i komesar I. bat. XII. brig. Čete su se iskrcale na kopno u uvali Supetar, zapadno od Malog Rata. Radi zakašnjenja nekih brodova, koji su izvjesno vrijeme lutali po moru tražeći iskrenu luku, akcija je tek počela u 23 časa i trajala do 3.30 sati sljedećeg dana. Borba je bila dosta žestoka. Neprijatelj se zbio u tvrde kuće, odakle je pružao žilav otpor. Borci su se za vrijeme same borbe privukli utvrđenim kućama i bacili bombe i zapaljene benzinske flaše, poslije čega se čuo jauk u kućama, u kojima se neprijatelj utvrdio. U Dugom Ratu neprijatelj je bio istjeran iz radničke barake i iz nekoliko utvrđenih kuća u samom mjestu sa gornje strane ceste. Neprijatelj je nastojao da zadrži što duže borbu, nadajući se pomoći. Za vrijeme borbe osiguravajuće odjeljenje, potpomognuto minerskim odjeljenjem, razrušilo je most na cesti Split—Omiš, nekoliko metara istočno od s. Krilo.

Ugovoreno je sa savezničkom misijom, da će saveznička avijacija od 21 sat do 21.30 tući Omiš, a poslije toga mitraljirati Omiš i Stobreć i što duže zadržati se iznad Omiša i Stobreća, čime bi pojačali demoralizaciju u neprijateljskim redovima. Avijacija nije stigla. Mjesto bombardovanja avijacijom, bombardovanje Omiša preuzela je saveznička topovnjača, ispalivši 60—70 granata iz svojih topova »pompom« i mitraljirajući Omiš sa mitraljezima 20 mm. Na savezničko bombardovanje Omiša neprijatelj je odgovorio sa 10—15 granata u pravcu savezničke topovnjače. Topovnjača po bombardovanju i nadalje patrolirala je Bračkim Kanalom, istočno od linije Postira—Omiš, i oko 1 sat na 3 milje od obale, kod Omiške Rogoznice, naišla je na neprijateljsku maonu i 3 motorna broda, koji su se kretali u pravcu Makarske. Po izjavi druga Petničkog, našeg tumača pri engleskoj misiji, na prvi susret sa navedenim brodovima smatralo se da su isti naši zalutali brodovi, koji su prebacivali čete iz Postira za uvalu Supetar. U prvom susretu topovnjača je tražila od brodova, na udaljenosti od 50 metara, da stanu. Ovi to nisu htijeli i proslijedili su putovanje. Ponovnim susretom od istih brodova se je tražilo: »slijedite nas«, na što je saveznička topovnjača usmjerila svoje kretanje u pravcu Brača. Pomenuti brodovi i dalje su nastavili kretanje u pravcu Makarske. U trećem susretu traženi su pomorski svijetleći znaci, na što isti brodovi nisu dali odgovor. Po ovom bilo je jasno da su brodovi neprijateljski i saveznička topovnjača otvorila je vatru iz svih svojih oružja. Nastavila se je polasatna borba između neprijateljskih brodova i savezničke topovnjače artiljerijskom i mitraljeskom vatrom. Saveznici su bacili jedno torpedo na neprijateljski brod, ali je cilj promašen. Sretnim pogodkom mitraljeskog metka 20 mm. u benzinsku bačvu na brodu neprijateljski brod bio je zapaljen. Nastavila se i dalje kraća borba, kojom su saveznici potopili i preostala 3 broda iz pratnje. Zapaljeni neprijateljski brod, koji je bio ustvari duplo spojene dvije maone, sa naoružanjem 8 mitraljeza ^0 mm. i jednim četverocjevnim protuavionskim mitraljezom, kao i 10 mitraljeza »Breda« 8 mm., gorio je 18 časova — sve dotle, dok ga nije Bračka flotila sa kanala povukla u uvalu Proja, zapadno od Postira (o.

**5 Komandant ove brigade bio je Borko Arsenić, a politički komesar Fabijan Trgo.**

Brač), gdje je izgašen. Sa broda demontirani su mitraljezi 20 mm. i od dijelova koji su biil ispravni montiran je 1 mitraljez 20 mm. Isti brod je oklopljen debelim čeličnim pločama od 8 mm, a unutrašnjost maone bila je podijeljena na 12 komora. I na palubi i u komorama bile su benzinske flaše. Sa istog broda spasena je manja količina benzina (10 bačava) i cjelokupan arhiv sa pomorskim kodeksom. Isti materijal je predat Saveznicima.

Neprijateljski brod jednim pogotkom iz mitraljeza oštetio je drveni bok topovnjače i teško ranio jednog mornara-torpedistu, poslije čega se ista topovnjača povukla na Vis. Druga saveznička pomorska jedinica MGB.[6], koja je patrolirala linijom Sutivan—Stobreć izbacila je jedan torpedo na brod, koji se kretao uz obalu između Stobreća i Krila. Docnije je saznato da tu nije bio nikakav brod nego kuća na periferiji Krila, iz koje se vidjelo svijetlo kroz pritvorene kapke.

Akcija naših četa nije izvršena po planu iz slijedećih razloga:

Jedna desetina, koja je upućena iz Postira kao prethodnica i sa zadatkom da napravi mostobran ostalim jedinicama, sa kojom je krenuo komesar Bračke flotile,[7] radi zbunjenosti što su naišli na neprijateljski brod pri samoj obali, desetina se nije iskrcala na obalu odjednom, već u dva navrata pomoću manjeg broda. Komesar flotile ostao je na 3 milje od obale na kanalu.

Iako je imao zadatak — na što je dobrovoljno pristao — da će osigurati mostobran i na jednom dijelu kanala prihvatati i davati pravac brodovima za Sumartin, isti komesar pošao je krivim pravcem i nije mogao doći u susret nijednom od brodova koji su pristizavali.[8] Dogodilo se tako da je prethodnica stigla sat i po kasnije od glavnine. U prethodnici su se nalazila odjeljenja za osiguranje u pravcu Splita i Omiša, kojima su bile pridružene minerske grupe. Iz tih razloga, kao i slabe stručnosti posade na patrolnim brodovima Bračke flotile, brod koji je vozio vod čete I. brig, skrenuo je sa svog pravca i stigao na obalu 2 km. na zapad od Supetra. Isti brod našao se je usamljen u nepoznatoj uvali, a i s dovoljnim nesnalaženjem zamjenika komandira čete, kojoj je pripadao taj vod, nije se dovoljno preduzimalo da se na kopnu poveže isti vod sa ostalim dijelovima svoje čete. U 2 sata vod se je vratio u Postira (o. Brač) uopće se ne spojivši sa svojom četom, niti učestvujući u borbi. I bez **I.** voda I. brig, i zakašnjenja osiguravajućih odjeljenja, rukovodstvo se snašlo i od snaga, koje su se iskrcale u Sumartinu, otcijepljena su osiguranja i preduzet je napad sa manjim snagama i velikim zakašnjenjem: 23 sata, mjesto u 21 sat.

Tako je vod I. dalm. vršio napad na Dugi Rat i dao osiguranje prema Omišu, koji zadatak je trebala da vrši jedna četa. Ovo je jedan od najglavnijih razloga da se nije moglo postupiti po predviđenom planu.

**6 Vjerojatno omaška. Treba MTB (Motor Torpedo Boat — torpedni čamac).**

**7 Marko Ostojić**

**8 Zbog kvara na motoru do kojeg je došlo u toku noći, čamac se odvojio od glavnine. Upotrebljena su vesla ali se nije stiglo na vrijeme izvršiti postavljeni zadatak (izjava Marka Ostojića).**

Drugi razlozi: Obavještajac XII. brigade, koga smo poslali dan prije na kopno da uspostavi signalnu vezu na mjestu iskrcavanja, prikupi podatke o neprijatelju i da prihvati predhodnicu na mjestu iskrcavanja sa vodičima iz istog sela, nije ispunio zadatak. Dat je vatrom znak gdje se može iskrcati, ali isti (obavještajac) nije sačekao čete na obali, već je prije toga krenuo prema Braču i na samom moru sreo se sa zalutalim vodom čete I. dalm., kojima je dao pravac kud se treba iskrcati, ali i poslije toga vod je krenuo krivim pravcem. Sami borci I. i XII. brig, dali su od sebe najviše. Pravilno se vršilo podilaženje i juriš na neprijateljske nastambe. Bacane su bombe i benzinske flaše sa udaljenosti od 10 metara od objekata, iz kojih je neprijatelj otvarao vatru.

U Malom i Dugom Ratu bilo je ustaša i Nijemaca, a ne — kako smo krivo obaviješteni — domobrana. U Malom Ratu 60 neprijateljskih vojnika, od čega 10 Nijemaca. U Dugom Ratu 90 neprijateljskih vojnika, od čega 15 Nijemaca. Ustaše su jamari[9] iz Ljubuškog sreza.

Gubitci neprijatelja nisu točno utvrđeni, ali se smatra da su bili znatni po jauku iz kuće, u koju su bili stjerani. U istu su kuću bačene bombe i zapaljive benzinske flaše. Zato, što je zgrada od cementa, kao i njezin pod, i što je stalno gašena od neprijateljske posade, ista se nije mogla zapaliti.

Naši gubitci u ovoj akciji 2 mrtva iz čete I. brig, i 2 lakše ranjena iz čete XII. brig.

Zarobljen 1 ustaša, koji je pokušao da bježi.

19. XII.

I. brigada: 1 četa sudjelovala pod komandom XII brigade, uz sudjelovanje jedne čete iste brig, u akciji na Mali i Dugi Rat, o čemu je naprijed iznijeto. Pred zoru i nakon uporne odbrane neprijatelja čete su se uredno povukle na Brač. Cjelokupnom akcijom na Dugi i Mali Rat rukovodio je načelnik ove divizije. Istog dana održana je konferencija sa Štabom flotile, gdje se je rekapitulirao tok prebacivanja jedinica sa Brača na kopno i obrnuto. Iznijete su mnoge manjkavosti u izvršenju prebacivanja i uočene su manjkavosti u stručnoj spremi i borbenosti kod posade flotile. Predočeno je komesaru flotile, da se nije držao dostojno jednog komesara. Obavještajac XII. brig, uzet je na odgovornost i konstatovano je da je napustio obalu prije dolaska jedinica, zato što nije u pogledu toga Štab brig, definisao mora li on sačekati jedinice, ili samo dati znak.

Smatramo ukoliko i nije likvidiran neprijatelj u Malom i Dugom Ratu, a po ovome nije se vršio prepad u pravcu Omiša i Krila, akcija je uz sve manjkavosti uspjela, obzirom na kompliciranost samog desanta, nedolaska savezničke avijacije i borbenog neiskustva čete XII. brig. U prilogu se dostavlja zapovijest[19] i skica područja, gdje se je vršila akcija.

Na ostalim položajima I. brig, nije bilo promjena.

9 Ustaše koji su svoje žrtve ubijali bacanjem u jame.
10 Redakcija ne raspolaže zapovješću.

**XI. brigada:** bez promjena.

**XII. brigada:** Smijenjen IV. bataljon sa Šolte sa I. bataljonom iste brigade. Baterija na položaju Milna (o. Brač) primijetila je 2 neprijateljska ribarska broda, koji su plovili ka Splitskim Vratima, i na iste otvorila vatru. Jedan brod je oštećen. Potom je savezničke mornarica pristupila likvidaciji istih brodova i prisilila oba broda na predaju. Posada obaju brodova bila je njemačka, a koju su saveznici odvezli za Bari [Italija].

**XIII. brigada:** U zoru i više puta preko dana artiljerijska djelatnost sa neprijateljske i naše strane.

Naređeno Orjenskom odredu da izvrši čim skorije prebacivanje na kopno na prostor Ston—Dubrovnik.

Četiri neprijateljska aviona ujutro i poslije podne izviđaju luke, gdje su smješteni naši brodovi.

20. XII.

**I. brigada:** bez promjena.

Njemački avioni zorom izviđaju luke.

**XI. brigada:** bez promjena.

**XII. brigada:** Na području o. Brača ništa novo. Na Šolti smjena bataljona. Prilikom smjenjivanja bataljona na Šolti, u kući, gdje je bila smještena četa, eksplodirala je paklena mašina. Poginuo 1 drug, dok ih je 5 teško ranjeno. Komandant Brigade pošao na Šoltu da sredi bataljon i ispita slučaj eksplozije.

**XIII. brigada:** Sa položaja Orebić—Viganj—Kučišće neprijatelj pred zoru i sumrak gađa naše položaje oko Račišta i g[rada] Korčule. Drug Manola[11] održao sastanak sa Štabom brig, i pripremao prebacivanje dvaju bataljona na Pelješac na područje Trsteno—Žuljana. U ovu akciju trebao je ući i 1 bat. I. dalm. i 1 bat. Prekomorske brigade. Zadatak ovih snaga bio je čišćenje neprijateljskih garnizona.

21. XII.

**I. brigada:** bez promjena.

**XI. brigada:** bez promjena.

**XII. brigada:** Naređeno da sakupi podatke za napad na Drvenik i provjeri primljene podatke, te da stvori plan za napad. Iste noći na 22. XII. savezнички razarači bombardovali Drvenik.

**XIII. brigada:** Naređeno da ispita snage na Pelješcu, kako bi se izvršilo iskrcavanje naših bataljona na područje Trsteno—Žuljane.

Nekoliko noći primjećuje se bacanje raketli od strane petokolonaša sa otoka Hvara i Brača.

[• • -1[12]

**11 Srećko**

**[12] R®dakcl3a je izostavila dio izvještaja o borbama na otoku Korčuli, jer su ove borbe opširno opisane u dok. br. 14.**

25. XII.

Komandant Divizije Niko V. Martinović podlegao ranama u hvarskoj bolnici. Sve do podne na ribarskim brodovima izvlačile su se veće i manje grupe XIII. Prekomorske brig., Korčulanskog odreda i II. bat. I. brigade.

**XI. i XII. brigada:** Mitraljirane od strane veće skupine njemačkih aviona, luka na Braču i Hvaru. Ostalo bez promjena.

Orijenski odred i jedna četa I. bat. I. brigade prebacili se na Vis.

**I. brigada:** Jedinice II. bat. sređuju se. Ostalo bez promjena.

26. XII.

Drug komandant Divizije[13] sahranjen, kako je opisano u posebnom izvještaju o njegovom slučaju.

**I. brigada:** Veća skupina njemačkih aviona izviđa preko cijelog dana luke i traži brodove. Na ostalim sektorima bez promjena.

**XI. brigada:** Neprijateljski avioni bombardovali grad Hvar. 1 drug mrtav i nekoliko lakše ranjenih. Bombardovane Luke Velika i Mala Grčka, sjeverozapadno od grada Hvara.

**XII. brigada:** Na sektoru ove brigade mitraljirane luke od njemačkih aviona i pojačana budnost.

**XIII. brigada:** Naređeno mjesto za sakupljanje jedinica — Vrisnik na o. Hvaru.

Održan sastanak Štaba divizije i mornarice sa Obi. komitetom[14] i drugom Milićem.[15] Pretresao se slučaj Korčule. Donijeta odluka o preorjentaciji odbrane otoka. Za Hvar da se ne drži linijski raspored duž cijele obale. Jedan bat. XI. brig.[16] kontroliše od Poljica do Sućurja istočnu obalu o. Hvara. Sjedište tog bataljona selo Bogomolje. Prva linija pravac sjever—jug Sv. Juraj—k. 193. Obalsko područje od Jelse preko Kabla ne zaposjeda se linijskim rasporedom, nego osigurava patroliranje iz unutrašnjosti u pravcu Uvale. Treća odbrambena linija je masiv Humac—Začarbina, sela Selca—Brusje—Pelegrino Rt. Posljednja linija osiguravanja užeg mostobrana luke Hvar. Štab Brigade je u Vrbnju. Organizovano je izvlačenje preostalih snaga na o. Korčuli. Naši brodovi, sa ugovorenim znacima između brodova i divljih luka sjeverozapadnog dijela Korčule, izvlače preostalo ljudstvo.

**27. XII.**

Po naređenju druga Milića načelnik Divizije otišao na Brač u svrhu upoznavanja Štaba XII. brigade o donijetim odlukama na sastanku Štaba mornarice, ovog štaba i Obi. komiteta za elastičniju odbranu o. Brača, da se ne bi dogodio slučaj kao sa Korčulom.

**13 Niko Martinović. Vidi dok. br. 14.**
**14 Oblasni Komitet KPH za Dalmaciju**
**15 Maks Baće-Milić**
**16 Riječ je o Četvrtom bataljonu. Vidi dok. br. 32.**

**I. brigada:** kod ove brigade i Štaba XI. brig, drug Manola održao sastanak, gdje je detaljiziran plan odbrane Hvara u duhu pomenutog sastanka. I. Brig. Preorijentacija snaga u duhu novih uputstava.

**XI. brigada:** Prebacuje bataljone po novom naređenju.[17]

**XII. brigada:** Načelnik Divizije prenio rješenje, donijeto na zajedničkom sastanku u vezi elastične odbrane Brača, i po istom se jedinice razmještaju i sređuju.

**XIII. brigada:** Sakuplja i sređuje ostatke svoje brigade.

Istu brigadu pregledao i održao sa njom sastanak komesar Divizije i drug Milić. Na sastanku sa Štabom brigade raspravljano je pitanje borbe na Korčuli, i ukazano istom Štabu na sve propuste u toku borbi: po pitanjima veze sa jedinicama, blagovremenog manevrisanja i osiguranja prihvatnih položaja. Kritikovana je slaba kontrola političkog života u bataljonu, jer se saznalo tek 24. XII. preko ob. službe da u bataljonima XIII. brigade ima ustaških elemenata, koji su međusobno povezani.

Neprijateljska avijacija bombardovala Malu i Veliku Grčku L. te ostale uvale gdje su se nalazili naši brodovi i potopila 16 brodova.

28. XII.

Dnevno mitraljiranje i bombardovanje Stari Grada, Jelse, Vrboske i Pitvanske Plaže. Na Braču također mitraljiranje i bombardovanje Postire.

**XII. brigada:** Sazvani štabovi bataljona kojima su date opće direktive o odbrani otoka Brača i Šolte na način nekoliko prihvatnih položaja prema mjestima koja bi mogao neprijatelj napasti. Naglašavano održavanje veze za vrijeme borbi i stalni oslon na susjedne jedinice. Kod ostalih brigada bez promjena.

**Neretvanski odred:** Jedinice ovog odreda na cesti Vrgorac—Kozica u 5 sati jutrom sačekali 4 neprijateljska kamiona, od kojih 3 zapalili, ubivši sve ljudstvo koje se u istim nalazilo, dok je četvrti, koji je od ovih išao na udaljenosti od 400 metara, uspio pod kišom metaka našeg oružja da pobjegne natrag. Tom prilikom ubijeno je 25 švapskih vojnika i oficira. Zarobljen je jedan njemački oficir. U ovoj akciji naši nisu imali gubitaka.

**I. brigada:** raspoređuje jedinice u duhu donijetih odluka.

**XI. brigada:** Neprijateljski avioni u zoru i po danu izviđaju i mitraljiraju naše luke.

**XIII. brigada:** Prihvaća pridošle borce sa Korčule i sređuje se.

Uspostavljena je veza sa ostalim jedinicama na Korčuli, koje su organizovane i povezane. Mjestimično i dalje se vodi borba na Korčuli.

29. XII.

Neprijateljska avijacija aktivna i stalno izviđa luke gdje držimo brodove. Obzirom na veliki gubitak brodova od strane neprijateljske

17 Vidi dok. br. 32.

avijacije, da se nebi ponovio slučaj Korčule, donijeta je odluka od strane druga Milica da se I. Dalmatinska, XII. i XIII. brigada sa Štabom divizije prebace na Vis.

**I. brigada:** Izdato naređenje za prebacivanje na Vis. U duhu naređenja Brigada sakuplja jedinice.

**XI. brigada:** Sređuje položaje i gradi barikade na cestama, minirajući iste.

XII. brigada: Naređeno prebacivanje na Vis. Artilj. iz Omiša tuče Postiru.

**XIII. brigada:** Izdato naređenje za prebacivanje snaga na o. Vis.

30. XII.

Štab divizije sa pratećom četom prebacuje se na Vis i smješta se u Plisko Polje. Politički [komesar] Divizije sa Hvara odlazi na Brač radi sastanka sa Štabom XII. brigade i Bračko-šoltanskim odredom, povodom najnovije situacije po padu Korčule.

**I. brigada:** U noći na 31. dec. brigada se prebacuje sa svim jedinicama na Vis.

**XI. brigada:** Njemački avioni izviđaju luke gdje su smješteni brodovi. Za više noći vide se rakete iz signalnih pištolja, bačene od strane petokolonaša na Hvaru.

**XII. brigada:** Priprema za prebacivanje na Vis.

**XIII. brigada:** Prebačena na Vis.

31. XII.

**I. brigada:** Štab brigade smješta se u Visu, istočni dio grada Čunkovica i sređuje jedinice.

**XI. brigada:** Radovi na izgradnji barikada i miniranje nastavlja se. Jedinice zauzele novoodređene položaje.

**XIII. brigada:** Štab brigade kao i ljudstvo iste smješta se u s. Marine Zemlje i sređuje se, te zaposijeda položaje, određene po Operativnom štabu za odbranu otoka.[18]

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar :
***Voj,[19] Popović,*** v. r.

(M. P.)

Načelnik :
Stanko,[20] v. r.

18 Riječ je o otoku visu.
19 Vojin
20 Parmač

BROJ 40

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 15. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA OD 9. PROSINCA 1943. DO 14. SIJEČNJA 1944. GODINE[1]

Š T A B
GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA
ZA SREDNJU DALMACIJU
Br. si. 15/1. 1944. god.
P o l o ž a j

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

**Operativni izvještaj:**

Dinarski odred:

Na prostoriji ovoga odreda nalazi se XX. Divizija. Kroz cijelo vrijeme je upotrebljavan za zatvaranje pravaca Koljane—Bitelić, Koljane—Bračev Dolac i Sinj—Hrvače.[2]

Od 22-gog do 30-tog XII. uzeo je učešća u čišćenju Cetinske doline na pravcu Koljane—Garjak—Ježević—Cetina i zadatak izvršio.[3]

11. bataljon ovog odreda, koji se nalazi u Kamešnici, izvršio je tri napada na neprijateljske snage u selu Gala i spriječio neprijatelja da uđe u selo Otok. Zasjede na cesti Sinj—Livno nijesu vršene, pošto je neprijatelj imao jake snage na Bilom Brigu—Trnovoj Poljani i Vagnju.

Od 15-tog XII. do 14-tog I. ovaj odred nanio je neprijatelju gubitke od 6 mrtvih i 13 ranjenih, uz vlastite gubitke 2 mrtva i 3 lakše ranjena. Od oružja nije zaplijenio ni izgubio ništa. Ovako slaba aktivnost ovog odreda dolazi kao posljedica što je stalno upotrebljavan od strane Štaba XX. Divizije kako smo gore naveli za zatvaranje pravaca.

Mosorski odred:

Po prebacivanju sa Brača ovaj odred je stigao 9-tog XII. pr. god. na prostoriju Moseć—Brštanovo.

12, 13 i 14-tog postavio je jače zasjede na prostoriji Postinje—Vrba, ali neprijatelj nije tih dana saobraćao cestom Drniš—Muć.

14-tog neprijatelj je došao od pravca Klisa u jačini 200 vojnika i zadržao se u školi u s. Gizdavac. U jutro 15-tog I. bataljon ovog odreda izvršio je napad na neprijatelja, borba se vodila do pada mraka.[4] Preko cije-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistoriiskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/7, k. 1603.

2 Vidi dok. br. 24 i 28.

3 Vidi knj. 9, dok. br. 164, 165, 176 i 422.

log dana neprijatelj je dobijao u dva navrata pojačanje iz Klis. 16-+og borba se nastavlja na prostoriji s. Gizdavac—Moseć—s. Brštanovo.[5] U borbu je upućen i III. bataljon Odreda. U toku borbe koja se vodila cijeli dan, neprijatelju je stiglo pojačanje sa pravca Unešić—Kladnjice od oko 200 ustaša da bi naše snage napali sa leđa, ali i na tom pravcu neprijatelj je zaustavljen i odbačen u pravcu Unešića. Uslijed ovakve situacije po padu mraka Odred se prebacio na prostoriju Crivac—Ogorje. Prema tačnim podacima neprijatelj je imao 14 mrtvih i 21 ranjenog, uz gubitke Odreda 2 mrtva i 3 ranjena.

18-tog III. bataljon je izvršio napad na neprijateljske snage koje su obezbjeđivale prolaz jedne kolone od 30 kamiona iz Drniša na prostoriji Vrba—Radunić, neprijatelj je povraćen u Drniš.[6]

19-tog neprijatelj ponovno pokušava da prođe cestom Drniš—Muć i nailazi na našu zasjedu, na prostoriji Vrba—Radunić. Borba se vodila 19, 20, 21-vog,[7] neprijatelj je stalno dovlačio pojačanja u ljudstvu i artiljeriji, tako da je 21-vog bacio u borbu oko 800 vojnika. U međuvremenu neprijatelj je pokušavao da na krilima obiđe naše jedinice pravcem Petrovo Polje—Cavoglave—Crivac i Muć—Smolčići—Ivančevići, ali je na oba pravca odbačen. Za cijelo vrijeme neprijatelj nije uspio da prođe cestom Drniš—Muć osim jedne kolone od 30 kamiona. U ovim borbama prema prikupljenim podacima neprijatelj je imao 64 mrtva i 82 ranjena, među mrtvima bio je jedan viši oficir i tri podoficira. Naši gubici: 3 mrtva, 6 ranjenih i 3 nestala. Dok su se ove borbe vodile, nalazila se je X. brigada XX divizije u s. Brštanovu na povratku sa mora u pratnji jedne karavane robe. I pored toga što smo od njih tražili da sa jednim bataljonom izvrše napad na neprijatelja sa leđa, a naročito na neprijateljsku artiljeriju koja je bila plasirana u s. Ramljane, Štab X. brigade nije htio da izvrši napad, premda su postojale mogućnosti nanošenja neprijatelju osjetljivih gubitaka. 21-vog na večer ovaj odred je dobio zapovijest od Štaba XX. divizije da sa jedinicama tog štaba izvrši napad na neprijatelja ti selima D. i G. Maovice u cilju čišćenja Cetinske doline. Sat napada je 22. u 9 prije podne. Bataljoni su se nalazili rastureni na prostoriji D. Zelovo—Smolčići—Vrba—Radunić, tako da te jedinice nijesu mogle da stignu na vrijeme i izvrše napad. Štab XX. divizije je dan ranije bio upoznat sa stanjem i rasporedom jedinica. Odred je po prikupljanju krenuo 22-og pred zoru iz sela Pribude i u 18 sati otpočeo sa napadom na s. Maovice.[8] U toku noći uspio je da zauzme s. Maovice i u jutro da produži napad na samu Vrliku[9] koju je uzeo bez jačeg otpora sa strane neprijatelja. Uslijed tog što napad nije izvršen jednovremeno sa strane Odreda i VIII. brigade, neprijatelj je rokirao svoje glavne snage na VIII. brigadu i uspio je odbaciti iz Otišića, te se ponovno baciti na jedinice Mosorskog odreda u selo Maovice. Pod jačim pritiskom Odred se povukao, pretrpjevši gubitke od 1 mrtvog, 1 ranjenog i 8 nestalih koji nijesu uspjeli da se povuku iz Vrlike. Gubici neprijatelja nijesu poznati.

**4 1 5 Vidi knj. 9, dok. br. 328 1 329.**
**6 Vidi knj. 9, dok. br. 336.**
**7 Vidi knj. 9, dok. br. 156,**

Gubici koji su na»-tali u ovoj borbi i neuspen zauzimanja Vrlike, posljedica su toga što jedinice Mosorskog odreda nijesu mogle da izvrše napad u određeno vrijeme, koje je bilo kratko, usto su jedinice bile rasturene na širokoj prostoriji, a nastupni marš dug, preko teškog terena, sa ljudstvom koje je prije toga četiri dana vodilo neprekidne borbe. Odred se povukao na prostoriju Pribude—Milešina.

25-tog je Odred ponovno po zapovijesti Štaba XX. divizije krenuo na zadatak čišćenja Cetinske doline i izvršio napad na selo Maovice u 13.30 sati 26-tog t. mj. Po zauzimanju s. Maovica Odred učestvuje u borbama za Vrliku i zatvara pravac Drniš—Vrlika 26, 27, 28, 29 i 30-tog, sa neprijateljem koji je preko Petrova Polja pokušao da iziđe na Svilaju u zaleđe naših ostalih snaga.[10] Pod borbom Odred se povukao na prostoriju Pribude—Kamensko i odatle odbacio 30-tog Zitničku četničku brigadu u Petrovo Polje.

U ovim borbama neprijatelju su naneseni gubici od 45 mrtvih i ranjenih, uz naše gubitke od 3 ranjena. Zaplijenjen je jedan kamion sa 600 kg. razne hrane koju su Nijemci slali Štabu Vrličke brigade, 1 p. mitraljez i 6 pušaka, 400 metaka, kamion je zapaljen. Izgubljen je jedan puškomitraljez.

2-gog je I. i II. bataljon vodio borbu sa neprijateljem koji je od Muća krenuo u pravcu Zelova.

2-gog na večer Odred se prebacio na prostoriju Moseć—Brštanovo, pošto je neprijatelj u toku dana odbacio jedinice XX divizije iz s. Hrvače i II. bataljon Odreda iz Zelova, a neprijateljska koncentracija četnika u Mirloviću, ustaša i Nijemaca u Kljacima je primjećena sa ciljem čišćenja Svilaje.[11]

3-ćeg je neprijatelj iz pravca Mirlović—Petrovo Polje—Muć krenuo u pravcu sela na padinama Svilaje, pošto su se naše snage povukle, neprijatelj nije naišao na otpor. Nijemci su odmah produžili za Hrvače, a ustaše su se zadržale u selima do 6-tog kada su se povukli u Petrovo Polje. Četnici su u Kamenskom 5-tog na večer, kada su se povlačili iz Milešine u Kamensko, zaklali 5 civila i otjerali stoku.

5-tog t. mj. neprijatelj je sa 700 vojnika preduzeo napad na naše snage na prostoriji Moseć—Brštanovo sa pravca Gizdavca.[12] Jedna kolona od 150 ustaša (t. zv. Lećevačka satnija) krenula je od Unešića u pravcu Kladnjica i u prvom sukobu sa našima se povukla natrag. 5, 6, 7 i 3 1. mj. vođene su borbe sa njemačkom kolonom od 700 vojnika na prostoriji Moseć—Brštanovo—Korušce—Lećevica.[13] Neprijatelj je uspio 8-mog na večer da odbaci naše snage iz Lećevice i da prođe cestom Gizdavac——Lećevica—Kladnjice—Sratok—Perković.

U ovoj borbi neprijateljski su gubici 10—15 mrtvih i veći broj ranjenih, gubici Odreda su 3 ranjena i 4 zarobljena.

9-tog I. bataljon uspio je da odbaci Lećevačku satniju iz Kladnjice, nanijevši joj gubitke od 3 mrtva i 8 ranjenih i da joj zaplijeni stoku koju su opljačkali od seljaka, naših simpatizera; stoka je povraćena seljacima.

**8, 9 i 10 Vidi knj, 9, dok. br. 184, 165, 176 1 422.**

}

U ovoj borbi greškom Štaba II. bataljona zarobljena su 4 druga i izgubljen teški bacač.

10-tog t. mj. I. i III. bataljon ovog odreda upućeni su na prostoriju Mosor i sela na jugozapadnim padinama Kamešnice, dok je II. bataljon zadržan na prostoriji Moseća u sastavu Svilajsko-mosećkog odreda.

Svilajsko-mosećki odred:

Sa tri manje čete koje je imao u svom sastavu, nalazio se je na prostoriji Moseć—Ogorje—Pribude. Po dolasku Mosorskog odreda čete su prikupljene na prostoriji Pribude—Crivac.

Vodio je svakodnevno borbu sa neprijateljskim patrolama koje su dolazile iz Petrova Polja u Crivac i Bračević i sprječavao neprijatelja da kontroliše ta sela.

Sadejstvo je sa Mosorskim odredom u borbama 18, 19, 20, 21/XII. na pravcu Crivac—Cavoglave i borbama 5, 6, 7, 8. t. mj. na prostoriji Korušce—Lećevica.[14] U tim borbama nanio je neprijatelju gubitke od 5 mrtvih i 13 ranjenih; njegovi gubici bili su 1 mrtav i 3 ranjena. Zaplijenjeno je 3 puške i 200 metaka.

Šibensko-trogirski odred:

Pored obezbeđivanja kanala i veze sa morem izvršio je 4 napada na neprijateljske vojnike, 2 napada na neprijateljske brodove i odbio 6 napada neprijatelja koji je pokušavao da se probije u sela u kojima su se naši nalazili. U tim borbama naneseni su neprijatelju sljedeći gubici u ljudstvu i materijalu: 44 mrtva, 22 ranjena i 13 zarobljenih među kojima i jedan kapetan broda, zaplijenjeno je 12 pušaka, 2 teška fiat mitraljeza, 9.600 raznih metaka, 1 strojnica, 2 pištolja i razne druge opreme. Potopljen je jedan veći motorni čamac i jedan motorni jedrenjak oštećen mitraljeskom vatrom. Gubici Odreda u tim borbama jesu sljedeći: 2 mrtva i 5 ranjenih.

Ovaj odred imao je najviše mogućnosti za zasjede i prepade na neprijatelja na prostoriji Trogir—Marina—Rogoznica—Primošten, ali je u više slučajeva morao odustati od vršenja zadataka, radi prebacivanja ranjenika na toj prostoriji i samog obezbjeđivanja prebacivanja.

U vremenu od 12/XII. 1943 god. do 12/1. 1944. god. jedinice ove grupe nanijele su ukupno neprijatelju sljedeće gubitke u ljudstvu i materijalu: 358 mrtvih i ranjenih, zaplijenjena je 21 puška, 2 teška mitraljeza »Fiat«, **10**.200 metaka, 1 strojnica, 2 pištolja, 1 puškomitraljez. Zapaljen jedan kamion i 10 oštećeno, potopljen 1 motorni čamac i 1 jedrenjak motorni oštećen. Zaplijenjeno je nešto odijela i cipela, hrane i stoke.

Naši gubici: 47 mrtvih, ranjenih i zarobljenih, 1 teški bacač, 1 puškomitraljez. Gubici neprijatelja prikupljeni su prema podacima Ob. službe i seljaka.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Štab gruke — Komadant:
***Branko S. Dude,*** v. r.

**11 do 14 Riječ je o njemačkoj akciji »Hasenjagd«. Vidi dok. br. 10, 306, 323 i 454.**

**BROJ 41**

## ratni izvještaj štaba četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 15. siječnja 1944. štabu mornarice novj o iskrcavanju njemačkih snaga na brač[1]

STAB IV POM.-OBAL. SEKTORA
Br. službeno
15 januara 1944
u Visu

Ratni izvještaj

ŠTABU MORNARICE

1) Neslužbeno saznali da je nepr. zauzeo otok Brač.[2] Politkomesar odreda[3] zarobljen od neprijatelja u Pražnicama prilikom njegovog dolaska a mjesto sa motociklom.

1815 primijećena jedna ognjena vatra kod otočića Budikovac, naređeno Viškoj flotili na izvidi.

1820 opaženo rasvjetljavanje reflektora sa Korčule.

0245 primijećeno u pravcu Hvara nekoliko bljeskova i detonacija. Zapitan telefonski IV Sektor u Hvaru, odgovoreno da se radilo o jednom brodu koji je dao pogrešne znakove, te je otvorena artiljerijska vatra na njega.

2) Patrolni brod »Badija«, Viške flotile, vršio je noćno patroliranje od Stončice do Komiže, uplovljenje u Komižu nije uslijedilo zbog jakog vjetra.

3) Bez sadržaja.

4) NB8 i NB10: sjeverni Jadran. »Jadran« havarisan u sjevernom Jadranu. Na popravku u Visu NB1, NB2 i NB6. NB7 u Visu, potrebni manji radovi koji će se izvršiti tokom današnjeg dana. NB9 u Hvaru. NB »Miran« III P. O. S. čeka na odlazak konvoja za sjeverni Jadran.

Tokom noći isplovili iz Visa za Bari 4 broda, za Hvar 7 brodova, za Komižu 1 brod, za Rukavac 1 brod. Uplovili u Vis iz Hvara 7 brodova, iz Monopoli 1 brod.

Tokom noći uplovila u Komižu 2 broda, 1 iz Visa.

Tokom jučerašnjeg dana završen popravak na 4 broda, u radu radionica još 6 brodova.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 14/1-7, k. 2036.**

**2 Vidi dok. br. 32, 43, 60, 311, 313, 316 i 354,**

**3 Mate Cepernić**

Lučkoj kapetaniji u Visu predano 6 omota san. materijala za nenaoružane brodove.

Komandant IV. P. O. S. zatražio usmeno preko politkomesara Šoltanske flotile da još tokom noći cjelokupna Šoltanska flotila isplovi za Hvar. Prednjem traženju se nije moglo udovoljiti obzirom da je »Zora« na skveru, a ostala dva naoružana leuta zbog vjetra nisu mogli isploviti. Komandant je obavješten telefonski, ukoliko prilike budu dozvoljavale — Flotila biće upućena večeras.

Namjerava se da po povratku Šoltanske flotile iz Hvara, a u saglasnosti s tam. depešom, da ista preuzme zadatak patroliranja i osiguranja južne obale otoka Visa sa sjedištem u Komiži, dok bi Viška ostala u Visu u cjelosti i vršila osiguranje i patrolisanje sjeverne obale.

5) Naknadno saznajemo sljedeće o događajima na Braču: Dana 13/1 u 03 sati iskrcao se neprijatelj na trima tačkama otoka Brača, i to u Pučišću, u Povljama i još u jednoj uvali između Povija i Sumarlina. Prema još nepotvrđenim vijestima njihove snage iznose 1500 vojnika sa 6 brodova. Od 3 do 5 sati trajala je intenzivna Lopovska i minobacačka vatra na gore pomenutim položajima. Do sada nisu izvršena mkakova zvjerstva nad civilnim pučanstvom. 13/1 u 0200 sati stigli su do Pražnica i Humca, oko 21 sat na trećini puta od Humca do Bola. 14/1 oko 5—6 sati stigli su navodno u Bol. Veliki dio naše vojske je evakuiran prema naređenju Štaba XXVI Divizije.[4]

14/1 jedan nepr. aparat bombardirao je Hvar i znatno oštetio zgradti Lučke kapetanije. Žrtava nije bilo.

Ukazala se velika potreba konzistentne masti za sve brodove.

Također treba jedna izvjesna količina puščanih metaka talijanskih.

***S. F.*** — S. ***N.***

Operativni oficir:
***Dav.***[5] ***J. Orebić,*** v. r.

4 Na Braču su se ranije nalazili Dvanaesta brigada 1 Bračko-šoltanski NOP odred, a po evakuaciji glavnine, na otoku je ostala samo jedna četa.

5 Davor

**BROJ 42**

## PISMO OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 17. SIJEČNJA 1944. MILOŠU ŽANKU U BARIJU U POVODU SLANJA ZBJEGA SA VISA U ITALIJU[1]

Oblasni komitet
Komunističke partije Hrvatske
za Dalmaciju
17.1. 1944 godine

Drugu Marinku,[2] članu Obi. K. K. P. H.

Dragi druže,

Primili smo tvoje pismo poslato 4.1.[3] na koje ti tek sada odgovaramo znajući da nećeš krivo shvatiti što ti nismo odmah odgovorili, obzirom što si i sam svjestan kakva je situacija ovdje. Mi se i dalje nalazimo na istom mjestu,[4] kao što ćemo i dalje ostati a razlog je tomu što smo tu neophodno potrebni koliko iz vojnih razloga toliko i s toga što za Sjev. Dalmaciju nije baš siguran teren. Situacija se, kako i sam znaš, izmijenila i to s time što je neprijatelj bez jačih borba okupirao otok Šoltu i Brač,[5] a i sam nije bacio jače snage. Situacija na Korčuli se donekle sredila kao i stanje jedinica tako da se postepeno već sve stabilizuje. Naše jedinice se nalaze na Hvaru i na Visu gdje se misli dati neprijatelju jači otpor, a naročito na Visu, gdje smo spremni primiti i krvavije borbe. Neprijatelj u samom Braču i Šolti nije pravio nekih naročitih represalija prema narodu. Narod je u povlačenju naše vojske, koju je sačinjavao jedan Odred koji je bio na Braču, htio da evakuiše, ali sama njihova molba za evakuaciju bila je neodređena da ili ne tako da su napokon isti ostali na samom otoku i nisu to krivo shvatili.

Korake koje si ti poduzeo u vezi bilo organizacije zbjega ili part, organizacije u zbjegu kao i svega ostalog mi u cjelosti odobravamo. U vezi toga organizovanja a naročito part, organizacije dobili smo pismo i od samog C. K. K. P. J. sa uputom da se organizuje u zbjegu part, organizacija što smo ih obavijestili da je to već napravljeno. Svijesni smo toga da je samu tu organizaciju bilo teško sprovesti a naročito s razloga što nisi poznavao part, kadar. Mi smo bili mišljenja da ti pošaljemo karakteristike svih partijaca koji su otputovali dole, ali međutim, smo saznali, da se u samom zbjegu nalazi drug Vinov[6] koji ima karakteristike svih

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V. I. I., mikroteka CK SKH, film 44/771-772.

2 Milošu Zanku

3 Vidi dok. br. U.

4 Oblasni komitet KPH za Dalmaciju tada se nalazio na otoku Visu.

5 Vidi dok. br. 32, 33, 41, 43, 60, 311, 313, 316, 319, 32S, 354 i 445.

6 Ivo Jurlina-Vinov

partijaca te ukoliko su ti potrebne istom se obrati da te upozna s njima. Nastoj da upozoriš drugove da se ne bi dogodilo da isti budu skretali sa linije tako da ne bi ubuduće imali komplikacije bilo sa zbijegom ili sa samim Saveznicima.

Na samom Visu nalazi se još samo 300 zbjega koje ćemo nastojati poslati čim nas obavjestiš obzirom što smo obavješteni da prije 20. ov. mj. ne smijemo ništa da šaljemo. Iz samoga Visa ćemo poslati još najmanje 2.000 a po mogućnosti i 4.000 zbjega jer do sada još niko iz Visa nije otišao.[7] Također ćemo nastojati iskoristiti bilo kakovu mogućnost da bi izvukli nešto bar naših familija iz Solina, Splita i Šibenika, obzirom što taj narod živi u strašnom stanju, a naročito od kada je nastalo bombardovanje, glad i bijeda su na prvom mjèstu i situacija je takva da za jedno tuce jaja možeš da dobiješ najbolje englesko odijelo. A naročito je očajno stanje kod naroda koji je iselio iz Šibenika po okolnim mjestima i koji nema ni gdje da stanuje *ie se* je smjestio na nenaseljenim otocima, kao i narod Zadra gdje očekuje na ovaj način svoju smrt. Drug Martin[8] se nalazi u Sjev. Dalmaciji a ujedno putuju u tom pravcu i drugovi Marko[9] i Bunko[10] koji pored ostalih zadataka imaju i tu dužnost da ispitaju mogućnosti kako bi se mogla izvršiti ova evakuacija. Ujedno nas i ti obavijesti kakve su još mogućnosti za prebacivanje zbjega.

Što se tiče naše delegacije koja se nalazi dole bavili smo se mišlju da istima uputimo jedno pismo u vezi tog njihovog držanja, ali smo konkretno zaključili da je bolje i pravilnije da ih i pored onog sastanka koji se već održao s njima nanovo pozoveš te iste upozoriš na greške i ukoliko se u buduće pokaže sa njihove strane takva ležernost prema zbjegu i ostalim stvarima da će isti najstrože odgovarati. Jednako tako upozori drugove koji se dole nalaze pri našoj tehnici da one Titove slike povuku jer da iste nevaljaju obzirom što na samoj slici izgleda drug Tito da je mrtav, i iste upozori da se što takva slična više ne događa.

Mišljenja smo da bi trebalo ozbiljno upozoriti drugove koji se nalaze bilo u Odboru zbjega ili part, organizaciji da strogo povedu računa o licima koja se nalaze u samom zbjegu, obzirom što tu ima koje kakvih elemenata pa čak i neprijateljski raspoloženih, a ujedno i ljudi koji hoće da pod partizanskom kapom profitiraju narodno-oslobodilačku borbu te na taj način koriste za svoje lične ciljeve, kaljajući krv i živote naših najboljih sinova kao na pr. neki fotograf koji je htio i koji hoće da se preko naših slika dole plasira.

Dole u samom zbjegu nalaze se članovi Okružnog N. O. Odbora Makarske te bi bilo neophodno potrebno da dva člana tog odbora odmah uputiš Oblasnom N. O. O-u.

U vezi samoga Baljkasa koji je stigao, mi smo mišljenja da isti dole ostane. Istoga treba budno paziti kao njegov rad i djelovanja, a povući cerno ga tek onda kada se pruži mogućnost da ga pošaljemo za C. K.

**7 Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, 11, 15, 26 1 31.**
**8 Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**9 Drago Gizdić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**10 Nikola Sekulič-Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

jer njegovo pitanje mogu samo oni riješiti, a sada za to ne postoji mogućnost. Jednako tako i za Pintara važi.

U vezi štamparije i samoga slanja druga Kolje u vezi toga, mi kako je danas stanje uopšte ne mislimo da evakuišemo Vis a niti postoji momentalno opasnost da on bude zauzet, te smo baš u vezi toga i zaključili da istu štampariju koja je bunkerirana u samom Visu izvadimo i počnemo radom, iako smo momentalno u nemogućnosti obzirom što nemamo štampara, ali se nadamo da ćemo u najkraće vrijeme i to dobiti. Sam papir koga smo imali na raspoloženju od njega poslali smo 6 bala C. K. K. P. H. a 3 ostavili za sebe. Ukoliko bude postojala bilo kakova opasnost mi ćemo postupiti po tvojim uputama.

Drug Crni[11] se nalazi i dalje na Biokovu, a Vice[12] će ići u Sjev. Dalmaciju. U sastav vašeg odbora ušla je i drugarica Neva Paić. Još te možemo obavijestiti da očekujemo svakog dana iskrcavanje 150 engleskih komandosa.

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Obi. K. K. P. H.
za Dalmaciju
Potpis nečitljiv

P. S.[13] Nalaziti po mogućnosti što više šapirografa. Neka drugarica Buijana ide za bolničarku.

BROJ 43

## IZVOD IZ KNJIGA PRIMLJENIH DEPESA ŠTABA MORNARICE NOVJ ZA PERIOD OD 1. DO 17. SIJEČNJA 1944. GODINE[1]

| Redni broj | Datum i sat primitka | „ - u e p e s a |
|---|---|---|
| **348** | **l/I.** | Milić[2] preuzima odbranu otoka, Manola[3] do daljnjega neka ostane u Štabu Mornarice. T. = V. Š.[4] |

11 Ivan Morđin-Crni, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.
12 Vice Buljan
13 Dopisano rukom, crnilom.
1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 49/1-8, k. 2021 i 2-2, k. 2072.
2 Maks Baće-Milić, komandant Operativnog štaba za obranu otoka.
3 Srećko
4 Vrhovni štab NOV i POJ

| Redni broj | Datum i sat primitka | Depeša |
|---|---|---|
| 350 | l/I. | Na Visu će ostati I. Dal. brig., a na Hvaru, Braču i Šolti jedna brigada 26. div. od odredskih snaga s tim da omogući izvlačenje ovih dijelova za krajnje potrebe. Sve ostale jedinice odmah prebaciti na kopno. — V.S. |
| 364 | 2/1. | Komandu nad odbranom otoka primio je Milić. Upute je dobio — oje. Kdez za vod.[J] Sve po naređenju V. Š. iskoristite sve mogućnosti da što prije prebacite ljudstvo i materijal na kopno. 11. Jordan,[8] Ćetković[7] — br. 177 |
| 365 | 2/1. | 2 bat. rasporedite na Hvar, 2 bat. na Brač. Tačno nas izvjesti što bi poslao na kopno da znamo rasporediti jedinice. Obaviješteni smo da u Splitu Njem. vježbaju gumenim čamcima. Razvijte dobro obavj. si. da ne budete iznenađeni. Ovo naređenje vrijedi za kom. mor.[8] Manola neka ostane u Š. mor.[9] Ovo je definitivno nared. s kojim se složio V. Š. Za tačnost izvršenja smatramo odgovornim tebe i Š. mornarice — Miliću.<br>VIII korp. Br. 321 |
| 368 | 2. 01. | Br. 121 — Miliću. Naređenjem V. Š. preuzmi komandu nad snagama za odbranu otoka. Odbranu urediti ovako: na Visu 3 bat. I brig XXVI div. i odrede, 2 brig. XXVI div. prebacite na kopno. XIII brig, popuniti na 800 ljudi, ljudstvom sa otoka. Biokovski bat. koji je u sastavu I dalm. prebacite na kopno. Sve teške bacače, brdske i protukolske topove sa municijom prebacite na kopno, ostalu artiljeriju koncentrisati na Vis. Poduzeti potrebne mjere da se mogu snage u slučaju nepr. napada prebaciti na kopno.<br>VIII korpus |
| 373 | 3.01. | II Sektor, Situacija:<br>Neprijatelj evakuiše Pag. U Pagu naše snage. Lučki uredi [na] Pagu ponovo uspostavljeni. Na sektoru Crikvenice vlada zatišje. Noćas stigao konvoj: 1 Sv. Juraj, 2 Rab, 2 Obiv, 2 p. o. |

**5 Tako stoji u originalu.**
**6 Ivica Kukoč, politički komesar Osmog korpusa NOVJ.**
**7 Vlado, komandant Osmog korpusa NOVJ.**
**8 Komandanta mornarice**
**9 štab mornarice**

| Redni broj | Datum i sat primitka | Depeša |
|---|---|---|
| 374 | 5/1 16,30 h od **vili** korpusa | Za Miladina.[10] Obrana otoka Visa se bazira na mogućnostima naših snaga. Zasnivanje odbrane na pretpostavci savezničke pomoći nepravilna je. Ona bi bila opravdana samo onda ako bi potreban broj aviona i mornarice bio po (dvije crte uopće nerješive).[11] Naše ljudstvo nije priučeno na upornu pravilnu odbranu.. .[12] k tome da iskoriste sve naoružanje koje imate tamo . . ,[13] na primjer Korčula, zato postupite po našem naređenju br. jedan.. ,[u] |
| 370 | 7. 01. 14.15. | Pošto se je ostalo na koncepciji izvjesne odbrane, to je nemoguće poslati bataljon odreda na Vis. Ukoliko naredite, biće izvršeno. Da li će večeras isploviti Englezi i kada? Trebalo bi da me izvještavate o tome redovito. Skicu minskih polja od I brigade pošaljite što prije.<br>Manola |
| 379 | 8. 01. 16 | 6. I. u 23 Nijemci napustili Ugljan.[15] Prekomorci prebačeni.[16] Ranjenici stigli u Božavu. Uputićemo ih čim pre uz pratnju »Kornata«. Materijal sa municijom upućen za Senj kamo će se uputiti i sav materijal koji je stigao sa prekomorcima. S. 3. S. 32<br>III sektor |
| 386 | 9. 01. 11.45 | Dana 30—31 u zoru neprijatelj okupirao Mljet,[17] sa oko 2.000 vojnika, većinom Poljaci i ustaše, pljačkaju sela. Razmešteni po privatnim stanovima. Drže položaje i patroliranje. Nameravaju napasti Vis. Sadašnje snage oko 500 i 2 borbena čamca.<br>Mljet |
| 397 | 10. 01. 10.30 | Br. 19. Za Milića. Prekomorci su prebačeni u redu.[18] Ako još ima tamo prekomoraca prebacite ih istim putem. XIII brigadu čim prije popunite i uputite istim pravcem.[19] Zato što više mobilisati ljudstvo na otocima i uputiti za popunu Devete div. Sa XIII brigadom pošaljite sve puškomitraljeze. Maksimalno koristit kanal sa.. .[20] Dalm. Trogir. Šalji mješo- |

10 Miladin Ivanović, komandant Prve dalmatinske NOU brigade.

11 Vjerojatno nečitljivo, napomena šifranta.

12, 13 i 14 Nečitljiv tekst.

15 O iskrcavanju Nijemaca na Ugljan vidi knj. 9, dok. br. 71, 74, 250, 254 i 255.

16 i 18 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 22 i 44.

17 Vidi dok. br. 44 i knj. 9, dok. br. 316 i 371.

19 Vidi dok. br. 60, 178 i 298.

20 Nečitljiv tekst. Odnosi se na kanal za prebacivanje materijala sa Visa na kopno u rajonu Starog Trogira.

| Redni broj | Datum i sat primitka | Depeša |
|---|---|---|
| | | vito: odjeću, hranu, lako automatsko oružje, teške i lake bacače, brede dvadeset sii. brdsku artiljeriju. j 21 e.*[2] VIII korpus |
| **424** | 13. 01. 14.50 | Prema posljednjim vijestima provjerenim Nijemci se iskrcali u Pučišću i Poviju, te napreduju prema Pražnici i Selcima.[23] Večeras potrebno patrolisanje u kanal Brač—Hvar i u Splitskim Vratima. Stanko[24] odlučio da večeras već napušta Brač. Manola |
| 428 | 13. 01. 9.35 | Dozvoljavamo iskrcavanje 150 engleskih vojnika za odbranu Visa,[25] i napada na luke. Odobravamo zajednički napad[26] na Lastovo i zajedničku posadu. Civilna pozadinska vlast mora biti vršena samo od naših organa. V.S. |

21 Ivica Kukoč-Jordan

22 Vlado Cetković

23 Radi zaposjedanja otoka Brača Nijemci su poduzeli operaciju »Morgenwind«. Vidi dok br. 32, 41, 60, 311, 313, 316 i 354.

24 Parmač, načelnik štaba Dvadesetšeste divizije.

25 Za pomaganje pokreta otpora u balkanskim zemljama Britanci su formirali Jedinicu 133 (Force 133), kojoj se glavni štab nalazio u Kairu (vidi dok. br. 3, napomenu 7). Drugog siječnja 1944. godine Jedinici 133 bio je dodijeljen 2. komando (2. Commando), a tjedan dana kasnije i Američka operacijska grupa (U. S. Operation Group), koja je brojala 12 oficira i 120 vojnika, većinom sinova jugoslavenskih 1 grčkih iseljenika. U to vrijeme 2. komando nije bio kompletan, neke jedinice prolazile su kroz regrutsku obuku, a ni Američka operacijska grupa nije imala potrebnu borbenu gotovost. Commando je brojio 444 vojnika i oficira, a podijeljen je organizacijski, na 6 trupova (Troop). Te jedinice su se upotrebljavale za diverzantska i prepadna dejstva. Stoga je bilo odlučeno da se u Molfetti ubrza obuka regruta i da se trupe postepeno šalju na otok Vis. U međuvremenu je brigadir Mills u pratnji komandanta 2. komandoa, potpukovnika J. M. T. F. Churchilla, prispio 10. siječnja na Vis, gdje je imao razgovore s komandantom Mornarice NOVJ, majorom Josipom Cernim i komandantom Dvadesetšeste divizije, potpukovnikom Maksom Baće. Pošto je Vrhovni štab NOV i POJ dao dozvolu za dolazak britanskih snaga na Vis, sporazumno je odlučeno da na Vis dođe oko 1000 savezničkih vojnika. Komandu nad tim snagama imao bi britanski komandant i one bi surađivale sa snagama NOVJ u obrani otoka.

Prvi dijelovi 2. komandoa, jedna grupa od 30 vojnika pod komandom kapetana R. W. Keepa, Iskrcala se u Komižl 16. siječnja da bi pripremila smještaj za ostale dijelove, kojih se dolazak očekivao poslije tri dana. Loše vrijeme odložilo je dolazak tih snaga za 24 sata, pa su se 20. siječnja iskrcale na Vis 3 trupa od kojih jedan s teškim oruđem i 30 vojnika Američke operacijske grupe. Slijedeći kontingent od oko 150 britanskih i 65 američkih vojnika prispio je na Vis 25. siječnja. Do kraja mjeseca američke snage na Visu bile su kompletne, a 2. komandou nedostajao je jedan trup, koji je konačno prispio na Vis 12. veljače. Komandant savezničkog garnizona na Visu bio je potpukovnik J. M. T. F. Churchill, komandant 2. komandoa. Dana 28. veljače prispio je na Vis kompletan 43. mornarički komando, 5. ožujka došao je na Vis Štab 2. SS brigade (2. Special Service Brigade), a sutradan je dužnost komandanta savezničkog garnizona na Visu preuzeo komandant te brigade, brigadir Tom Churchill.

Početkom ožujka dijelovi Jedinice 133, koji su se nalazili u Bariju, dobili su nov naziv — Jedinica 266, jer su organizacijski bili razdvojeni od Jedinice 133, koja je ostala u Kairu. Pored kopnenih jedinica na Vis su bile upućene i neke artiljerijske, inžinjerijske i pozadinske jedinice. Sredinom travnja je pukovnik H. Meynell iz 20. obalske grupe (20. Beach Group) preuzeo dužnost komandanta pozadane na otoku, i do kraja mjeseca Vis je postao »Isturena baza br. 1« u zoni 2. područja, kojim je upravljala 20. obalska grupa. Nova pojačanja u ljudstvu i dalje su pristizala na Vis. Tako je 5. svibnja prispio 40. mornarički komando, pa su savezničke snage na otoku dostigle jačinu oko 2000 ljudi. Na Visu je osim toga bio u međuvremenu izgrađen i aerodrom, što je stvorilo šire mogućnosti za avijacijska dejstva na Balkanu. Vidi dok. br. 64, napomenu 11 i 14 i Jovan Vasiljević: »Ofanzivna dejstva savezničkih snaga s otoka Visa«, Pomorski zbornik knj. 2, str. 151—156.

26 Vjerojatno omaška. Trebalo bi da stoji zajedničko zaposjedanje Lastova jer se Nijemci do kraja rata nisu iskrcali na ovaj otok.

| Redni broj | Datum i sat primitka | D e p e š a |
|---|---|---|
| 447 | 15. 01. 14.00 | Večeras bi trebalo da saveznici patroliraju na Splitskim Vratima i na liniji Vis—Šćedro. Večeras prebacujemo odred i bračk i zbijeg.[27] Manola |
| 472 | 17. 01. 15.00 | Dvije brigade sa Hvara odmah prebacite na obalu.[28] Na Hvaru ostavite izviđačke grupe, s time da [će] se moći evakuisati u slučaju potrebe. Za postupak javite se, dobićete direktive. V. S. |
| 473 | 17. 01. 15 | Br. 25/15/1. Dvije brigade sa Hvara smjesta prebacite u Sjev. Dalmaciju.[29] Tamo neka ostane odred. Dnevno nas izvještavajte o preduzetim mjerama. 15. o. mj. idemo u V. Š. da pitanje otoka definitivno raspravimo. Mi stojimo na stanovištu napuštanja otoka i to što prije. VIII korpus |
| 475 | 17. 01. 11.50 | 16-1 uputili smo za Vis 105 ranjenika u pratnji jedinica II POS koji će pratiti ranjenike do Dugog Otoka Ne samo potreba praćenja ranjenika, već i situacija u Hrv. Prim., gde se očekuje ofanziva, zahtevala je: da Štab II sektora isplovi sa svojim jedinicama prema sjev. dalm. otocima. Organizirajte prihvat ranjenika. G. Š. H.[30] |

**27 Odnosi se na Bračko-šoitanski NOP odred koji se prebacio 13/14. siječnja na otok Hvar. Vidi dok. br. 44 — depeše br. 386 i 393 i dok. br. 60 — depešu br. 34.**

**28 i 29 Odnosi se na Prvu i Jedanaestu dalmatinsku brigadu (vidi dok. br. 60 — depeše br. 41 i 44). Vrhovni štab NOV i POJ je kasnije promijenio ovu svoju odluku i 20. siječnja usvojio prijedlog da se Vis brani sa tri brigade, tj. da se Prva i Jedanaesta brigada prebace na otok Vis a ne na kopno (vidi dok. br. 60 — depeše br. 49 i 51).**

**30 Glavni štab NOV i PO Hrvatske.**

BROJ 44

## IZVOD IZ KNJIGE PREDATIH DEPEŠA ŠTABA MORNARICE NOVJ ZA PERIOD OD 1. DO 17. SIJEČNJA 1944. GODINE[1]

| Redni broj | Datum i sat predaje | D e p e š a |
|---|---|---|
| **315** | l/I **44** | VIII korpus = **1** Brig.[2] prebačena je na Vis. XI je na Hvaru, XII. je koncentrisana i spremna za pokret na Braču. Prekomorska spremna za pokret.[3] Vreme loše, pokret nemoguć. Stanica poslana na Rogoznicu ne javlja se. Upućena tri broda materijala na sektor sj. Dalm. = Milić[4] |
| **316** | l/I | VIII korpus = Za potpuno ozbiljnu odbranu Visa potrebno je bar 3000 ljudi t. j. najmanje dve brigade. Dok se drže Hvar i Brač potrebna je još jedna brigada. Predlažemo, na Visu I i XII, Hvar XI, Brač—Šolta odred. Ako bi XI postala raspoloživa onda možemo jednu brigadu uputiti na kopno = = Milić — Cerni[5] |
| **322** | 2**/1.** | Stvari se razvijaju tako, da nam se na Visu nameće ne samo frontalna, nego i tvrđavska borba. Vis ima 75 km obale, preko 50 teških mitraljeza, 17 protuavionskih mitraljeza i nekoliko topova. Saveznici obećavaju pomorsku i zračnu pomoć i još teškog oružja. Sve ovo ne može apsorbovati 1 brigada. Potrebne su najmanje 2 brig. U protivnom odbrana postaje nerealna i bolje je unapred spasiti ljudstvo. Vis smatramo vanredno važnim i odlučujućim za Jadran. Preko Visa veza i pomoć je omogućena. Sa 2 brig. t. j. oko 3000 ljudi obranu smatramo realnom. Molimo ponovno nam javite Vašu odluku = = Cerni — Milić.<br>Upućfeno] VŠ[6] i VIII Korpusu |
| **323** | **3/1** | VIII korp. = Stigao je Vlatko[7] i Maclean[8] i sa njima razgovaramo o mogućnostima savezničkog angažovanja u obrani otoka. = Milić — Cerni. |

**1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 32/1-8, k. 2021, 1-2, k. 2072 i 16-1, k. 523.**

**2 Odnosi se na Prvu dalmatinsku brigadu.**

**3, 10, 13 i 17 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 22 i 43.**

**4 Maks Baće-Milić, komandant Operativnog štaba za obranu otoka.**

**5 Josip, komandant Mornarice NOVJ.**

**6 Vrhovni štab NOV 1 POJ**

**7 Velebit**

**8 Fitzroy Maclean**

| Redni broj | Datum i sat predaje | D e p e š a |
|---|---|---|
| 327 | 4/1 | III P. 0. S.[9] = Sinoć 3 januara upućeno 7 brodova sa Prekomorskom brigadom[10] na Kornate i Dugi Otok, radi daljnjeg prebacivanja na sektoru Biograd—Pirovac. Transportne brodove sa pratnjom vratiti odmah poslije izvršenja zadatka. |
| 331 | 5/1 | V. S. — VIII korp = Avijatičari stigli. Neprijatelj uz obalu. Primanje ranjenika otežano. VIII brig, ćemo snabdjeti[11] = Milić, Cerni. |
| 332 | 5/1 8,30 h Za V. Š. | Stigao je Vlatko i Maclean i s njima razgovaramo o mogućnostima savezničkog angažovanja u obrani otoka.[12] — Milić — Cerni. |
| 344 | 7/1 10,10 h Za III P. O. S. | Sta je sa prekomorcima.[13] U Rogoznici zarobljen brod »Sv. Ivan« iz Jezera.[14] Kapetan broda ubijen, 2 mornara zarobljena i prisiljeni da kažu ugovorene znake. Nisu kazali, te su odvedeni u Šibenik. Da li su stigli ranjenici iz Hrvatske. — S. M. |
| 347 | 7/1 17 Za Manolu | Bataljon Jedanaeste brigade raspoređen na Biševu, stoga zamena s odredom nemoguća.[15] Poželjno da bataljon odreda dođe na Vis za popunu XIII brigade koja se predviđa za prebacivanje na kopno.[16] |
| 353 | 8/1 14.30 h Za V. Š. i VIII K. | Prekomorska brigada 1650 — 1650 ljudi stigla na Dugi Otok.[17] Potrebno je narediti 19. diviziji da joj organizira prihvat i prolaz. Milić — Cerni. |
| 362 | 9/1 7.30 V. Š. | Do sada upućeno u Bari 165 — 165 avijatičkog osoblja, iz Hrvatske stiglo 40 — 40 tenkista — Š. M. |
| 371 | 11/1 8 V. Š. i VIII Kor. | Nemci sa 2.000 — 2.000 vojnika zauzeli Mljet u noći 30 na 31 dec.[18] Sada, 8. jan., na Mljetu 300 neprijateljskih boraca i 2 motorne torpiljarke. Sa Mljetom održavamo radio-vezu. Milić — Cerni. |
| 373 | 10/1 17 V. Š. | General Miles stigao na Vis i traži odobrenje da na Visu iskrca 150 engleskih vojnika za odbranu Visa |

**9 Treći pomorsko-obalski sektor**

**11 Osma dalmatinska brigada u to vrijeme nalazila se u rajonu Trogira (vidi dok. br. 10).**

**12 u ovim razgovorima Maclean je obećao pomoć savezničke mornarice i avijacije, no do njenog angažiranja nije došlo.**

**14 Vjerojatno se radi o datumu 24/25. prosinca 1943. godine. Vidi knj. 9, dok. br. 354.**

**15 Riječ je o Drugom bataljonu Jedanaeste brigade. Štab ove brigade tražio je da se ovaj bataljon vrati sa Visa na Hvar u sastav brigade a da se na njegovo mjesto pošalje bataljon Hvarsko-viškog NOP odreda (vidi Arhiv Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 2/2, k. 2072 — depešu br. 363).**

**16 i 28 Odnosi se na prebacivanje Trinaeste brigade Dvadesetšeste divizije radi ulaska u sastav Devete divizije na mjesto Prve dalmatinske brigade koja je ušla u sastav Dvadesetšeste divizije radi obrane otoka Visa. Vidi dok. br. 43, 60, 178 i 298.**

**18 Vidi dok. br. 43 i knj. 9, dok. br. 316 i 371.**

| Redni broj | Datum i sat predaje | D e p e š a |
|---|---|---|
| | | i napade na neprijateljske luke.[19] Isto tako predlaže da zajednički zauzmemo Lastovo i da postavimo zajedničku posadu. Naše je mišljenje da prihvatimo. Čekamo vaše naređenje.[20] Vicko[21] — Milić. |
| 386 | 13/1 22.50 Stanko[22]-Brač | Mišljenja smo da na Braču svakako treba dati što žilaviji otpor i zadržati ga koliko je moguće time da se osigura izvlačenje ljudstva i materijala po unapred predviđenom planu.[23] Na koncu ostaviti na Braču grupu od barem 50 partizana. Milić — Cerni. |
| 393 | 14/1 12 h Stanko Hvar | Brački odred prebaciti na Vis i smjestiće se na prostoriji Čajno Polje—Vino Polje.[24] Vojo |
| 394 | 15/1 8 h V. Š. i VIII Korpus | 13. jan. oko 18.00 sati naše jedinice napustile Brač. Na Braču ostao partizanski odred.[28] Milić — Cerni. |
| 396 | 15/1 8 h V. Š. i VIII Korpus | Generalu Milesu saopšteno vaše odobrenje.[26] Dolazak engleskih vojnika očekuje se za četiri dana. Milić — Cerni |
| **420** | 17/1 08.00 h V. S. VIII Korpus | Izgledi su da će nam uskoro ostati slobodan samo Vis i da će neprijatelj nastojati da ga zauzme, Mi čvrsto vjerujemo da Vis možemo obraniti. Za ozbiljnu obranu i borbu potrebne su nam ozbiljne snage. Sada 2 brigade osiguravaju obalu. Nužna nam je i rezerva. Molimo vas dajte nam definitivno naređenje za obranu Visa i stavite nama na raspoloženje i treću brigadu koja se sada nalazi na Hvaru.[27] — Milić — Cerni.<br>Istu depešu dostaviti i V. Š. |
| 421 | 17/1 08.00 h VIII Korpus i V. Š. | Trinaesta brigada spremna za prebacivanje. Čeka prestanak bure.[28] Milić — Cerni |

**19 Vidi dok. br. 43, napomenu 25.**

**20 Vrhovni štab NOV i POJ je odobrio iskrcavanje pomenutih engleskih vojnika (vidi dok. br. 43 — depešu br. 428).**

**21 Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**22 Parmač, načelnik štaba Dvadesetšeste divizije.**

**23, 24 i 25 O napadu i borbama na otoku Braču vidi dok. br. 32, 41, 43, 60, 311, 313, 316 i 354.**

**26 Vidi dok. br. 43 — depešu br. 428.**

**27 Sa ovim prijedlogom Vrhovni štab NOV i POJ se složio i odredio tri brigade za obranu otoka Visa (Vidi dok. br. 60 — depešu br. 49).**

BROJ 45

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 18. SIJEČNJA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O NAPADU NA NEPRIJATELJSKO UPORIŠTE U GALI[1]

S T A B
X. Dalm. Brigade
18/1. 1944.

Štabu XX Divizije

P o l o ž a j

**Operativni izvještaj o akciji izvršenoj na nepr. u Gali.**

U noći između 15—16 januara t. g. izvršili smo napad na neprijateljsko uporište u Gali.[2] Neprijatelj je bio utvrdio položaj redom iznad Gale do Obrovca i to sa suvo zidanim bunkerima, u svakom tom bunkeru imao je oko 10 vojnika **sa DO** jednim automatskim oružiem. U Gali smestio se u Popovoj kući, Boškovića kući i u krčmi Dedić. Neprijatelj ie bio u jačini oko **100** vojnika ustaša i nešto Njemaca naoružan sa 1 brdskim topom oko 75 mm., 2 teška bacača. 1 teški mitraljez. 3 šarca i 5—6 puško mitraljeza. Napad je izvršen sa dva bataliona ove Brigade i Galskom četom (Dinarskog Odreda) koja je bila raspoređena po našim jedinicama za vodiče. Napad je otpočeo u 21 čas na svim tačkama. Borci od Galske čete prema izjavi našeg rukovodioca došli su pijani i doveli naše borce do pred same bunkere ne znajući na kom se mjestu nalaze bunkeri. Tog momenta bili su obasuti žestokom mitraljeskom vatrom usljed česa smo imali dosta osjetljivih gubitaka. Ovaj momenat prilaza bunkerima nije se iskoristio tj. bombaši nisu izvršili svoj zadatak bombama, jesu obasuli bunkere ali iz daljine od **50—60** m. i potom nije se jurnulo na same bunkere, iza toga tuklo se je iz teškog bacača ali ne precizno, usljed jake bure tačnu korekturu nemoguće je bilo izvršiti. Potom se je opet jurnulo ka bunkerima ali i ovog puta bez uspješno, jedino je uspjelo I. bataljonu da zauzme jedan bunker i to uspevši istog zaobići sa jedne strane te tako neprijatelj bi primoran da istog napusti u paničnom bijegu ostavivši iza sebe jednog mrtvog Švabu. Radi mjesečine poslije više nemoguće se je bilo približiti bunkerima i radi toga prekinuli smo sa daljnjim napadanjem.

Držanje naših boraca i rukovodioca u ovoj borbi bilo je na dosta dobroj visini naravno pojedinaca uvijek ima pa i ovog puta bilo ih je nekolicina koji su se izvlačili pod bilo kojim izgovorom.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/3, k. 1032 II.**

U ovoj borbi imali smo 3 mrtva i jedan naknadno po putu umro, 7 ranjenih (dva teže i pet lakše), 1 nestao tj. jedna drugarica sa položaja dezertirala i javila se Ustašama u Gali.

Na strani neprijatelja bilo je 12 mrtvih i nešto ranjenih.

Zapljenjeno je 750 kom. metaka za Šarac, dve rezervne cevi od Šarca, 7 ćebadi, 4 šatorska krila, 1 šmajserica, 1 pištolj i 4 gas maske.

U toku dana 16 i 17 o. mj. pripremili smo ponovni napad koji bi bio izvršen u noći između 17 i 18 o. mj. jedinice već su bile krenule u napad kad smo dobili izvještaj da se je neprijatelj povukao iz Gale i to pred samu noć naše jedinice već su izvršile napad prije nego što su primile izvještaj o neprijateljskom povlačenju, bombaši su jurnuli na bunkere sa bombama koje su našli prazne.

Bunkeri su odmah bili zapaljeni i razoreni te sada se nalaze naše jedinice u Gali i po položaju iznad Obrovca.

Neprijatelj je očekivao naš napad u noći između 16 i 17 o. mj. Videći kretanje naših jedinica kod neprijatelja je zavladala panika i kad se je dosta panično povukao iz Gale. Napad i ako nije uspio po planu ali je imao dosta jak efekat kod naroda, a što je najglavnije moral kod naših boraca je porastao.

III. bataljon VIII. Brigade učestvovao je u ovom napadu i to na bunkere iznad Obrovca sa desne strane ceste Livno—Sinj nije ih uspio likvidirati a tom prilikom imao je 2 nestala.

[. .. ][3] izdate zapovijesti ove akcije.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Komesar
*Bilobrk,*[4] v. r.

Komandant
*Ivan Vulin,* v. r.

**3 Jedna riječ izostavljena jer je dokumenat na ovom mjestu oštećen.**
**4 Mate**

BROJ 46

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 19. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O FORMIRANJU ŠTABA GRUPE, REORGANIZACIJI ODREDA I NJIHOVIM ZADACIMA[1]

STAB GRUPE
JUZNODALM. PARTIZAN. ODREDA
Br. 3/44
une 19 siječnja 1944 g.

ŠTABU VIII.KORPUSA NOVJ — P o l o ž a j

Dostavljamo vojnički izvještaj za razdoblje od 1. do 18. o. mj.

1. Dana 3. o. mj. formiran je i sastao se Štab Grupe južnodalm. partizan. odreda, kojega sačinjavaju komandant Viskić Vlado, politkomesar Despot Žarko i zamj. politkomesara Šerić Živko. Za pomoć komandantu uzeli smo druga Glavina Andriju (svršenog đaka škole gađanja) kao oficira na raspoloženju.

2. Dana 4. o. mj. reformirali smo štabove Makarskog, Imotskog i Neretvanskog odreda. Štabove Makarskog i Neretvanskog odreda sačinjavaju komandant,[2] zamj. komandanta[3] i politkomesar, dok Imotski samo komandant i politkomesar.[4]

3. Dana 6. o. mj. trebalo se održati savjetovanje štabova odreda sa ovim štabom. Međutim, to savjetovanje je odgođeno iz razloga što je Imotski odred uslijed vojničke situacije bio prisiljen da se zadržava na sektoru Studenci—Lovreć, a komandant Makarskog odreda je bio bolestan. Savjetovanje je sazvano za dan 12. o. mj. a ovaj štab se kroz to razdoblje zadržao kod Neretvanskog odreda.

4. Dana 12. o. mj. održano je savjetovanje štabova ove Grupe na kojemu se konstatovalo:

a) da je jedino praktično — kao vojnička jedinica — postojao Neretvanski odred, koji je živio vojničkim životom i vršio neke akcije;

b) da je Makarski odred, krivnjom rukovodstva, došao u vrlo loše stanje u svakom pogledu, iako je taj odred imao dobre uslove: stare borce i rukovodioce, podesan teren za vršenje akcija na neprijateljski

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 14-1/1, k. 517A.

2 Komandant Neretvanskog NOP odreda bio je Stanko Marević-Prpić, a Makarskog NOP odreda Ivan Prodan.

3 Zamjenik komandanta Makarskog NOP odreda bio je Andrija Bogunović, a Neretvanskog NOP odreda Nikola Battnlć.

4 Komandant Imotskog NOP odreda bio je Marijan Lubina, a politički komesar Manko Mustapić.

saobraćaj. Do ovoga je došlo iz razloga što se rukovodioci nisu znali snaći u promijenjenim i težim uslovima za održavanje i borbu u Biokovu, što se ispoljilo u tome da je ta jedinica ležala na jednom mjestu, u snijegu, ne živeći vojničkim životom, ne vršeći pokreta ni akcija, dok su trpjeli glad i zimu. Sve ovo dovelo je do opadanja morala i borbenosti, mnogih nezdravih pojava (familijarnosti, nediscipline i si.), pa čak i opadanja u brojnom stanju.

c) da je Imotski odred, sastavljen od dijela Makarskog odreda, pod rukovodstvom mladih i neiskusnih rukovodilaca proživljavao krizu sličnu onoj u Makarskom odredu.

Nakon ovoga konstatovanja i ukazivanja iz kojih razloga je do ovakvog stanja došlo, zaključeno je:

a) da se Neretvanski odred preformira iz 2 i u 4 čete, od kojih jedna sastavljena uglavnom od Ljubušaka sa imenom »Ljubuški« i zadacima operisanja na ljubuškom terenu.

b) da Makarski odred okupi sve svoje borce, učvrsti jedinicu vojnički i politički, omasovljuje se sa terena Makarskog i Imotskog kotara, danomice vršeći akcije, pokrete.

c) da Imotski odred također učvrsti jedinicu i omasovljuje se i pređe na vršenje akcija.

d) da sve jedinice — uslijed drskosti i jačine neprijatelja — promijene način života, rada i borbe, primjenjujući taktiku pokretljivosti, vojnički život i brzinu u radu.

e) da sve jedinice čim prije pređu na izvršenje akcija za koje smo, obzirom na stanje i kvalitet naših jedinica, dorasli.

5. Poslije savjetovanja — osim reorganizovanja i učvršćenja radom •— Neretvanski odred nije učinio ništa, iz razloga što je bio angažovan za osiguranje obale gdje se trebala iskrcati hrana. Ostali odredi također.

6. Snage neprijateljske vojske na našem sektoru su dosta jake i smještene u svim mjestima uz obalu i na cesti Zadvarje—Metković. Neprijatelj se stalno premješta i prebacuje, što je uslovljeno savezničkim bombardovanjem i neprijateljskom ofanzivom na slobodnu teritoriju i otoke. Glavnina neprijateljskih snaga je u luci Ploče, Podaci, Podgori, Makarskoj, Zadvarju, Imotskom, Vrgorcu, Ljubuškom i okolnim selima, te oko Metkovića.[5] Neprijatelj pored uobičajene taktike izviđanja i ispada protiv nas, koji obično usljeđuju iz više pravaca, upotrebljava i naročitu taktiku u odnosu prema narodu nastojeći ga dobiti za sebe da bi stvorio vodiče i špijune.

7. Dana 18. o. mj. dobili smo radio-stanicu kojom, pored toga Štaba, održavamo vezu i sa Štabom mornarice i Obi. k. KPH za Dalmaciju. Dana 8. o. mj. uputili smo kurire preko Neretve da hvataju vezu sa III. bat. I. dalm. NOU brigade. Tom prilikom poslali smo dopis, u kojem smo tražili nešto rukovodilaca za naše odrede, predložili koordiniranja akcija sa Neretvanskim odredom.

**5 Na ovom području bili su razmješteni dijelovi njemačke 118. lovačke divizije Petog SS brdskog armijskog korpusa. Arhiva ove divizije 1 korpusa nije sačuvana. Pretpostavlja se da je neprijatelj uništio pred kraj rata.**

8. U saglasnosti sa članom Obi. komiteta drugom Crnim,[6] zaključili smo da po povratku ovih kurira jedan član ovog Štaba dođe u okolicu Dubrovnika i na Pelješac, gdje bi organizovao i reorganizovao — pokrenuo već postojeće jedinice.

9. Vojnički kadrovi u našim odredima zasad ne odgovaraju u potpunosti svojim dužnostima, ali ima uslova da se razviju. Pored ostalih nedostataka kod ovih drugova je uživljena familijarnost i nepravilan odnos prema starješinama.

10. Ovaj Štab još ne može da odgovori jednom operativnom štabu, uslijed raštrkanosti i malobrojnosti naših jedinica, koje nisu dorasle za akcije većega stila.

Uz borbeni pozdrav

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkomesar:
*Ž.*[7] *Despot,* v. r.

Komandant:
Visfcić,[8] v. r.

Opći izvještaji

BROJ 47

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 19. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA POTCINJENIH JEDINICA OD 1. PROSINCA 1943. DO 18. SIJEČNJA 1944 GODINE[1]

STAB GRUPE
JUZNODALM. PARTIZAN. ODREDA[2]
dne 19. siječnja 1944. g.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOVJ — P o l o ž a j

Dostavljamo operativni izvještaj za razdoblje od 1. XII. 1943. do 18. I. o. g.:

1/XII patrola N. P.[3] odreda napala na brodu iznad Podace njemačku patrolu od 9 vojnika. Ubijena 2 i ranjena 3 Nijemca.[4]

**6 Ivan Mordin-Crni**
**7 Žarko**
**8 Vlado**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/12, k. 1603A.**

**2 Stab Grupe južnodalmatinskih NOP odreda formiran je 3. siječnja 1944. godine. Vidi dok. br. 46.**

**3 Neretvanskog partizanskog**
**4 do 8 Vidi knj. 9, dok. br. 188.**

2/XII. jedan vod Neretvanskog odreda napao iz zasjede između Rogotina i Ploče neprijateljsku trokolicu. Trokolica uništena, ubijen jedan pukovnik i šofer.[5]

7/XII. jedna desetina boraca Neretvan. part, odreda napala kod Opuzena posadu neprijateljskog topa. Uništen dalekometni top, spaljen kamion sa vagonom artiljerijske municije. Ubijena 4 a ranjena 2 Nijemca, ostali rastjerani. Poginuo je naš drug Ujdur Niko iz Gradca (Makarska).[6]

10/XII. neprijatelj napao iz zasjede desetinu koja je uništila top. Naši borci dali otpor. Ubijen 1 a ranjen 1 Nijemac.[7] Poslije ove zasjede ovoj desetini bio je onemogućen povratak preko Neretve, pa je nastavila put probijanjem preko Pelješca na Mljet i Biokovo.

19/XII. Neretvanski odred, koji je do tada imao jednu četu (60 boraca) dobija iz XI. dalm. brigade još jednu četu i napada Drvenik kod Makarske.[8] Neprijatelj je primijetio šuljanje i iznenađenje nije postignuto. Borba se odvila, trajala 45 minuta i naši borci su se povukli bez uspjeha. Na našoj strani 1 teže ranjen drug. Gubitci neprijatelja nisu nam poznati.

Makarski odred izvršio prepad na neprijateljski garnizon Igrane.[9]

28/XII. jedna četa Neret. odreda izvršila je iz zasjede napad na 3 njemačka kamiona kod Ravče (Vrgorac).[10] Tom prilikom ubijeno 25 njem. vojnika i jedan kapetan, a 3 kamiona zapaljena. Zaplijenjene 3 puške i 1 sanduk sanitetskog materijala.

31/XII. Makarski odred napao je neprijateljski garnizon Veliko Brdo (Makarska).[11] Nakon kraće borbe naši borci su se povukli. Ubijen njemački stražar. Poginuo jedan, a ranjen jedan naš drug.

Jedan vod Neretvanskog odreda na cesti Kozica—Podgora napao iz zasjede ustaški automobil.[12] Tom prilikom ubijen jedan ustaša i ranjena 3, među kojima teže komandant II. prometnog zdruga (Sarajevo), puk. Krešimir Kuraja. Automobil je zapaljen benzinskom flašom, jer je naišao kamion Nijemaca koji su osjetili bitku, izišli iz auta i pošli u streljačkom stroju prema mjestu napada.

2/1. 1944. Makarski odred napao je iz zasjede na Turiji neprijateljski kamion. Ubijeno 13 njem. vojnika i jedan oficir. Kamion zapaljen.

4/1. Imotski Odred napao je iz zasjede između Klenovca i Krivodola (Imotski) neprijateljevu limuzinu. Ubijen jedan neprijateljski vojnik, zaplijenjeno 410.000 kuna, zapaljen automobil.

6/1. Neretvanski odred izvršio je napad na neprijateljski garnizon Komin (Neretva). Napad je izvršen noću. Nakon kraćeg vremena našim borcima je uspjelo da zauzmu Komin. Zarobljeno je 12 ustaša, ubijena 2 jjstaše, ostali su se razbježali. Zapaljen jedan brod od 20 tona i želj. stanica.

1l/I. jedna desetina Neretvanskog odreda napala je neprijateljsku patrolu u Baćini. Tom prilikom ubijena su tri njem. vojnika i 1 potporučnik. Zaplijenje 3 puške i 1 pištolj.

**9 Vidi knj. 9, dok. br. 345.**

**10 i 11 Vidi dok. br. 447 i 443 i knj. 9, dok. br. 188.**

**12 Napad je Izvršen 31. prosinca 1943. godine. Vidi dok. br. 448 i knj. 9, dok. br. 188 i 422.**

U ovom razdoblju neprijatelj je nekoliko puta izlazio organizovano iz raznih pravaca u cilju uništavanja naših snaga. Također u ovom razdoblju naše jedinice su postavile mnogo zasjeda na koje neprijatelj nije naišao.

Borbeni pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Ž.[is] Despot,*** v. r.

Komandant:
***Viskić,[u]*** v. r.

Izvještaj samo hronološki nabraja akcije, bez ikakvog objašnjavanja. Skoro nepotpun.[15]

(M. P.)

BROJ 48

## ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETE NO BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE OD 20. SIJEČNJA 1944. PODREĐENIM JEDINICIMA ZA NAPAD NA HRVAČE[1]

STAB
IX. NO BRIGADE
Br. 28
20 januara 1944 g.

### ZAPOVIJEST

(Sekcija Split 1:100.000)

Neprijateljski garnizon u Sinju koji je raspoređen u s. Hrvače, Hanu i drugim okolnim mjestima jačine je oko 1200—1400 vojnika, od kojih je 140 Nijemaca, 138 ustaša, nešto žandara, a ostalo su domobrani i jedan broj neboraca. U Vrličkoj kotlini su četnici i milicija koji isturaju svoje patrole prema Maljkovu i padinama Svilaje. Neprijateljski garnizon

**13 Žarko**
**14 Vlado**
**15 Primjedba vjerojatno data u štabu Osmog korpusa NOVJ.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 22/3, k. 1032/1.**

u s. Hrvače u jačini od 340 vojnika od kojih je 240 ustaša, 60 domobrana i 40 žandara. Ustaše su iz sela Potravlja, Maljkova, Zasioka i nešto iz Bitelića. Žandari su nekoliko aktivnih, a ostalo su pomoćni žandari. Domobrani izgleda da su iz okolnih sela. Naoružanje: Ukoliko su se mogli prikupiti podaci, neprijatelj raspolaže sa 14 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza, 1 teški bacač i 2 laka bacača, nekoliko strojnica, a ostalo su njemačke i jugoslovenske puške. Naziv ove jedinice je 27 djelatna ustaška bojna, a domobranska 15 pukovnija (jedinica).

Raspored neprijateljskog garnizona u s. Hrvače je sljedeći:

U popovoj kući, koja se nalazi južno od crkve do 50—60 koraka, nalazi se Štab bojne sa nekolicinom vojnika. Oko same crkve u kućama Guberci—Mijaljić nalazi se neprijateljska vojska. Ispod Šarića glavice (k. 438) u Šarića kućama nalazi se neprijateljska vojska. Na lijevu stranu komunikacije Satrić—Hrvače-—Sinj, u kućama Buljci, Malovani nalazi se neprijateljska vojska, i to u kući Mušterić Bože i Solde Petra. Na lijevu stranu komunikacije Satrić—Hrvače ispod Šarića glavice nalazi se škola, u kojoj se nalaze žandari, odnosno u blizini škole u nekim kućama. Raspored oružja: kod crkve se nalazi teški bacač, a ostalo oružje srazmjerno je podijeljeno prema rasporedu vojske. Okolnih utvrđenja nema, sem u blizini popove kuće što se nalaze stari bunkeri koji su donekle porušeni, kao i sjeveroistočno od crkve oko Buljaca i Malovana, a oko crkve i groblja imaju zidovi, od kojih vjerovatno da će neprijatelj davati otpora kao i iz kuća koje su od zida.

Naša brigada dobila je zadatak da osigura mostobran na Šeginu mostu, potpuno zavlada sa Potravljem, Satrićem i da likvidira neprijateljski garnizon u Hrvacama.[2] Na lijevu stranu Cetine nalazi se X. brigada, t. j. u Biteliću, Vučipolju i Dabru. U Koljanima (Perkovići) i prema Ježeviću nalazi se Dinarski odred. U vezi gornjeg

N A R E Đ U J E M O :

**III. bataljon** napašće neprijatelja u selu Hrvače komunikacijom Zelovo—Hrvače isključno Vučjak, zaključno preko Pletikosića kuća i Stipančića kuća, koje se nalaze ispod ceste koja vodi od s. Hrvače za Zelovo, i likvidirati popovu kuću u kojoj se nalazi Štab dotičnog garnizona, kao i posadu u istoj kući. Za ovaj napad upotrijebiti dvije čete sa dva teška mitraljeza i protivkolskom puškom, a trećom četom, ojačanom sa dva teška mitraljeza, zaposjesti položaj istočno od Vučjaka kod kuća Zorića i Kekeza, koja će imati zadatak da tuče neprijatelja koji bi bježao iz Hrvača i koji bi eventualno pružio pomoć iz Sinja za Hrvače. Na istom mjestu presjeći telefonsku liniju i po mogućnosti staviti barikadu na cesti. Od te čete jedno

2 o rezultatima napada vidi dok. br. 92 1 128.

odjeljenje ojačano puškomitraljezom postaviti na Gaju (k. 531) koja će štititi zaleđa od Lučana iste čete kao i čitavog bataljona.

**II. bataljon** ojačan sa bacačem mina I. bataljona, kao i svojim bacačem, napašće neprijatelja sa sjeverozapadne strane, tj. preko Rađana—k. 438 na sektoru komunikacija Hrvače—Zelovo zaključno i cesta Hrvače—Satrić isključno. Likvidirati školu, odnosno kuće oko škole, u kojoj se nalaze žandari i kuće Šarića koje se nalaze ispod k. 438 i produžiti crkvi i, vezujući se na cesti Hrvače—Zelovo sa snagama III. bataljona, likvidirati neprijateljsko uporište oko crkve. Bacače mina postaviti kod prvih kuća sjeverozapadno od k. 438 i tući sa njima neprijateljska uporišta oko crkve, odnosno odakle neprijatelj bude davao najjači otpor kao i njegovo automatsko oružje i bacače, vodeći računa da se ne bi desilo da bacač tuče po našim snagama. Sa bacačima i automatskim oružjem treba da upravlja Štab bataljona, s tim što ga privući na takvo otstojanje, odakle može da dadne efikasno dejstvo.

**I. bataljon** sa svojom jednom četom, ojačanom jednim teškim mitraljezom, napašće neprijatelja s lijeve strane komunikacije Satrić—Hrvače—Sinj, vezujući se sa snagama II. bataljona na komunikaciji Satrić—Hrvače ispod k. 438, čisteći kuće i neprijateljska uporišta Buljci prema mlinici, tj. kuće Malovani i Mušterići, a razumije se kuću Mušterić Bože i Petra Solde, u kojima je naglašeno da se nalazi razmještena neprijateljska vojska. Sa ostale dvije čete, ojačane teškim mitraljezima, zaposješće položaj prema Maljkovu, i to na sektoru glavna komunikacija Potravlje—Koljani zaključno i Jasenja isključno. Zaposjesti k. 390, k. 538 i Gradinu (k. 804). Od k. 804 slati patrole prema Jasenju i Gnojna staja. Niukom slučaju ne dozvoliti neprijatelju ma kakve intervencije ili zaobilaženja ka Potravlju. Sa četom, koja će napadati na Hrvače, treba da ide jedan od članova Štaba bataljona.

**IV. bataljon** kad se povrati sa Vrdova doći će u selo Potravlje, u blizini crkve i škole. On će služiti kao rezerva i prijaviti se Štabu brigade. Nastojati da stigne, ako ga je već smijenila X. brigada, za vrijeme akcije.

**Početak napada** biće danas, 20. tek. mj., tačno u 23 časa, t. j. tačno u to vrijeme treba da počne borba na svim odsjecima. Zato će štabovi bataljona sve pripreme i podilaženja izvršiti blagovremeno, kako ne bi bilo zakašnjenja. Ne treba se

obazirati na vezu — je li koja jedinica prišla ili nije, nego svak da ide na svoj zadatak u određeno vrijeme i u određenom pravcu a, razumije se, i jednovremeno hvatati vezu sa susjedima. Neprijatelj po noći istura patrole koje će se sigurno sukobiti sa našim snagama pri nastupanju, ali na to ne obraćati mnogo pažnje, nego u brzini likvidirati i produžavati određenom zadatku.

**Štab brigade** kretaće se za **II.** bataljonom i u prvo vrijeme nalaziti se kod Alebića (k. 476), a odatle pomjeriti se prema Radanu i prema situaciji. Sve kurire slati u pomenutom pravcu.

**Sanitet brigade** nalaziće se u selu Potravlju, u zaseoku Vundušići u blizini crkve, gdje sve ranjenike upućivati, a referent saniteta Brigade dobiće naknadno naređenje za daljnju evakuaciju ranjenika.

**Intendantura brigade** nalaziće se također u selu Potravlju.

**Znaci raspoznavanja** za dan 20. **I.** Sava—Sana, a borbeni Mejo—Muje.

Vidni znaci: puška u desnu ruku vertikalno i ustranu jedanput, a odgovor dvaput.

Napomena: Štabovi bataljona dobro će pripremiti ljudstvo i svakoj četi dati njezin zadatak kojega treba i mora da izvrši. Voditi strogo računa da se borci ne nagomilavaju, nego da idu u streljačkom stroju koristeći dobre zaklone, potpomažući automatskim oružjem i bez borbe nastojati da se priđe na najbliže otstojanje i, po mogućnosti, ručnim bombama napasti neprijatelja, a ako neprijatelj primijeti to ranije, otvoriti na njega vatru iz automatskog oružja, a strijelci i bombaši najvećom brzinom da dojure do određenog cilja i u brzom energičnom napadu uspjeh će biti 100% sigurniji. Poslije prilaza i otvaranja vatre, ukoliko se ne bi momentalno uspjelo, bacači će mina tući sa određenih položaja neprijatelja odakle bude davao otpor, a sa teškim mitraljezima i automatskim oružjem isto tako otvoriti paklenu vatru i poslije toga izvršiti ponovni juriš i udar. Po likvidaciji neprijateljskog garnizona sve zarobljenike kao i zarobljeni materijal slati u selo Potravlje, obavještavajući Štab brigade. Po završenom zadatku **III.** bataljon povući će se na Vučjak i na komunikaciju koja vodi za Zelovo i držati Gaj (k. 531) sve dotle dok se ne izvrši evakuacija zaplijenjenog materijala kao i žita. **II.** bataljon povući će se na k. 438 i zatvoriti pravac od komunikacije Hrvače—Satrić do komunikacije Hrvače—Zelovo. Manje dijelove ostaviti u s. Hrvače, koji će detaljno izvršiti pretres svih kuća pomoću obavještajnih oficira i vodiča koje dobijete, kao i drugih naših simpatizera. Četa **I.** bataljona isto tako poslije izvršenog zadatka povući će se u visini **II.** bataljona, sa zadatkom: rušenje komunikacije i zaposijedanje iste sa teškim mitralje-

zima i protivkolskom paškom. Ukoliko osvane dan, a ovo se sve ne izvrši u potpunosti i neprijatelj iz Sinja bude nadirao prema Hrvacama, III. bataljon povlačiće svoje dijelove prema Plešivici i na komunikaciju Hrvače—Zelovo, prvenstveno obavještavajući sve dijelove koji se nalaze u s. Hrvače kao i van njih. Nastojati svim silama da se u toku noći izvrši određeni zadatak, a u slučaju ako se ne izvrši, utvrditi se na zgodnim položajima oko s. Hrvače i u samu zoru pomoću bacača ponovo napasti neprijatelja. II. i I. bataljon, t. j. četa I. bataljona, isto tako povući će se i zaposjesti najzgodnije položaje iznad Hrvača i ne dozvoliti mu nikakvu intervenciju prema Satriću.

Ovaj Štab potražio je vodiče od Komande mjesta koji poznaju taj sektor i ukoliko stignu, biće vam upućeni. Njih trebate dobro iskoristiti prema dobivenim vam zadacima, a ukoliko ne stignu, bez obzira na to ići za određenim zadatkom.

Snage I. bataljona, koje drže položaj prema Maljkovu, i dalje će ostati na istim položajima, ne dozvoljavajući neprijatelju nikakve intervencije prema Potravlju kao i neko eventualno zaobilaženje od strane Otišića preko padina Svilaje.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

| | | |
|---|---|---|
| Politkomesar, | Načelnik Štaba, | Komandant, major |
| ***Vojo Janković, v. r.*** | ***Patrlj,***[3] v. r. | ***Sava Kesar,*** v. r. |

(M. **P.**)

Dostavljeno svima jedinicama ove brigade po kuriru u 10.30 časova.

BROJ 49

## IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 9. DALMATINSKE BRIGADE 20. DIVIZIJE OD 20. SIJEČNJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O POLITIČKOM RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

CENTRALNOM KOMITETU K. P. J.

IZVEŠTAJ O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE
IX. DALM. BRIGADE XX. DIVIZIJE

U brigadu sam došao 7/XII-43. god.

Zajedno sa mnom došlo je još 9 partijaca Krajišnika, koji su upućeni od Štaba Divizije, za vojne rukovodioce u ovu brigadu. Prije nego što

**3 Vladislav**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu CK SKJ — Beograd, reg. br. 1944/14.**

sam ja došao u brigadi je bilo 56 partijaca, koji uopšte nisu živjeli partijskim životom, jer ćelije po jedinicama nijesu bile još formirane.

Prije moga dolaska održano je partijsko savjetovanje svih političkih komesara i zamjenika, koji su postojali u bataljonima i četama, a bilo je jedinica u kojima nisu bili određeni.

Odmah kad sam ja došao, održao sam sastanak sa zamjenicima komesara i komandira bataljona, gdje je bio prisutan i komesar brigade i tako se upoznao sa stanjem partije u brigadi. Izvršili smo raspored partijaca po jedinicama, što nam je omogućilo, da smo po svim četama i štabovima bataljona formirali ćelije i bataljonske komitete, također i ćeliju štaba brigade, a pošto u brigadnoj intendanturi, ambulanti, vodu za vezu i tehnici imamo po jednog partijca, to smo od njih formirali prištabsku ćeliju. Sad partijska organizacija u ovoj brigadi broji 22 ćelije, koje imaju 91 član, među kojima 35 seljaka, 26 radnika, 18 intelektualaca i deset bivših činovnika i trgovaca.

Kandidata ima 56 sa kojima se je do sada dosta slabo radilo, jer nemamo toliko izgrađenih komunista, koji bi mogli sa njima planski raditi. Članovi partije su većinom mladi, oni koji su stariji, obično su do formiranja brigade radili na terenu u pozadini, te se teško snalaze i prilagođavaju radu u vojsci. Teorijska izgradnja kako članova tako i rukovodećeg kadra je na vrlo niskom nivou, a tako i borbenost, izuzev kod jednog malog broja koji su duže u našoj vojsci, dosta slaba. Obišao sam sve bataljonske komitete i neke od ćelija, po jedan ili dva puta, a posle toga održao ponovo savjetovanje sa sekretarima bataljonskih komiteta, u vezi sastanka divizijskog komiteta, koji je održan 28/XII-43, sa kojeg vam je zapisnik upućen, i problema koji se postavljaju pred partijsku organizaciju ove brigade. Posle održanog sastanka divizijskog komiteta, kod mene je došao rukovodilac divizije,[2] koji nam pruža potrebnu pomoć u podizanju part, organizacije. Na sastanku div. komiteta predviđeno je, da se obzirom na slabu teorisku izgradnju održe predavanja pred partijskim aktivima po bataljonima: o stvaranju partije, teoriji partije, ćeliji i organizacionoj strukturi partije. Ove teme počeli smo i mislimo da obradimo na taj način, što će se po predavanjima odrediti materijal sa kojim raspolažemo u vezi teme, proraditi po jedinicama pod našom kontrolom i sekretara bataljonskih biroa. Predavanje o stvaranju partije održao sam po svim bataljonima zajedno sa rukovodiocima politodjela, u prisustvu svih partijaca, kandidata i najboljih skojevaca. Partijski sastanci održavaju se obično svakih deset dana na po jedan radni i jedan vaspitni i pored čestih pokreta, a nastojimo da se održavaju što češće. Održe se po neki put i kratki sastanci, povodom pretstojeće akcije, na kojima se objasni važnost zadatka i kako treba da se drže partijci u njihovom izvršavanju. Na radnim sastancima obično se u koliko ima važnijih momenata govori o političkoj situaciji, podnosi izveštaj o radu partijaca po sektorima, diskutuje držanje drugova u izvedenoj akciji, kao i problemima koji se postavljaju pred jedinicu, postavljaju zadatci i t.d. Na vaspitnim sastancima su se proraćivali članci iz Proletera 15—16, letak C.K.K.P.J., govor Đilasov,[3] rezolucija ZAVNOH-a

**2 Milisav Lukić**
**3 Milovan**

i prorađuju se materijal sa zasjedanja AVNOJ-a (govor druga Tita, rezolucija i odluke). Ovaj raniji materijal nije temeljito prorađen, već samo čitan sa diskusijom, te se zbog toga mora ponovo proraditi. Sada se materijal obrađuje na taj način, što svi partijci prethodno pročitaju i jedan od njih pripremi referat koji održi na vaspitnom sastanku, poslije toga se razvija diskusija. Obzirom na slabu teorijsku izgradnju potrebno bi bilo da se pri štabu divizije obrazuje niži partijski kurs, o čemu smo već razgovarali i što će se svkako učiniti. Poslije moga dolaska, u partiju je primljeno 25 članova, a isto tako donošene su i nekolike kazne i to dva stroga ukora, jedan ukor i nekoliko opomena, što je bilo obično zbog slabog držanja u borbi, a bilo je također i partijaca, koji su u borbama imali primjerno držanje, to smo ih pohvalili pred brigadom. Partija nije na visini i ne osjeća se dovoljno u brigadi, ali obzirom na mjere koje su preduzete i to što ćemo primati one koji se budu isticali kao najbolji i najdisciplinovaniji borci u akciji, a isto tako kažnjavati i isključivati one koji se budu pokazivali slabi, uvjeren sam da će se stanje brzo popraviti.

SKOJ u brigadi broji 150 člana. Aktiva u jedinicama ima 21. Po svim četama, kao i pri štabu brigade postoji aktiv SKOJ-a. Postoje također bataljonski, kao i brigadni komitet. SKOJ je organizaciono dobro postavljen, ali se u brigadi vrlo slabo osjeća, zbog toga, što se u borbama članovi SKOJ-a, izuzev pojedinaca, ne razlikuju od ostalih boraca, tako ni u disciplini i urednosti ne odskaču. Partijske ćelije nijesu ukazivale dovoljno pomoći skojevskim aktivima, već su se više oslanjale na sekretare aktiva, koji obično nijesu partijci, a smatrali su da je dovoljna kontrola partije preko sekretara bataljonskih komiteta.

Sada smo postavili pred partijskim ćelijama zadatak da svestrano potpomognu SKOJ, t. j. da odgovorni za rad po SKOJ-u u ćelijama pomognu u izdizanju skojevskih aktiva i da obzirom na to što se skojevci ne kandiduju na sastancima aktiva govore o partiji, te da se na taj način najbolji skojevci pripreme za ulazak u partiju. U aktivima je izvršena podela rada po sektorima i sastanci se dosta redovno održavaju kako radni tako i vaspitni. Ja sam prisustvovao jednom sastanku brigadnog komiteta SKOJ-a, a isto i treći član politodjela obišao brigadni i bataljonske komitete. Opšte stanje u brigadi je slijedeće:

Boraca po spisku ima 784, od kojih na licu 721.

Brigada je formirana poslije kapitulacije Italije od ljudstva sa trogirskog sektora, kada je većina njih mislila da je rat svršen i tako je u brigadu dospio veliki dio ljudstva koji je politički bio nezainteresovan, a jedan dio njih je do tada služio čak i neprijatelju. Borbeno stanje, naročito u I. i II. bataljonu je slabo, dok u III. i IV. donekle zadovoljava. Disciplina nije na visini, a koliko postoji više je kruto vojnička, zasnovana na strahu dok svjesne samodiscipline ima vrlo malo. Moral kod ljudstva nije zadovoljavajući, što se najbolje vidi po tome da je od 15/XII-43 do sada dezertiralo 12 boraca, od kojih je jedan uhvaćen i zbog toga što je prilikom bježanja napao na stražara streljan pred strojem. Slučajevi dezerterstva pojavili su se naročito prilikom prebacivanja za Bosnu, želja za morem, naime lokalni patriotizam, a tako i strah od Bosne primećivao se je naročito ranije, dok se sad manje toga osjeća. Primjećuju se, naročito kada

ljudstvo nije dovoljno nahranjeno, pojave krađe, zalaženje po kućama i prodavanje pojedinih stvari za namirnice, što je posljedica niske političke svijesti.

U štabu brigade postoji saglasnost i sporazumjevanje po svim pitanjima, nema nikakvih nesuglasica ni razmimoilaženja. Jedino načelnik štaba bio je jugoslovenski oficir, kasnije kao domobranski bio čak na istočnom frontu i po povratku ovamo učestvovao u akcijama protiv N.O. Vojske. On kao bivši oficir ima prilično stručnog znanja, ali kao čovjek ima dosta nedostataka, naročite vrste, tako da se na njega teško može uticati, nema dobar odnos prema ljudstvu, prilično sitničar, ali je dosta marljiv i koristimo koliko je to moguće njegovo stručno znanje i utičemo na njega u cilju otklanjanja tih nedostataka. Ostali članovi štaba odgovaraju na svojim dužnostima i štab kao cjelina ima dovoljno autoriteta i uživa prilično povjerenje kod boraca. Što se tiče štabova bataljona i oni također sa malim izuzecima zadovoljavaju. U I. bataljonu dosadašnji komandant, bivši jug. oficir, bio je kao takav zarobljen od Njemaca — pobjegao nakon pada Italije na putu za Njemačku i pristupio u našu vojsku. Nije odgovarao na dužnosti komandanta, jer se nije prilagodio našem načinu ratovanja, već se je držao više ranijih vojničkih propisa. Njega smo odredili za nastavnika na vojničkom kursu pri štabu divizije, a za komandanta je došao dosadašnji komandant I. bataljona X. brigade, koji će vjerovatno zadovoljiti jer je stari partizan. Komesar ovog bataljona je dobar i zadovoljava. Zamjenik komesara nema dovoljnog teorijskog znanja, ali je hrabar, odan i stari borac, te će nadam se zadovoljiti s tim što će mu se pružiti potrebna pomoć. Štab kao cjelina prilično zadovoljava. Komande četa nijesu na visini svojih dužnosti, te im se mora ukazivati stalna pomoć.

U II. bataljonu komandant je dobar vojnik i stari borac, pa obzirom na to da je ovaj bataljon najslabiji i što se nije dobro slagao sa komesarom prebacili smo ga iz IV., a komandanta II. poslali u IV.

Komesar u II. bataljonu je politički prilično izgrađen, ali je kao borac slab i njegov odnos prema borcima nije dobar, te ćemo, u koliko se ne popravi, biti prisiljeni da ga smijenimo. Zamjenik komesara je dobar, odan i hrabar, ali njemu nedostaje teorijskog znanja. Zamjenik komandanta je također dobar, te štab kao cjelina izuzev komesara je dobar. Komande četa (komandiri, komesari i zamjenici) izuzev pojedinaca nijesu na visini, te ćemo nekoga od njih morati da smijenimo.

U III. bataljonu komandant je dobar, komesar također prilično dobar, isto i zamjenik komandanta, ali zamjenik komesara je slab kao borac, neuredan i nema dovoljno autoriteta, pa ga moramo smjeniti sa te dužnosti i kazniti u partiji. Štab izuzev zamjenika komesara dobar je i uživa dovoljno autoriteta kod boraca. Komande četa u ovom bataljonu dosta su dobre.

U IV-tom bataljonu komandant, koji je do sada bio komandant II. bataljona, ne osjeća se sposobnim i sam zahtjeva da ga smjenimo, što ćemo morati i pored toga što je odan i dobar borac učiniti. Komesar je do formiranja brigade bio u O.K. za Trogir, radi prilično, ali borbenost njegova nije na visini. Komande četa u ovom bataljonu su dobre. Zam-

jenik komesara bataljona je odan, dosta hrabar i ima puno volje za rad ali mu nedostaje teorijskog znanja, također je do formiranja brigade radio na terenu.

Vodnici i vodni delegati (u koliko ovih postoji, jer ih u mnogim četama nema) nemaju dovoljno autoriteta kod boraca, kao ni desetari i ne osjećaju se kao rukovodioci dovoljno.

Vojnički rad sastoji se u tome što je pri štabu brigade održan kurs za niže vojne rukovodioce, koji je trajao nešto više od 30 radnih dana, a kroz koji je prošlo 27 boraca. Ovaj kurs, iako ne u potpunosti, može se reći da je uspio. Na kursu je osposobljeno 6 komandira i zamjenika, a ostali za vodnike i desetare. Odmah po svršenom ovom kursu otpočeo je drugi, na koji smo uputili 31 borca, koji je odmah premješten kod štaba divizije. Komandanti bataljona održavaju sastanke sa svojim rukovodiocima, kojima često prisustvuje neki član štaba brigade (zamjenik komandanta ili načelnik). Sa borcima se također održavaju vojnički časovi i izvode praktične vježbe, kojima također ponekad prisustvuje neki član štaba brigade. U pogledu vojničkog podizanja naših jedinica, štab brigade ukazuje potrebnu pomoć i to putem savjetovanja sa štabovima bataljona, kao i sa nižim vojnim rukovodiocima i dosta čestim održavanjem vojničkih časova, te obzirom na preduzete mjere i pored toga što je brigada mlada, a borci neiskusni vjerujem da će se stanje brzo popraviti.

Što se tiče političkog rada u brigadi, održavane su iako neredovno konferencije po četama i bataljonima, pored toga prorađivan je a bolje reći samo pročitan slijedeći materijal: govor druga Staljina povodom 26 godiSnjicé, govor druga Đilasa, rezolucija ZAVNOH-a i materijal sa drugog zasjedanja AVNOJ-a. Sav ovaj materijal je čitan uz vrlo slabu diskusiju, bez ikakvih priprema i neplanski, tako da se taj materijal mora ponovo temeljito proraditi. Ostali materijal, Naprijed. SI. Dalmacija i dr. nije sav ni pročitan pred borcima. O političkoj situaciji je malo govoreno, tako da borci nisu dovoljno upoznati sa najnovijim događajima i pored toga što radio vijesti izdajemo dosta redovito i skoro sav materijal koji dobijamo umnožimo, tako da svaka četa dobije po jedan primjerak svega onoga što umnožimo. Politička je svijest boraca vrlo slaba, što se najbolje vidi po slučajevima dezerterstva, krađe, malodušnosti ijilabog drugarstva. Krajem decembra u ovu brigadu je došao za komesara Vojo Jauković, koji je održao sa komesarima bataljona i četa po jedan radni sastanak na kojemu im je između ostalog objasnio dužnosti političkog komesara, zatim jedan vaspitni na kojemu je obradio sa njima temu kakvih ima ratova, koju će zajedno sa komesarima četa, zamjenicima i delegatima obraditi politički komesari bataljona i tako pripremiti bataljonske i četne konferencije za ovu kao i druge teme koje se budu obrađivale. Također je održao konferenciju u I. i II. bataljonu, na kojima je izložio političku situaciju.

Mislim da će se češćim sastancima komesara bataljona i četa, kao i redovnim obilaženjem i temeljitim proučavanjem dobijenog materijala i češćim održavanjem konferencija i objašnjavanjem situacije podići politička svijest boraca u brigadi. Kulturno-prosvjetni rad se uopšte skoro ne osjeća iako postoje kulturni odbori i horovi po četama i bataljonima i

ljudstvo ima puno smisla za rad na tome polju. Otkad sam ja došao nije se davala niti jedna priredba, ma da su prije par puta davane. U nekim jedinicama izdaju se zidne novine, ali neredovno. Postoje analfabetski tečajevi, koji ni.su dovoljno aktivni u likvidiranju nepismenosti.

Nastojaćemo da aktiviziramo kulturne odbore, da oživimo ovaj rad i da mu se posveti više pažnje. U tu svrhu pokušavaćemo da organizujemo brigadni list. Sa pozadinom također skoro nije ništa rađeno, sem što je održana jedna konferencija i za iduću nedjelju zakazan zbor u selu Biteliću.

Sto se tiče ishrane, do posljednjih dana bila je dobra, ali posljednjih dana nije bila baš tako uredna zbog toga što se snabdjevanje sa hranom vršilo preko komandi mjesta i N.O. Odbora, koji nisu pokazali dovoljno razumjevanja u pogledu nabavke hrane za našu vojsku. Intendant radi sa puno volje, ali nema iskustva i ne snalazi se dovoljno zbog čega mu se ukazuje pomoć u objašnjavanju njegove dužnosti i načinu snabdevanja.

Kako brigada tako i bataljonske komore dosta su dobro organizovane. Odjeća boraca također je dobra, više od polovine boraca imaju engleska odijela.

Zdravstveno stanje u brigadi dosta je dobro, nema slučajeva zaraznih bolesti i nastoji se da se čistoća održava na visini. Citavo sanitetsko osoblje nema dovoljno stručnog znanja i ne zalaže se dovoljno za održavanje higijene, te je potrebna direktna intervencija i pomoć štaba brigade.

Doktor (brigadni referent) je prilično slab stručnjak i nema dovoljno smisla za organizaciju sanitetske službe. Postoje referenti saniteta po bataljonima, a tako po četama bolničarke i nosioci ranjenika.

Opšte je stanje u brigadi nezadovoljavajuće, ali obzirom na preduzete mjere i svestranu pomoć štaba divizije i brigade, mislim da će se uskoro popraviti i da će brigada u potpunosti izvršavati zadatke koji se pred nju budu postavljali.

Obavještajna služba do prije kratkog vremena nije funkcionisala kako treba, ali u posljednje vreme dobro je organizovana i u glavnom zadovoljava.

U posljednjim borbama poginula su dva partijca i to: jedan zamjenik komesara čete i jedan vodni delegat. Nekoliko ih je bilo ranjeno.

Rukovodećeg kadra nedostaje, ali nastojaćemo da odaberemo i izdignemo potreban broj, jer pretpostavljamo da ga ne možemo dobiti sa neke druge strane, već da ga moramo sami pronalaziti i stvarati.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

20/1-44

Drug. pozdrav
Zamj. politkoma IX. Dalm. N.O. Brigade
***Vel.[4] Radičević (Veco),*** v. r.

Pročitao
17. II 1944. Cr.[5]

(M. P.)

**4 Velimir**
**5 Sreten Zujović-Crni, tada član CK KPJ.**

BROJ 50

## DIREKTIVA ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 21. SIJEČNJA 1941. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA CIŠCENJE CETINSKE I KOSOVSKE DOLINE I PROMINE OD USTAŠA I ČETNIKA[1]

Z A P O V I J E S T

Štaba VIII. Korpusa NOV Jugoslavije na dan 21. I. 1944. g.

Sekcija: Šibenik, Zirje, Knin, Split i Drvar

razmjer 1:100.000 jug. izrade

**Stanje kod neprijatelja:** U posljednje vrijeme osjeća se veliki pokret neprijatelja na sektoru Dalmacije i na sektoru Jajca prema Dalmaciji. Po prikupljenim podacima neprijatelj je u posljednje vrijeme izvukao dvije divizije iz Dalmacije, koje su uglavnom otišle za Liku i prema Bihaću.[2] Istodobno je neprijatelj skoncentrisao jače snage prema obali, većinom na južnom dijelu Dalmacije, radi okupacije otoka, te je do sada uspio da zauzme otoke Šoltu,[3] Brač,[4] Hvar[5] i Mljet.[6] Neprijateljska koncentracija i dalje je na tome sektoru. U vezi odlaska dviju divizija za Liku i koncentracije neprijatelja na južnom dijelu Dalmacije, usmerene prema otocima, oslabljeni su u znatnoj mjeri neprijateljski garnizoni na sektoru srednje i sjeverne Dalmacije. Radi ovog slabljenja neprijateljskih garnizona, koji su djelomično popunjeni sa domaćim bandama i domobranima, nastalo je izvjesno kolebanje kod četnika i ostale domaće bande.

Neprijateljska kolona[7] koja se je probila od Jajca, stigla je u Livno i sa svojim prednjim dijelovima prošla Livanjsko Polje do sela Grkovci. Neprijatelj još drži liniju Mliništa—Glamoč—Livno i Livanjsko Polje. Namjere neprijatelja nisu nam poznate, ali prema izvjesnim podacima imao bi preko Knina da krene prema sjeveru.[8] Nisu isključene ni druge

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13-1/II, k. 517.

2 Tokom prosinca 1943. povučena je iz sjeverne Dalmacije glavnina 114. lovačke divizije radi sudjelovanja u operaciji »Ziethen« i zauzimanja Livna (vidi knj. 9, dok. br. 374), a početkom siječnja 1944. god. ona je preko Like i Hrvatskog primorja otišla u Italiju. Područje Knina, Zadra i Šibenika zaposjela je 264. pješadijska divizija.

Utoku prosinca 1943. godine iz srednje i južne Dalmacije povučene su i snage SS divizije »Prinz Eugen«, preko Mostara za Sarajevo. Vidi knj. 9. Područje od Omiša do Dubrovnika, poluotok Pelješac i otoke zaposjela je 118. lovačka divizija.

3 Vidi njemačku operaciju »Morgenwind II« za zaposjedanje otoka Šolte, dok. br. 33, 60, 311, 316, 319, 325, 354 i 445.

4 Vidi njemačku operaciju »Morgenwind« za zaposjedanje otoka Brača, dok. br. 32, 41, 43, 60, 311, 316 i 354.

5 Vidi njemačku operaciju »Walzertraum« za zaposjedanje otoka Hvara, dok. br. 60, 64 i 354.

6 Vidi njemačku operaciju »Herbstgewitter III« za zauzimanje otoka Mljeta, dok. br. 43, 44 i knj. 9, dok. br. 316 i 371.

7 i 8 Riječ je o privremenom dolasku u sjevernu Dalmaciju Prve brdske divizije i 92. motoriziranog puka. Vidi dok. br. 328, 332, 335, 336, 338, 341, 347, 348, 349, 372, 374, 376, 445, 526 i 527.

pretpostavke t.j. da će djelomično popuniti garnizone u srednjoj i sjevernoj Dalmaciji, koji su znatno oslabljeni ili da čisti teren prema Drvaru.

Najvažnija četnička i ustaška uporišta u srednjoj Dalmaciji jesu Cetinska dolina, Kninska Krajina i Promina. U Cetinskoj dolini neprijatelj drži garnizone u Kijevu, jačine oko 150 ustaša,[9] utvrđenih u crkvi u samom mjestu i Vrliku, u kojoj se nalazi manji broj četnika. Zatim neprijatelj, odnosno četnici, imaju svojih domaćih bandi u selima Cetina, Civljane, Kosore, Koljane, dok se ustaše nalaze u selu Hrvacama kod Sinja. U Sinju nalazi se vrlo mali broj Nijemaca oko 100 do 150, a ostalo domobrani i ustaše. Linija Sinj—Livno napuštena je. Većina Cetinske doline raspoložena je neprijateljski prema NOB, sa malim izuzecima.

U Kninskoj Krajini nalaz.e se uglavnom četnička uporišta, čiji je glavni centar oko željezničke stanice Kosovo i u samom Kninu. Četnici kontrolišu sela Golubić, Vrpolje, Topolje, Biskupiju, Markovac, Riđane, Miočić, Ramljane i Vrbnik. U samoj Kosovskoj dolini nalazi se Kosovska brigada, jačine od oko 500 četnika—bandita, koji su uglavnom okupljeni oko popa Đujića[10] i koji predstavljaju najopasniju bandu u ovoj četničkoj grupaciji. U samom Kninu imade promenljiv broj Nijemaca i oko 800 ustaša i domobrana i nešto četnika.

Na sektoru Promine ustaše drže sela Oklaj, Mratovo, Manojlovac, Roški Slap, Siverić i Drniš. U ovim mjestima imade ustaška posada jačine 100 do 150 ustaša,[11] izuzev Drniša gdje se nalaze jače njemačke, ustaške i domobranske snage. Osim nabrojanih garnizona neprijatelj drži liniju Knin——Otrić, s kojom svakodnevno saobraća, a i u ponekom selu na sektoru srednje Dalmacije imade domaće bande naoružane iz samog mjesta.

**Opći zadatak:** Čišćenje Cetinske doline i sektora Promine, a zatim koncentrično dejstvo prema glavnim četničkim uporištima u Kosovskoj dolini. Cilj ove akcije je razbijanje četničko-ustaških bandi na ovome sektoru, a naročito četničke grupacije oko popa Đujića, koja predstavlja najjaču grupaciju četnika na sektoru Dalmacije. Ovom akcijom također će se ispoljiti dejstvo na najvažniju neprijateljsku saobraćajnu liniju koja veže obalu sa pozadinom Drniš—Knin—Otrić.

**Naše snage:** U akcijama učestvovaće IX. Divizija sa dvije brigade, XX. Divizija sa tri brigade, XIX. Divizija sa dvije brigade i odredi sa sektora srednje Dalmacije.

Za izvršenje postavljenog zadatka

**N a r e đ u j e m o :**

**IX. divizija, sastava dvije brigade, Glamočki, Grahovsko-peuljski i Dinarski odred, sa 5 teških bacača**

ima za zadatak da napadne i likvidira neprijateljsko uporište Kijevo.[12] Istodobno da se osigura od Kosova i Knina na najzgodnijim položajima na liniji zapadne padine Kozjaka, Pakovo Brdo i Vršine. Po izvršenom ovom zadatku sa

9 i 11 Dijelovi Sedmog ustaškog zdruga.
10 Momčilo Dujić, komandant Dinarske četničke divizije.
12 Napad na ovo mjesto nije tada izvršen.

dijelom svojih snaga krenuće u pravcu Vrlike, sa zadatkom likvidacije sela Civljane i Kosore i pružanja pomoći dijelovima XX. Divizije za likvidaciju neprijateljskog uporišta Vrlika.[1]-[1] Za svaku eventualnost treba se osigurati i na Kozjaku (Veli Vrh, k. 1103). Dijelove Grahovsko-peuljskog odreda treba upotrijebiti za dejstvo u pravcu Strmice i zaposijedanje Plešivice (k. 1125), sa zadatkom sprečavanja neprijateljskog ispada preko Podinarja. Ostatak ovoga odreda zadržati kao jedan bataljon Glamočkog odreda na liniji Sajković—Grkovac—Grahovo, sa zadatkom kontrole tog pravca. Dinarski odred upotrijebiti po potrebi.

**XX. divizija, sastava tri brigade i Grupom srednje-dalmatinskih odreda sa 5 teških bacača**

sa dvije brigade napašće i likvidirati neprijateljsko uporište Vrliku i osigurati put Vrlika——Drniš na najpodesnijem mjestu na liniji Orlovača (k. 1082), Maglaj (k. 1070), Kunića (k. 1101), isturajući pojedine djelove i dalje na zapad, već prema zahtjevu samog terena. Istodobno će likvidirati sva neprijateljska uporišta dolinom rijeke Cetine, od s. Hrvače do Vrlike.[14] Po likvidaciji neprijateljskog uporišta u Vrlici, produžiti dalje linijom Vrlika—Kijevo, sa zadatkom čišćenja sela Civljane i Kosore i pružanja eventualne pomoći snagama IX. Divizije. Sa trećom brigadom zatvoriće pravac Sinj—Vrlika na najpogodnijim položajima, čim bliže prema Hrvacama, — sa dva bataljona, a sa druga dva kontrolisati liniju Prolog—Sinj, ukoliko ne stigne na taj sektor Mosorski odred, a ukoliko isti stigne, oba bataljona zadržati u rezervi na najpogodnijim položajima oko sela Bitelića. Dijelovi ove brigade ispoljiće demonstrativno dejstvo u pravcu Sinja i okoline. Mosorski odred upotrijebiti za osiguranje i kontrolu linije Sinj—Livno, a Mosećki odred za dejstvo na liniji Sinj—Drniš. Trogirski odred ostaviti na osiguranju kanala, s tim da u blizini prostora kuda vodi kanal ne vrši nikakove akcije, da ne bi privukao pažnju neprijatelja na sami kanal.[15]

**13 i 14 Divizija je izvršila pokret u cilju približavanja i napada na Vrliku, ali je on kasnije odložen. Vidi dok. br. 53, 77, 295 i 190.**

**15 Riječ je o kanalu koji se protezao pravcem: Otok Vis—obala, između Rogoznice i Trogira preko Moseća i Svilaje do Dinare.**

**XIX. divizija, sastava tri brigade i Sjeverno-dalmatinskom grupom[1]® sa 5 teških bacača**

Sa dvije brigade preći će na istočnu obalu rijeke Krke, sa zadatkom likvidacije neprijateljskih uporišta Oklaj—Mratovo—Manojlović,[17] a ukoliko postoje mogućnosti, odnosno uslovi, pristupiti i likvidaciji Roškog Slapa.[18]. Jednu brigadu ostaviti na zapadnoj obali rijeke Krke, sa zadatkom da štiti otstupnicu preko rijeke i sa manjim dijelovima da demonstrativno djeluje prema Skradinu i Kninu sa zapadne strane rijeke Krke. Ukoliko stigne na taj sektor XIII. Dalmatinska brigada,[19] a blagovremeno dođe iz Like i VII. brigada,[20] onda sa cijelom Divizijom pristupiti izvršenju zadataka na sektoru Promine, a XIII. Dalmatinsku brigadu upotrijebiti za zadatak na zapadnoj strani Krke. Kninski odred postaviti na liniji Pađene—Otrić, sa zadatakom energičnog dejstva na tu liniju na najpogodnijim mjestima. Potrebne dijelove Sjeverno-dalmatinskog odreda upotrijebiti za održavanje kanala, a jedan dio i za ostale zadatke u duhu ovih akcija.

**Izvođenje akcija**

Postavljeni zadaci sačinjavaju prvi dio izvršenja našega plana, dok bi drugi dio bio čišćenje Kosovske doline sa energičnim dejstvom sa istočne i zapadne strane u pravcu glavnog četničkog uporišta Kosovo. Prvi dio akcija mora se najenergičnije izvršiti, bez obzira na sve poteškoće, pa je zato potrebno izvršiti detaljne pripreme kako samog ljudstva za ove akcije, tako i korišćenje naoružanja i ostalih pomoćnih sredstava. Svaka divizija, odnosno jedinica koja napada utvrđena mjesta, pripremiće kante eksploziva bar nekoliko komada, podešene za rušenje utvrđenih zgrada. Njih treba upotrijebiti tamo gdje se neprijatelj ne može da likvidira ostalim naoružanjem. Sve ceste na sektorima koje obuhvata ova operacija, moraju se, bez obzira na sve, najdetaljnije porušiti svim mogućim sredstvima i svim mogućim raspoloživim vojnim snagama, a i uz pomoć stanovništva iz obližnjih sela. Za rušenje cesta mora se unaprijed tačno predvidjeti plan i staviti u zadatak pojedinim jedinicama. Ceste moraju biti uništene na najpogodnijim mjestima. Poslužiti se sa prezidavanjem cesta, širokim prezidama širine

16 NOP odreda

17 O rezultatima napada na ova neprijateljska uporišta vidi dok. br. 51, 77, 78 i 296.

18 Na Roškl Slap izvršen je demonstrativni napad 23/24. siječnja. Vidi dok. br. 78.

19 O prebacivanju Trinaeste dalmatinske brigade sa otoka na kopno vidi dok. br. 60, 178 1 298,

po nekoliko metara i što gušćim, zatim miniranjem i rušenjem svih mostova i propusta na cijeloj dužini odnosne ceste. Ispred prekopa do neprijatelja postaviti nagazne mine koje se mogu dobiti kod ovoga štaba. Na mjestu miniranja ceste, odnosno krajnjih prekopa prema neprijatelju, postaviti zasjede sa protukolskim oruđem, a na najvjerojatnijem pravcu neprijateljskog nastupa i teške bacače sa takvim planom vatre, da bacači tuku po dužini, a automatsko i protukolno oružje je bočno i kosom bočnom vatrom. Za zauzimanje utvrđenih mjesta naročitu pažnju skrenuti na plan vatre. Automatsko oružje mora biti tako postavljeno da omogući borcima neposredno povlačenje do neprijateljskih položaja. Teško oružje treba biti postavljeno što bliže neprijateljskim položajima. Prilikom upotrebe mina za rušenje zgrada, prethodno pripremiti jurišno odjenje koje će u momentu eksplozije iskoristiti zabunu kod neprijatelja i izvršiti energičan juriš sa bombama, šmajserima i hladnim oružjem. Napadi moraju biti tako pripremljeni da se izvedu najenergičnije, sa svom silinom i nastupa i vatrenog dejstva. Gdje su jača neprijateljska uporišta na kojima bi se morali duže zadržati i dati žrtve za njihovu likvidaciju, ne uobručavati neprijatelja sa svih strana, nego mu dati mogućnosti otstupnice u najvjerojatnijem pravcu njegova ostupanja, s tim što će se na tome pravcu, dalje od samog mjesta borbe, postaviti jaka zasjeda, koja će sačekati neprijatelja i u jurišu sa bliskog otstojanja, potući ga jakim plotunskim vatrama. Nastojati likvidirati prvenstveno najjače neprijateljsko uporište, ili, u najgorem slučaju, ne dozvoliti da se iz ostalih manjih i slabije utvrđenih neprijateljskih uporišta skoncentriše u najjače uporište i time dovede u pitanje likvidaciju istoga. Ako se predviđene akcije ne završe uspješno u toku same noći, imade se pristupiti likvidaciji istih sve dotle dok se zadatak potpuno ne izvrši, izuzev ako se u međuvremenu pojave nepredviđeni tako ozbiljni momenti, koji 100% onemogućavaju uspjeh akcije. Pošto se je do sada pokazalo da pojedine starješine ili borci otstupaju sa položaja pri najmanjem otporu bez naređenja, potrebno je najenergičnije skrenuti pažnju svima starješinama i borcima, da će svaki onaj koji otstupi sa položaja bez naređenja, biti izve-

den pred sud, ako za to nema 100% opravdajuće razloge. Štabovi jedinica i starješine moraju da rukovode sa borbom sa mjesta odakle je to najpogodnije i da neposredno sami služe primjerom, a ne da prepuste borce na položaju, a oni da se zavuku u kuće ili na neka mjesta, odakle uopšte ne mogu ni pratiti tok akcije, a kamoli utjecati na istu, kao što se je to do sada događalo. Snage IX i XX. naročito a i XIX. Divizije po izvršenju postavljenih zadataka postaviće dovoljno jake zasjede na pravce kojima će neprijatelj eventualno izvršiti protunapad. Ove pravce, odnosno zasjede, držati u najvećoj tajnosti, fortificirati, kamuflirati, stvoriti najbolji plan i, u slučaju nastupa neprijatelja, pustiti ga na najbliže otstojanje, žestokim plotunima i bombama razbiti i odmah izvršiti juriš, energično goneći neprijatelja. Ove zasjede ne smiju biti u vidu streljačkog stroja u rastegnutoj liniji, nego u vidu zaposijedanja sa jače zbijenim grupama na najvjerojatnijim pravcima, da bi se postigao što jači udarac neprijatelju. Ove zaposjednute tačke povezaće se međusobno sa gušćim patrolama. Jedinice moraju biti na vrijeme na svojim mjestima i tačno u određeno vrijeme početi sa akcijama. Nikakvi razlozi za zakašnjenje neće biti opravdavajući i štabovi će biti uzimani na najstrožu odgovornost, jer će se ove tretirati kao neizvršenje zadatka.

## II. DIO

Po izvršenju prvog dijela zadatka izvršiće se najhitnije pripreme za drugi dio zadatka, za koji za sada dajemo uglavnom direktivni plan. Ovaj zadatak sastojao bi se u likvidaciji Kosovske doline, a ukoliko budu postojale mogućnosti i samoga Kosova. Ovaj zadatak izvršiće IX. Divizija sa svoje dvije brigade i sa jednom brigadom iz XX. Divizije pod komandom Štaba IX. Divizije. Ove tri brigade nastupale bi sa svojom glavninom preko s. Markovca, Kosovice i Orlića u pravcu željezničke stanice Kosovo, sa zadatkom likvidacije četničke bande u ovim selima i u povoljnom momentu izvršiti akciju na samo Kosovo uz saradnju snaga XIX. Divizije. Lijevo i desno krilo nastupalo bi preko Biskupije na liniju Kosovo—Knin i preko Miočića u pravcu Si-

verića. Zadatak desnog krila bio bi rušenje ceste i pruge na liniji Knin—Kosovo, razbijanje neprijateljske pomoći koja bi od Knina pošla u pomoć Kosovu. Ovaj zadatak najlakše će se izvršiti aktivnim dejstvom prema samom Kninu. Ovo krilo mora se osigurati na koti Vršine 1009. Levo krilo ima zadatak presijecanja i rušenja ceste i pruge na liniji Kosovo—Drniš, sprečavanje neprijatelja da od Drniša pruži pomoć četnicima u Kosovu, osiguravajući se na svom lijevom boku od pravca Muća. Ostale dvije brigade XX. Divizije ili bi se zadržale u rezervi, ili bi vršile napad i likvidaciju ustaškog uporišta Hrvače kod Sinja, ili bi djelomično djestovale južno od Drniša. Za ovo će se blagovremeno donijeti zaključak, već prema konkretnoj situaciji.

Snage XIX. Divizije po izvršenom prvom dijelu zadatka dejstovaće, sa jednom svojom brigadom na Ramljane, zapadno od sela Kosova, sa zadatkom likvidacije toga sela, a zatim će sarađivati sa snagama IX. Divizije u svrhu likvidacije Kosova. Sa lijevim svojim krilom dejstvovaće u pravcu Vrbnika i Ljubača, sa zadatkom likvidacije toga sela, a zatim će sarađivati sa snagama IX. divizije u svrhu likvidacije Kosova. Sa lijevim svojim krilom dejstvovaće u pravcu Vrbnika i Ljubača, sa zadatkom likvidacije ovih uporišta, ukoliko za to postoje mogućnosti. Presijecaće linije, t.j. ceste i pruge Knin—Kosovo i spojiti se sa desnim krilom IX. Divizije radi zajedničke odbrane i zajedničkog dejstva u pravcu Knina. Sa dijelovima desnog krila pristupiće likvidaciji sela Siverić, ispitati mogućnost uništenja rudnika, prekidanje linija Drniš—Kosovo u sadejstvu sa lijevim krilom IX. Divizije. Sa drugim dijelom svoga desnog krila demonstrativno dejstvovati u pravcu Drniša i organizirati uporno odbranu od pravca Šibenika na najpodesnijim položajima.

**Vrijeme izvršenja drugog dijela akcije**

Početak akcija drugog dijela javiće se putem radio-stanice nakon stvorene odluke koja će zavisiti o konkretnoj situaciji stvorenoj kod neprijatelja nakon izvršenja prvog dijela akcije. Potrebno je unaprijed predvidjeti ove akcije i u tom smislu vršiti pripreme i prigotovljavati svoje snage.

**Veza**

Pošto je u pitanju kombinovana akcija sa više snaga koje su prilično neiskusne u kombinovanim akcijama, vezi treba posvetiti naročitu pažnju. Veza štabova divizija sa ovim štabom održaće se putem radio-stanica i putem kurirske veze. U tu svrhu potrebno je da štabovi divizija radio-stanicu nose sa sobom i da im pod svaku cijenu omoguće rad za vrijeme akcije. Rad sa stanicama počinje u 6 sati ujutro, i to najprije sa XIX. do 7 sati, zatim sa XX. do 8 sati i sa IX. do 9 sati. U 9 sati imalo bi se opet početi sa XIX. pa dalje istim redom, ukoliko se u toku prvog sata rada ne bi situacija izmjenila. Način rada sa stanicama biće isti kao i do sada. Radio-stanice će prekinuti rad sa ostalim za ovo vrijeme, ali ukoliko bude u međuvremenu slobodna, može raditi i sa ostalim radio-stanicama, sa kojima je do sada imala vezu. Kurirsku službu podesiće IX. i XX. Divizija, tako da svaki dan i svaku noć dobijemo dva put izvještaje, t.j. četiri puta u 24 časa, a po potrebi i češće. XIX. Divizija ispitaće mogućnost kurirskih izvještaja i dostavljati iste svakodnevno. Štab Dinarskog, Grahovsko-peuljskog i Glamočkog odreda slati će izvještaje neposredno Štabu korpusa i štabovima najbliže divizije. Ostali odredi slati će izvještaje najbližem štabu divizije koja će ih, prema njihovoj važnosti, prenesti ovome štabu. Štabovi divizija povezaće se međusobno na najpodesnijim dodirnim tačkama sa susjednim jedinicama preko svojih jedinica. Štaba IX. i XX. Divizije može se povezati na sredokraći između s. Kosore i Vinalića, istočno od kote 470, i zapadnim padinama k. 425 i na putu Vrlika—Kijevo kod s. Kostur. Isturene zasjede prema Kosovu povezaće se na koti 809, južno od sela Kneževića, koju će držati desno krilo snaga XX. Divizije. U drugom dijelu akcija snage IX. i XIX. Divizije povezaće se na dodirnim tačkama. Da bi se unaprijed znalo gdje se nalaze snage koje jedinice, daće se znak raketom i to jednom zelenom i jednom bijelom, koji će znak dati snage IX. Divizije kada krenu sa položaja Biskupija, Markovca i Maočića na liniju Drniš—Knin. Snage XIX. Divizije odgovaraće sa jednom crvenom i jednom zelenom kad uđu u selo Ramljane, Vrbnik i pri ulasku u Siverić. Ovo će biti znak da se snage približuju jedne drugima i zatim treba upućivati

patrole radi hvatanja veze koje moraju biti oprezne i služiti se ugovorenim znakovima za noć. Čim se uhvati veza, štabovi koji komanduju dotičnim jedinicama čiji su zadaci povezani, odmah će se sastati radi kombinacije zajedničkog plana. Po mogućnosti povezaće se i štabovi divizija. Izvještaji koji budu slati, moraju biti kratki i iscrpni. Izvještaji putem radio-stanice što kraći, ali ipak moraju da obuhvaćaju najpotrebnije elemente.

**Početak akcija**

Tačan datum početka akcija javiće se naknadno putem radio-stanice, pošto ga je sada nemoguće odrediti radi pojačane neprijateljske koncentracije koja je izvršena na sektoru Mliništa—Livno—Livanjsko Polje, a ne zna se iz kojih razloga. Potrebno je vršiti dalje pripreme, tako da bi se moglo u povoljnom momentu brzo pristupiti akciji.

**Znaci raspoznavanja**

Prvi dan akcije **Dinara —• Promina,** drugi dan **Kundak — Kosovo,** treći dan **Cijev — Cetina,** četvrti dan **Sablja — Svilaja,** peti dan **Mazga — Mosor,** šesti dan **Nož — Nin,** sedmi dan **Obarača — Obrovac,** osmi dan **Visak — Vrlika,** deveti dan **Opasač — Obrovac** i deseti dan **Kundak — Krka.**

Ugovoreni znaci po noći: za prvu noć 4—8, drugu noć 6—2, treću noć 12—5, četvrtu noć 18—9, petu noć 7—3, šestu noć 14—8, sedmu noć 16—1, osmu noć 19—15, devetu noć 12—6, desetu noć 21—9.

ILI NA OVAJ NAČIN!?

Ugovoreni znaci po noći: za prvu noć 4-8, drugu noć 6-2, treću noć 12-5, četvrtu noć 18-9, petu noć 7-3, šestu noć 14-8, sedmu noć 16-1, osmu noć 19-15, devetu noć 12-6, desetu noć 21-9.

Ugovoreni znaci po danu: za prvi dan partizanka[21] na pušci i dva kruga iznad glave, odgovor partizanka na pušci i dva kratka podizanja u vis, za drugi dan partizanka na pušci i jedan podizaj u vis (dulji), odgovor partizanka na pušci i jedan krug iznad glave, za treći dan partizanka na pušci i tri kruga iznad glave, odgovor partizanka na pušci i tri kratka podizanja u vis, za četvrti dan partizanka na pušci i dva kratka

**20 Sedma dalmatinska brigada Devetnaeste divizije nije tada došla iz Like. Vidi dok. br. 59.**

**21 Riječ je o kapi.**

podizaja u vis, odgovor dva podizaja u vis i jedan krug sa partizankom na pušci i za peti dan partizanka na pušci, jedan krug iznad glave i jedan podizaj u vis, odgovor partizanka na pušci, dva kruga iznad glave i dva kratka podizaja u vis.

**Mjesto štabova**

Štabovi divizija smestiće se na najpogodnijem mjestu, odakle mogu imati najbolju preglednost i utjecaj na akcije o čemu će nas izvijestiti. Mjesto ovog štaba naknadno će se odrediti.

**Ishrana**

Ishranu jedinice vršiti na sektoru na kome se jedinica nalazi preko NO odbora, ukoliko je to moguće i ukoliko isti postoje, a u banditskim selima od konfiskovanja imovine. Napominjemo da štabovi jedinica lično moraju posvetiti pažnju ishrani boraca koja mora biti dobro organizovana.

**Sanitet**

Štabovi divizija u svojim zapovijestima predvidjeće najpovoljnije mjesto za sanitetski punkt. Za sanitetski punkt Štaba korpusa i za našu bolnicu naknadno će se javiti.

**Postupak sa zarobljenicima**

Zarobljene četnike i domobrane koji se samovoljno predadu bez otpora, one za koje se ustanovi da nisu zlikovci i da nisu zaslužili da ih se strijelja, uvrstiti odmah u redove NOV. One za koje se sumnja da su se ogriješili o NOB ispitati i staviti pod vojni sud. Zarobljene Nijemce zadržat i izvijestiti njihova imena i jedinicu radi zamjene.

**Postupak sa zaplijenjenom robom**

Zaplijenjenu i konfiskovanu imovinu upotrijebiti za ishranu jedinica, a preostali dio pohraniti na sigurna mjesta i o tome obavijestiti ovaj štab. Izvještaj mora sadržati spisak cjelokupne konfiskovane imovine, uz naznaku šta je utrošeno, a šta je spremljeno.

**Postupak sa stanovništvom**

Sa neboračkim stanovništvom imade se najljepše postupati i politički im objašnjavati ciljeve i zadatke NOB, iskoristiti svaki povoljan momenat da se što više raskrinkaju četnici i ustaše, koji su povezani sa Nijemcima protiv NO vojske.

**Napomena**

U samoj borbi prema svima onim domaćim banditima koji se sa oružjem bore protiv nas biti nemilosrdan. Treba nastojati da se neprijatelju zadadu što jači udarci sa što većim uništavanjem njegove žive snage. Pod svaku cijenu

spriječiti pljačku i dezorganizovano konfiskovanje imovine neprijateljski raspoloženih lica. Pitanje konfiskacije treba riješiti na taj način što će se ona izvršiti kod onih lica u svakom selu, koji su najpoznatiji kao organizatori i istaknutiji vođe banda. Treba težiti za tim da se stvori pocijepanost u selu, t. j. da se odvoji selo od vođa. Zato je potrebno prema vođama i istaknutijim ličnostima koje drže selo u šahu, biti najnemilosrdniji, a prema ostalima postupati što ljepše ... Konfiskaciju mora vršiti unaprijed određena komisija, koju će sačinjavati tri člana od politički svjesnih drugova i koja će voditi tačan popis šta konfiskuje i od koga konfiskuje. Za tačnost ovoga uzimaće se na odgovornost štabovi dotičnih jedinica. Naročito skrenuti pažnju svima jedinicama na način konfiskacije i **ne dozvoliti da se pojedine jedinice zadržavaju na tome pitanju, radi čega bi trpio daljnji tok akcija.** Za vrijeme borbe ni jedan borac, odnosno jedinica, ne smije da se zadrži na konfiskaciji imovine itd.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar,
***Kukoč Ivo,*** v. r.

Komandant-
potpukovnik:
V.[22] ***Četković,*** v. r.

Dostavljeno
na znanje:
Glavnom štabu NOV i POH;
na postupak
Štabu IX., XIX., XX. i XXVI. Divizije NOVJ i
Štabu mornarice NOV Jugoslavije.

Tačnost prepisa ovjerava,
Načelnik-
potpukovnik:
***Kuprešanin***,[23] v. r.

P. S. Zbog veće neprijateljske koncentracije na prostoru Glamočkog i Livanjskog Polja, čije namjere nisu poznate — tačan datum za početak akcije nije se mogao odrediti, ali će štabovi divizija razraditi zapovijest sa podređenim štabovima, naravno držeći sve u najvećoj tajnosti, i vršiti pripreme u duhu ove akcije, kako bi se moglo u vrlo kratkom vremenu, kad se za to ukaže povoljan momenat, preći na samu akciju.

**22 Vlado**
**23 Milan**

BROJ 51

# ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 22. SIJEČNJA 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA CIŠCENJE NEPRIJATELJSKIH UPORIŠTA NA PROMINI I ZA DEJSTVO NA PROSTORU GRACAC—OTRIC—SRB[1]

STAB
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
22. I 1944

GLAVNI STAB NOV I POHZ
Broj 492, dne 5. II. 1944

## ZAPOVIJEST

(Sekcija Šibenik, Split, Knin 1:100.000)

Podaci o neprijatelju: Neprijatelj u posljednje vrijeme od 8. o. mj. vršio je pokrete sa jačim snagama iz Dalmacije u pravcu Like.[8] Pokret je vršen iz pravca Sinja, Drniša i Knina prema Gračacu i Gospiću, sa jakom motorizacijom. Također preko Obrovca neprijatelj je vršio pokret sa kolonom od 300 motornih vozila u pravcu Like.

U sjevernoj Dalmaciji neprijatelj je ostavio stalne posade uz obalu[4] koje su poslije nekoliko naših zasjeda potpuno prešle u defanzivu i drže garnizone u kojima su se utvrdili. Prema podacima takvo stanje je na Promini, Kosovskoj i Cetinskoj dolini. Prominu su njemačke snage potpuno napustile, a garnizone drže ustaše, četnici, domobrani i žandarmerija. Liniju Knin—Gračac—Gospić neprijatelj je dobro osigurao i upotrebljava je kao glavnu vezu između Like i Dalmacije.

Namjera neprijatelj u Dalmaciji, poslije izvršene njemačke ofanzive i čišćenja, uglavnom su sprečavanje prebacivanja robe preko otoka u unutrašnjost zemlje. Jedinice motomehanizovane divizije koje su učestvovale u ofanzivi[5] neprijatelj je povukao iz Dalmacije i s njima sada vrši ofanzivu u Lici.

Raspored i jačina neprijateljskih garnizona su sljedeći:

**Velika Popina:** 180 četnika sa manjim brojem Nijemaca. **Sučevići:** dva voda Nijemaca. **Zrmanjski klanac—Otrić:** 200 Nijemaca, 150 četnika. **Zrmanjska dolina:** 250 Nijemaca, 60 četnika. **Pribudić:** 40 četnika. **Plavno, Radljevac, Pađene i Oton:** 250 četnika. **Pađene:** četa Nijemaca stalno, a na prolazu veći broj koji se stalno mijenja. **Žagrović:** 80 četnika. **Knin:** jedan bataljon Nijemaca, 15 domobranska pukovnija (500 boraca), nešto četnika i ustaša. **Golubić:** 350 četnika. **Kosovska dolina:** oko 500 četnika.

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/1, k. ill.

2 Četvrtasti pečat Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

3 i 5 Riječ je o povlačenju 114. lovačke divizije. Vidi dok. br. 50, napomenu 2.

4 Obalu sjeverne Dalmacije držale su jedinice njemačke 264. pješadijske divizije.

**Siverić:** 50 žandarma i 60 ustaša. U **Drnišu:** jedan bataljon Nijemaca, oko 500 ustaša. **Trbounje:** 35 ustaša i 60 milicionera. **Vrbnik:** 40 četnika. **Oklaj:** 50 domobrana i 5 ustaša. **Razvode:** 50 milicionera. **Mratovo:** 100 ustaša. **Manojlović:** 100 ustaša. **Ljuboč:** 20 domobrana i 10 Nijemaca. **Skradin:** 300 Nijemaca. Četnički logor **Bičine:** 300 četnika. **Mokro Polje:** 20 Nijemaca. Stanje u Cetinskoj dolini nepoznato, dok prema zadnjim podatcima u Vrlici i Kijevu ima od jednog voda do jedne čete Nijemaca, koja organizuje odbranu Cetinske doline, uz pomoć Vrličke četničke brigade i seoskih ustaških i četničkih milicija.

**Moralno stanje neprijatelja:** Dobro u odbrani, naročito Nijemaca. Četnici i ustaše mnogo su otporniji i kuražniji u sadejstvu sa Nijemcima, dok su sami slabiji.

Pošto momentalno neprijatelj ne raspolaže sa motorizacijom i tenkovima u većem broju, svoje akcije izvodi uz pomoć i sadejstvo bacača i artiljerije, koju vrlo vješto upotrebljava, naročito bacače, koje u velikom broju upotrebljava u svakoj akciji i kojima na neiskusne borce jače moralno utiče, nego materijalne štete nanesene.

Naše snage: IX. i XX. Divizija (ukupno 5 brigada) čistiće Cetinsku dolinu, a po zauzimanju iste dvije brigade IX. Divizije upašće i produžiti čišćenje Kosovske doline.[6]

XIX. Divizija, bez VII. i VI. Brigade, a ojačana sa XIII. Dalm. brigadom[7] i Štabom Grupe Sjeverno-dalmatinskih odreda (pet bataljona vršiće čišćenje Promine i štiti kanal za prebacivanje robe. VI. Brigada XIX. Divizije vrši čišćenje banditskih uporišta na prostoru sjeverno od linije Zadar—Zemunik—Karin,[8] a VII. Brigada XIX. Divizije sadejstvuje na prostoru Gračac—Srb—Otrić.[9]

**Naš zadatak:** U sadejstvu sa IX. i XX. Divizijom, a u isto vrijeme dok oni čiste Cetinsku dolinu i Kosovo, očistiti Prominu i potpomoći čišćenje Kosova, osiguranje kanala za prevoz robe sa otoka i izvršiti mobilizaciju na Promini i uspostaviti i osposobiti Odred koji bi se zadržao stalno na Promini.

U cilju izvršenja prednjeg zadatka

N A R E Đ U J E M O :

**Stab Grupe S.D.P. odreda** sa Kninskim partizanskim odredom (jačina dva bataljona) vršiće obezbjeđenje prijelaza na rijeci Krki kod Čorićeva mlina i prijelaza Krke **kod** Radučića prema Marasovinama od mogućeg neprijateljskog dejstva od Knina, Pađene i Mokrog

**6 Ova operacija bila je odložena, jer su jedinice bile angažirane na sprečavanju neprijateljskog prodora na pravcu Sujica—Livno—Sinj. Vidi dok. br. 50, 77, 78, 295 1 296.**

**7 O prebacivanju Trinaeste dalmatinske brigade sa otoka Visa na obalu 1 njenom privremenom dejstvu u sastavu Devetnaeste divizije vidi dok. br. 43, 60, 178 i 298.**

**8 Čišćenje Promine počelo je 23/24. siječnja. Opširnije o tome vidi dok. br. 77 i 78.**

**9 Riječ je o sadejstvu snagama Operativnog štaba za Liku.**

Polja. U toku noći posješće položaj na liniji Radučska Glava (k. 360)—Radučić, sa naslonom desnog krila na rijeku Krku, i to na sljedeći način: U toku noći 23/24. I. u 24 časa izvršiće napad na uporište Mokro Polje i likvidirati četnike u istome, a po mogućstvu i Nijemce.[10] Ukoliko napad uspije, jedan bataljon povući prije zore i posjesti određeni položaj, a sa drugim bataljonom uporno nastojati likvidirati ovo uporište. U zoru, bilo da se likvidira ili ne likvidira neprijateljsko uporište, i drugi bataljon povući na odobreni položaj. Položaj organizovati za otsudnu odbranu, s tim da se predvidi predstražarni i glavni prihvatni položaj.

Predstražarni i glavni položaj fortifikacijski organizovati, s tim da svaki borac za sebe izradi zaklon, a za mitraljeska i p. mitraljeska gnjezda prema planu vatre kojega će urediti sam komandant, također izraditi zaklone.

Komunikaciju od Knina zapriječiti nagaznim minama protiv bornih kola.

Sa Sjevero-dalmatinskim odredom zatvoriće pravac od Knina prema Oklaju. U tu svrhu zaposješće i organizovati položaj na liniji: s. Marasovine—Bobodol—s. Luka. Organizacija položaja — kako je navedeno za Kninski partizanski odred, s tim što će postaviti nagazne mine na komunikaciju Knin—Ljubotić—Oklaj i Knin——Vrbnik'—-Vučipolje—Oklaj.

**V. Brigada:**

Upašće preko Krke na prominsko područje i likvidirati u toku noći 23. i 24. I. t.g. neprijateljska uporišta u Oklaju i Mratovu[11] i izvršiti osiguranje prema Drnišu i Skradinu. Napad na Mratovo i Oklaj izvršiti sa po jednim bataljonom, ojačanim bacačima. Sa jednim bataljonom osigurati pravac prema Drnišu, a jedan bataljon držati kao rezervu, čiju upotrebu predvidjeti, bilo da u toku noći pomogne napad na Oklaj ili Mratovo, odnosno u zoru da pojača zatvaranje pravca od Drniša.

Bataljone, određene za napad prije same akcije detaljno upoznati sa zadatkom, odrediti bombaše, jurišna odjeljenja i vatrene granice, tako da u slučaju jačeg neprijateljskog otpora bude zagarantovan uspjeh. Upotrebu bacača

**10 Napad na Mokro Polje nije uspio. Vidi dok. br. 78 i 296.**
**U Vidi dok. br. 78.**

iskoristiti u punoj mjeri i na to naročito obratiti pažnju, da borci steknu povjerenje u bacače.

Komunikaciju od Drniša prema Oklaju organizovati za odbranu u što većoj dubini s naslonom na Prominu, samu komunikaciju zapriječiti na što većoj dužini, a prema izabranim položajima sa nagaznim minama, kombinovanim sa barikadama i aktivnom vatrenom odbranom.

**XIII. Brigada**

Pojačana sa Zadarskim bataljonom Sjevero-dalm. odreda štitiće kanal Pakoštane—Stankovci —Dobropoljci sa dva bataljona, jednim prema Biogradu, drugim prema Pirovcu, a sa bataljonom Sjevero-dalmatinskog partizanskog odreda (Zadarskim) zatvoriće pravac Benkovac—Vrana. Sa dva bataljona štitiće prijelaze na rijeci Krki od pravca Roškog Slapa i Skradina. Pošto se nema podataka o neprijateljskim snagama na Roškom Slapu, Brigada će preko informativne službe na licu mjesta pokupiti podatke i u slučaju da na Roškom Slapu [budu] samo male snage neprijatelja, prema istome će ostaviti jednu četu, a sa ostalim izvršiti napad na četnički logor Bičine u toku noći 23. na 24. I. t.g. u 24 časa, a demonstrativno napasti i Roški Slap.[12] U zoru povući se na položaje ispred Roškog Slapa, odnosno Skradina za zatvaranje pravca prema predviđenim prijelazima na rijeci Krki i Kistanju. Sa nagaznim minama zapriječiti komunikaciju i prema Skradinu i prema Roškom Slapu.

**Vrijeme napada:**

Jedinice Štaba Grupe odreda i XIII. Brigada počeće sa napadom u 24 sata, a jedinice V. Brigade u 1 sat noću 23. na 24. I. t.g.[13]

Na polaznim položajima za napad jedinice moraju biti jedan sat ranije, tako da se raspored detaljno izvrši, borci snađu na terenu i upoznaju sa okolicom.

**Opća rezerva:**

Za opću rezervu služiće dopunski bataljon u selu Kistanju.

**Inžinjeriski bataljon:**

Pripremiće nagazne mine protiv bornih kola i odrediti po dva izvježbana minera za V. Brigadu, za Kninski odred, za Sjeverno-dalmatinski odred i Štab XIII. Brigade, koji će dati uputstva o načinu postavljanja ovih mina minerskim

12 Vidi dok. br. 78, 296 i 298.

13 Zbog teškoća koje su iskrsle prilikom prebacivanja preko rijeke Krke, napad na Oklaj i Mratovo počeo je 4 sata kasnije. Vidi dok. br. 77 i 78.

vodovima ovih jedinica. Štabu V. Brigade dati 40 mina. Kninskom odredu 10, Sjeverno-dalmatinskom odredu 20 i 10 mina XIII. Brigadi.

Osim toga potpomoći će prijelaz jedinica na skeli kod Manastira Krke i obilježiti ga kod sela Radučića i izvršiti tehničko obezbjeđenje mosta kod Čorićeva mlina. Izradiće jedan splav, pored ovih stalnih prijelaza, koji će služiti kao rezervno mjesto prijelaza u slučaju jačeg neprijateljskog dejstva prema određenim mjestima za prijelaz. Splav će izraditi na liniji Kistanje—Selo Mratovo. Da bi ovaj posao mogao izvršiti, štab Grupe odreda pojačaće ovaj bataljon za 20 ljudi, koji će mu kasnije služiti kao podloga za inžinjerijski bataljon. Pripremiti alat i materijal kao i prevozna sredstva potrebna za ovaj rad.

**Izviđanje i obezbjedenje:**

Pored obezbjeđenja koje se vrši ranije postavljenim rasporedom, skreće se pažnja svim štabovima na izvršenje svih propisa obezbjeđenja — kako na maršu sa prethodnicima tako i na položajima sa pretstražama, ojačanim danju izvidnicama i osmatračkim desetinama, a noću daljnjim patrolama.

**Plan uređenja veze:**

Glavni centar veze biće u Kistanju, sa kojim će se sve jedinice za vrijeme operacija održavati vezu.

**Četa za vezu pri Štabu divizije:**

Povezaće Kninski partizanski odred sa telefonskim kablom, a ukoliko postoji zračna linija na cesti Kistanje—Radučić, iskoristiti je, s tim da se prekine linija prema Kninu.

**Četa za vezu V. Brigade:**

Četa za vezu V. Brigade povezaće telefonskim kablom Štab brigade sa Štabom divizije, a ako isteče kabla povezati bataljone koji su u napadu. Ako ne isteče kabla, postaviti gusto relejne stanice od Štaba brigade do bataljona u napadu, preko kojih će dolaziti sva obavještenja i prenositi se preko telefona Štabu brigade, a Štab brigade dalje. Sa bataljonima na osiguranju prema Drnišu isto organizovati relejne stanice i kurirsku vezu, koja će donositi izvještaje do najbližeg telefonskog centra i izvještaje prenositi preko telefona.

**Četa za vezu XIII. Brigade:**

Uspostaviće telefonsku liniju od bataljona koji su na osiguranju kod Roškog Slapa sa glavnim centrom veze u Kistanju, ukoliko ista ne raspolaže sa telefonskim materijalom, postaviti relejnu stanicu na više mjesta, preko kojih stalno slati izvještaje.

**Sjeverno-dalm. part, odred:**

Za vrijeme operacija Sjeverno-dalm. part, odredu biće dodijeljena radio-stanica, kojom će održavati vezu sa Štabom divizije i izvještavati 0 svakoj promjeni na sektoru. Sa bataljonima V. Brigade održavati će tijesnu vezu pomoću kurira i relejnih stanica. Za vrijeme odašiljanja kurira slati kurirske patrole radi bolje sigurnosti, a po mogućnosti sa vodicom ili poznavaocem terena.

Kninski part, odred obavještavaće Sjevero--dalm. part, odred sa međusobnom kurirskom vezom o svim nastalim promjenama kod jednog 1 drugog.

**Obezbjeđenje od aviona:**

Pošto se pojavljuju ponovno neprijateljski avioni, obratite pažnju na obezbjeđenje od neprijateljskog napada iz vazduha, kako u pokretu, tako i na odmoru i na položaju.

**Ishrana i popuna municije:**

Sjevero-dalm. part, odred primiće suhu hranu za dva obroka, koju će predići iz intendanture ove divizije. Ishranu sa terena vršiće na dobrovoljnoj bazi, odnosno rekvizicijom i konfiskacijom.

V. Brigada primiće dva suha obroka iz intendanture ove divizije. Intendant stupiće u vezu sa članovima O. K. Knin[14] od kojih će dobiti tačne podatke o narodnim neprijateljima kao i 0 mogućnosti i načinu ishrane Brigade na terenu.

XIII. Brigada povezaće se sa Kotarskim NOO 1 Komandom mjesta Kistanje, od kojih će prikupiti podatke o narodnim neprijateljima i načinu ishrane na terenu. Ukoliko se ne bi uspjela snabdjeti sa terena, Brigada će dio sledovanja trebovati od Komande mjesta Kistanje.

U slučaju konfiskacije i rekvizicije intendanti će podnijeti izvještaj o načinu rekvizicije,

14 Okružni komitet KPH za Knin.

odnosno konfiskacije, kao i o količini. Sav višak predace u intendanturu Štaba divizije. Prijevoz suhe hrane iz intendanture ove divizije izvršiće intendantura štabova brigada, odnosno Štaba Grupe odreda.

**Popuna municije.** Popuna puščanom, mitraljeskom i bacačkom municijom vršiće se iz bojne komore ove divizije, koja će se nalaziti kod Šupljaje na rijeci Krki.

**Sanitet:**

Divizijski sanitetski punkt, hirurška ekipa, nalaziće se kod mlina u Šupljaji. Ranjenici će se odavde upućivati u prihvatnu divizijsku bolnicu u Bijelini.

Brigadno previjalište XIII. Brigade nalaziće se u Smrdeljama, ranjenici će se upućivati hirurškoj ekipi, čitav brigadni sanitetski vod će se dodati kao pojačanje nosiocima ranjenika bataljona koji napadaju.

Previjalište Kninskog P. odreda nalaziće se u Radučiću, ranjenici će se otpremati hirurškoj ekipi.

Previjalište Sjeverno-dalm. part, odreda nalaziće se u Puljanima. Ranjenike otpremati do hirurške ekipe.

Mjesta bataljonskih previjališta odrediće štabovi brigada (odreda).

Evakuacija ranjenih drugova vršiće se od četnih previjališta do bataljonskih, od bataljonskih previjališta do Divizijskog sanitetskog punkta (hirurške ekipe). Evakuaciju vršiti kolima ili konjima, a prije toga postarati se za nabavku dovoljnog broja konja i kola. Ranjenicima posvetiti što veću pažnju prilikom transportovanja kao i ukazivanja prve pomoći, kao i svakog ranjenika snabdjeti propisnom ranjeničkom kartom.

Napomena: Za prijevoz ranjenika mobilizirati i civilno stanovništvo sa improviziranim nosilima, koji će stajati pod komandom referenta saniteta Brigade.

**Borna kola:**

Za odbranu od bornih kola minirati puteve nagaznim minama i izraditi barikade na pogo-

dnim mjestima. Ova mjesta izabrati tako, da ih neprijatelj ne može obići i da budu pod vatrom, da ih neprijatelj ne može srušiti. Protuoklopne puške postaviti da tuku ove prepreke iz što je moguće veće blizine.

**Fortifikacijsko uređenje položaja:**

Pošto će akcija čišćenja Promine trajati duže vremena, a moguća je intervencija neprijatelja sa pravca Šibenika, Drniša, Knina, Skradina i Mokrog Polja, jedinice određene za zatvaranje ovih pravaca utvrdiće svoje položaje što jače fortifikacijski, a za automatska oruđa stvoriti plan vatre, urediti međusobno vatreno potpomaganje otpornih tačaka, flankirajućom vatrom. Pri fortifikacijskom uređenju položaja prvenstveno izraditi zaklone, a zatim po potrebi i vremenu pravce za saobraćaj po položaju i za izvlačenje i pristup sa i ka položaju. Naročitu pažnju obratiti maskiranju zaklona.

**Naročite odredbe:**

Na položaje za odbranu neprijatelja pustiti na što bliže odstojanje, a zatim ga vatrom i udarom odbiti i suzbiti. U slučaju jačeg pritiska neprijatelja povlačenje vršiti propisno sa dijelovima, uz međusobno potpomaganje, sa predstražom na glavnom položaju, nad kojim pod svaku cijenu zadržati i spriječiti neprijatelja da odsiječe jedinice sa lijeve obale rijeke, tj. da ovlada prijelazom preko Krke.

U napadu se koristiti iskustvom o zauzimanju utvrđenih kuća i pripremiti alat za rušenje istih i upoznati borce sa podilaženjem zgradama, pri čemu je najvažnije da se automatskim oružjem zaslijepi neprijatelja u utvrđenoj kući, za koje vrijeme bombaši, odnosno odjeljenja za postavljanje mina podilaze ka utvrđenoj zgradi. Pri ovome je najvažnije iznenađenje, tj. u prvom naletu ako je ikako moguće iznenaditi stražara i uletjeti u zgradu, dok se posada ne snađe.

**Znaci raspoznavanja:**

Za 23, na 24. I. t.g. **Mirko — Marijan**
Za 24, na 25. I. t.g. **Poklopac — Promina**
Za 25, na 26. I. t.g. **Konopac — Kosovo**

**Zarobljenici i plijen:**

Zarobljenike slati u Štab ove divizije, a o plijenu dostavljati spisak.

**Mjesto štabova:** Štab divizije nalaziće se u Kistanju, štabovi brigada sa mjesta gdje se smjeste uputiće odmah kurire u Štab divizije koji će točno znati mjesto svoga štaba.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar :
***Petar Babić*** s. r.

Komandant — potpukovnik :
***Mićun Šakić*** s. r.

Dostavljeno:
na znanje: G.Š.H., VIII. Korpusu
na izvršenje: Štabu V. Brigade, VIII. dalm. brigade, Štabu Grupe odreda, Štabu Inžinjerijskog bataljona, Kninskom i sjev. D.P. odredu.

Za tačan prijepis jamči:
Načelnik Štaba:
T.[15] ***Biočić,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 52

## OBAVJEŠTENJE OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZADAR OD 22. SIJEČNJA 1944. ŠTABU GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA O USPJEŠNOJ AKCIJI NA NJEMAČKI GANIZON U PREKU[1]

Drugarskom

Štabu Grupe Sj. Dal. Odreda

**P o l o ž a j**

Dragi drugovi!

Posljednjih dana uspješnom akcijom na njemački garnizon u Preku,[2] zadani su teški gubici neprijatelju zbog kojih je morao kroz tešku borbu da evakuira svoje snage sa čitavog otoka Ugljana. Ova uspješna akcija neobično je mnogo podigla moral masa i postoje uslovi da se pređe na političku kampanju i na mobilizaciju, da bi se takvo raspoloženje održalo

**15 Tonči-Ante**

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/17, k. 1603A.**

**3 Vidi dok. br. 62, 64, 354 i 382.**

mišljenja smo da bi se četa Sj. Dalmatinskog Part. Odreda koja ovdje djeluje zadržala još neko vrijeme jer bi tako bili veći uslovi za široku mobilizaciju. Ukoliko se s ovim slažete biće potrebno da se sa vaše strane izda hitno naređenje gore navedenoj četi i odredi njen zadatak.

Sa pismom druga politkomesara Sj. Dalmatinskoga Odreda koje se upućuje tome Stabu mi smo upoznati, jer nam je u tom smislu sa njegove strane dostavljeno otvoreno, ali nezastupamo mišljenje niti smo zauzeli stav naređenja prema jedinicama tog Odreda na otoku Ugljanu kako to po riječima druga političkog komesara proizlazi.

Drugarskim pozdravom:

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

22. I. 1944.

Okružni Komitet K.P.H.
Zadar

BROJ 53

## NAREĐENJE ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 23. SIJEČNJA 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA DA POSJEDNU LIJEVU OBALU CETINE I SPRIJEČE PRODOR NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA PRAVCU LIVNO—SINJ[1]

STAB
XX DVIZIJE NOVJ
23/1-44

**P o l o ž a j**

Prema zadnjim podacima neprijateljske snage[2] iz Livna i Livanjskog polja sa svojom glavninom i motorizacijom prebacuju se preko Vagnja za Sinj, a izgleda da odilaze dalje prema Kninu. U Livanjskom polju zadržala se je i dalje neprijateljska pješadija[3] gdje logoruje u pojedinim selima na južnoj i sjevernoj strani Livanjskog polja. Četnički komandanti sa sektora Vrlike hitno su pozvani za Kosovo. Razlog ovome nije još poznat. Radi ovakve situacije jedinice ove divizije izvršit će sljedeći raspored:

**IX. Brigada:** prebacit će se u toku noći 23—24. na lijevu obalu Cetine i posjesti položaje na liniji Dabar—Zasiok—Vučipolje—Bitelić, sa zadat-

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7-1/1, k. 1029.**

**2 Odnosi se na Prvu brdsku diviziju i 92. motorizirani puk. Vidi dok. br. 50, napomenu 7 i 8.**

**3 U rajon Livna stigao je 21. siječnja Četvrti puk »Brandenburg« koji se 23. siječnja prebacio u rajon Knina. Vidi dok br. 337, 340 i 445.**

kom zatvaranja svih pravaca koji preko Cetine i od Bilog Briga izvode prema Dinari. Jedan bataljon te brigade izbaciti u Bračev Dolac gdje će služiti kao rezerva za eventualne zadatke, bilo prema Vještića Gori bilo prema G. Koljanima. Dok se budu dijelovi Brigade prebacivali, jedan bataljon iste brigade sa intendantom izvršit će konfiskaciju neprijateljske imovine u selu Maljkovo, za potrebe jedinica ove divizije. Po izvršenoj konfiskaciji bataljon će ući u sastav svoje brigade. Bataljon, koji se nalazi prema Hrvacama, zadržati će se duže u toku noći i iščekati prolaz bolnice ove divizije, nakon čega će se i sam povući na lijevu obalu Cetine. Radi toga imati vezu u selu Potravlju, kako bi se mogao obavijestiti o nailasku bolnice.

Lijevo održavati vezu sa X. brigadom, desno sa Dinarskim odredom.

**X. Brigada:** sa dva svoja bataljona zatvorit će pravce eventualnog neprijateljskog nadiranja iz Livanjskog polja prema Dinari. Najveću pažnju obratiti na pravac Sajković—Gubin prema Vještića Gori i Caprazlije——Rujani prema Vrdovu. Sa jednim bataljonom zatvoriti pravac prema Vagnju i Trnovim Poljanama, a četvrti bataljon zadržavati u rezervi na Vrdovu. Brigada će ozbiljno shvatiti zatvaranje pravaca prema Livanjskom polju i svaki eventualni pokušaj neprijatelj, izbivanja na Dinaru spriječiti.

Povezati se sa Komandom mjesta Sajković, preko koje dobiti podrobnija obavještenja o neprijatelju u Livanjskom polju. Po mogućnosti sprečavati pljačku stanovništva od strane neprijatelja i nastojati da se reguliše snabdijevanje preko ove komande.

Prema najnovijem izvještaju neprijatelj iz Bastasa i Celebića se povlači prema Livnu, dok u Sajkoviću i Gubinu i dalje se zadržava; u tim selima **su** prilično slabe snage čije se prave namjere ne znaju. Među njima ima i domobrana. Ukoliko prilike budu povoljne i izgledi na uspjeh sigurni, može **se** izvršiti i napad na njihova logorišta u cilju čišćenja.

**Dinarski odred:** i dalje će se zadržati na istim položajima i sa istim zadacima koje je Odred ranije dobio, tj. zatvaranje pravca prema Ježeviću i Vukovića mostu. Skreće se pažnja da bi četnici u vezi nove situacije mogli izvršiti ispad prema položajima ovoga odreda, zato biti obazriv i svaki pokušaj energično suzbiti. Ne zanemariti i kontrolu sporednih pravaca prema Modrašu i drugi. Vezu održavati lijevo sa IX. brigadom.

**Mosorski odred:** svojim bataljonom koji se nalazi na ovome sektoru zadržat će se u Kođomanovim stajama, sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravca prema Bilom Brigu i Trnovim Poljanama. Kontrolisati samu cestu Vaganj—**Bili** Brig **i** izvijestiti ovaj štab o mogućnosti postavljanja zasjeda.

Vezu održavati lijevo i desno sa IX. i X. brigadom ove divizije.

**Mosećko-svilajski odred:** prihvatiće teže ranjenike divizijske bolnice i **u toku** noći **23—24** prebaciti ih preko Moseća do slijedećeg odreda ka **moru. Ovo** prebacivanje ranjenika ozbiljno shvatiti i uložiti sve napore da **se** izvrši što savesnije i sa punim obezbjeđenjem. Poslije izvršenog prebacivanja odred će se zadržati na Ogorju ili Moseću, tj. kakva situacija bude na **ovom** sektoru Mućke doline.

Ovaj odred će održavati stalnu vezu sa nama i obavještavati nas o situaciji.

**VIII. Brigada:** prema naređenju od ranije trebala se' je hitno prebaciti na Svilaju.[4] Brigada će procijeniti situaciju pri svom pokretu, povezujući se sa Mosećko-svilajskim odredom i izvršiti prebacivanje na Ogorje. Ukoliko situacija na Svilaii i Muću bude takova da zadržavanje Brigade na terenu Svilaje bude rizično, Brigada će se za izvjesno vrijeme zadržati na sektoru Moseća (Brštanovo—Nisko—Kladnjice).

Odmah po dobijanju ovog naređenja Stab brigade će poslati vezu sa stanjem u Brigadi i ostalim izvještajima koje treba dostaviti.

Štab ove divizije nalazit će se u Vučipolju, zasjelak Podgradina.

Bolnica ove divizije smjestit će se u Podgradini.

Raspored snaga prema ovome naređenju izvršiti najdalje u toku noći 23—24 o. mjeseca.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

P. S. IX. brigada će pri svom pokretu na lijevu obalu Cetine ponijeti sa sobom što više municije za talijanske puške, mitraljeze i bacače.

Municija se nalazi na Ogorju. Ovo isto saopštiti i bataljonu X. brigade koji se sada nalazi na Ogorju. Jedinice IX. brigade koje se nalaze na mostovima prema Zasioku, Panju i Obrovcu spriječit će svako kretanje civila bez propisnih propusnica izdatih od komande mjesta. Ovo isto važi i za Dinarski odred.

Politkom:
SI. otsutan

Komandant:
***Vel.***[6] ***M. Kneževi*ć,** v. r.

**4 Brigada je tada dejstvovala na području Trogira, a njeno prebacivanje na Svilaju trebalo je izvršiti u vezi direktive Štaba Osmog korpusa NOVJ od 21. siječnja (vidi dok. br. 50) i koordiniranim dejstvima Devete i Dvadesete divizije na pravcu Cetinske doline i Kosova. Jak neprijateljski garnizon u Muću i pokreti njegovih snaga na komunikacijama Drniš—Muć—Klis, Muć—Sinj onemogućili su tada njeno prebacivanje. Vidi dok. br. 10, napomenu 5.**

**5 Velimir**

BROJ 54

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 23. SIJEČNJA 1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O FORMIRANJU I ORGANIZACIONOM STANJU GRUPEi

Stab
Grupe S. D. P. Odreda
Br. 41
23.1. 1944. g.

DOSTAVLJA ORGANIZACIONI
IZVJEŠTAJ

Stabu VIII. Korpusa NOV i POJ

U sastavu Grupe Sjev. Dalm. Bataljona[2] nalazi se Sjev. Dalm. Part, odred sa tri bataljona, koji su sastavljeni od tri pešadijske čete, Kninski partizanski Odred sa dva bataljona sa po tri pešadiske čete, Otočka partizanska četa, Prominska partizanska četa i četa za vezu štaba Grupe.

Stab Grupe je bio nepotpun. Politički komesar drug Munižaba Milan, koji je bio imenovan za komesara ove grupe, ostao je na raspoloženju Divizije, tako da sama Grupa danas nema komesara. Iz sastava komesarskog kadra koji se nalazi u Grupi danas ne može niti jedan drug da zadovolji toj dužnosti. U Štabu se nalazi komandant, načelnik (nije još imenovan) i Inf. oficir. Referenta za vezu dobili smo pred par dana. Šefa otsjeka za v. v. u p.[3] još nemamo a za postavljanje istog dali smo predlog da se imenuje drug Petar Rončević sadašnji pomoćnik komande šibenskog područja.

Ceta za vezu je tek sada u formiranju. Komandni kadar za istu četu za sada nemamo, kao ni nikakvih sredstava za vezu.

Štabovi Odreda i bataljona, kao i komandi četa sada su popunjenje, tako da su sada komande popunjenje sa svim potrebnim članovima. Naoružanje kao i podjela oružja je izvršena.

Kod Odreda se još nisu formirali vodovi za vezu i vodovi pratećih oruđa, pošto za sada ne raspolažemo sa težim naoružanjem.

Kod Štaba Grupe još nije organiziran pionirski vod i minerska desetina, ali je isto u projektu. U formiranju su šusterska, šnajderska i radiona za popravljanje oružja i pravljenje mina, koje će proraditi kroz nekoliko dana.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) zaplijenio neprijatelj. Snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, Olm 563/1260.**

**2 Omaška. Trebalo bi da stoji NOP odreda.**

**3 Vojne vlasti u pozadini.**

Intendantura u Grupi do reorganiziranja nije ni postojala i ista je danas u organiziranju. Imamo nekoliko intendanata, a za načelnika intendanture namjeravamo predložiti druga Colić Milu dosadašnjeg intendanta Sjev. Dalm. Otočkog odreda.

Organizacija jedinica završit će se kroz koji dan.

Sanitet u jedinicama još nije organiziran, sama Grupa još nema referenta saniteta. U pojedinim bataljonima već postoji sanitet, ali kako je sada ne može da odgovori potrebama jedinica. Također ambulante pri Odredima nisu uspostavljene do danas, kako bi trebalo biti prema direktivi sanitet, otsjeka Glavnog Štaba NOVH.

Za organizaciono stanje u Grupi možemo za sada reći da nije završeno i da grupa ne može ovakva kakva je zadovoljiti zadacima koji su postavljeni pred istu.

Obavještajna služba uopšte ne postoji u jedinicama i po istoj ćemo se odmah pozabaviti. Kadar za ovo nam je težak problem, dok informativna služba je donekle organizovana, ali ista ne može kakva je da zadovolji. Kadar za istu još ćemo moći rješiti.

Kroz neko vreme samo stanje u grupi će se popraviti čim se otpočne raditi i čim se jedinice malo učvrste.

Veza na ovom djelu nije zadovoljavajuća, ali se organiziraju relejne stanice, pošte pri Komandi područja, a samo postavljanje zračne linije počelo se postavljati, dok rad na istoj zbog još neorganizovanosti jedinica za vezu ne može da se odvija kako treba.

Sam rad štaba Grupe biti će u mnogomu napred olakšan, samo je potrebno da nam se dodjeli komesar za grupu i da nam se pomogne po mogućnosti u koliko ima za obavještajnu službu. U koliko nam ne možete pomoći u kadru za ob. službu mi ćemo nastojati da tu stvar riješimo sami, samo nam nastojte poslati dobrog komesara.

Organizacija svih jedinica i ustanova u ovoj grupi biti će završena do 15. II. ove god.

***Smrt fažizmu — Sloboda narodu!***

Komandant — major:
***Sime Ivas,*** v. r.

BROJ 55

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 23. SIJEČNJA 1944. O BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA U TOKU PROSINCA 1943. GODINE[1]

ŠTAB
GRUPE S. D. P. ODREDA
23-1-1944
Br. 43

Operativni izvještaj
dostavlja

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV I PO JUGOSLAVIJE

Prije formiranja Štaba Grupe SDP Odreda,[2] u otsutnosti XIX. SD Divizije,[3] odredi su izveli sljedeće akcije:

**Zadarski odred:**

Dana 3. **XII** 1943 u 6 sati neprijatelj je napao jednu četu istoga odreda koja se nalazila u Polešniku i uspjeo da je izbaci sa njenih položaja. U toku istoga dana, između 3 i 4 noću, snage ovoga odreda napale su neprijatelja koji je bio zalogorovao u selu Polešniku.

**Neprijateljske snage:**

Neprijateljske snage koje su se nalazile u mjestu Polešniku bile su 100—150 vojnika — ustaša i četnika, naoružanih sa 2 minobacača, 3 t. mitraljeza i 4 p. mitraljeza, ostalo puške.

**Naše snage:**

Dvije pješadijske čete i jedna mitraljeska četa svega 150 vojnika, naoružanje 4 t. mitraljeza i 3 p. mitraljeza, ostalo puške.

**Tok borbe:**

Naše snage napale su neprijatelja koji nije uspjeo u toku iste noći da se sredi. Našim jedinicama uspjelo je da za kraće vrijeme izbace neprijatelja iz samoga mjesta, dok zbog zakašnjenja jedne čete i nižeg komandnog kadra neprijatelju je uspijelo da uz pomoć minobacačke vatre i nad-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 18-1/1, k. 517A.

2 Stab Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda formiran je naredbom Štaba Devetnaeste divizije NOVJ od 6. prosinca 1943. godine. Vidi knj. 9, dok. br. 108.

3 Vidi dok. br. 21, napomenu 3.

moćnije vatre u oružju ponovo izbaci naše snage iz mjesta, sa vršenjem protiv napada.

**Gubici neprijatelja:**

Neprijatelj je imao 6 mrtvih i više ranjenih, dok na strani naših jedinica bilo je 1 mrtav, 1 lakše ranjen i jedna drugarica borac je nestala.

**Plijen:**

U ovoj borbi zaplijenjena je 1 puška. Sa strane naših jedinica nije izgubljeno oružja ni spreme.

**Utrošak municije:**

U ovoj borbi utrošeno je 740 metaka za t. mitraljez talijanski, za p. mitraljez talijanski 400 kom., za puške 320 metaka i 20 ručnih bomba.

**II.**

Dana 14. XII. 1944 neprijatelj je napao snage Z. P. Odreda[4] koji se nalazio u Islamu Latinskom, zatekavši ih na obuci, a na osiguranju (predstraži) bio je jedan vod koji uslijed magle nije mogao da primijeti neprijatelja koji je dolazio, sve dok nije došao na daljinu od 1 km.

**Podaci o neprijatelju:**

Prije samoga napada nije se raspolagalo sa nikakovim podacima u vezi sa neprijateljskim pokretom u pravcu naših položaja.

**Neprijateljske snage:**

Neprijateljske snage] koje su napadale, brojile su do 600 vojnika sa naoružanjem 4 t. mitraljeza, 30 p. mitraljeza, 8 šmajsera i ostalo puške.

**Naše naoružanje:**

Naoružanje naših jedinica: 5 t. mitraljeza, 2 p. mitraljeza i ostalo puške; brojno stanje — 112 vojnika.

**Pravac napada:**

Neprijatelj je napadao iz pravca Islama Grčkog i Latinskog sa širinom fronta 600—700 met., tako da je streljački stroj bio dosta gust, a neprijatelj je bio dosta u pijanom stanju.

**Raspored naših snaga:**

Raspored naših snaga bio je slijedeći: 1 t. mitraljez nalazio se na sjeveroistočnoj strani ceste koja vodi preko Islama, 1 t. mitraljez nalazio se

na samoj cesti prema Islamu, a dva teška mitraljeza nalazila su se, i to 1 na crkvi, a 1 jugoistočno od crkve. Raspored snaga bio je: jedna četa i dva voda jugoistočno od crkve, a jedan vod na sjeveroistočnoj strani od ceste prema Podgradini.

**Tok borbe:**

U momentu nailaska neprijatelja primljena je borba na pomenutom položaju, gdje je neprijatelju dat otpor, ali pošto je neprijatelj bio nadmoćniji po naoružanju i brojčano, uspjelo mu je da odbaci naše snage i da zauzme samo mjesto Islam.

**Neprijateljski gubici:**

U ovoj borbi neprijatelj je imao 58 mrtvih i ranjenih; to se utvrdilo po tome što neprijatelj nije dozvolio nikome izlazak iz sela za 24 sata.

**Naši gubici:**

U ovoj borbi sa naše strane bilo je 3 mrtva, lakše ranjena 3 [.. .][5] zarobljena, od kojih su dva odmah obučeni u ustaše, a jedan u [.. .][6] prilikom neprijatelj je zaklao 7 civila Hrvata u selu Islamu.

[.. .][7] metaka za teški mitraljez talijanski.

**[…]' i u materijalu:**

Izgubljen je 1 p. mitraljez, iz razloga što je nišandžija ostao po [.. .][9] je poginuo prilikom povlačenja.

**Utrošak municije:**

U borbi je potrošeno 1350 metaka za t. mitraljeze, 800 za p. mitraljez, 430 za puške.

**Za pohvalu:**

Prilikom vođenja borbe naročito su se dobro pokazali kao hrabri borci I. mitraljeske čete Z. P. Odreda koji su tukli neprijatelja sve dok nije počeo da juriša, t. j. došao je na sasvim blisko otstojanje, tako da se može kazati da većinom neprijatelja potukli borci iz te čete, a naročito nišandžije, bivši italijanski vojnici, a sada partizani.

III.

Dana 20/XII. ov. god. jedna četa II. bataljona ZP Odreda vodila je borbu sa neprijateljem na položaju kod Polešnika kojoj je bio zadatak da čuva jedan savezнички avion koji se spustio na taj teren, a u kome se spustio jedan savezнички avijatičar (poručnik). Toga istoga dana krenuo je neprijatelj sa 3 tenka i 5 kamiona i 100 pješaka u pravcu gdje je avion

**5 do 9 Na ovim mjestima dokumenat je oštećen.**

pao. Pošto se na položaju nalazila ta četa, ista je sačekala neprijatelja i zadala mu jači otpor. Neprijatelj je raspolagao tenkovima i odbacio je tu četu sa položaja. Poslije kratkog vremena prikupljena je ta ista četa i izvršen je protivnapad na neprijatelja koji se nalazio oko aviona. On je odbačen sa tog položaja i nije dozvoljeno da taj avion razmontira.

U ovoj borbi neprijatelj je imao 4 mrtva i nekoliko ranjenih.

Na strani naše čete jedan lakše ranjen.

U borbi kao cjelina pokazala se ta četa dobro u vršenju protivnapada na neprijatelja.

IV.

Dana 16/XII. ov. god., u saglasnosti sa Štabom S. D. P. Odreda[10] i Štabom Otočkog partizanskog odreda izvršen je napad na neprijateljski garnizon **Đevrske,**[11] u kome su se nalazili četnici i vršili razna nasilja i pljačku nad stanovništvom.

Istoga dana izvedena je akcija u kojoj su učestvovali I. i II. bataljon iz O. P. Odreda[12] i I. bataljon iz S. D. P. Odreda koji su sačinjavali I. grupu Operativni otsjek.

**Plan za napad:**

Napad na samo mjesto Đevrske dobio je zadatak I. bataljon S. D. P. Odreda sa svoje tri čete, iz pravca Gošića, Nožica i Ležajića, s tim da prethodno ispita nasilnim izviđanjem stanje i snagu neprijatelja u s. Đevrske.

Zadatak dviju četa iz I. bataljona O. P. Odreda da izvrši osiguranje iz pravca Kistanje na liniji Zečevo—D. Brdo na kotama 325, 342 i 369, sa zadatkom da ne dozvoli neprijatelju da dođe u pomoć četnicima koji su se nalazili u Đevrskama. Jedna četa iz istoga bataljona dobila je zadatak da osigura iz pravca Bribir na položaj Divić (k. 324).

Zadatak II. bataljona O. P. Odreda da osigura pravac od Benkovca i sela Rodaljice, na liniji: sa jednom četom k. 413 (Mijanca) i 364 kod Brguda da spriječi svaki pokušaj neprijatelja iz pravca Benkovca.

Sa dvije čete da se osigura pravac na liniji Kožlovac, D. Lepuri i Ost. Lišane, te na tome prostoru zatvorile pravac u slučaju nailaska neprijatelja.

**Plan za akciju:**

Prema naprijed izloženom jedinice su pristupile izvršenju zadatka.

**Tok borbe:**

Dana 16/XII. ov. god. manji dijelovi koji su dobili zadatak da izvrše prikupljanje podataka o neprijatelju, došli su u manji sukob sa patrolom i tad je postepeno otpočela borba u 12 sati navedenog datuma. Pošto je postojala vjerovatnoća da bi neprijatelj mogao da izbjegne iz samoga mjesta, snage I. bataljona S. D. P. Odreda otpočele su napad prije određenog vremena, približavajući se samom mjestu do jurišnog odstojanja.

10 Sjevernodalmatinskog NOP odreda
11 Vidi dok. br. 21, 511 i 512 i knj. 9, dok. br. 171.
12 i 17 Otočkog NOP odreda

Jačim pritiskom naših snaga neprijatelj je počeo da napušta samo mjesto i da bježi u pravcu Skradina.

**Ishod borbe:**

Naše snage zauzele su samo mjesto na juriš i ovladale istim. U momentu kada se neprijatelj povlačio iz mjesta, jedan vod iz I. čete I. bataljona O. P. Odreda napao je neprijatelja bočno i tada je uništio više neprijateljskih vojnika.

**Gubici neprijatelja:**

U ovoj borbi uništeno je 10 do 15 neprijateljskih vojnika, dok ranjenih je bilo više.

**Naši gubici:**

U ovoj borbi naše jedinice imale su 1 mrtvog i 5 ranjenih drugova.

**Plijen:**

U ovoj akciji zaplijenjeno je 3 t. mitraljeza talijanska, 10 pušaka, 5—6000 municije za talijanske puške i mitraljeze, 600 kgr. kruha i ostalih namirnica, dvije četničke zastave i arhiva Šibensko-splitskog četničkog odreda.

Dana 19. XII. I. Operativni otsjek dobio je u zadatak da napadne i razoruža četničku posadu u selu G. Karin koja se sastojala iz 80—100 naoružanih seljaka koji su primili oružje od četničkog vođe Stegnajića, sa zadatkom da brane selo, a naoružanje istih je bilo 2 p. mitraljeza i ostalo puške.

Plan za akciju:

I. Bataljon S. D. P. Odreda dobio je u zadatak da napadne i razoruža neprijateljsku posadu u G. Karinu, s tim da izvrši sebi osiguranje sa sjeverozapadne strane i sa južne strane, 1 vod da se postavi na osiguranje k. 562 (Golić), u pravcu Karina i Radeke, i sa jednom četom da pročisti selo Radeke, sa jednom da pročisti selo Coso, a jedan vod da se ostavi u rezervi bataljona, te u slučaju potrebe da pruži pomoć jedinici koja napada samu školu sjeverno od Dmiovića.

I. bataljon O. P. Odreda da pročisti selo Kunovac i Dračinu, a sebi da postavi obezbeđenje na liniji Kom (k. 42) i Žedna Greda (k. 450).

II. bataljon da ostane u rezervi radi upotrebe u pravcu gdje bi se ukazala potreba.

Akcija je izvedena prema gore navedenom rasporedu i planu i zauzeta je škola, u kojoj je zarobljeno 15 naoružanih seljaka i ubijeno 3, ostali, pošto su se nalazili većinom po selu uspjeli su da izbjegnu u pravcu D. Karina gdje se nalazio neprijateljski garnizon Nijemaca.

Prema direktivnoj zapovijesti Štaba Grupe S. D. P. Odreda br. 1, od 24/XII. 1943. god., Otočki partizanski odred izveo je sljedeće akcije na dodijeljenom rejonu.

**Podaci o neprijatelju:**

U okolnim selima na liniji Benkovac—Zemunik nalaze se neprijateljske manje posade naoružanih seljaka i sa njima ustaše ili četnici. Naoružanje i jačina tih snaga mijenja se svakodnevno, te prema tome ne može da se ustanovi njihov stalni broj i naoružanje.

**Naše snage:**

Otočki partizanski odred koji je stastavljen od dva bataljona od po tri . čete koji broji 370 vojnika, naoružanje 11 p. mitraljeza, 5. t. mitraljeza, 45 šmajsera, ostalo puške.

**Plan akcije:**

II. bataljon Otočkog partizanskog odreda dobio je u zadatak da razoruža neprijateljski garnizon Nadin sa zaselcima Versaljko, Ivkovići, Batović, Brzoj i Staro Selo, sa rasporedom snaga: jedna četa da izvrši osiguranje iz pravca Benkovca na prostoru kota sjeverno od sela Majstorovića, Gradina (k. 266) pa do groblja sjeverno od Gradine. Jedan vod postavljen je na osiguranje između Nadina i Škabrnje, na k. 161, pa na jug — zapad prema putu koji vodi iz Nadina za Škabrnje. Jedna četa i jedan vod određeni su da izvrše napad na navedene zaselke na sljedeći način: druga četa, sa jednim vodom iz treće čete, ima da napadne selo u vidu potkove od sjevera, jugozapada i juga.

Napad na samo selo i postavljanje svih osiguranja ima da bude gotovo tačno u 21 sat, u koje je vrijeme i otpočela akcija koja se razvijala po predviđenom planu, sve dok nije neprijatelj uspjeo da se izvuče iz obližnjih zaselaka do zaselka Versaljko, u kome je dao grčeviti otpor braneći se iz kuća, iza zidova koji su više izgledali kao neko utvrđenje koje nije se moglo da savlada, našto su se jedinice morale da povuku pred samu zoru idućeg dana.

**Ishod borbe:**

U ovoj borbi uspjelo je snagama II. bataljona da savlada sve zaselke sem Versaljka.

**Gubici neprijatelja:**

U borbi u navedenim zaselcima ubijeno je 10 neprijateljskih vojnika i više ranjenih kojih se broj nije mogao da tačno ustanovi. Od ubijenih je jedan vođa i organizator toga sela Versaljko Marinko.

**Sopstveni gubici:**

Tokom cijele borbe na strani naših jedinica bilo je dva druga ranjena koji su odmah otpremljeni u bolnicu.

**Plijen:**

U ovoj borbi zaplijenjeno je 7 pušaka i 500 metaka za iste, zarobljeno je 7 vojnika koji su dati na daljnja preslušanja Komandi zadarskog područja.

## V.

Dana 29/XII. ov. god. II. Bataljon O. P. Odreda postavio je neprijatelju zasjedu na liniji između Benkovca i Zemunika,[14] na prostoru od s. Raštević pa do sjeverozapadnih padina Gradine (k. 266). Na istu zasjedu neprijatelj je naišao 29/XII. u 8 sati u jutro, kad je borba otpočela.

**Snage neprijatelja:**

Neprijatelj je krenuo iz Benkovca za Zemunik sa 5 kamiona iza kojih se kretala pješadija (oko 150 vojnika) u pratnji istih. Po nailasku neprijateljskih kamiona otvorena je paljba na iste, a zatim je izvršen juriš. U momentu kada su se borci II. bataljona nalazili kod kamiona, neprijateljska pješadija koja se kretala iza kamiona napala je naše snage i tada su morali da prime borbu sa pješadijom, tako da su morali da zapale kamione, od kojih su se uspjela zapaliti dva kamiona.

**Ishod borbe:**

U ovoj borbi ubijeno je 25—30 neprijateljskih vojnika i puno više ranjenih. Mrtvi su većinom ubijeni u jednom kamionu koji je bio pun vojnika te ih je uhvatila mitraljeska vatra, tako da nisu uspjeli da izađu iz istog, također je bilo i od samih pješadijaca koji su nastupali preko brisanog terena prema položaju III. čete II. bataljona.

**Naši gubici:**

Na strani naših jedinica jedan ranjen u prst od desne ruke prilikom paljenja kamiona.

Plijena nije bilo, također nije izgubljeno ništa od oružja i spreme.

## VI.

Dana 29. XII. ov. god. treća četa I. bataljona O. P. Odreda postavila je neprijatelju zasjedu na prostoru između Pirovca i raskrsnice puteva kod Crkve Sv. Petka na cesti Pirovac—Vodice.[15]

Neprijatelj je naišao sa biciklima u jačini od oko 60—70 vojnika. Prilikom nailaska neprijatelja borci te čete pustili su neprijatelja na sasvim blizo otstojanje, tako da se neprijatelj nije mogao uopšte da snađe 1 da dade otpor. U toj borbi ubijeno je oko 40—50 njemačkih vojnika i ostalo ranjeno sem što su oko petorica uspjeli da pobjegnu.

Na strani naših snaga bilo je svega jedan drug ranjen u ruku i desnu stranu grudnog koša.

**Plijen:**

U ovoj borbi zaplijenjeno je 2 p. mitraljeza (šarca), 1 mali tromblon, 2 njemačke strojnice, 3 puške, 1 signalni pištolj, 5 bicikla, 1200 metaka

14 Vidi knj. 9, dok. br. 369.

za šarce, 9 mina za tromblon, 10 signalnih metaka za zarobljeni pištolj, 1 pištolj 9 mm, 1 dvogled, nešto odijela i obuće. Jedan njemački podoficir koji je tada zarobljen, predan je odmah Stabu XIX. Divizije, radi prikupljanja podataka o njihovoj vojsci.

VII.

Prema direktivnoj zapovijesti br. 1 od 24. XII Štaba Grupe S. D. P. Odreda izvedena je akcija na selo Škabrnje.[16]

Stab O. P. Odreda[17] u saglasnosti sa O. K. K. P. H. za Zadar[18] donio je odluku da se razoruža neprijateljsko uporište Škabrnje.

**Podaci:**

U neprijateljskom garnizonu Škabrnje nalazilo se oko 30—40 naoružanih seljaka koji su većinom bili skloni da predaju oružje NOV.

I. Bataljon, sa pridatom jednom četom iz III. bataljona, dobio je zadatak da razoruža navedeno selo.

**Plan za napad:**

Treća četa I. Bataljonja da izvrši osiguranje između Nadina i Škabrnje, jedan vod iz II. čete da postavi osiguranje od pravca Zemunika kod crkve Sv. Marije, jedan vod da postavi osiguranje prema Pletencu [5] selu Prkosu.

VIII.

Sa ostale dvije čete da se izvrši opkoljavanje sela Škabrnje, a po izvršenju da pozove na predaju oružja.

Prema predviđenom planu akcija je i uspjela, tako da kod samog razoružavanja sela nije bilo nikakove borbe.

U selu je zaplijenjeno 35 pušaka koje su sami seljaci, koji su bili naoružani, predali.

U vremenu dok su se jošte naše snage nalazile u samome mjestu, naišao je jedan njemački kamion sa 6 Nijemaca, na koje je otvorena vatra i tako onemogućio svaki pokušaj odbrane neprijatelju. Poslije jedan sat vremena nailazi 6 ustaških vojnika, te su pušteni na sasvim blizo otstojanje do osiguranja na položaju kod crkve Sv. Marije. Pozvani su na predaju, tako da su tih 6 ustaša pali u ruke I. bataljona O. P. Odreda.

**Plijen:**

U ovoj akciji je zarobljeno 2 Nijemca (1 narednik i 1 p. narednik), 6 ustaša koji su predani na daljnji postupak Štabu XIX. divizije.

**16 Vidi dok. br. 20.**
**18 Okružni komitet KPH za Zadar**

Od plijena uhvaćen je 1 kamion, 35—40 mina za sprengovanje, 43 puške, 1 strojnica njemačka, 3 pištolja, kao i 16.000 kuna koje su nađene kod ustaša i predane su blagajni Štaba XIX. Divizije.

**Sopstveni gubici:**

U ovoj borbi sa Nijemcima poginuo je jedan drug kojeg je ubio jedan Švabo kad smo pokušali da damo otpor.

**Neprijateljski gubici:**

Ubijeno je 4 njemačka vojnika koji su pokušali da bježe i da bi dali otpor.

**Veza:**

U svim dosadašnjim borbama veza nije zadovoljila, kako u samim strijeljačkim strojevima i međusobno jedinica sa jedinicom, do danas borci kao i sam komandni kadar iz ovih jedinica nisu shvatili važnost same yeze.

**Sanitet:**

U svim do sada akcijama sanitet se je dosta dobro pokazao: svima ranjenima drugovima ukazana je pomoć na vrijeme i otpreman je u bolnice, ukoliko je vrsta rane zahtijevala.

**Kritički osvrt na akcije:**

Uzevši cjelokupne akcije, koje su izvođene, nije ni jedna izvedena kako je to stvarno po planu predviđeno, uz svaku akciju bilo je niz nedostataka koji se nastoje da otklone, ali pošto su jedinice mlade i neiskusne u borbama, pa i kod samog komandnog kadra nije još razvijena samoinicijativa i preduzimljivost. Borci još ne znaju da koriste momenat kada treba da se vrši juriš, ili da koriste svaki zemljišni predmet prilikom nastupanja po otvorenom prostoru, nemaju još te vještine u zauzimanju zgrada i pojedinih utvrđenja.

***Smrt fažizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar

Komandant, major:
***Šime Ivas,*** v. r.

BROJ 56

## IZVJEŠTAJ ŠTABA NERETVANSKOG NOP ODREDA OD 23. SIJEČNJA 1944. ŠTABU GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA O BORBI U BACINI[1]

S T A B
Neretvanskog Part. Odreda
dana 23.1.1944.

Š T A B U
Grupe Južno-Dalmatinskih Partizanskih Odreda

P o l o ž a j

Dostavlja izvještaj
o borbi u Bacini.

**I.** — Po Vašem naređenju naša 2. četa izvršila je pokret u selo Bačina sa zadatkom kojeg vidite u priloženoj zapovjesti.

Dana 21. januara t.g., neprijateljska kolona (Njemci)[2] u jačini od 33 vojnika krenula je iz svog garnizona Ploče u Bačinu sa namjerom da i dalje pljačka selo. Naši borci koji su se nalazili u zasjedi na cesti kod Boškovića a koja je zatvarala pravac Bačina—Ploča stupila je u borbu sa neprijateljem.

II. — Naši borci iznenadili su neprijatelja otvorivši na istog vatru nanijevši mu osjetne gubitke. Neprijatelj je prihvatio borbu koja se nastavljala sa još jačom otpornošću. Borba se vodila pola sata nakon čega je neprijatelju stiglo pojačanje iz garnizona Ploče, u broju od 150 vojnika i jednog tenka, i jednog kamiona koji je vukao top. Usljed toga komanda naše čete bila je prisiljena da izvrši povlačenje kako je predviđeno u priloženoj zapovjesti. U samom toku borbe naišli su savezнички avioni i vršili bombardovanje luke Ploče, što je omogućilo uspješno povlačenje naših boraca.

III. — Borba je počela 21. I. u 9 sati u jutro a završila u 10 sati.

IV. — U toj borbi neprijatelj je imao 6 mrtvih i 16 teže i lakše ranjenih.

V. — Naši gubitci u ljudstvu i materijalu iznosi jednog teže ranjenog.

VI. — U ovoj borbi je potrošeno 90 metaka od talijan. puškom. 60 metaka za strojnice i 55 komada metaka za jugosl. pušku.

VII. — U ovoj borbi istakao se je drug bolničar Ribičić kao i cijela desetina koja je sa neprijateljem borbu vodila.

VIII. — Za kazniti usljed slabog držanja prema neprijatelju nemamo koga.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/10, k. 1617.**

**2 Iz sastava 118. lovačke divizije.**

IX. — Akcija je bila dobro i organizaciono pripremljena jer se uspjelo iznenaditi neprijatelja i nanijeti mu gubitke.

X. — Odluka i zapovjest povodom ove akcije naše je mišljenje da je bilo dobro.

XI. — Upravljanje i komandovanje u ovoj borbi od strane komande 2. čete bilo je dobro.

XII. — Vrsta vojske u ovoj borbi bila je pješadija koja je dobro upotrebljena. U ovoj borbi upotrebljeni su puško-mitraljezi, strojnice i puške.

XIII. — Komandno osoblje u borbi se je snašlo i pokazalo dobro.

XIV. — Oružje koje je upotrebljeno u ovoj borbi iskorišteno je dobro.

XV. — Odluke i naređenja naših rukovodioca u toj borbi bile su umjesne i u skladu sa razvojem situacije na frontu.

XVI. — Iz ove borbe može se izvući slijedeća konstatacija: Svaka akcija koja je smišljeno i organizovano pripremljena a u kojoj se uspije iznenaditi neprijatelja postiže svoj zadovoljavajući rezultat. U ovoj borbi primjetio se nedostatak od strane komande čete, što oni nijesu uspjeli da u pravo vrijeme priskoče u pomoć svojim drugovima koji su vodili borbu i s tim omoguće potpunu likvidaciju neprijatelja ili lakše i uspješnije povlačenje sa tog položaja. To naročito važi kad se uzme u obzir kako je neprijatelj brzo reagovao i skočio u pomoć napadnutoj koloni.

*Smrt fažizmu — Sloboda narodu!*

Pol. komesar:
*Mili Urlić,* v. r.

Komandant:
*S.*[3] *Marević,* v. r.

BROJ 57

## IZVOD IZ NAREDBE BR. 5 ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 24. SIJEČNJA 1944. O SEKTORIMA DJELOVANJA GRUPA NOP ODREDA U DALMACIJI[1]

N a r e d b a br. 5

Štaba VIII. Korpusa N.O.V. Jugoslavije na dan 14. I. 1944. god.

[...]

V. REORGANIZACIJA JEDINICA

U vezi sa postavljenim zadacima I. Dalm. Brigada ulazi u sastav XXVI. Divizije NOVJ. XIII. Dalm. brigada ulazi u sastav IX. Divizije NOVJ.

**3 Stanko Marević-Prpić**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23/8, k. 529.**

VI. SEKTORI DJELOVANJA GRUPA ODREDA

Radi lakše organizacije i rada Odreda prostor Dalmacije djeli se na 3 sektora. I. sektor obuhvaća Sjevernu Dalmaciju do linije Knin—Drniš——Rogoznica. Na ovom sektoru djelovaće organizaciono i operativno Stab Grupe Sjeverno-Dalmatinskih Odreda. II. sektor obuhvata liniju od Knina—Drniša—Rogoznice na jug do linije Aržano—Zadvarje—Baška Voda. Na ovom sektoru djelovaće organizaciono i operativno Stab Srednje-Dalmatinske Grupe Odreda. Na sektoru južno od lnije Aržano—Zadvarje do rijeke Neretve djelovaće operativno i organizaciono Južnodalmatinska Grupa Odreda. Svaka grupa odreda biće odgovorna za svoj sektor u krugu postavljenih zadataka pred Štabove grupa Odreda.

[...]

Ova Naredba stupa odmah na snagu.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkomesar:
*Kukoč Ivo* v. r.

Komandant — Potpukovnik:
V.[2] *Četković* v. r.

Dostavljeno na znanje:
Glavnom Štabu N.O.V. i P.O. Hrvatske

na postupak:
Štabu IX, XIX, XX i XXVI Diviziji NOVJ,
Štabu Mornarice N.O.V.J.
Štabu Glamočkog, Grahovsko-Peuljskog,
Livanjskog i Duvanjskog odreda,
Štabu Sjevero, Srednje i Južno Dalm.
Grupe Odreda.

Da je prepis vjeran originalu,
potvrđuje
Načelnik —• Potpukovnik:

(M. P.)

BROJ 58

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 24. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O ODLASKU NEPRIJATELJSKIH SNAGA IZ GRKOVCA I ODLASKU ČETNIKA SA PODRUČJA KNINA U LIVANJSKO POLJE[1]

ŠTAB
IX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
24. I. 1944.
u 11,30 časova

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Prema izvještajima Ob. službe sa sektora sjevernog dijela Livanjskog Polja neprijatelj je jučer napustio Grkovce, odakle je jednom polovinom svojih snaga pošao u Bastase, a drugom u Kazance. Od motorizacije u Grkovcima imali su 4 tenka i oko 20 kamiona. Sada se u Kazancima otprilike nalaze njihove najveće snage od mjesta u Livanjskom Polju, jer im je tu i neka komanda.[2] Naredit ćemo odmah IV. Brigadi i bataljonu Glamočkog odreda da ovo provjere i da se primaknu neprijatelju, te da ne izgube kontakt sa njim ako oni ovo već nisu uradili.

Štab IV. Brigade nas izvještava da se četničke bande koje su od pravca Knina preko Dinare prešle na ovu stranu još 22. ov. mj.[3] sada nalaze južno od puta Grahovo—Livno na prostoru između Dinare i Gnjata, a to je Bilobare—Arapovača—Marića košare i Gavranuša. Odatle se patrole spuštaju noću u pravcu sela oko puta. Kad su naše jedinice jučer prekopavale put na prostoru Korita—Donje Peulje, oni su puškarali negdje u Bilobarama i Arapovači. Druga jedna grupa četnika okrenula je preko Gnjata na Kukove i spušta se u Grakovce i Crni Lug. Njih svega otprilike ima oko 150, od kojih je 100 iz ovih sela od Peulja do Grahova, pa se sada nalaze na prostoriji Bilobare, a 50 njih su Crnolužani i iz Grkovaca, pa se nalaze u blizini svojih kuća. Ob. služba je saznala od nekog druga iz Uništa (navodi da je partizan i dosta pouzdan) da je ovih dana trebala čitava Đujićeva četnička divizija da pravi ofanzivu u pravcu Bosne i da u ove krajeve upadne preko Dinare.[4] A od jednog druga iz Cetine saznali su da se u Vrlici nalazi 200 četnika i 15 ustaša, a u Kijevu samo milicija otprilike njih 80.

Četnike koji su 22. ov. mj. prešli preko Dinare na ovu stranu vodi i sa njima komanduje Markica Cućuz, četnički razbojnik iz Gornjeg Peulja. On ima oko 150 četnika koji su naoružani sa tri puškomitraljeza, jednim teškim mitraljezom i jednim lakim bacačem.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. il2, k. 842A.**

**2 Vjerojatno se odnosi na Četvrti puk »Brandenburg«. Vidi dok, br. 337, 340 i 445.**

**3 i 4 Vidi dok. br. 85.**

Mi ćemo odmah izdati naređenje Stabu III. i IV. Brigade da sa svojim dijelovima iz Marinkovaca i Donjeg Peulja odmah preduzmu čišćenje prostorije južno od puta Grahovo—Peulje, a to je Gavranuša, Marića košare, Bilobara do Arapovače i Borove Glave.[6] Za ovo će se moći koristiti kao putovođe i poznavaoci terena partizani iz mještanske straže sela Peulja.

Kad dobijemo izvještaj od Štaba IV. Brigade o pravom stanju na tome sektoru, kako u pogledu Nijemaca u Livanjskom Polju tako i u pogledu četnika, tj. četničkih bandi na padinama Gnjata i Dinare odmah ćemo vam javiti o tome stanju.[6]

***Smrt fažizmu — Sloboda narodu!***

Komandant:
(M. P.) ***A? Banina,*** v. r.

BROJ 59

## IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NO BRIGADE OD 24. SIJEČNJA 1944. ŠTABU DEVETNAESTE DIVIZIJE O BORBI NA PLOCANSKOM KLANCU[1]

ŠTAB
VII BRIGADE XIX DIVIZIJE NOVJ
24 januara 1944 god.

ŠTABU XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
OPERATIVNOM ŠTABU ZA LIKU

Operativni izvještaj

Zapovješću ovoga štaba od 13 januara 1944 godine, a prema naređenju Operativnog štaba za Liku,[2] ova brigada sa dva bataljona trebalo je da brani Pločanski Klanac, odnosno da na liniji Gračac—Medak aktivnim djelovanjem olakša izvršenje zadataka našim jedinicama na sektoru Gospić—Perušić—Otočac.[3] Naknadnim naređenjem Operativnog štaba za Liku ova brigada trebalo je sa dva bataljona da osigura prijelaz ranjenih dru-

**5 Čišćenje je poduzeto, ali su četnici neposredno prije toga napustili ovo područje. Vidi dok. br. 85.**

**6 Vidi dok. br. 75.**

**7 Ante**

**„T„„[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnolstorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/15, k. 1237A.**

**2 Vidi Zbornik Vojnoistorijskog instituta, tom V, knj. 23, dok. br. 46.**

**i x? JeSinice Operativnog štaba za Liku vodile su tada borbe protiv njemačke 114. lovačke divizije i ustaško-domobranskih snaga sa rajona Gospića. Vidi o tome Zbornik vojnoistorijskog instituta, tom V, knj. 23, dok. br. 91, 102, 103, 161, 162, 163 1 164.**

gova iz Bosne za Liku,[4] a sa ostala dva bataljona da djeluje na liniji Otrić——Gračac—Medak. Za izvršenje ovoga zadatka sa sektora Ploča povučen je III bataljon ove brigade i prebačen u Mazin, dok sa lnije Gračac——Otrić, također u Mazin, prebačen je IV bataljon. Na Pločanskom Klancu, odnosno na liniju Gračac—Lovinac, ostao je djelovati II bataljon ove brigade. Dijelovi I bataljona vršili su rušenje komunikacije Gračac—Bruvno——Lapac na prostoru Vodena Glava. Ostali dijelovi I bataljona nalazili su se u Dalmaciji.

18 ovoga mjeseca od Štaba II bataljona ove brigade dobili smo izvještaj da je u Lovinac stiglo oko 500 do 600 ustaša, gdje su i prenoćili. Na osnovu izvještaja Štab brigade odložio je akciju koju je bio za 19 januar t.g. predvidio Štabu II bataljona. Istovremeno, naređeno je II bataljonu da sa svojim dijelovima zatvara Pločanski Klanac i da ne dozvoli neprijatelju upadanje na oslobođenu teritoriju.

Za odbranu Pločanskog Klanca II bataljon ove brigade zauzeo je sljedeće položaje: sa jednom četom zaposjeo je k. 661 i k. 728, drugu svoju četu postavio je, i to dva voda na k. 733, a jedan vod na k. 934 (Gostuša V.). Treću svoju četu postavio je na Komaču (k. 1180) i Komić (k. 1028). Svakoj četi pridato je po jedno mitraljesko odjeljenje; protukolni mitraljez i teški bacač imali su položaj na k. 728. Prelazi i mostovi na Jadovi bili su uništeni. U samom Klancu put je porušen i miniran sa nagaznim minama. Jedinice su blagovremeno zauzele položaj i do 11 sati 19 januara t.g. nisu primijećeni nikakovi neprijateljski pokreti u pravcu naših položaja od strane jedinica II bataljona. Ovo je dalo povoda štabu II bataljona da donese zaključak da neprijatelj neće vršiti napad.

Oko 12 sati 19 januara t.g. neprijatelj je primjećen da nastupa u dva pravca, i to: 1-vi i glavni pravac neprijateljskog napada bio je glavnim drumom od Lovinca prema Gor. Ploči. Drugi pravac neprijateljskog napada bio je sedlom između Kukavca (k. 984) i Troure (k. 1234), radi zauzimanja ključa Pločanskog Klanca, k. 934 (Gostuša V.). Napad je izvršen sa oko 1200 do 1500 neprijateljskih vojnika, od kojih je glavnim pravcem napada kretalo se oko 900 do 1200, a pomoćnim pravcem napada oko 300 neprijateljskih vojnika. Napad neprijateljske pješadije potpomognut je sa 3 topa, 2 teška bacača i sa 3 tenka.

U prvim momentima neprijatelju je uspjelo da bez borbe ovlada ključem Pločanskog Klanca, k. 934 (Gostuša V.), jer se je vod koji je bio na Gostuši povukao zbog iznenađenja. Dalji pokret neprijatelja, radi zauzimanja ostalih položaja za ovlađivanje Pločanskim Klancem, bio je usporen i ukočen otporom kojeg su davali borci II bataljona. Neprijateljska artiljeriska i minobacačka vatra bila je neobično jaka i koncentrično tukla sve naprijed navedene položaje.

Prvi izvještaj da je neprijatelj napao na Pločanski Klanac, Štab brigade dobio je oko 13 sati. Drugi izvještaj o padu položaja na Pločanskom Klancu, Štab brigade dobio je tek u 22 sata 19 ovog mj. U međuvremenu prekida telefonske veze između Štaba brigade i Štaba II bataljona ove brigade ovaj štab preko Komande mjesta Lovinac interesirao se je o stanju situacije

**4 Riječ je o ranjenicima koji su prevoženi u sjevernu Dalmaciju i na otoke, a zatim brodovima u Italiju, radi liječenja u savezničkim bolnicama.**

na Pločanskom Klancu i dobio je odgovor da se II bataljon nalazi na svim ranije zauzetim položajima i da se dobro drži. Ovo je dalo povoda Stabu brigade da donese zaključak da je ovaj neprijateljski podhvat lokalnog karaktera, naime da je bio izvršen radi pljačke. U vezi toga donesena je odluka da se II bataljon smijeni sa položaja sa IV bataljonom ove brigade, koji se je tada nalazio u Mazinu, Mandića Dragi, uslijed zamorenosti ljudstva II bataljona zbog vođenih borbi i marševa prethodnih dana. Bataljon je na odmor trebao biti smješten u s. Komić, odakle bi ujedno zatvarao pravac neprijateljskog vjerovatnog napada između Komića (k. 1028) i Komače (k. 1180). IV bataljon u tom slučaju držao bi sve ostale položaje za odbranu Pločanskog Klanca. IV bataljon upućen je iz Cerovca na zadatak u 17 sati 19 ov. mj.

Po dobivenom drugom izvještaju (u 22 sata 19. I. 1944 g.) od Štaba II bataljona o povlačenju bataljona sa k. 934 (Gostuša V.), te k. 733, k. 728 i k. 661, te zauzimanja položaja na k. 794 (Lipac Vrh) i k. 727, ovaj štab donio je odluku da sa II bataljonom pored k. koje je on zauzeo nakon napuštanja naprijed navedenih, zauzme još i k. 867, dok sa IV bataljonom da brani desnu stranu Klanca, time što bi jednu četu postavio na zapadne padine k. 1093 prema Tušice, a sa druge dvije čete ovoga bataljona da brani Komaču i Komić. Izvještajem o stanju na Pločanskom Klancu, novostvorenoj situaciji i donijetoj odluci, Stab brigade upoznao je Operativni štab za Liku. Međutim, Operativni štab za Liku nije se složio sa našom odlukom da Pločanski Klanac branimo pasivnom odbranom, već da sa oba bataljona izvršimo protivnapad i povratimo izgubljene položaje. Ovaj štab ponovo je razmotrio situaciju i donio odluku da sa zamorenim bataljonima nije moguće izvršiti uspješan protivnapad i neprijatelja izbaciti sa položaja, već je i dalje ostao pri odluci da brani Pločanski Klanac kako je naprijed iznijeto. Ovu svoju odluku stavio je na znanje Operativnom štabu za Liku, koji je našu donesenu odluku odbacio i ponovo naredio da se neprijatelj protivnapadom zbaci sa Pločanskog Klanca, objašnjavajući važnost tog položaja za nas. Stab brigade u tome momentu donio je odluku da sa II-gim bataljonom izvrši protivnapad na neprijateljske položaje na k. 660, k. 728 i k. 733, dok sa IV bataljonom da izvrši protivnapad na Gostušu i Kukavac, te zbaci neprijatelja sa Pločanskog Klanca. Napad je bio predviđen u 5 sati 20-og januara 1944 godine. Naređenje za napad izdato je preko telefona Stabu II bataljona, dok također izdato naređenje za Stab IV bataljona trebao je da prenese II bataljon ove Brigade, pošto je IV bataljon bio na putu za Ploču. Štab II bataljona ovo naređenje po patroli trebao je uputiti u pravcu kretanja IV bataljona, tako da patrola bataljon sretne u kretanju. IV bataljon po dolasku u Komić, saznao je pravo stanje na Pločanskom Klancu od čete II bataljona, koja je bila na Komiću i Komači, kao i od obav. oficira ove brigade, koji je bio na putu za Štab brigade. Međutim, Štab ovog bataljona ostao je striktno pri naređenju koje je dobio od Štaba ove brigade i obilaznim putem preko Srednje Gore uputio se je za Ploču radi smjenjivanja II bataljona, tako da patrola koja je nosila naređenje za izvršenje protivnapada nije naišla na bataljon. Ovaj bataljon stigao je u Srednju Goru oko 3 sata, a naređenje bataljonu za napad, pored već izdatog preko štaba II bataljona, izdato je oko 4 sata 21.

I. t.g. Bataljon u ovom momentu nije mogao stići na zadatak radi izvršavanja povratnog napada u zakazano vrijeme, već je mogao izvršiti posijedanje položaja za odbranu radi sprečavanja daljeg neprijateljskog prodiranja u pravcu Udbine. U toku noći neprijatelj je napustio k. 728, što naše jedinice nisu iskoristile. Oko 9.30 sati 20. I. 1944 godine neprijatelj je, zapalivši Gor. Ploču i stogove sijena, počeo napuštati položaje na Pločanskom Klancu, nakon čega su čete II bataljona krenule u napad i neprijatelju spriječile potpunu paljevinu sijena i kuća u Gor. Ploči, goneći neprijatelja do k. 661. Gonjenje neprijatelja sa k. 661 izvršeno je jurišem II čete II bataljona.

Ispod ove borbe je sljedeći: i ako akcija nije izvedena po planu, neprijatelju je spriječeno da izvrši paljevinu i pljačku D. Ploče, a također spriječena je i djelomična paljevina Gor. Ploče. Postavljeni ciljevi nisu postignuti naime nije postignuta potpuna odbrana Pločanskog Klanca, a time nije ni spriječena paljevina Gor. Ploče. U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 15 do 20 mrtvih i ranjenih. Od materijala nije zaplijenjeno ništa. Na našoj strani bila su 4 ranjena druga, od kojih je teže ranjen operativni oficir II bataljona, potporučnik drug Backov Mirko, za vrijeme gonjenja neprijatelja, jurišajući na k. 661. Od oružja i spreme nije izgubljeno ništa.

Za vrijeme borbe utrošeno je 4800 puščanih i mitraljeskih metaka, 7 velikih i 3 male granate od teškog bacača.

U ovoj borbi ličnom hrabrošću istakao se je operativni oficir II bataljona, drug potporučnik Backov Mirko, i desetar 2 čete II bataljona, drug Vitaz Jovo, Svi borci 3 čete II bataljona, i pored vrlo jake i neprekidne koncentrične neprijateljske artiljeriske vatre i vatre iz teških bacača, ostali su stalno na položaju, te mislimo da ovu četu treba pohvaliti.

Kritički osvrt na akciju je sljedeći: II bataljon nije pravilno izvršio zaposijedanje položaja kada je na ključ Pločanskog Klanca, k. 934 (Gostušu V.), postavio samo jedan svoj vod koji nije bio u mogućnosti da brani položaj, tim više što nisu postavljeni nikakovi drugi dijelovi vojske na Kukavac, odnosno južne padine Troure (k. 1234) radi kontrole prijevoja između Troure, Kukavca i Gostuše, odnosno Gostuše i Kukavca, jedinih mogućih napadnih neprijateljskih pravaca na Gostušu. II bataljon, iako je znao da su u Lovincu zanoćile ustaše, nije hvatao pomoću patrole kontakt sa neprijateljem, niti je k. 822 (Debeljak) iskoristio za istaknutu osnovnu tačku zbog čega je bio iznenađen, što je u mnogome uticalo na gubljenje položaja Gostuše bez borbe. Prekid telefonske veze između Štaba II bataljona i Štaba brigade prouzrokovao je u ovoj akciji najveći dio nepotpunog uspjeha naših bataljona. Iz razloga što se nije blagovremeno znala prava situacija na Pločanskom Klancu, odnosno odbacivanje II bataljona sa položaja na Pločanskom Klancu, nije odmah izdato naređenje IV bataljonu da zauzme položaje na Trouri, odnosno Komači i Komiću, ili da zajednički sa II bataljonom izvrši povratni napad radi ponovnog zauzimanja izgubljenih položaja. Štab II bataljona nije preduzeo ništa da uspostavi ponovo vezu sa Štabom brigade, iako je u neposrednoj blizini imao telefon Komande mjesta Lovinac. Također nije poduzeo ništa da bude povezan sa četom koja je bila na Komiću i Komači. Član Štaba bataljona koji je bio sa ovom četom slao je izvještaje po kuririma, mjesto da je slao

po patroli, tako da ove izvještaje Štab bataljona nije dobio. Telefonsko naređenje ovoga štaba Štabu IV bataljona upućeno je od Štaba II bataljona preko stražara Komande mjesta Lovinac koji nisu svesrdno pristupili izvršenju datog im zadatka. Ovo naređenje trebalo je poslati po patroli iz sastava II bataljona. II bataljon u toku noći nije hvatao kontakt sa neprijateljem, zbog čega nije ni zauzeo k. 728, koju je neprijatelj u toku noći bio napustio. Za vrijeme gonjenja neprijatelj se nije u stopu gonio, niti su se pratili njegovi pravci odstupanja, tako da bataljon po završetku akcije nije znao da li se tko od neprijateljskih vojnika nalazi u Lovincu. Prenošenje ranjenika kod II bataljona nije bilo organizovano tako da se je tek po završetku akcije pristupilo ovome poslu, zbog čega ranjenicima nije blagovremeno ukazana druga pomoć. Štab IV bataljona u ovoj akciji bio je neinicijativan. Po dolasku u Komić i nakon saznanja pravoga stanja na Pločanskom Klancu, ostao je i dalje pri tome da izvrši naređenje Štaba brigade radi smjenjivanja II bataljona, umjesto da je samoinicijativno i u sporazumu sa Štabom II bataljona izvršio napad na Gostušu i Kukavac, i povratio izgubljene položaje, ili bar zauzimanjem padina Troure donio odluku da spriječi neprijatelju dalje prodiranje u pravcu Udbine. Četa IV bataljona, koja je držala položaje na zapadnim padinama k. 1093, iako je vidjela da neprijatelj pali Gor. Ploču i da odstupa, nije prešla u napad i pomogla goniti neprijatelja.

Radi rukovođenja akcijom Štab brigade uputio je svoga načelnika Štaba, poručnika druga Celića Milana, u 13.30 sati 19 januara 1944. g. Međutim, isti je stigao na položaj 20-og januara 1944 godine u 9.30 sati, tako da nije rukovodio akcijom. Štab brigade, oslanjajući se na upućenog načelnika Štaba, nije više ni jednog svog člana izaslao na položaj radi rukovođenja akcijom.

Gađanje teškog bacača nije bilo tačno.

Prilog lista gubitaka.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za politkomesara:
***Ilija Mugoš,*** v. r.

Komandant-kapetan:
***Ante Gvardiol,*** v. r.

(M. P.)

P.S. Na intervenciju Operativnog štaba za Liku na položaj 21 I 1944 **g.** otišao je komandant brigade sa jednim članom politodjela. Po njihovom dolasku u Ondić neprijatelj je bio napustio Ploču.

**BROJ 60**

## IZVOD IZ KNJIGE DEPEŠA ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE ZA PERIOD OD 1. DO 25. SIJEČNJA 1944. GODINE[1]

| Datum | ^ | Sadržaj depeše |
|---|---|---|
| | | 1944 |
| 1. I. | 2 | Br. 198. Milicu,[2] tvoje gledanje na mogućnost odbrane Visa izgleda nam nerealno. Na otocima mi imamo i više od 3080 ljudi, ali ne boraca. Njihovo nastavljanje na Visu dovelo bi u opasnost da se ponovi Korčula.[3] Na tvoje mišljenje da je efikasna odbrana Visa jedino moguća samo tolikim angažovanjem savezničke avijacije i mornarice, kojima će iskrcavanje onemogućiti borbu sa Njemcima na obali i na otoku, tamošnje jedinice nisu dozrele. |
| 1. **I.** | 3 | Br. 199 — Ispitaj i izvesti kako je došlo do postavljanja interniraca na Korčuli i sa borbenim zadacima, kad je nekoliko puta naređeno njihovo prebacivanje. |
| 2. I. | 8 | Štabu Divizije<br>Br. 203. 2. I. Pripremite dve br. za što brže prebacivanje na kopno. Popuniti Trinaestu brigadu sa ljudstvom sa otoka na osamsto. Jedna vam brigada ostaje na otocima. Ako pređete na sektor Sjev. Dalm., javite se preko stanice XIX. Divizije. Milić je dobio tačna uputstva za vas.<br>J.[4] Ć.[5] |
| 4. I. | 13 | Štabu Korpusa<br>Na Braču i Šolti ostavljena 2 bataljona odreda — ukupno 400 boraca.<br>Na Hvaru XI. brigada sa 4 bataljona.<br>I., XII. i XIII. brig, sa Orjenskim odredom, jednim bataljonom XI. brig, i jednim batalj. Viškog odreda nalaze se na Visu.<br>V. Š.[6] naređuje upornu odbranu Visa sa dvije jače brigade, ukupno 2.500 ljudi.<br>Vi naređujete popunu XIII. brigade na 800 i prebacivanje dviju brigada na kopno. |

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15-1/1, k. 523.

2 Maks Baće-Milić, komandant Operativnog štaba za obranu otoka.

3 O napadu Nijemaca na Korčulu vidi dok. br. 14.

4 Ivica Kukoč-Jordan, politički komesar Osmog korpusa NOVJ.

5 Vlado ćetković, komandant Osmog korpusa NOVJ.

6 Vrhovni štab NOV i POJ.

| Datum | Redni broj | Sadržaj depeše |
|---|---|---|
| | | Drug Milić odredio je načelnika Divizije[7] da rukovodi sa jedinicama na Braču, a druga Manolu[8] na Hvar.<br>Popuna XIII. brigade, i da dvije brig, ostanu na Visu, dovode nas u nemogućnost da izvršimo prebacivanje dviju brigada i održimo upornu odbranu Visa uz naređeno držanje snaga na Braču — Šolti i Hvaru.<br>Molimo vašu presudu i objašnjenje ako će jedna ili 2 brig, ići na kopno, hoće li s njima ići komesar i načelnik Divizije.<br>Vojo[9] — Stanko[10] |
| 7. I. | 18 | 4. I. dobili smo naređenje od V. Š. da na Visu zadržimo dvije jače brigade sa 2.500 ljudi.<br>Sa Trećom brigadom čuvamo Hvar, Brač i Šoltu. Ostaje za prebacivanje samo XIII. brig.[11] koju popunjavamo sa odredima, koji su rasformirani. Cini nam se da se naše naređenje o odašiljanju dvije brigade ne slaže sa naređenjem V. Š.<br>Milić |
| 7. I. | 21 | Za Milića<br>Br. 13. 5. 1. 22 sata.<br>Pošto je neprijatelj posjeo čitavu obalu, postoje mogućnosti istovremenog iskrcavanja na više otoka, pa zato prebacujte čim prije određene snage na bilo koji sektor, gdje je to bilo moguće. Izvijesti o stanju u jedinicama sa napomenom kako su na borce djelovali posljednji neuspjesi na Korčuli.<br>Jordan — Četković |
| 11. 1. | 28 | Štabu Korpusa<br>U zoru 7. ov. mj. nevrijeme bacilo na Brač 3 motorna čamca i 1 barkasu sa 12 Njemaca. Borci Bračko-šoltanskog odreda zarobili 11, a jednog, koji je davao otpor, ubili ga. Zarobljenici su kod ovog Štaba. Zaplijenjena su 2 šarca, 3 revolvera, 1 strojnica i 3 puške.<br>Vojo |
| 14. jan | 34 | Štabu Korpusa<br>Neprijatelj jačine do 500 ljudi zauzeo 12. ov. mj. Šoltu[12] bez otpora, a 13. ov. mj. Brač[13] poslije jednodnevnog na- |

7 i 10 Stanko Parmać

8 Srećko

9 Vojo Popović, politički komesar Dvadesetšeste divizije.

11, 14, 15 i 21 o prebacivanju Trinaeste brigade sa Visa na obalu vidi dok. br. 44, napomenu 16 i 27.

12 Vidi dok. br. 33, napomenu 2.

13 Vidi dok. br. 32, napomenu 2.

| Datum | | Sadržaj depeše | |
|---|---|---|---|
| | | šeg slabijeg otpora. Neprijatelj jačine 2 bataljona. Brač-ko-šoltanski odred noću 13. na 14. prebacio se na Hvar.<br>Vojo | |
| 15. jan. | 40 | Štabu Divizije<br>Br. 218, 15. I. Trinaestu brigadu prebacite odmah bez ikakvog odlaganja.[14] Miliću smo naredili da sa njome prebaci još jednu brigadu. Za svako odlaganje uzimaćemo na najstrožiju odgovornost.<br>J., *C.* | |
| 16. jan. | 41 | Štabu Korpusa<br>XIII. brigada popunjena na 800. 16. ov. mj. u 17 sati upućuje se na kopno.[15] Sa njome šaljemo ostatak prekomoraca.[116] Upućujemo pismene izvještaje. U pogledu prebacivanja još jedne brig., Obi. kom.[17] uputio vam je predlog i saopćio nam da čekamo odgovor.<br>Vojo — Stanko | |
| 16. jan. | 42 | Štabu 26. divizije<br>Br. 219. 16. 1. Šta ste preduzeli za prebacivanje snaga na kopno. Kanal u Sjev. Dalm. osiguran je. 19. divizija će vas prihvatiti. Neprijatelj namjerava zauzeti sve otoke. Prebacujte se najbržim sredstvima.<br>Kuprešanin[18] | |
| 18. I. | 43 | Štabu Korpusa<br>Na Braču je ostao odred od 84 borca sa Štabom.[19] Politički [kom.] Odreda zarobljen. Odred raspoređen za popunu 12. i 13. brigade.<br>Vojo | |
| 18. I. | 44 | Štabu Divizije<br>Br. 220. 18. I. Prebacite odmah dvije brigade na kopno,[20] kako vam je ranije naređeno, bez obzira na bilo kakvu situaciju. Za izvršenje biti će odgovoran Štab. Sa sobom ponesite sve teško oružje i što više p. mitraljeza i lakih bacača.<br>Kuprešanin | |
| 18. I. | 45 | Štabu Korpusa<br>Zbog nevremena brodovi zakasnili. XIII. brig. prebačena[21] tek 17. o. mj. u večer.<br>XI. brigadu povlačimo sa Hvara na Vis 18. ov. mj.<br>Vojo | Veza (naša)<br>— 41 — |

**16 Odnosi se na ostatak Prve prekomorske brigade. Vidi dok. br. 22.**
**17 Oblasni komitet KPH za Dalmaciju**
**18 Milan Kuprešanin je tada bio načelnik Štaba Osmog korpusa NOVJ.**
**19 Vidi dok. br. 44 — depešu br. 394.**
**20 Vidi dok. br. 43 — depešu br. 472.**

| Datum | ^o"[1] | Sadržaj depeše | |
|---|---|---|---|
| 20. jan. | 46 | Stabu Korpusa<br>18. ov. mj. prebacili smo XI. brig, na Vis. Na Hvaru ostala jedna četa i 27 boraca kao odred. Iste noći Njemci se iskrcali na o. Hvar[22] — u Bogomolju, Rudinama i Starigradu. 19. uvečer četu sa Hvara povukli a odred pojačali sa 10 boraca, koji će tamo stalno ostati.<br>Vojo | Veza — 45 — |
| 21. jan. | 49 | Stabu Korpusa<br>Na predlog Milića V. S. odobrio tri brigade za odbranu o Visa.<br>Raspored naših snaga: I. brig, brani istočni dio o. Visa i drži položaje od Gornjih Poljica (k. 159) i južno do Glavica (k. 142), a XII. brig, zapadni dio otoka. XI. brig, nalazi se u rezervi, a jedan bataljon na o. Biševo.<br>Vojo | |
| 21. I. | 51 | Stabu Divizije<br>Br. 223 — 21-1. Na Visu ostaju Prva dalm. brigada[23] i dvije vaše. Prva dalm. ulazi u sastav 26. div., a 13. brigada u sastav Devete divizije. Stab vaš ostaje tamo i preuzima komandu nad sve tri brigade.<br>J., C. | |
| 22. I. | 53 | Stabu Korpusa<br>Vis utvrđujemo. Položaji se stalno obilaze i daju uputstva za utvrđivanje, kojim bi se postigao što uspješniji plan vatre. Uložit ćemo sve da Vis odbranimo.<br>Predlažemo da Biokovski bataljon uđe u sastav I. brigade, a njezin V. bat, u sastav III. brigade.[24]<br>Vojo — Stanko | |
| 24. I. | 59 | Stabu Korpusa<br>Nastavlja se rad na utvrđivanju i organizaciji položaja na o. Visu. Od Saveznika zatražena pomoć u materijalu. Jedinice spremamo vojnički i politički za odbranu Visa.<br>V. S. | |
| 25. I. | 63 | Br. 231. 25. I. Za vršioca dužnosti [komandanta] XXVI. div. naredbom V. S. postavljen je potpukovnik Maks Baće. Istome je javljeno da preuzme dužnost.<br>Kuprešanin | |

**22 Vidi operaciju »Walzertraum«, dok. br. 64 i 354.**

**23 Do tada je ova brigada bila u organizacijskom i formacijskom pogledu u sastavu Devete divizije NOVJ. a u operativnom pogledu pod komandom Dvadesetšeste divizije NOVJ. Od 21. siječnja 1944. god. Prva dalmatinska brigada ulazi definitivno u sastav Dvadesetšeste divizije, a Trinaesta brigada u sastav Devete divizije. Vidi dok. br. 76 i 298.**

**24 Još za vrijeme borbi kod Imotskog 25. listopada 1943. godine došlo je do razmjene ovih bataljona. Vidi knj. 9, dok. br. 9.**

BROJ 61

## IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ZA LIKU OD 25. SIJEČNJA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O NAPADIMA NA NEPRIJATELJSKE KOLONE NA KOMUNIKACIJI GRAČAC—GOSPIĆ[1]

GLAVNI STAB NOV i POH=
Broj 386 dne 28. I. 1914.

OPERATIVNI ŠTAB ZA LIKU
25. I. 1944. g.
Ob. br. ***21...***

**Operativni izvještaj**

GLAV. STABU HRVATSKE

Dostavlja se operativni izvještaj jedinica Operativnog štaba za Liku o izvedenim akcijama u vremenu od 29. XII. 43. do 19. I. 1944. g.

(Sekcija Knin—Novi Grad 1:100.000)

**Tok borbe:** III. brigada[3] XIX. divizije 29. XII. 43. g. sa III. bataljonom ojačanim jednom četom postavio je zasjedu na komunikaciji Lovinac—Medak, na prostoriji sjeverne padine kote 602 i kote 675. Zasjeda je bila jednostrana po dubini komunikacije sa krilnim osiguranjem i osmatračima.

29. XII. 43. g. u 12.30 časova naišla je neprijateljska kolona jačine 60 kamiona u kojima se vozilo oko 300 njemačko-ustaških vojnika. Naoružanje neprijatelja: 2 teška bacača. 2 tromblona i više automatskog oružja. Naoružanje naših jedinica je pješadijsko sa pridodatim teškim i lakim bacačima.

Zasjeda je propustila oko 30 neprijateljskih vozila, a na 30 otvorena je vatra iz raspoloživog oružja. Prvim metcima bio je pogođen prvi kamion od drugog dijela kolone i zaustavljen drugi dio kolone. Sa našeg položaja vatra se produžava, tukući vojnike i kamione.

Obostrana situacija: Kod neprijatelja brisan prostor bez prirodnih zaklona, manevar otežan. Od naše vatre zaklonili su se za kamione i za sniježne namete. Kod nas dosta veliko odstojanje, prva otvorena vatra nije bila

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8/2, k. 112.**

**2 Četvrtasti pečat Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.**

**3 Odnosi se na Sedmu dalmatinsku brigadu Devetnaeste divizije. Naredbom štaba Osmog korpusa NOVJ od 13. siječnja 1944. godine privremeno se mijenjaju dosadašnji nazivi brigada u divizijama. U svim divizijama brigade nose brojne nazive od 1 do 3. Vidi dok. br. 30.**

dovoljno koncentrična, brisan prostor, manevar dosta otežan, jedinice dosta razvučene. Neprijatelj se brzo snalazi, šoferi upaljuju kamione i velikom brzinom bježe prema Metku. Ostavili dva oštećena kamiona i oko 50 Nijemaca. Bataljon postiže vatrenu nadmoćnost i pod zaštitom vatre vrši rokiranje jedinica i priprema ih za juriš. Neprijatelj se osjeća ugroženim i stavlja se u bijeg. U istom momentu stiže od pravca Lovinca 150 kamiona sa materijalom i vojskom. Naše jedinice vrše povlačenje. Borba je trajala od 12.30 do 17 časova, kada su naše jedinice prisiljene na povlačenje.

**Ishod borbe:** Uništena su 2 neprijateljska kamiona natovarena sa naftom. Neprijatelj je imao preko 30 mrtvih i toliko ranjenih vojnika. Na našoj strani nije bilo gubitaka u ljudstvu niti u materijalu.

U ovoj borbi utrošeno je 2300 metaka za puške i puškomitraljeze, 15 mina za teški bacač i 18 za lake bacače.

**Kritički osvrt:** Akcija nije uspjela u potpunosti iz razloga što je neprijatelj imao dosta jake snage i naoružanje, a isti je dobio pomoć i tako uspio se spasiti od uništavanja.

Nedostaci sa strane bataljona: nije postavio kombinovanu zasjedu nego jednostranu. Rastojanje između neprijatelja i zasjede bilo je dosta veliko, sporo manevrisanje, a to je zato što se jedinice nisu držale u rukama, slab plan vatre i otvaranje iste bez komande.

5. I. 44. g. I. i IV. bataljon III. brigade dobili su zadatak da postave zasjedu na komunikaciji Gračac—Lovinac, i to: I. bataljon na Stikadskom Klancu, a III. bataljon na prostoriji Rubčić, ispod Razbojne. Bataljoni su imali djelovati neovisno jedan od drugoga. I. bataljon krenuo je na zadatak noću od 4. na 5. o. mj., ojačan jednom četom. Zasjeda je postavljena u toku noći. Vrijeme je bilo vrlo mrzlo. U 8 časova nailazi neprijatelj cestom od pravca Gračaca u jačini od 200 neprijateljskih vojnika, 4 kola, 2 teška bacača i jedan manji top. Kad je neprijatelj naišao svojim prvim dijelovima u visini zasjede, na istog je otvorena vatra, ali ista je bila vrlo slaba pošto je zamrzio oružje — skoro svi puškomitraijezi i pojedine talijanske puške. Neprijatelj se vrlo dobro snalazi i prelazi na vid frontalne borbe. Nakon kraće borbe neprijatelj je pod zaštitom vatre povukao se prema Gračacu, a bataljon u polaznu bazu.

**Ishod borbe:** U ovoj kratkoj borbi neprijatelj je imao 3 mrtva i 7 ranjenih, na našoj strani nije bilo gubitaka u ljudstvu niti materijalu.

**Tok borbe:** III. bataljon krenuo je na zasjedu na gorepomenutu prostoriju iz sela Smokrića u 4 sata pravcem Rasoja, između kote 770 (Volarice) i kote 838 (Medvidovača). Bataljon je kretao sa nepotpunim osiguranjem, t. j. samo sa prethodnicom. Kad je čelo predhodnice ulazilo u samo sedlo, dobilo je vatru sa svog desnog krila i frontalno. U isto vrijeme neprijatelj je otvarao vatru sa kote 833 prema glavnini kolone, a na desnom krilu kolone neprijatelj je zauzimao kotu 657 i već počeo ugrožavati desno krilo bataljona. Štab bataljona naređuje povlačenje bataljona i drugu četu ostavlja kao zaštitnicu. Neprijatelj povlačenjem naših jedinica osjećao se je nadmoćnim i odmah je produžio sa gonjenjem. Bataljon se povlači u velikoj brzini i dosta neuredno, a četa u zaštitnici ostaje opkoljena, koja se energično sa dva voda probija kroz obruč, a treći vod, ne poslušavši naređenje, okreće drugim pravcem i nailazi na najjače snage neprijatelja gdje biva uništen — izložen najvećoj opasnosti.

**Ishod borbe:** Bataljon u svom pokretu naišao je na zasjedu i nije imao uslova za razvijanje za borbu. Pošto je neprijatelj zaposjeo sve okolne dominantne kote i bataljon je bio prisiljen na brzo izvlačenje iz borbe. Pri izvlačenju jedinice nisu držate u rukama i tako se nije moglo pružiti pomoć jedinici koja je ostala u zaštitnici.

U ovoj borbi gubici neprijatelja nepoznati su, dok na našoj strani bila su dva mrtva, dva ranjena, 37 nestalih...

U ovoj borbi utrošeno je 350 metaka, izgubljeno 1632, 38 pušaka i jedan puškomitraljez.

**Kritički osvrt:** Nedovoljna opreznost; bataljon se u svom nastupnom maršu nije obezbjeđivao vojnički, jedinice nisu držate u rukama i sa istima se nije mogao izvesti manevar, dosta slabo snalaženje u iznenadnom napadu. U toku noći Štab bataljona bio je upozoren od Komande mjesta o vjerojatnoj namjeri neprijatelja, a istoj obavijesti nije pridavana važnost...

11. na 12. o. mj. jedna četa osiguravala je prijelaz Doljane—Dobro Selo kuda prolaze naše jedinice i na toj liniji sakupila je 3 km kabla, poslije čega se je vratila u sastav bataljona.

**Tok borbe:** 16. I. 1944. g. II. bataljon III. brigade, ojačan jednom četom, teškim i lakim bacačem, postavio je zasjedu neprijatelju na pruzi Lovinac—Medak, prostor padine kote 602 — i kote 673, sa zadatkom da dočekaju neprijatelja na pomenutoj komunikaciji. Zasjeda je bila jednostrana,

sa osmatračima i prihvatnim položajem. Istog dana u 10.30 časova naišla je neprijateljska kolona jačine 40 kamiona i dvoja blindirana kola; u svom sastavu imali su veći broj automatskih oružja i tri teška bacača. Kad je pomenuta kolona naišla na visinu zasjede, polovina od pomenute kolone propuštena je da prode, a na drugu polovinu otvorena je vatra. Otvaranjem vatre kolona je bila zaustavljena, a neprijatelj je odmah zaposjeo položaje uz cestu i davao otpor.
»gn210pih

Obostrana situacija: Neprijatelj je dosta jak i raspolaže sa dosta automatskog oružja. Ispred neprijatelja prema napadaču prostor je brisan i ne boji se iznenađenja. Situacija kod naših jedinica: Prvom vatrom nisu uspjeli potući što više neprijatelja i zbuniti ga. Bilo je dosta veliko odstojanje od neprijatelja, rastegnute jedinice, izvođenje manevra dosta otežano.

U kratkom vremenu borbe neprijatelj otvara paklenu vatru i postiže nadmoćnost. Za to vrijeme svi su se šoferi ukrcali u kamione i jedan dio vojnika, te su naglo jurnuli prema Metku, ostavivši za sobom dva kamiona natovarena sa naftom i jedno jače odjeljenje vojnika. Poslije ove situacije bataljon vrši manevar opkoljavanja i uspijeva odbaciti neprijatelja sa ceste i poništiti kamione, ali u međuvremenu neprijatelju je stiglo pojačanje od pravca Gračaca i Metka u jačini od 150 kamiona natovareni sa spremom i vojskom. Bataljon je po nailasku pojačanja prisiljen na povlačenje.

**Ishod borbe:** U ovoj borbi neprijatelj je imao 15 mrtvih i više ranjenih, dva uništena kamiona natovarena sa naftom.

Naši gubici u ovoj borbi iznose jedna mrtva drugarica i 5 ranjenih drugova, i to svi lakše.

U ovoj borbi utrošeno je 5430 metaka, 16 mina za teški bacač i 30 mina za laki bacač.

U toku same akcije držanje bataljona bilo je dosta dobro.

**Kritički osvrt:** Slab plan vatre, zasjeda je bila postavljena dosta daleko od komunikacije, sporo manevrisanje sa jedinicama, nedovoljna samoinicijativa, jer se bataljon povukao od komunikacije, a mogao je postaviti još jednu zasjedu koloni koja je došla u pojačanje napadnutom neprijatelju.

Istoga dana IV. bataljon iste brigade potukao je 4 neprijateljska vojnika i više ranio u blizini sela Kontići,

sjeveroistočno od Gračaca, prilikom izviđanja saobraćaja neprijatelja na komunikaciji Otrić—Gračac. Tom prilikom na našoj strani nije bilo gubitaka.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Milivoj Rukavina,*** v. r.

Komandant, major
Per.[4] ***Kleut,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 62

## IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 25. SIJEČNJA 1944. STABU MORNARICE NOVJ O NAPADU NAŠIH SNAGA NA OTOK UGLJAN I O NAPUŠTANJU OTOKA OD STRANE NEPRIJATELJA[1]

STAB III POMORSKO-OBALNOG SEKTORA
Broj: službeno
25. januara 1944. godine

ŠTABU MORNARICE NOVJ

20 januara izvršio je jedan kombinovani odred napad na ostrvo Ugljan.[2] Akcija je poduzeta u cilju uznemiravanja neprijatelja i eventualnog zauzimanja ostrva.

1) Operacija se je vršila na ostrvu Ugljan i to: napad na kasarnu u Prekom, u Lukoranu, na Sv. Mihovil i vodovod.

2) Učestvovao je kombinovani odred i to jedna nepotpuna četa S.D.P. odreda,[3] jedna desetina dopunske čete III Pomorsko-obalskog sektora i 50 skojevaca i terenaca sa Preka.

3) Jačina neprijatelja bila je oko 120 u kasarni Preko, Sv. Mihovilu i vodovodu i 20 u Lukoranu.

4) Neprijatelj bio je sa glavninom u kasarni, dok su manji odredi bili na Sv. Mihovilu, vodovodu i Lukoranu. Neprijatelj je bio potpomognut

**4 Petar**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 37/3, k. 2064.**

**2 Vidi dok. br. 52, 64, 354 i 382.**

**3 SJevernodalmatinskog NOP odreda**

artiljerijskom vatrom iz Zadra. Naše su snage bile raspoređene tako, da se glavni napad izvrši na kasarnu Preko, dok su ostali delovi imali zadatak da spreče sjedinjavanje neprijateljskih snaga.

5) Borba je započela u 0630 sati. Neprijatelj bio je potpuno iznenađen, jer su se naše jedinice uspele nečujno privući samoj kasarni skinuvši cipele i koristeći noć. Otpornost neprijatelja bila je isprva spala te je izgledalo da će ga se moći prisiliti na predaju, ali nastupom artiljerije iz Zadra, koja je sa dosta velikom tačnošću tukla naše položaje, moral je neprijatelja porastao. Borba je trajala do 1900 sati, kad su se naše snage, radi dolaska pojačanja iz Zadra, povukle sa ostrva.

6) Rezultati borbe:

a) vlastiti gubitci: 3 mrtva i 10 ranjenih drugova.

b) Neprijateljski gubitci: 53 mrtva, 34 ranjena i 2 zarobljena.

c) Utrošak puščane i mitraljeske municije nepoznat, 150 bombi.

d) Ratni plen:

| | | |
|---|---|---|
| 1 | Mitraljeska municija »Fijat« | 1 sanduk |
| 2 | Razne municije | 1/2 » |
| 3 | Nagaznih mina | 5 |
| 4 | Bacača | 1 komad |
| 5 | Postolja za mitr. »Šarac« | 1 |
| 6 | Mina za bacač | 3 sanduka |
| 7 | Signalnih metaka | 1 |
| 8 | Municija za mitraljez »Šarac« | 1 |
| 9 | Puščana municija | 1 |
| 10 | Municija za puškomitraljez | 2 |
| 11 | Municija za mitraljez »Fijat« | 6 |
| 12 | Gas-maske | 4 |
| 13 | Rezervnih delova za mitraljez | 1 |
| 14 | Razne municije | 8 |
| 15 | Razne odeće (ovijača, kapa) | 1 sanduk |
| 16 | Šećera | 2.000 kg |
| 17 | Mašinskog ulja | 1 kanta |
| 18 | Petroleja | 1 |
| 19 | Razne odeće za zašt. od bojn. otr. | 1 sanduk |

e) Usled dolaska pojačanja iz Zadra, nastupom noći, naše su se snage povukle sa ostrva. Međutim, neprijatelj je poslao to pojačanje da izvuče svoju posadu sa ostrva iz škripca i da napusti ostrvo i tako se je desilo da su obe strane napustile ostrvo. Sledećeg je dana bilo ostrvo bez ičijih snaga i na Sv. Mihovilu izvešena je bela zastava. Tog dana otvorio je neprijatelj artiljerijsku vatru na Sv. Mihovil iz Zadra. Istog dana, tj. 21/22,

tokom noći naše su jedinice ponovo zaposele ostrvo Ugljan, koje je neprijatelj definitivno napustio.

7) Akcija je pripremljena temeljito te je moment iznenađenja bio potpuno iskorišćen i zbog toga je neprijatelj imao toliko gubitaka, dok su nasuprot naše jedinice srazmerno dosta malo. Uspeh ove akcije ima velikog značaja u političkom i vojnom pogledu.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar,
s. o.

Za komandanta,
F.[4] ***Flego,*** v. r.

(M. P.)

Stabu VIII KORPUSA NOVJ. — S molbom na znanje i upotrebu. Mišljenja smo da je napad pripremljen dobro, ali uspjeh je mogao biti potpuniji u pogledu uništenja neprijatelja s obzirom na iskorišten momenat iznenađenja.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar, (M. P.) Komandant

BROJ 63

## IZVESTAJ SANITARNOG OTSJEKA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 26. SIJEČNJA 1944. SANITETSKOM OTSJEKU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O RADU U TOKU PROSINCA 1943. I SIJEČNJA 1944.[1]

STAB
VIII. Korpusa NOV. Jugoslavije
Sanitetski otsjek
Br. si. 26/1. 1944

SANITETSKOM OTSJEKU VRHOVNOG ŠTABA NOV i POJ
Sanitetskom otsjeku G.S.H.
STABU VIII. Korpusa

**Mjesečni izvještaj sanitetskog otsjeka.**

Mjesečni izvještaj koji smo trebali podnijeti dne 1. o.m. nismo mogli na vrijeme uputiti, obzirom na to, što smo u poslednjoj sedmici decembra

**4 Franc**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/7, k. 530.**

p.g. i početkom januara o.g. bili mnogo zaposleni oko evakuacije ranjenika i bolesnika za otoke, i stoga podnašamo izvještaj za decembar 1943 i januar 1944 godine zajedno.

I. KADROVI:

**sanitetski, apotekarski i veterinarski :**

Dostavljen Vam je popis u izvještaju od 1/XII. 1943.
Iza toga izvršene su razne promjene i to:

**ljekari:** drug **Dr. Letica** stavljen je na raspolaganje civilnoj sanitetskoj službi i njegova ekipa počela je radom na Glamočkom sektoru.
drug **Dr. Weis** dodjeljen je IX. diviziji za šefa mobilne kiruške ekipe,
drug **Dr. Jamnicki** upućen je na rad u XIX. diviziju,
drug **Dr. Pagani** nestao pri povlačenju iz Livna,
drug **Dr. Krasin** upućen za upravnika bolnice XX. divizije,
drug **Dr. Kurajica** postavljen za referenta saniteta XX. divizije.

Izvršili smo još razne promjene **i** postavljanja kod pojedinih divizija, glavne korpusne bolnice, štaba ratne mornaricn, a isto tako stavili smo izvjestan broj ljekara na raspolaganje Oblasnom N.O.O.-u za Dalmaciju i to za organizaciju civilnog saniteta, no uslijed manjkavih i otešćanih saobraćajnih veza, nismo sigurni da li je sve izvršeno, kako je to bilo naređeno. Kad budemo imali tačne podatke, mi ćemo Vam ih dostaviti.

Kako nas je referent saniteta XXVI. divizije depešom od 7/1. o.g. obavijestio, upućeni su sa Visa za Bari još slijedeći ljekari:

Dr. Vučković, Dr. Krstinić, Dr. Hruš, Dr. Janković, Dr. Klajn, Dr. Mirošević, i bolesni ljekari Dr. Ručando i Dr. Pasini. Prije toga bio je upućen drug Dr. Bratanić.

**Apotekari:** Mikulka Jaroslav ostao je kao šef sanitetskog slagališta ovog otsjeka pri pomoćnoj korpusnoj bolnici u Tičevu, jer se je pokazao kao vrlo radin, marljiv, okretan i pouzdan, a XXVI. diviziji, za koju je svojevremeno bio određen kao veterinar nije neophodno potreban, a što je toj diviziji bilo naređeno, da za veterinara mobiliše veterinara Mrkonjića, koji se nalazi na otocima. Aps. formacije Žanković pomaže drugu Mikulki pri radu.

**Veterinari:** Dr. Dekaris upućen je XIX. diviziji kao vet. ref.

II. BOLNICE:

Bolnice u Livnu i Glamoču evakuisane su nakon odlaska iz Livna u PREODAC. Livanjska bolnica se rasformirala, ljekari: Dr. Letica otišao u civilni sanitet, dok je Dr. Mladinov ostao kao kirurg pri bolnici Preodac, ostalo osoblje raspoređeno, djelomično (stručno) pridodali bolnici a djelomično upućeno u svoje jedinice.

Imali smo velikih poteškoća dok smo bolnicu u Preodcu osposobili, pošto je bilo potrebno izvršiti izvjesne popravke, a nedostajao je alat i materijal, osim toga nismo mogli sve ranjenike i bolesnike smjestiti u jednu zgradu i stoga smo morali da ih porazmještamo u manje kuće u

komšiluku Preodca. Pored toga trebalo se je na vrijeme pobrinuti za ishranu, jer je to brdovit kraj i ako zapadne veliki snijeg, dovoz je veoma otežan.

U sporazumu sa nadležnim pokušali smo dva puta evakuaciju ranjenih i bolesnih drugova i drugarica na otoke.

Radi što preciznije klasifikacije ranjenih i bolesnih drugova i radi što bržeg izvršavanja prebacivanja, boravili su ref. saniteta ovog Korpusa kao i njegov pomoćnik naizmjence po nekoliko dana u Preodcu, gdje su nastojali, ovu sa velikim poteškoćama skopčanu evakuaciju, što brže i sa što manje štrapaca za ranjenike sprovesti.

**Evakuacija ranjenika i bolesnika za otoke:**

**Prva** evakuacija od 52 konjanika i 14 pješaka uslijedila je 18/XII. 1943 preko Sajkovića. Nažalost vratili su se svi drugovi opet u bolnicu dne 24/XII. 1943 radi prekinute veze.

**Drugi** transport pošao je 28/XII. 1943 preko Grahova i to 52 konjanika i 11 pješaka sa 5 pratioca. Ovaj je transport izgleda sretno stigao na odredište. Obavijest o tome nismo do danas primili.

29/XII. 1943 krenuli su preko Sajkovića 47 konjanika, 8 pješaka i 13 nosila. Osim dvojice umrlih na putu, vratili su se svi ranjenici i bolesnici u bolnicu Preodac dne 9/1. o.g.

Ovo vraćanje ranjenih i bolesnih drugova u bolnicu, bez obzira na štrapac kojemu su bili izloženi, djelovalo je na njih veoma deprimirajuće i mi smo osim velike brige za ponovno smještanje istih, imali još i tu zadaću, da drugove uvjerimo, da smo mi taj pokušaj prebacivanja poduzimali u njihovom interesu, t.j. da im na taj način omogućimo bolji smještaj, bolju ishranu i što brže i efikasnije liječenje i ozdravljenje.

I kada smo 13/1. o.g. pristupili ponovnom prebacivanju ranjenika i bolesnika, imali smo ogromnih poteškoća oko prikupljanja potrebnih konja i potrebnog ljudstva, jer drugovi seljaci poučeni iskustvom ranijih transporta, nisu htjeli staviti na raspolaganje potreban broj konja.

Poslali smo kurire u obližna i udaljenija sela, tražili podršku i intervenciju sa strane mjerodavnih u našem Korpusu i V.S.-u, koji su nam najpripravnije izašli u susret i ukazali pomoć. Konačno nam je uspjelo, da pribavimo potrebni broj konja i ljudstva, tako da smo mogli odpremiti:

13/1. 1944 preko Sajkovića 19 pješaka,

14/1. 1944 preko Sajkovića 17 pješaka,

15/1. 1944 preko Sajkovića 82 konjanika, 9 konjanika-pješaka i 12 drugova i drugarica kao pratnja.

21/1. 1944 preko DRVARA 12 nosila, 20 konjanika sa 6 drugova pratnje.

Ovih 12 nosila ostalo je u bolnici XI. divizije, dok su konjanici sa osobljem krenuli dalje za otoke.

Pomoćna korpusna bolnica u Tičevu imade danas svega 3 bolesnika i to na zaraznom odjeljenju, međutim, se upućuju teži ranjenici i bolesnici iz IX. divizije u ovu bolnicu.

Ishrana bila je zadovoljavajuća. Danas nema nikakve zalihe, jer je zalihe uslijed pomanjkanja sredstava za evakuaciju predala raznim jedinicama.

Pored ostalog osoblja u bolnici je ostalo 4 ljekara i to: upravnik, zamjenik upravnika koji je ujedno šef internog odjeljenja, kirurg i jedan stariji ljekar (Dr. Avelini) koji boluje od angine pectoris. (Drug Dr. Vlašić ortoped, upućen je danas po nalogu SOVS-a[2] u Drvar, odakle će biti upućen u BARI).

**Glavna Korpusna bolnica na Visu:**

Prema spisku od 15/XII. 1943 koji smo primili 18. o.m. stanje je slijedeće:

487 bolesnika i ranjenika, a otpremljeno je u Bari do 15/XII. 1943 335 ranjenih i bolesnih drugova i drugarica.

**Bolnica** IX. **divizije:**

Nalazi se sada u Tičevu, ima 2 ljekara. Broj ranjenika i bolesnika varira između 50 do 100 (današnje stanje 75, od toga 15 nepokretnih /u ovom broju sadržano 7 zaraznih, koji su u ozdravljenju/). Liječenje, njega i smještaj povoljan, ishrana jednolična i slaba. Odjeća i obuća bolja nego ranije, nadati se je, da će dok pristigne nova roba, biti svi snabdjeveni potrebnom obućom i odjećom.

Neko vrijeme oslanjali su se V. i VI. brigada XIX. divizije kao i X. brigada XX. divizije, koje su u ovim krajevima operirale, a njihove divizijske bolnice i brigadne ambulante nisu bile u blizini, također na IX. diviziju i oni su im pružili svaku pomoć.

Divizijska bolnica nema dovoljan broj konja, a pošto treba da prati diviziju i u naglom pokretu, pomanjkanje konja čini im velike poteškoće.

**Bolnice XIX., XX. i XXVI. divizije:**

Iza izvještaja kojeg smo Vam svojedobno poslali, nismo mogli dobiti iscrpan i tačan izvještaj, pak pošto se je ref. san. drug Dr. Perera uputio na teren ovih divizija, radi pregleda rada sanitetskih radnika i pravilnog raspoređivanja liječnika i osoblja, mi ćemo Vam izvještaj o ovim bolnicama naknadno poslati.

III. ORGANIZACIONO STANJE U JEDINICAMA:

**IX. divizija:** Sanitet je u glavnom uređen. Potreban je jedan ljekar, kojeg smo već pozvali sa otoka i čim stigne, bit će im dodjeljen. Mobilna kirurška ekipa ne može da zadovolji što se tiče abdominalne kirurgije.

Izdali su do sada 3 broja svog lista »Naš sanitet« koje smo Vam poslali.

Prilažemo rezoluciju, koja je donešena na sastanku sanitetskih radnika IX. divizije, održan 29/XII. 1943 godine, kao i dopis od 25/1. o.g.

**2 Sanitetskog odsjeka Vrhovnog štaba NOV i POJ**

Referent saniteta ovog Korpusa drug Dr. Perera obišao je u zajednici sa ref. san. IX. divizije drugom Brankom Cvjetanovićem njihovu divizijsku bolnicu, brigadne ambulante i ostale sanitetske jedinice, te održao sastanak sa sanitetskim radnicima, davajući im uputstva i smjernice za pravilan i uspješan rad.

**XIX., XX. i XXVI. divizija:** Nakon povratka druga Dr. Perere poslat ćemo van iscrpan izvještaj, jer se nadamo da će mu biti moguće doći snjima u kontakt. Momentalno nemamo veze s tim divizijama i ne možemo Vam stoga dati tačan izvještaj.

IV. GRAHOVSKO-PEULJSKI, GLAMOČKI I LIVANJSKI ODRED: Organizaciono stanje zadovoljavajuće. Nakon završenog kursa naše sanitetske škole u Livnu, uputili smo odredima potrebne san. referente, koji uspješno djeluju.

V. **Sanitetski materijal:** Osjećalo se pomanjkanje istoga, naročito pako zavoja. Činili smo sve moguće, da bi bar najpotrebnije osigurali, kontrolirali upotrebu istog, naredili da se pranjem i steriliziranjem zavoja iskoristi svaki komadićak do maksimuma i opskrbljavali jedinice koje su se nama obraćale, sa najnužnijim lijekovima i materijalom.

Izdali smo naređenja, da nam se sa otoka uputi u torbicama što više sanitetskog materijala i konačno smo uputili Apotekara Korpusa druga Hrvoju Tartalju na otoke, sa zadatkom, da što brže prebaci što više sanitetskog materijala u torbicama ili tovarima. Kako smo saznali, drug Tartalja nalazi se već na putu za ovaj Štab i nosi sanitetski materijal.

Pošto smo obavješteni od SOVŠ-a da je stigla karavana sa sanitetskim materijalom, odmah se je uputio u Drvar drug Dr. Vanja Tomaseo zajedno sa Apotekarom i preuzeli su izvjesnu količinu materijala koji je nama dodjelje. Istodobno obavjestili smo IX. diviziju, te je i ona poslala svoga apotekara u Drvar, koji je preuzeo sanitetski materijal za njih.

Opskrbili su se ovom zgodom i Grahovsko-peuljski i Glamočki odred sa san. materijalom koji smo za njih odredili. Veći dio materijala bit će zadržan pri našem sanitetskom slagalištu/

Ostale divizije su se opskrbile sa otoka.

VI. **Zdravstveno stanje** u **jedinicama:**

Uslijed zime i slabe ishrane borci oboljevaju od prehlade. Bilo je nekoliko slučajeva smrznuća lakšeg ili težeg stupnja.

Zarazne bolesti počele su se širiti iz Glamočkog sreza. Bilo je 13 slučajeva pjegavca od toga 5 smrtnih, dok je 8 ozdravilo ili je u ozdravljenju. Trbušnog tifusa 8, sve u ozdravljenju, dizinterije 5, svi ozdravili.

Poduzeti su odmah koraci, da se spriječi širenje zaraze.

Divizijama i odredima stavljeno je u dužnost: da strogo vode računa o razušivanju, kupanju, parenju i si. i da zarazne bolesnike ne upućuju u daleke pozadinske bolnice, nego da formiraju pri divizijskim bolnicama zarazna odjeljenja i da u tim odjeljenjima liječe takove slučajeve oboljenja. U korpusnu bolnicu da upućuju samo one zarazne bolesnike, kojima je korpusna bolnica bliža od divizijske.

Zarazna odjeljenja pri divizijskim bolnicama treba da imaju zaseban personal, a upravnici divizijskih bolnica i ref. san. divizija treba da strogo vode računa o tome, da ne dođe do širenja zaraze među civilnim pučanstvom.

Da vojni sanitet iskoristiti svaki boravak u selu, da stvori ili ako one postoje, da učvrsti zdravstvene sekcije NOO-e, da sve vojne san. ekipe iskoriste boravak u selu, da izvrše razušivanje sela.

Nadalje su date svim divizijama i odredima upute, da vode naročitu brigu o vršenju depedikulacije svojih jedinica, te da u tu svrhu mora postojati **u svakoj diviziji:**

Divizijska mobilna higijenska ekipa i

Brigadne mobilne higijenske ekipe

**a u svakoj grupi odreda**

mobilna higijenska ekipa Grupe odreda i
Odredska mobilna higijenska ekipa.

Svaka divizijska ekipa treba da imade 4 partizanska bureta, osim u manjim odredima, gdje je dovoljno 2 partizanska bureta.

Da se rukovođenje hig. ekipama povjeri samo pouzanim i energičnim drugovima, koji su preživjeli prošlu epidemiju pjegavca, pa makar ne imali stručnu spremu.

Parenje da se uvijek poveže sa kupanjem i šišanjem.

Odgovornost za gubljenje partizanskih bureta, treba da bude isto tolika, koliko za upropašćavanje najdragocjenijeg oružja.

**VII. Sanitetska škola:**

Na prvom kursu koji je završio 8/XII. 1943 svršilo je školu 18 drugova i drugarica. Ispitu je prisustvovao ref. san. drug Dr. Perera a uspjeh je bio veoma dobar i zadovoljavajući.

Apsolventi ove škole upućeni su kako slijedi:

| | |
|---|---|
| u IX. diviziju | 6 |
| XIX. " | 1 |
| XX. " | 1 |
| Stabu vazduhoplovstva | 1 |
| Glamočkom odredu | 3 |
| Dinarskom odredu | 2 |
| Mosećkom odredu | 1 |
| Grahovsko-peuljskom | 1 |
| Komandi cetinskog podr. | 1 |
| Livanjskog podr. | 1 |

Drugi kurs sa 9 kursista započeo je u Preodcu 18/XII. 1943 a završio 15/1. o.g. Ispitu je prisustvovao pomoćnik ref. san. drug Dr. Tomaseo. Uspjeh zadovoljavajući. Apsolventi su upućeni u glavnom u svoje jedinice kao ref. bataljona.

Treći kurs započeo je 25/1. o.g. u Tičevu sa 7 kursista.

**VIII. Medicinski list :**

Izdali smo prvi broj »Medicinski Glasnik« drugi je već zgotovljen i sada se umnožava na pisaćem stroju.

IX. Radione:

Uslijed evakuacije Livna i stalnog pokreta, obustavljena je izrada onih predmeta, koji su nabrojani u našem izvještaju od 1/XII. 1943.

Date su upute drugu Padovanu Grgi da organizira radionice sterilizatora, parila, nosila, pinceta, kramerovih šina, diteriks udlaga, alkohola i dr. i da slagalište svih tih predmeta treba da bude na Visu, odakle će putem kurira iz jedinica snabdjevati jedinice. Do danas nismo dobili nikakav izvještaj o tome što je učinjeno.

X. Sanitet Korpusa:

Još nije određen Veterinar Korpusa. Izdata su uputstva i naređenja Štabovima divizija i odreda, kao i svim komandama područja i mjesta, u pogledu veterinarske službe.

Epidemiolog pozvan je sa otoka, još nije stigao.

**XI. Vojno pozadinski sanitet:**

Postavljeni higijeničar za Livanjsko područje **organizirao** je dez? fekcione stanice u Glamoču, Sajkoviću. Parila i kupala se je vojska koja je prolazila, sa improviziranim tuševima. Isto tako osnovana su odjeljenja za liječenje svraba.

**XII. Civilni sanitet:**

Kako smo napred spomenuli drug Dr. Letica stavljen je na raspolaganje civilnom sanitetu Livanjskog okruga, te je počeo sa organiziranjem ambulante i kupatila u Vagnu i obližnim selima, isto tako u zajednici sa Kot. N.O.O. stvaranje zdravstvenih sekcija.

ZAVNOH uputio je drugaricu Miru Jurić sa zadatkom, da na našem terenu organizira civilnu sanitetsku službu. Mi smo drugarici Jurić ukazali pomoć u granicama naših mogućnosti i bili joj pri ruci oko osnivanja škole za civilne sanitetske radnike, koja je škola bila započela radom u Preodcu, a morala biti raspuštena nakon povlačenja iz Preodca, jer su se u ostalom kursisti vratili svojim kućama.

Uputili smo dopise Štabovima divizija u pogledu organiziranja civilne sanitetske službe na teritoriju našeg Oblasnog NOO-a sa strane ZAVNOH-a i skrenuli im pažnju, da se obzirom na važne zadatke, koje taj sanitet ima da riješi (naročito suzbijanje zaraza) njihov rad ima da se sastoji u stručnom i materijalnom potpomaganju rada sanitetske škole,

koja će se formirati pri nekoj vojnoj bolnici. Da im se stavi na raspolaganje potreban i moguć broj stručnog osoblja i san. materijala, koliko je to moguće, sve to i obzirom na to, što se pitanje suzbijanja zaraznih bolesti u vojsci ne može riješiti, ako se istovremeno ne riješi pitanje suzbijanja epidemija među civilnim pučanstvom.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

| Politkomesar: | Referent saniteta: pomoćnik: | Komandant: Ppukovnik: |
|---|---|---|
| ***Kukoć Ivo,*** v. r. | por. Dr. ***Tomazeo,***[3] v. r. | V.[4] ***Četković,*** v. r. |

**P r i l o z i**

BROJ 64

## IZVOD IZ KNJIGE DEPEŠA ŠTABA MORNARICE NOVJ ZA PERIOD OD 18. DO 26. SIJEČNJA 1944. GODINE[1]

| | | |
|---|---|---|
| **1** | **18.1** 12.30 | Od V.Š. — Snage sa Hvara evakuisati na kopno.[2] Na Visu neka se ne ponovi isti slučaj Korčule.[8] Lično za to odgovarate. Dobro ispitati mogućnosti odbrane i evakuacije u slučaju prinudnog napuštanja ostrva. |
| **2** | **18.1** 13.30 | Od V.Š. — Izvršite naređenje. Odmah uputite na obalu dvije brigade.[4] U pogledu odbrane Visa postupite po direktivi koju smo vam uputili. |
| **4** | 19.1 08.00 | Za V.Š. — Hvar napuštamo.[5] Molimo vas javite nam vašu definitivnu odluku o Visu. Naše je uvjerenje da su moguća dva rješenja: ili organizovati upornu odbranu ili čim prije otok napustiti. Za upornu odbranu potrebne su jače snage, najmanje 3000 — 3000 boraca, t.j. tri naše brigade. Mi ćemo izvršiti sve pripreme za eventualnu evakuaciju, ali pošto nam neprijatelj može da uništi većinu brodova, pri samom napadu, može nam se nametnuti borba na život i smrt, a zato trebamo imati dovoljno snaga. Mislimo da ostavljanje manjih snaga ispod nužno potrebnog znači |

**3 Ivan Tomazeo Vanja**

**4 Vlado**

**1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/2, k. 2072.**

**2 i 4 odnosi se na Prvu i Jedanaestu brigadu Dvadesetšeste divizije NOVJ.**

**3 O borbi na Korčuli vidi dok. br. 14.**

**5 1 8 O napadu Nijemaca na Hvar i njegovoj evakuaciji vidi dok br. 60 i 354.**

najveću opasnost. U tom slučaju najbolje je otok blagovremeno napustiti. Mi Vis svaki dan sve bolje utvrđujemo i naoružavamo, moral je dobar i predlažemo da nam naredite da sa tri brigade Vis odbranimo.

Milić« — Cerni[7]

| | | |
|---|---|---|
| 7 | 20.1<br>08.00 | Za V.Š. — Jutros 19. I u četiri sata neprijatelj se iskrcao na Hvar.[8] Na Hvaru je ostao mali partizanski odred<br>Milić |
| 8 | 20.1<br>08.00 | Za V.Š. — Neprijatelj još uvek nije zauzeo Lastovo.<br>Milić — Cerni |
| 8 | 20.1<br>10.20 | Od V.Š. — Daljnje odobravamo tri brigade za odbranu Visa.[9] Utvrdite ostrvo. Postavite prepreke i mine. Tražite pomoć od saveznika u artiljeriji, tenkovima i protuavionskim sredstvima. Uspostavite vezu sa saveznicima, da vas u najodlučnijim momentima odbrane avijacijom i mornaricom, a u slučaju nužde evakuisati. |
| 12 | 23.01.<br>8 h | Za V.Š. — II P.O.S. u jačini 550 — 550 drugova nalazi se na Dugom Otoku. Zadatak: uspostava i održavanje pomorske veze sa Hrvatskim Primorjem u saradnji sa G.Š. Pomorske akcije u području otoka Sestrunj—Molat—Silba.<br>Milić — Cerni |
| 13 | 23.01<br>8 h | Za V.Š. — Sjev. Dalm. Odred izvršio prepad na Preko.[10] Ubijeno oko 40 Njemaca. Vlastiti gubici dva poginula, deset ranjenika.<br>Štab Mor. |
| 17 | 24.01.<br>8 h | Za V.Š. — Komanda engl, trupa na Visu interesuje se da li odobravate dolazak čitave njihove jedinice »komandosa« u ukupnoj jačini od 500 — 500 vojnika.[11]<br>M., C. |
| 19 | 26.01.<br>8 h | Za V.Š. — Kod otoka Olib nasukao se neprijateljski remorker. Napadnut od jedinica II P.O.S.[12] Zarobljeno 15 članova posade broda. Brod zapaljen:*[3]<br>Štab. Mor. |
| 21 | 26.01.<br>12 h | Za V.Š. — 25. jan. stiglo je novih 200 — 200 engleskih vojnika. Navodno će ih do 1. II sa svim pomoćnim ljudstvom i p.a. odbranom bili oko 1.000—1.000[14]<br>Milić — Cerni |

**6 Maks Baće-Milić, komandant Operativnog štaba za obranu otoka.**

**7 Josip Cerni, komandant Mornarice NOVJ.**

**9 Opširnije o ovome vidi dok. br. 60 — depeše br. 49 i 51.**

**10 Vidi dok. br. 52, 62, 354 i 382.**

**11 Vrhovni štab NOV i POJ je, depešom od 25. siječnja odobrio dolazak pomenutih engleskih komandosa (vidi dok. br. 43, napomenu 25 i reg. br. 13/2, k. 2072 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).**

**12 Drugog pomorsko-obalskog sektora**

**13 Riječ je o remorkeru »Constante« koji se nasukao 24. siječnja 1944. god. kod rta Ploča na južnom dijelu otoka Oliba.**

**14 Vidi dok. br. 43, napomenu 25.**

BROJ 65

## IZVJEŠTAJ ŠTABA OSMOG KORPUSA OD 27. SIJEČNJA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O STANJU U DALMACIJI, RASPOREDU I ORGANIZACIONOM STANJU JEDINICA[1]

GLAVNI STAB NOV I POH2
Broj 542, dne 8. II. 1944

STAB
VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Br. 252
27.1. 1944 god.
S T A B

**Opći izvještaj br. 1**

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

OPCE STANJE:

Jedinice ovoga korpusa djelovale su uglavnom na prostoru Dalmacije od linije Zadar—Obrovac pa južno do rijeke Neretve, kao i na otocima Jadranskog Mora. Na prostoru Dalmacije komunikacijske veze dobro su rasprostranjene i dosta guste što omogućava neprijatelju brzu pokretljivost i manevrisanje. Glavna neprijateljska linija je Split—Šibenik preko Knina za Liku. Druga važna neprijateljska linija jest dolinom rijeke Neretve za vezu sa unutrašnjošću Bosne. Treća po redu važna je linija Sinj——Livno, sa kojom se neprijatelj povremeno probija u unutrašnjost Bosne i četvrta po važnosti jeste Zadar—Obrovac za vezu sa Likem. Ove četiri linije koje vežu Dalmaciju sa unutrašnjosti povezane su međusobno dosta gustom mrežom koje neprijatelj koristi za svoj saobraćaj i dobro osigurava. Neprijatelj naročito dobro drži obalni pojas koji utvrđuje. Najjača neprijateljska uporišta jesu Knin, Drniš, Zadar, Split, Šibenik, Sinj, Livno, Imotski i Mostar. Osim ovih jakih neprijateljskih uporišta u međuprostoru na komunikacijama nalaze se manji neprijateljski garnizoni koji su dobro utvrđeni još za vrijeme italijanske okupacije. Neprijatelj drži sva važnija mjesta, raskrsnice puteva i važnije dominantne tačke za osiguranje bezbjednosti samih saobraćajnih veza. Neprijatelj u posljednje vrijeme počeo je da praktikuje da u garnizonima ostavlja domaću bandu pomiješanu sa Nijemcima, a svoje najbolje jedinice drži kao brzu pokretnu snagu koja može brzo intervenisati u svakom slučaju. Na cijelom prostoru Dalmacije neprijatelj je vrlo osjetljiv i na svaki naš pokušaj brzo reagira. Ovo je naročito zato što neprijatelj teži da po svaku cijenu spriječi da se

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/2, k. 112.
2 Četvrtasti pečat Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.

koristimo sa materijalom pomoći Saveznika. Neprijateljska špijunaža vrlo je dobro razvijena na cijelom prostoru Dalmacije i neprijatelj je u stanju da vrlo brzo sazna za naše pokrete, namjere itd. Pošto preko ovoga terena ide i veza za inostranstvo, ovaj prostor je vrlo pogodan teren za špijunažu. Mogućnost akcija na prostoru Dalmacije je približno skučena s razloga što su garnizoni vrlo solidno utvrđeni i bez teškog oruđa teško se mogu osvajati, a usljed dosta dobre komunikativnosti brzo stiže pomoć. Mogućnost zasjeda također nije najbolja iz razloga što neprijatelj osigurava linije sa utvrđenim dominantnim položajima, što je špijunaža jaka pa brzo zasjede otkrije itd. Povoljniji prostor za zasjede jest sjeverna Dalmacija. Teren Dalmacije je dosta neprohodan s obzirom na naše jedinice i teško se može koristiti sa težim oruđem. Lakše pokretnu artiljeriju, koja bi nam bila neophodno potrebna, mi nemamo, što nam u velikoj mjeri otežava akcije. Preko ovoga sektora također dolazi materijal koji se prebacuje u unutrašnjost i najveći dio naših jedinica zauzet je za osiguranje kanala i sprovođenje robe, što također ide na uštrb operativnih planova. Najjača divizija sa najboljom I. Dalm. brigadom nalazi se na ostrvu Visu sa sve tri svoje brigade za osiguranje i odbranu otoka.[3]

## ORGANIZACIONO STANJE

Pod komandom ovoga korpusa potpadaju IX., XIX., XX i XXVI. Divizija, zatim Štab Mornarice, Grupe Sjev.-dalm., Srednje i Južno-dalm. odreda, Grahovsko-peuljski, Livanjski, Glamočki i Duvanjski odred. Osim toga u nadležnost ovog Štaba korpusa spadaju i vojnopozadinske vlasti.

IX. D i v i z i j a formirana je bila od I., III. i IV. Dalm. brigade, ali ofanzivom neprijatelja I. brigada je povučena na ostrva i sada se nalazi na otoku Visu.[4] Pošto je naređenjem V.Š. ta brigada morala da ostane na Visu, sa dvije brigade XXVI. Divizije, to smo donijeli odluku da ta brigada® uđe u sastav XXVI. divizije, a XIII. Dalm. brigada[6] koja je prebačena na kopno, a bila je u sastavu XXVI. Divizije, ušla je u sastav IX. Divizije. Uslijed ovoga udarna snaga IX. Divizije je znatno oslabljena, pošto su sve tri brigade formirane od mladog ljudstva u momentu kapitulacije Italije. Brigade su formirane od četiri bataljona, svaki bataljon od 4 čete, četa od 3 voda, a vod od 2 desetine. Prateće oruđe pridijeljeno je pojedinim bataljonima uz mitraljesku četu. Način formiranja pratećih oruđa raznolik je kod svih jedinica, što ćemo nastojati da se postigne jednoobraznost.

Pomoćne formacije, kao četa za vezu, inžinjeriski bataljon, itd., nisu formirane onako kako je to predviđeno. Ovim pomoćnim dijelovima nije se uopće pridavala neka važnost, ili vrlo slaba, tako da se tek u posljednje vrijeme pristupilo tome, što ide dosta sporo i nailazi na nerazumijevanje štabova.

**3 Odnosi se na Dvadesetšestu diviziju NOVJ. Vidi dok. br. 87.**
**4 Vidi dok. br. 87.**
**5 i 6 Vidi dok. br. 76 i 298.**

XIX. Divizija formirana je od tri brigade[7] po predviđenoj formaciji. Pomoćne formacije formirane su kako je to predviđeno. Ova divizija organizaciono najbolje je sređena.

XX. Divizija formirana je[8] kao i IX. Divizija, s razlikom što se pomoćnim formacijama pridaje još slabija važnost nego kod IX. Divizije.

XXVI. Divizija formirana je od tri brigade.[9] Detaljnije organizaciono stanje ove divizije nije nam uopće poznato, pošto izvještaje od njezinog formiranja do danas nismo dobili.[10]

Mornarica: Način organizacije mornarice također nam nije poznat,[11] s razloga što izvještaj od nje do danas nismo dobili.

Grupe Sjev.-dalm. odreda. Prema najnovijoj našoj direktivi, izvršena je reorganizacija[12] i formirana je od 2 odreda i to od Sjeverno-dalmatinskog i Kninskog odreda. Sjeverno-dalmatinski odred imade 3 manja bataljona, a Kninski odred imade 2 bataljona. Stavljeno je u zadatak ovoj grupi da formira jedan manji odred na sektoru Promine i na sektoru Šibenika. Sektor djelovanja ove grupe na jugu je do linije Knin—Drniš——Rogoznica. Ova grupa organizacijski je dosta dobro sređena i pružena joj je dosta dobra pomoć od Štaba XIX Divizije.

Srednje-dalmatinska grupa odreda ima 4 odreda, i to: Mosorski, Mosećki,[13] Dinarski i Trogirski.[14]. Jačina i formacija ovih odreda vrlo slabo nam je poznata, pošto od njezina formiranja do danas nismo dobili ni jedan izvještaj. Uglavnom, jačina sva četiri odreda kreće se do 1000 boraca. Njen sektor rada dostiže na jug do linije Livno—Aržano—Zadvarje.

Južno-dalmatinska grupa formirana je od 2 manja odreda,[15] čija je jačina oko po 100 boraca. Grupa djeluje na prostoru oko rijeke Neretve. Ni od ove grupe nemamo detaljnije izvještaje.

Grahovsko-peuljski odred formiran je od 3 manja bataljona i djeluje na prostoru Grahovo—Strmica i na Dinari.

Glamočki i Livanjski odredi formirani su od po 2 manja bataljona. Sa Duvanjskim odredom nemamo uopće nikakove veze.

Komandni kadar u divizijama uglavnom je popunjen sa izvjesnim pomanjkanjem. Sva četiri Štaba divizije imadu komandanta i načelnika, kao i najpotrebniji broj ostalog osoblja. Štabovi grupa nisu popunjeni. Stab Sjevero-dalmatinske grupe imade komandanta i zamjenika komandanta, dok komesar još nije imenovan. Stab Južnodalmatinske grupe imade komandanta i komesara. Stab Srednje-dalmatinske grupe imade samo komandanta. Štabovi odreda su također nepopunjeni, naročito u Srednjedalmatinskoj grupi.

7 Riječ je o Petoj, Šestoj i Sedmoj dalmatinskoj brigadi.

8 Ona je formirana početkom listopada 1943. god. U njen sastav ušle su: Osma, Deveta i Deseta dalmatinska brigada.

9 Odnosi se na Jedanaestu, Dvanaestu i Trinaestu dalmatinsku brigadu.

10 Vjerojatno se misli na izvještaje organizacijskog karaktera. Divizija je pisala i slala Korpusu operacijske izvještaje.

U Vidi knj. 9, dok. br. 19 i 27.

12 Vidi dok. br. 17.

13 Formacijski naziv bio mu je Svilajsko-mosećki NOP odred. Vidi dok. br. 40.

14 Riječ je o Sibensko-trogirskom NOP odredu. Vidi dok. br. 40.

15 Grupa južnodalmatinskih NOP odreda formirana je 3. siječnja 1944. godine od Makarskog, Imotskog i Neretvanskog NOP odreda. Vidi dok. br. 46.

Štab korpusa sada je uglavnom sa najnužnijim osobljem. Otsjeci II Odjela nepotpuni su, tako nam manjka načelnik II. Odjela. Sudski otsjek imade samo jednog sudiju koji je došao u partizane u momentu kapitulacije Italije i nema nikakova iskustva u radu. Šefa Vojno-pozadinskog otsjeka imali smo, naime bio je imenovan, ali je već otsutan skoro 2 mjeseca, tako da je i ovaj otsjek bio manje-više prepušten samome Štabu. Isti je sada pozvan sa otoka i preuzeće svoju dužnost. Tehnički otsjek također je vrlo slabo organizovan. Intendantura Štaba korpusa također je slabo organizovana, čemu je razlog uglavnom pomanjkanje osposobljenog ljudstva.

Uzevši općenito cio Korpus organizaciono još vrlo slabo stoji i trebaće još prilično drugo vremena dok se uspije bar donekle srediti.

[...]

VOJNIČKO UZDIZANJE BORACA I STARJEŠINA :

Ovome pitanju do sada se posvetilo vrlo malo pažnje. Kursevi za starješine održavani su jedino u XIX. Diviziji, dok u ostalim divizijama nisu održavani. Pri Štabu korpusa održan je 1 kurs za gađanje, koji uslijed neprijateljske ofanzive nije ni dovršen. Što se tiče vojničkog uzdizanja samih boraca također se nije učinilo ni onoliko koliko se je moglo učiniti. Uslijed stalnih pokreta, formiranja jedinica itd., rad na pitanju uzdizanja boraca bio je vrlo slab. IX. i XIX. Divizija izdale su program za rad sa borcima po vojničkoj liniji, ali taj program nije se u cjelosti izveo onako kako je to trebalo. Iako je pitanje vojničkog uzdizanja i boraca i starješina bilo jedno od najvažnijih pitanja jedinica ovoga korpusa, nije mu se posvetila potrebna pažnja, niti je pravilno ocijenjena važnost ovoga rada. **I** ono što se je radilo, nije se radilo sistemski i sa dovoljno pažnje. U XIX. Diviziji održavaju se redovito politički i vojnički kursevi za niži starješinski kadar pri Štabu divizije, a povremeno za desetare i vojnike i pri štabovima brigada. Štab Sjevero-dalmatinske grupe odreda također će početi sa održavanjem kurseva za niže vojne rukovodioce.

[•••]

Pitanje dvostrukog komandovanja još nije riješeno i dogodi se da V. Š. naređuju direktno Mornarici, preskačući ovaj Stab.

Jedan od najvećih problema koji stoji pred ovim korpusom jest pitanje doturanja spreme sa otoka na obalu i sa obale u unutrašnjost, koje je pod ovakvim uslovima vrlo teško i preko polovice naših snaga angažovano je samo za taj posao, što vrlo nepovoljno djeluje na vojnički razvitak naših jedinica i same operativne zadatke ovog korpusa.

AKCIJE:

Kao jedna od najvažnijih akcija koje stoje pred ovim korpusom, jest razbijanje četničke grupe u Cetinskoj i Kninskoj kotlini. Ova četnička grupa je najopasnija u Dalmaciji i neminovno zahtijeva da se naše snage

angažuju u borbi protiv nje. Pitanje naših akcija je vrlo otežano iz razloga koje smo već naveli. Akcije na četnička uporišta bili smo već poduzeli,[117] ali uslijed neprijateljske ofanzive koja je uslijedila iz Bosne prema obali, kao i uslijed zauzeća naših snaga za osiguranje kanala, ova akcija nije se još mogla izvršiti. Osim toga jedna naša divizija sa najboljom brigadom ostavljena je po naređenju V. Š. na otocima,[118] radi odbrane istih. Sve ovo nepovoljno utječe na izvođenje naših operacija koje smo već postavili pred sobom i za koje je taj štab obaviješten. Osim toga, svi garnizoni u Dalmaciji utvrđeni su, a mi ne posjedujemo artiljerije, s kojom bi se mogli pomoći. Za naš teren i naše prilike bilo bi nam neophodno potrebno najmanje 3 baterije brdskih topova kal. 75 mm., koji su najpodesniji za teren, na kome dejstvuje ovaj korpus.

U budućem izvještaju, dok prikupimo detaljnije podatke od naših jedinica, podnijećemo tome štabu detaljniji izvještaj o cjelokupnom stanju.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Boško Siljegović,*** v. r.

Komandant — potpukovnik:
V.[19] ***Ćetković,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 66

## NAREĐENJE ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 27. SIJEČNJA 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA DA PODUZMU MJERE OBEZBJEBENJA NA PRAVCU LIVNO—BOSANSKO GRAHOVO[1]

ŠTAB
IX. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
27. I. 1944 god.
9,30 čas.

ŠTABU III. I IV. BRIGADE IX. DIVIZIJE
ŠTABU GRAHOVSKO-PEULJSKOG N.O.P. ODREDA
BATERIJI I CETI ZA VEZU OVOGA ŠTABA

Podaci o neprijatelju:

Neprijatelj koji se nalazio u Livanjskom Polju u selima na prostoru od Livna do Grkovaca sa motorizacijom povukao se je 22. i 23. ov. mj. u

**17 Vidi dok. br. 24, 50 i 58.**

**18 Riječ je o Dvadesetšestoj diviziji NOVJ. Vidi dok. br. 87.**

**19 Vlado**

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/1, k. 842A.**

pravcu Livna.[2] Također i onaj koji je od Kupresa preko Hrbljina i od Mrkonjić Grada preko Mliništa bio došao u Glamočko Polje, i on se povukao preko Glamoča za Livno. Napustio je čitavu prostoriju Kupres——Mrkonjić Grad—Mliništa—Glamoč. Njegove veće snage izgleda da su produžile od Livna preko Prologa za Sinj, a izvjesni dijelovi da su od Livna produžili u pravcu Duvna i Aržana. Snage neprijatelja u Livnu nepoznate su nam, ali im je moral i borbenost na vrlo niskom stupnju. Jedan crvenoarmejac koga su Nijemci prije godinu dana zarobili na Istočnom frontu silom je primoran da stupi u njemačku vojsku i on je 22. ov. mj. pobjegao iz njemačke jedinice koja je bila u Livanjskom Polju prema našoj IV. Brigadi, on je pobjegao na našu stranu i govori o vrlo slabom borbenom elanu njemačke vojske i da se na logorištima i odmorištima vrlo slabo osiguravaju, kao i to da je u njihovim redovima veliko neslaganje i razmimoilaženje Nijemaca i Austrijanaca i da oni koji su iz porobljenih država silom mobilisani od njemačke vojske željno očekuju zgodnu priliku da okrenu puške na njemačke vojnike.

Podaci o našim snagama:

Bataljoni IV. Brigade se nalaze u Livanjskom Polju sa prednjim dijelovima do Rujana, a jedan bataljon Glamočkog odreda sjeveroistočnom stranom Livanjskog Polja nastupa od Celebića u pravcu Livna. Na položajima prema Kninu i Strmici nalazi se Grahovsko-peuljski odred. U Glamoču i Glamočkom Polju nalaze se dijelovi I. Proleterske divizije,[4] a od Glamoča prema Livnu dijelovi Glamočkog i Livanjskog odreda. U Kupresu su dijelovi X. Divizije.

Naš zadatak:

Naš zadatak je da se postavimo na pravac Livno—Grahovo i da ga osiguravamo, a na kome se pravcu i sada nalaze naše snage. Da bi se raspored naših snaga na ovom pravcu pravilno izvršio, izdajemo sljedeće

N A R E Đ E N J E

1) IV. Dalmatinska brigada će se sa svojim bataljonom postaviti tako što će dva bataljona smjestiti na prostoriju Crni Lug—Kazanci, sa zadatkom osiguranja i što dubljeg izviđanja u pravcu Livna. Na putu ispred svojih dijelova u pravcu Livna postaviti nagazne mine, koje imati pod kontrolom da ih ko ne ukloni i da naša vozeća sredstva na iste ne naiđu. Dva bataljona smjestiti na prostoriju Nuglašica—Bastasi, sa zadatkom osiguranja i dubljeg izviđanja prema Livnu i održavanja veze lijevo preko Staretine sa jedinicama u Glamočkom Polju. I na ovom pravcu postaviti mine u pravcu Livna.

**2 i 3 Vidi dok. br. 58, napomenu 2.**
**4 Odnosi se na Treću krajišku proletersku brigadu. Vidi dok. br. 75.**

Nastojati uspostaviti vezu desno sa dijelovima XX. Divizije[5] u pravcu Vrdova i Prologa, a lijevo sa dijelovima I. Divizije[6] u Glamočkom Polju i Glamočkog odreda, koji će se kretati sjeverozapadnom stranom Livanjskog Polja u pravcu Livna.

2) III. Dalmatinska brigada će dva bataljona smjestiti na prostoriju Maleševci—Marinkovci—Luka—Korita, a dva na prostoriju Donje i Gornje Peulje—Podgora. Vezu desno održavati preko Grahova u pravcu Knina sa Grahovsko-peuljskim odredom, u pravcu Livna sa IV. Brigadom koja se nalazi u sjevernom dijelu Livanjskog Polja. Na smještajnoj prostoriji svaki bataljon treba da se propisno osigurava i da prije samog slučaja pronađe položaje za svaki slučaj iznenađenja ili borbe. Na smještajnoj i okolnoj prostoriji i pomoću Grahovsko-peuljskog odreda razviti dobru ob. službu u cilju pronalaženja četničkih bandi u tome kraju, koji se tuda kriju i koji u grupicama često dolaze. Bataljoni sa prostorije Maleševci——Marinkovci pored ostalog vodit će računa i o bezbjednosti naše bolnice koja će se smjestiti, t.j. koja će ostati na sadašnjem smještaju u selu Tičevo, pa za njezino osiguranje kod nje ostaviti jednu četu u Tičevu.

3) Grahovsko-peuljski odred biće na položajima na kojima je i do sada bio, a sa zadatkom kojega je dobio od Štaba VIII. Korpusa,[7] s tim da održava stalnu vezu sa III. Brigadom i preko nje sa ovim štabom.

4) Glamočki partizanski odred će osiguravati pravac prema Livnu, i to: onaj dio iz Glamoča preko Korićne, a bataljon koji je krenuo sjevernom stranom Livanjskog Polja ima prići što bliže Livnu i od Ljubunčića preko Priluke i Korićne hvatati vezu sa drugim dijelom svoga odreda. Ovaj se bataljon treba smjestiti na prostoriju Strupnić ili Ljubunčić, koji bi o svakom pokretu neprijatelja iz Livna u našem pravcu hitno izvijestio ovaj štab.

5) Baterija će se smjestiti u s. Gornje Peulje.

6) Štab Divizije, četa za vezu i hiruška ekipa smjestit će se u s. Nuglašica ili Grkovci.

7) Svi dijelovi prilikom smještaja treba da vode računa da teže pokretljive dijelove i stvari ne smiještaju blizu ceste i da vode računa o tome da ovom cestom, koja se ne može ozbiljno porušiti, može neprijateljska motorizacija napraviti pokret, pa u tom slučaju iznenaditi naše dijelove koji su blizu ceste.

Prednji dijelovi prema Livnu, ako primijete pokret neprijatelja i njegove motorizacije u pravcu nas, objavit će to bacanjem raketi i to jednu bijelu i jednu crvenu, na koji bi se znak svi naši dijelovi imali upozoriti od iznenađenja.

8) U slučaju pokreta neprijatelja i njegove motorizacije iz Livna, IV. brigada organizovat će položaje na svome sektoru, koje orijentisati sjevernom stranom puta Grkovci—Peulje, u kom bi se pravcu imale orijentisati sve naše snage.

**5 O uspostavljanju veze sa ovom divizijom vidi dok. br. 85.**
**6 Riječ je o Prvoj proleterskoj diviziji.**
**7 Opširnije o zadacima ovog odreda vidi dok. br. 50.**

9) Bolnica IX. Divizije će i dalje ostati u selu Tičevu za čije će se osiguranje starati III. brigada.

10) Na ovakvom rasporedu treba održavati što čvršću vezu između svih svojih dijelova i nastojati da se izvještaji podnose što brže za svaku promjenu situacije, a dnevno najmanje dva puta javljati stanje svojih jedinica i svojih položaja.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politički komesar:
***Andro Kovačević,*** v. r.

Komandant — major
***Ante Banina,*** v. r.

(M. P.)

Da je ovaj prijepis vjeran originalu potvrđuje:

Načelnik Štaba IX. Divizije
Major
Mom.[8] ***Poleksić,*** v. r.

BROJ 67

## DIREKTIVNO PISMO OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 27. SIJEČNJA 1944. IVANU MORĐINU ČLANU BIROA OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU ZA DALJI RAD NA PODRUČJU JUŽNE DALMACIJE[1]

Oblasni Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
za Dalmaciju
27.1.1944 godine

Drugu Crnom,[2] članu biroa Obi. Komiteta K.P.H.

Dragi druže,

Primili smo tvoj dopis od 21. I. 1944 godine. Mi se slažemo potpuno sa svim mjerama koje si tamo poduzeo u bilo kojem pogledu. Što se tiče formiranja manjih vojničkih grupica nastoj da sprovedeš to u život a samu formu i zadatke da im daš prema mogućnostima i uslovima rada na ta-

8 Momčilo

1 Kopija originala (tipkanog 11a pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V. 1.1., mikroteka CK SKH, film 44/774-775.

2 Ivan Morđin-Crni

mošnjem terenu. Sam vod koji se je priključio u sastav XXIX Divizije, mislimo da ga povučeš s time da mu daš izvjesne zadatke kao i postaviš na mjestu gdje bi isti mogao koristiti obzirom na same povoljne uslove koji nastaju na tom terenu a naročito Ljubuškom kotaru, tako da se isti jvod proširi u četu a po mogućnosti i bataljon, s razloga toga što mi vojnički veoma loše stojimo na tome sektoru. Taj vod kao i ostale manje jedinice oni će prema današnjoj situaciji odigrat važnu ulogu jer će biti prihvatne jedinice bilo to za dezertere i novo mobilisano ljudstvo koje će im pridolaziti. Vezu sa Korčulom mi imamo stalno kao što smo tek uspostavili, pod prilično teškim uslovima, vezu sa Hvarom, Bračom i Šoltom. Ujedno održavamo stalnu vezu i sa samim Lastovom. O.K.[3] za Brač——Hvar—Vis ima sjedište u Visu sa jednim dijelom članova a ostali članovi su na terenu Brača i Hvara. Druga Benka[4] smo smijenili sa sekretara O.K. Brač—Hvar i isti je poslat za zamjenika politkoma u XI brigadu a na njegovo mjesto je postavljen Pločar — Jure Franičević. Isti je smjenjen što na samom položaju nije zadovoljio a ujedno što je kriv da se stvorio nepravilan odnos sa strane O. Komiteta prema Oblasnom Komitetu. Ujedno smo koopitirali u njihov komitet SKOJ-a druga Lešu. Mi smo zaključili da od sada pa ubuduće otok Lastovo pripada teritorijalno kao i partijski O. Komitetu Brač—Hvar radi novonastale situacije s razloga što je samom Komitetu za Južnu Dalmaciju danas malo teže s njima raditi a ujedno i zbog toga što postoji prilični antagonizam između lastovčana i korčulana te nas je rukovodilo i to da će pod ovakovim uslovima postojati bolja koordinacija rada. Mi smo drugove iz oba komiteta upoznali sa našom odlukom, ali ujedno i ti im ukaži na pravilnost ovih naših zaključaka. Ovdje u poslijednje vrijeme smo formirali pored Štaba Mornarice i bazu ratne mornarice u Bari koja ima u zadatak da prihvati i pripremi ljudstvo za prijem naših ratnih brodova kao i trgovačkih, a ukoliko ne dobijemo naše (bivše jugoslavenske) postoje velike mogućnosti da kroz najkraće vrijeme dobijemo te brodove, a u najgorem slučaju da dobijemo bar par engleskih ratnih brodova onakve kao što su oni imali u Visu. Za komesara te nove baze bio je imenovan drug Čenčo,[5]" ali on je pukim slučajem ranjen od stražara u nogu i morati će mu je kidati, tako da za sada ostaje to mjesto prazno. Na dužnost zamjenika politkoma te baze stupiti će drug Raos,° zamjenik politkoma XI brigade. Ostalo osoblje Štaba imenovati će V.Š., koje smo mi uputili predloge. Također smo izvršili reorganizaciju i u samom Stabu Baze Monopoli. Drug Marinko[7] se nalazi još sa zbjegom u Italiji dok su drug Marko[8] i Bunko[9] išli u Sjevernu Dalmaciju. Mi smo još na Visu i ukoliko ostane situacija ovakva mi ćemo se prebaciti u Sjevernu Dalmaciju da bi samoj organizaciji Sjeverne Dalmacije pomogli. Na samom otoku Visu ostati će drug Martin[10] kako bi pomogao ovim vojnim jedinicama, komitetima a ujedno i održao stalno vezu s vama

**3 Okružni komitet KPH**
**4 Matulić**
**5 Ante Kronja-Cenčo**
**6 Ante**
**7 Miloš Zanko-Marinko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**8 Drago Gizdić-Marko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**9 Nikola Sekulić-Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**10 Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

i Italijom i samim Oblasnim Komitetom. Situacija se ovdje nije ništa izmjenila, kako si i sam upoznat oni se nalaze na svim otocima i to sa manjim snagama dok je Vis utvrđen, mislimo ga braniti a uvjerenja smo da ćemo ga i obraniti, jer su naši borci spremni da dočekaju neprijatelja, a u vezi toga su poduzete i sve potrebne mjere. Na samom otoku se nalazi pored naše vojske još oko 400 Engleza i Amerikanaca.[111] Situacija po ostalim okružjima naše oblasti se prilično sređuje i naši su već preuzeli inicijativu u svoje ruke i na mnogim mjestima već su počeli da tuku neprijatelja.

U vezi same situacije koja je nastala u samoj organizaciji u Dubrovniku neophodno je potrebno da se Mjesni Komitet Dubrovnika rasturi te da se nanovo, ukoliko postoje za to mogućnosti, formira od provjerenih i odanih ljudi našoj Partiji. Ukoliko za to ne postoje uslovi onda u tom slučaju formirati bar partijsko povjereništvo. Ujedno je neophodno potrebno da se ispita u detalje slučaj sa samom provalom u Dubrovniku, po mogućnosti čak i postaviti komisiju za ispitivanje tog slučaja a naročito se pozabaviti pitanjem druga Gvozdena za kojega smo mišljenja da je isti učestvovao u toj aferi obzirom na samo njegovo držanje s kojim je on navukao sumnju na sebe. U danima kada su svi oni uhapšeni čujemo da je on pušten i da se opet slobodno vraća u Dubrovnik.

Vezu sa brodom s vama ćemo nastojati kao i sa O.K. Južne Dalmacije držati pod svaku cijenu a u tome nam mnogo dolazi u susret i sam Štab Mornarice. Ali smo mišljenja da vezu između vas i O.K. Brač—Hvar će biti teško uspostaviti a ujedno i održati. Literaturu za O.K. Južne Dalmacije mi ćemo slati preko tog komiteta, kod kojeg se ti sada nalaziš, ali vjerojatno kako danas postoje mogućnosti, da će biti mnogo lakše održavati direktnu vezu sa O.K. Južne Dalmacije iz Visa. Mi smo već- uredili sa Agitpropom da ubuduće, kad šalje literaturu za O.K. Makarska, i tebi (šalje po jedan primjerak od svih izdanja, što će isti i učiniti.

Pisma od Rusa[12] smo primili i iste smo pukim slučajem uništili, a ukoliko postoje mogućnosti da isti opet pišu, neka to i naprave a o gubljenju tih pisama ne treba uopšte njima napominjati. Gabrina'[13] pisma za Bari su proslijeđena dalje.

Ujedno smo primili tvoj izvještaj kojega smo proučili i kako već naglasimo složili se sa svim tvojim mjerama u vezi bilo kojeg pitanja. Momente koji tamo iskrsavaju a to je preorjentacija masa naprama NOB treba istu vješto koristiti a naročito pitanje Rusa'[14] i Poljaka među kojima je nastala stvarno prilična demoralizacija ne samo na terenu tog okruga već izgleda u okviru čitave naše zemlje. Mi smo u vezi toga uputili naše mišljenje drugu Marku za izdavanje jednog letka za vojnike stranih narodnosti koji se nalaze u njemačkoj vojsci, i ukoliko nam oni pošalju te letke ili nam odobre da ga mi izdamo u okviru Dalmacije, mi ćemo ti ga poslati kao i svim organizacijama. Brojeve literature koje ti tražiš, a koje smo mi već poslali O.K. Makarske, mi nemamo iako smo nastojali da ih svakako dobijemo i da ti ih pošaljemo. Traženi materijal za tehniku mi

**11 Vidi dok. br. 64, napomenu U.**

**12 1 14 Vjerojatno se odnosi na ruske zarobljenike koje su Nijemci uključili u jedinice 118. lovačke divizije a koji su izrazili želju da prijeđu na stranu NOVJ.**

**13 Vice Srzić-Gabro, sekretar Okružnog komiteta KPH za Makarsku.**

za sada uopšte ne možemo poslati a veoma su mali uslovi da istu robu nabavimo. Ukoliko se pruži mogućnost da iste stvari nabavimo nećemo drugove zaboraviti jer smo svijesni važnosti toga. Naročito nemamo mogućnosti da pošaljemo radio-aparat jer istoga nemamo od kuda da dobijemo. Jednog kojeg smo imali i to veoma slaba, morali smo poslati za tehniku baze u Monopoli, kako bi ista mogla da proradi, jer se u Italiji nikako ne može doći do radia. Ujedno drugovima iz O.K. treba saopštiti da se po mogućnosti nastoje sami pomoći, bilo to iz Imotskog ili ostalih krajeva pa čak, ako treba i iz Dubrovnika, jer ne smijemo u ovim momentima narod tih krajeva ostaviti a da ga ne upoznajemo preko radio-vijesti o unutrašnjoj i vanjskoj situaciji. Također materijal kojeg mi dobavljamo iz Italije je mnogo skuplji nego u samim našim gradovima koji su još pod okupatorom, jer se tamo sve pokupovalo, tako da se ne mogu dobiti ni najsitnije stvari. Velika je skupoća tako da jedan ciklostil košta 25.000 lira i moj dragi Crni možeš i sam viditi kakvi su uslovi da dođemo do tih svih artikla. O torbici druga Gabre nema ni govora jer pored svih nastojanja druga Vicka[17] nije se mogla dobiti.

Drugu Kiriginu[16] smo naredili da ide u pravcu O.K. Makarska.

Stoj nam dobro, pozdravi sve drugove i drugarice a ti primi najiskreniji drugarski pozdrav uz poklik

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Obi. K.K.P.H.

BROJ 68

## DIREKTIVA ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 28. SIJEČNJA 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA DEJSTVO U SLUČAJU NEPRIJATELJSKE OFENZIVE[1]

GLAVNI STAB NOV i POH[2]
Broj 495, dne 5. II. 1944

S T A B
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
28. I. 1944 g.

D I R E K T I V A BR. 14
Sekcija Šibenik, Knin, Novi Grad, Zirje, Zadar 1:100.000

**Podaci o neprijatelju:** Jačina i posada neprijateljskih garnizona po zapovijesti od 22. **I.** 1944 g.[3]

15 Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.
16 Josip
1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 10/1, k. ill.
2 Četvrtasti pečat Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.
3 Vidi dok. br. 51.

24. o. m. neprijatelj je sa motorizovanom kolonom od oko 300 vozila preko Ervenika iz Pađena prodro za Kistanje. 26. o. m. sa kolonom od oko 120 vozila prodro je iz Kistanja prema Benkovcu.[4] Dok je sa snagom od 400—500 vojnika iz Mokrog Polja u toku 27. o.m. zauzeo Ervenik i isturio dijelove prema Zegaru. Zadnjih dana, od 24. o.m., osjeća se pojačan neprijateljski saobraćaj iz Gračaca prema Obrovcu, gdje neprijatelj kamionima prebacuje mazge i grupe talijanskih zarobljenika.

O namjerama neprijatelja nismo mogli ništa doznati, nego se stalno pronose verzije o nekom izvlačenju neprijateljskih snaga, što međutim može biti samo manevar neprijatelja. Pretpostavlja se da je neprijatelj upoznat sa našim snagama u sjevernoj Dalmaciji, kao i planom za mobilizaciju, te da je preduzeo akciju da bi nas u tom omeo i istisnuo iz sjeverne Dalmacije, naročito poslije udarca koje je pretrpio u Promini.[3'] U vezi sa dolaskom pješadijskih neprijateljskih dijelova[6] u Ervenik i Žegar, sa postavljanjem garnizona u Kistanju, pritiskog četnika iz Mokrog Polja i Skradina, koncentracijom neprijatelja u Benkovcu i pojačanim saobraćajem iz Gračaca, mogao bi neprijatelj preduzeti nabacivanje naših snaga prema Velebitu,[7] gdje bi nam otstupnicu imale presjeći snage u Mokrom Polju, Erveniku i Zegaru. Ukoliko se ne radi o neprijateljskoj cfanzivi čišćenja sjeverne Dalmacije, snage u Erveniku možda su zato tamo da privuku naše snage i oslobode put Kistanje—Knin za nesmetan povratak neprijateljskih vozila iz Benkovca.

Naše snage: V,. VI. i XIII. Brigada, Grupa sjevero-dalm. P. Odreda (pet bataljona), i VII. Dalm. brigada[9] na prostoru Gračac—Lovinac——Otrić—Lapac.

Naš zadatak:'[10] U slučaju neprijateljske ofanzive nanijeti neprijatelju što više gubitaka, sačuvati kanal za prihvat robe sa Otoka i u slučaju povlačenja sačuvati kompaktnost jedinica; u slučaju povlačenja dijela neprijateljskih snaga svom silinom preduzeti čišćenje novostvorenih četničkih i ustaških uporišta, koji mogu niknuti za vrijeme ofanzive.

U cilju izvršenja prednjeg zadatka:

NAREĐUJEMO:

V. Brigada: Zatvoriće pravac prema Mokrom Polju i Erveniku, posijedajući položaj prema tom pravcu zaključno sa Zmištakom (k. 562). Također će zatvoriti pravac od Kistanja prema Biovičinom Selu.

**4 Odnosi se na akciju »Frühlingswetter« koju je poduzeo 92. motorizirani puk zajedno sa ustašama 1 četnicima, radi čišćenja područja Knin—Kistanje. Vidi dok. br. 112, 129, 138, 296, 343, 344, 345, 353, i 445.**

**5 Vidi dok. br. 77, 78, 98, 100 1 463.**

**6 Odnosi se na Prvu brdsku diviziju. O dolasku ove divizije u Sjevernu Dalmaciju vidi dok. br. 328, 332, 335, 336, 338, 341, 347, 348, 349, 445, 526 1 527.**

**7 Vidi operaciju »Emil«, dok. br. 112, 124, 129, 138, 145, 296, 359, 360, 362, 363 1 367.**

**8 Vidi dok. br. 51, napomenu 7.**

**9 Ona je tada (u operativnom smislu) bila pod komandom Operativnog štaba za Liku. Vidi dok. br. 61.**

**10 Vidi dopunu (dodatak) direktive, dok. br. 69.**

**VI. Brigada:** Zatvoriće pravac prema Žegaru i Obrovcu, s tim što će desno držati zaključno Prošek Mali (k. 595), gdje će na Zmištaku biti u vezi sa jedinicama V. Brigade, dok će lijevo držati zaključno Žednu Gredu i Dubrava Goru.

**XIII. Brigada:** Bez dva bataljona zatvoriće pravac Benkovac—Dobropoljci i lijevo od VI. Brigade sa kojom će održavati vezu na Dubrava Gori. Dva bataljona ostaviće na dosadašnjim položajima za obezbedenje kanala za prihvat robe i trupa, sa kojima biti u stalnoj vezi.

**Stab grupe:** Sa Kninskim odredom dejstvovaće sjeverno od Zrmanje i naročito čistiti i postavljati zasjede na liniji između Zegara i Ervenika i apsolutno ne dozvoliti neprijatelju prolaz manjim snagama na tom pravcu.

Sa S.D.P. Odredom[111] osigurati pravac Đevrske—**Do**bropoljci i na komunikaciji Benkovac-—Đeverske—Kistanje postaviti zasjede sa što jačom upotrebom nagaznih mina.

Zadarski bataljon ostaviti na prostoru sjeverno od linije Benkovac—Zadar, radi čišćenja manjih uporišta i mobilizacije.

**Komandovanje:** Uslijed sporih veza i velike razvučenosti terena, kao i neprijateljskog upadanja i možebitnog presijecanja veza između pojedinih dijelova, odnosno pojedinih jedinica od Štaba ove divizije:

a) Štab Grupe S.D.P. Odreda rukovodiće obezbeđenjem kanala i prihvatom materijala, te mu se u operativnom pogledu stavljaju pod komandu sve jedinice, koje se nađu na tom sektoru, s tim što će sa dva bataljona XIII. Brigade biti i jedan član Štaba brigade, koji će sa Štabom grupe sačinjavati Štab. Ukoliko se nađe koja brigada na tom sektoru, odmah će Štab brigade hvatati vezu sa Štabom grupe i stvoriti operativni Štab. Pojedini bataljoni potpadaju direktno u operativnom pogledu pod Štab grupe.

b) Sa Sjevero-dalm. P. Odredom ostaje zamjenik komandanta Grupe odreda Počuča'[12] i rukovodi akcijama na tom sektoru.

c) Na sektorima brigada rukuju štabovi brigada, s tim da svi bataljoni ostalih brigada ili odreda, koji se nalaze odvojeno od svojih jedinica automatski potpadaju u operativnom pogledu pod štab brigade sa kojim su u **vezi.**

d) Dopunski bataljon u operativnom pogledu ulazi u sastav VI. Brigade, koja će ga dobro prihvatiti i uz potrebnu pripremu od nekoliko dana uvrstiti u svoje bataljone.

**U SJevernođalmatinski NOP odred.**
**12 Mile**

e) Inžinjerijski bataljon razdijeliće svoje ljudstvo za V. i VI. Brigadu kao rukovodioce za miniranje puteva, a ostatak zadržati i upućivati na traženje XIII. Brigadi ili odredima za miniranje puteva, odnosno za rad po naređenju Divizije. O odjeljenjima pridatih brigadama vodiće se evidencija i po završenim neprijateljskim akcijama ta odjeljenja brigada će se povratiti u sastav Inžinjerijskog bataljona.

Izviđanje i obezbjeđenje:

Od kolike je važnosti izviđanje i obezbjeđenje pri ovakvom načinu brzih prodora neprijatelja to mora biti svima jasno i nikakva se okolnost neće uzeti u obzir kao olakšanje za iznenađenje. Rušenje i pregrađivanje puteva glavnih kao i sporednih, postavljanje izvidnica u svim pravcima, uređenje brzog izvještavanja mora biti do maksimuma sprovedeno.

**Veza:** Pošto neprijatelj, barem koliko je do sada poznato, ne raspolaže snagama sa kojima bi odjednom mogao sa svih strana udariti, mora se obratiti puna pažnja na održavanje veze, kako unutar jedinica tako i nižih štabova sa višim štabovima. U ovaj štab moraju stizati najmanje tri izvještaja dnevno, bilo ili ne bilo promjena za vrijeme trajanja ovakvog stanja. Također u tim izvještajima navesti, da li se ima veza sa susjednim jedinicama.

**Ishrana i popuna municije:**

Ishranu urediti po mogućstvu sa terena, a gdje to ne može trebovati iz intendanture Štaba divizije. Sve jedinice snabdjeće borce sa rezervnim obrokom za dva dana koje odmah po prijemu ove direktive trebovati i doći sa prevoznim sredstvima iz intendanture ove divizije. Obratiti pažnju i vršiti stalnu kontrolu da se ovi rezervni obroci bez naređenja ne smiju nipošto trošiti.

Također odmah po prijemu ove direktive snabdjeti se sa potrebnom količinom municije za sve vrste oružja za bojnu komoru, kao i rezervnom municijom koju bunkerisati na pogodnom mjestu na sektoru svog djelovanja.

**Sanitet:** Glavnu brigu oko ranjenika primiće na sebe Sjevero--dalm. odred i Štab grupe odreda. Ranjenike upućivati u prihvatnu divizijsku bolnicu u Bjelinu, a referent saniteta će se pobrinuti da se svi nepokretni ranjenici po mogućstvu kanalom prebace do Sjevero-dalm. odreda, koji će se starati za njihovo dalje prebacivanje u zajednici sa Štabom grupe prema moru, odnosno otocima.

U slučaju pokreta upravnik bolnice i referent saniteta napraviće popis svih bolesnika poimenično i sa spro-

vodnikom uputiti ih u njihove jedinice. U slučaju da u momentu pokreta nade se nepokretnih bolesnika, mobilizirati konje za prebacivanje istih, a u svakom slučaju prebaciti ih do jedinice koja će prema situaciji biti određena za prenos ranjenika. Za sada ovu dužnost preuzima na sebe VI. Brigada i mora predvidjeti jedan bataljon koji bi u slučaju potrebe vršio prenos ranjenika.

Odbrana od bornih kola:

U posljednjim akcijama došle su do izražaja nagazne mine i protitenkovske puške.'[13] Pri organizaciji položaja u punoj mjeri koristiti aktivnu odbranu pomoću protitenkovskih pušaka. Pasivnu odbranu miniranjem puteva i rušenjem komunikacija, glavnih i sporednih, sprovesti u potpunosti i stalno raditi na rušenju svih komunikacija i u svim pravcima. Prosto zatrpati zidovima sve puteve.

**Fortifikacijsko uređenje položaja:**

Položaj fortifikacijski urediti. Naročito obratiti pažnju na izradu mitraljeskih zaklona, zaklona za protutenkovske puške, koji moraju biti izrađeni u saglasnosti sa predviđenim planom vatre. Položaj udešavati za odsudnu odbranu.

**Znaci raspoznavanja:**

Ugovoreni znaci:
28/29. I. Ilija — Pero
29/30. I. Simo — Petar
30/31. I. Ante — Branko
31. I. 1944 Bogde — Branko
1/2. II. Mile — Marko
2/3. II. Mićun — Pepa

Znaci raspoznavanja:

28/29. I. **Nož — Našice**
29/30. **I. Bluza — Banija**
30. I. **Sablja — Staljingrad**
1/2. II. **Maja — Mostar**
2/3. II. **Pobjeda — Prozor**

**Naročite odredbe:** U slučaju jakog pritiska neprijatelja, tako da sa glavninom budemo primorani privremeno napustiti teren sjeverne Dalmacije, opći pravac izvlačenja je prema Velebitu između Ervenika i Zegara, kao i između Ervenika i Mokrog Polja.

13 Vidi dok. br. 78.

**Mjesto štabova:** Štab divizije nalaziće se u Dobropoljcima, Štab grupe odreda na primorskom sektoru uz kanal, o samom mjestu izvijestiće nas. Štabovi brigada izvijestiće nas o tačnom položaju svojih štabova, kao i jedinice međusobno će se izvijestiti o mjestima štabova.

**Zarobljenici i plijen:**

Zarobljenike sprovesti u ovaj štab, a o plijenu dostavljati popis i intendantura ovog Štaba vršiće raspodjelu plijena.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić*** s. r.

Komandant — potpukovnik:
M.[14] ***Šakić*** s .r.

Dostavljamo na znanje: G. Š., VIII. Korpusu. Na postupak V., VI., VII. i XIII. Br.

Za tačan prepis jamči:
Načelnik — major:
***Toni[15] Biočić,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 69

## DODATAK DIREKTIVI ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 28. SIJEČNJA 1944. ZA DEJSTVO PODREĐENIH JEDINICA[1]

Š T A B
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
28. I. 1944. g.

DODATAK DIREKTIVI BROJ 14

**Podaci o neprijatelju:** Kao u direktivi broj 14,[2] s tim što je prema dobivenim podacima neprijatelj iz Ervenika produžio prema Zegaru i isti napustio Ervenik u toku 28. o.m. Također kolona od oko 120 vozila koja je u toku 27. o.m. stigla u Kistanje iz Knina, u toku 28. o.m. krenula je prema Benkovcu i sada se nalazi u Lišanima.

**14 Mićun**

**15 Ante**

**1 Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 10/1, k. 111.**

**2 i 3 Vidi dok. br. 68.**

**Namjere neprijatelja:**[3] Pošto još nije jasno i nema se tačno podataka da li neprijatelj namjerava preduzeti ofanzivu čišćenja, ili samo prolaz, ili pak prolazi kroz sjevernu Dalmaciju prema Zadru, iz kojega bi izvukao neki materijal i produžio dalje, to predpostavljamo sve tri mogućnosti.

**Naš zadatak:** Ostaje isti kako je dat po direktivi broj 14, s tim što će se preduzimati stalni napadi na neprijatelja. Naš položaj u odnosu na neprijatelja vrlo je povoljan za ovakav način dejstva. Mi se nalazimo u centralnom položaju, dok neprijatelj saobraća oko naših položaja. Iako je naglašeno u zadatku po direktivi broj 14 da se neprijatelju nanese što više gubitaka, nije se iskoristila ova povoljna situacija. Dati položaji samo se osmatraju, a glavnina snaga drži se u rezervi, koja služi da eventualno parira pokušaj neprijateljskog napada na pojedine otsjeke položaja, a isto tako da se neprijatelja napada na komunikacijama aktivno, postavljajući mu zasjede i ne dozvoljavajući mu slobodan prolaz.

U cilju izvršenja prednjeg zadatka

N a r e đ u j e m o :

**V. Brigada:** Držače iste položaje kao po direktivi broj 14, s tim što će postaviti zasjede i aktivno dejstvovati i spriječiti neprijatelju saobraćaj između Kistanja i Knina i prikupiti podatke za eventualnu likvidaciju Mokrog Polja.[4]

**VI. Brigada:** Držaće dosadašnje položaje i aktivno dejstvovati na liniji Obrovac—Zegar i na komunikaciji Obrovac—Karin.

**XIII. Brigada:** Pored držanja položaja određenih preuzeće od S.D.P. Odreda[8] zatvaranje pravca Đevrske—Dobropoljci sa dva bataljona koji su do sada osiguravali kanal i aktivno će dejstvovati prema Lišanima i Stankovcima i na komunikaciji Kistanje—Đevrske, Skradin—Đevrske.

**S.D.P. Odred:** Preuzeće zaštitu kanala i povući će u svoj sastav Zadarski bataljon.

**K. P. Odred:«** Zatvoriće pravac Mokro Polje—Ervenik i onemogućiti neprijatelju saobraćaj tim pravcem, držeći uporno položaje i rušiće komunikaciju i prikupljati podatke za likvidaciju Mokrog Polja.

Sve ostale odredbe ostaju kako su izdane po direktivi broj 14. Naročito dobro razviti informativnu službu i izviđačkim dijelovima blagovremeno uočiti sve pokrete neprijatelja.

**4 Vidi dok. br. 124.**
**5 Sjevernodalmatinski NOP odred**
**6 Kninski NOP odred**

Sve jedinice su dužne podpomoći susjedne jedinice u slučaju jačeg angažovanja na sektoru dotične jedinice i bez čekanja naređenja.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić*** s. r.

Komandant — potpukovnik:
***Mićun Sakić*** s. r.

(M. P.)

Dostavljeno na znanje: G. Š. Hrvatske i Štabu VIII. Korpusa NOV Jugoslavije.

Dostavljeno na postupak: Štabu V., VI. i XIII. Brigade, Knin. P. Odredu i S.D.P.O., te Štabu Grupe odreda sjeverne Dalmacije.

Za tačan prepis jamči:

Načelnik štaba — major:
***Toni[7] Biočić,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 70

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 28. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O SPROVOĐENJU REORGANIZACIJE JEDINICA'

S t a b
Grupe S. D. P. Odreda[2]
br. 62
28.1. 1944.

Dostavlja izvještaj
o reorganizaciji
Grupe S.D.P. Odreda.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOVJ

Prema dobivenim podacima od strane Štaba XIX. S.D. Divizije na konferenciji održanoj dana 6. januara a na osnovu naređenja Štaba VIII.

**7 Ante**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 20/1, k. 517A.**

**2 Sjevernodalmatinskih partizanskih odreda.**

Korpusa Grupa Sjev. Dalm. bataljona, koja je u svom sastavu imala Kninski, Zadarski, Sjevero-Dalmatinski i Sjevero-Otočki Partizanski Odred reorganizirala se i u sastavu Grupe Odreda treba ponovo da se organizira Kninski odred u jačini od dva bataljona i sjev. Dalm. Odred u jačini od tri bataljona.[3]

Odmah po primanju zadatka Stab Grupe poduzeo je potrebne mjere za izvršenje dobivenog zadatka.

Dana 7. januara upućen je za popunu V. Brigade 1 i 3. bataljona S.D.P. Odreda sa ukupnim brojnim stanjem 270 boraca, od kojih su štabu Brigade stigli samo 87 boraca, dok je ostali broj na putu za brigadu dezertirao.[4] Ovi bataljoni su predvodeni pod komandom svojih štabova, koje je imao da provede do brigade sam zamjenik komandanta V. Brigade kapetan Mane Breka.

Dana 7. januara održan je sastanak sa zamj. komesara svih Odreda koje se upoznalo sa zadacima i istima je dano u zadatak da pripreme jedinice i izvrše reorganizaciju.

Od 2. bataljona Kninskog Odreda koji je ostao u sastavu Grupe formirana su dva bataljona. Ukupno brojno stanje u vreme reorganizacije je 260 boraca. 1. bataljon ovog Odreda sav bez komandnog kadra stavljen je na raspoloženje štabu XIX. Divizije tzv. popunu jedinica.

Od 2. bataljona Sjev. Dalm. Odreda koji je ostao u sastavu Grupe formiran je 1. i 2. bataljon, kojima se pridodalo nešto boraca iz otočkog odreda. Poslije formiranja oba odreda, brojno stanje oba odreda iznosilo je 300 boraca. Treći bataljon ovog odreda formiran je od Zadarskog Odreda. Brojno stanje iznosi 150 boraca.

Da bi sav teren koji obuhvata ova Grupa operativni štab je odlučio da uputi u Prominu 20 boraca koji bi prikupili udarne grupe koje se nalaze na tom sektoru i 40 boraca za Otočku četu koja se ima povratiti na otoke sa zadatkom daljnjeg djelovanja i vršenja akcija.

Kod reorganizacije grupe nije bilo jasno mnogim rukovodiocima kao ni borcima važnost reorganizacije i ulazak boraca u Brigade, a nije ni bilo dovoljno vremena da se borci za ovo kratko vrijeme pripreme, a sam dosadašnji rad nije ni malo posvećen na tome da se borci pripreme za pristupanje u brigadu te kod reorganizacije jedinica ove grupe nastala su velika dezerterstva[5] iz svih jedinica.

Kod upućivanja 1. i 3. bataljona S.D.P. Odreda dezertiralo je oko 180 boraca, iz 1 bataljona Kninskog Odreda koji je ušao u sastav VI. Brigade dezertiralo je 54 borca, kod pokreta Otočkog Odreda iz Primorja za Bukovicu dezertiralo je 49 boraca, kod prelaza jednog dijela Zadarskog Odreda u Bukovicu dezertiralo je 45 boraca, tako da ukupan broj boraca koji je dezertirao kod napuštanja svoga terena, ili prelaza u brigade bio 328 boraca svi sa oružjem. Među navedenim ima nekoliko drugova iz komandi četa i jedan dio dezertera i delegata i vodnika. Također poslije ovih dezertiranja je ponovo bilo oko 20 dezertera. Od dezertera iz S.D.P.

**3 Vidi dok. br. 17.**

**4 i 5 Riječ je o borcima koji nisu željeli odvojiti se od svoga kraja. Oni bi se kasnije ponovo priključili odredima koji su obično dejstvovali na području gdje su i formirani.**

Odreda uspjeli smo do sada prikupiti oko 100 boraca, koje smo uputili u štab Divizije i to njih 87, dok ostalo u Dopunski bataljon.

Prije izvršenja reorganizacije naše Grupe brojno stanje je bilo svih jedinica oko 1500 boraca. Ovi borci su uglavnom bili poludobrovoljno mobilisani i dobrovoljci, a koji nisu od svog dolaska u N.O.V. živjeli vojničkim životom. Ovo se naročito ističe kod Zadarskog odreda, te zbog toga sami borci nisu bili pripremani za odlazak u brigade, zbog čega je i glavni uzrok tako masovnog dezertiranja.

Brojno stanje Grupe iznosi poslije reorganizacije i to:

S.D.P. Odred sa sva tri bataljona oko 480 boraca.

Kninski Odred sa oba bataljona oko 260 boraca.

Prominska četa sa 20 boraca.

Otočka četa sa 40 boraca.

Ceta za vezu Štaba Grupe 40 boraca.

Straža i kuriri 35 boraca.

Ukupno brojno stanje Grupe S.D.P. Odreda iznosi oko 890 boraca.

Kod reorganizacije iz jedinica Grupe stavilo se na raspoloženje Štabu XIX. Divizije i štabu dopunskog bataljona oko 200 boraca, tako da se još van jedinica nalazi oko 400 boraca.

Naše mišljenje da se same borce nije unapred pripremalo za stupanje u brigadu i važnost stupanja u istu, te da se sa ovom reorganizacijom za sada nije ništa postiglo već da se imalo i same štete. U koliko se uspije u kratko vrijeme prikupiti dezertere, sama reorganizacija će doći od koristi pošto se je stanje u jedinicama Grupe poboljšalo ne iz razloga kvaliteta boraca, već radi toga što je u glavnom sav kadar iz svih jedinica Grupe ostao i dalje u grupi, tako da je pitanje kadra za sada u glavnom rješeno, što garantuje da će se samo stanje u jedinicama popraviti.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Komandant — major:
***Sime Ivas,*** v. r.

Dostavljeno:
Štabu VIII. KORPUSA NOVJ
Štabu XIX. Divizije NOVJ

P.S.[6] Ovaj izvještaj je poslan 22. I. 1944. god., ali je isti pao neprijatelju u ruke, te vam istog dostavljamo u prepisu.

**6 Dopisano rukom, crnilom.**

BROJ 71

## OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 28. SIJEČNJA 1914. ŠTABU MORNARICE NOV O PREBACIVANJU RANJENIKA SA KOPNA NA OTOK VIS I PREBACIVANJU SAVEZNIČKIH KOMANDOSA NA OTOK HVAR[1]

STAB IV POM.-OBAL. SEKTORA
Službeno
28 januara 1944
u Visu

Operativni izveštaj.

ŠTABU MORNARICE

1) 1820 optička signalizacija između broda i rta kod Veleluke.
1900 dve bele rakete u pravcu Šolte.
1931 jedna bela raketa u pravcu Šolte.
1920 crveno svetio u pravcu Šolte.
2230 bela raketa u pravcu Šolte.
2310 bela raketa u pravcu Drvenika.
2355 jako belo svetio između Rogoznice i Drvenika.
0130 belo svetio u luci Hvar.
0135 belo i crveno svetio u pravcu Hvara.
0505 dve bele rakete u pravcu Velaluke.
1515 crvena raketa u pravcu Hvara.
0520 bela raketa u pravcu Pelješca.
0700 — 0730 šest neprijateljskih aviona kruže oko Visa i preletaju ostrvo.

2) Patrolisanje oko Visa vršeno u manjem obimu, zbog nevremena NB 1 i NB 10 upućeni u Grebašticu po ranjenike. Oba broda su se vratila jer je NB 1 koji je teglio NB 10 jako propuštao vodu i imao kvar sisaljke, a NB 10 se nije mogao probiti sam zbog jakog mora. NB 2 na popravku u brodogradilištu. NB 6 u pratnji konvoja za severni Jadran. NB 7 sa barkasom 2 i 4 te »Sv. Nikolom« vršili prebacivanje engleskih i američkih trupa te odreda I Dalmatinske brigade na Hvar i natrag.[2] NB 8 sa NB 3 u teglju iz Sev. Jadrana uplovili u Vis. NB 9 u Visu neispravan.

3) Bez sadržaja.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 27/1-7, k. 2026.**

**2 Noću 27/28. siječnja 1944. god., oko 100 komandosa i američkih vojnika, koji su do uvale Milne na otoku Hvaru bili prebačeni s 2 broda Mornarice NOVJ, napali su njemačko stražarsko odjeljenje istočno od mjesta Hvara i poslije kraće borbe ubili 2, a zarobili 4 njemačka vojnika. (Vidi dok. br. 79 i Jovan Vasiljević: »Ofanzivna dejstva saveznič kih snaga sa otoka Visa«, Pomorski zbornik knj. 2, str. 157, Zadar 1964).**

4) Iz Visa tokom noći isplovio »Jadran« — 1st za Bari, a »Mir vami« isplovio za Komižu, ali se zbog nevremena vratio u Vis.

Tokom dana osposobljenih 6 brodova, a prispelo u popravak 11 brodova.

5) Bez sadržaja.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

OPERATIVNI OFICIR
***Dav.[3] J. Orebić,*** v. r.

**BROJ 72**

## IZVJEŠTAJ DRAGE GIZDICA I NIKOLE SEKULICA OD 28. SIJEČNJA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O SVOM BORAVKU I RADU NA ZADARSKOM OKRUŽJU«

Dragi drugovi, od našeg odlaska sa Visa zadržali smo se do sada na zadarskom okružju. Na kotaru Preko održana je partijska konferencija kojom je rukovodio drug Bunko.[2] Na istom kotaru održali smo jedan kraći sastanak sa članovima Kotarskog N.O.O-a. Osnovno što se moglo zapaziti u radu drugova u prečkom kotaru, a isto se može kazati i za ostale kotareve, jest da površno rješavaju sve poslove, da forumi nisu u kontaktu i ne žive sa članstvom i masama, svi skupa su nedorasli i na repu događaja. I previše je upadljiva sirovost članstva, koji su vrlo mladi u Partiji i sa sasvim nedovoljnom pomoći. Marko[3] je prisustvovao partijskoj konferenciji za kotar Benkovac i kotarskoj konferenciji N.O.O-a za isti kotar, zajedno sa drugovima Vicom,[4] Popovićem[5] i Zečevićem.[6] Ovoj trojici drugova bilo je korisno da prisustvuju konferenciji, da bi se osposobljavali za samostalni rad. Partijskoj konferenciji za kotar Biograd prisustvovao je drug Bunko.[7] Zakazana konferencija N.O.O-a istog kotara u zadnji čas je odgođena zbog akcije neprijatelja, koji je noću izvršio napad na kuću i selo u kojoj je održana partijska konferencija. U toj kući su se nalazili odbornici partijci, koji su se ujutro imali prebaciti u drugo selo na konferenciju N.O.O. a koji su se uslijed napada raspršili. Do sada nam je poznato da je upala u ruke neprijatelja jedna ranjena drugarica.

**3 Davor**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/161.**

**2, 7 i 19 Nikola Sekulić-Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**3 Drago Gizdić-Marko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**4 Buljan, član Oblasnog NOO**

**5 Dušan, član Oblasnog NOO**

**6 Stevo, član Oblasnog NOO**

Članovi Oblasnog N.O.O. održali su međusobno dva kraća sastanka na kojima su pretresali stanje na tri okružja Sjeverne Dalmacije i donijeli zaključke za dalji rad.

Marko će se zadržati na zadarskom okružju još tri dana. Prisustvovat će sastanku O.K. Zadar i O.N.O.O. Zadar, a Bunko će poći na šibenski okrug.

5-og idućeg mjeseca održat će se savjetovanje Partije za sva tri okruga. Ovo savjetovanje je zakazao drug Martin.[8]

Naše je mišljenje da za Oblasna rukovodstva nema uslova za smještaj na kopnu Sjeverne Dalmacije. Zato postoji mogućnost na otocima (Dugom otoku), prema situaciji kakva je danas. Naši su potjerali Nijemce sa otoka Ugljana.

Marko[9] iz Politodjela XIX Divizije, na putu kroz Bukovicu (išao je za Moslavinu) iz zasjede je napadnut od Švaba. Vjerojatno je sobom nosio poštu koju je drug Cećo'[10] dao Marku. Drug iz Polit-odjela je poginuo, a iz Divizije očekujemo vijesti da li je nosio našu poštu.

Nijemci su sa jačim snagama ponovno ušli u Kistanje. Jedan naš bataljon pružio je otpor. Ističemo da je budnost s naše strane bila skoro nikakva. Izgleda da je nekoliko drugova i približna količina materijala sa radio-stanice Divizije upala u ruke neprijatelja.[1'1] Izvršena je uspjela akcija na hidrocentralu na Manojlovcu, kao i akcija na kolonu na cesti Drniš—Kistanje. U prvoj akciji pobijen je i zarobljen čitav garnizon (oko 120 vojnika), a u drugoj je zapaljeno 15 kamiona i 2 tenka. Nastradalo je mnogo neprijateljskih vojnika, a bila bi čitava kolona uništena, jer je bila potpuno opkoljena, da nije u zadnji čas došla pomoć Švaba i bande iz Drniša.[12]

Drugaricu Miru Jurić uputio je ZAVNOH (drug Gregorić)'[13] Oblasnom N.O.O. da organizira Sanitetsku službu u Dalmaciji. Drugovi iz Oblasnog N.O.O. misle da pokuša sa radom na ova tri okruga, i to u prvom redu da organizira kurs za pokretne sanitetske ekipe. Upućujemo pismo druga Gregorića za druga Vicka.'[14]

Sviju drugarski pozdravljamo

***Smrt jažizmu — Sloboda narodu!***

28. siječnja 1944.
Drug Ziki'[15] i Kaštelan[16] su ovdje, Kuzmić[17] i Smolić[18] su otišli za Srednju Dalmaciju.

***Marko,*** v. r. ***Bunko;[1']*** v. r.

**8 Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju**
**9 Canković. Vidi dok. br. 77.**
**10 Svetislav Stefanović-Cećo, instruktor CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.**
**11 Vidi dok. br. 77.**
**12 Vidi dok. br. 78.**
**13 Pavle**
**14 Krstulovlć**
**15 Bulat**
**16 Jure**
**17 Ivan**
**18 Dr Ivan**

BROJ 73

## DIREKTIVNO PISMO IVANA MORĐINA ČLANA OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 28. SIJEČNJA 1944. KOTARSKOM KOMITETU KPH PELJEŠAC ZA BUDUĆI RAD

Drugarskom K.K. K.P.H.[2]

P e l j e š a c

Dragi Drugovi,

Otrag par dana javi sam vam se sa jednim pismom na koje sam tražio odgovor, kojega do danas nijesam dobio. Otrag dva-tri dana ovamo je stigao jedan omladinac iz Boke i to Nikola Marić, koji ste vi poslali sa još desetoricom partizana kao sprovodnika u 29 Herc. Div. Preko njega sam se upozna o stanju i mogućnostima za rad kod vas. Isti mi priča, da su neprijateljske snage na Pelješcu dosta male, da je teren od Janjine do Stona bez neprijateljskih garnizona. Iz razgovora sa drugom, uočio sam krupne greške koje ste vi napravili.

1) Slanje Odreda sa terena Pelješca u Hercegovinu, taj vaš je postupak skrajnje oportunistički, to znači skretanje sa linije N.O.B. Vama je poznato da je drug TITO u ovoj šestoj ofanzivi dao naređenje svim par. snagama, bez obzira kolike one bile i gdje se iste nalazile, da pojačaju svoju aktivnost, i tako vežu na sebe neprijateljske snage i olakšaju našoj glavnini koja vodi teške i uporne bojeve u čitavoj našoj zemlji sa mnogobrojnim neprijateljem. Vi ste postupili suprotno ovom naređenju, i likvidirali tu jedinicu, koja je imala zadatak pored uspješnih manjih akcija na neprijatelja, da se dalje omasovljuje i tako preraste u veću vojničku formaciju, koja bi trebala da odigra jednu važnu ulogu pri kapitulaciji Njemačke i njeni satelita, ne samo na Pelješcu već čitavom stonskom primorju. Ovakav vaš postupak opravdavate bojazni da se borci ne bi prijavili neprijatelju. Ostupati pred poteškoćama znači ići linijom manjeg otpora što nama nije svojstveno. Mi smo u našoj borbi imali ogromni poteškoća i svjesni smo, da ćemo ih i u buduće imati. Sve nas to nesmije plašiti, jer smo uvjereni da se borimo za pravednu stvar. To važi naročito danas, kad je situacija u svijetu i kod nas takova, da dan konačnog oslobođenja je vrlo blizak.

2) Dalje saznajem od spomenutog druga, i pored toga što imate mogućnosti stalno biti u kontaktu sa narodom, među njime politički djelovati, upoznavati ga sa krupnim događajima, koji su se u poslijednje vrijeme desili, u svijetu i našoj zemlji. »Moskovska-Teheranska Konferencija«. Drugo zasijedanje AVNOJA, njegove odluke i pretvaranje AVNOJA u Zakonodavno izvršno tijelo, formiranje Nacionalnog Komiteta kao privre-

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu SUP-a SR BiH — Sarajevo, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka SUP BiH, film la/15-16.**

**2 Kotarski komitet KPH**

mene Vlade Jugoslavije na čelu sa drugom TITOM, uvađanje maršalskog zvanja u našoj vojsci, kojega je dobio drug TITO, populiziranje maršala TITA pod njegovim punim imenom JOSIP BROZ TITO. Zaključak stvaranje Federativne Jugoslavije i zabrana povratka u zemlju Kralju i izbjegličkoj Vladi. Sve su ovo historiski događaji sa kojima treba narod svestrano upoznati, preko širih i užih sastanaka, konferencija te pojedinačno. Kako sam vam gore naveo vi te mogućnosti ne iskorištavate već samo noću dolazite u sela i vaš rad ograničavate na vrlo mali broj ljudi. Sa ovime trebate prekinuti i pristupiti masovnom radu, razbijati psihe straha u narodu i sa njime se čvrsto povezati. Narod svakodnevno upoznavati sa događajima u svijetu i našoj zemlji. Sedmog do idućeg mj. namjeravamo doć do vas ja i drug iz Oblasnog Skoja, a vjerojatno i drug iz Obi. N.O. Vi trebate izvršiti predradnju i to slijedeće:

Za devetog februara treba da bude na okupu čitav vaš Kot. Kom. Part, i SKOJA. U koliko se drugovi nalaze vani terena Pelješca, pozovite ih neka se toga dana nađu na Pelješcu. Da bi naš boravak bio što efikasnije iskorišten, potrebno je da na sastanak dođete sa punim podacima o organizacionom i političkom stanju u vašem Kotaru. Pored masovnog polit, rada, težište vašeg rada treba da bude omasovljavanje i organizaciono učvršćivanje Partije. To će se postići time na konkretnim zadacima provjeravati svakog pojedinog člana Partije, i sve one koji ne budu izvršavali postavljene zadatke isključivati iz Partije kao nedostojne. Nove mlađe svježe snage uvlačiti u Partiju. Vaš Komitet treba u svojim rukama da ima čvrsto Partijske Organizacije sa kojima treba da rukovodi. Treba da ima uvid u stanje i rad svake Part. Org. kao i svakog pojedinog člana. Tako isto treba postupati i sa ostalim vanpartijskim Org. u kojima treba da se osjeti čvrsto Part, rukovodstvo, a to će se postići ako članovi naše Partije koji rade u tim Organizacijama budu primjer u svakom pogledu.

Po donosiocu ovog pisma odmah me izvjestite, da li imate vezu sa Visom, i gdje te veze održajete, i da li je stigla radiostanica i radiotelegrafist, da li primate hranu i ostalo sa Visa, da li primate literaturu. U koliko ne postoji mogućnost primiti hranu na donjem dijelu Pelješca, pišite mi da li postoji mogućnost da brod koji bi doveo hranu može da predani negdje u crnogorskoj zagori. U koliko gore naznačeno nije stiglo javite mi ja ću zatražiti da vam se pošalje, samo mi naznačite da li je moguće da vi primite na postojećoj vezi u koliko imate ili da predložim da to se prebaci u zagoru. Vi bi se trebali postarat da nađete podesno mjesto gdje bi se brod preko dana mogao skloniti, jer za jednu noć ne bi mogao ići natrag.

Javite mi kako stoji sa vašom tehnikom, da li imate potrebiti materijal za redovito izdavanje RADIO VIJESTI i ostalog? U koliko vam nešto treba javite mi. U kratkom me pismu upoznajte o političkom i organizacionom stanju u vašem Kotaru. Čim ovaj drug povrati se do mene, ja ću krenuti do vas. Od 7. II. t.g. pa nadalje nek nas neko sačeka na vašem punktu B., koji će nas provesti do vas. Za rad mislim, da će biti najpodesnija Crna Gora. Za vrijeme našeg boravka održati ćemo sastanak i sa K.N.O.O., kao i drugaricama koje rade u AFZ.

Cuo sam, da mi se majka i moja drugarica nalaze na Pelješcu, one su napravile jednu glupost što su dolazile na Pelješac. Ja im pišem jedno pismo kojega vi odmah trebate proslijediti do njih. To možete napraviti tako, da pošaljete jednu drugaricu MARIJU BARAĆ ili bilo koga da im to pismo preda i donese odgovor od njih, kojeg mi vi pošaljite po drugu Nikoli Maricu. U koliko im preti opasnost u Janjini, neka dođu do vas gdje će se zadržati do moga dolaska. Šaljem jedno pismo za druga GANDI, kojeg mu odmah predajte. U koliko se ne nalazi na Pelješcu, vi ga otvorite i po njemu postupite. Pozovite sve članove O. Komiteta, da se nađu osmog do desetog veljače na Pelješcu. U koliko ne održavate veze sa Mljetom i Stonom to morate odmah napraviti. Na sektoru Opć. Stona i Dubrovnika nalaze se dva člana O.K. sa kojima trebate održavati vezu. Također trebate uspostaviti vezu i sa Korčulom.

Za ovaj put ovoliko, a ostalo ćemo usmeno raspraviti. Sviju vas pozdravljam sa našim borbenim pozdravom

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Položaj, 28. I. 1944.

Za Oblasni Komitet K.P.H.
za Dalmaciju
***Crni,***[3] v. r.

**P.S.**
Šaljem vam 1 komad odluka AVNOJ-a i referat Tita kojeg ste vi sigurno dobili.

BROJ 74

## IZVJEŠTAJ KOMITETA SVILAJSKO-MOSEĆKOG NOP ODREDA OD 28. SIJEČNJA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O PARTIJSKOM RADU U ODREDU[1]

K O M I T E T
Svilajsko-Mosećkog Odreda
Položaj, 28-1 1944

Drugarskom
Okružnom Komitetu K.P.H.
za Srednju Dalmaciju

Dostavlja se petnaestodnevni izvještaj o partijskom radu u ovom Odredu.

**3 Ivan Mordin-Crni, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V. 1.1., mikroteka CK SKH, film 39/594-595.**

Kroz spomenuto razdoblje partijski rad bio je aktivniji i to zbog toga što su u svim partijskim jedinicama održani redovito sastanci i to kako teoretski tako i organizacioni, a isto tako je održana i jedna bataljonsko-partijska konferencija.

Na ovim sastancima članovima je od strane Komiteta Odreda naročito bilo ukazano na činjenicu da se naš Odred sastoji uglavnom od novih boraca, koji su u redove NOV-a došli nakon pada Italije, a od kojih veći broj nije uopće na terenu bio organiziran u N.O.P. Nadalje su mnogi od ovih boraca smatrali da je rat već završen te se nijesu naučili snositi sve poteškoće, koje sobom donosi partizanski život nego su u naše redove stupili iz čisto egoističkih razloga s namjerom da od toga vuku korist za sebe.

Ovakovi borci znatno utiču na moral ostalih boraca, pa je stoga naročito skrenuta pažnja članovima Partije da pojačanim radom među borcima prorade oko što višeg podizanja morala i borbenosti boraca u Odredu.

Rezultat ovih savjetovanja za sada nije povoljan jer su se nakon svega ovoga događali u jedinicama nemili događaji kao što je na pr. prodavanje robe vlasnosti NOV, krađe u selu i slično. Krivci ovih zlodjela još se nisu pronašli, a istraga je u toku.

Ni svi članovi Partije nisu bili na visini, jer u toku posljednjih dana prigodom pokreta nestao je 1 član K.P. i to Paić Frane, borac 1. čete I bataljona iz Splita, a drugi je i to Roje Ivo, borac 2 čete I bataljona, također iz Splita, bio upućen u bolnicu, a doznajemo da se sada nalazi u Splitu.

Iz napred izloženog vidi se da u glavnome nije podesan teren za pojačanje partijskog kadra, jer bi svako istrčavanje u ovom pravcu moglo imati za posljedicu oslabljivanje partijskog kadra. Naprotiv, iz ove situacije treba izvesti poučak, te u Partiju primiti samo one, koji su kao kandidati kroz stanovito vrijeme dokazali da zbilja zaslužuju da postanu članovi Partije.

O svim ovim pojavama govoreno je na sastancima te je donesen zaključak da se održavanjem češćih političkih časova i konferencija kao i oživljavanjem rada među pojedincima skrene pažnja na ovakove štetne pojave. Nadalje je zaključeno da se krivci narodne imovine pozovu najstrože na odgovornost, te da prema prilikama budu izvedeni i pred vojni sud, kako bi se primjerom ostalima spriječilo da se u buduće ovakove stvari među borcima događaju i da bi se jednom u Odredu zavela strogo vojnička disciplina koja nam je u današnjoj borbi neophodno potrebna.

Na teoretskim sastancima proučavalo se II zasjedanje AVNOJ-a, te razni članci iz »Naprijed« i »Vijesnika«. Osim toga raspravljalo se o ulozi naše Partije u narodnooslobodilačkoj borbi.

Pri samom proučavanju gornjeg materijala bilo je dano u dužnost pojedinim članovima, da održe referate po određenim temama. Neki od članova, kojima je stavljeno u dužnost održavanje referata, primili su i održali prilično uspjele referate nakon kojih se razvila diskusija, koja je na nekim sastancima bila dosta živa te su u njoj učestvovali mnogi članovi i kandidati. Neki nisu uopće održali referat te su bili upozoreni na njihovu

nemarnost, na što su oni obećali da će u buduće biti marljivi i da će naknadno spremiti referat sa temama koje su im već bile određene.

Kroz posljednjih 15 dana održana su 2 sijela u Koruščima i Dugobabama na kojima su sakupljenim seljacima prikazani razlozi današnje borbe, uloga K.P. u ovoj borbi, te značaj zasjedanja AVNOJ-a (II zasjedanje), a to u svrhu da bi se što više popularizirao AVNOJ kao zakonodavno tijelo i naša prva privremena vlada.

Seljaci su sa pažnjom i odobravanjem pratili gornja izlaganja te su putem postavljenih [pitanja a] ujedno mnogi od njih učestvovali u raspravama, koje su redovito nastajale iza održanog referata.

Prigodom 22 godišnjice smrti neumrlog osnivača i vođe K.P. druga Lenjina održana su uz saradnju sa terenskim radnicima dva javna zbora i to u Lećevici i Dugobabama. O uspjehu ovih zborova već je izvješteno u posebnom izvještaju. Istom prigodom su održane konferencije po četama, te su na istima prikazana djela druga Lenjina kao i značenje i važnost K.P. u današnjoj borbi.

Organizaciono stanje

U Odredu su formirane partijske jedinice i aktivi SKOJ-a i to kako u Stabu Odreda tako i u Stabu Bataljona, te po svim četama.

Brojno stanje u Odredu iznosi 30 partijaca, 25 kandidata i 52 SKOJ--evaca.

Novo postavljeni zamjenici u I i II četi I bataljona do sada su u glavnom zadovoljili. Mada su politički dosta neizgrađeni, ipak taj nedostatak naknađuju svojom marljivošću i požrtvovanošću tako da se u buduće može od njih očekivati mnogo više.

Rad SKOJ-a

Ovaj rad je nešto oživio, jer drug Galić Petar, koji je odgovoran po SKOJ-u ima više mogućnosti da obilazi aktive SKOJ-a i da im na taj način pomaže u radu, a to se najbolje opaža u prosvjetnom radu i to izlaženjem zidnih novina, poučavanjem trojice nepismenih čitanju i pisanju, te u veseloj pjesmi omladinaca prigodom pokreta. Detaljno o ovome radu izvijestiti će sam drug koji je odgovoran za rad SKOJ-a u Odredu.

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Odredski Komitet
Zamj. politkoma
[Potpis nečitljiv]

BROJ 75

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 29. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI JEDINICA DVADESETE DIVIZIJE KOD BITELICA I POKRETIMA NEPRIJATELJA NA PRAVCIMA GLAMOČ—LIVNO I LIVNO—SINJ—KNIN[1]

S T A B
IX. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
29. I. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

1) Jutros se je vratila patrola naše IV. brigade koja je po našem naređenju 24. ov. mj. upućena na Vrdovo za vezu sa 20. Divizijom, koja je pored veze imala u zadatak da donese upaljače, osnovna i dopunska punjenja za mine od teškog bacača za našu diviziju. Ova patrola izvještava da je poslije njihovog dolaska na Vrdovo, baš u momentu kad su bili došli do Štaba XX. Divizije da podignu upaljače iz nekog skloništa, naišlo 100 kamiona Nijemaca i došlo u Bitelić, gdje su iznenadili dijelove XX. Divizije,[2] poslije čega se razvila jaka borba, u kojoj su naši dijelovi imali oko 100 mrtvih i ranjenih drugova, a neprijatelj je imao 200 mrtvih. Poslije ove borbe neprijatelj je zauzeo Bitelić i posjeo most na Cetini i školu u s. Bajagiću, na kojim je mjestima postavio straže. Izvještavaju da svakodnevno prolaze veće kolone motorizacije[3] koje dolaze iz Livna i Imotskog preko Sinja i Vrlike za Knin, te da se govori da idu za Italiju. Ove podatke su im dali u XX. Diviziji.

U borbi kod Bitelića naši su izgleda izgubili sve komore. Bolnica XX. Divizije na vrijeme je evakuisana i ona ima doći u Livanjsko Polje.

Ova patrola nije donijela nikakav pismeni izvještaj od Štaba XX. Divizije.

2) Bataljon IV. brigade, koji je preko Sajkovića prošao za Rujane i Lištane u cilju ispitivanja neprijatelja u Prologu i u pravcu Livna, izvještava: da u Prologu nema neprijateljskih snaga, da je u Livnu prilično jaka neprijateljska komora, da nema veliki broj njemačke vojske. Posadu na bunkerima i položajima oko Livna drže domobrani Šimićeve pukovnije,[4] da njemačka i hrvatska vojska koje su u Livnu prilično gladuju i da čak kolju konje za ishranu. Ove podatke je prikupio naš obavještajac koji se nalazi sa ovim bataljonom. Pored ovih podataka naš obavještajac

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 22-1/1, k. 517A.**

**2 Jedinice Dvadesete divizije NOVJ iznenadila je njemačka Prva brdska divizija koja je bila u pokretu za sjevernu Dalmaciju. Vidi dok. br. 128, 149, 346, 348 i 461.**

**3 Ovim pravcem su nastupali, pored Prve brdske divizije, 92. motorizirani puk i Četvrti puk »Brandenburg«. Vidi dok. br. 328, 332, 336, 337, 338, 340. 341,** 347, 348, **349, 445, 526 1 527.**

**4 Riječ je o Prvoj domobranskoj dobrovoljačkoj pukovniji pod komandom generala Franje Šimlća.**

nam javlja da je neprijateljska motorizacija, koja je od Mliništa prošla preko Glamoča za Livno, produžila za Sinj, a odatle jednim dijelom preko Vrlike za Knin, a drugim preko Muća za Drniš, a da su izvjesne snage motorizacije i pješadije iz Knina odlazile u pravcu Aržana.

3) Bataljon Glamočkog odreda koji je pošao sjevernom stranom Livanjskog Polja kod Celebića je naišao na miliciju[5] sa kojom je vodio borbu i koju je poslije iste protjerao. Kod Kovačića i Strupnića naišao je na neke grupe četnika sa kojima se često spotiče. Naša IV. brigada je, u cilju što boljeg čišćenja ovog terena od milicije i četničkih bandi, uputila svoj jedan bataljon za Celebić, da tamo pomogne bataljonu Glamočkog odreda da protjeraju ustaške i četničke bande i miliciju i da ih primjerno kazne konfiskacijom imovine od istih.

4) Uspostavili smo vezu sa drugim dijelom Glamočkog odreda koji se nalazi na Korićni u pravcu Priluke, a tako isto i sa Livanjskim odredom čiji se štab nalazi u Docu, a dijelovi na Krugu i Cincaru. Od njih smo izviješteni u kojim je snagama i kojim pravcima neprijatelj prolazio od Mliništa preko Glamoča i od Kupresa preko Hrbljine i Cincara za Livno. Livanjski odred je prilikom prolaza neprijatelja preko Hrbljine, t. j. preko Skradinovca i Cincara, imao nekoliko mrtvih drugova, jer ih je neprijatelj jednom prilikom napao i iznenadio na Krugu. Izvještavaju da je neprijatelj usput pljačkao stoku i imovinu seljaka, bez obzira na to da li su to bile četničke familije ili ne. Iz sela Hotkovaca, pošto su ga popalili, odveli su sa sobom 40 ljudi, od kojih su 5 odmah ubili u selu.

Poslije prolaza neprijatelja za Livno, četničkih bandi nije ostalo u Hrbljini niti u Glamočkom Polju, a bilo ih je sa Nijemcima priličan broj, koji su sa njima i produžili dalje.

5) Stab IV. brigade nas izvještava da je preko svojih prednjih dijelova saznao da su proleterske jedinice preko Korićne stigle u Priluku. To su vjerovatno dijelovi III. Krajiške brigade® koja se nalazi u Glamočkom Polju.

6) Naša patrola sa kuririma XX. Divizije, koji su 25. ov. mj. pošli sa poštom za XX. Diviziju, nije se još vratila. Mi smo jutros, t. j. naša IV. brigada odmah po dolasku ove patrole koja se je vratila sa Vrdova uputila drugu patrolu tamo radi saznavanja prave situacije kod XX. Divizije. Izvijestiti ćemo vas odmah čim nešto o ovome saznamo.

7) Kod nas se ukazuje velika potreba za uzdizanjem vojničkih kadrova u našim brigadama, a naročito nižeg komandnog kadra. Ukoliko vi ne namjeravate ubrzo otpočeti sa kursom za obuku komandira i njihovih zamjenika, po potrebi koja nam se ukazuje, to bismo uradili mi pri našem štabu, t. j. otpočeli bi sa održavanjem kurseva za niže vojničke rukovodioce, a u prvom redu za komandire i njihove zamjenike, pa vas molimo da nam javite možemo li mi sa ovim kursevima otpočeti.

8) Zamjenik komandanta naše III. brigade, major Bogdan Viskić, se ie razbolio i nema izgleda da će u skoro vrijeme ozdraviti, tako da ne može obavljati svoju dužnost. On je bolestan na plućima i biće potrebno upu-

**5 Odnosi se na ustašku miliciju.**

**6 Treća krajiška proleterska brigada Prve proleterske divizije.**

titi ga negdje gdje će imati bolje uslove za liječenje. Pošto njegovim otsustvom Stab III. brigade ostaje samo sa jednim vojničkim rukovodiocem, i to komandantom brigade kapetanom Purišićem,[7] koji nema ni načelnika Štaba, ukazuje se potreba da kapetanu Purišiću dadnemo pomoć za komandovanje Brigadom u vojničkom pogledu. Mi predlažemo poručnika Žužulj Josipa, zamjenika komandanta V. bataljona I. Dalmatinske brigade, koji je prije mjesec dana došao sa višeg vojnog kursa, održanog pri Vrhovnom štabu, a koji je završio sa odličnim uspjehom kao osmi u rangu od njih 140, — za zamjenika komandanta III. brigade. Poručnik Žužulj je na vojnom kursu osposobljen za komandanta brigade i predložen za unapređenje u čin kapetana. Mi smo ga već po potrebi dodijelili na službu u Štab III. brigade, pa vas molimo, ukoliko se slažete sa našim predlogom, da ga imenujete t. j. naredbom odredite na ovu dužnost.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

**V. d.** Politički komesar:
***Andro Kovačević,*** v. r.

Komandant:
A.[8] ***Banina,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 76

## NAREDBA ŠTABA DEVETE DIVIZIJE NOVJ ZA 29. SIJEČNJA 1944. O PROMJENI BROJNIH NAZIVA BRIGADA I ULASKU PRVE DALMATINSKE BRIGADE U SASTAV DVADESETŠESTE DIVIZIJE A TRINAESTE BRIGADE U SASTAV DEVETE DIVIZIJE[1]

N A R E D B A Br. 4

Štaba IX. Divizije N. O. V. Jugoslavije za 29. januar 1944. god.

I.

Naredbom Štaba VIII. Korpusa N. O. V. J. Br. 3 od 13. I. 1944. god.[2] stavljeno je van snage numerisanje brigada sa rednim brojem za čitavu Dalmaciju, a naređeno da Štabovi Divizija označe brigade iz svoga sastava po rednom broju za svoju diviziju. Prema tome, dosadašnja III. Dalmatin-

7 Ivo Purišić
8 Ante
1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/1, k. 842A.
2 Vidi dok. br. 30.

ska brigada nosit će naziv I. brigada; IV. Dalmatinska Brigada nosit će naziv II. brigada i XIII. Dalmatinska brigada nosit će naziv III. Brigada IX. Divizije N. O. V. Jugoslavije. Ova odluka stupa odmah na snagu i ima se izvršiti i o tom izvjestiti ovaj Stab.

II.

Prema naredbi Štaba VIII. Korpusa br. 5. od 24. I. 1944. god.[3] da se radi obezbedenja Štabova, kurirske službe i pokreta imovine samoga štaba formiraju prateće čete i da jačinu tih djelova za štabove brigada propišu štabovi divizija, pa u duhu toga n a r e đ u j e m o: da Štabovi brigada formiraju pionirske vodove od po 15 boraca u duhu naredbe Vrhovnog Štaba N. O. V. i P. O. J. izdate u septembru mjesecu 1943. godine. Posle toga svaki Stab brigade može i treba imati osam (8) kurira i šest konjevodaca.

Na obezbeđenju štabova poklanjati veliku pažnju i o tome voditi strogo računa.

III.

Odlukom Štaba VIII. korpusa, a po ukazanoj potrebi zbog dodeljenih zadataka I. Dalmatinska N. O. U. Brigada, koja je do sada bila u sastavu ove divizije sada ulazi u satav XXVI. divizije N. O. V. i P. O. J., a XIII. brigada[4] XXVI. divizije ulazi u sastav ove divizije.

IV.

Po ukazatoj potrebi određuje se za ađutanta Štaba II. brigade drug Katić Sveto do sada zamjenik komandanta IV. bataljona iste brigade.

Za zamjenika komandanta IV. bataljona II. brigade određuje se drug Radić File, komandir I. čete istog bataljona iste brigade.

Raspored se ima izvršiti odmah.

V.

Da bi se imao svakodnevni pregled stanja — rada i života naših jedinica štabovi brigada ove divizije će svakodnevno izjutra podnositi ovome štabu pismeni izvještaj — dnevni raport o stanju svojih jedinica u slédećem:

1.) Brojno stanje: po spisku — muških, ženskih; na licu — muških, ženskih i u rashodu — muških, ženskih. Rashod objasniti gdje se ko nalazi.

**3 Vidi dok. br. 57.**
**4 Vidi dok. br. 298.**

**2.) Podaci o neprijatelju:** Prema svojim položajima prikupljenim putem izviđačke ili obavještajne službe.

**3.) Raspored svojih snaga:** na položajima i odmorištima, mjere koje su preduzete za što bolje obezbeđenje i osiguranje, kao i za izviđanje neprijatelja.

**4.) Veze:** djelova brigade između sebe, sa štabom brigade, sa susjednim djelovima, drugih jedinica levo i desno i sa štabom divizije, kao i sve druge veze uspostavljene putem izviđačke i obavještajne službe sa djelovima naše vojske. Naznačiti kakva je veza t. j. kakvim je sredstvom za vezu ista uspostavljena.

**5.) Ishrana:** Kakva je bila u toku proteklog dana i šta se sve poduzelo da bude dobra na osnovu pravilnog načina snabdjevanja.

**6.) Zdravstveno stanje:** Koliko ih se u toku dana javilo za lekarsku, koliko je od ovih stupilo u bolnicu, a koliko ih se u toku dana vratilo czdravljenih, ranjenika i bolesnika iz bolnice.

**7.) Stanje obuće i odjeće:**

**8.) Vojnički rad u toku dana:** Sta se sve kod pojedinih jedinica vojnički radilo po planu rada izdatom od strane ovoga Štaba.

**9.) Politički rad:** Sta se politički radilo sa jedinicama u toku proteklog dana, a šta će se raditi u toku dana.

**10.) Disciplinske greške i prestupci:** Je li bilo istih.

Po svim ovim pitanjima odgovarati vrlo kratko i jasno.

Izvještaj podnesen jednog dana izjutra obuhvata rad i stanje proteklog dana.

VI.

Prilikom svakog dolaska na novo mjesto prvenstveno se imaju izabrati dobri položaji, koji će se držati ili koji će se u slučaju potrebe imati posjesti. Tako isto kad se izvjesni djelovi smjeste na odmaranje vojničke starješine prije smještaja imaju pregledati, odabrati i odrediti položaje za posjedanje tako, da se u slučaju ma kakvog i ma odakle neprijatelj iznenadio naše snage unapred znadu položaji za svaku jedinicu koji bi se imali posjesti.

VII.

Po svim tačkama u naredbi Glavnog Štaba N. O. V. i P. O. Hrvatske i Štaba VIII. Korpusa koje smo i koje ćemo vam u prepisu dostavljati imate postupati u potpunosti ukoliko se na koju jedinicu odnose.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

**V. d.** politkomesara:
*Andro Kovačević,* v. r.

Komandant — major:
***Banina***,[5] v. r.

(M. P.)

5 Ante

**BROJ 77**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 29. SIJEČNJA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O BORBAMA NA PROMINI I PREBACIVANJU RATNOG MATERIJALA SA VISA U SJEVERNU DALMACIJU[1]

GLAVNI STAB NOV I POH2
broj 496 dne 5/II. 1944.

S T A B
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
29. I. 1944. g.

STABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Iako je bila operacija u Cetinskoj dolini i Kosovu odgođena,[3] mi smo ipak odlučili da upadnemo u Prominu, zbog toga što je situacija bila izvanredno povoljna i što smo već bili završili i koncentraciju i sve pripreme.[4] Međutim, samu operaciju omeo je iznenadan prodor njemačke motorizovane kolone pravcem Knin—Mokro Polje—Ervenik—Biovičino Selo—Kistanje.[5] Kninski part, odred nije dovoljno shvatio važnost rušenja cesta i također nije dobro ni čuvao taj pravac i na taj način omogućio je neprijatelju da brzo prodire i postigne iznenađenje. Zahvaljujući iznenađenju uhvatio je naš luksuzni auto na putu iz Kistanja prema Biovičinu Selu u kojem se vozio drug Marko Cankovć i poručnik Ličina Dane. Marko Cankovć je član polit, odjela V. Brigade, koji je baš tada putovao za Glavni štab, a poručnik Ličina je putovao za VIII. Korpus za komandira prateće čete i sa palim drugom Markom i drugom Ličinom pala je sva pošta i za Korpus i za Glavni štab Hrvatske. Sa tom poštom pali su i svi naši redovni izvještaji, čije prepiše sada ponovno šaljemo. Također zahvaljujući iznenađenju Štab Divizije nije se blagovremeno evakuisao iz Kistanja i zbog toga pala je u ruke neprijatelja i naša radio stanica (u Kistanju se nalazio samo operativni dio Štaba).

Taj prodor neprijatelj omeo je čitav plan operacije na sektoru Promine. Tadašnji uslovi na Promini omogućavali su čišćenje čitave teritorije do linije Drniš—Roški Slap (zaključno), te sjeverno od Knina, pa čak bili su uslovi i da se upadne u samo Kosovo. Poslije toga mobilizacija u Promini bi sigurno krenula.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/4, k. 112A.**

**2 Četvrtasti pečat Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.**

**3 Prema zapovijesti Štaba Osmog korpus NOVJ od 21. siječnja 1944. god. u ovoj operaciji trebale su sudjelovati Deveta i Dvadeseta divizija sa ukupno 5 brigada. Zbog prodora njemačke Prve brdske divizije i 92. motoriziranog puka na pravcu Sujica—Livno—Sinj pomenuta operacija je odložena. Vidi dok. br. 50, 51, 53 i 78.**

**4 Opširnije o tim pripremama i postignutim rezultatima vidi dok. br. 78, 98, 100 i 463.**

**5 i 6 Odnosi se na njemački 92. motorizirani puk. Vidi dok. br. 343, 344, 345 i 349.**

Istoga dana dijelovi ustaškog garnizona Benkovac došli su u sela Bilić, Lišane i Ostrovicu. Ne znajući za to poručnik Miloš Uzelac, vraćajući se sa Visa luksuznim kolima, krenuo je za Štab divizije. Kod sela Lišana napao ga je neprijateljski avion, a na istom mjestu su i ustaše postavile zasjedu, tako da je on izišavši iz auta naletio na zasjedu i poginuo zajedno sa šoferom. Kod njega su uhvaćeni svi njegovi dokumenti, a uhvaćen je i sprovodni list za neke 3—4 broda materijala koji stiže. Te ustaške jedinice koje su došle u Lišane predpostavljamo da su došle radi osiguranja komunikacija Kistanje Benkovac.

Prodorom neprijatelja[6] za Kistanje i dalje prema Benkovcu, Mokrom Polju, Erveniku i dalje prema Obrovcu ometen je naš plan za mobilizaciju. U jeku kampanje za stupanje u redove NOV mi smo za dan 25. o. m. organizovali na pojedinim mjestima centre, gdje bi se vršio ljekarski pregled svih onih novih boraca na teritoriji kistanjske i đevrsačke opštine koji su do tada trebali biti mobilisani. Međutim, taj plan, koji je tim prodorom odgođen, mi ćemo sprovesti u djelo i proširiti ga i na ostali dio sjeverne Dalmacije. Sama mobilizacija vrlo teško ide i dosadašnji rezultati su negativni. To se vidi iz toga što je brojno stanje naših jedinica nešto manje po dolasku na ovaj teren. Da nije bilo toga prodora, mobilizacija bi uspjela.

Organizacija kanala za prebacivanje materijala s Visa stoji ovako: neprijatelj je svojim prodorom za Benkovac u stvari prekinuo taj kanal i u ovakvoj situaciji, kad on tom komunikacijom još uvjek saobraća i dok je naročito živ saobraćaj komunikacijama Knin—Gračac i Knin—Obrovac,[7] mi nemamo mogućnosti za prebacivanje toga materijala sa obale u unutrašnjost. I dok je postojao taj kanal, relativno siguran, nije se uspjelo podmiriti ni potrebe naše divizije. Naše potrebe u odjeći i obući, naročito u šinjelima i cipelama nisu ni izdaleka podmirene. Također nismo dobili ni teškog oružja onakvog kakvog trebamo. Do sad smo dobili 5 teških bacača i 3 protukolska topa, dok brdske topove koje smo naročito trebali i tražili nismo mogli dobiti.

Sad u ovakvoj situaciji taj kanal neće funkcionisati, a čim uslovi budu bolji mi ćemo opet osposobiti i osigurati, ali ćemo nastojati da u tom poslu potpuno osamostalimo Grupu part, odreda sjeverne Dalmacije.

Mišljenja smo da bi se naše jedinice najbrže i najlakše opremile ako bi ih se slalo direktno na obalu, gdje bi ih čekao materijal.

Radi što boljeg funkcionisanja toga kanala potrebno bi bilo da na obali postoji jedna radio-stanica preko koje bi i Štab Mornarice, a i mi najbrže doznavali situaciju na obali i mogli donositi odluke o pojedinim transportima. Isto tako morali bi i mi imati dobru radio stanicu, a sad je nemamo. Molimo vas da nam se dodijele te dvije radio-stanice.

Da bi Štab grupe mogao da izvrši taj zadatak organizacije prihvata materijala, te transporta u unutrašnjosti, kao i uopšte da odgovori zadacima koji stoje pred Grupom, potrebno bi ga bilo popuniti. Sada u Štabu grupe postoji samo komandant i informativni oficir. U ovom sastavu neće moći udovoljiti. Za komesara Grupe bio je određen drug Munižaba, ali međutim,

[7] jlza 92, motoriziranog puka nastupala je Prva brdska divizija. Vidi dok. br. 346,

odlaskom našeg komesara VII. Brigade[8] na raspolaganje G.S.H.,[9] mi smo Munižabu ostavili u VII. Brigadi. Ovo je zbog toga što mi stvarno u Diviziji sada nemamo niti jednog drugog druga za komesara Brigade osim njega, i ako bi njega postavili u Grupu, naša VII. Brigada ne bi imala komesara ...

Stražu koju ste tražili šaljemo, kao i komandira. Bili smo ih ranije poslali, ali pošto je komandir poginuo kod Biovičina Sela, također i dvojica stražara istoga dana, ostali su se vratili.

U ovim posljednjim operacijama istakla se naša I. Brigada.[110] Predlažemo da se ta brigada pohvali i da se proglasi udarnom.[11] Ovo bi naročito koristilo u odnosu na druge naše brigade, koje bi vjerovatno zahvatio polet takmičenja u udarništvu. Pregled akcija i operacija te brigade poslaćemo naknadno.

Također predlažemo da se pohvali Stab sjevero-dalm. P. Odreda i I. i II. bataljon za dobro držanje u borbama protiv Švaba na cesti od Kistanja do Radučiča.[12] Taj odred i štab naročito jako su popularni na terenu Bukovice i mobilizaciju u taj odred izvršili bi bez poteškoća. Bavimo se mišlju da taj odred pretvorimo u brigadu[13] i, u slučaju da naša III. Brigada[14] ostane u Lici,[115] mi bi opet imali brigadu, a ako ne, onda bi to mogla biti IV. Brigada naše divizije. Javite nam vaše mišljenje o ovom pitanju.

Preko naše III. Brigade stigla su dva brdska topa za vas. Molimo da nam ih dodijelite. Sa Visa ne možemo dobiti brdske topove, jer ih nemaju. Potrebni su nam, jer uporna neprijatelja ne možemo izbaciti iz zidane zgrade bez topova. To se pokazalo do sada u operacijama kod Pirovca, Lisičića, Kašića, Oklaja,'[16] gdje su zgrade tučene iz teških bacača i protukolskih topova bez ikakvog uspjeha i samo zbog pomanjkanja artiljerije nije se uspjelo.

S obzirom da je na našem teritoriju sada prisutan veći broj neprijatelja, koji u glavnom maršuje pravcem jug—sjever i jug—sjevero-zapad,'[17] naše jedinice u glavnom aktivisaće se na tim komunikacijama.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić,*** v. r.

Komandant, ppukovnik:
***M.[18] Sakić,*** v. r.

(M. P.)

**8 Do 8. siječnja 1944. god. politički komesar je bio Milan Munižaba.**

**9 Glavni štab NOV i PO Hrvatske.**

**10 Odnosi se na Petu brigadu Devetnaeste divizije. Naredbom Štaba Osmog korpusa NOVJ od 13. siječnja 1944. god. brigade u svim divizijama nose brojne nazive od 1 do 3. Vidi dok. br. 30.**

**U Vidi dok. br. 78.**

**12 Vidi dok. br. 78.**

**13 Ovaj odred nije prerastao u brigadu.**

**14 Odnosi se na Sedmu brigadu Devetnaeste divizije.**

**15 Do 5. veljače ova brigada je dejstvovala u sastavu Operativnog štaba za Liku, a kasnije u sastavu Tridesetpete divizije Jedanaestog korpusa NOVJ. Vidi dok. br. 30/2, k. 112 i 9/14, k. 1237A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.**

**16 Ova neprijateljska uporišta napadale su Prva (Peta) i Druga (Sesta) brigada. Vidi dok. br. 38 i 296.**

**17 Ovim pravcima kretala se njemačka Prva brdska divizija i 92. motorizirani puk.**

**18 Mićun**

BROJ 78

# IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 29. SIJEČNJA 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O NAPADU NA OKLAJ, MOKRO POLJE, RUPE, ROŠKI SLAP I MRATOVO[1]

GLAVNI ŠTAB NOV i POH*
Broj 494, dne 5. II. 1944.

S T A B
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 55
29. I. 1944. g.

Operativni izvještaj

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
I GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

Akcija na Prominu 23. na 24. I. 44. g. i 24. I. 1944. g.

1 — Dostavlja se skica terena. Sekcija Knin, Šibenik 1:100.000.

2 — Akciju izvela V. Brigada i S.D.P. Odred,[3] sadejstvovali Kninski odred i XIII. Brigada.[4] Trebali su sadejstvovati iz Vrličke doline prema Kosovu XX. i IX. Divizija, ali su bili u tome spriječeni.[5]

3 — Neprijateljske snage: Oklaj 50 žandarma, centrala Manojlovac 120 ustaša, rudnik Mratovo, Mokro Polje 20 Nijemaca i 50 četnika, Bičine 300 četnika, Skradin 300 Nijemaca nepoznatih jedinica."

4 — 21. I. tg. u 16 časova radio-telegrafskim putem dobiveno je naređenje od Štaba VIII. Korpusa za akciju na Prominu[7] u toku noći 23. na 24. I tg., kojeg dana je trebalo IX. i XX. Divizija izvršiti napad i čišćenje Cetinske doline, a potom upad u Kosovo polje. Na Prominu po naređenju trebali smo upasti sa dvije brigade, međutim VI. Brigada nam je bila na prostoru sjeverno od linije Zadar—Benkovac—Obrovac, a VII. Brigada oko Gračaca.[8] Imali smo na raspoloženju i XIII. Brigadu, među-

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 122, k. 112.**

**2 Četvrtasti pečat Glavnog štaba NOV 1 PO Hrvatske.**

**3 Sjevernodalmatinski NOP odred**

**4 Naredbom Štaba Osmog korpusa ova je brigada ušla u sastav Devete divizije, kao njena Treća brigada. Ranije je bila u sastavu Dvadesetšeste divizije. Vidi dok. br. 65, 76, 295 i 298.**

**5 Vidi dok. br. 51, napomenu 6 i dok. br. 77, napomenu 3.**

**6 U Skradinu su se nalazili dijelovi 891. puka njemačke 264. pješadijske divizije.**

**7 Istog dana poslao je Stab Osmog korpusa i pismenu zapovijest za napad na Prominu. Vidi dok. br. 50.**

tim ista je osiguravala kanal[9] i baš tada su stigle veće količine robe, te je nismo smjeli odvajati. Preko Krke imali smo samo jedan prolaz — most kod Supljaje prema centrali Manojlovac, i to porušen, dok gazovi usljed nadošle vode nisu bili upotrebljivi. Neprijateljska banda iz Skradina i Bičina često je upadala u oslobođenu teritoriju, isto tako i iz Mokrog Polja. Neprijatelj iz Pirovca i Biograda poslije kraćeg zastoja ponovo pokušava patroliranje obale. Snage koje se prebace u Prominu u slučaju neuspjeha IX. i XX. Divizije i nelikvidiranja Manojlova, a sa slabim obezbjeđenjem na desnoj obali Krke, mogu biti teško ugrožene. Prema podacima neprijatelj nije imao motorizacije u Kninu i Drnišu u tom momentu i kao pomoć u samu Prominu mogla je stići samo pješadija. Elemenat iznenađenja bio je na našoj strani i u vezi svega iznijetog donijeli smo odluku da u Prominu upadnemo sa V. Brigadom i S.D.P. Odredom (dva bataljona). Prema Kninu postoji obezbjeđenje — Kninski Odred s desne strane Krke, a prema Roškom Slapu i Skradinu — dva bataljona XIII. Brigade. U toku noći likvidirati Oklaj i Mratovo, opkoliti Manojlovac, S.D.P. Odred baciti na osiguranje prema Kninu sa lijeve obale Krke, a jedan bataljon V. Brigade prema Drnišu.

5 — Prilog — izdana zapovijest.[10]

6 — Kninski odred otpočeo borbu noću 23. na 24. I. tg. u 3.50 časova, V. Brigada 24. I. tg. u 5 sati u jutro, XIII. Brigada 24. I. tg. u 10 sati.

7 — Koncentracija jedinica za akciju izvršena je u Kistanju i okolnim selima. 23. I. u 17 časova jedinice su krenule na izvršenje zadatka prema zapovijesti. S.D.P. Odred trebao je preći Krku kod Radučića, međutim gaz se nije mogao koristiti uslijed visoke vode. V. Brigada trebala je proći most kod Supljaje, međutim istog su dana ranije ustaše iz Manojlovca porušili, o čemu nismo imali informacije. Inžinjerijski bataljon imao je u toku noći da osposobi splav kod Manastira Krke, koji bi služio za eventualno nasilno izvlačenje sa Promine. Pionirsko odjeljenje V. Brigade, i ako je prvi put imalo zadatak opravku mosta, vrlo dobro je izvršilo svoj zadatak i u roku od 2 sata napravilo pješačko brvno raspona 8 metara, tako da je Brigada u 11 sati počela sa prelazom pješačkih dijelova preko Krke. Prebacivanje je išlo sporo, jer je bio mrak, a brvno uzano, tako da su pojedini bataljona prebacivani po čitav sat, dok su svi konji i komora morali ostati na desnoj obali Krke. Oko 2 sata pristigao je na most i S.D.P. Odred, koji se nije mogao prebaciti kod Radučića, te se je i on prebacio kod Supljaje. Pošto se nije mogao izvršiti napad određen po zapovijesti, na licu mjesta riješeno je i izdana usmena zapovijest da se akcija na Oklaj, Mratovo u 5 časova počne, tako da bi S.D.P. Odred mogao stići na osiguranje, kao i bataljon V. Brigade, prema Drnišu. Pri prelazu rijeke Krke naišlo se samo na jednu ustašku patrolu, koja je odmah rastjerana jedinicom mostovne zaštite, jačine dvije čete, koje su bile prebačene kod Manastira Krke sa malom splavi i koje su na vrijeme izvršile svoj zadatak. II. bataljon V. Brigade imao je da napadne Oklaj; IV. bataljon imao je da likvidira ustaše u Mratovu (rudnik Foča); III.

**9 Vidi dok. br. 68 i 69.**
**10 Vidi dok. br. 51.**

bataljon da osigura pravac od Drniša, a I. bataljon bio je u rezervi u selu Čitluku i sa jednom četom držao je centralu Manojlovac, da ne bi pokušali pristići u pomoć Oklaju ili Mratovu. S.D.P. Odred postavio je zasjede i barikadirao cestu Knin—Oklaj.

Pošto je zadatak bio dobro pripremljen i jedinicama jasan, to je prvim naletom na Oklaj zauzeto samo mjesto i bunkeri oko kasarne, dok se sama kasarna nije zauzela. Također neprijatelj u Mratovu bio je potpuno iznenađen i prvim naletom razbijen i raspršen i samo mjesto i rudnik zauzet. Raspršeni dijelovi ustaša iz Mratova naišli su na II. bataljon kao i na zasjedu III. bataljona i većinom bili pobijeni. Samom likvidacijom Mratova, bataljon koji je likvidirao Mratovo, tj. IV. ostao je rezerva, a I. bataljon dobio je zadatak da sav krene na Manojlovac, dok je i IV. bataljonu naređeno da jednom četom zatvori pravac prema Roškom Slapu. Ustaše iz Manojlovca pokušali su priteći u pomoć Mratovu i Oklaju, ali naišavši na jednu četu I. bataljona pripremali su juriš. Iznijeli su mitraljeze i bacač na polazne položaje za napad i uz jaku vatru krenuli na juriš. Za to vrijeme stigle su ostale snage I. bataljona, rasporedile se na položaju, odlučno napravile plan vatre i sadejstvo bacača. Pustile neprijatelja na blisko otstojanje i na dani znak, jakom vatrom iz bacača, mitraljeza, p. mitraljeza i strojnica potpuno zbunile neprijatelja, a zatim jurišem natjerale u panično bjegstvo, otsjekavši ga pri tome od centrale koja je bila jako utvrđena, te je isti pobjegao prema Roškom Slapu, gdje je naišao na zasjede IV. bataljona, koje su mu nanijele jake gubitke i vršili gonjenje u pravcu Bogatića. I. bataljon jurišom istjerao je ostatak snaga iz centrale [Manojlovac], koje su se razbježale u svim pravcima i u toku cijelog dana pojedinci nailazili na naše snage i bili uništavani. Postrojenja rudnika Foče i centrale Manojlovac uništeni su. Likvidacijom Manojlovca i Mratova orijentisan je i IV. bataljon prema Drnišu. Kasarna u Oklaju uporno se držala. Topom 47 mm. i bacačima potpuno je porušen krov i kroz prozore ubacivale granate u samu zgradu, ali u toku dana nije se mogla likvidirati.

U toku dana opazili smo bombardiranje Kistanja, a u 16 časova dobijen je dopis od komandanta Divizije da je njemačka motorizovana kolona preko Ervenika zauzela Kistanje'[11] i da se ne dozvoli opkoljavanje u Promini. U 17 časova izvješteni smo da od Kistanja neprijatelj kreće prema Kninu. Povodom ovakve nastale situacije Stab V. Brigade sa načelnikom štaba Divizije[12] odlučio je da se u toku noći sa dva bataljona zauzme mostobran kod Šupljaje i jedinice po mogućstvu još u toku noći 24. na 25. I. tg. prebace na desnu obalu Krke.

I. bataljon V. Brigade i S.D. bataljon upućeni su da zauzmu mostobran i to Sjeverno-dalmatinski prema Kistanju, a I. bataljon prema Kninu.

Zbog ovoga nije izvršena likvidacija Oklaja koja je bila predviđena za noć 23. na 24. I. tg. Bataljon na osiguranju prema Drnišu sače-

**11, 13 i 14 Riječ je o akciji »Frühlingswetter« poduzetoj od 92. motoriziranog puka. Vidi dok. br. 112, 129, 138, 343, 344, 345, 353 i 445.**

**12 Ante Bločić**

kao je jednu patrolu od 50 ustaša, koja je iz Trbounja kretala prema Oklaju i raspršila je.

Kninski odred napao je Mokro Polje, ali nije postigao iznenađenje, te je jakom vatrom odbijen odmah u početku i povukao se zatvorivši jednim bataljonom pravac Ervenik, a jednim Knin—Kistanje.

Jedinice XIII. Brigade oko 24 časa pročistile su selo Rupe u kojem nisu naišle na neprijateljske snage, a sa Orijenskim odredom i prekomorskom četom demonstrativno je napadnut Roški Slap. Poslije pomenute akcije bataljoni su imali da zaposjednu položaje na liniji Plastovo—V. Glava—Runjava (k. 156). U 10 sati II. bataljon stigao je u selo Bratiškovci, dok je IV bataljon odstupio u Smrdelje. U isto vrijeme četničko-ustaške bande ispale su iz Skradina na V. Glavu i otpočele borbu sa II. bataljonom, koji se je nalazio na položaju Gaj (k. 212)—selo Bratiškovci. U prvom naletu naše snage odbile su neprijatelje nazad i prešle u protivnapad. U isto vrijeme jedna grupa neprijateljskih vojnika izbila je preko Sonkovića prema s. Gorice i na taj način ugrozila desno krilo naših snaga. U 14 sati stigao je IV. bataljon iz Smrdelja i odmah počeo da napada neprijatelja na liniji Vicići, Bratiškovci—k. 231 1 neprijatelj je potisnut nazad. Pošto se situacija naglo izmijenila prodorom neprijatelja u Kistanje, ovim dijelovima XIII. Brigade naređeno je da se povuku i spriječe neprijatelju nadiranje na liniji Zečevo brdo——Kistanje.

8 — Ovom akcijom postignuti su vrlo dobri rezultati iako nisu izvršeni svi postavljeni zadaci, što je uslijedilo radi iznenadne intervencije njemačke motorizovane kolone koja je došla od Sinja i Drniša, a da se o njoj nije imalo uopće nikakvih podataka. Likvidacijom i uništenjem postrojenja u Manojlovcu i Mratovu, nanesene su neprijatelju velike štete i sa istima se više neće moći koristiti. Centrala Manojlovac izrađena je da snabdijeva elektrčnom energijom cio rudarski Prominski bazen, a rudnik Mratovo proizvodio je boksit. Zandarmjerijska stanica u Oklaju, iako nije likvidirana potpuno je razrušena, te iako nemamo podataka, sigurno je da ih je mali broj živih ostao u njoj. Ustaška pomoć koja je krenula od Drniša, u kojoj su bili ustaše iz škole, potpuno je razbijena, što će sigurno odjeknuti među stanovništvom. Ovo je prva akcija ove vrste na taj kraj i među inače oportunistički nastrojenim elementom vrlo dobro je odjeknulo likvidiranje i čišćenje Prominske općine od neprijateljskih uporišta i sprečavanje pridolaska pomoći, a samo povlačenje, pošto je izvršeno bez ikakvog pritiska neprijatelja, nije razbilo povjerenje u našu vojsku. Gubici neprijatelja na sektoru kod V. Brigade je 50 mrtvih ustaša, što se sigurno zna, dok broj ranjenih, mrtvih u Oklaju, kao i mrtvih pri bježanju neprijatelja iz Manojlovca, nije poznat. XIII. Brigada izbacila je iz stroja 60 četnika i ustaša. V. Brigada zarobila je 2 ustaše, 1 domobranskog oficira, 1 poreznika, 1 finansa, 2 žandarmerijska narednika, 12 ustaških špijuna, među kojima je i jedan ustaški tabornik. Zaplijenila je 1 motorcikl, 3 bicikla, 1 bure nafte, 11 pušaka, 2 remena iz centrale, 1 teški bacač 81 mm sa 200 mina, 3 teška mitraljeza, 2 p.mitraljeza, 24.000 metaka puščanih, 100 ručnih bombi, 2 signal-

na pištolja sa 100 metaka, 90 ćebadi, 23 šinjela, 2 pisaće mašine, uništena centrala na Krki i rudnik Mratovo i od S.D.P. Odreda zapaljen jedan luksuzni auto.

9 — Naši gubici: kod V. Brigade 5 mrtvih, među kojima Potkonjak Bogdan, potporučnik, obavještajni obicir IV. bataljona; Vojnović Dušan, komandir I. čete II bataljona, i 3 ranjena. Kod XIII. Brigade 7 ranjenih.

10 — Utrošeno municije za tal. puške 3000, Jugoslovenske municije 2000, 30 bombi, 8 mina za mali bacač, 40 za teški bacač i 25 topovskih granata.

11 — U ovim akcijama naročito se istakao I. bataljon i borci II. bataljona, i to desetar Potkonjak Dmitar i Ćalić Spiro i partizan Lacmanović Mile i Štab V. Brigade u rukovođenju sa akcijom.

12 — Nije bilo lica ni jedinica koje su se slabo držale.

13 — Kritički osvrt: Akcija je došla iznenada, ipak je dobro pripremljena i zadatak na vrijeme izdan i ujutro prije akcije održana je konferencija Štaba divizije sa štabovima brigada i odreda, gdje je akcija u detaljima proučena i pripremljena. Izdate zapovijesti bile su realne. Operacijama rukovodio je Štab divizije, s tim što je načelnik Štaba bio sa kolonom preko Krke u Promini. Rukovođenje brigada po štabovima bilo je dobro, isto tako i bataljona, a u ovoj akciji opazio se dobar napredak u rukovođenju nižeg komandnog kadra sa četama i vodovima. U akciji na Promini došlo je do punog izražaja sadejstvo bacača u akcijama, što je dalo vidnog poleta borcima. Kako se situacija u toku same akcije naglo izmijenila, postupci i doneseni zaključci bili su u skladu sa razvojem situacije. Uložili smo sve sile na funkcionisanje veze, te smo za to upotrijebili i radio-stanice i naročito na to skretali pažnju svim starješinama, ali nije u potpunosti zadovoljila.

Produženje akcije u toku 25. I tg. oko Kistanja.

U toku 24.1, tg. za vrijeme operacija u Promini jedna neprijateljska motorizovana kolona jačine 300 vozila probila se iz Knina preko Ervenika za Kistanje,[13] u koji je upala u 11.20 časova. Bataljon Kninskog odreda koji je zatvarao pravac Knin—Ervenik nije uopće davao otpora, jer vod sa jednim teškim mitraljezom koji je bio na putu u zasjedi... nije uopće otvorio vatru, te je kolona upala najprije u Ervenik, iznenadno i odmah produžila za Kistanje, usput uništila naš luksuzni auto i ubili druga Marka Čankovića i komandira straže poručnika Ličina Danu, koji su iz s. Kistanje išli za Ervenik i iznenadno upali u Kistanje. U Kistanju je bio dopunski bataljon, sastavljen od novomobilisanih boraca na obuci, koji je dao kratak ali žestok otpor, te se povukao. U Kistanju je bio i Štab divizije koji je doznao za neprijatelja tek čuvši njegove pucnje i ocijenivši da najveća opasnost prijeti jedinicama u Promini, zadržao se i napisao naređenje za izvlačenje iz Promine. Za to vrijeme neprijatelj je već bio u gradu, te se i Štab morao povući. Sa Štabom je bila i radio-stanica, koja se isto tako nije mogla izvući zbog težine. Kistanje je u toku toga dana ujutro bilo bombardirano iz aviona u tri navrata, pri čemu su poginula četiri borca. U Kistanju je pored

Dopunskog bataljona bila i glumačka grupa i muzika, koji su se izvukli, ali je nekoliko instrumenata propalo.

Borba na Šupljaji 25. I. tg.

1 — Drum između Kistanja i Knina kod mosta Šupljaja. Sekcija Knin 1:100.000.

2 — V. Brigada i S.D.P. Odred učestvovali u akciji.

3 — Kolona neprijateljske motorizacije od oko 70 vozila sa oko 600 vojnika nepoznatog naziva.[14]

4 — Neprijatelj je saobraćao komunikacijom Kistanje—Knin. V. Brigada i S.D.P. Odred uspjeli su se bez borbe prebaciti preko Krke i ocijenivši da pošto je neprijatelj nesmetano prošao komunikacijom Kistanje—Knin i ostavio garnizon u Kistanju da će ša manjim snagama saobraćati na tom pravcu. Momentalno nije se znala situacija kod ostalih jedinica, niti se bila uhvatila još veza, jer je rijeka pređena sa zadnjim dijelovima oko 8 časova u jutro. U ovakvoj situaciji donijeta je odluka da jedan bataljon S.D.P. Odreda i jedan bataljon V. Brigade drže zasjedu na putu, a dva bataljona da im budu kao rezerva, dok su dva bataljona V. Brigade bila u selu Ivoševci kao rezerva, a eventualno dejstvo u drugim pravcima, tj. prema Kistanju, Biovičinom Selu i Erveniku, ukoliko bi intervencija uslijedila sa tih strana.

5 — U vezi takve odluke načelnik Štaba divizije izdao je usmenu zapovijest za ovu akciju štabovima V. Brigade i S.D.P. Odreda.

6 — Borba je počela u 11.30 čas. 25. o.m.

7 — Neprijatelj je naišao sa dva tenka i 14 kamiona koji su vukli 4 topa i 3 luksuzna automobila iz Kistanja prema Kninu. Kolonu je zadržao III. bataljon V. Brigade i prisilio da napusti vozila i da se razviju za borbu. Pri tome je iz protivkolske puške zapaljen jedan tenk. Bataljon S.D.P. Odreda pri napadu neprijatelja koji je napao po izlasku iz kamiona, povukao se prema Vujašinovićima. III. bataljon za to vrijeme zadržao je neprijatelja, a komandant S.D.P. Odreda uzeo je i svoj bataljon iz rezerve i izvršio napad na neprijatelja i istoga potisnuo. Oko 2 sata S.D.P. Odred stigao je na jurišno odstojanje do kamiona i prisilio neprijatelja na otstupanje. Istodobno neprijatelju je stiglo pojačanje od Pravca Knina, jačine 50 kamiona i tenkova, te se je III. bataljon okrenuo prema pojačanju. S.D.P. Odred izvršio je juriš na kamione i zauzeo ih i uništio 14 kamiona, 3 luksuzna automobila. Oko kamiona vodila se žestoka borba, gdje su ranjeni neprijateljski vojnici davali otpor... Na III. bataljon za to vrijeme napadao je neprijatelj jačine do 600 vojnika, potpomognut četnicima iz Mokrog Polja. Bataljon je vrlo uporno držao položaj i branio stopu po stopu i tako omogućio izvršenje zadatka S.D.P. Odredu. Neprijateljski tenkovi uspjeli su se cestom probiti do uništenih kamiona, te se je S.D. bataljon morao povući, dok je u isto vrijeme i III. bataljon odbačen sa glavnog položaja, te su se sva tri bataljona povukla. Za to vrijeme iz Kistanja je neprijatelj pokušao pomoći opkoljenim kamionima, ali je intervencijom II bataljona iz sela Ivoševaca odba-

čen nazad. I. bataljon također koji je bio određen kao rezerva zasjede i koji je za vrijeme borbe zatvarao pravac Kistanje—Šupljaja, sačekao je ovu kolonu po završenoj borbi sa S.D.P. Odredom i III. bataljonom kod sela Rudele na bliskom otstojanju. Neprijatelj je uz pomoć bacača i topova zauzeo selo Rudele i pokušao prodor prema selu Ivoševcima, gdje ga je bataljon protunapadom odbacio, te se je neprijatelj povukao u Kistanje.

8 — Cilj akcije djelomično je postignut i zasjeda je uspjela, samo što se zaplijenjeni materijal nije mogao izvući, nego se morao uništiti. Uništeno je 14 kamiona i 3 luksuzna automobila, zapaljena dva tenka, uništena dva topa 65 mm. i dva topa 75 mm. koji su bili zaplijenjeni, ali se nisu mogli izvući. Zaplijenjena 4 »šarca«, 1 pištolj, dosta sekcija, torba i dnevnik jednog oficira. Ubijeno 150 Nijemaca i veći broj ranjenih.

9 — Naši gubici: S.D.P. Odred 3 mrtva, 13 ranjenih, 5 nestalih. V. Brigada 9 mrtvih, 13 ranjenih. Izgubljeno 6 pušaka, 1 p. mitraljez kojeg je raznijela topovska granata. Utrošeno 15.000 puščanih i mitraljeskih metaka, 50 metaka za protikolsku pušku, 40 metaka za laki bacač, 70 ručnih bombi, 20 mina za teški bacač. Među poginulim nalaze se Puača Mane, komandir 2. čete II. bataljona V. Brigade i zamjenik komandira Mandić Đuro.

10 — U ovoj akciji za umjesno i hrabro rukovođenje Odredom za svaku je pohvalu poručnik Simo Dubaić, komandant Sjeverodalm. P. Odreda, zatim komandant I. bataljona S.D.P. Odreda Šuput Nikola, komesar čete Mikin Petar i vodnik Rak Dume, svi iz S.D.P. Odreda. Iz V. Brigade za pohvalu su sljedeći drugovi: Novaković Nikola, komandir 1. čete III. bataljona, Suša Nikola, p.mitraljezac 1. č. II. b., Starčević Obrad, desetar l.č., Zorka Bilaš, bolničarka III. č., Marčetić Mane, vodnik 2. č., Savo Dragišić vodnik 2. č. svi iz III. bataljona.

11 — Slabo su se pokazale jedino komora i Intendantura S.D.P. Odreda, zašto su ukorene.

12 — Akcija je bila dobro pripremljena i odluke i zapovijesti bile su realne. Rukovođenje starješinskog kadra u toku same akcije bilo je vrlo dobro i ispoljila se snalažljivost i samostalno rukovođenje i nižih starješina. Sadejstvo i potpomaganje pješadijskog automatskog oružja, bacača i protikolskih pušaka, bilo je dobro i to je glavni uzrok uspjeha akcije, jer su protivkolskim puškama uništena dva tenka, a samim tim poljuljan moral kod neprijatelja, a zatim vatrom iz bacača uspjelo se potisnuti neprijatelja sa položaja, sa kojih je branio kamione, kojih se inače u dosadašnjim našim zasjedama bez upotrebe bacača neprijatelj grčevito držao i ne bi ga se moglo izbaciti sa tih položaja. Propust je bio, kod II. bataljona, kod kojeg jedna četa nije izvršila dovoljno brzo otsijecanje neprijatelja od Kistanja, jer da je to urađeno, oko 30 Nijemaca koji su pokušali napasti Ivoševac bili bi zarobljeni. Ova nam akcija u punoj mjeri pokazuje neophodnost i odlučujuću ulogu rezervi u zasjedama, sa kojima se može intervenisati kako prema samom mjestu zasjede, tako i

prema pomoći koja neprijatelju stiže. Također fortifikacijsko organizovanje položaja stvara sigurnost boraca u odbrani. Dobro postavljena protukolska oružja i hrabro rukovanje sa njima, donosi najveću korist u zasjedama na motorizovane kolone.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkomesar: *Petar Babić,* v. r. (M. P.) Komandant — potpukovnik: *M. Šakić,* v. r.

BROJ 79

## OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 29. SIJEČNJA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O PREBACIVANJU RANJENIKA I O PRIPREMAMA ZA NAPAD NA OTOK BRAČ[1]

STAB IV POM.-OBAL. SEKTORA
Službeno
29 januara 1944
u Visu

Operativni izvještaj.

ŠTABU MORNARICE

1) 1100 Nepoznati avion iz NE [severoistok] kruži oko otoka Visa na udaljenosti 2 Nm 30 do 50 m nad morem.

1150—1156 6 nepoznatih aviona kruže oko otoka Visa i nadletavaju Vis.

1810 na zapadnom delu Šolte jedno belo i jedno crveno svetio.

1745 jedna bela raketa na Drveniku.

1855 optička signalizacija projektorom između Pelješca i Korčule.

1900 sa južne strane otoka Hvara ispod brda Sv. Nikola signalizacija sa otokom Šćedro ili nekim brodom u blizini Šćedra.

1940 jedno belo svetio u pravcu Velaluke.

2045 jedna crvena raketa na severnom rtu Hvara.

2130 jedna bela raketa na Šolti.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 28/1-7, k. 2036.**

2330 belo svetla kod Velaluke.

0050 jedno jako belo svetto između Rogoznice i Drvenika.

0240 jedno belo svetio na moru u pravcu Splitskih Vrata.

0310 jedno belo svetio na moru blizu Ravnika.

0325 jedno belo svetio na moru u pravcu Splitskih Vrata.

0600 jedna bela raketa na Šolti.

0610 jedna bela raketa na Šolti.

2) Patrolisanje oko ostrva Visa vršeno je tokom čitave noći ali nije primećeno ništa novo.

NB1 i NB8 upućeni u Grebašticu po ranjenike. NB1 se je vratio sa 40 ranjenika i 6 Italijana, dok NB8 do 0200 nije prispeo u Grebašticu niti se je do sada vratio u Vis. NB8 isplovio za vezu sa Bračem gde veza nije bila uspostavljena i sa Šoltom gde je veza primljena. NB 10 isplovio sa konvojem od 5 brodova za sev. Jadran. PČ 59 stavljen je bio na raspoloženje Englezima za akciju na Hvaru.[8] PČ 56 sa hranom isplovio za Biokovo. NB 3 i NB 7 na popravku u brodogradilištu. NB6 u sev. Jadranu.

3) Bez sadržaja.

4) Tokom noći isplovili za Bari tri broda: »Srećko« — Velaluka, »Deva« — Split i »Sv. Ante« — Slano, 5 brodova otplovilo za III Sektor, 5 brodova u Komižu. U Vis uplovila 4 broda.

U luku Komižu uplovili su u 2200 tri engleska broda i to jedan remorker, jedan transportni brod i jedan invazioni brod — sva tri broda isplovila u 0200 za Bari.

Tokom dana osposobljeno je u radionicama 10 brodova a na popravak stiglo 7 brodova.

5) Bez sadržaja.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Operativni oficir
*Srzić,* v. r.

**2 Vidi dok. br. 71, napomenu 2.**

BROJ 80

# IZVJEŠTAJ MJESNOG OBAVJEŠTAJNOG CENTRA U SPLITU OD 29. SIJEČNJA 1944. REJONSKOM OBAVJEŠTAJNOM CENTRU ZA SREDNJU DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI U SPLITU[1]

M. O. *C.*[2] za Split
Br. 17/44
Dne: 29 januara 1944

R.O.C.-u za Srednju Dalmaciju

P o l o ž a j

**Političko obavještajni izvještaj o političkom i propagandnom radu:**

a) Okupator: Njemačka vlast još uvijek provodi blagu taktiku prema pučanstvu. Sam okupator ne vrši direktno nikakovu pismenu propagandu, a ni usmenu jer ne postoji kontakt sa narodom.

b) Ustaše: U samim ustaškim redovima razmimoilaženja se sve više pojačavaju, što se ispoljava uporedo sa razvitkom političke situacije tj. sve jasnijim uvjerenjem u izgubljeni rat.. Nardeli[3] sa Zahariom[4] i domobranima rade na tome da se iz Splita ukloni ustaška vojna vlast i ova zamjeni domobranima, dok se na drugoj strani Bednjanec tome opire, i na svaki mogući način želi to onemogućiti. Vjerojatno je da Nardelli želi ukloniti ustaše iz Splita iz razloga, jer ne želi da pred narodom ispadne kaò ustaša, računajući da bi time mogao spasiti svoju glavu. Zaharia s druge strane želi dovesti domobrance radi HSS-a računajući da bi u tom slučaju HSS mogao otvorenije sarađivati sa hrvatskim vlastima, koje se onda ne bi sastojale od ustaških elemenata. Među samim ustaškim vojnim vlastima postoje također sukobi. Sa jedne strane Markotić,[5] Stipčević,[6] Cecić[7] i Luetić[8] a s druge strane Jonić, Ferček, Bednjanec. Prvi prigovaraju posljednjima da ih zapostavljaju, dok su se oni dvije i po godine borili, a Bednjanec, Jonić, Ferček sjedili u Zagrebu sada zauzeli položaje, dobre plate itd.

Postupak prema narodu je uglavnom nepromjenjen, nastoje zanemariti ustaštvo naglašavajući hrvatstvo oko kojega žele okupiti narod. Propagandom se obaraju na NOP, uvjeravajući da je to borba za uništenje Hrvata i ostvarenje velikosrpstva čime žele pokazati uzaludnu borbu

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. OB-S1-61/113.**

**2 Mjesni obavještajni centar**

**3 Dr Bruno Nardelli, glavar građanske uprave u Splitu.**

**4 Zacharia, pukovnik NDH.**

**5, 6 i 7 Ustaški prvaci u Splitu.**

**8 Ante Luetić, župan Velike župe Cetina u Splitu.**

hrvatskog naroda u redovima NOV-e. Pozivaju partizane svojim kućama garantirajući im miran i slobodan život.

Nikakove političke priredbe se ne priređuju. Kulturni život žele oživiti putem kazališta.

Izmjena upr. pol. bez sumnje je u vezi sa osposobljenjem policijskog aparata. Prigodom preuzimanja dužnosti Lipnjak[9] je održao govor u kojem je pozvao činovništvo na rad, osuđuje ih radi smalaksalosti i izgubljene vjere u pobjedu, a prijeti im smrću za svaki i najmanji propust.

Racija u predjelu Varoš sigurno je u vezi sa pokretanjem policijskog aparata, koji se baš ovom prigodom pokazao vrlo nesposoban. Ova racija izvršena je navodno radi prikupljanja ratnog materijala, međutim mi smo mišljenja, da je ona bila uperena protiv naših organizacija nastojeći time među građanstvom stvoriti strah i zabunu.

c) **Reakcionarno vodstvo** HSS: Po dolasku Vojka Krstulovića iz Zagreba koji je tamo otišao radi dobijanja uputa i imenovanja novoga vodstva, grupa oko Krstulovića pristupa oko organiziranja omladine. Omladinski povjerenici i 2—3 omladinke započeli su sa redovitim sastancima. Ovi sastanci uglavnom teoretske su naravi. Na njima se ne održavaju organizacioni izvještaji odakle proizlazi da Krstulović pojedinačno sa povjerenicima ove stvari rješava. Osim povjerenika koji su spominjani u našem izvještaju još ima oko desetak organiziranih omladinaca HSS čija ćemo imena dostaviti. Omladinci su započeli sa vrbovanjem USAOH--ovaca naglašavajući pri tom da i oni sarađuju sa NOP-om. Uz omladinu Krstulović namjerava organizirati mlađe intelektualce radnike, pa je u tom pogledu pokušao vrbovati jednog našeg rodoljuba.

Po svemu se opaža da je čitavi rad u rukama Krstulovića, što pripisujemo prvo ambiciji samog Krstulovića da ima sve u svojim rukama, kako bi mogao sutra zauzeti »visoki« položaj i drugo neslaganja starijih HSS-ovaca sa izdajničkim radom Krstulovića. Uz Krstulovića je aktivan i pukovnik Zaharia koji često održava vezu sa Dr. Tartaljom i Nardelom. Zaharia dolazeći u kontakt sa građanstvom prikazuje se kao simpatizer NOP-a, a nekim rodoljubima priča o svojim vezamaa sa partizanima. Do sada nijesmo mogli utvrditi da li je Dr. Tartalja i ing. Ivanišević u vodstvu, ali je tačno da Krstulović koji uglavnom napada sve starije istaknute HSS-ovce o Dr. Tartalji i ing. Ivaniševiću govori dobro. Ing. Ivanišević je pred skoro mjesec dana otputovao u Zagreb, a ovih se dana povratio.

Stav HSS-ovaca prema ustašama je prijateljski, a saradnja je vjerojatno preko Zaharie sa Nardelom. Prema NOP-u stav je neprijateljski, što se najbolje vidi iz pokušaja razbijanja redova NOP-a. Otvoreno ne istupaju prema NOP-u opravdavajući to razlogom što se u redovima NOP-a nalazi veliki dio mačekovaca.

Nedavno su HSS-ovci rasparčavali brošuru »Istina o dr. Mačeku«, a uskoro bi trebao izići i još jedan letak.

Mišljenja smo da bi bilo potrebno nastaviti sa raskrinkavanjem Vojka Krstulovića i izdajničkog djela HSS-a.

**9 Ivan Lipnjak**

d) **Četnici:** Ni tokom ovog mjeseca nije zapažena aktivnost u redovima četnika, a jedino je primjećeno nekoliko omladinskih sastanaka. Još nekoliko omladinaca vratilo se sa terena tokom ovog mjeseca. Mišljenja smo da četnici nijesu u Splitu organizirani na široj bazi, jedino samo uži krug. Nikakvi četnički letak od napuštanja Splita pa do danas nije izdan. Primjećuje se jedino usmena propaganda i to uglavnom preko omladinaca koji se vraćaju, a žele dokazati da Buić[10] nema veze sa Dražom Mihajlovićem. Pokatkad ubace četnici po koju alarmantnu vijest s namjerom da štetuju NOB-i (kao vijesti o velikom broju zarobljenih partizana, o strijeljanju sa strane partizana, o raspadanju NOV-e itd.). Jasno se opaža kako četnici imaju podršku od njemačkih vojnih vlasti i kod istih uživaju daleko više povjerenje nego ustaše.

Mišljenja smo da u Splitu uopće ne postoji saradnja između ustaša i četnika i da se mržnja jednih prema drugima stalno pojačava, što se ispoljilo prigodom ubistva Vajsića kao i pokušaja atentata na Markotića. Ovaj posljednji atentat je po našem mišljenju odgovor sa strane četnika, koji otvoreno sarađuju sa Njemcima na ubistvo Vajsića. Otvorena saradnja jednog djela četnika sa Njemcima vidi se baš iz slučaja sa Holijem kojeg su hrvatske vlasti uhapsile poslije atentata i morale predati njemačkim vlastima koje su ga tražile kao »pripadnika njemačkih oružanih snaga« sa motivacijom da će mu suditi njemački vojni sud. Međutim, odmah nakon izručenja bio je pušten na slobodu.

II. **Rad špijuna, petokolonaša i agenata neprijatelja i naše kontra-špijunaže.**

A) Rad Gestapoa jedva se primjećuje. Progoni rodoljuba uopće se ne vrše. Nije primjećen ni jedan slučaj prodiranja u redove naših organizacija, a primjećuje se povećanje broja agenata, po čemu zaključujemo da će Gestapo primjeniti taktiku kontroliranja rada naših organizacija.

Prema našim podacima zaključujemo da se među vodećim gestapovcima nalaze i Dr. Ritman, oficir Kiršbaum (konspirativno ime Ivan Petrović) i Georg Malicki (Filipović).

U posljednje vrijeme primjećuje se rad UNS,[11] kojom rukovodi ustaša Božo Boban. Pokušava uspostaviti vezu sa narodom kako bi prodro u naše redove.

III. **Industrijska postrojenja koja rade za okupatora**

Citava industrijska djelatnost u samom gradu i okolici potpuno je obustavljena. Jedino djelomično radi tvornica cementa Majdan, a uskoro bi trebala proraditi punim kapacitetom. Cement koji se nalazi u tvornicama fabrika Njemci su blokirali za vojne svrhe. Većina obrtničkih radnja uopće ne radi i to radi pomanjkanja radne snage i materijala.

10 Momčilo Đujić, komandant Dinarske četničke divizije.
11 Ustaška nadzorna služba

## IV. Podaci o stanju u narodnim masama

Raskrinkavanje kralja i »vlade« naišlo je na povoljan odjek među građanstvom. Ovim je postignuto još veće povjerenje u NOP i snagu NOV-e. Uspoređujući raniji stav NOP-a prema kralju sa današnjim, u kojem se zabranjuje povratak »vladi« i kralju, građanstvo dolazi do zaključka da NOP stalno jača, a obzirom na svoje jačanje da je u stanju zauzimati otvoreniji stav prema svojim neprijateljima. Napuštanje otoka i mjestimični uspjesi VI neprijateljske ofanzive nijesu ni malo pokolebali uvjerenje naroda u snagu i neuništivost NOV-e. Krivicu za ovo građanstvo pripisuje jedino nedovoljnoj pomoći sa strane saveznika. Izvjestan dio građanstva uz sav rad i uticaj NOP-a, ne vidi razliku između engleskih reakcionarnih krugova i engleske vlade, te krivicu pripisuje samoj vladi.

Sa druge strane povjerenje u SSSR iz dana u dan raste u kojem se vidi jedinog i iskrenog saveznika NOV-e. Ovo se naročito ispoljilo prigodom vijesti »Pravde« o pregovorima vodećih engl, ličnosti sa Ribentropom.

Nestašicu hrane stanovništvo podnosi prilično mirno, okrivljujući za to Njemce i ustaše. Ovo se naročito ispoljilo prigodom dozvole slobodne prodaje živežnih namirnica nakon čega se na tržištu pojavila svakovrsna hrana i to u dosta velikim količinama.

Sa njemačkim vlastima i vojnicima stanovništvo ne dolazi uopće u kontakt i to radi neprijateljskog stava naroda prema njima, kao i radi rezerviranosti ovih prema narodu.

Pored blagog postupka i propagande kojom ustaše žele ublažiti mržnju naroda i pridobiti ga, narod vidi svoje prave pretstavnike u NOP-a, opažajući nemar i nesposobnost ustaškog aparata da organizira vlast.

Povratak četnika u grad sa njemačkim propusnicama još je više uvjerio građanstvo u njemačko četničku saradnju.

Stav građanstva prema ustašama i četnicima najbolje se ispoljio prigodom incidenata koji su posljednjih dana nastali među njima na koje građanstvo gleda sa nasladom videći u tome međusobno razbijanje neprijateljskih redova, koje ide u prilog NOB-i.

O radu HSS-a uopće se ne vodi računa, jer ga se do sada ni ne primjećuje, a smatra ga se izdajničkim iz razloga, što ne sarađuje sa NOP-om.

Podatke o narodnim neprijateljima ne dostavljamo u ovom izvještaju iz razloga o kojem smo ranije javili, t. j. još uvijek svrstavamo podatke o nar. neprijateljima prije oslobođenja Splita, čemu je razlog pomanjkanje originala kartoteke. Započeti ćemo sa dostavljanjem ovih podataka onda, kad pošaljemo prepis kartoteke Komandi Spi. Područja.

Vojni izvještaj također nije sastavljen iz razloga, što još uvijek nijesmo u mogućnosti saznati ni približne podatke koji se od nas traže.

Jedino čime raspolažemo su podaci o smještenju i približnom broju, a promjene ovih ćemo dostavljati putem sedmičnih izvještaja. Za sakupljanje ostalih podataka za ovaj sektor rada učinićemo sve što je u našim mogućnostima, kako bi čim prije do istih došli.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Povjerenik:
***Janko*** v. r.

BROJ 81

## DIREKTIVA ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 30. SIJEČNJA 1944. PODREDENIM JEDINICAMA ZA DEJSTVO U SLUČAJU NEPRIJATELJSKE OFENZIVE NA PODRUČJE BUKOVICE[1]

ŠTAB
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
30 I 1944 g.

DIREKTIVA BR. 15

Sekcija Knin, Novi Grad 1 : 100.000 jugoslavenske izrade

**Podaci o neprijatelju:** Jačina okupatorske vojske u garnizonima u posljednje vrijeme brojčano se pojačala. Ovo naročito poslije prodora neprijateljskih kolona od Knina prema Benkovcu i od Gračaca—Obrovca—Benkovca—Zadra.[2] U toku zadnjih dva dana neprijatelj je poduzeo ofanzivu iz Benkovca i Biograda na kanal sa kojim smo prevozili materijal.[3] Neprijatelj je posio Stankovce, Vranu i Pakoštane, te na taj način prekinuo nam je svaki saobraćaj sa morem. Daljnje namjere neprijatelja nisu nam tačno poznate, ali po svom izgledu i po nekim obavještenjima neprijatelj se koncentriše sa svojim snagama u Mokrom Polju, gdje je do sada skoncentrisano 1000—1500 vojnika,[4] tako isto u Obrovcu i okolini, kao u Kruševu i Krupi nalazi se na logorovanju oko 1500 neprijateljskih vojnika.[5] Isto tako osjeća se pojačan neprijateljski garnizon Benkovac, te po svemu ovome izgleda da neprijatelj namjerava poduzeti čišće-

12 Miro Segvić-Janko

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/1, k. 111.

2 Na ovim pravcima nastupali su njemačka Prva brdska divizija i 92. motorizirani puk. Vidi dok. br. 328, 332, 335, 336, 337, 338, 341, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 445, 526 i 527.

3 Akciju čišćenja ovog područja poduzeli su 28. siječnja 92. motorizirani puk, jedan bataljon 98. puka Prve brdske divizije i dijelovi 264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 346.

4 i 5 Jedinice Prve brdske divizije i 92. motoriziranog puka.

nje Bukovice od naših snaga, što je u toku današnjeg dana i pokušao sa jednim manjim prodorom iz Benkovca prema Brgudu, vjerovatno ispitivajući naše snage na ovom dijelu fronta.

**Naše snage:** V., VI., XIII. Brigada i Kninski P. Odred.

Naš zadatak: U slučaju neprijateljske ofenzive na teritoriju Bukovice,[6] suprotstaviti se neprijatelju, nanijeti mu što više gubitaka na označenim linijama, omogućiti izvlačenje naših snaga u pravcu Velebita, ukoliko nas neprijatelj na to bude primorao.

Ucilju izvršenja prednjih zadataka:

N A R E Đ U J E M O :

**V. Brigada** Zatvoriće pravac prema Mokrom Polju i Erveniku, postavljajući se na liniju Kučević—Malješev V. (k. 577)——Kabići—Jagodnik (k. 490)—Crna Glava (k. 285)—Pleševica (k. 287)—Obruč (k. 300) i Zmištak (k. 562) sa desnim krilom zaključno, a lijevim na Malješev V., s tim da brani pravac neprijateljskog nadiranja od pravca Kistanja.

**VI. Brigada:** Zatvoriće pravac prema Obrovcu, Bilišanima i Medviđu, a postaviće se na liniju sa svojim desnim krilom na Golubićku Gradinu (k. 416), pa ulijevo V. Greblje (k. 335)——Gagići (k. 416) zaključno sa lijevim krilom na Uvezac (k. 549).

**XIII. Brigada:** Postaviće se na liniju Jelovac (k. 1031)—Lipač—k. 933——Pena (k. 970)—Tremzina (k. 1175) i Zaperovača (k. 900) sa svojim lijevim krilom zaključno. Pored zatvaranja ovog pravca od Gračaca prema Krupi i Otrića prema Dubokom Dolu i Krupi, zadatak ove brigade je da dejstvuje na liniji Gračac—Otrić, postavljajući zasjede neprijatelju na ovoj komunikaciji.

**K.[7] Part, odred:** Sa svojim snagama postaviće se i zatvoriti pravac na liniji Kom (k. 100)—Rujište—Vrbica (k. 1041), sa pravcem dejstva na neprijateljsku komunikaciju Otrić—Prevjes.

Dopunski i inžinjerijski bataljon ostaju do daljnjeg naređenja u sastavu jedinice kojoj su pridodati.

**Izviđanje i obezbjeđenje:** Sve jedinice po dolasku na dodijeljenu liniju odmah će poduzeti nasilno izviđanje, da bi se ma na koji način moglo doznati o namjerama neprijatelja, jer prema do

**6 U cilju uništenja Devetnaeste divizije Komanda njemačkog Petnaestog brdskog armijskog korpusa poduzela je u vremenu od 2—7. veljače operacije »Emil«. Vidi dok. br. 112, 124, 129, 138, 145, 296, 359, 360, 362, 363 i 367.**

**7 Kninski**

sada primljenim izvještajima, ovo se nikako ne može ustanoviti. Isto tako jedinice će preduzeti sve mjere, tako da ni u kom slučaju ne smiju se dozvoliti iznenađenja od strane neprijatelja. Na dodijeljenim pravcima organizovati rušenje ceste i svih puteva koji su u vezi sa neprijateljskim garnizonima.

Veza: Uslijed toga što bi uslijedila neprijateljska ofenziva, održavanju veze kako sa ovim štabom, tako i unutar jedinica, kao i sa susjednim jedinicama mora se posvetiti osobita pažnja. Štab V. Brigade održavaće vezu sa jedinicama VI. Brigade na V. Prošeku (k. 658). VI. Brigada uhvatiće vezu sa jedinicama XIII. Brigade u Golubiću, zaselak Krivodol. XIII. Brigada uhvatiće vezu sa jedinicama Kninskog odreda u selu Javorniku. Kninski odred održavaće vezu sa V. Brigadom na Jagodniku. Sve jedinice slaće najmanje tri puta dnevno izvještaje ovom štabu, u kojima će iznijeti stanje na položaju, a također izvijestiti da li imaju veze sa susjednim jedinicama.

**Ishrana i popuna municijom:** Ishranu organizovati po mogućstvu sa terena gdje jedinice djeluju. Baza za snabdijevanje XIII. Brigade biće Turovac, Duboki Dol i Krupa; Kninski part, odred Rujište, Kučević, Ervenik; V. Brigada Ervenik, Ivoševci, Biovičino Selo, Modrino Selo i Parčić; VI. Brigada Bilišane, Medviđe, Zelengrad i Muškovci. U koliko je nemoguće **u** potpunosti snabdijevati se sa terena, onda i preko intendanture ove divizije. Svi štabovi brigada i odreda pri svom prebacivanju ponijeće i povesti sa sobom što više konfiskovane hrane i stoke za ishranu svoga ljudstva, s obzirom na to, što će ishrana na tom dijelu biti otežana. Isto tako snabdjeti se sa potrebnom količinom municije za sve vrste oružja, kao i potrebnim brojem rezervne municije. Štab V. Brigade, ukoliko raspolaže viškom u jugoslovenskoj municiji, dodijeliće izvjesnu količinu Štabu VI. Brigade. Štab VI. Brigade izvijestiće koliko je primio ovakove municije.

**Sanitet:** Štabovi brigada i odreda organizovaće svoja brigadna previjališta na pogodnim mjestima, radi prihvaćanja ranjenika. Pokretna prihvatna divizijska bolnica biće uz brigadno previjalište V. Brigade. Dalje u pogledu prebacivanja ranjenika izdaće se naknadno naređenje.

**Odbrana od tenkova:** Preduzeti da se na putevima koji vode iz neprijateljskih garnizona postave nagazne mine, kao i protutenkovsko oružje. Pri organizaciji položaja protutenkovske puške moraju doći do svog izražaja. Težiti što višem uništenju i miniranju puteva.

| | |
|---|---|
| **Fortifikacijsko utvrđenje položaja:** | Dodijeljene položaje fortifikacijski urediti za upornu odbranu. Naročitu pažnju posvetiti izradi zaklona za automatska oruđa i protutenkovske puške. Izraditi detaljan plan za odbranu, kao i plan vatre. |
| **Znaci raspoznavanja:** | Važe izdati po direktivi broj 14 od 27. I. to.[8] |
| **Mjesto štabova:** | Štab Divizije nalaziće se u selu Parčić, a u slučaju neprijateljskog prodora Štab divizije povućiće se sa jedinicama V. Brigade. O daljnjem smještaju ovog štaba bićete obaviješteni. Štabovi brigada i odreda izvijestiće nas 0 tačnom položaju svojih štabova, a isto tako izvijestiti 1 susjedne jedinice. |
| **Zarobljenici i plijen:** | Zarobljenike sprovoditi u ovaj Štab, a o plijenu dostaviti popis i izvještaj, a intendantura ovog štaba vršiće raspored plijena. |
| **Napomeni** | Sve brigade ostaviće najmanje jedan bataljon u svojoj rezervi, koji će prema potrebi i situaciji upotrijebiti gdje to bude najpotrebnije.<br>Potvrditi prijem ove direktive. |

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić,*** s. r

Komandant — potpukovnik:
***Mićun Šakić,*** s. r.

Dostavljeno:

na znanje: Glavnom štabu NOV i POH i VIII. Korpusu NOVJ
na postupak: Štabu V., VI. i XIII. Brigade i Štabu Kninskog partizanskog odreda.

Da je prepis vjeran svome orignalu tvrdi:

Načelnik Štaba, major:
***Toni[9] Biočić,*** v. r.

(M. P.)

**8 Vidi dok. br. 68 i 69.**
**9 Ante**

BROJ 82

# IZVJEŠTAJ POLITODJELA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 30. SIJEČNJA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP JUGOSLAVIJE O PROPUSTIMA I GREŠKAMA PRILIKOM BORBI NA KORČULI[1]

POLITODJEL
XXVI DIVIZIJE VIII KORPUSA

CENTRALNOM KOMITETU K. P. J.

Dragi drugovi,

U ovom izvještaju pisaćemo uglavnom o borbama na Korčuli,[2] to jest o držanju i radu partijske organizacije u okviru XIII-te brigade.

Odmah poslije prelaska dijelova XIII-te brigade otišli smo da pomognemo u reorganizaciji partijskih organizacija, kadrova i čitavog rada.

Opšta konstatacija je da se partijska organizacija, za vrijeme borbi na Korčuli, nije pokazala kao rukovodeća snaga. Kao što smo još u prvom izvještaju naglasili da je čitava partijska organizacija, osim nekoliko vojno-političkih rukovodioca, mobilisana iz pozadine. Ona se nije mogla, a ovakva i u tako kratkom vremenu nije imala ni uslova, da prilagodi vojničkoj čvrstini i disciplini. Jedan od glavnih razloga što nije bilo čvrstoće i borbenosti, osim nedovoljnog provjeravanja, bilo je to što nije postojao kod većine članova Partije osjećaj odgovornosti za svoj rad i rukovodeću ulogu. To je naravski i posljedica i nedovoljnog pozivanja na odgovornost za neizvršenje dobivenih zadataka. Sigurno da je djelomično i nedovoljan rad doveo do takve katastrofe koja se desila na Korčuli, ali da je baš glavni razlog toga neprovjerenost većeg dijela članova Partije i neodgovornost za svoj rad o tom nema sumnje.

To sve, rečeno za partijsku organizaciju u cjelini, važi naročito za rukovodioce, posebno za partijsko-političke. Već u prvim momentima pa do izvlačenja jedinica iz Korčule, nestajali su rukovodioci. Kao primjer može se navesti da su poslije borbe na Korčuli, osim nekoliko ranjenih, došli svega: 3 zamjenika politkoma četa, i jedan zamjenik politkoma bataljona (jedan ranjen). Osim toga nisu bile rijetke pojave da su se politkomesari i zamjenici prvi ukrcavali u lađe i bježali ili da su skidali komesarske znakove pred borcima iz bojazni pred neprijateljem. Borce se, osim pojedinaca, ne može kriviti jer su u datom momentu borbe ostali bez rukovodstva. Da je to zaista tako vidi se da tamo gdje su bili rukovodioci na svome mjestu, nije nastalo rasipanje vojske i da su jedinice u glavnini izvučene.

**1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V. I. I., mikroteke CK SKH, film 37/232-235.**

**2 o borbama na Korčuli vidi dok. br. 14, 26, 146, i 269 i knj. 9, dok. br. 163, napomenu 3.**

SKOJ također u tim teškim momentima nije uspio da postane rukovodilac sve omladine. To nije mogao zato što nije imao one potrebne čvrstoće, a što je najosnovnije, borbenosti i odgovornosti. To su većinom omladinci koji su se po prvi put našli u borbi, a videći pored sebe svoj komandni kadar kako se je izgubio i oni su se našli izgubljeni. Neprovjerenost većine SKOJ-evaca, a i labavost koja je vladala u organizaciji doveli su do toga da je dobar dio SKOJ-evaca napustio svoje jedinice, pa čak predavao se i neprijatelju. Većina rukovodioca, mjesto da služe u takvim momentima za primjer, ni sami se nisu razlikovali od ostalih nego su i oni nestajali. Samo jedan rukovodilac SKOJ-a u bataljonu se je vratio (jedan ranjen), dok su drugi ostali na Korčuli.

Štab brigade se nije snašao i nije djelovao kao cjelina. Članovi štaba su djelovali kao pojedinci a nije bilo dovoljno povezanosti među njima a time ni sa jedinicama. Zamjenik komandanta bio je u toku borbe ranjen, a ostali nisu imali jedinice čvrsto u svojim rukama. Greška je i to što nisu prije borbe učinili izvjesne neophodne predradnje i pripreme kao: miniranje cesta i pripremanje boraca za borbu protiv tenkova (baš su tenkovi unijeli najveće rasulo u jedinicama). Ovo poslednje je dokaz nedovoljne budnosti, potcjenjivanja neprijatelja kao i preveliko samouvjerenje. Nadiranjem neprijatelja štab brigade se je sve manje osjećao kao rukovodstvo tako da na poslijetku nije imao mogućnost komandovanja.

Obavještajna služba nije funkcionisala kako treba. Prije napada neprijatelja na Korčulu dolazila su kontradiktorna obaveštenja, ali se je ipak znalo o izvjesnim pripremama za napad (dolazak gumenih čamaca, koncentracija artiljerije). U međuvremenu ipak nisu preduzete dovoljne mjere predostrožnosti.

Još se više osjećala nebudnost kod boraca na položaju. Živjelo se garnizonskim životom a partijska organizacija nije mnogo doprinjela da se borci ubijede u ozbiljnost situacije. Kolika je nebudnost bila dokazuje to što su Njemci zatekli naše borce u bunkerima bez straže i raspasane. Iznenađenje je bilo naravski veliko. Uglavnom ta nebudnost bila je uzrokom da je jedan bataljon bio odmah isprijesecan, štab bataljona napadnut, i on nije mogao više da pruži efikasan otpor neprijatelju. Iz toga slijedi da su se borci, pa i partijska organizacija, uljuljkivali u san vječne slobode.

Pored toga bilo je još grešaka u organizaciji brigade što je doprinijelo rasulu, dezerterstvu itd. Intendantura i sanitet nisu uopšte funkcionisali. Ishrana boraca za vrijeme borbe bila je očajna ili bolje rečeno nije je skoro ni bilo. Intendanti su bježali, kuhar i ekonomi četa su hranili bjegunce bojeći se poći na položaj. Sanitet se uopšte u borbi nije mogao vidjeti. Borci su ostali neprevijani na položajima. Osim toga to je potenciralo i nedrugarstvo među borcima, koji su često puta prolazili kraj ranjenih drugova i ostavljali ih.

Odmah poslije prelaska brigade na Vis pošli smo da pomognemo u reorganizaciji jedinica. Dok je brojno stanje partijske organizacije brigade prije napada na Korčulu bilo: partijaca 129, kandidata — 80, SKOJ-

-evaca — 251, poslije napada na Korčulu bilo: partijaca — 70, kandidata — 26, SKOJ-evaca — 104.

Partijske organizacije kao cjeline nije bilo. Nitko od članova Partije, pa ni rukovodioci, nisu se sjetili da održe partijski sastanak i da na njemu pretresu nedostatke i propuste u borbama. Nijedan partijski sastanak nije održan do našeg dolaska iako je bilo dosta vremena za to. Nije se moglo vidjeti da se Partija osjeća odgovorna za katastrofu na Korčuli. Kao što nije partijska organizacija odigrala rukovodeću ulogu u borbi tako se ni poslije borbe nije osjetio ikakav njezin rad. Nijedan sektor rada nije bio pokrenut, borci su se pod dojmom Korčule osjećali izgubljeni i bezizrazno sjedeći promatrali oko sebe. Situacija kakvu su je oni gledali bila je uska perspektiva borbi na Korčuli.

Najprije je održan sastanak štabske ćelije na kojem su uočeni propusti, a izbačen je iz Partije obavještajac koji uopšte nije odgovarao svojoj dužnosti, a kao muzičar promatrao je Partiju kao neku muzičku akademiju. Poslije toga je održana brigadna partijska konferencija, koja istina nije imala svečani karakter, ali je u cijelosti pretresla pitanje borbe na Korčuli. Samokritički su se ponijeli naravski oni, koji su se u borbi pokazali kao komunisti, a oni koji su se izvlačili iz borbe izvlačili su se i iz kritike. Partijska konferencija je pokazala da je partijska organizacija brigade bila nesposobna da rukovodi borbom u onako teškoj situaciji. Autoritet Partije kod boraca, a i kod naroda na Korčuli, je opao. Pojedinci — članovi svojim kukavičkim držanjem, kompromitovali su Partiju. Zbog toga je postavljeno kao jedan od najvažnijih zadaća objašnjavanje borcima da je to kukavičluk pojedinaca zalutalih u Partiju, a ne Kompartije. Kao najprvi zadaci postavljeni su: 1. reorganizacija i učvršćivanje partijske organizacije; 2. podići odgovornost.

Nakon toga smo pošli da reorganizujemo partijske organizacije. Naročito se nedostatak osjećao u partijsko-političkom kadru. U postavljanju partijsko-političkih rukovodioca rukovodili smo se da postavimo provjerene kadrove pa makar i sa manje znanja i političke svijesti. U toj borbi ipak se je moglo provjeriti većinu komunista te se je tako moglo donekle popuniti nedostatak rukovodioca. Ostalo je mnogo četnih komesara i zamjenika kao i bataljonskih, koji vrše obe dužnosti.

Partijske jedinice nisu uopšte funkcionisale. Morali smo reformirati četne jedinice dodajući tu i tamo po kojeg člana Partije ili rukovodioca. Ponovo su se morale raspodjeljivati dužnosti i sektori rada uzimajući u obzir maleni broj članova Partije. Uslijed nedostatka kadrova partijski bat. biro-i su bili nepopunjeni, a u jednom bataljonu nije ni formiran. Iz istih razloga nije bila formirana u jednom štabu bataljona partijska ćelija.

Iskustvo sa Korčule pokazalo je da su se partijske organizacije često puta varale u procjenjivanju kandidata. Ukazano im je da u kandidate primaju samo provjerene ljude u borbi, kao da i u primanju kandidata u Partiju budu oprezniji.

SKOJ-evski aktivi, kao ni rukovodstva, nisu se snašla da održe konferencije SKOJ-a povodom borbe na Korčuli. Sa sekretarom brigadnog

komiteta SKOJ-a obišli smo većinu aktiva, a formirala su se i rukovodstva. SKOJ-evci su se većim dijelom osvrnuli kritički i samokritički, premda nedovoljno, a naročito na rukovodioce, koji su se kukavički ponijeli. Pred njih su postavljeni najvažniji i neposredni zadaci:

1. učvršćenje četnih aktiva i osamostaljenje bataljonskih biroa SKOJ-a.

2. podizanje teoretsko-političke svijesti.

U daljnjem primanju omladinaca u SKOJ postavljeno je da u SKOJ prvenstveno primaju omladince koji su se pokazali kao dobri borci u borbama na Korčuli.

Ipak se kroz tako kratko vrijeme nije moglo detaljno sve ispitati i iskustva prenijeti na partijske organizacije bataljona.

Oblasni komitet je odlučio da pomogne i prekontroliše rad u vojsci te je u tu svrhu odredio svoje članove i delegate da u prvom redu dođu u XIII-tu brigadu. Tada su detaljnije obiđene sve partijske i SKOJ-evske organizacije i rukovodstva. Na dnevnom redu bile su borbe na Korčuli i zadatci u vezi sa njima. Zaključci o uzrocima i povodima katastrofe na Korčuli bili su uglavnom isti koji su i prije uočeni, ali su pojedinosti 0 borbama i držanju part, organizacije prikupljeni iz svih jedinica. Iako jedan ovaj obilazak nije mogao da donese odmah veliki preokret ipak je on mnogo koristio partijskim organizacijama kao i borcima, jer su održane i bataljonske konferencije. Na poslijetku su donijeti, na zajedničkom sastanku, zaključci i na osnovu njih direktive za daljnji rad.

Jedan od razloga za slabo držanje partijaca bio je i nisko teoretsko znanje. Praksa u radu XIII-te brigade, pa i u svima ostalim, pokazala je da je rad na teoretskom uzdizanju partijskih članova bio vrlo slab, bez dovoljne kontrole i pomoći rukovodiocima. To je bilo djelomično posljedica i toga što je vladalo uvjerenje da su teoretski sastanci manje važni nego radni. Da bi se pružila efikasnija pomoć, a ujedno i kontrola bila veća, predložili smo svim zamjenicima politkoma brigada, a u XIII se to počelo sprovađati u djelo, sistem rada koji bi na tom polju najbolje odgovarao. Naime, stvar je u tome da zamjenik politkoma brigade ili ako može bataljona, da održi referat po jednoj temi pred čitavim bataljonskim partijskim aktivom. Zatim se, prema opsegu teme, izvjesno vrijeme prerađuje ona tema na teoretskim partijskim sastancima, a u određeno vrijeme se učini neka vrsta ispita u vidu diskusije po toj temi. Na nekoliko sastanaka vidjelo se je da to nailazi na veće interesovanje kod članova Partije, a ujedno se postiže kontrola, pomoć i spremanje rukovodioca za predavanje.

U toku rada ispoljio se nedostatak u političkom radu, što je uslovilo 1 odsustvo jednog člana politodjela. Komesar brigade nema dovoljno inicijative tako da i pored podstrekavanja na rad nije imao dovoljno kontrole nad radom politkomesara. Na nekoliko dana prije odlaska brigade na kopno održane su bataljonske političke konferencije sa referatom druga Tita na II zasjedanju AVNOJ-a. To je bilo potrebno i zbog toga što su borcima perspektive bile uske, a u radu do tada nije bilo temeljito pro-

rađen tako da borcima nije bio dovoljno jasan značaj i važnost Nacionalnog Komiteta i AVNOJ-a kao vrhovnog zakonodavnog i izvršnog tijela. Te konferencije su imale dobrog odjeka kod boraca.

Kulturno prosvjetni rad je tek posljednjih dana dobio izvjestan polet što se je osjetilo i u životu i u radu boraca.

U međuvremenu se brigada popunjavala i pred svoj odlazak na kopno iznašalo je brojno stanje oko 800. Tada je izvršena zakletva brigade. Tu se je moglo vidjeti da se je brigada, iako u tako kratkom vremenu, ipak politički oporavila. Prilikom odlaska jedinica XIII-te brigade na kopno bilo je samo nekoliko slučajeva dezerterstva.

Prije samog odlaska brigade na kopno formirana je od Oblasnog komiteta komisija za ispitivanje slučaja na Korčuli. Ta komisija koja je bila veoma nužna, a trebao ju je da formira i divizijski komitet, formirana je kasno. Jedan član našeg politodjela bio je član te komisije te Vam ovdje prilažemo zapisnik komisije sa sastanka ćelije štaba XIII-te brigade.

## DIVIZIJSKI KOMITET

Od našeg prvog izvještaja divizijski komitet je održao četiri sastanka i to jedan neposredno pred napad na Korčulu, drugi odmah poslije izvlačenja naših snaga sa Korčule, treći specijalno po pitanju odbrane Visa, kada je za to došlo definitivno naređenje, a četvrti po pitanju izmjena u sastavu divizijskog komiteta. Na prva tri sastanka prisustvovao je drug Ćećo a na zadnjem jedan član Oblasnog.

Na prvom (zapravo drugom po redu) sastanku pretresani su problemi i stanje partijskih organizacija unutar divizije, ali je on bio više informativnog karaktera. O zaključcima sa prošlog sastanka se nije diskutovalo te se nije prekontrolisalo dali i koliko se je učinilo u njihovom sprovađanju. Na ovom sastanku je uglavnom drug Ćećo postavio zadatke, koji su u organizacionom pogledu tj. pomoć biro-ima, učvršćenje partijskih organizacija, pomoć SKOJ-u, donijetim i na prošlom sastanku. Osim toga donijet je zaključak o podizanju autoriteta vodnicima i desetarima, koji je još i sada vrlo slab.

Treći sastanak, na kojem je prisustvovao i zamjenik politkoma i I dalmatinske brigade, održan je odmah neposredno poslije pada Korčule u neprijateljske ruke. Na tom sastanku postavljeno je samo pitanje Korčule. Nedostatci i uzroci brzog pada Korčule u okviru XIII-te brigade uočeni na ovome sastanku podudaraju se i sa našim konstatacijama iznešenim u ovome izvještaju. Donešeni su zaključci da se iskustvo sa borbi na Korčuli prenese na Partijske organizacije svih brigada, zatim da se pozovu na odgovornost i za primjer strijeljaju specijalni slučajevi panikerstva i kukavičluka. Taj zadnji zadatak nije u potpunosti izvršen, već su samo neki članovi izbačeni iz Partije. (I naša greška je što nismo dovoljno insistirali na sprovođenju ovog zaključka).

Treći sastanak održan je u cilju izvršavanja priprema za odbranu Visa. Pošto je u sastav ove divizije ušla i I dalmatinska brigada, to je na mjesto zamjenika politkoma XIII-te brigade u divizijski komitet ušao kao član zamjenik politkoma I dalmatinske brigade. Taj sastanak održan je na inicijativu druga Ćeće. Postavljeni zadaci su bili: mobilisati part, organizaciju a zatim i sye za upornu odbranu Visa. Pretresene su sve nužne potrebe za mobilizaciju partijskih organizacija.

Zadnji sastanak održan je na traženje Oblasnog komiteta. Zamjenik politkoma XI-te brigade, ujedno i sekretar divizijskog komiteta, određen je za zamjenika politkoma ratne mornarice. Na njegovo mjesto postavljen je sekretar O. K. za srednje dalmatinske otoke, a za sekretara divizijskog komiteta određen je zamjenik politkoma I dalmatinske brigade. Prijedlog divizijskog komiteta da za partijskog rukovodioca XI brigade dođe zamjenik politkoma jednog bataljona I dalmatinske brigade, sadašnji politkomesar XI brigade, koji bi većim iskustvom partijskog rukovodioca u vojsci i kao vojnik mogao više da pomogne partijskoj organizaciji od strane Oblasnog komiteta nije prihvaćen, premda je po našem mišljenju taj prijedlog imao realnu podlogu.

Divizijski komitet se još nije uspio osamostaliti. Na svakom sastanku je prisustvovao netko iz Oblasnog komiteta ili drug Ćećo, koji su uglavnom postavljali zadatke dok su članovi divizijskog komiteta učestvovali većinom u diskusiji. Još se svaki član ne osjeća kao sastavni dio komiteta i kao rukovodilac. Kroz nekoliko sastanaka se nije postavljalo pitanje sprovođenja u život zaključaka donesenih na prijašnjem sastanku. Na naš prijedlog zaključeno je da sekretar napisane zaključke pošalje u brigade i da se tamo prenesu na partijske organizacije. Do sada se je divizijski komitet mogao da osjeti kao informativno tijelo i kao tijelo za prenašanje iskustva. Kao čvrsti rukovodilac Partije u diviziji nije se osjetio premda je za to bilo mogućnosti.

Jedan član našeg politodjela bio je uvijek prisutan sastancima divizijskog komiteta. Osjećali smo to za potrebno, jer često puta divizijski komitet ne bi imao pravu sliku o stanju partijske organizacije u diviziji uslijed mladosti i nedovoljnog iskustva nekih zamjenika politkoma brigada. O našem daljem prisustvovanju na sastancima divizijskog komiteta ravnaćemo se prema izdignutosti njegovoj.

U prvom našem izvještaju nismo se dotakli pitanja štaba divizije što ćemo sada učiniti. Dolaskom istog štaba na otoke formiran je od njega i štaba mornarice operativni štab za obranu otoka. Napadom neprijatelja na Korčulu taj štab je podbacio u procjeni kao i u zalaganju za obranu i izvlačenje naših snaga iz Korčule. Opšta konstatacija je da su se jedinice I dalmatinske brigade prebacile, prema predviđanju, u određeno vrijeme na Korčulu, a bilo je moguće, da bi se jedinice sigurno organizovano izvukle. Zbog loše procjene za vrijeme povlačenja bili su brodovi dati za prebacivanje zbjegova, što je isto djelovalo na borce da su dezertirali sa obale. U tome veći dio odgovornosti pada na štab mornarice. Štab divizije nije imao čvrst i odlučan stav već je bio prilično popustljiv.

Povlačenjem glavnine naših snaga na Vis, a ostavljajući manje snage na Hvaru i Braču, postao je komandant operativnog štaba drug Milić. Već u početku on je stvari postavljao kao neograničeni gospodar. Smrću komandanta štab divizije je postao nesamostalno tijelo organizaciono i operativno pod komandom operativnog štaba, što je još više prouzrokovalo naređenje druga Milića da načelnik štaba divizije mora da ode na Brač i da tamo samo sa odredskim snagama ravna obranom Brača. Politkomesar divizije nije tu pokazao dovoljno čvrstine tako da je štab divizije postao neko administrativno tijelo kojemu je Milić određivao mjesto stanovanja. Odnos druga Milića prema štabovima brigada bio je isto tako diktatorski i nekomunistički što je dovelo do opšteg negodovanja.

Sada je postignuto razgraničenje time da su pod komandom štaba divizije sve suhozemne snage, pod štabom mornarice morske, a operativni štab donosi i kontroliše mjere i odluke za obranu Visa, dok štabovi izvršavaju svaki na svom sektoru.

Sada je drug Milić primio da vrši dužnost komandanta divizije. Raspoloženje kakvo sada vlada nije garancija da će biti sve u redu. On, nekoliko dana poslije imenovanja, nije primio dužnost iako je to bilo moguće.

Kako je u sastav ove divizije ušla I dalmatinska brigada, a pošto smo samo nas dvojica u politodjelu, moraćemo da se ograničimo, bar za sada, samo na ove dve mlade brigade, tj. XI i XII brigadu.

Položaj, 30-1-1944 god.

BROJ 83

## IZVJEŠTAJ ŠTABA ŠIBENSKO-TROGIRSKOG NOP ODREDA OD 30. SIJEČNJA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U ODREDU[1]

ŠTAB
SIBENSKOG-TROGIRSKOG P. O.
P o l o ž a j 30. 1. 44.

DRUGARSKOM O. K. ZA SR. DALMACIJU

**P o l o ž a j**

I Z V J E Š T A J

Organizaciono stanje naše Partije za 1 mjesec 1944 god. Promjene organizacionog stanja kroz ovaj mjesec.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu V. 1.1., mikroteka CK SKH, film 39/539-541.**

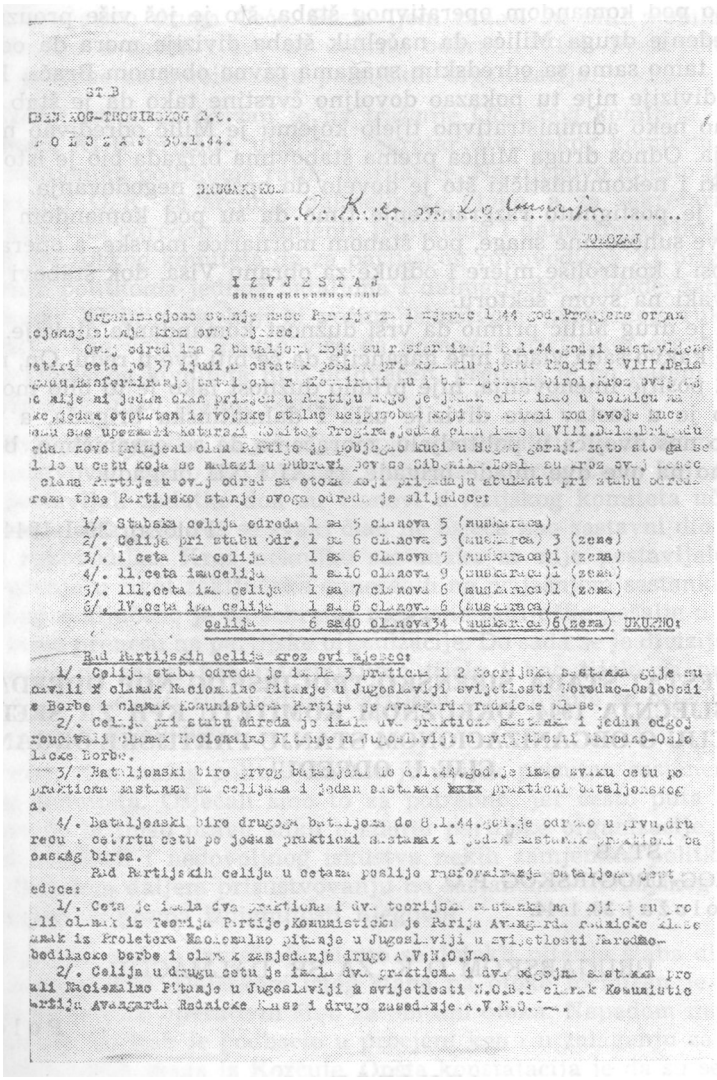

Štab
ODRED-TROGIRSKOG P.O.
P O L O Ž A J 30.1.44.

DRUGARSKO

O. K. za Ko. komuniju

POVJERLJIVO

I Z V J E Š T A J

Organizacijsko stanje naše Partije za 1 mjesec 1/44 god. Prosjeno stanje ...ojnog stanja kroz ovaj mjesec.

Ov.. odred ima 2 bataljona koji su reformirani 6.1.44.god. i sastavljeni četiri ceta po 37 ljudi, a ostatak jedna pri komandi jedne Trogir i VIII. Dalmatinske...ferencije bataljona reformirani su i bataljonski biro, kroz ovaj mjesec nije mi jedan član primljen u Partiju nego je jedan član isključen iz Komiteta, jedna otpušten iz vojske stalno nesposoban koji se nalazi kod svoje kuće, jedna upućena kotarski Komitet Trogir, jedna primljena u VIII. Dal. Brigadu. Jedan novo primljeni član Partije je pobjegao kući u Šegetu gornji zato što ga se nije htio u četu koja se nalazi u pokretu povesti Dibonica. Osim su kroz ovaj mjesec članovi Partija u ovaj odred sa etom koji pripadaju studenti pri štabu odreda...rema tome Partijsko stanje ovoga odreda je slijedeće:

| | | | | |
|---|---|---|---|---|
| 1/. Stabska celija odreda | 1 sa 5 članova | 5 (muškaraca) | | |
| 2/. Celija pri štabu Odr. | 1 sa 6 članova | 3 (muškaraca) | 3 (zene) | |
| 3/. I ceta ima celija | 1 sa 6 članova | 5 (muškaraca) | 1 (zena) | |
| 4/. II. ceta ima celija | 1 sa 10 članova | 9 (muškaraca) | 1 (zena) | |
| 5/. III. ceta ima celija | 1 sa 7 članova | 6 (muškaraca) | 1 (zena) | |
| 6/. IV. ceta ima celija | 1 sa 6 članova | 6 (muškaraca) | | |
| celija | 6 sa 40 članova | 34 (muškaraca) | 6 (zena) | UKUPNO: |

Rad Partijskih celija kroz ovi mjesec:

1/. Celija stabu odreda je imala 3 praktična i 2 teorijska sastanka gdje su održali 2 članak Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji svijetlosti Narodno-Oslobodilačke Borbe i članak Komunistička Partija je Avangarda radničke klase.

2/. Celija pri stabu odreda je imala dva praktična sastanka i jedan odgojni održali članak Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti Narodno-Oslobodilačke Borbe.

3/. Bataljonski biro prvog bataljona do 6.1.44.god. je imao svaku etu po praktičnom sastanku sa celijama i jedan sastanak praktični bataljonskog biroa.

4/. Bataljonski biro drugog bataljona do 6.1.44.god. je održao u prvu, drugu i četvrtu etu po jedna praktični sastanak i jedan sastanak praktični bataljonskog biroa.

Rad Partijskih celija u etama poslije reformiranja bataljona jest...edeće:

1/. Ceta je imala dva praktična i dva teorijska sastanka na kojima su proučili članak iz Teorija Partije, Komunistička je Partija Avangarda radničke klase članak iz Proletera Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti Narodno-oslobodilačke borbe i članak zasjedanje druga A.V.N.O.J-a.

2/. Celija u drugu etu je imala dva praktična i dva odgojna sastanka proučali Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti N.O.B. i članak Komunistička Partija Avangarda Radničke Klase i druga zasjedanja A.V.N.O.J-a.

*Faksimil prve strane dokumenta broj 83*

Ovaj odred ima [je] 2 bataljona koji su rasformirani 8. 1. 44. god. i sastavljene su četiri čete po 37 ljudi, a ostatak poslan pri komandu mjesta Trogir i VIII. Dalm. Brigadu. Rasformiranjem bataljona rasformirani su i bataljonski biroi. Kroz ovaj mjesec nije ni jedan član primljen u Partiju nego je jedan član išao u bolnicu na otoke, jedan otpušten iz vojske stalno nesposoban koji se nalazi kod svoje kuće o čemu smo upoznali Kotarski Komitet Trogir, jedan član išao u VIII. Dalm. Brigadu, a jedan novo primljeni član Partije je pobjegao kući u Seget Gornji zato što ga se je slalo u četu koja se nalazi u Dubravi poviše Šibenika. Došla su kroz ovaj mjesec dva člana Partije u ovaj odred sa otoka koji pripadaju ambulanti pri štabu odreda i prema tome Partijsko stanje ovoga odreda je slijedeće:

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1). Štabska ćelija odreda | 1 sa | 5 članova | 5 (muškaraca) |
| 2). Ćelija pri štabu Odr. | 1 sa | 6 članova | 3 (muškarca) i 3 (žene) |
| 3). I četa ima ćelija | 1 sa | 6 članova | 5 (muškaraca) i 1 (žena) |
| 4). II četa ima ćelija | 1 sa | 10 članova | 9 (muškaraca) 1 (žena) |
| 5). III četa ima ćelija | 1 sa | 7 članova | 6 (muškaraca) 1 (žena) |
| 6). IV četa ima ćelija | 1 sa | 6 članova | 6 (muškaraca) |
| UKUPNO: ćelija | 6 sa | 40 članova | 34 (muškaraca) i 6 (žena) |

Rad Partijskih ćelija kroz ovi mjesec:

1). Ćelija štaba odreda je imala 3 praktična i 2 teorijska sastanka gdje su proučavali članak Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti Narodnooslobodilačke Borbe i članak Komunistička partija je Avangarda radničke Klase.

2). Ćelija pri štabu odreda je imala dva praktična sastanka i jedan odgoj, proučavali članak Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti Narodno-Oslobodilačke Borbe.

3). Bataljonski biro prvog bataljona do 8. I. 44. god. je imao svaku četu po [.. .] praktična sastanka sa ćelijama i jedan sastanak praktični bataljonskog biroa.

4). Bataljonski biro drugoga bataljona do 8. I. 44. god. je održao u prvu, drugu, treću i četvrtu četu po jedan praktični sastanak i jedan sastanak praktični bataljonskog biroa.

Rad Partijskih ćelija u četama poslije rasformiranja bataljona jest sljedeće:

1). Četa je imala dva praktična i dva teorijska sastanka na kojima su proučavali članak iz Teorija Partije, Komunistička je Partija Avangarda radničke klase, članak iz Proletera Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti Narodno-oslobodilačke borbe i članak zasjedanje drugo A. V. N. O. J-a.

2). Ćelija u drugu četu je imala dva praktična i dva odgojna sastanka prorađivali Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti N. O. B. i čla-

nak Komunistička Partija Avangarda Radničke Klase i drugo zasedanje A. V. N. O. J-a.

3). Čelija u treću četu je imala tri praktična i dva teorijska sastanka proučavali Nacionalno pitanje Jugoslavije u Svijetlosti N. O. B., članak Komunistička Partija je Avangarda radničke Klase, i o Nacionalnom Komitetu Jugoslavije.

4). Partijska ćelija u četvrtu četu je imala dva praktična i jedan teorijski, proučavali članak iz lista Naprijed.

Pomoć četnim ćelijama od zamjenika komesara i komesara- štaba Odreda jest slijedeće:

1). Komesar je održao jedan sastanak sa ćelijom druge čete i jedan sastanak sa ćelijom pri štabu odreda.

2). Zamjenik komesara je održao u prvu četu jedan praktični, jedan teorijski koji su proučavali članak Komunistička Partija je Avangarda radničke Klase i proučavali o Nacionalnom Komitetu Jugoslavije.

3). U drugu četu dva praktična i dva teorijska, proučavali Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti N. O. B. i zasjedanje Drugo Antifašističkog vijeća u Jugoslaviji.

4) U treću četu jedan praktični, jedan teorijski, proučavali članak Komunistička Partija je Avangarda radničke Klase i o Nacionalnom Komitetu Jugoslavije.

5). Sa ćelijom četvrte čete jedan sastanak praktični.

## K A N D I D A T I

Kroz ovaj mesec primljeno u Kandidate 11 drugova, a 19 drugova Kandidata je kroz ovaj mesec poslato u druge jedinice n. p. r. pri Komandu mesta Trogir i VIII. Dalm. Brigadu, u bolnicu na otoke i 3 druga su poginula. Rad sa Kandidatima kroz ovaj mesec je:

1). Sa Kandidatima pri štabu odreda se sastali četiri puta i dva teorijski.

2). Sa Kandidatima u prvu četu održana tri praktična, dva teorijska sastanka, proučavali članke koje i Partijci. Ovim teorijskim sastancima prisustvovao zamjenik Komesara odreda.

3). U drugu četu Kandidati imali dva praktična i dva teorijska sastanka, proučavanje Nacionalnog pitanja u Jugoslaviji u Svijetlosti N. O. B. i članak Komunistička Partija je Avangarda Radničke Klase. Ovo su skupa proučavali sa članovima Partije i S. K. O. J-evcima, gdje je bio prisutan zam. Komesara Odreda.

4). Partijska ćelija u treću četu je održala sa Kandidatima četiri praktična i dva teorijska sastanka, proučavali o Nacionalnom pitanju Jugoslavije u svijetlosti Narodno-Oslobodilačke Borbe i članak Komunistička [Partija] je Avangarda Radničke klase. Gdje je prisustvovao zam. komesara Odreda.

5). U četvrtu četu Partijska ćelija je održala sa Kandidatima dva praktična i jedan teorijski sastanak, proučavali jedan članak iz Naprijed.

Kandidata u ovom odredu ima

| | | |
|---|---|---|
| 1). Pri štabu odreda ima | 2 | Kandidata |
| 2). U prvu četu ima | 8 | Kandidata |
| 3). U drugu četu ima | 4 | Kandidata |
| 4). U treću četu ima | 3 | Kandidata |
| 5). U četvrtu četu ima | 7 | Kandidata |
| UKUPNO: | 24 | Kandidata |

## S. K. O. J.

Kroz ovaj mesec primljeno u S. K. O. J-a 6 drugova, a upućeno u druge jedinice pri komandu mesta Trogir, VIII. Dalm. Brigadu i u bolnicu na otoke 22 člana. U odredu imamo 5 aktiva sa 45 članova.

| | | | |
|---|---|---|---|
| 1). Jedan aktiv pri štabu odreda | sa 5 članova | | |
| 2). Jedan aktiv u prvu četu | sa 8 članova | 7 (muškaraca)<br>1 (drugarica). | |
| 3). Jedan aktiv u drugu četu | sa 11 članova | 9 (muškaraca)<br>2 (drugarice). | |
| 4). Jedan aktiv u treću četu | sa 16 članova | 14. (muškaraca)<br>2 (drugarice). | |
| 5). Jedan aktiv u četvrtu četu | sa 6 članova | 6 (muškaraca). | |
| UKUPNO : S.K.O.J.-evaca | sa 46 članova | 36 (muškaraca)<br>5 (drugarica) | |

Rad aktiva S. K. O. J-a za ovaj mesec:

1). Aktiv S. K. O. J-a pri štabu odreda ima 2 praktična i jedan teorijski, proučavanje Nacionalno Pitanje Jugoslavije u Svijetlosti Narodno--Oslobodilačke Borbe.

2). U prvu četu aktiv S. K. O. J-a održao tri praktična i dva teoretska sastanka, proučavali drugo Zasjedanje Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Jugoslavije, i članak Komunistička Partija je Avangarda radničke klase.

3). Aktiv S. K. O. J-a u drugu četu je imao dva praktična i dva teorijska sastanka, proučavali o Nacionalnom Komitetu Jugoslavije i Nacionalno Pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti N. O. B.

4). U treću četu aktiv S. K. O. J-a je održao tri praktična i dva teorijska sastanka i proučavali članak Nacionalno pitanje u Jugoslaviji u svijetlosti N. O. B. i članak Naprijed.

5). Aktiv S. K. O. J-a u četvrtu četu je održao samo jedan praktični jer nije bilo moguće više zato što je ta četa u Dubravu poviše Šibenika i kroz ovi mjesec je bila previše preopterećena radi mobilizacije na tom sektoru i apšenje dezertera iz razni jedinica.

Rad partijski jedinica je svakog dana bolji kako se to vidi iz samog izvještaja, ali još ni do danas nisam uspio da zamjenici četni ćelija šalju češće izvještaje svog rada nego ih treba više puta opominjati i pismeno i usmeno. Zapaža se i to da bi partija mogla i morala pružiti višu pomoć kandidatima i SKOJU našto su partijske ćelije i upozorene.

U nekim partijskim ćelijama u četama ima i takovi nedostataka da se pojedini članovi međusobno mrze protiv čega sam poduzeo oštre mjere da se to spriječi i da bude pravi odnos između članova K. P. Ista stvar se događa i u ćeliji Štaba Odreda između komandanta i ostalih članova, a naročito između komandanta i mene. Stvar je u glavnome radi toga što ja tražim više puta partijski sastanak, a on partijski sastanaka ne voli niti priznaje partijsku kritiku i prema tome je došlo do viši suprotnosti između mene i njega i to 26/1/44 kada smo se preselili iz Sapini Dolaca u Široke. Odma izjutra 27/1/44. sazvao sam partijski sastanak na kojem nije htio priznati svoju grešku na koju su mu ukazali ostala 4 člana ćelije, a ja sam iznio svoju grešku i priznao je. Drug komandant Ninić[3] je kao borac dobar, ali je dosta neozbiljan i nema skoro nimalo partijske discipline. Isti je zadnji put partijski kritikovan, ali dotični zaslužuje strogu partijsku kaznu jer se dotični izjasnio na partijskom sastanku 27/1/44. da je htio 26/1/44. navečer upotrebiti pištolj na mene. Na samom sastanku je zaključeno da nesmi više doći do ovoga. Molim vas da mi odma odgovorite pismeno na nedostatke koje predvidite iz ovog izvještaja.

S. F. — ***S. N.***

Zam. Polkoma

[Potpis nečitljiv]

**2 Politički komesar je tada bio Nikola Vučković-Javor.**

**3 Ivan Nlnić**

BROJ 84

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG N. O. ODBORA ŠIBENIK OD 30. SIJEČNJA 1944. OBLASNOM N. O. ODBORU ZA DALMACIJU O ORGANIZACIONOM, POLITIČKOM I EKONOMSKOM STANJU U ŠIBENSKOM OKRUŽJU[1]

Okružni N. O. O. Šibenik
Broj 146
30. januara 1944.

Drugarskom Oblasnom N.O.O. za Dalmaciju

P o l o ž a j

Podnašamo vam kratki organizacioni, politički i ekonomski izvještaj za naš Okrug za razdoblje od okružne konferencije do danas.

**Organizacioni** izvještaj. Organizacioni izvještaj o stanju do okružne konferencije nalazio se je u zapisniku konferencije koji smo vam odmah dostavili. Uglavnom, bitno se nije ništa izmijenilo. Svugdje postoje mjesni odbori, osim u nekoliko mjesta, u kojima ih nismo ni ranije imali. U zadnje vrijeme mnogi su pododbori po zaselcima ukinuti, jer su se pokazali neaktivni i suvišni. Na mjesto njih izabran je povjerenik, koji je član mjesnog odbora sela (ranije Izvršnog odbora), mnogi mjesni odbori su bilo na traženje naroda ili viših odbora ponovno birani na zboru. I u o općinskim odborima nastale su neke izmjene, ali osim u općinama Tjesno i Đevrske nisu bile učinjene na konferenciji.

U Kotarskom N.O.O. Šibenik došlo je do popunjenja Odbora i do izmjene već starih odbornika na konferenciji koja se održala 23. ov. mj. Zapisnik, čim dobijemo, dostavit ćemo vam.

U ovom mjesecu održano je nekoliko općinskih radnih sastanaka i dva kotarska, na kojima su se uglavnom raspravljala pitanja o mobilizaciji, o upoznavanju naroda s odlukama AVNOJ-a, o prehrani naroda i vojske te ostalo.

Na zadnjem sastanku Okružnog N.O.O. donesena je odluka da se rasformira općina Zlarin, i to zbog nemogućnosti rada i davanja pomoći u radu sa strane Kotarskog N.O.O. Šibenik. Selo Zlarin pripalo je općini Primošten — Rogoznica, i Zirje i Kaprije općini Tijesno, te Prvić Luka i Prvić Šepurine općini Vodice — prvo u kotaru Šibenik, ostala kotaru Vodice. Vjerujemo da ćemo poboljšati rad na ovim našim otocima koji su do sada zbog slabih veza bili zapostavljeni u radu.

Rad Odbora nije zadovoljavajući baš zbog toga što ne odstranjuju svoj nedostatak. Nakon okružne konferencije pokazalo se izvjesna živost

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Gradskom muzeju Šibenik, neregistrirano.

u radu ali ne bismo mogli reći u radu odbora kao cjeline, već više u radu pojedinaca. Kod mjesnih odbora glavni nedostaci su u samoj organizaciji, još ne znaju organizirati rad, rade pojedinačno, više su izvršni a manje rukovodeći organi, nemaju jačeg dodira s masovnim antifašističkim organizacijama, a što je najgore, vrlo rijetko polažu računa narodu 0 svom radu i ne pitaju ga za savjet u pojedinim slučajevima. Podjela na odsjeke je na papiru, jedino se kod kotarskih odbora pojavljuju znaci da bi mogli proraditi po odsjecima. Pomaganje u radu sa strane viših odbora nižima nije bilo velika, a ukoliko ga je bilo, nije pokazalo jačih rezultata. Bit će nam potrebno održavati posebne kurseve za odbronike da ih se osposobi za rad.

Rad samog Okružnog N.O.O. počeo se tek razvijati i postoje svi preduvjeti da se i nadalje progresivno razvija. Rad po odsjecima počeo je od nedavno i dao je tek prve rezultate. Slijedeći put dostavit ćemo vam izvještaj po odsjecima.

Politički izvještaj. Politička situacija u Okrugu uglavnom je zadovoljavajuća.

U kotaru Šibenik, uzevši skupa i grad, dobro je osim na terenu Konjevrate, i dijela Danila koji graniče s drniškom općinom, gdje četnici 1 ustaše uspjevaju da nešto mobilišu, bilo milom ili silom. U gradu Šibeniku i još nekim mjestima okolice, kao Zlarinu pučanstvo je ogorčeno zbog čestih bombardiranja koja ne pogađaju vojničke objekte, nego uništavaju njegove živote i domove. Ipak, moral naroda je dobar.

U kotaru Vodice je dobro, osim u dijelu općine Stankovci (Lišane, Bulić, Budak), gdje su stari banditi s našim dezerterima prišli okupatoru. Ta mjesta ponovo su postala uporišta bandita. Najviše zadovoljava stanje u općini Vodice, gdje je narod čitav uz našu borbu. Napominjemo da su u stankovačkoj općini, najslabijoj u ovom kotaru, najbolja dva srpska sela: Morpolača i Čista Mala.

U kotaru Kistanje stanje je dobro, osim u općini Skradin, gdje često pljačkanja i akcije okupatora, četnika i ustaša ometaju mnogo rad. Treba puno da se razbije okupatorova parola da je Hrvatima potrebno ići [...]* pljačke četnika.

U općini Kistanje stanje je najbolje iako tamo prodire u neka sela četnička propaganda, koju mnogo pomažu i dezerteri.

U općini Đevrske sad je stanje bolje nego ranije.

U cijelom okrugu potreban je jači politički rad, više naše literature i propagande, a što je najvažnije, i bolji dodir s narodom. Zborovi su se pokazali kao nedovoljni, često puta i nekorisni, pa smo pristupili radu putem užih sastanaka po zaselcima.

Ekonomski izvještaj: Stanje je većim dijelom loše, a tek manjim dobro.

**2 Na ovom mjestu dvije riječi su nečitljive.**

Naročito je teško ekonomsko stanje u Primorju i kod izbjeglica iz Šibenika. Veći dio tog pučanstva već gladuje. Isto stanje je u bivšoj općini Zlarin, općini Skradin i popaljenim zaselcima općina Danilo—Dubrava i Primošten — Rogoznica. Općine Kistanje, Đevrske i Stankovci mogle bi donekle same da ishranjuju svoje siromašne općinare, ali stalne vojne akcije na terenu tih općina i u vezi s time pljačke okupatora, s jedne strane, te često stacioniranje većih naših vojnih jedinica na njihovu području, s druge strane doveli su u pitanje i ishranu srednjih seljaka u tim općinama.

Pred kratko vrijeme omeo nam je okupator akciju za prevoz soli s mora na terene Bukovice. Tu sol namjeravali smo dati u zamjenu za hranu, s kojom smo opet mislili pomoći pasivno pučanstvo. Ukoliko nam putevi budu slobodni, radit ćemo i dalje na tome.

Pomoć Oblasnog N.O.O. dosad je malena, jedino što su se njome koristila dva otoka, Žirje i Kaprije, čiji su predstavnici sami otišli na Vis po hranu. Najnovija pomoć Oblasnog N.O.O. sada se dijeli najpotrebnijima u Primorju.

Ukoliko mogućnosti dopuštaju, trebali bismo hitnu pomoć za narod, a osim toga valjalo bi urediti s VIII. Korpusom da se Vojska osamostali u pogledu na snabdjevanje brašnom, jer inače ne znamo kako će i ona i narod imati u februaru kruha.

Podnoseći ovaj izvještaj, napominjenmo vam da je naš rad, kao i svih odbora, skopčan s velikim poteškoćama, obzirom na česte neprijateljske prolaze i zadržavanje na najosjetljivijim točkama našeg terena. Unatoč takvom stanju stvari, nastojat ćemo da naš rad poboljšamo i da vam u slijedećem izvještaju iznesemo više konkretnih rezultata.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Okružni N.O.O. Šibenik

Predsjednik: Sekretar:

F.[3] ***Ljuba v. r.***

BROJ 85

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 31. SIJEČNJA 1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA NA PODRUČJU LIVNO—GLAMOČ[1]

STAB
IX. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
31. januar 1944.

STABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Operacijski izvještaj za borbe koje je vodila I. brigada 16. 1. t.g. i II. brigada 18. i 19. I. t**.g.** kao i rad brigada za svaki dan u mjesecu januaru t.g.

1.1. 44. Po naređenju[2] Štaba VIII. korpusa naše dvije brigade postavili smo na zatvaranje pravca Livno—Glamoč—Mliništa, i to obje sa zapadne strane ove komunikacije. U duhu ovoga izdali smo naređenje da se III. brigada postavi za osiguranje pravca Livno—-—Glamoč više po dubini, otprilike do samog Glamoča, i da sve svoje snage smjesti na zapadnu stranu ove komunikacije, a IV. brigada da se smjesti na prostoriju s. Halapić—s. Glavice—s. Šumnjaci na odmor, ali da bude spremna da sa svojim dijelovima bočno interveniše u slučaju prodora neprijatelja iz Livna preko Glamoča za Mliništa. Baterija je smještena u s. Šumnjaci za dejstvo između Šumnjaka i Vagnja na pravac t.j. put koji vodi od Glavice za Mliništa. Divizijska bolnica smještena je u s. Popovići, a Štab divizije u s. Radaslije.

2.1. 44. Ovog dana su se bataljoni III. i IV. brigade smjestili na svoje položaje i mjesta predviđena za odmor. Glamočki partizanski odred raspoređen je na sektor III. brigade sa istim zadatkom kao i Brigada, a Livanjski partizanski odred je sa dvije čete na Krug Planini, a sa jednom na Cincaru, sa zadatkom osiguranja ovog pravca od Livna i što dubljeg izviđanja u pravcu Livna i Šujice i da posluži za vezu sa dijelovima I. divizije[3] koji se nalaze na Gornjem Malovanu.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7, 8 i 295.**

**2 i 6 Vidi dok. br. 7, 8 i 295.**

**3 Odnosi se na Prvu proletersku diviziju.**

3.1. 44. Ovog dana nije bilo nikakvih promjena na našim položajima. Dobili smo naredbu[4] Vrhovnog komandanta N.O.V. i P.O.J., kojom odaje priznanje III. i IV. Dalm. brigadi, koje su se istakle u četrdesetodnevnim bojevima na sektoru Aržano—Posušje i oko Livna.[5] Ovu naredbu smo raspisali brigadama da se saopšti borcima pred strojem.

4.1. 44. Izdali smo naređenje III. brigadi i Glamočkom odredu,[0] da padom mraka ovoga dana izvrše napad na s. Priluku i da u njoj likvidiraju neprijateljsku posadu od 30 Nijemaca i 60 milicionera, koji su se do ovog dana tamo nalazili. Neprijateljska posada iz Priluke je baš ovog dana istu napustila i povukla se u Livno, a dijelovi koji su trebali vršiti napad unišli su u Priluku bez otpora.

5.1. 44. III. brigada jednim dijelom na položajima, a jednim na odmaranju, nalazila se na ranije datim mjestima, a IV. brigada takođe na odmaranju.

6.1. 44. Ovog dana nije bilo nikakvih promjena. Otpočeli smo sa kursom za vezu pri Štabu divizije, na koji smo pozvali po 10 boraca iz III. i IV. brigade, te je ovog dana sa njima i sa našom četom za vezu otpočeo rad.

7.1. 44. Bez promjene na našim položajima.

8.1. 44. Ujutro rano dobili smo izvještaj od našeg ob. oficira[7] i Štaba livanjskog odreda da se neprijatelj sprema da definitivno napusti Livno i da su njegove glavne snage već pošle u pravcu Sinja. Odmah je izdato naređenje Štabu III. brigade i Glamočkom odredu da upute svoje snage u pravcu Livna radi provjere ovoga izvještaja, i ako bude to tačno, onda da ovladaju gradom. III. brigada je jedan svoj bataljon uputila preko Krug Planine do Borove Glave da ispita situaciju u Šujici.

9.1. 44. Ustanovljeno je da je neprijatelj ustvari ima namjeru napustiti Livno, što je i uradio 7. o. mj. pokupivši sve svoje stvari, pa i samu telefonsku liniju i napustivši bunkere i položaje oko grada.[8] Ali istog dana naveče stigla je iz Šujice u Livno motorizovana kolona od oko 100 vozila, koja je, izgleda, pri prolasku kroz Livno dobila naređenje da se ponovo zadrži u Livnu.

10.1. 44. Dva bataljona III. brigade sa jednim bataljonom Glamočkog odreda bili su prema Livnu, dok su se ostale snage odmarale na svojim mjestima.

Pred mrak ovog dana smo dobili naređenje od Štaba VIII. korpusa da sa jednom brigadom pređemo na južnu i jugoistočnu

**4 Vidi dok. br. 1/4, k. 846A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.**
**5 Vidi dok. br. 295.**
**7 Nedo Milunović**
**8 Vidi dok. br. 25.**

stranu od Livna i da se otuda vrši pritisak na grad, kao i da se djeluje na komunikacije koje vode iz Livna u pravcu Šujice, u pravcu Karlova Hana i u pravcu Prologa. Na osnovu ovoga izdali smo naređenje[9] III. brigadi da se spremi za taj zadatak, a IV. brigada da smijeni III. brigadu na dosadašnjim položajima prema Livnu.

11.1. 44. IV. brigada je primila položaje III. brigade, a III. brigada je sa Štabom divizije krenula pravcem Glamoč—s. Vidimlije—s. Dolac do Krug Planine.

12.1. 44. III. brigada sa Glamočkim i Livanjskim odredom prelazi na prostoriju Borova Glava i odatle upućuje dijelove prema Šujici i selima jugoistočno od Livna. IV. bataljon je na istim položajima. Ovog dana noću, poslije prodora neprijatelja od Jajca u Janj i iz Janja u Blagaj, uslijedilo je naređenje Štaba korpusa da se III. i IV. brigada prebace odmah na prostoriju zapadno od puta Glamoč—Mliništa. U tome smislu ovo naređenje je proslijedilo III. brigadi, a IV. brigada u toku noći je izvršila pokret na prostoriju s. Šumnjaci—Vaganj—Perduhovo Selo.

Ovog dana su bataljoni III. brigade, koji su prešli južno od komunikacije Livno—Borova Glava, imali borbu sa neprijateljem u s. Potočanima, koji je sa motorizacijom bio iz Livna krenuo za Šujicu.[10] Ova borba trajala je nekoliko sati i neprijatelj se morao vratiti natrag. Neprijateljski gubitci su nepoznati dok su naši imali 3 mrtva, 3 lakše ranjena i 1 nestalog druga.

13.1. 44. III. brigada sa Glamočkim i Livanjskim odredom su izvršili pokret sa prostorije Borove Glave i južne strane puta Livno—Sujica popodne i u toku noći do južnog dijela Glamočkog Polja—s. Dragnić—Dolac. IV. brigada se nalazi na prostoriji s. Šumnjaci—Vaganj—Podgradina, odakle je upućivala izviđačke dijelove u pravcu Čardaka i Mliništa, kao i oficirske patrole za vezu sa dijelovima VI. divizije.

14.1. 44. III. brigada prešla je na prostoriju Glamoča. Glamočki odred došao je na Koricnu, Livanjski na Krug Planinu, a- IV. brigada bila je i dalje na ranijim mjestima.

15.1. 44. Prema naređenju Štaba korpusa IV. brigada je upućena na prostoriju s. Glavice—s. Halapić—Glamoč, a III. brigada na prostoriju Šumnjaci—Vaganj—Hotkovci. Prva da zatvara pravac preko Staretine i u slučaju jačeg pritiska da se povuče južnim padinama Šatora na sjeverni dio Livanjskog Polja, a druga da štiti pravac Rore držeći položaje na zapadnoj strani puta s. Glavice—Mliništa.

**9 Pomenuto naređenje izdano je brigadama 11. siječnja. Vidi dok. br. 25.**

**10 i 11 u rajonu Glamoč—Livno prikupljali su se 92. motorizirani puk i Prva brdska divizija radi daljeg nastupa u sjevernu Dalmaciju. Vidi dok. br. 328, 332, 335, 338, 341,** 347, **348, 349, 372, 374, 376, 445, 526 i 527.**

Ovog dana u 18 časova došla je jedna neprijateljska kolona[11] od Kupresa preko Hrbljina u s. Pribelju, a druga od Dragnića i Pljeve preko Čardaka na Mliništa. Izdato je naređenje III. brigadi i skrenuta joj pažnja na ovo.

16.1.44. Noću između 15. i 16. I., poslije dolaska neprijatelja u Pribelju i Mliništa, Štabu III. brigade dat je zadatak i položaji koje ima posjesti. Ovoga dana je bila borba:

1) III. Dalm. brigadi dati su položaji Mala Glava (k. 1002) i Truljuša (k. 1028), iznad s. Glavice, onda Ozren (k. 1118) i Gradina (k. 1116) i k. 1069, iznad s. Šumnjaka za dva bataljona, a za dva bataljona s. Vaganj—s. Maleševići i s. Hotkovci, sa položajima prema putu Glavice—Mliništa, sa glavnim položajima Oblaj (k. 1143)—Velika Gradina (k. 1224), sa osiguranjem prema Mliništu na Kosi (k. 1154), šaljući izviđačke dijelove naprijed. Ovaj i ovakav položaj se može vidjeti na sekciji »Drvar«, razmjere 1 : 100.000.

2) Ovog dana je na ovim položajima vodila borbu III. Dalm. brigada. Desno od nje na prostoriji Halapić—Glamoč nalazila se je IV. Dalm. brigada, a lijevo u s. Stekerovcima bio je II. bataljon I. Proleterske brigade, a oko Mliništa dijelovi VI. divizije. U borbi koju je vodila III. brigada ovoga dana sa neprijateljem koji je došao od pravca Pribelje nije sadejstvovala ni jedna druga jedinica.

3) Ujutro u 8 časova neprijatelj se od pravca Pribelje pojavio u tri kolone. Srednja i glavna kolona išla je od Pribelje—•—Ninkovića Glavica, između Kuruza i Razvale na Čemernicu i sašli u s. Hasanbegovci. Desna i manja kolona sašla je na s. Prijani, a lijeva u s. Dubrava. Sve su se spustile u naznačena sela i odatle u borbenom rasporedu prvo sa manjim dijelovima, a poslije sa većim krenule preko polja u pravcu položaja III. brigade. Jačina neprijatelja u sve tri ove kolone iznosila je 600 do 800 vojnika (1 bataljon) sa prilično velikim brojem komore. Sastav neprijatelja su bili Nijemci sa grupama četničkih bandi Duvnjaka i Dokića, koji su im služili kao putovođe i izviđački dijelovi. Kako se zvala ova njemačka jedinica nijesmo saznali.

4) Ove neprijateljske snage koje su došle prvo od Jajca preko Janja za Blagaj i od Bugojna na Kupres, te su okrenule preko Hrbljina i Pribelje za Glamočko Polje, imale su zadatak vjerovatno da čiste ovaj teren između komunikacija, misleći da se na njemu nalaze bolnice i skloništa sa naše slobodne teritorije, a ujedno su poslužile kao bočna osiguranja kolona koje su se kretale iz Jajca preko Bugojnog i Kupresa za Livno i iz Mrkonjić Grada preko Mliništa i Glamoča za Livno.

III. Dalm. brigada imala je sa zgodnih položaja koji su joj dati dočekati neprijatelja i iskoristiti ovakve položaje, nanijeti mu što veći broj gubitaka i onemogućiti mu prolaz za zapadnu stranu puta Glamoč—Mliništa i dalje nadiranje u pravcu Rora.

5) Pismenu zapovijest za ovu borbu nijesmo izdavali, već samo na licu mjesta po karti i na terenu izdali lično zadatak Štabu III. brigade, kako noću kad smo saznali da je neprijatelj došao u Pribelju i Mliništa, tako i ovog dana izjutra kad smo primijetili neprijateljske kolone da su se pojavile od Pribelje u pravcu Glamočkog Polja.

6) Borba je počela 16. o. mj. u 10.30 časova.

7) Bataljoni III. brigade nijesu na vrijeme i uredno posjeli svoje položaje, već su na iste polako i bez reda izlazili. Štab brigade se ovoga puta nije založio da se položaji što prije i što pravilnije posjednu, te da bi se neprijatelj dočekao pravilnim rasporedom svojih snaga i sa tim mu se nanijeli osjetni gubitci. Svoju prateću četu od nekoliko teških bacača nijesu ni postavljali na položaje već su je bili cjelokupnu uputili u s. Rore i tek na direktnu primjedbu Štaba divizije povratili su jedan bacač na položaj.

Prilikom nastupanja neprijatelja preko polja u pravcu s. Glavice i Šumnjaka, otvorena je na njega prilično slaba puščana i p.mitraljeska vatra, koja nije mnogo zadržavala neprijatelja u svome kretanju preko polja. Dejstvovao je i teški bacač, ali se posluga na istome pokazala neumješna i nesposobna za iznalaženje elemenata i uspješno gađanje ciljeva sa istim. Neprijateljski prednji dijelovi su za prilično kratko vrijeme uspjeli unići u s. Glavice i s. Šumnjake, potisnuvši sa prilično lakom minobacačkom i artiljerijskom vatrom naše dijelove sa vojničke ivice na Ozrenu i Gradini kotama: 1118, 1116 i 1069. Tako su poslije ulaska u ova sela prilično lako izašli na ove kote i ovladali sa njima. Tako isto su prilično lako ovladali položajima Mala Glavica—'Truljuša i Radovčevo Brdo — kote: 1002, 1028 i 1124. Poslije nekoliko sati borbe i povlačenja sa prvih položaja dijelovi III. brigade su se zadržali iznad Vagnja na koti 1095—Junč Kravi (k. 1136)—Veliki Vršić (k. 1105). Desna kolona od s. Prijana prešla je u Perduhovo Selo i Podgradinu, odakle se uputila u pravcu zaseoka Ivići i Maleševići i poslije manjeg otpora naših snaga ovladali su i njima, pošli su u pravcu Vagnja i zauzeli ga. II. bataljon III. brigade sa 2 čete bio je na Oblaju, t.j. sa jednom četom, dok je jedna trebala biti prema Podgradini, ali se i ona povukla na Oblaj. Neprijateljski manji dijelovi koji su krenuli uz brdo na Oblaj izašli su na njega bez otpora, jer su se čete II. bataljona koje su bile gore, kad su primijetile neprijatelja da izlazi na brdo i poslije lake minobacačke vatre, povukle sa ovoga brda preko Glavice na Kadinjaču (k. 1134). Naređeno je Štabu III. brigade, da pošto je neprijatelj ovladao Oblajem sa jednim bataljonom posjedne položaje iznad Korita, pored k. 1095 i k. 1085 i Kadinjaču (1134). Na ovim položajima je snage III. brigade zatekao mrak, a neprijatelj na Oblaju—Vagnju—-Šumnjacima i Glavici.

III. bataljon III. brigade nalazio se je na prostoriji Lončari—Krčmari, odakle je imao osiguranje na Velikoj Gradini (k. 1224) i Kosi (1159). Jedna četa II. bataljona koja je bila pridodata ovom bataljonu imala je osiguranje na Oblaju (k. 1077), dok je neprijatelj ovladao Oblajem, onda su se ovi dijelovi povukli. Ovaj bataljon nije preko dana imao uopšte borbe, premda mu je bilo naređeno da preko Oblajka dejstvuje bočno na neprijatelja koji se sa Perduhova Sela i Podgradine bio uputio na Oblaj. Zanoćio je u s. Hotkovci osiguravajući se samo patrolama, premda je znao i vidio neprijateljske dijelove da su omrkli na Oblaju. Neprijatelj je noću 16. na 17. oko 24 časa upao u 3. Hotkovce i zbog neaktivnosti osiguravajućih dijelova iznenadio bataljon i stvorio zabunu kod njega. Jedinice nijesu imale vremena da se spreme i dadnu otpor. Štab bataljona se nije snašao da organizuje otpor i da dočeka neprijatelja, nego je dozvolio da se jedinice u neredu povuku u s. Stekerovci uz prilične gubitke u ljudstvu i materijalu.

8) Rezultat borbe bio je taj da je neprijatelj ovladao položajima III. brigade bez velikih napora i tako reći bez gubitaka, s obzirom na to da je bilo bolje organizacije položaja i komande nad ljudstvom, da bi neprijatelj trebao pretrpjeti ogromne gubitke. Cilj koji se mogao postići u ovoj borbi nije postignut, niti je pak postavljeni zadatak izvršen. Neprijatelj je u ovoj borbi imao vrlo mali broj gubitaka u ljudstvu, a u materijalu nije uopće. Zarobljeno i zaplijenjeno neprijateljskih vojnika i materijala nije ništa.

9) II. i IV. bataljon III. brigade u ovoj borbi imali su 4 mrtva i 7 ranjenih drugova, a III. bataljon prilikom iznenađenja noću u s. Hotkovci imao je 5 nestalih drugova. Neprijatelju je pao u ruke sljedeći materijal: 1 mali bacač, 1 protivkolska puška, 1 teški mitraljez »Breda«, 2 p.mitraljeza »Breda«, 5 pušaka, 4 konja, 1700 metaka za mitraljez »Breda«, 40 metaka za protivkolsku pušku, kao i sva sprema i arhiva Štaba III. bataljona.

10) Municije je utrošeno: 1000 metaka za pušku, 200 metaka za p.mitraljez i 50 metaka za teški mitraljez. Izgubljeno oružje vidi se pod tačkom 9).

11) U ovim borbama nije se naročito istakla nijedna jedinica, niti pak ko od starješina, nego se čak mnogo podbacilo.

12) U ovoj borbi podbacio je Štab III. brigade i svi štabovi bataljona, jer prvo nijesu na vrijeme posjeli položaje, a poslije se nijesu zalagali u rukovođenju svojim jedinicama. Štab III. bataljona je zbog nevojničkog postupka, što je dozvolio iznenađenje noću u s. Hotkovcima, izgubio pet drugova i navedeni broj oružja i materijala. Sastav ovog štaba bataljona je sledeći: komandant kapetan Pezelj Vlado, politkomesar drug Palaveršić Ante, zamjenik komandanta drug Dušan Romac i zamjenik ko-

mesara drug Tadin Dušan. Po ovom slučaju je povedena istraga, o rezultatima koje će izvjestiti štab korpusa.

13) Naš kritički osvrt:

a) Poslije dobivenog zadatka operacije koje su se vodile ovoga dana na položajima III. brigade mogle su biti mnogo bolje pripremljene.

b) Odluka i zadatak Štaba divizije dat III. brigadi bio je realan, jer se sa položaja koje je imala III. brigada moglo nanijeti neprijatelju mnogo gubitaka, jer su sami položaji bili vrlo pogodni i povoljni.

c) Upravljanje t.j. rukovođenje borbom, koju su vodili bataljoni III. brigade, ovog dana nije bilo dobro. Rukovodioci nijesu zadovoljili, naprotiv mnogo su podbacili.

d) Komandno osoblje u ovoj borbi nije se snašlo od početka iste. Nijesu izvršili potrebne pripreme, niti pak organizovali položaje, koji su bili povoljni za to, a imali su i vremena. Nijesu se znali postaviti na mjesta odakle bi mogli komandovati sa svim svojim dijelovima i pravilno rukovoditi borbom, a pri tom imati preglednost nad razvojem i tokom iste. Ovo se odnosi na Štab brigade i na štabove bataljona, kao i na niža rukovodstva. Štabovi bataljoni i niži rukovodioci nijesu imali dovoljno uticaja nad svojim jedinicama, niti su mogli objediniti komandu. Drskost neprijatelja ih je prilično zbunila.

e) Automatska oruđa može se reći da skoro nijesu dejstvovala, jer nijesu bila sposobna za to zbog nedostatka maziva i ulja, što se niukom slučaju nije smjelo dozvoliti. Da su ovog dana radila sva automatska oruđa, i pored toga što položaji nijesu bili organizovani, ipak bi se nanijelo neprijatelju prilično gubitaka.

Štab brigade je svoju četu pratećih oruđa prije početka borbe uputio sa komorom pozadi, ne postavljajući teške bacače na položaj odakle su mogli uspješno tući neprijateljske kolone i komore u Glamočkom Polju, koje su se približavale našim položajima. Za ovo glavnu krivicu snosi Štab III. brigade.

f) Sadejstvo između jedinica, kao i pojedinih oruđa nije se uopšte primijetilo.

g) Taktički i borbeni postupci starješina i jedinica nijesu bili u skladu sa razvojem situacije na bojištu, jer se nije imalo preglednosti situacije, niti su jedinice koordinirale za vrijeme borbe onoliko koliko je trebalo i koliko je moglo biti.

h) Ukoliko rukovodstva nijesu dovoljno nastojala da se borba što povoljnije razvija i bolje riješi u našu korist, utoliko i poslije prekida borbe tokom noći nijesu nastojali da se dobro obezbijede i osiguraju, pa je to omogućilo iznenađenje III. bataljona u s. Hotkovci.

i) Iz ove akcije treba izvući velike pouke, a to će se učiniti ako se otklone svi nedostaci kod rukovodilaca, koji su se ovog dana pokazali, a koji su u tekstu ovoga izvještaja prilično uka-

zani. Sve starješine t.j. rukovodioci III. brigade trebaju znati, da su u ovoj borbi sa onako pogodnih položaja koji su se imali, mogli nanijeti veliki broj gubitaka u ljudstvu i materijalu neprijatelju koji je onako drsko i tako reći vojnički u neredu nastupao u pravcu našeg položaja, a što se ovo nije postiglo svakako da je glavni razlog neumješnosti i nesnalaženje u komandovanju i rukovođenju jedinicama u borbi, pa neka to bude glavna opomena svima da se na tim propustima pouče i da ne dozvolne njihovo ponavljanje kod sebe i kod sebi potčinjenih rukovodilaca.

IV. Dalm. brigada je ovog dana bila na prostoriji Glamoč——Radaslije—Halapić do 16 časova, do kog vremena neprijatelj nije kretao na njezine položaje, a pošto je ovladao položajem III. brigade, ona se iz Halapića preko Staretine prebacila u Bastase, ostavljajući jedan bataljon u zaštitnicu.

17.1. 44. III. brigada je u toku noći i ujutru rano po naređenju ovoga štaba izvršila pokret do sela Preodac gdje se je smjestila isturajući osiguravajuće dijelove prema Rorama i Popovićima. U s. Stekerovci došli su dijelovi III. Proleterske brigade.

IV. brigada je došla na prostoriju Grkovci—Peulje, a Glamočki odred na prostoriju s. Bastasi—s. Nuglašica.

18.1. 44. III. brigada je u s. Preodcu.

IV. brigada i Glamočki odred na prostoru Grkovci—Peulje. Oko 16 časova je jedna neprijateljska kolona od oko 200 vojnika i 50 konja iz Glamočkog Polja, od s. Halapića preko Staretine, izbila na pomol sela Bastasi u sjevernom dijelu Livanjskog Polja. Ova kolona spustila se u selo i odmah produžila u pravcu Nuglašice. Jedan bataljon IV. brigade i jedan bataljon Glamočkog odreda, koji su bili u s. Grkovci, zauzeli su položaje na južnoj strani brda Orlovca, na Gradu i Goloj Glavici prema s. Nuglašica, pustili su neprijatelja blizu i otvorili na njega vatru, on se uskomešao i povratio natrag i zadržao se u istočnom dijelu s. Nuglašice gdje ih je zatekao mrak. Padom mraka pojavila se je neprijateljska motorizacija od Sajkovića u pravcu Grkovaca, do kog je sela pristizala sve do 24 časa gdje je zastala i pogasila svjetla na vozilima. Primijetilo se po svjetlu da vozila ima preko 50. Dijelovi bataljona IV. brigade i Glamočkog odreda koji su bili prema neprijatelju ostavili su tamo samo manje dijelove, a oni su se povukli u Gornje Peulje.

19.1. 44. Ovog dana bila je III. brigada u s. Preodcu, a na položajima IV. brigade i Glamočkog odreda bila je borba sa neprijateljem, koji je sa motorizacijom došao od Livna preko Sajkovića.

1) Bataljoni IV. brigade nalazili su se na sljedećim položajima: Golubovina (k. 1056)—Popovača—Čalakuša (k. 1201) i Pilipčov Tavan (k. 941). Glamočki odred držao je položaje lijevo prema neprijatelju na Milakovini, k. 971, onda osiguravajuće

dijelove na Babin Gradu (k. 1485), i Orlovcu (k. 1366), a izviđačke dijelove u pravcu Međugorja, jer se pretpostavljalo da bi neprijatelj iz Popovića mogao preko Međugorja izbiti na Nuglašicu ili skrenuti desno na Šatorsko Jezero, kako bi preko Crnca zašao iza leđa dijelovima IV. brigade, pa je zbog ovoga III. brigadi naređeno da uputi jedan bataljon na s. Crnac, te da zatvori pravac od Šatorskog Jezera. Ovi se položaji vide na sekciji Drvar, razmjer 1 : 100.000.

2) Na položajima je bila IV. Dalm. brigada sa tri bataljona, dok je jedan sa neboračkim dijelovima brigade bio upućen u s. Marinkovci i Glamočki odred sa jednim bataljonom.

3) Neprijateljska pješadija u jačini od 200 vojnika došla je od Glamočkog Polja preko Staretine, a motorizovana kolona od 50 vozila (5 tenkova, a ostalo kamioni), došla je od Livna preko Sajkovića. Sa pješadijom bilo je oko 100 četnika Markice Cućuza iz bande popa Đujića, a ostalo je bila njemačka vojska. Naziv ove neprijateljske jedinice prema podacima koje nam je dao jedan bivši crvenoarmejac koji je prošle godine zarobljen od Nijemaca na Istočnom frontu a sada prebjegao na našu stranu, jest: dijelovi 98. puka 68. Alpinske divizije, komandant 3. bataljona je pukovnik Rossel, a komandir jedne čete poručnik Golier.

4) Namjere neprijatelja nijesmo mogli tačno saznati ili su bile da preko Grahova prođe za Knin, ili su htjeli da posluže kao bočno osiguranje njihovih većih motorizovanih kolona koje su se kretale sa sjevera na jug od Glamoča i Kupresa preko Livna za Sinj, a odatle za Knin. Štab divizije preko svoga načelnika[12] dao je zadatak IV. brigadi i Glamočkom odredu da se postave na navedenim položajima i da sa protivkolskim i automatskim oruđima udare neprijatelja bočno prilikom nailaska komunikacijom za Grahovo i da mu ne dozvole prolaz tamo.

6) Pismene zapovijesti nijesu izdavate, već je načelnik Štaba Štabu IV. brigade i Štabu Glamočkog odreda na licu mjesta izdao zadatak.

7) Borba je počela u 9 časova 19.1.1. g.

8) Iz s. Grkovaca su ujutro rano neprijateljski manji dijelovi pješadije krenuli zapadnom stranom puta pored žandarmerijske stanice u pravcu k. 890, a za njima motorizacija — 2 veća i 3 manja tenka — došli su preko Ražnjeve Glavice do škole i crkve prema Gornjem Peulju. Na k. 808 postavili su dva brdska topa, iz kojih su otvorili vatru na naše položaje. Od crkve je jedna grupa od 30 Nijemaca i četnika krenula u pravcu s. Gornje Peulje, dočekani su sa naših položaja vatrom iz automatskog oruđa i pušaka i oni su pobjegli nazad. Tenkovi koji su došli do crkve, pošto je na njih otvorena vatra iz protivkolskih pušaka, stali su i iz tenkova malim protivkolskim topovima i protivkolskim mi-

traljezima otvorili vatru na naše položaje, a s. Gornje Peulje gađali su zapaljivim zrnima i sa tim zapalili oko 10 zgrada u Gornjem Peulju koje su odmah počele da gore. Ovdje je neprijatelj ostao do 12 časova, a poslije se povukao u pravcu Grkovaca zadržavajući tenkove na Ražnjevoj Glavici (k. 870), a kamione, njih oko 25, kod žandarmerijske stanice u pravcu Grkovaca. Topovi su im i dalje ostali na k. 808 i odatle vrlo često tukli naše položaje, ali su vrlo slabo pogađali, jer su ili mnogo podbacivali ili prebacivali. Naši dijelovi su ostali i dalje na svojim položajima.

U 14 časova izdato je naređenje Štabu IV. brigade i Štabu Glamočkog odreda da se tokom noći ima neprijatelj napasti na prostoru između Ražnjeve Glavice i s. Grkovaca. Za ovaj zadatak IV. brigada je imala uputiti dva svoja bataljona, i to jedan da u D. Peulje pređe na južnu stranu puta, onda iznad s. Trivnović i Podgore dođe na k. 890, a odatle jednom četom da napadne topove i posadu na k. 808, a sa jednom četom kamione kod žandarmerijske stanice. II. bat. da uputi preko Milakovine na Golu Glavu, odakle da sa jednom četom neutrališe tenkove kod Ražnjeve Glavice, a sa drugom četom napadne neprijateljske kamione kod žandarmerijske stanice u zajednici sa četom bataljona sa južne strane puta. Glamočki odred imao je uputiti jedan bataljon preko Milakovine ispod Orlovca na Grad, da ako bude neprijatelja na njemu ima da ga likvidira i da sa jednom četom pođe u pravcu Nuglašice, a drugom u pravcu Grkovaca, te da izvrši pritisak i sa tim osigura leđa bataljonima koji napadaju neprijatelja na prostoru Grkovci—Ražnjeva Glavica. Štabovima su stavljeni na raspoloženje vodiči iz mještanske straže koji dobro poznaju predjele kojima će bataljoni prilaziti na cilj, a štabovima na terenu ukazati pravci prilaza bataljonima i sami pravci napada, a tako isto i po karti, Napad je predviđen da otpočne u 21 čas. Bataljoni su pred prvi mrak pošli svojim pravcima na zadatak. Štab brigade i Štab odreda trebali su biti na Golubovini (k. 1056) prije početka napada da se odatle prati tok i razvoj borbe.

Oko 22 časa otpočela je borba i to tako što su bataljoni uputili manje dijelove prema neprijatelju na koga su pripucali. Neprijatelj je otvorio vatru u pravcu i jednog i drugog bataljona koja je povremeno trajala sve do 24 časa. Bataljoni nijesu odlučno napali neprijatelja, već su se zadržali na polaznim položajima i odatle oko pola noći povukli nazad na položaje gdje su bili u toku dana.

9) Ovom borbom nijesu postignuti nikakvi rezultati, niti je izvršen zadatak koji je postavljen. Zarobljeno i zaplijenjeno nije ništa, niti se zna da je neprijatelj pretrpio gubitke.

10) Naših gubitaka nije bilo, sem u toku dana što su lakše ranjena dva druga na položajima od artiljerijske vatre.

Bataljon Glamočkog odreda je sa Štabom pošao na vrijeme na zadatak, posio Grad ispod Orlovca na kome nije bilo neprijatelja i uputio jednu četu u pravcu Nuglašice i Grkovaca. Tamo su bili sklonjeni neki neprijateljski kamioni i jedan dio vojske, na koje u samim selima nijesu vršili napad, već samo pripucali, ali neprijatelj na njih nije reagirao.

11) Puščane municije i municije za automatska oruđa utrošeno je 1300 metaka i 50 metaka za protivkolsku pušku.

12) U ovoj borbi nije se naročito istakla nijedna jedinica.

13) Štab IV. brigade nije bio na određenom mjestu, odakle se trebao pratiti razvoj borbe, već su se odmarali u selu. Štabovi bataljona, koji su ušli u napad, nijesu najozbiljnije shvatili akciju, niti su izvršili zadatke, premda su im najozbiljnije postavljeni i skrenuta pažnja da se što bolje vojnički pokažu. Sam Štab brigade, pored toga što nije bio na mjestu, i pored toga što nije pratio razvoj borbe, sa tim nije ni uticao da se sama borba uspješnije razvija i završi. Vodnik 1. voda 3. čete II. bataljona IV. Dalm. brigade, namjerno je izbjegao borbu zašto je uzet na odgovornost od svoga štaba brigade.

14) Naš kritički osvrt na ovu akciju:

a) Pripreme za posijedanje položaja i borbu koja se je vodila preko dana nijesu dobro izvedene, t.j. Štab I. bataljona IV. brigade je pogrešno razumio naređenje Štaba brigade, pa je izjutra mjesto da posjedne položaj prema naređenju povukao se sa bataljonom u pravcu Crnca, poslije čega mu se moralo davati posebno naređenje da posjedne položaj.

Akcija, napad koji se imao izvesti noću, također nije dobro pripremljena, premda je zadatak jasno postavljen.

b) Odluke i izdata naređenja, kako za borbu preko dana tako i za napad u toku noći, bile su realne.

c) Upravljanje odnosno rukovođenje borbom prilikom napada u toku noći nije bilo zadovoljavajuće, jer Štab brigade nije pratio razvoj same borbe, Štab Glamočkog odreda bio je sa svojim bataljonom koji je išao na zadatak.

d) Sadejstvo između jedinica, kao i samog oruđa, s kojima se raspolagalo, nije se osjetilo.

e) Taktički i borbeni postupci u toku dana bili su donekle u skladu sa situacijom, ali u toku noći postupci starješina nijesu zadovoljili.

f) Pouke iz ove akcije možemo izvući tako što će se na sve greške koje su počinjene ukazati i istaći ih, tako da ih jasno vide svi oni koji su ih počinili. Ne bi se smjelo više dogoditi ovako našim rukovodiocima da se zaborave u svojim dužnostima u borbi, jer ovakvi postupci i ovako izvršavanje zadataka ne daju sigurnost niti u jedinice niti pak u starješine tih jedinica.

Bataljoni IV. brigade i bataljon Glamočkog odreda u toku noći došli su na položaje, koje su držali prvoga dana.

20.1.44. Ovog dana III. brigada je imala slijedeći raspored: jedan bataljon u s. Crnac, sa zadatkom zatvaranja pravca od Međugorja preko Šatora na Šatorsko Jezero. Dva bataljona na prostoriju Veliko i Malo Tičevo na odmaranje i jedan bataljon u s. Preodcu, koji ima zadatak izviđanja u pravcu Popovića i Vagnja i vezu sa dijelovima III. Proleterske brigade u Stekerovcima.

IV. brigada i jedan bataljon Glamočkog odreda su na položajima koji su iznijeti pod prednjim datumom, t.j. 19. o. mj. Ostatak Glamočkog odreda prešao je u s. Preodac, da bi preko svojih vojnika koji su inače iz Glamočkog Polja vršio što dublja izviđanja i na taj način saznavao podatke o neprijatelju.

Neprijatelj koji je bio na Ražnjevoj Glavici i k. 808 povukao se u s. Grkovci i Nuglašice.

III. brigada je na istim položajima.

21.1. 44. Jedna neprijateljska patrola jačine 15 vojnika od Grkovaca krenula je u pravcu položaja IV. brigade t.j. u s. Peulje, kod same škole, naišla je na jednu patrolu IV. brigade koja se bila sklonila t.j. bili su neobazrivi kao izviđači i dozvolili su da ih neprijatelj iznenadi i pohvata. Dijelovi sa položaja otvorili su na neprijatelja vatru, kojom je prilikom ranjen jedan njemački vojnik i jedan naš od ove dvojice zarobljenih. Ovaj ranjeni drug je ostao, dok je drugi, vjerovatno zbog vatre, pobjegao sa Nijemcima. Nijemci su uspjeli odnijeti svog ranjenog vojnika i povratili su se natrag u s. Grkovce.

22.1. 44. III. brigada je sa dva bataljona prešla na prostoriju Maleševci—Marinkovci, jedan je ostao u Crncu, a jedan u Malom Tičevu. IV. brigada i Glamočki odred bili su na istim položajima.

23.1. 44. Brigade su bile na istim položajima.

Neprijateljska motorizacija se počela povlačiti iz Grkovca preko Sajkovića u pravcu Livna, tako da je u sjevernom dijelu Livanjskog Polja ostalo vrlo malo neprijateljske pješadije. Ovog dana su četničke bande od Knina prešle preko Dinare i jedna grupa pred mrak došla u s. Peulje,[13] gdje su iznenadili dijelove IV. brigade, ali pošto su bili malobrojni i nekuražni, odbijeni su sa svega jednom patrolom naših boraca. Još u toku noći preduzeto je čišćenje ove bande na pravcu kojim je došla.

24.1. 44. Ovoga dana smo dobili predlog od Štaba IV. brigade da im se odobri napad t.j. čišćenje terena južno od puta Priluke—Grahovo gdje se računa da su se sklonile četničke bande koje su došle preko Dinare. Ovaj štab je na taj predlog izdao naređenje o čišćenju toga terena sa dva bataljona IV. brigade u sadejstvu jednog bataljona III. brigade i jednog dijela Grahovsko-peulj-

**13 Prema izvještaju Devete divizije od 24. siječnja, četnici su stigli u ovaj rajon 22. siječnja. Vidi dok. br. 58.**

skog odreda sa sjeveroistočne strane. Ovaj napad je trebalo izvesti noću od 25. na 26. o. mj. Štab IV. brigade, pošto je dobio ovu zapovijest, preduzeo je sam na svoju ruku napad t.j. čišćenje ove bande ranije za jedan dan bez sadejstva dijelova III. bri. gade i Grahovsko-peuljskog odreda. Kad je akcija izvršena, na terenu nije bilo nikoga, već su se četnici povukli natrag u pravcu Dinare iz razloga što se i njemačka vojska povlačila iz Livanjskog Polja. Opomenut je Štab IV. brigade za ovaj neispravan i nevojnički postupak.

25.1. 44. Brigade su bile na svojim mjestima. Neprijatelj se iz Livanjskog Polja, t.j. njegovog sjevernog dijela, potpuno povukao u pravcu Livna i Prologa. Za ovo smo izviješteni od strane Štaba IV. brigade poslije 24 sata od vremena kad su oni saznali. Naredili smo odmah Štabu IV. brigade da uputi izvjesne dijelove za neprijateljem koji će održavati kontakt sa istim, bataljonu Glamočkog odreda naredili smo da krene sjevernom stranom Polja u pravcu Livna sa istim zadatkom.

26.1. 44. Bataljon IV. brigade i bataljon Glamočkog odreda pošli su za neprijateljem i izvijestili su, prvi da neprijatelja nema na ovoj strani Rujana, a drugi da ga nema na ovoj strani s. Vrbice.

27.1. 44. Jedinice su bile na istim mjestima.

Zbog velike oskudice u ishrani, jer smo se nalazili na siromašnim predjelima, predložili smo Štabu korpusa da svoje snage pomjerimo jednim dijelom na sjeverni dio Livanjskog Polja. Naveče smo dobili naređenje od Štaba korpusa da možemo pomjeriti snage tako što ćemo jednu brigadu imati na sjevernom dijelu Livanjskog Polja, a drugu na prostoru od Livanjskog Polja do Grahova. Noću smo izdali naređenje[14] brigadama, i to: IV. brigadi da se smjesti na prostoriju Grkovci—Nuglašica—Bastasi, sa manjim dijelovima niz Livanjsko Polje u pravcu neprijatelja, a III. brigadi da dva bataljona smjesti na prostoriju sela Peulje, a dva u s. Marinkovci i Maleševci. Bolnica da ostane dalje u s. Tičevo, osiguranje da joj da, u jačini jedne čete, III. brigada.

28.1. 44. U toku dana brigade su izvršile pokret na nova mjesta i položaje. Štab divizije se premjestio iz s. Veliko Tičevo u s. Grkovci. Veliki pokreti neprijateljske motorizacije od Livna u pravcu Sinja i od Šujice u Livno primijećeni su od naših izviđačkih dijelova iz s. Rujani i Lištani.

29.1. 44. Ovog dana smo uspostavili vezu sa brigadama XX. divizije koje su prije dva dana vodile jake borbe sa Nijemcima na prostoru Bitelić—Bajagić.[15] Jedna njihova brigada[16] je ovog dana pred mrak izbila na prostoriju Sajkovića.

**14 Vidi dok. br. 66.**
**15 Vidi dok. br. 75, 149, 346 i 348.**
**16 Odnosi se na Devetu NO brigadu. Vidi dok. br. 86.**

Bataljon Glamočkog odreda koji je upućen preko Vrbice za Čelebić tamo je naišao na miliciju i četničke bande, sa njima vodio borbu i protjerao ih u pravcu Čelebića. Ovaj bataljon je zatražio pojačanje da bi likvidirao ovu bandu.

Dobili smo izvještaj od Štaba Glamočkog odreda (drugog dijela) koji se nalazi u Koricnoj iznad Priluke prema Livnu, tako isto dobili smo izvještaj i od Štaba Livanjskog odreda koji se nalazi u s. Docu, sa dijelovima na Cincaru. Izdali smo naređenje ovim bataljonima da se primaknu na položaje bliže Livnu. Naredili smo Štabu IV. brigade da uputi jedan bataljon sjevernom stranom Livanjskog Polja u pravcu Celebića, da tamo sa bataljonom Glamočkog odreda potjera bandu koja se nalazi na tome pravcu.

30.1. 44. Ovog dana su bataljon IV. brigade i bataljon Glamočkog odreda očistili s. Celebić i protjerali bandu u pravcu Ljubunčića i Priluke.

Izdali smo naredbu[17] o promjeni naziva brigada, a prema naredbi[18] Štaba VIII. korpusa, da III. Dalm. brigada sada nosi naziv I. brigada, a IV. Dalm. brigada nosi naziv II. brigada, a XIII. Dalm. brigada nosi naziv III. brigada IX. divizije N.O.V. Jugoslavije.

I ovog dana neprijateljska motorizacija je saobraćala stalno pravcem Livno—Sinj i Šujica—Livno.

31.1. 44. Izdali smo naređenje IV. brigadi da još jedan bataljon uputi u pravcu Celebića, tako da bi bataljon Glamočkog odreda prešao na prostoriju Koricne u sastav svoga odreda, radi držanja položaja i zatvaranja pravca prema Glamoču. Dobili smo izvještaj od Štaba Grahovsko-peuljskog odreda da je banda[19] popa Đujića od Knina i Strmice pošla u pravcu Grahova i stigla do s. Zaselak gdje se sada vodi borba, a da obavještajni podaci govore da su Nijemci iz Knina došli u Strmicu i da namjeravaju preko Derala u pravcu Grahova.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

V. d. polit, komesara:
***Andro Kovačević,*** v. r.

Komandant, major:
A.[20] ***Banina,*** v. r.

(M. P.)

Prilog: Liste gubitaka

15. XII. 43. do 31.1.44.

**17 Vidi dok. br. 76.**
**18 Vidi dok. br. 30.**
**19 Odnosi se na četnike Dinarske četničke divizije pod komandom vojvode Momčila Đujića.**
**20 Ante**

BROJ 86

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 31. SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O RASPOREDU BRIGADA I POKRETIMA NEPRIJATELJSKIH JEDINICA[1]

ŠTAB
IX. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
31. I. 1944.
10 h.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

IX. Brigada XX. Divije je 29. ov. mj. stigla na prostoriju Sajković.[2] Jedan bataljon naše II. Brigade[3] koji se nalazio na prostoriji s. Rujani, s. Ličtani, sa zadatkom izviđanja prema Prologu i Livnu, vratit će se u toku današnjeg dana na sjeverni dio Livanjskog Polja. Bataljon Glamočkog odreda i jedan bataljon naše II. Brigade u toku jučerašnjeg dana čistili su prostor sela Čelebić—Strupnić i Lusnić na sjevernoj strani Livanjskog Polja od milicije i četničkih bandi koje su se tamo pojavile i koje su iz tih sela kao i od Vel. Golije napadali naše dijelove koji su išli tamo, t.j. bataljon Glamočkog odreda koji je radi izviđanja bio krenuo tim pravcem. Po dolasku IX. Brigade u Sajković, t.j. na jugozapadnu stranu Livanjskog Polja, naredit ćemo II. brigadi da uputi još jedan bataljon preko Bastasa na prostor Čelebić—Strupnić, a da se bataljon Glamočkog odreda prebaci na Koričnu u sastav svoga odreda radi držanja položaja prema Livnu od pravca Glamoča i radi toga što ovaj odred priprema jedan bataljon za jednu krajišku brigadu.

Prema iznijetom, raspored bataljona II. Brigade bio bi slijedeći: dva bataljona na sjeveroistočnoj strani Livanjskog Polja na prostoru Čelebić—Strupnić—Ljubunčić, a dva bataljona na sjevernom dijelu Livanjskog Polja (sela Grkovci—Nuglašica—Bastasi). Naša I. Brigada[4] nalazit će se na dosadašnjem rasporedu, sjeverno od puta za Grahovo, na prostoriji s. Peulje, Marinkovci i Maleševci.

Izdali smo naređenje Livanjskom partizanskom odredu da se sa dvije čete spusti na Krug Planinu i da odatle šalje izviđačke dijelove u pravcu Livna i dublje u Livanjsko Polje, kao i u pravcu Šujice, radi prikupljanja podataka o neprijatelju, njegovom kretanju i promjenama kod istog, te da nas o tome na vrijeme izvještava.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 24-1/1, k. 517A.**

**2 Ona je tada raspoređena u rajonu: Rujani—Provo—Sajković, sa zadatkom zatvaranja pravca Provo—Šajković. Vidi dok. br. 95.**

**3 Odnosi se na Četvrtu splitsku brigadu. O promjeni naziva brigada Devete divizije vidi dok. br. 30 i 76.**

**4 Odnosi se na Treću brigadu.**

Naš obavještajni oficir nalazi[5] se u s. Lištani radi prikupljanja podataka o neprijatelju u pravcu Prologa i pravcu Livna. Isti nas izvještava: da se prilično velike kolone motorizacije kreću od Livna preko Prologa za Sinj,[6] da se manji broj ali praznih kamiona vraća od Sinja za Livno. Manje kolone automobila odlaze putem Livno—Karlov Han—Aržano. Takođe je prilično veliki saobraćaj putem od Šujice za Livno i sa te strane dolazi priličan broj kamiona i vojske za Livno. Podaci govore da je također živ saobraćaj neprijatelja od Imotskog preko Studenaca za Sinj. Iz Sinja odlaze za Knin u dva pravca i to preko Muća i Drniša, a drugi preko Vrlike za Knin. Govori se da su neki neprijateljski vojnici govorili seljacima da idu svi za sjevernu Italiju. Vojska im je jako zamorena, prilično gladna i vrlo slabe odjeće i obuće. Vojska koja im ide pješke mnogo je zamorena i teško se kreće. Naredili smo našem obavještajcu da svakodnevno prikuplja svježe podatke i da prati sve promjene kod neprijatelja, pa da nas na vrijeme izvještava. On je uspostavio vezu sa Livnom i iz samog grada dobio izvještaj.

Periodične izvještaje koje smo trebali dostaviti po rokovniku, dostavit ćemo u najkraće vrijeme.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politički komesar:
***Andro Kovačević,*** v. r.

Komandant — major:
***A.[7] Banina,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 87

## NAREDBA ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 31. SIJEČNJA 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I OBRANU OTOKA VISA[1]

STAB
XXVI. DIVIZIJE NOVJ
31. I. 1944.
Br. str. pov. 81/44.

NAREDBA

Dosadašnji raspored brigada duž obale O. Visa[2] sa unutarnjim utvrđenim i upornim tačkama mijenja se na sljedeći način:

**5 Nedo Milunović**
**6 Riječ je o 92. motoriziranom puku. Vidi dok. br. 85, napomenu 10 i 11.**
**7 Ante**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/3, k. 1100.**
**2 O planu Nijemaca za desant na otok Vis i organizaciji obrane Visa od strane Dvadesetšeste divizije NOVJ vidi dok. br. 157, 161, 162, 169, 174, 199, 232, 354, 391 i 446.**

**I. Dalmatinska N.O.U. brigada** sa svoja dva bataljona zauzima položaje obalnom linijom Crni Vrh, odakle na istok preko Viške Luke sa gradom Visom, dalje preko rta Stončice na jugozapad do k. 48, rt južno od uvale Zaglav uključivo. Unutarnja granična linija sektora V. Vrh——V. Glava—k. 48.

**XI. Dalmatinska N.O. brigada** sa svoja dva bataljona preuzima položaje obalnom linijom od k. 48 uključivo, nadalje u pravcu jugozapada i zapada do uvale Gnjilna (istočno od Rta Stupišta) prva uvala. Unutarnja **granica** linije sektora u. Gnjilna—V. Glava—k. 48.

**XII. Dalmatinska N.O. brigada** sa svoja tri bataljona zauzet će polo**žaje** obalnom linijom od uvale Gnjilna uključivo, nadalje obalom Komiškog zaliva—grad Komižu preko rta Križni rat i rta Barjaci do V. Vrha isključivo.

Četa XII. brigade, koja se nalazi na osiguranju luke Rogačić, stavlja se pod komandu I. Dalmatinske N.O.U. brigade sve dotle, dok se Divizija nalazi na O. Visu i prijeti neprijateljsko iskrcavanje na O. Vis.

Unutarnje granične linije sektora XII. brigade: u. Gnjilna, V. Glava, V. Vrh.

U sektor odbrane XI. brigade ide i O. Biševo, na kojemu će se ostaviti samo jedna četa, a ostale dvije čete dobiće svoj raspored kada stignu u sastav Brigade.

Time, što na Biševu ostavljamo samo jednu četu, Biševo minirati i ispreplesti žicom na prilaznim dijelovima obale.

## REZERVE

Rezerva se dijeli na brigadnu i divizisku. I. Dalmatinska zadržava jedan svoj bataljon u brigadnoj rezervi sa smještajem uz komunikaciju, kako bi se što brže upotrijebio na sektoru I. bataljona.

XI. Brigada zadržava jedan bataljon u brigadnoj rezervi, smješten u Pliskom Polju.

XII. Brigada zadržava jedan bataljon u brigadnoj rezervi u s. Kostimi.

Divizijsku rezervu sačinjavaju jedan bataljon I. Dalmatinske, koji će se smjestiti zapadno od velike zaokuke iznad Visa, zapadno od k. 116 i dva bataljona XI. brigade sa smještajem u Podhumlje, a drugi u Plisko Polje.

Svim brigadama određeni su obalni i unutarnji sektori i stavlja se u zadatak štabovima brigada da hitno preuzmu organizaciju oslonih tačaka i prihvatnih položaja na unutrašnjosti svog sektora.

Organizacija otpornih tačaka i njihov smještaj izlazi iz opće studije sklopa zemljišta i povezanosti na druge sektore.

Izvijestite o izvršenom po tačkama ove naredbe, sa detaljnim izvještajem o rasporedu jedinica, oružja, rezervama municije i saniteta i smještaju štabova, odnosno komandi četa.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

| Politkomesar : | Načelnik : | v. d. Komandanta, |
|---|---|---|
| ***Vojo,***[3] v. r. | ***Stanko,***[4] v. r. | p.pukovnik |

(M. P.)

Dostavljeno: I. Dalmatinskoj N.O.U. brigadi,
XI. i XII. Dalmatinskoj N.O. brigadi
ŠTABU MORNARICE.

BROJ 88

## IZVOD IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ZA PERIOD OD 1. DO 31. SIJEČNJA 1944. GODINE[1]

1944.

l/I. Prema izvještajima iz Zadra prilikom bombardiranja 30/XII znatno je oštećena nova obala, zgrada »Fašija« i izgleda centrala. U luci su potopljena 2 remorkera.[2] Kruže neprovjerene vijesti o napadu bande na Dugi Otok (detaljne nakane nisu poznate). 31/XII. oko podne nasukao se na E obali Ista minopolagač »Mosor«. Po depeši Kde mjesta upućen N.B. »Jadran« koji je zatekao cijelu posadu (24 Njemca i 5 Hrvata mornara) u školi u Istu gde su se utvrdili.[3] Pozvati na predaju nakon kraćeg uskraćivanja su pristali. Svi su razoružani i pretraženi, smješteni u brod i dovezeni u Luku. Ispitivanjem je ustanovljeno da su Njemci posada […] naoružanih peniša kod Omiša i preko Splita i Šibenika (tu su se ukrcali na »Mosor« sa mašinistima i 1 podof. hrvat, mornarice) upućeni za Trst. Kod Ista im je ponestalo kotlovne vode te su sidrili, a usljed nevremena sidro je popustilo i brod bačen na obalu. Upućeni su l/I. navečer za Vis. Istom prilikom upućeno je 8 ranjenika iz bolnice. U 18,30 sati doveden je 1 Amerikanac avijatičar (Chapman), poručnik, koji se prisilno spustio kod Komiže prihvaćen od naših jedinica (21/XII.) i upu-

**3 Popović**

**4 Parmać**

**1 Original (rukopis, crnilom 1 olovkom) u Arhivu Vojnoistorijsko instituta, arhiva NOB, reg. br. br. 41/1-2, k. 2030.**

**2 O bombardiranju Zadra od strane savezničkih aviona vidi dok. br. 353 i 354.**

**3 1 14 Vidi dok. br. 5, 6 1 354.**

ćen vezom do Štaba Sektora. Upućen je odmah sa »Jadranom« na jug. Poduzete su mjere za pronalaženje pravca otstupanja. Isto naređeno i bolnici i date potrebne upute.

2/1. Održan sastanak sa referentima (bunkerisanje materijala, pokretljivost štaba i linije otstupanja). Radovi na mjesečnim izvještajima. Prispio N.B. »Enare« sa delegatom V. Š. i sa 3 broda materijala koji se ima prebaciti na Murter. Opisana nesigurna situacija obzirom na neprijatelja u Pirovcu. Delegat izvijestio da je imao obavještenje da će kanal biti čist. Riješeno da se brodovi zadrže do prikupljanja podataka i onda prema situaciji upućivati jedan po jedan. Prispio brod »Darinka« sa oružjem za Štab Grupe sektora, naređeno da se sačeka do ispitivanja terena i uputi preko R.S. »Sloga« stigao u Koromašnu sa »Štrmeljom«. N.B. »Streljko« izvijestio da je motor osposobljen i da brod može voziti (nije sasvim siguran). Kdt »Streljka« napustio je brod prije 2 dana i nije se još vratio. Izvidima ustanovljeno da je otišao u pravcu Pašmana. Stigao izvještaj sa Sestrunja da se nasukani brod nalazi na južnom rtu otoka Sestrunj. Popravci na N.B. »Napredak« u cilju osposobljavanja motora vršeni od juče navečer; motor može lagano voziti, ali nije siguran, stoga i akcija protiv nasukanog broda nije moguća, jer prema izvještajima na istome se nalazi pored posade još 60 vojnika. Za v. d. kdta »Streljka« određen i upućen Santini Mile. Naređeno da uplovi navečer radi radova kod »Mosora«. »Miran« i »Napredak« upućuju se u toku večeri do Lavse, s tim da produže sutra navečer za Vis. »Miran« u cilju naoružanja i popravke motora, »Napredak« radi popravka motora i vraćanja IV sektoru.

3/1. Povjer. obavještava o mogućnosti prelaza Talijana k nama i pozicijama. Upućen Santini Mile da zamjeni kdta »Streljka« Šarića. Izvješten Š.M. o brodovima kod Sestrunja. Stigao brod »Sloga« iz Visa, donio sanitet, materijal i brod »Zmaj« sa pogonskim materijalom (30 bačava nafte, 2 bačve ulja). Upućen »Streljko« da obavijesti »Mirana« o pravcu vožnje (ne Hvar, već Vis). Stigli dijelovi za M.Č. »Preko« i početo sa radom. Kdt »Streljka« Šarić stigao i uzet na saslušanje radi samovoljnog udaljenja sa broda na Pašmanu (otsutan 2 dana). Priznaje krivicu i brani se da je morao ići radi nezbrinute porodice. 10 zamjenika upućeno za R. St. i time da se »Velebitom« upute u Vis, ili ako je on krenuo drugim brodom. Upućen ujedno, i drug Rebula radi oboljenja i liječenja u bolnicu. Stigla drugarica[4] postavljena za ref. apotekarstva. Drug Šiljo (iz V.Š.)[5] obaviješten da pravac iskrcavanja još nije nikako osiguran i da treba čekati. Zatraženo od Š.M.[3] rješenje po pitanju prebjeglih talijanskih vojnika. Naređeno N.B. »Enare« da uplovi radi izvršenja zadatka po spasavanju topa sa »Mosora«. 2/1. navečer prispjela glumačka grupa XIX div. u cilju prebacivanja na svoj teren, riješeno na sastanku 3/1 da se zadrže neko vrijeme po gornjim otocima i održe priredbe. Predzoru izvijestila izv. stanica Grpašćak da je čula u blizini stanice razgovor sumnjivih lica (i izgleda 2) i stražar u tom pravcu ispalio nekoliko meta-

**4 Silvana Miladinov**
**5 Vrhovnog štaba NOV i POJ**
**6 štaba Mornarice**

ka. Lica su se razbjegla i nije ih se pronašlo. Radi obezbjeđenja stanica pojačana sa još 4 borca. U 23.00 sati stigao »Streljko« i odmah upućen u 1st radi demontiranja topa sa »Mosora«. Izv. stan. Bonaster izvijestila da su oko 19 sati isplovila 4 broda prema NW [sjeverozapad]. Radi se vjerojatno o »Enare« i konvoju, koji je obaviješten da nije moguće prebacivanje u okolinu Murtera, isplovio za II sektor.[7]

4/1. Iz II sektora stigli N.B. »Kornat« i 1 mot./jed. sa avijatičarima iz Slovenije.[8] Izvijestili su da su na putu između Molata i Sestrunja sreli 1 nepr. ratni brod; iz II sektora upućuju se ranjenici za Vis u toku iduće noći. Riješeno da se »Kornat« zadrži do dolaska ranjenika i da ih konvojira na jug, a m/j da krene u toku noći naprijed. U 08,30 uplovili u Dumboku (Tajer/[Telašćica]) 10 m/j iz. Visa sa I prekomorskom brigadom, koja ima zadatak da se prebaci u Modravu.[9] Odmah (po dolasku kdta brigade — 11,30) riješeno da se pošalje depeša Stabu Grupe sektora o obezbjeđenju iskrcavanja u noći 4 na 5 januara (depeša se nije predala jer stanica A nije nikako mogla da prima). Riješeno da se prebacivanje ipak izvrši, jer po ranijim podacima večeras ima da se izvrši osiguranje iskrcavanja, materijala za Š. Grupe odreda[10] te se radi toga već vrši osiguranje linije Pirovac—Pakoštane. Konvoj će pratiti »Kornat« i »Jadran« izviđajući za vrijeme puta (»Kornat« naprijed 2—3 milje, a »Jadran« po boku) i obezbjeđujući samo iskrcavanje patroliranjem na liniji Pakoštane—Pašman—Vrgada—Murter. II sektor obavijestio o mogućnosti uspostave prometa i radio-veze. U 18,00 isplovio iz Tajera [Telašćica] konvoj sa Brigadom. U 19,00 stigao delegat Štaba VIII korpusa radi dobivanja informacija o mogućnosti prebacivanja materijala preko Murtera. Objašnjeno da prema sadašnjoj situaciji prebacivanje nije moguće, već da bi trebalo vršiti snažno osiguranje i čišćenje nepr. uporišta na obali. Brod »Divna« sa politkomesarom upućen u cilju ob. službe. Došao drug Gatin na raspored u sekciju pom. saobraćaja.

5/1. Održan sastanak referenata (organizacija ishrane, ob. služba, služba veze, upute za rad). Sa delegatom VIII korpusa pretresena situacija u pogledu prebacivanja materijala. Riješeno da nije moguće dok se ne bi jačim snagama očistio teren i obezbijedila sigurnost na moru. Stigao sprovodnik sanit. materijala koji se upućuje za apoteku Vrh. štaba. On je sa materijalom iskrcan sa konvoja koji je prebacivao brigadu i nema tačnih obavještenja o pravcu kretanja. Prema izjavi ne može da krene prema sjeveru te će se uputiti brodom »Sloga« za Vis zajedno sa materijalom. Došla hitna depeša od VIII korpusa za upućivanje jednog broda u Grebašticu koji ima prihvatiti 100 drugova.[11] Određeno da se uputi brod »Velebit« a po brodu »Sloga« izdata detaljna uputstva za pravac vožnje. Stigao kdt »Kornata« i izvijestio da konvoj sa Brigadom nije

**7 Drugi pomorsko-obalski sektor**

**8 Po naređenju druga Tita, svi avijatičari, hidroavijatičari, mehaničari, šoferi i tenkisti upućivani su iz jedinica i pozadine u Bari radi završavanja kursa i dobijanja odgovarajućih borbenih sredstava. Vidi o tome i depešu Štaba Mornarice br. 322 od 29. prosinca 1943. god. u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 49/8, k. 2021.**

9 **i** 13 o **prebacivanju ove brigade vidi dok. br.** 22, 43 **i** 44.

**10 Stab Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda.**

**11 Riječ je o ranjenicima.**

sinoć izvršio iskrcavanje radi jakog nevremena. Kdt Brigade traži da se to obavi večeras i da se obavijesti Š. Grupe odreda. Odgovoreno da je situacija takva da prebacivanje ne može biti osigurano ni sa mora (stalna neprijateljska patroliranja) ni sa kopna (kratko vrijeme i pojačani garnizoni u Pirovcu, Tijesnom i izgleda u Murteru). Predlaže se pravac Senj i to kad se popravi vrijeme i da se izvrši u 2 puta. U tom smislu predata depeša Š.M. i hitno se traži rješenje — 1 parobrod tipa »Srbin« nasukao se tokom noći na istoč. obalu Prišnjaka. Javljeno sa Sestrunja da je parobrod, oštećen od mine, isplovio vlastitom snagom 3. I. u pravcu NW [sjeverozapad]. Pitanje talijanskih vojnika koji bježe iz Zadra riješeno na taj način da će ih se upućivati na kopno i prebacivati Štabu VIII korpusa radi daljeg rasporeda. O tome izviještene kde područja. U 18,00 sati primljen izvještaj da će se materijal za Š. Grupe odreda prebaciti 6 u noći i učvrstiti patrolna osiguranja. Naređeno kuriru da odmah o svemu izvijesti kdta I prekomorske brigade i da se eventualno povežu obje akcije. O tome izviješten Štab I prek. brigade.

6/1. Izmijenjeno naređenje u pogledu prebacivanja sanit. materijala, s tim da će se vožnja izvršiti u pravcu Senja, u koliko nije već »Sloga« krenula za Vis. Dostavljen dopis Š.M. o svim neispravnostima u pogledu upućivanja brodova. Prema dopisu Štaba I prek. brigade izviješteno detaljno o sadanjoj situaciji na Murteru i predloženo da bi se koristio prvi kanal, s tim da se procjeni situacija u samom Štabu Brigade. Naređeno N.B. »Kornatu« da odmah krene do Štaba Brigade i da joj se stavi na raspoloženje. U 10,15 savezнички avioni ... bombardirali u pravcu Zadra i s. Bibinje, vidila se vatra u pravcu s. Bibinje. Štab brigade u 17,00 izvijestio da će se prebacivanje izvršiti tek 7. u noći i da je upućen kurir radi organizacije obezbjeđenja. Kdir 2 stanice izvijestio da »Velebit« nije izvršio 5. u noći zadatak radi nevremena i da će isto izvršiti 6. u noći.[12] Štabu Brigade javljeno da uzme na raspoloženje sve brodove koji se nalaze na rei. stanici, jer su im neki brodovi havarisali. U 23,30 primljen izvještaj od ob. oficira da se Njemci na otoku Ugljan spremaju napustiti otok. Već 5. naveče stigla je vojska iz Lukorana, a 6. demontirani su p.a. topovi i navečer dotegljena je jedna peniša radi ukrcavanja. Pravac pokreta nije još poznat i ne zna se hoće li doći smjena. Izviješten Štab Brigade i Kda Područja o svemu i pojačana straža. Očekuju se detaljniji podaci u toku jutra. »Streljko« isplovio sa obavještenjima za Štab Brigade, s tim da se odmah vrati u Tajer (Telašćica). Bombardovanje u 10,15 izvršeno je na aerodromu u Zemuniku, pogođene barake.

7/1. Kda mjesta Kukljica javlja da su Njemci napustili otok Ugljan u 23,00 sata — 6. I. obaviješten Š. M. i Štab I prekom. brigade. Sanit. materijal za V. Š. prebačen na »Slogu«. »Kornatu« (koji se nalazio u Dumbokoj a o tome nije obavijestio) naređeno da sa izvještajem za Š. Brigade odmah isplovi. Savez, avioni letili ujutro oko 0,5 sati i u 12,00 sati čulo se bombardovanje u pravcu N [sjever] i NE [sjeveroistok]. Rezultati nisu poznati. Politkom II sektora u 23,00 javio da je došao sa

12 Ovaj brod je trebao da preveze oko 100 ranjenika iz Grebaštice za Vis.

2 broda (ranjenici) i da će on sa 1 N.B. doći u toku noći do Štaba. Nepoz. avioni letili nad Dugim Otokom u 23,00.

8/1. Stigao politkom II sektora. Održan sastanak. Zaključeno da »Streljko« isplovi za Božavu i konvojira 2 broda (i u teglju jer je pokvaren) do uvale Opata, a u toku 9 navečer u pratnji »Kornata« isploviće za Vis. Data pomoć u hrani za ranjenike i II sektor, ugovoreno za vršenje saobraćaja, radio-veze i uopće boljeg kontakta. Upućujemo kap. D. . . i pilote, te kap. »Vlašića« u II sektor. Kdt »Kornata« i »Jadrana« obavijestili da je prebacivanje I prekom. brigade u potpunosti izvršeno,[13] smetnji nije bilo. Prazni brodovi uputiće se večeras u pratnji »Jadrana« za Vis. Kurir iz Ugljana javio da su Njemci ponovno došli — znači izvršila se samo smjena. Provjera je u toku. O svemu obaviješten S. M. Naređeno »Slogi« da isplovi sa N.B. II sektora i prekrca dio materijala za V.Š. te da sa ostatkom otputuje do Senja. N.B. »Kornat« uzeće 9.1, po podne glumačku grupu XIX div. do Koromašne, odakle će uz dogovor sa Š. Grupe odreda biti prebačeni navečer. »Jadran« havarisao i nije mogao isploviti. Javljeno R.S. da se isplovljenje odgađa do sutra navečer. R. S. javila kurirom da je neprijatelj saznao za mjesto stanice i da će se u toku noći premjestiti na već određeno mjesto. Odobreno. Stigao kurir XIX divizije i obavijestio da je stigla Divizija na staro područje. Donio uput za vršenje radio-veze. Božava izvijestila da su Njemci sa 2 broda došli u 1st, vjerojatno radi slučaja »Mosora«.[14] Stigao politkomesar sa izvještajima sa Ugljana. Njemci ponovo došli (nešto manji brojčano i stariji ljudi). U Zadru prilikom bombardiranja 31/12 potopljen 1 naoružani manji brod sa 4 topa.

9/1. Božava izvijestila da su Njemci napustili 1st. Prethodno su digli u zrak Komandu mjesta i odveli izvjestan broj starijih ljudi. Ranjenici iz II sektora u toku noći prebačeni sa »Arduinom« i »Marjanom« u pratnji »Streljka« do Opata. »Streljko« uplovio u Dumboku. N.B. »Jadran« javlja da ne može isploviti jer mu je pukao jedan dio u motoru, što treba zavariti. Naređeno »Kornatu« da preuzme i konvoj »Jadrana«. On će ukrcati i članove Z.A.V.N.O.H-a koji putuju za Vis, kao i internirce u Zmanu (oko 26). Greškom N.O.O. u Zmanu izbjeglice su kasno spremljene za put, tako da ih »Kornat« nije mogao čekati. Naređeno da se uputi »Edison« s time da usput izvrši i vezu za Vis mjesto ponedeljka. Glumačka grupa nije otputovala navodno, jer je vođa grupe izjavio da nema od Divizije nikakva naređenja, usprkos jasnog naređenja ovog Štaba da se večeras ima prebaciti. U 18,40 javljeno iz bolnice u Zmanu da treba jednog ranjenika koji treba hitnu operaciju prebaciti u Vis. Određen brod »Zmaj«, koji će ga prebaciti do R.S.[15] a potom sa »Štrmeljom« naprijed. U 11,40 preletilo 20 četvorom, bombardera i 9 lovaca od NW [sjeverozapad] prema SE [jugoistok], prethodno su se čule jake detonacije bombi iz pravca Lošinja.

10/1. Stigao delegat XIX divizije. Na sastanku iznio izvještaj o dolasku XIX div. na područje Bukovice i predviđene zadatke u sektoru djelovanja. Očekuje se likvidacija manjih garnizona i obezbjeđenje kanala.

**15 Relejne stanice**

Izvijestio o potrebi kanala i uspostavi stanice za materijal. Depešno zatraženo prebacivanje ranjenika, te je s njim uređeno da će se isto obaviti 11 o. m. u noći stim da će jedan od 8 brodova preuzeti prevoz, a prebacivanje 2 manja broda. »Streljko« će patrolirati. Riješeno pitanje održavanja radio-veze. Brodovima iz Visa (8) izdata hrana jer su ostali bez nje. Jedan od komandanata izjavio da svi brodovi ne mogu isploviti jer su potrošili zalihu nafte. Naređeno da isplove svi koji su u mogućnosti, a ostali da sačekaju dolazak nafte. Upućen u Vis i intendant Štaba sa instrukcijama za primanje materijala. U 19,00 sati stigao kurir Divizije sa traženjem prebacivanja ranjenika još isto veče. Opširno odgovoreno da će se prebacivanje izvršiti 11. u noći i objašnjeno u pogledu postupanja u buduće, jer sva traženja prekasno stignu.

11/1. Pošto se m/j »Velebit« još nije vratio i postoji opasnost da je pao neprijatelju u ruke, zatraženo od Š.M. da izvijesti da li je isti došao u Vis. Naređeno »Streljku« da preuzme osiguranje prebacivanja ranjenika koje će se izvršiti večeras, potom ima ih pratiti do Visa i tamo ostati da se na njemu izvrši naoružanje. Za pripomoć ranjenika upućen ref. saniteta. Brodovi koji su prevozili prekomorce isplovili dijelom jučer navečer za Vis. Ostali izgleda ostali do večeras. Nije još ništa poznato za ranjenike iz II sektora koje je imao pratiti »Kornat«. Pregledane pozicije oko Štaba radi vršenja osiguranja u slučaju napada. Pregledano brodogradilište u Salima radi mogućnosti pojačanja. Moguće izvršiti i u tu svrhu treba čim prije početi sa radom.

12/1. Štab Grupe odreda uputio 2 druga radi preuzimanja 2 bunkerisana topa. Izdato naređenje art. ref. i pripremljen plan koji se ima izvršiti u toku ove noći. Iz bolnice se vratio drug Valentinčić i vrši se predaja dužnosti teh. referenta. Drug Čizmek preuzeo nadzor nad radionicama i izvršiti uspostavljanje istih. Date upute u pogledu nabavke alata i materijala. Stigao kdt Šibenskog područja. Održan sastanak na kojem je izložena uska saradnja, pitanje brodova, predaja alata sa »Murtera«, pitanje prebjeglih Talijana i inform, služba (kao najvažnije pitanje hrv. mornarice). Večeras mu se stavlja na raspoloženje 1 brod do Paga radi prikupljanja soli. Poslat Š.M. o posljednjim podacima neprijatelja. Kdt Područja nije isplovio jer je malen brod. M/j »Matija Gubec« otputovao sa talijanskim vojnicima.

13/1. U 01,30 uplovio N.B. 7 (»Enare«) sa konvojem (3 broda) iz II sektora za jug. Date mu upute o pravcu vožnje. U 08,30 prispio delegat XIX divizije (Uzelac), intendant Sektora. Izvijestili da su stigli 3 broda i 1 N.B. sa materijalom za ovaj Sektor i XIX diviziju, 1 brod ostao u Žirju sa hranom za stanovništvo, 2 broda i 1 N.B. u Dumbokoj koji imaju prosljediti za II sektor. Naređeno komandiru relejne stanice za prebacivanje materijala (jednog dijela u toku ove noći) a ostalo idućih noći prema uputama Divizije i ovoga Štaba. Održan sastanak sa poruč. Uzelcom. Rješavanje pitanja o rasporedu prebacivanja, upućivanju 1 bataljona na otoke, uspostavi radio-veze, korištenju morskih veza, uspostavi naročite relejne stanice za materijal, upućivanju 1 stalnog delegata za vezu i brigu oko materijala, prebacivanju glumačke grupe i uočavanju

neispravnosti; pitanju nadležnosti za bolnicu, reorganizaciji i osiguranju. Akcija spasavanja dijelova topa 47 mm p. tenk na Ugljanu nije imala uspjeha, jer su ti dijelovi odneseni vjerojatno od samih mještana. Poduzeće se istraga. Riješno da ga se kompletira dijelovima topa koji je dignut sa »Faina«. Održan sastanak sa delegatom R.O.C.[16] za Zadar i date mu upute u pogledu čvršćeg povezivanja, linije podataka i korišćenje podvojenosti čet. ustaša, mogućnost veze sa Šibenikom. Stupljeno u vezu sa Kdom mjesta Nin u pogledu rješavanja inf. službe, osposobljavanja telegr. linije i pitanja izbjeglica. Vršeni radovi na brodovima (osposobljavanje »Zmaja« i mot. čamca). Održan sastanak sa pretsavnicima V. i G.Š. u cilju uspostavljanja jedne stanice na otocima radi prikupljanja materijala koji se upućuje iz Visa i prebacuje u pravcu kopna. Iznesene sve pojedinosti i pronađeno mjesto. O tome će se odmah sačiniti izvještaj i pristupiti organizaciji.

14/1. Održan sastanak referenata (rad u Štabu, odnosi prema prolaznicima i raspodjeli materijala koji je prispio). Prema naređenju Š.M. potpada bolnica pod ovaj Sektor. Izvršen pregled bolnice i održan sastanak sa upravnikom i politkomesarom. Izložene potrebe i nedostaci (čistoća, hig. prilike, red u bolnici, inventar, odnosi međusobni i prema ranjenicima, pregledi boraca). Riješeno da se preuzme cijela zgrada za bolnicu. Pozvat pretsjednik N.O.O. Žman i data mu uputstva radi pripomoći za popravak brodogradilišta u Salima. Stigao pogonski materijal (nafta, benzin i ulje).

15/1. Stigao na raspored drug Bogdanović za referenta sudstva. Delegat O.K. Šibenik tražio brod radi prevoza materijala za potrebe stanovništva. Upućen u R.S. ... gdje će se odrediti jedan od brodova konvoja za jug. Date mu upute u pogledu tješnje saradnje veze i inf. službe. Dobivena r.[17] veza sa XIX divizijom. R.S. izvještava da je prebacivanje ranjenika i prihvat materijala za Diviziju do sada uspješno proveden, ali da se stalno susreću neprijatelj, patrolne jedinice. Glumačka grupa upućena u 20 sati iz v. Sali prema kopnu. Dobivena depeša o event, dolasku 1 brigade[18] i prebacivanju na kopno. Javljeno Diviziji da obavijesti 0 mogućnosti prihvata i prebacivanja. Naređenje Š.M. da se zadrže brodovi koji su upućeni u II sektor, radi ofanzive Njemaca u Hrv. Primorju, nije izvršeno jer su brodovi (2 broda i »Kornat«) upućeni već 13. o.m. za II sektor.

16/1. Javio se na novi raspored drug Flego Franc. Stupio na snagu novi raspored vožnje za vezu. U 11,00 sati savezнички avioni (oko 50) preletili od SW [jugozapad] za N [sjever] preko Zadra, nisu bombardirali. U 13,15 savezнички avioni preletali preko Dugog Otoka i bombardirali u pravcu Zadra u 4 navrata. (Izgleda bombardiran predio na moru između m. Preko, Kukljica i Zadar). Započeto sa upućivanjem u radove 1 zadatke druga Flego (kao načelnika Štaba). U vezi primljene depeše

**16 Rajonskog obavještajnog centra**

**17 Radio**

**18 i 20 Odnosi se na Trinaestu brigadu sa kojom je prebačen ostatak Prve prekomorske brigade (vidi dok. br. 43, 60, 178 1 298).**

0 dolasku i prebacivanju jedne brigade, upućen brod »Sv. Nikola« sa kurirom za davanje uputa kdiru relejne stanice.

17/1. Tokom noći doplovila su tri broda II P.O.S. sa cjelokupnim Štabom II sektora koji se evakuirao iz Senja po naređenju G.S.H.[19] Brodovi su uplovili: jedan u Božavu, jedan u Zaglavu i jedan u Tajer (Telašćica). U 10,41 čuo se je šum aviona i detonacije bombi u pravcu Zadra — isto to u 17,40. Tokom dana čula se je pucnjava topova i minobacača u okolini Biograda. U 19,00 sati došli su kdant i komesar II sektora na dogovor i odlučeno da se do daljeg brodovi II sektora smjeste u uvali Luka.

18/1. Flotila II P.O.S. — »Partizan II«, »III« i »IV« smjestili su se u Božavi. »Partizan I« otpratio je konvoj ranjenika za Vis. Tokom noći 17/18. doplovio je konvoj ranjenika pod pratnjom »Kornata« a iz Visa doplovio je konvoj od 5 brodova sa XIII brigadom (prekomorci).[20] Oko 14,00 sati došao je u Stab kdant Divizije sa kdtom Brigade da se objasni glede prebacivanja Brigade na kopno. Kod nastupa noći upućen je konvoj sa ranjenicima pod pratnjom »Kornata« za Vis, a tokom noći 18/19. prebačena je Brigada na kopno. Tokom iste noći doplovio je u R.S. jedan brod iz Visa sa materijalom za XIX diviziju.

19/1. Prije podne stigli su članovi O.K. K.P.H. i održali su sjednicu u prostorijama ovog Štaba i zatim se uputili u v. Sali. Navečer stigao je »Miran« koji je vršio osiguranje konvoja koji je prebacio XIII brig, na kopno. Na Visu naoružan je taj brod sa jednim teškim 20 mm mitraljezom. Tokom čitavog dana čula se je pojačana artiljerijska i mitraljeska paljba prema Zadru. Komesar II sektora javlja da je neprijatelj uspio da prodre do Žute Lokve (ne zna s kojeg pravca) i da nadire prema Senju. Iz Karlobaga da nadire obalom prema S. Kdt III sektora održao sastanak sa II sektorom (brodovi, održavanje veze, raspored personala i upotreba N.B.), sa kdtom područja (sudovi, ishrana otočana, izbjeglice, šverc, dezerteri).

20/1. U 06,00 sati započela je napad na Preko jedna četa S. D. P. odreda.[21] Isprva sa uspjehom, no kasnije započela je tući naše položaje artirjerija iz Zadra. Navečer došlo je neprijatelju pojačanje i naš je odred napustio ostrvo. Rezultat oko 30 pobijenih Njemaca, među kojima i kdant — naši 2 mrtva i 10 ranjenih. Oko podne održan je sastanak kdanta III 1 II sektora u pitanju rasporeda brodova i sastava konvoja. Odlučeno je da konvoj ranjenika ide tokom noći 20/21 a konvoj Talijana i Jevreja 21/22.

21/1. Priprema za otpremu konvoja. Navečer otputovao konvoj ranjenika (2 broda) za Vis pod pratnjom »Partizana III«; drugi konvoj (3 broda) za Žirje sa tal. voj. i Jevrejima; treći sa teretom soli (2 broda) za Pakoštane. Od 20,00 započeo šum avionskih motora koji su kružili nad Zadrom i uputili se prema N. Čule se zatim eksplozije bombi u pravcu Rijeke. Oko 20,30 sati avioni u pravcu S. »Sv. Ruža« javlja da vidi vrlo veliki broj svjetala koji potiče od nekog velikog konvoja. Upućen je »Par-

**19 Glavni štab NOV i PO Hrvatske.**
**21 Vidi dok. br. 52, 62, 64, 354 i 382.**

tizan II« na Veli Rat da ispita situaciju. »Streljko« je upućen sa drugom Gatinom na Sestrice također radi ispitivanja situacije i eventualnog hvatanja kontakta s konvojem. U 23,00 upućen »Partizan IV« do Sestrica da ispita svjetioničara. Naređena je stroga pripravnost na cijelom ostrvu. »Bor« je u 24,00 časa opazio svega 3 ratna broda. Svako je nastojanje da se dozna da li je to doista konvoj i kuda kreće ostalo bezuspješno. Naslućuje se da je savezнички jer su uputili svjetlo kada su se savezнички avioni vraćali sa bombardovanja Rijeke. U 23 sata došao je na službu u ovaj Stab drug Podboj Franc i drug Štuk Stjepan.

22/1. Rano zorom stigla su 2 engl, oficira (1 pridodat Gl. štabu radi snabdijevanja) i drug Zobrundžija u prolazu za Vis. Tokom dana bila je jača aktivnost u Ravnim Kotarima. Savezнички avioni bombardovali su u dva navrata nepr. položaje u okolini Zadra (prije podne i poslije podne). U 15,30 preletila su 2 njem. vazduhoplova sa W [zapad] prema Zadru.

23/1. Tokom dana čuje se češće šum aviona i prelijetanje aviona iz Zadra preko ostrva III sektora. Osjeća se jaka aktivnost u Ravnim Kotarima. Navečer održana je sjednica užeg štaba u pogledu dogovora radi saradnje sa III sektorom.

24/1. Kdant, nač. št. i saobr. referent otišli su u III sektor da urede pitanje: rejon akcije, ishranu, raspored brodova, goriva i t. d. Poslije podne izvršena je selidba Štaba III P. O. S. iz škole u jednu privatnu zgradu. U 15,30 nasukao se je jedan neprijateljski tender od 500 t na s [južni] rt otoka Olib. II sektor odredio je odmah »Partizan I« i »Part. III« koji su uspjeli da zarobe 15 čl. posade, jednog ubiju, a dvojica su uspjela još ranije da umaknu u Lošinj, odnesu pokretan materijal i zapale brod. Kdant, nač. štaba i saobr. ref. izvršili su pregled R. S. 2. i dali upute kdiru R. S. kako ima da se ubuduće radi. Na putu za R. S. sreli su jedan leut iz Visa sa drugom Milinom i 3 engl. am. oficira. Doktor engl, prekrcan na »Miran« i pokupljene njegove stvari, upućen u R. S. odakle je upućen u Pakoštane i dalje za G. Š. H. Ostala dva oficira upućena su u Zaglav. Iste večeri vratili se sa puta komandant, nač. Štaba i saobr. referent. Sa kdtom Područja riješeno je pitanje selidbe izbjeglica iz Zadra. IT R. S. odlučeno je da se odvoje zasebno R. S. za materijal u Lavsi, za putnike na starom mjestu i za ranjenike u Salima. Određeno je da se uspostavi izvidna stanica na Vrgadi i novi red kod uplovljenja brodova iz Visa za R. S. pomoću jednog mot. leuta.

25/1. Ujutro izvršen je dogovor sa engl, oficirom. Date su mu sve upute i obavještenja o akcijama i pom. putevima koje upotrebljava neprijatelj. II sektor završio je ispitivanje zarobljenika i poslao ih je za Vis. Navečer Englezi su sa m/leutom isplovili za Božavu. Odaslan je kurir u Dumboku sa pismom za kdta M. T. B.

26/1. Tog je dana zapaženo češće prelijetanje nepr. aviona u raznim pravcima preko svih otoka. Artiljerija iz Zadra bombardirala je Preko. Kale bilo je preko dana četiri puta bombardovano. Štete male, ranjena jedna žena. Poslije podne bio je dogovor sa pretstavnicima Područja zbog vršenja selidbe stanovništva. Odlučeno je da se izvrši selidba iz Luke i

Zmana, zatim iz (v). Sali, nakon toga selidba zadarskih izbjeglica. U pogledu mobilizacije odlučeno je da se pošalje naš delegat koji bi vršio izbor drugova za mornaricu.

27/1. Kdant obolio od gripa, a nač. Štaba od rana na prstima noge. Avioni nepr. vrše konstantno izviđanje i bombardovanje naših položaja oko Zadra. Na o. Vrgadi uspostavljena je pomoćna izvidna stanica za osiguranje prometa sa kopna. Navečer došao je engl. por. freg. po obavještenju. Ljudstvo je primilo odjeću.

28/1. Javljeno je da dio Zadarskog odreda te noći evakuirao položaje na Visu te jedan se je dio prebacio u (v.) Sali (luku), a jedan na o. Sestrunj; stanje tog Odreda i politički i moralno i materijalno je vrlo loše. U 08 sati došao je engl, major da javi da će sljedeće noći završiti svoj zadatak i da će produžiti za Vis — dobio je još potrebne informacije iz Zadra. U 08,30 oko 50 sav. aviona prošlo je prema NNW [sjever — sjeverozapad]. XIX div. predala je nepotpunu depešu u kojoj javlja da su radio-stanica, pozivni znakovi i radio-vrijeme pali nepr. u ruke — o tome odmah izviješten Š. M. Do daljeg javlja se da se ne upućuju brodovi za kopno iz R. S. — obaviješten Š. M.

29/1. Tokom cijelog dana čule su se detonacije bombi i topova prema Pakoštanima i pozadini Zadra i mitraljeska paljba iz pravca Zadra.[22] Kanal prema Pakoštanima zatvoren, materijal za XIX div. zadržan u R. S., o tome obaviješten Š. M. Poslije podne drug kdant radi bolesti odveden u bolnicu (u v.) Sali. Navečer upućen drug Mežnarić na Vis radi dobavke potrebnog materajala. U 20 sati došao kdir R. S. radi dogovora. Tokom noći prispjela je manja količina nafte i hrane za III sektor (12 bačava nafte).

30/1. Borbe oko Pakoštana se nastavljaju.[23] Višekratno prelijetanje nepr. aviona koji su vršili izviđanje ostrva ispred Zadra. Naređeno je da se navečer evakuišu bolesnici i ranjenici iz naše bolnice u Salima. Nastavlja se evakuacija civilnog stanovništva preko R. S.

31/1. Dobivena je obavijest da su u Ravne kotare prodrle 2 njem. motorizirane divizije[24] preko Kistanja i Benkovca i da se vode borbe. Pakoštane da su zauzete od neprijatelja. U Zadar prispjelo je 10 m/j, 7 borb. čamaca i 3 tvrđave. Odmah je otposlata depeša U Š. M. za bombardovanje tih jedinica. U 10 sati amer. avioni vrše bombardovanje Zadra.[25] Nakon bombardovanja opažen je jedan jedrenjak ispod Punta Mike gdje gori, 3 borb. čamca otišli su N [sjever] od Punta Mike, a 4 prema S [jug], U podne dobivena je veza za Bari i traženo je bombardovanje Benkovca (bez rezultata). Očekuje se tokom noći napad na Ugljan.[26] Navečer došao je drug komesar Santini i obavijestio nas o stanju, t. j. da su naše jedinice južno od Zadra opkoljene, Pakoštane zau-

**22 i 23 Viđi dok. br. 352 i 353.**

**24 Odnosi se na 92. motorizirani puk i dijelove Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 81, napomenu 2.**

**25 Vidi dok. br. 353.**

**[26] [1] Desantom na otok Ugljan neposredno je rukovodio komandant Petnaestog brdskog armijskog korpusa zbog čega je 23. siječnja krenuo za Zadar.**

zete. Odlučeno je da ide naš obavještajac preko Ugljana na Krmčine i dalje u kopno da tačno razvidi situaciju. U 19 sati otišao je brod na Ugljan sa drugom Santinijem i drugom obavještajcem. U 23,00 javljeno je da se je neprijatelj iskrcao na Ugljan sa jačim snagama.[27]

BROJ 80

## IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NO BRIGADE OD 31. SIJEČNJA 1944. ŠTABU DEVETNAESTE DIVIZIJE O NAPADU NA NEPRIJATELJSKE KAMIONE NA CESTI GRAČAC—OTRIC[1]

Š T A B
VII BRIGADE XIX DIVIZIJE NOVJ
31 januara 1944 godine.

Operativni izvještaj
za 29 januar 1944 g.

Sekcija Knin 1:100.000

Zapoviješću ovoga štaba od 27 januara 1944 godine I, II i III bataljon ove brigade imali su postaviti zasjedu neprijatelju na liniji Gračac—Otrić, koji je na pomenutoj liniji vršio redovni saobraćaj. Raspored ovih bataljona u zapovijesti bio je predviđen na sljedeći način: I bataljon sa svim svojim snagama i pridodatim teškim bacačem i protutenkovskim mitraljezom imao je zaposjesti položaj ispod zaseoka Kontići, sjevero-zapadno od željezničke stanice Malovan. Ovaj bataljon imao je glavni zadatak tući neprijatelja prilikom saobraćaja od Otrića za Gračac i obratno. II bataljon imao je zadatak osiguranje lijevog krila I bataljona iz pravca Popine i Otrića, s tim što bi jednom četom uzeo položaj između zaseoka Brkljači i Grubišići, sa zadatkom kad neprijatelj upadne u zasjedu I bataljona, da ga tuče i istovremeno učestvuje sa I bataljonom. Drugom četom da zauzme položaj na Goloj Mili (k. 985). Treću četu da slavi u rezervu, s tim što bi jedan vod te čete sa jednim mitraljeskim odjeljenjem zauzeo k. 1162 (Ljut), sa zadatkom da spriječi neprijateljsko nadiranje iz pravca Popine. III bataljon imao je zadatak da osigura I bataljonu desno krilo i to da sa jednom četom zauzme položaj prema cesti ispod zaseoka Kneževići, koja je imala u zadatku da spriječi neprijateljsko nadiranje od Smrekovca i eventualno da učestvuje u borbi sa I bataljonom. Druga i Mitraljeska četa imale su da osiguravaju iz pravca

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/15, k. 1237A.**

Drobci, s tim što je Mitraljeska četa bila postavljena na Jelovi Vrh (k. 999). Treća četa toga bataljona imala se staviti u brigadnu rezervu kod Cvjetkovići.

Koncentracija bataljona izvršena je 28 januara t. g. u Gubavčevom Polju, gdje je Štab brigade sa štabovima bataljona proradio zapovijest i dali se detaljni uputi za izvršenje ovoga zadatka. Podaci o neprijatelju do toga vremena bili su da neprijatelj na pomenutoj liniji saobraćaj vrši dnevno sa 20 do 30 kamiona, i po koji put sa kolima. 28. I. u 17 časova Štab brigade dobio je podatke da istoga dana iz pravca Knina prolazi jedna njemačka divizija[2] u pravcu Gračaca, od koje su jedni dijelovi zanoćili u Vel. Popini, dok su drugi, koji su prolazili u Gračac, zanoćili u Grabu. Plus toga da je cesta osigurata na mjestu gdje se ima postaviti zasjeda. Štab brigade, cijeneći situaciju, donio je odluku da ne odustane od akcije, ali je izmijenjena zapovijest u sljedećem: kod II bataljona II voda, koja su trebala biti u rezervi bataljonskoj, određena su bila u sastav čete na Ljut, s time da bi na Ljutu bila cijela četa i Mitraljesko odjeljenje, a pošto je postojala vjerovatnoća da će neprijatelj najprije naići iz pravca Otrića, to je bilo određeno III bataljonu da ona četa koja će biti kod Kneževića ima prva da otvori vatru. Pored toga, skrenuta je pažnja bataljonima na opreznost prilikom polaska na zadatak. Ostali raspored važio je iz prve zapovijesti. 28. I. t. g. u 24. časa, kada su bataljoni krenuli na zadatak i stigli u Glogovo, Štab brigade bio je obaviješten da je cesta zaposjednuta i da u toku sutrašnjeg dana ima da pređe još jedna njemačka divizija. Odluka je donesena da se na zadatak krene. Bataljoni su krenuli na zadatak, sa ispitivanjem terena, što je isto usporavalo kretanje, tako da sve jedinice nisu stigle na vrijeme na određeno mjesto. 28. I. t. g. u 7,30 sati iz pravca Gračaca za Otrić naišla su dva kamiona na koje nije otvarana vatra, uslijed toga što još treća četa III bataljona nije bila stigla na svoje određeno mjesto. U istim kamionima, doznalo se je, bili su »četnički oficiri«, koji su se vraćali iz Gračaca za Otrić. U 8,30 sati iz pravca Otrića za Gračac naišla su dva luksuzna automobila i sa njima jedan motocikl. Na ove kamione I bataljon otvorio je vatru, ali ih nije uspio da zaustavi, već su prošli za Gračac. U 9 sati naišao je jedan kamion iz pravca Otrića sa posadom od 10 vojnika, dok se I bataljon bio primakao na domet bombi cesti. Na isti kamion otvorena je vatra i zaustavljen je, gdje je neprijatelj bio prisiljen na kapitulaciju, dok su dvojica od posade utekli, dvojica zarobljeni, a ostali pobijeni. Poslije likvidacije ovog kamiona iz pravca Otrića kretala se jedna kolona pješadije od 400 do 500 vojnika i sa 30 konjanika. Na ovu kolonu I bataljon je otvorio vatru na dosta velikom otstojanju radi izvlačenja spreme koja je bila u kamionu. Kolona je sa manjim snagama prihvatila borbu na cesti, a sa jačim dijelom krenula u pravcu Gole Mile, prema II bataljonu. II bataljon otvorio je snažnu vatru na neprijateljsku konjicu i nanio joj gubitke, dok je pješadija, pod zaštitom sopstvene vatre, podilazila na naše položaje. U isto vrijeme iz pravca Popine od Skondrića počeli su četnici da im intervenišu u pravcu Ljuta. Ovaj bataljon

2 Odnosi se na ojačani 98. brdski puk Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 347.

držao je čvrsto ove položaje i nije dozvolio neprijatelju izlaz na iste, dok se I bataljon nije povukao. Iz pravca Gračaca od Smrekovca neprijatelj je nadirao u pravcu položaja III bataljona, gdje je isti prihvatio borbu. Neprijatelju nije dozvolio ovaj bataljon da onemogući otstup I bataljonu, već je isti bio zadržan. Štab brigade, videći da je neprijatelju stiglo pojačanje i da se na samoj cesti više ne može voditi borba, uslijed toga što su iz pravca Gračaca stigli tenkovi, izdao je naređenje bataljonima da se povuku u pravcu Glogova.

Cilj ove akcije bio je uništenje žive neprijateljske snage, kao i materijalne, ometanje saobraćaja i vezivanje neprijatelja za ovaj sektor.

Prilikom ove borbe uništen je jedan neprijateljski kamion, zaplijenjeno je od materijala: jedan radioaparat, 2 točka gume, 3 cerade od kamiona, 11 komada ćebadi, 15 pari veša, 5 pari cipela, 4 šinjela, 8 pari odijela, 25 pari čarapa, 1 dvogled i 1 foto-aparat. Od oružja zaplijenjeno je: 3 puške i 2 pištolja. Gubitci kod neprijatelja u ovoj borbi su 52 mrtva vojnika, 9 konja, dok broj ranjenih nije poznat, ali ih je veći broj. Zarobljena su dva neprijateljska vojnika — Talijana.

Naši gubitci 8 ranjenih, od kojih 5 lakše, da nisu [.. .][3]

Prilikom ove akcije, kao [.. .][4] dok su se borci prvog voda 3 čete I bataljona pokazali zajedno sa vodnikom kao dobri borci. Isti su prilikom zaustavljanja ka [.. ,][5]

Kritički osvrt na akciju — Ispitivanju položaja, koje su trebali zaposjesti bataljoni, nije se prišlo odlučno i brzo, to se naročito odnosi na II i III bataljon, zbog čega je zaposijedanje završeno sa zakašnjenjem. Iz ovoga se vidi da raznorazne glasine imaju jak uticaj na štabove bataljona, a naročito onda kad su prepušteni sami sebi. II bataljon u potpunosti nije izvršio zadatak stoga što jednu svoju četu nije postavio na položaj prema cesti između Brkljača i Grubišića, zbog čega neprijateljska kolona koja je naknadno dolazila od Otrića i zaglavljena na ovom prostoru nije bila tučena u vrijeme kada je I bataljon zadržao da bi izvukao opremu iz zadržanog kamiona. Ova četa je upotrijebljena na ovom prostoru kad se je neprijatelj već snašao. III bataljon također nije u potpunosti izvršio zadatak. Postavljanje nagaznih mina otpočelo je tek u 8.07 sati nakon prolaza dvaju luksuznih automobila od Gračaca za Otrić i obratno, u kojima su se, navodno, vozili četnički oficiri, i nakon prolaza jedne motocikle. Da su bile postavljene nagazne mine, ovi ne bi bili umakli. Jedinice I bataljona jednim malim manevrom, primicanjem streljačkog stroja bliže cesti, što im je bilo mogućno izvršiti bez štetnih posljedica, mogle su također zadržati luksuzne automobile i motocikle. Otstupanje II i III bataljona nije vršeno kako treba. III bataljon vršio je povlačenje u dva pravca, razdvojeno jedan od drugoga i bez povezanosti, naime, jedna četa ovog bataljona ušla je u sastav II bataljona na padinama Mile Vode. II bataljon, povlačeći se, uzastopne položaje zauzimao je penjući se po prednjoj padini položaja. I ovom prilikom uticaj nižeg komandnog kadra bio je vrlo slab, a naročito za vrijeme povlačenja. Kod I bataljona zapa-

**3, 4 i 5 Na ovom mjestu original je oštećen.**

ženo je slaba organizovanost pri izvlačenju materijala, tako da je skoro čitav bataljon upotrijebljen za izvlačenje materijala, iako za to nije bio potreban. Uočeno je da borci ne znaju gađati pokretljive ciljeve. Mjesto zaprečne vatre, odnosno gađanja ispred cilja, borci su gađali nišaneći u cilj, koji je uvijek bio promašen. Veza (izvještaji) ovoga puta su zadovoljili, s tim što nije na vrijeme dobiven prvi izvještaj o posijedanju položaja. Sanitet je također zadovoljio.

Odluke Štaba brigade bile su pravilne u vezi sa dobivenim izvještajima o situaciji.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za politkomesara:
***Ilija,***[6] v. r.

Komandant — kapetan:
***Ante Gvardiol, v. r.***

BROJ 90

## IZVJEŠTAJ KOMANDANTA NAORUŽANOG BRODA »STRELJKO« OD 31. SIJEČNJA 1944. STABU TREČEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA O DEJSTVU BRODA[1]

NB »STRELJKO«
31-1 na l-II

ŠTABU III POM. OBAL. SEKTORA

(Operativni izvještaj)

**I.** Dana 31-1. 1944. nalazio sam se u vezu luke Zaglav. Oko 18 časova dobio sam naređenje da prebacim druga komesara odreda[2] Santinija[3] i obavještajnog oficira III Pom. obal. sek.[4] na otok Ugljan u uvalu Sabušu i da produžim za otok Vrgadu i da izvidim položaj u kojem se nalaze naši odredi vojske. U Vrgadu sam uplovio u 22.00 časa. Brod sam usidrio u neprimetljivu uvalu. Zatim sam uputio politkomesara i još jednog mornara na otok Mala Arta, na kojem se nalazio drug za vezu koji im je saopštio sledeće: Vojska naša nije u opasnosti; neprijatelj se nalazi u Pakoštanima, Dragama, Modravi i Murteru. Po dobivenim podacima isplovio

6 Mugoš

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6/1-3, k. 2027.

2 Odnosi se na Sjevernodalmatinski NOP odred.

3 Zvonimir

4 Jure Jergović

sam za Zaglav. 31-1. u 03.00 časova uplovio sam u Zaglav, i izvijestio o svemu Stab. U 05.00 časova dobio sam naređenje da isplovim u Duboku kod v. Sali do daljnjeg naređenja. Po usidrenju uzeo sam osiguranje koje se sastojalo od dvije izvidnice na čukama sa mitraljezima. U 08.00 časova primijetila se neprijateljska jedinica sa brzinom iznad 15 milja, ista je vozila u pravcu Zmana. Nato su naši sa rta Žmana otvorili paljbu i odbili jedinice. Ja sam odmah uputio kurira u Štab da me izvijesti o situaciji. Isti se je vratio i saopštio da zadržim položaj do daljnjega. U 11.30 časova primijetio sam od Rta Iža (Parda) da su se uputile četiri jedinice prema Žmanu i kad su se približile na jednu n. milju, otvorila je naša vojska vatru, a oni su odgovorili i produžili u pravcu Dumboke. Dolaze na otstojanje od 500 metara, otvorio sam mitraljesku vatru sa čuka. Drug Galešić Šime, nišandžija mitraljeza »Brede« i drug Palaskov Miloš — »Fiat« tačno su gađali u jedinice i time neprijatelja poremetili, nastala gužva i jedan u drugog lakše udarili, a zatim pod stalnom našom vatrom krenuli u pravcu Laudare, a u to vrijeme odgovarali paljbom iz minobacača i iz teškog p. a. mitraljeza.

Zaobišli otok Laudaru i sa južnog rta krenuli put male Proverse. Poslije svega isplovio sam u pravcu Sali, za vrijeme vožnje do Sali naišla je štuka koja je pikirala na brod, bez pucanja, i produžila. Naš brod je vijao zastavu. Kada sam pristao u Sali, našao sam dva broda krcata hranom i naredio im da isplove za Štab u mojoj pratnji. Tražio sam telefonsku vezu sa Štabom, ali isti je bio u pokretu. Odatle sam produžio za Zaglav te za Zman, na brod se je ukrcao drug komesar Štaba[5] i nekoliko drugova i krenuli za Luku. Pred ulazom u Luku naišao je avion tipa »Roda«, pustio se tako nisko da smo vidili gdje je pilot mahnuo dva puta rukom prema naprijed, a brod je uvijek vijao narodnu zastavu. Pristao u Luku oko zapada sunca, i ostao do 20.00 časova. U istoj luci su se ukrcali na osam brodova drugovi borci koji su isplovili prema Privlaki. Još je ostalo 40 drugova po naređenju komesara Štaba i iste sam ja prebacio na brodove koji su isplovili prema Privlaki. Na putu kod Savra sreo sam brod sa drugovima kojemu je motor havarisao i istog sam uhvatio u tegalj i na isti prekrcao drugove sa mog broda. Teglio sam ga dok nisam uhvatio pred Božavom i predao ga njima da ga tegle, a potom sam uplovio u Luku. Dolaskom u Luku našao sam druga intendanta[6] štaba koji mi je saopštio naređenje komesara da isplovim na vezu na otok Ugljan u uvalu Sabušu, našto sam isplovio i došao u pravcu južnog Iža i naišao na dvije neprijateljske jedinice, nato sam zaustavio motor, naredio brod »borbu«, neprijatelj je bio udaljen oko 300 met. i krenuo natrag, isti me nije primijetio i on je produžio u pravcu Sali sa 3—4 broda. Na Rtu Parda (Iž) primijetio sam jednu crvenu raketu a u pravcu Sabuše bijelu, u pravcu tjesnaca Zdrelac crveno svijetlo i čulo se je zujanje motora. Nalazeći se u nepodesnom položaju, produžio sam u pravcu Relejne stanice i stigao oko 03.00 časova, po naređenju komesara Štaba imao sam ukrcati posadu R. S.[7] i prevesti na Vis. Na položaju

**5 Ante Sorić**
**6 Sime Cosić**
**7 Relejne stanice**

nisam našao nikoga već sam saznao da je u potpunom redu evakuisana. Obzirom na kasno doba — smjestio sam se u zaljev otoka Vodenjaka. U jutro sam uputio dva kurira sa ribarskom lađom da potraže i izvide da li je još koji brod ostao i naišli su na NB »Miran« koji je bio upućen iste noći u pravcu Sali i povratio se iste noći i pristao u uvalu Lunga.

Stupio sam u vezu sa komandantom NB »Miran« i ugovorili vrijeme za isplovljenje za Vis, što smo izvršili u 19.00 časova. Mitraljeske municije utrošeno je: 943 kom. i teških p. a. 23 kom.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Ljubo P. Jakovljev,*** v. r.

Komandant:
***Santini I. Milivoj,*** v. r.

BROJ 91

## DIREKTIVA CENTRALNOG KOMITETA KP JUGOSLAVIJE OD SIJEČNJA 1944. CENTRALNIM, POKRAJINSKIM I OBLASNIM KOMITETIMA KPJ ZA BUDUCl RAD RUKOVODSTVA AFŽ-a[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

CENTRALNIM, POKRAJINSKIM I OBLASNIM KOMITETIMA
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

U posljednje vrijeme mnoge naše partijske organizacije — naročito na oslobođenoj teritoriji — dopustile su u radu i razvitku AFŽ greške koje bi mogle imati štetne posljedice za čitav naš narodno-oslobodilački pokret. Te se greške sastoje uglavnom u slijedećem:

1. U AFZ se je razvila vrlo štetna tendencija ka čvrstoj centralizaciji i pretvaranju toga pokreta u posebnu i krutu organizaciju čime se je oslabila i sve više slabi osnovna povezanost lokalnih odbora AFZ sa narodno-oslobodilačkim pokretom, i sa lokalnim organizacijama Partije.

2. Rukovodeći organi AFŽ počeli su da stvaraju neki aparat kancelarija, instruktora i funkcionerki, koji je najčešće više ili manje izdvojen iz ostalog političkog života i borbe, te samim svojim postojanjem razvija tendencije ka organizacionom izdvajanju pokreta AFŽ iz općeg borbenog pokreta protiv fašističkih imperijalista.

3. Na toj osnovi razvija se tzv. »Ženski aktiv« u našoj Partiji, čija je karakteristika u tom da drugarice partijke iz tog »Ženskog aktiva« rade

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, zbirka Drage Gizdića — neregistrirano.**

isključivo samo u AFŽ, stvaraju u njemu čak i partijske ćelije, te se na taj način skoro sasvim izdvajaju iz općeg unutarnjeg partijskog i političkog života. Očito je da je pod takvim uslovima razvitak tih drugarica partijski nepravilan i jednostran i potcrtava već i onako pogrešnu i štetnu orijentaciju pri razvijanju AFŽ u krutu, centralizovanu »borbenu političku organizaciju«.

4. Niži odbori AFŽ sasvim u skladu sa gore pomenutim greškama često su se razvili u usku terensku žensku organizaciju, koja se (u mnogim mestima) smatra mnogo više obaveznom prema višim odborima AFŽ, nego prema lokalnim tijelima i lokalnim potrebama i zadacima opće narodno-oslobodilačke borbe.

Jasno je da sve te greške imaju, uprkos nesumnjivo velikim uspjesima i pomoći, koju je do sada pokret AFŽ pružio našoj narodno-oslobodilačkoj borbi, ka njihovom izdvajanju iz općenarodnog fronta protiv okupatora i njihovih slugu i za novu demokratsku Jugoslaviju. Nema sumnje, da bi dalje dopuštanje tih grešaka olakšalo razvijanje čak i izvjesnih feminističkih tendencija. Karakteristično je da su se sve te greške, koje su se inače najjače manifestovale u Hrvatskoj, uglavnom pojavile u svim zemljama Jugoslavije.

Sve naše partijske organizacije moraju poduzeti sve, da se te greške što prije isprave. Upozoravamo pri tome naročito na slijedeće zadatke:

1. Opći zadatak AFŽ jeste: okupiti i aktivirati žene u općenarodnom oslobodilačkom frontu, pomoći im u njihovom političkom izdizanju sa ciljem da zauzmu svoje mesto u općoj oslobodilačkoj borbi zajedno sa muškarcima.

2. Iz toga izlazi, da je osnovni pravac djelatnosti naših aktivistkinja u AFŽ njegovo razvijanje u **širinu,** prilaženje što širih masa žena, prodiranje **u redove još neobuhvaćenih ženskih masa,** pronalaženje **metoda za jaču aktivizaciju** zaostalijih ženskih masa, a uporedo sa njihovom aktivizacijom treba sve više učvršćavati povezanost žena sa organima narodno-oslobodilačkog fronta i lokalnim organizacijama Partije.

3. Da bi se ta zadaća mogla postići, odbori AFŽ na terenu treba da imaju najširu formu, daleko od svake organizacione krutosti. Ti odbori moraju u stvari biti samo forma za održavanje konferencija i za opću aktivnost žena u narodno-oslobodilačkoj borbi. Najnužnije funkcionerke tih širokih odbora AFŽ, u koje ustvari treba da ulaze sve žene sela, gradova, ulica i t. d., ne smiju da shvate svoju funkciju tako da su one pretstavnice žena u narodno-oslobodilačkoj borbi, nego kao funkciju aktivistkinja narodno-oslobodilačkog fronta za mobilizaciju žena u zajedničkoj borbi.

4. Zadaća viših odbora AFŽ (sreskih, okružnih, glavnih i centralnog) jeste prema tome, da politički manifestuju učešće žena u narodno-oslobodilačkoj borbi, da lokalnim organizacijama pomažu savetima, da povezuju žene, a naročito ženske organizacije u pokrete, koji su pod uticajem raznih drugih političkih strujanja, da organizuju centralnu i nacionalnu

štampu za žene itd. To znači, da ti odbori treba da budu što širi, da obuhvataju pretstavnice žena raznih političkih i vjerskih pripadnosti. Ovi odbori treba u prvom redu da su povezani sa odgovarajućim partijskim organizacijama i organima narodno-oslobodilačke borbe, a svoju aktivnost ka nižim odborima AFŽ treba da razvijaju prema potrebama i uputama tih organa. Njihov odnos prema nižim odborima AFŽ ne smije biti kruto-organizacijski, već u glavnom agitaciono-propagandistički. Viši odbori AFŽ moraju se starati o tome da niži odbori budu u prvom redu odgovorni lokalnim organima Narodno-oslobodilačke borbe.

5. Partijke u užim izvršnim tijelima Centralnog, Glavnih, Pokrajinskih i Oblasnih odbora AFŽ treba da budu partijska komisija za rad među ženama pri čemu zadržavaju konspirativnost prema nepartijkama u tim odborima. Samo u rijetkim najnužnijim slučajevima može se dopustiti da partijka bude partijski uposlena samo na radu AFŽ. Partijke aktivistkinje AFŽ moraju uporedo obavljati i druge partijske zadaće. Međutim, sve bez razlike treba da su upućene u partijske organizacije (ćelije, komitete) u kojima se mogu normalno razvijati i dobijati zadatke.

6. Treba težiti za tim da se sve aktivistkinje AFŽ, partijke, nepart.ijke i nekomunistkinje pored njihove aktivnosti u AFŽ privlače na rad i na drugim sektorima opće-narodno-oslobodilačke borbe.

7. Osnovnu odgovornost za rad na mobilizaciji žena, tj. i za rad AFŽ svuda treba da nose partijske organizacije, tj. ćelije i rukovodeći komiteti naše Partije. Ako se prije svega od tih organizacija bude tražilo da polažu račun o djelatnostima među ženama, onda će gore pomenute greške biti brzo likvidirane. Upravo, prenošenje odgovornosti za rad u AFŽ sa partijskih organizacija na partijke-aktivistkinje AFŽ i čak »Ćelije u AFŽ« i na odbore AFŽ u najvećoj je mjeri olakšalo razvijanje pomenutih grešaka.

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

P. S. Gornje direktive temeljno proraditi i uz objašnjenje sprovesti kroz sve partijske organizacije.

Januara 1944 godine.

BROJ 92

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE IZ DRUGE POLOVINE SIJEČNJA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NAPADIMA NA GALU, OBROVAC, GLJEV I HRVAČE[1]

STAB
XX DIVIZIJE NOVJ

STABU VIII KORPUSA NOVJ

Položaj

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ZA AKCIJE NA GALI I HRVACAMA

Dana 16/1-44 jedinice ove divizije bile su raspoređene kako slijedi:

IX Brigada na položaju Potravlje—Zasiok—Satrić—Zelovo. Zadatak joj je bio da štiti mostobran preko Cetine i omogući prolaz karavanima i ostalom što ide prema moru i od mora.

X Brigada na položaju Vrdovo—Bitelić—Bajagić, sa zadatkom zatvaranja doline Cetine od eventualne intervencije neprijatelja bilo preko Vagnja, bilo preko Obrovca kao i kontrolisanja mosta kod Panja.

III bataljon VIII Brigade nalazio se je u Čačijinom Dolcu, sa zadatkom zatvaranja pravca od Bilog Briga.

Pošto je neprijatelj bio za mornenat zanemario komunikaciju Sinj—•—Livno, i na taj način omogućio nama da oslobodimo jednu brigadu koja je dotle zatvarala pravac prema Cetini, a pošto se je ukazala povoljna mogućnost mobilizacije naroda u vojsku na sektoru Ruda—Otok, to je ovaj štab donio odluku da se jedna brigada prebaci na taj sektor.

Za uspješno mobilizovanje novih boraca kao i podizanje morala kod naroda bilo je potrebno da se iz čisto političkih razloga likvidiraju uspješno uporišta Gala—Obrovac. Zadatak i za mobilizaciju kao i za likvidaciju uporišta dat je X brigadi. Brigada se je prebacila na sektor Gljev——Kamber u toku noći 16—17/1-44.

Linija neprijateljskih položaja Obrovac—Gala je linearna t. j. prava u odnosu prema rijeci Cetini. Cio sektor povezan je bunkerima. U Gali se je nalazilo oko 140 ustaša, 30 Nijemaca i nešto domobrana.

U Obrovcu bilo je oko 80 ustaša. Naoružanje: jedan poljski top, 3 bacača, 8 puškomitraljeza i 3 teška mitraljeza.

Pošto je težište za uspjeh likvidiranje Gale, to se pristupilo kao osnovnom likvidiranju iste, a na Obrovac da se učini demonstracija.

Bataljon VIII Brigade dobio je zadatak da izvrši demonstraciju na Obrovac, a X Brigada da likvidira Galu na sljedeći način: jednim bata-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 16-1/1, k. 517A.

ljonom da se provuče između Otoka i Gale u samu Galu, a sa dva bataljona da likvidira bunker na Glušcu i bunkere iznad popove kuće. Sam napad trebao je da otpočne 17/1-44 u 11 sati noću. Međutim, prilikom podilaženja neprijatelj je naše snage primijetio i onemogućio podilaženje našto se je otvorila borba i time bilo onemogućeno likvidiranje Gale kao cjeline, dočim je jedan bunker kod popove kuće bio očišćen od neprijatelja. Nakon duže borbe jedinice ove brigade su se povukle na polazne položaje.

Naši gubitci iznosili su 4 mrtva i 7 ranjenih drugova, a neprijatelj je imao 8 mrtvih ustaša, 4 Nijemca i 2 domobrana, dočim je bilo oko 20 ranjenih.

Potrošeno je 3800 metaka i 30 minobacačkih granata.

U ovoj akciji nije bilo drugova koji su se naročito istakli.

U samoj akciji pokazalo se je da kako borci, tako i niži rukovodioci nemaju dovoljno iskustva u podilaženju bunkerima, kao ni dovoljno inicijative u noćnoj borbi. To je prouzrokovalo da nije napravljeno iznenađenje neprijatelju koji je bio dobro utvrđen. Veza je također bila loša čemu je razlog neinicijativnosti i nepredanost samih kurira.

U borbi je zaplijenjeno oko 2000 metaka, 2 puške, jedna strojnica, dijelovi »šarca«, nešto deka, kao i ostale vojničke spreme od nevelike važnosti.

Dana 19/1-44 ista brigada je ponovno otpočela sa likvidiranjem Gljeva i Obrovca. Pokrete bataljona u toku dana kao i dva tovara municije vidio je jedan neprijateljski špijun, što je sve dostavio ustašama u Gljevu. Ustaše su mislile, kad su primijetile kretanje bataljona, da je to pridolazak nekih novih snaga na ovaj sektor, i pod dojmom toga napustile i Galu i Obrovac. Jedinice X Brigade kao i Štab ove divizije nije bio upoznat sa napuštanjem Gale dok se u istu nije ušlo. Sam napad predviđen za ovu akciju tekao je kao i prvi put samo s tom razlikom što su komandnom kadru kao i ljudstvu predočene greške i propusti prvoga napada. Po padu Gljeva i Obrovca jedinice su zauzele položaj kod Zanka i iznad Kusinca, s tim da se pokuša likvidirati i sam most kod Hana ako se ukaže zgodna prilika.

U ovoj obnovljenoj akciji nije bilo gubitaka ni u ljudstvu ni u materijalu, ni kod nas ni kod neprijatelja. Također nije bilo ni boraca ni komandnog kadra koji se je istakao, ili koji bi se ukorio radi naročite slabosti.

Dana 20/1-44 jedinice IX Brigade otpočele su sa pokušajem likvidiranja garnizona u s. Hrvače[2] iz tog razloga što nam taj garnizon veže velike snage radi omogućavanja slobodnog kanala za more.

Garnizon u s. Hrvače brojao je oko 300 ustaša, 40 žandara i nekolicinu Nijemaca i domobrana. Naoružanje: 10 puškomitraljeza, 2 teška mitraljeza, 2 bacača.

**2 Vidi dok. br. 28, 48 i 128.**

Neprijatelj se je nalazio u samom selu Hrvače i ne u nekim osobitim utvrđenjima sem u zidanim kućama, ali vrlo oprezan.

Zadatak Brigade je bio da sa dva bataljona vrši napad, a sa trećim da učini zasjedu između Sinja i Hrvača.

U 11 sati noću otpočeo je napad. Jedan bataljon išao je između Bošnjaka i Galića, a drugi između Rađana i Pletikosića, dočim je treći bataljon kod Kekeza bio u zasjedi. Prilikom podvlačenja neprijateljskim logorima naše jedinice su bile primijećene i time se onesposobile da naprave noćno iznenađenje neprijatelju. U borbi koja je trajala 5 sati uspjelo je izbaciti neprijatelja iz njegova 4 uporišta, međutim naša zasjeda, baš u momentu kad je neprijatelj htio da potpuno napusti Hrvače, otvorila je vatru na jedan kamion, a ustaše, misleći da su opkoljene, ponovno su se prikupile i davale otpor kojeg naše snage nisu mogle skršiti u toku cijele noćne borbe. Naše snage nisu uspjele da postignu cilj, t. j. likvidaciju Hrvača.

Mi smo imali 17 drugova ranjenih i jednog mrtvog, a neprijatelj 4 mrtva i 40 ranjenih. Utrošak municije na našoj strani bio je 7000 metaka i 40 granata. Plijena nije bilo nikakovog.

Ni u ovoj akciji kao ni u prednjim akcijama IX Brigade nije bilo pojedinaca koji su se istakli u borbi, dočim I bataljon kao cjelina ipak je najuspješnije izvršio zadatak.

Za neuspjeh ove akcije snosi najviše odgovornosti Stab brigade što nije dao dovoljno uputstava zasjedi kako će se odnositi za slučaj dolaska većih ili manjih snaga kao pojačanja iz Sinja, tako da je jedinica u zasjedi, na jedan kamion kojega je mogla i propustiti, otvorila vatru, čime je neprijatelj osjetio da je blokiran i upro sve svoje snage da bi izdržao u otporu do kraja, što mu je i uspjelo. Iznenađenje nije priređeno ni ovog puta iz razloga što se ljudstvo kretalo sa bukom i predstraže neprijateljske primijetile su ih ranije nego što je trebalo. Na sve ovo ukazano je Štabu brigade.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Komesar:
***Živković Zivko,*** v. r.

Komandant, p. pukovnik:
Vel.[3] ***M. Kneževi ć,*** v. r.

3 Velimir

BROJ 93

## IZVJEŠTAJ ŠTABA TREČEG BATALJONA MOSORSKOG NOP ODREDA KRAJEM SIJEČNJA 1944. KOTARSKOM KOMITETU KPH OMIŠ O IZVEDENIM AKCIJAMA U DRUGOJ POLOVINI SIJEČNJA[1]

Prepis[2] — pisano olovkom

Štab III bat. M. O.[3]
K. K. Omiš[4]

Operativni izvještaj III bat. otkada je došao na sektor Mosora[5] 15.1. 44. u Dugopolju ubismo 2 ustaše na Ljutom kamenu ubili smo jednog ustašu dva teže ranili.

18 u Docu napali smo ustaški garnizon neprijatelj je imao gubitaka.

24. naša jedna patrola sačekala je auto tako na pruzi Split—Sinj ubili smo jednog talijanskog fašistu koji je vozio auto. Auto se zapalio od ručne bombe unutra su izgorila 3 Nemca po dokazu bili su oficiri, skinuli su rezervnu gumu.

26. sačekali smo njemačku patrolu koja se spuštala iz Mosora u Dugopolje prosjačit, mi smo joj napravili zasjedu na prolazu bilo ih je 111. na koje smo otvorili vatru. Neprijatelj je imao 5 mrtvih 6 zarobljeni, zapljenjeno je jedan šarac, jedna strojnica, dvi pištole, devet pušaka, 1200 metaka, jedan kanočal bolje vrste, jedan signalni pištol i ostale ratne opreme. Na našu stranu nije bilo gubitaka ovo su sve sitnice ali ipak neka neprijatelji osjete da ima još Mosoraša jer je obalio parolu da je propao Križanov bataljun još bi on osjetio nas bio bi lako svršio u žicu ali po naređenju moram napustiti prevremeno ovaj teren, meni je to žao ali naređenje izvršenje opet će Križan doći ako bude živ.

Drugovi što ću da vam više dužim samo eto da se zna da smo ovde.

Pozdravljam cjeli K.K osobitu Ratu—Matu pozdravlja drug

M.[6] ***Križan,*** v. r.

S.F.S.N.
Politkom
***Somre,*** v. r.

Komandant
***M. Križan, v. r.***

1 Ovjeren prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Muzeju narodne revolucije Split. Snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka MNO — Split, film 8/41.

2 Original je zaplijenio neprijatelj. Prijepis je izvršen i ovjeren u Uredu za promičbu NDH u Splitu. Vjerojatno je rukopis bio teško čitljiv zbog toga u prijepisu ima mnogo slovnih grešaka.

3 Mosorskog NOP odreda

4 Kotarskom komitetu KPH Omiš

5 Vidi dok. br. 4.

6 Marko

Dragi drugovi!

Evo vam šalje Križan izvještaj o njegovom djelovanju na Mosorskom osjeku od kad je došao na Mosor. Dobio je štab bataljona dopis od Štaba odreda da se odma prebaci na Sinjski sektor, a da ostavi u Mosoru samo jednu desetinu. A docnije da će prebaciti i drugi bataljon. Ja sam i kazo drugu Blažu on kaže da javlja štab grupe odreda u suglasnosti sa divizijom. Ja sam stavio predanje da mi nećemo za ništa odgovarati. Još nešto pridošao je ustašen Pavić Ivan član K.P. iz Srijana. Seljaci razkrivaju što je u Mosoru jer su ustaše zapritili daće pobiti.

Uz drugarski pozdrav

***S.F — S. N!***

Za točnost prepisa jamči:

Potpis nečitljiv

Promičbeni izvjestitelj:
P. ***Babić,*** v. r.

(M. P.)[7]

BROJ 94

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 1. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O KONCENTRACIJI I POKRETIMA NEPRIJATELJA I O RASPOREDU I BORBAMA POTCINJENIH JEDINICA U SJEVERNOJ DALMACIJI[1]

STAB
XIX. DIVIZIJA N.O.V. JUGOSLAVIJE
A. Broj 31
1. II. 44. g.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

1. Opća vojnička situacija: Posljednjih nekoliko dana u sjevernoj Dalmaciji jeste veliko nagomilavanje neprijateljskih jedinica.[2] Komunikacija Knin—Gračac—Obrovac—Benkovac—Zadar jeste vrlo živa u oba smjera. Također komunikacije: Šibenik—Zadar, te Benkovac—Kistanje—Knin i

**7 Okrugli pečat: Nezavisna država Hrvatska, Ured za promičbu Omiš.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 26-1/1, k. 517A.**

**2, 3 i 6 Riječ je o njemačkom 92. motoriziranom puku i Prvoj brdskoj diviziji. ViA dok. br. 91, napomenu 2.**

Knin—Mokro Polje—Ervenik—Obrovac služe povremeno neprijatelju za saobraćaj. Prema do sada primljenim informacijama, radi se o trupama koje se trebaju prebaciti za Sjevernu Italiju morskim putem preko Zadra na Ankonu i komunikacijom ispod Velebita prema Karlobagu. Imena tih divizija[3] nismo saznali, ali znamo samo toliko da se jedan bataljon u Zrmanji zove »Lediko« i da spada u diviziju »Princ Eugen«.[4] Isto tako informirani smo da treba da prođe i »Vražja« divizija,[5] koja je već navodno u Kninu. U Benkovac i Zadar također su stigle već dvije divizije.[6]

Neprijatelj je uspostavio garnizone u Radučiću, Kruševu, Pakoštanima, Kistanjima, te ustaške u Stankovcima i Vrani, koji su već protjerani.

Skoro svi neprijateljski garnizoni su pojačani.

Neprijatelj vrši ispad na oslobođeni teritorij i to u cilju pljačke, naročito zbog sijena, jer veliki dio komore ovih kolona jeste sa konjskom zapregom.

Navodno, te divizije maršuju iz Bosne i iz Grčke. Sastav tih jedinica jeste raznovrstan: Nijemci, Česi, Poljaci, Rumuni, zarobljeni crvenoarmejci, Talijani itd.

Po njihovom stanju i zamorenosti vidi se da putuju iz daleka.

Prema nekim informacijama, namjeravaju da nas izbace iz sjeverne Dalmacije.[7] Zbog svega toga mi smo izvukli snage u sjevernu Bukovicu i sada smo raspoređeni ovako:

S.D.P. Odred[8] i Štab Grupe: drže prostor Stankovci—Vrana—Vodice.

I. Brigada nalazi se na prostoru Kistanje—Ervenik—Mokro Polje, sa zadatkom da dejstvuje na te komunikacije i na komunikaciju Gračac——Obrovac.

XIII. Brigada[9] nalazi se na prostoru Turovac—Duboki Do, sa zadatkom dejstva na komunikaciju Zrmanja—Otrić—Gračac.

Kninski part, odred nalazi se na sektoru Rujišta, sa zadatkom dejstva na komunikaciju Knin—Zrmanja.

Orijenski odred, koji je u sastavu XIII. Brigade, nalazi se na komunikaciji Dobropoljci—Bjelina.

Štab Divizije je u Parčićima.

Ovakav raspored jedinica dao je nekim borcima povoda da misle o našem odlasku u Liku i Bosnu i da dezertiraju.

Neprijatelj je izvršio ofenzivu na sektor Stankovci—Pakoštane u cilju prekidanja kanala, što mu je uspjelo. Kanal su branili dva bataljona XIII. Brigade,[10] koji su nakon prodora neprijatelja u Pakoštane otstupili na sjever u sastav Brigade.

U jednom dopisu izrazili smo mišljenje da bi Sjevernodalm. P. Odred u sadašnjem sastavu bio vrlo dobar kostur za jednu novu brigadu. Među-

**i Tu su se nalazili dijelovi Prve brdske divizije. Sedma SS divizija »Prinz Eugen« djelovala je tada u Bosni i Hercegovini.**

**5 369. legionarska divizija »Vražja« obezbjeđivala je komunikaciju Sarajevo—Mostar.**

**7 Riječ je o njemač. operaciji »Emil« izvođenoj od 3. do 7. veljače. Vidi dok. br. 112, 124, 129, 138, 145, 296, 359, 360, 362. 363 i 367.**

**8 Sjevernodalmatinski NOP odred**

**9 O njenom odlasku sa otoka Visa u sjevernu Dalmaciju vidi dok. br. 43, 60, 178 i 298.**

**10 Vidi dok. br. 298.**

tim, kako je popuna naše Divizije najosnovniji naš problem, to imamo jednu drugu kombinaciju, a to je da S.D.P. Odred, tj. dva bataljona S.D. Odreda, zajedno sa komandantom Odreda drugom Simom Dubajićem uklopimo u sastav naše II. Brigade, a da jedan bataljon iz Brigade dademo za Sjevernodalm. odred, koji bi onda zajedno sa Zadarskim bataljonom imao opet brojno stanje oko 350 ljudi. U tom slučaju morali bi dati novog komandanta Odreda. Simo Dubajić bi ušao u Štab II. Brigade kao zamjenik komandanta Brigade, dok bi sadašnjeg zamjenika komandanta druga Breku[11] imali na raspolaganju, pa ili bi ga postavili za zamjenika komandanta Grupe, ili bi ga stavili na raspolaganje Štabu Korpusa za komandanta jedne od brigada, s obzirom da nam nije potreban i da ga mi ne bi mogli pravilno upotrijebiti. U tom slučaju, tj. ulaskom Sime Dubajića sa dva bataljona u sastav II. Brigade, mi bi mnogo dobili. II. Brigada bi bila preporođena. Brojčano bi narasla, dezerterstvo bi se smanjilo, ili sasvim nestalo, s obzirom da u Brigadu ulazi i Simo Dubajić, a i kvalitativno bi bila bolja, s obzirom da su ti bataljoni solidne jedinice. II. Brigada u tom sastavu imala bi dobre mogućnosti mobilizacije u Bukovici. Mislim da bi nam po ovome problemu trebali što hitnije odgovoriti, kako bi se to moglo što prvo sprovesti, jer brojno stanje naše II. Brigade mnogo nas brine, a druge mogućnosti popunjavanja su vrlo spore.

Sama mobilizacija skopčana je sa velikim poteškoćama. Vojnički situacija na ovom terenu stvara najveće poteškoće usljed nesigurnosti koja je nastala učestalim prodorima na oslobođeni teritorij.

[...]

Već smo vam javili da nam je radio stanica pala, a doznajemo da na otocima nema više niti jedne radio stanice i da je nećemo sa otoka dobiti. S obzirom da vi dobivate veći broj radio stanica, molimo vas da nam pošaljete barem dvije sa motorima za punjenje akumulatora i za pratnju tih radio stanica šaljemo jedan vod vojnika.

U vezi vašeg dopisa op. broj 13 od 22. I. 1944. g., izvještavamo da smo naredbu vašeg Štaba op. br. 2 od 4. I. tg. primili tek 30. I. 44. g. i prema istoj naredbi nismo mogli poslati izvještaje. Prema tome, mišljenja smo da po istoj naredbi možemo postupiti u sljedećim izvještajima.

U vezi naredbe broj'3 toga Štaba[12] od 13. I. 1944. g. tačke III. u predmetu »Numerisanja brigada po divizijama«, izvještavamo da smo po istom postupili i da se naše V., VI. i VII. Brigada od sada zovu I., II. i III. Brigada XIX. Divizije.

Baš je u toku organizacija transporta materijala za vas. U tome se bilo malo stalo, s obzirom na dolazak ovolikih neprijateljskih snaga na naš teritorij i prodor do Pakoštana. Međutim, nastojaćemo da ovaj materijal što je već iskrcan i bunkerisan odmah prebacimo. Kanal za iskrcavanje za sada ne postoji.

Operativni izvještaj za naše posljednje akcije poslati ćemo odmah.[13] Sad ih ne možemo poslati, jer nismo dobili operativne izvještaje. Usljed

**U Marie Breka**
**12 Vidi dok. br. 30.**
**13 Vidi dok. br. 90.**

ovakve situacije naše jedinice uglavnom bile su u pokretu i manevru i vođene su samo manje patrolne borbe. Tako je na pr. I. Brigada ubila 5 Švaba na sektoru Macure — kod Kistanja i zarobila 5 pušaka od jedne njemačke patrole od 50 vojnika. II. Brigada u Bilišanima zarobila je 16 mula sa samarima, nešto opreme, žito i sijeno koje su Švabe opljačkali. [Nađene su] četiri/mule mrtve, a nepoznat je broj ranjenih Švaba. III. Brigada sa tri bataljona bila je u zasjedi kod Malovana i tom prilikom ubijeno je 50 Nijemaca, 10 konja i zarobljena su dva Talijana i nešto materijala. Naši gubici u toj borbi: 8 ranjenih. Zarobljeni Talijani izjavljuju da pripadaju I. Planinskoj diviziji, koja je 30. i 31. I. tg. iz Gračaca preko Obrovca pošla za Zadar i treba da ide za Sjevernu Italiju.

Molimo vas da nam što prvo odgovorite na ovaj izvještaj.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkomesar:
*Petar Babić* v. r.

(M. **P.**)

Komandant — potpukovnik:
*M.[u] Šakić* v. r.

BROJ 95

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 1. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O RASPOREDU I BORBAMA POTCINJENIH JEDINICA OKO LIVNA I O MOBILIZACIJI U SELIMA GLJEV, RUDA I VOŠTANE[1]

STAB
XX. DIVIZIJE NOVJ
Dne 1. II 1944
Br. si.

ŠTABU VIII. KORPUSA

Stanje na sektorima koje kontrolišu jedinice ove Divizije je bez bitnih promjena.

IX. Brigada nalazi se na prostoru Rujani—Provo—Sajković sa zadatkom kontrole i zatvaranja pravca koji od Prologa izvodi ka Sajkoviću. U samom Prologu za sada nema neprijateljskih snaga, već povremeno iz pravca Livna prolaze manji dijelovi radi kontrole. Sa manjim brojem kamiona neprijatelj saobraća komunikacijom Sinj—Livno.

X. Brigada sa dva bataljona nalazi se na prostoru s. Vrdovo sa zadatkom kontrole u pravcu Dabra, Bitelića i Bilog Briga i Vagnja. Druga dva bataljona ove Brigade nalaze se na prostoru Gljev—Ruda—Voštane sa zadatkom kontrole ovog terena i mobilisanja ljudstva za Brigadu. Mobiliza-



[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6/3, k. 1029.

cija ljudstva iz ovih sela na kraće vrijeme bila je prekinuta uslijed nailaska jačih snaga neprijatelja iz pravca Imotskog ka Sinju; međutim sa mobilizacijom se sada nanovo počelo i izgledi na uspjeh iste su povoljni. Ovi bataljoni koji se nalaze na ovom sektoru pokušaće likvidirati domobranski garnizon u Tijarici.[2]

Jedna manja zasjeda X. Brigade postavljena na cesti Livno—Sinj na dan 29. I. 1944 god. izvršila je napad na jedan kamion koji je naišao iz pravca Sinja. U kamionu je bio svega jedan Njemac, koji je ovom prilikom teško ranjen i u samrtnim mukama vikao: »ja nisam Njemac već Srijemac«, tražeći da mu dadu rakije. Nakon kraćeg vremena isti je umro. U kamionu je nađena svega jedna puška, kamion je zapaljen.

31. I. 1944 god. ista Brigada postavila je jednu malu zasjedu od jedne desetine na komunikaciji Sinj—Vaganj. Na zasjedu naišao je jedan kamion u kome su se nalazili 4 Njemca. Pri ovom napadu Njemci su uspjeli da pobjegnu, među kojima je bilo ranjenih, što se zaključuje po svježoj krvi koja je nađena u kamionu. Pošto kamion nisu mogli zapaliti, isti je prevrnut i polupan.[3] U kamionu je nađeno: jedna strojnica, jedan pištolj, tri ćebeta, 2 ranca, 100.000 kuna i jedna karta Jugoslavije (sjevernozapadni dio Balkana). Na karti je ucrtan put i označen sa strelicama na pravcu Mostar pa preko Imotskog, Sinja, Knina do Zadra. Iz nacrta na ovoj karti može se zaključiti da je ovaj kamion pripadao istim jedinicama koje sada ovim pravcem prolaze preko Sinja ka Zadru. Isto tako može se zaključiti da ove prolazeće trupe za sada imaju krajnju suhoputnu maršrutu zaključno sa Zadrom.[4]

Komuniciranje neprijatelja od pravca Imotskog i Mostara preko Sinja i Splita ka sjeverozapadu i dalje se vrši samo sa manjim snagama i manjim dijelovima.

Naša VIII. Brigada sada se nalazi na Trogirskom sektoru i sa njom nemamo dobru i užu vezu.[5]

Od IX. Divizije nismo mogli dobiti akumulator za našu radio stanicu, jer oni naglašavaju da imaju svega dva akumulatora koji su njima nužni. Ukoliko raspolažete sa nekim rezervnim akumulatorom, pošaljite nam ga uz našu radio stanicu.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkom:
*Zivko Zivković* v. r.

Komandant, potpukovnik:
*Vel.*[6] *Knežević* v. r.

P.S. 28-1-44. g. neprij. jačine 200 ljudi krenuo je iz D. Bitelića prema položajima jednog bataljona X. Brigade. Nakon kraće borbe neprijatelj je bio prinuđen da se povuče. U ovoj borbi neprij. je imao 3 mrtva i 1 ranjenog, dok mi nismo imali gubitaka.[7]

**2 Napad na selo Gornja Tljarica izveden je 2/3. veljače 1944. god. Vidi dok. br. 109.**
**3 Vidi dok. br. 335.**
**4 Odnosi se na dijelove Prve brdske divizije.**
**5 Brigada se zadržala na tom području do 4. ožujka 1944. god. Vidi dok. br. 220, 223 i 254.**
**6 Velimir**
**7 Vidi dok. br. 459 i 461.**

BROJ 96

# IZVJEŠTAJ ČLANOVA POLITODJELA 20. DIVIZIJE OD 1. VELJAČE 1914. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKO-POLITIČKOM RADU U 9.110. BRIGADI[1]

POLIT-ODJEL
XX DALM. DIVIZIJE

## I Z V J E Š T A J

o stanju i radu u IX i X brigadi ove divizije za posljednjih mj. dana

Rad polit-odjela za protekli mjesec dana tekao je uglavnom po planu koga je postavio Divizijski komitet, kao i prema zadacima koji su doneseni na sastanku polit-odjela dne 30 decembra. Na ovom sastanku mi smo riješili, radi bolje i efikasnije pomoći u sprovođenju u život odluka Div. komiteta kao i radi bolje pomoći u rešavanju konkretnih problema koji bi iskrsavali u životu i radu brigada, da rukovodilac i treći član polit-odjela idu u IX, dok je drugi član trebao da ide u X brigadu.

## IX BRIGADA

**Partijski rad:**

U ovoj brigadi ima 91 član partije i 42 kandidata. Dok je brigada bila na otocima[2] održalo se jedno partijsko savjetovanje partijskih rukovodioca brigade, ali zadaci postavljeni na ovom savjetovanju ili su bili nejasni ili nepravilno-šablonski postavljeni, tako da je rad partijskih organizacija ramao zbog krutosti i nesnalaženja partijskih rukovodioca. Pokreti i akcije brigade su promijenili uslove rada a partijski rukovodioci bi se izgovarali »da nema vremena« ili »nema mjesta«. Radni sastanci i ukoliko bi se održavali bili su neplodni jer bi sekretar jedinice ili biroa uvijek postavljao isti dnevni red i uvijek bi se razgovaralo o istim, opštim pitanjima bez konkretnih zadataka i zaključaka. Teoretski rad u partiji, mada je postojao i često obilat, nije se planski odvijao prema životu i potrebama partijskih članova. Na partijskim biroima i partijskim jedinicama prorađivao se širi politički materijal, kao: »Kuda ide Bugarska«, »Peta ofanziva« i t.d., dok se proglas C.K. i tekući partijski materijal nije prorađivao jer nije bilo vremena. Rad sa kandidatima je bio nedovoljan.

Na partijskom savjetovanju na kome su prisustvovali zamjenici komesara bataljona (održano 5 januara), pretresano je detaljno stanje i rad par-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu CK SKJ — Beograd, fond 1944/27.

2 Brigada je povučena iz rajona Baške Vode i prebačena na otoke Brač i Šoltu, 17. studenog 1943. godine, gdje se nalazila do 28. studenog, kada je ponovo otpočelo njeno prebacivanje na kopno u rajon Trogir—Marina. Vidi knj. 9, dok. br. 59, 81, 83, 90, 102 i 139.

tijske organizacije u brigadi, pored ispravljanja izvjesnih pogrešnih postavki u radu i prorađivanja zapisnika sa sastanka Div. kom-a, postavljeni su konkretni zadaci pred kojima stoje partijska organizacija u brigadi.

U svome radu mi smo bacili težište na pomoć sekretarima ćelija iz biroa o načinu rukovođenja partijskim sastankom, kako se podnose izvještaji, kako treba uočavati i rešavati probleme. Težište rada na koje smo obratili najveću pažnju jeste upravo to: da se mnoge jedinice i biroi sa novim članstvom i neiskusnim rukovodiocima osposobe kao rukovodstva, pomažući im na konkretnim primjerima, kako bataljonski biro postaje rukovodstvo bataljona a partijske ćelije organizatorom života i rada po četama.

Prema odlukama sa prošlog sastanka Div. kom-a u pogledu teoretskog rada, održata su predavanja o Partiji (Razvitak radničkog pokreta, stvaranje boljševičke partije, njen istorijat, kratak istorijat K.P.J.) u svim bataljonima, koja su držali rukovodioc polit-odjela i zamjenik polit, komesara brigade. Predavanja su održana pred cijelim partijskim aktivom, kandidatima i boljim skojevcima, čija je tendencija bila da upozna mladi partijski kadar o Partiji. Predavanja su veoma dobro uspjela, tako da je želja skoro svih bila da se sa ovakvim temama produži. Poslije predavanja partijske ćelije su prorađivale raspoloživi materijal, upotpunjavajući materijalom i diskusijom predavanje. Mislimo i dalje da nastavimo sa ovim načinom teoretskog rada prema određenim temama o Partiji.

Pored ovoga na partijskim sastancima prorađuje se tekući partijski materijal.

Partijski rukovodioci po bataljonima i četama su neiskusni i mladi, no sa dosta poleta u radu. Skoro bi svima njima bio neophodan partijski kurs. U svim četama ne postoje zamjenici komesara te njihovu funkciju vrše komesari četa, što otežava sistematski i puni rad u Partiji. Veoma je teško pronaći partijske rukovodioce i najčešće se dešava da ako neko od njih bude izbačen iz stroja, njegovo mjesto ostaje prazno. Na skorom sastanku štabova brigada pozabavilo se pitanjem političkog i partijskog kadra i razgovarali smo o mogućnosti obrazovanja jednog nižeg partijskog kursa pri štabu divizije, koji bi trebao da počne poslije završetka vojničkog kursa koji je u toku.

Opšte stanje partijske organizacije nije zadovoljavajuće. Članovi partije su zbog mladosti i sirovosti skloni da griješe. Slaba odgovornost, nemanje partijnosti i komunističkog poleta su odlike skoro uopštene. Pa ipak perspektive za dalje snaženje i omasovljavanje Partije su povoljne. U boljim uslovima za rad kao i u boljim vojničkim uslovima partijska organizacija će brže koračati naprijed.

**Politički rad:**

Politički rad u ovoj brigadi za posljednji mjesec dana odvijao se prema zadacima postavljenim na sastanku Div. kom-a. Naročito je pažnja posvećena objašnjavanju političke situacije, vojnih i političkih uspjeha naše n.o. borbe, šestoj neprijateljskoj ofanzivi. U tu svrhu održavane su

po četama ili bataljonima političke konferencije, prorađen je sav materijal sa II zasjedanja AVNOJ-a, najprije sa komesarima i delegatima a zatim su oni ovo prorađivali sa borcima. Pored ovog najneophodnijeg političkog rada održano je po bataljonima predavanje »Kakvih ima ratova«, iz ciklusa političkih tema koje je dao komesar divizije.

Na sastanku komesara bataljona 1 januara pretresano je pitanje uloge polit, komesara u štabu, borbi, radu i životu bataljona. Na tom sastanku, na kome je prisustvovao i rukovodilac polit-odjela, postavljene su zadaće i razrađen zapisnik sa sastanka Div. kom-a.

Za dan Lenjinove smrti izvršene su pripreme preko Partije i političkih radnika. Uoči 21 januara organizovana je diskusija o Lenjinu po desetinama, vodovima i četama, dok su na sam dan održana predavanja po bataljonima o Lenjinu. Jedan članak o Lenjinu je umnožen u 80 primjeraka i razdijeljen na IX i X brigadu.

Politički komesari četa i bataljona u najvećem dijelu se ne snalaze na svojim dužnostima. Zbog toga je odnos između komesara i komandanata ili komandira nesaradnički. Gotovo u sva četiri bataljona komesari se ne vide iza komandanata ili su čak prejahani od ovih. O ovom smo problemu diskutovali na štabskim partijskim sastancima, pruživši pomoć komesarima u snalaženju na svojim dužnostima. Komesari ne znaju da se sažive sa borcima i poneki ničim drugim ne otskaču sem političkog rada i svojim životom u štabu. Političkih delegata nema u svakoj četi. Oni su većinom slabi i ravni borcima. U onoj četi ili bataljonu gdje su komesari dobri borci i staraju se o ljudima, drugovi ih vole i poštuju.

**Vojnički rad:**

U ovoj brigadi je skoro završen niži vojnički kurs, držan pri štabu brigade za borce ili desetare, koji su se istakli svojom borbenošću i bistrinom. Predavači na ovom kursu bili su: jedan aktivni domobranski kapetan i komandant brigade. Kurs je uspio. Nedostaci u njegovom radu bili su što se mnogo više radilo po starim knjigama, dosta se teoretisalo dok je malo bilo praktičnog rada u rukovođenju jedinicama. Još veći nedostatak je bio što nije postojalo na samom kursu nikakvog političkog rada.

Vojnički rad po bataljonima i četama takođe postoji i za njega su angažovani načelnik i zam. komandanta brigade. No i ovaj rad se ne odvija po najnužnijim vojničkim problemima brigade, već se više priča o tome kakva vojska treba da bude, o nekim vojničkim pravilima koje borci i komandno osoblje teško primaju.

Na dva sastanka štabova bataljona ovaj rad je pravilno postavljen, ali izgleda da se po ovom nije mnogo učinilo.

Glavni vojnički problemi jesu: nesnalaženje u noćnim akcijama, kao uopšte u napadima, zatim u pravilnom otstupanju. Ovi su se vojnički nedostaci nekoliko puta svetili.

**Kulturno-prosvjetni rad :**

Kulturni odbori postoje ali tek u formiranju. Kako ovo formiranje traje već tri mjeseca — zbog izbacivanja iz stroja kulturnih radnika — to odbori nisu još ništa ozbiljnije učinili na kulturnom poslu. Priredbe se ne održavaju, listovi ne postoje, rad na likvidaciji nepismenosti jedva 'se osjeća — a sam život u bataljonu nije na visini. Ne čuje se pjesma iako ima pjevača, nema živosti ni smijeha. Ovo dolazi uglavnom zbog toga što komesari ovu živost ne znaju da organizuju, a odbori još to nisu kadri. Na sastancima bat. biroa i sas. polit, komesara mi smo im na primjerima kako se radi o starijim brigadama pomagali da organizuju živost i raspoloženje među borcima. No ovo sve nije dovoljno. Potrebno bi se bilo mnogo više založiti na ovom poslu. Nemanje hartije ometa izlaženje zidnih novina i listova. Komesar brigade ne posvećuje dovoljno brige ovom sektoru.

**S.K.O.J.**

Prije dolaska našeg u IX brigadu, organizacija SKOJ-a bila je postavljena, tako da je već bio formiran brigadni komitet. U postavljanju organizacije nije bilo nepravilnosti. Pretežni dio članstva čine drugovi koji ne posjeduju dovoljno političke svijesti, pa stoga organizacija kao cjelina se dovoljno ne opaža. Ima pojedinaca koji se ističu, ali isto tako pojedinci su slabi, većinom u težim momentima (slaba ishrana, duži marš itd.). Borbenost, uzeta prosječno je osrednja, izuzev nekolicine u svakom bataljonu, koji otskaču. Bataljonski komiteti nisu na svojoj visini u pogledu političkog i organizacionog znanja, pa ovaj najvažniji problem »podizanje političke svijesti« ne mogu s uspjehom rešavati. U bataljonskom komitetu su samo sekretari članovi K**.P.,** dok neki pročelnici četnih aktiva imaju izgleda da ubrzo postanu članovima. Partija vodi brigu o SKOJ-u, ali neku konkretnu pomoć nije dala. U zadnji mjesec dana SKOJ je dao Partiji oko 11 članova. Brojno stanje je 150 skojevaca (17 aktiva) naprama 190 neobuhvaćenih omladinaca. Pored ovolikog broja neobuhvaćene omladine, omasovljavanje SKOJ-a ide sporo, pošto je politički rad slab, a u poteškoćama često podbacuju i sami članovi SKOJ-a.

U kulturnom pogledu pomoć SKOJ-a se izražava u likvidiranju nepismenosti, bataljonski omladinski listovi izlazili su dok je brigada bila na otocima. Uslijed većih poteškoća i nestašice materijala sada ne izlaze.

Dopisnički sektor rada uopće je bio zapostavljen pa na sastanku brig, komiteta organizirana je mreža za dopisništvo »Omladinskoj Iskri«. Savjetovanjem na bataljonskim komitetima, brig, komitetu, održavanjem bataljonskih konferencija SKOJ-a i čitave omladine u pripremi za II Kongres, uglavnom sastojala se pomoć trećeg člana polit-odjela na organizacionom učvršćenju, proširenju i podizanju nivoa skojevaca u ovoj brigadi.

Sekretar brigadnog komiteta, drug Živković Sime prilično zadovoljava i ima izgleda da se razvije u dobrog rukovodioca. Bio bi mu potreban viši SKOJ-evski kurs.

po četama ili bataljonima političke konferencije, prorađen je sav materijal sa **II** zasjedanja AVNOJ-a, najprije sa komesarima i delegatima a zatim su oni ovo prorađivali sa borcima. Pored ovog najneophodnijeg političkog rada održano je po bataljonima predavanje »Kakvih ima ratova«, iz ciklusa političkih tema koje je dao komesar divizije.

Na sastanku komesara bataljona 1 januara pretresano je pitanje uloge polit, komesara u štabu, borbi, radu i životu bataljona. Na tom sastanku, na kome je prisustvovao i rukovodilac polit-odjela, postavljene su zadaće i razrađen zapisnik sa sastanka Div. kom-a.

Za dan Lenjinove smrti izvršene su pripreme preko Partije i političkih radnika. Uoči 21 januara organizovana je diskusija o Lenjinu po desetinama, vodovima i četama, dok su na sam dan održana predavanja po bataljonima o Lenjinu. Jedan članak o Lenjinu je umnožen u 80 primjeraka i razdijeljen na IX i X brigadu.

Politički komesari četa i bataljona u najvećem dijelu se ne snalaze na svojim dužnostima. Zbog toga je odnos između komesara i komandanata ili komandira nesaradnički. Gotovo u sva četiri bataljona komesari se ne vide iza komandanata ili su čak prejahani od ovih. O ovom smo problemu diskutovali na štabskim partijskim sastancima, pruživši pomoć komesarima u snalaženju na svojim dužnostima. Komesari ne znaju da se sažive sa borcima i poneki ničim drugim ne otskaču sem političkog rada i svojim životom u štabu. Političkih delegata nema u svakoj četi. Oni su većinom slabi i ravni borcima. U onoj četi ili bataljonu gdje su komesari dobri borci i staraju se o ljudima, drugovi ih vole i poštuju.

**Vojnički rad:**

U ovoj brigadi je skoro završen niži vojnički kurs, držan pri štabu brigade za borce ili desetare, koji su se istakli svojom borbenošću i bistrinom. Predavači na ovom kursu bili su: jedan aktivni domobranski kapetan i komandant brigade. Kurs je uspio. Nedostaci u njegovom radu bili su što se mnogo više radilo po starim knjigama, dosta se teoretisalo dok je malo bilo praktičnog rada u rukovođenju jedinicama. Još veći nedostatak je bio što nije postojalo na samom kursu nikakvog političkog rada.

Vojnički rad po bataljonima i četama takođe postoji i za njega su angažovani načelnik i zam. komandanta brigade. No i ovaj rad se ne odvija po najnužnijim vojničkim problemima brigade, već se više priča o tome kakva vojska treba da bude, o nekim vojničkim pravilima koje borci i komandno osoblje teško primaju.

Na dva sastanka štabova bataljona ovaj rad je pravilno postavljen, ali izgleda da se po ovom nije mnogo učinilo.

Glavni vojnički problemi jesu: nesnalaženje u noćnim akcijama, kao uopšte u napadima, zatim u pravilnom otstupanju. Ovi su se vojnički nedostaci nekoliko puta svetili.

**Kulturno-prosvjetni rad :**

Kulturni odbori postoje ali tek u formiranju. Kako ovo formiranje traje već tri mjeseca — zbog izbacivanja iz stroja kulturnih radnika — to odbori nisu još ništa ozbiljnije učinili na kulturnom poslu. Priredbe se ne održavaju, listovi ne postoje, rad na likvidaciji nepismenosti jedva "se osjeća — a sam život u bataljonu nije na visini. Ne čuje se pjesma iako ima pjevača, nema živosti ni smijeha. Ovo dolazi uglavnom zbog toga što komesari ovu živost ne znaju da organizuju, a odbori još to nisu kadri. Na sastancima bat. biroa i sas. polit, komesara mi smo im na primjerima kako se radi o starijim brigadama pomagali da organizuju živost i raspoloženje među borcima. No ovo sve nije dovoljno. Potrebno bi se bilo mnogo više založiti na ovom poslu. Nemanje hartije ometa izlaženje zidnih novina i listova. Komesar brigade ne posvećuje dovoljno brige ovom sektoru.

**S.K.O.J.**

Prije dolaska našeg u IX brigadu, organizacija SKOJ-a bila je postavljena, tako da je već bio formiran brigadni komitet. U postavljanju organizacije nije bilo nepravilnosti. Pretežni dio članstva čine drugovi koji ne posjeduju dovoljno političke svijesti, pa stoga organizacija kao cjelina se dovoljno ne opaža. Ima pojedinaca koji se ističu, ali isto tako pojedinci su slabi, većinom u težim momentima (slaba ishrana, duži marš itd.). Borbenost, uzeta prosječno je osrednja, izuzev nekolicine u svakom bataljonu, koji otskaču. Bataljonski komiteti nisu na svojoj visini u pogledu političkog i organizacionog znanja, pa ovaj najvažniji problem »podizanje političke svijesti« ne mogu s uspjehom rešavati. U bataljonskom komitetu su samo sekretari članovi K**.P.,** dok neki pročelnici četnih aktiva imaju izgleda da ubrzo postanu članovima. Partija vodi brigu o SKOJ-u, ali neku konkretnu pomoć nije dala. U zadnji mjesec dana SKOJ je dao Partiji oko 11 članova. Brojno stanje je 150 skojevaca (17 aktiva) naprama 190 neobuhvaćenih omladinaca. Pored ovolikog broja neobuhvaćene omladine, omasovljavanje SKOJ-a ide sporo, pošto je politički rad slab, a u poteškoćama često podbacuju i sami članovi SKOJ-a.

U kulturnom pogledu pomoć SKOJ-a se izražava u likvidiranju nepismenosti, bataljonski omladinski listovi izlazili su dok je brigada bila na otocima. Uslijed većih poteškoća i nestašice materijala sada ne izlaze.

Dopisnički sektor rada uopće je bio zapostavljen pa na sastanku brig, komiteta organizirana je mreža za dopisništvo »Omladinskoj Iskri«. Savjetovanjem na bataljonskim komitetima, brig, komitetu, održavanjem bataljonskih konferencija SKOJ-a i čitave omladine u pripremi za II Kongres, uglavnom sastojala se pomoć trećeg člana polit-odjela na organizacionom učvršćenju, proširenju i podizanju nivoa skojevaca u ovoj brigadi.

Sekretar brigadnog komiteta, drug Zivković Sime prilično zadovoljava i ima izgleda da se razvije u dobrog rukovodioca. Bio bi mu potreban viši SKOJ-evski kurs.

**Stanje u brigadi:**

Kod boraca ove brigade postoji »strah od Bosne« ali u manjoj mjeri, tada prilikom pokreta brigade prema Grahovu neznatan broj je dezertirao.[3]

Jedan veliki problem za cijelu brigadu jeste što se ona ne obnavlja novim borcima. U nekoliko akcija a i zbog bolesti i dezerterstva izbačen je veliki broj iz stroja. Tako je brigada svaki dan sve manja. Zbog nestalnih prilika na sektoru na kojem ona operiše bilo je nemoguće popuniti brigadu mobilizacijom.

Inače je opšta pojava kod ove brigade kao i kod ostalih ove divizije defanzivni duh — što se pojačalo poslije nekoliko neuspjelih akcija.

Štab brigade u očima boraca ima povjerenja. Komandanta brigade druga Savu Kesara borci i komandno osoblje vole. Međusobni odnosi u štabu brigade su dobri i prema polit-odjelu isto tako.

[.. .]«

**Obavještajna služba:**

Dobro je organizovana.

## X BRIGADA

U X brigadi je bila drugarica, II član polit-odjela, a kasnije je u ovu brigadu otišao i III član.

U ovoj brigadi rad se pravilno razvija prema zadacima koje je postavio Div. komitet.

Partijska organizacija je solidnija nego u VIII i IX brigadi ove div. uglavnom što je rad od početka pravilno postavljen i što se zam. komesara[5] dobro snalazi na svom poslu. U akcijama koje je vršila ova brigada izbačen je iz stroja priličan broj članova Partije, tako da se partijska organizacija kvantitativno mnogo ne razlikuje od prije 3 mjeseca.

Teoretski rad se sprovodi na isti način kao i u IX brig. Po svim bataljonima održana su predavanja o Partiji (prva tema »Razvitak rad. pokreta i stvaranje Boljševičke partije«), pred cijelim partijskim aktivom. Predavanja su držali zamjenik komesara i II član pol-odjela. Za proradu na partijskim jedinicama umnoženo je »Klasa proleterijata i partije proleterijata« i I gl. Istorije VKP(b), što se već prorađuje i uskoro će se moći održati i druga tema po ovom planu.

Pitanje partijskih rukovodioca se i ovdje osjeća kao nedostatak i stoji kao problem pred partijskom organizacijom. Partijski rukovodioci po bataljonima, zam. komesara bataljona, uglavnom zadovoljavaju, i stalnim radom i jedinicama osjetno se poboljšao kvalitet partijaca.

Politički rad se takođe dobro odvija opet na sličan način kao u IX brigadi. Pored potrebnog objašnjavanja političke situacije, komesari su proradili sa borcima zadnji govor druga Tita, odluke AVNOJ-a, materijal

**3 O pokretu Devete brigade u pravcu Grahova vidi dok. br. 139 i 154.**
**4 Redakcija je izostavila tekst o personalnim podacima.**
**5 Dušan Sijan**

koji smo dobili o stvaranju »Nacionalnog komiteta«, a pošto je ranije proradena tema »Kakvih ima ratova«, to smo proradili sa komesarima i delegatima »Nacionalno pitanje u Jugoslaviji«, što će komesari prenijeti na borce. Za tu temu smo umnožili »23 godine velikosrpske Jugoslavije«.

Proslavu na 21 januara" organizovali smo na sledeći način: Svi partijski aktivi po bataljonima na svojim konferencijama proradili su referat o Lenjinu, a poslije toga je održana svečanost pred borcima u obliku usmenih novina, tako da je ovaj dan ostao u sjećanju kod boraca. Za usmene novine umnožili smo: Jedan referat o Lenjinu, životu i radu, Lenjin — planinski orao, od Staljina (iz toga su se čitali kraći odlomci), O Lenjinovoj smrti — odlomak iz romana »Kako se kalio čelik«, »Pogreb Lenjinov« od Majakovskog,. ..

Komesar brigade Bilobrk[7] je aktivan i često obilazi bataljone. Komesari bataljona zadovoljavaju sa manjim izuzecima.

Kulturno-prosvjetni rad nije mnogo kročio naprijed, mada je živost u bataljonima veća nego u ove dvije brigade.

Opšte stanje u brigadi još ne zadovoljava. Iz brigade je bio osjetan broj dezertera — zbog ovoga i zbog izvesnog broja izbačenih iz stroja u akcijama brigada je brojčano opala. Nešto je popunjeno mobilizacijom (80) koja je izvršena na sinjskom sektoru — mobilizacija je još u toku. Oko nje je angažovan komesar brigade, zam. komandanta[8] uz pomoć partijske organizacije na terenu (K.K. za Sinj) kao i pozadinskih vlasti.

Odnosi u štabu brigade su dobri, postoji puna saradnja.

Po dolasku III člana u X brigadu, odmah se formirao brigadni komitet, koji ranije nije imao mogućnosti da se formira, pošto nije bilo u svim bataljonima odgovarajućih sekretara. Bataljonski komiteti formirani ranije prilično su se učvrstili osim u dva bataljona. Brojčano stanje iznosi 134 skojevca, naprama 81 neobuhvaćenog omladinca.

Pomoć Partije SKOJ-u je prilična, a sami bataljonski komiteti sastavljeni su od članova partije.

Problemi su istovetni kao i u IX brigadi, izuzev pojave dezerterstva kod SKOJ-evaca, tako dok je jedan bataljon ostao bez svoga rukovodioca, koji je bio na kursu, politički se nije radilo sa njima, pa je dezertiralo desetak skojevaca.

Na poboljšanju svih ovih nedostataka, a prema zaključku brigadnog komiteta, rad sekretara brigadnog komiteta i II člana polit-odjela svodi se na održavanje konferencija, učvršćivanje bataljonskih komiteta, proširivanje organizacije i popularizaciju partije kod skojevaca.

Sekretar komiteta, Neda Trumbić, zadovoljava kao stari član Partije.

**Kritički osvrt na rad polit-odjela:**

Otkako smo došli u XX diviziju, mi smo — izuzev prvog mjeseca — razdijeljeni po brigadama uglavnom rukovodeći se prema potrebama rada i problemima. III član polit-odjela je uvijek bio ili sa I članom ili sa dru-

**6 Dan smrti Vladimira Iljiča Lenjina.**
**7 Mate**
**S Luka Knezović**

gim. Poslije 20 ili mjesec dana mi bismo održali sastanak polit-odjela, pretresli rad i probleme u diviziji i ponovno se podijelili. Naš se rad osjetio a naša pomoć partijsko-političko-skojevskom radu nije se osnivala samo na savjetima već na direktnoj pomoći u radu po četama i bataljonima. Na prošlom sastanku polit-odjela 28-1 44. g. konstatovali smo da bi naša pomoć bila još veća kad bi mi djelovali kao cio polit-odjel, tj. kad se ne bi razdvajali. Ali uslijed neredovitih prilika i nejednakih uslova u kojima živi naša divizija i dalje ćemo produžiti kao i do sada.

Teoretski rad članova pol-odjela odvijao se na štabskim sastancima brigade u kojoj se nalazimo, kao i ličnom radu.

Tehnika pri diviziji još nije formirana. Do skora u IX i X brigadi postojali su radio-aparati i svaka brigada izdavala je za svoje jedinice vijesti. Izvjestan materijal se umnožavao na indigo u manjem broju primjeraka — dok je IX br. imala i ciklostil i tehniku. U poslednjoj »ofanzivi« koju je neprijatelj vršio na nas izgubljen je i ciklostil i tehnika IX brigade, koja je služila za cijelu diviziju.

Pri štabu divizije formiran je niži vojnički kurs, koji je već u toku. Kursom su obuhvaćeni bolji borci i niži vojni rukovodioci. Predavači na kursu sa dva bivša jugoslovenska kapetana. Političkom radu se i ovdje nije poklonila dovoljna pažnja, jer se cio rad oslonio na jednog starijeg profesora, koji sam nema dovoljno znanja za neka uspješnija politička predavanja.

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

1 februara 1944. g.
Pročitao 17/11 1944 Cr.[9]

Polit-odjel XX divizije
***Lukić Milisav*** v. r.
***Mihić Ljubica*** v. r.
***Papié Boro*** v. r.

BROJ 97

## IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 2. BRIGADE DEVETE DIVIZIJE OD 1. VELJAČE 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O AKTIVNOSTI BRIGADNE PARTIJSKE ORGANIZACIJE U PROSINCU 1943. GODINE[1]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE I OBLASNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE ZA DALMAC.

Podnosim ovom prilikom pismeni izvještaj o partijskom radu u II Brigadi (IV Dalmatinskoj)[2] IX Divizije od 1. XII. 1943. god.

**9 Sretan Zujević-Crni, dopisano ćirilicom.**
**1 Origial (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu CK SKJ — Beograd, fond 1944/26.**
**2 O preimenovanju brigade vidi dok. br. 76.**

Kroz ovo vrijeme Brigada je prošla jedan period prilično velikih teškoća, kroz jedan period iskušenja. Držeći položaje prema Imotskoj krajini mi smo došli u sukob sa neprijateljem i to sa prilično jakim i mehanizovanim njemačkim jedinicama[3]. Našoj brigadi bez dovoljno iskustva u vođenju jačih operacija nametnuta je frontalna borba sa daleko lukavijim, nadmoćnijim i u manevrisanju vičnijim neprijateljem. Neiskustvo i mladost u rukovođenju sa našim jedinicama odmah se osjetila, a iz toga je rezultirala i nedovoljna organizacija intendanture, saniteta i veze između jedinica. Zatim Brigada je držala položaj od nekih 30—40 km., što je onemogućavalo u potpunosti držanje svih jedinica u ruke i na vrijeme stizanje naređenja i dobivanje izvještaja — sve je to ometalo jednu sigurnu i jedinstvenu komandu kao i pregled nad svim jedinicama. Naši položaji ispresijecani komunikacijama davali su neprijatelju, koji je bio prilično drzak, mogućnost čestih iznenađenja. Tako da nam je jednim neprijateljskim iznenađenjem nebudnošću našeg II bataljona djelomično stradala intendantura i sanitet Brigade.[4] Ipak, iako ne u potpunosti, mi smo u kratko vrijeme uspjeli ponovo da organizujemo i obnovimo sanitet i intendanturu. Neprijateljskim prodorom od Posušja za Duvno i od Studenaca za Karlov Han mi smo se našli na prostoru između te dvije komunikacije, odakle smo izvukli tri bataljona i ostale djelove Brigade, dok nam se IV bataljon tu odvojio i uputio se za Dalmaciju. Ovaj bataljon je mogao doći u sastav Brigade na nove položaje ali raspoloženje boraca je bilo prema moru, situacija za njih je bila momentalno nejasna a i u samom Štabu bataljona je bilo drugova koje je vukla čežnja za morem i udobnim životom na otocima. To raspoloženje se naročito odrazilo na komesara, koga smo po povratku bataljona smjenili sa dužnosti. Ovaj bataljon je bio van naše kontrole nekih 23 dana.

Zauzimanjem Livna[5] od strane neprijatelja mi smo se prebacili u Glamočko polje. Držanje položaja prema Livnu donijelo nam je slabiju ishranu a sama obuća i odjeća boraca je bila slaba te su borci u zaoštravanju zime i padanju snijega teško izdržavali. U to vrijeme smo vršili napad na Livnq,[6] što nam je pokazalo da su borbe koje je vodila Brigada do tog vremena koristile a to se potvrdilo našim nezadrživim prodorom u sam grad. Neuspjeli napad na Livno i teško ekonomsko stanje odrazilo se na borce. Tome su doprinijeli vrlo česti pokreti, ponekad i drugi koji nas nisu odvajali od Glamočkog polja. Ovi pokreti, kada je neprijatelj uzeo Jajce[7] i Bugojno,[8] po našem mišljenju nisu bili najpotrebniji i dovodili su do zamaranja naših boraca i neracionalnog iskorištavanja istih. Zbog nestašice hrane naše jedinice bile su primorane na jednu priličnu glad i to poduže i sistematsko gladovanje koje je dovelo do fizičke izne-

**3 Odnosi se na borbe u vrijeme njemačke operacije »Ziethen«. Vidi knj. 9, dok. br. 107, napomenu 2.**

**4 Vidi knj. 9, dok. br. 190.**

**5 i 6 Po ulasku njemačkih jedinica u Livno (6. prosinca 1943) Štab Osmog korpusa NOVJ naredio je Četvrtoj dalmatinskoj brigadi Devete divizije i Šestoj brigadi Devetnaeste divizije da 15. prosinca 1943. izvrše napad na neprijatelja u Livnu (opširnije o tome vidi knj. 9, dok. br. 120, 124, 144, 149, 151, 187 i 374).**

**7 Jajce su, 9. siječnja 1944. zauzeli njemački 92. motorizirani puk i dijelovi Prve brdske divizije.**

**8 Bugojno su, 13. siječnja 1944. zauzele jedinice Prve brdske i Sedbe SS divizije »Prinz Eugen«.**

moglosti i slabosti boraca. Ovakvo ekonomsko stanje je pospješilo neorganiziranost divizijske intendanture a i nedovoljna organizacija brigadnih i bataljonskih intendantura. Našim prebacivanjem u sjeverni dio Livanjskog polja, u kome se i sada nalazimo, ekonomsko stanje se popravilo, a i problem odjeće i obuće smo rješili u nekoliko sami a većinom s tim što nam je pristigao karavan spreme od mora.

Ovaj period vremena od 1. decembra prošle godine pa do danas bio je istovremeno i jedno razdoblje u kom je broj naših boraca prilično opao. Jedan dio boraca nam je izginuo u borbama, drugi je ranjen i zbog bolesti po bolnicama a jedan dio je dezertirao. Većinom su dezerteri pošli svojim kućama, dok je jedan mali dio pobjegao neprijatelju. Može se reći da je za ovo vrijeme Brigada proživjela jedno čišćenje i ostao je u njoj većinom zdravi elemenat koji je do sada prošao prilično napora i teškoća ...

Svi ovi nedostaci se pojavljuju zbog nedovoljne čvrstine i prilično mlade partijske organizacije u Brigadi. Nedostatak rukovodioca koji su izginuli u akcijama teško se odrazio na naše jedinice tako da smo kroz ovo vrijeme naročito oskudijevali u političkim i partijskim rukovodiocima, pa su često pojedinci vršili dvije dužnosti bez dovoljno smisla za jednu dužnost. Ja sam težio skupa sa drugovima iz politodjela Divizije da pomognemo našim partijskim jedinicama i partijskim rukovodiocima da na vrijeme uoče nedostatke u jedinicama i na vrijeme na njih reagiraju. Tako smo po mome shvatanju još u početku pravilno objasnili VI neprijateljsku ofanzivu, koja nije baš zastrašila naše članove Partije, pa ni borce, poveli kampanju protiv dezerterstva i pljačke, što je ipak imalo korisnih rezultata.

Nisu naši partijci toliko moralno klonuli koliko oni ne znaju da rade. Pojave koje su se dešavale u četi ili bataljonu oni su shvatili da treba rješavati Stab bataljona. Naročito slaba partijska organizacija se osjeća u II bataljonu gdje su partijci pod uticajem fizičke zamorenosti i psihičke, kao i gladi, zaboravili na potrebu svestranog rada u jedinici. Neki partijci i partijski rukovodioci ovog bataljona su se vrlo nisko srozali i doveli do tog da su ih morali isključiti iz Partije. Površnost i povremeni rad u jedinicama je česta pojava kod svih članova Partije u našoj Brigadi. Tako da probleme koji iskrsnu u našim jedinicama partijci su uočavali tek onda kada se oni pojave u najoštrijoj formi ili su poveli kampanju za njihovo suzbijanje i, baš onda kada su oni bili na putu ozdravljenja, zastajkivali i zadovoljavali se sa prividno postignutim stanjem. Mi smo uočili da stanje u našim jedinicama se može popraviti jedino ako budemo naučili naše partijske jedinice kako da rade, tj. da na vrijeme reagiraju na svaku pojavu u svojoj četi i jednim stalnim i sistematskim radom. Naše partijske organizacije, naročito u I i II bataljonu, nijesu još naučile da pod svim okolnostima rade, već i najmanji sukob sa neprijateljem, malo duži pokret dovoljan je da se poremeti normalan rad. Partijska organizacija I i II bataljona još se ne osjeća kao rukovodioc u bataljonu, njima nedostaje čvrstine, upornosti u radu i odgovornosti, na čemu smo i postavili težište rada u ova dva bataljona. Dok u III i IV

bataljonu partijska organizacija je čvršća i ona prilično dobro rješava sve pojave u bataljonu. Rad se u svim jedinicama odvija po planu ali u nekim bataljonima se često donese plan rada i on se bukvalno i mehanički, bez dovoljno razmišljanja o načinu na koji ga treba sprovesti, primenjuje u jedinicama. Pa se dešavalo da se održi konferencija bataljona ili čete bez toga da se ona pripremi preko Partije, kandidata i Skoja. Zbog toga se dešava da na sastanku govori sam komesar i nekako izlazi sam sebi smješan govoreći o nekoj pojavi da je ona štetna bez ičije podrške. Tome smo stali na kraj i poveli smo jednu kampanju u partijskim jedinicama protiv pljačke a potom se održavaju konferencije čete ili bataljona na kojoj uzimaju učešća svi partijci, većina skojevaca, i to pitanje se ublažilo u našim jedinicama. Dezerterstvo se sada ne pojavljuje u našim jedinicama.

Mogu reći da čitava partijska organizacija nije još stala na stabilne noge ali se prilično i osjetno popravlja. Ja težim da se što više nalazim u jedinicama i svakodnevnim ukazivanjem na propuste ipak se naši partijci uče radu. Pokazalo se da smo morali čistiti organizaciju od pojedinih malodušnih elemenata, u čemu smo bili oštri i nemilosrdni a isto je u mnogom doprinijelo učvršćivanju Partije u Brigadi i podizanju odgovornosti kod drugova partijaca. Kroz ovo vrijeme sam obišao nekoliko puta sve partijske jedinice i rukovodstva a potom smo održali savjetovanje svih partijskih biroa u Brigadi. Na savjetovanju smo postavili u najoštrijoj formi da se likvidira sa svim propustima u radu a što je najvažnije savjetovanje je ustanovilo da dosadašnji način rada u našim jedinicama nije mogao uroditi sa plodom jer su naši partijci radili bez sistema, bez upornosti da se partijske odluke sprovedu u život i površno, bez udubljivanja u probleme koji su se pojavili u našim jedinicama. Posle savjetovanja su se osjetili prilični rezultati, koji će se i dalje iskoristiti jer nećemo dati da se na tim uspjesima pojedinci zadovolje i na njima ostanu. Ja osjećam da je potrebno se nalaziti stalno u jedinicama a naročito pričvrstiti u radu što više rukovodioce po bataljonima, tako da mi šalju svakodnevno pismeno ili usmeno izvještaje o radu a naročito o pojedinim pojavama u četi i načinu na koji je partijska jedinica na njih reagirala.

Na snalaženje u radu i nezrelo postavljanje i rješavanje pojedinih stvari doprinosi niski teoretski nivo naših partijaca. U ovom smislu smo izradili i postavili pred jedinicama plan teoretskog rada, koga smo uveli kao svakodnevnu obavezu u partijskim jedinicama. Naši partijci, komandanti i bolji skojevci skupa sa zadovoljstvom prorađuju materijal o Partiji i druge stvari do kojih dođemo. U jedinicama se prorađuje »Kratki kurs o Partiji«, »Teorija Partije«, »Prva, druga, treća glava Istorije VKBP«, »Dvanaest uslova za boljševizaciju Partije«, »Linija Partije«, »II zasjedanje AVNOJ-a«, kao i sve teme koje se održavaju pred četom, prvo se pripreme preko Partije.

Sadašnje stanje u Brigadi po bataljonima je ovako:

| | | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| I bataljon | ima sada | na licu | 21 | partijac, | 8 | kand., | 36 | skoj., | 121 | boraca |
| II bataljon | „ | „ | „ | 15 | | 9 | „ | 38 | „ | 115 | „ |
| III bataljon | „ | „ | „ | 20 | | 6 | „ | 24 | „ | 90 | „ |
| IV bataljon | „ | „ | „ | 22 | | 9 | „ | 24 | „ | 124 | „ |
| Previjalište | „ | „ | „ | 10 | (sa bol.) | 2 | „ | 7 | „ | 23 | „ |
| Intendantura | „ | „ | „ | 5 | | 3 | „ | – | „ | 26 | „ |
| Pri štabu | „ | „ | „ | 3 | | 2 | „ | 10 | „ | 8 | „ |
| Štab brigade | „ | „ | „ | 6 | partijaca | / | „ | / | „ | 23 | „ |
| (sa kuririma i svim djelovima pri Štabu) | | | | | | | | | | | |
| Svega u Brigadi | | | 102 | partijca, | 39 | kand., | 139 | skoj., | 540 | boraca |

Po spisku u Brigadi imamo 699 boraca, rashod je po bolnicama.

U Štapskoj partijskoj jedinici se nalaze pored nas četvorice i ob. oficir, kao i intendant Brigade.

Kada se uzme u obzir broj poginulih i teže ranjenih drugova, to je priliv u Partiju, kandidate i Skoj priličan. Socijalni sastav partijskih rukovodstava i partijaca je 59%> radnika, 36% seljaka, 5% intelektualaca i privatnih namještenika. U partijskom radu sa Skojem i kandidatima je obuhvaćeno 276 boraca, dok ovaj broj ostalih koji nije obuhvaćen postavili smo da se i on obuhvati preko čitalačkih grupa koje će prorađivati materijal prema njihovoj izdignutosti. Da ne govorimo o tom da su svi borci obuhvaćeni sa političkim, vojničkim i kulturnim radom. Brigada ima četiri bataljona, znači četiri bataljonska biroa. Svega u Brigadi imamo 20 partijskih jedinica.

Partijske organizacije III i IV bataljona su postale organizatori i rukovodioci cjelokupnog života, dok u I i II batljonu to nisu. Bataljonski biroi u prva dva bataljona jesu rukovodioci u radu, ali se pojedinci od biroa ne osjećaju odgovornim u čitavom bataljonu, već smatraju da su odgovorni samo za svoju četu. Dok u I i II bataljonu nisu još biroi rukovodioci a naročito najslabiji biro je u II bataljonu. Najčvršća partijska organizacija je u IV bataljonu i stepen za primanje u Partiju je najviši, dok u II bataljonu organizacija je najslabija i stepen za primanje je blaži, u ovom smo bataljonu četiri druga dosada isključili iz Partije. Partijska organizacija naročito je narasla u uslovima borbe, kada je najviši broj novoprimljenih drugova. Rad sa kandidatima je pojedinačan, samo se po primanju kandidata u Partiju još sektaši a to dolazi najviše što naša partijska rukovodstva nisu se naučila da provjeravaju svakog pojedinca. Raspodjela rada u partijskim rukovodstvima i partijskim jedinicama postoji po svim sektorima.

Vojnički rad: rad u vojničkom pogledu teče svakodnevno i u borbi i van borbe, kao i pojedinačnim ukazivanjem u nastupanju ili otstupanju. Svi borci znaju da rukuju sa svim vrstama oružja sa kojima raspolažu u svojim jedinicama. Egzercir i svestrana vojna obuka je svako-

dnevno. Rad po vojničkom sektoru odvija se po planu koga je dao Štab Brigade a bataljonski biroi ga primjenjuju na prilike u svojim bataljonima. Zapaženo je da se vojnički rukovodioci puno bolje i brže razvijaju nego politički. U akcijama se još vojno-politički rukovodioci ne osjećaju doraslim da sigurno rukovode sa jedinicama u svakoj situaciji a naročito se to opaža kod komandi četa da im treba još mnogo pomoći. Poslije akcija ili dugog marša se održavaju konferencije čete i bataljona gdje se uočavaju nedostaci. Komandant Brigade[9] i njegov zamjenik[10] svakodnevno obilaze jedinice i u njima održavaju sastanke sa vojničkim rukovodiocima. Održano je nekoliko časova komandirima četa o čitanju karte. Komandanti II i IV bataljona ne znaju da čitaju kartu pa su drugovi iz Štaba Brigade uzeli u dužnost da ih u najkraće vrijeme nauče i u tom su prilično savladali. U vezi vojničkog rada pojavljuje se taj nedostatak da se borci u akcijama grupišu i zato ima više gubitaka nego što bi bilo da se ide vojnički. Na tu slabost smo ukazali ali se teško otklanja. Također najviše ginu rukovodioci jer oni prednjače, tako da se poslije osjeća ogromna teškoća dok se nađe zamjena i novi drugovi nauče da rukovode jedinicom. Vojnička disciplina u Brigadi je na visini. Borbenost je prilično dobra.

**Politički rad:** kroz ovo vrijeme je komesar Brigade[11] po svim bataljonima održao sastanak komesara i delegata na kome su donijeli plan za politički rad na osnovu uočavanja slabosti u bataljonu. Održaju se redovne konferencije po propustima i nedostacima pojedinaca ili grupica i takvi se kritikuju od strane boraca. Po pitanju krađe i pljačke održaju se konferencije na konkretnim primjerima. Po planskom političkom radu najviše otskače III bataljon i najzad I bataljon. Sve brošure i tekući materijal koji dobijamo prorađuju se na četnim i bataljonskim konferencijama, radio vijesti se redovno čitaju popraćene sa diskusijom. Također se prorađuju pred četom ili bataljonom teme, kao o neprijateljskoj VI ofanzivi, 0 federativnoj Jugoslaviji, II zasjedanju AVNOJ-a, o Nacionalnom komitetu itd. Rad sa narodom u našim jedinicama se bio zaboravio i svodi se jedino na potražnju hrane, na što smo mi ukazali i postavili u buduće da se mora raditi. Održana je jedna konferencija seljaka u sjeverni dio Glamočkog polja na kojoj je prisustvovalo oko 400 seljaka, tu smo dali 1 jednu priredbu za seljake. Također su u selu Šumljake[12] održana dva zbora na kojima je bilo prisutno oko 500 ljudi i žena i sa njih je upućen pozdravni telegram Nac. komitetu.

Komesar II bataljona održao je jednu konferenciju u Livanjsko polje na kojoj je prisutno bilo 50 seljaka, u selo Bastasi. Odnos prema narodu u ovom kraju gdje se sada nalazimo u početku je bio dosta slab ali se sada popravlja, također odnos prema narodu u Glamočkom polju bio je dobar. Održali smo jedan sastanak svih komesara bataljona na kome smo uočili nedostake u našem radu i postavili rad za u buduće. Teoretski nivo komesara bataljona prilično je dobar, dok komesara četa je slab ali se

**9 Dukljan Vukotić**
**10 Josip Babin**
**11 Josip Gizdić**
**12 Treba: Sumnjaci**

ipak svojim znanjem, hrabrošću i odanošću razlikuje od ostalih partijaca. Jedan broj komesara četa, naročito I i II bataljona, koji su još sa terena partijci, drže se u vojsci rezervisano i žele da se na račun razne bolesti koje je teško ispitati izvuku u bolnice. To u mnogom otežava rad u ova dva bataljona.

**Kulturno-prosvjetni rad:** kulturno-prosvjetni odbori u bataljonima i četama postoje i rade. Težište rada je rad u bataljonu. Nepismenih u Brigadi imamo svega 13, od toga su neki polupismeni i sa njima se radi. U svakom bataljonu je održano po nekoliko kulturnih predavanja po četama. Po broju kulturnih predavanja koja su održata u četi prednjači **IV** bataljon pa onda I, zatim II i najzad III bataljon. Postoje bataljonski horovi i diletantske grupe koje pripremaju razne skečeve. Dali smo ispred Brigade jednu uspjelu priredbu u Glamočkom polju na zboru seljaka, jednu u selu Glavice, a zatim je IV bataljon dao jednu priredbu za seljake u selo Šumljane, naš sanitet je dao jednu priredbu u selo Popović.[13] Dali smo također jednu uspjelu priredbu boraca čitave Brigade. Svaki bataljon a skoro i svaka jedinica u Brigadi izdaju zidne i džepne novine, samo se osjeća jedan ozbiljan nedostatak papira koji onemogućava uredno izlaženje novina. Uslova za kulturno-prosvjetni rad kod nas ima dosta jer naši borci imaju za to smisla.

**Sanitet:** doskora nismo imali bolničarki ali sada imamo u svakoj četi po tri bolničarke i referente saniteta kao i njihove zamjenike u svakom bataljonu. Zato što nismo imali dovoljan broj stručnih bolničarki održajemo bolničarske kurseve u previjalištu Brigade. Dosada samo dva završili **i** otpočeo je treći. Parenje se vrši u svakoj jedinici sedmično. Referenti saniteta održavaju povremene sastanke sa bolničarkama i održano je nekoliko stručnih predavanja po bataljonima o pojavi bolesti i čuvanju od njih.

**Skoj:** Postoji Brigadni komitet Skoja, pred koji je prije izvjesnog vremena postavljen glavni zadatak učvršćenje i omasovljenje Skoja. Skoj nije u našoj Brigadi na dovoljnoj visini, niti je rad Skoja po svim sektorima došao do izražaja. Tome je u priličnoj mjeri kriva partijska organizacija jer pomoć koju je ona dala Skoju je malena. Također u priličnoj mjeri za nerad Skoja kriv sam i ja jer mu nisam posvetio dovoljno pažnje oslanjajući se previše na rukovodioca Skoja u Brigadi i misleći da će on sam moći postaviti rad i dovoljno se angažovati i založiti na tom sektoru. Sada sam postavio kao glavni zadatak i težište rada pred Brigadni komitet učvršćenje discipline i odgovornosti Skoja, kao i svakodnevnu obavezu teoretskog rada. Bataljonski komiteti pa ni Brigadni ne osjećaju se još u dovoljnoj mjeri rukovodiocima omladine. Aktivi Skoja funkcionišu. Raspodjela rada po sektorima je izvršena u rukovodstvima i aktivima. Po aktuelnim pitanjima a i na teoretskim i političkim sastancima (konferencijama) poziva se sva omladina u dotičnoj jedinici. Skoj bi mogao biti puno bolji ali su rukovodioci po bataljonima nepokretni i mlitavi.

**13 Treba: Popovići**

Kako se radi po svim sektorima u bataljonima tako se radi i u intendanturi, previjalištu, minerskom vodu i kod kurira. Mineri i kuriri sačinjavaju jednu partizansku jedinicu. Jedinstvo sektora se sve više stvara, tako da ima slučajeva da se vojni rukovodioci bave i kulturnim radom.
[…]«

Drugarskim pozdravom

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

1. februara 1944 godine
Pročitao
17. II. 1944. ***Crni,***[15] v. r.

Zam. komesara
II Brigade (IV Dalm.) IX Diviz.:
***Svetozar (Sveto) Drecun,*** v.r.

BROJ 98

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 2. VELJAČE 1944. GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE O BORBAMA POTČINJENIH JEDINICA OD 15. DO 31. SIJEČNJA[1]

STAB
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. broj 7
2. IX. 1944. g.

GLAVNI STAB NOV I POI-I[4]
Broj 603, dne 17. II. 1944.

Operativni izvještaj za
vrijeme od 15. I. do 31. I. 1944. g.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

Dostavlja se operativni izvještaj za period od 15. I. do 31. I. 1944. g.
II. Brigada:

Noću 16. na 17. I. tg. II. Brigada se prebacila sa prostora D. Karin u Ravne Kotare.[3] Prilikom pokreta predviđena je akcija likvidiranja sela Kašić, u kome se nalazilo oko 100 četnika.

**14 Redakcija je ovaj tekst izostavila jer se odnosi na personalna pitanja brigade.**

**15 Sretan 2ujović-Crni, dopisano crnilom.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23/2, k. 112.**

**2 Četvrtasti pečat Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske.**

**3 i 4 Zapovješću Štaba Devetnaeste divizije od 10. siječnja 1944. god. Drugoj (Šestoj) NO brigadi naređeno je da likvidira pojedina četnička uporišta u Ravnim kotarima (vidi dok. br. 23).**

1. Opis položaja: Teren na kome se izvodila ova akcija je prema priloženoj skici dosta pošumljen sa zidovima i ogradama oko kuća i bašta, kamenim kućama, ograđenim visokim zidovima i dobro utvrđenim prilazima. Sela (zaseoci) su sa zbijenim kućama, što omogućava najefikasniju odbranu. Predteren ovih kuća je brisan.

2. Naziv jedinica koje su se borile: U ovoj akciji učestvovali su I., II. i III. bataljon II. Brigade. Susjednih sadejstvujućih jedinica nije bilo.

3. Naziv, jačina i sastav neprijateljske jedinice: Četnici, jačine oko 120, naoružani pješadijskim oružjem, 2 p. mitraljeza i jedan laki bacač. Glavni organizatori: Njegovan I. Knežević.

4. Obostrana situacija: Naša je odluka bila da prečistimo i likvidiramo neprijateljsko uporište u selu Kašić. Razoružati seljake, kolovođama konfiskovati imovinu.

5. Izdate zapovijesti: Prilaže se izdata zapovijest za akciju.[4]

6. Vrijeme kad je borba počela: 16. na 17. I. tg. oko 4 sata.

7. Tok borbe: Bataljoni su se razvili prema zapovijesti. I. Bataljon je uputio patrolu u zaseok Pozder da od prvih kuća prikupi detaljne podatke. Međutim, prije ulaza u selo na patrolu je otvorena vatra od neprijateljskih straža. Mi nismo imali podataka da u ovom selu ima neprijatelja. Odmah se razvio I. Bataljon, opkolio selo i izvršio napad. Neprijatelj je davao vrlo jak otpor i naše snage i pored svih nastojanja nisu mogle zauzeti selo i likvidirati neprijatelja. U pojačanje je upućena i jedna četa III. Bataljona, ali bez uspjeha. Banditima su paljenje kuće, bombama ubijana familija, a oni se još uvijek nisu htjeli predati i prestati davati otpor.

Borba je otpočela prije nego što je II. bataljon zauzeo položaj prema zapovijesti. Cim se čula vatra, ovaj je bataljon postavio zasjedu na kotu 186, predpostavljajući da će I. Bataljon likvidirati selo i da će bjegunci naići na ovaj pravac. Zaista, po grupicama nekoliko četnika naišlo je, gdje su dočekani sa vatrom, razbježali se i vratili nazad.

Zasjeda prema Smilčiću povukla se u zoru, a nešto iza toga iz Smilčića je stiglo pojačanje oko 100 bandita i napali su s leđa naše snage kod sela Pozdera.[5] Naši su se dijelovi tada povukli prema Kožulju. Povlačenje je bilo pod borbom i borba se produžila kod sela Kožulj.

Pošto se borba prenijela prela selu Kožulj, II. Bataljon je upao u selo Kašić,[6] gdje je naišao na nekoliko bjegunaca, koje je odmah zarobio i prečistio selo, te je izbio kod crkve. Poslije toga u zajednici sa snagama I. Bataljona koje su zauzele položaje na liniji k. 161 — Kožulj izvršen je protivnapad, koga neprijatelj nije sačekao, već se povukao.

Ovim je bila borba završena oko 9 časova 17. I. t. g.

8. Ishod borbe: Postavljeni cilj nije u potpunosti izvršen. Selo Kašić je zauzeto, ali svi četnici nisu uništeni, pohvatani ili razoružani. Ipak je uspjeh znatan, razbijena je četnička vlast u zauzetom selu, četnici su razbijeni i protjerani.

**5 i 6 Vidi dok. br. 330.**

Neprijatelj je imao jednog poginulog (što se vidilo) i 8 zarobljenih. Zaplijenjeno je 9 pušaka i izvjesna količina municije. Materijalna šteta nanijeta neprijatelju nije poznata.

9. Naši gubici: 4 mrtva, 6 lakše ranjenih i 3 nestala.

10. Utrošak municije: Utrošeno je 320 jugoslovenskih i 530 italijanskih puščanih metaka, 670 italijanskih za p. mitraljeze i 150 metaka za »Bredu«, 21 italij., 3 jugosl. i 52 engleske bombe i 14 mina za laki bacač. Izgubljenog oružja: 1 puška, 24 mine za laki bacač i 500 italijanskih puščanih i p. mitraljeskih metaka. Oštećen je jedan p. mitraljez.

11. Jedinica i pojedinaca u ovoj akciji za pohvalu nema.

12. Pojedinaca i jedinica koji su se slabo držali, kao i onih koje treba pozvati na odgovornost nema.

13. Kritika akcije, odnosno operacije: Akcija je bila pripremljena dobro. Prije polaska održan je sastanak sa štabovima bataljona, gdje je detaljno razrađena zapovijest, a ovi su na isti način upoznali svoje potčinjene. Odluke i izdate zapovijesti bile su realne.

Upravljanje i rukovođenje borbom od strane štabova bataljona je prilično, premda im je potrebno više snalažljivosti, brzine u odlučivanju i prisebnosti. Niži komandni kadar nije zadovoljio i njegov uticaj bio je neznatan — neumješni u rukovođenju i održavanju jedinice u ruci i pod komandom, te vrlo slabim snalaženjem, bez inicijativa i samostalnosti.

Više komandovanje se dobro snašlo i samo rukovodilo akcijom, stizalo svuda i ispravljalo greške, čak i najnižih rukovodilaca.

Saradnja između bataljona bila je dobra.

Taktički i borbeni postupci starješina i trupa bili su u skladu sa razvojem situacije.

Iz ove akcije mogu se izvući sljedeće pouke: Ljudstvo još nije osposobljeno za napade na naseljena mjesta, pogotovu ako su ta mjesta još i utvrđena. Slabo koristi zaklone i prikrivene prilaze, nema smjelosti i odlučnosti, niti prisebnosti da u pogodnom momentu iskoristi situaciju i drskim naletom riješi situaciju u svoju korist. Još nije dovoljno osposobljeno u rukovanju sa automatskim oružjem. Ima slučajeva gdje su pojedinci skloni da lažno izvijeste, iz kukavičluka, da je oružje neispravno.

Dana 18. I. tg. Brigada se nalazila sa dva bataljona u selu Kašić, III. bataljon, Stab Brigade i jedinice pri Štabu u Islamu Grčkom, a I. bataljon u Islamu Latinskom. Toga dana pred zoru, iskoristivši jutarnju maglu, četnička banda se privukla položajima koje su naše snage držale u selu Kašić i otvorila iznenadnu vatru. Jedna četa se povukla na prihvatne položaje sa kojih je bataljon izvršio protivnapad i uspio da protjera neprijatelja, koji se razbježao u pravcu Smilčića. Gubitaka nije bilo ni sa naše, ni sa neprijateljske strane.

Držanje boraca i starješina II. bataljona pri ovom protivnapadu bilo je dobro.

19. I. tg. četnička banda iz Smilčića, jačine oko 100 boraca, sa oko 100 Nijemaca izvršila je napad ponovo na naše položaje kod sela Kašić.

Položaji su bili isti kao i predhodnog dana. Zapovijest za akciju izdana je usmeno, pošto je neprijatelj iznenada napao.

Borba je otpočela oko 7 časova u jutro.

Tok borbe: Neprijatelj, koristeći gustu maglu, privukao se našim položajima koje je držao II. bataljon, napao iznenada lake osiguravajuće dijelove, koji su se povukli na glavni obrambeni položaj na sjeverozapadnom dijelu sela i kod crkve. Na ovim položajima vodila se borba do 12 časova, kada je neprijatelj, ne mogavši potisnuti naše snage, izvršio manevar prema selu Kožulj. Kako se borba istovremeno vodila oko sela Polešnik, a koju je vodio bataljon Zadarskog P. odreda i neprijateljske snage su se nalazile u selu Suovare, pozadi naših leđa, to se ovaj Bataljon povukao na prihvatne položaje, u dvije usamljene kuće sjeverozapadno od kote 161 — selo Kožulj i time onemogućio neprijateljski manevar. Tada je donijeta odluka da se izvrši protivnapad i ovaj Bataljon je pojačan sa jednom četom III. bataljona i odjeljenjem teškog bacača. Protivnapad je izvršen u 16 časova, neprijatelj je bio odbijen i povukao se prema Smilčiću.

Postavljeni cilj u ovoj borbi je postignut, neprijatelj je odbačen i osujećena je njegova namjera da četničko uporište Kašić zadrži za sebe. Neprijatelju su nanijeti gubici: 5 mrtvih i više ranjenih. Naši su gubici bili 2 mrtva i 6 ranjenih.

Utrošak municije: 315 jug. puščanih, 1515 italijanskih puščanih i 1900 metaka za »Bredu«, 1 engleska i 5 italijanskih bombi. Izgubljenog i oštećenog oružja nije bilo.

Imena pojedinaca ili jedinica koji su se naročito istakli, kao i onih koje treba pohvaliti i odlikovati nema. Dobro su se držali svi borci i rukovodioci II. bataljona, a naročito komesar I. čete II. batalj. Trivić Obrad, komandir I. čete 2. batalj. Novaković Branko i v. d. komandira III. čete II. batalj. Niko Mohorović koji je za sve vrijeme borbe primjernom hrabrošću i odlučnošću uporno branio položaj na kome je bio smrtno ranjen.

[•••]

Kritika akcije: Akcija nije bila pripremana, jer je inicijativa bila a rukama neprijatelja, u samom početku, jedino što je Bataljon držao položaje radi osiguranja. Donijete odluke i izdate zapovijesti bile su realne. Upravljanje i rukovođenje borbom bilo je dobro. Komandni kadar se dobro snašao. Veza je bila dobra. Taktički i borbeni postupci starješina i jedinica bili su u skladu sa razvojem situacije.

20. I. o. g. Brigada se nalazi na istim položajima. Dan je prošao bez naročitih promjena. Vršena je konfiskacija od narodnih neprijatelja. Dana 21. I. t. g. na istim položajima. Oko 7 časova jedan neprijateljski avion izvršio je bombardovanje i mitraljiranje naših snaga u Islamu Grčkom. Žrtava nije bilo, sem nekoliko civila. Ostatak dana bez promjene.

22. I. t. g. bez promjene, sem što su dva neprijateljska aviona došla u 7 časova i bombardovala i mitraljirala ponovo Islam Grčki i Štab Bri-

gade. Tom prilikom imali smo 2 mrtva i 3 ranjena druga. Ostatak dana bez promjene. Štab Brigade i jedinice pri Štabu preselili su se u zaseok Grgurica.

Pripremala se akcija za razoružanje i likvidiranje bande u selu Smoković, istoj se je i prišlo u toku noći 22/23. I. t. g. ne naišavši na otpor. Zarobljeno je oko 20 pušaka i nešto druge spreme. Banda se razbježala.

Dana 24. I. t. g. bez promjene, sem što se kao i predhodnih dana razvijala politička djelatnost. U veče II. bataljon i bataljon Z. O.[7] prebačeni su na sektor Nina, a neprijateljska avijacija je bombardovala naše snage u selu Polešnik. Žrtava nije bilo.

Dana 25. I. t. g. ta Brigada se preselila u selo Posedarje. Ostale snage na starim položajima. Neprijatelj je ponovo bombardovao Polešnik i Murvicu, a također i Nin. Napominje se da je neprijatelj bio tačno obaviješten o našem pokretu i smještaju i tamo nas bombardovao. U tom vremenu počeo je neprijatelj da spušta svoje snage iz Like i koncentriše se po izvjesnim mjestima sjeverne Dalmacije,[8] te je Brigada dobila naređenje da se ponovo prebaci na teren Bukovice. Noću 25/26. I. t. g. II. bataljon je iz Nina prebačen u Vinjerac.

26. I. t. g. Brigada se nalazila na ranijim položajima, vršila se priprema za pokret. III. bataljonu se naređuje da se prebaci na teren Karins, što je ovaj i u toku noći učinio, a II. bataljon ga smjenjuje na položajima kod Kašića.

27. I. t. g. priprema za pokret Brigade, kojeg smo izvršili u veče oko 21 čas. U G. Karin i s. Popović stigli smo 28. I. t. g. u zoru, gdje je primljeno naređenje Divizije da sa jednim bataljonom zatvorimo pravac od Zegara kod V. i M. Prošeka, jedan u Bilišanima da zatvara pravac Obrovac—Zegar, jedan u Zelengradu da zatvara pravac Obrovac—Medvide, a jedan u Bruškoj da zatvara pravac od Benkovca. Raspored bataljona bio je izvršen u toku dana. Za sve ovo vrijeme dok je Brigada bila na sektoru Ravnih Kotara, IV. bataljon ove Brigade bio je van sastava Brigade i samostalno djelovao u Bukovici i bio veza između Divizije i Brigade.

28. I. t. g. bez promjena. Osjeća se jak promet, tj. pojačanje neprijateljskih snaga na svim komunikacijama.

29. I. t. g. bez promjena, bataljoni na starim položajima sa istim zadacima. Štab Brigade se nalazi u s. Medviđe.

30. I. bez promjena. U veče Brigada je dobila naređenje da se prebaci na liniju: Golubiska Gradina—Bilišane (Veliko Greblje)—Gagići——Uzelac, sa zadatkom zatvaranja pravca od Obrovca. Brigada je izvršila još u toku noći i zauzela predviđene položaje. Štab Brigade ostao je i dalje u s. Medviđe sa I. bataljonom u rezervi i u isto vrijeme da zatvara pravac od Benkovca.

**7 Zadarski NOP odred**

**8 Odnosi se na 92. motorizirani puk i Prvu brdsku diviziju.**

**[. Brigada:**

Akcija na selo Lisičić u noći između 16/17. I. t. g.

1. Opis bojišta: Neprijatelj je smješten u utvrđenim zgradama. Teren kojim se nastupalo je brisan. (Sekcija Novi Grad 1:100.000).

2. Jedinice koje su učestvovale u ovoj akciji: I. i II. ud. bataljon sa pridodatim jednim bacačem 81 mm i protukolskom puškom.

3. Imena neprijateljskih jedinica: 30—40 ustaša i oko 110 naoružanih seljaka iz sela Lisičić. Namjere su neprijatelja osiguranje sela Lisičić, kao i predstraže garnizona Benkovac.

4. Obostrana situacija: Situacija prema podacima bila je povoljna. Neprijateljski garnizon Lisičić imao je posadu prilično organizovanu, pošto je već od ranije bio napadat u tom selu, bio je oprezniji i bolje se utvrdio. Civilno stanovništvo je evakuisano u Benkovac, kao i životne namirnice. Intervencija neprijatelju stigla je od Benkovca nakon pola sata borbe i to pješadija, koja je došla u neposrednu blizinu naše zasjede gdje je otvorena sa naše strane jaka vatra na neprijatelja iz IV. p. mitraljeza i 1. teškog mitraljeza. Nakon 15 minuta borbe na zasjedi neprijatelj se povukao u pravcu Benkovca.

5. Izdate zapovijesti: Zapovijest za napad izdata je usmeno štabovima bataljona.

6. Vrijeme kad je borba otpočela: u 22 sata i 10 minuta 16. I. t. g.

7. Tok borbe: Pri samom privlačenju naših jedinica neprijatelj je primjetio naše snage, pošto je imao izviđačku patrolu na koti 291, ista je odmah pripucala i pobjegla u selo Lisičić, tako da je neprijatelj odmah otvorio vatru na naše snage, koje su se morale pod vatrom privući samim zgradama. I. ud. bataljon uspio je sa svojim snagama da se odmah približi kućama, kao i dvije čete II. bataljona. Ove jedinice bacile su se u selo organizovano, tako da je svaki vod imao zadatak koje kuće ima likvidirati. Neprijatelj se ogorčeno branio iz kuća, iako su naše jedinice sa štangama i krampovima raskopavale krov od kuće i zidove same kuće. Neprijatelj je bacao bombe za odbranu rušenja kuća — to mu nije uspjelo, jer su naši borci bili oduševljeni i sa ubjeđenjem pošli da neprijatelja likvidiraju u pomenutom selu. Pojedini koji su davali otpor iz kuća, na poziv za predaju, nisu htjeli se predati, govoreći da imaju municije za odbranu i da se predati neće, da znaju šta ih čeka i da vole izgoriti, tako da su pojedine kuće bile zapaljene u kojima su i oni izgorili. Pojačanje koje je išlo iz Benkovca — nije istom uspjelo da potisne našu zasjedu i da se probije za selo, već se moralo natrag povući. I kuće u kojima su se nalazili neprijateljski vojnici, a koje su bile niže, likvidirane su, tj. popaljene — dok kuće, koje su bile više, tj. od dva sprata, nisu se mogle likvidirati iz razloga što nismo imali eksploziva. Bacač nismo mogli upotrebljavati pošto je bila noć, a naši borci nalazili su se po cijelom selu. Pošto je predviđeno da se škola i još dvije kuće u kojima se nalazio neprijatelj nisu mogle likvidirati, jedinice su se povukle u 5 časova 17. o. m. u Kolarinu. Iz samog mjesta Kolarina upućene su jače patrole u pravcu Kozlovca i Lepura.

8. Ishod borbe: Postavljeni zadatak nije izvršen iz razloga što nismo imali dinamita i mina specijalno pripravljenih za rušenje kuća, kao i sadejstvo bacača nije se upotrebljavalo, dok sa protikolskom puškom rušeni su zazidani prozori. Borci pokazali su se dobri iako su bombe sa kuća bacane na njih — rušili su štangama i krampovima pojedine kuće. Neprijatelj je imao 5 mrtvih, 3—4 izgorjela za koje se tačno zna, dok na zasjedi ne znamo gubitke neprijatelja. Zaplijenjena je jedna šivača mašina, jedan vo i 26 ovaca.

9. Naši gubici: 7 ranjenih, od kojih 3 teže, dva se nalaze u jedinicama. Izgubljenog oružja nije bilo.

10. Utrošak municije: U ovoj akciji utrošeno je za teške mitraljeze 470 metaka, za p. mitraljeze i puščane jugoslovenske 593, za italijanske p. mitraljeze 1514 i 56 bombi.

11. Imena jedinica, kao i pojedinaca koji su se istakli: većinom su svi bili zagrijani i oduševljeni.

12. Imena jedinica i pojedinaca koji su se slabo držali: nije bilo.

13. Kritički osvrt: Pripreme za akciju nisu bile dovoljne — obzirom da se nije dobio predviđeni materijal za rušenje kuća. Donesene odluke nisu bile realne iz razloga što se je čekalo na materijal, za kojeg je upućeno, da se dopremi na vrijeme. Napad koji je trebao biti u 7 časova izvršen je u 10, ipak je poslije bilo mjeseca i neprijatelj se mogao bolje braniti. Jedinice II. bataljona kad su imale 3 druga teže ranjena, povukle su se.

14. Pouke iz ove operacije bile su sljedeće: Pripremiti sve potrebno za akciju koja predstoji. Vršiti izviđanje sa komandnim kadrom i skrenuti pažnju komandnom kadru da se ne nabija oko onih kuća gdje se već borci nalaze.

Istoga dana ostali bataljoni ove Brigade osiguravali su kanal sa pravaca Biograd—Pakoštane i Pirovac—Pakoštane.

17. I. t. g. dva bataljona nalazila su se u Kolarini i patrolama izviđali i osiguravali pravac Benkovac. Ostale jedinice ove Brigade kao i jučer.

Od 18. I. t. g. do 20. I. t. g. Brigada se nalazila na sektoru Stankovci—Vrana, sa zadatkom osiguranja kanala, a u isto vrijeme vršene su pripreme za akciju čišćenja Skradinske općine. U toku samih priprema dobivena je zapovijest za akciju na Prominu.[9]

21. I. t. g. Brigada je izvršila pokret i smjestila se na sektoru Kistanje.

22. I. t. g. Brigada je smještena kao i jučer, vršene su pripreme za akciju.

23. I. t. g. do 25. I. t. g. izvršene su posljednje pripreme i pokret za akciju, O akciji na Promini koja je izvršena 23. na 24. I. t. g. i 24. I. t g. kao i o akciji i borbi na Šupljaju 25. I. t. g. podnijet je operativni izvještaj pod Op. br. 55 od 29. I. t. g.[10]

26—31. I. t. g. Brigada je smještena na sektoru Kučević, Ervenik, Biovičino selo — prema direktivama broj 14 i 15,[11] posijedajući položaje,

**9 i 10 Vidi dok. br. 77, 78, 100 i 463.**
**U Vidi dok. br. 68 i 69.**

tj. postavljajući se na liniju Kučević—Malješev V. (k. 577)—Kabići—Jagodnik (k. 490)—Crna Glava (k. 285)—Plješevica (k. 287)—Obruč (k. 300) i Zmištak (k. 562) sa desnim krilom zaključno, ali lijevim na Malješevu V., sa zadatkom zatvaranja pravca, tj. da brani pravac neprijateljskog nadiranja od pravca Kistanja i Mokrog Polja.

Naročitih promjena za sve ovo vrijeme nije bilo, sem što je 26. I. t. g. I. bataljon ove Brigade sačekao neprijateljsku patrolu i ubio 5-ricu neprijateljskih vojnika. Vlastitih gubitaka nije bilo.

[• • -][12]

**III. Brigada:**

29. I. t. g. I., II. i III. bataljon postavili su zasjedu na Malovanu. IV. bataljon bio je smješten u s. Poljice, Štab Brigade sa ostalim jedinicama u Klapavici.

II. i III. bataljon vodili su borbu na cesti između Otrića i Gračaca. Ubijeno je 50 Nijemaca, 10 konja i zarobljena 2 Italijana. Zaplijenjeno je nešto materijala. Naši gubici: 8 ranjenih. Ostale snage osiguravale su pravac Gračac—Mazin.

30. i 31. I. t. g. bez podataka, koji usljed udaljenosti i slabe veze nisu još dobiveni.

III. brigada nalazi se daleko od ovoga Štaba i operativno je podređena Operativnom štabu za Liku, kojemu vjerojatno šalje operativne izvještaje. Usljed toga u ovom periodu operativni izvještaj III. Brigade nisu potpuni.

UKUPAN REZULTAT U SVIM OVIM AKCIJAMA JE SLJEDEĆI:

Ubijen 71 neprijateljski vojnik, ranjenih broj nije poznat, ali je vjerovatno bio veći broj ranjenih vojnika. Zarobljeno: 8 nepr. vojnika, 29 pušaka, i 3 kim. kabla. Uništeno 7 kamiona.

Sopstveni gubici: 11 mrtvih, 44 ranjena i 9 nestalih, 500 metaka, 2 puške, 24 mine za teški bacač i 1 mina za mali bacač.

UTROŠAK MUNICIJE U SVIM OVIM AKCIJAMA :

22.883 puščana, p. mitraljeska i mitraljeska metka, 13 francuskih, engleskih i ostalih bomba, 31 mina za laki bacač i 7 mina za teški bacač.

KRITIČKI OSVRT:

1. Prilikom stvaranja planova za napad ne stvara se plan vatre, tako da i oružja koja posjedujemo ne dolaze potpuno do izražaja i neprijatelj

[12] Recit**kcija je izostavila dio izvještaja koji govori o borbama te brigade do 28. siječnja. O njenim dejstvima u tom periodu vidi dok. br. 59 i 61.

ne trpi onolike gubitke kako bi trebalo. Rukovođenje sa vatrom u borbi je vrlo slabo.

2. Za vrijeme borbe a naročito u zasjedama ne poklanja se dovoljna pažnja obezbeđenju jedinice ili izvršenju operacije. Naši štabovi još nisu dovoljno uočili manevarsku sposobnost i drskost njemačkih jedinica i njihovu tendenciju da napadaju i dolaze našim jedinicama s boka i sa leđa i na taj način onemogućuju nam da do kraja iskoristimo već postignute pobjede, što se kod nas već nekoliko puta dogodilo na zasjedama, kada je neprijateljska kolona bila uništena, a plijen se nije mogao izvući zbog nailaska intervencije. Isto tako se za vrijeme borbe na zasjedi ne preziđuju ceste u visini osiguravajućih dijelova.

3. U borbi na utvrđena mjesta jedinice nemaju još dovoljno iskustva i zbog toga pored neuspjeha trpimo i veće gubitke.

4. U novim i nepredviđenim slučajevima naš niži komandni kadar ne može inicijativno i samostalno da donosi nove odluke.

5. Osjeća se nedostatak materijala kao na primjer nagaznih mina i mina za rušenje objekata, a isto tako i stručnjaka za rukovanje tim minama. Poduzelo se potrebno da se taj nedostatak ukloni. Isto tako i nedostatak materijala za vezu: kabla, materijala, telefona, radio stanica za brigade. Za operacije na teritoriju sjeverne Dalmacije nama trebaju za svaku brigadu po jedna radio stanica. Tako na pr. za brigadu koja je operisala u Ravnim Kotarima, pa za brigadu koja je operisala u Promini potrebno je bilo da imaju radio stanicu, jer svaka druga veza je spora ili nikakva. Isto važi i za brigadu koja operiše u Lici.

6. Osjeća se nedostatak težeg naoružanja, naročito protukolskih topova i artiljerije.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: Komandant — potpukovnik

***Petar Babić v.*** r. (M. P.) M.[3] ***Šakić*** v.r.

**BROJ 99**

## NAREDBA ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 2. VELJAČE 1944. O PROMJENI BROJNIH NAZIVA BRIGADA[1]

S T A B
XX. DIVIZIJE NOVJ
Br. 20
Dne 2. II. 1944.

N A R E D B A Br. 1

NUMERISANJE BRIGADA

U vezi naredbe br. 3 Štaba VIII Korpusa NOVJ[2] od 13. I. 1944. Štab Divizije je donio slijedeće rješenje:
da se VIII Brigada naziva I. Brigada XX. Divizije
da se IX. Brigada naziva II. Brigada XX. Divizije
da se X. Brigada naziva III. Brigada XX. Divizije.

Ovo naređenje stupa današnjim danom na snagu.

POHVALA

Štab Divizije POHVALJUJE sprovodnika radio stanice Stjepana Šoltu, radi slijedećeg:

U zadnjoj borbi 26. I. 1944 iznad sela Nadgradine ostao je ranjen na tri mjesta. Nakon što su naše snage ostupile naišao je jedan borac i pristupio da mu pruži pomoć. Stjepan Šolta je odbio sa zahtjevom da ovaj borac prije svega sigurno sakrije radio stanicu, a tek onda da mu pruži pomoć. Kada se pohvaljeni uvjerio da je stanica sakrivena dozvolio je da mu drug pruži pomoć tj. previje i evakuiše. Ističemo druga Šoltu kao primjer ostalim borcima kako radi svoga držanja u borbi tako i radi čuvanja našeg materijala.

Ovo pročitati borcima pred strojem.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkom.
***Zivković Žarko,*** v. r

Komandant
p. pukovnik

Dostavljena na znanje:
Štabu VIII Korpusa NOVJ

Dostavljeno na postupak:
Štabu Vili, IX i X. Brigade

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/4, k. 1024/11.**

BROJ 100

## NAREDBA ŠTABA PRVE BRIGADE DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 2. VELJAČE 1941. O POHVALI BORACA I RUKOVODILACA DRUGOG BATALJONA ZA JUNAČKO DRŽANJE U BORBAMA NA OKLAJU, MANOJLOVCU I ŠUPLJAJF

N A R E D B A Br. 18.

Štaba I. Brigade XIX. Divizije N.O.V. Jugoslavije za dan 2. II. 44.

Za hrabro i junačko držanje u borbama na Oklaju, Manojlovcu i Šupljaji dana 24, 25. i 26. januara 1944. g.[2]

P O H V A L J U J E M O

1) Borce i komandni kadar 1. i 2. čete II. ud. bataljona, koji su kod centrale »Manojlovac« sačekali neprijatelja na blisko ostajanje i na njega izvršili snažan juriš i likvidirali ga.

2) Drugove:

Potkonjak Dmitra, desetara 1. voda 3. čete II. ud. bataljona, Calie Špiru, desetara 3. čete II. ud. bataljona i Lacmanović Milu, borca 3. čete II. ud. bataljona, koji su se prijavili kao dobrovoljci za podmetanje mina za rušenje zgrade u kojoj se nalazio neprijatelj, i ako su bili svijesni toga da bi svoje smiono i junačko djelo mogli platiti glavom.

3) Druga potporučnika Novaković Nikolu, komandira 1. čete III. bataljona, koji je za vrijeme čitave borbe na Šupljaji pokazao prisebnost i hrabro držanje.

4) Druga Šuša Nikolu, puškomitraljesca 1. čete III. bataljona, koji je za vrijeme borbe, dok mu je pomoćnik bio ranjen, pod jakom mitraljeskom vatrom izvlačio sanduk municije sa riječima »Stani Švabo dok sanduk izvučen« — nakon toga je ponovno stupio u borbu noseći sanduk i puškomitraljez.

5) Druga Starčević Obrada, desetara 1. čete III. bataljona, koji je pod jakom vatrom izvukao ranjenog druga sa položaja.

6) Drugaricu Bilaš Zorku, bolničarku 3. čete III. bataljona, koja je za vrijeme najžešće borbe previjala ranjenog druga na položaju sa riječima »Udri Švabo, jedared se gine«. I ako su metci tukli povrh glave, ostala je sa ranjenim drugom dok ga je previla i izvukla sa položaja.

7) Druga Marčetić Manu, vodnika 2. čete III. bataljona, koji je za vrijeme najžešće borbe iznosio ranjenog druga zamj. komandira, kojeg je izvukao i kad je ovaj po drugi put bio pogođen i poginuo na njegovim rukama.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2-1/4, k. 1015.

2 Vidi dok. br. 77, 78, 98 i 134.

8) Druga Dragišić Savu, vodnika 2. čete III. bataljona, koji je za vrijeme čitave borbe hrabro se držao i prisebno komandovano i u najtežim momentima.

Pohvaljeni drugovi pokazali su u ovim borbama izvanrednu prisebnost, hrabrost i upornost, pa ih ističemo kao primjer ostalim borcima kako treba tući mrskog neprijatelja i njegove sluge izrode našega naroda ustaše i četnike.

Ovu naredbu treba pročitati pred strojem.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za politkomesara: Komandant — majora:
[Potpis nečitljiv] (M. P.) ***Vlaisavljević**** v. r.

BROJ 101

## NAREĐENJE ŠTABA DOBROVOLJAČKOG BATALJONA OD 2. VELJAČE 1944. KOMANDAMA CETA O RAZMJEŠTAJU I POTČINJENOSTI JEDINICAMA DVADESETŠESTE DIVIZIJE[1]

STAB DOBROVOLJAČKOG
BATALJONA[2]
Broj : službeno
2. II. 1944 god.

KOMANDI I., II. i III. CETE

P o l o ž a j

U vezi formiranja Dobrovoljačkog bataljona dostavlja se raspored jedinica i uputstva za rad.

Ovaj bataljon se sastoji od tri čete i to:

a) I. četa, sa sjedištem u mjestu Vis, broji 39 članova, a podijeljena je u 3 voda. I. vod sa rejona Kut, II. vod sa rejona Luka, a III. vod sa rejona Mala Banda.

**3 Dušan**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 16-3/1, k. 1100.**

**2 Dobrovoljački bataljon je formiran krajem siječnja 1944. god., kada je zaprijetila opasnost od napada na otok Vis. Bataljon je formiran od članova KPJ i SKOJ-a, kao i provjerenih vanpartijaca, koji su radili u organima vlasti i komitetima KPJ i SKOJ-a. Ljudstvo bataljona do podne je radilo na svojim redovnim dužnostima, od podne izvodilo vojne vježbe a noću je posijedalo određeni dio obale za obranu. Bataljon je rasformiran krajem travnja 1944. godine**

b) II. četa, sa sjedištem u mjestu Komiža, broji 47 članova, a podijeljena je u dva voda i dvije desetine. I. vod je sa rejona Mala Banda, II. vod sa rejona Selo, jedna desetina je sa otoka Biševo, a druga iz sela Okljućna.

c) III. četa je sastavljena od članova sela: Podstražje, Rukavac, Podselje, Plisko Polje, Marine Zemlje, Pošpilje i Podhumlje. Podijeljena je u tri voda. I. vod je sa rejona Podstražje—Rukavac, II. vod je sa rejona Podselje—Plisko Polje—Marine Zemlje, a III. vod je sa rejona Pošpilje—Podhumlje. Četa broji 34 člana.

Komanda četa će se odmah povezati sa štabovima najbližih operativnih jedinica i to:

I. četa sa Štabom IV. bataljona I. dalmatinske brigade.

II. četa sa Štabom II. bataljona XII. brigade, jedinicom koja se nalazi na otoku Biševo i Štabom I. bataljona XII. brigade u Okljućni.

III. četa sa Štabom II. bataljona I. dalmatinske brigade, Štabom bataljona XI. brigade koji se nalazi u rezervi u selu Plisko Polje i sa Štabom bataljona XI. brigade koji se nalazi u rezervi u selu Podhumlje.

Svrha ovog Dobrovoljačkog bataljona sastoji se u tome da borci pored svog redovnog posla izuče vojničku obuku i rukovanje oružjem kako bi u danom momentu mogli pridonijeti i svoj udio u obrani ovog otoka.

U slučaju napada neprijatelja na naš otok, jedinice ovog Bataljona se odmah stavljaju na raspoloženje najbližoj operativnoj jedinici, sa kojom moraju već sada imati veze. Stoga je za povezivanje komandi četa sa operativnim jedinicama potrebno da se odrede zborna mjesta svih vodova i desetina, kako bi se u momentu napada svi borci najhitnije našli na svojim borbenim mjestima i ispunili svoj postavljeni zadatak.

Ovaj Štab je već uspostavio vezu sa štabovima brigada i njihovim bataljonima.

Održavanje vježbi sa oružjem i egzerciranje treba shvatiti najozbiljnije, kako bi se borci u najkraće vrijeme mogli izučiti baratanjem sa oružjem. Nastojati da se redovno održavaju vježbe i da se svaki izostanak bezuslovno opravda. Vježbe održavati bezuslovno svaki drugi dan u vrijeme podesno obzirom na poslove i udaljenost jedinica.

III. četa će održavati četnu obuku dva puta sedmično, te će biti prisutni svi borci na jednome zbornom mjestu, t.j. u Dračevom Polju, a obuku po desetinama svaki drugi dan na zbornom mjestu desetine (voda), koje će odabrati sam vodnik. O vremenu i mjestu četne i vodne obuke izvijestiti će komande četa ovaj Štab.

Sedmično dostaviti izvještaj o izvršenim vježbama, vremenu kada će iduće vježbe održavati, da možemo s naše strane prisustvovati i potpomoći isto, te potrebe oružja i municije.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: Komandant:
*Radišić*[3] v. r.

BROJ 102

## IZVJEŠTAJ KOMANDANTA NAORUŽANOG BRODA »MIRAN« OD 2. VELJAČE 1944. STABU TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA O PREBACIVANJU RANJENIKA I MATERIJALA NA OTOK VIS«

NB »MIRAN«
2 februara 1944

STABU III POM. OBAL. SEKTORA
(Operativni izveštaj)

Po telefonskom naređenju štaba III P.O.S. preko lučkog zastupništva Sali naređeno mi je 30-1-1944 u 16,30 časa: »Ukrcaj ranjenike i isplovi za Vis«. U 18,30 časova ranjenici su bili ukrcani, isplovio sam po naređenju.

31-1-1944 uplovio sam u 04,30 časa u Vis a da putem nisam nikoga sreo.

Isti dan ukrcao sam 10 bačava plinskog ulja i 5 kanti ulja za potrebe III i II sektora i krenuo uvečer u 18,00 časa iz Visa za sjever. Na putu nisam sreo nikoga.

Prije mog odlaska iz Dugog Otoka bili su otoci Ugljan, Iž i Dugi Otok još u našim rukama, a nisam ni malo posumnjao, da ne bi bili i sada, t.j. kad sam isplovio sa Visa, a najmanje sam se nadao da mogu nastati tolike promjene u tako kratko vrijeme. U Visu nisam bio obavješten od nikoga da su nastale u III sektoru kakve promjene, ni da je neprijatelj navalio na otoke.[2]

Produžio sam za Sali. U 03,00 sati bilo je »na vez« i u 03,10 sati pristao sam na lukobran u Sale. Na obali prima stražar vezaljku — vezuje je. Manevrom okrenuo sam brod pramcem prema vani, pri čemu je bilo potrebno primjeniti i vezaljku na prednju bitvu. Naredio sam mornaru na pramcu da premjesti vezaljku, a mornar je doviknuo naređenje stražaru na obali. Stražar na obali premjestio je vezaljku i govorio njemačkim jezikom,' »Gut, was ist das«. Mornar sa pramca javlja mi da je na obali Englez i da ne razumije što govori. Kako sam sumnjao ko bi to mogao da bude, naredio sam da osvijetli stražara. Signalista osvijetli stražara i ja prepoznajem da na obali stoji Njemac, koji ostavlja vezaljku i bježi sa lukobrana.

U 03,12 časa naredio sam: »Odreši i motor svom snagom naprijed, pravac izlaz«, u 03,13 časa naredio sam: »Brod na borbu«.

Pogled po luci, primjetio sam lijevo 90 na obali privezan neprijateljski »Mas«.[3]

U borbu se nisam upustio, jer sam bio iznenađen i nisam znao položaj, ni jačinu neprijatelja, a bio sam spreman za borbu.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7-1/3, k. 2027.**

**2 i 5 Vidi dok. br. 182.**

**3 Mas — talijanski naziv za manji tip torpednog čamca. Skraćenica dolazi od riječi Motoscafo antisomergibile.**

Produžio sam za Proversu Velu, gdje sam naišao na jednu drugaricu, koja me je izvjestila o promjenama u Salima i Proversi Maloj. Kazala mi je, da se u Proversi Maloj nalaze tri neprijateljska »Masa« a nije joj poznata jačina posade, ni koliko je iskrcano vojnika na kraj.

U 04,00 časa isplovio sam iz Proverse Vele prema Relejnoj stanici, kamo sam uplovio u 05,30 časa, bez da sam koga sreo na putu. Tamo nisam našao nikoga. U 05,40 časa isplovio sam i udaljio se oko 300 met. Netko me poziva sa visine pola brda signalom, na kojeg propisno odgovorim. Prišao sam obali i dočekao drugove koji su me zvali signalom, prepoznao ih i upitao gdje se nalazi komandir R.S.,[4] i da li znaju za išta novoga. Drugovi su odgovorili, da je sve isplovilo za Vis. Odakle sam produžio za otok Lunga i uplovio u uvalu otoka, gdje sam morao ostati preko dana. Tu sam naišao na brodove »Ilirija«, »Neviđane« i još dva broda od II sektora.

U 10,00 sati stupio sam u vezu sa NB »Streljko«.

1-II-1944 dobio sam obavještenje da se u Salima nalazi oko 300 neprijatelja, i 4 borbena čamca: i to 1 u Salima i 3 u Proversi Maloj.[5]

U 19,00 sati 1-II-1944 isplovili smo za Vis, kamo smo uplovili 2-II-1944 u 03,00 sati. Na putu nismo sreli nikoga.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Jugović***[6] v. r.

Komandant:
***Ante Jakovljev*** v. r.

BROJ 103

## RASPIS GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 3. VELJAČE 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA O POJAVI »TRUPOVA« I O MJERAMA ZA SUZBIJANJE NJIHOVIH DEJSTAVA NA OSLOBOĐENOJ TERITORIJI[1]

GLAVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
Op. broj: 6/44
3. II. 1944.

ŠTABU
KOMANDI

U posljednje vrijeme u borbi protiv naše vojske i pozadine neprijatelj je počeo da upotrebljava specijalno izobražene gupe zvane »trup«. Te grupe

**4 Relejne stanice**

**6 Sime Božin**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistoriiskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/1, k. 111.**

izučene su za borbu u našoj pozadini, za prepade na vojne štabove i komande, institucije, bolnice, magazine itd. i u svrhu toga snabdjevane lakim naoružanjem, prvenstveno šmajserima, a obučene u uniforme, odnosno civilna odijela, već prema potrebi koju izuskuju konkretni zadaci.[2]

Tako na primjer: 27 januara ov. g. jedan takav »trup« u jačini od oko 50 ljudi, naoružan sa šmajserima, a obučen u mješovite uniforme (talijanske, domobranske, stare jugoslovenske i engleske), sa partizanskim kapama na glavi, došao je u selo Škalić i svratio do odbornika. Na upit odbornika odgovorili su da su oni partizani iz II Brigade XIII Divizije koja drži položaje kod Glavica, da im je komandant brigade major Bubanj (što je ustvari odgovaralo istini, naime položaj brigade u ono vrijeme i ime komandanta). To je zavaralo odbornike i još neke drugove koji su se okupili oko tobožnjih partizana, i taj »trup« je odjednom iznenada otvorio paljbu na prisutne i zatim se izgubio u nepoznatom pravcu.

Gornji slučaj ukazuje nam na potrebu veće budnosti i opreza u našoj pozadini, te u svrhu toga potrebno je poduzeti slijedeće mjere:

— obezbijediti sve štabove, komande, bolnice itd. potrebnom stražom,

— povećati budnost svih stražara, te kontrolu okolnog terena isturanjem patrola,

— uvesti znakove raspoznavanja po noći i danu za sve straže kod štabova, institucija itd.,

— spriječiti prilaz manjim ili većim grupama nepoznatih partizana i civila u neposrednu blizinu štabova, bolnica, institucija itd., a ukoliko bi takve grupe bile primijećene i nešto podalje, pozvati samo pojedinca i preko njega kontrolisati o kome se radi,

— prakupljati podatke o svim bližim neprijateljskim garnizonima i obavještavati se da li iz njih izlaze kakove grupe koje bi se mogle probiti na oslobođeni teritorij,

— i primijeniti sve mjere opreza da bi se spriječilo iznenađenje od strane ovakvih i sličnih neprijateljskih grupa i da bi se iste uspjelo pohvatati ili uništiti.

O gornjem obavijestite sve podređene vam jedinice.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

(M. P.)

Načelnik štaba,
pukovnik
***Terzić***[3] v. r.

2 O formiranju takvih »trupova« u sjevernoj Dalmaciji vidi dok. br. 402.
3 Velimir

BROJ 104

## NAREĐENJE ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 3. VELJAČE 1944. ŠTABU DEVETE DIVIZIJE DA IZVRŠI PRITISAK NA NEPRIJATELJA NA LINIJI ZRMANJA—KNIN[1]

Š T A B
VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Br. 279, dne 3. II. 1944. g.

ŠTABU IX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Posljednjih dana neprijatelj[2] vrši veliki pritisak na sektor i na snage XIX. Divizije u sjevernoj Dalmaciji. U svrhu rasterećenja XIX. Divizije, obje brigade te Divizije izvršiće pokret preko Strmice sa zadatkom energičnog pritiska na liniju Knin—Zrmanja.[3] Po primitku ovog naređenja odmah povratite IV. brigadu na sektor Peulje, a III.-oj naredite da bude spremna za pokret. Komandant[4] i komesar[5] neka odmah dođu u ovaj Štab radi dobivanja detaljnijih naređenja. Za to vrijeme potrebno se je staviti u vezu sa Grahovsko-peuljskim odredom radi dobivanja detaljnijih obavještenja o stanju neprijatelja na pravcu vašeg dejstva. Izvjestite nas o situaciji na liniji Livno—Sinj.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Načelnik Štaba —
potpukovnik :

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. b. 9-1/2, k. 517.**

**2 Riječ je o 92. motoriziranom puku i Prvoj brdskoj diviziji. Vidi dok. br. 94.**

**3 Divizija je stigla na sektor Bos. Grahova gdje je vodila borbe protiv jedinica Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 154. 168 i 295.**

**4 Ante Banina**

**5 Andro Kovačević**

BROJ 105

# ZAPOVIJEST ŠTABA OSME DALMATINSKE NO BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE OD 3. VELJAČE 1944. ZA OBRANU NA LINIJI LECEVICA—VRSNO—BRISTIVICA—SRATOK[1]

**Š T A B**
**VIII DALMATINSKE BRIGADE**
**XX DIVIZIJE**
**3. II. 1944 g.**
**Položaj**

## Z A P O V I J E S T

(Sekcija Split—Šibenik 1:100.000)

Neprijatelj je iz Muća[2] sa jednom jačom kolonom uspio da protjera snage Mosećko-svilajskog odreda koje su branile Moseć i iste odbacio u pravcu s. Nisko. Uspio je da prodre i dalje i sada se nalazi u s. Brštanovo.

Također je neprijatelj sa jačom kolonom (nepoznate jačine) krenuo iz pravca Vinovo preko Čvrljeva i došao do Kladnjica, gdje je i zanoćio.'

Na pravcima Gizdavac—Vučivica u toku dana nije bilo nikakove promjene poslije jučerašnjeg uspjeha na tom pravcu gdje je neprijatelj sa bornim kolima naišao na nagaznu minu i gdje su mu jedna borna kola bila uništena.

Momentalno stanje kod neprijatelja na Trogirsko-šibenskom sektoru je nepromijenjeno. Ipak se osjeća stalno kretanje neprijatelja u jednom i drugom pravcu, a sa manjim snagama ispada ka unutrašnjosti s. Široka — izgleda većinom u cilju pljačke jer se ne osjeća sa njihove strane za sada nikakova ofanzivna namjera. Ima pomjeranja na pravcu Seget—Prapatnica ali nisu potvrđena.

Naše snage nalaze se na dosadašnjim položajima, dok o rasporedu snaga Mosećko-svilajskog odreda nemamo tačne podatke.

U vezi nastale situacije

## N A R E Đ U J E M O :

I B a t a l j o n :

Zauzet će sa 2 čete položaje u s. Lećevica (komšiluk Vrlika), koje položaje što upornije braniti i gdje dočekati neprijatelja puštajući ga na što bliskije otstojanje i otvarajući u tom momentu najjaču vatru nanoseći

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/2, k. 1032.**

**2 i 3 Dijelovi Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 359.**

mu što veće gubitke.[4] O rasporedu samih snaga i zauzimanju položaja izvijestiti nas.

Stalno ispitivati situaciju na sektoru Nisko—Brštanovo—Moseć—Kladnjice—Cvrljevo i imati na umu da bi se mogli u slučaju potrebe prebaciti na Moseć. Sigurno je da će neprijatelj krenuti dalje i neće za sobom ostaviti nikakvo osiguranje i imat će praznine kamo će se naši bataljoni moći povući. Ovo najozbiljnije shvatite jer je manevar povlačenja natrag momentalno otežan.

Ceta s komorom i pratećim vodom može i nadalje da ostane u s. Ubije ali osigurajte se iz pravca Malačke.

II Bataljon:

Nalazit će se i nadalje na istom mjestu gdje se i sada nalazi,[5] s tim što će jednu četu izbaciti u s. Vrsno za osiguranje pravca Vrpolje—Ljubitovci—Prapatnica, gdje u slučaju nailaska neprijatelja istog iz zasjede dočekati.

U vaš sastav upućuje se divizijska bolnica, brigadna ambulanta i intendantura, kojima dati osiguranje i koje obezbjeđivati.

III Bataljon:

Zauzet će položaj povrh zaseoka Muštre (Bristivica) sa jedne i druge strane ceste, a također jednu snagu postaviti na položajima povrh s. Prapatnice u šumarcima (komšiluk Bojići). U slučaju nailaska neprijatelja, dočekati ga u zasjedi, puštajući ga na blisko otstojanje, kada otvoriti najjaču vatru nanoseći mu što veće gubitke.

Stalno izviđati neprijatelja, tako da smo upoznati uvijek o njegovim pomjeranjima i namjerama, tako da bi na vrijeme mogli poduzeti potrebno.

Na s. Prapatnica dočekati divizijsku bolnicu sa ostalom komorom, sprovesti je dalje davši joj potrebno osiguranje.

IV Bataljon:

Zauzet će položaje Crljeni Grmi i čuke povrh komšiluka Jurići (Sratok), gdje u zasjedi dočekati neprijatelja, pustiti ga na blisko otstojanje, otvoriti najveću vatru i nanijeti mu što više gubitaka.[7] Položaj što upornije braniti da bi mogli stvoriti dovoljno vremena za dalji rad.

Stalno ispitujte sa patrolama pravac Tešije—Kladnjice da ne bi bili izmanevrovani, u kojem slučaju rokirati snage i zauzeti položaje Crljeni Grmi—Glavica, gdje dočekati neprijatelja.

U svoj sastav povucite odmah četu koja se nalazi u Baraćima, čiji smo jedan vod upotrebljavali kao osiguranje divizijskoj bolnici i ostalim komorama do s. Prapatnica, koji će se povratiti u sastav bataljona. Komoru povucite malo unatrag.

Ispitujte stalno situaciju, tako da smo uvijek upoznati sa situacijom na vašim sektorima.

**4 i 7 Vidi dok. br. 116.**

**5 Drugi bataljon je bio razmješten u selu Vinovac (vidi dok. br. 116).**

Stab Brigade:

Nalazit će se na istom mjestu, a u slučaju potrebe premjestit će se u komšiluk Srokić (do Komande Splitskog područja), kamo slati sve izvještaje.

Divizijska bolnica,
Brigadna ambulanta,
Intendantura:

Prikupit će se na putu i pod osiguranjem jednog voda IV bataljona krenuti pravcem Prgomet—Prapatnica—Bristivica—Vinovac, gdje se nalazi II bataljon pod čijim osiguranjem i komandovanjem će dalje biti.

Pokret izvršiti odmah, tako da nastojite još u toku noći da budete na svom novom mjestu.

Veze:

Stalno održavati između sebe, a specijalno I bataljon sa IV bataljonom i II sa III bataljonom, i sa ovim štabom. Izvještaje najhitnije dostaviti ovom štabu, tako da bi mogli brzo i na vrijeme donositi odluke a prema tome i izdati potrebna naređenja. Vezu što bolje održavati sa Mosećko-svilajskim odredom, Štabom Grupe odreda[8] (Stričević), Trogirsko-šibenskim odredom i ostalim komandama i ustanovama na svojim sektorima.

Napomena:

Neispravna oružja, ukoliko nisu bunkerisana, odmah bunkerisati, tako da nemamo balasta nepotrebnog.

Položaje što upornije braniti i otstupiti u krajnoj nuždi kada pritisak neprijateljski bude toliko jak da se više na položaju ne može izdržati.

Drugi i III bataljon manevrovat će na Trogirsko-šibenskom sektoru, a I i IV na sektoru Prapatnica—Prgomet—Vučivica—Korušca, a nastojati što detaljnije ispitivati situaciju da se možemo prebaciti na Moseć, tako da bi se našli u pozadini neprijatelja.

Iskoristiti stanovništvo preko odbora i vršiti zatvaranje svih cesta koje može neprijatelj da koristi za svoje pokrete. Zatrpavanje izvršiti u što većem obimu.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

| Politkomesar: | Načelnik: | Komandant, major: |
|---|---|---|
| ***N. J. Koča***[9] v. r. | ***Mario***[10] v. r. | ***Nedeljko***[11] v. r. |

**6 Divizijska bolnica i komora iz sela Trolokve prebačene su preko Prapatnice u Vinovac siječnja 1944. god.**

**8 Odnosi se na Stab Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju.**

**9 Nikola Jončić-Koča**

**10 Dumanić**

**11 Manojlović**

-.- -

BROJ 106

## IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH TROGIR OD 3. VELJAČE 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI U KOTARU I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE, SKOJ-a, USAOH-a I AFŽ-a[1]

K.K KP.H.
Trogir

Položaj 3-II-1944.

Drugarskom

O.K. K.P.H. za srednju Dalmaciju

P o l o ž a j

Dragi drugovi!

Šaljemo vam izvještaj za mjesec siječanj 1944.

**Politička sitùacija**

Na našem kotaru ostaje nepromjenjiva od prošlog mjeseca osim [u] gradu i Okrug. Kod našeg naroda ne može se zabilježiti nikakvog pokolebanja nego svakog dana masa skoro na čitavom kotaru čvršće se povezuje uz N.O.P. a to nam dokazuje i činjenica svakog dnevnog prebacivanja materijala gdje se može zaključiti da je skoro čitav naš narod mobilisan u radu za NOV. I ako neprijatelj pokušava da sa raznim akcijama i mjestimičnim blokadama da zastraši naš narod, tako po svojim starim sistemom pljačka naše napaćeno seljaštvo, pored što mu nosi sve iz kuće, kupi i tegleću stoku, s kojim ubjeđuje naše napaćeno seljaštvo s time mu oteščava poljski rad. Ali sa svim tim neprijatelj nije postigao nikakove uspješne rezultate, nego se jedino raspirila još jača mržnja protiv neprijatelja kao i njegovih satelita. Jedino se opaža kod naroda glad i bjeda. Pored svih teškoća moral naroda ostao je čvrst, i uvjeren u svoju pobjedu. Čak i u akcijama savezničke avijacije kao i mornarice narod je počeo uviđati prave Saveznike i njihovu saglasnost sa našom N.O.V., a i samim dokazima što je poslijednje vrijeme izvršila Savezn̈ička avijacija i mornarica, koja je potopila nekoliko brodova razne veličine s gorivim materijalom, i u luki samog grada Trogira bez da je grad u ićem bio oštećen.

**Rad na političkom polju:** Ovaj mjesec je bio nešto aktivniji nego ranije osobito u zadnje dane mjeseca t.j. od same proslave 20 god. smrti druga Lenjina, održano je veći broj zborova, i uoči toga dana po svim našim brežuljcima palenje vatara i pisanje parola i u nekim selima bile su izvje-

1 Original (tipkan na pisaćem stroiu) u Muzeju narodne revolucije — Split, snimak u Arhivu V.l.I., mikroteka MNR Split, iilm 8/349—351.

šene narodne i crvene zastave. Održani su zborovi u opć. Marina i Prgomet, sa koji su slani pozdravni telegrami Maršalu Titu, N.K.[2] i AVNOJ-u, te sa održanih manjih zborova na kotaru i to ukupni broj zborova za ovaj mjesec 4 op.[3] i 22 seoska na koje se narod u pojedinim selima masovno odazvao, oduševljeno saslušao govornike, i potppuno ostao zadovoljan i upoznat sa političkim događajima kod nas i u svjetu. Tako da smo uspjeli upoznati narod na našem kotaru sa svim političkim događajima u žici[4] i van žice.

**Rad po reakcionarnim klikama:** Opazilo se u G. Okruku dje reakcioneri ubacuju razne parole na pr. ovdje stoje blizu neprijateljski brodovi a Saveznici neće da bombardiraju. Još se zapaža da u Trogiru je počeo neki rad sa strane reakcionarnih klika t.j. ustaša i formirana je neka narodna zaštita koja je brojčano jaka oko 40 ljudi većim brojem mladi studenata i drugih raznih pokvarenih tipova. U najskorije vrijeme ćemo vam dostaviti njihova imena i političke pripadnosti. Njihov rad se do sada odnosi, na davanje znaka za uzbunu, eventualno iskopanje zatrpanih liješeva od napadaja iz zraka. Isti imaju svoju prostoriju i komandanta Bogdana Košćinu četničkog nastrojenja. Sada su bez naoružanja i isti se tješe sa time da im je obećano od strane vlasti da neće ići u vojsku.

**Organizaciono stanje:** Rad na organizacionom polju bio je slijedeći: Sam K.K.[5] je održao sastanak (dva) sa prisustvom drugova iz O.K.[6] na kojima se obrađivalo politički i praktični rad. Na istim sastancima K.K. je dobio velikih pomoći koje im je pružio O.K. Vršili su se redovni sastanci sa opć. Komitetima kojima se je pružila puna pomoć sa strane K.K. u pogledu političkog i praktičnog rada. Pored rada koji su pružili opć. Komiteti svojim jedinicama i članovi K.K. su bili po svim jedinicama po dva puta tokom mjeseca. Na zajedničkim sastancima, u više jedinica se opazilo neshvaćanje dužnosti jedinica kao i pojedini članovi. A K.K. je držao da će pojedini članovi jedinica ispraviti svoje nedostatke uz pomoć koju pruža opć. i K.K. kao mladim članovima partije. Međutim, se pokazalo da ti pojedinci ne pokazuju ništa pravilnijeg, gdje će sam K.K. [biti] prisiljen da čisti partiju, od drugova koji se [nisu] pokazali nepožrtvovani u svom partijskom radu.

**Organizaciono stanje partije na kotaru, izgleda ovako:**

| | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| KK. ima članova | 5, | od toga | 1 | drugarica, | sa | 3 | opć. | Komiteta | |
| Opć. K. Marina | 5 | „ | 1 | | | | | | |
| Jedinica Vinišće | 5 | „ | 1 | „ | kan. | 10 | čl., | od toga | 6 drugarica |
| Jedinica Sevid | 6 | „ | 3 | | „4 | „ | „ | | 2 |

**2 Nacionalnom komitetu**
**3 Općinska**
**4 i 11 Misli se na neiprijateljske garnizone**
**5 Kotarski komitet KPH**
**6 Okružni komitet KPH**

| | | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Jedinica Dvornice | čl. 3, | od toga | 1 | drugarica, | kan. 1 | čl. | od toga | 1 | drugarica | | | |
| Jedinica Orljak | „ 5 | | 2 | | „ | 2 | „ | | 2 | | | |
| Jed. Sapina Doca | „ 5 | | 1 | | „ | 3 | „ | „ | 1 | „ | | |
| Jedinica Najevi | „ 5 | | 2 | | „ | 0 | | | | | | |
| Jedinica Vrsine | | „ | 1 | 4 | » | 2 | „ | „ | 1 | „ | | |
| Jedinica Dograde | | „ | 1 | 3 | » | 0 | „ | | | | | |
| Jedinica Blizna | „ 3 | | 6 | | » | 1 | „ | „ | | | | |
| Jed. G. K.[7] Trogir | | „ | | 4 | | | | | | | | |
| Jedinica Seget | | „ | 3 | 2 | » | 15 | „ | a | 8 | » | | „ |
| Opć. K. Prgomet | | | | | | | | | | | | |
| Jedinica Prgomet | | „ | 5 | 4 | » | 3 | „ | a | 1 | „ | | |
| Jed. Trolokve | | | | | » | 1 | „ | | | | | |
| Jed. Labin | „ 4 | | | | „ | 4 | „ | | | | | |
| **Jedinica Trogir** | „ 3 | | | | | | | | | | | |
| K.N.O.O. jed. | „ 6 | | | | | | | | | | | |
| K. USAOH-a[8] | | „ | 3 | 1 | | | | | | | | |
| K.K. SKOJ-a | „ 4 | | | 2 | | | | | | | | |
| Jed. K.[6] Mjesta | „ 4 | | | | | | | | | | | |
| Neobuhvać. u jed. | | „ | 11 | 2 | | | | | | | | |

N.O.P.:

Sam Kotarski N. O. O. počeo je svoj rad pravilnije razvijati, ali uslijed nadolaska sve višeg i višeg posla, sve češćeg ometanja i ne najbolje sposobnosti članova istog odbora posao se ne odvija kako bi trebalo. Kroz ovaj mjesec održalo se je kotarsko savjetovanje N. O. O. na kome su bili prisutni presjednici i sekretari opć. i sekretari seoskih N. O. O. Sami članovi, N. O. O. se isto trude kako bi postavljene zadatke što bolje udovoljili, ali se ovdje opaža stručne nesposobnosti pojedinih članova za mjesto koje su odgovorni. Seoski N. O. O. mogu se podijeliti u tri grupe: prvi su oni, koji se nalaze gdje malo neprijatelj zalazi i njihov rad se odvija normalno. Drugi su oni koji su stalno okupirani od neprijatelja, te njihov rad je veoma težak. Međutim se isto trude da dadu sve od sebe za N. O. B. Treći su oni koji su na terenu gdje ima dosta ustaški nastrojenog stanovništva, to su Sitno, Suhi Dolac i Sratok. Isti odbori ne daju sve od sebe obazirajući se na špijune u čijoj sredini žive. To se je najbolje ispoljilo u ubistvu jednog druga odbornika u Sitno. Sami M. N. O. O.[10] obzirom na to što se nalazi u žici[11] i uvijek među neprijateljem donekle izvršava postavljene zadatke.

**7 Gradski komitet KPH**
**8 Kotarski komitet** USAOH-a
**9 Komande**
**10 Mjesni N.O.P.**

Svim N. O. O. počem od K. N. O. O. pa sve do seoskih fali političke izgradnje, i ako se isti trude a naročito oni u višim forumima da se što više politički izdignu. Istina neki seoski N. O. O. imaju dosta nedostataka ali se nadležni trude da ih uklone ili pojedine izmjene.

Organizaciono stanje: N. O. O. ima 7 članova sa tri općinska N. O. O. koji su u potpunosti formirani, jedan mjesni N. O. O. sa 41 seoskim N.O. O.

A. F. 2. organizaciono stanje:

Rad na organizacionom polju bio je slijedeći. K. O. održao je savjetovanje, ali nije bilo mogućnosti da prisustvuju žene cijeloga kotara, osobito one koje su u žici. Rad K. O. nije zadovoljavajući jer pojedine članice K. O. su mlade članice koje su ipak shvatile dužnosti ali nemaju dovoljno stručne mogućnosti za izvršavanje, a kod njih je nepismenost i polupismenost. Opć. O. su se popunili sa više članica ali se još ne može zapisati rezultati njihovog rada. Seoski odbori su isto tako i kao i viši odbori popustili. Dok su se pred njima postavili pravilni zadaci rada t. j. rad na političkom polju žene ne mogu odgovoriti dužnostima, ako se može biti u nadi da će žene tokom svojeg požrtvovanog [rada] savladati nedostatke. A u prvom redu nepismenosti koja je jedini i glavni zadatak i uzrok tome. Uzrok svega gori navedenog što su žene popustile u svojem radu, pošto je skoro na čitavom našem kotaru zavladala glad i bjeda. A žena kad vidi svoju djecu u lošem stanju, hvata ih briga oko ishrane svoje obitelji.

**Organizaciono stanje A. F. 2. :**

K. O. ima 7 članova, sa 3 opć., ukupnim brojem 26 čl. sa 42 seoska odbora, ukupno 180 čl. Žena u pokretu 3300 čl., od toga pismenih 500 drugarica.

S. K. O. J.:

Kroz ovaj mjesec bilo je promjene kod mladih Skojevaca, te im je dosta pomoglo održano kotarsko savjetovanje, kao i zborovi koji su bili održavani na kojima su izvukli velike koristi. Samo kotarsko savjetovanje koje je kroz ovaj mjesec bilo održano, ima velikog uspjeha kod Skojevaca, jer su se na njemu upoznali sa strukturom Skojeve organizacije kao i političkim uspijesima u svijetu i kod nas, te se može zapaziti jedna razlika. Sami članovi K. K. daju sve od sebe da savladaju one zadatke koje se pred njih postavlja, ali kako i sami članovi K. K. nisu baš naročito uzdignuti, tako im je i rad još uvjek težak a ima i boljih članova koji još ne mogu da odgovore dužnostima. Tako i svaki danom se pred njima postavlja veći i veći zadaci rada osobito na političkom polju, te će sami članovi K. K. morati dati više truda i napora da bi u buduće mogli da savladaju one zadatke koje se budu pred njima postavljati. Tako

osim K. K. imamo 3 opć. Komiteta. Ti opć. Komiteti su slabi, jer još kod njih ima drugarica koje su nepismene ili polupismene. Tako ni jedan opć. K. nije odgovorio onim dužnostima koje je pred nji postavio K. K. Pomoć koju daje opć. K. K. K.[12] je dovoljna i svakidašnja, ili to putem sastanaka ili putem literature. Kod članova opć. Komiteta ima koji otskačuju i koji odgovaraju dužnostima opć. K. Zadaci koje je bio postavio K. K. [.. ,][13] nije se izvršilo, uzrok je to jer je slaba politička izgradnja čl. [Da] K. K. ne obilazi pojedine aktive, sami aktivi ne bi imali nikakove pomoći. Rad Skojevaca počeo [se] poboljšavati, ali treba to još svakidašnjim ukazivanjem njima pomoći u radu. Još kod Skojevaca postoji nepismenost, ali se je postavilo takmičenje na kotarskom savjetovanju kod njih, i kroz ovo malo vrijeme vidimo uspijehe, i obećali da će tu nepismenost savladati kroz dva mjeseca, a to je jedan i glavni uzrok aktiva i opć. K. da ne mogu da odgovore onim dužnostima koje pred njih postavlja organizacija.

**Organizaciono stanje S. K. O. J.-a:**

K. K. ima 6 članova, od toga 2 drugarice, sa 3 opć. Komitea 13 čl., od toga 8 drugarica, i M. K. Trogir 6 čl. od toga 4 drugarice sa 31 aktiv 227 čl., od toga 141 drugarica, dva aktiva u vojsci i to pri K. M. i na punktu 12 čl., od toga 4 drugarice.

**U. S. A. O. H.:**

Ujedinjeni Savez je obuhvatio skoro čitavu omladinu u našu organizaciju, osim Sitnog, Suhi Dolac i Sratok kao i [u] gradu.[14] Tako se pred K. O. postavilo da i onu neobuhvaćenu omladinu obuhvati u našu organizaciju, a koja je raspoložena prema nama a osjeća se antifašistička. Kroz ovaj mjesec održano dvije opć. i jedna kotarska konferencija gdje je mladim antifašistima dosta pomoglo na organizacionom i političkom polju. Na tim se konferencijama biralo opć. odbore putem demokratskim i omladina birala (priznala) K. O. te mu dala priznanje za u budućem radu. Sa tih se konferencija slalo telegrame, kao i sa kotarske konferencije i sa zborova omladine popise, te sa tih konferencija omladina je izvukla lijepe koristi za u budućem radu. Sam K. O. je mlad te ima članova koji i sami nisu upoznati sa novonastalim uspijesima, tako ti članovi nisu mogli dati nikakove koristi odborima kao i omladini. Pomoć koju je davao K. K. je bila preko članova i direktna, pa to bilo za održavanje konferencija ili zborova, te su članovi K. K. bili pokretači u radu. Rad opć. odbora ne može se zabilježiti jer je to novoformirano. Pomoć K. O. seoskim odborima je svakim danom, ali je slabost odbora ta što pojedini članovi su tek pismeni a većinom je nepismeno, te one zadatke koje postavi K. O. ne mogu da izvršavaju. Ali se sad na ovim održanim konferencijama postavilo takmičenje na svim poljima, a osobito na savla-

12 Općinskim komitetima, kotarski komitet
13 Nečitljivo
14 Misli se na Trogir.

davanju nepismenosti, te poslije toga vidimo već uspijehe, od kojih se lijepi broj omladinaca naučio čitati i pisati. To je jedan i glavni zadatak kod naše omladine i dok to ne savlada neće moći da izvršava postavljene zadatke.

**Organizaciono stanje USAOH-a:**

K. O. ima 5 članova, od toga 2 drugarice; sa 2 opć. odbora 11 čl., od toga 3 drugarice; Mjesni odbor Trogir 6 čl., 6 drugarica; sa 41 seoski odbor 191 čl., od toga 110 drugarica; obuhvaćeno: omladine u našu organizaciju 2080 čl. i 1333 pionira.

**N. O. F.:**

Primljeno samo od općine Marine N. O. O. lira 5291, kuna 1195, od toga izdano siromašnim i terenskim radnicima 1427 lira.

**Financijski izvještaj:**

Za mjesec siječanj šaljemo vam partijske članarine 980 lira i 160 kuna.

Drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za K. K. K. P. H.
***Lučin Ivan,*** v.r.

BROJ 107

## OBAVJEŠTENJE ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 4. VELJAČE 1944. STABU DEVETNAESTE DIVIZIJE O PROLAZU NEPRIJATELJSKIH SNAGA KROZ DALMACIJU I MJERAMA KOJE U VEZI S TIM TREBA PODUZETI[1]

ŠTAB
VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE
Br. 281, dne 4. II. 1944

STABU XIX. DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE

Prema prikupljenim podacima od 21. januara pa nadalje, neprijatelj je sa jačim snagama prolazio od pravca juga preko srednje Dalmacije prema sjeveru.[2] Do sada su prošle tri kompletne divizije, kao i dijelovi

1 Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 26-1/2, k. 517.

2 Pravcem Livno—Sinj—Knin—Zadar prodirala je Prva brdska divizija i 92. motorizirani puk. Vidi dok. br. 81. napomenu 2.

još nekih jedinica. Kroz Sinj prošlo je oko 2000 motornih vozila, mnogo konjske sprege i oko 25.000 vojnika. Kroz Split prošlo je oko 3.000 raznih motornih vozila. Ovi neprijateljski dijelovi došli su iz Grčke i prema svemu izgleda da im je pravac djelomično preko mora za Italiju, djelomično za Liku, a jedan dio vjerovatno će ostati u Dalmaciji za zaštitu obale. Prema svemu izgleda da je glavnina neprijatelja već prošla i da [su] se južni dijelovi Dalmacije već prilično očistili od neprijateljskih snaga, naime ostale su samo garnizonske snage. U srednjoj Dalmaciji još se nalaze dijelovi divizija koje prolaze. Da li će još prolaziti neprijateljske kolone ne može se ustanoviti, ali, prema izjavama pojedinih njemačkih oficira, imalo bi proći oko 6 njemačkih divizija. Neprijatelj drži još Cetinsku dolinu, zatim drži još Livno sa manjim snagama (oko 500). VIII. Brigada nalazi se na sektoru Muć—Trogir.[3] Ostale snage IX. i XX. Divizije nalaze se na prijašnjim položajima.[4] Neprijatelj[5] je zauzeo otoke: Ugljan, Iž i Dugi Otok. Naše snage ponovo su oslobodile Otočac i Perušić, Mrkonjić Grad, Bugojno i Kupres su u našim rukama.

Mi smo vam već ranije uputili depešu preko Komande Mornarice, da je preko III. Sektora uruči vama. Također smo vam poslali i kurirsku vezu; Komanda Mornarice poslala vam je novu radio stanicu.

Hitno nas izvijestite o stanju na vašem sektoru,[6] o rasporedu i pravcima pokreta neprijatelja, jačini snaga i eventualnim namjerama. Ukoliko vam je položaj ugrožen, postupite na slijedeći način:

Ispitajte mogućnost prebacivanja, prvenstveno na položaje Plavna, a ukoliko vam to nije moguće, u pravcu vaše III. Brigade.[7] Ukoliko ste eventualno već prošli na sektor Plavna, odmah se stavite u vezu sa nama radi dobivanja daljih naređenja. Sa nama se povežite preko Grahovskog odreda. Hitno nam pošaljite izvještaj o borbama u Promini,[8] kao i o svim borbama na tome sektoru.

Za štab:
načelnik — potpukovnik:

**3 Brigada je upućena na ovaj sektor radi obezbjeđenja transporta ranjenika, prijema materijala sa otoka Visa i izvođenje manjih napada na neprijatelja. Vidi dok. br. 10, 95 i 116.**

**4 O razmještaju ovih brigada vidi dok. br. 95.**

**5 O zauzimanju ovih otoka od strane neprijatelja vidi dok. br. 182, 184, 352, 357, 358 i 445.**

**6 U to vrijeme Devetnaesta divizija vodila je oštre borbe za vrijeme operacije »Emil« poduzete od Prve brdske divizije na Bukovicu. Vidi dok. br. 124, 129, 138, 145, 296, 359, 360, 363 i 367.**

**7 Treća (Sedma dalmatinska) NO brigada bila je tada u Lici, oko Gračaca, pod komadom Operativnog štaba za Liku.**

**8 Vidi dok. br. 50, 51, 77 i 78.**

BROJ 108

## NAREĐENJE ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 4. VELJAČE 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA DA ZAPOSJEDNU POLOŽAJE NA JELOVCU, PARIPOVCU, JAVORNIKU I TUROVCU RADI IZVLAČENJA DIVIZIJE U PRAVCU GRAČACA[1]

STAB
XIX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op br. 6
4. II. 1944. g.
u 18.30 č.

ŠTABU I. i II. BRIGADE
STABU XIII. BRIGADE
ŠTABU KNINSKOG ODREDA

1. U toku današnjeg dana neprijatelj je jačom kolonom zauzeo Lipač, koji je položaj branila XIII. Brigada, i time ugrozio evenalnu našu otstupnicu za prebacivanje preko komunikacije Knin—Gračac. Pored toga neprijatelj se nalazi u Biovičinom Selu i Parčiću. Iz Krupe neprijatelj se izgleda povukao prema Golubićima ili prema Žegaru.[2]

2. U vezi ovakve situacije naređeno je Štabu XIII. Brigade posebnim dopisom da se u toku noći 4. na 5. I. t. g. zajedno sa bolnicom prebaci za Glogovo.

3. Povlačenjem XIII. Brigade ostaju nezaposjednuti položaji i nezaštićena otstupnica Divizije.

4. Pošto se pretpostavlja ofenziva neprijatelja, koji će svakako nastojati da nas izbaci sa dosadašnjeg sektora, sa kojeg mu ugrožavamo sve komunikacije, u toku noći 4. na 5. I. t. g. sve jedinice će izvršiti pripreme za pokret. A u cilju osiguranja otstupnice činimo slijedeći raspored jedinica:

**I. Brigada:**

U toku noći sa dva bataljona zaposjest će položaje Jelovac (1031) — Paripovac (1060) i ispitati tačno stanje prema Lipaču i Turovcu, kao i prikupiti sve podatke za eventualno likvidiranje, odnosno blokadu neprijatelja na Lipaču. U jutro 5. o. m. Orijenski odred i jedan bataljon uputit će kao rezervu bataljonima na položaju, a jedan bataljon zadržat će na prostoriji Kučević—Rujište za zatvaranje pravca Ervenika i Mokrog Polja.

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/2, k. 1020.

2 Vidi dok. br. 107, napomeu 6.

**II, Brigada:**

Bataljon iz Javornika prebacit će u toku noći, zaposjesti s njim položaje Tremzina (1175), s tim da kontroliše kote 1037, 1187 i kotu 948 sjeverno od Turovca. Bataljon koji se nalazi na Gradini i Zaperovaći i dalje će ostati na tim položajima, a ova dva bataljona čvrsto povezati. Sa Dopunskim bataljonom i bataljonom iz Macura zauzeti prostor Tojage—Visibaba i tu ih držati kao rezervu. II. Brigada će u svom sastavu držati Dopunski i Inžinjeriski bataljon i s njima rukovoditi u operativnom pogledu.

**K.P.[3] Odred:**

Zadržat će dosadašnje položaje i štiti pravac od Zrmanje, kao i ispitati sve mogućnosti prelaza preko Zrmanje u pravcu Prljevo—Plavno za brigade. U slučaju prebacivanja Divizije, Odred ostaje na sektoru sjeverne Dalmacije,[4] kontrolisati kom.[5]

**XIII. Brigada:**

Ima u toku noći 4. na 5. I. t. g. da se prebaci na Glogovo, a ukoliko ovo ne uspije, I. i II. Brigada povezat će se sa istom i sa bataljonima određenim za zaposijedanje položaja upotpuniti raspored XIII. Brigade, da se ista može srediti.

Veza:

U toku 5. o. m. Štab Divizije nalazit će se u Javorniku. Vezu sa ovim Štabom i međusobnu vezu stalno održavati.

**Ostale odredbe o ishrani, izviđanju i obezbjeđenju:**

Ostaje kako je predviđeno današnjim naređenjem. Preko informativnih oficira štabovi brigada ispitat će detaljno situaciju, kako na pravcu prelaza, tako i u Bukovici i 5. o. m. do 8 časova poslati nam izvještaj, kako bi se u jutro moglo raspolagati sa svim podacima, radi donošenja i izdavanja konkretne zapovijesti.

**Napomena:**

U ovakvoj situaciji najvažnije je da se naređenja striktno i na vrijeme izvršavaju bez obzira na poteškoće i da se ovaj Štab stalno i u svemu obavještava.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić,*** s. r.

Komandant — ppukovnik:
**M.[6] *Šakić,* s. r.**

**3 Kninski partizanski**

**4 Kninski NOP odred nije ostao u sjevernoj Dalmaciji, već se povukao sa Divizijom u Gubavčevo Polje. Vidi dok. br. 124.**

**5 Komunikacije**

**6 i 7 Mićun**

**Dodatak naređenja op. br. 6**

S T A B
XIX DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
Op. br. 6
4. II. 44. g.
u 19.45 čas

STABU I. i II. BRIGADE
STABU XIII. BRIGADE
STABU KNINSKOG PART. ODREDA

Prema dobivenom obavještenju od Kninskog odreda, neprijatelj je zaposio Turovac i Duboki Dol. U vezi toga vršimo slijedeće izmjene u rasporedu jedinica i to:

**I. Brigada:**

Držat će položaj Vrbica—Rujište—Kučević.

**II. Brigada:**

Držat će položaje Zaperovača—Gradina—Visibaba—Tojaga, a kao prihvatnu liniju za ove položaje, odnosno kao pretstražarski u slučaju napada od Krupe, Mandićev stan, Medin Vrh, Sedlo. Ovaj položaj osmatrati i samo u slučaju potrebe zaposjesti.

**III. Brigada:**

Zauzet će položaj Jelovac (k. 1031)—Paripovac (1060)—kota 928. Lijevo držati vezu sa II. Brigadom kod Jelovačkih kuća (južno od Dubokog Dola), a desno sa I. Brigadom kod Milanovićevih stanova, gdje će I. Brigada na seoskom putu držati jednu četu.

**K.P. Odred:**

Držat će položaje Koma.

Sve ove položaje dobro osmatrati i posjesti manjim odjeljenjima, a na pogodnim mjestima držati što jače rezerve sa kojima će se moći intervenisati na pravcu u kojem neprijatelj pokuša nadiranje.

Cijelog dana držati jedinice dobro u ruci i pripremne za pokret i probijanje koje mora uslijediti u toku dana, ili sutra na veče 5. na 6. I. t. g. Još jednom se skreće pažnja na slanje tačnih izvještaja i sa potpunim podacima o jačini, kao i pravcu odakle neprijatelj nadire i eventualno dalje namjere. Položaji određeni gornjim naređenjem moraju se uporno držati i bez izvještaja i naređenja ne povlačiti se:

Napomena :

Ukoliko se neprijatelj povukao iz Turovca i Dubokog Dola, odnosno Turovca, ostaje u važnosti naređenje op. br. 6.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar :
***Petar Babić,*** s. r.

Komandant — ppukovnik:
M.[7] ***Sakić,*** s. r.

(M. P.)

BROJ 109

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DESETE NO BRIGADE OD 4. VELJAČE 1944. STABU DVADESETE DIVIZIJE O NAPADU NA G. TIJARICU I O ZASJEDI KOD VAGNJA[1]

ŠTAB
X DALMATINSKE BRIGADE
4. II. 1944. g.

Br. sp. 94.-4-II-44[2]

STABU XX DIVIZIJE

P o l o ž a j

Operativni izvještaj o izvršenoj akciji na neprijateljsko uporište Gornja Tijarica i postavljenoj zasjedi na Vagnju (cesta Livno—Sinj).

U noći između 2. i 3. o. mj. sa dva bataljona naše Brigade i jednim bataljonom Mosorskog odreda napali smo i likvidirali neprijateljsko uporište u Gornjoj Tijarici.[3] Neprijatelj se nalazio u jačini oko 50 vojnika, naoružan sa 1 teškim bacačem, 2 laka bacača, 2 teška mitraljeza i oko 5 puškomitraljeza. Razmješten je bio u dvije zgrade. Moral neprijateljskih vojnika bio je dosta loš, radi toga što su ih nasilno obukli u ustaške uniforme. Između istih bilo ih je 6 koji nisu htjeli da prime ustašku uniformu. Prema svim podacima, pukovnik Simić[4] čitavu svoju pukovniju[6] prisilno je preobukao u ustaške uniforme. Ovi vojnici što su bili u Tijarici isto su pripadali Simićevoj pukovniji.

**1 Original (tipkan na pisićem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/2, k. 1025.**

**2 Dopisano rukom u štabu brigade.**

**3 i 6 Vidi dok. br. 114 i 473.**

**4 Franjo**

**5 Odnosi se na Prvu domobransku dobrovoljačku pukovniju.**

Napad je počeo u 22,30 sati, a trajao je svega oko 1/2 sata. [Za] sam napad određene su bile 2 čete našeg IV bataljona, koje su u cijelosti izvršile svoj zadatak prema predviđenom planu. Borci su uspjeli neopaženo se povući na oko 50—60 metara, iza toga uslijedio je odmah juriš, pri čemu je neprijatelj otvorio vatru ali planski nesređenu. Od automatskog neprijateljskog oružja jedino su se poslužili sa jednom teškom »Bredom« i sa dva mala bacača, dočim teški bacač nisu uspjeli sastaviti, tako da nisu uopće iz njega tukli. Neprijatelj pod pritiskom naše žestoke vatre odmah je počeo bježati između kuća u pravcu s. Aržano, i to kroz ograde, bacajući za sobom teže oružje i municiju.

Zasjeda, koju je trebao postaviti Prvi bataljon Mosorskog odreda, i to kod samog sela Pocernje, nije bila na svome mjestu, dočim nije ta zasjeda otvorila vatru na bježećeg neprijatelja ...

Druga zasjeda na istoj cesti prema s. Aržano, koju je dao naš II bataljon, za samih par časaka zakasnila je stići na položaj, jer izbijajući na položaj primijetila je neprijatelja kako bježi prema s. Aržano i na istog otvorila vatru, ali bez uspjeha.

Borbenost ovih dviju četa našeg IV bataljona, koje su vršile napad, bila je zadovoljavajuća. Primijetio se priličan broj novomobilisanih boraca da su se hrabro držali u ovoj akciji. Moramo istaknuti komandira II č. IV. batalj. druga Vučković Antu za njegovo primjerno držanje i rukovođenje svojom četom u ovoj akciji. Naš Drugi bataljon sa 1. četom dao je osiguranje iz pravca Dobranje, II č. iz pravca s. Aržano, dočim III č. evakuisala je konfiskovanu hranu od narodnog neprijatelja, tako isto i III č. IV bataljona, koja je bila u rezervi, i ona je odmah po zauzeću nepr. uporišta evakuisala materijal. I bat. Dinarskog odreda sa jednom četom dao je osiguranje između Kamenskog i Brekala, sa II četom zaposjeo je kotu Gradina i ujedno demonstrativno izvršio je prepad na neprijatelja, koji se nalazi u zaseoku Dujmići, a III četa, koja je trebala držati zasjedu kod zaseoka Pocrnje, zakazala je.

U ovoj akciji zarobljen je 1 domobran, zaplijenjeno je: 1 teški bacač 81 m/m sa 25 mina, 2 mala bacača sa 60 komada mina, 2 puškomitraljeza, 4 sanduka municije za tešku »Bredu« [po] 1200 metaka, 6 novih uniforma ustaških sa šinjelima, 2 para cokula, nešto ćebadi, 3 kazana za kuhanje hrane i ostalih raznih vojničkih sitnica. U ovoj akciji imali smo samo 3 lakše ranjena od bacača, istima nije potrebno niti da idu u ambulantu. Iz Tijarice izvučena je prilična količina živežnih namirnica od narodnih neprijatelja. Oko 4 sata izjutra povukli smo se sa jedinicima u naše polazne baze, za sobom razrušivši cestu Tijarica—Velić.

3. o. m. naš I bataljon postavio je zasjedu sa jednom četom na Vagnju[6] i oko 11 sati prije podne napao je i uništio 6 (šest) neprijateljskih kamiona, koji su išli iz Sinja prema Livnu. Tom prilikom ubijena su 2 domobrana, a zarobljen 21 domobran, — sa istim domobranima vozili su se i razni šverceri od Livna, isti poslani u Livanjsko područje na daljnji postupak. Domobrane smo razmjestili po našim jedinicama, a poručnika Dr. Slipčevića uputili smo u taj Štab.

Ustašu Mateljana strijeljali smo, isti je u više navrata vodio Talijane preko njegovih akcija na partizane ovih krajeva. Zaplijenjeno je: 1 (jed-

na) šmajserica, 9 pušaka, 12 ručnih bombi, 500 metaka, 2 opasaša obična i razne vojničke spreme i 100.000 kuna.

Kod ove zasjede istakli su se drugovi zamjenik kdira II č. Dedić Dušan, keji je i jedini bio ranjen, ali lakše, zatim nišandžija teške »Brede« drug Milanović Ivan, te nišandžija II »Brede« drug Ante Dedić i borac Blaž Jenjić.

Na ove obadvije akcije utrošeno je 900 komada metaka teške »Brede« i 1200 metaka puščanih, 10 komada ručnih bombi.

Ovi iako ne veliki uspjesi dobro su se odrazili po našim jedinicama, a pogotovo mnogo znače za novomobilisane drugove. Još nekoliko ovakvih manjih akcija mnogo bi značilo za učvršćivanje naših jedinica. U vezi toga, Štab ove Brigade predlaže, ukoliko bi bilo moguće, da sa svim svojim jedinicama prebaci se na sektor Kamešnice,[7] kako bi što uspješnije očistio taj sektor, t.j. razbio nepr. uporišta Aržano—Cista—Blato i po mogućnosti Trilj. Važnost razbijanja neprijatelja u Trilju bila bi najznačajnija radi izvlačenja živežnih namirnica iz sela od Sinja do Trilja. Teški bacač koji je zaplijenjen dat je Mosorskom odredu, a ostalo oružje ostavili smo u našoj Brigadi.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkom: (M. P.) Z. komandanta, major: ***Knezović Luka,*** v.r.

BROJ 110

## DIREKTIVA OBLASNOG ODBORA ANTIFAŠISTIČKOG FRONTA ŽENA ZA DALMACIJU OD 4. VELJAČE 1944. SVIM OKRUŽNIM, KOTARSKIM, OPĆINSKIM I MJESNIM ODBORIMA AFŽ-a U POVODU PROSLAVE 8. OŽUJKA[1]

OBLASNI ODBOR A.F.Z.
ZA DALMACIJU
4. II. 1944.

SVIM OKRUŽNIM, KOTARSKIM, OPĆINSKIM I MJESNIM ODBORIMA

Drage drugarice,

pred nama je osmi mart, dan borbe, dan mobilizacije žena svih naroda, svega slobodoljubivog čovječanstva. Dan koji ih povezuje danas u njihovoj zajedničkoj borbi protiv fašizma, protiv bacanja u ropstvo i mrak.

**7 Na Kamešnicu su prebačena dva bataljona, a druga dva su ostala kod Vrdova. Vidi dok. br. 114.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. AFZ-51/17.**

Taj dan su u prošlom imperijalističkom ratu napredne i slobodoljubive žene cijelog svijeta ustanovile proslavom svog borbenog dana kao uspomenu na osmomartovske demonstracije koje su u jednom američkom gradu, u zajednici sa svojim drugovima radnicima, povele radnice jedne tvornice tražeći »za isti rad, istu nadnicu«. Prvi put u svojoj historiji žene izlaze na ulicu i traže priznanje svojih ljudskih prava, pravo da se i njihov rad smatra ljudskim radom. Taj osmi mart bio je prava javna manifestacija pokreta koji je u dubinama ženskih masa buktio i razvijao se, pokreta koji ima svoje značenje baš po tome što se on povezao s pokretom naprednih demokratskih snaga čovječanstva protiv izrabljivanja svake vrste, što je on postao dio tog općeg pokreta.

Proslava osmog marta, proslavu koja uvijek znači borbu protiv nasilja i nazadka, žene uvijek povezuju s borbom svog naroda, ističu one borbene parole koje, u interesu svoje slobode, narod ističe.

Najljepša proslava osmog marta, najočitiji izraz povezivanja te proslave s borbom cjelokupnog naroda, jest osmomartovska proslava ruskih žena 1918. g. u Petrogradu, proslava koja se odvijala u obliku demonstracija, demonstracija koje su tražile »mir i hljeb«, a značile su borbu protiv rata u koji je sve narode carske Rusije bacio carski imperijalistički apsolutizam za interese svoje i svojih zapadnoevropskih imperijalističkih pomagača, značile su borbu protiv bijede i gladi u koje ih je bacila šačica protunarodne klike koja se okupljala oko cara. Isto to značenje imala je i borba tisuća i tisuća žena širom Rusije, borba koja je izbacila vlast izrabljivača, borba koja je uništila pokušaj stranih imperijalista da to izrabljivanje ponovno nametnu narodima koji su već počeli izgrađivati svoju bratsku, ravnopravnu zajednicu, svoju sovjetsku vlast. Ta i takova borba, ta i takova pobjeda donijela je ženama Rusije i svih ostalih zemalja koje su ulazile u njezin sklop, slobodu za kojom su vjekovima težile žene čitavog svijeta. Clan 122. sovjetskog, staljinskog Ustava glasi: »Zene u SSSR imaju jednaka prava s muškarcima na svim poljima gospodarskog, državnog, kulturnog i društveno-političkog života. Mogućnosti vršenja tih prava za žene osigurano je s izjednačenjem žene s muškarcima u pravu za rad, platu na rad, na odmor, socijalno osiguranje i naobrazbu, državnu zaštitu interesa matere i djeteta, davanjem plaćenog dopusta ženi u slučaju trudnoće, širokom mrežom rodilišta, dječjih jasala i vrtova«. U članu 138. kaže se: »Zene imaju jednaka prava s muškarcem da biraju i da budu birane.«

I dok tako, slobodne žene SSSR ravnopravno učestvuju u izgradnji svoje socijalističke domovine, dok se podiže 84040 dječjih obdaništa po gradovima, jedan milion po selima i 8 miliona takovih koji su otvorena samo preko ljeta u kojima se djeca odmaraju, dotle je u svim ostalim zemljama položaj cjelokupnog naroda, a položaj žena naročito, biva gori iz dana u dan. Taj težak položaj se povećava dolaskom na vlast fašizma, podpaljivača rata koji njemačke žene čini strojevima za rađanje djece, a ostalim onima niže rase, naročito onima slavenskim, skupa s njihovim narodima sprema istrijebljenje, sprema se da od njih napravi vojničke djevojke, koji imaju da poslužе za zabavu Firerovim vojnicima.

Od tog momenta, od dolaska fašizma, proslava 8 marta za žene cijelog svijeta znači pripremanje borbe protiv fašizma, okupljanja u toj borbi svih žena bez obzira na nacionalnu, vjersku i klasnu pripadnost. U toj borbi, kao pripadnice slobodoljubivih i miroljubivih naroda SSSR, koji se odmah stavlja na čelo svih naprednih snaga u pripremanju borbe protiv fašizma, koji/prijeti ratom i nastoji da u toj borbi okupi sve narode, prednjače sovjetske žene, a žene ostalih naroda pridružuju im se izražavajući putem raznih demonstracija i zahtjeva. Putem štampe, svoje protufašističko raspoloženje, svoje raspoloženje protiv svih onih koji pomažu fažizam u ostvarivanju njegovih težnji, nadajući se da će im poslužiti za uništenje Sovjetskog Saveza, vođe svega naprednog u svijetu.

Njemački fašistički imperijalizam počinje ostvarivati svoje namjere. On gazi cijelu Evropu, baca u ropstvo sve njene narode, donosi porobljenim narodima neviđen teror i pljačku, donosi ženama tih naroda silovanje sa strane njemačkih vojnika, odvođenje stotina mladih Čehinja, Poljakinja i ostalih u vojničke logore, odvođenje tisuća i tisuća na rad u Njemačku, gdje pod knutom fašističke policije vrše ropski rad pod svakodnevnim bombardovanjem savezničkih aviona koji se naročito okomljavaju na industrijske centre, a njihova djeca umiru polako u logorima, kakvi su kod nas u Jaski.

U svojoj namjeri za osvajanjem čitavog svijeta, njemački fašizam baca se na Sovjetski Savez, zemlju slobode, jednakosti i ravnopravnosti svih naroda, zemlju rada, napretka i kulture, zemlju koja je, kao takva bila najveći protivnik svakog porobljavanja i izrabljivanja, glavna zapreka njemačkom fašizmu na njegovom putu ka ostvarivanju svjetskog gospodstva. Na granicama Sovjetskog Saveza sukobljava se tada ideja slobode, ravnopravnosti i napretka s idejom porobljavanja, potčinjenosti i mračnjaštva. Sovjetski Savez uspijeva da okupi oko sebe sve napredne snage čitavog ugroženog čovječanstva, daje signal svim porobljenim narodima da se dižu na ustanak, daje im u ruke borbeno oružje — odluke sovjetsko-englesko-američkog sporazuma, odluke u kojima im se garantuje sloboda i ravnopravnost.

To je bio signal, za žene cijeloga svijeta, žene kao dio naroda, kojima prijeti uništenje. Proslava 8 marta znači za njih od tada pomaganje, učestvovanje u oružanoj borbi protiv fašizma. Sovjetske žene su opet prve. One ispunjavaju one zadatke, koje pred njih postavlja borba, koje pred njih postavlja slavna Boljševička Partija. One ovlađuju proizvodnim specijalnostima, neprestano povisuju produktivnost rada, izučavaju protuavionsku i protukemijsku obranu, sanitetsku službu, vezu, kao radnice u svim granama proizvodnje, kao kolhoznice, one pomažu svojoj rođenoj Crvenoj Armiji.

U zajedničkoj borbi protiv fašizma narodi Jugoslavije stavljaju se uz bok sa sovjetskim narodima i svojom borbom privezuju uza se znatne njemačke snage. Žene Jugoslavije učestvuju u toj borbi od samog njenog početka, njihova borba postaje dio svete narodno-oslobodilačke borbe naših naroda. Proslava 8 marta znači za nas od tada okupljanje svih žena Jugoslavije bez obzira na njihovu nacionalnost, vjersku i klasnu pripadnost

u borbi protiv fašističkog okupatora, jačanje Antifašističkog pokreta žena, njegovo organizovano rukovođenje. I žene Jugoslavije časno ispunjuju taj svoj zadatak, učestvuju u borbi na najraznovrsnije načine počev od pletenja čarapa do učestvovanja u oružanim akcijama, stvaraju svoj Antifašistički Front 2ena, u kojem su okupljene gotovo sve žene Jugoslavije.

Dalmacija se pridružuje borbi naših naroda, daje svoj udio u njoj, a žene Dalmacije postaju legendarne po svojim dugim noćnim penjanjima uz litice Biokova, Mosora i Kozjaka davanjem posljednjeg zalogaja partizanima, kao što su to činile žene Makarskog Primorja, žene Dalmacije su skupa s našim dalmatinskim brigadama učestvovale u IV i V ofenzivi.

Punopravni sudionici u narodno-oslobodilačkoj borbi, žene postaju i punopravni sudionici u pobiranju plodova te borbe. Najljepša tekovina te borbe jest ravnopravnost, koja se stekla i mogla steći jedino s ravnopravnošću naših naroda, jer je njeno pitanje dio te ravnopravnosti, a došla je tako jednostavno i brzo stoga što borbom rukovodi Komunistička Partija, u čijem je statutu kao granit čvrsto zapisana ravnopravnost žena. Pod vodstvom te Partije, kao veliki dio naših naroda, žene Jugoslavije nastavljaju i nastavit će borbu do konačne i potpune pobjede naroda, borbu za očuvanje tekovina narodno-oslobodilačke borbe, za očuvanje svoje krvlju stečene ravnopravnosti. Mi smo danas svijesne toga da u narodu nema neprijatelja naše ravnopravnosti, da su se oni danas poistovjetili s neprijateljima ravnopravnosti i slobode naših naroda. Oni bi htjeli, na sve moguće načine preko povezivanja i borbe s okupatorom protiv naše Narodno-oslobodilačke Vojske da dođu ponovno u zemlju i nametnu našim narodima novo ropstvo, novo uvlačenje u ratove, novo iskorištavanje, a ženama novo držanje u potčinjenosti, novi glad i bijedu nama i našoj djeci. Neprijatelji naših naroda, a prema tome i naše ravnopravnosti, su fašistički okupatori i svi oni koji ih pomažu, a to su ustaše, izdajnička klika koja se okupila oko Mačeka, četnici, koji pod vodstvom Draže Mihailovića, a pod pokroviteljstvom kralja Petra II. vrše nečuvene zločine nad našim narodima. Svoj toj bagri žene Jugoslavije poručuju da u Jugoslaviji nema više žena robova, u borbi su one stekle svoja ljudska prava, tačno upoznale ko im je prijatelj, a ko neprijatelj, i one neće više natrag, one hoće samo naprijed, a svijesne su toga da se naprijed može samo u Narodno-oslobodilačkoj borbi, da se naprijed može samo s Komunističkom Partijom, da se naprijed može samo sa Sovjetskim Savezom, s naprednim snagama Engleske i Amerike, a nikako s onim mračnjacima, koji žele povratak na staro.

8. mart ove godine znači za nas skori slom fašizma, koji se ruši pod udarcima Crvene Armije i pomoći saveznika Engleske i Amerike, 8. marta ove godine znači, za nas visoko razbuktavanje i goleme uspjehe naše borbe, uspjehe čija je kruna pretvaranje AVNOJ-a u vrhovno zakonodavno i izvršno tijelo, stvaranje Nacionalnog Komiteta na čelu s maršalom Jugoslavije drugom Titom. 8. mart ove godine znači za nas skoru slobodu i slobodan, ravnopravan život svih naših naroda, nas žena u bratskoj federativnoj Jugoslaviji.

Proslava 8. marta ove godine treba da poteče:

U pojačanoj borbi za istjerivanje okupatora iz naše zemlje;

u još jačoj borbi protiv domaćih izdajnika, u prvom redu izbjegličke vlade i kralja Petra koji bi htjeli da nam ponovno nametnu svoju velikosrpsku vladavinu, da nam otmu stečenu ravnopravnost;

u najaktivnijem učestvovanju pri pomaganju da se provedu ove odluke AVNOJ-a i Nacionalnog Komiteta, jedine vlade koja ima prava da zastupa naše narode;

u pomaganju Narodno-oslobodilačkih odbora prave narodne vlasti;

u daljnjoj mobilizaciji i aktivizaciji svih žena u narodno-oslobodilačkoj borbi;

u podizanju njihove političke svijesti, da bi one bile kadre svijesno izvršavati sve one zadatke koje treba pred njih postavljati.

Po svim mjestima treba da se održe široki sastanci, zborovi, mitinzi, na kojima će se ženama objašnjavati značenje 8. marta, njegovo specijalno značenje u današnjem momentu i postavljati zadaci, koje pred nas stavlja 8. mart. S tih sastanaka treba da se upućuju pozdravni telegrami Nacionalnom Komitetu i drugu Titu.

Jedan od veoma važnih zadataka, koji se danas postavljaju pred čitav naš oslobodilački front, pred Antifašistički Front Žena, jest populariziranje Nacionalnog Komiteta, populariziranje odluka sa II. zasjedanja AVNOJ-a. Taj zadatak postavljen je pred naš Antifašistički Front Zena, a sada prigodom proslave 8. marta mi treba da pojačamo taj rad.

Između svih kotareva naše oblasti, provest ćemo 20-dnevno takmičenje od 18. februara do 8 marta u populariziranju Nacionalnog Komiteta, u objašnjavanju značenja njegovog stvaranja. Takmičenje se postavlja u broju održanih sastanaka, užih i širih, broju zborova i mitinga održanih u tom smislu, u broju žena koje su prisustvovale tim sastancima, zborovima i mitinzima.

Na neoslobođenom teritoriju gdje nije moguće održavanje širokih sastanaka, neka se udesi onako kako to najbolje odgovara prilikama pojedinih kotareva.

Po svim našim selima i gradovima treba da [budu] prigodom 8. marta ispisane parole.

O načinu i toku proslave 8. marta, kao i o provođenju takmičenja, svi naši odbori treba da nas obavještavaju na vrijeme.

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

OBLASNI ODBOR AFZ
ZA DALMACIJU

**BROJ 111**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 5. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI KOD SELA VRANE[1]

STAB
GRUPE S.D.P. ODREDA
Br. 79
5. II. 1944 god.

Operativni izvještaj za
dan 2 februara 1944.

ŠTABU VIII KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Prema zapovijesti od 1. II. 1944[2] izdato je naređenje Štabu S.D.P.[3] Odreda da postavi neprijatelju zasjedu na liniji Dobra Voda i D. Ceranje i na prostoru Vrane, V. i M. Umac i kota V. Bak, na koji su položaj svakodnevno izlazila neprijateljska osiguranja iz samog mjesta Vrane.[4]

**Položaj:**

(Sekcija Zirje 1:100.000, jug. izdanje), prostor između Vranskog Jezera i ceste koja vodi iz Benkovca za Miranje, G. Ceranje i Stankovce. Položaj za zasjedu koja je postavljena na V. i M. Umac (k. 159 i k. 148) pa u lijevo na kotu V. Bak (217) bio je sasvim dobar, za takvi vid borbe prirodno je podesan i sa njega imade dobar pregled i na samu neprijateljsku kasarnu u kojoj su stanovali. Prostor na liniji Dobra Voda—D. Ceranje također je povoljan i podesan za borbu.

**Naše snage:**

Sjeverno D. P. Odred, koji je sastavljen od dva bataljona, ali nepotpuna — pošto jedan bataljon imade tri čete, a jedan dvije čete, svega skupa 254 drugova. Naoružanje: 4 t. mitraljeza, 9 p. mitraljeza, 180 pušaka, 25 strojnica, 1 m. bacač i 2 prot. kolske puške.

## Neprijateljske snage:

Neprijateljske snage koje su se nalazile u samom mjestu Vrani a stanovale su u samom Hanu preko puta turske tvrđave — jačine neprija-

[1] original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 30-2/1, k. 517A.
2 Redakcija ne raspolaže tom zapovješću.
3 Sjevernodalmatinski NOP odred
4 U Vrani su se nalazili dijelovi Sedmog ustaškog zdruga. Vidi dok. br. 450 i knj.

telja je bila od 100—120 vojnika, naoružani sa 6—7 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez i 2 laka bacača 45 mm, ostalo sve puške. Komandant tih ustaša bio je natporučnik Frzop Kreso, rodom iz Vodica. Neprijateljsko osiguranje od 40 ljudi koje je krenulo radi osiguranja na kotu V. Bak (kota 217) sukobilo se sa našim snagama.

**Obostrana situacija:**

Snage S.D.P. Odreda su posjele pomenute kote radi sačekivanja neprijateljskog osiguranja koje svakog jutra izlazi radi vršenja osiguranja, dok neprijatelj vrši pljačku i mobilisanje seljaka u dotičnom selu. Pošto snage sa kojima smo raspolagali [nisu bile dovoljne] — predviđali smo da nismo bili u mogućnosti da napadnemo neprijatelja u samom mjestu pošto je zgrada u kojoj su stanovali bila sagrađena od tvrdog materijala, te im je samo postavljena zasjeda radi onemogućavanja daljnje njihove namjere i ukoliko bi se pokazala povoljna situacija da se napadnu i u samom mjestu.

**Vrijeme akcije:**

Dana 2 februara 1944 u 5 i 30 časova posjednuti su dodijeljeni položaji, i to: 2 bataljon S.D.P. Odreda koji u svom sastavu ima 3 čete posjeo je položaj Veliki i Mali Umac (kotu 159 i 148), Bak (kotu 217). I. Bataljon S.D.P. Odreda, koji u svom sastavu ima dvije čete, zauzeo je položaj i to sa jednom četom položaj Donje Ceranje, Mijovac (214) a sa jednom četom padine Zmijevača (gaj Gusta). U 8 i 20 časova istoga dana krenulo je neprijateljsko osiguranje iz Hana prema koti Bak (217), gdje je i došlo do borbe između naših snaga i neprijatelja.

**Tok borbe:**

Iz zasjede napadnut je neprijatelj (ustaše) koji je kretao prema gore navedenoj koti. Neprijatelj je pušten na sasvim blisko otstojanje i zatim je otvorena paljba iz automatskog oružja i pušaka. Odmah po otvaranju [vatre na] neprijatelja, neprijatelj se nije mogao snaći već je počeo bježati kasarni (Hanu), odakle su mu štitili otstupnicu ustaše koji su se nalazili u samoj kasarni. I i II četa 2 bataljona S.D.P. Odreda odmah su pošle u gonjenje za neprijateljem koji je bježao prema Hanu, dok III četa toga bataljona, kojoj je bilo u zadatku da presiječe neprijatelja u njegovom bjegstvu, nije se u tom momentu snašla i nije postupila po njenom zadatku.

I i II četa upale su djelimično i u samo mjesto u gonjenju neprijatelja. Kodi 1 bataljona S.D.P. Odreda, koji se nalazi na liniji Dobra Voda——Donje Ceranje, nije došlo do nikakove borbe pošto neprijatelj nije ni kretao u tome pravcu.

**Ishod borbe:**

Akcija nije u potpunosti uspjela prema predviđenom planu i zapovijesti pošto nisu sve jedinice učestvovale u toj borbi prema dodijeljenom

im zadatku i zapovijesti. U ovoj akciji nanijeti su neprijatelju gubici u ranjenim i mrtvima. Ubijeno je 8 neprijateljskih vojnika, ranjeno oko 20 i 2 zarobljena, od kojih su oba bila ranjena i jedan je umro na putu a jedan je predan u Štab ove Grupe.

**Plijen:**

U borbi zaplijenjeno je 10 pušaka, 1 pištolj, 15—20 bombi, kao i manji dio ostale spreme. Na našoj strani nije bilo gubitaka u mrtvima i ranjenima.

**Utrošak municije:**

| | | |
|---|---|---|
| U borbi je utrošeno za teške mitraljeze talijanske | 500 | metaka |
| za puškomitraljeze i puške | 1328 | metaka |
| za jugoslaven. puške 7/9 | 283 | metka |
| za šmajser | 840 | metaka |
| ofenzivnih bombi 15 komada | | |
| defenzivnih bombi 9 komada | | |
| | 2951 | |

**Kritički osvrt na akciju:**

Akcija nije u potpunosti uspjela iz razloga što su pojedine jedinice toga Odreda olako shvatile svoj zadatak i nisu pristupile presijecanju neprijatelja prilikom njegovog bjegstva, te je omogućeno neprijatelju da se sredi i pruži otpor. Jedinice toga Odreda još su mlade i neiskusne u borbi te i ne znaju da iskoriste svaki momenat kad je podesno neprijatelju dati najjači udarac i nanijeti mu što više štete. Borci troše nemilosrdno municiju, što se po istome može ocijeniti da ne koriste pravilno vatru svog oružja već su ubjeđeni da se cilj postiže što većim utroškom municije a ne pravilnim nišanjenjem u cilj koji se nalazi pred njim. Niži komandni kadar nije dovoljno snalažljiv te se puno puta i dešava greška za vrijeme same operacije. Na sve ove greške ukazivani su savjeti i pomoći, što ima izgleda na popravak i pravilniji rad.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:

Komandant — major:
***Šime Ivas,*** v. r.

Dostavljeno: Štabu VIII. korpusa N.O.V.J. i
Štabu XIX divizije N.O.V.J.
na znanje.

**BROJ 112**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 6. VELJAČE 1944. GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE O NEPRIJATELJSKOJ OFENZIVI U SJEVERNOJ DALMACIJI[1]

STAB
XIX. DIVIZIJE N.O.V.J.
6 februara 1944 g.
Položaj

GLAVNI STAB NOV i POH2
Broj 600 dne 17. II 1944

GLAVNOM STABU N.O.V. i P.O.H.
ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

Situacija: Neprijatelj je poduzeo ofanzivu na teritoriji sjeverne Dalmacije, u kojoj učestvuju pored redovnih garnizona[3] i dvije regimente (98 i 99) I. Lovačke alpske divizije,[4] kao i dijelovi nekih drugih njemačkih divizija.[5] Prema našim podacima, svega oko 8.000 njemačkih vojnika, plus četnici i N.D.H. trupe.

Mi nismo imali jasnih podataka o namjeravanoj ofanzivi, što znači da su je vrlo konspirativno pripremali, vješto ubacujući kojekakve verzije o cilju njihovih neprekidnih manevara našim komunikacijama. Ipak, pretpostavili smo da se radi o ofanzivi. Poslije čišćenja prostora južno od linije Zadar—Kistanje[6] počele su uvodne borbe na pravcima Benkovac—Brgud. Benkovac—Đervrske, Obrovac—Bilišane, Obrovac—Zelengrad, te Mokro Polje—Ervenik, da međuprostor držimo kao mostobran za izvlačenje XIII. Brigade na sektor Turovac i da se pod jačim pritiskom izvučemo na sjever. U to vrijeme nije se osjećala koncentracija neprijateljskih snaga na liniji Zrmanja—Otrić—Vučipolje, ali pošto je ofanziva postala očigledna mi smo prebacili kompletnu XIII. Brigadu na liniju Zaperovača—Tremzina——Lipač—Jelovac sa zadatkom aktivnog dejstva na komunikaciju Otrić——Vučipolje. Kninski part, odred zatvarao je pravac Zrmanja—Rujište i čuvao kom. [unikaciju], a Sjev. dalm. odred sa jednom četom XIII. Brigade, koja je tamo odsječena nalazi se na prostoru Zaton—Vodice—Stankovci——Vrana.

Time je ofanziva na teritoriji sjev. Dalmacije započela, ili ona je započela još 24-1. t.g. [7] prodorom njemačkih kolona [pravcem] Knin—Kistanje.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 31/2, k. 112.**

**2 Četvrtasti pečat Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske**

**3 U sjevernoj Dalmaciji je bio razmješten ojačan 891. puk njemačke 264. pješadijske divizije.**

**4 Prva brdska divizija**

**5 92. motorizirani puk**

**6 i 7 Riječ je o njemačkoj operaciji »Frühlingswetter«. Vidi dok. br. 68, napomenu 4.**

Poslije toga prodora neprijatelj je stalno vršio pojedina čišćenja, naročito prema obali, a pošto se naša glavnina primakla na sjever, vršio je nasilna izviđanja prema nama. U tom periodu vodili smo borbe na pravcu Kistanje—Biovičino Selo sa 50 njemačkih vojnika i oteli 5 pušaka, 4 ubili, 1 zarobili; na pravcu Obrovac—Bilišane zarobili 16 mula sa tovarima, 4 Nijemca ubili. Noću 2 na 3 napali smo demonstrativno Kistanje, Mokro Polje (neke zaseoke i odsudno), te neke logore u Zrmanji. Uspjeh je bio dosta dobar i zarobili smo nešto oružja, konja, 14 zarobljenih crvenoarmejaca, koji su bili naoružani i nešto Švaba. 3 ov. mj. naša zasjeda na cesti Obrovac—Gračac ubila je 10 Švaba, jednoga zarobila, 4 šarca, spalila 6 automobila i kamiona. Neprijateljska intervencija[8] [na prostoru] Obrovac—Muškovci napala je jedinice II. Brigade, koje su bile orijentisane prema Prezidi. Tom prilikom neprijatelj je imao 30 mrtvih i nekoliko ranjenih. Neprijatelj je zauzeo Golubiće, strašno terorisao narod (ubio je 40 ljudi, žena i djece — sve četničkih familija), što je izazvalo strahovito ogorčenje kod tamošnjeg naroda, a i četnici — špiljari poslije toga promijenili su kurs prema našim jedinicama. Tako su kao vodiči provodili jednog našeg kurira, a jednog bolničara su sakrili i čuvali, a najzad ga sproveli do naših jedinica. Istoga dana neprijatelj — Nijemci sa dvije kolone napali su položaje Tremzina—Zaperovača, ali su bili uz teške gubitke odbijeni (preko 50 mrtvih i dosta ranjenih), a sa jednom kolonom su upali u Cerovce i takođe odbijeni. Istoga dana su prodirali pravcem Obrovac—Žegar i Obrovac—Medviđe. Zanoćili su u Bilišanima i Medviđu. Kolona iz Golubića je uvečer toga dana ušla u Krupu i zanoćila kod manastira. Na pravcu Kistanje—Ervenik neprijatelj je toga dana zanoćio u Biovičinu selu potpomognut jednom kolonom iz Ivoševaca, koja je zaobišla naše položaje. Na pravcu Mokro Polje—Ervenik je odbijen. Orijenski odred sa pravca Dobropoljci—Bjelina u noći 3 na 4 ov. mj. povlači se po naređenju prema Erveniku i stavlja pod komandu Štaba I. Brigade. Štab Divizije iz Parčića iste noći prelazi u Gornji Ervenik te Kučević. U toj situaciji trebalo je donijeti odluku da se u noći 4 na 5 prebacimo sjeverno od komunikacije Zrmanja—Gračac, ali s obzirom da jedinice (II. Brigada je bila rascijepljena i Štab Brigade u toku čitavog 4 ov. mj. nije uspio povezati se sa svojim bataljonima) sve nisu bile u ruci i kompaktne, vremenski ne bi dospjeli preći u toku noći, odlučili smo da se prebacimo preko komunikacije u noći između 5 i 6, a XIII. Brigadu sa ranjenicima prebacimo još noću 4 na 5, što, međutim, nije uspjelo, pošto je ta brigada još 4 ov. mj. bila izbačena sa svih položaja i demoralisana. U takvoj situaciji donijeli smo odluku da položaje Kom—Jagodnik—Kučević—Gradina—Visibaba—Paripovac—Jelovac—Vrbica u toku 5 ov. mj. pod svaku cijenu zadržimo i odmah uvečer izvršimo prodor.

5. ov. mj. neprijatelj je ušao u Parčić, Ervenik, Zegar, Duboki Dol, Turovac i nastavio sa jakim pritiskom na naše položaje. Borbe su bile dosta jake, naročito na sektoru Gradina—Paripovac—Vrbica, [gdje su bili]

**8 Tada je otpočela neprijateljska operacija »Emil«. Vidi dok. br. 124, 129, 138, 145, 296, 359, 360, 363 i 367.**

potpomognuti sa haubičkom baterijom sa Otrića. Dva puta Paripovac prelazio je iz ruke u ruku. Predveče istoga dana neprijatelj je ovladao linijom Paripovac—Crni Vrh—Medin Vrh, odbacivši našu II. Brigadu prema Žir stanu i Sedlu i XIII. Brigadu. Tim je otpala mogućnost prebacivanja II. Brigade preko Golubića i Muškovaca za Podgorje i Ravne Kotare, kako smo bili u toku dana donijeli odluku. Istovremeno je neprijatelj sa jakim snagama (oko 1200) nadirao iz Krupe prema Čengićima i još prije noći izbio na Rujište i spojio se sa snagama iz Zrmanje. Također je ovladao sa pravcem Mokrog Polja sa Jagodnika. Mi smo naredili pokret iz Gornjeg Javornika u 16 časova i već u 17 časova jedinice I. Brigade napale su Paripovac sa kojim su ovladale u prvi sumrak i produžile napad na Lipač—Turovac i Mrkiće. Neprijatelj je na Lipaču davao jak otpor, ali je poslije dva sata razbijen i panično se razbježao i većinom posakrivao po škrapljama. Zarobljeno je nekoliko Švaba, jedan »Šarac«, nešto spreme, municije i u prolazu je viđeno oko oko 5 do 6 mrtvih Švaba. Turovac smo blokirali a da ga nismo ni napadali s obzirom da je zauzet Lipač i Mrkići. U napad je inicijativno prešao i IV. Bataljon XIII. Brigade i bio vrlo koristan obuhvativši sa desnog krila Mrkiće i Lipač. Za vrijeme toga neprijatelj je tukao sa haubicama Smrdljivac, poslije prenio vatru istočno od Mrkića predpostavljajući valjda da krećemo prema njemu. I. Brigada je odmah sa tri bataljona produžila napred pokraj Zekića stanova za Malovan i osiguravala cestu i prugu, a jedinice XIII. i II. Brigade osiguravale su prolaz čitave kolone i ranjenika, kojih smo imali priličan broj, od kojih je oko 25 nepokretnih, koji su nošeni ili jahali. Istoga dana dalje od Turovca pratila nas je strahovita bura i vijavica, tako da smo imali veći broj izbačenih iz stroja od smrzlotina, a nekoliko mrtvih. Sam prodor koštao nas je 3 do 4 mrtva, 7 do 8 ranjenih.

Sada smo raspoređeni ovako:

I. Brigada sa Orijenskim odredom i XIII. Brigada, te Štab Divizije u Gubavčevu Polju.

II. Brigada u Glogovu.

III. Brigada na svojim starim položajima.[9]

Sa nama je prešao i jedan dio Kninskog part, odreda sa Štabom, jer su prodorom u Rujište bili rascijepljeni i odmah ćemo ovaj dio Kninskog part, odreda vratiti na njihov sektor.

Prilikom prelaza materijala nije izgubljeno ništa.

Naše namjere: XIII. Brigadu prebaciti na sektor Plavno—Rastičevo, s tim da djeluje na komunikaciju Zrmanja—Knin.[10]

II: Brigadu mislimo prebaciti u Podgorje, s tim da oslanjajući se na Velebit pređe u Ravne Kotare i tamo djeluje.[11] Pod povoljnim uslovima iz

**9 Brigada se od ranije nalazila u Lici i operativnom pogledu potčinjena Stabu Tridesetpete divizije NOVJ.**

**10 Trinaesta NO brigada zatvarala je pravce koji od Lovinca izvode prema Udbini. Vidi dok. br. 123 i 298.**

**U Druga NO brigada je dejstvovala oko Gračaca do polovine veljače 1944. god. a zatim se prebacila u Ravne kotare i Bukovicu, Vidi dok. br. 117.**

Ravnih Kotara može preći u Bukovicu. Sa I. Brigadom kao manevarskom jedinicom vršiti ofanzivne akcije na prostoru Prisjeka—Otrić—Gračac.[12]

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić*** v. r.

(M. P.)

Komandant — p. pukovnik:
***M. Sakić***[13] v. r.

P.S. Do sada još nismo primili operativni izvještaj od jedinica i čim to primimo — poslaćemo operativni izvještaj.[14] Zbog toga ovdje nisu uneseni gubici neprijatelja, koji su nam nepoznati. Neprijatelj izgleda nije prozreo naše namjere pravcem Turovac—Malovan, nego je predpostavljao izgleda da će naše probijanje uslijediti pravcem Rujište—Zrmanja—Prljevo, jer su te večeri stalno tenkovima kontrolisali cestu Zrmanjski Klanac——Prevjes, a s druge strane mi smo izgleda napadom na Lipač i Paripovac 100°/o iznenadili neprijatelja.

BROJ 113

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 6. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O PREBACIVANJU ORJENSKOG NOP ODREDA S OTOKA NA KOPNO I PREDLAŽE DA SE PRVA BRIGADA PROGLASI UDARNOM[1]

S t a b
XIX. Divizija NOV Jugoslavije
6. II. 1944. god.

Štabu VIII. Korpusa

Šaljemo Vam ponovno redovne izvještaje, koji su bili ranije poslati, ali se kuriri nisu mogli probiti usljed ofenzive, koja je otpočela na nas.

Šaljemo operacioni izvještaj od 15 do I/II. t.g. kao izvještaj o situaciji, koja je nastupila početkom ofenzive na nas.

Ponovno Vam šaljemo jedan vod vojnika po dvije radio stanice, koje molimo da nam dodjelite. Radio stanice će pored toga voda u Martinom Brodu prihvatiti jedna četa.

**12 Prva brigada je dejstvovala na komunikaciji Lapac—Knin. Vidi dok. br. 178.**

**13 Mićun**

**14 Vidi dok. br. 124.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 26-1/1, k. 518.**

Ovdje se kod nas nalazi Orjenski Part. Odred, koji je došao sa otoka,[2] a ima zadatak da se prebaci na teren Dubrovnik—Kotor. Mi ga upućujemo tamo, a Vi ga prosljedite dalje.

XIII. Brigadu ćemo smjestiti u Plavno sa zadatkom da djeluje na komunikaciju Otrić—Knin i borbe protiv četnika. Ona će se vezati negdje oko Strmice sa Grahovsko-Peuljskim Odredom. Ta brigada se lako demoralise i prilikom borbe u Turovcu lakim napuštanjem Lipača i Paripovca dovela u pitanje prebacivanje naše, a naročito velikog broja ranjenika i komora. U Plavno je šaljemo zbog toga, jer će imati direktnu vezu sa Vama i na taj način moćićete joj direktno narediti da ide u sastav svoje nove Divizije,[3] kada bude potrebno

U ovim borbama naročito se ističe I. Brigada i pokazuje se kao solidna udarna jedinica i vojnički i politički. Ponovno predlažemo, da se ta Brigada proglasi udarnom. To žele svi borci i u svakom pogledu razvijeno je takmičenje da se postignu najbolji rezultati i vojnički i politički, tako da bi zaslužili taj naziv, ako se naš predlog usvoji. Tako je pred njih i postavljeno.

Također predlažemo, da se ona i IV. bataljon XIII. Brigade naredbom pohvale za izvanredno držanje i prodornost prilikom probijanja neprijateljskog obruča na liniji Turovac—Lipač—Borovačko Polje.

S obzirom na naše vrlo malo brojno stanje u II. Brigadi mi smo jednu četu Prekomorske Brigade,[4] koja je zaostala dali u sastav naše II. Brigade.

Ispitivamo mogućnost akcija i čim se malo odmore jedinice prećićemo u ofenzivu na komunikacije, a i na četnička uporišta, jer u protivnom se ovdje nemamo čim hraniti.

U ovakvoj situaciji moći ćemo otvoriti kanal za dopremu materijala sa mora (bar za naše potrebe) u Starigrad, a izgleda da se je tamo već iskrcala izvjesna količina materijala.

Molimo Vas da nam odgovorite po našim posljednjim izvještajima, a i najnovijim.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: (M. P.) Komandant, p. pukovnik:
***Petar Babić*** v. r. ***M.[5] Šakić*** v. r.

**2 Orjenski NOP odred se prebacio sa otoka na kopno zajedno sa Trinaestom NO brigadom. Vidi dok. br. 43, 60, 178 i 298.**

**3 Vidi dok. br. 60, napomenu 23.**

**4 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 22, napomenu 5.**

**5 Mićun**

**BROJ 114**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 6. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NAPADU TREČE BRIGADE NA TIJARICE i POSTAVLJENOJ ZASJEDI NA VAGNJU[1]

ŠTAB
XX. Divizije NOVJ
Br. 22
Dne 6. II. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA

Ovaj Štab vas je već upoznao sa razlozima odluke po kojoj su dva bataljona III. Brigade prebačena na Kamešnicu, a dva preostala bataljona zadržana u Vrdovu.[2]

Na konferenciji sa štabom III. Brigade pred donošenjem gornjeg rasporeda ovaj štab dao je ovakve zadatke:

Bataljoni u Kamišnici da otpočnu likvidiranju manjih uporišta kao Tijarice i eventualno Ržanovo, a preostala dva bataljona da vrše zasjede na komunikaciji Sinj—Livno i da ne dopuste neprijatelju da izađe iz Bitelića ka Vrdovu.

Štab III. Brigade je pristupio izvršenju gornjih naređenja.

1. II. 1944. jedna zasjeda na Bilom Brigu je uspjela, da kamion uništi i da jednog Njemca ubiju a dvojicu rane. Druga zasjeda u Prološkoj Dragi, da jedan kamion zapali, plijena nije bilo a ni žrtava.

U noći 2/3. II. Štab Brigade donio je odluku da uz pomoć jednog bataljona Mosorskog Odreda i svoja dva napadne na neprijateljsko uporište Tijaricu.[3]

U Tijarici se je nalazilo 50 domobrana naoružani jednim teškim bacačem, dva teška mitraljeza i oko 5 puško mitraljeza. Neprijatelj je bio razmješten u dvije zgrade. Moral slab, jer su ih prisiljavali da obuku ustašku uniformu pošto ova jedinica domobranska je pripadala Šimićevoj pukovniji.

Napad je počeo u 22 sata i 30 minuta. Trajao oko pola sata. U direktnom napadu učestvovale su dvije čete IV. bataljona. Neprijatelj iznenađen jakom vatrom počeo je da bježi.

Raspored jedinica koje su učestvovale u ovom napadu bio je slijedeći: Mosorski Odred imao je zadatak da bude u zasjedi u selu Pocrnje. Bataljon ovog Odreda nije došao na predviđeno mjesto čime je omogućio da neprijatelj pobjegne. Drugi bataljon III. Brigade izbio je na položaj na cesti prema Ržanovu kada su djelovi domobrana bježali ka Ržanovu, čime je i on doprinijeo da neprijatelj izbjegne bez žrtava. Treća četa IV.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 31/1, k. 517A.**

**2 Vidi dok. br. 109.**

bataljona bila je u rezervi, dok je I. bataljon Dinarskog Odreda sa jednom četom davao osiguranje između Kamenskog i Brekala, a sa drugom četom zaposjeo kotu Gradina.

U ovoj akciji zarobljen je jedan domobran, zapljenjen je jedan teški bacač od 81 mm sa 25 mina, 2 mala bacača sa 6 mina, 2 puškomitraljeza, 4 sanduka municije za tešku bredu, 6 novih ustaških uniformi sa šinjelima, kao i ostalog ratnog materijala.

U ovoj akciji naše jedinice su imale tri lakše ranjena no istima nije bilo potrebno da idu u ambulantu.

3. ovog mjeseca prvi bataljon III. Brigade postavio je zasjedu na Vagnju.[4] Oko 11 sati prije podne naišlo je 6 kamiona iz Sinja prema Livnu. Kamioni su bili prazni. Svih 6 kamiona je zapaljeno. Ubijena su dva domobrana a zarobljeno ih je 21. Tom prilikom i 1 domobranski poručnik (isti vam je upućen) kao i 1 ustaša, koji je streljan na licu mjesta. Ovom prilikom zapljenjeno je 9 pušaka, 1 šmajserica, 500 metaka, 12 ručnih bombi kao i ostali ratni materijal.

Ova zasjeda kao i napad na Tijaricu pokazala je da naše jedinice još uvijek nepotpuno i ne vojnički izvode svoje akcije, što je i razlog da i ovi manji zadaci nisu iskorišteni koliko su trebali biti.

Ovom prilikom ukazano je štabu Brigade kako treba praviti zasjede.

Naša II. Brigada nalazi se na liniji Caić—Sajkovići sa tri bataljona, dočim joj je IV. bataljon u Celebiću.

S obzirom da neprijatelj još uvijek vrši jaka osiguranja u Mučkoj Dolini kao i Cetinskoj mi mislimo da bi bilo vrlo teško i suviše riskantno dopustiti da se ova Brigada probije preko i kroz uporišta u dolinama napred naznačenim, tim više kad se ima u vidu borbeni kvalitet ove brigade.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkom.
***Zivković,*** v. r.

Komandant
p. pukovnik
Vel.[5] ***M. Knežević,*** v. r.

(M. P.)

P. S. Tokom 4. ovog mjeseca jedan bataljon IX. Divizije pošao je i pokušao da napravi zasjedu u Prološkoj Dragi. Međutim iz velike udaljenosti otvorio je vatru na 6 neprijateljskih kamiona, koji su išli iz Livna. Neorganizovanost ove zasjede kao i njena udaljenost omogućila je neprijatelju da svoje kamione zaokrene i da se bez ikakvih žrtava povrati u Livno.

VIII. Brigadi[6] je naređeno da ukoliko postoje ikakve mogućnosti za probijanje do Dinare da se probije. U koliko ne postoje mogućnosti probijanja da se zadrži na Trogirskom sektoru. Mi sa njom nemamo veze ima već više od 15 dana, iako smo joj kurire uputili.

(M. P.)

**5 Velimir**
**6 Vidi dok. br. 95, napomenu 4 i dok. br. 116.**

BROJ 115

## ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 7. VELJAČE 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I POSTAVLJANJE ZASJEDA[1]

Stab
XIX Divizije NOV Jugoslavije
7. II. 44. g.
u 20 časova

Z A P O V J E Š T

Sekcija Knin 1:100.000 jugoslavenska izrada.

PODACI O NEPRIJATELJU: Na liniji Otrić—Gračac neprijateljske snage jačine su po sledećem: Podmilom i kod Sučevića, nalazi se 60 njemačkih vojnika.[2] U Vel. Popini nalazi se 120 domaćih četnika, a u toku današnjeg dana došla je i jedna njemačka kolona od 400—500 vojnika. Na koti Smrekovac nalazi se oko 120 neprijateljskih vojnika. U Vučipolju nalazi se 90 četnika. U Gračacu ima jedan njemački bataljon od 800 vojnika[3] i nepoznat broj koji su u toku jučerašnjeg dana stigli iz Otrića; za Gračac, također u okolnim selima Gračaca nalazi se oko 400 četnika. Ove su snage na ovoj liniji, dok nisu pojačali služile su im isključivo za obezbeđenje linije Gračac—Otrić. Na liniji Lapac—Otrić, neprijatelj raspolaže sa sledećim snagama: U Lapcu ima 900 neprijateljskih vojnika,[4] u Dobroselu 125 vojnika, od kojega jedan deo isturaju na Prisjeku, kao osiguranje. U Doljanima nalazi se 130 neprijateljskih vojnika, od kojih 80 u samom mjestu kod crkve, a 50 na Varićaku. U selu Suvaji nalazi se 50 njemačkih vojnika i oko 60 četnika. U Srbu ima oko 700 neprijateljskih vojnika[5] i 100 četnika. Na Srbskom Klancu ima 90 do 130 Nijemaca[6] i oko 30 četnika. Ovi podatci su pre nekoliko dana dobiveni, da li su pojačali ove garnizone nemamo podataka. Snage neprijatelja služile su za osiguranje te linije i upada u pojedina mjesta obližnja radi pljačke.

Prebacivanjem naše Divizije na ovaj sektor neprijatelj je pored pojačavanja pojedinih garnizona poduzeo i koncentracije svojih snaga kao na pr. u Popini i Grabu, a sve u cilju napada na naše snage, koje bi trebalo prema primljenim obaveštenjima otpočeti 8. o. m. oko 5—6 sati.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/3, k. 1020.

2 O rezultatima napada vidi dok. br. 131.

3 Lemešni Dolci

4 Ravlić stanovi

5 Ivo

6 Vlado

PODACI O NAŠIM SNAGAMA: Na ovom sektoru djeluje I. i II. Brigada XIX Divizije, XIII. Brigada, Kninski Part. Odred i Orijenski Odred, ukupne jačine 2000 boraca.

IDEJA NEPRIJATELJA: Napasti naše snage, da bi nas odbacio od komunikacije Otrić—Gračac i ovladao selima koja mi kontrolišemo.

NAŠE IDEJE: Organizovati upornu odbranu i braniti svaki pokušaj prodora neprijatelja i osujetiti ga u njihovim namjerama.

Radi izvršenja gornjih zadataka

N A R E Đ U J E M O :

I. BRIGADA:

Sa jednim bataljonom zatvoriće pravac Lapac—Bruvno na koti 818 (Mazinska Previja) i na severnim padinama Urljaja k. 1087, a sa drugim bataljonom zatvoriće pravac Mazin—Plećači na koti 121, 1285 Kozjak, i jedan dio isturaće u pravcu Ravne Čemernice radi kontrole, a sa jednim dijelom posesti kotu 988 iznad Obrodovića, koje će snage ujedno i održavati vezu sa jedinicama II. Brigade, koje će biti na Vranom Kuku. Cestu Mazin—Bruvno na Mazinskoj Previji prezidati i onesposobiti je za saobraćaj. Ostala dva bataljona iz brigade ostaviti u rezervi koji će se upotrebiti gdje to bude situacija nametala, a smjestiti će se u zaseok Krivošije, Bulji i jednim dijelom u istočni deo sela Cerovca. Orjenski odred također u rezervi.

II. BRIGADA:

Sa svojim snagama possšće položaj k. 872 južno od Glogova, k. 901 Bat, k. 1042 Debelo Brdo, k. 1144, k. 1336 Lisac, k. 1210 Sedlo, k. 1216 Ladin Kuk i k. 1126 Vrani Kuk sa zadatkom zatvaranja pravca Vučipolje—Glogovo, Malovan—Glogovo i Popina—Glogovo, također jedan dio svojih snaga slaće na Pusto Polje radi kontrole puta Labusi—Pusto Polje. II. Brigadi pridodaje se i Kninski Part. Odred, a koji će djelovati kao samostalna jedinica.

XIII. BRIGADA:

Sa svojim snagama posešće k. 964 zapadno od Glogova, k. 864, k. 1012 Crni Vrh, bezimene kote sjeverno iznad samog Deringaja (kod kuće Tomana Dukića, pa na zapad preko ceste na kotu Oblajak zaključno, sa zadatkom zatvaranja pravca Grab—Glogovo, Gračac—Kijani—Omsica i Gračac—Derin Gaj—Bruvno. Na ovim pravcima razrušiti i onesposobiti ceste koje vode ovim selima, a naročito cestu Gračac—Bruvno, temeljito.

K. P. ODRED:

Stavlja se na raspoloženje Štabu II. Brigade s tim da ga upotrebi kao samostalnu jedinicu.

ORIJENSKI ODRED:

Ulazi u sastav I. Brigade kao samostalna jedinica, a upotrebiti ga prema nahođenju Štaba.

NAČIN IZVOĐENJA I
POSEDANJA POLOŽAJA:

Dodeljene položaje jedinice bezuslovno moraju posesti najkasnije 8. o. m. u 4 sata ujutro. Pri zauzimanju položaja nastupiti vojnički, tj. rasturajući izviđačke patrole, pa potom sa ostalim dijelovima, koje su određene za posedanje iste. Na položajima se dobro utvrditi i organizovati upornu odbranu, da bi se nanijelo što više gubitaka neprijatelju. U koliko neprijatelj ne bude nastupao u predviđenim pravcima, na položaju ostaviti jače osmatračnice, a sa ostalim povući se po zadi položaja u rezervi, gdje se može naložiti vatra i ogrijati ljudstvo, s tim da se ipak bude u pripravnosti. Isto tako sa samih položaja isturati patrole na pravcu neprijateljskog nastupanja radi izviđanja. Također na položajima organizovati i protiavijonsku odbranu.

VEZA:

Štab II. Brigade povezaće se sa telefonom od Surla do Plećaša s tim, što će četa za vezu ove Divizije postavljati liniju od Plećaša prema Surlama a četa za vezu II. Brigade od Surla prema Plećašima.

Štab XIII. Brigade povezaće se sa telefonskim kablom od Omsice do Plećaša.

Štab I. Brigade poslaće četu za vezu sa telefonskim kablom i centralom Štabu Divizije u Cerovce, gdje će joj dati zadatak, da postavi liniju od Plećaša do Cerovca i ako isteče kabla dalje sa bataljonima od vaše brigade.

Postavljanju veze pristupiti odmah pri posedanju položaja.

Za vrijeme dok se ne postavi telefonska veza štabovi brigade slaće pismene izvještaje po kuririma.

ODBRANA OD BORNIH KOLA:

Na putevima koji vode iz neprijateljskih garnizona napraviti prepreke (prezidati i iskopati cestu), u koliko štabovi raspolažu sa nagaznim minama prema potrebi postaviti ih, a također organizovati branjenje tih prepreka sa protikolskim oruđima.

UTVRĐIVANJE, UREĐENJE POLOŽAJA
I KAMUFLIRANJE:

Dodeljene položaje fortifikacijski dobro utvrditi i urediti za upornu odbranu, a na mjestima gdje su rovovi ili položaji uočljivi iste maskirati. Na položajima napraviti detaljan plan vatre, naročito u postavljanju automatskog oruđa, tako da ni jedan prostor neprijateljskog nastupanja, ne bude tučen sa našom pešadijskom vatrom.

UPOTREBA TEŠKOG ORUĐA:

U prošlim našim akcijama teški bacači nisu došli do svog izražaja, a neki put su se upotrebljavali kada to stvarno nije trebalo, a niti se njegovo dejstvo koristilo kod istog.

Upotrebu teških bacača vršiti onda kada to stvarno bude potrebno, a tako također strogo voditi računa o utrošku municije.

SANITETSKA SLUŽBA:

Štabovi brigada organizovaće na pogodnim mjestima svoja brigadna previjališta, te svoje ranjenike u koliko ih bude slati preko Divizijskog prihvatništva, koje će se nalaziti u Plećašima, odakle će se dalje slati za Divizijsku bolnicu u selo Klapavice.

ISHRANA :

Ishranu organizovati preko intendanture ovog Štaba, sa kojom biti u vezi u granicama mogućnosti, a tako isto intendantura Štabova brigada i odreda vršiće i ishranu sa terena na kome djeluje preko N. O. O.-a.

ZNACI RASPOZNAVANJA:

Za noć 7. na 8. I. tg. STALJIN — POBJEDA, a ugovoreni znaci Oj Dušane — Oj Đuro. Vidni znaci za dan 8. I. tg. dizanje kape na pušci u vis dva puta, a odgovor tri puta.

VRIJEME I POČETAK OPERACIJE:

Dodeljene položaje zaposjesti najkasnije do 4 sata 8. o. m.

MJESTO ŠTABOVA:

Štab Divizije do 7 sati 8. o. m. nalaziće se u Gubavčevom Polju zasiok Sovilji, gdje do tog vremena i izvještaje slati, a potom će se premjestiti u Cerovce (kuća Save Rapina). Štabovi brigada smjestiće svoj štab u pravcu svog djelovanja i o tome izvjestiti.

ZAROBLJENICI I PLIJEN:

U koliko bude zarobljenih neprijateljskih vojnika, odmah ih sprovoditi ovom Štabu. Nikako ne smije da se desi da se zarobljenici ubijaju, kao što se to desio slučaj zadnjih operacija kod I. i II. Brigade.

Plijen zadržati pri Štabu, a dostaviti spisak intendanturi ovog Štaba, koja će posle prema potrebi vršiti raspodjelu.

NAPOMENA:

U koliko neprijatelj u toku sutrašnjeg dana ne bude nastupao predviđenim pravcima, jedinice će ostati na položaju najdalje do 10 sati, a zatim na položajima ostaviti predstražarske dijelove, a sa glavninom

povući se u najbliže baze na odmor. U toku dana sa oficirskim patrolama vršiti izviđanje na pravcu svog djelovanja radi prikupljanja što tačnijih podataka o stanju kod nèprijatelja, njegovoj jačini, namjerama itd. U koliko se desi da je neprijatelj poseo pre posedanja naših snaga dodeljene položaje, jedinice će posesti i organizovati za upornu odbranu sledeće položaje i to: XIII. Brigada Vodenu Glavu k. 933, k. 750, k. 743, k. 987 Kosa i k. 1007. II. Brigada k. 1126 Vrani Kuk, 1210 Sedlo, 1315 Orozovac, jer se predpostavlja da bi neprijatelj mogao nastojati da u toku noći ovlada sa ovim kotama, kako bi postigao iznenađenje.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: Komandant — potpukovnik:

M.[7] ***Šakić,*** v. r.

(M. P.)

Dostavljeno na znanje: G. Š. Hrvatske, Stabu VIII. Korpusa.

Dostavljeno na postupak: Stabu I. i II. Brigade XIX. Divizije, Stabu XIII. Brigade, Stabu Kninskog Odreda i Orijenskog P. Odreda, Referentu saniteta ovog Štaba i Intendanturi ovog Štaba.

BROJ 116

## IZVJEŠTAJ ŠTABA OSME NO BRIGADE OD 7. VELJAČE 1944. ŠTABU DVADESETE DIVIZIJE O BORBAMA KOD LEĆEVICE I TROLOKAVA'

STAB
VIII DALMATINSKE BRIGADE
XX DIVIZIJE
7-II-1944
Položaj

Operativni izvještaj
dostavlja se.

ŠTABU XX DIVIZIJE VIII KORPUSA

Dostavljamo operativni izvještaj ovog Štaba po operaciji koju je vršio 4-II-44 god. I i IV bataljon ove Brigade.

1. Opis položaja (sekcija Split—Šibenik 1:1000.000):

Borba se vodila na položajima po bataljonima.

**2 do 6 Odosi se na Prvu brdsku diviziju. Vidi dok. br. 367.**

**7 Mićun**

**[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4 4, k. 1032.**

I bataljon: Kapine—Crnovre—Kaduljevac—Kita—Tražbenica—Striče-vić—Korušca.

IV bataljon: Crljeni Grmi (k. 380)—Glavica (k. 332)—k. 273—Gradina (k. 344)—Papića Brijeg (k. 409)—Goli Brijeg—k. 598.

2. Naziv jedinice koja se borila:

I i IV bataljon VIII dalmatinske brigade. Na ovom prostoru druge jedinice nisu učestvovale.

3. Naziv, jačina i sastav neprijateljske jedinice:

Bataljon prve lovačke divizije, ime nepoznato.[2] Bataljon je bio kompletnog sastava, jačine oko 1000 boraca i preko 200 konja komore (ovi nisu uračunati u borce već plus). Borački dio jedinice sastavljen je isključivo od Njemaca, dok se u komori nalazio veliki broj talijanskih fašista, nešto ustaša i po koji domobran. Osim kompletnog pješadiskog naoružanja imali su još u svom sastavu i prateću artiljeriju i bacače vatre.

4. Obostrana situacija:

3. ov. mj. neprijatelj je u dvije kolone prodro do s. Kladnjice i s. Brštanovo. U prvom bez otpora, dok u drugom uz otpor koji mu je 3 sata pružao Svilajsko-mosećki odred na samom Moseću. Naše snage su za to vrijeme bile skoncentrisane i to: I bataljon u Lećevici, a IV bataljon u Trolokvama. Koncentracijom neprijateljskih snaga u tim mjestima Stab Brigade je osjetio da će biti napadnut. Namjere neprijatelja još nisu bile poznate — da li su ofanzivnog karaktera ili se radi o ekonomskoj akciji. Očekujući sutradan napad, još u toku noći izvršili smo evakuaciju divizijske bolnice, brigadne ambulante i intendanture u s. Vinovac, gdje se nalazio naš II bataljon jer momentalno na tom pravcu nije prijetila nikakva opasnost. Uzevši u izgled ofanzivnu namjeru neprijatelja, nalazeći se u ovakvoj situaciji — gdje nam je terenska površina bila vrlo malena, Štab Brigade se odlučio da sa I i IV bataljonom pruži otpor sa ciljem dobitka u vremenu, tako da se u toku noći možemo prebaciti na drugi terenski otsjek.

5. Izdate zapovijesti:

Zapovijest za doček neprijatelja dostavlja se u prilogu.[3] Ostala naređenja koja smo izdali — sa njima smo naređivali čvrsto držanje veze između bataljona i opominjali na što uporniju odbranu.

6. Vrijeme kada je borba počela:

Borba je otpočela 4-II-1944. u 7 sati i 30 minuta.

7. Tok borbe:

Neprijatelj je krenuo u napad sa dvije kolone pravcem: desnokrilna kolona pravcem Kladnjice—Sratok—Trolokve, a ljevokrilna Brštanovo—Lećevica—Ubije—Radošić. U desnu kolonu neprijatelj je skoncentrisao 3/4 svoje snage sa cijelom kolonom, a ostatak u lijevu kolonu. U navedenom satu neprijatelj je došao pred naše položaje i tu bio dočekan mitraljeskom i minobacačkom vatrom. I bataljon je čvrsto držao svoje položaje

**2 Odnosi se na 1. bataljon 99. puka Prve brdske divizije i 2. bataljon 893. puka 264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 358, 359 i 361.**

**3 Vidi dok. br. 105.**

i neprijatelj zbog slaboće svojih snaga sigurno ne bi bio prodro na tom pravcu jer je bataljon izvršio potpuno svoj zadatak. Obratno, kod IV bataljona je nastalo momentalno rasulo i borci su se dali u bjekstvo. Ovakovo stanje kod IV bataljona primoralo je i naš I bataljon da otstupi. Borba kod I bataljona završila se u 16 sati, dok kod IV bataljona već u 12 sati. Neprijatelj uspjevši pročistiti položaje desno i lijevo od gore navedenog pravca izvršio je nesmetano ekonomsku akciju te se preko Radošića sa jednim dijelom izvukao ka Malački, a drugim u Lećevicu, gdje je i zanoćio.

8. Ishod borbe:

Zadatak koji je zadan bataljonima nije izvršen od strane IV bataljona, te prema tome ni rezultat same borbe nije zadovoljavajući. Da je IV bataljon uspio da izvrši svoj zadatak, sigurno je da bi neprijatelju u tom slučaju bili zadali teži udarac, a sigurno je da ne bi bio izvršio svoj zadatak.

Gubici neprijatelja prema još nepotvrđenim vijestima iznose 10 mrtvih i oko 20 ranjenah.

9. Naši gubici:

Oni u svemu iznosee: 2 mrtva druga, 7 ranjenih i 8 nestalih drugova. Njihovi podaci dostavljaju se u prilogu.

10. Utrošak municije:

Utrošeno je 500 mitraljeskih metaka, 800 puškomitraljeskih metaka, 1200 puščanih metaka i 17 minobacačkih bombi. Izgubljenog i oštećenog oružja nije bilo.

11. Imena učesnika lica i jedinica koje su se istakle:

Možeemo navesti da se 1 i 2 četa I bataljona dosta dobro držala, dok od IV bataljona dobro su se držali drugovi Bolanča Ivan i Suljo Jozo koji su premda napušteni od svog komandnog kadra držali položaje sve do dolaska Štaba Brigade.

12. Ovdje nemamo ništa naročito navesti.

13. Kritika:

Istu dostavljamo u prilogu.

Sa drugarskim pozdravom

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

| Politkomesar: | Načelnik, | Komandant, major |
|---|---|---|
| ***N.[4] Jončić-Koča,*** v. r. | ***Marijan,[5]*** v. r. | ***Manojlović Nedeljko,*** v. r. |

(M. P.)

**4 Nikola**
**5 Dumanić**

BROJ 117

## ZAPOVIJEST ŠTABA GRUPE JUZNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 7. VELJAČE 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA SARANC I KOZICE[1]

ŠTAB GRUPE
JUZNODALMATIN. PART. ODREDA
Dana 7. II 1944.
Br. službeno

Op. br. 384

ŠTABOVIMA: IMOTSKOG, MAKARSKOG I NERETVANSKOG ODREDA

P o l o ž a j

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Mostar—Makarska 1:75.000)

Neprijateljske snage u garnizonima **Saranč** i **Kozica** jesu slijedeće: Na Saranču se nalazi oko 30 neprijateljskih vojnika i to narodnosti razne, koji su spremni predati se. Vojnici su smješteni u jednoj civilnoj [kući] i dvije do tri barake. Naoružanje nije poznato, ali teškog oružja nema. U Kozici se nalazi oko 50 neprijateljskih vojnika koji su smješteni u više kuća. Vrsta neprijateljske vojske je ista i isti kvalitet. Vojnici pripadaju 118. njemačkoj diviziji.

U cilju napada[2] i likvidiranja tih neprijateljskih garnizona

N A R E Đ U J E M O :

I. — Neretvanski, Makarski i Imotski odred kreću danas u 14 časova i to pravcem Lađena, Ovčje staje, dalje između Vitrenika i Lemešnih staja,[3] Bukovača, Hrižić. Tu ostaje Stab Neretvanskog part, odreda sa 3. četom, sa zadatkom napada i likvidiranja garnizona Saranč.

II. — Dalje kreću Makarski i Imotski i 2. četa Neretvanskog odreda, pravcem: Hrižić, Gradina, Ljubeč. Tu ostaje Makarski odred odakle će vršiti nastupanje na Kozicu sa svim svojim snagama pravo u mjesto. Dakle, Makarski odred ima zadatak napada na garnizon Kozica. 2. četa Neretvanskog odreda kreće dalje pravcem Ljubeč, Rotnji Dolac, Poljanica, te odatle napada pravcem jugoistoka, obuhvatno ispod grebena Mio-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/12, k. 1603A.
2 O rezultatima napada vidi dok. br. 131.
3 Lemešni Doci

vija, sve do kraja mjesta. 2. četu Neretvanskog partizanskog odreda predvodit će drug Glavina Andrija, oficir na raspoloženju pri Štabu Grupe. Drug Glavina i Štab Makarskog odreda, prije nego se raziđu na položaju Gradina, imaju se usmeno sporazumiti o samom napadu, koordinaciji snaga i t. d.

III. — Imotski partizanski odred ima zadatak postavljanja i osiguravanja bočno da neprijatelj ne bi pristizao u pomoć napadnutome garnizonu. Štab Imotskog odreda mora polovinu snaga postaviti u zasjedu kod ceste između Kozice i Raščana u cilju zatvaranja tog pravca. Drugi dio snaga postavlja u zasjedu u mjestu kod ceste između Kozice i Dragljana sa istim zadatkom.

IV. — Napad treba izvesti u 23. časa uvečer iznenadno, koncentrično i odlučno, ne dajući neprijatelju vremena da se snađe i pripremi za odbranu. Neprijatelja treba likvidirati ili ako stane bježati tjerati ga sve do van mjesta. Znaci raspoznavanja po ključu.

V. — Komoru Neretvanskog odreda i ranjenike istog, kao i Makarskog i Imotskog odreda slati u pravcu Brikve. Ranjenike sa Saranča slati pravcem Begović—Rudelj—Brikva. Ranjenike od Kozice slati pravcem Vlaka, Rudelj, Zubače, Brikva. U istom pravcu slati zarobljenike i ratni plijen. Po završetku likvidacije neprijateljskog garnizona Neretvanski odred nek krene pravcem Brikva, tu se okupi i čeka dalje naređenje.

VI. — Komore Imotskog i Makarskog odreda imaju krenuti sa 2. četom Neretvanskog odreda preko ceste pravcem Poljanica, Radići,[4] Rudež staje, gdje će čekati svoje snage. Po završetku likvidacije neprijateljskih garnizona Makarski i Imotski odred kreću na sektor Kozičkih Poljica, gdje će djelovati po dobivenim uputstvima i zadacima.

VII. — Napad izvesti svi odredi u određeno vrijeme, a prethodno pripremiti niže rukovodstvo i borce za akciju; samu akciju shvatiti i izvesti ozbiljno i napad mora da uspije.

Napominjemo da svi dijelovi za obezbjeđenje prekinu telefonske žice kad dođe do prvog sukoba. Dijelovi za obezbjeđenje moraju u momentu napada velikom brzinom postaviti zapreke za kamione i tenkove na cesti.

VIIL — Štab Grupe nalazit će se kod Begovića, na koti 721, gdje slati sve izvještaje.

IX. — Svi će odredi po završetku akcije, bez obzira da li je ona uspjela ili ne, izvršiti pokret za izvršenje zadataka predviđenih ovim naređenjem.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za polit, komesara:
***I.***[5] ***Sarić,*** v. r.

Komandant:
*Viskić,*[8] v. r.

(M. P.)

**4 Ravlić stanovi**
**5 Ivo**
**6 Vlado**

BROJ 118

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU OD 7. VELJAČE 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

Okružni Komitet KPH za
Srednju Dalmaciju
7-II-1944

Oblasnom Komitetu KPH za

Dalmaciju

Dragi drugovi,

3.eg ov. mj. održali smo sastanak O. K. na kome su bili prisutni svi članovi.

U političkoj situaciji na našem okrugu nisu se kroz posljednje vrijeme zapazile nikakove bitne promjene. Jedino možemo sa sigurnošću reći da se je situacija u Splitu i Solinu izmjenila na bolje. Mase, naime, dobro upoznate sa odlukama Teheranske konferencije i stvaranjem Nacionalnog Komiteta više ne sumnjaju u iskrenost saveza SSSR-a, Engelske i Amerike, te prema tome i dalnje bombardovanje sa strane savezničkih aviona pravilno tumače kao posljedicu prisutnosti njemačkih snaga u tim mjestima kojima se mora onemogućiti svaka koncentracija. Što se tiče vojničke situacije, ona je uglavnom ista kao i ranije s tom razlikom što su još učestali upadi i pokreti neprijatelja na trogirskom i lećevačkom terenu, a također i na Biteliću. No ti pokreti koji su u zadnje vrijeme ponovo praćeni pljačkom i otimačinom, ne ostavljaju dubljeg traga na narod. Kratkotrajan strah i ponegdje momentano nasjedanje pojedinačnim ubačenim neprijateljskim parolama odmah iščezne čim se neprijatelj povuče i sa radošću tad ponovo očekuju naše borce.

Najnoviji politički događaji u našoj zemlji kao formiranje Nacionalnog Komiteta, stvaranje federativne Jugoslavije nisu još uvijek dovoljno popularisani u širokim seljačkim masama, jer fali upornog i planskog rada partijske i ostalih masovnih organizacija u tom smislu. A interes za sva ta pitanja kod masa je ogroman. Naročito mase nisu pravilno upoznate s pitanjem budućeg uređenja naše zemlje, a to ih uveliko interesuje. Zato smo na sastanku donijeli odluku da umnožimo u posebnu brošuru što veći broj primjeraka slijedeće članke: »Odluka II zasjedanja AVNOJ-a o izgradnji Jugoslavije na federativnom principu«, »Hrvatska u federativnoj Jugoslaviji« (»Naprijed« br. 33), i »O federativnom uređenju Jugoslavije« (»Naprijed« br. 34). Na seoskim konferencijama na kojima će angažovanjem masovnih organizacija prisustvovati čitavo selo proučiće

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/414-417.

se ta brošura uz diskusiju za koju članovi Partije prethodno na sastancima partijskih ćelija treba dobro da se spreme. Iz svakog sela će se slati pozdravne telegrame Nacionalnom Komitetu i drugu Titu (i iz neoslobođenih mjesta) i da to bude neka vrsta plebiscita za Nacionalni komitet.

U kampanji održavanja zborova i sastanaka u cilju objašnjavanja masama rezultata II zasjedanja AVNOJ-a najviše se je postiglo na trogirskom kotaru. Tu su održana 4 masovna općinska zbora i 20 seoskih ne računajući usto i posebne zborove žena i omladine. Na Muću i Sinju gdje god je bilo moguće održavali su se zborovi i sastanci, ali bili su slabo pripremljeni i uopće se nije shvatila važnost odašiljanja telegrama Privremenoj vladi i Maršalu Titu. Slično i na ostalim kotarevima.

Što se tiče dezerterstva o čemu smo vam pisali u posljednjem izvještaju opaža se da dezerteri iz poluoslobođenih krajeva se pomalo vraćaju u NOV. Međutim to teže ide sa dezerterima iz neoslobođenih mjesta. Zato smo riješili da se preko masovnih organizacija otpočne sa općim bojkotom proti njih i žigosanjem pred masama kao izdajnika NOB. Organizatore dezerterstva i one koji su počeli da i sarađuju s okupatorom čak i likvidirati.

Mobilizacija na Triljskoj općini je djelomično uspjela. Stupilo je oko 150 novih boraca u NOV. U žicu nije pobjegao niko. Na marinskoj i zagorskoj općini trogirskog terena smo imali sprovesti mobilizaciju i već smo bili počeli sa pripremama, ali omeli su nas neprijateljski prodori na tom terenu.

Pojačanje demoralizacije kod neprijateljskih vojnika se iz dana u dan sve vidnije zapaža. Pisali smo vam već o potrebi izdavanja letka koje bismo ubacili u neprijateljske garnizone. Na prolazu kroz neka sela Muća njemački vojnici[2] su govorili seljacima kako oni nisu više u stanju da pobjede saveznike. Na Trilju je došlo do svađe između ustaša i domobrana, jer su ovi na sav glas pjevali »Vintovačka bej ...«. Na trogirskom kotaru njemački vojnici su na jednom mjestu bacali kape o zemlju i govorili da im je dosta svega. I niz takvih sličnih momenata.

Što se tiče **organizacionog stanja Partije** konstitirali smo da se je u posljednje vrijeme primio mnogo veći broj drugova u partiju nego što to mogu mlada i neiskusna partijska rukovodstva da apsorbiraju i pravilno izdižu. Ipak moramo istaknuti da ti novoprimljeni članovi su zaslužili ulazak u partiju zbog svoje odanosti, požrtvovanosti i borbenosti, ali su bez ikakvog političkog znanja i organizacionog iskustva, što naročito važi za žene koje su u velikom broj primljene. Tako n. pr., na trogirskom kotaru kroz mjesec dana primljeno je u partiju 37 novih članova a na Muću 20. Da bi spriječili eventualno razvodnjavanje partije, a i da bi učvrstili mladu partijsku organizaciju i izdigli partijski kadar postavili smo pred organizaciju slijedeće zadatke:

a) Općinski Komiteti treba da budu upoznati prije primanja u partijsku organizaciju sa kandidatima koji dolaze u obzir za ulazak u par-

2 Iz prve brdske divizije. Vidi dok. br. 116, napomenu 2.

tiju i da znaju kakvo je bilo njihovo držanje u prošlosti i u toku ove borbe, njihov karakter, disciplina, privrženost i odanost našoj partiji i borbi.

b) Kotarski Komiteti treba da vode punu kontrolu o novoprimljenom članstvu u Partiji.

c) Provjeriti i pročistiti Partijsku organizaciju od svih elemenata stranih našoj Partiji i povesti oštru borbu proti svih slabosti i na pojedinih članova Partije.

d) Planski pomoći izdizanju partijskih rukovodstava, njihovom teoretskom i praktičnom osposobljavanju kako bi mogli savladati i uspješno rukovoditi sa pojačanim partijskim članstvom.

e) Organizirati i uvesti obavezno održavanje teoretskih sastanaka za svaku partijsku ćeliju i Komitet i voditi punu kontrolu o njihovom održavanju.

f) Organizirati i održavati općinska savjetovanja partijskih organizacija, kao i kotarske, upoznavši prije njihovog održavanja naš Komitet da bismo im u tome pomogli.

Kao još jednu mjeru za učvršćenje p. organizacije na terenu i povećanja partijskog kadra u vojsci riješili smo da izvjestan broj članova Partije sa pojedinih kotareva (ukupno oko 30) uputimo u odrede da bi ih se tamo što bolje provjerilo a i izdiglo. A istovremeno da one partijce koji se već nalaze u vojsci kao prosti borci, a fizički su postali nesposobni za borbu, dignemo i damo na raspoloženje vojno-pozadinskim vlastima (za razne otsjeke, straže, punktove i magazine), jer tu se osjeća pomanjkanje partijaca.

U cilju što boljeg provjeravanja partijskog kadra izradili smo liste kadrova i poslali Komitetima, također smo u Komitetu zadužili za kadrovika druga Vilia, organizacionog sekretara.

Kako u Okružni NOO ulaze neki članovi Kotarskih Komiteta, to smo riješili da popunimo neke od tih Komiteta i to K. K. Trogir sa drugom Šerom, sekretarom općinskog Komiteta Prgomet, K. K. Muć nakon partijskog savjetovanja koje ćemo ovih dana održati sa drugom koji bude najbolje odgovarao, K. K. Sinj sa sekretarom Općinskog Komiteta Trilj, jer se druga Ikana Perića poslalo u Dinarski Odred za politkoma bataljona, pošto taj odred uopće nije imao političkih ni partijskih rukovodioca. K. K. Solin je već popunjen drugaricom Ankom Bućan koja izgleda da će zadovoljiti na toj dužnosti.

Mjesni Komitet Splita nakon sastanka jednog njegovog člana sa drugom Viliem[3] prema dobivenim uputama prišao je reorganizaciji partijske organizacije po rejonima. Poslije toga od njih nismo ništa dobili. Sad će se ponovo drugovi Hugo[4] i Vili povezati s nekim iz M. K. i na taj način im pomoći dok ne primimo od vas odgovor da li da drug Hugo ode u Split. Na zadnjem našem sastanku postavili smo bili kao zadatak održavanje savjetovanja za partijske i ostale antifašističke organizacije u cilju što bržeg uzdizanja rukovodećeg kadra u našem okrugu. Održali smo

3 Ante Eterovlć-Vili
4 Gazin

partijsko kotarsko savjetovanje na Trogiru koje je dalo vidnih rezultata u osamostaljivanju partijskih rukovodioca, zatim širi partijski sastanak delegata partijskih ćelija općine Solin. U planu je bilo kroz prošli mjesec održati kotarska part, savjetovanja na Muću i Solinu, ali nismo uspjeli zbog neprijateljskih akcija, pa ćemo ih ovih dana održati. Dalje održano je kotarsko savjetovanje NOO-a za Trogir, općinska konferencija NOO-a za Lećevicu, kotarsko savjetovanje AFŽ-a za Trogir, kotarsko savjetovanje SKOJ-a i kotarska konferencija USAOH-a za Trogir, 2 općinske konferencije USAOH-a na Trogiru i jedno općinsko savjetovanje SKOJ-a na Omiškom kotaru. Sa savjetovanjima ćemo nastaviti jer dobro pripremljena savjetovanja daju uspješnih rezultata u jačanju svih organizacija.

Organizaciono stanje prema zadnjim podacima:

| Kotarski K. | | Op. K. | ćel. | član. | muš. | žen. | kand | muš. | žen. | simp. |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Solin | 5 (2) | 3 | 21 | 108 | 60 | 48 | 61 | 45 | 16 | 647 |
| Trogir | B (1) | 3 | 18 | 114 | 93 | 21 | 46 | 25 | 21 | 665? |
| Sinj | 5 (2) | 3 | 25 | 114 | 86 | 28 | 88 | 63 | 25 | 643 |
| Omiš | 6 (2) | 3 | 15 | 87 | 69 | 18 | 81? | 70 | 11 | 457? |
| Muć | 5 (1) | 3 | 14 | 58 | 53 | 5 | 65 | 55 | 10 | 257 |
| Split | 5 (1) MK | 4 rej. | 15 | 68 | 46 | 22 | 47 | 32 | 15 | 139 |
| Ukupno | 5 KK<br>1 MK | 15<br>4 RK | 108 | 549 | 407 | 142 | 388 | 290 | 98 | 2808 |
| OK. KPH | 7 (1) | | | 7 | 6 | 1 | | | | |
| OK. SKOJ-a | 4 (1) | | | 4 | 3 | 1 | | | | |
| OO. AFŽ | 6 | | | 6 | – | 6 | | | | |
| Usaoh | 1 | | | 1 | 1 | – | | | | |
| K. S. P. | 5 | | | 5 | 5 | – | | | | |
| K. C. P. | 3 | | | 3 | 3 | – | | | | |
| OB. C. | 4 | | | 4 | 4 | – | | | | |
| OB. C. | 3 | | | 3 | 3 | – | | | | |
| | | | | 582 | 432 | 150 | | | | |

Predlažemo vam imena lica koja bi s nama sačinjavala plenum OK: Marčić Antej, sekr. K. K. Omiš (seljak); Mateo Jukić, sekr. K. K. Sinj (radnik); Ante Lučin, sekr. K. K. Solin (radnik); Jakov Zekan, čl. K. K. Muć (radnik); Ivan Lučin (Dalmatinski), sek. K. K. Trogir (seljak); Lala,[5] sekr. MK Split (radnik); Jugana Čulić (O. NOO), činovnica; Mileva Benzon (O. AFŽ), intelektualka. Pišite nam da li se slažete, jer bi mi čim prije sazvali sastanak plenuma.

Drugu Vojki, članu OK skinuli smo partijski ukor kojim je bio kažnjen još dok je radio u splitskoj organizaciji, jer je svojim dosadašnjim radom ispravio učinjenu grešku [...]

**5 Nikica Kuzmanić-Lala**

Partijska istraga nad drugom Bećirom, ranijim zamjenikom Kom. Mjesta Trogir završena je tako da je drug Bećir kažnjen strogim partijskim ukorom zbog nesavjesnog vođenja računa i upropaštavanja materijala. Također je lišen dužnosti zamjenika i stavljen na raspoloženje K. M. Trogir. Partijskim ukorom smo kaznili i druga Buna (Krstić), sekretara K. M. Trogir radi lošeg postupanja sa drugovima i što voli da se nekad napije. Skinut je sa dužnosti sekretara.

18-11 će se formirati Okružni NOO. Javio nam je drug Marko[6] lica za koja ste riješili da uđu s tim da možemo mi dati predlog za njegovo proširenje. Mi smo mišljenja da bi ga svakako još trebalo proširiti i mi ćemo dati predlog drugu Marku. Formiranjem O. NOO-a uveliko će se pomoći Kotarskim NOO-ima.

Okružni odbor AFŽ-a smo popunili. Samo smo mišljenja da bi ga još trebalo ojačati sa 1 članom da bi bio u stanju da izvrši zadatke koji se pred njim postavljaju. Okružni O. AFŽ je već pisao Oblasnom AFŽ-a da bi u odbor mogla ući drugarica File Spero koja je u Splitu bila član Mjesnog Odbora AFŽ-a, a sada je pri Korpusu, ali još nije došao nikakav odgovor.

Okružni Komitet Skoj-a će se ojačati sa još jednim članom i to drugom Perom Hercegovićem, sekr. K. K. Skoj-a Omiš. Također bi trebalo ojačati i Okružni USAOH-a i naš je prijedlog da u nj uđe drugarica Mira Mikačić koju smo čuli da se je povratila iz internacije i da se sada nalazi na Visu. U Splitu je bila član Mjesnog Komiteta Skoj-a. Ona bi ujedno bila kandidat za OK. Skoj-a.

Organizaciono stanje antifašističkih organizacija vam ne šaljemo, jer od prošlog našeg izvještaja ima vrlo malih promjena u org. stanju.

Da bi šta više pomogli partijskoj organizaciji u vojsci zadužili smo druga Biciklistu[7] isključivo tim sektorom rada, jer drug Roje[8] kao politički sekretar ne može da se specijalno tome posveti. Za prvo vrijeme će s njim obilaziti jedinice drug Roje da bi ga što bolje upoznao sa radom u vojsci. Kroz prošli mjesec pomogli smo u održavanju partijskog savjetovanja u VIII brigadi[9] koje je bilo sazvano uslijed masovnog dezerterstva što je prijetilo da se brigada raspadne, a čemu je glavni uzrok bio slabi ili skoro nikakvi partijski i politički rad u brigadi. Pomažemo im u održavanju teoretskih partijskih sastanaka. Moramo pružiti jaču pomoć odredima. Ovih dana ćemo pomoći Mosećko-Svilajskom odredu tako što ćemo održati partijsku konferenciju.

U cilju jačanja Partije u vojsci dali smo slijedeće drugove odredima: Peričić Peru (Perun), član K. K. Omiš za zamjenika politkoma Dinarskog odreda, Subašića Peru, člana Općinskog K. Klis za zamjenika politkoma u bataljonu Dinarskog Odreda, Ikana Perića, čl. K. K. Sinj za Politkoma

**6 Drago Gizdić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**7 Kajo Vučičić-Biciklista**
**8 Ante Roje**
**9 Osma brigada Dvadesete divizije**

bataljona Din. Odreda. To je bilo potrebno jer ovaj odred uopće nije imao ni partijskog ni političkog rukovodstva. Također smo istom odredu za odgovornog u njemu po SKOJ-u dali druga Bilog, čl. K. K., SKOJ-a Sinj. Druga Ravlića Nenada smo uputili štabu Grupe gdje mu je dodjeljena dužnost rukovodioca SKOJ-a u Trogirsko-Šibenskom odredu.

Organizaciono stanje Partije i Skoja u svim odredima nije nam još poznato osim za Mosećki i Trogirsko-Šibenski odred. U Mosećko-Svilajskom odredu ima 30 partijaca, 25 kandidata i 52 skojevaca. U Trog. Šib. odredu ima 40 partijaca, 24 kandidata i 46 Skojevaca.

U radu vojno-pozadinskih vlasti osjeća se napredak. Zapravo to važi za Komandu Splitskog Područja. To se osjeća u jačem i pravilnijem djelovanju njenih Komandi Mjesta. U jednom dopisu drug Jordan nam je pisao o lošem radu te komande, te o potrebi da se: druga Đađu,[10] komandanta S. P. uputi u vojsku, jer da njegove ranije greške uglavnom potječu odatle što uopće nije bio vojnik. Također nam piše da partijsku istragu koju smo poveli nad članovima K. M. Trogir proširimo i na članove K. S. P. Pošto se tu radi o članu O. K. to ne možemo bez jednog člana Oblasnog Komiteta.

Ob. centar za Srednju Dalmaciju smo opet popunili sa jednim članom Partije i već se osjeća da bolje funkcioniše. Ob. centar za Cetinsko Područje treba ojačati. Nastojaćemo i tu dati jednog jačeg člana Partije.

Za dopisnika pri O. K. postavili smo druga Božića, ranijeg dopisnika pri K. K. Sinj koji je već počeo da organizira mrežu dopisnika po kotarevima. Za dopisništvo u našem Komitetu postavili smo odgovornom drugaricu Jugu.

Tehnika nam je počela raditi. Izdali smo brošuru o federativnom uređenju Jugoslavije u 440 primjeraka. Radio vijesti ne izdajemo, jer još nemamo radio, odnosno akumulatora. Svega par puta smo ih izdali nakon što smo ih dobili iz Trogira [.. .][u]

**10 Nikola Aračić-Đađa**
**11 Zadnja strana dokumenta nije sačuvana.**

**BROJ 119**

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA MAKARSKU OD 7. VELJAČE 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

OKRUŽNI KOMITET KPH
za Makarsku
7. veljače 1944 god.

P r e d m e t : Političko-organizacioni i financijski izvještaj za mjesec siječanj 1944 godine.

Drugarskom

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

P o l o ž a j

Pošto vam nismo poslali mjesečni izvještaj za studeni i prosinac 1943, obzirom na njemačku ofanzivu u mjesecu studenom prošle godine,[2] koja je prouzrokovala, da su skoro sve naše organizacije bile dezorganizovane i tako nismo mogli imati potrebiti pregled ovog Okružja. U vezi sa ovim drug sekretar[3] posjetio je lično taj Komitet u mjesecu prosincu prošle godine, te vam tom prilikom podnio usmeni izvještaj o tamošnjim prilikama, kako političkim, tako i organizacionim. Da bi vam danas političko i organizaciono stanje ovoga Okruga bilo jasnije, ukratko ćemo se osvrnuti na stanje iz mjeseca studenoga i prosinca 1943 godine, kojom prilikom ćemo istaknuti glavne momente koji su uslovili ovakovo današnje stanje.

### POLITIČKA SITUACIJA

Na narodne mase ovog Okruga, preko kojih je pregazila po prvi puta njemačka vojska,[4] djelovalo je drugačije nego ranije talijanske ofanzive. Dok je talijanski okupator više manje upotrebljavao istu taktiku i metode prema narodu na čitavom Okružju podjednako, dotle njemački okupator upotrebljava različite metode, tako da se to i različito odrazuje na

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 46/127-142.**

**2, 4 i 7 Odnosi se na njemačku operaciju »Landsturm«. Vidi dok. br. 16, napomenu 2 i 3.**

**3 Vice Srzić**

narodne mase. I baš pošto se je svugdje drugačije i odrazilo ovo neprijateljsko djelovanje, to je radi ovih različitosti dati ukratko političku situaciju za čitavo Okružje, a po kotarevima posebno.

KOTAR METKOVIĆ. Njemački okupator služeći se, još težim terorom ubijanja i paljenja nego ranije talijanski okupator s jedne strane, rad reakcije s druge strane, pokušavaju da drže u pasivnosti narodne mase ovog kotara. U znaku zastrašivanja naroda, još uvijek vise vješala na trgu u gradu Metkoviću. Povodom bombardiranja Metkovića 8. I. o.g.,[5] kojom prilikom su Nijemci imali 275 mrtvih, dok civila 20 u znak represalija Nijemci su uhapsili 50 osoba u gradu Metkoviću. U mjesecu siječnju ove godine Nijemci su u nekoliko vojničkih akcija po okolnim selima: Slivno, gdje su dvojica strijeljani i 60 uhapšeno; Desne: 8 osoba uhapšeno; Zapadna Plina: 22 osobe uhapšene; Pasičina: popaljeno čitavo selo, kuće, pojate, hrana, sijeno itd. Dalje, Nijemci rekviriraju hranu i sijeno za ishranu svojih garnizona na ovaj način: na pr., od 5 komada stoke uzimali su 1 komad. Narod je pokušao da izigra ovu odredbu njemačkih vlasti, te je međusobno krio stoku time, da bi se kod svakog našlo manje od 5 komada, kako na taj način Nijemci ne bi uzimali ako je manje od 5 komada. Ali to nije pomoglo, pa su Nijemci odredili da od 4, pa od 3 komada mora se predati po 1 komad. Narod se je i ovome odupirao tako, da su stoku počeli masovno klati, ili je tjerati u brda. Kasnije ovoga Nijemci, navodeći za razlog da se partizani kriju po pojatama i stogovima sijena, akcijama početkom mjeseca sječnja, popalili su sve pojate i stogove sijena skoro u čitavom kotaru, tako da na taj način stoka nema hrane za zimu.

Rad reakcije osjeća se preko ubačenih parola, na primjer: savez između Rusije, Amerike i Engleske nije čvrst i doći će do toga, da će unutar Saveznika izbiti sukob; Rusi i Nijemci će se sporazumjeti protiv Engleske i Amerike; obnovit će se Jugoslavija i vratiti kralj Petar. Ove parole su stare i došle su iz izvora reakcije HSS-a, a danas je podržavaju i četnički nastrojeno pravoslavno življe. U selu Glušcima, koje je pravoslavno, Nijemci su organizirali jednu četničku četu, koja naoružana stoji u selu, i za koju i Nijemci i ti pravoslavci kažu, da su oni Nedićevi četnici, a ne Dražini. Ako bi kazali da su Dražini četnici, onda ih Nijemci apse. Na taj način žele Nijemci prikazati Dražu za neprijatelja Nijemaca i tako podignuti Dražin ugled u narodu. Baš danas saznajemo da su 5 četničkih vođa iz ovog Kotara sa nekolicinom iz mjesta Opuzena, održali sastanak, na kojem su raspravljali o osobama, koje bi po padu Njemačke mogli zauzeti vlast. Ništa konkretnije o ovome sastanku još nijesmo primili. Također danas primili smo pismo, da je dr. Bjelovučić, koji je bio tražen od Nijemaca da se uhapsi, pobjegao, i preko Slivna navodno pošao za Pelješac. Na prolazu kroz Slivno, navodno je razgovarao sa jednim našim drugom iz Općinskog Komiteta Opuzen, kojom prilikom mu je Bjelovučić kazao, da on nije nikad bio protiv N.O. Pokreta, da je dosljedan antifašista, da je za Nacionalni Komitet, protiv reakcionarnog vodstva HSS-a, a da o Mačeku ne može da kaže ništa, jer da je on u zatvoru. Ovom prilikom bio je jako prestrašen i izrazio je, da želi s našim ljudima održa-

**5 Vidi dok. br. 345.**

vati vezu. Odatle je proslijedio za Pelješac. Uputili smo u naše strane pismo K.K. Metković, da sazna gdje ide, s kime će dolaziti u kontakt i da uopće prate njegov dalji rad. Saznajemo s druge strane da u gradu Metkoviću djeluju kao istaknuti jugonacionalisti — četnici, braća Paronos, Kargotić i Bošković. Njihovo djelovanje očituje se u tome, što povjerljivo šaputaju o povratku kralja Petra i obnovi stare Jugoslavije. Ova propaganda uspijeva im među pravoslavcima u selu Glušcima. Međutim, rad izdajničkog dijela HSS-a (Bjelovučić i Sale) u ovom periodu nije se mogao zapaziti.

Obzirom na velike vanjske i unutarnje političko-vojničke događaje (Moskovska i Teheranska Konferencija, II. zasjedanje AVNOJ-a, napredovanje Crvene Armije, snaga N. O. Vojske, bombardiranja od strane Saveznika), dalje rad naših organizacija na objašnjavanju tih političkih i vojničkih događaja čine, da narodne mase su uvjerene da će fašizam neminovno kapitulirati i da je sigurna pobjeda Saveznika i N.O. Pokreta. Ovdje je važno pitanje, kojeg narodne mase postavljaju, pitanje svršetka rata. Djelovanje naše organizacije kroz ovo vrijeme, nije bilo dovoljno, a to iz razloga, što je neprijatelj kontrolisao i danas kontroliše čitav kotar, a u samom početku naša vojska je bila potpuno otsutna, što sve nije dozvoljavalo da naše organizacije dovoljno reagiraju na neprijateljski teror i djelovanje reakcije. Bez obzira na ove okolnosti, u prvim danima dolaska Nijemaca, naši drugovi probijali su se kroz sela s jedne i druge strane Neretve, sastajali su se s pojedincima i grupicama objašnjavali situaciju, jer su zborovi i konferencije bile nemoguće. Naša štampa u početku bila je nedovoljna, jer naša tehnika, kao i tehnika Kotarskog NOO nije mogla raditi. Kroz ovakvo vrijeme narod je živio pod utjecajem vijesti, koje su dolazile od naših simpatizera iz grada Metkovića. U posljednje vrijeme, dolaskom naših snaga, i nakon uočavanja neprijateljske taktike, počelo se sa efikasnijim mjerama. Neprijatelj je osjetio prisustvo naše vojske i sa većim oprezom dolazio u sela, što je omogućilo lakše političko djelovanje. Tada se pokazala mogućnost i održavanja širih konferencija i sastanaka. Ovakova mogućnost nije bila u svim selima. Još ni danas mi nismo u mogućnosti da održajemo svugdje sastanke i konferencije. One su omogućene uglavnom na općini Plina, jer se obično na terenu te općine zadržaje naša vojska. Na sastancima i konferencijama objašnjava se narodu značenje odluke Moskve i Teheranska Konferencija, zatim značaj i dalekosežnost odluka II. zasjedanja AVNOJ-a, uspjesi Crvene Armije i naše NOV, a ujedno i raskrinkavanje reakcije sviju dlaka. Najjači naš oblik borbe protiv reakcije, jest ispravno i neumorno objašnjavanje odluke AVNOJ-a. Koliko god neumorno tumačimo usmenim putem, tako i naša štampa. Akcije naše vojske, koje su izvedene na pojedine njemačke garnizone i narodne izdajice, imale su uticaja toliko, da je narod ipak vidio neku našu vojnu snagu, kadru da ometa neprijatelja i kažnjava narodne izdajice. Bombardiranje grada Metkovića 8. I. ove godine, luke Ploče i mjesta i garnizona uz rijeku Neretvu, povoljno je djelovalo na stanovništvo. Tim bombardiranjima narod je osjetio neposrednu opasnost, jer su mu ugroženi životi s jedne strane, a s druge strane u savezničkom bombardiranju vidi koordinaciju operacija Saveznika sa našom NOV, i time se razbija

parola o neslaganju Saveznika sa našim N.O. Pokretom, koju ubacuju **jugo**-nacionalisti.

Kada smo ovako objasnili s jedne strane oblike neprijateljskih akcija a s druge strane s naše strane poduzete protumjere, danas možemo dati pravilnu ocjenu, kojim putem kreću i kako se orjentišu narodne mase ovog kotara:

U selima naklonjenim ustašluku i u kojima je organizirana milicija (Vidonje, Dobranje, Krvavac, Opuzen i Podgradina) vjeruju u našu pobjedu, ali radi prisustva većih snaga Nijemaca i radi toga što smatraju da je kraj rata još dalek, a u namjeri da sačuvaju glave, ne idu u njemačko--ustašku vojsku, a niti pak u NOV, nego najradije stoje kod kuće kao milicija. Čine usluge našim političkim radnicima, pomažu materijalno Pokret, ali su još daleko od toga da se više od ovoga aktiviziraju za NOP. Traže veze sa našim ljudima, da bi tako stvarali perspektivu da budu pošteđeni. U mjestima gdje ima, pravoslavnog stanovništva (Glušci i nešto u Metkoviću) i baš u selu Glušci, gdje je organizirana od Nijemaca jedna četnička četa (kao milicija) vjeruju u pobjedu Saveznika (zapadnih Saveznika) i nadaju se da će biti obnovljena stara Jugoslavija i da će se povratiti kralj Petar. Našim terenskim radnicima u svemu izlaze na ruku, kod prolaza, ishrane itd. Ne vjeruju dovoljno u iskrenost saveza SSSR, Engleske i Amerike. Tu kod njih uspjevaju parole, koje jugo-nacionalisti proturaju. Ovdje mi imamo organizovanu jednu grupicu simpatizera, ali kao takovi još vsu daleko od toga, da ostave službu Nijemcima i priđu našem Pokretu.

Sela na Biokovskoj kosi, koja spadaju općini Plina, pokazuju najbolju svijest uza sav neprijateljski teror i palež, koji u posljednje vrijeme ovdje poduzima često okupator. Jedan primjer: Nijemci[6] su 25. I. o.g. poduzeli akciju na selo Pasičinu, Brist, Plina, kojom prilikom je popaljeno i onaj ostatak kuća, što je Talijanima preostao. Narod je sutradan ipak sa oduševljenjem prenosio materijal naše vojske.

Narod grada Metkovića, osim par nabrojanih izdajica, na našoj je strani. To se naročito osjetilo kada je u toku posljednje njemačke ofanzive narod ostao bez vojske, a politički radnici nisu bili u mogućnosti da pristupe narodu, narod iz grada Metkovića slao je utješujuće vijesti selima Neretve.

Kao opća i zaključna konstatacija bila bi ta, da se politička svijest, i ako okovana strahom od okupatora, stalno podiže na viši stepen u našu korist. Mase još uvijek ne idu uporedo sa događajima i prema razvitku događaja zaostaju, pasivne su. Na zapadne Saveznike gledaju sa izvjesnim nepovjerenjem, obzirom na mogućnosti koje su mogli pružiti NOV u danima njemačke ofanzive na ovaj sektor i na otoke. Simpatije za Crvenu Armiju rastu.

KOTAR MAKARSKA. Zadnja njemačka ofanziva[7] i stalno prisustvo jačih njemačkih snaga, naročito u primorskom pojasu, ostavlja na narodne mase osjećaj zarobljenika. U primorskom pojasu odlazak velikog pozitivnog

**6 i 38 Jedinice njemačke 118. lovačke divizije. Arhiva ove divizije nije sačuvana. Pretpostavlja se da je u toku rata uništena.**

dijela naroda, učinio je da je ostao pasivniji dio naroda, koji ovu okupaciju još teže i fatalnije osjeća. U ovom kotaru okupator je u početku upotrebio naoko miroljubivu taktiku. Ovo radi toga, da bi smanjio značaj evakuacije naroda. Ta taktika odražavala se u tome, što Nijemci uopće nijesu ništa pljačkali, niti hapsili, niti ubijali, niti na bilo koji način maltretirali. Međutim, naišavši uskoro na naše jedinice, neprijatelj je reagirao time, što je najprije po svim selima izlijepio oglase, da će za svakog ranjenog Nijemca strijeljati 25, a za svakog ubijenog 50 stanovnika. U Zagorju osim ovoga objavljeno je prisilno prijavljivanje stanovništva njemačkoj komandi u Vrgorcu. Dalje, na akciju naših jedinica odgovarali su time, što su počeli hapsiti pučanstvo kao taoce; jedan primjer: prilikom akcije naših jedinica na jedan njemački kamion kod Dragljana, uhapsili su 70 osoba, od kojih su 20 uputili na prisilni rad u Njemačku,[8] a ostale nakon 15—30 dana zatvora pustili kućama; na mjestu izvršene akcije objesili su dvojicu naših drugova i baš članova naše Tehnike, drugove Peru Miljka i Stanka Mušana. Obješeni drugovi stajali su na vješalima 5 dana radi opomene narodu. Nastala je opća pljačka narodne imovine (stoka, pokućstvo, vino, hrana, odjeća, sijeno, ulje, masline itd.) koliko u Zagorju, a toliko u jpš većoj mjeri u Primorju, gdje su do temelja opljačkane one obitelji, koje su evakuisane.[9] Stalna i iznenadna patroliranja po selima i brdima Biokova, hapšenja (Brikva, Kokorići, Stilja, Veliko Brdo, Bast, Drašnice) starijih osoba, jer nisu našli mlađih. Preobučeni kao partizani sa partizankama, pokušavali su pronalaziti naše drugovi; slučaj u Bastu i Drašnicama, kada su — naišavši na lakovjerne osobe — otkrili skloništa naših drugova, te neke strijeljali, a neke internirali. Pokušaj mobilizacije najprije na poziv, a onda iznenadna opkoljavanja sela i hvatanje (Bast, Veliko Brdo, Banja, Stilja). Sve su ovo njemačko-ustaške vlasti opravdavale radi akcija naše vojske, da bi tako paralizirali djelovanje naše vojske s jedne strane, i razbili naše organizacije i uništili rodoljube i Pokret s druge strane.

Uporedo sa ovim akcijama neprijatelj je, reakcija djeluje putem raznih parola, a i organizovano. Parole reakcije su na pr: neiskrenost saveza SSSR. Engleske i Amerike, što će dovesti jednom do sukoba unutar njih samih; pitanje slobode naroda Jugoslavije rješit će velike sile i bez partizana; komunisti su krivi da je dosta palo mladih života bespotrebno; sačuvajmo glave, jer još nije vrijeme za oružane akcije. Pored ovih parola počela je reakcija bez obzira da li se neki od njih osjećaju mačekovci (oni za sebe kažu da su HSS-ovci) ili jugo-nacionalisti, potpuno zajednički da istupa i to organizovano. Ovu grupu reakcije imamo preglednu, jer nam je to omogućeno izvjesnim okolnostima, poznati su nam organizatori, koji pokušavaju na selima stvarati uporišta. Glavni funkcionen ove grupice su jugo-nacionalisti. Iz taktičkih razloga još propuštamo da

**8 Zbog podrške i pomoći stanovništva jedinicama NOVJ, a očekujući desant savezničkih snaga na dalmatinsku obalu, koje bi stanovništvo također podržalo, Nijemci su otpočeli sa njihovim masovnim iseljavanjem sa otoka i obale. Opširnije o tome vidi dok. br. 214, 236, 244, 260, 357, 358, 371, 380, 387, 388, 393, 396, 306, 409, 423, 435, 439 i 445.**

**9 Misli se na one obitelji koje su se za vrijeme njemačke okupacije »Landsturm« iz primorja, zajedno sa vojskom, povukle na otoke.**

stvari teku svojim tokom. Na terenu smo poduzeli mjere, da ih politički kroz narod tučemo, ali općenito, ne ističući još pojedince. U vezi s ovim drug Crni,[10] koji je već bio na ovom terenu, ovih dana ima ponovno da se povrati, i sporazumno s njime pristupiti ćemo potrebitim mjerama, a po svoj prilici i konačnim.

U vezi sa akcijama okupatora i reakcije, naše organizacije poduzimaju protumjere. U prvim danima poslije ofenzive, naše organizacije na ovom kotaru, osim općine Vrgorac, bile su potpuno rasturene i dezorganizovane, nijesu bile moćne da reaguju i rješavaju najhitnija i najosnovnija pitanja. Ovo s jedne strane. S druge strane neprijatelj je čvrsto kontrolisao teren i naši politički radnici nijesu uopće mogli doći do izražaja. Ovakovo stanje trajalo je sve do onog momenta, dok se nije došlo u lični dodir sa tim Komitetom i konačno spoznali, da ova njemačka ofanziva nije slična prošlim talijanskim — prolaznog karaktera — nego da je neprijatelj odlučio da čvrsto kontroliše ovo područje. Poslije toga održano je uže partijsko savjetovanje, nastojeći naći načina protumjera, prema uslovima u kojima smo živjeli. Nakon što su se u prvi mah naše organizacije osvijestile, počelo se sve više i više da se udubljuju u političke probleme i tražiti načine, da se pariraju udarci upućeni od okupatora i reakcije. Uporedo sa usmenom propagandom išla je i naša pismena propaganda. Veliki politički događaji, kao Moskovska i Teheranska Konferencija, zatim II. zasjedanje AVNOJ-a, napredovanje Crvene Armije i NOV, bombardiranje grada Makarske, učinili su, da se kroz narod unese duh oživljavanja i koji je uspio da ga se uzdigne iz straha i mrtvila. Po paroli neprijatelja o neiskrenosti saveza između SSSR, Engleske i Amerike, što je neprijatelj potkrijepljivao »činjenicom« da zapadni Saveznici nisu pomogli prilikom njemačke ofanzive na Biokovo i na otoke, naše organizacije postavile su u prvi red tumačenje o iskrenosti saveza SSSR, Engleske i Amerike. Pravilno tumačenje odluka II. zasjedanja AVNOJ-a kroz sve organizacije i njihov odjek u vanjskom svijetu, imao je posebnog, naročitog uticaja na narodne mase. Naše organizacije iskorišćavaju sve moguće oblike političkog djelovanja. Obzirom što na pr. duž čitave obale ovog kotara se nalaze okupatorski garnizoni, koji čvrsto kontroliraju ovaj sektor, nema mogućnosti širokih sastanaka, već rad preko pojedinaca usmeno, i ubacivanje naše štampe. U vrgorskoj općini, obzirom što Nijemci ne drže tako čvrsto teren, ali uvijek kontroliraju sa patrolama, uspijeva našim organizacijama održavati uže sastanke i konferencije, na kojima se pokazuje dobar uspjeh. Ipak, i gdje je neprijatelj uspostavio svoje garnizone, do danas nam je uspjelo uspostaviti veze, preko kojih upućujemo štampu i primamo potrebite izvještaje. Narod ovog kotara uvijek je bio prilično dobro obavješten o svim političkim i vojničkim prilikama u svijetu i kod nas, pak sada dosta lakše shvaća sve događaje i zbivanja u svijetu i kod nas. Zato i rad reakcije ne nailazi na plodno tlo, i ako se nađu tu i tamo pojedinci koji nasjedaju. Naročito je važno konstantirati, da sve one osobe, koje šire izdajničke parole, kao i one koje tome nasjedaju, nisu ugledne osobe, nego u glavnom moralno niski i bez ikakvog utjecaja na mase kao takovi.

**10 Ivan "Morđin-Crni, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju. Vidi dok. br. 153, napomenu 3.**

Obzirom na gore istaknute metode neprijatelj s jedne strane, a s druge strane poduzete protumjere, narod ovog kotara, odnosno njegovo raspoloženje je slijedeće:

U primorskom pojasu, obzirom što je evakuacijom otišao pozitivniji dio naroda, a ostao je elemenat koji je dosta oportunistički raspoložen, a nije dovoljno zainteresovan za N.O. Pokret, za njega se ne može kazati, da je skroz pasivan. Postoje razlike između pojedinih sela, kao na pr.: Podgora i Tučepi, koje se smatra najzaostalije, dok Zivogošće, Drvenik, Zaostrog, Brist, koji se mogu smatrati više zainteresovani za naš Pokret i željni su čuti objašnjenja političkih i vojničkih događaja. Razlog da je ovakovo stanje je i taj, što se narod tih sela naučio više manje kroz dvije godine borbe biti slobodan, odnosno čuvan od naše vojske. Sve ranije neprijateljske ofanzive bile su prolaznog karaktera, što međutim ova ofanziva nije takova, nego kao nikada do sada čvrsto okupirala svako i najmanje selo uz obalu. I ovaj dio naroda, koji tako živi u garnizonima zajedno sa neprijateljem, a organizacije su mu rasturene i evakuisane, ono nešto što ima od organizacija to živi ilegalno po brdima i ne može pristupiti narodu, sve ovo čini da je vrlo teško narod zainteresovati i podići mu borbeni duh na potrebiti stepen. U selu Bacini na pr., gdje je neprijatelj uspostavio garnizon i često puta naše jedinice vode borbe u samom selu, taj narod •— i ako živi pod vrlo teškim okolnostima, stanuje vani usprkos zime i leda, neće da se pomiri sa mišlju, da sa okupatorom zajedno živi u selu. Taj narod posluživa našoj vojsci za prenos raznog materijala. Život ovoga naroda postao je neizdrživ i poduzete su mjere da se izvjestan broj evakuiše. U selima, na pr. Zaostrog i Drvenik, pošto je neprijatelj zauzeo samo dio sela uz obalu, ostali dio sela živi malo slobodnije, pa i ako okupator upućuje svakodnevne patrole, narod na poziv naše vojske pomaže je u ishran^ (vino, rakija, ulje). Sve ovo kazuje nam, da je narod više manje samo naš, i da teror akupatora drži ga pasivnog, dok se nađe pojedinaca, koji bilo iz straha, bilo iz koristi, bilo inače posluži neprijatelju kao doušnik.

Sam grad Makarska u ovoj ofenzivi i sada dobro se drži. Tu je naš narod, i ako se nađe po koji izrod. Takav na mase stanovništva nema uticaja. Bombardiranje grada od strane Saveznika 11. I. o.g.[11] imalo je, koliko za neprijatelja gubitke (potopljena ploveća tvrđava sa čitavim naoružanjem, dvije štele sa ratnim materijalom i oko 30 mrtvih Nijemaca), toliko je politički djelovalo na gradsko stanovništvo i okolna sela, da je narod vidio saradnju Saveznika i NOV. Radi bombardiranja, narod grada je napustio grad i uselio se u okolna sela. Tako isto iselila su se sva nadleštva. Prisustvo nadleštva u okolnim selima prouzrokovalo je pojavu špijunaže i još više otežalo naš rad. Za vrijeme najtežih dana ofanzive, stanovništvo grada slalo je utješujuće novosti (vijesti) po okolnim selima, što je u prvim danima dosta koristilo. Za sela zapadno od grada Makarske, uslijed još težeg terora (ubistvo dvojice odbornika u Bastu, nasilno odvođenje 25 ljudi u ustašku vojsku, hapšenje čitavog sela Veliko Brdo, povodom naše neuspjele vojničke akcije na ovo selo, otkrivanje skloništa municije i hrane IX.

11 Vidi dok. br. 457.

Brigade u Bastu od strane špijuna u Bastu) ima za posljedicu, da narodne mase tih sela ostaju i dalje pasivne, uza sve to što su donekle upoznati sa najvažnijim vojno-političkim događajima. Ovo čini strah pred okupatorom i rabotom izdajica i špijuna. Dakle, ne računajući izvjesne pojedince špijune, taj narod je naš i o nama uvijek dobro misli. U vrgorskoj općini uza sav teror neprijatelja s jedne strane, a s druge strane rad grupice izroda, može se konstantirati, da je politička svijest porasla i jača je nego prije ofanzive. U ovoj općini, pošto imamo malo više mogućnosti za rad, posljedica je, da su mase obavještene o vojno-političkim događajima. Sela (Dusina, Mijača i Poljica) ustaški raspoložena, danas se može konstatirati, da strah pred slomom Njemačke, koji se ne predviđa brzo, ali sigurno, tjeraju dosadašnje ustaše da traže veze sa našim ljudima. To se taktički iskorištava, držeći se, razumije se, strogo linije Pokreta. U tim selima stvorena su neka uporišta. Sela ove općine na Biokovskoj kosi (Duge Njive, Kljenak, Višnjica, Kozica, Vlaka, Dragljane i Zavojane) i ako narod ovdje još uvijek najviše strada radi čestih sukoba naše vojske i Nijemaca i represalija koje Nijemci vrše nad ovim selima, ova sela usprkos toga su još uvijek najbolja naša sela. Sela oko samog Vrgorca (Kotezi, Kokorići, Banja, Podprolog) u kojima ima po par izroda, pokušavaju pasivizirati mase i to im i uspjeva preko parola, koje smo gore spomenuli. S naše strane poduzeto je, da se težište rada naših organizacija prebaci na ovaj sektor. Može se zaključiti, da su narodne mase uz naš Pokret, jer smo uspjeli i danas uspjevamo da ga pravilno obavještavamo 0 političkoj situaciji i njemu su jasna zbivanja. Mi ovdje nismo u mogućnosti, da te narodne mase aktiviziramo na visinu ustanka, pošto parole izdajica ovdje uspjevaju. Samo mjesto Vrgorac je uz naš Pokret, pored par izroda, ali koji nemaju oslonca na stanovništvo mjesta. I ovdje je prebačeno težište rada naših općinskih organizacija. Kao zaključna konstatacija jeste ta, da se politička svijest podiže konstantno na viši stepen u našu korist. Naročito se podiže ugled Crvene Armije. Na savez SSSR, Engleske i Amerike gleda se pravilnije, jer neprijateljska propaganda manje uspijeva, pošto je narod politički zreliji. U odlukama II. zasjedanja AVNOJ-a vidi se oformljenje naše buduće državnosti.

KOTAR IMOTSKI. Dolazak Nijemaca, za kojeg je veći dio naroda ovog kotara uvjerljivo smatrao da su dobri ljudi, razbilo se odmah to uvjerenje od terora, kojeg su Nijemci odmah poduzeli. Rekvizicija stoke 1 sijena, kao i ostalih živežnih namirnica, jednim određenim procentom bez razlike da li je taj ustaša ili ne, stvorilo je uvjerenje kod naroda, da su to obični pljačkaši i baš onakovi, kako su o njima govorili partizani. Neprijatelj još uvijek i danas vrši povremeno rekviziciju stoke prema potrebi svoje ishrane. Ovo oduzimanje, naročito stoke, za tamošnji narod, koji živi dobrim dijelom od prihoda stoke, stvorilo je utisak da Nijemce mrze iz dna duše. Nakon toga Nijemci su objavili mobilizaciju. Odaziv je bio od prilike oko 20%. Ostali dezertiraju po brdima oko svojih sela. Sami Nijemci šire uzbuđujuće parole, kao na primjer: dolazi milion Nijemaca

sa ruskim Kozarcima,[12] koji će redom klati i paliti; doći će do sporazuma izbjegličke vlade i kralja sa partizanima; Saveznici napustili partizane i prepustili Nijemcima da zauzmu otoke. Na svakoj kući nalepljena je cedulja, koliko dotična obitelj ima članova i gdje se nalaze itd. Ustaše nemaju podrške u narodu, niti uživaju nikakvog povjerenja. Oni sami, strahujući pred slomom Njemačke, preoblaće se u domobranska odijela kada idu po selima.

Rad reakcije ovdje se očituje vrlo jako. Dana 30. XI. 1943 održan je sastanak izroda u Imotskome i to: Vlatković, domobranski poručnik, dr. Frano Pelicarić, advokat, Radobolja, profesor i Bušić, domobranski poručnik. Na sastanku je prisustvovao kao neki delegat neki iz Dubrovnika. Nismo upoznati sa sadržajem sastanka. Znamo toliko, da su izabrali neko rukovodstvo, koje se naziva HRS (izvještaji se ne slažu, jer jedan naziva Hrvatska Radnička Stranka, a drugi Hrvatska Republikanska Stranka) i to: pretsjednik dr. Franjo Pelicarić i potpretsjednik profesor Radobolja. Sutradan je od strane Kotarske oblasti najavljena mobilizacija rođenih od 1908 do 1926. i kotarski načelnik Karaman krenuo je sa jednim ustaškim zastavnikom u Aržanovo i uz pomoć domobranskog nadporučnika Vlatkovića, prisilno mobilisao 150 seljaka. Četnička reakcija na čelu sa dr. Tonkovićem, bivšim potpretsjednikom sokola u Imotskome, djeluje među pravoslavnim stanovništvom, bacajući parole o obnovi stare Jugoslavije i povratak kralja Petra. Ove parole uspjevaju među pravoslavcima. Formalno Mačekova reakcija na čelu sa Vlatkovićem, Pelicarićem i ostalim s jedne strane, a jugo-nacionaliste dr. Tonkovića s druge strane, nisu javno i otvoreno pred narodom istupili, ali njihovi tajni sastanci, koje nadporučnik Vlatković nazivlje: »Sastanci za obranu napada iz zraka« i zajedničke parole i zajedničko djelovanje dokazuju, da je čitava reakcija potpuno ujedinjena i zajednički nastupa. Rezultat njihove zajedničke akcije je taj, što Vlatković uspijeva da oko sebe okuplja dobar dio dezertera, koji vjerujući Vlatkoviću, koji za sebe kaže da je potajni partizan i da ima veze sa našim VIII. Korpusom, prilaze k njemu i on od njih organizira domobranske jedinice, držeći ih u svojoj blizini. Prikazujući se da je mučenik time, što javno govori da ga Nijemci proganjaju i da je prisiljen bježati u Zagreb, lakovjerni dezerteri nasjedaju. Zapravo, njegovo najavljeno »bježanje« ispred Nijemaca u Zagreb kod naroda trebalo je da se shvati kao bježanje, dok u stvari on je imao da dobije stolicu ministra pravde. Neznamo radi čega još nije dobio tu dužnost ministra. Parolu o tome, da će pri koncu domobrani odigrati svoju ulogu, Vlatković ne samo kod ovih sakupljenih dezertera, nego i među masama djeluje u stvari razbijanja povjerenja u našu NOV, dok s druge strane javno govori o svojim vezama sa našom Vojskom. Čak toliko daleko ide njegov farizejski rad, da istovremeno poručuje našim političkim radnicima da će se izvršiti pretres dotičnog sela, što zaista i uslijedi, jer on pošalje zloglasnog ustašu Čarapina da hvata dezertere. Kada Čarapina uhvati izvjestan broj dezertera i dovode u Imotski, on ih lično snabdje propusnicama i otpusti kućama. Na ovaj način nastoji dobiti simpatije kod dezertera i privući ih u

**12 Odnosi se na ruske zarobljenike koje su Nijemci uključili u svoje borbene jedinice.**

svoje satnije, pošto dezerteri smatraju da su njegove jedinice jednako kao i partizanske. Važno je ovdje uočiti, da dok on šalje poruke našim terenskim drugovima o eventualnim racijama, on je taj koji izdaje nalog zloglasnom ustaši Carapini da poduzima te racije. Drug Ciro,[13] član ovog Komiteta, dobio je od Štaba VIII. Korpusa u listopadu prošle godine pismo, da se Vlatkovića ne raskrinkava, jer da on ima sa Korpusom vezu. O svemu ovome posebno smo vam napisali pismo, objasnili rad Vlatkovića, te tražili od vas mišljenje u ovom pravcu, pa vas ponovno molimo za odgovor, kako da radimo. Po našem mišljenju ovu stvar sa Vlatkovićem treba raščistiti.

Naše organizacije koje na ovom kotaru nijesu nikada bile jake, a u ovim prilikama terora Nijemaca i rada reakcije nisu učinile ono što bi inače trebale. Politički i vojnički događaji u svijetu i kod nas prodirali su kroz narod spontano (iz grada Imotskog). Naša štampa nije mogla da prodre, obzirom na slabe veze preko Biokova. Ovo su bili prvi dani iza ofanzive. Kasnije toga naši politički radnici počeli su se osvještavati, a naša štampa počela uspješno prodirati. Zaslugom naše štampe narodu je objašnjeno donekle novi događaji: Moskovska i Teheranska Konferencija, odluke II. zasjedanja AVNOJ-a i uspjesi Crvene Armije i naše NOV. Parole Nijemaca, o dolasku silne njemačke vojske, nisu imale nikakvog uticaja, jer je narod prozreo te laži ubrzo. Po pitanju iskrenosti Saveza SSSR, Engleske i Amerike, naše organizacije uporno objašnjavaju iskrenost saveza, a što potkrepljuju i činjenice o bombardovanju doline Neretve, Mostara, Makarske itd. Premda nije došlo do bombardiranja samog centra kotara — grada Imotskog, što bi svakako naročito djelovalo, a što su organizacije sa ovog kotara stalno tražile, ipak narod vidi kroz ova bombardiranja saradnju Saveznika i NOV., pa su baš radi toga i parole, da Saveznici neće pomagati partizane, ostale bez efekta u narodu. Ovom prilikom molimo, da se — koliko radi političkog efekta, toliko i radi vojničkih ciljeva, koje je neprijatelj stacionirao u gradu Imotskome, grad Imotski bombardira čim prije i što snažnije. Općenito se može kazati da je većina narodnih masa više nego do sada na našoj strani i ako tu i tamo uspjeva, što radi pritiska Nijemaca, što radom izroda narod pasiviziraju. To je uzrokom, jer narod živi pod utiskom velikih događaja u svijetu i kod nas, samo što do njega ne može da dopre pravilno tumačenje i svezu tih događaja. Na zapadne Saveznike mase gledaju sa izvjesnim nepovjerenjem, obzirom na mogućnosti koje su mogle ukazati NOV u danima njemačke ofanzive na ovaj sektor. Približavanje Crvene Armije i njeni ogromni uspjesi podiže povjerenje i simpatije prema njoj. Središte svih pitanja jest to, na koji način da se aktiviziraju mase — kako da privučemo mase dezertera u aktivnu borbu.

Trebamo istaknuti da narodne mase sva tri kotara žele brzi svršetak rata i više manje živu u uvjerenju njegovog brzog svršetka. Parole reakcije »Sačuvajmo glave« uspijevaju kroz narod baš zato, što misle na brzi

**13 Frano Jaričević-ćiro**

svršetak rata i prema tome ne žele da u zadnji čas izgube glave. Općenito simpatije se kreću u prilog Crvene Armije, jer narod sam zaključuje, da su Saveznici mogli više dati od sebe nego što daju. Narod sa ironijom prati napredovanje Saveznika u Italiji, a dotle s druge strane pobjede na Istočnom Frontu i pobjede naše NOV podižu ugled i poštovanje u prvom redu Crvenoj Armiji, a zatim i našoj NOV. Narod sva tri kotara ne može da dođe do izražaja, jer je svugdje pritisnut teškim terorom neprijatelja. I baš u vezi sa terorom neprijatelja, kojeg on opravdava radi akcija partizana ovdje u Biokovu, imamo pojava i špijunaže. Odgovor na špijunažu bio je s naše strane u vidu pismene »Obavjesti«, a nakon toga likvidacija, što je imalo za posljedicu, da se je špijunaža smanjila. Šaljemo primjerak ove obavjesti.

U našim centrima (Makarska, Imotski, Metković i Vrgorac) da bi se mase što bolje upoznale sa događajima, posvećujemo veću pažnju nego do sada i tu upućujemo dobar dio naše štampe i inače težište organizacija upravljeno je na ove naše centre.

## ORGANIZACIONI IZVJEŠTAJ

Nakon neprijateljske ofanzive, naše partijske organizacije bile su većim dijelom rasturene i dezorganizovane, naročito na makarskom (osim Vrgorca) i imotskom kotaru, dok na metkovskom kotaru ostale su u cjelosti.

Da bi slika naših organizacija bila jasnija, smatramo potrebnim, da vam najprije opišemo stanje Okružnog Komiteta kao rukovodioca ostalih organizacija. Naš Okružni Komitet nije se odmah snašao kao cjelina i nije pristupio odmah rješavanju hitnih organizacionih i političkih problema. Poslije odlaska druga Emila[14] i Raosa Zvonke iz našeg Komiteta, bili su predviđeni za članove drugovi: sekretar Gabro,[15] i članovi: Zivko,[16] Vlado,[17] Ciro,[18] Krasna,[19] Srećko[20] i Domandžić.[21] Međutim, ovaj Komitet nije se sastao u cjelosti odmah poslije kooptiranja, jer je uslijedila ofanziva. Jedino drug Domandžić — od novih članova — stupio je odmah i preuzeo dužnost člana ovog Komiteta; drug Srećko ostao je i dalje član K.K. Metković, a drug Ciro bio je sa zbijegom na Hvaru. Radi ovoga sve do nedavno nije se mogao održati skupni sastanak. Uglavnom rad Komiteta kroz ofanzivu i sve do prvog zajedničkog sastanka nije bio planski. Radilo se na dohvat, a to je bilo kroz ono vrijeme, dok je drug sekretar dolazio do vas, a bio i razlog što nismo spoznali taktiku neprijatelja s jedne strane, a s druge i što su pred nama bili prilično komplicirani politički i organizacioni problemi, u kojima nijesmo mogli odmah da se snađemo i

14 Martin Vežić-Emil, posao član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.
15 Vice Srzić-Gabro
16 Serić
17 Despot
18 Frano Jaričević
19 Nola
20 Ivo Marinković-Srećko
21 Ante

stvorimo potrebiti plan. Kao i jedan od razloga bilo je i to, što smo se nadali, da će se naš partijski kadar, koji je išao sa zbijegom ubrzo povratiti. Međutim, kada smo se konačno uvjerili da je stvar drugčija, pristupili smo organizacionom radu i formiranju novih komiteta. Tako smo 10. XII. prošle godine održali prvi sastanak, na kojem smo stvorili izvjestan plan za učvršćenje i popunjavanje naših organizacija. Tada je drug Gabro išao na kotar Imotski, drug Živko i Krasna na kotar Metković, drug Domandžić na kotar Makarsku, a drug Vlade na Oblasnu Konferenciju USAOH-a. Nakon povratka sa terena održan je sastanak ovog Komiteta 29. XII. 1943. Na ovom sastanku trebalo je da drugovi, donijevši sa raznih terena svoje utiske, taktiku i metodu neprijatelja, izrade zajedničkim snagama opći pogled na prilike i donesemo prema uslovima i prilikama potrebite mjere. Međutim, na ovom sastanku iskrsle su stvari za koje prije nismo znali, niti smo ih mogli naslutiti. Naime, radi se o pitanju odnosa između druga Živka i drugarice Krasne. Drug Živko je izrazio, da je drugarica Krasna uzrok, što on ne može da se uživi u rad, motivacijom da je voli, ali da mu ne uzvraća, govoreći, da ili on ili ona treba da izađu iz O.K. Drugarica Krasna odgovorila je, da se slaže s time i da u interesu rada treba da jedno od njih napusti O.K. Drug sekretar uzeo je u zadatak da to pitanje riješi. Sastanak se nastavio i u daljnjem radu donio se zaključak, da drug Živko ide na kotar Imotski, drug Domandžić i Krasna na kotar Makarska, a drug Gabro punkt na kotar Metković. Slijedećeg dana došao je drug Crni, član Oblasnog Komiteta, i nakon što je upoznat o unutarnjem životu u Komitetu, a obzirom na formiranje Grupe Odreda,[22] donio je odluku da drug Živko primi dužnost zamjenika politkomesara u Štabu Grupe Odreda. Sa drugom Crnim došli su i članovi ovog Komiteta koji su bili na otocima, drug Vlade i Ciro, te su se naši zaključci po radu izmjenili. Po odlasku druga Zivka održan je sastanak, na kojem su bili prisutni svi drugovi: Gabro, Ciro, Vlado, Krasna, Srećko i Domandžić, a kojem je bio prisutan i drug Crni. Na ovom sastanku donijete su odluke u vezi daljeg rada, te drugarica Krasna i Ciro krenuli na Imotski teren, drug Domandžić na teren Makarske, a drug Srećko i Vlade na teren Metkovića, na punkt drug Gabro i pomoć K.K. Metkoviću, pošto se punkt tu blizu nalazio. Kroz ovo razdoblje uočene su sve organizacione greške i pristupili smo njihovom rješavanju, što ćete vidjeti i u izvještaju po kotarevima. Sve ovo pisali smo vam radi toga, da bi vam objasnili koliko je naš Komitet jak kao cjelina. Mi smo sigurni, da vas je drug Crni o našem Komitetu detaljno obavjestio. Međutim, od odlaska druga Crnoga do danas, u vezi sa drugaricom Krasnom i drugom Čirom iskrsli su novi momenti, u vezi sa njihovim radom i zadacima, koje su trebali rješiti na Imotskom kotaru. U vezi sa ovim i po dolasku druga Crnoga kojeg očekujemo svakoga časa,[23] imati ćemo sastanak Komiteta i konačno jednom rasčistiti ova pitanja našeg Komiteta i o tome vas izvjestiti. Tada ćemo vas izvjestiti o imenima svih članova ovog Komiteta, njihovom partijskom

**22 i 38 Grupa južnodalmatinskih NOP odreda je formirana 3. siječnja 1944. god. Vidi dok. br. 46.**

**23 Zarobljen 8. veljače na naoružanom brodu NB 10 u Mljetskom kanalu na putu za Pelješac. Vidi dok. br. 153, 229, 391 i 466.**

stažu i svim onim podacima koje ste tražili u pismu o kadrovima. Ovo zato, jer će po svoj prilici netko iz ovoga Komiteta ispasti.

KOTAR METKOVIĆ. U ovom Kotaru naše organizacije poslije ofanzive ostale su u cjelosti, ali pošto su mlade nisu se snašle u novim uslovima rada, a sam Kotarski Komitet nije mogao da uoči razne nedostatke i da pristupi njihovom izvršavanju, kao ni da se prilagodi novim uslovima života i rada. Nesposobnost K. Komiteta bila je **u** tome, što nisu uspjeli da Partiju podignu na viši politički nivo, kao i nisu iskoristili sve mogućnosti da omasove Partiju. U K. Komitetu odlaskom druga Srećka koopitiran je drug Vujadin,[24] koji je ujedno član Kotarskog NOO, i drug Vinko Dragović. Ovaj Komitet imao je ove članove i to: Drago Pipinić-Brko, radnik iz Metkovića, sekretar i članovi: Milan Aleksić, seljak iz Brista (Makarski kotar), Augustin Blašković-Frido, seljak iz Baćine (kotar Makarska), Vinko Dragović, radnik iz Metkovića, Momir,[25] radnik iz Metkovića, sekretar K.K. SKOJ-a, Vuković Vujadin,[26] intelektualac iz Komina. Nakon ovakvog sastava Komiteta uočeno je, da drug Milan Aleksić unaša mrtvilo u taj Komitet i posjeduje oportunizam, te je zaključeno da se ukloni iz Komiteta, i sada je dodjeljen kao obavještajac pri Štabu Grupe Odreda. Druga Frida[27] po ukazanoj potrebi dali smo za politkomesara Neretvanskog Odreda. Tako danas ovaj Komitet broji 4 člana i to: sekretar Drago Pipinić-Brko, koji ima veliku volju za rad, nedovoljno rutine, ali sa voljom, što će sa većom pomoći uspjeti da zadovolji dužnost sekretara; Vinko Dragović bio je ranije stari član K.K. Metković, gdje nije zadovoljio i radi toga je bio upućen u vojsku, gdje je vršio dužnost politkomesara jednog bataljona. Radi slabog zdravlja i pošto nije potpuno zadovoljio, dobio je dužnost politkomesara bolnice. I na ovoj dužnosti nije zadovoljio, već naprotiv kriv je za upropaštenje bolničkog inventara. Poslije talijanske ofanzive u srpnju 1943 vršio je dužnost komandanta mjesta za sektor Metković. Ova dužnost bila mu je dodijeljena zato, jer uživa prilično velike simpatije naroda tog kotara. Poslije njemačke ofanzive u studenome 1943 Komanda Mjesta je raspuštena i on je dobio zadatak od strane K.K. Metković, da kroz Neretvu skuplja razne podatke (žrtve reakcije, otišli u partizane i slično). Na ovoj dužnosti po izjavi druga Srećka pokazao je veliku volju u probijanju kroz sela Neretve. Uzevši u obzir njegove simpatije u narodu, kao i izjavu druga Srećka o njegovom popravljanju, a i zato što je iz tog kraja, kooptirali smo ga u K.K. Drug Vujadin pokazao se vrlo dobar na radu u Kotarskom NOO i pošto do sada nije bilo dobre partijske veze između K.K i K. NOO, to je koopitiran za člana K.K. U ovog druga polažemo veliku nadu, jer se prilično brzo razvija, ima veliku volju, dobro poznaje liniju i slično. Četvrti član ovog Komiteta je drug Mojmir, sekretar K.K. SKOJ-a. Za njega se može reći da ima veliku volju i brzo se razvija. Ovaj Komitet mislimo pojačati sa dosadašnjim sekretarom Općinskog Komiteta za Opuzen drugom Đura-

**24 i 26 Ivo Vuković-Vujadin**
**25 Miličević**
**27 Politički komesar Neretvanskog NOP odreda bio je Mili Urlić.**

čićem. Sa našom pomoći nadamo se, da će ovaj Komitet kao cjelina zadovoljiti.

Kotar ima tri općinska komiteta i to: Općinski Komitet za Metković sa 3 člana, Općinski Komitet za Opuzen sa 4 člana i Općinski Komitet za Plinu sa 3 člana. Svi ovi Komiteti su mladi i neiskusni i nijesu još kadri da savladavaju probleme svojih općina. Treba im pružiti veliku pomoć i dosta vremena da odgovore svojoj dužnosti.

U kotaru ima 12 partijskih ćelija i tri partijska uporišta sa ukupno 69 članova Partije. Partijsko članstvo je mlado i neiskusno, a partijska rukovodstva nisu toliko jaka da ovo članstvo brzo politički i teoretski uzdiže. Pokazuje se potreba partijskih kurseva, da bi ovo članstvo moglo savladavati materijal kojeg dobija, kao i rješava zadatke koji čekaju u budućnosti na rješavanje u tom kotaru.

Kandidata ima 31. Rad s njima je slab, a to zato, što je i samo partijsko članstvo mlado i neiskusno.

Simpatizera, ima 236. Rad s njima također je slab. Velika mana počevši od rukovodstva Kotarskog Komiteta pa na niže jest ta, što nisu naučili da sistematski po planu rade i da vode računa o svakom organizovanom drugu pojedinačno.

KOTAR MAKARSKA: U ovom kotaru veći broj naših partijskih organizacija prilikom evakuacije je rasturen. U svim selima uz obalu, osim sela Bačine, nije ostalo tako rekuć nikakove partijske organizacije.

Kotarski Komitet pokazao se vrlo slab i nesposoban da učini samoinicijativno bilo šta, a naročito po pitanju stvaranja novih i učvršćivanja postojećih partijskih organizacija. Zapravo, taj Komitet, odlaskom druga Domandžića bio je osakaćen. Danas taj Komitet, pojačan je sa jednim članom i to dosadašnjim sekretarom Općinskog Komiteta Vrgorac, drugom Miljenkom Perićem-Ratimir. Drug Mijo Bogunović, radi izvjesnih stvari o kojima vas je upoznao drug Crni, nije više član ovog Kotarskog Komiteta. Sada Komitet ima četiri člana i to: drug Đorđe,[28] sekretar, radnik iz Makarske, bez potrebne samoinicijative, koju naročito treba da ima sekretar, vrlo teško uočava probleme i rješava zadatke koji se pred Komitet postavljaju, što je posljedica i nedovoljne inicijative Komiteta kao cjeline. I pored njegove velike volje, visoke partijnosti i odanosti, drug Đorđe bi bio podesniji za člana Komiteta, a da mjesto njega se uvede neki zgodniji za sekretara. Drug Smjeli, seljak iz Baćine, u prvom redu teško ispunjava sve zadatke radi njegove fizičke slabosti, osobito u današnjim uslovima. Drug Jakić Ivan, seljak iz Podgore, sekretar K.K. SKOJ-a kao član je mlad i neiskusan, ali pokazuje volju. Novi član ovog K.K. — drug Miljenko Perić-Ratimir, kooptiran u siječnju o.g. bio je dobar rukovodilac Općinskog Komiteta za Vrgorac. Imao je partijsku organizaciju na terenu Vrgorca u svojim rukama, mlad je, ima volje i nadamo[1] se da će on u ovaj Komitet unijeti života. Kako vidite do sada pred ovaj Komitet stoje skoro najteži organizacioni zadaci, a mi svijesni toga pružiti ćemo mu svu moguću pomoć. Imamo namjeru pojačati ovaj Komitet uskoro sa još jednim članom.

**28 Josip Martinović-Đorđe**

U ovom Kotaru postoje tri općinska komiteta i to: Općinski Komitet za Makarsku sa 4 člana. Ovdje trebamo napomenuti da je poslije ofanzive ostao samo jedan član ovog Komiteta, a tri člana su novokooptirana, pošto su raniji članovi išli sa zbijegom.

Općinski Komitet Vrgorac ima 5 članova, i kao cjelina može zadovoljiti uz dobru pomoć.

Općinski Komitet Gradac ima 4 člana, zadovoljava.

U svim ovim općinskim komitetima nalaze se mladi drugovi bez dovoljno inicijative i iskustva u radu. Danas, kada su ovakovi uslovi trebala bi naročita samoinicijativa i samoprijegor, što ni jednog ni drugog kod ovih mladih drugova nema u dovoljnoj mjeri.

U Kotaru ima 18 partijskih ćelija sa ukupno 119 članova Partije. Ovdje su uračunati svi članovi Partije u Kotarskim i općinskim organizacijama, a od ovog broja samo općina Vrgorac ima 55 članova. Uzevši ukupno, partijsko članstvo je na slabom teoretskom nivou, slično kao na kotaru Metković, ali ima izvjesnih drugova i drugarica koji se ističu — mlađih. Ovo nam je velika nada prema sadašnjem stanju Kotara, kojemu ćemo u buduće polagati više računa.

Kandidata ima samo 19, a simpatizera 332. Od ovog broja simpatizera na vrgorskoj općini ima 221. Rad sa kandidatima i simpatizerima za vrijeme ofenzive, a i kasnije bio je nikakav, tek u posljednje vrijeme počelo se nešto raditi. Kao i kod partijskih organizacija u Metkovskom kotaru, partijskom članstvu i rukovodstvima fali plana i sistema u radu. Ovo je glavni i osnovni nedostatak, i trebati ćemo učiniti sve, da bi se pravilnije rukovodilo sa kandidatima i simpatizerima, odnosno, da bi ih se planski brže izdizaloi. Ovo neće biti lak zadatak, jer smo ostali bez dobrih drugova, koji su išli sa zbijegom, a koji da su ovdje, te bi zadatke lakše svladali.

Druga Miljenka Borića, koji je trebao biti član K. K., radi potreba vojske, dali smo za intendanta Štaba Grupe Odreda.

KOTARSKI KOMITET IMOTSKI: Naša partijska organizacija na ovom Kotaru prije njemačke ofanzive počela je prilično dobro da se razvija i brojčano jača. Sam Kotarski Komitet počeo je da jače rukovodi s organizacijama i učvršćuje ih. Međutim, neprijatelj je na ovom kotaru skoro sva sela popunio sa garnizonima i otpočeo sa terorom. To je imalo za posljedice, da se kroz, ovo vrijeme pokrenuti rad prekine. Razne neprijateljske parole uticale su čak i na pojedine mlade članove Partije, koji su klonili duhom i nisu bili snažni da ispune zadatke koje Partija pred njih postavlja. Kotarski Komitet kroz to vrijeme nije imao vezu sa nižim partijskim organizacijama, tako da su organizacije izvjesno vrijeme živjele ne osjećajući svoje rukovodstvo. Kotarski Komitet nije smio da izgubi pregled svojih organizacija, ali je to bilo zato, što se u ovom Komitetu nalaze stariji drugovi, koji se prilično teško saživljuju, a naročito pod novim okolnostima i uslovima, koji su sada nastupili. Ovom Komitetu pružili smo pomoći toliko, što smo poslali na taj sektor u posljednje vrijeme druga Ćiru i drugaricu Krasnu, da bi pomogli u prvom redu Kotarski Komitet, i zatim pomogli učvrstiti i niže organizacije.

Ovaj Komitet sada broji 6 članova i to: drug Slobodan,[29] sekretar, inače stariji drug, ima volje, ali sa nedovoljno inicijative. Drug Hohol[30] (iz makarskog kotara) prilično dobar, sa dosta inicijative i organizatorske sposobnosti, ali ne može doći u potpunosti do izražaja, jer nema podrške od ostalih članova Komiteta. Drug Patrlj,[31] isto stariji drug, sa malo partijskog iskustva, ne može da savlađuje partijske direktive, teško se saživljuje sa uslovima rada, nije elastičan. Drug Krstić,[32] također stariji drug, bez dovoljno partijske ozbiljnosti, ima volje, ali nema plana u radu. Drug Bilas, sekretar K. K. SKOJ-a ima volje, ali se neda savladavati — nervozan, inače ima uslova za razvitak. Šesti član — drugarica Antica Ujević, mlada drugarica, ima volje, nema iskustva u radu, u posljednje vrijeme pod teškim uslovima pokazala je dobrih rezultata u pravcu ličnog razvijanja. Ovom Komitetu kao cjelini, za razliku od ostalih naših K. K. treba pružiti najveću pomoć i podršku, obzirom na tamošnje prilike. Bavimo se mišlju, da taj Komitet osvježimo sa mlađim drugovima u koliko bude mogućnosti, premda će to biti teško. Rad političkih radnika, uslijed stalnog krstarenja patrola ustaša i Nijemaca, omogućen je samo noću i preko dana drugovi su prisiljeni da se skrivaju.

U Kotaru ima 10 partijskih ćelija, sa ukupno 41 član Partije.

Kandidata ima 23. Simpatizera 188. Članovi Partije su mladi, neiskusni i njihova vrijednost najbolje se ocjenila u prošloj ofanzivi, kada su neki: od njih pred terorom okupatora popustili. Rad sa kandidatima i simpatizerima je slab, a naročito sa simpatizerima. I ovdje rad je neplanski, što ćemo taj nedostatak nastojati ukloniti.

Prema ovom izvještaju vi ćete konstatirati, a to je i naša konstatancija, da su naše organizacije, odnosno članovi Partije dosta slabi, nesnalažljivi i nepokretni. Potrebe su velike, treba stalne pomoći. Pored slabosti svih komiteta i organizacija, još najslabiji Komitet kao cjelina jest Imotski i baš radi toga, a obzirom na istaknute mogućnosti i potrebe toga terena, pružiti ćemo im unaprijed svu moguću pomoć.

Naroda sa našeg Okružja iselilo je oko 3300 stanovnika, a među ovim 86 članova Partije, od kojih se je povratilo na naš teren 13 drugova. Tako isto išlo je 237 članova SKOJ-a, od kojih se je povratilo 6 drugova. Ako su vam potrebni još kakvi podatci o zbijegu, javite nam koji, pa ćemo vas naknadno izvjestiti.

**29 Boško Raos-Slobodan**
**30 Marinko Perić-Hohol**
**31 Jure**
**32 Ivan**

Trebamo vas upoznati da je na ljubuškom kotaru postavljeno od Oblasnog Komiteta za Hercegovinu Okružno Partijsko Povjereništvo od tri druga, koje rukovodi sa tamošnjim organizacijama. Mi smo održali jedan sastanak sa jednim drugom iz ovog Povjereništva, na kojem je prisustvovao drug Crni, a na sastanku smo raspravljali o daljnjoj koordinaciji rada i pružanju njima daljnje pomoći u literaturi s naše strane.

## S. K. O. J.

Sve naše Skojevske organizacije proživljavale su istu dezorganizaciju kao i partijske organizacije. Baš u isto doba — prije ofanzive — kada se reorganizovao O. K. Partije, tada se je reorganizovao i O. K. SKOJ-a, a to radi toga, što su dva člana O.K. SKOJ-a: Perić Marko i Kadijević Veljko i dvojica predviđena za ovaj Komitet: drug Leše i drug Ante išli na partijski kurs u Jajce, odnosno viši Skojevski kurs. Tada je u Komitetu ostao drug Vlade, sekretar i drugarica Nada, novokooptiran član. Koncem prosinca 1943. kooptiran je i drug Meki. Ovaj Komitet uz najbolju volju nije mogao da brzo riješi organizacione probleme, koji su bili dosta veliki. Prvo, iz razloga, što su bili samo trojica i zato što su novi članovi bili mladi i neiskusni. Ali ipak počelo se je baš kroz isto vrijeme kada i partijska organizacija, stvarati nova Skojevska rukovodstva od mladih i neiskusnih drugova (makarski kotar). Od drugova koji su išli na kurs, vratio se sam drug Ante Mijočević i sa njegovim dolaskom Komitet je brojio 4 člana. Međutim, 26. I. ove godine uhvaćen je od Nijemaca drug Meki, i tako je Komitet konačno ostao na 3 člana, i to: drug Vlado, sekretar, njega svaki organizacioni i politički nedostatak boli i nije miran dok ga ne rješi. Ima inicijative i on će moći da dobro rukovodi sa organizacijom. Drugarica Nada, mlada je drugarica, dosta teško savladava sve što se pred nju postavlja, a to zato, što su došli najteži uslovi rada kada je ona postala član Komiteta. Ona će sa pomoći moći da se razvije dobro. Drug Ante je dosta mlad, vide se rezultati kursa kojeg je pohađao, treba da dobije iskustva i rutine, pak će još bolje moći da iskoristi svoje sposobnosti. Pred dva dana došao je drug Perić, te će njegovim dolaskom Komitet osjetiti koristi, i jaču pomoć.

KOTAR METKOVIĆ. U ovom Kotaru ima K.K. SKOJ-a sa 5 članova. Sekretar ovog Komiteta išao je na Oblasnu Konferenciju USAOH-a, gdje se zadržao dulje vremena. Njegovo osustvo osjetilo se je i Komitet je počeo da labavi. Međutim, kako se povratio drug sekretar, pošto nije išao na Kongres, taj se Komitet njegovim dolaskom osvijestio. Sada ovaj Komitet kao cjelina potpuno ne zadovoljava, ali ima izgleda za dobar razvitak. Postoji jedan općinski komitet za općinu Plina, a za općinu Metković i Opuzen postoje općinska rukovodstva. U čitavom Kotaru ima 21 aktiv sa 105 članova. Skojevskim rukovodstvima Kotarski Komitet Partije davao je vrlo slabu, čak nikakovu pomoć. I ako smo mnogo puta ukazivali drugovima na ovu nepravilnu praksu po pitanju pomoći SKOJ-u, teško shvataju ovu dužnost Partije. Postavljeno je sada pred Kotarski

Komitet Partije, da obavezno dolaze na sastanke K. K. SKOJ-a i drugovima pomažu, jer je to danas naš najveći izvor za jačanje naše Partije. Tako isto članovi O. K. Partije, kad završe sastanke sa K. K. Partije, obavezno održavaju i sastanke K. K. SKOJ-a. Ovako isto članovi K. K. Partije rade kod općinskih komiteta. Osnovni nedostatak Skojevskih organizacija jest u tome, što su naročito, slaba općinska rukovodstva.

KOTAR MAKARSKA: Postoji Kotarski Komitet SKOJ-a sa 3 člana. Sva trojica novi. Ovaj Komitet teško će zadovoljiti odmah, pa će se nastojati pojačati ga sa još 1 do 2 člana, i ukazati pomoć od strane O. K. i K. K. Partije.

Postoje 3 općinska Komiteta i to za općinu Makarska sa 3 člana. Sva trojica novi. Općinski Komitet za Gradac sa 3 člana. On je naš najbolji općinski Komitet SKOJ-a ovog Kotara, radi toga što su to stariji članovi, koji već imaju nešto iskustva i organizacione sposobnosti. Općinski Komitet za Vrgorac ima 5 članova, kao cjelina ne zadovoljava, ali se ističe pojedinačno drugarica Kata, sekretar Komiteta. Treba im velika pomoć.

Skojevskom organizacijom za grad Makarsku rukovodi direktno K. K. SKOJ-a. U gradu ima 2 aktiva sa 32 člana.

U čitavom kotaru ima 58 aktiva sa 378 članova.

KOTAR IMOTSKI: Postoji Kotarski Komitet SKOJ-a sa 3 člana. Prije ofenzive bila su formirana općinska rukovodstva za općine Lovreć i Zagvozd. Međutim, uslijed pritiska okupatora, veći broj omladinaca iz rukovodstva otišao je u našu vojsku i sa zbijegom. Sada postoje, odnosno formirani su u posljednje vrijeme 2 općinska komitea SKOJ-a i to za općinu Kamen Most i općinu Imotski. Ukupno u kotaru ima 13 aktiva sa 70 članova. Na ovom Kotaru Partija uopće nije ukazivala pomoć Skojevskoj organizaciji, što je imalo teške posljedice.

## U. S. A. O. H.

Kod Okružnog Odbora USAOH-a postoje samo dva člana. Treći član — drug Mili, upućen je po potrebi u vojsku za politkomesara jedne čete. Ostali članovi išli su sa zbijegom. Okružni će se Odbor odmah nastojati popuniti.

KOTAR MAKARSKA: Postoji Kotarski Odbor sa 4 člana. Ukupno ima organizovane omladine 1182 u 22 seoska odbora. U općini Gradac i Vrgorac postoje općinski odbori, dok za općinu Makarska još nije formiran. Omladina primorskog pojasa evakuisala se sa zbijegom i pošto na tom pojasu mi tako rekuć nemamo više omladine, daljnji porast je nemoguć. Na ostalom dijelu Kotara omladina je uglavnom obuhvaćena (Vrgorac). Rad sa omladinom nije zadovoljavajući iz više okolnosti. Prvo, radi slabog i neiskusnog rukovodstva, a drugo što je teško dolaziti u kontakt sa omladinskim masama.

KOTAR METKOVIĆ: Postoji Kotarski Odbor sa 3 člana. Ukupno ima organizirano 475 omladinaca — omladinki. Organizacija je nešto malo u porastu. U svim mjestima gdje postoje organizacije SKOJ-a, postoje i organizacije USAOH-a. Na ovom Kotaru ima objektivnih mogućnosti za daljnje okupljanje omladine. Jedino su teške okolnosti • rada.

KOTAR IMOTSKI: Postoji Kotarski Odbor sa 2 člana, ostali članovi išli su sa zbijegom. Ukupno ima organizirano oko 500 omladine. Radi terora okupatora s jedne strane, i s druge strane pošto [su] rukovodstva SKOJ-a i Partije bili dezorganizovani, nisu se iskoristile mogućnosti kod omladinskih masa.

## NARODNO-OSLOBODILACKI ODBORI

Okružni Narodno-oslobodilački Odbor kao odbor ne postoji, jer od 7 članova, koliko ih je bilo prilikom osnivanja Okružnog NOO u mjesecu studenom 1943, danas je ostao samo jedan član i to drug Domandžić,[33] koji je ujedno i član ovog Komiteta. Svi ostali članovi išli su sa zbijegom. Za sada ne mislimo popunjavati Okružni Odbor, već baciti težište rada i osposobljavati Kotarske, Općinske i mjesne odbore, te u toku vremena uzdignuti najsposobnije u Okružni Odbor.

KOTAR METKOVIĆ: Kotarski NOO ima 5 članova (4 druga i 1 drugarica), od kojih 2 seljaka, 1 obrtnik, 1 činovnik i 1 intelektualac. Svi su članovi Partije. Odbor kao cjelina prilično zadovoljava. Do sada nije bilo pravilne veze sa K. K. Partije i članovi Odbora nisu se osjećali odgovorni pred Partijom,

Postoje 3 općinska NOO-a i to za općinu Metković sa 5 članova, od kojih 4 člana Partije; za općinu Opuzen sa 4 člana, od kojih su 2 člana Partije; za općinu Plina sa 5 članova, od kojih su 3 člana Partije.

U čitavom Kotaru ima 18 seoskih NOO i 12 uporišta. Gradski NOO za grad Metković ima 3 člana, od kojih su 2 člana Partije.

Ocjena odbora bila bi ovakva:

Odbori za općinu Opuzen i Metković rade pod vrlo teškim okolnostima i djeluju jedino na polju propagande i veza. Odbori za općinu Plina rade osim na polju propagande i na gospodarskom polju i osjećaju se puna vlast. Na polju sakupljanja hrane nijesu odbori pokazali one uspjehe, koje bi inače mogli.

Kotarski NOO uz pomoć članova Kotarskog Komiteta izdaje svoj list »Glas Neretve«. List se izdaje povremeno, od prilike svakih 10 dana i prilično sa bogatim sadržajem.

KOTAR MAKARSKA: Postoji Kotarski NOO sa 5 članova, od kojih 4 seljaka i 1 radnik. Svi su članovi Partije. Ovaj odbor se reorganizovao početkom siječnja o. g., kada su u istoga kooptirana tri nova člana. Odbor

kao cjelina će moći da zadovolji. Kao članovi Partije ne osjećaju se dovoljno odgovorni pred Partijom, na što im se naročito ukazuje.

Postoje tri općinska NOO i to: općinski NOO za Makarsku, koji se sastoji od 4 člana. Svi su partijci. Obzirom što je u svakom selu neprijateljski garnizon, ovaj odbor ne može da djeluje s jedne strane, a s druge strane što su sa zbijegom evakuisani skoro svi odbori (mjesni). Pred općinski odbor stavljen je zadatak da organizira seoske odbore u selima, gdje je ikako moguće, ili bar uporišta. Ovaj zadatak općinski odbor već privodi kraju i danas ima u makarskoj općini ako ne mjesne odbore, ono bar uporišta.

Općinski NOO za Gradac sastoji se od 4 člana. Svi su partijci, Prilikom evakuacije pučanstva otišao je veći broj odbornika, ali su u toku siječnja ove godine organizaciono oformljeni svi mjesni odbori.

Općinski NOO za Vrgorac sastoji se od 4 člana. Svi partijci. Rad ovog odbora nije zaostao kroz ofanzivu. Odbor kao cjelina smatra se prilično odgovoran pred Partijom i dobro u rukama drže mjesne odbore.

Općenito, rad odbora počevši od kotarskog do mjesnih, nije zadovoljio, nije rješio sve probleme, koji su iskrsli u ovoj situaciji, a to zato, jer se članovi Partije u odborima nijesu dovoljno osjetili da su članovi Partije. Trebalo je duže vremena, dok su se odbori počeli snalaziti u novoj situaciji.

KOTAR IMOTSKI: Prije ofenzive postojao je Kotarski NOO sa 6 članova. Od tih su ostala samo trojica. Ostali su pošli i to jedan u Bosnu, drugi sa zbijegom, a treći je kooptiran u Okružni NOO. Preostala tri člana čine Kotarski Odbor. Svi su članovi Partije, ali se nisu ni malo osjetili kao partijci. Stanje nižih odbora je dosta loše, dosta ih ima raspuštenih uslijed svakodnevnog pritiska neprijatelja. Nekoliko mjesnih odbora koji su ostali u cjelosti, ne mogu doći naročito do izražaja. Po pitanju sakupljanja hrane nekoliko mjesnih odbora postigli su izvjesne rezultate.

## A. F. 2.

Prije ofenzive i Okružni Odbor AF2 trebao se je reorganizovati, odnosno bile su predviđene neke drugarice koje su trebale da se kooptiraju u Odbor. Međutim, evakuacijom predviđene drugarice pošle su sa zbijegom, te je Odbor ostao na 4 drugarice iz starog odbora i to: drugarica Milka,[34] Julija,[35] Ljeposava[36] i Krasna.[37] Ova organizacija prije ofanzive bila je masovna, ali nije bila dovoljno čvrsta, te se je prilično rasturila.

Drugarice iz Okružnog Odbora pristupile su nanovo reorganizovanju nižih rukovodstava.

**34 Milka Bogunović**
**35 Julija Tomašević**
**36 Ljeposava Borić**
**37 Krasna Nola**

Do sada formiran je Kotarski Odbor za Metković sa 4 drugarice. Od njih tri partijke. Na ovom kotaru ima samo jedan općinski odbor AF2 i to za općinu Plinu i 12 seoskih odbora sa ukupno organiziranih 779 drugarica.

Formiran je Kotarski Odbor za Makarsku sa 2 člana, obe partijke. Do sada je formiran 1 općinski odbor AFŽ-a i to za Vrgorac, dok za Makarsku i Gradac formirana su uporišta odbora (po 1 drugarica).

Formiran je Kotarski Odbor za Imotski sa 4 drugarice, sve partijke. Nije formiran ni jedan općinski.

Na čitavom Kotaru ima ukupno formiranih 7 seoskih odbora sa ukupno obuhvaćenih 286 žena.

Općenito, žene ovoga Okružja su uz naš Pokret, ali teško pristupaju organizaciji. Privrženost žena N. O. Pokretu očituje se u raznim primjerima, na primjer: baš ovih dana dok su brda snijegom pokrivena, žene prenose teška bremena kroz snijeg za našu vojsku, a da i ne govorimo o masu dnevnih primjera, koji se ne bilježe i ne pamte.

## V O J S K A

Na ovom sektoru organiziran je Štab Grupe Partizanskih Odreda za južnu Dalmaciju,[38] sastavljen od 3 partizanska odreda i to: Imotski Partizanski Odred, Makarski Partizanski Odred i Neretvanski Partizanski Odred. Komandant Odreda je drug Vlade Viskić, politkomesar drug Žarko Despot, zamjenik politkomesara drug Živko Šerić.

IMOTSKI ODRED: Stab Odreda ima 2 lica i to: komandant Marijan Bubina i politkomesar Mate Rako. Odred ima jednu četu sa 24 borca.

MAKARSKI ODRED: Štab Odreda ima 3 lica i to: komandant Ivo Prodan, politkomesar Mirko Despot i zamjenik komandanta Andrija Bogunović. Odred ima jednu četu sa 45 boraca.

NERETVANSKI ODRED: Štab Odreda ima 3 lica i to: komandant Marović Stanko, zamjenik komandanta Batinić Nikola i politkomesar Blašković Augustin. Odred ima 4 čete sa ukupno 124 boraca. Jedna od ovih četa nosi naziv »Ljubuška četa«, koja operiše po ljubuškom kotaru. Ova četa operišući na ljubuškom kotaru ima zadatak da se popuni u veću vojničku formaciju, nakon čega će biti uključena pod rukovodstvo XXIX. Divizije (Bivša X. Hercegovačka Brigada).

Ukupno brojno stanje vojske, zajedno sa Štabom Grupe, komandnim osobljem i borcima iznosi 210 ljudi.

**Politički rad,** nije na naročitoj visini, dosta je slab, a to iz razloga što je neprijatelj[38] veoma drzak, a naše jedinice brojčano male, tako ma gdje se one nalazile na Biokovu, moraju biti veoma budne i oprezne — stalno u pokretu, što ne dozvoljava jači politički rad, koji treba dosta vremena. Sa svojim garnizonima neprijatelj je kadar da stalno iznenađuje i opkoljava svugdje i na svakom mjestu. S druge strane teške pri-

like opstanka, osobito radi velikog snijega i kretanja terenima bez staza, nema dovoljno staja, popaljene, sve ovo otežava inače teško stanje. Od početka ustanka nikad naša vojska na Biokovu nije bila ovako stjerana u brda i snijeg kao sada. Uslijed gore navedenih poteškoća, oteščan je i prenos i magaziranje hrane na svim tačkama Biokova. Osim toga naše čete nijesu uvijek u sastavu, nego su radi vojničkih razloga razdijeljene u manje grupice. Sve ovo razlog je, da se politički rad ne može brzo ni uspješno sprovoditi, ali usprkos svega uspijeva se održavati političke časove u manjim grupama i upoznavati ih sa najnovijim političkim i vojničkim događajima u svijetu i kod nas. Pored centralne, šalje se i lokalna štampa, pa su i tako drugovi upoznati sa događajima.

Općenito, vojska je dobra i prilično savladava sve teškoće, i ako ima rijetkih pojedinačnih pojava dezerterstva. Vojska se ne popunjava sa novim borcima, a niti ima izgleda, dok ne bude većih vojničkih promjena u svijetu i na ovom sektoru. Ovo i pored velikog broja ustaško-domobranskih dezertera na imotskom i metkovskom kotaru.

**Vojnički** rad. Cesto se izvode razne akcije više manje uspješne. Neprijatelj je drzak i na sve akcije naše vojske odgovara protuakcijama, obilaskom terena, iznenadnim blokiranjem sela, zasjedama po putevima i slično. U ovom periodu učinjeno je oko 18 akcija. Od toga 8 većih. Od prilike ubijeno je oko 100 Nijemaca i špijuna. Uništeno je 8 kamiona, 1 top itd.

**Stanje Partije. Štab Grupe** ima jednu partijsku jedinicu, koju sačinjava drug zamjenik politkomesara Živko, politkomesar Žarko Despot, intendant drug Miljenko Borić i drug Andrija Glavina, stavljen na raspoloženje, a služi kao vojni instruktor za štabove odreda i niža vojna rukovodstva. Ovaj drug je prošao vojnički kurs i ima vojničko-organizacionog iskustva. Drug komandant Vlade Viskić nije član Partije. Isključen je prije dolaska ovdje za komandanta Štaba Grupe. Drug do sada savjesno vrši svoju dužnost. Nama nije jasno detaljno zašto je on isključen iz Partije, a niti znamo kakvo imate vi mišljenje o njemu, pa vas molimo da nas o tome izvjestite.

**Neretvanski P. Odred** ima svega 17 članova Partije u 5 partijskih ćelija. Članovi Partije su veoma mladi i sa malo partijskog iskustva. Osnovno je kod drugova borbenost, koja je na dosta visokom stepenu. Nastoji se teoretski izdignuti. Drug komandant ovog Odreda Stanko Marević-Prpić isključen je iz Partije u listopadu 1943. Ovaj drug kroz ovo vrijeme pokazao je skrajnu odlučnost i popularnost u vojničkim akcijama. On je bio isključen iz Partije, među ostalim i radi nepravilnog odnosa prema našim političkim radnicima na terenu. Međutim, kroz ovo vrijeme vidjelo se, da on nastoji sve svoje greške ispraviti, što se vidi iz pravilnog ophođenja sa partijskim forumima i drugovima na terenu. Mi smo mišljenja da ga uskoro primimo u Partiju i to prigodom proslave godišnjice Crvene Armije (23. II. 1944). U ovom pitanju molimo da nam date vaše mišljenje.

Napominjemo, da je Partiji u Ljubuškoj četi u sporazumu sa drugovima iz Okružnog Povjereništva za Ljubuški dato u dužnost po pitanju jačanja i prerastanja te čete u veću formaciju. Prema primljenim obavjestima ima nade za popunjavanje i porast ove čete.

**Makarski P. Odred.** Ima dvije partijske jedinice sa ukupno 10 članova, i to jedna partijska jedinica pri Stabu, a druga u četi. Među ovim drugovima ima starijih članova Partije, koji još nijesu dobro partijski razvijeni. Inače Partija kao cjelina nema dovoljno partijskog iskustva i ako ima mlađih, koji pokazuju volju za dobar partijski razvitak.

**Imotski P. Odred.** Ima jedna partijska jedinica sa 5 članova. Svi mladi, novoprimljeni partijci bez partijskog iskustva. Imaju uslova za dobar razvitak.

Partijska organizacija u vojsci sa partijom na terenu povezana je tako, da svaki Kotarski Komitet, dok vojska djeluje na njegovom sektoru, treba da pomogne partiju u vojsci. Veća pomoć dosta je otežana, pošto je vojska stalno u pokretu.

## VOJNO-POZADINSKE VLASTI

Nakon neprijateljske ofanzive sve ovdašnje vojno-pozadinske vlasti više nemaju onaj djelokrug rada, kako to inače ima na oslobođenom teritoriju. Radi ovoga čitavo osoblje ovih komandi podvrgnuto je reviziji, neke uputili u vojsku, a neke za političke radnike na terenu. Od komanda mjesta organizovani su jaki punktovi sa jednim rukovodiocem i nekoliko pomagača, koji će voditi računa o magazinima. Komanda Područja, koja ima samo jednog člana komande, a to druga komandanta Jurlinu,[39] ostala je sa ovim svojim nazivom. Njegova dužnost je da rukovodi ovim punktovima. Partija ovih punktova povezana je sa najbližim mjesnim partijskim organizacijama, a komanda Područja (drug komandant pošto živi zajedno sa Punktom za Vrgorac) ima zajedničku partijsku jedinicu, kojom rukovodi neposredno ovaj O. K.

## OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA

Prije ofanzive ovdje je bio formiran R. O. C. od tri druga. Evakuacijom R. O. C.[40] na otoke, ovdje nije nitko ostao da i dalje vodi obavještajnu službu, već je istu za jedno kratko vrijeme morao preuzeti O. K. a to do dolaska druga Marata. Sad je R. O. C. ponovo reorganiziran i proširen za još dva člana, tako da R. O. C. broji 3 druga, sva tri člana Partije. Drugovi imaju volje i sposobnosti za povjerenu im dužnost, ali obzirom na prilike teško uspostavljaju veze i dublje saznavanje neprijateljskih namjera.

**39 Toni Jurlina**
**40 Rajonski obavještajni centar**

## TEHNIKA

Naša tehnika kroz sve ovo vrijeme bježanja po brdima, ipak je uvijek po nešto radila. Međutim, sada je nekako smještena, da ni vuk ne može pristupiti, opkoljena sa najmanje metar snijega. U Tehnici rade drug Zvonko, a sada i drug Kirigin.

U poslu snabdjevanja Tehnike potrebnim materijalom, drug Pero Miljak i Stanko Mušan uhvaćeni su od Nijemaca u selu Sriduši. Odvedeni su u Vrgorac i nakon mučenja obješeni. Ovim gubitkom Tehnika je teško pogođena. O gubitku ove dvojice drugova dala je izraz naša vojska u akciji, koju su izvršili naši drugovi borci na mjestu gdje su obješeni, a u glasilu Okružnog NOO »Biokovski Vjesnik« objavili smo njihovu mučeničku smrt i čvrsto držanje pred neprijateljem.

Izvještaj o radu Tehnike kroz ovo razdoblje prilaže se.

Što se tiče daljeg rada naše Tehnike zaključeno je, da se svako deveti dan izdaje »Biokovski Vjesnik«, a u međuvremenu dva puta Dnevne vijesti kao izdanje Vijesnika, tako da imamo vijesti svaki treći dan. Sa materijalom se nekako krpi.

## PROSLAVA II. GODIŠNJICE USTANKA U BIOKOVU

Dana 24. II.[41] ove godine navršila se druga godišnjica od kada je prva partizanska puška upalila u Gradcu, kada su prve žrtve rodoljuba pale za slobodu našeg naroda, a kada su ujedno pale i prve glave narodnih izdajica — ustaša. U znak uspomene na taj, za ovaj kraj, veliki dan, i pored terora okupatora s jedne strane, a s druge kišnog vremena, upaljeno je oko 60 vatara po visovima Biokova. U vojsci i na terenu održavani su sastanci u znak sjećanja na ovaj značajni dan. Obzirom na stalno sklanjanje i premještanje naše Tehnike, nijesmo bili u stanju da povodom toga velikog dana donesemo i jedno specijalno izdanje Biokovskog Vjesnika, kako smo imali namjeru.

## FINANCIJSKI IZVJEŠTAJ

U toku ovog vremena t. j. za studeni i prosinac 1943. i siječanj 1944. od naših organizacija primili smo 60.359 Kuna. Ostatak 31. X. 1943. (saldo) iznosio je 41.465 Kuna, što ukupno iznosi 101.814 Kuna. Od ove svote potrošili smo za potrebe nabavke materijala za Tehniku i druge potrebe 38.400 Kuna. Saldo 31. I. 1944. iznosi 31.414 Kuna.

41 Odnosi se na 24. studeni 1941. godine.

Obzirom na eventualne potrebe ovog Komiteta (Tehnika i slično), mi smo mišljenja da ovaj iznos zadržimo. Radi toga molimo vas da nam ovo odobrite, ili eventualno javite da vam pošaljemo.

Prilažemo: 1) organizacionu tablicu,
2) tablicu J. N. O. Fronta,
3) obavjest NOO (okružnog).

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za O.K. KPH,

BROJ 120

## IZVJEŠTAJ MJESNOG OBAVJEŠTAJNOG CENTRA U SPLITU OD 7. VELJAČE 1944. REJONSKOM OBAVJEŠTAJNOM CENTRU ZA SREDNJU DALMACIJU O DOVOĐENJU DR SMOLICA I SIKIRICE, PARTIZANSKIH ZAROBLJENIKA, OD STRANE NIJEMACA U SPLIT[1]

M.O.C, za Split
Br. 26/44
Dne 7 februara 1944

Predmet: Izvještaj

1) Primili smo tvoj dopis br. 5/44 te pismo od 1/II-44 sa uputama za Trupove.[2] Javi nam čim prije da li je potrebno da šaljemo prepis kartoteke komandi ili ROC-u.[3]

2) Jutros oko 8 sati cestom put Firula prošlo je oko 20 ljudi u kraćim vremenskim razmacima među njima prepoznati su četnici: Andreis, Stojanac, Mijač (agent), i biv. of. Krolo. Svi ovi muškarci ušli su u bivši tal. bunker između Zente i Trstenika i zadržali se sve do podne (Frane). Svrha i razlog ovog sastanka nije nam poznat.

3) U posljednje vrijeme često se na šetnji u povjerljivim razgovorima primjećuju Ćavlina, Stojanac, Vlade Matošić i Kunjašić svi četnici. (Frane)

4) Jučer je u sv. Kajo (Sj. spi. luka) stigao jedan brod od 400 vagona razne robe i to sjena, zob, raž, hrana ostalo je nepoznato. Ovu robu Njemci prevoze sa kamionima u pravcu Omiša odakle su ovi kamioni došli a pripadaju SS odredima. Iskrcavanje će trajati još par dana. Trebalo bi stići još 6 brodova. (Vasić)

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta, za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. OB-S1-61/124.**

**2 Vidi dok. br. 103.**

**3 Rajonski obavještajni centar.**

5) Njemci su zatrašili oslobođenje brodogradilišnih radnika od mobilizacije koja se ovih dana provađa. Odavde se dade zaključiti da Njemci Namjeravaju započeti sa radom na brodogradilištu. (Vasić)

6) Dr. Smolić[4] i Sikirica[5] dovedeni su od Njemaca kao partizanski zarobljenici. Ustaške vlasti intervenirat će u pogledu ove dvojice.

Prilažemo punomoć generalu Juppe te izaslanici PTS-a° ustaškim stožerima.

Uz drugarski pozdrav:

*S. F.* — S. *N.*

Povjerenik:
***Janko,***[7] v. r.

BROJ 121

## UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 8. VELJAČE 1944. OBLASNOM KOMITETU KP HRVATSKE ZA DALMACIJU O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U JEDINICAMA 8. KORPUSA[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Kopija

Na jednom mjestu treba upozoriti gdje sam primijetio.
[2]

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Primili smo nekoliko izveštaja od politodela i političkih komesara brigada VIII Korpusa. Izveštaji su, usled udaljenosti i neredovnih veza,

**4 Dr Ivo Smolić, bivši funkcionar HSS-a u Sinju. Početkom lipnja 1943. godine prešao je na stranu NOP-a. Postao je član ZAVNOH-a. Predao se ustašama 5. veljače 1944. godine kada je sa Visa vraćen na teren Sinja. Isključen je iz ZAVNOH-a na III zasjedanju 8. svibnja 1944. godine. Vidi dok. br. 292, napomenu 9, dok. br. 461 i knj. 6. dok. br. 29, 48 i 70.**

**5 Nikola Sikirica, bivši predsjednik sinjske kotarske organizacije HSS-a. Početkom lipnja 1943. godine prešao je na stranu NOP-a. U toku NOR-a biran je za predsjednika Okružnog NOO Splita (srednje Dalmacije). On je ostao dosljedan borac NOP-a do kraja rata. Vidi knj. 6, dok. br. 2, 29 i 70.**

**6 Poglavnikovog tjelesnog zdruga**

**7 Miro** Segvić-**Janko**

**1944 43** Kopi;,a or***Sinala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu CK SKJ — Beograd, fond**

**2 Vjerojatno se primjedba druga Tita (pisana rukom) odnosi na izvještaje jedinica Osmog korpusa Centralnom komitetu KPJ.**

stigli sa priličnim zakašnjenjem, a u međuvremenu su, verovatno, nastale mnoge promene u pojedinim brigadama. Ali, mi ćemo, ipak, na osnovu tih izveštaja i drugih činjenica, ukazati na izvesne nedostatke i greške u radu, kako u vojnim jedinicama, tako i u partiskim organizacijama u vojsci i pozadini.

Ovo pismo neka vam posluži više kao opšta orijentacija za prilaženje pojedinim problemima i za njihovo pravilno rešavanje.

Pre svega, Oblasni komitet nije uspeo da, u svome radu, u celini ostvari rukovodeću ulogu na svim poljima svoje delatnosti. To se ispoljilo i u zapostavljanju pojedinih sektora partijskog rada i u otsutnosti brzog i energičnog reagovanja na greške nekih partiskih organizacija. Vaše udaljavanje od štaba korpusa i odlazak čitavog rukovodstva na otoke,[3] bilo je ustvari udaljavanje od vojske i od rada na vojničkom i političkom učvršćivanju vojnih jedinica. Međutim, čišćenjem Dalmacije i drugih krajeva naše zemlje od italijanskih fašista, i ogromnim vojničkim i političkim uspesima Narodno-oslobodilačke vojske, stvoreni su povoljni uslovi za širu mobilizaciju novih snaga. Ta mobilizacija, sprovedena uglavnom na bazi dobrovoljnosti, najuspešnije je izvršena u Dalmaciji, gde je samo za nekoliko dana formirano desetak brigada.[4] To nam govori da je narod u kapitulaciji Musolinijeve Italije, prvog, najvernijeg i moćnog saradnika nemačkog fašizma, gledao ne samo pobedu naših velikih saveznika, nego i pobedu oružja slavne Narodno-oslobodilačke vojske. To je velikom delu našeg naroda ulilo veru u konačnu pobedu nad okupatorom i domaćim izdajnicima. I baš u Hrvatskoj, a naročito u Dalmaciji, mase počinju, jasnije nego ikad pre, shvatati da se samo oružjem mogu očuvati izvojevane tekovine, dobiti nove pobede i postići konačno oslobođenje. Tako su naši borbeni redovi postali brojniji, — i to se naročito osetilo u porastu vojske, stvaranju novih brigada, divizija i korpusa.

Ali, daljnji razvitak vojnih jedinica pokazao je da naše partiske organizacije u Dalmaciji, uprkos dosta velikim uspesima u radu, nisu bile politički dovoljno sposobne, ni organizaciono pripremljene za nove i krupnije zadatke. Na pitanju uspostavljanja vlasti na oslobođenoj teritoriji, na pitanju organizovanja novih vojnih jedinica i rukovođenja otporom protiv neprijateljskog nadiranja na slobodnu teritoriju, na pitanju evakuacije naših ustanova, materijala i stanovništva, — došle su do izraza sve one slabosti, koje ranije nisu bile otkrivene ni kod partiskih organizacija, ni kod pojedinih rukovodilaca. Dakle, mnoge partiske organizacije, naročito od onih u vojsci, nisu izdržale ovu tešku probu. U vezi sa ovim našim konstatacijama, navodimo samo najkrupnije propuste i greške:

a) Prilikom evakuacije oslobođenog Splita i drugih gradova izgubljen je skoro sav ratni plen, koji je, kapitulacijom fašističke Italije, pao u ruke Narodno-oslobodilačke vojske. Teško i lako oružje, odeća i obuća, motorizacija, životne namirnice i ostala sprema, — sve je to ili palo neprija-

**3 Oblasni komitet KPH za Dalmaciju i druga oblasna rukovodstva, poslije prodora njemačkih jedinica i zaposjedanja obale, povukla su se najprije na Brač i Hvar a zatim na otok Vis.**

**4 Formirane su 4, 5, 6, 7, 0, 9, 10, 11, 12 i 13. dalmatinska brigada u sastavu Osmog korpusa. O njihovom formiranju vidi knj. 8 i 9.**

telju u ruke, ili je uništeno nesavesnim radom. Uzrok tome nije bilo samo nesnalaženje odgovornih drugova, njihova nebudnost ili vaša pogrešna perspektiva na »držanje Splita po svaku cenu«, nego i nekomunističko shvatanje kod pojedinih rukovodilaca da sve što je zaplenjeno u Dalmaciji pripada samo Dalmatincima. Tako se desilo da su se neke krajiške jedinice vratile iz Dalmacije bez naoružanja i druge ratne spreme, dok su magacini u Splitu bili dupkom puni.[5] »Nije još izvršen pregled mag'acina i popis spreme«, — to je bio redovan izgovor druga Milića . . .

b) Neprijateljski prodor u Livno ponovo je izneo na površinu sve slabosti — krajnju nebudnost i birokratski odnos rukovodećih drugova prema svome poslu i prema odgovornosti pred partijom i narodom.[6] Usljed pustog birokratizma drugova iz Korpusa, mi smo izgubili u Livnu, pored ostalog, i nekoliko članova Okružnog komiteta, a u Glamoču — nekoliko magacina s hranom i drugom spremom.

c) Kad je reč o stanju partiskih organizacija, o radu i kvalitetu rukovodećih kadrova, ne može se preći ni preko činjenice da je XX Divizija zadnjih dana, u vrlo kratkom razmaku vremena, dozvolila da je neprijatelj dvaput iznenadi,[7] pri čemu je imala znatne gubitke ne samo u materijalu, nego i u ljudstvu. Pored toga, što nam je zarobio i ubio izvestan broj boraca, među kojima i nekoliko rukovodilaca, neprijatelj nam je zaplenio arhivu, oružje i drugu ratnu spremu.

d) Po ovim, kao i po mnogim drugim greškama, koje često mogu biti i sudbonosne za opstanak i razvitak jedne vojne jedinice, Oblasni komitet — kao najodgovornije partisko rukovodstvo — nije poveo ni istragu, a kamo li da je obavestio svoje nadležne forume. A sama ta činjenica već je dovoljna, da izvedemo zaključak da Oblasni komitet nije ni obavešten 0 svemu onome što se oko njega dešava.

[...]

Sve to postavlja pred Oblasni komitet zadatak, da učini odlučniji korak ka konsolidovanju prilika u svim partiskim organizacija, a naročito u organizacijama u vojsci. To znači, da težište rada mora biti vojska: učvrstiti partiske i omladinske organizacije, razviti do maksimuma njihovu budnost, svestrano ili osposobiti za izvršavanje najtežih zadataka. Jedna od glavnih odlika naših organizacija i rukovodioca mora biti: brzo 1 energično reagovanje na sve pojave koje se zbivaju u sredini gde žive i rade. A, iznad svega, treba — pravilnim radom i uočavanjem najboljih i borbom najproverenijih boraca — povećati broj članova partije, jer je njihov broj, u odnosu na ukupno brojno stanje brigada, veoma mali. Pri ovome ne treba izgubiti iz vida da je ogromna većina boraca — sem jednog dela novomobilisanih čiji broj, istina, ne treba potcenjivati — svesno i iskreno pristupila narodno-oslobodilačkoj borbi.

**5 Vidi dok. br. 159, napomenu 20.**

**6 Pošto su njemačke jedinice 5. prosinca 1943. ušle u Livno, jedinice Treće krajiške proleterske brigade i Treće, Četvrte i Seste dalmatinske brigade izvršile su tri neuspješna napada na neprijateljski garnizon u Livnu: 7/8, 15 i 17. prosinca 1943. Detaljnije o tome vidi knj. 9, dok. br. 115, 120, 124, 144, 149, 151, 186, 187, 191 i 374.**

**7 Vidi dok. br. 75, 149, 310, 346 i 348.**

Još nekoliko napomena:

$l_k$ Skoro sve brigade VIII Korpusa sastavljene su iz jezgra starih boraca i, daleko većeg, broja novomobilisanih vojnika. Ta dva dela nisu, dosadašnjim radom, sjedinjena u jednu čvrstu celinu. Ovu podvojenost — kako u stepenu političke svesti i odanosti, tako i u vojničkoj spremnosti i disciplinovanosti — treba što pre likvidirati intenzivnim političkim radom, energičnom vojnom obukom, pravilnim odnosom starešinskog kadra prema borcima i negovanjem toplih drugarskih odnosa boraca prema borcu.

2. Tvrdnja da je u brigadama »vojnička disciplina i borbenost na visini« — ne bi se mogla uzeti kao tačna. Ustvari, to se može reći samo za onaj deo starih boraca, proverenih i očeličenih u teškim borbama, obogaćenih iskustvom i veštinom ratovanja. Činjenica da u brigadama najviše ginu rukovodioci i stari borci, najbolje potvrđuje da postoji oštra razlika između starih i novih boraca. Vojni i politički rukovodioci, skupa sa starim borcima, treba da budu u borbi primer novim borcima, ali oni moraju takođe i primerno raditi na prevaspitavanju novih boraca.

3. Sa ovim pitanjem usko je povezana i pojava dezerterstva u brigadama.[8] Osipanje brigada treba energično zaustaviti, u prvom redu vaspitnim radom, a onda i vojnim, disciplinskim merama. U jedinicama Narodno-oslobodilačke vojske, od koji gotovo ni jedna više nije vezana isključivo za »svoju teritoriju«,[9] kao npr. partizanski odredi, treba obavezno razvijati i gajiti kult svesne i dobrovoljne discipline svih boraca. Nosioci ove nove i razumne discipline moraju biti, u prvom redu, vojni i politički rukovodioci, a naročito članovi naše Partije. Pošto mnogi begunci iz brigada odlaze u »svoje odrede« ili — što je isti slučaj — u brigade njihovog kraja, ovo pitanje treba oštro postaviti pred štabove onih jedinica koje redovno prihvataju i zadržavaju pribeglice. Ovakvu praksu treba odmah iskoreniti, a štabove i pojedine rukovodioce koji je podržavaju — pozvati na odgovornost.

4. Disciplina, red i vojničko ponašanje moraju zavladati u svim jedinicama Narodno-oslobodilačke vojske, i to u svakom pogledu, — jer je i to garancija za postizanje uspeha u našoj svetoj borbi. Treba udariti najoštrije po onima koji ruše disciplinu sa izgovorom »mi nismo buržoaska vojska« i time, ustvari, šire demoralizaciju i slabe udarnu snagu jedinice.

5. Oblasni komitet mora se energično založiti, i svojim uticajem i svojim radom, u iskorenjivanju lokalpatriotizma, kao nezdrave i štetne pojave, tuđe komunistima i narodnim borcima. U pojedinim bataljonima, brigadama i divizijama — a naročito oko štabova — vrlo često dolazi do prigovora na račun postavljanja drugova Crnogoraca, Srbijanaca ili Krajišnika za vojne i političke rukovodioce. To je, međutim, samo jedan vid lokalpatriotizma kod Dalmatinaca. U proglasu[10] naših umetnika i nauč-

**8 i 9 Pojedini borci su napuštali svoje brigade u momentu kada su one morale napuštati teritoriju Dalmacije i povlačiti se u Liku ili zapadnu Bosnu. Većina od njih ponovo se priključila partizanskim odredima koji su dejstvovali na području gdje su i formirani.**

**10 Vidi knj. 9, dok. br. 148.**

nika iz Dalmacije čak se ne vidi da je Dalmacija hrvatska, a da i ne govorimo o drugim pogreškama. Vaša intervencija po ovom pitanju, i vaša pomoć politodelima i ostalim političkim i vojnim radnicima, mora biti što hitnija i što efikasnija. Jedinstvo vojske ima se čuvati kao ženica oka. Treba nemilosrdno udariti po onima koji ga narušavaju.

6. Još jednom o pitanju broja članova partije. Kao primer brojčane slabosti partiske organizacije u brigadama, uzećemo Prvu dalmatinsku brigadu, koja ima dvaput veći broj članova partije, nego i jedna druga brigada. Partiska organizacija ove brigade, koja broji ukupno 1404 borca, danas ima 210 članova i samo 69 kandidata. Međutim, ova brigada je najstarija jedinica VIII Korpusa. Njeni borci prošli su Četvrtu i Petu neprijateljsku ofanzivu, stekli veliko borbeno iskustvo i postali čvrsto jezgro, sposobno da primi i prevaspita veći broj novih boraca. Bilo bi i pogrešno, i nepravedno prema takvim borcima, zatvoriti tako čvrsto pred njima vrata naše Partije. Ne zaboravite, da Prva i Druga dalmatinska brigada moraju biti nepresušni izvor vojnih i političkih kadrova za ostale novoformirane jedinice u Dalmaciji. Nužno je, znači, posvetiti više pažnje teoretskom podizanju partiskih kadrova.

7. SKOJ-evska organizacija u brigadama, usled svoje neaktivnosti i sektaškog odnosa prema mnogim hrabrim i odanim mladim borcima, nisu postale žarište čitave omladine. Partija mora ukazati više pomoći SKOJ-u, da bi on postao masovna organizacija, kadra da okuplja, predvodi i vaspitava ostalu omladinu. Takvu pomoć partija je dužna našoj herojskoj omladini.

8. U podizanju kulturnog i političkog nivoa naših boraca štampa ima ogromnu ulogu. Izdavanje četnih, bataljonskih i brigadnih listova koristiće utoliko više, ukoliko je u njihovom uređivanju sigurnije obezbeđena ne samo kontrola, već i pomoć odgovornijih i sposobnijih drugova. Osim toga, borci i narod treba da budu svakodnevno upoznati s najnovijim političkim i vojničkim događajima kod nas i u svetu.

Uzgred vam skrećemo pažnju na »Omladinsku iskru«,[11] br. 2—3 koji nam je ovih dana došao do ruku. Tamo su mnoge stvari postavljene pogrešno, — na primer odnos između omladine i narodno-oslobodilačkih odbora, gde izbija na videlo potpuno neshvatanje NOO kao narodne vlasti — omladinski avangardizam. Način pisanja u »Omladinskoj iskri« potpuno je tuđ omladini koju vaspitava naša Partija ... i potseća na staro, davno preživelo vreme, kada su razni književni dekadenti trovali nove generacije. Po ovome sudeći, rekli bismo da ste pravilno vaspitavanje omladine, kao i agitaciju i propagandu, dobrim delom prepustili teoretski slabim i idejno neproverenim ljudima.

9. Po pitanju rada među ženama uopšte, poslali smo vam naš cirkular.[12] Ovde naglašavamo samo to, da odnos prema ženama — borcima mora biti u svakom pogledu pravilan i drugarski. Ali, ne sme se dopustiti da u naše redove stupe i one žene koje su bile sumnjivog morala i neproverenog držanja u okupiranim gradovima.

**11 Glasilo USAOH-a za Dalmaciju. List je počeo izlaziti u lipnju 1943. godine. Izlazio je povremeno do kraja rata.**

**12 Vidi dok. br. 91.**

Na kraju, drugovi, još nešto. Vi se nalazite na prostoriji sa koje imamo kontakt sa inostranstvom,[13] i od vas i vašeg rada zavisi kakav će ugled uživati naša vojska i kakav će utisak o njoj steći naši saveznici. Zato je svaki borac, svaki oficir, koji dolazi u dodir sa stranim licima, obavezan da dostojno reprezentuje našu vojsku, a time i naš narod. Da bi se to postiglo, treba svakog našeg čoveka učiti beskrajnoj vernosti svome narodu i vaspitavati partiske organizacije na budnost prema svim pokušajima ma kakvog rada koji bi sada ili u budućnosti štetio našem narodu.

Razradite ovo pismo i napišite cirkular[14] svim vašim organizacijama u vojsci i pozadini.

Kad budete stigli kod štaba korpusa, zakazaćemo sednicu Ob. K-a,[15] na koju će doći i jedan drug iz CK.

S drugarskim pozdravom,

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

8. februara 1944.

Dostavljeno: Oblasnom komitetu KPJ za Dalmaciju
Centralnom komitetu KP Hrvatske
Političkom komesaru VIII Korpusa — lično

Pročitao 17. II 1944. Cr.[16]

BROJ 122

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 8. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O DEJSTVU PRVE NO BRIGADE I O SITUACIJI KOD DEVETNAESTE DIVIZIJE U SJEVERNOJ DALMACIJI[1]

STAB
IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
8. II. 1944 god.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

1) Jedan bataljon I. brigade između 6. i 7. ov. mj. ušao je u Strmicu, gdje neprijatelja nije bilo. Sada ovaj bataljon temeljito ruši put Strmica—Bos. Grahovo preko Derala.

13 Misli se na jedinice Dvadesetäeste divizije NOV koje se nalaze na otoku Visu.
14 Vidi dok. br. 172.
15 Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.
16 Primjedbu napisao Sreten 2ujović-Crni
1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 35/1, k. 517A.

2) Bataljon I. brigade koji je upućen za vezu sa XIX. divizijom izvještava: da je noću između 3. i 4. ov. mj. V. brigada XIX. divizije u zajednici sa Kninskim odredom napala njemačku kolonu koja se kretala putem Knin—Srb.[2] U toj borbi neprijatelju su naneseni prilično veliki gubici u ljudstvu i materijalu. Između ostalog zaplijenjeno je 15 kamiona i 2 topa, što su uništili pod pritiskom pomoći koja je stizala od Knina, kada je, t. j. 4. ov. mj., V. brigada odstupila u pravcu Ervenika. Sada se XIX. divizija nalazi u selima: Biovičino Selo, Modrino Selo, Ivoševci, kao i u ostalim selima u pravcu Kistanja i Obrovca.[3]

Ovaj bataljon I. brigade je noću između 7. i 8. ov. mj. preduzeo čišćenje Plavna u kome se nalazi oko 100 četnika. Ovaj bataljon nam dostavlja slijedeće podatke: U Knin stalno dolaze prilično velike snage Njemaca[4] iz Albanije, Grčke, Bosne i Srbije. Ima ih koji su već tri mjeseca na putu, sa sobom vode izvjestan broj bosanskih seljaka, koji su usput pokupili. U Kninu se mnogo ne zadržavaju, nego produžavaju pravcima Knin —Srb—Bihać—Zagreb, Knin—Gračac—Gospić—Ogulin, onda Knin—Kistanje—Benkovac—Obrovac, Karlobag—Sušak—Rijeka. Na svim ovim pravcima je promet stalno živ ...

U Kninu i okolici (Topolje—Vrpolje—Vrbnik) sada se nalazi oko 5.000 Njemaca[5] i oko 1.800 domobrana.[6] Na prostoriji Kijeva nalazi se jedna njemačka divizija.

U s. Pađene se nalazi 100 Njemaca. U Benderu je do nazad dva dana bilo 1.000, ali su oni proslijedili preko Like. U Pribudić—Prljevo nalazi se 70 četnika, u Rastičevu 300 Njemaca i 100 četnika, na Zrmanja Vrelu 200 Njemaca i 130 četnika, na Maloj i Vel. Popini 160 Njemaca i 100 četnika, na Srbskom Klancu 120 Njemaca sa dva topa, na Kunovcu 160 domobrana i Njemaca, u Srbu 400 Njemaca i 120 četnika, u Suvaju 80 Njemaca i 20 četnika i u Brotnji 150 Njemaca i 70 četnika sa 5 topova u mjestu i 2 topa u blizini ovog mjesta. Ovo su za sada stalne posade, koje im služe za osiguranje komunikacije. Moral ove vojske je prilično nizak, jer je ista prezamorena sa prilično slabom odjećom i hranom. Druge narodnosti koje se nalaze u njemačkoj vojsci se bez volje kreću i bore i stalno pokazuju znake naklonosti prema našoj vojsci, a raduju se uspjesima Crvene armije na Istočnom frontu. U ovome se naročito ističu crvenoarmejci zarobljeni od njemačke vojske, a koji su sada primorani da pod jakom kontrolom idu sa njima.

3) Mi se nalazimo na mjestima[7] na kojima smo spremni očekivati pokret u pravcu XIX. divizije, na kojima smo se mjestima zatekli i kad smo dobili naređenje od vas da je taj pokret obustavljen.[8] Sada smo u iščekivanju naređenja za daljni rad. t. j. za dalje zadatke.

**2 Vidi dok. br. 112.**

**3 Vidi dok. br. 124.**

**4 Odnosi se na 92. motorizirani puk i jedinice Prve brdske divizije.**

**5 Dijelovi Prve brdske divizije (vidi dok. br. 362 i 367).**

**6 Iz sastava Petnaeste domobranske pukovnije.**

**7 O rasporedu tih jedinica vidi dok. br. 104 i 295.**

**8 Pošto se Devetnaesta divizija prebacila iz okruženja u njemačkoj operaciji »Emil« na Bukovicu, to su i planirana dejstva za Devetu diviziju otpala i ona je zadržana na području Bos. Grahova. Vidi dok. br. 124 i 154.**

4) Jedan bataljon naše II. brigade, prije naređenog pokreta u pravcu predviđenog pokreta divizije, bio je uputio izvjesne dijelove u zasjedu na Prološkoj Dragi, kada je naišla jedna kolona neprijateljskih kamiona od Livna u jačini od 10 vozila. Ova zasjeda ih je dočekala, oštetila dva kamiona i ubila 15 neprijateljskih vojnika,[9] a ostali kamioni su uspjeli da pobjegnu natrag u Livno. Kako neprijatelj komunicira još putem Livno—Sinj i to sa maniim dijelovima motorizacije, ovaj prostor od Prologa do Bilog Briga je izvanredan za zasjede i na tome pravcu bi lako bilo onemogućiti prolaz neprijateljske motorizacije, bar kad ide bez tenkova i u manjim grupama.

Pošto smo povukli svoje dijelove koji su se nalazili dublje u Livanjskom Polju, t. j. prema Livnu i sjevernom i južnom stranom polja, nepoznati su nam detaljniji podaci o neprijatelju u samom Livnu, kao i u okolnim mjestima, pa ni u Sujici ni u Duvnu.

Glamočki i Livanjski P. Odred su vašim naređenjem isključeni ispod naše nadležnosti i u operativnom pogledu, pa tako sa istima nemamo sada tješnje veze. Grahovsko-peuljski odred nalazi se na svojim ranijim položajima ali se pokazuje prilično neaktivan, najviše u rušenju komunikacijama, premda smo im to nekoliko puta naređivali. Sada je rušenje komunikacije Grahovo—Strmica preduzeo jedan naš bataljon, kao što smo vam gore iznijeli.

Zbog same ishrane i održavanja kontakta sa neprijateljem, t.j. dejstva na njega na komunikacijama i mjestima, bar sa manjim posadama, predlažemo da našu I. brigadu prebacimo u Livanjsko Polje. Također i IV.[10] pustimo još dublje prema Livnu i to jednu sa sjeverne a drugu sa južne strane Livanjskog Polja.

5) Mi smo pristupili formiranju baterije, te smo u tom smislu izuzeli iz brigada izvjestan broj boraca, među kojima ima i ranijih artiljeraca, a također izuzeli smo i sve mazge sa kojima su raspolagale brigade ali ih je je bilo vrlo mali broj. Nemamo samara koje možemo kompletirati za tovarenje ovih topova. Baterija će se formirati u Velikom Tičevu i čim kompletiramo samare uputit ćemo odmah ljudstvo sa tovarnom stokom da prihvate topove iz Like. XX. divizija nam nije uputila još ljudstvo za bateriju a izgleda da će, i ako nam pošalju, poslati vrlo mali broj.

6) Ukoliko se XIII. brigada, t.j. naša III. brigada nalazi kod XIX. divizije, molimo vas da izdate naređenje, te da ista dođe u naš sastav.[11]

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

V. d. politkomesara:
***Andro Kovačević,*** v. r.

(M. P.)

Komandant:
***A.[12] Banina,*** v. r.

**9 Vidi dok. br. 154.**
**10 Četvrta dalmatinska NO brigada**
**11 O ulasku te brigade u sastav Devete divizije vidi dok. br. 76, 112 i 298.**
**12 Ante**

BROJ 123

## DIREKTIVA ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 9. VELJAČE 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA RASPORED I NAREDNA DEJSTVA[1]

STAB
XIX. DIVIZIJE N.O.V.J.
9. frebruara 1944, g.
u 18 čas.

D I R E K T I V A Br. **16.**

(Sekcija Knin—Bihać—Novi Grad i Gospić **1:100.000)**

**Podaci o neprijatelju:** Na liniji Lapac—Otrić kontroliše se **115** njemačka divizija.[2] Uglavnom, koncentracija se vrši u Srbskoj kotlini (selo Kunovac), a jednim dijelom i u Lapcu, što se primjećuje pojačavanjem istog garnizona. Na liniji Zrmanja—Gračac koncentrišu se uglavnom dvije njemačke divizije[3] i to I. Alpska sa svojim glavnim snagama skoncentrisana je u selu Zrmanji, a jedni dijelovi divizije »Princ Eugen«[4] skupljaju se u blizini Gračaca (zaseok Grab). Namjera neprijatelja nije nam u detalje poznata, ali se predviđa da bi nas mogao napasti i na ovom sektoru.[5] Isto tako obaviješteni smo da se iz pravca Bihać—Lapac kreće 373 njemačka divizija »Tigar«, navodno da se kreće prema Gospiću.

**Podaci o našim snagama:** I. i II. Brigada XIX. Divizije, XIII. Brigada XXVI. Divizije,[6] Kninski i Orjenski partizanski odred.

**Namjere neprijatelja:** Napasti naše snage i odbaciti ih sa sadašnjih položaja radi slobodnijeg saobraćaja sa komunikacijama kojima se služe. Isto tako težnja je neprijatelja da bi nam uništio živu snagu i ekonomski nas uništio.

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 27/2, k. 517.

2 Ova divizija nije bila na teritoriju Jugoslavije. Odnosi se na dijelove Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 366.

3 U širem rajonu Knina bili su koncentrirani dijelovi brdske divizije, koji su sudjelovali u operaciji »Emil« i nakon toga se prikupljali radi povlačenja iz Dalmacije. Komunikaciju Bihać—Knin obezbjeđivale su snage 373. legionarske divizije. Vidi dok. br. 362, 263, 367, 372, 374 i 376.

4 Sedma SS divizija »Prinz Eugen« dejstvovala je tada u Bosni.

5 Predviđeni napad nije uslijedio. Pokreti neprijateljskih snaga odnose se na smjenu jedinica i odlazak Prve brdske divizije sa teritorija Dalmacije preko Bihaća prema Zagrebu.

6 Trinaesta dalmatinska brigada tada više nije pripadala Dvadesetšestoj diviziji. Ona je prebačena sa otoka Visa na kopno kod Pakoštana radi ulaska u sastav Devete divizije umjesto Prve dalmatinske brigade koja je ušla u sastav Dvadesetšeste divizije. Uslijed njemačke operacije »Emil« u sjevernoj Dalmaciji Brigada nije mogla krenuti u rajon Livna već je ostala na ovom području i u sastavu Devetnaeste divizije vodila borbe do 1. ožujka kada je izvršila marš pravcem: Mazin—Borićevac. Martin Brod——Cvjetinić, Resanovac—Peulje—Čelebić gdje je ušla u sastav svoje divizije. Vidi dok. br. 76, 178 i 298.

Naše namjere: Na određenim položajima suprotstaviti se neprijatelju, nanijeti mu što više gubitaka u živoj snazi i materijalu. Ometati ga u njegovom saobraćaju, uništiti i onesposobiti komunikacije sa kojim se služi.

U vezi ovakove situacije,

N A R E Đ U J E M O :

**I.** Brigada:

Posješće položaje za odbranu na liniji Derin Gaj—Plećaši—Mandića Draga—Mazin—zaseok Kovačevići na slijedeći način: Sa dva bataljona zatvoriće pravac Popina—Glogovo—Bruvno i Srb—Dabašnica—Bruvno na Kosi (k. 937 i 987) i Urljaj (k. 1297, 1286), a sa ostala dva bataljona posješće položaj radi zatvaranja pravca Lapac—Bruvno na Šolobanici (k. 1147, k. 818) i na sjevernim padinama Urljaja (k. 1087).[7]

**II. Brigada:**

Postaviće se na liniji Tojagići—Dukići—Tomin Gaj, pa zapadno, oslanjajući se na Resnik, a posješće slijedeće položaje: k. 633 sjeverno od zaseoka Tojagići, k. 712, k. Obljajak, pa na zapad k. 622, k. 652 (Popovića Brdo), pa zaključno sa desnim krilom na Gradinu (k. 1052). Zatvoriti pravac Gračac—Bruvno, Gračac—Tupaie—Rudo Polje.[8]

**XIII. Brigada:**

Zauzeće i posjesti liniju Smokrić, Vranik, Pločanski Klanac, Ploča sa slijedećim položajima: Ljutača (k. 738), Kereševac Vrelo (k. 657), Sedlo (k. 822) radi zatvaranja pravca Lovinac—Smokrić—Rudo Polje, Lovinac——Vranik—Ploča—Tušice.

**Kninski i Orjenski P. odred :**

Ostaju i dalje u sastavu jedinice, kako je to ranijom zapoviješću određeno, sem što će ljudstvo iz Kninskog odreda Štab II. Brigade rasporediti u svoj I. Bataljon i neće djelovati kao samostalna jedinica.

**Način izvođenja i posijedanja položaja :**

Položaji koji su određeni jedinicama za posijedanje istom zapoviješću u slučaju neprijateljskog' nadiranja sa svim svojim snagama, a dok ne uslijedi napad držače jedino predstraže na dodijeljenim im položajima i to: I. Brigada na Kosi'(987), Urljaj (k. 987), k. 818 i k. 1147 (Šolobanica). II. Brigada na koti 712 (sjeverno od zaseoka Dukići), k. 622 i k. 652 (Popovića Brdo). XIII. Brigada na k. Ljutača (738), Visočica (k. 780), Krkinac (k. 859) i Debeljak (k. 822), a sa ostalim svojim snagama držati ih pozadi položaja u rezervi i odmoru, s tim da ipak budu u pripravnosti, da se ne desi nikakvo iznenađenje od strane neprijatelja. Položaj za zaposijedanje udesiti za odbranu, fortifikacijski ih urediti, naročito paziti na maskiranje s obzirom što su uočljivi za vrijeme snijega.

**7 O izvršenju tog zadatka vidi dok. br. 178 i 296.**
**8 Vidi dok. br. 173 i 296.**

**V e z a :**

I. Brigada koristiće liniju istu koju i sada koristi sa zračnom linijom. II. Brigada postaviće liniju sa zračne linije do svoga Štaba gdje se bude nalazio. Ako ne isteče kabla, postaviće relejne stanice do Štaba Brigade. Sve promjene na položajima javljaće sa depešama svakodnevno preko telefona. XIII. Brigada prikačiće liniju na zračnu liniju ukoliko bude u blizini položaja, a ukoliko ne, slaće redovne izvještaje sa kurirskim patrolama. Veza sa ovim Štabom mora biti stalna. U slučaju da telefonska veza ne bude funkcionisala, slati pismene izvještaje o stanju na položaju jedinica najmanje dva puta dnevno. U izvještajima koji da budu iscrpni, naznačiti pravu sliku stanja, kako bi se iz istih mogla ocijeniti situacija i donijeti odluka za dalji rad.

**Ishrana :**

Organizovati preko Intendanture ovog Štaba i strogo voditi računa da ishrana vrši pravilno, tako isto preduzeti sve mjere da se na vrijeme prima i dovozi od Intendanture ovog Štaba. U svakodnevnim izvještajima bilo pismenim ili usmenim preko telefona izvještavati ovaj Štab, kako je ishrana ljudstva dotičnog dana bila.

**Sanitet :**

Sve ranjenike sa svojih brigadnih previjališta upućivati u Divizijsku bolnicu u Klapavici, a referent Saniteta ovog Štaba staraće se dalje o njihovome transportovanju. Sanitetski vodovi po brigadama i referent Saniteta brigade staraće se da se ranjenici odmah upućuju na određeno mjesto, a ne da se desi da isti ostaju na putu dva ili više dana.

**Znaci raspoznavanja:**

Važe izdati od strane ovog Štaba na dan 9. o. m.

**Mjesto štabova:**

Štab Divizije nalazi se na svom starom mjestu u selu Cerovcu. Štabovi brigada smjestiće svoje štabove na pravcu svog djelovanja i o tome izvjestiti ovaj Štab.

Sve ostale tačke koje nisu ovom direktivom predviđene važe izdate zapoviješću od strane ovog Štaba 7 o. m.®

**Napomena :**

U slučaju da nas neprijatelj sa označenih pravaca zaista bude napao, i ako nas bude primorao na povlačenje, jedinice će se povlačiti u krajnjem slučaju ka komunikaciji Bruvno—Klapavica—Udbina i to : I. Brigada oslanjape se na Šolobanicu i Oštri Vrh (k. 1168), koje uporno braniti sa dva bataljona, a druga dva bataljona biće u Divizijskoj rezervi (gdje će

**9 Vidi dok. br. 115.**

biti ova rezerva odrediće se naknadno). II. Brigada oslanjaće se na Opčuv—
—Vodena Glava—Jasenar (k. 1178)—Risovac (k. 1112) kao drugi odbrambeni položaj, a treći odbrambeni položaj na Mirkači (k. 1130)—Vrletuše (k. 1035)—Petrašića Vrh (k. 960) sve do cesta Klapavica—Ondić. Za I. Brigadu treći odbrambeni položaj sjeverno od ceste Klapavica—Ondić—Rteševo (1338). XIII. Brigada oslanjaće se na Jelovi Vrh (k. 1069)—Okrugla (k. 969)—Gostuša V. (k. 934)—Pločanski Klanac (k. 733) i Lipač Vrh (k. 794) kao druga odbrambena linija, a treća odbrambena linija Komićska Previja—Troura—Pločanski Klanac i Lipač Vrh, koje uporno braniti.

**Prijem ove direktive potvrditi.**

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić,*** s. r.

Komandant — p. pukovnik:
***Mićun Šakić,*** s. r.

Dostavljeno na znanje:
Štabu VIII. Korpusa N.O.V.J. i Glavnom štabu Hrvatske.
Na postupak: Štabu I. i II. Brigade XIX Divizije i Štabu XIII. Brigade, referentu Sanitea ovog Štaba i Intendanturi ovog Štaba.
Da je prepis vjeran svome originalu tvrdi

(M. P.)

Načelnik Štaba, major
***T.[10] Biočić*** v. r.

BROJ 124

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 9. VELJAČE 1944. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O PROBOJU IZ OKRUŽENJA NA BUKOVICI I O PRELASKU IZ SJEVERNE DALMACIJE U LIKU[1]

STAB
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 8
9. II. 1944. g.

GLAVNI ŠTAB NOV I POH
Broj 642, dne 20. II. 1944

Operativni izvještaj.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE
ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Dostavlja se operativni izvještaj za period od 1. II. tg. do 9. II. 1944. godine o izvedenim akcijama od strane jedinica ove divizije u slijedećem:

**10 Tonči-Ante**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 34/2, k. 112.**

**I brigada :**

1. II. 1944. g. jedan vod iz II bataljona I brigade sačekao je neprijateljsku patrolu u neposrednoj blizini s. Kistanje, koja se uputila u sela radi pljačke. Ubijena su 4 njemačka vojnika, zarobljeno 4 puške i sanduk municije za »Šarac«. Vlastitih gubitaka u ljudstvu i oružju nije bilo.

2/3. II. tg. dva bataljona I brigade i jedan bataljon Kninskog part, odreda vršili su upade na neprijateljske logore u selu Zrmanja i Mokrom Polju. Ubijeno je 27 neprijateljskih vojnika i veći broj ranjeno. Zarobljeno je jedan Nijemac, 14 Rusa, 13 konja, 16 pušaka, 2 pištolja i nešto ostale sitne spreme. Sopstvenih gubitaka bilo je 3 mrtva i 1 nestao. Izgubljena jedna puška.

3. II. 1944. g. II ud. bataljon I brigade na cesti Kistanje—Biovičino Selo iz zasjede sačekao je jednu neprijateljsku kolonu u neposrednoj blizini Modrina Sela. Ubijeno je 25 Nijemaca i preko 30 ranjenih. Zarobljenog oružja i materijala nije bilo. Vlastitih gubitaka: nestao je jedan bolničar iz mitraljeske čete II ud. bataljona.

**II brigada:**

1. II. 1944. g. jedna četa IV bataljona II brigade, koja se je nalazila na liniji Obrovac—Bilišane, sačekala je neprijatelja u neposrednoj blizini sela Bilišane, koji se kretao iz Obrovca, jačine do 30 vojnika i 20 mazgi, kqji su pošli u selo Bilišene radi pljačke. Neprijatelj po primjećivanju naših snaga počeo je bježati, gdje se nije mogao postići cilj njegovog uništenja. Naneseni su mu gubici u nekoliko ranjenih. Zarobljeno 20 mazgi sa samarima i nešto ostale spreme.

1. II. tg. IV bataljon II brigade postavio je zasjedu na cesti Obrovac——Gračac (na mjestu Popova Kapa), gdje je u toku dana oko 9 časova naišla neprijateljska kolona jačine 5 motornih vozila koja je po upadu na zasjedu ovog bataljona bila potpuno uništena. Ubijeno je 30 neprijateljskih vojnika i jedan zarobljen. Zaplijenjeno 4 »Šarca« sa 500 metaka, 4 pištolja, 1 fotografski aparat, 5 šinjela, 2 para cipela i nešto druge sitne spreme. Uništeno je 4 kamiona, 1 luksuzni auto i 1 trokolica, jedan protikolski top, 1 protivavionski mitraljez, 1 pun kamion pošte koja se nije mogla izvući uslijed neprijateljske intervencije, koja je stigla od Gračaca. Naši gubici: 2 mrtva, od kojih jedan komandir 3. čete IV bataljona drug Bursać Nikola.

2. II. tg. jedan bataljon II brigade koji se je nalazio u selu Golubići, na koti Gradina, vodio je borbu sa jačom neprijateljskom kolonom,[2] koja se je kretala iz Obrovca preko Muškovca za s. Golubići. Uslijed nadmoćnosti neprijateljskih snaga i jake artiljerijske i minobacačke vatre, snage ovog bataljona povukle su se sa obrambenih položaja u pravcu sela Krupa. Neprijatelj po ulasku u selo Golubići zapalio je nekoliko kuća i ubio 40 duša (ljudi, žena i djece). Ovo selo je sve četnički raspoloženo i ima veći broj ljudi u četnicima. Nakon izvršenog ovog zločina, neprijatelj se povu-

**2, 3 i 6 Tada je otpočela njemačka operacija »Emil«. Vidi dok. br. 129, 138, 145, 296, 298, 359, 360, 363 i 367.**

kao ponovno u pravcu Obrovca. Po povlačenju neprijatelja, ovaj bataljon je u toku noći 2 na 3. II. tg. izvršio skidanje neprijateljske telefonske linije na cesti Obrovac—Gračac u dužini od 8 kim.

3. II. 1944. g. II bataljon II brigade koji je držao kotu 541 (Uvezac) u toku dana bio je napadnut sa jačom neprijateljskom kolonom jačine oko 700 vojnika,[3] ojačan sa nekoliko bacača, koji je u toku borbe sa ovim bataljonom bio uz gubitke odbijen, te se ponovno vratio za Kruševo. Istog danrl jedna jača neprijateljska kolona probila se je od Kruševa i Karina za Zelengrad i Medviđe, dok je II. kolona iz Obrovca kretala prema Bilišanima i napala položaje II bataljona II brigade, ugrozila oba boka 3. bataljona II brigade, koji se je nakon toga povukao na k. 552 (Gradina) i k. 521, gdje je prihvatio borbu sa nastupajućim neprijateljem, koji je uslijed nadmoćnosti u svojim snagama, potpomognut ša jakom artiljerijskom vatrom, uspio odbaciti naše snage, koje su se povukle na prihvatne položaje: k. 456—k. 483 i k. 319 (Greda)—k. 445—Stari Vrh (k. 552), gdje se je borba u toku noći prekinula. Neprijatelj je zauzeo sela Zelengrad i Medviđe. Sa napadom na selo Zelengrad neprijatelj je sa svojim jačim snagama napao i na selo Bilišani, gdje se nalazio II bataljon ove brigade, koji je nakon borbe pod jačim neprijateljskim pritiskom povlačio se u pravcu sela Zegar na položaje Plješivice, gdje se je borba pred samu noć prekinula. Treća jedna kolona koja je istog dana došla od Obrovca do Spasidola i krenula prema Veselinovićima i Golubićima, gdje je stupila u borbu sa I. bataljonom II brigade na k. 458 i k. 371. Uslijed jake artiljerijske i minobacačke vatre i jednim dijelom obilaska neprijateljskih snaga na snage ovog bataljona, isti se povlačio u pravcu sela Krupa, gdje je neprijatelj nastavio sa svojim nastupanjem i uspio odbaciti snage ove brigade i iz sela Krupa, koje su se povukle na liniju Macure—Duboki Dol. Neprijatelj je iste večeri došao u selo Krupa, gdje je i prenoćio. Snage ove brigade povukle su se na liniju Macure—Duboki Dol. Neprijatelj je u ovom svom nadiranju u toku borbe na dan 3-II imao preko 30 mrtvih i više ranjenih. Naši gubici: 3 mrtva, 2 ranjena i 10 nestalih, za koje se pretpostavlja da ih je veći broj dezertirao. Ranjen je komesar 1. bataljona II bx¯igade drug Vojislav Radaković. Među nestalima je i zamjenik komandanta I bataljona II brigade drug Knežević Đuro.

5-II t.g. 2. bataljon II brigade, koji je trebao posjesti položaj (k. Gradina) južno od Dubokog Dola, uslijed jake magle zalutao je u magli te naišao na neprijateljsku zasjedu i pretrpio gubitke od 7 ranjenih i 7 nestalih drugova. Medu ranjenima je i komesar 3. čete II bataljona drug Sladojev Dušan. Među nestalima je i komandant II bataljona, p. poručnik Jarić Luka, komandir mitraljeske čete drug Jakelić Josip i komesar 1. čete Trivić Obrad.

**XIII brigada:**

3. II t.g. jedna četa II bataljona XIII brigade odbila je napad neprijatelja koji je jačine oko 50 vojnika napadao na položaj ovog bataljona koji se nalazio na Lipaču (k. 948). Gubici neprijatelja nisu poznati. Sopstvenih gubitaka nije bilo. Zarobljenog ni izgubljenog oružja nije bilo.

Istog dana jedna jača neprijateljska kolona kretala se od Vučipolja preko Vučjaka u pravcu položaja IV bataljona XIII brigade koji je držao položaj na Zaperovači (k. 900). U toku borbe, koja je trajala 6 sati, neprijatelj je uslijed svoje nadmoćnosti uspio zbaciti snage ovog bataljona sa Zaperovače i ovladati sa istom. Ovaj bataljon se povukao prema Dubokom Dolu i k. 588 (Gradina). Ovom prilikom neprijatelju su naneseni gubici: 6 mrtvih i 4 ranjena. Zarobljenog i izgubljenog oružja nije bilo.

4. II t.g. neprijatelj je ponovno napao na položaj XIII brigade — na k. Lipač, sa jačim snagama koje je u toku borbe uspio zbaciti sa k. Lipač i Paripovac. U ovoj borbi neprijatelju su naneseni gubici u nekoliko mrtvih i ranjenih. Sopstveni gubici od 2 ranjena. Snage ove brigade povukle su se na liniju Vrbica—Gradina (k. 588).

**I, II, XIII[4] i Kninski odred:**

**1. Opis položaja:** I brigada imala je zadatak da zaposjedne položaje Rujište—Vrbica—Jelovac i da zbaci neprijatelja sa k. Paripovac. II brigada imala je zadatak da zaposjedne liniju zapadno od k. Paripovac—Visibaba—Gradina—Sedlo, sa zadatkom ne dozvoliti nastupanje neprijatelja sa pravca Krupe i Vučipolja. XIII brigada povučena je u selo G. Javornik i Milanovićev stan u rezervu i osiguranje bolnice i ranjenika. Kninski part, odred imao je zadatak da drži položaj Kom (k. 1000), ne dozvoliti nadiranje neprijatelja sa pravca Zrmanja i Kučevića. Orjenski odred nalazio se južno od G. Javornika kao osiguranje zaleđa naših snaga. Stab divizije u to vrijeme nalazio se je u G. Javorniku.

(Sekcija Knin 1:100.000).

2. **Naziv naših jedinica:** Stab XIX divizije NOVJ, I i II brigade XIX divizije, XIII brigada XXVI divizije, Kninski i Orjenski partizanski odred.

3. **Naziv i jačina neprijateljskih jedinica:**[6] I gorsko-lovačka divizija sa 98 i 99 pukovnijom. Ime komandanta nepoznato. Komandant 99 pukovnije je fon Štetner — pukovnik, imena ostalih komandanata nepoznata su.

4. **Obostrana situacija:** Neprijatelj je namjeravao uobručiti naše snage, a potom pristupiti našem uništenju. U tom pogledu mu je i uspjelo da nas uobruči. Radi toga zaposjeo je kao svoje polazne položaje za naše uništenje i to selo Turovac—Duboki Dol—Krupu—Ervenik—Mokro Polje—Prevjes——Planku—Zrmanju—Otrić i Carev Dol.

Naš zadatak: Razbiti neprijateljski obruč i izvući se sjeverno od komunikacije Gračac—Otrić.

5. **Izdate zapovijesti:** Za probijanje neprijateljskog obruča izdate su pismene zapovijesti za sve jedinice, koja se prilaže u prepisu.

6. **Vrijeme kad je borba počela:** Borba je odpočela 5 februara 1944 g. u 11 č.

7. **Tok borbe:** Na dan 5-II neprijatelj je uz pomoć jake artiljerijske vatre nadirao na naše snage u tri pravca: jednom svojom kolonom na-

**4 Odnosi se na brigade.**

stupao je od pravca Krupe prema zaseoku Cengići i G. Javorniku, drugom svojom kolonom nastupao je iz Ervenika preko Kučevića za Rujište, trećim pravcem neprijatelj je nastupao od zaseoka Mrkići za Turovac i Duboki Dol. U ovakvoj situaciji I brigada imala je zadatak zbaciti neprijatelja sa k. Paripovac, koje bi nam po padu iste omogućilo za daljno razbijanje obruča. Borba za k. Paripovac odpočela je u 11 č. 5 ov. mj. koja je trajala sve do pred samu noć. Kota Paripovac prelazila je iz ruke u ruke nekoliko puta i naposljetku zadržata je u našim rukama. Po zauzeću kote Paripovac, I brigada imala je zadatak likvidirati selo Turovac i k. 948 (Lipač), osigurati bokove glavnine snaga, komore i ranjenika. Po izvršenoj pripremi za maršovanje i probijanje odpočelo se je sa napadom na k. Lipač i selo Turovac. Napad je počeo u 18 časova 5-II t.g. Borba je bila žestoka jer se na ovom dijelu nalazila dva bataljona neprijateljskih vojnika. Ali i pored žestokog odpora neprijatelja borci I brigade uspjeli su likvidirati neprijatelja sa kote Lipač i sela Turovac u 20 časova. Nakon probijanja, I brigada ostvarila je osiguranje bokova glavnine i ranjenika, a sa ostalim snagama krenula je prema komunikaciji Gračac—Otrić istočno od želj. stanice Malovan, radi osiguranja prolaza naših snaga sjeverno od ove linije. XIII brigada vršila je prenos ranjenika i osiguranje svih komora. II brigada imala je zadatak osiguranja — zaštitnicu maršujuće kolone.[8] Prebacivanje svih naših snaga preko linije Gračac—Otrić izvršeno je do 23.30 časova na noć 5 ov. mj.

Neprijatelj je po zbacivanju sa k. Lipač napustio i zaseok Mrkić i u paničnom bijegu povukao se je u Otrić i Malu Popinu.

8. **Rezultat** borbe: Gubici neprijatelja prilikom probijanja obruča iznose preko 30 mrtvih vojnika i veći broj ranjenih. Zarobljeno je 8 pušaka, 4.600 metaka, 2 konja, 7 ćebadi, 8 šatorskih krila, 9 ranaca, 1 nišan, sprava za teški bacač, postolje za teški mitraljez i jedan p. mitraljez »šarac«.

Naši gubici prilikom probijanja neprijateljskog obruča: 9 mrtvih, 7 ranjenih i 4 nestala. Utrošak municije: Za jugoslavensko naoružanje 1.600 metaka, za talijansko naoružanje 4.500 metaka, za šmajsere 300 metaka, ručnih bombi 80 komada, 14 granata za teški bacač (kal. 81 m/m).

9. U **ovim borbama naročito su se istakli:** I brigada XIX divizije i IV bataljon XIII brigade XXVI divizije, koji su učestvovali u probijanju neprijateljskog obruča i na koti Paripovac odbili uzastopce dva neprijateljska protujuriša.

10. **U ovim borbama slabo su se držali:** Momentalno jedinice — bataljoni XIII brigade, kao i bataljoni II brigade, a naročito 1. i 2. bataljon II brigade koji su u toku borbe sa neprijateljem bili razbijeni i proteklo više vremena njihovog prikupljanja. Ovo sve dolazi uslijed toga što su mlade jedinice i nemaju iskustva u borbi, niti imaju iskusno rukovodstvo u svim momentima.

**5 Vidi dok. br. 108.**

**7 Vidi dok. br. 108.**

**8 Po proboju obruča snage Devetnaeste divizije otišle su u Gubavčevo polje kod Gračaca. Vidi dok. br. 123.**

**11. Rezultat ukupan u svim ovim akcijama je slijedeći:** Ubijeno 186 neprijateljskih vojnika, ranjenih broj nije poznat, ali se pretpostavlja da ih je veći broj. Zarobljeno 16 neprijateljskih vojnika, od kojih 14 Rusa, 5 p. mitraljeza »Šarac«, jedno postolje za teški mitraljez, jedne nišanske sprave za teški bacač, 28 pušaka, 6 pištolja, 6000 metaka, 15 konja, 20 mazgi, 8 km. kabla telefonskog i nešto ostale sitne spreme. Uništeno 4 kamiona, 1 luksuzni auto, 1 trokolica, 1 protivkolski top i 1 protivavionski mitraljez. Sopstveni gubici: 23 mrtva, 22 ranjena i 23 nestala. Izgubljena 1 puška.

Utrošak municije: 15.530 puščanih, p. mitraljeskih i mitraljeskih metaka, 206 ručnih raznih bombi, 29 mina za teški bacač i 32 za mali bacač.

12. **Kritički** osvrt: U čitavom ovom periodu, periodu ofanzive, naš štab nije imao jasnu predpostavku da je to ustvari ofanziva. Razlog ovome nedostaku leži u nedovoljnoj informativnoj službi. Kroz čitavo to vrijeme nismo dobili niti jedan podatak da je to ofanziva ili pripreme, nego naprotiv da se radi o nekom prolasku njemačkih divizija, koje nemaju za cilj ofanzivu prema nama. Uslijed toga je neki put dolazilo do mijenjanja odluka, prebrzog.

Sve odluke i zapovijesti bile su realne, ali su uvijek bile za jedan dan u zakašnjenju. To se odrazilo u tome da smo zbog toga dozvolili neprijatelju da potpuno sastavi obruč oko naših jedinica iako smo imali mogućnost da se dan ranije prebacimo.

Upravljanje i rukovođenje borbom bilo je dobro.

Komandovanje više i niže u jedinicama bilo je dobro. Griješilo se u tome što štabovi brigada ne praktikuju da u odbrani položaja odmah poslije posijedanja ne izvrše sami kontrolu posijedanja i organizacije položaja za odbranu, te plana vatre.

Taktički i borbeni postupci naših trupa nisu bili u skladu sa situacijom i to kod II brigade naše divizije i XIII brigade XXVI divizije. Događalo se da se na sektoru tih jedinica istovremeno povlači i neprijatelj i naše trupe, da je neprijatelj na lak način došao do najvažnijih položaja na sektoru svih naših trupa. Kamuflaža položaja uopšte nije zadovoljila.

Disciplina vatre slaba i vatra se otvara prije komande.

Liste gubitaka dostavljamo u spisku svih gubitaka od formiranja Divizije do danas.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: Komandant — p. pukovnik:

***Petar Babić*** v. r. (M. P). M.[9] ***Sakić*** v. r.

BROJ 125

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 9. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O STANJU, RASPOREDU I ZADACIMA PODREĐENIH JEDINICA»

ŠTAB
GRUPE S.D.P. ODREDA
Br. 99
9, II. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

Dostavlja opći izvještaj.

1) Sjev. dalmatinski odred prije rasformiranja[2] koje je uslijedilo po dolasku XIX. Divizije[3] na teren sjeverne Dalmacije bio je u stanju da se bori sa neprijateljskim snagama u odnosu 1:1, računajući tu okupatorske i četničke snage ukupno. Ove borbe mogao je da primi na otvorenom zemljištu dok nije bio u stanju da napada utvrđena mjesta. Za zasjedu bio je bolji. U borbama sa četničkim bandama moglo ga se je upotrebiti i računati da će uspješno svršiti zadatak. Po rasformiranju Odreda, snaga Odreda se smanjila i dolaskom novih boraca a naročito dolaskom jednog otočkog bataljona ta udarna snaga je dosta opala. U borbi sa ustaško-četničkim bandama danas se još može na istog računati u odnosu 1:1 na otvorenom polju i to ako je inicijativa u našim rukama. Na utvrđena mjesta ne može se napadati pošto isti borci nemaju iskustva za takve borbe. U borbi sa okupatorskim trupama mogu se uspješno upotrebiti za napadanje i postavljanje zasjeda manjim neprijateljskim grupama koje u svom sastavu nemaju težeg oružja. Borbenost same jedinice i njezina udarna snaga je osrednja. Pokretljivost također je na priličnoj visini a isto tako i borbeni moral.

Kninski partiz. odred po dolasku Divizije uputio je na raspoloženje Štabu Divizije za popunu brigada svoj I. Bataljon, dok od Drugog bataljona formirana su dva bataljona. Ovaj Odred nije još imao jednih jačih akcija a naročito otvorenih borbi sa neprijateljem. Njegove akcije su se do danas uglavnom svodile na postavljanje zasjeda na glavnoj neprijateljskoj liniji Bihać—Knin između Popine i Pađena. Udarna snaga ovoga Odreda je slabija iako su sami borci dosta borbeni. Pokretljivost ovoga Odreda je još slaba. Upotrebiti ga se može najuspješnije u postavljanju zasjeda manjim neprijateljskim dijelovima i u proganjanju manjih četničkih grupica. Ovaj Odred još nije dovoljno samostalan i njegova slabost jeste ta

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 38/1, k. 517A.**

**2, 4 i 5 Vidi dok. br. 17.**

**3 Divizija se vratila na ovo područje početkom siječnja, poslije borbi oko Livna i Bos. Grahova. Vidi dok. br. 9 i 296.**

što ga se ne može da upotrebi na drugim terenima kao Sjevernodalmatinski odred, već je privezan za jedan sektor, t.j. Rujište—Krupa.

Zadarski bataljon koji je formiran od bivšeg Zadarskog odreda[4] nema jedan put borbe kroz koji je prošao. Njegov boravak i djelovanje bio je na terenu zapadno od linije Karin—Smilčić—Zadar gdje je imao borbe sa manjim grupicama domaćih izdajnika. Slaba strana ovog Bataljona jeste što nije se mogao da prebaci na drugi sektor i što je do sada bio privezan za takav teren na kome se nisu mogle izvoditi dosta uspješne akcije. Borbenost samog Bataljona je dosta dobra ali prije reorganizacije Zadarskog odreda komandni kadar bio je vrlo mlad a naročito niži, dok danas smo pružili punu pomoć tom Bataljonu u komandnom kadru. Vjerujemo da će se borbeno stanje i udarnost tog Bataljona popraviti pošto ćemo istog prihvatiti uz glavninu naših snaga i nastojati da ne bude privezan stalno uz svoj teren.

Otočki bataljon koji je formiran poslije rasformiranja Otočkog odreda,[5] a u čijem se sastavu nalazi samo 20 boraca koji su upućeni na otoke da formiraju četu, dok ostalih oko 100 boraca jesu borci koji su samovoljno napustili Otočki odred. Borbenost ovih boraca je dobra, a to se može dokazati s tim što su isti vršili herojske podvige u osvajanju Preka, gdje su neprijatelju zadani teški udarci. Slabost ovog Bataljona jest što je privezan uz svoj teren i što se borci boje prelaska na kopno a naročito odlaska za Bosnu i Liku.

Prominska četa je formirana od boraca iz bivšeg Otočkog odreda i Sjevernodalmatinskog. Za osnovu toj Četi uputili smo 20 starih boraca koji su imali da okupe oko sebe još novih boraca iz Promine. Borbenost samih boraca koji su upućeni je na priličnoj visini, dok daljnji razvitak te Čete kao i njezino djelovanje nije nam dovoljno poznato.

Četa za vezu Štaba Grupe je tek formirana i sa istom se počelo da radi. Za razvitak ova Četa ima uslove i dati će se od iste napraviti jedna dobra četa. Svih sredstava koji su joj potrebna još nema.

Prije početka ofanzive neprijatelja, koja je uslijedila 24. I. o.g.[6] na terenu sjeverne Dalmacije, bilo je povoljnih uslova za vršenje akcija i za vojničko djelovanje. Po dolasku neprijatelja, situacija je slijedeća: Neprijatelj čvrsto drži pod svojom kontrolom komunikaciju Gračac—Knin—Kistanje—Mostine—Benkovac—Zadar, Skradin—Mostine—Obrovac—Zegar——Ervenik—Mokro Polje, Gračac—Obrovac—Zadar, Zadar—Benkovac——Biograd, Zadar—Nin. Na ovim linijama neprijatelj drži u većim mjestima svoje garnizone koji osiguravaju put motorizaciji a sa kolonama se kreće u jačim snagama. Posljednjih dana neprijatelj sa manjim svojim dijelovima kreće se naročito na liniji Benkovac—Zadar. U okolini tromeđe neprijatelj koristi četničke bande koje mu pomažu u osiguranju ceste Otrić—Pađene. Te četničke bande nalaze se u Popini, Rastičevu, Prljevu, Plavnu i Pađenima. Njihova kretanja su po svim ovim selima, što onemogućava kretanje manjim našim snagama i sprečava održavanje redovne veze s tim kanalom za Bosnu i Liku.[7] U Mokrom Polju nalazi se

**6 Vidi operaciju »Frühlingswetter«, dok. br. 68, napomenu 4.**

**7 Odnosi se na kanal za prebacivanje materijala sa otoka Visa na kopno i dalje u unutrašnjost. Vidi dok. br. 160, napomenu 5.**

jedna grupa četničkih bandi u zajednici sa okupatorskim trupama koja vrši spoljna osiguranja okupatorskom garnizonu u Mokrom Polju i upada u okolna sela radi pljačke. Još prije neprijateljske ofanzive od pravca Knina, za Očestovo i Radučić kretale su se domobranske i četničke snage, dok poslije ofanzive neprijatelja na toj liniji ostale su okupatorske trupe i da li se tamo danas nalaze nije nam tačno poznato. Četničke bande koje se nalaze u Velebitu kreću se, ukoliko tamo nema naših snaga, po Golubićima i Krupi, dok održavaju vezu sa neprijateljskim garnizonom u Gračacu i Obrovcu. Nije se moglo zapaziti da ove četničke bande vrše osiguranja na cesti Gračac—Obrovac sa kojom neprijatelj često saobraća sa svojim motoriziranim kolonama. Centralna Bukovica u okolini Parčića, Medviđe, Bjeline je slobodna. Komunikacija Obrovac—Mokro Polje nalazi se pod neprijateljskom kontrolom i nije nam poznato da li neprijatelj sa tom komunikacijom stalno saobraća ili povremeno. Skradinska općina uglavnom je pod kontrolom četničkih bandi koje često prolaze do Đeverske. Ove četničke bande izlaze iz Skradina sa oko 300 bandita koji vrše pljačku i teror kao i mobilizaciju za svoj račun. U Promini ne nalaze se okupatorske trupe već okupator na tom dijelu drži ustaše i milicionere koje je organizovao od tamošnjih seljaka. Na ovom prostoru neprijatelj se osjeća dosta slobodan i isti kreće čak i pojedinačno. Okolica Stankovaca pa do Vodica i Vrane poslije ofenzive neprijatelja ponovo je oslobođena. Neprijatelj na ovom prostoru ne kreće se. Zapadno od linije Karin—Benkovac——Biograd neprijatelj je nastojao da pod svaku cijenu organizuje četničke i ustaške bande, što mu je u velikoj mjeri i uspjelo. U okolici Benkovca okupio je oko izroda Stegnjajića[8] dobar broj srpskog življa koji je većim dijelom prisilno otjeran u četničke bande,[9] a isto tako ustaške bande[10] čiji se centar nalazi u Zemuniku uspjele su da naoružaju nekoliko hrvatskih sela u okolini Zemunika. Sam boravak, naših snaga, kao i djelovanje političkih radnika na tom sektoru svaki dan postaje teže, a naročito je onemogućen saobraćaj između Ninske općine i Biogradske pošto je neprijatelj napravio jedan lanac sa svojim ustaškim i četničkim garnizonima na liniji Zemunik—Smilčić—Karin. Na ovom Prostoru neprijatelj se osjeća dosta siguran i njegovi su pokreti česti sa manjim grupama. Sa garnizonima koji se nalaze uz morsku obalu neprijatelj održava vezu najčešće morskim putem. Poslije invazije na otoke[11] neprijatelj je napustio Dugi Otok i Kornat, dok na Ugljanu je uspostavio garnizone u Preku, Lukoranu i Sutomišćici. Na otoku Pašmanu i dalje neprijatelj drži garnizon u selu Tkonu. Neprijatelj na otocima osjeća se dosta slobodan, tako da čak bez oružja znaju se kretati i van samog mjesta. Na terenu Šibenik—Drniš——Rogoznica neprijatelj je posljednjih dana krstario sa jačim snagama.[12] Ceste koje idu od Šibenika prema Splitu, kao i cestu Šibenik—Drniš,

**8 Mtlorad**

**9 O rasporedu i jačini četničkih jedinica u sjevernoj Dalmaciji vidi dok. br. 518 i 529.**

**10 Odnosi se na dijelove Sedmog ustaškog zdruga. Vidi dok. br. 450 i knj. 9, dok. br. 423.**

**11 Vidi dok. br. 107, 182, 184, 353 i 445.**

**12 Vidi dok. br. 116, 359 i 361.**

neprijatelj drži pod svojom kontrolom. U Konjevratima nalazi se četnički garnizon koji ima zadatak da osigurava cestu Šibenik—Drniš i da ometa akcije našim snagama na tu liniju.[13]

Poslije ofanzive na sjevernu Dalmaciju neprijatelj se osjeća dosta slobodan, tako da se je počeo često kretati i sa manjim snagama između pojedinih garnizona. Primjećuje se posljednjih dana da neprijateljske snage na teritoriju sjeverne Dalmacije postaju sve slabije pošto se njihove glavne snage koje su vršile ofenzivu kreću u pravcu sjevera.[14] Djelovanje ustaških i četničkih bandi svakim danom je sve veće i to se naročito vidi u okolini Benkovca i Zemunika, kao i na terenu općine Skradin.

2) Grupa u svom sastavu ima dva odreda po dva bataljona, dva samostalna bataljona i jednu samostalnu četu. Pri štabu ima četa za vezu i četa straže Štaba Grupe.

Sjevernodalmatinski odred u svom sastavu ima dva bataljona. I. Bataljon ima dvije pješadijske čete sa po tri voda i dvije desetine. II. Bataljon ima tri čete sa po dva voda — sa po dvije desetine. U prošlom organizacionom izvještaju javili smo vam da se pri Štabu Odreda nalazi vod za vezu. Ovo je bilo pogrešno javljeno pošto vod nije ni postojao, dok stražu koja je bila kod Štaba Odreda nazivali su je vodom za vezu. Naoružanje ovog Odreda je pješadijsko, dok težeg oružja nema.

Kninski P. Odred u svom sastavu ima dva pješadijska bataljona sa po tri čete — sa po dva voda —• sa po dvije desetine. U prošlom izvještaju također smo javili da Odred ima vod za vezu, što nije tačno jer isti ga pogrešno nazivaju, već spomenuti vod vrši dužnost straže i intendanture.

Zadarski bataljon u svom sastavu ima tri pješadijske čete sa po tri voda — sa po dvije desetine.

Otočki bataljon ima tri čete sa po dva voda.

Prominska četa ima dva voda sa po dvije desetine.

Ceta za vezu Štaba Grupe ima dva voda sa po dvije desetine, pošto nema potrebnih sredstava za vezu, još Ceta nije podijeljena na telefoniste i signaliste.

Kod Sjevernodalmatinskog odreda bataljoni su formirani dobro; vod za vezu, pošto nema sredstava, još nije formiran, dok štapska straža postoji prema naređenju od Glavnog štaba.

U Kninskom odredu bataljoni su dobro organizovani, dok nije dobro što je intendantura, kuriri i straža pomiješano u jednoj jedinici.

Zadarski bataljon je dobro organiziran. Organizacija intendanture tog bataljona nije nam poznata.

Otočki bataljon organizovan je kako je već naglašeno [...] i isti imamo namjeru da rasformiramo a da za otoke formiramo samo jednu četu jačine oko 40 boraca koja će ostati tamo da djeluje.

Prominska četa je dobro organizirana.

Ceta za vezu Štaba Grupe nije organizovana kako glasi u uputstvima Sekcije za vezu Glavnog štaba Hrvatske a to do danas nije napravljeno što se nije imalo potrebnih sredstava.

**13 Vidi dok. br. 539, 540 i 544.**

**14 O povlačenju Prve brdske divizije vidi dok. br. 367, 372, 374 i 376.**

Jedinice ove Grupe do sada su bile dosta razbacane i sam Štab Grupe nije mogao da sa istima pravilno rukovodi. U sastavu Sjevernodalmat. odreda bio je do sada i Zadarski bataljon koji je djelovao na terenu Ninske općine, te ovaj Bataljon nije mogao da dobije punu pomoć niti od Štaba Odreda, kao niti od ovog Štaba. Mi smo pitanje naših jedinica postavili ovako: od Zadarskog bataljona i od boraca Otočkog bataljona formirati dva bataljona koji bi sačinjavali novi Zadarski partizanski odred. U sastavu Sjevernodalmatinskog odreda ostala bi dva bataljona, a isto tako i Kninski odred ostao bi sa dva bataljona. Pod direktnom komandom Štaba Grupe nalazila bi se ova tri odreda. Za daljnji razvitak naših jedinica, kao i proširenje kontrole na još neobuhvaćeni sektor, namjeravamo da ostavimo iz sastava Otočkog bataljona jednu četu od 40 boraca koja bi djelovala vojnički i politički po otocima našeg sektora, a koja bi postepeno prerasla u bataljon. Uputili smo već ranije jednu četu na teren Promina—Miljevci koja ima zadatak da tamo djeluje i da preraste u bataljon. Na terenu Šibenik—Drniš—Rogoznica za sada nemamo naših snaga ali koliko smo doznali — na terenu Danilo—Dubrava nalazi se jedna četa oko 30 boraca koja je uglavnom bježeća četa, te namjeravamo da ovu četu povučemo u sastav glavnine Grupe a da za tu četu koja bi dobila ime Šibenska četa odvojimo oko 20—30 boraca starijih koji bi mogli da prime još boraca sa terena. Po ovome ćemo se još bolje dogovoriti sa drugovima iz O.K. K.P.H.[15] Šibenik. Sve ove tri čete imale bi zadatak da se jačaju u bataljone i bile bi pod direktnom komandom Štaba Grupe. Naše je mišljelje da ovakovim formiranjem jedinica Grupa bi mogla da obuhvati čitavi teren sjeverne Dalmacije. Kninski odred djelovao bi na prostoru Strmica—Popina—Obrovac—Kistanje, Sjevernodalmatinski Kistanje—Obrovac——Benkovac—Biograd pa na jug, dok Zadarski Karin—Benkovac—Biograd na zapad.

3) Do reorganizacije Grupe Štab Grupe je bio nepotpun i imao je samo komandanta i informativnog oficira. Poslije reorganizacije dobili smo referenta za vezu koga nam je uputio Glavni štab Hrvatske. Na predlog drugova iz Oblasnog K. K.P.H. za Dalmaciju postavili smo druga Karla,[16] bivšeg zamjenika komesara S.D.P. Odreda, za obavještajnog oficira Grupe. Molimo da izdate naredbu za imenovanje istog. U Štabu Grupe ima sada 4 člana. Komandant, informativni oficir, ob. oficir i referent za vezu. Druga koga smo imali u vidu da postavimo za načelnika indendanture poslali smo ga na Vis da dovede potrebnu spremu za naše jedinice. Štab Grupe je još nepotpun. Rad koji treba da se obavi — do danas se uglavnom radilo uvijek u saglasnosti sa svim članovima Štaba. Da bi sam Štab mogao da odgovori svojoj dužnosti, nužno je potrebno da nam se da komesar i načelnik (zamjenik komandanta) pošto smo inače mnogo preopterećeni u radu. Šefa otsjeka za v.v. u p.[17] još nemamo.

Štab Sjevernodalmatinskog odreda do reorganizacije Odreda bio je nepotpun. Rad Štaba kao cjeline nije mogao da zadovolji obzirom što

15 Okružni komitet KP za Šibenik
16 Zuvić
17 Vojne vlasti u pozadini.

je bilo nerazumijevanja između komandanta druga Dubajića[18] i zamjenika komesara druga Karla, a pošto je sam Štab bio nepotpun, nije se moglo u samom Štabu da priđe riješenju tog pitanja. Kod organizacije Odreda uzeli smo u obzir da njihov boravak nije poželjan da budu skupa u jednoj jedinici, te smo u saglasnosti sa Štabom XIX. Divizije izvršili slijedeću izmjenu. U Štab S.D.P. Odreda došli su slijedeći drugovi: za v.d. komesara drug Ferdo Toplak, bivši komesar Zadarskog odreda, za zamjenika komesara drug Ivo Živković, bivši zamjenik komesara Zadarskog odreda, za zamjenika komandanta drug Dane Potrebić, bivši komandant Zadarskog odreda (drug Potrebić još nije stigao u Štab), za informativnog oficira drug Boško Rašković, za obavještajnog oficira drug Staniša Vukmanović. Sada Štab Sjevernodalmatinskog odreda je potpun, samo još fali intendant za taj Odred. Također imaju i referenta saniteta. Ovom dopunom Štabu daje se mogućnost da Štab odgovori zadacima koji su stavljeni pred njega i da može pružiti pomoć jedinicama. Mišljenja smo da će uz našu pomoć u Štabu vladati harmonija i da neće biti pojava koje su ranije bile u Štabu S.D.P. Odreda.

Kninski P. Odred ima potpun štab. Kod ovoga Štaba može se primijetiti da nema dovoljno samoinicijative i da nije dovoljno pokretan, te zbog samog njihovog nedovoljnog aktivnog rada taj Odred nije imao do danas jednog vidnijeg uspjeha. Naprotiv, uspio ga je neprijatelj da iznenadi i to naročito kod prodora 24. I. o.g. u Erveniku,[19] gdje je poginulo oko 10 drugova.

Zadarski bataljon ima potpun štab. Ovaj Štab se sastoji od 4 člana. Sam Štab bataljona je jedan od najboljih štabova bataljona u našoj Grupi pošto smo za taj Bataljon kao samostalni bataljon smatrali da mu je potreban jedan takav štab. Rad i djelovanje toga Štaba nije nam dovoljno poznato pošto je od reorganizacije Zadarskog odreda uslijedila neprijateljska ofenziva, te je bio taj Bataljon prisiljen da napusti teren Ninske općine i da se prebaci na otoke, nakon čega je opet bio prisiljen da se prebaci u Podgrađe (pod Velebit).

Otočki bataljon za sada nema štaba i nismo štab postavili za taj bataljon. Ovaj Bataljon imali smo u vidu da priključimo u druge naše jedinice dok na otocima smo namjeravali da ostavimo samo jednu četu. Sa ovim Bataljonom bio je zadužen drug Zvonimir Santini, bivši komesar Otočkog odreda koji je dobio zadatak da formira otočku četu i da prikupi dezertere. Kako je uspio da prikupi dezertere, odmah je formirao tri čete i izvršio napad na Preko, koji je uspio.[20] Sada je isti drug dobio zadatak da formira otočku četu, dok ostatak da prebaci na ovaj sektor gdje bi iste priključili u sastav novog Zadarskog odreda. Koliko saznajemo, poslije neprijateljske invazije na otoke taj se Bataljon povukao na Vis te ne znamo kako će nam uspjeti da ga ovamo prebacimo.

Prominska četa ima pun komandni kadar i sama komanda čete kao komanda može da zadovolji. Nije nam poznato da li je dosad ta Ceta imala uspjeha te prema tome aktivnost iste ne možemo ovaj put ocijeniti.

**18 Simo**
**19 Vidi dok. br. 124.**
**20 Vidi dok. br. 52, 62, 64, 354 i 382.**

Štab i Kninskog i Sjevernodalmatinskog odreda vojnički i politički dobro stoje. Kod Štaba S.D.P. Odreda primjećuje se malo veća živost i veća brzina u donošenju odluka, dok kod Kninskog odreda su malo tačniji u radu [...]

Komandant Zadarskog bataljona bio je jedan od boljih komandanata bataljona u našoj Grupi, samo se isti ne osjeća dovoljno samostalan. Uslova za razvoj ima. Komesar Zadarskog bataljona[21] je mlad kao partizan pošto isti tek upućen pred neko vrijeme u vojsku. Njegova borbenost, snalaženje, odlučnost i politička naobrazba dokazuje da mu se mogu dati i odgovornije dužnosti. Imamo ga u vidu za komesara Zadarskog odreda. Što se tiče zamjenika, za sada ne možemo dati podatke. Štabovi ostalih bataljona dosta su mladi, a naročito komandanti pošto u posljednje vrijeme dva komandanta bataljona iz S.D.P. Odreda su ranjena; komandant bataljona koji je upućen iz S.D.P. Odreda za komandanta Zadarskog bataljona nesretnim slučajem ranio se, dok jednog i to najboljeg komandanta bataljona, kapetana Glumca,[22] uputili smo po naređenju Štaba Divizije istoj na raspoloženje. Od komesara također je mlad kadar i istima treba pružiti veliku pomoć. Jedan komesar bataljona u S.D.P. Odredu, koji je bio jedan od najboljih komesara, slučajno se sam ubio iz strojnice. Navedeni drug je Stevo Obradović. Ostali kadar po štabovima, kao i po komandama četa, ne možemo za sada ocijeniti pošto su vršene velike promjene u kadru i do danas nisu se uspjeli upoznati štabovi bataljona i odreda, kao i ovaj štab. Niži komandni kadar: vojnici, delegati i desetari su dosta mladi i svi su iz redova boraca koji su došli u vojsku poslije kapitulacije Italije. U samim komandama četa ima malo starih boraca.

Glavni nedostaci koji su se pojavljivali do sada kod komandi četa, štabova bataljona i odreda jesu ti što do danas nižim štabovima i komandama nije se pružila nikakva pomoć i što su se sastanci skoro nikako ili vrlo rijetko održavali. Uglavnom, do sada su se davali zadaci nižim štabovima i komandama bez da im se pružila pomoć u rješavanju tih zadataka. Da bi otklonili te nedostatke, nastojaćemo da bude što viša pomoć od viših štabova prema nižim komandama četa i ukoliko bude uslova da se šalju niži rukovodioci na vojnički i politički kurs.

4) Ishrana boraca možemo reći nije bila zadovoljavajuća. Po tablici se uglavnom pridržavalo kada bi bilo, dok kada je oskudica — odlazilo bi na teret boraca. Ovo je naročito bilo u Kninskom odredu koji nema mogućnosti da se snabdijeva sa terena. Za Zadarski i Otočki bataljon, kao i za Prominsku četu, možemo reći da je ishrana bila odlična pošto isti žive u krajevima koji su do sada malo iscrpljeni i koji imaju velike rezerve živežnih namirnica (Otočki bataljon se hrani iz magazina koji se nalazi na otocima). Sjevernodalmatinski odred do sada je imao dobrih i loših dana pošto isti krstari od jednog kraja na drugi gdje ekonomsko stanje nije jednako. Zaključivši sve skupa, ishrana nije bila najgora ali je trebala i mogla je da bude bolja. Glavni nedostaci kod neredovne ishrane jesu što glavnina naših snaga uvijek se nalazila na terenu Šibenskog područja i Velebitskom grebenu koji je ekonomski mnogo slabiji i više iscrpljen nego

21 Dane Berović
22 Slavko

teren Zadarskog područja. Sama organizacija ekonomske službe kod komandi područja nije dobro organizovana i nije mogla da do danas zadovolji potrebe vojske. Naročito je bilo nerazumjevanja kod Komande Zadarskog područja koja nije nastojala da pomogne jedinicama van svog područja iako je to bila u stanju. Da bi se pitanje ishrane poboljšalo, mi smo nastojali da pomognemo u kadru komande mjesta a isto tako smo težili da bi Komanda Zadarskog područja sa svoga teritorija pomogla jedinicama koje se nalaze na teritoriju Šibenskog područja. Ovo nismo mogli da sprovedemo u život do sada pošto nas je omela neprijateljska ofanziva. Naše je mišljenje da bi trebalo izgraditi na više tačaka u sjevernoj Dalmaciji takve magazine hrane odakle bi mogle jedinice da se snabdijevaju u svakoj situaciji.[23] U ove magazine trebalo bi prebaciti hrane sa teritorije Zadarskog područja ili sa Visa. Naročito bi trebalo da se hrana što više prebaci na teritorij centralne Bukovice i južne Like pošto jedinice na tom sektoru ne mogu uopće da ostanu ukoliko ne budu dobivale pomoć iz drugih krajeva.

5) Vojnička naobrazba jedinica nije na visini. U jedinicama se nalazi oko 70% boraca koji nisu služili ranije vojsku. Po jedinicama se vrlo malo radilo na vojničkom podizanju boraca i nižih starješina. Sve što se do sada prešlo i uglavnom što se do sada radilo jest rukovanje sa oružjem i najosnovnije vojničke radnje iz pješadijskog egzercira, kao i stražarska služba. Kod ovoga još se nije uspjelo u potpunosti pošto svi borci još nisu naučili dobro da vrše stražarsku službu, također svi ne poznaju sva oružja koja se nalaze u našim jedinicama. Sa komandnim kadrom također se nije radilo i nije im se pomoglo kod izgradnje boraca. Mogućnost održavanja kurseva nije bila a imali smo namjeru da sa istima otpočnemo ali nas je kod ovoga omela neprijateljska ofenziva. Ranije smo upućivali neke borce i niže rukovodioce na kurseve koji su se održavali pri Štabu XIX. Divizije ali broj kursista koji su svršili sa uspjehom kurs je vrlo mali da može da zadovolji našim potrebama. Vojničko stanje, ukoliko ne bude nekih izvanrednih događaja, ubrzo će se popraviti pošto se zaveo obavezno vojnički rad u jedinicama.

6) Disciplina, kao i borbeni moral, naših jedinica na priličnoj je visini. Borci ne odustaju od borbe, već naprotiv im je želja da se potuku naročito sa manjim grupama četnika ili ustaša. U posljednje vrijeme učestala su veća dezerterstva iz naših jedinica ali se ovo ne može uzeti kao dezertiranje i izbjegavanje borbe sa neprijateljem, već želja boraca da pod svaku cijenu ostanu na svom terenu gdje su spremni da prave junačke podvige. Ovo se naročito zapazilo kod boraca Otočkog bataljona koji je uglavnom sastavljen od tih dezertera. Posljedica nediscipline i nedovoljnog borbenog morala, kao i dezertiranje, jeste nedovoljan vojnički i politički rad i prilična udaljenost starješina od boraca. Da bi se stanje popravilo, uvađa se više vojničkog života u jedinice i nastoji se da borci i komandni kadar budu živjeli što tješnje.

**7)** Pošto su naše jedinice razbacane na širokom prostoru, a čak i veći dio naših snaga krenuo je van teritorije našeg djelovanja, nastojaćemo, prvenstveno, da jedinice prikupimo, da izvršimo reorganizaciju kako smo

**23 O izgradnji magizina vidi dok. br. 160.**

naprijed naveli. Naše akcije ududuće namjeravamo usmjeriti uglavnom po domaćim izrodima, ne puštajući priliku da udarimo po okupatoru gdje god možemo.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Komandant — major:
***Šime Ivas, v. r.***

Dostavljeno Stabu VIII. Korpusa N.O.V.J. i
Dostavljeno Štabu XIX. Divizije N.O.V.J.

BROJ 126

## NAREĐENJE ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 10. VELJAČE 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA DA POSJEDNU POLOŽAJ I ORGANIZIRAJU OBRANU NA PRAVCU KNIN—BOSANSKO GRAHOVO[1]

S T A B
IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
10. II. 19,44.

ŠTABOVIMA I. I II. BRIGADE IX. DIVIZIJE
ŠTABU GRAHOVSKO-PEULJSKOG N.O.P. ODREDA

Na prostoru Vrlika i Knin—Golubić—Vrpolje nalaze se prilično jake neprijateljske snage;[2] one služe za osiguranje prolaza njihovih snaga od Cetinske doline u pravcu Like. Ove neprijateljske snage sačinjava uglavnom njemačka vojska, a četničke bande služe im za osiguranje, i dobijaju zadatke za ispade u raznim pravcima. Od Mostara preko Sinja, ovim pravcem ima prolaziti još neprijateljske — njemačke vojske. Neki podaci govore da bi ova vojska u svom prolazu imala čistiti Kamešnicu i jedan dio Dinare, a snage koje se nalaze u Kninu i oko Livna da bi krenule na sjever u pravcu Grahova,[3] s tim što bi četničke bande išle sporednim pravcem. U cilju odbrane pravaca na nama dodijeljenom prostoru, i da bi onemogućili neprijatelju izvršenje njegovih namjera u tome smislu.

N A R E Đ U J E M O :

1) I. Brigada će se sa dva svoja bataljona, t.j. sa glavninom svojih snaga, smjestiti na prostoriji sela Marinkovci i Maleševici, a dva bataljona — jedan u s. Kesići, a jedan u s. Ugarci. Bataljon iz s. Kesići ima jačim

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/1, k. 342A.**
**2 Iz Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 362.**
**3 i 4 Vidi dok. br. 154 i 295.**

svojim dijelovima održavati čvrstu vezu sa Grahovsko-peuljskim odredom, koji se nalazi na položajima prema Strmici, a za slučaj neprijateljskog pokreta iz Knina preko Strmice za Grahovo[4] ima izabrati položaj za posijedanje Glavice (k. 936) i Cigelja (k. 1075) i pronaći zgodno mjesto za dejstvo sa protukolskim oruđem. Čvrsta veza sa Grahovsko-peuljskim odredom će mu omogućiti blagovremeno posijedanje ovih položaja. Bataljon iz s. Ugarci ima slati svoje jače izviđačke dijelove u pravcu Vel. i Malog Mračaja, hvatajući tamo vezu sa dijelovima Grahovskog odreda, i ispitujući i osiguravajući ovaj pravac prema Strmici. Pored toga izviđati pravac prema Risovcu i Suhom Polju i osiguravati se od te strane, a voditi će računa i o pravcu od Uništa preko Marića košara za Grahovo, te da ne dozvoli iznenađenje sa ni jedne strane. U slučaju jačeg pokreta neprijateljskih snaga od Knina i Strmice za Grahovo, kao i sporednim pravcima, ovaj bataljon ima glavnu borbu primiti na sjevernoj strani puta Strmica——Grahovo zajedno sa bataljonima iz s. Kesići. Bataljon iz Marinkovaca ima održavati tijesnu vezu sa dijelovima II. Brigade u s. Peulje i po potrebi braniti pravac od Uništa preko Borove Glave u pravcu s. Korita i D. Peulja, sadejstvujući sa dijelovima II. Brigade, a tako isto i pravac od Livanjskog Polja za Grahovo ukoliko bi neprijatelj nadirao njime.

2) Grahovsko-peuljski odred će izvršiti raspored svojih snaga u pravcu Grahovo—Knin posijedajući položaje na Deralu i braneći čvrsto prepreke na ovome putu. Razviti što aktivniju izviđačku službu preko Strmice u pravcu Knina, onda u pravcu Plavna i Cetinske doline i o svemu blagovremeno obavještavati Štab I. Brigade, sa kojom stajati u tijesnoj vezi, preko nje sa ovim štabom. Put na Deralu što bolje porušiti.

3) II. Brigada će glavninu svojih snaga imati u s. Peulje. Jedan bataljon ove brigade koji bude u s. Donje Peulje slati će jače izviđačke dijelove preko Strmice i Borove Glave u pravcu Uništa i održavati vezu desno sa bataljonima I. Brigade u s. Maleševci i Ugarcima. Jedan bataljon imati u s. Grkovci a jedan bataljon uputiti zapadnom stranom Livanjskog Polja radi omogućavanja prikupljanja hrane, o čijem će se zadatku dati konkretna objašnjenja Štabu II. Brigade.

4) I. Brigada sa Grahovsko-peuljskim odredom će postaviti mine na putu Knin—Grahovo. Ova brigada uputit će u ovaj štab svoga vodnika minerskog voda, kome će se predati nove šrapnel mine i nagazne mine za postavljanje i na sporednim vjerovatnim prolazima neprijatelja, putevima, prtinama i td.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

V. d. politkomesara:
***A.[5] Kovačević,*** s. r.

(M. P)

Komandant — major
***A.[6] Banina,*** s. r.

Da je prepis točan ovjerava

Načelnik Štaba — major
***Momčilo Poleksić,*** v. r.

**5 Andro**
**6 Ante**

BROJ 127

## MJESEČNI IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. BRIGADE 9. NO DIVIZIJE OD 10. VELJAČE 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE ZA VRIJEME BORBI NA PODRUČJU LIVNO—GLAMOČ[1]

PARTIJSKI RUKOVODIOC I. BRIGADE
IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
10. II. 1944.

Drugarskom

CENTRALNOM KOMITETU K.P. JUGOSLAVIJE
OBLASNOM KOMITETU K.P. ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Dostavljam vam izvještaj rada i stanja partijske organizacije u I. Brigadi[2] IX. Divizije N.O.V.J. (do sada III. Dalmatinska N.O.U. Brigada) za mjesec januar 1944 god.

Stanje u ovoj brigadi nije bilo zadovoljavajuće kroz protekli mjesec s tim, što se je povremeno kretalo prema situaciji i radu, nije se na vrijeme preduzimalo mjere predostrožnosti, te partijske organizacije pojedinih bataljona su se vukle na repu događaja, potpadalo se je pod uticaj teže situacije. Sam rad je bio povremen i radilo se isprekidano, s druge strane većina mladog kadra, koji nije u dovoljnoj mjeri iskusan u svojoj dužnosti, te se nije mogao snalaziti u svim situacijama. Može se reći, da je kroz protekli mjesec bilo i teških momenata (loša hrana, odjeća), što se je odrazilo negativno na borce, ali opet po svemu ovome nije se na vrijeme ni u dovoljnoj mjeri preduzelo sa strane partijske organizacije, da bi takvo stanje popravili.

Postojao je plan rada i dati su zadaci pred partijsku organizaciju u brigadi, ali u radu je bilo dosta površnosti, te je rad bio povremen.

Bataljonski biroi se još uvijek osjećaju mladi i neiskusni u radu, te je potrebna jaka pomoć, kako bi mogli izvršavati zadatke i pravilno uočavati ono što je najpotrebnije. Sami sekretari bataljonskih biroa su različiti. I. i II. Bataljonu su prilični, dok u IV. Bataljonu uslijed bolesti drug ne može doprinijeti koliko bi trebalo. Taj drug je fizički slab i svaki duži pokret za njega je otežan. Dok sekretar biroa III. Bataljona je priličnog teoretskog znanja (bio je na srednje-partijskom kursu pri Oblasnom K. [omitetu] K.P. za Dalmaciju), ali i on je bolestan, te ga kao takvog uzima

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Centralnog komiteta KPJ — Beograd, fond 1944/47.

2 Prema naredbi Štaba Osmog korpusa NOVJ od 13. siječnja 1944. Treća dalmatinska brigada je preimenovana u Prvu brigadu Devete divizije. Vidi dok. br. 30 i 76.

Štab VIII. Korpusa za politkomesara Oficirske škole. Na mjesto z. [amjenika] politkomesara III. i IV. Bataljona ćemo postaviti drugove z. politkomesare četa iz vlastitih bataljona, koji će moći — uz pomoć — odgovoriti.

Jedan veliki dio članova Partije je dosta niskog teoretskog nivoa, te momentalno na dužnosti rukovodioca ne mogu odgovoriti.

Pri obilasku bataljonskih biroa i partijskih ćelija sam stekao dojam, da drugovi — pored gore rečenog površnog rada — ne znaju da rade, način rada ne uzimaju koji bi im bio najzgodniji, već u samom radu upotrebljavaju šablonu. U tu svrhu smo pored rada i ukazivanja bataljonskim biroima pojedinačno, te direktivnih pisama, održali savjetovanje sa svim bataljonskim biroima, te dali detaljna uputstva, kako i na koji način da se radi, odnosno što je najpotrebnije za oživiti i učvrstiti stanje partijskih organizacija.

Partijska organizacija kroz protekli mjesec nije se u dovoljnoj mjeri zalagala po svim pitanjima, što se je odrazilo u nekim bataljonima i očito uvidilo, da partijska organizacija ne rukovodi sa svim pitanjima koja iskrsavaju pred nju.

Osjećaj odgovornosti također nije dolazio u punoj mjeri do izražaja, jer su se pojedine greške iako uočene propuštale, a da se po istima nije energično udarilo i na vrijeme ukazivalo. Kod pojedinih članova Partije je bilo aljkavosti, što je uglavnom dolazilo od toga, da pojedini rukovodeći drugovi nisu bili uporni i sistematski odvijali rad partijske organizacije. Kao odraz ovome je došlo do toga da su pojedini kandidati pravili krupne greške i morali biti isključeni, a takvih je pojava bilo u II. Bataljonu, dok u III. Bataljonu se desilo to, da je Bataljon bio od neprijatelja u logoru iznenađen,[3] a da partijska organizacija iza toga nije povukla iskustva za daljnji rad i život.

Na pitanju omasovljenja Part. org. nije se mnogo radilo, naročito po primanju novih kandidata. Ima drugova, koji su duže vremena u vojsci, ali im se nije dovoljno prišlo i dalo mogućnosti za izdizanje.

Pored svih gore iznesenih nedostataka i slabosti, koje su vladale u partijskoj organizaciji prišlo se je temeljitom radu, ali ne možemo reći, da se nije radilo kroz proteklo vrijeme, već sam rad i način rada nijesu davali plod koji su zaista mogli i trebali dati.

U dosadašnjem radu postigli smo, da je Partija oformljena i kao takva je prilično poznata svima partijcima.

Glavne zadatke, koji se nameću partijskoj organizaciji ove brigade smo postavili na Divizijskom komitetu i donijeli zaključak, kako da pojačamo rad partijske organizacije u brigadi, te donijeli način rada, kojeg sam prenio na bataljonske biroe i čitavu organizaciju u brigadi.

U brigadi se nalazi 118 članova K.P. (od toga 60 radnika, 45 seljaka i 13 intelektualaca), sem toga imamo 3 u bolnici i 2 prekomandovana u Diviziju, u Partiju je primljeno kroz ovaj mjesec 12 novih članova.

Nameće nam se kao problem popuna kadrova, a koji smo u zadnjim borbama priličan broj izgubili, te iz vlastitih snaga momentalno ne može-

**3 Bataljon je tom prilikom u selu Hrtkovcima, noću 16. siječnja 1944, izgubio pet boraca, ratnu spremu i arhivu. Vidi dok. br. 295 i 297.**

mo nadoknaditi uslijed niskog teoretskog nivoa članova Partije, zašto nam se neophodno nameću potrebni niži partijski kursevi.

U vezi ovog se je predvidilo održavanje nižih kurseva pri Stabu Divizije, kako bi mogli osposobiti drugove za politrukovodioce i stvarati nove kadrove. Pored toga plan rada kojeg smo postavili će pomoći za izdizanje teoretske svijesti.

Rad sa kandidatima također nije bio dovoljan, uslijed nedovoljnog zalaganja pojedinih drugova, malo se je radilo, te se nije nastojalo iskoristiti svako vrijeme i nalaziti mogućnost za što češće sastanke sa kandidatima. Prema tome sami kandidati se nijesu tako brzo izdizali, kao što bi to trebalo.

U Brigadi se nalazi 46 kandidata. Kroz ovaj mjesec smo trojicu isključili uslijed neprimjernog držanja i ponašanja u jedinicama.

Teoretsko izdizanje, kako partijaca tako i kandidata, nije se sistematski odvijalo već povremeno. Uzimale su se pojedine teme, ali iste su brzo i površno obrađivane, tako da se iz istih nije dobilo koliko bi zaista trebalo.

Daljnji rad sa komandantima smo postavili dosta energično, kako bi preko istih sa upornijim radom mogli što prije omasoviti partijsku organizaciju. Za dosadanji teoretski rad smo uzimali jedni bataljoni »kratki kurs«, dok ostali »Rad Partije u vojsci«, »O kadrovima« i »Teorija Partije.«

Ova brigada već duže vremena nije imala prilike, da uputi drugove na partijske kurseve, koji su neophodno potrebni za partijsku organizaciju ove brigade.

Partijske literature imamo prilično, ali nam nedostaje papira, kako bi istu mogli umnožavati za pojedine ćelije.

Rad s moje strane je bio takav, da sam nastojao iskoristiti vrijeme u radu, sa češćim sastancima sa bataljonskim biroima, te jedinice po četama. Sama moja pomoć nije bila u tolikoj mjeri, u kojoj bi zaista trebala da bude uslijed toga, što nisam na visokom stepenu teoretske izgradnje.

Pomoć koju partijska organizacija dobiva od Polit-odjela Divizije sastoji se u Vme, da su uvijek jedan ili dva člana u Brigadi, te pružaju pomoć bataljonskim biroima i partijskim jedinicama čete. Svaku mogućnost u vremenu drugovi nastoje iskoristiti. Odnos i rad drugova je veoma dobar. Drugovi nastoje sa svojim savjetom, da pomognu u svim pitanjima. Odnos drugova i Štaba prema drugovima iz Polit-odjela je dobar.

Rad SKOJ-a u Brigadi se je nešto skučio, time što Brigadni komitet kao cjelina nije uvijek funkcionisao, uslijed toga što je rukovodilac SKOJ-a I. Bataljona otišao za rukovodioca SKOJ-a u II. Brigadu IX. Divizije, a rukovodilac SKOJ-a IV. Bataljona je bolestan, te smo postavili nove drugove.

Brigadni komitet se je sastajao dosta redovno, gdje se uočavaju propusti i nedostatci, te se po istima donosi plan rada. Održana je konferencija SKOJ-a za čitavu Brigadu, što je u mnogome pomoglo, a naročito da se SKOJ zalaže za sva pitanja, koja se nameću u Brigadi. Održane su konferencije po bataljonima na kojima je u glavnom donošen način rada i data konkretna uputstva.

Pomoć SKOJ-u sa strane partijskih organizacija nije bila na dovoljnoj mjeri, što se naročito ističe da četne partijske jedinice nisu pomogle četne aktive SKOJ-a onoliko koliko se trebalo i koliko su mogle, tako da četni aktivi nisu uvijek riješavali zadatke, radi toga što uglavnom nijesu znali kako da rade.

Između članova SKOJ-a ima primjernih drugova, koji se prilično razvijaju, te im se pruža pomoć od strane Partije, kako bi se što bolje izdigli.

U Brigadi se nalazi 163 člana SKOJ-a, većina su radnici, te seljaci, a jedan mali procenat intelektualaca. Kroz ovaj mjesec primljeno je u Partiju 6 SKOJ-evaca. U Brigadi se nalazi 160 neobuhvaćenih omladinaca. Po pitanju omasovljenja SKOJ-a nije se dovoljno radilo. Plan rada kojeg postavlja SKOJ obuhvaća sve sektore u vojsci. Postavljeno je jedno takmičenje između bataljona, koje je proteklo. Nisu postignuti najbolji rezultati, dok je sad postavljen novi plan rada za godišnjicu Crvene armije, te predkongresno takmičenje koje će sigurno donijeti rezultata.

Organizacija SKOJ-a u Brigadi se zapaža kao takva jer na dosta načina služi primjerom. Brigadni rukovodilac se je prilično snašao, fali mu još teoretskog znanja, inače je marljiv i poletan.

Organizaciji SKOJ-a u Brigadi priličnu pomoć pruža Politodjel Divizije.

Politički rad u Brigadi je bio nedovoljan početkom mjeseca. Nije se iskorištavalo svako slobodno vrijeme uslijed nemara pojedinih političara bataljona. Političari bataljona u našoj brigadi su dosta dobri i na svojoj dužnosti, kao takvi, mogu odgovoriti. Jedino više puta mogu biti zaboravni i više pažnje posvetiti intendantskim poslovima, nego samom političkom radu.

Dosadašnjeg politkomesara II. Bataljona smo smijenili uslijed nedovoljnog rada, kao i shvatanja odgovornosti, na njegovo mjesto smo postavili politkomesara čete i zam. bataljona druga Novaka. Politkomesar I. Bataljona je u izvesnim mjerama svojeglav, dok Politkomesar III. Bataljona je dobar i marljiv, samo ponekada znade biti preoštar. Politkomesar IV. Bataljona je drug vrlo dobar, svoju dužnost izvršava savjesno.

Kroz protekli mjesec se je držala konferencija sa politkomesarima iz čitave Divizije, gdje je ukazano na sve nedostatke i data sva uputstva, kao i plan rada. Iza toga je politkomesar Brigade održao savjetovanje sa svim politrukovodiocima u Brigadi, što je naišao na dobar prijem i drugovi su shvatili dosta ozbiljno i pristupili su na rad.

Zadnje vrijeme se je počelo da radi po planu, koji je donešen u rezoluciji za konferencije politkomesara iz divizije, što je u mnogome ojačalo politički rad, obavezalo se je politrukovodioce na aktivniji rad.

Politička svijest kod boraca je dosta dobra, izuzev pojedinaca, koji ne pokazuju naročito volje za izdizanje političke svijesti. Borcima se je ukazivalo na sve momente i događaje koji su se odigrali kod nas, kao i u svijetu, te su sa istim prilično upoznati.

Moral boraca je dobar, jedino lošija hrana utječe na borce, te izjavljuju, da bi volili da se dobro hrane, te da se bore.

Dezerterstva je kroz ovaj mjesec bilo 3—4 slučaja.

Politički kadar nije potpun. Nedostaje nam 3 politkomesara četa i 5 politdelegata. Razlog je taj što su ova mjesta bila prazna, što smo se rukovodili time da nemamo sposobnih drugova, koji bi mogli zauzeti to mjesto. Ova mjesta ćemo popuniti iz vlastitih snaga, iako momentalno neće zadovoljavati svojoj dužnosti. Sami članovi Partije se više izdižu vojnički nego politički.

Na političkom polju kroz protekli mjesec se je uglavnom obrađivalo: Odluka sa II. Zasjedanja A.V.N.O.J-a, Teheranska i Moskovska konferencija, Govor druga Đilasa, O drugom frontu, te raznim tekućim materijalom iz »Naprijed«, kao i svakodnevne radiovijesti, i Razvoj političkih događaja u Jugoslaviji od osnutka do sloma.

Veze sa>,narodom su održavane u svim mjestima, gdje se je boravilo. Održano je par govora, te nekoliko skečeva, koje su predavali borci iz bataljona i Ambulante, što je nailazilo na dobar prijem kod naroda.

Odnos naroda prema vojsci je bio prijateljski.

Odnos boraca prema narodu je bio dosta dobar, jedino što je bilo nekoliko manjih krađa hrane, čemu se je najenergičnije prišlo i uspostavilo oštre mjere kazne, tako da je jedan iz II. Bataljona strijeljan radi nepopravljivog držanja, što su borci primili sa odobravanjem. Istog je osudio Vojni sud Brigade.

Organizacija narodne vlasti kuda smo protekli mjesec bili (Glamočko polje, Preodac, Peulje) je dosta dobro organizovana, samo se je kod nekih nailazilo na nerazumijevanje u poglèdu snabdijevanja vojske. Sa svima se je bilo u uskoj saradnji.

Kulturno-prosvjetni rad se nije odvijao kao što je trebalo i mogao. U tome pogledu je glavna krivnja što politkomesari bataljona nijesu u dovoljnoj mjeri uočili važnost kulturno-prosvjetnog rada. Ranije su postojali kulturno-prosvjetni odbori u svim bataljonima i četama, dok sada, odlaskom pojedinih drugova iz bataljona, odbori ili ne rade ili uopće ne postoje. Po bataljonima se je radilo po kulturno-prosvjetnom sektoru iako to nije bilo najbolje organizovano, a taj se je rad odnosio na to: svaki bataljon je naučio po jedan skeč, postoje horovi koji znaju nekoliko pjesama, te je održavano nekoliko predavanja iz nauke, onda po pitanju nepismenosti se je poduzeo uporan rad (u Brigadi će biti još oko 30 nepismenih, od kojih većina znade po nekoliko slova), po pitanju zidnih novina i džepnih se je veoma malo radilo, što je uglavnom uzrok bio nedostatak papira, u pogledu dopisa se je veoma malo radilo, jedino što je omladina upućivala neke dopise za omladinsku štampu, inače drugih dopisa je bilo veoma malo.

Vojnički rad se je odvijao povremeno, neko vrijeme štabovi bataljona i sam Štab Brigade osjećali su neko mrtvilo, što se negativno odrazuje u Brigadi. Glavni uzrok ovome je bio, što se sama situacija nije pravilno ocijenjivala, te se je padalo u neizvjesnost, neko iščekivanje, dok štabovi

bataljona se nijesu dovoljno zalagali po ovim pitanjima, u takvom stanju komande četa su popustile. U tome momentu partijska organizacija nije dovoljno na vrijeme urgirala da bi ovakove slučajeve predusrela.

Vojnička sposobnost je u mnogome pojačana time što smo dobili tri druga sa kursa koji se je održao pri Vrhovnom štabu.

Brigadu sačinjavaju 4 bataljona. U sastav je došao bataljon koji je bio ranije pripadao I. Dalmatinskoj N.O.U. Brigadi, a jedan bataljon ove brigade je otišao sa I. Dalmatinskom N.O.U. Brigadom.[4]

U Štabu Brigade se nalaze četiri druga: komandant,[5] zamj. komandanta[6] (koji je bolestan), politkomesar[7] (koji također poboljava) i ja.

Što se tiče štabova bataljona oni su različiti. I. Bataljon: Štab kao cjelina je dobar, jedino je politkomesar malo svojeglav. II. Bataljon — komandant dobar vojnik, dok mu nedostaje vojničkog znanja, malo nagao, ostali su članovi dobri. III. Bataljon: Štab kao cjelina je dobar. IV. Bataljon — Štab kao cjelina nije najbolji. Komandant nedovoljno iskusan, zamj. politkomesara je bolešljiv (iscrpljen fizički), dok politkomesar je dosta dobar.

Vojnički rad sa borcima je dosta pojačan na osnovu uputstava iz Divizije, te samog plana Štaba Brigade, kojim su zaduženi Štabovi bataljona kao i komande četa za obavezan vojnički rad.

Kroz ovaj mjesec održano je nekoliko savjetovanja sa štabovima bataljona, sa komandama četa, kao i sa svim komandnim kadrom sa strane Štaba Brigade.

Niži komandni kadar ne raspolaže naročito vojničkom sposobnošću, te u tom pogledp potrebno je više rada sa istim. Autoritet nižeg komandnog kadra nije na zavidnoj visini, te se je tome prišlo i postavilo svestrano dizanje autoriteta nižeg komandnog kadra.

Predviđaju se vojnički kursevi pri Štabu Korpusa i Divizije, što će u mnogome ojačati vojničku sposobnost, također kurs pri Vrhovnom štabu, koji se je održao i koji se održava, u mnogome podiže vojničku sposobnost rukovodioca u Brigadi.

Disciplina je osrednja, ona se očituje toliko dovoljno u koliko je vojnički i politički rad dovoljan.

Borbenost kod boraca je na dosta dobrom stepenu, što su do sada pokazali u borbama, jedino zadnja borba kod Glamoča sa Njemcima nije dala vidnih rezultata,[8] a tu je glavna krivnja, kako sam ranije iznio, na rukovodiocima.

Borbena sposobnost ove Brigade se smanjuje s tim, što postoje sve to manje brojno stanje, bilo da ispadaju kao bolesni ili ranjeni, bilo da idu na nove dužnosti u Diviziju i Korpus.

**4 Vidi knj. 9, dok. br. 9.**
**5 Ivo Purišić**
**6 Vlado Visković**
**7 Andro Kovačević**
**8 Vidi dok. br. 297.**

Brojno stanje ove Brigade sada iznosi 640 ljudi, ukupno na licu, te se ukazuje kao nužno popuna ljudstva za ovu Brigadu.

Pri Brigadi imamo formiranu intendanturu koja zadnje vrijeme prilično funkcioniše, određene su komisije za snabdijevanje te uz savjete intendanture ove divizije, te pomoću Štaba brigade bez naročitih griješaka izvršavaju svoje zadatke. Snabdijevanje je vršeno uglavnom na terenu na dobrovoljnoj bazi, sem jedan put gdje se je rekviriralo kod neprijateljski raspoloženih stanovnika kod Potočana iznad Livna, radi toga što su sami seljaci gonili stoku pod okriljem okupatora, a mi smo imali pokret na iscrpljeni teren, te uslijed toga smo digli stoku od pomenutog sela. Zadnje vrijeme ishrana je otežana uslijed toga što teren na kojem boravimo prilično je izscrpljen, prema tome vojska se loše hrani.

Obuća i odjeća je osrednja, jedino nedostaje veša i kaputa.

Postoji brigadna ambulanta koja služi za prihvat ranjenika, kao i liječenje pokretnih bolesnika. Održano je nekoliko sanitetskih kurseva pri bolnici Korpusa i Divizije i u samoj ambulanti koji su pomogli da smo osposobili izvjestan broj sanitetskog kadra, a koji će se i u buduće osposobljavati ovim kursevima. Sanitesko osoblje u Brigadi je zadovoljavajuće. Zdravstveno stanje brigade je srednje, imali smo 5 slučajeva tifusa (trbušnog i pjegavog), koji su se protezali kroz čitavu Brigadu. Poduzele su se mjere za suzbijanje istoga. Daljnjih pojava zaraze se ne zapaža, jedino ima čestih slučajeva prehlade. Sa sanitetskim materijalom prilično raspolažemo, pošto smo dobili od pošiljke koju su poslali Saveznici.

Obavještajna služba u Brigadi ne funkcioniše najbolje, uslijed toga što štabovi bataljona nisu shvatili ovu dužnost neophodno potrebnom, a i to što nemamo tako sposobnih ljudi koji bi mogli momentalno tu dužnost vršiti potpuno ispravno, već u tom smislu treba da drugove vaspitamo, što koči sadanji rad. Obavještajna kao i informativna služba se odvija sa zakašnjenjem, nije još osposobljena da na vrijeme uočava ono što je najaktuelnije.

Odnos sa narodom je dosta dobar, sa narodom smo povezani putem N.O. Odbora, te zborova, kao i priredaba koje držimo u selima gdje za to imamo mogućnosti.

Što se tiče Štaba Brigade rad se odvija u potpuno drugarskoj saglasnosti, zaključci se donose putem zajedničkih sastanaka. Sam komandant je drug mlad, pun poleta i volje, zadatke svršava zadovoljavajuće. Potreban mu je oficirski kurs. Ima čin kapetana. Zamj. komandanta stariji drug i partizan dobrog vojničkog znanja, u izvjesnim granicama nervozan, zadnje vrijeme bolestan. Politkomesar po svom dolasku nije se momentalno snašao, na što mu je ukazano, to je drug shvatio najozbiljnije i dao se je na rad. Zadnje vrijeme njegov boravak i rad u Brigadi je dosta dobar bio. Samo i on je zadnje vrijeme bolestan.

Perspektive pred ovom Brigadom su ipak dosta dobre. Sa upornim političkim i vojničkim radom će se postići i učvrstiti Brigadu, da bi mogla izvršavati zadatke koji se pred nju postavljaju. Za učvrstiti i ojačati politički kadar bilo bi nam potrebno partijskih kurseva na kojima bi se drugovi osposobljavali za rukovodioce.

Sa ovim bih završio ovaj izvještaj, te ukoliko nijesam dovoljno iznio, odnosno nije jasna slika stanja u brigadi, molim drugove da mi ukažu na propuste kako bih idući put mogao bolje da postupim, t.j. da rad partijske organizacije krene boljim putem.

Drugarski vas pozdravljam sa našim drugarskim borbenim pozdravom.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Zamjenik politkomesara
I. Brigade IX. Divizije N.O.V.J.
VIII. Korpusa:
V. ***Bubić,"*** v.r.

BROJ 128

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE NO BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE OD 10. VELJAČE 1944. ŠTABU DIVIZIJE O BORBAMA KOD HRVAČA, KOLJANA I ZASIOKA[1]

STAB
II BRIGADES XX DIVIZIJE N.O.V.J.
Br. 63
10 februara 1944 god.

Operativni izvještaj od
15—31 januara 1944 g.

ŠTABU XX DIVIZIJE N.O.V.J

Od 15 do 31 januara 1944 godine ova brigada operirala je u Cetinskoj dolini ovako:

Od 15 do 19. I. brigada se nalazila na prostoriji Vrdovo—Bitelić—Zasiok—Dabar. Zadatak: kontrola komunikacije Livno—Sinj; rušenje ove komunikacije; osiguranje tih pravaca od eventualnog neprijateljskog nadiranja na Dinaru i lijevu obalu Cetine — na prostoriju na kojoj su se nalazile naše snage. Zatim osiguranje kanala za prebacivanje ranjenika preko Zelova na Ogorje i Moseć.



1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/2, k. 1029.

2 Prema naredbi Štaba Osmog korpusa NOVJ od 13. siječnja 1944. Deveta dalmatinska brigada je preimenovana u Drugu brigadu Dvadesete divizije. Vidi dok. br. 30 i 99.

**20. januara:** prostorija Zasiok—Potravlje—Satrić—Zelovo. Zadatak: stvaranje i osiguranje mostobrana na desnoj obali Cetine kod Zasiočkog mosta i priprema akcije na s. Hrvače.

Noću 20/21 januara akcija na s. Hrvače.[8]

**1) Neprijateljski položaj:** Glavica kod crkve i kuće oko nje **s** obje strane puta Sinj—Vrlika — od mlinice do raskrsnica puta: Hrvače—Zelovo, Hrvače—k. 388 [i]za Panj.

**Naš položaj:** k. 438 — istočne padine Plešivice (k. 685)—Pletikosić—k. 388—Kekez.

(Sekcija Split 1:100.000.)

2) U akciji sa naše strane učestvovali su: 1 četa **I** bataljona, II i III bataljon ove brigade bez jedne čete. Susjedno na osiguranju od Maljkova I bataljon bez 1 čete i IV bataljon u Potravlju kao rezerva. Ukupno sa naše strane učestvovalo je 300 boraca sa 2 bacača 81 m/m, 8 teških mitraljeza, 13 puškomitraljeza, puške i bombe — sve italijansko oružje.

3) Sa neprijateljske strane učestvovali su: 1 sat XXVII ustaške djelatne bojne — 240 ustaša, 60 domobrana 15 pješačke pukovnije i 40 pomoćnih oružnika — sve iz Sinja. Ukupna snaga neprijatelja: 340 vojnika, 1 teški i 2 laka bacača, 4 teška mitraljeza, 16 puškomitraljeza, nekoliko strojnica, jugoslavenske i njemačke puške.

4) Situacija: neprijatelj na stanovanju. Zbijen kantonman po tvrdim kamenim kućama sa zidovima oko kuća. Ne drži nikakve položaje oko Hrvača. Osigurava se samo stražama za neposrednu zaštitu kontonmana sa nešto automatskih oružja. Patroliranja vrši prema Satriću i Potravlju. 8 km udaljen od jačeg neprijateljskog garnizona Sinj, sa kojim je spojen automobilskim ispravnim putem i telefonom.

Naše snage za ovu akciju prikupljene su na prostoriji Vrdovo—Bitelić——Dabar i skoncentrisane u Potravlju i Satriću. Okolica neprijateljska: ustaška i četnička sela. U blizini prisustvo jačih neprijateljskih snaga u Sinju i slabijih u Otišiću i Muću. Neprijateljska intervencija moguća u roku nekoliko sati pješadijom i oklopnim snagama. Osim toga naši polazni položaji za napad u dometu su neprijateljske artiljerije iz Sinja.

Neprijateljska vjerovatna daljna namjera bila je osiguranje neprijateljskog garnizona u Sinju, zatim zatvaranje naših kanala sa morem preko Zelova i postavljanje neprijateljskih posada u Potravlju, Maljkovu i Zelovu, a potom i u selima na lijevoj obali Cetine — Biteliću, Vučipolju, Zasioku i Dabru. Bliža namjera neprijatelja bila je braniti Hrvače po svaku cijenu.

Definitivna naša odluka: iznenadno napasti neprijatelja sa više strana: prepadom, bombama i jurišem, razbiti neprijatelja i prisiliti na predaju ili primorati na napuštanje položaja, a u bjekstvu nanijeti mu što više gubitaka.

5) Zapovijest izdata za ovu akciju dostavlja se u prilogu.

6) Ova akcija počela je 20 januara tg. u 23,30 časova.

**3 Vidi dok. br. 28, 48 i 92.**

7) **Tok borbe:** naše snage podišle su kolonama pod zaštitom mraka pravcem Potravlje—put Vrlika—Hrvače, zatim Potravlje—Alebić—Radan—k. 524 te od Zelova putem Zelovo—Hrvače. Od linije Galić—Radan——k. 524 podilaženje je vršeno kolonicama sa naprijed isturenim izviđačima. Od linije: prvih kuća Hrvača istočno od puta—k. 438—Pletikosić strelječkim strojem. Teška oružja ostala na nadvišavajućim položajima k. 438 i kose zapadno od Hrvača.

Prolazeći kroz kuće, lavež pasa otkrio je naše pokrete. U 23.30 sati neprijateljske straže bacile su ručne bombe i uzbunile neprijateljsku vojsku. Naše jedinice su se pritajile. Neprijateljska straža i dalje je otvarala vatru. 1 četa I bataljona koja je najbliže podišla pristupala je izvršenju svog zadatka — likvidaciji neprijatelja u Mušterića kućama ispod puta Hrvače—Sinj. Neprijatelj je dobio u vremenu da istrči na položaje i zauzme zaklone za obranu. Lijevo krilo II bataljona također je prišlo na domet ručnih bombi i također pristupilo likvidaciji neprijateljskih otpornih tačaka. No veći dio II bataljona i četa III bataljona na desnom krilu bili su udaljeni od neprijatelja na daljinu od 200 do 400 metara. Uslijed jake neprijateljske vatre bili su prinuđeni otvoriti vatru i njome kušati slomiti otpor neprijatelja. Neprijatelj se je povukao ispred 1 čete I bataljona i nastupalo je kolebanje u neprijateljskim redovima. Ali to nije bilo uočeno ni iskorišćeno. Neprijateljski dijelovi koji nisu bili jače ugroženi zadržali su pokolebane dijelove i spriječili dalje osipanje svojih redova. Ceta III bataljona sa k. 388 otvaranjem vatre neprijatelja iza leđa doprinijela je još više tome da se neprijatelj zadrži i uporno brani. Borba je trajala 21. I do 4/30 sati i završila u blizini neprijateljskih položaja od 50 do 350 metara, oko kuća pored puta za Zelovo i putića istočno od glavnog puta. Da ne bi dočekali zoru, jedinice su blagovremeno povučene.

8) **Ishod borbe:** borba nije završila uspjehom. Postavljeni ciljevi nisu postignuti, neprijateljsko uporište nije likvidirano, ali nanijeti su neprijatelju osjetni gubici i to: 4 mrtva i 40 ranjenih. (Podaci dobiveni preko seljaka od ustaša. Viđena 2 sanitetska automobila koji su prevezli ranjene.)

9) Naši gubici: 1 mrtav i 17 ranjenih (4 teško, od kojih 1 umro od rana). Izgubljena jedna puška i cijela oprema poginulog, jer nije izvučen.

10) **Municije utrošeno:** za puške i puškomitraljeze 2457 metaka, za mitraljeze 2440 metaka, granata za bacač 30 i ručnih ofanzivnih bombi 32.

11) Istakla se 1 četa I bataljona, koja je svoj zadatak izvršila.

12) Nije bilo lica koja su se slabo držala da bi ih trebalo uzeti na odgovornost.

13) **Kritika akcije:** akcija je bila dobro pripremljena. Odluke i izdate zapovijesti bile su realne. Upravljanje akcijom bilo je dobro. Više komandovanje dobro se snalazilo, a niže slabije.

Upotreba raznog oružja nije bila najbolja — osobito bacača i ručnih bombi.

Saradnja pojedinih vrsta oružja nije bila potpuna.

Taktički i borbeni postupci nisu bili u svemu u skladu sa stvorenom situacijom. Nije iskorišćen momenat neprijateljskog kolebanja a tako isto momenat neprijateljske nespremnosti. Tajnost akcije otkrio je lavež pasa.

Pouke koje su se iz ove akcije mogle izvući jesu: prvi nalet na neprijatelja trebaju izvesti jednovremeno sve snage, treba cijeniti psihičke momente u borbi, te kad nastupe povoljni — brzo ih iskoristiti, sve jedinice koje vrše neku akciju, a osobito noću, moraju na određena mjesta stići jednovremeno.

21 i 22 januara: na prostoriji Satrić Zelovo—Potravlje—Maljkovo. Osiguranje ove prostorije.

23 januara: na prostoriji Satrić—Zelovo—Potravlje—Maljkovo. U toku noći prebacivanje na lijevu obalu Cetine, na prostor Dabar—Vučipolje——Zasiok—Bitelić; rušenje komunikacije Sinj—Vrlika.

24 januara: na prostoru Dabar—Vučipolje—Zasiok—Bitelić. Osiguranje od neprijateljskog nadiranja preko Bilog Briga i Bajagića, preko Panja i preko Šegina mosta u Zasioku.

1) Opis bojišta: neprijateljski položaj na desnoj obali Cetine. Komunikacije: Livno—Sinj sa jačim osiguranjem na Bilom Brigu, Knežicama i Obrovcu, zatim Sinj—Vrlika sa jakim osiguranjem u Hrvacama, Potravlju i Maljkovu. Most na Panju porušen, a u Zasioku (Segin) prelazan za pješadiju, konjsku komoru i lakše tenkove.

Naš položaj: na lijevoj obali Cetine i to prema komunikaciji Livno——Sinj, [na] dijelu Bili Brig—Knežica—Obrovac. Debeli Umac (k. 720)——Modre Grede—Čačijin Dolac—k. 439 (u Bajagiću) kao predstražni i Sljivak (k. 715)—Stipanovića Pećina (k. 523)—potok Rumin (desna obala) kao glavna obrambena linija. Zasjeda na Panju za čuvanje porušenog mosta; u Đapiću (k. 432) za ometanje neprijateljskog saobraćaja cestom Sinj—Vrlika, Zasiok, k. 415 (Glavica).

Sekcija Split 1:100.000.

2) IX Dalmatinska N.O. Brigada, susjedno lijevo bataljon Mosorskog odreda i 2 bataljona X Dalm. N.O. Brigade prema Vagnju; iza leđa 2 bataljona X Dalm. N.O. Brigade prema Livanjskom Polju i desno Dinarski odred prema s. G. Koljani i s. Cetini.

3) Neprijateljske jedinice — naziv, jačina i sastav nisu poznati. To su bile neprijateljske divizije,[4] koje su iz Grčke, Albanije, Crne Gore, Bosne i Hercegovine kretale prema sjevernoj i srednjoj Dalmaciji komunikacijama Livno—Sinj ; Livno—Aržano—Sinj ; Imotski—Sinj ; preko Vrlike za Drniš, Knin i Zadar.

U sastavu neprijateljskih snaga bilo je svih rodova kopnene vojske i vrsta oružja, kao oklopnih, motorizovanih, artiljerije, pješadije, inžinjerijskih jedinica, komora, kolskih i tovarnih i dr.

**4 Odnosi se na pokret Prve brdske divizije i 92. motoriziranog puka. Vidi dok. br. 75, 149, 346, 348 i 461.**

Neprijateljska pobočnica, koja je vodila borbu[5] sa našim jedinicama 1 i II bataljona, bila je jačine od oko 800 pješaka pomognuta sa 8 topova, 2 tenka i 1 višecijevni bacač.

3) Situacija: neprijatelj je do 9 sati popravio porušene puteve i mostove, otklonio sve prepreke i stigao do Šegina mosta u s. Zasioku. Na desnoj obali Cetine u selu Hrvače—Potravlje—Maljkovo—Otišić i Koljane uputio jaka odjeljenja pješadije za osiguranje puta.

Vjerovatna namjera neprijatelja — osiguranje nesmetanog saobraćaja njegovih snaga na putu Sinj—Vrlika.

Naša situacija — u odbrani na lijevoj obali Cetine. Prelazna samo preko mosta kod Zasioka, a kod Panja moguća opravka i to samo za pješadiju, kod Zasioka i za lakše tenkove. Kroz Bajagić i Bitelić moguće je prolaziti i motorizacijom nakon opravke manjih mostova na Rumin potoku. Mogući su također prelazi u Koljanima, Garjaku i Ježeviću i to za pješadiju i kolsku komoru. Naše snage razvučene su a naši položaji mogu biti tučeni svim artiljerijskim oružjima, zatim oruđima tenkova, te bacačima, a u Zasioku još i sa mitraljezima sa komunikacije Sinj—Vrlika. Prelaz Cetine ne može se spriječiti pod ovakvim okolnostima. U slučaju prelaza neprijatelja, i prodiranja na lijevu obalu Cetine, našim snagama jako otežano povlačenje, a komori nemoguće zbog jednoličnih, strmih, kamenitih i otkrivenih padina Dinare.

Naša definitivna odluka je upornom odbranom spriječiti neprijatelju prelaz na lijevu stranu Cetine i ugrožavanje naših snaga.

5) Prilaže se prepis izdate zapovijesti.[6]

6) Borba je počela 24. I. 1944 u 9 sati.

7) Tok borbe: neprijatelj je zaposjeo položaje u Potravlju oko komunikacije i mosta. Jednom kolonom pod zaštitom vatre sa položaja uputio se na most u cilju prelaza. Bio je dočekan vatrom naših automatskih oružja sa položaja oko mosta i uz gubitke odbijen. Pojačan i poduprt automatskim topom sa tenka, sa dosta bacača i mitraljeza, nakon jedan sat borbe uspio je preći most i zauzeti naše položaje na Glavici (k. 415) i tu se učvrstio. Neprijatelj je uporno branio i čuvao stvoreni mostobran na lijevoj obali Cetine. Na ovim položajima neprijatelj je ostao 24. I. 1944 g.

Noću 24/25 I. neprijatelj je privukao jaku pojačanu pješadiju: 2 baterije po 4 topa — 8 topova, 2 tenka sa automatskim topovima 22 m/m, te ih plasirao u Potravlju iznad puta. Iste noći neprijatelj je ojačao svoj mostobran na koti 415.

25 januara: neprijatelj je napao[7] naš I bataljon koji je držao položaje iznad Zasioka (k. 428) lijevo i desno. Usljed jakog neprijateljskog pritiska, potpomognut minobacačkom i artiljerijskom vatrom, neprijatelj je uspio da odbaci naš I bataljon prema Dabru, koji se organizovano povukao sjeverozapadno preko potoka Dabar—Laktac—Perkovići—Bračev Dolac. Sa istim napadom neprijatelj je odbacio i dijelove II bataljona koji su se na-

**5 i 7 Vidi dok. br. 346, 348 i 461.**
**6 Vidi dok. br. 53.**

lazili na grebenu iznad k. 433 koja se nalazi istočno od Zasioka. Isti dijelovi su se povukli u sastav svog bataljona koji je držao položaj na liniji Nad Gradina—Sarići.

III bataljon nalazio se u s. G. Jukić koji je imao zadatak čvrsto vezivanje sa II bataljonom na desnom krilu i IV bataljonom koji je zatvorio pravac sa komunikacije Obrovac—Bili Brig prema Biteliću, kao i isturanje patrola prema Bajagiću, most na Panju i kontrolu komunikacije Zasiok——Bitelić. III bataljon je u slučaju jačeg pritiska neprijatelja na II bataljon imao zadatak istog potpomoći, a u slučaju nadiranja neprijatelja od Bajagića i Panja prema Vrdovu i Zasioku — da sa istim prihvati borbu na liniji Gradina, vežući se desno sa II bataljonom, a lijevo sa IV bataljonom.

Neprijatelj po odbacivanju I bataljona koji je držao položaje iznad Zasioka nadirao je u pravcu Dabra i Vučipolja potpomognut mnogo jačom artiljerijskom vatrom koja je bila koncentrisana većinom na položaje našeg II bataljona gdje je nastalo komešanje i bataljon se počeo povlačiti neorganizovano. Povlačenjem II bataljona, povlačila se brigadna intendantura, ambulanta, kao i komora I i II bataljona, koje je neprijatelj uočio i tukao dosta mali prostor jakom artiljerijskom vatrom, što je izazvalo paniku i onemogućilo organizovati otpor, a to je neprijatelj iskoristio, tako da ije jačim dijelovima prodro na lijevo krilo II bataljona te ugrozio čitavi II bataljon, komore, intendanturu i ambulantu, s tim što je nadvisio dijelove II bataljona i tukao bočno istog, kao i sve ostalo što se izvlačilo. U ovako nastaloj situaciji izvlačilo se samo ljudstvo, a komore se napustilo. II bataljon se neorganizovano povukao za Bračev Dolac.

III bataljon koji se nalazio na lijevom krilu II bataljona i trebao da dadne otpor sa Gradine, kako bi onemogućio brzo prodiranje neprijatelja, isti je bio neaktivan, a opravdava se da je razlog neprijateljska kolona koja se pojavila od Obrovca—Bajagića kroz Bitelić (Donji Đapić) u jačini oko 200 ljudi sa 30 konja, te se je povukao preko južne i istočne strane Jelinjaka za Vrdovo.

IV bataljon primjetivši kolonu od Obrovca koja se kretala Bajagić——Bitelić (Donji Đapić) povukao se bez borbe iznad Bitelića iako je mogao da tuče neprijatelja koji je bio udaljen oko 1000 met.

Neprijatelj je krenuo preko Vučipolja i Nad Gradine na Debelo Brdo, potiskujući naše dijelove u povlačenju. Oko 12 sati izbio je na Debelo Brdo (k. 1251).

Borba se završila 25. I. 1944 na padinama Debelog Brda u 15 sati povlačenjem naših snaga u Bračev Dolac.

8) **Ishod borbe:** nisu postignuti postavljeni ciljevi. Gubici neprijatelja cijene se na oko 70 izbačenih iz stroja. Zarobljenih nije bilo. Nije zaplije**njeno** ništa od materijala.

9) **Naši gubici:** 10 mrtvih, 14 ranjenih, 81 nestalih. Od nestalih 10 su pobjegli iz jedinice, a 11 se povuklo u pravcu Svilaje sa komesarom čete, jer su bili preko mosta i za njihovu sudbinu ne zna se.

U ovoj borbi nestao je intendant brigade drug Karli Otmar, a zarobljen zamjenik intendanta drug Tironi Jakov. Oba su jugoslovenski re-

zervni oficiri. Isto tako nestao je komesar 3 čete II bataljona Brešan Petar, komesar 1 čete istog bataljona Miše Josip; komandir 3 čete II bataljona Đuran Nikola i komandir prateće čete I bataljona Kalik Radoslav.

Izgubljeno je 33 konja — mazgi.

10) **Gubici u oružju i materijalu:** 1 bacač 81 m/m kompletan; velika podloga od drugog bacača 81 m/m; 2 teška mitraljeza, od kojih jedan uništen; 2 puškomitraljeza; 51 talijansku pušku; 1 protivkolska puška, 2 pištolja, 1 strojnica koja je uništena; 100 metaka za protivkolsku pušku; 400 metaka za teški mitraljez; 1170 metaka za pušku i puškomitraljez: 16 metaka za pištolj; 12 kazana; 3 pisaće mašine; 1 ciklostil; 52 lake bacačke bombe; 1 radio aparat; 2 akumulatora za radio aparat; kancelarije sa arhivom Štaba brigade, intendanture, referenta saniteta i I i II bataljona; sanitetski materijal brigadne bolnice i ambulante.

Nadalje je nestalo 3 telefonska aparata; 2 telefonske centrale; 14 kom. izoliranog kabla; 1 dvocijevni signalni pištolj sa 40 raketla; 1 sanduk osnovnih i dopunskih punjenja za bacač 81 m/m i obmundirovna sprema koju su na sebi imali izgubljeni i poginuli drugovi.

U ovoj akciji utrošeno je 9800 puščanih i mitraljeskih metaka, 46 bombi za bacač 81 m/m, 340 metaka za strojnicu, 50 ručnih bombi.

11) Nije bilo lica koja su se naročito istakla.

12) Lica koja su počinila krupnije pogreške uzeta su na odgovor.

13) **Kritika:** za ovu borbu bile su izvršene pripreme na osnovi podataka o neprijatelju i njegovim namjerama onako kako je bilo moguće pretpostaviti.

Odluke i izdate zapovijesti bile su realne prema stvorenoj situaciji.

Upravljanje i rukovanje borbom bilo je otežano, jer je to neprijatelj i hrđav položaj onemogućavao. Štabovi nisu imali brzih i dobrih veza sa podređenima, radi pariranja neprijateljskih pokreta.

Komandovanje u ovoj borbi nije dovoljno došlo do izražaja zbog iznijetih naprijed razloga. Nije bilo čvrstih veza niti korisne samoinicijateve i međusobne pomoći među jedinicama.

Upotreba pojedinih vrsta oružja bila je slaba. Bacači i mitraljezi nisu dovoljno dopunjavali u vatri, te su slabo pomagali svoju pješadiju u kritičnom momentu, jer su i sami bili istovremeno sa pješadijom ugroženi. Nisu imali ni dobru preglednost nad terenom i pravcima neprijateljskog podilaženja.

Sadejstvo, saradnja i uzajmni rad pojedinih oružja bili su u toliko slabi, u koliko su bili na hrđavom mjestu, kao što je prethodnim stavom rečeno.

Taktički i borbeni postupci naših starješina nisu u svemu bili u skladu sa razvojem situacije na bojištu.

Pouke koje se mogu izvući iz ove borbe jesu: treba povećati oprezu, obavještavanje, izviđanje i osmatranje. Treba pojačati veze i međusobno obavještavanje jedinica. Treba razviti samoinicijativan rad i odlučivanje nižih starješina u skladu sa razvojem borbene situacije. Treba redovno zadržati rezervu snaga za pariranje neprijateljskih uspjeha i manevara.

Kada se predviđa povlačenje na terenu izloženom dobrom neprijateljskom osmatranju i vatri za duže vrijeme, treba ga izvršiti blagovremeno, da se izbjegne povlačenje pod vatrom. Komore i neboračke dijelove uvijek držati dalje od dejstva neprijateljske vatre, na što sigurnijem mjestu, a naročito kad je akcija neprijatelja očigledna ili je u toku.

**26. do 28. januara:** na prostoriji Vrdovo—Bračev Dolac. Sređivanje jedinica, odmor i prikupljanje izgubljenog materijala.

**29. januara:** pokret preko Dinare i Caprazlija za Provo—Gubin—Sajković.

**30. i 31. januara:** prostorija Provo—Gubin—Sajković. Obezbjeđenje i sređivanje jedinica.

Prilog: lista gubitaka, pregled brojnog stanja i naoružanja i izdate zapovijesta.

***Svirt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar
V.[8] D. ***Janković,*** v.r.

Komandant, major
***Sava-Kesar,*** v.r.

BROJ 129

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 11. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O STANJU U JEDINICAMA I NA PODRUČJU DEJSTVA DIVIZIJE[1]

Stab
XIX Divizije NOV Jugoslavije
A. Broj 35
11. II. 1944. g

OPŠTI IZVJEŠTAJ.

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

1. — OPCE VOJNIČKO STANJE U JEDINICI, NA SEKTORU GDJE JEDINICA DJELUJE:

Opća vojnička situacija se je u poslednje vrijeme mnogo izmjenila. **Dolaskom** novih jačih okupatorskih snaga na teritoriju Sjeverne Dalmacije, te njihovom saobraćaju komunikacijama Sjeverne Dalmacije, naše jedi-

**8 Vojo**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. tor. 42/1, k. 517A.**

nice bile su potisnute sa obalskog pojasa prema Sjeveru, dok konačno 7 o.m. nijesmo bili prisiljeni, da se prebacimo sjeverno od komunikacije Otrić—Gračac.[2] Za vrijeme boravka u Sjevernoj Dalmaciji, stanje u jedinicama bilo je općenito uzevši dosta dobro, dok našim postepenim povlačenjem prema sjeveru, pomalo se pogoršavalo.

Od neprijateljskih snaga koje su učestvovale u izbacivanju naše Divizije iz Sjeverne Dalmacije za nama se povukla I. Alpiska Divizija,[3] koja se i sada nalazi na komunikaciji Gračac—Zrmanja. Ostale snage okupatora, koje su ostale na teritoriju Sjeverne Dalmacije,[4] još su uvjek brojčano jake i nalaze se u glavnom koncetrisane u Obrovcu, Zemuniku, Biogradu i Skradinu. Imena tih okupatorskih jedinica nisu nam poznata.

Komunikacije Obrovac—Gračac; Gračac—Zrmanja; Otrić—Srb—Lapac jesu vrlo žive i neprijatelj svakodnevno saobraća sa jakim snagama. Komunikacije Gračac—Gospić i Lovinac—Sv. Rok—Alan—Obrovac uopšte ne rade.

Prema do sada prikupljenim podacima izgleda da se na prostoru južne Like nalaze jače koncentracije okupatorskih vojnika i to: na liniji Lapac——Brotnja nalazi se 373 »Tiger« Divizija, dalje prema Srbu i Kunovcu 115 Divizija,[5] a na liniji Prevjes—Zrmanja—Gračac nalazi se I. Alpiska Divizija i SS Divizija »Princ Eugen«.[6]

Namjere neprijatelja nijesu nam poznate. Prema nekim podacima namjeravaju poduzeti ofanzivu na Liku, a prema nekim treba da produže za Sjevernu Dalmaciju.

Sastav tih okupatorskih jedinica je raznolik. Ima u njima vojnika raznih nacionalnosti, kao Rusa, Talijana, Poljaka i drugih.

Moral kod tih jedinica nije jako velik, ali nije ni naročito slab, što se je očitovalo u dosadašnjim borbama gdje su se te jedinice solidno borile.

Stanje u pozadini pomalo se pogoršava iz razloga što smo mi morali napustiti Sjevernu Dalmaciju, a neprijatelj taj momenat iskorišćava, pojačavajući svoju propagandu. Također ima i veći broj dezertera, koji su nosioci neprijateljske propagande i koji su već počeli stvarati organizovane grupice za sabotažu u pozadini i hvatanjem naših kurira i ometanja rada patrola.

## 2. — ORGANIZACIONO STANJE JEDINICA:

Divizija je formirana od tri brigade, brigade od 4 bataljona i jedne prateće čete, a bataljon od 3 pešadijske i jedne mitraljeske čete. Svaka četa sastavljena je od tri voda, a vod od dve desetine. Mitraljeske čete jačine 3—4 mitraljeza. Svaka brigada ima četu za vezu koja se sastoji od voda telefonista i jednog voda signalista, sve jačine oko 40 ljudi. Čete pratećih oruđa pri Brigadama sastoje se od teških bacača, protukolskih pušaka,

**2 Vidi njemačku operaciju »Frühlingswetter«, dok. br. 68, napomenu 4 i operaciju »Emil«, dok. br. 124, napomenu 2, 3 i 4.**

**3 Odnosi se na Prvu brdsku diviziju. Vidi dok. br. 363, 367, 372, 374 i 476.**

**4 Odnosi se na dijelove 264. pješadijske divizije i 92. motorizovanog puka u rajonu Knina.**

**5 Ova divizija nije bila u Jugoslaviji.**

**6 Sedma SS divizija »Prinz Eugen« je tada dejstvovala u Bosni.**

mitraljeza i topova. U sastavu svih četa pratećih oruđa imamo 7 teških bacača (fale dvoje nišanske sprave), 9 protutenkovskih pušaka, Jedna protuavionska »Breda« 13 mm.

Pri Štabu Divizije nalazi se straža (oko 40—45 drugova), četa za vezu koja se sastoji od voda telefonista i signalista i voda kurira (svega do 50 drugova), odelenje radio-stanice, izviđačke čete (26), ambulante i bolnice, Prop, otsjeka, Intendanture i Vozarskog bataljona, Inžinjerijskog bataljona.

Štab Divizije jest potpun. Do sada je falio informativni oficir, ali ulaskom druga Rodić Đure u naš Štab za informativca i to je mjesto popunjeno.

I. BRIGADA:[7]

Štab Brigade potpun, kao i štabovi bataljona i komande četa. Niži komandni kadar nije potpun, ali će se popuniti po završetku raznih kurseva.

II. BRIGADA:[8]

Štab Brigade je potpun. Štabovi bataljona nepotpuni — fale dva komandanta bataljona, tri zamjenika komandanta bataljona, jedn komesar bataljona, dva operativna oficira. Isto tako fali nekoliko komandira i komesara četa, kao i nižeg komandnog kadra. Popunu ove brigade sa komandnim kadrom, izvršićemo odmah iz I. i III. Brigade.

III. BRIGADA:[0]

Štab Brigade je potpun, kao i štabovi bataljona i komande četa. Ostalog komandnog kadra također fali, s obzirom što je velik broj na kursevima.

3. — OCJENA RADA ŠTABOVA I POJEDINICA:

Štab I. Brigade kao cjelina dobar. Pojedinci zadovoljavaju. Komandant je podoficir, ima iskustvo i u radu je vrlo staložen. Dobro se razvija. Ostali članovi mnogo se trude i vrijedni su, a zamj. k-nta brzo će se razviti.

Štabovi bataljona dobri su i u glavnom zadovoljavaju. Osjeća se neiskustvo u napadu na utvrđena mjesta. Niži komandni kadar još ne zadovoljava, niti ima potreban autoritet.

Štab II. Brigade je također dobar, i ako nije kao Štab I. Brigade. Komandant brigade je još vrlo mlad, ne staložen i neki put i neodlučan. Ima uslova da nabrzo postane dobar komandant. Zamjenik komandanta je dobar, malo mrtav, ali će se dobro razviti i već sada ima uslove da bude komandant jedne brigade.

**7, 8 1 9 Peta, Sesta i Sedma brigada preimenovane su naredbom Štaba Osmog korpusa od 13. siječnja 1944. godine u Prvu, Drugu i Treću brigadu Devetnaeste divizije. Vidi dok. br. 30.**

Štabovi bataljona jesu mladi i neiskusni, sa nedovoljnim osjećajem odgovornosti, nedovoljnom samostalnošću u rukovođenju i sa neiskustvom. Naročito fali teorijsko-stručno znanje. Niži komandni kadar je vrlo slab i nema dovoljno ni praktične ni teorijske spreme, slab autoritet.

Stab III. Brigade:

Ta Brigada je već dulje vremena operativno pod komandom Operativnog Štaba za Liku, odnosno XXXV Divizije i nemamo najbolji uvid u tu brigadu. U glavnom Stab Brigade je dobrog sastava i zadovoljava. Komandant ima vojničkog znanja, vrijedan i vrlo živ. Zamjenik komandanta sad je došao sa kursa i vjerujemo da će zadovoljiti.

Štabovi bataljona jesu u glavnom kao i Štabovi bataljona I. i II. Brigade, a također i niži komandni kadar.

4. — ISHRANA VOJSKE: *

Dok smo bili na teritoriju Sjeverne Dalmacije ishrana vojske odvijala se normalno i zadovoljavala. Kako se Divizija pomicala prema sjeveru, ishrana je bila sve to slabija i dolaskom u Liku konačno podbacila, nekoliko dana, dok se opet nije sredila i organizovala. Nedostaci su bili ti, što se nije moglo jedinicama koje su stalno u pokretu redovno sledovati, a i samo vrijeme u Lici je takovo, da usled sniježnih vijavica svaki saobraćaj prekinut. Sama tablica po kojoj se prima hrana je za naše borce premalena.

5. _ VOJNIČKA OBUKA:

Pri Štabu Divizije postoji kurs za niže vojno-političke rukovodioce kojeg posjećuje 60 kursista iz svih naših jedinica. Na kursu predaju dva druga po vojničkoj i dva druga po političkoj liniji, radi se po programu koji je izrađen od Štaba Divizije. Pri štabovima brigada također se održava kurs za vodnike i desetare po istom programu samo malo kraćem. Pored toga forsiramo da se održavaju posle svake akcije analize na kojima treba da se uoče svi dobri i loši postupci u operaciji. To još nije uvedeno sto posto u praksu. Štab Divizije je jednim cirkularnim pismom registrirao dobre i loše postupke štabova u operacijama pred ofenzivu.

U pogledu osposobljavanja vojnika i rukovodioca, mislimo još da izdajemo razne vojničke brošure i da dajemo štabovima pismene taktičke radnje na izradbu.

6. — DISCIPLINA I BORBENI MORAL:

Općenito uzevši nije dobra. Ima još uvijek gunjđanja, slabe odgovornosti, nevojničkog držanja, nepozdravijanja itd. Mogla bi donekle da za-

dovolji u I. Brigadi. Borbeni moral također još ne zadovoljava, ali se popravlja. Kod I. Brigade može se reći da je dobar, a i kod ostalih brigada posle poslednjih akcija se popravio. Dolaskom u Liku malo se pogoršava.

7. — PREDLOŽI:

Po povratku u Dalmaciju nastojati što prvo popuniti jedinice i povesti najoštriju borbu protiv dezerterstva i dezertera.

Forsirati obuku boraca, naročito u rukovanju sa automatskim i drugim oruđima. Također izobrazbu komandnog kadra.

Pojačati jedinice sa teškim oruđima i osposobiti ih za napade na utvrđena mjesta.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkomesar: *Petar Babić,* v. r. (M. P.) Komandant —p. pukovnik: *M.*[10] *Šakić,* v. r.

BROJ 130

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 11. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O UNIŠTENJU NEPRIJATELJSKOG KAMIONA KOD VODICA[1]

Š T A B
GRUPE S.D.P. ODREDA
Br.
11. II. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

**Dostavlja operativni izvještaj.**

Usmenim naređenjem ovog Štaba od 9. februara 1944. jedna četa 2. Bataljona S.D.P.[2] Odreda i jedna četa 1. Bataljona XIII. Brigade dobile su zadatak da postave zasjedu na cesti između Vodica i Martinske kod Krpejevca neprijatelju koji sa svojim manjim snagama vrši kretanje na toj cesti.

U jutro u 1,30 časova jedinice su krenule sa dva kamiona iz Banjevaca u pravcu Cista—Gaćelezi, odakle su krenuli pješke na mjesto postavljanja

**10 Mićun**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 41/1, k. 517A.**
**2 Sjevernodalmatinski NOP odred**

zasjede. U 6 sati 10. februara naše jedinice bile su na određenom mjestu. Jedan kamion u kome se nalazilo 14 švapskih pasa krenuo je u 8 sati iz Vodica te nakon nekoliko minuta kamion je upao u našu zasjedu.[3] Zasjeda je bila postavljena unakrsno, tako da je prvim plotunom neprijatelj dobio težak udarac. U prvom trenutku neprijatelj je izgubio 7 mrtvih, dok ostali 7 zarobljeni su, od kojih su neki ranjeni. Kamion od praska bombi bio je oštećen i nakon toga zapaljen. U ovoj borbi zarobljeno je 10 pušaka, 1 šmajser, i nešto lične spreme, te 32117 kuna i 17 maraka, te 12 rubalja. U ovoj akciji poginuo je operativni oficir 2. Bataljona S.D.P. Odreda drug Risto Kilibrada koga je neprijateljski metak pogodio u prvom momentu i jedan drug je teže ranjen koji je podlegao ranama. Akcija je u cjelosti uspjela. Nedostaci koji su bili bilo je potcjenjivanje neprijatelja i nedovoljna opreznost, zbog čega je i sam drug Kilibarda poginuo.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Komandant — major:
***Šime Ivas,*** v. r.

**Dostavljeno:** Štabu VIII. Korpusa N.O.V.J.,
Štabu XIX. Divizije i
Štabu XIII. Dalm. Brigade.

P. S. Zbog mnogo posla nisam mogao da napišem izvještaj po priloženom formularu.

BROJ 131

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 11. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NAPADU NA SARANC I KOZICE[1]

ŠTAB GRUPE
JUZNODALMAT. PART. ODREDA
Br. službeno
Dana 11. II. 1944.

ŠTABU VIII KORPUSA N.O.V.J.

**P o l o ž a j**

Dostavlja operativni izvještaj

I. — Od dana 2. II. do 5. II. vršili smo pokret i koncentraciju snaga, odnosno odreda, na sektor Biokova poviše Makarske. Cilj nam je bio napad

**3 Vidi dok. br. 368.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/12, k. 1603A.**

na neprijateljske garnizone Grabovac, Zagvozd,[2] na cesti Vrgorac — veza Split, te potom nadiranje na Imotski sektor. U međuvremenu vojnička se situacija izmijenila a to iz razloga što su se snage u neprijateljskim garnizonima pojačale. K tome još strahovito nevrijeme i snijeg onemogućilo nam je izvođenje tih akcija. Radi tih razloga promijenili smo odluku i stvorili plan napada na neprijateljske garnizone Saranč—Kozica na cesti Makarska — veza Vrgorac.

Teren je brdovit (vidi skicu Makarska). Napadalo se je sa viših dominirajućih položaja, frontalno i obuhvatno, kako se vidi u priloženoj zapovijesti.

II. — U ovoj akciji učestvovali su svi odredi i to: Makarski, Imotski i dvije čete Neretvanskog partizanskog odreda.

a) Ostale dvije čete Neretvanskog odreda ostale su na sektoru Brista, Pasičina, Plina (vidi kartu Mostar) sa zadatkom djelovanja na tom terenu.

III. — Neprijateljske snage u pomenutim garnizonima bile su 118. njemačke divizije. Jačina neprijatelja na Saranču iznosila je 30 vojnika a u garnizonu Kozica nalazilo se je od 50—80 vojnika iste divizije. Imena komandanata ne posjedujemo.

IV. — Neprijatelj se nalazio u garnizonima sa zadatkom osiguranja ceste i prometa. Naš cilj je bio udarit i likvidirat neprijatelja u tim garnizonima. U tom slučaju inicijativa je bila u našim rukama jer smo i imali uslova da iznenadimo neprijatelja.

V. — Prilaže se izdata zapovijest za akciju.[3]

VI. — Borba je počela 7. II. t.g. (ponedjeljak) u 23 časa.

VII. — Tok borbe. Naše snage su se privukle, napale i iznenadile neprijatelja, kod kojeg je nastala pometnja. U prvom momentu borbe bili su likvidirani neprijateljski dijelovi za obezbeđenje (stražari) i tako stvorena mogućnost brze likvidacije samih garnizona. 3. četa Neretvanskog partizanskog odreda koja je napadala na garnizon Saranč u prvom momentu napada izbacila je neprijatelja iz njegovih baraka i kuće u kojoj je bio smješten. Međutim, u tom pogodnom momentu sami borci nisu bili odlučni da gone neprijatelja i definitivno likvidiraju njegov garnizon. To je dalo prilike neprijatelju da se snađe i pripremi za otpor. Tad je nastalo pucanje sa jedne i druge strane, samo borba je trajala jedan i pol sat u kojoj se nije uspjelo konačno likvidirati sa neprijateljem. Borba je prestala, s tim što su se naši borci povukli i odstupili.[4]

a) Napad na garnizon Kozica izveden je u isto vrijeme iznenadno i odlučno. Napomenuti je da je neprijatelj u garnizonu Kozica bio vani na položaju zbog uzbune i požara koji se digao u susjednom selu Raščane, tako da stopostotno iznenađenje nije moglo biti. Borci Makarskog odreda i 2. čete Neretvanskog odreda likvidirali su stražare, upali u samo mjesto i stali goniti neprijatelja zauzimajući kuću po kuću. Neprijatelj je davao dosta jak otpor iz kuća boreći se sa lakim automatskim oružjem i bomba-

**2 U tim mjestima nalazile su se jedinice njemaCke 118. lovačke divizije.**
**3 Vidi dok. br. 117.**
**4 i 5 Vidi dok. br. 186.**

ma. Mjesto je nakon oštre borbe koja je trajala jedan i pol sat vremena bilo već zauzeto osim jedne kamene i utvrđene kuće iz koje je neprijatelj davao žilav otpor. Tada je napadnutom garnizonu stigla pomoć sa tenkovima i pješadijom, probivši se iz susjednog garnizona Raščane. Radi toga naše snage su bile prisiljene na odstupanje koje su prema zapovijesti izvršile.[5]

VIII. — **Ishod borbe.** U napadu na garnizon Saranč nije izvršen postavljeni zadatak i postignut cilj likvidacije pomenutog garnizona. U tom zadatku uspjelo se iznenaditi neprijatelja i nanijet mu gubitke. Neprijatelj je tu imao 3 mrtva i više ranjenih.

Jedinice koje su napadale garnizon Kozica izvršile su postavljeni zadatak iako ne u potpunosti. Tom prilikom ubijeno je 12 neprijateljskih vojnika, ranjeno oko 14 i jedan zarobljen (bivši partizan iz Trogirske brigade), koji se u momentu borbe predao. Ubijeno je 8 konja i 4 stražarska psa. Upaljeno: jedan kamion, 5 motocikla, jedana parna mašina za parenje robe i uništene dvije poljske kuhinje. Zaplijenjeno 15 pari čizama i cipela, 7 šinjela, 20 konzervi i jedna ruska puška.

**IX. — Naši gubici.** Na Saranču 3 mrtva i 2 ranjena, od tog su 2 poginula koja su htjela izvući ranjenog druga. Na Kozici 2 ranjena i jedan nestao. Ukupno: 3 mrtva, 4 ranjena i 2 nestala.

X. — Izgubljene 4 puške, oštećen jedan puškomitraljez, potrošeno 2430 puščanih, mitraljeskih i šest stotina metaka za strojnicu i šezdeset ručnih bomba.

XI. — U ovoj borbi istakao se Makarski odred kao cjelina, te 2. četa Neretvanskog odreda. Kao pojedinci istakli su se zamjenik komandanta Makarskog odreda Andrija Bogunović, komandir čete Josko Srzić, zamjenik komandira potporučnik Ante Puharić, Andrija Glavina — oficir na raspoloženju pri Štabu Grupe, komesar 3. čete Neretvanskog odreda Milivoj Urlić. Sa našim borcima u napadima na neprijateljske garnizone učestvovali su pet drugova crvenoarmejaca koji su pobjegli iz njemačkog zarobljeništva, čiji se logor nalazio u mjestu Imotski. Od njih kao pravi junaci pokazali su se drug Vanjka i Aran, dok su drugi bili prosječni. Mišljenja smo da bi spomenute trebalo pohvaliti.

XII. — 3. četa Neretvanskog odreda kao cjelina nije se dobro pokazala, dok su rukovodioci bili prilični. Razlog je tome mlado, novo i silom mobilisano ljudstvo. Za kazniti nemamo koga.

**Kritika akcije, odnosno operacije.** Naše je mišljenje da je akcija bila dobro pripremljena, da su odluke i zapovijest bile umjesne. Nedostatak i manjkavost nižih rukovodilaca je to što oni nisu još izrasli u pravog rukovodioca, pak nemaju dovoljno autoriteta i vojničke moći u svojim rukama da rukovode svojim borcima. Naša vojska koja je sastavljena od same pješadije bila je dobro upotrebljena, kao i oružje koje se sastojalo od lakog automatskog oružja, pušaka i bombi. Naši niži i viši rukovodioci nisu se još dovoljno snašli i uživili u ulozi komandanta, naročito za vrijeme samih akcija. Negdje komandant juriša naprijed a negdje zamjenik komandira ostaje pozadi. Njima se ukazivalo na tu nepravilnost i nedo-

statke ali ih još nisu dovoljno otklonili. Stvar je u temperamentu, borbenosti, naviki i vojničkom vaspitanju, koje još dovoljno ne posjeduju.

Sadejstvo oružja i jedinica je bilo dobro. Taktički i borbeni postupci naših jedinica bili su u skladu sa razvojem situacije na frontu. Pouke i činjenice koje treba povući iz ove borbe jesu :

1. — Jedinice kao cjelina vodile su do sad defanzivni način borbe; naglo preći na ovakvu vrstu borbe koja odgovara udarnim jedinicama, iako su se za to pripremale vojničkim radom i vaspitanjem, nije ni bilo očekivati da bi u potpunosti zadovoljile kroz ovaj način borbe. Naročito kad se uzme u obzir prije toga dugi i naporni marš kroz snijeg i vjetar, zamorenost jedinica, puna mjesečina i goli teren. Iz tog proizlazi da rukovodioci i borci nisu bili odlučni i snalažljivi. Naročito ovo važi i za 3. četu Neretvanskog partizanskog odreda koja je napadala Saranč. Naprotiv, činjenica govori da Makarski partizanski odred, kod kojega su rukovodioci i borci stari, oni su kao takovi zadovoljili priliku ove akcije.

Imotski partizanski odred koji je bio u zasjedi nije dovoljno izvršio svoj zadatak koji se preda nj postavio. Oni su bez jače borbe napustili položaj i povukli se i tako propustili neprijatelja. Komandant i drugi rukovodioci nisu dorasli za svoju ulogu. Borci nedovoljno borbeni i disciplinovani. Borci iz zasjede u kojoj je bio komandant su se prigodom povlačenja raspršili. Prigodom ove akcije konstatovalo se je da je najslabija strana Imotskog partizanskog odreda sam komandant koji je mlad i koji ni iz daleka nije dorastao svojoj funkciji.

Uz borben pozdrav

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Za pol. komesara:
2® Sarić, v. r.

(M. P.)

Komandant:
Viskić[7] v. r.

**6 Zivko**
**7 Vlado**

BROJ 132

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH BRAC—HVAR—VIS OD 11. VELJAČE 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VOJNO-POLITICKOM I ORGANIZACIONOM STANJU NA OKRUŽJU«

OKRUŽNI K.K.P.H.
BRAC—HVAR—VIS
U. II. 1944.

Oblasnom Komitetu K.P.H. za Dalmaciju

Izvještaj o vojno-političkom i organizacionom stanju na okružju

VOJNO-POLITICKA SITUACIJA. Poslije povlačenja naše vojske sa Brača, Hvara i Šolte usljedilo je iskrcavanje neprijateljske vojske na ova tri otoka. Na Šolti[2] i Braču[3] Njemci su se iskrcali 11. I. 1944. Naša vojska koja se je nalazila na Braču i to dio Bračko-šoltanskog odreda nije bila u stanju da da ozbiljniji otpor neprijatelju, tako da se je neprijatelj iskrcao skoro bez gubitaka. Tom prilikom je upao u ruke komesar odreda koji je po svoj prilici strijeljan, ali još nemamo sigurnih podataka. Naša vojska se je uvečer povukla sa Brača a neprijatelj je mogao da se kreće po otoku bez ikakve smetnje. Na Braču je ostalo samo 18 naših vojnika koji su prvih dana živjeli raštrkani u manjim grupicama. Nekoliko dana poslije Njemci su se iskrcali na Hvar[4] nesmetano, jer se sva vojska naša povukla prije njihovog iskrcavanja. Brojčano stanje neprijateljske vojske na ova tri otoka je oko 1800. Među neprijateljskom vojskom nalazi se veći broj Poljaka, Ceha, Mađara, Rumuna i Taljana. Komanduju Njemci kojih može biti oko 20%. Moral vojske je slab tako da izražavaju nezadovoljstvo. Očekuju svršetak rata, naročito su nezadovoljni Poljaci, Cesi i Taljani. Taljani nisu ni naoružani već ih upotrebljavaju za prenošenje materijala i s njima postupaju vrlo loše, tako da bi bili skloni dezertirati. Vojska je slabo obučena i slabo hranjena, izgleda bijedno.

Naoružani su uglavnom puškama, imaju priličan broj mitraljeza i bacača mina, te nekoliko komada lakih topova.

Njihov smještaj je slijedeći: Šolta oko 150 u Grohotama.[5] Brač:[8] Nerežišće, Bol, Milna, Selca i Povija su im jači garnizoni koji broje od 100—150 ljudi, a manji garnizoni su im Supetar, Postira, Bobovišće, Pučišće i Sumartin. Na čitavom Braču ima ih oko 800. Na Hvaru su skon-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/418-423.

2 Vidi operaciju »Morgenwind II«, dok. br. 33, napomenu 2.

3 Vidi operaciju »Morgenwind«, dok. br. 32, napomenu 2.

4 Vidi dok. br. 60, napomenu 22.

5 Na Šolti su bili dijelovi 264. pješadijske divizije.

6 i 7 Na Braču i Hvaru su bili dijelovi 738. puka 118. lovačke divizije.

centrisani u glavnom u sredini otoka i to: Jelsa, Starigrad, Rudina, dok su im manje snage u Hvaru. Najjači garnizon je u Rudini oko 400 ljudi. Na cijelom otoku ih ima oko 800.[7]

S narodom postupaju prema očekivanju dobro, do danas nije bilo naročitog terora. Pljačkaju uglavnom hranu a naročito kokoši i sitnu stoku. Opravdavajući s time da će im doći hrane iz Splita i Metkovića te da će na taj način nadoknaditi narodu u drugoj hrani, te su stvarno i nešto hrane donjeli i dijelili narodu, nastojeći s time udobrovoljiti narod. Govore da oni ne ubijaju i da neće nikome ništa učiniti da narod nema razloga da se boji, a da su partizani narod obmanjivali da će oni ubijati te da je narod nasjedao lažima i da su mnogi bez razloga otišli u Italiju. Dozvolili su slobodno kretanje i putovanje za Split i ostala mjesta u svojim rukama, ali su istovremeno izvjesili oglase i plakate u kojima se narodu prijeti da će za svaki slučaj ubistva njemačkog vojnika strijeljat 50 civila. Do sada su ubili samo jednog rodoljuba na Braču koji nije htio da ih predvodi po terenu. Vršili su popis ljudstva izgleda da namjeravaju mobilizirati. Poslije akcije Engleza na Hvaru moral neprijateljske vojske je još više opao, saznaje se da očekuju jači napad na Hvar i da bi se predavali Englezima bez naročitog otpora, jer kod njih vlada mišljenje da bi im Englezi sačuvali živote a da partizani zarobljene vojnike ubijaju.

Usljed promjene vojničke situacije poslije zauzimanja Korčule nastale su izvjesne promjene u političkoj situaciji na ovom okružju. Samo zauzimanje Korčule izazvalo je prilično iznenađenje i strah kod naroda osjećajući opasnost dolaska neprijatelja, jer narod nije bio dovoljno pripremljen na mogućnost ponovne okupacije naših otoka. Podržavalo se mišljenje kod naroda da će ovi otoci ostati do kraja u našim rukama i da neprijatelj nije u stanju da ih zauzme, što se može pripisati kao pogrešku partijske organizacije koja nije razbijala takvo mišljenje kod naroda, već ga je i sama podržavala, tako da je nagli preokret u vojničkoj situaciji sasvim prirodno izazvao nepotrebnu paniku i strah kod naroda. Tek poslije zauzimanja Korčule partijske organizacije su pravilno objašnjavale narodu novonastalu situaciju i istovetno se pred narodom postavilo odlazak u zbijeg, tako da je jedan dio naroda sa Brača, Hvara i Šolte otišao ali pak veći dio je ostao na otocima. Očekujući sa strahom dolazak Njemaca u ovim momentima aktivnost petokolonaša se je na otocima pojačala. Ubacivali su razne parole kako narod ne treba da odlazi jer Njemci neće nikome ništa uraditi i kako na samoj Korčuli Njemci nikome ništa ne rade. Naročito su bili aktivni u bacanju raketa a jedna grupa je i uhvaćena na tom poslu. Njihovo hapšenje, njihovu likvidaciju je narod pozdravio.

U samom dolasku neprijatelja narod je uglavnom bježao u polja i šume, osim nekih mjesta gdje su pod utjecajem straha i nagovaranja reakcije ljudi ostajali kod svojih kuća, tako da imamo slučaj na Braču gdje su dočekali Njemce sa zastavama i cvijećem i drugi slučaj na Hvaru u mjestu Svirčima gdje je također veći dio naroda ostao kod svojih kuća i dočekao Njemce na pijaci. Ovo je uglavnom bilo ne zbog toga što bi u ovim mjestima narod volio Njemce nego su računali da će na taj način

jeftinije proći. U nekim mjestima na Hvaru i Braču su bile brisane parole poslije dolaska neprijatelja što se također može tumačiti sa strahom ne gubeći iz vida i djelovanje oportunističkih i reakcionarnih elemenata. Međutim, uzimajući naročito cijelinu možemo reći da se drži dosta dobro.

Iako Njemci nisu još vršili naročiti teror niti je bilo ubijanja narod strahuje i sa mržnjom gleda Njemce. Pokušaj Njemaca da uspostave vlast uspio je samo djelomično, uspjeli su samo u nekim općinama postaviti nekoliko naših ljudi koji su se uglavnom primili dužnosti zbog straha ali izgleda da će većina njih napustiti dužnost i prebaciti se na Vis. Na selima do sada nisu uspjeli uspostaviti nikakvu civilnu vlast iako su to pokušavali. Pokušaj Njemaca da bi sa hranom udobrovoljili narod i time ga dobili za sebe također nije uspio iako je narod u teškoj ekonomskoj situaciji, izuzevši pojedince koji nasjedaju njihovoj prefinjenoj taktici. Narod bojkotuje njihove koncerte koji su pokušavali održati na Braču. U Starom Gradu na Hvaru pokušavali su sakupljati mlijeko za bolesnike također bez uspjeha. Organiziranog djelovanja reakcije do sada se ne zapaža kao špijunažu. Narod je jedinstven, što se najbolje vidi iz zajedničkog obrađivanja vinograda gdje se **naročito vodi računa** o imanjima onih porodica koje su iselile. Narod po svim pitanjima traži savjete od članova K.P. koji su ostali na terenu i od odbornika. Svijet se boji mobilizacije u slučaju da bi pokušali mobilizirati ljudi bi bili spremni da bježe i da se priključuju partizanskim jedinicama. Vlada veliko interesovanje za situaciju u svijetu i kod nas naročito prvih dana po dolasku Njemaca. Kad su prestali izlaziti izvještaji narod je sa nestrpljenjem očekivao vijesti. Dolazak zbijega iz Hvara, Brača i Šolte na Vis kod naroda na Visu izazvalo je također priličan strah, tako da je narod na Visu mnogo više nego na Hvaru i Braču bio spreman da odlazi. Vladala je atmosfera odlaska u Italiju narod je nestrpljivo očekivao prebacivanje, tako da je tim danima popustilo, interesovanje za političke probleme i vojničku situaciju u zemlji i vani. Zborove i političke konferencije svijet je slabo posjećivao. Međutim, zadnjih dana stanje se izmjenilo: jedan dio naroda koji je imao namjeru da ide sada ne želi ići, jer narod sa više povjerenja gleda u obranu otoka, prateći pripreme i utvrđivanja za obranu otoka, u kojima narod i ako ne dovoljno učestvuje. Organiziranog djelovanja bilo koje reakcionarne grupe se ne zapaža. Međutim, ima slučajeva sabotaže, kidanja telefonskih žica, a pojavljuju se sa vremena na vrijeme rakete. Svi su izgledi da su inicijatori ljudi iz vani, ali su svakako povezani sa domaćim petokolonašima.

Na čitavom okružju narod sa oduševljenjem prati uspjehe Crvene Armije, uspjehe Narodno-oslobodilačke vojske, dok se osjeća negodovanje prema Englezima i Amerikancima, a naročito na Braču i Hvaru gdje narod smatra, da Englezi nisu učinili koliko su mogli te da su zbog toga uspjeli se Njemci iskrcati na otoke. Također o njihovom frontu u Italiji narod sa negodovanjem govori, uspoređujući Istočni front, kao i front u našoj zemlji sa frontom u Italiji. Ljudi izražavaju sumnju u čvrstinu saveza između Engleske, Amerike i Sovjetskog Saveza kao i u njihovu iskrenu namjeru da pomognu nama. Ovo nije uzelo toliko maha, jer se

narodu pravilno tumačilo i razbijalo ta mišljenja. Na akciju u Hvaru narod takode gleda sa nepovjerenjem. Ovde dolazi do izražaja oportunizam s jedne strane, a nepravilno shvaćanje s druge strane, jer narodu nije dovoljno objašnjen značaj akcija, pa bile one i najmanje. S toga narod gleda na manje akcije s nepovjerenjem i negodovanjem, pa ma tko ih vršio bojeći se represalija. Ovo je već narodu prilično objašnjeno, tako da zadnji dana narod akcije pravilnije gleda. Općenito gledajući na situaciju u našem okružju, možemo reći, da narod stoji čvrsto uz narodno-oslobodilački pokret te da je sa oduševljenjem primio stvaranje Nacionalnog komiteta i donesene odluke na dugom zasjedanju AVNOJ-a.

## ORGANIZACIONO STANJE PARTIJE

U novonastaloj situaciji na okružju Partija se nije dovoljno snašla. Okružni Komitet nije djelovao kao cijelina, zato što je situacija zahtijevala da se članovi Ok.[8] Komiteta raziđu po otocima, a da predhodno nije bio donešen jedinstven plan, tako da su članovi O. Komiteta djelovali kao pojedinci prema svojoj vlastitoj inicijativi. Kotarski Komiteti također nisu u dovoljnoj mjeri imali pregled događaja, a može se reći da partija kao cijelina nije bila dovoljno spremna za riješavanje svih problema koji su iskrsli u tim momentima. Nije bilo dovoljno kontakta između partije, vojno pozadinskih vlasti, NOO i vojske.

Partija na okružju je zadnje vrijeme kvantitativno u porastu, ali je kvalitativno opala. Razlozi leže u tome što je partijsko članstvo mlado i neprokušano, a stariji sposobniji partijski kadar je gotovo sav poslat u vojsku, tako da je na terenu ostao mali broj starijih partijaca, koji nisu bili u stanju da prihvate mlade partijce i da ih za jedno kraće vrijeme za partiju osposobe. Kotarski Komiteti koji su također trpjeli mnogo od promjena nisu dorasli za malo složenije i komplikovanije situacije već im je potrebna stalna pomoć Okružnog Komiteta i onda kad to ne bi trebalo. Ovdje se može reći da je i sam O. Komitet griješio u tome što su članovi O. Komiteta direktno riješavali ona pitanja, koji su trebali riješavati Kot.[9] Komiteti. Stanje K.[10] Komiteta nije na sva tri kotara podjednako. Kotarski Komitet Brača je u periodu slobodnog rada zadovoljavajući izvršavao zadatke koji su se pred njim postavljali, ali se za vrijeme evakuacije otoka nije snašao. Kotarski Komitet Hvara koji je u zadnje vrijeme pretrpio najviše promjena nije se osjetilo u dovoljnoj mjeri partijsko rukovodstvo na kotaru niti je imao dovoljno samostalnosti u radu, dok je Kotarski komitet Visa najlošiji. Ovom je Komitetu potrebna najveća pomoć koja mu je u zadnje vrijeme i pružena. Općinski Komiteti na ovom okružju nisu uspjeli postati općinska rukovodstva u svim općinama iako se ide putem njihovog osamostaljivanja. Partijske jedinice su sa uspjehom obavljale one poslove koje im je svako-

**a Okružnog komiteta KPH**
**9 i 10 Kotarski komitet KPH**
**11 U izvještaju je izostavljen broj Članova.**

dnevni rad i život nametao, ali za i malo zamršeno pitanje i kad to nije bilo nužno obraćali su se općinskim Komitetima ili čak Kotarskim Komitetima, iz čega se opet vidi da su partijske jedinice mlade i nedorasle za riješavanje i malo težih zadataka.

U samoj evakuaciji partijska organizacija nije bila dovoljno čvrsta, niti je imala čvrstu situaciju u svojim rukama. Partijska disciplina nije bila na visini, a kod mnogih partijaca je došlo do izražaja oportunizam nastojeći da se svakako prebace za Bari. Kao najvažnije pitanje je učvršćavanje partijske organizacije, podizanje na viši stepen partijsku disciplinu i osjećaj odgovornosti kao i čišćenje partijskih elemenata iz Partije. U zadnje vrijeme postignut je priličan uspjeh primanja žena u Partiju, premda to još nije prava slika borbenosti, odanosti i svijesti žena na okružju. Na Braču je zadnjih par mjeseci primljeno 35 žena u partiju. Na Hvaru je po kapitulaciji Italije primljeno oko 30 žena u Partiju. Na Visu ima još najviše sektašenja u primanju žena u Partiju, što se najbolje vidi u općini Visu gdje su od 25 partijaca samo 3 žene, dok je u općini Komiža stanje bolje.

U povlačenju sa Brača, Hvara i Šolte ostao je vrlo mali broj partijaca na terenu. Na Braču su ostali samo 28 partijaca ubrajajući i Kotarski Komitet koji broji 5 članova. Na Hvaru su ostala 42 partijca ubrajajući i 5 članova Kotarskog Komiteta, a na otoku Šolti ostala su samo 4 partijca. Tako se nameće potreba ubacivanja stanovitog broja partijaca natrag.

Partijska izgradnja na okružju nezadovoljava. Nije bilo planskog ni dovoljno savjesnog proučavanja materijala. Okružni Komitet organizovat će niže kurseve koji će uskoro otpočeti. Kroz srednje partijske kurseve koji su se održali na ovom okružju, prošao je priličan broj partijaca iz ovog okružja što će biti od velikog značaja za daljni rad Partije.

SKOJ. Skojevska organizacija na ovom Okružju uspjela je da organizira gotovo svu omladinu na ovom okružju ali Skoj nije uspio u dovoljnoj mjeri da aktivizira omladinu u riješavanju svakodnevnih zadataka koje borba pred omladinu kao cijelinu postavlja. K.K. SKOJ-a koji broji 6 članova, od toga jedna drugarica, trpio je od čestih promjena jer su mnogi članovi od ovog Komiteta odlazili na nove dužnosti tako da su u Komitet dolazili novi mladi rukovodioci kojima je falilo snalažljivosti. Zato se O.K. nije snalazio u pojedinim momentima, ali se ipak osjećao kao rukovodstvo SKOJ-a na okružju. Kotarski K. SKOJ-a Brač imao je 5 članova od toga su trojica ostali na Braču, dvojica su otišli u zbijeg nesposobni za vojsku. Ovaj Komitet je radio dosta dobro i rukovodio je omladinom na kotaru. Na kotaru Brač, Šolta ostalo je 47 skojevaca, u zbijeg je otišlo 82 Skojevca, u vojsku otišlo 30 Skojevaca a u radnoj četi se nalazi 35 Skojevaca. Kotarski K. Skoja Hvar imao je 5 članova od toga na Hvaru su ostala trojica, jedan je u Visu na kursu dok je jedan nesposoban otišao u zbijeg. Ovaj Komitet nije zadovoljavao a najveći uzrok je u tome što je sekretar bio slab i aljkav zbog čega je i smjenjen. Na kotaru Hvar ostala su 32 Skojevca dok su sposobni otišli u vojsku i radne čete, dok su nesposobni otišli u zbijeg. Kotarski Komitet Visa broji 4 člana od toga dvije drugarice. Iako ovom Komitetu O.K SKOJ-a pruža

najveću pomoć ovaj Komitet je vrlo loš i nije rukovodio omladinom na kotaru. Kod Skojevaca nema dovoljno discipline, požrtvovanosti i osjećaja odgovornosti, najveći razlog leži u tome što se je uvlačilo u Skoj nespremne mlade Skojevce a stari Skojevci nisu bili u stanju da ih kroz organizaciju prokuhaju i da utječu na njihov daljni razvoj tako da možemo reći da se SKOJ prilično razvodnjava. Skoj je sastavljen pretežno od žena dok su muškarci uglavnom u vojsci. Partija na okružju nije imala dovoljno patrol nad radom SKOJ-a niti su partijci koji rade po Skoju osjećali odgovornost pred Partijom kao partijci za rad SKOJ-a.

USAOH. Na okružju je skoro sva omladina bila organizirana u USAOH-u još prije kapitulacije Italije pod uslovima ilegalnog rada a poslije kapitulacije Italije organizirana je gotovo sva omladina. Omladina iako organizirana nije bila dovoljno aktivizirana u radu. Okružni odbor USAOH-a brojio je 6 članova od toga se sada na terenu nalazi 5 dok se jedan nalazi u bolniciu Bari. Ovaj odbor nije se osjećao kao rukovodstvo omladine već je uglavnom K.K. Skoja riješavao ona pitanja koje je morao riješavati O. USAOH-a. Isti je slučaj i sa Kotarskim odborima USAOH-a. Omladina na okružju pokazala je priličnu političku svijest i odanost N.O. Borbi što se naročito ispoljilo prilikom izbora za N.O. Odbore u kojima je omladina aktivno učestvovala. Omladina je također potpisala pozdravna pisma II kongresu omladine Jugoslavije i u tim pismima istakla kako gleda na stvaranje Nacionalnog Komiteta i osudila izbjegličku vladu i sve narodne izdajnike. Veći dio omladine Brača, Hvara i Šolte otišao je sa ovih otoka a od toga su zdravi i sposobni omladinci otišli u vojsku i radne čete, a fizički slabi otišli su sa zbijegom. Omladina na Visu učestvuje u pripremama za obranu otoka i, ako se ne može reći da radi naročitim poletom, razlog leži u tome što omladinska rukovodstva nisu uspjeli omladinu aktivizirati u riješavanju konkretnih svakodnevnih zadataka.

N.O.O. U cijelom okružju u svim mjestima postoje Narodno Oslobodilački Odbori još od prvih dana N.O. Borbe. Na Braču i Hvaru rad odbora bio je aktivniji nego na samom Visu, a sve dotle dok se nije sa strane O.K. posvetila pažnja ovom kotaru onako, kako je to iziskivala situacija. Danas, aktivizacija odbora podjednaka je na cijelom okružju. Trebalo je dugog i upornog rada da bi odbori postali politički i borbeni rukovodioci, jer njihov rad i djelovanje najviše se je ogledao kao rad organa vlasti. Tek izvršenim mobilizacijama po ovom okružju sa kojima su direktno rukovodili N.O.O. a sa tim u vezi i političkim djelovanjem za uspjeh mobilizacije, odbori su više zalazili u sam politički rad. Okupljanje naroda na konferencijama, na zborovima, svakodanji kontakt naših odbora sa narodom omogućio je afirmaciju odbora kao političkog i borbenog organa. I ako su odbori još u samom početku djelovali kao organi vlasti, to se ne može reći da su oni ovu funkciju u potpunosti svatili i da je izvršavaju, a u odnosu na novu stvorenu situaciju N.O. Odbora poslije II. zasjedanja Avnoja i poslije donijetih odluka. Djelovanje odbora u tom pravcu nije mnogo poodmaklo od onog prvobitnog sadržaja. Međutim,

rad se u tom smislu donekle poboljšava, a pošto odbori u narodu na ovom okružju imaju svog dubokog korena, podignut će se rad odbora na tu visinu koja je potrebna u novoj situaciji poslije II. Zasjedanja. Rad odbora poslije izvršenih izbora na Braču i Hvaru 12. XII. 1943 a kasnije na Visu, dobio je novog zamaha, jer odbornici birani na velikim narodnim zborovima demokratskim putem imaju više poleta u radu, više privrženi narodu i N.O. Borbi, više vezan narod sa svojim odborima, pomaže rad i učestvuje u radu Narodne vlasti. Upravo ova veza, omogućit će uspon Narodne vlasti do onih sadržaja koji se danas od odbora traže. Članovi K.P. unutar N.O.O. do danas nisu dali rezultate u potpunosti t.j. onakve, da bi se rad N.O. Odbora još više aktivizirao, da bi N.O. Odbori došli do svog punog sadržaja narodne vlasti. Ovo se ne može reći ***za*** sve članove K.P. odnosno za sve odbore. Ovaj O.K. svaćajući značaj N.O.O. naročito danas, daje svoje najbolje kadrove u radu N.O.O.

Na našem okružju postoji okružni N.O.O. sa 6 članova i jedan instruktor pri Okružnom N.O.O. za rad u nižim odborima. Tri kotarska N.O.O. i to na Hvaru od 10 članova, na Braču sa 9 članova i na Visu sa [...]" članova. Sa Brača i Hvara ostalo je na terenu po tri i četiri člana K.N.O.O. dok su danas na Visu svi. Od članova Okružnog N.O.O. na terenu se nalaze tri odbornika kao i instruktor, a sa zbijegom su otišli tri člana od kojih je jedan u bolnici u Bari.

Kotarski odbori uspjeli su da u toku svog rada osamostaljuju mjesne N.O.O. dok su to manje uspjeli sa općinskim odborima. Zapaža se, da su prije K.N.O.O. bili više poznati, u prvom planu su nastupali u odnosu sa narodom, dok sada poslije osamostaljenja mjesnih N.O.O. više su se naučili kancelarijski živjeti i ne osjeća se to rukovodstvo u narodu onako kako treba da djeluje Kotarski N.O.O. Tome se staje na put, izvlači se Kotarski N.O.O. na teren, više da je u kontaktu sa općinskim kao i mjesnim odborima, a i sa narodom.

Za vrijeme evakuacije stanovništva, odbori nisu bili u većini slučajeva dobri rukovodioci evakuacije. U toj novoj situaciji nisu se dovoljno snašli[1], i ako je bilo savjetovano da se nastoje evakuisati s obzirom na represalije na odbornike, ovo nisu znali odmjeriti, jer su se medu prvim povukli a nisu pazili na to koliko naroda sa njima se povlači. Da bi se to ispravilo, zadržani su na Visu neki odbornici i poslati na svoja mjesta tako da pojedino mjesto ne ostane bez jezgra N.O. Odbora.

A.F.Z. U ovom okružju u organizacije AFZ-a zahvaćene su skoro sve žene. Međutim, političkim radom u organizacijama nisu bile obuhvaćene sve žene, taj rad odvijao se u glavnom u krugu samih odbora, na sastancima i slično, dok šireg zamaha s obzirom na organizaciju nije imao. Rad na okupljanju žena odvijao se u pomoći vojsci, u širim radovima na okupljanju materijala i jedino oko tih radova se okupljalo žene, dok se preko toga rada nije u dovoljnoj mjeri politički djelovalo, radilo na podizanju političke svijesti, na podizanju borbenosti a u vezi time nije se polučilo to, da ta najmasovnija organizacija bude prava politička podrška našeg pokreta u onoj mjeri koliko se je to moglo, da bude pravi oslonac i pomagač u radu narodne vlasti.

Glavni uzrok za slabi rad organizacije AFŽ leži u tome, što K.P. nije pružala dovoljnu pomoć organizaciji AFŽ-a počevši od samog O.K. pa do mjesnih jedinica. Sa druge strane, partijke koje rade unutar AFŽ-a nisu se u dovoljnoj mjeri smatrale odgovorne za svoj rad pred Partijom. Partijke koje rade unutar AFŽ-a nisu gledale svoje rukovodstvo u K.P. već su se smatrale odgovorne za svoj rad prema svom višem forumu AFŽ-a. Kod ovakvog stanja stvari, razumljivo je da se organizacije AFŽ-a nisu ni mogle snaći niti pravilno rukovoditi u novim nastalim situacijama. Okružni Odbor AFŽ-a koji je prilično slab nije ni bio u stanju dati bolje pomoći nižim organizacijama, a isto stanje vrijedi u odnosu kotarskih organizacija napram općinskim i mjesnim odborima AFŽ-a. Da bi se stanje izmijenilo, potrebno je sa strane K.P. dati više pomoći u radu organizacija AFŽ-a.

Rad tehnika. Na ovom okružju postoje u svakom kotaru pri Kotarskom NOO tehnika koja izdaje radio vijesti, publicira našu štampu. U kotaru Hvara postoji i tehnika pri općinskom NOO Starigrad. U posljednje vrijeme ponovno je pokrenuta tehnika pri Okružnom N.O.O koja sada izdaje list, svoje glasilo, kao i dnevne vijesti. Agitaciji i propagandi sa strane ovog komiteta pruža se u posljednje vrijeme veća pomoć i pažnja nego što je to prije bilo. Partijska literatura koja se dobiva nismo u stanju u dovoljnoj mjeri zadovoljiti naše organizacije partijske i vanpartijske a s obzirom na pomanjkanje tehničkih sredstava za umnožavanje.

Rad kotarskih tehnika uslijed novo nastale situacije je zastao i odvija se u mnogo manjem opsegu nego prije.

Uz drugarski pozdrav:

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za O.K. K.P.II.
Brač, Hvar i Vis
Jure,[12] v. r.

**BROJ 133**

## NAREĐENJE ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 12. VELJAČE 1944. ŠTABU DEVETE DIVIZIJE DA SE POVEŽE SA SNAGAMA ŠESTE I DVADESETE DIVIZIJE I DOSTAVI IZVJEŠTAJ O STANJU KOD RESANOVACA»

**S**TAB
VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Br. si., dne 12. II. 1944.
u 19,30 sati.

ŠTABU IX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE

Hitno nas obavijestite o stanju na vašem sektoru, t.j. gdje se neprijatelj sada nalazi, s kakvim je snagama došao i sa kakvim borbenim sredstvima sve raspolaže. Ukoliko neprijatelj pođe prema Resanovcima, trebate nastojati da ga napadnete bočno. Kod Resanovaca nalaze se dijelovi VI. divizije koji zatvaraju pravac prema Drvaru. Trebate se odmah povezati sa njima radi obavještavanja i uzajamnog potpomaganja. Ukoliko neprijatelj pak izvrši jači pritisak na vas i potisne vas sa dosadašnjih položaja, vaš pravac povlačenja treba da bude kako vam je javljeno danas radio-depešom. Sa XX. divizijom također morate održavati stalan i neprekidan kontakt i obavještavati je o svakoj promjeni na vašem sektoru.

Budući da neprijatelj raspolaže sa skijaškim jedinicama, morate udvostručiti mjere opreza i zatvoriti pravce kojima bi neprijatelj mogao da vas izmanevriše. Napominjemo da jedinice ne smijete kordonski razvući, nego prema neprijatelju držati polovicu ili trećinu vaših snaga, dok ostali dio držati u rezervi za pariranje eventualnih neprijateljskih manevara i davanja bitke na pogodno mjesto.

Upravniku vaše bolnice izdaćemo naređenje da izvrši pokret sutra u jutro sa bolnicom za selo Podić.

Grahovsko-peuljskom odredu izdajte naređenje da zatvara pravac Zebe—Drvar i da se poveže sa jedinicama VI. divizije.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Komandant,[4] p. pukovnik

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/2, k. 517.**

**2 Vidi dok. br. 154.**

**3 Divizija se zadržala na sektoru Bos. Grahova (vidi dok. br. 68).**

**4 Vlado Cetković**

BROJ 134

## NAREDBA ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 12. VELJAČE 1944. O POHVALI JEDINICA I BORACA PRVE BRIGADE I SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA ZA POKAZANU HRABROST U BORBI KOD ŠUPLJAJE[1]

N A R E D B A Br. 25

Štaba XIX. Divizije N.O.V. Jugoslavije od 12. II. 1944 godine

Prilikom akcija I. Brigade u Promini 23. na 24. I. tg.[2] i borbe kod Šupljaje 25. I. tg.,[3] istakli su se hrabrošću i zalaganju slijedeće jedinice i drugovi iz I. Brigade i S.D.P. Odreda i zato se :

POHVALJUJU:

1. — za pokazanu hrabrost i vrlo dobru upotrebu oružja 1. i 2. četa I. ud. bataljona I. Brigade koje su sačekale neprijatelja i na bliskom ostojanju i smjelim jurišem izbacili sa položaja i gonjenjem iskoristili situaciju i upali u jako utvrđenu centralu električnu »Manojlovac«.

2. — desetar POTKONJAK DMITAR, CALlC SPIRO i borac LACMANOVIĆ MILE iz 3. čete II. ud. bataljona, koji su hrabro izvršili postavljanje rušećih mina pod žandarmerijsku stanicu u Oklaju pod najtežim okolnostima, za koju dužnost su se prijavili kao dobrovoljci.

3. — za uspješno rukovođenje odreda u akciji kod Šupljaje na cesti između Kistanja i Knina u borbi sa Njemcima 25. I. t.g. komandant S.D.P. Odreda poručnik Simo Dubajić.

4. — za pokazanu hrabrost prilikom akcija kod Šupljaje I. i II. bataljon S.D.P. Odreda, koji su smjelim jurišem izbacili neprijatelja sa položaja i zapalili 14 kamiona.

5. — za primjernu borbenost u istoj akciji komandant I. bataljona S.D.P. Odreda ŠUPUT NIKOLU, komesar čete I. bataljona S.D.P. Odreda MIKIN PETAR i vodnik istoga bataljona RAK DUME.

6. — za pokazanu prisebnost za vrijeme iste akcije a naročito u rukovođenju četom pri povlačenju i hrabro držanje, komandir 1. čete III. bataljona I. Brigade p. poručnik NOVAKOVIC NIKOLA.

7. — za hrabrost p. mitraljezac 1. čete III. bataljona I. Brigade ŠUŠA NIKOLA, koji je pod jakom vatrom izvukao sanduk sa municijom pošto mu je pomoćnik bio ranjen sa riječima »stani Švabo dok sanduk izvučem«, nakon toga je ponovo stupio u borbu noseći municiju i p. mitraljez.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/4, k. 1015.**

**2 i 3 Vidi dok. br. 77, 78, 98 i 100.**

8. — za pokazano drugarstvo i borbenost, desetar 1. čete III. bataljona I. brigade STARCEVIĆ OBRAD koji je pod jakom vatrom izvukao ranjenog druga sa položaja.

9. — za savjesnost, na dužnosti i hrabrost bolničarka 3. čete III. bataljona I. Brigade drugarica ZORKA BILAŠ, koja je za vrijeme najžešće borbe previjala ranjenog druga sa riječima »udri Švabo jedared se gine«. Metci mitraljeza tukli su povrh glave iste ali je ostala dok ranjenog druga nije previla a potom se izvukla sa položaja.

10. — vodnik 2. čete III. bataljona I. Brigade drug MARCETIĆ MANE koji je za vrijeme najžešće vatre nosio sa položaja ranjena zamj. komandira i nije ga ispustio iz ruku dok zamj. komandira po drugi put pogođen — poginuo.

11. — za umjesno rukovođenje vodom i hrabrošću druga vodnika 2. čete III. bataljona SAVO DRAGIŠIČ.

Pohvaljujući navedene drugove i jedinice, stavljamo ih za primjer svim jedinicama, borcima, podoficirima i oficirima i komesarima naše Divizije i pozivamo ih da slijede njihovim primjerom.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
P.J ***Babić,*** s. r.

Komandant — p. pukovnik :
***M/> Šakić,*** s. r.

DOSTAVLJENO NA ZNANJE:
Stabu VIII Korpusa NOVJ i
Glavnom Stabu HRVATSKE,

Stab I. Brigade
XIX. Divizije N.O.V.J.
30. III. 44.

Štabu I. II. ud. III. i IV. bataljona
četi pratećih oruđa i četi za vezu

Prednja naredba vam se dostavlja da se ista pročita pred strojem. Da je prepis ove naredbe tačan, tvrdi

M. P.

Šef kane.
[Potpis nečitak]

**4 Petar**
**5 Mićun**

BROJ 135

## NAREDBA ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 12. VELJAČE 1941. O FORMIRANJU MORNARIČKE STANICE NA OTOKU LASTOVU»

Prepis!

### NAREDBA BROJ 10

Štaba mornarice od 12 februara 1944 godine

1 Uspostava mornaričke stanice Lastovo

U cilju organizovane izvidne i prihvatne službe na otoku Lastovu za potrebe naših brodova koji se upućuju preko ovog ostrva uspostavljamo mornaričku stanicu Lastovo.[2]

U vezi s tim postavljamo:

1) Za komandanta mornaričke stanice Lastovo druga Štuka Stjepana, dosadašnjeg komandanta flotile III Pomorskog obalskog sektora.

2) Za politkomesara mornaričke stanice Lastovo druga Franulović Petra.

3) Na službu za tehničke potrebe stanice druga Farčić Pavia, do sada na službi kod tehničkog referenta Štaba mornarice.

Radna četa otseka za pomorski saobraćaj Štaba mornarice ovoj stanici dodeliće jednu probranu desetinu naoružanih drugova za opštu službu za potrebe stanice.

Štab IV Pomorskog obalskog sektora predaće tri naoružana broda potpuno opremljena sa posadama mornaričkoj stanici Lastovo.[3]

Mornarička stanica kao i brodovi biće na snabdevanju kod intendanture Štaba mornarice, a gorivom kod otseka za pomorski saobraćaj.

Zadatak ove stanice jeste da vrši izvidnu službu i motri kretanje neprijateljskih pomorskih jedinica, prikuplja podatke i obaveštenja o neprijatelju a naročito da prihvata sve brodove koji se upućuju preko otoka Lastovo u pravcu Korčule, Pelješca, Mljeta, dajući im svaku pomoć u cilju izvršenja njihovog zadatka, kao i uspostavljanja i održavanja veze, gde se ukaže potreba na tom području.

**1 Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6/1, k. 2067.**

2 **Poslije napada njemačkih snaga na otok Korčulu, koji je trajao od 22. do 25. prosinca 1943, naše snage su se, zbog nactmočnosti neprijatelja, povukle na otok Vis. Nijemci su okupirali sve južnodalmatinske otoke osim Lastova.**

**3 Brodovi su poslani 24. veljače 1944.**

Izveštaje o svim događajima kao i podatke o neprijatelju stanica dostavljače izravno Štabu mornarice.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar, Komandant,

Dostavljeno:
Štabu IV Pomorskog obalskog sektora,
Otseku za pomorski saobraćaj,
Štabu III Pom. obalskog sektora,
Komandantu stanice Lastovo.

BROJ 136

## IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE DEVETE DIVIZIJE NOVJ OD 13. VELJAČE 1944. O BORBAMA VOĐENIM KOD STRMICE[1]

Štab
I. Brigade IX. Divizije N.O.V.J.
13. II. 1944.
u 9.35 h

Štabovima

VIII. Korpusa N.O.V. I P.O. Jugoslavije

IX. Divizije N.O.V. Jugoslavije

Ova Brigada je dobila 10. o. mj. podatke da se neprijatelj koncentriše u s. Golubiću i Strmici. U tu svrhu smo izdali slijedeće naređenje: Naš I. Bataljon, da izvrši odmah pokret u s. Zaselak, te da posjedne položaje od Trivana ka Zaselku sjeverno od komunikacije, Deralo ka okuci kod zaseoka Vrankovići. Manjim dijelom sa automatskim oružjem tući porušena mjesta, kao i preprečena. Sa jednim vodom obezbjediti se od D. Tiškovca. III. Bataljon da odmah krene u s. Pečenci i da se smjesti sjeverno od komunikacije, da zauzme položaje po dubini od zaseoka Vrankovići do k. Pečenci (916). IV. Bataljon da izvrši pokret u s. Kesići, odakle da budno prati razvoj situacije. Jednu desetinu držati na Popovači (k. 909), II. Bataljon ostaje do daljnjeg u s. Maleševci.

Štabu Grahovsko-Peuljskog Odreda da preuzme položaje južno od komunikacije, te da posjedne Orlov Kuk (k. 1126) i Šiljak (k. 1259). Voditi

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6/2, k. 842A.**

računa da će neprijatelj vjerovatno krenuti prtinom preko Đepinih Koliba ka Orlovom Kuku.

Štab Brigade u slučaju borbe nalaziće se odmah u početku na desnom krilu III. Bataljona, kod zaseoka Vrankovići.

Ova naređenja su tokom iste noći izvršena, sem Grahovsko Peuljskog Odreda koji nije posjeo određene položaje.

11. o. mj. u jutro oko 10—11 sati neprijatelj je sa jednom kolonom izbio pravcem Vrpolje—Risovac—Ugarci.[2] U Ugarcima se nalazio jedan bataljon Grahovsko Peuljskog Odreda, koji je bio iznenađen. Druga neprijateljska kolona je krenula istim pravcem, te izbila na Grahovo.

Istoga dana jača kolona je krenula pravcem Strmica—D. Tiškovac——G. Tiškovac prema Kaldrmi.[3]

Za vrijeme izbijanja neprijateljskih snaga vladalo je veliko nevrijeme, vijavica, koje nije omogućavalo manevriranje sa vojskom, kao i održavanje čvrste veze.

Istog dana naš I. Bataljon je vodio borbu oko s. Zaselka i Strmice.[4] Rezultati iste borbe detaljno nam nijesu poznati, pošto još do danas nemamo čvrste veze sa tim bataljonom. A saznajemo da je naš I. Bataljon odbačen i da se nalazi u s. Trivanov Do.

Naš III. Bataljon je istog dana vodio borbu na prostoriji s. Kesići—s. Vidovići.

IV. Bataljon je vodio borbu od s. Kesići prema s. Obijaju.

Rezultati ove Borbe: neprijatelj je imao priličan broj mrtvih i ranjenih, dok naši gubici 2 mrtva i 2 ranjena. Neprijatelju je uspjelo, da zauzme s. Kesiće i da odbaci naš IV. Bataljon iznad s. Kesića.

12. o. m. neprijatelj je iz istočnih kuća s. Kesići nadirao prema zapadnim kućama istog sela, gdje je bilo snaga našeg IV. Bataljona. Odatle nas je odbacio iznad s. Kesići i produžio nadiranje prema s. Vidovići. Na tom pravcu neprijatelju je pružen jaki otpor našeg III. i IV. Bataljona, gdje i je odbijen i dalje ostao u s. Kesići. Neprijatelju su nanešeni gubici prilično ozbiljni od strane IV. Bataljona. S naše strane nije bilo gubitaka.

Uslijed nevremena i jake zime nisu nam radila automatska oružja, pa čak ni neke puške. Također ni neprijatelju nije radilo oružje, jedino par »šaraca«.

Grahovsko Peuljski Odred od kako je bio iznenađen povukao se je u s. Radlovići i sada drži položaje sjeverno iznad s. Kesići prema Popovači.

Jedan bataljon ovog Odreda se nalazi sa našim I. Bataljonom, kao i jedna četa našeg III. Bataljona.

Razvoj situacije na sektoru oko Tiškovca nam nije poznat, jedino prema podacima ob. službe, neprijatelj u tom pravcu kreće sa jakim snagama i dolazi mu stalno pojačanje.

12. o. mj. su dvije kolone neprijateljskih snaga pojačale njihove snage na sektoru Grahova.

**2, 3 i 4 Vidi dok, br. 137, 143, 154, 295, 297, 369, 370 i 375.**

Tačne podatke o snazi neprijatelja na sektoru Grahova nemamo. Raspolažu sa jednim brdskim topom, nekoliko minobacača i mitraljezima.

Broj neprijateljskih vojnika mogao bi iznašati preko 1000. Posjeduju veliki broj konja i dobro i jako pješadijsko naoružanje.

Za 13. o. mj. raspored naših snaga je slijedeći:

II. Bataljon se nalazi na prostoriji V. i M. Obljaja, sa zadatkom da uhvati vezu sa IV. Bataljonom II. Brigade IX. Divizije, koja se nalazi negdje oko Luke, te da zajednički brane i obrane pravac Peulje—Marinkovci, te da — u koliko neprijatelj nadire — u protivnom da napadaju neprijatelja, te s time omogućavati našem III. i I. Bataljonu, da bi se prebacili na sjevernu stranu komunikacije Grahovo—Drvar.

IV. Bataljon da posjedne V. Obijaj, te da napada neprijatelja u s. Obaljaju.

Grahovsko Peuljski Odred sa dva bataljona drži položaje od iznad s. Kesići prema Popovači.

Sad se borba čuje na prostoru Grahovo—Ugarci—Obijaj. Pretpostavljamo da vode borbu naš II i IV. Bataljon, te bataljon II. Brigade.

Sa Štabom se nalazimo u s. Marinkovci, zaseok Šeberđije, dok se drug komandant ove Brigade nalazi na položaju sa našim III. Bataljonom.

Prema podatcima s kojim raspolažemo u vezi namjere neprijateljskih snaga, pretpostavljamo, da bi njihova akcija koja izgleda zamašnijeg karaktera, mogla biti usmjerena u pravcu Drvara.

Mi ćemo postupiti prema naređenju Štaba Divizije, uporno braniti prelaze Tičevu i Peuljama.

O daljnjem razvoju izvještavaćemo redovno Štab Divizije.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Zamj. Politkomesara:
V.[5] ***Bubić, v. r.***

***V.*** d. Zamj. Komandanta
Poručnik:
***Žužul,*** v. r.

F. s. Smatrali smo za potrebno, da s ovim upoznamo i Štab VIII. Korpusa, radi toga, što je odavle bliža veza i da će biti prije obavješten o situaciji.

BROJ 137

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE NOVJ OD 14. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O IZNENADNOM NAPADU NEPRIJATELJA NA PRVI BATALJON PRVE BRIGADE U SELU ZASELAK[1]

S t a b
IX. Divizije N.O.V. Jugoslavije
14. II. 1944.
u 10 sati

Štabu VIII. Korpusa N.O.V. Jugoslavije

Neprijatelj, koji je 11. o. mj. od Vrpolja preko Suhog Polja i Risovca izbio u s. Ugarci kod Grahova po podne u 16 časova i tu je iznenadio Grahovsko Peuljdski Odred, koji je bio postavljen da brani taj pravac. Bataljoni I. Brigade — dva su bila na položajima sjeverno od komunikacije Grahovo—Strmica, jedan sjeverno od Grahova u s. Kesići i jedan kao rezerva u s. Marinkovci. Druga i glavna kolona koja je pošla od Strmice preko Derala za Grahovo, zbog nevremena i vojničke nebudnosti iznenadila je I. Bataljon I. Brigade u s. Zaselak.[2] Prvo je stigla u Grahovo kolona preko Risovca, a drugi dan je stigla i kolona od Strmice. Bataljoni I. Brigade su ovoj koloni od Strmice davali prilično jak otpor i nanosili prilične gubitke, ali zbog velikog snijega i vejavice koja je vladala ovih dana pokreti jedinica i manevar na ovome terenu bio je jako otežan tako, da je bataljonima trebalo dosta vremena da prođu i da se postave pred neprijateljem, to su uspjeli tek 13. o. m. Neprijatelj od Grahova je navaljivao da prođe putem za Drvar, ali je sa položaja Pešonci—Popovača——Kesići i Obijaj odbijen jakom borbom bataljona I. Brigade.

Noću 13/14 o. mj. bataljoni I. Brigade vršili su pritisak na neprijatelja na prostoru Grahovo, očistili su i protjerali njihove posade iz zaseoka Sarići, ali s. Obijaj i Luku nijesu mogli zbog toga što je neprijatelj jučer pojačao svoje snage u ovim selima.

Naše snage sada se nalaze na slijedećim položajima:

Grahovsko Peuljski Odred drži položaje Pešonci (k. 916)—Popovača (k. 908) i Stankovača (k. 1007), održavajući vezu preko Zebe sa djelovima **VI.** Divizije.

I. Brigade sa dva svoja bataljona drži položaje iznad s. Kesića (k. 964)—Vel. Obijaj (k. 996)—k. 1195—k. 988—k. 931 — s tim, što dva bataljona ima u rezervi u s. Maleševci i Marinkovci.

II. Brigada: jedan bataljon u s. Camovići drži položaje na M. Obijaju (k. 1009) i k. 855. Jedan bataljon nalazi se na Markovači, drži položaje na k. 926 i osigurava pravac od Grahova preko Luke za Peulje, držeći vezu

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/2, k. 842A.**

**2 Vidi dok. br. 136, 143, 154, 295, 297, 369, 370 i 375.**

sa bataljonom na M. Obijaju. Jedan dio ovog bataljona je u D. Peuljama sa istim zadatkom. Ovaj bataljon izviđa i osigurava pravac od Uništa preko Borove Glave i Marića Košara. Jedan bataljon ove Brigade je jučer pošao rano u s. Crnac zbog neizvjesnosti situacije kod Grahova, da bi prokrčio put kroz veliki snijeg koji je na ovome prostoru visok preko jednog metra, a jedan bataljon je bio po zadatku u Livanjskom Polju i danas će stići u s. Peulje.

Jačina neprijatelja u Grahovu iznosi oko 1.000 vojnika — Njemaca i četnika, imaju 2 brdska topa i na saonicama su dovukli 2 haubice, ima nešto konjice, a skijaša u bijelim mantilima imaju, ali manji broj, izgleda da im služe jedino za vezu, jer se skijaške izviđačke patrole do sada nijesu primjećivale. U s. Obijaju imaju preko 300 vojnika, a u Luki oko 150, dok su ostale snage u samome Grahovu sa posadom u Kesićima i Pešoncima. Od jutros do sada nijesu vršili nikakav pokret u pravcu naših položaja, jedino tuku artiljerijom, ali im samo svaka deseta granata eksplodira. Ovo valjda što iskorištava staru talijansku municiju.

Preko Grahovskog Odreda smo o ovome svemu izvjestili VI. Diviziju.

U ovim borbama I. Brigada imala je priličan broj gubitaka. Njezin I. Bataljon koji je iznenađen u s. Zaselku 11. o. mj. pretrpio je velike gubitke u ljudstvu i materijalu, imao je 29 nestalih drugova i izgubio nekoliko puškomitraljeza i jedan dio komore, dok im je nešto ostalo i na putu; Ostali bataljoni imali su 2 mrtva i 7 ranjenih drugova. Pored ovoga bio je i priličan broj premrzlih drugova.

Bataljoni I. Brigade na ovim položajima trebaju dan dva da se malo srede i odmore, pa ćemo u najkraće vrijeme ponovo pripremiti i izvršiti pritisak na neprijatelja u cilju protjerivanja istog iz Grahova, a ako uspije da se probije prema Drvaru na pravac VI. Divizije udarićemo ga bočno, tako isto ako krene preko Peulja za Livanjsko Polje. Inače zatvaramo pravac za Tičevo.

Namjere neprijatelja, koji je s ovolikim snagama došao u Grahovo još nijesmo mogli sigurno saznati. Pretpostavljamo da je ovo jača pobočnica t. j. bočno osiguranje i privlačenje na sebe naših snaga, da bi njihova glavna kolona, koja preko Tiškovca navodno namjerava prema Drvaru, lakše išla naprijed. Može biti da sa ovim snagama iz Grahova namjeravaju pravcima Tičevo ili Peulje za Livanjsko Polje, ali to do sada nijesu znacima pokazali. Od Livna nema nikakovih njegovih pokreta, a po posljednjim podacima, koje je donijela jučer jedna naša izviđačka patrola iz Uništa vidi se, da nemaju jačih snaga u Cetinskoj Dolini, da drže samo manje posade u Vrlici i Kijevu, a ostale snage da su im prošle za Knin.

Štab Divizije i drugovi iz Štaba Korpusa nalaze se još u Grkovcima. Štab će se danas sigurno premjestiti na ovu prostoriju.

O svim iznijetim podacima obavješten je Štab XX. Divizije.

U koliko bude ma kakvih promjena na ovom sektoru, biti ćete na vrijeme izvješteni.

Našu bolnicu koja je bila u s. Tičevu, mi smo bili predvideli premjestiti je u s. Preodac, ali pošto ste joj vi dali mjesto u s. Podić s tim je još bolje.

S drugarskim pozdravom

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Štab Divizije
Načelnik — Major:
***Momčilo Poleksić,*** v. r.

BROJ 138

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 14. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI[4]

Stab
XIX Divizije NOV Jugoslavije
K. Br. 10-1944. g.
14. II. 44. g.

KOMESARSKI IZVEŠTAJ.

Politkomesaru VIII. Korpusa NOV Jugoslavije

1. — VOJNO-POLITIČKA SITUACIJA:

Od poslednjeg izveštaja vojnička situacija u Sjevernoj Dalmaciji tj. na sektoru djelovanja naše Divizije se je izmjenila. 24. I. tg. neprijatelj je poduzeo ofanzivu[2] u cilju izbacivanja snaga naše Divizije iz Sjeverne Dalmacije, zbog oduzimanja baza preko kojih se transportovao materijal od Saveznika i onemogućio nam je mobilizaciju koja je bila pripremljena. Neprijateljske snage koje su vršile ofenzivu na nas, bile su jačine oko dvije divizije[3] i to jedna motorizovana i jedna planinska. Tu nisu uračunati garnizoni koji su i od prije nalazili se u Sjevernoj Dalmaciji, a iz sastava su **264** Divizije.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/1, k. 522.**

**2 Vidi operaciju »Frühlingswetter« i operaciju »Emil«, dok. br. 68, napomenu 4 dok. br. 124, napomenu 2, 3 i 6.**

**3 U ovim operacijama sudjelovali su: Prva brdska divizija i 92. motorizirani puk sa četnicima i ustašama.**

Neprijatelj u svojim namjerama uspio je uobručiti našu Diviziju, tako da smo se morali na liniji Otrić—Krupa probijati. Proboj je uspio i 6. II. tg. jedinice naše Divizije su se prebacile na liniju Gračac—Glogovo, gdje se i sada nalaze.

Na teritoriji Sjeverne Dalmacije ostala je Grupa Odreda za Sjevernu Dalmaciju, jačine pet manjih bataljona. Još nismo upoznati kakve su mogućnosti djelovanja i izvođenja akcija jedinica te Grupe, koje su ostale dolje.

Jake neprijateljske koncentracije koje se nalaze u Sjevernoj Dalmaciji i na liniji Knin—Gračac onemogućavaju nam momentalno povratak bar i sa jednom brigadom na taj sektor. Cilj neprijateljskih koncentracija za sada nam još nije poznat, ali se govori o ofanzivi na Liku.[4]

Politička situacija nije nam najbolje poznata, ali se može očekivati ako neprijatelj sa ovako jakim snagama ostane duže vreme u Sjevernoj Dalmaciji, da ćemu uspjeti mobilisati što u četnike što u ustaše izvjestan broj ljudstva. Naročito vjerujemo da će uspjeti u okolici Benkovca i Ravnim Kotarima, dok u Bukovici će vrlo malo uspjeti. Dezerteri kojih ima priličan broj u Sjevernoj Dalmaciji u mnogome će doprinijeti mobilizaciji u neprijateljske redove. Obalni pojas i otoci mnogo bolje politički stoji, nego Ravni Kotari i Bukovica. Prilikom prolaza neprijateljskih snaga kroz sela u Sjevernoj Dalmaciji vojnici su pljačkali sve do čega su došli, i nisu pazili da li je to četnička, ustaška ili partizanska imovina, zbog čega se osjeća kod četničkih familija gunđanje i ogorčenje. Cak u četničkom selu Golubiću su pobili oko 40 što žena i djece četničkih. Te momente ćemo iskoristiti u našem političkom djelovanju i u tom pogledu smo izdali već dva letka. Istina ti momenti neće se iskoristiti do maksimuma, pošto organizacije u Sjevernoj Dalmaciji su slabe i oportunistički nastrojene.

## 2. RAD ŠTABA DIVIZIJE:

Pošto je u ovo proteklo vrijeme u glavnom trajala ofenziva na našu Diviziju, to se je većina članova našeg Štaba nalazila sa brigadama, i na taj način pružali im pomoć. Održata su i dva kraća sastanka sa Štabom I. i II. Brigade u cilju davanja zadataka i razrada plana za probijanje obruča i izvlačenje naših jedinica u Liku. Posebnih konferencija sa komesarskim kadrom nije bilo za ovaj protekli period. Davate su pismene direktive po pojedinim problmemima, koji su iskrsavali u našoj Diviziji.

Plan za mobilizaciju koji je naš Štab izdao nije se ostvario s razloga toga što je usledila neprijateljska ofenziva. U glavnom pripreme su bile izvršene i vjerujemo da bi bilo vidnog uspjeha. U tim namjerama mi nismo prestali i dali smo u zadatak Štabu Grupe da vrši mobilizaciju pojedinačno i ako ne masovno kako smo mi to bili postavili.

Velik dio vremena protekao je u pokretu, tako da nismo pružili dovoljnu pomoć u pogledu učvršćivanja jedinica i vojnički i politički.

**4 Njemačke snage su se prikupljale radi povlačenja iz sjeverne Dalmacije.**

Za cijelo vrijeme trajanja ofenzive može se reći da je Stab dosta dobro rukovodio. Uslijed slabe informativne službe nismo uvjek i na vrijeme saznavali namjere neprijatelja i u tom pogledu naše odluke, donošene su sa zakašnjenjem i često su puta mijenjane. Do poslednjeg časa nismo znali da se radi o ozbiljnijoj ofanzivi na naše snage, već smo uvjek dobivali podatke da su to trupe koje prolaze i na taj način smo dozvolili da nas neprijatelj uobruči i zahvaljujući slabom sastavu neprijateljskih trupa, mi smo obruč koji je bio oko nas stegnut razbili sa manjim posledicama.

U budućem našem planu rada uzeli smo se u zadatak održati sastanke i konferencije sa sve tri brigade. Komesar će održati posebno savjetovanje sa komesarima brigada, na kom će savjetovanju se izraditi jedinstveni plan rada za čitavu Diviziju. Po pitanju akcija za sad imamo u projektu postavljanje zasjeda i onemogućavanja saobraćaja na liniji Gracac—Otrić, Gračac—Obrovac i liniji Srb—Donji Lapac.

Stab Divizije je potpun, jer smo za informativnog oficira postavili druga Đuru Rodića.

3. OPĆE STANJE U DIVIZIJI:

Naša Divizija je bila razdvojena, a još i sada uvjek se nalazi naša jedna brigada pod komandom u operativnom pogledu Štaba XXXV Divizije. Usled udaljenosti a i razdvojenosti naših brigada, naš Stab nije dovoljno angažovan u podizanju kako u vojničkom tako i u političkom pogledu, Divizije kao cjeline.

Boravkom na sektoru Sjeverne Dalmacije stanje u Diviziji bilo se je u mnogome popravilo, ali prelaskom ponovnim u Liku, to se stanje pomalo pogoršava. Naša Divizija je sastavljena od priličnog broja elemenata sa otoka, a i sa obalnog pojasa, te prelaskom u Liku, gdje je velika hladnoća su prema studeni neotporni. To prouzrokuje strah kod boraca od zime i velik broj se dezerterstava pojavljuje. Također velik broj boraca nalazi se po bolnicama, baš usled slabe otpornosti prema hladnoći. Brojno stanje brigada a naročito II. je zabrinjavajuće, i sad momentalno nema nekih izgleda za brzu popunu.

Jedinstvenog političkog plana rada za čitavu Diviziju, nije do sada bilo, ali u glavnom po brigadama, a naročito u I. i III. se radilo poslednji mesec dana po planu. U tu svrhu održato je i takmičenje po brigadama, čije rezultate ćemo vam u idućem izveštaju dostaviti.

4. — STANJE PO BRIGADAMA:

I. Brigada: O Stabu Brigade nema se šta reći osim onoga što je u poslednjem izveštaju iznijeto. Stab je u poslednjim akcijama vrlo dobro rukovodio sa brigadom. Brigada kao cjelina vojnički tj. u borbi pokazala je priličnu udarnu snagu kako u defanzivnom tako i u ofanzivnom načinu borbe, što svjedoče i poslednje izvedene akcije u Promini,

Šupljaji, Zrmanji, Kistanjama, a naročito prilikom proboja neprijateljskog obruča na liniji Turovac—Duboki Do. Bataljoni su u brigadi podjednaki. U vojničkom pogledu trebalo bi poraditi da se bataljoni bolje osamostale i da samoinicijativnije djeluju. Trebalo bi pružiti veću teoretsku spremu komandirima koji su kao rukovodioci još dosta slabi, a borci vrlo dobri. U komandovanju i egzerciru jedinice također slabije stoje i po tom pitanju potrebno je pojačati rad. Rukovodioci se češće pretvaraju u borce, a što se desilo i kod samih članova Štaba Brigade. U Brigadi je vršeno takmičenje i to od 1. I. do 1. II. tg. Sada su izvršeni ispiti po bataljonima i to u vojničkom pogledu po pitanju čistoće oružja, rukovanja sa oružjem, strojeva obuka, komandovanje i praktički rad. Konstatovalo se da se u tom pogledu dosta napredovalo, ali praktički vojnički rad, nije se praktikovao u dovoljnoj mjeri i povezivao sa teoretskim. Strojeva obuka zbog toga što niži rukovodioci nijesu služili vojsku, ne poznaju komandu, te je nisu najbolje i pravilno izvodili.

U vezi sa takmičenjem kroz ovaj protekli mjesec prorađen je u svim jedinicama plan političke nastave od četri teme i to:

1. — Saveznici i neprijatelji Narodno-osl. Pokreta.
2. — Organi Narodno-osl. Pokreta
3. — Moskva i Teheranska konferencija i
4. — Drugo zasjedanje AVNOJ-a i Nacionalni Komitet.

Plan je prorađen u svim jedinicama brigade, ali borci nisu dovoljno upoznati sa političkim temama. Greška je u tome što politički komesari četa i delegati, teoretski slabo stoje i slabo se izražavaju prilikom govora i ako u stvari oni donekle te stvari razumiju, te zbog toga ne mogu dati borcima potrebnog znanja. Isto tako komesari bataljona slabo stoje teoretski. Zbog toga još prije mjesec i više dana počelo se sa održavanjem teoretskih sastanaka posebno sa komesarskim kadrom. Sve četiri teme je komesar brigade proradio sa političkim rukovodiocima i poslije preko političkih konferencija su prenošene na borce. Po političkom radu također se vrše ispiti, te će se na taj način doznati stvarno, šta su borci uspjeli da savladaju.

Radne i političke konferencije za ovo proteklo vrijeme usled stalnog pokreta i ofenziva nijesu održavate redovito. Ipak se uspjelo preko tih konferencija zainteresovati borce, tako da je bio slučaj u II. bataljonu gdje su borci 1. čete pitali komesara zašto da nije održao već konferenciju.

Dezerterstvo u brigadi se pojavljivalo, ali vrlo mali broj. Na putu iz Dalmacije za Liku te brigade dezertiralo je 5 boraca.

Odnos prema stanovništvu boraca te brigade je dosta dobar. U brigadi uhvaćen je jedan sumnjivi elemenat i bivši agent i član fašističke organizacije, koji je za vrijeme okupacije Italije izdavao drugove i prisiljavao ih batinama na priznanje. Taj je likvidiran.

Iz dosadašnjih uspjeha koje je brigada postigla i u vojničkom i političkom pogledu smatramo da bi je trebalo proglasiti udarnom, što smo vam mi to i predložili. U tom smislu već su vršene pripreme i vrše se i dalje kod boraca i rukovodioca, i vjerujemo da će to proglašenje brigade u

mnogome još pojačati njenu udarnu snagu, a i daće poleta i volje ostalim jedinicama i brigadama u našoj Diviziji. Popuna brigade je nužna i zbog samog naoružanja sa kojim ona raspolaže, a i mogla bi da primi i prekuva veći broj novomobilisanih drugova.

II. Brigada: Stab Brigade u poslednjem vremenu imao je niz propusta, te su im bataljoni bili nekoliko puta iznenađivani i pretrpili su gubitke. Moglo se primjetiti da drugovi iz toga Štaba su prilično poklekli pred poteškoćama, te da nemaju ni dovoljno ljubavi za brigadu. Prilično su kruti i netaktični. Ovo im je predočeno i uz veću pomoć mislimo da će odgovoriti svojoj dužnosti.

Brigada kao cjelina u Diviziji je najslabija i brojčano najmanja. Velik broj boraca iz te brigade se nalazi u bolnicama. Brigada se je počela sređivati i oporavljati prilikom povratka iz Bosne u Sjevernu Dalmaciju i poslije onoga slučaja gdje se veći broj boraca smrznuo prilikom prelaza preko Vel. Popine. Da nismo morali napustiti Sjevernu Dalmaciju, vjerujemo da bi se brigada bila ubrzo oporavili. Sadašnjim boravkom u Lici opet se počelo pojavljivati dezerterstvo. Izvršićemo izvjesne izmjene po štabovima bataljona i popuniti ih iz I. i III. Brigade.

Operativna sposobnost bataljona je dosta slaba, s obzirom na brojno stanje, ne uzimajući u obzir i druge nedostatke u vojničkom pogledu, koji još nijesu savladani. Ipak nisu tako loši, a u ofenzivi imali su i izvjesnih uspjeha.

Takmičenje u brigadi nije sprovedeno, ali se ipak radilo po izvjesnom planu, u pogledu političkog uzdizanja boraca. Vrše se pripreme, te će od 1. III. tg. početi takmičenje po bataljonima.

Rukovodeći kadar a naročito niži je dosta slab. Komesarski kadar također ne zadovoljava i u više slučajeva vodni delegati i komesari četa su baš nosioci pojedinih nevaljalih prestupa. Brigada je sastavljena većinom od primorskog elementa.

Za sada kao najaktualnije za brigadu postavlja se rešenje sledećih problema:

1. — Popuna bataljona
2. — Nadoknada starešinskog kadra
3. — Izvjesna izmena po štabovima bataljona i
4. — Poboljšanje životnih uslova.

III. Brigada: Već kako smo naveli III. Brigada se nalazi operativno pod XXXV Divizijom već duže vremena, te pomoć koju smo joj mi davali je bila pismena, a koliko smo upoznati i Stab XXXV Divizije im je vrlo slabu pomoć davao. Dolaskom našim u Liku obićemo brigadu i održati sastanke i konferencije sa štabovima brigade i bataljona.

Stab Brigade u poslednje vrijeme nije imao većih propusta i zadovoljio je u radu. Izvjesno vrijeme brigada je bila bez komesara, jer drug Munižaba je bio na višem partijskom kursu.

Iz te brigade dezertirao je velik broj boraca, a prilično velik broj se nalazio po bolnicama. Borci te brigade dosta su slabo obuveni, što je prouzrokovalo smrzavanje i prehladu kod velikog broja boraca. Vrlo loši

životni uslovi i neotpornost kao i mladost te jedinice također su prouzrokovali da je odasipanje bilo prilično veliko. Sad u poslednje vrijeme dezerterstvo se smanjilo. U toj brigadi ima dosta elemenata koji je bio u antikomunističkoj miliciji,[5] i koji su mobilisani na poluprisilnoj bazi. Bilo je i takvih slučajeva gdje borci u zasjedama nisu htjeli pucati na neprijatelja* što očito dokazuje da kod njih nije u dovoljnoj mjeri razvijena mržnja prema neprijatelju, a naročito prema četnicima i ustašama.

U poslednje vrijeme uspjelo se je ipak putem upornog političkog rada učvrstiti jedinicu, tako da ovaj broj boraca koji je ostao u brigadi, obećava a i svi šu izgledi da će se stvoriti dobra jedinica. To dokazuju poslednje akcije na četnike kod Lapca, ustaše na Ploči i Nijemce na liniji Gračac—Otrić.

Politički rad u zadnje vrijeme sastojao se u proradi odluka donijetih na drugom zasjedanju AVNOJ-a i govor druga Tita. Nije bilo nekog planskog rada te i rezultati koji su postignuti u tom pogledu nisu zadovoljavajući. Komesari bataljona i četa, slabo stoje teoretski i nisu u stanju u potpunosti objasniti pravilno političke momente, a niti zainteresovati borce. Od 5. II. počelo je takmičenje po bataljonima, a koje će trajati mjesec dana. Za teme je uzeto (političke) prorada odluka AVNOJ-a i govor druga Tita. Teme će proraditi komesar brigade sa komesarima bataljona i četa, a ovi će prenijeti na borce. Na posletku mjeseca vršiće se ispiti i kontrola o postignutim rezultatima. Po vojničkom i ostalim sektorima također se vrši takmičenje. Najbolji bataljon dobiće nacionalnu zastavu.

Postavićemo pitanje Glavnom Štabu, da nam brigadu stavi pod komandu i u operativnom pogledu, a to će biti moguće bar dok se nalazimo na sektoru Like.

## 5. — KULTURNO-PROSVJETNI RAD:

Kulturno-prosvjetni rad i u I. i III. Brigadi je razvijeniji, nego u II. Brigadi. Zbog nestalnosti kulturno-prosvjetnih odbora i njihovog stalnog mijenjanja taj rad prilično hramlje. Nije se uspjelo u dovoljnoj mjeri pokrenuti mase boraca da učestvuju u kulturno-prosvjetnom radu.

Za ovaj protekli period u I. Brigadi izišle su po četama dva broja džepnih novina, izuzev mitraljeske čete. I. bataljona i IV. bataljona. Kvalitet džepnih novina je porastao jedino u tome što je porastao i procent saradnika, dok sami članci nisu najboljeg kvaliteta, a napisi još u dovoljnoj mjeri odrazi života i rada boraca dotične jedinice. Brigada izdaje redovno svoj brigadni list i sad je već u izradi broja 5. Nepismenih ima 35, a polupismenih 37. Kroz mjesec dana takmičenja uspjelo se je naučiti čitati i pisati 9 drugova.

U II. Brigadi džepne novine također izlaze, ali neredovno. Brigada još nije izdavala svoj list, ali je u pripremi i izaće u najskorije vrijeme.

**5 Odnosi se na antikomunističku miliciju koju su bili formirali Talijani a poslije kapitulacije Italije jedan dio razbile su i zarobile jedinice NOV, dok se drugi dio priključio četnicima i ustašama.**

U pogledu nepismenosti prilično se uspjelo, tako da u brigadi ima 13 koji upošte neznaju pisati i 6 polupismenih.

U III. Brigadi također se izdavaju džepne novine po četama, a i bataljoni izdaju svoje bataljonske novine. Brigada još nije izdala svoj brigadni list. U Brigadi ima prilično velik broj nepismenosti, skoro svaki bataljon dostiže oko 20.

Pri brigadama imaju kulturno-prosvjetni referenti, koji su zaduženi isključivo tim poslom i osjećaju se izvjesni rezultati. U III. Brigadi nismo još pronašli jednog druga koji bi odgovarao toj dužnosti.

Divizijski list još ne izlazi i u tom pogledu smo trebali više učiniti. Svakoj brigadi dato je u zadatak da napiše izvjestan broj političkih i vojničkih članaka, koji se tiču i odnose na dotične jedinice, pa ćemo te članke unijeti u divizijski list, i na taj način ćemo ostvariti saradnju u istom listu. Mislimo da će idućeg mjeseca taj list sigurno izaći.

## 6. — AGITACIONO-PROPAGANDNI RAD:

U diviziji još postoji propagandni otsjek. U poslednje vrijeme izdali smo nekoliko letaka, koji su se odnosili na momentalnu situaciju u Sjevernoj Dalmaciji i mobilizacionog karaktera. Vijesti u poslednje vrijeme smo slabo izdavali, radi toga što radio aparata nismo imali.

Od strane Brigade održati su slijedeći zborovi: I. Brigada u Pakoštanima, II. Brigada u Medviđi i III. Brigada u Mazinu. Bilo je pripremljeno niz zborova u Bukovici, gdje su trebali govoriti politički rukovodioci iz naših brigada, ali prodorom neprijatelja ti su zborovi odpali. Održato je i niz sastanaka sa N.O.O.-ima i ostalim antifašističkim organizacijama. Primjetilo se je da u Ravnim Kotarima uopšte narod ili vrlo malo je bio upoznat sa poslednjim političkim događajima u našoj zemlji. Organizacije na tamošnjem terenu su vrlo slabe, a negdje uopšte ne postoje, te na taj način narod je prepušten neprijateljskoj propagandi. Naročito sad ima uslova za rad u Bukovici i po četničkim selima, jer prolaskom Nijemaca im je opljačkano isto kao i partizanskim familijama.

## 7. — OBAVESTAJNA I INFORMATIVNA SLUŽBA:

Postupili smo prema uputama koje je dao obaveštajni oficir u bataljonima i obaveštajne oficire brigada i uopšte obaveštajnu službu ćemo zakonspirisati, ne kako je to do sada bilo da su se obaveštajni oficiri bataljona i brigada znali. Informativna služba još uvek nezadovoljava. Naši informativni oficiri još uvjek se služe kanalima kojima se služe i ostali informativni oficiri drugih jedinica. Stalno manevrovanje i premeštanje neprijateljskih snaga onemogućava doznavanje pravih namjera neprijatelja. Neprijatelj čak pred neku ofenzivu protura sasvim suprotne glasine i vješto, tako da naša informativna služba više puta donese i pogrešne podatke. Formirane su izviđačke čete koje su organ informativnog oficira i služe mu za prikupljanje podataka na komunikacijama kojima neprijatelj saobraća. U ovom pogledu rezultata je bilo.

8. — INTENDANTURA I SANITET:

Po svim jedinicama intendantura je organizovana po uputama V. S.[B] Usled malog brojnog stanja radne čete i vodovi nisu potpune. Intendantura u I. i III. Brigadi je bolje organizovana, nego u II. Brigadi i intendantsko osoblje u tim brigadama je odgovornije. Načelnik naše Intendanture nije najbolji organizator, te više puta zbog slabe organizacije i ishrane jedinica je slaba. U poslednje vrijeme održate su konferencije intendanata a na jednoj od tih konferencija prisustvovao je i član Ekonomskog Otsjeka V. Š. major Đoko. Primjetilo se da se je Intendantima poklanjala slaba pažnja, tako da su više puta bili prepušteni da samoinicijativno rade što se je svakako odrazilo na slabu organizaciju ishrane.

Ishrana jedinica u Sjevernoj Dalmaciji je bila dobra, dok prelaskom u Liku se pogoršala. Slabo ekonomsko stanje sela u kojima se nalazimo, velik snijeg koji je napadao i onemogućio dopremu hrane iz pojedinih centara, prouzrokovalo je da su nam jedinice formalno gladovale. Ovo se svakako slabo odrazilo na politički nesvjesne borce.

Sanitetska služba u Diviziji je organizovana. U tom pogledu III. Brigada najlošije stoji. Vodili smo 15-dnevnu kampanju protiv pjegavca. Borci I. i II. Brigade skoro su svi ošišani, dok u III. Brigadi sad će se također pristupiti šišanju. Prilikom vršenja smotre vidjelo se je da samo izvjestan broj boraca i rukovodilaca htjelo je da zabuši šišanje. Dok smo bili u Sjevernoj Dalmaciji razušavanje se je vršilo redovito i ušljivost je bila svedena na minimum. I. i II. Brigada imale su po četiri partizanska bureta, i prilikom probijanja obruča morali smo tu burad ostaviti, a već sada I. Brigada je ponovno nabavila tri bureta, dok II. Brigada nije još nabavila.

Zaraznih bolesti u I. i II. Brigadi do sada nije bilo, dok u III. Brigadi se je pojavilo četri slučaja trbušnog tifusa i tri slučaja pjegavca. Poduzeli smo hitne mjere za sprečavanje širenja te bolesti. Poteškoće su Uf tome što kraj u kojim je razmještena naša Divizija je popaljen sa vrlo malim brojem kuća i smještaj jedinica je dosta slab, a među narodom ovog kraja počeo se je pojavljivati tifus. Izdali smo direktive i naređenja jedinicama da dobro paze i nedozvoljavaju zalazak partizana u sela u kojima se pojavio tifus.

Odjeća i obuća u I. i II. Brigadi je dobra, dok u III. Brigadi je obuća vrlo slaba. Osjeća se po svim jedinicama nedostatak donjeg veša.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
(M. P.) ***Petar Babić,*** v. r

BROJ 139

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 14. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA TERENU I RASPOREDU SVOJIH JEDINICA[1]

STAB
XX. DIVIZIJE NOVJ
Dne 14. II. 1944
Br 29

ŠTABU VIII. KORPUSA

Situacija na sektorima koje kontrolišu jedinice ove divizije je slijedeća: njemačke snage[2] koje su se do sada nalazile u Cetinskoj dolini i Vrličkoj Krajini na obezbjeđenju komunikacije povukle su se za Sinj. U Hrvacama i na Panju ostao je ustaški garnizon.[8] U Sinj je stigao jedan bataljon Njemaca[4] iz Drniša smjenivši tamo raniji posadni bataljon Gebirgsjäger Divizije, koji je 10 o. mj. došao u Livno za ojačanje Livanjskog garnizona. Prema nekim podacima, ovo pojačanje je došlo iz razloga što se sumnjalo da će partizani napadati na Livno. Na komunikaciji Livno—Karlov Han—Duvno nalaze se manja njemačka obezbjeđenja. U Livanjskom Polju nema neprijateljskih snaga osim u selima koji su u neposrednoj blizini Livna, kao Guber, Kablići. 12 o. mj. neprijatelj iz Livna uspostavljao je telefonsku liniju Livno—Han Prolog, a izgleda da imade namjeru sprovesti tu liniju dalje ka Sinju.

Poslije prolaska od Sinja za Vrliku jače motorizovane kolone od 1500 vozila[5] saobraćaja na ovoj komunikaciji više nije bilo.

Neki podaci govore da je u Sinj došao neki njemački stručnjak za vazduhoplovstvo, koji pronalazi pomoćna letilišta za njihovu lovačku avijaciju, koja bi navodno trebala tu da stigne. Izvjesna količina benzina za tu svrhu je već stigla u Sinj.

U vezi ovakve situacije i u zajednici sa načelnikom" i komesarom korpusa[7] dat je novi raspored i zadaci II. i III. Brigadi ove divizije i to:

II. Brigada sa glavninom snaga raspoređena je na prostoru Grkovci——Nuglašice sa glavnim zadatkom prihvata snaga koje se budu izvlačile iz Livanjskog Polja a u slučaju neprijateljskog nadiranja iz pravca Livna, kao i radi potrebnog sadejstva jedinicama IX. Divizije koje su angažovane

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 45/1, k. 517A.**

**2 Odnosi se na jedinice Prve brdske divizije.**

**3 U Hrvacama se nalazila Treća četa (sat) Dvadesetsedme ustaške bojne koja je brojila oko 250 ljudi (vidi Arhiv V.I.I., arhiva NDH, dok. br. 2/2-27, k. 57).**

**4 Vjerojatno se odnosi na grupu Feser Prve brske divizije. Vidi dok. br. 372.**

**5 92. motorizovani puk**

**6 Milan Kuprešanin**

**7 Boško Siljegović**

oko Grahova.[8] Jedan bataljon ove brigade nalazi se na položajima kod sela Bojmunte sa zadatkom zatvaranja glavne komunikacije Livno——Grahovo.

U slučaju jačeg nadiranja neprijatelja, pravac izvlačenja ove brigade je preko Staretine ka Popovićima i Glavicama.

III. Brigada sa dva bataljona ostala je i dalje na Vrdovu sa zadatkom kontrole Cetinske doline i komunikacije Sinj—Vaganj—Han Prolog, na kojoj postavljati zasjede i onemogućavati slobodan prolaz neprijatelju. Sa ostala dva bataljona postavljena je na prostoriju Rujani—Sajković sa zadatkom zatvaranja eventualnog nadiranja neprijatelja pravcem Han Prolog—Sajković i aktivnog dejstva na komunikaciji Han Prolog—Vaganj.

U slučaju čišćenja Dinare i jačeg nadiranja neprijatelja na sektoru koga kontroliše Treća brigada, ista bi se povlačila preko Vještića Gore——Sajkovića ka Grkovcima ili u slučaju krajnje nužde preko Gnjata na Grkovce i Peulje sa naslonom na II. Brigadu. Ukoliko bi ovi pravci povlačenja bili onemogućeni izmjenom situacije na ovom terenu, ova brigada bi manevrisala na terenu Kamešnice i Dinare prebacujući se u slučaju nužde sa Dinare na Kamešnicu i obratno.

I. Brigada još se nalazi na Trogirskom sektoru. Od ove brigade dobili smo vezu 5 o. m. bez opširnijih i detaljnijih podataka. Javili su nam se iednim kratkim dopisom sa naznačenjem gdje se nalaze i jednom površnom situacijom na tamošnjem sektoru. Kratkoću izvještaja pravdaju nesigurnošću veza i bojazni da kurir ne padne neprijatelju u ruke.

Naredićemo ovoj brigadi da se najhitnije prebaci na ovaj sektor, kako bi došla pod direktnu komandu ovog štaba i izvukli je sa Trogirskog sektora koji je sada prilično osjetljiv za boravak veće jedinice.

Do sada neprijatelj nije pokušavao izvršiti nikakav ispad iz Livna u pravcu položaja koje kontrolišu naše jedinice.

Radi mobilizacije ljudstva i prebacivanja I. Brigade, kao i ukoliko situacija u Grahovskom i Livanjskom Polju se razbistri, nužno bi bilo da se sa svim jedinicama ove divizije prebacimo na prostoriju Koljane——Bitelić—Ruda do [m.] Aržano. Ukoliko se slažete sa ovim predlogom, izvijestite nas da bi isto mogli poduzeti.

U koliko se budemo prebacivali na sektor Dinare i Kamešnice, potrebno je da nam date ovlašćenje da u slučaju nužde možemo koristiti hranu koja se nalazi bunkerisana na ovom terenu, kao i to da možemo dobivati izvjesne količine hrane koje dolaze sa otoka na Trogirski sektor. Prema izvještaju našeg intendanta, bez odobrenja VS ili korpusa od materijala nijedna jedinica na svoju ruku ne može ništa izuzeti. Ovo tražimo iz tog razloga što je snabdijevanje iz Cetinske doline i Sinjskog sektora za veće jedinice onemogućeno zbog nestašice hrane, tako da i III. Brigada koja se tamo nalazi traži potporu od nas.

**8 O dejstvima Devete divizije oko Bos. Grahova vidi dok. br. 154, 295 i 375.**
**9 Vidi dok. br. 105 i 116.**
**10 Divizija je u ožujku dejstvovala na teritoriju pomenutih sela (vidi dok. br. 205).**
**11 Vrhovni štab NOV i POJ**

Na terenu Cetinske doline i Kamešnice vršili bismo manje akcije i zasjede pripremajući mogućnosti za izvođenje ozbiljnijih zadataka sa cijelom divizijom.

Jedan bataljon Mosorskog odreda prilikom jedne akcije u Dicmu zarobio je nekoliko ustaških glavešina, među njima: logornika Dadića, načelnika grada Sinja, Bitelića i tajnika Triljske opštine Krcu. Isti se nalaze sada u Komandi mjesta Sinjskog sektora. Prema izjavama koje smo dobili, za njih bi se mogla izvršiti zamjena za najbolje naše drugove.

[...]

Jedna patrola III. Bataljona koja se je uputila u pravcu sela Žirović naišla je u samome selu na jednu jaču njemačko-četničku patrolu koja je iznenada napala našu patrolu. U ovom sukobu neprijatelj je imao jednog mrtvog, dok smo mi imali dvojicu ranjenih od kojih je jednog neprijatelj zarobio.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkom.
*Zivković Zivko,* v. r.

Komandant, potpukovnik
*Vel.*[ls] *M. Knežević,* v. r.

BROJ 140

## IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 14. VELJAČE 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O UNIŠTENJU RIBARSKIH ČAMACA[1]

STAB III POMORSKOG
OBALSKOG SEKTORA
14 februara 1944

Koncept

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

Saznajemo da su Njemci pri dolasku u Pakoštane[2] uništili sve ribarske čamce koji su se nalazili u luci i to pomoću tri naoružane penise. Uništeno je od prilike oko 10 ribarskih čamaca. Prilikom prolaza njemačkih jedinica iz pravca Vrane u Pakoštane i naprijed prema Pirovcu računa se da je bilo oko 200 motornih vozila.[8] Uništavanje čamaca vršeno je 30 januara.

**12 Velimir**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/3, k. 2027.**

**2 i 3 Odnosi se na 92. motoriziram puk. Vidi dok. br. 352.**

Na isti način postupili su 8 februara u Betini gdje su pomoću dvije naoružane penise uništavali ribarske čamce nakon što su ih prethodno izvukli sa obale prema moru. Računa se da je što teže što lakše oštećeno oko 40 ribarskih čamaca.[4] Istog dana kraj Modrava uništeno je 8 čamaca na isti način. U selu Betini pljačkali su i odnijeli oko 20 glava stoke i nešto peradi. Ove peniše koje su operirali u Betini sastoje se samo od jednog trupa sa oštrim pramcem i pravokutnom krmom i naoružane su sa jednim automatskim topom (kalibar se računa oko 40 mm) i 2 šarca, željezne konstrukcije, brzina oko 10 čvorova i izgleda prema pramcu ima nadgrađe (neka vrsta komandnog mosta), top se nalazi na krmi, a šarci na pramcu. Visina iznad mora oko 1,25 met., gaz nepoznat, ali vjerojatno dosta malen.

Izgleda po svemu da su imali tačna naređenja za uništenje ribarskih čamaca, jer su ponovno naveče, kad su ribari otišli da spasavanju čamce koji su bili nošeni južnim vjetrom, napali te ribare kod Male Arte i čamce koje su ribari bili spasili, ali bez rezultata.

31 januara noću nasukao se kod Vele Arte motorni brod »Vila« od oko 400 tona. Brod je nakon dva dana napušten od posade. Okružni komitet Šibenika imao je nakanu da brod odvuče dolaskom visoke vode, ali u međuvremenu neprijatelj je brod izvukao i oteglio u nepoznatom pravcu. Drugovi relejne stanice Modrave onesposobili su motor i izvukli nešto materijala.

Neprijateljski saobraćaj između Zadra i Šibenika izgleda da je prilično živ, jer mještani otoka Murtera nastanjeni na južnom kraju otoka izjavljuju da svake noći čuju motore koji dolaze blizu obale otoka i to obično oko pola noći.

Neprijateljski avioni opaženi su posljednji put 1. februara iznad otoka Kornata u vožnji prema SE.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: Komandant:

(M. P.) M.[a] ***Ikica,*** v. r.

**4 Vidi dok. br. 368.**

**5 Mladen**

**BROJ 141**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 14. VELJAČE 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O ZADACIMA I ORGANIZACIONOM STANJU SEKTORA[1]

Š T A B
IV POMORSKOG OBALSKOG SEKTORA
Br. službeno
14 veljače 1944

ŠTABU MORNARICE NOVJ

Položaj

OPCI IZVEŠTAJ

1) Sadanje vojničko stanje na području ovog sektora sastoji se uglavnom u mjerama za odbranu otoka Visa,[2] podržavanju veza sa okupiranim otocima ovog sektora,[3] kao i sa otocima V[4] i III[5] sektora. Pored podržavanja redovnih veza sa otocima, te odašiljanja materijala za kopno, Saveznici se često poslužuju našim brodovima, bilo za vezu bilo za određene akcije.

Zasjede naših naoružanih brodova koje su bile postavljene na izvjesnim pozicijama na moru nijesu u posljednje vrijeme urodile plodom, te su uglavnom naoružani brodovi bili upotrebljavani za konvojisanje i nasilno izviđanje.

2) Organizacija sektora je slijedeća :

Štab sektora sa sjedištem u Visu,

8 naoružanih brodova,

5 flotila, i to: Viška sa sjedištem u Visu, Hvarska sa sjedištem u Rukavcu, Bračka sa sjedištem u Komiži, Korčulanska sa sjedištem u Okljućnoj i Pomoćna sa sjedištem u Visu. Prve četiri vrše službu patrolisanja oko otoka Visa, dok Pomoćna vrši naročite i povremene zadatke.

Lučka kapetanija Vis, sa zastupstvom u Komiži, te sa podređenom lučkom stražom, obavlja svoju redovnu funkciju primanja i otpremanja mobilisanih brodova, nadzor nad istim i pregled putnika.

Radionice u Visu i Komiži kao i brodogradilišta uglavnom su zaposleni oko popravaka naoružanih i mobilisanih brodova, te oružja. Izvidne stanice (3 na otoku Visu, a 1 na otoku Biševu) vrše posmatračku i službu javljanja.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 6/1, k. 2034.**

**2 O obrani otoka Visa vidi dok. br. 87, napomenu 2.**

**3 Jedinice 118. lovačke divizije držale su otoke: Korčulu, Mljet, Brač i Hvar, a jedinice 264. pješadijske divizije otok Šoltu.**

**4 Petom sektoru je pripadalo Lastovo.**

**5 Trećem sektoru su pripadali: Dugi otok, Kornati, Zirje i Murter.**

Dopunska četa ovog sektora vrši zadatak oko snabdijevanja plovnih i ostalih jedinica ovog sektora odgovarajućim ljudstvom.

Mobilisani brodovi vrše prevoženje vojske, putnika i materijala.

3) Opća ocjena podređenih jedinica kao cjelina je zadovoljavajuća, te uglavnom povjerene im zadatke izvršavaju. To naročito vrijedi za naoružane brodove, koji i kod vrlo loših vremenskih prilika pokazuju skrajnju požrtvovanost kod izvršenja postavljenih im zadataka. Također drugovi iz radionica su pokazali spremnost u svakom pogledu kod izvršavanja popravaka na brodovima.

4) Ishrana nije zadovoljavajuća, te se osjeća pomanjkanje kruha, a naročito na brodovima i radionicama, gdje drugovi vrše vrlo napornu službu. Predlaže se da se naoružanim brodovima i flotilama priskrbi rakija, koja bi se podijelila za vrijeme noćnih vožnja.

5) Vojnička naobrazba na naoružanim brodovima i flotilama bila je na doličnoj visini, a što sada više nije, iz razloga što najbolji drugovi su drugovi raspoređeni sa svojih dosadašnjih dužnosti za Bazu R. M.[6] Osjeća se prvenstveno pomanjkanje navigacionog komandnog osoblja, te da bi se ovo stanje popravilo održava se »pomorski kurs« svakodnevno u Domu pomoraca, na kojem načelnik štaba ovog sektora održava predavanja o navigaciji u najpotrebnijim crtama. Kurs je naišao na vrlo dobar prijem kod naših pomoraca i interes je općenit. Izobrazba sa oružjem izvađa se dnevno na brodovima, te ima izgleda da novo ukrcano ljudstvo će dostići prvašnje. Za drugove iz radionice održava se dva puta sedmično pješadijski egzercir i borbena obuka, pošto su isti predviđeni također kao posada odbrane otoka. Nadzor nad ovom obukom vrši I dalm. brigada.

6) Disciplina i borbeni moral na naoružanim brodovima nije svud zadovoljavajući, ali će se vojničkim i političkim časovima ovo stanje popraviti i postići će se ono koje je bilo ranije, to jest prije iskrcavanja drugova za potrebe Baze R. M. Kod mobilisanih brodova disciplina i borbeni moral brodova je vrlo nizak, te se pojedinci još uvijek smatraju civilima, ali svestranim zalaganjem pretpostavljenih ipak izvršavaju određeni im zadatak. Jedan razlog za ovo stanje bilo je pomanjkanje odjećne spreme, što je sada zadnjim sljedovanjem donekle riješeno. Kod ostalih jedinica disciplina i borbeni moral je zadovoljavajući.

7) Predlaže se da u budućim akcijama koje bi Saveznici poduzeli na našoj okupiranoj teritoriji uvijek sudjeluje jedan određen broj naših boraca sa tačnim zadatkom, te također naši naoružani brodovi sudjeluju u tim akcijama ne samo kao prevozioci, već kao aktivne jedinice.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Radelić,***[7] v. r.

Za komandanta
B.[8] ***Saje,*** v. r.

(M. P.)

6 Ratne mornarice
7 Branko
8 Baldomir

**BROJ 142**

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH SREDNJEDALMATINSKOG OTOČJA OD 14. VELJAČE 1944. ŠTABU DVADESETŠESTE DIVIZIJE O SITUACIJI NA HVARU I BRAČU'

Okružni K.K.P.H.
srednje dalmatinskog otočja
14. II. 1944

ŠTABU XXVI DIVIZIJE

P o l o ž a j

U toku prošle noći sa otoka Hvara stigli su drugovi i sa sobom doveli su tri njemačka zarobljenika[2] koje smo Vam već uputili. Oni pričaju o situaciji na Hvaru koja je zaista dobra, jer naši politički radnici mogu da se kreću po čitavom skoro otoku, a ima drugova koji se kreću i u mjestima gdje su njihovi garnizoni. Represije nad narodom ne prave nikakvih većeg maha. Ima ponegdje slučajeva da su silovali djevojke. Odred koji se tamo nalazi broji za sada 20 boraca. Potrebno ga je pojačati da bi mogao izvršavati što bolje i uspješnije akcije. Mi ćemo sa naše strane uraditi što budemo moći da iz omladinskih radnih četa nešto uzmemo što bude sposobno i pošaljemo tamo. Mogućnost akcija na otoku postoji. Da bi rad tog odreda bio što pravilniji smatramo potrebnim da se imenuje komanda odreda koja ista treba da bude povezana sa Vama kao što je slučaj i sa Bračkim odredom. Komandant tog odreda po našem mišljenju najbolji bi bio drug Dulčić Josip, zamjenik komandanta Miličić Žarko, komesar odreda Dinko Vidošević, a njegov zamjenik Vojković Ante. U vezi našeg ranijeg dopisa bilo je naređeno da pristupe akcijama te su do danas mogli više akcija da izvrše, radi toga u naredbi koju ćete im izdati odredite im konkretne zadatke i da će biti pozvan i na odgovornost za neizvršenje istih, a mi s naše strane također ćemo im na to ukazati.

Da bi se bolje upoznali sa stanjem i situacijom na otoku upućujemo Vam ovog druga koji će Vam o tome detaljnije ispričati. Njemu možete i da usmeno saopštite izvjesne stvari, isti je član K. P. i politički radnik na terenu.

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 37/243—244.**

**2 Na Hvaru šu se nalazili dijelovi 738. puka 118. lovačke divizije. I saveznici su na Hvaru izvršili dvije diverzantske akcije: Prvu 27/28. siječnja (vidi dok. br. 71) i drugu 3/4. veljače kada je jedan trup, pod vodstvom kapetana Barea, napao kuću u selu Grablju u kojoj su se nalazili Nijemci. Poslije kraće borbe komadosi su ubili 4 Nijemca, isto toliko zarobili, ali je veći dio Nijemaca uspio da pobjegne. Kapetan Bare, koji je u borbi bio teže ranjen, umro je prije povratka na Vis. Kao diverziju za taj prepad britanske pomorske snage bombardirale su Stari Grad na Hvaru. Vidi Jovan Vasiljević: »Ofanzivna dejstva savezničkih snaga na otoku Visu«, Pomorski zbornik, knj. 2, str. 157, Zadar 1964.**

Za ovaj odred potrebno bi bilo da im se dade nešto hrane, cipela, eksera za popravak, cipela i ostalog materijala kojeg imate u Vašoj intendanturi, tako da bi ovaj drug mogao da to ponese sve sa sobom, pošto je nezgodno da se svatko pojedinačno obraća na Sperca.

Na otoku Braču još nijesu izvršene nikakve akcije, pošto je tamošnje stanje bilo do sada dosta nesređeno, a Vaša naredba br. 6 i ona desetina boraca tek je sinoć krenula, pa vjerujemo da će oni u najkraće vrijeme pristupiti vršenju akcija, jer mogućnost za njihovo vršenje postoji. U onoj naredbi mogli biste da popunite komandu odreda po našem mišljenju sa drugom Koljatić Matom kao zamjenikom komandanta, a Marinković Vinkom za zamjenika komesara.

Na Braču stigla je jedna desetina savezničkih vojnika neznamo tačno sa kakvim zadacima, pa bi Vas molili za u buduće kad oni treba da idu na našim otocima ako budete znali da nas obavjestite, da bi im borci naši mogli biti pri ruci i da bi naš odnos prema njima bio pravilno podešen.

Obavještavajte nas o naredbama koje budete u buduće izdavali za odrede, da bi mogli i mi sa naše strane pomoći da se iste sprovedu u život.

U vezi ispitivanja slučaja zamjenika komandanta XII brigade kako je za vrijeme IV ofanzive izostao iz brigade i ostao u Dalmaciji, ustanovljeno je da je poviše Imotskog bio ranjen i kao takav došao na Biokovo u bolnicu gdje je ostao neko vrijeme, a po ukazanoj potrebi poslan na Hvar u dred.

[...]

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za O.K. K. P. H.

BROJ 143

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 15. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O POVLAČENJU NEPRIJATELJSKIH SNAGA IZ BOS. GRAHOVA I O RASPOREDU VLASTITIH JEDINICA[1]

STAB
IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
15. II. 1944. g.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

Kao što smo vam već javili,[2] neprijatelj[3] je juče prije podne napustio Grahovo i povukao se u pravcu Knina.

Poslije odlaska neprijatelja iz Grahova naše su snage raspoređene na slijedeći način:

Grahovsko-peuljski odred je smješten u s. Pečenci i s. Vidovići, i još jučer uputio jedan goneći odred za neprijateljem do s. Vranjkovići, koji je imao da ispita pravac prema Strmici. O ovome još nijesmo dobili izvještaj.

I. Brigada ima jedan bataljon u s. Kesići, a jedan u zaseoku Sarići, gdje su se smjestili poslije nego što su ovladali Grahovom i okolinom. Dva bataljona ove brigade nalaze se u s. Marinkovci—Maleševci.

II. Brigada ima jedan bataljon u s. Luka i s. Ugarci, dva bataljona u s. Gornje i Donje Peulje, a jedan bataljon u Grkovcima.

Naređeno je I. Brigadi da sa Grahovskim odredom ispita pravac prema Strmici, da bi se ustanovilo je li on pri svome povlačenju na ovome putu ostavljao svojih snaga i gdje.

Posljednjih dana, poslije prodora neprijatelja u Grahovo, o situaciji na ovome sektoru izvještavao vas je neposredno Grahovsko-peuljski odred.[4] Ti izvještaji nijesu u potpunosti bili istiniti zato što ih odred nije provjeravao, tj. javljao je više ono što je od četnički raspoloženog stanovništva saznavao, nego što je svojim snagama ustanovio, te je otuda proizišla vijest da je u Grahovo došlo dva bataljona skijaša. Međutim, skijaša u Grahovo nije dolazilo, samo nekolike manje patrole, koje su im služile za vezu. Također nije bio ni onoliki broj konja i komore.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, Arhiva NOB, reg. br. 46/1, k. 517A.

2 Vidi dok. br. 137.

3 Iz sastava Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 372 i 374.

4 Grahovsko-peuljski NOP odred podnosio je direktno izvještaje Stabu Osmog korpusa iako je taktički bio potčinjen Stabu Devete divizije. Njegove jedinice obezbjeđivale su desni bok snagama Devete divizije i u borbama od 10. do 12. veljače imale gubitke od 2 mrtva, 3 teže ranjena i 2 nestala vojnika. Detaljnije o rasporedu Odreda i borbama na pravcu Knin—Bos. Grahovo vidi Arhiv Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 43/1, k. 517A.

O slučaju iznenađenja I. Bataljona I. Brigade u s. Zaselak 11. ov. mj., gdje je isti imao priličan broj gubitaka u ljudstvu i materijalu, povest ćemo odmah istragu i krivce za ovaj slučaj uzeti na odgovornost.[5]

O odlasku neprijatelja iz Grahova obavijestili smo i Štab XX. Divizije, te da oni ne bi pomjerali svoje snage u ovom pravcu.

Ostavili smo jedan bataljon naše II Brigade u Grkovce radi omogućavanja prikupljanja hrane za naše jedinice iz Livanjskog Polja, jer se sa ovog terena teško može snabdijevati vojska u ovolikom broju. Naša 1. Brigada pored zamorenosti u pokretima i borbama bila je posljednjih dana i gladna. Zbog velikog snijega na ovom terenu otežano je dobavljanje hrane sa drugih terena, a stvarno sa ovog terena ne možemo nahraniti vojsku.

Po posljednjim podacima koje smo prikupili preko naših jedinica u Grahovu, jačina neprijatelja u istome bila je u onolikom broju, koji vam je jučer javljen.[6] Sastav neprijateljske vojske bio je od Nijemaca, Francuza, Grka i Rusa. U selu Kesići jedan Rus je molio seljake da ga sklone i prevedu k nama, ali seljaci nijesu htjeli izgovarajuće se da to nijesu smjeli uraditi. Prilikom dolaska neprijatelja u Grahovo preko Risovca i Derala, kao i za vrijeme samog boravka u Grahovu, imao je veliki broj smrznutih vojnika, kao i stoke. Sa sobom je imao veliki broj pasa, izgleda da su ih upotrebljavali pored veze i za vuču.

Pošto se u pravcu Knina po ovakvom vremenu i pod ovako lošim okolnostima ishrane i stambenih prilika ne mogu vršiti skoro nikakve uspješne akcije, niti se dublje prema Kninu držati položaje, a da bi naše jedinice malo sredili, odmorili i nahranili, predlažemo da se, ako situacija dozvoljava, naša divizija ponovo orijentiše prema Livnu,[7] gdje bi mogla djelovati na komunikaciju Livno—Sinj, izvršiti čišćenje manjih neprijateljskih posada oko Livna, kao i pritisak na samo Livno. Iz sela bliže Livnu mogla bi se izvući hrana i stoka, a manji dijelovi mogli bi se prebaciti i ispod Kamešnice na prostor Buškog Blata ili na prostor sela južno ili jugoistočno od Livna.

Pošto su nam ove dvije brigade brojčano vrlo male, kao najnužnije ukazuje se potreba popunjavanja istih, predlažemo i molimo za naređenje da nam obećani Odred[8] dođe kao popuna, jer mi sa terena na kome se nalazimo ne možemo uspješno sprovesti mobilizaciju u cilju popune, jer ovaj teren pripada krajiškim jedinicama. Molimo vas da, ako imate vezu sa XIX. Divizijom, istoj naredite, da nam našu III. Brigadu (XIII. Dalmatinsku) uputi odmah u sastav naše divizije.[9]

Naš štab nalazi se u s. Marinkovci — zaselak Serbedžije. Ukoliko dalje budemo trebali ostati na ovom terenu, sa vama bismo odmah uspostavili telefonsku vezu.

**5 Vidi dok. br. 136, 137, 143, 154, 295, 297, 369, 370 i 375.**

**6 Vidi dok. br. 137.**

**7 Dejstvo divizije orijentirano je u tom pravcu 26. veljače (vidi dok. br. 168 i 295).**

**8 Odnosi se na popunu iz Grupe srednjedalmatinskih NOP odreda.**

**9 Trinaesta dalmatinska NO brigada je u to vrijeme u sastavu Devetnaeste divizije i dejstvovala je u Lici, a ožujka 1944. g. ušla je u sastav Devete divizije. Vidi dok. br. 53, 295, 296 i 298.**

Na ovim mjestima, tj. sa ovakvim rasporedom naših snaga, očekujemo od vas naređenje za dalji rad i zadatke.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

V. d. politkomesara:
***Andro Kovačević,*** v. r.

Komandant — major:
A.[10] ***Banina,*** v. r.

**BROJ 144**

## DIREKTIVA ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 15. VELJAČE 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA VRŠENJE NAPADA NA NEPRIJATELJA DUŽ KOMUNIKACIJE LAPAC—SRB[1]

**STAB**
**XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE**
**15. II. 1944.**

DIREKTIVA br. 17

(Sekcija Knin, Bihać 1 : 100.000)

**Podaci o neprijatelju:** Uslijed stalnih pokreta neprijatelja i slabog izviđanja jedinica nijesu se mogli dobiti potpuno tačni podaci o stanju i rasporedu i jačini neprijatelja, a vijesti i podaci sa kojima se raspolaže suprotni su često i prema tim podacima momentalno stanje je slijedeće: u Gračacu ima oko 1.000 Nijemaca i 250 četnika. Iz Gračaca prema Otriću krenula je kolona od oko 4.000 vojnika, izgleda da je ta kolona krenula za Strmicu. Uglavnom, na liniji Gračac—Otrić—Zrmanja nalaze se dijelovi I. Alpiske[2] i »Princ Eugen« divizije.[3] Na liniji Srb—Lapac nalaze se dijelovi 115[4] i 373 »Tigar« divizije. Između Dobrog Sela i Prisjeke nalazi se jedna zavejana kolona njemačkih automobila. U Dobrom Selu nalazi se oko 500 njemačkih konjanika,[5] koji su zastali uslijed snijega. Od Grahova prema Drvaru neprijatelj vrši jaki pritisak na jedinice VI. Divizije.[6] Namjere su neprijatelja od Grahova prema Drvaru i od Kunovca preko Trubara na Drvar i dalje za [Bos.] Petrovac, kao i iz Bihaća preko Ripač-

10 Ante

1 Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 14/2, k. 517.

2 i 5 Odnosi se na Prvu brdsku diviziju. Vidi dok. br. 367 i 372.

3 Sedma SS divizija »Prinz Eugen« je tada dejstvovala u Bosni.

4 Pomenuta njemačka divizija nije bila na jugoslavenskoj teritoriji.

Snage Seste ličke divizije zatvarale su pravce koji sa zapada i jugozapada izvode

kog Klanca za Bos. Petrovac. Prema nekim vijestima, namjere su neprijatelja preko Bruvna za Udbinu također preduzeti ofenzivu.

**Podaci o našim snagama:** I. i II. Brigada XIX. Divizije, XIII. Brigada XXVI. Divizije.[7]

**Naš zadatak:** Napadati neprijateljske komunikacije Lapac—Srb—Otrić. Privezati što više neprijateljskih snaga uz sebe i time olakšati front naših jedinica oko Drvara.

U vezi prednjeg

N A R E Đ U J E M O :

**I. Brigada:**

Prebaciće se u pravcu Mazina i dejstvovati na komunikaciju Srb——Lapac, a prema situaciji na komunikaciju Lapac—K. Vakuf i vršiti pritisak prema Martin Brodu. Ispitati mogućnost i najprije izvršiti prepad na zavejanu kolonu kod Dobrog Sela. Postavljati stalno zasjede i vršiti prepade na neprijatelja na određenoj prostoriji.[8]

**II. Brigada:**

Dejstvovaće na komunikaciji Popina—Srbski Klanac—Srb, postavljajući zasjede i vršeći prepade na neprijatelja. Pored toga, prema situaciji, vršiti pritisak prema Trubaru i Tiškovcu, vodeći računa pri tome da te snage ne budu otsječene.[9]

**XIII. Brigada:**

Zatvoriće pravac Lapac—Mazin sa jednim bataljonom. Sa dva bataljona: Gračac—Bruvno, a sa jednim bataljonom dejstvovaće u pravcu i zatvoriti pravac Popina—Glogovo i Popina—Dabašnica u tijesnoj vezi i kao osiguranje leđa i desnog boka II. Brigade u slučaju intervencije neprijateljske iz Popine.[10]

**Način izvođenja akcije:**

Zasjede postavljati duž komunikacije, a pri tome uvijek osigurati odstupnicu. Prepade vršiti na manja uporišta uz komunikaciju i dublje koje se mogu izvršiti u toku jedne noći. Po potrebi, angažovati čitavu brigadu za prepade za koje se ukaže mogućnost izvođenja istog sa uspjehom. Stalno biti u akciji i prisiliti neprijatelja da angažuje mnogo jače snage od dosadašnjih za osiguranje ovih komunikacija.

Pri odlasku na akcije, na odmaranje, pri povlačenju, uvijek izvršiti potpuno obezbjeđenje i mjere opreznosti sprovesti do maksimuma, jer neprijatelj ima običaj također vršiti noćne napade, a sigurno će preko neprijateljskih elemenata ubrzo doznati za boravišta i raspored jedinica.

**7 U organizacijskom smislu ova je brigada pripadala Devetoj diviziji. Vidi dok. br. 76.**

**9 i 10 Vidi dok. br. 173, 296 i 298.**

Veza:

I. Brigada od Mazina prema Brezovcu uspostaviće telefonsku liniju sa svim raspoloživim kablom. II. Brigada to isto uradiće od Plećaša prema Dabašnici i Ajderovcu. Pored toga, I., II. i XIII. brigada moraju održavati sa Štabom ove Divizije stalnu kurirsku vezu i o najmanjim promjenama izvještavati. U izvještajima biti kratak ali potpuno jasan i blagovremen.

Ishrana:

Intendanti brigada neka se odmah povežu sa načelnikom intendanture Divizije i regulišu sva pitanja ishrane i način dotura. Za I. Brigadu uredit slagalište u Mazinu, a za II. i XIII. u Plećašima. Preduzeti sve mjere da ishrana teče uredno i na vrijeme. Ukoliko bude mogućnosti, borci će se snabdijevati sa jednim ili dva rezervna obroka, koji se apsolutno ne smiju bez naređenja trošiti.

**Sanitet:**

Sve ranjenike iz brigadnih previjališta upućivati u divizijsku bolnicu u Klapavici. Referenti saniteta brigade preduzeće sve da transport i prihvat ranjenika budu dobri. Bolnica je u selu Klapavica, zaselak Obradovići:

**Znaci raspoznavanja:**

Važe izdani od strane ovog Štaba.

**Početak akcije:**

II. Brigada otpočeće sa akcijama 16. na 17. t. g. postavljanjem zasjede. I. Brigada: 17. na 18. II. 1944. g. XIII. Brigada u toku 16. II. t. i 16. na 17. II. 1944. g. izvršiće pregrupaciju snaga.

**Mjesto štabova:**

Štab Divizije smjestiće se u Cerovcu. Štabovi brigada smjestiće se na pravcima svog dejstvovanja i o mjestu izvijestiti ovaj Štab.

**Napomena:**

U slučaju neprijateljskog napada u pravcu naših položaja, odnosno prema Bruvnu i prema Ondiću, XIII. Brigada mora stvoriti uslove i vrijeme za izvlačenje II. i I. Brigade, za što će se založiti sav starješinski kadar. Još jedanput napominje se važnost, stalnost i blagovremenost slanja izvještaja i održavanja stalne veze.

Obezbjeđenje pored ostalog postizati isturanjem izviđačkih patrola kao oficirskih patrola, koje stalno moraju biti u dodiru sa neprijateljem i tako na vrijeme saznati sve eventualnije pokrete i namjere neprijatelja.

Informativna služba i prikupljanje podataka o neprijatelju mora biti jedan od glavnih zadataka sviju štabova, jer će se samo tako i sigurno obezbijediti i moći sa uspjehom izvoditi akcije, kao i pravilno rukovoditi jedinicama.

**Prijem direktive potvrditi.**

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić,*** s. r.

Komandant — p.pukovnik:
***Mićun Šakić,*** s. r.

Dostavljeno na znanje: Štabu VIII. Korpusa i GšH i XXXV. Diviziji.
Na postupak: I., II. i XIII. Brigadi.
Da je prepis vjeran svome originalu tvrdi:

Načelnik Štaba — major:
***T.[11] Biočić,*** v. r.

(M. P.)

**BROJ 145**

## DIREKTIVA ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 15. VELJAČE 1944. ZA RASPORED I NAREDNA DEJSTVA JEDINICA[1]

**S T A B**
**GRUPE S.D.P. ODREDA**
**Br. 117**
**15. II. 1944.**

D i r e k t i v a br. 4

**Opće stanje:**

Poslije ofenzive koja je uslijedila 24. prošlog mjeseca o. g.,[2] a u kojoj je učestvovao jedan dio[3] od šest njemačkih divizija koje su kretale od pravca Grčke za Italiju,[4] na terenu sjeverne Dalmacije ostale su manje ćuju se uzduž glavne ceste Knin—Gračac i Otrić—Bihać. Prema podaci-

**11 Tonči-Ante**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/2, k. 517.**

**2 Vidi dok. br. 68, napomenu 4 i dok. br. 124, napomenu 2, 3 i 6.**

**3 Učestvovao je 92. motorizirani puk i Prva brdska divizija.**

**4 U Italiju je, nakon operacije »Ziethen« (vidi knj. 9, dok. br. 107, napomenu 2), početkom siječnja 1944. povučena 114. lovačka divizija. Prva brdska divizija je, nakon borbi u sjevernoj Dalmaciji, preko Like i Bosne otišla za Baniju a zatim u Mađarsku.**

neprijateljske snage bez veće motorizacije u cilju održavanja garnizonske službe na glavnim komunikacijama. Veće neprijateljske snage primjerna koji nisu dovoljno provjereni, neprijatelj ima da izvrši ofenzivu na zapadnu Bosnu sa dva glavna pravca, i to: Knin—Grahovo—Drvar[5] i Srb—Trubar—Drvar, dok je sporedni pravac Zrmanja—Plavno—Tiškovac. Nije nam poznato kakove su neprijateljske snage na sektoru Sinj—Livno. Komunikacijom Kistanje—Benkovac neprijatelj ne saobraća. Četničke bande koje su se nalazile u D. Bičinama povukle su se u Skradin. Iz garnizona Vodice, Zaton, Pirovac, neprijatelj ne izlazi poslije izvršene akcije 10. o. mj na cesti Vodice—Martinska." Cestu Benkovac—Vrana neprijatelj ne koristi. Ustaške bande iz Vrane češće vrše pokrete sa manjim snagama na sektoru Vrana—Pakoštane—Biograd i Vrana—Sokoluša——Biograd. Manje okupatorske grupe vojnika neredovno kreću cestom Biograd—Zadar. Najživlji neprijateljski pokret osjeća se cestom Zadar——Smilčić—Obrovac—Gračac gdje neprijatelja na toj liniji potpomažu u čuvanju ceste četničke i ustaške bande. Četničke i ustaške bande u okolini Benkovca i Zemunika nastoje da što više mobilišu i da prošire svoj uticaj na sela Kozlovac, Polaču, Raštević, Islam Latinski, Islam Grčki, Suovare, Polešnik, Rupalj i još neka sela. Ustaške i četničke bande izlaze u manjim grupama iz Smilčića u pravcu Islama i iz Zemunika u pravcu Galovca i Prkosa. Njemačke snage koje se nalaze na otoku Ugljanu i Pašmanu neredovno se kreću između pojedinih mjesta u manjim grupama.[7]

**Naše snage:**

Sjevernodalmatinski partiz. odred sa dva bataljona, Kninski odred sa nepuna dva bataljona, Zadarski bataljon i Otočka četa naoružani sa pješadijskim oružjem.

**Opći zadatak:**

Razviti što aktivnije dejstvo naših snaga i usmjeriti akcije prvenstveno po manjim neprijateljskim grupama naročito po domaćim bandama. Najaktivnije prići prikupljanju dezertera i razviti što veći politički rad u cilju mobilizacije.

N a r e đ u j e m o :

**S.D.P. Odred:**

Sa jednim bataljonom izvršiće prikupljanje dezertera u Bukovici i na terenu Skradinske općine. Ispitati mogućnost i postaviti zasjedu između Lisičića i Lišana ustaškim bandama koje se tamo kreću. Sa jednim bataljonom od koga odvojiti jednu četu krenuti u pravcu Jagodnje gdje ispitati mogućnost i postaviti zasjedu neprijateljskim snagama na putu Vrana—Sokoluša—Biograd—Zadar, Nadin—Polača i Zemunik—Ga-

**5 Vidi dok. br. 154.**
**6 Vidi dok. br. 130 i 368.**
**7 Vidi dok. br. 182, 184, 352 i 445.**

lovac. Jednu četu drugi bataljon uputiće odmah Stabu Grupe koja će krenuti da postavi zasjedu neprijateljskim brodovima koji se kreću između Biograda i Pirovca, kod Rta Zečina.

**Kninski P. odred:**

Od ljudstva koje se nalazi kod Štaba formirati prvi bataljon, dok za drugi bataljon formirati štab i komandu jedne čete koje odmah uputiti na sektor Zegar—Očestovo sa zadatkom prikupljanje dezertera i izgubljenih drugova. Po formiranju bataljona daljni zadatak biće naknadno određen. Stab bataljona koji kreće u pravcu Ervenika povezaće se sa Prominskom četom koju će staviti pod svoju komandu.

**Zadarski bataljon:**

Ima zadatak prikupiti sve dezertere sa sektora svog djelovanja i prebaciti se na sektor Stankovci—Radašinovci gdje će dobiti daljnji zadatak poslije formiranja dva bataljona.

**Otočka četa:**

Udarati po neprijateljskim patrolama koje vrše pokrete van stalnih garnizona i uz pomoć vojnopozadinskih vlasti i NO odbora prikupiti sve dezertere na sektoru svog djelovanja.

**Veza:**

Vezu sa Štabom Korpusa i Štabom XIX. Divizije održavati kurirskim putem — pomoću kurira pješaka. Ovi kuriri kretaće od ovog Štaba preko Štaba S. D. P. Odreda do informativnog oficira Kninskog odreda koji se nalazi u Javorniku, a koji treba da pomogne prebacivanje kurira preko komunikacije Otrić—Gračac. Vezu sa Štabom Grupe održavati pomoću kurira.

**Dostavljanje izvještaja:**

Izvještaje dostavljati ovom Štabu svakodnevno jedanput a koliko bude iziskivala potreba i više.

U izvještaju navesti što je sve postignuto u toku prošlog dana i namjere za idući dan.

**Ishrana:**

Bataljon S. D. P. Odreda i Štab hraniće se preko Komande mjesta Kistanje uz pomoć narodnooslobodilačkih odbora na terenu Komande mjesta Kistanje. Bataljon S. D. P. Odreda koji kreće prema Jagodnju hraniće se preko Komande mjesta Biograd i intendanture Grupe (intendantura Grupe snabdijevati će četu koja ostaje na sektoru Stankovaca). Kninski odred hraniće se preko intendanture Grupe, dok dijelovi koji kreću na sektor Zegar—Očestovo i dijelovi u Promini hraniće se pomoću NO odbora sa tog terena, i uz pomoć intendanture Grupe. Zadarski bataljon ishranjivaće se preko Komande mjesta Nin i Biograd. Nijedni štabovi

nisu ovlašteni da na svoju ruku diraju u hranu XIX. Divizije ma gdje ona bila sklonjena i isti trebaju, ukoliko ma tko tu hranu raznosi, da spriječe i ne dozvole nikakovo otuđivanje hrane i spreme koja je u nadleštvu Štaba XIX. Divizije.

**Mjesto štabova:**

Stab Grupe ostaće na istom mjestu. Stab Kninskog odreda ostaće uz I. Bataljon na sektoru Stankovaca. Stab S. D. P. Odreda smjestiće se uz bataljon u Bukovici. Štab Zadarskog bataljona uz svoj bataljon. Štabovi odreda dostaviće izvještaj o mjestu štaba.

**Plijen i zarobljenici:**

Sav plijen u akcijama zadržaće jedinice za sebe, s tim što treba da dostave izvještaj o zarobljenom oružju i spremi ovom Štabu. Sve zarobljenike upućivati ovom Štabu i prethodno saslušati i uz iste uputiti i saslušanje. Ne smije se dogoditi da se zarobljenici kažnjavaju bez znanja i odobrenja ovog Štaba. Sa zarobljenicima postupati tačno kako glasi naredba Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske po pitanju postupka sa zarobljenicima.[8]

**Sanitet:**

Štabovi odreda organizovaće svoje ambulante gdje će se pružiti prva pomoć ranjenim drugovima. Teže ranjene drugove Štab Grupe nastojaće odmah prebacivati na sigurnija mjesta, stoga je potrebno po akcijama najhitnije dostavljati operativne izvještaje.

**Znaci raspoznavanja:**

Ostaju isti koji su izdani za 10 dana.

**Napomena:**

Kod upućivanja jedinice u akciju po mogućnosti snabdjeti je sa suhom hranom i težiti da se postigne iznenađenje. Sa jedinicama što više razviti ofenzivni duh. Sve dezertere prikupljati i svrstati u svoje jedinice. Ne trebate imati u vidu da će Divizija oduzeti borce kada ih mi prikupimo u svoje jedinice, već nastojati da ne ostane na terenu nijedan dezerter.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Komandant — major:
***Šime Ivas,*** v. r.

Dostavljeno na znanje:

Stabu VIII. Korpusa i Štabu XIX. Divizije NOVJ.
Na postupak S. D. P. Odredu, Kninskom odredu, Zadarskom bat., Drugom bat. S. D. P. Odreda i Otočkoj četi.

**8 Naredba se nalazi u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3—1/15, k. 470B.**

BROJ 146

# IZVJEŠTAJ KOMISIJE ZA ISPITIVANJE VOJNIČKOG NEUSPJEHA NA KORČULI OD 15. VELJAČE 1944. GODINE[1]

## Konstatacija komisije na temelju ispitivanja vojničkog neuspjeha na Korčuli

Dana 28. I. 1944. godine.

1) Vojnički poraz na Korčuli[2] u mnogome je doprinijelo nedovoljno jedinstvo Štaba Mornarice i Štaba Divizije,[8] od kojeg je bilo formirano Opće Operativno rukovodstvo na otocima[4] a koje se je odrazilo na nedovoljnom jedinstvu rukovodstva na Korčuli.

2) Nerealna ocjena naših operativnih mogućnosti na Pelješac i nepravilnost priprema vezanih uz to, što je omelo pravilan raspored jedinica u momentu napada, pojačava odgovornost Operativnog Štaba što je mišljenje po mogućnosti napada na Pelješac bilo podvojeno, a nije se radilo na izgradnji jedinstvenog mišljenja.

3) Neozbiljno shvaćena potreba pravovremene pomoći, aljkavost i neupornost u brzom sprovođenju odluka što se odrazilo u zakašnjavanju boraca I Dalmatinske brigade i pomoći dolaska rukovodioca Operativnog Štaba.

4) Precjenjivanje borbene spreme XIII brigade i veliko oslanjanje na savezničku pomoć.

5) Opća operativna i organizaciona slabost XIII brigade, koja se odrazila:

a) U slabom rukovođenju operacijama.
b) Napuštanje Korčule bez dovoljno brige za izvlačenje svojih živih snaga i veće količine oružja i ostalog materijala.
c) Vrlo loše funkcionisanje veza, obavještajne službe, intendanture i saniteta.

6) Opća bezbrižnost kod većine rukovodioca iz čega proizlazi, da se nije poduzelo sve u svrhu učvršćivanja vojnih jedinica, učvršćivanja otoka i uopće odbrane.

7) Propusti Operativnog Štaba što nije ništa poduzeo poslije povlačenja sa Korčule, da na temelju grešaka poduzme potrebna ispitivanja i donesu konkretne odluke po pojedinim članovima rukovodiocima kao i borcima.

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 37/260.**

**2 Vidi dok, br. 14, 26, 82, 260, 269 i knj. 9, dok. br. 163, napomenu 3.**

**3 Riječ je o Dvadesetšestoj diviziji NOVJ.**

**4 O formiranju i zadacima Operativnog štaba za obranu otoka vidi knj. 9.**

8) Iz dosadašnjeg rada komisije zaključuje se, da drug Manola[6] snosi veliki dio odgovornosti u slijedećim pitanjima:

a) Što po dolasku na Korčulu nije ostao tamo i organizuje i objedini dezorganizovano komandovanje u obrani i povlačenju.
b) Što je u nepovoljnim uslovima organizovao napad na Pelješac, bez dovoljnog sporazuma sa Operativnim Štabom. Ovakav rad oslabio je organizovanje odbrane.
c) Što nije pokazao dovoljno brige za evakuaciju ranjenog druga komandanta.[6]

Komisija je završila rad
i sastavila svoj izvještaj
15/11 — 194.[8]

Članovi komisije[7]

BROJ 147

## IZVJEŠTAJ NIKOLE SEKULIČA I DRAGA GIZDIČA OD 15. VELJAČE 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O SVOM RADU NA PODRUČJU SJEVERNE DALMACIJE[1]

Dragi drugovi,

Javljamo vam se sa trogirskog terena, gdje smo stigli danas. Nalazimo se u Štabu VIII brigade.[2] U ovoj brigadi, mada se stanje popravlja, još je uvijek loše. Sastanak sa štabskom jedinicom još nismo održali pa ćemo vas detaljnije izvijestiti poslije sastanka.

Poslije našeg prvog pisma naš plan rada bio je izmijenjen zbog akcije neprijatelja. Bunko[3] se je morao vratiti iz Bukovice, jer je uslijedila ofenziva.[4] XIX Divizija se je povukla preko Zrmanje. Nijemci su nekoliko dana držali pod kontrolom cestu Benkovac—Kistanje. Narod je bježao pred neprijateljem. O. K.[5] Šibenik i Zadar spustili su se na vodički kotar, na kome smo održali sastanke sa oba foruma. Za partorganizacije

5 Srećko

6 Niko Martinović, komandant Dvadesetšeste divizije NOVJ.

8 Dopisano crnilom.

7 Komisiju su sačinjavali: Andrija Božanić-Stevo i Martin Vežić. Vidi dok br. 269.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/164.

2 Osma brigada je bila u sastavu Dvadesete divizije NOVJ.

3 Nikola Sekulić-Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

4 Vidi 3ok. br. 68, napomenu 4 i dok. br. 124, napomenu 2.

5 Okružni komitet KPH

na oba okruga, osim karakteristika datih u prvom pismu,[6] može se dodati da ne ulaze dublje u probleme okruga i da nizak partijski nivo kadrova ne sprovodi u djelo direktive. O. K. Šibenik broji 5 članova od kojih će Giljak[7] ostati duže na liječenju, a SKOJ-evac na kursu u Lici. Ovaj forum svakako treba povećati. Za druga Valentu[8] još nije došla nikakva odluka od Korpusa.® Njegova pomoć okrugu bila bi potrebna, ali bi se i njegovo odsustvo u Brigadi dosta osjetilo.

Došli smo u doticaj i sa članovima K. K.[10] Vodice i Šibenik s kojima zbog događaja nismo mogli održati duže sastanke. K. K. Šibenik jači je od K. K. Vodice, prvi ima više uslova za razvijanje. Također smo održali sastanak sa M. K. Šibenik. Od ostataka (4 člana) partorg. nakon sloma Italije partijska organizacija u Šibeniku se podigla na 22 člana sa članovima komiteta. Mlada, još nedorasla za događaje, prilično solidno je postavljena.

Zapazili smo da narod na oba okruga nije dovoljno obavješten o svojim političkim događajima, a osobito o odlukama AVNOJ-a, dok o odlukama ZAVNOH-a skoro nikako. Odluke AVNOJ-a nisu se potpuno objasnile. Zborova i sastanaka se malo održalo. Moglo se ustanoviti i naročito u zadarskom okrugu da ni dobar dio part, članova nije temeljito upoznao odluke AVNOJ-a, pa nije čudo da ni narod o tome ne zna koliko je potrebno.

Nijemci[11] se utvrđuju na obali i uspostavili su mnoge garnizone po svim većim mjestima na obali. U unutrašnjosti imaju jake koncentracije u Kninu i Drnišu koje bi trebalo svakako bombardovati, jer bi se time postigao ne samo vojnički uspjeh, nego bi se mnogo i politički dobilo, naročito što se tiče Knina, koji je jedini i najjači četnički centar. Neprijatelj »popustljivački« raznim smicalicama nastoji pasivizirati zamorene mase. Tu i tamo ima uspjeha, zbog naše slabosti da se na vrijeme i energično parira.

Održani su sastanci sa Okr. NOO Šibenika i Zadra. Također i sa Kot. NOO Vodice, Šibenika i NOO Šibenika. Marko[12] je uputio NOO Dalmacije opširan izvještaj o političkom i organizacionom radu NOO-a Sj. Dalmacije pa se možete poslužiti tim izvještajem.

Marko će nastaviti sa radom u srednjoj Dalmaciji, a Bunko će nastojati doći do kninskog okruga. Na povratku će se, u koliko vi nešto drugo ne javite, sastati na šibenskom ili zadarskom okrugu. Njima kao i vojnim jedinicama na tim okruzima treba pružiti jaču i čvršću pomoć.

U zadarskoj komandi dogodio se je grubi propust i nesavjesnost u radu uslijed čega je neprijatelju palo u ruke dosta hrane, oružja i 4 protutenkovska topa. Postavljena je okružna partijska komisija koja će provesti istragu.

**6 Vidi dok. br. 72.**
**7 Ante Bego-Giljak**
**8 Ivo Družić-Valent**
**9 Riječ je o Stabu Osmog korpusa NOVJ**
**10 Kotarski komitet KPH**
**11 Obalu su zaposjele i utvrđivale jedinice 264. pješadijske divizije.**
**12 i 14 Drago Gizdić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

Na sastanku sa part, jedinicom u Štabu Grupe i Štaba Sj. dalmatinskih odreda između ostalih pitanja, raspravljao se slučaj nepravilnog postupka Štaba Odreda koji je hapsio i batinao nekoliko sumnjivih lica u stankovačkoj općini, a da se nije savjetovao i obratio organizacijama na terenu. O tome opširnije piše Marko Obi. NOO-u.

O raznim pitanjima i detaljima podnijet ćemo opširan izvještaj kad se sastanemo. Savjetovanje triju Sj. Dalmatinskih okruga odgođeno je uslijed novonastale vojničke situacije.

Drug Vice[13] radi sa Markom.[14] Drug Ziki je zadržan nekoliko dana kod Šibenika, a zatim će u VIII Brigadu, pa u Sred. Dalm. ili kninski okrug. Drug Jure[16] radi zajedno sa drugom Zikom. Drugarica Zora će sa Bunkom raditi u Sj. Dalmaciji.

Poštu koju je Marko uzeo od druga Ćeće,[17] a za koju smo sumnjali da je pala u ruke neprijatelju, otišla je po drugom kuriru a ne sa onim drugom koji je poginuo.

Sviju vas drugarski pozdravljamo

***Marko,*** v. r.
***Bunko,*** v. r.

15 II 1944

Ako je stiglo koje pismo iz Italije za Bunka pošaljite ga preko OK. Šibenik, a za Marka preko OK. Sred. Dalmacije.

Dragi drugovi,

Otvorio sam ovaj dopis Marka. Dobili smo »Proglas katoličkog svećenstva i učiteljstva Sjeverne Dalmacije.

Potpisalo je proglas 12 katoličkih župnika.

Proglasi su vrlo dobri i značajni. Mislim da bi trebalo:

a) u cijelosti objaviti u »Slob. Dalmaciji« zato neka netko od agitpropa komisije dođe do nas.

b) kratku depešu sa imenima župnika bezuvjetno uputiti preko V. Š. Nacionalnom Komitetu.

c) Mi ćemo uputiti dopis ZAVNOH-u, a mislim da bi bilo dobro i depešu ZAVNOH, jer će pismo kasno doći.

Javite mi se.

Poduzmite molimo vas korake da dobijemo telefonsku vezu sa vama.

***Miloš,*** v. r.

**13 Vice Buijan**
**15 Ziki Bulat**
**16 Kaštelan**
**17 Svetislav Stefanović-Cećo, instruktor CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.**

BROJ 148

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU OD 15. VELJAČE 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O SITUACIJI U SPLITU[1]

Okružni komitet KPH za
Srednju Dalmaciju
15-11-44 god.

**Oblasnom Komitetu KPH za Dalmaciju**

Dragi drugovi,

Primili smo vaše dopise i koristimo odlazak našeg kurira da vas ukratko upoznamo sa situacijom u Splitu što nismo uradili u mjesečnom izvještaju i da vam odgovorimo na pojedina pitanja.

1) Kako smo na našem poslednjem sastanku zaključili da se izvrši reorganizacija partijske organizacije mi smo prišli tom zadatku i u vezi toga razgovarali sa drugom iz MK[2] Splita. Drugovi su se sa ovim složili i mi smo detaljno sa drugom proučili način i forme reorganizacije, nakon čega su drugovi prešli na izvršenje reorganizacije. Reorganizacija se sprovela kroz mjesec dana i ona je danas potpuno završena. Pitanje konspiracije i mladosti organizacije bilo je jedino što bi moglo reorganizaciju da omete. Međutim, do danas nije bilo nikakovih slučajeva upada, a organizacija je vrlo dobro savladala reorganizaciju. Partijska organizacija već djeluje preko uličnih ćelija i rejonskih Komiteta, a kandidati i simpatizeri su također vezani sa novim načinom rada. Također partijska organizacija već u novom obliku djeluje unutar NOP-a (akcionih odbora i pododbora) putem partijskih frakcija. Formirani su Rejonski komiteti za Grad, Lučac i Varoš preko kojih se MK vezuje sa ćelijama (brodogradilište nema posebne ćelije, jer se ne radi). Ovako izgleda organizaciono stanje partijske organizacije nakon reorganizacije:

| | | | |
|---|---|---|---|
| MK | — 5 član. — 2 rad. tež. priv. čin. domaćica | | 5 kand. simp. |
| RR» Varoš | —3 „ — rad. — tež. int. | — 4 ćel. — 16 član. | — 25—64 |
| RK Lučac | — 4 „ — drž. čin. tež. radnica i domać. | — 4 ćel. — 17 „ | — 18—59 |
| RK Grad | —3 „ — 2 rad trg. pom. | — 3 cel. —11 „ | — 7—25 |
| Jedinica Mjesnog Fonda | | — 1 ćel. — 4 | |
| Tehnika | | — 1 ćel. — 7 | |
| Jedinice pri Skoju | | — 2 ćel. — 7 | |
| Ob. si* | | — 1 | |
| | | • 15 ćel. — 67 | - 53—14f |

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/424-428.
2 Mjesni komitet KPH
3 Rajonski komitet KPH
4 Obavještajna služba

Članovi ćelija pri Skoju ući će u reorganizaciju i pripasti uličnim ćelijama.

Glede čvrstine i rada partijske organizacije mislimo da dosta solidno djeluje naročito unutar NOP-a, a što se odrazuje u pravilnom i redovitom radu akcionih odbora i pododbora, AFŽ i USAOH-a, kao i njihovog daljnjeg omasovljavanja:

| NOP — | grad. rad. — | drž. čin. — | tež. — | obrt. — | trg. — | int. i posjed. — | priv. čin. trg. — | pom. |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | 433 | 465 | 296 | 213 | 197 | 271 | 181 | 126 |
| | | | | | | | Elektr. pod. | 50 |

Ukupno: 2212 članova (od ovog broja dolazi na redovite sastanke oko 1500)

AFZ : 706 „ (od ovog broja dolazi na sastanke 523)
SKOJ : 138
USAOH: 563

Najvažnije je pitanje popunjavanja MK koji u potpunosti ne djeluje. Naime drugu sekretaru Lali[5] se pogoršala bolest i usprkos njegove najbolje volje, primoran je da ograničenije djeluje, a jednom članu se također pogoršala bolest (živčano bolestan) i uopće ne djeluje, a bio je zadužen po NOF-u. Drugarica Zrna[6] se dobro razvija, a najveći dio rada spada na druga Ivana.[7] Oni misle da druga (oboljelog na živcima) dignu iz MK i smatraju da bi MK trebalo popuniti i to sa sekretarom jednog rejonskog Komiteta i sekretarom MK Skoja. Nismo ništa konkretno zaključili dok dobro ne razmotrimo potrebu i mogućnosti što ćemo uraditi na našem sastanku u prisustvu druga Marka.[8] Drugovi su organizirali akciju (prigodom godišnjice Lenjinove smrti) ljepljenja plakata sa natpisima AVNOJ-a, Nacionalnog Komiteta i slike druga Tita, koja je bila izvršena bez ikakovih upada ili hapšenja. Plakati su se masovno ljepili u večer, međutim, su ih ustaše tokom noći zapazili i pokrenuli čitav svoj aparat, vojsku, policiju itd. da bi ih skinuli prije nego to zapaze Nijemci (imaju velikog respekta prema njima) u čemu su uspjeli.

Međutim, narod je bio upoznat sa akcijom, jer su ipak neki plakati ostali i vrlo ju je dobro primio. Na pripremama oko izvršavanja ove akcije sekretar pokazao se nekonspirativan (bio je najbolji kandidat za MK), a kasnije na preslušavanju neiskren, te je isključen iz Partije. Mjesni NOO sastavljen je od partijaca. Ispitali smo tko su njegovi članovi i drugovi kažu da su trojica od njih dobro poznati u masama (težak, obrtnik-mehaničar, inžinjer). Poslali bi vam njihova imena, ali smatramo da bi to bilo neoprezno bez šifriranja. Sa njihovim imenima upoznati ćemo vas preko druga Marka. Drugovi misle Mjesni NOO u slučaju legaliziranja popuniti sa drugaricom Dašom, koja radi u Splitu i pomaže organizaciji AFZ (ne kreće se vani kuće).

**5 Nikola Kuzmanić-Lala**
**6 Milena Ferić-Zrna**
**7 Dinko Bilač**
**8 Drago Gizdić-Marko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

U pogledu reorganizacije NOP-a drugovi misle, a isto tako i mi smatramo da će to ići daleko teže nego što je to bio slučaj kod partijske organizacije obzirom na masovnost članova i pitanje konspiracije. Reorganizacija bi sigurno postigla svoj cilj, ali mi nećemo da se prenaglimo i smatramo da njoj ne bi trebalo sada pristupiti, jer bi bilo potrebno da se partijska organizacija najprije učvrsti novim oblikom organizacije. Ta bi reorganizacija iziskivala dugo vremena (2—3 mjeseca) i mi je nećemo poduzimati dok vi o tome ne odlučite i nas upoznate.

Primili smo novac koga ste nam poslali i to: 500.000 lira i 3,015.150 kuna i mi ćemo ga uputiti u Split. Novac će drugovima dobro doći, jer slabo žive obitelji naših drugova usljed visokih cijena i nikakvog zaposlenja. Drugovi su također pojačali rad oko NOF-a i oni donekle pokrivaju svoje potrebe, naime redovito isplaćivanje obiteljima naših drugova. Novac će moći iskoristiti pošto se može kupiti različite hrane, dok su mogućnosti prebacivanja hrane odavle ograničene obzirom što su nam kanali za prebacivanje u Split veoma ugroženi neprijateljskim stražama. Manje količine ipak bi se mogle prebaciti (Mi ćemo prebaciti nešto hrane za bolesne drugove u MK i partijskoj organizaciji). U Solinu je također teško stanje i pokazuje se potreba da se i njima pripomogne novčanim sredstvima.

Neki jači rad reakcionarnih struja u Splitu se ne zapaža. Pretpostavlja se da je formirano rukovodstvo HSS za Split u koji da su ušli: ing. Vjekoslav Ivanišević, Tartaglia, Vojko Krstulović, što međutim još nije provjereno. Tartaglia još uvijek dolazi na sastanke NOP-a, a rad mu je dosta pasivan. Na jednom sastanku kad se davao izvještaj o prikupljanju doprinosa po čemu je on veoma malo uradio kazao je: »Šta ću raditi kad još nije riješeno pitanje HSS«, ili »Pa Maček nije kriv« itd. Drugovi su mislili s njim prekinuti na nezgodan način naime udaljiti ga iz rada postavljajući mu kao uvjet razlog da plati zaostalu članarinu (svoj doprinos). Mi smo im ukazali da drukčije postupe da lično s njim razgovara drug Ivan, koji im i tako dolazi redovito na sastanke i da mu ukaže na njegovo nepravilno držanje i u to ga ubjedi. Pozvati ga da djeluje u interesu NOP-a, a ukoliko ne pristane i dalje se bude ovako držao isključiti ga iz rada, i NOP-a. Vojko Krstulović pokušava organizirati omladinu HSS međutim, u tome ne uspijeva. Imamo našeg čovjeka u ovim redovima i razbijamo ih iznutra, tako da su već 5 od ovih omladinaca prišli Usaohu prekinuvši svaku vezu sa ovom grupom. Zaneta, Stüde i ostali razvlačili su pregovore i uopće se drže reakcionarno (prisustvuju sastancima gdje se govori o razbijanju NOP-a ubacivanjem njihovih ljudi u naše organizacije), tako da su naši prekinuli sa njima pregovore. Drugovi su dosta s njima radili i pokušavali međutim, nisu uspjeli da ih otrgnu. Mi smo im ukazali da nastoje opet doći s njima u vezu, da ih nastoje izvući premda ne vjerujemo da će u tome uspjeti. Četnici održavaju neke sastanke, i ograničene, jer ih je i ograničen broj. U aktivnosti se ističu Stojanac, Holi i Mikačić (Mikačić se otvoreno vezuje sa Švabama). Dolazi do sukoba između ustaša i četnika (na ubistvo jednog četnika Holi je pucao na ustašu Markotića međutim, ga nije pogodio). Nijemci su uzeli u zaštitu Holia, kao i sve četnike, tako da ustaše nisu

uopće na ovo reagirali. Osjeća se raspadanje i u ustaškim redovima. Članovi uistaškog stožera Markotić, Stipčević i drugi javno su govorili kako bi išli u partizane. Jedan naš drug želio je to ispitati i postavio je upit Stipčeviću da li bi otišao u partizane, našto je odgovorio da bi odmah išao, ali da je bolestan na plućima. Moral njemačkih vojnika[9] u Splitu, Solinu itd. veoma je nizak. U Splitu, Solinu kradu do čega dođu, a prodavaju sve do čega dođu i što imaju robu, cipele, hranu itd., govore da su izgubili rat itd. Također se zapažaju odvajanja pojedinih nacionalnih grupacija (Austrijanaca, Poljaka itd.) unutar neprijateljske vojske, koji se nastoje opravdati i prebacuju svu krivnju za rat i počinjena zločinstva na Njemce. Jačih neprijateljskih koncentracija inače nema na našem okružju (najveći dio onih kod Rogoznice je krenuo prema sjevernoj Dalmaciji) u ovom momentu premda su njihovi garnizoni jako rasprostranjeni i veoma pokretljivi i često upadaju u sve dijelove našeg okružja. Organizacije u Splitu su dosta aktivne u populariziranju odluka II Zasjedanja AVNOJ-a i mase su tim dobro upoznate, a efekt ovih odluka je ogroman. Postavili smo im opet za zadatak da putem organizacija još bolje to prodube i da pošalju pozdravne telegrame AVNOJ-u, Nacionalnom Komitetu i Titu, održavajući sastanke kroz NOP i upoznavši što širi krug naroda sa sadržajem tih telegrama.

Njemci i ustaše su napravili blokadu rejona Varoš (imali su namjeru blokirati čitav grad, a kao razlog su iznijeli da ima mnogih koji nemaju legitimaciju itd. (na kojoj su jedino dizali narodu sve predmete i robu što potječe od kapitulacije Italije, a mnoge druge stvari su krali). Nakon ovog njihovog čina narod je bio ogorčen. Prilikom blokade nije nitko od naših drugova nastradao. Mogućnosti za održavanje u Splitu postoje i to dosta povoljne naročito za one koji nisu poznati. Mi ćemo na sastanku riješiti pitanje da li da netko od nas ide u Split sa drugom Markom, a zato se ukazuje potreba. Naše veze sa Splitom su dobre, a imamo ih dvije. Obavještavamo vas da se povratio iz internacije drug Soldatić u Split (priv. čin. — kandidat), te nas drugovi pitaju da li da ga uvedu u rad. Obavijestite nas o vašem mišljenju po ovome.

2) Najteža situacija je na kotaru Omiš, gdje neprijatelj ima garnizon do garnizona i gdje su okolnosti održavanja veoma teške. Neprijatelj je uhvatio naše drugove: Matu Vulića člana KK Omiš, radnik iz Zakučca zatvoren u Omišu, Marušić Jozo, činovnik, član Kotarskog NOO zatvoren u Ljubuškome i drugarica Ana Urličić, član Kotarskog odbora AFŽ zatvorena u Ljubuškome, te Vice Marušić član općinskog Komiteta zatvoren u Omišu. Ove drugove mi smo već predložili Njemcima za zamjenu, međutim, bi bilo dobro kad bi i Vi sa vaše strane poduzeli da ih se zamjeni, jer su sve to dobri drugovi. Ustaše su također ubile druga Ivu Pivčevića člana općinskog Komiteta Gornja Poljica i drugaricu Roju Jakšu (stenografkinju kod KK Omiš). Zbog teške situacije na ovom kotaru nastojati ćemo naći izlaza kako da se zaštite članovi naših rukovodstava na tom kotaru. U Ugljanima kod Sinja uhvaćen je dr. Ivo Smolić[10] i sada se na-

**9 Jedinica 264. pješadijske divizije.**
**10 Vidi dok. br. 120 i 461.**

lazi u Sinju, gdje su ga sa slavljem dočekali (izgleda da je on sam inscenirao ovo hapšenje prilikom koga su uhvaćeni još neki drugovi). Stvar ćemo još bolje ispitati.

3) U VIII brigadi[11] stanje partijske organizacije je veoma slabo i mi im nastojimo pomoći pri održavanju sastanaka. Stanje u odredima također nije zadovoljavajuće, jer u samom štabu grupe nema političkog lica, koji bi kontrolisao rad političkih komesara i zamjenika. Na sastanku ćemo porazgovoriti ima li koji drug koji bi odgovorio ovoj dužnosti.

4) Glede našeg centra mi smo se prebacili u Trolokve tako da smo sada na granici Mučkog, Trogirskog i Solinskog kotara i odavle ćemo moći više pomoći svim organizacijama. Mi nismo za sada mislili ići u Solin, nego smo se nastojali pobrinuti da se izgradi jedan, dva bunkera, gdje bi mogli i dalje nastaviti raditi u slučaju da nas neprijatelj stjera sa ovih terena. Ne mislimo se, sve do zadnjeg časa dok postoje i male mogućnosti /održavanja na terenu, prebacivati u Solin, jer shvaćamo važnost da ostanemo na terenu. Također sa organizacijama na terenu usko smo povezani i odlaskom naših drugova i drugarica iz svih rukovodstava na sve kotare (osim Omiša ovo zadnje vrijeme), a također i pismenim vezama sa svim organizacijama. Nastojimo ukoliko je moguće zaštititi sve naše rukovodioce da ne nastradaju, ali prebacivanja su dosta riskantna zbog neprijateljske pokretljivosti. Robu (odijela) koja smo tražili nismo mislili ni upotrebiti, već ih poslati našim drugovima iz ostalih Kotarskih Komiteta, koji su veoma slabo obučeni, jer mi za sebe imamo. Ako budete ikako mogli nastojte nam poslati jedno radio; jer mogućnosti za nabavku u Splitu uopće nema. (Ako se bar može baterija naći, onda bi se opet nekako mogli snaći).

5) Na trogirskom Kotaru došli su drug Marko, Bunko i drugarica Zora. Mi ćemo skorih dana održati sastanak sa drugom Markom.

Drugarski pozdrav:

***S. F.*** — S. ***N!***

Za Okružni Komitet
***Vili,***[12] v. r.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

**11 Vidi dok. br. 147. napomenu 2.**
**12 Ante Eterović-Vill**

BROJ 149

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 16. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA VODENIM U CETINSKOJ DOLINI»

STAB
XX. DIVIZIJE NOVJ.
16/2-44.
Br. 40/44

ŠTABU VIII. KORPUSA NOVJ.

P o l o ž a j

Operativni izvještaj za borbe 24. i 25./I. 1944. u Cetinskoj Dolini.

22. **januara:** jedinice ove divizije nalazile su se na raznim sektorima. I. Brigada je bila u toku prebacivanja sa trogirskog sektora prema Svilaji u vezi zadatka dobivenog od Štaba Korpusa t. **j.** čišćenje Vrličke krajine sa kombinovanim snagama IX. i XX divizije. II. brigada nalazila se na prostoriji Maljkovo—Potravlje—Satrić—Zelovo radi zaštite prebacivanja ostalih djelova divizije preko Cetine u cilju gornjeg zadatka. III. brigada na prostoriji Bitelić—Vrdovo spremajući se za predviđenu akciju na Vrličku krajinu.

23. **januara:** I. i II. brigada nalazile su se na istoj prostoriji kao i prethodnog dana i sa istim zadacima. III. brigada bila je u pokretu preko Zasioka i Šegin-mosta prema Potravlju.

Ovog dana kao i prošloga tj. 22/1 osmotrene su jače neprijateljske motorizovane kolone[2] da se kreću iz pravca Livna preko Vagnja za Sinj. Neke od ovih kolona odmah su produžavale preko Muća za Drniš.

Oko 11 časova primljen je radiogram od Korpusa po kome se odlaže akcija na Vrliku na neodređeno vrijeme.[3] Radi ovoga, kao i nove situacije t. j. dolaska i prolaska kroz Sinj jačih neprijateljskih snaga, izdato je naređenje II. i III. brigadi da se u toku noći 23—24. prebace na levu obalu Cetine sa zadatkom: II. brigada da izađe na liniju položaja Dabar——Zasiok—Vučipolje—Bitelić, ostavljajući jedan svoj bataljon u Bravčevu-Docu kao rezervu. III. brigada sa dva bataljona da zatvara pravce eventualnog neprijateljskog nadiranja iz Livanjskog polja prema Dinari, a s jednim bataljonom da zatvori pravce od Vagnja i Trnovih Poljana

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 41/1, k. 517A.**

**2 i 6 Njemački 92. motorizirani puk i Prva brdska divizija. Vidi dok. br. 128, napomenu 4.**

**3 Vidi dok. br. 50.**

prema Vrdovu, zadržavajući jedan bataljon u Vrdovu kao rezervu. Dinarski odred imao je zadatak držanje položaja u Gornjim Koljanima zatvarajući pravce prema Ježeviću i Vukovića mostu. Jedan bataljon Mosorskog odreda koji se je nalazio na ovom terenu povezivao je snage II. i III. brigade. I. brigadi naređeno je da ukoliko ima mogućnosti prebaci se na prostoriju Svilaja—Dinara, a ukoliko situacija u Mućkoj dolini, obzirom na prolaz jačih neprijateljskih snaga ne bi to dozvoljavala, da se zadrži na prostoriji Kladnjice—Nisko—Brštanovo.

Zadaci jedinicama po gore navedenom su dati opštom pismenom zapovješću.[4]

Istoga dana nakon izdavanja opšte zapovjesti dobiveni su podaci: da će neprijatelj (ustaše i Njemci) u toku noći 23—24 ili 24. u zoru izvršiti napad od Hrvača u pravcu sela Potravlja i od Obrovca i Bilog Briga prema Biteliću. Prema tim podacima Njemci bi učestvovali u ovoj akciji jedino radi ispomaganja ustaša da uspostave miliciju u Potravlju i Biteliću, dok bi se posle akcije Njemci povukli prema Sinju ostavljajući ustaše u pomenutim selima. U vezi ovoga jedinicama koje su se nalazile pod našim operativnim rukovodstvom izdata je dopuna opštoj zapovjesti, izdatoj istog dana.

Opšta zapovjest i dopuna zapovjesti prilažu se ovom operativnom izvještaju.

**24. januara:** jedinice ove divizije nalazile su se na prostoriji položajima i zadacima koji su dati u naređenju i dopuni naređenja od 23/1.

Neprijatelj se nalazio na svim sektorima oko masiva Dinare i to: U svim selima Livanjskog polja na sjevernim padinama Dinare, između Sajkovića i Prologa. U toku noći 23—24 dobili smo obaveštenje da se neprijatelj sa ove prostorije izvlači prema Prologu sa ciljem prebacivanja preko Vagnja za Sinj.

Duž komunikacije Han—Prolog—Vaganj—Sinj nalazile su se njemačke posade i to: u Prologu, na Vagnju, Trnovim Poljanama, Bilom Brigu, Obrovcu i Hanu. U Sinju se nalazio stalni njemačko-ustaški garnizon pojačan sa prolazećim jedinicama. Tačne snage (jačina i naoružanje) nisu nam bili poznate.

U Hrvacama nalazile su se ustaške snage jačine do 400 ljudi. U Otišiću, Koljanima i Vrličkoj krajini nalazile su se četničke snage sa ustaškom milicijom jačine do 800 ljudi.

Istog dana oko 7 časova jače njemačke kolone krenule su od Sinja preko Hrvača ka Vrlici. Jedna manja kolona od 200 ljudi krenula je od Obrovca preko Bajagića ka Biteliću.

2. U borbi koja je vođena ovoga dana učestvovale su jedinice II. brigade ove divizije. Ostale jedinice nisu bile angažovane u borbi, pošto neprijatelj nije vršio nikakove ispade u pravcu njihovih položaja.

3. Neprijateljske jedinice koje su učestvovale u borbi su njemačke snage koje su prolazile od Sinja prema Vrlici. Naziv, jačina i sastav ovih jedinica nisu poznate, jedino se je ustanovilo da su to bili djelovi od jedne divizije, koja se je iz Grčke i Albanije preko Crne Gore, Bosne i

**4 i 5 Vidi dok.** br. 53.

Hercegovine kretala prema sjevernoj Dalmaciji. Sa ovim snagama sadejstvovali su ustaše iz Hrvača.

U neprijateljskoj maršovskoj koloni primjetili su se gotovo svi rodovi oružja kao: pješadija, artiljerija, manji motorizovani djelovi, komore i drugo.

I. i II. bataljon II. brigade vodili su borbu sa neprijateljskom pobočnicom koja je bila jačine do 600 pješaka potpomognuta artiljerijom i bacačima.

4. Situacija:

Neprijatelj se nalazi u pokretu od Sinja preko Hrvača za Vrliku. Levo se obezbeđuje jakom pobočnicom preko Potravlja i Maljkova ka Svilaji. Desna pobočnica nije postojala sve do dolaska neprijatelja do Šegina mosta, ispod Zasioka. Neprijateljska predhodnica koja je do 9 sati opravila porušeni put i mostove na prostoru Hrvače—Satrić krenula je glavnom komunikacijom do Šegina mosta, gdje je stupila u borbu sa dijelovima IX. brigade (jedan vod drugog bataljona).

Vjerojatna namjera neprijatelja bila je prolaz glavnom cestom prema Vrlici i dalje za Knin osiguravajući se pobočnim djelovima levo i desno.

Naša situacija:

II. brigada nalazi se na položajima na levoj obali Cetine na liniji: Dabar—Zasiok—Vučipolje—Bitelić sa isturenim djelovima na Šeginom mostu, Panju i prema Bilom Brigu. Prelaz preko Cetine je moguć kod Obrovca sa svim rodovima oružja, kod Panja samo za pješake (brvno), na Šeginom mostu za pješake i tovare. Prolaz od Bajagića i Bitelića ka Vučipolju bio je onemogućen za motorna vozila usled porušenog mosta na reci Rumin.

Naši položaji na levoj obali Cetine izloženi su dejstvu neprijateljske artiljerije i bacača sa glavne komunikacije. Mogućnosti za ometanje prolaza neprijatelju glavnom cestom za Vrliku i nanošenje gubitaka neprijatelju bile su povoljne, obzirom na pogodne položaje kod sela Dabra i Zasioka, računajući uz to na prepreku reke Cetine koja je neprolazna osim na mostovima koji su branjeni. Nasilni prolaz preko reke Cetine bio je neprijatelju težak obzirom na to, da je postojao svega jedan most koji je bio branjen i na povoljne položaje iznad mosta što je sve davalo izgleda da se svaki prodor može sprečiti.

Eventualno povlačenje naših snaga bilo je otežano obzirom na strme i otkrivene padine Dinare kuda se moralo izvlačiti.

Naša odluka je bila sprečiti neprijatelju prolaz glavnom komunikacijom ka Vrlici, nanoseći mu gubitke i onemogućiti svaki pokušaj prodora na lijevu obalu Cetine.

5. Prilažu se izdate zapovjesti.[5]

6. Borba je počela 24/1. - 44 godine u 9 časova na Šeginom mostu.[6]

**6 i 7 Vidi dok. br. 75, 128, 346, 348 i 461.**

7. Tok borbe:

Neprijatelj je sa djelovima pokušao prodor preko mosta, dok sa drugim delovima je produžio komunikacijom ka Vrlici. Na ove djelove kod mosta, kao i na one snage koje su išle komunikacijom otvorena je vatra ispod sela Dabra i iznad Segina mosta. Nakon ovoga neprijateljski djelovi sa komunikacije su se povlačili prema Maljkovu, dok djelovi koji su nadirali prema mostu su se zadržali oko samog mosta uzimajući pogodne položaje.

Nakon prve borbe glavnina neprijateljskih snaga koja se je pozadi kretala, skrenula je prema selima na padini Svilaje (Potravlje—Maljkovo), pojačavajući djelove oko mosta.

Nakon kraće artiljerijske i bacačke pripreme neprijatelj je ponovo izvršio juriš preko Šeginog mosta. II. bataljon II. brigade koji je obezbeđivao most posle prve borbe na mostu krenuo je na dominantne položaje iznad mosta: Glavica (K. 415) — K. 433. U toku izlaska ovih djelova II. bataljona na ove položaje, neprijatelj je već uspio da savlada posadu koja se nalazila iznad samog mosta i sam vršio podilaženje gornjim položajima (Glavica K. 415). Primjetivši izlazak neprijatelja ka Glavici ovaj bataljon se je bez otpora odmah povlačio preko Zasioka na kose levo i desno od crkve u Zasioku. Izašavši na Glavicu neprijatelj je istu utvrdio i stvorio uži mostobran na lijevoj obali rijeke Cetine. Na ovim položajima neprijatelj je ostao u toku 24. januara i u toku noći od 24. na 25.

8. Ishod borbe:

Neprijatelj je uspeo stvoriti mostobran na levoj obali Cetine. Gubici neprijatelja oko 70 izbačenih iz stroja, zarobljenih nije bilo, niti zapljenjenog materijala.

Naši gubici 14 izgubljenih, za koje se nezna da li poginuli ili zarobljeni, najvjerojatnije da ih ima i poginulih i zarobljenih. Od ovih se je izvukao jedan ranjeni borac. Od materijala izgubljeno je 13 pušaka i 1 teški mitraljez koji je uništen od bacačke mine. Ovom prilikom među izgubljenim drugovima nalazi se i komesar čete drug Miše Josip.

9. U toku noći 24—25. neprijatelj je izvršio pripreme za napad sledećeg dana. Pojačao je sa izvjesnim djelom snaga svoje položaje na mostobranu, postavio je duž same komunikacije sjeverno od sela Potravlja dve baterije topova (jednu haubičku, jednu poljsku), a na samoj cesti su se nalazila dva tenka naoružana sa topovima. Jedna baterija bila je plasirana u samom selu Maljkovu.

25. januara: U toku noći 24—25 izvršeno je pregrupisavanje bataljona II. brigade na taj način, što je I. bataljon ove brigade postavljen na položaje na kosama Sjeverno od sela Zasioka (levo i desno od k. 428). II. bataljon posedao je položaje u levo od I. bataljona prema Vučipolju sa zadatkom povezivanja sa djelovima brigade u Gornjim Jukićima (Bitelić), isturajući jedan dio snaga na k. 433. — 25/1. u 7 časova neprijatelj je započeo jaku artiljerijsku i minobacačku pripremu,[7] vršeći jednovremeno pritisak sa Glavice prema položajima I. bataljona. Sa djelom snaga neprijatelj je dolinom rijeke Cetine izvršio manevar, zaobilazeći dijelove II

bataljona koji su se nalazili na k. 433. Nakon kraće borbe koja je bila vrlo oštra neprijatelj je uspeo odbaciti I. bataljon prema selu Dabru, a djelove II. bataljona prema Vučipolju i dalje ka Sarićima i Nadgradini. Nakon ovoga neprijatelj je izišao na prvu liniju položaja, koju su držali I. i II. bataljon II. brigade.

III. bataljon ove brigade, koji se je nalazio u Gornjim Jukićima imao je zadatak da se čvrsto veže sa II. bataljonom kod sela Sarića i da u slučaju jačeg pritiska prema II. bataljonu, a ukoliko ne bude angažovan na svom djelu fronta, ispomaže II. bataljon dejstvujući sa Gradine iznad Jukića a ispred fronte II. bataljona. Ovaj bataljon je zatajio ovog puta i uočivši ozbiljniju situaciju na frontu I. i II. bataljona počeo se izvlačiti prema Jelinjaku.

Odbacivši I. i II. bataljon sa njihovih prvih položaja neprijatelj je iste tukao u povlačenju sa jakom artiljerijskom vatrom, tako da se ljustvo dezorganizovano i u neredu izvlačilo prema Nadgradini. Komandni kadar usljed jake artiljerijske vatre i razbijenosti jedinica nije rukovodio sa ljustvom. Usled ovakovog stanja nije se mogao organizovati prihvat na liniji k. 538—k. 576—k. 604—Gradina—k. 763.

Naše snage su se povlačile neuredno uz Debelo Brdo praćene jakom artiljerijskom vatrom. Jedna neprijateljska manja kolona ugrožavala je ovo povlačenje bočnim nadiranjem preko Vučipolja—Šarića ka Debelom Brdur

Uvidevši ovakovo stanje kod jedinica koje se povlače, štab divizije je izdao naređenje III. brigadi da sa jednim bataljonom najhitnije izađe na Debelo Brdo i omogući izvlačenje dijelova koje odstupaju. Ovaj bataljon koji je trebao da izađe na Debelo Brdo nalazio se je na Vrdovu. Usled ove razdaljine ovaj bataljon nije mogao na vreme izići na predviđeni položaj, tako da je neprijatelj izašao pre njega na Debelo Brdo, dok se je glavnina naših änaga koja se je izvlačila prebacila u Bravčev Dolac i Klapavice, ne ostavljajući nikakva obezbeđenja na Debelom Brdu. Po izlasku na Debelo Brdo neprijatelj se grebenom istoga uputio prema Gornjim Koljanima, dok je bataljon III. brigade uspio da izađe na Debelo Brdo tek poslije prolaza neprijatelja istim.

Istog dana jedna neprijateljska kolona oko 300 ljudi kretala se je iz pravca Obrovca ka Biteliću. IV. bataljon II. brigade nalazio se je na položajima sa kojih je mogao efikasno tući ovu kolonu. Međutim, ovaj bataljon je ostao pasivan ne otvarajući uopće vatru na neprijatelja i povlačio se u pravcu Vrdova.

Cim je počela borba u jutro 25. januara prema usmenom i preko kurira izdatom naređenju intendanturama [.. .] III. brigade i štaba divizije trebale su krenuti preko Debelog Brda ka Bravčevu Docu. Sa ovim djelovima išla je i hirurška ekipa divizije. Usljed jake artiljerijske vatre ovi djelovi nisu se mogli uredno povlačiti preko Debelog Brda, već su se zadržavali u pojedinim jarugama i uvalama. Usled nadiranja neprijatelja ljudstvo je napuštalo konje sa tovarima i jedan deo se je povlačio sa bataljonima prema Bravčevu Docu, dok se jedan deo ovog ljudstva zadržao u jaruzi i zaklonima oko sela Nadgradine.

Štab divizije, koji se je nalazio u selu Podgradina povlačio se je sa bataljonima preko Debelog Brda ka Bravčevu Docu.

Borba se završavala 25/1-44 god. na Debelom Brdu u 15 časova povlačenjem naših snaga u Bravčev Dolac i Klapavice.

10. ishod borbe:

Neprijatelj je uspeo u toku borbe izaći na Debelo Brdo nakon čega se je spustio u Koljane (Vukovića most). Ostavio je posade u selima Bajagić, Bitelić, Vučipolje, Zasiok i Dabar. Neprijateljski gubici u toku ovog dana nisu nam poznati.

Naši gubici 12 mrtvih, 14 ranjenih, 48 nestalih (ovi se prema kasnije dobivenim podacima predali neprijatelju). Nakon ove borbe dezertiralo je iz II. brigade 10 ljudi. Među nestalima nalazi se veterinar Cvjetanović Vlado, islednik Krešo Grozdanić, intendant brigade Karli Otmar, zamjenik intendanta Tironi Jakov. U borbi je poginuo komandir čete Đuran Nikola i komandir prateće čete Kalik Radoslav.

11. Gubici u oružju i materijalu:

Jedan bacač 81 mm., jedan teški mitraljez (bunkerisan je), dva puškomitraljeza, 38 talijanskih pušaka, 2 pištolja, jedna strojnica (uništena), 100 metaka za protivkolsku pušku, 400 metaka za teški mitraljez, 1170 metaka za pušku i puškomitraljez, 3 pisaće mašine, jedan šapilograf, 52 mine za laki bacač, jedan radio aparat, dva akumulatora, arhiva štaba II. brigade, sprema u intendanturi štaba divizije i štaba II. brigade, sanitetski materijal brigadne ambulante i hiruške ekipe, 3 telefonska aparata, 2 telefonske centrale i 14 km. kabla, izvesna količina dopunskih i osnovnih punjenja za bacač 81 mm.

U borbama 24. i 25. utrošeno je 9800 pušćanih i mitraljeskih metaka, 46 mina za bacač 81 mm., 400 metaka za strojnicu.

12. U borbi se nije istakla ni jedna jedinica.

13. Prema starešinama koji su u rukovođenju napravili krupnije greške zbog kojih su nastale štetne posljedice provedena je istraga.

14. Kritika:

Komandno mjesto štaba divizije i štaba brigade bilo je nepravilno izabrato, obzirom na raspored jedinica, tako, da se nije moglo pravilno i blagovremeno rukovoditi i intervenisati jedinicama.

Nedovoljno procjenjena situacija tako da se nije imalo u vidu borbena sposobnost naših jedinica i sposobnost da izdrže jaču artiljerijsku vatru koja se predpostavljala.

Komandovanje rukovodioca u borbi nije došlo u dovoljnoj mjeri do izražaja, tako da se ljudstvo nije imalo u ruci i da je ljudstvo bilo izašlo ispod uticaja starešina. Veze između jedinica i štabova su bile vrlo slabe i oslanjale su se jedino na kurire. Na ovaj način svako dejstvo štabova na jedinice bilo je u zakašnjenju.

Raspored jedinica za odbranu i sprečavanje prelaza preko reke Cetine na Šeginom mostu bio je pogrešno i površno postavljen, tako da je nepri-

jatelj iskoristio ovu pogrešku i u kratkom vremenu stvorio mostobran na levoj obali Cetine.

Sadejstvo i uzajamno izpomaganje susjednih jedinica nije postojalo a kao niti inicijative kod rukovodioca.

Vatrena moć jedinica nije došla do punog izražaja. Plan vatre bio je površno sproveden i prepušten nižim komandama.

Prtljažni djelovi bili su upućeni blagovremeno prema Bravčev Docu, ali greškom kurira koji su trebali da povrate izvjesne djelove, povraćen je ceo prtljag nazad u Podgradinu, gdje je i zadržan. Ovim zadržavanjem prtljažnih djelova u blizini borbenih djelova, gdje se očekuje napad neprijatelja doveo je u rizik ovaj materijal.

15. Pouke:

Procena situacije treba da bude opsežnija i šira pri donošenju odluka.

Komandna mesta štabova postavljati na podesnija mesta odakle se može pravilnije rukovoditi jedinicama. Službu veze pojačati i pravilno organizovati tako da pruži punu podršku u komandovanju. Izviđanje i osmatranje pojačati tako da ne dođe do iznenađenja u pogledu neprijateljskih ispada i namjera o kojima se nije moglo blagovremeno saznati.

Pojačati i stvoriti samoinicijativu i odlučnost kod nižeg komandnog kadra i ubjediti ga u potrebu i nužnost sadejstva u borbi. Potrebna je veća kontrola nad nižim štabovima u pogledu izvršavanja zadataka davajući primjedbe na pogreške koje čine niži štabovi u rasporedu i upotrebi svojih jedinica i oružja.

Blagovremeno izvlačenje prtljažnih djelova izvan zone dejstva neprijateljske vatre.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkom:
*Živko R.* ***Zivković,*** v. r.

Komandant — p. pukovnik:
*Vel.*[s] *M. Knežević,* v. r.

BROJ 150

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ŠIBENIK OD 16. VELJAČE 1914. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VÖJNO-POLITICKOM I ORGANIZACIONOM STANJU U OKRUŽJU[1]

OKRUŽNI KOMITET KPH
ŠIBENIK
16/11 — 1944. g.

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

šaljemo vam mjesečni izvještaj za mjesec januar.

Politička situacija.

Upoznavanje sa odlukama II zasjedanja AVNOJ-a.

U cijelom okrugu su održani zborovi za upoznavanje naroda s tim odlukama i narod je s njima upoznat. Pripreme nisu izvršene na način kako je to trebalo da bude. U tome nisu potrebnu ulogu odigrali NOO-i ni antifašističke organizacije. Ti zborovi nisu dali željene rezultate, tj. da bi se preko toga jače mobilisao narod i uvjerio u našu snagu i nepobjedivost. Osim tih zborova sa kojih su se slali pozdravi i rezolucije, posebni sastanci sa diskusijom se nisu održali. To je zbog niskog političkog nivoa koji sami još ne mogu da rukovode tim sastancima.

Kotar Kistanje je doživio još jednu ofenzivu,[2] oštriju no prošlu. XIX Divizija nakon teških i uspješnih borbi se probila u Liku. Žrtava je imala svega par, jedino ima izvjestan broj smrznutih drugova. Neprijatelj je palio, pljačkao, ubijao i silovao žene. Nije štedio ni četničke obitelji. Narod se dobro držao. Muškarci su bježali i sakrivali se i nijednog slučaja bjegstva u četnike nema. Narod je plakao od sreće kad je ponovo ugledao partizane. U četničkim dokumentima stoji da zbog našeg terora taj najsrpskiji i najpatrijahalniji kraj je za njih izgubljen. Na skradinsku općinu su stigli ustaše i žandari koji imaju zadatak da na osnovu opasnosti od četnika mobilišu hrv. narod te općine. Četnici su iz 2 sela te općine prisilno odveli oko 50 ljudi i naoružali. Iz jednog sela su se ljudi oprli, a oni su kao taoce zatvorili njihove »starce«. Četnici imaju namjeru da u cijeloj Sj. Dalmaciji formiraju dva korpusa sa 9 brigada[3] i zbog toga vrše propagandu i prisilno mobilišu. Naši drugovi se znaju i zaletiti, naročito u odnosu prema kralju (smrt), a same jedinice znaju nepravilno postupiti

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/316—320.

2 Vidi dok. br. 68, napomenu 4 i dok. br. 124, napomenu 2.

3 Vidi dok. br. 529.

što nam smeta. Međutim, narod, mrzi četnike i dobrovoljno neće da se odazove njihovim pozivima.

U vodičkom kotaru u primorju nema znatnijih promjena. U stankovačkoj općini je prilikom zadnjeg pohoda neprijatelja selo Stankovci sve izbjeglo, što je, znatan uspjeh. Jedan dio te općine je ustaški nastrojen i neprijateljski je prema nama raspoložen. U selu Lišani drže zasjede. Već drugi put su tu napali naše drugove. Ovdje se zapaža jako djelovanje pete kolone koja je povezana sa Benkovcem, a ob.[4] služba se tek pravilno uspostavlja. U primorskom dijelu se osjeća jače propagandno djelovanje ustaša koji se žele prikazati zaštitnicima od njem. terora i prijetnjama partizana. Tu su upleteni i neki popovi koje se nije potpuno razotkrilo. Neprijatelj je iz Vodica pred par dana odveo 60 ljudi kao kaznu za jednu izvršenu akciju.[5] Time se počeo blagi postupak neprijatelja zaoštravati što će imati pozitivnih rezultata jer se tako borbenost naroda izdiže.

U šib. kotaru sada je primoštenska općina više manje okupirana sva od Njemaca.[6] Narod se skriva i ne spava kod kuća. Neprijatelj je izvršio jedan napad na Široke, selo te općine. Uhvatio je druga iz Opć. Komiteta koji se borio i pao ranjen. Po svemu izgleda da je napad izvršio trup koji je prema ob. službi stigao na taj teren.

Dezerteri VIII Brigade, a i sami borci (Šibensko-trogirski elemenat) mnogo su uticali na opadanje borbenog raspoloženja naroda. Svojim pričama o teškoćama u toj brigadi i postupcima koji »da su gori hego u jugosl. vojsci« zavode narod koji pomalo tome nasjeda. Ustaše su ponovo izvršile pokušaj mobilizacije sela Radonića — drniški kraj — koji nije uspio. Četnici su izvršili jedan napad pljačkaški, uspješno odbijen, također na općini Dubrava.[7] I u ovom kotaru nisu zaoštreni odnosi prema okupatoru i narod je oportunistički raspoložen. Sada će se djelovanjem jedne čete na tom terenu nastojati to što prije poboljšati.

Narod grada, osobito onaj siromašniji sve više se vraća. Sada se preko 6000 nalazi u gradu. Osjeća se djelovanje četn. propagande u pogledu nepriznavanja Nac. Komiteta. Međutim, odgovor S[8]. Saveza izbj.[9] vladi je mnogo pomogao u raskrinkavanju njihovom. Postupak okupatora je blag, sa ustašama daju oštete za kuće uništene od Talijana, daju potpore i povisuju nadnice, ali narod tome ne nasjeda. Snaga ustaša se vidi u tome što su plakate sa slovom U poskidali i metnuli obične. O ustaštvu više ne govore, već jedino o hrvatstvu.

Osim kao represivna mjera nakon akcija postupak okupatora, prema narodu je dobar. Prema dezerterima i zarobljenim drugovima, ukoliko nisu rukovodioci, se dobro ophode. To tupi borbenost kod ljudi i pojačava želju za predaju i dezerterstvo. Stalno se ubacuju parole [. . .][10]

[.. .][w] Pitanje drugog fronta i saveznika te njihove iskrenosti i [. . ,][12]

**4 Obavještajna**
**5 Vidi dok. br. 130 i 368.**
**6 Jedinice 893. puka 264. pješadijske divizije. Vidi dok. br. 349 i 441.**
**7 Vidi dok. br. 524.**
**8 Sovjetskog**
**9 Izbjegličkoj**
**10, 11 i 12 Nečitljiv tekst u originalu.**

Kroz odjela i hranu vide da nas pomažu ali znaju da to nije ni izdaleka dovoljno. S druge strane baš ta pomoć ruši moral kod četnika koji naše zarobljenike svlače i oblače engl, uniforme da pokažu kako njih saveznici pomažu.

Narod je čvrsto vezan uz borbu, velikim dijelom i uz KP, ali nema onog poleta ni borbenosti. Krivo je tome teško ekonomsko stanje, iscrpljenost, oduživanje rata, povlačenje naših jedinica pred neprijateljem, slabost VIII Brigade i naš nedovoljan i nesistematski politički rad.

Organizaciono stanje KP.

6. januara formiran je plenum O.K. u prisutnosti druga Martina.[13] Na plenumu je donesen dvomjesečni plan rada, organizacioni i teoretski, koji se dopunjava iako slabije u teoretskom pogledu jer nemamo ni najnužniji broj spremnih drugova. U birou O.K. su sada 4 člana. Sekretar O.K. SKOJ-a je još na višem kursu. Sa našeg okruga kandidati sa O.K. mogli bi biti drug Jovo'[14] sekretar K.K. Kistanje, koji je tek došao sa višeg kursa i nismo ga vidjeli u radu i drug sekretar M.K. Šibenik bez kojega bi M.K. ostao vrlo slab i nebi mogao odgovoriti. Oba druga su intelektualci. K.K. Kistanje sada broji 5 članova, dvoje su na srednjem part, kursu. K.K. Vodice broji 5 članova, K.K. Šibenik isto i M.K. Šibenik također 4 člana. Iz toga se vidi da su se pojedini Kot. Komiteti ojačali. Opć. Komiteta ima 4 i jedan opć. povjereništvo. Općina sad ima 8, jer je zlarinska zbog teškog prilaženja rasformirana. Ima uslova da se i na kotaru Kistanje sada formiraju opć. komiteta. U okrugu ima ukupno 228 članova KP. Partijska organizacija je kroz januar porasla sa 47 članova. U partiji ima 70 žena. Part, ćelija ima 40. Kandidata ima 79, od toga 15 žena. Simpatizera 781, žena 254.

| | | | | | | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Grad ... | čl. KP | 22 | (10 žena), | kand. | 6 | (6 žena), | simp. | 67 | (35 žena) | novih | 12 |
| Kistanje | „ | 38 | (12) | „ | 10 | (5) | „ | 16 | (—) | „ | 12 |
| Kot. Sib. | „ | 51 | (15) | „ | 34 | (13) | „ | 334 | (60) | „ | 12 |
| Vodice | „ | 54 | (24) | „ | 23 | (1) | „ | 325 | (159) | „ | 10 |

Ostali broj članova i kandidata otpada na vojnopozad. vlasti, ROC i okruž. organizacije.

Još uvjek postoji sektašenje prema ženama u kandidovanju i primanju u KP kao i u obuhvatanju u simpatizere. U pogledu simpatezera se općenito sektaši još uvijek. Za grad i kotar Kistanje nisu nam dostavljeni noviji podaci i sigurno je veći broj simpatizera. Organizacija na kotaru Kistanje se naglo proširila, a nije dovoljno učvršćena i treba joj posvetiti mnogo pažnje, tim više što u ovom kotaru partijska organizacija nije do sada navikla na rad kroz organizovane oblike (ćelije). Uspjeli smo da part, organizaciju počnemo stvarati u selima gdje je i danas okupator, što je ranije mnogo smetalo, jer se u tim krajevima part, organizacija bila po-

**13 i 15 Martin Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**14 Ugrčić**

čela odjeljivati od masa, a samo članstvo kvalitativno slabiti — s manje kontrole, osjećaja odgovornosti itd. U tom pogledu se osjeća napredak. U gradu mali broj članova je zapreka radu jer toliki broj ne može doprinjeti u mjestu i selima gdje se narod razno [•..] Osim toga to je mnogo složeniji i teži rad. O.K. nema toliko članova da bi mogao pružiti dovoljnu pomoć kotarima koji su mladi i neiskusni. Članovi K.K. odlaze na sastanke općinskih i part, jedinica. Održana su 3 partijska savjetovanja, za grad, Vodice i Kotar Šibenik. Za Kistanje je bilo pripremljeno i ofanziva ga je omela. Nijedan od članova O.K. nije ranije ni održavao ni prisustvovao savjetovanjima, ali smo nastojali da budu odraz pravog stanja part, organizacije i da budu potstrek za dalji bolji rad. Na njima je razrađen dvomjesečni plan i birani delegati za part, konferenciju 3 okruga Sj. Dalmacije i XIX Divizije, kako je u sporazumu s drugom Martinom[15] bilo dogovoreno.

Najveća slabost naše part, organizacije je u tome što imamo mali broj članova u NOO-ima seoskim i što do upozorenja druga Marka nismo dovoljno uočili.

U O.K. je za kadrovika određen drug. Marija.[16] Tu dužnost bi bio preuzeo drug Giljak[17] da je ostao na našem okrugu. Određeni su kadrovici za ostale komitete koji su počeli sa sakupljanjem podataka. Literatura se počela bolje i više prorađivati i više se kontrolira, ali još nije postignuto potrebno. Počeli su se održavati posebni teoretski sastanci, ali ih se uvijek ne kontroliše i dovoljno ne pomaže. Sami drugovi iz K.K. nemaju potrebno osnovno znanje i ne mogu da pomognu općinske komitete i part, ćelije u prorađivanju materijala. Prorađuju se: Nac. pitanje u svjetlosti NOB, 12 uslova, iz Naprijed: Krupan nedostatak, Koraknimo napred i Više rada u organizaciji, te Razvitak društva; to je materijal za jedinice. Za Kot. komitet još Org. pitanje K.P. iz Proletera, Plitvička rezolucija i 6 članaka iz zadnjih brojeva Naprijed. Za sve je predviđeno II Zasjedanje AVNOJ-a.

Početkom marta ćemo održati drugi sastanak plenuma i ponovna savjetovanja da bismo postavili novi plan.

Za predavače smo predvidjeli jednog druga i drugaricu. Ta drugarica je sada na srednjem kursu i vjerujemo da će biti sposobna za održavanje nižih koji su nam neophodno potrebni. U koliko se kod vas ne održavaju niži kursevi uza svo ovakvo političko stanje, kod nas bi se dalo održavati kurseve za manji broj ljudi.

## SKOJ — USAOH — PIONIRI

Postoje sva rukovodstva, 89 aktiva i 515 skojevaca. Porast prema prošlom mjesecu je oko 60. Mladih partijaca koji rade po SKOJ-u ima oko 65.

OK SKOJ-a ne ispunjava ulogu okružnog omladinskog rukovodstva. Sekretar koji je na kursu nije imao osnovnog teoretskog znanja i nije se potpuno kao omlad. rukovodilac snalazio. Jednog člana tog komiteta ćemo

**16 Novak**
**17 i 28 Ante Bego-Glljak**

poslati u vojsku jer se na ovoj dužnosti više ne razvija. N.[18] Jurković koja je završila skojevski kurs sa odličnim karakteristikama (materijal vrlo dobro savladala, svi uvjeti za razvitak na terenu će iskoristiti sve znanje, partijnost i disciplina na visini) kao najbolja omladinka je ušla u okružni NOO. Održano je okružno savjetovanje SKOJ-a koje je pokazalo da je u samom SKOJ-u potrebno izvršiti čišćenje i primiti mnoge one omladince koji su bolji i borbeniji od mnogih današnjih skojevaca. Politička razina skojevske omladine je dosta niska i to je odbijalo ostalu omladinu koju nisu privlačili dosadni sastanci sa stereotipnim dnevnim redom. Kot. komiteti su dosta slabi, dok Mjesni Šibenika nije loš.

USAOH

Postoje također sva rukovodstva, mjesnih odbora ima 101, usahovaca 4751, postotak antifašističke omladine dostiže 98°/o.

U sporazumu sa drugom Živkom[19] razbijaju se okružni i kot. odbori i s njima se pojačavaju skojevska rukovodstva. Pokazalo se da su ti odbori bili reprezentativnog karaktera dok su omladinom rukovodili isključivo skojevski komiteti.

Učešće omladine u NOO-ima je formalne naravi. Pomoć samim Odborima je također mala. Omladina radi, sastaje se u domovima ili na sastancima, obrađuje zemlju, kopa ceste, ali nema onog poleta i omladinskog elana. Političko djelovanje u redovima omladine je vrlo slabo, mnogi domovi su mrtvi. Nakon savjetovanja se osjeća da se rukovodstva više trude i da se počelo sa ozdravljenjem takvog stanja.

PIONIRI

Ima ih 3000. Pionirima se ni iz daleka ne poklanja potrebna pažnja. Cete i rad s njima su zamrli iako ima divnih primjera njihovog herojskog držanja koje nije pojedinačno, kao i požrtvovanje i odanost. Bilo je i sastanaka skojevskih komiteta na kojima se pionire nije spominjalo. To je na savjetovanju uočeno i nastojaće se što prije ispraviti.

U razvijanju kult. prosvj. rada još uvijek smetaju stalni pokreti neprijatelja i njihovi upadi.

Na partijskim savjetovanjima je uočeno da se SKOJ-u nije pružila potrebna pomoć u čemu treba napraviti oštru prekretnicu. Sami novi članovi Partije više su se regrutovali iz redova starijih nego iz omladine što se uočilo kao i opasnost koja bi iz toga mogla nastati ako se ne bude dovoljno budan i ako se omladini ne pruži puna pomoć, što ne znači da se i ostalim, starijim rodoljubima, osobito odbornicima neće posvećivati velika pažnja.

**18 Neva Jurković**
**19 Ziki Bulat**

NO Odbori

Na tom sektoru smo najmanje uspjeli uraditi. Seoski odbori su još uvijek dosta slabi, ne djeluju kao vlast. Kotarski i okružni još nisu razvili sekcije djelovanja. U pojedinim kotarskim i općinskim Odborima ima pojava birokracije. Najslabija strana je njihovo političko djelovanje. Trebaće dosta vremena i mnogo truda i sistematskog rada da se u tom pravcu izdignu. Izbori se ne provode sa dovoljno propagande i zainteresiranosti naroda. Oni nisu odraz naše snage i osobito po slabom učestvovanju žena ne možemo reći da se stvarno demokratski provode. Zborovi se održavaju ponekad, sa istim licima, a masovni sastanci se ne održavaju ili vrlo malo. To je baš zbog sirovosti odbornika, a do sada se nije vodilo računa o tome da se odbornici osposobljavaju da razgovaraju sa narodom i da mu objašnjavaju.

Uz mjesni NOO Šibenik formiran je odbor zbjega[20] koji je povezan i sa okr. NOO. Tu će se kombinovati dva načina rada, za grad po sektorima, a za dio naroda vani kao i svugdje.

Kao prvi zadatak, nam se nameće da članovi KP uđu u NOO-e seoske. Na taj način će se pojačati odgovornost, kontrola i moći će se pružiti veća pomoć. Ovo će ujedno biti najbolja garancija i uvjet za izdizanje tih odbora na viši stepen. Prema novim direktivama ne postoje posebne jedinice unutar NOO-a. Međutim, ako se ukidaju kot. i okružni odbori USAOH-a, a djelomično i AFZ-a znači da će partijci članovi NOO-a opet sačinjavati posebne jedinice što radi svestranog razvitka nije dobro.

Ekonomsko stanje u okrugu je teško i sve ozbiljnije se pred nas postavlja. Narod grada i otoka je prodao i zadnje komade robe za hranu. Ljudi jedu smričke i divlju travu, a sad kad je zapao snijeg ima više slučajeva smrti, krajnje iscrpljenosti i nabuhlosti. Nešto je dijeljeno narodu od pomoći koja je došla od Obi. NOO. Bili smo nabavili izvjesne količine soli da bi to zamijenili i podijelili narodu. Ali vojska je bila gladna i to je potrošeno, a momentalno ne postoje mogućnosti novih nabavki dok se veze ne uspostave ponovo.

Obrazovana je okružna komisija koja će organizovati transporte za Bari. Za prvu grupu u sporazumu sa drugom Markom[21] predviđeno je do 2000 ljudi. Ma da je u početku bilo teško, ali sa sve većim gladovanjem stalno pitaju za prebacivanje.

AFZ

Osjetilo se neophodnim reorganizacija i razbijanje krutih formi. Okružni odbor ćemo smanjiti na 3 drugarice, a kotarski odbor Šibenik i Vodice razbiti. Drugarice iz tih odbora ulaze ili u komitet ili u NOO-e.

Iako je velik broj žena antifašiskinja, realna snaga tog pokreta ni iz daleka nije toliko. Za mnoge akcije i zadatke ne možemo u velikom broju

**20 Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, li, 15, 26 i 31.**
**21 i 25 Drago Gizdić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

aktivirati žene. Ponegdje je uzrok tome zaostalost žena koje još i danas teško dolaze na sastanke i aktiviziraju se u bilo čemu.

Pošto u sekretarijatu ostaju drugarice politički slabo spremne bilo bi potrebno da nam Obi. SKOJ-a uputi Lenu Rakić iz Šibenika koja je u KK SKOJ-a Duvno o kojoj smo vam u zadnjem izvještaju pisali. Ukoliko se vi s tim slažete mogli bi je depešom preko VIII Korpusa tražiti ili nam vi javite da znamo da je možemo tražiti. To bi mnogo pomoglo pravilnom razvitku odbora, a i same organizacije. Ove drugarice su vrijedne i odane ali se u okružnom rukovodstvu teško snalaze. Svi viši odbori postoje, 76 seoskih, u pokretu 8705 žena (srpkinja 2629), nepismenih 4398, postotak antifašiskinja prelazi 85°/o. Po AFŽ-u radi oko 45 partijki, AFŽ nije bio u punoj meri izvor za partijske kadrove zbog sektašenja prema ženama.

## VOJSKA, MOBILIZACIJA, DEZERTERI

Zakazana part, konferencija mnogo bi doprinijela uočavaju problema, propusta i nerazumijevanja s jedne ili druge strane. Konfiskacije, rekvizicije, hapšenja bez sporazuma su na dnevnom redu što mnogo ometa pravilan rad. Grub odnos prema odbornicima je vrlo čest.

Štab Grupe Sj. D.P. Odreda[22] je na našem okrugu i sa Sj. D. Odredom[23] djeluje u vodičkom i kistanjskom kotaru. Taj odred broji svega 200 ljudi. Po udarnoj snazi i vojnim sposobnostima odred je dobar, ali politički je dosta slab. Sada je i brojčano slab za jače djelovanje. Njegov operativni sektor po naredbi Korpusa je do Rogoznice. Jedna četa Trogirskog odreda još se nalazi na šibenskom terenu, ali je slaba. Pred par dana je izvršila prvu akciju na četnike koji su došli pljačkati u Danilo. Nastojaćemo da tu dođe četa Sj. D. Odreda jer se tu može izvršiti niz uspješnih akcija. Odredu smo zbog našeg malog broja pružili malu pomoć. U jedinice nije nitko zalazio. Jedino smo pomogli ozdravljenju odnosa u Štabu tog Odreda. O tome će vas obavijestiti i drugovi Bunko[24] i Marko[25] kao i o članovima Štaba Grupe. Da li se u odredima praktikuje formiranje odredskih biroa? Nama izgleda da bi na taj način bilo mnogo bolje raditi u odredu. VIII Brigada[26] koja je došla na ovaj teren da mobiliše, imala je mnogo dezertera i politički dosta slabo stoji. Borci neće da idu dalje od Dalmacije i s nepovjerenjem gledaju na komesara i komandanta koji »da su stranci« i zato ih tamo vode. Narod vrlo slabo gleda tu brigadu iako se zove šibenska. Na part, konferenciji te brigade bio je drug Špirić,[27] a drug Giljak[28] obišao IV Bataljon. Part, organizacija je po kvalitetu i po kvantitetu vrlo slaba i toj Brigadi bi trebalo pružiti puno veću pomoć što mi u ovom sastavu nikako ne možemo.

Mobilizacija je u Bukovici u sporazumu sa Divizijom politički bila dobro pripremljena i bila bi uspjela. Uslijed nenadnog upada i kasnije

**22 štab Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda**

**23 Sjevernodalmatinski NOP odred**

**24 Nikola Sekulić-Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju. Vidi dok. br. 147.**

**26 Osma brigada Dvadesete divizije NOVJ.**

**27 Nikola**

ofenzive nije izvršena. U šib. kotaru VIII Brigada je trebala najprije da likvidira četničko uporište Konjevrate[29] i razoruža dva ustaška sela, a zatim da se pristupi mobilizaciji. Kot. Komitet je započeo sa mobilizacijom sam bez sporazuma sa brigadom a ni jedni ni drugi nisu izvršili predviđene pripreme i mobilizacija nije uspjela. Na primoštensku općinu je nadro neprijatelj i nismo ni tu mogli mobilisati. Iako same pripreme nisu dugo trajale (8 dana) ovo pokazuje da moramo biti brži i da ne možemo mobilisati širi teritorij odjednom, već selo po selo, najviše 2—3 odjednom dok propagandu za mobilizaciju treba neprekidno vršiti.

Dezertera na okrugu ima oko 1000, na svim kotarevima podjednako. Jedan dio je dezertirao jer je vidio da se prema starijim dezerterima nije oštro postupilo. Bio je izišao oglas da se do 25/1 svi dezerteri imaju povratiti. Oni koji su se povratili ponovo su dezertirali povlačenjem divizije. Na sve pozive četnika nijedan se nije odazvao. Sada jedan Bataljon SDP Odreda sakuplja dezertere. Oni bi se svi odazvali kad bi mogli ostati u odredu. Dobri su borci, jurišaju na tenkove, a u brigade neće jer da je to put za Bosnu i Crnu Goru koja da je grobnica dalmatinskih partizana. Sj. D Odred je prije brojio 600 ljudi i bio je dobra udarna jedinica; dezertera nije bilo. Nakon prebacivanja boraca u Diviziju nastala su dezerterstva. To rasformiranje izvršio je Štab Grupe po naređenju divizije bez ikakvog sporazuma sa Odredom. Vjerujemo da je odred bio ojačan do 1000 i kompletno uvršten u diviziju da ne bi bilo dezertera iz tog odreda. Mislimo da je sada najbolje da se dezerteri prikupe u odred, a nakon toga kad prođu kroz borbu da se uvrste u brigade. U šib. i vodičkom kotaru bi također trebalo jedna jedinica za prikupljanje dezertera. Nastojaćemo da na šibenskom to izvrši VIII Brigada. Ovo je dosta složen problem i teško nam ga je riješiti. Ljudi u brigade neće a u odredu su dobri, pojedini i heroji. Ovo je dokaz niske političke svijesti i slabog političkog rada i na terenu i u jedinicama, a i kvalitet boraca se razlikuje od prijašnjih. Pokreti brigada i poteškoće (zima i maršovanje) su daleko teži. S druge strane brigade treba popuniti. Molimo vas da nas i vi u tome pomognete sa savjetom. Iako je mobilizacija hitna i zbog popunjavanja jedinica i da nas neprijatelj ne pretekne, prije nego se prikupe dezerteri ne možemo je provoditi jer bi i novi dezertirali.

Kroz decembar i januar smo dali nekoliko drugova u vojsku. Svi su komesari četa.

ROC[30]

Pisali smo vam već da je ROC slab. Nekoliko odličnih veza uopće nije iskorištavano. Jedan drug iz Gl. ob.[31] centra pred mjesec dana napravio je cijelu zbrku. Drug Šimić[32] je stvar raščistio. Formiran je okru-

29 Vidi dok. br. 223, 540 i 544.
30 Rajonski obavještajni centar
31 Glavnog obavještajnog
32 Ljubo Krstulović-Simić

žni ROC u koji su ušla dva dobra i sposobna druga koji reorganizuju i proširuju obavj. mrežu. Uz pomoć istog otsjeka VIII Korpusa moći će dobro iskoristiti postojeće veze i još i više ih proširiti.

Vojno-pozadinske vlasti

Komanda Područja je reorganizirana. Pomoćnik je jedan drug Ličanin, a bivši je sada šef ROC-a. Zamjenik je također smijenjen. Bio je dobar drug, ali nije imao samoinicijative. Poslan je u III Sektor gdje nema partijaca i moći će više koristiti. Ova komanda koja s vojničke strane ne dobija pomoć još je dosta vezana uz nas, ali se sve više osamostaljuje. Komande mjesta se učvršćuju, pojedini članovi u njima su još slabi. Počeli su više živjeti partijskim životom, ali ne onoliko koliko bi to trebalo. Relejne stanice funkcionišu dok je stanje normalno. Čim neprijatelj nadre, veze zapnu. Pošta se mnogo manje gubi ali je malo spora. Formirana je četa za vezu koja će kao zadatak u prvom redu imati da nadzire te stanice i pomogne im u brzom i tačnom otpremanju pošte. Sa NOO-ima dolazi još uvijek do sukoba u pogledu konfiskacije, ušura od mlinova itd. Komande svršavaju te stvari mnogo brže od Odbora, vojska se obraća na komande i u tome dolazi do nesporazuma. Osim toga po tome još nisu stigla tačna uputstva.

AGITPROP

Iz izvještaja političkog i o radu NOO-a vidi se da je agitacija još slaba, nedovoljna i neplanska. U pismenom dijelu smo otišli nešto napred. Od partijske literature umnožili smo na mašinu nekoliko članaka iz Naprijed i po 100 kom. Nac. pitanja i Organiz. pitanja KP u NOB (iz Proletera). Izdajemo broj 5 Nar. Vjesnika. Izdali smo 2 letka u vezi mobilizacije, letak povodom strijeljanja fratra Zjačića i jedan povodom zadnje ofenzive, zatim smo umnožili uredbu o NOO-ima, članke iz Zene danas, izrađivali plakate itd.

Kult. prosvj. grupa je dala usve 3 priredbe dosada, radi situacije. Priredbe su bile na visini i neobično su se svidile narodu. Sada se priprema za proslavu 23 / veljače.

Proslava Lenjina je u obliku sastanaka održana u cijelom okrugu pisane su parole. Najbolja je priredba bila u Kistanjama. Za proslavu dana Crv. Armije nismo dobili nikakva uputstva. Molimo da nam stignu na vrijeme. Mi smo dali upute za paljenje vatara, pisanje parola, bakljade, mitinge i zborove.

BLAGAJNA

Obračunali smo vam za 1943. g. Šaljemo za januar: 33099 kuna i 9614 lira sa tablicama. Dugujemo za Napred 2000 Lit.

Mislimo da je nepravilno što je III Sektor tako naglo otišao i povukao sobom stanicu i telegrafiste. Vezu se moglo i moralo stalno održavati. Ovako je cijela Sj. Dalmacija a da to nije bilo nužno bila otsječena. Zato vas molimo da jednu stanicu date pod našu kontrolu.

Naš komitet je suviše malen i trebalo bi ga pojačati. Sa drugom Markom smo razgovarali o drugarici Morić iz Šibenika koja je u politodjelu IX Divizije i koja bi ovu dužnost mogla vrlo dobro ispunjati. Na naš okrug su stigli drug Tonči u OK SKOJ-a poslan od Oblasnog i drug Marko poslan od OK Srednje Dalmacije. Ušao je u KK Šibenik. Svršio je viši kurs, ali je jako ambiciozan. Došla su nam 2 druga Ličana poslana od OK Like za rad po NOO-ima. Drugovi su u Opć. NOO odborima.

Da li je za kadrovike potrebno pokupiti samo one podatke koje ste u zadnjem pismu naveli ili i one koje ste prošle godine u tu svrhu putem ispunjavanja formulara tražili?

Molimo vas da nam javite na kakovu ustanovu ili adresu da upućujemo drugove koji pojedinačno idu dolje zbog bolesti ili posla. Nezgodno je da ih šaljemo preko vas.

Da li možemo izvršiti direktnu zamjenu ako o ovome ovisi život druga? Nijemci su nam zarobili jednog dobrog partijca, a Grupa nekoliko njihovih. Međutim, u Grupi kažu da je od Gl. Štaba najstrože zabranjeno vršiti zamjene već da se zarobljenici moraju njima slati. Dotle ovaj drug može biti davno pod zemljom. Danas smo saznali da su četnici napustili Zitnić, Kosovo i otišli prema Kninu, odnosno Drvaru. Međutim ovdje sad nema naših jačih snaga da to iskoriste. Jedinice su u Lici, a tu bi mnogo koristile. Divizija nema ni stanice da bi se moglo brzo obavještavati.

Zbog slabih veza sa Sektorom molimo vas da nam potvrdite primitak izvještaja.

Uz drugarski pozdrav

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

ZA
OK KPH ŠIBENIK
*Marija,*[33] v. r.

BROJ 151

## DIREKTIVA CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 17. VELJAČE 1944. OBLASNOM KOMITETU KP HRVATSKE ZA DALMACIJU O IZDVAJANJU ZBJEGA NARODA U POSEBNU ORGANIZACIJU I O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U JEDINICAMA I USTANOVAMA NOVJ DISLOCIRANIM U JUŽNOJ ITALIJI[1]

| Red. broj | Dan i sat primitka | Depeša | Potpis | Br. gr. |
|---|---|---|---|---|
| 96 | 16[h] 17/11 V. Š. | Zbjeg potpuno odvajati od vojske i vojnih ustanova[2] i po tome se držati naših ranijih direktiva.[3] | | 39 |
| 97 | 16[H] 17/11 V. Š. | U vojnim bazama, jedinicama i ustanovama moraju postojati part, [ijske] organizacije, a vi ih povezivati, a ne stvarati jedinstveno rukovodstvo.[4] Part. [ijski] i ostali materijal vi ćete im redovno slati. Koordinaciju vojnih poslova neka vrši misija[5] preko vojnih komanda. | | 109 |

BROJ 152

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETSESTE DIVIZIJE OD 17. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O ORGANIZACIONOM STANJU POTČINJENIH JEDINICA[1]

S T A B
XXVI. DIVIZIJE N.O.V.J.
17. II. 1944.
Broj 60/44

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V.J.

P o l o ž a j

Dostavlja se organizaciono stanje Divizije, tačka br. 2 iz općeg izvještaja.

1 Knjiga primljenih i poslatih depeša Mornarice NOVJ, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/25-2, k. 2072.

2 Vidi dok. br. 3, napomenu 2.

3 Redakcija nije pronašla te direktive.

4 Oblasni komitet KPH za Dalmaciju je 12. veljače 1944. predložio Centralnom komitetu KPJ da se sve organizacije KPJ u tim jedinicama i ustanovama NOVJ u organizacionom smislu povežu jednim jedinstvenim rukovodećim tijelom. Vidi depešb — 68 u isto] knjizi.

5 Riječ je o Vojnoj misiji Vrhovnog štaba NOV i POJ pri Vrhovnoj komandi sa vezničkih snaga za Srednji istok.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 29/1, k. 518.

XXVI. Divizija je organizovana od tri brigade (I. Dalmatinske N.O.U. Brigade, XI. Dalmatinske N.O. Brigade i XII. Dalmatinske N.O. Brigade), artiljerijsko-haubičkog diviziona, sektorske artiljerije P.K. topova i P.A. mitraljeza, bataljona bacača, čete za vezu, intendanture, autočete, divizijskog saniteta — bolnice, tehničke čete, prateće čete Štaba Divizije i divizijske muzike, te kulturno-prosvjetne grupe.

I. Dalmatinska N.O.U. Brigada formirana je od 4 bataljona i čete pratećeg oružja, voda za vezu, pionirskog voda, intendanture i brigadnog saniteta.

XI- Dalmatinska N.O. Brigada ima pet bataljona (svaki bataljon četu pratećeg oružja), vod za vezu, pionirski vod, intendanturu i brigadni sanitet.

XII. Dalmatinska N.O. Brigada organizovana je od četiri bataljona (svaki bataljon ima četu pratećeg oružja), vod za vezu, pionirskog voda, intendanture i brigadnog previjališta.

Uz štabove brigada nalazi se prateći vod za osiguranje štabova i štapske imovine. Svaki štab brigade ima 6 kurira.

Svi bataljoni imaju tri čete u kojima dva voda po dvije desetine.

Prateće čete formirane su od voda bacača 81 mm. (2 bacača), voda mitraljeza (2 do 3 komada) i voda P.K. pušaka (3—4 puške). Svaka desetina ima puškomitraljez, a poneke desetine i mali bacač 45 mm.

Radi specijalnih uslova Divizija ima mnogo više bacača i mitraljeza nego je to izneseno po formaciji.

**Artiljerija** je formirana od haubičkog — 100 mm diviziona (3 baterije -3 + 2 + 2).

Očekuje se još 6 haubica 105 mm. Ostali dio artiljerije sačinjava baterija brdskih topova 75 mm. (3 topa) i sektorska artiljerija od P.K. topova 40 mm, 57 mm. i P.A. 20 mm. mitraljezi »Breda«. Sektorska artiljerija raspoređena je pod organizacijom komandanta sektorske artiljerije pri štabovima brigada.[2]

Artiljeriji je pridodata reflektorska četa.

**Bataljon bacača** organizovan je od tri čete bacača. U svakoj četi ima po 6 bacača. Pristupili smo organizaciji bacačkog bataljona s razloga da bi dobili pokretnu jaku bacačku vatru na mjestima gdje se ukaže potreba.

**Ceta za vezu** formirana je od 5 vodova za vezu. Brigadama i haubičkom divizionu pridodati su vodovi za vezu, a pri Stabu Divizije nalaze se dva voda. Oskudijeva se u telefonskom poljskom kablu i baterijama. Ceta za vezu kao cjelina i vodovi za vezu nisu u potpunosti odgovorili svojim zadacima.

**Intendantura** je organizovana prema naređenju Vrhovnog štaba N.O.V. i P.O.J. od 17 oktobra 1943 god.[3]

**2 Detaljan raspored snaga Dvadesetšeste divizije za obranu otoka Visa vidi u dok. br. 157.**

**3 Vidi dok. br. 17/10-4, k. 13 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.**

**Autočeta** formirana je kao jedinstveno rukovodstvo nad svim vozilima na kopnu. Raspolažemo sa 8 kamiona u lošem stanju, jednim autobusom u srednjem stanju, šest sposobnih automobila u srednjem stanju, jednim traktorom i 12 motorbicikla u lošem stanju. U sastav autočete ulazi i mehanička radionica.

Potrebe Divizije i Etapne stanice br. I.[4] autočeta ne zadovoljava.

**Divizijski sanitet** organizovan je po brigadama i to brigadna previjališta, po bataljonima bataljonska, a po četama bolničari - bolničarke, kao i divizijska bolnica.

**Tehnička četa** je u organizaciji i dijelit će se: pionirski vod, građevinski vod, mehanički vod i elektro-tehnički vod.

**Prateća četa Štaba divizije** organizovana je po Naredbi br. 5 od Štaba VIII. Korpusa od 24. I. 1944.

**Divizijska muzika** sa kapelnikom iznosi **24** druga — muzikanta. Sposobnost muzike osrednja.

**Kulturno-prosvjetna grupa** broji 21 druga-ricu. Do sada je pripadala Obi. N.O.O.,[5] a dolaskom na Vis stavljena je u sastav naše Divizije.

Iako je Divizija relativno brojna, za pravilan odnos jačine artiljerije, pratećih oružja i udarnog dijela — čiste pješadije, malen je broj pješaka-strijelaca i sa ovolikim brojem ne može se pravilno organizaciono iskoristiti ovoliko teško naoružanje, iako je sve teško naoružanje od prijeke potrebe za tvrđavsku borbu kakva pred nama stoji.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

| Politkomesar: | Načelnik: | V. d. komandant |
|---|---|---|
| ***Voj.[6] Popović,*** v. r. | ***Parmač Stanko,*** v. r. | p. pukovnik: ***Milić,[7]*** v. r. |

(M. P.)

**4 Etapna stanica br. 1 je vršila prijem 1 odašiljanje materijala Iz Italije prema obali, ka jedinicama Osmog korpusa NOVJ.**

**5 Oblasni NOO za Dalmaciju**

**6 Voj in**

BROJ 153

## OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOV JUGOSLAVIJE ZA 17. VELJAČE 1944.»

ŠTAB IV POM. OBAL. SEKTORA
Pov. br. 3
17 februara 1944
u Visu

Operativni izvještaj.

ŠTABU MORNARICE

1) Bez promjene.

2) Patrolisanje oko otoka Visa i Biševa vršeno je redovno, NB3 i NB6 vršili također patrolisanje otoka.

NB7 isplovio u 18,30 za Osićenicu. Veza ispravna. Ukrcao 17 ranjenika, 1 doktora, 5 boraca i 1 drugaricu. Uplovio u Vis u 04,30.

PC53, pripadnost Mornaričke stanice na Lastovu, prilikom dolaska iz Lastova na Vis izgubio sposobnost manevrisanja uslijed kvara na kormilu. Improviziranim sredstvima stigao do u blizinu Visa te preko Stončice zatražio pomoć. Upućen odmah NB2 koji je doteglio PČ53 u Vis. Tokom dana se neće moći popraviti jer su oba navoza na brodogradilištu zauzeta.

NB1, NB9 ispravni u Visu.

NB8 na popravku u Visu.

3) Bez sadržaja.

4) Osposobljeno 5 brodova, prispjelo na popravak 9 brodova.

Isplovilo iz Visa 11 brodova za Bari, 2 za III sektor, 1 za Komižu, 1 za Rukavac. Uplovilo 4 broda sa mora, 1 iz Komiže.

Isplovilo 5 brodova za Bari, 1 za Vis. Uplovilo 4 broda iz Visa, 1 iz Biševa, 1 sa mora.

5) Od komandanta PC53 saznalo se da je NB10 zarobljen sa čitavom posadom prilikom probijanja na Pelješac u Mljetskom Kanalu. Brod je bio opkoljen sa tri borbena čamca, te je sa jednim prihvatio borbu. Na brodu je imao odmah dva mrtva, te videći se opkoljen sa još dva borbena

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 45-1/7, k. 2036.**

[čamca] predao se.[2] Zarobljenici nalaze se u Korčuli u zatvoru. Među njima navodno se nalazi drug Crni[3] i drug Milat. Ispitivanje također navodno započelo je jučer.[4]

Načelnik Štaba:
***B.*[s] *Saje,*** v. r.

S. F. — S. ***N.***

BROJ 154

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 18. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O RASPOREDU I BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA OD 1. DO 14. VELJAČE[1]

**S** T A B
IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
18. II. 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

Operacijski izvještaj za borbe I. Brigade
11., 12. i 13. ov. mj., kao i rad brigada
za svaki dan od posljednjeg izvještaja,
t.j. 31. januar ov. god.[2]

1. II. 1944.

I. Brigada sa dva bataljona kod Grabova, jedan u s. Luka, a jedan u s. Marinkovci. Druga dva bataljona u s. Peulje.

II. Brigada: dva bataljona na sjevernoj strani Livanjskog Polja na prostoriji Strupnić—Čelebić—Vrbica, jedan bataljon u s. Nuglašica i jedan u s. Crni Lug.

**2 Vidi dok. br. 229, 391 i 466.**

**3 Ivan Morđin-Crni, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju. Zarobljen je 8. veljače 1944. godine u Mljetskom kanalu na putu sa Korčule za Pelješac i sproveden u Korčulu. Kad su ga poslije nekoliko dana prevozili brodom za Dubrovnik, pored obale Pelješca, oslobodivši se okova, skočio je u more. Nakon okrijepljenja i odmora u selu Kobašu kod Stona nastavio je put ali 18. veljače 1944. nailazi na njemačku zasjedu iznad uvale Prapratna gdje je ubijen.**

**4 Prema izjavi komandanta broda (kapetana Račića) Nijemci su ih, zajedno s malim brodom »Proleter« zarobili 8. veljače 1944. (vidi dok. reg. br. 35/1, k. 2034 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).**

**5 Baldo**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/2, k. 842A.**

**2 Vidi dok. br. 85.**

Grahovsko-peuljski odred prema Strmici, sa jednim bataljonom u s. Kneževići, jednim u s. Mračaj, a jednim u selu Vidovići.

Štab divizije u s. Grkovci, a divizijska bolnica u s. Vel. Tičevo.

2. II. 1944.

Sve jedinice na starim položajima, sem što je jedan bataljon II. Brigade upućen po naređenju ovoga Štaba jugozapadnom stranom Livanjskog Polja u s. Rujani, odakle je imao da postavi mine na putu Livno—Prolog i zasjede u Prološkoj Draži za neprijateljske kamione koji saobraćaju komunikacijom Livno—Sinj.[3]

3. II. 1944.

Prema naređenju Štaba VIII. Korpusa,[4] izdato je naređenje štabovima brigada da prikupe svoje snage i to: I. Brigada na prostoriji Grahova, II. Brigada na prostoriji s. Peulje i da se spreme za pokret u pravcu Grahovo—Knin—Zrmanja. Ovo zbog nejasne situacije kod XIX. Divizije, koja je tih dana vodila borbu sa neprijateljem i sa njom se nije imalo veze, pa u cilju pomoći istoj. Po ovom zadatku izdato je naređenje I. Brigadi da uputi jedan svoj bataljon preko Donjeg Tiškovca i Plavnog radi hvatanja veze sa dijelovima XIX. Divizije i saznanja situacije kod iste. U toku noći brigade su se koncentrisale na određene im prostorije.

4. II. 1944.

Dobili smo naređenje od Štaba VIII. Korpusa, da se brigade zadrže prikupljene na određenim prostorijama i da sačekaju izvještaj bataljona koji je pošao za vezu sa XIX. Divizijom.

5. II. 1944.

Bataljon I. Brigade je uspostavio vezu sa dijelovima XIX. Divizije kod Plavnog i izvjestio da situacija nije zabrinjavajuća.[5] Po ovome izvještaju dobijeno je naređenje od Štaba korpusa o obustavljanju pokreta naših brigada ranije datim pravcem, pa smo zbog toga I. Brigadu i dalje zadržali na prostoriji Grahova, a II. Brigadu na prostoriji Peulje—sjeverni dio Livanjskog Polja.

Bataljon I. Brigade koji je išao za vezu sa XIX. Divizijom na putu je očistio Plavno i protjerao neprijateljsku posadu od 100 četnika za Knin. III. Bataljon ove brigade je u toku noći očistio Strmicu i protjerao četničku posadu iz iste za Knin. U ovim akcijama naši dijelovi nijesu imali gubitaka.

6. II. 1944.

Bataljoni I. Brigade u Plavnom i Strmici, dato je naređenje da se povrate u sastav svoje brigade.

3 Na toj komunikaciji bataljon je napao neprijateljsku autokolonu. Vidi dok. br. 122.

4 Vidi dok. br. 104.

5 Vidi dok. br. 112.

7. II. 1944.

Jedinice se nalaze na ranije određenim mjestima.

8. II. 1944.

I. Brigada na starim položajima, a bataljoni II. Brigade produžili su — jedan za Celebić a jedan za Rujane.

Grahovsko-peuljski odred na položajima prema Strmici.

9. II. 1944.

I. Brigada na starim položajima, a II. Brigadi izdato naređenje da prikupi svoje snage iz Livanjskog Polja i postavi na prostoriju Grkovci——Peulje. Ovo iz razloga što je XX. Divizija obavijestila o koncentraciji neprijateljskih snaga u Livnu i okolini i namjerama čišćenja istog sa prostorije Kamešnice i Dinare, pa se uslijed toga IX. Brigada njihove divizije prebacila sa prostorije Rujani—Sajković na sjevernu stranu Livanjskog Polja, na prostoriju Bastaci—Celebić—Strupnić, a Stab XX. Divizije došao je u s. Nuglašice.

10. II. 1944.

Ovog dana izjutra smo dobili podatke od obavještajne i izviđačke službe da je neprijatelj skoncentrisao svoje jake snage u Kninu i okolnim selima, da je došao sa nekoliko kamiona vojske u Strmicu, a sa jačim snagama u Plavno. Sastav neprijatelja: Njemci i četnici, a prvog dana dobijeni podaci govore o pokretu neprijateljskih snaga od Livna i Sinja preko Kamešnice i Dinare, koji bi se imali povezati sa snagama od Knina preko Grahova u cilju čišćenja prostorije na kojoj se nalaze naše jedinice. Prema ovim podacima smo izdali naređenje za raspored naših snaga, čiji prepis prilažemo ovom izvještaju."

Po ovom naređenju raspored snaga I. Brigade trebalo je biti slijedeći: dva bataljona na prostoriji sela Marinkovci—Maleševci, jedan bataljon u s. Kesići (ovaj bataljon iz Kesića u slučaju da neprijatelj krene od Strmice imao je posjesti Glavicu (k. 936) — Cigelj (k. 1075). Ispred njega su se nalazili dijelovi Grahovskog odreda. Bataljon u s. Ugarci imao je slati jače izviđačke dijelove preko Risovca i Jelina Polja u pravcu Mračaja, isto za vezu sa tamošnjim dijelovima Grahovskog odreda i osiguranje sa te strane, kao i od Uništa preko Marića košara.

Grahovsko-peuljski odred po našem rasporedu trebao je biti kao predstraža I. Brigade držeći položaje na Deralu prema Strmici od Kneževića do Mračaja i Risovca.

II. Brigada sa glavninom svojih snaga u Peulju, jedan bataljon imao je biti u s. Donje Peulje, štiteći pravac od Uništa preko Borove Glave i održavajući tijesnu vezu sa bataljonima I. Brigade od Grahova i u s. Marinkovci.

Štab I. Brigade nije izvršio raspored snaga po ovom naređenju, već kad je dobio obavijest da neprijatelj namjerava od Knina u pravcu Grahova izdao je svoju zapovijest[7] za raspored snaga po dubini sjeverno od

**6 Vidi dok. br. 126.**

**7 Redakcija ne raspolaže tom zapovješću.**

komunikacije Grahovo—Strmica, a Grahovskom odredu prepustio je pravce južno od ove komunikacije. Za izmjenu našeg naređenja navode da su se rukovodili željom da neprijatelju onemoguće prodor od Strmice za Grahovo i što su smatrali da bi takav raspored odgovarao bolje konkretnoj situaciji.

U ovom slučaju Grahovsko-peuljski odred je dobio dva kontradiktorna naređenja, pa je po našem naređenju ostavio jedan manji dio snaga u s. Kneževići, a po naređenju Štaba brigade postavio jedan bataljon u s. Ugarci.

11. II. 1944.

Ujutro rano pošli su bataljoni I. Brigade na položaje prema zapovijesti Štaba brigade. Prvi njihov bataljon, koji je bio u selu Kesići, kad je dobio zapovijest za pokret, Štab bataljona istu nije proradio sa komandama četa, niti im je objasnio situaciju niti zadatak, bataljon je preko s. Vidovići i s. Kneževići pošao za s. Zaselak, gdje je iznad Strmice imao posjesti položaje. Čitavim putem bataljon nije imao nikakvog osiguranja u kretanju, niti je Štab bataljona određivao prethodnice kuda su prolazili. Padao je snijeg i bila je prilična vijavica ali ovo nije bio razlog da se ne određuje osiguranje jedinice u nastupnom maršu kad se ona kreće u pravcu neprijatelja. Bataljon je oko 12 časova došao u s. Zaselak i smjestio se bez ikakvog osiguranja i obezbjeđenja, niti pak da je isturio ma kakve i kolike dijelove u pravcu neprijatelja.

1) Selo Zaselak dođe sjeverno od Strmice, nekoliko stotina metara sjeverozapadno od puta Strmica—Grahovo, desno dođe Donji Tiškovac a lijevo brdo Deralo u vrlo maloj blizini. (Ovo se vidi na sekciji Knin razmjera 1 : 100.000).

2) U selu se smjestio bez ikakvog osiguranja I. Bataljon I. Brigade ove divizije.

3) Odmah po dolasku bataljona u selo, 15 minuta poslije smještaja istog, od Strmice je došla jedna neprijateljska kolona jačine 80—100 vojnika i upala u s. Zaselak. Sastav neprijatelja bili su Njemci — dijelovi I. Alpske divizije, sa nešto četnika Brane Bogunovića.

4) Bataljon je bio u selu, razmješten po kućama, da bi se ljudstvo ogrijalo i raskravilo oružje koje je bilo zamrzio, bez ikakvog osiguranja. Neprijatelj je iz Knina jednom kolonom išao preko Strmice za Grahovo a drugom preko Vrpolja i Risovca za Grahovo.

Ovo je bila predhodnica kolone preko Strmice za Grahovo i ista je na svome putu skrenula da ispita selo Zaselak baš u momentu kad je bataljon došao u selo i bio se razmjestio po kućama. Neprijatelj je udario na prve kuće i kada je primijetio našu vojsku odmah je otvorio vatru na istu. Kako je bila vijavica pa se nije moglo daleko vidjeti, a vojnici su bili svi po kućama, to neprijatelja nije niko primijetio prije nego je ušao u selo i otvorio vatru. Čitav bataljon pa i sam Štab bataljona bili su iznenađeni i tim iznenađenjem smeteni, tako da su grabili izaći iz kuća i povući se što prije iznad sela. Naročito otpor u cilju odbijanja neprijatelja ili omogućavanja izvlačenja svih dijelova nije dat, niti je bar pokušato da se to povratnim napadom izvrši onda kad se glavnina bata-

ljona prikupila iznad sela, već se bataljon povukao preko Stožišta u pravcu Trivanova Dola, premda je Štab bataljona znao da je u selu ostalo oko 30 ljudi i glavni dio naoružanja bataljona.

5) Štab bataljona poslije dobijene zapovijesti od Štaba brigade nije izdavao na osnovu iste nikakovu svoju zapovijest niti naređenje, pa nije ni upoznao komande četa niti ljudstvo uopšte sa situacijom niti svojim zadatkom.

6) Borba je počela u 12 časova a trajala je svega pola sata, samo toliko koliko je trebalo da se bataljon izvuče iz sela. Ono ljudstvo koje je ostalo u selu, jedan njegov dio davao je žilav otpor braneći se iz jedne kuće koju je neprijatelj tukao bacačima i ručnim bombama dok ju je osvojio. Gro bataljona nije stupao u borbu.

7) Neprijatelj je za kratko vrijeme ovladao selom, a naše snage su se povukle iz istog sem 27 drugova koji su nastradali u borbi.

8) Ishod borbe je bio u korist neprijatelja, jer je za vrlo kratko vrijeme ovladao selom, bataljon je pretrpio jake gubitke u ljudstvu i materijalu.

9) Naši gubici u ljudstvu i materijalu bili su slijedeći: 8 drugova poginulih u borbi, a 12 zarobljenih (dvanaest), 1 smrzao u putu i 5 nestalih vojnika. Od materijala je ostalo u selu 5 puškomitraljeza, 1 protivkolska puška, 1 teški mitraljez, 1 laki bacač, 31 puška sa 2.500 metaka, 26 mina za bacač i 90 metaka za protukolsku pušku.[8] Komandir jedne čete koji je ostao u selu sklonio se i zatrpao u snijeg, pa pošto je neprijatelj napustio selo on je noću sa odbornikom pregledao sve kuće i pronašao 5 puškomitraljeza, 12 pušaka i oko 1.500 metaka (ovo je oružje i municiju sklonio van sela u jednu pećinu, za koje je već upućena jedinica da ga prihvati). Puške i puškomitraljezi su ostali ispravni samo što im je neprijatelj polomio kundake, a ostalo je sve odnijeto od strane neprijatelja.

Imena poginulih i nestalih drugova vide se iz liste gubitaka, koja se dostavlja u prilogu ovog izvještaja.

10) U borbi sa neprijateljem utrošen je vrlo mali i neznatan broj municije.

11) U ovoj se borbi nije niko od starješina ili vojnika pokazao u pogledu hrabrosti i inicijative, nego naprotiv svi su podbacili počev od Štaba bataljona pa do vojnika.

12) U ovoj se borbi slabo ponio Štab bataljona i on uglavnom snosi krivicu zbog velikih vojničkih propusta za ovakav ishod ove borbe, koji su od strane ovog Štaba uzeti na odgovornost. . .

13) Kritika ove akcije izgleda slijedeća:

a) Štab bataljona po primitku zapovijesti od Štaba brigade nije istu prije pokreta niti ma gdje proradio sa komandama četa, odnosno sa komandirima, nije im objasnio zadatak niti ih je uopšte obavijestio i upoznao sa situacijom koja je bila iznijeta u zapovijesti.

b) Bataljon nije imao nikakvog osiguranja u kretanju prema neprijatelju, pa ni onda kada je prošao posljednje naše dijelove prema istome a to je četu Grahovskog odreda.

**8 Vidi dok. br. 136, 137, 143, 295, 297, 369, 370 i 375.**

c) Nije vojnički ispitao selo prije ulaska bataljona u isto, premda su znali da neprijatelj namjerava od Strmice u pravcu Grahova.

d) Nije postavljeno obezbjeđenje na mjestu kad je bataljon unišao u selo, predstraža niti ma kakav drugi dio u ovome smislu.

e) Poslije prepada neprijatelja nije se organizovao otpor u cilju suzbijanja istoga i izvlačenja zaostalih dijelova u selu.

f) Nije pokušana upotreba ručnih bombi, da bi se na taj način neprijatelju nanijeli gubici i da bi se suzbio natrag, kako bi bataljon prošao sa manje žrtava.

g) Poslije izlaska glavnine iz sela i prikupljanja jedinica iznad istoga nije se pokušalo sa povratnim napadom u cilju spasavanja i izvlačenja zaostalog ljudstva i materijala.

h) Poslije borbe pa sve do dolaska u sastav brigade nije se ništa uradilo da se sazna sudbina zaostalih drugova u selu i prilično velikog broja naoružanja bataljona.

i) Ovom se akcijom rukovodilo skroz nepravilno i nevojnički, pa se iz iste imaju izvući pouke prvo u vještini pravilnog rukovođenja i komandovanja jedinicom u kretanju, u svim fazama borbe, u otstupanju i u svim slučajevima u kojima može jedinica da bude.

Taktički postupak Štaba I. Brigade o ovakvom rasporedu svojih snaga bio je nepravilan, on je mijenjajući svoj raspored dat naređenjem ovoga Štaba sam na sebe preuzeo veliku odgovornost, uslijed toga i borbeni postupci pojedinih jedinica nisu bili u skladu sa razvojem situacije u samoj borbi sa neprijateljem.

Druga neprijateljska kolona, koja je od Knina preko Vrpolja i Risovca oko 16 časova došla u Grahovo, u s. Ugarci naišla je na dijelove Grahovsko-peuljskog odreda, koje su također iznenadili nanoseći im gubitke od 2 mrtva, 3 ranjena i 2 zarobljena druga. Grahovski odred se je bez borbe povukao sjeverno od Grahova i neprijatelj je od 17 do 18 časova ovladao prostorijom Grahovo—Obijaj—Luka.

Kolona koja je pošla od Knina preko Strmice za Grahovo, poslije sukoba sa bataljonom u s. Zaselak i zbog velike sniježne vijavice, nije ovoga dana mogla proći preko Derala za Grahovo, već se vratila natrag u Strmicu.

Poslije prodora neprijatelja preko Risovca i s. Ugarci u Grahovo bataljoni I. Brigade iz s. Kesići i Marinkovića posjeli su položaje oko samog Grahova i to: Gradinu (k. 933) i Vel. Obijaj (k. 996) i 988 pojačani sa dijelovima Grahovsko-peuljskog odreda.

Vrijeme je bilo strašno loše, veliki snijeg, hladnoća i velika sniježna vijavica onemogućavali su održavanje veze pa i držanje samih položaja, a također i neprijatelju su bili onemogućeni pokreti u pravcu naših snaga.

12. II. 1944.

Ovog dana rano bataljoni I. Brigade sa jednim bataljonom Grahovsko-peuljskog odreda posjeli su slijedeće položaje: Pešonci (k. 916)—Popovača (k. 909)—s. Kesići—Vel. Obijaj (k. 996, 1195, 988 i 931), a poslije podne i Mali Obijaj (k. 1009).

Neprijatelj je iz Grahova iako po velikoj vijavici krenuo u pravcu s. Kesići. Dočekan je od snaga I. Brigade i Grahovskog odreda sa Popovače i Obljaja (k. 996), kao i sa kosa iznad samog sela. Naneseno mu je prilično gubitaka, ali je isti uspio odbaciti naše snage sa položaja Pešonci——Popovača i unići u s. Kesići, zašto se pomogao artiljerijom i minobacačima. U svome nadiranju dalje putem za Drvar dočekan je sa Stankovače i od s. Vidovići i poslije borbe vraćen natrag u s. Kesići.

Ovog dana je ujutro rano upućen jedan bataljon II. Brigade iz s. Donje Peulje preko Korita i Malog Obljaja da izvrše pritisak na neprijatelja u s. Luka i da se poveže sa dijelovima I. Brigade. Zbog velikog snijega i jake vijavice bataljon je proveo čitav dan na putu do s. Korita lutajući po magli, prenoćio u s. Korita i sutradan se vratio u Donje Peulje ne mogavši uhvatiti vezu sa I. Brigadom niti kontakt sa neprijateljem.

13. II. 1944.

Ovoga dana prije podne u Grahovo je došla velika kolona neprijatelja preko Strmice i Derala sa velikim brojem konja, pasa i sa dvije haubice koje su dovukli na saonicama. Jačina ove kolone je iznosila preko 1000 vojnika.[9] Uz veliku artiljerijsku i minobacačku vatru neprijatelj je ovog dana pokušao pokrete u pravcu s. Marinkovci i ponovo se probio od s. Kesići prema Drvaru, ali je poslije uporno vođene borbe sa jedinicama I. Brigade i Grahovsko-peuljskog odreda morao se povratiti natrag. U ovim borbama na velikoj hladnoći i jakoj vijavici naši borci su se odlično držali.

Ovaj Štab izdao je naređenje Štabu I. Brigade i Štabu Grahovsko--peuljskog odreda da tokom noći 13. na 14. ov. mj. izvrše napad na neprijatelja na prostoriji Grahova—s. Obijaj i s. Luka. Za sadejstvo u ovom napadu pošao je i jedan bataljon II. Brigade u s. Trkulje, odakle je imao izvršiti pritisak na s. Luka. Neprijatelj je prije mraka pojačao svoje posade u ovim selima i napad koji su naše jedinice pokušale noću oko 24 časa bio je odbijen jđkom mitraljeskom, minobacačkom i artiljerijskom vatrom, a velika hladnoća i mraz nije dozvolila našim jedinicama da budu uporne u napadu, već su se morale povući na polazne položaje.

U ovim borbama neprijatelj je pretrpio priličan broj gubitaka, a pored toga imao je i veliki broj smrznutih vojnika, tako da se njegovi gubici cijene na preko 200 poginulih i smrznutih.

Bataljoni I. Brigade (sem I. Bataljona) u ovim borbama imali su 2 mrtva i 7 ranjenih drugova, a pored toga oko 20 promrzlih drugova.

I. Bataljon ove brigade pored navedenih gubitaka u borbi 11. ov. mj., na putu od s. Zaselak do s. Maleševci, imao je 30 promrzlih drugova, od kojih je 20 teže, koji su upućeni u bolnicu a 10 lakše.

14. II. 1944.

Ujutro rano neprijatelj je iz Grahova pod zaštitom svoje artiljerije počeo da odstupa u pravcu Knina, tako da su posljednje njegove snage

**9 i 10 Vidi dok. br. 143** i **375.**

napustile Grahovo u 10 časova kada je i artiljerija prestala tući. Četničke bande Brane Bogunovića ostale su kao zaštitnica njemačke vojske u Grahovu sve do 12 časova, kada su i oni pošli za Strmicu.

Veliki snijeg, mraz i magla od vijavice onemogućavale su našim jedinicama koje su bile na položajima da osmotre i blagovremeno primijete odstupanje neprijateljskih snaga, pa se zbog toga na vrijeme i nije moglo poduzeti nikakvo uspješno gonjenje neprijatelja.

Jačina neprijateljskih snaga[10] koje su u dva pravca došle u Grahovo računa se da je bilo dva bataljona njemačke vojske (oko 1.500 ljudi), 250 četnika Brane Bogunovića, 300 tovarnih i jahaćih konja, 200 pasa i oko 50 skijaša. Imali su dva brdska topa, 6 minobacača, 2 haubice, viši broj protivkolskih mitraljeza i teških mitraljeza.

Poslije odstupanja neprijatelja iz Grahova ovaj Štab je izdao naređenje o slijedećem rasporedu snaga: Grahovsko-peuljski odred da se smjesti u s. Pečenci i s. Vidovići i da kao predstražu isturi jedan bataljon u s. Vranjkovići, odakle će ispitati pravac do Strmice da li je na istome neprijatelj pri odstupanju gdje zadržao svojih snaga.

I. Brigada dva bataljona da smjesti u s. Marinkovci—Maleševci, jedan u s. Kesići i jedan u s. Obijaj i da odatle preko Grahovskog odreda upućuje izviđačke dijelove prema Strmici.

Bataljon II. Brigade koji je bio u s. Trkulje da pređe u s. Luka——Ugarci i da izviđa pravac preko Risovca i Marica košara. Ostali bataljoni ove brigade da ostanu u s. Peulje.

Ovakav raspored naših snaga ostao je i dalje.

Naš kritički osvrt poslije svih ovih akcija bio bi slijedeći:

1) Štab I. Brigade je izmijenio naređenje ovoga Štaba u pogledu rasporeda svojih snaga i Grahovsko-peuljskog odreda u odnosu na neprijatelja, pa je izvršio raspored po dubini sjeverno od komunikacije Grahovo—Strmica, prepuštajući pravce od Knina preko Vrpolja južno od ove komunikacije Grahovsko-peuljskom odredu. Ovo je urađeno dobronamjerno ali svakako ne vojnički. Pored toga što je promijenjeno naređenje Štaba divizije, njihovi taktički i borbeni postupci nijesu bili u skladu sa razvojem situacije u odnosu na neprijatelja i kretanjem njegovih snaga u pravcu Grahova, koje je uslijedilo u dva pravca, a da nije bilo hrđavog vremena vjerojatno da bi i preko Uništa na ovaj pravac izbila i treća neprijateljska kolona. Ovakav postupak svakako da je doprinio nepromišljenim rasporedom stradanju njihovog I. Bataljona u odnosu na gubitak velikog broja ljudstva i materijala.

2) Komandant[11] i zamjenik[12] komandanta ove brigade bili su bataljonima na položajima udaljeni od svoga Štaba i jedan od drugog, tako da štab kao cjelina nije mogao objediniti komandu nad svim bataljonima, čemu je mnogo doprinijela hladnoća i vijavica otežavajući vezu. U Štabu njihove brigade nalazio se samo zamjenik politkomesara, koji poslije prodora neprijatelja u Grahovo također nije mogao objediniti k-du nad jedinicama u cilju zatvaranja pravca Grahovo—Tičevo koje je bilo naređeno od ovoga Štaba, jer nemajući vezu sa bataljonima koji su bili sje-

li **Ivo Purišić**
**12 Vlado Viskić**

verno od Grahova, kao i sa ostalim članovima Štaba brigade, a nije ni znao dalje namjere komandantove, pa je predviđao da će komandant brigade uglavnom orijentisati brigadu na pravac Grahovo—Drvar.

3) Nije bilo povezanosti jedinica niti istaknutijeg sadejstva u ovim akcijama, a što je ustvari uglavnom ometalo i onemogućavalo vrlo loše vrijeme.

4) U Stabu I. Brigade, kao štabovima bataljona iste nalaze se mladi vojnički rukovodioci, bez dovoljno vojničkih znanja i većih iskustava u komandovanju kroz samu borbu pa se uglavnom otuda i događaju česti propusti kod rukovodioca.

5) Dosadašnji Štab I. Bataljona I. Brigade u ovim akcijama pokazao se nesposobnim uopšte za vojničko rukovođenje jedinicom, zašto je i smijenjen.

6) Niže starješine također nemaju dovoljno osnovnih vojničkih znanja niti boljeg iskustva u borbama, pa se u malome odvajaju i razlikuju od ostalih boraca. Od njih se rijetko može očekivati samoinicijativa i preduzimanje ma kakve korisne radnje, a nedostaje im i snalažljivost u borbama.

7) Borci iako iznureni zbog prilično teških okolnosti pod kojima izdržavaju sve napore u borbama pokazuju bezgraničnu odanost i privrženost Narodno-oslobodilačkoj borbi, kao i riješenost da u istoj istraju, pa prema tome da imaju dobre i sposobne rukovodioce — sačinjavali bi jake jedinice.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

V. d. politkomesara
***Andro Kovačević*** v. r.

Komandant — major
***A. Banina*** v. r.

BROJ 155

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 19. VELJAČE ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O STANJU I RASPOREDU POTČINJENIH JEDINICA[1]

STAB
VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Dne 20. II 1944.

ŠTABU VIII. KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

**Opći izvještaj**

1) Vojničko stanje u diviziji nije zadovoljavajuće, najviše zbog toga što štabovi bataljona i niži vojnički rukovodioci ne posjeduju potrebna



1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 48/1, k. 517A.

vojnička znanja, pa se usljed toga i dešavaju prilično veliki vojnički propusti kako u borbama tako i u životu vojske. Od vojničkog stanja jedinica zavisi i njihova borbenost i sigurnost na položaju, kao i svim drugim vojničkim zadacima. Sami borci pored velikih teškoća zbog ishrane i hrđavog vremena snose i podnose sve, tako da je njihovo držanje u borbama i na položajima na visini.

Stanje na sektorima na kojima naše jedinice djeluju je normalno, drže se položaji i upućuju izviđački dijelovi u pravcu neprijatelja.[2] Samim osiguranjem predviđeni su svi vjerovatni pravci neprijateljskih pokreta u pravcu naših položaja. Veliki snijeg, hladnoća i vijavica onemogućavaju potpuno držanje položaja i rad izviđačkih dijelova, kao i svih patrola za vezu.

Pojačanjem vojničkog i političkog kadra u našoj diviziji sa drugovima koji bi posjedovali dovoljno vojničkih i političkih znanja, naše bi brigade postale dobre i borbene udarne jedinice.

Sadašnje vojničko stanje naših jedinica prilično uslovljava vrlo malo brojno stanje istih i pitanje popune postavlja se kao najvažniji problem. Slaba i nedovoljna ishrana, uslijed čega su vojnici mnogo fizički oslabili također uslovljava slabo vojničko stanje i borbenost jedinice.

2) Organizaciono stanje jedinica nije u potpunosti provedeno zbog malog broja stanja i zbog nedostatka kadrova. Inače, ukoliko su to dozvolile te okolnosti, ono je sprovedeno u potpunosti. Svaka brigada ima po 4 bataljona, četu pratećih oruđa, bojnu komoru, pionirski — minerski vod i četu za vezu, onda kurire i osmatrače. Bataljoni imaju po 3 čete (sem IV. bataljona I. brigade [koji ima] dvije), vod pratećih oruđa. Cete imaju po dva voda, a ovi po 2 desetine. Zbog malog broja stanja, desetine, vodovi i čete po broju boraca ne odgovaraju svojim formacijama.

Štab divizije ima kurire, izviđačku četu, četu za vezu i sve referente pri Štabu, koji su najnužniji za pojedine grane i otsjeke.

Postoji brdska baterija sa dva brdska topa, onda bolničarska četa pri našoj divizijskoj bolnici formirana po statutu Sanitetskog odjeljenja V. Š.[3] i divizijska intendantura formirana po statutu Ekonomskog odjeljenja V.Š. koja još nije po istom u cjelosti formirana iz razloga nedostatka ljudstva i potrebnih sredstava.

Brigade imaju svoje intendanture, sanitete i sanitetske ambulante.

3) Ocjena rada štabova i nižeg starješinskog kadra u našoj diviziji bila bi slijedeća: Štabovi brigada kao cjelina u svome rukovođenju sa jedinicama i uzdizanju kadrova nijesu zadovoljili.

U I. brigadi osjetio se nedostatak političkog komesara i zamjenika komandanta, koji su otsutni iz komande zbog bolesti i oba se nalaze u bolnici. Komandant ove brigade je energičan, preduzimljiv, zalaže se i daje od sebe sve, ali je vrlo mlad, ne posjeduje dovoljno vojničkog znanja, usljed čega se kod istog dešavaju vojnički propusti. Bio bi mu neophodno potreban vojnički kurs. Zamjenik komesara ove brigade obavlja dužnosti i političkog i

**2 Divizija je zatvarala pravce koji iz Knina izvode prema Bos. Grahovu (vidi dok. br. 154.)**

**3 Vrhovni štab NOV i POJ**

partijskog rukovodioca u istoj, te ne može postići da zadovolji na objema dužnostima.

Stab II. brigade od početka formiranja iste nije se snašao u rukovođenju mladom jedinicom, što smo objasnili u prošlom općem izvještaju. Komandant ove brigade sa vojničkim znanjima dobro stoji, preduzimljiv je i od sebe lično daje dosta sada. Zamjenik komandanta ove brigade je završio vojni kurs pri V.S. i sa vojničkim znanjem stoji dobro, zauzimljiv je i odgovara svojoj dužnosti. Komesar brigade je prilično neaktivan u svom radu u čemu ga koči i njegova bolest, on još nije uspio da potpuno obuhvati sve svoje jedinice. Zamjenik komesara brigade je neiskusan i bez dovoljno rutine u radu.

Naše mišljenje o ovome Stabu iznijeli smo u posljednjem općem izvještaju i na sastanku sa tim Štabom 3 ov. mj.

Ovaj Štab od posljednjeg izvještaja izvršavao je sva naređenja i vršio svoje redovne dužnosti, a brigada nije imala borbenih akcija.

Štabovi bataljona i niži vojni rukovodioci ne posjeduju dovoljno vojničkog znanja, pa se zbog toga dešavaju i veliki propusti. Potreban je bio kurs za vojničko usavršavanje istih. Mi smo za niže vojničke rukovodioce formirali kurs pri našem Štabu koji će otpočeti do 25. ov. mj.

4) Ishrana vojske na ovom terenu[4] je mnogo otežana i skoro nemoguća siromašnošću ovoga kraja, takoreći da slaba ishrana naših jedinica, t.j. na ovakav način ako se ne poboljša neće se moći osposobiti jedinica za uspješnu borbu i uspješno djelovanje uopće. Nedostaci ishrane su jasni i na ovom terenu je nemoguće popraviti.

Za poboljšanje ishrane naših jedinica preduzeli smo izvlačenje hrane iz Livanjskog Polja, ali to vrlo slabo ide, jer se tamo nalazi XX. divizija.

U smislu prednjeg, predlažemo da se naše jedinice premjeste na drugi teren, jer bi to bio jedini način za poboljšanje ishrane.[5]

5) Vojnička naobrazba vojnih rukovodioca i boraca je tekla po planu vojničkog rada, koji je izdao ovaj Stab svim štabovima brigada i bataljona i po izvodima iz vojničkih udžbenika, koji su dostavljeni istima, kao i komandama četa. Po ovome planu nije se dovoljno radilo, jer je nedostajalo nastavnika, a pored čestih borbi, pokreta i držanja položaja štabovi brigada i bataljona nijesu dali od sebe sve ono što bi mogli dati.

Izvršili smo sve pripreme za otvaranje kursa za niže vojne rukovodioce, koji ima otpočeti do 25. ov. mj. Plan ovog rada na kursu izradili smo i dostavit ćemo vam ga.

6) Pored svih teškoća u pogledu ishrane i hladnog vremena zbog koga smo u posljednjim borbama i na položajima imali veliki broj premrzlih drugova, disciplina i borbeni moral kod vojske se ipak popravlja.

Poboljšanjem ishrane, dobavljanjem izvjesne količine odjeće i obuće i povećanim vojničkim i političkim radom bi se i jedno i drugo uzdiglo na prilično visinu.

**4 Riječ je o rajonu Bos Grahovo, Strmica, Peulje.**

**5 Prijedlog je uvažen i Deveta divizija je orijentirana prema Livnu (vidi dok. br. 168).**

7) Predlažemo pomjeranje naših snaga u pravcu Livna i Buškog Blata za djelovanje na neprijatelja.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

V. d. politkomesara:
***Andro Kovačević,*** v. r.

(M. P.)

Komandant — major:
***A.e Banina,*** v. r.

**BROJ 156**

## UPUTSTVO POLITIČKOG KOMESARA 8. KORPUSA NOVJ OD 20. VELJAČE 1944. POLITIČKOM KOMESARU 26. DIVIZIJE O BOLJOJ ORGANIZACIJI POLITIČKOG RADA U JEDINICAMA[1]

**S T A B**
**VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE**
**Dne 20. II. 1944.**

POLITIČKOM KOMESARU[2] XXVI. DIVIZIJE N.O.V.J.

Izvještaj od 16. I. 1944.[3] stigao je u Štabu Korpusa 18. II. t.g. Pored udaljenosti Štaba Korpusa i vaših jedinica i pored svih stvarnih objektivnih poteškoća, veza između nas mora biti daleko redovnija, sigurnija i češća. Pitanje veze u ovome slučaju nije samo pitanje odgovornosti i discipline, nego je i pitanje mogućnosti uticaja na razvoj prilika kod vas. Da tome niste puno poklonili pažnje vidi se i po samome izvještaju u kome tvrdiš da veza između štabova brigada i štabova divizije, u jednome periodu, pod izvjesnim okolnostima, nije bila redovna onoliko koliko je mogla i morala biti. Eto tako tačno se odražava po pitanju veze i uzajamnih obavještenja odnos štaba divizije sa brigadama i štaba divizije sa Korpusom. Ovome pitanju morao bi prići najozbiljnije, odabrati okretne i odgovorne drugove, posvetiti im naročitu pažnju pa će se brzo utvrditi da objektivne teškoće imaju relativno značenje.

Cjelokupni položaj jedinica našeg korpusa ima svoj specijalani naročiti značaj, kako po vojničkim tako i po političkim zadacima. Položaj XXVI. divizije u tome pogledu još više je istaknut. Vaša divizija nalazi se na ostrvu Visu sa zadacima odbrane ostrva, procjenjujući vojno-političko značenje odbrane Visa kako za samu Dalmaciju i cijelu Narodno-oslobodi-

6 Ante

1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/1, k. 522.

2 Politički komesar je bio Vojin Popović.

3 Vidi dok. reg. br. 4/1, k. 522 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

lašku vojsku tako i za međunarodnu javnost. Vaše jedinice prve daju sliku u očima saveznika kakva je naša slavna Narodno-oslobodilačka vojska. Takav vojnički i politički položaj određuje krupne i obavezne zadatke vašim jedinicama. Vi morate uložiti maksimalne napore da od svih jedinica na Visu i otocima stvorite vojsku koja će svojom organizacijom, beskrajnom vjernošću i odanošću, vrlo visokom političkom sviješću, najsolidnijim vojničkim izgledom moći reprezentovati Narodno-oslobodilačku vojsku, narode Jugoslavije i biti apsolutno sposobna da ispuni ulogu i zadatke koji se stavljaju pred nju. Takvi zadaci traže od vas ne samo maksimalne napore, nego i brz rad koji odgovara brzini razvoja svakodnevnih velikih događaja u svijetu i kod nas. Zadaci postavljeni pred vas nisu nemogući i neizvodljivi. Oni su odmjereni prilikama u kojima se nalazite i ne postoji upravo nikakav objektivni faktor koji bi onemogućavao njihovo izvršenje, naprotiv već mjesecima imate niz mogućnosti i okolnosti koje su povoljnije nego i u jednim drugim jedinicama.

Iz tvoga izvještaja ne može se uočiti političko stanje vaših jedinica, iz razloga što je on kruto šematiziran i u mnogima stvarima površan, tako da se ne dodiruje nekih glavnih političkih problema koji stoje u vašim jedinicama. Izvještaj nije stvaran presjek cjelokupnog političkog stanja XXVI. divizije, ono što bi on morao da bude. Politički izvještaji ne mogu biti po jedinstvenom formularu za sve jedinice, niti se mogu uklopiti u šemu za jednu samu posebnu jedinicu. Sektor rada političkih komesara karakterističan je po svojoj širini i svestranosti. Takav sektor zahtjeva od ljudi koji rade po njemu da se stvarno duboko unesu u svoj posao, uniđu blagovremeno u sve probleme i da na njih brzo, živo i energično reagiraju. To znači da na tome sektoru mora se ispoljiti predanost poslu, upornost, organizacioni duh, planski i temeljiti rad, naročiti stil rada, što opet dalje znači da je priroda posla takva da ne dozvoljava nikakvo kruto uokviravanje ni šematiziranje, iz čega se ne smije izvesti zaključak da će izvještaji bez šeme i šablona biti nepregledni. Politički problemi moraju se u izvještaju naročito istaknuti, uzroci njihovih pojava, način njihovog rješavanja, predloži u vezi sa njima itd. Nisu jednaki politički problemi ni po bataljonima iako to onako izgleda da je tako, a kamoli po brigadama. Politički problemi mogu biti opći za sve jedinice, ali se oni u svim jedinicama jednakom oštrinom uvijek ne postavljaju. Opći politički problemi mogu biti opći za sve jedinice, ali se oni u svim jedinicama jednakom oštrinom uvijek ne postavljaju. Opći politički problemi po svojoj pojavi, povezanosti sa drugim problemima i uzrocima različiti su u različitim jedinicama i ne mogu dobrom rukovodiocu prikriti niz specifičnih pitanja i problema koji se pojavljuju kod nižih jedinica u jednoj diviziji. Rad političkih komesara je širok i elastičan. On se ne može dati, bar za sada, u nekim udžbenicima specijalno komesarskim koji bi odgovarali vojnim udžbenicima koji u sebi sadrže sažeta historijska iskustva ratne vještine. Nas mora interesovati političko stanje terena na kome djelujemo, sastav ljudstva, odraz međunarodnih i unutrašnjih događaja na borce, razvoj komesarskog kadra, njegovi nedostaci, konkretni i detaljni po imenima, način rada, političke konferencije, političko uzdizanje boraca, međusobni odnosi boraca, rješavanje političkih problema, iskustva u radu, odnos boraca i naroda, kulturno-pro-

svjetni rad itd. Naš posao je stalan planski sistematski rad dobro organi-***iovan.*** Istrajnost i savjesnost na takovome poslu i planski i sistematski način rada, predanost i ljubav, ogromna ljubav za posao stvoriće kod nas potrebne osobine i sposobnosti, tako ćemo moći rješiti probleme i zadatke koji se pred nas postavljaju. Budući tvoj izvještaj trebao bi otprilike da se rukovodi ovim gornjim napomenama.

Pitanje kadra političkih komesara to je pitanje svih jedinica našeg Korpusa. Na savjetovanjima štabova i posebnim komesarskim savjetovanjima IX. i XX. divizije uočio sam da po ovome pitanju mnogi rukovodioci ne odnose se samo neznalački po značaju važnosti kadrova, nego do kraja nesavjesno, površno i aljkavo. Imati široki uvid u sve borce, a ne samo u više štabova, komande četa, pratiti razvoj vojske, provjeravati je na zadacima, pomagati i organizovati pomaganje borcima u radu znači jednim dijelom naći rješenja našega kadra. Mi se nalazimo u ratu, mi moramo računati na gubitke naših najhrabrijih i najdražih rukovodioca, mi moramo voditi takvu politiku kadra koji će nam omogućiti da imamo uvijek rukovodioce koji će riješiti probleme koji se nama postavljaju, ne samo u ovome času, nego i u daljnjim perspektivama naše borbe. Nama se postavlja zadatak izdići domaći kadar, izabrati mlade ljude koji vole svoj posao, vrijedne, odane okretne, požrtvovane i imati smjelosti u izdizanju njih, pa makar njihovo političko znanje momentalno ne odgovaralo položaju koga oni primaju. Političko znanje stalnim ukazivanjem pomoći, jakim političkim životom u jedinicama biće nadoknađeno kod svih odanih i vrijednih rukovodioca. Velika je vještina odabrati ljude, postavljati ih na njihova mjesta, uzdizati ih, smjenjivati nepokretne, nemarne i nesavjesne rukovodioce, to je takva vještina od čijeg pravilnog sprovođenja zavisi uspjeh jedinice. Iskustvo rada ovo je u mnogim slučajevima potvrdilo. Čuvanje kadra je također važan momenat, što znači osposobiti vojno-političko rukovodstvo da po određenim zadacima može pokrenuti cjelokupnu masu boraca, a da ne idu samo rukovodioci naprijed i da borba poprimi oblik da se tuku komunisti i fašisti. Iz ovoga se nikako ne smije izvući zaključak da naši vojnički i politički rukovodioci, naročito u mladim jedinicama, ne posluže svojim ličnim primjerom hrabrosti i junaštva. Organizovanjem partijskih kurseva pri divizijama omogućiće se novi izvori našeg domaćeg kadra. Šaljem vam prepis pisma CK KPJ[4] za održavanje partijskih kurseva i nastojte da se osposobite da sami održavate predviđeni kurs kako to stoji i u samome pismu. U budućem prvom izvještaju poslaćeš pored izvještaja popis svih političkih delegata, komesara četa, bataljona i brigada sa imenima i opširnim karakteristikama.[5] U vezi s time posavjetuj se sa sekretarom divizijskog komiteta i rukovodiocem Polit-odjela, pa nek te i oni sa svoje strane pomognu u tom poslu. U karakteristikama treba spomenuti i njihove specijalne osobine kao komesara, političko znanje, organizatorske sposobnosti, hrabrost, odlučnost, udarnost, borbenost, ugled koji uživa u vojsci itd. Vi morate shvatiti da se zbog naročito povoljnih prilika u kojima se nalazite i sastava vaše divizije (I. dalmatinska brigada) morate založiti da postanete nepresušni izvor naročito političkog kadra za sve jedinice u cijeloj Dalraa-

**4 Redakcija nije pronašla to pismo.**

**5 Vidi dok. reg. br. 1/2 i 2/2, k. 522 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.**

ciji, pa i za druge krajeve. Mi moramo i mi to hoćemo da naše pokretne jedinice postanu kadrovska vojska. Mi ne možemo očekivati da nam kadar dolazi sa strane i isključivo sa strane, a da mi ništa ne učinimo ili vrlo malo, da izbacimo iz naših jedinica odane drugove, dobre rukovodioce koji će moći rješiti probleme koji se pred nas postavljaju. U budućem izvještaju također predložiti koliko bi mogao dati kamesara četa i bataljona, političkih delegata za druge naše jedinice. Na partijski kurs šaljite provjerene drugove, odane, do kraja odane. Smatram ovo gornje o kadru kao potrebno da kažem, s obzirom na činjenicu da su komesari bataljona u vašim jedinicama, kako sam kažeš, bježali i napuštali jedinice i to baš onda kad je bilo najkritičniji čas.[6] Takve griješke da sasvim neprovjerene ljude mećete na tako odgovorna mjesta ne smiju se više desiti. Sa takvim »rukovodiocima« treba postupiti odlučno i strogo. Baš zato što su rukovodioci, kazna mora ići do streljanja. Uopšte ne navodiš da li ste ih izveli pred vojni sud i predlog vaše kazne.

Nas kao članove vojnog štaba ne može dezinteresovati vojna strana, izgled vojnički naših jedinica, vojna organizacija, disciplina, rad naših štabova, jedinstvo štaba itd. Dobija se utisak iz tvoga izvještaja da su politički komesari neki političari koji se ne interesuju i vojnim sektorom rada. Rad štaba divizije kao cjeline nije spomenut u izvještaju, a tako isto ni štabova brigada. Mi moramo o tome povesti računa, ali nikako na takav način da bi taj naš interes išao na uštrb samostalnosti, inicijativnosti naših drugova vojnih rukovodioca. Mi ne možemo biti samo supotpisnici vojnih naređenja, jer na taj način pokazujemo svoju nesavjesnost baš po pitanju šta smo i koliko smo učinili da naši drugovi vojni rukovodioci mogu komandovati vojskom u kojoj mi radimo. Koliko je dezinteresovanje po vojnome sektoru u tvome izvještaju vidi se po tome da cijeli slučaj Korčule i ishoda te bitke ne smatraš za potrebno da izneseš opširno i da iz toga slučaja ne izvlačite nikakvo iskustvo. Slučaj Korčule jeste takav događaj o kome bi se morao poslati vrlo opširan izvještaj sa predlozima kazne i analiza cijeloga toka operacija.[7] Politički komesari snose, i još kako snose, punu odgovornost za neuspjehe u akcijama, a pogotovo kad se radi o jednoj bitci koja je imala takav ishod. Mi ne možemo preći preko takve akcije, a da samo registriramo moralni odraz takve bitke na naše borce. Poslije takvoga iskustva skrećem vam naročitu pažnju da vaša vojna budnost ne smije biti ni jednoga sekunda uljuljkana i da mora baš zato kad se poslije Korčule nalazite na ostrvu, na Visu, biti sve spremno, od posljednjega borca pa do najvišeg rukovodioca, na sve moguće neprijateljeve namjere i klopke koje on misli da pripremi našoj vojsci. Ovo treba shvatiti kao najozbiljniju opomenu i primjedbu.

Povedite strogo računa o čišćenju svih stranih elemenata, ustaški i četnički nastrojenih, koji su eventualno po nalogu svojih gospodara prošvercovali se u naše jedinice. Budnost mora biti na vrlo visokom stepenu. Kod vas se mora raditi energično, ali istovremeno odmjereno i pažljivo. U takvim poslovima naša odlučnost mora doći potpuno do izražaja. Iz ovoga se ne smije pasti u krajnost, pa slab politički rad rješavati tehni-

**6 i 7 Vidi dok. br. 14, 26, 82, 146 210 1 knj. 9, dok. br. 163, napomenu 3**

čkim mjerama, streljanjem običnih boraca. Ispitajte temeljno slučaj smrti komandanta vaše divizije.[8] Pošaljite predloge depešom. Dezerterstvo, samoranjavanje je odraz političkog rada. Organizatore takvih sabotaža treba nemilosrdno streljati, a borcima stalno, istrajno, toplo i drugarski prilaziti — vaspitati ljude, pomagati im da se priviknu teškim ratnim prilikama, a vojnu disciplinu da usvoje kao svoju unutrašnju potrebu. Taj rad treba da je pretežan, širok, masovan i upotpunjen sa disciplinskim mjerama, t.j. raznim blažim ili većim kaznama.

S obzirom na prilike u kojima se nalazite postoji mogućnost, a izvještaj I. brigade to potvrđuje, da moralni odnosi drugova i drugarica nisu na visini. To je također pitanje rukovodstva, njihove odgovornosti i kontrole. Vaše vojne jedinice moraju imati ozbiljan vojnički izgled. Vaši štabovi moraju biti jedinstveni, neobično dobro sređeni i u njima mora vladati ozbiljan vojnički duh i radna atmosfera. Treba imati u vidu da nepravilni odnos drugova i drugarica našu vojsku u očima svakog vojnika pretstavlja vrlo hrđavo. Osim toga što nezdravi moralni odnosi ruše politički ugled naše vojske i onemogućuju disciplinu, imaju u vidu da se te pogreške nikada ne pojavljuju same, odvojene. Obično uz njih još se veže nemarnost, neodgovornost, piće, krađa, izvlačenje iz borbe, dakle cijeli kompleks grešaka. Kakve moralne snage imaju vojni i politički rukovodioc da postavi pitanje pred borcima moralnih odnosa drugova i drugarica, borbenosti, upornosti, odlučnosti, udarnosti, smjelosti, ako on sam po tim pitanjima griješi i nema takvih vrlina kod samoga sebe ...

Problem lokalnog patriotizma, vezanost za ostrva i težnja da se živi u privremeno lakšim okolnostima je najozbiljnije pitanje vaše jedinice. To je pitanje na kome se moraju angažovati cjelokupne snage divizije. To je stalan proces uzdizanja političke svijesti, širenja političkog horinzonta i ukazivanja konkretnog i stvarnog jedinstva naše vojske u Dalmaciji, Hrvatskoj i u cijeloj zemlji. Vi morate osposobiti vojnički, politički i tehnički (pokretan sanitet, ambulanta, intendantura) vašu jedinicu, računajući s time, da na terenima van Dalmacije po svojoj udarnosti i političkoj svijesti morate postati primjer drugim jedinicama. Još sad te probleme treba uviditi, pristupiti njihovom rješavanju, a ne prići im onda kad oni toliko nabujaju da ih i svaki borac može uočiti kao nezdrave.

Život vaših jedinica na ostrvu ne daje vam mogućnost da u ratnim operacijama, bar onako često kako to rade druge jedinice, isprobate udarnost i sposobnost vaše jedinice. Zato morate po najsitnijim greškama, preko kojih bi se u drugim prilikama u potpunosti prešlo, najoštrije reagirati. Pojačati disciplinu i kontrolu. Ne dozvoliti da nikakva sitnica prođe nezapažena. Vaš kriterijum mora biti viši, a kazna oštrija. Jedino na taj način moći ćete djelomično nadoknaditi provjeravanje i odanost kako rukovodioca tako i boraca.

Stalna savjetovanja političkih komesara četa, bataljona i brigada ne treba praktikovati. Savjetovanja mogu biti po naročitoj situaciji, krupnome zadatku i problemu, a u redovnim prilikama ona mogu biti mjesečna

savjetovanja koja će uvijek izložiti svoj rad i dati smjernice novome periodu rada. Inače savjetovanja mogu dobiti karakter jedinog isključivog načina rada, što znači birokratski i pogriješno se odnositi, ne zalaziti i ne raditi s cjelokupnom vojskom, ili se mogu pretvoriti u savjetovanja radi savjetovanja, t.j. takva koja u stvari onemogućuju da se svrši određeni posao i koja razvijaju osobine pretjeranoga raspravljanja, ubjeđivanja, diskutarstva itd., a površnoga posmatrača mogu prevariti da se tu radi ozbiljno i temeljno.

Smatram da je nepravilna politička ocjena ljudstva vaših jedinica. Plamen ustanka u Dalmaciji i ogromni priliv boraca u naše vojne jedinice, stalna trogodišnja borba Dalmatinaca pod vrlo teškim uslovima, ukazuje na daleko veću odanost boraca Narodno-oslobodilačkoj vojsci, nego što se to može vidjeti iz izvještaja. Neki naši strani politički i vojnički rukovodioci došli su iz starijih jedinica i potpali su pod jedno nepravilno i nama vrlo strano mišljenje da su Dalmatinci meki borci, nisu udarnici, nedisciplinovani, ne poštuju autoritet štabova itd. Iz takvoga mišljenja ne može se stvoriti dobar uzajaman odnos niti se može imati ljubav za posao. U konkretnom slučaju ne mislim na tebe lično, ali takvih pojava ima, i svima tim rukovodiocima treba oštro ukazati na njihovo nepravilno mišljenje, u stvari na vjerovanje u samoga sebe, t.j. da su moćni i sposobni da se ovim materijalom ma šta učine. Takve slučajeve koriste i oni koji ne vide u našim rukovodiocima koji su došli sa strane drugove koji su došli da pomognu, nego strance. Po ovim pitanjima treba angažovati sve snage i najoštrije ih osuditi.

Stalno tvrđenje da su naše jedinice mlade, neiskusne pokriva u mnogome naš nerad. Prije svega jedinice su formirane već nekoliko meseci, pod rukovodstvom starih i iskusnih boraca i o mladosti se može govoriti u mnogim slučajevima samo u toliko koliko treba pojačati rad i pomoć, a nikako ne spominjati mladost brigade kao opravdanje za političke i vojničke neuspjehe. Zadatke koji se postavljaju pred jedinice treba dobro odmjeriti i sračunati ih na uspjeh, voditi vojsku kroz manje uspjehe ka većim pobjedama u kojima može i mora biti gubitaka. Ne dozvoliti nikakva iznenađenja, jer za sve te slučajeve samo, i niko više, rukovodioci su odgovorni. Kad već govorimo o mladosti, ostvarite jedinstvo divizije, t.j. prve brigade i dviju novih jedinica. Ta razlika među njima ne smije ostati kao stalna pojava, nego se mora radom sa masama boraca izjednačiti. Naročito se čuvajte politike favoriziranja I. brigade i zapostavljanja i nevjerovanja u druge borce.

Politički plan rada koji prilažem treba konkretno povezati sa prilikama i problemima u kojima se vi nalazite. Iako je jedinstven za cio Korpus, on se mora živo primjeniti za krajeve različite u okviru Dalmacije.

Vi ste u vašem radu, bez sumnje, imali uspjeha, napretka, ulagali ste truda, ali to sve nije još dovoljno, a obzirom na probleme i položaj i zadatke koji stoje pred vama. Po obilasku XIX. divizije vjerojatno da ćemo

imati prilike da se sastanemo, pa makar »objektivne teškoće« bile iste kao što su do sada. Prepis ovoga dopisa dostaviti političkom komesaru[9] Štaba Mornarice.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar[10]

BROJ 157

## ZAPOVIJEST ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 21. VELJAČE 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA OBRANU OTOKA VISA[1]

ŠTAB
XXVI. DIVIZIJE N.O.V.J.
Br. 67/44
21 februara 1944.

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Vfs 1:25.000, izdanje Štaba Mornarice N.O.V.J.)

Vrhovni štab N.O.V. i P.O. Jugoslavije stavio je u zadatak našoj diviziji da uz pomoć Mornarice Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije i u saradnji sa savezničkim snagama obrani otok Vis od iskrcavanja neprijateljskih trupa.[2]

Podataka o neprijateljskim napadnim snagama nemamo, ali je vjerovatno da će neprijatelj napad preduzeti sa jačim snagama, potpomognut većim brojem pomorskih tvrđava, eventualno ratnim brodovima i avijacijom. Napad će vjerovatno uslijediti na više mjesta istovremeno.[3]

Za izvršenje zadatka raspolažemo sa slijedećim snagama:

Tri pješadijske brigade,
Tri haubičke baterije, svega 7 haubica,
Jedna brdska baterija 75 m/m, svega 3 topa,
43 protukolska topa i
15 protuavionskih mitraljeza.

**9 Petar Radović**

**10 Boško Siljegović**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/3. k. 1100.**

**2 O njemačkim planovima za napad na otok Vis i mjerama poduzetim od Štaba Dvadesetšeste divizije NOVJ vidi opširnije dok. br. 87. 161, 169, 174, 199, 232, 354, 391 i 446.**

**3 Do kraja rata Nijemci nisu poduzeli napad na Vis.**

N a r e đ u j e m o :

**1) Sektori brigada:**

**I. Dalmatinska** N**.O.U. Brigada:** drži položaj obalom linijom: kota 131 (Veli Vrh), do kota 48, rt južno od Uvale Zaglav uključivo.

Lijevim krilom I. Dalmatinska U. Brigada oslanja se na XII. Dalmatinsku brigadu održavajući vezu dubinskim rasporedom: kota 131 (Veli Vrh), Radino Brdo (kota 175), Boletovo Brdo (kota 258).

Desnim krilom oslanja se na XI. Dalmatinsku brigadu dubinskom vezom: kota 48, južno od luke Zaglav, kota 103, kota 159, kota 166, Volujak (kota 189).

**XI. Dalmatinska** N**.O. Brigada:** drži položaje obalnom linijom od kote 48 uključivo u pravcu linije zapada, preko Rta Stupišća do uvale Kupinovac uključivo. Jednom četom zaposjeda i brani otok Biševo.

Desnim krilom oslanja se XI. Dalmatinska brigada na XII. Dalmatinsku brigadu i to dubinskom vezom: Kupinovac, kota 295, Hum (kota 587).

Lijevim krilom oslanja se na I. Dalmatinsku U. Brigadu dubinskom vezom preko kote 104 i kote 159.

**XII. Dalmatinska** N**.O. Brigada:** drži položaje od uvale Kupinovac uključivo, gradom Komiža, preko Rta Manjaremi, Rta Barjaci do Velikog Vrha uključivo.

Desnim krilom oslanja se na I. Dalmatinsku brigadu a lijevim krilom na XI. Dalmatinsku brigadu.

**2) Raspored po brigadama:**

Komandant, kapetan Bogdan Stupar.

Tri batalj. pješ.
Jedna četa pješ.
18 P.K. topova.

Svega:

3 batalj. pješ.
1 četa pješ.
18 P.K. topova.

a) I. Dalmatinska N.O. Brigada sa dva bataljona pojačana jednom četom XII. Dalmatinske brigade brani položaje od kote 131 (Veliki Vrh) do Rta Stračina zaključno i to: tri čete na položaju, jedna četa u rezervi sjeverno od Sv. Kuzme, od koje jedan vod zaposjeda i brani otok Host.

Štab bataljona iznad ceste Vis—Komiža, blizu Kapele, sjeverno od Sv. Kuzme.

Jedan bataljon sa dvije čete zaposijeda i brani položaje od Rta Stračina do kote 48 zaključno, a jedna četa u rezervi. Štab bataljona na padinama Dudikovca.

Jedan bataljon kao brigadna rezerva u Zlom Polju.

Obalna linija:

I. Dalmatinska U. Brigada zaposjeda obalne položaje sa dubinskim rasporedom otpornih tačaka a u

pojasu uspješnog puščanog dejstva tukući sve prilaze kosom i bočnom vatrom.

Glavna linija:

I. Dalmatinska U. Brigada ide utvrđenim položajima, otpornim tačkama i centrima po dubini i to: kota 131, Terjum, kota 162, kotall6, padinama Bratosovca, Sv. Andrije, Sv. Kuzme, Križa i kotama 129. Nad cestom koja vodi od Križa ka Velingtonu: padinom Paklenice — kota 228, kota 192, kota 174, i Velington. Paklenicu i kotu 174 utvrditi, tako da može dejstvovati i prema istoku. Odsjeg Stončica utvrditi za frontalne napade sa sjevera i sa istoka. Glavnu otpornu liniju organizirati na raskršću odsjeka Stončica i odsjeka Rukavac i to na kotama 228, 191, 185, 202 i 133.

Prihvatna linija:

Prihvatna linija ide utvrđenim tačkama i otpornim centrima slijedećih položaja: kota 159, kota 175, Bratosovac (kota 296), Sv. Kuzma, Podselje i Sv. Vid.

Štab Brigade u Podselju.

Intendanturu i bojnu komoru smjestiti zapadno od sela Podselje.

Komandant, kap. Milan Atlagić.
Tri batalj. pješ.
Jedna četa pješ.
Jedan vod. pješ.
Il P.K. topova

Svega:
3 batalj. pješ.
1 četa pješ.
1 vod pješ.
11 P.K. topova.

b) XI. Dalmatinska brigada zaposjeda položaje od kote 48 isključno prema zapadu preko Rta Stupišće do uvale Kupinovac sa dva bataljona pojačana jednim vodom XII. Brigade.

Otok Biševo zaposjeda sa jednom četom, za što je izdato posebno naređenje.

Jedan bataljon kao rezerva u Pliskom Polju.

Štab III. bataljona na koti 295, Štab IV. Bataljona u selu Petrić.

Obalna linija:

Obalna linija ide uz obalne položaje po otpornim tačkama i centrima odbrane, dubinskim rasporedom, udaljujući se od obale prema taktičkom zahtjevu uspješne pješadijske vatre,^vodeći računa da se dobije bočna i kosa baražna vatra na samoj obali pri iskrcavanju neprijatelja.

Glavna linija:

Glavna linija položaja ide utvrđenim otpornim tačkama i centrima po dubini i to: kota 103 — kota 73 (ovo spada u užu odbranu Rukavca), kota 159, kota 153, kota 178, kota 162, kota 154, kota 105, kota 209, Talež, kota 246, kota 276, Duboka, kota 226,

selo Podhumlje, kota 232, padinom kote 208 i kota 90.

Prihvatna linija:

Prihvatna linija ide utvrđenim tačkama i otpornim centrima slijedećim položajima: kota 295, Kamik, Borovik, kota 306, Zena Glava, 308 i Sv. Vid.

Štab brigade u Dračevu Polju.

Intendantura i bojna komora u Podšpilju.

Komandant,
kapetan
Borko Arsenič.
četiri batalj. pješ.
14 P.K. topova.

Svega:
4 batalj. pješ.
14 P.K. topova.

c) XII. Dalmatinska brigada zaposjeda položaje od uvale Kupinovac do kote 131.

I. Bataljon sa jednom četom od kote 131 (Veli Vrh) do kote 270. Jedna četa u rezervi. Štab Bataljona u Okljućnoj.

IV. Bataljon sa dvije čete od kote 270 do crkve Gospe na sjeverozapadnom dijelu Komiže. Jedna četa u rezervi u selu Rudine. Štab Bataljona u Rudinama.

II. Bataljon od Gospe do Kupinove vale, sa dvije čete na položaju, manje jedan vod koji je pridat XI. Brigadi. Jedna četa u rezervi na jugoistočnoj periferiji Komiže. Štab Bataljona kod crkve Sv. Nikola na raskršću staze sa cestom.

Obalna linija:

Obalna linija ide uz položaje izgrađene otpornim tačkama, tako da sve prilaze obàli i samu obalu drži pod kosom i bočnom vatrom, time da se na samoj obalskoj liniji može organizirati zaprečna vatra.

Glavna linija:

Glavna linija ide utvrđenim tačkama i otpornim centrima slijedećih položaja: kota 100, kota 178, kota 167, kota 166, kota 134, kota 339, i selo Okljućna, Široko Brdo, kota 442, kota 446, kota 459, kota 421 vezati u jednu grupu otpornih tačaka sa tendencijom obrane prema Okljućni, Komiži i Rudinama.

Kota 262, kota 102, nad Stazicom, kota 237.

Nad Komižom od Gospe do Sv. Nikole tri otporne tačke. Zatim otporne tačke na koti 217, na Sv. Nikoli i na sjevernoj padini kote 389.

Na južnoj padini kote 389 otpornu tačku za vezu XII. i XI. Brigade organizuje i zaposjeda XII. Brigada i stoji u signalnoj vezi sa otpornim centrom na koti 295.

Prihvatna linija:

Prihvatna linija ide utvrđenim tačkama i otpornim centrima položaja: kota 100, kota 187, kota 255, kota 366, kota 339, kota 476, kota 446, kota 459, kota 421, Hum - grebenom do kote 295. Na Humu 3 teška mitraljeza i 2 bacača.

Štab brigade u selu Kostima.

Intendantura i bojna komora u kućama sjeverno od Kostime.

**3) Pokreti:**

Vodovi ne smiju napustiti položaje bez naređenja štaba bataljona, čete bez naređenja štaba brigade, bataljoni bez naređenja Štaba Divizije.

**4) Artiljerija:**
Komandant,
pukovnik
Karei Levičnik.
3 haubičke bater.
1 baterija 75 m/m
43 P.K. topa.

Svega: 53 topa.

Svi P.K. topovi, P.A. mitraljezi i baterija 75 m/m spadaju u operativnom smislu pod komandu brigada odnosno bataljona na čijem se sektoru nalaze. Ovi će prenositi naređenje preko artiljeriskih starješina.

Haubičke baterije rasporediti: jedna baterija (dva topa) na položaju između Lokve i Pliskog Polja, sa osmatračnicom u Podstražju.

Druga baterija (dva topa) na položaju sjeverno od Podšpilja, sa osmatračnicom na koti 295. Treća baterija (tri topa) na položaju Kostime sa osmatračnicom na Bratosovcu. Na osmatračnicama će se nalaziti komandiri baterija, oni će biti sa baterijama povezani i sa Štabom Artiljerije. Komandiri baterija stajat će u uskoj vezi sa komandantima bataljona i brigada. Komandant Artiljerije nalazit će se uz Štab Divizije.

5) **Opšta rezerva:**
3 batalj. pješ.
1 četa bacača.

Svega:
3 batalj. pješ.
1 četa bacača.

Jedan bataljon I. Dalmatinske U. Brigade i dva bataljona bez jedne čete XI. Dalmatinske brigade nalazit će se na sektoru Sv. Vid—Podselje—Vino Polje i za vrijeme borbe bit će pod neposrednom komandom Štaba Divizije.

**6) Protuav. odbrana:**
Sektor I. Dalm. brig.
7 P.A. mitraljeza.

Sektor **XI.** Brigade,
**3 P.A.** mitraljeza.
Sektor **XII.** Brigade,
**5 P.A.** mitraljeza.

**Svega:**
**15 P**.A. mitraljeza.

P.A. mitraljezi ostaju u organizacionom sastavu artiljerije a njihovom upotrebom komanduju komandanti brigada odnosno bataljona.

Komandanti brigada naredit će da se što veći broj teških pješadijskih mitraljeza osposobi za protuavionsku odbranu.

Na pojavu aviona skloniti se i zabraniti svako kretanje.

Zabranjuje se otvaranje protuavionske paljbe, sve dok ne otvore vatru savezнички P.A. topovi ili kad se jasno vidi da avioni napadaju.

**7) Odbrana od padobranaca:**

Brigadne rezerve I., XI. i XII. Brigade pomoću potrebnog broja patrola kontrolisat će noću, kad god se pojave avioni nad otokom i to: bataljon I.

Dalmatinske brigade polja istočno od Sv. Vida, bataljon XI. Brigade polja zapadno od Sv. Vida, bataljon XII. Brigade kontrolisat će Hum.

Padobrance treba tući dok su još u zraku i na zemlji, ne dozvoljavajući istima da se grupišu i dokopaju obližnjih kota, nego ih u samom polju uništiti.

8) Uzbuna:

I. Znak za uzbunu:

a) Jedna crvena raketa, odmah poslije nje jedna zelena raketa. Znak za uzbunu se ponavlja sve dok ga nisu prihvatile i ponovile susjedne jedinice i osmatračke stanice.

b) Paljenjem velikih vatara kod štabova bataljona (na podesnim kotama) i kod osmatračkih stanica.

II. Upotreba znaka za uzbunu:

a) Znak za uzbunu raketom dat će : predstražarski patrolni čamci ili naoružani brodovi čim primijete ili stupe u dodir sa neprijateljskim plovnim jedinicama koje se kreću u pravcu otoka Visa.

b) Obalske straže: kada opaze da se neprijateljski brod ili skupina brodova kreće u pravcu obale; kada se neprijatelj već iskrcava na obalu; kada vide da je znak uzbune dat od strane predstražarskog čamca ili broda;

c) Osmatračke stanice dat će znak uzbune kao i obalske straže.

Znak za uzbunu paljenjem vatre naredit će štabovi bataljona ili komandir osmatračke stanice.

III. Javljanje:

Jedinice, na čijem je sektoru dat znak za uzbunu, javit će podatke o neprijatelju najbližim putem i to (usmeno telefonom i pismeno kurirom) svom predpostavljenom štabu a ovaj dalje do Štaba Divizije. Izvještaj treba da sadrži: vrijeme, mjesto prema kojem se neprijateljske jedinice kreću ili na kome su već pristale i vrše iskrcavanje, broj i vrstu neprijateljskih plovnih jedinica i da li su male ili velike lađe.

Osmatračka stanica Hum dat će o datom znaku za uzbunu i osmatrenim podacima izravno Štabu Mornarice ; ostale osmatračke stanice davat će prvenstveno štabu brigade na čijem se sektoru nalaze kao i Divizijskom štabu.

IV. Postupak za slučaj uzbune:

Na dati znak za uzbunu cjelokupna posada otoka stupa u pripravnost pod oruđem. Štabovi zauzimaju svoja komandna mjesta.

9) Način obrane:

a) Predstražarskom izviđačkom linijom,
b) Obalnom linijom,
c) Glavnom linijom,
d) Prihvatnom linijom.

a) Predstražarska izviđačka linija sastoji se od naoružanih patrolnih brodova sa zadatkom da blagovremeno otkriva približavanje neprijateljskih brodova. O tome hitno signalnim raketama obavještavaju osmatrače i obalsku liniju. U slučaju jačeg nadiranja neprijateljskih snaga, povlače se u prve luke, odakle primaju borbu a u slučaju neprijateljskog iskrcavanja, posade prelaze u sastav pješadijske jedinice, koja se na odgovarajućem položaju nalazi. U slučaju sukoba sa slabijim neprijateljem, kao što su usamljeni brodova, prima borbu na otvorenom moru.

b) Obalna linija je niz otpornih tačaka među sobom povezanih u obrambeni položaj sa kojega treba neprijatelja tući, netom se približi obali. U ovoj fazi borbe doći će do jačeg izražaja artiljerija, bacači i automatska oružja, kao i P.K. topovi, dok će dejstvo samih pješaka doći kad neprijatelj pristane uz obalu. U momentu neprijateljskog iskrcavanja ivica obale mora biti tučena sa svim raspoloživim oruđima, tako da se na samoj obali stvori jedan vatreni zastor, t.j. zaprečna vatra koja će neprijatelja prisiliti da odstupi. Ako neprijatelj uspije kroz našu zaprečnu vatru, obasuti ga ručnim bombama.

c) Glavna odbrambena linija izgrađena je po dubini sa svojim prirodno dominantnim položajima nad obalskom linijom iz čijih se utvrđenih tačaka može vatrom potpomagati obalska linija.

Sa ove glavne linije ne odstupa se bez izričitog naređenja viših predpostavljenih. Pošto se na svim položajima fortifikacijom uporednih tačaka, centara i pojedinih bunkera po dubini dobila kosa i bočna vatra automatskog oružja na prostoru od obale do glavne linije odpora, a kako će ispred ove linije baterije i bacači imati pogodne ciljeve sa unapred upucanim oruđima, to će se ispred ove linije dobiti vatrena nadmoćnost nad neprijateljem, koja će omogućiti nastupom rezerve prelaz u protunapad, radi odbacivanja neprijatelja u more.

d) Prihvatnu liniju sačinjava niz dominantnih, otpornih i utvrđenih centara, koji će u datom momentu spriječiti neprijatelja da manevrom prodre u pozadinu i dezorganizira naše obrane. Zadržavajući ove centre, neprijatelj neće moći da presiječe otok

i da se spoji sa dijelovima eventualnog drugog mostobrana. I sa ovih položaja moguć je protunapad radi protjerivanja neprijatelja. Kad bi neprijatelj zavladao ovim položajima, ugrozio bi samu obranu otoka.

**10) Utvrđivanje i maskiranje:** Pored do sada izrađenih otpornih centara, otpornih tačaka i pojedinih bunkera nastaviti sa utvrđivanjem. Sve glavnije otporne tačke i centre opasati žicom. Gdje je moguće postaviti minska polja, koja osigurati žicom. Pojedine položaje povezati saobraćajnicama. Pripreme koje su izvršene upotrebom raznih zapaljivih sredstava kod pojedinih sektora na pristaništima ostaju i dalje na snazi.

Bunkere, saobraćajnice i sve izrađene fortifikacijske objekte, kao i sama oruđa maskirati da se ne primjećuju sa morske strane, ujedno iste kamuflirati da se ne opaze iz zraka.

11) **Veza:** Telefonska veza od Divizije uspostavljena je sa Štabom Mornarice, Štabom Artiljerije, štabovima brigada a preko ovih sa štabovima bataljona, na istaknutim i važnim tačkama i sa četama.

Netom se dobije trebovana žica i aparati, povezati sve čete na položajima sa telefonom.

Za vrijeme borbe koristiti telefon samo u operativne svrhe.

Pored telefonske veze koristiti kurirsku vezu sa svim raspoloživim prevoznim sredstvima, koja budu na raspoloženju. Kurire izvježbati u noćnom kretanju van puteva radi održavanja veze sa istaknutim položajima, kao i sa višim štabovima.

12) **Sanitet:** Referent saniteta Divizije preko brigadnih referenata saniteta odredit će bataljonska previjališta i organizirati prenos ranjenika iz bataljonskih previjališta ka unutrašnjosti otoka. Pobrinut će se za dovoljan broj stoke.

Svi ranjenici i bolesnici koji se nađu za vrijeme borbe u Visu ili Komiži, a ta mjesta nisu obuhvaćena jačom borbom, treba da se evakuišu pod rukovodstvom njihovih upravnika u pravcu Kostime.

**13) Saobraćaj:** Štabovi brigada i Štab Artiljerije pobrinut će se da preko intendanture Štaba Divizije dobiju potrebnu tovarnu stoku za sve potrebe na svome sektoru.

Načelnik intendanture Divizije pobrinut će se za potreban broj tovarne stoke.

Upotreba motornih vozila, osim motocikla, vršit će se po naređenju i odobrenju Štaba Divizije.

**14) Popuna municije:** Štabovi brigada pobrinut će se da potrebnu količinu municije odmah postave na obalske, glavne i prihvatne položaje, za borbu od 8 dana.

Načelnik intendanture Divizije pobrinut će se za prikupljanje i smještaj municije za sva oruđa.

15) **Ishrana:** Divizijska intendantura nalazit će se u Žena Glavi.

Borcima izdati na ruke suhu hranu za 6 dana. Ova se hrana ne smije trošiti i ista služi kao rezervna hrana za vrijeme borbe u slučaju da pojedini otporni centri budu privremeno otsječeni. Za vrijeme borbe borcima pripremati, kad god se bude moglo, toplu hranu.

**16) Pozadinske ustanove:** Ljudstvo iz pozadinskih ustanova i mornaričkih jedinica u gradu Visu spadaju pod operativnu komandu I. Dalmatinske brigade, a oni u Komiži pod operativnu komandu XII. Dalmatinske brigade. Štabovi brigada, odnosno štabovi bataljona, sve ovo ljudstvo treba da osposobe, naoružaju, odrede im odgovarajuće položaje i veze za komandovanje.

Detaljne odredbe za njihove zadatke izdati će štabovi brigada u svojim zapovijestima.

**17) Građanstvo:** Štabovi brigada i bataljona u odnosu prema građanstvu za vrijeme uzbune i borbe treba da se drže slijedećih uputa:

a) U slučaju da grad Vis ili Komiža nisu direktno napadnuti, nesposobno građanstvo (starci i djeca) u roku od 30 minuta evakuirat će se iz Visa u pravcu Sv. Nikole za Vino Polje, iz Komiže preko Sv. Mihovila za Kostimu. Mlađi i sposobni ljudi i žene ostaju sa vojskom i stavljaju se na raspoloženje najstarijem komandantu u mjestu. Dotični komandant odredit će znak za uzbunu i zborno mjesto. Njih upotrebiti za sanitet i pomoćnu službu.

b) U slučaju da Vis i Komiža budu nenadno napadnuti, sva civilna lica koja su se unutra zatekla ostaju u mjestu i skupit će se u prizemnim odjeljenjima. Svi sposobni ljudi i žene stavljaju se pod najvišu komandu dotičnog mjesta. Svi nesposobni (starci i djeca) ostaju u kućama i slušaju zapovijesti najviše komande, koja će se pobrinuti da ih postepeno i organizaciono evakuiše.

c) Treba nastojati onemogućiti da bilo tko padne u zarobljeništvo jer će neprijatelj sve zarobljene htjeti iskoristiti za čišćenje mina i prodor kroz prepreke ...

d) Iste napomene važe za sva sela otoka. Smjer evakuacije istočnog dijela: Vino Polje, zapadnog dijela: selo Kostima.

18) Savezničke snage:[4] Prema zajedničkom sporazumu sve snage saveznika učestvovat će u obrani otoka Visa.

Redovne savezničke snage raspoređene su:

a) Jedinice engleskih snaga u Komiži pod komandom gosp. majora Thomasa.

b) Jedinice englesko-američkih snaga u Visu pod komandom gosp. majora Fynn-a.

c) Jedinice pratećih oruđa u Dračevu Polju.

d) 12 P.A. topova sa engleskom posadom u Komiži.

e) 6 P.A. topova u Visu.

U slučaju uzbune savezničke snage postupiti će kako slijedi.

Garnizon Komiža:

a) Pri neposrednom napadu na luku Komiža ostat će u mjestu i uzeti učešće u obrani Komiže;

b) Ako luka Komiža nije direktno napadnuta, engleski garnizon skupit će se na mjesto koje oni odrede i prebacit će se kamionima u selo Podšpilje.

Garnizon Vis:

a) Pri neposrednom napadu na luku Vis ostat će u mjestu i učestovat u odbrani Visa;

b) Ako luka Vis nije neposredno napadnuta, savezнички garnizon Visa skupit će se na mjesto koje oni odrede i krenut će starim putem preko Križa u selo Podselje gdje će se zadržati oko crkve.

Odluku za daljnju upotrebu svih snaga donijet će komandant I. Dalmatinske brigade u saglasnosti sa gosp. majorom Fynn-om.

Engleski garnizon Dračevo Polje ostaje na svom mjestu. Dalja upotreba engleskih snaga u Podšpilju i Dračevu Polju bit će prema odluci gosp. pukovnika Churchila a u saglasnosti sa Štabom Divizije.

Komandanti na sektoru Vis—Komiža imaju za dužnost da pruže punu sigurnost i omoguće saradnju sa savezničkom protuavionskom obranom.

**4 O dolasku savezničkih snaga na Vis vidi dok. br. 3, napomenu 7, dok. br. 43, napomenu 25 i dok. br. 64.**

Štab divizije, Štab Mornarice i saveznička komanda nalazit će se kod sela Borovnik.

Na osnovu ove zapovijesti štabovi brigada i Štab Artiljerije izdat će svoje detaljne zapovijesti. Prepis izdatih zapovijesti dostaviti ovome Štabu.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: Načelnik Komandant, p. pukovnik:
***Baće Maks,*** v. r.

Dostavljeno radi znanja:
Vrhovnom štabu N.O.V i P.O.J
Štabu VIII. Korpusa N.O.V. i P.O.J.
Komandantu savezničkih snaga na otoku Visu.
Štabu Mornarice N.O.V.J.

Na postupak :
Štabovima I., XI. i XII. Dalmatinske N.O. Brigade.
Štabu Artiljerije XXVI. Divizije N.O.V.J.

Načelnik :

BROJ 158

## IZVJEŠTAJ MARTINA VEŽIĆA OD 21. VELJAČE 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O PLANU ZA EVAKUACIJU NARODA OPĆINE VRGORAC NA OTOK VIS[1]

Drugarskom Oblasnom Komitetu K.P.H.

V I S

Dragi drugovi!

Mojim dolaskom na Biokovsko Okružje, nijesam bio dočekan na ugovorenom mjestu, jer su drugovi tri večeri ranije čekali dolazak broda koji nije uslijedio. Ja sam se iskrcao sa još jednim drugom i krenuo u pravcu mjesta Bačine gdje sam dobio vezu.

Dolaskom do Štaba Grupe,[2] bio sam upoznat sa novostima ovoga okružja, i istu večer održao kraći sastanak sa članovima štaba i sa tri člana O.K.[3] koji su se našli na okupu. Tom prilikom kao najvažniji problem postavljen je za riješit; pitanje evakuacije naroda općine Vrgorac,

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/18-19.**

**2 Odnosi se na Stab Grupe južnodalmatinskih NOP odreda.**

**3 Okružnog komiteta KPH**

koja je poslijednjih dana sa strane neprijatelja ponovno popaljena i uništena, tako da ima mnogo sela koji uopće nemaju krov nad glavom, jer u selima nema ni jednog pokrivača.

Mi smo stali na stanovište da tome narodu treba hitno pomoći, a jedina pomoć jest evakuisati, starost i nejakost a sposobne za rad ostaviti u vojsci i nešto na terenu. Ovu stvar je trebalo hitno preuzeti jer stanje na Biokovu je teško obzirom na led i snijeg, kao i na stalno krstarenje neprijatelja. Ovaj zbijeg morao bih se jedne večeri krcati i to negdje na obali između Drvenika i Zivogošća. Na drugim položajima za sada je nemoguće, a i ovdje treba izvršiti sve za jednu noć sa potrebnim vojničkim osiguranjem, jer ostavljanje za više puta mjesto ukrcaja bi se kompromitovalo. mitovalo.

Mi smo sa Štabom Grupe uredili da za takovo ukrcavanje vojnički pripremi na taj način što će susjedne garnizone istu večer napasti ali ne u svrhu likvidiranja. Na taj način mi bi imali za tu noć slobodno kretanje na prostoru od šest kilometara obale, jer se je pokazalo kod svih dosadašnjih prepada da neprijatelj u toku noći ne izlazi iz garnizona u pomoć drugom garnizonu zato jer nije siguran gdje će ga dočekati zasjeda.

Pored ovoga raspravljali smo i donijeli zaključak, da se organizira jedna desetina kao stalna straža koja će imati za zadatak da redovno čeka brodove sa Visa i to na mjestu gdje se je do sada iskrcavao materijal. Na taj način izbjeći će se dosadašnji propusti i veza će biti na kopnu redovna bez obzira da li je unaprijed javljeno za dolazak broda ili ne. Ova desetina imati će zadatak da svaku večer čekaju brod od 10 do 2 sata poslije ponoći. Također njihov će zadatak biti da pomognu iskrcati brod i magazinirati materijal u toku noći, a u toku dana organizirati će se prebacivanje materijala za dalje. Na taj način izbjeći će se svaka neizvjesnost i nesigurna mobilizacija naroda koji je potreban da prenosi materijal.

Da bi se sve brzo sprovelo u djelo i da bi tamo sa svim stanjem bili upoznati drugovi Štaba Mornarice i IV. Pomor. Obal. Sektora, koji saobraćaju sa Biokovom, a koji često puta u svojim depešama stvari posmatraju sa jednog Visa gdje se odluke i naređenja mogu brzo primjeniti u život, kao i povući u koliko nastane neki novi momenat, ovamo takvo gledanje često puta dovodi do suvišnih pokreta u zamaranja naših jedinica, a to sve zato jer ne mogu da se užive u prilike ovamo. Da bi se tome jednom stalo na kraj, smatrao sam za potrebno, da tamo pošaljem jednog druga koji bi tu stvar u saglasnosti sa drugovima pravilno postavio i omogućio normalan saobraćaj pomorskim i radio-telegrafskim putem. Kao najpodesnije lice izabrao sam druga Jerku Radmilovića člana Obi. N.O. za Dalmaciju, koji se ovamo već dugo vremena nalazi i sa svim stvarima je vrlo dobro upoznat. Iz pisma, kojeg je on dobio od Obi. N.O.O., vidi se da bi on i dalje trebao ostati ovamo, ali smatram da je on dovoljno iskoristio sve mogućnosti rada i njegov boravak ovamo, dalje nije nužno potreban. Po ovom izvršenom zadatku, drugovi ga mogu opet povratiti ovamo u koliko to smatraju nužnim.

Prije mog odlaska sa Visa, sa pol. komesarom Divizije[4] sam uredio da iz 11. Dalmat. Brigade otpuste nekoliko hercegovaca, koji su potrebni za politički rad na terenu Ljubuškog Okruga. Danas je O.K. dobio dopis od Okružnog Povjereništva za Ljubuški, u kojem traže da im pošaljemo i druga Mirku Praljka, koji je sada intendant u jednom bataljonu 11. Dal. Brigade. Imena ostalih hercegovaca ja ne poznajem, ali Divizija znade koji su to, i Vi proradite na tom da ih se pošalje na raspoloženje Povjereništvu Ljubuškog Okruga.

Sastanak sa O.K. održat ću 24. i 25. II., a do tada nastojat ću i upoznat rad partije u vojsci.

Jutros sam držao sastanak sa Okružnim Odborom A.F.Ž., koji se naša na okupu i sa njima proradio, direktivno pismo C.K. u vezi reorganizacije A.F.Z.,[5] kao i pismo Oblasnog Komiteta.

Nekih naročitih novosti ovamo nema, a sa pojedinostima upoznat će Vas drug Jerko Radmilović.

Primite mnogo drugarskih pozdrava

Dana 21. II. 1944. g.

Vaš:
***Martin,***[6] v. r.

BROJ 159

## ZAPISNIK SA SASTANKA OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU ODRŽANOG 22. VELJAČE 1944. O NEKIM PITANJIMA MORNARICE NOVJ, ŠTABA BAZE U MONOPOLIJU, STANJU ZBJEGA U EGIPTU I DR.[1]

Z A P I S N I K
sa sastanka Obi. K.K.P.H.[2] na 22/11. 1944.

Prisutni — Vicko,[3] Čećo,[4] Baja,[5] Miloš,[6] Raos,[7] Mileva.[8]

Dnevni red:

1. Izvještaj druga Nikole[9]
2. Čitanje depeša i pisma C.K. K.P.J.

**4 Dvađesetšeste divizije NOVJ**
**5 Vidi dok. br. 91.**
**6 Martin Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/20—22.**
**2 Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**3 Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**4 i 16 Svetislav Stefanović-Cećo, instruktor Centralnog komiteta KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.**
**5 i 31 Ante Jurjević-Baja, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**7 Ante Raos, član Oblasnog komiteta SPH za Dalmaciju.**
**8 i 32 Mileva Bubalo, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**9 Ivo Randić-Nikola, pomoćnik političkog komesara Mornarice NOVJ.**

3. Proslava 26 godišnjice Crvene Armije
4. Zadaća
5. Razno

Izvještaj druga Nikole, zamj. politkoma Mornarice N.O.V.J.

a) Pitanje Mornarice.

Od izručivanja naših ratnih brodova nama, za sada, nema ništa. Saveznici odgovorili da je pitanje izručivanja brodova političko pitanje i da je to pitanje povezano sa priznanjem Nacionalnog Komiteta. Jedino za sada dobili smo mornaričku bazu tj. logor za mornare.

b) Štab Baze Monopoli :

Nisam pristupio reorganizaciji Štaba, kako je bilo predviđeno jer predviđeno rješenje ne odgovara stvarnom stanju u Bazi. Stoga sam, da ne bi naglo došlo do promjene, zadržao stari Štab. Slabost Biroa Baze jest gubljenje u sitnicama, ne shvaćanje zadataka. Glede izmjene Štaba stekao sam uvjerenje da je Štab — iako se gubi u sitnicama — izvršio svoje zadatke i da baza pravilno funkcionira, te da im treba dati vremena da se snađu, jer su tek kratko vrijeme na dužnosti. Inače ne snalaze se polit. kom. i zamjenik polit, komesara Baze. Postojalo je ne slaganje i nesporazum između Delegacije, Vojne misije i Baze Monopoli, Izbijala su pitanja nadležnosti, uplitanje u međusobne poslove itd. To je potencirao i savezнički način (stil) rada i saobraćaja s našim ustanovama.

Vojna misija — u cilju sređivanja odnosa i koordinacije rada naših ustanova donijela naredbu o formiraju jedinstvene organizacije prema vani. Formirana vojna misija sa 5 otsjeka na čelu sa Vlatkom.[10] Štab Baze imao bi biti pod ekonomskim otsjekom čiji je šef Makiedo.[11] (prilog Naredba br. 1.)

Dolaskom Dediera[18] i Milentija[18] stanje se popravlja, jer uživaju partijski autoritet. Sprema se druga naredba o organizovanju misije i otsjeka, jer otsjeci nisu mnogo povezani.

c) Pitanje dr. Smodlake.[14]

Žalio mi se je da mu je nesnosno i da će morati dati ostavku. U osnovi uzrok njegovog nezadovoljstva — nije se snašao sa našom linijom, njezino nerazumjevanje i strahovanje da naša borba ne bi prešla u diktaturu vojske. Nejasna mu je politika SSSR-a i ne shvaća suštinu pokreta. Zatim takvo njegovo stanje uzrokuju i držanje naših ljudi i ustanova prema njemu, (na pr. Dedijer i Milentije najavili posjetu, a zatim zaboravili da dođu. Na to se dr. Smodlaka oštro naljutio). Ja sam sa Smodlakom raz-

**10 1 17 Vladimir Velebit-Vlatko**

**11 Sergije Makiedo**

**12 Vladimir Dedijer**

**13 Milentije Popović**

**14 Imenovanjem za povjerenika vanjskih poslova Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije dr Josip Smodlaka se suočio sa nizom specifičnih problema koji su mu dali prve nestvarne utiske. Praksom njegovog rada ove dileme su ubrzo uklonjene i Smodlaka je, u tjesnoj suradnji sa predsjednikom NKOJ-a Josipom Brozom Titom, obavljao predano i uspješno svoj odgovorni posao.**

govarao da bi $ve ovo uredio i donekle sam ga umirio. Smodlaka kazao da prelazi preko svih tih sitnica. On čeka ili detaljnije instrukcije ili da ga Tito pozove u domovinu. Glavne smetnje, pored navedenih, u držanju Smodlake, njegov sin Sloven. Treba s njim raditi i držati ga čvrsto. Da se s njim radi kao sa kandidatom.

d) Stanje zbjega.[15]

Čitav zbjeg — izuzev viškog — već je prebačen u Egipat. Dobro su primljeni i dobri su uslovi života. To potvrđuje V. Dedijer i Milentije.

e) Odnosi prema Saveznicima.

Cesto sektaški. Potrebno manje isticati K.P., srpove i čekiće. Drugovi predlažu da se sa brodova ili skinu ili na manje vidna mjesta istaknu parole »Živjela K.P.«. U Italiji, po direktivi V.S., politički komesari istupaju kao sekretari, a ne polit, komesari.

f) Odnos prema Talijanima.

Zaoštravaju se između nas i talijanskih vlasti. Naime u Italiji, naročito Siciliji i Sardiniji, ima Istrana i Slovenaca, koji hoće da pristupe u NOV, a mi ih verbujemo. Engleski general kazao da ih ne možemo verbovati, jer su ti Slovenci izvan granica iz 1940, koje oni sada uzimaju za mjerodavno. Talijanskih 6 antifašističkih stranaka uputilo pozdrav Titu i Nacionalnom Komitetu .

g) Bilo bi potrebno zbog pomanjkanja partijske povezanosti i života formirati part, rukovodstvo, koje će povezati sve organizacije u Italiji. Pristupa se donošenju zaključaka po gornjem izvještaju. Jednoglasni.

## Zaključak

U svrhu sređivanja organizacionog stanja i provođenja pravilne linije naročito prema Saveznicima, drug Cećo[16] treba da do par dana pođe za Italiju, tamo se upozna sa problemima da bi dolaskom druga Vlatka[17] iz V.Š.[18] mogao definitivno rješiti, naročito organizaciona pitanja, u skladu sa direktivama V.Š. tako i eventualno direktivama C.K. K.P.J., koje bi drug Vlatko mogao na povratku donijeti.

Prelazi se na drugu tačku dnevnog reda.

Čitanje depeša upućenih od C.K. K.P.J.

a) Depeša od 17. II. 1944 (odgovor na depešu o stanju u Italiji i našem sjedištu). Direktive iz depeše u vezi stanja u Italiji provesti će u život drug Cećo u vezi zaključaka pod 1. tačkom dnevnog reda.

b) Depeša od 18. II. 1944 (kritika rada Obi. K.K.P.H. za Dalm.)

**15 Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, 11, 15, 26 i 31,**
**18 Vrhovni štab NOV i POJ**

**Vicko** iznosi tim povodom slijedeće:

»Slažem se sa kritikom i ocjenom snalaženja i rada kako part, organizacije na terenu tako i Ob. Komiteta.«[19]

U pogledu kritike i ocjene o formulaciji.

»Prigodom evakuacije Splita izgubljen je skoro sav materijal, kao posljedica, pored ostalog, nekomunističkog svatanja da sve pripada Dalmatincima«.[20] — Smatram da je preoštra i da ne odgovara pravom stanju stvari i stvarnom držanju Dalmacije u vrijeme kapitulacije. Bilo je možda pojedinih grešaka kakvog pojedinca, ali narod, ni Ob. Komitet, ni ja lično, nismo ni pošto zauzimali takav nekomunistički stav i sijećajući se ovakvog stava nekih drugova (iznosi, među ostalim, slučaj Koče Popovića[21] »da IX Divizija napušta ranjenike« itd.) prema nama u vrijeme V ofanzive — ovakav stav — (onih koji su netačnim i jednostranim iznašanjem držanja Dalmacije i našeg uzrokovali da je C.K. K.P.J. stvorio takvo mišljenje) — vrijeđa i ja ću kao odgovorni partijski rukovodilac da tu stvar iznesem i ispravno postavim pred V.Š. i C.K. K.P.J.

Dalje iznosi da je narod, naročito iz Splita, nesebično i požrtvovano prenašao daleko iz Splita, ali pomanjkanje oslobođenog teritorija onemogućilo je sigurno sklanjanje. Narod je širokogrudno dočekao I. Diviziju, nije bilo nikakvog lokalpatriotizma. U dobroj mjeri gubitak materijala uzrokovalo je držanje I Divizije i IV Krajiške Divizije. I Obi. Komitet i ja lično kad smo stupili u vezu sa Kočom Popovićem, kad smo mi uzeli stav što odlučnije obrane Splita, on (Koča) kazao je da je došao da naoruža i obuče vojsku, a isto tako i IV Krajiška je izgubila vrijeme u ničemu ne angažirajući se u odlučnim bitkama.[22] Tako se nije dao spasiti materijal. U velikom broju naše jedinice ostale su i bez materijala i ne obučene.

Opravdana je kritika u vezi sa slučajem Livna.[23] Ja sam i Veljka[24] i Jordana[25] pri povratku iz Jajca upozorio na neopreznost i nebudnost. Stoji da nismo na slučaj Livna reagirali, poveli istragu i obavjestili viši forum. To što smo se nalazili na Hvaru bez veze s njima i što smo za taj slučaj kasnije doznali, nas ne opravdava, jer ni kasnije nismo reagirali kad smo doznali. Zato je to naš veliki propust.

**Drug Ćeća iznosi**

»Tačna je konstatacija i kritika o snalaženju part, organizacija, da se nisu dovoljno politički osposobile i organizaciono pripremile za nove i krupnije zadatke nakon ustanka«. Iznosi velike zadatke koji su se pred nas postavljali formiranjem Korpusa, a naročito mornarice pri čijem su formiranju glavni teret snosile naše partijske organizacije.

**19 Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**20 Vidi dok. br. 121.**

**21 1 27 Koča Popović je tada bio komandant Prve proleterske divizije.**

**22 O dejstvima Prve proleterske i Četvrte krajiške divizije u borbama u Dalmaciji u vrijeme kapitulacije Italije, rujna 1943. godine vidi knj. 8.**

**23 Vidi operaciju »Ziethen«, knj. 9, dok. br. 107, napomenu 2.**

**24 Pavle Ilić-Veljko tada je bio komandant Osmog korpusa NOVJ.**

**26 Ivica Kukoč-Jordan tada je bio politički komesar Osmog korpusa NOVJ.**

»Slažem se u cjelosti sa svim navodima i obrazloženjima druga Vicka u vezi »nekomunističkog držanja«. Vjerojatno se je ovakovo mišljenje, iako u osnovi bez stvarne podloge, formiralo na sastanku V.Š.[26] sa politkomesarima, Kočom[27] i Plavim.[28] Donekle je i Milić[29] sa svojim stavom u vezi popunjavanja jedinica I Divizije, uzrokovao formiranje ovakvog gledanja kod Koče i Plavog. Međutim, to ne može da promijeni na činjenici da se kako narod tako ni partijske organizacije ni Obi. Komitet, držao u osnovi ispravno i širokogrudno. Partijske organizacije prenašale su materijal i spremale svesrdno, ali ga nisu mogle odbraniti«.

**Drug Marinko[29] iznosi**

Slaže se sa navodima i obrazloženjima drugova Vicka i Ćeće po svim tačkama. »Dobar dio materijala je propao više usljed toga što vojničke jedinice nisu shvatile da se na tlu Dalmacije treba što više zadržavati da bi se imalo vremena izvući materijal, koji se nije mogao skloniti na tlu Dalmacije, gdje su sve jače nadirali Nijemci, a jedinice I i IV Divizije nisu prihvatile odlučniju bitku i time se onemogućavalo odnosno otežavalo izvlačenje«. Slaže se sa gledanjem druga Vicka i Ćeće za slučaj Livna gdje nismo ni do danas reagirali.

**Drug Baja"**

Slaže se sa mišljenjem i navodima Vicka po jednom i drugom pitanju depeše. »Čudim se da Koča i Plavi i ostali, usprkos svojih vrlo,pozitivnih izjava o držanju Dalmacije u danima ustanka, na jedan put uzrokuju formiranje ovakovog gledanja na nas. Bilo bi. radi zdravih odnosa Dalmatinaca, prema drugovima i obratno, potrebno razjašnjenje, i to usmeno da ne bi izgledalo da želimo zaoštriti. Naš je propust da nismo poduzeli korake u vezi sa slučajem Livna ni do danas«.

**Drug Ante Raos**

Se slaže u svim pitanjima u pogledu (nekomunističkog odnosa). Ne mogu mnogo da kažem, jer nisam bio u centru nego u Makarskoj. Međutim i odatle smo nesebično slali materijal.

**Drugarica Mileva[35]**

Tada nije bila u Obi. Komitetu, niti se nalazila u centru, te ne može dati tačnu ocjenu.

Pristupa se donošenju zaključka po gornjim pitanjima.

**26 Vrhovnog štaba NOV i POJ**
**27 Koča Popović**
**28 Mijalko Todorovlć-Plavi, tada je bio politički komesar Prve proleterske divizije.**
**29 Maks Bače-Milić**
**30 Miloš Zanko-Marinko**

Zaključci

1. Drug Baja uputit će depešu za Jordana i Stevu,[33] kojom im se stavlja u dužnost da ispitaju i sastave za naš izvještaj o slučaju Livna da bi mogli i mi formirati mišljenje, uzeti stav i poduzeti eventualne korake, iako sa zakašnjenjnm.

2. Prvi kontakt sa C.K. K.P.J. iskoristit će se da bi se upoznao C.K. K.P.J. sa pravim stanjem i držanjem povodom kapitulacije Italije. To je potrebno iz razloga da bi se otklonila ona netrpeljivost prema Dalmatincima, koja se počela kod nekih jedinica formirati u vrijeme IV i V ofanzive.

3. Čita se depeša o ustrojstvu VIII Korpusa. Kad se dobiju detaljniji podatci tim u vezi pristupit će se pretresanju popunjavanja odnosno predlaganja za popunjavanje.

Prelazi se na treću tačku dnevnog reda

**»Pripreme za proslavu 26 godišnjice Crvene Armije«**

Obzirom da se računa na učestvovanje Saveznika diskutuje se o liniji baš u vezi depeše C.K. K.P.J. o držanju prema Saveznicima.

Telegrame imaju da pregledaju i konačno rediguju Ćeća i Marinko.

Nakon diskusije — u kojoj se ističe da nas treba da rukovodi pri angažovanju Saveznika to da naš cilj jest uspostavljanje što tješnjih odnosa sa Saveznicima, a naš osnovni zadatak nije da mi radimo na učvršćenju odnosa Engleske i Amerike sa SSSR — prelazi se na četvrtu tačku dnevnog reda.

**Zadaci**

a) Cirkularno pismo u vezi reorganizacije AFŽ-a[84] za partijske organizacije ima da napiše drug Marinko i to kroz 4 dana — a za AFŽ organizacije,[35] Oblasni AFŽ.

b) Početi sa sastavljanjem izvještaja za C.K. Izvještaj će sastaviti — politički dio Vicko, — organizacioni Baja — SKOJ Raos — AFŽ Mileva — NOO Marinko — za izvještaj o vojsci tražit će se izvještaj od Divizijskog komiteta i zamjenika političkog Mornarice — finansijski izvještaj Vicko, a isto tako o novcu i zajmu ZAVNOHA u vezi Andrijinog[36] pisma. U tu svrhu od Jordana će se tražiti podatci o novcu iz Splita, a NOO Dalmacije dati će podatke u vezi zajma. Izvještaj o radu AGITpropa pružit će Agitprop.

c) Pristupiti sređivanju istražnog materijala u vezi Korčule,[37] dati naše mišljenje i uzeti određeni stav u svrhu upoznavanja C.K.

d) U vezi sa vojničkom situacijom u Dalmaciji, koja je dovela do toga, da je Dalmacija postala poprište jakih borba drug Cećo i Baja

**33 Andrija Božanić-Stevo**
**34 Vidi dok. br. 171.**
**35 Vidi dok. br. 172.**
**36 Andrija Hebrang, sekretar Centralnog komiteta KP Hrvatske.**
**37 Vidi dok. br. 146.**

treba da sastave dopis[38] partijskim organizacijama da ih upoznaju sa situacijom, da dadu sugestije za preosposobljavanje za rad u novim uslovima, a naročito radi čuvanja kadra.

Prelazi se na petu tačku

**Razno**

a) Raspored drugarica iz Obi. Odbora AFZ (Luce,[39] Mileva,[40] Vesela).[41] Raspored čitavog Obi. AFZ-a izvršiti će se naknadno. Luce će se dodijeliti na rad nekoj partijskog organizaciji (bilo K.K. Omiš ili O.K. Dubrovnik). Isto tako i Vesela.

Formirana je redakcija lista u koju ulaze Milka[42] — Luce[43] — Mileva.

Partijsku komisiju za rad među ženama sačinjavaju — Mileva, Milka, Luce, Marija Novak, Zora Rosandić, Neva.[44]

Drug Baja ima da sazove tu komisiju, čim se pruži mogućnost.

Nakon ove tačke završava sastanak.

BROJ 160

## UPUTSTVA ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 22. VELJAČE 1944. STABU GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA U VEZI S PREDSTOJEĆIM ZADACIMA[1]

STAB
VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
Br. 342, dne 22. II 1944.

ŠTABU GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH ODREDA

Primili smo vaš izvještaj br. 73., od 7. II, kao i opći izvještaj br. 99, od 9. II. tg.[2]

U vezi sa nastalom situacijom na sektoru te Grupe vaš osnovni zadatak mora biti razbijanje i uništavanje domaćih bandi[3] koje su iskorišćavajući nastalu situaciju počele da teroriziraju i mobilišu na cijelom prostoru. Ovaj zadatak najlakše ćete izvršiti ako glavni dio svojih snaga

38 Vidi dok. br. 172.
39 i 43 Blaženka Mimica-Luce
40 Mileva Bubalo
41 Vesela Segvić
42 Milka Lasić
44 Neva Paić
1 Kopija originala (tipkanog ria pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 19/2, k. 517.
2 Vidi dok. br. 125.
3 Odnosi se na četnike i ustaše.

držite na okupu i sa njima razbijete i uništavate prvenstveno banditska uporišta. Prilikom svake akcije morate voditi računa o tome da koncentrišete dovoljan broj snaga da bi neprijatelju nanijeli što jače i veće gubitke. Domaća banda i četnici i ustaše naročito su osjetljivi na gubitke, pa prema tome treba o ovome voditi računa. Ukoliko se momentalno ne može napadati neka banditska uporišta iz bilo kojih razloga, treba se poslužiti i sa udarnim grupama (letećim vodovima i desetinama) koje treba snabdjeti sa što više automatskog oružja i bomba. Ove grupe također moraju biti sastavljene od najboljih i od najodvažnijih boraca, a njihov zadatak sastojao bi se u tome što bi sačekivali domaće bande u pozadini neprijatelja, t.j. tamo gdje se najmanje nadaju, ili na bilo koji način služeći se sa svim mogućim varkama upadati u četnička, odnosno ustaška mjesta, hvatati i ubijati četnike i ustaše, a naročito vođe. Ove grupe trebalo bi da postanu strah i trepet četničko-ustaškim bandama. Ove grupe bi trebalo da se zalijeću u neposrednu blizinu, ako za to postoje uslovi, i u veće neprijateljske garnizone, i da tamo zadaju neprijatelju udarce. Ove grupe trebaju da pokažu naročitu smjelost. Osim toga potrebno je služiti se, makar i manjim zasjedama, na svim mogućim linijama kojima saobraća neprijatelj. Zasjede se moraju praktikovati, postavljati na takovim mjestima gdje će se neprijatelju nanijeti gubici, pa ako se i ne može u dovoljnoj mjeri iskoristiti rezultat borbe. Također održavajte usku vezu sa Štabom XIX. divizije i upoznajte je sa situacijom na vašem sektoru, a ujedno pripremajte teren za akcije većeg stila ukoliko se ista povrati na vaš sektor.

Drugi osnovni zadatak vaše grupe jest pitanje mobilizacije na sektoru sjeverne Dalmacije. Problem mobilizacije radi popune naših jedinica, prvenstveno operativnih, morate shvatiti najozbiljnije i pristupiti mu sa puno upornosti. Po pitanju mobilizacije prvenstveno morate se povezati sa svim pozadinskim vlastima i odgovornim drugovima i forumima radi političke pripreme za mobilizaciju. I u ovom pogledu morate voditi računa o povratku XIX. divizije,[4] tako da bi do momenta njezina povratka bile izvršene sve pripreme i da bi se moglo odmah pristupiti mobilizaciji. Mobilizaciju treba sprovoditi prvenstveno na dobrovoljnoj bazi, a u nekim slučajevima treba pristupiti i poluprisilnoj mjeri, kako je to već rađeno na tome sektoru. Vaš je ogromni propust i krivnja pada na vas zašto niste pristupili mobilizaciji ljudstva sa otoka, gdje je bilo uslova za mobilizaciju i tako ste dozvolili da neprijatelj mobilise i odvede oko 500 mladića koji su trebali biti u našim redovima, a sada su na strani neprijatelja, protiv nas.

Treći vaš zadatak je koji ne zaostaje, a možda još važniji nego prva dva, jest pitanje stvaranja magazina na tome sektoru. Ovi magazini moraju da budu dekoncentrisani, na najsigurnijim predjelima vašega sektora, t.j. Bukovica, teren Vrana, Rujište itd. Na ovim mjestima moraju biti izgrađeni u najvećoj tajnosti magazini, koji mogu da prime na desetke vagona hrane i ostalog materijala. Ovi magazini ne smiju ni na pojedinim predjelima biti jedan pokraj drugoga, nego moraju biti što uda-

**4 Devetnaesta divizija je tada dejstvovala u Lici. Vidi dok. br. 123.**

ljeniji, tako da ukoliko ih neprijatelj otkrije, ne padnu svi neprijatelju u ruke. U magazine ne smiju se metati nikada samo jedna vrsta materijala, nego je potrebno metati razni materijal, tako da u slučaju njegova uništenja ne bi ostali u potpunosti bez jedne vrste materijala. Svaki magazin mora imati skladišnik, t.j. knjigu u koju će biti uveden sav primitak i izdatak. Kod svakog magazina mora biti zadužen po jedan drug koji će voditi samo brigu o stanju u magazinu, primanju, izdavanju itd. Taj drug mora biti negdje u blizini magazina i po mogućnosti što konspirativniji. Sa ovom izgradnjom magazina počećete odmah sa najbržim tempom. Radi što bržeg rada povezati se sa komandama područja koje vam u svemu moraju izaći u susret. Zapravo, ukoliko za to postoje uslovi, treba težište rada prenijeti na komande područja. Također je potrebno na pogodnim mjestima oko obale, a naročito na otocima Kornati i drugim pogodnim otocima izgraditi što više bunkera za primitak materijala koji će dolaziti sa Visa ili druge strane. O izgradnji ovih magazina stalno nas izvještavajte sa napomenom koliko možete primiti robe u izgrađene magazine. U magazine se može također stavljati materijal koji ćete sakupiti dobrovoljnim prilozima, konfiskacijom imovine narodnih neprijatelja itd.

U najskorije vrijeme dobićete naredbu[5] o načinu osiguranja kanala, primanja, sklanjanja i transportovanja materijala koji treba da dođe morem. U svrhu ovu, radi što tješnje veze sa nama i sa morem, stavićete se odmah u vezu sa III. sektorom Mornarice, odnosno sa Štabom Mornarice, koji će vam staviti na raspolaganje jednu radio-stanicu, a telegrafistu zatražite od XIX. divizije. Radio-stanica mora biti smještena u neposrednoj blizini obale radi što bolje veze, odnosno što bolje organizacije kanala za izvještavanje i nama i Štabu Mornarice. Po ovome ćete dobiti detaljnija uputstva u naredbi koja slijedi, a do tog dana otpočnite odmah sa radom.

Pitanje organizacije vaših odreda je usko povezano sa općim zadacima odreda koji se u ovakvoj situaciji postavljaju pred odrede. Danas treba voditi računa o tome da je jedna od glavnih zadaća odreda da mobilišu i prikupljaju što više ljudstva za operativne jedinice na samome terenu, gdje ne mogu da operišu veće jedinice iz bilo kojih razloga. U vezi sa popunom i ojačanjem XIX. divizije ta Grupa staviće na raspolaganje XIX. diviziji dva bataljona Sjevernodalmatinskog odreda[8] i druga Simu Dubajića, koji je predviđen za zamjenika komandanta II. brigade XIX. divizije. Ovo je učinjeno radi toga da bi se popularnost druga Dubajića u tome kraju što više iskoristila u pozitivnom smislu, a i da bi se izbjegle eventualno neke nezdrave pojave koje bi mogle nastati njegovim daljim opstankom na sadašnjem položaju. Smatramo da bi mogli organizirati Grupu uglavnom od dva odreda i tri samostalne čete. Ova dva odreda bi bila Kninski i Sjevernodalmatinski koga bi sačinja-

**5 Stab Osmog korpusa je 22. veljače 1944. g. izdao naredbu br. 9, sa prilogom, po kojoj su organizirana dva kanala za prebacivanje materijala s otoka Visa do obale i dalje ka jedinicama Osmog korpusa, i to: kanal br. 1 od Visa do Trogirsko-šibenskog sektora i kanal br. 2 od Visa do obale sjeverne Dalmacije (Vidi dok. br. 50/8, k. 529 u Aihivu Vojnoistorijskog instituta).**

**6 i 8 Vidi dok. br. 125.**

vala dva bataljona stvorena od Otočkog i Zadarskog bataljona, a možete kombinovati, tako da od Sjevernodalmatinskog odreda ostavite jednu četu, a u zamjenu za tu dadete XIX. diviziji jednu četu iz Zadarskog odreda, odnosno bataljona. Imajte u vidu da u operativne jedinice šaljete najmlađe i najbolje borce jer je to pitanje jačanja i ugleda naše Narodnooslobodilačke vojske kao glavnog i najvažnijeg nosioca današnje borbe. Imajte u vidu da će uspjeh naše Narodnooslobodilačke vojske osigurati i uspjeh na ostalim poljima rada. Naročitu pažnju posvetite jačanju i organizovanju Prominske, Šibenske i Sjevernootočke čete. Prominsku i Šibensku četu ojačati sa što više automatskog oružja, naročito sa strojnicama, koje možete dobiti preko Visa. Ovim četama postavite sličan zadatak, kao i udarnim grupama, a naročito treba imati u vidu da među njima treba biti jačih, politički zrelih boraca koji će moći da politički rade među stanovništvom gdje se god pojave i da sa uspjehom i pravilno suzbijaju neprijateljsku propagandu. Ovo je jedan od vrlo važnih momenata i treba mu posvetiti potrebnu pažnju. Organizaciju starješinskog kadra izvedite od osoblja koje vam stoji sada na raspolaganju a ukoliko ga nemate u dovoljnoj mjeri, obratite se na Štab XIX. divizije koji je već u tom pogledu dobio potrebne direktive. Komesara Grupe dobićete u najskorije vrijeme.[7]

Više pažnje posvetite i obavještajnoj službi čija je sposobnost naročito potrebna na tome sektoru gdje je neprijateljska propaganda vrlo jaka i kombinovana, i gdje je rad neprijateljskih agenata vrlo širok. Pitanje obavještajne službe treba postaviti u širem smislu, i dati joj mnogo šire značenje. Treba nastojati da se obavještajna služba otarasi običnog žandarmerisanja, t.j. službe u policijskom smislu. Obavještajna služba mora da pronalazi kanale neprijateljske propagande, da proučava način neprijateljske propagande, da pronalazi sredstva kojim se služi neprijateljska propaganda i da se svemu tome suprotstavlja sa uspješnim protusredstvima, t.j. uspješnim načinom borbe sa neprijateljskom propagandom. Obavještajni oficiri moraju da se užive u svoj rad i da što dublje zalaze u samu bit obavještajne službe.

Informativnoj službi posvetiti također više pažnje nego li je to do sada bilo. Danas je takova situacija da mi možemo u svakom neprijateljskom logoru, odnosno garnizonu, pronaći ljude koji će služiti nama . . . Drugovi koji se ovim bave moraju da sa više volje i samoprijegora pristupe ovome zadatku, da bi ga mogli sa uspjehom izvršiti.

Pitanje veze također posvetite više pažnje jer je to za nas od vitalne važnosti. Ne samo skupljanje izolovane žice i formiranje četa za vezu, odnosno vodova, nego već sada poduzmite potrebne mjere da se podiže zračna linija gdje je god to moguće, da se izvrše sve pripreme, kako bi se u danom momentu mogla podignuti zračna linija za najkraće vrijeme. Rad na zračnoj liniji treba da se odvija po planu koji je bila postavila XIX. divizija još prije prvog napuštanja tog sektora. Prema tome planu centar treba da bude sredina Bukovice, odakle će se granati

**7 Za političkog komesara postavljen je Milan Munižaba.**

prema Rujištima, prema Obrovcu, Skradinu i Benkovcu. Isto tako treba povezati s. Stankovci—Vrana itd.

Predložite nam spisak drugova koje treba proizvesti u činove oficira, a zasebno spisak drugova kojima treba iz bilo kojih razloga povisiti čin. Isto tako predložite spisak drugova koji zaslužuju čin podoficira na naimenovanje Štabu XIX. divizije. Ovi spiskovi moraju biti u najkraće vrijeme kod nas, i kod Štaba XIX. divizije. Osim toga pošaljite nam spisak cjelokupnog komandnog kadra radi evidencije uzdizanja starješina. Spiskovi trebaju da sadrže podatke prema priloženom formularu. Štab Grupe mora da vodi spisak oficira i spisak podoficira koji su već imenovani i prepis toga spiska dostavite ovome Štabu.

Dobro ste primijetili u vašem dopisu br. 99® da je pitanje dezerterstva pitanje političkog i vojničkog rada sa borcima. Ostaje jedino da u tom smislu razvijete što jaču aktivnost kod vaših boraca. Nepravilno je i kosi se sa već izdatom naredbom ovoga Štaba da dezertere primate u vaše jedinice, kako ste to već ranije radili. Sa ovim morate smjesta prekinuti, jer takav način dovodi do legalizacije dezerterstva i s time stavlja van mogućnosti primjenjivanja kazna. Dezertere morate već prema dobivenoj naredbi sve sakupljati i upućivati pod stražom u njihove jedinice. Isto tako trebate voditi računa da sve komande područja i komande mjesta postupe na isti način, kao i narodnooslobodilački odbori. Sa onim dezerterima koji prebjegnu neprijatelju treba biti nemilosrdan.

Sve mjesečne izvještaje prema Naredbi br. 2 ovog Štaba,[9] kao i prema priloženom rokovniku, dostavljajte redovito nama, a kopiju možete dostavljati i Štabu XIX. divizije, kako bi i ona imala uvid u stanje.

Radio-stanicu nastojte što prije dobiti da bi sa vama mogli održavati što tješnju vezu radi obavještavanja.

Sa Visa je poslan neki kancelarijski materijal, kao i tehnika koja je trebala biti prebačena za ovaj Štab. Izvjestite nas da li vam je poznato i gdje se nalazi taj materijal, pa ukoliko je tamo, organizujte prebacivanje do nas. Nastojte nabaviti što više kancelarijskog materijala za ovaj Štab, a naročito šapirograf, ciklostil ili rotostroj, kao i ostali potrebni pribor.

Šaljemo vam 50.000.— (pedeset hiljada) kuna za nabavku raznog materijala za potrebe ovog Štaba.

Primitak dopisa, kao i novaca, potvrdite.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Načelnik Štaba — p. pukovnik

**9 Štab Osmog korpusa je 4. siječnja 1944. godine izdao tu naredbu, a Štab Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda je 27. siječnja istu raspisao i razaslao podređenim jedinicama (vidi dok. br. 1/1—17/1, k. 1603A u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).**

**BROJ 161**

## NAREĐENJE ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 22. VELJAČE 1944. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA STROGU PRIPRAVNOST OBRANE OTOKA VISA[1]

**STAB**
**XXVI. DIVIZIJE NOVJ**
**22. II. 1944.**
**Br. 69/44**

ŠTABU I., XI i XII. DALM. NO BRIGADE
ŠTABU ARTILJERIJE XXVI. DIVIZIJE NOVJ

P o l o ž a j

Prema dobivenim obavještenjima u toku noći 22/23 pretstoji napad neprijateljskih s(naga na o. Vis,[2] u vezi čega

n a r e đ u j e m o :

1. Od 19 časova do 6 časova ujutro noću 22/23 o.mj. trajat će stroga **pripravnost.**

2. Evakuacija nemoćnih i ostarjelih civilnih građana grada Visa i Komiže počinje u 17 časova.[3]

Vrijeme stroge pripravnosti provest će se na taj način što će jedinice biti spremne da u najkraćem roku prime borbu, što ne znači da svi moraju biti cijelu noć budni. Jedinice na položajima da se nalaze u blizini borbenog rasporeda. Vršenjem stražarske dužnosti po vodovima treba omogućiti ostalima u vodu da spavaju na položajima. Uz svu strogu pripravnost trebamo sačuvati borbenu gotovost naših jedinica, omogućivši im spavanje noću pojačanim stražama i blizinom jedinica uz položaje sa spremljenom municijom i svom ratnom spremom kod sebe.

3) IZMJENE U RASPOREDU SAVEZNIČKIH SNAGA[4]

Na području I. Brigade:

Na Sv. Jurju postavit će Saveznici 2 »Boforsa« (P.A. topovi), koji su se do sada nalazili u Visu i 3 »Brauninga« (P.A. mitraljezi) i 30 pje-

1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/3, k. 1100.

2 Napad nije izveden. O planovima neprijatelja za napad na Vis vidi dok. br. 354, 391 i 446.

3 Vidi dok. br. 162.

4 Opširnije o dolasku i rasporedu savezničkih snaga na otoku Visu vidi dok. br. 3, napomenu 7, dok. br. 43, napomenu 25 i dok. br. 04 i 157.

šaka — Engleza. Ostali dio engleskih snaga iz Vida (120) zaposijeda za vrijeme stroge pripravnosti k. 116, pod komandom majora Fina. Štab I. Dalm. po pitanju gornjega povezat će se sa gosp. majorom Finom i istoga povezati sa komandantom sektora Rogačić. Saveznici daju veliki značaj položaju Sv. Juraj, kojega će još jače utvrditi u ljudstvu i oružju, tako da, ako bi uspjelo neprijatelju i prodrijeti u pozadinu Sv. Jurja, Juraj bi ostao i dalje da se brani. Sutradan postavit će se na Host 2 »Brauninga«.

Američke savezničke snage iz Visa imaju isti raspored kao i prošle noći — Podselje.

XI. Brigada:

Na sektoru Rukavca Saveznici će postaviti 2 »Boforsa« i 3 »-Brauninga«. Reflektorsko odjeljenje povezati sa Saveznicima i da im budu na upotrebi.

Pronaći 10 najboljih drugova i pojačati sa 2 teška mitraljeza o. Ravnik. Sutra otpočinje zaposijedanje Ravnika od savezničkih snaga i oružja. To će jednako usljediti i za Budikovac. Pojačanje u mitraljezima i ljudstvu Ravniku uveliko osigurava Rukavac. Položaji mitraljeza na Ravniku neka su pokretni i u momentu, kad bi neprijatelju uspjelo doći do Rukavca, vatra sa Ravnika neprijatelju u leđa porazno bi djelovala na istog.

Ovo izvršiti bez diskusije odmah.

Savezničke snage iz Komiže imat će raspored kao i sinoć — Podšpilje.

Ne smijete ostaviti praznu k. 295, kao što ste učinili prošlu noć. Barem manjim snagama stavite je pod kontrolu.

Divizijska rezerva.[5]

Bataljoni divizijske rezerve odmah neka krenu na područje Lokve. Štabovi bataljona divizijske rezerve u potvrdi da su primili naređenje neka označe čas primitka i čas kada su krenuli, a kad stignu na određeno mjesto, neka se jave preko najbližeg telefona ovom Štabu, naznačivši čas kada su stigli sa brojnim stanjem i naoružanjem.

To isto važi za broj stoke, stanje saniteta i td.

Bataljoni u rezervi, kad dobiju zadatak sa odredišta — Lokve da kreću u pravcima luka u smislu intervencije — pomoći obalnom rubu, ne treba da nose na leđima teške rance. Dovoljno je ćebe — šatorsko krilo, a spremu ostaviti uz bataljonsku komoru na čuvanje intendantu bataljona.

XII. Brigada:

Za vrijeme trajanja stroge pripravnosti obratiti pažnju na k. 167, koju osigurati.

**5 O sastavu divizijske rezerve vidi dok. br. 337.**

Brigade kojima manjkaju ploče za bacače najhitnije neka upute u ovaj Štab dva puta više ljudi nego im treba ploča, t.j. dvojicu na jednu ploču.

Na izvršenje.

***Smrt žašizmu — Sloboda narodu!***

**(M.P.)**

Za Štab
**n a č e l n i k**
***S.e Parmač,*** v. r.

BROJ 162

**NAREĐENJE ŠTABA DVAĐESETŠESTE DIVIZIJE OD 22. VELJAČE** 1944. **O PROGLAŠENJU OTOKA VISA RATNIM GARNIZONOM, O MOBILIZACIJI I O NAČINU ZBRINJAVANJA STANOVNIŠTVA**[1]

STAB
XXVI DIVIZIJE NOVJ
22. II. 1944.
Str. pov. br. 83/44.

**N A R E Đ E N J E :**

Prema prikupljenim podacima neprijatelj namjerava napasti o. Vis.[2] Da bi izvršili konačne pripreme za odlučnu odbranu o. Visa,

n a r e đ u j e m o :

1. Otok Vis proglašujemo ratnim garnizonom.

2. Objavljujemo posljednju mobilizaciju za vojnu službu i pozadinske radove, pod koju spadaju svi sposobni građani od 15 do 50 godina. Mobilizaciju će izvršiti vojno-pozadinske vlasti po sporazumu sa narodno-oslobodilačkim odborima.

3. Svi građani nesposobni za vojnu službu i pozadinske radove treba odmah da napuste o. Vis i idu u Italiju. Za čuvanje imanja narodne vlasti (narodno-oslobodilački odbori) odredit će potreban broj ljudstva.

6 Stanko

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/2, k. 1101.**

**2 Neprijatelj nije napao otok Vis (vidi dok. br. 161, napomenu 2).**

4. Dođe li do napada prije nego li se izvrše gornje mjere, za vrijeme uzbune i borbe građanstvo će se držati slijedećih uputa:

a) U slučaju da grad Vis ili Komiža nisu direktno napadnuti, nesposobno građanstvo i djeca u roku od 30 minuta evakuisati će se iz Visa u pravcu Sv. Nikole za Vino Polje, iz Komiže preko Sv. Mihovila za Kostimu. Mlađi i sposobni ljudi i žene ostaju sa vojskom i stavljaju se na raspoloženje najstarijem komandantu u mjestu. Dotični komandant odredit će znak za uzbunu i zborno mjesto. Ovi će biti upotrebljeni za sanitet i pomoćnu službu.

b) U slučaju da Vis i Komiža budu nenadno napadnuti, sva civilna lica koja su se unutar zatekla ostaju u mjestu i skupit će se u prizemnim odjeljenjima kuća. Svi sposobni ljudi i žene stavljaju se pod najvišu komandu dotičnog mjesta. Svi nesposobni borci i djeca ostaju u kućama i u slučaju zapovijesti najviše komande, koja će se pobrinuti da ih postepeno i organizovano evakuiše — evakuisat će se.

c) Treba nastojati onemogućiti da bilo tko padne u zarobljeništvo, jer će neprijatelj sve zarobljene htjeti iskoristiti za čišćenje mina i prodor bez prepreke. U tom slučaju na svakog će se pucati kao na neprijatelja.

d) Iste napomene važe za sva sela otoka.

Smjer evakuacije otoka Visa bit će slijedeći: istočni dio otoka u pravcu Vinog Polja, a zapadni dio u pravcu s. Kostime.

5. U nastanjenim mjestima i javnim putevima od 20 sati do 6 sati jutrom prestaje slobodno kretanje.

6. Zabranjeno je svako kretanje građana van javnih puteva i cesta od zalaska sunca do 6 sati jutrom.

7. Hapsiti će se svako lice koje bez specijalne dozvole obilazi utvrđena mjesta na otoku.

8. Zabranjeno je svako slikanje utvrđenih položaja.

9. U posljednje vrijeme narodni su nam neprijatelji prekidali telefonske linije u nekoliko navrata. Pozivamo sve građane da aktivno učestvuju u hvatanju pete kolone.

Ova odredba stupa odmah na snagu.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

| Politkomesar: | Načelnik: | V. d. komandanta |
|---|---|---|
| *Vojo,*[1] *v. r.* | | p. pukovnik |
| | (M. P.) | Milić,[4] v. r. |

**3 Vojin Popović**
**4 Maks Baće-Milić**

BROJ 163

## IZVJEŠTAJ OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 24. II 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O REORGANIZACIJI AFŽ-a I PROSLAVI NA VISU PRIGODOM 26-GODIŠNJICE CRVENE ARMIJE[1]

Oblasni Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
za Dalmaciju
24. II. 1944 godine

Centralnom Komitetu K.P.H. — P o l o ž a j

Dragi druže Andrija,[2]

Koristimo priliku odlaskom druga Manole[3] Glavnom štabu, da vam se javimo sa nekoliko riječi. Ne znamo da li ste primili naš izvještaj koji je upućen 22 januara 44 g.[4] o vojnom i političkom stanju kao i o partijskoj organizaciji u našoj oblasti. Sada spremamo i u toku je iscrpan izvještaj, kojeg ćemo poslati kad nam se pruži prva mogućnost i sigurna veza. Nastojati ćemo da u tom izvještaju iznesemo što iscrpnije i detaljnije stanje u našoj oblasti.

Uslijed udaljenosti od vas i rijetkih veza koje prouzrokuje vojnička situacija osjećamo manjkavosti i uviđamo da vas nedovoljno i ne navrijeme upoznavamo o svim problemima i zadacima koji pred nama stoje, kako i s druge strane je posljedica toga da ne možemo da od vas dobijemo konkretnu pomoć i da nam ukažete na naše nedostatke i propuste.

Po pismu C.K. K.P.J. o reorganizaciji AFŽ-a[5] mi smo pristupili sprovođenju toga u život. Pismo smo razradili i u vezi s njim smo uputili razrađena upustva[8] svim partijskim organizacijama da po njime postupe. Ova reorganizacija, koliko se do sada može zaključiti, u našoj oblasti od strane AFŽ-a primljena je sa zadovoljstvom i razumjevanjem tako da neće biti nekih ozbiljnijih poteškoća u vezi s tim.

Otrag nekoliko dana primili smo depešu od C.K. K.P.J. po pitanju odnosa prema Saveznicima i pisanju naše štampe. Mi smo u vezi s tim izdali cirkularno pismo u kom smo dali glavne smjernice političkog rada i djelovanja kao i pisanje štampe u duhu odluka II zasjedanja AVNOJ-a. Šaljemo vam na uvid jedan primjerak toga pisma.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/23—24.**

**2 Andrija Hebrang, sekretar Centralnog komiteta KP Hrvatske.**

**3 Srećko**

**4 Redakcija ne raspolaže ovim izvještajem.**

**5 Vidi dok. br. 91.**

Pred nekoliko dana C.K. K.P.J. uputio nam je jedno pismo[7] koje još nije stiglo do nas. Drug Jordan[8] nam iz Korpusa, preko depeša, šalje glavne pasuse iz tog pisma. U pismu se iznose naši nedostaci, partijskih organizacija u vojsci kao i na terenu. Mi te nedostatke i propuste uviđamo i uložiti ćemo sve naše napore da u što kraćem roku to ispravimo, premda je rad i djelovanje partijske organizacije u našoj oblasti teže nego ikad do sada, usljed velikih koncentracija i prelaza njemačkih snaga, terora, ubijstava i pljačke koju oni vrše. U ovo zadnje vrijeme palo je u ruke okupatora nekoliko članova Kotarskih Komiteta — Omiškog, Makarskog, Mućkog pa i drug Ivan Morđin Crni,[9] član Oblasnog Komiteta. Poslali smo predlog njemačkim vojnim vlastima za razmjenu tih drugova ali do danas nemamo odgovora. U našim rukama se nalazi izvjestan broj njemačkih zarobljenika.

Do sada naš Oblasni Komitet već duže vremena nije vam slao financijski izvještaj i obračun članarine, što smatramo da je naš nedostatak i da to nije pravilno. U slijedećem izvještaju poslati ćemo vam tačan obračun. Sada vam šaljemo 500.000 Kuna, 30 komada zlatnog novca kao i narukvicu, sat sa kadenom, 11 prstenova, jedan broš. To zlato je nađeno kod jednog ustaškog svećenika koji je strijeljan. 30 zlatnika šaljemo C.K. K.P.J. za njihove potrebe.

Za proslavu 26 godišnjice osnutka Crvene Armije poduzeli smo sve mjere i mobilizirali partijsku organizaciju kao i ostale organizacije da je se proslavi što je moguće bolje u znaku podizanja borbenosti masa i učvršćenju partijske organizacije i vojnih jedinica, u duhu nesmiljenog obračuna sa fažizmom i svim njegovim pomagačima. Na otoku Visu program proslave, na kojoj su učestvovali i predstavnici engleske i američke vojske, bio je veličanstven. Održani su mitinzi u Visu i Komiži i u vojnim jedinicama. Sa mitinga poslani su pozdravni telegrami Crvenoj Armiji, Maršalu Staljinu, Nacionalnom Komitetu, Maršalu Titu, Predsjedniku engleske vlade Mr. Čerčilu, predsjedniku USA g. Ruzveltu, Vrhovnom Komandantu Savezničkih trupa za invaziju generalu Ajzenhaueru, Glavnom Komandantu fronta u Italiji generalu Aleksanderu i Savezničkim Armijama. Telegrami su potpisani u ime NOV — potpukovnik drug Maks Baće, vršioc dužnosti Komandanta XXVI Divizije, u ime Saveznika — oficir pukovnik Cerčil komandant komandosa[10] u ime O.N.O.O. za Dalmaciju — drug Miloš Zanko, u ime Komunističke Partije — polit, sekretar Obi. K.K.P.H. Vicko Krstulović, major NOVJ. Sve ove telegrame poslati ćemo vam skupa sa izvještajem. Kako je protekla proslava u ostalim djelovima naše oblasti izvjestit ćemo vas naknadno

Proslava na slobodnom otoku Visu i mitinzi prigodom 26 godišnjice Crvene Armije, na kojima su učestvovali predstavnici Savezničke vojske ima veliki kako vojnički tako i politički značaj jer se tu neposredno kuje zbliženje i povezanost sa demokratskim narodima Engleske i Amerike kao i njihovih armija.

**7 Vjerojatno se odnosi na dok. br. 121.**
**8 Ivica Kukoč-Jordan, politički komesar Osmog korpusa NOVJ.**
**9 Vidi dok. br. 153, 229, 391 i 466.**
**10 Vidi dok. br. 43, napomenu 25.**

U tom duhu usmjeren je naš politički i vojnički rad u bazi u Italiji i u našem zbjegu kojima posvećujemo punu pažnju i ulažemo sve napore jer smo svijesni toga da preko njih legitimišemo sliku stanja u našoj zemlji, političke i nacionalne zrelosti naših naroda, vojničke snage i discipline i uporne dosljednosti za stvaranje nove slobodne federativne Jugoslavije. Jugoslavije, bratske zajednice naših naroda, nacionalne ravnopravnosti, demokratskih sloboda i sretne budućnosti pod rukovodstvom Nacionalnog Komiteta na čijem čelu stoji najviši sin naših naroda, naš omiljeni drug — Maršal Tito.

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fižizmu — Sloboda narodu!***

za Obi. Komitet K.P.H.
za Dalm.
***Vicko[n] — Ćeća,***[12] v. r.

BROJ 164

## IZVJEŠTAJ MARTINA VEŽIĆA OD 24. VELJAČE 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O NAPADU I ZLOČINU NJEMAČKE VOJSKE NA BIOKOVU I POTREBI BRZOG EVAKUIRANJA NARODA IZ REJONA VRGORCA[1]

Dragi drugovi!

Prije dva dana, uputio sam Vam pismo[2] po drugu Jerki[3] članu Obi. N.O. Odbora za Dalmaciju. Iz tog pisma mogli ste se upoznati, sa stanjem na ovom okrugu, a specijalno na ovom kotaru — Makarske, a i sam Jerko. mogao vas je detaljno upoznati sa svim važnijim momentima.

Danas sa ovim pismom želim vas detaljnije upoznati sa stanjem na Biokovu. Neprijatelj je dana 19. II. t.g. izvršio pretres terena od Drašnica preko Sošića na Dragljane, od Višnjice preko Drveničkih stijena na more. Na tom sektoru, učestvovalo je preko 2.500 njemačkih vojnika[4] i sav teren detaljno je bio pretresen, pri tom služeći se i sa psima. Tom prilikom popaljene su sve kuće koje su ostale od ranijih ofenziva i tako je narod ostao bez krova i danas izložen svim nepogodama vremena, kao i progonstvu neprijatelja. **U** samom Sutvidu pronašli su i upalili šator komandanta Biokovskog područja, koji je živio i radio u tom brdu.

**11 Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**12 Svetislav Steianović-Ceéo, instruktor Centralnog komiteta KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Muzeju narodne revolucije Split, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka MNR — Split, film 7/333—334.**

**2 Vidi dok. br. 158.**

**3 Jerko Radmilović**

**4 Iz sastava 118. lovačke divizije. Arhiva ove divizije nije sačuvana. Pretpostavlja se da je u toku rata uništena. Vidi dok. br. 213.**

Neprijateljska vojska dobila je zadatak, da sve uništi i pokolje u tim selima, što je ona i učinila. Streljano je nekoliko osoba, koje su pronašli. Vojnici govore, da im je takvo naređenje izdato za čitavo Biokovsko Područje. Poslije ove akcije, Njemci su bacili letak u kome opravdavaju svoj postupak, time, što su ih partizani napadali, a u koliko budu i dalje napadani, da će oni isto postupati, jer da oni mogu više izdržat nego mi.

Poslije ovog, ustaške vlasti iz Vrgorca obratile su se narodu neka se evakuiše u Slavoniju i Bosnu, jer da će tu biti uništen. Narod neće da čuje za njihov poziv i od nas traži da mu pomognemo i da im savjetujemo što da rade. Ova sela trebaju se evakuisati i mi smo u tom pravcu poduzeli sve potrebne mjere i samo se očekuje na dolazak brodova. Sada bi se evakuisalo najmanje 1.000 osoba, koje bi se u toku dana morale sakupiti i stignuti do noći na stijene iznad Drvenika. Po tom pitanju pošao je tamo drug Jerko, ali do danas nijesmo ništa od njega dobili. Sada bi trebalo poslati brodove, koji mogu krcati oko 1.000 ljudi, a ukrcavanje i dalje se vrši na terenu između Živogošća i Drvenika, jer nam je na drugi teren nemoguće. Položaji koje mi danas kontrolišemo, nijesu sigurni, jer na iste očekujemo neprijateljsku ofanzivu, koja ima brzo uslijediti, kao reakciju na našu akciju na Nova Sela, gdje je likvidiran garnizon domobrana. Pored toga i sam pokret naroda sa vrgorske općine na Bačinski teren bio bi zapažen sa strane neprijatelja i na taj način otkriven kanal.

Prema jučerašnjem obavještenju, Njemci očekivaju iskrcavanje saveznika na našu obalu i oni se u tom pravcu grozničavo utvrđuju. Imajući u vidu to, razumljiv je i njihov postupak, gdje žele uništiti naše snage i imati čisto zaleđe. Pored opasnosti koje neprijatelj vidi u našoj vojsci ništa manje nije mu opasan naš narod, zato su razumljive sve njihove težnje da ga unište.

Drugovi iz Štaba Grupe[5] vjeruju, da će se moći održati jedan dan u borbi protiv Njemaca, a poslije toga probiti se na teren gdje se neprijatelj ne bi nadao da bi mi mogli biti tamo. Poslije njihove ofenzive imat će se jasnija slika stanja i moći će se donijeti odluka, da li i dalje da se ostane na ovom terenu što će se i u svakom slučaju nastojati, ili će se tražiti neki drugi izlaz.

Pošto do sada nijesmo dobili nikakve vijesti o dolasku brodova po narod, to mi ponovno šaljemo druga Antu Glavina-Čičak, koji je ovamo došao prije par dana za potrebe organiziranja jedne radionice, ali za sada ne postoje takove mogućnosti. Isti će vas drug upoznati sa stanjem ovamo i on ima zadatak da se sastane drugom Jerkom i vidi što je on do sada poduzeo u vezi evakuisanja naroda. Narod koji danju i noću živi pod otvorenim nebom, na snjegu i ledu, danas nam je najveći problem, jer taj narod koji je žrtvovao sve za borbu, ne možemo ga danas pustiti na milost i nemilost okupatoru, da od istog bude potpuno uništen. Vi sa vaše strane poduzmite sve kako bi Štab Mornarice uputio najhitnije brodove ovamo i dao im potrebno osiguranje, a u koliko bi htjeli saveznici t.j. da se lično angažuju sa brzim brodovima u mnogome bi olakšalo prebacivanje i sam ukrcaj koji će trebati dužeg vremena jer brod će morati pristati uz obalu gdje nema nikakvog pristaništa.

**5 Riječ je o Štabu Grupe južnodalmatinskih NOP odreda.**

Neznam da li ste upoznati, pak zato vas izvještavam, da su jedinice Makarskog Odreda izvršile napad na jedan blindirani kamion 17. II. u **večer** kod Dragljana i tom prilikom, prema obavještenjima iz Vrgorca ubijeno 5 Njemaca, među njima jedan gestapovac jačeg stila t.j. on je imao rukovodstvo Gestapoa za Balkan. Obavještajna služba do danas nije mogla ustanoviti ime istog, u tom pravcu se radi. Poslije ove akcije, bio **je** zabranjen svaki pristup u Vrgorac, a za same građane zabranjeno je bilo da pristupe uništenom automobilu. Dva dana kasnije uslijedila je njihova akcija o kojoj sam vam već naglasio.

Drugovi iz O.K.[6] već su svi na okupu i u toku sutrašnjeg dana nastojaćemo održat sastanak, u koliko nas neprijatelj u tom ne omete. Oni sa svoje strane neće vas izvještavat, jer bi bilo suvišno, da ponavljaju iste stvari.

Svi su dobro i zdravo i rado vas pozdravljaju.

Kod mene ništa novog. Javite što je tamo novog i da li ste dobili odgovor od Njemačke komande u svrhu razmjene druga »Crnoga«[7] i ostalih mornara. Vlasnik broda »Sloga« sa kojim je drug »Crni« putovao nalazi se u logoru u Ljubuškome, ali mi nije poznato da li su i ostali mornari sa njim i drug »Crni«.

Primite mnogo drugarski pozdrava

**24. II. 44. u 14h**

Od druga:
*Martina,*[8] v. r.

BROJ 165

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 24. VELJAČE 1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O DOLASKU JEDNOG BATALJONA OSME BRIGADE U BUKOVICU I NAPADU DIJELOVA KNINSKOG NOP ODREDA NA NIJEMCE KOD MODRAVA[1]

ŠTAB
Grupa S.D.P. Odreda[2]
Br. si.
24. **II.** 1944.

Stabu VIII. Korpusa NOV i POJ
Stabu XIX. Divizije NOVJ

Jedan bataljon VIII. Dalmatinske Brigade[3] uspio se probiti ispred neprijatelja preko Čikole i Noskalika za Bukovicu. Pošto situacija na

6 Okružni komitet KPH.
7 Ivan Morđin-Crni, vidi dok. br. 153, napomenu 3 i dok. br. 229, 391 i 466.
8 Martin Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.
1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 56/1, k. 617A.
2 Grupa sjevernodalmatinskih NOP odreda.
3 Osma brigada Dvadesete divizije.

liniji Knin—Gračac nije jasna i pošto na ovom sektoru ima malo naših snaga, odlučili smo u saglasnosti sa O.K.[4] K.P.H. Šibenik da taj bataljon zadržimo na ovom teritoriju dok se situacija ne popravi i dok ne uhvatimo vezu sa Štabom VIII. Brigade, odnosno dok ne dobijemo naređenje gdje ćemo da ga uputimo.

U posljednje vrijeme neprijatelj saobraća cestom Kistanje—Benkovac—Skradin. Četničke bande vrše češće ispade u pojedina sela okolice Skradina i Kistanja. Drugih promjena od zadnjeg izvještaja nema.

***Smrt jižizmu — Sloboda narodu!***

Komandant — major:
*Sime Ivas*, v. r.

P.S. Jučer je jedan bataljon Kninskog Odreda postavio zasjedu na rtu Zečina kod Modrava gdje je ubio 8 neprijateljskih vojnika (Švaba) koji se nisu htjeli predati i potopio dvije manje lađe.

BROJ 166

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 25. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ U NAPADU MOSORSKOG NOP ODREDA NA USTAŠE U SELU DOLAC[1]

ŠTAB
XX. DIVIZIJE NOVJ
Dne 25. II. 1944.

ŠTABU VIII KORPUSA

Izvještava nas Mosorski Odred da je sa jednim bataljonom izvršio 16. t.mj. ekonomsku akciju na Kamensko, tom prilikom zarobili su 1 ustašu i 1 domobrana. 17. o.mj. izvršili su pokret na Mosor sa namjerom da 18. noću izvrše napad na Dolac gdje je neprijatelj pokušao da uspostavi garnizon. Međutim, neprijatelj je isti dan već u jutro uspostavio garnizon i u Donjem Docu. Napad na garnizone je otpočeo noću 18/19. Borba se je vodila sve do podne. Tom prilikom zarobljen je 21 ustaša i žandar; zapljenjeno 3 teške brede, 10 sanduka razne municije, 30 pušaka, 70 ćebadi, 50 šinjela, 20 pari odjela i ostalog ratnog materijala. Od hrane je nađeno sledovanje za 5 dana na 70 ljudi.[2]

Isti dan neprijatelj je pokušao iz Zadvarja preko Blata da pruži pomoć garnizonu u Docu u jačini 1 tenka i 4 kamiona vojnika (Njemaca).[3]

**4 Okružnim komitetom.**

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 57/1, k. 517A.**

**2 Vidi dok. br. 167 i 469.**

**3 Iz sastava 118. lovačke divizije.**

Ceta koja je osiguravala taj pravac dobro je postavila nagaznu minu te je tenk koji je naišao bio uništen, a borba sa Njemcima je trajala do 2 sata poslije podne. U ovoj borbi bila su 4 mrtva i više ranjenih od neprijatelja. U obe akcije Mosorski Odred imao je 1 mrtvog, 2 teže i 2 lakše borca ranjena, a nesretnim slučajem pri pregledavanju zapljenjene brede poginuo je komesar III bataljona (ime mu ne javljaju). Gubitke neprijatelja ne treba smatrati samo gornjim jer su ovdje uračunati samo oni koji su nađeni na terenu, svi lakše ranjeni neprijateljski vojnici su pobjegli.

Inače neprijatelj je koncentrisao manje snage na liniji Tijarica—Strizirep i govori se da će vršiti akciju prema Kamešnici.

Ovo je izvještaj kojeg smo primili od štaba Mosorskog Odreda. Mi ne raspolažemo nikakvim podrobnijim podacima koji bi bili potrebni da se ima pregledniji izvještaj o načinu izvođenja akcije, kao i o njenim pripremama.

Upućujemo vam 14 zarobljenika, koje je nama uputio Mosorski Odred iz razloga tog što su nama kao takvi nepotrebni tim više što uvijek postoji mogućnost da nam dezertiraju i što su ustaše i žandari, a mi nemamo mogućnosti da ih saslušamo i provjerimo njihove izjave. Ovom dopisu prilažemo i spisak zarobljenika sa najnužnijim podacima.

Mi smo prema ranijem naređenju i jučer primljene depeše pristupili pokretu.

Naša III brigada pod vrlo teškim uslovima je u noći 22/23 porušila most na Panju, a pri podilaženju selu Zasiok neprijatelj je osjetivši namjeru uspio da He izvuče i pobjegne u Sinj. Žrtava nije bilo. Poslaćemo detaljniji izvještaj.

Mi smo obavjestili našu I brigadu da ostane na sektoru Brštanova i da se aktivizira na obližnjim komunikacijama.

II Brigada ostaje u Cetini sa zadatkom štićenja mostobrana i da čini obezbjeđenje od Obrovca kao i da se aktivizira na komunikaciji Sinj——Livno.

III Brigada je upućena na sektor Kamešnice da u sadejstvu Dinarskog Odreda (tamo se nalazi jedan njihov bataljon, sa štabom odreda) aktivizira se na čišćenju neprijateljskih manjih garnizonskih uporišta.

Stab naše divizije za prvo vrijeme nalaziće se na Vrdovu odakle će se spustiti u Cetinsku dolinu, jer sredokrača nemože se naći kako bi trebalo da bude uslijed terenskih prilika kao i komunikacijskih. Najbolje bi bilo kad bi mogli biti na Svilaji, ali ako bi bili na Svilaji nebi mogli uzdržavati redovno vezu sa naše dve osnovne Brigade II i III. Javite nam vi što vi o ovome mislite, inače biće redovno jedan od članova ovog štaba u obilasku naših jedinica.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za štab
Načelnik, major
***Čelik**** v. r.

BROJ 1G7

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 25. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA OD 4. DO 20. VELJAČE[1]

STAB
GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA
ZA SREDNJU DALMACIJU
Br. si., 25 II 1944
Položaj

Dostavlja operativni
izvještaj za vrijeme
od . . . .do 20-11-1944.

ŠTABU VIII KORPUSA N.O.V.J.

Prema direktivnoj zapovijesti Štaba Grupe srednjodalmatinskih partizanskih odreda[2] u pogledu podjele sektora djelovanja odreda ove Grupe i u pogledu izvođenja akcija rad je tekao po slijedećim.

### SVILAJSKO-MOSEĆKI ODRED

Dana 9 i 10 II 1944 god. dvije čete Svilajsko-mosećkog odreda izvršile su akciju na neprijateljsko uporište u selu Sutina.[3] Neprijatelj koji je napadao dotično mjesto brojio je oko 25 do 30 vojnika (domobrana). Njihovo naoružanje nije nam bilo poznato. Naše snage koje su učestvovale u toj operaciji brojile su 75 boraca naoružanih sa 3 puškomitraljeza a ostalo puške i bombe.

Napad je otpočeo tačno u 10 i 30 sati sa slijedećim rasporedom: Jedan vod Druge čete Prvog bataljona Svilajsko-mosećkog odreda postavljen je na osiguranje na čuke sjeverno od samoga mjesta, dok Prva četa i jedan vod Druge čete istoga bataljona zauzeli su front u vidu potkove sa juga i jugoistočne strane samoga mjesta. Borba je trajala vrlo kratko, tako da su naše jedinice ovladale samim mjestom.

Gubici neprijatelja jesu 8 zarobljenih domobrana, među kojima se nalazio i natporučnik Borić Božidar. Pošto je samo mjesto bilo dosta rastresito da su kuće bile dosta nadaleko jedna od druge, neprijatelju je uspjelo da iskoristi noć, kao i ostale prirodne zaklone i da se izvuče iz mjesta.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/7, k. 1803.**

**2 Redakcija ne raspolaže tom zapovješću.**

U ovoj akciji zaplijenjeno je 8 talijanskih pušaka, 1 jugoslovenska puška, 1 strojnica, 1 pištolj, 5 bomba, 500 puščanih metaka, 1 poljski telefon, kao i nešto robe i ostalog materijala. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Zaplijenjeni telefon predan je Komandi mjesta Muć na pohranu.

Dana 13 II 1944 god. izvršen je prepad na neprijateljski logor koji se nalazio kod Radmana (staja)[4] a osiguranje je dao na svim podesnim mjestima duž ceste Donji i Gornji Muć—Postinje. Sam napad otpočeo je tačno u 2 sata noću 13 i 14 ov. mj. Pošto se nije uspjelo prići na blisko odstojanje neprijatelju uslijed njegove budnosti, isti je na naše snage otvorio jaku mitraljesku i minobacačku vatru, tako da su naše snage bile prisiljene da se povuku još u toku noći na svoje polazne položaje. U ovoj borbi sa naše strane nije bilo gubitaka.

Dana 14 II ov. g. jedna neprijateljska izviđačka patrola u jačini oko 50 vojnika krenula je od Gizdavca prema Brštanovu radi zauzimanja pojedinih čuka koje je držala jedna četa Svilajsko-mosećkog odreda. Četa se nalazila na Ošljaru iznad zaseoka Zižići. Četa koja se nalazila na spomenutom položaju sačekala je neprijatelja na blisko odstojanje a zatim na njega otvorila puščanu i puškomitraljesku vatru. Borba je bila vrlo kratka, neprijatelj se povukao u pravcu Gizdavca, u kojoj je borbi imao 3 mrtva i nekoliko ranjenih. Sa naše strane nije bilo gubitaka.

Na dan 15 II ov. g. jedna četa I bataljona Svilajsko-mosećkog odreda imali je sukob sa neprijateljem koji je kretao iz Gizdavca pored Maleševića kuća za Brštanovo. Neprijatelj je odbijen sa nepoznatim gubicima.

16 II t.g. neprijatelj je krenuo iz tri pravca[5] i to sa jednom kolonom preko Moseća za Nisko i Brštanovo. Jedna kolona išla je od Gizdavca u pravcu Brštanova i treća kolona od pravca sela Lolići u pravcu Korušca. Jačina neprijatelja koji je kretao u sve tri kolone bila je oko 700 do 800 vojnika, većinom Nijemci, pomiješani sa ustašama i milicijom. Snage koje su držale položaje: kota 843 — Divojčar (620) i kotu 634 (Kovačeve staje) uslijed duže borbe i nadmoćnijeg neprijatelja bile su prisiljene da se povuku na položaje sjeverozapadno od sela Brštanovo. Prilikom nailaska neprijateljskih kamiona naišli su na postavljene mine na cesti Gizdavac——Korušce i tom prilikom dignuta su dva kamiona u zrak od nagaznih mina. Rezultat mrtvih i ranjenih nije se mogao ustanoviti uslijed neprijateljskog nadiranja i početka ofenzive na tom sektoru.

Dana 17 II. t.g. Prvi bataljon Svilajsko-mosećkog odreda zauzeo je položaje na Bilušu više Lećevice, dok jedna četa iz sastava Drugog bataljona povukla se u pravcu Vučevice — neprijatelju u zaleđe i tu je ostala do prolaska neprijateljskih snaga. Istoga dana oko 11 sati neprijatelj je otvorio vatru iz minobacača i artiljerije na naše položaje i prisilio Prvi bataljon navedenoga odreda da se povuče u pravcu sela Ubije, gdje je zauzeo položaje — kosu Tepljuv (kota 398, 494, 432) i kotu 401 više zaseoka Strižak. Tog dana na toj liniji neprijatelj je zadržat sve do 16 sati istoga dana, tada je neprijatelj izvršio pripremu minobacačkom i arti-

**3 U Sutini su se nalazili dijelovi Četrnaeste domobranske satnije (čete) Petnaeste pješačke pukovnije (Vidi dok. br. 2/2—27, k. 57, arhiva NDH u vojnoistorijskom institutu).**

**4 Radmanove staje**

**5 O ovoj akciji čišćenja vidi dok. br. 220, 223, 224, 276, 378, 379, 381, 383, 384 i 385.**

ljerijskom vatrom na naše položaje, tako da je prisilio naše snage da se povuku u pravcu Trolokava, gdje je i zanoćio. Tokom noći između 17 i 18 ov. mj. snage Svilajsko-mosećkog odreda izvršile su pokret u neprijateljsko zaleđe sa pravcem selo Košići, Divojević, Kladnjice za Nisko, pošto neprijatelj prilikom svog prodora nije ostavljao nikakvih snaga u samom zaleđu.

Tokom ovih borbi neprijateljski gubici nisu nam bili poznati, dok na strani Svilajsko-mosećkog odreda imali smo jednog druga poginulog, jednoga lakše ranjenog. Također je oštećen jedan puškomitraljez kod koga je bio nišandžija poginuli drug.

## MOSORSKI ODRED

Dana 16 II t.g. dvije čete Prvog bataljona izvršile su pročišćavanje neprijateljski nastrojenog sela Kamensko (Kamešnica), u koje su selo u više navrata dolazile neprijateljske (ustaške) patrole i zadržavale se u svojim kućama. Tom prilikom zarobljena su dva neprijateljska vojnika (ustaša) iz garnizona Aržano. Zaplijenjeno: tri puške i nešto municije.

17. II t.g. prebačen je prvi bataljon Mosorskog odreda preko rijeke Cetine radi izvršenja akcije na ustaški garnizon u selu D. Dolac." U zajednici sa III bataljonom Mosorskog odreda izvršen je plan za osiguravanje 1 napad na dotično mjesto. Osiguranje je postavljeno u pravcu Rašeljke, Biska i Dugopolja. Borba je počela tačno u 6 sati ujutro i trajala je do 10 i 30 sati istoga dana. Neprijatelj (ustaše) koji se nalazio u selu D. Dolac dao je jak i žestok otpor, ali pod pritiskom naših snaga neprijatelj je savladan i zauzeto je mjesto Dolac. Rezultat borbe bio je slijedeći: 15 do 20 mrtvih i ranjenih a zarobljeno 20 vojnika. Zaplijenjeno: 3 teška mitraljeza, 2 sanduka bombi, 2 revolvera, 30 pušaka, 8000 metaka za razne puške, 67 ćebadi, kao i ostale spreme i hrane.

Naši gubici: 4 ranjena, od kojih dva lakše. Nakon završene borbe nesretnim slučajem poginuo je komesar III bataljona — drug Dožder Bože prilikom pregledavanja zaplijenjenog mitraljeza brede. Dok se vodila borba u samome selu, neprijatelju su dolazila pojačanja od pravca Blata — 4 kamiona Nijemaca i ustaša i jedan tenk. Prilikom dolaska neprijateljskih kamiona i tenka naišao je na nagaznu minu tenk i dignut u vazduh u kojem su poginula tri neprijateljska vojnika. Također kod toga osiguranja vođena je borba sa neprijateljem koji je odbijen uz gubitke oko 10 mrtvih i ranjenih. Ovaj Odred vršio je stalno postavljanje nagaznih mina na komunikacije kojima je neprijatelj saobraćao. Mine su uspješno dejstvovale prilikom svakog neprijateljskog pokreta.

## DINARSKI PARTIZANSKI ODRED

Dana 4 II t.g. naišla su dva neprijateljska kamiona od Hana prema Otoku. Cim je neprijatelj upao u selo Otok počeo je da pljačka u selu. Jedna četa i jedan vod II bataljona Dinarskog odreda izvršili su napad

6 Vidi dok. br. 166 i 469.

na neprijatelja koji se nalazio u selu Otok. Tom prilikom ubijeno je 12 Nijemaca a 3 su se utopila u rijeci Cetini. Ostatak neprijateljskih vojnika sa 4 ranjena pobjegao je u pravcu Hana. Dva kamiona u kojima su došli neprijateljski vojnici zapaljeni su i uništeni. Ostalih akcija Odred samostalno nije izvodio već u zajednici sa III brigadom XX divizije, a većinom je i držao dodijeljene mu položaje.

ŠIBENSKO-TROGIRSKI ODRED

Ovaj Odred nalazi se na osiguranju za prebačaj materijala i oružja te uslijed toga nisu vršene akcije na neprijatelja koji se nalazio u njegovoj blizini.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

(M. P.)

Za Štab Grupe
zamjenik komandanta,
kapetan
M.[7] ***Počuča,*** v. r.

P.s. U prilogu dostavljaju se liste gubitaka.

BROJ 168

## ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 26. VELJAČE 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA O ZATVARANJU PRAVCA KNIN—BOS. GRAHOVO I LIVNO—BOS. GRAHOVO»

Š T A B
IX. DIVIZIJE N.O.V. JUGOSLAVIJE
26. II. 1944. g.
11 sati

Z A P O V I J E S T
(Sekcija Drvar—Knin, razmjer **1:100.000)**

**Podaci o neprijatelju**

Njemačka I. Alpska divizija, koja je **14.** ov. mj. napustila Grahovo i Tiškovac, otišla je preko Knina za Liku.[2] Iz Zadra u Knin došla je 83. njemačka divizija,[8] koja se sada nalazi na prostoriji Knina i njegove bliže okoline.

**7 Milan**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/1, k. 842A.**

**2 O dejstvima Prve brdske divizije vidi dok. br. 136, 137, 154, 362, 367, 369, 370 i 372.**

**3 i 4 Ta divizija nije bila u Jugoslaviji. Odnosi se na dijelove Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 372, 374 i 376.**

Četničke bande popa Đujića nalaze se u Kosovu Polju i oko Knina a manji dijelovi u Golubiću i Plavnom, isturajući patrole u pravcu Tiškovca i Strmice. Podaci obavještajne službe govore da u Kninu pored 83. njemačke divizije[4] ima još njemačkih snaga, vjerovatno onih koje dolaze iz Cetinske doline, ali ove snage po podacima imaju produžiti preko Like.

U Sinju se nalaze vrlo male njemačke snage, tako da sami Sinj i okolna mjesta,[5] kao i Cetinsku dolinu[6] drže većinom ustaše, domobrani i četnici. Njemačke snage iz Sinja odlaze preko Drniša i Knina za Liku, a za sobom ruše puteve i mostove na njima od Sinja preko Muća do Drniša.

U Livnu se nalazi jedan bataljon Njemaca,[7] koji od naoružanja ima 6 topova (4 brdska i 2 protukolska topa), 2 mala tenka sa nešto kamiona. Pored Njemaca u Livnu se nalazi 45 žandara, 600 četnika i 20 ustaša bez oružja. Četnici su u Guberu, a u Podhumu ima oko 500 Njemaca. U Prologu ne drže stalne posade, već povremeno izašilju osiguranje u pravcu Prologa. U posljednje vrijeme ne vrše saobraćaj komunikacijom Livno——Sinj. U Priluci ima manji broj ustaša, koji su oživili miliciju iz okolnih sela. Neprijatelj saobraća putem Bugojno—Kupres—Šujica—Livno i putem Livno—Karlov Han—Aržano i Karlov Han—Duvno.

Podaci o našim snagama

Desno od nas na prostoriji Vrtače—Resanovci—Peći nalaze se dijelovi V. Divizije, a oko Martin Broda i Mazina nalazi se III. Brigada ove Divizije i dijelovi XIX Divizije.

Brigade XX. Divizije nalaze se, i to: jedna u Cetinskoj dolini, jedna na prostoriji Prolog—Kamešnica, a jedna u pravcu Trogira oko Trolokve. Dinarski odred nalazi se na prostoriji Potravlje—Koljane sa desne strane Cetine.

Lijevo od nas na prostoriji Korićna nalazi se Glamočki partizanski odred, a u s . Dolac i na Krug Planini nalazi se Livanjski partizanski odred.

Naš zadatak

Od Štaba VIII. Korpusa dobili smo naređenje[8] da sa jednom brigadom i snagama Grahovsko-peuljskog odreda zatvaramo pravac Knin—Grahovo, a sa jednom brigadom pravce od Livna u Livanjsko Polje i da se na obima stranama vrši pritisak na neprijatelja i čišćenje manjih posada.[9] Za izvršenje ovog zadatka

**5 i 6 Raspored neprijateljskih snaga je bio slijedeći:**
**U Sinju: Stab domobranske Petnaeste pješačke pukovnije sa dvije čete Treće bojne, Dvadesetsedma ustaška bojna sa Jedanaestom, Dvanaestom, Trinaestom i dijelovima Četrnaeste i Petnaeste čete i posadna artiljerija.**
**U Trilju: Deveta domobranska četa Treće bojne Petnaeste domobranske pukovnije.**
**U Hanu: Deseta četa Treće domobranske bojne Petnaeste pukovnije 1 Prva četa Dvadesetsedme ustaške bojne.**
**U Sutini: dijelovi Četrnaeste domobranske čete Petnaeste pukovnije.**
**U Visokoj: dijelovi Petnaeste domobranske čete Petnaeste pukovnije.**
**U Klisu i Grlu: Druga četa Dvadesetsedme ustaške bojne.**
**U Hrvacama: jedna četa Dvadesetsedme ustaške bojne (vidi dok. br. 2'2—27, k. 57, arhiva NDH u Vojnoistorijskom institutu).**

**7 Vjerojatno 105. SS izviđački bataljon.**

**8 Vidi dok. br. 104, 133 i 175.**

**9 O izvršenju tog zadatka vidi dok. br. 239 i 295.**

N A R E Đ U J E M O :

Grahovsko-peuljski odred

1) Grahovsko-peuljski odred će držati iste položaje i imati iste pravce date našom ranijom zapovešću, a to je: jedan svoj bataljon imati u s. Pešonci, jedan u s. Ugarci, a jedan u s. Miljkovići, odakle će izviđati i osiguravati pravce prema Strmici preko Derala, pi'ema Vrpolju preko Mračaja i Risovca i prema Uništima preko Marića košara. Držat će tijesnu vezu sa dijelovima VI. Divizije u pravcu Peći i Resanovca, a u slučaju da bi neprijatelj uspio potisnuti njegove snage i prodrijeti u Grahovo — zatvarat će pravac za Drvar, posijedajući položaje sjeverno od Grahova, održavajući tijesnu vezu sa dijelovima II. Brigade na Obijaju i oslanjajući se na snage VI. Divizije u pravcu s. Peći.

II. Brigada

2) II Brigada će 27. ov. mj. ujutro u 5 časova izvršiti pokret iz s. Peulje pravcem Markovača—Marinkovci i sa dva bataljona smijeniti bataljone I. Brigade u s. Kesići i Obijaju a jedan bataljon zadržati u s. Marinkovci koji će isturati objavnice na Mali Obijaj (k. 1009). Jedan bataljon koji se sada nalazi u Livanjskom Polju smjestiti u s. Donje Peulje sa zadatkom izviđanja i osiguranja pravca Uništa preko Borove Glave i održavanje veze desno sa bataljonima I. Brigade i Grahovsko-peuljskog odreda. Bataljoni iz s. Kesići i s. Obijaj imaju upućivati jače izviđačke dijelove preko snaga Grahovsko-peuljskog odreda u pravcu Strumice i Risovca.

U slučaju da neprijatelj od Knina prodre u Grahovo, ova Brigada ima posjesti položaje: Vel. Obijaj (k. 996, k. 1195, k. 988, k. 931) i Mali Obijaj (k. 1009), a bataljon iz Donjeg Peulja: k. 910 i Markovaču (k. 926), održavajući tijesnu vezu sa Grahovsko-peuljskim odredom desno. Kad bi neprijatelj iz Grahova krenuo pravcem za Drvar i za Livanjsko Polje, onda ga udarati bočno, a u slučaju pokreta u pravcu Marinkovci—Tičevo i Peulje—Crnac, sa označenih položaja sa tri bataljona zatvarati pravac prema Tičevu, a sa jednim bataljonom pravac Peulje—Crnac.

Vezu desno održavati sa Grahovsko-peuljskim odredom i dijelovima VI. Divizije, a lijevo sa Štabom ove Divizije u s. Grkovci.

I. Brigada

3) Brigada će izvršiti sve pripreme za pokret, tako da čim pristignu bataljoni II. Brigade za smjenu njezinih bataljona [na] položaju odmah izvršiti pokret pravcem Peulje—Grkovci, a to će biti 27. ov. mj. do 8 časova. Bataljoni ove Brigade imaju se smjestiti na prostoriju sjevernog dijela Livanjskog Polja, i to: dva na prostoriju Crni Lug—Kazanci, a dva bataljona na prostoriju Bastasi—Vrbica sa osiguranjem u pravcu Livna. Imati u vidu da u Livanjskom Polju nema naših snaga, jer su dijelovi XX. Divizije koji su bili u Livanjskom Polju 25. ov. mj. pošli u pravcu Vrdova.

Odmah po dolasku na određenu prostoriju razviti dobru izviđačku i obavještajnu službu u pravcu Livna u cilju što bližeg i što tačnijeg saznavanja podataka o neprijatelju, na osnovu kojih će brigada dobiti dalje zadatke. Uspostaviti vezu desno sa dijelovima XX. Divizije u pravcu Vrdova, a lijevo sa Glamočkim odredom preko Staretine u pravcu Glamoča i južno od Golije sa dijelovima ovog Odreda na Koričini, preko koga prikupiti podatke o Livnu sa kojima raspolaže Livanjski odred.

Baterija

4) Brdska baterija nalazit će se u s. Tičevo,

Bolnica

5) Divizijska bolnica isto u s. Tičevo.

Štab Divizije

6) Štab Divizije sa hirurškom ekipom i izviđačkom četom nalazit će se u s. Grkovci.

Veze

7) Štabovi brigada održavat će direktnu vezu sa ovim Štabom, a Štab Grahovsko-peuljskog odreda preko Štaba II. Brigade i javljat će nam pored redovnih dnevnih izvještaja svaku promjenu situacije i svaki novi momenat na svome sektoru. Štab II. Brigade će sa svojom četom za vezu primiti od ovog Štaba poljsku telefonsku liniju sa dva telefonska aparata od Marinkovaca do Tičeva, kao i vezu sa Štabom VIII. Korpusa.

Ishrana

8) Ishrana I. Brigade biće sa terena u Livanjskom Polju koja će se prikupljati preko pozadinskih vojnih i civilnih vlasti, a što će raditi brigadna intendantura uz pripomoć divizijske intendanture. II. Brigada hranit će se na isti način samo sa terena Bosanskog Grahova, čiju će ishranu pripomoći divizijska intendantura prikupljanjem hrane u Livanjskom Polju.

V.d. Politkomesara:
***Andro Kovačević,*** v. r.

Komandant — p. pukovnik:
A.[10] ***Banina,*** v. r.

**10 Ante**

BROJ 169

**OBAVJEŠTENJE ŠEFA VOJNE MISIJE NOV I POJ** PRI VRHOVNOJ **KOMANDI SAVEZNIČKIH SNAGA ZA SREDNJI ISTOK DR** VLADI-**MIRA VELEBITA** OD 20. **VELJAČE** 1944. **ŠTABOVIMA** MORNARICE **NOVJ I** 26. **NO DIVIZIJE DA IM SE ZA OBRANU OTOKA** VISA MOŽE **STAVITI NA RASPOLAGANJE 3. PREKOMORSKA NO** BRIGADA[1]

| Red. br. | Datum i sat predaje | Komu je upućeno | SADRŽAJ | Broj grupa | Odgovor na depešu | Primjedbe |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 43. | 26. II. 8,00 | Stab. Mom. | Br. 43, 28. 2. Cernoma i Milicu[3] od Vlatka.[4] Engleski ob. izvori kažu da Njemci spremaju napad na Vis.[5] Raspolažemo oboružanom brigadom od 1200 ljudi." Javiti ako vam je potrebna kao pojačanje. Vlatko | 84 | | Sardelić |

1 Knjiga primljenih i poslatih depeša Delegacije NOV i POJ u Bariju, originai (rukopis, crnilom) u Arhivu vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/4-1, k. 2073.

2 Josip Cerni je bio komandant Mornarice NOVJ.

3 Maks Baće-Milić, vršilac dužnosti komandanta Dvadesetšeste divizije.

4 Vlatko Velebit

5 Vidi dok. br. 161, napomenu 2.

6 Odnosi se na Treću prekomorsku brigadu formiranu krajem veljače 1944. u vojnom logoru NOVJ u Gravini (Italija) od Istrana, Primorskih Slovenaca, jednog bataljona Crnogoraca i izvjesnog broja prezdravljenih ranjenika NOV i POJ. Prebačena je iz Italije na otok Vis 6. ožujka 1944. godine. Vidi dok. br. 294. napomenu 7. Njeno brojno stanje se i u naiednim danima povećavalo (vidi Arhiv Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 19/5-1, k. 523: knjiga primljenih i poslanih depeša Štaba Dvadesetšeste divizije, radiogram br. 224, sa 112 grupa, od 14. ožujka 1944).

BROJ 170

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU OD 26. VELJAČE 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O KADROVSKIM PROMJENAMA U KOTARSKIM KOMITETIMA[1]

Okružni Komitet KPH za
Srednju Dalmaciju
26-11-44 god.

**Oblasnom Komitetu KPH za Dalmaciju**

Dragi drugovi,

Nakon dolaska druga Steve[2] i Marka[8] održali smo naš sastanak gdje smo se naročito dotakli rada Kotarskih Komiteta i u vezi s tim izvršili neke reorganizacije. Tako smo odlučili da se Kotarski Komitet KPH Trogir popuni sa još jednim članom obzirom što iz Komiteta ispada Rožić (Čekić),[4] koji ulazi u Okružni NOO i to sa drugaricom Danicom sekretarom Kotarskog odbora AFŽ. U Kotarskom Komitetu Solin posljednje vrijeme zapažale su se nezdrave pojave. Naime drug Lučin[6] i drugarica Vanja pitanja koja treba da riješava Kotarski Komitet riješavaju sami, a da pri tom ne učestvuju u rješavanju ostali članovi tog Komiteta, za koje to može biti štetno obzirom na njihovu mladost u Komitetu. Mi smo ovo drugovima ukazali, ali smatramo da u interesu rada Kotarskog Komiteta i razvitka svakog njegovog pojedinog člana da je pravilna odluka koju smo donijeli naime da druga Lučina postavimo za sekretara Kotarskog Komiteta Sinj, koji je i onako oslabljen odlaskom Radića i drugarice Dobrile (koju mislimo poslati na Vis, jer je jako oslabila), a drug Mateo[6] posljednje vrijeme sve se više osamljuje i nije blizak drugovima iz Komiteta što se može nepovoljno odraziti na sve članove tog Komiteta. On je do sada vršio privremeno dužnost sekretara Kotarskog Komiteta. Predviđajući reorganizaciju rukovodstva AFŽ mislimo popunjavati pojedina partijska rukovodstva sa ovim drugaricama što će nam vrlo dobro doći obzirom na slabosti naših Komiteta. Tako mislimo drugaricu Milevu Benzon (iz Vranjica) postaviti za sekretara Kotarskog Komiteta Solin, ukoliko dođe do reorganizacije AFŽ, a što će sigurno ojačati ovaj Komitet naročito nakon odlaska druga Lučina.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/231—232.**

**2 Andrija Božanić-Stevo, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**3 Drago Gizdić-Marko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**4 i 12 Petar Rožić-Cekić**

**5 Ivan Lučin**

**6 Mate Jukič**

Formiran je Okružni NOO u koji su ušli: Sikirica[7] (HSS-predsjednik). Frano Božić (partijac — sekretar — upravno politički), Hanja[8] (partijka — propagandni), Gazin[9] (član OK KPH — gospodarsko financijski), Jugana Culić (član Okružnog odbora AFŽ — kulturno prosvjetni), Nikolaći[lu] (partijac — zdravstveni), Čolak[11] (član KK KPH — prometni), Čekić[12] (član KK KPH — socijalni).

Socijalni sastav: Sikirica — seljak, Sinj — Frano Božić — činovnik, Split — Hanja Radić — činovnica, Split — Gazin Hugo — radnik, Omiš, Jugana Culić — činovnica, Split — Nikolaći — seljačkog podriekla, neko vrijeme hoteljer, Solin — (Čolak Petar — radnik, Muć), Rožić Petar (Čekić) — seljak, Trogir. U propagandni otsjek još je ušao drug Božić Mirko (kandidat, Sinj) dopisnik pri našem Komitetu.

U Split je otišao drug Gazin Hugo da pomogne drugovima u radu i ispita mogućnost popunjavanja MK KPH, Mjesnog NOO i mogućnosti reorganizacije NOP-a. Uskoro će se preći na reorganizaciju SKOJ-a po rejonima.

Novac koga ste nam poslali Okružni NOO u saglasnosti sa drugom Markom razdjeljen je: 600.000 lira Splitu (korisno, jer je sada 1 lira — 10 kuna), 250.000 kuna Solinu i 750.000 kuna Omišu.

Završena je partijska istraga u Komandi splitskog područja uz prisustvo druga Steve i Marka. Drug Dada[18] je razriješen dužnosti Komandanta, a drug Mile Odrljin pomoćnika. Oba su otišla Štabu Korpusa na raspolaganje. Drug Guzina[14] postavljen je za pomoćnika, a drug Radić[15] ravnopravan je član ove Komande, još nema određene dužnosti do odluke Štaba Korpusa, ali se predviđa za dužnost komandanta. Mi smo drugu Radiću kazali da sada dobija novu dužnost u Komandi splitskog područja, a on je tražio objašnjenje zbog kojih razloga nije ušao u Okružni NOO o čemu smo ga mi upoznali ukoliko smo znali; naime nije Splićanin, a osjeća se potreba kadra u Komandi splitskog područja. Nakon ovoga mi smatramo da je nezdravo reagirao, jer je rekao drugarici Jugani Čulić da se njemu nije rekao razlog zbog čega dobiva dužnost u Komandi, a ne u Okružni NOO, i da sa ovim upozna druga Baju.[16] Mi ćemo sa ovim upoznati druga Marka, koji se nalazi u našem okrugu.

Druga Radobolju[17] po sporazumu sa drugom Markom upućujemo na Vis, jer jako poboljeva.

Mi smo vam depešom javili da je uhapšen Ante Maričić, sekretar Kotarskog Komiteta KPH Omiš u Tugarima i da se nalazi u zatvoru u Omišu. Ako je ikako moguće nastojte ga zamjeniti, jer je vrlo dobar drug, a komitet je jako oslabljen njegovim hapšenjem. Da bi sačuvali

**7 Nikola Sikirica**
**8 Hanja Radić**
**9 Hugo Gazin**
**10 Vjerojatno Nikola Sitin**
**11 Petar Čolak**
**13 Nikola Aračić-Đađa**
**14 Dušan Guzina**
**15 Ivo Radić**
**16 Ante Jurjević-Baja, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**17 Jozo Radobolja**

partijski kadar na ovom kotaru odlučili smo da Kotarski Komitet ima svoj centar uz Mosorski odred, a sada mislimo da ukoliko to nije moguće da prebacimo kompromitirane drugove na sinjski kotar na terenu, koji graniči sa omiškim. Također vas obavještavamo da je zarobljena u Glavicama drugarica Tonka Radica (partijka član Kotarskog odbora AFZ Sinj) i Mara Breko (partijka, član Kotarskog odbora AFZ, Sinj) i nalaze se u zatvoru u Sinju. Prilikom zarobljavanja i sada u zatvoru vrlo se dobro drže, te ukoliko ima zato mogućnosti mogle bi se i one zamjeniti.

Uskoro ćemo vam poslati mjesečni izvještaj za veljaču, gdje ćemo vas šire upoznati sa stanjem na okrugu.

Drugarski pozdrav:

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Okružni Komitet KPH
***Vili,***[19] v. r.

BROJ 171

## DIREKTIVA OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 27. VELJAČE 1944. SVIM OKRUŽNIM I KOTARSKIM KOMITETIMA KPH ZA RAD ORGANIZACIJA ANTIFAŠISTIČKOG FRONTA ŽENA[1]

OBLASNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU
27. II. 1944 g.

Svim Okružnim i Kotarskim Komitetima K.P.H.

Dragi drugovi,

U razvoju Narodno-oslobodilačke borbe naš narod postiže sve veće vojničke uspjehe. Veliki uspjesi krupne promjene na svih poljima postavljaju pred nas, pred sve partijske organizacije, pred sve antifašističke organizacije NOF-a nove probleme i nove zadatke na političkom, vojničkom, državnom polju itd. Te nove momente i zadatke treba uočiti, politički se osposobiti, i organizaciono pripremiti za njihovo rješavanje. U razvoju i kao posljedica uspješnog razvoja NO Borbe nastale su i nastaju promjene u organizacijama NO Pokreta. Uspješni razvoj partizanske bor-

iš **Ante Eterović-Vili**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/166.**

be, partizanskih odreda uslovio je prerastanje tih odreda u Narodno-oslobodilačku vojsku sa novim organizacionim formama i zadacima. AVNOJ je iz političkog rukovodstva prerastao u državno-pravno tijelo, u državno političko rukovodstvo, da bi se preosposobio za uspješno rješavanje novih zadataka, koji su iskrsli kao posljedica uspješnog razvoja NO Borbe.

Sve te promjene, uspjesi i razvoj opće Narodno-oslobodilačke borbe nisu mogle da ostanu bez utjecaja na pokret žena, na AFŽ kao sastavni dio NO Borbe. Narodno-oslobodilački pokret nalazi se pred novim zadacima, sa tim u vezi i AFŽ-a se nalazi pred novim zadacima, koje je opći razvoj postavio pred NO Front. I žene treba da doprinesu svoj udio u rješavanju tih općenarodnih zadataka. Da bi žene mogle što uspješnije sliti svoje napore sa općenarodnim naporima u borbi za slobodnu demokratsku, federativnu Jugoslaviju, potrebno je da i AFŽ-e (kao što su i druge organizacije) svoje organizacione forme i način rada preosposobile za što lakše rješavanje svojih zadataka.

**Još jače povezati pokret žena sa općenarodnim pokretom, još jače sliti energiju i napore žena sa energijom i naporima čitavog naroda, na vrijeme preosposobiti organizacije i organizacionu formu AFŽ-a za nove zadatke od čijeg uspješnog rješenja ovisi ishod Narodno-oslobodilačke borbe, naroda i sudbina samih žena — to je osnovni zadatak AFŽ-a i partijskih organizacija u današnjem momentu.**

Međutim, u radu organizacionom postavljanju i razvoju AFŽ javljaju se greške i nedostaci, koje otežavaju još jače povezivanje, još jače slivanje pokreta AFŽ-e sa općim narodno-oslobodilačkim pokretom, greške koje usporavaju povezivanje napora žena oko aktualnih zadataka NO Fronta za čije rješenje treba napregnuti sve narodne snage. Naša Partija treba da poduzme Sve da se te greške i nepravilnosti u razvoju AFŽ-a čim prije otklone. C.K. K.P.J. u svom cirkularnom pismu od januara 1944 g. ukazujući u čemu su te greške, ukazao je i na način njihovog otklanjanja dajući direktive potrebne da se AFŽ-a prenese na novi kolosjek rada.

Prije nego li pođemo na nabrajanje tih grešaka i direktiva (mjera) za njihovo otklanjanje, treba da dodamo opću sliku razvoja, okvir u kojem treba postavljati i svijetlo u kojem treba posmatrati sve direktive, koje se odnose, kako na organizacione forme tako i na političke zadatke AFŽ-a. To je tim više potrebno, što je čitav niz aktivistkinja i partijaca, ne ulazeći dublje u ovo pitanje, formirao mišljenje da se AFŽ »raspušta«. Takvo gledište je neispravno. Takvo gledište je štetno i po narodno-oslobodilačku borbu i po našu Partiju. Takvo gledanje partijske organizacije treba da najenergičnije suzbijaju.

**AFŽ** je odigrao značajnu ulogu u okupljanju žena u NO Front. Napori i žrtve žena i kod nas u Dalmaciji su velike. Kroz NO Borbu iz koje je izrastao i **AFŽ** kao sastavni dio i aktivna snaga — žene su se pokazale **kao** ogromna snaga, koja se budi i svojim sve naglijim buđenjem daje velike napore i snagu općenarodnom oslobodilačkom pokretu. Buđenje **žena,** njihova aktivizacija u NOB, a preko narodno-oslobodilačke borbe u

cjelokupnom narodnom životu, ogromni je kapital za našu Partiju koja je sve svoje snage uložila za razvoj na narodno-oslobodilački pokret.

Pri svemu tome veliku ulogu i uspjehe postigao je AFZ iako je često stav odbora i aktiviskinja AF2-a bio krut i sektaški prema širokim masama žena i njihovim već postojećim organizacijama. Naša Partija je uza sve nedostatke uspjela da preko AFZ probudi, aktivizira i mobilizira žene u narodno-oslobodilačkom pokretu. To je ona osnovna crta, pozitivna strana u razvoju AFZ-a koju treba da svojim radom podržavamo i razvijamo, čiji razvoj treba da omogućujemo uklanjajući i pomagajući aktiviskinjama među ženama, da uklone one zapreke koje ometaju i usporavaju pravilnu i svestranu aktivizaciju žena u općoj oslobodilačkoj borbi. Osnovni zadatak jest. **Žene nerazdvojivo povezati uz narodno-oslobodilački front, u opću oslobodilačku borbu, uz sve probleme i zdatke koji se javljaju na bilo kojem sektoru NO Borbe, a ne samo na sektoru pokreta žena.**

Međutim izvjesne greške kao što je u svom cirkularnom pismu ukazao C.K. K.P.J. usporavaju i onemogućavaju započeti, sve brži razvoj u tom pravcu. Te greške sastoje se uglavnom u ovome:

1) U AFZ se razvila vrlo štetna tendencija (naginjanje, težnja) ka čvrstoj centralizaciji i pretvaranje tog pokreta u posebnu i krutu organizaciju, paralelnu (usporednu) našoj Partiji sa svojim vlastitim centrom, disciplinom i svojim vlastitim unutrašnjim životom. To ima za posljedicu — izdvajanje pokreta AFZ-a iz opće borbenog pokreta protiv fašizma. Oslabila je i sve više slabi osnovna povezanost lokalnih (mjesnih) odbora AFZ-a sa narodno-oslobodilačkim pokretom (naročito sa NOO-ima) i sa lokalnim organizacijama Partije.

2) Rukovodeći organi AFZ-a (kotarski, okružni, oblasni odbori itd.) počeli su da stvaraju neki aparat kancelarija, instruktora i funkcionerki, koji je najčešće više ili manje izdvojen iz ostalog političkog života, a to sa svoje strane samim svojim postojanjem razvija tendencije ka organizacionom izdvajanju pokreta AFZ-a, iz opće borbenog pokreta protiv fašističkih imperijalista.

3) Na toj osnovi razvija se tzv. »ženski aktiv« u našoj Partiji, čija je karakteristika (značajka) u tom da drugarice partijke iz tog »ženskog aktiva« rade isključivo samo u AFZ-u, stvaraju u njemu čak i svoje partijske ćelije, te se na taj način skoro sasvim izdvajaju iz općeg unutrašnjeg partijskog i političkog života. Živeći skoro isključivo samo sa životom i problemima organizacije AFZ-e, u čijim se okvirima i kreću, te partijke nemaju stvarnih mogućnosti i uslova da žive i bave se općenarodnim, političkim i partijskim problemima. Očito je da pod takvim uslovima razvitak tih drugarica partijki je nepravilan i jednostran i podcrtava (postiče) i onako pogrešnu i štetnu orjentaciju pri razvijanju AFZ u krutu, centralizovanu borbenu političku organizaciju koja ima tendenciju izdvojenja iz opće narodnog pokreta.

4) Niži odbori AFZ-a sasvim u skladu sa gore pomenutim greškama često su se razvijali u usku terensku organizaciju koja se (u mnogim mje-

stima) smatra mnogo više obaveznom prema višim odborima AFZ-a, nego prema lokalnim tijelima i lokalnim potrebama i zadacima opće NO Borbe.

Sve te greške imale su slijedeće posljedice:

a) **Za opću narodno-oslobodilačku borbu.** Tendencija izdvajanja AFZ-a i općenarodne borbe i problema slabi koncentraciju i usmjeravanje svih narodnih snaga na rješavanju onih pitanja, od kojih zavisi sudbina naših naroda i žena, koja se nameću u današnjim momentima kad se sakupljaju sve snage u borbi za slobodnu, demokratsku, federativnu Jugoslaviju i kad je potrebno dati punu podršku Nacionalnom Komitetu preko okupljanja čitavog naroda preko NO Odbora.

b) **Za žene.** Zatvaranje u svoje samostalne uske organizacije i odvajanje (slabljenje povezanosti) od opće narodnog NO Pokreta problema i organizacija otežava i svestrani razvoj žena u pravcu zauzimanja svog mjesta u općoj borbi i životu naroda rame uz rame sa muškarcima.

c) **Za Partiju.** Živeći skoro isključivo u organizacijama AFZ i s tim izdvajajući se od partijskog i političkog života i problema naše Partije gubi čitav kadar partijki, jer se one ne razvijaju i ne stiču svestrana iskustva. Zatim pokret žena usljed te jednostranosti ne može da bude onakav izvor novih kadrova partijki za našu Partiju kao što bi to mogao da bude.

**Sve naše partijske organizacije moraju poduzeti** sve **da** se te greške **što prije isprave.** Upozoravamo pri tome na slijedeće zadatke:

**1)** Opći zadatak AFZ-a jeste — okupiti i aktivizirati žene **u** općena**rodno-oslobodilačkom frontu.** Pomoći im u njihovom političkom izdizanju sa ciljem da zauzmu svoje mjesto u općoj oslobodilačkoj borbi zajedno sa muškarcima.

2) Iz toga izlazi, da je osnovni pravac djelatnosti naših aktiviskinja u AFZ njegovo razvijanje u širinu, prilaženje što širim masama žena, prodiranje u redove još neobuhvaćenih masa, pronalaženje metoda za jaču aktivizaciju zaostalijih ženskih masa, uporedo sa njihovom aktivizacijom treba sve više učvrstiti povezanost žena sa organima narodno-oslobodilačkog fronta i lokalnih organizacija Partije.

3) Da bi se ta zadaća mogla postići, odbori AFZ-a na terenu treba da imaju najširu formu daleko od svake organizacijske krutosti. Ti odbori moraju u stvari biti samo forma za održavanje konfrencija i za opću aktivnost žena u NO Borbi. Najnužnije funkcionerke tih širokih odbora AFZ-a u koje u stvari treba da ulaze sve žene sela, gradova, ulica itd. ne smiju da shvate svoju funkciju tako da su one predstavnice žena u NO Borbi nego kao funkciju aktiviskinja NO Fronta za mobilizaciju žena u zajedničkoj borbi.

4) Zadaća viših odbora AFZ (kotarskih, okružnih, oblasnih, glavnih i centralnog jeste prema tome, da politički manifestuju učešće žena u NO Borbi da lokalnim organizacijama pomažu savjetima, da povezuju žene, a naročito ženske organizacije i pokrete, koje su pod uticajem raznih drugih političkih strujanja, da organizuju centralnu i nacionalnu štampu za žene

itd. To znači da ti odbori treba da budu što širi, da obuhvataju predstavnice žena raznih političkih i vjerskih pripadnosti. Ovi odbori treba u prvom redu da Su povezani sa odgovarajućim partijskim organizacijama i organima NO Borbe, a svoju aktivnost prema nižim odborima AFŽ treba da razvijaju prema potrebama i uputama tih organa. Njihov odnos prema nižim odborima AFŽ ne smije biti kruto organizacijski, već uglavnom agitaciono propagandistički. Viši odbori AFŽ moraju se starati o tome da niži odbori budu u prvom redu odgovorni lokalnim organima N.O. Borbe.

5) Treba težiti za tim da sve aktiviskinje AFŽ partijke, nepartijke i nekomuniskinje, pored njihove aktivnosti u AFŽ-u privlače na rad i u drugim sektorima opće narodno-oslobodilačke borbe da sudjeluju u radu organa i organizacija NO Pokreta. Tim u vezi razumljivo je da samo u rijetkim najnužnijim slučajevima, može se dopustiti da partijke budu partijski uposlene samo u radu AFŽ-a Partijke aktiviskinje AFŽ moraju uporedo obavljati i druge partijske zadaće. Nije pravilno ni dopušteno formiranje partijskih ćelija unutar AFŽ organizacija, već naprotiv sve partijke aktiviskinje AFŽ treba da su upućene u partijske organizacije (ćelije i komitete) u kojima se mogu normalno razvijati i dobijati raznovrsne zadatke.

6) Osnovnu odgovornost za rad na aktivizaciji i mobilizaciji žena tj. i za rad AFŽ-a svuda treba da nose partijske organizacije tj. ćelije i rukovodeći, komiteti naše Partije. Ako se prije svega od tih partijskih organizacija bude tražilo da polože račun o djelatnosti među ženama, onda će gore pomenute greške biti brzo likvidirane. Baš što je u najvećoj mjeri olakšalo razvijanje pomenutih grešaka bilo je upravo to što se odgovornost za rad u AFŽ-u nepravilno prenosila sa partijskih organizacija na partijske aktiviskinje AFŽ i čak »ćelije u AFŽ« i na odbore AFŽ.

Kao što se vidi nastaju promjene u organizacionim oblicima i načinu rada odbora AFŽ.

## REORGANIZACIJA MJESNIH ODBORA AFŽ

Dosadašnji uski odbori AFŽ od 5—7 članica proširuju se, dobijaju daleko širi, masovniji karakter. Te mjesne odbore AFŽ sačinjavaju sve žene sela ili mjesta, koje imaju simpatije prema NO Borbi, koje se interesuju po bilo kojem pitanju NO Borbe i u bilo kojoj formi aktiviziraju. A iste se osjećaju antifašiskinjama bez obzira kojoj su ranije ili sada organizaciji žena pripadale. Jasno je da će se po pojedinim pitanjima akcijama, kampanjama, zainteresovati ili doći na sastanak ili aktivizirati u kojoj drugoj formi (čitanja štampe, pletenja, prenošenja, dolaska na sastanke itd.) više a po drugim pitanjima manje žena. Sve te žene (bilo da dolaze na sastanke, bilo da ne dolaze ali se aktiviziraju u drugim oblicima) sačinjavaju odbor AFŽ-a. To je smisao direktive pod tačkom 3. »Ti odbori moraju u stvari biti samo forma za održavanje konferencija i za opću aktivnost žena u NO Borbi«.

Da bi se aktivizirale žene jednog mjesta, da bi ih se pokrenulo po raznim pitanjima, da bi se sastajale ili u drugim oblicima aktivizacije ispoljile svoju odanost NO Borbi, jasno je, da je potrebno da ima netko, da ima žena koje će biti pokretači, inicijatori — koje će vršiti druge funkcije u NO Frontu ili Partiji, isto tako raditi na mobilizaciji žena u NO Borbi. Te najnužnije funkcionerke brinuti će se za primanje i odašiljanje pošte, raspodjelu literature među ženama, organizovanja kampanja, akcija, sastanaka, ukratko za aktivizaciju žena po raznim pitanjima **NO** Pokreta.

Ali da se te najnužnije funkcije funkcionerke partijke ili nepartijke tih širokih odbora AFŽ-a ne bi jednostrano razvijale, a s druge strane da bi preko konkretnih problema NO Borbe i potreba lokalnih organa NO Fronta povezale AFŽ sa općim NO Pokretom, te funkcionerke istodobno će se raspodjeliti kako po organizacijama NO Fronta tako i Partije. Na pr. dosadašnje članice odbora AFŽ-a (koji u dosadašnjoj uskoj formi prestaju da postoje) raspodjeljuju se na razne sektore. Jedne na partijski rad u partijskim organizacijama, druge na rad u NO Odborima ili u njegovim odjelima (prosvjetni, zdravstveni, gospodarski, propagandni itd.) treće u bolnicama, komandama, vojsci, itd. Te funkcionarke, u koliko su partijske ulaze u mjesne partijske jedinice ili komitete u koliko imaju uslova za to, ali u smislu tačke 5. ne čine i ne mogu da sačinjavaju jednu partijsku jedinicu u AFŽ-u. Na taj način partijke počinju da žive unutrašnjim partijskim životom, a sve aktiviskinje bilo partijke ili nepartijke saživljuju se i povezuju sa organizacijama i problemima NO Pokreta što im omogućava svestraniji razvoj.

Te žene aktiviskinje NO Fronta vršeći razne funkcije u NO Frontu istodobno imaju za dužnost da rade na podizanju i mobilizaciji žena u općenarodnoj borbi. U tome je smisao rečenice i tačke 3. »najnužnije fukcionerke širokih odbora AFŽ-a ne smiju da shvate svoju funkciju tako da su one predstavnice žena u NO Borbi nego kao funkciju aktiviskinja NO Fronta za mobilizaciju u zajedničkoj borbi.

Radi toga te žene, one najaktivnije, preuzimaju dužnost u partijskim organizacijama ili organima NO Fronta ne smiju zaboraviti da su one i žene i da ih Partija, odnosno NO Front, zadužuje za rad među ženama. Stoga, one osim redovnih dužnosti imaju za dužnost da vode brigu i o antifašističkom pokretu žena (AFŽ) da se međusobno redovno sastaju, ali ne više bez svrhe i radi pretresanja jednostavnih problema nego naprotiv da se posavjetuju i stvore plan za rad među ženama o pojedinim konkretnim pitanjima, koja su im se nametnula u radu (na pr. konferencije radi populariziranja odluka II. zasjedanja AVNOJ-a, radi aktiviziranja žena u izboru NOO-a, radi pitanja ishrane, zbjega, zdravstvenih, prosvjetnih pitanja, radi organizovanja sabirnih akcija ili drugih kampanja). Time se postiže »osnovna povezanost lokalnih odbora AFŽ-a sa NO Pokretom (naročito NOO-ima) i sa lokalnim organizacijama Partije« (tačka 1.). Partijske organizacije su odgovorne za redovno sastajanje i rad aktiviskinja sa ženama, sa AFŽ. Partijske organizacije preko partijki pokreću, rukovode i konkretno pomažu AFŽ.

Općinski odbori AFŽ ukidaju se kao suvišna stepenica u aparatu AFŽ-a s razloga što je težište rada preneseno na seoske i mjesne odbore. **Reorganizacija kotarskih i okružnih odbora AFŽ-a.** Ti odbori u smislu tačke 4. dobijaju više i ako ne isključivo, reprezentativni manifestacioni karakter, što ne znači da prestaje svaka njihova povezanost sa nižim odborima AFŽ-a. Naprotiv, ta se veza održava, samo treba da se uže povezuju sa kotarskim i okružnim NOO-ima, a partijke sa O.K. i K.K. i da se »staraju da niži odbori AFŽ budu **u prvom redu odgovorni lokalnim organima NO Borbe«.**

Aktiviskinje iz okružnih i kotarskih odbora AFZ raspodjeljuju se kao što je već rečeno, na rad partijskim organizacijama ili organizacijama NO Fronta (NOO itd.). Međutim, i one treba da se povezuju i rade i bave se problemima AFŽ-a, a O.K. i K.K. treba da tim rukovode i da ih pomažu.

Sve partijske organizacije moraju da pri raspodjeli kadra iz odbora AFŽ bez obzira da li se radi o partijkama ili nepartijkama, pravilno i sistematski da raspodjeljuju žene. Pri tome ne smije biti glavni cilj. »da se otarase žena«, **da** brže rješe to pitanje itd., već naprotiv moraju **brižljivo i sistematski ispitujući osobine pojedinih drugarica postavljati ih na odgovarajuća mjesta, odgovarajuće polje rada prema njihovim sposobnostima.**

Treba da sve partijske organizacije obuhvate odane i požrtvovane drugarica i u partijskom radu prekinu sa sektaškim stavom o primanju žena u Partiju.

Treba da partijci u NO Odborima, odjelima, bolnicama itd. pružaju punu pomoć ženama da se snalaze i aktiviziraju u punom smislu riječi, a ne da naše drugarice budu u odboru ili otsjecima formalno ne koristeći njihove sposobnosti i preduslove za pravilan razvoj.

Sve ove promjene treba postepeno provesti da ne bi naglim i nepravilnim postavljanjem, te reorganizacije došlo do opadanja aktivizacije žena, treba izučavati iskustva u primjeni ovih direktiva.

Treba da se ova reorganizacija ispravno shvati i sprovede u život. AFŽ se ne raspušta. Naprotiv AFŽ se preosposobljava za nove zadatke AFZ je probudio aktivizirao žene. Danas te probuđene žene treba još jače povezati sa NO Frontom, još jače sliti njihove napore za rješavanje svakodnevnih krupnih zadataka sa općim naporima našeg pokreta za izvojevanje slobodne, demokratske federativne Jugoslavije.

Partijske jedinice i partijski komiteti su dužni da se redovno bave pitanjima AFZ-a i pronalaze forme za što svestraniju i širu aktivizaciju i mobilizaciju žena u vezi sa rješavanjem svih konkretnih zadataka koji se postavljaju pred NO Pokretom dotičnog sela, grada itd. Jedina garancija da će se pokret žena još pravilnije i jače razvijati i ispuniti postavljene zadatke jesu **odgovornost partijske organizacije za rad AFŽ-a.**

Gornje direktive temeljito proraditi i sprovesti preko svih partijskih organizacija u život.

***Smrt fižizmu — Sloboda narodu!***

(M. P.)

BROJ 172

## DIREKTIVA OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 27. VELJAČE 1944. SVIM OKRUŽNIM I KOTARSKIM KOMITETIMA KPH ZA RAD I DJELOVANJE U NOVONASTALOJ SITUACIJI DOLASKOM NJEMAČKIH OKUPATORA[1]

OBLASNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU
17. II. 1944. g.

SVIM OKRUŽNIM I KOTARSKIM KOMITETIMA K.P.H.

Dragi drugovi,

Uslijed novonastale situacije u Dalmaciji skrećemo pažnju svim Okružnim komitetima kako bi isti pravovremeno poduzeli sve potrebne mjere koliko radi očuvanja kadra toliko i radi samog djelovanja.

Dolaskom jačih okupatorskih snaga, posljednje vrijeme, u Dalmaciji bilo da se iste nalaze na prolazu ili su se garnizonirale u izvjesnim mjestima i utvrdile skupa sa ustaškim, četničkim i domobranskim snagama krstareći kroz čitavu oblast Dalmacije, dok se u međuvremenu glavne vojničke snage VIII. Korpusa nalaze na periferiji naše oblasti, a na samom terenu su ostali pojedini odredi, uslovilo je da se situacija izmjenila.

Situacija se u Dalmaciji u zadnje vrijeme mnogo izmijenila tako da ie u mnogim okružjima situacija mnogo teža nego u toku 2 i po godine narodnooslobodilačke borbe. Radi ovakve situacije održanje i djelovanje pojedinih partijskih komiteta, terenskih radnika i antifašističkih organizacija se u mnogome oteželo, a ima i takvih terena i slučajeva gdje je skoro, i pored najbolje volje, nemoguće prolaziti i djelovati. U izvjesnim slučajevima, ne samo iz razloga što je prisustvo neprijateljske vojske to uslovilo, već što nisu izvjesni komiteti uočili situaciju u kojoj se nalaze i koristili se mogućnosti, a također i imali u vidu nekompromitovane drugove kojima je omogućeno kretati se po izvjesnim terenima i preko istih djelovati. O promjeni situacije koja je nastala u oblasti svjedoče nam bezbrojna hapšenja drugova iz izvjesnih komiteta kao i drugova na terenu bilo da pripadaju partijskim ili antifašističkim organizacijama što se naročito očituje u vezi hapšenja skojevaca kao i slučaj hapšenja 15. o.mj. druga Ivana Morđina - Crnog, člana Oblasnog Komiteta K.P.H. za Dalmaciju. Ova situacija je naročito pogodila partijsku organizaciju u okružju Splita i to naročito kotar Omiš, gdje je pored izvjesnog broja članova Partije zarobljen i sam sekretar Kotarskog Komiteta, obzirom što se na terenu tog okružja nalaze najjače snage neprijatelja.

**. . \ Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. 26/167.**

Neprijatelj koristeći ovakvu situaciju postupa na svoj uobičajeni način. Veoma je aktivan i drzak. Koristi sve mogućnosti koje su mu na raspoloženju tako da pored snaga koje krstare komunikacijama pušta duboko u pozadinu patrole od par ljudi bilo po danu ili noći, s razloga što ne osjeća prisustvo naših snaga, a ujedno koristeći domaće izdajnike. Svijestan za ulogu kao i zadatke koje u takvim momentima odigravaju i izvršavaju partijske i sve antifašističke organizacije on koristi sve mogućnosti da bi istima ušao u trag, gdje se kreću, stanuju i djeluju, te ih uništio i onemogućio, bilo s akcijama ili propagandom, jer su mu oni najveći trn u oku i najveća kočnica za ostvarenje njegovih planova koje usmjerava u bilo kojem pravcu, bilo to u vršenju mobilizacije ili političkog utjecaja. Samim prisustvom i kontaktom partijskih i vanpartijskih organizacija sa masama onemogućavano mu je djelovanje i da svoje namjere sprovodi u život. On ne nastoji samo štampom, proglasima, amnestijom itd. da utječe na narod i nama naklonjene ljude već nastoji dovesti, koliko partijsko članstvo kao i narod, u zabludu lansiranjem kojekakvih vijesti bilo to da su u pojedinim mjestima njihove vojničke snage na tom ili onom sektoru u ovolikom ili onolikom broju, da isti misle sprovesti akciju ili čišćenje pojedinog terena itd., kako bi unio dezorganizaciju i doveo izvjesne drugove u takvo stanje da isti ne mogu djelovati, a ujedno da i sam narod pasivizira, da nas među narodom optuži kao uzročnike za sve nevolje u kojima se narod nalazi, a koje mu okupator nanosi. On pored ovih mjera poduzima i sve vojničke mjere. Čišćenje i pretrese izvjesnih terena na kojima misli da se nalaze naše ustanove bilo komiteti ili komande u čemu je do sada postigao izvjesne rezultate. Neprijatelj u posljednje vrijeme počeo je sa novom taktikom i novim načinom kako bi onemogućio naše djelovanje i to formirajući izvjesne grupe — trojke, petorke, kao i čitave vodove od najkrvoločnijih domaćih izroda, bilo četnika ili ustaša na čelu sa njemačkom komandom, a naoružani najboljim oružjem. Najopasnije oružje tih banda je to što se oblače kao partizani i nose partizanke. Imaju zadatke da preko njima privrženih ljudi u izvjesnim mjestima, ispituju gdje se nalaze naši komiteti, štabovi ili komande kako bi na iste izvršili iznenadne akcije nastupajući kao partizani te mogu da dovedu u zabludu naše stražare. Naročito im je zadatak da uništavaju komitete kao i sve naše vojničke, partijske i političke rukovodioce na terenu i kurire.

Radi svega ovoga gore navedenog, s razloga što je većina partijskog rukovodstva veoma mlada, neiskusna, neprekaljena i neupoznata sa svim manevrima neprijatelja, potrebno je da vaš komitet preko nižih komiteta upozna svo partijsko članstvo kao i sve masovne antifašističke organizacije o situaciji i stanju u kojem se sada, iako za izvjesno vrijeme, ali ipak nalaze. Istodobno treba konkretno upoznati o situaciji na terenu kao i manevrima s kojima se služi neprijatelj na onom gdje isti djeluju. Pred sve partijske komitete, jedinice kao i ostale organizacije s kojima Partija rukovodi postavljaju se slijedeći zadaci:

1) Cjelokupan rad treba prispodobiti tim gore novonastalim uslovima. Pronaći nove forme i načine rada tako da se i u ovakvim uslovima rad partijske organizacije razvija neprekidno i sa uspjehom. Pri tome pronala-

ziti takve forme rada koje neće dovoditi partijsko članstvo i partijski kadar pod udarce neprijatelja, njegovih špijuna i agenata.

2) Sjedišta komiteta kao i antifašističkih organizacija i komanda treba nastojati da budu u onim mjestima, koliko to situacija dozvoli, gdje je narod privržen i odan narodno-oslobodilačkom pokretu. Pri tome ne shvatiti kruto da li su ista mjesta u centru samog okružja, kotara, itd. U koliko se pruže ovakve mogućnosti i ako iste postoje najbolja su garancija da će isti komitet i komanda pored najteže situacije uspjeti da se održi s razloga što je narod najbolja garancija, jer je isti i najbolja šuma.

3) Nastojati da se sav kadar raspodjeli u mjestima i kotarima gdje se isti može održati, a ne pregrupisati se u centrima. Težiti tome da se, sjedišta komiteta drže u najvećoj tajnosti. U centrima da se zadrži onaj dio drugova koji je neophodno potreban kako bi isti komitet ili odbor imao pregled čitavog rada kao i situacije nad čitavim okružjem ili kotarom, a ujedno sa istim rukovodio. Pri tome ne ići u drugu skrajnost i poslati sve članove komiteta na teren, a da u centru ne ostane nitko.

4) Održavati vezu sa svim komitetima i drugim masovnim organizacijama, a također i sa svim članovima Partije na terenu. Pomagati im u svakodnevnom poslu davajući im drugarske savjete da bi isti drugovi osjetili toplotu i staranje svojih rukovodstava. Voditi strogo računa pri dodjeljivanju im zadataka i dužnosti koje treba da obave. Strogo voditi računa o njihovoj mladosti i u pokretu kao i snalaženju i u kojim okvirima isti mogu, obzirom na situaciju, da zadovolje i izvrše postavljene im zadatke. Biti naročito obazriv i pristupačan svim mladim ljudima kao i komitetima. Rješavati sve zadatke prema mogućnostima, na onaj način na koji to sama situacija dozvoljava koristeći svaku mogućnost da se zadaci i direktive sprovedu u život, ali imati u vidu i na umu da u ovakovoj situaciji je dužnost partijskih komiteta i organizacija da očuvaju kadar i da u izvjesnim momentima treba biti elastičan i snalažljiv u provađanju direktiva.

5) U ovakvoj situaciji prenositi djelovanje rada na legalce u mjestima gdje se neprijatelj nalazi, a isti mogu slobodno da se kreću i djeluju kao nekompromitovani. Ali i pored toga imati u vidu da i na svakoga od njih vreba neprijatelj i ako ne zna ko su oni, jer on iste želi da mobiliše. Paziti da pojedine organizacije ne idu s tim, a niti dozvoliti da se legalci pretvore u ilegalce gdje to nije uslovljeno sa situacijom, jer to naročito mladim ljudima imponuje. Naprotiv imati na umu da se naša Partija još i danas nalazi u strogoj ilegalnosti. U svim ovim momentima treba izbjegavati krutost. Mi komunisti treba da smo elastični, nalažljivi i samoinicijativni. Kadar raspoređivati bilo da legalno ili ilegalno djeluje, gdje će se isti najbolje snaći, održati i djelovati, gdje isti uživa najviše autoriteta i povjerenja kod naroda kojemu prilazi, a to će biti u većini slučajeva u ona mjesta i organizacije iz kojih je isti nikao ili gdje se rodio.

6) Razgranati jaku obavještajnu službu po svim mjestima. Budno paziti na sve pokrete neprijatelja. U tom pravcu koristiti sve raspoložive mogućnosti. Sve partijske i vanpartijske organizacije a ujedno i nama pri-

vržene žene i djecu i sve ostalo što je privrženo našoj svetoj borbi. Koristiti iste i u pravcu propagande. Ne dozvoliti da u bilo kom pogledu i vremenu pa ma kakva situacija bila neprijatelj ima inicijativu među masama u svoje ruke, već treba nastojati da je inicijativa stalno u našim rukama, a za to je najbolja garancija narod koji je uz nas. Treba pomoću naše agitacije i propagande u narodu i preko naroda dezorganizovati neprijatelja i paralizirati njegovu propagandu i dovesti ga u zabludu, a ne obratno. Strogo paziti pri tome na budnost. Ne shvaćati da je opreznost strah. Stalno držati straže i izvidnice pri svim komitetima i ustanovama da vas neprijatelj nebi iznenadio. Ne ići sa onom starom linijom s kojom su do sada išli izvjesni komiteti postavljajući stražu dva dana i kad se u međuvremenu ne primjete nikakove neprijateljske snage, koncentracije ili patrole automatski prestajati od vršenja tih dužnosti i dati na taj način neprijatelju široku mogućnost da vas iznenadi, šta se dokazalo već u par slučajeva kod izvjesnih okružja ili kotara gdje je radi ovakovog držanja uspio da upada neprijatelj i postigao da mu padnu u ruke mnogi rukovodioci i drugovi sa terena. U koliko se u buduće budu događali ovakovi propusti te bude radi te nebudnosti upadao u ruke neprijatelja bilo partijski ili vanpartijski kadar o tome ćemo strogo voditi računa i krivce pozivati na odgovornost. Treba imati na umu da sve ove mjere koje treba da se poduzmu, potrebno je da se pravilno shvate i svi skupa zajednički da iskoriste, dosadašnje svoje iskustvo u tom pogledu. O tome treba da se strogo vodi računa koliko smo mi važni za naš pokret, ne mi lično, već kao komunisti, koliko smo vrijedni za sami pokret, našu borbu i naš napaćeni narod. Bez partijskog kadra, bez avangarde naš narod pored svih žrtava i uspjeha koje je do sada doprinio na oltar slobode, kao i sama Partija kad bi ostala bez kadrova, bili bi prepušteni na milost i nemilost. Imati u vidu da kadrovi rješavaju sve.

7) Imati najužu vezu sa svojom majkom, a to je, narodom odnosno masama. Istima prilaziti, upozoravati ih o svim manevrima neprijatelja, kao i o situaciji i o svim koliko unutrašnjim toliko i vanjskim političkim događajima kako isti ne bi padali na lijepak neprijatelja i bili pod njegovim utjecajem, ukoliko je isti pao pod njegov utjecaj treba ga otrgnuti. Dizati mu moral i povjerenje u narodno-oslobodilački pokret i borbu. Raskrinkavati t prijatelja kod naroda na svakom koraku kao i sve njegove makinacije i manevre. Imati na umu da se neprijatelj ne tuče samo vojnički već i politički.

8) Treba upoznati narod o taktici koju neprijatelj primjenju u čitavoj oblasti iako ista nije jednaka u svim okružjima i vremenu. Neprijatelj nastupajući u pojedina mjesta pristupa taktički narodu kako bi podigao svoj autoritet i stekao povjerenje od naroda i prikrio svoje prave namjere da bi mogao ostvariti svoje mračne planove. Da bi to postigao on pravi izvjesne ustupke dozvoljavajući slobodno kretanje, neoduzimanje hrane, kažnjavanje svoje vojske radi prestupa ili nepravilnog odnosa prema narodu, puštanje zarobljenih partizana koje nakon toga što se povrate kućama mobilise u svoju vojsku itd. Konačno nakon svega ovoga prilazi vršenju mobilizacije koja je u planu druge totalne mobilizacije koju Hitler

sprovodi u svim porobljenim zemljama Evrope. Provađanje okupatorske mobilizacije u našoj oblasti pod plaštom Nezavisne Hrvatske je dio toga plana. On to vrši na taj način što opkoli pojedina mjesta sa vojskom pod parolom pregleda legitimacija i kad iste okupi mobiliše ih sve bez obzira od 15—50 g. Sve sposobne odvodi u vojsku, a nesposobne za vojsku na prisilan rad koristeći iste u blizini njihovih mjesta za gradnju utvrda, a da se isti hrane sa svojom vlastitom hranom. Postupak sa ovim mobilisanim radnicima je srednjevjekovni. No samo što ih ne hrani i što nemaju nikakovih sloboda, već iste šamara i u nekim mjestima čak i ubija, u koliko se to izvjesnim stražarima prohtije bez obzira da li su se ovi oduprli njihovom postupku ili ne. Ovakav isti postupak sprovodi i u selima širom čitave oblasti bez obzira da li je u istima uspio da izvrši mobilizaciju ili ne postupajući po starim metodama pljačkanjem, paležom, ubijanjem i silovanjem žena o čemu nam svjedoči mnogo primjera Srednje, Južne i Sjeverne Dalmacije. Hitno o svemu ovome treba narod upoznati i poduzeti sve potrebne mjere, te da narod bude spreman i da spremno dočeka neprijatelja, a da se neprijatelju onemogući vršenje svih tih njegovih namjera. Mobilizaciju koju neprijatelj vrši treba onemogućiti i istu koristiti za mobilizaciju boraca za NO Vojsku. Sve mobilisane treba upućivati u najbliže vojničke jedinice kao i one koji budu bježali ispred neprijateljske mobilizacije, treba da ih se prihvati i šalje u vojničke jedinice koje se nalaze u neposrednoj blizini bez obzira na teren na kojem se ista nalazi. Pri tome treba paziti da ih se pošalje u one jedinice u koliko to mogućnosti dozvoljavaju, gdje će se isti i najbolje razvijati.

Po svim gore navedenim točkama treba poduzeti sve potrebne mjere kako vas situacija ne bi iznenadila, ali pri tome paziti da se ne ide u drugu skrajnost pri objašnjavanju ili sprovođenju u život svega ovoga, već se prilagoditi uslovima u kojima se živi kao zadacima i problemima koji stoje pred organizacijom. Također imati na umu da su sve ove mjere, odnosno pojedine tačke privremene naravi i potrebne samo u uslovima ovakovih ili sličnih situacija i da iste nisu u svim okružjima jednake. Sva ova uputstva pravilno razraditi odnosno objasniti ih svim partijskim i vanpartijskim organizacijama, odnosno partijcima u tim organizacijama, kako bi isti mogli primijeniti pravilno na terenu.

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fižizmu — Sloboda narodu!***

(M. P.)

BROJ 173

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 27. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA NA PRAVCIMA LAPAC—SRB I GRAČAC—GOSPIĆ[1]

STAB
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 11
27. II. 44. g

**Operativni izvještaj.**

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Dostavlja se operativni izvještaj za izvedene akcije od strane jedinica ove Divizije do 29. II. 1944. g.

Na dan 13. januara 1944. g. dva bataljona III. Brigade koji su držali položaj na Pločanskom Klancu: k. 794 (Lipač Vrh), k. 728 i k. 733 i Komićsku Previju: k. 1180 (Komača) i k. 1028 (Komić), odbili su istog dana neprijateljski napad, koji je imao namjeru da ovlada sa tim položajem i da opljačka obližnja sela.[2]

U ovoj borbi neprijatelj je imao 15—20 mrtvih i ranjenih. Na našoj strani 4 ranjena druga, među kojima i operativni oficir II. Bat. iste brigade — p. poručnik Backov Mirko. Zarobljenog i izgubljenog oružja nije bilo. U borbi je utrošeno 4800 puščanih i mitraljeskih metaka, 7 velikih i 3 male granate od bacača.

Na dan 28. januara 1944. g. dva bataljona III. Brigade postavili su zasjedu neprijatelju na komunikaciji Otrić—Gračac, od kuće Brkljača do željezničke stanice Malovan. Na ovoj komunikaciji neprijatelj je saobraćao svakodnevno*, nekad sa jačim, a nekad sa manjim dijelovima. 28. o. m. od pravca Otrića krenula je ovakova jedna kolona jačine 5—600 vojnika pješadije sa nešto komore. Jedinice ove Brigade stupile su u borbu, gdje su u toku borbe uspjele zapaliti jedan neprijateljski kamion, zarobili jedan radio-aparat, 2 točka od gume, 3 cerade od kamiona, 11 komada ćebadi, 15 pari veša, 8 pari cipela, 4 šinjela, 8 pari odijela, 25 pari čarapa, jedan dvogled i jedan fotoaparat. Od oružja zaplijenjeno je 3 puške i 2 pištolja. Gubici neprijatelja iznosili su preko 50 mrtvih vojnika, 9 konja, dok broj ranjenih nije poznat. Zarobljena su 2 neprijateljska vojnika — Talijana. Naši gubici: 8 ranjenih, od kojih većina lakše.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1/2, k. 517A.

2 Napad su vjerojatno izveli Trideseta prva i dijelovi Tridesetdruge ustaške bojne koji su obezbjedivali komunikaciju Mekak—Gračac (vidi dok. br. 1/1-33, k. 58, u arhivi NDH Vojnoistorijskog instituta).

4. II. 1944. g. dijelovi III. Brigade postavili su zasjedu između Dobrog Sela i Priseke, gdje su sačekali jednu manju neprijateljsku patrolu i ubili jednog neprijateljskog vojnika i 3 ranili. Zaplijenjena je jedna puška, 100 metaka, 1 par odijela i cipela. Na našoj strani nije bilo gubitaka, niti izgubljenog oružja.

9. II. 1944. g. dijelovi III. Brigade bili su na osiguranju za vrijeme dok je I. Brigada XXXV. Divizije vršila napad na Bilaj-Ribnik. U toku dana iz Gospića je krenula jedna kolona od 50—60 neprijateljskih vojnika sa 2 tenka srednje tonaže. IV. Bataljon na putu Gospić—Bilaj-Ribnik postavio je mine, gdje su po nailasku ovih tenkova oba uništena od mina. Pješadija koja se kretala pozadi tenkova sačekana je od IV. Bataljona III. Brigade i natjerana na povlačenje. Gubici neprijatelja iznose 10 mrtvih i nepoznat broj ranjenih. Na našoj strani jedan drug poginuo. Od materijala ništa nije izgubljeno, a niti zaplijenjeno. Uništena su dva tenka. Utrošeno municije 1040 metaka za puške i mitraljeze, 5 nagaznih mina, 3 mine za teški bacač i 5 mina za mali bacač.

I. Brigada: Na dan 19. o. m. na liniji Suvaja—Dobro Selo—Doljane izvedena je slijedeća akcija:

1. Opis položaja: Naši položaji bili su, sa 2 bataljona bez mitraljeskih četa, Dabina Strana (k. 697) do puta Gradina—G. Poljice. Jedan bataljon postavio je zasjedu u Dobrom Selu ispod k. 732.

2. Naziv naše jedinice: I., III. i IV. Bataljon I. Brigade bez mitraljeskih četa.

3. Naziv i jačina neprijateljske jedinice: Kolona pješadije i konja tovarnih i teglećih, jačine 250 vojnika i 100 konja. Nepoznata jedinica.[3]

4. Obostrana situacija: Saobraćaj neprijatelja linijom Srb—Lapac vršen je svakodnevno sa manjim i jačim kolonama. Namjere neprijatelja bile su saobraćaj. Uslijed velikog snijega i hladnoće neprijatelj se nije bočno osiguravao. U vezi prednjeg donesena je odluka da se postavi zasjeda na mjestima kako je gore naznačeno i sačeka neprijatelj iz zasjede. Uslijed jake zime jedinice su trebale ostati na položajima do 12 sati istog dana, ukoliko borci budu mogli izdržati od velike zime, onda i preko ovog vremena.

5. Izdate zapovijesti bile su usmene i na licu mjesta.

6. Vrijeme kad je borba počela: 19. o. m. u 12 sati na položaju Dabina Strana, dok na položaju Dobro Selo u 14 sati sa istom kolonom.

7. Tok borbe: U momentu kad je neprijatelj naišao na položaj Dabina Strana bila je u zasjedi jedna četa koja je otvorila vatru iz dva p. mitraljeza i nekoliko pušaka, dok ostalo — puške i automatska oruđa — uslijed toga što su se zamrzli na jakoj zimi nisu mogli dejstvovati, a također uslijed jake hladnoće i sami borci sa istim nisu mogli rukovati. Isti slučaj bio je i na položaju Dobro Selo, gdje su bile dvije čete u zasjedi. Neprijatelj je davao otpor, a nakon kraće borbe dijelovi Brigade su se povukli.

9. Naši gubici: Nije bilo.

10. Utrošak municije: Jugoslovenskih 700 metaka, talijanskih za puške i puškomitraijeze 1000 metaka.

**3 Dijelovi Prve brdske divizije koja se povlačila iz sjeverne Dalmacije.**

25. II. t. g. izvedena je slijedeća akcija:

1) Opis **položaja.** Selo Dobro Selo, gdje su se nalazili ruski zarobljenici, položaj Lisac Br.—Donji Zaklopac, gdje je bilo osiguranje. (Na sekciji Knin razmjera 1:100.000).

**2) Naziv** naše **jedinice. III.** Bataljon **I.** Brigade bez mitraljeske čete.

**3) Naziv neprijateljske jedinice. Kolona** Nijemaca — 300 **i** 150 **Rusa,** koji pripadaju I. Gorskoj diviziji,[4] iz sastava su komore Divizije. Ime komandanta komore nepoznato. Grupa četnika od 100 ljudi **iz** Brotnje.

4) **Obostrana situacija.** Istog datuma saobraćaj neprijatelja linijom Srb—Lapac: saobraćale su veće i manje kolone Nijemaca. Svoja stalna osiguranja neprijatelj je imao u Suvaji—Dobrom Selu—Doljanima, **dok** međuprostor nije osiguravao za vrijeme svog pokreta. Namjere neprijatelja bile su saobraćaj tom linijom radi izvlačenja prema sjeveru. Naše namjere: napasti neprijatelja iz zasjede i ometati mu saobraćaj, uništavati njegove manje dijelove na pogodnim tačkama, izvući zarobljenike — Ruse.

Nijemci su koristili četnike za izviđanje naših položaja, koji pravac smo trebali osigurati i ne dozvoliti četnicima izviđanje naših položaja.

5) **Izdate zapovijesti** bile su usmene [i] na položaju.

6) **Vrijeme kada je borba počela.** Pošto se na putu na zasjedi doznalo za Ruse zarobljenike, upućena je veza i blokirane su kuće u 19 sati **24.** ov. mj. Istog dana, tj. noću pristupilo se izvlačenju Rusa. 25. ov. mj. u 9 sati napali su četnici od pravca Suvaje.

7) **Tok borbe.** Pri izvlačenju Rusa nije došlo do borbe. Na položaju Zaklopac—Lisac Br. (k. 974) neprijatelj je napao iz više pravaca. Zbog pošumljenog terena uspjelo mu je da se približi i iznenadno napadne naše izvidnice. Nakon kraće borbe stigle su dvije čete, koje su se u to vrijeme povlačile iz Dobrog Sela, izvršile napad na neprijatelja i odbacile ga u Suvaju.

Gonjenje neprijatelja zbog velikog snijega nije se moglo izvesti sa uspjehom.

8) **Ishod borbe.** Gubici neprijatelja: 2 mrtva četnika i 31 oslobođeni Rus. Zarobljeno 20 pušaka i ostala ratna sprema, koji su iznijeli Rusi.

9) **Naši gubici.** Izgubljen je jedan p. mitraljez **i** 2 puške. Drugih gubitaka nije bilo.

10) **Utrošak municije.** Utrošeno je 80 metaka za talijansku pušku i p. m., 30 metaka za jugoslovensku pušku i 12 za strojnicu.

11) **Imena učesnika koji su se istakli u borbi.** Nije bilo.

12) **Kritički osvrt.** Pripreme za ovu akciju nisu bile dovoljne, veza sa Rusima bila je slaba zbog velike kontrole od Nijemaca. Napad četnika nije organizovano dočekan, već su postigli iznenađenje. Izdate zapovijesti bile su realne.

Pouke iz ove akcije bile bi posvetiti veću pažnju izviđanju i obezbjeđenju na svim položajima i pravcima. Budnost kod svih boraca i rukovodilaca razviti.

26. ov. mj. jedinice iste Brigade izvele su akciju u vidu zasjede na liniji Dobro Selo—Lapac.

**4 Odnosi se na Prvu brdsku diviziju.**

1) **Opis položaja.** Zasjeda postavljena neprijateljskoj koloni na Mandino] Glavi (k. 812) i Priseki (sekcija Knin, Bihać 1:100:000).

2) **Naziv naše jedinice.** I. i II. Bataljon I. Brigade XIX. Div. bez mitraljeskih četa, pojačani sa odjeljenjem teškog bacača.

3) **Naziv i jačina neprijateljskih jedinica.** 22 legionera, koji **su** pripadali Diviziji »Tigar«,[5] i 4 žandara iz I. Gorske divizije, — svi ovi kretali su za Bihać po službenom putu i na kurs. Komandant I. Gorske divizije zove se fon Štetner.

**4) Obostrana situacija.** Neprijateljske kolone češće su saobraćale linijom Dobro Selo—Lapac. Namjere neprijatelja jesu saobraćaj komunikacijom. Naše namjere: postaviti neprijatelju zasjedu i nanijeti mu gubitke, ometati slobodan saobraćaj neprijatelja. Manevri neprijatelja su otežani zbog velikog snijega.

5) Izdata zapovijest prilaže se.

6) **Vrijeme kada je borba počela.** 26. ov. mj. u 9 **sati** i trajala je do 10.30 **sati.**

7) **Tok** borbe. U 9 časova od pravca Dobrog Sela naišla je izvidnica u jačini 26 ljudi, koja je kretala na većem odstojanju, gdje je naišla na zasjedu i otvorena je vatra. Prednji dijelovi predhodnice likvidirani su. Neprijatelj je od pravca Dobrog Sela i Lapca cestom tenkovima odmah intervenisao uz pratnju pješadije 150—200 vojnika. Sa dvije manje kolone krenuo je u pravcu Senokosa da ugrozi naš desni bok. Pošto je zasjeda bila otkrivena, jedinice su dobile zadatak da se povuku u Mazin.

8) **Ishod borbe.** Postavljeni zadatak nije **u** cjelosti izvršen, jer je naša zasjeda po neprijateljskoj predhodnici bila otkrivena.

**Gubici neprijatelja.** 14 mrtvih, 4 zarobljena. Među mrtvima je jedan oficir nadporučnik i jedan podoficir (obojica žandarmerijski). Među zarobljenima su 2 žandarma narednika. Broj ranjenih nepoznat. Zaplijenjeno: 3 njemačke strojnice, 4 puške, 4 pištolja, 200 metaka i ostala ratna sprema.

9) **Naši gubici.** 2 mrtva druga i 1 ranjen.

10) **Utrošak municije.** 590 jugoslovenskih metaka, 630 talijanskih. 6 mina za laki bacač i 4 za teški.

11) **Imena učesnika koji su se istakli u borbi.** Nije bilo.

**12) Kritički osvrt na akciju.** Akcija je bila dobro pripremljena. Odluke i izdate zapovijesti bile su realne. Sadejstvo bacača i pješadijskog oružja nije postignuto uslijed magle. Zasjeda je kasno stigla na položaj, tako da se je svanulo. Pouke iz ove akcije bile bi praktikoviti kombinovane zasjede.

Istoga dana jedan vod I. Ud. bataljona I. Brigade sa operativnim oficirom bio je u izviđanju u Dabašnici, gdje se je oko 9 časova sukobio sa 50 do 60 četnika naoružanih sa 4 puškomitraijeza i jednim malim bacačem u selu Dabašnici. Isti četnici pošli su iz Srba za Dabašnicu radi pljačke. U kratkoj borbi četnici su odbijeni i natjerani u povlačenje uz gubitke sa 2 mrtva. Sa naše strane nije bilo gubitaka. Utrošeno je 180 puščanih metaka. Opljačkano blago četnici su protjerali za Srb, koje im je oteto i vraćeno seljacima.

**5 Odnosi se na njemački 373. legionarsku diviziju.**

Ukupni rezultat akcija za sve izvedene akcije.

Neprijateljski gubici: 107 mrtvih, 3 ranjena i 6 zarobljenih.

Naši gubici: 3 mrtva, 13 ranjenih.

Uništen neprijateljski materijal: 1 kamion, 2 tenka i ubijeno 14 konja.

Zaplijenjeno: 1 radio-aparat, 2 točka od gume, 3 cerade od kamiona, 11 ćebadi, 15 vreća, 9 pari cipela, 9 šinjela, 9 odijela, 25 pari čarapa, 1 dvogled, 1 foto-aparat, 28 pušaka, 7 pištolja, 300 metaka i 3 strojnice.

Oslobođen 31 Rus.

Utrošeno: municije 9.870 puščane, mitraljeske i p. mitraljeske, 14 mina za teški bacač, 14 mina za laki bacač, 12 metaka za strojnicu i 5 nagaz. mina.

Izgubljeni materijal: 1 p. mitraljez i 2 puške.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić,*** v. r.

(M. P.)

Komandant, p. pukovnik:
M.[6] ***Sakić,*** v. r.

BROJ 174

## OBAVJEŠTENJE ČLANA VOJNE MISIJE NOV I POJ PRI VRHOVNOJ KOMANDI SAVEZNIČKIH SNAGA ZA SREDNJI ISTOK OD 27. VELJAČE 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ DA SE ZA OBRANU OTOKA VISA MOGU ODMAH UPUTITI TRI BATALJONA, A NAKON NEKOLIKO DANA JOŠ JEDAN[1]

| Red. br. | Datum i sat predaje | Komu je upućeno | SADRŽAJ | Broj grupa | Odgovor na depešu | Primedbe |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 45. | 27. II. 8,00 | Stab Mor. | Br. 45, 27. 2. Za potrebe odbrane možemo vam poslati tri bataljona od po 405 vojnika, a za nekoliko dana i četvrti bataljon.2 Vojnici tamo da produže obuku. Ja ću doći na razgovor za ostalo. Miloje[3] | 84 | | Makiedo |

**6 Mićun**

**1 Knjiga primljenih i poslatih depeša Delegacije NOV i POJ u Bariju, original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/4-1, k. 2073.**

**2 To su bili bataljoni Treće prekomorske brigade. Ta brigada je 5. i 6. ožujka 1944. prevezena na otok Vis i uključena u njegovu obranu. Detaljnije o obrani Visa vidi dok. br. 87, 157, 161, 162, 169, 199, 206, 232, 354, 391 i 446.**

**3 Milojević**

BROJ 175

## IZVJEŠTAJ ŠTABA OSMOG KORPUSA NOV OD 28. VELJAČE 1944. GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE O STANJU I RASPOREDU PODREĐENIH JEDINICA«

ŠTAB
VIII. KORPUSA NOVJ JUGOSLAVIJE
Br. 365, Dne 28. II. 1944.

**Opći izvještaj broj 2**

GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE

OPCE STANJE NA OPERATIVNOM SEKTORU NASlH JEDINICA :

U posljednjih mjesec dana na sektoru VIII. korpusa[2] bile su skoncentrisane neprijateljske snage jačine do 6 divizija,[8] ne uračunavši stalne posade, koje se nalaze od ranije u garnizonima. Ove neprijateljske snage[4] većim dijelom prolazile su kolonama uz obalu u pravcu sjevera prema Lici i Zadru. Njemačke snage na svom prolazu vršile su čišćenje cijelog teritorija Dalmacije, gdje je bilo naših snaga. Ovo čišćenje su ponavljali više puta. Čišćenje je došlo do izražaja u sjevernoj Dalmaciji, gdje su bile snage XIX. divizije, a koje su bile primorane da se pod jakim pritiskom povuku u pravcu Like, pod dosta teškim okolnostima.[6] Neprijatelj je saobraćao na svim glavnim linijama koje vode od pravca Mostara i Metkovića prema Splitu, Kninu, Zadru i Lici. Prilikom prolaska neprijatelj je osiguravao sve linije kojima je prolazio sa vrlo gustim posadama i pojačavao već postojeće garnizone.

Sada na sektoru VIII. korpusa neprijatelj još uvijek ima jake snage, koje su većim dijelom u pokretu, dok su stalni garnizoni još uvijek jaki.

**X Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg, br. 45/2, k. 112.**

**2 13 Sektor Osmog korpusa zahvatao je područje između Zrmanje i Neretve, uključujući zadarsko otočje, srednjodalmatinske otoke (Brač, Hvar, Korčulu, Lastovo i Vis), a u unutrašnjosti do linije Imotski—Duvno—Livno—Glamoč—Bos. Grahovo—Gračac. Od neprijateljskih snaga na tom sektoru nalazili su se Peti SS brdski i Petnaesti armijski korpus. Linija Stražanac—Trilj — uključno Livno bila je granica između tih korpusa — sjeverno je bio Petnaesti a južno Peti korpus. Iz Petnaestog korpusa bila je 264. pješadijska divizija kao posada sa sljedećim rasporedom: Stab divizije u Drnišu, 892. puk oko Splita, 893. puk oko Šibenika i 981. puk oko Zadra. Na dijelu komunikacije Knin—Bihać, gdje su operirale jedinice Osmog korpusa, bili su dijelovi 373. legionarske divizije. Sredinom siječnja 1944. g. došla je u sjevernu Dalmaciju Prva brdska divizija i 92. motorizirani puk i nakon izvedenih operacija »Fühlingswetter« i »Emil« (vidi dok. br. 68, napomenu 4 i dok. br. 124, napomenu 2) u drugoj polovini veljače 1944. god. napustili su Dalmaciju. Iz Petog SS brdskog armijskog korpusa 118. lovačka divizija držala je područje obale do Slanog a u unutrašnjosti do Imotskog i Ljubuškog, gdje je bio Štab divizije. Osim pomenutih divizija, u Dalmaciji je bio i obalski lovački bataljon »Brandenburg« i obalske artiljerijske jedinice, koje su se tih dana formirale.**

**4 Odnosi se na Prvu brdsku diviziju i 92. motorizirani puk (vidi dok. br. 68, napomenu 4 1 dok. br. 124 napomenu 2).**

Neprijatelj je naročito zaposjeo sa vrlo gustim garnizonima obalski pojas, koji osim toga kontroliše još i pokretnim jedinicama, koje su većim dijelom motorizovane. (Tačan pregled neprijateljskih snaga vidi se iz informativnog biltena ovog štaba.)[6] Prisustvo ovako jakih neprijateljskih snaga na teritoriju Dalmacije ne dozvoljava, t.j. onemogućava opstanak naših jačih snaga na istom teritoriju. Neprijatelj vrlo brzo reagira na svaki pokušaj naših snaga da djeluju na teritoriju bliže obalskom pojasu. Ova brza reakcija proizlazi iz važnosti koju obalski pojas ima za neprijatelja radi eventualnog iskrcavanja savezničkih snaga, kao i iz razloga onemogućavanja kanala za prebacivanje materijala koji dobivamo od saveznika. U vezi sa ova dva momenta vjerojatno je da će neprijatelj na ovome sektoru imati stalno jake snage, bilo garnizonirane, bilo pokretne.[7]

Čišćenjem teritorija neprijatelj je naročito nastojao da uz pomoć domaće ustaške i četničke bande izvrši što jaču mobilizaciju u korist istih. Neprijatelj je ovu mobilizaciju pripremao sistematskom propagandom, a gdje nije to koristilo — prisilnim mjerama. Ovo je dovelo do toga da su četničke bande u okolini Knina i na prostoru sjeverne Dalmacije posljednji mjesec dana porasle za preko 2000, tako da sada broje preko 7000. Ustaške snage također su znatno ojačane, tako da sada na ovome sektoru dejstvuje Šimićeva XV. pukovnija koja broji oko 2200, a koji broj je manje-više stalan. Žandarmerijska pukovnija koja je formirana u posljednje vrijeme broji oko 520 ljudi. IV. ustaški zdrug na prostoru Metković——Imotski—Omiš u posljednje vrijeme pojačao se za oko 800 novomobilisanih, tako da sada broji do 2000. V. stajaći ustaški zdrug na prostoru Sinja pojačao se je također u posljednje vrijeme za oko 800, tako da sada broji do 2400. Tjelesni poglavnikov zdrug[8] na prostoru Drniš—Šibenik——Zadar pojačao se je u posljednje vrijeme sa oko 350 novomobilisanih, tako da sada broji oko 1850. XXVI. ustaška djelatna bojna na prostoru Omiša, jačine oko 370. Razni dijelovi drugih bojna razbacani po raznim prostorima broje oko 790 ljudi. Osim toga u posljednje vrijeme formirana je seoska milicija po raznim selima, jačine do 4500. Ukupan broj ustaša, domobrana, žandarmerije i milicije na sektoru ovoga Korpusa iznaša oko 14.500, od čega je oko 7000 oformljeno i mobilisano u posljednje vrijeme. Ako ovome broju četnika, ustaša i domobrana pridodamo još i njemačke snage koje se nalaze stalno ili povremeno na ovome sektoru vidi se da je ovaj sektor dobro zasićen sa neprijateljskim snagama.

Manji odredi koji su ostali na teritoriju Dalmacije neaktivni su a i nisu u stanju da u dovoljnoj mjeri suzbiju i onemoguće ustaško-četničko djelovanje, tim više što su prisutne jake njemačke snage. Praktički se je pokazalo da bi za ovaj sektor bile mnogo pogodnije manje udarne grupe, t.j. desetine ili vodovi, razna minerska odjeljenja koja bi vršili diverzantske akcije itd., sastavljeni od boljih boraca i sa jačim automatskim naoružanjem, imali više uspjeha, služeći se zasjedama, prepadima itd. na najvažnijim mjestima neprijateljskog saobraćaja i postavljajući zasjede domaćim

**6 Vidi dok. br. 235.**

**7 Ta pretpostavka se pokazala točnom i neprijatelj je imao sve do perioda listopad—prosinac 1944. god. jake snage uz obalu, naročito u Ravnim kotarima.**

**8 Odnosi se na Sedmi ustaški zdrug.**

organizatorima. U ovom smislu mi smo već poduzeli mj ve kod štabova grupa[9] za organizaciju ovakvih udarnih grupa[10] i za izvod anje spomenutih akcija.

Sami sastav zemljišta takav je da je manevrisanje jačim snagama urt prisustvo ovako jakih neprijateljskih snaga prilično otežano. Sami pril;.:: Dalmaciji iz unutrašnjosti zemlje težak je, pogotovo u zimsko doba, usH-jed jakih planinskih vijenaca Velebita, Dinare, Kamešnice i opće konfiguracije zemljišta. Unutrašnjost Dalmacije ispresijecana je komunikacijama koje su vrlo guste i iskrižane, tako da neprijatelju omogućuju jaku pokretljivost i brzu intervenciju.

ORGANIZACIONO STANJE:

Korpus je sastavljen od 4 divizije i to IX., XIX., XX. i XXVI. Pod komandom korpusa potpadaju također Mornarica, Sjevernodalmatinska, Srednjedalmatinska i Južnodalmatinska grupa odreda, kao i Grahovsko-peuljski i Duvanjski odred.[11] Divizije su formirane kako je već predviđeno, tj. od 3 brigade, brigade od 4 bataljona, bataljoni od 3 pješadijske i 1 mitraljeske čete, čete od 3 voda i vod od 2 desetine. Također pri svakoj brigadi imade četa pratećih oruđa, a u ponekim jedinicama, gdje imamo više pratećeg oružja, ove su čete pridodijeljene bataljonima.

Čete za vezu formirane su u IX. diviziji, tako da pri brigadama imaju jedan telefonski manji vod i jedan manji vod signalista a pri štabu divizije desetina telefonista. Cete za vezu u ovoj diviziji male su i nedavno oformljene zbog malog brojnog stanja brigada. U XIX. diviziji formirane su čete za vezu također kao i u IX.-oj sa razlikom što je veće brojno stanje četa za vezu i što su čete za vezu bolje opremljene, osposobljene i sa više materijala. XX. divizija bila je oformila neke jedinice za vezu, ali gubitkom materijala u pojedinim borbama iste je rasformirala, tako da se sada ponovo mora početi sa formiranjem novih četa za vezu. Čete za vezu u XXVI. diviziji formirane su ali nam njihov kvalitet nije poznat. Općenito četama za vezu nije od strane štabova posvećivano dovoljno pažnje izuzev XIX. divizije, što je dovelo do loših posljedica pogotovo za vrijeme borbi. Putem radio stanica održavamo vezu sa svim divizijama, Mornaricom, Južnodalmatinskom grupom odreda i sa Trogirskim sektorom. Kurirska veza sa jedinicama vrlo je teška, pogotovo sa XIX. i XXVI. divizijom i sa grupama odreda s razloga što kuriri moraju prelaziti neprijateljske linije, tako da se je dogodilo da izvještaji padnu neprijatelju u ruke, što otežava administraciju.

Inžinjerske čete oformljene su uglavnom u XIX. diviziji i to tako da brigade imaju dva voda — jedan minerski i 1 pontonirski, a pri štabu divizije oformljen je manji bataljon sa perspektivom da se postepeno

**9 Odnosi se na štabove grupa NOP odreda sjeverne, srednje i južne Dalmacije.**

**10 Vidi dok. br. 160.**

**11 Pomenuti NOP odredi su u operativnom pogledu potčinjeni Osmom korpusu, ali su organizacijski vezani za Peti bosanski korpus radi toga što je Osmi korpus operirao na teritoriju ovih odreda.**

pojačava. U IX. diviziji pred kratko vrijeme počelo se je sa formiranjem minerskih vodova pri brigadama, a pri štabu divizije jedan minerski i jedan pontonirski. U XX. diviziji također se radi na tome, ali sa manje razumijevanja. U XXVI. diviziji oformljene su također inžinjerske čete, ali nam njihov kvalitet i sastav nije poznat.

Pormiranje intendanture i saniteta ostvareno je prema datim direktivama, ali sa mnogo manje osoblja iz razloga maloga brojnog stanja.

Izviđačka i osmatračka odjeljenja oformljena su kod XIX., a pred par dana i kod IX., dok kod ostalih divizija nisu oformljena.

Općenito se je pokazalo da se pomoćnim dijelovima posvetilo vrlo malo pažnje od strane štabova izuzev XIX. divizije, gdje se je važnost ovih pomoćnih dijelova shvatila ozbiljnije. Iz ovoga je rezultiralo dosta nedostataka kod pojedinih jedinica.

Sjevernodalmatinska grupa odreda bila je sastavljena od 3 odreda i to od Kninskog, Sjevernodalmatinskog i Zadarskog odreda, a svaki odred po 2 bataljona. Pred izvjesno vrijeme trebala se je izvršiti reorganizacija grupe, tako da se stvore dva odreda i to Sjevernodalmatinski od 3 bataljona i Kninski od 2 bataljona, a da se sa dva bataljona popuni XIX. divizija. Za ovo nisu izvršene političke pripreme, tako da je većina boraca još usput za diviziju dezertiralo i od 260 upućenih boraca došlo je u sastav divizije 80 boraca. Nakon izvjesnog vremena većina tih boraca prikupila sc je ponovo u odrede, dok je jedan dio još kod kuće. Pošto ovi odredi nisu odgovorili svome zadatku ni u operativnom ni u organizacionom smislu, kao i općenito u političkom i vojničkom izdizanju, mi smo bili odlučili da povratkom divizije na taj sektor grupe formiramo od dva odreda sa po dva manja bataljona, a ostali dio da prebacimo u diviziju, gdje bi se ljudstvo prije moglo obuhvatiti i osposobiti.

Naređenjem toga Štaba,[12] ova naša odluka stavljena je van snage i naređeno oformljenje triju odreda. Naše je mišljenje da se ljudstvo u odredima sa ovakvim kadrom kojim mi raspolažemo ne može uzdizati i odgajati i da formiranje jačih odreda konkretno u našoj situaciji neće dati željene rezultate. Ova Grupa formirala je još i 3 čete i to Prominsku, Šibensku i Otočku sa perspektivom da se razvijaju u jače jedinice i sa zadatkom da na tome prostoru ispolje što jače dejstvo i budu jezgro za okupljanje što većeg broja ljudstva sa tog terena, kao i izviđanje i prikupljanje podataka o neprijatelju na tom sektoru.

Srednjedalmatinska grupa sastavljena je od 4 odreda i to Dinarski, Mosorski, Mosećki i Trogirsko-segetski odred. Jačina ovih odreda kreće se poprečno 200—300. Ovi odredi također nisu odgovorili svome zadatku i vrlo su neaktivni, a ujedno se oko njih prikupljaju dezerteri iz operativnih jedinica, pa smo donijeli odluku da ove odrede smanjimo na 100 do 150 boraca, što je dovoljno za zadatke na terenu, dok bi sa ostalim borcima popunili IX. diviziju, čije su brigade spale na oko 500 boraca.

**12 Glavni štab NOV i PO Hrvatske putem radiodepeše od 25. veljače 1944. god. naredio je Stabu Osmog korpusa da formira Prominski, Zadarski i Otočki NOP odred i da priključi jedan bataljon iz Sjevernodalmatinskog NOP odreda Drugoj brigadi Devetnaeste divizije (vidi dok. br. 204, 209, 247, 265, 267, 272 i 273.**

Južnodalmatinska grupa odreda sastoji se od dva odreda, od kojih svaki broji po 100 boraca. S razloga što na sektoru južne Dalmacije ne dejstvuje niti jedna operativna jedinica, postavili smo ovoj Grupi zadatak da se što više ojača, tako da bi odredi bili u stanju i dovoljno jaki za potrebnu aktivnost na tom sektoru, bez prisustva operativnih jedinica.

Grahovsko-peuljski odred formiran je od 3 manja bataljona, a Duvanjski odred od dvije manje čete koje su vrlo slabe u svakom pogledu.

[...]

## STANJE U JEDINICAMA I PROBLEMI KOJI ISKRSAVAJU

Poprečno uzevši stanje u našim jedinicama nije ni izdaleka zadovoljavajuće a u ponekim jedinicama može se reći da je i vrlo ozbiljno. Najgore je stanje momentalno u XX. diviziji, a naročito je ozbiljno u I. brigadi te Divizije u kojoj dolazi čak u pitanje izvršenje naređenja. U III. brigadi IX. divizije, t.j. bivšoj XIII. dalm. brigadi koja je na putu sa otoka u sastav divizije, također je stanje dosta ozbiljno, jer je to mlada jedinica koja je proživjela velike gubitke u borbama na Korčuli i sada došla u malo teži položaj. U svim jedinicama pojavljuje se niz nedostataka i problema koji manje-više proističu iz vrlo slabe političke svijesti boraca, drugim riječima slabog političkog rada. Politički kadar u ovakvom sastavu kakav je sada nije u stanju da zadovolji vrlo teškom zadatku koji se postavlja preda nj u radu sa jedinicama. Nedostatak političkog kadra koji bi bio u stanju da temeljitim i planskim radom uzdigne svijest boraca daleko je teži od nedostatka vojničkog rada. Težina ovoga nedostatka proističe djelomično i iz čitavog niza nezdravog i nepravilnog dosadašnjeg rada i uzdizanja naših jedinica i starješina, a što se sada mora da ispravlja i liječi.

Osnovni problemi koji se pojavljuju u našim jedinicama najviše se očituju u [.. .1 nedostatku planskog rada, slabosti i nedostatku starješinskog kaSra. vrlo slaboj budnosti, nedovoljnom vojničkom i političkom radu, slaboj ishrani, iz kojih proističe niz drugih nedostataka kao na pr. popune jedinica, pitanje pokretljivosti, pitanje dezerterstva, uspavanosti jedinice i bez perspetive itd.

Pitanje organizovanog i planskog rada, kao i uopće jednog sistema u radu, kako krupnom, tako i najsitnijem, jest pitanje koje u našim jedinicama mora da se naročito istakne. Vrlo se rijetko može naći u nekoj jedinici da se sve stvari odvijaju sistematski, po određenom planu itd. Ne samo što se ova dezorganizacija očituje za vrijeme akcije, nego se očituje svagdje i na svakom koraku. Sve se više-manje radi na momente, na prekide i prema nahođenju pojedinaca itd. Mi smo uočili ovaj nedostatak i postavili ga pred naše jedinice u oštroj formi, jer se očito vidi da je iz ovakvog rada proistekao čitav niz manjih ali značajnih nedostataka. Kod jedinica kojima smo ranije ukazali na ovaj nedostatak može se već da osjeća rezultat u tome pogledu.

[...]

Pitanje budnosti u našim jedinicama jest problem koji je doveo do čitavog niza neuspjeha i gubitaka. Ovaj problem bio je već toliko zahvatio maha da se prosto osjećala neodgovornost kod starješinskog kadra za boračko ljudstvo. Skoro kod svake jedinice bilo je slučajeva iznenađenja samo zato što štabovi i starješinski kadar nisu bili dovoljno budni, nisu se osiguravali itd. Proučavajući operativne izvještaje naših jedinica, može se ustanoviti da je veći dio gubitaka u ljudstvu i materijalu nastao samo uslijed neopreznosti i nebudnosti starješinskog kadra. Posljednji slučaj po tom pitanju bio je kod I. bat. I. brigade IX. divizije u selu Zaselku kod Strmice, što je dovelo do gubitaka 27 drugova i dosta materijala.[13] Ovaj slučaj se je desio i usprkos toga što je bila povedena čitava kamanja po tome pitanju, a naročito u toj brigadi. Ovaj slučaj bio je [. . .1 primjer /nesavjesnog i neodgovornog gubljenja ljudstva i uslijed toga što su ovakvi slučajevi bili vrlo česti štab toga bataljona, t.j. komandant, komesar i njegov zamjenik stavljeni su pred vojni sud ovog štaba [...] Ova mjera će se politički iskoristiti za naše jedinice, da se ubuduće ovakvi slučajevi ne bi događali.

U operativnim zadacima također se je pokazalo niz nedostataka, koji su često puta dovodili do neuspjeha. Jedno od osnovnih nedostataka u tome pravcu jest pitanje procjene situacije. Mnogi štabovi nisu posvećivali dovoljno pažnje i nisu se dovoljno unosili i razmatrali same zadatke, nego su pristupali njihovom izvršenju bez ikakvih prethodnih priprema, mehanički, bez osjećaja odgovornosti. Osim toga također je bilo još niz taktičkih nedostataka koji su uočeni i koji će se nastojati otkloniti.

Pitanje ishrane naših jedinica, izuzev XXVI. divizije koja se nalazi na Visu, jeste pitanje koje će iziskivati mnogo napora i teško će se moći u cjelosti riješiti, s obzirom na iscrpljenost terena na kome se nalazimo i s obzirom na pasivnost samog terena Dalmacije. Ishrana je do sada kod naših jedinica, naročito kod XX. i IX. divizije, bila vrlo slaba i nedovoljna. Ove dvije divizije snabdijevale su se sa terena na kome se nalaze, što je bilo nedovoljno. Ishrana je ponekad bila tako slaba da je dovodila u pitanje uopće sposobnost pokreta pojedinih jedinica. Ova slabost bila je djelomično i rezultat slabo organizovanih intendantura, a ponekad i jake zime, što je sprečavalo slabu pokretljivost i otežavalo doturanje artikala za ishranu. Po ovom pitanju ostaju nam dvije mogućnosti za rješavanje i to: snabdijevanje sa terena uz vršenje ekonomskih akcija gdje je to moguće. Ovaj način je nedovoljan s obzirom na iscrpljenost a i na prisustvo jakih neprijateljskih snaga koje kontrolišu one predjele gdje bi se moglo prikupiti hrane. Drugi način ostaje nam snabdijevanje od savezničke pomoći koju dobivamo preko Visa. Ovaj način je malo vjerovatan s obzirom na jaku kontrolu koju neprijatelj vrši na obalskom pojasu, pa je vrlo teško prebacivanje i doturanje materijala. Mi smo poduzeli potrebne mjere za iskorišćavanje i jednog i drugog načina snabdijevanja do maksimuma. Također smo poduzeli mjere da se izgradi dovoljan broj

**13 Vidi dok. br. 136, 137, 143, 154, 369, 370 i 375.**

magacina i bunkera na samom terenu u koje bi se prikupljala hrana i to na onim mjestima gdje će najvjerovatnije operisati naše jedinice. Također smo poduzeli mjere i stavili u zadatak svima jedinicama da se intendanture osposobe za vršenje **ovog teškog zadatka — postavili smo tako** da je pitanje ishrane i snabdijevanje vojske pitanje sa kojim mora da se bave i štabovi, a ne samo intendantsko osoblje kako je to do sada bilo. Ukazuje se potreba za jednog spremnog druga koji bi bio u stanju da organizira intendanture i koji bi ujedno bio intendant korpusa, pa smo zatražili od toga Štaba druga Egića Dušana.

Pitanje popune jedinica i smanjenje dezerterstva također je jedno od važnih pitanja koje se postavlja pred nas. Brigade XX. i IX. divizije spale su na oko 500 do 600 boraca. Brigade XIX. divizije na oko 700 do 800, a jedna na 450 boraca. Ovo opadanje uslijedilo je uslijed gubitaka u akcijama koje su manje-više bile prilično nepravilno odabirate, kao i uslijed odasipanja, t.j. dezertiranja, bolesti itd. Kao osnovni način za popunu postavili smo putem mobilizacije, u koju svrhu smo postavili pred sve naše jedinice i pred vojno-pozadinske vlasti da uz pomoć ostalih organizacija pripremaju političkim radom izvršenje mobilizacije na slobodnom teritoriju. U ovom smislu na sektoru sjeverne Dalmacije bila je već priprema privedena kraju, ali u tom momentu uslijedila je neprijateljska ofanziva i naše snage su se morale povući.[14] Drugi način popune jest iz odreda. Odredi su se ojačali s razloga što su na terenu, pa lakše vrše mobilizaciju, a ima i mnogo slučajeva dezerterstva iz operativnih jedinica koji se okupljaju oko odreda i pozadinskih vojnih komandi usprkos toga što je postavljeno najoštrije da se dezerteri vraćaju u svoje jedinice, što je u nekim slučajevima bilo i prilično teško uslijed udaljenosti jedinica, slabih veza itd. Odredi u svom sadašnjem sastavu nisu odgovorili svome zadatku, pa smo odlučili da ih smanjimo na najnužniju potrebu, a sa preostalim ljudstvom da popunimo operativne jedinice. Sa ovim bi istodobno donekle ograničili želju kod boraca da bježe u odredske jedinice. Pitanje popune jedinicEt nameće se brzo i s toga razloga što su jedinice vrlo male pa borci gube pomalo samopouzdanje i u akcijama dovodi do toga da više gine starješinski kadar, koji nam je vrlo dragocjen. Pitanje dezerterstva postavili smo uglavnom kao problem svestranog političkog rada i uzdizanja svijesti kod boraca, a u nekim slučajevima, gdje se pojave organizatori ili tuđi elementi, pristupili i primjernim kaznama. Ujedno sa pojačanjem planskog rada, ishrane, odjeće i obuće smanjiće se i broj dezerterstva, koji je do sada u našim jedinicama bio dosta velik.

Također se pojavljuje jedan od vrlo važnih problema — to je pitanje pokretljivosti jedinica. Uslijed nedostatka rada i političkog i vojničkog, kao i nepravilno postavljanje pojedinih stvari, lokal-patriotizam zavladao je u jakoj mjeri među našim jedinicama. Osim navedenih razloga tome je još doprinijelo i teža situacija u kojoj se nalaze naše jedinice na terenu van Dalmacije, jaka zima, neprijateljska propaganda, sklonost pojedinih starješina da u tom pravcu padnu pod uticaj boraca itd. Kod boraca se je

**14 Riječ je o ofenzivi na Bukovicu. Vidi dok. br. 124, napomenu 2.**

također osjetila apatičnost itd. Ovo pitanje postavili smo kao jedno od važnih problema, koje se može riješiti svestranim, pravilnim i sistematskim i vojničkim radom. Osim ovih navedenih problema i nedostataka, ima još mnogo drugih sitnih, koji će se također nastojati ukloniti, a ukloniće se i djelomično sa uklanjanjem osnovnih problema.

AKCIJE:

Pitanje operativnih zadataka za naše jedinice skopčano je sa teškoćama koje smo naveli pod prvom tačkom ovoga izvještaja. Mi smo postavili kao osnovni zadatak razbijanje domaćih bandi, naročito četničkih grupa, koje su u posljednje vrijeme narasle na preko 7000 i koje pretstavljaju osim ostalih opasnosti i prepreku za izvršenje jače mobilizacije i popune naših jedinica. Pošto nam je u ovakvom stanju otežano, takorekuć i nemoguće djelovati sa jačim snagama, to ćemo pristupiti, odnosno već smo pristupili izvođenju akcija manjim dijelovima: bataljonima, brigadama itd. u vidu zasjeda, prepada, likvidacija manjih neprijateljskih uporišta, razbijanja udaljenih četničkih grupa itd. Svakako da vodimo budno računa o tome da iskoristimo svaki povoljan momenat za operaciju u većem stilu. U povoljnom momentu predviđamo i dejstvo naših snaga na liniji Knin—Lapac. S razloga što su naše jedinice do sada preživljavale dosta neuspjeha, primorani smo birati takove akcije koje će donositi uspjehe, pa makar bile manje i beznačajnije.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Boško Siljegović,*** v. r.

(M. P.)

Komandant:
V.[15] ***Četković, v. r***

**15 Vlado**

BROJ 176

## PREGLED BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA JEDINICA OSMOG KORPUSA NOVJ DANA 28. VELJAČE 1944. GOD.[1]

(VIDI TABELARNI PRILOG)

BROJ 177

## ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 29. VELJAČE 1944. POTČINJENIM JEDINICAMA ZA ORGANIZACIJU OBRANE SLOBODNE TERITORIJE BUKOVICE[1]

STAB
XIX. DIVIZIJE NOVJ
29. II. 1944. g.

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Novi Grad—Knin—šioenik 1:100.000)

I. Podaci o neprijatelju: Neprijatelj — četnici[2] namjeravaju u toku 1. marta izvršiti napad u pravcu oslobođenog teritorija Bukovice[8] i to koncentrično prema zaseoku Crnobrnja (Modrino Selo) sljedećim snagama:

1. Sa letećom brigadom (jačina do 500 ljudi) iz Benkovca u pravcu Crnobrnje, s tim da do 5 časova zaposjednu sa lijevom kolonom selo Birkić — kota 658 (Prošek), sa centralnom kolonom M. Gospa (kota 450) — raskrsnica s. Medviđe i desnom kolonom Roda, ice — kota 493 (Bjelina).

2. Sa Skradinskom kolonom u jačini 200 ljudi istoga dana da izbije desnim krilom na Debelo Brdo (kota 365), a lijevom kolonom preko Dobropoljaca da hvata vezu sa Rodaljicama.

3. Kistanjskom kolonom da nastupa u pravcu Modrina Sela i da izbije na liniju Nunić—Šuša, a desnom kolonom preko Ivoševaca prema selu Đurići.

1 Kopija originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2-1/7, k. 517.

1 Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1-1/3, k. 517.

2 Odnosi se na četnike Dinarske četničke oblasti.

| Red. broj | JEDINICA | Ljudstvo | | | | | | Gdje se nalazi | Naoružanje — Puškomitraljeza | | | | | |

4. Sa kolonom iz Radučića (jačine do 600 ljudi) — od Radučića preko Trivića, Kanazira na Obruč (kota 300) na putu između Biovičina Sela i Ervenika, dok bi sa lijevom kolonom išli prema zaseoku Đurići (Biovičino Selo) i hvatala vezu sa kolonom iz Kistanja.

Na ove položaje neprijateljske kolone moraju izbiti 1. marta o.g. do 5 časova ujutro, kada bi komandant Radučićke kolone sa svojih položaja sa 3 uzastopne bombe dao nalog za napad. Kod neprijatelja odziv je: Ručica, a lozinka **Rudnik;** zvučni znaci: 2 zvižduka poziv, a 2 zvižduka odziv; pozivanje: **o Miloše** — poziv, **o Uroše** — odziv. Opći znaci raspoznavanja: 1 bomba i 2 metka poziv, 1 bomba i 1 metak i dizanje kape u vis na pušci desnom rukom po 2 puta za poziv i odziv.

Naše snage: Zadarski odred u Dobropoljcima, bataljon S.D.P. Odreda u Bjelini. Kninski odred u Erveniku, 3. bataljon **II.** brigade u Biovičinu Selu, tri bataljona II. brigade u Bilišanima. Naše namjere: sačekati neprijatelja u zasjedi pri polasku na pomenute položaje i sprečavanje upada na oslobođeni teritorij, u cilju izvršenja prednjeg zadatka.[4]

N A R E Đ U J E M O :

**Zadarski odred:**

Sačekat će kolonu iz Skradina na Straži (kota 342 južno od Debelog Brda) i u selu Rodaljice prema Dubrava Gori sačekati desnu kolonu iz Benkovca.

**S.D.P. odred:**

Sačekat će kolonu iz Kistanja prema Macurama na podesnom mjestu i zatvoriti pravac koloni prema Nuniću i Šuši.

**III. Bataljon II. brigade:**

Zatvori će i sačekati kolonu od Ivoševaca prema zaseoku Đurići (Biovičino Selo).

**Kninski odred:**

Sačekat će kolonu od Radučića preko Kanazira za Obruč, između Kanazira i Obruča na pogodnom mjestu sa jednim bataljonom, dok će jednim bataljonom biti u rezervi oko Ervenika i u slučaju potrebe potpomoći bataljon na Obruču.

**II. bataljon II brig.**

Odnosno bataljon koji se nalazi u Zelengradu sačekat će u zasjedi lijevu kolonu iz Benkovca između s. Medviđe i sela Bruška na pogodnom mjestu.

**4 O izvršenju pomenutog zadatka vidi dok. br. 203, 208, 222, 392, 394 i 395.**

**II, brigada:**

**Sa jednim bataljonom zatvorit će pravac od Obrovca, a sa jednim bataljonom krenut će najhitnije usiljenim maršem u pravcu Medviđe—Rodaljice da potpomogne odbijanje Benkovačke kolone, oslobodi snage Zadarskog bataljona iz Radaljica i potpomogne eventualno i na drugim sektorima Zadarski ili Kninski odred.**

**Dopunski bataljon:**

**Nalazit će se u Parčiću kao rezerva II. bat. II. brigade.**

**Znaci raspoznavanja:**

**Puška vodoravno u vid preko dana, a za noć 29. II. na 1. III. Zatvarač — Zagreb, a za noć 1/2 Puška — Pirot.**

**Intendantura i sanitet:**

**Regulisat će sve jedinice u svojoj nadležnosti.**

**Veza:**

**Međusobno će jedinice održavati vezu — susjedna sa susjednom i sa Štabom ove Divizije koji će se nalaziti u s. Komazec—Zegar, sa osmatračnicom na koti 645 (Prošek).**

**Sve ostale odredbe i način izvođenja regulisat će pojedine jedinice, pošto se usljed kratkoće vremena ne mogu propisivati detaljnije. Štab Grupe prebacit će ranjene i bolesne odmah južno od komunikacije Skradin—Benkovac.**

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

**Načelnik major:**
***Biočić,*[5] s. r.**

**Dostavljeno:**

**Štabu Grupe S.D.P. Odreda**
**S.D.P. Odredu**
**Knin. part, odredu**
**II. brigadi**
**II. bataljonu i III. bataljonu II. brigade.**

5 Tonći-Ante

BROJ 178

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 29. VELJAČE 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O SITUACIJI NA TERENU I O BORBAMA PODREĐENIH JEDINICA U SJEVERNOJ DALMACIJI I LICI»

STAB
XIX. DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 10
29. II. 44. g.

STABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Situacija na sektoru koga drži naša Divizija je sljedeća:

I. Brigada nalazi se u Mazinu sa zadatkom djelovanja na komunikaciju Lapac—Srb. Jedinice te Brigade stalno su u kontaktu sa neprijateljem i u neprekidnim sukobima.[2] Pokušavaju se postaviti zasjede, ali većih uspjeha nije bilo zbog nepogodnog terena i opreznosti neprijatelja, tako da se sve zasjede lako otkriju sa patrolama, dakle nailaska glavnine. Operativni izvještaj o svim tim borbama poslaćemo čim bude završen. U toku današnjeg dana također je bila sa jednim bataljonom postavljena zasjeda između Dobrog Sela i Doljana, koju je neprijatelj otkrio i napao sa obadva boka. Borbe su još u toku na liniji Senokos—Brezovac——Zaklopac.

II. Brigada u noći između 23 i 24 o.m. prešla je komunikaciju Otrić——Gračac i spustila se u Bukovicu. O njezinoj aktivnosti još nemamo podataka.[3]

III. Brigada bila je na sektoru Medak—Vrebac,[4] odakle je prešla na prostor Janjče—Široka Kula—Ljubovo.[5] Tamo vodi besprekidno borbe, ali operativne izvještaje još nismo primili. U posljednjim borbama kod Janjča koje su bile vrlo žestoke i prsa u prsa ranjen je i komandant Brigade — kapetan Gvardiol.[8] Metak mu je prošao kroz butinu. Izgleda da kost nije prelomljena, ali je izgubio mnogo krvi. O svim tim borbama III. Brigade znamo toliko da je III. Brigada stalno trpila osjetne gubitke.

XIII. Brigada prema naređenju koga smo primili od GŠ Hrvatske treba da krene u sastav IX. Divizije i sada je u toku njena koncentracija u Mazinu. Pokret preko Une treba da usljedi u noći između 1. i 2. III. t.g.[7]

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/2, k. 517A.**

**2 o borbama te brigade vidi dok. br. 173 i 296.**

**3 Brigada je vršila pripreme za organiziranje obrane Bukovice (vidi dok. br. 177).**

**4 Iako je obezbjeđivala sela Vrebac, Počitelj i Divoselo, Brigada je 8. veljače sudjelovala u napadu na Bilaj (vidi dok. br. 296).**

**5 Treća NO brigada bila je u operativnom pogledu potčinjena Tridesetpetoj diviziji, te je njenom zapovješću od 21. veljače premještena u pomenuti rajon. Vidi Zbornik V.I.I., tom V, knj. 24, dok. br. 79.**

**6 Ante**

**7 Vidi dok. br. 298.**

Na sektoru južne Like stanje, s obzirom na neprijatelja, jest redovno. Jačih neprijateljskih koncentracija nema, ali se očekiva prolazak još nekih divizija.

Na sektoru sjeverne Dalmacije situacija se također skoro normalizovala. Još nemamo tačan pregled svih neprijateljskih garnizona, ali izgleda da nema jačih koncentracija. Neprijatelj je uspostavio nove garnizone: Kistanje, Đevrske, Bribirske Mostine, Vrana i Pakoštane i čuva komunikaciju Kistanje—Benkovac. Usljed nekih koncentracija južno od Krke na Vodički teren prebacila se VIII. Dalm. brigada XX. Divizije. Poslije posljednje ofanzive neprijatelj je uspio mobilisati nešto boraca po selima duž komunikacije Obrovac—Benkovac i u Golubiću. U ostalim selima nije imao uspeha.

U ovoj situaciji mi još ne mislimo da se spuštamo dolje sa I. Brigadom, s obzirom da još neke divizije treba da prođu komunikacijom Knin——Zrmanja—Bihać, a dolje se nalazi jedna naša brigada i VIII. Dalm. brigada sa načelnikom našeg Štaba[8] i članovima polit, odjela. Ovih dana će dolje krenuti i drug komesar Divizije.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: ***Petar Babić,*** v. r. (M. P.) Komandant — p. pukovnik: M.[9] ***Šakić,*** v. r.

BROJ 179

**PORUKA SEFA DELEGACIJE NOV I POJ U BARIJU DR SERGIJA MAKIEDA OD** 29. **VELJAČE** 1944. **ŠTABOVIMA MORNARICE NOVT I** 26. **NO DIVIZIJE** DA **PRIPREME PRIHVAT LJUDSTVA** 3. **PREKOMORSKE NO BRIGADE**[1]

| Red. br. | Datum i sat predaje | Kome je upućeno | SADRŽAJ | Broj grupe | Odgovor na depešu br. | Primedbe |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 50 | 29. II. 7,40 | Štab Morn. | Pripremite se za prijem 1300—1300 boraca Treće prekomorske brigade četvrtog i petog marta.? Mak. fiedo][3] Br. 50, 29. II. | 48 | | Makiedo |

**8 Ante Biočić**

**9 Mićun**

**1 Knjiga primljenih i poslatih depeša Delegacije NOV i POJ u Bariju, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/4-1, k. 2073.**

**2 Brigada je prevezena na otok Vis 5. i 6. ožujka 1944. (vidi dok. br. 169, napomenu 6, dok. br. 215, 238 i 294, napomenu 7.**

**3 Sergije Mikiedo**

**BROJ 180**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA MOSORSKOG NOP ODREDA OD 29. VELJAČE 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U ODREDU[1]

Stab
Mosorskog odreda
Položaj 29. II. 1944.

Drugarskom Okružnom Komitetu K.P.H.

P o l o ž a j

Dragi drugovi,

Potvrđujem Vam primitak dopisa od 12. II. 1944. i čudi me kako niste dobili izvještaj, jer sam isti poslao, a sada šaljem redoviti mjesečni izvještaj.

Nakon napuštanja Mosećkog sektora i prebacivanja našeg Odreda na sektor Mosor—Kamešnica jedan naš bataljon priključen je Mosećko-Svilajskom Odredu, tako sada Mosorski Odred ima dva bataljona sa ukupno oko 220 boraca.

**Organizaciono stanje:**

| | | | | | | |
|---|---|---|---|---|---|---|
| Štab Odreda: | Partijaca | 4 | | | | |
| Pri Štabu: | | | | | Skojevaca | 9 |
| Štab I. Bat.: | » | 4 | | | | |
| Pri Štabu: | | 2 | Kandidata | 3 | | 4 |
| I. Ceta: | » | 6 | | 4 | | 4 |
| II. Ceta: | »? | 4 | | 9 | | 8 |
| III. Ceta: | tt | 3 | | 3 | | 6 |
| Štab II. Bat.: | tt | 3 | | | | |
| I. Ceta: | | 3 | | 3 | | 3 |
| II. Ceta: | tt | 3 | | 3 | | 5 |
| III. Ceta: | tt | 3 | | 3 | | 3 |
| Bolnica: | | 1 | | 4 | | 4 |
| Ukupno: | Partijaca | 36 | Kandidata | 32 | Skojevaca | 46 |

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 39 'R66—507.

U posljednji mjesec dana primljeno je samo 2 nova člana u Partiju. Razlog je što su partijske jedinice mlade, te sami drugovi ne znaju pravilno ocjeniti druga kojeg predlažu u Partiju, a rukovodeći se u jačanju partijske organizacije samo brojem bez provjeravanja, uvuklo se u Partiju elementi strani Partiji i time je razvodnjavali. U vezi toga izvršeno je čišćenje, isključeno nekoliko članova, a trojica kažnjena ukorom radi greške što su prilikom vršenja ekonomske akcije kao komunisti dozvolili i sami vršili pljačku pojedinih predmeta po kućama gdje se vršila konfiskacija i ako je više puta bilo ukazivano na partijskim sastancima i na konferencijama o tome.

Postavljena je pojačana kontrola pri primanju novih članova, ali kako je kadar mlad a i sami rukovodioci, koji nemaju iskustva partijskog rada, događa se da se pitanje izdizanja kadrova i jačanje Partije krivo i kruto shvatilo te se donekle sektašilo, i ako postoje uslovi za izdizanje, kao borbenost i to što su borci većinom iz radničkih redova.

Radi neprestanih pokreta i hladnoće borci a i rukovodioci često poboljevaju tako da smo zbog smalaksalosti bili prisiljeni drugaricu Zelić Maru, sekretar Skoj-a u bataljonu, ostaviti na terenu Kotarskom Komitetu Sinj..

Osim toga u posljednjim akcijama (pri postavljanju zasjeda i likvidiranje neprijateljskog garnizona u Docu)[2] izgubili srno 6 partijaca i to: komandant I. bataljona ranjen, komesar II. bataljona koji se usmrtio pri probanju mitraljeza, komesar čete II. bataljona teže ranjen, zamjenik komandira čete I. bataljona teže ranjen i uslijed zadobivenih rana umro, zamjenik komandira II. čete I. Bataljona ranjen, vodni delegat čete I. bataljona ranjen teže, zbog čega je partijska organizacija stalno u reorganizaciji. Rad jedinica je u prvom redu na učvršćivanju partijske organizacije koja još nije učvršćena da se osjeća njeno rukovodstvo i zbog toga se radi na teoretskom izdizanju kadrova, a naročito rukovodioca pošto je teoretska i politička sprema kadrova na niskom nivou, te dolazi do slabljenja autoriteta samih političkih rukovodioca. Također se preko partijske organizacije radi na učvršćivanju i vojne organizacije.

Osnovna slabost i nedostatak jest u pomanjkanju iskusnih političkih rukovodioca, dok vojni rukovodioci zadovoljavaju. Naročito zbog navedenih gubitaka, a i od ranije, komandni kadar nije upotpunjen tako da u III. bataljonu nema komesara bataljona i u dvije čete zamjenika politkomesara, već komesari vrše dužnost i zamjenika politkomesara. Ovdje bi napomenuo, u koliko je moguće, da bi nam poslali nekoliko partijaca sa terena, koji imaju izvjesno iskustvo u partijskom radu.

Rad Partije:

Kroz ovaj mjesec održani su sa svakim bataljonom 2 sastanka bataljonskog biroa, 4 radna i 8 teoretskih sa četnim jedinicama, pošto se pokazuju potreba više teoretskih sastanaka radi izgradnje, 2 bataljonske konferencije. Politički časovi održavaju se uvijek kad je vojska na odmoru u logoru.

**2 i 4 Vidi dok. br. 166, 167 i 469.**

**Teoretski rad:**

Radi upoznavanja partijaca o njihovim dužnostima kao partijaca i što je Partija, proučava se »Kratki kurs« na partijskim jedinicama, a isto tako »Odluke II. Zasjedanja Avnoj-a«. Prorađiva se na taj način što se na sastancima čita i objasni i potom razvije diskusija, a na idućem sastanku postavljaju se pitanja o prorađenom materijalu. Kako vrlo malo dobijem literaturu preporučio bi da bi mi poslali više a naročito »Naprijed« kojeg uopće ne dobijem.

**Politički rad:**

Politički časovi održavaju se redovito poslije svake akcije, na kojim se pretresaju nedostaci u akciji kao i kritike o držanju pojedinih boraca. Kad su u logoru na časovima se proučava »Odluke II. Zasjedanja Avnoj-a« i to naročito, da bi se borci upoznali sa donesenim odlukama jer je politički nivo boraca dosta nizak, što se ogleda u vrlo slabom učestvovanju u diskusiji. Sami časovi nisu najbolje pripremljeni jer do sada nije bilo u praksi da se jedinica prethodno sastane, tako da uglavnom komesar čete drži čas.

**Vojni** rad:

Naš **I.** bataljon koji se nalazio u Kamešnici izvršio je nekoliko ekonomskih akcija i učestvovao je u likvidaciji Gornje Tijarice[3] sa X. Brigadom, dok **II.** bataljon u Mosoru izvršio je niz manjih akcija i sa **I.** bataljonom likvidiran neprijateljski garnizon u Docu.[4]

**Rad na terenu:**

Rad na terenu nije zadovoljavajući. Partijska organizacija slabo se povezuje sa organizacijama na terenu. Prilikom proslave godišnjice Crvene Armije održani su zborovi sa narodom na sektoru Kamešnice i Mosora. Održano je 5 zborova na Mosoru nakon likvidacije Doca, a isto tako nekoliko sastanaka sa Odborima.

**Kulturno-prosvjetni rad:**

Kulturno-prosvjetni odbori u bataljonima i četama postoje, ali su dosta neaktivni. Sav rad ograničuje se na izdavanje zidnih novina. Pjevački hor također postoji, ali i oni također ne funkcionišu. Sad se radi na tome da se oživi ovaj rad. Nepismenosti nema a priredbe nisu nikakove davane.

**S.K.O.J.**

U svim četama postoje Skoj-evi aktivi, ali nisu čvrsti ni aktivni. To je uslijed toga što već duže vremena nema u Odredu odgovornog druga po Skoj-u, koji je otišao na konferenciju omladine i nije se više ni povratio

**3 Vidi dok. br. 109 i 114.**

(Reić Marin i Roje Mirko sekretar Skoj-a u bataljonu), što sam i izvjestio i tražio da se povrate, tako da sada ni u Odredu ni u bataljonima nema sekretara Skoj-a. Osim toga pomoć Partije Skoj-evoj organizaciji je vrlo slaba. Osposobljavanje Skoj-evaca na automatskom oružju ide dosta dobro, jer većina njih rukuje sa mitraljezom.

Primio sam ovih dana pismo od Okružnog Komiteta Skoj-a u kojem mi javljaju da će raspraviti pitanje sekretara Skoj-a, te da će me izvjestiti. Stoga se obraćam i Vama da bi po tom pitanju donijeli zaključak.

Mislim da ovaj izvještaj nije najpotpuniji, prema upustvima, ali slijedeći poslat ću detaljniji, a Vi mi odgovorite da li ste primili i dajte kritiku.

Primio sam direktivno pismo u vezi godišnjice C.A. ali nakon proslave.

Drugarski Vas pozdravljam sa

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Zamjenik Politkom
***Blaž,***[5] v. r.

BROJ 181

## IZVJEŠTAJ DRAGE GIZDIĆA, ČLANA OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 29. VELJAČE 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH O NEDOSTACIMA U RADU KOTARSKIH KOMITETA KPH TROGIR I SOLIN[1]

Dragi drugovi,

U kratko ću Vas izvjestiti o mom kretanju na terenu potla nego sam se razišao sa drugom Bunkom[2] i potla izvještaja kojeg smo Vam uputili od 15. o.mj.[8]

Po radu sa NOO sastao sama se sa K.NOO Trogira, skupa sa drugom Vicom.[4] Rad ovih odbora u Sr. Dalmaciji je svakako bolji nego u Sj. Dalm., ali i njima još mnogo fali osnovnog znanja radi čega proističu mnogi nedostaci u svakodnevnom radu. Skupa sa Vicom i Kuzmićem[5] smo formirali O.NOO za Splitsko okružje i održali sastanak sa K.NOO Solina, a sutra

**5 Marko Čolak**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/168.**

**2 Nikola Sekulić-Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**3 Vidi dok. br. 147.**

**4 Vice Buljan**

**8 Ivan Kuzmić**

se sastajemo sa K.NOO Muća. U O.NOO su ušli drugovi: Sikirica," Božić,[7] Jugana,[8] Hanja Radić, Rožić (Čekić),[9] Čolak,[10] Nikolači[11] i Gazin.[12]

Održao sam sastanke sa: K.K. Trogira, K.K. Solina i Okružnim Komitetom. Glavni nedostaci su oni na koje ste im Vi pismeno ukazali tj. nepravilan stav prema Saveznicima i masovno primanje novog članstva, sa čime se je Part, organizacija u mnogom razvodnila. Ovi nedostaci su općeniti kuda god sam prolazio i na njih se je ukazivalo. Također se zapaža svugdje i oportunistički stav naših organizacija po pitanju akcija na terenu, iz čega proističe mrtvilo na terenu i pasivizacija naroda. Radi takvog držanja mobilizacija je može se reći nikakova od kapitulacije Italije. Iz ovakvog držanja proističe i pomirljiv stav prema neprijatelju, što isti sve to vješto koristi u svom držanju spram naroda, a sve ovo skupa ima i svog vidnog udjela pri dezertaciji iz naše vojske. Na sve ovo skrenuto je ozbiljnije drugovima koliko iz Part. org. tako i iz NOO, kao i Skoju.

Skupa sa drugovima iz O.K. održali smo sastanak sa Kom. Splitskog Područja i sproveli istragu u vezi izgubljenog materijala. O.K. će Vas o tom detaljnije izvjestiti, jedino se može kazati da nisu odgovorni za sve ono što im se je prepisivalo i da su zadnje vrijeme potpuno zadovoljavali. Po mišljenju drugova iz O.K. Stab VIII. Korpusa je mislio da Kom. Cetinskog Područja odgovara a Splitskog ne, što je obratno, a što sam se i ja mogao uvjeriti iz njihova izvještaja. I. Radić[18] za kog se misli da zamjeni Đađu[14] po izvješću Sikirice isti je ostavio loš utisak u sinjskom kraju, a kako čujem ni ovdje u mućkom kotaru ne uživa bolji glas.

Danas su stigli iz Splita, upućeni od organizacije drugovi Senjanović Ivo i Lovre Kurir koji su ranije bili internirani, a zatim svršili na rad u Austriju. Oni kažu da su pušteni na dopust i kad su stigli u Split da su se odma prijavili. Po njihovom iskazu obojica su partijci. Ja sam ih uputio u sjedište O.K. dok ih Vi izvjestite za daljnje njihovo upućivanje.

Drug Stevo[15] se je sastao samnom i drugom Bunkom i obostrano smo se upoznali o novostima. Također i Stevo je bio prisutan sastanku sa Kom. Područja i prvi dan radu sa O.K., a potom je sa ostalima produžio za Korpus.

Dok sam bio na zadarskom okružju sastao sam se sa drugom Simićem obavještajcem iz Korpusa i on skupa sa O.K. Zadar, su tražili da se u R.O.C. Zadra dodjeli drugarica Vesela Šegvić, koja da ima smisla za taj rad, pak ako se može istu drugaricu uputiti na tu dužnost ne bi bilo loše.

U Splitu ima nekih manjih provala, kako izvještava jedna partijka koja je jučer stigla, tako da ima desetak uhapšenih, a radili su po NOP-u. Ista kaže da ustaše kane sprovesti mobilizaciju u Splitu. Kako se doli

**6 Nikola Sikirica**
**7 Frane Božić**
**8 Jugana Culić**
**9 Petar Rožić**
**10 Petar Čolak**
**11 Vjerojatno Nikola Šitin**
**12 Hugo Gazin**
**13 Ivo Radić**
**14 Nikola Aračić-Đađa**
**15 Andrija Božanić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

sada nalazi drug Hugo vjerojatno će sve to zapaziti, a mi ćemo mu skrenuti pažnju da sve to spreče i da se mobiliše za nas, a osobito ono što je u opasnosti da padne ili da neprijatelj mobiliše za sebe.

Kako ste Vi naknadno zaključili da drug Šore ne ulazi u okružni NOO a nijeste mu odredili drugu dužnost, u sporazumu sa Stevom i O.K. uposlen je do daljnjeg u tehničkom otsjeku pri Kom. Split, područja. Isti je tražio ponovo da mu se dade stara dužnost na Visu, pak i za njega odgovorite.

Prisustvovao sam i savjetovanju Skoja za kotar Solin, a sada je u planu nekoliko sastanaka, savjetovanja i konferencija sa NOO-a i Part, organizacijama u Srednjoj Dalmaciji u koliko vojničke prilike dozvole.

Za sada ovoliko drugom prigodom ću Vam se opširnije javiti. Pozdravite drugove od Obi. NOO, a Vas svih pozdravljam sa našim komunističkim pozdravom

29/11. 1944. ***Marko,***[16] v. r.

BROJ 182

## IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOV JUGOSLAVIJE O DEJSTVIMA U VELJAČI 1944.[1]

STAB
III POMOR. OB. SEKTORA
Pov. br. 92—[2]

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

U vezi tam. naređenja pov. br. 20/44 dostavlja se sljedeći operativni izvještaj o napadu neprijatelja na Dugi Otok.

1) Na Dugom Otoku, u Zaglavu, nalazio se je štab III pomorskog obalskog sektora sa dopunskom četom. U sastav III sektora spadala je osmatračka stanica Grpašćak i Bonaster na o. Molatu, relejna stanica sa 11 drugova na o. Kornatu, brodogradilišna i mehanička radionica u Sali. bolnica u Sali i minerski odred u Kornatu, a od 20. I. i osmatračka stanica Sv. Mihovil. Mjere za osiguranje i osmatranje neprijateljskog kretanja bile su za Zaglav osmatračnica i položaji na obližnjim čukama, osmatračke

16 Drago Gizdić-Marko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 46/5, k. 2064.

2 U originalu olovkom dopisano: II; vjerojatno se odnosi na mjesec (veljača).

stanice Grpašćak, Bonaster i Sv. Mihovil i telefonsko obavještavanje duž čitavog otoka.

2) Dopunska četa III pomorskog obalskog sektora. Na Dugom Otoku nalazio se je i dio jednog bataljona Zadarskog odreda, a na o. Ugljanu jedna četa S.D.P. odreda.[3] Na Dugom Otoku bio je i II pomorski obalski sektor, koji je došao na Dugi nakon napuštanja svog rejona uslijed neprijateljskog nadiranja prema Senju.[4]

3) Naziv neprijateljske jedinice nije poznat. Jačina neprijatelja bila je 1 februara 120 do 150 vojnika, koji su se iskrcali na mjestu koje nije bilo obranjeno. 2 februara neprijatelj se je iskrcao na Dugi Otok sa oko 750 vojnika i 150 konja.[5] Ime neprijateljskog komandanta nije poznato.

4) Vjerojatna namjera neprijatelja nije bila poznata, ali se je pretpostavljalo da je došao, s obzirom na njegovu veliku koncentraciju u Zadru i Ravnim Kotarima,[6] kao i na ofenzivu koju je poduzeo protiv naših snaga na kopnu, da stalno zaposjedne sa većim snagama ostrvo. Zbog toga odlučilo se je da će širi dio štaba (kao i cijeli II sektor) napustiti ostrvo i krenuti za o. Vis, a uži dio štaba sa dopunskom četom da će ostati na otoku, a otok da će napustiti samo u zadnjem času. Da se neprijatelju pruži nekakav ozbiljniji otpor nije se moglo pomišljati, jer se za takvu operaciju nije raspolagalo sa dovoljnim snagama. Takva je odluka bila donesena na sjednici užeg štaba 31 jan.

5) Komandant III sektora nije bio prisutan, jer je bio u bolnici te je zajedno sa svim ranjenicima i bolesnicima 30 januara transportiran na o. Vis. Načelnih štaba bio je 1. februara ujutro otišao na pregovore sa komandantom engleske grupe motornih torpiljarki MTB. Konačnu odluku donio je komesar III sektora u sporazumu sa svojim zamjenikom. Dato je naređenje da se širi dio štaba i osoblje bolnice prebace na o. Vis. Komesar je naredio da načelnik štaba, koji se je nalazio u Tajeru na pregovorima, prihvati širi dio štaba, da se sa svim slobodnim brodovima koji se nalaze u Tajeru prebaci u Kornat na relejnu stanicu, da tamo rasformira relejnu stanicu i odvede sve brodove, a naročito one sa materijalom, koji je bio određen za XIX diviziju, a koji se materijal nije mogao prebaciti na kopno radi neprijateljske ofenzive, i sav zbjeg povede na o. Vis. Sam se je povukao sa dopunskom četom, radiostanicom, svojim zamjenikom, intendanturom, iz Zaglava prema Zmanu.

6) Neprijatelj se je iskrcao na Dugi Otok u uvali Rasihač u 11,30 sati 1 februara 1944 godine.

7) 30 januara nastavljaju se oštre borbe oko Pakoštana.[7] Neprijateljski avioni češće preletavaju sva ostrva ispred Zadra. Radi nejasne situ-

**3 Sjevernodalmatinski NOP odred**

**4 Nijemci su poduzeli ofenzivu u tom rajonu radi zaposjedanja preostalog dijela slobodne obale.**

**5 i 10 U iskrcavanju na Ugljan i ostale otoke sudjelovali su Prvi bataljon 98. puka Prve brdske divizije, polovica Drugog bataljona 891. puka 264. pješadijske divizije, bataljon obalskih lovaca »Brandenburg« i inžinjerijska desetina čete 771. inžinjerijskog desantnog bataljona. Akcijom je neposredno rukovodio komandant Petnaestog brdskog armijskog korpusa general Leyser. Vidi dok. br. 183, napomenu 2 i dok. br. 184, 352 i 445.**

**6, 7 i 8 U ovaj rajon su stigli dijelovi Prve brdske divizije i 92. motoriziranog puka. Vidi dok. br. 184, 346, 350, 352, 353 i 445.**

acije odlučeno je da se svi ranjenici i bolesnici iz naše bolnice u Sali transportiraju na o. Vis. 31 januara dobivena je obavijest da su u Ravne Kotare prodrle dvije neprijateljske motorizovane divizije,[8] jedna preko Kistanja, a druga preko Benkovca. Pakoštane je neprijatelj zauzeo tokom noći 30/31. Tokom iste noći prispjelo je u Zadar 10 motornih jedrenjaka, 7 borbenih čamaca i 3 pomorske tvrđave." S obzirom na kritičnu situaciju održana je sjednica užeg dijela štaba na kojoj je osmotrena situacija i došlo se je do zaključka, da radi toga što je neprijatelj još jako angažiran na kopnu, da se ne može još očekivati neka jača akcija na ostrvima, ali svakako da će se to dogoditi u skoro vrijeme jer naše snage na kopnu vrše povlačenje. Odlučeno je da u slučaju neprijateljskog napada na o. Dugi uži štab sa radiostanicom, sa dopunskom četom i nekim referentima ostane na otoku i da se povuče u zaklon, a širi dio štaba da se prebaci brodovima na o. Vis. U 23,30 javlja osmatračnica Sv. Mihovil da je neprijatelj sa jakim snagama napao na o. Ugljan.[10] U 04,00 sati naređena je stroga pripravnost. U 05,00 sati javlja osmatračnica Grpaščak da čuje u Tajeru šum motornih torpiljarki i da ih mora biti više. U 06,00 sati javlja da su to 3 engleske motorne torpiljarke. Odlučeno je da načelnik štaba sa još dvojicom krene u Tajer, da stupi u vezu sa engleskim komandantom grupe MTB,[11] da mu dade potrebna objašnjenja i da ga zamoli ne bi li tokom sljedeće noći operirao u vodama između Dugog, Iža, Ugljana i Pašmana. U 08,00 sati neprijatelj se je iskrcao na o. Iž sa 500 vojnika. Iskrcavanje su potpomagala 4 borbena čamca i 2 naoružane peniše. Na putu za Iž naišao je neprijatelj na jedan naš mobilizovani mot. jedr. »Sv. Nikola« te ga je poveo sa sobom. Na brodu nalazila se je samo brodska posada od 3 druga. U 09,30 opažen je ispod Zaglava jedan neprijateljski borbeni čamac. Po njegovom kretanju vidjelo se je da traži nebranjena mjesta. Na njega otvarana je mitraljeska paljba i on se povukao prema o. Ugljanu. Radi nastale situacije komesar III sektora odlučio je da postupi po odlukama koje su iznijete na sjednici 31 jan., t.j. da se povuče sa štabom i dopunskom četom prema Zmanu i tu da čeka razvoj situacije. (Zman je odabrao zato, jer odavde vodi najkraći put prema najšumovitijem dijelu otoka.) Širi dio štaba poslao je prema Tajeru i naredio da se stavi u dodir sa načelnikom štaba. Usput je naredio da načelnik štaba povede sve brodove, Zbjeg i relejnu stanicu na o. Vis (Vidi tač. 5). Oko 11,30 pojavila su se 4 neprijateljska borbena čamca sa 120 do 150 vojnika sa nakanom da se iskrcaju u Zmanu. Tu se je nalazio dio bataljona Zadarskog odreda, koji je zauzeo položaj i odbio njihov pokušaj iskrcavanja. Ova su 4 borbena čamca produžila put prema S i uplovili u uvalu Rasihač (južno od Sali) i tu su se bez ikakvog otpora iskrcali, jer naših snaga tu uopšte nije bilo. U roku od 30 minuta došli su kopnenim putem do Sali. Dva borbena čamca produžili su put dalje prema jugu i sprečili na taj način našim brodovima, koji su se nalazili sa istočne oble Dugog Otoka, izlaz prema jugu. U Sali nalazio se je naš brzi motorni čamac »Preko«, kome je u zadnjem momentu havarisao motor (o tome se vodi istraga). Da ne padne neprijatelju u ruke, čamac je zapaljen. U luci Sali nalazio se je ispravni mot. jedr. »Tomislav«

**9 Misli se na dvotrupne peniše.**
**11 Torpednih Čamaca (Motor Torpedo Boats).**

bez posade i havarisani mot. jedr. »Bože pomozi«. »Tomislav« je uplovio u Sali tokom prijepodneva istoga dana, mada je u relejnoj stanici dobio naređenje da uplovi u Tajer. »Bože pomozi« bio je tamo od ranije jer je trebalo da se izvrši popravak. Oba su broda pala neprijatelju u ruke i on ih je odveo. Radi velike koncentracije neprijateljskih snaga na kopnu, smatralo se je da će neprijatelj izvršiti temeljitu akciju čišćenja na otoku, te je stoga odlučeno da se napusti ostrvo. Sav materijal, koji je bio na rukovanju na vrijeme je sklonut, tako da nije ništa palo neprijatelju u ruke. Navečer krenula je naša dopunska četa sa dijelom Zadarskog bataljona za o. Vir. Komesar III sektora sa radiostanicom i telegrafistima prešao je na o. Molat, gdje je ostao do 5 februara navečer, kada se je prebacio sa radiostanicom na o. Ravu. Iste večeri u 17,00 sati uputio se je konvoj II i III sektora iz Tajera prema jugu. Radi toga što se je dobila obavijest sa izvidne stanice Grpašćak da neprijatelj drži Proversu sa dva borbena čamca, zamoljen je komandant engleske grupe MTB da prati konvoj do svjetionika Sestrice. Kod svjetionika Sestrice razdvojio se je konvoj III i II sektora. Konvoj III sektora produžio je za relejnu stanicu u Kornatu, gdje je izvršio dobiveno naređenje a zatim produžio je za o. Vis, gdje je stigao sljedećeg dana u 05,00 sati. 2. februara u 03,00 sati neprijatelj je uplovio u Luku sa 3 borbena čamca, 3 lučke topovnjače, 4 naoružane penise i dva veća motorna jedrenjaka sa 600 vojnika i 150 konja. Istoga dana došao je neprijatelj i u Božavu sa 4 borbena čamca i oko 120 do 150 vojnika. Selo Božavu je popljačkao i ostao je do 15,00 sati, zatim je otišao na o. Zverinac gdje je također popljačkao selo i ostao jedan sat. Na o. Sestrunju načinio je isto i nakon toga povratio se je na o. Ugljan. Neprijateljske snage koje su se iskrcale u Luci vršile su pljačku na srednjem i južnom dijelu ostrva. Neprijatelj je ostao na Dugom otoku do sljedećeg dana i naveče napustio je otok i povratio se je na o. Ugljan.

Dopunska četa sa dijelom Zadarskog odreda stigla je 2 februara noću na o. Vir, ali tamo je dobila informacije da nije pogodno da ostane tu, jer da je neprijatelj blizu, stoga je produžila put Ljubačkim Kanalom i u 06,30 stigla je u Hrušćicu (ispod Velebita). Istoga dana navečer krenula je na o. Pag u uvalu Povijanu. Radi češćeg patroliranja neprijateljskih pomorskih jedinica oko Povijane, napustilo se je to mjesto i vratila se je natrag u Hrušćicu. 7 februara navečer napustila je Hrušćicu i uputila se je ponovno na o. Pag u uvalu Vlašiće.

8 februara napao je neprijatelj ponovno Dugi Otok. U 08,00 sati dva neprijateljska borbena čamca sa oko 80 vojnika upali su u Sali i tu se je zadržao jedan sat, zatim je krenuo prema Žmanu, usput je pljačkao sela. Borbeni čamci krenuli su put Luke. Tu je bila postavljena zasjeda, ali ova zasjeda nije došla do izražaja, jer je u tom momentu sav. avion izvršio napad na neprijateljske borbene čamce, od kojih je uspio da jednog ošteti, a drugi je umakao. Oštećeni borbeni čamac nasukao se je, a posada uspjela je da uzme mitraljeze sa čamca i da umakne u šumu, a usput je uspjela da dozove u pomoć raketom. Pomoć je skoro stigla i oni su uspjeli da umaknu. Prije nego što su otišli umetnuli su u motorni prostor borbenog čamca ručne bombe, od kojih je jedna kasnije eksplodirala, kada su htjela dva člana KK KPH da uđu u čamac. Zbog toga čamac je upaljen i u požaru

eksplodirale su još dvije bombe. Oba člana su ranjena (jedan teže, a drugi lakše). Iste večeri neprijatelj je napustio otok.

8 februara u 07,30 sati napali su neprijateljski avioni brodove dopunske čete i dijela Zadarskog odreda u Vlašićima (o. Pag). Neprijateljski avioni napadali su u kratkim razmacima skoro čitav dan te su uspjeli da potope dva broda, a treći da onesposobe za vožnju. U 21,00 sati krenula je dopunska četa prema o. Viru, ali je iste noći krenula dalje i prispjela na o. Molat. 10 februara krenula je dopunska četa iz Molata za Dugi Otok.

9 februara komesar III sektora prebacio se je sa o. Rave na Dugi Otok. Iste večeri uputio se je komandant III sektora sa načelnikom štaba, sanitetskim referentom iz Visa za Dugi, ali, uslijed lošeg vremena, morala su se povrati natrag. Put je ponovljen 13 februara, a 14 stigli su na Dugi Otok. 25 februara vratio se je širi dio (preostali dio) štaba iz o. Visa na Dugi Otok.

8) Borbe uopće nije bilo sem malog čarkanja, t.j. odbijanja neprijateljskih borbenih čamaca od obale. Vjerovatno da neprijatelj nije imao gubitaka. Naš je cilj bio da naše snage, koje su bile brojčano daleko slabije od neprijatelja, izvučemo sa što manje gubitaka. To je i postignuto, što se tiče ljudstva, materijala na rukovanju, ali što se tiče brodova, cilj nije postignut.

9) Mrtvih i ranjenih nije bilo. Nestalih 33 druga, većinom dezerteri. Materijal koji je bio na rukovanju nije pao neprijatelju u ruke. Izgubili smo 8 motornih jedrenjaka, od kojih su dva bila ispravna, dva potopljena, a ostali neispravni.

10) Utrošeno je 450 mitraljeskih metaka. Izgubljenog ili oštećenog oružja nije bilo.

11) Što se tiče pripreme akcije, nije ih bilo, već su bile samo donesene direktive, kojih se je i držalo. Neprijatelj je uspio da nas iznenadi te je i zbog toga uspio da nam odvuče priličan broj brodova. Uslijed toga, što se je do sada pokazalo, da neprijatelj kani da uspostavlja garnizone na otoku, smatra se da nije na mjestu bila odluka da se otok napusti. Budući da je otok prilično veliki i postoji mogućnost sakrivanja na samom otoku, smatra se da je potrebno da se u takvim i sličnim slučajevama povuku jedinice u brda, pa da se češćim ispadima na taj način šteti neprijatelju. Budući da ovaj sektor ne raspolaže sa većim snagama, ne može se ni pomišljati na neku odbranu otoka. Neprijateljska akcija napada na otok pala je za naše vodstvo baš u najnezgodnije vrijeme, jer je komandant bio odsutan radi bolesti u Visu, načelnik štaba bio je u tom momentu odsutan, jer je bio na dogovoru sa komandantom engleske grupe motornih torpiljerki u Vajeru, a uz to imao je rane na nozi, koje mu još nisu bile zacijeljene, zamjenik komesara bio je došao na dužnost dan prije početka neprijateljske akcije, tako da je sve vodstvo bilo spalo samo na političkog komesara III sektora. Najvažnija pouka je ta, da se ni u kojem slučaju ne smiju držati havarisani brodovi na istočnoj obali otoka, a preko dana uopšte Se ne smiju držati nikakvi brodovi na ovoj strani. Osjeća se i potreba uspostavljanja direktne veze (radio) sa relejnom stanicom, tako da bi mogla biti stalno obavještavana o situaciji na Dugom Otoku. Brodogradilišna i mehaničarska radionica se nalazi na istočnoj strani otoka, njeno

prebacivanje nije moguće, stoga je odlučeno da se za popravak ne smije nikada nalaziti više od jedne jedinice na toj strani.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Zam. politkomesara: D.[12] ***Mileta*** v. r.

Nač. štaba Flego[18] v. r.

Komandant: ***MM Ikica*** v. r.

S/III

STAB
MORNARICE N.O.V.J.
Pov. br. 118
23 marta 1944

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ. — U dopuni izvještaja, koji je bio dostavljen ovd. brojem 29 od 11 februara o.g. po predmetu povlačenja štaba II P.O.S. i šireg (administrativnog) dijela štaba III P.O.S. i plovnog parka sa materijalom na otok Vis 31 XII/1 januara o.g. kada je neprijatelj preduzeo ofanzivnu akciju na otoke Ugljan, Iž, Dugi Otok — prosljeđujemo prednji izvještaj s molbom na znanje.

Izvještaj je informativnog karaktera te dopunjuje raniji izvještaj o akcijama neprijatelja na Dugom Otoku: iz izvještaja se vidi kolikim se snagama neprijatelj angažovao u ljudstvu i materijalu u tim akcijama, te je relativno imao neznatnog uspjeha, budući je povlačenje bilo izvršeno u posljednjem momentu, a bez mogućnosti Ozbiljnijeg otpora s naše strane.

Gubitak od 8 brodova ima se pripisati nedovoljnoj organizaciji i kontroli, koju je tom prilikom pokazao štab III P.O.S. na području svoga sektora, ne izvršivši blagovremeno evakuacije brodova, iako je ispad neprijatelja trebalo očekivati poslije likvidacije njegovoga garnizona u Prekorae (o. Ugljan) 20 februara o.g., na osnovu primljenih podataka o koncentraciji njegovih pomorskih sredstava oko otoka Ugljana i Pašmana i susjedne obale.

Pouke i iskustva koja je štab III P.O.S. stekao prilikom ovih akcija neprijatelja služiće za u buduće da se greške ne ponove.

Uviđamo potrebu bolje službe veze koja nedostaje štabu III P.O.S. sa njegovim djelovima, djelujući na području najrazvedenijeg dijela naše obale, te ćemo nastojati pojačati vezu unutar III P.O.S. sa još jednom radiostanicom manjeg dometa.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar,
p is

Komandant, p. pukovnik,
C.[16]

12 Dušan Mileta
13 Franc Flego
14 Mladen Ikica
15 Pero Radović
16 Josip Cerni

BROJ 183

## IZVOD IZ KNJIGE DEPEŠA ŠTABA MORNARICE NOV JUGOSLAVIJE PRIMLJENIH OD DRUGOG I TREĆEG POMORSKOG OBALSKOG SEKTORA U VELJAČI 1944.[1]

| Redni broj | Dan i sat primitka | Depega |
|---|---|---|
| 88 | l/II 17 III P.O.S. | 31 jan. neprijatelj, oko 2 hiljade vojnika, zauzeo Dugi Otok i Iž.[2] Naša vojska se povukla u pravcu Nina. Štab, osim komesara i zamjenika, upućen u Vis kao i brodovi sa materijalom svim. |
| 100 | 2/II 16 III P.O.S. | Njemci temeljito pljačkaju naša sela. l/II nasukao se jedan njem. trabakul na južni rt Oliba. Englezi su pucali na njega. 2 mrtva. |
| 103 | 3/II 14 h III P.O.S. | Njemci na Dugom O. Opljačkali sela i otišli u Sale s namjerom da tamo uspostave jedan jači garnizon.[3] Javite da li je tamo naš m. brod »Streljko«. |
| 128 | 6/II 17 h III P.O.S. | Neprijatelj na Ugljanu ograđuje se žicom, u jačini 600 ljudi, Sv. Mihovil utvrdio. U vali Lukoran nalazi se 19 naoružanih peniša, potrebno bombardovati. Veza sa XIX Div. nema. Depeša upućena kurirom.[4] Ako možete, pošaljite 3 veća broda za prebačaj iseljenika. |
| 140 | 8/II 15 h III P.O.S. | Ponedeljak u 16 sati u vali Sutomišćica, otok Ugljan, skoncentrisano oko pedeset do šezdeset lučkih[5] topovnjača i motora. Saznaje se da isti imaju namjeru poduzeti akciju iskrcavanja na Vis.[6] Zatražite najhitniju akciju. |
| 141 | 8/II 15 III P.O.S. | Njemci se iskrcali na Sale u jačini 40 ljudi u 0, sati. Zaustavite brodove.[7] |
| 148 | 9/II 16 h III P.O.S. | 8 febr. 10,00 izvršen napad na brodove u Sutomišćici. Rezultat javićemo.[8] U Luci, Dugi O., potopljen njemački borbeni čamac. Njemci vrše pljačku. |

**1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/2, 6/2, 10/2, k. 2072.**

**2 Vidi dok. br. 182, napomenu 5 i 10.**

**3 Vidi dok. br. 182.**

**4 Veza je bila prekinuta, jer je radio-stanica Devetnaeste divizije pala neprijatelju u ruke (vidi dok. br, 5-7/2, k. 2072, depeša 104, u Arhivu Vojnoistorijskog instituta).**

**5 Pogrešno, treba: lakih.**

**6 O planu neprijatelja za iskrcavanje na otok Vis vidi dok. br. 354, 391 i 446.**

**7 Vidi dok. br. 182.**

**8 i 10 Riječ je o napadu savezničke avijacije na njemačke brodove vidi dok. br. 391.**

| Redni broj | Dan i sat primitka | Depesa |
|---|---|---|
| 149 | 9/II 17<br>III P.O.S. | 8 febr. velike neprijateljske snage skoncentrisane u Zemuniku, Skradinu, Obrovcu i Biogradu. Potrebna akcija.[9] |
| 154 | 10/11 11 h<br>III P.O.S. | Neprijatelj se povukao iz Dugog O. Prilikom bombardovanja brodova u Sutomišćici potopljena jedna tvrđava i šest koča i parobrod od 2000 t. Pogođena kasarna, broj mrtvih velik, neustanovljen.[10] Velike koncentracije Njemaca u Obrovcu i Benkovcu. Sv. Mihovil, o Ugljan, jako utvrđen, potrebno bombardovati. Večeras pošaljite »Streljka« ili »Mirana« u Tajer za vezu. Nepr. uć-a larca[11] noći prolaze brodovima između Silbe i Premude. |
| 156 | 10/11 15 h<br>III P.O.S. | Pošto se situacija kod nas svakog dana mijenja mišljenja smo da nam za sada pošaljete sljedeće drugove: nač. Štaba Krivića, Ivu Gatina, Adolfa Čizmeka, Dragu Mežnaršića, šefa saniteta Ratka Bogdanovića i sve ljudstvo bolnice.[12] |
| 157 | 10/11 15 h<br>III P.O.S. | Svi sj. dal. otoci slobodni osim o. Ugljana i Pašmana. Neprijatelj ima mnogo malih m. brodova te vrši prepade. Brodovi su smješteni po uvalama o. Ugljana. Pošaljite nam tri veća broda potrebna za prebacivanje iseljenika na Vis. Neprijatelj, teroriše. |
| 166 | 11/11 15 h<br>Ili P.O.S. | 11 velj. deset nepr. naoružanih koča nalaze se maskirane u uvali Muline, o. Ugljan. Juče 17,00 primjećeno devet mot. brodova između Sestrunja i Zverinca, kurs n.x.[13] |
| 168 | 12/11 15 h<br>III P.O.S. | Glavnina neprijateljske vojske kao i motorizacija koja se nalazila na području Zadar—Šibenik u grupama se povlače u pravcu Like.[14] Neprijateljski garnizoni oko Zadra. |
| 171 | 13/11 13 h<br>III P.O.S. | 8 febr. nepr. avioni u Planinskom Kanalu potopili brodove: naši »Mali Ivo«, »Dva brata«, »Zora« sa hranom. 1 mrtav i 2 ranjena. Molim znakove za tri dana. |

**9 Vidi dok. br. 108, 112 i 124.**

**11 Tako stoji u originalu.**

**12 Navedeni drugovi bili su za vrijeme neprijateljske akcije prebačeni na otok Vis.**

**13 Tako stoji u originalu.**

**14 Riječ je o povlačenju Prve brdske divizije i 92. motoriziranog puka iz sjeverne Dalmacije.**

| Redni broj | Dan i sat primitka | Depeša |
|---|---|---|
| 182 | 14/11 11 h<br>**lli P.O**.S. | Nepr. namjerava opet doći na Dugi Otok. Ako možete, pošaljite tri veća broda za prevoz iseljenika. Pošaljite traženo ljudstvo iz Štaba. M.C. »Miran« stigao. |
| 200 | 16/11 17,30 h<br>III P.O.S. | Br. 9 16/11 u 12 h savez, avioni bombardovali i izvidali uvale. Rezultat nepoznat. Bez promjene. |
| 213 | 18/11 15 h<br>III P.O.S. | Br. 53. Prema podacima 12/11 glavnina Njemaca prošla u pravcu Sušaka. Njemci drže Karlobag, Sv. Juraj, Senj, Crikvenicu, Krk, Cres i Lošinj. Naši drže Selce, Novi, Žutu Lokvu, Krivi Put, Otočac, Zabljak, Jablanac. Na Pagu nema neprijatelja. Na Krku oko 15 Njemaca. |
| 215 | 18/11 16 h<br>III P.O.S. | Njemci kontrolišu Ljubački Kanal, patroliraju sa brzim čamcima Pašmanskim Kanalom i oko Silbe uglavnom do pola noći. Na kopnu povučene glavnine Njemaca, upućeni prema Kninu, medu njima dosta muslimana. Radi situacije, što uspješnije mobilizacije, evakuiraju se otočani. Potrebno najhitnije tri broda po 100 tona. Izvjestite odmah da li i kad ih šaljete. |
| 228 | 20/11 13 h<br>III P.O.S. | Javljena 2 broda kod Arte još nasukani. U Pakoštanima 40, u Pirovcu 120 Njemaca i 67 ustaša. Za zbjeg[15] potrebno još brodova, jer poslati nedovoljni. Br. 67. |
| 233 | 21/11 17 h<br>III P.O.S. | Situacija od zadnjeg izvještaja za II P.O.S. nepoznata, vjerojatno nepromjenjena. Sa Silbom i Olibom moguć saobraćaj. Potrebno da se dio II Sektora sa stanicom i flotilom prebaci na svoje otoke ili u blizinu istih. Na kopnu održavamo kurirsku vezu sa grupom sj. dalm. odreda. Kanal još zatvoren. Br. 73. |
| 234 | 21/11 17 h<br>III P.O.S. | U mjestu Zemunik 600 vojnika smještenih u školi i bivšoj bogosl., carinarnici, a na aerodromu 5 aviona koji obično lete od 7 do 17 sati. U Pakoštanima oko 100, u Pirovcu oko 180 Njemaca. U Lošinju 150 Njemaca. U Ravnim Kotarima nepr. vrši prisilnu mobilizaciju i pojačava četničke i ustaške snage. Situacija nepromjenljiva. |

15 **Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, 11, 15, 20 1 31.**

| Redni broj | Dan i sat primitka | Depeša |
|---|---|---|
| 243 | 23/11 17 h III P.O.S. | 22/11 oko 14 sati bombardiran Zadar, rezultat nepoznat.[16] U 11,40 savez, avioni bacili bombe u Soline kod Velog Rata, izgleda na Pašman ili Artu. U toku posljepodneva živo kretanje brzih čamaca, oko 6 naoružanih penisa, oko 31 naoružani parobrod između Lošinja i Zadra. Oko 12,45 bombardiran Lošinj. Ustaše vrše teror i pljačku u selima Ravni Kotari i na obali. U Zemuniku 5 aviona. Situacija inače nepromjenjena. |
| 249 | 24/11 17 h III P.O.S. | Na otoku Sv. Petar kod Lošinja nema Njemaca. Brodovi koriste otok za sklanjanje od nevremena. Saobraćaj Lošinj—Trst vrši se svaki dan. Brod stiže u podne u Lošinj. Brodovi na pruzi Trst—Zadar noće u Lošinju. Na pruzi Lošinj'—Zadar patroliraju sa brzim čamcima i usto se zadrže po uvalama Silbe preko noći. Tovar na brodu obično prikriven slamom. Obavjestite i II Sektor. Situacija ista. |
| 250 | 24/11 17 h III P.O.S. | 22/11 u 8 sati stigli u Preko jedna peniša, jedan brzi čamac, u zaliv Poljana jedna peniša, u Sutomišćici jedna peniša, u Kali jedna peniša, sve iz Zadra. U 17 sati stigao jedan parobrod od 5000 tona kod rta Mika. Nastojte bombardirati Sv. Mihovil, artiljeriju nad vodovodom i preko kuću na rtu južno od gata, jer postoji vjerojatnost napuštanja otoka u tom slučaju. |
| 257 | 25/11 17 h III P.O.S. | Svi stigli u Kornate.[17] — Manola—[18] |
| 264 | 26/11 17 h II P.O.S. | 25/11 nepr. parobrod od 1200 tona havarisan stoji u Košljunu na Pagu, krcat hranom. 25/11, jučer, bombardovani Rab, Pag. Objasnite da su svi otoci osim Pašmana, Ugljana, Lošinja, Krka i Cresa naši i svi jedrenjaci naši. Nastavljamo put danas. O situaciji slijedi. Slušajte nas, Slovenca i Carlija.[19] Mano[20] |
| 271 | 27/11 12 h III P.O.S. | Na liniji Knin—Zrmanja—Bihać nekoliko njemačkih divizija. 12. II. trebali početi ofanzivu, razlog izo- |

16 Vidi dok. br. 385.

17 Riječ je o prebacivanju materijala za Vrhovni štab NOV i POJ ili za Glavni štab NOV i PO Hrvatske, preko Drugog pomorskog obalskog sektora. Vidi dok. br. 18/1, k. 523, depešu br. 1S6 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.

18 i 20 Srećko Manola

19 Saveznička ekipa za uspostavljanje telefonskih veza.

| Redni broj | Dan i sat primitka | Depeša |
|---|---|---|
| | | stanka nepoznat.[21] Ravni Kotari i Bukovica novi garnizoni: Nin 300 vojnika, 6 topova — 14 km dometa, Petrčane 350, Polešnik 200 vojnika, 3 tenka, ostalo nepromjenjeno. Neprijatelj svuda utvrđuje, naročito obalu. Neprovjereno. 26. II dvije veće torpiljarke u uvali Sv. Ante, otok Pašman. 3 veća parobroda uplovili u Zadar. Plovni objekti borave oko Zadra, u glavnim valama stoje jako kamuflirani. Jak promet niže od Zadra, u Pašmanski i Srednji Kanal postavljaju pomorske i kopnene zasjede. Veze otežane. |
| 285 | 28/11 16,30 **li** P.O.S. | Možemo ubaciti stanice u Rijeku, Sušak, Istru. Nastojte poslati naše ili saveznike. Posada b.b. koji je pao na Krk spasena.<br>Mano |
| 286 | 28/11 16,30 II P.O.S. | Br. 1. Situacija dozvoljava rad po predviđenom. Rad organizujemo. Treba novi sektor organizovati u Sloveniji od Slovenaca koji su tamo, a poslati organizatora. To da li Potočnik. Ako se slažete, dajte mu instrukcije i pošaljite ga k meni. Zamolite V.S. da naredi G.Š. Slovenije da pomogne. Trebala bi direktna veza sa G.Š.S.<br>Mano |
| 297 | 29/11 16 h **li** P.O.S. | Nepr. drži Crikvenicu, Novi, Senj, sv. Juraj, Starigrad, Jablanac i Karlobag. Vrši promet među kopnom i morem. Stalna linija morem Fiuma—Senj——Fiuma—Pola—Zadar ustrojena. Vozni red još ne znamo. Fiuma—Senj voze S/S »Soča«, »Slavija«, **r 5 nj dj.**[22] Ispitujemo stanje između Novoga i Senja za prebaciti materijal G.Š. Noću 27/11 p.č. potopili 2 nepr. mj.j., zarobljena 92 Njemca. Ove smo uputili na Vis. Izvještaj slijedi.<br>II P.O.S. |
| 300 | 29/11 18 h III P.O.S. | 28/11 u 12 sati javljeno je: u Brguljama zarobljen p.č. 22 i upućen u rei. st. Zarobljeno 8 njem. mornara, podaci slijede.[23] Parobrod iz Zapuntela 28/11 u 1 sat krenuo prema Zadru. Inače stanje isto. |

**21 Vidi dok. br. 123 i 145.**

**22 Tako stoji u originalu.**

**23 Patrolni čamac . 22, koji je bio u Brguljama, uspio je da zarobi njemački motorni jedrenjak »Giuseppe Cesarie« i posadu bez žrtava. Jedrenjak je prevozio hranu, benzin, slamu, bodljikavu žicu. Jedrenjak se 29. veljače nasukao na otok Bacili kod Velog Rata, a 1. ožujka, pošto se nije mogao izvući bio je zapaljen. Hrana i roba su iskrcani. Vidi dok. br. 194.**

BROJ 184

## IZVOD IZ KNJIGE DEPEŠA ŠTABA MORNARICE NOVJ UPUĆENIH VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ U VELJAČI 1944.[1]

| Redni broj | Dan i sat predaje | Depeša |
|---|---|---|
| 33 | l/II 8 h V.Š. | 30 jan. neprijatelj napao otok Ugljan u 23,00 sata jakim snagama. Borbe se vode.[2] |
| 34 | l/II 10 h V.Š. | 31 jan. održali sastanak sa štabom komandosa i izaslanikom mornarice radi organizacije zajedničke odbrane Visa. U planu su zajedničke ofanzivne operacije.[8] — M.[4]C.[5] — |
| 35 | l/II 10 h V.Š. | U noći 27—28 jan. saveznici sa 150 vojnika preduzeli manju prepadnu akciju na periferiji grada Hvar radi hvatanja zarobljenika. Uspjeh skroman.[6] — M.C. — |
| 36 | l/II 10 h V.Š. | Noću 29—30 jan. engleske motorne torpiljarke kod otoka Arkanđela — Drvenik potopile jedan parobrod od 350—350 tona i jednu manju jedrenjaču, zarobile 7—7 Italijana. Njemački dio posade utopio se.[7] — M.C. — |
| 37 | 21/11 8 h V.Š. | 1 febr. ujutro stigli u Vis Štab II Sektora sa 112 drugova i širi Štab III Sektora sa 32 druga. — M.C.— |
| 43 | 4/II 10 h V.Š. | Engleske mot. torpiljarke potopile jednu jedrenjaču od 40 vagona krcata municijom kod otoka Tijat.[8] __C.[9]P.[10] — |

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/2 i 8/2, k. 2072.

2 Vidi dok. br. 182, napomenu 5 i 10 i dok. br. 352 i 445.

3 Vidi dok. br. 87.

4 i 16 Maks Baće-Milić, vršilac dužnosti komandanta Dvadesetšeste divizije NOVJ.

5 i 17 Josip Cerni, komandant Mornarice NOVJ.

6 Vidi dok. br. 71.

7 Prema savezničkom izvještaju, akciju su izveli MG B 662 (motorna topovnjača — Motor Gun Boats) i MTB 97 (torpedni čamac — Motor Torpedo Boats), za vrijeme noćnog patroliranja kod rta Ploče, zapadno od otoka Arhanđel i otoka Mali Drvenik. Potopljeni su tanker »Folgore« od 330 tona i motorni jedrenjak »Roma« od 120 tona. Vidi dok. br. 391 i Dudley Pope: »Flag 4«, Wiliam Kimber, London 1954, str. 170—183.

8 Odnosi se na potapanje broda »Francesco di Rimini« od 350 tona noću 2/3. veljače 1944. od strane savezničkih brodova MGB 662 i MTB 649. Brod je prevozio 320 tona municije, 10 tona hrane i drugi materijal i 25 Nijemaca putnika. Vidi dok. br. 359, 391 i D. Pope, navedena knjiga, str. 175.

9 Josip Cerni

10 Pero Radović, politički komesar Mornarice NOVJ.

| Redni broj | Dan i sat predaje | Depeša |
|---|---|---|
| 44 | 5/II 8 h V.Š. | Naše naoružane plovne jedinice održavaju vezu, opskrpljavaju odrede na svim okolnim otocima i vrše predstražarsku službu oko Visa. — C.P.— |
| 45 | 5/II 8 h V.Š. | U noći od 3 na 4 febr., uz našu pripomoć, Englezi izvršili prepad na selo Vel. Grablje, otok Hvar. Uzeli četiri zarobljenika. Jedan engleski kapetan poginuo.[11] Engl. mot. torpiljarke potopile četiri jedrenjače sa materijalom i provijantom u šibensko-zadarskim vodama.[12] Uzeli 85—85 zarobljenika. 4 febr. ujutno dva engl, razarača bombardovali Starigrad,[13] otok Hvar. — C.P.— |
| 50 | 8/II 11 h V.Š. | Engleski pukovnik Davis predlaže nam otvaranje naše škole za sabotažu na Visu, uz njihovu pomoć u materijalu i instruktorima. Kaže da su obavješteni generali Mills[34] i Maclean.[15] Molimo vaše odobrenje. — M.[16]C.[17] — |
| 105 | 20/11 8 h V.Š. | Molimo vas ako je ikako moguće da nas povezete sa štabom II korpusa radi hvatanja veze sa Crnogorskim primorjem, jer nam je to VI sektor a nemamo ništa tamo.[18] Sa svoje strane poduzećemo morem sve što je moguće u tom smislu. U toku je hvatanje veze sa Istarskim primorjem. |
| **109** | **21/11** 12 h V.Š. | U noći 19 na 20 febr. jedna ojačana četa Prve dalm. brig, izvršila napad na s. Milna, o. Hvar.[16] Neprijatelj se ogradio žicom. Naši gubici: četiri mrtva, devet ranjenih. Kod nepr. nepoznato. Nepr. se fortificira i ograđuje žicom po svim otocima. — M.C. — |
| **119** | **23/11 12** h V.Š. | Na osnovu podataka primljenih od saveznika već smo dva dana u punoj pripravnosti.[20] Savezničke snage na otoku sarađuju u odbrani u punoj |

**11 i 13 Vidi dok. br. 142, napomenu 2.**

**12 Noću 3/4. veljače MGB 643 i MTB 667 potopili artiljerijskom vatrom motorni jedrenjak »Ameliju B« i zarobili deset Nijemaca i četiri Talijana, a kod Silbe su MTB 298 i MTB 242 zarobili dva motorna jedrenjaka i jedan motorni brod sa 80 ljudi, od kojih SU 20 bili Nijemci. Vidi dok. br. 391 i D. Pope, navedena knjiga, str. 175 i 176.**

**14. Brigadir Mills komandant britanske jedinice 133 u Bariju, vidi dok. br. 3, napomenu 7.**

**15 Fitzroy Maclean, šef britanske vojne misije pri Vrhovnom štabu NOV i POJ.**

**18 Do formiranja Šestog pomorskog obalskog sektora nije došlo.**

**19 Vidi dok. br. 227.**

| Redni broj | Dan i sat predaje | | Depeša |
|---|---|---|---|
| | | | meri i potpunom skladu. Isto tako i mornarica. Opće njihovo angažovanje znatno pojačano.<br>— M.C. — |
| 120 | 23/11 V.Š. | 12 h | Za odbranu Visa dobili veći broj artileriskih oruđa. Ne možemo ih sve zaposesti jer nemamo dovoljno ljudi. Molimo odobrite da nam Miloje[21] pošalje tristo boraca za artilerce.<br>— M.C.— |
| 138 | 26/11 V.Š. | 12 h | Dva naša partizana Bračkog odreda i jedan engl. oficir noću 20 na 21 febr. ubili u Nerežišću komandanta nemačkih snaga na o. Braču.[22] U drugoj zasedi ranili tri nemačka oficira, a jedan poginuo. Naši bez gubitaka.<br>— M.C. — |

BROJ 185

## VOJNO-OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ ŠTABA MORNIRICE NOVJ OD 1. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ[1]

ŠTAB
MORNARICE N.O.V.J.
Pov. br. 93/ob.
1. III. 19,44

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ

Vojno-obavještajni izvještaj
od 20 do 29 februara 1944 g.

Neprijateljska vojska koja drži zaposjednutu našu obalu i otoke ostala je od prošlog obavještajnog izvještaja, tj. u posljednjih devet dana — uko-

**21 Miloje Milojević**

**22 Noću 13/14. veljače poručnik Barton se s 10 komandosa iskrcao na Brač i pridružio otočkom partizanskom odredu. Uvečer 20. veljače prerušen u čobana, upao je u pratnji 2 partizana u Nerežišće i ubio komandanta njemačkog garnizona u jednoj kući. Trojka se povukla bez gubitaka. Nijemci su, za odmazdu, strijeljali 52 mještana. Vidi dok. br. 248, 294 i Jovan Vasiljević: »Ofanzivna dejstva savezničkih snaga sa otoka Visa«, Pomorski zbornik knj. 2, str. 157, Zadar 1964.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8/1, k. 2068.**

liko smo obavješteni — uglavnom ista, tj. pripada onim istim divizijama kao prije. Izvještaja sa sjevernog dijela obale nemamo. Vojska koja drži otoke Ugljan i Pašman[2] pripada 114 njemačkoj pješadijskoj diviziji.[3] Vojska garnizona Vodice i Pirovac te Šibenik pripada 893 puku,[4] čije je sjedište u Šibeniku i čiji komandant se zove Blich. Vojska garnizona Kistanje pripada 264 njemačkoj diviziji, koja ima svoj Stab u Drnišu.[5] Vojska koja ima zaposjednutu obalu od Makarske do Dubrovnika te otoke, Brač, Hvar, Korčula, Mljet i poluotok Pelješac, pripada 118 lovačkoj diviziji, koja ima sjedište štaba u manastiru Humac.[6]

U pogledu kvaliteta trupa, njihove moralne visine i borbene sposobnosti, stanje se je od prošlog izvještaja pogoršalo. Moral je pao još više i pada svakog časa, borbena sposobnost se smanjila mnogo, a iz mnogih mjesta, pogotovo otoka Pašman, Ugljan, Šolta i Brač, te sa kopna zadarskog predjela javlja se o pljački, zločinima i teroru koji vrši neprijatelj nad stanovništvom.

Iz svih obavještenja vidi se da se neprijatelj utvrđuje u svojim garnizonima a naročitu pažnju obraća utvrđivanju same obale.[7]

1) Lošinj, 23. II, podaci povjerenika **III** pom. obal. sektora: U Malom Lošinju ima oko 200 neprijateljskih vojnika, dok u Velikom Lošinju vojske nema. U Iloviku (Sv. Petar) nema neprijateljske vojske, ali je tamošnja omladina primila oružje od okupatora te vrši stražu za njih. Brodovi koji voze na liniji Trst—Zadar koriste Ilovik kao sklonište u slučaju lošeg vremena i često se tu nalaze manje neprijateljske ratne jedinice. Saobraćaj Mali Lošinj—Trst vrši se redovno sa parobrodom tipa »Soča«; Jedan dan ide brod za Trst, drugi dan se vraća oko podne u Mali Lošinj. U Lošinju noće brodovi koji voze Trst—Zadar.

2) Pašman, 24. **II,** izvještaj Štaba **III** pom. obal. sektora: garnizon u Tkonu broji 150 neprijateljskih vojnika, od kojih je 10% Njemaca a ostali su Poljaci, Česi, Rusini itd. Stanuju u 16 privatnih kuća, a na brodu Kalvarija kod crkvice imaju položaj sa 16 do 20 vojnika. Tu su postavljena dva teška p.a. mitraljeza. Inače imaju u svom naoružanju 8 minobacača, 20 mitraljeza (kod svake kuće u kojoj stanuju je po jedan mitraljez, kod kablovske kućice dva i dva kod žice koja je oko garnizona). Pored toga je primjećeno da skoro svaki treći vojnik ima šarac a skoro svaki peti signalni pištolj. Imaju telefonsku vezu sa Biogradom i četiri prenosne male radiotelefonske stanice. Hrana im je slaba, žive od pljačke.

3) Ugljan, 24. II, izvještaj Štaba III pom. obal. sektora: garnizon u Prekom broji 150 vojnika ali se brojno stanje često mijenja. Velika većina

**2 Nakon iskrcavanja njemačkih snaga na Ugljan i Pašman 31. siječnja (vidi dok. br. 182, 184, 352 i 445) ove otoke su zaposjele jedinice Drugog bataljona 891. puka 254. pješadijske divizije (vidi dok. br. 378).**

**3 Njemačka 114. lovačka divizija se povukla iz Dalmacije početkom siječnja 1944. god. i otišla u Italiju.**

**4, 5 i 6 O rasporedu njemačkih jedinica u Dalmaciji vidi dok. br. 175.**

**7 Prema jednom zapisniku s konferencije njemačkog poslanika i hrvatskih ministara od 20. siječnja 1944. vidi se da su Nijemci tražili od hrvatskih vlasti 7000 radnika za radove na utvrđivanju obale i otoka u Dalmaciji. Jedan od zaključaka te konferencije glasi: »Kao hitna mjera ima se poduzeti prikupljanje radne snage u obalskom području i na otočju — shodno prijedlogu ministra Vrančića. Za ovo su nadležni šefovi civilne uprave, koji će odgovarajuća uputstva dobiti od Ministarstva unutrašnjih poslova. Pojedinosti po ovome uredit će ministar Vrančić i pukovnik Ridiger«. (Vidi mikroteku London film N9/362991-992 u Vojnoistorijskom institutu).**

vojnika su Poljaci. Smješteni su svi po kućama u Preku a 25 vojnika se nalazi u Sv. Mihovilu. Na »Trišnjaku« povrh vodovoda imaju položaje sa dva topa 57 mm i jednim minobacačem. Tu se nalazi 45 vojnika. Vojna komanda se nalazi na rtu Marcelić južno od Cresa. Imaju telefonsku vezu sa Zadrom i više prenosnih radiotelefonskih stanica. Patroliraju veoma često po cijelom otoku. Moral nizak, hrana slaba jer su Saveznici potopili avionima dva broda njihove hrane.

4) Obalni sektor od Nina do Splita i Neretve. Izvještaj Štaba III pom. obal. sektora od 24. II i podaci povjerenika iz pojedinih predjela od 23.——28. II:

Nin: 300 ustaša, četnika i nešto Njemaca. Garnizon je utvrđen žicom i raspolažu sa 6 topova, domet 14 km. Petrčane: 350 vojnika, Polešnik: 200 vojnika i tri tenka.

U Zadru je relativno malen garnizon ali se mnogo radi na utvrđivanju. Grade bunkere i sav saobraćaj sa gradom je obustavljen.

Zemunik: 300 ustaša u samom mjestu a kod aerodroma oko 100 Njemaca. Na aerodromu se nalazi pet aviona tipa Storch, koji preko cijelog dana lete.

Novi garnizoni uspostavljeni u Sukošanu i Novigradu.

U Biogradu oko 300 vojnika. Mješane su narodnosti.

Nadin (novi garnizon) : 130 ustaša, koji stanuju u školi.

Smilčić: oko 150 ustaša i četnika.

Benkovac: garnizon broji oko 500 vojnika. Brojno stanje se mnogo •mijenja i ima stalno mnogo vojske na prolazu. Ima i ustaša, a u Kuli Atlagića kraj Benkovca nalazi se četnički centar.

Obrovac: garnizon zadnjih dana pojačan.

Pakoštane: 600 Njemaca i 40 ustaša.

Vrana: 150 ustaša, koji stanuju u staroj turskoj tvrđavi (Han).

Pirovac: 120 Njemaca, 60 ustaša. Pripadaju 893 puku.

Konjevrate: 250 četnika i nešto Njemaca. Stanuju u školi. Izvršili su 20 o.mj. pljačku i raciju u selu Dubrava i ubili 20 naših ljudi.

Kistanje: 400 njemačkih vojnika, koji pripadaju 264 diviziji koja ima sjedište u Drnišu. Pored toga 300 četnika Kosovske brigade sa komandantom Radićem. U Kistanju se nalazi također oko 100 kamiona i 12 topova malog kalibra.

Vodice: jedna četa 893 puka, tj. 120 vojnika i 20 ustaša. Stanje u bivšoj Jugoslovenskoj hidroplanskoj komandi. Imaju p.a. bateriju na brodu Mrazovcu.

Šibenik: jedna četa 893 puka sa štabom puka. U gradu se nalazi prilično broj domobrana i ustaša. Oko Šibenika Njemci miniraju ceste i utvrđuju okolna brda te dovlače na položaje artiljeriju. Pozadi bolnice sagradili su podzemna spremišta. Jugoslovenska podzemna spremišta u zalivu Sv. Petra su puna materijala. Tekstilna tvornica Antića na Šubićevcu puna je hrane.

U Vrpolju i Perkoviću nalazi se jedna satnija ustaša.

Sektor Zablaće—Krapanj obiluje radovima na utvrđivanju. Od stare tvrđave Sv. Nikola pa do baterije Luša nad Krapnjem grade se utvrđenja na osam mjesta. Računa se da će tu svuda postaviti topove. U selu Zablaće

ima 20 Njemaca koji stanuju u školi. Desno od sela na Alfirevoj Glavici grade Italijani neka skloništa i utvrđenja.

U Šibenskom Donjem Polju prema Jadrtovcu iskopali su Njemci dva reda rovova, od kojih je jedan red već opleten žicom. Jedan rov je širok 5 m — izgleda da će biti protukolska prepreka. Radovi se vrše i kod kote Sv. Jure. Vojska stanuje u crkvi Sv. Jure.

U zalivu Grebaštica neprijatelj drži dvije čete vojnika. Jedna je smještena u crkvi u Grebaštici a druga u uvali zvanoj Stari Šibenik, dok na koti Jelinjak drže patrolu u jačini jednog voda. Imaju pregled nad cijelim područjem Grebaštice. Primjećeno je da tu grade neke bunkere i popravljaju nešto i cestu, koju ali ujedno miniraju. Južno od sela Luša uz more prema samostanu na otoku Krapnju nalazi se jedna nova kuća, gdje je smješten njemački štab i veći broj vojnika.

Primošten ima oko 200 vojnika, koji kontrolišu cestu Rogoznica——Grebaštica, a inače patrolišu u većim skupinama u samom selu. Sa selom je svaki kontakt zabranjen pa je bilo nemoguće nešto detaljno saznati o naoružanju. Cesto mijenjaju položaj. Snabdijevaju se morskim putem.

Na Cveljinoj koti, desno od mjesta preko kojega se izlazi iz Rogoznice, nalaze se dvije haubice 75 mm sa poslugom od 20 vojnika.

Rogoznica ima garnizon od oko 300 vojnika, od kojih se polovica nalazi u selu Orljak na cesti Rogoznica—Marina, gdje patroliraju u jačim patrolama. Primjećeno je da postavljaju zasjede, a mnogi se oblače u civilna odjela i ispitivaju seljake za naše položaje. Imaju dva topa kalibra 75 mm koji su postavljeni na položaju Crnica.

U selu Podorljaku na cesti Marina—Rogoznica se nalazi neka njemačka komanda, te oko 200 vojnika. Stanuju u školi, koja se nalazi pored crkve Sv. Petar. Drže stalan položaj na čuki Podorljak iznad samog sela.

Marina: tu se nalazi 280 njemačkih vojnika. Drže položaj na koti Bilo (194) sa 30 vojnika, jednim teškim bacačem i dva mitraljeza. Drugi položaj drže na koti Drit, južno od kote Bilo. Tu je crkva u kojoj je smješteno 30 vojnika naoružanih mitraljezima. Ostala vojska je smještena na jugoistočnoj strani sela. Imaju dvije haubice, od kojih se dvije nalaze na sjeveroistočnoj strani sela kod crkve Sv. Marine a druge dvije malo dalje od prvih dviju. Sa južne strane sela postavljena su tri p.a. mitraljeza. Naročitih utvrđenja nema.

Seget ima oko 100 vojnika koji drže dva položaja i to kotu Vlaška (453), gdje se nalazi 40 vojnika sa jednim bacačem, jednim p.a. mitraljezom, jednom bredom i dva šarca. Na vrhu kote se nalazi ta vojska u barakama koje su djelimice ukopane u zemlju. Drugi im je položaj na koti Sv. Ilija (302) sa 20 vojnika kojima je dodijeljen jedan p.a. mitraljez i jedna breda. Stanuju u crkvi. U bivšoj gostioni Ivića nalazi se komanda ovih dvaju položaja sa jednim odjeljenjem od 15 vojnika.

Vinišće: tu se nalazi oko 250 do 300 vojnika koji drže položaje od rta Budina do Starog Trogira sa južne strane. Svakog dana mijenjaju položaje duž obale i zabranjuju civilima pristup. U selu nalazi se vazda 50 vojnika i to u kući Bembe, gdje se nalazi i štab bataljona, a kod kuće je postavljen jedan bacač. Vojska je starijih godišta i to pješadija. Snabdjevaju se morskim putem preko Trogira i to noću.

Trogir: ima 350 neprijateljskih vojnika, koji su većinom Njemci (oko 70°/o). Glavna komanda nalazi se u Sudskoj zgradi na južnoj strani grada a komanda mjesta u gradu na trgu. Štab bataljona nalazi se u kući Sonjare, izvan grada, na cesti prema Segetu. Ostala vojska smještena u privatne zgrade i to većinom na južnoj obali grada, te na zapadnoj strani gdje se je nalazio dječji dom. Na zapadnoj strani u borićima kod stare tvrđave su iskopani rovovi kao skloništa za vrijeme napada iz vazduha. U garnizonu nalazi se također 70 novomobiliziranih hrvatskih vojnika 16—20 godina starih, većinom iz okoline Perkovića i Drniša. Njih vježba ustaški oficir Denić Ante iz Ogulina po njemačkoj komandi. Smješteni su u Cege van grada, u borićima na Solinama. Naoružanje garnizona su 4 haubice, od kojih su dvije postavljene na zapadnoj strani grada gdje se nalaze rovovi, maskirane granjem. A druge dvije postavljene su u boriće na Solinama. Jedan teški minobacač postavljen je kod baterije zapadno od grada, a drugi u parku na sjeverozapadnoj strani. Dva p.a. mitraljeza postavljena su na staroj tvrđavi Kamerlengo, dva na Ciovu kod skvera Strojan, a dva južno od skvera na uzvisinama. Municionog magacina nema jer dobivaju municiju iz Splita kamionima.

U luci Splita u predjelu Labud nalazi se kamufliranih 5 borbenih čamaca i dvije maone. Dva čamca svake noći isplove oko 18,00 časova na patrolisanje u pravcu NW. Neprijateljski brodovi dolaze neredovito, obično u noći, te iskrcavaju i ukrcavaju obično u Sućurcu. Brodovi voze sami bez pratnje. Na vrhu Marjana nalazi se izvidna stanica sa 4 p.a. mitraljeza. Također na novoj bolnici, na cesti Split—Stobreč, nalazi se izvidna stanica sa 2 p.a. mitraljeza. Na Sustipanu nalazi se signalna stanica sa 10 mornara a pored nje p.a. baterija od dva topa 20 m/m. Od sustipanskog groblja pa do krajnjeg rta Marjana uz more nalazi se mnogo baterija, na svakih 50 m jedan top — u svemu 19 komada. Topovi su talijanski poljski. U Splitu nalazi se Komanda luke (Hafenkommando) i Pomorska komanda (Seekommando). Obje nalaze se u zgradi Srpske banke, a komandant je kapetan boj. broda von Melentin. Ovim komandama dodijeljeno je oko 100 mornara. Pored toga je u Splitu oko 400 vojnika marinske artiljerije koji su većinom po položajima. Komanda mornarice N.D.H. nalazi se iza zgrade Direkcije pomorskog saobraćaja, te broji oko 200 mornara. Ustaška kasarna nalazi se kraj kazališta gdje je prije bila komanda mjesta. Tu je oko 900 vojnika i skladište municije. Glavna komanda njemačke vojske nalazi se u novoj gimnaziji, gdje ima oko 500 vojnika. U hotelu »-Ambasador« se hrani cijela mornarica i svi oficiri. Tu oficiri i spavaju. U Špinutu na livadama blizu ljevaone Deželić nalazi se skladište benzina u bačvama. Blizu civilne bolnice u staroj gimnaziji nalazi se oko 400 neprijateljskih vojnika.

Vrgorac: 250 vojnika. Tu se nalazi jedna baterija, jedna četa te štab jednog bataljona 118 divizije. Vojska marljivo vježba po danu i po noći a u okolini Vrgorca vrše vježbe gađanja artiljerijom, te se tamo nalazi veći broj dalekometnih i p.a. topova. U Solkovom komšiluku ispod ceste E od duvanske stanice, 150 m daleko, nalazi se oko 10 vagona benzina i nafte. 9. II. prošlo iz pravca Čapljine kroz Vrgorac 150 hrvatskih vojnika u

njemačkim uniformama, koji su bili na školovanju u Njemačkoj. Većinom bili su Bosanci muslimani i vjerovatno pripadnici Vražje divizije.

Makarska: u Drašnicama je uspostavljen novi garnizon od 250 vojnika. Ljudstvo je uzeto iz garnizona Tučepi, koji sada broji 40 ustaša i 10 do **15** Njemaca. Potpadaju pod komandu čete u Podgori. Oko Makarske i ostalih garnizona Njemci kopaju rovove. Inače nema promjena u tom sektoru od prošlog izvještaja.

Neretva: u Ploče stiglo je jednim motornim brodom nešto njemačkih mornara. Njemci su minirali sve propuste i tunele svih željezničkih pruga na teritoriji Neretve. Eksploziv je namješten. U luci Ploče je oko 50 vagona municije i drugog materijala. Magazin se nalazi u vrh rive — obale jugo-istočno od brda Zmijanac oko 100 metara. Inače je na sektoru Neretve stanje isto i garnizoni isti. Prema izvještaju od 23. o.mj. opažena je velika koncentracija neprijatelja u Pločama i Striževu te okolini — navodno radi pretstojeće ofanzive na Biokovo.[8]

5) **Otok Drvenik, 28. II, izvještaj povjerenika:**

Na otoku ima oko 300 neprijateljskih vojnika, od kojih je većina Njemaca a ima i Poljaka i Banaćana. Garnizonom rukovode četiri oficira. Imaju 2 haubice kalibra 75 mm sa dometom 6000 m. Postavljene su na rtu Teketa i to sa sjeverozapadne strane. U samom mjestu imaju postavljena tri p.a. topa. Kod crkve Sv. Nikole postavljen je jedan teški bacač. Osim toga imaju oko 25 šaraca, 10 teških breda i oko 15 lakih mitraljeza. Municija nalazi se u crkvi Sv. Nikole. Vojska patrolira oko cijelog otoka u jakim patrolama. Stanuju u samom mjestu i to u školi, i ranijoj financijskoj kasarni.

**6) Otok Čiovo, 28 februara, izvještaj Komande mjesta Trogir:**

Na otoku se nalazi oko 400 vojnika i oko 400 vojnika radničkog bataljona i Italijana, koji rade na utvrđenju otoka. Grade rovove, ceste i bunkere — većinom na južnoj i zapadnoj strani otoka prema Šolti. Na južnom rtu otoka nalazi se jedna haubica i dva teška minobacača. Položaj drži oko 40 vojnika. Vojska je smještena u sva četiri sela otoka i to podijeljena na četiri čete. Svaka četa broji oko 100 ljudi te ima četiri oficira. Stab bataljona nalazi se u Donjem Okrugu te ima telefonsku vezu sa komandom u Trogiru. Vojnici su većinom stariji ljudi. Većina su pravi Njemci.

**7) Otok Šolta, 27 februara, izvještaj povjerenika :**

Na otoku Šolti je stanje ostalo nepromijenjeno. Još vazda broji njemačka posada oko 150 vojnika i drži iste položaje, tj. skoncentrisani su u selu Grohote. 21. o.mj. pošli su Njemci u dvije kolone preko otoka te sazvali sve muško stanovništvo te im saopštili da su svi muškarci od 14 do 60 godina mobilisani. Odmah su oko 250 muškaraca zatvorili u luci Rogač te ih kasnije odveli dalje za Split.[9]

**8) Otok Brač, 23. i 27. II, podaci povjerenika :**

Neprijatelj smanjio je svoj garnizon u Povlju i Sumartinu te sa tom

**8 Neprijatelj je poduzeo operaciju na Biokovo 19. ožujka 1944. Vidi dok. br. 277.**

**9 O iseljavanju stanovništva sa dalmatinskih otoka i obale vidi dok br. 358, 470, 482, 489, 491, 492, 493, 494, 499 i 500.**

vojskom pojačao garnizon u Nerežišću tako, da garnizon Nerežišće sada broji 200 vojnika. Na bateriji Ražanj ima 30 Njemaca. Dva topa smještena su tamo gdje je ranije bila naša baterija. Na uzvisini iznad baterije je p.a. mitraljez. Položaji kod prilaza bateriji minirani su. Poslije akcije 20. o.mj., kojom prilikom je poginuo njemački komandant otoka,[10] vršene su represalije na stanovništvo te je mnogo muškaraca uhapšeno: u Nerežišću svi, u Humcu 25 i u Selcima 30. Također sada mnogo više patroliraju otokom patrolama po 20 ljudi. Sa Splitom je zabranjen svaki saobraćaj za 14 dana. U lukama otoka opažaju se u posljednje vrijeme dvije naoružane maone koje stalno mijenjaju položaj. Inače je broj vojnika i njihov položaj ostao nepromijenjen.

**9) Otok Hvar, 27. II, izvještaj povjerenika:**

Na otoku se nalazi 800 do 900 vojnika. Stab bataljona je u Jelsi. Grad Hvar sa okolicom ima oko 160 vojnika. Na položaju Milna ima 4 laka i 1 teški bacač, na Stražbenici jedan teški bacač a na Križnom Ratu tri teška bacača. Taj položaj je miniran i ograđen bodljikavom žicom. Kod Hvarskog groblja nalazi se 1 teški bacač i dva laka. U Starigradu nalazi se oko 150 vojnika a u Rudinama oko 180, od kojih je 80 Italijana koji su kod komore i bez oružja. Imaju četiri haubice. U Dolu se nalazi oko 150 vojnika. Na položaju Purkin Kuk imaju jedan teški bacač i 1 protukolski top. Položaj je miniran i ograđen žicom. Jelsa ima oko 150 vojnika — položaji isti kao do sada. Radovi na utvrđivanju Jelse se nastavljaju. Po svim položajima postavili su telefonske linije. 18. o.mj. otputovalo je iz Jelse oko 100 vojnika za Makarsku, navodno na otsustvo.

**10) Otok Korčula, 27. II, izvještaj povjerenika:**

Vela Luka ima stalni garnizon od 130 neprijateljskih vojnika. Oko Vele Luke drže slijedeće položaje: Poljica sa 20 vojnika, 2 šarca i 1 teškim mitraljezom. Gradina sa 25 vojnika, 3 šarca i 1 teškim mitraljezom. Vranina sa 15 vojnika, 1 topom i 1 p.a. mitraljezom. Vranac: 14 vojnika, 2 šarca i 1 p.a. mitraljez. Hum sa 18 vojnika, 2 šarca i osmatračnicom. Sveti Juraj (Potirna) sa 14 vojnika, 2 šarca. Zaglav sa 20 vojnika, 3 šarca i 1 teškim mitraljezom. — U selu Blato garnizon broji oko 100 vojnika. Stanuju po cijelom selu, naročito u zapadnom predjelu. Oružje im se nalazi uz cestu na zapadnom dijelu sela. Kod ulaza u Blato iz Vele Luke su 2 protukolska topa i 1 mitraljez. Na istočnom ulazu u selo (iz Smokvice) 4 mitraljeza. Kod crkve Sv. Vid na brdu u sjeveroistočnom dijelu Blata nalaze se 3 minobacača. Na istočnoj padini toga brda na puteljku za groblje nalaze se 3 šarca i 1 mitraljez. Na sjeverozapadnoj strani sela, na manjem brdu sa crkvicom, na strani prema polju, nalaze se 2 protukolska topa i 1 mitraljez. Na južnom dijelu sela (brdo Vela Strana) nalazi se baterija i izvidnica, a kod najviše ležeće kuće nalaze se 3 šarca i 1 teški mitraljez. U Prigradici je garnizon od 130 vojnika koji stanuju u prvoj uvali do Prigradice prema zapadu, na sredini padine brda, u malim kućama. Svakodnevno isturaju patrole prema Babini. Na južnoj strani je položaj u Grščici i to je na vrhu brežuljka izvidnica i teški mitraljez sa 20 vojnika sa 1 minobacačem i 1 mitraljezom. U Smokvici ima 50 vojnika, a u Brni 20;

10 Vidi dok. br. 184, napomenu 22.

kod ulaza u obadva sela po 1 teški mitraljez. U Cari ima 16 vojnika a u Zavalatici 14 — kod ulaza u selo po jedan teški mitraljez. Najveći garnizon je u Pupnatu i to 300 do 350 vojnika. Po danu stanuju u šumici uz cestu zapadno od sela. Bez naročite obrane. U Račišću je samo 8 hrvatskih žandara a iznad Račišća je položaj sa jednim topom. U Zrnovu ima nešto malo vojske razasute u tri mala zaselka, koji odlaze u patrolu. Sjeverno, u lukama Banja, a naročito u Vrbovici stoji stalno po više brodova, pa i vazda koja manja ratna jedinica. U Vrbovici ima i nekoliko naoružanih maona, koje su ali veoma dobro kamuflirane. U Pupnatskoj Luci ima 10 vojnika. U gradu Korčuli je stalni garnizon od 100 do 150 vojnika. Prema izvještaju od 24. II bila je primjećena u gradu Korčuli koncentracija oko 1800 vojnika — navodno prolazna vojska. Prema izvještaju od 27. II, neprovjereno, ta koncentracija više ne postoji. Grad nije naročito utvrđen te se gradi svega nekoliko bunkera, a mitraljezi postavljeni su iznad šume kod Sv. Luke, na Fortici i na ulazu u luku Uš. U Lumbardi nalazi se 30 vojnika.

Po cijelom otoku grade bunkere ali ih ostavljaju prazne. Bunkeri su na položajima za kontrolu cesta, ulaza u sela i povoljnije luke. Oko 1 km širok pojas od obale oko cijelog otoka ispraznili su od pučanstva. Osim toga skoro cijeli predjel S od Vele Luke (Sitnica, Dub i Potirna). Garnizoni se nikako ne povećavaju nego štaviše smanjuju. Hrana je veoma loša te svaki dan jedu mazge. Kruha dobijaju najviše 20 deka. Oficiri se hrane bolje. Usljed toga te usljed bombardovanja i vijesti sa fronte moral vojske je nizak a biva sve niži. I pravi njemački oficiri kupuju civilna odijela. U posljednje su vrijeme i patrole postale rijetke, osim predjela Sv. Juraj (Potirna) što najviše kontroliraju. Veze im vrlo dobro funkcioniraju te su svi položaji, komande pa i pojedine kuće u kojima stanuju povezane telefonom. Osim toga imaju mnogo prenosnih radiotelefonskih stanica.

11) Otok Mljet, 26. II, izvještaj povjerenika:

Na Mljetu je sve do 26. II bilo svega 150 vojnika, ali zadnjeg dana stiglo je pojačanje 80 vojnika, koji su razmješteni po postojećim garnizonima u Babinom Polju. Sovri i Polačama. Naoružanje otoka sastoji se od 4 teška minobacača, oko 20 šaraca i većeg broja strojnica. Sa pojačanjem vojske došla je i veća količina hrane. — Obalskih baterija nema. Luke Polače i Sovra branjene su mitraljezima. Oko Babinog Polja i Polače razmješteni su bacači i mitraljezi. Po brdima grade bunkere, a za radove mobilizirali su civile. Izvidnice postoje iznad Babinog Polja (Mali Grad), južno od Babinog Polja — kota 141 — Fratrova Glavica, Soline — kota 243 (Montokuc), sjeverozapadni rt Mljeta (Kuzarski rat), Straževac (kota 372) zapadno od Sovre. Veza među pojedinim izvidnicama je kurirska. Nemaju veze sa patrolnim čamcima. Telefonska linija postoji Polače—Babino Polje—Sovra. Patroliraju po cijelom otoku u patrolama od 5—6 vojnika. Moral, borbena sposobnost i snabdijevanje odjećom i obućom veoma slabo. Starost vojnika od 20—35 godina. Stanje oružja i kvalitet komandnog osoblja veoma dobar.

NAPOMENA:

Iz raznih krajeva stigli su nam izvještaji da Njemci nastoje nagovoriti Talijane koji su kod njih da se prihvate oružja. Rezultat je svugdje bio negativan.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Zamj. Politkomesara:
I.[11] ***Randić,*** v. r.

Komandant
***Cerni***[12] v. r.

Obavještajni oficir:
***Mirko Potočnik,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 186

## IZVJEŠTAJ NERETVANSKOG NOP ODREDA OD 1. OŽUJKA 1944. STABU GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA O POKRETU I DEJSTVIMA JEDINICA U VREMENU OD 1. DO 24. VELJAČE 1944.[1]

Stab
Neret. Part. Odreda
1. III. 44. god.

Štabu Grupe Južno. Dalm. Part. Odreda!

P o l o ž a j

Dostavljamo vam operativni izvještaj **za razdoblje od 1. II. do 1. III. 44.**

I) Od II. drugog do 5. II. izvršili smo pokret po vašem naređenju sa tri čete ovog odreda i to I. II. i III. četom za Biokovo. Zadatak našeg odreda bio je vršenje akcija na tome sektoru.

II) Uslijed novo nastale situacije i slabog vremena, odluke su se izmijenile. Te prema tome vaš štab donio je odluku za likvidaciju garnizona Saranč i Kozicu,[2] na cesti Vrgorac—Makarska i Vrgorac—Split.

III) U napadu na garnizon Kozica učestvovali su Makarski odred, Imotski odred (koji je bio u zasjedi) i druga četa Neret. odreda.

**11 Ivo**
**12 Josip**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/10, k. 1617.**
**2 Vidi dok. br. 117 i 131.**

IV) Neprijateljske snage u pomenutim garnizonima bile su od 118 njemačke divizije, jačina nepr. snaga bila je na Saranču 30 njemačkih vojnika, a u garnizonu Kozica 80 vojnika.

V) Neprijatelj se nalazio u pomenutim garnizonima sa zadatkom, osiguranja prometa ceste.

VI) Prilaže se izdata zapovijest za akciju.

VII) Borba je počela 7 II. 44 u ponedjeljak u 23 časa, i trajala je 2 sata.

VIII) **Tok borbe:** naši su se borci 3. čete privukli garnizonu Saranč i likvidirali neprijateljske djelove (straže), ne iskoristivši taj momenat da energično likvidiraju sam logor, nepr. se je izbacio iz logora na prve čuke odakle je davao žilav otpor. Tom prilikom ubijeno je 6 i više ranjeno nepr. vojnika.

a) II četa ovog odreda koja je skupa sa Makar, odredom napala garnizon Kozicu, približila se samom stražaru i likvidirala ga, međutim se je razvila borba iz kuća. Naši borci zauzimali su kuću po kuću dok se nepr. nije skoncentrisao u jednu kamenu kuću odakle je davao žilav otpor. Tada je napadnutom garnizonu došla pomoć iz Ravče sa tenkovima i bornim kolima, a nakon čega su se naši borci [povukli] prema izdatoj zapovjesti.

b) Naša II četa i Makar, odred nanijeli su nepr. u gubicima 25 mrtvi i više ranjeni.

IX) **Ishod borbe:** u napadu na garnizon Saranč nije postignut cilj za kojim se išlo i ako je nepr. imao 6 mrtvih i više ranjenih.

a) Druga četa skupa sa Makar, odredom izvršili su svoj zadatak i ako ne u potpunosti.

X) Naši gubici iznose 3 mrtva i 3 ranjena.

XI) U ovoj borbi se nije niko istakao za pohvalu.

XII) Dana 15. II. Komandant i Zam. Kom. sa 2 kurira dočekali su jednu njemačku patrolu u 1st. Plini (Crni vir, vidi kartu Mostar), tom prilikom ubili 2 i 1 teže ranili ali od straha skočio u jezero i crko od straha i leda. Između poginulih bio je jedan doktor medicine. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

XIII) Dana 14. II. naša II četa napala je njemačku kolonu na sektoru Zapadna Plina (Peraško blato, vidi kartu Mostar) u toj borbi učestvovao je II vod II čete sa komandirom Krstičevićem. Borba je počela u 9 sati u jutro i trajala pola sata. Neprijatelj je imao 6 mrtvih i 5 ranjenih, nakon čega im je došla pomoć od 150 vojnika, naši borci su se povukli na unapred predviđene položaje. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

XIV) Dana 18. II. sa I i II četom izvršili smo napad na neprijateljski garnizon Nova Sela[3] (vidi kartu Mostar).

XV) Neprijateljski garnizon branili su 45 domobrana i 5 žandara.

XVI) **Izdata je zapovjest I i II četi za akciju:**

XVII) Borba je počela 18. II. u 10 i 30 časa u noći. Naši borci su se izuli bosi privlačivši se do samih stražarskih mjesta i pohvatavši stražara i dežurnog ne ispalivši ni jednog metka, i brzo upali u sobe gdje su spavali

**3 Vidi dok. br. 213 1 471.**

žandari i domobrani te izvukavši im oružje neprimjetno dok su oni spavali. Tom prilikom zarobljeno je 40 domobrana i žandara a među njima poznatog komandira te stanice Brkića, koji se je 2 puta odlikovao u obrani te stanice.

XVIII) Zaplijenjeno je 2 puškomitraljeza, 1 tipa zb., 25 pušaka, 1000 metaka, 1 pištolj vojno dr., 1 pisaću mašinu, 1 foto aparat, 1 par čizama, 4 para cipela, 4 odjela, 30 kg. pašte, nekoliko i nešto drugih sitnarija.

XIX) Neprijatelj je imao 2 mrtva (jamara) i jedan teže ranjeni žandar. narednik Klanac Petar koji je uspio pobjeći. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

XX) Dana 23. II. naša II četa postavila je 2 nagazne mine na cesti Zaostrog—Podaca. Istog dana naišla su jedna njemačka radna kola sa vojskom koja su odletjeli u zrak. Tom prilikom nepr. je imao 7 mrtvih i 9 ranjenih.

a) Dana 24. II. na istoj cesti naišao je jedan luksuzni auto (taksi) na minu koja je bila postavljena i odletjeo u zrak. Podaci o tome nisu nam poznati.

XXI) Naši gubici su u ljustvu i materijalu u razdoblju od 1. II. do 1. III. su sledeći:

a) Mi smo izgubili u ovom razdoblju 4 mrtva i 2 ranjena, jednog nestalog vojnika (zam. komandira II čete Radaljac Ivan).

b) Izgubljene su 4 puške.

c) Utrošeno je 2400 tal. metaka, 200 jug. met. i 100 bombi ručnih.

XXII) Kritika akcije odnosno operacije.

U svim pomenutim akcijama moglo se je i više uspjeti, da su niži rukovodioci osjećali se odgovorni i da su komande četa pružali mogućnost nižim rukovodiocima i ukazali im na njihovu ulogu u današnjoj borbi. U ovim akcijama moglo se je zapaziti da je II četa ovog odreda pokazala se najbolja, čiji je komandir Ante Krstičević. Dok I i III. četa imale su iste uslove, dapače još i više za vršenje akcija. Sto se tiče Ljubuške čete ona ni najmanje ne pokazuje da je vojna jedinica, sa tim što do sada nije izvršila ni jednu akciju a za to je imala najviše mogućnosti i ako im je davana pomoć od ovog štaba.

Uz pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za štab Komandant
***S.[4] Marević*** v. r.

BROJ 187

## IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH ŠIBENIK OD 1. OŽUJKA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ŠIBENIK O POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE[1]

Kot. K.K.P.H.[2] Šibenik

Izvještaj K.K.K.P.H.-Sibenik za mjesec februar

Drugarskom

Okružnom K.K.P.H.

Šibenik

**1) Politička situacija:** Politička situacija od prošlog mjesečnog izvještaja se je mnogo pogoršala. Uzrok je tome što neprijatelji vrše stalne upade, pljačku i ubijaju po našim selima. Usprkos tog krvavog terora, kojega vrše nad našim narodom, narod isto ostao kao i do sada nepokolebivo uz Narodno-oslobodilački Pokret. Samo se opaža **u** narodu neka velika zaplašenost od ponovnog pljačkanja i ubijanja. Baš ovih dana kad je neprijatelj vršio ta zvjerstva po našem kotaru, opaža se da je peta kolona pojačala svoju djelatnost. Na pr. u Dubravi neki petokolonaši su bili ozibljno ubacili parolu da narod primi oružje od strane ustaške vlasti, i još mnoge druge štetne parole. Situacija na općini Primošten—Rogoznici nije najbolja s obzirom na vojničku situaciju u toj općini. Već nekoliko dana je onemogućen pristup na tu općinu, uslijed čestih upada i zasjeda neprijatelja, tako da je naš politički rad sveden na minimum. Ali pored sve loše situacije narod Široka i sela oko Široka stoje i dalje čvrsto uz naš pokret. Primorska sela, kao na pr. Primošten, Rogoznica i sela okolo njih su još više ugrožena od neprijateljskih upada i pljačke i situacija je mnogo gora. Zagora ove općine je u popravku. Upravo ovih zadnjih dana se je pojačao politički rad. Općenito se opaža na ovoj općini slabo ekonomsko stanje i mnogo dezerterstva u selu Primošten, i ovo i ovakovo stanje na ovoj općini utječe mnogo na političku situaciju. Rad pete kolone na ovoj općini se opaža, ali u veoma malom obimu. Da bi popravili ovo slabo stanje formirali smo jednu ekipu sa zadatkom da održava zborove i šire sastanke, kako bi na tim zborovima i sastancima narodu pravilno protumačili historijske zaključke drugog zasjedanja AVNOJ-a. Situacija na općini **Danilo-Dubrava.** U posljednje vrijeme uslijed četničkog pokolja u Danilo-Dubravi,[3] situacija se je naglo promjenila. Moral kod naroda je silno opao. Narod je zastrašen, i boji se da se ne bi ponovo izvršio jedan takav sličan pokolj. Ustaški agenti, koji su pomogli organizirati ovaj pokolj, nastojali su da putem ovoga

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) zaplijenio neprijatelj, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, film 564/299-300.

2 Kotarski komitet KPH

3 Vidi dok. br. 541.

pokolja narod primi oružje i da postane na taj način oružje u njihovim rukama s kojim bi oni mogli da raspolažu po miloj volji. Ali u ovakvoj situaciji smo se odmah snašli, i uspjeli smo prikazati narodu zajednički rad ustaša i četnika. Narod je odbacio od sebe svaki pokušaj osnivanja »ustaške milicije« u svojim selima kad je shvatio pravu svrhu njenog osnivanja. Narod Konjevrata silno je zastrašen pred četničkim zvjerstvima, koje su već više puta osjetili na svojim leđima. Na ovom sektoru narod je baš ovih zadnjih dana pao pod jaki utjecaj neprijateljske propagande a uzrok tome bi bio nedostatak našeg političkog rada. Tako na pr. seljaci sela Radonić i Goriš djelovanjem neprijateljske propagande htjeli su [da] prime oružje, ali u tome smo ih na vrijeme predusreli. Situacija na općini Jadrtovac je ostala nepromjenjena. Narod je 80% privržen našem pokretu, ali ta privrženost je dosta pasivna. Glavni uzrok tome bio bi što se na ovoj općini slabo politički djeluje. Čitava ova općina je pod neposrednom kontrolom neprijatelja, i naše djelovanje je dosta skučeno. Sigurno će Vam biti poznato da smo općinu Dubrava-Danilo podijelili u dvije općine i to: Vrpolje, Donje polje, Grebaštica, Jadrtovac, Krapanj, Zlarin, Zablaće i drugi manji zaseoci spadaju pod općinu Jadrtovac. Političku situaciju kvare mnogo na ovoj općini dezerteri iz Zablaća.

2) Organizaciono stanje partije. Kotarski Komitet kao cjelina ovih zadnjih dana se prilično snalazio u ovoj novoj nadošloj situaciji. Ali pojedinci baš zadnjih dana nisu pokazali volju za rad, više su se zadržavali u selu gdje im je bilo ugodnije stajati, tako da pomoć pojedinaca iz Kotarskog Komiteta, nižim partijskim organizacijama nije bila nikakva. Vjerujem da Kotarski Komitet prema njegovom sastavu može više da pomogne, nego li što pomaže. Naročito u usposobljavanju i radu nižih partijskih organizacija. Opaža se da sam Kotarski Komitet nema dovoljno interesa za političku i ideološku izgradnju. Drugovi su veoma spori i zanemaruju se po tom poslu. Općinski komitet Primošten—Rogoznica : Iako se sa strane Kotarskog Komiteta posvetila prilična pažnja i dala pomoć tom komitetu, ipak nije napredovao onoliko koliko je imao mogućnosti. Uzrok je tome što ima drugova koji su prilično neaktivni i zanemaruju svoje dužnosti. Partijska jedinica Rogoznica, otkako se je proširila, ipak se opaža da je mnogo napredovala od prošlog mjesečnog izvještaja. Partijska jedinica Primošten je dosta mlada, ali pokazuje uslove za razvitak. Općenito Partija na ovoj općini nije zadovoljavajuća, jer još ima kod članova partije po malo kukavičluka. Na ovo se stalno ukazuje, ali nema vidnoga uspjeha. Općinski komitet Danilo—Dubrava je pred kratko vrijeme reformiran i jedan drug je išao na dužnost u Komandu mjesta, a drugi u općinski komitet Jadrtovac. Sad smo ovaj komitet popunili sa jednom drugaricom, i vjerujemo da će isti komitet moći da odgovori sa našom punom pomoći. 4 partijske jedinice koje ima ova općina su dosta mlade, a pored njihove mladosti se opaža kod pojedinih članova neaktivnost u radu, i zanemarenost o učenju o partiji. Općinski komitet Jadrtovac je tek formiran od mladih članova, i tim mladim članovima potrebna je velika pomoć. Mi smo s naše strane poduzeli da jedan član kotarskog komiteta bude uvijek pri tom komitetu da mu se bolje pruži svestrana pomoć. Na ovoj općini ima 3 partijske je-

dinice i to: Zlarin, Krapanj i Jadrtovac. Partija partijske jedinice Zlarin se dosta popravlja. Dočim partijska jedinica Krapanj mogu kazati da je dosta slaba, jer se opažalo oportunizma u toj jedinici, iako joj je pružena obilna pomoć od općinskog i kotarskog komiteta. Partijska jedinica Jadrtovac je tek formirana, ali ima mogućnosti da se pravilno razvije, jer su članovi dosta aktivni i požrtvovani. Po dvomjesečnom planu možemo javiti da smo samo ispunili zadatak o proširenju partije, da smo prestali sektašiti po pitanju žena. Ovo potvrđuje činjenica da kroz dvomjesečni plan je primljeno u partiju oko 15 žena. Materijal, kojega smo primili na zadatak da ćemo ga proučiti, nismo ga ni takli. Po svemu ovome možemo zaključiti da nismo shvatili važnost izdizanja kadrova i da kadrovi rješavaju sve. Također kod kandidata se je počelo malo ozbiljnije raditi, ali ni izdaleka prema mogućnostima. Još ima masu žena, koje bi po svojim zaslugama mogle se približiti našoj partiji, ali se prilično još uvijek sektaši. Tako isto kod simpatizera se je nešto napravilo, ali ni izdaleka prema mogućnostima.

Skoj. Odkako je Partija pružila svestranu pomoć kotarskom komitetu Skoja i kako se je sam kotarski komitet Skoja reorganizovao, opaža se velike promjene kod kotarskog komiteta Skoja. Opaža se da u zadnje vrijeme sam kotarski komitet Skoja počeo je pružati svestranu pomoć nižim rukovodstvima, i da je Skoj ozbiljno shvatio da je on organizacija oko koje se mora okupiti čitava omladina. Opaža se i to da su sve partijske jedinice ozbiljno shvatile rad kod samog Skoja, i kolika je važnost u učvršćenju te organizacije. Jer rad same organizacije Skoja počeo se je odvijati i djelovati sve aktivnije na političkom odgoju omladine, i upućivati je u sve one zadatke, koji se danas postavljaju pred omladinu. Budući da su zadaci, koji se postavljaju pred Skoj dosta opsežni, i zbog pasivnosti mnogih članova rad nije dao onakove rezultate ni izdaleka kakvi su se očekivali.

Narodno O.O. Sam kotarski N.O.O. ni izdaleka nije shvatio svoje dužnosti, koje se postavljaju pred raznim odsjecima istog odbora. Mnogi članovi Kot. N.O.O. češće se vole da zadržavaju svojim kućama, zanemarujući na taj način rad na samom terenu. Iako je sa strane partije više puta ukazano na te njihove mane i nedostatke, ipak se još uvijek prave. Sam Kot. N.O.O. ne pruža obilniju pomoć općinskim N.O.O.-a, tako da su sami N.O.O.-i dosta pasivni u svom radu. Kao što Kot. N.O.O. ne ispunjava u potpunosti svoje dužnosti koje su mu postavljene, isto tako po ugledu na Kot. N.O.O. ne rade ni općinski N.O.O.-i, a ni mjesni u tome ne stoje ništa bolje. Opaža se da N.O.O. nijesu shvatili svoje dužnosti, kao prava narodna vlast, i kao pravi politički predstavnici našeg naroda. Ovaj nedostatak ne možemo pripisati samo N.O.O.-a, već i neradom od strane naše partije.

A.F.Z. Iako se često puta ukazivalo da je žene potrebno svestrano politički podizati, na tom polju još se nije mnogo postiglo. Ni sama partija još nije shvatila ulogu žene u današnjoj borbi, davajući joj onoliku važnost, koliku bi trebalo posvetiti ženi. Rad svih odbora A.F.Ž., koji su bili zaduženi oko političkog odgoja žene ni izdaleka nisu odgovorili dužnostima, koje su im bile date.

USAOH. Omladina na ovom kotaru još je uvijek nepokretna, nezainteresovana i neaktivna. Uzrok je tome što današnji odbori USAOH-a nisu ni izdaleka mogli rukovoditi sa omladinom. Sam Skoj nije bio u stanju staviti se na čelo omladine i rukovoditi s njom. Ali sa pravilnim radom uvjereni smo da će se omladina i te kako pokrenuti.

Vojno-pozadinske vlasti. Sama Komanda Mjesta na našem kotaru ne funkcioniše kako bi trebalo. Jer sam komandni kadar ima mnogo tih nedostataka, sam on jadnik nije u stanju ni izdaleka da odgovara dužnosti, koju vrši u komandi. Drug pomoćnik ni najmanje ne odgovara političkoj dužnosti, jer do sada u komandi se nisu držali nego jedan ili dva politička sastanka. Također u komandi vlada velika nedisciplina, počevši od kurira, stražara, pa na više. Također se opaža da je komandno osoblje izgubilo autoritet u samoj komandi. S ovim su upoznati drug Bunko i komandant područja, i obećali su da će pomoći samoj komandi.

Drugarski pozdrav:

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

1 marta 1944

Za Kot. K. K.P.H. — Šibenik
***Marko***[4] v. r.

BROJ 188

## IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH TROGIR OD 1. OŽUJKA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI, ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE, SKOJ-a, USAOH-a I AFZ-a[1]

K.K.[2] K.P.H
Trogir
1. III. 1944

Drugarskom
O.K. K.P.H. za srednju Dalmaciju

P o l o ž a j

Dragi drugovi!

Šaljemo vam izvještaj za mjesec veljaču 1944 god.

Politička situacija: Na našem kotaru izgleda ovako. Opaža se oportunistički stav od masa. Razlog je taj, što je neprijatelj poduzeo pomirljivi

**4 Melkior Baranović**

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Muzeju narodne revolucije Split, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka MNR Split, film 8/352-354.**

**2 Kotarski komitet**

stav prema narodu. O svom tom njegovom miroljubivošću prema narodu, narod je ipak uvjeren u našu pobjedu, te nije tako masovno pao na lijepak neprijatelju, što se izrazito vidi u svakidašnjem radu, koji narod pruža našoj vojsci i vojno pozadinskim vlastima u pogledu prenosa materijala. Kroz posljedne dane počela se zaoštravati mržnja između naroda i neprijatelja, jer je neprijatelj vidio, da ne može ništa postići sa stavom svoje dosadašnje taktike. Počeo je nastavljati svoja stara zločinačka djela putem pljačke, paleža i ubijanja ovo zadnje vrijeme je ubio 6 rodoljuba, kao i mobilizirao na velom i malom Drveniku. Mobilizacija na jednom i drugom otoku nije mu potpuno uspjela u koliko smo do sada informirani, tako da je u ruke neprijatelja upalo oko 50 ljudi, dok je neki broj pobjegao sa barkama na otok Vis, a neki se kriju na samim otocima. Jedan broj uhapšenih je u Splitu streljan dok je drugo otpremljeno na radove. Raspoloženje naroda u samom gradu Trogiru je pokazalo sliku mržnje jačeg otpora prema neprijatelju pri samoj proslavi C.A., kao još energičnije prilikom bombardovanja njemačkih brodova u Trogiru, kad su istom prilikom pogođene kuće u jednom dijelu grada. Odmah je reakcija mislila ubaciti mržnju prema Saveznicima i naprama odnosima Saveznika i nas. Tu je odmah proradila partija putem pravilnog objašnjavanja narodu, tim da kad ne bi bilo neprijateljskog uporišta ili brodova, da ne bi Saveznici ni tukli isti grad, kao što grad nije ni tučen već je prebačen objekat kojeg se gađalo. Evo jednog primjera: Jedan brod koji se nalazio vezan na obali Ciova ispred kuća, žene su ga htjele demonstrativno pustiti od kraja, tako, da je neprijatelj bio prisiljen brod prevesti i udaljiti od samog grada. Također su žene vojnicima govorile: da nima vas u gradu ne bi nas naši Saveznici bombardovali.

Rad po reakcionarnim klikama.

U samom gradu Trogiru narodna zaštita u broju svojih 28 članova nije više išla naprijed, ali još održava uže sastanke u kući samog svojeg komandanta Bogdana Koščine. 80 organizovanih vatrogasaca dosada ih neprijatelj nije počeo koristiti u političkom radu osim njihovog samog stručnog rada, jedni i drugi su bez oružja. U G. Okrugu se neopaža daljnjeg rada. U Vinišću nema vidjeti osobitih rezultata, kod nijednog dosada zapaženog osim Mate Pažanin Jurova, koji je povezan čak i sa Splitom. Iz Marine se vidi rad i rovarenje najviše u Vici Cvitanović, a za njim u Frani Cvitanović koji se natječu također koji će od njih biti glavar i preuzeti dijeljenje deka. Joze Cvitanović koji se sada nalazi u Trogiru postao je neki općinski član ujedno putem trgovine iskorištava naš narod najgnusnijom svojom špekulanskom rabotom. Također su u nekim selima iskrsli glavari, najviše radi samih deka, s tim putem je odmah neprijatelj htio ubacivati razne parole, a i stvoriti svoja uporišta.

Na svemu gore navedenom partijska organizacija, kao i antifašističke organizacije su postavile pravilno dokazivanje, kao i razkrinkavanje pojedinih uporišta ili klika, gdje su se ipak vidili uspjesi u pojedinim selima.

Više se nepojavljuje osim što je dezertirao u prvim danima kojih ima ukupno 168, od ovoga broja povratilo se svoje voljno 9 a putem naših parola (vojnički 18). A oni ostali se drže u žici,[3] gdje smo mi putem partijskih kao i antifašističkih organizacija proveli na svaki način da ih se bojkotuje.

**Rad na političkom polju:**

Ovog mjeseca nije izvršen prema postavljenim zadacima rada. A i samo upadanje neprijatelja preko našeg kotara onemogućilo je veći dio rada. U ovom mjesecu prije proslave kao i za samu proslavu održalo se svega 13 zborova, na kojima se upoznalo narod sa svima najnovijim događajima na vojničkom i političkom polju kao i o samom rođendanu C.A.[4] i njenim naporima za oslobođenje svih porobljenih naroda. Putem istih zborova kao širih i užih masovnih sastanaka čitav narod našega kotara je površno upoznat sa II Zasjedanjem A.V.N.O.J.-a, ali nismo narodu prikazali ugovor S.S.S.R. i Cehoslovačke, kao i nepriznavanje ugovora izbjegličke vlade Poljske i Jugoslavije. Za vrijeme proslave C.A. sa održanih zborova poslani su pozdravni telegrami N.K. i drugu Titu.

U oči same proslave palile su se vatre i to u općini Prgomet na 24 čuke, u Trogiru na 7, Marini 5 i to u samom selu Vinišću, kao i pisanje parola, koje su bile izvršene pred same garnizone neprijatelja, također su bile obješene 2 zastave. Sam grad Trogir je osvanuo izljepljenim plakatima također na samim kućama gdje je useljen neprijatelj. Parole su bile izpisane hrvatski a prijevod na njemački. Crvena i nacionalna zastava je bila obješena na vidiku cijelog grada Trogira, na crvenoj zastavi je bilo napisano živjela C.A. a u uglu srp i čekić.

**Organizaciono stanje:**

Sam K.K. je održao 2 sastanka u prisustvu članova O.K.[6] Sastanci su bili praktični i teoretski. Na teoretskim sastancima se obradila brošura »O Federativnom uređenju Jugoslavije« i prva glava iz Historije Partije, koja se prilično savladala. Sam K.K. popunjen sa 2 nova člana drugom Šerićem i drugaricom Danicom, koji nisu imali toliko vrijemena da shvate svoje dužnosti, ali ipak ima izgleda da će odgovoriti mjestu kojeg zastupaju. Zadaci koji su bili postavljeni pred K.K. nisu svi savladani, a nije bila mogućnost uslijed nadiranja neprijatelja, kao i njegovih djelomičnih akcija.

Pomoć K.K. Opć. K. bila je svestrana kao i u prisustvu članova O.K. Ta pomoć je bila za pravilno obrađivanje literature kao i za pravilno održavanje praktičnih sastanaka. Sami Opć. K. nisu bili u stanju da savladaju postavljene zadatke, kao ni jedinice.

Održavanje sastanaka Opć. K. je redovito, dok jedinice većim dijelom održavaju 2 puta sedmično, pojedine kao i članovi istih nisu još shvatili svoje dužnosti, iako se pružala puna pomoć sa strane Opć. K. kao i K.K.

Članarina se plaća redovito.

**3 Riječ je o neprijateljskim garnizonima.**
**4 Crvene armije**
**5 Okružnog komiteta KPH za srednju Dalmaciju**

Kazne:

Partijskim ukorom kažnjeni su slijedeći drugovi: Bečir, Buno, Neda Sansunova i Sonja.

Partijskom opomenom: Cjela jedinica Sevid radi nepalenja vatre, a s tim što su isti dozvolili pasti na lijepak pojedinaca iz svojeg sela. Iz jedinice Dvornice drugovi Bubi i Pile.

**Izbačeni iz Partije:**

Ševilo iz jedinice Vrsine, Cinkvantin koji je dezertirao iz vojske iz Trogira, Meštrović Jakov iz Drvenika koji je također dezertirao iz naše vojske. Matija Orlić iz jedinice Vinišća i Milat Ivanića iz jedinice G. Seget.

Tonac iz jedinice Orljak je uhapšen od neprijatelja, a Ivković iz Lab. Drage je pobjegao u žicu kad je imao ići u vojsku.

**Organizaciono stanje Partije na kotaru izgleda ovako:**

K.K. ima 6 članova od toga 2 žene.

Opć. K. Marina ima 5 članova, od toga 1 drugarica, sa 9 Partijskih jedinica, ukupno članova 45, od toga 13 žena. Kandidata 22, od toga 13 žena.

Opć. K. Prgomet, ima 3 člana sa 3 Partijske jedinice, ukupno članova 15. Kandidata 7, od toga 1 žena.

Opć. K. Trogir sa 4 Partijske jedinice, ukupno članova 28, od toga 7 žena. Kandidata 15, od toga 8 žena.

Jedinica Trogir ima 5 članova.

K.K. SKOJ-a, K.N.O.O. i K.O. USAOH-a ima ukupno 11 članova.

Kom. Mjesta i pri Komandi ima 11 članova.

Neobuhvaćeni 1.

Partijaca po radu N.O.O. ima 57 članova

Partijaca po radu SKOJ-a ima 27 članova

Partijaca po radu A.F.2. ima 14 članova

Ostalih 24 člana se nalaze u i pri Kom. Mjesta, te po ostalim raznim otsjecima.

**Simpatizera** ima na cjelom kotaru 450.

**N.O.O.**

Sam K.N.O.O. nije u potpunosti odgovorio svojim dužnostima, obzirom i samog nadiranja neprijatelja. Općinskim N.O.O. je pružena puna pomoć, dok se seoskim nije pružilo onoliko koliko se moglo. Najteži je zadatak kod svih odbora podignuti političku izgradnju i ako su se uložili puni napori da se putem Opć. N.O.O. pomogne i seoskim, također je veći broj odbornika nesigur u svojom odgovarajućem položaju i neosjeća se dovoljno jak u donošenju svojih odluka kao pravi član N.O. vlasti, tako da se desi više puta da pojedini padnu na ljepak seljaka.

Kot. N.O.O. je pokazao na nedostatke u onoj mjeri kojoj su i same prilike dozvolile.

Kot. N.O.O. je održao 8 zborova, širih sastanaka i sastanaka na večernjim šilima 10. Sa opć. N.O.O. 6, a seoskim 13.

S.K.O.J.

Kroz ovaj mjesec nema tako bitnih promjena kod SKOJ-e organizacije. Pomoć K.K. Opć. rukovodstvima i aktivima, kroz zadnje vrijeme nije bila dovoljna, uzrok taj, neprijateljsko upadanje u naša sela, kao i otsustvo bolesnih članova K.P. sa ovog terena. Sam K.K. one postavljene zadatke koji su bili postavljeni, nije sve izvršio, uzrok je tome nedovoljna politička uzdignutost samih članova kao i nedovoljan dolazak na sastanke sa Opć. ruk. i aktivima. Članovi daju sve napore od sebe da bi mogli odgovoriti postavljenim zadacima. Sada se K.K. popunio sa jednim članom t.j. sekretarom opć. ruk. tako da broji 5 članova. Kroz zadnje vrijeme počelo se održavati teoretske sastanke u prisutnosti sa O.K. u kojima se vidi uspješnih rezultata. Osim K.K. imamo 3 Opć. ruk. Ta opć. ruk. ne odgovaraju dužnostima, i slaba politička izgradnja, polupismen [osti. Od opć. ruk. otskačivala je drug i drugarica koji su bili kandidati [.. ,][6] i K.O. te tako su i K.O. te tako su i ušli, ali smo s time oslabili Opć. ruk. Rad SKOJ-evskih aktiva nije najbolji, jer kod njih se opaža oportunistički stav, tako da svakidašnjim ukazivanjem kao i radom nastojati ćemo spriječiti. Još kod njih nije na visini lična odgovornost kao i disciplina. Putem užih i širih sastanaka pa i preko zborova upoznali smo aktiviste o održavanju II Zasjedanja AVNOJ-a, odluke kao i pojedine zaključke nisu potpuno savladali, te smo došli do zaključka, da treba održavati posebne referate o odlukama. Uspili smo aktivizirati SKOJ u pisanju dopisa i savladavanju nepismenosti, ali nismo uspjeli formirati udarne grupe.

SKOJ-evci su učestvovali u pisanju parola, paljenju vatara i u obješenju zastava prilikom proslave C.A.

U zadnje vrijeme Partija pruža punu pomoć SKOJ-u putem svih svojih partijskih organizacija. Ovaj mjesec iz organizacije SKOJ-a ušao je u K.K. jedan član koji je uvučen u partijsku jedinicu.

Organizaciono stanje SKOJ-a.

K.K. SKOJ-a ima 5 članova i to drugova, sa tri Opć. ruk. 10 čl, od toga 6 drugarica. M.K. Trogir 5, od toga 4 drugarice sa 35 aktiva, ukupno 253 čl., od toga 154 drugarice, 2 aktiva u vojsci i to pri Kom. Mjesta i punkt Trolokve 12 čl., od toga 6 drugarica i pri K.K. 2. SKOJ-evca.

Tako da se ovaj mjesec SKOJ-eva organizacija povećala za 26 čl.

U.S.A.O.H.

Kot. Odbor je uspio obuhvatiti i onu omladinu koja je stala po strani, osim onih sela gornje zagore (Sitno, Dolac i Sratok) gdje je to krvno povezano sa ustašama. Postavljeni zadaci pred K.O. nisu sprovedeni u djelo, razlog je i taj što je K.O. bio u rasulu, a i slaba politička izdignutost kod pojedinih drugova, tako da ni sami članovi K.O. nisu mogli dati pomoć i Opć. kao i seoskim odborima.

Kot. Odbor se popunio sa jednim članom i to drugaricom Ružicom sekretaricom Opć. ruk. Marina. Tako da sam odbor ima sada 4 čl.

Kod omladine smo uspjeli putem zborova i širih sastanaka prikazati vojničke i političke uspjehe, koje je cjela omladina površno shvatila, gdje treba i svakidašnjeg rada i ukazivanja dok se omladina detaljno upozna. Još smo kod omladine uspjeli uspostaviti pisanje dopisa, ako i nisu vrijedni ali se osjećaju dužni da moraju napisati. Tako isto učestvuju u savladavanju nepismenosti, gdje ima lijepi broj omladinaca koji je savladao slova, kao i neki naučio pisati i čitati. Kako kod SKOJ-eve organizacije tako i čitave omladine zapaža se miroljubivi stav, ali na tome se radilo, tako da je sama omladina uvidila i počela zaoštravati svoju borbenost prema neprijatelju.

**Organizaciono stanje USAOH-a.**

K. Odbor ima 4 čl., od toga 1 drugaricu, sa 2 opć. odbora 10 čl., od toga 3 drugarice. M.O. Trogir ima 6 čl. [.. ,][7] sa 41 seoski odbor 193 čl., od toga 110 drugarica.

Obuhvaćeno omladine [.. .][8] 415 čl. (Pionira 1787) povećalo se za 454 čl.

**A.F.Z.**

Kot. Odbor se sastaje 2 puta mjesečno, dok pojedine drugarice nedolaze na sastanke, neke od straha ispred neprijatelja a neke uslijed bolesti. Ali su ipak u svojim obližnjim selima pružile pomoć svojim drugaricama putem sastanka. Sva 3 Opć. odbora nisu potpuno shvatili svoju dužnost, također neke od straha neprijatelja a neke od svoje vlastite nemarnosti sve se može pred njih postaviti ali samo daleko političkog rada. U Drveniku se apsolutno ne može uspostaviti rad. A kako sam K.O. i Opć. nije proradio kako se postavljaju zadaci tako ni seoske nisu ništa proradili. Zene su uvijek uz pokret, njihova odanost je uvijek ista samo što one ni izdaleka ne mogu zamisliti na politički rad kao ni stvoriti sebi sigur temelj ulaska u N.O. vlasti.

Žene u samom Trogiru su počele energičnijim radom, tako da su žene pokazale visoku svoju svijest i pred vrlo teškim okolnostima, i samog onog dana kad su bombe koje su bile upućene na neprijateljske brodove pogodile sam jedan dio grada.

**Organizaciono stanje A.F.Z.-a**

Kot. Odbor ima 7 čl., sa 3 Opć. odbora 27 čl., M. odbor Trogir sa 4 čl. i 2 rejonska 6 čl. i sa 42 seoska odbora 247 čl.

Žena u pokretu 4107, od toga pismenih 571.

**Financijski izvještaj :**

Šaljemo vam članarine za mjesec veljaču Lira 580 i Kuna 1600.

**6, 7 i 8 U originalu nečitljiv tekst.**

N.O.F.

**Uslijed** otsutnosti blagajnika **K.N.O.O.** nismo dobili.

Drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za K.K. K.P.H

BROJ 189

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 2. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O RAZMJEŠTAJU JEDINICA[1]

STAB
XX DIVIZIJE NOVJ
Br. 88 u sati 10 h
Dne 2. III. 1944

ŠTABU VIII KORPUSA

Na dan 1. o.mj. stigli su i primili dužnost komandant i komesar ove divizije sa stanjem kako vam je već i samim poznato.[2] Pristupili smo sređivanju Štaba divizije, jedinica oko štaba, kao i brigada. Odmah smo premjestili štab iz sela Bitelić, zasiok Matkovići, u selo Vrdovo.

Raspored jedinica ove divizije je sljedeći:

I brigada na Trogirskom sektoru, kojoj smo izdali naređenje da krene u sastav divizije.[3] Ovo je učinjeno po vašem odobrenju.

II brigada nalazi se na prostoriji Dabar—Bitelić—Vrdovo.

III brigada nalazi se na prostoriji Gljev—Ruda—Podi, tj. južno od puta Sinj—Livno.

Dinarski odred: jedan njegov bataljon nalazi se oko Gale i Otoka. Ovaj bataljon je nepokretan, tj. vrlo teško ga je pokrenuti zato što ljudstvo ovoga bataljona neće da ide daleko od svojih kuća. Jedna četa II bataljona tog odreda otišla je na Trogirski sektor radi spreme za odred, dok smo jednu četu istog bataljona stavili u Bračev Dolac radi čuvanja pravca od Gornjih Koljana da nas ne bi sa te strane iznenadile četničke grupe.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/3, k. 1029.**

**2 Komandant ove divizije bio je ranije Velimir Knežević, a politički komesar Zivko 2ivkovlć.**

**3 Vidi dok. br. 220.**

Kada dođe naša I brigada, namjeravamo da je smjestimo na prostoriju gdje se sada nalazi II brigada, dok ćemo cijelu II brigadu prebaciti na jugozapadnu obalu rijeke Cetine, na prostoriju Satrić—Potravlje.[4] Ovo zato da bi obezbijedili kanal prema Trogiru kao i radi što bolje ishrane. Mi za sada držimo most na rijeci Cetini, zvani Segin most.

Naše sve jedinice imaju zadatak da prikupljaju podatke o neprijatelju, likvidiraju manja neprijateljska uporišta, sređuju i odmaraju jedinice.

Naša III brigada javlja nam da se u garnizonu Aržano nalazi oko 7 četa domobranaca, od kojih 6 četa novomobilisanih. Brigada vrši pripreme za napad na pomenuti garnizon.[5] Mi smo joj naredili da prikupi što podrobnije podatke o gore pomenutom garnizonu, ispita moral i stanje kod neprijatelja, ali da pomenuti garnizon ne napada bez našeg naređenja. Ovo zato da opet ne doživimo neuspjeh.

Neprijatelj ne vrši nikakav saobraćaj pravcem Sinj—Vrlika, niti pravcem Sinj—Livno.

Što se tiče prebacivanja materijala sa Trogirskog sektora za taj štab, kao i pomoć u ishrani za ovu diviziju, poduzećemo sve da se transporti što češće šalju sa obezbjeđenjem. Mislimo da će vaš referent za vezu drug Gulan® doći sa našom I brigadom.

Naređeno ljudstvo za inžinjerijsku brigadu V.Š.,[7] avijatičare, šofere i mehaničare, traženu kordu i kapsile uputićemo 5 o.mj.

Šaljemo jedan list namijenjen drugu komesaru[8] korpusa, poslan od strane VI divizije koga je komandant[9] zaboravio predati prilikom posljednjeg boravka u korpusu.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkom
***Edo Santini,*** v. r.

Komandant, major
***Mile J. Uzelac,*** v. r.

**4 O razmještaju Prve 1 Druge brigade vidi dok. br. 205.**
**5 Napad na Aržano nije tada izvršen. Vidi dok. br. 276.**
**6 Petar**
**7 Vrhovnog štaba NOV i POJ.**
**8 Odnosi se na političkog komesara Osmog korpusa Boška Siljegovića.**
**9 Riječ je o komandantu Dvadesete divizije.**

BROJ 190

## NAREĐENJE ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 2. OŽUJKA 1944. ŠTABU DRUGE NO BRIGADE ZA RASPORED JEDINICA I REORGANIZACIJU OBRANE NA OTOKU BIŠEVO[1]

ŠTAB
XXVI DIVIZIJE NOVJ
2. III. 1944
Br

ŠTABU II BRIGADE[2] XXVI DIVIZIJE NOVJ

**P o l o ž a j**

Odobravam vaš raspored na O. Visu.

Potrebno je reorganizirati odbranu Biševa na sljedeći način:

1. Formirati 2 otporne tačke sa po 30 ljudi, utvrditi k. 240 i k. 151.

2. Otporne tačke vanredno utvrditi betonskim vrećama, opkoliti žicom, minama, rezervnom hranom, municijom, sa određenim brojem šarža za svaki mitraljez itd.

3. Otporne tačke vrlo dobro naoružati sa mitraljezima, P.K.[3] topovima i teškim bacačima od 4—6 komada.

4. Organizovati dobru, višestruku, a svakako i radiografsku vezu. Za radio-vezu smo se pobrinuli.

5. Bacači trebaju da imaju elemente za svu obalu.

6. Svu obalu, sem ugovorenih luka, minirati i opkoliti žicom.

7. Svake noći moraju se slati jake patrole okolo.

8. Iseliti sve civilno stanovništvo.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

(M. P.)

Politkomesar: Načelnik: ***Parmač,***[4] v. r. V. d. komandanta, p. pukovnik: ***Milić,***[5] v. r.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg.br. 11/2, k. 1101.**

**2 Odnosi se na Jedanaestu NO brigadu. Naredbom Štaba Osmog korpusa od 13. siječnja 1944. god. brigade su dobile nove brojne nazive. Vidi dok. br. 30.**

**3 Protivkolskim**

**4 Stanko**

**5 Maks Baće-Milić**

BROJ 191

**UPOZORENJE SEFA VOJNE MISIJE NOV I POJ PRI VRHOVNOJ KOMANDI SAVEZNIČKIH SNAGA ZA SREDNJI ISTOK OD 2. OŽUJKA 1944. STABU MORNARICE NOVJ DA SE NE VRŠI RAZMJENA ONIH NJEMAČKIH ZAROBLJENIKA KOJI MOGU ZNATI O SISTEMU OBRANE OTOKA VISA I O POSTOJEĆIM POMORSKIM VEZAMA S ITALIJOM[1]**

| Red. broj | Datum i sat predaje | Kome je upućeno | SADRŽAJ | Broj grupa | Odgov. na depešu br. | Primjedbe |
|---|---|---|---|---|---|---|
| 54. | 2. III 44. 14,20 | Štab Morn. | Drugu Cernom.[2] Mišljenja sam da nemački zarobljenici suviše znadu o odbrani Visa i veze sa Italijom a da ih se može zamjeniti. Javite[3] vaše mišljenje po tom pitanju[4]. Vlatko.[5] | 76 | 62« | 1 Makiedo |

1 Knjiga primljenih i poslanih depeša Delegacije NOV i POJ u Bariju, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/5-1, k. 2073.

2 Josip Cerni, komandant Mornarice NOVJ.

3 Riječ je o dvanaestorici od 40 zarobljenih Nijemaca. Njih je Stab Mornarice NOVJ htio da razmijeni za desetoricu mornara i Ivana Mordina-Crnog, člana Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, koje su Nijemci zarobili 8. veljače 1944. kod Žuljane u Mljetskom kanalu na naoružanom brodu br. 10 (vidi dok. br. 153). Sve te Nijemce je 8. veljače 1944. Stab Mornarice NOV i POJ, privremeno bio ustupio britanskim vojno-obavještajnim organima u Bariju, koji su molili da te zarobljenike saslušaju.

4 Stab Mornarice NOVJ odgovorio je 3. ožujka da zarobljeni Nijemci ne mogu znati o sistemu obrane otoka Visa i da razmjena neće naškoditi obrani otoka (vidi knj. depeša Delegacije NOVJ u Bariju primljeni radiogram br. 68, reg. br. 13/11-2, k. 2072).

5 Velebit

6 Omaška; treba: 63. Naime, u radiogramu br. 62, koji je primljen 29. veljače u 14‘26 sati, javlja se o brodovima koji su prispjeli u višku luku, a u radiogramu br. 63, koji je primljen 1. ožujka u 15 sati, javlja se o 40 zarobljenih Nijemaca privremeno ustupljenih britanskim vojnim organima radi ispitivanja.

BROJ 192

# PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH SPLIT OD 2. OŽUJKA 1944. SVIM KOTARSKIM KOMITETIMA KPH I MJESNOM KOMITETU SPLIT U POVODU DIREKTIVE OBLASNOG KOMITETA KPH DALMACIJE ZA OČUVANJE KADROVA[1]

Okružni Komitet KPH
SPLIT
2-III-44 god.

Svim kotarskim Komitetima i mjesnom Komitetu Split

Dragi drugovi,

Šaljemo vam direktivno pismo[2] Oblasnog Komiteta KPH za Dalmaciju u pogledu sačuvanja partijskog kadra što je naročito važno za naš okrug gdje neprijatelj ima svoje najveće vojničke snage i gdje se prilično slobodno kreće, upadajući iznenada u pojedina sela i terene ugrožavajući naročito nebudne i nespremne organizacije i kadrove. U ovakvim prilikama ne smije se kruto ograničavati povlačenje kompromitovanih rukovodioca sa jednog terena, već pri tome treba biti elastičan za čas se prebaciti na drugi teren ili dok se situacija ne poboljša, kako smo vam to ukazali u našem prošlom cirkularnom pismu. Našu organizaciju naročito je teško pogodilo masovno zarobljavanje i ubijanje drugova i drugarica rukovodioca na omiškom kotaru, što nam može poslužiti kao teško kupljena opomena i iskustvo da bi u buduće bolje i svijesnije čuvali svoj partijski kadar. Na sinjskom kotaru također je bilo slučajeva zarobljavanja i to više iz neopreza što nas treba da pozove na veću budnost i opreznost. Pismo Oblasnog Komiteta dobro, zajednički proučite i primjenite na svoj teren i prilike ne odlazeći u drugu skrajnost sužavanja i ograničavanja djelovanja i razvijanja naših organizacija i rukovodećeg kadra.

Nadalje upoznavamo vas da neprijatelj ima namjeru utvrđivati obalu od Omiša do Splita i od Splita do Šibenika. On već sada vrši početne fortifikacione radove. Za radove on namjerava upotrebiti naše radnike i narod primamljujući ih većim plaćama ili boljim uslovima rada ili pak prisilno mobilizirajući. Pri ovome neprijatelj se ne ograničava mobilizirati radnu snagu samo na neki primorski pojas, već on to isto nastoji uraditi u Zagori i na sinjskom kotaru. Ovi radovi za neprijatelja su veorna važni, jer utvrđivajući našu dalmatinsku obalu nastoji se bar nekako osigurati od eventualne Savezničke invazije, a isto tako namjerava mobilisane radnike za ove radove i dalje koristiti odvodeći ih na prisilne radove u Njemačku ili pak prisilno ih uvršćujući u svoje vojničke jedinice. Zbog

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/233.

Okružni Komitet KPH
S P L I T
2-III-44 god.

Svim kotarskim Komitetima i mjesnom Komitetu Splić

Dragi drugovi,

Šaljemo vam direktivno pismo Oblasnog Komiteta KPH za Dalmaciju u pogledu načuvanja partijskog kadra što je naročito važno za naš okrug gdje neprijatelj ima svoje najveće vojničke snage i gdje se prilikom slobodne kreće, upadajući iznenadno u pojedina sela i terene ugrožavajući naročito rukovodeće kadrove i nespremne organizacije i kadrove. U ovakvim prilikama ne smije se krutš ograničavati povlačenje kompromitovanih rukovodilaca na jedno terena, već pri tome treba biti elastičan za čas se prebaciti na drugi teren ili dok se situacija ne poboljša, kako smo vam to ukazali u našem prošlom cirkularnom pismu. Našu organizaciju naročito je teške pogodilo masovno zarobljavanje i ubijanje drugova i drugarica rukovodilaca na svakom koraku, što nam neće poslužiti kao teška krpljena spomena i imperativ da bi u budće bolje i svijesnije čuvali svoj partijski kadar. Na ovaj način bitan je također slučajeva zarobljavanja i to više iz neopreznosti što nas treba da pozove na veću budnost i opreznost. Pismo Oblasnog Komiteta dobro, zajednički proučite i primjeniti na svojem terenu i prilikama uglavnom u drugu ruku smanjenje smanjivanja i ograničavanja djelovanja i razvijanja naših organizacija i rukovodećeg kadra.

Nadalje upozoravamo vas da neprijatelj ima namjeru utvrđivati obalu od Omiša do Splita i od Splita do Šibenika. On već sada uvodi naročite sertifikacijske radove. Za radove za namjerava upotrebiti naše radnike i na rod privlačeći ih većim plaćama ili boljim uslovima rada ili pak primiti ne mobilizirajući. Pri svem neprijatelj se ne ograničava mobilizirati rad na onaj naše na uski primorski pojas, već će to isto nastoji uraditi u Zagori i na ostalom kotaru. Ovi radovi za neprijatelja su veoma važni, jer utvrđivanjem naše dalmatinske obale nastoji se bar nekako osigurati od eventualne savezničke invazije, a isto tako namjerava mobilizirani rad nike za ove radove i dalje koristiti odvodeći ih na prisilne radove u Njemačku ili pak prisilno ih uvrštujući u svoje vojničke jedinice. Zbog toga potrebno je da sve partijske organizacije, preke svih vanpartijskih organizacija u prvom redu objasne narodu na čim teži neprijatelj vrši ove ovdjivanje, od kakvih to posljedica može imati naša borba, a isto tako svaki pojedinac koji učestvuje u tim radovima i kome prijeti opasnost odvođenja na prisilni rad u Njemačku ili pak prisilne mobilizacije. Uključivanje ga u ovim radovima znači uršiti izdaju prema svem narodu, našem pokretu i borbi, jer neprijatelj izgrađivajući ove utvrde namjerava nas još više držati porobljene što će imati za posljedicu još veće i teže žrtve našeg naroda. Kao naroci upoznati s svim, onda je potrebno da kroz sve naše organizacije izvršite potpuni bojkot svih radova i pojedinaca koji učestvuju u svim radovima i nađe da od njega odustanu. Treba neprustano, uvijek objašnjavati narodu potrebu svog bojkota i na svem zadatku je potrebna svalna aktivnost i budnost svih naši organizacija. Potrebno je također organizirati akcija ako uništavanja svih svih započetih radova, gdje god se to može uraditi. Na svem zadatku aktivizirati omlađe grupe ili pak gdje se steje mogućnosti organizirati narod i pojedina sela da u što većem broju sudjeluju na izvršavanju ove akcije.

Drugarski pozdrav

Smrt fašizmu-slobodu narodu!

Za Okružni Komitet KP

toga potrebno je da sve partijske organizacije, preko svih vanpartijskih organizacija u prvom redu objasne narodu za čim teži neprijatelj vršeći ovo utvrđivanje, od kakvih to posljedica može imati naša borba, a isto tako svaki pojedinac koji učestvuje u tim radovima i kome prijeti opasnost odvođenja na prisilni rad u Njemačku ili pak prisilne mobilizacije. Učestvovanje u ovim radovima znači vršiti izdaju prema svom narodu, našem pokretu i borbi, jer neprijatelj izgrađivajući ove utvrde namjerava nas još više držati porobljene što će imati za posljedicu još veće i teže žrtve našeg naroda. Kad narod upoznate s ovim, onda je potrebno da kroz sve naše organizacije izvršite potpuni bojkot ovih radova i pojedinaca koji moguće već učestvuju u ovim radovima i neće da od njega odustanu. Treba neprestano, neumorno objašnjavati narodu potrebu ovog bojkota i na ovom zadatku je potrebna stalna aktivnost i budnost svih naših organizacija. Potrebno je također organizovati akcije oko uništavanja svih ovih započetih radova, gdje god se to može uraditi. Na ovom zadatku aktivizirati udarne grupe ili pak gdje postoje mogućnosti organizirati narod i pojedina sela da u što većem broju sudjeluju na izvršavanju ove akcije.

Drugarski pozdrav:

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

za Okružni Komitet KPH
***Roje Ante,*** v. r

BROJ 193

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 3. OŽUJKA 1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA TREČE BRIGADE KOD PERUŠIČA I ŠIROKE KULE[1]

Štab
XIX Divizije NOV Jugoslavije
Op. br. 13
3. III. 44. g.

### OPERATIVNI IZVJEŠTAJ
### ŠTABU VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Dostavlja se operativni izvještaj za izvedene akcije 23, 24, 27 i 29. II. 1944. g.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/2, k. 517A.**

III. BRIGADA: 23. II. 1944. g.

1. — Opis položaja: Raspored naših snaga vidi se iz priložene zapovjesti[2] od 23. II. 1944. g., koja je izdata po sekciji Gospić i Korenica 1:50.000 (austrijska izrada).

2. — Naziv naše jedinice: III. Brigada XIX Divizije sa svim svojim jedinicama.

3. — Naziv i jačine neprijateljske jedinice: Na sektoru Perušić—Osijek[3] nalazilo se 31 i 34 bojna,[4] brojno stanje svake bojne oko 450 ljudi. Komandant ovih bojni je Delko Bogdanić, koji je pre par dana stigao u Perušić. Neprijateljski sastav ustaše.

4. — Obostrana situacija: Brigada je zatvarala pravac Lički Osik——Široka Kula—Ljubovo—Perušić—Janjča—Otočac. Neprijatelj je držao položaje na Marinoj Glavi i Prvan selu. Češći neprijateljski ispadi slijedili su na položaje jedinica III. Brigade. Naš zadatak bio je spriječiti neprijatelju njegov ispad u oslobođenu teritoriju i prodor za Otočac.

5. — Izdate zapovjesti prilažu se.

6. — Kad je borba otpočela: Između 7 i 8 časova 23. II. 1944. g.

7. — Tok borbe: U označeno vrijeme neprijatelj je krenuo iz garnizona Perušić u pravcu položaja naših jedinica, tj. u pravcu položaja IV. bataljona sa snagama od 150 vojnika, jednom kolonom u pravcu Lipave Glave, a drugom kolonom prema Konjskom Brdu i Čardaku. Četa koja je držala Lipovu Glavu na vrijeme je primjetila neprijatelja i istog pustila na blisko otstojanje i o'oasule vatrom. Pošto je neprijatelj bio brojno nadmoćniji i razvio se u tri kolone, zbacio četu sa položaja, četa je ponovo zauzela položaj ispred Svete Trojice, odakle je spriječila dalje napredovanje neprijatelja. Četa se planski povukla. Druga kolona koja je napadala na položaje Štitar k. 605 uspjela je iznenađenjem i brojčano jača zbaciti sa položaja naše snage i ugroziti jedan vod. Borba se je vodila na bliskom otstojanju bomba. Povlačenje ove čete nije bilo planski, već se panično i nepravilno povukla, mijenjajući pravac povlačenja. Neprijatelj je uspio da zbaci naše snage sa svih položaja i da zaposjedne Lipovu Glavu k. 671, Čardak Veliki i Mali, te k. 670 i 611, na kojim se zadržao do 16 sati, kada se i povukao u svoje garnizone Perušić — [Lički] Osik.

8. — Ishod borbe: Postavljeni zadatak i odbrana položaja nije uspjela. Gubici neprijatelja 15 mrtvih, dok broj ranjenih nije poznat, a kojih je sigurno bilo. Ovi su svi poginuli na položaju Lipova Glava.

9. — Naši gubici: 6 mrtvih, 3 ranjena, 8 nestalih, od kojih sigurno 7 zarobljenih. Izgubljenog oružja 3 p. mitraljeza i 900 metaka, što je palo neprijatelju u ruke.

10. — Utrošak municije: 1630 metaka i 22 ručne bombe.

11. — U ovoj borbi nije se niko istakao.

12. — Jedinice koje su se slabo držale: Zbog jače zime i neopreznosti, gdje su jedinice bile iznenađene bilo pojedinaca koji su se slabo držali. Hrabro se držao p. mitraljezac 1. čete IV. bataljona iste brigade drug Zo-

**2 Redakcija ne raspolaže sa ovom zapovješću.**
**3 Odnosi se na Lički Osik**
**4 Odnosi se na ustaške bojne.**

rica Petar, kada je neprijatelj natjerao u bijeg 1. i 3. vod I. čete i već ih prestigao, u ovom momentu spomenuti drug se okrenuo prema neprijatelju i bacio bombu, te na taj način unio zabunu među neprijatelja i uspio da se izvuče i iznese p. mitraljez.

13. — Kritički osvrt: Ova akcija završila se sa neuspjehom, pošto je neprijatelj uspio iznenađenjem napasti naše položaje. Osiguranje i oprez-nost naših jedinica, nije bilo dovoljno. Vojska je bila zamorena i gladna, što je također uticalo na razvoj borbe. Pouke iz ove akcije bile bi posvetiti veću pažnju obezbjeđenju svih pravaca dubokim patrolama i stalnim osmatračnicama.

24. II. 1944. g.

1. Neprijatelj je u jačini jedne bojne napao na položaje Lipova Glava, Mali i Veliki Čardak, Vršić i Jasenovača gdje su bili naši položaji.

2. — Naziv naše jedinice: Jedna četa I. bataljona, koja je držala Lipovu Glavu i dvije čete IV. bataljona III. Brigade, koje su držale položaje na Velikom i Malom Čardaku i Vršiću k. 670 i k. 611. Jedna četa II. bataljona držala je položaj na Jasenovici k. 691.

3. — Naziv, jačina neprijateljske jedinice: jedna bojna, nije tačno utvrđena koja je. Komandant nepoznat.

4. — Obostrana situacija: Naše jedinice držale su spomenute položaje sa zadatkom sprečavanje svakog neprijateljskog pokreta u pravcu oslobođene teritorije. Neprijatelj je namjeravao da nas iznenadi i zbaci sa položaja, i svojim stalnim napadom da zamara naše jedinice.

5. — Izdate zapovjesti: važi od 23. II. 44. g.

6. — Vrijeme kad je borba počela: u 7 časova 24. II. 1944, g.

7. — Tok borbe: Neprijatelj je napao iz tri pravca, jednom kolonom prema Lipovoj Glavi, drugom kolonom prema Čardaku, a trećom preko Klenovca i Runjavice, na kojoj se nalazilo jedno izviđačko odelenje II. bataljona. Snage IV. bataljona povukle su se bez borbe u pravcu Vijenca i Uremovića. Snage II. bataljona u pravcu Jasenovače, bile su iznenađene sa lijevog krila, pošto su mislile od neprijatelja da su to snage IV. bataljona. Borba se vodila za izvlačenje jedinica koje su bile ugrožene na Jasenovači. Kolona koja je napadala na Lipovu Glavu bila je odbijena i vraćena nazad. II. bataljon vodio je borbu ogorčenu na bliskom otstojanju i bio prisiljen da se povuče na Kamenitovac prema Tomaševića kućama, jer je neprijatelj nesmetano napadao od istoka.

8. Rezultat borbe: Na našoj strani bila 2 mrtva druga i 2 lakše ranjena. Gubici neprijatelja nijesu tačno poznati, ali je sigurno bilo, ne može se ustanoviti.

9. — Naši gubici: 2 mrtva druga i 2 lakše ranjena. Izgubljeno 2 p. mitraljeza, čiji su p. mitraljezci poginuli.

10. — Utrošak municije: Utrošeno 500 metaka, a izgubljeno 400.

11. — Imena lica i jedinica koja su se istakli nije bilo. IV. bataljon nije se dobro držao i napustio položaj bez borbe.

12. — Kritički osvrt: Koordinacija rada među bataljonima bila je nikakva, komandni kadar slabo rukovodio sa akcijom. Pouke iz ove akcije

jesu razviti koordinaciju rada i međusobnu ljubav za potpomaganje susjednih jedinica.

27. II. 1944. g.

1. — Opis položaja: Borba se vodila na terenu neprohodnom radi snijega na sektoru Široka Kula, Lipova Glava, Čardak k. 674, Uremovići, Jasenovača, Kamenitovac k. 675, Križanovo Brdo k. 602, 670, Žandar, stanica Janjče, Vršak k. 882, Alan k. 811 i Ramljane. Teren je po negdje pošumljen, ali mnogo vrtača i dubokog snijega. Sekcija Gospić 1:100.000 (jug. izrada).

2. — Naziv naše jedinice: I, II i IV. bataljon III. Brigade.

3. — Naziv i jačina neprijateljske jedinice: 31 i 34 ustaška bojna, te dvije satnije 35 bojne. Komandant ustaških jedinica Delko Bogdanić. Ukupna jačina neprijatelja bila je oko 1500 vojnika, naoružani sa 2 teška bacača i veći broj automatskog oruđa.

4. — Obostrana situacija: Namjere neprijatelja nisu bile tačno ustanovljene, postoje dvije predpostavke: prva prodor prema Otočcu, a druga napad na naše snage u cilju uništavanja naše žive snage. Zadatak naših jedinica bio je zatvoriti pravac: Perušić—Otočac. Naše jedinice bile su izmorene, prozeble i bez hrane.

5. — Izdate zapovjesti prilažu se.

6. — Vrijeme kad je borba počela: u 5 sati 27. II. tg.

7. — Tok borbe: Neprijatelj je napadao u četri kolone i to: Lički Osik—Kula, Uremović i Jasenovača na naše položaje Kula—Lipova Glava —Čardak, Vršić k. 674, Uremovići k. 675, Tomaševića kuće i Križanovo Brdo. Neprijatelj je u toku noći uspio da uobruči jednu četu u Širokoj Kuli, da se uvuče među položaje k. 674 prema Kamenitovcu i u samu zoru počeo je napadati. Četa koja je bila u Kuli uz pomoć ostalih jedinica pod direktnim rukovdstvom Štaba bataljona uspjela je da se probije prema Vukavi i izvrši kontranapad i protjera neprijatelja u garnizon Lički Osik. Potom je odmah zauzela prednje položaje. Kolona koja je uspjela u toku noći da se privuče između položaja II. i IV. bataljona ugrozila je iznenada logor IV. bataljona u Uremovići, tako da se razvila ogorčena borba prsa u prsa. Povlačenja IV. bataljona bilo je nesređeno, prema bojištu i Vijencu gdje je Stab Brigade prihvatio i sredio te snage, izvršio gonjenje neprijatelja predhodno ga zaustavivši. Neprijatelj je također iznenadio II. bataljon koji nije uspio da izađe na položaj, već se odmah počelo pod rukovodstvom Štaba bataljona planski izvlačiti, osim jedne čete koja je na Kamenitovcu bila u potkovi i vodila ogorčene borbe, nakon kraće borbe povukla se kroz neprijatelja u pravcu Ivčevića kosa. Neprijatelj je sa jednom svojom kolonom sa istočne strane k. 675 Vidovača i Hećimović, nastojao da preteče glavninu II. bataljona, dok je sa ostalim snagama napadao glavninu. Na taj način se bataljon morao tri puta da probija u toku dana u stalnom kontaktu sa neprijateljem do 16 sati, dok nije stao neprijateljskoj koloni na čelo kod Ramljana, gdje je uz pomoć prateće čete onemogućio neprijatelju dalje nadiranje, zaustavio ga i prisilio na povlačenje. Gonjenje neprijatelja nije uspjelo, pošto su borci bili prezamoreni. Ne-

prijatelj se u prvi sumrak povukao u svoje stalne garnizone, kao i u selo Kvarte. Za vrijeme čitave borbe bio je stalni kontakt sa neprijateljem.

8. — Ishod borbe: U glavnom zadatak koji je postavljen pred naše jedinice je izvršen, neprijatelj nije prodro u Otočac i da se spoji sa snagama u Otočcu, što je njegova izgleda bila glavna namjera. Gubici neprijatelja nisu tačno poznati, jedino se zna da je neprijatelj u 5 saonica iz zaseoka Murgići odvukao ranjenike i mrtve.

9. — Naši gubici: 6 mrtvih, 6 ranjenih, 17 nestalih, od kojih 10 vjerovatno zarobljeni. Jedan komandir teško je bio ranjen i sam se ubio, jedan komesar čete poginuo, jedan vodni delegat. Izgubljeno od oružja 5. p. mitraljeza i puške od nestalih i poginulih drugova.

10. — Utrošak municije: Puščane 2850, 1800 metaka od talijanskih p. mitraljeza, 1050 za teške mitraljeze, 550 za strojnice i 30 bombe.

11. — Imena jedinica i pojedinaca koji su se slabo držali: Hrđavo se ponio i kukavički vodnik Savatović Bogdan, koji se predao neprijatelju i pozivao ostale borce na predaju, govoreći »drugovi bacimo oružje gotovi smo«, premda je postojala mogućnost da se izvuku, jer je neki uspio u tome.

12. — Dobro se držala mitraljeska četa IV. bataljona i 2. četa I. bataljona.

13. — Kritički osvrt: I ovoga puta kontrola obezbeđenja položaja i logora nije bila dovoljna, odluke i zapovjesti bile su realne. Automatsko oružje nije sve funkcionisalo usled nedostatka ulja, međusobno potpomaganje nije bilo zadovoljavajuće. Taktički postupci starešina nisu bili u skladu sa razvojem situacije, jedinice su ostale pasivne, čim su se domakle povoljnih položaja, i ako su ostale jedinice bile u vatri. Pouke iz ove akcije: prilagođavati taktiku neprijateljskoj taktici, imati u vidu da je neprijatelj drzak, jer poznaje teren i stanje naše jedinice. Bolje se obezbeđivati, patrolama i predstražarskim djelovima, što dalje prema neprijatelju, određivati unapred prihvatne položaje i pravce povlačenja.

I. BRIGADA: 29. II. 1944. g.

1. — Opis položaja: Akcija se izvodila na sektoru Zaklopac—Brezovac—Dobro Selo. Sekcija Knin 1:100.000 (izrada biv. jug geograf, instituta).

2. — Naziv naše jedinice: IV. bataljon I. Brigade XIX Divizije samostalno.

3. — Naziv i jačina neprijateljske jedinice: Na položaju Zaklopac napadalo je oko 200 četnika sa manjim brojem Nijemaca. Od Babina Kraja u pravcu Brezovca i Kozjače napalo je 25 Nijemaca. Kojoj jedinici neprijateljske snage pripadaju i imena njihovih komandanata nepoznata. Jedino se zna da je nekolicina četnika iz Suvaje.

4. — Obostrana situacija: Neprijatelj je imao namjeru napasti naše jedinice u Brezovcu, opljačkati selo Zaklopac. Bataljon je imao zadatak istog dana postaviti dvije čete u zasjedu između Dobro Sela i Doljani, a sa dvije čete da se obezbjedi od pravca Suvaje i Babina Kraja, zaposjedajući Lisac i Kozjaču i sprečavajući neprijatelju dolazak za leđa četama, koje su u zasjedi. Saobraćaj neprijatelja linijom Srb—Lapac bio je redi.

5. — Izdate zapovjesti bile su usmene na položaju.

6. — Vrijeme kad je borba počela: 29. II. tg. u 18.30 i trajala je do 11.30 istog dana.

7. — Tok borbe: Neprijatelj je jačim snagama napao kotu Lisac i uspio zbaciti dva voda koji su se tamo nalazili, a koji su se povukli pod zaštitom voda sa Kozjače preko Brezovačkog Polja prema kućama Medići. Za njima se povukao i 3 vod sa Kozjače. Nijemci koji su nadirali iz Babina Kraja, prošli su ispred položaja 4. čete, da ih ova nije osjetila, zašli joj za leđa, našto se ista povukla bez borbe u pravcu Senokosa. Nakon toga Nijemci su izišli na Kozjaču odakle su se nakon kraćeg vremena povukli prema kućama Petrovići. Dvije čete koje su bile u zasjedi povukle su se čim se zapucalo prema Brezovačkom Liscu, kojeg su zaposjele, u to vrijeme neprijatelj je napustio Lisac i spustio u kuće ispod Lisca, gdje se nalazila komora IV. bataljona i zarobio je.

8. — Ishod borbe: Postavljeni zadaci nisu izvršeni. Gubici neprijatelja su nepoznati, zarobljeno nije ništa.

9. — Naši gubici: 1 drug mrtav (st. vodnik) Balen Jure, jedan drug ranjen i 7 zarobljenih. Izgubljeno 1 p. mitraljez i 7 pušaka.

10. — Utrošak municije: za p. mitraljeze t. 440 metaka, a za puške 92 metka.

11. — Imena lica koja su se istakla nije bilo.

12. — Imena lica i jedinica koja su se slabo držala: slabo se držala Komanda 3. čete IV. bataljona, jer je dozvolila da je neprijatelj zbaci sa položaja, kojeg je morala zadržati pod svaku cijenu. Operativni oficir bataljona Gleda Ilija p. poručnik, koji se nalazio sa tom četom, nije obišao položaj i u kritičnom momentu nije se snašao, dozvolio povlačenje čete i time doveo u opasnost čete u zasjedi i komoru.

13. — Kritički osvrt: Pripreme za ovu akciju nijesu bile dovoljne. Upravljanje i komandovanje borbom nije bilo na visini, naročito kod komande 3 i 4 čete IV. bat., koje su imale štititi pod svaku cijenu čete u zasjedi. Pouke iz ove akcije bile bi razviti više osjećaja dužnosti, ocjenu situacije bolje razmatrati, biti brži i snalažljiviji u težim momentima, ovo naročito razviti kod komanda četa.

Ukupni rezultat akcija za sve izvedene akcije.

Neprijateljski gubici 15 mrtvih, dok broj ranjenih nije ustanovljen.

Naši gubici 15 mrtvih, 5 ranjenih, 24 zarobljena, 8 nestalih. Izgubljeno 11 p. mitraljeza, 1300 metaka, i 30 pušaka.

Utrošeno 7830 raznih metaka, 550 metaka za strojnice i 30 bomba.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: (M. P.) Komandant — p. pukovnik:

***SL*** ***M.[5] Sakić,*** v. r.

BROJ 194

## IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 3. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O ZAROBLJAVANJU NEPRIJATELJSKOG MOTORNOG JEDRENJAKA »GIUSEPPE CESARIE« 28. VELJAČE 1944. GODINE[1]

ŠTAB
III POMORSKOG OB. SEKT.
Pov. br. 91
3 marta 1944 g.

Koncept

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

U vezi tam. naređenja pov. br. 20/44 dostavlja se slijedeći operativni izvještaj za akciju koju je izveo »P.C. 22« 28 februara 1944 godine.

1) 27 februara u 20,00 sati isplovio je »P.Č. 22« iz Zaglava u Brgulje sa zadatkom da prebaci američku telegrafsku ekipu na o. Molat.[2] U 05,00 uplovio je »P.Č. 22« u uvalu Brgulje i vezao se na gat. U 08,00 sati uplovio je neprijateljski mot. jedr. »Giuseppe Cesarie« te se je usidrio na odstojanju od 100 metara od »P.Č. 22« prema S.

2) Posada patrolnog čamca »P.Č. 22« i američka telegrafska ekipa, svega 10 drugova više trojica američke telegrafske ekipe.

3) Naoružani motorni jedrenjak »Giuseppe Cesarie« sa posadom: 7 Talijana, koji su bili stvarna posada broda, i 8 nemačkih mornara, koji su stvarali brodsku pratnju i odbranu.

4) Neprijatelj nije obraćao nikakvu pažnju na »P.Č. 22«, već kad je počela kiša, pokrio je svoje mitraljeze. Njegova je nakana bila da predani u toj luci, te da spuštanjem mraka produži put za Zadar. Komandant »P.Č. 22« odlučio je da ne napadne brod sa svojim brodom, već da iskrca automatsko i ručno vatreno oružje na kopno te da sa kraja dade neprijatelju otpor u slučaju kad bi on htio da napadne »P.Č. 22« ili da napadne neprijatelja ako bi pokušao da se iskrca na kraj.

5) Komesar »P.Č. 22«, koji je zastupao komandanta broda koji je odsutan radi bolesti, naredio je posadi da zauzme naređeni položaj, a sam je stao u neposrednoj blizini iza linije, odakle je imao pogodan pregled. Američka tel. ekipa priključila se je brodskoj posadi. Komesar je naredio da ne smije nitko da opali nijedan metak, već kao znak za otvaranje vatre opaliće sam prvi metak. To je naredio zbog toga, da sam odluči najpogodniji momenat za početak borbe.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/3, k. 2027.**

6) Borba je započela u 12,30 sati 28 februara 1944 g.[3]

7) U 09,00 sati iskrcala su se tri Talijana brodske posade sa nakanom da donesu drva na brod. Ova su trojica naišla na našu zasjedu i odmah su se bez otpora predala. Nakon toga naišao je neki seljak, koji je znao koliko irraa u svemu brodske posade na tom brodu, jer je taj isti brod bio u toj uvali pred oko dva mjeseca. Na nagovor druga komesara otišao je na neprijateljski brod sa uputama koje mu je dao komesar drug Jakovljev Ljubomir: da ide na brod te da pozove što više posade, tek samo straža da ostane na brodu, jer da je praznik u selu, da je zaklao jedno jagnje te da ih poziva na ručak. Kao pratioca dodijelio mu je jednog od Talijana, ali im je strogo naredio da ne smiju kazati tko se nalazi na obali, jer inače da će i na njih otvoriti vatru. Varka je donekle uspjela jer se je odazvalo pozivu 3 Njemca, među kojima je bio i njihov starješina (podoficir), i 4 Talijana, tako da je na brodu ostalo svega 5 Njemaca. Cim su došli do zasjede, izašli su 4 naša druga i jedan od američke ekipe pred njih sa strojnicama i zatražili da se predadu. Svi su se predali bez otpora i odmah pretreseni i pronađen je svega samo 1 pištolj. Nakon toga odvojeni su Njemci od Talijana. Prema dogovoru sa američkim vođom ekipe (Martin Charli) poslali su na neprijateljski brod jednog Njemca sa pismenom porukom slijedećeg sadržaja: »Vaši drugovi se nalaze u rukama partizana i žive udobnim partizanskim životom. U roku od 20 minuta ako se ne predate, otvorit ćemo vatru na vas. Ima nas jedan bataljon.« Poruka je bila potpisana »Amerikani i partizani«. Prošlo je 14 minuta bez ikakve odluke. Nakon toga opazio je komesar da jedan od njemačke posade ide prema mitraljezu, .našto je on otvorio vatru na brod, i svi ostali sa njime, trojica drugova, koji su prije toga bili poslati na »P.C. 22«, otvorili su vatru iz mitraljeza također na brod. Kratko nakon otvaranja vatre sva je njemačka posada digla ruke uvis u znak predaje. Nakon toga je vatra bila prekinuta. Njemačka se je posada sama ukrcala u čamac i doplovila na kraj s time da se preda. Kod ovih je također pronađen jedan pištolj sa nešto puščanih metaka. Budući da je talijanska posada izjavila da se na brodu nalazi jedna nagazna mina, za koju nitko ne zna gdje se nalazi sem Njemaca, zatražio je komesar od Njemaca da izjave gdje se ta mina nalazi. Oni su izjavili da te mine nema na brodu. Budući da komesar nije htio tome vjerovati, naredio je dvojici Njemaca da idu s njime na brod, gdje ih je slao uvijek pred sobom i tako pretražio čitav brod. Mina nije pronađena, jer je uopće nije bilo. Time je borba bila završena. Nakon toga komesar je poslao Štabu III sektora depešu slijedećeg sadržaja: »28. II u 13,00 sati brod »Streljko« zarobio je jedan neprijateljski brod sa 30 vagona hrane i 15 posade — 7 Talijana i 8 Njemaca. Žrtava nije bilo. Politkomesar JakoVljev Ljubomir«. Na to je Štab III sektora odgovorio depešom slijedećeg sadržaja: »Brod »Streljko« — Molat. — Veza vaše depeše od 28. II. Ukrcaj potrebnu posadu iz osmatračke stanice i iz mjesta i uputi najhitnije brod sa hranom po mogućnosti vanjskom rutom za relejnu stanicu. Na svaki način u toku ove noći stići na relejnu stanicu.« U 18,00 sati isplovio je mo-

3 Vidi dok. br. 183.

torni jedrenjak »Giuseppe Cesarie« vanjskom rutom sa talijanskom posadom i patrolom od 4 naša naoružana druga. Za njim isplovio je istom rutom i »P.C. 22« sa njemačkim zarobljenicima. Radi jakog SE vjetra »P.C. 22« se je vratio natrag i doplovio nutarnjom rutom do Zaglava, gdje se je javio u Štab III sektora. Mot. jedr. produžio je naprijed. Iza kako je prevalio 4—5 Nm južno od svjetionika Veli Rat, naišao je na neke ratne jedinice, koje su otvorile vatru ispred njegovog pramca i iza krme, našto je on dao propisne signale i vatra je prestala. Radi jako teškog mora, odlučio je komandant broda da se vrati natrag u Brgulje. Tama je bila velika tako da se nije ništa vidjelo. Pred ulazom u Brgulje učinio je dva do tri okreta i u tom momentu nasio je na otočiće Bacili i nasukao se je. Slijedeći dan primljena je depeša o nasukanju tog broda. Budući da se po danu nije mogao poslati nikakav brod odavde, to se je u sporazumu sa područjem i Okružnim komitetom Zadar došlo do sporazuma da Partizanska straža u Božavi organizira sa tamošnjim stanovništvom iskrcavanje hrane. To je poduzeto zbog toga, jer je neprijatelj posumnjao u nestanak broda te je opaženo češće patroliranje njemačkih jedinica i traženje aviona. Neprijatelj se je toga dana u malom broju iskrcao i na o. Sestrunj i o. Molat. Radi preslabe kontrole koju je dala Partizanska straža iz Božave, svu hranu je odnijelo obližnje stanovništvo svojim kućama. Organizirana je pretraga sakrivene hrane i jedan je dio već pronađen, za ostalom se hranom još traga. U 21,00 sati stigli su u Soline »P.C. 22« i »P.C. 1« sa dijelom dopunske čete i jednim članom Okružnog komiteta, ali prekasno, jer je već hrana bila sva odnesena. Slijedeći dan 1. III, kad se je ustanovilo da se brod ne može odsukati, a radi toga što su neprijateljski avioni stalno kružili iznad nasukanog broda, odlučeno je da se brod zapali. To je učinjeno u 13,00 sati i brod je sav izgorio.

8) Cilj borbe je postignut u potpunosti, zarobljeno je 8 Njemaca i 7 Talijana. Talijani nisu smatrani kao zarobljenici. Zaplijenjen je brod od oko 500 tona nosivosti (motorni jedrenjak) sa svim materijalom na njemu. Od oružja: 2 teška mitraljeza 20 m/m »Škot«, 6 pušaka, 3 pištolja. Municija: za teški mitraljez oko 3000 metaka, puščane 300 metaka, pištoljske 30 metaka i 12 ručnih bombi njemačkog tipa. Brodski teret sastojao se je uglavnom od hrane, benzina, bodljikave žice i slame na palubi.

9) Gubitaka sa naše strane nije bilo ni u ljudstvu ni u materijalu.

10) Utrošak municije: 17 metaka za teški p.a. mitraljez »Breda«, 200 metaka mitraljeske municije, 300 metaka puščane municije i oko 40 metaka za strojnicu.

Naše oružje nije bilo oštećeno.

13) Akcija je bila smišljeno pripremljena. Odluka i izdate zapovijedi smatramo da su bile na mjestu.

Pouke: Opaženo je da se Talijani vrlo rado predavaju, međutim njemačka posada nerado, jer se boji da će ih partizani mučiti i ubijati. S obzirom na to da je neprijateljskim brodovima zabranjeno preko dana ostati u Zadru, to oni traže mrtve luke po ostalim ostrvima, te je opaženo

da bi se češće moglo lako doći do takvog plijena, kad bi na tim ostrvima bila neka stanovita posada, t.j. pojačana partizanska straža. Pored toga osjeća se pomanjkanje naoružanih brodova, koji bi se u tom sektoru mogli vrlo dobro iskoristiti. Osjeća se odsustvo savezničkih pomorskih i vazduhoplovnih snaga, uprkos toga što se na vrijeme davaju pojedini podaci.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

| Zam. politkomesara: | Nač. štaba | Komandant: |
|---|---|---|
| D.[4] ***Mileta*** v. r. | ***Flego***[8] v. r. | M.[6] ***Ikica*** v.r. |

(M. P.)

BROJ 195

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DINARSKOG NOP ODREDA OD 3. OŽUJKA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O STANJU I RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U ODREDU[1]

S T A B
Din. Part. Odreda, Položaj
3/III. 1944.

Drug. Ok. K.[2] za sred. Dalm.

P o l o ž a j

Primio sam Vaš dopis od 11. II. o.g. u kojem mi saopštavate, da sam trebao biti revniji u pogledu podnašanja izvještaja i slanja potrebnih informacija. Od kako sam primio ovaj dopis pa dalje nije mi bilo moguće ispuniti potrebito po Vašem traženju pošto sam preuzeo dužnost 22/1. o.g. O direktnom dopisu koje ste uputili partijskim rukovodiocima našeg Odreda koji datira od 9/XII. 1943. nije ništa poznato meni a i ostalima u Štabu Odreda, u buduće ću se pridržavati određenog rokovnika i poslatih uputa

0 Vašem uvjerenju koje ste stekli preko informacija sa strane mogu Vam na osnovu podataka i uvjerenja kojeg sam stekao dati slijedeće po-

**4 Dušan**
**5 Franc**
**6 Mladen**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, mikroteka CK SKH, film 39/500-502.**
**2 Okružnom komitetu KPH**

datke: Dinarski Odred je osnovan od zbjega u glavnom iz Kaštela i Trogira. Ono što je bilo sposobno za vojsku probrala je naša III. i IV. Brigada[3] a ono što je ostalo bilo je svučeno i izuveno i saopćeno im, da će kao nesposobi biti povraćeni svojim kućama, međutim Stab IX. Divizije je donjeo odluku, da se od toga formira Dinarski Odred ne pobrinuvši se za rukovodstvo toga Odreda osim što je poslao Komesara i Komandanta. Poslije toga Din. Odred je potpao pod Stab XX Div. od koga nije dobio skoro nikakve pomoći, svi forumi i organizacije kojemu su se obraćali za pomoć u kadru nijesu shvaćali potrebu toga Odreda, u samome Odredu možete zaključiti po samome elementu od kakvog je bio sastavljen i osnovan, nije bilo moguće odmah odrediti rukovodstvo nego mu je za dalji život bila hitno potrebna pomoć, tako je osnovan Odred i takvi su bili uslovi za daljnji njihov razvitak.

Uslijed sakatosti, fizičke slabosti, poboljevanja, oštre zime na Dinari itd. takvi ljudi su kao nesposobni ispadali svakoga dana iz jedinice, pa ako se uzme u obzir loše stanje kadra, stvarno je prijetila opasnost, da taj Odred ugine, a ne da doživi rasulo. Međutim, zahvaljujući radu i požrtvovanosti drugova koji su se onda zatekli u Stabu Odreda to se nije dogodilo. Ispravno su shvatili da takav elemenat ne može u nikakvom slučaju biti osnova za daljnji razvitak jedinice, nego su požurili, sa sakupljanjem novih snaga na koje bi se moglo osloniti. Taj rad je išao dalje i danas raspolažemo sa dva bataljona u kojima se nalazi vrlo mali broj drugova koji su bili pri osnivanju Odreda, ostali se nalaze kao sigurno bolesni u pozadini, bolnicama i.t.d. Bio je se jednom pojavio gest dezerterstva, kojemu su drugovi pravovremeno stali na kraj i poslije toga se takvih slučajeva nije pojavilo. Možda ste čuli o nekom dezerterstvu u početku mjeseca na Sinjskom terenu ali treba da znate, da to nisu dezerteri Din. Odreda nego III. Dalm. Brig, koji su se onda zatekli na Sinjskom sektoru. O današnjem stanju organizacije u Odredu će te se upoznati preko priloženog formulara, a o radu preko sljedećih podataka.

Slučajeve dezerterstva povezujete sa neradom i lošim držanjem prema drugovima [od strane] druga Tripala Davora. Vjerujem ni o tom slučaju Vas nisu dovoljno obavjestili pošto ne nalazim stvarnih uzroka u tome drugu koji bi mogli da izazovu takve poslijedice. Osim toga drug je neobično borben čovjek, poznat ne samo u Odredu kao takav nego i u drugim jedinicama te ga kao takvoga borci vole i privrženi su uza njeg. Dužnost mi je navesti slučaj njegove ženidbe. Treba da znate, da se on nije oženio, nego se izrazio drugovima da dotična kada budu prilike dozvoljavale će biti službeno priznata njegovom drugaricom. Ista nije vojnik nego se je nalazila u zbjegu Komande Mjesta Vrlika, te prema njoj kao takvoj nije moglo postupiti onako kako je to trebalo. Ona se službeno nalazi u privatnoj kući i s vremena na vrijeme kad to prilike dozvoljavaju sastanu se. Taj odnos ne koći u radu pomenutog druga. Drugovi su vodili računa da bi njihov odnos bio što pravilniji. Isti drug je član K.P.H. i kao takav je odan radin i požrtvovan.

Organizaciono stanje: je priloženo dopisu.

**3 Riječ je o Trećoj i Četvrtoj NO brigadi Devete divizije NOVJ.**

**Rad partije:** Pošto je ovo prvi izvještaj, to Vam ne mogu dostaviti tačno po broju koliko je sastanaka održano od zadnjeg izvještaja. Odkada sam došao u Odred partijski sastanci se održavaju dva puta sedmično i to jedan put teoretski a jedan put radni. Bataljonski biro je osnovan **u** drugom bataljonu i sastaje se svakih 15 dana službeno. Ćelije i biro osim toga sastanu se kad se za to ukaže momentalna potreba. Ubuduće, to jest od ovog izvještaja će biti tačno određeno koliko je se sastanaka održalo i kada. Četne i bataljonske konferencije i politički časovi održavaju se po slijedećem programu:

Politički časovi svaki dan kad nisu konferencije i kad prilike dozvoljavaju, četne konferencije jednom sedmično prije i poslije akcije i onda kada se ukaže potreba. Bataljonske u vremenskom razmaku od 15—20 dana.

**Teoretski rad:** Prilikom teoretskog rada su prorađivane historijske odluke II. zasjedanja AVNOJA (zatim Kratki kurs i brošura o razvitku društva). Način rada je slijedeći: Najprije se na zajedničkom sastanku obradi predviđena tema, za drugi sastanak nju se uzme kao referat jednoga člana, a u isto vrijeme se predvidi program za dalji rad, tako da bi svaki sastanak imao dovoljno materijala za obrađivanje. Nivo članova je ostao nizak te im se pri obradi puža moguća pomoć.

**Politički rad:** Na četnim konferencijama kao i bataljonskim te političkim časovima obrađivan je materijal kao historijske odluke II. zasjedanja AVNOJ-a, članci iz naših službenih glasila i organa. Sve brošure izdate se temeljito obrađuju preko jedinica. Jedinice i Komesarski kadar prethodno prouče predviđenu temu te spremni izlaze pred jedinicu. Nivo boraca još nam ne dozvoljava bar onako kako bi trebalo, da ih usamosta-Ijujemo za referate i obrađivanje pojedinih tema.

Članovi novi se teško osamostaljuju i boje se istupati pri ovakvim slučajevima, tek u zadnje vrijeme su postignuti neki rezultati.

**Vojni** rad: U zadnje vrijeme pored ekonomskih i manjih vojn. izvršene su dvije veće akcije i to uništavanje dvaju neprijateljskih kamiona u Otoku,[4] ubijanje 12 njem. vojnika i zarobljavanje ratne spreme; zatim likvidacija neprijateljskog garnizona na Aerodromu PIKET kraj Sinja[5] u kojem je zarobljeno 21 neprijateljski vojnik, logor zapaljen, trojica ubijenih, zapljenjena sva ratna sprema. Sposobnost voj. rukovodioca je zadovoljavajuća, naročito se ističe Komandant **I.** bat. i zam. Komandanta Odreda. Moral kod boraca u čitavom Odredu je također zadovoljavajući i kadri smo sa njima vršiti prema opsegu jedinice potrebite zadatke. Sa vojn. rukovodstvom se redovno 2 puta nedeljno održavaju vojn. sastanci sa namjerom da ih se vojnički podigne i osposobi te kako bi mogli postignute sposobnosti prenašati na borce. Sa borcima se rade potrebiti egzerciri kao pješadijski egzercir, rukovanje oružjem, te borbena obuka.

**Rad na terenu:** Sastanke sa bilo kojom jedinicom na terenu nijesmo dosada praktikovali održavati, u zadnji mjesec dana održano je 5 zborova

**4 Vidi dok. br. 167.**
**5 Vidi dok. br. 224, 474 i 479.**

sa narodom po selima na kojima im je se tumačilo vanjsku i unutrašnju situaciju, a naročito zadnje političke uspjehe naše vojske u borbi sa neprijateljem, kao osnivanje privremene vlade, priznanje i pomoć saveznika i.t.d. Osim toga gde god Odred boravi održavaju se prigodna večernja sijela na kojima se obrađuje posjedujući materijal, a naročito radio-vijesti. Na kojem god sektoru boravimo redovito po potrebi održavamo sastanke sa svim odborima a u pogledu savjetovanja i sa mjesnim organizacijama. Svaki naš rad je povezan sa njima, sa njihovim sporazumom i odobrenjem.

Kulturno-prosvjetni rad: Obzirom na socijalni sastav jedinica u kulturno-prosvjetnom radu nijesmo postigli one rezultate koji su bili potrebiti, za sada se bavimo sa drugovima koji još ne znaju čitati i pisati. U jednom bataljonu smo uspjeli stvoriti kulturno-prosvjetnu sekciju, u svakoj četi pjevački hor i izdavanje zidnih novina. Zatražena je pomoć od K.K. Sinj u ovome pogledu. Do sada nismo dali ni jedne priredbe ni u vojsci ni na terenu.

S K O J. Organizacija Skoja je formirana, također u svakoj četi postoji Skojevski aktiv a u svakom bataljonu ima po jedan drug (član partije) koji rukovodi sa tim četnim aktivima, koji u isto vrijeme prisustvuje bataljonskom birou. Što se same organizacije tiče u našem Odredu je tek uspostavljena i počela da radi. Imade izgleda, da će od sebe dati u najkraće vrijeme potrebite rezultate. Partija im pruža pomoć ali obzirom na njen nivo možete i sami shvatiti, da ta pomoć nije zadovoljavajuća. Pred Skopevce je postavljen zadatak da svi moraju naučiti rukovati sa svim vrstama automatskog oružja, moramo vam napomenuti, da je to prvi vidni rezultat kojeg smo postigli.

Proslava za 26. god. Crvene Armije: Održano je na terenu i u vojsci sve što je bilo potrebito i sa Vaše strane predviđeno, samo nije ispalo kako treba, pošto nam je datum krivo javljen, a ispravku smo dosta kasno primili.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Zam. Politkoma Odreda
***Per un,*** v. r.

**6 Odnosi se na stražu koja se nalazila na Vještica gori.**

**ORGANIZACIONI PREGLED DIN. PART. ODREDA ZA MJ. FEBRUAR 1944. GOD.**

| JEDINICE | Partijski čl. | | | | | Soc.sastav | | | | Nac.sastav | | | Kandidata | | | SKOJ-a | | | | Neobuhvaćeni | | |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | Bat.biro | Ćelija | Članova | Muški | Žena | Radnika | Seljaka | Intelekt. | Domaćica | Hrvata | | | Članova | Muški | Žena | Aktiva | Članova | Muški | Žena | Boraca | Muški | Žena |
| Štab Din. Part.Od. | . | 2 | 8 | 8 | . | 2 | 4 | 2 | . | 8 | . | . | 3 | 3 | . | 1 | 6 | 5 | 1 | 4 | 4 | . |
| Štab I.Bat.D.P.O. | 1 | 1 | 4 | 4 | . | 4 | . | . | . | 4 | . | . | 1 | 1 | . | 1 | 6 | 5 | 1 | 3 | 3 | . |
| I.e.I.Bat. " | . | 1 | 5 | 5 | . | 2 | 1 | 1 | 1 | 5 | . | . | 4 | 4 | . | 1 | 8 | 6 | 2 | 30 | 29 | 1 |
| II.č.I. Bat. " | . | 1 | 4 | 4 | . | 2 | 2 | . | . | 4 | . | . | 8 | 8 | . | 1 | 7 | 5 | 2 | 27 | 26 | 1 |
| Štab II. Bat. " | 1 | 1 | 5 | 5 | . | 3 | 1 | 1 | . | 5 | | | | | | | | | | 8 | 7 | 1 |
| I.e. II.Bat. " | . | 1 | 5 | 5 | . | 2 | 3 | | . | 5 | . | . | 3 | 3 | . | 1 | 6 | 6 | . | 40 | 40 | . |
| II.č. II.Bat. " | . | 1 | 5 | 5 | . | 2 | 3 | . | . | 5 | . | . | 4 | 4 | . | 1 | 5 | 5 | . | 38 | 38 | . |
| Straža Vješ. Gora [6] | . | . | 2 | 2 | . | 1 | 1 | . | . | 2 | . | . | 3 | 3 | . | . | 4 | 3 | 1 | 6 | 6 | . |
| .Ambulanta | . | . | 2 | 2 | . | . | 1 | 1 | . | 2 | . | . | 1 | 1 | . | . | 2 | . | 2 | 3 | 3 | . |

zam. Politkomesara

**Perun,** v. r.

BROJ 196

## IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. BRIGADE 20. DIVIZIJE OD 4. OŽUJKA 1944. O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

### I Z V J E Š T A J [2]

o stanju partijske organizacije u III brigadi[3] XX Divizije.

U brigadi ima 142 člana Partije, od toga na licu 127 a u rashodu (u bolnici i na kursevima) 15. Kandidata ima 34. Partijskih ćelija u brigadi ima 23. Partijske ćelije formirane su u svim četama, pratećim vodovima i u posebnim jedinicama kao što su brigadna ambulanta, intendantura i minerski vod. U toku ovog mjeseca primljeno je u Partiju 18 novih članova. Isključeno iz Partije dva druga i jedna drugarica. Isključeni su zbog neprimjernog, aljkavog držanja, nediscipline a jedan od njih zbog slabog držanja u borbi. Kažnjena su dva druga strogim ukorom. Većina partijskog članstva primljena je posle formiranja brigade. Partijska organizacija je pretežno sastavljena od seljaka. Zbog partijske mladosti i pomanjkanja iskustva u radu dolazi još kod nekih partijskih ćelija do neuočavanja na vrijeme pojedinih problema i energičnog i brzog rješavanja. Rad partijskih ćelija odvija se redovito. Bataljonski biroi postoje u svim bataljonima i oni rukovode partijskim radom. Teoretski nivo je malen kod partijaca ali njihovo držanje u borbi i van borbe je zadovoljavajuće izuzev 8—10 članova, od kojih 2—3 slabo pokazuju volje za popravljanjem. Da bi se rad podigao na veći nivo održavaju se povremena savjetovanja sa svim sekretarima ćelija u brigadi, na kojima prenose iskustvo jedni na druge. Pored toga težište rada preneo sam uz pomoć polit-odjela naše divizije na pomaganje samih ćelija po konkretnim pitanjima. Teoretski rad se odvijao u ovom mjesecu po planu koji je bio doneo divizijski komitet. Prorađena je u dva predavanja tema o »Partiji«. Predavanja bi održao ja ili neko iz politodjela pred partijskom organizacijom u bataljonu, nakon čega se je prelazilo na proradu materijala koji je bio predviđen za ovu temu, nakon čega bi se opet održala diskusija cele bataljonske partijske organizacije. Članovi partije su pokazali velikog interesa za teoretski rad. Uspjeh po ovoj temi je zadovoljavajući i postoji zainteresovanost za daljnji rad. Sekretari su mlađi članovi Partije (jer je mlada i partijska organizacija), ima ih nekoliko koji su primljeni u partiju posle kapitulacije Italije. Iako su mlađi članovi pokazali se bolji nego oni članovi koji su kao partijci došli sa terena i primili dužnosti rukovodioca. Svi zadovoljavaju osim 3—4 koji su nedovoljno snalažljivi i energični. No i ovi drugovi imaju uslova da se razviju u dobre sekretare ćelija. Nedostaju samo dva sekretara ćelija, nego tu dužnost vrše polit, komesari. Partijski rukovodilac u T batalionu, Lniđi Miošić, mlad je član Partije. Krajem prošle godine uzdignut je za partij-

1 Original (tiDkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 37/162—163.

2 Iz dokumenta se ne vidi kome je upućen.

3 Odnosi se na Desetu NO brigadu.

skog rukovodioca bataljona. Iako mlad rukovodioc pokazao je vidnih rezultata u radu. Požrtvovanost u radu nadomještala je iskustvo u radu. Partijski rukovodilac u II bataljonu, Pejković Josip, više od godinu dana je član Partije. Došao je u vojsku poslije kapitulacije Italije i odmah je primio dužnost zamjenika komesara bataljona. Neiskustvo u radu kao rukovodioca i pomanjkanje vojničkog iskustva uticalo je na njegov rad te nije dao dovoljno rezultata. Ove nedostatke je postepeno u glavnom otklonio ali se još osjeća manjkavost u radu zbog nedovoljne energičnosti. Postoje uslovi da se razvije, samo njegov razvitak ide vrlo lagano. U III bataljonu je zamjenik komesara Pejković Vicko, član je Partije više od godinu dana, za partijskog rukovodioca postavljen je nakon svršenog srednjeg partijskog kursa pri Oblasnom komitetu za Dalmaciju, krajem prošle godine. U radu je požrtvovan i snalažljiv, samo pomalo neodlučan. Partijski rukovodilac u IV bataljonu, Đorđe Bonačić, član Partije više od godinu dana, u radu ne daje mnogo pomoći sekretarima ćelija, odnosi se grubo prema borcima, svoje nedostatke otklanja ali sporo i to mu smeta u radu.

S.K.O.J. Broj članova SKOJ-a je 144. Postoje aktivi u svim jedinicama, bataljonski komiteti, kao i brigadni komitet koji rukovodi radom SKOJ-a. Rad SKOJ-a nije se pravilno odvijao jer su se često rukovodioci SKOJ-a uzimali za političke i partijske rukovodioce, a i brigadni komitet prilično je kasno formiran, jer svi sekretari bataljonskih komiteta nisu bili članovi Partije. Skojevci se ne razlikuju mnogo od ostale omladine, po svom radu i držanju u jedinici, ali po borbenosti u mnogome se odlikuju, jer se često javlja broj onih koji trebaju da se pokažu hrabrim. Brigadni komitet još nije postao stvarno rukovodstvo ali se njegov rad u mnogome osjeća, i postoje razlozi da se daljim radom razvije u potpunosti.

Opšte stanje u brigadi:

Zbog novomobilisanih u brigadi još uvijek je najglavniji problem dezerterstvo. Masovnog i organizovanog dezerterstva nije bilo ni kod starih boraca, ni kod novomobilisanih. Za ovo dezerterstvo su unekoliko krive i pozadinske vlasti i odredi sa terena odakle su ovi borci, jer su dezertere primali u svoje jedinice i čak ih postavljali za rukovodioce.

Borbenost još nije u potpunosti ispitana mada su se u nekoliko akcija borci pokazali i hrabrim i spremnim da izvrše zadatak.

Disciplina kao i odnos prema narodu su se u mnogome popravili, mada još ima pojedinačnih propusta i nedostataka.

***Smrt fašizmu — sloboda narodu!***

Položaj
4. marta 1944.

Zamjenik komesara
III brigade XX divizije
***Dušan Sijan,*** v. r.

BROJ 197

## ZAPOVIJEST ŠTABA DRUGE NO BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE OD 4. OŽUJKA 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA USTAŠE U POTRAVLJU[1]

Š T A B
II BRIGADE XX DIVIZIJE NOVJ
Br. 96
4 marta 1944 godine

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Split 1:100.000)

Neprijateljski garnizon u Hrvacama,[2] radi svog obezbjeđenja i sprječavanja našeg saobraćaja sa morem preko Satrića i Zelova, istura patrole u jačini od 40—50 vojnika, naoružane teškim mitraljezom, a nekad i malim bacačem, kao i puške. Ove patrole po danu dolaze u Potravlje, a pred noć se vraćaju u Hrvače. Zadnje dvije noći iste su zanoćile u Potravlju i onemogućavaju naš saobraćaj. Četničke patrole od Otišića dolaze do Maljkova, a ponekad i u Potravlje. Na cesti Sinj—Muć nalazi se jedan manji garnizon ustaša i domobrana u Sutini. Naša brigada dobila je zadatak da sa dva bataljona obezbijedi prolaz divizijske komore koja treba noćas između 4 i 5 o.mj. da pređe od Zelova za Zasiok i Bitelić.[3]

N A R E Đ U J E M O :

**III bataljon:**

Danas 4. III. tg. u 18 časova krenuće iz sela Zasioka i očistiti selo Potravlje od ustaških dijelova i zaposjesti položaje, i to sa dvije čete u selu Satriću kod Soldića kuća zaključno i greben do glavne komunikacije Hrvače—Maljkovo, frontom prema Hrvacama i ne dozvoliti neprijatelju iz Hrvača nikakve ispade kroz Satrić i Maljkovo. Jednu četu prebaciti na Zelovo koja će javiti divizijskoj komori da je slobodan prelaz, a sa četom spustiti se niz komunikaciju Zelovo—Hrvače i zaposjesti položaj između k. 628 koja se nalazi iznad Soldića u Satriću i k. 685 koja se nalazi desno od komunikacije Zelovo—Hrvače. U toku današnjeg dana raspitati se gdje se nalaze ustaški dijelovi, kako bi se prema njima mogao zauzeti borbeni raspored i po mogućnosti opkoliti neprijateljski dijelovi i uništiti.

Četa koja bude išla na Zelovo poslije čišćenja Potravlja treba da se kreće pored crkve u Potravlju—Vundušića kuća na Glavurdića staje——Zelovo.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/2, k. 1029.

2 u Hrvacama se nalazila tada Treća satnija (četa) Dvađesetsedme ustaške bojne. Vidi Arhiv V. I. I., arhiva NDH, reg. br. 2/2-27, k. 57.

3 Vidi dok. br. 207.

Vaše kuhinje i komore treba da ostanu u selu Zasioku, a bataljonsko previjalište kod Segina mosta kod dviju kuća na lijevoj strani Cetine.

IV bataljon:

Sa jednom četom ojačanom puškomitraljezima prebaciće se preko **Se**gina mosta i pretresti kuće Kunci i Babići i zaposjesti položaje prema Maljkovu na k. 538 i isturati jače patrole prema Titlića stajama. Ne **dozvoliti** nikakovim neprijateljskim patrolama ili ma kakvim ispadima prema Potravlju. Sa teškim mitraljezima zaposjesti položaje na glavicama između Zasioka i Cetine (k. 415 i 433) sa kojih omogućavati prebacivanje naših dijelova u Potravlje, kao i nazad. Jednu četu sa intendantom brigade poslati u selo Potravlje koja će od narodnih neprijatelja izvršiti konfiskaciju i u toku noći prebaciti u selo Vučipolje. Treću četu postaviti u selo Dabar koja će zatvarati pravce od Laktaca i to na glavnoj cesti i mostu na potoku Dabar i na izvoru potoka Dabar.

Posjedanje položaja iznad Segina mosta izvršiti danas u 18 časova. Prebacivanje čete prema Maljkovu za III bataljonom, a četu za konfiskaciju poslije očišćenog Potravlja.

Povlačenje:

Poslije prelaska divizijske komore i izvršene konfiskacije povlačiti se ovim redom: Prvo se ima povući četa III bataljona koja bude išla prema Zelovu, zatim četa i intendant sa konfiskacijom, a onda ostale dvije čete III bataljona po dijelovima prebacivati za Zasiok, ostavljajući jedno odjeljenje na k. 439, koja se nalazi između Cetine i glavne komunikacije Hrvače—Maljkovo. Poslije treba da se prebaci i četa od Maljkova, a zatim odjeljenje III bataljona sa k. 439. Do toga vremena obezbjeđenje na glavicama iznad Seginog mosta treba da ostane. Poslije prebacivanja svih snaga, IV bataljon preći će u Dabar, a III ostati u Zasioku sa istim ranijim zadacima.

Ovo povlačenje treba izvršiti u toku noći, t.j. ako se prebaci diviziska komora za Zelova, a ako se ne prebaci treba se ostati i dalje na istim položajima sa istim zadatkom.

Da bi se moglo doznati prebacivanje diviziske komore, III bataljon će držati svoju patrolu kod crkve u Potravlju koja će ih moći obavijestiti na vrijeme kada su isti prošli, a isto tako četa koja bude išla na Zelovo treba da izvijesti o istom. Između bataljona treba da bude tijesna veza kako bi mogli uzajamno izvršiti ovaj posao.

***Smrt fašizmu — sloboda narodu!***

Politkomesar,
V.[4] D. ***Janković,*** v. r.

Komandant — major,
***Sava Kesar,*** v. r.

PS. Bacač mina postavite na k. 415 i u slučaju potrebe upotrijebiti ga. Ovo držati u tajnosti.

BROJ 198

## ZAPOVIJEST ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 5. OŽUJKA 1944. PATROLNOM ČAMCU 21 DA PREBACI DIJELOVE BATALJONA SJEVERNODALMATINSKOG ODREDA SA DUGOG OTOKA NA OTOK PAŠMAN[1]

OBALSKOG SEKTORA[2]
5. 3. 1944 god.

**Koncept**

Z A P O V I J E S T

za dan 5 marta 1944. godine

5 marta o.g. naveče izvršiće se prebacivanje dijela bataljona Sjevernodalmatinskog odreda sa Dugog Otoka na otok Pašman.

Ovo prebacivanje izvršiće PČ 21.

U cilju izvršenja prednjeg zadatka isploviće PČ 21 u 20,30 za Zman gdje će se staviti u vezu sa politkomesarom Sjev. dalm. part, odreda. Prebacivanje boraca vršiće se u dva navrata, a ukoliko bude moguće i u jedan.

Po ukrcavanju boraca isploviti rutom: uz obalu do visine južnog rta otoka Laudare, zatim uz taj rt do otoka Vele Kurbe i Vele Skale do Sita, te između Sita i Šćitne u uvalu Soline na otoku Pašmanu. Povratak na isti način.

Preduzeti sve mjere obezbjeđenja da se prebacivanje izvrši neometano, te kod vožnje prema Pašmanu izbjegavati dodir sa neprijateljem, a pri povratku nastupiti prema situaciji.

Obratiti pažnju savjesnim izviđanjem u cilju ustanovljenja eventualnih pozicija gdje se bacaju rakete. Kontrolirati pri povratku eventualne rute kuda patroliraju neprijateljske jedinice.

Po završetku akcije, uploviti prema usmenom dogovoru sa štabom.

U pogledu pristajanja radi ukrcavanja pojedinih dijelova (jedinica) boraca saglasiti se sa politkomesarom Sjev. dalm. odreda drugom Santinijem, od kojeg će dobiti potrebne podatke.

***Smrt fašizmu — sloboda narodu!***

Zamj. politkomesara
si. ot. (M. P.)

Komandant:
M.[3] ***Ikica***

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/1, k. 1027.

2 U originalu izostavljeno: Stab III pomorskog

3 Mladen

BROJ 199

## ZAPOVIJEST ŠTABA TREĆE NO BRIGADE DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 6. OŽUJKA 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA ORGANIZACIJU OBRANE OTOKA VISA[1]

STAB III BRIGADE
XXVI DIVIZIJE NOVJ
Položaj, 6/III/44.

Z A P O V I J E S T

(Sekcija Vis 1:25.000 izdanje Štaba Mornarice NOVJ)

XXVI divizija NOVJ nalazi se na otoku Visu za odbranu istog, uz pomoć Mornarice NOVJ i savezničkih snaga.[2]

Štab divizije stavio je u zadatak našoj brigadi da uz pomoć Mornarice NOVJ i savezničkih snaga koje se nalaze na sektoru ove brigade branimo dodijeljeni sektor otoka od iskrcavanja neprijateljskih trupa.

**Podaci o neprijatelju:** Prema najnovijim obavještenjima neprijatelj koncentriše snage duž obale i na otocima Korčula, Hvar, Brač, Šolta. Ove snage su 118 njemačke lovačke divizije, pojačane sa domobranskim jedinicama. Na Korčuli, u Splitu i okolini koncentrišu brodove s kojima bi pravili invaziju.

Iza njihovih leđa nalazi se divizija »Princ Eugen« od koje je Štab divizije u Imotskom, a dijelovi iste u Sinju, Kninu i okolini.[3] Vjerojatno je da će se neprijatelj pokušati iskrcati na Vis i preduzeti napad sa jačim snagama i avijacijom.

Za izvršenje dobivenog zadatka[4] raspolažemo sa sljedećim snagama i oružjem:

**Snage:**

1) 4 pješ. bataljona, manje 1 četa i 1 vod
2) 1 bacačka četa
3) 1 četa za vezu

**Oružje:**

1) 82 puškomitraljeza
2) 60 teških mitraljeza
3) 20 bacača 81 m/m

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/2, k. 1101.**

**20 njemačkim planovima za napad na otok Vis i poduzetim mjerama za njegovu obranu od strane Dvadesetšeste divizije NOVJ vidi dok. br. 87, 157, 161, 162, 169, 174, 232, 302 354, 391 i 446.**

**3 Sedma SS divizija »Prinz Eugen« se tada nalazila u Bosni.**

**\ 9d ?osl se na zapovijest Štaba Dvadesetšeste divizije od 27. veljače 1944. god. Vidi dok. br. 174.**

4) 10 bacača 45 m/m
5) 13 protukolskih pušaka
6) 10 protukolskih topova
7) 5 protuavionskih mitraljeza
8) 3 topa 105 m/m
9) 1 reflektor
10) osim ovoga nalazi se na sektoru Komiža još 14 savezničkih protivavionskih topova.

Da bi u potpunosti ispunili postavljeni nam zadatak :

n a r e đ u j e m o :

**Sektori bataljona — linijski i dubinski :**

I bataljon drži položaj obalnom linijom od kote 131 (uključno) do kote 270 (isključno). Desnim krilom oslanja se na Prvu brigadu, održavajući vezu dubinskim rasporedom k. 131, k. 175 (Radino Brdo). Lijevim krilom oslanja se na IV bataljon, održavajući vezu dubinskim rasporedom k. 270, k. 422, Zagrebenje, k. 476.

**IV bataljon** drži položaj obalnom linijom od kote 270 (uključno) do crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže (isključno). Desnim krilom oslanja se na I bataljon, održavajući vezu dubinskim rasporedom k. 270, k. 422, Zagrebenje. Lijevim krilom oslanja se na III bataljon, održavajući vezu dubinskim rasporedom od crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže, putem koji ide iz Komiže za Okljčnu do Zagrebenje.

**III bataljon** drži položaj obalnom linijom od crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže (uključno) do Kupinovca (isključno). Desnim krilom oslanja se na IV bataljon, održavajući vezu dubinskim rasporedom od crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže, putem koji vodi za Okljčnu, do Zagrebenje i k. 476. Lijevim krilom oslanja se na II brigadu Kupinovac k. 295, k. 587 (Hum).

Raspored po bataljonima : Potporučnik Đapić, komandant bataljona ; 3 čete i prateći vod pješadije, jedan vod brdske artiljerije, jedna četa operativno pod I. U. brigadu ; 14 p. mitraljeza, 17 teš. mitraljeza,

**I bataljon**

**Obalna linija:** I bataljon drži položaje od k. 131 (uključno) do k. 270 (isključno). Jedna četa u Rogačiću operativno spada pod komandu I. U. Brigade. Štab bataljona i četa rezerve u Pasikama. Jedna četa na položaju obalnom linijom od k. 131 do k. 270, komanda čete: prve kuće iznad Uvale Okljčna. Jedan vod drži položaj od k. 131 do Rta Okljčne, vodnik u U[vali] Okljčna. Sve postavljeno oružje na ovoj liniji ima da tuče kosom i bočnom vatrom, tako da ne ostaje ni jedan ugao netučen. Prilazne

**4** bacača **81** m/m.
**4** bacača 45 m/m.
p. kolska topa,...
p.a. mitraljeza

uvale i Rt Okljućna minirati **i** preplesti bodljikavom žicom ukoliko to do sada nije dovršeno, kako je već naređeno u prošlom naređenju.

**Glavna linija:** Ide utvrđenim položajima, otpornim tačkama, centrima po dubini **i** to k. 100, padinom k. 187, k. 166, k. 167, Okljućna, k. 116, na obalu malo zapadno od Uvale Mala Travna. Na ovoj liniji postavljeno oružje ima da tuče sav teren ispred sebe **i** prilazne uvale obali.

**Prihvatna linija:** Ide utvrđenim tačkama i centrima i to k. 100, k. 187, k. 255, k. 366, k. 339, k. 476, k. 422, k. 270. Sve gore navedene kote, na kojima nijesu još dovršena utvrđenja, I bataljon će to učiniti u najkraćem vremenu, tako da bi se sa istih kota mogla voditi duže vremena borba kad bi neprijatelj uspio da prodre na nekom sektoru **i** s druge strane. Puteve koji vode iz Okljućne za Vis i Komižu treba pripremiti potpuno za rušenje **i** prepreke puteva i kad bude potrebno da se putevi poništе Štab bataljona odredit će potreban broj drugova koji će iste u najkraćem vremenu porušiti.

Rezervna municija i rez. hrana biti će u jarku pod. k. 366 iznad s. Pasike, a bataljonsko previjalište biti će u Pasikama.

**P.** poručnik Nikolić, komandant bataljona; 3 čete pješadije, prateći vod
1 vod brd. artiljer.
4 p. mitraljeza
23 t. mitraljeza
5 bacača 81 m/m
3 bacača 45 m/m
3 p. kolske puške
3 p. kolska topa
1 p.a. mitraljez

**IV bataljon**

**Obalna linija:** IV bataljon drži položaje od k. 270 (uključno) do crkve Gospe u sjevernom dijelu Komiže (isključno). Štab bataljona i četa rezerve u s. Rudina. Jedna četa drži položaj obalnom linijom od kote 270 do U. Barjaška. Komanda čete u Uvali Zakamici. Jedan vod iste čete drži položaj od k. 270 do Uvale Zakamice, vodnik u U. Mali Dol. Drugi vod iste čete drži položaj od Uvale Zakamica do Uvale Barjaška. Vodnik **na** Rtu Barjaci. Drugom četom drži položaj obalnom linijom od Uvale Barjaška do Rta Manjaremi (Knez Rat). Komanda čete u U. Perna. Jedan vod iste čete drži položaj od Uvale Barjaška do U. Pod Borčića. Vodnik u U. Perna s desne strane. Drugi vod drži položaj od U. Pod Borčića do Rta Manjaremi (Knez Rat). Vodnik u U. Knežice. Prateći vod drži položaj od Rta Manjaremi (Knez Rat) do crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže (isključno). Vodnik na Širokom Boku.

Sve postavljeno oružje na ovoj lniji ima da tuče kosom i bočnom vatrom, tako da ne ostaje ni jedan

ugao netučen. Sve prilazne uvale minirati i preplesti bodljikavom žicom ukoliko to do sada nije dovršeno, kako je već naređeno u prošlom naređenju.

Glavna linija: Ide utvrđenim položajima, otpornim tačkama i centrima po dubini, malo sjeveroistočno od U. Zakamice, k. 102, preko Dragodira [do] na Tvrđavu. Na ovoj liniji postavljeno oružje ima da tuče sav teren ispred sebe i prilazne uvale obali.

Prihvatna linija: Ide utvrđenim tačkama i otpornim centrima i to od Uvale Dragodir Veli, k. 262, k. 237. Posebno organizovati grupu otpornih tačaka za odbranu Rudina, Komiža, Oključna i to k. 421, k. 459, k. 446, k. 422. Na ove kote postaviti dva teška bacača 81 m/m i dva teška mitraljeza sa dovoljnim brojem municije. Uz oružje može biti manja posada.

Sve navedene kote na sektoru tog bataljona, u koliko još nisu utvrđene, to učiniti u najkraćem vremenu, tako da se na istim kotama može voditi borba duže vremena. Ukoliko bi neprijatelj uspio da se iskrca na nekom sektoru, s tih bi se kota neprijatelj mogao potpuno uništiti i onemogućiti mu stvaranje mostobrana. Put koji ide iz Rudine za Komižu, ukoliko do sada nije spremno za rušenje istog, to učiniti odmah tako da u datom momentu može se porušiti za najkraće vrijeme.

Rezervna municija, hrana i batalj. previjalište biće u Rudini pri štabu bataljona.

**III bataljon**

P. poručnik Dragobratović, komandant bataljona
2 čete, 1 vod i prateći vod pješadije
1 vod brd. artiljer.
1 vod pješ. operativno pod komandom
II. Brigade.
21 p. mitraljez
18 teš. mitraljeza
4 bacača 81 m/m
3 bacača 45 m/m
3 p. kolske puške
5 p. kolskih topova
2 p.a. mitraljeza
1 reflektor
14 p.a. topova, savezničkih

**Obalna linija:** III bataljon drži položaj od crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže (uključno) do U. Kupinovac (uključno). Jedan vod na Stupišću spada operativno pod komandu II brigade. Štab bataljona, četa rezerve na jugoistočnom dijelu grada Komiže. Jedna četa i prateći vod drže položaje obalnom linijom od crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže do Nove Pošte. Komanda čete na sjeveroistočnom dijelu Komiže desno od mola (porta). Jedan vod drži položaje od crkve Gospe na sjevernom dijelu Komiže do mola (porta) do Mali Badak. Vodnik na sredini svog položaja. Treći vod drži položaj od Mali Badak do Nove Pošte, vodnik na sredini svog položaja. Jedna četa drži položaj obalnom linijom od N. Pošte do U. Kupinovac. Komanda čete iznad U. Velo Zalo. Jedan vod drži položaj od Nove Pošte do U. Kupinovac... malo na južnom dijelu Stare Pošte. Drugi vod iste čete, koji se nalazi

na Stupišću, pada operativno pod II brigadu. Sve postavljeno oružje na ovom sektoru ima da tuče kosom i bočnom vatrom svaku uvalu, tako da ne ostane ni jedan ugao netučen. Sve prilazne uvale minirati i preplesti bodljikavom žicom ukoliko to do sada nije učinjeno, kako je već naređeno u prošlom naređenju.

Glavna linija: III bataljon ide utvrđenim položajima i otpornim tačkama i centrima po dubini iznad crkve Gospe na sjeverozapadnom dijelu Komiže zvana »Mala Banda«, crkva Sv. Nikola, produžujući cestom do okuke iznad Uvale Pizdica povezujući se do Kupinovca. Na ovoj liniji sve postavljeno ima da tuče sav teren ispred sebe, kao i prilazne uvale obale.

Prihvatna linija: Ide utvrđenim tačkama i otpornim centrima i to prvi greben iznad crkve Gospe na sjeveroistočnom dijelu od puta koji ide za Oklju-čnu, produžujući do k. 217, k. 310 (Sv. Mihovil) grebenom do kote 389, kota 295. Naročitu pažnju posvetiti izgrađivanju na glavnoj liniji koja se odnosi na III bataljon, kao i na drugim linijama ukoliko to još nije dovršeno.

Putevi koji vode iz Komiže za Okljućnu, stara cesta iz Komiže za Vis i nova cesta Komiža—Vis (preko Podhumlja) da bude sve spremno za rušenje i gradnju prepreka na istima, a kad bude potrebno za uništenje Štaba bataljona odrediti će odgovorajući broj drugova koji će u najkraćem vremenu iste porušiti. Za eksploziv koji je postavljen u cesti odrediti drugove koji znadu rukovati sa istim da bi ga blagovremeno upalili.

Rezervna municija i hrana biti će kod Sv. Mihovila, a bat. previjalište pri Štabu bataljona. Pod operativnu komandu III bataljona spadaju sve pozadinske ustanove u gradu Komiži. Drugovi iz mehaničke radionice, drugovi iz brodogradilišta, lučki stražari, partizanske straže, upotrijebiti ih za borbu i odrediti im položaj sa svojim jedinicama. Sa svim ovim upoznati gore navedene, tako da na dati znak uzbune ide svak na svoje mjesto, a koji nisu još naoružani, odmah ih naoružati. Detaljno naređenje za njih izdati će Štab bataljona, a primjerak istog naređenja dostaviti Štabu brigade. Za civilno stanovništvo odrediti zborno mjesto gdje će se sakupiti na dati znak uzbune, a u slučaju da bude nenadano napadnuta Komiža, sva cviilna lica koja su se unutra zatekla skupiće se u prizemnim odjeljenjima

određenih kuća. Sve sposobne ljude i žene upotrebljavati će Štab bataljona za svoje potrebe, a svi nesposobni starci, žene i djeca će se organizovano izvlačiti iz grada i upućivati u selo Kostima. Nastojati da niko ne padne u ruke neprijatelja jer bi neprijatelj iste iskoristio za čišćenje minskih polja, te bi doznao i za naše snage. Za sve ovo izdati naređenje Komandi mjesta, a prethodno se o svemu s istom dogovoriti. I o ovoj naredbi jedan primjerak dostaviti Štabu brigade .. .[5]

Brigadna rezerva

Drugi bataljon i minobacačka četa, koji se nalaze u Kostimi kod Štaba brigade, za vrijeme borbe biće pod neposrednom komandom Štaba brigade a upotrebljavaće se prema potrebi.

Dok se ne nametne borba, bataljon će vršiti sljedeće dužnosti: upućivati će patrole jednu u pravcu prema Visu do crkve Sv. Nikole, drugu patrolu do Zagrebenja, treću patrolu prema Koritima. Ove patrole mogu biti jačine 2—3 druga. U slučaju borbe iste dolaze u sastav bataljona. Četvrtu patrolu od jedne desetine upućivati na Hum (k. 587) sa istim zadatkom patroliranja i zaštite od padobranaca. Desetini staviti u zadatak : ako bi se padobranci spustili, tući ih u zraku, a u slučaju da se spuste na zemlju, ne dozvoliti im da se grupišu i zauzimlju obližnje kote. Jednu desetinu držati na Sv. Mihovilu kod bacača i teškog mitraljeza, pošto III bataljon nema dovoljno snaga da preuzme isto oružje .. .[6]

***Smrt fašizmu — sloboda narodu!***

| Politkomesar: | Načelnik: | Komandant — kapetan: |
|---|---|---|
| ***Trgo Fabijan,*** v. r. | otsutan | ***Arsenic Borko,*** v. r. |

Na postupak: Štabovima I, II, III, IV bataljona III brigade, te referentu Artiljerije sektora III brigade

Na znanje: Štabu XXVI divizije NOVJ

**5 i 6 Redakcija je izostavila dijelove zapovijesti koji su gotovo istovjetni sa zapovješću Dvadesetšeste divizije.**

**BROJ 200**

## DIREKTIVA OBLASNOG NO ODBORA DALMACIJE OD 6. OŽUJKA 1944. SVIM OKRUŽNIM, KOTARSKIM, OPĆINSKIM I SEOSKIM N. O. ODBORIMA O USPOSTAVLJANJU UŽE SURADNJE IZMEĐU NOO-a I AFŽ-a[1]

**OBLASNI NARODNO-OSLOBODILACKI**
**ODBOR DALMACIJE**
**6-III-1944.**
**Broj: 76**

SVIM OKRUŽNIM, KOTARSKIM, OPĆINSKIM I SEOSKIM N.O.O.

**Predmet:** Uspostavljanje uže saradnje između N.O.O. i A.F.Z., aktivizacija žena u radu N.O.O.

U Narodno-oslobodilačkim Odborima — političkim rukovodiocima narodno-oslobodilače borbe i organima narodne vlasti — imaju pravo da učestvuju i žene. I doista u velikom broju našim N.O.O., od seoskih N.O.O. pa do ZAVNOH-a i AVNOJA, nalaze se i žene odbornice.

Međutim, često žene u pojedinim N.O.O. stoje samo formalno, da se zadovolji formi, samo da budu birane, jer je tako propisano, itd. A čitav rad, ili veći dio rada i napora N.O.O. odvija se mimo njih t.j. mimo žena odbornica, bez njihovog aktivnijeg učešća u cijelokupnom radu i naporima N.O.O. — postoji očiti nesrazmjer između općih napora, aktivnosti i uloge žena u općoj narodno-oslobodilačkoj borbi i napora, aktivnosti i uloge žena u N.O. Odborima. Kad bi se sudilo samo po ulozi žena-odbornica u N.O.O. moglo bi se zaključiti da žene nisu važan faktor u narodno-oslobodilačkoj borbi. Međutim, to nije tačno. Učešće i doprinos žena u čitavoj našoj domovini pa i u Dalmaciji, u borbi za slobodu i sretniju budućnost našeg naroda ogroman je i značajan.

U toku ustanka našeg naroda, u razvoju narodno-oslobodilačke borbe **i** naše žene su se digle u borbu za slobodu svog naroda. Zapostavljene i u **mraku** držane žene od strane protunarodnih režima, probudile su se kroz narodno-oslobodilačku borbu iz koje je izrastao snažni antifašistički pokret **žena,** Antifašistički Front Zena — A.F.Z. uz ostale organizacije i organe narodno-oslobodilačke borbe — kao što je Narodno-oslobodilačka Vojska, N.O.O. USAOH itd. — **moćna** je **poluga,** koja je pokrenula i pokreće sve **šire mase** žena **u** borbu za postizanje ciljeva N.O. Fronta, za izvojevanje slobodne, demokratske, federativne Jugoslavije.

I zato N.O.O. — organi Nacionalnog Komiteta, ZAVNOH-a i AVNOJ-a, **u** borbi za slobodnu, demokratsku, federativnu Jugoslaviju, — treba da

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. NOO-56/1697 i zbirka Drage Gizdića, neregistrirano.**

se usko povežu, sarađuju, pravilno iskoriste i rukovode tako moćnim pokretom kao što je A.F.Z.

Međutim, to još nije postignuto. Još nije ostvarena uska saradnja N.O.O. sa A.F.Z. niti u općem niti u svakodnevnom radu na pojedinim konkretnim pitanjima na političkom, propagandnom, prosvjetnom, gospodarskom, zdravstvenom i ostalim poljima narodnog života.

N.O.O. trebali bi da povezuju, usklađuju, koordiniraju rad i napore čitavog naroda i narodnih organizacija (kao na pr. A.F.Ž. i USAOH) za jedinstveno, plansko i sistematsko riješavanje svih pitanja koja se postavljaju pred narod i N.O.O.

Međutim, to još nije ostvareno. Još se događa da N.O.O. rješavaju svoje zadatke, a da pri tome uopće ne pomisle na koji bi način aktivizirali A.F.Z. za rješavanje tih zadataka. N.O.O. rješavaju na pr. pitanja izbrane naroda, smještaja zbjega, prosvjetnog rada itd. a da uopće u svojim mjerama i planovima ne predvide saradnju A.F.Z.-a.

N.O.O. trebali bi da budu istodobno i škola u kojima će se odgajati žene za učešće u narodnom životu i vlasti. U N.O.O. trebale bi da se osposobljavaju žene za razne zadatke na političkom, gospodarskom, propagandnom, prosvjetnom, zdravstvenom polju. N.O.O. trebali bi da budu škola za još jače podizanje i osposobljavanje žena koje su kroz narodno-oslobodilačku borbu počele stupati u javni život kao aktivni faktori.

Međutim, to još nije ostvareno. N.O.O. još nisu postali u dovoljnoj mjeri sredina u kojoj će žene sticati nova iskustva, znanja, samopouzdanje i stvarnu ravnopravnost.

Pored ostalog razloga za to treba tražiti i u držanju odbornika prema ženama odbornicama. Neki N.O.O. i odbornici smatraju ili nesvijesno tako postupaju kao da smatraju da su žene ušle u N.O.O. samo radi zadovoljenja forme. Ne uvlače u dovoljnoj mjeri žene odbornice u život i rad N.O.O. Ne upoznavaju ih sa svim pitanjima rada N.O.O. Ne pomažu im u dovoljnoj mjeri u njihovom osamostaljavanju, podizanju i osposobljavanju. Žene odbornice često ne sudjeluju na svim sastancima i donošenju svih odluka N.O.O.

Na taj način snage, napori i iskustva dobrog dijela, ženskih kadrova, dobrih i odanih aktiviskinja ostaje neiskorišten.

Da bi se čvršće povezale sve narodne snage, da bi se još brže i sigurnije krenulo napred, da bi se ojačala narodna vlast, potrebno je među ostalim:

1. Da svi N.O.O. uspostave što užu saradnju sa A.F.Z., sa svim ženama aktiviskinjama. Da učvršćuju tu saradnju u svakodnevnom životu i radu, preko svih konkretnih pitanja i zadataka, koji se postavljaju pred N.O.O. kao najvažnije organe Narodno-oslobodilačkog Fronta. U tu svrhu treba češći dodir N.O.O. sa A.F.Z., zajednički sastanci, interesovanje N.O.O. za rad, sastanke i razvoj A.F.Z.

2. Da uvlače što više žena u N.O.O., u odjele i komisije N.O.O. — Narodno-oslobodilačka borba je pokazala da među ženama ima odanih i sposobnih rukovodilaca i aktiviskinja. Njih treba uvlačiti u rad N.O.O., u rad na političkom, propagandnom, prosvjetnom, gospodarskom, zdravstveno-prosvjetnom polju. Postavljati ih u odgovarajuće odjelo N.O.O.

**3. Da pomažu i izdižu žene koje rade u N.O.O., odjelima, komisijama itd. Treba da se prekine sa praksom koja je rezultat i nasljeđe predrasuda iz prošlosti, da se u svim pitanjima rada N.O.O. zajednički rješava sa ženama — odbornicima. Žene — odbornice su punopravni i ravnopravni članovi N.O.O. i da bi one mogle da izvršavaju sve zadatke koji na tom polju iskrsavaju treba da ostali odbornici s njima sarađuju, uvažavaju i njihova pravilna mišljenja i iskustva i da prenašaju na njih svoja znanja i svoja iskustva. Sve to zahtjeva pojačanje kolektivnog, zajedničkog rada i života N.O.O., svih odbornika.**

**Provađanje, pravilno, redovno i uporno, ove uske saradnje sa A.F.Z. i osposobljavanje žena preko rada N.O.O. i njihovim odjelima omogućiti će daljnji razvoj i osvježenje N.O.O. novim snagama, a istodobno će stvarati uslove za stvarnu ravnopravnost žena.**

**Svi N.O.O. dužni su da sve ovo provedu u život i da nas u svojim izvještajima redovno izvještavaju o oblicima saradnje sa A.F.Ž., o broju, učešću i ulozi žena u N.O.O.**

**Okružni i Kotarski N.O.O., treba da kontroliraju izvršavanje ovih mjera u život i da nas o tome posebno izvještavaju.**

**Uz drugarski pozdrav**

***Smrt fašizmu — sloboda narodu!***

**M. P.**

**za Oblasni N.O.O.**
**Dalmacije**
**Sekretar:**
**M.[2] *Žanko,* s. r.**

BROJ 201

## IZVJEŠTAJ ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 7. OŽUJKA 1944. VRHOVNOM STABU NOV I POJ O ODRŽANOJ KONFERENCIJI KOMANDANATA ČETNIČKE DINARSKE OBLASTI I DONIJETIM ZAKLJUČCIMA[1]

STAB
8. KORPUSA N.O.V.J.
Ob. Otsjek, ob. br. sL
7/3 1944.

**Vrhovnom Stabu N.O.V. i P.O. Jugoslavije**
**za druga Marka**

**Dana 24/2 1944. održana je konferencija komandanata četničke Dinarske oblasti, kojom je rukovodio vođa — pop Momčilo R. Đujić.[2] Prema**

**2 Miloš**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 31/4, k. 520.**

**2 Vidi dok. br. 477.**

primljenim podacima od lica koji su učestvovala konferenci ista je tekla ovako:

Vojvoda Momčilo R. Dujić pri otvaranju konferencije naglasio je, da se konferenca održava u najvećoj tajnosti, te da bi svakog onog koji bi otkrio tajnost tog sastanka, makar se radilo i o najboljem vojvodinom prijatelju, streljao. Vojvoda u svom govoru na toj konferenci najprije iznio defenzivni njemački plan za Jugoslaviju za koji je on doznao preko svoga prijatelja — nekog njemačkog oficira, te je kazao »Njemački defanzivni plan za Jugoslaviju podjeljen je na četiri linije: prva linija: Kotor——Split—Šibenik—Karlobag—Sušak; druga obrambena linija: Metković——Sinj— Knin—Dinara—Kozjak; treća: Doboj—Zenica—Livno—Gospić i Jasenica; četvrta defanzivna linija: Kladovo—Smederevo—Zemun—Višegrad. Njemačka komanda izdala je naređenje da se miniraju sve komunikacije i mostovi u Dalmaciji. Uloga četnika pozadi ovih linija bila bi slijedeća: Voditi što uporniju borbu sa komunistima, da bi im se nanijeli što teži gubici i da bi mi zadržali što više teritorija i mjesta u svojim rukama. Za slučaj proboja njemačkih linija sa strane Engleza i Amerikanaca, naši odredi sklanjat će se u šume do dolaska savezničkih trupa. Po njihovu dolasku, stupit ćemo u kontakt sa prvim savezničkim trupama i tada će se dobiti jugoslovenske vojničke uniforme, a oficiri stavit će odmah epolete. U tom slučaju, svi četnički znaci ukidaju se. Sve će to zavisit od našeg političkog pothvata u Kairu. Iz navedenog vidi se, da mi iz četničkih organizacija prelazimo u vojsku Velike Srbije. Sve varoši, koje budu Saveznici osvajali od Nijemaca, mi ćemo zaposjesti utvrdit i pod svaku cijenu spriječiti komunistima uzimanje vlasti u ruke. Ponovno napominjem, da će to zavisiti o našem političkom pothvatu u Kairu. Tamo mi imamo naše ljude koji rade na tome.

Komunisti imaju izvanredno odličnu političku taktiku i oni su nas ugrozili politički i vojnički, ali mi na to ne smijemo računati. Oni hoće pod svaku cijenu da uzmu vlast u svoje ruke, da zabrane povratak kralja, ali nama je jasno, da kralj uživa simpatije kod Saveznika i da će Saveznici — uz našu pomoć — na svaki način pokušati, da se vrati kralj. U Hrvatskoj, Dalmaciji, Slavoniji, Sloveniji, pa i u Bosni, komunisti su mnogo jači od nas i mi na tim područjima pretstavljamo manjinu. Također su i mase tih pokrajina komunistički raspoložene, ali u Srbiji i Crnoj Gori mi imamo većinu uz nas. Komunistički Vrhovni Štab pokušava na tim područjima razviti svoju propagandu, i mi znamo da su u tome donekle i uspjeli. Naš je zadatak, da pod svaku cijenu spriječimo njihov uticaj na te pokrajine. Moramo imati za sigurno te dvije pokrajine. Na pitanje jednog delegata u pogledu Srema, Banata, Bačke i Makedonije, vojvoda je odgovorio:

»Što se tiče Makedonije, ona je uvijek bila proti dinastije, te mi danas nemamo drugo što očekivati. Za Srem, Banat i Bačku ne bi vam mogao što konkretnije reći, jer tamo Mađari i Švabe vode politiku sličnu onoj talijanskoj, pre kapitulacije, u Dalmaciji. Oni ne dozvoljavaju organizaciju četničkih formacija u tim pokrajinama i bez sumnje, oni će dovesti te pokrajine do čega su Italijani doveli Dalmaciju.

Već sam rekao, da ćemo mi pozadi njemačkih linija razviti borbu prot partizana, jer to ide u našu ličnu korist. Komunisti imaju usavršenu

političku taktiku, na koju mi moramo biti osjetljivi. Oni su primorali Saveznike, da ih otvoreno priznaju, pa čak i da pošalju svoju delegaciju kod njihova Vrhovnog štaba. Šalju im pomoć, na njihov zahtjev bombarduju čak i one gradove u kojima se mi nalazimo, a preko radia govore o našoj suradnji sa okupatorom, dok partizansku borbu popularišu. To nas je rukovodilo, da uputimo naše pretstavnike u Kairo. Ako bi naš pothvat u Kairu propao, bez sumnje, mi bi došli u kritičan položaj, ali ja sam ubjeđen, da će stvar svršiti makar i djelomičnim uspjehom u našu korist. Plan koji smo mi predvidili 1942 g. propao je, stoga moramo se pridržavati drugoga.

Titove snage planski su organizovane, kvalitet njegove vojske i kod Saveznika cijeni se visoko. Te snage pretstavljaju komunističku buktinju ne samo u Jugoslaviji, nego i na čitavome Balkanu. Naša je dužnost svim silama spriječiti širenje ove antisrpske organizacije. Mi ne smijemo nikada zamišljati da je to nemoguće. Sjetite se junačke smrti srpskih četnika, koji su umirali nabijeni na koce! Najposlije, i mi ćemo umrijeti! Današnji četnici odani su našoj stvari, svi sumnjivci dezertirali su partizanima. Ali, nije dovoljno da na tom ostanemo, mora se pristupiti najbrže mobilizaciji u svim mjestima, gdje možemo doprijeti. Moramo nastojati da uz nas vežemo još jače mase, tako ćemo imati najbolju korist. Vidim, da partizani postižu uspjehe tamo, gdje su njihove mase.

Da bi što uspješnije vodili borbu proti partizana.

N A R E Đ U J E M :

1) — Svi četnički komandanti pokušat će — na svaki način — da ubace u partizanske redove povjerljive četnike, koji neće nasjesti njihovoj propagandi i koji će vijerno služiti našoj stvari. Zadatak tih četnika bio bi: vršenje špijunaže u našu korist, a u zgodnim momentima uništavanje komunista ubijanjem partizanskih oficira, komesara i ostalih rukovodioca. Direktive za njihov rad naknadno će se dobiti. Poznato nam je, da partizanski pokret vode komunisti, jer bez ovih ne bi bilo ni partizanskog pokreta. Četnike će se ubaciti u njihove redove pomoću prividnog dezerterterstva. U slučaju da se kompromituju imaju se odmah vratiti nazad. Ove zadatke mora se izvršiti pod svaku cijenu.

2) — Razvijati četničku propagandu prema priloženim uputama.

3) — Za proljeće pripremiti četničke trojke sa partizanskim znacima i kapama, a zadatak im je: vršiti napade iz zasjede na partizanske odbore, kurire i ostale ustanove.

4) — Komitski odred »MARIĆ« ima odmah da pokrije partizanske kape, staviti na njih petokrake zvijezde i otpočne radom dostojnim komitskom odredu.

5) — Sve četničke grupice imaju se snabdjeti partizanskim kapama.

6) — Preporučujem, da se Strmici dodjeli naziv »Srpsko heroj selo«.

7) — Da mi se dostavi predlog za imenovanje oficira i podoficira. Predloge dostavljati sa iscrpnim karakteristikama.

8) — Od Nijemaca izvući što više municije i oružja, te sklanjati na sigurna mjesta.

9) — Čuvati ljudstvo.

10) — Zarobljene Srbe — partizane ne ubijati, a njihove familije odnosno sve familije Srba — partizana ne zlostavljati.

Po gornjem naređenju odmah postupiti.

Daljni tok četničke konferencije nije poznat, a nadamo se uskoro dobiti iscrpniji izvještaj sa ove konferencije, odnosno original zapisnika.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

| Politkomesar | Šef ob. otsjeka kapetan | Komandant pukovnik |
|---|---|---|
| ***Boško Siljegović,*** v. r. | ***Simić,***[3] v. r. | V.[4] ***Četković,*** v. r. |

(M. P.)

BROJ 202

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 7. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBI KOD ŠIROKE KULE I NAPADU NA NEPRIJATELJSKE KOLONE NA KOMUNIKACIJI GORNJI LAPAC—SRB[1]

**S T A B**
XIX DIVIZIJE NOVJ JUGOSLAVIJE
Op. br. 15
7. III. 44. g.

Operativni izvještaj.

STABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Dostavlja se operativni izvještaj za izvedene akcije na dan 1, 3 i 4. III. 1944. g. '

Dostavljamo u prilogu sekciju terena, na kojem je vođena borba. Teren je sav bio pokriven snijegom, prtina je bilo vrlo malo i slabih. Naše jedinice nalazile su se na prostoru Široka Kula—Lipova Glavica (Sekcija Gospić 1:100.000 jug. izrade).

**3 Ljubo Krstulović-Simić**

**4 Vlado**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 9/2, k. 517A.**

U ovoj akciji učestvovao je I i IV bataljon, a potpomagao ih je II bataljon III brigade.

Neprijateljske jedinice koje su u ovoj akciji učestvovale jesu 31 ustaška bojna, ojačana sa dvije satnije 34 bojne.[2] Komandant neprijateljskih snaga bio je Delko Bogdanić, a pomagao ga domobranski pukovnik — ime mu nije poznato.

Neprijatelj je namjeravao da svojim obuhvatnim manevrom nanese što jače udarce našim jedinicama, da ih stalno uznemirava na položaju. Namjere naših jedinica bile su osujetiti svaki neprijateljski ispad u pravcu oslobođene teritorije, u vezi čega su jedinice bile i raspoređene na pomenutom položaju.

Zapovijesti za odbranu položaja važile su izdate 28. II. 44. g.. koje su dostavljene uz raniji operativni izvještaj.

Napad neprijatelja uslijedio je 1. III. 1944. g. u 5 sati, dok je neprijatelj za vrijeme noći izvršio pokret i uzeo raspored za napad na naše položaje.

Tok borbe: Neprijatelj je još u toku noći u četiri pravca krenuo iz garnizona Perušić i Lički Osik i to: jednim pravcem Lički Osik—Cukovac——Miloševac (k. 663) jugozapadnim padinama Debelog Vrha. Drugom kolonom iz Ličkog Osika na k. 578 [južna] i 578 [sjeverna], te do Vukovog mosta (k. 572). Trećom kolonom Marina Glavica—Ravni Vrh—Glunčuša. Četvrtom kolonom Perušić—Konjsko Brdo-—-Čardak—Vijenac. U samu zoru počeo je napadati sa sviju strana na naše položaje i uspio je da izbaci naše snage sa Vijenca preko Pocrnića. Sa manjim snagama došao je na Boište, ali našim kontranapadom odbačen je sa Boišta i povukao se nazad, potom sa Vijenca prema Marinoj Glavici. Napad na Široku Kulu izvršio je jurišem na naše snage, koje su se nalazile u samoj Kuli kod pravoslavne crkve i kućama između Cukovca i Kule, kao i na Vukavi, gdje se nalazio Stab bataljona sa bataljonskom rezervom. Na sve te naše snage napao je u istom momentu i na taj način ispresjecao naše snage i prisilio ih na odlučnu bitku. Snage iz Kule većim dijelom uspjele su se povući preko Jagodnje i Koraća prema Podovima, a snage u Vukavi prema s. Nikšići i Srdarima. Neprijatelj je nastojao da što više zarobi naših boraca. Cim su neprijatelju naše snage došle za leđa i četa u pomoć sa Lipove Glave, isti je zapalio selo Vukavu i povukao se u garnizone Osik i Perušić. Borba se završila između 11 i 12 sati, kada su naše snage ponovo zauzele stare položaje.

Ishod borbe: U ovoj borbi zadatak je djelomično izvršen, neprijatelju nije uspjelo da nam potpuno oduzme ove položaje, ali je ipak uspio da nas zbaci sa istih. Gubici neprijatelja : 10 mrtvih.

Naši gubici: 4 mrtva, među kojima operativni oficir drug Medanić Božo, koji se sam ubio, ne htijući da padne živ u ruke neprijatelju, 6 ranjenih, zarobljenih 12, među kojima komandir iz I bataljona Potre'oić Ilija, zamjenik komesara čete Dimić Dušan, vodnik Vujasinović Slavko i vodnik Calić Sava, desetari Ivaneža Tode i Ivaneža Ivan. Nestala dvojica boraca, koji su se povukli u pravcu Vrebca. Gubici u materijalu: 1 t. mi-

**2 Iz bojne relacije Prvog zbornog područja vidi se da su u ovom prodoru na oslobođenu teritoriju učestvovali samo dijelovi Tridesetčetvrte ustaške bojne iz Ličkog Osika. (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 3/1-25, k. 58).**

traljez, 2 p. mitraljeza, 1 šmajser, 20 pušaka, 2 pištolja, municije 1000 metaka.

U ovoj akciji utrošeno je 1500 puščanih metaka, 150 za p. mitraljeze, 300 za teški mitraljez i 100 za strojnice.[3]

Na dan 4. III. 1944 g. izvedena je sljedeća akcija:

Položaj Prisjeka kod Dobrog Sela, cesta između Dobrog Sela i s. Doljane — položaj Lisac — G. Zaklopac. (Sekcija Knin 1:100.000 jug. izrada.)

Jedan bataljon na prostoru Kijani—Tupaie kod Gračaca.

Četiri bataljona I brigade ove divizije bez mitraljeskih četa.

Neprijateljske jedinice u ovoj akciji: grupa Nijemaca, koji pripadaju I kompaniji I regimente[4] 384 pukovnije 373 »Tigar« divizije. Komandir ove čete (kompanije) je oberlajtnant Hofšteter. Komandant regimente je kapetan Šmit. Komandant divizije je generallajtnant Zeller. Broj vojnika: 40 koji su iz s. Doljane [otišli] za Dobro Selo. Druga grupa sa jednim kamionom naišla je iz Dobrog Sela prema Prisjeci. Nepoznat sastav ove grupe. Na prostoru Gračac vršilo je ispad oko 10 četnika mještana iz Gračaca prema Brčićima i Rastovići.

Obostrana situacija: Neprijateljski garnizoni na komunikaciji Lapac——Srb—Otrić bili su stalni,[5] povremeno je vršen saobraćaj između istih. Četnička banda iz Gračaca također je izlazila u okolna sela, radi pljačke. Naše namjere bile su : napasti neprijatelja iz zasjede na pojedinim tačkama a ometati mu slobodan saobraćaj. Četnicima onemogućiti pljačku po selima i izlaz van iz žice.

Izdata zapovijest prilaže se.

Borba je počela 4. III. t.g. u 7.30 i trajala do 10 časova, na pojedinim tačkama i kraće vrijeme.

Tok borbe: Prva neprijateljska kolona naišla je u 3 grupe na jedinice bataljona u zasjedi između s. Doljane i s. Dobro Selo, gdje se razvila kraća ali žešća borba; zbog intervencije bataljon se povukao. Na položaju Prisjeka naišla je druga kolona sa kamionom, koja je nastupala pod zaštitom neprijateljskog osiguranja sa Gradine, koje je dominiralo položajem Mandina Glava. Zbog intervencije i nepodesna terena za juriš, bataljon se povukao. Bataljon, koji je bio u rezervi i osiguranju prema Suvaji i Brotnji, nije imao borbe. Između sela Brčini i Rastovići jedna četa sačekala je grupu četnika od 200 vojnika na 300 metara i otvorila na njih vatru, nakon čega se povukla prema Kijanima.

U ovoj akciji neprijatelj je imao 25 mrtvih, od kojih 4 četnika i 21 Švaba; broj ranjenih nepoznat. Zarobljen jedan njemački podoficir. Zaplijenjeno: jedna puška, jedan pištolj, 1 konj i 3 konja ubijena.

Naši gubici: 5 ranjenih drugova, od kojih jedan svega teže.

Utrošak municije: U ovim akcijama utrošeno je 1470 metaka za p. mitraljeze, 240 metaka za talijanske puške, i jugoslovenske 320.

**3 Opširnije o ovoj borbi vidi izvještaj Štaba Treće NO brigade u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 8/15, k. 1237.**

**i Riječ je o Prvoj četi Prvog bataljona.**

**5 Zadatak ovih garnizona 373. legionarske divizije bio je zaštita komunikacije Bihać——Knin i dejstvo protiv jedinica NOV i POJ. Vidi arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 17/2, k. 74A.**

Kritički osvrt:

Pripreme za same operacije nisu bile dovoljne. Tako se dogodilo da IV bataljon III brigade nije izvršio popunu municije, zbog čega je bilo težih posljedica.

Samo posijedanje položaja nije pravilno. Praktikuje se suvišno razvlačenje jedinica po širini, dok raspored po dubini ne sprovodi se. To daje neprijatelju mogućnosti da sam raspored prodorima ispresjeca i onda razjedini jedinice i počesno potuče ili čak izvrgne ih uništavanju. To je naročito slučaj kod III brigade.

Prilikom zauzimanja položaja ne vodi se dovoljno računa o kamuflaži istih, te o tajnosti prisustva naših jedinica na položaju. Tako se događa da naše zasjede redovno budu prije vremena otkrivene i ne ispunjavaju se zadaci.

Taktika jedinica u zasjedi ne odgovara. Zasjeda dozvoljava da je najmanja i najobičnija patrola otkrije ili čak i sama otvara vatru na patrolu i time upozorava neprijateljsku glavninu na sebe i uspjeh izostaje. Treba praktikovati da se prednji i osiguravajući dijelovi propuste i da se vatra otvara tek na glavninu, ili orijentisati zasjedu da se potpuno štuku svi osiguravajući dijelovi, ako teren ne dozvoljava da se ostane u tajnosti.

Obezbjeđivanje i izviđanje je nikakvo. Jedinice još uvijek dozvoljavaju da ih neprijatelj iznenadi bilo u pokretu, bilo na položaju, bilo za vrijeme borbe (intervencije neprijatelja). To se naročito katastrofalno odražava kod III brigade, čiji gubici zbog toga su ogromni.[8] po njihovim posljednjim akcijama, i zarobljavanju njihovih vojnika, povedena je istraga i odgovorni će biti izvedeni pred sud.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: (M. P.) Komandant — p. pukovnik
***Petar Babić,*** v. r. ***M.[7] Šakić,*** v. r.

Po upotrebi u akta
šef. op. otsjeka
kap. ***Pavlović,*** v. r.

[8] O gubicima ove brigade poslao je Stab Jedanaestog korpusa Glavnom štabu NOV i POH i hrvatske depešu slijedeće sadržine: »3. brigada 19. divizije imala je u borbama 23, 24. i 25. I 1. III 18 mrtvih, 14 ranjenih i 39 nestalih i zarobljenih. Izgubljeno je 10 puškomitraljeza. O ovim gubicima nitko nas nije izvještavao, Stab XXXV div. izvijestio nas je o borbama koje je brigada toga dana vodila, da je nepr. odbijen i da se povlači. Je pak toga dana brigada bila iznenađena i doživjela neuspjeh. Na sastanku štabova brigada sa S. div. i S. korpusa izneseno je ozbiljno stanje u 3. brigadi 1 naređeno je da se povuče na sektor Ljubovo—Kuzmanovača radi uređenja i odmora« ... Vidi knjigu depesa Glavnog štaba Hrvatske u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 3/2, k. 119/1.
V Mićun

**BROJ 203**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 7. OŽUJKA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZADAR O NEPRIJATELJSKOM NAPADU NA BUKOVICU[1]

**S t a b**
**Grupe S.D.P. Odreda**
**7. III. 1944. g.**

Drugarskom

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H. ZADAR

Dragi drugovi,

Na ovaj sektor ponovo se povratila III. Brigada XIX. Divizije a sada smo izvješteni da je stigla i I. Brigada.

Neprijateljska-četnička ofanziva koja je usljedila na Bukovicu 1. ov. mjes. nije uspjela.[2] Četničke bande vršile su ofanzivu sa četiri pravca i to: Radučiča, Kistanja, Skradina i Benkovca. U ovoj ofanzivi učestvovalo je 1600 četnika, a sa samom operacijom je komandovao lično bandit Đujić. Kosovska Brigada sa 700 četnika nadirala je od Radučiča i sa istom se nalazio Đujić, Prominska Brigada iz Kistanja prema Đevrskama, Benkovačka kojom komanduje bandit Stegnjajić[3] od Benkovca za Medviđu. Cilj im je bio zauzeti centralnu Bukovicu izbaciti naše snage, opljačkati neke naše magacine spremne i izvršiti mobilizaciju.

Za neprijateljsku ofanzivu saznali smo pre početka. Naše jedinice i ako brojčano male pošle su na položaj i postavile na svim mjestima neprijatelju zasjede. Raspored i jačinu snaga smo znali, a isto tako i pravce nadiranja. U jutru 1 o.m. na sve strane čuje se prasak bombi i kolokotanje mitraljeza. Neprijatelj nije postigao svoj cilj. Borbe su se vodile 4 dana. Neprijatelj je sa svojom glavnom kolonom uspjeo da stigne do Parčića ali se nije uspio da poveže sa snagama Stegnjaića u Medviđi, pošto je Stegnjaić umakao prvog dana borbe natrag u Benkovac, nakon što je izgubio oko 10 mrtvih u borbi u Bruškoj. Neprijatelju je uspjelo da pronađe jedan bunker pušaka sa municijom u Crnobrnjama, koga su prokazali neki špiljari.

Naše snage uspile su zadržati cjelu Bukovicu i istu odbraniti. Neprijatelj je imao oko 60 mrtvih i više ranjenih među kojima i zamjenika popa Đujića (ni nam je tačno poznato da li je Miović[4] bio sada ili je smenut, ali znamo da je zamjenik Đujića poginuo). Naše jedinice računajući sami 2.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/17, k. 160A.
2 Vidi dok. br. 177, 203, 208, 222, 392, 394, 395 1 546.
3 Milorad
4 Novak

bat. S.D.P.[5] Odreda, 1 bataljon Kninskog Odreda i Zadarski bataljon i naša straža ubili su oko 50 četnika na prostoru Otres, Zečevo, Biovičino selo, Ervenik, na kome su zadržali neprijatelja, samo što je isti uspio da se probije preko Biovičina sela za Modrino selo i Parčić.

Đujić se sada nalazi sa svojom glavninom istočno od Đevrsaka i njegove daljne namjere nisu tačno poznate. Nastojati ćemo da bagru otjeramo što prije iz Bukovice.

Prema naređenjima koje smo dobili od Štaba VIII. Korpusa i načelnika XIX. Divizije mi treba da izvršimo formiranje naših jedinica tako da od današnjeg Zadarskog bataljona formiramo Zadarski odred, koji će i dalje djelovati na sektoru Nin—Posedarje, a isto tako treba da formiramo jedan bataljon koji će djelovati na teritoriji okolo Jagodnje. Prominska četa koja je tek formirana trebamo je pojačati i tamo oformiti odmah bataljon, koji treba da kroz najkraće vrijeme preraste u Odred.

S.D.P. Odred treba da se pojača od boraca iz Bukovice i da preraste u grupu bataljona, te nakon toga u Brigadu. Kninski ostaje isti s tim što treba da se ojača.

Što se tiče boraca koji se nalaze na otocima pred nas je postavljeno ovako. Nastojati prvenstveno da se borci prebace na ovaj kraj i da se istim pojača II. Brigada i S.D.P. Odred. U koliko za to nema uslova nastojati sve borce svrstati u jedinice na otocima i postaviti komande četa i štabove bataljona i formirati novi Sjev. Otočki Odred, koji će djelovati na otocima. Za ove sve jedinice postaviti jedan štab t.j. Štab Odreda, koji će rukovoditi sa svim jedinicama na otocima. Sve novomobilisane borce u tom slučaju svrstati u taj odred i tamo pripremati vojnički i politički. Ovi borci tamo bi prošli jedno vreme, gde bi držali pod kontrolom neprijateljske garnizone, a u datom momentu iste snage bi se upotrijebile tamo gdje treba. Ovo se ima u vidu zbog toga što postoji mogućnost da bi neprijatelj mogao da izvrši prisilnu mobilizaciju, kao što se to dogodilo na otoku Ugljanu. Nama je glavno imati borce u svojim rukama i iste čuvati da neprijatelj ne pokupi, a da iste spremamo za daljne zadatke. Mi ipak treba da težimo da se ostvari ono prvo t.j. da se borce prebaci na ovaj sektor, pošto je sada ovamo nužno potrebno snaga.

U koliko budemo prisiljeni da na otocima formiramo odred mi ćemo težiti da dobijemo dobar komandni kadar koji će raditi sa borcima. Kadar nam je obećala Divizija da će nam poslati.

Štab Korpusa oštro postavlja da nismo bili budni i da se nije smijelo da dogodi da neprijatelj pokupi borce sa otoka Ugljana i upozorava nas da u buduće budemo brži u radu.

Od druga Santina nikada ne dobivamo nikakva dopisa i ne znamo što je sve učinio. Načelnik intendanture naše grupe nas obavještava da je dao za borce na otocima drugu Santinu spreme za 100 boraca, a isto tako i nešto oružja.

Drug Santini predviđen je za komesara Zadarskog Odreda, s toga treba da isti što pre stigne na ovaj kraj. U koliko smatrate da je tamo potreban radi boraca istog zadržite dok tamo stigne drug koji će preuzeti dužnost nad svim jedinicama na otocima.

5 SJevernodalmatinskog partizanskog

Druga Karla[6] upućujemo do Štaba III. Sektora s tim da donese radio--stanice za diviziju i ovaj štab i materijal za štab Korpusa. O zadatku Grupe detaljno će vas upoznati drug Karlo, a naročito po pitanju organizacije jedinica. U koliko ima mogućnosti da se prebaci ljudstvo ono se može da prebaci skupa sa drugom Karlom.

Kod nas je bio jučer drug Bunko koji je otputovao za otoke i isti će se reko je svratiti kod vas, te vjerujemo da će vas on o stanju na ovom sektoru detaljno informirati.

Drugarski vas pozdravljamo

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Komandant — major,
***Šime Ivas,*** v. r.

BROJ 204

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 7. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O REORGANIZACIJI JEDINICA[1]

S t a b
Grupe S.D.P.2 Odreda
7. III. 1944.
Broj: 150

Štabu VIII. Korpusa N.O.V. i P.O.J.

Prema zadacima koje je postavio pred ovaj Štab načelnik Štaba XIX. Divizije dana 6. o.mj. u pogledu reorganizacije naših jedinica i o formiranju novih jedinica u sastavu Grupe dostavljamo slijedeće:[3]

Od sadašnjeg Zadarskog bataljona koji broji oko 170 boraca formiraćemo dva bataljona. Za komandanta Odreda namjeravamo postaviti druga poručnika Danu Potrebića dosadašnjeg zamjenika komandanta S.D.P. Odreda koji **je** ranije bio komandant Zadarskog Odreda. Za komesara druga Zvonimira Santina koji je bio imenovan za komesara S.D.P. Odreda, za zamjenika komesara druga Danu Berovića sadašnjeg komesara Zadarskog **Bataljona.**

Od Prominske čete koja sada broji 40 boraca namjeravamo formirati **bataljon, pošto** su perspektive za mobilizaciju na tom terenu dobre. Za

6 **Marijan** 2uvić-**Karlo**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 18/3, k. 517.**

**2 Sjevernodalmatinskih partizanskih**

**3 Viđi dok. br. 209.**

ovaj bataljon potrebno nam je komandni kadar za Štab bataljona i za komandu jedne čete. U Dopunskom bataljonu S.D. Divizije nalaze se jedan komandir i komesar rodom sa teritorija Promine. Ovaj bataljon u prvo vrijeme imao bi dvije male leteće čete koje bi bile kao trupovi a po tom se razvijale u jake čete.

Za Otočki odred nemamo sada u vidu formiranje. Naše je mišljenje još uvijek da prebacimo borce sa otoka i da sa njima popunimo S.D.P. Odred koji je dosta brojčano opao. U koliko ne uspije mi ćemo borce prebaciti a u koliko vidimo da neće nam ovo uspjeti nastojaćemo prikupiti sve borce na otocima i formirati više četa koje bi bile pod komandom Štaba Otočkog Odreda. U ovom slučaju imali bi u vidu za komandanta otočkog Odreda druga Milu Friganovića zamjenika komandanta Kninskog Odreda koji je prije rasformiranja otočkog Odreda bio zamjenik komandanta istog odreda.

Što se tiče formiranja Šibenske čete to je za sada nemoguće. Mi u našim jedinicama nemamo uopće boraca sa toga teritorija. Tražili smo od Štaba Grupe Srednje Dalmacije da nam dade pod komandu Šibensku četu Trogirskog Odreda. Pošto ova četa nije odgovorila zadacima koji su pred nju postavljeni mi smo imali u vidu da jedan izvjestan broj boraca izdvojimo za tu četu i da je dopunimo sa borcima iz naših jedinica. Ovo naše traženje i namjere nisu ostvarene, te molimo da nam se dodijeli bar 15 dobrih boraca koji se nalaze u jedinicama VIII. Brigade,[4] ili Grupe Srednje Dalm. P. Odreda odnosno jedinica XIX. Divizije u koliko u njoj ima boraca sa tog teritorija.

Kninski Odred pred neko vrijeme je reorganiziran. Kod posljednje neprijateljske ofenzive u ovome Odredu je ostalo svega 100 boraca. Jedan dio boraca toga Odreda stavljen je na raspoloženje Štabu XIX. Divizije dok jedan dio je dezertirao. Od ovo ljudstva formirali smo dva bataljona i od formiranja uspjelo nam je prikupiti oko 70 boraca koji su napustili svoje jedinice, tako da brojno stanje Kninskog Odreda ima sada oko 170 boraca. Prominska četa privremeno se nalazi pod komandom Odreda i ovo brojno stanje ne odnosi se na nju.

Obzirom što ovaj Štab nema sav potreban kadar mi smo u jednom dopisu Štabu Divizije tražili da nam uputi za komandanta Kninskog Odreda druga kapetana Milana Glumca koji je bio komandant 1. bataljona u tom odredu i dali predlog da drug kapetan Mile Marčetić primi dužnost načelnika u ovom Štabu.

Štab S.D.P. Odreda kao i štabovi bataljona istog odreda su popunjeni izuzev što nema zamjenika komandanta Odreda. Prema naređenju načelnika Divizije da ne oduzimamo kadar iz ovog Odreda mi nismo uzeli u obzir kadar iz istog odreda za druge naše jedinice.

Da bi mogli prići organiziranju Zadarskog Odreda i Prominskog bataljona i eventualno Otočkog Odreda potrebno nam je tri komesara i tri zamjenika komesara bataljona, i komandant za Prominski bataljon. Također nam je potrebno nekoliko komandira i komesara za čete na [.. .][5] za

**4 Osme brigade Dvadesete divizije**

**5 Na ovom mjestu oštećen dokumenat.**

Zadarski i Prominski bataljon. U koliko nam ne bi uspjelo prebaciti borce sa otoka bilo bi nam potrebno štab za taj odred i najmanje dva Štaba bataljona.

Mi smo poduzeli da odmah pristupimo formiranju Zadarskog Odreda i da prebacimo borce sa otoka koje bi svrstali u S.D.P. Odred. U tu svrhu upućujemo druga Karla (Marijana Zuvića) člana ovog Štaba na otoke s tim da se poveže sa drugom komesarom Santinom i sa Okružnim Komitetom Zadar da ispitaju mogućnost prebacivanja ljudstva. Također je isti dobio u zadatak da donese radio stanicu za Štab Divizije i ovaj Štab.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Komandant — major:
***Šime Ivas,*** v. r.

DOSTAVLJENO:
Štabu VIII. Korpusa NOV i POJ
Štabu XIX. S.D. Divizije NOVJ
Načelniku Štaba XIX. Divizije

BROJ 205

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 8. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O RAZMJEŠTANJU JEDINICA I NJIHOVIM ZADACIMA»

STAB
XX DIVIZIJE NOVJ
Br. 195
Dne 8. III. 44

### ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ

**S obzirom na situaciju na ovom sektoru, kao i stanje naših jedinica, mi smo izvršili sljedeći raspored:**

**I Brig, smještena je na prostoriji Gornji i Donji Bitelić, sa zadatkom zatvaranja pravca na Panju i od Obrovca. Ovoj Brigadi posvećujemo osobitu pažnju glede njenog sređivanja vojno-političkog, radi toga što je ista bila oko 2 mjeseca van kontrole Štaba div. i koja je održavala vrlo slabo vezu sa Štabom div.**[2]

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 10,2, k. 517A.

2 Početkom siječnja 1944. ova je brigada upućena preko Svilaje i Muća na područje Šibenik—Trogir, gdje je dejstvovala do 5. ožujka. Vidi dok. br. 10, 105, 116, 139, 165, 220 i 361.

II Brigada smještena je na prostoriji Zasiok—Miljkovići, sa zadatkom čuvanja mostobrana Zasiok i aktiviranja ka Ježeviću i Gornjim Koljanima.[3] Jedan bataljon ove Brigade smješten je na Vrdovu, kao divizijska rezerva.

III Brigada se nalazi na prostoriji Marasović—Rože—D. Tijarica i Strizirep. Zadatak joj je da vrši mobilizaciju ljudstva i da izvrši likvidiranje manjih neprijateljskih uporišta na tom sektoru.[4] Pripreme za likvidaciju neprijateljskih uporišta su u toku.

Sa kanalom preko Cetine mi još uvijek nismo potpuno ovladali. Razlog za ovo je taj što neprijatelj u s. Hrvače šalje jače patrole ka Potravlju 1 ka Zelovu, radi ovoga mi smo primorani da vršimo velika obezbjeđenja karavanima, koje mislimo upućivati, a koje do sada još nismo uputili. Inače, mi smo u nekoliko navrata prelazili rijeku Cetinu, sa ciljem konfiskacije neprijateljske imovine. Neprijatelj je davao otpor, ali ne uporan. Naše jedinice su u toku prošle noći izvršile čišćenje Ježevića. Neprijatelj osjetivši dolazak naših snaga je pobjegao.

Prema primljenim podacima neprijatelj je izvršio koncentraciju slabijih snaga u Obrovcu (prikupio oko 600 Nijemaca, 1 satniju domobrana, 2 tenka, 1 bateriju brdskih topova). Mi smo poduzeli mjere da ga spriječimo u namjeri da prodre bilo u Cetinsku dolinu, bilo ka Livnu. Do sada neprijatelj ništa nije pokušao. Tokom jučerašnjeg dana u Obrovac je stiglo oko 20 kamiona sa snagama nama nepoznatim i sa materijalom.

U najskorije vrijeme mi ćemo vam poslati spiskove i izvještaj predviđene rokovnikom.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

(M. P.)

Komandant:
major
*Uzelac*,[5] v. r.

Politkomesar:
SI. otsutan

**3 i 4 O postignutim uspjesima vidi dok. br. 276.**
**5 Mile**

BROJ 206

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 9. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O RAZMJEŠTANJU I STANJU U JEDINICAMA[1]

Stab
XX **DIVIZIJE NOVJ**
**Br. 141**
Dne **9. III. 1944**

STABU VIII KORPUSA NOVJ

Stanje i novosti na sektoru ove divizije jesu sljedeće: naša I brigada stigla je u Ogorje, ali ne kompletna, jer je oko 150 boraca sa komesarom brigade odsječeno prilikom vođene borbe,[2] vjerovatno negdje oko Trogira.[3] Nastojaćemo prebaciti ovu brigadu na sjeveroistočnu obalu rijeke Cetine.

Naša II brigada prilikom čišćenja kanala za Trogir, tj. jugozapadne obale rijeke Cetine, sela Potravlja i Zelova izgubila je oko 8 boraca.[4] Odredili smo komisiju, koja će ispitivati do koga je i koliko krivica i krivce ćemo najstrožije kazniti. Kod ove naše brigade stvar ne samo da nije dobra, nego nije ništa bolja nego kod naše I brigade.[5]

Na prostoru naše III brigade nema naročitih novosti. Ova brigada sređuje se, održava zborove u selima: Strižirep, Vrpolje, Gornja i Donja Tijarica, Rože i Ugljane, ispituje neprijateljske garnizone Aržano, Svib i Trilj. Nastoji da uhvati vezu sa domobranskim vojnicima i oficirima, kako bi u pogodnom momentu pristupila likvidaciji pomenutih neprijateljskih uporišta.[6]

Dinarski odred nalazi se na dosadašnjem mjestu i kod istoga nema nikakvih novosti[7] (nalazi se u Otoku, Gali, prema Obrovcu, dok se jedna četa nalazi u Bračevu Docu).

Primjećene su koncentracije izvjesnih četničkih snaga na prostoru Vrlika, Podosoje, Otišić. Jačina ovih snaga za sada nam je nepoznata, ali smo poduzeli i mjere opreza i mjere radi prikupljanja podataka.

Preko Imotskoga iz pravca Čapljine stiglo je 5 o.mj. oko 400 Nijemaca SS trupa sa 15 kamiona.[8] Ova jedinica zadržala se je u Studencima, da li će ovdje ostati ili je samo u prolazu još za sada ne znamo.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/2, k. 517A.

2 Politički komesar Nikola Jončić vratio se u brigadu sa 110 boraca i rukovodilaca. Vidi dok. br. 220 i knj. 11, izvještaje Prve brigade štabu Dvadesete divizije NOVJ.

3 Opširnije o ovoj borbi vidi dok. br. 220.

4 Vidi dok. br. 197.

5 Vidi dok. br. 220.

6 O dejstvima Treće brigade na spomenutom području vidi dok. br. 276 i 287.

7 Vidi dok. br. 224 i 256.

8 Vjerojatno se odnosi na 105. SS izviđački bataljon. Vidi dok. br. 396 1 398.

Neprijateljski garnizon u Sinju je pojačan, tj. povratile su se SS trupe, koje su otišle iz Sinja, tako da se sada u Sinju nalazi oko 1000 Nijemaca i 1200 domobrana.[8]

Kanal sa Trogirskim sektorom je u priličnoj mjeri kompromitovan, neprijatelj za njega zna i na sve načine nastoji da ga izoluje, tako da u tom pogledu postoje velike poteškoće. Za svakog kurira ili dopis mora se određivati po čitav bataljon radi osiguranja.

U vašem naređenju a/br. 5 od 4 o.mj. radi formiranja brdske artiljerije stoji, pored ostalog, da uputimo dva telefonska aparata sa kablom — jedan do dva ručna dvogleda. Po istom naređenju u pogledu ljudstva i puškomitraljeza postupićemo čim stigne naša I brigada, ali tražene telefone i doglede nećemo moći uputiti, jer sa telefonima divizija ne raspolaže, a dvogled ima samo komandant divizije.

Poduzeli smo sve oko organizacije štabova, učvršćivanja odgovornosti i discipline i formiranja jedinica — četa pri štabu, kao izviđačke, inžinjerske, štabne čete, bolničke čete, čete pri intendanturi, o čemu ćemo vas detaljnije izvijestiti nakon dovršenog formiranja.

Jučer smo primili naređenje od sekcije za naoružanje toga štaba pod br. si. od 29. II. o. god. u kome se naređuje da ova divizija izda 10 (deset) puškomitraljeza sa odgovarajućim brojem municije i da se ovo naređenje izvrši bez obzira da li je stigla naša I brigada. Ovo naređenje potpisao je pomoćnik načelnika štaba, pukovnik Biočić.[10] Ovo naređenje ne možemo izvršiti iz sljedećih razloga: naša II i III brigada imaju dosta malo brojno stanje i naoružanje kojima također još nedostaje puškomitraljeza i municije i koje željno očekuju dolazak naše I brigade, također zbog popune sa puškomitraljezima i municijom. Mi smo također pristupili formiranju jedinica, koje do sada nisu postojale u formacijskom sastavu divizije. Formiranjem ovih jedinica također će nam biti potrebno i naoružanje koje moramo uzeti iz naših brigada. Neprestano izvlačenje kako ljudstva i naoružanja iz naših jedinica negativno djeluje na i onako male i slabe naše brigade i stvara se utisak da se samo od jedinica oduzima. Za ovo oružje naređeno je u istom dopisu da se izda Grahovsko-peuljskom odredu. Automatskog oružja ima na Visu i na Trogirskom sektoru, odakle može da se snabdije Grahovsko-peuljski odred, a što se tiče prenosa istoga mislimo da to može da obavi isti odred sa svojim vlastitim snagama, a ne da to obavljaju jedinice ove divizije, koje ne raspolažu sa dovoljnim brojem konja, a i u priličnoj mjeri su zamoreni.

[...]

Izviješteni smo da je radio-telegrafista koji je održavao vezu kopna sa Mornaricom uhvaćen od strane neprijatelja i da su sa njim uhvaćene i šifre koje su trebale da služe od 8. o.mj. Ne znamo čije su to šifre, jer naše nisu, ali svakako treba ove šifre oglasiti nevažećim, kako se neprijatelj ne bi sa istima služio.

**9 U Sinju su se tada nalazile slijedeće neprijateljske snage: 105. SS izviđački bataljon, jedan bataljon 892. puka 264. pješadijske divizije, Dvadesetsedma ustaška bojna i dijelovi Petnaeste domobranske pješačke pukovnije. Vidi dok. br. 396, 398 i Arhiv V. I. I, arhiva NDH, reg. br. 19/2, k. 521 1 omot 12 skica br. 163.**

**10 Frane**

Vrijeme na Vrdovu je vrlo loše, jaka bura sa snijegom ometa skoro svaki saobraćaj i pokret. Uslijed takvog nevremena naša radio-stanica nije mogla da radi, a pri pokušaju rada oglušila je jedna lampa za koju smo vam već javili i tražili od vas. Prema tome naša radio-stanica neće moći da radi sve dok ne dobijemo traženu lampu.

Ishrana svih jedinica ove divizije je vrlo slaba i pored nastojanja da se ona poboljša. Baš zbog tako slabe ishrane bićemo prisiljeni podešavati i operacije ove divizije, tj. pristupiti likvidiranju i čišćenju nepr. iz Cetinske doline. Odnos komandi mjesta i područja prema jedinicama naše divizije i prema štabu divizije je skroz nepravilan ...

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkom,
***Edo Santini,*** v. r.

Komandant, major
***Mile J. Uzelac,*** v. r.

BROJ 207

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE NO BRIGADE OD 9. OŽUJKA 1944. ŠTABU DVADESETE DIVIZIJE O NAPADU NA USTAŠE U POTRAVLJU I ZELOVU[1]

II BRIGADE STAB XX DIVIZIJE NOVJ
Broj 109
9 marta 1944 godine

Operativni izvještaj
dostavlja.

ŠTABU XIX DIVIZIJE NOVJ
(Sekcija Split 1:100.000)

Brigada je razmještena na prostoriji Dabar—Zasiok—Bitelić i Vrdovo sa zadatkom kontrole iste teritorije i onemogućavanja neprijateljskog prolaza na lijevu stranu Cetine, kao i osiguranja kanala sa morem na prostoriji Zasiok—Zelovo.

Noću 4/5. III. t.g. akcija na selo Potravlje i Zelovo u cilju prebacivanja Divizijske komore, t.j. materijala, sa mora na lijevu obalu Cetine.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, *reg.* br. 7/2, k. 2029.**

**1) Neprijateljski** položaj: U selu Potravlju razmješten po kućama. Kuće zidane i razmještene po grupicama. Na Zelovu isto tako neprijatelj razmješten u zidanim kućama po grupama.

**Naš položaj:** Zasiok—Glavica između Zasioka i Cetine (k. 415 i 433).

2) U borbi je učestvovao naš III bataljon i jedna četa Dinarskog odreda, kao i naš IV bataljon, koji je držao zasjedu do sela Maljkova i Glavice ispod Zasioka u cilju potpomaganja prebacivanja dijelova za napad, kao i njihovo povlačenje.

3) Ustaše iz okolnih sela, u jačini 55 vojnika, koji su služili kao predstraža neprijateljskog garnizona u Hrvacama i za ometanje saobraćaja naših dijelova preko ovog terena. Isto tako, na Zelovu ustaše iz okolnih sela, koji su služili za predstražu neprijateljskog garnizona u Hrvacama i ometanje saobraćaja preko istog. Jačina 30—40 ustaša. Neprijatelj naoružan sa puškama, 4 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez i 1 laki bacač.

4) Situacija: Neprijatelj u selu Potravlju stanuje u zidanim kućama, nema nikakovih rovovskih utvrđenja, ni vanjskih obezbeđenja sem patrola. Prirodna prepreka — reka Cetina, moguć prelaz na Seginom mostu. Odstupnica — masiv padine Svilaje, zaleđe mu štiti garnizon na Zelovu. Pomoć mu može stići u roku od jednog sata od garnizona Hrvače, a teritorija koju četnici kontrolišu je susjedna Maljkovo—Otišić. Neprijateljska vjerovatna namjera je onemogućavanje našim manjim dijelovima za prebacivanje preko tog sektora i veze sa morem, kao i predstraža garnizona u Hrvacama.

Naša situacija: Prelaz preko rijeke Cetine na Šeginom mostu otkriven, može biti tučen od neprijateljske pješadijske i bacačke vatre i ugrožen sa fronta i bokova od jačih neprijateljskih dijelova. Naša definitivna odluka bila je: prebaciti se pod zaštitom noći i automatskog oruđa preko Šeginog mosta, probiti se između sela Maljkova i Potravlja vežući se sa padinama Svilaje i brzim naletom pročistiti selo od ustaša, a jednu četu postaviti na komunikaciji između Satrića i Potravlja, koja će iz zasjede tući neprijatelja koji bude bježao za Hrvače i uništiti ga. Poslije čišćenja Potravlja sa dvije čete očistiti Zelovo, a sa druge dvije čete postaviti zasjede prema Hrvacama i Satriću, zasiok Soldić i grebenom do glavne komunikacije Hrvače—Maljkovo i zadržati se na istim dok ne prođe divizijska komora.

5) Prilaže se izdata zapovijest[2] koja je izdata za akciju, samo je još dopunjena na terenu u toliko što je sudjelovala četa Dinarskog odreda i dodato čišćenje Zelova, pošto u ranijim podatcima, t.j. prije pisanja zapovijesti nije se neprijatelj nalazio na Zelovu.

6) Borba je počela, t.j. krenuto je sa polaznih položaja 4. III. t.g. u 19.30 časova.

7) Tok borbe: Naše snage prešle su Šegin most bez borbe i privukle se do padina Svilaje između Potravlja i Maljkova i frontalno čistile selo prema Satriću. Čišćenje Potravlja bilo je munjevito i brzo. Neprijatelj je davao otpor, ali ne organizovano, nego u panici se povlačio prema Hrvacama. Ovaj momenat nije iskorišten, jer četa Dinarskog odreda, koja je trebala biti u zasjedi, nije stigla na određeno mjesto, t.j. prešla je na padine

2 Vidi dok. br. 197.

Svilaje i neprijatelj se izvukao. Gonjenje neprijatelja bilo je do Hrvača, t.j. do položaja koje je trebao bataljon zaposjesti. Druga faza borbe: Jedna četa III bataljona i četa Dinarskog odreda, koje su imale zadatak da očiste selo Zelovo, nisu izvršile u potpunosti svoj zadatak, t.j. četa Dinarskog odreda produžila je sjevernim dijelom iznad Zelova za Ogorje, prema svom ranijem zadatku, ne svraćajući uopšte na Zelovo, a prva četa III bataljona došla je u prvi zasiok sela Zelova i nije momentalno naišla na neprijatelja, našto je upitala odbornika je li se tu nalazi neprijatelj, koji je odgovorio da ne. Komanda čete na tome je ostala ne preduzimajući vojničko pretresanje sa čitavom četom, nego je uputila samo jednu patrolu koja se je sukobila sa neprijateljem, a neprijatelj je iskoristio ovaj momenat nesnalaženja ove čete i potisnuo je nazad prema Potravlju. Borba u čišćenju sela Potravlja završena je u 24 sata. Mjesto završetka borbe u selu Satriću kod Soldića kuća.

5. III. t.g. neprijatelj je potisnuo našu četu sa Zelova, koja je otstupila u Potravlje. Ostale dvije čete III bataljona, koje su držale položaj prema Hrvacama, povlačile su se prema Potravlju bez borbe, jer ih je neprijatelj ugrozio od Zelova. U međuvremenu neprijatelj je preduzeo protunapad od sela Hrvača u sadejstvu svojih dijelova koji su nadirali od Zelova. Red povlačenja koji je bio predviđen po zapovijesti — nije po njemu postupljeno, jer se je III bataljon povlačio prema Seginom mostu ne obazirući se da li su se prebacili dijelovi IV bataljona iz Potravlja i Maljkova, koji su se trebali prije njega prebaciti, što je moglo dovesti do kritične situacije dijelova IV bataljona, da je neprijatelj bio u jačoj snazi. Za vrijeme ove operacije bilo je gadno vrijeme (mećava), što je onemogućavalo veze i preglednost terena, a sela su ustaški raspoložena, odnosno ustaše su iz tih sela što im je pomagalo lakše nastupanje i snalaženje. Borba je završena na polaznim položajima iznad Šegina mosta na lijevoj strani Cetine 5. III. t.g. u 12 časova.

8) Ciljevi borbe nisu postignuti u potpunosti, t.j. nije izvršena druga faza borbe (čišćenje Zelova), kao ni povlačenje nije izvršeno organizovano i kako je predviđeno. Zarobljeno nije ništa. Zaplijenjeno je nešto sanitetskog materijala i jedan sterilizator za gaze. Konfiskovano je 800 kgr. žita, 600 kgr. mesa, kao i tri konja. Neprijatelj je imao jednog mrtvog i dva ranjena (podatci dobiveni od seljaka). Zarobljenih nije bilo.

9) Naši gubitci: 8 drugova nestalih i to šest koji su bili u patroli između sela Satrića i Zelova na k. 628. Jedan drug na Zelovu, a jedan u Potravlju. Od ovih je jedan zamjenik političkog komesara 2 čete III bataljona drug Matijas Svetin. Prema neprovjerenim podacima isti su se drugovi predali neprijatelju. Mrtvih i ranjenih nije bilo.

10) Utrošeno je 17 metaka za teški mitraljez »Bredu«, 190 metaka za jugoslovensku pušku i puškomitraljez, 800 metaka za talijansku pušku i puškomitraljez, kao i 9 ručnih bombi (ofanzivnih). Izgubljeno je 8 pušaka koje su bile na nestalim drugovima, kao i njihova lična sprema.

11) Lica nema koja su se naročito istakla, da bi ih trebalo pohvaliti ili odlikovati, kao ni jedinica.

[...]

13) Kritika: Akcija je bila dobro pripremljena. Odluke i izdate zapovijesti za akciju bile su realne, ali nisu u potpunosti sprovedene. Što nije stajalo u zapovijesti, a prema posljednjim podacima koji su dobiveni prije polaska za napad, dopunjene su usmeno.

Upravljanje i rukovođenje borbom od strane III bataljona nije bilo dovoljno u drugoj fazi borbe, kao i u povlačenju.

Komandovanje više i niže u prvoj fazi borbe snašlo se dobro, a u drugoj slabo. Greška je u tome što su bile slabe veze, što se nije zainteresovalo da li je očišćeno selo Zelovo, što se nije organizovano povlačilo i redom kojim se trebalo povlačiti, kao i u tome što se nisu jedinice držale čvrsto u svojim rukama, kojom prilikom je ostalo 6 drugova na položaju bez da su od strane Štaba III bataljona bili obaviješteni o povlačenju i zadržani sve dotle, dok se ne povuku istaknuti dijelovi. Ma da su ostali drugovi donekle znali kuda se treba povlačiti, ali izgleda da nisu imali mnogo straha od neprijatelja i dovoljno mržnje i nisu se bojali da ih neprijatelj uhvati ili da mu se predaju. To se vidi iz toga, jer neprijatelj nije nadirao sa jakim snagama, t.j. da je ugrozio čitav sektor, a baš gdje su se nalazile dvije patrole u jačini od šest drugova između Satrića i Zelova, tim pravcem neprijatelj nije uopšte naišao.

Upotreba pojedinih vrsta oružja nije iskorištena u potpunosti.

Sadejstvo jedinica i uzajamni rad je bio vrlo slab.

Taktički i borbeni postupci naših starješina u drugoj fazi nisu bili u skladu sa razvojem situacije na bojištu.

Pouke koje se mogu izvući iz ove akcije jesu: Treba se pridržavati u potpunosti zapovijesti i iste dopunjavati na terenu. Treba zadatak koji se dobije nastojati da se u potpunosti izvrši. Treba držati čvrsto jedinice u svojim rukama i imati stalne i sigurne veze. Treba u borbi koristiti taktičke momente i ne dozvoliti neprijatelju da se snađe i da izvrši protunapad. Treba poslije izvršenje jedne faze borbe brzo i energično izvršavati i drugu fazu borbe. Treba cijeniti sve pravce kojim neprijatelj može otstupati, kao i kojim može preduzeti protivnapad i na istima se blagovremeno i pravilno obezbijediti. Treba predvidjeti u povlačenju koje dijelove i sa kojeg položaja treba prije povlačiti, a na kojima davati jači otpor.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar
V.[3] ***D. Janković,*** v. r.

Komandant — major
***Sava Kesar,*** v. r

**BROJ 208**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 9. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA PROTIV ČETNIKA U SJEVERNOJ DALMACIJI[1]

**STAB**
**GRUPE S.D.P.2 ODREDA**
**Br. 154**
**9. III. 1944.**

ŠTABU VIII KORPUSA NOV I POJ
ŠTABU XIX DIVIZIJE NOVJ

**Dostavlja operativni izvještaj.**

1. (Sekcija Žirje, Šibenik, Knin, Novi Grad 1:100.000 jug. izdanja.) Zemljište je ispresijecano ogradama sa djelomično pošumljenim prostorom. Teren manevarski sa malo dominantnih tačaka na istočnoj strani, dok na zapadnoj strani planinski masivi.

2. Kninski odred sa snagama jednog bataljona, S.D.P.[3] Odred sa jednim bataljonom, Zadarski bataljon i Prateća četa Štaba grupe.[4] Od susjednih jedinica: jedan bataljon II Brigade XIX Divizije na sektoru Zmištak (562) — s. Parčić, dok ostali dio snaga II Brigade s. Bilišane i s. Muškovci.

3. Četnička Leteća brigada, jačine 500 boraca, pod komandom Milorada Stegnjajića napadala pravcem Benkovac—Medviđe, Skradinska četnička brigada, jačine 200 boraca, pod komandom kapetana Franca Kovača nadirala je pravcem Skradin—Đeverske—Bijelina, Prominska brigada, jačine 350 boraca, pod komandom potporučnika Sime Radića i Kosovska četnička brigada, jačine 600 boraca, pod komandom kapetana Asanovića nadirale su od pravca Radučić—Ivoševci—Biovičino Selo. Komandant operacije bio je bandit Đujić[5] koji se je nalazio sa Radučićkom kolonom.

4. Neprijateljska koncentracija i namjere nisu uočene ni sa koje strane. Podatke o neprijateljskim namjerama dobili smo od R.O.C.[6] Šibenik tačno u 16 sati 29. II. o.g. O situaciji bio je odmah obaviješten načelnik Štaba[7] XIX Divizije koji je donio odluku i izdao zapovijest za jedinice ove grupe i za II Brigadu XIX Divizije. Sve jedinice nisu dobile na vrijeme operativnu zapovijest. Ovo se odnosi na II Brigadu i dijelove Kninskog odreda.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 12/2, k. 517A.
2 Sjevernodalmatinskih partizanskih
3 Sjevernodalmatinski partizanski
4 Riječ je o Stabu Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda.
5 Momčilo
6 Rajonskl obavještajni centar
7 Ante Biočlć

5. Stab Kninskog i S.D.P. Odreda dobili su direktno naređenje (zapovijest) od načelnika XIX Divizije. Zadarski bataljon i Prateća četa dobili su usmeno naređenje od Štaba grupe.

6. Borba je počela u 5 sati 1. III. o.g.[8] kod zaseoka Grulovići između Kistanjske neprijateljske kolone i II Bataljona S.D.P. Odreda. Ova je borba bila susretna. Na ostalim tačkama otpočela je borba na Diviću (324) između lijevog krila Skradinske kolone i Prateće čete Štaba grupe, a u 7,20 časova otpočela je borba sa glavninom Skradinske kolone na Straži (342) sa Zadarskim bataljonom. U 8 sati Radučićka neprijateljska kolona podilazila je Obruču (300) južno od Ervenika i sukobila se sa snagama I Bataljona Kninskog odreda.

7. Kod susreta II Bataljona S.D.P. odreda sa neprijateljem u Grulovićima, neprijatelj se rokirao na desno i krenuo u pravcu crkve Sv. Petra (307)—Biovičino Selo, gdje se je spojio sa Radučićkom kolonom. Na liniji lijevo Divić (324) desno Debelo Brdo (365) zaključno vodila se borba čitavi dan i neprijatelj je uvečer odbačen natrag uz gubitke. Neprijatelj je naročito napadao prema Debelom Brdu, gdje su učestali u više navrata obostrani juriši, dok naposljetku predvečer nije neprijatelj potpuno odbačen. Neprijatelj je s Divića (324) uspio da zauzme Orlovaču (406) ispred koga su se u toku dana povlačile naše snage. Uvečer se i sa ovoga položaja povukao za Bribir. Neprijateljska Radučićka kolona kretala je u dva pravca: Jedan pravac Kanaziri—Pleševica (287)—Obruč (300), dok sa drugom kolonom s. Vujašinovići—Biovičino Selo. Prema Obruču nadirale su jače neprijateljske snage koje su podilazile sa sjeveroistoka i juga. Na Obruču se nalazila jedna četa 1. bataljona Kninskog odreda, dok ostali dio snaga ovog bataljona bio je raspoređen do vrha Zmištaka (562). Jedna četa Zadarskog bataljona zatvarala je pravac Benkovac—Brgud—Rodaljice—Bijelina i ista nije vodila borbu, pošto neprijatelj nije nadirao tim pravcem. Prvog dana borbe glavnina neprijateljskih snaga t.j. Radučićka i Kistanjska kolona uspjele su zauzeti Obruč (300) i Zmištak (562) i ovladati sa Biovičinim Selom, dok prednji neprijateljski dijelovi uspjeli su stići do prvih kuća u Modrinom Selu. 3. bataljon II Brigade prvoga dana nije uspio da stigne u Biovičino Selo, kako je bilo predviđeno. Bandit Stegnjajić sa svojom brigadom uspio je da stigne u 10 sati 1. o.mj. na Čekić (483) i Mala Gospa (450)—Medviđe. Ova neprijateljska kolona stigla je preko Gornjeg Karina i jednim dijelom kroz Brušku. Dana 2. o.mj. glavnina neprijateljskih snaga bila je u Biovičinu Selu, Benkovačka kolona povukla se natrag u Benkovac, a Skradinska u Bribir. Isti dan je vladalo zatišje.

3. o.mj. glavnina neprijateljskih snaga iz Biovičina Sela krenula je u nekoliko kolona preko Modrina Sela i Debelog Brda u pravcu Parčića. Naše snage S.D.P. Odreda bočno su napadale na neprijatelja, dok snage III Brigade istoga dana uspjele su ga povratiti natrag. Ujutro istoga dana Prateća četa Štaba grupe postavila je zasjedu na Diviću (324) četničkoj koloni koja se kretala iz Skradina i tu se čitavog dana vodila borba sve dok nije neprijatelj odbačen natrag. Na ovom pravcu napadalo je oko 150 četnika, dok na našoj strani bilo je 25 boraca. 4 o.mj. neprijatelj je od strane Biovičina Sela izvršio napad u pravcu Bijeline i nakon nekolikosatne borbe uspio je odbaciti 2. bataljon S.D.P. Odreda iz sela Bijeline, nakon čega se-

isti povukao na kotu 374 (kod crkve Sv. Petke). Neprijatelj je kontrajurišom naših snaga odbačen natrag. Istoga dana od pravca Parčića—Zmištaka i Obruča (300) vršile su pritisak i napadale snage Kninskog odreda i II Brigade, nakon čega se neprijatelj povlačio prema Kolašcu i Macurama. Ujutro 5. o.mj. neprijatelj je ponovo izvršio napad u pravcu Petrove Crkve (307) i uspio je da je zauzme. Neprijateljske snage na čitavom ovom prostoru prestale su ofanzivno djelovati i iste su se povukle u pravcu Kistanja. 7. o.mj. glavnina četničkih snaga izvršila je koncentraciju na prostoru Varivode—Đeverske—Krnjeuve i Bribir, odakle su uvečer krenuli u dva pravca i to jednim pravcem prema Skradinu, dok glavnina je krenula preko Roškog Slapa najvjerovatnije za Kosovsku dolinu. Istoga dana Stegnjajić sa 100 četnika došao je na Bribirske Mostine iz Benkovca. 7. o.mj. neprijatelj je evakuisao i napustio garnizone Mokro Polje i Kistanje. Naše snage nakon što se neprijatelj povlačio zauzimale su naprijed teritoriju i 8. o.mj. nekoliko drugova je ušlo u Kistanje, dok Mokro Polje odmah su zauzele jedinice Kninskog odreda.

8. Našim snagama je uspjelo omesti neprijatelju plan i na pojedinim tačkama odbaciti neprijatelja, a na pojedinim zadržati. Cilj u potpunosti nije postignut obzirom što je ipak neprijatelju uspjelo probiti se do Parčića 1 sa Benkovačkom kolonom do s. Medviđe. Naše jedinice u odnosu na neprijatelja uglavnom su izvršile svoj zadatak. U ovoj borbi zarobljeno je i to:

1 četnik sa oružjem, dok su se 2 predala koji su bili ranije zarobljeni od četnika kao partizani.

Neprijatelj je imao kroz ovo vrijeme na svim tačkama koje su branile naše jedinice i to: na Obruču prvog dana borbe 13 mrtvih i oko 20 ranjenih, među kojima i zamjenik popa Đujića, kod Nunića trećeg dana borbe 2 mrtva i nepoznati broj ranjenih. Kod Debelog Brda prvog dana borbe 13 mrtvih i nepoznati broj ranjenih, i trećeg dana borbe na Diviću 7 mrtvih i nepoznati broj ranjenih. Ukupan broj 35 mrtvih.

Za vrijeme ove neprijateljske ofanzive imali smo 3 mrtva i 11 ranjenih drugova i to iz Kninskog i S.D.P. Odreda. U materijalu nije bilo gubitaka, izuzev što je neprijatelj pronašao jedan bunker oružja XIX Divizije u s. Crnobrnja.

Utrošak municije:

5450 metaka za teške mitraljeze
6800 „ za talijanske p. mitraljeze
6600 „ za talijanske puške
1390 „ za jugoslavenske puške i p. mitralj.
3045 „ za šmajsere
37 granata za bacač 45 mm
40 komada bombi.

9. Za sve vrijeme borbe sve jedinice ove grupe koje su učestvovale u ovim borbama dobro su se držale. Za pohvalu ne bi se imalo istaknuti koju jedinicu odnosno pojedinca.

**8 Vidi dok. br. 203, 222, 392, 394, 395 i 546.**

10. Nije bilo takovih grešaka u borbi da bi se moglo nekog pozvati na odgovornost.

11. Obrana je bila dobro pripremljena obzirom što smo znali tačne podatke o neprijatelju. Zapovijest i raspored naših snaga u odnosu prema neprijatelju bio je dobar. Glavni nedostatak jest taj što sve jedinice nisu mogle doći u pravo vrijeme na položaj i što nismo imali jednu opću rezervu. Starješine, kao i borci, u akciji dobro su se držali. Ovo je rezultiralo stoga što su starješine poznavale kuda neprijatelj ima da krene i kolike su njegove snage na pojedinom pravcu. Također se je znalo tko sve učestvuje u ofanzivi. Obzirom na poznavanje neprijateljskih namjera, sve jedinice uspjele su se zadržati na teritoriji Bukovice i uporno braniti svaki položaj. Veza između pojedinih jedinica više je bila idejna nego se je mogla održavati pomoću kurira. Telefonska linija koja je pružena Gošići—Dobropoljci——Bijelina—Parčić jedno vrijeme nije funkcionisala na čitavoj duljini. Veza sa teritorijem sjeverne Bukovice postojala je, dok za prva dva dana veze sa Primorjem nije bilo.

Komandant — major:
*Šime Ivas,* v.r.

BROJ 209

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 10. OŽUJKA 1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O VOJNO--POLITICKOM I ORGANIZACIONOM STANJU JEDINICA[1]

STAB
GRUPE S.D.P. ODREDA
br. 156
10. III. 1944. g.

Dostavlja opšti izvještaj

**STABU VIII KORPUSA NOV I POJ**
**STABU XIX DIVIZIJE NOVJ**

1. Od zadnjeg izvještaja[2] vojničko stanje u jedinicama ove grupe nije se izmijenilo. Kod Zadarskog odreda je stanje bolje nego je javljeno u zadnjem izvještaju. Borbenost boraca Zadarskog odreda je na priličnoj visini, a isto tako i vojničko znanje. Kod ovog odreda je negativno to što

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/2, k. 517A.**

**2 Vidi dok. br. 208.**

nije nama do sada uspjelo da izgradimo kadar iz sredine boraca. Strani kadar koji je došao u taj odred nije se momentalno snašao, a nije se vodio kurs uzdizanja i izgradnje kadra iz sastava boraca ...

2. Sjev. dalm. part, odred ostao je isti kao i kod zadnjeg izvještaja. Kninski P. Odred poslije neprijateljske ofanzive na Bukovicu[3] dao je jedan dio ljudstva za popunu jedinica XIX Divizije, tako u prvo vrijeme imao je jedan bataljon, dok sada smo oformili dva bataljona. U sastavu ovog odreda je privremeno i Prominska četa.[4] Zadarski bataljon posljednjih dana smo oformili u odred, ali ne kako smo to javili u prošlom izvještaju. Od Zadarskog bataljona formirali smo dva mala bataljona. Otočki bataljon još nije uspio da se prebaci sa otoka.[3] Formiranje Šibenske čete nije se moglo izvršiti, pošto u našim jedinicama nema boraca sa terena istočno od Šibenika, koji bi nam poslužili kao kostur za tu četu, te nismo mogli da pristupimo obuhvaćanju terena Šibenik—Rogoznica—Drniš. Tražili smo da nam Stab Srednje dalm. grupe da na raspolaganje Šibensku četu koja je u sastavu Trogirskog odreda, od koje bismo jedan dio boraca povratili natrag na teren njihovog ranijeg djelovanja, a samu četu dopunili sa borcima iz naših jedinica. Stab Srednje dalm. grupe nam je po ovome pitanju negativno odgovorio. Formiranju Sjev. otočke čete nije se prišlo obzirom što se mi sami trebamo pozabaviti stanjem na našim otocima. Borci koji se nalaze na otocima [.. .1 nemaju nikako volje da se prebace dalje od otoka. Naše su namjere u vezi s organizacijom naših jedinica i njihovim jačanjem slijedeće:

Za Sjev. dalm. P. Odred ostalo bi kao kod prvog izvještaja, t.j. da istog jačamo i da ga upotrebljavamo kao udarnu pesnicu Grupe. Ovaj odred jačao bi se i popunjavao sa borcima iz Bukovice, a da bi brže uspio da se brojčano pojača, ukoliko nam uspije prebaciti borce sa otoka, iste bismo dodijelili jednim dijelom za popunu istoga, a jednim dijelom za popunu jedinica XIX Divizije.

Za Kninski odred mišljenja smo da treba da se isti pojača i da mu se omogući da se brojčano popuni. Ovaj odred ostao bi i dalje sa dva bataljona, a prema mogućnosti isti bi mogao da još obuhvati i teren općine Obrovac, gdje bi imao da formira 3. bataljon. Na sektoru njegovog djelovanja ima još dosta boraca i ima uslova da bi se taj odred ojačao i s vremenom prerastao u brigadu.[6]

Od Prominske čete namjeravamo formirati bataljon. Ova četa je porasla za još jedan put od svog osnutka, tako da sada ima oko 40 boraca. Promina zahtijeva iskusan kadar, koji se može dobro da snalazi i da je politički dobro potkovan. Tako namjeravamo da na taj teren pošaljemo jedan štab bataljona i još jednu komandu čete i da se formiraju dvije male čete koje bi imale zadatak kao trupovi i koje bi se jačale i mobilisale za svoj račun.

**3 Vidi dok. br. 68, napomenu 4.**

**4 Naredbom Štaba Osmog korpusa NOVJ od 27. ožujka 1944. god. od Prominske čete formiran je Prominski NOP odred koji je dejstvovao pod komandom štaba Grupe NOP odreda za sjevernu Dalmaciju. Za komandanta je postavljen Staniša Vukmanović, a za političkog komesara Ivo Zivković. Vidi dok. br. 267 i 279.**

**5 Vidi dok. br. 265.**

**6 Ovaj odred nije prerastao u brigadu. Njegovim ljudstvom popunjavane su ranije formirane brigade Devetnaeste divizije.**

Za Zadarski bataljon organizovali smo jedan trup, koga ćemo kroz koji dan uputiti na teren.

3. Vojnička situacija na terenu našeg djelovanja posljednjih dana bila je zategnuta, ali zahvaljujući što nam je uspjelo da ometamo neprijateljski plan stanje se popravlja.[7] Bukovica je sada sva čista od neprijatelja. Na Vodičkom kotaru nema promjena. Na zadarskom terenu neprijatelj je uspio da ovlada sjeverozapadno od ceste Karin—Benkovac—Zadar, gdje je uspostavio svoje garnizone (u Ninu Švabe, u Posedarju, Islamu,[8] Polešniku, itd. ustaše i četnici). Na otocima stanje nepromijenjeno. Četničko-ustaške bande i dalje imaju namjere da prodiru u sela koja su pod našom kontrolom i vrše česte ispade naročito iz Benkovca, Zemunika, Skradina i Vrane. Neprijatelj drži cestu Zadar—Smilčić—Obrovac, Zadar—Benkovac—Skradin, Knin—Zrmanja—Lapac, Skradin—Šibenik, Skradin—Drniš. Neprijatelj je napustio Kistanje, ali je istom izvršio pokret iz Mostina za Knin preko Kistanja, dan kasnije, pokret sa oko 60 kamiona. Cetničko-ustaške grupe i dalje vrše česte pokrete na putu Benkovac—Bribirske Mostine, kao i iz garnizona Skradin.

4. Ishrana jedinica u Bukovici u posljednje vrijeme bila je slabija. Uglavnom je ishrana dobra. Bilo je svima jedinicama i nekoliko dana osigurano vino. Da bi se ishrana poboljšala, organizirali smo prebacivanje hrane sa zadarskog područja i već su počeli stizati karavani hrane u Bukovicu. Na Vis smo uputili intendanta, koji je prebacio nešto hrane. Jedinice koje budu na terenu Zadarskog područja nemaju potrebe da se ekonomski pomažu, već su iste u stanju da uz pomoć vojnopozadanskih vlasti pomognu jedinicama koje djeluju na teritoriji Bukovice i Vodičkog kotara. Nastojimo da prebacujemo hranu sa terena zadarskog područja, kao i sa otoka i vjerujemo da će pitanje ishrane ne samo boraca naše grupe već svih jedinica koje budu djelovale na terenu Sjev. Dalmacije biti povoljno riješeno.

5. Za štabove ostaje isto kao i kod zadnjeg izvještaja. Štab Zadarskog odreda je tek formiran i još je nepotpun. Ovom štabu treba dosta pomoći u kadru pošto to zahtijeva sama situacija na terenu i sam razvoj toga odreda. Poznato nam je da se Štab bivšeg Zadarskog odreda nije snašao i da nije odgovorio u punoj mjeri. Kod bivšeg Štaba Zadarskog odreda bilo je dosta mlakosti i neodlučnosti u uništavanju narodnih neprijatelja, što se je pokazalo dosta štetnim po daljni razvitak naše borbe na tome sektoru. Ovom štabu trebamo pomoći mnogo i nastojati da se stanje tamo popravi čim prije. Što se tiče izgradnje boraca i kadra nije se posvetilo skoro ništa. Nikakav kurs se ne održava pri ovom štabu, a isto tako ni pri štabovima odreda. Sa borcima se također malo radi. Od odlaska naše divizije[9] nije ni jedan drug upućen na kurs. Da bi se stanje popravilo i da bi se otpočelo sa radom potrebno bi bilo da sam ovaj štab organizuje održavanje kursa za

**7 Vidi dok. br. 255.**

**8 Odnosi se na sela: Islam Latinski i Islam Grčki.**

**9 Devetnaesta divizija napustila je sjevernu Dalmaciju krajem siječnja 1944. god. pod pritiskom nadmoćnijih neprijateljskih snaga. Vidi operaciju »Emil«, dok. br. 124. napomenu** 2.

svoje jedinice. Kadar koji bi mogao da održava kurs za sada nemamo, ali mi nismo ni nastojali da pronađemo kadar i da otpočnemo sa održavanjem kursa. Tražiti ćemo da nam u kadru pomogne Stab XIX Divizije, ali uz sve to mi ćemo nastojati da organizujemo održavanje vojničkog kursa pri ovom štabu za naše niže rukovodioce. Za više vojničke rukovodioce potreban je također kurs, pošto su isti mladi i u većini im fali teoretskog znanja.

6. Disciplina nije još postignuta. Ima još dosta izbjegavanja dužnosti kod boraca. Kod komandnog kadra isto nije disciplina u punoj mjeri postignuta, a naročito po pitanju dostavljanja izvještaja. Borbenost je prilična i ista se nije popravila od zadnjeg izvještaja. Još se mnogo osjeća da kod našeg kadra nema dovoljno razumijevanja za sve potrebe pomoćnih ustanova vojske, kao intendanture, saniteta, službe veze, važnosti političkog izdizanja boraca iz čega se može reći da proizlazi nedisciplina. Ovo se stalno ukazuje, ali slabo se do danas u tome uspjelo da se dokaže. U našim jedinicama se do sada uglavnom isticao samo vojnički rad, dok sve drugo se uglavnom zapostavljalo. Ovo se naročito zapaža u Sjev. dalm. odredu. Kod boraca još uvijek ima samovolje i samovoljnog udaljavanja iz jedinica. Ovo se također u posljednje vrijeme naročito zapaža u Sjev. dalm. odredu. Borci ovoga odreda, ukoliko se krene u Bukovicu, samovoljno se udalje Primorci, a ukoliko se kreće u Primorje, samovoljno se udaljavaju Bukovčani. Ovaj odred iako je uspio da prikupi preko 100 boraca poslije odlaska Divizije, ipak njegovo brojno stanje nije se ništa povećalo. Ovo se može smatrati najvećim dijelom krivnja nedovoljnog političkog rada. Borbenost svih naših jedinica je dobra i mi bismo pogrešno rekli kada bismo ovo krili, ali se sa borcima vrlo malo politički radi.

7. Naše su namjere da prvenstveno ojačamo naše jedinice. Sjev. dalm. odred da popunimo sa novim borcima sa sektora njegovog djelovanja, i da mu dodamo nešto boraca iz otoka, te da istog pretvorimo u grupu bataljona. Kninski da ojačamo i da mu omogućimo da se ojača brojčano te da istog razvijemo u udarni odred, koji će zbilja moći da sav teren zadrži pod svojom kontrolom. Zadarski odred da popunimo i da za istog formiramo 3. bataljon na prostoru Kolarine—Ceranje—Jagodnje, koji bi na tom terenu djelovao. Na Stankovačkoj općini formirati jednu domaću četu i nastojati istu razviti u bataljon kao i pripremati za odlazak na drugi dio Sjev. Dalmacije. Ovaj Ceranjski bataljon i Stankovački s vremenom bi oformili novi Sjev. dalm. odred, kada ovaj preraste u grupu bataljona. Ovo je potrebno što mi nismo u stanju da Zadarski odred prebacimo za dulje vrijeme na drugi sektor, pošto su isto borci dosta privezani za svoj teren. Na terenu Skradina nastojati ćemo formirati jednu četu, a ukoliko nam to ne uspije, formirati ćemo bar jedan trup, koji će tamo djelovati. Prominsku četu ćemo nastojati pretvoriti u bataljon bez obzira da li ima danas brojno stanje malo ili ne. Mi smatramo da smo pogriješili što nismo odmah u Prominu poslali jedan štab bataljona, koji bi svakako bolje radio politički i bolje se snašao. Za sve ovo nama je prethodno potrebno kadra — koliko vojničkog skoro još više političkog.

Naše akcije namjeravamo uglavnom usmjeriti prema bandi. Također **namjeravamo** akcije usmjeriti prema zadarskom teritoriju naročito zbog ekonomskog razloga.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Komandant — major:
***Šime Ivas,*** v.r.

BROJ 210

**PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH SPLIT OD 10. OŽUJKA 1944. SVIM KOTARSKIM KOMITETIMA KPH I MJESNOM KOMITETU SPLIT ZA PODUZIMANJE MJERA U CILJU ONEMOGUĆAVANJA MOBILIZACIJE OD STRANE NIJEMACA[1]**

Okružni Komitet KPH
S P L I T
10-111-44 god.

Svim kotarskim Komitetima i MK Split

Dragi drugovi,

Mi smo smatrali za potrebnim da u ovom času, kada neprijatelj pokušava da mobiliše naše ljudstvo za svoje vojne jedinice i na prisilne radove oko utvrđivanja naše obale, izdamo jedan letak narodu i da ga upoznamo sa situacijom i opasnosti koja mu prijeti od neprijateljske mobilizacije, pozivajući ujedno sve muškarce sposobne za borbu da pristupe u jedinice naše NOV kao jedini način na koji će se oni sami očuvati od neprijateljske mobilizacije i očuvati svoje domove i sela.

Razmatrajući situaciju u našem Okružju zapažamo veoma aktivno nastojanje Njemaca i ustaša da na bilo koji način mobilišu naše ljudstvo. Pri tome se služi varkama i obećanjima, a kad im to ne uspjeva onda prilazi sili vrši hajke na muškarce opkoljavajući pojedina sela ili čitave sektore. Na nekim kotarevima on je to već i poduzeo na pr. na Trogirskom kotaru — marinskoj općini on je pohvatao preko 150 muškaraca što je u stvari neuspjeh naše partijske organizacije koja nije našla mogućnosti i načina da se ovi ljudi izvuku i ne padnu neprijateljima u ruke, a mobiliše za našu NOV. Mi smo vam već nekoliko puta ukazali, pa i putem cirkularnih pisama, na opasnost koja prijeti od neprijateljske mobilizacije i postavili kao najvažniji zadatak, koji i danas ostaje, MOBILIZACIJA za našu

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, Mikroteka ČK SKH, film 45'234.**

NOV kao najuspješniji protuudarac neprijateljskom pokušaju. Međutim, do danas se vrlo malo uradilo po ovom zadatku, osim nešto na Sinjskom kotaru, tako da danas imamo za posljedicu ove neprijateljske hajke koje tu i tamo urođuju i sa uspjehom. Danas treba da brže, upornije priđete ovom zadatku, aktivizirajući sve organizacije i drugove, jer neprijatelj neće na ovome ostati on će to isto pokušati u čitavom našem Okružju.

Letak koga vam šaljemo potrebno je da rasturite među narod, da ga se na seoskim sastancima, konferencijama pročita i obrazloži i da se sa njegovim sadržajem upozna i posljednji seljak i građanin, pozivajući sve sposobne da pristupe u redove NOV. Također u ovom smislu gdje zato postoje mogućnosti održavajte seoske i općinske zborove.

Kao što smo i u letku naveli neprijatelj je protjerao narod iz nekih sela Trogirskog kotara,[2] obrazlažući to kao mjere sigurnosti od savezničke invazije, koja bi imala uskoro usljediti, a sa svrhom da pohvata muškarce nakon što čitav narod prikupi na jedno određeno mjesto i opljačka njihovu imovinu kao što je to i učinio. Kod naroda treba razviti otpor preko naših organizacija da se odupru ovim neprijateljskim mjerama, a onima koji su već morali napustiti svoje domove i sela kao na pr. na Trogirskom kotaru, treba naše organizacije da im priskoče u pomoć i pomognu preko NOO-a, antifašističkih organizacija žena i omladine organizirajući za njih zajedničke stavove, raspodjeljujući ih po drugim obiteljima i selima, sakupljajući dobrovoljne doprinose iz svih sela. Narod danas, kad ga je zadesila nesreća treba da osjeti našu brigu i nastojanje da mu pomognemo, jer to je naš narod koji je sve žrtvovao za našu borbu.

Da ne bi partijska organizacija oslabila usljed ovih neprijateljskih akcija potrebno je da vodite brigu i kontrolu oko svog partijskog kadra, koga treba sačuvati od neprijateljske mobilizacije i prisilnih radova, a ujedno je ne oslabiti našom mobilizacijom. Jedan dio onih koji se ne mogu zadržati na svom terenu pošaljite u vojsku, a drugove koji su potrebni našoj organizaciji na terenu i zbog kojeg bi otsustva trpila naša organizacija, rasporedite po drugim selima i općinama da tamo aktivno rade u organizacijama.

Drugarski pozdrav:

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

za Okružni Komitet KPH
SPLIT

**2 O iseljavanju stanovništva sa dalmatinskih otoka i obale vidi dok. br. 185, 214, 236, 244, 248, 260, 357, 358, 371, 380, 387, 388, 393, 396, 407, 409, 423, 435, 439, 445, 470, 482, 489, 491, 492, 493, 494, 497 i 500.**

BROJ 211

# IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPII BIOKOVSKO-NERETVANSKOG OD 10. OŽUJKA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE[1]

**OKRUŽNI KOMITET K.P.H.**
**BIOKOVSKO-NERETVANSKI**
**10. III. 1944.**

PREDMET : Političko-organizacioni izvještaj za mjesec veljaču 1944.

Drugarskom

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

U ovom izvještaju ne možemo dati šire, općenito obrazloženje za čitavi Okrug po političkoj situaciji, jer sve akcije poduzete od neprijatelja bile su u različito vrijeme i različito su se odrazile na mase pojedinih Kotara. Radi ovog je i političko stanje u pojedinim Kotarevima različito.

## POLITIČKA SITUACIJA

KOTAR METKOVIĆ. Kroz ovaj mjesec na ovom Kotaru izvedeno je nekoliko uspješnih akcija, koje su dobro djelovale na mase. Neprijatelj je poduzeo protuakcije u vidu pljačke, paleža i interniranja naroda. Parole reakcije i dalje se šire, kojim parolama nastoje da mase zbunjuju i da se širi nepovjerenje naroda prema N.O. Pokretu, te na taj način i dalje nastoje zadržati mase u pasivnom stanju, što djelomično i uspjevaju.

Akcije naše vojske su slijedeće: U selu Vidu likvidiran je jedan njemački vojnik a jedan teže ranjen. U istom selu likvidirana su dva špijuna. Ovi špijuni ranije su izdali i predali Talijanima dva naša druga, te zajedno sa Talijanima izveli strijeljanje na najgrozniji način. Pored ove izdaje od strane dvojice likvidiranih špijuna, mase su bile upoznate i sa ostalim protunarodnim radom od strane istih, te su sa odobravanjem pozdravile njihovo likvidiranje. U selu Slivnu također su likvidirana dva špijuna, koji su prijavili neprijatelju dva druga partizana, koji su se vraćali iz Crne Gore. Isti špijuni sa svojim radom više puta prouzrokovali su, da u spomenuto se[lo] zagazi neprijateljska čizma i uništava narodna dobra. Poslije njihovog likvidiranja mase su govorile: »Tako treba da se dogodi

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mikroteka CK SKH, film 45/702—208.

svakom narodnom izdajici!«. U Novim Selima razoružana je žandarmerijska stanica, kojom prilikom je zarobljeno 25 domobrana, likvidiran jedan ustaški jamar — Tadija Bubalo i jedan žandarski narednik (ustaša).[2] U ostalim raznim akcijama likvidirano je 10—12 njemačkih vojnika. Narod je poslije ovih akcija bio uplašen, jer je znao da će neprijatelj poduzeti raciju, ali je bio potpuno zadovoljan da se uništavaju oni koji ga pljačkaju i pale. Ovakve parole iz masa su se često čule. Neprijatelj je stvarno poslije ovog poduzeo protumjere i to u slijedećem obliku: U Peraškom Blatu popalio 6 kuća i nešto žita, u Istočnoj Plini otjerao nešto stoke, u Novim Selima tri dana poslije naše akcije, Nijemci su došli sa tenkovima i vojskom, te sva sela od Malog Prologa do Vida (sela blizu Metkovića) pretresli i vršili pljačku stoke i ostale hrane, te popalio nešto kuća i staja, palio sijeno, internirao ljude.[3] Ovom akcijom bio je obuhvaćen i dio Ljubuškog Kotara i to s-;la: Bijaća, Zvirići, Hrdomilje, Dubrava. I u ovim selima od strane Nijemaca postupak je bio isti kao i u selima Metkovskog Kotara. Zene, koje su išle kod njemačke komande u Ljubuški i Metković, tražeći da im povrate muževe i stoku, dobile su odgovor: »Bolje da naša vojska jede vašu stoku, jer će i onako brzo doći Englezi i partizani, pa bi je i onako oni pojeli. Bolje da vaši ljudi budu u našoj vojsci, nego u partizanima«. Neprijatelj je poslije ovih akcija ostavio po selima tabele, na kojima je pisalo: »Čuvajte se partizana, oni su vam za ovo krivi«. Narod je kroz mnoge njihove akcije od početka N.O. Borbe uočio taktiku i njihove lažne parole, te je dobro izdržao ova zvijerstva počinjena od strane neprijatelja, i gleda ga sa mržnjom i prezirom, a bio je i manji dio onih koji prama našim akcijama negoduju, želeći biti mirni i »sigurni«. Reakcioneri kod ovog dijela naroda šire mržnju prema nama i našoj borbi, podržavajući parole, da su partizani za sve akcije krivi.

Rad reakcije i dalje se nastavlja u vidu proturivanja raznih parola. Inače organizovanog rada kroz mase ne može se osjetiti. Parole su i dalje: Neiskren savez između SSSR-a, Engleske i Amerike. Zatim sin dr. Bjelovučića u selu Slivnu govorio je: »Glupa je borba partizana, jer će Rusi i Englezi dati vlast Srbima, a ne njima. Zato treba da se Hrvati bore skupa sa četnicima za kralja Petra, a protiv partizana, da bi na taj način bar nešto dobili«. Trebamo vam spomenuti, da ove parole širi sin dr. Bjelovučića, koji je HSS-ovac. O njemu smo vam ranije mnogo pisali. Vuica Ante, veliki ustaški zlikovac, proturuje parole, da su [na] otocima Saveznici skidali petokrake partizanima sa glava, da partizani ne smiju sa petokrakama ići u Italiju, da dr. Vučković, rodom iz Metkovića, koji se sada nalazi u našoj bolnici u Italiji, ne smije govoriti sa Englezima, jer mu partizani ne dozvoljavaju. Ove i ovakve parole podržavaju i šire reakcionari sviju boja: HSS-ovci, četnici, ustaše, a dolaze iz Mostara. U Mostaru izlaze iz grupe reakcionera iz redova HSS-a: Bariše Smoljana, Markana Sutona i nekog bivšeg narodnog poslanika Smiljanića.

Naši drugovi iz svih organizacija pobijaju njihove parole sa raznim objašnjenjima narodu o njihovoj protunarodnoj raboti, te koriste bliskost i saradnju HSS-ovaca sa četnicima, jer mase ovog Kotara su većinom

**2 Vidi dok. br. 186, 213 1 471.**
**3 Vidi dok. br. 492, 497, 499 i 501.**

**hrvatski** živalj i mrze četnike i kralja. Spomenute parole ne nailaze na naročiti efekat kod širokih masa. Ipak naše organizacije u dovoljnoj mjeri ne iskorišćavaju sve objektivne mogućnosti za raskrinkavanje reakcionera, obzirom na mladost organizacija i nedovoljno iskustvo. Razlog su i dosta teški uslovi rada, jer je okupator u svakom selu. Tako isto vršimo raskrinkavanje preko naše štampe, koja ima dosta dobrog efekta. Obzirom na sve ove neprijateljske parole i akcije, ipak se svakog dana situacija razvija u našu korist, i ako do sada nijesmo uspjeli da mobilišemo dezertere iz neprijateljske vojske, kojih u Kotaru ima veliki broj.

KOTAR MAKARSKA. Njemačko-ustaška vojska, pored manjih čestih akcija kroz sela vrgorske općine, izvršila je 19. i 20. II. jednu akciju većeg stila, u kojoj je učestvovalo oko 2.000 vojnika i to na sektoru od sela Kokorića, preko Dragljana i Vlake sve do Šošića.[4] Ovom prilikom neprijatelj je popalio sve kuće kroz sela, od kojih je veliki dio potpuno izgorio, dok su manjim dijelom ostali samo krovovi. Neprijatelj je popljačkao svu narodnu imovinu do koje je mogao doći, odveo svu stoku koju je uspio pohvatati. Odvedeno je preko 40 osoba, dok je 4 ubijene u bijegu. Neprijatelj bi sigurno odveo i veći broj naroda, ali je narod pobjegao i skriva se po brdima. Trebamo naglasiti, da su brda bila pokrivena snijegom, po kojem se je narod krio sa nejakom djecom. Poslije ove akcije, neprijatelj kao i obično govori, da su partizani krivi za sve ovo. Pošto je narod ostao bez krovova i sa malo hrane, potrebna mu je hitna pomoć, koju on ne želi dobiti od neprijatelja. To se vidi po tome, što je načelnik općine u Vrgorcu — Roje nudio nekim seljacima kada su dolazili u Vrgorac, da obavjeste i ostali narod, da će ih iz tih sela, u kojima je sada skoro nemoguć opstanak, preseliti negdje u Slavoniju. Međutim, čitav narod takvu njihovu pomoć energično odbija govoreći: »Ne treba nam pomoć razbojnika, koji su nas uništili«. Osvrću se na našu pomoć i od nas je traže, govoreći, da su oni svoju sudbinu vezali sa nama, da ih mi pomognemo ako možemo, a ako ne, da će se oni mučiti kako se mučimo i mi danas po brdima. Mi smo poduzeli izvjesne korake, a to da narod iz ovih sela prebacimo na Vis, a odatle dalje, što do sada nijesmo uspjeli, a potrebno je što prije. Pored gornjih akcija neprijatelj proturuje razne letke u kojima poziva partizane Biokova da se predaju. U nekima piše da je Tito i 150.000 partizana uhvaćen (zarobljeni) i da se sada nalaze u Njemačkoj. Govore da će oduzeti svu djecu od roditelja, jer da ovdje nema škole, te da će ih oni školovati u Njemačkoj.

U primorskom pojasu ovog Kotara neprijatelj u svakom selu ima svoje garnizone, te mu je omogućeno da sva sela stopostotno kontroliše, a kontroliše ih dobro, jer u svakom selu obalu dobro utvrđuje, postavlja dalekometne topove, pravi betonska utvrđenja i kopa rovove, a i zato što zna da se u Biokovu nalaze partizani, koji su ovisni o selima. Zato sve puteve koji vode iz primorskih sela za brda minirao je. Do sada su bila dva-tri slučaja da su civili nagazili na minu. Jedna žena je ubijena, a druga ranjena.

Kroz ovaj Kotar provedeno je niz uspješnih akcija od naše vojske, koje su imale dobrog vojničkog i političkog efekta, a i prouzrokovale veći

4 Vidi dok. br. 213.

teror od strane neprijatelja prema našem narodu. Naš narod dobro i hrabro izdržava pritisak od strane neprijatelja a ima i onih, koji nasjedaju neprijateljskim parolama, i za sve poduzeto od strane neprijatelja okrivljuju partizane. Radi ovoga pojavljuju se izvjesni špijuni, a i reakcioneri to iskorišćuju u svojoj propagandi.

U ranijem izvještaju pisali smo o nekoj grupi reakcionera raznih stranaka, koja je počela da zajednički istupa i to organizovano. Ovo se osjeća kako smo rekli, u općini Vrgorac. Poduzeli smo izvjesne mjere, da neke vođe koje smo do onda znali, likvidiramo, i ako to još do sada nismo izvršili. Međutim, saznajemo za neke njihove šire sastanke i požrtvovniji rad. Stvar je malo ozbiljnijeg karaktera, jer su u rad uvučeni neki ljudi, koji imaju nešto uticaja među masama. Da bi vam bilo jasnije, istaknut ćemo vam što posljednje znamo. Na 19. II. održan je sastanak u Vrgorcu u kući Tonke Pervana. Sastanak je počeo u 9, a svršio u 11 sati. Sastanku su prisutvovali: don Ivan Sumić, fra Frane Rakić, Jović Joze pok. Marka iz sela Dragljana, Ivan Jelavić Miškov, Ante Radomiljac, iz Ravče, Mate Jelavić-Božovac, Luka Bobanac, sudija Merendić, Ivan Erceg, Ante Erceg i neki Aver iz sela Podprologa. Među ovima ima četničkih elemenata, aktivnih ustaša, reakcionera iz HSS-a i gestapovaca. Organizatori su Mate Siljeg, Ivan Radić, Stipe Katavić i Ifije Roje (načelnik ustaške općine). Ovi zadnji nisu bili na sastanku, ali su vršili stražu šetajući pored kuće. Poslije sastanka su svi učesnici ispekli janje, kao zakusku poslije sporazuma. Nakon toga je održan drugi sastanak na 27. II. u kući Luke Bobanca u Vrgorcu, na kojem su prisustvovali Miloš Martinac, Mate Siljeg, Luka Bobanac i Ante Radomiljac, svi jugo-nacionalisti. Nakon sastanka Mate Siljeg je kazao: »Jedva čekam da dođu Englezi, da uspostave demokraciju, da nam šumski divljaci ne prijete sa svojim parolama, jer mi nećemo dozvoliti da nam zapovijedaju seljaci, koji ne znaju dva više dva.« Ista ova grupa je dobila od svog udruženja u Zagrebu veću sumu novaca, možda koji milion kuna, koji novac dijele po selima nekim svojim pristašama. Tako su dvojica već dobili po 50 kg. raži. Na oba sastanka govorilo se da je Maček i Pavelić u sporazumu. U slučaju dolaska Engleza svi će se priključiti uz Englesku, a ne uz Rusiju, tumačeći među sobom da je za to dokaz Teheranska konferencija, gdje su se Staljin, Ruzvelt i Cerčil sporazumili da će vladati onakav sistem kakav narod bude želio. Prema tome postavljaju sebi zadatak za okupljanje masa, i da nema nikakvog sporazuma između partizana i Engleza. Govore da su partizani na Korčuli pljuvali u lice Englezima i da je veliki broj partizana odveden u zarobljeništvo po Englezima. Mate Siljeg nazivlje partizane komitima i priča da se Njemačka ne može pokoriti, jedino revolucijom, a da ova tobože neće doći itd. Treća grupica se isto tako sastala 22. II. na Orahu u kući Ante Grbavca. Na sastanku su prisustvovali Ante Grbavac pok. Mate, don Tadija Bajić, Nikola Vujčić pok. Marka, Markotić Mate pok. Ante i Ivan Vujčić pok. Frane. Toga dana poslije podne išao je don Tadija Bajić do fra Frane u Vrgorac, što dokazuje da su povezane sve grupe jedna sa drugom. Osim ovih mješovitih reakcionera, postoji raznih ustaških razbojnika u selu Dusini, kao Rakušić Mate Josipov (Grgača), pop don Ivan Sumić i Salinović Stipe, Mlinar, koji su istodobno

agenti gestapo-a, a Rakušić i Šalinović su predvodnici raznih akcija koje okupator izvodi protiv naših sela.

Dosadašnji rad gornjih reakcionera odvijao se većinom u međusobnom organizacionom učvršćivanju rukovodstva, dok se među masama nije do sada jače osjetio, a niti je uhvatio korjena. Među njima ima ljudi kojima mi možemo usmeno pristi i pomoću njih nastojati razbiti ovu grupaciju i paralizirati njihov rad. Ovomu ćemo pristupiti. Ovi, kojima mi možemo pristupiti, nalaze se u redovima reakcionera i s toga razloga, što nijesu tačno i detaljno upoznati sa pravilnim političkim stanjem kod nas i u svijetu, jer su neprestano živjeli u mjestu među okupatorima.

U općini Makarska ne može se zapaziti ništa, osim ono što smo u zadnjem izvještaju naveli. Jedino u selu Tučepi jači je ustaški utjecaj, jer se ovdje nalazi glavar sela Brbić, koji je okorjeli ustaša i aktivno radi, te neki Šarić Marko, koji ga pomaže. U zadnje vrijeme došao je neki raniji ustaški logornik u Makarskoj Šimić Vjekoslav, koji još više koristi svoje prisustvo u selu, jačim proširenjem ustašluka, i ako teže uspijeva, osim među onima koji su uvijek kao takvi bili nastrojeni. Kroz ovaj mjesec u ovoj općini likvidirana su dva špijuna od naših organizacija i to: jedan u Bastu, koji je špijunirao naše drugove i na svakom koraku govorio protiv N.O. Borbe, a prije je bio član mjesnog NOO-a, drugi u Živogošću, glavar postavljen od Nijemaca i stari reakcionar Iviša Jukić.

I u gradačkoj općini nema naročitih promjena u vidu djelovanja reakcionarnih elemenata, a i u ovoj općini likvidiran je od naše vojske Jurić Luka, umirovljeni žandar, ustaša. Za vrijeme dok smo mi držali Primorje, on je stalno bio u Makarskoj, prijeteći sa svojim dolaskom. On je mnoge naše drugove špijunirao i klevetao naš Pokret. Sve ove likvidacije izvršene su u duhu obavjesti, preko koje smo opomenuli i ukazali na sudbinu, koja čeka špijune. Narod je ove likvidacije sa zadovoljstvom primio.

Treba naglasiti da poslije pljačke i paleža 19. II. po selima vrgorske općine, načelnik Roje uputio je »glavarima« sela pisma, u kojima kaže, da popišu koliko je popaljeno kuća, koliko je opljačkano hrane i živežnih namirnica, te da će on pomoći tom narodu koji sada strada. Sva ova pisma došla su u ruke naših NOO-a, koji u nekim mjestima postoje pod ilegalnim uslovima i ovi su tražili od Općinskog NOO-a za Vrgorac šta da rade. Ovaj im je odgovorio, da ne odgovaraju ništa i to se koristilo u objašnjavanju narodu o njihovom cinizmu. Jedino je bio slučaj u selu Vlaci, da je pretsjednik mjesnog NOO-a, a ujedno glavar imenovan od njihove strane, popisao ono što su oni tražili, s namjerom da pošalje u Vrgorac, ali i to je palo u ruke Općinskog NOO-a, te je isti pretsjednik odbora smjenjen i narodu objašnjeno, da taj ne radi u interesu naroda, kad je pokušao nešto takvog poduzeti.

Rad naših organizacija i dalje se osjeća preko sistematskog i planskog objašnjenja Odluka AVNOJ-a i ostalih važnih političkih momenata. Rad na objašnjavanju Odluka izgleda ovako: naša Tehnika svako osam dana umnožava redom po tri Odluke AVNOJ-a, tako da sve naše organizacije ove odluke proučavaju među masama. Također u Biokovskom Vjesniku donosi se uvijek po jednu Odluku. Sa konkretnim činjenicama pobijaju se sve neprijateljske parole, pa ma od koga one dolazile, ali u ovom radu ima

izvjesnih propusta i ne iskorištavaju se sve mogućnosti. Najveće raspoloženje masa prema našoj N.O. Borbi je u općini Vrgorac, i ako sela ove općine danas su najviše pritisnuta terorom okupatora, osim nekoliko sela u kojima se polako počeo širiti utjecaj reakcionarnih elemenata. Dosta dobar moral i raspoloženje naroda prema našoj N.O. Borbi jest i u selima Makarske i Gračke općine, sa razlikom za sela sa zapadne strane Makarske (Brela, Baška Voda) gdje je moral i raspoloženje masa na manjoj visini nego u ostalim selima.

KOTAR IMOTSKI. Raspoloženje masa na ovom Kotaru svakog dana raste prema našoj borbi, u našu korist. Ali radi izvjesnih okolnosti, koje ćemo dolje navesti, naše organizacije ne mogu da iskoriste sve objektivne mogućnosti raspoloženja masa, te na taj način raspoloženje masa ne može da dođe do jačeg izražaja. Pojava dezerterstva i neodazivanje u neprijateljsku vojsku, sve je češća. Ovo zato, jer i oni koji su bili najviše raspoloženi prema ustašama, uviđaju njihovu neminovnu propast, a tako i većina naroda uopće. Svako selo neprijatelj može da kontroliše sa svojim patrolama i postojećim garnizonima, te na taj način radi sve što je u njegovom vojničkog i političkom interesu. Tako su pored svakodnevnog krstarenja kroz sela, početkom ovog mjeseca blokirali slijedeća sela: Medov Dolac, Krstatice, Lokvičići, Podbablje, Runoviće, Aržano, Studence i Slivno, sa namjerom da pohvataju dezertere, što su dijelom i uspjeli. U Medov Docu su ih uhapsili 35, dok su u ostalim spomenutim selima uhapsili ovome približan broj. Uhapšene su povezali žicom, te ih odveli u Imotski, gdje su ih zatvorili i u zatvoru stajali 10 dana. Tu su ih tukli i za nekoliko dana ništa im nijesu davali jesti. Poslije ovog su ih poslali u domobransku vojsku po raznim mjestima Hrvatske. Dok su vršili blokadu ovih sela, mnogi su dezerteri uspjeli pobjeći, a neki su im pobjegli iz ruku, te se sada opet kriju kod svojih kuća. Potrebno je istaknuti, da se ovo događalo u selima, koja su dala najviše ustaša i u kojima su ustaše imali najveći uticaj.

Jedna desetina Imotskog Partizanskog Odreda koncem ovog mjeseca prokrstarila je imotskim selima kroz razne zaseoke, te tom prilikom u akcijama zarobila 8 domobrana, 5 ustaša, 4 milicionera i 3 financa. U Runovićima je ubijen jedan ustaški krvnik Jakov Jakovljević. U Krstaticama još jedan njemački vojnik. Sa ovim drugovima išli su i naši politički radnici, kojom prilikom su održavali zborove. Sve ovo imalo je dobrog političkog efekta, tim više kad je to učinjeno pored toga, što u svakom selu ovog Kotara postoje neprijateljski garnizoni. Svrha ove akcije pored ostalih vojničkih razloga, i pored dosadašnjeg našeg rada, bila je i radi okupljanja dezertera, kojih na ovom kotaru ima dosta veliki broj. Ali sa svim dosadašnjim pokušajima nismo uspjeli da mobilišemo skoro ni jednog dezertera. Oni govore da nema naših snaga kojima bi se oni mogli priključiti, da su one male, a i zato da je Biokovo puno snijega, te da je opstanak težak. Govore da će se priključiti nama na proljeće. Mi ćemo i dalje učiniti sve, da ih mobilišemo.

Rad reakcije kroz ovaj mjesec nije se naročito izmjenio u vidu njihovog rada i uticaja. Njihov rad mogao se primjetiti kroz sastanke i to u Imot-

skome. Tim sastancima prisustvuju bivši funkcioneri HSS-a skupa sa bivšim jugoslavenskim nacionalistima (četnicima). Ovakav njihov rad jasno otkriva u očima masa njihove namjere, te radi toga u masama nemaju utjecaja, a i ono što su ga imali gube ga sa ovom sadašnjom taktikom sjedinjavanja i zajedničkog rada četnika i HSS-ovaca. To zato, što su mase imotskog Kotara većinom hrvatski živalj i mrze četnike, a preko njih i ove koji su im se priključili. U zadnjem izvještaju napomenuli smo o nekoj paroli, koju su oni proširili. Radi se o nekoj kratici, a to je: HRS.M. Onda nismo znali tačno šta ona znači, t.j. da li znači »Hrvatska Republikanska Stranka, ili Hrvatska Radnička Stranka«. Međutim, sad smo doznali da se radi o nekoj »Hrvatskoj Radničkoj Stranci«. Ali ovo nije poznato širim narodnim masama, već u njihovom užem krugu. Por. Vlatković ne nalazi se na imotskom Kotaru. Išao je u Zagreb, i zato nijesmo mogli da sprovedemo u život vaše naređenje.

Naše organizacije rade slično, kako smo u zadnjem izvještaju javili. Rad je dosta otežan i ne mogu da se iskoriste sve mogućnosti, a propuštaju se izvjesne mogućnosti.

Konačno, rad reakcionara ne utječe mnogo na narodne mase i možemo konstatirati, da smo ipak uspjeli da kod masa razvijemo jače raspoloženje prema našem N.O. Pokretu.

## ORGANIZACIONI IZVJEŠTAJ

Kroz ovaj mjesec naše organizacije učinile su korak naprijed u vidu učvršćenja organizacije i jačanja Partije sa nekoliko novih članova.

Koncem ovog mjeseca održali smo sastanak našeg Komiteta, na kojem je prisustvovao i drug Martin,[5] te su u samom Komitetu nastale izvjesne izmjene i to: dosadašnji član našeg komiteta drugarica Krasna na ovom sastanku je isključena iz Komiteta, tako da Komitet sada ima 5 članova, a za popunjavanje Komiteta predviđeni su sekretar K.K. za Makarsku drug Đorđe[6] i sekretar K.K. KPH za Imotski drug Mate Tadić. Kooptiranje ovih članova imalo bi se izvršiti na dojdućem našem sastanku.

KOTAR METKOVIĆ: Kotarski Komitet je pojačan sa 1 članom i to drugom Babić Petrom iz Novih Sela, bivšim sekretarom Općinskog Komiteta Metković i sa sekretarom K.K. SKOJ-a drugom Mojmirom,[7] a na njegovo mjesto došao je drug Smokov. Pri ovoj popuni i izmjeni sudjelovao je i drug Martin. Sada ovaj Komitet ima 6 članova. Izvršene su nadopune i reorganizacije u svim općinskim komitetima. Dva općinska komiteta imaju po 4 člana, a jedan ima 5 članova.

Kroz ovaj mjesec primljeno je u Partiju 4 nova člana, dok su 3 isključeni iz Partije, a dva su išli u vojsku, tako da sada, kao i prošlog mjeseca ima 12 partijskih jedinica sa 60 članova, od toga 7 žena, a ovdje su uračunati i članovi komiteta. Izvršene su izvjesne reorganizacije po partijskim

**5 Martin Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**6 Josip Martinović**
**7 i 8 Mlličević**

jedinicama u općini Opuzen. Također je izvršena reorganizacija u jedinicama u općini Opuzen. Također je izvršena reorganizacija u jedinicama NOO-a kao i organizacijama AFŽ-a. Porast kandidata je za 7 drugova, od toga 5 drugarica. Tako sada ukupno ima 31 kandidat, a od toga 8 žena.

Sam Kotarski Komitet kroz ovaj mjesec pokazao je izvjesnih rezultata u vidu samoinicijative. Vidi se po raznim reorganizacijama na učvršćivanju partijskih organizacija. Još uvijek nemaju dovoljno plana i sistema u radu.

Pomoć našeg Komiteta bila je u tome što se jedan član nalazio na njihovom sektoru od 16 do 18 dana. Partijske organizacije, odnosno partijci i partijke kroz ovaj mjesec pokazali su veću volju u radu i rješavanju zadataka, kao i objašnjavanju političke situacije narodnim masama.

KOTAR MAKARSKA. Kotarski Komitet pojačali smo sa dva člana i to drugom Juran Tomišom i sa drugom Miljenkom Borićem, koji je ranije bio sekretar Općinskog Komiteta za Gradac. Drug Tomiša Juran upućen je na kurs za predavača, tako da sada ovaj Komitet ima 6 članova, bez druga Jurana. Izvršene su izvjesne reorganizacije u općinskim komitetima i ostalim organizacijama.

Partija se kroz ovaj mjesec ojačala za 9 članova, tako da sada ima ukupno 128 članova od kojih 29 ženskih, u 20 partijskih jedinica. Ovdje su uračunati i članovi komiteta. Ukupno ima 21 kandidat, od toga 3 žene. Simpatizera ima 346.

I ovaj Kotarski Komitet u ovom mjesecu pokazao je izvjesnih rezultata u snalažljivosti i učvršćavanju organizacije. Osjeća se da se podiže i svijest odgovornosti pojedinih članova Partije pred Partijom. To se, vidi u raznim momentima, a i po tome što su partijske jedinice u Živogošću i i Bastu dobile zadatak da likvidiraju istaknute špijune i to je nekim članovima Partije pod cijenu opstanka u Partiji, što su oni izvršili. Inače na ovom Kotaru uslovi rada su najteži. U radu sa simpatizerima i kandidatima ne može se ništa naročito istaknuti.

KOTAR IMOTSKI. Nikakve promjene u Kotarskom Komitetu kroz ovaj mjesec nijesu izvršene. U toku ovog mjesec:i Partija se je pojačala za 8 članova. Stvorene su i dvije nove partijske jedinice, dok je 1 član Partije izbačen iz Partije, zato što iz svog Kukavičluka i straha pred neprijateljem nije provodio partijske direktive u život, niti je izvršavao postavljene mu zadatke, i zato što je svoj oportunizam prenosio na mase. Tako danas ima ukupno 49 članova Partije, od toga 8 žena.

Stvoren je jedan općinski Komitet sa 3 člana i ti za općinu Kamen Most.

Kandidata ima ukupno 17, od toga 2 drugarice. Simpatizera ima 220.

Pomoć od strane ovog Komiteta bila je u teme, što se stalno po neki član ovog Komiteta nalazi na njihovom Kotaru.

Kotarski Komitet pokazao je uspjeh u tome, što se trgnuo iz mrtvila i uočio probleme koji stoje pred njim. Djelomično su uspjeli sa učvršćivanjem partijskih organizacija. U radu sa simpatizerima i kandidatima osjetio se i u tome, što su uspjeli da Partiju omasove. Uslovi rada na ovom Kotaru dosta su teški u svakom pogledu.

KOTAR METKOVIĆ. U toku ovog mjeseca organizacija je porasla za 36 članova i to najviše u općini Opuzen, a to zato jer su napravljene izvjesne reorganizacije počam od K.K. pa niže.

Sekretar K. Komiteta drug Mojmir,[8] kako smo gore spomenuli, uzet ie za rad po Partiji, a na njegovo mjesto došao je drug Smokov, dosadašnji član istog Komiteta. Kooptiran je za člana ovog Komiteta dosadašnji sekretar Opć. K. SKOJ-a za Plinu, drug Pirjevac.

U općinskim komitetima napravljene su reorganizacije, kao i popune istih.

Pomoć Partije SKOJ-u kroz ovaj mjesec bila je vidnija nego prije. To se vidjelo po tome, što su članovi Paraje prisustvovali njihovim sastancima i davali im savjete u radu. Ova pomoć još nije bila u dovoljnoj mjeri, ali na putu je ka potpunom razumijevanju potrebe pomoći od strane Partije SKOJ-u.

Kotarski Komitet ima uslova da se razvije u dobro omladinsko rukovodstvo i da bude stvaran rukovodilac Skojevskih organizacija i antifašističkih.

KOTAR MAKARSKA. Kotarski Komitet još uvijek ostaje sa tri člana. Ovaj Komitet kroz ovaj mjesec nije pokazao vidnih rezultata. Biti će pojačan sa jednim članom.

Organizacija se pojačala za 17 članova i to najviše na općini Vrgorac. Sada ukupno ima 395 članova.

Općinski Komiteti formirani su. Komitet za Vrgorac je popunjen, a ostala dva Komiteta nastojat će se pojačati sa novim članovima.

Pomoć Partije SKOJ-u u toku ovog mjeseca bila je dosta dobra, a naročito od K.K. Partije K.K. SKOJ-a. Skojevci na ovom Kotaru dosta su dobri. Prvi su među omladinom u pomoći raznim akcijama političkim ili ekonomskim, u pomoći NOO-ima i Partiji. Pokazuju primjernih podviga u današnjim teškim uslovima života i rada uopće.

KOTAR IMOTSKI. Kotarski Komitet ima 4 člana. Kroz ovaj mjesec pojačan sa 1 članom. Komitet se dobro snalazi u radu i kroz ovaj mjesec pokazao je dobrih rezultata. Organizacija je porasla za 38 članova i za 7 aktiva. Da je organizacija porasla, zasluga je i O.K. SKOJ-a koji je pružio dobru i aktivnu pomoć Skojevskoj organizaciji na tom Kotaru, a bila je i pomoć od strane K.K. Partije K.K. SKOJ-a prilična. Mogla je biti i još bolja.

Postoje dva općinska Komiteta i to za općinu Imotski i Kamen Most. Oba Komiteta su popunjeni i to: Imotski sa 4 člana, a Kamen Most sa 5 članova.

Skojevci na ovom kotaru dobri su i odani našoj stvari, ali im je nizak teoretski nivo. U tom pravcu potrebna je najjača pomoć.

## JEDINSTVENI NARODNO-OSLOBODILAČKI FRONT

Narođno-oslobodilački Odbori kroz ovaj mjesec u glavnom radilo se na učvršćivanju i stvaranju N.O.O.-a u selima gdje ih nema.

Kotarski N.O.O. za Makarsku pojačan je sa jednim drugom i to Boškom Raosom iz Vrgorca. Ovaj Kotarski NOO stvorio je jednu komisiju, koja ima za zadatak da popiše svu imovinu izbjeglica, te da je preda na čuvanje mjesnim NOO-ima, a da ovi vode računa o svemu što im se predalo. Mjesni NOO-i treba da na traženje vojske preko općinskih odbora, izdaju njima potrebiti materijal (stoku, ulje, vino i si.).

U kotaru Metkoviću nije bilo naročitih promjena koje bi trebalo istaknuti.

Na kotaru Imotskome stvoreno je nekoliko mjesnih NOO-a, koji su formirani pod ilegalnim uslovima.

Okružni NOO nije kao takav postojao, već je postojao samo jedan član i to drug Domandžić.[9] Smatrajući potrebno da se formira Okružni NOO, a to nam je predložio i složio se drug Martin, da odbor popunimo sa slijedećim drugovima: drugom Vuković (Vujadinom),[10] sekretar Kotarskog NOO-a za Metković, a ujedno i član K.K. za Metković, drugom Jurom Patrljem, pretsjednikom K.NOO za Imotski, drugaricom Ljubicom Tomašević, starim članom Okružnog NOO-a. Drug Vujadin i drug Jure Patrlj i dalje će biti članovi Kotarskih Komiteta, a ne Odbora. Predviđen je jedan omladinac.

A.F.Z. Pristupili smo raspuštanju organizacija A.F.Z.-a kao takvih i upoznavanjem partijskih organizacija o značaju raspuštanja ovakvih organizacija. Drugarice koje su bile u Okružnom Odboru, predvidili smo drugaricu Milku[11] za člana K.K. Partije za Metković, drugaricu Juliju[12] za člana Općinskog NOO za Gradac, drugaricu Ljeposavu[13] za člana Općinskog NOO za Makarsku. Ovomu smo pristupili prema uputama koje je donio drug Martin. Organizacije ćemo raspuštati i polako i neprimjetno. Očekujemo na vaše pismo u vezi s tim.

U.S.A.O.H. Formiran je Okružni Odbor USAOH-a.

Radi se obuhvaćanju omladine prema najširim mogućnostima. Organizovana omladina ukazuje kao takva pomoć i NOO-ima i Pokretu uopće. Omladina je aktivno učestvovala u proslavi 26. godišnjice stvaranja Crvene Armije.

## V O J S K A

POLITIČKI RAD. U posljednjem izvještaju javljeno je o poteškoćama u polit, radu u našim jedinicama, tako da ste sa istim upoznati. Stanje se nije mnogo izmijenilo, ali pored toga politički rad je znatno uznapredo-

**9 Ante**
**10 Ivo Vuković-Vujadin**
**11 Bogunović**
**12 Tomašević**
**13 Borić**

vao. Postignuti su dosta dobri rezultati. Ovaj rad dolazi do izražaja u tome, što se naše jedinice u svakom pogledu učvršćuju, te se može reći da su dosta dobre. Kroz ovaj posljednji mjesec dana nije se pojavio ni jedan slučaj dezerterstva naših boraca, i ako im je život toliko težak, kao što do sada nije bio uopće. Putem konferencija i polit, časova, koji se prema uslovima redovno održavaju, proučavale su se i tumačile Odluke II zasjedanja AVNOJ--a, tako da su sa istima svi borci prilično upoznati. Ovo se može naročito reći za Neretvanski Odred, gdje je pomoć bila veća nego ostalim Odredima od strane polit, rukovodioca Štaba Grupe. Pored toga u toku ovog mjeseca kroz jedinice prorađivao se slijedeći materijal: Moskovska i Teheranska Konferencija, Ugovor između SSSR i Cehoslovačke, ciljevi i načela N.O. Borbe, Uloga SSSR u ovome ratu i 26. godišnjica Crvene Armije. U toku ovog mjeseca na vojničkom polju kroz jedinice radilo se po planu postavljenom od Štaba Grupe za sve Odrede. Svakog dana u svim našim jedinicama održavaju se vojnički časovi: 1) život i rad u logoru, 2) borebna obuka, 3) ratna služba i razna savjetovanja. Pored toga u toku ovog mjeseca izvedene su dvije veće akcije i nekoliko manjih, u kojima je ubijeno 45 a zarobljeno 31 neprijateljski vojnik. Zaplijenjena su 2 puškomitraljeza i 28 pušaka. Uništeno 7 motocikla, 3 kamiona, jedna kola i 2 mašine za pranje robe, kao i ostale spreme. U toku ovog mjeseca na našu stranu iz neprijateljskih redova prešlo je 15 domobrana, Talijana i Rusa.

STANJE PARTIJE U VOJSCI: Stab Grupe,[14] sa prištabskom jedinicom ima 8 članova. Stabsku jedinicu sačinjavaju zamj. politkoma, politkomesar, ob. oficir, intendant i oficir na raspoloženju pri ovome Stabu. Sam komandant Grupe drug Viskić[15] još nije primljen u Partiju. Stabska jedinica poklanja mu dosta pažnje i prati njegov rad i držanje, koje je primjerno. Prištabsku jedinicu sačinjavaju: zamj. intendanta, komandir kurira i mehaničar pri ovome Stabu. Dva prva su mladi novoprimljeni članovi, ali stari borci do kraja odani našoj borbi i stvari naše Partije. Imaju dosta uslova za razvijanje.

Neretvanski Odred: U ovom Odredu ima 25 članova u 5 partijskih ćelija, prema tome Partija se ovog mjeseca ojačala za 9 članova, od kojih je jedan poginuo. Partijski kadar u ovome kao i u ostalim Odredima je na dosta niskom nivou, ali drugovi su do kraja odani našoj Partiji i spremni su da izvrše svaki postavljeni im zadatak. Najvažnije je to, da ovaj mladi partijski kadar ima dosta uslova za razvijanje i uz veću pomoć mogu se razviti u dobre rukovodioce. Komandant ovog Odreda drug Marević,[16] za koga smo vam javili da je bio ostranjen iz Partije, ponovno je primljen, što je uticalo na njegov dalji rad i njegov odnos prema ljudima se u mnogome izmjenilo

U ovom Odredu ima 7 kandidata, od kojih će se partijska organizacija u najskorije vrijeme ojačati.

**14 Odnosi se na Stab Grupe južnodalmatinskih NOP odreda.**
**15 Vlado**
**16 Stanko**

MAKARSKI ODRED. Ima dvi partijske jedinice sa ukupno 12 članova. Prema tome Partija u ovom odredu kroz ovaj mjesec ojačala se sa 2 člana.

Za otklonjenje organizacione slabosti u ovom Odredu postoje svi uslovi, ali treba dosta upornog rada da bi Partija došla do izražaja u životu i radu jedinice. Ovo je uvjetovano time što se stariji članovi sporo razvijaju, dok su drugi mladi te nemaju dovoljno partijske čvrstine ni iskustva u radu.

IMOTSKI ODRED. Ima jednu jedinicu od 6 članova. U ovom Odredu još nije formirana štabska jedinica, pošto nije bilo dovoljan broj part, članstva, te bi na taj način oslabili četnu jedinicu. Sada, kad se je ta jedinica učvrstila i malo izdigla, pristupit ćemo formiranju štabske jedinice.

Općenito stanje Partije u Grupi je svakodnevno u porastu, ali se ni izdaleka ne može reći da je zadovoljavajuće, što ćemo svojom pomoći jedinicama nastojati da postignemo. Za ovakovo stanje u mnogome je razlog i to, što sve naše čete pa i Odredi nemaju zamjenika politkoma, već tu dužnost vrše sami komesari. Sa upornim političkim radom i pomoći drugova sa terena vjerujemo da će se kroz jedinice naših Odreda izgraditi taj potrebni kadar.

## POZADINSKE VLASTI

O pozadinskim vlastima javili smo vam ranije. Jedino obavještavamo vas, da smo preko Štaba Grupe Juž. Dalm. Part. Odreda predložili VIII. Korpusu da bi za komandanta Područja bio drug Benić,[17] a da se dosadašnji drug komandant Jurlina[18] riješi dužnosti, jer na istoj ne zadovoljava. U ovoj odluci s nama je učestvovao i drug Martin. Predložili smo da se druga dosadašnjeg komandanta smjeni, jer je nepokretan, jer se kao takav nije snašao u ovim uslovima, a i ranije nije zadovoljavao u potpunosti na ovoj dužnosti.

## PROSLAVA 26. GODIŠNJICE CRVENE ARMIJE

Na čitavom Metkovskom Kotaru proslava rođendana Crvene Armije proslavljena je palenjem vatara, pisanjem parola, te pucanjem iz pušaka i bacanjem bombi. Krijesovi su paljeni čak i pred samim žicama neprijatelja. Proslava je prošla i u znaku održanih konferencija i sastanaka po selima i zaseocima. Zapaljeno je 170 vatara na čitavom kotaru.

U ovakvom duhu prošla je i proslava na kotaru Makarskom i Imotskom. Na ovim kotarevima, pošto su teži uslovi života i rada, manje se održavalo konferencija i sastanaka, nego u metkovskom Kotaru. Na čitavom Makarskom Kotaru zapaljeno je oko 130 vatara a u svakom selu ispisane su parole u slavu Crvene Armije. Na Imotskom Kotaru, upaljeno je oko 90 vatara. Pucale su puške nad njemačkim garnizonima, praskale bombe i puškomitraljezi.

17 Ante
**18 Toni**

Na ovakav način proslavljena je 26. godišnjica rođendana Crvene Armije.

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za O.K.
***Gabro,[19] v. r.***

BROJ 212

## NAREDBA ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD II. OŽUJKA 1944. O PODJELI KORPUSNE VOJNE OBLASTI NA OSAM KOMANDI POD-RUČJA'

Prilog

NAREDBI BR. 12[2]

Štaba VIII Korpusa NOV Jugoslavije za dan 11. III. 1944 g.

I) — Radi boljeg, lakšeg i svrsishodnijeg rukovođenja Vojnom oblašću ovog Korpusa, obzirom na neprijateljske garnizone, njegovu aktivnost i komunikacione prilike, cjelokupna Vojna oblast ovog Korpusa dijeli se na osam Komandi Područja i to:

**1. Komanda Zadarskog Područja.**[3] Teritorij ove Komande obuhvata srezove: Benkovac (bez Bukovice), Biograd i Preko, te općine Skradin i Vodice.

U sastav ove Komande područja nalaze se komande mjesta: Vodice, Biograd, Benkovac, Nin, Božava i Kukljica.

Komanda mjesta Nin ima se preobraziti u komandu mjesta Zadar, dok će se Komanda mjesta 1st rasformirati.

2. **Komanda Kninskog Područja.**[4] Teritorij ove komande obuhvata srez Kninski, te Bukovicu.

U sastav ove komande nalazi se komanda mjesta Kistanje, dok se odmah imaju formirati komande mjesta Knin i Obrovac.

**19 Vice Srzić-Gabro**

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 15/1, k. 1891-1.**

**2 Naredba br. 12 Štaba Osmog korpusa od 11. ožujka 1944. odnosi se na imenovanja 1 postavljenja u komandama područja (vidi arhiv V.I.I., reg. br. 15/2-1, k. 1891-1).**

**3 Za komandanta Zadarskog područja postavljen je Ante Frlganović, a za političkog komesara Petar Rončević.**

**4 Za komandanta Kninskog područja postavljen Je Zivko Rogić a za političkog komesara Ilija Milošević.**

3. **Komanda Splitskog Područja.**[5] Teritorij ove komande obuhvata srez Splitski, te dio Šibenskog sreza (opštine Šibenik i Rogoznica).

U sastav ove komande nalaze se komanda mjesta: Šibenik, Kaštela, Trogir i Muć.

4. **Komanda Cetinskog Područja.**[6] Teritorij ove komande obuhvata srezove Sinji i Omiš.

U sastav ove komande nalaze se komande mjesta: Vrlika, Satrić, Sinj i Poljica.

Komanda mjesta Poljica prebaciće se u komandu mjesta Omiš.

5. **Komanda Srednje-dalmatinskog otočkog Područja.**[7] Teritorij ove komande obuhvata srezove Brač i Hvar.

U sastav ove komande nalaze se komande mjesta Vis i Komiža.

6. **Komanda Južno-Dalmatinskog Područja.**[8] Teritorij ove komande obuhvata srezove Korčula i Pelješac.

Na teritoriji ove komande ima se odmah formirati komanda mjesta Korčula i Pelješac.

7. **Komanda Biokovskog Područja."** Teritorij ove komande obuhvata srezove Metković, Makarska i Imotski, te privremeno srez Ljubuški.

U sastav ove komande nalazi se komanda mjesta Metković, dok se odmah imaju formirati komande mjesta Imotski i Makarska.

8. **Komanda Livanjskog Područja.**[10] Teritorij ove komande obuhvata srezove Livno, Glamoč i Duvno.

U sastav ove komande nalaze se komande mjesta Livno, Sajković i Glamoč.

II) — Ukida se Otsjek za vojne vlasti u pozadini pri Štabu Grupe Sjevero-Dalmatinskih Partizanskih Odreda.[11]

Sve Komande Područja dužne su da svoje izvještaje šalju neposredno ovome Štabu i da se njemu neposredno obraćaju za sve potrebe.

Ova naredba stupa odmah na snagu.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Boško Siljegović, s.*** r.

**Komandant — Pukovnik:**
**V.**[12] ***Cetković,*** s. r.

**5 Za komandanta Splitskog područja postavljen je Ivo Radić, a za političkog komesara Dušan Guzina.**

**6 Za komandanta Cetinskog područja postavljen je Pavao Roje, a za političkog komesara Duje Bogunović.**

**7 Za komandanta Srednjodalmatinskog otočkog područja postavljen je Ante Vojković, a za političkog komesara Vlado Klaričić.**

**8 Gornjom naredbom nije postavljeno rukovodstvo ove komande područja.**

**9 Za komandanta Biokovskog područja postavljen je Ante Jurlina, a za političkog komesara Ante Benić.**

**10 Za komandanta Livanjskog područja postavljen je Jovo Rožić.**

**11 Ovaj otsjek je formiran naredbom Štaba Osmog korpusa od 13. siječnja 1944. god. Vidi dok. br. 17 i 30.**

**12 Vlado**

**BROJ 213**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 11. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA OD 18. SIJEČNJA DO 10. OŽUJKA[1]

**STAB GRUPE**
**JUŽNODALMATINSKIH PART ODREDA**
**Dana 11. III. 1944.**
**Str. Pov. br. 19/44.**

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Dostavlja operativni
izvještaj od 18. I.—10. III.

Od 18. I. t.g. naši odredi nalazili su se na sektoru Biokova sa zadacima općeg djelovanja. Neretvanski partizanski odred djeluje na sektoru istočnog Biokova — do rijeke Neretve, Makarski partizanski odred kontroliše srednji i zapadni dio Biokova. Imotski partizanski odred dejstvuje na zapadnoj strani i gornjim padinama Biokova sa zadacima prodiranja na imotski sektor.

**I.** — Od 18. I. do 21. I. Neretvanski odred je vršio kontrolu sektora Pasičina—Brista—Istočna Plina (vidi kartu Mostar) sa zadatkom rada i djelovanja na tom području, koji je opkoljen malim neprijateljskim garnizonima.

Neprijatelj iz garnizona Ploče dana 21. I. t.g. došao je u s. Baćinu da pljačka narod tog sela. Tom prilikom došlo je do borbe između njega i naše jedinice, čiji rezultat ćete vidjeti u operativnom izvještaju Štaba Neret. part, odreda povodom te akcije. (U prilogu zapovijesti i operativni izvještaj od dana 23. I.[2] i 19. I.[3] izdate zapovijesti.)

Povodom akcije izvršene od Neret. part, odreda u s. Baćini, očekivali smo neprijateljsku ofanzivu na istočnom dijelu Biokova. U tu svrhu Štab grupe izradio je defanzivan plan kojeg je prenio na Neretvanski part, odred. (Prilaže se plan obrane od dana 21. I. t.g.)

Za ovo vrijeme Makarski i Imotski partizanski odred nalazili su se na središnjem dijelu Biokova u svrhu vlastitog obezbeđenja i rada sa jedinicama.

Dana 25. I. uslijedila je očekivana neprijateljska akcija jačeg obima u jačini oko 300 neprijateljskih vojnika[4] na sektor Briste i Pasičine, na ko-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/12, k. 1603A.

2 Vidi dok. br. 56.

3 Vidi dok. br. 46.

4 16 Odnosi se na dijelove njemačke 118. lovačke divizije. Arhiva ove njemačke divizije nije sačuvana. Pretpostavlja se da je u toku rata uništena.

jemu se nalazio Neret. part, odred. Neprijatelj je nastupao iz više pravaca i to Ploča—Baćina—Brista. Druga kolona nadirala je: Gradac—Grnčenik——Baranovac. Treća kolona kretala je pravcem V. Prolog—Staševica—Pasičina. Četvrta kolona nastupala je iz Peraškog Blata—Krstičević—Ostojići. Snage Neret. part, odreda dočekale su neprijatelja kako je izneseno u planu za odbranu. Neprijateljska kolona, koja je nastupala iz Gradca pravcem Grnčenik, prodrla je na vrh Stijena ne naišavši na jači otpor, tu se odvojila krenuvši u dva pravca sa namjerom opkoljavanja naših snaga. Jedna kolona u jačini oko 70 vojnika krenula je sa vrha Stijena u pravcu Grgurnovića, a druga kolona pravcem Grnčenik—Baranovac. Neprijatelj koji se probio iz tih pravaca ugrozio je naše položaje, s tim što je ovladao dominantnim čukama i tako doveo u nezgodan položaj naše ostale jedinice koje su se tada nalazile u kotlini Briste i Pasičine. Četa koja se nalazila u Pasičini dočekala je neprijatelja koji je nastupao od Prologa na ivici polja i tu razvila borbu. U toj borbi zaustavila je neprijatelja nanijevši mu 5—6 mrtvih i ranjenih, dok je naš jedan borac lakše ranjen. Naše snage bile su prisiljene da se povuku u sjeverozapadnom pravcu Trnova—Polutine, gdje se organizovao novi front sa zadatkom da se ponovo stupi u borbu protiv neprijatelja i zadadu mu se udarci. Međutim, Nijemci su upalili nekoliko kuća u mjestima Bristi i Pasičini i nakon toga povukli se u svoje garnizone. U ovoj borbi istakao se komandant Neret. part, odreda Stanko Marević, koji se vrlo dobro snašao izvukavši svoje snage iz te nezgodne situacije bez gubitaka. Također se istakao komandir 1. čete drug Jovo Bajić. Tom prilikom slabo se držao u borbi komandir 3. čete Neret. part, odreda drug [...] koji je propustio neprijatelja bez jačeg otpora i tako doveo ostale jedinice u nezgodan položaj.

Dana 27. I. neprijatelj (Nijemci) poduzeo je akciju sa 600 vojnika na prostor Brikva—Duga Njiva—Naglan—Kljenak. Neprijatelj je nastupao iz četiti pravca i to: Zivogošće—Brikva, Drvenik—Naglan, Ravča—Kljenak, i Kozica—Rudelj. Naš Makarski i Imotski odred nalazili su se na položaju brda »Susvid«, gdje su organizovali front i čekali neprijatelja. Međutim, neprijatelj iako je znao za logor i položaje naših nije išao u pravcu njih i zbog toga nije došlo do borbe. Nijemci tada nijesu palili sela već su prokrstarili taj teren i povratili se u svoje garnizone.

Dana 28. I., po naređenju ovog štaba, Makarski part, odred izvršio je pokret u pravcu zapadnog dijela Biokova.

Dana 29. I. Imotski partizanski odred postavio je zasjedu na cesti Drvenik—Zaostrog, ali se za to vrijeme neprijatelj iz svojih garnizona nije kretao.

Iste večeri Imotski partizanski odred krenuo po naređenju Štaba grupe za zapadni dio Biokova.

Od 25. I. do 2. II. Neretvanski partizanski odred nalazio se je i dalje na svom sektoru sa istim zadatcima. Na dan 2. II. Neretvanski partizanski odred krenuo na zapadni sektor Biokova.

Dana 4. II. izvršena koncentracija svih snaga na zapadnom dijelu Biokova sa ciljem napada na neprijateljske garnizone Grabovac—Zagvozd, a potom nadiranje na imotski sektor. Uslijed pojačanja neprijateljskih garnizona, kao i vrlo slabog vremena (veliki snijeg), odustali smo od tog plana

i stvorili novi za napad na neprijateljske garnizone na Saranč i Kozicu. Tu akciju izvršili smo noću 7. na 8. II. t.g. (Zapovijest od 7. II. za tu akciju, kao i operativni izvještaj povodom te akcije smo Vam dostavili.)"' Prije same akcije, uputili smo jednu četu Neret. part, odreda na sektor Pasičina—Plina sa zadatcima tamošnjeg djelovanja. Poslije akcije na Saranč i Kozicu, Imotski i Makarski part, odred nisu izvršili pokret na imotski sektor kao što je to bilo izneseno u izdatoj zapovijesti, zbog zamorenosti boraca i drugih razloga. Imotski part, odred ostao je poslije akcije na gornjoj padini Biokova sa zadatkom djelovanja na tom sektoru. Makarski part, odred ostao je na prostoru Begović—Rudelj—Brikva—Duga Njiva. Neretvanski part, odred povratio se ponovno na sektor istočnog Biokova do Neretve.

Dana 15. II. Makarski part, odred izvršio je napad na kamion na cesti Vrgorac—Split kod Zavojana. Prema izjavi našeg obavještajca iz Vrgorca naši borci tom zgodom iz zasjede ubili su jednog većeg gestapovca za Balkan i jednog oficira.

Istog dana patrola Neretvanskog partizanskog odreda napala je njemačku patrolu kod sela Puljan (Istočna Plina), ubili 3 njemačka vojnika, a jedan se bježeći od straha utopio.

Dana 16. II. borci Ner. part, odreda ubili su 2 narodna neprijatelja (špijuna).

Dana 17. II. jedan vod Neretvanskog part, odreda napao je neprijateljsku kolonu kod Peraškog Blata »Ploče«, u kojoj je borbi poginulo 6 Nijemaca i 5 ranjeno.

Dana 18.—21. II. neprijatelj — Nijemci[6] poduzeli su akciju iz više pravaca na sektor Šošići—Brikva—Rudelj—Duga Njiva—Kljenak—Radalj, te sva sela popalili kao represaliju za ubijenog gestapovca i napad na kamion.

Noću od 18 na 19. II. Neretvanski part, odred napao je i likvidirao neprij. garnizon Nova Sela[7] na cesti Metković—Vrgorac. (U prilogu zapovijest od dana 17. II. i operativni izvještaj od dana 20. II. t.g.)

Dana 21. II. t.g. Makarski odred napao je i uništio na cesti Drvenik——Zaostrog jedan motorbicikl, teže ranili jednog oficira i šofera koji su kasnije ranama podlegli.

Dana 24. II. borci Neretvanskog odreda na cesti između Gradca i Podace postavili su nagaznu minu koja je uništila jedna njemačka kola — ubijeno 5, a ranjeno 3 njemačka vojnika. Povodom učestalih naših akcija, a po dobivenim obavještenjima sa svih strana: da će uslijediti neprijateljska ofanziva na sektor istočnog Biokova, ovaj štab izradio je defanzivan plan obrane i izdao zapovjest Makarskom i Neretvanskom odredu. Ofanziva nije još ni do danas uslijedila. (U prilogu dostavljamo zapovijest od 24. II. t.g.)

Dana 25. II. t.g. borci Neret. part, odreda digli su u zrak pomoću mine jedan automobil na cesti između Gradca i Podace, tom prilikom je ubijen jedan oficir i jedan vojnik.

Od 25. II.—3. III. t.g. jedna desetina (udarna grupa) Imotskog partizan, odreda prokrstarila je selima imotskog sektora: selo Podosoj, Runović,

**5 Vidi dok. br. 117.**
**7 Vidi dok. br. 186 i 471.**

Zmijavci, Podbablje, Krstatice, Zupa, Raščane. U toj akciji zarobljeno je 8 domobrana, 5 ustaša, 4 milicionera, i 3 financa. Ubijeni su 1 žand. narednik i 1 legionar iz SS njemačke divizije. Zaplijenjeno je 14.300 kuna, 3 puške, jedan pištolj, 6 pari vojničkih cokula i nešto sitnog materijala. U ovoj akciji naši borci nijesu imali nikakvih gubitaka.

Dosadašnji naš plan, odnosno raspodjela snaga (bila je koncentracija naših snaga na jednom sektoru, da bi prihvatili borbu ukoliko neprijatelj nastupi, u koju svrhu smo izdali zapovijest od 24. II. koja vam se prilaže) omogućilo bi neprijatelju da nas nađe zbijene na jednom uskom sektoru među dvije ceste, te da nas dovede u nezgodan položaj. Radi svih ovih okolnosti izmijenili smo naš plan i izradili zapovijest br. 16/44 od 1. III. tek. god. koju vam prilažemo. U međuvremenu primili smo vašu depešu o ofanzivi u kojoj nam naređujete kako da postupimo, a po kojoj smo mi već postupili.

Dana 26. II. Makarski part, odred izvršio prepad na Igrane.

Dana 2. III t.g. jedna njemačka kolona pokušala je da iz sela Brista prođe preko brda u selo Grnčenik. Naši borci su ih dočekali i odbili.

Dana 3. III. t.g. borci Neret. part, odreda dočekali su jednu neprijateljsku kolonu jačine od 30 vojnika koji su pokušali iz Brista preko brda da se probiju u pravcu sektora na kojem se mi nalazimo. Neprijateljski vojnici (Nijemci) imali su zadatak ujedno da postavljaju nagazne mine na prilazima i putevima koji vode iz Primorja [Makarskog] na brda. Tom prilikom došlo je do oštre borbe koja je trajala od podne do noći. Naši borci Ner. part, odreda nanijeli su neprijatelju osjetne gubitke od 5 mrtvih i 10 teže i lakše ranjenih i povratili ga nazad ne dozvolivši mu da postavi mine.

Posljednjih 5 dana neprijatelj je često puta izlazio iz Primorja na brda iz raznih garnizona sa zadatkom nasilnog izviđanja, postavljanja nagaznih mina po noći i danu, te zasjeda. Tako je dana 9. III. t.g. neprijatelj (Nijemci) postavili zasjedu poviše Zaostroga na putu Banović—Tribić. Naša patrola koja je išla na zadatak u 3 sata u jutro naišla je na neprijateljsku zasjedu koja ih je iznenadila i napala. Naši borci su prihvatili borbu i borili se dok nijesu sva tri poginula. Teren je bio nepodesan za izvlačenje, a tako isto Makarski odred nije mogao na vrijeme pružiti im potrebnu pomoć jer je bio udaljen jedan sat marša.

Dana 3. III. t.g. borci Ner. part, odreda pomoću nagazne mine uništili su jedna kola sa nekoliko vojnika na cesti Metković—Vrgorac kod mjesta Orepka.

Dana 6. III. borci Neretvanskog partizanskog odreda pomoću nagazne mine uništili su jednu motorbiciklu sa jednim oficirom i šoferom na cesti Metković—Vrgorac, na mjestu Podrujnica.

Dana 7. III. borci Makarskog part, odreda pomoću nagazne mine uništili su jedan kamion sa njemačkim vojnicima na cesti Drvenik—Gradac.[8] Broj mrtvih i ranjenih nije bilo moguće ustanoviti.

Dana 8. III. borci Makarskog partizanskog odreda pomoću nagazne mine uništili su jedan autobus pun njemačkih vojnika na cesti Gradac—Makarska kod mjesta Drvenik.[9] Autobus je skupa sa vojnicima odletio u zrak i nije se mogao ustanoviti broj poginulih.

8 i 9 Vidi dok. br. 484.

Naši odredi nalaze se po čitavom Biokovu po kojemu je napao veliki snijeg i onemogućeni marševi i akcije.

U ovome razdoblju prišlo je u naše redove 5 crvenoarmejaca »Rusa«[10] koji su pobjegli iz zarobljeništva iz njemačkog logora, kod imotskog sela Vinjani. Upućeni su Štabu XXVI Divizije na Vis. Pored ovih prešlo je k nama 7 Talijana[11] koji su prebjegli od Nijemaca, sada se nalaze u našim jedinicama.

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Polit, komesar:
2.[12] ***Despot,*** v. r.

(M. P.)

Komandant:
V.[13] ***Viskić,*** v. r.

BROJ 2.14

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH SPLIT OD 11. OŽUJKA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VOJNO-POLITlCKOJ SITUACIJI U OKRUGU[1]

Okružni Komitet KPH
SPLIT
11-111-44 god.

**Oblasnom Komitetu KPH za Dalmaciju**

Dragi drugovi,

Naš mjesečni izvještaj nismo vam mogli do danas poslati, jer se već više vremena nalazimo u pokretu i često mjenjamo središte, što ćemo nastojati uraditi odmah nakon našeg sastanka tj. 15 ovog mjeseca.

5 i 6 ovog mjeseca opet smo imali neprijateljsku akciju'-' nà ovom sektoru, a usljedila je iz više pravaca (Sinj, Klis, Kaštela, Drniš, Perković, Vrpolje, Trogir, Marina, Rogoznica itd.) u kojoj je učestvovala jedna nepri-

**10 Riječ je o ruskim zarobljenicima koje su Nijemci uključili u svoje borbene jedinice.**

**11 Odnosi se na Talijane koji su se poslije kapitulacije Italije priključili njemačkim Jedinicama.**

**12 Žarko**

**13 Vlado**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/235—346.**

**2 Odnosi se na njemačku operaciju »Bergwiese«. Vidi dok. br. 220, napomenu 4.**

jateljska divizija i to prema obavještenju 181 lovačka divizija.[3] Pretresli su čitav teren kotara Muć i Trogir. Ovdje se nalazila VIII brigada XX divizije, koja je dala vrlo slab i neorganizirani otpor neprijatelju. Napad je usljedio iznenada tako da smo imali i nekih gubitaka — nekoliko mrtvih i oko 25 zarobljenih, i to većinom iz brigade. Naš partijski kadar sa terena nije imao nikakvih gubitaka. Neprijatelj je putem pljačkao sela, ubio nekoliko ljudi iz Marinske općine, silovao neke žene iz sela Prapatnice i Bristivice. Protjerao je čitav narod iz nekoliko sela Marinske općine (Vinišće, Marina, Vrsine, itd.) motivirajući i kao mjere opreznosti zbog opasnosti od savezničke invazije koja bi imala usljediti. Namjera mu je bila da pohvata muškarce, sposobne za rad, u čemu je uspio u nekoliko sela (Sevid, Dvornice, Ražanj) uhvativši prema obavještenju oko 200 ljudi. U Splitu su također pozvali oko 3.000 radnika da se odazovu radovima na utvrđivanju obale i prema obavještenju odazvalo se samo 13. Inače na čitavom Okružju nastoje varkama ili silom da mobilišu.

Mi smo već više puta ukazali organizacijama na opasnost koja prijeti od neprijatelja, te smo im i u tom smislu i sada poslali jedno direktivno pismo, a isto tako i letak da ga se rasturi među narod, koga vam prilažemo.

Neprijateljske jedinice 181 lovačke divizije[4] otišle su sa ovog sektora i to kako saznajemo polovina u pravcu Split—Sinj, a drugi u pravcu Šibenika, tako da su na ovom sektoru ostali stari garnizoni i to u Marini, Vinišćima i Primoštenu, dok su izgleda napustili Rogoznicu pošto su je minirali na moru i kopnu, Podorljak, a na Sevid dolaze svaki dan po danu. Izgleda da su pronašli bunkere u Sevidu i u njima bacače, strojnice i municiju koje je imala prebaciti VIII brigada. Sada je moguće uspostaviti ponovo kanal što je i veoma potrebno što je do sada bilo onemogućeno jer nije bilo drugova kod radio stanice koji bi poslali depeše. Naime u ovoj neprijateljskoj ofanzivi zarobljen je Komesar stanice (Viculin) i drug Moca, koga smo mi postavili kao odgovornog druga. Izgleda da su se predali. Drugovi su iz Komande Područja misilili da je sa njima propala i šifra, te je bilo zaključeno da radio-telegrafista (Sladojev) ode na Vis po nove šifre. Međutim, šifre su se sada pronašle, jer su ih Viculin i Moca[3] bacili i mi smo odmah poslali po radio telegrafistu koji je otišao u pravcu šibenskog okruga. Njega je potrebno odmah povratiti da bi stanica otpočela djelovati. Također bi bilo potrebno, kad se ponovo uspostavi veza, poslati nove šifre, a isto tako i druga koji će zamjeniti Viculina. Također smo pronašli mogućnost uspostavljanja novog kanala i to na Artiću ili Port Kain između Grebaštice i Primoštena. Odavle bi trebalo prebaciti ovaj narod koji je ostao bez kuća, potpuno opljačkan, jer im je neprijatelj porazbivao i same kuće (Marina, Vinišće) i otjerao svu stoku. Mi smo sa svoje strane već poduzeli da im se priskoči i pomogne. Ako vi smatrate da bi ih se moglo prebaciti za Italiju ili Egipat javite nam, jasno ako bude za to uslova.

Na omiškom kotaru Mosorski je odred likvidirao ustaški garnizon u Docima[6] i sada u Dubravi, tako da su bile mogućnosti slobodnijeg kretanja

**3 i 4 Njemačka 181. lovačka divizija se nalazila u Crnoj Gori.**
**5 Ljubo Prvan-Moca**

našim drugovima. Međutim, smo jučer obavješteni da je neprijatelj ponovo poduzeo ofanzivu na Mosor.

U Splitu neprijatelj je pohvatao odbor zidara na sastanku, izgleda po jednoj denunciji. Palo je 5 drugova, među njima 3 partijca i sekretar Rejonskog Komiteta koji je bio kandidat za ulazak u MK. Sama provala nije se proširila, a pohvatane drugove upotrebljavaju na radovima. U Splitu se još nalazi drug Hugo, a danas je imao drug Marko zakazani sastanak u Solinu sa članovima MK.

Mogućnosti za rad nešto su povoljnije na sinjskom kotaru i zbog toga smo i dio naših rukovodioca i uputili na taj kotar. Također i drugovi iz Okružnog NOO otišli su na teren, a u centru se nalazi samo sekretar i Hanja.[7] Ne možemo preopterećivati centar, jer nas onda ima mnogo, te u slučaju pokreta možemo onda imati i gubitaka. Tehnika nam skoro nikako ne djeluje, jer nemamo potrebnog materijala (baterije i akumulator koga ste nam poslali ostao je u bunkeru u Sevidu, jer se nije tada moglo prebaciti), a isto tako ljudstva za nju. Drugove određene za kurs mi smo već bili pozvali, ali nas je sve zajedno uhvatila neprijateljska akcija na Trogiru nakon koje su se oni povratili na teren s tim da ćemo im mi javiti kad kanal bude uspostavljen. Vi nam javite da li da ih šaljemo.

Upućujemo vam drugove Lovru Kurira i Senjanovića[8] u sporazumu sa drugom Markom,[9] koji su pobjegli iz internacije i došli u Split i nakon toga u partizane.

Mi smo razmatrali mogućnosti da se prebacimo na sinjski kotar sa centrom te smo dali drugovima za zadatak da to ispitaju, jer smo prema jednoj nepotvrđenoj vijesti upoznati da bi imala uslijediti neprijateljska akcija na Kamešnicu. Mi se još za sada nalazimo na starom mjestu na tromeđu mućkog, trogirskog i solinskog kotara.

Drugarski pozdrav:

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Okružni Komitet KPH
Vili,[40] v. r.

**P**.S. Drug Vice Buljan otišao je na sinjski kotar.

**6 Vidi dok. br. 166, 167 i 469.**
**7 Hanja Radić**
**8 Ivo Senjanović**
**9 Drago Gizdić-Marko**
**10 Ante Eterović-Vili**

BROJ 215

## NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 12. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ DA LJUDSTVO PREOSTALO POSLIJE POPUNE, KOJE JE PREBAČENO IZ ITALIJE NA VIS, OPREMI NAORUŽANJEM I ŠTO PRIJE UPUTI U DRVAR[1]

| Red. br. | Datum i sat primitka | Depeša | Potpis | Br. gr. | |
|---|---|---|---|---|---|
| **189** | **12**/111 10 h V.S. | Ostatak prekomoraca kao i Italijana uputite što pre na sektor Drvar.[2] Sa sobom neka uzmu sve postojeće naoružanje.[3] | P R | **47** | Č |

BROJ 216

## IZVJEŠTAJ ŠTABA MORNARICE NOVJ OD 17. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA O ORGANIZACIONOM STANJU MORNARICE[1]

STAB MORNARICE NOVJ
Broj 173
12 marta 1944 g.

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ

Dostavlja se opšti izvještaj.

1) OPŠTA SITUACIJA I VOJNIČKO STANJE:

Citava je naša obala sa nizom otoka obuhvaćena od ušća reke Soče do ušća reke Bojane, a u kojem području mornarica ima da razvija svu svoju

**1 Kopija primljenih i poslanih depeša Štaba Mornarice NOVJ, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8/21-2, k. 2072.**

**2 Komandanti Dvadesetšeste divizije i Mornarice NOVJ poslali su 6 ožujka zajednički radiogram Vrhovnom štabu NOV i POJ izvještavajući ga da je iz Barija na otok Vis prevezeno 1380 prekomoraca i naglašavajući da je nužno njih 600 uzeti za popunu artiljerijskih jedinica na otoku, za Artiljerijsku školu i za razne stručne kurseve, a za ostale su pitali hoće li ih uputiti na kopno ili i njih uključiti u postojeće jedinice na otoku Visu. Vidi dok. br. 294, depešu br. 173.**

**3 Stab Mornarice NOVJ izvijestio je 13. ožujka da u postojećoj situaciji nema bezbjednog prolaza do obale, pa će naređenje izvršiti čim se stvore uvjeti za to. Međutim, dobivši od Vojne misije NOV i POJ pri Vrhovnoj komandi savezničkih snaga na Srednjem istoku obavještenje da svih 1380 prekomoraca pripadaju Trećoj prekomorskoj NO brigadi i da će se uputiti drugo ljudstvo za popunu artiljerije, Vrhovni štab je 19. ožujka naredio da se Treća prekomorska NO brigada sačuva u prvobitnom formacijskom sastavu.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 20/5, k. 2064.**

delatnost, koja je uslovljena raspoloživim naoružanim plovnim jedinicama, transportnim sredstvima, u vezi s time, s ljudstvom i materijalom te trenutnom vojničkom situacijom.

Ofanzivnom akcijom u sitnim vojno-pomorskim sredstvima nadomćnijeg neprijatelja, mornarica je primorana da vrši povremena napuštanja i zaposjedanja pojedinih otoka i ostalih točaka u arhipelagu tog morskog pojasa, te prema tome i ukidanje odnosno ponovno uspostavljanje pojedinih sektora i njihovih štabova. (Prilaže se izvještaj o izvršenom povlačenju Štaba II P.O.S., prilog 1).

Mornarica NOVJ angažovana je do krajnjih granica da postojećim plovnim parkom naoružanih i transportnih brodova vrši postavljeni joj zadatak. Brodovi su manje tonaže, te obzirom na njihovu istrošenost i opravke, krajnjim naprezanjem posada i intenzivnim radom naših radionica, mornarica je u punoj mjeri iskorištena u nastojanju da zadovolji stavljenim joj zadacima.

Osnovni zadaci pred kojima je naša mornarica stajala i stoji jesu:

a) Operativno delovanje u smislu oružane akcije na moru protiv neprijateljske mornarice, transport angažovanih naših pešadijskih jedinica na otocima i na obali, prebacivanje prekomorskih brigada sa otoka na kopno, a u zadnje vreme i prebacivanje savezničkih snaga (komandosa) pri izvršavanju akcija na otocima.[2]

b) Prebacivanje ratnog materijala i hrane, koju dobivamo od Saveznika preko naše trgovačke baze u Monopoliju, do otoka Visa, a od Visa prema mogućnostima na kopno za potrebe uopšte, kao i za jedinice VIII korpusa i za narod na sektoru delovanja korpusa te delom na sektoru G.Š.H.

c) Sva kurirska služba za mornaricu i sve jedinice na otocima i obali, uključivši i savezničke snage.

d) Sve međusektorske poslove podređene opštem opstanku mornarice, dirigovane od našeg Štaba.

Sve ove zadatke mornarica je do sada, ukoliko su to neprijatelj i vremenske prilike dozvoljavali, u punoj meri izvršavala podvlačeći pravovremenost i tačnost izvršavanja tih zadataka, izuzev nekojih manjkavosti pri izvršavanju pojedinih oružanih akcija, specijalno prilikom borbe na Korčuli, Božić 1943. g., kada se pokazala izvesna neodgovornost u podržavanju veze i spasavanju odnosno uništenju sedam manjih plovnih jedinica (obični jedrenjaci), kao i u evakuisanju brodogradilišnih naprava. Sam naš Štab pokazao je istom prilikom nedovoljnu čvrstinu u obuhvatnom rukovođenju izvršavanja zadataka koji su tom prilikom stajali pred našom mornaricom, pogotovo u neobjedinjavanju komandovanja sa Štabom XXVI divizije. Inače u nekoliko slučajeva, o kojima smo Vas ranije izveštavali, naši naoružani brodovi pokazali su pravi heroizam u borbama sa neprijateljem, bilo da su slučajno dolazili u sukob ili bili od nas dirigovani.'

Sada već postoji osnovno obeležje: odgovornost i odlučnost pri izvršavanju ovih zadataka od strane naoružanih patrolnih i transportnih brodova, sa izvesnom razlikom IV sektora koji od sebe daje sve do krajnjih granica mogućnosti. Kod III sektora tu i tamo pokazuju se ostaci ranijeg opor-

**2 Vidi dok. br. 71, 142 i 184.**

tunizma, koji se je prilikom prvog napuštanja Dugog Otoka 31 januara t.g. pod navalom neprijatelja ispoljio ... isto kao što treba našem II sektoru još više smelosti u korišćenju mogućnosti veze otoka i delova otoka koji nisu okupirani po neprijatelju, kao i veze sa obalom i veće mobilizacije plovnih jedinica i ljudstva na svome području.

U osnovi svega ovoga stoji, naravno, poštena a i silna odanost mornara našoj Narodno-oslobodilačkoj borbi.

## 2) ORGANIZACIJA, FORMACIJA JEDINICA NEDOSTACI I PREDLOŽI:

Mornarica NOVJ organizovana je uglavnom prema općim načelima jedne vojno-pomorske organizacije, a u duhu Narodno-oslobodilačke borbe.

Podelom obale i otočja na pomorske obalske sektore uspostavljeni su i štabovi istih, koji su izravno potčinjeni Štabu mornarice. Prema do sada stečenim iskustvima izmenjena je granica između II i III sektora. (Izveštaj dostavljen ovd. brojem, naredba br. 18 od 8 marta 1944 g.).

Formacija Štaba mornarice i tih sektora razvidna je iz »Organizacije Mornarice«, koja je dostavljena pod br. pov. 71/43, i pregleda komandnog kadra mornarice (ovd. pov. broj 26/44).

U sastav sektora spadaju:

a) Naoružani brodovi — »NB« i patrolni čamci — »PC«. (Pregled u prilogu sa stanjem 15. III. o.g., prilog 2).

b) Transportni brodovi (TB). (Pregled dostavljen pod pov. br. 39 od 15. II).

c) Lučke vlasti, tj. kapetanije, povereništva i lučke partizanske straže koje vrše funkciju lučke kontrolne službe.

d) Osmatračka služba sektora.

e) Služba veze.

f) Pomoćne ustanove kao skverovi, navozi, mehaničke radionice itd.

g) Manje otočne partizanske jedinice van područja XXVI divizije.

### Današnje stanje sektora:

I P.O. Sektor do sada nije organizovan, te mornarica u njemu ne dejstvuje, jer se nalazi u potpunosti u rukama neprijatelja.

II P.O. Sektor deluje delomično, te se njegov štab nalazi uglavnom na otoku Rabu, a u poslednje vreme na severnom delu Dugog Otoka.

III P.O. Sektor deluje delomično, te se njegov štab i sastavni delovi nalaze na Dugom Otoku, kao i flotila naoružanih brodova i potreban broj transportnih brodova.

IV P.O. Sektor u celosti funkcioniše na otoku Visu.

V P.O. Sektor sveden je na otok Lastovo, gdje je uspostavljena mornarička stanica sa potrebnim brojem ljudstva i plovnim jedinicama za vezu i patrolisanje a sa zadatkom kontrole neprijatelja i obaveštavanja o njegovim pokretima.

VI P.O. Sektor nije organizovan, te nije nam poznato u kolikoj je meri u rukama neprijatelja. V.Š. bio je zamoljen da nas poveže sa II korpusom, što međutim do sada nije ostvareno.

(U prilogu opći izveštaj II, III i IV sektora, prilog 3, 4 i 5).

7 februara uspostavljena je u Monopoliju Baza Ratne mornarice na osnovu pretpostavke da se u toj bazi moraju formirati sve one organizacije, otseci, škole i kursevi koji su potrebni za daljnji rad i razvoj mornarice.

Primljeno je načelno odobrenje sa strane engleskih vlasti o predaji našoj mornarici 8 driftera( male škune od cca 50 t.) te 8 kaika (ribarski brodovi od 10—150 t.). Do danas ovi brodovi još nisu u našim rukama.

Provereni su podaci, da od brodova bivše jugoslovenske ratne mornarice koji su bili predati 7. XII. 43 od strane Talijana engleskoj mornarici, niže navedene jedinice su tokom februara o.g. izručene izbjegličkoj vladi: torpiljarka T 1 i T 5, minonosač »Orao«, minopologači »Marjan«, »Meljine«, »Mosor«, jahte »Beli orao« i »Vila«, 7 brodova finansiske kontrole, 2 tipa »Kraljević Marko«, »Velebit«, »Mosor« i pet tipa M.C.

## 3) OCENA RADA ŠTABOVA, NEDOSTACI I PREDLOŽI:

Štabovi II, III i IV obalskog sektora ispunjavaju svoje zadatke te pokazuju sposobnost komandovanja poverenim im sektorima sa napred navedenim nedostacima, te kao celine zadovoljavaju uz navedene ranije manjkavosti.

Nedostaci ukoliko se sada pokazuju, ispravljaju se unutar delokruga mornarice. Ovo isto važi i za niži starešinski kadar kao i pojedinačno, time što štabovi sektora donose odluke u opravdanim slučajevima. Do sada u tom pogledu nije bilo znatnijih nedostataka.

## 4) ISHRANA:

Ishrana mornarice vrši se bez ikakvih poteškoća te se snabdevanje vrši iz slagališta V.Š. na otoku Visu.

Artikli izdavaju se prema postojećoj tablici sledovanja, te je hrana po količini i kakvoći dovoljna i dobra.

## 5) VOJNIČKA OBUKA I NAOBRAZBA, POSTIGNUTI REZULTATI:

Vojnička obuka i naobrazba posada u upravljanju brodovima i rukovanju oružjem izvođena je prema potrebama obrazovanjem povremenih kurseva, pomorskih, nautičkih, artilerijskih, signalnih i telegrafskih. Izvodila se je obuka za vršenje partizanske lučke kontrolne službe, na osnovu propisanog uputstva, te danas ta služba funkcioniše dobro.

Rezultati postignuti dosadašnjom nastavom i vežbama pozitivni su, te se ljudstvo stečenim znanjem i iskustvom snalazi u tolikoj meri da mu se može poveriti rukovanje artilerijskog naoružanja i sprava za optičku signalnu vezu na brodovima i osmatračkim stanicama.

Gore izneto odnosi se poglavito na borce kao i na niži starešinski kadar.

## 6) DISCIPLINA I BORBENI MORAL:

Moral i disciplina na naoružanim brodovima na visini je, dok posade mobilisanih brodova nisu dokazale visinu svesti i morala kao one naoružanih, budući se nalaze bez komandnog kadra koji bi bio svestan i prokušan. No ipak su dali dosta od sebe kao dokaz iskrene odanosti i pregalaštva.

## 7) PREDLOŽI, PROGRAM BUDUĆEG RADA :

1) Ometanje neprijateljskog rada.

2) Obezbedenje vlastitog saobraćaja na moru, bilo u cilju prebacivanja materijala, ljudstva, te održavanja veze u ćelom obalnom području.

3) Koordinacija rada i usmeranje svih napora vlastitih i savezničkih oružanih snaga u odbrani otoka pod našom kontrolom, kao i ka konačnom cilju — pobedi nad neprijateljem.

4) Izgradnja i osiguranje solidne vojno-pomorske organizacije na područjima II, III i IV obalskog sektora.

5) Stvaranje preduslova za što brže i potpunije ovladanje u vojno-pomorskom smislu I i IV pomorskog sektora.

6) Izgradnja vojno-pomorske obavještajne mreže na našem celokupnom jadranskom obalnom području.

Priloga: 5.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: ***Pero,***[3] v. r. (M. P.) Komandant — potpukovnik: ***Cerni,**** v. r.

BROJ 217

## IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 22. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O ORGANIZACIONOM STANJU SEKTORA[1]

S T A B
III POM. OB. SEKTORA
**Pov. br. 106/44**
**12 III. 1944.**

Koncept

Opći izvještaj.

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

U vezi tam. nar. pov. br. 20/44 dostavlja se sljedeći opći izvještaj:

[• • -][2]

Na moru osjeća se življi promet parobrodima i većim motornim jedrenjacima, koji voze većinom živežne namirnice i ratni materijal iz Trsta za glavna mjesta Dalmacije do Boke Kotorske. Noćno patrolisanje ratnih jedinica je sve češće. U posljednje vrijeme postavlja neprijatelj i morske zasjede (čeka na pojedinim mjestima pogašenim motorom) pa se čak služi i ribarskim brodicama. Usljed toga naša veza sa kopnom je jako otežana.[3]

Od snaga, kojima raspolaže ovaj sektor, može se računati samo na dopunsku četu, čije se brojno stanje stalno mijenja. Poprečno uzevši, ono iznaša oko 30 drugova. S obzirom na malo brojno stanje drugova ne može se uzeti u obzir odbrana čak i samo jednog otoka, ali se obzirom na veličinu otoka, nakana je ovog štaba da se ne napusti ostrvo. Flotila ovog sektora je slaba, postoje svega dvije naoružane jedinice, od kojih češće po koja otpada radi opravka. S obzirom na nesigurnost luka na istočnoj obali Dugog Otoka, mobilizirani nenaoružani brodovi ne predanjuju u tim lukama, već se uvijek šalju na predanak u Tajeru ili Kornatu.

2) Organizacija II sektora:

a) Stab,
b) dopunska četa,
c) flotila patrolnih čamaca,
d) brodogradilišna i mehanička radionica,
e) izvidne stanice Grpašćak i Bonaster te privremena osmatračnica u Zaglavu,
f) Relejna stanica u Ropotnici (o. Kornat),
g) minersko odjeljenje,

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 21/3, k. 2027.

2 Redakcija je izostavila dio izvještaja o dejstvima neprijatelja, jer je to objavljeno u dok. br. 218.

3 Vidi dok. br. 226.

h) lučka kapetanija u Zmanu i lučka zastupstva u Sali, Božavi, Istu i Silbi,

i) mobilisani nenaoružani brodovi,

j) pokretna ambulanta.

ad a) Stab sektora sastavljen je od sljedećih lica: komandanta, politkomesara[4] (obolio 20. 3.), zamjenika politkomesara, načelnika štaba, tehničkog, pomorsko-saobraćajnog, artiljeriskog, sudskog i sanitetskog referenta. Pored ovih referenata postoje još i obavještajni oficir, intendant i ađutant. Pri štabu nalazi se još 9 drugova. Stab nije potpuno kompletiran, nedostaje operativni oficir, i jedan oficir koji bi trebao da preuzme dužnost komandanta flotile.

ad b) Dopunska četa broji momentalno 44 drugova sa komandirom i komesarom čete. Ova četa služi uglavnom za prikupljanje drugova, njihovu najosnovniju predizobrazbu do njihovog konačnog rasporeda. Kao jezgro čete postoji 30 drugova, koji se ne raspoređuju, već ostaju stalno u četi. Kako je pod 1) rečeno, ne može se postaviti za cilj odbrana otoka, pa prema tome i brojno stanje čete je dovoljno za držanje najpotrebnijih straža i privremene osmatračnice.

ad c) Flotila patrolnih čamaca sastoji se od dvije jedinice i to »P**.C.** 21« i »P**.C.** 22« sa ukupno 21 drugova. Osjeća se pomanjkanje jednog druga koji bi preuzeo družnost komandanta flotile. Naoružanje i broj posada odgovaraju tim jedinicama. U zadnje vrijeme neprijatelj ne dozvoljava svojim brodovima da predane u Zadru, već oni traže mrtve luke po pojedinim ostrvima. Time se ukazuje prilika našim naoružanim brodovima da ih u tim lukama zaskoče (slučaj sa »P**.C.** 22«),[5] no mišljenja smo da su ti brodovi preslabi da stupe u dnevnu borbu sa jače naoružanim parobrodima, stoga bi trebalo ili povećati broj patrolnih čamaca ili za takove akcije upotrebljavati jače naoružane brodove. »P**.C.** 22« poslati će se na popravak motora na o. Vis, s time čitava flotila biće svedena na samo jednu jedinicu, koja će uglavnom biti upotrebljena za vršenje konvojiranja. Za čitav sektor će prema tome ostati svega jedna jedinica koja će uglavnom biti angažirana gornjim zadatkom, pa prema tome se i ne može od nje mnogo očekivati.

ad d) Brodogradilišna i mehanička radionica su u Sali pod rukovodstvom tehničkog referenta. Ove dvije radionice služe samo za najnužnije popravke brodova. Veći se opravci ne mogu izvršavati, jer nedostaje i alat i materijal.

ad e) Osmatračka stanica Grpašćak ima 7 drugova, od kojih su dva signalista (komandir i jedan drug), osmatračka stanica Bonaster ima isto toliko drugova (također dva signalista). Pored ovih stalnih osmatračkih stanica postoji još jedna na o. Silbi, a druga na relejnoj stanici. Ove dvije potonje nemaju signalista, već služe samo za osmatranje i javljanje kretanja neprijatelja. Privremena osmatračnica kod Štaba II sektora služi samo za osmatranje obližnjih voda i za sigurnost štaba i dopunske čete.

**4 Ante Sorić**
**5 Vidi dok. br. 194.**

ad f) Relejna stanica u Ropotnici (o. Kornat) ima komandira, komesara i 7 drugova. Nakon povratka smatralo se je potrebnim da se izmjeni položaj relejne stanice, ali kako neprijatelj prilikom nadiranja na Dugi O. [tok] uopšte nije ni pomorskim jedinicama zalazio u Kornate, to se za sada smatra da je to mjesto još uvijek dosta sigurno. Pogodnije mjesto je teško naći pa se stoga ostalo pri tome da to mjesto još neko vrijeme ostane, bar dok se ne završi sa prebacivanjem zbjega. Budući da za sada još ne dolazi u obzir prebacivanje materijala na kopno, to se ni o. Lavša ne upotrebljava, već samo kao sklonište brodova. Relejna stanica br. 2 na o. Zirju (Vela Stupica) služi uglavnom za prijem i prebacivanje zbjega Šibenskog okruga. Ona ima dva druga.

ad g) Minersko odjeljenje sastoji se od 8 drugova, koji su većinom bivši jugoslovenski mornari minerske grane i ribari. Njihov je zadatak da ustanove gdje se nalaze mine, da rade na odstranjivanju mina, koje smetaju našem prometu, da dižu mine u cilju iskorišćenja eksploziva, kao i odstranjivanje otrgnutih mina.

ad h) Postoji samo jedna lučka kapetanija, a lučke ispostave u Sali, Božavi, Istu i Silbi. Personal sa kojim se raspolaže, može uglavnom zadovoljiti potrebe III sektora za sada. U slučaju povećanja oslobođenja teritorije, taj personal nije dovoljan. Osjeća se pomanjkanje lučkih kapetana i pilota.

ad i) Koncem januara ovaj je sektor raspolagao sa 21 nenaoružanim motornim jedrenjakom. Prilikom nadiranja neprijatelja izgubili smo 7 brodova i to:

1) »Tomislav« — stigao je u Sali tik pred dolazak neprijatelja, onesposobljen za vožnju od vlastite posade, ali ipak otegljen od neprijatelja u nepoznatom pravcu. Gubitak tog broda ima se pripisati nedovoljnoj brzini obavještavanja između štaba i relejne stanice (nema ni telefonske ni radio-veze).

2) »Matija Gubec« stigao je iz relejne stanice u Sali 6 sati iza kako je već neprijatelj bio u Sali. Razlog isti kao pod 1). Potopljen u Soline na Pašmanu.

3) »Glorija« čekala je u uvali Dumboka (južno od Sali na E obali o. Dugi) da bude popravljena u brodogradilištu. Ovaj se brod nije mogao na vrijeme obavijestiti, jer se je neprijatelj iskrcao u njegovoj blizini. On je zarobljen.

4) »Mali Ivo« potopljen od neprijateljskih aviona na o. Pagu.

5) »Ljubica« bio je na popravku u Salima, otegljen od neprijatelja u neispravnom stanju.

6) »Sv. Nikola« stigao je iz sjevera u Zman gdje je ostao bez vazduha i kako nije imao prilike da napuni rezervoar vazduhom ostao je nepokretan, a neprijatelj ga je oteglio iz Zmana.

7) »Sokol III« onesposobljen je od vlasnika, a neprijatelj ga je oteglio na o. Pašman, gdje je bio potopljen od savezničkih aviona.

Po raznim udesima tih brodova mogu se povući sljedeće pouke:

a) Trebalo bi uspostaviti bolju i bržu vezu između štaba i relejne stanice. Radi pomanjkanja podvodnog telefonskog kabela, pomišljalo se je

na radio-vezu. Ovaj štab raspolaže sa radio-stanicom, ali uspostavom radio--stanice u Modravama, ovaj štab ne raspolaže sa radiotelegrafistom, koji bi mogao samostalno rukovati sa stanicom.

b) U brodogradilištu i mehaničkoj radionici mora da bude samo po jedan brod na popravku. U slučaju iznenadnog nadiranja neprijatelja, taj se brod mora potopiti, ako se ga na vrijeme ne može otegliti.

c) Preko dana ne smiju se držati brodovi na istočnoj strani o. Dugog.

Od 23 raspoloživih brodova ostalo je svega 16, od kojih se 6 nalazi na o. Visu na raspoloženju IV sektora. Naknadno pridošlo je još 4 broda, tako da ovaj sektor raspolaže sa svega ukupno 20 brodova (6 od ovih na o. Visu).

ad j) Vojna bolnica, koja je bila prije nadiranja neprijatelja u Sali, pretvorena je u pokretnu ambulantu i smještena je u Zaknu (Kornati). Njen je zadatak prijem i pružanje prve pomoći ranjenicima i staranje o njihovom transportiranju dalje. Ima jednog ljekara, jednu apotekarku, jednog bolničara i dvije bolničarke.

3) Pojedini referenti ovog štaba odgovaraju svojoj službi, osjeća se pomanjkanje operativnog oficira. Komandir dopunske čete se nalazi u bolnici, te budući se nije moglo naći pogodno lice koje bi ga moglo zamijeniti, to je češće vršena izmjena zastupnika komandira. Komandanti patrolnih čamaca pokazali su se kao sposobni i dobri pomorci i vojnici, kod njih se opaža pomanjkanje u pogledu vođenja administracije. Smatramo da bi bilo potrebno da se odredi pogodno lice (po mogućnosti oficir pomorski), koji bi vršio dužnost komandanta flotile. Nekoji od komandanata mobilisanih brodova pokazali su se kao plašljivi, a nekoji ne poznaju dobro obalu.

4) Ishrana vojske je bila dobra, nedostataka nije bilo.

5) U dopunskoj četi održava se stalno vojna izobrazba, no usljed toga što se ova četa sastoji većinom od prolaznih drugova, koji se stalno mijenjaju, uspjeh te naobrazbe nije na potpunoj visini. Održava se uglavnom egzercir i politički časovi. Starješinski kadar odgovara svojim položajima.

6) Disciplina i borbeni moral drugova nije potpuno na visini, jer mnogi od tih drugova još nisu bili u borbi, a nisu ni duže vrijeme u NOV. Nastoji se da se moral podigne održavanjem vježbe i nastave.

7) Idući program rada u mnogome zavisi o neprijateljskim namjerama, koje on kani poduzeti na ovim ostrvima. Kako je već navedeno ranije, u ovom sektoru pokazala se je mogućnost uspješnog djelovanja protiv nepripateljskog pomorskog prometa. S obzirom što ovaj sektor raspolaže samo sa dva patrolna čamca, od kojih se može sa sigurnošću računati samo na jedan, a tek povremeno na dva, ovaj štab smatra da bi bilo nužno da se broj patrolnih čamaca poveća. Radi sve češćeg neprijateljskog patrolisanja po moru i držanja zasjeda, prestao je i onaj naš dio pomorskog prometa, koji je do sada smatran sigurnim, nesiguran. I to pokazuje na potrebu pojačanja flotile. Za održavanje veze sa o. Visom ovaj će štab uputiti na

o. Vis svoja dva broda, koji raspolažu većom brzinom, s time da ih se naoruža i da tako naoružani održavaju vezu sa o. Visom, te na taj način bi otpala potreba njihovog konvojisanja.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Zam. politkomesara: Komandant:
D.« ***Mileta,*** v. r. (M. P.) M.[7] ***Ikica,*** v. r.

**BROJ 218**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 12. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O DEJSTVIMA NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA TERITORIJI SEKTORA[1]

**STAB**
III **POM. OB. SEKTORA**
Pov. br. 108
12. ili. 44.

Operativni izvještaj za
razdoblje od 1—11 marta
1944. g.

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

U vezi naređenja Štaba mornarice pov. br. 20/44 dostavlja se sledeći operativni izvještaj za razdoblje od 1. III do 11. III. 1944 g. :

1 marta. Tokom noći uplovio je u Zakan (o. Kornat) »NB-8« koji je od 23,30 sati 29. II do 00,10 sati 1. III vodio borbu sa nepoznatim jedinicama od svetionika Blitvenice do SE rta Kornat. U borbi bio je oštećen, jedan drug teško ranjen, a dvojica drugova lakše. Ukazana im je prva pomoć, a brod donekle popravljen vlastitom snagom... Noću 29/11 na l/III oko 10 Nm Wo. Premuda vođena je pomorska bitka, učesnici nepoznati. 1. III. ujutro opažen je na tom mestu jedan napušteni brod. Opažene su i dve nepoznate torpiljarke koje su prišle tom brodu i napustile ga te su se udaljile prema o. Lošinju, u 12,30 sati brod je potonuo.[2]

**6 Dušan**
**7 Mladen**

**[1] Original (tinkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 22/3, k. 2027.**

**2 Riječ je o napadu francuskih ratnih brodova »Terible« i »Malin« na njemački konvoj koji je iz Pule plovio za Pirej a sačinjavali su ga transportni brod od oko 6000 t, dvije torpiljarke 1 dvije korvete. Poslije 40 minuta borbe konvoj Je bio raspršen i većim dijelom uništen. Potopljeni su transportni brod i Jedna korveta, a oštećena je jedna torpiljarka. Vidi dok. br. 1—9/7, k. 2064, u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.**

2 marta. U 06,20 sati opazila je osmatračka stanica Bonaster 5 naoružanih peniša u smeru E o. Molat u kursu 320°. U 08,00 sati jedna naoružana penisa pristala je u Zapuntel na o. Molatu. »NB-6«, »NB-8« i »P**.C. 1«** određeni su da se vrate na o. Vis. Komandant II sektora, koji je dan ranije stigao sa »NB-8«, prosleđuje za o. Rab. »P**.C.** 4« stigao je sa zarobljenicima, koje je zarobila flotila II sektora u blizini Novalje (o. Pag), u Božavu. Navečer prosledio je »P.C. 4« za o. Kornat.

3 marta. U Božavu stigla je flotila II sektora sa zam. komandanta mornarice drugom Manolom i delom Štaba II sektora sa o. Paga. Dobivena je obavest o ponovnoj koncentraciji neprijateljskih snaga u Ravnim Kotarima,[3] t.j. podaci o garnizonima: veći garnizoni u Benkovcu, Skradinu, Kninu, Drnišu i Kistanju, a manji u Lišane, Bribirske Glavice, Bribirske Mostine, Kula Atlagića, Korlat, Vrana, Sošice, Nadin, Pirovac, Vodice i Zaton. Neprijatelj utvrđuje obalu topovima i nagaznim minama. Gradi jake utvrde za p.a. artiljeriju na brdu Mrazovac kraj Vodica. Opažen je čest saobraćaj na pruzi Zadar—Lošinj (naročito ratne jedinice). U 21,00 sati saveznički avioni snažno su bombardirali Zadar upotrebljujući padobranske svetleće bombe. Flotila II sektora sa delom Štaba II sektora produžila je prema N.

4 marta. U Božavu uplovio je »NB-3« sa komandantom II sektora dolazeći sa N. Komandant II sektora izvestio je da su Rab i Pag nesigurni, a u Jablancu da se nalaze jače neprijateljske snage. U 08,00 sati preletela su dva nepoznata aviona o. Dugi prema o. Kornatu. U 10,00 sati održana je kritika o izvršenju alarma za vežbu. Ekipa »Charli« otišla je iz Brgulja na o. Škrda (W o. 1st).[4]

5. marta. Radi nevremena nije nijedan brod isplovio iz relejne stanice prema jugu. Iz Škrde zatražen je jedan brod radi povratka (radio-stanica neispravna). Poslat je navečer jedan brod iz II sektora ...

6. marta. II sektor zatražio je pripomoć od 3 patrolna čamca u svrhu patrolisanja na ruti Lošinj—Zadar. Radi nemogućnosti udovoljavanja molbi (ovaj sektor raspolaže samo sa dva patrolna čamca, od kojih je jedan radi popravka poslat na o. Vis), poslat je samo »P**.C.** 21«. Sa o. Škrde vratila se je ekipa »Charli«.

7. marta. »P**.C.** 21« vratio se je sa akcije, koja nije bila do kraja izvedena radi nepovoljnih vremenskih prilika.[5] Obaveštenje: U Zadru postavljaju se na novoj obali nagazne mine, a u moru ispred Zadra pomorske mine. — 1 marta stigao je na aerodrom Zemunik jedan neprijateljski tromotorni avion — bombarder, 4 marta torpiljarka »T-6« u Jablancu... Oko 23,00 sati dobivena je obavest da neprijatelj kani za dva tri dana da napadne na o. Dugi i verovatno da će se zadržati oko dva dana na ostrvu." Poduzete su mere opreznosti i o tome izvešten je Štab II sektora.

**3 Vidi dok. br. 222.**
**4 Vidi dok. br. 194, napomenu 2.**
**5 Riječ je o prebacivanju dijelova Sjevernodalmatlnskog NOP odreda.**
**6 Do napada tada nije došlo.**

8 marta. Štab mornarice izvešten je o dobivenoj vesti o neprijateljskoj nakani da napadne o. Dugi. Tog je dana uspostavljena osmatračnica na o. Silba. Komandant III sektora i zamenik komesara pozvani su u Božavu na dogovor sa zamenikom komandanta Mornarice. U 19,00 sati uputili su se sa »P.C. 21« u Božavu. Pooštrena stražarska služba.

9 marta. U 03,00 sati povratio se je komandant i zamenik politkomesara sa dogovora iz Božave. Dobivena je obavest da je u okolini Kistanja poduzeta ofanziva sa strane četnika na naše odrede propala i da su se četnici povukli u Ravne Kotare zbog vršenja prisilne mobilizacije. Navečer očekivao se je dolazak zamenika komandanta mornarice, ali je dolazak odgođen radi nakana prebacivanja II sektora prema severu.

10 marta. U 09,00 sati došao je u sektor drug Karlo,[7] vršilac dužnosti politkomesara grupe SDP[8] odreda, sa kojim su proventilirana pojedina pitanja. U 19,30 otišao je »P.C. 21« u Luku da ukrca deo bataljona SDP odreda, a m/j »Hvala Bogu« u Zman radi iste svrhe. Nakon ukrcavanja trebali su da idu u Sali da i tamo ukrcaju jedan deo tog bataljona, a odavde da krenu za o. Murter, gde bi ih trebalo iskrcati . .. Navečer istoga dana prebačeno je oko 40 drugova iz tog bataljona za o. Vis. Noću 10/11 marta prebačeno je oko 1200 zbega iz relejnih stanica 1 i 2 na o. Vis.

11 marta. U 08,00 sati preletela su dva nepoznata aviona na maloj visini Dugi Otok i pretraživala sve uvale, nestali prema o. Kornatu. Izvršeno je cepljenje svih dugova protiv pegavog tifusa. Neprijatelj je izvršio »raciju« na o. Murteru sa oko 30 vojnika i istoga dana napustio je otok, te se je vratio natrag u Pirovac. Iz Štaba mornarice javljaju da je konvoj sa zbegom stigao u Vis. Dovedeno je 5 dezertera iz bataljona SDP odreda i upućeni su u Komandu mesta Sali.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Zam. politkomesara:
D." ***Mileta,*** v. r.

(M. P.)

Komandant:
M.'° ***Ikica,*** v. r.

**7 Marijan 2uvić-Karlo**
**8 Sjevernođalmatinskih partizanskih**
**9 Dušan**
**10 Mladen**

**BROJ 219**

IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA ŠTABA GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 12. OŽUJKA 1944. POLITIČKOM KOMESARU OSMOG KORPUSA O VOJNOM **I** POLITIČKOM STANJU U ODREDIMA«

**STAB GRUPE**
**JUZNO-DALM. PARTIZAN. ODREDA**
**— politkomesar —**
**Dne 12 ožujka 1944 g**

Politkomesar VIII. Korpusa NOVJ — P o l o ž a j

Politkomesarski izvještaj
za period od 1. I. do 1. III.
1944 g. dostavljam.

POLITIČKI RAD:

Naše čete su u ovom razdoblju prilično aktivno radile na ovom sektoru. Na 14—16 teoretsko-političkih konferencija, koliko je održano u svakoj četi, vojnici i rukovodioci su upoznati tekućom štampom, centralnom i lokalnom. Također su proučili: Odluke II. Zasjedanja AVNOJ-a, Govor druga Đilasa, Govor druga Šćerbakova, Razvitak Crvene Armije i njenu ulogu u današnjoj oslobodilačkoj borbi, Moskovsku i Teheransku konferenciju i drugo.

Politički nivo boraca i nižih rukovodioca je srednji. Dosta su zainteresovani za politički život i redovito ga prate.

Na četnim organizaciono-praktičnim konferencijama, kojih je u svakoj četi održano 13—18, a koje su se obično održavale poslije marševa ili akcija, raspravljalo se o greškama, nedostatcima, uspjesima, dobrim stranama pojedinaca i jedinica iz čega su povučene pouke uzevši dobre a odbacivši slabe i štetne pojave. Na ovim konferencijama borbi su se osvrtali na pojave kritički i o sebi govorili samokritički. Na njima su također iznašana zapažanja i želje pojedinaca i jedinica, koje je koristio za svoj daljni pravilan rad dotični Štab Odreda.

Politički izvještaji politkomesara odreda, kao i ono što sam u jedinicama lično vidio, omogućuje mi ovakvu ocjenu političkog rada u pojedinim odredima: Neretvanski odred najbolji (rad dosta dobar) dok je u Makar~skom i Imotskom odredu nešto lošiji (zadovoljavajući).

**KULTURNO-PROSVJETNI RAD :**

**a) U svim četama su formirani kulturno-prosvjetni odbori. Njihov je rad u ovim uslovima života — kakav je naših jedinica sada prilično skučen. Međutim, oni se trude da čim više postignu na tome području.**

**b) Pjevački zborovi su formirani u svim četama. Uče se nove revolucionarne pjesme.**

**c) Diletantske sekcije nisu u svim četama organizovane, a to iz razloga što nema gdje da djeluju, t.j. prikazuju eventualno pripremljen program.**

**d) Kulturno-prosvjetna predavanja su održana u 3 čete i to iz oblasti nauke o postanku čovjeka, geografije i fizike.**

**e) Analfabetski tečajevi su kroz ovaj period radili i likvidirali nepismenost (koje nije bilo mnogo), a sada rade na izučavanju boraca 4-ju temeljnih računa.**

**f) Zidne novine se izdaju u svim četama, iako ne redovito, radi teških uslova. Također se izdaju Džepne novine. Zidnih novina je izdato 3—5 brojeva. Sadržaj je uglavnom obuhvatio obično vojnu i političku situaciju, po neki naučni članak a bavi se i kritikom, šalom, stihovima i si.**

**Kulturno-prosvjetni rad je najbolji u Makarskom Part. Odredu (vrlo dobar), u Neretvanskom Odredu nešto lošiji, dok u Imotskom zadovoljava.**

**INTENDANTURA :**

**Naša intendantura je organizovana u Grupi i odredima. Postoje magacini Grupe i magacini Neretvanskog Odreda. Makarski odred se svim potrebnim snabdjeva iz magacina Grupe, a Imotski samo odjećom i obućom, dok se ishranjuje na terenu. Hranu, odjeću, obuću, oružje, neku municiju i sitne artikle dobijamo iz magacina V.S. sa Visa. Na terenu nabavljamo stoku, ulje i vino od NOO-a iz imovine obitelji koje su pred okupatorom izbjegle u Italiju. Ishrana jedinica je dostatna i zadovoljavajuća.**

**SANITET:**

**Sanitet je organizovan u Grupi i Odredima. Referent saniteta Grupe, referenti saniteta Makarskog i Neretvanskog Odreda, te bolničari u Imotskom odredu i svima četama Makarskog i Neretvanskog odreda skupa sa vodnim bolničarima, sačinjavaju tu organizaciju. Za popunjenje mjesta četnih i vodnih bolničara održan je bolničarski kurs, na kojem je osposobljeno 10 bolničara.**

**Higijena je u jedinicama od rukovodioca i boraca dosta dobro shvaćena. Skoro redovito svaki dan se borci peru, dok je parenje i pranje rublja nešto neredovitije kroz februar nego kroz januar radi stalnih pokreta i učestalih nevremena. Čistoća je ipak zadovoljavajuća.**

**Zdravstveno stanje boraca se kroz februar nešto pogoršalo. U jedinicama ima cca 40°/o prehlađenih. Inače opasnijih oboljenja nema.**

Sanitetsko osoblje je dosta aktivno, osim referenta Grupe i referenta Makarskog odreda.

Nakon napada na Kozicu, u kojoj akciji smo imali nekoliko teže i lakše ranjenih, formirali smo ambulantu, koja je nakon što su drugovi ozdravili — raspuštena. U toj ambulanti je upravljao i liječio Dr. Ikić b.[2] domobranski liječnik koji je k nama prebjegao.

Sanitetskog materijala imamo prilično. Skoro svaki borac je snabdjeven zavojem za prvu pomoć. Ovim se snabdjevamo sa terena i sa Visa iz stovarišta V.Š.[3]

DISCIPLINA:

Odnos i držanje boraca i rukovodioca prema izdatim naređenjima je dobar. Odnos boraca prema rukovodiocima još ne zadovoljava, t.j. još ima zaostataka familijarnosti, no to se svakim danom popravlja.

Odnos boraca i rukovodioca prema NOO-ima kao organima vlasti i prema antifašističkim organizacijama jeste dobar. Drugovima rukovodiocima — naročito političkim — u tom pravcu češće skrećemo pažnju.

MORAL I BORBENOST:

U našim jedinicama i pored toga što se nalaze na od neprijatelja stalno i potpuno opkoljenom terenu, moral i borbenost boraca su zadovoljavajući. To se odražava u vedrini za boravak u logorima i držanja u akcijama, marševima i dr. Radi teških terenskih, vremenskih i stambenih prilaka stanje morala po koji put nešto opadne, ali se odmah i popravlja.

ODNOS BORACA PREMA NARODU:

Odnos boraca prema narodu i obratno je odličan. Ovo se mnogo puta odražava, a za posljednjih neprijateljskih represalija naročito. Naši politički rukovodioci na ovo naročito paze.

OBAVJEŠTAJNA SLUŽBA :

Naš štab smo popunili Obavještajnim oficirom drugom Milanom Aleksićem, uz pomoć kojega je organizovana ob. služba u vojsci i na području gdje se naše jedinice nalaze. Mi nemamo dovoljno potrebnog vremena ni ljudstva da iskoristimo sve ogromne mogućnosti koje postoje za organizovanje te službe na širem terenu t.j. Dubrovnik, Metković, Mostar, Ljubuški,

**2 bivši**
**3 Vrhovnog štaba NOV i POJ**
**4 Rajonskom obavještajnom centru**

Imotski. Na **ovo smo skrenuli pažnju** ROC[4] **za** Južnu Dalmaciju, koji to **može. Smatramo poti-ebnim** da mu **i** Stab VIII Korpusa **na to skrene pažnju** i u **tom** cilju **postavi zadatke.**

KADROVI:

a) Vojnički kadrovi u našim jedinicama su za sadašnje uslove i brojnost jedinica dobri, osim komandanta Imotskog Odreda, druga Ljubina Marijana, koji nezadovoljava. Nižih vojničkih rukovodioca uzdižemo tako da ih je dovoljno.

b) Politički kadrovi, obzirom na iste prilike također zadovoljavaju. Međutim, je potrebno naglasiti, da inače ti kadrovi nisu tako sjajni, naime još mnogo i mnogo treba da bi oni bili dobri politički rukovodioci potpunih jedinica u istim uslovima. Politkomesari odreda su prilični, dok svega 2 politkomesara četa i zamjenika zadovoljavaju toliko da bi se moglo reći da su dobri. Ostali drugovi su naglo radi potrebe izdignuti na takove dužnosti i postepeno se izdižu.

Naročitu pažnju posvetićemo izdizanju vojničkih i političkih rukovodioca tako, da o svakoj njihovoj dobroj i lošoj strani vodimo računa i pomoću nje nastojimo da ih ispravljamo i izdižemo.

**Opaska:** U rokovniku vašeg Štaba stoji da politkomesarski izvještaj treba sastavljati po obrascu kojega će sastaviti politkomesar naše jedinice. Ja sam sastavio ovakav obrazac i u buduće ću slati ovakve izvještaje, a ako je nedostatak u bilo kojem smislu, molim da mi se na to čim prije ukaže.

Uslovi života, pa prema tome i rada i borbe su veoma teški, što ometa i pravilan politički rad. Ja »am ovo imao u vidu kad sam pisao ovaj izvještaj.

Drugarski borbeni pozdrav

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkomesar:
***Žarko Despot, s. r.***

BROJ 220

## IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE NO BRIGADE OD 13. OŽUJKA 1944. ŠTABU DVADESETE DIVIZIJE O BORBAMA NA PODRUČJU TROGIRA[1]

STAB
I BRIGADE XX DIVIZIJE
13. III. 1944
Položaj

ŠTABU XX DIVIZIJE

Operativni izvještaj

Po naređenju Štaba te divizije dostavljamo vam izvještaj o posljednjem neprijateljskom napadu na našu brigadu.

Dana 19. II. 44 g. neprijatelj u jačini od jednog bataljona[2] (od 700 ljudi) sa 4 topa i nekoliko bacača krenuli su iz Sinja preko Muća, koji su nadirali prema Lečevici preko Gizdavca i Moseća, sa zadatkom čišćenja cesta od minskih polja i ispitivanja terena Lećevica—Trolokve—Prgomet—Prapatnica i Bristivica. Navedena kolona vrlo je lagano i oprezno išla, tako da je pomoću busole čistila minska polja. Neprijatelj je u svome nastupanju bio dočekan od našeg II bataljona između Kladnjica i Niskog. Isti je odbijen prema Lećevici, gdje je toga dana zanoćio. Dana 18. II. 44 g. neprijatelj je produžio iz Lećevice preko Trolokava i Radošića prema Prgometu, gdje je bio napadnut od našeg III bataljona koji se nalazio u Trolokvama, zaselak Košići. Neprijatelj je uspio da se prebaci u s. Prgomet koji je otjerao naš III bataljon sa prihvatnih položaja. U toku noći bataljon smo povukli iz Trolokava i rasporedili na nove položaje u Prapatnicu i Bristivicu. Neprijatelj je po osvajanju Prgometa u istom zanoćio i ostao cio dan, 19 istog mjeseca, koji je oprezno vršio pokret, ispitivao teren i minska polja na cestama Lećevica—Kaštela, Prgomet—Drniš, Prgomet—Perković. Istog dana neprijatelj je uz pripomoć artiljerijske i bacačke vatre došao u Prapatnicu i izbio našu četu III bataljona koja se nalazila u Prapatnici. Neprijatelj je u Prapatnici prenoćio i zadržao se sa svojom snagom cio dan 21 istog mjeseca.

Nastupanje neprijatelja navedenim pravcem pomagali su garnizoni iz Vrpolja, Grebaštice, Primoštena, Rogoznice i Trogira, koji su isto tako u sadejstvu sa njima napadali na naše jedinice, koje su se nalazile u Vinovcu, Rastovcu i Bristivici, sa zadatkom ispitivanja naših snaga i položaja, kao i privezivanje uz borbu za uspješno nastupanje i čišćenje terena neprijateljskoj koloni koja je nadirala od Sinja prema Bristivici.

Dana 20. II. 44 g., po dolasku neprijatelja u Prapatnicu, Štab brigade prebacio je u toku noći sve komore bataljona i brigade sa ambulantom i

1 **Kopija originala (tipkanog** na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, **arhiva NOB, reg. br. 8/2. k. 1029.**

2 **264. dopunski poljski** bataljon **264.** pješadijske divizije. Vidi dok. br. 167. 376, 377, **378, 379, 381, 382, 383, 384 i 385.**

Štabom iz Bristivice preko Labina u Prgomet, sa kojom je određen i III bataljon. Poslije prebacivanja, bataljon je raspoređen i zauzeo položaje prema neprijatelju koji se nalazio u Prapatnici.

Dana 21. II. 44 g. neprijatelj se zadržao na Prapatnici do 17 časova, čistio minska polja i zatrpane ceste prema Šibeniku i Trogiru. U 17 časova istog dana neprijatelj u jačini od 150 do 200 vojnika došao je u Bristivicu gdje je prenoćio. Istog dana neprijatelj je napadao iz dva pravca sa drugim kolonama na Vinovac i Rastovac gdje je držao položaje naš IV bataljon u jačini od svake kolone po 200 ljudi, sa teškim bacačima. Neprijatelj je od Vrsnoga i Grebaštice uspio potisnuti naše jedinice IV bataljona i odredske jedinice, gdje je isti upao u Vinovac, zapalio nekoliko kuća, dok je neprijatelj od Podorljaka prema Rastovcu odbijen sa gubicima. Iste noći prebacili smo naš IV bataljon iz Blizne u Ljubitovice koji je zatvarao pravac od Prapatnice prema Šibeniku.

Dana 22. II. 44 g. neprijatelj koji je prenoćio u Bristivici došao je do Blizne i zapalio nekoliko kuća i ubio jednog starca i 3 ženske, koji se poslije povratio u Prapatnicu.

Dana 23. II. 44 neprijatelj je izvršio nastupni pokret iz Prapatnice prema Perkoviću i Vrpolju u dva pravca i to sa jednom kolonom u jačini od 150 vojnika pravac Prapatnica—Prgomet—Suhi Dolac—Perković, a sa glavninom pravac Prapatnica—Ljubitovci—Vrpolje. Na tome je naišao na naš IV bataljon i sa istim stupio u borbu. III bataljon stupio je u borbu sa neprijateljem koji je išao preko Prgometa za Suhi Dolac—Perković. U ovim borbama neprijatelj je imao izbačenih iz stroja oko 25 boraca.

Naši gubitci : 1 mrtav i 1 lakše ranjen.

Ovo nadiranje neprijatelja bilo je samo ispitivanje naših snaga, ispitivanje terena i čišćenje komunikacija od prepreka i minskih polja, kao i vršenje pripreme za blokadu naše brigade i uništavanje munjevitom brzinom.

Dana 3. III. 1944 g. naša brigada nalazila se na prostoriji Trogirskog sektora, koja je imala sljedeći raspored: I bataljon nalazio se u s. Ljubitovci, koji je držao položaje na Vilaji, prema Vrsnom i Vrpolju i Praću (k. 461), prema Perkoviću i Suhome Docu. Bataljon je bio smješten u zaseoku Turkovići.

II bataljon bio je raspoređen u Blizno—Vinovac. koji je držao položaj prema Vrsnom, Grebaštici i Primoštenu, predstražnji položaji su bili iznad Vinovca i Kruševa i južno od Kruševa na Plošnjaku.

III bataljon bio je raspoređen sa 2 čete u- Prapatnici koje su držale položaje prema Suhom Docu, Trolokvama i Labinu, sa 1 četom zatvarat je pravac Bristivica—Trogir na Dabgori. Stab bataljona bio je smješten u Prapatnici.

IV bataljon bio je smješten u Rastovcu koji je držao položaje na Moravšćaku i Širokoj Glavici. Bataljon je imao za zadatak osiguranje i prebacivanje robe i materijala kanalom br. I.[3]

**3 O organizaciji prebacivanja materijala kanalom br. 1 i 2 sa Visa u unutrašnjost zemlje vidi naredbu Štaba Osmog korpusa NOVJ od 22. veljače 1944, dok. br. 160, napomenu 5.**

Štab brigade bio je smješten u s. Mamuti, zaselak Oštrici. Divizijska i brigadna ambulanta u zaseoku Mamuti, a intendantura brigade u Rastovcu.

Istog dana po prikupljanju bataljona, t.j. po povratku I bataljona koji se nalazio u sjevernoj Dalmaciji, a po dobivenom naređenju od Štaba Divizije da se brigada prebaci u sastav Divizije, sazvali smo štabove bataljona na sastanak gdje smo zaključili i pripremili brigadu za izvršenje pokreta prema Biteliću. U isto doba dobili smo obavještenje po dolasku majora druga Bogdana Njegoša od istog da je neprijatelj došao sa nepoznatim brojem snaga u Lećevicu. Na osnovu tih podataka izmijenili smo plan rasporeda naših bataljona, novi plan napravili ovakav:

I bataljon da istovremeno izvrši nastupni marš iz s. Ljubitovci pravac Trolokve, da u toku noći zaposjedne Modre Grede prema Sratoku i da zauzme položaj prema s. Ubije i Lećevici, s tim da ispita neprijateljske snage koje su zanoćile u Lećevici, te da iste izmanevriše i probije se kroz liniju neprijateljskih jedinica između Radošića i Lećevice prema Moseću ili između Lećevice i Kladnjica prema Moseću, a poslije probijanja i kad se stavi neprijatelju iza leđa da istog napadne.

IV bataljon da izvrši nastupni marš iz Prapatnice pravac Prgomet i da zaposjedne položaje na Oporu između Prgometa, Labina i Radošića te da ispita neprijateljske snage koje se nalaze u Radošiću i povrh Labina, da neprijateljske snage izmanevriše u Radošiću, da se probije prema Korušcima, a poslije probijanja da napadne neprijatelja s leđa, tako da bi zajedno sa I bataljonom omogućio nadiranje prema glavnini.

III bataljon da izvrši nastupni marš iz Rastovca, te da isti zaposjedne sa 2 čete Prapatnicu i da zauzme položaj prema Prgometu—Suhom Docu i s. Ljubitovci, da kontroliše Labin, a s 1 četom da zaposjedne i zatvori komunikaciju Trogir—Bristivica na Dabgori.

II bataljon da i dalje ostane u Blizni i s. Vinovac sa istim zadatkom, a 1 četu da prebaci u Rastovac koja bi zatvarala pravce koje je držao III bataljon.

Dana 4. III. 44. g. neprijatelj u toku noći skoncentrisao je jedan puk vojske sa 240 vozila na prostoriji Trolokve—Ubije—Radošić.[4] Jedan puk sa 250 vozila iz Drniša na prostoriji Kladnjice, Trolokve, Suhi Dolac. Jedan bataljon Nijemaca i jedna bojna ustaša iz Vrpolja—Perkovića na prostoriju Boraja—Vrsno. Garnizon iz Grebaštice i 893 bataljon[5] iz Primoštena i Rogoznice na prostoriju Krčulj, Široka, Kruševo, Podorljak. Bataljon koji se nalazi u Trogiru na Vlašku i Veliki Jelinak. Tri kompanije iz Kaštela koje su zatvorile pravce Velika Trečanica, Labin, Trapljeni Doci.

Sa pukom iz Sinja[6] i sa pukom iz Drniša[7] neprijatelj je imao 20 tenkova, među kojima je bilo i velikih tenkova »Tigar«. Puk je imao 3 teške haubice 105 mm, a svi garnizoni i bataljoni imali su teške i lake bacače.

**4, 6, 7 i 8 Radi razbijanja partizana na području Perković—Trogir—Primošten, zatim hvatanja muškaraca sposobnih za vojsku i evakuacije ostalog, naročito muškog stanovništva Nijemci su 3. ožujka otpočeli sa izvođenjem operacije »Bergwiese«. U operaciji su angažovali: 105. SS izviđački bataljon Petog SS brdskog armijskog korpusa iz Sinja, Drugi bataljon 92. motoriziranog puka iz Drniša, jedan bataljon 893. grenadirskog puka 264. pješadijske divizije i dijelove Sedmog ustaškog zdruga iz rajona Perković—Vrpolje, 264. dopunski poljski bataljon i Drugi bataljon 893. grenadirskog puka iz rajona Trogir, Marina, Rogoznica i Primošten. Vidi dok. br. 224, 394, 395, 396, 397, 444 i 445 i Arhiv Vojnoistorijskog instituta, mikroteka London, film 9/303224—303225, 302913 i München, film 5 1286—1288.**

**5 Trebalo bi da stoji bataljon 893. grenadirskog puka.**

Naše snage: I bataljon je imao u momentu neprijateljskog napada i borbe sa istim komplet 133 druga i drugarice, u toj borbi nestao je jedan drug. Mrtvih i ranjenih nije bilo, kao ni zarobljenih.

II bataljon je imao u momentu neprijateljskog napada 184 druga i drugarice komplet. Mrtvih 1 borac, ranjenih 2 borca, zarobljenih 7 boraca, nestalih 20 boraca. Za vrijeme borbe dezertiralo 7 boraca.

III bataljon je imao u momentu neprijateljskog napada 117 drugova i drugarica komplet. U toj borbi bila su 2 borca mrtva i ranjena 1 drug i 1 drugarica a dezertirali su 4 druga, nestalih 27 drugova i drugarica, zarobljenih se ne zna.

IV bataljon je imao u momentu neprijateljskog napada 132 druga i drugarice komplet. U toku same borbe bataljon je imao 2 mrtva druga, 2 ranjena druga, od kojih je bio 1 vodnik, zarobljenih 3 druga, nestalih 32 borca. Među nestalim 1 vodnik, 5 desetara, 2 vodna delegata.

Dezertiralo u pokretu iz I bataljona od s. Ljubitovci do Bitelića: 1 desetar i 9 drugova. II bataljon: za vrijeme pokreta dezertirao 1 od komandnog kadra — nije Štab bataljona naveo na kojem je položaju bio, i 2 borca. Iz III bataljona od Brštanova do Bitelića dezertirala 4 borca. Iz IV bataljona u pokretu od Prgometa do Bitelića dezertiralo 4 borca, 1 desetar.

Izgubljeno oružje: I bataljon u borbama nije imao gubitaka, jedino 1 borac koji je nestao prilikom borbe u Trolokvama, isti je odnio sa sobom i puškomitraljez. Desetina boraca sa desetarom koji su dezertirali odnijeli su sa sobom puške, municiju i bombe, kao i svu spremu. II bataljon: prilikom borbe izgubio je 2 talijanska puškomitraljeza, 1 šarac, kao i oružje od mrtvih i zarobljenih. III bataljon: u borbi kod poginulih i nestalih drugova i drugarica ostalo je 5 puškomitraljeza i 29 pušaka. Štab bataljona ne zna koliko mu je oružja palo neprijatelju u ruke, a koliko se nalazi kod nestalih drugova. IV bataljon prilikom borbe izgubio je 4 puškomitraljeza, 1 teški mitraljez »breda«, 1 laki bacač, 1 protivtenkovska puška sa municijom, 8 pušaka.

U pokretu do Bitelića nije izgubljeno nikakvo oružje, već samo ono koje su odnijeli dezerteri sa kojim su bili zaduženi, puške i bombe.

Tok borbe: dana 4. III. 44. g. neprijatelj na svim navedenim sektorima u samu zoru otpočeo je sa stezanjem obruča[8] prema našim jedinicama koji je stupio u borbu sa našom brigadom. I bataljon probio se kroz neprijateljski obruč i poslije probijanja neprijatelja iza leda napao je na neprijateljska motorna vozila u Trolokvama, gdje mu je nanio gubitke. IV bataljon je stupio u borbu na novom položaju sa neprijateljem i u neredu se povlačio pred neprijateljem. Isti nije uspio da se probije neprijatelju u pozadinu, ali prilikom svoga otstupanja nanosio je gubitke neprijatelju. Bataljon je bio izbačen sa novih položaja i isti je zaposjeo nove položaje na Labištici, gdje je isto tako odbačen na nove položaje Vilaja, Crni Vrh, između Prapatnice i Bristivice. Neprijatelj koji je nastupao od Vrsnoga i Grebaštice kao i s. Ljubitovci stupio je u borbu i bio dočekan od našeg II bataljona koji se nalazio na tim položajima. Istom su naneseni gubici.

Štab brigade po uvidenoj situaciji donio je odluku da sa svim komorama i bolnicom hitno se prebaci preko Bristivice na Labišticu i probije se prema Labinu. Isto tako, naredio je II bataljonu da povuče svoj bataljon radi obezbjeđenja komore i bolnice i probijanja neprijateljskog obruča, a sa 1 četom da zaposjedne položaje na Krtolinu radi izvlačenja čete koja je vodila borbu u s. Mitlo, te da bude ista zaštitnica izvlačenja komore. IV bataljonu smo naredili da čvrsto drži Vilaju i Crni Vrh, da štiti lijevi bok naših komora i bolnica dok se iste prebace preko Labišnice, a poslije prebacivanja komora da se isti prebaci jednim od 2 pravca i to: jedan pravac Vilaja, s. Ljubitovci, Suhi Dolac, drugi pravac za komorama Labištica, Labin, Radošić. Naš III bataljon koji je držao položaje na Prapatnici po dolasku neprijatelja u Prapatnicu, isti je napravio zasjedu u samome mjestu Prapatnici sa 1 četom i 5 puškomitraljeza i isti je dočekao neprijatelja u zasjedi na blizini od 80 metara i otvorio na istoga vatru, gdje mu je nanio puna 2 kamiona mrtvih i ranjenih, a poslije stupanja u borbu sa neprijateljem, koji je imao i jaku snagu, 20 tenkova, 3 teške haubice, otvorio je jaku vatru na naš bataljon iz haubica, bacača, tenkova, kao i pješadijsku vatru, bataljon se morao povući sa jednim dijelom preko Crnog Vrha, a sa jednim dijelom preko ceste i uhvatio Labišnicu.

Neprijatelj koji je nadirao munjevitom brzinom sa tenkovima i motornim vozilima, isti je sa svih pravaca nadirao sa jakom vatrom, a sa motorizacijom presjekao otstupnicu 2 četama III bataljona, dvjema četama IV bataljona i četi III bataljona, gdje se u Bristivici i oko Blizna otvorila jaka borba od 13 do 18 časova. Komore sa bolnicama uspjeli smo izvući na Labišticu poviše Pavković-Mitri gdje je i neprijatelj istovremeno zatvorio pravac sa kojim smo stupili u borbu, nanijeli mu gubitke i uspjeli izvući i spasiti komore i bolnice. U toj borbi imali smo 1 mrtvog i 2 ranjena, od kojih 1 drugarica. Sa presječenom četom III bataljona nalazio se komandant istog bataljona, te sa četama II bataljona nije ostao nijedan član Štaba bataljona, našto je Štab brigade reagirao i poslao je istovremeno iz s. Pavković-Mitri komandanta bataljona i zamjenika komesara bataljona, sa zadatkom da svi otsječeni dijelovi se prebace u toku noći u sastav glavnine. Otsječene čete IV bataljona, čete II bataljona i dijelovi III bataljona — sve su se nalazile kod komandanta IV bataljona između Marine i Blizna. U takvoj prilici komandant IV bataljona nije se snašao da izvuče ljudstvo koje je bilo kod istoga. Navedeni dijelovi bili su stegnuti od neprijateljske blokade koje su ih primoravale na borbu, a u samome Podorljaku naišli su na neprijateljsku blokadu gdje su se morale čete probijati a ne pod rukovodstvom komandanta IV bataljona, gdje je došlo do zarobljavanja pojedinih drugova i gubljenja oružja. Komandant II bataljona sa zamjenikom komesara bataljona, kao ni komandant III bataljona nisu mogli stupiti u dodir sa glavninom otsječenih snaga, pošto su isti bili otsječeni od njih, a u toku noći nisu znali gdje se nalaze te prema tome nisu mogli rukovoditi sa otsječenim jedinicama.

5. III. 1944 g. komandanti II, III i IV bataljona skupili su 75 boraca u s. Rastovu koje je poveo komandant IV bataljona u sastav brigade. Isti kad je naišao na neprijatelja u Bristivici nije se snašao, gdje je došlo do rasipanja boraca koje je vodio. U tome probijanju doveo je samo 15 boraca, a

ostalo se raspršilo. Istog dana Stab brigade zaključio je da se vrati komesar brigade,[9] da uhvati vezu sa komandantima bataljona, prikupi ljudstvo koje je otsječeno i raspršeno i dovede u sastav brigade. Od otsječenih boraca prikupilo se i došlo u sastav 110 boraca i starješina.

U ovim borbama pohvale za borce i rukovodioce koji su se pokazali najbolji i koji su zaslužili svojom borbenošću da se pohvale dostavit ćemo iste naknadno.

U ovim borbama neprijatelj je imao mrtvih i ranjenih oko 100 vojnika i oficira, a istom smo uništili 3 kamiona i 1 borna kola.

Da bi se prikupilo ostale borce po našem naređenju ostalo je:

1 zamjenik komandanta, 2 komesara bataljona, 8 boraca i kurir Štaba brigade i 1 vodni delegat.

## R E K A P I T U L A C I J A

**I. Brojno stanje brigade u početku borbe:** 631

II. **Brojno stanje oružja i municije u početku borbe:**

| | |
|---|---|
| a) Pušaka | 477 |
| b) puškomitraljeza | 65 |
| c) breda | 6 |
| d) protivtenkovskih pušaka | 4 |
| e) teških bacača | 1 |
| f) lakih bacača | 1 |
| g) metaka za puške i puškomit. | 46.590 |
| h) metaka za bredu | 12.000 |
| i) metaka za protivtenkovske p. | 175 |
| j) mina za teški bacač | 4 |
| k) mina za laki bacač | 40 |

III. **Izgubljenih boraca u borbi:**

1) Mrtvih boraca: 5

**2)** ranjenih:
vodnik 1
boraca 5

3) nestalih:
vodnik 1
desetara 5
v. deleg. 2
boraca 73

4) zarobljenih:
10 boraca

IV. **Izgubljenih boraca u pokretu: do Bitelića poslije borbe:**

1) desetara 3 2) boraca 18

V. **Izgubljeno oružje u borbi:**

1) puškomitraljeza: 12, 2) pušaka 71, 3) ručnih bombi 84 4) šaraca 1, **5)** breda 1, 6) laki bacač 1, 7) protivtenkovskih pušaka 1.

**9 Nikola Jončić-Koča**

VI. Izgubljenog oružja u pokretu poslije borbe do Bitelića:

1) puškomitraljeza: 2, 2) pušaka 30, 3) ručnih bombi 64.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: Komandant, major:

BROJ 221

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ŠIBENIK OD 13. 02UJKA 1944. O POLITIČKOJ SITUACIJI U OKRUGU I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

OKRUŽNI KOMITET KPH ŠIBENIK
Br. 12
13. marta 1944.

### Politički izvještaj

A) GRAD

Kao što je već i ranije uvijek javljano građanstvo ovoga je još uvijek u ogromnoj većini uz NOB.

Okupator sam ništa ne poduzimlje u svrhu bilo kakove propagande proti nas. Isto to ne poduzimlju ni ustaše uvjereni da im to ne bi nikako ni uspjelo. Njih je u ostalom jedan vrlo mali broj. Sto se pak četnika tiče, oni su se u glavnom poslije doživljenog neuspjeha u gradu poraštrkali po raznim drugim mjestima.

Pučanstvo nastoji da što manje dolazi u kontakt sa okupatorom i njihovim slugama.

Odnosi između okupatora i hrvatskih vlasti nije baš najbolji, i to najviše s razloga što Njemci prama pogledima ovih posljednjih i suviše štite četnike. Odnosi između četnika i Njemaca[2] su do sada čvrsti i prvi potonjima danas više vjeruju nego i čak samim ustašama. Odnos između hrvatske vlasti i ustaša nije ni izdaleka dobar. Naročito su hrvatske vlasti bijesne što nisu u stanju da bilo što narede ovima. Obzirom na spomenuti stav Njemaca prema četnicima, Hrvatske vlasti, tobože pod vidom spasa hrvatskog naroda nastoje doći u kontakt sa vođama četnika, kako bi kod

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mikroteka CK SKH, film 45 322—323.**

**2 O suradnji četnika i Nijemaca vidi dok. br. 531, 532, 542, 564 i 569.**

ovih utjecali da bi četnici učinili što manje zvjerstava po katoličkim mjestima. Njemci na sve moguće načine, nastoje kako bi došlo do najtješnjih veza između četnika i ustaških vlasti u svrhu što jače borbe protiv nas. Koliko je poznato baš radi toga je i bio održan sastanak u Drnišu između komandanta generala Nacke-a,[3] župana Nikšića[4] i predstavnika četnika Kapetanovića,[5] te u gradu ponovo između Nikšića i Kapetanovića i načelnika Blaža i predstavnika četnika Franca Kovača. Rezultat ovih razgovora još nije potpuno poznat, ali svakako u najskorije vrijeme podnijeti ćemo iscrpan izvještaj.

B) Kotar Šibenik

Kao što je već više puta ranije javljeno na ovome ima mjesta koja su od početka uz NOP ali ima i takovih koja se drže dosta pasivno, naročito kada se radi o mobilizaciji sa naše strane. Naročito se to sada opaža usljed jačeg priliva neprijateljskih vojnika i usljed raznih zvjerstava četnika.

Ipak narod i ovdje i ukoliko god se pasivno drži prema nama ne gleda najboljim okom ni okupatora kao ni njihove sluge i u odnosu prema njima je vrlo rezervisan. I ovdje se ni okupator ni ustaše ni četnici ne služe kod naroda nekom naročitom propagandom. Nastoje mobilisati u tobože njima sklonijim mjestima ali i to im teško polazi za rukom. Ustaške vlasti naročito nastoje nagovoriti seljake da prime oružje, da stvore miliciju, kako bi se time najbolje obranili tobože od četnika. Sa naše strane se nastoji na sve načine spriječiti, ali ipak ondje gdje naš utjecaj je slab, odnosno gdje rad naših terenskih radnika nije mogao doprijeti, uspjeli su naoružati ne baš veliki broj ljudi. To se odnosi naročito na granična mjesta šibensko-drniške općine. U okolnim mjestima Šibenika do sada to nije uspjelo i ako ustaške vlasti nastoje svim silama. Što se pak četnika tiče na ovom kotaru oni su mobilisali sve što se moglo.

Rad bilo kakovih reakcionarnih stranaka se ne opaža i ako ima sigurno izvjestan broj petokolonaša, koji pokadkada šire alarmantne vijesti na našu štetu. U ovome se pokadkada naročito ističu dezerteri, kako bi tobože pred narodom opravdali svoj sramotan bijeg.

U pogledu odnosa između okupatora i njegovih slugu te ovih posljednjih međusobno moglo bi se spomenuti ono isto kako i za rad.

C) Kotar Vodice

I na ovom kotaru naročito primorska mjesta narod je većinom uz NOP. U kotaru naprotiv to isto nebi mogli kazati. Kako su to većinom banditska mjesta, a i katolička, to su ustaše u glavnom uspjeli da mobilišu ne baš veliki broj ljudi, naročito naših dezertera. Dok je stav dakle naroda u primorskim mjestima ovoga kotara, osim rijetkih iznimaka, nepomirljiv prema okupatoru i njegovim slugama, dotle dakle krajevi u kotaru pod utjecajem ustaša i osim rijetkih mjesta u glavnom protivnici naše borbe.

**3 Komandant 264. pješadijske divizije.**
**4 Župan Velike župe Bribir i Sidraga sa sjedištem u Kninu.**
**5 Major Mijodrag Kapetanović**

Naročito se to sada ističe kada ustaše češće krstare tim mjestima. Sav rad naših terenskih radnika nije mogao da ova mjesta i sela odvrati od puta kojeg su već davno odabrali.

Odnos između Njemaca i ustaša je ovdje nešto bolji i jači obzirom da nema četnika.

D) Kotar Kistanje

I na ovom kotaru stanje je uglavnom kako je već ranije javljeno. Pojava četnika uoči se po koji njihov simpatizer ali se ipak narod drži dosta pasivno, prema ovima. Najbolje se to vidi na održanim zborovima gdje se pojavljuje vrlo mali broj ljudi. Četnici na sve moguće načine nastoje da pridobiju naročito živalj Bukovice, koji je u glavnom pravoslavne vjere. Obzirom da se tu neprestano nalazi naša vojska kao i da je omogućen rad terenaca, teško je vjerovati da će četnici moći postići bilo kakvog uspjeha. Dobrovoljno su rijetki, a nasilu također, ne uspjevaju mnogo mobilisati, jer narod na pojavu okupatora, a naročito četnika, ostavlja svoje domove i bježi u šumu.

Četnici u pogledu propagande i ovdje ne poduzimaju ništa naročito, jedino što na zborovima napadaju našu borbu. U pogledu letaka i propagandnog materijala ništa se nije moglo naročito opaziti. Svoju saradnju sa okupatorom oni i ne nastoje da narodu opravdavaju već sav bijes iskaljuju na nas.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

[Potpis nečitljiv]

BROJ 222

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 14. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA VOĐENIM OD 1. DO 11. OŽUJKA[1]

STAB
XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE
Op. br. 17
14. III. 1944. g.

**Operativni izvještaj**

**STABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE**

**Dostavlja se operativni izvještaj za izvedene akcije od 1. III. do 11. III. 1944. g.**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 20/2, k. 517A.

II brigada

1) Opis položaja: Zemljište je brdovito i kamenito, na više prostora — položaja veliki zidovi, a mjestimično pošumljeni teren, zgodan za napad i odbranu, brisanih prostora nema, tako da je ipak mnogo povoljnije za ofanzivno djelovanje.

2) Naše jedinice: I i II bataljon II brigade i Kninski odred.

3) Naziv, jačina i sastav neprijateljske jedinice: Uglavnom četničke snage potpomognute dijelovima Nijemaca sa automatskim oružjem. Leteća četnička brigada jačine 500 ljudi, Skradinska četnička brigada jačine 200 ljudi, Kistanjska i Kosovska četnička brigada ukupno jačine 600 ljudi. Sve ove jedinice četničke iz sastava su Dinarske divizije, kojoj je komandant Đujić.[2] Neprijatelj je raspolagao sa većim brojem automatskog oružja i 2 teška bacača.

4) Obostrana situacija: Četnička banda imala je namjeru napasti naše snage u sjevernoj Dalmaciji na sektoru Bukovice, uništiti ih ili izbaciti sa tog terena u cilju mobilizacije tamošnjeg stanovništva u četničke redove, a ujedno spriječiti našu mobilizaciju i pravilan razvitak političkog rada. Ujedno su imali namjeru naše magazine opljačkati. Zadatak naših jedinica bio je izvršiti mobilizaciju, operativno djelovati na neprijateljske manje garnizone i komunikacije, ne dozvoliti neprijatelju ispad na oslobođeni teritorij i spriječiti mu svaki pokušaj mobilizacije. Brigada se nalazila na prostoru Bilišane—Zelengrad.

5) Izdate zapovijesti prilažu se.[8]

6) Vrijeme kad je borba počela: Neprijateljska ofanziva počela je 1. III. 1944. g., a završena je 4. III. 1944. g. Borba je otpočela tačno u 7 časova.[4]

7) Tok borbe: U vezi izdate zapovijesti II brigada zaposjela je položaje, jedan bataljon a; Komazec, jedan Zelengrad, treći bataljon u rezervi, a jedan zatvarao pravac Obrovac—Bilišane, smješten u zaseoku Badža. Neprijatelj je imao namjeru jednim pravcem od Benkovca prema Bruškoj, Medviđoj, uslijed čega je načelnik Divizije[5] II bataljonu koji se nalazio u Zelengradu dao zadatak da zatvori pravac između G. Bruške, Medviđe zaposjedajući k. 536 — Jaruge i bezimene kote iznad Pupavca. U 6 časova četnička kolona jačine 250 boraca krenula je u napad prema II bataljonu, gdje je primjećen u selu Kunovcu prema k. 640 i Visibabi (k. 544). Neprijatelj je sačekan na blisko odstojanje, gdje je otvorena paljba i isti se povukao svojim lijevim krilom. Nakon sređivanja izvršio je obuhvat desnog boka našeg bataljona i primorao ga da se povuče na k. 450 (Mala Gospa) i bezimene kote kod zaseoka Demić i Šakić. Na ovim položajima neprijatelj je zadržan do 17 časova, kad se povukao u G. Karin. Bataljon se povukao u selo Komazec radi popune municije i hrane. I bataljon nalazio se u Komazecu, pošto je neprijatelj nadirao od Parčića i Biovičina Sela, a koji je krenuo iz Kistanja. Oba bataljona dobili su zadatak da odbace neprijatelja u njegove polazne baze. III bataljon iz s. Bilišane upućen je za pojačanje II bataljonu još za vrijeme borbe na prostoru Demić—Sakić. Nakon odba-

**2 Vojvoda Momčilo Dujić**
**3 Vidi dok. br. 177.**
**4 Vidi dok. br. 283, 208, 392, 394, 395 i 546.**
**5 Ante Bločić**

civanja neprijatelja, ovaj bataljon produžio je prema Medvidoj, gdje je zatvorio pravac Bruška—Medviđe.

Istog dana na sektoru Kninskog odreda neprijatelj je napadao od pravca Kistanja i Mokrog Polja, gdje je sačekan na Obruču, D. Erveniku i Jagodniku (k. 490), gdje se razvila borba i neprijatelj je uspio toga dana zbaciti naše snage Kninskog odreda, koje su se povukle na liniju u zaseok Balač. Jedna četa održala je liniju Zmištak—Prklje. Nakon borbe čitavog dana, a pošto je istrošena municija, Odred se povukao u Komazec, a neprijatelj se zadržao na prostoru Biovičino Selo—D. Ervenik—Obruč.

2. III 44. g. neprijatelj je svojim prednjim dijelovima u 14 časova izbio u Biovičino Selo kod crkve. Nadirao je sa 3 kolone, jedna od pravca Vukši——Zmištak jačine 150 četnika, druga pravcem zaseok Krešovići, Ključica Voda padinom Zamištak u zaseok Subotići. Ova kolona nastupala je u dva kraka u cilju obuhvata našeg lijevog krila izlazeći na Zmištak. Neprijatelju je uspjelo da iziđe na Zmištak. Oko 16.30 časova dva bataljona izvršila su napad na neprijatelja na prostoru Parčić—Zmištak i uspjela ga odbaciti prema Crnobrnji. Bataljoni su se zadržali u selu Parčiću i s. Subotići radi popune. Iste noći, tj. 2. i 3. III. dobili su zadatak da izbace neprijatelja iz Modrina Sela. U 5.30 časova 3. III. bataljona su stigli u Biovičino Selo, odakle se neprijatelj povukao prema Kistanjama. Bataljoni su se zadržali na toj liniji i u Modrinu Selu. Istog dana neprijatelj je od Kistanja krenuo ponovo u pravcu Biovičina Sela i u kraćoj borbi uspio odbaciti naše snage u selo Parčić, Krešovići i Opačići, gdje su i zanoćili, a neprijatelj se zaustavio kod crkve Sv. Petra. Za ovo vrijeme Kninski odred nalazio se na prostoru Macure—Ervenik.

4. III. 44. g. neprijatelj je krenuo oko 13 časova prema položajima naših snaga u zaseok Krešovići i Opačići u jačini sa 500 četnika, dok je prema Parčiću i Bijelini nadirao sa drugom kolonom jačine 800 četnika. Neprijatelj koji je nadirao preko Opačića i Krešovića izbacio je bataljon i izišao na Zmištak, gdje se i zadržao. Kolona koja je nadirala u pravcu Bijeline odbačena je prema selu Numiću. Sa Zmištaka neprijatelj se povukao čim mu je kolona odbačena od Bijeline.

8) Ishod borbe: Iako neprijatelj nije razbijen, ipak je osujećen u svom nadiranju i nakon 4 dana borbe odbačen je u svoje polazne baze pretrpjevši ozbiljne gubitke. Neprijateljski gubici na sektoru II brigade: 20 mrtvih i 30 ranjenih, na sektoru Kninskog odreda nisu tačno poznati gubici, prema naknadnim primljenim podacima neprijatelj je u ovoj ofanzivi imao oko 150 izbačenih iz stroja, što mrtvih i ranjenih.

9) Naši gubici: Za vrijeme ovih operacija 1 mrtav i 2 ranjena, među ranjenim komandir 3 čete I bataljona Kninskog odreda drug Kukić Petar.

10) Utrošak municije: Za sva pješadijska oružja utrošeno je 8071 metak, 3 mine za teški bacač i 23 za mali bacač.

11) Imena pojedinaca i jedinica koje su se istakle: Iz II brigade istakla se 1. četa I bataljona, koja se uporno držala za vrijeme čitave borbe i zadala neprijatelju najosjetljivije gubitke. Kao pojedinci istakli su se drugovi: v. d. komandira mitraljeske čete istog bataljona zastavnik Supe Marko i vodnik Tanjga Milenko, koji su prilikom neprijateljskog juriša sa-

Čekali četnike prsa u prsa i svaki po jednog uhvatili živoga, koji su im pokušali pobjeći i ubijeni su. U istom času njihova se četa bila povukla i oni pod zaštitom vatre izvlačili su se. Imenovane drugove treba pohvaliti i odlikovati ordenom za hrabrost radi primjera ostalim borcima. Iz Kninskog odreda istakla se 3. četa I bataljona koja je bila na Zmištaku i ako sa malim brojnim stanjem i sa 3 ranjena druga i jednim mrtvim nije napustila svoj položaj pod pritiskom jačeg neprijatelja, dok nije dobila naređenje. Kao pojedinac istakao se komandir čete drug Petar Kukić, koji je teže ranjen u glavu i za vrijeme čitave borbe obilazio borce svoje čete.

8. III. 1944. g. izvedena je sljedeća akcija:

1) Opis položaja: Zaseok Badža sela Bilišani, zemljište kamenito i ispreziđivano većim suvozidima, podesno za napad, dok za odbranu dosta nepovoljan teren.

2) Naziv naših jedinica: IV bataljon II brigade.

3) Naziv i sastav neprijateljske jedinice: Ceta 264 njemačke divizije i Velebitska četnička brigada, svega jačine 300 Švaba, četnika i ustaša, naoružani većim brojem automatskog oružja, 1 t. bacačem i jednim topom 75 mm.

4) Obostrana situacija: Neprijatelj je imao namjeru izbaciti naše snage iz sela Bilišana u cilju obezbjeđenja komunikacije Obrovac—Karin i sprečavanja naše mobilizacije na tom sektoru. Neprijatelj je poznavao raspored naših snaga preko stanovništva pomenutog sela. U toku noći neprijatelj je zaposio položaje koje su naše jedinice zaposjedale svakog dana i na istim položajima sačekao naše izvidnice.

5) Izdata zapovijest bila je Štaba brigade u cilju odbrane toga pravca.

6) Kad je borba počela: 8. III. 44. g. u 4 časa.

7) Tok borbe: U 4 časa neprijatelj je sačekao patrole koje su kontrolisale pravac prema Obrovcu i otvorio vatru na njih, nakon čega je čitavi bataljon izišao na položaj na liniji k. 351—Lokvina—k. 232. Neprijatelj se uspio podvući koristeći mrak i ograde, desnim krilom težio obuhvatu, bataljon se povukao na liniju k. 416, 351, kod crkve Male Gospe i k. 224 na kojim je položajima zadržao se cijelo vrijeme. Neprijatelj je zapalio 3 pojate u zaseoku Majstorović i Kuridže. Neprijatelj je nekoliko puta pokušao juriš, ali je odbijen. U 12 časova izvršen je protivnapad i odbačen je neprijatelj nazad u žicu.

8) Ishod borbe: Neprijatelj je odbačen uz gubitke 7 mrtvih i 15 ranjenih.

9) Naši gubici: 2 mrtva i 3 ranjena. Poginuo je zamjenik komandira Škorić Ivan. Među ranjenima komandir 1. čete Stulić Stevo i vodnik Lijević Srećko.

10) Utrošak municije. Utrošeno je 1390 metaka za pješadijsko oružje i 2 engleske bombe.

11) Imena lica i učesnika koji su se istakli u borbi: U ovoj borbi istakla se 1. četa IV bataljona, koja je uporno branila svoje položaje, i uspješno izvršavala protivnapad i nanijela neprijatelju gubitke od 3 mrtva i nekoliko ranjenih. Kao pojedinac istakao se komandir 1. čete Mandić Nikola i komandir 2. čete Stulić Stevo, koji je sačekao neprijatelja prsa

u prsa i ubio jednog četnika, gdje je i sam bio ranjen. Vodnik 2. čete Lijević Srećko, koji je kao vođa patrole primio borbu, stvorio je bataljonu vrijeme za razvijanje iako teško ranjen u rame povratio se i izvijestio svoj štab o nailasku neprijatelja.

Istog dana IV bataljon I brigade vršio je akciju na zaseok oko Gračaca Kontići i Cvjetkovići. Pošto neprijatelja nije bilo u selu, povukao se bataljon bez borbe i u povlačenju neprijatelj je otvorio vatru iz teškog oružja iz Gračaca i tom prilikom lakše ranio dva druga. Konfiskovano je od narodnih neprijatelja 5 komada goveda.

11. III. 1944. g. izvršena je sljedeća akcija:

1. — Opis položaja: Položaj Velika Popina (sekcija Knin 1:100.000). Teren većinom go i pokriven snijegom, nepodesan za privlačenje.

2. — Naše jedinice: I brigada sa 4 bataljona i četom pratećih oruđa.

3. — Naziv i jačina neprijatelja: Oko 240 četnika, koji su se povremeno nalazili u Popini, a ponekad na Otriću. Komandant četnika je major Vuksanović.

4. — Obostrana situacija: Pomenuto neprijateljsko uporište nije bilo stalna baza neprijatelja, a naročito kad su naše jedinice osjetili, već je češće puta banda izlazila u pomenuto selo zadržavajući se u njemu i pljačkajući imovinu pripadnika N.O.V. Zadatak brigade bio je napasti neprijatelja, opkoliti ga prethodno i pristupiti razbijanju i uništavanju neprijatelja.

5. — Izdata zapovijest poslata je Stabu korpusa ranije.

6. — Vrijeme kad je borba počela: 11. III. 1944. g. u 3 sata noću.

7. — Tok borbe: U određeno vrijeme brigada se spustila u Vel. Popinu i pristupila čišćenju, neprijatelj nije bio u selu, pošto se povukao prema Otriću i tamo zanoćio. Brigada se zadržala u pomenutom mjestu do 6 časova u koje je vrijeme neprijatelj napao brigadu iz tri pravca, jednim pravcem od Srbskog Klanca preko Supljeg Brda i Podljuti, drugom kolonom od Otrića na Sučevića Brdo i trećom kolonom preko Sibulja s južne strane brda Mile Vode. Pošto je neprijatelj nastupao sa više kolona i streljačkim strojem, a pravac šibulje nije bio zaštićen, povučen je IV bataljon sa položaja Sučevića Brdo i Pekino Brdo na desno krilo snaga na položaj Mila Voda da spriječi neprijateljsko nadiranje, što mu je i uspjelo. Neprijatelj je nastupao pod jačom minobacačkom vatrom podpomognut Švabama, i izgled na neki uspjeh nije postojao gdje je Stab brigade donio odluku da se jedinice povuku u vezi predstojećeg pokreta za sjevernu Dalmaciju, koji je trebao uslijediti iduće noći. Samo povlačenje bilo je vojnički i pod zaštitom vatre, tako da je u 17 časova bilo završeno izvlačenje svih jedinica prema Glogovu, a neprijatelj se zadržao kod crkve u Vel. Popini.

8. — Ishod borbe: Ubijeno je 16 četnika, ranjeno više, nije tačno poznat broj, oslobođen jedan partizan koji je ranije bio zarobljen iz I prekomorske brigade. Zarobljena jedna puška i 40 metaka. Od četničkih vođa spomenutog sela konfiskovano je 14 volova, 5 konja.

9. — Naši gubici : Jedan mrtav, 2 ranjena, izgubljenog oružja nije bilo.

10. — Utrošak municije: Utrošeno je 6445 metaka za pješadijsko oružje i 16 mina za t. bacač.

11. — Imena lica i jedinica koje su se istakle: Borac desetar IV bataljona I brigade Mikulić Mate, nišandžija na p. mitraljezu »Šarac«, koji je ubio 4 četnika i ostao na položaju dok mu nije naređeno povlačenje.

KRITIČKI OSVRT:

U ovim operacijama pokazalo se da nema jedinstva i međusobnog potpomaganja. Može se reći da se bataljoni bore svak za sebe ne imajući u vidu da potpomogne jedan drugome.

Sama taktika nije bila dobra. Jedinice su se razvukle na veliki prostor u cilju čuvanja teritorija i samim tim svaki manevar i udar bio je onemogućen ili umanjen.

Taktički postupak I brigade poslije operacije na Vel. Popini nije bio u skladu sa situacijom na terenu. Ta brigada trebala je da prihvati borbu sa četnicima i da je vodi do kraja, do pobjede, jer su uslovi postojali. Naročito nije smjela da se po danu izvuče iz borbe, što su četnici vjerovatno shvatih kao slabost, a tako će taj momenat i iskorišćavati. Dostavljamo Vam listu gubitaka za 7 ranjenih i 3 mrtva druga, dok će listu za 1 mrtvog i 2 ranjena dostaviti Stab grupe odreda sjeverne Dalmacije.[8]

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar,
***Petar Babić,*** v. r.

(M. P.)

Komandant — pukovnik:
***M. Šakić,*** v. r.

[7] Kritički osvrt: Slaba međusobna veza, kordonski raspored, bez rezerve, nedovoljne pripreme (u borbi nestalo municije).

Kod neprijatelja: Slabo međusobno potpomaganje, slaba međusobna veza.

**6 Poslijednja rečenica dopisana je u originalu crnilom.**
**7 Dopisano crnilom.**

**BROJ 223**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE OD 14. OŽUJKA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O BORBAMA VOĐENIM U VREMENU OD 17. DO 22. VELJAČE[1]

**S T A B**
**I. Brigade XX Divizije**
**14. III. 1944.**
**Položaj**

Štabu XX Divizije VIII Korpusa

P 1 o ž a j

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ
**od 17 do 22.** II. 44.

I. OPIS POLOŽAJA ZA DOTIČNU JEDINICU

**Sekcija Šibenik 1:100.000**

**Naša brigada bila je raspoređena na položajima** sledećim: **I.** bataljon **na Danilo—Dubrava; II. bataljon: Nisko—**Lećevica; **III. bataljon** Trolokve; **IV. bataljon: Rastovac—Blizno. Svi bataljoni na svojim položajima** obezbeđivali su se.

**2. Samo naša brigada vodila je borbu i to bataljon svaki na svom sektoru.**

**3. Jedan bataljon Njemaca koji je napadao na II i III bataljon od Muća preko Gizdavca i Lećevice. Garnizon iz Marine—Rogoznice, Primoštena—Grebaštice i Vrpolja na IV bataljon. Četnički odred skoncentrisan u Konjevrate u jačini od 600 boraca, jedna kompanija Njemaca iz Šibenika, ustaška bojna iz Vrpolja, Perkovića i Unešića, svi komplet napali su i blokirali naš I. bataljon koji se nalazio u Danilo.**

**4. Dana 17. III. 44. g. u vezi proslave 26 godišnjice Crvene Armije, bataljoni su vršili natjecanje na osnovu čega je I bataljon tražio odobrenje od Štaba brigade za izvršenje napada na četničko uporište u Konjevrate.[2] Na osnovu traženja I bataljona za izvršenje napada na četničko uporište u jačini od 100 do 150 četnika, koji su bili smješteni u školi i s. Knežice. Namjera bataljona bila je napasti školu i Knežice selo, likvidirati četnike a potom školu zapaliti. Namjera neprijatelja je bila braniti položaj i selo u kojem su se nalazili.**

**5. Štab brigade nije izdavao zapovijesti za napad nego je samo dozvolio izvršenje akcije. Štab bataljona je svojom inicijativom izvršio napad, izdao usmene zapovjesti svojim jedinicama. Zapovjest je sadržavala da se najenergičnije napadne neprijatelj, selo da se skroz pročisti a škola zapali.**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) zaplijenio neprijatelj. Snimak originala u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka NAV-N-T-314, l'ilm 564 /146—149.

2 i 3 Vidi dok. br. 540 i 544.

6. Vrijeme kada je borba započela 17. II. 44 g. u 23,30 časa.[3]

7. TOK BORBE: Bataljon je napadao sa 2 pravca. Na školu je napadala 1 četa i prateći vod, na s. Knežice 2 čete. Po dolasku u selo i stupanja u borbu, puškomitraljezi su zamrzli usljed hladnoće gdje je ometalo uspjeh akcije. Teški bacač koji se nalazio kod bataljona nije imao efikasnosti pošto nije imao elemenata, a sam nišandžija nije izvježban za pravilnu upotrebu bacača po noći. Neprijatelj se blokirao u školi i otvorio jaku automatsku vatru na naše jedinice. Bombaši koji su vršili napad na školu, koji su bacili 33 bombe, od kojih nije eksplodiralo 13 komada. Neprijatelj se drsko branio i nije mislio na predaju. Borba je bila do 5 časova ujutro 18. II. 44 g. Bataljon u toj akciji nije izvršio zadatak i isti se nazad povukao u Danilo.

8. Rezultat borbe nije postignut iz toga razloga što bataljon nije postigao borbenost u dovoljnoj mjeri za noćne napade a automatsko oružje i teški bacač nijesu djelovali uspješno. Gubici neprijatelja bili su 1 mrtav i 3 zarobljena. Zaplenjenog materijala bilo je 6 pušaka, 120 metaka, 4 ručne bombe, 1 nož i 1 opasač sa fišeklijama.

9. Naši gubici u ljudstvu i materijalu: 1 teže ranjen koji je posle umro. Drugih gubitaka nije bilo.

10. Utrošeno puškomitraljeske municije 2.000; puščane 480; bombi od teškog bacača 20; malog bacača 17; ručnih bombi 65.

11 i 12. ništa.

13. KRITIKA AKCIJE: Bataljon u samome napadu na Konjevrate, operacija je bila ofanzivnog karaktera ali štab bataljona podbacio je u pogledu samoga plana, zbog toga što je podlegao samim planovima Komande mjesta Šibenik, te na njihov predlog i skrojene planove vršio napad. Štab bataljona je podcjenio neprijatelja, jedinice su mlade, neiskusne, te u vezi toga bombaška odelenja nisu se privukla kod same škole te isti da izvrše i pobačaju bombe u školu pre otvaranja vatre. Automatska oružja i bacači podbacili su. Komandovanje u borbi bilo je dobro.

11. Bataljon: dana 17. II. 44 dočekao je neprijateljsku kolonu u s. Kladnjice i Nisko na položajima Gomila k. 441, istoga odbila uz izvjesne gubitke. Neprijatelj je imao namjeru da uništi bataljon i da ovlada Kladnjicama. Neprijatelj je pošao sa namjerom ispitivanja naših snaga, čišćenje komunikacija i minskih polja, sastavljanje plana za generalni napad opkoljavanja i uništavanja naše jedinice i drugih djelova koji se nalaze na tom sektoru.[4]

Štab brigade osamostalio je bataljon da manevriše na toj prostoriji, da neprijatelju nanosi udarce i da se čvrsto drži Moseća.

Borba je počela 17. II. 44 g. u 10 časova.

Tok borbe: bataljon je držao položaje na označenom mjestu i neprijatelja je dočekao u zasjedi. Bataljonu je bio cilj da uništi neprijatelja našto se isti obavezao kao natjecanje za proslavu 26 godišnjice, da uništi što više neprijatelja. Bataljon je manevrisao sa jedinicama i stalno tukao bok neprijatelja. Nepr. imao 6 mrtvih i 4 ranjena.

**4 O ovoj akciji čišćenja vidi dok. br. 167, 220, 224, 376, 378, 379, 381, 383, 384 i 385.**

Naši gubitci u toj borbi, imali smo 2 teže ranjena. Drugih gubitaka u materijalu nije bilo.

Utrošak municije: 800 metaka puščane i puškomitraljeske, 200 teškog mitraljeza »Breda«, 4 ručne bombe, 3 komada iz lakog bacača.

Kritika akcije: bataljon prilikom borbe sa neprijateljem, koju mu je neprijatelj nametnuo, pokazao se dobro. Stab bataljona imao je jedinice u svojim rukama, jedino nije kao Stab pravilno procjenio neprijateljske snage, te prvu kolonu neprijatelja koja je naišla propustio je da na istu nije otvarao vatru, zasjeda bataljona koja je bila pokraj same ceste, nije se držala vojnički na položaju koju je neprijatelj primjetio te zbog toga nijesu mu nanešeni gubitci što je mogao bataljon učiniti.

III. Bataljon: koji je bio raspoređen na položajima Trolokve, dana 18. II. 44. stupio je u borbu sa neprijateljskim prethodnicama kod s. Gjapića, gdje je zadržavao neprijatelja do 17 časova kada je dobio naređenje od Štaba brigade da se povuče u Bristivicu.

Naziv i namjere neprijatelja su kao i kod drugog bataljona.

Izdate su zapovijesti III bataljonu do povlačenja da samostalno djeluje na položaju na kojem se nalazi, manevriše i tuče neprijatelja u kojem vremenu je dobio novo naređenje da ostupi, zauzme nove položaje u Bristivici.

Borba je otpočela 18. II. 44 g. u 15 časova.

Tok borbe: bataljon je dočekao neprijatelja u zasjedi, kojem je neprijatelj nametnuo borbu i dočekao neprijateljske prethodnice koje je zadržavao do označenog vremena kad se po naređenju povukao. Bataljon je postavio sebi kao utakmicu za uspjeh rezultata 26 godišnjice Crvene Armije da što više uništi neprijatelja.

Ishod borbe: postavljeni rezultati nisu potpunoma izvršeni i postignuti pošto se nezna koliko ima neprijatelj gubitaka u toj borbi.

Naših gubitaka nije bilo.

Utrošak municije: iz pušaka i puškomitraljeza 200 metaka, iz teškog mitraljeza »Breda« 90 metaka.

Kritika akcije: Stab bataljona nije ofanzivno vodio borbu pošto nije vršio nikakve protunapade a niti obuhvatne napade na neprijateljsku isturenu kolonu koju je zadržavao.

IV. Bataljon: na položaju na kojem se nalazio imao je specijalni zadatak pored držanja položaja da obezbjedi izvlačenje materijala kanalom br. 1 i drži položaje prema Kruševu.

Dana 17, 18, 19, 20. i 21. bataljon je svakodnevno vodio borbe sa neprijateljskim garnizonima iz Marine, Rogoznice, Primoštena, Grebaštice i Vrpo.ja, kao i noćne borbe kod Podorljaka sa neprijateljskim djelovima iz Rogoznice i Marine koje su spriječavale prolaz našim karavanima prema kanalu. Ove borbe su bile lokalne.

Tok borbe: bataljon je držao položaj i sprečavao neprijatelju nastupanje prema Rastovcu i Blizni gdje su se nalazile naše bolnice.

Ishod borbe: u pogledu držanja položaja bataljon je postigao željeni cilj, i postigao zadatak. U pogledu izvlačenja materijala, bataljon nije

postigao željeni cilj, zbog toga što je neprijatelj u samome kanalu u to vrijeme uspostavio jak garnizon. U tim borbama neprijatelj je imao 5 mrtvih i oko 15 ranjenih. Zarobljene su 2 puške i nešto ratne spreme.

Naši gubici bili su 1 mrtav i 1 lakše ranjen. Drugih gubitaka nije bilo.

Utrošaka municije: puščane i puškomitraljeske 430 metaka, iz teškog mitraljeza »Breda« 300 metaka, ručnih bombi 16.

Kritika akcije: Štab bataljona u odbrani položaja oko Rastovca i Blizne imao je inicijativu u svojim rukama. Dobro je komandovao sa svojim jedinicama, a u pogledu zadatka koji mu je postavljen za obezbeđenje kanala, izvlačenje materijala, isti je podbacio jer nije provjeravao prolaze Kanala nego je više puta podlegao izvještajima Odredskih jedinica, gdje se posle ustanovilo da nisu tačni izvještaji koje je Odred slao, u vezi čega se nije izvuklo materijala koliko se moglo.

Dana 18, 19. i 20. II. 44 g. II bataljon nije imao borbe, nego je isti ostao na položajima Kladnjice—Matasi—Sitno.

Dana 20. II. 44. g. neprijatelj je došao u Prapatnicu iz Trolokava koji je vodio borbu sa II i III bataljonom, na osnovu čega je Štab brigade povukao sve komore sa III bataljonom i bolnice iz Blizna preko Bristivice, Labina i Papići—Prgomet, u cilju izbjegavanja neprijateljskom obruču i izvlačenja bolnice i komore iz opasne zone. Po dolasku komora i III bataljona u s. Papića isti je zauzeo položaje na Labišnici iznad Prapatnice k. 639 i k. 596 između Labina i Prgometa prema neprijatelju koji se nalazio u Prapatnici—Prgometu.

Dana 20. II. 44 g. jedinice ovoga bataljona nijesu vodile borbu sa neprijateljem jedino su napale 6 neprijateljskih vojnika sa biciklama gdje nije imao uspjeha.

Istog dana u 17 časova neprijatelj koji se nalazio u Prapatnici došao je sa kolonom od 150 do 200 vojnika u s. Bristivicu potpomognut sa garnizonima koji su vodili borbu sa IV bataljonom. Neprijatelj je prenoćio u Bristivici.

Komandant brigade koji se nalazio sa IV bataljonom promjenio je raspored IV bataljona, istoga povukao iz Blizne i Rastovca u Ljubitovicu kojeg je rasporedio na Vilaju i na Hrast k. 520 između Prapatnice i Suhoga Doca sa zadatkom da zatvara pravac između Prapatnice i Šibenika, Prapatnice i Suhog Doca, a u koliko se neprijatelj povuče iz Bristivice bataljon da se povrati na iste položaje.

Dana 21. II. 44. g. nije bilo promjena od IV bataljona.

**i.** bataljon: koji je bio u Danilo na položaju 20. II. 44. g. držao je položaj Ulnovac i Sokolac.

Napali su na naš bataljon: četnički odred[5] od 700 ljudi, koji su napadali pravcem Bilice, Danilo-Biranj ; Njemci iz Šibenika sa jednom kompanijom pravcem Dubrave, Danilo-Biranj ; ustaška bojna iz Vrpolja, Perkovića i Unešića pravac Danilo-Kraljice i Velika Glava.

Namjera neprijatelja bila je uništavanje bataljona, izvršenje pripreme za mobilizaciju i naoružanje naroda na tom sektoru, a četnika namjera pljačka i pokolji, gdje su ubili 24 muška i 1 ženu a izvršili pljačku

na tom sektoru u vrijednosti oko 150 miliona kuna. Namjera bataljona bila je da se probije kroz neprijateljski obruč i iz istog izvuče što je i uspio.

Štab bataljona dobio je naređenje od Štaba brigade da se zadrži na sektoru Danilo-Dubrava pošto je neprijatelj vodio borbu sa glavninom brigade i nadirao kroz sektor koji su držali ostali bataljoni, s tim u koliko bi istom opstanak na tom sektoru bio nemoguć da se prebaci od 2 pravca jednim i to u sastav brigade ili preko rijeke Krke. U borbi, prilikom napada sa strane neprijatelja, bataljon je izdavao usmene zapovjesti svojim potčinjenim.

Borba je otpočela 20. II. 44 g. u 6 časova ujutro.

Tok borbe: neprijatelj je za vrijeme noći iz navedenih pravaca došao i zaposjeo položaje oko samog Danila gdje je u samu zoru otpočeo sa borbom. Glavni neprijateljski napad bio je iznad Danilo-Kraljice preko Krtolina, a sa drugim pravcem Dubrave, Danilo-Biranj. Bataljon se ipak uspio probiti kroz neprijateljski obruč kojeg su držali četnici i to pravcem preko Čvrljeva na Radonić do Mirlovića odakle se bataljon povratio do zaseoka Radan, Zivkovići, Vrljevići do Goriša, odakle je preko Miljevaca došao u Prominu zaseok Popoviće, gdje se bataljon odmorio i krenuo dalje prema rijeci Krki, prebacio se preko iste, do s. Gošići gdje je ostao dok istog nije komandant brigade povukao.

Ishod borbe: bataljon koji je bio napadnut sa strane neprijatelja jedini mu je uspjeh bio što je izvukao ljudstvo iz neprijateljskog obruča da mu isti ne bude uništen. Gubitci neprijatelja nijesu nam poznati.

Naši gubitci: poginuo je zamjenik komesara bataljona drug Ožegović Veljko i njegova drugarica koja je radila na terenu. Zamjenik komesara bio je u kući sa drugaricom gdje je neprijateljska vojska došla, pošto istome nije bilo moguće doći u sastav svog bataljona isti se blokirao u kuću, koji se nije predao neprijatelju nego se borio do posljednjeg metka a kad mu je nestalo municije isti je prevario ustaše s tim što je rekao da će se predati, bacio im strojnicu i pištolj, a oni kad su došli da uzmu oružje, bacio je na njih bombe od kojih su bili 3 teško ranjena. Drug Ožegović u toku same noći otišao je iz bataljona do Komande mjesta Šibenik koja se nalazila u Dubravi radi pribavljanja hrane za bataljon, gdje je uspio da se vrati do kuće u Danilu gdje je stradao i nije mogao doći u sastav bataljona pošto je bio presječen. Drug Ožegović nije dao sebi neprijateljskim vojnicima našto je neprijatelj bio prisiljen da zapali kuću. Drug Ožegović kad je vidio da je kuća sa strane neprijatelja zapaljena, uzeo je pištolj od svoje drugarice sa kojim je ubio najprije drugaricu a poslije sebe. Pred njegovu smrt vikao je parole Crvenoj Armiji, N.O. vojsci, V-hovnom Štabu a psovao je ustaše, Pavelića, Hitlera. Pred smrt digao je ruku i pozdravljao sa stisnutom pesnicom kako mu je ruka ostala u takvome stavu i kad je isti izgorio, našto je neprijatelj začuđeno gledao na herojstvo druga Ožegovića.

Bataljon prilikom odmora u Popovićima bunkerisao je teški i laki bacač sa odborom koji se tu nalazio i pred vojskom koji je posle pronađen sa strane četnika.

Prelaz preko rijeke Krke dezertiralo je 8 boraca.

Utrošak municije: puščane i puškomitraljeske 1400 metaka.

Kritika akcije: štab bataljona u vezi izvlačenja svoje jedinice iz neprijateljskog obruča snašao se, ali je isti lakomisleno shvatio važnost oružja i nije vodio računa o tajnosti svoga plana rada. Stab bataljona dobio je odluku da bunkeriše teški i laki bacač koji je i učinio pred cijelim bataljonom i pred odbornicima u navedenom selu Popovićima a koji su neprijateljski raspoloženi prema nama i ako iste ni pokoju cijenu nijesu smjeli ostaviti nego su morali nositi ih sobom a pored svega bataljon je bio bez ikakovih komora gdje je bio lako kretan. Za ove greške Stab bataljona sebe ne kritikuje.

Dne 22. II. 1944 g. neprijatelj koji se nalazio u Prapatnici isti je izvršio pokret u 2 pravca i to sa jednim pravcem iz Prapatnice preko Ljubitovice a drugim pravcem Prapatnica, Prgomet, Suhi Dolac, Perković. Neprijatelj je imao namjeru da uništi i raspršiti naš IV bataljon koji je držao položaje u Ljubitovici. Namjera našeg bataljona bila je dočekati i uništiti neprijatelja i spriječiti istome nadiranje prema Šibeniku. Usljed nadmoćnosti neprijatelja bataljon se uz borbu povlačio preko Suhog Doca prema Prgometu i Trolokvama a jedna četa koja je bila u Lepenici ista je bila osječena i prebacila se u Danilo bez gubitaka a poslije se vratila u sastav bataljona.

Bataljon je dobio zapovjest i upustva od komandanta brigade na samome položaju koje su navedene u ovom izvještaju za 20. ov. mj.

Između neprijatelja i našeg IV bataljona borba je otpočela dana 22. II. 44. g. u 6 časova ujutro.

Tok borbe: bataljon je dočekao neprijatelja na svojim ranije zauzetim položajima i isti je vodio borbu sa neprijateljskim prethodnicama dok mu kolona nije došla bočno preko Suhog Doca a poslije je bio prisiljen da se povuče preko Suhoga Doca prema Trolokvama i Prgometu gdje je došao u sastav brigade.

Ishod borbe: rezultat nije postignut zbog toga što je neprijatelj bio mnogo jači sa artiljerijom i bacačima te je isti prisiljavao bataljon da ostupi i da mu na tim pravcima oslobodi prolaz. U toj borbi neprijatelj je imao 1 mrtvog i 3 ranjena.

Naši gubitci: nije bilo žrtava jedino su nam zarobili jedan brdski kazan.

Utrošak municije: puščane i puškomitraljeske 20 metaka, iz teškog mitraljeza »Breda« 100 metaka.

Kritika akcije: 1) Stab bataljona u toj borbi nije se snašao zbog toga što sa četom koja se nalazila u Lepenici nije nijedan član štaba bataljona bio. 2) Sto štab bataljona nije postupio po naređenju kojeg mu je komandant brigade izdao da se po povratku neprijatelja iz Bristivice sa cijelim bataljonom opet nazad povuče.

III. bataljon? Istoga dana kad je neprijatelj vršio napad na IV bataljon dobio je zadatak od Štaba brigade da napada neprijatelja sa leđa te da omogući uspješno izvlačenje IV bataljona. Bataljon je u samome svome pripremanju za napad na neprijatelja zadocnio koji je omogućio neprijatelju da zauzme glavne položaje između Suhog Doca i Prgometa a isti je poslije napadao neprijatelja s leđa koji je već vršio brzi pokret prema Perkoviću.

U borbi sa III bataljonom gubitci su nepoznati.

Naših gubitaka nije bilo.

Kritika štaba brigade: Štab brigade nije mogao jedinstveno komandovati sa svojom jedinicom pošto su bataljoni usljed neprijateljskog nastupanja bili udaljeni, a između istih se nalazio neprijatelj. Štab brigade slabo je provjeravao sposobnost naših bataljona u njihovome osamostaljivanju da samostalno djeluju, manevrišu i komanduju sa svojim jedinicama, gdje se vidi iz gore izloženog da štabovi bataljona u borbama koje su naši bataljoni imali nisu potpunoma zadovoljavali, na osnovu čega trebao je štab brigade da povede računa te u ovakvim situacijama razdjele se u bataljone ili bar u onaj bataljon koji se nalazi u teškoj situaciji.

***Nedeljko***v. r.

**BROJ 224**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 14. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOV O BORBAMA VOĐENIM OD 25. VELJAČE DO 3. OŽUJKA[1]

**STAB**
**GRUPA PARTIZANSKIH ODREDA**
**ZA SREDNJU DALMACIJU**
**14 III 1944**

ŠTABU VIII KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE

**Operativni izvještaj :**

**Dinarski odred:**

25 **II** u 21 čas jedan vod **II** bataljona (20 boraca) pod rukovodstvom zamjenika komandanta Odreda izvršio je napad na neprijateljsku posadu na aerodromu Piket kod Sinja.[2] Neprijateljska posada bila je jaka 45 domobrana i ustaša.

Napad je bio smjel i drzak, tako da je neprijatelja potpuno iznenadio, u roku od 10 min. neprijatelj je savladan. U ovoj borbi zarobljen 21 neprijateljski vojnik, nekoliko mrtvih, dok su se ostali razbježali. Zaplijenjeno je 25 pušaka i nešto vojne spreme. Gubitaka na našoj strani nije bilo.

6 Manojlović

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/7, k. 1603.

2 Vidi dok. br. 474 i 479.

Pošto je napad bio brzo izveden, neprijatelj nije imao vremena da reagira. Zgrada na aerodromu je zapaljena. U ovoj borbi istakao se ličnom hrabrošću zamjenik komandanta Odreda Davor Tripalo.

Osim ove akcije, ovaj odred drugih nije imao, jer se njegov Prvi bataljon nalazi na prostoriji Koljane—Ćubrice, sa zadatkom zatvaranja pravca Koljane—Bračev Dolac—Dinara, a Drugi bataljon zatvara pravac Obrovac—Gala. Poduzete su mjere kod Štaba XX Divizije da se jedinice ovoga odreda oslobode stalnog zatvaranja pravaca, da bi time dobili šire mogućnosti za rad.

**Mosorski odred:**

18—19 i 20 jedinice su se odmarale na prostoriji Blato—Kotlenice——Dugo Polje. U tom vremenu održana je konferencija povodom borbe u Docu.[8]

Noću 20 na 21 Prvi je bataljon izvršio pokret sa bolesnicima i zarobljenim vojnicima iz akcije na Docu, pravcem Smajići—Cikotina lađa[4]—s. Podi, gdje se smjestio 22 ovaj bataljon uslijed podataka o neprijateljskoj ofanzivi pravac Kamešnice sa bolnicom prebacio se u selo Gljev, odakle je pod pratnjom jedne čete ranjenike uputio u bolnicu XX Divizije, a zarobljenike u taj štab. Na ovoj prostoriji ovaj bataljon zadržao se do 25 II, kada je izvršio pokret za s. Pode, gdje je ostao do 27, kada je izvršio sa dvije čete pokret na prostoriju Mosora, ostavljajući jednu četu u s. Podi za zaštitu odredske ambulante i izviđanja pravac Aržano.

II bataljon ovog odreda u vremenu od 20 do 27 nalazio se je na prostoriji Dugo Polje—Dolac—Mosor. Pored vojno-političke obuke, obezbjeđenja i izviđanja nije imao nikakve borbe ni napada na neprijatelja.

Noću 1 na 2. III jedinice ovoga odreda izvršile su napad na ustašku postaju u s. Dubravi, u kojoj se nalazilo 25 ustaša. Uslijed lošeg vremena i mrkle noći neprijatelju je uspjelo pobjeći poznavajući dobro teren. Zaplijenjen je jedan teški mitraljez, 3000 metaka i 30 ćebadi.

Drugog t.mj. neprijatelj je pokušao sa 60 ustaša iz pravca Gata i Tugare da ponovo ovlada s. Dubrava. Poslije borbe koja je trajala od 9 do 14 sati neprijatelj je odbačen uz gubitke nekoliko ranjenih. Jedinice ovoga odreda sada se nalaze na prostoriji Dugo Polje—Dolac—Mosor (Dom Kraljice Marije)—Dubrava sa jednom četom u s. Podi. Četa koja se nalazi u Podima izvršila je miniranje ceste Aržano—Duvno—Studenci—Blato n./C. [etini].

**Svilajsko-mosećki odred** : 24 II postavio je nagaznu minu na cesti Muć——Drniš, na koju je naišao neprijateljski kamion sa vojskom. Broj žrtava nije nam poznat. 25 II jedna patrola ovog odreda zaplijenila je na cesti **Drniš**—Muć jedan luksuzni automobil u kojem su se nalazila 2 seljaka iz Kaštel Novog, jedan iz Umljanovića i 2 četnika iz s. Biskupija kraj Knina i to: Lukačević Kajo i Bukorović Jovan. Zarobljeni Lukačević je bivši jugoslovenski marinski vazduhoplovni podoficir, a zarobljeni Bukorović je poz-

**3 Vidi dok. br. 166, 167 i 469.**

**4 Odnosi se na prevozno sredstvo koje je jedinica koristila za prelaz preko rijeke Cetine.**

nati četnički bandit i švercer, koji je priznao da se borio u redovima četnika protiv NOV. Seljaci su pušteni svojim kućama osim jednog koji je bio u našoj vojsci i ranjen zarobljen od četnika i pušten kući i sada je upućen u svoju jedinicu. Sofera, vlasnika automobila, na intervenciju majora druga Bogdana Njegoša Štab odreda sa automobilom pustio je kući u Drniš.[5] Lukačević i Bukorović predani su Komandi mjesta Muć. 2 t.mj. neprijatelj je preduzeo napad na sektoru ovoga odreda iz pravca Muć—Moseć—Brštanovo, Gizdavac—Korušca—Lećevica, Broćanac—Vučevica—Lećevica i Unešić—Kladnjica—Lećevica.[6] U početku napada raspored jedinica ovog odreda bio je sljedeći: Rosića staje—Debelo Brdo—-Gola Glavica (kota 531). Neprijatelj otpočeo je napad u 9 sati ujutro iz pravca Muća—Gizdavca i Broćanca. Borba je prihvaćena na pomenutim položajima i vodila se u toku cijelog dana, kada su pod jačim pritiskom jedinice ovoga odreda odstupale na prihvatnim položajima i do pada mraka zadržale se na liniji kota 581—kota 454—kota 495. Dvije čete ovog odreda odstupale su pravcem Gola Glavica—Korušca—Stričević. Jedna četa bila je upućena ujutro u pravcu s. Kladnjice da zatvori taj pravac, ali je dockan stigla, pošto je neprijatelj već bio u Kladnjicama i posjeo Ljubeć (kota 600).

U padu mraka Odred se prebacio preko Moseća u sela na podnožju Svilaje, ostavljajući dvije čete u Moseću. Ujutro narednog dana, tj. 3 t.m., neprijatelj je nastavio nastupanje u pravcu Lećevice i odatle u 3 kolone u pravcu Prapatnice i G. Segeta. U ovoj borbi neprijatelj je imao 8 mrtvih, nepoznat broj ranjenih. Jedan kamion naišao je na dvije nagazne mine na cesti Gizdavac—Korušca, od čega je uništen. Da li je tom prilikom bilo žrtava nije nam poznato. Gubici Odreda jesu dva druga i dvije drugarice zarobljene, od kojih je jedna drugarica bila zamjenik politkoma čete.

6 III neprijatelj,[7] da bi obezbijedio prolazak svoje kolone pravcem Klis—Gizdavac—Muć, sa 200 vojnika izvršio je napad na Drugi bataljon ovoga odreda pravcem Gizdavac—Brštanovo. Neprijatelj je uspio da odbaci naše dijelove sa Debelog Brda, odakle se povukao u 3 sata poslije podne. U ovoj borbi neprijatelj je imao 4 mrtva, dok naši nisu imali gubitaka.

9 t.mj. dvije čete Prvog bataljona izvršile su napad noću na neprijateljske snage (60 ustaša) u s. Zelovu. Neprijatelj se poslije kraće borbe povukao u pravcu s. Hrvače. Po odbacivanju neprijatelja, u Zelovu je ostavljena jedna četa. Ujutro neprijatelj je izvršio napad iz pravca Potravlja i četa se pod pritiskom povukla u pravcu Ogorja. U ovim borbama neprijatelj je imao dva mrtva, a mi jednog ranjenog.

9. t.mj. navečer dvije čete Drugog bataljona izvršile su napad na ustaški garnizon u Vinovu, gdje je bilo prema podacima do 8 t.mj. do 30 ustaša, ali 9 III garnizon je pojačan na 100, o čemu Štab odreda nije bio obaviješten. U toku borbi puškomitraljezac Muslin Ivan i pomoćnik Bočina Marijan koji su bili na bočnom obezbeđenju predali su se neprijatelju sa puškomitraljezom i time dozvolili da neprijatelj bočno ugrozi jedinice u

**5 Politički komesar Osmog korpusa NOVJ napisao je sa strane na originalu sljedeće: »Puštanje automobila. Krajnji oportunizam. U ovoj situaciji vrlo štetno. Četnike strijeljati a nikako zamjenjivati. Boško«.**

**6 i 7 Vidi operaciju »Bergwiese«, dok. br. 220, napomenu 4.**

napadu i time ih prisili na povlačenje.[8] Uslijed ovog napad nije uspio i bataljon se povukao bez gubitaka osim ove dvojice koja su se predala i Talijana Andrijeli Rema koji je u povlačenju nestao. Neprijatelj je imao dva mrtva.

10 t.mj. na cesti Muć—Drniš naišao je jedan neprijateljski kamion za kojeg je bio prikopčan top na postavljenu nagaznu minu. Kamion i top su oštećeni, da li je bilo ljudskih žrtava nije poznato.

**Šibensko-trogirski odred:** Pored obezbjeđenja kanala i prebacivanja robe sadejstvovao je jedinicama I Brigade XX Divizije u neprijateljskim napadima na njegovom sektoru. 18 II jedna četa ovoga odreda napala je sa leđa neprijatelja u s. Kruševu koji je vodio borbu sa bataljonom I Brigade XX Divizije. Tom prilikom rianeseni su neprijatelju gubici: 4 mrtva vojnika i jedan oficir i 10 vojnika ranjeno.

22. II dvije čete ovoga odreda vodile su borbu na Vilaji sa neprijateljem koji je došao iz pravca Lećevice na Prapatnicu i kretao se od Prapatnice u pravcu Boraja—Vrpolje.[9] U ovoj borbi gubici neprijatelja nisu poznati, dok je Odred imao jednu drugaricu zarobljenu i dva nestala.

23 II jedna četa u toku noći izvršila je prepad na neprijatelja u Kaštel Novi i Kaštel Štafilić, a po povratku na neprijateljski položaj Sv. Nafor. Ovaj prepad izazvao je paniku kod neprijatelja i u toku cijele noći nije smio napustiti zgrade u kojima stanuje.

24 II jedna četa postavila je zasjedu između Trogira i Divulja. Oko 8 sati naišli su neprijateljski kamioni i na posljednjeg je otvorena vatra — ubijen je jedan, a jedan ranjen neprijateljski vojnik. 20 min. iza ove kolone naišao je autobus koji saobraća Trogir—Split koji je zaustavljen. Sofer ustaša pokušao je da bježi, ali je ubijen. Po iskrcavanju putnika autobus je sa ručnim bombama oštećen. U automobilu je nađena blagajna sa 15.000 kuna.

26 II jedna trojka spustila se na cestu između Gornjeg i Donjeg Segeta. Na njih su naišla dva neprijateljska vojnika koja su išla ispred kola koja su gonila hranu u Gornji Seget na položaj Vlaška. Obadva vojnika su ubijena.

Istog dana druga trojka postavila je zasjedu između Gornjeg Segeta i Trogira, u tom momentu naišla je jača neprijateljska patrola od oko 50 vojnika da ispita slučaj ubistva ove dvojice vojnika. Njihova prethodnica 4 vojnika na biciklima naišli su na zasjedu ove trojke koja je na njih otvorila vatru iz strojnice. Tri neprijateljska vojnika su ubijena, a jedan ranjen. Obje trojke povukle su se bez gubitaka.

3 III jedinice ovog odreda vodile su borbu sa neprijateljem koji je nastupao od pravca Boraja—Široka—Marina—Seget—Labin—Prgomet u zajednici sa jedinicama I Brigade XX Divizije.[10] 3 čete uspjele su u zajednici sa brigadom da se izvuku iz neprijateljskog obruča, dok je 4 četa ostala u obruču i da bi izbjegla uništenje razdijelila se u manje grupice, sa zadatkom da se prikrije i izvuče iz obruča, u čemu je i uspjela. U ovoj borbi Odred je imao jednog mrtvog. Gubici neprijatelja nisu poznati.

**8 Ovdje je politički komesar korpusa stavio slijedeću primjedbu: »Veliki broj zarobljenih. Ž. p.[politkomesara] čete zarobljen! Puškomitraljezac Izdao?!«.**

**9 1 10 Vidi dok. br. 220.**

**Svilajsko-mosećki odred zaplijenio je kod četnika Bukorovića i Lukačevića 800.000 kuna.**

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

**Politkomesar:** **Komandant, major:**
***Dragutin Crnogorac,*** **v. r.** **(M. P.)** ***Br.[11] Dude,*** **v. r.**

BROJ 225

## IZVJEŠTAJ ŠTABA KNINSKOG NOP ODREDA OD 14. OŽUJKA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA KNIN O PRILIVU NOVIH BORACA IZ PROMINE I MOGUĆNOSTI ZA FORMIRANJE TREĆEG BATALJONA[1]

STAB
Kninskog part. Odreda
14-111-1944 god.

DRUGARSKOM
OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA KNIN

Dragi drugovi!

Poznato vam je da je veliki broj drugova iz Promine, došlo u redove naše N.O.V. Ta mobilizacija je išla u sporazumu sa jednim članom toga foruma i prema dosadašnjim rezultatima uspjeh je dobar. Pošto ima dovoljno ljudstva da se formira bataljon, koji će biti **III.** bataljon ovog Odreda, to smo predložili štabu Grupe[2] da nam uputi potrebno ljudstvo za imenovani štab. Predloženi smo za komesara toga bataljona druga Stevu Pericu, rodom iz Puljana, koji se do sada nalazio kao komesar čete u dopunskom bataljonu, a mišljenja smo da bi drug Sava Vukmirović, bio dobar za operativnog oficira toga bataljona. Znamo da je vama veoma potreban i da je on bolesne noge, ali radi samoga nacionalnog sastava to bi trebalo učiniti. Za komandanta smo tražili od Štaba Grupe Odreda, da nam oni pošalju jednog dobrog druga. U koliko Vi smatrate da će drug Vukmirović zadovoljiti na svom položaju, a ujedno i Vi da nam ga možete dati, molimo da nam po tom pitanju odma odgovorite.

Mi ćemo formirati 3 čete. Dvije čete u svakoj sa po 20—30 ljudi, koje ćemo odmah uputiti na taj sektor tj. jednu u Prominu, a drugu u

**11 Branko**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mikroteka CK SKH, film 39/644.**

**2 Riječ je o Stabu Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda.**

Miljevce. III. četu u kojoj ćemo ostaviti najslabije drugove, ostaviti ćemo je kod nas, dok ne dođe štab bataljona sa kojom ćemo raditi politički.

Borbeni drugarski pozdrav.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Zamj. Politkomesar: (M. P.) Komandant — kapetan:
***Srećko Jaramaz,*** v. r. ***M.[3] Marčetić,*** v. r.

Molimo vas ako imate da nam pošaljete jednu pantljiku za pisaću mašinu jer oskudjevamo za istu.

Unapred vam se zahvaljujemo, jer se nadamo da ćete nam je poslati.

BROJ 226

## PISMO ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 14. OŽUJKA 1944. STABU MORNARICE NOVJ O NOVIM KANALIMA ZA ODRŽAVANJE VEZE IZMEĐU OTOKA I KOPNA[1]

Koncept

STAB III P.O.S.
14. 3. 1944 god.
S. pov. br. 111.

STABU MORNARICE N.O.V.J.

U posljednje vrijeme neprijatelj je blokirao naše dosadanje kanale postavljanjem garnizona na obali u blizini kanala i vršenjem pojačanog patroliranja po noći na našim plovnim pravcima i u blizini obale gdje se održavala veza.

Radi navedenog prisiljeni smo da naše veze sa kopnom održavamo čamcima na vesla. Na isti način vrši se i prebacivanje materijala u manjim količinama i za štabove i ustanove u blizini obale. Praksa je pokazala da se ovakvo održavanje saobraćaja sigurnije vrši danju (odnosno od vremena pred zoru do spuštanja potpunog mraka), jer u tom vremenu neprijatelj ne vrši patroliranje niti kontrolu tovara i putnika. Veću opasnost predstavlja savezn[ičk]a avijacija, koja prema donesenim ugovorima ima za zadatak ometanje cjelokupnog prometa koji se vrši danju.

Radi toga molimo da bi se na nadležnom mjestu ishodilo odobrenje da se na čamce na vesla i jedra koji plove u stanovitim određenim područjima ne otvara vatra iz savezničkih aviona, jer oni predstavljaju naše veze.

**3 Milan**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23/3, k. 2027.**

Ti pojasi bili bi :

1. pojas na liniji Tajer[2]—Zirje, širok 2 Nm i koji se proteže od otoka Mažirine, kao krajne granice prema jugu, uz južnu obalu otoka Zirja, prema Veloj Kurbi i Kornatskim Kanalom do završetka zaliva Tajer, kao krajne granice prema sjeveru;

2. pojas na liniji Modrave—Kornat, širok 4 Nm i koji se proteže od Drage do Prosike, kao krajne granice prema sjeveru, do otoka Vele Smokvice i Kornata, kao krajne granice prema jugu;

3. pojas na liniji tjesnac Zdrelac (između otoka Ugljana i Pašmana)——Dugi Otok, širok 4 Nm i koji se proteže od rta Japlenički (na otoku Ugljanu) i zaliva Kablin (na otoku Pašmanu), kao krajne granice prema sjeveru, i između sela Luke i Sali (na Dugom Otoku), kao krajne granice prema jugu.

Molimo da bi se po ovome pitanju ishodilo čim prije riješenje, kako bi se veze neometano mogle održavati. Napominjemo da će se održavanje ovih kanala držati u strogoj tajnosti i koristiti samo za vojne i službene potrebe, kako ne bi iste upotrebljavali otočani i stanovnici na kopnu za svoje privatne svrhe.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Zamj. politkomesara
***Dušan Mileta,*** v. r.

(M. P.)

Komandant
***Mladen Ikica,*** v. r

BROJ 227

## IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE NOU BRIGADE OD 15. OŽUJKA 1944. ŠTABU DVADESETŠESTE DIVIZIJE O NAPADU NA MILNU NA OTOKU HVARU I STANJU NA POLOŽAJIMA KOJE BRIGADA DRZl NA OTOKU VISU[1]

STAB
I UDARNE BRIGADE
XXVI DIVIZIJE NOVJ
15. III. 1944.

ŠTABU XXVI DIVIZIJE
Izvadci iz Operacijskog dnevnika u vremenu
od 15. II. do 15. III og.

15. II. o.g. položaj i raspored jedinica ove brigade bio je sljedeći:

IV bataljon pojačan jednom četom III brigade i pozadinskim jedinicama u Visu držao je položaje od kote 131 do Rta Stračine.

**2 Na karti: Telašćica.**

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/4, k. 1102.**

1 bataljon držao je položaje od Rta Stračine do kote 48. Jedna četa ovog bataljona nalazila se je u rezervi kod štaba bataljona u Tihobraćevom Polju.

II bataljon kao brigadna rezerva nalazio se je sa glavninom u selu Podselju, a jednom četom u Zlom Polju.

III bataljon kao divizijska rezerva nalazio se je zapadno od velike okuke puta Vis—Podselje.

Brigadna intendantura nalazila se je u Visu. a previjalište u Marinim Zemljama.

Ovakav raspored naših jedinica ostao je do dana 18. II. kad je IV bataljon smijenjen po III-ćem, a I po II-gom bataljonu.

Dana 15. II. 5 neprijateljskih aviona mitraljiralo je naše položaje u luci Smokova i Stončica. Tom prilikom udavio se je u moru jedan borac I bataljona. Utvrđivanje se nastavlja duž čitavog obalskog pojasa izgradnjom bunkera.

U noći 16/17. II. kao i ranijih noći primjećeno je davanje signalnih znakova i raketa sa Šolte, Brača i Hvara.[2] Na položajima se grade prepreke od bodljikave žice, jer je ista u većoj količini bila primljena.

17. II. u 18 sati jedna četa III bataljona ove brigade krenula je brodom na Hvar sa zadatkom likvidiranja neprijateljskog garnizona u Milnoj. Zbog lošeg vremena, slabe veze brodova i velikog zakašnjenja akcija nije izvršena, već je ista odgođena. Jedna naša patrola ostala je na Hvaru za prikupljanje podataka o neprijatelju na tom otoku i prihvat naših snaga kod ponovnog napada na Milnu.

Skoro svakog dana nad otokom leti više savezničkih aviona.

U toku dana 19. II. III bataljon smijenio je na položajima IV, a II smijenio je I bataljon. Istog dana jedna ojačana četa I bataljona krenula je na Hvar sa zadatkom da likvidira neprijateljski garnizon u Milnoj. Izvještaji o broju i naoružanju neprijatelja u tom garnizonu bili su netačni. Zbog neprikladnog terena, neprijateljskog utvrđivanja i žilavog otpora neprijateljski garnizon nije likvidiran i naše su se snage povukle. U borbi smo imali 3 mrtva i devet ranjenih drugova, dok su 3 nestala.

Dana 21. II. u 19 sati proglašeno je stanje stroge pripravnosti koje je trajalo do 6 sati sljedećeg dana. U toku ove noći bataljoni u rezervi izvršili su pokret, a sa manjim dijelovima izvršili i vježbu. Položaj III bataljona: zbog slabih znakova došlo do pucnjave sa kopna na brod. Ubrzo je došlo do sporazuma tako da nije bilo nikakvih žrtava ni štete. Stanje stroge pripravnosti jedinice su najozbiljnije shvatile, premda je bilo sporosti u pokretu, na što je na licu mjesta ukazano.

Stanje stroge pripravnosti se nastavlja i sljedećih noći. Naš IV bataljon, koji je u divizijskoj rezervi, svake večeri prebacuje se na prostoriju Lokve. Uoči proslave Crvene armije otvorena je mitraljeska vatra iz sveg oružja u Viškoj luci, iako smo mi iz specijalnih razloga to bili zabranili.

Dana 23. II. preko otoka preletilo je 140 savezničkih aviona sa pravca juga prema sjeveru. Utvrđivanje se nastavlja izgradnjom bunkera i pre-

**2 Otok Šoltu držale su jedinice 892. grenadirskog puka 264. pješadijske divizije, a Brač i Hvar dijelovi 118. lovačke divizije.**

preka od bodljikave žice. Danas smo proslavili rođendan Crvene armije, kako jedinice koje drže položaje, tako i jedinice u rezervi.

IV bataljon koji je u divizijskoj rezervi preselili smo dana 24. II. potpuno u selo Podselje. U noći 24/25. II. letilo je nad otokom nekoliko nepoznatih aviona. Ovih posljednjih noći otplovilo je više naših brodova sa zbijegom za Bari.

U noći 25/26. II. prvi put smo primijetili reflektor sa Šolte. Utvrdili smo k. 195, 191, 185 i 202.

Brigada se stalno nalazi u stanju stroge pripravnosti. Svakog dana nastavljamo sa radovima na utvrđivanju.

Stanje stroge pripravnosti ponavljalo se do 2. o.mj. kad je zamijenjeno sa stanjem pojačane budnosti. Za sve ovo vrijeme nije došlo ni do kakvog napada ili prepada neprijateljskih snaga na otok Vis, iako smo od strane obavještajnih organa upozorivani na neprijateljske pripreme za invaziju.[3]

Dana 3. o.mj. izvršili smo sa 2 bataljona pješadije i haubičkim divizionom vježbu na sjeveroistočnom dijelu otoka sa pretpostavkom da se neprijatelj iskrcao u Stončici i ovladao kotom 209 i 141. Vježba je vrlo dobro uspjela i nije bilo žrtava.

Zbog redovnog rada pozadinskih jedinica u Visu djelomično su iste rasterećene sa držanjem položaja preko noći.

U 19 sati dana 5. o.mj. ponovo je proglašeno stanje stroge pripravnosti koje je trajalo do 6 sati sljedećeg dana. Nad otokom je u toku dana preletilo oko 80 savezničkih aviona.

Stanje stroge pripravnosti produžuje se svake noći, ali se ne primjećuje nikakav pokret neprijatelja. Svake noći primijeti se više raketa sa pravca Šolte, Brača, Hvara i Korčule. Također u luku Vis uplovi i isplovi više brodova.[4] Radovi na utvrđivanju se stalno nastavljaju. Zbog pomanjkanja bodljikave žice i građevnog materijala ova utvrđenja su dosta jednostavna. Na utvrđivanju smo utrošili 14.000 vreća sa pijeskom.

Dana 7. o.mj. dijelovi IV bataljona izvršili su gađanje skupa sa američkim vojnicima.

Jedinice I bataljona izvršile su 12. o.mj. napad na Velington[5] pod pretpostavkom da je noć i da je neprijatelj ovladao tom kotom.

U toku noći 13/14 o.mj. nad otokom su letili 3 aviona, od kojih je jedan imao plavo svijetlo.

Zbog dolaska engleskih vojnika u selo Podselje naš I bataljon smješten je sada sa 2 čete u Borovom Polju, a sa 2 u Zlom Polju. Iz istog razloga brigadno previjalište se još uvijek nalazi u Marinim Zemljama.

Znatnijih promjena ni događaja operativne prirode u ovom vremenskom periodu nije bilo.



**3 Vidi dok. br. 199.**
**4 Riječ je o našim i savezničkim brodovima.**
**5 Velingon (kota 177) na sjeveroistočnom dijelu otoka Visa.**

**BROJ 228**

## IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. BRIGADE 2G. DIVIZIJE OD 15. OŽUJKA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O BROJNOM STANJU I O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU U BRIGADI[1]

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Za posljednji period vremena I. Dalmatinska brigada se je nalazila na Hvaru i Visu. Imali smo jednu jaku borbu sa Nemcima na Korčuli[2] sa dva bataljona i jedan prepad na Hvaru[3] sa dvije čete. U obe ove borbe borci su se dobro ponijeli a vojno-političko rukovodstvo također. Na Korčuli se to naročito izrazilo, gdje zahvaljujući prisustvu dva naša bataljona omogućeno je da se priličan broj ljudstva Prekomorske i XIII. brigade izvuče, inače bi se mnogo manje spasilo. U te dvije borbe, iako kratke ali vrlo oštre, imali smo rukovodioca i partijaca poginulih i izbačenih iz stroja (15 partijaca), od čega mrtvih politkom. IV. bataljona 1. čete, 2 zamj. politkoma čete, 2 komandira i neke delegate vodnike. Broj izbačenih iz stroja boraca premašuje 55.

Naš boravak na Hvaru, a naročito na Visu, omogućio nam je bolji partijski, vojnički, politički, kulturni i ostali rad. Težište rada je bilo utvrđivanje Visa i mobilizacija Partije, Skoj-a i čitave vojske za odbranu Visa.[4]

Organizaciono stanje Partije u Brigadi je:

| | | | |
|---|---|---|---|
| I. bataljon ima | 68 partijaca, | 11 kandidata | 114 skojevaca |
| II. bataljon ima | 59 partijaca, | 12 kandidata | 85 skojevaca |
| III. bataljon ima | 74 partijca, | 5 kandidata | 124 skojevca |
| IV. bataljon ima | 63 partijaca, | 7 kandidata | 104 skojevaca |
| Bacačka četa | 4 partijaca, | – kandidata | 15 skojevaca |
| Intendantura | 4 partijaca, | 4 kandidata | 14 skojevaca |
| Previjalište | 5 partijaca, | 1 kandidata | 8 skojevaca |
| Pionirsko-muzička č.[5] i kuriri | 10 partijaca, | 4 kandidata | 18 skojevaca |
| Stab Brig. | 7 partijaca, | – kandidata | – skojevaca |
| Radna četa | 10 partijaca, | 5 kandidata | 12 skojevaca |

Svega u Brigadi ima 304 partijca, 49 kandidata i 504 skojevca i 1.450 boraca.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Centralnog komiteta SKJ — Beograd, fond 1944/83.

2 Vidi dok. br. 14.

3 Vidi dok. br. 227.

4 O organizaciji obrane Visa vidi dok. br. 87, 157, 161, 162, 169, 174, 199, 232, 302, 354, 391 i 446.

5 Misli se, vjerojatno, na jednu partijsku ćeliju u kojoj su bili članovi KP iz pionirskog voda Prve brigade i divizijske muzike (vidi dok. br. 152).

U bataljonima ima po šest partijskih jedinica i šest partijskih jedinica oko Štaba. Svega u Brigadi ima 30 partijskih jedinica.

Bataljonski biroi rešavaju sve probleme i uočavaju ih, ali im ipak treba povremena pomoć. Biroi se osjećaju, rukovodioci u bataljonima. Partijske jedinice su također rukovodioci u četama, ali postoje pojedine partijske jedinice da im bataljonski biroi moraju ukazivati višu pomoć. Skoro sva rešenja partijskih jedinica bataljonski biroi usvajaju, ali se dešava i takvih slučajeva gdje bataljonski biroi odbijaju njihova rešenja i posle toga ukazuju punu pomoć tim partijskim jedinicama. Part, jedinice uočavaju same glavne probleme ali sitniji mogu da im promaknu.

Part, jedinice intendanture, Previjališta, Bacačke čete, Radne čete i Pionirsko-muzičke također su rukovodioci u svojim četama. Najviša pomoć treba Pionirsko-muzičkoj četi zbog njene raznolikosti.

Dešavaju se česte promjene u bat. biroima radi odašiljanja kadra, izbacivanja iz stroja i odašiljanja na kurseve, pa u vezi sa dolaženjem novih rukovodioca potrebno je tim novim ukazati svestranu pomoć dok se upoznaju s radom.

Kao što se vidi iz broja članova Partije, III. i I. bataljon imaju najviši broj. U I. bataljonu je najčvršća part, organizacija iako se ne radi najviše, ali članovi Partije u tom bataljonu su provjereni kroz borbe i odani Partiji, i ugled Partije je na najvišem stepenu iako teorijski zaostaju. U I i III. bataljonu u po tri ćelije broj partijaca prelazi 16 i raspodjelili smo ćelije na grupe. U početku su održavali samo sastanke grupa, a nikada nijesu i sastanke ćelija kao cjeline. Grupe komanda čete su u početku preuzimale funkciju biroa ćelije. Na sve ovo im je ukazano i popravljaju te nepravilnosti. Biroi su formirani i funkcionišu. Diobom na grupe još se je poboljšao rad a naročito na položaju.

Disciplina u Partiji je dosta dobra i sa sve višim teorijskim radom penje se. Partijnost je prilična iako se dešavaju izvjesni propusti pojedinačni. Odanost je dobra. Pojavila se bila nebudnost u IV. i II. bataljonu, koji su iz nebudnosti primili po jednog druga u partijsku organizaciju koji su se predstavili kao partijci prilikom dolaska u bataljone za vrijeme pada Italije, iako ovaj u IV. bataljonu je dezertirao iz partizana i služio poslije okupatoru i špijunirao naše drugove u Splitu Talijanima. Kada smo saznali za ovaj slučaj bio je uhapšen a potom streljan. U II. bataljonu su primili u Partiju jednog druga koji se kukavički držao u zatvoru i postavili ga za zamj. politkoma čete. Na ova dva slučaja smo ukazali, budnost se podiže.

Pokazala se je i nekonspiracija u III. pa u nekoliko i u II. bataljonu. Na to je ukazano i isključen je jedan drug zbog nekonspiracije. Isključili su u IV. bataljonu 2 partijca zbog toga što su tajili krađu. Bataljonski biroi su kaznili neke drugove partijce zbog pojedinih grešaka i slabosti. Kazne su dobro uticale. Odgovornost se podiže.

Rukovodeći partijski kadar je potpun. Svi partijci su provjereni u borbama, samo njih oko 10 u Brigadi koji su nam dodijeljeni sa terena, od čega jedan dio po kazni. Part, organizacija je na niskom nivou poznavanja marksizma-lenjinizma. U tom pravcu smo pomogli organizaciji prilično, mada to nije još dovoljno. Održali smo jedan partijski kurs

pri Štabu Brigade na kojem je učestvovalo 20 partijaca. Kurs je trajao 38 dana. Kurs je održan po ugledu na viši i srednji part, kurs, sa istim temama. Vrijeme je bilo dovoljno. Pokazali su puno volje za rad kao i razumjevanje. 4 druga su razumjeli kurs i puno koristili za sebe ali nijesu došli do izražaja, t.j. teško mogu na druge da to prenose. 4 su dobro shvatili i koristili, dok su 12 otskočili među ostalim, od kojih također ima jedan broj koji otskače. Također kroz part, kurs pri Oblasnom komitetu je prošlo 12 naših drugova. Sada smo poslali na kurs 11 drugova, koji se održava pri Divizijskom komitetu. Ukupno 42 druga je prošlo kroz partijske kurseve, što se vidno osjeća u bataljonu.

Teorijski se radilo u III. i II. bataljonu na taj način što bi zamj. politkoma bat. održao temu pred svim partijcima pa se onda prorađivala ta tema u ćelijama i za izvjesno vrijeme po tome je održavana konferencija gdje je bilo ispitavanje. U posljednje vrijeme je počeo i IV. bataljon da sprovodi tu praksu, dok je I. bataljon prorađivao materijal po ćelijama. Ćelije kod Štaba Brigade su radile isto po ćelijama. Najdalje po tom radu je prošla ćelija pio.-muz. kurirska koja je održavala svaki dan ili svaki drugi teoretske part, sastanke. Teorijski se radilo — Teorija Partije — O kadrovima — Istorija — Osnovi lenjinizma — Nacionalno pitanje — Seljačko pitanje itd., no nije bilo dovoljno plana u samom radu.

Sada sam ja održao predavanje — Organizaciono pitanje Partije kroz sve partijske organizacije bataljona, a potom se za 15 dana uči i ja ću prisustvovati ispitivanju. Idućih 30 dana treba na isti način da proradimo Linija naše Partije — prema planu Divizijskog komiteta.

Volja za teorijsko uzdizanje je velika, mada jedan broj drugova teško shvaćaju. Skoro sva rukovodstva su sastavljena od radnika i seljaka.

Mali dio ima intelektualaca u Partiji a još manje, t.j. svega dva člana bat. biroa su intelektualci.

S kandidatima se radi pojedinačno a na teoretskim sastancima partijaca prisustvuju. Kandidata ima malo jer je većina Brigade sastavljena od omladine.

Zamj. politkoma bataljona su dosta dobri, zaostaje zamj. politkoma IV. bataljona, četa su također prilični, mada ima 2 u I. bataljonu koji zaostaju po teorijskom znanju i umješnosti u radu, 2 u II. bataljonu po hrabrosti nijesu na visini. Jednom dijelu teško je izvještaje na sastanku podnijeti iako su stvarno radili. Održao sam konferenciju po organizacionom stanju part, organizacije u Brigadi sa zamj. politkoma i politkomima bataljona.

## POLITIČKI SEKTOR

Održane su konferencije po bataljonima i četama, u koliko su bataljoni bili na položaju: O Lenjinu i o Crvenoj Armiji. Održane su također konferencije: II. zasjedanje AVNOJ-a, Titov govor, Molotovov, Šćerbakova, Moskovska i Teheranska konferencija, Đilasov govor, obrađivane novine »Naprijed«, »Slobodna Dalmacija« itd. U tome radu nije bilo dovoljno plana u okviru čitave brigade. Prvo su više radili II. i III. bataljon koji su

bili u rezervi, potom kada su oni preuzeli položaje a prvi i IV. bataljon ostao u rezervi, mada oni više rade. Najviše radi IV. bataljon politički pa II., a neke čete I. bataljona također otskaču, no i III. radi dosta dobro. Politički najbolje stoji politkom IV. bataljona pa II., III. i najgore I. bataljon. Praktične konferencije se održavaju redovno a naročito kada iskrsnu neki problemi.

Pojavio se je niz problema: a) loš odnos prema narodu, b) gordost prema mladim jedinicama, c) slab odnos prema saveznicima, d) krađa. Po svim ovim problemima bila je mobilisana Partija, Skoj, kandidati pa i čitava vojska. Radi krađe smo i streljali jednoga. Po svim tim problemima napravljen je prelom iako se može desiti još pojedinaca da pogriješe.

Iz naše brigade je uzeto preko 350 drugova, dok nam je dodijeljeno oko 250 ljudi iz pozadine i drugih jedinica koji su htjeli da se izvuku iz jedinica pa i jedan broj među njima i sumnjiv je. Zbog toga budnost mora da se poveže kao i politički rad da bi se prokuvali.

Nije bilo dovoljno planskog rada. U posljednje vrijeme je stvoren plan političkog rada za diviziju koji treba da se svrši za 40 dana, a sastoji se od 4 teme: 1. Versajska Jugoslavija — 27 mart — Slom Jugoslavije, 2. Razvitak i ciljevi narodno-oslobodilačkog pokreta, 3. Razvitak Narodno-oslobodilačke vlasti od odbora i AVNOJ-a do Nacionalnog komiteta, 4. Federativna Jugoslavija. Prvo se održe predavanja od politkoma brigade politkomima četa i bataljona a onda oni prenesu na bataljone i čete, a poslije 10 dana ispitivanje na konferencijama bataljona ili četa. Održane su dvije teme. Politkomesarima nije ukazivana dovoljna pomoć zato što je politkom brigade bio ranjen a ja sam bio sam i nijesam mogao da stignem. Nadam se da će im sada sa dolaskom novog politkoma brigade ukazati se mnogo više pomoć. Svakodnevno su dobijali, čitali i diskutovali vješti sem 6 posljednjih dana od kada nemamo radia. Politkomesari bi trebali biti na višem stepenu političkog znanja.

Održane su u posljednje vrijeme neke politkonferencije sa narodom.

Borbenost brigade je dobra mada ima priličan broj novih koji nisu bili u borbama i za koje još ne znamo kako će se držati. Po borbenosti otskače I. bataljon. Disciplina je prilična i svaki dan se penje sa višim vojno-političkim radom.

[…]

Održao sam jedno predavanje engleskim oficirima o stanju u Jugoslaviji, prisutnih bilo je 37. Ponašanje naših boraca prema engleskim je za sada dobro kao i obratno.

## KULTURNO-PROSVJETNI SEKTOR

Nepismenih ima 52 u Brigadi. Od njih se je 30 naučilo po 24 slova, 7 zna da piše ali još ne baš dobro, i ostali znadu od 10 do 15 slova. Najviše je naučio II. bataljon, I., IV. a najmanje III. koji ima sam sada 30 nepismenih.

Kulturno-prosvjetna predavanja se održavaju po planu i koriste se intelektualci za to. Svaki bataljon daje priredbe. Najviše ih je do sada dao

I. bataljon pa II., IV i III. bataljon. No najviše ima smisla za to II. bataljon. Čitalačke grupe postoje u svakoj jedinici u kojima su obuhvaćeni svi drugovi koji nijesu obuhvaćeni u Skoj-u, kandidatima i Partiji. Na tim grupama obrađuje se tekući materijal. Partijci rukovode s tim grupama. U bataljonima i četama izlaze redovito listovi bataljonski, četni i zidne novine. Zidne novine izlaze nedeljno, četne petnaestodnevno a bataljonske mjesečno. Najviše radi po štampi III. bataljon koji je izdao 3 bataljonska lista, po 10 do 11 listova čete, a zidne novine ne pišu. Poslije njega dolazi I. bataljon koji je izdao 2 bataljonska lista i niz četnih i zidnih novina, onda IV. pa najmanje II. bataljon. Intendantura izdaje nedeljno dosta dobre zidne novine. Previjalište je izdalo svoj list koji je dosta dobar. Muzika i pioniri također izdaju svoje zidne novine. Muzika potpomaže bataljone u pripremanju i izvođenju priredaba. Pošto sada nema naroda, to se priredbe daju u okviru bataljona.[6] Nemamo dovoljno hartije te nam se onemogućuje još bolji kulturno-prosvjetni rad. Ima priličan broj drugova koji imaju smisla za taj rad. Kulturno-prosvjetni odbori po bataljonima i četama postoje.

Odigrano je niz fudbalskih utakmica između bataljona i četa kao i između brigada, kao i sa Englezima i Amerikancima.

## VOJNIČKI SEKTOR

Ovaj sektor najviše zadovoljava. Težište je bilo utvrđivanje i odbrana Visa. Na našem sektoru grad Vis je dobro utvrđen pa i Stončica. Sada utvrđujemo i dubinski. Oružja ima dovoljno. Svi borci rukuju sa puškomitraljezima a po 40 do 50 pa i više rukuju sa bredama i šarcima po četama. Na protukolskim topovima znadu da rade po 10 do 20 iz četa. Protiv-avionskim topovima i mitraljezima znaju rukovati priličan broj. Svakodnevno se vrši obuka-egzercir, manevri itd. Dugo ostasmo na otoku pa se priviknusmo na mirovanje te će biti malo teškoće kada počnemo da se krećemo dok se ponovo ne priviknu borci na pokrete i češće borbe. Vojničko rukovodstvo je potpuno i zadovoljava. Svi zamjenici komandira iz Brigade su pošli na vojnički kurs pri Štabu Divizije. Sa višim radom i aktivnošću partijskih i političkih rukovodioca i partijnost njih se povećava.

## SKOJ

Brigadno rukovodstvo SKOJ-a postoji i radi. Skoj je prilično masovan mada bi trebalo da bude još masovniji, naročito u II. bataljonu. Skojevski rukovodilac je skoro postavljen, ima volje i poleta za rad. Partijske organizacije bataljona su pomagale Skoj ali ne u onoj mjeri u kojoj je trebalo. Često sa direktivama Skoja ćelije nijesu bile upoznate; nijesu pretresale šta treba da urade, kako da pomognu Skoj da bi bolje radio, već su se zadovoljavali s tim, da konstatuju da treba pomoći Skoju. Na to im je

**6 Brigada se nalazila na položajima van naseljenih mjesta.**

ukazano i sada se zabavljaju s tim u ćelijama. Bataljonski komiteti Skoja postoje i djeluju. Najviše otskače I. bataljon pa III. i IV. a najgore II. bataljon gdje je bilo i sektašenja. Tu smo smijenili skojevskog rukovodioca i postavili drugog. Nadamo se da će sada koraknuti rad u tom bataljonu. Uporedo sa radom Partije Skoj prorađuje Organizacione principe Skoja, II. zasjedanje AVNOJ-a, Titov govor itd. Aktivi se osjećaju. Bataljonski komiteti Skoja se također osjećaju ali im treba povremena pomoć. Skoj se uvršćuje, i podiže se kod njega disciplina i odgovornost. Izvjesne donesene kazne o isključenju i kažnjavanju skojevaca dobro su utjecale na skojevce. Skoj postaje sve bolja pomoć Partiji.

## SANITET

Sve drugarice su prošle bolničarski kurs. Higijena bi mogla da bude još bolja. Sprovođena su takmičenja u brigadi i diviziji u postavljanju šina i prvih zavoja. Interes pokazuju dosta veliki. Održavaju se predavanja od referenta saniteta brig, po bataljonima pa i od strane bataljonskih referenata saniteta o bolestima i higijeni. Bilo je izvjesnih sitnih nesporazuma između komandnog kadra i sanitetskog osoblja u IV. bataljonu ali se je sada uklonio. Održavaju se sastanci povremeni sa sanitetskim osobljem u čitavoj brigadi. Većina naših bolničarki su provjerene u borbama a seljanke ili radnice su, pa su u akcijama mnogo bolje, dok prilikom učenja im teže ide.

Poslali smo iz brigade za zamj. politkoma artiljerije na Visu zamj. politkoma III. bataljona i 7 politkoma četa, za III. brigadu 4 a za artiljeriju 3.

Brigada je obuvena i obučena dosta dobro. Hrana je dobra. Intendantura funkcioniše dobro ali joj je ovdje i lako.

Prije mjesec i po politkom[7] ove Brigade je bio teže ranjen i otpremljen u Bari. Sada smo dobili novog politkoma[8] Brigade, te mislim da ćemo biti u mogućnosti da pružimo više pomoć, kako polit, rukovodiocima u bataljonima i četama, tako i part, rukovodiocima, da bi još lakše rešavali sve probleme, koji se pojave.

[•••]

Komandant[9] je zamj. komandanta[10] naše Brigade su se pokazali sasvim radni i vrlo aktivni u uzdizanju brigade i utvrđivanju Visa. No ne znam kako će se držati prilikom rukovođenja sa brigadom u akcijama. Smatram da će i tada dobro se snalaziti, jer su kao komandanti bataljona pokazali se sposobni da rukovode sa bataljonima i u akcijama. Komandant je energičniji, dok zamj. komandanta ima više teorijsko-vojničkog znanja pa se tako dopunjavaju. Partijnost je dobra kod oba i sve više se uzdiže.

Marksizam bolje poznaje zamj. komandanta, dok i komandant ima volje za taj ^ad, ali mu teže ide. Komandant je do kraja odan Partiji iako

**7 Ante Kronja-Cenčo**
**8 Ivan Romac**
**9 Bogdan Stupar**
**10 Ljubo Truta**

može po nekad da ispadne nagao. Odnos Štaba brigade prema nižim štabovima je dobar.

Obavještajac je predan Partiji, radan i zauzimljiv za posao ali ovdje ne može da dođe do nekog izražaja, a i treba mu rutine. Intendant je također zauzimljiv za posao ali teško mu je sa administracijom. Kod njega se mogu desiti izvjesni propusti. Bolji je za snabdjevanje sa terena nego u radu sa administracijom. Referent saniteta je također radan i vrijedan. Ima iskustva iz praktičnog rada, dok ima malo stručnog znanja. Dobar je organizator. Svi su stari borci i prošli kroz najveće teškoće. Vole Partiju i vole da rade. Najteže se uzdiže u teorijskom smislu intendant i obavještajac. Svake druge ili treće noći održavamo teorijske sastanke prema planu. Saglasnost unutar Štaba je dobra ali nema i popustljivosti prema greškama.

Sa drugarskim pozdravom:

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Vis, 15. III. 1944.

Zamj. politkoma
I. U. Brigade XXVI Divizije
***Novović Mirko,*** v. r.

BROJ 229

## IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 15. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O DEJSTVIMA I ORGANIZACIONOM STANJU[1]

STAB IV POM. OBAL. SEKTORA
Pov. br. 105
15 marta 1944 god.
u Visu

Opći izvještaj.

ŠTABU MORNARICE

### 1. Vojničko stanje

a) Teritorija. Slobodni su sljedeći otoci IV Pom. obalskog sektora: Vis, Biševo i Svetac. Privremeno dodjeljeni IV Sektoru otoci: Lastovo i Sušac, koji su također slobodni. Ostala teritorija okupirana po neprijatelju.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 20/1, k. 2034.**

b) Snage:

Naoružani brodovi:

NB1 u specijalnoj misiji u sjevernom Jadranu od 24. II. o.g. sa zam. komandanta Mornarice.

NB2 dodjeljen stalno Mornaričkoj stanici u Lastovu.

NB3, havarisan od 7 o.m. na kopči motora prilikom vožnje u srednji Jadran, nalazi se u Visu na popravku, koji se za sada ne može izvršiti zbog pomanjkanja kisika potrebnog za varenje zupčanika.

NB4, novonaoružani brod, opremljen 28. II. o. g.

NB6 u specijalnoj misiji u sjevernom Jadranu od 2 o.m.[2]

NB7 u Visu.

NB8 oštećen kod Blitvenice prilikom borbe sa nepoznatim jedinicama 29. II. o.g.[3] Uplovio u Vis 8 o.m., gdje je danas završen popravak istoga.

Bolnički brod »Marin II« na popravku u Visu.

NB9 potopljen 20. II. o.g. od savezničkih jedinica u Hvarskom Kanalu.[4]

NB10 zarobljen sa posadom po neprijatelju 8. II. o.g. na Pelješcu.[5] (O prednjem naknadno se saznalo).

Naoružani brodovi koji nisu u naročitim misijama upotrebljeni su za održavanje veza sa okupiranim teritorijama, za konvojisanje, prihvatanje zbjega i osiguranje Visa. Pored toga su često upotrebljavani od saveznika za prebacivanje njihovih izvidnica na okupiranu teritoriju.

Flotile:

Viška, Hvarska i Bračka vrše osiguranje obale otoka Visa i Biševa. Jači brodovi Viške flotile održavaju povremeno vezu sa Šoltom, Bračem i Hvarom. Korčulanska flotila održava vezu iz Lastova sa Korčulom i Mljetom te u manjem obimu osigurava obale Lastova.

2. Organizacija Sektora

Štab sektora u Visu. Njemu izravno potčinjene su sljedeće jedinice i otsjeci:

a) Naoružani brodovi NB1, NB2, NB3, NB4, NB6, NB7, NB8 i bolnički brod »Marin II«, svi sa bazom u Visu.

b) Flotile:

Viška flotila, sa sjedištem u Visu, raspolaže sljedećim jedinicama: Pč-41, 42, 53, 55, 56, 57, 63, 64, 65, 69, 70, 71 i barkasama br. 1, 2 i 4. — Pč-59 potopljen od savezničkih jedinica 9. III. o.g. u Hvarskom Kanalu[6] Pč-54 rashodovan zbog slabosti motora te dodjeljen Lučkoj kapetaniji Vis.

Bračka flotila sa sjedištem u Komiži, raspolaže slijedećim jedinicama: Pč-49, 50, 52 i 68.

**2 Radi se o obilasku Drugog i Trećeg pomorsko-obalskog sektora.**

**3 Vidi dok. br. 218.**

**4 Prema izjavi komandanta broda, između Paklenih otoka i Visa na brod je velikom brzinom naletio jedan engleski razarač i udario u krmu. Brod je odmah potonuo. Vidi dok. br. 7/1, k. 2034 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.**

**5 Vidi dok. br. 153, 391 i 466.**

**6 Vjerojatno se odnosi na motorni jedrenjak koji su 8/9. ožujka 1944. uništili MGB 674 i MTB 651 topovskom vatrom u blizini luke Gradac (vidi Dudley Pope: »Flag 4«, William Kimber, London 1954, str. 209.**

Hvarska flotila, sa sjedištem u Rukavcu, raspolaže slijedećim jedinicama: Pč-43, 44, 45, 46 i 47.

c) Mornaričkа stanica u Lastovu, koja se sastoji od Mornaričkog odreda u Lastovu i od Korčulanske flotile sa sjedištem u Lastovu, koja raspolaže sljedećim jedinicama: Pč-48, 51, 62, 72 i 73. — Pč-66 zarobljen od neprijatelja 2. II. o.g. na Pelješcu.

d) Saobraćajna sekcija, kojoj su podređene Lučka kapetanija Vis i Lučka kapetanija Komiža sa odgovarajućim lučkim stražama, te mobilisani brodovi. Od ovih ima ispravnih za saobraćaj 35 brodova sa 975 tona nosivosti, neispravnih na oslobođenoj teritoriji: 42 broda sa 1300 tona nosivosti, neispravnih u Italiji a koji čekaju na popravku: 62 broda sa 2840 tona nosivosti.

e) Tehnička sekcija, kojoj su podređene sljedeće radionice: Brodogradilište sa 39 radnika, Mehanička radionica Roki sa 16 radnika, Centralna mehanička radionica sa 20 radnika, Mehanička radionica Kut sa 22 radnika, Elektro-radionica sa 19 radnika, sve u Visu, a Brodogradilište sa 16 radnika u Komiži. Ukupno: sa 120 drugova radnika i 12 odgovornih drugova.

f) Artiljeriski referent, koji se stara za artiljerisku nastavu na plovnim jedinicama i vrši snabdijevanje oružjem i municijom podređenih jedinica.

g) Služba veze, sa referentom kao odgovornim licem, raspolaže sa 4 izvidne stanice: Hum, Vela Glava i Turnić na Visu, Biševo na istoimenom otoku. Broj signalnog osoblja iznosi 34 druga. Nastojaće se izobraziti čim više signalista kako bi svaki naoružani brod imao po jednog signalistu.

h) Minerski referent za sada nema pomoćnog osoblja, te se njegova služba sastoji u pomaganju minerskih radova u I Brigadi XXVI Divizije.

i) Dopunska četa: svrha ove čete je da popunjava jedinice ovog Sektora posadama. Brojno stanje čete je zbog toga promjenljivo, te na današnji dan iznaša 64 druga i drugarice.

1) Intendantura, sa intendantom kao odgovornim licem, vrši snabdijevanje svih jedinica hranom i odjećom.

m) Ambulanta, sa sanitetskim referentom kao odgovornim licem, stara se za zdravstvene i higijenske prilike jedinica Sektora. Brojno stanje sanitetskog osoblja iznaša 5 drugova i drugarica.

3. Opća ocjena podređenih jedinica kao cjeline je zadovoljavajuća, te povjerene im zadatke izvršavaju. Kod toga treba uzeti najviše u obzir vrlo nepovoljne vremenske prilike koje prevladavaju u ovom periodu, te zbog toga plovne jedinice podvrgnute su vrlo zamornoj i teškoj službi; kad se ima u vidu da, zbog razgranatosti zadataka i malenog broja plovnih jedinica, naoružani brodovi i patrolni čamci su takorekuć svaku noć u vožnji, i tim prilikama odgovarajuće posade pokazuju skrajnu požrtvovnost i samoprijegor. Također i drugovi radnici iz radionica, obzirom na veliki broj popravaka na plovnim jedinicama i na ostalom materijalu, te odlaskom većeg broja drugova radnika za naše radionice u Italiji, mogu samo odoliti poslu dobro dirigovanim radom i požrtvovanošću samih drugova radnika.

4. Ishrana se poboljšala sljedovanjem kruha, te bi trebalo još nastojati da se plovnim jedinicama, izvidnim stanicama i radionicama izda vanredan

obrok hrane, koji bi se sastojao iz čaja, šećera i keksa, za vrijeme noćnih vožnji odnosno za vrijeme noćne službe. Ovo pitanje je pokrenuto zasebnim aktom.

5. **Vojničkoj izobrazbi** na plovnim jedinicama poklanja se najveća pažnja. U vezi prednjeg artiljeriski referent ovog sektora vrši vježbe gađanja pojedinačno na svim naoružanim brodovima. Navigacionoj izobrazbi komandnog osoblja plovnih jedinica poklanja se također velika pažnja, te pored kursa za »kapetana male obalne plovidbe« u našoj Bazi u Monopoliju, gdje je poslato 7 odgovarajućih drugova, otvoren je u Visu također jedan tečaj na kojem našim pomorcima predaje drug major Simović najpotrebnije iz područja obalne navigacije. Po otvorenju kursa za »intendante«, ovaj će Sektor poslati 8 do 10 drugova i na taj kurs. Političkoj izobrazbi poklanja se također naročita pažnja, te iz ovoga Sektora poslata su na »srednji partijski kurs« 11 drugova, među kojima i komandant Sektora.[7]

6. **Disciplina i borbeni moral** se od zadnjeg izvještaja popravili, što **se** ima pripisati održanim vojničkim i političkim.[8] Ima još po koji rijedak primjerak nediscipline, koji se odmah uzima u postupak, te se tim načinom postizava zadovoljavajuće riješenje bez upotrebe kazni. Također **i** disciplina mobilisanih brodovima se popravila od zadnjeg izvještaja, a uglavnom to se ima pripisati podjeli obuće i odjeće koja je izvršena našim pomorcima.

7. Razno. Najkritičnije pitanje kod ovog Sektora pretstavlja malen broj ispravnih mobilisanih brodova. Kako je razvidno iz tč. 2 prednjeg izvještaja, 104 broda su havarisana i čekaju na popravak ili se nalaze na popravku, dok sposobni za vožnju su samo 35 brodova. Ako se uzme u obzir da ovih 35 brodova su uglavnom manji i spori, ovaj Sektor je u nemogućnosti da odgovori na sve postavljene mu zadatke već sada, a iz iskustva poznato nam je da broj havarisanih brodova raste iz dana u dan, iz mjeseca u mjesec, stoga molimo tamošnji Stab da proradi što je više moguće da se brodovi koji su poslati na popravak u Italiju uzmu hitno u popravak i vrate ovom Sektoru čim prije.

**S. *F.* — S. *N.***

Politkomesar:
***Branko***,[9] v. r.

Za komadanta:
B.[10] ***Saje,*** v. r.

7 Nikola Srzić
8 Vjerojatno se misli: časovima.
9 Radelić
10 Baldo

BROJ 230

## PISMO OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 16. OŽUJKA 1944. SVIM OKRUŽNIM KOMITETIMA KPH U DALMACIJI I DIVIZIJSKIM KOMITETIMA OSMOG KORPUSA NOVJ U POVODU NESNALAŽENJA I UČINJENIH GREŠAKA U DOSADAŠNJEM VOĐENJU BORBI'

**OBLASNI KOMITET KPH**
**ZA DALMACIJU**
**16-111-1944.**

SVIM OKRUŽNIM KOMITETIMA K.P.H. U DALMACIJI I DIVIZIJSKIM KOMITETIMA VIII. KORPUSA

Dragi drugovi !

Kapitulacijom Italije svi narodi Jugoslavije, naročito narod Hrvatske a posebno Dalmacije neposredno je osjetio ogromnu udarnu silu savezničkih snaga u svijetu na čelu sa SSSR-om i njegovom slavnom i nepobjedivom Crvenom Armijom, kao i žilavu, upornu i borbenu snagu naše slavne NOVJ i jednodušno se digao na ustanak rukovođen težnjom da doprinese svoj dio u općoj borbi protiv fašizma i oslobođenju svoje domovine od tuđinskog ropstva.

Oslobođenjem Dalmacije i drugih krajeva naše zemlje od talijanskih fašista i ogromnim vojničkim i političkim uspjesima NOV, stvoreni su povoljni uslovi za širu mobilizaciju novih snaga. Ta mobilizacija, sprovedena uglavnom na bazi dobrovoljnosti, najuspješnije je izvršena u Dalmaciji, gdje je samo za nekoliko dana formirano desetak brigada.[2] To nam govori da je narod u kapitulaciji Musolinijeve Italije, prvog, najvjernijeg i moćnog saradnika njemačkog fašizma, gledao ne samo pobjedu naših velikih saveznika, nego i pobjedu oružja slavne Narodno-oslobodilačke Vojske. To je velikom dijelu našeg naroda ulilo vjeru u konačnu pobjedu nad okupatorom i domaćim izdajnicima. I baš u Hrvatskoj, a naročito u Dalmaciji, mase počinju jasnije nego ikada prije, shvaćati da se samo oružjem u ruci mogu očuvati izvojevane tekovine, dobiti nove pobjede i postići konačno oslobođenje. Tako su naši borbeni redovi postali brojniji, a to se naročito osjetilo u porastu vojske, stvaranju novih brigada, divizija i korpusa.

U tim velikim i sudbonosnim danima, kada su stvoreni svi uslovi za organizovanje novih vojnih jedinica, naša part. org. u vojsci i na terenu kao i rukovodeći kadrovi Dalmacije nijesu se dovoljno snašli i nisu bili na dovoljnoj političkoj i organizacionoj visini da rješavaju sve one zadatke, koje su im ti događaji danomice nametali. To se odnosi u glavnom na

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 24—5/1, k. 522.**

**2 Vidi knj. 8 1 9.**

pitanja uspostavljanja vlasti na oslobođenoj teritoriji, na pitanje organizovanja novih vojnih jedinica i rukovođenja otporom protiv neprijateljskog nadiranja na slobodnu teritoriju, na pitanje evakuacije naših ustanova, materijala i stanovništva, gdje su došle do izraza sve one slabosti, koje ranije nisu bile otkrivene ni kod partijskih organizacija, ni kod pojedinih rukovodilaca. — Dakle mnoge partijske organizacije, naročito od onih u vojsci, nisu izdržale ovu tešku probu. U vezi ovih naših konstatacija, navodimo ove najkrupnije nedostatke i greške i to:

1) Prodor neprijatelja u Livno, početkom decembra 1943, bio je posljedica krajnje nebudnosti, birokratskog odnosa rukovodećih drugova u Stabu Korpusa prema svom poslu i odgovornosti pred Partijom i svojim narodom.[3] Pored poduzetih mjera za obranu Livna na sektoru Suica—Duvno—Vaganj, gdje je neprijatelj bio i zadržan, propušteno je iznenađenje od pravca Grahova od kuda je neprijatelj sa motorizovanom kolonom ušao u Livno bez većih smetnja i zapreka. Tom prilikom imali smo velikih gubitaka ne samo u materijalu i oružju nego i u velikom broju boraca, među kojima nekoliko članova O.K. Livno.

Padom Livna otvoren je bio neprijatelju put za Glamoč, jer nije bilo naših jedinica koje bi mogle da ga brane. U toj situaciji odgovorni rukovodeći drugovi, ne samo što se nisu snašli, već ih je zahvatila panika i bezglavost uslijed čega je došlo do zločinačkog uništavanja i palenja magazina VIII. Korpusa i V.S.[4] sa hranom, odjećom, obućom, spremom, koji je materijal prethodno bio evakuisan iz Livna. Uništavanjem ovih magazina teško su bile pogođene bolnice VIII. Korpusa kao i jedinice koje su se tom prilikom našle u teškoj situaciji bez hrane i spreme na planinskim masivima Kamešnice, Golije i Dinare.

2) Kad je riječ o stanju part, organizacije u vojsci, ne može se preći preko teških grešaka koje je imala XX. Divizija. Krivnjom odgovornih drugova štaba te divizije, uslijed njihove površnosti i neshvatanja postavljenih zadataka jedinice te Divizije pored upozoravanja bile su početkom januara 1944 za kratko vrijeme dva puta iznenađene od neprijatelja,[5] kojom prilikom su imale pored izgubljenog materijala, spreme, arhive i veliki broj poginulih i zarobljenih boraca među kojima i nekoliko rukovodilaca. Naročito treba da upozorimo na slučaj iznenađenja kod Bitelića,® gdje štab divizije nije našao za potrebno da blagovremeno preduzme mjere predostrožnosti, iako je do pred sam napad bio par puta upozoren o namjeri neprijatelja. Uslijed takvog štetnog birokratizma, pomanjkanja potrebne odgovornosti kod rukovodilaca i aljkavosti, vojska se našla nespremna i iznenađena, tako da se je njeno povlačenje kao i part. org. na terenu i ostalog naroda izvršilo u neredu i panici uslijed čega smo imali velike materijalne štete i gubitke u mrtvima i ranjenima.

Aljkavost, nesposobnost i površnost, koja se pokazala kod štaba XX. Divizije prirodno se odrazila i na rad štabova brigada. Naročito je ozbiljno stanje kod VIII. Brigade. Osnovni razlog ovakvog stanja su vrlo nezdravi odnosi, koji su se pojavili unutar štaba brigade. Ti odnosi su štetno djelo-

3 Vidi operaciju »Ziethen«, knj. 9, dok. br. 107, napomenu 2.
4 Vrhovnog štaba NOV i POJ
5 i 6 Vidi dok. br. 75, 149, 310, 346 i 348.

vali na čitavu brigadu i skoro je doveli do rasula iako je ista od formiranja Divizije bila relativno jedna od boljih jedinica.

Sličnih nezdravosti ima i u IX. Diviziji. Kao jedan od primjera je odnos štaba IV. Brigade prema štabu svoje divizije, gdje su pojedini drugovi iz štaba brigade potcjenjivali štab divizije čija naređenja nisu provodili u život već po njima diskutovali prema svome nahođenju primjenjivali i nezdravo reagirali na ukazivanja i kritiku svog višeg štaba. Tim svojim stavom su krnjili autoritet štaba divizije i kršili princip i disciplinu naše vojske. Također I. Bataljon III. Brigade IX. Divizije — uslijed nebudnosti, pomanjkanja osjećaja odgovornosti i ljubavi prema borcima, uprkos opomena, ukazivanja na slične slučajeve u drugim jedinicama, doživio je nedavno težak udarac od Nijemaca i četnika kod Grahova, gdje je poginulo 10 drugova, a 17 zarobljeno i zatim kod Strmice strijeljano. Izgubljeno je 5 puškomitraljeza, jedan teški mitraljez, jedan laki bacač itd.[7]

Iako je štab Korpusa svim jedinicama u više navrata skretao pažnju i ukazivao na potrebu budnosti i preko part, organizacije bila provođena i kampanja u tom pogledu, naročito u III. Brigadi, sva ta ukazivanja, opomene nisu dale željene rezultate. Ovaj teški slučaj jasno govori da štabovi divizija, brigada i bataljona ne uzimaju ozbiljno opomene i ukazivanja niti se koriste teškim iskustvima drugih jedinica.

Da bi se konačno prekinulo sa aljkavošću i takvim stavom Stab Korpusa u saglasnosti sa Vrhovnim Štabom izrekao je smrtnu presudu strijeljanjem nad čitavim štabom I. Bataljona III. Brigade IX. Divizije. Osuda je izvršena.[8]

Također i jedinice XXVI. Divizije pokazale su niz krupnih nedostataka za vrijeme operacija u makarskom primorju, povlačenja na otoke i prigodom operacija na Korčuli.[9] Za vrijeme operacija u makarskom primorju štabovi jedinica nisu imali potrebno rukovodstvo nad jedinicama i nisu uspostavili pravilnu saradnju sa N.O.O., koji su im mogli i htjeli ukazati pomoć pri izvlačenju i sklanjanju materijala. To je dovelo do gubitka veće količine ratnog materijala. Isto tako je prigodom borbi na Korčuli ni vojna rukovodstva ni partijske organizacije i odgovorni drugovi kao iz štaba XXVI. Divizije i štabova brigada tako i Štaba Mornarice, nisu imali situaciju u rukama, nisu uspostavili potrebnu saradnju i jedinstvenu komandu. Njihovim propustom, jedinice su bile razdvojene, između part. org. i org. u vojsci, nije bilo povezanosti ni jedinstvenog plana. Takvo stanje dovelo je ne samo do gubitka Korčule nego tu su XIII. Brigada i Prekomorska, kao i Korčulanski odred imali velike gubitke u mrtvima i zarobljenima, među kojima je poginuo i komandant XXVI. Divizije drug Niko Martinović. Pored tih dragocjenih gubitaka u ljudstvu izgubljeno je skoro sve teško i lako oružje i ostala vojnička sprema.

Osim toga izgubili smo brodogradilište u Veloj Luci sa većim brojem brodova i potrebnim oruđem.

Analizirajući sve ove greške, koje su za ovo kratko vrijeme izbile u raznim part, org., a naročito u vojsci postavlja sve to pred svim part. org.

**7 Vidi dok. br. 136, 137, 143, 154 i 375.**
**8 Vidi dok. br. 295.**
**9 Vidi dok. br. 14.**

naročito onim u vojsci, kao i pred sam Ob. Kom. zadatak da se odmah pristupi sređivanju prilika u svim part. org. naročito org. u vojsci. To znači da težište rada mora biti učvršćenje, proširenje, podizanje borbenosti, discipline i jedinstva u vojsci, učvrstiti part. org. i omi. organizacije, razviti do maksimuma njihovu budnost svestrano ih osposobiti za izvršavanje najtežih zadataka. Jedna od glavnih odlika naših organizacija i rukovodilaca mora biti: brzo i energično reagovanje na sve pojave, koje se zbivaju u sredini gdje žive i rade. A iznad svega treba pravilnim radom i uočavanjem najboljih i borbom najprovjerenijih boraca, povećati broj članova Partije, jer je njihov broj u odnosu na ukupno brojno stanje brigada, veoma mali. Pri ovome ne treba izgubiti iz vida da je ogromna većina boraca, osim jednog dijela novomobilisanih čiji broj istina ne treba potcjenjivati — svijesno i iskreno pristupila narodno-oslobodilačkoj borbi.

Osim ovih krupnih grešaka, koje su se desile na terenu naše oblasti usljed toga što part. org. nije bila u stanju da uoči sve zadatke koji su se pred njom postavili niti je politički ni organizaciono dorasla tim složenim zadacima, naša part. org. na terenu a osobito u vojsci ima niz nedostataka, propusta i grešaka, koje bi — ako se već sada najenergičnije tome ne stane na put i poduzme najozbiljnije korake za likvidiranje tih pojava, mogle da je onemoguće u rješavanju krupnih zadataka koji će biti od presudnog značaja za naše narode i za našu vojsku, koja je jedini garant i temelj sretne budućnosti i slobode naših naroda. Nju trebamo čuvati kao zjenicu svoga oka. Te štetne pojave bile bi uglavnom ove:

1) U prvom redu u svim jedinicama VIII. Korpusa čiji je sastav uglavnom iz jezgra manjeg dijela starih boraca, koji je politički i vojnički na mnogo višem stepenu i onog drugog mnogo većeg dijela na dobrovoljnoj bazi novomobilisanih boraca, kod kojih je politička svijest vojnička spremnost i disciplinovanost na mnogo nižem nivou, postoji podvojenost između starih i novih boraca, kao i podvojenost između boraca i starešinskog kadra — iz čega se vidi da u jedinicama nije postignuta jedinstvena čvrsta cjelina, koja je jedan od životnih i temeljnih uslova za udarnu moć naše slavne NOV.

Da bi se ova podvojenost otklonila treba čitava part. org. u prvom redu rukovodeći kadrovi, da se svestrano energično i do kraja založe na otstranjenju te grube i štetne pojave u našim jedinicama i to na način, što trebaju da intenzivno i planski provode politički rad, političko izdizanje boraca kao i energičnu vojnu obuku, pravilnim odnosom starešinskog kadra prema borcima kao i njegovanju toplih drugarskih odnosa među samim borcima. Naročito stari borci u odnosu prema novim borcima treba da razvijaju drugarske odnose i da na njih prenose svoju visoku političku svijest i borbenu vojničku sposobnost, a ne da se od njih odvajaju.

2) Konstatacija da je u brigadama »vojnička disciplina i borbenost na visini« znači samozadovoljstvo, koje nam zatvara oči pred činjenicom, da part. org. i rukovodioci ne učine sve što su dužni i obavezni i da baš borbenost, disciplina, pol. svijest i odanost u našim jedinicama — bez kojih se osnovnih uslova ne može ni zamisliti vojska takova kao što je naša — budu osnov za njen daljni razvoj i postizavanje konačne pobjede.

3) Kao jedna od teških pojava u jedinicama VIII. Korpusa, jest pojava dezerterstva, koja ozbiljno slabi i ugrožava čvrstoću, brojčanu snagu i udarnu moć naše vojske. Dešava se, da part. org. u vojsci kao i one na terenu ne samo da nisu shvatile opasnost te pojave i poduzele najoštrije mjere, da je odmah u začetku spriječe nego naprotiv one su išle linijom toleriranja i dopuštanja dezerterima da nesmetano šeću i prelaze iz regularnih jedinica u odrede i pojedine pozadinske komande, čime su dokazali, da u biti nisu shvatili u čemu leži snaga i moć naše vojske.

Ova pojava otkriva nam između ostalog crtu lokalpatriotizma, koja je kod Dalmatinaca prilično uvriježena i ispoljava se u raznim oblicima, pa umjesto da se kod boraca ljubav i privrženost za svoj kraj razvija i kroz vojsku prenosi na čitavu zemlju, part. org. i pojedini rukovodioci ne uočavajući dvostruku štetnost ove pojave, podržavaju je i njeguju kod boraca na način što im dozvoljavaju da svoju mržnju spram neprijatelja i volju za borbom vezuju samo za kraj u kome žive.

Dezerterstvo kao štetnu pojavu u vojsci treba da sve partijske organizacije i partijski rukovodioci u vojsci energično suzbijaju i to u prvom redu upornim, stalnim i pravilnim političkim i odgojnim radom, a vojni rukovodioci vojnim i disciplinskim mjerama.

U jedinicama Narodno-oslobodilačke Vojske, od kojih gotovo ni jedna više nije vezana isključivo za »svoju teritoriju«, kao što su na primjer partizanski odredi, treba obavezno razvijati i gajiti kult svijesne i dobrovoljne discipline svih boraca. Nosioci ove nove razumne discipline moraju biti u prvom redu vojni i pol. rukovodioci, a naročito članovi naše Partije.

Pred one Štabove i rukovodioce partizanskih odreda i jedinica, kao i vojno pozadinske vlasti koje prihvataju, pa čak i zadržavaju kod sebe na raznim dužnostima dezertere iz drugih vojnih jedinica, postavlja se ovo pitanje najoštrije. Sa ovakvom praksom treba energično prekinuti i iskorijeniti je. Sve dezertere treba vraćati u njihove jedinice. Ovi štabovi i vojno-pozadinske vlasti, kao i sve part, organizacije na terenu na čelu sa O.K. treba da pomažu štabovima vojnih jedinica na suzbijanju dezerterstva i da u tom cilju poduzimlju potrebne vojničke i političke mjere. Oni pak štabovi, vojno-pozadinske vlasti i pojedini rukovodioci, koji to i nadalje budu podržavali, pozivati će se na odgovornost.

4) Disciplina, red i vojničko ponašanje moraju zavladati svim jedinicama Narodno-oslobodilačke Vojske i to u svakom pogledu, jer je to i garancija za postizanje uspjeha u našoj svetoj borbi. Treba udariti najoštrije po onima, koji ruše disciplinu sa izgovorom »mi nismo buržoaska vojska« i time u stvari šire demoralizaciju i slabe udarnu snagu jedinice.

5) U našim jedinicama i part, organizacijama kao i kod pojedinih rukovodećih drugova u vojsci i na terenu pored ostalih grešaka i nedostataka izbija i najjače dolazi do izraza lokalpatriotizam kao štetna i nezdrava pojava tuđa komunistima i narodnim borcima. U pojedinim bataljonima, brigadama i divizijama — naročito kod štabova — vrlo često dolazi do prigovora na račun postavljanja drugova Crnogoraca, Srbijanaca ili Krajišnika za vojne ili političke rukovodioce. Mi u njima ne smijemo da gledamo samo vojne i polit, rukovodioce, nego sinove nama bratskih i junačkih naroda, koji skupa sa hrvatskim narodom liju svoju krv i daju

svoje živote za ljepšu i sretniju budućnost i potpunu ravnopravnost svih naših naroda.

Tako isto u danima oslobođenja Splita, kada se je čitavi narod digao na ustanak, pokazao veliku političku svijest, borbenost i disciplinu i samoprijegor na spasavanju i izvlačenju ratnog plijena iz vojnih magazina, koji je bio dragocjen i neophodno potreban za novoformirane dalmatinske brigade kao i jedinice I. Proleterske i IV. Krajiške divizije — koje su se tada nalazile u Dalmaciji, part. org. i pojedini odgovorni drugovi ne samo što se nisu zauzimali i postavili izvlačenje ratnog materijala kao jedan od prvostepenih zadataka za partijce nego i onda kad je narod sam shvatio momenat i imao inicijativu u svojim rukama, nisu shvatili, da oni kao part, org. i kao rukovodioci cjelokupnog zbivanja uzmu u svoje ruke i taj zadatak i da ga organizovano i planski rukovode.

Uslijed takvog neuočavanja zadataka i pomanjkanja komunističkog shvatanja i širine, propao je veliki dio oružja, municije, odjeće, obuće, životnih namirnica i motorizacije. Sve je to trebalo da bude pravovremeno dodijeljeno jedinicama koje su se našle u Dalmaciji. Međutim to nije učinjeno uslijed nekomunističkog shvatanja pojedinih odgovornih drugova što je slika da part. org. kao i pojedini drugovi boluju od lokalpatriotizma, koji slabi i razara čvrstoću i jedinstvo naše Partije.

Svaka part. org. na terenu i u vojsci, svi politički i vojni rukovodioci, a naročito članovi Partije treba da budu svijesni da je bezbroj žrtava i krvi koštalo razbijanje ropskih okova, koji su vjekovima držali naše narode u ropstvu, stradanju, nacionalnoj i vjerskoj mržnji što je sve skupa pretstavljalo za naše narode veliko zlo, koje konačno jedinstvenim snagama zajednički uništavamo i na tim ruševinama gradimo nerazrušivo bratstvo. Ovo jedinstvo, koje se kuje u ovoj teškoj i krvavoj borbi i čiji temelj leži na kostima najboljih sinova i kćeri naših naroda, treba da nam bude najveća svetinja, koju treba da čuvamo kao zjenicu oka svoga, a svaki onaj koji bude na bilo koji način slabio ili narušavao to jedinstvo biće najteže i najoštrije kažnjen.

Sve ovo nas navodi, da na iskorijenjivanju ove štetne pojave najoštrije upozorimo sve part. org. u vojsci i na terenu, kao i odgovorne rukovodioce da se energično založe i svojim uticajem i svojim radom. U iskorišćavanju lokalpatriotizma i ostalih nezdravih pojava na terenu a naročito u vojsci, treba da se energično založi čitava part. org. Naročito je potrebno da vojni i politički rukovodioci i Dalmatinci i Crnogorci i Srbijanci i Krajišnici svojom međusobnom saradnjom i prisnošću budu primjer borcima i da zajedničkim naporima olakšaju suzbijanje i iskorijenjivanje lokalpatriotizma kod Dalmatinaca.

Obi. Komitet će sa svoje strane uložiti sve svoje napore i snage da se u tom pravcu učini odlučan korak napred.

6) Okružni Komitet i sve partijske organizacije na terenu s jedne strane i partij. organizacije i komiteti u vojsci s druge strane treba da uspostave što užu i češću saradnju i da na taj način razbiju nezdrave tendencije koje se pojavljuju u nekakvom rivalitetu između O.K. i part, komiteta u vojsci (»tko je od njih viši ili niži«).

Okružni Komiteti moraju da posvete punu pažnju učvršćenju part, organizacije i podizanju part, kadra u partizanskim odredima na njihovom terenu. Jedan član O.K. mora pored ostalog biti zadužen za pomoć part, organizaciji u odredu.

7) Treba ovom prilikom da skrenemo pažnju na brojčani porast naše Partije. Ima više vremena da Obi. Kom. svojom direktnom pomoću kao i dopisima upozorava part. org. kako na terenu tako i u vojsci po pitanju odstranjenja sektaškog odnosa po primanju novih članova u Partiju. Neke od org. su uspjele da to stanje na svom terenu isprave, a neke, kao na pr. part. org. u I. Dalmatinskoj brigadi koja broji 1.404 boraca ima 210 članova i samo 69 kandidata. Međutim ova brigada je najstarija jedinica VIII. Korpusa. Njeni borci prošli su IV. i V. neprijateljsku ofanzivu, stekli veliko borbeno iskustvo i postali čvrsto jezgro, sposobno da primi i prevaspita veći broj novih boraca. Bilo bi i pogrešno i nepravedno prema takvim borcima zatvoriti čvrsto pred njima vrata naše Partije. I. i II. Dalmatinska brigada moraju biti nepresušni izvor vojnih i političkih kadrova za ostale novoformirane jedinice u Dalmaciji. Sličan slučaj je i sa II. Brigadom XXVI. Divizije koja ima 1.170 boraca, a samo 189 članova Partije, 32 kandidata i 324 Skojevca.

Treba da sve naše organizacije nastoje likvidirati sektaški odnos po pitanju prijema novih članova u Partiju i da smjelo i bez straha provjeravaju i Partiji odane drugove uvlače u part. org. U primanju novih članova ne smije se gubiti budnost i poći linijom nedovoljnog provjeravanja novih članova kao što je to slučaj na pr. sa part. org. na Korčuli, jer se na taj način labavi i razvodnjava čvrstina i čvrstoća part, org., usljed čega ona gubi sposobnost rukovodioca. Nedovoljna budnost i provjeravanje pri primanju u Partiju pokazuje i to što su primljeni u Partiju i takovi koji su i nakon primanja u Partiju i SKOJ dezertirali iz vojske, pa čak i neki skojevski rukovodioci.

8) U mnogim našim vojnim jedinicama osjeća se nedovoljna aktivnost SKOJ-a. Pored toga što vojne jedinice prolaze svakodnevno kroz teške bojeve i što dnevno iskrsavaju veliki zadaci, SKOJ nije svugdje i u svakom slučaju uspio da mobiliše sve svoje članstvo, a preko njega i ostalu omladinu u rješavanju svih tih problema a napose po pitanju dezerterstva, lokalpatriotizma itd. Prema tome SKOJ u svim slučajevima ne pretstavlja moćnu podršku kako našoj Partiji, tako ni komandnom kadru, koliko bi objektivno mogao. Razlog tome leži s jedne strane u njegovoj uskoći, koje je posljedica sektaškog odnosa prema mladim borcima, koji su se istakli u borbama — as druge strane u pomanjkanju političke svijesti i neiskustvu rukovodećeg kadra.

Sektaštvo se najbolje vidi u III. Brigadi IX. Divizije, koja je prošla već mnoge borbe i doživjela mnoge uspjehe, a ima samo 180 Skojevaca, a više od toga broja nisu Skojevci. Sličan slučaj imamo u I. Dalmatinskoj brigadi XXVI. Divizije u kojoj ima 497 Skojevaca, što je relativno maleni broj.

Pomanjkanje političke svijesti posljedica je nedovoljnog i površnog rada na ovom polju. Skojevske organizacije a i sama rukovodstva u mnogo

slučajeva ne shvaćaju važnost naše štampe. Centralna štampa se ne proučava nego se u ovom pitanju sve svodi na površno čitanje. Skojevska rukovodstva u vojsci često se ne snalaze, nemaju perspektive niti znaju prići rješavanju onoga što je u danom momentu najhitnije. Obično postavljaju rad bez prethodne analize pravog stanja u jedinici na temelju koje bi stvorili plan za daljnje djelovanje. Svi ovi nedostaci Skojevske organizacije ujedno su i nedostaci naših partijskih rukovodilaca i organizacija. Oni proističu baš iz nedovoljne pomoći naših part, organizacija Skoju i odvojenosti do izvjesne mjere u radu po općim zadacima (često stvaranje dvostrukog plana).

Partijske organizacije trebaju imati više pregleda nad radom SKOJ-a u jedinicama, voditi više računa da Skojevci stvaraju svoj plan prema planu koji oni postavljaju. Part. org. u vojsci i na terenu treba da pruži više pomoći u svakodnevnom poslu, konkretno im ukazivati na nedostatke i učiti ih kako da ih isprave. Naročitu pažnju pokloniti teoretskom izdizanju SKOJ-a.

Ovakvim načinom SKOJ će se osposobljavati, i jačati će se naša vojska i njena ubojna snaga.

9) U podizanju kulturnog i političkog nivoa nižih boraca štampa ima ogromnu ulogu. Izdavanje četnih, bataljonskih i brigadnih listova koristiće u toliko više, u koliko je u njihovom uređivanju sigurnije obezbjeđenja ne samo kontrola već i pomoć odgovornijih i sposobnijih drugova a naročito polit, odjela i polit, komesara koji bi trebali biti redovni saradnici i pomagači tih listova. Osim toga, borci i narod treba da budu svakodnevno upoznati s najnovijim političkim i vojničkim događajima kod nas i u svijetu. (Vidi o štampi u cirkularu Obi. Kom. od 15. II. 1944).

10) Okružni Komiteti i sve partijske organizacije moraju punu pažnju i brigu posvetiti radu N.O.O. Naročito u današnjoj teškoj vojničkoj situaciji treba svim silama raditi na održavanju svih N.O.O. i pod ilegalnim uslovima, osnivati i dati punu podršku novo osnovanim N.O.O, pružiti punu pomoć svim N.O.O. od Okružnog do Seoskog N.O.O. Posvetiti pažnju i pružiti svakodnevnu konkretnu pomoć odbornicima u njihovom radu i raditi na njihovom političkom i stručnom izdizanju. Partijski komiteti i organizacije u vojsci treba da svim silama suzbijaju neispravan stav boraca prema N.O.O., rušenje autoriteta N.O.O. i neispravnog gledanja u odbornicima samo dobavljača konja i hrane za vojsku.

Treba da preko partijaca i part, organizacija sve borce prožme shvatanje da su N.O.O. nosioci narodne vlasti i organi Nacionalnog Komiteta sa Maršalom Titom na čelu. Potrebno je svim silama raditi na podizanju ugleda N.O.O. u očima čitavog naroda.

11) Po pitanju reorganizacije rada, među ženama poslali smo vam naš cirkular od 27. februara 1944 kojeg trebaju sve part. org. na terenu i u vojsci dobro i temeljito proučiti i što pravilnije u život primjeniti.

Ovdje treba posebno naglasiti da odnos prema ženama borcima mora biti u svakom pogledu pravilan i drugarski. Zapaža se u poslednje vrijeme, naročito od kapitulacije Italije, da je u redove našeg NOF kao i u redove vojske pridošlo i mnogo žena. Mnoge od njih donijele su sobom navika

građanskog života pod okupacijom, i u ovom ili onom obliku prenose to na sredinu u kojoj rade i djeluju.

Part. org. u vojsci i na terenu kao i pol. rukovodioci obavezni su da ovom pitanju posvete punu pažnju i na primjeran način im pomognu na otstranjivanju svih loših navika, a kod boraca stvore spram njih pravilan drugarski odnos. Na taj način ćemo im dokazati da ih toplo i drugarski primamo i da u redovima NOB i vojske imaju i trebaju da imaju svoje mjesto svi čestiti i pošteni sinovi i kćeri naše zemlje.

Posebno treba da bude topao odnos prema drugaricama, koje se već duže vremena nalaze u ovoj borbi, koja od njih traži samoodricanje i velikih žrtava. Naročito treba raditi na njihovom političkom izdizanju.

Što se tiče onih žena koje su bile sumnjivog morala i neprovjerenog držanja u okupiranim gradovima, ne smije se dozvoliti da stupe u redove NOV. Ima slučajeva da su neke takove žene pri našim štabovima kao pomoćne kancelarijske sile i slično. Takve treba odmah udaljiti.

Na kraju treba još da naglasimo svim part. org. na terenu i u vojsci da se mi nalazimo na teritoriji koja ima direktan kontakt sa saveznicima i da od našeg držanja, rada i discipline zavisi kakvo će oni mišljenje steći o nama, našoj vojsci i narodnoj vlasti. Zato je svaki borac, svaki oficir, svaki odbornik i politički radnik koji dolazi u dodir sa stranim licem obavezan da dostojno reprezentuje našu vojsku, a time i naš narod. Da bi se to postiglo, treba svakog našeg čovjeka učiti beskrajnoj vjernosti svome narodu i vaspitavati partijske organizacije na budnost prema svim pokušajima ma kakvog rada, koji bi sada ili u budućnosti štetio našem narodu.

Pismo ovo temeljito proučite i razradite i upoznajte s njim čitavo partijsko članstvo.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

(M. P.)

S drugarskim pozdravom
Za Oblasni Komitet K.P.H.
za Dalmaciju:
***Vicko,***[10] v. r.

**10 Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

BROJ 231

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA KNIN OD 16. OŽUJKA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI U OKRUGU I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE'

Okružni Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
za Knin
16. marta 1944.

Drugarskom

OBLASNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE ZA DALMACIJU

Dragi drugovi

Dostavljamo vam mjesečni izvještaj za februar 1944.

**Politička situacija**

Poboljšanje političkog stanja osjeća se na cijelom našem okrugu, iako ne svugdje ravnomjerno. Neprijatelj je na cijelom našem okrugu i jači prilaz NOP osjeća se na onom dijelu gdje se moglo političkom aktivnošću koristiti uspjehe koje smo zadobili, dok u onom dijelu gdje je neprijatelj ne samo jak, nego i razvio nečuveni teror i preoštar i za naš okrug koji je podnio mnoge patnje, pa i tu nailazimo na pukotine u neprijateljskim redovima (Kosovo, Pađene, Drniš, Vrlika). Ubijstvima koje su izvršili četnici u Kosovu nad poštenim Srbima i to dvojicom iz Kričaka, dvojicom iz Oćestova, jednim iz Biskupije, jednim iz Vrbnika, jednim iz Bobodola, tridesetorica iz Otišića i Koljana (Vrlika); nasilnim odvođenjem naroda u borbu, te odlaskom grupe Šibenčana njih 30[2] i nekolicine iz Kosova, Zagrovića, traženjem propusnica za daljnje bjegstvo u Beograd, odlazak u Beograd većine četničkih oficira i nizom drugih terorističkih mjera, srpske mase se sve više udaljuju od četnika, dok se u redovima četnika sve jače ispoljuje podvajanje od one nasilno mobilisane i one koji su zakrvarili. Kod hrvatskih masa stanje je bolje i nakon trzaja i živosti kojega su ustaše imale dolaskom njemačke vojske na naš okrug, dolazi ne samo do gubljenja vjere u ustašku stvar već i mnogi prevareni ustaše ili dezertiraju ili prilaze našoj vojsci (Drniš, Promina—Miljevci). Hrvatski narod je izgubio povjere-

1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 46/28—34.

2 Poslije bombardiranja Šibenika od strane savezničke avijacije u prosincu 1943. godine za Beograd je otputovala grupa četničkih funkcionera.

nje u njemačku vojsku jer mu ta nije donijela ništa dobra, jer su mnoge hrvatske kuće bile opljačkane (Drniš, Vrlika, Promina), a negdje djevojke i žene silovane. Pa i promjenljivi karakter i manevri njemačke vojske ne ulivaju narodu nikakvo povjerenje u njihovu moć. Pa i sama njemačka komanda ima više povjerenja u četnike nego u hrvatsku vojsku i četnicima su dali niz povlastica, omogućili mobilizaciju, pomogli organizovanje četničkih jedinica, daju pomoć u oružju, novcu i hrani, ovo ih je još više kod hrvatskog naroda raskrinkalo i Njemce i ustaše i reakcionare, jer hrvatski narod ne želi četništvo i ne želi povratak u Jugoslaviju kralja Petra niti želi četničku vladu. Odluke II zasjedanja AVNOJ-a su tek popularisane i donekle iskorištene u opštinama Sj. Bukovica, Siverić i Promina. U ostalim krajevima vrlo slabo. Tamo gdje naša partija ima utjecaja, zvučno su se odrazile i ove pobjede a to je na ove tri opštine, dok je utjecaj partije u drugim opštinama slabiji. U nekim opštinama neznatan kao: Kosovo, Zagora i Miljevci.

Kotar: Promina—Miljevci prelazi na aktivno pomaganje i učestvovanje u NOP što mjestimično prelazi na pristupanje našem pokretu čitavih sela. Velikog je odjeka imala akcija naše vojske, likvidacija nekolicine špijuna i ustaških uporišta, aktivnošću naših udarnih grupa i likvidiranje ustaških huškača i organizatora milicije. Ali i pored toga nismo išli u korak sa uspjehom kojega smo inače doživjeli, pogotovo kod srpskih masa. U vrijeme najvećeg raskrinkavanja četnika na međunarodnoj pozornici u kotaru Promina—Miljevci imamo oformljivanje četničkih četa koje su čak na putu da s nama zakrvare. Pa i kod hrvatskog domobranstva nema odveć velikog poleta u prijelazu u našu vojsku i pored opomene druga Tita i preuzimanja njemačke komande nad domobranstvom. Pokušaj Mačeka da ponovno uskrsne organizaciju nakon njezinog nedjelovanja od 3 god. nije imao vidljivih uspjeha. Većina funkcionera i članova HSS-a su na našoj strani a nekoliko pojedinaca su u masama prilično žigosani i imaju utjecaja samo na ustaški raspoložene elemente. Pored letaka koje Njemci bacaju a koji su ujedno i ustaški, četnici ubacuju kralja Petra i Ruzvelta i govore 0 tome kako će se Engleska, USA naći na istoj liniji sa Njemačkom, jer da oni neće dozvoliti komunistima da preuzmu vlast, dok se u pismenoj propagandi koja stoji na uvid Njemcima, osvrću na to kako će oni bez Rusa 1 Engleza ipak pobjediti jer da se bore za pravednu stvar srpstva. Tamo gdje druge mjere četničke ne uspjevaju, vrše teror i ubijaju (Bobodol), a da bi držali kontrolu nad selom, jednu od svojih komitskih četa upućuju u pretrese, prepade i zasjede. U ovom kotaru je narod 70% uz nas.

Kotar Drniš. Razvoj je u ovom kotaru sporiji, kao po blatu — težak, ali je ipak razvoj na bolje. Ali u nekoj općini kao u Siveriću stanje je dobro, dok u ostale dvije općine Drniš i Zagora imamo tek nekoliko uporišta. I ovdje su ustaše u mobilizaciji kroz zadnje vrijeme doživjeli neuspjehe a pojava dezertera iz ustaške vojske po prvi put se na ovom kotaru primjetilo. Da i same ustaše gube vjeru u pobjedu dokaz su i to da smo stvorili nova uporišta u jakim ustaškim centrima (Badanj i Unešić). Četnici su uspjeli da nekoliko svojih uporišta drže čvrsto (Zitnić, Kanjane) i da

ih u dobroj mjeri zakrvare. I zadnja akcija u Dubravi[3] je bila akcija četnika iz Žitnica pod komandom jugoslovenskog poručnika Miloševića, koji su se pokazali zvjerskiji i od svojih gospodara. Dok u ostalim selima četnici žele da zadrže stvorena uporišta (Baljci, Mirlović Polje) ili najljućim terorom i uz pomoć Njemaca organizuju nove četničke čete, ali četnicima nenaklonjenog srpskog elementa (Tepljuh, Biočić i Miočić). Naročito su truda posvetili da iz ovog dijela regrutiraju za svoje redove, da bi na taj način spriječila odlazak dobrovoljaca u našu vojsku. U tome su imali djelomičnog uspjeha. Đujićeva parola o sporazumu sa Englezima da se ne bombarduju srpska sela imali su mjestimično uspjeha, te da će doći do kompromisa između Njemačke i Engleske. Reakcioneri iz HSS-a u ovom kotaru su u stvari pokretači sve HSS-ovačke aktivnosti na cijelom okrugu. Vidnog učešća u tome uzima bivši općinski načelnik za Drniš Zvonko Alfirević. Nikakvog tvrđeg oslona nemaju i sve njihovo oslanjanje se na ustaški raspoložene HSS-ovce. Ma da Maček nije dovoljno raskrinkan ipak nemaju ni pojave masovnijeg uticaja. Pljačke Njemaca i njihovo u mnogo slučajeva otvoreno priznanje u poraz Njemačke, imaju dobar svoj udio da je povjerenje u pobjedu naše stvari dobilo više priznanja. Povlačenje dijela njemačke vojske sa juga daju više dokaza o slabom položaju Njemačke na ostalim, osobito na Istočnom ratištu. Teror je osim nad srpskim stanovništvom (opć. Siverić) dosta popustio. Bilo je nekoliko hapšenja i pretresa, ali nekog većeg uspjeha nisu imali. U ovom kotaru je narod 40% uz nas.

Kotar Knin nastavaju[4] Srbi u 2 sela koja su ustaški nastrojena i u kojima do danas nismo uspjeli stvoriti svoja uporišta. U ovom kotaru četnici imaju masovniji karakter i imaju u nekim selima podršku (Kosovo, Turić, Velika Polača, Vrbnik, Pađene, Strmica) zato su ovdje teror i zločinstva najveća. Da bi još većma zaplašili narod podigli su vješala u Vrbniku i Kosovu. I najmanje sumnje ili pogovor da neko ima vezu sa partizanima plaća to glavom ili biva opljačkan i strahovito premlaćen. Niz sela postali su prava strahota i batinašnica za narod. U Plavnu svaki kojega odgone u četničku vojsku najprije biva strahovito mlaćen. Ubistva vrše koliko nad našim simpatizerima, toliko i nad onim četnicima koji izbjegavaju borbe sa našom vojskom. Osim što prisiljavaju da narod ide u vojsku svaka kuća mora od tih istih četnika da kupi jednu ili više pušaka. Njemci ne samo da pomažu četnike u ovom razbojstvu već i sami prave odmazdu najkruću. Tako su u Mokrom Polju ubili 2 čovjeka i 15 dana su morali visiti na stablu. Na desetke su ljudi odveli iz Mokrog Polja i Radučića, a neke od njih drže kao taoce. Pljačka je svakodnevna pojava, osobito u Sjevernoj Bukovici. Narod je izvrgnut dosta teškim mukama i redovno pred neprijateljem se sklanja. Da bi što više naškodio i izmučio narod često puta vrše takve ispade i pljačka do čega stigne. Osim što su opljačkali svu stočnu hranu, većinu stoke, opljačkali su skoro svu hranu od naroda,i pored toga što je ovo bilo po bunkerima. Većina naroda nema od čega da se izdržava. Pa ipak četništvo gubi vjeru u pobjedu. Svjesni

**3 Vidi dok. br. 147, napomenu 3 i dok. br. 541 i 551.**
**4 Vjerojatno bi trebalo da stoji: nastavljanju.**

poslijedica oni koji su zakrvavili pripremaju da napuste ove krajeve, ali su u obračunavanju prema sebi neraspoloženom stanovništvu još zvjerskiji, dok su novi kolebljivci otstupili i nije rijetka pojava da se ispod četnika pred polazak u borbu sklanjaju. Pribjegavanjem krajnjem teroru samo je znak slabosti četnika. Odluke II. Zasjedanja AVNOJ-a imali su priličan odjek nadasve u općini Sjeverna Bukovica. Četnici se požurili protumjerama da mobilišu sve od 18 do 50 godina i tražili su potpise za kralja da se povrati u zemlju. Nadasve velikog uticaja na ovo stanovništvo imaju emisije radio London. Te pomoć saveznika našoj vojsci sa kojom su prilično upoznati i sami četnici prilikom akcija na naš oslobođeni teritorij u Sjevernoj Dalmaciji. Njihov stav je prema Saveznicima nakon ove akcije: ne imati posla sa Englezima, jer pomažu partizane. »Uzdaj se u se i u svoje kljuse«. Parolu: treba koristiti prisustvo Njemačke i ovo malo partizana pobiti, a kasnije će doći do sporazuma između Njemačke i Engleske. U ovom kotaru je 60% naroda uz nas.

**Kotar Vrlika** je sa oko 55% hrvatskog, a 45% srpskog stanovništva. Nakon što su se pogoršale prilike dolaskom jakih okupatorskih snaga, sada se stanje u znatnoj mjeri popravilo, tim više što su Njemci ostavili za sobom pljačku. Slabim postupkom i naše vojske izgubili smo dosta, i to jedinice 20. divizije koje su u jednoj akciji bezobzirno uzimale sve do čega su došli, streljali zarobljenike koji nisu pucali, nego čekali naše borce. Ma da u cjelosti ustaška milicija drži hrvatska sela, osim Duvnjaka i Kosora (gdje ustaše nisu uspjeli organizirati čak ni pod prijetnjom miliciju), ipak te ustaše u odnosu prema našoj vojsci su u većini drukčiji. Mnogi od tih milicionera sprovode naše drugove. Stanje se popravlja. Kod srpskog dijela stanje je gore. Četnici su uspjeli bilo na ovaj ili onaj način da naoružaju skoro sva sela i da ih aktiviraju. Jedino je stanje nešto bolje u dijelu Koljana, Cetini, Civljanima i Donji Otišić. Nečuven je bio teror u ovoj krajini, gdje su četnici streljali oko 30 ljudi u Otišiću i Koljanima, a na desetke premlatili. Na čelu svih ovih zvjerstava su popovi Stojisavljević i Štrbac. U zadnje vrijeme su četvorica četnika sa oružjem prešla na našu stranu. U ovom kotaru nisu iskorišteni niti popularisani uspjesi koje doživljavamo, a tako isto jedan je dio ovog stanovništva slabo, a drugi još lošije upoznat sa odlukama II. zasjedanje AVNOJ-a. 40%> naroda ovoga kotara je uz naš pokret.

## II. Stanje partijske organizacije

Posljednji mjesec dana aktivnost naše partijske organizacije bila je usmjerena na omasovljenje. Taj zadatak je bio prilično ostvaren, ali je bilo i mjestimičnih nezdravih pojava. Neki naši drugovi su to omasovljenje shvatili bukvalno i bilo je primanja u partiju i takvih koji ili nemaju baš izgleda na razvoj (nadasve stariji drugovi) ili nisu još pripravni da uđu u partiju i odgovaraju partijskoj disciplini. Da se partija na našem okrugu ne bi razvodnila i iznutra oslabila, pred kotarske komitete smo postavili: I) daljnje primanje u partiju može samo da se izvrši našim znanjem. (Osjeća se opšti porast simpatija za našu Partiju i val je oduševljenja u jednom dijelu našeg okruga za našu vojsku — kotar Promina—

—Miljevci — i može da se desi da se netko stran uvuče u našu partiju). Da se partija osposobi, ojača i da bi pravilno išla sa razvojem simpatija za naš pokret i našu borbu, da bi bila u stanju da absorbuje nove članove mora: II) ojačati, teoretski i politički izdignuti svo članstvo. Osobito u Promini neprijatelju je dat priličan udarac od kojega se nije mogao lako snaći i ta nesnalažljivost je još više ojačala polet nekih drugova i često su prelazili olako pitanje konspiracije. Da ovako mladu partiju ne bi zadesio iznenadni udarac od neprijatelja putem represalija pred sve naše organizacije postavili smo: III) partiju i sve partijske organizacije zavući što dublje i naučiti mlade drugove konspiraciji i u svakodnevnom radu provoditi i držati se strogo ilegalnih principa rada.

Pored KK za Knin formirali smo KK za Promina—Miljevce i KK Drniš. Odlaskom druga Ilije Grubića iz KK Knin u OK, a zatim druga Tode Ćuruvije isto u OK, ovaj komitet je dosta oslabljen. Sada je vršioc dužnosti sekretara Duško Radić, koji je u ovom komitetu od njegova formiranja, te još drugovi: Mirko Jelić, Avram i S. Vukadin (po SKOJ-u). Svi su ovi drugovi mladi rukovodioci, trebaju dosta pomoći i više teoretskog i praktičnog znanja, ali se svi zdravo razvijaju i imaju uslova da se razviju. Dobrih osobina ima vršioc dužnosti sekretara. Ovaj KK ima tri opštine od toga ima formirana dva Opš. K. (Sj. Bukovica i Knin). Komiteti su mladi. Opš. K. Sj. Bukovice ja aktivan. Opš. K. Knin slab. Stanje partije na ovom kotaru je slijedeće: KK Knin ima 4. člana. Opš. K. Sj. Bukovica 6 čl., Opš. K. Knin 5. čl. Radučić: biro 4 člana 3 odjeljenja, 12 čl., Mokro Polje part, jedinica 8 čl., Očestovo: p.j. 6 čl., Zagrović: 7 čl., Plavno: biro 3 čl., 3 odjeljenja, 11 čl., Golubić: p.j. 3 čl. Knin: p.j. 4 čl., KNOO p.j. 3 člana, Opš. NOO p.j. 3 čl., KAFZ: p.j. 3. čl. Svega 62 člana od toga 17 žena.

KK Promina—Miljevci ima 4 člana. Mlad. Jedan član nedavno poginuo. Osim druga Leke[5] svi su mlađi partijci. Sekretar je drug Leko koji ima dosta veliku volju i požrtvovnost, i popustljivost koja se kod njega osjećala počinje da iščezava. Drug Jukica[6] odan, požrtvovan sa slabim znanjem i iskustvom. Drug Marin Ante slab, naklonjen oportunizmu. Bročić (po Skoju) dobar. Zdravo se razvija. Harmonija unutar komiteta nije na visini. Samokritičnost slaba. Drug Leko od njih iskače mnogo što se i na rad odrazuje. Ima formiran jedan Opš. K. Promina dosta slab i nije ostvario rukovodstvo na opštini. Stanje partije je slijedeće: KK 4. čl., Opš. K. 4 čl., Razvode p.j. 5 čl., Lukar: p.j. 4 čl., Vrbnik: p.j. 5 čl., Bobodol: p.j. 3 čl., Puljane: p.j. 3 čl., Oklaj: p.j. 3 čl., Ljubač: p.j. 3 čl., Trbounje: p.j. 5 čl. Svega 36, od toga 3 žene.

KK Drniš ima 4 člana. Mlad, aktivan, odan je, ali na slaboj i teoretskoj i političkoj visini. Dobro se razvija i unutar samog komiteta je stanje zdravo. Sekretar je drug Đuro Šain, zatim Violeta Spiro, Mileta Tode i Bukarica Rafailo (po SKOJ-u). Imaju prilično utjecaja i ostvarili su rukovodstvo. Imaju formiran Opš. K. Siverić. Imao je oportunizma (Opš. K.) kojega su prilično izliječili. Začahurenost je podosta razbijena i čitava partijska orgariizacija na toj opštini krenula je na bolje. Stanje partijske organizacije je slijedeće: KK 4 čl., Opš. 3 člana, Siverić: biro 3 čl., 3 odje-

5 Ivan Leko
6 Jukica Bračić

ljenja, 11 61., Drniš: p.j. 7 čl., Biočić: p.j. 8 61., Tepljuh: 4 61. Svega 35 61. od toga 2 žene. Ima 30 kandidata i 150 simpatizera.

Na kotaru Vrlika imamo 2 p.j. Komanda Mjesta Vrlika 3 61. i Opš. NOO 3. Svega 6 61. od toga 1 žena. Ima dva kandidata. Mogućnosti postoje za jačanje partije i mišljenja smo da u tom kotaru formiramo partijsko povjereništvo, dok nema uslova da formiramo komitete, a mi se sami nalazimo dosta daleko i pomoć ovome i do sada je bila vrlo slaba.

Na cijelom našem okrugu sa svim i sa Okružnim ima 156 partijaca.

SKOJ

U zadnje vrijeme SKOJ-evske organizacije su prilično koraknule naprijed, čemu je dobar udio poboljšano stanje u OK SKOJ-u koji sada broji 5 članova. Sekretar se nalazi na kursu i njegovu dužnost vrši drug Miko Tripalo. Imaju isto tako kao i partija formirana tri KK. Partija na našem okrugu većinom se regrutira iz SKOJ-a. Odlike su naših SKOJ-evaca njihova borbenost i revolucionaran polet, vole našu vojsku. Partija znatno više gleda i pazi na SKOJ, pa i SKOJ u odnosu prema partiji je zdraviji i osjeća rukovodstvo i ljubav partije. Na cijelom okrugu SKOJ ima 420 čl. (Knin: 190, Promina—Miljevci: 121, Drniš: 78, Vrlika: 31).

Narodno-oslobodilački front

NOO. Radi nelegalnih uslova skoro u svim selima našeg okruga NOO su još u svojim ranijim fazama. Kroz čitavo ovo vrijeme NOO se slabo razvio i formirane odbore nismo imali u većini sela našega okruga. Prilično je tome doprinijelo slabo postavljanje rada po NOO, a i nemarnošću našom. Mi smo se rukovodili najpre formiranjem NOO-a, pa zatim dalje do kotarskih i rezultat je ne samo sporost u razvoju već da su i ovi formirani NOO bili slabi ili često bez rukovodstva, bez zadataka, bez plana. A i tamo gdje je bilo rada, gdje je bilo jače partije rad je bio skučen na prikupljanje pomoći. U vezi sa ovim formirali smo Inicijativni ONOO koji će pripremiti formiranje ONOO, a do tog vremena ispitati pravo stanje NOO. Do sada ima formirana: 1 KNOO i 4 opštinska: za Knin, Sjevernu Bukovicu, Prominu i Vrliku sa 33 NOO. U Inicijativni su ušli drugovi: Pero Knežević, Ilija Grubić, i Marić Čedna.

**AF2**

Ova organizacija nije išla u stopu sa razvitkom na našem okrugu. Cesto je bila i nikakva pomoć i pažnja prema ovoj organizaciji. Sam Inicijativni nije ostvario rukovodstvo, niti je kao Inicijativni djelovao. Drugarica Radojka[7] koja je radila po ovoj organizaciji nije dala sve od sebe, a za par mjeseci je bila izvan okruga. Ostale drugarice nisu dorasle niti su se imalo osamostalile od čega je organizacija mnogo trpjela. Da se ovo stanje popravi partija će se više angažovati.

7 Radojka **Katić**

USAOH

Po novim direktivama o radu masovne omladinske organizacije izvršilo se reorganizovanje ali pod ilegalnim uslovima, koje je znatno teže. U ovoj organizaciji SKOJ je dosta angažovan i pravilno je ostvario rukovodstvo, a njihova veza sa ostalim antifašističkim organizacijama nije tako produbljena. Ta veza se ostvaruje preko rukovodstva org., ali na mnogim mjestima nije još tako čvrsta. Antifašistički raspoložene omladine ima oko 2.000 na našem okrugu i obuhvaćenih radom bilo na koji način.

Vojska, mobilizacija i vojne vlasti u pozadini

Zadnji mjesec dana je bio dosta težak i radi pritiska neprijatelja naše su se jedinice morale povući u Liku, po snijegu i uz dosta teške uslove borbe. Tom prilikom je dosta vojnika dezertiralo, te tako je pogođen i Kninski partizanski odred nad kojim imamo mi partijsko rukovodstvo. Osim što su dezertirali oko 100 boraca, onu jedinicu KPO, koja je stigla u Liku preuzela je XIX. divizija i to se prvo vrijeme dosta teško odrazilo i na KPO i na daljnju mogućnost mobilizacije, zatim na sam teren koji je ostao bez vojske. Nekolicina od onih koji su dezertirali pristupili su u četnike i to u Mokrom Polju (20), zatim Radučić (1), ali je opet veliki broj dezertera pokupljen ili dobrovoljno došao u vojsku. Isto tako par tih dezertera koji su otišli u četnike ubijeno je i zarobljeno a oko 10 se povratilo ponovno u jedinicu.

Tako je najveća dužnost kroz ovo vrijeme bila posvećena kupljenju dezertera, a sa kotara Drniš došlo je dobrovoljno u našu vojsku Promina— Miljevci 8, Vrlika 3 ali sad i u ovim kotarevima mobilizacija je počela da teče i to u priličnom broju kao i prelaz na našu stranu domobrana, ustaša i četnika.

Od vojnih vlasti u pozadini imamo samo komandu mjesta Vrlika koja ima samo 3 člana i danas ima više karakter relejne stanice, a nalazi se oko Vještić Gore. Komandant je Niđa Cvitkovac, koji je neko vrijeme bio prilično aljkav, zatim kao pomoćnik Božo Vrančić koji je odan i pošten, a bio je duže vremena borac. Komanda Mjesta Knin i komanda Kninsko područje je rasformirana ima duže vremena, još prije ofenzive na oslobođeni teritorij Sj. Dalmacije. Ljudstvo i komandni kadar je ili dezertirao ili je u našoj vojsci.

Akcije

Naše udarne grupe izvršile su mnogo većih i manjih akcija među kojima: ubijanje zloglasnog popa Lukijana Milkovića, dvojice četnika, teško ranjen komandant Četničkog bataljona Grgić, ubijen jedan četnički špijun, teško ranjen komandant ustaške milicije, izvršen napad na ustaški garnizon, izvršen napad na njemačke kamione i niz drugih akcija (kotar Drniš). Hvatanje dezertera, kopanje i pregrađivanje ceste, kidanje telefonskog kabla, zatim ubijanje zloglasnog četničkog komandanta Bradaša zvanog »Hitler« i mnogo drugih akcija i čarka sa četničkim patrolama i

jedinicama (kotar Knin). Ubijeno 6 ustaša među njima jedan vodnik zlikovac iz Jasenovca, jedan zloglasni četnik, razoružano oko 45 milicionera, zapalili kuću jednom lopovu koji nam je ubio jednog druga, zarobljeno 15 i još nekoliko razoružano domobrana (kotar Promina—Miljevci). Pri svim ovim akcijama nismo imali nego samo 1 ranjenog druga, ali su nas četnici iznenadili i ubili 1 dobrog i borbenog omladinca koji je bio vođa udarnih grupa i sam bio puškomitraljezac. S njim skupa uhvaćen je i puškomitraljez. Četnici su ga našli kod kuće na spavanju i ubili a da ga nisu ni probudili (Simo Jelić, Biočić, kotar Drniš).

Članarina i prilozi

Nešto više discipline ima u plaćanju od kad su partijske jedinice vezane za svoje općinske i kotarske. Sa drugom Bunkom smo se dogovorili da ne šaljemo novac ali da redovito šaljemo obračune, dok veza [•. .][7a]

Obavještajna služba

Na našem okrugu je uspostavljen ROC[8] koji ne zadovoljava. Ima 3 druga u ovome centru, od kojih je 1 otišao u POC.[9] Mi smo dali 1 druga u ovaj ROC. Njihova je marljivost osrednja i nisu dovoljno samoinicijativni. Osobito je slaba obavještajna i informativna služba iz gradova, iako se tamo nalazi veliki broj lopova koji bi željeli našem pokretu učiniti izvjesne usluge, jer se sada radi o spašavanju glava. ROC nije umjeo da ove i ovakve koriste. Ni disciplina im nije na velikom stepenu. Mi ćemo u buduće dati više da ovaj ROC izvrši povjereni mu zadatak.

Veze i dopisi

Veze po našem okrugu koji nije oslobođen funkcionišu, ali slabo su organizovane, jedino veza sa Vrlikom je često prekidana, aljkavošću Komande Mjesta Vrlika i naših drugova koji tom pitanju nisu posvetili odgovornu pažnju. Neprijatelj je mnoge od naših veza i kanala otkrio i postavlja zasjede i to dosta jake, a često vrši sa 200—300 vojnika pretres. Ipak sve ovo nije moglo da nas otsječe ni sa jednim od naših kotara.

Naglašavali smo toliko puta ali dopisnička služba kod nas nije niti organizovana niti [se] itko bavi po tom pitanju, ma da materijala ima i dovoljno o čemu bi se moglo pisati. Nekoliko dopisa je poslano i nešto je izišlo u »Vijesniku« i »Glasu«. Jedino pri izdavanju naših vijesti unosimo skoro redovito po nešto.

Tehnika

Od zadnje neprijateljske ofenzive, izuzev nekih sitnih stvari (izvlačenje okružnica) tehnika nije radila. Nismo imali nigdje takvo mjesto gdje bi mogla raditi. Druga Laću iz Tehnike smo uputili za Vis ili za Italiju. Sada imamo samo dva druga i mislimo za koji dan sa ovo nešto malo materijala da će tehnika početi svoj rad.

**7a Do kraja je rečenica nečitljiva.**
**8 Rajonski obavještajni centar**
**9 Pokrajinski obavještajni centar**

Hapšenja i ubistva

Zadnje vrijeme je uhapšen član KP i Opš. NOO za Sjevernu Bukovicu od njemačko-četničke patrole sa oružjem i svojim dopisima. Sada se nalazi u zatvoru u Drnišu. Uhapšena su još 6 simpatizera i 5 omladinaca. Osim toga Njemci pri svakom prolazu ili akciji odvode po nekog starca ili ženu (drugi bježe).

U zadnje vrijeme je ubijeno naših drugova: Perica Vukadin, čl. KK Promina—Miljevci, član Opš. Rukovodstva Kosovo, dva simpatizera iz Očestova, dva Mokro Polje, jedan Vrbnik, jedan Bobodol (čl. SKOJ-a), Radučić dva.

Literaturu dobivamo samo iz Like i Bosne, dok od vas duže vrijeme nismo dobili ništa.

Okružni komitet

Sastanke okružnog smo održavali redovito. U zadnje vrijeme kod nas je bio drug Martin koji nam je pomogao rješavanje nekih pitanja. Za vrijeme zadnjeg sastanka bio je kod nas drug Bunko.

U okružnom komitetu do dolaska druga Bunka[10] nalazili su se: Pešo Skarić, Pero Knežević, Radojka Katić, Pepi Babić, Bajica Popović, Ilija Grubić i Brko.[11]

Drug Skarić je odan partiji, disciplinovan je, ali slab i politički i teoretski. U svom radu nije zadovoljio, a nije se ni uzdigao da bi mogao mnoge stvari sam rješavati, radi toga čini u radu mnogo grešaka i propusta. Među partijskim organizacijama ne uživa dovoljno autoriteta. Ove nedostatke uočio je i sam drug Skarić. Ovo je osobito izbilo dosta zvučno formiranjem KK od kojih su ga mnogi članovi pretekli, brže su se razvijali.

Drug Knežević odan je partiji, ali nije dovoljno discipliniran i nije dovoljno samokritičan. U radu je mogao dati mnogo više. Bio je zadužen po Antifašističkim organizacijama NOO i AFZ. Nije se dovoljno uzdigao.

Drugarica Radojka je bila primljena u OK u 11 mj., ali od tada nije išla u centar i nije prisustvovala ni jednom sastanku. Kako za nju nismo duže vremena znali nismo je mogli ni sa čim pred OK zadužiti...

Drug Pepo Babić komesar XIX. divizije kojega je u ovaj komitet kooptirao CK nalazi se uvjek uz vojsku i mi od njega imali skoro nikakove pomoći. Mišljenja smo da bi to pitanje trebali rješiti.

Drug Vajica Popović bio je odgovoran po SKOJ-u, mlad je, nema dovoljno iskustva, ali ima uslova zdravo se razvija. Sada se nalazi na višem SKOJ-evskom kursu. Bio je ujedno sekretar OK SKOJ-a.

Drug Ilija Grubić je nedavno ušao u OK kao sekretar KK za Knin. Pokazao je dosta volje i upornosti. Stekao je dobro iskustvo, prošao je više part, kurs i stoji na priličnoj teoretskoj visini. Grubić se pravilno razvija i ima mnogo volje za znanjem. Kao član OK je u dobroj mjeri zadovoljio.

**10 Nikola Sekulić-Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**11 Jerko Paltrlnjeri-Brko**

Drug Brko je odan partiji. Ima sitnih ličnih mana. Zna da se gubi u sitnicama. Aljkav je u pisanju izvještaja. Ponešto je samovoljan i ne pokazuje dovoljno pažnje da zajednički proraduje literaturu.

Nakon sastanka sa drugom Bunkom OK je nešto izmjenjen i kao novi ušao je drug Tode Ćuruvija, koji je bio kandidat OK i bio sekretar KK Knin. Drug Tode je odan i disciplinovan drug. Ima dosta znanja i samoinicijative. Prošao je viši partijski kurs i bio među najboljima. Ima sve uslove da se i dalje razvija.

Zatim drug Mladen Tripalo koji je bio sekretar OK SKOJ-a i član OK Partije, ali je bio ušao u Oblasni SKOJ, a zadnje vrijeme se nalazio na višem skojevskom kursu.

Okružni Komitet bi sada izgledao ovako: Pešo Škarić, Pero Knežević, Pepi Babić, Ilija Grubić, Vajica Popović, Tode Ćuruvija i Brko.

Dragi drugovi, nama bi bilo potrebno da nam pošaljete opet nekog druga jer radi uslova pod kojima smo živili drug Bunko nije mogao duže ostati. Naš komitet je još uvjek mlad, problemi dosta veliki, a rad dosta težak pod uslovima neoslobođenog teritorija. Pogotovo bi nam bila potrebna neka drugarica koja bi pomogla u radu po AFZ. Nastojte nas pomoći sa štampom i tehničkim materijalom, jer su otežane mogućnosti nabavke.

Vaše zadnje dopise i okružnice smo primili.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Uz pozdrav:
Za OK KPH za Knin

BROJ 232

## DOPUNA ZAPOVIJESTI ŠTABA DVADESETŠESTE DIVIZIJE OD 17. OŽUJKA 1944. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA OBRANU OTOKA VISA[1]

STAB
XXVI DIVIZIJE NOVJ
Br. 67/44
17 marta 1944.

### ZAPOVIJEST
(Sekcija Vis 1:25.000 izdanje Štaba Mornarice NOVJ)

Pri napadu na otok Vis neprijatelj će vjerovatno da upotrijebi svoje padobranske jedinice i jedrilice, koje će biti praćene i branjene od nje-

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 16/2, k. 1101.**

gove avijacije. Ovaj njegov napad sigurno će biti kombinovan sa napadom — iskrcavanjem sa mora.[2]

Također postoji vjerovatnoća da će neprijatelj nastojati da na otok baci pojedine svoje padobrance sa prijemno-predajnim radio aparatima, u cilju davanja tačnih podataka o našim snagama i njihovom kretanju.

U cilju sprečavanja neprijateljskih namjera, a kao nadopuna zapovijesti br. 67/44 od 21. II. 1944. god.[3]

N a r e đ u j e m o :

I Brigada:

Sa svojim snagama vršiti će stalno osmatranje i obezbjeđivanje Zlog Polja, Borovog Polja i Tiho'oraće Polja, koje tući sa najjačom vatrom. Za izvršavanje prednjega posjesti će i organizovati za obranu otporne tačke; Paklenica (kota 192) — k. 192 (Dudikovac) — k. 145 — k. 185 — k. 195. Sa ovih položaja imaju zadatak da neprijatelja tuku što jačom vatrom, onemogućavajući mu zauzimanje tih dominantnih tačaka, nanoseći mu što veće gubitke do dolaska naše rezerve.

Bataljon ove brigade, koji se nalazi u divizijskoj rezervi, vršiti će osmatranje i obezbjeđivanje Velog Polja sa istim gornjim zadatkom. Za pravilnije izvršenje gornjeg zadatka stupiti odmah u vezu sa savezničkim — engleskim snagama u selu Podselju, koje imaju isti zadatak. U ovom pogledu utvrditi što bolje selo Podselje kao otpornu tačku.

Za sprečavanje i uništavanje pojedinačnih padobranaca svake noći određivati po dvije patrole na Zlo Polje i jednu patrolu na Borovo Polje. Zadatak im je stalno noćno patroliranje i kontrolisanje neba, naročito u pravcu kojim je avion preletio.

Odmah započeti sa izradom pasivne odbrane — pobijanje kolja (takalja) u vinogradima. Za ovu svrhu stupiti u vezu sa N.O.O. pojedinih sela koja će dati radnu snagu od seljaka.

II Brigada:

Vršiti će osmatranje i obezbjeđivanje Vošćica Polja i Dračevog Polja koje tući sa najjačom vatrom. Za obezbjeđivanje Vošćica Polja stupiti u vezu sa saveznicima — Englezima na k. 166 gdje oni stanuju. Posjesti i utvrditi k. 152 — k. 159 (iznad Podstražje). Dračevo Polje će obezbjediti u vezi sa divizijskom intendanturom u s. Zena Glava, artiljerijskom baterijom i stražom Oblasnog komiteta.

Posjesti i utvrditi Sv. Vid (k. 190) — k. 184 — k. 209. Zadatak isti kao i I brigade. Dijelovi pri Stabu organizovati će se u istom smislu.

Za uništavanje i onemogućavanje pojedinih padobranaca svake noći određivatj će po 1 patrolu u Vošćice Polje. Zadatak patrole isti kao i kod I brigade.

2 o **organizaciji obrane otoka Visa i planovima neprijatelja vidi dok. br. 87,** 157, 161, 162, 169, 174, **199,** 354, 391 **i** 446.

**3 Vidi dok. br. 157.**

Odmah stupiti u vezu sa N.O.O. okolnih sela i nastojati da se čim prije pobije kolje (taklje) u Velom Polju, na južnom dijelu od puta i Vošćica Polja.

III Brigada:

Vršiti će osmatranje i obezbjeđivati Baršćana. U cilju izvršenja zadatka posjesti će i utvrditi otporne tačke: k. 480 — k. 476 — M. Hum (k. 514). Zadatak kao i kod I brigade.

Za sprečavanje i uništavanje pojedinačnih padobranaca stalno (noću i danju) određivati po 2 patrole, sa istim zadatkom kao i I brigada. Skreće se pažnja Stabu brigade da njihove patrole moraju stalno da patroliraju taj teren, a specijalno u pravcu Široko Br.—Bunikovac, jer je tu teren najprikladniji za skrivanje radio stanice.

Odmah započeti sa pobijanjem kolja (takalja) u vinogradima. Za ovo se može koristiti i civilna radna snaga ukoliko je ima, zašto stupiti u vezu sa N.O.O.

III Prekomorska brigada:

Vršiti će osmatranje i obezbjeđivanje Podhumlja, Čajnog Polja i Dračevog Polja. Za izvršenje prednjeg posjesti će i utvrditi otporne tačke: s. Podhumlje i k. 276. Ovu posljednju organizovati tako da u isto vrijeme može da tuče i Dračevo Polje. Sa sjeverne strane puta na padinama Huma organizovati također otpornu tačku i to od k. 441 do k. 295. Ovdje će također otpornu tačku organizovati straža Štaba divizije i Mornarica na k. 306 (Borovik). Zadatak im je isti kao i kod I brigade.

Za Čajno Polje posjesti k. 292—k. 309, s tim da u slučaju pada padobranaca na Dračevo Polje svoju vatru orijentišu u tom pravcu.

Za tučenje Dračevog Polja i Velog Polja organizovati otporne tačke: k. 194—k.159.

Za sprečavanje i uništavanje pojedinačnih padobranaca svake noći određivati patrole i to: 2 patrole Velo Polje, 3 patrole Dračevo Polje, 2 patrole Podhumlje i 1 patrolu Čajno Polje. Zadatak im je isti kao kod I brigade.

Sa dva bataljona koji se nalaze u s. Marine Zemlje odmah započeti sa pobijanjem kolja (takalja) u Dračevo Polje što nastojati završiti u najkraćem roku. Čajno Polje, Podhumlje i Vino Polje organizovati pobijanje kolja sa civilnom radnom snagom, zašto stupiti u vezu sa N.O.O.

Divizijska rezerva:

Bataljon I brigade u s. Podselje organizovati će isto selo za odbranu Velog Polja. Zbog istog stupiti odmah u vezù sa saveznicima — Englezima u tom selu.

Isti bataljon će biti upotrebljen kao brzopokretna divizijska rezerva za čišćenje i uništenje padobranaca koji se uspiju spustiti na zemljištu bilo u kojem pravcu. U vezi ovoga predviđati najmanje dva kamiona za brzo prebacivanje u potrebnom pravcu.

Za izvršenje ovog zadatka, pored ovog naoružanja kojega ima, mora imati još sa sobom 2 bacača i 2 protivkolska topa. Ova posljednja prikačiti pozadi na kamion. Oruđa i municiju složiti na zgodnom mjestu da zbog toga ne bude zastoja.

**Intendantura divizije:**

U zajednici sa stražom Oblasnog komiteta organizovati će za odbranu s. Zena Glava, s tim da onemogući padobrancima koji se spuste u Dračevo Polje širenje u tom pravcu.

Straža Oblasnog komiteta:

U zajednici sa divizijskom intendanturom izvršiti će zadatak odbrane s. Zena Glava.

Straža štaba divizije i štaba mornarice:

U prednjem smislu posjesti će i organizovati Borovik (kotu 306) u cilju zaštite Dračevog Polja i Podhumlja.

**Protuavionska odbrana:**

Protuavionska odbrana biti će organizovana tako da će se protuavionski mitraljezi razmjestiti na položajima: k. 441 (istočno) 1 P.A. mitraljez, (k. 306) Borovik dva P.A., k. 292 (Dračevo Polje) 1 P.A., k. 190 (Sv. Vid) 1 P.A., Podselje (groblje) 1 P.A., k. 192 (Dudikovac) 1 P.A., k. 167 (V. Glava) 1 P.A. i P.A. sa k. 103 premjestiti na k. 159 (tvrđava).

Zadatak im je onemogućavanje i sprečavanje neprijateljskim avionima nisko letenje i mitraljiranje naših jedinica. U slučaju spuštanja padobranaca, ukoliko nisu spriječeni tučenjem ciljeva u vazduhu, vatru okrenuti i tući padobrance (specijalno njihova mitraljeska gnijezda).

**Napomena:**

Divizijska će rezerva u najkraćem roku intervenisati u cilju čišćenja i uništavanja spuštenih padobranaca. Da ista ne bi bila tučena od naših vlastitih snaga, koje se nalaze na položajima, davati će sa signalnim metcima znak do koje visine je stiglo njezino čelo kolone. U tom slučaju sva naša mitraljeska gnijezda u toj visini moraju prekinuti paljbu. Znak sa signalnim metcima mijenjati će se svaki dan, i sa istim upoznavati ljudstvo.

Na mjestima gdje je mogućnost spuštanja neprijateljskih padobranaca organizovati će se i pasivna obrana. Ovo u slučaju da stigne materijal. Ista će se sastojati u postavljanju bandera na putu, podizanju žičane prepreke i stavljanju nagaznih mina. U ovom slučaju štabovi brigada dati će potrebno ljudstvo za rad ukoliko njih bude tražilo.

Ukoliko nekome nedostaje oruđa i municije, obratiti se odmah intendantu divizije.

Sa pobijanjem kolja (takalja) započeti odmah, tako da bi ista u najkraće mbgućem vremenu bila pobijena. Kolja što dublje zabadati u zemlju da se ne desi slučaj da ista pri najmanjem dodiru se ne izvrne.

Stab brigade na čijem se sektoru nalazi divizijska bolnica istu će upoznati sa prednjim naređenjem ukoliko je njoj potrebno i u slučaju potrebe

uzeti je u zaštitu. Nastojati od ljudstva pri divizijskoj bolnici organizovati njezinu vlastitu zaštitu.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: V. D. komandant p. pukovnik
***VojPopović,*** v. r. Načelnik: ***Milić,***[s] v. r.

Dostavljeno:
STABU I, II i III BRIGADE XXVI DIVIZIJE NOVJ
STABU III PREKOMORSKE BRIGADE
STABU ARTILJERIJE
INTENDANTURI XXVI DIVIZIJE
BOLNICI XXVI DIVIZIJE
OBLASNOM
STABU MORNARICE
KOMANDANTU SAVEZNIČKIH SNAGA

ŠTAB
XI DALMATINSKE UDARNE BRIGADE
Str. pov 2/44
Dne 17 marta

BROJ 233

## IZVJEŠTAJ ŠTABA NERETVANSKOG NOP ODREDA OD 17. OŽUJKA 1944. STABU GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA O IZVEDENIM AKCIJAMA U VREMENU OD 1. DO 15. OŽUJKA 1944.»

STAB
Neret Part. Odreda
17. III. 1944. god.
Br. I.

Stabu Grupe
Južno-Dalm. Part. Odreda

P o l o ž a j

**Dostavlja** se operativni
**izvještaj** za razdoblje
**od I. III.** do **15-111. 44.**

**I.** Dana 2. III. neprijatelj[2] je pokušao iz garnizona Gradac da učini ispad na naše položaje, i sukobili se sa našom izvidnicom na stinama Planje, tom

**4 Vojin**
**5 Maks Baće-Milić**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/10, k. 1617.**
**2 Na području dejstva Neretvanskog NOP odreda nalazili su se dijelovi njemačke 118. lovačke divizije. Arhiva ove divizije nije sačuvana.**

prilikom ranili lakše našega jednog borca I. čete. Namjere neprijatelja su bile da postave nagazne mine na pomenutim stijenama, s ciljem tim da spreči našim borcima silazak do samog garnizona s tim da ne budu ugroženi od naših jedinica.

II. Dana 3. III. neprijatelj je učinio ispad iz garnizona Podaca na naše položaje (I. čete) nakon čega su se sukobili sa našim borcima na Priškim stjenama gdje se je razvila borba pola sata, nakon čega je neprijatelj pobjego u paničnom bjegstvu, imavši osam mrtvih i nekoliko ranjenih. Među mrtvim nalazio se i jedan oficir.

III. Dana 5. III. postavljena mina od II. čete uništila na cesti Ploča——Rogotin neprijateljski motorciklo (Bajka) i ubila jednog šofera i dva oficira.

IV. Dana 8. III. Ljubuška četa zarobila je osam domobrana i ubila jednog narodnog neprijatelja (Ćelić Petarsa Duvrata). Isti domobrani bili su od Simića pukovnije i nalazili su se svojim kućama (Memići Neretva) odakle su i zarobljeni i poslati na Vis.

V. Dana 10. III. Zamj. Intendanta (Mijo Medak) i jedan kurir ovoga štaba sa jednim terenskim radnikom, sačekali su jedan motorciklo na cesti Metković—Dubrovnik tom prilikom uništili su motor i ubili dva oficira i jednoga šofera. U tome momentu naišli su njemački kamioni iz oba pravca koji su se u neznajstvu sukobili. U dvosatnoj borbi neprijatelj je imao plus 8 mrtvih svojih vojnika misleći da se bori sa našim borcima.

VI. Dana 11. III. postavljene mine od II. čete na cesti Veliki i Mali Prolog, uništili su jedan taksi auto dr. Franića tom prilikom sam doktor je teže ranjen dok mu je žena otišla u paramparčad. Istoga časa je iz Vrgorca pošao u pomoć jedan njemački bolnički auto koji je odletio u zrak, tom prilikom ranjena su tri njemačka bolničara koji su došli u pomoć pomenutom dr. Franiću.

VII. Dana 11. III. postavljena mina od II. čete, uništila je jedna kola njemačka sa zarobljenicima (Talijani). Tom prilikom ubijena su 3 Talijana sa dvije mazge. Mina je postavljena na cesti Ploča—Rogotin.

VIII. Dana 12. III. postavljena mina na cesti Vrgorac—Kozica od I. čete, uništila je jedan kamion sa vojskom (Njemci). Žrtve neprijatelja nisu nam poznate.

IX. Dana 12. III. postavljena mina od III. čete na cesti Vrgorac—Kozica. Uništila je jedna kola civila. Tom prilikom ubijena su dva civila među njima jednoga narodnoga neprijatelja.

X. Dana 13. III. postavljena mina od I. čete na cesti Vel. Prolog—Vrgorac. Uništila je jedan njemački kamion i ubila 7. neprijateljskih vojnika i više ranili.

XI. Dana 15. III. postavljena mina od III. čete na cesti Vrgorac-Kozica. Uništila je jedan njemački kamion. Gubici u ljudstvu nisu nam poznati.

XII. U svim ovim akcijama mi nismo imali nikakovi gubitaka sem jednog lakše ranjena borca.

**XIII.** U mjesečnom Operativnom izvještaju dostaviti ćemo vam tačnije podatke o pomenutim akcijama za koje sada nemamo tačne podatke.

Uz pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Mili Urličić,*** v. r.

Komandant:
***S.[3] Marović,*** v. r.

BROJ 234

## PISMO OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 18. OŽUJKA 1944. DRAGI GIZDICU U POVODU DUŽEG ZADRŽAVANJA VEĆEG BROJA ČLANOVA KOMITETA NA VISU[1]

18. III 1944 godine

Drugu

MARKU[2] članu Obi. Komiteta K.P.H. za Dalmaciju

Dragi druže Marko,

Primili smo tvoja dva pisma koja si nam uputio koncem februara i početkom marta. Mi se svi nalazimo još u Visu. Stigli su svi drugovi sa terena tako da se sada nalaze u centru Vicko,[3] Baja,[4] Marinko,[5] Martin,[6] Mileva,[7] Raos,[8] Bunko.[9] Ćećo[10] je u Italiji. Dok je drug Crni[11] poginuo. Nadamo se da ćeš i ti stignuti svaki dan kao što se i nadamo da ćemo se kroz najkraće vrijeme sastati s tobom, Stevom i Jordanom jer smo dobili depešu od druga Steve[12] u kojoj nam saopštava da je bio kod druga Starog[13] i Marka[14] i da su nas kritikovali što se nalazimo na Visu i da smo ocjepljeni

**3 Stanko**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/179.**

**2 Drago Gizdić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**3 Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**4 Ante Jurjević-Baja, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**5 Miloš Zanko-Marinko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**6 Martin Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**7 Mileva Bubalo, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**8 Ante Raos, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**9 Nikola Sekulić-Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**10 Svetislav Stefanović-Ćećo, instruktor Centralnog komiteta KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.**

**U Ivan Mordin-Crni, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju,** o **njegovoj pogibiji vidi dok. br. 153, 229, 391 i 466.**

**12 Andrija Božanić-Stevo, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**13 Vrhovni komandant NOV i POJ Josip Broz-Tito.**

**14 Aleksandar Ranković, član Politbiroa Centralnog komiteta KPJ.**

od part, organizacija koliko na terenu toliko i u vojsci. Mi smo održali zajednički sastanak po svim pitanjima i zaključili smo da ostanemo još koji dan da bi rješili još neka vrlo važna pitanja i da bi sačekali druga Ćeću te se s njim sporazumili u vezi naše prebacivanja. Malo nas je začudila depeša druga Steve, a naročito s razloga što je to usljedilo nakon sastanka kojeg je održao s njim drug Marko i Stari. Izgleda da im on nije dovoljno uspio razjasniti zadatke koje vrši u ovom slučaju Ob. Komitet na Visu kao i koju je ulogu odigrao, naročito u vezi Saveznika. Da mi baš našim dolaskom u Tičevu[15] nećemo imati mogućnosti da imamo veze sa organizacijama na terenu, sa mornaricom i Italijom, a ujedno nad čitavim životom koji se na Visu razvija a naročito prema Saveznicima, njihovoj štampi i njihovim stanicama.[16] Mi ćemo se prebaciti čim prije. Na ovom okružju će ostati samo drug Bunko sa Agitpropom, ali »Slobodna Dalmacija« se u buduće neće više izdavati jer drug Bunko i pored svoje najbolje volje neće imati mogućnosti da sam rukovodi s tim, jer je i sama Agitprop komisija osakaćena budući se je jedan njen dio prebacio u korpus. Isto tako će prestati i održavanje part, kurseva prvo s tog razloga što je drug Fićo kao iskusniji predavač upućen u Korpus radi održavanja kurseva, a drug Cvrlje[17] nije u stanju da ih održava bez naše pomoći. Ovdje također ostaje Ob. NOO, osim druga Marinka. Ostaje i jedan dio USAOH-a i SKOJ-a. Mi ćemo put Korpusa odvesti pored članova Obi. Komiteta samo ono ljudstvo koje je najnužnije. Kako vidiš sam iz ovoga nameće se neophodna potreba da i dalje ovde ostajemo.

Na samom otoku se situacija u mnogom izmijenila od onog dana od kada si ti otišao. Obrana je mnogo pojačana bilo sa strane mora, zraka ili kopna.[18] Ljudstvo se je pojačalo dolaskom Prekomorske brigade[19] i mobilizacijom. Na samom otoku sada se nalazi veliki broj i Savezničke vojske kao i naoružanje sve vrste što je u mnogom izmjenilo ondašnju situaciju i dalo mogućnosti da se to koristi za izdizanje vojničkog, političkog, sanitetskog i partijskog kadra. Održavaju se kursevi za artiljeriju, formacijski, radiotelegrafski, saboterski, oficirski, partijski itd.

Ti sam poznaš stanje kao i odnos naših rukovodioca u vojsci koji više puta nisu u mogućnosti da sve ovo rješe. Najbolnije pitanje je pitanje rada u Italiji. Tamo organizacija potpuno dobro djeluje a baš naročito zahvaljujući svakodnevnom kontaktu sa samim ovim komitetom a potrebe se svakodnevno sve više pokazuju da im još više pomognemo, da bi što bolje predstavljali naš narod, našu borbu i našu organizaciju.

Drug Mate Jakšić koji je išao na lječenje u Italiju radi grla za par dana, zaustavljen je s razloga što je bio neophodno potreban i to izgleda kao diplomatski predstavnik da će vršiti dužnost. Kako vidiš iz gore svega navedenog nije nam cilj da opravdamo mišljenje da i dalje tu ostanemo već da te kao člana ovog komiteta upoznamo sa svim razlozima. Baš nas je začudilo a i razlog zašto nas čudi je to da Stevo nije ovo prikazao [.. .][20]

15 Na Tičevu se nalazio Stab Osmog korpusa NOVJ.
16 O razlozima boravka Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju na otoku Visu vidi dok. br. 246.
17 Vjeko Cvrlje
18 O obrani otoka Visa vidi dok. br. 232.
19 Riječ je o Trećoj prekomorskoj brigadi.
20 Dalji dio teksta ovog pisma nije sačuvan.

BROJ 235

## INFORMATIVNI IZVJEŠTAJ ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 18. OŽUJKA 1944. O RASPOREDU NEPRIJATELJSKIH SNAGA U DALMACIJI[1]

Š T A B
VIII. KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
OBAV. OTSJEK
Ob. br. 363/44
18/III. 1944.

INFORMATIVNI IZVJEŠTAJ BR. 3

R A S P O R E D
NEPRIJATELJSKIH SNAGA U DALMACIJI

I. N i j e m c i

A) I. Gebirgadivision[2] (Alpenjaeger »Edelweis«), štab u Kninu, k-nt generalmajor Stettner; raspoređena je bila do 24. februara o.g. na prostoriji Knin—Kistanje—Obrovac—Knin—Pađene—Zrmanja, a neki njeni djelovi bili su do gornjeg datuma i u okolici Gračaca. U sastav ove divizije ulaze dva puka pješadije i jedan puk artiljerije, zatim 45 pionirski bataljon, 54 motorizovani bataljon, jedan protukolski vod, konačno pekarska, mesarska i sanitetska četa. Divizija raspolaže sa jednim avionom »Fieser Stroch« (Roda).

PUKOVI I. Geb. div.

89. Inf. (pješadijski puk), štab u Kninu, k-nt Kleber raspoređen na kninskom sektoru,

99. Inf. puk, štab u Kistanjama, k-t puk. Graaf na teritoriji Bukovice,

79. art. puk na sektoru Zrmanja, Gračac i sa nekim djelovima oko Obrovca i Zadra.

Ova divizija napustila je pomenute sektore dana 24. februara i proslijedila u pravcu Bihaća. Divizija broji cca 12.000 voj. i of. Mjesto ove divizije, gornje prostorije, zaposjela je novodošla njemačka divizija,[3] navodno 92. ili 82.[4] motorizovana sa štabom u Kninu. Raspored nepoznat, podatci se provjeravaju.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 33/1-9, k. 460A.

2 Odnosi se na Prvu brdsku diviziju. Ova divizija imala je u svom sastavu 98. i 99. brdski lovački puk i 79. artiljerijski puk. O dolasku ove divizije na područje Dalmacije, njenim đejstvima i povlačenju iz Dalmacije vidi dok. br. 328, 332, 335, 336, 330, 341, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 359, 360, 363, 367, 372, 374, 375, 376, 445, 526 i 527.

3, 4 i 15 Odnosi se na samostalni 92. motorizirani puk. O njegovom dolasku 1 đejstvima u sjevernoj Dalmaciji vidi dok. br. 328, 332, 335, 341, 343, 344, 345, 349, 353 i 445.

B) 115 SS. »Princ Eugen«[5] sa štabom u Širokom Brijegu, k-nt general Oberkamp, u svom sastavu ima dva puka pješadije i jedan puk artiljerije, zatim a) izviđački odjel, b) četu tenkova, c) odjel za vezu, d) odjel za štampu i propagandu, e) jedan bataljon artiljerije »PAK« (Panzerabwehrkanonen — protukolski)

PUKOVI OVE DIVIZIJE

1. SS Planinski puk, k-nt puk. Peterssen
komandanti II i III. bataljona su Dische (2. b.), Wehsmann (3. b.)

2. SS Planinski puk, k-nt Schmidthuber
jedan artiljerijski puk.

Cijela divizija broji cca 7.500 voj. i of., a raspoređena je bila do 3. marta o.g. na prostoriji Neretva, Široki Brijeg, Imotski—Aržano—Studenci—Duvno—Livno[6] i dvije čete u Sinju.[7]

Ova divizija je u operacionom pogledu neovisna o redovnoj vojsci, bila je u stalnom pokretu i vršila česte akcije, njene trupe nisu bile stacionarne.

Gornje sektore, divizija je napustila 3. marta o.g. i krenula preko Šuice i Duvna u pravcu sjevera.

Trupe div. »Princ Eugen« zamjenila je jedna druga divizija navodno »Vražija divizija«,[8] koja je nekim svojim djelovima već došla na imotski sektor. Raspored i drugi podaci — provjeravaju se.

C) 118 jaeger div. sa štabom u Humcu (o. Brač), k-nt generalmajor Kubier, u svom sastavu ima dva puka pješadije i jedan puk artiljerije.

PUKOVI OVE DIVIZIJE SU:

738 p. p. sa štabom u Imotskom, k-nt Stocker
I. bat. u Imotskom
II. bat u Staromgradu, k-nt Torner
III. bat. u Makarskoj,
IV. bat. u Vrgorcu, k-nt Lehr

750 puk raspoređen je sa I. II. III. bataljonom na o. Korčuli, a IV. bataljon u Dubrovniku.

Štab puka nalazi se u gr. Korčuli,
I. bat. u Vel. Luci,
II. bat. u Neumu,
III. bat. u Blato
IV. bat. Dubrovnik.

668 artiljerijski puk, štab u Dubrovniku raspoređen je na prostoriji uz morsku obalu od Dubrovnika do Makarske, a zahvaća i sektore Imotskog, Vrgorca, te Pelješca.

**5, 14 1 16 Odnosi se na Sedmu SS diviziju »Prinz Eugen«.**

**6 Ova divizija je u to vrijeme bila u Bosni.**

**7 U Sinju se u to vrijeme nalazio 105. SS izviđački bataljon Petog SS-brdskog armijskog korpusa.**

**8 Riječ je o njemačkoj 369. legionarskoj »Vražjoj diviziji« koja je u svom sastavu imala 369. i 370. pješadijski puk i 369. artiljerijski puk. Nalazila se tada u Hercegovini 1 južnoj Dalmaciji. Arhiva ove divizije nije sačuvana.**

Formacija ovog puka je tri diviziona, svaki divizion ima po tri baterije, a svaka baterija po 4 topa 105 mm.

Štabovi diviziona nalaze se:

a) jedan divizion u Zadvarju,

b) jedan divizion Makarsko Primorje,

c) jedan divizion Pelješac.

Ovom puku pridodata je jedna autokolona, zatim jedan bat. pion.

Ova divizija došla je sa nekim svojim djelovima (738 pukom u Sarajevu 1941) u Jugoslaviju 1941., a u Dalmaciju je došla iz C. Gore 5/11 1943.

Cijela divizija broji cca 14.500 voj. i of.

Ova divizija pripada redovnoj vojsci, a zadatak joj je osiguranje obale od Dubrovnika do Omiša.

D) 240 divizija[9] (navodno »-Brandenburg-«) od koje samo jedan puk nalazi se u Dalmaciji[10] i to 98. p.p. štab u Splitu,[1,1] k-nt puk. Mueller.

98 puk 240 div.[12] sa štabom u Splitu raspoređen je:

I. bat. u Splitu

II. bat. u Trogiru

III. bat. na Brač

IV. bat. Rogoznica—Drvenik—Čiovo.

Cijeli puk broji 2.2000 voj. i of.

Ovaj puk učestvovao je zajedno sa 118. div. u napadu na Brač, Hvar, na Braču je ostao samo III. bat., a ostali osiguravaju prostoriju Split—Trogir.

E) 264 Inf. divizija, štab u Drnišu, k-nt generalleutnat von Nacke.

U sastav ove divizije tri puka i to:

892. puk., štab u Klisu

I. bat. u Drnišu

II. bat. Klis

III. bat. na prostoriji Perković—Vrpolje

IV. bat. u Sinju.

983. puk, štab u Šibeniku, k-nt puk. Blick

I. i II. bat. u Šibeniku i okolici

III. bataljon u Skradinu

IV. bat. Vodice—Primošten.

Jedan puk[13] sa štabom u Zadru raspoređen je:

I. bataljon u Benkovcu

II. bataljon u Biogradu n/m

III. bataljon u Obrovcu

IV. bataljon 2 čete u Zadru, a 2 čete na Ugljanu.

**9 Ova đvizija nije bila u Jugoslaviji.**

**10 Riječ je o Prvom puku »Brandenburg«. Vidi dok. br. 400, 404, 410, 418, 422 i 445. i'ored ovoga puka u Dalmaciji se nalazio bataljon obalskih lovaca »Brandenburg«. Vidi dok. br. 337 i 338.**

**[1 12] v Splitu se nalazio 892. grenadirski puk 264. pješadijske divizije; 98. brdski lovački puk je bio u sastavu Prve brdske divizije koja se već bila povukla iz Dalmacije. Vidi napomenu 2 ovog dokumenta.**

**13 Odnosi se na 891. grenadirski puk.**

Jedinice ove divizije osiguravaju prostoriju Klis—Sinj—Drniš—Šibenik—Skradin—Zadar—Benkovac—Obrovac, te otoke Ugljan, Pašman. Divizija broji cca 11.000 voj. i oficira.

Uz morsku obalu na liniji Dubrovnik—Makarska—Split—Šibenik——Zadar prave se utvrđenja, a tako isto na zaposjednutim otocima.

U tu svrhu njemačke Festungskomande mobilisale su oko 3000 radnika i specijalista. Osim radnika dopremljeni su i pionirski bataljoni 34.558 sa sjedištem u Splitu i Makarskoj, upotrebljavaju se za radove zarobljeni Talijani, a naredbom ministarstva domobranstva imaju se staviti na raspolaganje njemačkim komandama oni domobrani, koji su specijalisti za gradnje.

Uslijed odlaska I. Geb. div. sa kninskog sektora odnosno sa prostorije Sjeverne Dalmacije, te 115 SS. Div.[14] »Princ Eugen« sa prostorije Južne Dalmacije i dolaskom novih njemačkih divizija na te prostorije počam od 24. februara i 3/III. o.g. vrše se pregrupacije garnizona, koji su namjesto otišlih jedinica gore navedenih divizija zaposjele jedinice novodošlih divizija.

I. Geb. divizija na kninskom sektoru, koja je otišla 24. II sa te prostorije u pravcu Bihaća, došla je jedna nova divizija, navodno 82. ili 92. motorizovana njemačka divizija,[15] te je svojim jedinicama zaposjela garnizone, koje je do sada držala I. Geb. divizija.

115. SS »Princ Eugen« divizija[18] zamjenjena je na Imotskom sektoru sa novodošlim jedinicama (5. III.) nove jedne divizije, navodno »Vražje Divizije«.

369 »Vražija Divizija«[17] je hrv. divizija, ali pod direktnom njemačkom komandom i sa njemačkim komandnim kadrom.

Postoji pretpostavka, da bi se moglo raditi i o 13. SS diviziji t.zv. »Plavoj diviziji«[18] čije bi jedinice imale navodno zamjeniti njemačke jedinice SS »Princ Eugen« a ove su jedinice već napustile teritorij Južne Dalmacije i otišle preko Duvna i Šujice u pravcu sjevera).

Podatci se provjeravaju.

Napomena: Razlika između pješadijske i lovačke ili brdske divizije je u tom, što je bataljonima lovačkih pukova odnosno brd. pukova pridodata po jedna četa više, dakle po pet četa svaki bataljon, nego li imaju bataljoni pješadijskih divizija.

Na liniji Srb—Bihać nalaze se jedinice 383. puka 373. Croat. Inf. divizije[19] k-nt general Schneider.

Jedan puk ove divizije nalazi se u Banja Luci.

Divizija je sastavljena od muslimana i bosanskih hrv., ali komandni kadar je njemački (na svaku četu pridodano je 10 njem. podoficira kao instruktora).

Ukupne njemačke snage na području Dalmacije, uključivši Livno——Duvno iznose oko 40.000 vojnika i oficira.

**17 Vidi napomenu 8 ovog dokumenta.**

**18 Odnosi se na 392. legionarsku »Plavu« diviziju. Ova divizija je bila raspoređena duž komunikacije Karlovac—Ogulin i na području Like i Hrvatskog primorja.**

**19 Odnosi se na 373. legionarsku diviziju.**

II. Snage N.D.H.

A) Domobrani

Stanje nepromjenjeno kao u informativnom izvještaju broj 2.

B) Ustaše

Izmjene su nastale samo u toliko, što je

a) V. Stajaći Ust. Zdrug, k-nt Boban napustio sektor Imotskog—Posušje—Livno, a sada se nalazi u Križevcima.

b) u Drnišu se formira VII. ustaški zdrug od ljudstva, koje je pripadalo XVII. ustaškoj bojni, te od novomobilisanih milicionera.[20]

c) Formirana je u Imotskom Novačka bojna, koja ulazi u sastav VI. Ust. Zdruga.

d) Kod VI. Ust. Zdruga nastala je promjena jedino u tome što je mjesto dosadašnjeg komandanta pukovnika Šimića[21] (sada general), postavljen za komandanta general Cudina, dosadašnji komandant operativnog područja »LIKA«, a Šimić je postao komandant spomenutog operativnog područja.

C) Milicioneri

Stanje nepromjenjeno kao u izvještaju br. 2.

Nastavlja se mobilizacijom obveznika rođenih od 1911. do 1925. godine.

Mobilizaciju vrše popunidbena zapovjedništva u Sinju, Kninu i Mostaru.

ČETNICI

Stanje nepromjenjeno kao u inf. izvještaju br. 2.

Vršili su l/III. o.g. ofanzivu proti NOV na bukovačkom sektoru.[22]

Neprijateljske snage u Dalmaciji:

| | |
|---|---|
| Nijemaca | oko 40.000 voj. i of. |
| Domobrana, ustaša, milicionera. | oko 12.000 isto |
| Četnika | oko 7.000 isto. |
| Ukupno | oko 59.000 |

***Smrt fažizmu — Sloboda narodu!***

Polit, komesar ***Boško Šiljegović,*** v. r.

Za Sefa Ob. Otsjeka [Potpis nečitljiv]

Komandant — pukovnik V.[23] ***Četković,*** v. r.

(M. P.)

**20 Vidi knj. 9, dok. br. 423.**
**21 Franjo**
**2 Vidi dok. br. 177, 203, 208, 222, 392, 394, 395 i 546.**
**23 Vlado**

**BROJ 236**

## IZVJEŠTAJ DRAGE GIZDIĆA OD 18. OŽUJKA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU SREDNJE DALMACIJE[1]

Dragi drugovi,

Od zadnjeg dopisa pa do danas bio sam prisutan na više sastanaka. Među ostalim sa Kotarskim Komitetom Muć, sa Ivanom[2] iz Mjesnog Komiteta Split, Kotarskim NOO Solin, sa dva člana Gradskog NOO Split, na Kotarskoj konferenciji NOO Muć, na sastanku u Štabu grupe[3] na kojem su prisustvovali dva člana Štaba, dva člana Komande splitskog područja, dva člana Okružnog Komiteta i jedan član Okružnog NOO, dva sastanka sa Kotarskim NOO Muća (pred konferencijom i sa novo izabranim), a sa Okružnim NOO jučer itd.

Na svim ovim sastancima kao i na ranijim opaža se one dvije osnovne slabosti tj. nepravilan stav prema Saveznicima i oportunističko raspoloženje u vezi mobilizacije i akcija. Sve ovo proizlazi s obzirom što je narod slabo a ponegdje i nikako obavješten, isto tako što naši drugovi na zborovima i sastancima u prikazu vojno političke situacije su kratki i površni, što narod sa zakašnjenjem upoznaju, pak radi svega ovoga kod naroda se osjeća velika zamorenost. Uticaj neprijatelja je nešto osjetljiviji u Donjim Kaštelima gdje ima 26 naoružanih četnika, a ima također i izvjestan broj njihovih simpatizera. Između ovih i ustaša je priličan antagonizam pak će vjerojatno i odavle četnici kao i iz Splita (gdje idu i sa obiteljima) otići za Srbiju. Ustaški utjecaj je još priličan u selima Mućkog kotara koji gravitiraju Drnišu i nešto oko Dicma, ali je ipak u opadanju. Iz pravoslavnog dijela Dicma ove zadnje dane otišlo je 7 u četnike. Također ustaše još uvijek imaju jakog utjecaja u selima cetinske doline (Maljkovo, Zasiok, Potravlje itd.) i, po nešto u krajiškoj općini Omiškog kotara. Utjecaj Mačeka je neznatan, kao i po splitskom okružju drugih reakcionarnih grupa, a ukoliko po nešto imaju to su pojedinci i manje grupe. U Primorskom dijelu trogirskog kotara Njemci su protjerali narod iz nekoliko sela (Marina, Viništa, Sevid, Dvornice, Ražanj itd.). Ukoliko se do sada moglo ustanoviti taj broj je preko 3 hiljade.[4] Ovi protjerani su smješteni po selima gornjeg dijela kotara, ali njihovo ekonomsko stanje je vrlo kritično. NOO-i će im pružiti u granicama svojih mogućnosti pomoć, ali sve će to biti slabo pak treba nastojati čim budu za to mogućnosti da se prebace na Vis, tim više što znaju da su se neki iz šibenskog kraja evakuisali i misle da se o njima ne vodi računa. Jedan dio ovih protjeranih oko 400 su Njemci prebacili u Trogir koje oni ishranjuju, ali vrlo bjedno. 200 muškaraca sposobnih za vojsku koriste za radove i njima daju nešto bolju hranu, isto nastoju i

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Muzeju narodne revolucije Split, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka MNR Split, film 7/295-300.

2 1 15 Dinko Bilač

3 Riječ je o Stabu Grupe srednjodalmatinskih NOP odreda.

4 Vidi njemačku operaciju »Bergwiese«, dok. br. 220, napomenu 4.

mobilisati. U Splitu su bili pozvati svi rodom nesplićani, a koji su sposobni za vojsku da se prijave, ali od pozvanih nitko se nije prijavio i oni su ih na ulicama legitimirali i hapsili, a nakon toga šestoricu odveli u vojsku, a sve druge pustili. U Splitu se pojačava reakcija. Njemci i ustaše primjenjuju talijanske metode. Noću blokiraju pojedine kvartove i stalno upadaju u stanove i, to u vezi da bi pronašli organizaciju jer su čuli da se često održavaju sastanci osobito po periferiji i da bi pronašli sve one koji se nisu prijavili i koji su im sumnjivi. Radi svega ovog kao i radi njihova nastojanja da radnike odvedu na razne radove. U Splitu su uslovi za našu mobilizaciju povoljni tako da dnevno pritiče po nekoliko drugova. Naša mobilizacija ima dobrih izgleda samo je pitanje kanala koji se sve više steže, ali nastojati će se da ih se na jedan ili drugi način prebaci. U Solinskom bazenu, kao i na drugim mjestima koristi priličan broj ljudstva za rad. Samo naše organizacije po ovom pitanju nisu se snašle tako da su radili i neki članovi partije kao i članovi NOO. Na ovo je drugovima ukazano i nastojati će se u granicama mogućnosti otrgnuti ih od rada. U Vranjicu naše su pozvali dezertere da se vrate u svoje jedinice, ali su Njemci za to saznali izvršili raciju pohapsili 40 muškaraca, ali od dezertera i naših organizovanih nisu nikoga uhapsili, jer su se naši skrili i pobjegli. Najgore je to što naši rukovodioci su svi izbjegli iz Vranjica tako da se sada rad nema preko koga odvijati. U Klisu su naši likvidirali nekog pročetnika kao i pokušali likvidirati nekog dezertera, koji je inače bandit i ološ, ali im je ovaj utekao u Split. Odmah nakon toga upali su gestapovci sa Klisa u Solin izvršili pretres gdje su naši održavali punkt i samo za sekundu su uspjeli četvorica drugova da se bacu u »bunker«. Iako su vršili pretres 6 sati nisu ih uspjeli pronaći mada su potom obišli i okolne kuće i polje. Za ovo će trebati da Okružni Komitet tamošnje drugove kazni, jer oni održavaju punkt sto metara daleko od njemačke komande, mada su bili zato opomenjeni sa strane drugova iz OK, a i ja lično sam im na to ukazao i dok sam ja bio dole isti su punkt bili premjestili, ali vjerojatno to će biti bilo za dva dana. Oni vrše raciju po čitavom Solinu, a izgleda da se kane useliti po svim plemenima (komšilucima), gdje su već dali nalog da se isprazne pojedine kuće. U vezi ovoga iseljavanja, u Trogirskom kotaru dala su se uputstva da narod sam ne napušta domove. Naša mobilizacija treba da otpočne odmah u trogirskom kotaru, jer ako ne požurimo neprijatelj će sve pokupiti. Također je zaključeno da se izvršu svi predradovi za mobilizaciju na mućkom kotaru i u vezi toga treba kroz deset dana držati u svim selima političke zborove, a gdje to nije moguće sastanke i politički pripremiti narod za to, mada ovdje na dobrovoljnoj bazi nisu uslovi, nakon jačeg političkog rada putem poziva će se ipak u većini sela moći mobilisati. I u ovom kotaru osobito u zapadnom dijelu Lećevičke općine (Čvrljevo, Vinovo, Kladnjice itd.) ustaše mobilišu ali im ipak ne polazi za rukom, jer pozvani bježe u šumu i nisu voljni da prihvate ničiju pušku. Pred naše organizacije u Mućkom kotaru postavljeno je da se nastoji približiti ovim njihovim dezerterima i pridobiti ih za NOV. U Sinjskom kotaru mobilizacija se po pojedinim selima stalno vrši, pak ima izvjesnog uspjeha. Također i omiški kotar iako pod teškim uslovima nastoji bar nešto mobilisati za našu vojsku, tako da je mobilizacija oživjela u cjelom splitskom

okružju, a rezultate će se moći vidjeti narednih dana. Također se nastoju oživjeti i akcije prema konkretnim mogućnostima u pojedinim krajevima; osobito se nastoji aktivizirati narod na rušenje u pregrađivanju puteva kojima se neprijatelj služi, a to su danas skoro sve ceste. U omiškom kotaru situacija će se vjerojatno popraviti obzirom što su ustaše odnosno Njemci iz Mostara pustili deset drugova koji su bili pohvatani u ovom kotaru, među kojima su se nalazili A. Marčić i Mate Vulić itd. uglavnom sve odgovorni drugovi izim Marušića koji nije bio u njihovoj grupi. Ovi drugovi su bili upućeni za Jesenovac, ali na prolasku kroz Imotski susreo ih je Rabadan (ustaša iz Omiša) pak preko, Simća,[5] a ovaj preko Njemaca uspio je da ih se pusti, a sam prethodno poderao popratno pismo i napisao drugo na osnovu kojeg su pušteni. U vezi mobilizacije i akcije iz kojih proizlazi da neprijatelj pojačava teror unapred sve organizacije i NOO-i dobili su uputstva da se previše ne istrčavaju, već da postupaju prema specifičnim prilikama i da se najozbiljnije čuvaju kadrovi.

Glede partijskih organizacija nastoji se novo primljeno članstvo učvrstiti i podići, jer se previše otišlo u širinu. Također je skrenuta pažnja rukovodstvima da budnije pazu ko se sve nalazi u organizacijama, jer ima slučajeva da se neki dezerteri nalaze u Partiji i Skoju pa čak i na rukovodećim dužnostima. Najlošije je to što se novo primljene članove nije provjerilo ranije u radu. U rukovodstvima jedino ima promjena u Kotarskom Komitetu Solin iz kojeg je Okružni Komitet sekretara Lučina[8] dodijelio za sekretara Kotarskog Komiteta da bi M.[7] Benzon trebalo što prije postaviti za sekretara u KK Solin, a i sam Komitet reorganizovati, ovo će se sve uraditi u sporazumu sa drugovima iz Okružnog Komiteta. Ne bi bilo loše kada bi se Okružnom Komitetu dodijelio još jedan drug tako da bi dvojica iz OK radili u Okružnom NOO. Iako smo na sastanku OK o ovom razgovarali nismo mogli nikoga pronaći tko bi odgovorio ovoj dužnosti jedini dolazi u obzir Marčić,[8] ali bi u tom slučaju KK Omiša potpuno oslabio.

Partijska organizacija u Splitu je sprovela reorganizaciju na uličnom principu i članstvo je istu vrlo dobro primilo, ali glavni nedostatak je što nisu do mog sastanka sa Ivanom izvršili podjelu dužnosti našto je također istome ukazano kao i na posljedice koje bi iz istog proistekle kada se dužnosti ne bi odmah podjelile. »Lalu«[8] ako bi se poslalo mnogo bi se izgubilo jer jedini ga Ivan može zamijeniti, a ovaj je duša NOO pa bi s tim NOP imao ogroman gubitak. Sam drug »Lala« želi da ostane pak smo se složili sa drugovima iz OK da isti ostane na svojoj dužnosti, a »Lali« je skrenuta pažnja da mora pomoć koja mu je neophodno potrebna uzeti što se on do sada ustručavao. O reorganizaciji op. Komiteta Solina i Rejonskog Dugopolja sam vas u posljednjem izvještaju izvjestio. Ukoliko imate u vezi tog, a inače nekih primjedaba izvjestite me čim prije. Osobito me izvjestite u koje jedinice da uđu članovi partije u Kotarskom NOO, koji po mom

**5 Odnosi se na domobranskog pukovnika Franju Sirnica.**
**6 Ivan Lučin**
**7 Mileva Benzon**
**8 Ante Marčić**
**9 Nikica Kuzmanić-Lala**

mišljenju bi trebali ući u seoske jedinice jer druge mogućnosti nema, a u protivnom bi ostali partijska frakcija kao i do sada. Kombinacija da bi se stvorile jedinice od partijaca u Kotarskim NOO-ima, Kotarskim odborima AF2 i Usaoha otpada, jer žene su već u seoskim ćelijama što je po njihovom radu sasvim prirodno, jer one rade svaka u svom selu i najbližoj okolini i sastaju se povremeno, a Usaohu su uglavnom ukoliko ima partijaca članovi Kotarskog Komiteta Skoja.

Za NOO-e se uglavnom može kazati da su u mnogome zaostali usljed naše duge osutnosti i što nije ranije postojao Okružni NOO. Veliki dio svih NOO je za vrijeme kapitulacije Italije otišao u vojsku tako da je u iste došao drugi dio sa terena skroz sirov i neupućen bez ikakve prakse u radu radi čega su svi odbori hramali jer materijal iako uglavnom dobar usljed gore rečenog uz najbolju volju nisu mogli odgovoriti svojim dužnostima; pak radi toga je narod kako smo već rekli slabo i površno politički obavješten, jer i sami odbornici malo znaju, a i ono što znaju nisu u stanju da prenesu na narod. Svi odbori željno traže pomoć i kad bi bilo moguće da bi se stanje bar nešto popravilo potrebno bi bilo održavati svaki mjesec Kotarske i općinske konferencije. Također ne bi bilo loše da bi se održavala savjetovanja ili ne znam kako bi to nazvao po pet, šest dana na koje bi se pozvalo po deset, petnaest odbornika i poučilo ih se u onom najpotrebnijem, a to bi bilo čim potrebnije što se pred njih već danas postavljaju širi i veći zadaci, a da i ne govorimo za sutra kad će trebati da se bave svim pitanjima narodnog života kao njegova vlast. Na sastancima sa Kotarskim NOO-ima su izvršene i izvjesne promjene. Kotarska konferencija na Muću je vrlo dobro uspjela tako da je bilo 98 učesnika. Na istoj su bili zastupani skoro svi odbori, mnogo drugarica iz AFŽ i omladinaca iz Usaoha. Iako je ista organizacija i sprovedena u roku, dva, tri dana nije imala manjkavosti, jer su se i sami referenti prilično spremili. Konferencija kotarskog NOO Solina zakazana za 22 ovog mjeseca, se priprema. Na ovoj konferenciji kao i na Mučkoj trebati će izabrati novi NOO u koji će ući veći dio novih članova, obzirom što neki su otišli u vojsku, neki na druge dužnosti, a poneki nisu odgovorili. Također Vice[10] je otišao kako sam vam već javio na Sinjski kotar da im pomogne i da pripremu konferenciju na koju ću otići i ja, gdje bi usput i partijskom savjetovanju prisustvovao i održao sastanak sa Kotarskim Komitetom i K. NOO, a možda i nekom jedinicom iz vojske i potom se prebacio za Kninski ili u šibenski okrug (prema mogućnosti veza). U Splitskom NOO će se sprovesti odozgo prema dole izvjesne reorganizacije. U vezi tog je drug Hugo[11] sa gradskim NOO prethodno ispitao mogućnosti pak kasnije na sastanku sa dva člana iz tog odbora smo se đporazumili da se svi akcioni odbori ukinu, a umjesto njih da se formiraju rajonski odbori (5) u koje bi po rajonima ušli drugovi-ice raznih profesija s tim da bi se razbijala ta staleška uskogrudnost. Također odbori i pododbori pojedinih staleža bi se po negdje stopili to uglavnom tamo gdje pojedinih staleža po rejonima ima malo, a po svom zvanju su jedni drugima bliski na pr. trgovci i obrtnici, težaci i radnici, privatni činovnici i državni itd. Prema dole se za sada ne može ići iz konspirativnih razloga,

**10 Vice Buljan**
**11 Hugo Gazin**

već treba najprije ovo sprovesti i učvrstiti pak tek onda reorganizaciju nastaviti s tim što će nestati i ovih staleških odbora i pododbora, a formirati će se sektorski odbori po rejonima, a potom bi se prešlo na grupe, ali to ostaje za budućnost. Ovom reorganizacijom ne samo da će se otupiti staleška uskost već će se i sam NOP proširiti s obzirom što dosadašnjom strukturom nije bilo moguće tako na pr. da je veliki dio i to uglavnom sirotinje bio van NOP-a na pr.: smetlari, dimnjačari, preprodavači, dio manovalnih radnika itd. Još jedan plus je u tom što će ovom reorganizacijom ući u odbore, pododbore žene aktiviskinje, u prvom redu partijke, tako da će se i u gradu donekle tupiti uskost te organizacije i da će one kao cjelina dati jaču pomoć NOP-u, što se danas postavlja pred sve žene, jer do sada su žene tako rekuć bile van NOP-a i nezaposlene dok sada će NOP ne dobiti samo pomoć žena nego većeg broja žena — partijki a i samim tim će se žena jače izdizati. U samom gradskom NOO u saglasnosti sa njima kao i sa Okružnim NOO i OK će se izvršiti izmjene i popune, a u glavnom za presjednika će doći dr. Vitezica.[12] Predlog gradskog NOO bio je najozbiljniji za Vitezicu, pak Fabijana Kaliternu (koji je navodno nekonspirativan i da bi mogao ne htijući provaliti) i veterinara Kazolini. Mi smo se odlučili za Vitezicu, koji je poznat kod težaka i radnika, a i dijela građanstva i među kojima uživa autoritet. Glavni nedostatak u radu Okružnog NOO što nemaju tehnike, pak radi toga ne mogu izdavati list i propagandni materijal koji je neophodno potreban, pak nastojte i vi ako je ikako moguće da im pošaljete ciklostil, matrica, boje i papira, a i sami se oni trude da do toga dođu. Također njihov rad kao i svih organizacija danas se ne može zamisliti bez radio-vijesti, a oni nemaju mogućnosti da do radia dođu zato vi nastojte da im u tom izađete u susret, doznajem da kod I Dalmatinske brigade ima radio samo na akumulator što bi bilo veoma podesno za njih, a pošto istoj brigadi s obzirom na tamošnje prilike isto je suvišno i nastojte da bi se isto po specijalnom kuriru istima dostavilo. Do sada se koristi radio-vijestima koji povremeno dođu iz Solina i Kaštela i nisu redovite, jer nema uvijek struje. Sinjski i omiški kotar imaju radio i izdaju vijesti, ali s obzirom na tamošnje prilike istima se ne mogu predignuti. Također će trebati nastojati čim bude sa kopnom veza uspostavljena da Oblasni NOO pošalje što više hrane, jer su ustanove bez ičeg, a i narod bi trebalo također pomoći, dok sada isti taj gladni narod mora pomagati vojsku, jer i ona nema hrane, pak će trebati da tamošnji vojni, intendanti također o tome vode računa. OK je napravio pogriješku što je radio-telegrafistu nakon predaje-zarobljavanja Moče[13] i Viculina poslao na Vis, jer zato nije bilo potrebe, već su pali na lijepak njegovog oportunističkog traženja. Da isti nije otišao stanica je mogla raditi, jer je ispravna i šifre su na mjestu. Da je ista bila u pogonu, već dva puta od ofanzive do sada kanal je mogao raditi i mnoge stvari neriješene se mogle riješiti. Predpostavlja se da bi Njemci mogli i dalje da narod iz primorja protjeruju, pak dok to bude moguće iste prebaciti na Vis ili im dati, neku pomoć u hrani, bilo bi potrebno da Oblasni NOO pošalje Okružnom NOO nešto novca, a ukoliko oni istog nemaju da bi im vi poslali ukoliko imate. Pitanje

**12 Petar Vitezica**
**13 Ljubo Prvan-Moca**

NOF-a je slabo, a potrebe velike. Split je još uvijek glavni izvor dohodaka (u novcu), gdje Fond zadnje mjesece je stalno u porastu mjesečno za miljun kuna, tako da sada su mjesečni prihodi preko 4 milijuna, ali dva i po milijuna izdaju na redovite mjesečne pomoći što ne može da zadovolji i koji će izdatak trebati pojačati. U Splitu su izdate dvije, tri izvanredne pomoći što je vrlo dobro primljeno, a za 600.000 lira su poslali neke trgovce u Slavoniju da bi dovezli hranu, jer u Splitu za taj novac ne bi dobili niti polovinu. Kako je Solin imao nešto preko 2.000.000 (milijuna) obveznica AVNOJ-a to je prošle godine Split usljed one provale istih (u Dađinom stanu)[14] povratio. Okružni NOO će sada te obveznice dostaviti Splitu da ih upišu što će oni učiniti u roku dva, tri dana, jer po izvještaju druga Ivana[13] oni mogu upisati oko 3.000.000 milijuna lira ili odgovarajuću količinu kuna. Ovaj novac kad se ubere staviti će se na raspoloženje Okružnom NOO obzirom što je AVNOJ vjerojatno već ih davno i prekrižio.

Na Mućkom, Trogirskom kraju od naše vojske nalaze se jedinice Šibensko-trogirskog i Mosećko-svilajskog odreda. Ovi odredi su na priličnoj borbenoj visini, a partijska organizacija kao i na terenu otišla je u širinu, ali od toga se nije mnogo dobilo pak sada im treba pružiti jaču pomoć da bi se iste učvrstile i podiglo. U tom ih pomažu OK, a dolaskom iz Korpusa političkog Komesara u štab grupe srednjo-dalmatinskih partizanskih odreda isti će dobiti jaču pomoć, što do sada nije bilo moguće obzirom što je sve do nedavna sam Dude[16] prestavljao štab grupe. Dude je bio pozvan u Korpus da podnese izvještaj i nakon toga je opet povraćen na svoju dužnost, a kapetan Počuča zamjenik. Na Biteliću se nalazi XX Divizija u koju je VS[17] kao i u još neke naše jedinice dodijelio nekoliko partijskih instruktora tako da se u bivšoj VIII sada I brigadi XX divizije među ostalim nalazi drugarica Cana.[18] Trebati će štab ove brigade pozvati na odgovornost radi njenog slabog držanja pri povlačenju sa Trogirskog kotara. Zapazilo se da nisu vodili dovoljno računa o jedinicama već više o samom sebi i da nisu imali pregleda svojih jedinica. Korpus je Dudi rekao ako mu bude trebala jedna brigada na ovdašnjem sektoru radi mobilizacije da pozove istu što on namjerava i učiniti da bi mobilizacija što bolje uspjela. Usljed osutnosti naših snaga sa trogirskog kotara neprijatelj često upada u sela i sve se više proširuje. Na Mućkom kotaru također vojnička situacija se mjenja s tim što Švabe se prebacuju cestom Sinj—Muć—Drniš, pak radi toga da bi obezbjedili svoje transporte često upadaju u okolna sela blizu ceste. Sporazumili smo se da se svako 15 dana sastanu predstavnici OK, ONOO, Komande splitskog područja, i Štaba grupe odreda da bi međusobno pretresli neka zajednička pitanja i zajednički koordinirali po istima rad. Sa Komandom splitskog područja nisam održao širi sastanak, već u dva, tri navrata smo pretresli neka pitanja. Radić[19] i Guzina[20] se prilično snalaze ali Radić i po izvještaju samih drugova iz Okružnog Komiteta ne

14 Riječ je o stanu Nikole Aračića-Đade

16 Branko Dude, komandant Grupe srednjodalmatinskih NOP odreda.

17 Vrhovni štab NOV i POJ

18 Spasenija Babović-Cana. Nju je Centralni komitet KPJ uputio radi pomoći partijskim organizacijama u Dvadesetoj diviziji.

19 Ivo Radić, komandant Komande splitskog područja.

20 Dušan Guzina, politički komesar Komande splitskog područja.

odgovara svojoj dužnosti i odlaskom Dade[21] osjeća se prilična praznina u radu Komande. Sa Radićem sam se poduže razgovarao i ukazao mu na njegove nedostatke dok je bio u sinjskom kotaru tj. na njegovo zadržavanje i diktiranje iz središta što on opravdava da mu je drug Vicko[22] na prolazu rekao da ne ide mnogo po terenu nego da bude u centru da odatle rukovodi i pomaže. I ovdje u Komandi se zapaža njegova želja da što manje bude na terenu. Radić i Guzina stavljaju primjedbe na samovolju druga Karlia iz Korpusa koji protežira razne ljude koji, pred njim puze (Mile Odrljina, [. ..][23]pšu i drugih). U vezi ovog ja sam pisao drugu Stevi[24] da on vidi u čemu je stvar jer vjerujem da kod Karlia toga može da bude. Također razgraničavanje Komandi područja u Dalmaciji koju je Korpus već usvojio kako Šimić kaže na predlog Karlia po mom mišljenju takova reorganizacija nije najzgodnije ispala. Naime Komanda šibenskog područja je rasformirana tako da je dio sa gradom Šibenikom pripao Komandi splitskog područja, Vodički kotar Zadarskoj, a Kistanjski Kninskoj Komandi područja. Vjerojatno da će kod drugova ovakva reorganizacija naići na nezadovoljstvo, s tim što još uvijek postoji izvjesna doza antagonizma između Šibenika i Splita. Također ovom reorganizacijom Zadarska Komanda područja postaje previše velika, jer je već ranije u nju se stopila Komanda područja sjeverno-dalmatinskih otoka, pa samim tim je bila previše široka. Također je nezgodno da se raspušta ova Komanda koja je bila po svom radu jedna od boljih Komandi. Razlozi za ovu reorganizaciju Karli navada rijeku Krku koja po mom mišljenju nije bila nikakva zaprijeka u radu jer se ista u svako vrijeme na više mjesta koristi za prebacivanje. Mislim da je ipak trebalo po ovom da dadete i vi sugestije Štabu Korpusa prije nego su donijeli, istu odluku. U Komandama mjesta biti će većih promjena u vezi reorganizacije istih kao i uopće u vojno-pozadinskim vlastima po uputstvima Vrhovnog Štaba, koje vam je dostavio Korpus.

Primio sam od vas dva cirkularna pisma (po reorganizaciji AFZ[25] i o čuvanju kadrova),[26] koje su primile i ostale organizacije pak sam se istima koristio u radu sa partijskim organizacijama i NOO-ima, i ukazao im kako se gdje praktično može sprovesti u život.

Kao što sam vam javio namjeravali smo uputiti Kuzmića, Radobolju, Kurira i Senjanovića još ranije na Vis, ali usljed nemogućnosti oni su opet jučer pokušali da preko Šibenika prebace se k vama. Neva Paić je trebala ostati po njenom izvještaju samo nekoliko dana ovamo, a posije da se vrati tamo, ali obzirom što je poboljela nije mogla. Zora Rosandić je stigla sada u OK i oni će je dodijeliti u jedan od Kotarskih Komiteta, a Milevu[27] kako ste vi već izvjestili u Solinski Komitet i to po mišljenju drugova iz OK za sekretara, jer od sadašnjih čl. momentalno ne bi se ta dužnost mogla dati nikome drugome. U ovaj Komitet će se kooptirati još jednog radnika i ovaj Komitet kao cjelina sa Milevinom pomoći će se bez sumnje

**21 Nikola Aračić-Đada**
**22 Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**23 Nečitljivo**
**24 Andrija Božanić-Stevo, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**25 Vidi dok. br. 171.**
**26 Vidi dok. br. 172.**
**27 Mileva Bubalo**

**izdići. Vaše** primjedbe **u** vezi drugarice Vanje su potpuno opravdane, mada **ona ne** bi htjela da se tako razvija pak će trebati sam OK da joj pomogne **i da se** izliječi svojih slabosti.

Javite mi što ima novoga kod vas, je li se kanite preseliti na kopno. **Mnogo** vas se sjeća i svih pozdravlja komunističkim pozdravom

vaš
***Marko,***[28] v. r.

BROJ 237

## DIREKTIVA BR. 19 ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ OD 18. OŽUJKA 1944. ZA RASPORED SNAGA I DEJSTVA POTCINJENIH JEDINICA[1]

### D I R E K T I V A br. 19

Štaba XIX Divizije NOV Jugoslavije od 18. III. 1944. g.
Sekcija Knin, Šibenik, Novigrad i Zirje 1:100.000

PODACI O NEPRIJATELJU: Neprijateljski garnizoni su stalne jačine s tim, što neprijatelj sa kolonama od oko 50 motornih vozila od koji oko 5 tenkova vrši stalne upade i prepada na oslobođeni teritorij.[2] Tako je 16 i 27. o.m. oko Stankovaca i Ceranja vršio prepad na Zadarski Odred, a 18. o.m. od Skradina preko Đevrsaka upao u Dobropoljce, Bjelinu i Parčiće.[3]

Pri ovom napadu naišli su na manji otpor Sjev. Dalm. Odreda, ali uslijed prisustva tenkova taj otpor bio je neznatan, tako da su ubrzo upali u Dobropoljce, Bjelinu i Parčiće, ne naišavši nigdje na postavljene prepreke ili nagazne mine. Između Parčića i Modrina Sela bataljoni I. Brigade postavili su zasjedu i onesposobili 6 kamiona i pobivši prebrojanih 30 Njemačkih vojnika. Kamioni su bili već u rukama bataljona, ali su ih morali napustiti zbog nailaska tenkova. Poslije toga neprijatelj napustio Parčiće i preko Bjeline prema Dobropoljcima, dok daljnji njegov pokret nije poznat. Na ostalim pravcima nije bilo neprijateljskih ispada, osim što se oko 20 časova čuje neka paljba od pravca Mokrog Polja.

Namjere su neprijatelja da nam ovakvim stalnim upadima sprečava svako sređivanje jedinica, pronalazi magazine, iznenađuje štabove i šta je

**28 Drago Glzdić-Marko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2/4, k. 1020.**

**2 Prema planu Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa izvođena je akcija »Renate« u sjevenoj Dalmaciji od U. do 18. ožujka 1944. godine sa 105. izviđačkim bataljonom i 264. dopunskim poljskim bataljonom i sa dva bataljona 891. grenadirskog puka. Vidi dok. br. 398, 403, 404, 405, 408, 412 i 445.**

**3 Prvi puk »Branderburg« je 18. ožujka poduzeo akciju »Baumblüte« radi čišćenja rajona Dobropoljci—Ostrovičke Lišane—Parčić. Vidi dok. br. 418.**

glavno koči mobilizaciju. Tako se mogu očekivati i daljnji njegovi upadi na oslobođeni teritorij.

Naše snage I. i II. brigada, Kninski i Sjev. Dalm. P. Odred.

Naš zadatak : Onemogućiti neprijatelju upade na oslobođeni teritorij sa manjim snagama, pri nailasku jačih snaga zadati im što jače udarce, omogućavanje sprovođenja mobilizacije.

U cilju izvršenja prednjeg zadatka

N A R E Đ U J E M O :

I. BRIGADA: Skoncentrisati će se sa svim snagama u Biovičino Selo. Do dolaska III. i IV. bataljona, sa sada raspoloživim snagama zatvoriće pravac Kistanje—Parčići i Dobropoljci—Parčići i to na taj način što će izbaciti jednu četu kod Bjeline, postaviti zasjedu na putu Dobropoljci——Bjelina i na istom postaviti nagazne mine još u toku noći i u slučaju nailaska neprijatelja omogućiti ostalim snagama zaposjedanje položaja i postavljanja zasjede na tom pravcu. Isto tako izbaciti će jače patrole u pravcu Kistanja i prezidati i minirati put Kistanje—Modrino Selo, Kistanje—Biovičino Selo. U slučaju nadiranja neprijatelja i jačeg pritiska povlačiće se prema Parčićima i Prosjeku.

II. BRIGADA: Sa jednim bataljonom i Bilišanskim bataljonom zatvoriće pravac Bruška—Medviđa. Sa ostalim snagama zatvoriće pravac Obrovac—Bilišane—Zegar, s tim da isti pregradi na tom pravcu komunikaciju i minira i sa manjim dijelovima osmatra, a ostale snage budu spremne da nastupe u akciju na pravcima na kojima se ukaže potreba.

K.P. Odred: Zatvarače pravac Mokro Polje—Ervenik. Pod svaku cijenu porušiti most kod Mokrog Polja. Sa Prominskom jedinicom ostati u Prkljama, s tim da ju se po potrebi upotrebi na pravcu po kojim bi neprijatelj nadirao. Jednu četu Odredsku uputiti na Ruišta radi kontrole Zrmanjske kotline i pribavljanja podataka o eventualnim neprijateljskim koncentracijama kao i o svim promjenama na liniji Knin—Otrić—Gračac.

S.D.P. Odred: U toku noći 18 na 19. III. prikupiće se u Medviđoj. Bataljone srediti a potom se smjestiti u Bjelinu (Kalanjeva Draga).

NAROČITE ODREDBE: Obzirom da neprijatelj ima dobru špijunažu a u posjedu tenkova i motorizacije u mogućstvu je da se iznenadno pojavljuje na sasvim novim pravcima na kojima se ne osjeća njegova koncentracija i time postiže iznenađenja. Da bi se izbjeglo iznenađenja i omogućio razvoj jedinica za borbu potrebno je i štabovi će biti uzimani na najstrožiju odgovornost da postupe po slijedećem:

a) Štabove i jedinice postavljati u zaseoke van komunikacija.

b) Svu spremu, hranu i materijal osim za dnevnu upotrebu bunkerisati na sigurna mjesta, a oružje i potreban materijal uvijek imati spakovane i za sve zaduženo ljudstvo koji će se brinuti o nošenju istoga.

c) Sve komunikacije pregraditi prema svim pravcima i minirati i po ovome dnevno izvještavati što je urađeno.

d) Isturati daljnje patrole noću u svim pravcima, na svakom mjestu stanovanja predvidjeti zasjedanje položaja za sve eventualne pravce napada neprijatelja, stalno imati pripravno odelenje i isturena obezbjeđenja koja moraju stvoriti jedinicama potrebno vrijeme za razvoj za borbu.

e) Uvjek predvidjeti i izdati zapovjesti pismene ili usmene u kojima pored gornjega za svaki slučaj posebno predvidjeti sve da neprijatelj ne bi postigao iznenađenje.

Pri postavljanju zasjeda iste postavljati uz same puteve. i dobro ih maskirati, a postavljati osiguranja ovih zasjeda na oba krila na dalje osiguranja, koja će odmah po prolasku kolone na koju će napasti zasjeda pregraditi put i postaviti mine, da se spriječi iznenadan prilazak pojačanja.

VEZA: Četa za vezu ovog štaba odmah će uspostaviti telefonsku vezu Parčići—Bjelina. Sve jedinice dužne su da stalno izvještavaju ovaj štab i susjedne jedinice o stanju i svim promjenama na svom sektoru.

SANITET: Divizijska bolnica u Prkljama u školi koju moraju isprazniti Kninski Odred. Teže bolesnike prebacivati će se u Liku ili na otoke, čim bude slobodan kanal, o čemu će nas izvjestiti Štab Grupe, koji se mora pobrinuti da isti čim prije proradi.

ISHRANA: Regulisaće svaka jedinica u svom djelokrugu.
Zarobljenike sprovesti u ovaj štab.

MJESTO ŠTABOVA: Štab divizije nalaziće se u Parčićima; Štab Grupe smjestiće se u Bjelini a po pročišćavanju situacije u Dobropoljce. Štab I brigade u Biovičinu Selu; Štab II. brigade u Bilišanima; Štab Kninskog Odreda u Erveniku; Štab Sjev. Dal. P. Odreda u Bjelini.

ZNACI RASPOZNAVANJA: Važe stalni izdati znakovi.

NAPOMENA ZA ŠTAB GRUPE: Štab Grupe će odmah preduzeti sve da uhvati vezu sa Zadarskim Odredom i da ispita situaciju južno od komunikacije Skradin—Benkovac.

***Smrt fažizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
S.O.

Komandant —- pukovnik:
***M* Sakić***

Dostavljeno na znanje: Štabu VIII Korpusa NOVJ,
Na izvršenje: Štabu I. i II. brigade, Štabu Grupe odreda, Štabu S.D.P. Odreda i Kninskog Partizanskog Odreda.

Ovjerava,
Šef operativnog otsjeka

major:
Potpis nečitljiv

(M. P.)

**BROJ 238**

## NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 19. OŽUJKA 1914. ŠTABU MORNARICE NOVJ DA 3. PREKOMORSKU NO BRIGADU PRIKUPI KAO KOMPAKTNU JEDINICU I U CJELINI PREBACI NA OBALU[1]

| Red. br. | Dan i sat primitka | Depeša | Potpis | Br. gr. |
|---|---|---|---|---|
| 235 | 8.00<br>19/111<br>V.Š. | Prekomorsku ne delite,[2] nego je kompletnu uputite na kopno.[3] Miloje će uputiti novo ljudstvo za artileriju i ostale službe. Ako je ljudstvo podjeljeno, prikupite ga u brigadu. | M.<br>**P.C.**<br>R | 71 |

**BROJ 239,**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 19. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA OD 15. VELJAČE DO 19. OŽUJKA[1]

**STAB**
**IX DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE**
**19. III. 1944.**

**ŠTABU VIII KORPUSA N.O.V. JUGOSLAVIJE**

Operacijski izvještaj za razdoblje
od 15-11 do 19-111-1944 godine.

**Važnijih borbi i akcija nije bilo.**

**15-11-1944.** **Poslije napuštanja Bos. Grahova od strane neprijatelja,[2] koji se je povukao preko Strmice za Knin, raspored naših snaga bio je sljedeći:**

1 Knjiga primljenih i pređatih depeša Štaba Mornarice NOVJ, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8/28-2, k. 2072.

2 Riječ je o Trećoj prekomorskoj NO brigadi. O njenom formiranju 1 prebacivanju na otok Viscidi dok. br. 169, napomenu 6, dok. br. 179, 215 i 294 — depešu br. 173.

3 Pošto su Nijemci u ožujku čvrsto kontrolirali priobalnu zonu, ta brigada je zadržana na otoku Visu i uključena u sistem njegove obrane. Tu je, 26. lipnja 1944, po naređenju Vrhovnog štaba NOV 1 POJ, ušla u sastav Dvadesetšeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 232.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 24-1/2, k. 517A.

2 Grahovo su tada napustili dijelovi njemačke Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 139 i 154.

I Brigada: jedan bataljon u s. Kesićima, jedan u s. Obijaj, a dva u s. Marinkovci—Maleševci, sa zadatkom upućivanja jačih izviđačkih dijelova u pravcu Derala i Strmice i u pravcu Risovca.

II Brigada: jedan bataljon u s. Luka, sa zadatkom osiguranja od Risovca i Marića košara, dva bataljona u s. Peulje, sa zadatkom slanja izviđačkih dijelova preko Borove Glave za Uništa i jedan bataljon u Livanjskom Polju,[3] radi omogućavanja prikupljanja hrane.

Grahovsko-peuljski N.O.P. Odred: jedan bataljon kao predstraža prema Strmici u s. Knežević, jedan u s. Pečenci, a jedan u s. Ugarci, desno i lijevo od Grahova prema Kninu, sa zadatkom izviđanja ovoga pravca i osiguranje istoga.

Štab divizije sa hirurškom ekipom smjestio se je u s. Marinkovci, zaselak Šerbeđije.

Desno od nas u Peći, Zebe i Resanovcima nalazili su se dijelovi VI Divizije, a lijevo u Livanjskom Polju nalazili su se dijelovi XX Divizije.

Vrijeme je bilo hladno, sa velikom sniježnom vijavicom.

16-11-1944. Raspored naših snaga je bio bez promjena. Slali su se izviđački dijelovi u pravcu Strmice, povukao se je neprijatelj i iz Tiškovca i Plavnog za Knin, a manji četnički dijelovi ostali su u Strmici.

Prispjela su dva borca iz I Bataljona I Brigade, koji su bili zaostali u s. Zaselak prilikom iznenađenja[4] i oni su poslije povratka neprijatelja iz ovog sela pronašli nešto od ostavljenog oružja, koje je od neprijatelja bilo iskvareno.

Neprijatelj je u s. Zaselak prilikom borbe sa ljudstvom I Bataljona II Brigade ubio naših 8 boraca, a 17 zarobio, koji su ovoga dana strijeljani u Strmici. Dva su poginula van sela, tako da je broj gubitaka ovog bataljona iznosio 27 mrtvih.

17-11-1944. Bez promjena na našim položajima. Ishrana ljudstva I Brigade bila je vrlo loša, zbog iscrpljenosti sela oko Grahova koja su prilično siromašna.

18-11-1944. Bez promjena na našim položajima. Hladno vrijeme i sniježna vijavica još je trajalo, tako da je bio otežan rad izviđačkih dijelova u pravcu Knina.

19-11-1944. Bez promjene na našim položajima.

20-11-1944. Bez promjena na položajima. Vojni sud pri Štabu divizije, poslije završene istrage nad Štabom I bataljona I Brigade za dozvoljeni slučaj iznenađenja u s. Zaselku,[5] gdje je nemarnošću, nesavjesnošću i nevršenju svojih dužnosti, kao i neizvršavanju naređenja od strane ovoga štaba bri-

**3 Vidi dok. br. 276.**

**4, 5 i 6 Vidi dok. br. 136, 137, 143, 154, 295, 297, 369, 370 i 375.**

gade, koji je kriv za gubitak 27 drugova boraca i glavno naoružanje svoga bataljona, potvrdio je odluku Štaba divizije o smjenjivanju Štaba ovog bataljona sa dužnosti i stavio ih Sudu časti na raspoloženje za primjenjivanje kazni prema napravljenim krivicama. Sud časti pri Stabu divizije je imenovane kaznio i to: komandanta bataljona kaznom lišenja čina, a političkog komesara kaznom smjenjivanja sa dužnosti. Cio istražni materijal sa presudama dostavljen je Štabu VIII Korpusa na dalji rad.

21-11-1944. Ovog dana su se četničke snage — bande popa Đujića sa nešto Nijemaca skoncentrisale u Vrpolju i Golubiću i sa izvjesnim dijelovima došli u Strmicu. Dobili smo podatke od obavještajne službe: da neprijatelj ima namjeru izvršiti pokret u pravcu Grahova i Trubara, te dalje za Drvar. Preduzeli smo sve vojničke mjere, da bi onemogućili prodor neprijatelju u ovome pravcu. Ali ovoga dana neprijatelj nije vršio pokrete dalje od Strmice.

22-11-1944. Pojačali smo budnost i opreznost na položajima, a II Brigadi je naređeno da njezin bataljon iz Livanjskog Polja prebaci u s. Peulje, a jedan iz Peulja da pomjeri u s. Markovaču. Neprijatelj ni ovog dana nije vršio pokrete od Strmice u pravcu Grahova.

23-11-1944. Bez promjene na našim položajima.

24-11-1944. Neprijatelj je svoje jače snage povukao iz Golubića i Vrpolja u Knin, a u ovim mjestima ostale su samo četničke bande.

25-11-1944. Vojni sud pri Štabu VIII Korpusa, pošto je pregledao cjelokupan istražni materijal po krivici Štaba I Bataljona I Brigade,[6] za velike vojničke propuste i nevršenje svojih dužnosti koje su dovele do bezrazložnog gubitka 27 drugova i većeg dijela naoružanja bataljona, a da pri svemu ovome nisu uopće ništa ni pokušali urediti kao starješine da to onemoguće i kao jedini krivac za sve ovo Štab I Bataljona I Brigade: komandant bataljona, politički komesar i zamj. političkog komesara kažnjeni su kaznom smrti strijeljanjem. Ova presuda je odmah izvršena.

26-11-1944. Pošto se neprijatelj povukao u Knin, i jedna njegova kolona pošla u pravcu Like,[7] donijeli smo odluku u sporazumu sa Štabom VIII Korpusa da zbog izvođenja akcija i lakše prehrane naših jedinica izvršimo izvjesno pomjeranje brigada na našem sektoru. XX Divizija, koja je bila u Livanjskom Polju dobila je naređenje i prebacila se je na pro-

**7 Dijelovi njemačke Prve brdske divizije prebačeni su iz sjeverne Dalmacije preko Like u Baniju. Vidi dok. br. 303, 307, 372, 374 1** 376.

storiju Kamešnice i Cetinske doline. Mi smo izdali zapovijest za pokret I Brigade sa prostorije Grahova na prostoriju Livanjskog Polja i to: dva bataljona sjevernom stranom polja preko s. Celebića u pravcu Livna, a dva bataljona jugozapadnom stranom polja preko s. Sajkovića i Rujana u pravcu Prologa, da tamo vrše akcije na prostoriji južno od puta Prolog—Livno.

II Brigada da se prebaci sa prostorije s. Peulja na prostoriju Grahova i primi iste položaje, koje je do tada imala I brigada.

Grahovsko-peuljski N.O.P Odred je ostao na istim položajima i sa istim zadatkom.

27-11-1944. Ovoga dana su brigade izvršile pokret prema dobivenoj zapovijesti: I Brigada se je zadržala na prostoriji Crni Lug—Bastasi, a II Brigada je primila položaje I Brigade sa tri bataljona, dok joj je jedan ostao u D. Peulju za osiguranje pravca od Uništa.

28-11-1944. Štab divizije sa hirurškom ekipom se smjestio u s. Grkovci. Ovog dana je otpočeo kurs za niže vojničke rukovodioce pri Štabu divizije, na koji je došlo 30 slušalaca, desetara, vodnika i zamj. komandira iz I i II Brigade i Grahovsko-peuljskog N.O.P. Odreda.

Štab VIII Korpusa nas je obavijestio da je izdato naređenje našoj III brigadi,[8] koja se nalazila na prostoriji Mazin—Martin Brod, a nalazila se je u sastavu XIX Divizije, t.j. pod njenom komandom, da odmah krene pravcem V. i M. Cvjetnić—Trubar—Resanovci—Grahovo—Livanjsko Polje u sastav naše divizije.

29-11-1944. Izdato je naređenje I Brigadi da dva bataljona krenu u pravcu Rujana i Lištana i da tamo izvode akcije južno od puta Prolog—Livno u pravcu Podhuma i Karlova Hana, da postave mine na ovoj cesti prema Livnu, da likvidiraju manje neprijateljske posade u Podhumu i Guberu, da čiste sela od ustaške milicije i da omoguće izvlačenje hrane i tovarne stoke iz ustaških sela za potrebe naše divizije. Dva bataljona da uputi sjevernom stranom Livanjskog Polja u pravcu sela Celebić—Strupnić, da vrše izviđanja u pravcu Livna, da očiste sela na tome pravcu od ustaških četničkih bandi i da uspostave vezu sa Glamočkim N.O.P. Odredom iznad s. Priluka u pravcu s. Korićna.

1-III-1944. I Brigada je izvršila pokret po datom zadatku, a II Brigadi je naređeno da uputi jednu oficirsku patrolu pravcem Resanovci—M. Cvetnić pred našu III Brigadu, da joj preda daljnju maršrutu, po kojoj ima doći u sastav divizije.

2-HI-1944. II Brigadi je naređeno da minira, t.j. poruši objekte i potporne zidove na putu Grahovo—Knin—preko Derala.

3-III-1944. Bez promjena.

4-III-1944. Jedan bataljon I Brigade je prešao put Prolog—Livno, izvršio akciju u s. Orguz, potjerao miliciju i izvukao nešto hrane za brigadu.

II Brigada je porušila dva mosta i oborila nekoliko potpornih zidova na putu preko Derala.

5-III-1944. III Bataljon I Brigade iz Prološke Drage izvršio je akciju u s. Cosanlije, Čuklić i Lipa, potjerao neprijateljsku miliciju i omogućio prikupljanje hrane organima intendanture ove divizije.

6-III-1944. III Bataljon I Brigade produžio je akciju u s. Srđevići i Vržerala i očistio ova sela od neprijatelja. U Vržeralima su uhvaćena dva ustaška razbojnika, koji su iz I Ustaške bojne od Zagreba bili došli na otsustvo svojim kućama, jedan je pokušao da pobjegne, pa je ubijen od naše vojske, a drugi je doveden u ovaj štab, kojega smo poslije saslušanja uputili Stabu VIII Korpusa. Ovaj bataljon takođe je napao s. Podhum, gdje je bila posada od 17 žandara i domobrana, pored seoske milicije. Ova posada je uspjela pobjeći u pravcu Livna i Karlova Hana.

7-III-1944. Bataljoni I Brigade drže pod svojom kontrolom sela južno od puta Prolog—Livno u pravcu Buškoga Blata, čiste neprijateljske bande, omogućavaju prikupljanje i izvlačenje hrane za diviziju.

Ovog dana je naša III Brigada došla od Resanovaca u s. Peulje, gdje je i zanoćila.

8-III-1944. III Brigada je došla u sastav divizije i smještena na prostoriju Bastasi—Nuglašica—Bojmunte radi odmora i sređivanja.[9]

Na sektoru I i II Brigade nije bilo nikakovih promjena. Dijelovi I Brigade održavaju vezu sa III Ličkom brigadom na prostoriji Priluka—Ljubunčić, čiji su dijelovi došli na ovu prostoriju. II Brigada i Grahovsko-peuljski N.O.P Odred imaju vezu sa dijelovima VI Divizije u Peći i Resanovcima.

9-III-1944. Bataljon III Brigade produžuje od Podhuma na Golinjevo i Prisoje, čisti neprijateljsku miliciju, dolazi do Karlovog Hana i čisti posade i miliciju. Jedna patrola ovog bataljona, srela je jednu neprijateljsku petorku, koju je vodio 1 Nijemac, neprijateljski vojnici su pobjegli, a Nijemac vođa patrole uperio je pušku na našeg komandira čete, koji je išao sa našom patrolom, ovaj je bio brži i ubio je Nijemca iz puške. Prilikom ove akcije porušen je most na rijeci Račini na Kar-

**8 19 Ranije nosila naziv Trinaesta južnodalmatinska brigada. O njenom dolasku i ulasku u sastav Devete divizije vidi dok. br. 298.**

lovom Hanu. Milicija i neprijateljske posade nisu davali ozbiljniji otpor, već su svi bježali i napuštali svoje mjesto.

IV Bataljon ove brigade je vršio akciju u Grborezima i Guberu i rušio cestu Livno—Prolog. Prilikom rušenja mosta [r.] Sturbi otvorena je vatra na seljake, koji su tu radili i naše vojnike koji su im pomagali i osiguravali rad. Ustaše iz Livna su se bile privukle iz neposredne blizine i napale naše dijelove. Poslije kraće borbe neprijatelj se je povukao i rušenje mosta i puta se je nastavilo. Ovom prilikom je poginuo zamj. politkomesara čete IV Bataljona drug Matošić Marko.

10-111-1944. Pošto je došla III Brigada u sastav naše Divizije i smještena na sjevernu stranu Livanjskog Polja, a na prostoriji Ljubunčić—Priluka i u pravcu Livna nalaze se snage III Ličke brigade, to smo izdali naređenje našoj I Brigadi da i druga dva bataljona, koji su se nalazili na prostoriji Vrbica—Čelebić, prebace na jugozapadnu stranu Livanjskog Polja i da sa čitavom brigadom t.j. sa bataljonima na smjenu vrše akcije u pravcu Buškog Blata i na putu Podhum—Karlov Han i da održavaju tijesnu vezu sa XX Divizijom preko Vrdova.

III Brigadi naredili smo da dva bataljona pomjeri u pravcu Celebića, preuzme položaje bataljona I Brigade, da stupi u vezu sa bataljonima III Ličke brigade i da upućuje izviđačke dijelove u pravcu Livna, a dva bataljona da zadrži na prostoriji Bastasi—Bogdaši.

11-111-1944. I i III Brigada su izvršile pomjeranje po datom naređenju.

II Brigadi je naređeno da uputi jedan izviđački vod preko Borove Glave do Uništa, da ispita situaciju, t.j. stanje neprijatelja u Cetinskoj dolini i mogućnost akcije tamo. Ovo po naređenju Štaba VIII Korpusa.

12-111-1944. Bez promjene na položajima.

13-111-1944. Bez promjene na položajima. Izviđački vod II Brigade pošto je ispitao situaciju u Cetinskoj dolini, vratio se je natrag sa slijedećim podatcima. U Cetinskoj dolini ima oko 400 četnika razmještenih po selima i duž puta Polača—Vrlika—Sinj. U Vrlici i Kijevu ima oko 150 ustaša, a oko 150 po obližnjim selima. I jedni i drugi po naređenju Nijemaca vrše mobilizaciju ljudstva za vojsku. Četnici mobilišu sa pozivima, da stupaju u kraljevu gardu (misleći na kralja Petra), a ustaše mobilišu sa pozivima, da pojačaju svoje snage, da se bore za »Nezavisnu Državu Hrvatsku«.

Njemačkih snaga u Cetinskoj dolini nema, sem u Sinju. Preko Borove Glave za Uništa snijeg je prilično velik, ali se može proći sa konjima i komorom. U Cetinskoj dolini snijega nema.

14-111-1944. Bez promjene na položajima.

U II Brigadi kod tri bataljona zajedno izvršena je zakletva, na prilično svečan način. Pripreme za zakletvu bile su izvršene i vojnicima je bio objašnjen značaj iste. Na dan zakletve izvršena je smotra bataljona i ponovo ukazano vojnicima na značaj zakletve, tako da su u stvari i borci i starješine shvatili veliku važnost iste i da je ovaj svečani dan ostavio na njih dubok utisak.

Polaganju zakletve pored Štaba brigade prisustvovao je i jedan član Štaba divizije.

15-111-1944. Bez promjene na položajima.

16-111-1944. Neprijatelj je u Sinju pojačao svoj garnizon sa prilično brojem vojske i naoružanja. U Hanu [i] Obrovcu je došlo, pored dvije satnije ustaša i oko 600 Nijemaca sa namjerom da krenu preko Vagnja za Livno. U Livnu su također pojačane neprijateljske snage sa nešto tenkova i vojske. Četničke bande popa Đujića — njih oko 800, pošle su od Knina i Golubića prema Plavnom, sa ciljem pljačkanja stanovništva i prikupljanja stoke za njemačku vojsku.

17-111-1944. Primjećuje se življi saobraćaj neprijateljskih snaga pravcem Livno—Šujica—Duvno i Livno—Karlov Han—Duvno—Aržano.

Obavješteni smo od strane Štaba XX Divizije da neprijatelj ima namjeru izvršiti pokret svojih snaga od Sinja preko Hana i Obrovca u pravcu Kamešnice i Dinare i preko Prologa za Livno. Preko obavještajne službe iz Livna smo saznali da su neprijateljske snage tamo još pojačane i da on namjerava izvršiti pokret uz Livanjsko Polje u pravcu naših snaga. Na osnovu ovih izvještaja mi smo izdali zapovijest za pomjeranje naših snaga i to: I Brigada da prebaci svoja dva bataljona na sjevernu stranu Livanjskog Polja na prostoriju Čelebić—Bojmunte, da postavi mine na putu prema Livnu i da brani prepreke koje su već napravljene rušenjem objekata na ovome putu, da stupe u vezu sa bataljonima III Ličke brigade i da brane pravce od Livna uz Livanjsko Polje. Druga dva bataljona da zadrži na prostoriji Kazanci——Caprazlije sa zadatkom osiguranja od Livna preko Prologa i od Celebića preko Livanjskog Polja, da održava tijesnu vezu sa dijelovima XX Divizije, a ako neprijatelj ne bude izvršio pokret sa jačim snagama u Livanjsko Polje, onda da dejstvuje na komunikaciji Prolog—Livno.

III Brigada da se pomjeri sa dva bataljona na prostoriju Nuglašica—Grkovci, a dva bataljona da prebaci u s. Peulje (jedan u G., jedan u D. Peulje). Bataljoni iz s. Peulje imaju smijeniti bataljon II Brigade i štititi pravac od Uništa preko Borove Glave i održavati vezu sa dijelovima III Brigade

preko M. Obljaja. U slučaju da bi neprijatelj prodro iz Knina u Grahovo ili od Uništa preko Borove Glave, kao i uz Livanjsko Polje u pravcu Grahova, brigada ima zadatak da zatvara pravac Peulje—Crnac.

II Brigada ostaje na istim položajima i sa istim zadatkom, s tim što će bataljon iz Peulja primaći bliže ostalim snagama brigade, radi boljeg zatvaranja pravca za Tičevo.

Grahovsko-peuljski N.O.P. Odred također ostaje na svojim položajima sa istim zadatkom.

18-111-1944. Primili smo podatke od XX Divizije da je neprijatelj izvršio pokret od Sinja preko Hana i Obrovca u pravcu Kamešnice i Dinare, a od naše obavještajne službe od Livna primili smo podatke da je u Livno stiglo pojačanje neprijateljske vojske sa nešto tenkova, da u Livnu ima oko 2.000 vojnika, od kojih jedan bataljon Nijemaca, da ima 17 tenkova, od kojih je 7 tipa »Tigar«, 8 topova i više automatskog oružja. Ovog dana neprijateljski tenkovi su u manjem broju došli od Livna do Prologa, a drugi pokreti snaga iz Livna nisu vršeni. Podatci obavještajne službe govore da neprijatelj namjerava vršiti pokret na našu slobodnu teritoriju iz nekoliko pravaca.

***Smrt fažizmu — Sloboda narodu!***

**V. d.** politkomesara: (M. **P.)** Komandant — p. pukovnik:
***Andro Kovačević,*** v. r. ***A.[10] Banina,*** v. r.

BROJ 240

## IZVJEŠTAJ POLITODJELA 26. DIVIZIJE OD 19. OŽUJKA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKOM RADU I MORALNO-POLITICKOM STANJU U DIVIZIJI[1]

POLITODJEL XXVI DIVIZIJE
VIII KORPUSA NOVJ

CENTRALNOM KOMITETU KOM. PARTIJE JUGOSLAVIJE

**Dragi drugovi,**

U jednom od prošlih izvještaja iznešeno je stanje uopšte u ovoj Diviziji **kao i** stanje po jedinicama.[2] Naglašene su i podvučene osobine, opšte **slabosti,** nedostaci **i** propusti koji su karakterisali stanje pojedinih partij-

**10 Ante**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Centralnog komiteta SKJ — Beograd, fond 1944/88.**

**2 Redakcija nije pronašla taj dokumenat.**

**skih organizacija kao i samu Diviziju. Te slabosti su se sastojale u slijedećim: neučvršćenost a u nekim i dezorganizacija, slab osjećaj odgovornosti, nedostatak sistematskog rada i iskustva u samom radu, pogrešno postavljanje organizacionih formi rada u Partiji i Skoju, nepravilan rad sa kandidatima nepravilno odmjeravanje partijskih kazni, nepravilan odnos Partije i Skoja kao i Skoja i omladine, slab, često i vrlo slab, teoretski i politički rad Partije i Skoja, i na kraju nebudnost koja je dovela do težih posljedica pojedine jedinice koje su tada bile u sastavu ove Divizije (XIII brigade).[8]**

**Mnogi od tih propusta, nedostataka i nepravilnog postavljanja stvari su u dosadašnjem radu odstranjeni i savladani, dok druge slabosti općijeg i trajnijeg karaktera su u svakodnevnom savlađivanju. Tako na pr. moglo bi se reći da je ova Divizija poprimila spoljnu formu organizovanosti i disciplinovanosti. No s druge strane partijska organizacija stoji dalje pred nizom općih problema i zadataka koji se pred nju kao i pred sva rukovodstva postavljaju.**

**Prvo, partijske jedinice, naročito neke, još nijesu uspjele da uočavaju, pravilno postavljaju, brzo i na vrijeme rješavaju sva pitanja koja ih sretaju u svakodnevnom životu i radu. Još se kod njih nije razvio osjećaj kolektivne odgovornosti i zajedničkog ispomaganja u rješavanju i savlađivanju bilo kakvih pitanja ili problema unutar svojih jedinica. Svaki se strogo ograničava po svom sektoru ili dobijenom zadatku. Partijci ne poznaju značaj i smisao partijske kritike i samokritike te se događaju da taje svoje kao i greške drugih. Između ostalog to se ogleda i u odnosu prema drugaricama, naročito kad su u pitaju rukovodioci, istina niži čije greške partijci nerado iznašaju. Jedan slučaj krađe u jednom bataljonu I brigade za koju su krađu znala i dva partijca je jedan karakterističan slučaj nepartijnosti. Na partijskim sastancima česti su slučajevi nepriznavanja grešaka ili odbranaški stav ako su greške iznesene i utvrđene. Nesamokritičnost i nepartijnost su rezultat nepoznavanja Partije i dužnosti njenih članova a ne nekog svjesnog neprijateljskog stava prema njoj.**

**Iz ovog proističe prava i najvažnija dužnost: odsada kao i dosada učvršćavati, vaspitavati, odgajati i osposobljavati partijsko članstvo i jedinice kroz svakodnevni praktični i teoretski rad.**

**Drugo, bataljonski biroi se još nijesu izdigli u čvrsta i samostalna partijska rukovodstva, preko kojih bi se odvijao sav život i rad jedinica u kojima djeluju. Izuzetak donekle u ovom pogledu čine neki biroi u prvoj i drugoj brigadi. To se ogleda u uočavanju problema, preglednosti rada u bataljonima i sprovođenju plana po svim sektorima partijskog rada.**

**Otuda proističe druga dužnost — njihovo osamostaljenje.**

**Sve ove gornje slabosti proističu većim dijelom iz jedne opšte slabosti ili nedostatka a to je nedostatak opšte političke i teoretske izgradnje jednog velikog broja partijskog članstva i rukovodećeg kadra.**

**Sve su jedinice proraćivale Teoriju partije, a neke prvu glavu Historije SKP(b), nacionalno pitanje, seljačko pitanje itd. U ovom pogledu nije postojao jedinstven plan za cijelu Diviziju, kao što nije bilo dovoljno me-**

3 Odnosi se na gubitke koje je ta brigada pretrpjela u borbama na Korčuli od 22. do 25. prosinca 1943. (vidi dok. br. 14).

toda ni iskustva prilikom prorade odnosnih tema. Sada se sprovodi jedinstven plan koji predviđa za sada dvije teme kao najvažnije: organizaciono pitanje i linija naše partije.

Dobar uspjeh će opet zavisiti od sposobnosti i metoda brigadnih i bataljonskih partijskih rukovodioca i specifičnog stanja u pojedinim partijskim organizacijama ali nesumnjivo da će biti uspjeha. Jer se kako na teoretskom izdizanju partijskog članstva tako i na političkom, vojničkom i drugim granama od skorog vremena učinio prelom, što se prilično osjeća već u nekim bataljonima.

Dakle, teoretsko izdizanje partijskog članstva a naročito kadrova je jedna od najvažnijih dužnosti pred kojom se nalazimo.

Partija se čisti i učvršćuje od stranih i njoj nedostojnih elemenata. Moglo bi se reći da se u tom pogledu razvija budnost i opreznost. Dok s druge strane ima priličan broj partijaca, većina u trećoj a poneki i u prvoj i drugoj brigadi, koji nijesu kroz borbu provjereni i prekaljeni. Pa bi se sigurno našao koji plašljivac ili čak i paniker.

Usled prilika u kojima ova Divizija živi u mnogome je otežano omasovljavanje Partije i Skoja. Nema uslova da se drugovi na konkretnim i težim zadacima provjeravaju, te je kriterijum dosta oštriji nego što bi bio u povoljnijim uslovima. Svakako nijesu vrata Partije i Skoja zatvorena najboljima.

Prva brigada sada broji 304 partijaca, 49 kandidata i 467 skojevca od 1450 boraca. Palo bi možda u oko da je broj kandidata mali ali brigada je omladinska te su obuhvaćeni Skojem. Procjenjuje se prva brigada iako je svakako najsigurnija u ovoj Diviziji a možda i Korpusu. U njoj ima svega dva stara bataljona u kojima je jedan dobar procenat starih isprobanih i kroz borbu prekaljenih boraca, koji su dali i za ovu i ostale brigade i jedinice nešto rukovodećeg kadra. Partijska organizacija i rukovodstva su u ovoj brigadi najčvršća iako ima ponegdje nebudnosti i nekonspirativnosti. Veza jednog partijca sa dosta nesigurnim elementom u brigadi (da li svjesna ili ne) je u budnom posmatranju.

Pri ovoj brigadi održan je jedan partijski kurs koji je dao prilične rezultate.

Druga (biokovska) brigada broji 189 partijaca, 32 kandidata i 324 skojevca od 1170 boraca. Većina ljudstva u ovoj brigadi je po svojim osobinama borben elemenat. Ova brigada je učestvovala u akcijama i borbama manjega stila i bila je na putu brzog izdizanja u jednu dobru brigadu. Ali sadašnje prilike u kojima uopšte ova Divizija živi to u mnogome usporavaju. Kao što otežavaju provjeravanje i osposobljavanje kadrova i borbeno izdizanje cijele Divizije.

Treća (otočka) brigada broji 172 partijaca, 74 kandidata i 322 skojevca od 1250 boraca. Ljudstvo je sa otoka, kroz borbu uopšte neprokušano. Nastojalo se da se provjerenim kadrovima iz ostalih brigada popune rukovodstva i učvrsti partijska organizacija ali se u tom pogledu nije još dovoljno učinilo. Tako da je i partijska organizacija i brigada prilično slabija od ostalih. Napominjemo da se do sada nije vodilo dovoljno računa o ravnomjernoj raspodjeli partijaca i kadrova unutar Divizije.

Prije izvjesnog vremena stigla je ovdje jedna prekomorska brigada.[4] Ona ima 1251 boraca, od toga svega 53 partijca, 12 kandidata i 131 skojevca. Ljudstvo je većinom iz slovenačkog Primorja, ima nešto Hrvata i Crnogoraca. Nepotpune su im komande četa, štabovi bataljona pa i sam štab brigade. Oblasni komitet im je poslao zamjenika komesara brigade, dok komandanta i komesara imaju. Brigada je formirana u 4 bataljona u kojima su, uslijed malog broja partijaca, ne mogu svuda formirati četne partijske jedinice. Inače je ljudstvo dobro i dobro naoružano. Dok su ovdje mi ćemo im pomoći, a i štab Divizije će im dati vojne instruktore za obuku jednog dijela boraca i rukovodioca teškim oruđem, kao uopšte u vojnoj nastavi.

Svi sektori partijskog rada u svim jedinicama ove Divizije su zastupljeni. Na sastanku divizijskog komiteta donešen je opšti plan rada za čitavu Diviziju, koji se saobražava prilikama i uslovima i konkretnoj situaciji u pojedinim jedinicama.

Vojnički sektor: Otok Vis je pretvoren u ratni logor. Sve su jedinice angažovane u njegovom utvrđivanju i odbrani.[5] U tome se prilično uspjelo. Sada se radi na dubinskom utvrđivanju. Inače vojska živi kasarskim vojničkim životom. Iako je vojska poprimila spoljnu formu organizovane i disciplinovane vojske, ipak će trebati duže vremena paralelnog političkog i vojničkog rada, naročito u trećoj i drugoj brigadi, da se kod boraca razvije i uzdigne svjesna disciplina, borbenost i odanost našoj borbi i našoj Partiji.

Za stručno vojničko uzdizanje boraca i rukovodioca štab Divizije preko štabova brigada donosi plan rada koji se sprovodi i koji se kontroliše i od strane vojnih rukovodioca i od strane partijskih rukovodstava. Pri štabu Divizije ovih dana su završili kurs 48 drugova za niže vojne rukovodioce.

**Politički sektor:** Budući da borci i niži kadar političkih komesara još nisu dovoljno upoznati sa najosnovnijim temama iz opšte političke oblasti prorađuju se slijedeće teme: 1) Jugoslavija kao versajska tvorevina — 27. mart — kapitulacija, 2) Razvitak i ciljevi narodnooslobodilačkog pokreta, 3) Razvitak narodne vlasti od NOO do AVNOJ-a i Nacionalni komitet, 4) Nova federativna Jugoslavija. Plan bi se trebao završiti 1. aprila kada će se nastaviti sa novim temama. Pored toga zadatak na opšte političkom izdizanju boraca i komesarskog kadra, Partija stoji pred nizom drugih pitanja i problema, koji se i pored ovako povoljnih uslova materijalnog života pojavljuju a koji su odraz političkog stanja i svijesti jednog dijela boraca ove divizije. Ti problemi bi dobili svakako određeniju formu u promijenjenim i težim uslovima života. Tako pitanja krađe, pljačke, odnosa prema narodu, iako se ne pojavljuju, izuzev pojedinačnih slučajeva krađe, su pitanja koja se moraju uporedo sa političkim radom obrađivati i oštrije postavljati.

Lokalpatriotizam je jedan od posebnih problema, naročito u trećoj otočkoj brigadi, koji se još odmah najozbiljnije postavlja obzirom da možda uskoro predstoje krupni događaji i pokreti i ove divizije. Specijalno u tom

4 Odnosi se na Treću prekomorsku brigadu. Vidi dok. br. 169, napomenu 6.

5 Vidi dok. br. 87, 157, 161, 162, 169, 174, 199, 232, 354, 391 i 446.

pogledu će se sprovesti kampanja, kako bi se istinski patriotizam boraca prenio i za ostale naše krajeve i narode. Kod boraca se ne osjeća neka netrpeljivost ili slabo gledanje na drugove strance, dok bi se to moglo reći za neke vojne rukovodioce. To zapravo nije poprimilo neke oštrije forme ali se ipak dade naslutiti na osnovu odnosa i držanja odnosnih drugova. O tome se vodi računa.

Odnos u moralnom pogledu prema drugaricama se također postavlja. To je pitanje koje stalno stoji u svakodnevnom ukazivanju i rješavanju. Dogodilo se da su i poneki od rukovodioca u tome griješili. Oštro se postavilo i ukazalo čemu to vodi, kao i da time gube svaku moralnu osnovu kod ostalih boraca ...

Svakodnevni odnos prema Saveznicima[6] je dobar.

Kulturno-prosvjetni sektor: Sve grane ovog sektora su zastupljene i osjeća se dosta veliki napredak. Rad sa nepismenima, horovi, diletantske grupe, novine zidne i bataljonske kao i kulturno-prosvjetna predavanja. Pojedini bataljonski listovi nijesu još postali ogledalo života i rada svojih jedinica. Više se pišu opšti principijelni članci i teme koje se dobro ne poznaju, pa se događa da se u dotičnim člancima skreće sa lnije današnje etape narodnooslobodilačke borbe. No to se ukazalo sa potrebnim uputstvima i materijalom kojim treba da odišu bataljonske i četne novine, kao i u pojačanoj pomoći i kontroli za iste. Mali broj bataljona nije još uspio da izda novine, dok zidne postoje u svima.

Skoj: Kao što kod partijskih jedinica po brigadama postoji razlika u sposobnosti i zrelosti, tako isto i kod Skoja. Skoj se brzo omasovio u drugoj i trećoj brigadi, poslije kapitulacije Italije, te još ta organizacija nije uspjela da se kao cjelina učvrsti. Rukovodstva nijesu dovoljno shvatila ulogu Skoja kao najboljeg pomagača Partije, kao ni to da ta organizacija po svojoj prirodi ima posebnih skojevskih odnosno omladinskih pitanja i zadataka. Tako na pr. nedostajao je masovni rad sa omladinom.

U sprovođenju plana rada po svim sektorima Skoj se prilično angažuje. To se naročito osjeća u takmičenju obuke oružja i oruđa, kao i u gradnji bunkera. Također je Skoj oživio svoj rad na proučavaju skojevskog i omladinskog materijala; uloga proleterske omladine, članci druga Ribara[7] i CK Skoja, zatim »-Omladinska borba«, »Omladinska iskra« itd.

Jedan dobar broj članova je shvatio ulogu Skoja i svoje družnosti, disciplinovani su i osjećaju se odgovorni pred svojom organizacijom, drugi dio se slabo osjeća, a treći, manji dio ne pozna ulogu Skoja. Rijetko se koji komitet Skoja osamostalio (izuzetno prva brigada), a neki su u velikom zaostajanju.

Ovih će dana da otpočne kurs za skojevske rukovodioce.

Sada ova divizija nema obavještajca, brigade i bataljoni imaju. Obavještajna služba kao takva i njena mreža vrlo je slabo organizovana. Nemaju potrebnih uputstava za njenu organizaciju i njen rad. Da bi se potrebni kadar za tu službu osposobio kao i da bi se ona organizovala kako treba potrebno je postaviti u diviziji jednog dobrog obavještajca.

**6 Odnosi se na pripadnike engleskih i američkih jedinica na otoku Visu.**
**7 Ivo Ribar-Lola**

Pri diviziji je formirana artiljerija koja je po svom akcionom dejstvu podijeljena u tri sektora. Postoji i haubički divizion. Ljudstva ima 630, od kojih 60 partijaca, 27 kandidata i 77 skojevaca. U artiljeriji su većinom stariji drugovi. Partijska organizacija u artiljeriji kakva je sada ne daje dovoljno garancije da će zadatak sa uspjehom izvršiti. Otud proističe potreba pojačanja partijske organizacije u artiljeriji sa partijcima i rukovodiocima iz prve brigade. Za obuku ljudstva na teškim oruđima angažovan je potreban broj instruktora.

U glavnom do sada se nije povelo dovoljno računa da se artiljerija popuni dobrim i sigurnim borcima, kao i da se pojača partijska organizacija, niti im se dala dovoljna pomoć ni od strane štaba divizije a niti od politodjela. Odmah ćemo nastojati da se to ispravi i nadoknadi, time što će se pojačati partijska organizacija i što će joj se pružiti potrebna pomoć.

Pitanje saniteta i intendanture prilično je sređeno u ovoj situaciji i u ovim prilikama, dok u promijenjenim prilikama i na drugom terenu osjećao bi se nedostatak potrebne komore.

Odnosi uopšte u štabovima brigada, bataljona i štabu divizije kao i međusobni odnosi su uglavnom zadovoljavajući. Svi su svijesni opštih dužnosti i zadataka koji stoje pred njima i nastoje da ih zajedničkim snagama ostvaruju i izvršuju. Dok u izvršavanju konkretnih i pojedinačnih zadataka ima propusta i neshvatanja odgovornosti. U izvjesnim momentima u nekoliko-ponovljenih slučajeva bilo je oštrijeg i grubljeg reagiranja na greške počinjene od štabova ili pojedinaca i gdje se prešla granica dozvoljene oštrine kritikovanja. Držala su se savjetovanja o takvim slučajevima, a pojedinci su iskusili i partijske mjere ...

Divizijski komitet djeluje kao jedinstveno rukovodstvo. Pretresa i ima uvid u sve probleme i stvari u okviru divizije. Donosi jednoobrazan plan i zauzima određeni stav u rješavanju svih pitanja, problema, života i rada partijskih organizacija i jedinica u ovoj diviziji.

Pri Divizijskom komitetu održava se partijski kurs i skoro će prva grupa od 36 da završi sa programom, kada će nastaviti novi. Za održavanje ovoga kursa dosta je pomogao Oblasni komitet sa predavačem. U toj kao i u drugim stvarima osjeća se uska saradnja između Oblasnog, Okružnog, Divizijskog komiteta i politodjela.

Slučaj smrti bivšeg komandanta ove divizije druga Nika Martinovića je ispitan po specijalnoj komisiji. Taj izvještaj je sigurno dostavljen Korpusu. Izgleda da se niko ne može direktno uzeti na odgovornost za njegovu smrt budući nije bilo zlonamjernog ili tendencioznog nezauzimanja za ukazivanje pomoći. Ali svakako i sigurno je bilo pretjerane panike i nedovoljnog osjećaja odgovornosti. Po istoj stvari je Oblasni komitet formirao partijsku komisiju, koja još nije završila sa radom.

Zaključak: U Partiji nema stranih — neprijateljskih elemenata, no u tom pogledu se provodi provjeravanje partijskog članstva. Budnost je zastupljena. Također, bilo unutar jedinica ili spolja ne zapaža se neki organizovani rad stranih elemenata ili bilo čiji utjecaj za koji Partija ne bi znala. Ali postoji nekoliko pojedinaca koji su padom Italije mobilisani u naše redove i koji su ili iz neznanja ili neobavještenosti ili pak svjesno izražavali

negodovanje ili neraspoloženje. Možda uslovi u kojima se nalaze ne dozvoljavaju im da ispolje ono što bi željeli. Takvi se posmatraju i provjeravaju.

U ostvarenju predviđenog plana i postavljenih zadataka na teoretskom, političkom, vojničkom, kulturno-prosvjetnom i ostalim sektorima, obzirom na povoljne uslove, može se reći da se ova divizija nalazi na prekretnici.

Održavaju se kursevi: partijski, vojnički, skojevski, bolničarski i artiljerijski.

U diviziji kao uopšte na Visu vlada radna atmosfera.

Ali uloženi rad ne daje onih rezultata koji bi se očekivali, s jedne strane što su kadrovi mladi, sa slabim teoretskim znanjem i partijskim iskustvom, a s druge strane što se taj rad ne učvršćuje kroz akcije, kroz teškoće i kroz borbu.

Htjeli bismo na kraju napomenuti da bi poželjno bilo da se na viši oficirski kurs pozovu iz ove divizije drugovi Dalmatinci, kojih ima u brigadama i koji ispunjavaju uslove da se razviju u dobre vojne rukovodioce, što nije učinjeno do sada.

Sada se pri diviziji nalazi bivši zamjenik komandanta XIII dalm. brigade kapetan drug Bogdan Pecotić. To je dobar drug, odan, partijan, popularan, bistar i vrlo inteligentan. Korčulanac je. Ispunjava sve uslove da bi se poslije kursa ubrzo mogao razviti u višeg vojnog rukovodioca.

U bolnici u Bariu još se nalazi drugarica Milanda.[8] Mi smo je obavijestili o pozivu druga Marka.[9]

Položaj, 19. marta 1944.

S drugarskim pozdravom
članovi politodjela:

***Milisav Raičević,*** v. r.
***Grahek Zvonko,*** v. r.
***Jovo Puzigaća,*** v. r.
***Novosel Vanda,*** v. r.

Izvještaj primljen 14-IV.
Napravljen izvod za druga Tita.
Potvrditi samo prijem izveštaja,
jer nema ništa za odgovor.
12-IV-44.

***A. Ranković,*** v. r.

**8 Rajter**
**9 Aleksandar Ranković-Marko**

BROJ 241

## NAREDBA VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ MARŠALA JUGOSLAVIJE JOSIPA BROZA TITA OD 20. OŽUJKA 1944. O POSTAVLJENJIMA u STABU 26. NO DIVIZIJE[1]

**VRHOVNI STAB**
**NARODNOOSLOBODILACKE** vojske
**I PARTIZANSKIH ODREDA**
**JUGOSLAVIJE**

N A R E D B A

**VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ**

I. Za komandanta XXVI divizije postavlja se potpukovnik Božo Božović, dosadašnji načelnik štaba VI divizije.

Za političkog komesara XXVI divizije postavlja se Dušan Korać.

Za načelnika štaba XXVI divizije postavlja se major Ante Biočić, dosadašnji načelnik štaba XIX divizije.

II. Potpukovnik Baće Maks stavlja se na raspoloženje Glavnom štabu Hrvatske,[3] major Parmać[4] na raspoloženje Štabu VIII korpusa a drug Vojin Popović[3] na raspoloženje Vrhovnom štabu.

**412**[2]

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

**20. III 1944**

**VRHOVNI KOMANDANT NOV I POJ**
**(M. P.) MARŠAL JUGOSLAVIJE**

*Tito,* v. r.

1 OHginal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 31/1, k. 15A.

2 Broj je dopisan crnilom u Stabu Osmog korpusa NOVJ i označava broj djelovodnika pod kojim je naredba zavedena.

3 Maks Baće je dotad zastupao komanđatna Dvadesetšeste divizije NOVJ.

4 Stanko Parmać je dotad bio načelnik štaba Dvadesetšeste divizije NOVJ.

5 Vojin Popović je dotad bio politički komesar Dvadesetšeste divizije NOVJ.

**BROJ 242**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 20. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O NAPADIMA NEPRIJATELJSKIH AVIONA NA BRODOVE I TERITORIJU SEKTORA[1]

**ŠTAB III POMORSKOG OBALSKOG SEKTORA**
**Br. 132.—**
**20. 3.1944 god.**

ŠTABU MORNARICE N.O.V.J.

Posljednja 4 dana neprijatelj je započeo sa sistematskim zračnim napadima na područje Dugog Otoka u cilju pronalaženja i uništavanja naših plovnih objekata. Napadi se vrše sa tri aparata tipa »roda-«, bombama manje veličine i mitraljiranjem. Oni započinju svakog dana zorom između 05,30 i 06,30 sati, i poslije podne pred sumrak između 17,30 i 18,30 sati. Prva dva dana napadi su bili upereni protiv sjevernog dijela Dugog Otoka (predjela Veli Rat) u cilju uništenja mot. jedrenjaka »Ilirija«, što im je 19. 3. poslije podne uspjelo, sa dva pogotka na krmi. Srušen je krmeni jarbol i razlomljena krmna oplata broda, tako da brod nije više sposoban za isplovljenje. Detalji još nisu poznati, ali postoji sumnja da brod propušta u većoj količini vodu. Napadi su pored toga bili usmjereni na luke i mjesta sjevernog dijela otoka i u cilju uništenja brodova II Pomorskog obalskog sektora, koji su se tamo nalazili.

19 marta napadi su se produžili na ostale djelove Dugog Otoka, tako da tog dana poslije podne napadnuti su brodovi u Tajeru i mjesta Sali i Žman mitraljeskom paljbom. Osim malog kvara na »Zdenki« drugih gubitaka nije bilo.

20 marta ujutro oko 06 sati napadnuti su sa dva aviona (roda) brodovi NB1 i NB6 (koji su tokom noći bili uplovili u zaliv) i naši brodovi »Dobra obitelj« i »Sv. Nikola«. NB1 pogođen je sa dvije bombe i potonuo u dubini od oko 4 metra, dok su ostali brodovi prošli bez pogodaka. Žrtava nije bilo.

Pretpostavlja se:

1. da se napadi vrše u cilju odmazde za uništene i zarobljene brodove od strane II i III Pom. obalskog sektora, radi sistematskog uništavanja naših plovnih sredstava i naoružanih brodova a s time u vezi sprečavanja naših akcija kako vojne prirode, tako i prevoza putnika i materijala;
2. da avioni uzletaju sa aerodroma u Zemuniku ili negdje u njegovoj blizini;
3. da će se napadi sistematski produžavati prema jugu obuhvaćajući i Kornat, naše najvažnije sklonište za brodove.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 30/3, k. 2027.

Prema prednjim pretpostavkama ovaj štab je zaključio da je, u cilju očuvanja plovnih jedinica, neophodno potrebno da se sav suvišak brodova, osim onih koji su najpotrebitiji za promet, povuče iz voda sektora i uputi za Vis. Zaustavljanje brodova, koji će u cilju veze stizati sa Visa, da se svede na najmanje mogući rok. U tom smislu izdate su već i potrebite upute. U sektoru zadržaće se manji brodovi, podobni za brzu kamuflažu i rasporediti na najpogodnija mjesta.

Smatramo da bi bilo neophodno potrebno, u cilju sprečavanja da se neprijatelj i dalje koristi mogućnostima napada, čim skorije bombardovanje aerodroma Zemunik i to po mogućnosti u prvi mrak, kad se avioni već vrate u svoju bazu, jer raspolažemo podacima da se svake večeri na aerodrom u Zemuniku spuštaju 9 aviona, koji se ranom zorom upućuju u raznim pravcima. Uputna bi bila i kontrola savezničkih lovaca rano ujutro ili predvečer; koji bi pravili zasjedu neprijateljskim avionima i napali ih. Pretpostavlja se da ovi avioni vrše ove prepade prilikom jutarnjeg odlaska sa aerodroma i spuštanja predvečer, dok preko dana predane negdje u sigurnoj pozadini.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Zamj. Politkomesara
D.[2] ***Mileta,*** v. r.

(M. P.)

Komandant
*Ikica,*[3] v. r.

**BROJ 243**

**izvještaj komande nb-2 od 20. ožujka 1944. štabu četvrtog pomorsko-obalskog sektora o gubitku broda u lastovskom kanalu**[1]

N.B. 2 (KOCA)
20 marta 1944 g.
Položaj

Operativni izvještaj o napadu i gubitku N.B.2. (koča) u Lastovskom Kanalu.

ŠTABU IV POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA

Prema tamošnjem pov. br. od 3 marta o.g. dostavljamo sljedeći operativni izvještaj o napadu i gubitku N.B.2. (koča) u Lastovskom kanalu u noći između 17—18 marta o.g.

2 Dušan
3 Mladen
1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 23/3, k. 2034.

1) N.B.2 (koča) isplovio po naređenju Mornaričke stanice u Lastovu iz luke Sv. Petar 17 marta u 19,15 sati sa zadatkom da preveze hranu za partizane i 5 američkih vojnika sa radiostanicom i tri partizana iz Korčulanskog odreda.

2) Ploveći u kursu 180 iz Korčule prema Lastovu u 21,30 sati primjećena signalizacija na moru između brodova u pravcu N, što je trajalo do 21,30[2] sati.

3) U pomenutom kursu u 22,30 sati u daljini 3 milje pred ulazom u uvalu Sv. Petar iznenada napadnut od tri borbena broda nepoznate narodnosti koji su otvorili odmah vatru iz teškog automatskog oružja.[3]

4, 5, 6, 7, 8) Sa prvim rafalom neprijatelj je pogodio i onesposobio izviđača na vrhu prove, mitraljesca i pomoćnika na teškom »Scotti« 20 mm, na desnoj strani lijevi »Scotti« 20 mm, prema izjavi mitraljesca, koji je od eksplozije bačen na palubu i kad je opet stao na svoje mjesto, mitraljez je bio neupotrebljiv. Komandant čim je počela paljba dao je propisane znakove za tu noć, i to poziv: 1 zeleno, zatim čak i lozinka: 2 bijela. Znakove je dao tri puta, a nakon svakog puta paljba je bila sve žešća, stoga je komandant naredio da se otvori vatra iz svih oružja, ali sve oružje je bilo oštećeno osim Brede 8 mm na lijevoj strani i ta nije imala na koga da puca pošto lijevi bok s krme nije bio uopće napadnut. Krmeni top 40 mm bio je oštećen iz drugog rafala koji je uslijedio sa krme kad je nepr.. brod počeo da puca s naše krmne strane, komandant naređuje tobdžiji da puca na brod, po izjavi tobdžije top je onesposobljen za paljbu te nije mogao da pali. Nakon svega toga komandant naređuje da se vozi svom snagom naprijed pošto sve oružje bilo onesposobljeno i nije se moglo otvoriti vatru na neprijatelja. U međuvremenu prenesen je sa pramca u mašinski prostor ranjeni izviđač gdje mu je bolničar pružio prvu pomoć. Pokušao je povući ranjenog mitraljesca, ali zbog jake neprijateljske vatre nije ga se moglo nego bolje ga zakloniti iza bunkera. Brod vozi svom snagom naprijed a neprijateljski brodovi pucaju rafal za rafalom. Četvrti rafal koji je uslijedio nakon minut pauze bio je iz automatskog topa i naš brod je primio 5 pogodaka na vodenoj liniji. Jedna topovska granata pogodila je rezervoar nafte u mašinski prostor. Nafta koja je iscurila iz rezervoara zapalila se i vatra se proširila u čitavi mašinski prostor. Motor je prestao da radi odmah nakon pogotka. Komandant silazi u mašinski prostor i naređuje ^trojaru da pali ponovno motor koji nije mogao biti upaljen zbog vatre i oštećenja na istom. Nakon što je prijetila opasnost da drugi rezervoar eksplodira i vatra zahvati magazin municije sakupljeni su ranjeni drugovi i ukrcani u čamac te sa ostalom posadom otplovili od broda prema luci Sv. Petar. Čim se na brodu pojavila vatra, paljba je prestala i neprijateljski su brodovi iščezli. Udaljenost N.B.2 od kraja u momentu napuštanja bila je 1 i po Nm. Na ulazu luke Sv. Petar prihvatio nas je patrolni čamac Korčulanske flotile i oteglio nas u luku. Čim su smješteni ranjeni drugovi, komandant, komesar i jedan strojar pokušali su da se vrate na brod, ali zbog vatre koja je zahvatila cijelu palubu i magazin municije,

**2 Vjerojatno: 22,30**

**3 Može se pretpostaviti da se radi o njemačkim jedinicama.**

koji je počeo da puca, nije se bilo moguće približiti brodu. Isti je gorio do jutra i zanesen strujom potonuo je uz obalu na sijeku otoka Mrčara.

9) Vidi listu gubitaka.

10) Bez sadržaja.

11) Držanje posade uglavnom dobro, nije bilo panike i svak je bio na svom borbenom mjestu u momentu napadaja.

12) Bez sadržaja.

***S. F. — S. N.***

POLITKOMESAR: KOMANDANT:
***Kustić***,[4] v. r. ***Franulović Jure,*** v. r.

Prilog: Kursni nacrt
Lista gubitaka

ŠTAB IV POM. OBAL. SEKTORA
Pov. br. 110
21 marta 1944 g.
u Visu

ŠTABU MORNARICE. — Mišljenja smo da komandant i politkomesar N.B.2 nisu bili na visini svog zadatka uglavnom zbog toga što su polazili sa stanovišta da su brodovi koji su ih napali savezнички, te su pokazivanjem signala raspoznavanja gubili vrijeme mjesto da otvore paljbu, te je u međuvremenu sve naoružanje N.B.2 bilo onesposobljeno. Prije isplovljenja N.B.2 bio je obaviješten od američke radio-stanice da će sav. patrolirati oko 21,00. Prilikom potonuća N.B.2 izgubljeno je sljedeće naoružanje i municija: 2 mitraljeza p.a. 20 mm »Scotti«, 1 protukolski top 40 mm, 2 mitraljeza »Breda« 8 mm, 5 raznih pištolja, 3 strojnice, 11 pušaka, 1 sign, pištolj, 1200 pučanih metaka, 4000 mitraljeskih 8 mm, 3000 mitraljeskih 20 mm, 40 revolverskih, 200 topovske 40 mm, 26 metaka signalnih.

S. ***F. — S. N.***

POLITKOMESAR: NAČELNIK ŠTABA:
***Bagat***,[5] v. r. (M. P.) ***B.***[6] ***Saje,*** v. r.

**4 Mirko**
**5 Vlado**
**6 Baldo**

**BROJ 244**

## DIREKTIVNO PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH DUBROVNIK OD 20. OŽUJKA 1944. KOTARSKOM KOMITETU KPH PELJEŠAC O POSTUPKU PREMA OKUPATORIMA KOJI VRŠE EVAKUACIJU STANOVNIŠTVA[1]

OKRUŽNI KOMITET K. P. H.
D u b r o v n i k
Dne, 20. marta 1944. g.

Drugarskom

KOTARSKOM KOMITETU K.P.H.

P E L J E Š A C

Dragi drugovi,

Na Korčuli je okupator započeo sa mobilizacijom svih sposobnih muškaraca od 12 godina do 60 i preko. Neznamo da li je to isto i kod Vas poduzeto. Ukoliko do sada to nije znajte da će iste mjere i kod vas poduzeti. Vaša je dužnost da svim sredstvima onemogućite mobilizaciju, ukazujući ljudima što mu sve okupator sprema sa tom mobilizacijom. Mobilizaciju sprovađaju na taj način što pozovu zbor, opkole sela, te pokupe sve muško što je sposobno. Organizirajte zbirne logore u kojima prihvaćajte sve muškarce koji neće da dozvole, da budu od okupatora mobilizirani, iste ćete odmah odpremljivati postojećim vezama za Vis. Očuvajte i učvrstite što bolje postojeće veze sa nama i Lastovom. Povežite se sa drugom Ivanovićem koji se nalazi na vašem terenu te izdajte jedan letak kojim ćete upozoravati narod na namjere okupatora.

Ukoliko okupator bude vodio u kolonama ljude na sabirna mjesta, za mobilizaciju, kao što ae to dešava na otoku Korčuli, vi napadnite ove kolone (mislimo, naravno, da napadnete samo okupatorske vojnike koji sačinjavaju pratnju) mitraljeskom i puščanom vatrom, kako bi se raspršile kolone i time onemogućile namjere okupatora.

Odmah nas izvjestite što ste poduzeli po ovoj direktivi i shvatite je najozbiljnije.

Uz drugarski pozdrav:

*Smrt fažizmu — Sloboda narodu!*

Za O.K. K.P.H.
*Martin,*[2] v. r.

10 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu SUP-a BiH — Sarajevo, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka, SUP BiH, film la/3.

2 Marin Cetinić

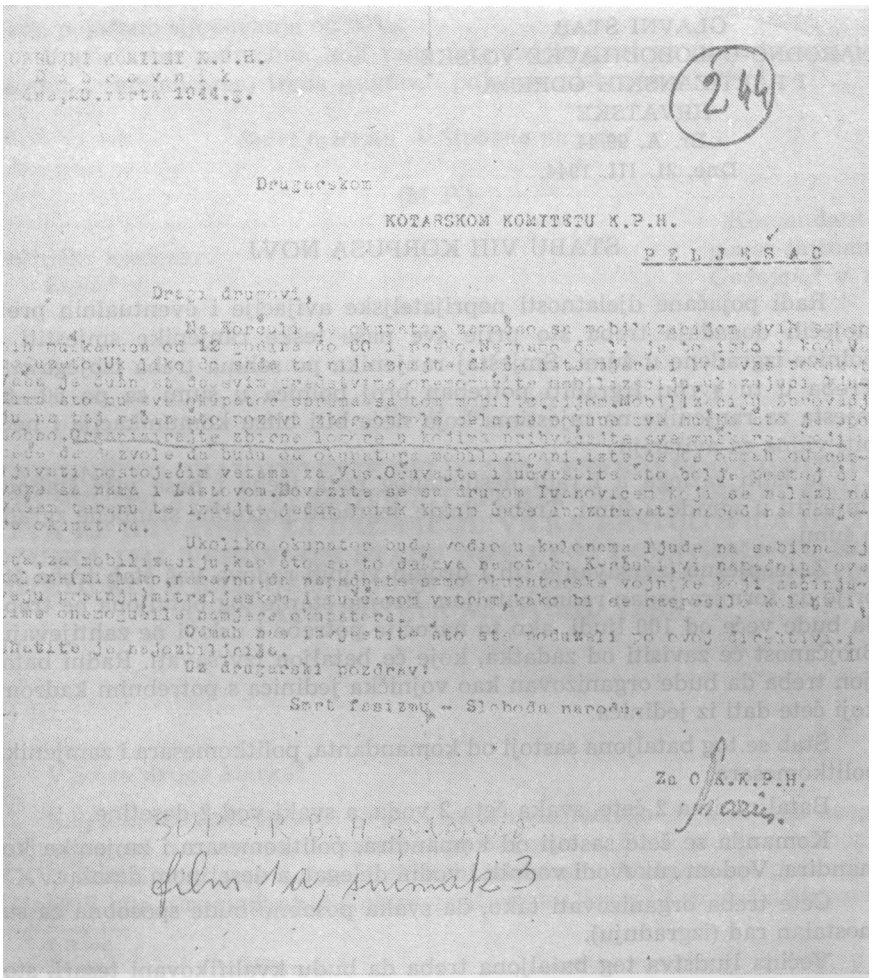

244

Drugarskom

KOTARSKOM KOMITETU K.P.H.

P E L J E Š A C

Dragi drugovi,

Da Korčula je chupatom naroda se mobilizacijom svih muškaraca od 18 godina do 60 i preko. Nastavo da bi je to isto i kod V
Uk lako da ne bude tako nije stvar do lista nego i vas sekretar
je dubin si do svim sposobnim građanima te mobilizacije, uključivši
ato su svi dužnosti upoznati sa tom mobilizacijom. Mobilizacij dovršiti
na taj način ato rozovu skoro, onoliko pelu, za bogunovca mobilizacija ato je
pod. Organi vlasti obavezni su bdjeti da se sve mobilizacija
da izvole da budu na oprezu sa svim sredstvima, iste da se ne
ivati postojećim vetama za vlast. Održavajte i učvršćite što bolje postoj
ga sa narodnom vlašću. Povežite se sa drugom Ivanovićem koji se nalazi
ovom terenu te izvršite dogovor kako bolje međusobno pomoći
okupatora.

Ukoliko okupator bude vršio u kolonama ljude na sabiranje
ca, za mobilizaciju, kao što se to dešava po ostalim K-vama, vi napadnite
kolone (mašine, naravno, ide naročito sa vojnicima koji sačinjavaju
pratnju) mitraljeskom i ručnom vatrom, kako bi se razbežali i
time onemogućili dalje sabiranje.

Osnab ne zaboravite ato ste odgovorni za svoj teritorij i
hnite je najbolje.

Za drugarski pozdrav!

Smrt fašizmu - Sloboda narodu.

Za O/K.K.P.H.

SUP CK R.H. [illegible]

film 1a, snimak 3

*Faksimil dokumenta broj 244*

**BROJ 245**

## NAREĐENJE GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 21. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA ZA SMEŠTAJ RANJENIKA I FORMIRANJE RADNOG BATALJONA[1]

**GLAVNI STAB**
**NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE**
**I PARTIZANSKIH ODREDA**
**HRVATSKE**
**Br. A. 99/44**
**Dne, 21. III. 1944.**

STABU VIII KORPUSA NOVJ

Radi pojačane djelatnosti neprijateljske avijacije i eventualnih pretstojećih događaja treba što prije sve naše teške ranjenike smjestiti u bolnice izgrađene u šumi. Smještaj ranjenika po selima treba izbjegavati. Treba u tu svrhu izgraditi potreban broj bolnica u šumi sa po 60—80 mjesta za ranjenike na mjestima koja neće biti blizu komunikacija i neće biti vidna za avijaciju.

Iz istih razloga a i radi nesmetanog rada treba i naše više štabove smjestiti u zgrade u šumi. Treba, dakle, izgraditi potrebne stanbene zgrade u šumi.

Za uspješno izvršavanje tih i drugih vojnih radova vaš štab treba što prije da formira jedan radni bataljon. Brojno stanje tog bataljona ne treba da bude veće od 100 ljudi, ako to naročite potrebe i uslovi ne zahtijevaju. Brojčanost će zavisiti od zadatka, koje će bataljon izvršavati. Radni bataljon treba da bude organizovan kao vojnička jedinica s potrebnim kadrom, koji ćete dati iz jedinica.

Štab se tog bataljona sastoji od komandanta, politkomesara i zamjenika politkomesara.

Bataljon ima 2 čete, svaka četa 2 voda, a svaki vod 2 desetine.

Komanda se čete sastoji od komandira, politkomesara i zmjenika komandira. Vodom rukovodi vodnik i vodni delegat, a desetinom desetar.

Cete treba organizovati tako, da svaka posebno bude sposobna za samostalan rad (izgradnju).

Većina ljudstva tog bataljona treba da budu kvalifikovani tesari, stolari, po koji limar, bravar i slično. Za popunu tog bataljona mobilisati majstore starijih godišta (starije od 35 godina).

Bataljon je vojna jedinica s vojničkom disciplinom i odgovornosti. Vaš štab treba da o njemu vodi brigu po pitanju političkog rada, smještaja, opreme i ishrane, kao i o drugim jedinicama.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/3, k. 517.

Budući oni rade tešak fizički posao, treba bataljonu osigurati dnevno sljedovanje 20% veće od sljedovanja propisanog tablicom sljedovanja za borce.

Iz istih razloga treba formirati i pri svakoj komandi područja, ukoliko još nemaju, radne čete. To također treba da bude vojna jedinica. Organizaciji, političkoj obuci, smještaju, spremi i ishrani tih radnih četa komanda područja treba također da posveti pažnju. Njima isto tako pripada pojačano sljedovanje od 20%.

Uopće svim radnicima koji rade teže fizičke poslove (u radnim jedinicama i radionicama) treba osigurati pojačanje ishrane od 20%.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

(M. P.)

Komandant:
genar-lajtnant
***Gošnjak***,[5] v. r.

Politički komesar:
***Zigić**** v. r.

BROJ 246

## ZAJEDNIČKO OBAVJEŠTENJE DELEGATA CENTRALNOG KOMITETA KPJ SVETISLAVA STEFANOVLCA I SEKRETARA OBLASNOG KOMITETA KP HRVATSKE ZA DALMACIJU VICKA KRSTULOVLCA OD 21. OŽUJKA 1944. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ I CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RAZLOZIMA BORAVKA SEKRETARIJATA BIROA OBLASNOG KOMITETA NA OTOKU VISU[1]

21/III

V.Š.[2] za druga Marka[3]

Naš sekretarijat[4] boravio je na Visu iz ovih razloga: Pružili smo neophodnu pomoć u formiranju i učvršćenju Mornarice. Direktno smo pomogli XXVI Diviziji koja je nakon ozbiljnih udaraca u Makarskom primorju[5] i Korčuli bila u raspadanju.[6] Gubitkom Korčule, Hvara[7] i Brača[8] u štabovi-

**2 Rade**
**3 Ivan**

**1 Knjiga primljenih i poslanih depeša Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Centralnog komiteta SKJ — Beograd, reg. br. 20797.**
**2 Vrtiovnom štabu NOVJ**
**3 Aleksandar Ranković-Marko**
**4 Misli se na Sekretarijat Biroa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**5 Vidi operaciju »Landsturm«, knj. 9, dok. br. 16, napomenu 2 i 3.**
**6 Vidi dok. br. 14.**
**7 Vidi dok. br. 32, 41, 43, 60, 311, 313 i 354.**
**3 Vidi dok. br. 60, 64 i 354.**

**ma** zavladala psihoza napuštanja i posljednjeg otoka Visa. Tim bi bio onemogućen opstanak Mornarice u našim vodama i prekid direktne značajne veze **sa** Saveznicima. Mi smo odlučno stali na stanovište obrane Visa i u tom pravcu kod štabova i [na] ostalim poljima poduzeli potrebne mjere za usvajanje ovoga. Gubitkom otoka trebalo je u najtežoj situaciji hitno izvući zbjeg, organizovati ga da nas vani dostojno reprezentira i podstiče kod Saveznika autonomiju i pomoć. U Italiji broj naših ljudi i ustanova stalno u porastu, a time i sve složeniji problemi, koji bez naše direktne pomoći ne bi mogli biti rješeni pravilno i na vrijeme. Bila je nužna intervencija radi pravilnog odnosa Misije[9] prema dr Smodlaki[110] i Saveznicima.

Potrebna je bila neposredna intervencija i pomoć radi pravilnog odnosa štabova i organizacija prema Saveznicima, radi produbljenja saradnje i veće pomoći vojsci i narodu.

Zbog situacije u Dalmaciji jedino na Visu može da djeluje Agitprop, štamparija i kursevi. Sa Visa bilo je moguće rukovoditi skoro svim okružjima. Tačno je da nismo mogli dati jaču pomoć korpusu,[11] koji je daleko. Nakon vašeg ukazivanja poslali smo korpusu Stevu,[12] Kadijevića,[13] Fiću[14] za kurseve, dio tehnike sa 1 članom komisije Agitpropa i kult.-prosvj. grupu. 3 do 4 člana našeg biroa stalno su na terenu.

Odlaskom uz korpus,[15] isti će dobiti pomoć, ali veze sa organizacijama na terenu biti će otežan, a neke i prekinute. Mi gubimo rukovodstvo u Italiji[16] i ne možemo pružiti potrebnu pomoć. Prestajemo rukovoditi zbjegom, koji se prebacuje u teškim uslovima. Moramo prestati sa većim djelovanjem Agitpropa, štamparije i kursevima.

**Teško nam je ako se ima utisak da je naš boravak na** Visu **izazvan težnjom za udobnošću.**

Molimo vašu odluku.[17]

Istu depešu uputili smo drugu Andriji.[18]

Ćeća,[19] v. r. — ***Vicko,***[20] v. r.

**9 Odnosi se na Vojnu misiju NOVJ pri savezničkoj Vrhovnoj komandi za Srednji istok.**

**10 Dr Josip Smodlaka je tada bio povjerenik za vanjske poslove Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije.**

**11 Riječ je o Osmom korpusu NOVJ.**

**12 Andrija Božanić**

**13 Veljko Kadijević**

**14 Filip Bajković-Fića**

**15 Tako piše u originalu, a smisao je; Ako Oblasni komitet pođe s otoka Visa i bude se nalazio tamo gdje i Štab Osmog korpusa NOVJ.**

**16 Odnosi se na ustanove i jedinice NOV i POJ u Bariju i južnoj Italiji.**

**17 Odlučeno je da se Sekretarijat Biroa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju zadrži na otoku Visu (vidi Arhiv Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 8/32-2, k. 2072, radiogram br. 260, od 23. ožujka 1944).**

**18 Andrija Hebrang, sekretar Centralnog komiteta KP Hrvatske.**

**19 Svetislav Stefanović-Ceča, instruktor Centralnog komiteta KP Jugoslavije pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.**

**20 Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**BROJ 247**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 21. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O STANJU U SJEVERNOJ DALMACIJI, TOKU MOBILIZACIJE I RASPOREDU JEDINICA[1]

**STAB**
**XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE**
**A. br. 91**
**21. III. 44. g.**

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Situacija nepromijenjena. Poslije upada njemačke motorizacije pravcem Đevrske—Dobropoljci—Paračić, Štab Divizije se ponovno povratio u Parčić. U tom povlačenju odjeljenje radio stanice nije evakuisalo motor, koji je propao. Krivce ćemo kazniti.

Sjevernodalmatinskom odredu tom prilikom također je propalo nešto materijala i nagaznih mina, a izgleda i arhiva, a O.K.[2] K.P.H Šibenik propala tehnika.

Na prostoru Skradin—Đevrske—Benkovac osjeća se prisustvo jedne SS regimente »Brandenburg«,[3] čiji je zadatak ofenzivno djelovanje protiv N.O.V. i čišćenje terena. Ta motorizovana regimenta već je vršila ofenzivu na Zadarski P. Odred, koji je uspio da ih manevrom veći broj potuče i da se ipak zadrži na prostoru jugozapadno od linije Kistanje—Benkovac.

Situacija na teritoriju sjeverne Dalmacije je povoljna, kako za operacije, tako i po pitanju mobilizacije. Neprijateljski saobraćaj je vrlo slab i operativne mogućnosti leže u likvidaciji pojedinih manjih legionarskih, ustaških ili četničkih uporišta, kojih ima dosta, ali za njihovu likvidaciju treba nam teže oruđe.

Mobilizacija već do sad ima uspjeha, a ima izgleda da će krenuti još bolje. Naročito se osjeća dobro stanje u Promini, odakle je već dobrovoljno mobilisano preko 150 boraca i mislimo o formiranju odreda, što ćemo vam i konkretno predložiti.[4] Jedan bataljon od 80 ljudi već je oformljen i danas će krenuti na Prominu. Također se nadamo da će i u Ravnim Kotarima biti uspjeha, samo ćemo morati za obadva ta odreda[5] dati vrlo dobar kadar.

II Brigada sa dva bataljona, te novomobilisanim privremeno samostalnim jedinicama Muškovaca i Bilišana izvršila je između 19 i 20. III. na selo Jasenicu napad i zarobila 12 ustaša (Ličani iz Sv. Roka) i 6 ubila. Također

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 29/2, k. 517A.
2 Okružni komitet
3 Riječ je o Prvom puku »Brandenburg«. Vidi dok. br. 418.
4 Vidi dok. br. 209, napomenu 4 i dok. br. 265.
5 Misli se na Zadarski 1 Prominski NOP odred. Vidi dok. br. 265.

je zarobljeno nešto stoke, hrane i oružja. Operativni izvještaj dostavićemo naknadno.[6]

Sadanji raspored naših snaga:

I Brigada nalazi se na prostoru Biovičino Selo—Modrino Selo, a danas dva bataljona su postavila zasjedu između Kistanja i Knina. Obaviješteni smo da treba da prođe jedna njemačka kolona.[7] Dva bataljona te brigade bili smo ostavili na prostoru Turovac—Mrkići, misleći na operacije u Zrmanjskoj dolini, ali poslije njemačkog upada u Parčić[8] izvršili smo koncentraciju te brigade na navedenom prostoru.

II Brigada nalazi se sa dva bataljona u Medviđoj i sa dvije čete Bilišanskog bataljona u Bilišanima, dok ostala dva bataljona, te ostatak Bilišnske i Muškovačke jedinice, nalaze se na prostoru Jesenica—Stari Grad. Ove Bilišance i Muškovčane mislimo uključiti u brigadu, čim budu za to pripremljeni.

III Brigada nalazi se na prostoru Mazin—Bruvno.

Kninski part, odred nalazi se na prostoru Mokro Polje—Ervenik—Rujište sa obadva bataljona. Most u Mokrom Polju je srušen.

S.D.P.[9] Odred nalazi se na prostoru Dobropoljci—Gošići sa obadva bataljona.

Zadarski part, odred nalazi se na prostoru Radošinovci—Stankovci.

I Prominski bataljon treba danas da krene za Prominu, a ostatak boraca nalazi se u Prkljama, gdje će se formirati II Prominski bataljon, dakle eventualno i odred. Mogućnosti opstanka veće jedinice na Promini neće biti. nego će ta dva bataljona prema situaciji zajednički ili pojedinačno boraviti i upadati na Prominu, udarati po bandi i vršiti mobilizaciju, ili će jedan drugog prihvaćati na Krki.

Poduzeli smo i poduzećemo već neke mjere da se formira neka jedinica na Skradinskom terenu, a tako isto i preko Krke na Šibenskom.

Šaljemo vam sve redovne izvještaje. Ranije ih nijesmo mogli poslati zbog pocijepanosti naše Divizije, koja je bila u sjevernoj Dalmaciji i Liki, pokreta Divizije iz Like u sjevernu Dalmaciju.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić,*** v. r.

(M. P.)

Komandant — pukovnik:
M.[10] ***Šakić,*** v. r.

**6 Vidi dok. br. 26G.**
**7 O rezultatima napada na ovu kolonu vidi dok. br. 272.**
**8 Vidi dok. br. 272 1 418.**
**9 Sjevernodalmatinski partizanski**
**10 Mićun**

**BROJ 248**

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH BRAČ, HVAR, VIS OD 21. OŽUJKA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VOJNO-POLITIČKOM I ORGANIZACIONOM STANJU NA OKRUŽJU[1]

Okružni Komitet K. P. H.
Brač, Hvar, Vis
21. III. 1944.

Drugarskom

Oblasnom Komitetu K.P.H. za Dalmaciju
Izvještaj o vojno-političkom i organizacionom stanju na okružju.

### VOJNO-POLITIČKA SITUACIJA

Od prošlog izvještaja pa do danas brojčano stanje neprijateljske vojske se nije mnogo izmjenilo, jedino je neprijatelj posljednjih dana doveo pojačanje od 100 vojnika na Brač, gdje je sada ukupni broj neprijateljskih vojnika 800.[2] Neprijatelj se nalazi u slijedećim mjestima: Sumartin 60 vojnika, Selca 80, Povija 60, Bol 30, Nerežišće 280, Milna 160 i Supetar 80 vojnika. Neprijatelj u ovim mjestima gradi bunkere i utvrđuje se, te na nekim prilazima postavlja mine. Kod Bola neprijatelj je smjestio 2 topa. Na čitavom otoku imaju 10 teških bacača, inače su naoružani lakim oružjem, uglavnom puškama, a svaka desetina ima po dvije strojnice i jedan šarac. Raspolažu sa 10 protivavionskih teških mitraljeza. Kod Nerežišća popravljaju teren radi spuštanja aviona. Na Hvaru je brojčano stanje nepromjenjeno.[3] Njihov razmještaj je slijedeći: Hvar 150, Starigrad 150, Rudina 180, Bol 150, Jelsa 200 i Vrboska 250. U Rudini imaju 4 haubice, u Dolu jedan protukolski top, inače naoružanje kao i na Braču. Na Šolti je neprijatelj imao garnizon od 160 ljudi u Grohotama. Sa strane Saveznika je na ovaj garnizon izvršen napad u kojemu je garnizon razoružan, veći broj neprijateljskih vojnika je zarobljen a ostali dio ubijen.[4] Poslije ove akcije Saveznici su se povukli iz Šolte.

Na otoku Braču se nalaze pretežno Njemci,[5] dok su na Hvaru pretežno Poljaci, Česi, Talijani i ostale narodnosti a komanduju isključivo Njemci.[6] Moral neprijateljske vojske je dosta slab, naročito na Hvaru. Teror sa strane neprijatelja je pooštren svuda. Neprijatelj pljačka od našeg naroda sve do čega dolazi: perad, stoku, hranu, zlato, novac, vino, robu itd. Neprijatelj je također otpočeo masovno ubijat narod na Braču.

1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/434-442.

2, 3, 5 i 6 Dijelovi 118. lovačke divizije.

4 Vidi dok. br. 294, 412, 415, 416, 419, 420, 421, 424, 425, 427, 434, 440 i 445.

Na Braču operiše partizanski odred koji broji 25 boraca. Ovaj odred je izvršio niz uspješnih akcija. Prva akcija izvršena je na jednu trokolicu gdje su ranjena tri oficira i jedan vojnik, jedan oficir je podlegao ranama. Poslije ove akcije dva partizana zajedno sa jednim savezničkim oficirom izvršili su akciju u Nerežišće[7] gdje je ubiven komandant bataljona, a poslije ove akcije napadnut je neprijateljski kamion na cesti između Humca i Pražnica, u ovoj akciji neprijatelj je imao 3 mrtva i 5 ranjenih. Ovaj odred izvršio je noćni napad na garnizon u Pučišćima koji je brojio 8 vojnika i 1 podoficir. U ovoj akciji ubivena su 2 neprijateljska vojnika, dok su ostali zarobljeni, a među zarobljenima su 4 ranjena. Posljednja akcija izvršena je na kamion između Pražnica i Nerežišća u kojoj je neprijatelj imao 12 mrtvih i 2 ranjena koja su uspjela pobjeći. U ovoj akciji ubiven je jedan civil koji se je vozio s njima kamionom. Odred se je u ovim akcijama pokazao borben i disciplinovan. U svim ovim akcijama, odred nije imao ni jednog mrtvog ni ranjenog. Na svaku akciju neprijatelj je odgovorio pooštrenim terorom nad narodom pljačkanjem i ubijanjem civilnog stanovništva, a poslije akcije na Pučišća i zadnje akcije na kamion neprijatelj je izvršio masovno klanje u Pučišćima, Pražnicama i Humcu. U Pučišćima je ubijeno 9 ljudi, uhapšeno je 35. U Pražnicama je neprijatelj na najzvjerskiji način ubio.. .[7a] ljudi i zapalio 19 kuća. U Gornjem Humcu ubijena su 23 čovjeka, među kojima se nalazio i pop. Neprijatelj je izdao oglase u kojima zabranjuje svim muškarcima izlazak iz mjesta, dok je ženama slobodno kretanje samo dva km. iz mjesta, i pucaju na svakog koga primjete u poljima bez ikakve opomene, tako da svakodnevno ima pojedinačnih slučajeva ubijanja naših ljudi. Zadnjih dana neprijatelj je otpočeo masovna hapšenja muškaraca i već ima dosta veliki broj uhapšenih, među kojima ima i dječaka ispod 15 godina, kao i staraca iznad 60 godina. Uhapšenike neprijatelj odvodi na kopno. Neprijatelj svakodnevno vrši pretrese terena, cilj mu je opkoliti i uništiti partizane kao i političke "radnike. Na otoku Šolti je također izvršena prisilna mobilizacija, na taj način što je neprijatelj blokirao mjesto, pohvatao ljude s time da treba da potvrde legitimacije a onda ih je prisilno odveo za Split, ukupan broj odvedenih iznaša 222 čovjeka.[8]

Na otoku Hvaru teror neprijatelja nije bio ovakav kao na Braču, ovde se neprijatelj ograničavao uglavnom na pljačkanje, zabrane kretanja, prijetnje itd., ali nije bilo čak ni pojedinačnih slučajeva ubijanja civila. Zadnjih dana su također sprovedena masovna hapšenja svih muškaraca koje je neprijatelj uspio uhvatiti, tako da broj uhapšenih iznosi oko 400,[9] koji su odvedeni na kopno, među njima ima priličan broj dječaka i staraca. Hvarski odred je također izvršio nekoliko akcija. Zarobljen je jedan neprijateljski podoficir, dok su se dva austrijanca predala. Ovaj odred izvršio je akciju na motorbiciklu gdje je ranjen jedan vojnik i jedan podoficir, zatim je zajedno sa nekoliko savezničkih vojnika izvršen prepad na

**7 Vidi dok. br. 184, napomenu 22.**

**7a U originalu je broj Izostavljen.**

**8 1 9 O evakuaciji stanovnika sa dalmatinskih otoka 1 obale vidi dok. br. 210, napomenu 2.**

garnizon u Vrboskoj.[10] Između Poljica i Zastražišća odred je napao neprijateljsku kolonu od 40 ljudi, u tom napadu ubijeno je 5, a ranjeno 15 neprijateljskih vojnika. Na ove akcije neprijatelj nije odgovarao represalijama kao što je to slučaj sa Bračom. Neprijatelj također vrši pretrese terena i postavlja zasjede, ali mnogo manje i opreznije nego na samom Braču. Na Hvaru je također izdata naredba o zabrani kretanja svih muškaraca izvan mjesta i na oba otoka proglašen je prijeki sud.

POLITIČKA situcija je raznolika na svakom otoku našeg okružja.

**Brač — Šolta:**

Na Braču politička situacija nije dobra, ali ima pojedinih mjesta kojima je situacija dosta dobra. Naša rukovodstva od samog dolaska Njemaca nisu uspostavili čvrstu vezu sa narodom, niti je bilo organizirano djelovanje, tako da se je narod u mnogim mjestima našao u teškoj situaciji otkinut od svog rukovodstva a pun straha od neprijatelja. Jasno je da u takvim prilikama narod pošao putem manjeg otpora prilagođavajući se prilikama. Neprijatelju je na Braču uspjelo formirati općinska vijeća, a u mnogim mjestima i glavare. Ima slučajeva gdje su se sami odbornici primali u sama vijeća pri čemu ih je i sam narod podupirao i nagovarao da prime računajući da će takvi ljudi raditi na spašavanju naroda te da će na taj način biti manje zvijerstava sa strane okupatora. U općini Pučišće u općinsko vijeće ušla su četri odbornika, u Selcima dva, u Nerežišćima dva i u Milni dva. Ovdje treba podvući da samo partijsko rukovodstvo nije bilo dovoljno odlučno a čak i u početku sam Kotarski Komitet stajao na stanovištu da je korisnije ako u takva vijeća uđu nama povjerljivi ljudi. Ova vijeća su uglavnom razbijena, ali još funkcioniraju u općini Selca, Nerežišću i Milni, dok su se odbornici svi odrekli. Pojedini ljudi i dalje služe neprijatelju iako idejno nisu povezani s njim ali, nemaju dovoljno smijelosti da se odreknu. Odnos naroda prema okupatoru nije u svim mjestima podjednak, u onim mjestima gdje je narod povezan s našim rukovodstvima stav naroda spram okupatoru je pravilan. U mjestima gdje nema kontakta sa narodom stav je pomirljiv, najbolji primjer je Bol gdje je narod uvijek bio čvrsto vezan uz N.O. Pokret sada je stanje loše, jer od dolaska Njemaca pa do danas prekinuta je svaka veza sa narodom. Loša situacija je i u općini Selca gdje također od dolaska Njemaca pa do danas nije bilo nikakvog političkog rada, također i u Milni. Imamo lijepih primjera borbenosti naroda u pojedinim mjestima kao na pr. u Pučišćima gdje su njemački vojnici i oficiri u više navrata revolverima prisiljavali djevojke da dolaze na plesove, što im nije nikada uspjelo. U Postirama su Njemci poredali oko 30 ljudi pred mitraljeske cijevi i tražili od njih da im reknu gdje partizani logoruju i kuda se kreću, ali im ni jedan nije rekao ništa. Na otoku se zapaža i špijunaža iako ne u velikoj mjeri. Posljednje klanje je prilično zastrašilo brački narod i pojavljuje se pojedinačnog negodova-

lo **U Vrboskoj je 25. veljače američki kapetan Roger sa** 6 **američkih vojnika i 2 partizana napao njemačku patrolu 1 ranio 1 njemačkog oficira. Vidi Jovan Vasiljević: »Ofanzivna dejstva savezničkih snaga sa otoka Visa«, Pomorski zbornik, knj. 2, str. 157, Zadar 1964.**

nja protiv naših akcija, što proizlazi od straha daljnjih represalija, ali ima djelovanja reakcije, naročito ustaša. Postoji opasnost u pojedinim mjestima da se narod po ovakvoj situaciji baci u zagrljaj okupatora, ako se ne bi narod uvjeravalo o značenju i potrebi akcije na otoku. Na političku situaciju utječe i očajno ekonomsko stanje o čemu se vodi ozbiljno računa, ali nemoguće s naše strane pružiti narodu efikasniju pomoć s obzirom na vojničku situaciju na otoku. U zadnje vrijeme je težište našega rada bačeno na mobilizaciji naših ljudi u čemu nije bilo naročitih rezultata iako je narod bio voljan da se prebacuje na Vis zbog teškoća prebacivanja do veze, tako da nas je neprijatelj u mnogim mjestima predusreo.

Na Šolti je politička situacija dosta dobra. Neprijatelj do mobilizacije na ovom otoku nije vršio naročitog terora, nad narodom, iako je i na ovom otoku bilo pljačkanja i silovanja žena. Stav naroda spram okupatora je dosta dobar, sa izvršenom mobilizacijom na Šolti mržnja naroda spram okupatora se je pojačala. Pošto je Šolta momentalno slobodna narod se prebacuje na Vis. Proslava Crvene Armije na kotaru Brač—Šolta je protekla uz učešće naroda. Uzimajući ovaj kotar kao cjelinu možemo reći da narod stoji uz N.O. Pokret, da mrzi okupatora i domaće izdajice, iako je zbog pomanjkanja političkog rada, a s druge strane zbog straha u izvjesnim mjestima došlo do pomirljivog stava naroda spram okupatoru.

**Hvar:**

Na Hvaru je politička situacija mnogo bolja nego na Braču, zbog toga što su na ovom kotaru naši rukovodioci od samog dolaska neprijatelja na otok ostali čvrsto vezani uz narod. Ovdje ne treba zaboraviti da je politički rad i povezivanje sa narodom bilo mnogo lakše nego na Braču, zbog toga što je neprijatelj na Hvaru mnogo manje pretresivao teren i što je veći broj sela ostao slabo kontroliran od neprijatelja. Narod na ovom kotaru je mnogo zainteresiran za sve probleme vojničke i političke naravi u zemlji i vani. Narod na Hvaru izbjegava neprijatelja i bježi iz mjesta ako se neprijatelj primiče, kad god to može. Ne zapaža se više negodovanje sa strane naroda prema našim i savezničkim akcijama, kao što je to ranije bilo, već u pojedinim mjestima i sam narod traži što više akcija, jer se je značaj i potrebu vršenja akcija narodu prilično objasnilo. Na otoku se ne zapaža naročite aktivnosti sa strane reakcije naročito po slobodnim mjestima, ali ipak, treba podvući ubacivanje raznih parola protiv savezničkog bombardovanja u srednjem djelu otoka. Kod naroda vlada mišljenje da će otok biti uskoro oslobođen, što ima znatnog utjecaja na sprovođenje mobilizacije naših ljudi, jer se pojavljuje špekulacija, prikriti se nekako, jer neprijatelj neće biti dugo na otoku. Poslije sprovedenog hapšenja narod se posakrivao u šume i ozbiljnije shvaća opasnost koja mu prijeti od okupatora, te ima izgleda da će se ljudi prebacivati na Vis u našu vojsku. Na čitavom kotaru osjeća se prilična politička živost pa čak i u onim mjestima gdje je ranije nije bilo. Proslava Crvene Armije protekla je uz veliko učešće naroda. U slobodnim mjestima održavani su zborovi i konferencije, dok su u svim mjestima bile izvješene zastave i ispisane parole.

Vis:

Sav rad našeg rukovodstva na ovom otoku u zadnje vrijeme vrti se oko prebacivanja naroda u zbijeg,[11] tako da je izostao politički rad s narodom, što se odražava na samu političku situaciju. Može se reći da narod na Visu sa puno manje povjerenja gleda N.O. Vlast, zbog toga što je pred narod postavljena prisilna evakuacija, što je dovelo do neraspoloženja naroda, jer sve ovo što je do danas ostalo na otoku ne želi da se prebaci u Italiju. S druge strane i česte promjene samih naredbi stvaraju kod naroda nepovjerenje i nezadovoljstvo. Do ovakvog raspoloženja dolazi zbog toga što je svijet uvjeren u sigurnu obranu Visa, a s druge strane nema nikakvog uznemiravanja niti bombardovanja sa strane neprijatelja, tako da se kod naroda ukorijenilo mišljenje da je odlazak u Italiju suvišan i nepotreban. Ovdje treba istaknuti i djelovanje neprijateljskih elemenata koji ubacuju razne parole kako je na putu potopljeno nekoliko brodova sa zbijegom, te kako je zbijeg loše primljen itd. Mada je zbog ovakvog stanja došlo do neraspoloženja kod naroda, ipak se može reći da je on čvrsto povezan uz N.O. Pokret. U zadnje vrijeme primjećuje se da je odnos naroda spram savezničke vojske na ovom otoku mnogo pravilniji nego što je to ranije bilo, ali ipak tu postoji razlika između engleske i američke vojske, naime, narod, sa mnogo više simpatije gleda na Amerikance nego -. na Engleze.

**Lastovo:**

Politička situacija na Lastovu se postepeno popravlja, ali s obzirom na specijalne prilike na ovom otoku treba dugog i upornog rada da bi se narod Lastova podigao na viši stupanj političke svijesti, te možemo reći da je N.O. Borba za ovaj narod još uvijek nepoznanica. Na Lastovu se vrše pripreme za izbore N.O.O. kao i za samu mobilizaciju, koju treba u najskorije vrijeme sprovesti, iako nisu još sazreli uslovi za to, ali zbog opasnosti neprijateljske mobilizacije ne može se odugovlačiti.

Na čitavom okružju politički rad je usmjeren u duhu primljenih direktiva od Oblasnog Komiteta u vezi sa političkim djelovanjem, naročito se posvetila i posvećuje pažnja za popularizirati odluke II. zasjedanja AVNOJ-a, značaj Nacionalnog Komiteta, kao i raskrinkavanju izbjegličke vlade i monarhije na konkretnim činjenicama.

## ORGANIZACIONO STANJE PARTIJE

Iako partijska organizacija na ovom okružju nije s uspjehom riješavala sve one zadatke koji su pred njom iskrsavali u ovoj situaciji, ipak možemo reći da partijske organizacije idu putem učvršćavanja i oživljavanja. Okružni Komitet je uspio da postane partijsko rukovodstvo na okužju za razliku od onog što je ranije bilo, kad su pojedini članovi O.K. djelovali samo na jednom kotaru, a nisu bili saživljeni sa problemima ostalih kotara. Ovdje

**U Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, napomenu 2.**

ipak treba podvući da Okružni Komitet, iako se razvija u tom pravcu još ima mnogo nedostataka. Glavni nedostatak O. Komiteta je taj što članovi O.K. još nisu saživljeni sa svim problemima, već su više povezani u svoj sektor rada, a da ostalim sektorima rada nisu posvećivali potrebitu pažnju, niti su bili s njima saživljeni ma da se ovim putem ide. Okružni Komitet daje stalnu pomoć Kotarskim Komitetima na okružju.

Kotarski Komitet Brač-Solta nije se snašao u novoj situaciji od dolaska Njemaca pa na ovamo. Ovom Komitetu trebalo je duže vremena dok se snašao i povezao sa ostalim članovima Partije koji su se na terenu nalazili. Partijska organizacija na ovom kotaru je bila izolirana od masa i nije znala primjeniti onaj metod rada kojeg je situacija propisivala. Ovdje ne treba zaboraviti ni na teške prilike pod kojima je partijska organizacija na Braču radila i radi s obzirom na vojničku situaciju na samom otoku. Potrebno je podvući greške koje su ranije napravljene kod primanja novih članova u Partiju koji stvarno nisu dorasli ni zaslužni da postanu članovi Partije to se najbolje pokazalo baš u ovakvoj situaciji gdje su pokazali da nemaju ni dovoljno borbenosti ni discipline kao ni ljubavi za Partiju. Izdizanjem novih ljudi u Partiju nije bilo sistematski sprovađano već na mahove bez dovoljno kontrole. Zbog svega ovoga je bilo nužno učvrstiti Partiju na Braču. Iz Partije je isključeno 7 ljudi, tačnije rečeno izbrisano, kao što smo napomenuli da oni nisu bili dorasli za Partiju, a krivica nije na njima već na rukovodstvu, a dobar dio krivice snosi i sam Okružni Komitet zato što nije bio dovoljno budan, svi ovi isključeni su u momentu evakuacije ostali na Braču, iako im je bila data direktiva da ga napuste, a poslije dolaska Njemaca nisu radili ništa, niti su se osjećali dužni, već su se potpuno srozali. Povraćanjem Partijaca iz Visa koji su bili momentalno napustili Brač, formirana su sektorska rukovodstva, koja su otpočela sa radom, ali još nisu ova rukovodstva saživljena sa stvarnošću, niti su uspjeli uspostaviti čvrstu vezu sa narodom, s jedne strane zbog toga što u mnogim mjestima je nemoguće uz najbolju volju, a s druge strane zbog toga što se teško privikavaju na nov način rada. Na otoku Braču ima sada svega 49 partijaca uključujući i komitete.

Kotarski Komitet Hvara se snašao bolje nego Kotarski Komitet Brača ma da ni ovdje ne treba gubiti iz vida da je ovaj Komitet radio pod mnogo lakšim okolnostima nego što je slučaj za kotar Brač. Kotarski Komitet Hvara je odmah po dolasku Njemaca na otok uspostavio odmah vezu sa ostalim partijskim članstvom te otpočeo odmah sa organiziranim radom, formirao sektorska rukovodstva kojima je davao i daje punu pomoć. Partijska organizacija u ovom kotaru sa dosta dobrim uspjehom je rješavala one zadatke koji su u novoj situaciji iskrsavali. Disciplina i osjećaj odgovornosti partijskog članstva na ovom kotaru je na prilič-noj visini.

Kotarski Komitet Vis uz najveću pomoć O. Komiteta još nije postao partijsko rukovodstvo na ovom kotaru. Ovaj komitet nije imao potrebite perspektive u radu, njegovo djelovanje bilo je rastrgano povremeno i pojedinačno, nije se saživljavao sa problemima ustanka i sa stvarnošću. Posljednje vrijeme je ovaj Komitet pojačan ulaskom drugarice Vinke i druga Mile u ovaj Komitet, međutim je drugarica Dobrila iz Komiteta

otpala. Partijska organizacija na čitavom kotaru nije dorasla za rješavanje težih zadataka iako je u zadnje vrijeme napravljen korak napred učvršćavanju i osposobljavanju ove partijske organizacije. Partijska jedinica na Lastovu do sada je imala prilično uspjeha u povezivanju sa narodom, ali još nije uspjela stvoriti partijsko uporište kod samih lastovčana. Gledajući partijsku organizaciju kao cijelinu na čitavom okružju možemo reći da se ona učvršćava iako do evakuacije naših otoka na ovome nije brojčano u porastu, s tog razloga što je ovakva situacija pokazala vrijednost pojedinih partijaca, dok se s druge strane kod pojedinih partijaca ispoljila nedisciplinovanost, oportunizam, zbog čega su isključeni iz Partije, tako da broj isključenih na okružju od evakuacije na ovamo je 13, a jedva da ih je toliko primljeno. Postojala bi opasnost, da zbog ukazivanja na nepravilno omasovljavanje Partije, naše partijske organizacije ne zasektaše i odu u drugu skrajnost, našto se također ukazuje i pred partijske organizacije na okružju se i dalje postavlja zadatak omasovljavanje Partije uz ozbiljnu kontrolu i provjeravanje novoprimljenih članova, naročito se postavlja pred partijske organizacije na okružju izdizanje žena u Partiju u čemu još nismo postigli dobrih rezultata. Partijska izgradnja nije na potrebitoj visini iako se o njoj povelo ozbiljno računa, za proučavanje partijske literature, postavljen je plan proučavanja. U teoretskom izdizanju mnogo nam koristi to što je priličan broj partijaca iz ovog okružja svršio partijski kurs.

SKOJ

Naše Skojevske organizacije u okružju prije evakuacije bile su u porastu. Ali evakuacijom izmjenio se broj Skojevaca na Braču i Hvaru. Iz ovih otoka otišlo je 187 Skojevaca, a iz Visa do sada 43 u Italiju. Ukupno je otišlo u Italiju do sada 230 članova Skoja.

Organizacija Skoja na Braču od evakuacije do danas nije uspjela da kroz rad USAOH-a omasovi svoju organizaciju, a isto tako nije uspjela ni da pokrene omladinu u radu. Teoretsko izdizanje Skoja također je kroz ovo vrijeme zanemareno. Skojevci koji su tamo ostali nisu dovoljno čvrsti i disciplinovani kada se ovo gleda u okviru izvršavanja zadataka koji se pred omladinom postavljaju. Tačan broj Skojevaca u Braču još neznamo. Iz Brača za Bari je otišlo 92, a u vojsku 30 članova.

Organizacije na Hvaru poslije evakuacije bolje su se snašle nego na Braču. Kroz mjesec dana primljeno je u Skoj 4 člana. Iz organizacije nije ni jedan isključen. Na ovom kotaru postavljene su ovako organizacije: postoje tri sektorska rukovodstva Skoja sa ukupnim brojem članova 13. Od toga tri drugarice, socijalni sastav: 9, seljaka, 3 radnika, 1 đak. Postoje u kotaru 13 aktiva sa ukupnim brojem članova 64 od toga 31 drugarica, socijalni sastav: 61 seljak, 1 đak, 1 student. Ova organizacija prilično se snašla i ima vezu sa omladinom. Omladina se aktiviše za sva ona pitanja koja se danas pod novim uslovima rada i života pred omladinom postavljaju. Organizacije su prilično čvrste iako su sastavljene od mladih i novih Skojevaca, jer pred njih postavljene zadatke izvršavaju sa prilično volje i aktivnosti.

Na kotaru Visu organizacija u zadnje vrijeme nije se omasovila, već naprotiv iz organizacije isključeno je 8 članova zbog aljkavosti u radu. U teoretskom izdizanju vrlo je malo učinjeno osim što je O.K. SKOJ-a na kursu kojega je održavao pozvao u dva puta 27 Skojevaca. Organizacija na čitavom kotaru nije čvrsta niti ima dovoljno discipline, jer je u njoj bilo omladinaca koji su malograđani i na taj način unosili su u čitavu organizaciju malograđanskih navika i shvatanja. Na kotaru ima 18 aktiva sa ukupnim brojem članova 145, od toga 72 drugarice. Skojeva organizacija uspjela je u zadnje vrijeme da organizira svu omladinu na dobrovoljnoj bazi u radne čete.

Okružni Komitet Skoja broji 5 članova od toga 1 drugarica. S obzirom na to što je ovaj Komitet trpio od čestih promjena nije se u dovoljnoj mjeri snalazio niti je bio u stanju da riješava sve one probleme koji su pred njim iskrsavali. Može se reći da se rad ovog Komiteta znatno popravlja. Ovom Komitetu potrebna je još jača pomoć O.K. Partije.

Kotarski Komitet Skoja Brač se teško snalazi u ovakvim prilikama, uzrok je tome i to što su tri člana ovog komiteta pred evakuaciju bili napustili otok i tek u zadnje vrijeme ovaj komitet je počeo sa svojim radom i djelovanjem.

Kotarski Komitet SKOJ-a Hvar u zadnje vrijeme radi sa priličnim uspjehom i može se reći da se pod ovakvim prilikama prilično snašao kao rukovodilac omladine na kotaru.

Kotarski Komitet SKOJ-a Vis je u zadnje vrijeme pojačan i može se reći da se ovaj Komitet razvija u pozitivnom pravcu, i ima izgleda da će postati rukovodilac omladine na kotaru.

Gledajući rad SKOJ-a na okružju unutar antifašističke omladine možemo reći da SKOJ nije dovoljno uspio aktivizirati omladinu, tako da bi ona bila oslonac N.O. Odborima u izvršavanju njihovih svakodnevnih poslova, već se je rad SKOJ-a na sastancima sa omladinom često odvijao u jednom kalupu dok su se zaboravljali konkretni zadaci koji bi više zainteresirali omladinu, a na kojima bi se omladina aktivizirala. Pomoć Partije SKOJ-u nije bila dovoljna i pred partijskom organizacijom se postavlja stvarna i puna pomoć SKOJ-u.

N.O.O.

S obzirom na nastalu situaciju evakuacije naroda iz otoka ovog okruga otišao je u zbijeg i izvjestan broj odbornika kao rukovodioci tog naroda. Na otocima se zadržao također izvjestan broj odbornika sa ostalim dijelom naroda koji nije evakuiran.

**Kotar Brač:**

Dolaskom okupatora na otok odbornici se nisu snašli vladalo je raspoloženje panike i odalečivanja od naroda. Narod je bio prepušten vlastitom snalaženju bez iakakve pomoći odbornika preplašen već u početku a nastojeći da spasi glavu dozvolio je formiranje općinskih vijeća u više općina. Narodno oslobodilački odbori su bježali pred bojaznošću koja

zapravo nije postojala i na takav način dozvolili okupatoru da se on snađe i bude gospodar situacije. Duže je trebalo vremena da se odbornici sastanu i okupe, a još uvjek nisu uspjeli da se osjete. Situacija je međutim iz dana u dan bivala sve teža i u toj situaciji odbornici sve manje vidniji bez ikakvog izražaja. Uspjelo se je u svakom mjestu postaviti, okupiti najmanje dva odbornika dok ih ima u nekim mjestima i do 6 odbornika. Pošto je već deset dana situacija izuzetno teška konferencija odbornika na kotaru nije se mogla održati. Sada pak pojedini odbornici nastoje doći u kontakt sa narodom, uspostaviti vezu, olakšati tešku situaciju naroda, hrabriti ga da izdrži iskušenja.

Kotarski N.O.O. sastoji se od 5 članova i okupljen je u nastojanju da uspostavi iako uz teške uslove rad odbornika, a koji bi bio usmjeren jedino u riješavanju svakodnevnih gorućih pitanja, pomoći narodu, obilaženja naroda i davanja materijalne pomoći koja se teško može raspodjeliti i prihvatiti usljed stalne blokade. Nije bilo očekivati od dosadanjih N.O.O. u ovom kotaru koji su imali svog dubokog korena u narodu ovakav obrt u radu i snalaženju. Ovo je uslovilo osnovno držanje K.P. u ovom kotaru, koje je bilo odraz snalaženja svih ostalih organizacija.

Stara, naime vijeća postavljena od okupatora nisu se još smjenila i ako se na to stalno ukazuje i njima kao i narodu.

**Kotar Hvar:**

Odbornici su se bolje snašli nego na Braču i uspjeli su da budu rukovodioci sve do danas i da imaju političku situaciju u svojim rukama. Narod ne pozna nikog drugog osim svoje istinske vlasti, neprijatelja mrzi i sabotira naređenja neprijatelja. Odbornici ne samo da su sa narodom održavajući njegov elan za borbu — za akciju, već odbori obavljaju u granicama mogućnosti ostale radove. Obrezane su loze, a od vina se ubire prihod kao i od ulja. Odbori drže konferencije sa narodom. Ovo sve uslovljuje i defanzivni stav neprijatelja na političkom polju a represalije nad dosadanje izvršene akcije nisu tako jake ni iz daleka kao na Braču, što ne znači da one neće usljediti na čemu se narod stalno priprema.

Održana je skorih dana konferencija Kotarske Narodne vlasti, radna konferencija na kojoj je uzeo učešća veći broj odbornika iz cijelog kotara. Ovo je doprinijelo uzajamnom postavljanju planskog programa za daljni rad odbora. K.P. koja je bila na djelu prigodom dolaska okupatora bila je prva koja je digla sve ostale organizacije kao i pomogla N.O.O. da se snađu i stupe u rad.

U ovom kotaru u svakom mjestu imade odbornika od 2—7 a u nekim mjestima kooptirani su novi. Kotarsko presjedništvo sastoji se od 5 članova koje je u svojem centru i osjeća se kao rukovodstvo u kotaru.

**Kotar Vis:**

Na kotaru Vis rad narodne vlasti je drugačiji s obzirom na uslove. Odbornici kao i odbori kao cijelina nisu nosioci vlasti u pravom smislu riječi, nisu ni politički rukovodioci ako se to posmatra sa stanovišta da

na otoku Visu ima uslova i mogućnosti da se to ostvari. Većinom su se odbori zanimali tehničkim poslovima koji su bili neodložni a isto tako važni, naime pitanja prebačaja, smještaja oko 14.000 izbjeglica na prolazu, zatim sva pitanja koja su se odnosila na smještaj vojske. Međutim čitav aparat narodne vlasti zanimao se oko toga a da je pri tome zaboravio na glavni i osnovni zadatak političkog rukovodioca i organa narodne vlasti. Naročita pomoć daje se upravo ovom odboru kako bi na Visu bila organizovana i pravilno proradila narodna vlast koja treba da bude ogledalo naše istinske vlasti kako u odnosu prema saveznicima tako i za daljni rad narodne vlasti na ostalim područjima Dalmacije. Ovdje su od kotarskog pa sve do mjesnih N.O.O. odbori kompletni sa manjim nedostatkom članova koji će se kooptirati.

Našim N.O.O. posvećuje se veća pažnja kako od strane K.P. tako i od svih drugih masovnih organizacija, osobito poslije donesenih odluka sa drugog zasjedanja AVNOJ-a.

K.P. može se reći tek u posljednje vrijeme pravilno se i svojski zainteresovala za sva pitanja učvršćenja i osposobljavanja odbora, a što se je ovo pitanje potpuno nepravilno zanemarivalo, odnosno nije se dalo one pomoći odborima koja im se može dati s obzirom na njihovu važnost, vrijednost i daljni razvitak.

Odbori sa svoje strane nisu uspjeli do danas da budu organi narodne vlasti i politički rukovodioci koji bi omogućili pravilno obuhvatanje žena i omladine u radu fronta i time omogućili sa svoje strane pravilno sprovođenje u život direktiva partije o reorganizaciji AFŽ-a.

Okružni N.O.O. ovog okružja sada se je upotpunio i ovaj odbor iz dana u dan obuhvata sve šire zadatke iz raznih grana života djelatnosti koji mu se svakog časa nameću. Ovaj odbor sačinjava 7 članova a osnovani su i odjeli sa dovoljnim brojem ljudstva i to za one odjele gdje je stvarna životna potreba — potreba borbe to nametala. Ovaj odbor ima sve uslove da se razvije u pravog rukovodioca narodne vlasti na ovom okružju i unutar svih mjesnih, općinskih, kotarskih odbora na otocima stekao je svoj odličan autoritet. Pomoć sa strane ovog odbora pruža se direktnim obilaskom i davanjem pomoći na terenu svim odborima kako na okupiranim otocima tako i na slobodnom Visu. Naročiti se trud ulaže u podizanju narodne vlasti na Visu.

Iz svega gornjega proizlazi da narodna vlast birana na demokratskim izborima 12. XII. 1943 godine ostala je i dalje pa i danas u teškim uslovima okupacije na Braču i Hvaru jedini oslonac naroda izuzev neoprostive greške (koja se sada ispravlja) na Braču da se odbornici nisu u prvim danima snašli i prepustili rukovođenje političke situacije okupatoru što je u velike doprinijelo šteti samom narodu. Na ova dva ostala otoka rad se obavlja normalno iako će se uložiti mnogo truda da bi se stvar narodne vlasti na Visu podigla na onaj stepen koji to dolikuje. Rad na Lastovu odvija se normalnim tempom sistematski i uporno svakodnevno a s obzirom na prilike pod kojima je tamošnji narod živio pod fažizmom gdje narodu treba polako objašnjavati najosnovnije stvari. Radi se na pripremi terena za izvršenje demokratskih izbora na Lastovu.

Rad žena na ovom okružju nema potrebitog zamaha, jer partijske jedinice i N.O Odbori još nisu ušli u suštinu i u bitnost reorganizacija AF2-a. Sve drugarice partijke iz odbora AFZ-a su razmještene kao i sve ostale odbornice koje su dobile dužnost unutar N.O. Fronta.

VOJSKA:

Na našem okružju vojska je uglavnom koncentrirana na otoku Visu. Tu su se za vrijeme njenog dolaska pa do pred kratko vrijeme mogli vidjeti mnogi propusti i greške koje su politički štetovale. Neprestanim ukazivanjm sa strane ovog Komiteta pojedinačnim zamj. polit. Brigada i bataljona i pomaganjem na samim sastancima sa batalj. borcima i part, jedinicama kojih je održano 19 što je u mnogo čemu koristilo a to se i sada primjećuje. Sada se primjećuje da je partijska organizacija u II. i III. Brigadi postala zaista rukovodilac što ranije to ona nije bila nego je vojničko rukovodstvo prejašivalo. Kod partijaca još nema dovoljno osjećaja odgovornosti, kod I. Brigade osjeća se superiornost, jer mi smo prva a to se odražuje i na pojedine rukovodioce. Nije slučajno i to da oni bez znanja NOO i vojne pozadinske vlasti na Visu pretresaju kuću ili da premlaćuju čovjeka bez ikakvih podataka kao što je to slučaj bio i sa Darlićem na Visu, ili da upadaju u kuće blizu položaja i odnašaju stvari (kao mreže, vrše, slanu ribu) sve ovo pokazuje da kod njih prevladava vojničko držanje, a da se povremeno zaboravlja. Primjećujemo da sa strane operat. jedinica vlada nepravilan odnos prema pozadini a naročito prema radnim grupama i četama koje su njima stavljene na raspolaganje. Ta netrpeljivost i odnos vidi se iz toga da sa njima nema nikakvog polit, rada, već stalno tjeranje na posao s druge strane što kroz nekoliko mjeseci oni tim borcima nisu dali nikakve odjeće nego ima slučajeva da kad pojedinac nešto pita odgovara se »da ste bolji ne bi tu bili«, ovakovo tumačenje je skoro nepravilno jer tu ima i boraca koji su 2 godine i više prolijevali krv a sada više nije sposoban, zašto on nije kriv.

Moral vojske je priličan, a iz razgovora sa vojnicima vidi se da su obranu otoka Visa pravilno shvatili i da mu je to sada postao krv i meso, još se primjećuje slabosti, nevojničkog držanja naročito kod II. brigade (misli se na odnos međusobni i pozdravljanje). I. brigada otskače na vojničkom polju.

Kod mornarice nam nisu u detalje stvari poznate ali po držanju mornara i ostalih boraca koji su pod kontrolom Štaba mornarice, vidi se ipak izvjesna disciplina i red u izvršavanju zadataka, što bi se moglo pripisati kao zaslugom part, organizacije tamo.

Vojno pozadinske vlasti sa svojim jedinicama još do danas ne zadovoljavaju, a zato ima nekoliko uzroka, to radi toga što u te jedinice ulazi veći dio iz naroda što nema partijskog kadra, što se sa strane operat. jedinica posmatraju kao manje vrijedni i, na račun toga prave vicevi, što nema dovoljno saradnje između operat. štabova i vojno pozadinskih komanda, a da ne govorimo od pomoći počev od Štaba XXVI divizije pa na dole ima cijepidlačenja po pitanju kopetenca, što se otklanja. Ovakovo stanje dolazi iz gornjih razloga a i radi toga što se partijska organizacija tamo nije

osjećala kao rukovodilac nego su se sve stvari riješavale onako familijarno, tako da se ni u Komandi područja [nije] živjelo partijskim životom.

Obavještajna služba funkcioniše ali ipak još do danas nije ostvarila onu ulogu zašto je uspostavljena t.j. oktrivanje pete kolone koje ima na otoku i to najviše kod vojske, kao ni otkrivanje kanala, kojima se prebacuju četnici za Italiju. Uzrok kao opravdanje tome je to što se usljed pomanjkanja tog kadra neprestano mjenjaju ljudi koji odlaze za Korpus i drugdje tako da se tu ne može stvoriti jedan jak kadar, koji je i tu tako potreban, kod tih drugova osjećaj odgovornosti je na visini.

Odnos vojske prema NOO još uvjek nije dobar kao ni narodu zato bi se moglo navesti i grešaka napravljenih od strane vojske narodu. Svi ovi propusti i greške dolaze radi toga što nema povezanosti, drugarske saradnje između NOO i vojničkih rukovodioca. Kod mnogih rukovodioca još ima nepravilnog shvatanja odnosa prema NOO tako da Narod. O.O. naređuju, moglo bi već tu navesti nekoliko primjera a jedan od njih je gdje štab bataljona II. brigade naređuje Opć. N.O.O. da se sjutra ujutro dostavi na položaj označena harmonika i još neke druge stvari koje naređenje je potpisao komandant i zamjenik komesara part, rukovodioc. Nepravilan odnos vojske prema narodu izražava se, i u tome što vojska ni malo ne vodi računa o čistoći i redu kuća i prostora gdje logoruju što na narod ostavlja loš utisak, a to se može vidjeti svugdje ako obiđeš logore gdje vojska logoruje, ne prednjače tu ni Štabovi, mnogo (primjer Stab III. bat. I. Dal. brigade).

Lični život vojske u moralnom pogledu mogao bi postati jedan ozbiljan problem ako blagovremeno ne bi poduzeli potrebne mjere, jasno je da vojska pored ovakvog mirovanja i svih ostalih udobnosti traži i to, ali ove se neće spriječiti naredbom već objašnjavanjem i niz drugih mjera preduzeti u tom pravcu.

Liniju N.O. Borbe vojska ne sprovađa u cijelosti onako kako je to postavljeno već su je pogrešno shvatili misleći da se pravilno sprovođenje linije sastoji u tome što će oni sa saveznicima ići po raznim konobama gdje se i opijaju, tamo se ipak razvija kojekakve pjesme koje, nisu na liniji i što ni u kom slučaju nije poželjno od naše vojske, u tom pravcu preduzeli smo izvjesne mjere koje su se već počele sprovađati (stvaranje kantina pristojnih i zatvaranje tih konoba).

Ukratko ćemo se dotaknuti naših part, odreda na Hvaru i Braču koji su formirani pred kratko vrijeme. Oba broje oko 52 ljudi, partijaca u njima imade oko 15, ali ovi do pred kratko vrijeme nisu uopće živjeli partijskim životom tako da rukovodioci tih odreda nisu bile partijske jedinice već komandanti su jedino rukovodili u tim odredima koji i onako imaju slabu i nisku partijnost nisu mogli dati ono što se zaista od odreda tražilo, za sve to najviše krivnju snose K. Komiteti koji nisu ne samo težište rada tamo prebacili nego čak nisu ni ono što je najvažnije bilo, pristupili formiranju part, jedinica. Budući da su partijske jedinice već formirane i počele da djeluju to vjerujemo da će ti odredi bolje i pravilnije raditi, jer i K. Komiteti su shvatili da im ti odredi mogu pomoći na polit, i vojničkom polju kod samog naroda ako oni budu pravilno radili.

Po pitanju vojske moramo reći da je bilo i sa naše strane propusta i nedostataka, kao i toga da je trebalo više pomoći, ali gledajući na part, organiz. na teren trebalo je i tu hitno pristupiti njenom učvršćavanju da bi bila spremna da dočeka sve ono što se sada događa od strane neprijatelja na samom okružju. Jasno nam je da težište našeg rada treba da bude bačeno na vojsku. Bilo je propusta prigodom rada u ophođenju što su se u pojedinim slučajevima stvari riješavale više vojnički a ne putem partije. Naročitu pomoć trebamo u buduće dati voj. pozadinskim vlastima, jer je s druge strane ne dobijaju, nastojati tu popraviti odnose između njih i operat. jedinica kao i N.O.O. da ne dolazi do onih slučajeva da se lijepi plakat za gradnje, o zabrani drugaricama da se krcaju na saveznička vozila kao što je bio slučaj kod Komande mjesta u Komiži.

Obavještajnoj službi u buduće ćemo posvetiti više pažnje, nastojati tamo dati one drugove koji će zaista odgovarati kako bi izgradili dobar kadar za tu dužnost.

Vjerujemo da ćemo u buduće ako nam se bude ukazivalo na propuste još više i pravilnije raditi.

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za O.K. K.P.H.

BROJ 249

## OBAVJEŠTENJE OKRUŽNOG KOMITETA KPH DUBROVNIK OD 21. OŽUJKA 1944. POLITIČKOM KOMESARU DVADESETŠESTE DIVIZIJE O MOBILIZACIJI MUŠKOG STANOVNIŠTVA OD STRANE NIJEMACA NA DUBROVAČKOM OKRUŽJU I NJIHOVOM PREBACIVANJU NA PELJEŠAC[1]

OKRUŽNI KOMITET KPH
DUBROVNIK
21.111.1944 g.

POLITIČKOM KOMESARU XXVI. DIVIZIJE NOVJ

Položaj

Dragi druže,

Upućujemo ti druga Miroševića, komesara III. bataljona XIII brigade. Njegovo saslušanje je izvršila Mjesna Jedinica u Veloj Luci, što ti mi dostavljamo, smatramo da je to dovoljno, i potpuno vjerodostojno, pak mi nismo ni pravili nikakova preslušanja, jer smatramo da će te konačno o tome, tj. po njegovome pitanju da vi donesete odluku.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu** Instituta za **historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka ČK SKH, film 37/291.**

Ujedno te upoznavamo sa situacijom koja je nastala u našem Okružju, okupator je mobilizirao sve muške od 12 godina pa do preko 70, koje je poveo za Pelješac, a odatle neznamo za sad kud namjerava sa njima, rečeno je da će ih upotrebiti za gradnju ceste Metković—Pelješac, Dubrovnik—Pelješac. Kako nam je poznato on je na istoj bazi mobilizirao i na Mljetu i Pelješcu. Dosta ih je pobjeglo i momentalno su pridodati Odredima, ali ćemo njih slati dolje na raspored. Jednu grupu smo poslali večeras, samo nam je nejasno, da li da ih upućujemo u Stab tvoje divizije, ili ćemo ih skupa sa zbjegom slati dolje, pak da ih komisija pri Centralnom odboru za zbjeg sposobne za borbu pošalje u jedinice, ili ćemo da ih šaljemo preko Komande Područja za Srednjo Dalmatinsko Otočje. Molimo te da nam po ovome pitanju dadeš direktivu.

Kako nam je iz još neprovjerenih izvora poznato, štab Njemačke divizije koji se je nalazio u Metkoviću, prenesen je na Pelješac, komora sa Korčule također je prenesena na Pelješac. Izgleda pak da će Njemci napustiti Korčulu, a da će da ostanu samo Ustaše, sve ovo još nije provjereno, čim provjerimo javit ćemo vam odmah.

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Okružni Komitet KPH
D u b r o v n i k
***Marin,***[2] v. r.

Pozdravi sve drugove štaba Divizije, kao i Vandu, javi se kako ti i ima li što nova kod tebe. Ti primi mnogo drugarskih pozdrava od tvog:

BROJ 250

## UPUTSTVO GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 22. OŽUJKA 1944. VOJNOJ OBLASTI OSMOG KORPUSA NOV ZA MOBILIZACIJU[1]

GLAVNI STAB NOV I POJ
HRVATSKE
Broj 105 od 22. marta 1944.

Vojna obaveza, popis regrutovanja i mobilizacija.

Vojnoj Oblasti VIII Korpusa NOV Jugoslavije

Neprekidna je i pravilna mobilizacija ljudstva, blaga i prevoznih sredstava, za NOV jedan od najvažnijih zadataka Korpusnih vojnih oblasti

**2 Marin Cetiić**

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. NOO-48/690.**

i njenih organa, a za uspjehe pak mobilizacije pored političke pripreme potrebno je izvršiti i sve tehničke pripreme. Najvažniji je dio tehničke pripreme: prikupljanje podataka i sastavljanje spiskova vojnih obveznika i spiskova blaga i prevoznih sredstava.

I. Vojna obaveza:

Vojnim obveznicima smatramo sve muškarce stare od 18 do 45 godina.

Vojni se obveznici I. poziva smatraju muškarci starosti od 18 do 35 godina uključivo (za 1944 godinu dolaze u obzir godišta: 1921, 22, 23, 24. 1909, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25 i 26) svega dakle 18 godišta.

Vojnim se obveznicima II. poziva smatraju muškarci starosti od 36 do 45 godina uključivo (za 1944 godinu dolaze u obzir godišta: 1899, 1900, 1901, 02, 03, 04, 05, 06, 07, 08, svega dakle 10 godišta). Ukupno za I. i II. poziv 28 godišta.

Redovna se mobilizacija ljudstva za NOV do daljnjeg naređenja odnosi samo na obveznike I. Poziva.

Po potrebi se mobilišu godišta II. Poziva za pozadinsku službu, povremeno vojne radove ili druge vojne poslove. U iznimnim slučajevima za vojne se radove mogu mobilisati mlađa godišta, kao i žene (muškarci, omladina mlađa od 18 godina i žene do 45 godina).

II. Popis vojnih obveznika.

Za sve se vojne obveznike ustrojavaju spiskovi obveznika i to posebno za obveznike I. Poziva, a posebno za obveznike II. Poziva.

1. U spiskove se vojnih obveznika za sada unašaju samo oni vojni obveznici I. i II. Poziva, koji se još nalaze kod svojih kuća (nisu još u NOV i POH). Tò se odnosi i za odbornike N.O.O. i funkcionere ostalih organizacija NOP, koji nisu bili u NOV i POH.

2. Prikupljanje podataka kao i sastavljanje spiskova vojnih obveznika vrši se na slijedeći način:

Općinski narodno O.O. popisuju vojne obveznike u formulare koje im dostavljaju Komande Područja neposredno ili preko Kotarskih N.O.O. (Mob. obrazac 1). Popunjenje formulara potrebitim podacima N.O.O. vraćaju Komandi Područja.

Ovi se mobilizacijom spiskovi izrađuju kod Opć. N.O.O. u dva primjerka i to posebno za obveznike I. Poziva, a zasebno za obveznike II. Poziva. Po jedan popunjeni spisak obveznika I. i II. Poziva (svega 2 spiska) vraćaju se Komandi Područja, dok kopije istih (dva spiska) zadržavaju N.O.O. za svoju upotrebu.

3. U izvjesnim će prilikama biti potrebno da Komanda Područja izradbu ovih spiskova vojnih obveznika, povjeri svojim organima (kda Mjesta i partizanskim stražama).

4. Spiskovi se vojnih obveznika popunjavaju po priloženoj uputi.

### III. Regrutovanje i mobilizacija.

1. Regrutacija je pregled vojnih obveznika od strane komisije, koja ima zadatak da ustanovi njihovu sposobnost za službu u vojsci.

2. Mobilizacija je pozivanje ljudstva u NOV.

U našim se prilikama regrutacija neposredno povezuje sa mobilizacijom, tako da se sposobno ljudstvo, odmah nakon pregleda upućuje u jedinice.

3. Kada Komanda područja dobije od N.O.O. ili od vojnih organa popunjene spiskove vojnih obveznika sa teritorije jednog kotara ili općine, ona po naređenju Štaba Korpusa preko odsjeka za mobilizaciju (kada to bude moguće i potrebno) pristupa pozivanju obveznika na regrutaciju (Komisijski pregled).

4. Regrutnu komisija formira Komanda Područja.

U nju obavezno ulazi jedan ljekar (kao stručno lice) te jedan član Komande Područja ili njen delegat i jedan član općin. ili Kot. N.O.O. na čijem se teritoriju regrutacija ili mobilizacija vrši. Dužnost je te komisije da ustanovi sposobnost vojnih obveznika i da svoj nalaz (ocjenu) unese u spisak obveznika za svakog posebno (u rubriku 5).

Pri svom se nalazu regrutna komisija upravlja po uputu za ocjenu sposobnosti vojnih obveznika (prilog broj 8).

5. Na regrutaciju se vojni obveznici pozivaju »pozivom« (mob. obrazac br. 2), kojih Komande Područja dostavljaju preko N.O.O. ili svojim organima (Komandi Mjesta ili partizanskih straža).

6. Komande Područja šalju onoliki broj poziva vojnim obveznicima, u isto vrijeme koliko joj to tehničke mogućnosti dozvoljavaju. U slučaju da se pozvani vojni obveznici na vrijeme ne odazovu, treba ih pravovremeno stražarno sprovesti na mjesto kamo su pozvani (regrutnoj komisiji). Ovakove slučajeve treba predviditi i s njima računati. Čitav tok mobilizacije može biti poremećen, ako se odmah ne potraže oni, koji se pozivu ogluše.

7. Po pregledu vojnih obveznika regrutna komisija regrute sposobne za borce predaje predstavnicima Štaba jedinice u koje će novomobilisani po naređenju Štaba Korpusa, biti upućeni. Na regrutaciju, Štabovi jedinica u koju će se regruti uputiti, šalju svoje delegate oficire i podoficire, koji imaju zadatak, da regrute prime i sprovedu u jedinice. Sprovodnik prima regrute po sprovodnoj listi (mob. obr. 4) i dužnost mu je, da ih u redu preda u jedinicu, pazi da se na putu [ne] raspu i da imadu rezervnu hranu i smještaj.

8. Ako se regrutacija iz bilo kojih razloga ne poveže neposredno sa mobilizacijom, onda se komisijski pregledanim obveznicima izdaje dokumenat »Vojni List« prema obrascu (mob. obr. br. 3). Vojni se list izdaje samo onim vojnim obveznicima I. i II. Poziva, koji se puštaju kući s tim, da ih se naknadno pozove (mobiliše) ili da su komisijski proglašeni privremeno ili trajno nesposobni. Taj im onda dokumenat služi kao dokaz da nisu dezerteri.

9. Komande Područja dostavljaju otsjeku za mobilizacije Korpusa Vojne Oblasti podatke o vojnim obveznicima, za svaki Kotar (op mob. obr. br. 5).

10. Otsjek za mobilizaciju dostavlja G.Š.H. pregled svih vojnih obveznika na teritoriju Korpusne vojne oblasti po komandama područja.

## POPIS STOKE I PREVOZNIH SREDSTAVA

Prikupljanje podataka o vozećem i tovarnom blagu i prevoznim sredstvima u narodu vrše Komande Područja preko N.O.O. a po potrebi preko svojih organa (Komanda Mjesta i partizanskih straža). Podatke za vozeće i tovarno blago te prevozna sredstva treba po mogućnosti uzimati u vezi s nekim drugim dopisivanjem (na pr. u vezi s popisivanjem štete, koju je okupator ili njegove sluge počinio). Potrebno bi prikupljanje tih podataka moglo izazvati strah kod naroda ili bi neprijatelj mogao iskoristiti u svoje svrhe.

Za ustrojstvo spiska vozećeg i tovarnog blaga te prevoznih sredstava potrebni su obrasci mob. br. 6 i mob. br. 7.

1. Spisak vozećeg tovarnog blaga i prevoznih sredstava (mob. obr. br. 6) izrađuje se u dva primjerka od kojih jedan ostaje kod N.O.O. a drugi se šalje Komandi Područja. Formulare ovih obrazaca izrađuje Komanda Područja i dostavlja ih N.O. Odborima.

2. Sumaran popis vozećeg i tovarnog blaga i prevoznih sredstava (mobil, obr. 2).

Poslije izvršenog popisa blaga svaka Komanda Područja ustrojava u duplikatu ovaj sumaran pregled. Jedan primjerak zadržava za se, a drugi šalje otsjeku za mobilizaciju Korpusne Vojne Oblasti. Na temelju toga pregleda Korpusna Vojna Oblast moći će izdavati naređenja za mobilizaciju potrebnog broja blaga i prevoznih sredstava na teritoriji jedne Komande Područja. Popunjavanje se spiskova vozećeg i tovarnog blaga i prevoznih sredstava vrši po priloženom uputstvu.

Mobilisano blago i prevozno sredstvo Komanda će Područja upućivati u jedinice po naređenju Štaba Korpusa.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: ***R.[2] Žigić,*** s. r.

General Lajtnant ***Gošnjak,[3]*** s. r.

Da je prepis vjeran originalu,
Ovjerava šef otsjeka za mobilizaciju
***Karli**** s. r.

**2 Rade**
**3 Ivan**
**4 Leonardo Karli**

BROJ 251

## DNEVNI RAPORT ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA 22. OŽUJKA 1944.[1]

STAB IV POM. OBAL. SEKTORA
Pov. službeno
**22. marta 1944 god.**
u Visu

Dnevni raport.

STABU MORNARICE

1. Nijemci nisu ponovo zaposjeli Šoltu,[2] jedino jedna grupa od dvadesetak Nijemaca sa jednim leutom iskrcala se na Šolti u noći od 20 na 21 patrolirali do Grohota gdje su uzeli dvije žene, vratili se u Nećujam i istim brodom isplovili. Naša 4 gerilca uspjeli zarobiti 6 njemačkih finanaca koji su noćas dovedeni sa šoltanskim zbjegom u Vis.

2. Patrolisanje vršeno redovno po čamcima flotila.

Po iskazu komandanta m/j »Nino« iz III P. O. S., NB1, NB6, m/j »Bog s nami« i m/j »Ilirija-2«[3] potopljeni su od njemačkih aviona 17. ili 18. o. m. u Tajeru. Na NB1 bilo je tri ranjenika, od kojih jedan je umro od zadobivenih ozljeda.

U istoj luci 12. o. m. od savezničkih aviona bio je potopljen m/j »Ilirija-1«, PČ21 (»Miran«) oštećen i m/j »Nino« također oštećen.

Prednje, ponavlja se, saznalo se od komandanta m/j »Nino« koji je jutros uplovio u Vis iz III P. O. S. sa 52 zbijega i 8 vojnika.

NB3 morao isploviti za III P. O. S. sa amerikanskom misijom, nije isplovio jer je ista odgodila putovanje.

NB4 u srednjem Jadranu.

NB7 održao vezu sa Braćom, u teglju sa barkasom br. 1 preveo u Vis 150 zbjega.

NB8 morao isploviti za Biokovo, ali po naređenju tam. štaba nije isplovio.

PČ71 sa barkasom br. 4 upućen po zbjeg na Šoltu, te preveli 2 Amerikanca. Na Šolti pristali u Stračinsku [Uvalu], Tatinju [Uvalu] i Maslinicu Valu te ukrcali 30 zbjega i 6 zarobljenih Nijemaca, te jednog amerikanskog oficira.

PČ84 održao vezu sa Hvarom, gdje je preveo nekoliko naših boraca, Engleza i Amerikanaca. Brod se vratio tek u 07,30 u Vis zbog lošeg vremena.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 43/5, k. 2064.

2 O napadu savezničkih jedinica na otok Šoltu 1 ponovnom zaposjedanju Šolte od strane Nijemaca vidi dok. br. 294, 412, 416, 419, 420, 421, 424, 425, 427, 434, 440 1 445.

3 Vidi dok. br. 242.

Mj »Pčela« isplovila za Lastovo.
3. Bez sadržaja.
4. Uplovilo u Vis: 1 brod iz III P. O. S. Isplovilo: 1 brod za Lastovo. Uplovilo u Komižu: 0. Isplovilo: 1 brod za Monopoli.
Osposobljeno: 3 broda, prispjelo na popravak: 4 broda.
5. Bez sadržaja.

S. F. — ***S. N.***

Politkomesar
***Branko,*** v. r.

Operativni oficir:
***Davor J. Orebić,*** v. r.

BROJ 252

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DIVIZIJE OD 23. OŽUJKA 1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O PRODORU NEPRIJATELJSKIH SNAGA NA PRAVCU LIVNO—PROLOG[1]

STAB
IX DIVIZIJE N. O. V. JUGOSLAVIJE
23. III. 1944.
u 12 sati.

**STABU VIII KORPUSA N. O. V. I P. O. J.**

1) Jučer smo primili obavještenje od XX divizije da je neprijatelj iz Livna došao u Prolog i zauzeo Prološku Dragu — visove Kik (k. 1117) i Visibabu (k. 1166). Mi smo odmah naredili našoj **I** Brigadi da ispita to, jer nas ona nije ništa izvijestila, pa po tome nemamo još izvještaja. Vjerujemo da su to manje neprijateljske snage i da će se — u koliko ih dočekaju dijelovi XX divizije i naša **I** brigada izvrši pritisak bočno — vratiti natrag. **I** Brigada se ima sva prebaciti na jugozapadnu stranu Livanjskog Polja, očistiti Prolog i Prološku Dragu i ukoliko protjera neprijatelja, produžiće čitava u pravcu Buškog Blata ispod Kamešnice za dejstvo na put Karlov Han—Aržano u sadejstvu sa **III** Brigadom XX Divizije, koja se nalazi na jugoistočnim padinama Kamešnice.[2] Jedan dio ove brigade će vršiti akcije na putu Livno—Karlov Han. **U** koliko neprijatelj bude sa jačim snagama u Prologu, ova brigada će vršiti napade na njih.[3]

2) Javili smo XX Diviziji da nas obavijesti o mogućnosti zajedničke akcije na Cetinsku dolinu i da nam javi vrijeme za to, a našoj II brigadi

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 30/2, k. 517A.**

**2 O đejstvima Treće brigade na području Kamešnice vidi dok. br. 253.**

**3 Vidi dok. br. 295.**

smo naredili da izviđačkim dijelovima preko Uništa ponovo ispita stanje neprijatelja u Cetinskoj dolini sa ove strane. Kada prikupimo podatke, izvijestićemo vas i pristupićemo akcijama.[4]

3) Šaljemo vam dva risa hartije za vaše potrebe.

4) 21. o. mj. završen je prvi kurs za niže vojničke rukovodioce pri ovome štabu. Ovaj kurs je slušaocima na njemu mnogo koristio, pokazalo se je dosta volje i interesovanja za vojničkim znanjima i postignuti su dobri uspjesi na ovome kursu. Slušaoci su pošli u svoje jedinice, osposobljeni neki za komandire, a neki za vodnike i desetare. S obzirom na to da je ovaj kurs bio od velike koristi, a dolaskom naše III Brigade u sastav ove Divizije,[5] koja ima vrlo mali i mlad i bez dovoljno vojničkih sposobnosti niži starješinski kadar, a na drugi kurs pri ovome štabu, koji će početi 27. o. mj., pozvali smo iz brigade 50 slušalaca, od kojih najveći broj iz III Brigade. Ovaj drugi kurs će trajati 28 radnih dana, po 8 časova dnevno, što iznosi svega 224 časa. Prema rezultatima prvoga kursa, i velikom voljom nižih rukovodilaca za vojničkim znanjem, nadamo se da će ovaj kurs dati još bolje rezultate. Izrađujemo novi plan i program rada, pa kada bude gotov, dostavićemo vam ga na pregled i ovjeru.

5) Prema vašem naređenju o polaganju zakletve kod naših jedinica postupili smo. Prvo su izvršene sve pripreme kod boraca i jedinica, pa je izvršena samo zakletva i to: kod II Brigade 14. o. mj. sa tri bataljona, gdje je izvršena prvo vojnička smotra bataljona, pa je izvršena i zakletva uz objašnjenje značaja iste vojnicima i nekoliko govora održanih im od strane drugova iz Štaba divizije i brigade; kod IV Bataljona ove brigade zakletva je izvršena 15. o. mj. na isti način. Vojnici su shvatili važnost zakletve, pravilno razumjeli, tako da je polaganje zakletve izvršeno na svečani način i vojnici su poslije iste bili mnogo veseli.

Kod I Brigade je izvršena zakletva i to kod dva bataljona 19. o. mj., a kod druga dva 21. o. mj. Kod ove brigade je zakletva izvedena na svečan način sa svim prethodnim pripremama. Zakletva je izvršena i kod jedinica pri Štabu ove divizije 16. o. mj. Naša III Brigada je ranije polagala zakletvu tako da su sve naše jedinice, t.j. borci svih jedinica zakleti na vjernost svojem narodu.

Što se kod naših jedinica zakletva nije ranije izvršila, napravljen je veliki propust, što se vidjelo i po utisku kod vojnika, koji je kod njih sama zakletva ostavila i pravilno objašnjavanje iste, te da je to trebalo mnogo ranije uraditi.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

(M. P.)

Za Štab divizije
Načelnik — p.pukovnik:
***Momčilo Poleksić,*** v. r.

**4 Zajedničke operacije Devete i Dvadesete divizije prema Kninu i Cetinskoj dolini počele su 4. travnja. Vidi dok. br. 295.**

**5 Vidi dok. br. 298.**

BROJ 253

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 23. OŽUJKA 1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O PRIJEDLOGU DEVETE DIVIZIJE ZA IZVOĐENJE OPERACIJA U CETINSKOJ DOLINI[1]

ŠTAB
XX DIVIZIJE NOVJ
Br. str. pov. 302 u 23 h
Dne 23. III. 1944

STABU VIII KORPUSA NOVJ

Primili smo danas vašu depešu br. 127 u kojoj nam javljate da IX divizija predlaže neke akcije u Cetinskoj dolini da mi sa njom koordiniramo rad. Sto se tiče akcije u Cetinskoj dolini mi smo vam još i ranije javili da smo mišljenja da akcije u Cetinskoj dolini mogu biti uspješne samo sa jačim snagama i jednovremeno, dok IX divizija javlja nam da će uputiti jednu svoju brigadu u pravcu Kamešnice za izvođenje akcija zajedno sa našom III brigadom.[2] Uporedo, sa ovim, oni su mišljenja da se poduzmu neke akcije u Cetinskoj dolini.[3] Prema tome, mi smo došli do zaključka da bi oni u akciji na Cetinsku dolinu učestvovali samo sa jednom brigadom. Ni mi ne bi mogli sa jačim snagama učestvovati, s obzirom da nam se jedna brigada nalazi južno od Kamešnice, jedna obezbjeđuje prebacivanje hrane sa Moseća, te bi prema tome i mi mogli učestovovati samo sa jednom brigadom. Dakle, svega sa dvije brigade, mišljenja smo, da se ne bi postigao željeni cilj u Cetinskoj dolini.

U Cetinskoj dolini nalaze se gusto posejani četnički i ustaški garnizoni, dok se u blizini nalaze jaki neprijateljski garnizoni Knin, Drniš i Sinj, iz kojih može vrlo brzo uslijediti intervencija. Prema ovome, mišljenja smo da bi u Cetinskoj dolini trebalo izvršiti operaciju većega stila sa jačim snagama, najmanje sa dvije divizije. Sa ovim snagama mogli bi likvidirati Otišić—Maovice, Podosoje, Garjak, Vrliku, Civljane, Kijevo, izvor Cetine, Ježević i Koljane, spriječiti intervenciju neprijatelja iz Knina, Drniša i Sinja, zadržati ova mjesta bar za izvjesno vrijeme u svojim rukama, izvršiti mobilizaciju i evakuaciju živežnih namirnica. Ovo bi ujedno bila naša pobjeda i na političkom polju, te bi mogli pojačati naše jedinice sa novomobilisanim. U jednoj ovakvoj operaciji glavnina snaga trebalo bi da napada zapadno od rijeke Cetine. Ukoliko bi izvodili sa manjim snagama, ne bi postigli nikakav značajniji uspjeh, zato jer bi neprijatelj vrlo brzo intervenisao sa jačim snagama, izbacio nas iz Cetinske doline, spriječio i mobilizaciju i evakuaciju, te bi na taj način još više porastao moral četničkih banda.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 34/1, k. 518.**
**2 Vidi dok. br. 295.**

Za ovakvu veću operaciju dobro bi bilo kada bi mogle učestvovati i neke snage XIX divizije i njihovom pojavom sa pravca Kistanja prema Drnišu i Kninu vezale bi ove neprijateljske garnizone da ne pruže efikasniju pomoć napadnutima u Vrlici i Kijevu. Svakako da su potrebne temeljitije pripreme za ovu akciju.

U jednoj vašoj depeši od 18. o. mj. pitali ste kako nas je neprijatelj mogao iznenaditi, kada smo znali za njegove koncentracije i namjere. Mi smo od vas tražili objašnjenje na ovu depešu, jer nas zaista neprijatelj u posljednje vrijeme nije nigdje iznenadio. Vi ste nam na nju odgovorili da smo vas mi izvijestili depešom da je neprijatelj napao Dinaru. Mi se također ne sjećamo da smo vam poslali neku depešu o napadu na Dinaru.

U jednoj vašoj depeši od 20. o. mj. koju ste nam uputili stoji kakvo ljudstvo treba da ostane. Samo ovoliko smo mi mogli da dešifrujemo, dok cijelu depešu nismo mogli dešifrovati. Ovu depešu nijesmo mogli razumjeti, pa vas molimo da nam je ponovite ili pismeno objasnite.

U vašoj depeši od 20 o. mj. naredili ste nam da stvaramo rezerve hrane od konfiskacije i rekvizicije. Mi uviđamo potrebu rezervi hrane, ali smo u nemogućnosti da stvaramo rezerve, kad od rekvizicije i konfiskacije ne možemo da ishranimo ni ljudstvo divizije.

U vašoj depeši br. 128 stoji da uputimo jednu brigadu u pravcu Aržana. Naša se već tamo nalazi jedna brigada,[4] pa nam je nejasno da li mislite na nju ili na još jednu.

Već više puta dolazi kod Štaba ove divizije karavan Grahovsko-peuljskog odreda sa dopisom Štaba odreda u kome ovaj odred dosta drsko od nas zahtijeva mitraljeza, puškomitraljeza, bombi, strojnica i municije. Mi smo ga dva puta povratili sa odgovorom da mi sa tim količinama oružja i municije ne raspolažemo, čak da i sami u tome oskudijevamo, a sada, kada je taj karavan došao i po treći put, sproveli smo ga sa našim karavanom za Muć, da se tamo snabdije sa potrebnim.

Raspored naših snaga je sljedeći:

I brigada na prostoru Bitelić—Vrdovo—Bajagić. Ova brigada vršila je u toku jučerašnjeg dana zakletvu uz prisustvo Štaba divizije.

II brigada sa dva bataljona osigurava prebacivanje žita iz Moseća, dok se dva bataljona nalaze na prostoru Modraš—Čubrice—Perkovići——Laktac—Zasiok. Ova brigada mobilisala je do sada 50 novih boraca.

III brigada nalazi se južno od Kamešnice na prostoru Rože—Vrpolje—Donja Tijarica—Strižirep. Ova brigada vršila je do sada mobilizaciju i mobilizirala oko 125 boraca. Ona je više puta vodila manje borbe sa neprijateljem koji je pokušavao iz Aržana i Ciste da omete samu mobilizaciju. Svi neprijateljski napadi odbijeni su. Neprijatelj je imao oko 10 izbačenih iz stroja samo u jednoj borbi, kojom prilikom je zaplijenjen 1 šarac, šmajser, pištolj sa municijom, zarobljen je jedan Nijemac koji je

**4 Vidi dok. br. 189 i 276.**

ranjen u obje noge. U toku jučerašnjeg dana 1 bataljon ove brigade izvršio je napad na Svib, neprijatelj je pobjegao, zarobljen je 1 domobran, koji je već raspoređen u jednu našu brigadu.

Bataljon odreda[5] koji se je do sada nalazio u Bračevom Docu oslobodili smo i stavili odredu na raspoloženje, s tim da ga aktivizira.

Na ovome sektoru ima dosta neprijateljskih špijuna, koje pomalo hvatamo, neke uništavamo, a neke vam i šaljemo.

Neprijatelj nam je do sada najavljivao nekoliko ofanziva: po njegovim pokretima i pripravama moglo bi se to i konstatovati, ali do sada ništa nije poduzeo. Svakako da smo poduzeli sve kako bi ga što spremnije dočekali i spriječili eventualno iznenađenje koje bi on želio koristiti.

Uslijed situacije, tj. neprijateljskih pokreta iz Livna prema Han Prologu i koncentracije u Sinju i Obrovcu,[6] nismo mogli prebaciti hranu iz Kamešnice na Vrdovo. Pored ovoga naša I brigada vršila je zakletvu, dok i druge jedinice nisu imale što da jedu. Zbog ovakove situacije izuzeli smo iz vašeg bunkera na Vrdovu oko 8000 kg žita. Karavan za prebacivanje žita iz Moseća organizirali smo na taj način da smo jednog intendanta divizije sa prepisanom depešom i odobrenjem korpusa uputili Komandi mjesta Muć, radi pronalaska toga bunkera i pripreme za dolazak karavana. Karavan će krenuti noću 25/26. o. mj. sa čišćenjem (prethodnim) kanala do Moseća, tj. Potravlja i Zelova.

Na Vrdovu češće vlada vrlo rđavo vrijeme, kojom prilikom uslijed takvog vremena često ne može da radi ni naša radio-stanica, te ukoliko nas ne budete čuli, molimo da imate ovo u vidu.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkom.

Đorđe,[7] v. r.

(M. **p.**)

Komandant major

***Mile J. Uzelac,*** v. r.

**5 Riječ je o Prvom bataljonu Dinarskog NOP odreda koji je zatvarao pravac Koljane—Bračev Dolac—Dinara. Opširnije o tome vidi dok. br. 256.**

**6 Vidi dok. br. 252 i 295.**

**1 Edo Santini**

**BROJ 254**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE BRIGADE DVADESETE DIVIZIJE NOVJ OD 23. OŽUJKA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O BORBAMA VODENIM U RAJONU TROLOKVE—PRGOMET—PRAPATNICA»

**STAB**
**I BRIGADE XX DIVIZIJE**
**23/111-44 god.**

ŠTABU XX DIVIZIJE

Položaj

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ
OD 4 i 5/III-44. god.

SEKCIJA: Split—Šibenik 1 : 100.000

1) Dne 4/III-44 god. Brigada je držala položaje: Trolokve, Prgomet, Prapatnicu, Bristivicu, Bliznu i Rastovac.

I Bataljon nalazio se na položajima Trolovke i Radošića na Uble od kud su napadali neprijatelja sa leđa preko Trpljuva i Crveni Grma K.380.

II Bataljon nalazio se na položajima Blizna i Rastovac.

III Bataljon držao je položaje na Prapatnici i Bristivici.

IV Bataljon držao je položaj Prgomet zas. Divićane i zaseok Škopljanići K. 526.

2) Borila se I Brigada XX divizije i Šibensko-Trogirski Odred koji je zatvarao pravac iznad Marine, a jedna četa iznad Trogira.

3) Sa nama su se borile sledeće neprijateljske jedinice:[2] Jedan puk Njemaca sa 250 vozila i nešto tenkova, tri haubice. Jedan puk Njemaca sa 250 vozila i nešto tenkova. Ova dva puka imali su 20 tenkova, 3 haubice i nepoznat broj bacača. Jedan bataljon Njemaca i bojna ustaša od Perkovića i Vrpolja, jedan bataljon Njemaca iz Grebaštice, jedan bataljon Njemaca iz garnizona Primošten, Rogoznica i Marine, jedan bataljon Njemaca iz Trogira, tri kompanije Njemaca i satnija ustaša iz Kaštela. Njihovi nazivi kao ni komandanti nisu nam poznati.

4) Neprijatelj koji je vršio napad na našu brigadu napadao je pripremljeno i jednovremeno iz svih pravaca u vidu obruča. Neprijatelj u jačini jednog puka koji je nadirao iz Sinja, isto je nastupao u 3 **pravca,** jednim pravcem Moseć—Nisko—Kladjince—Trolokve—Prgomet, drugim pravcem Muć—Brštanovo—Lećevica—Ubli—Trolokve—Prgomet, trećim pravcem Gizdavac—Korošce—Radošić—Prgomet, sve ove kolone bile su povezane kao obruč. Drugi puk Njemaca nadirao je iz Drniša u tri pravca, sa jednom kolonom pravac Drniš—Perković—Suhi Dolac—Ljubitovica,

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 10/2, k. 1029.**

**2 Odnosi se na njemačku operaciju »Bergwiese«. Vidi dok. br. 4.**

drugom kolonom pravac Divojevići—D. Vinovo—'Trolokve—Prgomet——Prapatnica, treći pravac Kljake—Kladnjice—Trolokve—Prgomet—Prapatnica, ovaj puk bio je povezan sa pukom iz Muća. Motorizacija od ova dva puka išla je glavnim komunikacijama. Bataljon Njemaca i bojna ustaša nastupali su u dva pravca, jedna kolona nastupala je pravcem Vrpolje—Boraja—Blizna, drugim pravcem Perković—Ljubitovica—Bristivica. Garnizon Njemaca nadirao je u dva pravca, jednim pravcem, Grebaštica—Kalini—Široka—Blizna. Bataljon koji je garnizoniran u Primoštenu, Rogoznici i Marini nastupao je u tri pravca, garnizon iz Primoštena pravac Primošten—Kruševo. Garnizon iz Rogoznice pravac Rogoznica——Rastovac. Garnizon iz Marine pravac Marina—Podorljak—Rastovac. Bataljon koji je nadirao iz Trogira nadirao je u dva pravca, jednim pravcem Trogir—V. Jelinak, drugim pravcem Trogir komunikacijom Bristivica. Tri kompanije Njemaca i satnija ustaša zatvorili su Labin—Trapljeni Doci; satnija ustaša bila je na Velikoj Trečanici. Na svim navedenim pravcima neprijatelj bio je čvrsto povezan i čistio teren ispred sebe a sa munjevitom brzinom stezao obruč oko naše brigade. Neprijatelj je imao namjeru potpunama uništiti našu brigadu, što je se vidilo po samoj njegovoj pripremi i planu neprijatelja.

Uviđajući razvoj borbe, snagu i namjere neprijatelja, mi smo doneli odluku da probijemo obruč i izvučemo brigadu i bolnice a neprijatelju da nanesemo gubitke.

5) Na osnovu dobivenog izveštaja da je neprijatelj došao u Lećevicu i Kladnjice, Štab brigade procenio je situaciju i doneo odluku da se ispita snaga i namjere neprijatelja, te da se isti zadrži i da mu se spreči daljno nadiranje da bi brigada mogla izvršiti pokret u sastav divizije, na osnovu toga smo izdali naređenje I i IV bataljonu da ispitaju neprijatelja i da se isti probiju kroz neprijateljsku liniju a poslije ga napadnu sa leđa, a III i II bataljonu da čvrsto drže naznačene položaje, prave neprijatelju zasjede i pripremaju se za pokret u sastav divizije. Posle probijanja Prvog bataljona po dobivenom zadatku neprijatelj je nabacio IV bataljon preko Prgometa—Labina na Labišticu i preko Prapatnice na Vilaju. A neprijatelj koji je nadirao i otvorio vatru sa svih pravaca, stupio u borbu sa drugim bataljonom, zbacio IV bataljon sa Vilaje. Ponovo smo doneli odluku, da se povučemo i probijemo preko Bristivice na Labišticu k. 558, da povučemo II bataljon i IV bataljon koji će štititi komore i probijati obruč na Labištici, a III bataljon da dočeka neprijatelja u zasjedi na Prapatnici i zadrži ga pod svaku cijenu dok se komore ne izvuku. Na osnovu te odluke izdali smo zapovest. Izdate zapovesti ne možemo priložiti pošto su iste uništene.

6) Borba je počela 4/III-44. god. tačno u 6 časova.

7) Naša brigada raspoređena kako je gore naznačeno primila je borbu na svim položajima. Neprijatelj je u toku noći pripremio sve svoje snage i izišao na položaje a samim danom počeo pod borbom stezati obruč. Neprijatelj je nastupao munjevitom brzinom.

Naš I. bataljon vješto je prevario nepr., isti se probio po danu kroz neprijateljsku liniju između Trolokava i Radošića na Uble i napao neprijatelja sa leđa preko Tepljuva i Crljeni Grma na neprijateljsku motori-

zaciju koja je bila u Trolokvama, gde mu je oštetio nekoliko kamiona, ranio i ubio nekoliko vojnika a poslije se povratio u Uble. Neprijatelj koji je tjerao i jurio prema Bristvici naišao je na zasjedu III bataljona u Prapatnici koji je dočekan sa 5 puškomitraljeza na udaljenosti od oko 100 metara, na kojeg je otvorena vatra na grupisanog neprijatelja gde se nije nadao našoj zasjedi pošto su sve do mjesta gde je postavljena zasjeda išao u kamionima. Neprijatelj je otvorio jaku vatru na naše jedinice iz haubica i bacača a jurnuo tenkovima preko Prapatnice prema Bristivici koji je se spojio sa bataljonom koji je nadirao od Trogira prema Bristivici. S tim su zatvorili komunikaciju Trogir—Prgomet i presekli odstupnicu za povlačenje naših zaostalih djelova koji su vodili borbu u povlačenju na Bliznu i Bristivicu. Od zaostalih djelova su bile: dvije čete II bataljona, dvije čete IV bataljona i jedna četa III bataljona, sa kojima su ostali Komandanti bataljona.

Sa djelovima II, III i IV bataljona, komorama i ambulantama probiti se na Labišticu, probili neprijateljski obruč i izvukli glavninu preko Labina. Odsječeni djelovi vodili su borbe sa neprijateljem oko Blizna—Rastovca i Podorljaka, od kojih su se neki djelovi probili kroz obruč i prebacili na Danilo Kraljice a neki deo se raspršio i otišao kućama.

8) Ishod borbe: Nije postignut rezultat s tim što nismo uspjeli da izvučemo cjelu brigadu nego su nam otsječeni bili 5 četa i komora IV bataljona, gde je došlo do rasula brigade i nepotrebnih žrtava, kao i gubljenja oružja. U borbi smo ubili jednog njemačkog oficira.

U ovim borbama neprijatelj je imao oko 100 izbačenih iz stroja. Uništena su tri kamiona i jedan blindirani automobil a četiri kamiona oštećena. Zarobljeno je nekoliko šatorskih krila i jedan sanduk municije od šarca.

9) Naši gubitci: U tim borbama mi smo imali 5 mrtvih, 6 ranjenih i 10 zarobljenih. Svega izbačenih iz stroja 21 borac. U toku borbe dezertiralo 11 boraca. Za ovu akciju dobićete spisak nestali, poginuli i ranjenih drugova naše brigade. Izgubili smo u toj borbi 10 puškomitraljeza od kojih je palo u ruke nepr. 2 puškomitraljeza i 21 puška poginulih, zarobljenih i ranjenih. Sa municijom i bombama, jedan teški mitraljez sa municijom kao i 2 kazana IV bataljona, jedan teški bacač bez municije, jedan laki bacač koji je bio bunkerisan sa teškim bacačem. Od komandnog i od oficirskog kadra nismo imali žrtava a niti zarobljenih.

10) U ovoj borbi utrošeno je 1070 metaka iz pušaka i puškomitraljeza. Vrsta izgubljenog i oštećenog oružja navedena je u tački 9.

11) U ovoj borbi naročito je se istakao zamjenik komandanta III bataljona drug poručnik Vukman Jozo i zamjenik komesara III bataljona drug Baranović Krešo kao i druga četa istog bataljona. Ove drugove treba pohvaliti. Isti su dočekali neprijateljsku kolonu iz zasjede u blizini do oko 100 metara na Prapatnici i u toj borbi naneli neprijatelju puna dva kamiona mrtvih i ranjenih i istoga zadržali dok je se komora izvukla iz Bristivice, nanoseći im i dalje gubitke.

12) U ovoj borbi naročito se slabo pokazao IV bataljon, kojem je glavni krivac komandant istog bataljona koji je se pokazao kao paničar, nije uporno držao položaje i hrabrio vojsku nego je isti i sam stvarao

paniku, raspustio jedinicu, bunkerisao se i skidao činove pred borcima na osnovu toga smo ga smenili sa položaja i sa potrebnim podatcima uputili u taj štab. Smenuli smo dva zamenika komandira i jednog komesara koji su se isto tako pokazali kao kukavice i skidali činove, a ima još njih nekoliko za koje se vodi istraga i naknadno će biti kažnjeni.

13) Kritika akcije sastoji se u tome što štab brigade nije dovoljno procjenio situaciju o mogućnostima koje bi mogao neprijatelj iskoristiti nego je zbio brigadu na uskom prostoru. Što nije ni jedan član štaba brigade išao sa IV bataljonom i ako je znao da je u istom slab komandant bataljona, te da se sa istim probije kroz neprijateljsku liniju kao i drugi bataljon. Nabacivanjem i potiskivanjem IV bataljona od istog je najviše bilo osipanja.

Što od našeg obaveštajca nismo dobili uopšte nikakve podatke o pripremi i nadiranju neprijatelja, zbog čega smo bili iznenađeni.

Što štabovi bataljona ni jedan nije u potpunosti izvršio zadatak, gde je dovelo celu brigadu u težak položaj i nastalo nepotrebno mješanje jedinica, a I bataljon nije dovoljno pomagao ostale jedinice kad je prošao neprijatelju s leđa.

Štabovi bataljona nisu bili povezani međusobno da bi isti mogli se potpomagati a isti nisu imali stalnu vezu sa štabom brigade.

Štab brigade podbacio je što nije ni jedan član ostao sa osječenim jedinicama kojima bi sprečio rasipanje i iste držao čvrsto a u toku noći sa istima se probio u sastav glavnine.

Komandanti II, III i IV bataljona podbacili su te zbog toga nisu se snašli da zaostale dijelove prikupe i dovedu u sastav brigade, naročito komandant IV bataljona za kojeg je navedeno.

U ovoj borbi može se uzesti kao pouka probijanje kroz neprijateljsku liniju i udaranje istog sa leđa, postavljanje bliskih zasjeda i nanošenje neprijatelju gubitaka, posvetiti veću pažnju u procjeni situacije, više voditi računa o sposobnosti nižeg komandnog kadra.

Uz drugarski borbeni pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Polit komesar
***Koča,***[3] v. r.

Komandant major
***Nedeljko***,[4] v. r.

**3 Koča Jončie**
**4 Manojlović**

BROJ 255

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 23. OŽUJKA 1944. STABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA OD 5. DO 20. OŽUJKA[1]

GRUPE S. D. P. ODREDA
STAB
Br. 172
23. III. 1944

Dostavlja operativni izvještaj
od 5—20 marta 1944. g.

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ
ŠTABU XIX S. D. DIVIZIJE NOVJ

**Položaj:**

Sekcija Knin—Novi Grad—Šibenik—Zirje 1:100.000.

**Naše snage:**

Kninski, Zadarski i Sjevernodalmatinski partizanski odred naoružani su s pješadijskim oružjem.

**Situacija:**

Neprijatelj drži čvrsto u svojim rukama komunikaciju Knin—Gračac, Skradin—Benkovac—Zadar i Zadar—Smilčić—Obrovac, na kojima svakodnevno vrši saobraćaj od jednog, pa i preko 100 kamiona. Cestu Knin——Kistanje, Benkovac—Vrana—Biograd, Pirovac—Biograd—Zadar neprijatelj koristi prema potrebi. Na ovim komunikacijama neprijatelj se kreće od jednog do 20 kamiona uz 1—2 tenka i 30—40 vojnika. Iz garnizona Kistanje—Skradin—Bribir—Bribirske Mostine, Ostrovičke Lišane—Benkovac—Vrana i Pirovac neprijatelj u posljednje vrijeme vršio je češće ispade sa motorizacijom i sa pješadijom.

**Raspored naših snaga:**

Kninski odred nalazi se na prostoru Biovičino Selo—Radučić—Mokro Polje—Rujište. Ovaj odred orijentisan je na komunikacije Knin—Kistanje, Pađene—Mokro Polje i Rujište—Zrmanja.

Sjevernodalmat. part, odred nalazi se na prostoru Đevrske—Dobropoljci—Brgud. Ovaj odred orijentisan je na komunikaciju Skradin—Benkovac i Mostine—Kistanje.

Zadarski part, odred nalazi se na prostoru Pirovac—Stankovci—Ceranje—Jagodnje. Ovaj odred orijentisan je prema Vrani i Benkovcu, vrši

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 32/2, k. 517A.**

osiguranje prihvata materijala i trupa sa otoka i osiguranje kanala Kolarine—Kozlovac preko komunikacije Skradin—Benkovac.

Zadatak naših jedinica:

Ofanzivno djelovati na neprijateljske komunikacije i postavljati zasjede na istima manjim neprijateljskim dijelovima. Prikupljati dezertere sa teritorije svog djelovanja, sprečavati ispade manjih neprijateljskih dijelova na oslobođenu teritoriju, osiguravati prihvat materijala i trupa sa otoka i osiguravanje kanala preko ceste Skradin—Benkovac.

Akcije: Sj. dalm. odred:

Neprijateljske namjere nepoznate. Obezbjeđujući neprijateljski dijelovi u izvršenju zadatka dolazili su u sukob i napadali naša obezbjeđenja. Prema razvoju situacije donosili smo definitivne odluke i prihvaćali borbu nakon točno ispitane jačine neprijateljskih snaga, da neprijatelju ne dozvolimo upadati dublje u oslobođeni teritorij, odnosno da zaštitimo našu pozadinu.

Za bataljon Štab odreda je direktno izdavao zapovijesti usmeno na temelju procjene situacije.

Dana 7. ov. mj. neprijatelj je htio u Đevrskama kod crkve održati zbor. Sa jednom desetinom dejstvom od pravca s. Nožica civili su se razbježali, a četnici se povukli, zbor nije održan. Istoga dana, noću, glavnina Duićevih četnika jačine 652 četnika otputovala je preko Roškog Slapa za Kosovo.[2] Sa našim snagama zauzeli smo Đevrske. Dana 9. ov. mj. njemačka rnotorizovana kolona jačine od 60 motornih vozila prošla je od Mostina prema Kistanjima, a odatle preko Roškog Slapa u Drniš. U sastavu kolone bilo je nekoliko težih tenkova i naš Drugi bataljon povukao se je iz Đevrsaka u zaseok Ležajić. Jedna naša četa istog dana u 16 časova napala je neprijateljsko obezbjeđenje na Planišniku. Neprijatelj je odstupio u pravcu Bribira. U 14 časova dana 10. ov. mj. jedna grupa njemačkih vojnika jačine od oko 40 napala je naše obezbjeđenje na Diviću. Naši vojnici u panici pobjegli su, jer je neprijatelj postigao iznenađenje radi nepravilnog vršenja dužnosti stražarskog odjeljenja naše mrtve straže na Diviću. U 8 časova dana 11. ov. mj. grupa njemačkih vojnika u jačini od oko 100 u sadejstvu četnika iz Bribira jačine 60 od pravca Mostine—Bribir pokušala je izvršiti upad u Đevrske. Naš Drugi bataljon dočekao je neprijatelja i nakon kratke borbe isti se je povukao u polazne baze Bribirske Mostine.

U izvršenju zadataka djelomično smo postigli ciljeve. Omeli smo četnike da održe zbor, protjerali smo neprijateljsko obezbjeđenje na Diviću, odbili smo pokušaj Nijemaca da izvrše pljačku u Đevrskama, nanijevši mu gubitke u mrtvim i ranjenim od 13 vojnika. Kod obezbjeđenja naših snaga zadatak nije izvršen, a cilj nije postignut, jer je neprijatelj svaki put polučio iznenađenje.

**2 Đujićevi četnici su se tada vraćali pošto su od 1. ožujka 1944. godine jačim snagama vršili napad na Bukovicu. Vidi dok. br. 177, 203, 208, 222, 392, 394, 395 i 546.**

**3 Odnosi se na dijelove 92. motoriziranog puka.**

**Naši gubitci:**

Jedan mrtav, jedan ranjen, dva nestala. Neprijatelj je uspio da nam zarobi jedan teški mitraljez i 6 pušaka.

Utrošak municije:

| | |
|---|---|
| metaka za teške mitraljeze | 700 |
| metaka za p. mitraljeze | 660 |
| metaka za strojnice | 280 |
| puščane municije tal. | 320 |
| puščane municije mauzer | 42 |
| 5 granata za laki bacač | |
| 2 engleske bombe. | |

Pohvalu za hrabro držanje u borbi protiv četnika zaslužuje poginuli vodnik Medić Ivan, koji nije dozvolio da živ padne neprijatelju u ruke.

Ukor zbog lošeg vršenja dužnosti komandira mrtve straže zaslužuje zamjenik komandira Nadoveza Sava, koji je dozvolio da ga neprijatelj iznenadi i odnese oružje bez otpora.

Akcije su pripremane na temelju situacije brzo i realno.

Rukovođenje sa jedinicama kod nižeg komandnog kadra nedovoljno. U izvršavanju dobivenih naređenja, uglavnom zbog umornosti jedinica, starješine nisu učestvovale kao starješine, već kao strijelci. Automatsko oružje nije dovoljno iskorišteno. Jedan od najglavnijih nedostataka jest taj što kod izviđanja i obezbjeđenja sopstvenih jedinica starješinski kadar pada pod utjecaj boraca i sam dozvoljava da se dužnost stražara ne vrši najstriktnije vojnički. Patrole i izvidnice na dužnosti uopće nisu dovoljno budne, a najmanje pedantne, kakove bi ustvari morale biti, obzirom na neprijatelja i situaciju. Jedan od glavnih uzroka takvog stanja jest opći umor jedinica.

**Kninski p. odred:**

Položaj između kote 270 — Radići na cesti Kistanje—Knin. Zidovi i ograda sa gajevima, šiblje i grmovi sa kamenitim predjelima. Mjesto je pogodno za manju akciju, tu treba izvesti na brzinu i to na manje snage.

U akciji 11. ov. mj. učestvovala je 1. četa I bataljona sa 3. p. mitraljeza u jačini 17 boraca. 12-og marta o. g. je učestvovala sa 3 p. mitraljeza. 13-og ov. mj. je učestvovala sa svoja 3. p. mitraljeza i pridodata joj 2 p. mitraljeza — jedan iz prve čete, jedan iz druge čete istog bataljona. 13-og marta o. g. je zasjeda postavljena između zaseoka Omčikus i Cimprage, uz samu cestu.

11. ov. mj. postavljena zasjeda u jačini jedne čete na cesti između Kistanja i Radučića. Neprijatelj[4] u ovoj akciji imao je jednog zarobljenog, dok broj mrtvih nije poznat. Neprijateljski kamioni uspjeli su da se probiju i isti nisu zaustavljeni.

**5 i 6 Nijemci su u to vrijeme poduzeli akciju »Renate« u sjevernoj Dalmaciji. Vidi dok. br. 237, napomenu 2 i dok. br. 398, napomenu 2.**

12. ov. mj. postavljena je zasjeda na istom mjestu u jačini jedne čete. Akcija neuspjela obzirom što automatska oružja nisu dejstvovala. 13. ov. mj. jedna četa I bat. Kninskog odreda postavila je zasjedu između zaseoka Omčikus i Cimprage na cesti Knin—Kistanje. U zasjedu su upala 2 neprijateljska kamiona, 1 sanitetski auto i 1 tenk.[5] Brojno stanje neprijatelja bilo je 45 Švaba i 15 četnika. U 16 sati otpočela je borba koja je trajala kratko vrijeme. Neprijatelj je imao 35 mrtvih i nepoznat broj ranjenih. Materijal nije se uspio pokupiti, pošto je tenk branio cestu i spriječio da borci mogu pokupiti oružje.

U ove tri akcije na našoj strani nije bilo gubitaka ni u ljudstvu ni u materijalu.

U ovim akcijama utrošilo se:

| | |
|---|---|
| metaka za p. mitraljez | 715 |
| metaka za tal. puške | 40 |
| metaka za šmajser | 325 |
| 3 granate za laki bacač | |
| 3 engleske bombe. | |

Nedostaci koji su se pojavili u ovoj akciji jesu ti što automatska oružja zbog pomanjkanja ulja nisu mogla da dejstvuju.

**Zadarski part, odred:**

Dana 16. III. 1944. uputila se jedna neprijateljska kolona[6] kod Vrane za Benkovac i u isto vrijeme iz Benkovca za Vranu. II bat. ovog odreda ujutro u 4 sata toga dana postavio je zasjedu na cesti Benkovac—Vrana. Položaj Veliki i Mali Umac, a druga četa na cesti Donje Ceranje na koti 20 (Prokop). Neprijateljska kolona jačine 40 vojnika, sačekata na cesti Benkovac—Vrana, potpuno je razbijena i uništena. U isto vrijeme nastupila je jedna kolona od Vrane prema Benkovcu i uspjela sa bacačima i topovima da odbaci našu četu sa Velikog i Malog Umca. Jedna neprijateljska kolona došla je u Gornje Ceranje i zauzela položaje kod Prlinovog stana. Naše dvije čete I bataljona pošle su da spriječe neprijatelja da ne prodre do Pristega. Jačina neprijatelja koji je zauzeo položaj oko Prlinovog stana bilo je 35 ljudi. Jedna četa I bataljona otišla je da spriječi neprijatelja i ista ga je opkolila sa namjerom da ih žive zarobi. Dok je ista stezala obruč oko neprijatelja, neprijateljska motorizovana kolona išla je cestom iz Stankovaca za Benkovac, te je bacila jake pobočnice koje su nastupale: jedna cestom kroz G. Pristeg—Dobra Voda—Gornje Ceranje, a druga kroz Gornji Pristeg, južno od Dobre Vode. Pobočnica koja je nastupala kroz Pristeg, kao i motorizovana kolona iz Stankovaca, udarila je po našoj četi, koja je stezala obruč oko neprijatelja s leđa i prisilila je našu četu da se pćvlači preko brisanog prostora. U isto vrijeme jedna kolona od 20 neprijateljskih kamiona i tenkova išla je kroz s. Banjevci za Vranu i izbacila jaku pobočnicu koja je išla kotama iznad s. Radošinovci k. 217 (Zečeva Gl.), k. 208 (Plješevica), k. 264 (Zmijevača), k. 213 (Zamina), k. 206 i 217 (Veliki Bak) do Vrane. Za ovo vrijeme kretala je jedna autokolona

dobro osigurana iz Benkovca za Vranu, tako da je ovaj odred bio potpuno opkoljen u Donjem Pristegu i Donjim Ceranjama.

Kada se čula vatra u Banjevcima i Radošinovcima jedna četa pošla je na kotu 208 (kod Radošinovaca) sa zadatkom da spriječi neprijateljski prolaz iz Radošinovaca za Dobru Vodu i da spriječi neprijateljsku pobočnicu da nam ne bi udarila s leđa. Ova četa odbila je tri puta neprijateljski juriš na istu kotu, ali je bila izbačena minobacačkom vatrom i tom prilikom ranjen je komandant I bataljona. Četa se povukla prema koti 163 [i] prema Donjim Ceranjima i tu se vodila borba do noći. U toku noći prebacili smo se na položaj iznad Radošinovaca u namjeri da izmanevrišemo neprijatelja te da mu dođemo iza leđa. Neprijatelj nas je napao 17. III. o. g. oko 7 sati jutrom u Radošinovcima. Jednom kolonom nastupao je: Vrana—k. 206—Bak—kota 213—kota 208, a drugom kolonom pravcem Vrana—Radošinovci. Istoj koloni kao prethodnica išli su kamioni i tenkovi. Treća kolona nastupala je od pravca Vranskog Jezera i Crnogorke, dok je četvrta od Pirovca preko čuka Stubice i Sanjevačkih stanova — kota 189 nastupala također prema nama. U isto vrijeme čula se neprijateljska paljba u Putičanjima, tako da smo mi u toku dana opet bili skoro sasma opkoljeni. Mi smo uspjeli da se u toku dana prebacimo preko Stankovačkog polja na kote više Stankovaca i tamo zauzmemo položaje.

Neprijateljski gubici: U toku ovih borbi bili su dosta veliki, ali pošto smo bili opkoljeni nismo mogli ustanoviti tačno njihove gubitke, jedino znamo za kolonu koja je išla iz Benkovca prema Vrani da je potpuno uništena, te da je iz iste uteklo samo dvojica vojnika . Na našoj strani bila su 4 mrtva i 5 ranjenih, među kojima komandant I bataljona potporučnik Iso Pavlica.

U ruke neprijatelja pala su 3 puškomitraljeza i to kad su poginuli puškomitraljesci.

Utrošak municije:

| | |
|---|---|
| za teški mitraljez | 2.800 metaka |
| za puške i p.mitraljeze | 4.645 metaka |
| 18 engl, bombi. | |

Za cijelo vrijeme ove borbe borci su se dobro držali obzirom na jaku minobacačku vatru, te na nepoznavanje terena. Naročito se istakla 2. četa I bataljona. Nedostaci bili su u tom što su civili, naoružani puškama, pravili paniku među borcima, a bilo ih je i onih koji su bacili oružje.

11. marta o.g. jedan vod I bat. Zadarskog odreda uz pomoć seoske straže sela Ceranje od koje se formira Ceranjska četa postavili su zasjedu između Benkovca i Vrane kod sela Miranja. Jedna grupa od oko 30 ustaša u jutro krenula je iz Vrane za Benkovac gdje se otvorila borba. Neprijatelju je stigla pomoć od pravca Benkovca sa jednim bacačem i oko 100 vojnika. Našim snagama je pomogla seoska straža iz Jagodnje koja je sa jednim teškim mitraljezom udarila na neprijatelja s boka od strane zapada. Borba je vođena skoro cijeli dan. Neprijatelj je imao 7 mrtvih ustaša. Zarobljen je jedan bicikl, jedan ranac i nešto municije. Na našoj strani bio je lakše ranjen jedan odbornik.

15. marta o. g. jedna četa Kninskog odreda pokupila je telefonski četvorožilni kabel na prostoru duljine 3 km između Palanke i Pađena.

Kroz period od 5—20 marta o. g. jedinice Sjevernodalmat. i Zadarskog odreda osiguravale su prihvat i prebacivanje materijala iz Primorja u Bukovicu, a jedna četa Kninskog P. Odreda krenula je u pratnju materijala engleskog majora Roggersa. Operativni izvještaj Sj. dalmat. odreda o prodoru neprijatelja[7] preko Đevrsaka—Dobropoljaca i Bijeline za Parčić 18. ov. mj. nismo dobili.[8] Čim dobijemo operativni izvještaj Sj. dalmat. odreda, dostavićemo ga, te ćemo u istom navesti i razloge neprijateljskog prodora. Što se tiče aktivnosti jedinica u periodu od 5—20 ov. mj. bila je dobra, samo što su jedinice, zbog češćih neprijateljskih ispada i ofenzivnih namjera, ometane u izvođenju manjih akcija. Jedinice su za sve vrijeme bile na širokom prostoru i dosta zamorene.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
M.[9] ***Munižaba,*** v. r.

Komandant, major
***Sime Ivas,*** v. r.

P. S. Sveukupni gubici neprijatelja bili su oko 78 mrtvih, nepoznat broj ranjenih te jedan zarobljen. Naši gubici su 5 mrtvih i 6 ranjenih. Izgubljeno je od oružja 3. p. mitraljeza, jedan teški mitraljez i 6 pušaka.

BROJ 256

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE NOP ODREDA ZA SREDNJU DALMACIJU OD 23. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA OD 3. DO 20. OŽUJKA[1]

STAB
GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA
ZA SREDNJU DALMACIJU
23 III 1944
Položaj

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Položaj

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ

**Dinarski odred:**

I bataljon ovoga odreda koji zatvara pravac Koljane—Bračev Dolac——Dinara sa manjim dijelovima dolazio je u sukob sa četničkim patrolama nä prostoriji sela Koljane; ti sukobi su prošli bez obostranih gubi-

**7 Odnosi se na akciju Prvog puka »Brandenburg« u rajonu Dobropoljci—Ostrovičke Lišane—Parčić. Vidi dok. br. 418.**
**8 Vidi dok. br. 247 i 272.**
**9 Milan**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnolstorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/7, k. 1603.**

taka. 8. III. jedna četa I bataljona prebacivala se preko Cetine za Moseć da pridigne spremu i municiju. U prebacivanju preko Cetine potpomagao je Drugi bataljon II brigade XX divizije. Za vrijeme napada na neprijatelja u Potravlju, uslijed slabog održavanja veze, došlo je do međusobnog sukoba u kojem je četa izgubila 2 druga i 2 drugarice. U daljnjem probijanju prema Zelovu izostalo je 7 drugova koji su prema prikupljenim podacima zarobljeni i odvedeni u Sinj. Sa Moseća četa se prebacila sa I brigadom XX divizije ne imajući nikakovih sukoba sa neprijateljem. 14. III. ovaj bataljon u zajednici sa dva bataljona XX divizije napadao je neprijatelja u selu Koljane—Ježević.[2]

Zadatak ovoga bataljona bio je da pročisti s. Ježević. Seoska milicija je davajući većega otpora pobjegla u pravcu Vrlike. Bataljon je u s. [elu] konfiskovao 100 kg žita i 7 goveda, 18. III. patrola ovog bataljona (od 5 drugova) naišla je na četničku zasjedu u s. Koljane; iako iznenađeni borci ove patrole su se snašli i prihvatili borbu koja je trajala 1 sat. U toj borbi poginuo je vođa patrole desetar Malenica, dok su dva druga ranjena. Neprijatelj je imao jednog mrtvog i nekoliko ranjenih.

II bataljon ovoga odreda zatvara pravac Han—Gala—Otok i Han——Bili Brig—Gljev. I pored zatvaranja i obezbjeđivanja tih pravaca 1. III. patrola ovoga bataljona osujetila je pokušaj jedne ustaške patrole da izvrši pljačku u selu Gala. 11. III. jedna desetina ovog bataljona izvršila je prepad na neprijateljske bunkere u Hanu — ubiven je jedan ustaša, a jedan ranjen. Manja odjeljenja ovoga bataljona u zajednici sa komandom mjesta izvršili su nekoliko noćnih upada u s. Glavice i Brnaze i konfiskovali žita i stoke od narodnih neprijatelja. Tom prilikom u s. Brnazima uhvaćen je jedan špijun. U slobodnom vremenu jedinice ovoga odreda vršile su vojno-političku obuku.

**Mosorski odred:**

Od 3 do 11. III. jedinice ovoga odreda nalazile su se na prostoriji Dugo Polje—Mosor (Dom Kraljice Marije)—Dolac—Dubrava a jedna četa u s. Rude (u zaštiti ambulante). U tom vremenu postavljeno je nekoliko zasjeda neprijatelju na toj prostoriji na koje neprijatelj nije naišao. 11. t. mj. jedinice su prikupljene u s. Dolac i 12 na večer sa 4 čete izvršen je napad na neprijateljski garnizon u s. Koštanje. Neprijatelj se nalazio utvrđen sa zidanim bunkerima u popovoj kući i crkvi. U borbi koja se vodila 4 sata neprijatelj je izbačen iz popove kuće i bunkera u samu crkvu odakle je pružao žilav otpor. Uslijed nedostatka teškog oružja i otežanog terena oko crkve nije se uspjelo otale izbaciti neprijatelja. Za vrijeme ovoga napada neprijatelj nije pokušao da reagira iz susjednih garnizona. U ovoj borbi nismo imali gubitaka, dok gubici neprijatelja nam nisu poznati iako ih je bilo. Poslije ovoga napada 5 ustaša iz samog sela pobjegli su iz garnizona i kriju se kod svojih kuća.

13. III. sa jednom četom izvršena je konfiskacija hrane i stoke u s. Seoce kod narodnih neprijatelja. Istoga dana četa koja se nalazi u Du-

**2 Vidi dok. br. 406, napomenu 3.**

bravi postavila je zasjedu neprijateljskoj patroli na putu Srinjine—Tugare. Ubivena su dva a zarobljena 4 ustaška vojnika, naši gubici: 1 mrtav.

14. t.mj. 2 čete I bataljona prebacile su se na prostoriju Ugljane——Cačvina. Istoga dana četa iz Dugog Polja postavila je nagaznu minu na cesti Sinj—Split. Dignut je u zrak neprijateljski kamion u kome je bilo 10 domobrana, većina ih je ranjeno, dok su neki od eksplozije i straha poludjeli.

15. t.mj. neprijatelj je sa dvije kolone iz pravca Srinjina i Gata u jačini oko 100 vojnika izvršio napad na našu četu u s. Dubrava, borba je trajala 3 sata i neprijatelj je prisiljen na povlačenje. Naši gubici u toj borbi: 2 ranjena i 1 zarobljen. Tačni gubici neprijatelja nisu nam poznati.

**Svilajsko-mosećki odred:**

Od 11 do 16 t.mj. članovi Štaba grupe izvršili su obilazak i reorganizaciju sređivajući jedinice ovog odreda. U tom periodu, osim vojno--političke obuke, bataljoni nisu vršili operativne zadatke osim što je jedna četa u s. Zelovu izvršila kod ustaša konfiskaciju hrane i stoke.

17 na 18 na večer izvršen je napad na ustaški garnizon u s. Ramljane.[3] Neprijatelj je bio utvrđen u 5 zidanih i drvljem pokrivenih bunkera na koti 499. Jačina neprijatelja: 80 ustaša i milicionera. Prvi bataljon napadao je pravcem Vrba—Baković (kota 499) i sjeverozapadne strane kote 499 obezbjeđujući se na Gradini (kota 580). II bataljon napadao je pravcem Borozanove staje—kota 499, Borozanove staje—Škomrlji jugozapadno na kotu 499 obezbjeđujući se na Mandinu Brdu (kota 698). Uslijed nailaska jače neprijateljske kolone cestom Muć—Drniš Drugi bataljon nije izvršio napad predviđajući da I bataljon neće moći napadat uslijed te kolone, tako da je napad izvršio samo I bataljon i poslije kraće borbe neprijatelj je pobjegao. Zaplijenjen je teški mitraljez »Fiat« sa 3 sanduka municije. Gubitaka nisu imali, neprijateljski nam nisu poznati. U toku iste noći minerski vod minirao je cestu sa tri mine na prostoriji Vrba——Postinje.

18. t.mj. jedinice se nalazile na istoj prostoriji tj. Svilaja—Moseć. Toga dana u 4 sata u jutro naišla su tri neprijateljska kamiona iz kolone na postavljene mine i uništena su. Broj žrtava nije nam poznat jer neprijatelj ih odmah pokupi.

19 t.mj. pošto se neprijatelj ponovno povratio u Ramljane na večer izvršen je ponovan napad sa istim rasporedom. Napad je otpočeo u 23 sata. Neprijatelj pojačan sa nekoliko aktivnih ustaša počeo je ogorčeno da se brani, ali poslije borbe od 1 sata neprijatelj se u neredu provukao koristeći dobro poznavanje terena i mrklu noć. Zaplijenjeno je 150 kg. razne hrane iz ustaškog magazina, a od ustaških familija je konfiskovano 500 kg žita, 11 goveda i 50 kom. sitne stoke. U ovoj borbi neprijatelj je imao prema do sada prikupljenim podacima 3 mrtva, od kojih 2 poznata ustaška terorista iz s. Radunić i Crivac i 6 ranjenih. Naši gubici: komandir II i komandir III čete I bataljona i 3 ranjena. Bunkeri su zapaljeni i

**3 Vidi dok. br. 412, napomenu 3.**

porušeni i neprijatelj se više nije povratio u Ramljane. Te iste noći minerski vod minirao je cestu sa dvije mine na prostoriji Vrba—Tijesna Vrba.

20 t.mj. I bataljon nalazio se na prostorije G. i D. Ogorje—Baković, a II bataljon Moseć—Brštanovo. Toga dana naišla su dva neprijateljska kamiona na postavljene mine, od kojih se jedan zapalio, a drugi je uništen.

21. t. mj. jedinice sa istim rasporedom, dok je minerski vod pod zaštitom jednoga voda minirao cestu sa tri mine na prostoriji G. Muć—s. Pod Glavicom, od kojih su uništena tri kamiona — u jednom kamionu bila su tri mrtva i dva ranjena, a za ostale nismo mogli dobiti podataka.

Noću 21 na 22 jedna četa II bataljona postavila je zasjedu na cesti Muć—Drniš na Gradini (kota 580) ali se uslijed lošeg vremena i snijega povukla.

23 t.mj. II bataljon upućen je u s. Trolokve, a Prvi u s. Bršanovo da bi izvršili prihvat novomobilisanog ljudstva' sa Trogirskog sektora.

**Šibensko-trogirski odred**

U borbi koju je vodio ovaj odred 3. III., kako smo izvijestili u prvom izvještaju, pored jednog mrtvog imao je i jednog zarobljenog, dok su trojica dezertirali.

Od 5 do 10. t.mj. izvršeno je prikupljanje i sređivanje jedinica ovog odreda. Odred je bio raspoređen na prostoriji Labin—Trolokve—Nadograde—Rastovac. Na ovoj prostoriji postavljane su svakodnevno zasjede na koje neprijatelj nije naišao.

14. III. jedna desetina postavila je zasjedu u G. Segetu (Medići) na koju je naišla neprijateljska patrola (12 vojnika). Uslijed toga što je zaglavio puškomitraljez neprijatelj je imao samo dva ranjena. 15 t.mj. minirana je cesta na prostoriji Vrsine—Marina i na jednu minu naišao je neprijateljski kamion sa vojskom koji je uništen;[4] neprijatelj je imao šta mrtvih šta ranjenih 21 vojnika.

15. i 16. t.mj. postavljene su zasjede na prostoriji G. Seget—Vrsine——Marina na koje neprijatelj nije naišao.

19 na 20 t.mj. sa dvije čete izvršen je napad na ustaško uporište u G. Segetu (Baradići) gdje je bilo 30 ustaša.[5] Borba se vodila 1 sat i po, poslije čega je neprijatelj uz gubitke 2 mrtva (među kojima komandir postaje), 2 koja su nestala i prema podacima još se nisu prijavila u Trogir i nepoznat broj ranjenih. Mi gubitaka nismo imali. Zaplijenjeno je 2 puške, 2000 metaka, 8 šinjela, 12 ćebadi i ostale opreme. Na ovo je neprijatelj reagirao što je 20 t.mj. iz Trogirao došao u G. Seget sa 400 ustaša. Iste noći kada je napadnut neprijatelj u G. Segetu jedna udarna grupa spustila se u Trogir i izvršila prepad na zgradu gdje stanjuju njemački oficiri, druga udarna grupa postavila je zasjedu na cesti Trogir——G. Seget, ali bez rezultata.

20. t. mj. naišla su na Prapatnici neprijateljska kola sa konjskom zapregom na nagaznu minu, ubijen je jedan neprijateljski vojnik a 2 teže ranjena.[6]

4 Vidi dok. br. 444.
5 Vidi dok. br. 414, napomenu 3.
6 Vidi dok. br. 414.

**Napomena:**

Iz samog izvještaja da se zaključiti da se stanje u pojedinim odredima popravlja, ali uočavaju se i krupniji nedostaci koji se neminovno moraju u najkraćem vremenu otstraniti, kao na pr. gubici u četi I bataljona Dinarskog odreda za koje nam sam Štab odreda nije dao jasnu sliku, niti naveo razloge koji su do toga doveli. Zapaža se nedovoljna briga i olako shvaćanje odgovornosti za povjerene drugove. Kod Svilajsko-mosećkog odreda neodržavanje veze za vrijeme borbe i neuočavanje posljedica koje iz toga proističu. Kod Mosorskog odreda nedovoljna aktivnost i neuočavanje situacije na svom sektoru i ne korištenje opadanja morala i bježanje neprijateljskih vojnika iz uporišta na njihovom sektoru. Kod Šibensko-trogirskog odreda također se zapaža neaktivnost i nedovoljno zalaganje.

Posljedica ovih nedostataka jeste nedovoljan i djelomično površan vojno-politički rad štabova i loše organizovana obavještajna služba po odredima. Borbenost kod boraca je zadovoljavajuća.

Preduzeće se mjere sa strane ovog štaba da ukazivanjem i pomaganjem na licu mjesta otklone se izneseni nedostaci.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: si. otsutan (M. P.) Komandant, major: ***Branko Dude,*** v. r.

BROJ 257

## DNEVNI RAPORT ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA 23. OŽUJKA 1944.[1]

STAB IV POM. OBAL. SEKTORA
Pov. službeno
23 marta 1944 god.
u Visu

Dnevni raport.

ŠTABU MORNARICE

1. Po podacima primljenim sinoć na Hvaru, neprijatelj je napustio otok, sem u Jelsi gdje se navodno nalazi oko 160 njemačkih vojnika po narodnosti Poljaci.[2] Evakuacija Hvara je započela navodno odmah iza savezničkog prepada na Šoltu.[3]

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 45/5, k. 2064.

2 Na otoku Hvaru nalazio se Drugi bataljon 738. puka 118. lovačke divizije.

3 O akciji saveznika na otoku Šolti 19. ožujka 1944. vidi dok. br. 294, 412, 415, 416, 419, 420, 421, 424, 425, 427, 434, 440 i 445.

2. Patrolisanje vršeno redovno sa čamcima flotila.

NB1 izbrisan iz Flotne liste.

NB3 u Visu.

NB4 povratio se iz III P.O.S u 13,00 sati sa 15 njemačkih zarobljenika, 5 naših ranjenika i zarobljenim njemačkim motornim čamcem u teglju.[4]

NB6 izbrisan iz Flotne liste.

NB7 upućen u 17,30 kao osiguranje konvoja u Hvar. Isti stigao u Goromin Dolac u 21,00 sati te preuzeo osiguranje konvoja na povratku za Vis, gdje je konvoj stigao u 03,00 sati.

NB 8 u Visu.

3. M/jedrenjaci »Slobodan«, »Jadran«, »Sretna sloboda«, »Soko« i »Lahor« izvršili prebacivanje 2 bataljona I Dalmatinske iz Visa u Goromin Dolac na Hvaru po naređenju tam. štaba.[5] Transportom rukovodio je operativni oficir Sektora drug Orebić. Na jednom brodu nalazio se također politkomesar Mornarice drug Pero. Pored pomenutih brodova u konvoju su se nalazila 3 leuta zbog lakšeg iskrcavanja boraca. Konvoj je krenuo u 14,40, zakašnjenje uslijedilo zbog toga što borci nisu bili na mjestu ukrcavanja na vrijeme. Motorni jedrenjak »Slobodan« stigao na mjesto pristajanja u 19,20 a ostali brodovi u 20,40. Ovo je učinjeno na inicijativu politkomesara Mornarice i zam. komandanta Brigade, zbog toga što su ostali brodovi bili sporiji. Iskrcanje vršeno u redu. Isplovljenje iz Goromin Dolca u konvoju u pratnji NB7 u 22,30, uplovljenje u Vis u 03,00 sati.

4. Isplovilo u Vis: 5 brodova na zadatak u Hvaru, 1 engl. inv. brod na zadatak u Hvaru.[6] Uplovilo: isti brodovi i 2 broda iz III P.O.S. sa zbjegom.

Kretanje brodova u Komiži nepoznato zbog prekida telefonske linije.

Osposobljena dva broda, prispjelo na popravak pet brodova.

5. Od sinoćnjeg bombordiranja u Komiži potpuno unište PČ 70 pripadnosti Viške flotile, posada neozlijeđena. Druge štete ovom Sektoru još nisu poznate.

U 22,00 ispred uvale Stenjalo PČ65, koji je vršio patrolisanje, sudario se sa jednim sav. brodom. PČ65 oštetio u manjoj mjeri pramčanu statvu, sav. jedinica neoštećena proslijedila vožnju. Po drugom PČ, oštećeni dotegijen u luku. O prednjem vodi se istraga.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar: Otsutan

Operativni oficir: ***Davor J. Orebić,*** v. r.

**4 Odnosi se na njemački motorni čamac zarobljen 18. ožujka 1944 (vidi dok. br. 288).**

**5 Riječ je o desantu savezničkih snaga Prve dalmatinske brigade NOVJ i nekoliko desetina iz sastava savezničkog komandosa na otok Hvar, gdje se nalazio Drugi bataljon 738. puka 118. lovačke divizije. Borbe su uspješno vođene nekoliko dana. Savezničke snage su se 23. ožujka uvečer povukle na Vis. Jedinice Prve dalmatinske brigade su nastavile borbe i do 25. ožujka izbile do sela Bogomolje, gdje je Nijemcima prispjelo pojačanje sa otoka Korčule. Opširnije o tome vidi dok. br. 262, 263, 270, 279, 281, 294, 445 i 446.**

**6 Ta rečenica je napisana crnilom.**

P.S. Naknadno se saznaje da su slijedeći brodovi oštećeni od sinoćnjeg bombardiranja u Komiži: M/j »Anđeo«, »Mali Ante«, »Sv. Nikola«, »Ban Jelačić«, »Sv. Ivan Krstitelj« sve lakše oštećeni i jedan leut Lučke kapetanije jače oštećen.

BROJ 258

## IZVJEŠTAJ ŠTABA MOSORSKOG NOP ODREDA OD 23. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O SUKOBU S NIJEMCIMA U SELU DOLAC I ZLOČINIMA NJEMAČKE VOJSKE U G. SITNOM I G. POLJU[1]

Stab
Mosorskog Odreda
23-111-44 god.

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

21-111-44 Jedna njemačka patrola u jačini od 28 vojnika[2] drskim ispadom došla je preko Mosora u Dolac pošavši iz Gata. Naša patrola ih je na vrijeme primetila te u sukobu koji je uslijedio naneseno je neprijatelju 4 mrtva i 3 zarobljena. Među ubijenima nalaze se dva podoficira. Sa naše strane nije bilo gubitaka. Zarobljen je »šarac«, 5 pušaka, jedan pištolj, jedan dogled i oko 1000 metaka.

22-111-44 Kao represaliju na to neprijatelj[3] je pokušao ofanzivu manjih razmera iz dva smijera sa oko 500 vojnika.

Jedna grupa Njemaca krenula je iz Žrnovnice pravcem Gornjeg Sitna i namjeravao da izbije u Dubravu. Poslije borbe od 6 sati sa jednom četom našeg bataljona, neprijatelj se morao povući. Pri povlačenju neprijatelj je popalio sve kuće u Gornjem Sitnom i streljao 17 civila većinom mladosti.

Druga grupa pokušala je da prodre u Dolac iz dva pravca i to: sa Blata na Cetini i preko Mosora kod Sv. Jure. Neprijatelj se služio haubicama i bacačima. Nakon borbe koja je trajala ceo dan neprijatelj je bio prisiljen na povlačenje a pri tom je zapalio nekoliko kuća u Gornjem Polju. Osim toga neprijatelj je vršio pljačkanje i poveo je nekoliko civila sa sobom.

Još nam nisu poznati neprijateljski gubitci u ovim borbama dok smo mi imali jednog mrtvog i jednog ranjenog druga.

Upućujemo Vam tri zarobljenika koji su zarobljeni 21-111 njihova imena su: Pölz Karlo, Franc Milišić, Salko Ćasović. Njihovo saslušanje prilažemo Vam.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 31/2, k. 517A.**

**2 i 3 Vjerojatno Iz 118. lovaCke divizije.**

Štab
Kosorskog Odreda
23-III-44 god.

Štabu VIII Korpusa NOV Jugoslavije

O L O Ž A J

21-III-44 Jedna njemačka parola u jačini od 28 vojnika drskim ispadom došla je preko Kosora u Bolac pošavši iz Gata. Naša patrola ih je na vrijeme primetila te u sukobu koji je uslijedio nanešeno je neprijatelju 4 mrtva i 3 zarobljena. Među ubijenima nalaze se dva podoficira. Sa naše strane nije bilo gubitaka. Zarobljen je "Garas" 5 puškara, jedan pištolj, jedan dogled i oko 1000 metaka.

22-III-44 Kao represaliju na to neprijatelj je pokušao ofanzivu manjih razmera iz dva smijera sa oko 900 vojnika.

Jedna grupa njemaca krenula je iz Trnovice pravcem Gornjeg Citna i namjeravao da izvije u zabravu. Poslije borbe od 6 sati sa jednom četom našeg bataljona, neprijatelj se morao povući. Pri povlačenju neprijatelj je popalio sve kuće u Gornjem Citnom i streljao 17 civila većinom mladosti.

Druga grupa pokušala jeda prodre u Bolac iz dva pravca i to: sa Blata na Jetini i preko Kosora kod Sv. Jure. Neprijatelj se služio haubicama i bacačima. Nakon borbe koja je trajala čeo dan neprijatelj je bio prisiljen na povlačenje a pri tom je zapalio nekoliko kuća u Gornjem Polju. Osim toga neprijatelj je vršio pljačkanje i povco je nekoliko civila sa sobom.

Jos nam nisu poznati neprijateljski gubitci u ovim borbama dok smo mi imali jednog mrtvog i jednog ranjenog druga.

Upućujemo vam tri zarobljenika koji su zarobljeni 21 III. Njihova imena su: Pelz Furlo, Franc Milišić, Salko Jasovic. Njihovo saslušanje prilažemo Vam.

Upućujemo Vam Perlović Juru Murata iz Dicma koje je naša udarna desetina uhapsila, a kod dana 19-III. Za njega smo zatražili podatke i čim ih dobijemo uputit cemo tom Štabu. Komadant Dicmanske Milicije zloglasni Radanović uputio nam je dopis, koje prilazemo, povodom njega te iz isto zaključujemo kao i iz dosad neprovjerenih podataka da je isti bio njegov zamjenik.

Budući da nam literatura dolazi sa zakašnjenjem preko Štaba Grupe to nam je drug Ivica Kukoč predložio da se obratimo Vama kako bi nam Vi direktno slali materijal odredjen za nas, a ne preko Štaba Grupe.

Prilažemo Vam legitimacije od zarobljenika.

SMRT FAŠIZMU ! - SLOBODA NARODU !

Za štab
Politkomesar
Rkokić

XXXX DIVIZIJE * KOSORSKI ODRED * ŠTAB

*Faksimil dokumenta broj 258*

Upućujemo Vam Nerlović Juru Murata iz Dicma kojeg je naša udarna desetina uhapsila u kući dana 19-111. Za njega smo zatražili podatke i čim ih dobijemo uputit ćemo tom Stabu. Komandant Dicmanske Milicije zloglasni Radanović uputio nam je dopis, kojeg prilažemo, povodom njega te iz istog zaključujemo kao i iz dosad neprovjerenih podataka da je isti bio njegov zamjenik.

Budući da nam literatura dolazi sa zakašnjenjem preko Štaba Grupe za S. D.[4] to nam je drug Ivica Kukoč predložio da se obratimo Vama kako bi nam Vi direktno slali materijal određen za nas, a ne preko Štaba Grupe.

Prilažemo vam legitimacije od zarobljenika.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

(M. P.)

Za štab
Politkomesar
R.[5] ***Kokić,*** v. r.

BROJ 259

## IZVJEŠTAJ PARTIJSKOG RUKOVODIOCA KNINSKOG NOP ODREDA OD 23. OŽUJKA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA KNIN O POLI TIČKOM STANJU NA TERENU I ODREDU[1]

PARTISKI RUKOVODIOC
Kninskog part. Odreda
23-111-1944 god.

DRUGARSKOM

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H. za K N I N

Dragi drugovi,

Političko stanje na sektoru gde su delovale jedinice ovog odreda je sledeće: Neprijatelj je nastojao da ubaci propagandu, ali mu u potpunosti nije uspelo. Još su mase pomirljive prema onim koji se nalaze van naše zemlje tj. prema monarhiji i izbegličkoj vladi, a naročito prema Kralju, smatrajući ga nevinim i nedužnim za zločine koji su se odigravali u našoj zemlji. Narod sa mržnjom gleda u okupatora i njegove sluge, jer ih na svojoj vlastitoj koži osjeća. Oportunizam kod naroda je priličan, a to

**4 Stab Grupe srednjodalmatinskih NOP odreda.**

**5 Ratomir**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 39/645-646.**

se vidi iz slabog odazivanja u vojsku i dezerterstvo. Može se ovome pripisati neprijateljski teror koji je on vršio ranije nad ovim stanovništvom, a i njegovim upadima na našu oslobođenu teritoriju u cilju pljačke i zastrašivanja. Jači politički rad po ovim selima nije se vidio (Ervenik) dok u Radučiću se osjeća, ali neprijatelj kroz ovo selo saobraća i vidi se kod naroda da je kod njega strah od terora i pljačke od strane neprijatelja. Neprijatelj se služi raznim parolama samo da bi stvorio zabunu kod naroda i da se priča »da partitzani vode borbu protiv saveznika« i drugo.

Rad naših organizacija po nekim selima se uopće ne primećuje, jer iste negde i ne postoje, kao na pr. u Erveniku. Mi smo održali sastanak sa N.O.O. Ervenik i ukazali im potrebu za stvaranje antifašističkih organizacija, a i pomogli im u samom daljem planskom radu. Ukazali smo im greške koje su do sada primećene kod njih. Za ovaj slab rad tog Odbora obavestili smo kotarski Narodno-Oslobodilački Odbor Kistanje i ukazali na štetnost pojedinih članova toga odbora koji svojim držanjem krnje autoritet narodne vlasti.

U našim jedinicama se uopće do sada nije moglo primetiti nikakva neprijateljska propaganda ili ma koji drugi pokušaj sa strane neprijatelja. Naš I. bataljon stoji u političkom pogledu dobro i borci su svesni zadatka i dužnosti koji se pred njih postavljaju, dok je II. bataljon sastavljen većinom od dezertera iz raznih jedinica i političko stanje se popravlja iz dana u dan. Kod svih boraca se osjeća strah od brigade tj. da će otići u brigadu, jer ih je većina zadojena i vezom za kuću. Drugarstvo među borcima je srednje. Borbenost je dobra. Moral također dobar. Disciplina nije na visini. Borci I. bataljona su upoznati sa linijom N.O.B., dok u II. bataljonu ih ima dosta koji zbog svoje same aljkavosti i nemare za to (za dezertere iz Zegara), jer se u njihovim selima osjeća utjecaj neprijateljske propagande. Borci I. bataljona su u stanju da tumače liniju N.O.B, među masama. Konferencije se održavaju redovito po četama, dok u bataljonima to nije redovito, jer je nedostatak komesarskog kadra.

ORGANIZACIONO STANJE: Dobili smo direktivu da formiramo odredski biro što je i učinjeno, međutim neki drugovi rukovodioci su nam rekli da je to nepravilno. Na tom sastanku smo doneli zaključak postavljanja planskog političkog rada i da upozorimo neke drugove partijce zbog njihovog aljkavog rada, te da u Partiju prima i iz Partije isključuje samo odredski biro, jer se desio slučaj u oba bataljona da su neki drugovi došli iz drugih jedinica bez karakteristika i zbog slabosti bataljonskih biroa dolazili su na redovite sastanke. Ovi drugovi su udaljeni iz Partije dok se ne ispita ko je njih primio u Partiju.

U odredu imamo 46 članova Partije. Od toga ih ima 10 u rashodu što u bolnici, a što na kursu. Prema zaključku Okružnog Komiteta za Knin, ponovo je primljen u Partiju intendant ovog Odreda koji odlazi iz naših jedinica. Kandidata u odredu imamo 6 sa kojima se radi individualno kao i do sada. Partiska organizacija je prilična, ali se još nije uspelo izdignuti je kao rukovodioce. Partiski kadar nije teoretski najbolje sprem-

ljen i treba mu u tome velika pomoć. Disciplina kod pojedinih drugova nije bila na visini zbog čega je jedan drug kažnjen strogim partiskim ukorom. Isti drug je bio komesar jedne čete i nekoliko puta je napravio greške, a jednu od najvećih je njegov kukavičluk, prilikom neprijateljskog upada motorizacijom u Ervenik i Kistanje. Bataljonski biro je donio odluku da se on zbog toga kazni, smatralo se da je on mladi partijac i da ta stvar nije ispitana detaljno, pa da se isti ne bi pokolebao u daljnjem radu. Njemu je prikazata njegova greška i kukavičluk kojega je on imao, ali se on brani da je bila velika dalečina od položaja do ceste sa kojom je neprijatelj saobraćao te da nije bilo smisla otvarati vatru. Po ovome pitanju ćemo se još detaljnije pozabaviti, jer viši štabovi traže krivca za upad neprijatelja na oslobođeni teritorij, kojom prilikom je stradalo dosta naših drugova.

Sistematskog rada sa partijcima nije bilo jer je naš odred bio stalno u organizaciji i reorganizaciji, sem toga u stalnom pokretu.

RAD SKOJ-a u našem odredu ima 60 Skojevaca. Njihov rad je dosta slab. Dosadašnji sekretar tj. rukovodioc u odredu bio je dosta slab i bez ikakove teoretske spreme. Nije imao volju za politički rad zbog čega je poslat na radio-telegrafski kurs za čim je i žudio. Sadašnji rukovodioc ima perspektiva i uslova da se razvije, samo mu je potreban kurs, koji bi ga osposobio za dobrog skojevskog rukovodioca. Skojevski sastanci nisu bili redoviti, a naročito u II. bataljonu gde ima Skojevaca koji su prilikom poslednje neprijateljske ofanzive zbog slabosti bili odsečeni od jedinica i ostali kod svojih kuća. Njima je na Skojevskim sastancima ukazivato na te greške i nedostatke kakovi trebaju da budu skojevci u N.O.V. Na mnoge je to delovalo i obećali su da će ispraviti.

KULTURNO-PROSVETNI RAD: Isti je organizovan ali slabo deluje. LJ I. bataljonu kulturno-prosvetni rad je dobar, dok u II. bataljonu i vodu za vezu je slabiji. Džepne novine su izlazile redovito po četama u 1. bataljonu i njihov kvalitet je srednji, dok u drugom bataljonu nije. Osjeća se potreba materijala za pisanje. Nepismenih ima dosta i neuspeva se da ih se nauči zbog toga što po neki ne pokazuju nekog interesovanja. Kroz ovo vreme uspjelo se da nauči 3 druga pisati, dok ih ima 4—5 koji znaju po nekoliko slova. Nepismenih ima 13 drugova. Ostalo se nije uspelo organizovati. Pjevački horovi nisu čvrsti, pjesme se pjevaju ali nemaju nikakove organizacije.

VOJNIČKI RAD: Usled stalnog pokreta nije se moglo sa borcima vojničke časove održavati, a ni praktično raditi, jedino u zadnje vreme u II. bataljonu je to činjeno jer je nametala potreba, a isti je bataljon bio na odmoru tj. prikupljao je dezertere i nije bio u većem pokretu. Sa puškama znaju svi borci rukovati, a i sa engleskim bombama, kojih je veći broj dobijeno u zadnje vreme. Sa automatskim oružjem ima dosta drugova da znaju rukovati, jedino ne znaju rukovati sa bacačima u čemu obučavaju. Ima dosta drugova koji znaju postavljati nagazne mine, jer njih nekoliko je bilo na kursu iz ovog bataljona.

INTENDANTURA: Ista je organizovana i u bataljonima ima bataljonski intendant te zamenici i ekonomi četa. Njihova sposobnost nije na visini. Imali smo intendanta odreda koji je imao sposobnosti da organizuje, međutim on je otišao. Ishrana je bila dobra, dok se u zadnje vreme pogoršala. Odjeća i obuća boraca je dobra, jer smo primili savezničku robu.

SANITET: Isti je priličan i u zadnje vreme organizovana je ambulanta pri štabu Odreda. Održat je bolnički kurs pri Štabu Odreda, kojem je prisustvovalo 6 drugova i drugarica. Kurs su završili sa uspehom. Na viši sanitetski kurs upućen je ref. saniteta ovog Odreda i jedna drugarica iz bataljona. Osjećaju se veliki nedostaci sanitetskog materijala i poteškoće da se isti dobije.

RAD PARTISKE ĆELIJE ŠTABA ODREDA:

Sastanci su održavani redovito radni, dok teoretski nisu zbog toga što je većina članova štaba stalno u rashodu. U Štabu vlada harmonija i drugarstvo.

Drugarski pozdrav.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Partiski Rukovodioc:
Kninskog P. Odreda
***Srećko Jaramaz,*** v .r.

BROJ 260

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZADAR OD 23. OŽUJKA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U OKRUGU[1]

Okružni Komitet KPH
Zadar

Drugarskom

Oblasnom Komitetu KPH za Dalmaciju

Dragi drugovi!

Dostavljamo vam poslije dugog vremenskog razmaka vojno-političku situaciju, na našem okrugu.

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 46/332-341.**

Vojno-politička situacija na našem okrugu dosta se značajno izmijenila na našu štetu. Neprijatelj je razastro mrežu novih garnizona i uspio stvoriti u mnogim selima seosku miliciju. Tako je proširio prostor na kome on ima punu kontrolu i gdje naše organizacije ukoliko nisu ugušene proživljavaju oštru krizu. Mi smo uglavnom izbačeni sa općine Smilčić, Nin a jednim dijelom sa općine Novigrad i Benkovac. Teror neprijatelja je općenito porastao. Ustaše vrše klanja. Narod u navedenim općinama osjeća strah i bez otpora podnaša zlo. Ishrana općenito uzevši nije još loša. I otočani bilo našom pomoći sa potopljenih švabskih brodova ili individualnim nabavkama su se nešto opskrbili. Naša politička aktivnost je dosta mala. To bi bila općenita slika na našem okrugu. Iznašanjem stanja sa pojedinih općina i kotareva ocrtat će se bolje.

Kotar Preko zahvaća slobodnog i neoslobođenog teritorija. Slobodne su općine Sali, Iž, Božava i Silba. Općina Preko što predstavlja otok Ugljan u stvari je pod kontrolom neprijateljske vojske. Na ovom otoku naših snaga nema. Neprijatelj sa vremena na vrijeme upada sa većim patrolama u sela. Iza par dana od oslobođenja Preka,[2] koje je izvedeno sa silnom saradnjom naše vojske i organizacija Njemci su ponovo izvršili napad na otok i uspjeli ga brzo osvojiti nadmoćnijim snagama.[3] Pri samom iskrcavanju izvršili su blokadu mjesta i uspjeli naročito iz mjesta Kali i Kukljica uhvatiti oko 400 muškaraca od 16—50 godina[4] i odvedeni su na rad u Zadar, Biograd i Preko. Ove uhapšenike proglasili su taocima sa napomenom njihovim familijama da će biti svi postrijeljani ukoliko jedan Švaba izgubi glavu na otoku. Uglavnom ovom parolom uspjeli su pokolebati čvrstinu naroda. U takvoj situaciji zapazio se nagli rad pete kolone. Iskrsle su parole da je nestalo partizana. Izvjesni petokolonaški elementi objavili su na narod proglas da pazi da se na otok ne uvuču partizani i da je potrebno da se skupa sa njemačkom vojskom otok pretražuje. Upravo tih dana (14 veljače) nekoliko engleskih aviona bombardovali su selo Kukljica u kojem nema neprijateljskog garnizona i tom prilikom stradalo je 23 osobe, 40 kuća je što porušeno, što oštećeno. Stradale su također i ribarske lađe.[5] Ovaj ispad savezničkih aviona dao je neprijateljskoj propagandi argumenat da ubaci slijedeće parole: da Englezi tamane Hrvate, a ne Srbe. Da su se Englezi i Njemci složili i da je SSSR postao izolovan. Partizani da su se raspršili, da se četnička uporišta ne bombarduju, jer da četnici raširе srpsku zastavu i da savezнички avioni onda ne bacaju bombe. Ove parole su se brzo širile i o tome se razgovaralo. Kako vidimo neprijateljska propaganda ide za tim da stvori u narodu mišljenje da je antifašistička koalicija razbijena i da nam Englezi nisu iskreni saveznici. Partijska organizacija ove općine nije se politički snašla niti je radila na suzbijanju svih parola. Zbog ovog stanja niz slabosti koje su se pojavile unutar part, organizacije na ovoj općini (o kojima će biti govora u organizacionom izvještaju) sazvali smo partijsku konferenciju općine i dali drugovima upute za rad kako da odgovore na neprijateljske

**2 Vidi dok. br. 52, 62, 64, 354 i 382.**
**3 Vidi dok. br. 182, 184, 352 i 445.**
**4 Vidi dok. br. 236 i 244.**
**5 Vidi dok. br. 376.**

parole, zatim da se na zidovima obljepljuju vijesti i Titovo upozorenje. Jedan saradnik Njemaca je strijeljan. Na ovoj općini je bilo dosta dezertera stalno ih se sakupljalo, ali i novi pristižu, tako da ih sada ima oko stotine. Ovi dezerteri se sakrivaju pred našom vojskom i teško ih je sakupiti. Oni unašaju demoralizaciju u narod. Posljednje su informacije da se stanje popravlja. Omladina je oprezna i ne spava u kućama.

Na općini Iž stanje je dobro. Ovdje se vidi jedna čvrstina u narodu. Postoji izvjesno mrtvilo uzrokovano slabom aktivnošću naših organizacija. Brige su naroda upravljene na ovoj općini uglavnom na pitanje ishrane. Naša pomoć u posljednjem mjesecu u tom pravcu bila je osjetljiva.

Na općini Sali su vladale slične parole kao na općini Preko. Ovdje su radili izvjesni elementi za Mačekovu kliku. Tako se zapazila parola: zar ne bi bilo korisnije za NOB da se Mačeku dade da stupi u NOP? Kanonik Bazioli u razgovoru je rekao: da šta bi značilo da se kralj Petar vrati kad ne bi imao stvarne vlasti kao kralj u Engleskoj? Politika Mačekove klike širena je uglavnom na ovoj općini preko popova. Mnogi su stari Radićevci nasijedali toj politici. Ustanovilo se da na ovoj općini nije ozbiljnije pred narodom tretirano pitanje Mačeka. Osim toga naši drugovi postavljali su pitanje HSS krivo izbacujući parolu dali HSS. Mi smo ovoj općini posvetili jednu sedmicu tako da je svako selo imalo zbor, konferenciju, a za sva sela održao se je miting na kojim se uglavnom raspravljalo pitanje Mačeka. Iza toga su izvršeni izbori za seoske NOO. Narod je sav pristupio izborima. Samo oni koji su bili vani na ribama ili u potrazi za hranom manjkali su na glasovanje. Izbori su bili živi i postavljao se veliki broj kandidata. Glasovalo je i sve svećenstvo. Narod je primio sa oduševljenjem odluke AVNOJ-a. Iza ovog političkog rada narod je bolje privezao uz borbu. Sve ovo radili smo kao pripremu za mobilizaciju. Stanje ishrane na ovoj općini se nešto popravilo našom pomoći i snalaženjem samih seljaka.

U općini Božava ima se osjetljivu razliku političkog stanja u pojedinim selima. Savar, Brbinj i Dragove čvrsto su srasli sa NOP. Ta su sela prošla težak teror talijanskog fašizma. Na vijest da su Nijemci stigli narod bježi u šume. U ostalim selima vlada izvjesna sklonost pomirljivog odnosa sa okupatorom. Osobito selo Božava stoji pod neprijateljskim utjecajem. Selo se pokazalo kompaktno za brisanje naših parola. Neki su seljaci izrazili želju da se partizanska straža ukloni sa sela, jer da ih naša vojska ne može obraniti, pa prema tome nema tu da rade što. U mjestu se čuje parola pa nijesu Njemci tako loši. U ovom selu radi klika Mačeka. U ovom je selu održan zbor sa konferencijom. Izvršeni su izbori za koje je bio veliki interes. Izabrani se nisu najrađe primali dužnosti.

Na općini Silba stanje je slično situaciji na općini Božava. Neprijatelji naše borbe iskorištavali su uglavnom neupućenost naroda u odnosu NOP prema vjeri. Prikazivali su partizanski pokret kao, protuvjerski. U tom se pravcu poradilo i omladinu koja je klerikalno odgojena privuklo se u pokret. Sa otoka Ista iza jedne naše akcije Njemci su pokupili sve naše muškarce od 18—60 godina i odveli ih preko Pole[6] za Njemačku. Narod

je dosta uplašen. Ishrana na ovoj općini bila je najgora. Naša pomoć, zatim hranom sa jednog nasukanog broda i nabavkama sa Lošinja narod se je obskrbio, tako je sada stanje u tom pogledu bolje. U selu Silba ima dosta doseljenih zaratina koji odatle malo pomalo sele u Sj. Italiju. Politički rad na ovoj općini sa naše strane u posljednji mjesec bio je mali.

U kotaru Biograd stanje se značajno pogoršalo. Odlaskom naše vojske stvoreni su povoljni uvjeti za što češće upadanje u razna sela njemačkih i ustaških bandi. Teror na ovom kotaru je porastao. Ustaška vlast u Zemuniku je uložila mnogo truda da bilo na koji način skrši otpor naioda i pozivala je razna sela da dođu priznati ustašku vlast u Zemunik. U vezi toga ustaške bande upale su niz puta u selo Galovac i dobro ga opljačkali. U selu Sukošanu uhvatili su tri odbornika i isprebijali ih. U selu Murvica ubili su sedam rodoljuba od toga jednog odbornika i dvije žene.

Na općini Biograd Nijemci su pokušali pohapsiti na otoku Pašmanu sve muškarce od 16—50 godina. Pri blokiranju sela uspjelo im je uhvatiti oko 200 muškaraca. Veći dio je bio odveden u Biograd za rad na utvrđenjima, a manji u Zadar. Dobar dio omladinaca uspio je pobjeći, naročito *za* vrijeme uzbune od bombardovanja. Sada je narod mnogo oprezniji i većina spava u polju. U samom Biogradu neprijatelj je prisilio većinu stanovništva da radi na utvrdama. Isto tako je postupao u Pakoštanima. Istovremeno kruže neprijateljske parole da su partizani raspršeni i da se je Tito složio sa kraljem Petrom. Naša part, organizacija se u ovim problemima nije ni osjetila. Ona nije radila na tome da se onemogući neprijateljska prisilna mobilizacija. Ni na suzbijanju neprijateljske propagande nije se osjetila part, organizacija. Mi smo umnožili specijalno za ovu općinu odluke AVNOJ u pogledu kralja da se tako odgovori na najjaču neprijateljsku laž, kako je Tito neprijatelj kralja Petra. Poduzelo se je da se narodu ukaže na put s kojim će izbjeći od neprijateljskog hapšenja. I ovdje će se raditi na pripremama za mobilizaciju. Ishrana na ovoj općini ne predstavlja problem. Par sela koja su oskudna primila su od nas pomoć. Nešto dezertera što je bilo sakupilo se je na otoku Pašmanu.

U općini Zemunik situacija je mnogo teža. U toj općini krstare često grupe ustaša. Tako su uspjeli staviti pod svoj utjecaj sela Zemunik, Debeljak i Škabrnje. U svim selima vlada veliki strah od ustaša. U Zemuniku je garnizon a seljaci su u Zemuniku i Škabrnju primili oružje. Ovi posljednji po drugi put. Pritisak je bio i previše jak na ta sela. Kod većeg broja seljana ne postoji mržnja prema našem pokretu. Jak pritisak i nepostojanje naše vojske na tom prostoru prouzrokovali su popuštanje kod seljaka . Selo Galovac poslije dugog otpora, više puta i oružanog, popustilo pod terorom i pljačkom ustaša i jednog dana oko 120 seljaka pod bijelom zastavom krenuli su u Zemunik u znak pokornosti. Čak su na ustaške poklike doli Tito odgovarali doli.

U selu Sukošan sakupilo se je oko 40 dezertera koje se nastojalo više puta sakupiti, ali bi se oni pred našim patrolama sakrivali. Pogoršanjem situacije bilo je teško više pristupati u to selo. Švabe su jednog dana blokirali i zatražili od dezertera da predaju oružje. Dezerteri su

predali 36 pušaka i 16 pištolja. Iz ovog primjera vidi se koliko je narod popustio i pao pod utjecaj neprijateljske propagande. U ovoj općini teško je govoriti o našem političkom radu. Od partijske organizacije pa do antifašističkih organizacija osjeća se mrtvilo i nesnalaženje.

Na općini Nin Njemci su skupa sa ustašama izvršili ofenzivu i uspjeli izbaciti Zadarski bataljon. Neprijatelj je vršio sve veći pritisak na sela da prime oružje. Murvica je kako smo naveli dala sedam žrtava a Briševo je bilo opljačkano. Nekoliko aviona sipali su po selima bombe i tukli mitraljezom. Okupator je išao za tim da zastraši narod. Ubačena je parola da su Englezi dali rok partizanima da do 23 veljače priznadu kralja Petra ako hoće da ih pomažu i smatraju saveznicima. Ustaše su se prijetile narodu da ukoliko neko ne bude htio primiti oružje od njih da će ih Njemci mobilizirati i odvesti u Njemačku. Znajući za stanje i da bi ga popravili prenijeli smo na tu općinu sjedište Kotarskog Komiteta Biograd. U toku same ofenzive uputili smo jednog člana okružnog komiteta i dva člana OK SKOJ-a, međutim članu OK nije uspjelo a SKOJ-evci sa Kotarskim Komitetom nisu se mogli održati na tom terenu, već su se sa većim brojem članova povukli. Narod je ostao sam i popustio je, te su tako sela Murvica, Dračevac i Briševo pod bijelom zastavom odlazili u Zemunik gdje su ih ustaše naoružavali, neke zadržali a neke pustili kući. Tako da sada imamo na općini Nin oružana sela: Murvica, Briševo, Dračeva, Poličnik, Poljica i od prije Visočane. Poljica su pola od srpskog elementa a pola od Hrvatskog. I srpski dio je primio oružje od četnika. Čvrstine u ovim naoružanim selima nema. U selu Privlaka pop Don Ante Matacin je jedan od potpisnika proglasa svećenstva na Ninskoj općini sazvao je zbor pred dolazak Njemaca u kom je napadao partizane i da ih više nema. Na ovaj zbor narod se nije odazvao prisustvovalo je samo 16 lica. U ostalim selima ove općine narod se nekako opire iako je općenito zavladao strah. Mnogi su se odbornici pokazali borbeni pružajući otpor neprijatelju. U vezi stanja na kotaru Biograd odlučili smo baciti težište rada na to područje i dva čl. ovog Komiteta radiće na tom terenu. Veze sa tom općinom su nam teške.

Kotar Benkovac stoji dobrim dijelom danas bez našeg utjecaja. Sva sela na cesti Zemunik—Karin i Zemunik—Benkovac—Lišane primila su oružje. Dosta su se ojačali i ustaše i četnici. To njihovo jačanje bilo je neposredno iza neprijateljske ofenzive.[7] U posljednjoj ofenzivi kako smo vam već javili uglavnom je stradala Obrovačka općina. Narod je bježao pred okupatorom. Samo selo Medviđe koje je bilo pod utjecajem ustaške propagande te Krupa i Golubić koja su bila pod četničkom propagandom dočekale su okupatorske trupe i zato najviše stradala. Kako je do sada ustanovljeno u Medveđoj poklano je 31 lice a u Golubiću 19. U ostalim selima silovane su drugarice i po nekoliko lica ubiveno je. Sva su sela opljačkana osim Karina i Kruševa. Naša vojska držeći borbu dva dana sa okupatorskim snagama omogućila je mnogim rodoljubima da se sklone na vrijeme. Iza povlačenja naše vojske narod se je osjetio bezpomoćan i u takvom položaju doletili su agenti četnika Miljuša da nagovaraju

**7 Vidi dok. br. 68, napomenu 4 i dok. br. 124, napomenu 2.**

narod da krene u četnike ukoliko želi da se oslobodi terora. Na ova nasjedanja nasjeli su pojedinci naročito u Bilišanima. Mi smo na ovo brzo reagirali ukazujući narodu pravi put i izbjegla se opasnost da narod popusti pred terorom. Bukovica je ostala uglavnom čvrsta uz naš pokret i našu vojsku. Ovaj teror poučio je mnogo kolebljiva sela Medviđu, Rodaljice i Brušku. Narod tih sela, neprijateljski teror, bolje je povezao uz naš pokret. Dok se ova ofenziva vodila u Bukovici ustaše skupa sa četnicima radili su punom parom na prisiljavanju seljaka da prime oružje. Uspjeli su u tom u nekim selima i ustaše i četnici. Ustaše osim toga što su naoružali neka sela Ninske općine, naoružali su Paljuv, Sovare i Islam Latinski a četnici u Zemuniku Gornjem sela općine Smilčić. Četnici u Gornjemu Zemuniku održavaju našu vezu. Kolebalo se i selo Biljane koje smo uspjeli odvojiti od čelnika. Tako imamo sada u općini Smilčić sva sela naoružana bilo od ustaša ili četnika. Općina Novigrad se u ovim momentima dobro držala. Tamo smo uspjeli podići borbenost i naoružati odbornike i omladince, njih oko 40 koji su pružali otpor ustašama kada su htjeli doći u Posedarje, Vinjerac ili Slivnicu. Naši drugovi morali su se povući. Ustaše su iza toga poslali 9 lica, uspostavili svoje garnizone u Novigradu, Posedarju i Vinjercu. Iz Posedarja pred sam prodor ustaša pobjegao je k ustašama Don Robert Milanja jedan od potpisnika proglasa svećenstva Ninske općine,[8] k njemu se je pridružio i pop iz Islama Latinskog. U vezi podlosti ovoga popa održan je zbor na kojem je narod osudio ovog izroda i nazvao ga narodnim izdajicom. Narod većine sela Novigradske općine je uz NOB. U selu Pridraga koje je odavno primilo oružje od ustaša doživilo je da su ga Nijemci opljačkali i žene im silovali. Ovaj postupak otvorio je mnogima oči i selo približio našem pokretu. Mi u tom selu imamo veze i ubacujemo naš materijal.

Na općini Benkovac ustaše[9] su uspostavili garnizon u Vrani gdje je bilo naše sjedište. Ustaše su pokušale u tom selu mobilizirati, ali neposredno iza njihova dolaska izvršena je na njih akcija koja im je omela planove. Uspjeli smo većinu uglednih ljudi staviti pod svoj utjecaj, 19 seljana dobili su puške od nas i žive na okupu kao jedan vod, a spavaju u šumi. Ovih dana ustaše su u Vrani izvršili gadan zločin poklali su dvije familije srpske. Usve je bilo tri žene i deset djece. Djeca su bila sva nejaka najmlađe je bilo od 25 dana života. Sve su poklali. Ovaj zločin koji je bio provokacija na jedinstvo srpskog i hrvatskog naroda odjeknuo je strašno među Srbima. Sela Srpska koja su uz naš pokret traže oružje i mi smo im do sada dali a davat ćemo im i još sa zadatkom da stvore lokalni odred. Seljaci nekih sela više puta su dočekali ustaše i natjerali ih u bijeg. Uslovi za to postoje i mi na tome već radimo. Do sada smo im podijelili dva teška mitraljeza i 10 pušaka, a određeno je da se doda iz Komande Područja 200 pušaka.

Do sada imamo u Benkovačkom kotaru od ustaša naoružana sela: Islam Latinski, Paljuv, Sovare, Pridraga, Nadin, Korlat, Popović, Raštević, Buković, Benkovac, Lepuri, Sopot i Lisičić, a od četnika Zemunik Gornji, Smoković, Smilčić, Islam Grčki, Biljane Donje, Korlat, Kula Atlagića, Ben-

**8 Vidi knj. 9, dok. br. 155.**
**9 Dijelovi Sedmog ustaškog zdruga.**

kovačko selo i Benkovac. Sva ta sela leže na cesti Zemunik—Benkovac, Zemunik—Karin. Na ovakav način nas je odsjeklo od Novigradske i Ninske općine. Mi smo se posvetili tom problemu koji je postao tako zamašan. Prvo što nam je u zadatku blokirati da se druga sela ne povedu za tim primjerom. Naoružati sela i zaoštriti odnos prema četnicima i ustašama. Sa selima koja su primila oružje radimo na tome da stvorimo uporišta, da se sa njima čvrsto povežemo da ih proširimo i putem njih da vršimo politički upliv na mase. Obzirom što je sada naoružano desetke sela vojničkim potezom se neda stvar riješiti. Za svaku našu akciju na ta sela potrebno je sada više nego ikad prije iznutra pripremiti. U dobrom dijelu sela postoje uvjeti za to. Dosadašnji naleti naše vojske nisu pokazali pozitivan rezultat. Postiglo se ono za čim se nije išlo. Većina seljaka pobjegla bi u švabski garnizon gdje je tako od seoske milicije postala redovna vojska. Sada se traži prisnija saradnja vojske i organizacija na terenu više nego igde.

Odnosi među četnicima i ustašama sve su više u znaku suradnje. Sela koja su miješanog stanovništva znadu ustaše upozoriti da će oni mobilizirati Hrvate, a četnici Srbe. »Vojvoda Dedo pozivao je u Pridragi Hrvate da se dignu u borbu protiv komunista, protiv kojih se bore svi pošteni Hrvati i Srbi«. Tu saradnju narod vidi i to je naša najjača parola među srpskim elementom ukazivati narodu kako četnici surađuju sa koljačima ustašama.

Uglavnom naš se rad sastoji u onemogućavanju neprijateljske mobilizacije i na stvaranju povoljnijih uvjeta za našu. Međutim uspjeh nije bio na visini, a ni uvjeti za našu mobilizaciju nisu povoljni. Uspješna obrana Bukovice sa strane naših snaga od četnika značit će mnogo da se pokrene mobilizacija. Naš rad na političkom podizanju masa, na upoznavanju naroda sa Nacionalnim Komitetom i Odlukama AVNOJ-a nije još poprimio jedan planski i sistematski karakter. Koliko se po tome činilo nije nam dovoljno poznato ali ćemo vas uskoro jednim posebnim dopisom o tome upoznati. Političke konferencije sa diskusijom uveli smo u praksu i one pokazuju veoma dobar rezultat. Za ovakovu formu političkog rada pokazalo se da mnogi rukovodioci nisu dorasli zato što ne proučavaju materijal i ne rade na svome izdizanju.

## Stanje Partijske organizacije

Naša Partijska organizacija se razgranala. Postavljeni su uslovi da se razbije lokalni značaj naše part, organizacije. Imali smo pojavu da part, organizaciju na kotaru Preko predstavljaju part, organizacija na općini Iž, na kotaru Biograd mjesto Biograd sa nekoliko sela, a na kotaru Benkovac uglavnom Jagodnja. Sada imamo po svim općinama part, organizacije. U nekim općinama nikle su općinske part, jedinice i time stvoreni uslovi da se part, organizacija dalje širi. Dakle naša se part, organizacija značajno proširila. Međutim, part, organizacija nije još učvršćena što će se vidjeti iz niza slabosti kojih ćemo niže u konkretnim primjerima navesti.

Seoske part, jedinice nisu rukovodioci masa u selu. One nisu osamostaljene da se snalaze u problemima sela. Pitanje ishrane, pitanje kulturno-prosvjetnog rada, pitanje sigurnosti sela, pitanje borbe protiv pete kolone, pitanje propagande i političkog djelovanja nisu uopće rješavani radom naših seoskih part, jedinica. Seoske jedinice u svom selu se ne zapažaju. Autoritet je mali. Nivo političke svijesti je na razini simpatizera. Neprijatelj uspijeva ugurati među narod razne parole. Na ove parole seoske jedinice ne reagiraju. Na prisilno mobiliziranje naše seoske jedinice nisu poduzele da organizuju straže, budnost i da informiraju sela o opasnosti koja im prijeti. Ove slabosti odnose se uglavnom na seoske part, jedinice kotara Biograd. Na kotaru Preko i Benkovac stanje je bolje. Politička svijest i borbenost na ova dva poslednja kotara part, jedinica je jača nego na kotaru Biograd. Part, disciplina nije na visini. U part, organizaciji općine Preko prigodom priprema za proslavu dana Crvene Armije izbio je oportunizam. Jedan član Općinskog Komiteta stao je da diskutuje da li je korisno ili ne izvršiti proslavu. Dva člana su odbili da izvrše direktivu. Na ovoj part, organizaciji izbila je još jedna slabost pitanje snalaženja u konkretnom zadatku. Sa jednog potopljenog broda članovi partije raznašali su za sebe hranu kao i ostala masa. Nisu prišli problemu da bi organizovali iskrcavanje i osigurali rad oď eventualnog nailaska Njemaca, već su se utopili u masu, nisu osjetili da bi na ovom zadatku porastao njihov autoritet i da bi narod osjetio njihovo rukovodstvo. Radi ovih pojava sazvana je hitna konferencija na kojoj su ukazane slabosti pojedinih članova. Konferencija je osudila te slabosti i donijela zaključak da se tri člana isključe iz part, organizacije radi oportunizma, jedan koji se je pri raznašanju hrane držao kao pljačkaš na isključenje i smrtnu kaznu. Ovaj je upao u šake Nijemaca. Ovi ispadi pojedinih članova govore o maloj partijnosti da se nije dovoljno pazilo koga se u part, jedinicu prima. Svi oni koji su sudjelovali u raznašanju hrane za ličnu korist kažnjeni su strogim ukorom. Kod seoskih part, jedinica svijest odgovornosti gotovo ne postoji kako vidite nisu kod naših partijaca razvijene one odlike koje predstavljaju čvrstoću part, organizacije. Kod nas je započeo niži part, kurs kojeg vodi drug Riko član ovog Komiteta. Kod kursista se zapaža opća sirovost i nepoznavanje osnovnih pitanja, ali sa druge strane ozbiljnost i ljubav s kojom su pristupili učenju. Na kursu se nalaze 22 člana, a na srednje partijskom 5 članova. Da bi se seoske jedinice osamostalile i učvrstile potrebno je da im pružimo više pomoći u riješavanju konkretnih zadataka, ovaj kurs pomoći će nam mnogo da se podigne nivo svijesti, a kroz to svijest odgovornosti. Jednom i drugom metodom postići će se najviše u pravcu učvršćenja part, organizacije.

Općinski komiteti općenito su slabi. Donekle rukovodi na svojoj općini općinski Komitet. Iž, Novigrad ostali komiteti još nisu postali rukovodioci pokreta na svojoj općini. Najslabiji su najmlađi Komiteti Nin i Zemunik. Oni se gotovo ne zapažaju. Pomoć koju općinski Komiteti pružaju part, jedinicama je mala. Treba istaći da pomoć koju ukazuju Kotarski Komiteti općinskim nije dovoljna. Osobito ta pomoć nije data sa strane KK. Biograd. Naše težište rada bilo je postavljeno na učvršćenju općinskih

Komiteta, ali zadatak nije izvršen. U tome nas je pomela neprijateljska ofenziva. Prema tome naše težište rada ostaje i dalje jačanje općinskih Komiteta.

Kotarski Komiteti ne mogu odgovoriti potpuno svojoj dužnosti rukovodioca. Snalaženje u političkim i organizacionim pitanjima im manjka. Osobito je slab Kotarski komitet Biograd. Tri člana ovog Komiteta ne mogu da odgovore svojim dužnostima. U ovom Komitetu ćemo izvršiti reorganizaciju, sada u tom Komitetu ima pet članova. Kotarski Komitet Preko još se nije oslobodio svoje osnovne slabosti: mekoća prema greškama članova Partije, neriješavanja postavljenih zaključaka, pomanjkanja brzine u riješavanju iskrslih problema. Uspostavilo se je za izvjesne članove ovog Komiteta da nisu dovoljno upoznati sa svim političkim pitanjima NOP i da ne bi mogli zadovoljiti na političkim konferencijama sela. Kotarski Komitet Benkovac postepeno se razvija. Ovaj Komitet broji 6 članova, snalažljivost politička mu nije na visini, ne pozna metode rada, odlika mu je prodornost. Drug Rudi član ovog Komiteta preuzeo je dužnost pomoćnika Komande Zadarskog područja. U Kotarskom Komitetu Preko došlo je do izmjene time što je drug Albino sekretar ovog komiteta upao u ruke Njemaca, na njegovu dužnost postavljen je drug Ive Ravkim. Ispitujući slučaj druga Albina došli smo do uvjerenja da se drug Albino držao kapitulantski pred neprijateljem čime je izdao našu Partiju i donešena je odluka da ga se isključi iz Partije. Prepis te odluke, sa kojom je upoznato čitavo članstvo part, organizacije Kotara Preko dostavljamo vama na uvid. U ovaj Komitet je primljena drugarica Zorka član Kotarskog Odbora AFŽ.

Okružni Komitet posljednja dva mjeseca nije imao čvrsto rukovodstvo pokreta u svojim rukama. To se zapazilo na našem posljednjem sastanku U davanju izvještaja koji nisu bili ispunjeni dovoljnim poznavanjem stanja. U par navrata pojavilo se unutar Komiteta nedovoljna energija **i** ne unašanje u probleme. Nije se pristupilo riješavanju novoiskrslih problema. Nije ukazana dovoljna pomoć Kotarskom Komitetu Biograd.

Ponovo se pojavila nemarnost u pogledu plaćanja partijske članarine.

### Stanje Skojevske organizacije

Naša skojevska organizacija brojčano je nešto porasla. Porast se uglavnom odnosi na kotar Benkovac. Na kotaru Preko organizovano je u SKOJ-u 177 omladinaca i 222 omladinke. Ovdje je izvršeno čišćenje skojevske organizacije i isključeno je 30 članova. Na kotaru Biograd organizovano je 107 omladinaca i 69 omladinki. Na kotaru Benkovac organizovano je 91 skojevac i 20 skojevki. U kotaru Preko od 32 sela 3 nemaju skojevsku organizaciju, a u kotaru Biograd od 48 sela samo 20 ima sko-Jevsku organizaciju, a u kotaru Benkovac od 63 mjesta samo 18 ima skojevsku organizaciju. Bez obzira na slabost naše skojevske organizacije k&o rukovodioca omladine iz same ove statistike vidi se da naš Skoj nema još rukovodstvo nad omladinom našeg okruga. Na kotaru Preko Skoj se

osjeća kao rukovodioc, ali na ostala dva kotara on to još nije. Skoj ne daje partiji nove kadrove koliko bi trebao dati. Osobito je to upadljivo na kotaru Benkovac gdje je članstvo partije najmanje izašlo iz Skoja. Skoj na čelu čitave omladine učestvuje u pitanjima svakodnevnog života i ne pruža podršku NOO-ima.

Na političkom polju omladina nije dovoljno aktivna. Predkongresni radovi nisu još sprovedeni. Borbenost SKOJ-a nije na visini, osobito to važi na kotaru Preko. Kotarska SKOJ-evska rukovodstva na kotaru Preko i Benkovac mogu da odgovore svojim zadacima, dočim kotarsko rukovodstvo SKOJ-a Biograd ne može da odgovori naročito je slab sekretar. Okružni Komitet je doživio reorganizaciju. Uklonjen je jedan član radi slabog držanja pred neprijateljem i zbog toga što nije mogao da odgovori svojim dužnostima. U komitet je primljena drugarica Meri bivši član Ok. Odbora AFŽ i drug Zvonko koji se povratio radi bolesti iz vojske. Unutar Komiteta zapazila se je slabost da se izvjesni članovi ne bore sa poteškoćama onako uporno kako je to svojstveno mladim Komunistima. Komitet sada broji sedam članova i moći će uz našu veću pomoć da odgovori dužnostima. Pošto su uočene dvije osnovne stvari: pomanjkanje borbenosti na kotaru Preko i nepismenosti na kotaru Benkovac koje mnogo koče razvoj i učvršćenje SKOJ-evske organizacije stvoren je zaključak da se formira što više udarnih (naoružanih) grupa i da ih se postavi na vojnički osnov i da se mobilizira 30 omladinaca sa kotara Preka koji će proći analfabetski tečaj da mogu vršiti taj zadatak na kotaru Biograd. Na kotaru Biograd jedna i druga strana pojavljuje se u umjerenoj mjeri i tamo će trebati u oba pravca poraditi. Općenita je pojava da se part, organizacija malo ili nikako ne bavi problemima SKOJ-a, a preko njega i problemima omladine. U ovom pravcu mi smo postavili da se učini prekretnica.

## Stanje Narodno-oslobodilačkih Odbora

Narodno-oslobodilački Odbori na našem okrugu nisu još učvršćeni to općenito važi od Okružnog do seoskog. Povezanost odbora ne postoji. Općinski NOO-i nisu rukovodioci seoskih na svojoj općini i seoski se ne osjećaju dužnim da polažu računa i da se obraćaju općinskim. Dobar dio seoskih odbora se pasivizirao, a također i općinskih. Ova pasivizacija proizlazi uglavnom od toga što se na neučvršćeno i političko slabo izgrađene odbore svalio jak pritisak ustaškog terora. Odbori su se legalizovali i postali su poznati ustaškim vlastima te ih ona progoni. Mnogi su odbornici stradali, a slabije svijesni popuštaju. Ovdje nam se postavio zadatak formiranja ilegalnih odbora. Odbori nisu politički razvijeni da razvijaju političku djelatnost, to se odnosi na seoske i većinu općinskih odbora. Kod većine općinskih odbora zapaža se aktivnost pojedinih odbornika, takva je pojava čak i za Kotarski NOO Biograd. U gospodarskim pitanjima odbori nisu aktivni. Nemamo primjera na našem okrugu da je jedan odbor organizovao izmjenu dobara ili da je organizovao nabavku hrane iako takvi izvori postoje odakle pojedinci nabavljaju i razvijaju šverc i nabijanje cijena. Kontrola propusnica i izdavanje propusnica sa strane

odbora nesavjesno se vrši. Kotarski NOO-i Biograd i Benkovac uglavnom se bave nabavljanjem hrane za vojsku. Kod ovih odbora razne sekcije tek su u razvoju. Kotarski NOO Preko je razvio svoju djelatnost u više pravaca. On donekle politički djeluje, povezanost sa nižim odborima postoji. Briga se za ishranu naroda. Na ovom kotaru postavljene su dvije ambulante, pred njih sada postoji najvažniji problem ribolov. Poduzelo se je da se ribare opskrbi sa petrolejem i da se poprave brodovi. Na ovom kotaru postoji tvornica za konzerviranje ribe i to je najvažnija privredna grana. Radi se na tome da se tvornici omogući rad. Na kulturno-prosvjetnom polju ovaj odbor je postigao dosta što je većinu škola otvorio i one sada rade. Okružni NOO nije se osjetio dovoljno kao okružno rukovodstvo. Mnogi članovi u Okružnom zaostaju za onim u kotarskom. Jačati Ok. NOO značilo bi dirati u kotarske Komitete. Iz ovog kratkog izlaganja može se vidjeti da naši odbori još nisu osposobljeni za svoje dužnosti, danas a kamoli sutra. Učvrstiti općinske, kotarske NOO, podići im političku svijest, upoznati ih sa linijom borbe, naučiti ih kako riješavati praktične zadatke koje nameće razvoj pokreta to su dužnosti koje smo mi u pogledu NOO-a stavili pred našu part, organizaciju. Kraće rečeno pitanje razvoja NOO-a na viši nivo to je pitanje razvoja našega kadra.

Na kotaru Preko vrše se sada izbori za seoske NOO-e. Izbori su sprovedeni na općini Sali i Božava. Na općini Sali gdje su nam poznati rezultati narod je listom učestvovao na izborima. U samim Salima glasovali su svi osim 16 lica koji su bili bolesni ili vani na putu. Predlagalo se dosta kandidata, ali se zapazilo da pojedinci odnose apsolutnu većinu glasova. Izbori su podigli autoritet NOO. Izbori se nastavljaju na ostalim općinama.

### Stanje AFŽ-a

Cirkularno pismo koje se odnosilo na promjene u organizaciji AFŽ[10] mi smo dobro proučili. Proučavanje toga pisma vrši se kroz čitavu našu part, organizaciju. Prešli smo na sprovođenje direktiva u život. Drugarice iz Ok. odbora AFŽ i Kotarskog Preko već su dobili nove dužnosti. Primljene su u Komitete Partije, SKOJ-a i Odbore. Konferencija kotarskog AFŽ Preko primila je promjene u organizaciji AFŽ sa odobravanjem. To je donekle i razumljivo kad se zna da je među tim ženama bio veliki broj članova Partije. Već sada su se ustanovili tragovi da one drugarice koje su primile nove dužnosti zanemaruju pokret žena. Novi pogledi na AFŽ nisu prodrli u mase žena, a aktivistkinje pokazuju kako smo gore naveli znakove odvajanja od pokreta žena i na tu pojavu treba da naročito pazimo da se ne desi krivo shvaćanje novih forma u radu sa ženama, da pokret žena ne splasne namjesto da se još više proširi i slije sa općenarodnim pokretom. Mi ćemo uložiti sve od sebe da se konkretni zadaci na kojima će se ostvariti još jači razvitak pokreta žena, da se slije sa općenarodnim pokretom i da budu glavna snaga NOO-ima u riješavanju njihovih različitih zadataka. Pokret žena na kotaru Preko je dosta jak, ali ga se

**10 Vidi dok. br. 171.**

nije znalo praktički koristiti za NOP. Recimo konkretno u uklanjanju pojava dezerterstva žene nisu uopće sudjelovale. Isto tako nisu učestvovale u nizu gospodarskih problema sela. Po ovom pravcu trebat će učiniti prekretnicu. Na kotarevima Biograd i Benkovac izuzevši općine Biograd i Novigrad pitanje je uvlačenja žena u NOP. Ova nova forma rada sa ženama pomoći će mnogo da se taj zadatak riješi.

## Vojno-pozadinske vlasti

Komande Područja u svom radu nisu zadovoljavale. Kadar jedne i druge komande nije mogao da zadovolji u svojim zadacima. Konstatovali smo da je pitanje razvoja, osamostaljenja Komanda Područja vezano sa pitanjem sposobnog kadra, kadra sa izgledima na razvoj. Kadar Komande Otočkog Područja u cjelini uza svu pomoć nije mogao da zadovolji svojim zadacima, a tako je bilo i sa pomoćnikom Komande i zamjenikom Zadarskog Područja. Da bi se u tom pogledu stanje popravilo a s druge strane što smo konstatovali da bi jedna Komanda Područja na čitavom okrugu bila prikladnija zbog razloga jedinstvenog istupa, direktiva i pitanja iskorištavanja bunkera i da bi dobili vrsniji kadar, prišli smo rasformiranju Komande Otočkog područja i izmjeni kadra u Komandi Zadarskog Područja. Tako da sada imamo na našem okrugu Komandu Zadarskog Područja sa pet Komandi Mjesta. U Komandi Zadarskog Područja izmjenili smo zamjenika i pomoćnika. Jedan i drugi drug stavljeni su pred part, sud radi lakomislenog postupka sa materijalom i sa oružjem koje je palo Njemcima u ruke. O tome detaljnije sigurno vas je upoznao drug Marko.[11] Odluku part, suda dostavit ćemo vam kad bude donešena. Slabe Komande područja nisu mogle učvrstiti Komande Mjesta. U komandama Mjesta nema discipline ni izvršnosti. Kontrola Komande Područja je bila slaba. Elemenat u Komandama Mjesta nije borben, nije disciplinovan ni izvršan. Mobiliziran direktno na taj zadatak nije prošo borbu i u svakom težem momentu to se ispoljava. U Komandi Mjesta Sali uspostavljeno je da zamjenik nije strogo vodio kontrolu nad hranom i materijalom te su se ustanovile sitne pljačke. Elemenat koji je iskoristio nedovoljnu kontrolu zamjenika i koristio se narodnom imovinom uklonjen je iz Komande Mjesta. Druga zamjenika isključili smo iz Part, organizacije i dali prijedlog da ga se uputi u vojsku. U Komandi Mjesta Biograd pojavili su se nemoralni odnosi koje je razvio sam komandant, kod pomoćnika primjećeno je da se nekoliko puta napio. Jedan i drugi uklonjeni su iz part, organizacije i upućeni u vojsku. Komanda Mjesta Nin izgubila je uslijed nedovoljne budnosti i nedovoljnog zalaganja dosta hrane. Kroz niz tih krupnih nedostataka vidi se slabost naših vojno-pozadinskih vlasti. Da bi pružili jaču part, pomoć i da bi part, organizacija u Komandi Područja jedinstveno radila po jednom planu i rukovodstvu formiran je part, biro Komande Zadarskog Područja u koji su ušli svi pomoćnici Komandi Mjesta. Sekretar toga biroa je drug Rudi[12] pomoćnik

**11 Drago Gizdić-Marko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**12 Ante Jadrešin-Rudi.**

Komande Zadarskog Područja. Da bi part, organizacija uspješnije djelovala ušao je u biro kao član i drug Rogić Komandant Zadarskog Područja. Učvršćenjem part, organizacije uspjeti ćemo učvrstiti Komande Mjesta. Potrebno je istaći i teške uslove pod kojima rade naše vojno-pozadinske vlasti. One su često napadane sa strane ustaških i četničkih bandi. Komanda Mjesta Nin izbačena je sa svog teritorija. Teritorij na kome su one vršile kontrolu stalno je pod neprijateljskim nazorom. Partizanske straže i relejne stanice morale su se sa mnogo mjesta povući. Tako je oslabila kontrola naših vojno-pozadinskih vlasti i veze kojih su se one držale. Uslijed ovakovih uslova života one su postale prave male operativne jedinice sa brzom pokretljivošću. Naš zadatak učvrstiti part, organizaciju i preko nje podići disciplinu i borbenost, osposobiti vojno-pozadinske vlasti da se pod sadašnjim uslovima održe i rade.

### Stanje u Zadarskom Bataljonu

Ovaj bataljon koji je prije bio pod Odred je pod našim part, rukovodstvom. Stanje u ovom bataljonu je bilo teško. Predstojalo je njegovo pravo rasulo. Disciplina je bila na vrlo niskom stupnju, grubi ispadi prema narodu, pijanstvo bili su česte pojave. Part, organizacija je bila mlada i nedovoljno upoznata sa svojim dužnostima. Komandni kadar nije se snašao u rukovodstvu i služeći se prema borcima trikovima kada je trebalo vršiti pokret na koji su se borci teško odlučivali vjerujući uvijek da ih se vodi u Liku, izgubili su povjerenje među borcima. U takvom stanju Štab Grupe u suglasnosti sa nama izmijenio je komandni kadar koji je pridržavajući se date riječi uspio dobiti povjerenje boraca najosnovniju podlogu da se stanje u bataljonu popravi. Stanje se stvarno popravilo. Uspjelo se bataljon prebaciti na teren Stankovci—Benkovac. U borbama koje je bataljon vodio na ovom terenu pokazao je dobru borbenost i izdržljivost. Naš Komitet bio je dugo vremena odvojen od toga bataljona i nije mu pružio potrebnu pomoć. Zapazile su se izvjesne slabosti komandnog kadra. Jedan član ovog komiteta koji je zadužen radom u vojsci dobio je zadatak da ovom bataljonu pruži veću pomoć i da se zadrži duže vremena u vojsci.

### Stanje ROC-a[13]

Naš ROC bio je dosta prodrman za ove dvije neprijateljske ofanzive. Imao je priličan broj gubitaka kadrova, osobito na kotaru Biograd. Samo rukovodstvo ROC-a koje se povuklo sa Komandom Područja Velebit za vrijeme ofenzive nije za blizu mjesec dana imalo veze sa povjereništvima zbog čega je rad mnogo trpio. Obavještajna služba još uvijek slabo radi i ovdje je pitanje kadrova osnovno pitanje. Nisu uvedene metode masovne kontrole i uhađanja. Njihovi izvještaji su uglavnom informativnog karaktera o stanju neprijateljskih garnizona rad na otkrivanju petokolo-

13 Rajonski obavještajni centar

naša i špijuna je sasvim slab. Ovaj rad neće biti uspješan dok se ne uspije stvoriti široke mreže po mjestima i dok se te mreže ne osposobe metodama rada. U tom pravcu postavili smo da se ojača rad ROC-a. Nadoknadili smo izgubljeni kadar i sad postoje sva kotarska povjereništva sa nizom općinskih i seoskih povjereništava. U ovoj organizaciji radi deset članova Partije.

## Mobilizacija

Iako je teror ustaša, četnika i Nijemaca na zamašnoj visini nasilna mobilizacija za rad na utvrđenjima, klanje u Vrani, Islamu Latinskom, Posedarju, Medvjeđi, pljačka na čitavom okrugu, česte racije i upadi, mobilizacije na dobrovoljnoj osnovi ili putem poziva nema. Uslovi koji konkretno postoje neznaju se iskoristiti sa strane naših političkih organizacija. Politički rad koji bi trebao da narodu osvijetli stanje i da njegova mržnja prema okupatoru upravi u pravcu aktivne borbe vrlo je slab. Tu se odražava slabost našeg kadra. Slaboj političkoj aktivnosti našeg kadra pridružuje se i negativan utjecaj i velikog broja dezertera kojeg oni vrše na mase. Da opravdaju svoj korak dezerteri potenciraju napore i poteškoće partizanskog života. Prirodno je da omladina koja se nalazi kod svoje kuće pod tako negativnim utjecajem dezertera neprijateljske propagande smatra snošljivim teror okupatora nego život u partizanima. Narod se snošljivo odnosi prema stanju koje je okupator stvorio i sam se snalazi da bi izbjegao žrtve. Narod je pod dojmom bespomoćnosti, Ovo osobito važi za Biogradski i Prečki kotar gdje naša vojska nije do sada ispoljila svoju snagu. Široka mobilizacija na pozive koja je sprovađana do sada tri puta na našem i Šibenskom okrugu bila je u samom toku ometena od okupatora. Prva mobilizacija provođena u mjestima koja su bila pod neprijateljskim utjecajem Lisičić, Podlug, Okrug Zadar i Lišane, Budak, Stankovci, okrug Šibenik, bila je u samom toku skršena tako da se ogromna većina novomobilisanih raspršila i povratila svojim kućama, a iz navedenih mjesta mnogi bojeći se naše kazne pobjegli su u žicu. Iskustva koja smo do sada doživili u sprovađanju prisilne mobilizacije pod našim uslovima i sa našim aparatom uči nas da mobilizacija mora biti politički pripremljena i da se mora kod naroda to izvesti bar sa uvjerenjem da je to dužnost i da drugog puta nema. Kako saznajemo da je VI. brigada[14] počela da mobilizira na Obrovačkoj Općini. Pri ovoj mobilizaciji služi se prisilnim metodama, da svakom koji se ne odazove oduzme sva stoka i hrana. Takovi su nam podaci stigli. Mi nismo učestvovali u radu na toj mobilizaciji. Iz toga se vidi osnovni nedostatak što mobilizacija se ne sprovodi uz jaku političku kampanju, već to više izgleda grabljenje ljudi. Jedan član ovog Komiteta u vezi ovih informacija otišao je na to područje da pomogne na mobilizaciji i da joj dade zdravi izgled. U vezi ovog izloženog mi smo zaključili da povedemo političku borbu protiv dezertera i da sakupimo dezertere sa terena. Isto tako da se povede jedan sistematski politički rad u pravcu podizanja morala kod naroda. Pošto je

14 šesta (Druga) brigada Devetnaeste divizije NOVJ.

na otoku Ugljanu stjecište dezertera težište borbe protiv dezerterstva biće bačeno na tu općinu, a pošto je općina Sali najprikladnija za masovnu mobilizaciju tu smo u tom pravcu bacili težište rada i već prilično vremena vršimo pripreme. Sa našeg stanovišta bilo bi potrebno da se iz XXVI divizije prebaci jedna četa dobrih boraca koja će biti mobilizaciona jezgra i koja će svojim kontaktom sa narodom popraviti loše dojmove o našoj vojsci koje su ovdje dezerteri prouzrokovali. Ta pomoć za mobilizaciju potrebna je i radi toga da ona sigurno uspije na općini Sali kako bi se postignutim autoritetom moglo sprovoditi mobilizaciju na ostalim općinama kotara Preko. Mi sa mobilizacijom treba da žurimo, jer ova područja nisu vojnički osigurana, a ustaše su sakupili prilične rezerve kojima mogu stvarati nove garnizone. Radi toga potrebno bi bilo da se ta četa što hitnije prebaci. Ona bi bila potrebna i za osiguranje novomobiliziranih u slučaju neprijateljske racije, koja kako smo po sadašnjem iskustvu vidjeli, je bila brza. Također u momentu mobilizacije potrebno je osigurati brodove za prebačaj. Takovi su naši pogledi na pitanje mobilizacije. Treba istaći da mi u tom pogledu nemamo iskustva i da bi nam vaša pomoć bila dragocjena da nam izložite putem jednog dopisa plan mobilizacije koji ćemo mi primjeniti konkretno na našu situaciju.

**Rad Agitpropa**

Aktivnost našeg Agitpropa je bila kroz posljednji mjesec dana mala. Razlog vam je već poznat. Mi nismo još našli izlaz iz te situacije. Nastojimo pronaći boje u Zadru zajedno mi i OK. Šibenik poslali smo jednog druga da bi nabavio tehnička sredstva u Bari, neznamo još za rezultat i u pogledu toga očekujemo dalju pomoć od vas. Za posljednji mjesec dana izdali smo . . . puta Radio vijesti, Članci iz Naprijed 225 primjeraka, Čerčilov govor 100 primjeraka i Odluke II. Zasjedanja AVNOJ-a 300 primjeraka. U vezi izvjesnih pojava neprijateljskih parola praktikujemo kratka obavještenja za pojedine općine, pisana na mašini. Umnoženo je upozorenje Tita na 1000 komada.

Direktivna pisma u pogledu sektaškog odnosa prema saveznicima sektaškog odnosa prema masama koje su pod neprijateljskim utjecajem, zatim direktivno pismo u vezi izmjena u AFŽ i direktivno pismo u vezi čuvanja kadrova smo proučili i proučavamo sa Kotarskim Komitetima.

U jednom od vaših dopisa upozorili ste nas na slabost naših izvještaja iz kojih se nije moglo uočiti stvarno stanje. Nisu se kroz primjere iznosile slabe i dobre strane naše part, organizacije. Nije bilo konkretnosti. Ovaj put smo pokušali da damo izvještaju karakter kako vi postavljate. Da li smo u tome uspjeli u ovom izvještaju vi ćete nam na to ukazati. Ipak naše je mišljenje da nismo iako se je nastojala unijeti takva linija, jednostavno iz razloga što se uspostavilo na našem posljednjem sastanku da mi dovoljno ne poznamo našu part, organizaciju pa prema tome ne

možemo iznijeti njenu objektivnu sliku. Vaša ukazivanja u pogledu našeg izvještaja imaju za nas koristi u dva pravca. Uložit ćemo da naši izvještaji budu bolji i redovni.

Drugarski vas sve pozdravljamo

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

23 marta 1944 g. OK. KPH Zadar

BROJ 261

## PISMO OKRUŽNOG NO ODBORA ZADAR OD 23. OŽUJKA 1944. SVIM KOTARSKIM, OPĆINSKIM I MJESNIM NO ODBORIMA U POVODU DRŽANJA POJEDINIH ODBORNIKA PO DOLASKU NEPRIJATELJA NA RANIJE OSLOBOĐENI TERITORIJ[1]

Okrunži N. O. O. Zadar
Broj 95/08
dne 23. III. 44.

Predmet: Odbori — nedostaci

Drugarskim Kotarskim, općinskim, mjesnim N. O. O.

Dragi drugovi, prilikom poslijednje ofenzive neprijateljske na naš oslobođeni teritorij, okupator i njegove sluge ustaše i četnici zaposjeli su neka mjesta koja su ranije poslije ofenzive bila slobodna i u kojima su mjestima N. O. O. slobodno i javno djelovali. Dolaskom okupatora u ta mjesta poremećen je, sasvim prirodno, nesmetan i slobodan rad N. O. O.

Ali prisustvo okupatora u tim mjestima je moglo samo da poremeti, skuči djelovanje tih N. O. O., ali nikada i nikako da rad odbora potpuno prestane i da naš utjecaj u mjestu potpuno iščezne.

Međutim, ne samo da je u nekim mjestima, čiji broj srećom nije suviše velik rad i utjecaj da je potpuno prestao, nego su se i članovi nekih odbora prvi požurili, da se okupatoru i njegovim prirepinama, ustašama i četnicima dodvore i da im se stave na raspoloženje. Nekoji su odbornici čak predali oružje okupatoru, ono isto oružje, koje je naša slavna vojska potocima krvi naših najboljih sinova u ljutim bojevima od odvratnog i svirepog neprijatelja osvojila. Ovi odbornici su najubjedljivije pokazali da nisu dostojni povjerenja koje im je N. O. P. poklonio, jer tako ne radi borac, tako ne rade članovi N.O.O-a, tih borbenih snaga N.O.B. N.O.O-i

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. NOO-56/1704.**

su baš u ovim trenucima morali pokazati da su najbolji sinovi svoga naroda, da nikada neće izdati domovinu u ovom svetom domovinskom ratu, da su nepokolebivi u borbi protiv fašističkog okupatora i njegovih domaćih slugu tog najgoreg ološa našeg naroda.

U ovom pravednom otadžbinskom ratu koji je našem narodu silom nametnut, svaka izdaja, od ma koga dolazila, biti će primjerno kažnjena, to traži osjećaj pravednosti, to je zahtjev onih koji se bore, to je osnovni uvjet za sutrašnji bolji i ljepši i svijetliji život.

Izdaja onih, kojima je bilo dano puno povjerenje, izdaja koju su učinili nekoji članovi N. O. O-a, biti će kažnjena, strogo kažnjena, jer su učinili baš oni kojima je narod poklonio povjerenje, jer su učinili baš oni koji su barjak slobode i časti morali držati visoko, toliko visoko da ga okupator nikad i nigdje svojim krvavim prljavim rukama oskvrne.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Okružni N. O. O. Zadar
***Božidar Jadrešin,*** s. r.

BROJ 262

## DNEVNI RAPORT ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA 24. OŽUJKA 1944.[1]

STAB IV POM. OBAL. SEKTORA
Pov. službeno
24 marta 1944 god.
u Visu

Dnevni raport.

ŠTABU MORNARICE

1. Neprijatelj se u noći između 22 i 23 o. m. iskrcao na Šolti,[2] njegova jačina nije poznata.

Borbe na otoku Hvaru još traju.[3]

2. Patrolisanje vršeno u smanjenom obimu zbog nevremena.

NB3 održao vezu sa Šoltom i Bračem. Sa Brača preveo oko 70 tam. zbjega. — Na Šolti nije pristao, već naša ga je veza čekala van Šolte u jednoj barci. NB3 ukrcao vezu i uplovio u Komižu zbog nevremena.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 35/8, k. 2036.**

**2 Vidi dok. br. 294. 304, 412, 4'5, 416, 419 420, 421, 424, 425, 427, 434, 440, 445 i 493.**

**3 i 4 Vidi dok. br. 257, napomenu 5.**

NB4 u Visu.

NB7 isplovio za Lastovo sa naređenjem da se vrati u Vis iste noći, n je se povratio, vjerovatno zbog nevremena.

NB8 u Visu.

PČ71 upućen za vezu za Biokovo.

PČ70 u vezi jučerašnjeg izvještaja izbrisan iz Flotne liste.

3. Bez sadržaja.

4. Isplovilo iz Visa: 1 brod za Komižu sa ranjencima. Uplovilo: 2 engl. inv. broda sa Hvara sa oko 100 njemačkih zarobljenika i 20 Talijana i desetak ranjenika.[4]

Isplovilo iz Komiže: 1 engl. inv. brod za Bari sa 60 zbjega, 25 ranjenih i 70 zarobljenih. Uplovilo: 1 brod iz Visa, 1 brod iz III P.O.S.

Nijedan brod završen niti prispio na popravak.

5. Uslijed bombardiranja 22 o.m. u Komiži, pored već javljenih nastradalih brodova, dvije zgrade naših radionica su porušene, i to magazin brodogradilišnog materijala i magazin brodskih motora. Od materijala djelomično nastradao samo jedan konop manile (lanena).

***S.F. — S.N.***

Politkomesar:
***Branko,*** v. r.

Operativni oficir:
***Davor J. Orebić,*** v. r.

BROJ 263

## OBAVJEŠTENJE DELEGATA CENTRALNOG KOMITETA KPJ SVETISLAVA STEFANOVlCA I SEKRETARA OBLASNOG KOMITETA KP HRVATSKE ZA DALMACIJU VICKA KRSTULOViCA OD 24. OŽUJKA 1944. ČLANOVIMA BIROA OBLASNOG KOMITETA KP HRVATSKE ZA DALMACIJU ANDRIJI BOŽANICU I IVICI KUKOCU O USPJESNIM BORBAMA 1. DALMATINSKE NOU BRIGADE NA OTOKU HVARU[1]

Bi. 6 24. III

Stevi[2] i Jordanu[3]

Jučer su 2 bat. I Dalm. sa grupom komandosa očistili Hvar.[4] Rezultat: preko 30 mrtivh Njemaca, 90 zarobljenih, 20 zarobljenih Talijana. Naša 3 mrtva i 11 lakše ranjenih. Komandosi zarobili 8 Njemaca. Borci pokazali veliki heroizam. Iste večeri oko 7 sati Njemci bombardovali sa preko 10 aparata Vis. Cećo,[5] Vicko.[6].

1 Knjiga primljenih i poslanih depeša Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju, original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Centralnog komiteta SK Jugoslavije — Beograd, reg. br. 20797.

2 Andrija Božanić-Stevo, član Biroa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

3 Ivica Kukoč, član Biroa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

4 Vidi dok. br. 257, napomenu 5.

5 Svetislav Stefanović-Cećo, delegat CK KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.

6 Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

**BROJ 264**

## NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 24. OŽUJKA 1944. ŠTABU 8. KORPUSA NOVJ DA LIVANJSKI I DUVANJSKI NOP ODRED I SAJKOVİCKI BATALJON GRAHOVSKOG NOP ODREDA STAVI POD KOMANDU 5. KORPUSA NOVJ, A KOMANDE MJESTA GLAMOČ, SAJKOVIĆ I LIVNO DA UĐU U SASTAV VOJNE OBLASTI 5. KORPUSA NOVJ[1]

Broj: 261
Primljeno: 27/111 1944.
Riješeno: 1/IV 1944 [. . ,]ä

Op. I.[3]

Depeša primljena od V.Š. 24. III

Stavite pod komandu V Korpusa Livanjski i Duvanjski odred.[4] Sajkovački[5] bataljon izdvojite iz Grahovskog odreda i stavite ga na raspoloženje V Korpusa, oni će formirati Livanjski odred na prostoriji Livno—— —Duvno radi uspešne mobilizacije. Livanjski odred, komande mesta Glamoč, Sajković i Livno sa komandom područja ulaze u sastav vojne oblasti V Korpusa. Vaš Korpus može imati svoje baze na teritoriji Krajine,[6] ne svrćući se na granice vojne oblasti.

**BROJ 265**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 24. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA O FORMIRANJU NOVIH JEDINICA[1]

**ŠTAB**
**XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE**
**A. br. 97**
**24. III. 1944. g.**

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Glavni štab Hrvatske je postavio pred naš štab zadatak da formiramo IV Brigadu,[2] kako bi oni mogli našu III Brigadu da uključe u XXXV

**1 Original primljene depeše (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 25/1, k. 517.**
**2 Potpis nečitak.**
**3 Oznaka je dopisana olovkom u Stabu Osmog korpusa NOVJ, a označava da je dokumenat operativne prirode 1 da je dostavljen, na izvršenje, I otsjeku Štaba korpusa.**
**4 Štab Petog korpusa je od ta dva odreda formirao jedan 1 nazvao ga: Llvanjsko--duvanjski NOP odred.**
**5 Trebalo bi da piše: Sajkovićki bataljon.**
**6 Riječ je o Bosanskoj krajini.**
[2] Četvrta NO brigada formirana je naredbom Štaba Devetnaeste divizije od 28. lipnja 1944. god. od Grupe bukovičkih bataljona 1 dobila je naziv Bukovička brigada Devetnaeste divizije, br. 34-2/2, k. 517A.

Diviziju. Također je postavljeno ponovno formiranje Zadarskog, Otočkog odreda, te razvijanje Prominske jedinice u odred.[8]

Po tim zadacima mi smo već u nekoliko i postupili i neke djelomično i riješili.

Stabu grupe[4] stavili smo u zadatak da pristupi formiranju još četiri nova bataljona u sastavu Sjevernodalmatinskog odreda, s tim da kada to bude izvršeno da će se četiri bataljona izdvojiti i od istih formirati nova brigada, a ostala dva sačinjavati će novi Sjevernodalmatinski odred.[6] Sadašnja dva bukovička bataljona Sjevernodalm. odreda da se oslobode držanja položaja i aktivnosti van Bukovice, kako bi mogli da na terenu Bukovice sređuju se, vrše mobilizaciju i popunjavaju se. Uslovi za ovako postavljenu stvar postoje. Ta brigada zvala bi se Bukovička brigada, a tako bi je i popularisali, i ima uslova da sa novomobilisanim borcima iz Bukovice potpuno se popuni i naraste, dok bi nova dva bataljona Sjevernodalm. odreda bili sa terena s. Stankovci, s. Ceranje. Ceranjski bataljon već je i formiran od oko 120 boraca, a na terenu Stankovaca postoji Stankovačka četa, koja također naskoro treba da preraste u bataljon.

Iz sadašnjeg Štaba Sjevernodalmatinskog odreda predviđamo za Štab nove brigade samo kao komandanta — poručnika Dubaića,[6] dok bi ostale članove Štaba u datom momentu morali uzeti iz brigada.

Sektor djelovanja Sjevernodalmatinskog odreda samim tim pomakli bi više na sjeverozapad prema Raštanima, Jagodnji i Smilčiću i podpomogli Zadarskom odredu koji taj teren ne može sav obuhvatiti, a Sjevernodalm. dali nove baze za mobilizaciju.

Isto tako postavljeno je obuhvaćanje Skradinskog terena jednom novom jedinicom, koju će trebati formirati, a koja bi bila u sastavu Sjevernodalmatinskog odreda.

Situacija i stanje na Promini, kao i činjenica da je mobilizacija krenula, doveli su do toga da smo postavili i pitanje formiranja prominskih jedinica na bazi jednog odreda. Formiran je I Prominski bataljon od oko 80 boraca i već se nalazi na teritoriju Promine. U toku je i formiranje II Prominskog bataljona, koji će također krenuti za Prominu, u koliko bude uslova. Izvještaji sa Promine govore o sve povoljnijoj situaciji i o mogućnostima daljnje mobilizacije na dobrovoljnoj bazi. Mi predviđamo formiranje Prominskog odreda od dva manja bataljona, a sa viškom boraca popunjavanje naše I Brigade. U tom smislu smo i radio-telegrafskim putem poslali predlog. U Štabu Prominskog odreda predvidjeli smo za komandanta poručnika Vukmanovića,[7] dosadašnjeg zamjenika komandanta III Brigade; za politkomesara druga Živkovića, do sada zamjenika politkomesara Sjevernodalm. odreda, a za zamjenika politkomesara druga Jakovčeva,[9] do sada zamjenika politkomesara bataljona II Brigade. Druga

3 O formiranju ovih jedinica vidi dok. br. 209, 247, 267, 273 i 279.
4 Riječ je o Štabu Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda.
5 Vidi dok. br 267, 273 i 279.
6 Simo Dubajić
7 Staniša Vukmanović
8 Ivan Zivković
9 Gojko Jakovčev

Zivkovića predlažemo zbog toga što je rodom Kninjanin, dobro pozna Prominu i Promina njega, jer je ranije bio u OK KPH za Knin. Poručnik Vukmanović je Ličanin, dok drug Jakovčev je sa Šibenskog terena. Poručnik Vukmanović je Srbin, dok ostala dva su Hrvati. Taj štab u tom sastavu već je i zadužen sa zadacima i privremeno postavljen, te poslan na teren. Ovo smo učinili zbog toga ne čekajući odobrenje, jer situacija je vrlo povoljna i nismo smjeli gubiti vrijeme.

Sektor djelovanja Prominskog odreda bio bi prostor između Knina——Kosova—Drniša—r. Čikola i r. Krka, kao težište djelovanja, a teški uslovi opstanka na samoj Promini s vremenom će vjerovatno uvjetovati i dodjeljivanje mu sektora zapadno od r. Krke pa do linije Kistanje—Ivoševci—Ervenik—Mokro Polje. Samim tim Prominski partizanski odred bi potisnuo Kninski P. Odred više na sjever i na istok, tako da bi Kninski P. Odred mogao stvarno i da djeluje na prostoru koji mu je samim imenom dodijeljen: Kninska krajina sjeverno od Knina, sa obje strane rijeke Zrmanje do u visinu Otrića i Rastičeva.

Zadarski partizanski odred je formiran u sastavu dva bataljona. Taj odred još nije uspio da se povrati na teren Ravnih Kotara, ali postavljeno je da što prije krene. Uslovi za boravak tog odreda u Ravnim Kotarima su vrlo teški i teško da će se moći čitav održavati na svom terenu. On će međutim po bataljonima upadati u Ravne Kotare i prema situaciji povlačiti se. Sa manjim udarnim grupicama morati će pokrivati teren i poslije svog izvlačenja sa istoga. U Stab toga odreda predvidjeli smo za komandanta Potrebića Danu, koji je i ranije bio komandant toga odreda, a za politkomesara druga Pajića Iliju, sada je još politkomesar Dopunskog bataljona. Za zamjenika politkomesara Berovića Danu, ranije bio politkomesar Zadarskog bataljona (prije bio član OK KPH za Šibenik). Hrvat. I taj štab je već zadužen, privremeno postavljen, osim politkomesara druga Pajića, koji još nije razriješen dužnosti u Dopunskom bataljonu s obzirom na obuhvaćanje novih boraca iz Bilišana i Muškovaca.

Sektor djelovanja Zadarskog odreda bio bi uglavnom sa težištem u Ravnim Kotarima, a baze sa kojih bi upadao u Ravne Kotare: Velebit, Stari Grad, Vinjerac, Karin—Popović, te Raštane—Ceranje.

Bataljoni toga odreda također moraju biti po brojčanosti minimalni, a sa viškom boraca popunjavali bi brigade. Uslovi za mobilizaciju na njegovom sektoru postoje.

Otočki partizanski odred nije još formiran, ali je formiranje u toku. U Štab toga odreda predvidjeli smo za komandanta druga Friganovića,[10] sadašnjeg zamjenika komandanta Kninskog P. Odreda, a za politkomesara imamo u projektu druga Bašića,[11] zamjenika politkomesara III Brigade, koji je Otočanin. Sastav Štaba toga odreda predložićemo vam naknadno.

Zadatak Otočkog odreda, odnosno Štaba, bio bi da sve borce na otocima pokupi, obuhvati i organizira u vojničke formacije, a potom organizirano prebaci na kopno, ostavljajući na otocima najminimalnije snage.

**10 Ante Friganović**
**11 Rudi Bašič**

Za Kninski partizanski odred postavljeno je da se više orijentira prema Kninskoj krajini (Plavno—Pađene—Oton—Zagrovići—Golubić i na sjever do Otrića), s tim da se formira još jedan bataljon sa teritorija još jedan bataljon sa teritorija Plavna, a po mogućnosti i jedna jedinica za teritorij Krupa—Golubići—Turovac, koja bi parirala štetnost djelovanja velebitskih četnika i špiljara na liniji veze koja prolazi kroz Turovac—Duboki Dol—Krupa—Zegar. Ta preorijentacija Kninskog part, odreda praktički će biti moguća jačanjem Prominskog odreda, koji će vjerovatno djelovati sa sadašnjih baza Kninskog odreda, a to je Mokro Polje——Radučić.

Također je postavljeno pred Štab grupe odreda sjeverne Dalmacije obuhvaćanje terena južno od linije Krka—Čikola—Drniš do u visinu linije Rogoznica—Drniš, s tim da se što prije formira jedna šibenska jedinica koja će djelovati na tom prostoru.

To su sve zadaci koje smo mi postavili pred Štab grupe, a pri izvršavanju istih mi ćemo pružiti punu pomoć Grupi. U prvom redu stavićemo im na raspolaganje potreban broj drugova za popunu novih štabova i za nove jedinice.

Popunu naše divizije mislimo ostvariti baš na bazi stvaranja novih odreda i poletu u mobilizaciji na njihovim teritorijama. I Brigadu mislimo da ćemo uspjeti popuniti sa Promine. Ta brigada sa svojim akcijama na Promini dosta se je popularisala i sami Prominci koji su k nama dosad dolazili spremni su da direktno uđu u tu brigadu. Od toga smo odustali bojeći se da to ne bi imalo hrđavih posljedica za daljnje rasplamsavanje ustanka u Promini i na samu mobilizaciju. Mobilizacijom Bilišana, Muškovaca stvorene su nove samostalne jedinice (Bilišanski i Muškovački bataljoni) koje ćemo uključiti i rasporediti po II Brigadi čim se stvore uslovi. Isto predstoji mobilizacija Zegara i Zelengrada. IV Brigada u koliko dođe do njezinog formiranja imala bi radi popune za svoju bazu Bukovicu. Osim toga, očekivamo da ćemo sa otoka uspjeti dovući sve borce, a također da će i Ravni Kotari dati velik broj boraca i sa time također popunjavati sve jedinice naše divizije i time bi pitanje brojnog stanja naše divizije riješili.

Molimo vas da nam po svim gornjim pitanjima što prije odgovorite i u koliko se slažete sa ovim mjerama koje smo mi poduzeli što prije izvršite imenovanje ovih štabova.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić,*** v. r

Komandant — pukovnik:
M.[12] ***Šakić,*** v. r.

(M. P.)

**BROJ 266**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 24. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O STANJU U SJEVERNOJ DALMACIJI I RAZMJEŠTAJU JEDINICA[1]

**STAB**
**XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE**
**A. br. 98**
**24. III. 44. g.**

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

Situacija na teritoriju sjeverne Dalmacije:

Neprijatelj, tj. okupator uz pomoć ustaša i četnika drži komunikaciju Benkovac—Skradin.[2] Osobito dobro čuva čvorište Bribirske Mostine. Također je aktivna komunikacija Đevrske—Kistanje—Knin, te Karin——Obrovac—Gračac. Svojim manjim dijelovima upada u pojedina sela oslobođenog teritorija.[3] Teritorij Ravnih Kotara je posjeo i drži posade u Novom Gradu. U s. Vinjerac i Slivnici, Posedarju, Grčkom i Latinskom Islamu, Poličniku, Murivici i Smokoviću, Petrčanima, Pridragi — u tim mjestima uglavnom nalaze se domaće naoružane posade, dok se na čitavoj liniji Nin—Zadar nalazi 500—600 Nijemaca iz sastava 264 divizije. Ove podatke koje smo baš sada primili od II Brigade nastojaćemo što prije provjeriti i istovremeno proučavati mogućnost likvidacije pojedinih tih uporišta, kao i prebacivanje naših jedinica na taj prostor.

Južno od linije Benkovac—Bribirske Mostine—Skradin neprijatelj je vršio ofenzivu na Zadarski partizanski odred, ali je ovaj ipak uspio da se održi na prostoru Stankovci—Radašinovci, gdje se i sada nalazi. Dolje ie situacija sad dobra. Na terenu Skradina osjeća se otsustvo naših jedinica, što iskorištavaju četničke bande za pljačku po našim selima, za hvatanje i ubijanje naših drugova na terenu.

Teritorij Bukovice je sad obuhvaćen našim jedinicama i sprovodi se mobilizacija.

Raspored naše divizije:

**I** Brigada došla je na prostor Gošići—Dobropoljci—Brgud. Mislimo je upotrijebiti za postavljanje zasjeda na komunikaciji Benkovac—Bribirske Mostine, krstarenje i razbijanje četničkih banda po Skradinskoj opštini, za postavljanje zasjeda na cesti Mostine—Kistanje, te u koliko bude uslova za razbijanje uporišta Ostrovičke Lišane, Bribirske Mostine, Bribir. U toku današnjeg dano ustaše iz Lisičića i Lišane pravile su ispad u pravcu Brguda, ali su odbijeni.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 35/2, k. 517A.
2 Ovu komunikaciju držale su jedinice njemačkog 891. puka 264. pješadijske divizije.
3 Vidi dok. br. 208, 225 1 272.

II Brigada sa bilišanskim i muškovačkim jedinicama nalazi se na prostoru Medviđe—Zelengrad—Bilišane. Dva bataljona su postavila zasjedu na komunikaciji Obrovac—Gračac i kako smo obaviješteni da je borba u toku.

Sjevernodalmatinski P. Odred nalazi se sa dva bataljona na terenu Kistanjske opštine radi sređivanja i odmora, te mobilizacije, a istovremeno zatvaraju pravac prema Biovičinu Selu, Bjelini i Parčiću.

Ostale jedinice S.D.P. Odreda, tj. iz Stankovaca i Ceranja nalaze se na terenu Stankovaca i Ceranja i u fazi prerastanja u bataljone.

Kninski partizanski odred nalazi se na prostoru Mokro Polje—Ervenik—Rujište sa zadatkom da dejstvuje na liniju Knin—Radučić i Knin—Pađene i Zrmanja. Aktivnost toga odreda je manja što ćemo nastojati otkloniti.

Situacija u vezi sa kanalom za prebacivanje materijala nije povoljna. U prvom redu neprijatelj je uspio da pronađe neke bunkere u Modravi i ima izgleda da pronađeni budu svi, jer su neki partizani iz Komande mjesta Vodice zarobljeni i odali su. Osim toga, ustaše stalno postavljaju zasjede na putu kojim se održava veza sa obalom i na taj način rad je mnogo otežan.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politički komesar: ***Petar Babić,*** v. r. (M. P.) Komandant — pukovnik: M.[4] ***Sakić,*** v. r.

BROJ 267

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 24. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O FORMIRANJU PROMINSKOG I NOVOG SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA[1]

S t a b
Grupe S. D. P. Odreda
Br. 173
24. III. 1944

ŠTABU VIII. KORPUSA NOV I POJ.
ŠTABU XIX. S.D. DIVIZIJE NOVJ.

Prominska četa koja je formirana polovicom januara o.g. u prvo vrijeme pomalo se razvijala tako, da je svršetkom mjeseca veljače brojno stanje ove čete popelo se do 36 boraca. Kod formiranja četa je brojila 20 boraca.

**4 Mićun**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 35/1, k. 518.**

Ova četa za vrijeme svog boravka na teritoriju Promina—Miljevci izvršila je nekoliko manjih akcija koje su dobro djelovale. Politički rad antifašističkih organizacija na tom terenu u posljednje vrijeme bio je pojačan i usmjeren u pitanju mobilizacije. Skoro na dobrovoljnoj bazi polovicom ovog mjeseca uspilo se mobilizirati oko 120 boraca, koje smo uvrstili u novi Prominski Odred.[2]

Da bi se polet ustanka u Promini pojačao, u saglasnosti sa drugovima iz Štaba XIX. Divizije odlučili smo da sve novomobilisane borce sa teritorija Promine svrstamo u jedinice koje će djelovati na teritoriju Promina—Miljevci, koje bi sačinjavale Prominski Partizanski Odred.

19. ov. mj. formiran je 1. bataljon Prominskog Partizanskog Odreda, koji je odmah po formiranju krenuo na teren svog djelovanja. Drugi bataljon ima biti formiran kroz najkraće vrijeme i odmah po formiranju isti će krenuti na sektor svog djelovanja.

Štab ovog Odreda sačinjavaju komandant drug STANIŠA VUKMANOVIĆ, dosadašnji zamjenik komandanta III. Brigade XIX. S.D. Divizije, politički komesar drug ŽIVKOVIĆ IVAN, dosadašnji zamjenik komesara S.D.P.[3] Odreda, zamjenik politkomesara drug JAKOVČEV GOJKO, dosadašnji zamjenik komesara bataljona u II. Brigadi XIX. S.D. Divizije i oficir pri Štabu Odreda drug ŠIME KULUŠIČ dosadašnji komandir Prominske čete.

Štabovi bataljona i komande četa još su nepotpuni i čim ih popunimo imenovat ćemo ih naredbom koja će vam biti dostavljena na znanje.

Pred ovaj Odred stavljen je kao glavni zadatak rasplamsavanje ustanka u Promini, t.j. mobilizacija novih boraca, političko djelovanje i udaranje po manjim četničkim i ustaškim grupama. Ovaj Odred ima perspektive da se brojčano ojača, pošto, mogućnosti danas za mobilizaciju najbolje stoje u Promini.

Kao što smo vam već ranije javili o mogućnosti formiranja novrg Sjevero-Dalmat. Partizanskog Odreda[4] na teritoriju Ceranje—Stankovci, ostvaruje se. Štab Zadarskog Odreda uz pomoć Komande Zadarskog Područja, O.K. K.P.H. Šibenik i Zadar formirao je Stankovačku četu, koja broji oko 60 boraca, a koja ima uslova da se pretvori u bataljon. Na terenu Ceranje—Pristeg—Vrana naoružali smo 120 boraca iz tih sela, od kojih ćemo jedan dio odvojiti kao nesposobne za operativnu jedinicu i staviti na raspoloženje odborima za seoske straže, dok od ostatka formirat ćemo Ceranjski bataljon, koji će u prvo vrijeme imati dvije čete. Ove jedinice za prvo vrijeme djelovat će na sektoru Jagodnja—Ceranje——Stankovci—Pirovac, a težište našeg rada u tim jedinicama bit će u glavnom učvršćenje i političko izdizanje boraca. Ovaj Odred ima perspektive da se brojčano ojača i da dostojno nasljedi tradiciju Sjeverno--dalmatinskih odreda. Sam elemenat od koga su sastavljene ove jedinice je zdrav i ima uslova da ove jedinice postanu dobre.

što se tiče komandnog kadra za ove jedinice najteže je pitanje, ali vjerujemo, da ćemo i to pitanje povoljno riješiti. Štab Divizije dat će

**2 i 4 Vidi dok. br. 265, 273 *i* 279.**

**3 Sjevernodaimatinskog partizanskog**

nam jedan dio kadra, dok nešto smo već dobili od strane Okr. Kom. K.P.H. Zadar.

Pošto Ceranjski i Stankovački bataljon još nije formiran, stoga će komandant Grupe odmah otići da organizira ove jedinice. Ovi bataljoni organizaciono pripadat će Sjevero-Dalmat. Part. Odredu, ali pošto isti se nalazi u Bukovici, to će ovi bataljoni operativno potpadati pod Štab Zadarskog Odreda, dok se isti bude nalazio na tom sektoru.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Politkomesar,
*M.*[5] *Munižaba,* v. r.

Komandant — major
*Šime Ivas,* v. r.

**BROJ 268**

**NAREĐENJE VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 25. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ DA PROCJENI MOGUĆNOST DRŽANJA OTOKA HVARA I ZAUZIMANJA OSTALIH SREDNJODALMATINSKIH OTOKA**[1]

| Red. br. | Dan i sat primitka | Depeša | Potpis | Br. gr. |
|---|---|---|---|---|
| 274 | 18,00<br>25/111<br>V.Š.[2] | Procenite mogućnost držanja otoka Hvara[3] kao i zauzimanje ostalih otoka uz jače angažovanje saveznika.[4] | c<br>E P | 40 |

5 Milan

1 Knjiga primljenih 1 poslatih denega Štaba Mornarice NOVJ, original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8/35-2, k. 2072.

2 Vrhovni štab NOV i POJ

3 Vidi dok br. 257, napomenu 5.

4 Stab Mornarice NOVJ je dan ranije (24. ožujka) poslao izvještaj Vrhovnom štabu da komandant savezničkih snaga na Sredozemlju general Henri Majtlend Viison (prema Izjavi generala Milesa) odbija upućivanje pojačanja za izvođenje jačih ofenzivnih akcija na srednjodalmatinskim otocima (vidi navedenu knjigu depeša Štaba Mornarice NOVJ, poslati radiogram 261).

BROJ 269

## ZAPISNIK SA SASTANKA OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU ODRŽANOG 25. OŽUJKA 1944. GODINE[1]

Z A P I S N I K
Obi. Komiteta K.P.H. za Dalmaciju
održan 25. marta 1944 u Žena Glava (Vis)

Prisutni —

Vicko,[2] Cećo,[3] Baja,[4] Bunko,[5] Mileva,[6] Raos,[7] Martin,[8] Marinko[9] i član plenuma Nikola.[10]

D n e v n i r e d :

1. Proučiti, razraditi i sprovoditi u život direktive i načela istaknuta u članku druga Tita i ostalim člancima u »Novoj Jugoslaviji«.
2. Naše mišljenje i predlog o kazni u vezi invazije Korčule od strane Nijemaca.[11]
3. Odlazak drugova na teren Sjeverne Dalmacije.
4. Pitanje upravnika korpusne bolnice u Visu — odlazak dr. Zona[12] za upravnika odnosno referenta saniteta u Sj. Dalmaciju i postavljanje na njegovo mjesto dr. Kraljevića.

Povratak Ružice Primorac u Agitprop. Raspored Lovre Kurira i Senjanovića. Odlazak Sibe Miličića u Italiju.

5. Hitne mjere za sprječavanje neprijateljske mobilizacije na Korčuli i zbjeg.[13]
6. Savjetovanje Obi. Komiteta SKOJa. Dnevni red i prisustvo delegata Obi. Komiteta K.P.H.
7. Pitanje Italije.
8. Kampanja za obradu zemlje u vezi depeše Nacionalnog Komiteta Obi. N.O.O.
9. Sređivanje izvještaja za C.K. K.P.J, i C.K. K.P.H.
10. Kritika i samokritika.
11. Razno.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Vojnolstorijskom institutu, mikroteka CK SKH, film 45/41-45.**

**2 Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**3 Svetislav Stefanović-Cećo, instruktor CK KP Jugoslavije pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.**

**4 Ante Jurjević-Baja, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**5 Nikola Sekullć-Bunko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**6 Mileva Bubalo, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**7 Ante Raos, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**8 Martin Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**9 Miloš Zanko-Marlnko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**10 Ivo Randić-Nikola, pomoćnik političkog komesara Mornarice NOVJ.**

**11 i 14 Vidi dok. br. 146.**

**12 Milan dr Zon**

**13 Detaljnije o zbjegu vidi dok. br. 3, napomenu 2.**

Pošto je prihvaćen od druga Vicka predloženi dnevni red prelazi se na 1. tačku.

1. Drug Vicko ističe, među ostalim, da naše part, organizacije nisu u punoj mjeri uočile i shvatile prekretnicu nastalu u našoj borbi nakon donošenja posljednjih odluka AVNOJ-a na II Zasjedanju. Nisu u dovoljnoj mjeri uočile novi momenat, a to je stvaranje države. Sprovoditi te odluke ne znači samo populariziranje tih odluka preko agitacije i propagande, već njihovo plansko i uporno sprovođenje u život kroz svakodnevni rad. Mase nisu u suštini shvatile značaj tih odluka, pa se nisu ni mogle još jače mobilizirati u N.O.B. Potrebno je mobilizirati sve part, organizacije u tom pravcu.

Drug Cećo u diskusiji, među ostalim, ističe da ni mi sami, ni naš Obi. Komitet nije pristupio odlukama II zasjedanja AVNOJa onako kako zahtjeva značaj tih odluka. Mi treba da shvatimo historijski značaj tih odluka i prekretnicu koja je time nastala u razvoju nar. osi. borbe. Treba da uočimo i shvatimo kvalitativne promjene, koje je izazvao uspješni razvoj nar. osi. borbe i koje su došle do izražaja u tim odlukama.

Ističe da nismo do kraja uočili zadatke koji se pred nas i pred sve part, organizacije postavljaju u vezi sa tim kvalitativno novim momentima i promjenama u razvoju naše borbe.

Težište nije u kampanjama, agitaciji i propagandi, iako je i to važno sredstvo za upoznavanje masa sa odlukama AVNOJ-a. Težište part, organizacija nije u agitaciono-propagandističkom radu, već u tome da part, organizacije shvate značaj tih odluka, kao i činjenicu da nas te odluke postavljaju pred zadaću da sve zadatke postavljamo i rješavamo imajući u vidu da danas gradimo državu.

Treba da u novonastaloj situaciji uočimo novu ulogu naše Partije. Mi danas izgrađujemo državu i naša partija rukovodi tom izgradnjom kao i državnom politikom. Pored borbe protiv okupatora naša Partija treba da svoje napore usmjeruje i u pravcu izgradnje države uopće, a narodne vlasti napose. Preorjentirati, kanalizirati napore i rad u tom pravcu, razmišljati o konkretnoj primjeni tih odluka u život, to je najbolji konkretni, a ne teoretsko-apstraktni način proučavanja odluka.

Mi naš rad tako nismo postavili i nismo orjentirali part, organizacije u tom pravcu. Tome je u izvjesnoj mjeri doprinijela i činjenica da je u doba donošenja tih odluka u Dalmaciji bila najteža vojnička situacija i time u vezi teški problemi održanja i preorjentiranja rada u tim uslovima.

U diskusiji učestvuju svi drugovi pridružujući se gornjim gledištima iznoseći po nekoje nove momente.

Jednoglasno se zaključuje da treba

1. Na sutrašnjem savjetovanju Obi. Komiteta SKOJa u Visu metnuti u dnevni red posebnu tačku o značenju tih odluka i zadataka, koji proizlaze iz njih.

2. Na kursevima Agitpropa Obi. Komiteta i XXVI Divizije, kao i ostalim posebno govoriti o ovom pitanju. Upozoriti na to predavača druga Cvriju i pomoći mu.

3. U »Slobodnoj Dalmaciji« i ostaloj štampi sistematskije ukazivati na značenje tih odluka, što do sad nije učinjeno u dovoljnoj mjeri.

4. Upoznati sa značenjem ovih promjena sve part, organizacije. U svrhu među ostalima — a) sazvati u najkraćem roku kroz 10 dana sastanak partijskog aktiva na Visu i iz susjednih otoka (Hvar), b) Drugovi iz Obi. Komiteta koji odu na teren da na terenu održe posebne sastanke sa part, organizacijama posvećene tom pitanju.

5. Svi članovi Obi. Komiteta još jednom proučiti odluke i članke iz >Nove Jugoslavije« i održati jedan poseban sastanak s time u vezi.

Čitajući i proučavajući rukovoditi se time u kakvim formama to sprovesti i mobilizirati part, organizacije i mase za ostvarenje tih odluka.

Zatim se prelazi na 2. tačku dnevnog reda

**Naše mišljenje i predlog za kaznu u vezi slučaja na Korčuli prigodom invazije Nijemaca.**[14]

**Drug Martin** referira. On i drug Stevo su sačinjavali komisiju za ispitivanje ovog slučaja. Nakon Martinovog odlaska na teren i Stevinog u Korpus stvar se usporila odnosno privremeno zastala.

Drug Martin čita projekt našeg mišljenja i prijedloga za C.K.

Nakon čitanja njegovog projekta prelazi se na diskusiju.

**Drug Marinko** ističe da treba upotpuniti na takav način da se C.K.-u pruži podloga ne samo da prihvati predložene partijske kazne, već da se iznesu i svi oni momenti, koji ukazuju na slabost, nebudnost, aljkavost i neodgovornost vojnih rukovodstava kao cjeline, zatim da se istaknu slabosti vojnih i part, rukovodstava u vojsci (XXVI Diviziji) povodom napuštanja Makarskog primorja. Zatim ističe potrebu da se navedu i mjere, koje je još prije invazije Korčule poduzimao kod Štaba Mornarice i Divizije Oblasni Komitet i posebno drug Ćećo. Zatim da se kao važan momenat istakne zakašnjenje odlaska pomoći na Korčulu na čelu sa Manolom,[15] Nikom Martinovićem,[10] Crnim,[17] jer je tada najjače došla do izražaja neodgovornost i aljkavost, iako je drug Čećo baš na predhodnom sastanku pred odlazak isticao potrebu hitnog odlaska.

**Drug Čećo** iznosi momente, koji ukazuju na postojanje atmosfere bezbrižnosti i pomanjkanja veće svijesti odgovornosti, koja je postojala u štabovima.

Svi prisutni se slažu da se za druga Nikolu predloži kazna opomenom, blaža od ostalih članova ostalog štaba, jer nije bio član operativnog štaba i što je još važnije, jer je tek u tim danima bez ikakvog vojničkog iskustva nastupio dužnost zamjenika pol. komesara Mornarice i nije mogao ući u stvar. Međutim kažnjava ga se zbog toga, odnosno predlaže se kazna, jer nije bio uporan u traženju da drugovi Manola, Niko i Crni krenu kad je to već odlučeno.

15 Srećko Manola, zamjenik komandanta Štaba Mornarice NOVJ.
16 Niko Martinović, komandant Dvadesetšeste divizije NOVJ.
17 Ivan Marđin-Crni Clan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

Nakon pretresanja svih pitanja tim u vezi zaključilo se je da drug Martin u smislu istaknutih zapažanja proširi i preinači izvještaj i predloge za C.K. i da od Divizijskog komiteta ponovo zatraži materijal u vezi smrti Nike Martinovića. Sve da bude završeno kroz 3 dana.

Prelazi se na 3. tačku dnevnog reda.

**Vicko** iznosi nedostatke, propuste, slabosti i stanje part, organizacija u Sjev. Dalmaciji u smislu izlaganja i konstatacija na pretprošlom sastanku. Naročito ističe da O.K. Zadar nije uočio niti pojavu dezerterstva ni njezine posljedice, kao i da nije poduzeo nikakove ozbilnije mjere za suzbijanje dezerterstva. Čak su dezertirali i partijci i članovi komiteta. Drugovi Martin, Mileva i Raos, koji su određeni da pođu na taj teren treba tačno da upoznaju stanje na tom terenu i potrebne mjere.

a) O.K. Zadar brzo ne reagira na pojave. Drugovi dugo vijećaju i teoretiziraju. Treba im ozbiljno skrenuti pažnju na to.

b) Tražiti da redovno i iscrpno šalju izvještaje. Nastojati pronaći kojeg dobrog, provjerenog i odanog radnika i ribara i uzdizati ih. Slaba strana O.K. je socijalni sastav. Ima 3 intelektualca i ni jedan radnik.

c) Povesti istragu u vezi propadanja materijala nakon kapitulacije Italije i ofanzive Nijemaca.

d) Zadržati se duže vremena.

e) **U** vezi dezertera, koji su dovedeni iz okruga Zadar na Vis da bi ih se ispitalo i ustanovilo prave uzroke dezerterstva **odlučuje se** da treba poduzeti slijedeće mjere:

Uhodu, koji je organizator i nalazi se na terenu, strijeljati. Krivića, komandira čete isključiti iz Partije i upoznati time XIX Div. Sve dezertere partijce isključiti iz Partije, a onima koji imaju zvanje u vojsci, predložiti diviziji da im se oduzme zvanje. Što se tiče onih dezertera, koji su dovedeni na Vis, postupati individualno tj. one koji su se iskreno pokajali vratiti na teren Sjev. Dalm. gdje će njihov povratak u vojne jedinice pomoći da se privuče i ostale dezertere. Nesigurne rasturati po jedinicama na Visu.

Prelazi se na 4. tačku dnevnog reda.

**Pitanje upravnika bolnice VIII Korpusa na Visu.**

Od strane Štaba VIII Korpusa dr. Zon, dosadašnji upravnik bolnice postavljen za referenta saniteta za Sjev. dalmatinsko otočje, a na njegovo mjesto postavljen dr. Kraljević.

**Vicko** ističe, čime se ostali slažu, da te promjene nisu pravilne ni korisne. Dr. Zon, kao upravnik dobar, unosi mnogo truda da se uvede red i da se uspostave tješnji odnosi sa savezničkim sanitetom. Svijestan je dužnosti i odgovornosti.

Dr. Kraljević je sposoban liječnik, ali slab organizator. Ne unosi se u posao kao dr. Zon, više birokrata i ne shvaća dovoljno ulogu liječnika danas. Ne uživa autoritet kod bolničara i ranjenika.

Tim u vezi naše je zajedničko mišljenje da uputimo depešu VIII Korpusu sa slijedećim **predlozima:**

1. Da dr. Zon i nadalje ostane na položaju upravnika bolnice na Visu.
2. Da dr. Kraljević ostane na istoj dužnosti.
3. Da za referenta saniteta Sjev. dalmatinskog otočja bude postavljen dr. Altaras[18] (Sada u XII brig. XXVI Divizije).

Jednoglasno se zaključuje da se obzirom na držanje dr. Zona nakon dužeg provjeravanja kao kandidata primi u Partiju.

Jednoglasno se zaključuje smjeniti zamj. polkoma bolnice u Visu, jer nije udovoljio dužnosti. Pozvati ga pred Obi. Komitet.

**Pitanje rasporeda Lovre Kurira i Senjanovića[19]**

**Drug Baja** iznosi: obojica su stari i provjereni komunisti. Imaju sve uslove za dobre rukovodioce nakon kraćeg vremena.

Baja predlaže, a zatim se jednoglasno **zaključuje:**

1. Da se druga Senju kooptira u Kotarski komitet Hvar.
2. Druga Lovru Kurira u Kotarski komitet Vis.
3. Da se prati njihov razvoj i pruža pomoć.
4. Da se upozori O. K. da ih se dodijeljuje privremeno.

**Pitanje Sibe Miličića** sada tumača kod Štaba Mornarice.

**Drug Ćećo** iznosi da V.[20] Dedijer traži Sibu Miličića za rad na propag. polju kod Vojne Misije u Bari.

Jednoglasno se zaključuje da ga se uputi.

**Pitanje primanja u Partiju Joze Radobolje.**

Nakon obrazloženja druga Vicka, Baje i Ćeće, kao i druga Marinka o njegovom radu jednoglasno **zaključuje se**

Da se Jozu Radobolju ponovo primi u Partiju i da mu se to saopći.

Prelazi se na 5. tačku dnevnog reda.

**Poduzimanje hitnih mjera radi onemogućavanja njemačke mobilizacije.**

Drug Vicko iznosi slučaj Korčule gdje su, kako javlja drug Marin[21] sekretar O. K. Dubrovnik, Nijemci baš ovih dana mobilizirali 3.000 ljudi od 12—17 godina. Slično se događa uzduž čitave Dalmacije.

Nemamo mogućnosti evakuacije radi teškoća probijanja i pomanjkanja brodova. Koliko bude moguće pomoći ćemo evakuaciju, a u prvom redu onih, koji dolaze pod udar njemačke mobilizacije i mobilizirati ih u redove N. O. V.

**18 Jakica dr Altaras**
**19 Ivo Senjanovlć**
**20 Vladimir Dedijer**
**21 Marin Cetinić**

Pozvati sve part, organizacije da najozbiljnije shvate opasnost od njemačke mobilizacije i da poduzmu konkretne mjere protiv toga. U prvom redu da se u svim tako ugroženim krajevima provede preko part, organizacija i N. O. O. mobilizacija svih sposobnih za oružje.

Zaključuje se da se putem depeše upozna Nacionalni Komitet sa načinom mobilizacije od strane Nijemaca u Dalmaciji.

Prelazi se na 6. tačku dnevnog reda.

Savjetovanje Obi. Komiteta SKOJa. Dnevni red i pitanje delegata Obi. Komiteta K.P.H.

Raos upoznaje sa karakterom i dnevnim redom savjetovanja. Savjetovanje ima radni karakter. Dvije tačke dnevnog reda: drug Raos drži politički referat, a drug Ziki organizacioni referat.

Zaključuje se da drug Vicko pođe na savjetovanje da pozdravi u ime Obi. Komiteta K. P. H. i da istodobno održi referat o značenju odluka II zasjedanja AVNOJa (u smislu zaključka tačke 1. dnevnog reda).

Prelazi se na 7. tačku dnevnog reda.

**Pitanje Italije**

Na osnovu izvještaja druga Ćeće o stanju u Italiji na sastanku 20. 3. 1944. (Vidi zapisnik 20. 3. 1944.)[22] jednoglasno se ponovo konstatira da je potrebno da se jedan član Obi. Komiteta K. P. H. stalnije zadrži u Italiji zbog velikog broja važnih problema, koji tamo iskrsavaju.

**Drug Baja** predlaže da pođe drug Ćećo, koji bi najbolje odgovarao. Svi se sa tim slažu.

U vezi Italije jednoglasno se **zaključuje:**

1. Da se preko depeše upozna druga Marka[23] sa stanjem u Italiji i potrebom da jedan član Obi. Komiteta K. P. H., odnosno da bi bilo najbolje da drug Ćećo pođe za Italiju.
2. Da bi se imalo čvrsto u rukama dr. Slovena Smodlaku, sina dr. J.[24] Smodlake, koji na oca ima najveći uticaj i koji je ambiciozan, odlučuje se da ga se kandidira za Partijujer izražava za to želju. Takova se odluka donosi zbog potrebe da ne bi on kod oca poticao pojedina pitanja, stvari i zaoštravanja, koja smetaju skladnom razvijanju i saradnji između naših rukovodioca u Italiji. Ova odluka ima se saopćiti u ime Obi. Komiteta preko Milentija Popovića.

Baza Monopoli Nakon što je predloženo od strane dr. Smodlake Nacionalnom Komitetu da uz Luku Dančevića ukrca se na »Sengu« i Odrljin,[25] komandant Baze na mjesto Jukasa,[26] zamj. komandanta Baze (Vidi zapis-

22 Redakcija ne raspolaže ovim zapisnikom.
23 Aleksandar Ranković-Marko
24 Josip Smodlaka
25 Jakov Odrljin
26 Anton Jukas

nik 20.3.44.), o čemu je dr. Smodlaka upoznao depešom druga Ćeću, drug Ćećo je odgovorio da postoje krupni razlozi da Odrljin ne bude postavljen na tu novu dužnost, jer se već na staroj dužnosti nije pokazao na visini (vidi knjigu depeša o sadržaju depeša). Drug Ćećo — čime je Obi. Komitet složan — predložio je dr. Smodlaki da na mjesto Odrljina na »Sengu« bude ukrcan kap. Slavko Pezelj, član Partije i vješt za te poslove.

Obzirom na to naš predlog za Štab Baze Monopoli se donekle mijenja. Jednoglasno se **zaključuje:**

1. Da se za komandanta Baze predloži Pjero Raić, sada na part, kursu.
2. za zamj. komandanta da ostane Jukas.
3. za politkomesara Vukša.
4. za zamj. politkomesara da i nadalje ostane Ivan Rakuljić-Brod.

Drug Nikola ima to da predloži i provede preko Štaba Mornarice.
Prelazi se na 8. tačku dnevnog reda.

**Depeša Nac. Komiteta o obradi zemlje,**

Nakon što se je pročitao i prodiskutovao sadržaj depeše **zaključuje se**

1. Da Oblasni NOO Dalmacije razradi depešu i u tom smislu uputi okružnicu i preko nižih N. O. O-a provede u život.
2. da se part, organizacijama također priloži taj dopis odnosno okružnica Obi. N. O. O. i poprati posebnim dopisom u kojem će se upozoriti part, organizacije da i one mobiliziraju part, organizacije i članove Partije za provođenje toga u život.

Prelazi se na 9. tačku dnevnog reda.

**Sređivanje izvještaja za C. K. K.** P. **H. i C. K. K.** P. J.

**Zaključuje** se da je potrebno da se brže sastave i sakupe svi izvještaji u smislu zaključka na sastanku.
10. tačka dnevnog reda.

**Kritika i samokritika.**

Nakon što su svi drugovi samokritički iznijeli svoje nedostatke u radu i ponašanju i nakon što je **drug Marinko** istakao da drug Ćećo ima da pokrene partijski postupak u vezi sa pismom koje je uputio drugu Ćeći prigodom njegovog odlaska u Italiju 1. 3. 1944.

**Drug Ćećo** iznosi da je namjeravao da to pitanje pokrene i da ga sada pokreće. Drug Ćećo čita dopis, o kojem je riječ, a zatim ističe da je način pisanja i misli iznešenih u tom pismu izgubio karakter šale i da je sasvim prešao granicu, da duboko vrijeđa kako njega lično tako i njega kao partijskog funkcionera i da mu je stoga dužnost da stvar pokrene partijskim putem. Ističe da treba apstrahirati od lica i ličnih odnosa njega i druga Marinka i da stvar treba posmatrati u pravom smislu partijski,

eia ne bi izgledalo da Obi. Komitet u ovakvim pitanjima postupa familijarno.

Nakon dužeg pretreasnja ovog slučaja od strane svih prisutnih članova pristupa se donošenju odluke.

Drug Marinko iznosi da uviđa nepartijski postupak i opravdanost izlaganja druga Ćeće. Ističe da mu nije bila namjera da vrijeđa. Zatim iznosi da sa spomenutim dopisom nema ništa drug J.[27] Radmilović, koji je samo potpisao, ne znajući o čemu se radi. Znajući samo da je vic. Isto tako Pavao Krce nije potpisao.

Nakon ovoga jednoglasno se **zaključuje:**

1. Da drug Marinko bude kažnjen partijskom opomenom.
2. Da drug Mato Jakšić bude kažnjen istom kaznom za istu stvar i da mu se ta odluka pismeno dostavi u Italiju.
3. Drug Jerko se ne kažnjava, jer nije niti dao inicijativu, niti bio upoznat sa tom stvari.

11. tačka dnevog reda

Razno.

a) Agitprop: potrebno je da se jednog druga zaduži radom za suzbijanje četničke propagande naročito u Sjev. Dalmaciji.

**Drug Bunko** predlaže za taj posao druga Macuru,[28] člana Partije, Srbina iz kninskog kotara. Taj drug ne bi sjedio stalno u Agitpropu, već bi obilazio teren slao dopise i sakupljao materijal.

Ostali članovi se slažu. Drug Bunko dobiva u dužnost da pozove tog druga i da ga upozna sa zadacima.

b) U vezi depeše druga Tita sjedište do daljnjeg ostaje na Visu. (Vidi depešu iz knjige depeša).

c) Livanjsko okružje. Drug Vicko ističe da će biti potrebno da se iznese pred C. K. K. P. J. pitanje pripadnosti O. K. Livno Obi. Komitetu za Bosnu i Hercegovinu, jer da to pitanje sazrijeva za rješenje da ne bi neprijateljski elementi koristili pripadnost tog O. K. pod Dalmaciju, kao težnju Dalmacije da prisvaja djelove Bosne.

d) Drug Nikola upoznaje sa nebudnošću i aljkavošću part, organizacija vojske, vojnopozadinskih vlasti, N. O. O. u suzbijanju pete kolone. Na Visu izgleda da postoji tajna radio stanica. Poduzete mjere za otkrivanje.

Nebudnost u čuvanju njemačkih zarobljenika. Previše su naši stražari susretljivi s Nijemcima. Svatko ih može posjetiti.

Jednoglasno **se zaključuje:**

da je vojnički ispravna mjera da se njemački zarobljenici, koji dođu na Vis, ne zamjenjuju.

Drug Nikola ističe potrebu kontrole dolaska i odlaska brodova na Vis.

f) Slažemo se sa obrazloženjem Korpusa da zbog svestranijeg vojničkog razvitka drug Banina,[29] komandant IX Divizije, ne bude postavljen za zamj. komandanta Korpusa, gdje se više traži političko lice, a drug Banina ima uslova da se razvije za komandanta Korpusa.

**27 Jerko Radmilović**
**28 Vjerojatno se odnosi na Milana Macuru.**
**29 Ante Banina**

Stoga na mjesto zamj. komandanta VIII Korpusa predlažemo Peku Bogdana. (Vidi odgovarajuću depešu).

g) Stavlja se u dužnost drugu Nikoli da ispita tko je predložio druga Machieda[30] (bivši šef delegacije N. O. V. J. Bari) za čin potpukovnika, jer je naše mišljenje da taj čin ne odgovara njegovoj stvarnoj ulozi i doprinosu N. O. B.

Zaključeno.

Zapisničar: Marinko[31]

BROJ 270

## PISMO SVETISLAVA STEFANOVIĆA OD 25. OŽUJKA 1944. MISIJI NOVJ U BARIJU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U DALMACIJI[1]

Dragi moji Čuburci!

Znam da ćete me kritikovati a da sam vam pri ruci, i pošteno bi me izboksovali, što pismo službene sadržine počinjem sa ovakovim neozbiljnim naslovom. Ali šta ćete. Cuburska posla! Milentije[2] će sada reći »e bre, ovaj se Ćećo ništa nije izmenio«!

Pre svega da vam saopštim da sam po vašem naređenju i želji uspešno izvršio poverenu mi dužnost, da sam drugarici Ranki[3] predao vaš dar. Ne znam da li je potrebno da vam spomenem, moguće da će vam ona to drugom prilikom izraziti, da je bila prijatno iznenađena.

Kako ste mi vi? Šta ima nova kod vas? Svakako da svakodnevno imate sve više posla. Ali, što ću vam ja. Strpite se malo. Što se tiče pomoći od strane Oblasnog[4] kao što i sami znate, za sada se ne može poslati ni jedan drug. Drug Vicko[5] i drug Baja[6] su uputili telegram Marku [7] u kome mu predlažu, da za jedno izvesno vreme — dođem ja, kao što vidiš druže Milentije, drug Vicko i Baja su uputili telegram. To je rezultat onog mog, kako ti to kažeš, »kompleksa«. I stvarno to je kompleks. Ja bi želio da ga se oslobodim, ali eto nekako mi ne polazi za rukom. Ako budem u tvojoj neposrednoj blizini, moguće da ćeš mi ti u tome pomoći. Stvarno mi u tom pogledu treba pomoć, jer mi to smeta.

**30 Sergije Makiedo**

**31 Miloš Zanko-Marinko**

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/181.**

**2 Milentije Fopović**

**3 Neda Marović-Ranka**

**4 Oblasni komitet KPH za Dalmaciju**

**5 Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**6 Ante Jurjević-Baja, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**7 Aleksandar Ranković-Marko**

Kod nas na Visu ima dosta posla, pa i izvjesnih novosti. Posle više od dva meseca zimskog sna, ovih dana smo se trgli. Posle likvidacije nemačkog garnizona na otoku Šolti,[8] gde su učestvovali samo Saveznici, pre tri dana 250 savezničkih vojnika sa 400 naših, usred bela dana izvršili su uz pomoć savezničke avijacije, najkompliciraniju i najtežu vojnu operaciju, a to je iskrcavanje na otok Hvar.[9] U toku dvodnevne borbe Hvar je skoro sav očišćen. Nemci se drže još samo na kraju otoka, u Sućurju u jednom manjem garnizonu. Nemci su se branili očajno, ali naši borci, bez ikakovog preterivanja, sjajno su se borili zadavajući neprijatelju teške udarce. Naši su se borili sa takvim junaštvom, odlučnošću, brzinom i veštinom da je sve to Saveznike frapiralo. Njih je sve to toliko zbunilo da se uopšte nisu mogli da snađu. Pored toga, nedovoljnom opreznošću, Saveznici su bili opkoljeni u Jelsi i pretilo im je uništenje. Međutim, brzim manevrom obuhvatom jedan naš bataljon[10] Nemcima je zajašio za vrat i tu ih je razbio i omogućio Saveznicima da se izvuku izJelse, a da nisu pretrpeli ma kakve gubitke. Naši su ostali i dalje na otoku da hvataju raspršene pojedince, dok su se Saveznici vratili natrag. Oni svuda pričaju o našim borcima, kako oni do sada još nisu videli takve vojnike. Čak i njihovi niži i viši oficiri izjavljuju da su oni slušali o junaštvu i veštini naših boraca, ali da nisu imali jasne predodžbe. Međutim, ovo što su videli na Hvaru da ih je to potpuno iznenadilo. Sam brigadir Čerčil[11] je pun hvale o nami, ali kod viših savezničkih oficira oseća se i izvesno negodovanje i nelagodnost što su se njihovi vojnici u upoređenju sa našim pokazali, slabi. Prema još nepotpunim podacima neprijatelj je imao oko 40 mrtvih vojnika i oficira i oko 130 zarobljenih. Našima je pao u ruke i priličan ratni plen (oprema i drugi ratni materijal). Saveznici su zarobili svega[12] — nemačkih vojnika.

Širom čitave Dalmacije Nemci, ustaše i četnici sprovode strahoviti teror. Oni su otpočeli najsvirepiju hajku na ljude. Opkole selo i kupe i odvode sve muško stanovništvo od 12 do 70 godina na prisilne radove. Nasilno evakuišu stanovništvo odvodeći ga u konclogore. Pale, siluju i ubijaju. Na Braču su žive ljude polivali benzinom i spaljivali ih. Što se tiče terena i pustošenja Dalmacija preživljuje sada najteže dane od okupacije do danas.

Šaljemo vam druga Sibu Milića.[13] Mi smo malo s njim razgovarali. Uglavnom bi vi trebali s njim detaljnije razgovarati o njegovim dužnostima tamo. Za politkomesara bolnice u Grumo upućujemo vam druga Slavka Magjera, a drug Martin Gamulin treba da dođe ovamo na novu dužnost.

Depešom smo vam javili da ni drug Jukas[14] ni Odrljin[15] ne bi, iz više razloga, mogli da odu na onu dužnost na koju su bili predviđeni. Sa Lukom

8 Vidi dok. br. 262, napomenu 2.
9 Vidi dok. br. 257, napomenu 5.
10 Bataljon Prve dalmatinske brigade Dvadesetšeste divizije NOVJ.
11 Tom Churchill, komandant Druge SS brigade (2. Special Service Brigade) na otoku Visu.
12 Vidi dok. br. 275.
13 Sibe Miličić
14 Anton Jukas
15 Jakov Odrljin

Dančevićem mogao bi da pođe drug Pezelj.[16] Mi se nadamo da ste vi to sproveli.

Od Marka[17] smo dobili depešu u kojoj nam javlja da do 22 aprila najkasnije delegati iz Dalmacije za II Omladinski Antifašistički Kongres, trebaju biti u Korpusu. Isto tako nam je kazao da pozovemo i predstavnika omladinskih antifašističkih organizacija.

Vi ćete predložiti mere i poslati nekoliko delegata, 3—4 a može i više. Oni bi trebali najkasnije da budu na Visu do 5. IV.

Za sada ovoliko. Sve vas redom mnogo pozdravlja i rado vas se seća

vaš ***Čuburac***[18]

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

***25.*** III. 1944 godine

BROJ 271

## IZVJEŠTAJ POLITIČKOG KOMESARA 8. KORPUSA NOVJ OD 25. OŽUJKA 1944. POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE O MORALNO-POLITiCKOM STANJU U JEDINICAMA KORPUSA[1]

S T A B
VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE
25. III. 1944. g.

POLITIČKOM KOMESARU GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE

Prošli period rada, tj. od posljednjeg izvještaja pa do pred kraj ovoga mjeseca, protekao je u sređivanju i reorganizaciji i u nekoliko navrata u obilasku najbližih jedinica. Prema tome izvještaj neće moći dati nekih r.ovih naročitih obavještenja niti će u pogledu poznavanja političkih prilika na terenu upotpuniti nedostatke prošlog političkog izvještaja.[2] Promjene u političkom stanju u prošli mjesec dana nisu osjetne i krupne, a također nisu ni beznačajne, upravo one su značajne i osjetne za daljnji razvoj naših jedinica. Kroz nekoliko dana krenuti ću na sektor Srednje Dalmacije gdje ću imati kontakt, ne samo s jedinicama XX. divizije, nego neposredno na terenu Dalmacije upoznaću prilike toga kraja, Srednje-

**16 Slavko Pezelj**
**17 Aleksandar Ranković**
**18 Odnosi se na Svetislava Stefanovića-ćeću, instruktora Centralnog komiteta KP Jugoslavije pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju. Potpis Cuburac vjerojatno po Cuburi rajonu u Beogradu gdje je Stefanović rođen, odnosno gdje je živio.**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3/2, k. 522.**
**2) Vidi dok. br. 175.**

-dalmatinsku grupu odreda, Cetinsku komandu područja itd. Budući politički izvještaj za prilike sa toga sektora biće precizniji i konkretniji.

Političke prilike na sektoru Sjeverno-dalmatinske grupe odreda, na kome sada djeluje i XIX. divizija, nisu u dovoljno mogućoj mjeri iskorištene za nas kako to mogućnosti pod ovakvim okolnostima dozvoljavaju. Naše vojne jedinice, koje na tome terenu relativno su brojčane i aktivne, nisu uništile sve tragove i ostatke cijepačke politike bivše Jugoslavije i njenih političara, i danas dolazi do izražaja u prilično oštroj formi podvojenost krajeva, Primorčana i Bukovčana, pa donekle Ličana i Dalmatinaca, i napokon ne baš naročito čvrsta povezanost Dalmacije sa Hrvatskom i drugim zemljama Jugoslavije. Na ovome sektoru, kao i na sektoru Srednje Dalmacije, mjestimično, a negdje i u većim kompleksima sela, aktivan je uticaj Đujića[3] i njegovih četničkih grupa. Četničke snage Đujića kontrolišu, mobilišu, a ponekad inicijativno vode operacije, svakako uz pomoć okupatora, na kninskom sektoru (Kosovo polje, Pađene), Cetinskoj Dolini i nekim djelovima Srednje Dalmacije. Četničke snage Dujića nisu po odanosti sastavljene od jednolične vojske. On je pokupio jezgro najokorelije bande iz Petrovca,[4] Grahova,[5] Drvara, Tiškovca, Strmice. Zahvaljujući stalnoj pomoći okupatora, vršio je i vrši mobilizaciju u selima i krajevima gdje njegov uticaj nije uvijek stalan niti je od naroda svesrdno prihvaćen. Njihova je težnja da sela odakle su mobilisali izvjestan broj ljudi ne samo nazivaju četničkim, nego i cijele okolne krajeve nazivaju četničkim krajevima, pa im ponekada na takvu politiku nasjedaju i naši drugovi, naročito u momentima rekvizicije i konfiskacije. Đujićeva četnička vojska vezana je za krajeve, i u smislu pokretnosti, slične našim brigadama, četnička vojska je terenska i nepokretna, osim »vojvoda«, njihovih grupa i okorjelih zlikovaca i izdajnika. Iako je Đujićeva vojska terenska, jugoslovenski oficiri i podoficiri uspjeli su da među njegovim četnicima osiguraju položaj i uticaj daleko stabilniji i sigurniji, nego u četničkim jedinicama na Manjači i Centralnoj Bosni. Četnici su u Đujićevim redovima ogromnom većinom Srbi, sa jednim vrlo malim brojem Hrvata, svega 40 do 50, što je procentualno beznačajno, dok politički ne znači tako beznačajnu pojavu. Stalna, vješta i intenzivna saradnja[6] Đujića sa okupatorom, sakrivena pod vidom da on lično ne sarađuje nego Brane Bogunović, Markica Ćućuz, Mane Rokvić i druge domaće »vojvode«, formirala je mišljenje kod četnika i njihovih porodica da on nije okupatorski sluga, da je zaštitnik srpstva, da je istinski borac, i time mu je omogućen porast vojske koji je osjetan od prošle godine pa do danas. Četničke »vojvode« nisu čvrsto sjedinjene i njih zbijaju u jedan tabor udarci Narodno-oslobodilačke vojske, a i okupator platom i zaštitom. Razmirice i mržnje među »vojvodama« obično košta odilaskom »vojvoda« koji su došli iz Srbije, njihovim razočaranjem i napuštanjem kraja u kome su htjeli da dadnu dug »srpstvu«. Cijepanje i razmirice među četničkim »vojvodama« naročito su intenzivne poslije većih međunarodnih političkih pobjeda na-

**3 Momčilo Dujić, komandant Dinarske četničke oblasti.**
**4 Bosanskog Petrovca**
**5 Bosanskog Grahova**
**6 O suradnji četnika i Nijemaca vidi dok. br. 531, 532, 542, 564 i 569.**

še vojske i naših naroda. Cijepanje i svađu obično plaćaju odilaskom i razočarenjem »strane vojvode«, tj. oni koji su došli iz Srbije (na pr. Šibenik).[7] Ambicioznost i proždrljivost četničkih vojvoda koristi okupator, koji je upoznat sa njihovim razmimoilaženjem, favorizirajući čas jedne — čas druge, te na taj način za svaku sigurnost osigurava sebi uticaj na više vođa a ne na jednog, a na odilazak razočaranih »vojvoda« sa sektora Kninske Krajine ne gleda nepovoljno, jer smatra da je to sektor gdje ima on uvijek jače snage, a sam četnički sektor je prezasićen »vojvodama«. Vojnički udarci po Dujićevim četnicima nisu dovoljno iskorišćeni. Tada su se Đujiću mogli dati mnogo veći udarci, nego što su se dali. U tim danima vrlo kratke osamljenosti, dok se još nije široko i čvrsto povezao sa njemačkim trupama (povezivanje je izvršio Mane Rokvić,[8] računajući da će na taj način steći veću podršku kod Njemaca), Đujić je vodio borbu sa novim i mldaim dalmatinskim jedinicama i uspio je da očuva vojsku i izmakne udarcima naših solidnijih i iskusnijih jedinica. Politički udarci Đujiću nisu dat onakvi kakvi su se mogli i morali dati. Sva njegova zločinstva i izdajstva, lična nasilja i krvološtva nisu prikazana i poznata. O njemu se govori općenito kao četniku i četničkim bandama, ne iskorištavajući i ne povezujući sa njim izdajstva i zlodjela koja je on lično, ili njegova vojska, ili u saradnji sa okupatorom, učinio u ovim krajevima. Slabi politički udarci po Đujiću izraženi su još i u tome da mu je dozvoljeno da nekada koristi greške naših vojnika ili da od naših borbi i akcija on pravi kapital, tumačeći ih onako kako su njemu konvenirale. Na grahovskom sektoru četnički uticaj ne pojačava se, ali isto tako i ne smanjuje vidnijom i osjetnijom brzinom. Prošlogodišnje borbe proleterskih jedinica i represalije koje su naše jedinice primjenile nisu pravilno objašnjene, te ih četnici koriste izazivajući sažaljenje itd. Naši politički radnici na terenu i naše vojne jedinice nisu shvatile značaj ovakvog političkog četničkog uticaja. Nije neinteresantno napomenuti, da se na terenu Grahova kod stanovništva razdvaja mišljenje o vrijednosti Grahovsko-peuljskog odreda, njegovom dobrom odnosu naspram naroda (iako to nije naročita jedinica), od hrvatske dalmatinske vojske.[9] Greške pojedinaca, dalmatinskih boraca, naročito se potenciraju, pa ponekad dobijaju i nedobronamjerno prebacivanje i od ljudi koji su četnički simpatizeri. U vezi sa našim političkim greškama interesantno je napomenuti, da mi u Sjevernoj Dalmaciji nismo uspjeli u krajevima gdje su JNS-ovci[10] Grga Anđelinović, Jurica Demetrović, Manfred Paštrović, nismo imali uspjeha da zadržimo u našim jedinicama borce iz tih krajeva. Možda, ali ne zna se tačno, da je onaj mali broj Hrvata kod Đujića baš iz tih JNS-ovskih redova. Osim toga, na tim terenima, u tumačenju federativne Jugoslavije, govorilo se je o sovjetskoj federaciji, pa odmah na početku pri formiranju jedinica, baš iz tih krajeva, politički komesar Gandi[11] zaklinjao je vojsku na »komunističku zakletvu« itd. Svakako ovo nisu presudni ni glavni

**7 1 8 Vidi knj. 9, dok. br. 436.**

**9 Odnosi se na Dalmatinske jedinice pod komandom Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske koje su dejstvovale na tom terenu.**

**10 Pripadnici Jugoslavenske narodne stranke.**

**U Nikola Repanić-Gandi**

uzroci pojave Đujićevih četnika, nego su samo neki momenti koji govore 0 našim propustima i greškama, koje upotpunjuju sliku o tome šta smo mi politički učinili u borbi sa Dujićem.

Dujić se nalazi na našem sektoru, na vrlo osjetljivim vojničkim pozicijama. Svojim položajem i aktivnošću nastoji da razdvoji Hrvatsku i Dalmaciju i zaoštri odnose Srba i Hrvata, omogućujući tako političko učvršćenje ustaša, a s druge strane računa da će Narodno-oslobodilačka vojska u borbi sa Njemcima i Talijanima na ovome sektoru brojčano oslabiti, te će on u povoljnijoj situaciji, vješto manevrišući, očuvati svoju vojsku, porast prisilnom mobilizacijom i u povoljnoj situaciji biće kao jedina ozbiljnija suprotnost koja bi prihvatila sve nezadovoljnike, te bi sa takvim snagama predstavljao na ovome sektoru snage »vojske kralja Petra u otadžbini«. S obzirom na najnovije događaje unutar zemlje 1 povoljni odjek u međunarodnom svijetu naše Narodne vlade,[12] Dujić ne pretstavlja onakvu snagu koja bi odgovarala njegovom broju od 7000. U objektivno povoljnoj situaciji pod udarcima Narodno-oslobodilačke vojske, polovina njegovog prisilno mobilisanog ljudstva pasivizirala bi se, raspršila, a manjim delom pristupila Narodno-oslobodilačkoj vojsci.

Formiranje naše Narodne vlade i druge odluke AVNOJ-a daju nam mogućnost da mnogo ozbiljnije političke udarce nanesemo Đujiću. Možda bi Srpski klub u okviru ZAVNOH-a mogao intenzivnije i aktivnije povesti borbu sa njime. Mi ćemo po svemu ovome povesti računa i u tome smislu organizovaćemo i dati tok našoj političkoj i vojničkoj aktivnosti.

Na Livnjskom okrugu pojavljuje se veći broj dezertera iz ustaških i domobranskih redova, veći broj »neposlušnika«, tj. onih koji se ne odazivaju mobilizaciji. Ovo previranje i bježanje na slobodnu teritoriju moći će se iskoristiti, ne u naročito velikim razmjerama, za mobilizaciju u Narodno-oslobodilačku vojsku. Na ovome sektoru ishranjuju se jedinice IX. i djelomično XX. divizije, pa sama rekvizicija koja se vrši ne utiče najpovoljnije za korist razvoja ovog procesa, koji je za nas vrlo važan, jer se radi o hrvatskim masama Livanjskog i Duvanjskog kraja. Uticaj Mačeka osjetno slabi, ali to slabljenje je nezadovoljavajuće, jer se ne izražava u dobrovoljnom masovnijem pristupu Narodno-oslobodilačkoj vojsci. Stanje na ostrvima također se povoljnije razvija. Skoro bezobzirne, krvave i oštre represalije koje su Nijemci primijenili na stanovništvo ostrva, stvorile su objektivno povoljniju situaciju da se razbije izvjestan oportunizam kod naroda u odnosu na Njemce i oportunizam čak i kod nekih jedinica i odreda da se ne vodi borba, bojeći se represalija na stanovništvo i imovinu. Baš po pitanju ovakve oportunističke politike i po pitanju mobilizacije, moglo se konstatovati, da ima nekih odgovornih drugova, pre svega na terenu, pa i u vojsci, koji svojim nereagiranjem na ovakve pojave pokazuju takve osobine koje ne mogu biti svojstvene pripadnicima revolucionarne i borbene organizacije, tj. Komunističke partije. Ovaj oportunizam kod tih drugova ne izražava političko neznanje, nego više nezdravost — nezdravo vaspitanje.

**12 Misli se na nacionalni komitet oslobođenja Jugoslavije.**

Političko stanje u našim jedinicama za prošlih 20 dana nema naročitih izrazitih promjena, nema prelomnih događaja. Uvodi se stalan planski, metodski politički rad, sređuju i reorganizuju jedinice. U I. i II. brigadi IX divizije osjeća se življi i intenzivniji tempo rada. Nova, III. brigada (XIII. Korčulanska) došla je pred deset dana.[13] Stanje ove brigade je nesređeno, kako po vojničkom, političkom, tako i po ostalim sektorima. Brigada je mala, broji svega oko 400 ljudi, od 700 koliko ih je pošlo sa Visa, izdržala je naporan put i marš, ljudstvo joj je slabo hranjeno, izmoreno, a rukovodstva politička i vojnička kroz cijelo vrijeme puta bila su nedovoljno aktivna, kako po objašnjenju napora, tako i po objašnjenju problema koji su se u brigadi pojavljivali — strah od Bosne, lokalni patriotizam, dezerterstvo, prodavanje i gubljenje odjeće i obuće, nedisciplina itd. III. i IV. bataljon su najslabiji, nedostaje im političkog i vojničkog kadra, a sama partijska organizacija, sve do dolaska, formalno je postojala. Mi smo poslali u tu brigadu dva druga, koji će moći sa uspjehom vršiti funkciju zamjenika političkog komesara bataljona. U cijeloj diviziji osjeća se nedostatak političkih rukovodioca. Iako je ovo najstarija jedinica po sastavu ljudstva, nije se razvila do visine koju je već morala imati, a njeni stari borci, kao iskusniji ratnici, nisu se ispoljili u operacijama koje je divizija vršila. Borci ove divizije radi politike štabova ne osjećaju se jedinstveni ni u okviru same svoje divizije, što se ispoljava na razne načine, a naročito nema potrebne solidarnosti u pogledu ishrane. Tako se dešava da I. brigada gladuje, a II. ima vrlo dobru hranu i obratno. Ovu pojavu tek neki dan uočava sam štab divizije.

Stanje XX. divizije i rad u njoj odvija se u sređivanju i upoznavanju, s obzirom da je u njoj skoro naimenovan novi štab divizije. Ova divizija je politički i vojnički naša najslabija jedinica. II. i III. brigada dobrim dijelom su se sredile i u svom radu imaju već i izvjesne preglednosit i uspjeha. Također prije deset dana u sastav divizije došla je njena I. brigada (Vili.).[14] I. brigada po procjeni drugova, zbog sastava ljudstva iz okoline Sinja, imala je povoljne uslove da postane najborbenija jedinica u ovoj diviziji, ali je dvomjesečnim bavljenjem na šibensko-trogirskom sektoru, bez kontrole, pomoći i bez čvrste veze sa divizijom, oslabila i danas je najslabija u inače najslabijoj diviziji...

Južno-dalmatinska grupa odreda održava sa nama najslabiju vezu i stanje na njenom sektoru političko, kao i stanje njihovih jedinica, nije poznato.

Odlukom Vrhovnog štaba imenovan je novi štab XXVI. divizije. Drugovi Božo Božović komandant, Dušan Korać politički komesar i Biočić Ante načelnik.[15] Ova jedinica, zbog zadataka koje je dobila i položaja koga zauzima, morala bi biti najsolidnija, najsređenija i najdisciplinovanija naša jedinica. II. i III. brigada slabijeg su iskustva i osjetno izostaju iza I. brigade, naročito III. Štab divizije nije zadovoljavao. . . Osjeća se da nisu shvatili objektivno povoljne uslove za razvoj jedinica i nisu

**13 Vidi dok. br. 298.**

**14 Vidi dok. br. 205.**

**15 Novi štab je formiran 3. travnja 1944. (vidi Arhiv Vojnoistorijskog instituta, reg. br. 23/10, k. 1100).**

povećanom oštrinom reagirali na probleme koji su se pojavljivali, nego su svoje nedostatke mjerili sa jedinicama koje se nalaze na kopnu, koje se razvijaju pod teškim i nepovoljnijim uslovima. Nisu izvršili jedinstvo I. brigade i ostalih jedinica u okviru divizije. Štabovi, pa onda borci I. brigade gledaju sa nepovjerenjem novoformirane jedinice, što bez sumnje šteti kako I. brigadi, tako i cijeloj vojsci. Zbog povoljnijih uslova, održali su i održavaju niz vojnih kurseva, a drug Fića[16] je uz pomoć Oblasnog komiteta održao i tri partijska kursa. Ozbiljna je pogreška ovog štaba što je na kopno uputio XIII. Korčulansku brigadu, sada III. i u IX. diviziji, a da je politički i vojnički uopšte nije pripremio za tako težak i naporan put. Novi štab divizije je potpuno upoznat sa opštim našim zadatcima i problemima, kao i sa stanjem cijele XXVI. divizije. Svi su izgledi da će ovakav štab moći zadovoljiti. Iako ovoj diviziji štab Korpusa ne može naročito pomoći, nego samo održavamo kontakt svakodnevnim depešama, razvoj ove jedinice potpomognut je ozbiljnom kontrolom članova Oblasnog komiteta koji se nalaze na Visu. Borci i narod na Visu obavješteni su opširno i pravilno svakodnevno o svim događajima kod nas i u svijetu. Kulturno-prosvjetni život, zborovi i konferencije, intendantura i sanitet sređeni su i funkcionišu zahvaljujući izvanredno povoljnim uslovima. Inicijativnim i aktivnim operacijama koje će omogućiti provjeravanje ljudstva, ova jedinica ima uslova da postane kadrovska jedinica.

[...]

Naša XIX. divizija, iako je najbolja jedinica, vojnički i politički najodređenija, ima nedostataka koji se već ne bi trebali pojavljivati, ako nc nikako, a ono bar ne u onakvoj čestoj i oštroj formi, kako se dosada pojavljuju. Česta iznenađenja pa veća pojava dezerterstva, osjetna razlika i neizjednačenost jedinica, slab uticaj na pozadinu itd., to su problemi ove jedinice. Na sektoru gdje djeluje ova divizija nalazi se i Grupa sjeverodalmatinskih odreda. Sve do skora Grupa nije imala političkog komesara, pa se rad odvijao u odredima gotovo bez političkog sektora.

Promjenom toga stanja i dolaskom političkog komesara druga Munižabe[17] za komesara grupe odreda, ovdje će se stanje povoljnije izmijeniti.

Politički problemi u našim jedinicama slični su u mnogome problemima u drugim jedinicama naše vojske, samo što se ovdje pojavljuju pooštreni, više komplikovani, a po nekad dobijaju specifične osobine. (Prilažem dopis zamjenika polit-komesara Vojina Kovačevića.[18] Ovo je pitanje riješeno.)

Politički kadar i uopšte kadar rukovodioca po vojnim i drugim sektorima je naš veliki problem. Kapitulacijom Italije, nagli i veliki porast jedinica na ovom sektoru nije se mogao podmiriti ni sa kadrom iz domaćih jedinica, a ni sa stranim. Mi smo u tom pogledu dobili vrlo veliku pomoć od Vrhovnog štaba i od Oblasnog komiteta K. P. H. za Dalmaciju. Politički kadar slabiji je od vojnog, dobrim dijelom došao je sa terena, nije prošao kroz vojsku, te mu je izraziti nedostatak vojnog duha, bor-

16 Filip Bajković-Fića
17 Milan
18 Redakcija ne raspolaže tim prilogom

benosti, udarnosti, discipline. Mnogima njima nije ukazata pomoć da se snađu u novoj dužnosti, a ima nekih od tih drugova koji se smatraju da su po kazni došli u vojsku. Velika većina od drugova sa terena moći će se snaći u novim okolnostima i pred novim zadacima. Ovakva situacija rukovodi nas da se u politici kadra orijentišemo na izbor i izdizanje za jedan duži period naših nižih domaćih političkih rukovodioca. Moramo izdizati mlade, aktivne, u borbi provjerene drugove i od njih stvarati rukovodioce bataljona, odreda, a kasnije i brigada. Ovakav kriterijum uzet je i zato što se ima utisak da u našim jedinicama ima jedan izvjestan broj političkih komesara koji su dobili svoje funkcije po liniji znanja, vještini govorenja, opšte kulture, tako da se ne dobija utisak da su ovi drugovi orijentisani da postanu udarnici, inicijatori borbenosti, članovi vojnih štabova, nego neki političari. Ne samo što nije uzdizat kadar iz starih jedinica I. i II. Dalmatinske brigade, nego nema se potpuni uvid ni pravilan raspored i u ovaj kadar što se nalazi u našim jedinicama. Prije pet dana organizovan je niži partijski kurs za sve jedinice, osim odreda i XXVI. divizije. Na kurs su došli gotovo sve domaći drugovi, mlađi politički i partijski rukovodioci. Nedostatak ovog kursa je što na njemu nema vojnih rukovodioca i drugova koji rade u Intendanturi, Sanitetu, Vezi i Ob. službi. Drugi kurs koji se bude organizovao neće imati ovih nedostataka.

Slaba politička svijest naših boraca odražava se u težnji za borbom u Dalmaciji i nezdravom lokalnom patriotizmu, u strahu od Bosne itd. Ovaj problem ispoljava se dalje u neosjećanju čvrstog jedinstva dalmatinskih jedinica sa Narodno-oslobodilačkom vojskom Jugoslavije. Napokon osjeća se u vezi sa tim i pitanje »stranaca«,[19] nedovoljna solidarnost i ispomaganje brigada u diviziji, bataljona u brigadama, podvojenost starih i novih boraca itd. IV. i V. ofanziva, u kojoj su sa herojskim djelima i patnjama uz glavninu Narodno-oslobodilačke vojske učestvovale neke dalmatinske jedinice, nije iskorištena politički kao moralna snaga za nova junaštva, upornosti i ustrajnosti, nego naprotiv iz tih herojskih i nadčovječanskih borbi zapamćeni su i prepričavaju se teški momenti, gubitci, razmimoilaženja među borcima, tegobe ishrane, neslaganja itd. Prelaz preko Drine, koji je omogućen našoj vojsci zahvaljujući junaštvu dalmatinskih jedinica, ta junaštva i simbolički podvig, kao i niz drugih herojskih djela u toku ofenzive i na terenu same Dalmacije, ostaju gotovo nezapaženi i neiskorišteni. Mi ćemo morati pokrenuti list-vjesnik, a i putem samih smotri, govora, zborova i konferencija ispraviti ovo stanje.

Dezerterstvo je nadalje ozbiljan problem, iako je danas osipanje jedinica vrlo malo. Ovaj problem je ozbiljan zato što se nema sigurne garancije da bi ove brigade, koje danas broje u IX. i XX. diviziji po 500 ljudi, bile sposobne da novomobilisano ljudstvo zadrže u svojim jedinicama. Naši politički rukovodioci nisu po ovome pitanju oštro reagirali, a same vojno-pozadinske vlasti — komande područja svojom neaktivnošću i primanjem dezertera na dužnosti pri komandama objektivno potpomagale su osipanje jedinica. Naši štabovi nisu uočili političku sadržinu ovoga

**19 Misli se na rukovodioce koji su došli iz drugih krajeva i jedinica.**

problema, pa tako Štab XIX. divizije jednim svojim aktom predlaže da se od dezertera obrazuju straže pri pozadinskim ustanovama. Komanda Šibenskog područja izvještava da je stanje sređeno, da sve poslove vrši redovno, da je politički rad aktivan, zborovi, konferencije i napokon poslije takvih konstatacija o svome radu kaže da na svome području ima oko 500 dezertera.[20] Ovome pitanju u nekim krajevima nije se svestrano angažovala ni partijska organizacija. Dezerter iz IX. divizije postao je rukovodioc SKOJ-a u Dinarskom odredu, a sličnih slučajeva ima na terenu Sjeverne Dalmacije. Mi smo po ovome problemu upozorili štabove, komande područja i komande mjesta, izdali nekoliko najstrožijih mjera i naredaba, a na nekim savjetovanjima politički smo razjasnili ovaj problem. Izmijenićemo i kazniti, najstrože kazniti sve one rukovodioce, političke i vojne, koji »ne zapažaju« ovaj problem, ne radi neznanja važnosti ovoga problema, nego što ima već niz slučajeva da redovno takvi dezertiraju i primjerom služe borcima. Ovakvi kolebljivci, špekulanti i organizatori dezerterstva »ne zapažaju« ovaj problem, jer sami računaju na odilazak iz Bosne, tj. svoje pokretne divizije na teren Dalmacije.

Naše jedinice nemaju još izgled sređene i disciplinovane vojske. Ima slučajeva da se još razvija diskusija po naređenjima. Da bi se opravdalo takvo stanje pojedini rukovodioci spominju mladost vojske, te im mladost služi kao opravdanje nerada, a ne kao potstrek za intenzivniji rad. Pravilno i oštro shvatanje discipline nije ukorenjeno kod štabova bataljona, nekih štabova brigada, a ponekad se čuje i mišljenje da nećemo »buržujsku disciplinu« itd. U IX. diviziji poduzeta je kampanja za veću i bolju disciplinu, a neka predavanja o disciplini održaće i drug Semjon Kuharenko, oficir Crvene armije, koji je od Vrhovnog štaba sa drugim drugovima za privremenu pomoć poslat našim jedinicama. Štabovi divizija i štabovi brigada, a naročito niži komandni kadar — desetari, vodnici, politički delegati, nemaju dovoljno autoriteta. Ovaj problem neki su drugovi htjeli riješiti brzo »efikasno« uvođenjem discipline-dresure, te su ovo pitanje na taj način još više komplikovali, na što smo mi odmah reagirali. Ima jedinica koje bi svojom visinom političke svijesti bile sposobne za višu i svestraniju disciplinu. Brzi razvoj spoljnih i unutrašnjih događaja, stalni porast ugleda naše vojske u međunarodnom svijetu i kod naših naroda, vojnički i politički zadatci koji se stavljaju pred nas i koji su u našim daljnjim perspektivama, sve nas to rukovodi da ovome problemu moramo prići svestrano i brzo, ne očekujući da isključivo politička svijest naših boraca bude jedini nosilac naše discipline.

Pošto je izgubljen ili nedovoljno iskorišten veliki dio zarobljenog materijala pri padu Italije, pa kasnije neuspjelim akcijama i iznenađenjem, koja su rezultat nesavjesnog i neodgovornog rukovođenja nekih jedinica, u našim jedinicama, gotovo svima, pojavljuje se problem čuvanja vojne imovine, oružja, odjeće, obuće, alata, magazina, sanitetskog materijala, radio-stanica, radio-aparata, arhive itd. I. brigada XX. divizije nije izvršila naredbu, iako je objektivno mogla, da prenese oružje koje je bilo bunkerisano, te ga je neprijatelj pronašao. Slaba je doskora bila,

**20 Ovdje je riječ o borcima koji su samovoljno napustili jedinice u kojima su bili raspoređeni i priključivali se jedinicama koje su dejstvoyale na području Šibenika.**

može se reći nikakva ili vrlo površna kontrola vojničke imovine ... I po ovom slučaju imamo primjera da vojni i politički rukovodioce ne samo da se odnose neodgovorno, nego ponekad i sami griješe. Mi sprovodimo kontrolu, mi smo kažnjavali i kažnjavaćemo najstrožije ovakve greške. Najstrožije ćemo ih kažnjavati zato, što se u ovakvim slučajevima, naročito kod rukovodioca, ne radi o neznanju, .nego o ličnom poštenju. Naša organizacija kontrole po čuvanju imovine moraće biti takva da svakog časa možemo imati u vidu stanje imovine i oružja od desetine do divizije.

[...]

Naši politički i vojni rukovodioci ne samo da nisu imali i da još sada nemaju metodskog i planskog rada, nego u mnogo slučajeva nemaju uske povezanosti sa vojskom, sa masom boraca. Na svim dosadašnjim sastancima i savjetovanjima koja sam održao, moglo se je konstatovati da je neposredan dodir sa vojskom slab, rijedak i vrlo uzak. Dokle se može otići u ovim pogrješkama, najbolje ilustrira primjer političkog komesara IV. bataljona III. brigade IX. divizije, koji izjavljuje da ne može obići svaki dan sve čete u svom bataljonu, jer su vojnici razmješteni po kućama u čitavom selu, a u cijelom bataljonu ima svega 40 boraca. Najgore je što se obično ovakvi stalno dopisuju sa četama. Takva izdvojenost od vojske pokazuje se u izdvojenosti života štaba od rada i života jedinica itd.

Borci u našim jedinicama pretstavljaju najpovoljniji materijal za masovne kulturne priredbe. Nepismenost je relativno vrlo malena. Jedinice IX. i XX. divizije, kao i ogromna većina terena, nisu obavještene o najnovijim događajima. Našoj vojsci nepoznati su junački i slavni podvizi samih dalmatinskih boraca, oni nisu snaga i potstrek za nova junaštva. Ta junaštva obično se prepričavaju u najužoj okolini. U mnogim jedinicama I. i II. Korpusa Dalmatinci sačinjavaju jezgro u kulturno-prosvjetnim odborima. Mi ćemo po ovome pitanju morati učiniti stvarno prelom. Mi moramo očvrsnuti i višestruko pojačati zborovima i konferencijama rad i vezu sa pozadinom. U IX. diviziji posljednjih mjesec dana u tome pogledu bilo je veće aktivnosti, ali je nekim priredbama i konferencijama uspješno završenim, kasnijim radom — prikupljanjem priloga na nezgodan način i sama priredba profanisana. U kontaktu vojske i naroda svakako da ima grešaka i to obostranih, naročito onda kad se radi o mobilizaciji, prikupljanju priloga, konfiskaciji, rekviziciji itd. Osjeća se podvojenost partijskih organizacija na terenu i u vojsci. Može se viditi jedna težnja, da se koriste greške i jednih i drugih, ne na bazi iskustava i uklanjanja istih grešaka, nego ukazivanje na te greške dobija ponekad karakter zluradog optuživanja.

Popunu naših jedinica mislimo vršiti i vršimo iz odreda i sa terena. Mobilizacija je negdje i politički pripremljena. Na sektoru Sjeverne i Srednje Dalmacije mobilizacija je u toku i ima izvjesnih rezultata. Koliko je god pitanje mobilizacije važno, toliko je važna i široka kampanja među starim borcima za pravilan prijem i odnos naspram novomobilisanih drugova. Zadržati novomobilisane, osposobiti ih vojnički i politički ne mogu sami štabovi — politički komesari ili partijska organizacija, nego to mora biti opšti zadatak i posljednjeg vojnika. Ako uspijemo da očvr-

stimo, vojnički i politički uzdignemo i zadržimo u pokretnim jedinicama sve ono što mobilišemo, stvorićemo vrlo povoljne uslove za popunu naših jedinica. Najnoviji politički događaji unutar naše zemlje, kao i ogroman ugled naše vojske u demokratskoj javnosti kod naših saveznika, stvara nam objektivno najbolje uslove, koje smo ikada do sada imali. Ma kako da je slaba obavještenost po ovim događajima širom cijele Dalmacije, ipak su ovi događaji vrlo snažno odjeknuli u Dalmaciji.

Jedan od velikih problema za jedinice IX. i XX. divizije, bolnice i sam Štab Korpusa jeste pitanje ishrane. Naša intendantura ne zadovoljava, nema plana u radu, niti širokog i sigurnog aparata. Na rad intendantura po divizijama štabovi utiču savjetovanjima i naredbama, ali slabo ukazuju pomoć u izboru i dodjeljivanju kadra. Ishrana je vrlo slaba i nedovoljna. Tako stanje ishrane umnogome određuje i našu vojnu aktivnost. Najveća je nezgoda što takve naše akcije na terenu Livanjskog polja od strane IX. i XX. divizije dolaze u času kad se osjeća previranje kod hrvatskog stanovništva. Naš aparat intendanture nije u stanju da pravilno sprovede i izvrši naređenje štaba, pošto Partija ima formalan ili nikakav uticaj u intendanturi. Načelnik intendanture XX. divizije nije član Partije[...] Stalne pritužbe, opravdane i teške, svakodnevno stižu na nepravilan rad intendanata. Potrebno je izmjeniti kadar intendantura i dati im popunu ljudstva, pa onda držati sa njima savjetovanja.

Štab Korpusa nije još postigao potrebnu ekspeditivnost u radu ni mogućnost svestranog rukovođenja, brzog uvida i kontrole po svim sektorima kojima rukovodi. Pomoć u našem radu daje nam Vrhovni štab i drugovi iz Oblasnog komiteta Jordan[21] i Stevo.[22] Odnosi u našem Štabu su zdravi i jednodušni, imaju izgleda da takvi i ostanu, da se još više razviju, ne na bazi ličnog slaganja, nego na bazi zajedničkog principijelnog stava u rješenju zadataka, pitanja i problema koji se pred nas postavljaju.

Ovakvo stanje izgleda u našim jedinicama. Drugovi koji su sređivali i formirali ove jedinice po padu Italije, svakako da su pored propusta imali uspjeha u radu. Mi u dosadašnjem svome radu imamo i uspjeha i propusta i sa stanjem kako je ne može se zadovoljiti. Naš rad mora biti uporan, istrajan i stalan, naše naredbe moraju biti odlučne, mi ćemo morati imati uspjeha, jer su okolnosti povoljne za razvoj naših jedinica, a samo ljudstvo Dalmacije, koje je do sada dalo preko 40.000 boraca za Narodno-oslobodilačku vojsku, daje nam vrlo povoljne perspektive.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politički komesar
***Boško Šiljegović,*** v. r.

**21 Ivica Kukoč**
**22 Andrija Božanić**

**BROJ 272**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETNAESTE DIVIZIJE OD 25. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NAPADU NA NEPRIJATELJSKE AUTOKOLONE NA CESTI BENKOVAC—DOBROPOLJCI—BJELINA I ĐEVRSKE—KISTANJE[1]

**S T A B**
**XIX DIVIZIJE NOV JUGOSLAVIJE**
**Op. br. 26**
**25. III. 44. g.**

**Operativni izvještaj**

ŠTABU VIII KORPUSA NOV JUGOSLAVIJE

1. — Lošim seoskim putem od Benkovca preko Gošića, Dobropoljaca i Bjeline neprijatelj je nadirao[2] kolonom oko 30 motornih vozila, među kojima 3 tenka i ostalo kamioni. Položaj naših jedinica, obzirom da je neprijatelj iznenadno naišao i odbacio jedinice Grupe iz Dobropoljaca, bio je dosta udaljen, pošto se I brigada nalazila u Biovčinom Selu, bio je dosta nepovoljan, i u toku neprijateljskog nadiranja jedan bataljon postavio se ispod Modrina Sela, pravcem dejstva prema putu Bjelina—Parčić.

2. — II ud. bataljon I brigade iz zasjede izvršio je napad na neprijateljsku kolonu od 6 kamiona sa vojskom.

3. — Neprijatelj — Nijemci sa 25 kamiona, 3 tenka, od kojih jedan 15—18 tona, a dva od 8 tona. Broj vojnika na čitavom prostoru nadiranja bio je 500—600, među kojima manji broj četnika i ustaša. Ime komandanta njemačke jedinice nepoznato.

4. — Obostrana situacija: Neprijatelj je 18. III. t.g. ujutro rano prodro pomenutom linijom i odbacio snage Grupe odreda iz Dobropoljaca i produžio kamionima i tenkovima preko Bjeline za Parčić; pošto na tom pravcu nije bilo naših jačih snaga uspjelo mu je da upadne u selo Parčić, gdje se je zadržao do 2 sata, u koje vrijeme je dolazilo pojačanje neprijatelju u selo Parčić od Dobropoljaca. Na ostalim sektorima neprijateljski pokret nije uslijedio. U momentu napada I brigada dobila je zadatak da se sa jednim dijelom snaga angažuje prema neprijatelju, tj. Modrinu Selu i Parčiću, a ostalim snagama da se obezbijedi od pravca s. Kistanje.

5. — Borba je počela 18. III. t.g. u 15 časova, a završila se u 17 časova. Ovo je vrijeme kad su jedinice I brigade izvršile napad, a još ujutro jedinice Grupe odreda vodile su kraću borbu i preko dana jedinice pri Štabu divizije uznemirivale su neprijatelja svojom vatrom sa sjeverne strane.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Ahivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 38/2,2, k. 517A.

* i 3 Riječ je o akciji »Bamblilte« Prvog puka »Brandenburg«. Vidi dok. br. 408, 410 i 418.

6. — Zapovijest za odbranu ovog pravca izdata je rasporedom jedinica i određivanjem sektora djelovanja.

7. — Neprijatelj je naišao sa 11 kamiona, od kojih je 6 propušteno u zasjedu, dok ostali nisu bili stigli, pošto su išli na velikom odstojanju; otvorena je vatra na 6 kamiona, dok su se ostali zaustavili. Vatra je bila organizovana i posada u 6 kamiona bila je potučena. Ostalih 5 kamiona kako su bili van domašaja vatre odmah su intervenisali. Jedna četa izvršila je juriš i uspjela je da uđe u kamione boreći se sa nekoliko ranjenih Švaba, ali u istom momentu neprijatelju je stigao od Parčića jedan tenk od 18 tona, koji je prisilio borce na povlačenje, da nisu uspjeli popaliti kamione. Nakon dolaska tenka neprijatelj je intervenisao sa pješadijom i tako odbacio naše snage na prihvatne položaje.

8. — U ovoj akciji neprijatelj je imao 30 mrtvih i veći broj ranjenih. Oštećeno je 6 kamiona, koje je neprijatelj uz pomoć ostalih kamiona i tenkova odvukao. Zarobljeno je 1 puška. Ostali materijal nije se mogao izvući, pošto je bila municija u velikim sanducima a i uništenje kamiona nije uspjelo zbog intervencije.

9. — Naši gubici: 1 lakše ranjen, ostao u jedinici.

10. — Utrošak municije: 700 metaka talijanskih za p. mitraljeze i 500 metaka tal. za puške; 300 metaka za »Šarac«, 300 metaka za strojnice, 20 za protivtenkovsku pušku i 5 ručnih bombi.

Istog dana jedinice III bataljona I brigade koje su se nalazile u Turovcu izvršile su hvatanje četnika u selu Maloj Popini kod Otrića, kojom prilikom su uhvaćena 4 četnika i zaplijenjeno 6 pari cipela, 6 komada šatorskih krila, 4 para odijela i konfiskovano nešto živežnih namirnica od četničkih vođa iz pomenutog sela.

Za vrijeme ovog hapšenja nije došlo do borbi.

21. III. 44. g. izvedena je sljedeća akcija:

1. — Zasjeda je postavljena kod Zečeva između Kistanja i Đevrsaka (sekcija Šibenik—Knin 1 : 100.000).

2. — U ovoj akciji učestvovale su 3 čete II bataljona I brigade samostalno.

3. — Neprijateljska kolona[3] od Devrsaka za Kistanje u jačini 3 tenka, 3 blindirana automobila, 11 kamiona, 2 prikolice i 2 motocikla. U kamionima bila je vojska. Ime jedinice i njenog komandanta nepoznato.

4. — Situacija na postoru Kistanje—Devrske—Mostine bila je promjenljiva, pošto je neprijatelj češće vršio saobraćaj i povremeno se zadržavao u s. Devrske, Kistanje i Mostine. Neprijatelj je češće puta vršio ispade sa pomenute linije na naše položaje. Zadatak naših jedinica bio je ometati neprijatelja na toj liniji, postavljajući mu zasjede i napadajući manje bočne patrole.

5. — Zapovijest izdata od strane Štaba brigade.

6. — Borba je počela 21. III. t.g. u 4.50 čas. i trajala do 5.20 čas.

7. — Bataljon je stigao na položaj u 4.40 i 4.50 čas, već je neprijatelj naišao i tako jedinice nisu bile dovoljno spremne da neprijatelja energično udare, tj. organizovano sačekaju već je jedan manji dio snaga otvorio brzu paljbu u neprijateljske kamione koji su bili puni vojske, neprijatelj

je pod zaštitom vatre produžio dalje kretanje i nakon kraće borbe uspio proći kolonom prema Kistanjama.

8. — U ovoj borbi neprijatelj je imao oko 15 mrtvih i ranjenih, koliko se moglo utvrditi, pošto su kamioni bili puni vojske.

9. — Naši gubici: 1 mrtav i 1 ranjen. Poginuo je ml. vodnik Krajnović Mile. Gubitaka u materijalu i oružju nije bilo.

10. — Utrošeno je 800 metaka talijanskih i 120 jug. metaka, 5 metaka za protivkolsku pušku.

**Kritički osvrt za sve izvedene akcije.** Izdate zapovijesti bile su realne, upravljanje borbom bilo je dobro. Snalaženje rukovodioca nije bilo najbolje, osjetila se sporost u donošenju odluka pri promjeni situacije, što je za vrijeme ovih akcija bilo neophodno potrebno. Minerska odjeljenja ovog puta također nisu postavljala na vrijeme nagazne mine, koje bi potpomogle jedinicu u zadatku.

Pouke iz ove akcije bile bi: koristiti više nagazne mine, koje su naročito podesne za vrijeme postavljanja zasjeda radi sadejstva, a naročito sprečavanje slobodnog pokreta tenkova, koji uglavnom svakog puta ometaju akcije.

Prilaže se lista gubitaka.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Petar Babić,*** v. r.

***(M. P.)***

Komandant — pukovnik
***M* Sakić,*** v. r.

BROJ 273

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE SJEVERNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 25. OŽUJKA 1944. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZADAR O FORMIRANJU NOVOG SJEVERNODALMATINSKOG NOP ODREDA[1]

S t a b
Grupe S. D. P. Odreda
25. III. 1944. g.

Drugarskom

Okružnom Komitetu K.P.H. Zadar

Dragi drugovi,

Imajući u vidu stanje na otocima i daljni razvitak narodnog ustanka u dogovoru sa štabom XIX Divizije odlučili smo da tamo formiramo novi Sjev. Dalm. Otočki Odred.[2]

**4 Mićun**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 39/417.**

**2 i 4 Vidi dok. br. 265 i 267.**

Za komandanta odreda upućujemo druga Friganovića Milu, koji je dobio zadatak za daljni rad. Za političkog komesara odreda tražili smo druga Bašića Ruda sadašnjeg zamjenika komesara III. Brigade XIX. Divizije.

Pred komandanta druga Friganovića su postavljeni slijedeći zadaci:

1) Ispitati situaciju na otocima i uzroke zašto se nije uspjelo prebaciti borce sa otoka.

2) Sve organizatore dezertera,[3] a naročito sav nezdravi komandni kadar, koji se nalazi na otocima, a koji je bilo od koga upućen da tamo formira jedinice ili pak je dezertirao da otpremi štabu grupe. U koliko bi se isti protivili i otkazali poslušnost isti je kompetentan da ih odmah razreši dužnosti i uhapsi te pod stražom uputi ovom štabu.

3) Da formira na otocima novi Odred.[4] Za prvo vreme da formira čete, a potom bataljone.

4) Da sve novomobilisane borce svrsta u taj odred i da iste obučava vojnički i politički, te da iste priprema i na prelazak na drugu tertoriju.

5) Da prikupi sve dezertere i da svrsta u jedinice odreda.

6) Da postavi novi komandni kadar izabran od boraca koji su zdravi i koji obećaju da će se pravilno razvijati. Od komandnog kadra koji se nalazi na Otocima može se postaviti samo kadar koji je upućen kao nesposoban za operativne jedinice od strane štaba XIX. Divizije ili ovog Štaba, a koji prema svojoj sposobnosti mogu da odgovore zadacima koji se budu predanje postavili.

7) Ove sve zadatke treba da rješi kroz najkraće vreme i da nastoji da se ovo ostvari u djelo.

8) Da druga Santina[3] odmah uputi u Štab Grupe i da mu da na znanje da njegovi zadaci koje je dobio od štaba Grupe prelaze u nadležnost štaba Novog Otočkog odreda.

Ove odluke su donesene na osnovu stanja na otocima imajući u vidu da neprijatelj može da isto ono napravi na Dugom otoku, kao i na Ugljanu, t. j. da pokupi borce, koje mi treba da obuhvatimo u naše jedinice. Mi smo mišljenja da treba da se najprije prikupe svi dezerteri i tada da se otpočne sa mobilizacijom za taj odred. Sve novomobilisane treba da se drži u rukama i da se sa istima stalno radi vojnički i politički.

Da bi štab odreda uspio u svome zadatku vi nastojte da im pomognete, također da nam pomognete u kadru za taj odred.

Direktive i naređenja za daljni rad, na temelju izvještaja dobivati će ovaj odred od štaba Grupe, pod čijom će se komandom i nalaziti.

**3 Misli se na one koji su se samovoljno udaljavali iz svojih jedinica s namjerom da se priključe u druge jedinice koje su dejstvovale u njihovom kraju.**

**5 Zvonko Santini**

Mi ćemo danas i sutra formirati Ceranjski i Stankovački bataljon, koji će ući u sastav S. D. P. Odreda, a koji će kod prelaza odreda u Brigadu ostati kao kostur za novi S. D. P. Odred. Po ovome je informiran drug Srećko[6] i isti će nam u ovome pomoći.

Uz drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar, Komandant — major,
***Sime Ivas,*** v. r.

BROJ 274

## DNEVNI RAPORT ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ŠTABU MORNARICE NOVJ ZA 24. OŽUJKA 1944.[1]

STAB IV POM. OBAL. SEKTORA
Pov. br. službeno
25 marta 1944 godine
u Visu

Dnevni raport.

ŠTABU MORNARICE

1. Nema podataka.

2. Patrolisanje vršeno u smanjenom obimu zbog nevremena.

NB3 održao vezu sa Hvarom gdje je odveo hranu za civilno pučanstvo i jedan motocikl za potrebe tam. jedinice.[2] Ujutru uplovio u Vis.

NB4 isplovio iz Visa za Goromin Dolac gdje je ukrcao 80 sanduka municije, 30 pušaka i 20 vojnika te prednje preveo u Hvar. Ujutru uplovio u Vis.

NB7 uplovio iz Lastova u Vis sa oko 100 zbjega iz Korčule, nekoliko Amerikanaca i jednim engleskim kapetanom avijatičarom. Na putu bio je napadnut od dva britanska razarača iako je pokazivao ispravne znakove legitimiranja. Jedan od razarača imao je namjeru da ga pramcem presiječe, ali NB7 vještim manevrom uspio je ublažiti sudar tako da su se samo bokovi brodova dodirnuli. Žrtava i štete nema. Poseban izvještaj dostavlja se u prilogu.

**6 Ivo Vodopija-Srećko, član Okružnog komiteta KPH za Zadar.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 36/8, k. 2036.**

**2 Vidi dok. br. 257.**

NB8 upućen u Jelsu zbog preuzimanja i tegljenja dvaju njemačkih borbenih čamaca. Jelsa je skoro potpuno prazna, te pomenuti čamci ne nalaze se tamo niti se uopće zna za njih. NB8 ujutro uplovio u Vis. U prilogu dostavlja se izvještaj NB8.

PČ41 upućen na traženje politkomesara Mornarice u Hvar za tam. potrebe.

Pč upućen 23 o. m. za vezu sa Biokovom nije se vratio.

3. Bez sadržaja.

4. Isplovio iz Komiže 1 brod za Monopoli.

Osposobljena 2 broda, prispjela na popravak tri broda.

5. Bez sadržaja.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Branko,*** v. r.

Operativni oficir:
***Davor J. Orebić,*** v. r.

BROJ 275

## PISMO SVETISLAVA STEFANOVIĆA OD 26. OŽUJKA 1944. Dr JOSIPU SMODLAKI, POVJERENIKU ZA VANJSKE POSLOVE O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U DALMACIJI[1]

26. III. 1944 godine

Doktoru Josipu Smodlaki, Povjereniku za spoljne poslove[2]

Druže povjereniče!

Zauzet poslovima, kojih ovde ima dosta, nisam mogao da Vam se prije javim, te Vas zbog toga molim da me izvinite.

Pre svega smatram za potrebno da Vas izvestim, a samim tim sve to skupa će vas i obradovati, da smo ovih zadnjih dana imali dvije uspešne akcije. Prva akcija je bila koju su Saveznici izveli na otok Šoltu.[3] Oni su u potpunosti likvidirali garnizon na Šolti od 140 neprijateljskih vojnika. Pre tri dana oko 250 savezničkih vojnika sa 400 naših, uz pomoć savezničke avijacije, usred dana izvršili su iskrcavanje na otok Hvar.[4] Pri tome treba imati u vidu da je osvajanje otoka jedna od najkompliciranijih i najtežih vojnih operacija. U toku dvodnevne borbe Hvar je skoro sav očišćen. Nemci su se branili očajno, ali naši borci, bez ikakvog preterivanja, sjajno

**1 Kopija originala (tipkana na pisačem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-26/182.**

**2 Josip Smodlaka je bio tada povjerenik za vanjske poslove Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije.**

**3 Vidi dok. br. 262, napomenu 2.**

**4 Vidi dok. br. 257, napomenu 5.**

su se borili, zadavajući neprijatelju teške udarce. Naši su se borili sa takvim junaštvom, odlučnošću i brzinom da je sve to Saveznike frapiralo. Njih je sve to toliko zbunilo da se nisu mogli ni da snađu. Pored toga, nedovoljnom opreznošću, Saveznici su bili opkoljeni u Jelsi i pretilo im je uništenje. Međutim, brzim manevarskim obuhvatom jedan naš bataljon Nemcima je zašao za leđima i tu ih je razbio i omogućio Saveznicima da se izvuku, a da ne pretrpe nikakove gubitke. Naši su ostali i dalje na otoku, hvatajući raspršene pojedince, dok su se Saveznici vratili natrag. Savezнички vojnici svuda pričaju o našim borcima, govoreći kako do sada još nisu videli takve vojnike. Čak i njihovi niži i viši oficiri izjavljuju da su oni slušali o junaštvu naših vojnika, ali da nisu imali jasne predodžbe. Ali ono što su videli na Hvaru da je bilo izvan svakog očekivanja. Sam brigadir Čerčil[5] je pun hvale o našoj vojsci, ali istovremeno jedan osećaj nelagodnosti što su se njihovi vojnici u poređenju sa našim pokazali slabi. Čak se brigadir Čerčil i izvinjavao govoreći kako njihovi vojnici nisu naučili na hodanje po kamenu i brzo kretanje po kršu. Prema još nepotpunim podacima neprijatelj je imao oko 40 mrtvih vojnika i oficira i oko 130 zarobljenih. Našima je pao u ruke i priličan ratni plijen (oprema i ostali materijal). Saveznici su zarobili svega 8 nemačkih vojnika.

Ove dvije akcije na Šolti, a naročito na Hvaru još u većoj meri su demoralisali i uterali strah u kosti garnizonima na Braču i Korčuli. S druge strane ova uspešna akcija na Hvar vrlo mnogo znači za podizanje morala i borbene sposobnosti naših jedinica poslije udaraca koje su zadobile u Makarskom primorju i Korčuli. Ove prve ofanzivne akcije naših jedinica, posle tromesečnog povlačenja označava jedan preokret u našoj XXVI Diviziji. Borci ostalih jedinica, koji nisu učestvovali u toj akciji, svakodnevno traže nove akcije.

Širom čitave Dalmacije Nemci uz pomoć ustaša i četnika sprovode strahoviti teror. Oni su otpočeli najsvirepiju hajku na ljude. Opkole selo, kupe i odvode sve muško stanovništvo od 12 do 70 godina na prisilne radove. Nasilno evakuišu stanovništvo odvodeći ga u konclogore. Pale, siluju i ubijaju. Na Braču su žive ljude polivali benzinom i spaljivali ih. Sa Korčule je odvedeno skoro svo muško stanovništvo od 12 do 70 godina. Preko 3.000 ljudi. Isto tako su odveli nešto sa Brača i Hvara, ali našim akcijama smo im to u priličnoj meri omeli. Što se tiče terora i pustošenja Dalmacija proživljava sada najteže dane od okupacije do sada. Naše vojničke jedinice, skupa sa organizacijama na terenu, preduzimaju sve da onemoguće okupatora i njegovih domaćih pomagača u uništavanju naroda. U vezi sa ovakovim stanjem u Dalmaciji svakodnevno se povećava broj ljudi koji bi želeli da idu u zbjeg. Ima dosta koji su ispred okupatorskog terora, ostavili svoje domove i kriju se po brdima čekajući da budu evakuisani u zbjeg. To je oko Šibenika, Trogira, Zadra, Makarskog primorja pa čak i Muća. I pored najveće želje da se tome našem narodu pomogne, mi nećemo moći toliki narod upućivati u zbjeg. Ali ipak učinit ćemo sve da se jedan dio toga prebaci a drugi dio pomogne u ishrani i očuvanju golih života.

**5 Tom Churehill, komandant Druge SS brigade (2. Special Service Brigade) na otoku Visu.**

Depešom smo vam javili naše mišljenje da nije najsrećniji izbor bio da drug Odrljin[6] pođe sa drugom Lukom Dančevićem. Za to ima nekoliko razloga. Pored ostalih je i taj što drug Odrljin nije po zvanju pomorac, te smo zbog toga mišljenja da bi za tu dužnost bolje odgovorio drug Pezelj,[7] koji je mornarički oficir. Čovek velike energije i koji ima širi krug poznanika u posadama trgovačke mornarice te bi samim tim mogao i uspešnije delovati u izvršavanju postavljenog mu zadatka.

Kao što vam je poznato ovde se nalazi Sibe Miličić koji je do sada bio pri Štabu Mornarice kao prevodioc. S obzirom na znanje stranih jezika i na samo ime Sibeta smatramo da bi više mogao koristiti našoj stvari tamo u inostranstvu te ga zbog toga i upućujemo k vama na rad u kulturno-prosvetni odel. Smatra da ćete se vi sa ovim složiti.

Iako sam svestan toga da je moje prisustvo tamo korisno, ja ću se ipak morati zadržati ovdje na Visu dok od drugova iz Vrhovnog Štaba i Nacionalnog Komiteta ne dobijem izravni nalog da dođem tamo. Za sada ovoliko. Vicko[8] i svi ostali mnogo vas pozdravljaju.

Svi vas mnogo pozdravljamo uz drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Vaš

BROJ 276

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETE DIVIZIJE OD 26. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O BORBAMA OD 4. DO 24. OŽUJKA[1]

STAB
XX DIVIZIJE NOVJ
Br. 327 u 14 h
Dne 26. III. 1944.

ŠTABU VIII KORPUSA NOVJ

Operativni izvještaj za
akciju 4/5. III. 1944.
I brigada:

(Sekcija Split—Šibenik 1:100.000)

Za ovu akciju Štab divizije nije izdavao neku specijalnu zapovijest, jer je brigada bila upućena na sprovod ranjenika i dobavku materijala. Štab

**6 Jakov Odrljin**
**7 Slavko Pezelj**
**8 Vicko Krstulović, sekretar Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 392, k. 517A.**

brigade nije također izdavao zapovijest svojim jedinicama, jer nije imao podataka o namjeri neprijatelja, a također nije bio upoznat niti koncentracijom neprijateljskih snaga u garnizonima sektora gdje se je brigada nalazila.

1—4. III I brigada bila je raspoređena na liniji: Trolokve—Prgomet——Prapatnica—Bristivica—Blizna—Rastovac.

I bataljon nalazio se je na položajima Trolokve.

II bataljon držao je položaje Blizna—Rastovac.

III bataljon držao je položaje Prapatnica—Bristivica.

IV bataljon držao je položaje Prgomet (zasiok Divičane) i zasiok Skopljanići — k. 526.

2. U ovoj akciji učestvovala je naša I brigada i Šibensko-trogirski odred, koji je zatvarao pravac iznad Marine (tu je bila glavnina odreda), a jedna četa iznad Trogira.

3. Neprijatelj je imao sljedeći brojni sastav: 2 puka Nijemaca sa 500 vozila i 20 tenkova, kao i 3 haubice. Pored ovih neprijateljskih snaga učestvovala je 1 ustaška bojna i 1 satnija ustaša iz Kaštela. Njihovi nazivi nisu nam poznati.

4. Neprijatelj je vršio napad na našu brigadu, kretao se je jednovremeno ka svim našim položajima, sa ciljem zatvaranja obruča oko brigade.[2] Neprijatelj je išao iz Sinja, kretao se u tri pravca: jednim pravcem Moseć—Nisko—Kladnjice—Trolokve—Prgomet; drugim pravcem Muć—Brštanovo—Lećevica—Ubije—Trolokve—Prgomet; trećim pravcem Gizdavac—Korušca—Prgomet. Drugi dio neprijateljskih snaga nadirao je u tri pravca: jedna kolona kretala se je pravcem Drniš—Perković—Suhi Dolac—Ljubitovci; druga kolona pravcem Divojević—D. Vinovo—Trolokve—Prgomet—Prapatnica; treća kolona pravcem Kljake—Kladnjice——Trolokve—Prgomet i Prapatnica. Ove neprijateljske snage bile su povezane sa snagama koje su se kretale preko Muća. Motorizacija kretala se je glavnim komunikacijama. Jedan bataljon Nijemaca i jedna bojna ustaša nastupali su u dva pravca: jedna kolona nastupala je pravcem Vrpolje—Boraja—Blizna; druga kolona pravcem Perković—Ljubitovci——Bristivica. Snage koje su garnizonirane u Primoštenu, Rogoznici i Marini taj dan su izašle iz garnizona prema Kruševu—Rastovcu i Podorljaku. Tri čete Nijemaca i jedna satnija ustaša zatvarale su pravac Labin——Trapljeni Doci, satnija ustaša bila je na Velikoj Trešanici. Na svim navedenim pravcima neprijatelj je bio povezan i brzo se kretao stežući obruč oko I brigade. Kako se vidi, neprijatelj je imao namjeru uništiti brigadu i eventualno dio zarobiti. U tu svrhu neprijatelj je vukao za sobom 200 kamiona praznih, sa ciljem da ukrca zarobljene naše borce.

5. Štab brigade riješio je na osnovu gornje situacije nakon što je ispitao snage neprijatelja i njegove namjere, da se probije i dođe u sastav Divizije. Za sprovođenje ove odluke izdato je naređenje I i IV bataljonu da se probiju neprijatelju iza leđa i da ga napadnu, a II i III bataljon da čvrsto drži naznačene položaje, dok I i IV bataljon budu dejstvovali, čime će im se omogućiti da se i oni probiju. I bataljon se je probio, dok je

**2 13 Vidi dok. br. 220, napomenu 4.**

IV bataljon bio prisiljen od neprijatelja da se kreće preko Prgometa——Labina na Labišticu i preko Prapatnice na Vilaju. Neprijatelj je nadirao sa svih pravaca i stupio je u borbu sa II bataljonom, dok je IV bataljon bacio sa Vilaje. Štab brigade donio je odluku da se povuče sa jedinicama i probije preko Bristivice na Labišticu na sljedeći način: II i IV bataljon obezbjeđivaće komore i probijati obruč na Labišticu, a III bataljon da dočeka neprijatelja u zasjedi, sa zadatkom da zadrži neprijatelja na Prapatnici dok se komore izvuku. Štab brigade na osnovu ove odluke izdao je zapovijest koju ne posjeduje, jer je istu zagubio.

6. Borba je počela 4. III. 1944 u 6 časova.[3]

7. I brigada imala je raspored naznačen u tačkama naprijed navedenim. Borba je otpočela na svim položajima, i neprijatelj je stezao obruč nastupajući vrlo brzo.

I bataljon je izmanevrisao neprijatelja, zaobilazeći ga između Trolokava i Radošića, napavši ga sa leđa preko Crljeni Grmi. Napad I bataljona bio je usmjeren uglavnom na motorizaciju, gdje je uništio nekoliko kamiona u Trolokvama i ubio nekoliko vojnika, a docnije se bataljon povratio u Ubije. Neprijatelj koji se kretao prema Bristivici, pao je u zasjedu III bataljona u Prapatnici. Na ovom pravcu neprijatelj je išao u kamionima. Neprijatelj se je snašao i otvorio brzo vatru iz bacača a sa tenkovima prodro preko Prapatnice ka Bristivici potpomognut haubičkom vatrom. Na ovaj način neprijatelj se je sjedinio sa sovjim snagama, koje su se kretale od Trogira, tako da je neprijatelju uspjelo zauzeti komunikaciju Trogir—Prgomet i presjekao odstupnicu brigadnim dijelovima, koji su zaostali, kao i boračkim dijelovima koji su vodili borbu na Blizni i Bristivici. Od zaostalih dijelova su bile: dvije čete II bataljona, dvije čete IV bataljona, I četa III bataljona sa kojima su ostali komandanti bataljona.

Dijelovi II, III i IV bataljona, komora i ambulanta su se probili na Labišticu i na ovaj način glavnina snaga se je izvukla iz obruča preko Labina. Odsječeni dijelovi su vodili borbu sa neprijateljem oko Blizne——Rastovca i Podorljaka. Od ovih dijelova jedan se je dio probio kroz obruč i prebacio na Danilo Kraljice, a jedan dio se je raspršio.

8. Ishod borbe: ciljevi predviđeni zapovješću nisu postignuti, tj. nije uspjelo da se cijela brigada probije. Odsječeno je bilo 5 četa i 1 komora IV bataljona. Žrtava je bilo više nego što je trebalo, a gubitak oružja suvišan u odnosu na mogućnost izvlačenja.

U ovim borbama neprijatelj je imao oko 100 ljudi izbačenih iz stroja. Potpuno su uništena 3 kamiona i jedan blindirani automobil. Oštećena su 4 kamiona, zaplijenjeno nekoliko šatorskih krila i 1 sanduk municije.

9. Gubitci brigade su sljedeći: 5 mrtvih, 6 ranjenih, 10 zarobljenih. U toku borbe dezertiralo je 11 boraca i 80 raspršenih. Što se tiče oružja neprijatelj je zaplijenio 2 puškomitraljeza, 21 pušku, te dva kazana. Od komandnog kadra nije bilo žrtava.

10. U toku ove borbe utrošeno je 1070 metaka puščanih i puškomitraljeskih.

11. U ovoj borbi istakao se zamjenik komandanta III bataljona poručnik Vukman Joso i zamjenik komesara III bataljona Baranović Krešo,

kao i II četa istog bataljona. Naprijed navedeni drugovi sa drugom četom dočekali su neprijateljsku kolonu na razmaku od 100 metara i nanijeli neprijatelju dva kamiona mrtvih i ranjenih. Isto tako zadržali su ga dok se je komora izvukla iz Bristivice.

12. U borbi se je.naročito istakao po svojoj slabosti i nevojničkom držanju komandant IV bataljona [...]

II brigada:

Operativni izvještaj

za akciju 5. III. 1944
za akciju 14. III. 1944
za akciju 16. III. 1944

3. III. Stab divizije naredio je Štabu II brigade da sa svoja dva bataljona izvrši prihvat divizijske karavane, koja je išla sa Ogorja ka Cetinskoj dolini. Prihvat je trebao da uslijedi u noći 4/5. III. 1944.

4. III. 1944 Štab II brigade uputio je na izvršenje gornjeg zadatka dva bataljona. Neprijateljske snage nalazile su se u Hrvacama (oko 300 ustaša i žandara). U Potravlju nalazilo se je oko 50 ustaša. Na Zelovu nalazile su se patrole iz garnizona u Hrvacama, koje su običavale i da prenoće.

Zadatak bataljona je bio da pročiste Potravlje i da izoliraju od Satrića i Hrvača, a Zelovo da pročiste.

Jedinice II brigade su pročistile Potravlje, dočim Zelovo nije pročišćeno iz razloga tog što komanda čete nije bila odlučna i uporna u izvršenju zadatka. Neprijatelj je iz Hrvača, potpomognut patrolama iz Zelova, koristeći buru, uspio da 5. III. potisne jedinice II brigade, koje su se počele povlačiti.

Štab bataljona, koji je bio prema Hrvacama, nije vodio dovoljno računa o situaciji i radi slabe veze sa četama izgubio je patrole, koje je upućivao za vezu sa dijelovima svojim tj. patrole su upućivane u vrijeme kada su se jedinice povlačile ka Potravlju. U ovoj akciji neprijatelj je zarobio 8 boraca, dočim žrtava nije bilo.

Zadatak ovih jedinica je bio vrlo lak i da su se jedinice povukle na vrijeme ne bi došlo ni do ovih gubitaka, čemu je osnovni razlog slaba veza među jedinicama. Za potvrdu naprijed navedenog, navodimo da se ovim kanalom redovno prebacuju kuriri i manje grupe, a često i manje karavane bez gubitaka.

14. III. 1944. II brigada izvršila je ekonomsku akciju u selu Ježeviću, gdje se je nalazilo oko 60 ustaških milicionera. Milicija osjetivši dolazak naših snaga pobjegla je ka Vinaliću, odakle je prepucavala, dok su naši vršili konfiskaciju. Mi smo imali 1 mrtvog i 1 ranjenog borca. Neprijatelj je imao žrtava, čiji broj ne znamo, znademo da je u ovoj borbi teško ranjen komandant četničkog bataljona Sveto Bogovac.

16. III. 1944. II bataljon II brigade koji se je nalazio sa zadatkom kontrolisanje komunikacije Sinj—Livno, i zadatkom rušenja iste komunikacije, održavao je vezu sa bataljonom IX divizije, koji se je nalazio

u Prologu.[4] 15. III. 1944. patrola našeg bataljona spustila se je u Prolog da uspostavi vezu sa bataljonom IX divizije i nakon uspostavljanja veze ugovorila sastanak da se sastane sutradan, tj. 16. III. sa patrolom bataljona IX divizije na određeno mjesto iznad Prološke Drage. Patrola našeg bataljona 16. III. došla je u određeno vrijeme na određeno mjesto, gdje je očekivala patrolu bataljona IX divizije. Kad je naša patrola vidjela da nema patrole iz bataljona IX divizije, uputila se je u Prolog. Prilikom silaženja i ulaska u selo nije vodila računa da bi po selu mogao se nalaziti neprijatelj, te se nije ni obezbeđivala, čime je pokazala vojničku neizgrađenost. Od 10 ljudi koji su sačinjavali patrolu 7 ih je ušlo u neku kuću, a 3 su ostala van sela. Odmah po ulasku ove sedmorice u kuću neprijatelj je upao i iste zarobio, dočim su ova trojica, vidjevši što se desilo, pobjegli. Među zarobljenima nalazio se je i jedan komesar čete, jedan vodni delegat, dva vodnika i tri desetara. Od trojice koji su izbjegli bili su jedan zamjenik komandira čete i dva borca. Potrebno je bilo da štab bataljona IX divizije izvijesti da je odstupio. Bez obzira na to što štab bataljona nije izvijestio naš bataljon, mi smo uzeli na odgovornost zamjenika komandira čete, kao vojnog rukovodioca, radi nevojničkog držanja i obezbjeđenja prilikom ulaska u selo i što nije vodio računa o obezbeđenju 7 drugova, koji su ušli u kuću.

III brigada:

Operativni izvještaj

za akciju 15. III. 1944
za akciju 21. III. 1944
za akciju 24. III. 1944

Ova brigada nalazi se na prostoriji Strizirep—Tijarica—Ruda—Voštane sa zadatkom vršenja mobilizacije na ovom sektoru. S obzirom da se nalazi brigada u blizini komunikacije na ovom sektoru, a i radi toga što je i neprijatelj pristupio kupljenju ljudi sa ovog sektora, neprijatelj je pokušavao da omete našoj brigadi mobilizaciju.

15. III. 1944. bataljon III brigade koji se nalazio u s. Voštane bio je obaviješten od osmatrača da se jedna grupa od 50 vojnika kreće ka našim položajima. Bataljon je izišao na položaj, sačekao neprijatelja i razbio ga. Neprijatelj je imao tri mrtva i 7 ranjenih (sve Nijemci). Zaplijenjeno je: 1 šarac, 1 šmajser, 1 revolver, 2 puške i 1000 metaka. Mi nismo imali ni žrtava, ni gubitaka u materijalu.

21. III. 1944. jedan bataljon III brigade pošao je na zadatak da likvidira garnizon u Svibu, gdje se je nalazilo 25 domobrana: Neprijatelj je bio obaviješten o namjeri naših bataljona, te je pobjegao. Naš bataljon zarobio je u Svibu 1 domobrana.

24. III. 1944. neprijatelj je u jačini od 35 Nijemaca pošao iz Čiste ka Strizirepu, sa zadatkom nasilnog izviđanja terena. Osmatrači, koji su se nalazili nad Strizirepom izvijestili su bataljon, koji je zauzeo položaj te sačekao neprijatelja, nanijevši mu dva mrtva i tri ranjena. Zaplijenjeno

**4 U Prologu je tada bio jedan bataljon Prve (Treće) brigade Devete divizije. Vidi dok. b. 239, 295 i 297.**

je: 1 šarac, 1 tromblon-puška, 8 granata za tromblon-pušku, 1 puška i 100 metaka. Mi nismo imali ni žrtava, ni izgubljenog materijala.

**Kritika:** Štab I brigade nije vodio računa o neprijatelju na sektoru gdje se je nalazila brigada, o njegovim pokretima, eventualnim manevrima, iz čega se jasno vidi da je kod Štaba brigade vladalo mrtvilo, nebudnost, te da uopšte nisu imali veze i preglednosti nad terenom, gdje se je nalazio sa svojim jedinicama. Štab brigade iako je znao da je sa svih strana okružen jakim neprijateljskim snagama, i da je teren na kome se brigada nalazila bio vrlo pogodan za napadača nije poduzeo i predvidio mjere za sve eventualnosti koje bi mogle da nastupe. Nije imao plana šta i u kome momentu treba učiniti. Kad je otpočela borba, Štab brigade se je vrlo sporo snalazio i donosio odluke, nije bataljonima dao određen glavni pravac poslije izlaska iz obruča, što je prouzrokovalo odsijecanje 5 četa od glavnine i nepotrebno raspršavanje ljudstva.

Ni Štab I brigade, ni Štab II brigade (prihvat karavana) nije uputio ni jednog svog člana da ispomogne bataljone, koji su imali slab komandni kadar, a naročito slabe štabove bataljona, čime se nije niti moglo imati čvrsto jedinice u svojim rukama, pa time ni pravilno sa njima rukovoditi. Veza među jedinicama u ovim brigadama je vrlo slaba i štabovi još ne uviđaju ogromne greške, koje prouzrokuje slaba veza. Kod III brigade uspjesi bili bi mnogo veći da su štabovi bataljona osposobljeni da izvrše manevar, pogotovu kada je neprijatelj brojčano slab i što, kada je neprijatelj razbijen i kada je počeo da bježi, ne progone ga koliko im to dozvoljava mogućnost vezana sa obezbjeđenjima sektora na kome se nalaze.

**Pouke:** Štab divizije sve navedene činjenice, u naprijed navedenom pasusu, je uočio i poduzeo mjere da se one u najkraćem vremenu izliječe i da naše jedinice budu sposobne i za manevar, i da imaju više samoinicijative. Štab divizije nastojaće da u buduće u svakoj akciji koju budu vodile naše jedinice budu potpomognute članovima ovog štaba, kao i članovima Štaba brigade. Učinit će se sve da se budnost u našim jedinicama poveća do maksimuma, kako bi se uvijek i na vrijeme uočavale namjere neprijatelja. Isto tako vezu među našim jedinicama ojačat ćemo, nastojeći da direktno kontrolišemo i ispitujemo u koliko se ne bi postupilo i ispravile greške i nedostaci koji su uočeni u prednjem pasusu.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkom
***Edo Santini,*** v. r.

Komandant — major
***Uzelac,*** v. r.

(M.P.)

**BROJ 277**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE JUŽNODALMATINSKIH NOP ODREDA OD 26. OŽUJKA 1944. ŠTABU OSMOG KORPUSA NOVJ O NEPRIJATELJSKOJ OFENZIVI NA BIOKOVU, PALJENJU SELA I ODVOĐENJU STANOVNIŠTVA[1]

**STAB GRUPE**
**JUZNODALMAT. PAR. ODREDA**
**Dana 26. III. 1944.**
**Str. pov. 31/44**

ŠTABU VIII KORPUSA N. O. V. JUGOSLAVIJE

P o l o ž a j

Dostavlja operativni izvještaj

Dana 19. III. t. g. uslijedila je neprijateljska ofanziva na istočni dio Biokova kojeg kontroliše i na kojem djeluje Neretvanski partizanski odred. Ovu ofanzivu očekivali smo već od dulje vremena, o kojoj smo putem depeša obavještavali i taj štab. Imajući u vidu svoje vlastite snage, uski sektor na kojem su se nalazile, te guste neprijateljske garnizone koji su nas opkoljavali, izradili smo naš defanzivni plan — izdali zapovijest pod brojem 16/44 od 1. III. t. g., kojeg smo Vam u našem zadnjem operativnom izvještaju priložili. Naš plan primijenili smo na naše jedinice, a koji se uglavnom sastojao i imao je cilj ne prihvatiti frontalnu borbu za koju nijesmo imali uslova, manevarski voditi borbu, izbjegavajući veće gubitke i dalje se održati na istom sektoru.

I. Položaji na kojima se vodila borba jesu brdoviti, mjestimično neprohodni i šumoviti. Neprijateljska ofanziva je uslijedila iz više pravaca na sektor Kljenak—Drvenik do Kula—Desne (Neretva). (Vidi sekciju Mostar.)

II. U ovoj ofanzivi borio se je Neretvanski partizanski odred, dok su druga naša dva odreda bili na srednjem i zapadnom dijelu Biokova.

III. Neprijateljske snage koje su učestvovale u ovoj ofanzivi sastojale su se od 118. i Vražije njemačke divizije,[2] kao i ustaša Šimićeve pukovnije.[3] Brojno stanje neprijateljskih vojnika iznosilo je od 2.500 do 3.000 vojnika raznih narodnosti. Imena komandanata ne posjedujemo.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, ree. br. 8/12, k. 1603.**

**2 Njemačke 118. lovačke 1 369. legionarske »Vražje« divizije. Vidi prijevod knjige »Der Weg der 118. Jäger Division u Arhivu Vojnoistorijskog instituta. ArN- i iome..uun njemačkih divizija nije sačuvana. Pretpostavlja se da je u toku rata uništena.**

**3 Odnosi se na Prvu domobransku dobrovoljačku pukovniju čiji je komandant bio pukovnik Franjo Slmlć.**

IV. Cilj ofanzive neprijatelja je bio uništenje naših snaga, interniranje civilnog stanovništva, pljačkanje njegove imovine, radi toga neprijatelj je ovu ofanzivu pripremao dulje vremena planski i sa jačim snagama. Naša namjera je bila dočekati neprijateljsku ofanzivu, pružiti mu relativan otpor, dalje se održati na istom sektoru, radi čega smo već unaprijed izdali potrebnu zapovijest.

V. Zapovijest koja je bila izdata za doček neprijateljske ofanzive dostavljena je tom štabu u prilogu operativnog izvještaja od dana 11. III. t. g. pod br. str. pov. 19/44.

VI. Ofanziva je uslijedila 19. III., a borba je počela istoga dana u 12 sati.

VII. Neprijateljske snage u ofanzivu nastupale su sa sektora Neretve 1 ceste Metković—Vrgorac iz garnizona Metković—Kula, Desne—Rogotin, što znači da je neprijatelj nastupao iz više pravaca. 2. i 4. četa Neretvanskog part, odreda nalazile su se na položajima Zavala—Širac—Trklje——Plavač (Istočna Plina) te Krstičevići—Graci—Radaljci—Ostojići (Zapadna Plina). 4. četa Neretvanskog partizanskog odreda vodila je borbu 2 sata, ali kako je neprijatelj nadolazio iz više pravaca i bočno ugrožavao jedinicu, četa se je odvojila u tri dijela, zašla u zaleđe neprijatelja u gustu šumu, ponovno se noću skoncentrisala, gdje je dočekala kraj ofanzive. 2. četa Neretvanskog partizanskog odreda uhvatila je front od Vrgorskog Jezera do Peraškog Blata, gdje je vodila borbu do noći, zadržavajući neprijatelja na tim položajima. Pošto Štabu odreda još nije bila situacija jasna, kao ni namjere neprijatelja, oni su u 10 sati u večer izvršili kontranapad na neprijatelja da ispitaju njegove snage i daljnje namjere. Neprijatelj je bio na položajima, odbio je napad, sa signalnim raketama pozvao pojačanja koja su mu došla, te je Štab odreda zaključio da je neprijatelj poduzeo ozbiljniju ofanzivu na cijeli njegov sektor. Uslijed toga svoju 2. četu povukli su sa položaja i u toku noći prebacili na sektor šume Istočne Pline, gdje su dočekali kraj ofanzive. Istog dana je neprijatelj izvršio pokrete iz garnizona središnjeg dijela Biokova, Kozice——Igrana—Drvenika—Zaostroga i Vrgorca. Neprijatelj je u 5.30 h. izbio na položaje Rilić i Zaostroško zastinje, gdje je došao u sukob sa snagama 1. čete Neretvanskog part, odreda. Na tim položajima neprijatelj se je zadržao cijelu noć i u jutro nastavio nadiranje u pravcu jugoistoka, te je tako došlo do borbe koja se je vodila čitavi dan. Neprijatelj je toga dana nastupio iz garnizona Podaca, izašao na Stijene i razvio borbu sa našom 1. četom. Borci iste čete ujedno su držali Briške i Gračke stijene da neprijatelj ne bi nastupio iz tih garnizona, izišao na brdo i sa leđa ugrozio četu koja je vodila borbu. Neprijatelj je u toku dana uspio da ovlada grebenom Rilić — Hum i tako dominira svim strateškim i dominantnim visovima na ovom sektoru. Neprijateljsko nastupanje bilo je otežano uslijed otpora kojeg mu je davala 1. četa Ner. part, odreda, dosta jakog snijega i neprohodnog krševitog terena. Ovi uslovi omogućili su 1. četi da vodi borbu cijeli dan i zadržava neprijatelja u njegovim pokretima. Istog dana 20. III. neprijatelj je nastupao sa jačim snagama u dvije kolone od Vrgorca: pravac Rilić—Trnova i Prolog—Umčane—Trnova. Potrebno je istaknuti da se je neprijatelj 19. na 20. III. t. g. prevezao preko jezera

koje je bilo pod vodom, a tako isto prevezle su se druge snage sa Malog Prologa na Staševicu i Pasičinu. 3. četa Ner. part, odreda se je nalazila na Polutine—Trnova—Pasičina, sa zadatkom osiguranja tih pravaca, dala je mali otpor i povukla se u toku noći na obalu Jezera—Velika Glavica (kota 374), tu se skrila u šumi i dočekala kraj ofanzive. 1. četa Ner. part, odreda u toku noći, pošto je neprijatelj ovladao svim okolnim položajima i nju bočno ugrozio, povukla se je u Gračko zastinje—Dubrovice—Oštri Vrh (kota 627), gdje je ostala u toku sutrašnjeg dana 21. III. Dana 21. III. neprijatelj je prokrstario terenima i došao u Grnčenik (Bilas—Aleksić——Dočići) te sve zapalio što je ostalo od prijašnjih ofanziva, i zadržao se u tim zaseocima. Ostale neprijateljske snage popalile su Trnovu, spustile se na Baranovac kojeg su zapalili i tu se zadržali. Neprijateljske snage iz Istočne Pline došle su do s. Brista (Grguronović), nastavile sa paljenjem tih sela i zaposjele sve okolne visove i položaje. Noću od 21. na 22. III. 1. četa Ner. part, odreda prebacila se je ponovo u pravcu zapada: Juščica——Hum, na teren kojim je neprijatelj već prokrstario i tako se našla iza leđa neprijatelja. Dana 22. III. neprijateljske snage iz garnizona Gradac izbile su na stijene Sv. Paška — kota 722 te na greben Oštri Vrh i tu se zadržale. Istog dana neprijatelj, snage iz garnizona Baćina i Ploča stigle su na položaje Klek—Koprlin, kojeg su zaposjele, dok su ostale snage zaposjele sve položaje i cestu u s. Baćina koji vode na obalu. Dana 23. III. neprijatelj je pretražio cijeli teren Briste i Pasičine, gdje je mislio da je ukotlio[4] naše snage da bi ih uništio i to je bila njegova završna faza bitke i konačni plan kojeg smo mi otkrili. Snage u Baćini koje su držale sve položaje i cestu imale su zadatak da spriječe naše eventualno povlačenje i evakuisanje preko mora. Pošto neprijatelju nije uspio njegov plan, on je popalio sva sela Baćine, Pasičine, Briste, Zapadne i Istočne Pline i sva neretvanska sela uz brda do Komina. Dana 23. u večer povratio se u svoje garnizone. Neprijatelj je ovom ofanzivom pohapsio mnogo civilnog stanovništva kojeg je odveo u internaciju, popalio i opljačkao sva sela. Neprijatelj je hapsio i nekoliko ustaških obitelji u Neretvi, te je tom prilikom između neretvanskih ustaša i Nijemaca došlo do nekoliko incidenata.

VIII. U ovoj borbi mi smo postigli svoj postavljeni cilj na taj način što smo izbjegli odlučnu bitku koju nam je neprijatelj htio da nametne, te smo tako uspjeli sačuvati živu silu ne imajući gubitaka što je omogućilo služeći se našom manevarskom taktikom koju smo upotrebili u ovoj borbi. U ovoj borbi naše jedinice nisu izvršile sve postavljene zadatke izdate u zapovijesti a to da neprijatelja prilikom njegovog povratka u garnizone napadnu, osim 2—3 udarne grupe koje su to učinile. Gubici neprijatelja iznose 5 mrtvih, među njima jedan doktor i 8 ranjenih. Zaplijenjena cijela oprema njemač. oficira sa sanitetskim materijalom. Naši gubici u ovoj borbi iznose jedan mrtav, zarobljenih, nestalih i ranjenih nismo uopće imali. Neprijatelj je pronašao u jednoj zemunici i zaplijenio 13 pušaka i 8 pari cokula. U ovoj borbi utrošeno je 2.000 metaka, 80 ručnih bombi, 20 granata lakog minobacača. Štab odreda izvje-

Stava da se u ovoj borbi pojedinci nisu naročito istakli, dok je 1. četa kao cjelina dobro izvršila svoj zadatak, tako isto 2. četa, i 4. četa donekle.

Za kazniti i pozvati na odgovornost nemamo koga.

IX. Naše pripreme za doček neprijateljske ofanzive i izdate zapovijesti u tom pogledu bile su realne i odgovarale su toku događaja.

X. Samo upravljanje borbom nije bilo najbolje iz razloga što je komandant Odreda bio bolestan, nije mogao doći do izražaja. Oružje koje smo posjedovali mi smo ga upotrijebili pravilno, a vrsta naše vojske u ovoj ofanzivi bila je kao i do sada samo pješadija.

Naš komandni kadar dobro se snašao u ovoj borbi, osim komande 3. čete koja je trebala dati jači otpor a to nije učinila iz razloga što je pred sobom imala mnogo nadmoćnijeg neprijatelja i što je imala mlade i novomobilisane borce u svojoj četi.

Propust je Štaba odreda i svih komanda četa što nisu neprijatelja prilikom njegovog povratka u garnizone napali i nanijeli mu gubitke. Rukovodioci taj propust opravdavaju time što je za vrijeme ofanzive napadao snijeg, borci su bili prozebli, zamoreni i prilično gladni. Taktički potezi koji su izvršeni od strane rukovodećih drugova u ovoj borbi (osim 3. čete) bili su u skladu sa razvojem situacije na bojištu.

Prilikom ove neprijateljske ofanzive mi nismo bili na vrijeme obaviješteni od strane drugova iz R. O. C.[5] ni našeg obavj. oficira, tako da nas je ova neprijateljska ofanziva koju smo stalno očekivali prilično iznenadila. To iz razloga jer prema izvještajima i obavještenjima naših odgovornih drugova neprijatelj nije vršio koncentracije ni nikakove pripreme za samu ofanzivu.

Iz ove borbe mogu se izvući slijedeće pouke. Treba budno pratiti nepr. pokrete i namjere, ne potcjenjivajući njegove snage, pripremit se na vrijeme za svaku eventualnost, predvidjeti i poduzeti sve potrebne mjere, tako da nas neprijatelj ne bi iznenadio. S druge strane, koristiti se poznavanjem terena i primjenjivati manevarsku taktiku ratovanja, koje za nas još uvijek ostaje najbolje i najkorisnije oružje.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

v.d. Polit, komesara:
Ž.[6] ***Šerić,*** v. r.

Komandant:
***V.***[7] ***Viskić,*** v. r.

(M. P.)

**5 Rajonskog obavještajnog centra**
**6 Zivko Serić**
**7 Vlado**

**BROJ 278**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 26. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O AKCIJAMA NA TERITORIJU SEKTORA[1]

**ŠTAB**
**III POM. OB. SEKTORA**
**26 marta 1944**
**Položaj**
**Pov. br. 143**

Operativni izveštaj za vreme
od 12—25. HI. 1944 god.

ŠTABU MORNARICE N. O. V. J.

U vezi naređenja Štaba mornarice pov. br. 20/44 dostavljamo sledeći operativni izveštaj za vreme od 12 do 25 marta 1944 god.

12 marta. U 01,30 opažena je ispod o. Pašmana manja pom. bitka svetlećim mitraljeskim metcima, — nije se moglo ustanoviti koje jedinice učestvuju u toj bitci.[2] U 02,00 sati došao je u Zaglav m/j »Darinka« sa teretom za II sektor, ali istodobno javlja II sektor da se taj jedrenjak zadrži, jer da se II sektor kreće prema o. Kornatu, gde će izuzeti potrebni materijal radi uspostave pojedinih stanica na pojedinim otocima i radi prebacivanja tog materijala na kopno. U 03,00 sati došli su brodovi II sektora i produžili sa m/j »Darinka« za o. Kornat. Tom je prilikom došao i zam. komandanta mornarice u II sektor. Tog dana pridošlo je 6 drugova iz II sektora (iz part, straže o. Rab). Nač. Štaba je ozdravio nakon 46 dana bolesti. Tokom dana ništa naročita.

13 marta. Nač. štaba I brigade XX divizije javlja da je stanovništvo u sektoru Marina—Rogoznica—Primošten nasilno evakuisano. Nadalje da su šifre i radno vreme radiostanice sa drugom Viculinom (radiotelegrafist) pali neprijatelju u ruke. O tome je odmah izvešten Štab mornarice. III sektor javlja da su tokom noći 12/13 prošli kroz Kornat nepoznati brzi motorni čamci. Od Štaba mornarice naređeno je da se prime stanovite manje grupice drugova, koje treba prebaciti na kopno. Od 13,00 do i potonuo, lakše su ranjena dva druga iz njihove posade. »P. Č. 21« lakše 17,00 sati održana je sednica užeg štaba sa zam. komandanta mornarice i raspravljano je o dosadašnjem i budućem radu u sektoru. U 16,05 sati saveznički avioni napali su naše brodove u Telašćici teškim mitraljezima i manjim bombama, zapalili i potpuno su uništili m/j »Ilirija«, koji je

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13-5/6, k. 2064.**

**2 i 3 Akciju su vjerojatno, izvršili savezнички čamci MGB 645 i MTB 649. Prema savezničkim dokumentima, akcija je izvršena 13/14. ožujka. Vidi Dudley Pope: »Flag 4«, William Kimber, London 1954, str. 209 i dok. br. 294, napomenu 10 1 knjigu depeša Štaba Mornarice NOVJ, reg. br. 10-56/2, k. 1072, depeša br. 471 u Arhivu Vojnoistorijskog instituta.**

oštećen, isto tako i m/j »Nino« i »Hvala Bogu«. Popravak tih brodova moguć je u radionicama III sektora. U 18,00 sati održana je sednica šireg štaba III sektora sa zam. komandanta mornarice u kojoj su referenti izneli svoj rad i namere za budući rad. Zam. komandanta morn, dao je svakom referentu pojedina uputstva. Od 20,00 do 24,00 sati čuo se je često šum aviona prema N.

14 marta. Doznaje se da su 6 marta jedinice XIX divizije ušle u Kistanje, a Sj. dalm. odred u Devrske. 13 marta nemačke i četničke snage da su ušle u Banjevce i Stankovce. U Vodičkom i Murterskom kraju da se nalazi oko 700 neprijateljskih vojnika, verovatno vrše prisilnu mobilizaciju. Tokom dana ništa naročita. Navečer prebačeni su američki avijatičari (9, od kojih 4 ranjena) na o. Vis.

15 marta. Javlja se da su Kistanje napuštene od naših snaga. U 08,30 doveden je jedan nemački mornar zarobljenik sa m/j »Romilda« (200 tona, teret: bodljikava žica, hrana, letnja odeća i slama) koji je bio potopljen noću 12/13 marta nedaleko o. Vrgade.[3] Taj je mornar doplivao do jednog otočića kod o. Laudare i tu ga je pronašao neki ribar iz Sali, a ostala posada (njih 11) utopila se je. Vršeno je ispitivanje tog zarobljenika. Obavešteni smo da su Nemci istog dana (14 marta) napustili o. Murter i povukli se u Tijesno. II P. O. S. najavio je svoj dolazak u Zaglav. U 20,00 sati došli su u Zaglav »P. Č. 3« i »P. Č. 4«. U 24,00 sati javlja »N. B. 6« da se je kod Levrnake nasukao »N. B. 1«, da ispražnjuju teret, koji odvažaju u Sali i da će ga verovatno do zore izvući.

16 marta. U 01,30 »P. Č. 3« i »P. Č. 4« isplovili iz Zaglava prema Kornatu. Komandant II sektora sa nač. štaba i oper. oficirom ostao je u Zaglavu. Pre podne održana je sednica sa ref. za vezu i šefom P. T. T. sekcije po pitanju militarizacije i uređenja pošte u rejonu III sektora te je odlučeno da se to i provede. Štab mornarice traži da se omogući prebacivanje 1500 drugova na kopno. Zatražene su informacije od XIX divizije. U 17,00 sati jedan nemački avion tipa Sim[4] bombardirao je sa po dve bombe s. Dragove, Božavu i Soline te je nakon toga nestao prema Zadru. Obavešteni smo da naše snage drže Bukovicu, a Devrske da su napuštene, u Kistanju da se nalaze domobrani. Na predelu Vrana—Vodice situacija da je nestalna jer da su naše snage preslabe a neprijatelj da raspolaže sa motorizacijom. Navečer javlja »N. B. 6« da mu se je prilikom pokušaja izvlačenja »N. B. 1« zamotao konop oko osovine propelera te da je nesposoban za vožnju. Odlučeno je da još tokom iste noći ide načelnik štaba III sektora sa ronilačkim aparatom u Kornat radi osposobljavanja »N. B. 6«.

17. marta. U 00,30 sati otišao je načelnik štaba III sektora sa »P. Č. 4« na »N. B. 1« koji se je bio ponovno tu nasukao, a pokušavali su ga odsukati »P. Č. 2« i m/j »Zdenka«. »P. Č. 4« priključio se toj akciji te je nakon kratkog nastojanja »N.B. 1« odsukan i upućen u Kornat. »N. B. 6« bio je dotegljen od »P. C. 2« te noći u brodogradilište Salčica (Sali) radi skidanja konopa sa osovine, ali radi nesigurnosti sa istočne strane o. Dugi, odlučeno je da »P. Č. 4« odvuče »N. B. 6« natrag u Kornat i da se tamo za-

**4 Riječ o hidroavionu »Sim XIV«. Ima dva motora od po 240 konjskih snaga.**

počne sa ronilačkim radovima. Otegljen je u uvalu Katina i u 08,00 sati započeti su radovi te je u 11,30 brod bio usposobljen za vožnju. Prilikom probne vožnje »N. B. 6« je u Maloj Proversi odsukao m/j »Nino«, koji se je prošle noći tu nasukao. Štab mornarice naredio je održavanje veze između relejne stanice br. 2[5] i Dolaca. Iz Visa upućena su četiri motorna leuta za potrebe II i III sektora. U 04,30 stigao je u Zaglav »P. C. 2« sa komesarom III sektora. U 19,30 došao je u Zaglav »P. C. 1«, »N. B. 6«, »P. **Č.** 2« i »P. **Č.** 4« sa zam. komandanta mornarice i štabom II sektora prema N.

18. marta. Komandant II sektora otišao u relejnu stanicu da produži za o. Vis za bolnicu. U 09,30 javljeno je da je jedan neprijateljski borbeni čamac kod Premude u vožnji prema jugu. O tome izvešten je i II sektor, koji se je nalazio u Molatu. U 10,00 sati preletela su dva neprijateljska aviona preko Sali iz E prema W. U 11,45 sati javlja II sektor da je javljeni borbeni čamac neprijateljski zarobljen u Molatu, tom je prilikom zarobljeno 16 nepr. vojnika.® U 23,30 doteglio je »P. Č. 4« borbeni čamac sa zarobljenicima u Zaglav. »P. Č. 21« preuzeo je u Zaglavu tegljenje borbenog čamca i zarobljenike za relejnu stanicu. U relejnu stanicu stiglo je oko 300 zanatlija, koji su određeni za VIII korpus i Agitprop, koje se je moralo prebaciti na kopno.

19 marta. Komandantu flotile izdata je zapovest (u prilogu) za izvršenje prebacivanja 300 drugova sa njihovim materijalom na kopno. III sektor javlja da neprijateljski avioni napadaju naše brodove u Solinama. U 17,00 sati pogođena je bombama m/j »Ilirija«, koja je usled prodora vode sela na dno. Istom prilikom izvršili su nepr. avioni napad i na »N. B. 1« ali su bili odbijeni usled p. a. mitraljeske vatre. U 18,10 sati izvršili su napad na naše brodove u Telaščici. »P. Č. 21« odbio je napad, m/j »Divna« malo je oštećena, žrtava nema. O tome izvešten je Štab mornarice.

20 marta. Tokom noći uplovili su »N.B.l« i »N.B.6« u uvalu Ćuška Duboka u Telašćici, a u 05,30 sati izvršen je na njih napad neprijateljskih aviona. Tom je prilikom potopljen »N.B.l«, a m/j »Dobra obitelj« je oštećen. Ovaj je još tokom dana bio osposobljen za vožnju. Prebacivanje 300 drugova na kopno nije bilo izvršeno, jer nije bilo prihvata na kopnu. Komanda mesta Vodice javlja da će osiguranje za prihvat biti tokom noći 20/21 te da se tada izvrši prebacivanje drugova u Desetine. U 17,30 sati ponovno su neprijateljski avioni napali brodove u Telašćici te je tom prilikom u uvali Lučice [bio] m/j »Bog s nami«, a u Šipnati »N.B.6« i oba potopljeni. O tome je izvešten Štab mornarice (21. III). Odlučeno je da se svi brodovi III sektora i IV, sem najpotrebnijih, što pre pošalju za Vis.

21 marta. Izdate su upute komandantu Flotile III sektora kako se mora odbraniti od napada iz vazduha (zapovest u prilogu). U 11,00 sati osmotreno je savezničko bombardovanje prema Pakoštanima. Osmotren je visok stup crnog dima. Rezultat: potopljene su dve naoružane peniše i izgleda jedan petrolejski brod. U 09,00 sati javlja Silba da je opažen jedan neprijateljski razarač u vožnji prema Zadru. Komandiru relejne

**5 Odnosi se na stanicu Velika Stupica na otoku 2irju.**
**6 Vidi dok. br. 288 i 294.**

stanice izdato je naređenje o načinu skrivanja materijala i odašiljanju svih nepotrebnih brodova za Vis. Navečer tog dana stigao je u sektor zam. komandanta mornarice sa politkomesarom II sektora, koji je nakon jednog sata otišao natrag prema Božavi, a zam. komandanta mornarice ostao je i dalje u sektoru. U 24,00 sati data je uzbuna za vežbu.

22 marta. Noću 21/22 marta prebačeno je 300 drugovi iz relejne stanice u Desetine (Modrave). Tom prilikom vraćen je m/j »Zdenka« sa materijalom, jer se nije mogao proizvesti prihvat materijala, i na povratku, usled nevremena, nasukao se je na o. Zminjak. Odmah je poduzeto prebacivanje materijala na o. Murter. Preko dana m/j »Zdenka« mitraljiran je od savezničkih aviona, šteta mala. U 09,00 sati potopljen je m/j »Sv. Nikola« kraj o. Zakan (Kornati), potopili su ga savezнички avioni. U 10,00 sati održao je komandant sektora sastanak u dopunskoj četi, raspravljano je o ciljevima N.O.B., moralu, disciplini it.d. U 14,00 vratio se je artileriski referent te je obavestio da su topovi postavljeni na određena mesta i posada podučena. Tokom noći 21/22 marta otišao je »N.B.4« (»Topčider«), koji je trebao po ovdašnjem naređenju da usput tiče i o. Zirje, da preuzme zbeg, ali on je i pored toga naređenja otputovao direktno za o. Vis. U 15,30 otišao je zam. komandanta mornarice u relejnu stanicu da produži za o. Vis. »K.20« na putu za o. Žirje zahvaćen je od nevremena, motor mu se je pogasio i bio je bačen na obalu i uništen.

23 marta. U 06,00 sati neprijateljski su avioni ponovo napali naše jedinice u Telašćici i u Kornatu (2 aparata) te su uspeli da potope »P.C.5« (II sektor). Izvršili su napade i na »P.C.21« i »P.Č.22«, ali su ovi uspešno odbili napade. Na »P.C.21« bačene su 3 bombe, ali su sve tri promašile cilj, jer su bile bačene iz veće visine. Tokom noći 22/23 »P.C.21« i »P.Č.22« uspeli su da odsuču m/j »Zdenku« (koji se je prošle noći nasukao na o. Zminjak). Doznalo se je o rezultatima savezničkog bombardovanja:

21. III u Zaklopici potopljene 2 naoružane peniše, u Sv. Kati jedan I-čamac,[7] u Biograd n/m jedan m/j od oko 15 vagona nosivosti sa 7 vagona hrane i oko 200 žrtava (po pričanju su to bili Slovenci), kod Ruše jedan m/j od oko 10 vagona, kod Arte jedan mot. jedrenjak i jedan I-čamac.

22. III mitraljirana su dva m/j kod Sv. Kate. — U 16,00 sati opaženo je bombardovanje aerodroma Zemunika (dizao se je gusti crni dim), rezultati još nepoznati. U 18,30 sati dva neprijateljska aviona tipa Sim napali su ponovo naše brodove u Kornatima i potopili m/j »Divnu« (bomba nije eksplodirala, ali je probila brod i potonuo je usled prodora vode). Napadnuti su »P.C.21« i »P.Č.22« i date su im upute da se sklone na o. Zut. Sa »P.Č.22« poslato je u Kornate 22 druga, radi spasavanja i bunkerisanja hrane i materijala sa potopljenih brodova, kao i one iskrcane. U 23,00 sati uplovio »P.C.2« (II sektor) i doveo sa sobom 4 zarobljenika sa nekog malog čamca. U 23,30 uplovio je u Kornate sa time da uzme teglo i »P.Č.3« te da ga otegli na Vis.

24 marta. U 05,00 sati data je dopunskoj četi pripravnost, radi eventualnog dočeka nepr. aviona. U 08,00 borbardovan je neki objekt u Zadarskom Kanalu, opažena su dva gusta crna dima. Naknadno je doznat

rezultat bombardovanja: potopljene su dve naor. penise, a treća je oštećena. Od 10,00 do 11,30 sati preletaju jake formacije savezničkih aviona prema N i zatim prema S pa prema NW. U 16,00 sati obavešteni smo da je 5 naoružanih peniša pristalo na o. Vir i da neprijatelj vrši raciju. U 17,30 neprijateljski razarač prolazi Tun pasažom u pravcu prema Zadru. Obavešteni smo da neprijatelj vrši jaču koncentraciju u okolici Benkovca. U 20,00 sati održana je konferencija užeg štaba sa Komandom mesta Sali, jednim članom OK KPH — Zadar i jednim članom KNOO — Preko o bunkerisanju hrane sa Kornata i odeće (materijal je određen za XIX diviziju, ali radi nemogućnosti prebacivanja na kopno, mora se ovde bunkerisati), nadalje o prebacivanju dezertera SDP odreda na o. Vis. U svemu postignuta je potpuna saglasnost. Tokom noći 24/25 izvršeno je preseljenje tehničkih radionica iz Sali u Vrulje (o. Kornat). »P.Č.22« stigao je u 21,00 sati u Zaglav gde je dobio naređenje za sutrašnji dan.

25 marta. Tokom prepodneva održana je sednica referenata u kojoj je odlučeno da se izvrši decentralizacija i seljenje štaba iz Zaglava radi manje uočljivosti. Deo SDP odreda i zbeg od 20 žena i dece upućeni su u Malu Proversu radi ukrcavanja na »P.Č.21« i »P.Č.22«, radi prebacivanja na o. Vis. Tokom dana nije se desilo ništa naročito.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

| Zam. politkomesara: | Operativni oficir: | Komandant: |
|---|---|---|
| D.[8] ***Mileta,*** v. r. | ***Flego,***[9] v. r. | ***M.***[10] ***Ikica,*** v. r. |

**(M. P.)**

BROJ 279

## NAREDBA BROJ 15 ŠTABA OSMOG KORPUSA NOVJ OD 27. OŽUJKA 1944. O IMENOVANJU RUKOVODILACA, FORMIRANJU PROMINSKOG NOP ODREDA I POHVALAMA JEDINICA[1]

N A R E D B A broj 15

Štaba VIII. Korpusa NOV Jugoslavije za dan 27. III. 1944. god.

I. IMENOVANJA I PREMEŠTAJI

Naredbom Vrhovnog štaba NOV i POJ, postavljeni su:

Za političkog komesara IX. Divizije drug KOVAČEVIĆ ANDRO, do sada vršioc dužnosti komesara iste divizije.

**8 Dušan**
**9 Franc**
**10 Mladen**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 27/9, k. 529.**

Za Šefa Operativnog Otsjeka ovog Štaba potpukovnik KRAUT BOŽIDAR, dosadašnji referent artilerije ovog Korpusa.

U smislu gornjega kapetan PAVLOVIĆ MILUTIN, razriješava se dužnosti Šefa Operativnog Otsjeka i ostaje na radu u istom Otsjeku.

Po ukazanoj potrebi premještaju se i postavljaju:

Za zamjenika komandanta Dinarskog odreda drug OREŠNJAK NIKOLA, dosadašnji zamjenik komandanta Svilajsko-Mosećkog odreda.

Za zamjenika komandanta Svilajsko-Mosećkog odreda drug TRIPALO DAVOR, dosadašnji zamjenik komandanta Dinarskog odreda.

Za zamjenika komandanta Mosorskog odreda drug KRIŽAN MARKO, dosadašnji komandant II. bat. istog odreda.

Za komandanta II. bat. Mosorskog odreda drug BRKIĆ MATE, dosadašnji zamjenik komandira čete istog bataljona.

Za zamjenika komandanta Šibensko-Trogirskog Odreda, poručnik ŠEVO IVAN, do sada komandant bataljona u istom odredu.

## II. ORGANIZACIONE PROMJENE

Po naređenju Vrhovnog štaba NOV i POJ, Livanjski i Duvanjski Odred, izuzimaju se ispod komande ovog korpusa i stavljaju pod komandu Štaba V. Korpusa.[2]

Istom Naredbom, Komanda Livanjskog Područja izuzima se iz nadležnosti Vojne Oblasti VIII. Korpusa i stavlja u nadležnost Vojne Oblasti V. Korpusa.

## III. FORMIRANJE NOVIH JEDINICA

Od dosadašnje Prominske čete formira se Prominski odred[3] koji će ostati pod komandom štaba Grupe Sjevero-Dalmatinskih odreda.

Novoformirani odred djelovaće na prostoru Promine i okoline prema potrebi i situaciji.

Za komandanta odreda imenuje se poručnik VUKMANOVIĆ STANIŠA, dosadašnji načelnik štaba III. brigade XIX. divizije.

Za političkog komesara odreda imenuje se drug ZlVKOVlC IVO, dosadašnji zamjenik komesara Sjevero-Dalmatinskog Odreda.

Štab Sjevero-Dalmatinske Grupe izvršiće organizaciju ovoga odreda uz pomoć štaba XIX. Divizije.

## IV. POHVALE

U borbama za oslobođenje otoka Hvara naročito se je istakao I. bataljon I. brigade XXVI. divizije[4] sa svojom borbenošću i upornošću.

U borbama prilikom neprijateljske ofanzive u Sjevernoj Dalmaciji na prostoru Bukovice, istakla se je 1. četa I. bataljona II. brigade XIX. divizije sa svojom upornošću u borbi sa nadmoćnim neprijateljem.[5]

**2 Vidi dok. br. 264.**
**3 Vidi dok. br. 267.**
**4 Vidi dok. br. 257, napomenu 5.**
**5 Vidi dok. br. 124.**

U istoj borbi istakli su se drugovi: zastavnik ŠUPE MARKO v.d. komandira mitraljeske čete I. bat. II. brigade i vodnik istog bataljona drug TANJIGA MILENKO, koji su sami sačekali juriš četnika i borbom prsa o prsa uhvatili dvojicu živih četnika i uspjeli da se pod vlastitom vatrom u sastav svoje jedinice povuku.

U istim borbama istakla se je 3. četa I. bataljona Kninskog Odreda sa svojom upornom odbranom položaja pod pritiskom daleko jačeg neprijatelja. Za vrijeme iste borbe iz te čete istakao se je komandir čete KUKIĆ PETAR, koji je iako teže ranjen u glavu, zadržao za cijelo vrijeme borbe, komandu u svojim rukama i ličnim primjerom služio ostalim borcima.

Sve navedene jedinice i drugovi pohvaljuju se i stavljaju kao primjer borbenosti i požrtvovnosti, svima jedinicama ovog Korpusa.

V. KAZNE

Odlukom Suda Časti pri Glavnom Štabu NOV i PO Hrvatske, kažnjen je lišenjem čina desetara MIJIĆ NIKOLA, koji je u svojstvu kurira pri Glavnom Štabu NOV i PO Hrvatske izvršio krađu. U smislu ove odluke Suda Časti, isti se lišava čina desetara Narodno-Oslobodilačke Vojske i kao borac upućuje u jedinice IV. Korpusa.

Ova naredba stupa na snagu odmah.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Boško Siljegović,*** v. r.

Komandant — Pukovnik:
V.[6] ***Četković,*** v. r.

Dostavljeno:
na znanje:

Glavnom Štabu NOV i PO Hrvatske,
na postupak:
Štabu IX., XIX., XX. i XXVI. Divizije,
Štabu Sjevero, Srednje i Južno-Dalm. Grupe Odreda,
Štabu Grahovsko-Peuljskog i Duvanjskog Odreda,
Štabu Mornarice i
Svim Otsjecima ovoga Štaba.

**BROJ 280**

## OBAVJEŠTENJE IVICE KUKOCA OD 27. OŽUJKA 1944. ANDRIJI BOŽANICU O STANJU U DESETOJ BRIGADI DVADESETE DIVIZIJE I MOSORSKOM NOP ODREDU[1]

27. III — 44

Druže Stevo![2]

Primio sam tvoje pismo od 19. ov. mj. Ja sam Ti već uputio jedno pismo koje si sigurno već primio. U njemu sam Ti ukratko izložio stanje u XX Div. i mojim namjerama. Zadnjih dana skupa s drugom Veljkom iz Obi. Skoja obišao sam neke jedinice u X Brigadi skupa sa drugom Brankom[3] koji je privremeno upućen u C.K. K.P.J. Stanje u ovoj Brigadi je relativno dobro. Osjeća se organizacija i neki red. Treba istaći da sama Brigada nije imala neke teže borbe i pokrete i njena snaga i organizacija nisu provjerene. Sama part, organizacija je veoma mlada. Većina partijskog članstva je sa stažom od nekoliko mjeseci uključivši i niže rukovodioce. Rad partije je dobro postavljen samo ga treba pokrenuti. Part, organizacija se još ne snalazi u svakodnevnom radu. Težište rada je u tome da im se pomogne i konkretno ukaže kako treba raditi. Inače postoje dobri uslovi za razvitak organizacije i same jedinice. Zamjenik komesara je iskusan i radin. U Štabu postoji harmonija i radinost. Zadnjih dana je na čitavom kotaru po općinama vršena mobilizacija koja je uglavnom dobro uspjela. Novodošli borci su dobar i borben materijal. Dezerterstva za sada nema i ako se može očekivati u slučaju jaček pokreta ili teže situacije. Na ovo je skrenuta pažnja Štabu i part, organizaciji.

Kao komesar II bataljona ove Brigade bio je Kurir Toni. Mišljenje drugova a i moje (sa jedne konferencije) da se nije snašao. Krut je i sitničav. Fali mu iskustva. Za komand. bat. je neki drug sa Mosora borben ali mnogo sirov i ambicijozan. Sam Kurir nije uspio da stvori sa njime dobre odnose. Na zadnjem sastanku Divkoma[4] odlučeno je da ga se prebaci u VIII Brigadu i to na partijski rad koji mu više odgovara. Treba će mu mnogo pomoći da bi i na toj dužnosti zadovoljio.

Bio sam i kod Mosorskog odreda odnosno kod jednog bataljona koji se nalazi s ove strane Cetine. U Štabu je bio samo komesar Kokić[5] dok su ostali na Mosoru. Stanje part, organizacije u ovom bataljonu je dosta slabo. Zamjenik komesara odreda i ako ih je obilazio, nije im pružio potrebnu pomoć. Vidi se da i njemu fali iskustvo. Nastojao sam da im pomognem i ukažem kako treba da rade. Provjeravajući part, članstvo naišao sam na jednog sa Brača — tehničara koji je u mladosti bio križar, poslije kapitulacije organizovani ustaša do početka 1942. došao u NOV padom Italije. Poslije dva mjeseca primljen je u SKOJ a nakon mjesec da-

**1 Orignal (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KF-26/183.**
**2 Andrija Božanić-Stevo, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**3 Jure Bilić-Branko**
**4 i 8 Divizijskog komiteta KPJ**
**5 Ratomir Kokić**

na u Partiju. Sada je komesar čete. Skrenuo sam im na ovo pažnju i s obzirom na ovaj slučaj naredio opće provjeravanje partijskog članstva. Za ovaj slučaj naredio sam da ga osobno provjere u borbi i što prije smjene sa dužnosti komesara čete jer i onako ne zadovoljava. Ispitujući i provjeravajući članstvo partije naišao sam u Mosorskom a i u VIIII Brigadi gdje su pojedini komandanti ili komesari (Peran, Zivković) primili u partiju. Izgleda da je ovo dosta raširena pojava. Upozorit ću na ovo O.K.[6] Split.

Sa K.K. Sinj razgovarao sam o predstojećem partijskom savjetovanju. Detalje ćemo utvrditi po dolasku Marka[7] i drugova iz O.K. Split. Do savjetovanja nastojat ću obići Dinarski odred i Komandu mjesta. Oko 15. IV. trebao bi da se sastane sa DIVkom.[8] Nakon ovoga nastojat ću poći do Korpusa. O ovome ću te još obavjestiti kako bi se i sa tobom mogao vidjeti.

U vezi prebacivanja Obi. kom. čudi me da neshvaćaju razloge njihovog prebacivanja.[9] Pismo C.K. K.P.J. morali su primiti. Pored toga ja sam im glavni sadržaj sa porukom o sastanku prenio radio putem. Tačno je da je njihov boravak tačno odigrao krupnu ulogu, ali to ne smije i ne treba da bude težište part. rada. Sto se tiče tehnike ja mislim da bi trebalo prebaciti onaj dio za izdavanje radio vješti i manjih publikacija, dok štamparija sa »Slobodnom Dalmacijom« treba da ostane na Visu gdje svakako treba obezbjediti njeno izlaženje kao i ostalih brošura. Mislim da je najpravilnije da su postupili kako sam im bio javio da se najprije oni presele, upoznaju ovdašnje prilike i donesemo zajedno u sporazumu sa C.K. odluku o sjedištu Obi. kom. kao i tehnike. U svakom slučaju smatram da je potrebno da se oblasni komitet što prije sastane.

Saznajem da O.K. Split ima namjeru da se uskoro prebaci na ovaj teren. Već je stigao Frane Božić i drugarica Hanja Radić.

Na Mosorski odred neprijatelj je izvršio ofenzivu[10] i prisilio ga da se preseli ovamo. Tamo je ostala jedna četa. Ovamo se prebacio K.K. Omiš i K.N.O.O. Nastojat ću se sa njima sastati.

Upravo je stigao drug Marko. Poslije razgovora sa njime javit ću ti se ponovo.

Drugarski te pozdravlja sa:

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

***Jordan,***[11] v. r.

**6 Okružni komitet KPH**
**7 Drago Gizdić-Marko, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**9 Vidi dok. br. 234, napomenu 16 i dok. br. 246.**
**10 Vidi dok. br. 426 i 443.**
**11 Ivica Kukoč-Jordan, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

**BROJ 281**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE NOU BRIGADE OD 27. OŽUJKA 1944. ŠTABU DVADESETŠESTE DIVIZIJE O BORBAMA ZA OTOK HVAR[1]

**STAB**
**I UDARNE BRIGADE**
**XXVI DIVIZIJE NOVJ**
**27. III. 44**

ŠTABU XXVI DIVIZIJE

Dostavljamo Vam prepis pismenog izvještaja zamj. komandanta[2] ove brigade o operacijama na otoku Hvaru:

»U vezi minulih borbi na otoku Hvaru za vrijeme od 22. do 26. o.mj. podnosim sljedeći izvještaj:

Dana 22. o.mj. u 14 sati i 30 min. I i IV bataljon u 6 trabakula isplovio je iz luke Vis, sa zadatkom da se iskrca na otok Hvar i napadne neprijatelja.[3] Iskrcali smo se u uvali Goromin Dolac u 21 sat. I bataljon krenuo je odmah u pravcu Jelse sa namjerom napada na neprijatelja skupa sa saveznicima. IV bataljon ostao je na obali zbog mišljenja odgovornih drugova i saveznika da je dovoljan samo jedan bataljon a da se IV bataljon vrati na Vis. Po dolasku na mjesto zvano Vrh nad Jelsom uspostavili smo kontakt sa saveznicima. Oni su nam rekli da još nemaju nikakovih izvještaja od svojih dijelova koji su već u 18 sati bili pred Jelsom. U vezi s tim mi smo pričekali. U momentu kad je bataljon postavljao patrole za vlastito osiguranje, sa jedne čuke dobijena je vatra iz strojnica, kojom prilikom su ranjena 2 druga iz patrole. Ispitavši situaciju, uvjerili smo se da su to Nijemci te smo sa čitavim bataljonom krenuli u napad. Neprijatelj je pružio žilav otpor jer se pod svaku cijenu želio probiti u istočnom pravcu otoka.[4] Naši borci izdržali su borbu prsa u prsa i poslije dva sata borbe potpuno razbili neprijatelja. Odmah zatim II četa I bataljona zarobila je 24 neprijateljska vojnika. Čim je naša

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 7/4, k. 1102.**

**Zamjenik komandanta Prve dalmatinske brigade bio je tada Ljubo Truta. On je istodobno bio načelnik Štaba ove brigade.**

**3 Na otoku Hvaru nalazio se Drugi bataljon 738. puka 118. lovačke divizije. Vidi dok. br. 257, napomenu 5.**

**4 U knjizi »Der Weg der 118. Jäger Division« piše o tome slijedeće: »Plan je** bio **da osim naše čete cio bataljon napusti otok, a naša četa da dalje pod svojom kontrolom drži istočni dio otoka. Ustvari je trebalo da tamo odmaršujemo 21. 3. Utovar ie,** kao **obično, trajao duže nego što je bilo predviđeno i tako je za isti pridodat još jedan dan. Cio ovaj dan (22. ožujka) bio je u znaku potištene nervoze. Avioni su postali dosadniji nego ikada . . . Više nisu dolazili čamci, pa i sama tehnička sredstva za vezu povremeno su otkazivala. Sa drugih otoka je osmotreno i nama javljeno da se iskrcalo najprije 16 a poslije još 9 neprijateljskih čamaca. Svjetleće rakete su se uzdizale ne mnogo daleko od nas. Bilo je jasno da nitko više nije mogao da napusti otok, pa je marš naše čete, neutovarene 8. čete i svih ostataka bataljona naređen 23. 3. u 3.00 sata ujutro . . Pod utjecajem ovih uzbuđujućih znakova i vijesti odlučeno je da treba odmaršírati već 22. 3. u 8.00 uvečer. . . Mi smo namjeravali da se dohvatimo puta koji od Jelse vodi grebenu i da duž grebena odemo na naš novi položaj . ..«**

patrola dobila nenadanu vatru, pozvali smo IV bataljon sa obale i dali mu zadatak da se razvije lijevo od I bataljona u svrhu zajedničkog napada. Malo po završetku borbe razdanilo se je, te je nastavljeno sa zarobljavanjem neprijatelja koji se je predavao po grupicama.

Oko 6 sati povratile su se savezničke snage iz Jelse, te smo u sporazumu sa saveznicima predvidjeli da naše snage čiste zapadni a saveznici istočni dio otoka. Obzirom na to da je prije ovog sporazuma jedna četa IV bataljona progonila manju grupu neprijatelja u istočnom pravcu, to je nastavila gonjenje i zarobila 15 neprijateljskih vojnika, Englezi su u istom pravcu napredovali, ali sa manjim uspjehom. Na večer istoga dana saveznici su se povukli sa otoka. Tada je situacija izgledala takva kao da na otoku ima samo nekoliko razbijenih grupica neprijatelja, te je iste noći donesen zaključak da bataljoni što hitnije nastave čišćenje otoka. I bataljon krenuo je u 23 sata u pravcu zapada, sa zadatkom čišćenja tog dijela, a IV bataljon pred zoru na istok sa istim zadatkom.

Međutim, iste noći kad smo i mi došli, stigle su na Sućuraj 2 čete Nijemaca u pomoć svojim snagama. Ove dvije čete prikupljale su svoje grupice i 23. o. mj. na večer sukobile su se pred s. Bogomolje sa IV bataljonom. Borba je bila dosta teška, neprijatelj je bio u premoći u broju i naoružanju. U vezi ovoga, a u duhu naređenja Štaba divizije, bataljon se glavninom povukao, dok je sa jednim vodom ostao u blizini neprijatelja.

Dana 24. o.mj. dok se bataljon povlačio primijećen je u uvali Bristova jedan neprijateljski brod koji oštećen od aviona upravo je pristajao. Naši borci zarobili su 5 mornara, posadu ovog broda, koji je došao da prihvati razbijene dijelove i da ih prebaci na Korčulu.

Dana 25. o.mj. IV bataljon se je po naređenju Divizije smjestio u s. Pitvanska Plaža, a I bataljon u s. Brusje. Vod IV bataljona ostao je na prostoriji Zastražišća.

Neprijateljske snage brojale su tada oko 350 vojnika.

Ovakav raspored bataljona ostao je do danas. Neprijatelj se nalazi oko s. Bogomolje i istočno od njega.

U ovim borbama mi smo imali 4 mrtva i 12 ranjenih drugova. Mi smo zarobili 131 neprijateljskog vojnika, ubili 35, a mnogo više ranili.

Zaplijenjen je sljedeći materijal:

5 »šaraca«, 127 pušaka, 9 strojnica, 13 pištolja, 2 poluautomatske puške, 4 telefona, 5 dvogleda, dosta municije, sanitetskog materijala i drugog ratnog materijala.

Zaplijenjena je jedna sekcija njemačkog oficira na kojoj su ucrtani njihovi položaji, te istu prilažemo, kao i neke papire.

U svim borbama borci obaju bataljona su se odlično i hrabro borili i nastupali.

I bataljon izvijestio je da su se istakli sljedeći drugovi:

I četa: Škubonja Paško, vodni delegat, Jaman Ivan, Torloć Jovo, Bakula Marko;

II četa: Mirković Ilija, Jović Jakov i bolničarka Frančeski Tatjana;
III. četa: Bojić, Rosandić, Andrijić, Bubić i Baranović.
IV. bataljon nije još izvijestio o istaknutim borcima«.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Stab:
komandant, kapetan

BROJ 282

## DIREKTIVNO PISMO OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 29. OŽUJKA 1944. SVIM OKRUŽNIM KOMITETIMA KPH U DALMACIJI, ZA BUDUĆI RAD U NOVONASTALOJ SITUACIJI[1]

OBLASNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
za Dalmaciju
29. marta 1944 godine

SVIM OKRUŽNIM KOMITETIMA KPH U DALMACIJI

Dragi drugovi,

bijes i strah od skoro potpune propasti usljed katastrofalnog položaja na istočnoj fronti, njemačke bande, osjećajući se naročito ugrožene u našoj zemlji, nastavljaju sa terorom od svirepog klanja i pljačkanja do prisilne mobilizacije za radove na utvrdama, protjerivanja svih stanovnika iz jednog kraja u drugi, odvođenje na radove i logore gotovo čitavog muškog stanovništva. U ovim crnim danima za naciste, njihov položaj postaje naročito osjetljiv u Dalmaciji, zbog snažnog ustanka masa i prisutnosti naše vojske, zbog blizine savezničkih snaga i sistematskog bombardiranja savezničke avijacije, zbog očekivanja, invazije koja ih u neizvjesnosti dana i mjesta sili da bezglavo prebacuju i rasparčavaju snage. Poslije uspješnih akcija čišćenja njemačkih garnizona na otocima Šolti[2] i Hvaru,[3] u kojima su učestvovale zajednički jedinice NOV i američkih i engleskih vojnih snaga, okupator je započeo sa progonima našeg naroda na primorju i otocima u srazmjerima kakvih do sada nije bilo u ovim krajevima. Na Korčuli, Mljetu i Pelješcu hvatao je sve muškarce od 12 do 70 godina.[4] Pri tom se je služio i silom i lukavošću, tako da je na Korčuli uspio pohvatati oko 3.000 muškaraca. Sličnim mjerama pro-

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/46-47.**
**2 Vidi dok. br. 262, napomenu 2.**
**3 Vidi dok. br. 257, napomenu 5.**
**4 Vidi dok. br. 236, 244 i 260.**

dužava i na ostalim krajevima. Može se očekivati da će se pritisak neprijatelja i pojačati u njegovom povlačenju sa istoka i u pripremanju obrane od invazije.

U ovoj novoj, momentalno, težoj situaciji dužnost je partijskih organizacija da ulože sve svoje snage, iskustvo i požrtvovanost u spriječavanju neprijatelja da istrebljuje naš narod i da ga prisiljava da mu služi. Partijske organizacije treba da dadu najveću pomoć NOO-ima i AFZ-u i omladini, da zajednički organizovano, preduzmu najhitnije sve mjere u sprječavanju neprijatelja da nam uništava narod i u zaštitu naroda da se sposobni za borbu putem mobilizacije spasavaju i bore protiv švapskih zločinaca, a da se neboračko stanovništvo zaštićuje na način, koji će prema mogućnostima smanjiti žrtve i olakšati patnje.

Pitanje mobilizacije postaviti na prvo mjesto i smatrati ga otvorenim i goruć̀im dok god traje ova borba. Uz tolike argumente koje možemo upotrebiti u privlačenju masa za mobilizaciju u redove NOV, kod do sada pasivnih masa i onih koji još čekaju pod uticajem agitacije Mačekovih agenata, isticati, uz ogromne vojničke i političke uspjehe narodno-oslobodilačke borbe izražene u odlukama AVNOJ-a i stečenog priznanja i sve moćnijeg jačanja međunarodnih pozicija naše borbe, u kakvi je položaj doveden hrvatski narod najsramnijom izdajom i prodajom Dalmacije od strane Pavelića najprije talijanskom a sada njemačkom okupatoru i da istrijebljivanje hrvatskog naroda u Dalmaciji s jednakom zločinačkom brutalnošću sprovodi Hitler, kao što je ranije sprovodio Musolini. Ranija Mačekova propaganda čekanja, zar se nije pokazala kao služenje okupatoru, ustašama i četnicima i saradnja i pomoć za krvarenje i uništavanje hrvatskog naroda; zar nije Mačeka srozala na običnog slugu kralja Petra i njegovih četničkih vlada, do sporazuma sa Dražom Mihailovićem, čije četničke bande zajedno sa Švabama kolju hrvatski narod i pokušavaju da mu nametnu nove okove velikosrpske hegemonije. Patriotizam hrvatskih masa uzdizati sa dokazima u borbi narodno-oslobodilačkih boraca protiv svih ugnjetača hrvatskog naroda, fašističkih okupatora Talijana, Nijemaca i Madžara, protiv domaćih izdajica ustaša i kraljevih velikosrpskih četničkih koljača. Pred opasnošću koja je prijetila i još prijeti hrvatskom narodu od izdajničkog rada Pavelića i Mačeka i njihove saradnje sa četnicima, u jasnoj slici pretstaviti veličinu današnje oslobodilačke borbe hrvatskog naroda, u zajednici sa bratskim srpskim narodom i ostalim narodima Jugoslavije, za svoju slobodnu hrvatsku domovinu u federativnoj i demokratskoj Jugoslaviji.

Na akciju četnika u Sjevernoj Dalmaciji da samostalno, a ako to ne uspije onda uz pomoć švapskih gospodara, mobiliziraju što više Srba »za doček kralja Petra i Engleza«, ne čekati vojničku intervenciju naše vojske, koja će neminovno udariti i dotući te izrode, već razviti najaktivniji politički rad i agitaciju u raskrinkavanju njihove izdaje i njihovih prljavih namjera sa srpskim narodom. Predusresti njihove namjere za mobilizaciju i između ostalih argumenata uporno ponavljati i sa činjenicama i primjerima podvlačiti Đujićevo služenje i saradnju sa ustašama, talijanskim i njemačkim okupatorom i u ime kralja Petra klanje i pljačku

srpskog naroda Bukovice i Kninske krajine. Danas je svakom jasno što bi bilo od srpskog naroda da je pošao stopama popa Đujića, Draže Mihailovića i kralja Petra, a kakva ga svijetla budućnost čeka učestovanjem u Narodno-oslobodilačkoj borbi. Popularisati veličanstvene uspjehe Crvene Armije, bratsku pomoć Sovjetskog Saveza i dolazak vojne misije u našu zemlju, zatim najnoviji stav engleskih i američkih saveznika, koji su na putu da priznaju naš Nacionalni Komitet. Radio emisije Londona sada otvoreno govore o saradnji četnika sa Nijemcima i o borbi jedinica NOV sa četnicima. Ističemo da četničko uporište u Sjevernoj Dalmaciji ostaje jedinim osloncem četničkog kralja u Hrvatskoj i da moramo sve učiniti da ga likvidiramo. Pravilnim političkim radom među srpskim masama uspjet ćemo da suzbijemo pokušaje širenja četničkog uticaja. Zločini koje čine četnički izrodi nad samim srpskim masama treba da budu najjači argumenti za mobilizaciju tih masa. Zločini četnika u hrvatskim krajevima treba da daju najvećeg potstreka ugroženim hrvatskim masama za mobilizaciju.

U sprovađanju mobilizacije koristiti sve događaje i svaki dan uočavati sve povoljne momente. Parola treba da nam bude: ko može svojim radom da i najmanje koristi neprijatelju ne smije da mu upadne u ruke i dužnost mu je i jedini spas da stupi u redove NOV, koja čisti zemlju od neprijatelja i nosi mir, slobodu i bolju budućnost njemu, njegovoj porodici i čitavom narodu. Oportunističko ili lakomisleno prepuštanje neprijatelju žigosat ćemo kao sramotu i izdaju prema svome narodu. Najšira mobilizacija masa u redove NOV u ovom času dobiva svoj značaj koliko u zaštiti naroda od uništenja, spriječavanja da djelovi našeg naroda služe neprijatelju, jačanja naših vojničkih snaga, pred kojima stoje veliki zadaci, sa značenjem i srazmjerima koje prelaze okvir naše zemlje, u velikoj borbi za konačni obračun sa Hitlerovom tiranijom, toliko i radi političke afirmacije, u unutrašnjem i međunarodnom značenju, s razloga što se mobilizacijom stvara najčvršća osnova u osuđivanju i uništavanju domaće reakcije i davanje podrške Nacionalnom Komitetu. Poziv druga Tita za mobilizaciju stalno imati na umu. Na vrijeme poduzimati praktične mjere za prikupljanje i prebacivanje novo mobilisanih do terena naših vojnih jedinica.

U ovim danima, iznimno teškim za naš narod, ali po trajanju kratkim i posljednjim teškim danima, dužnost je naših partijskih organizacija da inspiriraju sve rukovodioce sa osobitom brigom da se narodu pomogne do najvećih mogućnosti. U budnosti da neprijatelj ne iznenađuje narod, organizovati seoske straže, međusobnu vezu sela i povezivat se sa vojskom. Olakšati patnje naroda sa brigom, koliko je to moguće, u pogledu ishrane, obrađivanja zemlje, prebacivanja i smještaja zbjega u sigurnija mjesta. Kod prebacivanja naroda iz ugroženih krajeva, u prvom redu izvlačiti i slati u vojne jedinice sve one koji su sposobni za rad i koje bi mogao neprijatelj odvući i koristiti za svoje ciljeve. Paziti da se u zbjeg ne uvuku ustaške i četničke porodice. U svim ovim zadacima pod rukovodstvom NOO angažirati direktnu saradnju i učešće organizacija omladine i žena.

**Ponovo** se **skreće pažnja na cirkularno pismo ovog Komiteta u vezi sa čuvanjem kadrova.**[5]

**Izvještavajte nas redovno i na vrijeme o svim događajima i promjenama u vašem okrugu i o mjerama koje ste poduzeli u reagiranju na akcije neprijatelja.**

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

**sa drugarskim pozdravom**

(M. P.) Za OBLASNI KOMITET:
***Bunko,***[6] **v. r.**

BROJ 283

## DNEVNI RAPORT ŠTABA ČETVRTOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA ZA 29. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O BOMBARDIRANJU VISA OD NEPRIJATELJSKE AVIJACIJE[1]

STAB IV POM. OBAL. SEKTORA
Pov. službeno
29 marta 1944. godine
u Visu

Dnevni raport.

ŠTABU MORNARICE

1. Od 19,10 do 19,35 Vis i okolina bombardirani od neprijateljske avijacije.[2] Bačeno oko pedesetak bombi. U neposrednoj blizini zgrade IV Sektora bačeno 18 bombi, od kojih 4 nisu eksplodirale.

Od bombardiranja potpuno uništeni brodovi su slijedeći: m/j »Vela Luka«, »Mir vami«, »Sv. Ana«, »Maksim Gorki«, »Sv. Šimun«, ukupno 152 tone.

Djelomično oštećeni: m/j »Darinka«, »Nino«, »Jadran«, »Edison«, »Sv. Josip«, »Sv. Nikola«, NB »Velebit« III P.O.S., »Ljuboman« (jedrenjak), ukupno 207 tona.

Ranjena dva druga.

Ostale ustanove ovog Sektora neoštećene.

5 Vidi dok. br. 172.

6 Nikola Sekulić-Bunko, Clan Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB; reg. br. 12/6, k. 2064.

2 Vidi dok. br. 293 i 294.

U Dopunskoj četi ranjena 4 druga, od kojih 1 teže, u Viškoj flotili također jedan drug lakše ranjen.

2. Patrolisanje vršeno redovno po čamcima flotila.

NB3 održava vezu sa Bračem, gdje je iskrcan 1 Amerikanac a ukrcano 6 Amerikanaca, komandant III Brigade i jedan borac. Sa Šoltom nije uspostavljena veza.

NB4 sa m/j »Sv. Nikola« u teglju isplovio za Pitvansku Plažu i ukrcao 150 zbjega za Vis.

NB7 u Lastovu, nije se vratio.

NB8 upućen za Biokovo, nije izvršio zadatak zbog lošeg vremena i prenoćio na Šćedru, u zoru povratio se u Vis.

3. Bez sadržaja.

4. Uplovilo u Vis: 8 brodova iz Hvara, 1 brod iz Komiže, 3 broda iz III Sektora sa 150 zbjega. Isplovilo: 8 brodova za Hvar, 1 brod za Komižu.

Za Komižu nema podataka uslijed prekida telef. veze.

4. Bez sadržaja.

5. Zbog zbjega upućeno u Hvar 9 brodova, prenijeto u Vis 437 zbjega i 420 boraca.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Politkomesar:
***Bagat,***[3] v. r.

Operativni oficir:
***Davor J. Orebić,*** v. r.

BROJ 284

## NAREĐENJE NAČELNIKA OBAVJEŠTAJNOG ODJELJENJA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 30. OŽUJKA 1944. OBAVJEŠTAJNOM ODSJEKU 8. KORPUSU NOVJ DA PROVJERI PODATKE O NUMERACIJI, SASTAVU I DISLOKACIJI NEPRIJATELJEVIH SNAGA NA OPERATIVNOM PROSTORU KORPUSA I ŠTO PRIJE O TOME DOSTAVI IZVJEŠTAJ[1]

OBAVJEŠTAJNO ODJELJENJE
VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ
30. 3. 1944. u 7.30

OBAVJEŠTAJNOM ODJELJENJU VIII KORPUSA NOV I POJ

Prema podatcima koji su stigli do nas iz vašeg izvora,[2] na sektoru vašeg korpusa nalazile su se slijedeće neprijateljske jedinice:

**3 Vlado**

**1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 5/1, k. 16.**

**2 Vidi dok. br. 235.**

1) 118 jäger divizija (sa dva pješadijska puka: 178, 750 i 268 art. puk)[3] na području južne Dalmacije do Makarske. Neki djelovi su otišli iz Dubrovnika.

2) 240 pješ. divizija i to 98 pješ. puk u okolini Splita.[4]

3) 264 pješ. divizija (891, 892 pješ. i 193 art. puk) na području sjeverne i srednje Dalmacije.[5]

4) 369 »Vražja« divizija na sektoru Imotski.® Jedan je puk otišao u Knin.[7] Dijelovi II domobr. zdruga otišli 3. 3. na sektor Livno. Također ste nam javili o prisustvu 92 divizije,[8] koja je došla na sektor Knina, pa se povukla preko Mostara prema Sarajevu, a zatim da je na njen sektor došla 513 divizija.[9]

U vezi s ovim [vašim] izvještajem, mi vam napominjemo da sastavni pukovi 188 (divizije) nisu 178 i 750, te 263 art. puk, nego: 378[10] i 668 art. puk. Za 240 (???) diviziju, odnosno 98 puk javili ste još 18. III da je u pokretu; da li je on još tu?[11]

Nije nam jasno o kome se zdrugu radi — lovačkom ili gorskom, no ni jedan do sada nisu bili kod vas osim 14 p. pukov.[nije] i 15 pješ. pukovnije, zato to provjerite.[12]

Za novodošlu diviziju 513 svakako javite brojeve pukova, jer broj divizije često je puta proizvoljan. Broj puka naći ćete u ratnom rasporedu [njegovih pripadnika].

Što je bilo sa tom 92 divizijom?[13] Za nju javlja VI korpus da je prešla preko njega. Odakle je ta divizija, koji su joj pukovi, to nas svakako zanima i treba da nam javite sve što u vezi s tim znadete.

Pošaljite nam odmah kratak pregled snaga, naznačavajući pukovniju i broj divizije, nemačkih, također domobranskih i ustaških i četničkih jedinica i [za] svaku [navedite] dislokaciju.

**3 Njemačka 118. lovačka divizija (Petog SS-brdskog armijskog korpusa) imala je u svom sastavu 738. i 750. lovački puk i 668. artiljerijski puk. O dolasku ove divizije u Dalmaciju i njenim dejstvima vidi knj. 9. Arhiva divizije iz 1944. godine nije sačuvana.**

**4 U Jugoslaviju nije dolazila njemačka 240. pješadijska divizija. Njemački 98. pješadijski puk je bio iz sastava Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 235, napomenu 2.**

**5 Njemačka 264. pješadijska divizija (Petnaestog brdskog armijskog korpusa) je imala u svom sastavu 891, 892. i 893. grenadirski puk i 264. artiljerijski puk. O dolasku ove divizije u Dalmaciju vidi knj. 9.**

**6 O njemačkoj 369. legionarskoj »Vražjoj« diviziji (Petog SS brdskog armijskog korpusa) vidi dok. br. 235, napomenu 8.**

**7 Nijedan njen dio nije se tada nalazio u Kninu.**

**8 i 13 Njemačka 92. divizija nije dolazila u Jugoslaviju. Ovdje se radi o samostalnom 92. motoriziranom puku. Vidi dok. br. 235, napomenu 3, 4 i 15.**

**9 Njemačka 513. divizija nije dolazila u Jugoslaviju.**

**10 Omaškom su pri pisanju izmješane cifre; trebalo bi da piše: 738.**

**11 Vidi dok. br. 235, napomenu 9, 10, 11 i 12.**

**12 Na području Dubrovnik—Gacko—Konjic—Duvno—Livno—Sinj—Split, od 11. do 15. travnja 1944. godine, formiran je Deveti posadni zdrug, od dijelova 14. i 15. domobranske pješačke pukovnije i onih posadnih jedinica, vodova i domobranskih jedinica koje nisu bile u sastavu lovačkih i gorskih zdrugova (vidi Arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 2/27-4, k. 135: zapovjest Trećeg zbornog područja od 1. travnja 1944).**

Redoviti izvještaj pošaljite što prije i u njemu naznačite sve što znadete o dotičnim jedinicama, utvrđenju, namjerama itd., a zatim sve ovo grupišite po garnizonima, da se vidi koja jedinica drži koji garnizon.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Načelnik Obav. odjeljenja
ppukovnik:
***Jefto Šašić,*** v. r.

P. S.

Na prostor Knina otišao je štab 15. arm. korpusa, Javite što znadete o tome i koje divizije potpadaju pod njega.[14]

BROJ 285

## PISMO OBLASNOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 30. OŽUJKA 1944. IVICI KUKOCU U VEZI MJERA KOJE CE PODUZETI PARTIJA NA JAČANJU SVOJIH REDOVA I STANJU PARTIJSKIH ORGANIZACIJA NA TERENU[1]

OBLASNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU
30. III. 1944 godine

Drugu Jordanu,[2] članu biroa Obi. K. K. P. H.

Dragi druže,

Primili smo tvoje pismo[3] — kojim nas obavještavaš o stanju jedinica IX i XX Divizije — kao i priložene izvještaje politodjela, prilog o paležu Glamoča, izvještaj O. K. Livna i ostale priloge C. K. K. P. J. i C. K. K. P. H.,[4] što smo ti već i depešom potvrdili.

Stanje u jedinicama IX i XX Divizije kao i u odredima, prema tvom izvještaju je dosta ozbiljno i zabrinjavajuće. Štetne i nezdrave pojave, kao i počinjene greške i propusti, proizlaze uglavnom — kao što ste i vi tamo točno konstatirali — usljed niskog teoretskog nivoa, slabe partijnosti i pomanjkanja potrebne odgovornosti, što je rezultat malodobnosti i malobrojnosti part, organizacije u vojsci. Usljed toga, i kao odraz takove orga-

**14 Stab Petnaestog brdskog armijskog korpusa preselio se iz Banje Luke u Knin 3. ožujka 1944. god. Vidi dok. br. 445.**

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/48-52.**

**2 Ivica Kukoč-Jordan**

**3 14 Redakcija nije pronašla ove izvještaje i priloge.**

nizacije, izbijaju one brojne loše pojave, koje dolaze do izraza kroz lokalpatriotizam, dezerterstvo, slabe i nezdrave odnose kod rukovodećeg kadra što se — razumije se -— prenosi i na same borce.

Pored vojno disciplinskih mjera, koje će prema takvim pojavama preduzimati vojno rukovodstvo, sa partijske strane mora se dati i učiniti sve da se part, organizacija naročito u vojsci ojača i učvrsti, da bi sve one zadatke koji se pred njom budu postavili, uspješno rješili. Da bi to postigli potrebno nam je voditi računa, ne samo o broju članova Partije, nego i o tome kakvi su oni partijci. To ne mora da znači da u borbi provjereni borci neće ulaziti u Partiju, ali ne smije se dozvoliti ni da u Partiju ulaze ljudi a da nisu dovoljno provjereni, koji u prvim teškoćama pokleknu i na taj način štete i krnje autoritet Partije. (Među dezerterima u vojsci i u odredima, ovo zadnje vrijeme, kao što ti je i samom poznato, bio je priličan broj članova Partije i SKOJa. Mora se poduzeti sve, da se to u buduće ni pojedinačno a kamoli masovno, više ne dogodi. Da bi se to postiglo, tj. da bi partijska organizacija bila u stanju da rješi sve ono što se pred nju postavi, nameće se potreba da se u prvom redu u cjelosti provjeri i pročisti part, organizacija u vojsci. Svi kolebljivi, svi neprovjereni elementi, kao i oni koji su se prošvercovali u Partiju ili došli u nju po ličnoj liniji, smatrajući da su se tako politički osigurali i stekli preimućstva nad ostalim borcima, treba iz Partije ukloniti, jer ti su baš oni koji labave i razvodnjavaju part, organizaciju, i koji joj na taj način ruše ugled i autoritet. Osim toga, nastojati provoditi jednim planskim i sistematskim radom teoretsko politički rad i tako podizati partijsku svijest na jedan veći nivo, koji će uporedo sa neprekidnom borbom protiv neprijatelja, stvarati od boraca prave i odane članove Partije. Part, organizacija koju sačinjavaju takovi članovi biti će sposobna da rješi sve zadatke i danas i sutra. Dalje, posvetiti veliku pažnju održavanju kurseva, na kojima odgajati, provjeravati i izdizati nove rukovodioce. U vezi toga šaljemo vam druga Fiću,[5] koji je održavanjem srednjih kurseva pri Obi. Komitetu postigao dobre rezultate, pa će i vama tamo biti od velike pomoći. Mnogo će nam u tom pravcu koristiti pomoć, koju nam ukazuju C. K. K. P. J., otvaranjem kursa za političke rukovodioce VIII Korpusa, zatim primanjem 5 do 8 drugova na viši partijski kurs, kao i upućivanjem 10 do 15 drugova iz I Korpusa[6] za rad po našim jedinicama. Upućivanjem ka Štabu Korpusa jednog dijela naše tehnike, sa odgovarajućim brojem drugova kao i materijala i radio aparata, moći će se zadovoljiti potreba svakodnevnog obavještavanja boraca o događajima u svijetu i kod nas. Uputili smo vam kult. prosvj. grupu Obi. N. O. O.-a, i nadamo se da će ona sa svojim djelovanjem dosta doprinijeti kulturnom izdizanju naših boraca. Što se tiče tvog predloga, da bi mogli ovde formirati glazbu i uputiti je za Korpus, možemo reći da niti imamo glazbara ni instrumenata, i prema tome nismo u stanju da vam u tome pomognemo. XXVI Divizija ima svoju glazbu, pa ukoliko Štab Korpusa smatra da je njima potrebnija neka je zatraži od nje. Harmonike, koje ste

5 Filip Bajković-Fićo
6 Riječ je o Prvom proleterskom korpusu.

zatražili, nastojati ćemo kupiti u Italiji i ukoliko ih dobijemo, što prije uputiti.

Što se tiče ishrane VIII Korpusa, kao i prebacivanja spreme, oružja i ostalog materijala, mi smo se od prvog dana dolaska na otoke u cjelosti zalagali, tražeći i koristeći sve mogućnosti, da se prebacuje koliko je moguće više. Što se u tome nije uspjelo razlozi su uglavnom objektivne prirode, a i onaj dio koji se teškom mukom uspio da prebaci, dobrim dijelom je propao usljed neprijateljske aktivnosti i nesnalaženja i nesavjesnosti odgovornih drugova po tom poslu. Najveća teškoća ostaje i dalje u tome, što nema slobodne obale gdje bi mogla da se prebacuje hrana i ostali materijal.

Što se tiče popunjavanja jedinica, tj. pitanje mobilizacije, postavljeno je pred čitavu part, organizaciju, kao i N. O. O.-e. Uza sve teškoće koje nam stoje na putu, a naročito prisilna mobilizacija sa strane okupatora (od 12 do 70 godina), vjerujemo da ćemo pored svega toga postići zadovoljavajuće rezultate.

Nekoliko riječi o izvlačenju boraca iz odreda za operativne jedinice — brigade i divizije. Po ovom pitanju odgovorni rukovodeći drugovi dosta su griješili, što kad su iz odreda izvlačili dio najboljih boraca za popunu brigade iste nisu politički ni vojnički dovoljno pripremili i uvjerili ih u neophodnu potrebu njihovog odlaska u jedinice. Oni su tom pitanju prilazili uglavnom sa naređenjem, što je kod ovih izazivalo neraspoloženje za brigadu, usljed njihove politički nezrelosti, niske svijesti i vezanosti za svoj kraj. U mnogim slučajevima, nagovaranjem tuđih i nezdravih elemenata, to se stanje mnogo jače ispoljilo i urodilo onako štetnim pojavama i dezerterstvom iz brigade, što je ostalo jedan od ozbiljnih problema za našu vojsku. Usljed ovakovog prilaženja ovom ozbiljnom pitanju imamo dvostruku štetu. Na jednoj strani imamo prorijeđene i oslabljene odrede, a na drugoj brigade koje ne dobivaju one i onakove borce, koji su joj neophodno potrebni, nego čak njihovim dolaskom i unašanjem takovog duha, negativno utječu i na ostale borce. I treće, njihovim dezertiranjem na svoj teren vrlo štetno utječu na sredinu u koju se vraćaju, kao i na sam narod u čijim očima srozavaju ugled naše vojske i ispravnost i opravdanost N. O. V.

Kao primjer može da nam posluži stanje u vojsci na zadarskom okružju. Borci iz tog kraja, koji su se nalazili u XIX. Diviziji, dezertirali su i vraćali su se u svoj kraj. Njihovim povratkom, političko stanje se dosta pogoršalo. Mi smo poduzeli potrebne mjere za suzbijanje dezerterstva, pomoći partijskoj organizaciji i sređivanju prilika na tom okružju. Kao pomoć O. K. Zadar, šaljemo drugove Milevu[7] i Martina,[8] da se tamo dulje zadrže. Od dezertera, njih oko 120, doveli smo na Vis, poveli istragu, da pronađemo i kaznimo organizatore, ostale predali XXVI Diviziji, da se u njezinim jedinicama vojnički i politički izdignu.

Što se tiče istrage u vezi Livna, mislimo da je potrebno, ukoliko nije moguće povesti temeljitu istragu, a ono barem koliko ste vi danas u mo-

**7 Mileva Bubalo, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**
**8 Martin Vežić, član Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

gućnosti. Također nastojte da povedete istragu u XX Diviziji, pa nam materijal jedne i druge istrage što prije uputite.

Što se tiče O. K. Livno, dobro je što ste kooptirali Barića i zatražili da komitet prikupi podatke o livnjacima u raznim jedinicama, koji bi mogli doći u obzir za to okružje. Mi, za sada, nismo u stanju da bilo koga pošaljemo za pomoć. Obzirom na političko i vojničko stanje livanjsko-duvanjskog okruga mišljenja smo, da biste trebali o tome kojoj će part, organizaciji pripasti O. K. Livno, porazgovarati sa drugom Markom[9] i donijeti po tom pitanju, ukoliko je to sazrelo, jednu cjelishodnu odluku. Ukoliko se odluči, da to okružje pripadne part, organizaciji za Bosnu i Hercegovinu, mi ćemo i dalje tom okrugu, bez obzira na ovakvo rješenje, pružiti pomoć. Ukoliko razgovarate sa drugom Markom o tom pitanju, nastojte da ne dobije utisak da se mi želimo riješiti rada i odgovornosti u tom okružju, nego da to pitanje bude rezultat analize političkog i vojničkog stanja, partijske organizacije i raspoloženja naroda tog kraja. Ovo pitanje napominjemo zato što smo već jednom postavili pred O. K. Livno da o tom pitanju porazgovori sa drugom Markom, jer već se onda nametalo rješenje tog pitanja. Osim toga, ponukalo nas je pismo druga Kadijevića,[10] upućeno pred nekoliko dana Obi. SKOJa, u kojem iznosi da se kod nekih livnjaka, članova Partije, javlja tendencija da njihovo okružje pripada part, organizaciji Bosne i Hercegovine.

Smatramo za potrebnim da te upoznamo sa stanjem rukovodstva SKOJa za Dalmaciju. Ovo rukovodstvo, pored postignutih rezultata i njihovog nastojanja da rješe sve zadatke na terenu i u vojsci, koji su se pred njih, kao omladinsko rukovodstvo postavili — nisu zadovoljiti niti postigli moguće rezultate. Analizirajući u čemu leži razlog nedostatka i slabosti tog komiteta i zbog čega nije zadovoljio, iako su bili uporni i savjesni u radu, jest taj što on po svom socijalnom sastavu ne odgovara. Sastav ovog komiteta je u većini od intelektualaca, naime samo jedan član je radnik, a i taj usljed njegove bolesti i duljeg osustva na lječenju, nije u komitetu mogao da dođe do izraza. Pored toga što članovi Oblasnog SKOJa nisu ni radnici ni seljaci, a uz to niti masovici, nijedan od njih nije ni iz industrijskih centara Dalmacije — Splita, Šibenika, itd. — pa prema tome među omladinom Dalmacije nisu dovoljno poznati a kamoli popularni i voljeni kao što bi trebali i morali da budu članovi omladinskog rukovodstva.

Za vrijeme ovog rata, radnička i seljačka omladina Dalmacije, dala je hiljade boraca, koji ne zaostaju za omladinom ostalih djelova naše zemlje, od kojih su mnogi poginuli smrću heroja — junaka. Mnogi od njih i dan danas su u jedinicama svjetli primjeri herojstva i odanosti našoj Komunističkoj Partiji, N. O. B-u i svom narodu. Mi treba da vodimo kurs na to da od te i takove omladine, koja je prokušana u borbi, od seljačke i radničke omladine, odvajamo pojedince i izdižemo ih za rukovodioce. Zato smo donijeli odluku, koju smo stavili u zadatak i samom Oblasnom SKOJA, a također stavljamo i tebi kao i drugu Stevi[11] u za-

**9 Aleksandar Ranković**
**10 Veljko Kadijević**
**11 Andrija Božanić-Stevo, član Biroa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju.**

datak, da kroz naše jedinice pronađete popularne, radničke, seljačke omladince — masovike, koji bi mogli da dođu u obzir kao rukovodioci SKOJa za Dalmaciju. Ovo pitanje smatrajte kao ozbiljno i hitno. Ukoliko već sada u ovom pravcu imate nekoga u vidu, odmah nas obavijestite. Mi smo već dali u zadatak Oblasnom SKOJa da od Štaba Korpusa zatraži za O. K. SKOJa Split, druga Jozu Jurjevića, sadanjeg komesara prateće čete IX Divizije.

Slično stanje kakovo je kod Oblasnog Komiteta SKOJa, vlada i u nekim partijskim O. Komitetima.

O. K. Zadar. — Socijalni sastav 3 intelektualca, 1 ribar koji je po svom duhu više intelektualac nego radnik.

O. K. Šibenik — 3 intelektualca, 1 radnik, koji je veći intelektualac nego ostala trojica — isti slučaj kao kod O. K. Zadar.

O. K. Dubrovnik — Skoro nikakav partijski rad. Nekoji od drugova, koje smo bar nešto uspili izdignuti, usljed djelovanja špijuna, izgubili smo. Zbog oportunizma od strane starijih drugova — uza sve uslove i mogućnosti koje postoje u tom okružju — može se reći da, uglavnom, tamo nemamo part, organizacije. Stoga smo odlučili, na našem predzadnjem sastanku, da druga Vilia Eterovića[12] dignemo iz O. K. Split i damo za O. K. Dubrovnik.

Kako vidite, stanje ovih okružnih komiteta prilično je nezadovoljavajuće. Potrebno bi bilo da se kroz jedinice pogleda i pronađe dobrih radnika, seljaka, dobrih partijaca, koji imaju uslova da se razviju u rukovodioca i koji bi mogli odgovoriti na dužnosti članova okružnih komiteta. Pitanje druga Valenta na O. K. Šibenik, rješite u saglasnosti sa komesarom Korpusa i što prije ga uputiti na njegovu dužnost.

O. K. Knin. Kod ovog komiteta potrebno je bilo izvršiti reorganizaciju iz razloga što dosadašnje rukovodstvo, posebno sekretar drug Brko, nisu zadovoljili.. .[13]

O. K. Split i O. K. Biokovo—Neretva. Stanje ovih okružja je dosta dobro. Socijalni sastav dobar. Odnosi unutar komiteta zdravi i drugarski. Uza sve teškoće koje imaju na svojim terenima, rad prilično savladavaju i dosta dobro rukovode organizacijom.

[•••I[14]

O. K. Brač—Hvar—Vis. Ovaj Komitet, uz našu direktnu pomoć i reorganizacijom koja je izvršena u istom — time što je drug Benko[15] smjenjen sa dužnosti sekretara i postavljen za zamjenika komesara brigade XXVI Divizije — krenuo je putem ozdravljenja i stvaranja boljih odnosa unutar istog. Ovim je ujedno razbijeno i otklonjeno usko lokalno gledanje i familijarnost koja je vladala komitetom i odražavala se na čitavu partijsku organizaciju. I samom drugu Benki je ova izmjena mnogo pomogla, tako da se i on lično, danas mnogo bolje osjeća. Da je ovaj komitet uspio da za kratko vrijeme pođe jednim putem sređivanja i

**12 Ante Eterović-Vill**
**13 i 14 Redakcija je izostavila dio teksta koji se odnosi na personalna pitanja.**
**15 Benko Matulić**

**osamostaljenja je i dolazak druga Gandia,[16] kao organizacionog sekretara na mjesto Benka.**

A sada da te još malo upoznamo sa stanjem u Italiji i našeg odnosa sa Saveznicima. Na svim sektorima (tenkovski, avijacija, mornarica, baza Monopoli, bolnice, zbjeg) osjeća se organizovanost, međusobna povezanost u svakodnevnom radu i djelovanju. Ide se pomalo ka otklanjanju nedostataka i grešaka, koje su se do sada pojavljivale i smetale radu. Jedan od krupnih propusta od strane naših odgovornih drugova, bio je nepravilan odnos prema Povjereniku dr. Smodlaki.[17] Naši drugovi nisu našli za shodno da dr. Smodlaku obavještavaju o svim našim problemima, koji se dnevno tamo nameću i iskrsavaju, kao i o odnosu prema Saveznicima. Oni ga nisu angažovali, niti uvlačili u sve te probleme, tako da je on kao Povjerenik Nacionalnog Komiteta za vanjske Poslove, bio po strani od cjelokupnog zbivanja i prepušten sam sebi. Na taj način se mnogo štetilo i propuštala prilika da se baš kroz njegovo sudjelovanje u cjelom tom radu, utire put i stvaraju mogućnosti afirmacije Nacionalnog Komiteta, kao privremene vlade Jugoslavije, u inostranstvu. Odlaskom druga Ćeće,[18] po drugi put, u Italiju stanje se sredilo, dr. Smodlaka se danas nalazi u centru svih događaja.

Danomice se veze sa Saveznicima učvršćuju i produbljavaju na svim poljima, tako da je u posljednje vrijeme došlo do saradnje i na kulturnom polju. Na njihov predlog došlo je do snimanja na ploče, kulturnih priredbi vojničkog života. Održani su govori od strane partizana o našoj borbi i bratstvu i jedinstvu naših naroda, što ste i sami mogli čuti 27 marta. Tog dana, na godišnjicu pobune naroda Jugoslavije protiv potpisivanja »Trojnog pakta«, radio London je prije Čerčilovog[19] govora dao dio tog programa. Tako isto ste, vjerojatno, slušali pohvale Saveznika o organizaciji našeg zbjega i njihovog života na bliskom Istoku, sa napomenom da u istoriji ratova nije još bilo tako organizovanog zbjega.

Prema posljednjim izvještajima sa svih okružja, stižu nam obavještenja i vijesti o strahovitom teroru, koje na svim područjima vrši okupator uz pomoć četnika i ustaša. Na najsvirepiji način obaraju se na narod, kolju, ubijaju i pale ga benzinom. Kuće koje ne mogu da zapale, minama dižu u zrak. Otoci u tome ništa ne zaostaju. I na njima se vrše svakojaka zvjerstva. Prisilno mobilišu gdje god stignu sve muškarce od 12 do 70 godina i vode ih na prisilan rad. Narod se, u većini krajeva, drži dobro. Sve ono što je sposobno ide u našu vojsku i traži oružje.

Situacija na samom Visu, osobito nakon izvršenih akcija na Šolti[20] i Hvaru,[21] prilično se izmjenila. Imali smo jaka noćna bombardovanja Visa i Komiže, gdje je bilo dosta mrtvih i ranjenih, naših i Saveznika. Potopljeno je nekoliko brodova i srušeno dosta kuća. Ovim drugim bombardovanjem poginula je i drugarica Draga Lukinović, član O. K. i Ok.

16 Nikola ReDanić-Gandi
17 Josip dr Smodlaka, povjerenik za vanjske poslove Nacionalnog komiteta oslobođenja Jugoslavije.
'8 Svp'-lav Stefanović-Cećo, instruktor Centralnog komiteta KPJ pri Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju.
19 Winston Churchill, predsjednik britanske vlade.
20 Vidi dok. br. 262, napomenu 2.
21 Vidi dok. br. 257, napomenu 5.

N. O. O-a za Brač—Hvar—Vis. Ovaj komitet, njenom smrću, je dosta izgubio, jer je imala uslova da se razvije u dobrog rukovodioca.

Primili smo izvještaj O. K. Šibenik, u kojem nas pored ostalog obavještavaju o rasformiranju Šibenske Komande Područja. Po novoj podjeli teritorije bivše Komande Područja Šibenik od sada bi imala da pripada Splitskoj i Zadarskoj Komandi Područja. Znamo da je VIII Korpus, prilikom donošenja ove odluke, rukovodio se geografskim položajem same Komande Područja i da je granicu potegao dolinom rijeke Krke. Ta podjela s vojničkog stanovišta može da odgovara, ali rasformiranje same Komande izazvalo je negodovanje kod naroda i to je od vojničkog postalo političko pitanje. Osim negodovanja samog naroda, i neprijateljski elementi to iskorištavaju za svoju propagandu tumačeći to kao zapostavljanje samog šibenskog okruga u upoređenju sa Zadrom i Splitom. Naše je mišljenje da bi trebalo, bar za sada, da ostane i dalje u djelovanju Komanda Šibenskog Područja i time otklonile, u sadašnjim momentima, štetene i nepotrebne trzavice i nezadovoljstva.

Reorganizacija komanda područja koju je na predlog druga Karlia[2]-proveo VIII Korpus poremetila je rad partijske organizacije u pojedinim okružjima a tako isto i djelovanje N. O. O.-a. Ovakva reorganizacija neće moći ostati.

I sa same tehničke strane podjela je sasma nepodesna i nezadovoljava. Na jednoj strani imamo na pr. Splitsko Područje sa dodatkom grada Šibenika i čitavog dijela Šibenskog okružja istočno od rijeke Krke, a s druge strane Zadarsku Komandu Područja, koja je i do sada bila prevelika, a sa dodatkom zapadnog dijela šibenskog okruga, postaje preglomazna, te tako ni jedna ni druga komanda nisu u stanju da pravilno rukovode svojim radom.

Mišljenja smo da treba ponovo formirati Šibensku Komandu Područja i da ova kao i ostale djeluju dalje u svom prijašnjem djelokrugu.

Ćudi nas, da se ova reorganizacija sprovela, a da se prethodno nije tražilo ni mišljenje ni saglasnost Oblasnog Komiteta, što se tiče samog druga Karlia, po našem mišljenju, on nije pozitivan čovjek. Mi smo se sami o tome uvjerili, a i njegov daljnji rad na terenu potvrđuje to naše mišljenje. Usljed pomanjkanja kadrova zadržavamo ga i dalje na tom poslu. Potrebno je zato da sva njegova mišljenja i predloge temeljito proučite, pretresete i dovoljno prokontrolirate, pa tek onda provedete u djelo. Naročito kada se radi o krupnijim pitanjima i problemima kao što je ovog puta slučaj sa komandom područja.

Drugarskim pozdravom

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

**BROJ 286**

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA KNIN OD 30. OŽUJKA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

**Okružni komitet
Komunističke partije Hrvatske
za Knin
30. marta 1944.**

Drugarskom

OBLASNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE

za Dalmaciju

Izvještaj: od 20. februara do 20. marta 1944.

Politička situacija

Poslije našeg zadnjeg izvještaja[2] većih promena je bilo na kotaru Promina—Miljevci, gde je u partizane pristupilo ili našom vojskom mobilizirano oko 150 boraca.

Jača neprijateljska aktivnost osetila se na čitavom okrugu. I saradnja neprijatelja otvoreno se ispoljila u zajedničkim i kombinovanim akcijama ustaša i četnika na kotaru Promina—Miljevci, što nam dokazuje da ni sami četnici, niti ustaše bez četnika nisu u stanju da poprave svoj položaj u ovom kotaru.

Kotar Promina—Miljevci se poboljšava i naša jedinica koja je u tom kraju izvršila akcije i koja je kao mobilizaciono jezgro okupljala, mobilisala ili odvodila domobrane ili silom mobilisane četnike, danas je postala već oformljena vojna jedinica i već je formiran Prominski part. Odred.[3] Formiranjem ovog Odreda želilo se postići još jača mobilizacija i okupljanje sveg prominsko-miljevačkog kraja, jer važnost toga kotara sem što je važnost kao mobilizacionog rezervoara, već je bio kroz ovo čitavo vreme naslon koliko ustašama kotara Drniš, toliko jakom četničkom bazenu u Kotaru Knin. Koliko je silnog odjeka i kakav je udarac po neprijatelju bila naša mobilizaciona akcija vidi se na reagiranju neprijatelja. Likvidiranje nekoliko ustaških organizatora, razbijanje četničkih uporišta, neprijatelj je ostao jako oslabljen i jedini put i način kojim ide je put reakcije i represalija. Civilna vlast koju su četnici uspostavili mjestimično je razbijena, ali nije dobila neki čvrst karakter niti je ostvarila političko rukovodstvo nad srpskim masama. Što im danas preostaje to i čine: u

1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Instituta, za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske, Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 46/35-38.
2 Vidi dok. br. 231.

Bobodolu su zapalili dvije kuće, u Lukaru 3 kuće. Odveli su i ispremlatili nekoliko hrvatskih i sprskih rodoljuba. Patrolama i komitskim odredima su učestali pretresati ovaj kotar i pretnjama se groze i Srbima i Hrvatima. Naročito aktivnost u teror su razvili u Vrbniku, gde su mobilisali skoro sve stanovništvo, jedan dio sela ispraznili i to onaj u koji su naši drugovi nailazili, dok su u samom selu podigli vešala po receptu nemačkog oficira Lepermana. Njihova parola da imaju savez sa Engleskom, da engleski kralj neće dopustiti vlast partizanima i da je kumovao kralju Petru na vjenčanju, da su se složili sa saveznicima da ne bombarduju Knin i srpska sela, naročito je naglašavano zadnje vreme, ali su prilikom zbora kojega je održao u Vrbniku četnički komandant Simo Radić bivši žandar iz Kosova došlo do bombardovanja Knina[4] i mitraljiranja i bombardovanja samog zbora. Neobično težak je bio udarac po četnicima ovo bombardovanje i raspršenje samog zbora.

Ustaše su u zadnje vreme mjenjale nekoliko zapovednika u garnizonu Oklaj kojima nije pošlo za rukom vezati uz ustašku stvar seoske glavare, koji u većini sela samo formalno postoje. N. O. O. sve više poprimaju karakter narodne vlasti i ugled im je u znatnoj meri porastao. Mnogi od ovih odbora su se otkrili i žive ilegalno. Dezertiranje nekih ustaša još više je diskreditiralo ustašku stvar. Ustaški nastrojeni elementi iz HSS-a vješto, zamaskirano i organizovano rade na tome da od milicije koja je velikim delom ili predala oružje ili je razoružana, nastoje opet formirati »bjelu gardu«, što im do danas ne uspeva. Ali njihov provokatorski i protunarodni rad se ipak počeo osjećati, nadasve sada pristupanje mobilizaciji naše vojske. Narod i ako je uz naš pokret ipak sa svim što je kod Mačeka nije raskrstio. Odluke AVNOJ-a primljene su sa odobravanjem i oduševljenjem, što smo mogli dobro viditi na mnogim selima i nekim konferencijama. Ali kod srpskih masa nije dovoljno popularisano ni II zasjedanje AVNOJ-a ni Srpski klub. Na njih još ima utjecaj neprijatelj, mada jedan dio stoji po strani iz bojazni pred neprijateljskim terorom i represalijama. Na općini Miljevci stanje je dosta loše i neprijateljski utjecaj je jak ali opada. Osobiti odjek je imala mobilizacija u Promini i blizina naše vojske.

Kotar Drniš stoji daleko lošije i neprijatelj je jednako aktivan koliko kod Hrvata toliko i kod Srba, neobično jakim terorom, uspeo je neprijatelj da onemogući odlazak iz srpskih sela boraca za N. O. V. primjenjivao jt krajnji teror, uništavao svu imovinu onih koji su odlazili u partizane. U selima Kanjani, Žitniću, nešto manje Kričke, Baljci i Mirlović Polje, stvorili su jaka uporišta. U svim selima su uspostavili četničke odbore, koje aktiviraju počem od prikupljanja novca i materijala do regrutovanja za četnike. Odbori su direktno podređeni bližem komandantu bataljona, on ih postavlja i oni po njegovim direktivama rade. U selima Biočić, Miočić, Tepljuh i Siverić nisu uspeli ni stići da približe narod svojoj četničkoj stvari, niti su im odbori odani jer su postavljeni dekretom i silom, a da prije toga sa četnicima nisu imali ništa zajedničkoga. Nastoje birati viđenije i skoro isključivo članove N. O. O. Ne manje aktivni su kod

4 15 Vidi dok. br. 411, 488 i 495.

omladine koja nije organizovana, ali pripremaju uspostavljanje: Uzdanicu — otadžbine, u koju ulaze mladići do 15 godina, te zatošnici otadžbine (15 do 20 g.). Ovo pripremaju četnički »politički radnici«. Ni žene nisu mimoiđene. U Kolu srpskih sestara su silom i milom uvukli sve djevojke i žene, koje moraju nositi šajkače sa kokardom i kokardu izvezenu na prsima. Ovo je ujedno i jedina od ovih organizacija u kojoj se na demokratski način bira uprava društva. Sastaje se sedmično jednom i odgajaju ih u velikosrpskom duhu, pjevaju četnicima slavu, pletu i prikupljaju dobrovoljne priloge za četnike. Većina devojaka idu silom na te sastanke, ali je utjecaj četničke propagande ipak porastao.

I ustaše u zadnje vreme bilježe u ovom kotaru uspehe. Nakon dezertiranja iz ustaških redova, zadnje vreme još nekoliko desetaka su još prišli u ustašku vojsku. Neprijatelj je vešto podastro da će svi mobilisani za domobrane biti upućeni za Rusiju, jer su mnogi koji su dobili poziv od NDH prišli ustašama, jer ovi ostaju u Drnišu. Utjecaj naš je vrlo malen, pristupanje u našu vojsku malo (pet). Reakcioneri iz HSS-a se više pojavljuju i aktiviziraju. Sve češći su i jači četnički ispadi u samom Drnišu. Njihova saradnja sa djelom HSS-a je u nekoliko došla do izražaja. U mnogome je poljuljalo sve te njihove zamisli o potpunom predobijanju naroda drniškog kotara za svoju ustaško-četničku stvar i stvar reakcije. Mitraljiranje od strane saveznika Drniša, četničkog Žitnića (gde je ubijen jedan četnički stražar dok je mahao na avion), zatim uništavanje nekoliko nemačkih kolona na cesti Drniš—Kričke. (Radi ovoga Nemci su uvjerenja da je tu u blizini partizanska radio-stanica i vrše pretrese po čitavoj krajini). Naš utjecaj i uspesi i sve pobede koje doživljavamo niti su dovoljno popularisane niti iskorištene. Osim nešto u opštini Siverić, zadnje vreme nikakovih uspeha ne možemo zabilježiti u ovom kotaru.

Kotar Knin je znatno izmenio sliku akcijom savezničke akcije na samo mesto Knin,[5] i ovo je imalo više odjeka nego ma koja naša pobeda sa kojom je jedan dio ovog kotara vrlo loše upoznat (opć. Kosovo, delimično Knin) osim što je stradalo 150 civila i vojnika, četnicima i njihovome vojvodi je odzvonilo sa parolama o tobožnjoj zajednici interesa u srpskim i četničkim selima i o sporazumu Engleza. Ovo bombardovanje narod je dočekao sa oduševljenjem. Knin kao centar četništva više ne postoji. Sada su se četnici i četnički ideolozi razmilili i silom teraju narod da ih trpi. Ali ta banda svoju vojsku drži čvrsto na uzdama. U zadnjim borbama koje su vodili sa našim jedinicama nisu tajili ni svoj položaj ni svoju ulogu vikali su: majku vam vašu, znamo da je vaša pobeda ali je naša osveta. Đujić[6] je mnoge uspio da zakrvari, a ovi nađu načina i sredstva da drugima nedaju da ostanu pasivni. Uzdanica otadžbine i Zatočnici otadžbine otvorili su svoje domove po svim selima. Vođe koje postavljaju četnički komandanti u ovim omladinskim organizacijama često puta su najugledniji, po nama obuhvaćeni omladinci. Ni sladunjavim rečima, ni Kraljevićem Markom nisu uspeli omladinu oduševiti, a niti omiliti ovako vaspitanje, jer za vreme tih predavanja i pjesama stalno stoji batina i mnogi omladinci se vraćaju kućama premlaćeni. Kolo

**6 Momčilo Đujić, komandant Dinarske četničke oblasti.**

srpskih sestara je kao i u kotaru Drniš. Svi ovi moraju nositi šajkače, ne smiju se kretati bez dozvole iz mesta u mesto i kao glavno pripremaju ih da uzmu puške da se odupru partizanima, a ko ne može to, taj da ih poljeva vrućom vodom kada dođu u selo.

Ali panika i strah pred sutrašnjicom nije kod četnika malena. Stalno novi i novi se javljaju i traže propusnice za Beograd. Vojvoda Đekić (Đedo)[7] već nekoliko dana čeka sa svojih 150 četnika u Kninu polazak nemačke kolone za Bihać—Beograd. Dujić nastoji da spreči četnicima napuštanje kninske krajine, ali se u tome očituje sve više vojvodina popustljivost. Da bi oprao svoje podlo izdajničko lice sad protura glasine kako se Nemci i Englezi sporazumevaju i da se jedino u tome ne slažu jer ne znaju dali da sklope mir na 10 ili 100 godina.

Kotar Vrljika. Sa ovog kotara nemamo potpunih podataka jer drug koji je na tom kotaru nije poslao svoga izveštaja. Koliko iz pisama i dopisa možemo videti i dalje vlada strahovlada popova Stojisavljevića[8] i Štrbca. I ovoga meseca su ubili jednog rodoljuba čiji sin je pobjegao iz komitske čete u partizane. Narod očekuje našu vojsku, a neprijatelj se priprema da je dočeka. Osobita nastojanja ustaša jesu da miliciju do kraja sa nama zakrve. Narod izbegava iz nekih sela i sklanja se sa imovinom u Hrvače gde se nalazi ustaška satnija pojačana s okolnom milicijom.

### II. Partijska organizacija

Partijska organizacija kroz ovaj mjesec se nešto povećala. Zadaci koji su bili stavljeni pred partijske organizacije nisu dovoljno realizovani. Partija je općenito uzevši mlada, neiskusna i nije sposobna da apsorbuje više još mlađe elemente, neiskusno članstvo. Rad na učvršćenju i uzdizanju nivoa partijske organizacije, glavni je zadatak, ali ovo nije dovoljno shvaćeno, osobito u kotaru Promina—Miljevci, gdje se partija naglo uzdigla i dobrim dijelom razvodnila. KK za Prominu—Miljevce nije dovoljno jak da bi mogao izvršiti plodno svoju rukovodeću ulogu. Ovome komitetu smo dali pomoć i to druga Stevu Vukadina, koji je došao sa višeg SKOJ-evskog kursa i član je KK za Knin. Drug Stevo se zdravo razvija i posjeduje prilično iskustvo u radu. Njegova čvrstina i odlučnost trebaju da se plodno odraze na ovaj komitet. Sekretar drug Leko[9] mnogo se zamara, jer ostali članovi su ispod prosjeka. Član ovog komiteta drug Marin ne zadovoljava i nije dorastao radu po partijskoj liniji. Ostala dvojica su prosječna, nešto odskače drug koji radi po SKOJu. Na ovom kotaru su formirane tri part, j.: Suknovci 3 čl., Ljubotić 3 čl., Podi 3 Cl. Prilikom mobilizacije ovaj je komitet poslao u vojsku dva člana, dok su dva udaljena iz partije radi nediscipline i nepartijskog držanja. Broj članstva je povećan za 9 Cl.

Kotarski za Drniš nije bolji, nisu dovoljno ni samoinicijativni. Ovome kotaru također treba i to dosta velika pomoć. Jedina im je odlika što su

7 Radomir Beklć-Đeko. Vidi dok. br. 560.
8 Petar Stoisavljević
9 Ivan Leko

borbeni. I ovdje se partija povećala za 11 čl., ali je ovome kotaru potrebno daleko jače članstvo da ne bi omlitavili i razvodnili partiju.

Kotarski komitet Knin je borben i odan i aktivan je. U dobroj mjeri je ostvario rukovodstvo nad part. org. Općinski Kom. za Sj. Bukovicu je zadovoljavajući, dok je Općinski Komitet za Knin slab. Part. org. nije povećala, ali se nešto učvrstila u Sj. Bukovici.

Na kotaru Vrlike ima jedan partijac više. U taj kotar su otišli drug Pešo, čl. OK i neki drugovi po Skoju.

Na pomoć vojsci i to Prominsko i Kninskoj poslali smo druga Saku Škarića, koji je u Prom. PO primio dužnost zamj. komes. bataljona, zatim čl. OPČ. K. Knin druga Dmitra Zelenbabu u Kninski PO. Ovaj drug se u radu pokazao slab i radi nedovoljne kontrole uspeo se do Opć. K., zatim još 5 članova partije.

### III. SKOJ

OK Skoja općenito zadovoljio, ali unutar OK dva člana nisu zadovoljili i to drug Sako Škarić i Boško Njegić. Ovaj komitet je dobio od OK Like 5 drugova i to po direktivama PK SKOJa. Razvoj ove organizacije zdrav, članstvo je borbeno, u većini aktivni su, ali još ima sektaškog rada i nije se negdje dovoljno, a negdje i vrlo malo pomagalo i ostvarilo koordinaciju preko USAOHa sa NOO. Broj članova SKOJa je 425.

### IV. Narodno-oslobodilački front

NOO. Kroz ovaj mjesec unutar OK nije bio nitko zadužen po radu NOO, što je bio veliki naš propust, samoinicijativa nikakova i nedostaci o kojima smo ranije pisali ostali su neotklonjeni. Ovaj mjesec je drug Pero Knežević unutar OK zadužen uglavnom po NOO, a pomoć mu na tome daje drug Grgić.[10] Pred Inicijativni se postavilo da u što kraćem vremenu pristupi formiranju Okružni NOO. Stanje je istina nešto bolje uopšte, ali organizovani, planski rad NOO nedostaje ne samo po ostalim odsjecima, već i na političkom, što bi našim NOO bila osnovna i glavna dužnost, Kroz ovo vrijeme je formiran i Kotarski NOO za Drniš i 1 seoski (Vrlika), 2 seoska (Promina).

AFŽ. Nešto se tapka, ali sve kao na mjestu. Formirali su par odbora (Promina), ali nedostatak je što drugarice nemaju centra, same nemaju ni dovoljno iskustva i spreme, tek su nešto gurane aktivnošću drugarice Dese, čl. Oblasnog AFZ. Kako je drugarica Radojka[11] otišla, zatim drugarica Đena, formiran je novi Okružni odbor AFZ i to svega tri drugarice. Trebalo bi više pomoći, a ako ima netko koga bi drugarice iz Oblasnog poslale dobro bi došla.

USAOH isto što i zadnji put. Nešto je omasovljena, dok je banda četnika jedan dio antifašistički raspoloženih omladinaca uvukla u svoje organizacije i na njih je ostavilo nešto utiska. U svemu omladina je polet-

io **Ivan dr Grgić**
**U Radojka Katić**

nija od starijih i daleko ima više učešća u pokretu. Pa i tamo gdje su sela posvema ili djelomično pod kontrolom nisu dovoljno sa svoje strane uzeli učešća u opštem radu i pomoći NOO. Sama organizacija je još slaba da može obuhvatiti svu omladinu. Zadnje vrijeme uzima aktivnog učešća u predkongresnom takmičenju.

**V. Akcije** su vršene samo na kotaru Knin i to prekopavanje ceste i postavljanje nagaznih mina.

### VI. Članarina, prilozi i blagajna

Članarinu primamo, dok smo priloga za partiju primili vrlo malo. Uglavnom članarinu nam kotarski obračunava redovito, ali primjećujemo da sve partijske jedinice još sve nisu shvatile u tome svoje dužnosti.

### VII. Ubijstva i hapšenja

Četnici su u zadnje vrijeme ubili druga Ivicu Pokrovca, čl. KK SKJa za Promina—Miljevci, druga Luku Laću, čl. Kot. USAOHa, Obrada Vagića, čl. KP, čl. NOO, te oca jednog našeg druga (Vrlika), ranili i uhapsele jednog čl. KP, te još 12 simpatizera, premlaćeno je nekoliko desetina ljudi, žena i djece.

### VIII. Vojska i mobilizacija

Kninski PO[12] se nešto oporavlja. Stanje u njemu ozdravlja. Ima 46 čl. KP i 60 SKOJ-evaca, ali se u svim pitanjima i radu Partija još nije osjetila rukovodiocem. Odnosi u štabu odreda i bataljona su dobri. Drug Srećko Jaramaz, partijski rukovodioc u odredu je dobar i aktivan. Komesar je slabiji.

Prominski PO[13] je tek formiran, ali su svi izgledi da će se dobro razvijati.

Mobilizacija je vršena u Promini gdje je na dobrovoljnoj bazi i akcijama mobilizirano oko 150 boraca. Pripremamo mobilizaciju u Plavnu.

Dezertere koje nije uspjela naša vojska i NOO da prikupe, postaju sve opasniji i žive i istupaju već i kolektivno i na putu su da se organizuju u vojnu formaciju. Za sada još bježe i od neprijatelja. Svi su izgledi da će nam pasti u ruke inicijatori i organizatori dezertera.

### IX. Obavještajna služba, veze i dopisi

Na prolazu drug Šimić[14] je reorganizovao ROC[15] Nisu zadovoljili.

Veze su ometane, nadasve teške sa kotarom Drniš i Vrlika.

Dopisi su neki pisani, i po ovom pitanju krenulo se nešto naprijed.

12 Kninski partizanski odred
13 Vidi dok. br. 279.
14 Ljubo Krstulović-Simić
15 Rajonski obavještajni centar

**X. Vojne vlasti u pozadini**

Dobili su novu administrativnu podjelu područja. Komanda za naše područje je formirana, bolje reći tek u formiranju.

XI. Okružni Komitet

Sastanak OK smo održali dana 19. III. na kome su prisustvovali čl. OK: P.[16] Knežević, I.[17] Grubić, T.[18] Ćuruvija, V.[19] Popović, M.[20] Tripalo i Brko,[21] zatim su bili prisutni drug Švabić,[22] instruktor CK KPJ i drug Pero[23] član Politodjela XIX Divizije. Ovom sastanku nisu prisustvovali članovi komiteta drug Pešo Škarić, koji je na vrličkom kotaru, zatim drug Pepo Babić koji je bio zauzet poslom.

Kroz ovaj mjesec dana, osim druga Tripala svi su drugovi radili po Partiji, dok je drug V. Popović bio na višem skojevskom kursu.

— 0 —

Što se tiče rada naše tehnike, nije bio na visini uglavnom radi toga što nismo imali slobodan teritorij, prostorije i čisto tehnički materijal. Drug Plenča[24] se opet povratio kod nas u tehniku. Tek smo sad otpočeli sa izdavanjem vijesti.

Sjedište našeg OK je i dalje uz Kninski PO.

Nadamo se da će netko od vas k nama.

Primite naš drugarski i borbeni pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za OK KPH za Knin
[Potpis nečitljiv]

**16 Pero**
**17 Ilija**
**18 Tode**
**19 Vajlca**
**20 Mika**
**21 Jerko Paltrinjeri-Biko**
**22 Mihailo**
**23 Pero Damjanović**
**24 Dušan**

**BROJ 287**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NO BRIGADE OD 30. OŽUJKA 1944. ŠTABU DVADESETE DIVIZIJE O BORBAMA KOD ARŽANA I KAMEŠNICE[1]

**STAB**
**III BRIGADE[2] XX DIVIZIJE NOVJ**
**Položaj 30/111. 1944**
**u 21 sat**

**Operativni izvještaj**

ŠTABU XX DIVIZIJE NOVJ

P o l o ž a j

Zadnji naš izvještaj kojeg ste primili bio je pisan 26 o. m. Posle toga radi neprijateljske ofanzive nismo mogli uhvatiti vezu sa vama do danas, slali smo kurire u vaš štab, ali se nisu mogli probiti.

26 o. m. vodili smo borbu sa Nemcima[3] iz garnizona Cista. Neprijatelj je napao naše položaje na Strizirepu preko Kravlje Glave i Budimira. Jačina neprijatelja je bila do 150 vojnika i 2 tenka, potpomognuti sa artiljerijskom paljbom iz Ciste sa tri haubice. Borba je počela izjutra oko 8 sati, te je na prekide trajala do 17 sati. Kroz to vreme neprijatelj je bacio preko sto granata iz haubice po našim položajima. Težište napada mu je bilo preko Budimira. Usled jake artiljerijske vatre i pod dosta snažnim pritiskom neprijatelja naš Drugi bataljon svoje desno krilo je povukao sa prednjih položaja (Mala i Velika Gradina) te ponova prihvatio borbu na novim položajima na Jagodniku, i oko 15 sati neprijatelj je bio odbijen te se povukao u svoju polaznu bazu, u Cistu.

U ovoj borbi na našoj strani lakše je ranjen samo jedan borac. Na strani neprijatelja bilo je 4 mrtva, broj ranjenih nepoznat.

Istoga dana neprijatelj[4] je u jačini oko 120 vojnika izašao iz Aržana u pravcu našeg Trećeg bataljona s. D. Tijarica gde je nakon kraće borbe bio odbijen, a potom se zadržao kod crkve Sv. Duha u Gornjoj Tijarici gde je zidao bunkere. Naš I bataljon sa dve čete napao je neprijatelja u toku noći kod crkve Sv. Duha, isti je odmah pobegao u pravcu Aržana čim je osetio prisustvo naših jedinica i tom prilikom zarobljen je jedan domobran, 2 puške i dva sandučića mina za teški bacač.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. U/2, k. 1029.

2 Deseta dalmatinska brigada. Vidi dok. br. 30.

3, **4,** 5 1 7 Po planu komandanta Petog SS-brdskog armijskog korpusa, generala Arthura Phelpsa otpočela je 25. ožujka akcija čišćenja planine Mosora a zatim i Kamešnice. u Akciji su sudjelovala četiri njemačka bataljona: bataljon »Meckelburg« (naziv po komandantu bataljona) iz sastava Drugog puka Sedme SS divizije »Prinz Eugen«, jedan bataljon 118. lovačke divizije, Prvi bataljon 370. puka 369. legionarske divizije i 105. SS izviđački bataljon (sve ove jedinice su iz Petog SS brdskog armijskog korpusa). Ovim snagama sadejstvovall su dijelovi 264. pješadijske divizije i ustaško-domobranske jedinice pukovnika Franje Simića. Vidi dok. br. 426, 445, 502, 504, 505 i 507 (arhiva jedinice Petog SS brdskog armijskog korpusa i potčinjenih mu jedinica nije sačuvana).

U borbi na Tijarici neprijatelj je imao jednog mrtvog, broj ranjenih nepoznat, mi nismo imali gubitaka.

27 o. m. neprijatelj[5] je ponova napao naše položaje na Strizirepu sa istim snagama kao i prethodnog dana, samo što mu je posle podne došlo pojačanje oko 200 Nemaca sa 4 tenka i 6 kamiona. Celog dana neprijateljska artilerija je tukla naše položaje. Pravci napada su bili kao i dan ranije. Neprijatelj je oko 14 sati uspeo izbaciti naše snage sa prvih položaja, a oko 17 sati sa znatno jačim snagama izbacio nas je i sa položaja na Jagodniku pred samo veče gde se neprijatelj zadržao i preko noći. U ovoj borbi imali smo dva lakše ranjena. Gubici kod neprijatelja nisu nam poznati, ali po pričanju boraca koji su bili na Jagodniku vidi se da je neprijatelj tada imao gubitaka.

I ovoga dana jedna neprijateljska kolona od 120 vojnika iz Aržana nastupala je u pravcu naših položaja prema D. Tijarici. Nakon kraće borbe bila je odbijena.

U noći između 27 i 28 o. m. naš I i III bataljon dobio je zadatak da izvrši demonstrativni napad na neprijateljski garnizon u Aržanu. Naš I bataljon izvršio je prepad od Prisike na zaseok Dujmiće i to sa dve čete. Po otvorenoj vatri neprijatelj je počeo bežati i tom prilikom ubijena su dva ustaša, a mi nismo imali žrtava. Zaplenili smo dva laka bacača sa 4 sanduka municije (113 mina) za laki bacač, dva postolja od teške »Brede«, 300 metaka za tešku »Bredu«, jedan talijanski p. mitraljez bez municije i dve puške. Ove dve čete su izbile do samog Aržana, a pošto se neprijatelj još nalazio na Gradini (gde je trebao napadati III bataljon) oni su se povukli u svoj logor.

III bataljon imao je sa dve čete da vrši prepad na Gradinu, a sa jednom četom na Aržano — sa jugozapadne strane. Ovaj bataljon imao je prethodno da napadne neprijatelja kod crkve Sv. Duha, ali isti se povukao neprimetno čim je pala noć. Po dolasku kod crkve Svetoga Duha bataljon je krenuo da izvrši demonstrativan napad na Aržano. Dve čete krenule su u napad u pravcu Gradine na kojoj su otvorile vatru, ali je neprijatelj odgovorio sa žestokom vatrom. Treća četa ovoga bataljona kretala se cestom od Sv. Duha prema Aržanu i dolaskom u sredinu G. Tijarice, u kojoj se nalazio neprijatelj, četa je ušla u selo neprimetno da je neprijatelj nije osetio, mada se je nalazio okolo na položajima. Iz jedne kuće izašao je jedan vojnik i počeo bežati, istoga je z. komesara bataljona ubio iz šmajserice, potom je iz kuće izašao domobranski narednik Soldo Blaž koji se je predao i upozorio nas da se tu nalazi oko 100 vojnika na položajima, po tome se četa neprimetno izvukla i vratila u logor. Poviše ovih domobrana nalazilo se i 150 Nemaca i to na položajima od Tijarice prema Gradini. Tom prilikom zaplenjena je jedna puška, jedna ručna bomba i jedan nemački pištolj. Tom prilikom jedan borac je zalutao u selu i verovatno zarobljen.

Ovaj demonstrativan prepad na Aržano vršili smo zbog toga da bismo privukli pažnju neprijatelja na drugu stranu i time oslabili pritisak na naš II bataljon koji je neprijatelj vršio već dva dana, zatim što je nepri-

jutelj kvalitativno bio slab, i što smo želeli borce priviknuti na noćne akcije.

U noći između 27 i [. . . ][8] izvršili smo nov raspored jedinica na sledećim tačkama: I bata [. . . ] bataljon selo Grubišići, južno od s. Rože, II i IV bataljon na Podima [. . . ] pomoćnim jedinicama Botica—Rože, Mosorski odred u s. Kamber [. . . ] šili jer smo obavešteni da je neprijatelj zanoćio na Jagodniku severno od Budimira i što smo bili obavešteni da je neprijatelj zanoćio u Gljevu i Gali.

28 o. m. neprijatelj[7] je (SS trupe, jačine 400 ljudi) napao iz pravca Gale i Gljeva sa jednim delom preko Kambera, a drugim delom preko Stražbenice i Korita. Na tim pravcima imao je Dinarski i Mosorski odred da zadrži neprijatelja. Već u samo jutro oko 8 sati neprijatelj je izbio preko Otoka u Kamber, a pomenute jedinice povukle su se bez otpora a nas o tome nisu obavestili. U noći 27 i 28 Štab Dinarskog odreda izvestio je da se ove snage imaju probiti preko Vagnja prema Livnu. Primetivši da je neprijatelj stigao do Kambera, mi smo se povukli u s. Rože, a naša dva bataljona iz Poda povukli smo u tom pravcu preko Krivodola. Pri samom povlačenju, osmatrajući videli smo da neprijatelj nadire od Kambera prema s. Botica i grebenom preko Orlovca (k. 787) pravcem prema Rožama. Mi sa našim jedinicama nismo mogli neprijatelja zadržati pre nego što smo izašli u Rože. Kroz to vreme neprijatelj je već izbio na kotu 1000, a mi smo sa jednim našim bataljonom zauzeli položaj Ravna Glavica (k.1094) i kotu 1027, tj. ćuvik istočno od samih Roža, a bataljon Mosorskog odreda na Zbornjači (k. 1246). Ovde smo neprijatelju pružili otpor i omogućili time izvlačenje naših dvaju bataljona koji su se nalazili na položajima južno i jugoistočno ispod Roža. I bataljon zadržao je neprijatelja koji je nadirao iz pravca Kamenskog prema Voštanima jednom kolonom, a drugom manjom od s. Liskovačke staje prema Voštanima. Čim smo uočili namere neprijatelja, mi smo odmah odlučili da se povlačimo u pravcu Bijeloga Polja. Računajući da će jedinice Dinarskog i Mosorskog odreda zadržati neprijatelja ukoliko bi pokušao iz Gljeva da pođe prema navedenim pravcima, mi smo zauzeli raspored naših jedinica kako smo naveli. Pošto su ove jedinice propustile neprijatelja bez otpora, a nas ne obavestivši, a videći da se neprijatelj kreće prema Voštanima, mi smo se odmah odlučili izvlačiti sa jedinicama u pravcu kojeg smo naveli. Samo izvlačenje je dugo trajalo jer su nam jedinice bile dosta razbacane.

Jedan vod koji se nalazio na položaju iznad Graba nije se ceo povukao jer novomobilisani borci, primetivši da neprijatelj pali sela,[8] a budući da su bili u civilnoj robi i iz tih sela, odbili su da se povlače i razišli su se u pravcu Graba i Jabuke. Što je bilo sa njima kasnije nije nam poznato. Taj vod mogao se kompletan povući jer nije bio u kritičnoj situaciji pošto se neprijatelj još nalazio u Kamberu, a sa druge strane neprijatelj je tek bio krenuo iz pravca Trilja.

U otporu kojeg smo pružili neprijatelju iznad Roža naneli smo neprijatelju znatne gubitke i prema izveštaju samog komandanta II bata-

**6 Točkicama su označena mjesta gdje je đokumenat oštećen.**
**8 Vidi dok. br. 504, 505 i 507.**

ljona vidi se da je neprijatelj preko svojih mrtvih i ranjenih nastupao dalje ne obazirući se na njih.

Samo izvlačenje bilo je dobro organizovano i uspeli smo celu brigadu prebaciti preko Kamešnice sa celokupnim oružjem i materijalom sem jednog p. mitraljeza koji je bio sa onim vodom poviše Graba i izvesnim brojem novomobilisanih boraca.

Računajući na snage koje je neprijatelj tih dana upotrebljavao u borbi protiv naših jedinica na sektoru Aržano—Budimir, a pošto nismo bili na vreme izvešteni o stanju na sektoru Dinarskog odreda, mi nismo se osećali ugroženim i prema tome nismo pokušali te noći između 27 i 28 o. m. da bez borbe izvučemo naše jedinice sa toga sektora. Ujutro 28 o. m., kada je neprijatelj bez otpora izbio u Kamber, mi smo odmah preduzeli pod borbom izvlačenje naših jedinica sa toga sektora prema Bijelom Polju. Sa jedinicama još za dana usledilo je izvlačenje preko Kamešnice od G. Voštana, a zadnji bataljon koji je držao zaštitnicu kod Voštana krenuo je u 20 sati prema B. Polju.

U borbama toga dana imali smo jednu drugaricu teško ranjenu u stomak koja je na putu prema B. Polju preminula. Neprijatelj je celoga dana kao i ranijih dana upotrebljavao artileriju, ali od iste nismo imali nikakvih gubitaka.

Pošto nismo znali kakva je situacija na severnoj strani Kamešnice, tj. na Vagnju i Han Prologu, povlačenje smo mislili usmeriti preko Golinjeva na sektor između Livna i Duvna. Dolaskom u Bijelo Polje stupili smo u kontakt sa jedinicama I brigade IX divizije koja se nalazila na severnoj strani Kamešnice u Lipi i Čukliću, te smo i mi krenuli u tome pravcu, gde smo iste noći pred zoru stigli i smestili se u pomenuta sela zajedno sa I brigadom.[9] Na ovome prostoru smo se zadržali jer je ljudstvo bilo premoreno i jer je već svitalo, a preko dana je postojala opasnost prebacivanja preko ceste Sinj—Livno zbog tenkova jer je neprijatelj tih dana bio aktivan na toj cesti.

29. o. m. izjutra u 7,30 sati neprijatelj je sa pet kamiona i pet tenkova došao cestom od Livna u Han Prolog. Mi smo odmah ljudstvo i materijal povukli na padine masiva Kamešnice iznad sela Lipa i Čuklića. U isto vreme neprijatelj se nalazio redom po komšilucima[10] Srđevići koji je pokušao sa jednom grupicom da se prebaci preko polja u pravcu nas, isti je bio odmah odbijen. Neprijatelj je tukao po našim položajima iz jednog brdskog topa koji se nalazio negde kod sela Bila. Od ove artilerijske vatre nismo imali gubitaka. Tokom dana neprijatelj je držao blokadu u Srđevićima i cestom Han Prolog—Grborezi, a sa jednim tenkom bio je izbio do u samo selo Čukić, odk [...] naše položaje. Na istog je bila otvorena vatra iz »Breda«, nakon čega [...] Pred samu noć neprijateljska motorizacija i pešadija su se [...] Potom smo nahranili [...] ljudstvo i izvršili [...] lje u 22.45 sati. U samu zoru 30 o. m. stigli smo sa jedinicama na prostoriju Rujani—Caprazlije u kojoj su se smestile jedinice na odmaranje.

**9 Vidi dok. br. 295.**
**10 Zaseocima**

Radi napornog puta i borbi koje smo imali ljudstvo je zamoreno, tako da je potrebno nekoliko dana da se potpuno oporavi. Preduzeli smo mere da se jedinice odmore i nahrane.

U ovim borbama neprijatelj je upotrebio sledeće snage: iz Aržana 500—600 domobrana, Ciste 300—350 Nemaca, iz pravca Ugljana 150—200 vojnika i iz pravca Gljev—Gala 400 SS trupa. Ove kolone su bile potpomognute sa artiljerijskom vatrom: Cista tri haubice, od Otoka 2—3 haubice, i navedeni broj tenkova.

Od prvog dana borbe do danas imali smo ostalih na tome terenu i dezertiralih sa puta 40—60 boraca. Tačan broj podnećemo sutra. Od ovoga ljudstva verovatno da nije niko otišao ka neprijatelju jer su većinom dezertirali zbog napuštanja toga terena i zbog represalija koje je neprijatelj izvršio na tome terenu, tj. zbog neizvesnosti o sudbini njihovih familija i imanja.

Nije nam poznato da li se neprijatelj nalazi na tome terenu. One noći kada smo prešli preko Kamešnice za Bijelo Polje neprijatelj je zanoćio u Voštanima.

Koliko smo mogli mi osmotriti, neprijatelj je palio u Otoku—Rudi——Bitunjca staji i Kamberu i redom sela do Voštana, nešto po Podima, Krivodolu i Strizirepu. Nije nam poznato da li je neprijatelj ubijao civilno stanovništvo. Sa nama su preko Kamešnice prešli pozadinske organizacije i nešto civilnog stanovništva, te ambulanta i komora Mosorskog odreda.

Danas su nam došli kuriri sa poštom koju ste nam poslali u pravcu Kamešnice.

Preduzeli smo nabavku hrane za naše jedinice, ali nam je nemoguće nabaviti soli. Bila bi nam nužno potrebna ista, jer nam borci jedu neslanu hranu.

Držanje boraca općenito bilo je dobro, samo je zadnjeg dana usled paljevine sela zavladalo neraspoloženje koje je povećano usled zamorenosti ljudstva.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

**Zam.** komesara
***Dušan,***[11] ***v. r.***

Zam. komandanta — major
***Knezović Luka,*** v. r.

(M. P.)

11 Sijan

**BROJ 288**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG POMORSKO-OBALSKOG SEKTORA OD 30. OŽUJKA 1944. ŠTABU MORNARICE NOVJ O NAPADU NA NEPRIJATELJSKI MOTORNI ČAMAC KOD LUKE LUČINE NA OTOKU MOLATU[1]

**Š T A B**
**II POMORSKOG OBALSKOG SEKTORA**
**Broj službeno**
30 marta 1944 god.

ŠTABU MORNARICE NOVJ

P o l o ž a j

Operativni izvještaj.

Prema naređenju Glavnog štaba Hrvatske ob. br. 440/43. dostavlja se operativni izvještaj.

Ad. 1) Luka Lucina na otoku Molatu.

Ad. 2) Naše jedinice koje su sudjelovale u operaciji su: NB-1, NB-6, PČ-2, PČ-4 i osoblje Štaba II Pomorskog obalskog sektora.

Ad. 3) Neprijateljska jedinica nosi naziv K. J. (Küstenjäger)[2] na kojoj se nalazilo 16 njemačkih vojnika.[3]

Ad. 4) Neprijatelj se nalazio u jačini jedne pomorske jedinice sa slabim naoružanjem. Odmah je donijeta odluka za napad sa strane naših naoružanih jedinica.

Ad. 5) Izdate su slijedeće zapovjesti: Brodovi spremni za borbu i motori u pogonu. Pošto se je NB-6 i PČ-4 nalazio u uvali Podgrablje (o. Molat) to je upućen kurir sa slijedećim naređenjem: Brodovi na borbu, spremni za isplovljenje i da isplove kad opaze da je NB-1 i PČ-2 isplovio. NB-1 i PČ-2 isploviti i spriječiti povlačenje neprijatelja.

Ad. 6) 18 marta 1944 godine u 10,00 sati.

Ad. 7) Neprijateljski KJ, koji je imao da izvrši putovanje Rijeka—Zadar—Split, zalutao je i ne znajući gdje se nalazi imao je namjeru da uz otoke nastavi putovanje prema jugu iako nije znao kod kojeg se otoka nalazi.
Kad je osmatračka stanica Bonaster izvjestila da uz zapadnu obalu Molata putuje prema jugu motorni čamac, odmah je izdato naređenje naoružanim jedinicama da se isplovi i napadne neprijatelja. Čim je izdato to naređenje, pojavio se na južnom rtu poluotoka Bonastera,[4] tada je izdata zapovijest NB-1 i PČ-2 da ne

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 26/6, k. 2064.
2 Obalski lovac
3 Vidi dok. br. 278 i 294.
4 Odnosi se na neprijateljski motorni čamac.

isplove, već sa upaljenim motorima stoje uz obalu, ali ako neprijatelj skrene sa kursa prema uvali Lučina, tada moraju isploviti i otvoriti vatru na njega. Kad je KJ došao do južnog rta uvale Lučina, NB-1 i PČ-2 su isplovili s namjerom da zatvore izlaz neprijateljskom KJ. U isto vrijeme izlaze iz uvale Podgarblje (o. Molat) NB-6 i PČ-4 i vrše zatvaranje izlaza iz luke Lučine. Neprijateljski KJ je opkoljen sa zapadne, južne i istočne strane, da ne bi neprijatelj se iskrcao na sjevernu stranu uvale, osoblje Štaba zauzelo je položaje na obali. Neprijatelj, vidjevši da je u bezizlaznom položaju pozvat na predaju odmah je izvršio.

Ad. 8) Neprijateljski KJ je zarobljen, sa posadom i vojnicima koji su se u njemu nalazili kao putnici. S time su potpuno postignuti postavljeni ciljevi i zadatci su izvršeni veoma dobro i u potpunosti.

BROJ 289

## IZVJEŠTAJ DUŠKA BRKICA OD 31. OŽUJKA 1944. CENTRALNOM KOMITETU KP HRVATSKE O STANJU JJEDINICA OSMOG KORPUSA NOVJ[1]

31. marta 1944 god.

CENTRALNOM KOMITETU K. P. HRVATSKE

Dragi drugovi!

Na putu za Dalmaciju prolazio sam kroz jugo-zapadnu Bosnu, pa sam svratio do Vrhovnog Štaba. Sa drugom Markom[2] sam porazgovorio o problemima i stanju u Dalmaciji. On mi je ukazao detaljno na koje stvari i probleme treba da obratim pažnju.

Oblasni komitet K. P. H. za Dalmaciju, kao i štabovi ovdašnjih jedinica i Divizijski Komiteti, šalju stalno izvještaje o svome radu Vrhovnom Štabu i C. K. K. P. J., dok mi iste izvještaje uopšte ne dobivamo ili dobijemo samo neke od njih.

Oblasni Komitet K. P. H. za Dalmaciju ne osjeća dovoljnu potrebu i dužnost slanja izvještaja našem Komitetu. To se odražava i u svim drugim organizacijama i ustanovama prema našim centralnim organizacijama u Hrvatskoj.

Oblasni Komitet je razaslao većinu svojih članova po terenu, dok je samo trojica drugova ostala u sjedištu Komiteta. Uopšte ne postoji ruko-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mikroteka CK SKH, film 41/106-109.

2 Aleksandar Ranković-Marko

vođenje iz centra. Poslije depeše druga Andrije[3] da se Oblasni Komitet preseli na kopno, biro Oblasnog Komiteta se je obratio na druga Tita i izvjestio ga da se za sada nemoguće probiti na kopno. S obzirom na taj njihov izvještaj drug Tito im je dozvolio da ostanu još mjesec i po dana, dok se ne napravi neki kanal između Visa i kopna. Međutim, jučer su došli sa Visa kuriri, koji su mi saopštili, da se može doći na kopno. Osim toga prema izvještaju drugova, tehnika oblasnog Komiteta je već prebačena na kopno. Dobio sam utisak da Oblasni Komitet nema naročite želje da dođe na kopno,[4] odakle i gdje je jedino moguće rukovoditi sa svim organizacijama i koordinirati svoj rad sa vojskom.

Oblasni N. O. O. također nije na okupu i ne rukovodi iz centra. Članovi Oblasnog N. O. O.-a nalaze se dva u Južnoj Dalmaciji, 2 u Srednjoj, 1 u Sjevernoj Dalmaciji, 3 na Visu, 2 u Italiji i 1 u Africi. Prema tome nekog naročitog rada ne može ni biti. U N. O. O.-ima se ne zapaža planski rad, pošto N. O. O.-i nisu ni od koga ni dobili neka uputstva i direktive kako po pojedinim pitanjima da postupe i riješe probleme koji naiđu pred njih. Pitanje ishrane vojske je vrlo ozbiljno. Cijela Dalmacija je dosta iscrpljena. Međutim, da N. O. O.-i rade kako treba i da planski organizuju sabirne akcije, moglo bi se i pitanje ishrane bar djelimično povoljno riješiti.

Drug Jakov[5] i ja smo sazvali na sastanak Izvršni odbor Oblasnog N. O. O. za 20 aprila u Srednjoj Dalmaciji. Na tome sastanku ćemo prodiskutovati po svim pitanjima i pomoći drugovima sa uputstvima kako i na koji način da podignu N. O. O.-e i organizuju njihov rad. Usput ćemo formirati Okružne N. O. O.-e u onim okruzima, u kojima do sada nisu organizovani.

VOJSKA:

VIII. Korpus je sastavljen od četiri divizije i to: IX., XIX., XX. i XXVI. i tri Grupe Part. Odreda (Sjevero-Dalm., Srednje-Dalm. i Južno-Dalm.). Odmah po dolasku u Korpus, održao sam sastanak sa ćelijom štaba Korpusa. Na tom sastanku smo pretresali stanje i rad u jedinicama.

Štab Korpusa je sastavljen od dobrih drugova, koji su po svojoj vojnoj, političkoj sposobnosti, kao i po svojoj partijnosti, na visini. I ako u jedinicama VIII. Korpusa ima dosta problema za riješavanje, članovi štaba Korpusa s obzirom na svoje sposobnosti i osobine, daju garancije da će sve to riješiti.

Sva mjesta u štabu su popunjena, osim zamjenika komandanta Korpusa, šefa ekonomskog odsjeka, šefa odsjeka za zaštitu naroda. Za zamjenika komandanta Korpusa drugovi traže Peku Bogdana, sada komesara 11. Hercegovačke brigade. Također traže za šefa obaveštajnog odsjeka druga Srđena Brujića. Oni smatraju da bi im pomenuta dva druga odgovorila na poslu, kao i da su im neophodno potrebni.

Rad oko sređenja odsjeka napreduje. Trebaće im još pomoći na sektoru odsjeka za vezu. Služba veze je tek u povoju, a osim toga imaju vrlo

**3 Andrija Hebrang, sekretar Centralnog komiteta KP Hrvatske.**
**4 Vidi dok. br. 234 i 246.**
**5 Jakov Blažević**

malo potrebnog materijala. Trebali bi pomoći iz G. Š. H-a.[6] Također će im trebati ukazati pomoć u pogledu sređivanja intendanture, pošto je pitanje i organizacija ishrane vrlo ozbiljna.

**IX. Divizija:**

Štab Divizije: Komandant Banina Ante, potpukovnik, politkomesar Andro Kovačević, Načelnik Momčilo Poleksić, potpukovnik.

Divizija danas broji 1700 ljudi. Sastavljena je iz 96% Hrvata, a sastoji se iz tri brigade. Njen sektor djelatnosti je Livno—Grahovo.

Štab IX Divizije će moći zadovoljiti uz jaču pomoć štaba Korpusa. Do sada se kod njega odražavalo dosta familijarnosti i rad bez sistema. Obilaskom pomenutog štaba od strane drugova iz Korpusa, stanje se popravlja.

Divizija u poslednje vrijeme nije imala borbe ni težih akcija.[7] Počelo se je u njoj življe politički i vojnički raditi. Do sada se dešavalo, da borci nisu upoznati sa najvažnijim političkim događajima u svijetu i kod nas. (Nisu znali gdje je doprla Crvena Armija, kao ni za akcije naše N. O. V.-e).

Pošto nisu sva mjesta političkih rukovodioca popunjena, pristupa se popunjavanju istih. Politički kadar još je uvijek slab i nedovoljan. Osobina istoga je da se ne unose u probleme i stanje svojih jedinica. To se odnosi prvenstveno na politkomesare brigada. Politički komesari II. i III. brigade (Gizdić Josip i Marinko Borić) za poslednjih 5 nedelja nisu uopšte obilazili jedinice, niti su što drugo radili. Donijeta je odluka da ih se smijeni. Mora se napomenuti da se politkomesari uopšte, malo unose i zalažu po pitanjima sređenja intendanture, sanitetske službe i t. si. Osim toga politkomesari se slabo unose u vojna pitanja i često puta smatraju da to nije dornen u koji treba oni da ulaze i zadiru. Na savjetovanjima politkomesari četa i polit, delegati vrlo teško učestvuju u diskusiji, najčešće ne učestvuju zbog njihove slabe političke izgrađenosti i znanja.

Mi smo po gornjim pitanjima donijeli zaključke za rješenje istih. Komesar Korpusa je također obišao IX. Diviziju i po gornjim pitanjima im ukazao pomoć.

Kada budem održao sastanak sa Divizijskim Komitetom, onda ćemo sva gornja pitanja pretresti i donijeti plan rada za rješenje svega gore pomenutog.

Sama jedinica će morati da intenzivno politički radi, ali ujedno da prođe kroz borbe bez kojih neće biti u stanju da se očvrsne.

**XIX. Divizija:**

Štab divizije: Komandant Mićun Šakić, pukovnik, polit-komesar Petar Babić, načelnik Vlaisavljević Dušan, major.

Divizija danas broji 2500 ljudi. Nacionalni sastav 50°/o Srba, a 50°/o Hrvata. Sastavljena je iz tri brigade. Međutim, odlukom Glavnog Štaba

**6 Glavni štab NOV i PO Hrvatske**
**7 Vidi dok. br. 295.**

III. brigada je dodijeljena novoj XXXV. diviziji. Stavljen je zadatak da se ***iz*** jedinica Sjevero-Dalmatinske Grupe odreda, formira nova brigada, koja treba da uđe u sastav XIX. divizije. Djelatnost XIX. divizije je Sjeverna Dalmacija (Bukovica—Promina—Ravni Kotari—Primorje—Stankovci).

Štab XIX. divizije pokazao se je do sada sposoban. Komandant Šakić ima dobro iskustvo i dovoljnu teoretsku vojničku spremu. Uporan je i dosljedan. Vodi računa o izgradnji kadrova i o osposobljavanju jedinica.

XIX. divizija je najbolja divizija u VIII. Korpusu.

Kod ove divizije također se nailazi na probleme odnosno podvojenosti: Primorci—Bukovčani, Dalmatinci—Ličani. To vješto proturuje neprijatelj, koji na taj način hoće da rascjepi jedinstvo jedinice. Politički komesari na to pitanje posvećuju dovoljnu pažnju.

Prilikom odlaska XIX. divizije u Liku, dezertiralo je oko 120 boraca. Međutim, u Sjevernoj Dalmaciji ima oko 500 dezertera, koji se većina krije oko svojih kuća, a jedan broj (oko 100) otišao je neprijatelju.

Postoji vrlo nezdrava pojava, da dezertere iz operativnih — pokretnih jedinica primaju partizanski odredi i pozadinske ustanove. Izdata su naređenja u vezi sa sprečavanjem pomenute pojave.

XX. Divizija:

Štab divizije: Komandant Uzelac Mile, major, polit-komesar Edo Santini, načelnik štaba major Čelik Ramadanov.

Divizija danas broji 1800 ljudi, u kojoj je 95% Hrvata, a 5% Srba.

Divizija djeluje na sektoru Srednje Dalmacije (Cetinska Dolina—Sinj).

Stari štab divizije nije zadovoljio, radi toga je naimenovan novi. Glavna osobina dosadašnjeg vojnog i političkog rada bila je: ne vođenje računa o operativnim zadatcima, po pitanju uzdizanja kadrova, familijarnost, nedisciplina. To je sve dovodilo do toga, da štab divizije (stari) nije imao dovoljno autoriteta, pa nije mogao ni da rukovodi sa divizijom. Međutim, te greške i propusti ranijeg štaba divizije osjećaju se i dan danas. XX. divizija je najslabija divizija VIII. Korpusa.

U poslednjih mjesec i po dana dezertiralo je oko 200 boraca. U XX. diviziji ima dosta intelektualaca koji svojom nedisciplinom i nečistoćom prednjače. (Desilo se je da je jedna drugarica referent saniteta Antu Vatavuka, učitelja iz Šibenika a sada partizana, nasilu svukla i oprala ne mogavši gledati njegovu prljavštinu i nemarnost).

Moral i disciplina kod boraca nije na visini. Kod boraca se zapaža zamišljenost, mrtvilo i čežnja za rodnim krajem. Ne obraćaju nikakvu pažnju na obuću i odjeću koja je stalno zamazana. Vidi se da se po tim pitanjima vrlo malo angažuju politički komesari, koji smatraju da im je jedina dužnost baviti se nekom višom politikom.

Krađa krompira i kukuruza po selima je redovna pojava. Dešavaju se međusobne krađe. Jedni drugima kradu ćebad, šatorska krila, veš i to daju po selima za hranu. Dešava se da neki daju municiju za hranu (ta municija dolazi u ruke četnički nastrojenih ljudi).

Borci XX. divizije se odnose prema svojim starešinama sa izvjesnim strahom. To je posljedica ranijih grešaka i propusta bivših rukovodioca. Partizani vrlo često oslovljavaju starešine sa »vi«. To je poteklo ne radi poštovanja prema starešinama, nego iz bojazni. Dešavali su se slučajevi šamaranja partizana od strane komandanta i komandira.

Na ovome sektoru neprijatelj se služi sa propagandom i ubacuje u redove naših boraca parole, da ne treba ići u Bosnu, jer da tamo svi stari borci gube glavu. Dešava se da i majke dolaze u posjetu svojim sinovima i da ih odvlače kućama.

Iz gore iznetog vidi se da će rad političkih rukovodioca kao i vojnih, trebati da bude što intenzivniji, da bi se sve te greške uklonile i jedinica osposobila. Članovi štaba Korpusa, stalno ukazuju pomoć XX. diviziji.

**XXVI. Divizija:**

Štab Divizije: Komandant potpukovnik Božo Božović, politkomesar Korać Dušan, načenlik Biočić Ante, potpukovnik.

Dosadašnji štab divizije s obzirom na to da nije zadovoljio, smenjen je po saglasnosti i predlogu Vrhovnog Štaba.

Divizija danas broji 5200 ljudi. Nacionalni sastav 99% Hrvati. Divizija se nalazi na ostrvu Visu i glavni joj je zadatak odbrana otoka.

Održavaju se stalni sastanci sa partizanima, na kojima se pretresa važnost odbrane Visa i potreba utvrđivanja istog. Sami borci učestvuju u izgradnji odbrambenih objekata. Disciplina je dobra. Borci često puta pitaju kada će u borbu. Međutim, mora se napomenuti da u XXVI. diviziji ima dosta dezertera iz ostalih divizija.

Borci su dosta bili angažovani oko izgradnje fortifikacijskih objekata, radi čega je bilo nedovoljno političkog rada. Novi štab divizije će morati organizovanije i planski raditi vojnički i politički.

S obzrom na to da u pomenutoj diviziji ima mnogo dezertera iz drugih jedinica, svakodnevna je pojava da se veliki broj partizana javlja na komisijski pregled, tražeći da se oslobode borbene jedinice i upute u Bari i dalje [...]

Svemu tome moraće se posvetiti ozbiljna i velika pažnja.

**Partizanske grupe odreda:**

Partizanski odredi nisu odgovorili svojim zadatcima. U poslednje vrijeme nisu ispoljili svoju aktivnost. Istina oni lakše mobilišu nove borce, ali se dešava da se njihov broj ljudstva pojačava i na taj način, što partizani iz operativnih — pokretnih jedinica bježe k njima. Do sada štabovi odreda na te pojave i stvari nisu reagirali, nego su sa zadovoljstvom prihvatali takve pojave i slučajeve. Štab Korpusa je izdao naređenje radi regulisanja toga pitanja. Važno je napomenuti da je u poslednje vrijeme formiran Prominski Partizanski Odred,[8] koji ima zadatak da prodire na teritoriju na kojoj imaju uticaj četnici i ustaše.

8 Vidi dok. br. 267 i 279.

S obzirom na to da su naše organizacije u Južnoj Dalmaciji vrlo slabe, odnosno na nekim sektorima uopšte ne postoje, razvitak Grupe Južnodalm. part, odreda nije zadovoljavajući. Preduzećemo kod naših organizacija, da se pomenutim odredima pomogne, kao i da se naša organizacija na tamošnjem terenu pomogne i uzdigne.

Neprijateljske snage na teritoriju Dalmacije:

Na cijeloj teritoriji Dalmacije, neprijatelj ima 50 hiljada svojih vojnika. Jedinice su mu sastavljene: iz 15. ustaške[9] pukovnije, žandarmerijske pukovnije,[10] IV. ustaškog zdruga, V. stajaćeg ustaškog zdruga, tjelesnog poglavnikovog zdruga,[11] XXVI. ustaške djelatne bojne, seoske milicije, četničkih jedinica popa Đujića,[12] i njemačkih jedinica.[13] 50% su njemačke trupe, a 50% satelitske (ustaške i četničke).

S obzirom na to da se glavna djelatnost naših jedinica u Sjevernoj Dalmaciji svodi protiv četničkih grupa popa Đujića, iznijeću vam brojno stanje njegovih jedinica, formaciju istih, njegov rukovodeći kadar, sjedište štabova i naoružanje.

Komandanti četničkih jedinica u Dalmaciji:

1. Vojvoda pop Momčilo Dujić
2. Vojvoda Mane Rokvić i
3. Vojvoda Radomir Đekić (Đedo).[14]

Sve četničke snage su formirane u tri divizije:[13] **1.** Dinarska **četnička divizija** (sa štabom u Strmici) komandant pop Momčilo Đujić. **2.** Kosovska **Dinarska divizija** (Kosovo) komandant Mijović Miloš, bivši jugosl. kapetan. 3. Bukovička **četnička divizija** (Žagrović) komandant Čuruvija Stevo, bivši jug. kapetan.

Osim dalmatinskih četničkih jedinica, na sektoru Knin—Drniš se nalaze i crnogorska četnička[16] i bosanska četnička brigada.[17]

**Brojno stanje četnika u Kninskoj Krajini** (Dalmaciji) jeste: **5301** od toga 128 podoficira i 48 oficira. Ostalo obični banditi.

**Naoružanje:** pušaka 4734, puškomitraljeza 172, teških mitraljeza 77, bacača 14.

Ni politički radnici na terenu ni politički rukovodioci iz vojske nisu pravilno i organizovano politički i vojnički razbijali četničku djelatnost u Dalmaciji. Preko četničke opasnosti u Dalmaciji olako se je prelazilo, smatrajući istu kao neznatnu i nevažnu ili prepuštajući da se onemoguće

**9 Trebalo bi da stoji domobranske.**
**10 Sedma oružnička pukovnija**
**11 Sedmi ustaški zdrug**
**12 Dinarsko četnička oblast pod komandom vojvode Momčila Đujića. Vidi dok. br. 529.**
**13 U Dalmaciji su se tada nalazile 264. pješadijska i dijelovi 373. legionarske divizije Petnaestog brdskog armijskog korpusa; 118. lovačka i dijelovi 369. legionarske divizije Petog SS brdskog armijskog korpusa; mornaričke jedinice a povremeno su upućivane i druge samostalne jedinice pukovi i bataljoni.**
**14 Komandant Zlatiborskog četničkog odreda. Vidi dok. br. 560.**
**15 Vidi dok. br. 529.**
**16 Vjerojatno se odnosi na Zlatiborski četnički odred. Vidi napomenu 14.**
**17 Odnosi se na Drvarsko-petrovački odred pod komandom Mane Rokvića.**

četnici u neko doenije nedogledno vrijeme. Po tome pitanju dao je uputstva za rad političkih rukovodioca u jedinicama komesar Korpusa, a ja ću porazgovoriti sa Oblasnim Komitetom i Okružnim Komitetima na terenu, kako i na koji način raditi.

Važno je napomenuti da po pitanju četnika, naše organizacije vrlo slabo rade. To se vidi da je njihov uticaj počeo da jača i među Hrvatima. Tako se desilo nazad 20 dana, da su počeli Hrvati — katolici prelaziti u pravoslavlje, jer su ih četnici ubijali i obmanili da će doći kralj Petar i da će se moći sačuvati i očuvati glavu, koji budu pravoslavne vjere (Cetinska dolina).

»Mobilizacija«:

Mobilizacija je vrlo važan faktor i zadatak svih naših organizacija na terenu, kao i štabova naših jedinica. Mobilizacija je važna naročito i radi toga, što je potrebno popuniti izvjesne jedinice, koje su se smanjile usljed dezerterstva. (U nekim brigadama čete broje po 14 do 23 borca).

Uslovi za mobilizaciju postoje i ona će se moći uspješno odvijati.

Dragi drugovi,

ovo sam vam u brzini iznio nekoliko važnih i bitnih stvari, a kad stupim u dodir sa divizijskim Komitetima, onda ću vam poslati detaljne izvještaje.

Bez obzira na pričanje Oblasnog Komiteta o težini prebacivanja na otoke, ja ću svakako zajedno sa drugom Blaževićem i Bibanom otići do Visa, a usput ćemo obići sve naše organizacije i ustanove, održati s njima sastanke i ukazati im pomoć.

Napomenuo sam drugovima iz Korpusa, da vam sve divizije šalju izvještaje (politkomesarske) i izvještaje Divizijskih Komiteta, kako bi imali jasan i stalan uvid na rad i stanje u našim jedinicama. Također će vam ćelija Štaba Korpusa slati stalan i redovan izvještaj.

*Smrt fašizmu — Sloboda narodu!*

Svima vam šaljem srdačne drugarske pozdrave

*Duško,*[ia] v. r.

**18 Duško Brkić, član Centralno komiteta KP Hrvatske.**

**BROJ 290**

**PREGLED SOCIJALNOG I NACIONALNOG SASTAVA JEDINICA OSMOG KORPUSA NOVJ DANA 31. OŽUJKA 1944.**

**31. III 1944.**

| JEDINICA | | Brojno stanje | Socijalni sastav | | | | | | Nacionalni sastav | | | | | | | | Primjedba |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| | | | Radnika | Seljaka | Zanatlija | Intelektualaca | Namještenika | Vojno-političkih Liga | Srba | Hrvata | Slovenaca | Crnogoraca | Makedonac. | Muslimana | Italijana | Rusa | Ostalih | |
| 1 Štab VIII korpusa | komandni sastav | 49 | 5 | - | 5 | 16 | 14 | 9 | 5 | 36 | 3 | 2 | - | 1 | - | 1 | 1 | |
| | partizara | 109 | 37 | 43 | 12 | 2 | 8 | 2 | 28 | 79 | - | - | - | - | - | - | 2 | |
| 2 IX Divizija | kcmandni sastav | 334 | 120 | 113 | 39 | 29 | 15 | 18 | 24 | 302 | 2 | - | - | 3 | 3 | - | - | |
| | partizani | 1330 | 385 | 737 | 144 | 64 | 38 | 12 | 34 | 1319 | 4 | - | - | 6 | 17 | - | - | |
| 3 XIX Divizija | kcmandni sastav | 677 | 94 | 480 | 37 | 28 | 18 | 20 | 430 | 347 | - | - | - | - | - | - | - | |
| | partizani | 1522 | 110 | 1298 | 62 | 29 | 18 | 5 | 719 | 751 | - | - | - | 2 | 6 | 44 | - | |
| 4 XX Divizija | komandni sastav | 406 | 99 | 158 | 59 | 53 | 23 | 14 | 28 | 372 | 2 | 3 | - | 1 | - | - | - | |
| | partizani | 1307 | 368 | 744 | 107 | 35 | 46 | 7 | 20 | 1284 | - | - | - | - | 3 | - | - | |
| 5 XXVI Divizija[2] | komandni sastav | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| | partizani | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| 6 Mornarica | kcmandni sastav | 543 | 288 | 95 | 31 | 41 | 56 | 32 | 12 | 493 | 34 | 2 | 1 | - | - | - | 1 | |
| | partizani | 1235 | 657 | 208 | 112 | 62 | 41 | 155 | 15 | 1196 | 8 | 2 | 1 | - | 12 | 1 | - | |
| 7 Grupa sjev. dalm. odreda | komandni sastav | 198 | 15 | 127 | 21 | 17 | 10 | 8 | 104 | 94 | - | - | - | - | - | - | - | |
| | partizani | 510 | 17 | 421 | 45 | 5 | 17 | 5 | 258 | 251 | - | - | - | - | 1 | - | - | |
| 8 Grupa sred. dalm. odreda | kcmandni sastav | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| | partizani | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| 9 Grupa južno-dalm. odreda | kcmandni sastav | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| | partizani | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| 10 Grahovsko-Peuljski odr | komandni sastav | 33 | 23 | 8 | 2 | - | - | - | 33 | | | | | | | | | |
| | partizani | 324 | 104 | 217 | 2 | 1 | - | - | 324 | | | | | | | | | |
| | kcmandni sastav | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| | partizani | | | | | | | | | | | | | | | | | |
| Svega | kcmandni sastav | 2240 | 644 | 981 | 194 | 184 | 136 | 101 | 636 | 1544 | 41 | 7 | 1 | 5 | 3 | 1 | 2 | |
| | partizani | 6387 | 1678 | 3673 | 484 | 198 | 168 | 186 | 1398 | 4880 | 12 | 2 | 1 | 8 | 39 | 45 | 2 | |
| UKUPN3 | | 8627[3] | 2322 | 4654 | 678 | 382 | 304 | 287 | 2034 | 6424 | 53 | 9 | 2 | 13 | 42 | 46 | 4 | |

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 4/7, k. 517.
2 O brojnom stanju Dvadesetšeste divizije vidi dok. br. 289, dio teksta koji se odnosi na pomenutu diviziju.
3 Ovo je brojno stanje Osmog korpusa bez Dvadesetšeste divizije. Vidi napomenu 2.

BROJ 291

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ŠIBENIK OD 31. OŽUJKA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

OKRUŽNI KOMITET KPH
ŠIBENIK
31/111-1944.

OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Šaljemo Vam izvještaj za mjesec februar i mart.

**Politička situacija**

Kroz ova dva mjeseca izmijenila se u mnogom situacija na čitavom okrugu. Iz onog ranijeg pomirljivog stava na većem dijelu okruga našli smo se pomalo u potpuno zaoštrenom stavu prema okupatoru kao i prema ustašama i četnicima. Toj promjeni pridonio je nešto sam neprijatelj svojim pojačanim terorom, zatim očito slizavanje ustaša i četnika u zajedničkim akcijama, i u zadnje vrijeme planski postavljen, iako još uvijek slab i nedovoljan politički rad ovih organizacija, kako partijskih tako, i antifašističkih. I dalje se narod upoznavao sa odlukama II zasjedanja AVNOJa, a taktičnije se pristupilo raskrinkavanju kralja (naročito među srpskim masama). Izdajničku ulogu Mačeka smo također prikazivali. Najviše djeluje na narod pomoć Saveznika i silne pobjede Crvene Armije.

Kotar Kistanje. Poslije neprijateljske ofenzive na Bukovicu i povlačenja naših jedinica u Liku[2] (osim Sj. d. Odreda) počela se kroz sela razvijati propaganda četnika. Širila se naročito preko Mokrog polja, i to u dva pravca — 1) Biovičino Selo, Modrino [Selo], Parčić, Bjelina, Brgud, Ravni Kotari i 2) Ivoševci, Kistanjska sela, opć. Đevrske i Skradin. Par puta su izdavali letke specijalno za Bukovicu.

U samom mjestu Kistanjama poslije našeg boravka nisu nailazili na uspjeh čak ni kod svojih ranijih velikih pristalica. U očima samih Kistanjaca ispali su četnici obična banda i sluge okupatora, dok se po mnogim selima u isto vrijeme osjećalo izvjesno kolebanje, uslijed četničke propagande, prisustva mnogih dezertera i nedovoljnog političkog rada. Sve to je ozbiljno zabrinjavalo sva kotarska rukovodstva za slučaj nove ofenzive. Međutim, je došla i treća ofenziva na Bukovicu, i to ovaj put četnička.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka CK SKH, film 45/329-335.**

**2 Vidi dok, br. 124, napomenu 2.**

Četnici Kninske krajine sa četnicima Kistanja, Skradina i Stegnjajićevim[3] bandama poduzeli su 1-og marta ofenzivu[4] sa više strana u jačini preko 2000 četnika, dok su Nijemci i ustaše osiguravali motorizacijom ceste. Od naših snaga u Bukovici tada su se nalazili samo po jedan bataljon S. D.[5] i Zadarskog Odreda, i Kninski Odred. II Brigada nalazila se tada još u gornjem dijelu Bukovice. Prvog dana vodili su borbu borci Odreda i zadržali neprijatelja u nadiranju, dok su drugog dana stigla i dva bataljona II Brigade i vratili ih ponovo do ispred samih Kistanja. Ofenziva je trajala 5 dana. Četnici su doživeli vojnički i politički neuspjeh. Na zborovima koje je održavao sam Dujić u Biovičinom i Modrinom Selu, Parčićima i Đevrskama bile su gotovo same babe i starci. Narod je bježao, a bježali su čak i dezerteri (dok se jedan mali dio povezao s njima). Iako im je bilo zabranjeno, četnici su isto pljačkali. Sve skupa srozalo je u očima naroda Bukovice i ono malo ugleda što su ga četnici imali. Narod je sad vidio da su pljačkaši i da su sluge okupatora, a što je najvažnije narod je vidio da se ovog puta N.O.V. borila, da je branila i odbranila Bukovicu, (i to zajedno Srbi i Hrvati). Sve to je učinilo da se situacija u Bukovici neposredno iza ofenzive bila poboljšala.

Kroz to su mjesta skradinske i đevrsačke općine padala sve više i više pod vojničku kontrolu okupatora. Uz to se teror pojačavao svakog dana (za mjesec dana samo na skradinskoj općini poginulo je 12 drugova, polit, radnika i odbornika a 3 su ranjena i uhvaćena). Naročito po selima na cesti Mostine—Benkovac okupator je s ustašama i četnicima upadao svaki dan i ubijao. Ujedno su prisiljavali narod ovih sela da odlazi & njima u garnizone, i na taj način su uspili da mobilišu u ustaše i četnike. Ta se mobilizacija pojačala naročito ove zadnje dane. Sad se njihovi garnizoni nalaze osim u Skradinu, Đevrskama i Kistanjama još u Bribiru, u Mostinama, Sonkoviću, Zažviću, Bratiškovcima i Rupama.

Tako je sad jedino Kistanjska općina ostala slobodna. Samo na njoj je iza četničke ofenzive bilo preko 200 dezertera. Međutim, je Sj. D. Odredu uspjelo dosad da ih prikupi većinu (i to glavne). Prikupljanje ostalih se nastavlja i ujedno se vrše pripreme za stvaranje Bukovačke Brigade. Međutim, daljnjoj mobilizaciji treba pristupiti opreznije (pojačati polit, rad) jer u narodu nema sad naročitog raspoloženja za to. Daleko je još od toga da je narod oduševljen za stvaranje Bukovačke brigade. Polit, rad je slab, četnički garnizoni su svaki dan bliže (što daje podrške petoj koloni), a ishrana gotovo svih naših jedinica je opet pala uglavnom na Bukovicu (odavno nije uspjelo prebaciti iz Primorja veću količinu hrane za vojsku). Tako da je po ovim selima rekviriranje volova i žita na dnevnom redu.

18/111 bio je izvršen iznenadni upad ustaša, Njemaca i četnika na Dobropoljce, Bjelinu i Parčiće.[8] Istog dana su bili i vraćeni. Tom prilikom je propao sav naš tehnički materijal i starija arhiva, dok je arhiva S.D. Odreda pala u ruke Njemaca.

**3 Milorad Stegnjaić**
**4 Vidi dok. br. 177, 203, 208, 222, 392, 394, 395 i 546.**
**5 Sjevernodalmatinskog**
**6 Vídi dok. br. 272, 408 i 410.**

**Kotar Vodice. U mjestima Zaton, Vodice i Tribunj boravi stalno okupator još od ranije. Narod se drži uglavnom dobro. Dosta je naroda otišlo sa zbjegom, a još ih se javlja. U Pirovcu su osim Njemaca i ustaše. Dosad ih jednih i drugih nije bilo više od 60, a ipak su uspjevali da i stim brojem ugrožavaju čitavu tješnjansku općinu. U zasjedama koje su postavljali poginulo je više drugova. Zasjede postavljaju prema Prosiki, na Modravama i prema Tijesnom (tuda idu naši kanali za prebacivanje robe). Također su kroz ovaj mjesec vršili česte upade u Betinu, Tijesno i Murter. Pljačkali su, porazbijali lađe i ubili nekoliko ljudi. Što je najvažnije uspjeva im da ometaju prebacivanje robe i ljudstva jedinim kanalom koji nas (kopno) veže sa našim otocima. (U zadnjoj zasjedi palo im je u ruke 40 vreća sanitetskog materijala koji je išao za VIII Korpus).**

**U stankovačkoj općini se poslije likvidiranja ustaških trgovaca Pane Orlovića, Radića i dr. dalo mnogo bolje raditi i polit, djelovati. Osjeća se da ima još petokolonaša koji koče vraćanje dezertera s time i samu mobilizaciju za koju sad ima uslova. Odnos između ustaškog dijela stankovačke općine i naroda ostalih sela sve se više u zadnje vrijeme zaoštravao. To je upravo i bilo povod za stvaranje Stankovačke čete koju je narod bio oduševljeno prihvatio. Za kratko vrijeme bilo se okupilo u nju 65 ljudi. Međutim, pri zadnjem upadu neprijatelja u Stankovce i Banjevce komandir čete se predao a četa se raspršila. (Tom prilikom su ustaše zaklale u Stankovcima nekoliko drugarica). Iz Morpolače su odveli nekoliko ljudi u ustaše.**

**Još ranije su Njemci skupa sa četnicima i ustašama bili izvršili upad na Grabovce (gdje se tada nalazila naša Kom. Područja i Okr. N.O.O.), popljačkali selo i pronašli sve naše bunkere. Spuštanje Savezničkih avijatičara (kojima je avion bio oštećen) na ovaj teren iskoristili su kao povod za raciju. U prvoj raciji na Banjevce i Stankovce prema Vrani vodio je snjima Zadarski Odred čitav dan borbu u kojoj ih je stradalo 30. Prilikom zadnje zasjede (kad je propao sanitetski materijal) cestu su osiguravala dva bataljona I Brigade. U borbi koju su vodili stradalo je preko stotine Njemaca. Inače u zadnje vrijeme se teror sve više i više pojačava. U Vodice je došao jedan njemački trup (o tome nas je upoznao jedan njem. vojnik — Poljak koji je dezertirao iz istog trupa), koji broji 12 ljudi.**

**Kotar Šibenik. Kod naroda šib. kotara naročito se zaoštrio odnos prema okupatoru, što ranije nije bilo. Stalni upadi i pljačke njemačkih razbojnika po svim selima Prim. Rog. općine, pljačke, racije i onaj veliki pokolj četnika nad narodom Danila i Dubrave,[7] i teror od ustaša i špijuna pojačali su mržnju čitavog naroda prema svim fašističkim zlikovcima. Ustaše su pokušavali da lukavo iskoriste narodnu mržnju prema četnicima i da se prikažu nekakvi zaštitnici pa su sve poduzeli da stvore po ovim selima stanice ustaške milicije. Ali to im uopće nije uspjelo (čak je i poznati ustaša Nikšić pokušavao pregovarati s nama), premda se u to vrijeme nije nalazila naša vojska u tom kraju. A i polit, rad je prilično slab. Neuspjeh II bataljona VIII Brigade pri napadu na Konjevrate[8] nije**

7 Vidi dok. br. 187, napomenu 3, i dok. br. 541 i 551.
8 Vidi dok. br. 233, 540 1 544.

naročito pokolebao narod, premda neprijatelj iskorištava svaku stvar ne bi li odvratio narod ovih sela od N.O.P. Kritično stanje u kojem se bila našla čitava VIII Brigada (kad je bila opkoljena)[9] iskorišteno je time što su se pronile glasine po čitavom kotaru i u gradu da se brigada raspala, da se većina boraca predala, itd. Međutim, se narod brzo uvjerio da je i to laž.

Na ovom kotaru pokupljeni su svi muškarci iz Rogoznice i okolnih sela, također Zlarina, Prvića i Zablaća.

Po gornjim selima, koja su blizu drniške Zagore, skoro svaki dan dolaze ustaše i četnici, tako da su većinom pod kontrolom neprijatelja (naših organizacija tamo gotovo i nema).

Poduzeli smo sve za stvaranje Šibenske čete, jer uslova ima.

Grad. Poslije četničkog pokolja u Dubravi i Danilu narod se iz Šibenika sav vratio u grad, makar da su i dalje povremeno padale bombe. Glavni ustaški propagator je nekud otputovao i danas se čitava ustaška propaganda svela na sviranje pjesama. Četnici u gradu imaju izgled rulje bjednika bez ikakvog ideala (nekidan su održali zajedničku pijanku u čast kraljeve ženidbe). Ranije je postojala bojazan da će jedan dio građana pokleknuti ustaškoj propagandi, jer je bila nastala velika glad i djeljenje novca čak i partizanskim familijama od strane ustaša. Međutim, je proslava 8 marta pokazala koliko je taj stav prema neprijatelju »pomirljiv«. Uza sve straže i pucnjavu čitav grad je bio ispisan parolama i izlijepljen plakatima (oko 130 kom.). U akciji je učestvovalo 90 drugarica i 2 druga. Akciji su se pridružile i dvije Srpkinje koje prije toga nisu bile obuhvaćene nikakvom organizacijom.

Sad u gradu ima dosta hrane. Nešto sa potopljenih brodova, nešto iz Drniša i Knina, tako da su trgovina i šverc opet oživjeli. Ali veći dio građana ipak gladuje, zato ih se dosta javilo za zbjeg. Moral naroda je prilično na visini. O pobjedama C.A. i pomoći Saveznika svakodnevno je grad obavještavan. Također je u Šibeniku dobro odjeknilo bombardiranje Knina.

Na čitavom okrugu neprijatelj poduzima upade, racije i ofenzive. Mobiliše ljude ili ih silom odvodi, izvršivši prethodno kakvo nasilje u dotičnom mjestu. U narodu se osjeća previranje jer vidi da oni koji su još kod kuće moraju se odlučiti za jednu ili drugu stranu. Neprijatelj je brz a mi sporo djelujemo, pa bi mogao vezati izvjesna sela preko četnika ili ustaša uz sebe. Još k tome naša vojska je uglavnom u defanzivi, premda su na ovom terenu naše veće jedinice (dvije brigade). Uslova za mobilizaciju na čitavom okrugu ima. Između organizacije u vojsci i organizacija na terenu nije još postignut onaj odnos koji bi bio potreban da se mnoge stvari bolje, pravilnije i brže riješe.

Dosad nije uspjelo osigurati kanal kojim prebacujemo robu, što također loše djeluje na narod. Neprijatelj je ovim zadnjim upadima i racijama došao do mnogo našeg materijala. Otkriveni su mnogi važni bunkeri, tako skoro svi bunkeri na Modravama. Sad se opet očekuje nova ofenziva na Bukovicu, sa više snaga nego zadnji put. Ukoliko se bude Divizija povla-

9 Vidi dok. br. 220, napomenu 4.

čila, ne znamo kako bi se ovaj put narod držao. Četnici su naročitu pažnju i taktiku pridali Bukovici (u četničkom listu Naša Lika vidi se da imaju i u Bukovici svoju mrežu).

Dobro je odjeknulo po okrugu odašiljanje zbjega. Sad se javljaju i iz onih sela odakle ranije nisu htjeli, što je znak da sad vjeruju u savezničku pomoć. I to je doprinilo da se većina naroda još čvršće veže uz N.O.P.

Za proslavu rođendana Crvene Armije održali su se zborovi u Kruševu, Stankovcima, Tijesnom, Murteru, Banjevcima, Dobropoljcima i Gošiću. Palile su se vatre na svima brdima, i sve part, jedinice su obradile referat koji smo sami napisali. 8 marta održan je zbor samo u Stankovcima.

Organizaciono stanje K.P.

Drugi sastanak plenuma O.K.[10] se imao održati 4-og marta, ali do danas se nije održao. Razlog su ofenzive i racije koje nas stalno prate. Održan je sastanak biroa, ovaj put od sva 4 člana. Sa kursa se vratio drug Brico, sekretar O.K. Skoja. Tako su se ovog mjeseca sva 4 61. O.K. našla na terenu. Drug Valent,[11] za kojeg ste nam javili da dolazi u naš O.K., dosad nije stigao.

K.K. Kistanje sad broji 3 člana (drug Vinko[12] koji je sad na srednjem part, kursu, kad se vrati radiće u K.K. Vodice). Sekretar ovog komiteta koji je svršio viši part, kurs i postao kandidat za O.K. do sada se nije pokazao snalažljiv u radu. Razvija se prilično sporo. Drugi član komiteta, koji je svršio srednji part, kurs u vojsci najbolje bi odgovorio jednoj seoskoj part, jedinici. Treći član je drugarica koju smo odredili za održavanje nižih part, kurseva. Sad još uvijek radi u komitetu. Kandidat za ovaj komitet je drug sekretar Kot. N.O.O., koji ima uslova za razvijanje. K.K. Vodice broji 4 člana (2 m., 2 ž.). Ovaj komitet isto ne zadovoljava, naročito sekretar. Više uslova za razvijanje imaju drugarice, naročito drugarica — sekretar Skoja.

K.K. Šibenik sad ima 5 članova. Sekretar se nalazi na kursu, zamjenjuje ga drug Marko Miloš. Isti drug je dosta nagal i nepažljiv, ali dosta radi i pomaže opć. komit.

M.K. Šibenik ima 4 61. od kojih je jedan na kursu. OK se povoljno razvija isto kao i cijela part. org. u gradu.

Općinskih komiteta ima šest. Na kotaru Kistanje nema još općinskih komiteta. Šaljemo tablicu iz koje se najbolje vidi stanje part, organizacija na okrugu.

Partijska org. na Šib. kotaru se počela učvršćivati i sređivati. Iako je kot. kom. mlad, njegova pomoć se osjeća. Na općini Prim. Rog. održano je partijsko savjetovanje. Od ranije opć. Dubrava—Danilo sad su se formirale dvije. Nova općina se zove Jadrtovac. Na kotaru Kistanje formirano je pet part, jedinica koje su obuhvatile općine kistanjsku i đevrsačku. Skradinska opć. je najslabija. Tamo part. org. nikako ne djeluje.

10 Okružnog komiteta KPH
11 Ivo Družić-Valent
12 Vinko Bučević

**Kotarski komitet Vodice je slab, njegovo rukovodstvo se i ne osjeća. U gradu je part, organizacija porasla za 9 članova. Učvršćava se i osjeća.**

**Sad, u novo nastaloj situaciji, još više osjećamo malobrojnost našeg komiteta. Da nesreća bude još veća drug Špirić[13] nam se razbolio. Morao bi što prije na Vis. Već je tamo morao da bude, ali posao i prilike nisu dozvoljavali da tako brzo ode. Drug Marko[14] nam je pisao da proširimo naš komitet sa drugom Perom Škaricom (da bi se Spirić mogao više posvetiti partijskom radu). Trebalo bi nas svakako više članova jer ovako nikako ne dospijemo da riješimo ni najnužnije.**

**Pred tri dana stigao je od C.K. K.P.H. drug Đuro Špoljarić za održavanje part, kurseva za ova tri okruga. Međutim, kako nijedan O. Komitet sad nema uslova da organizuje kurs na svom okrugu, to je na sebe preuzela Divizija uz uvjet da bude i jedan dio kursista iz vojske. Tako je od svakog okruga određeno po 6 članova a od Divizije 12. Kurs je započeo pri OK Zadar.**

**SKOJ — USAOH — PIONIRI**

**Sad ima 112 aktiva sa 595 Skojevaca. Okružni Komitet Skoja broji pet članova. Drug Roko je otišao u vojsku (mornaricu).**

**O.K. Skoja ima uslova da se razvije u dobro Skojevsko rukovodstvo, ali bi i sama Partija morala više pažnje posvetiti Skoju. Međutim, se događa da i sam sekretar Skoja koji je ujedno i član O.K. Partije, zbog malobrojnosti našeg komiteta, više se bavi drugim problemima nego samim Skojem.**

**Drugarica Ranka, čl. C.K. Skoja, održala je snjima sastanak, na kojem je konkretno objasnila bit reorganizacije USAOHa i u čemu se zapravo sastoji rukovodeća uloga Skoja među omladinom. Također im je detaljno razradila polit, situaciju.**

**Općenito za Skojevske organizacije važi da se one bave problemima kraja u kojem djeluje i da se ne dopunjava u vršenju konkretnih zadataka sa ostalim organizacijama, pa ni sa Partijom.**

**Što se tiče ostale omladine obuhvaćene u USAOHu razvijala bi se mnogo bolje kad bi bar neki rukovodioci prošli kurseve, a dobar dio omladine savladao nepismenost.**

**Za Pionire važi isti izvještaj kao i zadnji put. Nema dana kad Pioniri ne zadivljuju svojim akcijama i pothvatima.**

**N.O.O.-i. Nar. osi. odbori su slabi, naročito na Vodičkom i Šibenskom kotaru. Kako seoski i općinski, tako i sami kotarski. Kotarski NOO Vodice uopće ne djeluje dok se kotarski NOO Kistanje razvija i napreduje.**

**I onaj broj partijaca koji radi po NOO-ima u stvari je većim djelom u kotarskim ili općinskim odborima, dok ih je među narodom u seoskim odborima veoma mali broj. Na Šibenskom kotaru pristupamo reorganizaciji svih odbora. I to postepeno, jer zadnji put na kotarskoj konferenciji opet nije izabran dobar odbor. Na vodičkom kotaru se reorganizacija već sprovela. Ali tako šablonski i bez priprema da to uopće nisu ispali narod-**

13 Nikola Spirić
14 Drago Gizdić-Marko

ni izbori, a niti je postignut cilj, naime da u odbore uđu ljudi odani Partiji i aktivni. Sad se i tu nameće opet nova reorganizacija. Na kistanjskom kotaru je postavljen plan za izbornu kampanju. Prvi izbori su već sprovedeni i to sa velikim uspjehom. Narod je izbore prihvatio i sad je izabran odbor s kojim je zadovoljno selo i mi (u odboru su dva člana K.P. i jedan kandidat). Na izborima je bila prisutna i vojska. Glasovale su žene i omladina i pioniri su učestvovali na zboru. Na ovom kotaru smo članove kotarskog odbora razmjestili po seoskim partijskim jedinicama (zbog malobrojnosti i slabosti partijske organizacije na terenu). To se već pokazuje korisno, jer na ovaj način kotarski odbornici bolje pomažu i kontroliraju seoske odbore. A s druge strane učvršćuju partijsku organizaciju. Pitanje formiranja partijskih jedinica u druga dva kotorskom odboru Vodice nije još riješeno. U mjesnom NOO Šibenik vladaju nezdravi odnosi. Jedan član odbora je neaktivan i treba ga isključiti, dok je sam presjednik pao pod utjecaj jednog oportuniste koji je ranije bio u odboru. U zadnje vrijeme Mj. NOO se sve više razvija i osjeća kao organ nar. vlasti.

Djelovanje Okr. NOO se u zadnje vrijeme više osjetilo, ali odbor ne živi kao jedna cjelina. I u Okr. NOO ima još birokratizma. Članovi Komiteta koji su u NOOu nemogu se još dovoljno posvetiti prvenstveno radu NOO-a. Kroz mjesec mart nije se održao nijedan sastanak. Sadašnji sekretar odbora bi puno bolje odgovorio za gospodarsko-financijski otsjek, a funkcija sekretara ga naprotiv čini birokratom. Također o nacionalnom sastavu moramo povesti više računa, jer sada u odboru imamo samo jednog Srbina.

Za otpremanje zbjega bila je formirana okružna komisija. Članovi komisije nisu se pokazali snalažljivi premda moramo imati u vidu da se kod otpremanja zbjega nailazilo na velike poteškoće. Najaktivnija se pokazala drugarica Neva[15] — član Okr. N.O. Jedan član komisije je poginuo.

Formiran je ekonomski otsjek pri Okr. NOO kao i pri kotarskom Kistanje. Također su formirani propodjeli pri okružnom i sva tri kotarska odbora.

A.F.Z.

Okružnicu koju smo primili od vas proučili smo zajedno što nam je pomoglo da shvatimo kako u stvari mora izgledati reorganizacija A.F.Z.-a. Lako se moglo dogoditi da se organizacija razbije, a i pokret oslabi kad ne bismo postupili po direktivi koja je razrađena u okružnici. Zato smo bili postavili plan, da se na svakom kotaru održe posebni sastanci sa partijskim članstvom na kojima bi se prenijela konkretno razradila direktiva o reorganizaciji. Međutim, do tih sastanaka nije došlo radi vojne situacije u okrugu. Umjesto toga održali smo sastanke sa kotarskim komitetima i kotarskim AOZ kotara Šibenik i Kistanje, a isto tako i sa mjesnim Šibenik. Sa kotarskim Vodice nije došlo do sastanka zbog stalnih upada neprijatelja kroz ovaj mjesec. Brzojavi 8 marta upu-

**15 Neva Jurković**

ćeni Titu i Nacionalnom komitetu od žena šib. kotara, parole u gradu koje žene [...] uz priznanje N. komitetu i uz Federat. Jugoslaviju pokazuju da žene [...]

Djelovanje okružnog AOZ kroz ova dva mjeseca nije se naročito osjetilo. Neke su drugarice dobile nove dužnosti, dvi se nalaze na kursu, dok je drugarica Milica Jurković poginula prilikom upada ustaša i četnika u Danilo i Dubravu.

## VOJSKA, MOBILIZACIJA, DEZERTERI.

Na našem okrugu sad se nalazi Štab XIX. Divizije sa I. Brigadom i Štab Grupe Odreda sa Sjev. Dalm. Odredom. Neko vrijeme se nalazio i Zadarski Odred na Stankovačkoj općini.

Odmah po dolasku Divizije održan je jedan sastanak sa Komandantima i Komesarima Sjevernodalmatinskog i Kninskog Odreda više informativnog karaktera. Na tome sastanku je prisustvovala drugarica Rada. Odmah nakon toga sastanka održao se sastanak Komesara i Zamjenika Sjevernodalmatinskog i Kninskog Odreda kojemu je prisustvovao komesar Grupe i Divizije. Na tome sastanku je bio drug Špirić. Na ovom sastanku pretresalo se stanje partijske organizacije i politički rad u vojsci.

Sjev. Dalm. Odred dobio je zadatak da stvori Bukovačku Brigadu. Zato je oslobođen položaja i akcija. Uspjehu mobilizacije prethodi uspjeh prikupljanja dezertera kojih je na kistanjskom kotaru bilo 400. Zato je Štab Odreda pristupio formiranju letećih vodova od dezertera koji su se odmah prijavili i u koje je dat dobar komandni kadar. To se pokazuje uspješno, jer se već dosad razbilo dezertere koji su se počeli okupljati u grupice — »špiljari«. Dosad je Odred prikupio 120 dezertera, a ima izgleda da će ih na ovaj način prikupiti sve. Zatim će se pristupiti mobilizaciji po selima gdje su već zreliji uslovi.

Na kotaru Vodice bili su stvoreni uslovi za mobilizaciju Stankovaca i okolnih sela. Budući da su Stankovčani zahtjevali da im se za komandira dade Stipe Klarić iz njihova sela, predložili smo ga Štabu Grupe. Tako je formirana Stankovačka četa i u kratkom vremenu okupilo se u nju oko 65 ljudi. U međuvremenu se ispostavilo da se dotični Klarić svojevremeno loše držao u zatvoru. Mi smo tad savjetovali Štabu Grupe da čim prije zatraži od Divizije jednog Stankovčana koji bi zamjenio Klarića a njega da se otkloni. To nije izvršeno, a i inače nije sa strane Štaba Grupe ukazana potrebna pomoć toj četi. Dana 29 marta iznenadio je i blokirao neprijatelj Stankovačku četu. Tom zgodom predalo se 25 ljudi sa komandirom i zamj. komesara čete. Ostali su se razbježali, nastala je demoralizacija. Ali ih se već nakon 3 dana uspjelo ponovno prikupiti 35.

Na šibenskom kotaru također postoje uslovi za stvaranje jedne čete. Jezgro za ovu četu već smo dobili od Trogirskog Odreda, samo bi trebala Grupa pristupiti formiranju iste. Poslije ovoga moglo bi se pristupiti daljnjoj mobilizaciji na poluprisilnoj bazi, samo bi bilo potrebno da u blizini bude jedna naša jača jedinica koja bi prihvaćala novomobilisane.

Od strane komandanta Grupe druga Sime Ivasa ne nailazimo na potrebno razumijevanje po pitanju mobilizacije, ishrane vojske i drugih pitanja u kojima bi morali biti saglasni.

R.O.C.

Okružni ROC[16] broji 3 druga. Sva tri su članovi Partije, savjesni i aktivni drugovi u radu. U zadnje vrijeme je ROC odigrao veliku ulogu, naročito u pogledu četnika. Uspjeh odbijanja četničkih snaga iz Bukovice zasluga je u prvom redu okružnog ROC-a, koji je na vrijeme Stabu Grupe dostavio važne podatke o četničkoj akciji i tako omogućio pripremu našim jedinicama. Isto tako je dao podatke o svim četničkim agentima na teritoriju Sjev. Dalmacije. Hapšenje istih je preuzela Divizija. Međutim, su do sada šestorica od tih pobjegli (neki iz zatvora, a neki prilikom samog loše organizovanog hapšenja). Ovuda je prošao drug Simić[17] i održao sastanak sa drugovima iz ROC-a. Druga Jovanića, koji održava glavnu vezu sa licem od kojeg dobivamo dragocjene podatke, postavio je Štab VIII. Korpusa za komesara Zadarskog Područja. Smatramo da drugovi nijesu imali u vidu važnost funkcije koju isti drug sada vrši. Korpusu smo poslali depešu, ali do sada nije stigao odgovor. Nastojte i vi da tu stvar preko Korpusa uredite.

Po kotarevima su organizovana povjereništva ROC-a sa mrežom ob. službe, a to isto i u Gradu. Ova povjereništva sporo djeluju.

AGITPROP

Agitacija i propaganda na našem okrugu još nikako ne zadovoljavaju. Premda je izašlo 11 brojeva »N. Vjesnika« i pišu se svaki dan radio--vijesti kao i plakati, narod još uvjek nije upoznat sa onim što se događa u potpunosti.

Naš agitprop nije još sređen, a k tome agitaciju i propagandu bi morale razviti sve organizacije od okružnih do seoskih, kako Partijske tako i sve antifašističke. Sada u agitpropu rade dva člana Partije. Drugovi su prilično aktivni, ali u zadnje vrijeme bilo je dosta poteškoća. Tako je prilikom zadnjeg upada neprijatelja stradala najviše tehnika. Ciklostil koji ste nam vi uputili odnio je sobom vaš agitprop. Zato smo mi ustavili ciklostil Oblasnoga i ako je bio neispravan. U gradu još najbolje stojimo s vijestima. Grad sam izdaje vijesti i osim toga počeo je umnažati materijal. Nove vijesti pronosu se gradom odmah čim završi radioemisija. Uspjeli smo preko Partijske organizacije da grad ozbiljnije shvati pitanje zapadnih Saveznika. Tome je mnogo pomoglo i odašiljanje zbjega koje se upravo vrši, zatim bombardovanje Knina i u zadnje vrijeme Drniša.

Na Sibenskome kotaru je agitacija i propaganda isto nešto oživila. Po mnogim zaseocima vide se table s vijestima, iako ne uvijek najnovijim. Kotarski propodjel izdaje stalno vijesti. Na vodičkom kotaru nije bilo u zadnje vrijeme radija, pa su vijesti u zakašnjenju stizale. Inače se na ovom kotaru bilo prilično postiglo u tom pogledu, naročito u Stan-

**16 Rajonski obavještajni centar**
**17 Ljubo Krstulović-Simić**

kovcima i primorskim mjestima. Najlošije stoji s agitacijom i propagandom na kistanjskom kotaru. Tek u zadnje vrijeme, odkad boravi ovdje tehnika okružnoga, proširili su se i u bukovačkim selima plakati sa vijestima. Narod je vrlo slabo upoznat sa situacijom u svijetu, a naročito o odnosu Saveznika prema nama i četnicima. Ta ih stvar naročito interesira. Značajno je da se u početku nitko nije javljao za zbjeg, a sada bi mnogi išli.

Prilikom proslave Crvene Armije i 8 Marta izradio je naš agitprop veći broj dobro izrađenih plakata, koji su se ljepili po čitavom okrugu kao i u samome gradu.

Kulturno-prosvjetna grupa koja je dala više uspjelih priredaba nije se više mogla zadržavati na našem okrugu pod ovakvim okolnostima. Zato smo je uputili na Zadarski okrug da tamo održi par priredaba dok se kod nas situacija ne rasčisti. Prigodom svake proslave ispisivale su se odgovarajuće parole.

BLAGAJNA

Šaljemo vam članarinu za mjesec februar (osim kotara Kistanje). Svota iznosi 636 lira i 78.686 kn.

Primite naš drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Ok KPH Šibenik
***Rada,***[18] v. r.

**BROJ 292**

## IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH SPLIT OD 31. OŽUJKA 1944. OBLASNOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

**Okružni komitet KPH**
**S P L I T**
**31-111-1944**

**Oblasnom Komitetu KPH za Dalmaciju**

Dragi drugovi,

Naš mjesečni izvještaj za februar šaljemo vam sa zakašnjenjem, jer nas je situacija na terenu i neodložni zadaci koji su se postavili pred nas

**18 Marija Novak**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mikroteka CK SKH, film 45/237-244.**

(mobilizacija) spriječili da vam ga uredno pošaljemo. U buduće ćemo nastojati da vam redovito šaljemo naš mjesečni izvještaj.

Kroz ovo vrijeme primili smo od vas cirkularna pisma: o čuvanju partijskog kadra,[2] reorganizaciji AF2[3] i ovo posljednje o nedostacima partijske organizacije u vojsci i na terenu.[4] Ujedno smo primili vaša pisma od 20-11, 28-11, i 12-111. Mi smo vam se nekoliko puta javili kratkim dopisom koristeći odlazak pojedinih drugova do vas.

Posljednjem našem sastanku, održanom 20-111, prisustvovao je i drug Marko,[5] dok drugarica Juga[6] i drug Vojko nisu prisustvovali. Danas se na našem okružju zapaža veoma jako nastojanje Njemaca i ustaša da mobiliziraju muškarce od 18—60 godina odvlačeći ih u svoje vojničke jedinice ili na prisilne radove oko utvrđivanja obale. U ovom nastojanju oni su postigli i neke uspjehe. Tako su na kotaru Omiš sproveli mobilizaciju kojoj su se odazvali oni koji su računali da će biti otpušteni kao nesposobni i bolesni. Mobilizirali su 650 muškaraca od kojeg broja su zadržali samo 150. Mobilisani su većinom iz Koštanja, Seoca i Doca u kojim selima ustaše imaju utjecaja. Na kotaru Trogir pohvatano je preko 200 muškaraca koje neprijatelj koristi na radovima oko utvrđivanja obale. Na Sinjskom kotaru neprijatelj je nenadano upadao u sela i negdje uspjevao da pohvata nešto muškaraca, koji su međutim, kasnije iz samog Sinja pobjegli tako da je neprijatelju uspjelo mobilizirati svega oko 50 seljaka. U Splitu su nekoliko puta blokirali gradske rejone (Varoš dva puta) pohvatali nešto muškaraca koje su međutim, kasnije pustili. Na ulicama su legitimirali i također odvodili na policiju sve one koji nisu rodom iz Splita, ali su svega desetak zadržali i upotrebljuju ih na radovima. Od 200 željezničara koje su pozvali da se prijave neprijatelj je uspio mobilisati svega 6. Također je pokušao mobilisati zidare i rezervne oficire u čemu također nije uspio. U samom Splitu neprijatelj nije prišao strogo mobilizaciji i drastičnijim mjerama što međutim, treba uskoro očekivati. U Kaštelima je vršio blokade i pohvatao veliki broj muškaraca od kojih je najveći dio već pušten. U Vranjicu od 40 osoba koje su bili pohvatali samo su 16 zadržali, a ostale pustili. Mi smo nastojali da spriječimo ovu neprijateljsku prisilnu mobilizaciju i ukazali smo partijskim organizacijama u direktivnom pismu na tu opasnost. Ujedno je Okružni NOO izdao letak za narod koji je umnožen za kotareve u preko 1000 komada, a Split je za sebe umnožio 1000 komada i rasparčao. Smatrali smo da ćemo najbolji udarac zadati ovom neprijateljskom pokušaju ako sami priđemo mobilizaciji i ukazali smo svim organizacijama na važnost ovog zadatka. Na Sinjskom kotaru uz pomoć i aktivno učešće jedinica XX divizije izvršena je mobilizacija sa pozivima. Na općini Trilj u dva navrata mobilisano je oko 350 novih boraca. U posljednjoj mobilizaciji nije nitko pobjegao neprijatelju samo što se nije odazvalo selo Voštane i Ljut. Na Bitelićkoj i Sinjskoj općini bilo je bježanja od mobilizacije, ali nisu odlazili u neprijateljsku vojsku, tako da mobilizacija nije imala do-

**2 Vidi dok. br. 172.**
**3 Vidi dok. br. 171.**
**4 Vidi dok. br. 230.**
**5 Drago Gizdić-Mako**
**6 Juga Kesić**

brog uspjeha. Na Trogirskom kotaru prišli smo također mobilizaciji sa pozivima i to uglavnom na Marinskoj općini i djelomično Trogirskoj (Gornji Seget). Ovdje je mobilisano do 200 od kojih je jedan dio pušten kao nesposobni ili pak su organizirani u seoske straže. Ni ovdje mobilizacija nije imala uspjeha. Prilikom same mobilizacije zapazila se je slabost partijske organizacije, jer je bilo slučajeva da se i članovi partije njoj nisu odazvali. NOO-i pokazali su se veoma slabi i bilo je dosta slučajeva bježanja odbornika od mobilizacije i njeno kočenje. Politička predradnja mobilizaciji bila je vršena, međutim, ima i niz drugih razloga, uz onaj gore najosnovniji tj. slabost partijske organizacije, koji su uvjetovali da mobilizacija nije uspjela. Mobilizacija se vršila na terenu potpuno opkoljenom od neprijatelja (neprijatelj se nalazi u G. Segetu, Prapatnici, Ljubitovici, Boraji i primorskom pojasu) koji danomice upada u mnoga sela. Samo prebacivanje ovog ljudstva bilo je skopčano sa opasnošću pošto je neprijatelj postavljao zasjede. Negativno je utjecalo na uspjeh mobilizacije i to što se vršila samo noću. Zatim ljudstvo koje je trebalo mobilisati uglavnom je bilo vezano kao hranitelji uz obitelji, a dosta od njih nesposobni i bolesni. Veći broj ovih skrivao se po selima pred mobilizacijom, a jedan dio već mobilisanih i upućenih na Ogorje, i to uglavnom iz Labina, pobjegao je u Kaštela i Labinske drage (oko 20). Međutim, oni se pomalo već vraćaju i osim jednog slučaja nije nitko otišao u neprijateljsku vojsku. Trogirska Zagora i Lećevička sela doznavši za ovu mobilizaciju uskomešali su se i uglavnom se to negativno odrazilo na njih. Počeli su češće govoriti kako će oni otići u ustaše ako ih partizani pokušaju mobilisati i obratno ako ih ustaše pokušaju da će otići partizanima. Po Lećevičkim selima se čula Mačekova parola »Mi nećemo ni u jednu vojsku«. Neka su sela dapače čuvala stražu (Prgomet, Sratok), a ima slučajeva da su neki iz ovih sela (oko 30) već pobjegli u Kaštela i Perković. Da ne bi mobilizirali za neprijatelja ako bi otpočeli ovakvim načinom mobilizacije zaključili smo da se u ova sela mobilizacija postavi na dobrovoljnoj bazi formirajući lokalne terenske seoske čete ili straže. U Splitu i Solinu organizacije rade na tome da mobiliše sposobne i da ih pošalje u partizane i već je iz Splita u nekoliko posljednjih dana stiglo oko 50 novih boraca. Velika kočnica masovnijom odazivu je nesigurnost kanala i ograničenost prebacivanja ljudstva preko njega. Sa mobilizacijom bilo to dobrovoljno ili sa pozivima, već prema uslovima, nastaviti ćemo i dalje. Na Omiškom kotaru povratilo se iz ustaša oko 50 silom mobilisanih seljaka nakon što je Mosorski odred izvršio uspješne akcije likvidiranja ustaškog garnizona u Docima i Dubravi. Njemci i ustaše utvrđuju obalu od Omiša do Splita i od Splita do Šibenika. Miniraju sve važnije ceste, ulice i zgrade kao i more oko Rogoznice. Iz nekih sela općine Marine protjeran je narod, a imovinu mu je neprijatelj svu opljačkao. Sada se ovaj narod nalazi u veoma teškoj situaciji zbog nestašice hrane, jer je ovaj kraj i onako pasivan. Organizacije su se pobrinule da ih se smjesti po ostalim selima međutim, u pogledu prehrane veoma je malo urađeno. Sada je formirana komisija i sabirne grupe koje će obilaziti sela i prikupljati hranu po selima Zagore za ove izbjeglice, a isto tako je i Okružni NOO dao 100.000

lira da se nabavi za njih hrane. Na Mućkom i Solinskom katoru također će se formirati ove grupe koje će po selima sakupljati za njih dobrovoljne priloge. Bilo bi neophodno potrebno, ako ima mogućnosti, prebaciti ovaj narod u Italiju ili Egipat,[7] jer je situacija za njih veoma teška, kao i uopće za narod ovog kotara koji se u dosta slučajeva sada hrani samo smričkama. Postoji mogućnost njihova prebacivanja na Mali Drvenik, gdje nema neprijatelja, a odakle bi ih se moglo prebaciti na Vis. Međutim, ovo je moguće uraditi kad se uspostavi radio veza sa vama, jer se situacija u kratko vrijeme često mjenja.

Organizacije su i dalje politički djelovale upoznavajući narod sa odlukama AVNOJa što međutim, još uvijek nije dovoljno, osim u Splitu gdje je narod veoma dobro upoznat, jer se objašnjavanje odluka ne produbljuje. Split i sada Sinj poslali su pozdravne telegrame AVNOJu, Nacionalnom Komitetu i Titu što međutim, nije dovoljno. Mogućnosti za održavanje zborova prilično su ograničene osim na jednom dijelu kotara Sinj. Još se uvijek zapaža nepravilan odnos i mišljenje naroda, naročito na Solinu, prema Engleskoj i Americi, premda se to dosta popravilo. Sada su rjeđi slučajevi dezertiranja iz naše vojske premda ima još uvijek slučajeva. U Donjim Kaštelima je organizirano i naoružano 26 četnika i zbog slabosti partijske organizacije nisu do sada razbijeni. Neprijatelj je posljednjih dana vršio hapšenja naših drugova koji su međutim, u većini već pušteni. Morati ćemo ipak iz Kaštela izvući sve kompromitovane drugove jer njima i preko njih organizaciji prijeti opasnost od provale. Četnici su također pokušali uspostaviti organizacije u Solinu i u selu Dabar (Bitelić) međutim, u tome nisu uspjeli jer su naše organizacije na ovo na vrijeme reagirali i suzbili. Neprijatelj je u nekim selima (Solin, Donja Kaštela, Mravince, Kučine) zbog nebudnosti naših organizacija uspio uspostaviti seoske glavare. Na ovaj nedostatak mi smo ukazali drugovima i prilazi se njihovom razbijanju. U redovima neprijateljske vojske zapaža se padanje morala i dezorganizacija. KNOO Sinj je izdao letak upućen domobranima koji međutim, ima nedostataka, jer se drugovi pri njegovom sastavljanju nisu poslužili Titovim »Upozorenje građanima itd.« tako da je letak ispao dosta mlak. U Splitu neprijatelj je izvršio neka hapšenja upavši u prostoriju gdje se održavao sastanak akcionog odbora zidara i tom prigodom uhapsio sekretara rejonskog komiteta (kandidata za MK) i dva člana partije. Osjeća se aktivnost nekoliko reakcionarnih vođa HSS kao Vojka Krstulovića, i grupe oko njega, Ivanišević, Marko Mikačić itd. Nekog uporišta u masama nemaju. Izgleda da je formirano reakcionarno rukovodstvo HSS od »starijih« i to: Vojko Krstulović, Tartaglia, Ivanišević. Oni podržavaju veze sa Zaharijom (Komandantom mornarice) za koga se smatra da je u službi Inteligence Service. Tartaglia održava veze sa Meštrovićem[8] i preko njega i Švajcarske sa Londonom. Vojko Krstulović je izvršio »čišćenje« »zaštite« (od napada iz zraka) i u nju uvukao svoje pristaše a sam preuzeo rukovodstvo nad njom. 16 omladinaca iz grupe HSS oko Vojka Krstulovića i 8 četnički zavedenih omladinaca prišlo je Usaohu. Sve se više osjeća zbliženje reakcionera HSS

**7 Riječ je o zbjegu, vidi dok. br. 3, napomenu 2.**
**8 Ivan**

na čelu sa Vojkom Krstulovičem i ustaškog pokreta što se je najbolje potvrdilo na sprovodu Paške Kaliterne kome su prisustvovali jedni i drugi. Često dolazi do sukoba u ustaškom stožeru, te je izgleda Markotić izbačen iz njega. Ustaše pokušavaju razoružavati četnike koje onda Njemci uzimaju u zaštitu. Dosta se četničkih obitelji iselilo iz Splita za Srbiju, kao i iz okolice Drniša i Knina, i do sada je u Splitu izdano preko 100 propusnica četnicima za Srbiju. Smolić nije zarobljen od ustaša već se je sam predao.[8] Pričaju drugarice koje su ove dane zamjenjene da je dolazio kod njih u zatvor, te da im je govorio kako su mu drugi krivi da su ga ustaše zarobili time što mu se nije vjerovalo da je bolestan i što ga se tako bolesnog slalo na rad, te na taj način omogućilo ustašama da ga uhvate. Inače, kaže, da je ostao i dalje uz narodno-oslobodilački pokret. Ovaj njegov dolazak u zatvor imao je za svrhu da upozna drugarice koje se nalaze u zatvoru tako da može ustašama dati podatke o drugaricama gdje su i što radile, a to se je moglo najbolje uvidjeti nakon njegove posjete drugaricama kad je neprijatelj saznao koju su dužnost drugarice vršile i gdje su radile. Na nalog Pavelića odveden je sa pratnjom u Zagreb. Neprijatelj je uspostavio nove garnizone na Prapatnici, Ljubitovici, Boraji (Trogirski kotar) i Divuljama. Pokušao je uspostaviti ustaški garnizon na Lećevici ali je zbog nesuglasica ustaše Penge (koji bi imao biti zapovjednik ustaša na Lećevici) i ustaških vlasti u Sinju do sada nije uspostavljen. Neprijatelj se sada kreće kamionima cestom Trogir—Prapatnica—Šibenik, a čisti cestu kroz Bristivicu i Mitlo—Vinovac, kao i cestu od Malačke prema Lećevici. Na cesti Trogir—Šibenik i cesti Drniš—Muć odletjelo je u zrak dosta neprijateljskih kamiona koji su naletili na nagazne mine. Neprijatelj je inače u čitavom okružju pokretan. Dnevno upada u sela Trogirskog kotara, a prije par dan izvršio je ofanzivu na Mosor[10] (Mosorski odred) kojom prigodom je u Gornjem Sitnom ubio 17 ljudi, a u Docima i Kotlenicama je izvršio masovniji pokolj (prema nepotvrđenim vještima oko 300 što međutim, ne mora biti tačno, jer izvori nisu vjerodostojni). Isto tako izgleda da se ofanziva produžila na Triljsku općinu[01] (gdje se prebacio mosorski odred) i Kamešnicu što još nije potvrđeno. U ovim operacijama učestvuje neki bataljon »Vražje divizije«.

Prigodom proslave Crvene Armije paljene su vatre po čitavom okružju a najveća na sinjskom kotaru, dok je na Omiškom i Solinskom kotaru bilo to slabije. Održani su zborovi na Sinjskom, Mućkom i Trogirskom kotaru, a isto tako pisane parole i vješane zastave. Pisanje parola bilo je izvršeno također u Splitu, Sinju i Trogiru. 8 marta organizacija AFŽ u Splitu izvršila je akciju bacanja letaka. Štampalo se 1000 komada i obzirom na veliki broj žena koje su učestvovale u akciji svaka je žena dobila 1 do 2 komada. Također su održani mnogobrojni sastanci a isto tako sprovedeno tronedjeljno takmičenje po rejonima koji će više žena naučiti što je to AVNOJ, Nacionalni Komitet i federativna Jugoslavija, a isto tako gdje će se više žena naučiti čitati i pisati.

**9 Vidi dok. br. 120 1 461.**
**10 i 11 Vidi dok. br. 287, napomenu 3, 4 i 5.**

U Kotarskim Komitetima izvršili smo neke reorganizacije. Za sekretara Kotarskog Komiteta Solin postavili smo drugaricu Milevu,[12] u sporazumu sa drugom Markom,[13] pošto će ona najbolje odgovoriti za sada cd ostalih iz ovog komiteta na ovoj dužnosti. Također je Komitet popunjen sa jednim novim članom Fabom[14] (radnik) iz Solina, dok je drug Lučin[15] postavljen za sekretara KK Sinj, a drugarica Vanja za člana KK Muć. Sada ovaj Komitet broji 6 članova: Mileva (intelektualka), Plavi[15a] (radnik), Fabo (radnik), Jurko (radnik), Anka i Marija (koja se povratila iz vojske) domaćice. Bilo je riješeno da u KK Solin uđe i drug Lovrica međutim, smo njega sada dali na dužnost Komandanta Komande Mjesta Kaštela. U Kotarski Komitet Trogir ušao je drug Šero[16] (iz Trolokava), drugarica Danica i sada Zora[17] (koju ste nam uputili), a ispao je drug Mlačić[18] koji je ostao u Kotarskom NOO. Tako sada ovaj Komitet broji 6 članova: Dalmatinski[19] (seljak), Rilje[20] (srednjoškolac), Šero[21] (radnik-seljak), Vinka[22] (domaćica), Danica (seljanka) i Zora[23] (radnica). Za sekretara KK Sinj postavljen je drug Lučin,[24] dok se Mateo[25] posvetio radu Kotarskog NOO. Sastav ovog komiteta je sljedeći: Lučin (mornarički narednik), Mateo (radnik), Lovrić[26] (priv. namještenik), Silvestar[27] (radnik), Neva[28] (srednjoškolka), Dobrila (činovnica). Ovaj Komitet mislimo popuniti s još jednim članom nakon što se povrate sa kursa (pri Korpusu) dva člana općinskih Komiteta koji su kandidati, pošto će iz njega ispasti drugarica Dobrila koju smo mislili uputiti na Vis. Ona je željela da prisustvuje partijskom savjetovanju, koje će se održati ovih dana, i po njenoj želji krenuti će na Vis nakon njegovog održavanja. U Kotarskom Komitetu Muć postavljen je na dužnost sekretara drug Zekan,[29] a odlučeno je da i drugarica Vanja uđe u ovaj Komitet koja je međutim sada bolesna i prema tome nije još primila novu dužnost. Sastav ovog Komiteta je sljedeći: Zekan[30] (radnik), Šundov[31] (radnik-seljak), Đirlić[32] (seljak), Cvita[33] (seljanka). Kotarski Komitet Omiš sada je opet u punom svom sastavu pošto su ustaše u Mostaru pustili na slobodu druga Marčića[34] (srekretara KK), Vulića[35] (člana KK), 3 člana općinskih Komiteta i 6 partijaca sa terena. Bili su pušteni jer se je za njih u Imotskom zauzeo profesor Radobolja Nedjeljko i Čečuk Luce iz Omiša koji su isposlovali preko generala

**12 Mileva Benzon**
**13 D ago Gizđić-Marko**
**14 Fabo Mužić**
**15 i 24 Ante Lučin**
**15a Ivan Poljak**
**16 i 21 Ante Sevo**
**17 i 23 Zora Rosandić**
**18 Jakov Milačić**
**19 Ivan Lučln-Dalmatinski**
**20 Mijo Rilje**
**22 Vinka Kovačević**
**25 Vjerojatno Mate Jukić**
**26 Ante Lovrić**
**27 Silvestar Marasović**
**28 Neva Delić**
**29 i 30 Jakov Zekan**
**31 Ante Sundov**
**32 Paško Đirlić**
**33 Cvita Gilić**
**34 Ante Marčić**
**35 Mate Vulić**

Simića[36] (pozvavši ga na banket) da ih se pusti. Šimić je iskidao popratno pismo i napisao drugo sa sugestijom da ih se pusti na slobodu i oni su u Mostaru bili pušteni. Svi se pušteni drugovi već nalaze na svojim dužnostima osim druga Vulića koji leži, jer je bio tučen od ustaša. Ovaj se Komitet usljed situacije (ofanziva na Mosor) izgleda sada prebacio na Triljsku općinu kako smo im mi sugerirali. U zatvoru i zarobljeništvu još se nalazi 11 drugova među njima: Marušić Jozo (»pjesnik«) — član Kotarskog NOO, Trgo Marija (član KK Skoja u Omišu), Urličić Ana (član Kotarskog odbora AF2). Drugove smo upozorili da u buduće moraju voditi strogo računa o čuvanju svog partijskog kadra. MK Split je popunjen sa jednim novim članom (student) sekretarom MK Skoja tako da će se sada drug Ivan[30]" moći posvetiti potpuno radu NOO, jer je do sada on održavao veze sa Skojem. MK sada broji 6 članova: 2 radnika, 1 težak, 1 priv. čin., 1 student, i 1 domaćica. Druga Lalu[37] namjeravali smo poslati na Vis kako smo bili zaključili, međutim, kasnije na sastanku za MK drug Lala je želio da ostane govoreći da se može i u Splitu liječiti samo mu treba poboljšati hranu što je i učinjeno. On je sam uvidio važnost da sada ostane u Splitu, a s ovim se je složio i drug Marko.[38] U ovoj situaciji i mnogih zadataka koji se postavljaju pred mjesnom organizacijom njegov odlazak bi se umnogome osjetio, pošto nema za sada za njega dobre zamjene. U Split je ponovo otišao i drug Hugo[39] koji će im pomagati u radu. Organizacija djeluje po rejonima i uličnim ćelijama, a isto tako uspostavljeni su rejonski odbori NOP-a dok se dalje međutim, sada neće ići (reorganizovanje odbora i grupa), jer zato ne postoje uslovi. Nakon reorganizacije partijske organizacije drugovi nisu izvršili raspodjelu dužnosti u ćelijama što smo im ukazali i oni sada prilaze toj raspodjeli. Postavili smo za zadatak drugovima u Splitu da organizaciju ojačaju, jer zato postoje uslovi i mogućnosti i to najvećma iz redova radnika kojih po NOPu ima obuhvaćenih oko 435. U Solinu izvršena je reorganizacija općinskog Komiteta Solin koji sada obuhvaća bazen Solina bez Klisa, a za Klis, Dugopolje i Broćanac formiran je posebni općinski Komitet, a za općinu Dicmo općinska ćelija. Na kotaru Trogir bilo je slučajeva nezdravih pojava u partijskoj organizaciji gdje su članovi partije sastavljali protestne žalbe na nas radi nedostataka (kako oni misle) članova KK. To je bio slučaj sa općinskim Komitetom Prgomet i mi smo udrili po ovome jer se u ovom vidjela štetna ambicija kod ovih članova Partije. Odlučili smo kazniti članove ovog Komiteta, a sekretara riješiti dužnosti i poslati u vojsku. Ukazali smo i drugovima u KK Sinj na nepravilnost koju oni rade kada rješava pitanja sami koja bi trebali da sa nama riješavaju, odlučivši popuniti KK sa jednim novim članom bez da su nas prije upoznali, poslavši u vojsku Grgu Marasa predsjednika Kotarskog NOO i izdavši letak domobranima koji nije najbolje ispao. Mi smo ukazali Kotarskim Komitetima na opasnost koja prijeti pojedinim organizacijama u razvodnjavanju radi slabe kontrole primanja novog članstva i njegova provjeravanja.

**36 Franjo Simić**
**36a Dinko Bilač-Ivan**
**37 Nikica Kuzmanić-Lala**
**38 Drago Gizdić-Marko**
**39 Hugo Gazin**

Postavivši pred njih zadatak da provjere svoje partijsko članstvo Kotarski Komiteti po malo idu u drugu skrajnost izbacivajući iz organizacije pojedine, a malo primajući nove. Tako je kroz ovo vrijeme izbačeno preko 14 članova iz Partije, a malo primljeno, iako smo drugove upozorili da nisu ove mjere učvršćenja naše partijske organizacije jedine, već da oni treba da upornim radom što se da popraviti poprave. Održano je partijsko savjetovanje za kotar Solin koje je dobro uspjelo. Dnevni red je bio sljedeći: 1) Politička situacija sa izvještajem i diskusijom, 2) Organizaciono pitanje sa diskusijom, 3) Narodno-oslobodilački pokret sa NOO, AFZ sa diskusijom, 4) Skoj i Usaoh sa diskusijom, 5) Vojska i pozadinske vlasti sa diskusijom i razno. Nastojali smo preko ovih savjetovanja (koji traju dva dana) da članove partije upoznamo sa osnovnim političkim i organizacionim zadacima što je neophodno potrebno pošto je partijski kadar sirov i mlad u organizaciji. Uskoro ćemo održati partijsko savjetovanje na Sinju dok nas je neprijateljska akcija spriječila da održimo na Muću. Popravlja se i neaktivnost organizacija po pitanju akcija (što je bilo prouzrokovalo oportunistički stav masa prema neprijatelju, a čega još uvijek ima) i izvršeno je nekoliko akcija. Članovi partijske organizacije na Trogiru likvidirali su u Vinišćima 1 špijuna i dvojicu aktivnih ustaških simpatizera, a organizacija na Solinu likvidirala jednog špijuna i jednu špijunku dok je jedan dezerter iz naše vojske na koga je također pokušano izvršiti atentat uspio pobjeći u Split. U Radošiću (Sinj) ubijena su dva ustaška vojnika, a jedan ranjen (pobjegao u Sinj). Stanje partijske organizacije je sljedeće:

| Kotarski komitet | | Op. K. | ćel. | član. | muš. | žen. | kand. | muš. | žen. | simp. |
|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|---|
| Solin | 6/3 | 4 | 18 | 102 | 67 | 35 | 64 | – | – | 995 |
| Trogir | 6/3 | 3 | 19 | 115 | 93 | 22 | 44 | 22 | 22 | 450 |
| Sinj | 6/2 | 3 | 20 | 101 | 77 | 24 | 76 | – | – | 499 |
| Omiš | 6/1 | 3 | 17 | 73 | 56 | 17 | 70 | 56 | 14 | 360 |
| Muć | 4/1 | 3 | 14 | 52 | 47 | 5 | 65 | 55 | 10 | 257 |
| Split | 6/1 | 3rej. | 11 | 64 | 46 | 18 | 52 | 31 | 21 | 143 |
| Ukupno: | 5 KK | 16 | 99 | 507 | 386 | 121 | 371 | – | – | 2709 |
| | 2MK | 3rej. | | | | | | | | |

| Kotarski Komitet | | Op. K. | ćel. | član. | muš. | žen. |
|---|---|---|---|---|---|---|
| OK KPH | 7/1 | | | 7 | 6 | 1 |
| O NOO | 5/1 | | | 5 | 4 | 1 |
| OO AFZ | 6 | | | 6 | – | 6 |
| O Skoja | 5/1 | | | 5 | 4 | 1 |
| O Usaoh | 1 | | | 1 | 1 | – |
| K. S. P. | 5 | | | 5 | 5 | – |
| K. C. P. | 3 | | | 3 | 3 | |
| OB. C. | 3 | | | 3 | 3 | |
| Ob. C. | 4 | | | 4 | 4 | – |
| | | | | 546 | 416 | 130 |

Kotarski Komitet Solin nam je prošli put dao krivi broj drugarica (48) dok ih ima 35. Ni ovaj izvještaj nije potpun, a ni najtačniji jer nam ga organizacije nisu u redu poslale, tako da vam nismo mogli poslati one podatke koje ste vi tražili u vašoj organizacionoj tabeli. Zbog toga smo mi sastavili za naše Komitete jednu zajed ničku organizacionu tabelu (prilažemo vam jednu) tako ćemo vam u buduće moći slati tačan organizacioni izvještaj.

Kroz ovo vrijeme otišlo je u vojsku oko 15 članova KK, 14 ih je izbačeno, 1 neaktivan radi bolesti, 4 uhapšena (3 u Splitu, a 1 na Trogiru), a 2 ubijena na Trogiru. Ubijen je od Njemaca sekretar općinskog Komiteta Marina drug Maturan i drugarica Neda iz Podorjaka član seoske ćelije. U prošlom izvještaju smo vam i pogriješno naveli broj članova partije, jer su bili uračunati i oni koji su bili zarobljeni od neprijatelja (14). Napravili smo kadrovičke liste i uputili ih Kotarskim Komitetima da bi imali što bolji pregled partijskog kadra. Za sebe zadržavamo biografije članova Partije u Okružnim rukovodstvima, kotarskim rukovodstvima svih organizacija, kao i članove općinskih i mjesnih komiteta, a isto tako članove partije u Komandama područja i mjesta (komandni kadar) kao i članove ROCa. Vama ćemo slati biografije članova partije u Okružnim i kotarskim rukovodstvima organizacija i Komandama poddručja. Sada vam šaljemo biografije rukovodioca splitske partijske organizacije.

Zbog otežane situacije održavanja i uspješnog djelovanja na ovom terenu odlučili smo da prebacimo centar na Sinj i Okružni NOO je već tamo prebacio svoj centar dok ćemo mi po svoj prilici prebaciti ga do 20-IV kada imamo naš sastanak koga ćemo održati na Sinju. Ovo je bilo potrebno uraditi ako smo htjeli da naša središta uspješno i bez opasnosti djeluju, a naročito tehnika jer radimo na izdavanju prvog broja lista Okružnog NOO »Glas borbe«. Sam Okružni NOO još ne djeluje najpravilnije, a tome je dosta kriva i situacija, jer pojedini članovi djeluju rastrgano po pojedinim kotarevima. Na Sinj je otišao drug Roje.[40] Kroz ovo vrijeme održane su kotarske konferencije NOO na Solinu i Muću koje su dosta dobro uspjele, a isto tako održani su sastanci sa kotarskim NOO-ima. Pripravlja se konferencija na Sinju koja će se uskoro održati. Nastojati ćemo dati što veću pomoć Okružnom NOO kako nas i vi sami upozorujete. Okružni Komitet Skoja je popunjen sa novim članom Perom sekretarom KK Skoja i partije Omiš. Okružni odbor Usaoh je dosta slab. Sada ne djeluje, drugarica Bistra (koja je bolesna i otišla na Vis), a isto tako ni drugarica Mile koja je također bolesna i nalazi se kod svoje kuće. U Splitu se prilazi reorganizaciji Skoja po rejonima i ulicama. Otpočeli smo sprovoditi reorganizaciju odbora AFZ, ali smo je primjenjivali različito prema uslovima na pojedinim terenima. Seoske odbore nećemo proširivati na kotaru Omiš, Solin radi ilegalnih uslova rada, a isto tako ostaviti ćemo seoske odbore na općini Prgomet i kotaru Muć da redovito djeluju kao do sada, a povremeno sakupljati žene iz sela na zajedničke

**40 Ante Roje**

sastanke, konferencije za riješavanje nekih pitanja. Na ovoj općini i kotaru Muć AFŽ je tek u razvoju i tamo se također ne mogu kruto primjeniti ova reorganizacija. Općinske odbore AFŽ ćemo ukinuti. Reorganizirati ćemo i proširiti sve Kotarske odbore osim na Muću (gdje je organizacija u razvoju). Drugarice iz svih ovih odbora gdje je izvršena reorganizacija i gdje nije dati ćemo na rad u ostalim antifašističkim organizacijama NOO, Skoj, Usaoh i partiju. U vrijeme od sastanka do sastanka Kotarskog odbora AFŽ sa organizacijom će rukovoditi (razdjeljivanje literature, pošta itd.) dvije ili tri drugarice iz istog odbora, a koje će biti ujedno članovi jednog od kotarskih rukovodstava NOO, Partije, Skoja itd. Drugarice iz Okružnog odbora AFŽ raspođjelili smo ovako: Mileva[41] za sekretara KK Solin, Vjeka[42] u propagandni otsjek NOO, Jugana[43] član Okružnog NOO, Tetka sekretar općinskog Komiteta Klis, Pera Bračulj za člana općinskog Komiteta Bitelić, Anka Marinović za člana općinskog NOO Solin, Luce[44] član Kotarskog NOO Muć. Drugarica Jugana i Vijeka uz pomoć drugarice Juge rješavati će pitanja koja se nametnu Okružnom odboru u razdoblju od sastanka do sastanka. Usljed ovakih prilika još nismo proširili Okružni odbor što ćemo uraditi. U Splitu nećemo vršiti nikakvu reorganizaciju jedino će drugarice iz odbora AFŽ i grupa ući u pojedine akcione odbore, pododbore i grupe, a isto tako svestranije se angažovati, ukoliko su partijke, u partijskoj organizaciji. Tonku Radiću mislimo dati u komandu cetinskog područja (u nekom otsjeku) ili u ROC za Cetinu, a drugaricu Kitu u propagandnom otsjeku Kotarskog NOO Sinj.

Štab grupe[45] je sada popunjen i uz Dudu Branka komandanta ima zamjenik i sada Komesar. Kroz ovaj posljednji mjesec pružili smo pomoć Mosećko-svilajskom odredu održavanjem većeg broja sastanaka, a pripremali smo i konferenciju koja nije održana jer su se razbolili komandant i komesar odreda kao i komesar jednog bataljona. Sada ćemo pružiti pomoć Dinarskom odredu. Dali smo partijsku opomenu drugu Javoru zamjeniku polit-koma Šibensko-trogirskog odreda, jer je ostavio svoj odred za par dana i otišao kući uzevši sam dopust. Stanje se u odredima ipak popravlja, a to se osjeća u podizanju borbenosti boraca i jačanju discipline i rijetkih slučajeva dezertiranja. Izvršiti će se neke izmjene. Tripalo će doći za zamjenika komandanta u Mosećko-svilajskom odredu, a Orešnjak dosadašnji zamjenik komandanta u tom odredu na istu dužnost u Dinarski odred. Ravlić će dobiti dužnost polit-koma Šibensko-trogirskog odreda dok će dosadašnji komesar koji nije odgovorio dobiti dužnost komesara jednog bataljona Mosećko-svilajskog odreda. Stanje partijskih organizacija je sljedeće:

**41 Mileva Benzon**
**42 Vjeka Marušić**
**43 Jugana Culić**
**44 Luce Soldo**
**45 Stab Grupe srednjodalmatinskih NOP odreda**

| Odred | bat. biroa | ćelija | partijaca | kandidata | skojevaca |
|---|---|---|---|---|---|
| Mosećko-svilaj. | 1 | 8 | 30 | 25 | 52 |
| Mosorski | 2 | 9 | 36 | 32 | 46 |
| Trogir.-šiben. | | 6 | 35 | 22 | 43 |
| Dinarski | 2 | 8 | 40 | 27 | 44 |
| Ukupno: | 5 | 31 | 141 | 106 | 185 |

Iz internacije se povratio drug Zanko Ivan (iz zatvora u Šibeniku) iz Obrovca (Sinj), Blaž Jaziđija iz Turjaka bio u logoru Parmi, Vojković iz Gljeva, (svi članovi partije), a isto tako Samardžić Jakov iz Otoka u logoru Udine i Rosa Vladović iz Kotlenica bila je u Peruggi koji nisu članovi partije. Bili bi nam potrebni podaci o njima, kao i onima za koje smo vam već pisali tako da ih možemo uvući u rad ukoliko to dozvoljava njihovo držanje u internaciji. Također vas obavještavamo da su u Split iz internacije stigli Vicko Jelaska i Marić.

Sada se vrši reorganizacija vojno-pozadinskih vlasti po novim uputstvima Vrhovnog Štaba. Pri ovome nailazimo na poteškoće pošto nemamo raspoloživog partijskog kadra. Nastojati ćemo neke koji se nisu našli u vojsci, a vrlo su dobri drugovi (Borovac itd.) dignuti i dati na rad u Komandama područja i Mjesta. Osjeća se u Komandi splitskog područja netrpeljivost između Raića s jedne strane i s druge Radića[46] i Guzine.[47] Kod Radića već se zapaža krutost, pokušaji zajašivanja, i više voli kancelarijski rad. Mi nastojimo ovo suzbijati održavanjem sastanaka i čestim vezama sa područjem. Komandant cetinskog područja (Roje) i pomoćnik Mjesta Satrić (Glavina) otišli su na partijski kurs, pri Korpusu. Drugovi se u Komandi splitskog područja tuže na nepravilne odluke, često puta kancelarijske, druga Karlia[48] u čemu ima istine. Smatramo da je nepravilno da drug Karli upućuje direktivne članke iz »Naprijed« (organ CK KPH) na proučavanje Komandama područja i mjesta, a isto tako da se pozivaju drugovi iz Komanda na partijske kurseve, a da prije toga nije upitana partijska organizacija na terenu o vrsnoći tog druga. Tako se i sada dogodilo da je Korpus pozvao na partijski kurs druga Tepšu (iz Komande mjesta Trogir), a koji to možda i ne zaslužuje radi svojih mana, a ujedno se danas osjeća potreba da on ostane u Komandi kada je drug komandant (Jadran) otišao na Vis radi bolesti. Osjećala se netrpeljivost i nesuglasice između druga Jadrana i druga Tepše, ali osnovni razlog je ovome slabi partijski život u ovoj komandi. Problem ishrane jedinica i ustanova na ovom terenu je dosta otežan obzirom na siromaštvo ovog kraja, a isto tako nesnalažljivošću drugova iz vojno-pozadinskih vlasti i Kotarskih NOO. Na Trogirskom kotaru propalo je nekoliko bunkera koje je neprijatelj uspio pronaći pomoću dezertera koji su ih prokazali. Tako je otkrio bunker u Dvornicama sa 7.500 kg soli, te izgleda da su seljaci iz ovog sela krivi da je do ovog došlo, jer su čitavu sol sami raznijeli pošto ju je neprijatelj nije odnio nakon što je otkrio.

**46 Ivo Radić**
**47 Dušan Guzina**
**48 Leonardo Karli**

Na partijski kurs koga ste vi održavali mislili smo poslati partijske rukovodioce sa Trogira, Muća i Solina koji bi im bio vrlo koristan u čemu nas je spriječila neprijateljska ofanziva i nesigurnost prebacivanja ljudstva preko kanala. Osjeća se velika potreba za kursevima pošto je partijski kadar mlad i sirov. Obavjestite nas da li će se više održavati kursevi i možemo li da i mi pošaljemo drugove, jer se sada može prebacivati pojedinačno i u malim grupama preko Šibenskog kanala. Ovdje se osjeća velika potreba održavanja radio veze sa Visom i mi smo vam već pisali o slučaju Moče,[49] Viculina[50] i Slađojeva. Slađojev je trebao da se odmah prebaci ovamo nakon što primi nove šifre međutim, njega još nema, tako da stanica ne može biti upotrebljena. Nastojte ukoliko imate mogućnosti poslati jednog radiotelegrafistu. Stanica je ispravna i nalazi se kod Komande Splitskog područja. Moca i Viculin su odvedeni u Drniš i zatim prema Bihaću. Oni su se slabo držali i dopustili su da ih neprijatelj zarobi, dok je Marušić Anđelko uspio pobjeći iako teže ranjen, a bio je s njima. Sada se Moca obraća pismom na nas da ga zamjenimo jer da mu je teško u zarobljeništvu, a ujedno je pisao ocu da ga iskupi na svaki način učinivši pri tome jednu ludost naime rekavši ocu da se obrati na jednog našeg druga (ob. povjerenika za Split) koji bi trebao utjecati na organizaciju da ga se zamjeni. Njegov otac je s tim pismom otišao na policiju tako da je sada ovaj drug ugrožen. Njegovo držanje i moljakanje da mu se spasi život nije komunistički i mi ga ne mislimo mjenjati, kao ni Viculina.

Šoru koji je bio određen da uđe u Okružni NOO dali smo privremeno na rad u Komandu splitskog područja koja ga je kasnije uputila na Vis.

Nastojte nas upoznati u koje ćemo ćelije staviti članove partije u Kotarskim NOO-ima i Okružnom. Da li da se formira partijska ćelija unutar NOO ili da oni uđu u seoske, terenske ćelije. Na našem sastanku smo postavili da formiramo ćeliju u koju će ući članovi Okružnog NOO, članovi partije iz raznih otsjeka NOO i organizacije AFŽ i Usaoha. Međutim, i u ovakvom slučaju neće se partijski redovito živjeti pošto se drugovi nalaze po dužnosti na različitim terenima i rijetko bivaju zajedno u centru. Članove Partije u Kotarskim NOO-ima bili smo mišljenja dati u seoske ćelije što je na nekim kotarevima omogućeno ograničenošću kretanja (Solin, Omiš), dok je negdje otežano obzirom na prostranost terena (Sinj, Trogir, Muć). Vi nam dajte mišljenje po ovome tako da bi se znali ravnati.

Saznajemo da se na dužnosti komesara umetničke grupe na Visu nalazi drug Kostović Ante (»Košta«), Ovaj drug bio je nekad član KK Trogir i zatim izbačen iz partije kada je sa Drvenika dezertirao u Split ne obavjestivši organizaciju i prestavši uopće raditi u organizaciji.

Ispitali smo što je sa stvarima druga Augustinčića[51] i Komanda mjesta Trogir kaže da je sve njegove predmet punkt u Sevidu poslao jednom

**49 Ljubo Prvan-Moca**
**50 Vjerojatno se odnosi na Božidara Marušića**
**51 Antun Augustinčić, kipar**

prigodom na Vis, a jedno poprsje (druga Tita) razbilo se u samoj komandi Trogir o čemu ste već bili upoznati. Dijelovi ovog poprsja nalaze se bunkerisani.

Obavještava nas MK Split da se na Gripama u Splitu nalaze internirani: drug Bjedov Ilija sekretar općin. Komiteta i predsjednik NOO sjeverne Bukovice (Okrug Kninski) i drugarica Šonkić Marija član KP sekretar Kotarskog odbora AFZ Vodice (Okrug Šibenik).

Drug Marko[52] i Vice Buljan nalaze se na Sinjskom kotaru. Šaljemo vam neprijateljske letke i novine.

Partijska članarina odbivši 20 posto, koje ostaje nama: iznosi: 64.992 kune i 952 lire. KK Omiš i MK Split nisu poslali članarinu jer su novac upotrebili za prehranu članova svog Komiteta i partijaca na terenu. Mi vam šaljemo: 9.076 lira. Ne šaljemo vam u kunama, jer računamo da ćete vi bolje koristiti lire, a isto tako nama trebaju kune, jer ovdje manje cirkulišu lire. Kune smo vam izmjenili u odnosu 1—8.

Šaljemo vam: 10 dolara, 2 para zlatnih naušnica, 1 zlatni prsten i 1 par zlatnih puca za košulju.

Upravo smo obavješteni o neprijateljskoj akciji na Triljskoj općini i Kamešnicu od KK Sinj i Mosorskog odreda. Ofanzivu su vršile jedinice »Vražje divizije« (nakon akcije na Mosor) i po čitavoj Triljskoj općini počinili su grozna zvijerstva.[53] Popalili su sva sela s onu stranu Cetine, opljačkali svu imovinu seljacima, pobili preko 500 muškaraca, žena i djece, a najveći dio od njih masovno zatvarali u kućama i onda zapalili. Stradala su gotovo sva sela, a drugovi u dopisu spominju Otok, Ruda, Gala, Rože, Bitunjci, Kamberi, Korita, Podi, Krivodol, Voštane itd. Podaci o ovim zvjerstvima još nisu potpuni. KK Omiš i KK Sinj nalaze se na Vrdovu (bili su se povukli prema Livanjskom polju). Neprijatelj je imao mnogo gubitaka. (III brigada XX divizije i Mosorski odred).

Drugarski pozdrav

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Za Okružni Komitet
Vili,[54] v. r.

**52 Drago Gizdić**
**53 Vidi napomenu 10 i 11 u ovom dokumentu.**
**54 Ante Eterović-Vili**

**BROJ 293**

## IZVJEŠTAJ OPĆINSKOG KOMITETA KPH VIS OD 31. OŽUJKA 1944. KOTARSKOM KOMITETU KPH VIS O ŽRTVAMA I NANIJETOJ ŠTETI PRILIKOM BOMBARDIRANJA MJESTA VIS OD NEPRIJATELJSKIH AVIONA[1]

**OPĆINSKI KOMITET K. P. H.**
**Vis**
**31-III. 1944. god.**

Izvještaj o
bombardovanju.

Drugarskom

KOTARSKOM KOMITETU K.P.H.

Vis

Noću 28. III. 1944. godine u 19,45 sati napadnut je otok Vis sa strane neprijateljskog vazduhoplovstva, te vam dostavljamo izvještaj o žrtvama i učinjenoj šteti.[2]

**Mjesto Vis**

Prilikom napada poginula su sljedeća lica:

1) Drugarica Draga Lukinović član OK. N.O.O-a.
2) " Neli kuharica OK. N.O.O-a.
3) Drug Blaž Šarić

Teže ranjena lica:

1) Drug Ante Roda pekar Komande Mjesta.
2) „ Paromo Boris na brod S.J. Poljana.
3) " Koludrović Karlo na brod Lovćen.
4) " Poranin Jerko na brodu Barkasa 4.
5) " Pavlović Petar vratar bolnice VIII. Korpusa.
6) " Friganović

Lakše ranjeni:

1) Drug Cola Miro I. Posadna četa Vis.
2) „ Perlain Andrija I. Posadna četa Vis.

Srušene i oštećene kuće u predjelu Mala Banda:

1) Kuća Zorotović Mande i pekama srušena do temelja.
2) " Ilić Lovro teško oštećena (potrebno ju je srušiti)
3) " Ivičević Bakulić (dio srušen do temelja ostalo oštećeno)
4) " Roki Miha teško oštećena, dio potreban srušiti

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. KP-29/563.
2 O bombardiranju Visa vidi dok. br. 283 1 294.

5) " Ilić Stjepan teško oštećena.
6) " Silić Mate oštećena, srušen krov jedne štale.
7) " Ruljančić, skrbnik Petar Ivulić oštećena.
8) " Ruljanović Ivo lakše oštećena, a štala srušena do temelja.
9) „ Žitko Roko oštećen krov.
10) " Kuzmanić Ana oštećena, krov od štale srušen.
11) " Ilić Kazimiru oštećen krov od teze.
12) kuća Ilića Niko Stjepanov lakše oštećen krov.

U uvali Stonca kod brodogradilišta potopljeno 5 brodova nosivosti od 2 do 5 vagona.

Oštećene kuće u predjelu Kut:

1) Tvornica Sardina Mardešić Kuzma teško oštećena.
2) Kuća Darlić Stjepana pk. Ante lakše oštećena.
3) Dom Staraca lakše oštećen — stakla i plafoni popucali.
4) Osnovna škola lakše oštećena, stakla i plafoni popucali.
5) Crkva Spilice teže oštećena.
6) Prolazna Kuhinja lakše oštećena.
7) Kargotić Jakovu srušena štala do temelja.

Žrtava kao ni ranjenih nema.

Velikom broju kuća stakla popucana.

Od naših vojnika u mjestu Vis poginuo 1, dok su tri ranjena.

Srušene i oštećene kuće u selu Poselje:

1) Kuća Ivičević Ivana pok. Šimuna srušena do temelja.
2) " Klarić Ante pk. Vicka teže oštećena.
3) " Žitković Vid pk. Roka teže oštećena.
4) " Žitković Jakica ud. Ante teže oštećena.
5) " gdje stanuje župnik lakše oštećena.
6) " Škola lakše oštećena.
7) " Žitković Nikola lakše oštećena.
8) „ Žitković Ivana lakše oštećena.
9) „ Klarić Ante pk. Pavia lakše oštećena.
10) " Žitković Ante pk. Nikole lakše oštećena.
11) Crkva lakše oštećena.

Sa strane civilnog pučanstva nema žrtava, teže ni lakše ranjenih.

Od naših vojnika ima 5 mrtvih, 2 teže ranjena i 3 lakše ranjena.

Od Savezničkih vojnika ima 9 mrtvih, lakše ili teže ranjenih nije poznat broj.

Nekoliko bombi je palo na aerodrom i okolinu te je pričinjena izvjesna šteta vinogradima.

Također je vinogradima pričinjena šteta u predjelu Valica — Vis.

U predjelu Dračevo Polje su pale dvije bombe, bez ikakve štete.

Bombe su još pale na nekoliko mjesta po poljima i brdima, bez ikakove štete.

***Smrt fašizmu — Sloboda narodu!***

Općinski Komitet K.P.H. Vis.
Sekretar
***Luka Radišić, v. r.***

**BROJ 294**

## IZVOD IZ KNJIGE DEPEŠA ŠTABA MORNARICE NOVJ UPUĆENIH VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ U OŽUJKU[1]

| Redni broj | Dan i sat predaje | Depeše |
|---|---|---|
| 149 | l/III 12[h] V.Š. | 26 febr. stigao novi 43 komando u jačini petsto vojnika.[2] — M.[3]Č.[4] — |
| 151 | 2/III 13[h] V.Š. | Noću 27 na 28 febr. patrolni čamci Drugog P.O.S. potopili u sjev. Jadranu dva nepr. mot. jedrenjaka. Zarobili 92 Nijemca. Vlastitih gubitaka nema. — C.P.[5] — |
| 156 | 3/III 10,00[h] V.Š. | 25/11 grupa američkih podoficira i partizana pod rukovodstvom američkog kapetana napala je Njemce u Vrboskoj, o. Hvar.[6] Ranjen je zamj. knta njem. snaga na Hvaru. **— M.C. —** |
| 161 | 4/III 9[h] V.Š. | Postoji mogućnost da se u izvesnoj mjeri formira Prvi P.O.S. — Slovensko Primorje. Kao organizatora šaljemo našeg ob. oficira kapetana Potočnika. Molimo naredite G.Š. Slovenije da mu izlazi u susret i da mu stavi na raspoloženje sve oficire, podoficire i mornare bivše jugoslovenske mornarice. — C.P. — |
| 169 | 5/III 13[h] V.Š. | Na Vis stiglo 405 — 405 zbega iz Šibenskog područja. — C.P. — |
| 170 | 6/III 12[h] V.Š. | Od 25 febr. do 2 marta savezn. vazduhoplovstvo izvršilo 427 — 427 pojedinačnih letova na prostoru od Zadra do Bara. Uništeno je najmanje šest mot. jedrenjača, oštećen veći broj mitralji- |

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 13/2 1 8/2, k. 2072.

2 O dolasku savezničkih jedinica na otok Vis vidi dok. br. 3, napomenu 7, dok. br. 43, napomenu 25 i dok. br. 64.

3 Maks Baće-Milić, vršilac dužnosti komandanta Dvadesetšeste divizije.

4 Josip Cerni, komandant Mornarice NOVJ.

5 Pero Radović, politički komesar Mornarice NOVJ.

6 Američki kapetan Roger sa 6 američkih vojnika 1 2 partizana napao je u Vrboskoj njemačku patrolu 1 ranio jednog njemačkog oficira (vidi Jovan Vasiljević: »Ofanzivna dejstva savezničkih snaga sa otoka Visa«, Pomorski zbornik, knj. 2, str. 157, Zadar, 1964).

| Redni broj | Dan i sat predaje | | Depeše |
|---|---|---|---|
| | | | ranjem, uništeno sedam lokomotiva i jedan nepr. borni čamac. Gubici savezn. četiri aviona. — C.P. — |
| 173 | 6/III V.Š. | 14h | Iz Italije stiglo hiljadu tristo osamdeset drugova.[7] Za nezaposednute topove i art. školu nama je nužno potrebno četiristo. Za razne kurseve specijalista dvesto. Da li da ostale orijentišemo prema kopnu ili da ih uklopimo u naše jedinice za što bolju vežbu i pojačanje rezerve? Molimo naređenje za sve ovo. — M.C. — |
| 176 | 9/III V.Š. | 10h | U noći od 2—3 ov. mj. Bračkl P.O. sa tri engl. vojnika i jednim oficirom likvidirali su njem. garnizon od 9 vojnika u s. Pučišću.[8] Borba je trajala tri četvrt sata, tada su se partizani popeli na krov kasarne i prisilili ih na predaju. Nepr. gubici: dva mrtva, sedam zarobljenih, među njima četiri ranjenja. Zaplijenjeno: 2 strojnice, 1 šarac, 6 pušaka, 1 tromblon. Naši bez gubitaka. — M.C. — |
| 177 | 9/III V.Š. | 10h | 2-III Hvarski P.O. vodio je pola sata borbu sa dvostruko jačim neprijateljem. Neprijatelj je imao, koliko se zna, 7 — 7 ranjenih i dva mrtva. Naši bez gubitaka. — M.C. — |
| 179 | 9/III V.Š. | 10h | Poslije naših uspjelih akcija Njemci poduzimaju represalije. Na Mljetu su iznenadili naše u logoru, rezultat ne znamo. Na Braču su strijeljali troje, na Hvaru hapse, po svim otocima vrše napore za mobilizaciju na razne načine. — M.C. — |
| 202 | 12/111 V.Š. | 16h | Pojačano utvrđivanje i miniranje obale Privlaka—Zadar. Plovnih jedinica ima u manjem broju na prostoru sev. Dalm. Redovni saobraćaj Lošinj—Zadar. Nemci u sev. Dalm. prisilno prikupljaju muškarce za radove i postupaju loše. Svi podaci važe za 10 marta. — C.P. — |

7 Riječ je o Trećoj prekomorskoj NO brigadi. O njenom formiranju vidi dok. br. 169, napomenu 6, dok. br. 179, 215 1 238.

8 Poručnik Barton sa 2 komandosa 1 10 boraca Bračkog partizanskog odreda napao je njemačko stražarsko odjeljenje 1 poslije oštre borbe prisilio ga na predaju (vidi Jovan Vasilievlć: »Ofanzivna dejstva savezničkih snaga sa otoka Visa«. Pomorski zbornik, knj. 2, Str. 157.

| Redni broj | Dan i sat predaje | Depeše |
|---|---|---|
| 204 | 13/111 11[h] V,Š. | Uz izveštaj koji ste dobili o tome gde se nalaze ratni brodovi bivše Jugoslavije javljamo da su tokom februara predali u Malti izbegličkoj vladi ove ratne plovne jedinice: Dve torpiljarke TI i T5. Tri minopolagača: »Mosor«, »Marjan« i »Meljine«. Minonosač »Orao«.<br>Dve jahte: »Beli orao« i »Vila«. Sedam brodova finansiske kontrole. Dva tipa »Kraljević Marko«. Brodovi »Velebit« i »Mosor« i pet brodova tipa M.C.C.<br>Dalje se nalaze sada pod britanskom zastavom u Augusti ili Tarantu još tri broda finansiske kontrole: »Senjanin Ivo«, »Jug Bogdan« i »Miloš Obilić«.<br>Pod italijanskom zastavom se nalaze u Tarantu ili Bariju mot. torpiljarka »Uskok«, brod matica »Hvar«, jahta »Oplenac«, remorkeri: »Spasilac«, »Jaki«, »Snažni«, R6 i Rll. Još ništa sigurno ne znamo šta možemo očekivati od povratka naših plovnih jedinica bivše jugosl. ratne mornarice. Molimo za instrukcije.<br>— C.P. — |
| 215 | 15/111 12,00 V.Š. | Nepr. je na Braču preduzeo teške represalije. Streljao, zaklao i zapalio 52 — 52 osobe.[8] Moral naroda dobar.<br>— M.V. — |
| 223 | 17/111 10,00 **v.š.** | Noću 12/13 marta nemački mot. jedr. »Romilda« — 200 tona tereta: letnja odeća, žica i hrana — potopljen od savezn. kod o. Vrgada. Jedan Nemac zarobljen od naših, ostalih jedanaest nestalo.[10]<br>— C.P. — |
| 234 | 19/111 7,00 **v.š.** | 17 marta situacija na Hrv. Primorju: na o. Krku — u Omišlju, Vrbniku i Krku ukupno 180 — 180 Nemaca. Na Pagu 600 — 600 ustaša drže Novalju, Pag i Barbat. U Karlobagu 1.000 — 1.000 ustaša, u Jablancu 200 — 200, Starigradu 20 — 20. Kraljevica proglašena od strane Nemaca ratnom lukom. |
| 238 | 19/111 11,45 **v.š.** | U zoru 19 marta u saradnji sa avijacijom saveznici likvidirali nemački garnizon u s. Grobi- |

9 Vidi dok. br. 184.
10 Vidi dok. br. 278, napomenu 3.

| Redni broj | Dan i sat predaje | Depeše |
|---|---|---|
| | | **šte,[11] o. Šolta. Zarobljeno 100 - 100 nem. vojnika i dva oficira. Detalji slede.[12]** |
| | | **— C.P. —** |
| 248 | **21/III 12,00 V.S.** | **10 marta jedinice Vražje div. preuzele garnizon Dubrovnik — Gruž.[13]** |
| | | **— C.P. —** |
| **249** | **21/III 12,00 V.S.** | **U noći 17/18 marta naš naoružani brod N.B.2, vraćajući se sa akcije prebacivanja drugova na o. Korčula, sreo tri neprijat. borna čamca 3 Nm južno Lastova. Posle borbe od 20 — 20 minuta N.B.2 bio zapaljen i počeo tonuti, napušten od posade nasukao se na nekom grebenu. Vlastiti gubici 4 — 4 ranjena, od kojih jedan podlegao. Nepr. gubici nepoznati.[14]** |
| | | **— C.P. —** |
| **250** | **21/III 12,00 V.S.** | **18 marta kod o. Molata naš naoružani brod N.B.l zaplenio nepr. jedrilicu. Zarobljeno 16 — 16 Nemaca. Vlastitih gubitaka nema.[15]** |
| | | **— C.P. —** |
| **268** | **25/111 12,00 V.S.** | **24 mar. nepr. avijacija svakodnevno kontroliše sve otoke i uvale Kornata i Dugog. 22. mar. potopljen mot. čamac P.C.5.[16] 23 mar. oštećena je jedna jedrenjača. Ostale naše jedinice uspešno odbile napade. 22 mar. Drugi P.O.S. zarobio u luci Brgulje, o. Molat, dva nem. podoficira i 4 — 4 mornara. Kod o. Jakljana potopljena jedna jedrenjača. 21 mar. savezn. avioni kod Biograda zapalili jednu mot. jedrenjaču i potopili jedan nepr. borni čamac.** |
| | | **— C.P. —** |
| 271 | **25/111 17,00 V.S.** | **Dostavljamo kratice za oznaku vrsti plovnih sredstava: MJ — motorna jedrenjača, NB — naoružani brod, PAR — parobrod, NPAR — naoružani parobrod, MC — motorni čamac, BC — borni čamac, PC — patrolni čamac, MT — motorna torpiljarka, MTP — motorna topovnjača,** |

11 Odnosi se na selo Grohote.
12 Vidi dok. br. 412, 415, 416, 419, 420, 421, 424, 425, 427, 434, 440 1 445.
13 Odnosi se na njemačku 369. legionarsku »Vražju« diviziju. U ožujku 1944. ona je zaposjela nodručje: Konjic—Mostar—usce Neretve—Dubrovnik—Trebinje—Gacko. Komandant divizije bio je Fritz Neidholdt. Arhiva ove divizije nije sačuvana.
14 Vidi dok. br. 243.
15 Vidi dok. br. 278 i 288.
16 Vidi dok. br. 278.

| Redni broj | Dan i sat predaje | Depeše |
|---|---|---|
| | | T — torpiljarka, RAZ — razarač, NMO — naoružana maona, SF — naoružani dupli pontonski brod.<br>— C.P. — |
| 277 | 26/III 7,00<br>**V.S.** | 19 marta u 09,00 sati nepr. u jačini 700 iskrcao se na o. Rabu. Dve T krstarile oko otoka. Nastupajući sa svih strana prema gradu uhvatili 200 — 200 građana i odveli na o. Krk. 22 mar. veći deo nepr. vratio se u Senj. Na otoku ostalo 200 — 200 nepr., drže grad i važne tačke. Na otoku se nalazi savezn. radiostan. koja je u vezi sa Drugim POS. Nepr. jed. pripadaju 371 — 371 panzer div. i Plavoj div.<br>— C.N. — |
| 279 | 26/111 16,00<br>V.Š. | Napad na Hvar počeo je 22-111. Neprijatelj je bio razbijen iste noći i dana 23, 24 i 25 naši su gonili neprijatelja preko 20 — 20 kilometara do s. Bogomolje. Tu je nepr. dobio pojačanje sa Korčule. Radi blizine kopna [obale], Brača i Korčule mi smo jedinice povukli do sredine otoka. Saveznici su napustili otok 23 uveče. U svim borbama zarobljeno 150 — 150 Njemaca, Poljaka, Italijana i 2 oficira. Poginulo 30 — 30 vojnika i 2 oficira. Naši gubici: 3 mrtva i 20 — 20 ranjenih. U borbama se istakao I Bat. I Brigade. Saveznici odali priznanje našim borcima. Prilazimo najširoj mobilizaciji na Hvaru.[17]<br>— M.[18]V.[19] — |
| 282 | 27/111 7,00<br>**V.Š.** | 24 mar. pre podne kod s. Kali, o. Ugljan, savezn. avioni potopili dve i oštetili jednu nepr. NMO. U sektoru Zadar ima još 11 — 11 NMO. 23. mar. na aerodromu Zemunik zapaljeno gorivo.<br>— C.N. — |
| 297 | 29/111 12,00<br>**V.Š.** | 22 mar. od 18,45 do 19,15 Komiža bombardovana od 12 — 12 nepr. aviona. Materijalna šteta mala, poginulo 3, ranjeno 33. 28 mar. od 19,35 do 20,00 bombardovan Vis i istočni deo o. Vis. Svega 6 kuća uništeno, pet jedrenjača potoplje- |

17 Vidi dok. br. 257, 262, 263, 270, 279, 281, 445 i 446.
18 Maks Baće-Milić
19 Vojin Popović, politički komesar Dvadesetäeste divizije.

| Redni broj | Dan i sat predaje | Depeše |
|---|---|---|
| | | **no, osam oštećeno. Poginulo 6 partizana, 6 Engleza. Ranjeno svega 12.[20]** **— C.[21]N.[22] —** |
| **300** | **30/111 7,00** v.š. | **29 mar. nem. trupe se nalaze u Rabu, ustaše u Barbatu. Nemci mobilišu. Na Krku drže samo mesto Krk, 26 mar. bomb. Bakarski Zaliv. Potopljeno nekoliko NMO. Detalji slede. Po vestima prebeglog vojnika Poljaka iz s. Vodice Nemci spremaju ofanzivu na terenu Skradin—Vodice—Benkovac protiv 26 Div.[23]** **— C.P. —** |
| **305** | **31/111 11,00** V.S. | **30. III nepr. se sa Brača iskrcao na o. Hvar.[24] Poslije prebacivanja zbjega i novomobilisanih naše su jedinice 31-111 napustile otok. Na Hvaru je ostao manji partizanski odred.** **— M.V. —** |
| **306** | **31/III 11,00** V.S. | **Nepr. vrši stalne pokrete po otocima. Ispražnjava zapadni dio Korčule, na Hvar se ponovo vraća, na Brač je dovukao pojačanje, među njima 200 — 200 četnika,[25] nekoliko topova i više kamiona.** **_ M.V. —** |

BROJ 295

## IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA DEVETE DIVIZIJE NOVJ ZA PERIOD OD 1. SIJEČNJA DO 31. OŽUJKA 1944. GODINE[1]

**1. I. 44.**

**Po naređenju štaba VIII. Korpusa naše dvije brigade trebaju da se postave za zatvaranje pravca Livno—Glamoč i Glamoč—Mlinište i to sa zapadne strane puta na ovim pravcima. Izdali smo u duhu ovoga naređenja brigadama:**

20 Vidi dok. br. 283 i 293.
21 Josip Cerni
22 Ivo Randić-Nlkola, pomoćnik političkog komesara Mornarice NOVJ.
23 Omaška. Trebalo bi da stoji 19. divizija.
24 Odnosi se na dijelove 118. lovačke divizije. Arhiva ove divizije nije sačuvana.
25 Redakcija nije utvrdila na koje se četnike odnosi.
1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 56/2, k. 842A.

III Dalm. brigada da ima jedan bataljon u Arnautovim košarama držeći položaj iznad Priluke, jedan bataljon u Starom Selu, da može u slučaju potrebe odmah izaći na položaj na Koricno kao prihvat bataljonu koji je napred. Druga dva bataljona u sela Podgradina i Kamen — jedan da u slučaju neprijateljskog nastupanja posjedne položaje Debele Kose i dalje iznad s. Rudine, a drugi Rajan k. Ova brigada ima položaj po dubini.

IV Dalmatinska brigada smjestila se je na prostoriju Halapić—Glavice—Šumnjaci na odmor, ali da bi odatle u slučaju neprijateljskog pokreta od Livna prema Glamoču zauzela zgodne položaje za bočno dejstvo na neprijatelja kad bi pošao od Glamoča prema Mliništu.

Baterija je smeštena u s. Sumnjaci, diviziska bolnica u s. Popovići, Hirurška ekipa u s. Glavice, a štab divizije u s. Radaslije.

2. I. 44.

Pošto je nastupila jaka mećava — vijavica — jedinice su se tek ovog dana sredile na predviđenim položajima i mjestima.

Uspostavili smo telefonsku mrežu i vezu sa Štabom korpusa u s. Vagnju, sa djelovima III brigade na Koricnu, sa Štabom III brigade i komandom mjesta u Glamoču i sa IV brigadom u s. Glavicama.

Glamočki part, odred je dobio raspored na sektoru III Dalmatinske brigade i dopunjuje njene položaje. Polovinu snaga ima na Koricnom, a polovinu Skucanima — koji idu preko dana da postavljaju barikade na put Koricna—Glamoč.

Livanjski partizanski odred je zadržan severno od Livna i to: jedna četa na Krug Planini, držeći položaj iznad Livna i održavajući vezu sa ličkom brigadom u pravcu Donjeg Malovana; jednu četu ima na Cincaru u tamošnjim skloništima po zadatku dobivenom od štaba VIII Korpusa, a jednu četu ima u s. Dragnićima kao rezervu. Ovaj odred treba da razvije dobru obaveštajnu i izviđačku službu prema Livnu i Livanjskom polju, pa o svemu tome da nas izveštava.

3. I. 44.

Ovog dana nije bilo nikakvih promjena na našim položajima. Saznali smo preko obaveštajne službe, da u Livnu nije dolazilo neprijateljskih snaga u cilju neke koncentracije, već da je to obaveštajna služba Livanjskog odreda pogrešno izvijestila.

Dobili smo naredbu Vrhovnog komandanta N.O.V. i P.O.J. maršala Jugoslavije druga Tita koja glasi:

> »Izražavam svoju zahvalnost i priznanje borcima, komandirima, komandantima i politkomesarima III i IV-brigade IX Dalmatinske divizije, koje su se istakle u četrdesetodnevnim bojevima na sektoru

**2 Vidi knj. 9, dok. br. 190.**

Aržano—Posušje i oko Livna[2] svojom velikom izdržljivošću i požrtvovanjem uprkos nadčovečanskim naporima i teškim uslovima borbe«.

Bilten br. 44
od 28-XII-43 god.

VRHOVNI KOMANDANT N.O.V. i P.O.J.
maršal Jugoslavije
***Tito*** s. r.

Ova pohvalna naredba našeg Vrhovnog komandanta, maršala Jugoslavije — druga Tita je stvarno priznanje njegovo — odanosti i izdržljivosti pri nadčovečanskim naporima koje su borci naših brigada zaista podnijeli na položajima Aržano—Posušje i Aržano—Trilj. Naši borci su kruto držali neprijatelja i sa njim vodili skoro svaki dan borbe — skoro na čitavom ovom sektoru.

Neprijatelj je na ovim položajima za vrijeme od četrdeset dana imao preko petstotina mrtvih vojnika, a svakako još više je imao ranjenih.

Mi smo imali 50 mrtvih i 100 rajenih drugova.

U ovim borbama se je istakla naša III brigada na čijem su se sektoru iznad Posušja vodile skoro svakog dana ogorčene borbe na frontu dugačkom 40 kilometara.

IV brigada je mlada jedinica i ona je vodila česte borbe sa neprijateljem na frontu dugačkom oko 50 kilometara.

Ova naredba je pročitana svim borcima naše divizije — sem I Dalmatinske brigade, koja nije ovde.[3]

4. I. 44.

III Dalmatinska brigada je imala sa svojim snagama da napadne neprijateljsku posadu od 30 Njemaca i 60 milicionera u selu Priluci i da postavi zasjedu na putu za Livno, koja bi imala dočekati ove iz Priluke kad bi bježali u Livno ili one iz Livna kad bi išli u pomoć onima iz Priluke.

Glamočki partizanski odred sadejstvovao bi zapadno na Priluku, a upućujući jednu četu na Prisap u zasjedu.

Livanjski odred sa jednom četom iz III brigade — imao je vršiti demonstrativni napad na Livno sa sjeverne strane.

Napad na Priluku nije vršen jer je neprijatelj pobjegao u Livno. Demonstrativni napad je vršen i neprijatelj je reagirao jakom mitraljeskom i minobacačkom vatrom sa položaja Bašajkovac, Vejs kule i iz grada. Naši su se poslije izvjesnog vremena povukli, a seljaci sela Priluke i Kablića su pobjegli u Livno sa neprijateljem.

Saznali smo da je naša vojska ušla u Banja Luku, oslobodila veću polovinu grada, oslobodila 300 naših drugova koji su bili u zatvoru.

5. I. 44.

Djelovi III brigade, Glamočkog i Livanjskog odreda, koji su trebali napadati Priluku vratili su se na svoja mjesta, kao i oni koji su vršili demonstrativni napad na Livno.

**3 Prva dalmatinska brigada se tada nalazila na otoku Visu gdje je ušla u sastav Dvadesetšeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 76.**

IV brigada se odmarala u s. Glavicama.

Saznali smo preko radia — da je Crvena Armija prešla svoju granicu prema Poljskoj i pojurila 60 km u Poljsku.

6. I. 44.

Nikakvih promjena kod naših jedinica nije bilo.

Formirali smo kurs za vezu pri štabu divizije, došlo nam je iz III i IV brigade 20 slušalaca sa 20 njih iz naše čete za vezu — svega 40 vojnika na kursu, koji počinje 7-1-44 godine.

Uputili smo obaveš. oficira divizije kod Livanjskog odreda na sektor kod Livna da razvije obaveštajnu službu u pravcu Livna i da prati kretanje neprijatelja u njemu, pa o svemu t.j. svim promenama da nas hitno izveštava.

Štab je bio u Radaslijama.

7. I. 44.

Ovog dana je bio pravoslavni Božić. Dan je bio sunčan i fin. Proletjelo je preko 200 aviona savezničkih sa pravca juga na sjever.

Noću oko 23 časa dobili smo izveštaj od Livanjskog odreda i našeg obaveštajca, da su obavješteni od pouzdanih izvora u Livnu da se Njemačka vojska[4] sprema i pakuje da napusti Livno, da su zato dobili naređenje i da ih je već uhvatila neka panika, da su pokupili telefonsku liniju i da su potovarili u kamione vrata i prozore i razni namještaj i da ga tjeraju u pravcu Sinja. Ovi izveštaji tvrde da je Njemačka vojska iz Livna ovog dana krenula sva za Sinj i da su napustili položaje u i oko grada.

Napisao je naređenje štabu III brigade i štabovima Glamočkog i Livanjskog odreda, da odmah provjere svojim snagama ove padatke. Da upute bataljone u pravcu Livna, da ispitaju Šujicu i ako sve bude čisto od Njemačke vojske da organizovano uđu u Livno. Podvučena im je važnost brzog izveštavanja.

8. I. 44.

Ujutro prije podne održali smo sastanak sa referentom saniteta VIII Korpusa po pitanjima saniteta u našoj diviziji. Po podne je načelnik Štaba pošao na položaj prema Livnu u cilju provjere stanja kod neprijatelja tamo.

Neprijatelj je iz Livna u stvari prikupio sve i krenuo za Sinj. Pošto je ovaj otišao iz Livna, tamo je došlo iz Šujice oko 100 kamiona sa 500 Njemaca.[5] Ovi su trebali takođe produžiti za Sinj ali im je baš pred pokret stiglo naređenje da se zadrže.

9. I. 44.

Neprijatelj još ovog dana nije bio posjeo položaje oko Livna. Četa Glamočkog odreda i bataljona III brigade vršile su pritisak na grad, ali su se odbila od neprijateljske tenkove.

**4 Odnosi se na dijelove 114. lovačke divizije koja se poslije operacije »Ziethen« (vidi knj. 9, dok. br. 107, napomenu 2) povlačila preko Like i Hrvatskog primorja u Italiju.**

**5 i 6 Odnosi se na dijelove Četvrtog puka »Brandenburg«. Vidi dok. br. 445.**

Razvili smo obaveštajnu službu u gradu. Neprijatelja nema u Šujici, zapalio je bunkere. Ovog dana smo saznali da je neprijatelj iz Banja Luke zauzeo Mrkonjić Grad i da napreduje prema Jajcu.

10. I. 44.

Dva bataljona III. brigade sa jednim bataljonom Glamočkog odreda bili su prema Livnu, dok su se ostale snage odmarale na svojim mjestima.

Pred mrak ovog dana smo dobili naređenje od Štaba VIII korpusa da sa jednom brigadom pređemo na južnu i jugoistočnu stranu od Livna i da se otuda vrši pritisak na grad, kao i da se djeluje na komunikacije koje vode iz Livna u pravcu Šujice, u pravcu Karlova Hana i u pravcu Prologa. Na osnovu ovoga izdali smo naređenje III. brigadi da se spremi za taj zadatak, a IV. brigada da smjeni III. brigadu na sadašnjim položajima prema Livnu.

11. I. 44.

IV. brigada je primila položaje III. brigade, a III brigada je sa Štabom divizije krenula pravcem Glamoč—s. Vidimlije—s. Dolac—do Krug planine.

12. I. 44.

III. brigada sa Glamočkim i Livanjskim odredom prelazi na prostoriju Borove Glave i odatle upućuje djelove prema Šujici i selima jugoistočno od Livna. IV. brigada je na istim položajima. Ovog dana noću, poslije prodora neprijatelja od Jajca u Janj i iz Janja u Blagaj, uslijedilo je naređenje Štaba korpusa, da se III. i IV. brigada prebace odmah na prostoriju zapadno od puta Glamoč—Mlinište. U tome smislu ovo naređenje se proslijedilo III. brigadi, a IV. brigada u toku noći je izvršila pokret na prostoriju s. Šumnjaci—Vagan—Preduhovo selo.

Ovog dana su bataljoni III. brigade, koji su prešli južno od komunikacije Livno—Borova Glava, imali borbu sa neprijateljem[6] u s. Potočanima, koji je sa motorizacijom bio iz Livna krenuo za Šujicu. Ova borba trajala je nekoliko sati i neprijatelj se morao vratiti natrag. Neprijateljski gubici su nepoznati, dok su naši imali 3 mrtva, 3 lakše ranjena i 1 nestalog druga.

13. I. 44.

III. brigada sa Glamočkim i Livanjskim odredom su izvršili pokret sa prostorije Borove Glave i južne strane puta Livno—Šujica popodne i u toku noći do južnog dijela Glamočkog polja—s. Dragnići—Dolac. IV. brigada se nalazila na prostoriji s. Šumjaci—Vagan—Podgradina, odakle je upućivala izviđačke djelove u pravcu Čardaka i Mliništa, kao i oficirske patrole u vezi sa djelovima VI. divizije.

14. I. 44.

III. brigada prešla je na prostoriju Glamoč. Glamočki odred došao je na Korično, Livanjski na Krug planinu, a IV. brigada bila je i dalje na ranijim mjestima.

15. I. 44.

Prema naređenju štaba korpusa, IV. brigada je upućena na prostoriju s. Glavice—s. Halapić—Glamoč, a III. brigada na prostoriju Šumnjaci——Vagan—Hotkovci. Prva da zatvara pravac preko Staretine i u slučaju jačeg pritiska da se povuče južnim padinama planine Šatora na sjeverni dio Livanjskog polja, a druga da štiti pravac Rore, držeći položaje na zapadnoj strani puta s. Glavice—Mlinište.

Ovog dana u 18 časova došla je jedna neprijateljska kolona[7] od Kupresa preko Hrljina u s. Pribelju, a druga od Dragnića i Pljeve preko Čardaka na Mlinište. Izdato je naređenje III. brigadi i skrenuta joj pažnja na ovo.

16. I. 44.

Noću između 15. i 16. I. poslije dolaska neprijatelja na Pribelju i Mlinište, Štabu III. brigade dat je zadatak i položaji koje ima posesti. Ovog dana je bila borba:

1) III. Dalm. brigadi dati su položaji Mala Glava k. 1002 i Truljuša k. 1028 iznad s. Glavice, onda Ozren k. 1118 i Gradina k. 1116 i k. 1069 iznad s. Šumnjaka za dva bataljona, a za dva bataljona s. Vaganj—s. Maleševići i s. Hotkovci sa položajima prema putu Glavice—Mlinište, sa glavnim položajima Oblaj k. 1143—Velika Gradina k. 1224, sa osiguranjem prema Mliništu na Kosi k. 1159, šaljući izviđačke djelove napred. Ovaj i ovakav položaj se može vidjeti na sekciji »Drvar« razmjere 1 :100.000.

2) Ovog dana je na ovim položajima vodila borbu III. Dalm. brigada. Desno od nje na prostoriji Halapić—Glamoč nalazila se je IV. Dalm. brigada a lijevo u s. Stekerovcima bio je II. bataljon I. Proleterske brigade a oko Mliništa djelovi VI. divizije. U borbi koju je vodila III. brigada ovoga dana sa neprijateljem koji je došao od pravca Pribelje, nije sadejstvovala ni jedna druga jedinica.

3) Ujutro u 8 časova neprijatelj se od pravca Pribelje pojavio u tri kolone. Srednja i glavna kolona išla je od Pribelje—Ninkovića Glava, između Kuruzi i Razvale na Čemernicu i sašli u s. Hasanbegovci. Desna i manja kolona sašla je na s. Prijane, a lijeva u s. Dubrave. Sve su se spustile u naznačena sela i odatle u borbenom rasporedu prvo sa manjim djelovima, a poslije sa većim krenule preko polja u pravcu položaja III. brigade. Jačina neprijatelja u sve tri ove kolone iznosila je 600 do 800 vojnika (1 bataljon) sa prilično velikim brojem komore. Sastav neprijatelja su bili Njemci sa grupama četničkih bandi Duvnjaka i Dokića, koji su im služili kao putovođe i izviđački djelovi. Kako se zvala ova njemačka jedinica nijesmo saznali.[8]

4) Ove neprijateljske snage koje su došle prvo od Jajca preko Janja za Blagaj i od Bugojna na Kupres, te su okrenule preko Hrbljina i Pribelje za Glamočko polje, imale su zadatak vjerojatno da čiste ovaj teren između komunikacija misleći da se na njima nalaze bolnice i skloništa sa naše slobodne teritorije, a ujedno su poslužile kao bočna osiguranja

**7 i 8 Tada su počeli pristizati dijelovi njemačke Prve brdske divizije. Vidi dok. br. 328, 332 i 335.**

kolona koje su se kretale iz Jajca preko Bugojna i Kupresa za Livno 1 iz Mrkonjić grada preko Mliništa i Glamoča za Livno.

III. Dalm. brigada imala je sa zgodnih položaja koji su joj dati dočekati neprijatelja i iskoristivši ovakve položaje nanijeti mu što veći broj gubitaka i onemogućiti mu prolaz na zapadnu stranu puta Glamoč—Mlinište i dalje nadiranje u pravcu Rora.

5) Pismenu zapovjest za ovu borbu nijesmo izdavali, već smo na licu mjesta po karti i na terenu izdali lično zadatak Štabu III. brigade, kako noću kad smo saznali da je neprijatelj došao u Pribelju i Mlinište, tako i ovog dana izjutra, kad smo primjetili neprijateljske kolone da su se pojavile od Pribelja u pravcu Glamočkog polja.

6) Borba je počela 16. o.mj. u 10.30 časova.

7) Bataljoni III. brigade nijesu na vrijeme i uredno posjeli svoje položaje, već su na iste polako i bez reda izlazili. Štab brigade se ovoga puta nije založio, da se položaji što prije i što pravilnije posednu, te da bi se neprijatelj dočekao pravilnim rasporedom svojih snaga i sa tim mu se nanijeli osjetni gubici. Svoju prateću četu od nekoliko bacača teških nisu ni postavljali na položaje već su bili cjelokupnu uputili u s. Rore i tek na direktnu primjedbu Štaba divizije, povratili su jedan bacač na položaj.

Prilikom nastupanja neprijatelja preko polja u pravcu s. Glavice i Šumnjaka, otvorena je na njega prilično slaba puščana i p. mitraljeska vatra, koja nije mnogo zadržavala neprijatelja u svome kretanju preko polja. Dejstvovao je i teški bacač, ali se posluga na istome pokazala neumješna i nesposobna za iznalaženje elemenata i uspješno gađanje ciljeva sa istim. Neprijateljski prednji djelovi su za prilično kratko vrijeme uspjeli umaći u s. Glavice i s. Šumnjake, potisnuvši sa prilično lakom minobacačkom i artileriskom vatrom naše djelove sa vojničke ivice na Ozrenu i Gradini kotama 1118, 1116 i 1069. Tako su poslije ulaska u ovo selo prilično lako izašli na ove kote i ovladali sa njima. Tako isto su prilično lako ovladali položajima Mala Glava—Truljuša i Radovčevo Brdo kota 1002, 1028 i 1124. Poslije nekoliko sati borbe i povlačenja sa prvih položaja, djelovi III. brigade su se zadržali iznad Vagna na koti 1095—Junč Kravi k. 1136—Veliki Vršić k. 1105. Desna kolona od s. Prijana prešla je u Perduhovo Selo i Podgradinu, odakle se uputila u pravcu zaseoka Ivići i Maleševići i poslije manjeg otpora naših snaga ovladali su njima, prošli su u pravcu Vagna i zauzeli ga. II. bataljon III. brigade sa 2 čete bio je na Oblaju t.j. sa jednom četom, dok je jedna trebala biti prema Podgradini, ali se i ona povukla na Oblaj. Neprijateljski manji djelovi, koji su krenuli uz brdo na Oblaj izašli su na njega bez otpora, jer su se čete II. bataljona koje su bile gore, kad su primjetile neprijatelja da izlazi na brdo i poslije lake minobacačke vatre, povukle sa ovoga brda preko Glavica na Kadinjaču k. 1134. Naređeno je Štabu III. brigade, da pošto je neprijatelj ovladao Oblajem, sa jednim bataljonom posjedne položaje iznad Korita, pored k. 1096 i k. 1085 i Kadinjaču 1134. Na ovim položajima je snage III. brigade zatekao mrak, a neprijatelja na Oblaju—Vagnu—Šumnjacima i Glavicama.

III. bataljon III. brigade nalazio se je na prostoriji Lončari—Krčmari, odakle je imao osiguranje na Velikoj Gradini k. 1224 i Kosi 1159. Jedna četa II. bataljona koja je bila pridodata ovom bataljonu imala je osiguguranje na Oblajku k. 1077, dok je neprijatelj ovladao Oblajem, onda su se djelovi povukli. Ovaj bataljon nije preko dana imao uopšte borbe, premda mu je bilo naređeno da preko Oblajka dejstvuje bočno uz neprijatelja, koji se sa Perduhova sela i Podgradine bio uputio na Oblaj. Zanoćio je u s. Hotkovci osiguravajući se samo patrolama, premda je znao i vidio neprijateljske djelove da su omrkli na Oblaju. Neprijatelj je noću 16. na 17. oko 24 časa upao u s. Hotkovce i zbog neaktivnosti osiguravajućih djelova iznenadio bataljon i stvorio zabunu kod njega. Jedinice nisu imale vremena da se spreme i dadnu otpor. Štab bataljona se nije snašao da organizuje otpor i da dočeka neprijatelja, nego je dozvolio da se jedinice u neredu povuku u s. Štekerovce uz prilične gubitke u ljudstvu 1 materijalu.

8) Rezultat borbe bio je taj da je neprijatelj ovladao položajima III. brigade bez velikih napora i tako reći bez gubitaka s obzirom na to, da je bilo bolje organizacije položaja i komande nad ljudstvom, da bi neprijatelj trebao pretrpjeti ogromne gubitke. Cilj koji se mogao postići u ovoj borbi nije postignut, niti je pak postavljeni zadatak izvršen. Neprijatelj u ovoj borbi je imao vrlo mali broj gubitaka u ljudstvu, a u materijalu nije uopće. Zarobljeno i zaplijenjeno neprijateljskih vojnika i materijala nije ništa.

9) II. i IV. bataljon III. brigade u ovoj borbi imali su 4 mrtva i 7 ranjenih drugova, a III. bataljon prilikom iznenađenja noću u s. Hotkovcima imao je 5 nestalih drugova. Neprijatelju je pao u ruke slijedeći materijal: 1 mali bacač, 1 protivkolska puška, 1 teški mitraljez »Breda«, 2 p. mitraljeza »Breda«, 5 pušaka, 4 konja, 1700 metaka za mitraljez »Breda«, 40 metaka za protivkolsku pušku, kao i sva sprema i arhiva Štaba III. bataljona.

10) Municije je utrošeno: 1000 metaka za pušku, 200 metaka za puškomitraljez i 50 metaka za teški mitraljez. Izgubljeno oružje vidi se pod tačkom 9).

11) U ovim borbama nije se naročito istakla nijedna jedinica, niti pak ko od starešina, nego se čak mnogo podbacilo.

12) U ovoj borbi podbacio je štab III. brigade i svi štabovi bataljona, jer prvo nisu na vrijeme posjeli položaje, a poslije se nisu zalagali u rukovođenju svojim jedinicama. Štab III. bataljona je za nevojnički postupak, što je dozvolio iznenađenje noću u s. Hotkovcima, te je izgubio pet drugova, navedeni broj oružja i materijala. Sastav ovog štaba bataljona je slijedeći: komandant kapetan Pezelj Vlado, politkomesar drug Palaveršić Ante, zamjenik komandant drug Dušan Romac i zamjenik komesara drug Tadin Dušan. Po ovom slučaju je povedena istraga, o rezultatima koje će se izvjestiti Štab korpusa.

13) Naš kritični osvrt:

a) poslije dobivenog zadatka, operacije koje su se vodile ovoga dana na položajima III. brigade mogle su biti mnogo bolje pripremljene.

b) Odluka i zadatak Štaba divizije dat III. brigadi su bili realni, jer se sa položaja koje je imala III. brigada moglo nanijeti neprijatelju mnogo gubitaka, jer su sami položaji bili vrlo povoljni i pogodni.

c) Upravljanje t.j. rukovanje borbom, koju su vodili bataljoni III. brigade ovog dana nije bilo dobro. Rukovodioci nisu zadovoljili, naprotiv sii mnogo podbacili.

d) Komandno osoblje u ovoj borbi nije se snašlo od početka iste. Nijesu izvršili potrebne pripreme, niti pak organizovali položaje, koji su bili povoljni za to, a imali su i vremena. Nisu se znali postaviti na mjesta odakle bi mogli komandovati sa svim svojim djelovima i pravilno rukovoditi borbom, a pri tom imati preglednost nad razvojem i tokom iste. Ovo se odnosi na Štab brigade i Štabove bataljona, kao i na viša rukovodstva. Štabovi bataljona i niži rukovodioci nisu imali dovoljno uticaja nad svojim jedinicama niti su mogli objediniti komandu. Drskost neprijatelja ih je prilično zbunila.

e) Automatska oruđa može se reći da skoro nisu dejstvovala, jer nisu bila sposobna za to iz razloga zbog nedostatka maziva i ulja, što se ni u kom slučaju nije smilo dogoditi. Da su ovog dana radila sva automatska oruđa i pored toga što položaji nisu bili organizovani ipak bi se nanijelo neprijatelju prilično gubitaka.

Štab brigade je svoju četu pratećih oruđa prije početka borbe uputio sa komorom pozadi, ne postavljajući teške bacače na položaj odakle su mogli uspješno tući neprijateljske kolone i komore u Glamočkom polju, koje su se približavale našim položajima. Za ovo glavnu krivicu snosi Štab III. brigade.

f) Sadejstvo između jedinica, kao i pojedinih oruđa nije se uopće primjetilo.

g) Taktički i borbeni postupci starešina i jedinica nisu bili u skladu sa razvojem situacije na bojištu, jer se nije imalo preglednosti situacije, niti su jedinice koordinirale za vrijeme borbe onoliko, koliko je trebalo i koliko je moglo biti.

h) Ukoliko rukovodstva nisu dovoljno nastojala, da se borba što povoljnije razvija i bolje rješi u našu korist, utoliko i poslije prekida borbe, tokom noći, nisu nastojali da se dobro obezbjede i osiguraju, pa je to omogućilo iznenađenje III. bataljona u s. Hotkovcima.

i) Iz ove akcije treba izvući velike pouke, a to će se učiniti ako se otklone svi nedostaci kod rukovodioca, koji su se ovog dana pokazali, a koji su u tekstu ovog izvještaja prilično ukazani. Sve starešine t.j. rukovodioci III. brigade trebaju znati, da se u ovoj borbi sa ovako pogodnih položaja koji su se imali, mogli nanijeti veliki broj gubitaka u ljudstvu i materijalu neprijatelju, koji je onako drsko i tako reći vojnički u neredu nastupao u pravcu našeg položaja, a što se ovo nije postiglo svakako da je glavni razlog neumješnost i nesnalaženje u komandovanju i rukovođenju jedinicama u borbi, pa neka to bude glavna opomena svima, da se na tim propustima pouče i da ne dozvole njihovo ponavljanje kod sebe i kod sebi podčinjenih rukovodioca.

IV. Dalm. brigada je ovog dana bila na prostoriji Glamoč—Radasli-je—Halapić do 16 časova, do kog vremena neprijatelj nije kretao na nje-zine položaje, a pošto je ovladao položajem III. brigade ona se iz Halapića preko Staretine prebacila u Bastase ostavljajući jedan bataljon u zaštit-nicu.

17. I. 44.

III. brigada je u toku noći i ujutru rano po naređenju ovoga štaba izvršila pokret do sela Preodca gde se je smjestila isturajući osiguravajuće djelove prema Rorama i Popovićima. U s. Štekerovcima došli su djelovi III. Proleterske brigade.

IV. brigada je došla, na prostoriju Grkovci—Peulje, a Glamočki odred na prostoriji s. Bastasi—s. Nuglašica.

18. I. 44.

III. brigada je u Preodcu.

IV. brigada i Glamočki odred na prostoru Grkovci—Peulje. Oko 16 časova je jedna neprijateljska kolona[9] od oko 200 vojnika i 50 konja iz Glamočkog Polja od s. Halapića preko Staretine izbila na pomol s. Bastasi u sjevernom dijelu Livanjskog Polja. Ova kolona spustila se u selo i odmah produžila u pravcu Nuglašice. Jedan bataljon IV. brigade i jedan bataljon Glamočkog odreda koji su bili u s. Grkovcima, zauzeli su polo-žaje na južnoj strani brda Orlovca, na Gradu i Goloj Glavi prema s. Nu-glašicama, pustili su neprijatelja blizu i otvorili na njega vatru, on se je uskomešao i povratio natrag i zadržao se u istočnom dijelu s. Nuglašice gde ih je zatekao mrak. Padom mraka pojavila se je neprijateljska moto-rizacija[10] od Sajkovića u pravcu Grkovaca, do kog je sela pristizala sve do 24 časa gdje je zastala, pogasila svjetla na vozilima. Vozila se primje-tilo pri svjetlu da ih ima preko 50. Djelovi bataljona IV. brigade i Gla-močkog odreda, koji su bili prema neprijatelju, ostavili su tamo samo manje djelove, a oni su se povukli u Gornje Peulje.

19. I. 44.

Ovog dana bila je III. brigada u s. Preodcu, a na položajima IV. bri-gade i Glamočkog odreda bila je borba sa neprijateljem, koji je sa moto-rizacijom došao od Livna preko Sajkovića.

1) Bataljoni IV brigade nalazili su se na slijedećim položajima: Golu-bovina k. 1056—Popovača—Čalakuša—k. 1201 i Pilipčov Tavan k. 941. Glamočki odred držao je položaje lijevo prema neprijatelju na Milako-vini k. 971, onda osiguravajuće djelove na Babinu Gradu i Orlovcu k. 1483 i 1366, a izviđačke dijelove u pravcu Međugorja, jer se predpostavljalo da bi neprijatelj iz Popovića mogao preko Međugorja izbiti na Nuglašicu ili skrenuti desno na Šatorsko jezero, kako bi preko Crnca zašao iza leđa djelovima IV. brigade, pa je zbog ovoga III. brigadi naređeno da uputi jedan bataljon na s. Crnac, te da zatvori pravac od Šatorskog jezera. Ovi se položaji vide na sekciji Drvar razmjere 1 :100.000.

**9 i U Dijelovi Prve brdske divizije.**
**10 i 12 Dijelovi 92. motoriziranog puka. Vidi dok. br. 328, 332 i 335.**

2) Na položajima je bila IV. Dalm. brigada sa tri bataljona, dok je jedan sa neboračkim djelovima brigade bio upućen u s. Marinkovci, i Glamočki odred sa jednim bataljonom.

3) Neprijateljska pješadija[11] u jačini od 200 vojnika došla je od Glamočkog Polja preko Staretine, a motorizovana kolona[12] od 50 vozila (5 tenkova, a ostalo kamioni), došla je od Livna preko Sajkovića. Sa pješadijom bilo je oko 100 četnika Markice Ćućuza[13] iz bande popa Đujića, a ostalo je bila njemačka vojska. Naziv ove neprijateljske jedinice je prema podacima, koje nam je dao jedan bivši Crveno-armejac, koji je prošle godine zarobljen od Nijemaca na Istočnom frontu, a sada prebjegao na našu stranu, jest: djelovi 98 puka 68. Alpinske divizije.[14] Komandant bataljona je pukovnik Rossel, a komandir jedne čete poručnik Golier.

4) Namjere neprijatelja nijesmo mogli tačno saznati[15] ili su bile da preko Grahova produže za Knin ili su htjeli da budu bočno osiguranje njihovih većih motorizovanih kolona, koje su se kretale sa sjevera na jug od Glamoča i Kupresa preko Livna za Sinj, a odatle za Knin. Štab divizije preko svoga načelnika dao je zadatak IV. brigadi i Glamočkom odredu da se postave na navedenim položajima i da sa protivkolskim i automatskim oruđima udare neprijatelja bočno prilikom nailaska komunikacijom za Grahovo i da mu ne dozvole prilaz tamo.

5) Pismene zapovjesti nisu izdavate, već je načelnik Štaba Štabu IV. brigade i Štabu Glamočkog odreda na licu mjesta izdao zadatak.

6) Borba je počela u 9 časova 19. I. t.g.

7) Iz s. Grkovaca su ujutro rano neprijateljski manji djelovi pješadije krenuli zapadnom stranom puta pored žandarmerijske stanice u pravcu k. 890, a za njima motorizacija — 2 veća i 3 manja tenka došli su preko Ražnjeve Glavice do škole i crkve prema Gornjim Peuljama. Na k. 808 postavili su dva brdska topa, iz kojih su otvorili vatru na naše položaje. Od crkve je jedna grupa od 30 Nijemaca i četnika krenula u pravcu s. Gornje Peulje, dočekani su sa naših položaja vatrom iz automatskog oruđa i pušaka i oni su u bjegstvu pobjegli nazad. Tenkovi koji su došli do crkve, pošto je na njih otvorena vatra iz protivkolskih pušaka, stali su iz tenkova malim protivkolskim topovima i protivkolskim mitraljezima otvarati vatru na naše položaje, a s. Gornje Peulje gađali su zapaljivim zrnima i sa tim zapalili oko 10 zgrada u Gornjim Peuljama, koje su odmah počele da gore. Ovde je neprijatelj ostao do 12 časova, a poslije se povukao u pravcu Grkovaca zadržavajući tenkove na Ražnjevoj Glavi k. 870, a kamione njih oko 25 — kod žandarmerijske stanice u pravcu Grkovaca. Topovi su im i dalje ostali na k. 808 i odatle vrlo često tukli naše položaje, ali su vrlo slabo gađali, jer su ili mnogo podbacivali ili prebacivali. Naši djelovi su i dalje ostali na svojim položajima.

U 14 časova izdato je naređenje Štabu IV. brigade i Štabu Glamočkog odreda, da se tokom noći ima neprijatelj napasti na prostoru između Ražnjeve Glave i s. Grkovaca. Za ovaj zadatak IV. brigada je imala uputiti dva svoja bataljona, i to jedan, da u D. Peuljama pređe na donju

**13 Odnosi se na bosanske četnike.**
**14 Prve brdske divizije.**
**15 Prva brdska divizija i 92. motorizirani puk upućeni su u sjevernu Dalmaciju. Vidi dok. br. 332, 335, 336, 337, 346, 347, 349, 350, 351, 352 i 353.**

siranu puta t.j. južnu, onda iznad s. Trivnovića i Podgore dođe na k. 890, a odatle jednom četom da napadne topove i posadu na k. 808, a sa jednom četom kamione kod žandarmerijske stanice. II. bataljon da uputi preko Milakovine na Golu Glavu, odakle da sa jednom četom neutrališe tenkove kod Ražnjeve Glave, a sa drugom četom napadne neprijateljske kamione kod žandarmerijske stanice u zajednici sa četom bataljona sa južne strane puta. Glamočki odred imao je uputiti jedan bataljon preko Milakovine ispod Orlovca na Grad, da ako bude neprijatelja na njemu, ima da ga likvidira i da sa jednom četom pođe u pravcu Nuglašice, a drugom u pravcu Grkovaca te da izvrši pritisak i sa tim osigura leđa bataljonima, koji napadaju neprijatelja na prostoru Grkovci—Ražnjeva Glava. Štabovima su stavljeni na raspoloženje vodiči iz mještanske straže koji dobro poznaju predjele, kojima će bataljoni prilaziti na cilj, a štabovima na terenu ukazati pravce prilaza bataljonima i same pravce napada, a tako isto i po karti. Napad je predviđen da otpočne u 21 čas. Bataljoni su pred prvi mrak pošli svojim pravcima na zadatak. Štab brigade i štab odreda trebali su biti na Golubovini, k. 1056, prije početka napada da se odatle prati tok i razvoj borbe.

Oko 22 časa otpočela je borba i to tako što su bataljoni uputilfi manje djelove prema neprijatelju na koga su pripucali. Neprijatelj je otvorio vatru u pravcu i jednog i drugog bataljona koja je povremeno trajala sve do 24 časa. Bataljoni nisu odlučno napali neprijatelja, već su se zadržali na polaznim položajima i odatle oko pola noći povukli nazad na položaje gde su bili u toku dana.

8) Ovom borbom nisu postignuti nikakvi rezultati, niti je izvršen zadatak koji je postavljen. Zarobljeno i zaplijenjeno nije ništa, niti se zna da je neprijatelj pretrpio gubitke.

9) Naših gubitaka nije bilo, sem u toku dana što su lakše ranjena dva druga na položajima od artilerijske vatre.

Bataljon Glamočkog odreda je sa štabom odreda pošao na vrijeme na zadatak, pcsjeo Grad ispod Orlovca, na kome nije bilo neprijatelja i uputio jednu četu u pravcu Nuglašice i Grkovaca, tamo su bili sklonjeni neki neprijateljski kamioni i jedan dio vojske, na koje u samim selima nisu vršili napad, već samo pripucali, ali neprijatelj na njih nije reagirao.

10) Puščane municije i municije za automatska oruđa utrošeno je 1300 metaka i 50 metaka za protivkolsku pušku.

11) U ovoj borbi nije se naročito istakla ni jedna jedinica.

12) Štab IV. brigade nije bio na određenom mjestu odakle je trebao pratiti tok borbe, odnosno razvoj, već su se odmarali u selu. Štabovi bataljona, koji su išli u napad nisu najozbiljnije shvatili akciju, niti su izvršili zadatke premda su im najozbiljnije postavljeni i skrenuta pažnja, da se sto bolje vojnički pokažu. Sam štab brigade, pored toga što nije bio na mjesto i pored toga što nije pratio razvoj borbe, sa tim nije uticao da se sama borba uspješnije razvija i završi. Vodnik 1. voda 3 čete II. bataljona IV. Dalm. brigade, drug Dašković Ratomir, namjerno je izbjegao borbu zašto je uzet na odgovornost od svoga štaba brigade.

13) Naš kritički osvrt na ovu akciju:

a) Pripreme za posijedanje položaja i borbu koja se je vodila preko dana nisu dobro izvedene, t.j. štab I. bataljona IV. brigade je pogrešno razumio naređenje štaba brigade pa je izjutra mjesto da posjedne položaje prema neprijatelju, povukao se sa bataljonom u pravcu Crnca, poslije čega mu se moralo davati posebno naređenje da posjedne položaj.

Akcija za napad koji se imao izvesti noću također nije dobro pripremljen, premda je zadatak bio jasno postavljen.

b) Odluke i izdata naređenja kako za borbu preko dana tako i za napad u toku noći bile su realne.

c) Upravljanje odnosno rukovođenje borbom prilikom napada u toku noći nije bilo zadovoljavajuće, jer štab brigade nije pratio razvoj borbe. Štab Glamočkog odreda bio je sa svojim bataljonom koji je išao na zadatak.

Sadejstvo između jedinica kao i samog oružja s kojima se raspolagalo nije se osjetilo.

e) Taktički i borbeni postupci u toku dana bili su donekle u skladu sa situacijom, ali u toku noći postupci starešina nisu zadovoljavali.

f) Pouke iz ove akcije možemo izvući tako, što će se na sve greške, koje su počinjene ukazati i istaći ih tako da ih jasno vide svi oni koji su ih počinili. Ne bi se smjelo više dogoditi ovako našim rukovodiocima, da se zaborave svojim dužnostima u borbi, jer ovakvi postupci i ovakvo izvršavanje zadataka ne daju sigurnost niti u jedinice niti pak u starešine tih jedinica.

Bataljoni IV. brigade i bataljon Glamočkog odreda u toku noći došli su na položaje, koje su držali prvoga dana.

20. I. 44.

Ovog dana III. brigada je imala sledeći raspored: jedan bataljon u s. Crnci sa zadatkom zatvaranja pravca od Međugorja preko Šatora na Šatorsko jezero. Dva bataljona na prostoriju Veliko i Malo Tičevo na odmaranje i jedan bataljon u s. Preodcu, koji ima zadatak izviđanja u pravcu Popovića i Vagna i vezu sa djelovima III. Proleterske brigade u Štekerovcima.

IV. brigada i jedan bataljon, Glamočkog odreda su na položajima koji su iznijeti pod prednjim datumom, t.j. 19 o.mj. Ostatak Glamočkog odreda prešao je u s. Preodac, da bi preko svojih vojnika, koji su inače iz Glamočkog polja, vrši što dublja izviđanja i na taj način saznavao podatke o neprijatelju.

Neprijatelj koji je bio na Ražnjevoj Glavi k. 808 povukao se u s. Grkovci i Nuglašica.

21. I. 44.

III. brigada je na istim položajima.

Jedna neprijateljska patrola jačine 15 vojnika od Grkovca krenula je u pravcu položaja IV. brigade koja se bila sklonila t.j. bili su neobazrivi kao izviđači i dozvolili su da ih neprijatelj iznenadi i pohvata. Djelovi sa položaja otvorili su na neprijatelja vatru, kojom je prilikom ranjen jedan njemački vojnik i jedan naš od ove dvojice zarobljnih. Ovaj

ranjeni drug je ostao, dok je drugi vjerovatno zbog vatre pobjegao sa Nijemcima. Nijemci su uspjeli odnijeti svog ranjenog vojnika i povratili su se natrag u s. Grkovce.

22. I. 44.

III. brigada je sa dva bataljona prešla na prostoriju Maleševci—Marinkovci, jedan je ostao u Crncima, a jedan na Malom Tičevu.

IV. brigada i Glamočki odred bili su na istim položajima.

23. I. 44.

Brigade su bile na istim položajima.

Neprijateljska motorizacija se počela povlačiti iz Grkovaca preko Sajkovića u pravcu Livna tako, da je u sjevernom dijelu Livanjskog polja ostalo vrlo malo neprijateljske pješadije. Ovog dana su četničke bande od Knina prešle preko Dinare i jedna grupa pred mrak došla u s. Peulje, gde su iznenadili djelove IV. brigade, ali pošto su bili malobrojni i nekuražni, odbijeni su sa svega jednom patrolom naših boraca. Još u toku noći preduzeto je čišćenje ove bande na pravcu kojim je došla.

24. I. 44.

Ovog dana smo dobili predlog od Štaba IV. brigade, da im se odobri napad t.j. čišćenje terena južno od puta Priluke—Grahovo gde se računa da su se sklonile četničke bande, koje su došle preko Dinare. Ovaj štab je na taj predlog izdao naređenje o čišćenju toga terena sa dva bataljona IV. brigade u sadejstvu jednog bataljona III. brigade i jednog dijela Grahovsko-Peuljskog odreda sa sjeveroistočne strane. Ovaj napad je trebalo izvesti noću od 25. na 26. o.mj. Štab IV. brigade, pošto je dobio ovu zapovjest, preduzeo je sam na svoju ruku napad t.j. čišćenje ove bande ranije za jedan dan bez sadejstva djelova III. brigade i Grahovsko-Peuljskog odreda. Kad je akcija izvršena, na terenu nije bilo nikoga, već su se četnici bili povukli natrag u pravcu Dinare iz razloga što se i njemačka vojska povlačila iz Livanjskog polja. Opomenut je Štab IV. brigade za ovaj neispravan i nevojnički postupak.

25. I. 44.

Brigade su bile na svojim mjestima. Neprijatelj se iz Livanjskog polja t.j. njegovog sjevernog dijela potpunu povukao u pravcu Livna i Prologa. Za ovo smo izvješteni od strane štaba IV. brigade poslije 24 sata od vremena kad su oni saznali. Naredili smo odmah štabu IV. brigade da uputi izvjesne djelove za neprijateljem koji će održati kontakt. Sa istim, bataljonu Glamočkog odreda naredili smo da krene sjevernom stranom polja u pravcu Livna sa istim zadatkom.

26. I. 44.

Bataljon IV. brigade i bataljon Glamočkog odreda pošli su za neprijateljem i izvjestili su, prvi da neprijatelja nema na ovoj strani Rujana, a drugi da ga nema na ovoj strani s. Vrbice.

27. I. 44.

Jedinice su bile na istim mjestima.

Zbog velike oskudice u ishrani, jer smo se nalazili na siromašnim predjelima, predložili smo Štabu Korpusa da svoje snage pomjerimo jednim dijelom na sjeverni dio Livanjskog polja. Na veče smo dobili naređenje od Štaba Korpusa da možemo pomjeriti snage tako, što ćemo jednu brigadu imati na sjevernom dijelu Livanjskog polja, a drugu na prostoru od Livanjskog polja do Grahova. Noću smo izdali naređenje brigadama i to: IV. brigadi da se smjesti na prostoriju Grkovci—Nuglašica—Bastasi, sa manjim djelovima niz Livanjsko Polje u pravcu neprijatelja, a III. brigadi da dva bataljona smjesti na prostoriju sela Peulje, a dva u s. Marinkovci i Maleševci. Bolnica da ostane i dalje u s. Tičevo, osiguranje da joj da u jačini jedne čete III. brigada.

28. I. 44.

U toku dana brigade su izvršile pokret na nova mjesta i položaje. Štab divizije se premjestio iz s. Veliko Tičevo u s. Grkovci. Veliki pokreti neprijateljske motorizacije od Livna u pravcu Sinja i od Šujice u Livno primjećeni su od naših izviđačkih djelova iz s. Rujana i Lištana.

29. I. 44.

Ovog dana smo uspostavili vezu sa brigadama XX divizije, koje su prije dva dana vodile jake borbe sa Nijemcima na prostoru Bitelić—Bajagić. Jedna njihova brigada (IX) je ovog dana pred mrak izbila na prostoriju Sajkovića.

Bataljon Glamočkog odreda, koji je upućen preko Vrbice za Čelebić tamo je naišao na miliciju i četničke bande, sa njima vodio borbu i protjerao ih u pravcu Čelebića. Ovaj bataljon je zatražio pojačanje da bi likvidirao ovu bandu.

Dobili smo izvještaj od Štaba Glamočkog odreda (drugog dijela) koji se nalazi na Koricnoj i iznad Priluke prema Livnu, tako isto dobili smo izvještaj i od Štaba Livanjskog odreda, koji se nalazi u s. Docu sa djelovima na Cincaru. Izdali smo naređenje ovim bataljonima da se primaknu na položaje bliže Livnu. Naredili smo Štabu IV. brigade da uputi jedan bataljon sjevernom stranom Livanjskog polja u pravcu Čelebića, da tamo sa bataljonom Glamočkog odreda potjera bandu, koja se nalazi na tom pravcu.

**30. I. 44.**

Ovog dana su bataljon IV. brigade i bataljon Glamočkog odreda očistili s. Čelebić i protjerali bandu u pravcu Ljubunčića i Priluke.

Izdali smo naredbu o promjeni naziva brigada,[16] a prema Naredbi Štaba VIII. Korpusa,[17]a III. Dalm. brigada sada nosi naziv I. brigada, a IV. Dalm. brigada nosi naziv II. brigada, a XIII. Dalm. brigada nosi naziv III. brigada IX divizije N.O.V. Jugoslavije.

**16 Vidi dok. br. 76.**
**17 Vidi dok. br. 30.**

I ovog dana neprijateljska motorizacija je saobraćala stalno pravcem Livno—Sinj i Šujica—Livno.

31. I. 44.

Izdali smo naređenje IV brigadi da još jedan bataljon uputi u pravcu Čelebića tako, da bi bataljon Glamočkog odreda prešao na prostoriju Koričnog u sastav svoga odreda radi držanja položaja i zatvaranja pravca prema Glamoču. Dobili smo izvještaj od Štaba Grahovsko-Peuljskog odreda, da je banda popa Đujića od Knina i Strmice pošla u pravcu Grahova i stigla do s. Zaseok gde se sada vodi borba, a da obavještajni podaci govore da su Nijemci iz Knina došli u Strmicu i da namjeravaju preko Derala u pravcu Grahova.

1. II. 44.

I. Brigada sa dva bataljona kod Grahova, jedan u s. Luka, a jedan u s. Marinkovci. Druga dva bataljona u s. Peulje.

II. Brigada i dva bataljona na sjevernoj strani Livanjskog Polja na prostoriji Strupnić—Čelebić—Vrbica. Jedan bataljon u s. Nuglašica i jedan u Crni Lug.

Grahovsko-Peuljski odred prema Strmici, sa jednim bataljonom na Kneževići, jednim u s. Mračaj, a jednim u selu Vidovići.

Štab divizije u s. Grkovci, a Divizijska bolnica u s. Vel. Tičevo.

2. II. 44.

Sve jedinice na starim položajima, sem što je jedan bataljon II. brigade upućen po naređenju ovoga Štaba jugozapadnom stranom Livanjskog Polja u s. Rujane odakle je imao da postavi mine na put Livno—Prolog i zasjede u Prološkoj Draži za neprijateljske kamione koji saobraćaju komunikacijom Livno—Sinj.

3. II. 44.

Prema naređenju Štaba VIII. Korpusa, izdato je naređenje Štabovima brigada da prikupe svoje snage i to: I. Brigada na prostoriji Grahova, II. brigada na prostoriji s. Peulja i da se spremi za pokret u pravcu Grahovo—Knin—-Zrmanja. Ovo zbog nejasne situacije kod XIX. Divizije, koja je tih dana vodila borbu sa neprijateljem i sa njom se nije imalo veze, pa u cilju pomoći istoj. Po ovom zadatku izdato je naređenje I. brigadi da uputi jedan svoj bataljon preko Donjeg Tiškovca i Plavnog radi hvatanja veze sa djelovima XIX. Divizije i znanja situacije kod iste. U toku noći brigade su se koncentrisale na određene im prostorije.

4. II. 44.

Dobili smo naređenje od Štaba VIII. Korpusa, da se brigade zadrže prikupljene na određenim prostorijama i da sačekaju izvještaj bataljona koji je pošao za vezu sa XIX. Divizijom.

5. II. 44.

Bataljon I. brigade je uspostavio vezu sa djelovima XIX. Divizije kod Plavnog i izvjestio, da situacija nije zabrinjavajuća. Po ovome izvje-

štaju dobijeno je naređenje od Štaba Korpusa o obustavljanju pokreta naših brigada ranije datim pravcem, pa smo zbog toga I. brigadu i dalje zadržali na prostoriji Grahova, a II. brigadu na prostoriji Peulje—sjeverni dio Livanjskog Polja.

Bataljon I. Brigade koji je išao za vezu sa XIX. Divizijom u putu je očistio Plavno i protjerao neprijateljsku posadu od 100 četnika za Knin. III. bataljon ove brigade je u toku noći očistio Strmicu i protjerao četničku bandu iz iste za Knin. U ovim akcijama naši djelovi nijesu imali gubitaka.

6. II. 44.

Bataljonima I. brigade u Plavnom i Strmici dato je naređenje da se povrate u sastav svoje brigade.

7. II. 44.

Jedinice se nalazile na ranije određenim mjestima.

8. H. 44.

I. Brigada na starim položajima, a bataljoni II. brigade produžili su jedan za Čelebić a jedan za Rujane.

Grahovsko-Peuljski odred na položajima prema Strmici.

**9. n. 44.**

I. Brigada na starim položajima, a II. brigadi izdato naređenje da prikupi svoje snage iz Livanjskog Polja i postavi na prostoriji Grkovci——Peulje. Ovo iz razloga što je XX. Divizija obavještena o koncentraciji neprijateljskih snaga u Livnu i okolini i namjerama čišćenja istog prostorije Kamešnice i Dinare, pa se uslijed toga IX. Brigada njihove divizije prebacila sa prostorije Rujani—Sajković na sjevernu stranu Livanjskog Polja na prostoriju Bastasi—Čelebić—Strupnić, a Štab XX. Divizije došao je u s. Nuglašice.

10. II. 44.

Ovog dana izjutra smo dobili podatke od Obavještajne i izviđačke službe, da je neprijatelj skoncentrisao svoje jake snage u Kninu i okolnim selima, da je došao sa nekoliko kamiona vojske u Strmicu, a sa jačim snagama u Plavno. Sastav neprijatelja Nijemci i četnici, a prvog dana dobijeni podaci govore o pokretu neprijateljskih snaga od Livna i Sinja preko Kamešnice i Dinare, koji bi se imali povezati sa snagama od Knina preko Grahova u cilju čišćenja prostorije na kojoj se nalaze naše jedinice. Prema ovim podacima smo izdali naređenje za raspored naših snaga, čiji propis priložen izvještaju Štaba VIII. Korpusa.

Po ovom naređenju raspored snaga I. brigade trebao je biti slijedeći: dva bataljona na prostoriji sela Marinkovci—Maleševci, jedan bataljon u s. Kesićima, ovaj bataljon iz Kesića u slučaju da neprijatelj krene od Strmice imao je posjesti Glavicu Cigelj k. 936 i 1075, ispred njega su se nalazili djelovi Grahovskog odreda. Bataljon u s. Ugarci imao je slati jače izviđačke djelove preko Risovca i Jelina Polja u pravcu Mračaja isto

za vezu sa tamošnjim djelovima Grahovskog Odreda i osiguranje sa te strane, i od Uništa preko Marića Košara.

Grahovsko-Peuljski odred po našem rasporedu trebao je biti kao predstraža I. brigade držeći položaje na Deralima prema Strmici od Kneževića do Mračaja i Risovca.

II. Brigada sa glavninom svojih snaga u Peulje, jedan bataljon imao je biti u Donjim Peuljima štiteći pravac od Uništa preko Borove Glave i održavajući tijesnu vezu sa bataljonima I. Brigade kod Grahova i u s. Marikovcima.

Stab I. brigade nije izvršio raspored snaga po ovom naređenju, već kad je dobio obavjest da neprijatelj namjerava od Knina u pravcu Grahova izdao je svoju zapovjest za raspored snaga po dubini sjeverno od komunikacije Grahovo—Strmica, a Grahovskom Odredu prepustio je pravce južno od ove komunikacije. Za izmjenu našeg naređenja navode da su se rukovodili željom da neprijatelju onemoguće prodor od Strmice za Grahovo i što su smatrali da je takav raspored odgovarao bolje konkretnoj situaciji.

U ovom slučaju Grahovsko-Peuljski odred je dobio dva kontradiktorna naređenja, pa je po našem naređenju ostavio jedan manji dio snaga u s. Kneževićima, a po naređenju Štaba Brigade postavio jedan bataljon u s. Ugarci.

11. II. 44.

Ujutro rano pošli su bataljoni I. Brigade na položaje prema zapovjesti štaba brigade. Prvi njihov bataljon koji je bio u s. Kesićima kad je dobio zapovjest za pokret, štab bataljona istu nije proradio sa komandama četa, niti im je objasnio situaciju niti zadatak, bataljon je preko s. Vidovići i Kneževića pošao za s. Zaseok, gdje je iznad Strmice imao posjesti položaje. Čitavim putem bataljon nije imao nikakvog osiguranja u kretanju, niti je štab bataljona određivao prethodnice kuda su prolazili. Padao je snijeg i bila je prilična vijavica, ali ovo nije bio razlog da se ne određuje osiguranje jedinica u nastupnom maršu kad se ona kreće u pravcu neprijatelja.

1) Selo Zaseok dođe sjeverno od Strmice, nekoliko stotina metara sjeveroistočno od puta Strmica—Grahovo, desno dođe Donji Tiškovac, a lijevo brdo Deralo u veoma maloj blizini. Ovo se vidi na sekciji Knin razmjera 1 :100.000.

2) U selu se smjestio bez ikakvog osiguranja I. bataljon I. brigade ove divizije.

3) Odmah po dolasku bataljona u selo 15 minuta poslije smještaja istog od Strmice je došla jedna neprijateljska kolona jačine 80—100 vojnika i upala u s. Zaselak. Sastav neprijatelja bili su Nijemci — djelovi I. alpinske divizije — sa nešto četnika Brane Bogunovića.

4) Bataljon je bio u selu, razmješten po kućama, da bi se ljudstvo ogrijalo i raskravilo oružje koje je bilo zamrzio, bez ikakvog osiguranja. Neprijatelj je iz Knina jednom kolonom išao preko Strmice za Grahovo, a drugom preko Vrpolja i Risovca za Grahovo.

Ovo je bila prethodnica kolone preko Strmice za Grahovo i ista je na svome putu skrenula da ispita selo Zaselak baš u momentu kad je bataljon došao u selo i bio se razmjestio po kućama. Neprijatelj je udario na prve kuće i kad je primjetio našu vojsku odmah je otvorio vatru na istu. Kako je bila vijavica pa se nije moglo daleko vidjeti, a vojnici su bili svi po kućama, to neprijatelja nije niko primjetio prije nego je unišao u selo i otvorio vatru. Čitav bataljon pa i sam Štab bataljona bili su iznenađeni i tim iznenađenjem ometeni tako, da su grabili izaći iz kuća i povući se što prije iznad sela. Naročiti otpor u cilju odbijanja neprijatelja ili omogućavanja izvlačenja svih dijelova nije dat, niti je bar pokušato da se to povratnim napadom izvrši onda kad se glavnina bataljona prikupila iznad sela, već se bataljon povukao preko Stožišta u pravcu Trivanova Dola, premda je Štab bataljona znao da je u selu ostalo oko 30 ljudi i glavni dio naoružanja bataljona.[18]

5) Štab bataljona poslije dobijene zapovjesti od Štaba brigade nije izdavao na osnovu iste nikakvu svoju zapovjest niti naređenje, pa nije ni upoznao komande četa niti ljudstvo uopšte sa situacijom niti svojim zadatkom.

6) Borba je počela u 12 časova, a trajala je svega pola sata, samo toliko koliko je trebalo da se bataljon izvuče iz sela. Ono ljudstvo koje je ostalo u selu, jedan njegov dio davao je žilav otpor braneći se iz jedne kuće, koju je neprijatelj tukao bacačima i ručnim bombama dok ju je osvojio. Gro bataljona nije stupao u borbu.

7) Neprijatelj je za kratko vrijeme ovladao selom, a naše snage su se povukle iz istog sem 27 drugova koji su nastradali u borbi.

8) Ishod borbe je bio u korist neprijatelja, jer je za vrlo kratko vrijeme ovladao selom, bataljon je pretrpio jake gubitke u ljudstvu i materijalu.

9) Naši gubitci u ljudstvu i materijalu bili su slijedeći: 8 drugova poginulih u borbi, a 12 zarobljenih, 1 zamrzao u putu i 5 nestalih vojnika. Od materijala je ostalo u selu 5 puškomitraljeza, 1 protivkolska puška, 1 teški mitraljez, 1 laki bacač, 31 puška sa 2500 metaka, 25 mina za bacač i 90 metaka za protukolsku pušku. Komandir jedne čete koji je ostao u selu sklonio se zatrpao u snijeg, pa pošto je neprijatelj napustio selo on je noću sa odbornikom pregledao sve kuće i pronašao 5 puškomitraljeza, 12 pušaka i oko 1.500 metaka, ovo je oružje i municiju sklonio van sela u jednu pećinu, za koje je već upućena jedinica da ga prihvati. Puške i puškomitrijezi su ostali ispravni samo što im je neprijatelj polomio kundake a ostalo je sve odneto od strane neprijatelja.

Imena poginulih i nestalih drugova vide se iz liste gubitaka.

10) U borbi sa neprijateljem utrošen je vrlo mali i neznatan broj municije.

11) U ovoj se borbi nije niko od starešina ili vojnika pokazao u pogledu hrabrosti i inicijative, nego naprotiv svi su podbacili počev od Štaba bataljona pa do vojnika.

**18, 19 1 20 Vidi dok. br. 136, 137, 143, 154, 297, 369, 370 1 375.**

12) U ovoj se borbi slabo ponio Stab bataljona i on uglavnom snosi krivicu zbog velikih vojničkih propusta za ovakav ishod ove borbe, koji su od strane ovog Štaba uzeti na odgovornost, smjenjen je sa dužnosti, ispitana je težina njihove krivice, stavljeni su pod vojni sud. Imena članova štaba ovog bataljona su slijedeća: komandant bataljona Domazet Mihajlo, poručnik, polit, komesar bataljona Jadrić Josip i zamjenik polit, komesara bataljona drug Radojković Miloš.

13) Kritika ove akcije izgleda slijedeća:

a) Štab bataljona po primitku zapovjesti od Štaba brigade nije istu prije pokreta niti ma gde proradio sa komandama četa, odnosno sa komandirima, nije im objasnio zadatak, niti ih je uopšte obavjestio i upoznao sa situacijom koja je bila izneta u zapovjesti.

b) Bataljon nije imao nikakvog osiguranja u kretanju prema neprijatelju, pa ni onda kada je prošao posljednje naše djelove prema istome a to je četu Grahovskog odreda.

c) Nije vojnički ispitao selo prije ulaska bataljona u isto, premda su znali da neprijatelj namjerava od Strmice u pravcu Grahova.

d) Nije postavljeno obezbeđenje na mjestu kad je bataljon unišao u selo, predstražu niti ma kakav drugi dio u ovome smislu.

e) Poslije prepada neprijatelja nije se organizovao otpor u cilju sabijanja istoga i izvlačenja zaostalih dijelova u selu.

f) Nije pokušana upotreba ručnih bombi, da bi se na taj način neprijatelju nanijeli gubici i da bi se suzbio natrag, kako bi bataljon prošao sa manje žrtava.

g) Poslije izlaska glavnine iz sela i prikupljanja jedinica iznad istoga nije se pokušalo sa povratnim napadom u cilju spašavanja i izvlačenja zaostalog ljudstva i materijala.

h) Poslije borbe pa sve do dolaska u sastav brigade nije se ništa uradilo da se sazna sudbina zaostalih drugova u selu i prilične velikog broja naoružanja bataljona.

i) Ovom se akcijom rukovodilo skroz nepravilno i nevojnički, pa iz iste imaju izvući pouke prvo o vještini pravilnog rukovođenja i komandovanja jedinicom u kretanju, u svim fazama borbe, u ostupanju i svim slučajnostima u kojima može jedinica da bude.

Taktički postupak Štaba I. brigade o ovakvom rasporedu svojih snaga bio je nepravilan, on je mjenjajući svoj raspored dat naređenjem ovoga štaba sam na sebe preuzeo veliku odgovornost, uslijed toga i bezbedni postupci pojedinih jedinica nisu bili u skladu sa razvojem situacije u samoj borbi sa neprijateljem.

Druga neprijateljska kolona,[19] koja je od Knina preko Vrpolja i Risovca oko 16 časova došla u Grahovo, u s. Ugarcima naišla je na dijelove Grahovsko-Peuljskog Odreda, koje su također iznenadili nanoseći im gubitke od 2 mrtva, 3 ranjena i 2 zarobljena druga. Grahovski Odred se je bez borbe povukao sjeverno od Grahova i neprijatelj je do 17 časova ovladao prostorijom Grahovo—Obijaj—Luka.

Kolona koja je pošla od Knina preko Strmice za Grahovo, poslije sukoba sa bataljonom u s. Zaselak i zbog velike sniježne vijavice, nije

toga dana mogla proći preko Derala za Grahovo, već se vratila natrag u Strmicu.

Poslije prodora neprijatelja preko Risovca iz s. Ugarci u Grahovo bataljoni I. brigade iz s. Kesića i Marinkovaca posjeli su položaje oko samog Grahova i to: Gradina k. 933 i Vel. Obijaj k. 996 i 988 pojačani djelovima Grahovsko-Peuljskog Odreda.

Vrijeme je bilo strašno loše, veliki snijeg, hladnoća i velika sniježna vijavica onemogućavali su održavanje veze, pa i držanje samih položaja, a također i neprijatelju su bili onemogućeni pokreti u pravcu naših snaga.

12. II. 44.

Ovog dana rano bataljoni I. brigade sa jednim bataljonom Grahovsko--Peuljskog Odreda posjeli su slijedeće polažaje: Pešonci k. 916—Popovača k. 909—s. Kesići, Vel. Obijaj k. 996, 1195, 988 i 931, a poslije podne i Mali Obijaj k. 1009.

Neprijatelj je iz Grahova iako po velikoj vijavici krenuo u pravcu s. Kesići[20] dočekan je od snaga I. brigade i Grahovskog Odreda sa Popovače i Obljaja k. 996, kao i sa kosa iznad samog sela, nanešeno mu je prilično gubitaka, ali je isti uspio odbaciti naše snage sa položaja Pešonci—Popovača i unići u s. Kesiće, zašto se pomogao artiljerijom i minobacačima. U svome nadiranju dalje putem za Drvar dočekan je sa Stankovače i od s. Vidovića i poslije borbe vraćen natrag u s. Kesići.

Ovog dana je ujutro rano upućen jedan bataljon II. brigade iz Donjih Peulja preko Korita i Malog Obljaja da izvrši pritisak na neprijatelja u s. Luka i da se poveže sa djelovima I. Brigade. Zbog velikog snijega i jake vijavice bataljon je proveo čitav dan na putu do s. Korita, lutajući po magli, prenoćio u s. Koritima i sutradan se vratio u Donje Peulje, nemogavši uhvatiti vezu sa I. brigadom niti kontakt sa neprijateljem.

13. II. 44.

Ovog dana prije podne u Grahovo je došla velika kolona neprijatelja preko Strmice i Derala sa velikim brojem konja, pasa i sa dvije haubice koje su dovukli na saonicama. Jačina ove kolone je iznosila preko 1000 vojnika. Uz veliku artiljerijsku i minobacačku vatru neprijatelj je ovog dana pokušao pokret u pravcu s. Marinkovaca i ponovo se probiti od s. Kesića prema Drvaru, ali je poslije uporno vođene borbe sa jedinicama I. brigade i Grahovsko-Peuljskog odreda morao se povratiti natrag. U ovim borbama na velikoj hladnoći i jakoj vijavici naši borci su odlično držali.

Ovaj Stab izdao je naređenje Stabu I. Brigade i Štabu Grahovsko--peuljskog odreda da tokom noći 13. na 14. o.mj. izvrše napad na neprijatelja na prostoriji Grahova, s. Obljaja i s. Luke. Za sadejstvo u ovom napadu pošao je jedan bataljon II. brigade u s. Trkulje, odakle je imao izvršiti pritisak na s. Luku. Neprijatelj je prije mraka pojačao svoje posade u ovim selima i napad koji su naše jedinice pokušale noću oko 24 časa bio je odbijen jakom mitraljeskom, minobacačkom i artiljerijskom vatrom, a velika hladnoća i mrak nije dozvolila našim jedinicama da budu uporne u napadu, već su se morale povući na polazne položaje.

U ovim borbama neprijatelj je pretrpio priličan broj gubitaka, pored toga imao je i veliki broj smrznutih vojnika, tako da se njegovi gubici cijene na preko 200 poginulih i smrznutih.

Bataljoni I. brigade (sem I. bataljona) u ovim borbama imali su 2 mrtva i 7 ranjenih drugova.

I. bataljon ove brigade pored navedenih gubitaka u borbi 11 o.mj., na putu s. Zaselak do s. Maleševaca imao je 30 promrzlih drugova, od kojih je 20 teže, koji su upućeni u bolnicu, a 10 lakše.

14. II. 44.

Ujutro rano neprijatelj je iz Grahova pod zaštitom svoje artiljerije počeo da odstupa u pravcu Knina, tako da su posljednje njegove snage napustile Grahovo u 10 časova kada je i artiljerija prestala. Četničke bande Brane Bogunovića ostale su kao zaštitnica njemačke vojske u Grahovu sve do 12 časova, kada su i oni pošli za Strmicu.

Veliki snijeg, mrak i magla od vejavice onemogućavale su našim jedinicama koje su bile na položajima da osmotre i blagovremeno primjete odstupanje neprijateljskih snaga, pa se zbog toga na vrijeme nije moglo poduzeti nikakvo uspješno gonjenje neprijatelja.

Jačina neprijateljskih snaga, koja je u dva pravca došla u Grahovo računa se da je bila dva bataljona njemačke vojske (oko 1.500 ljudi) 250 četnika Brane Bogunovića, 300 tovarnih i jahaćih konja, 200 pasa i oko 50 skijaša. Imali su 2 brdska topa, 6 minobacača, 2 haubice, veći broj protivkolskih mitraljeza i teških mitraljeza.

Poslije odstupanja neprijatelja iz Grahova, ovaj Štab je izdao naređenje o slijedećem rasporedu snaga: Grahovsko-Peuljski odred da se smjesti u s. Pečenci i Vidovići i da kao predstražu isturi jedan bataljon u s. Vrankovići, odakle će ispitati pravac do Strmice da li je na istome neprijatelj pri odstupanja gdje zadržao svojih snaga.

I. Brigada dva bataljona da smjesti u s. Marinkovci—Maleševci, jedan u s. Kesići i jedan u s. Obijaj i da odatle preko Grahovskog Odreda upućuje izviđačke djelove prema Strmici.

Bataljon II. brigade koji je bio u s. Trkulje da pređe u s. Luka—Ugarci i da izviđa pravac preko Risovca i Marića Košara. Ostali bataljoni ove brigade da ostanu u s. Peulje.

Ovakav raspored naših snaga ostao je i dalje.

Naš kritički osvrt poslije ovih akcija bio bi slijedeći:

1) Štab I. brigade je izmijenio naređenje ovog Štaba u pogledu rasporeda svojih snaga i Grahovsko-Peuljskog Odreda u odnosu na neprijatelja, pa je izvršio raspored po dubini sjeverno od komunikacije Grahovo—Strmica, prepuštajući pravce od Knina preko Vrpolja južno od ove komunikacije Grahovsko-peuljskom odredu. Ovo je urađeno dobronamjerno, ali svakako ne vojnički. Pored toga što je promijenjeno naređenje Štaba divizije, njihovi taktički i borbeni postupci nijesu u skladu sa razvojem situacije u odnosu na neprijatelja i kretanje njegovih snaga u pravcu Grahova, koje je uslijedilo u dva pravca, da nije bilo hrđavog vremena vjerovatno da bi i preko Uništa na ovaj pravac izbila i treća neprijateljska kolona. Ovakav postupak svakako je doprinio nepromi-

šijenim rasporedom stradanju njihovog I. bataljona u odnosu na gubitak velikog broja ljudstva i materijala.

2) Komandant i zamjenik komandanta ove brigade bili su sa bataljonima na položajima udaljeni od svoga Štaba i jedan od drugog tako da Štab kao cjelina nije mogao objediniti komandu nad svim bataljonima čemu je mnogo doprinijela hladnoća i vijavica otežavajući vezu. U štabu njihove brigade nalazio se samo zamjenik polit, komesara koji poslije prodora neprijatelja u Grahovo također nije mogao objediniti komandu nad jedinicama u cilju zatvaranja pravca Grahovo—Tičevo koje je bilo naređeno od ovoga štaba, jer nemajući vezu sa bataljonima koji su bili sjeverno od Grahova, kao i sa ostalim članovima Štaba brigade, a nije ni znao dalje namjere komandantove, pa je predviđao da će komandant brigade uglavnom orijentisati brigadu na pravac Grahovo—Drvar.

3) Nije bilo povezanosti jedinica niti istaknutijeg sadejstva u ovim akcijama, a što je u stvari uglavnom ometalo i onemogućavalo vrlo loše vrijeme.

4) U Štabu I. Brigade, kao i štabovima bataljona iste nalaze se mladi neiskusni vojnički rukovodioci, bez dovoljno vojničkih znanja i većih iskustava u komandovanju kroz samu borbu pa se uglavnom otuda i događaju česti propusti kod rukovodioca.

5) Dosadašnji štab I. bataljona I. brigade u ovim akcijama pokazao se nesposobnim uopšte za vojničko rukovođenje jedinicama, zašto je i smjenjen.

6) Niže starješine također nemaju dovoljno osnovnih vojničkih znanja niti boljeg iskustva u borbama, pa se u malome odvajaju i razlikuju od ostalih boraca. Od njih se rijetko može očekivati samoinicijativa i preduzimanje ma kakve korisne radnje, a nedostaje im i snalažljivost u borbama.

7) Borci i ako iznureni zbog prilično teških okolnosti pod kojima izdržavaju sve napore u borbama pokazuju bezgraničnu odanost i privrženost Narodnooslobodilačkoj borbi kao i rešenost da u istoj istraju, pa prema tome da imaju dobre i sposobne rukovodioce sačinjavali bi jake jedinice.

**15. n.** 44.

Poslije napuštanja Grahova od strane neprijatelja, koji se je povukao preko Strmice za Knin, raspored naših snaga bio je slijedeći:

**I.** Brigada: jedan bataljon u s. Kesićima, jedan **u** s. Obijaj a dva u s. Marinkovci—Maleševci, sa zadatkom upućivanja jačih izviđačkih djelova **u** pravcu Derala i Strmice i u pravcu Risovca.

II. Brigada: jedan bataljon u s. Luka, sa zadatkom osiguranja od Risovca i Marića Košara, dva bataljona u s. Peulje sa zadatkom slanja izviđačkih djelova preko Borove Glave za Uništa i jedan bataljon u Livanjskom Polju, radi omogućavanja prikupljanja hrane.

Grahovsko-Peuljski N.O.P. Odred: jedan bataljon kao predstraža prema Strmici u s. Kneževići, jedan u s. Pečonci, a jedan u s. Ugarci, desno i lijevo od Grahova prema Kninu, sa zadatkom izviđanja ovoga pravca i osiguranja istoga.

Stab Divizije sa hirurškom ekipom smjestio se u s. Marinkovci, zaselak Serbeđije.

Desno od nas u Pećj, Zebe i Resanovci nalazili su se djelovi VI. Divizije, a lijevo, u Livanjskom Polju nalazili su se djelovi XX. Divizije.

Vrijeme je bilo hladno sa vetrom sniježnom vijavicom.

16. II. 44.

Raspored naših sna^a bio je bez promjena. Slali su se izviđački djelovi u pravcu Strmice, jovukao se je neprijatelj i iz Tiškovca i Plavnog za Knin, a manji četniclci djelovi ostali su u Strmici.

Prispjela su dva borca iz I. bataljona I. brigade, koji su bili zaostali u s. Zaselak prilikom iznenađenja i oni su poslije povratka neprijatelja iz ovog sela pronašli nešto od ostavljenog oružja, koje je od neprijatelja bilo iskriveno.

Neprijatelj je u s. gaselak prilikom borbe sa ljudstvom I. bataljona I. brigade ubio naših 8 "boraca, a 17 zarobio, koji su ovog dana strijeljani u Strmici. Dva su poginula van sela tako, da je broj gubitaka ovog bataljona iznosio 27 mrtvih.

17. II. 44.

Bez promjena na našim položajima. Ishrana ljudstva I. brigade bila je vrlo loša, zbog iscrpljenosti sela oko Grahova, koja su prilično siromašna.

18. II. 44.

Bez promjena na našim položajima. Hladno vrijeme i sniježna vijavica još je trajala, tako da je bio otežan rad izviđačkih djelova u pravcu Knina.

19. II. 44.

Bez promjena na našim položajima.

20. II. 44.

Bez promjena na položajima. Vojni sud pri Štabu Divizije, poslije završene istrage nad Štabom I. bataljona I. brigade za dozvoljeni slučaj iznenađenja u s. Zaselku, gdje je nemarnošću, nesavjesnošću i nevršenju svojih dužnosti, kao i neizvršavanju naređenja od strane svoga Štaba brigade, koji je kriv za gubitak 27 drugova boraca i glavno naoružanje svoga bataljona, potvrdio je odluku Štaba Divizije o smjenjivanju Štaba ovog bataljona sa dužnosti i stavio ih Sudu časti na raspoloženje za primjenjivanje kazni prerjia napravljenim krivicama. Sud Časti pri Štabu Divizije je imenovane Kaznio i to: komandanta bataljona poručnika Domazeta Mihajla kaznom lišenja čina, a političkog komesara Jadrića Josipa i zamjenika političkog komesara Radojković Miloša, kaznom smjenjivanja sa dužnosti. Cio istražni materijal sa presudom dostavljen je Štabu VIII. Korpusa na dalji rad.

21. II. 44.

Ovog dana su se četničke snage — bande popa Đujića sa nešto Nijemaca skoncentrisale u Vrpolju i Golubiću i sa izvjesnim djelovima došli u Strmicu. Dobili smo podatke od obavještajne službe, da neprijatelj ima namjeru izvršiti pokret u pravcu Grahova i Trubara te dalje za Drvar. Preduzeli smo sve vojničke mjere da bi onemogućili prodor neprijatelja u ovome pravcu. Ali ovoga dana neprijatelj nije pravio pokrete dalje od Strmice.

22. II. 44.

Pojačali smo budnost i opreznost na položajima, a II. brigadi je naređeno, da njezin bataljon iz Livanjskog Polja prebaci u s. Peulje, a jedan iz Peulja da pomjeri u s. Markovaču. Neprijatelj ni ovoga dana nije vršio pokrete od Strmice u pravcu Grahova.

23. II 44.

Bez promjena na našim položajima.

24. II. 44.

Neprijatelj je svoje jače snage povukao iz Golubića i Vrpolja u Knin a u ovim mjestima ostale su samo četničke bande.

25. II. 44.

Vojni sud pri Štabu VIII. Korpusa, pošto je pregledao cjelokupni istražni materijal po krivici Štaba I. bataljona I. Brigade, za velike vojničke propuste i nevršenje svojih dužnosti, koje su dovele do bezrazložnog gubitka 27 drugova i većeg dijela naoružanja bataljona, a da pri svemu ovome nijesu uopće ni pokušali uraditi kao starješine, da to onemoguće i kao jedini krivac za sve ovo — Štab I. bataljona I. Brigade: Komandant bataljona, Politički komesar i zamjenik političkog komesara kažnjeni su kaznom smrti strijeljanjem. Ova presuda je odmah izvršena.

26. II. 44.

Pošto se neprijatelj povukao u Knin i jedna njegova kolona pošla u pravcu Like, donijeli smo odluku u sporazumu sa Štabom VIII. Korpusa, da zbog izvođenja akcija i lakše prehrane naših jedinica izvršimo izvjesno pomjeranje brigada na susjedni sektor XX. Divizije koja je bila u Livanjskom Polju i dobila je naređenje i premestila se na prostoriju Kamešnice i Cetinske doline. Mi smo izdali zapovijest za pokret I. Brigade sa prostorije Grahova na prostoriju Livanjskog polja i to: dva bataljona sjevernom stranom polja preko s. Čelebića u pravcu Livna, a dva bataljona jugozapadnom stranom polja preko s. Sajkovića i Rujana u pravcu Prologa, da tamo vrše akcije na prostoru južno od puta Prolog——Livno.

II. Brigada da se prebaci sa prostorije s. Peulja na prostoriju Grahova i primi iste položaje koje je do tada imala I. Brigada.

Grahovsko-Peuljski N.O.P. Odred je ostao na istim položajima i sa istim zadatkom.

27. II. 44.

Ovoga dana su brigade izvršile pokret prema dobivenoj zapovjesti: I. brigada se je zadržala na prostoriji Crni Lug—Bastasi a II. Brigada je primila položaje I. brigade sa tri bataljona, dok je jedan ostao u D. Peuliama za osiguranje pravca od Uništa.

28. II. 44.

Štab Divizije sa hirurškom ekipom se smjestio u s. Grkovci. Ovog dana otpočeo je kurs za niže vojničke rukovoditelje pri Štabu Divizije, na koji je došlo 30 slušalaca, a desetara, vodnika i zamj. komandira iz I. i II. brigade i Grahovsko-Peuljskog N.O.P. Odreda.

Štab VIII. Korpusa nas je obavijestio da je izdato naređenje našoj III. brigadi,[21] koja se nalazila na prostoriji Mazin—Martin Brod, a nalazila se je u sastavu XIX. Divizije t.j. pod njenom komandom, da odmah krene pravcem V. i M. Cvjetnić—Trubar—Resanovci—Grahovo—Livanjsko polje u sastav naše Divizije.

29. II. 44.

Izdato je naređenje I. brigadi da dva bataljona krenu u pravcu Rujana i Lištana i da tamo izvode akcije južno od puta Prolog—Livno u pravcu Podhuma i Karlova Hana, da postave mine na ovu cestu prema Livnu, da likvidiraju manje neprijateljske posade u Podhumu i Guberu, da čiste sela od ustaške milicije i da omoguće izvlačenje hrane i tovarne stoke iz ustaških sela za potrebe naše Divizije. Dva bataljona da uputi sjevernom stranom Livanjskog polja u pravcu sela Čelebić—Strupnić, da vrše izviđanja u pravcu Livna, da očiste sela na tom pravcu od ustaških i četničkih bandi i da uspostave vezu sa Glamočkim N.O.P. Odredom iznad Priluke u pravcu Korićna.

1. III. 44.

I. Brigada je izvršila pokret po datom zadatku. II. Brigadi je naređeno da uputi jednu oficirsku patrolu pravcem Resanovci—M. Cvetnić, pred našu III. Brigadu, da joj preda daljnju maršrutu, po kojoj ima doći u sastav Divizije.

2. III. 44.

II. Brigadi je naređeno da minira t.j. poruši objekte i potporne zidove na putu Grahovo—Knin preko Derala.

3. III. 44.

Bez promjena.

Jedan bataljon I. brigade je prešao put Prolog—Livno, izvršio akciju u s. Orguz, potjerao miliciju i izvukao nešto hrane za brigadu.

II. brigada je porušila dva mosta i oborila nekoliko potpornih zidova na putu preko Derala.

**21 i 22 Odnosi se na Trinaestu dalmatinsku brigadu. Vidi dok. br. 298.**

5. III. 44.

III. bataljon I. brigade iz Prološke drage izvršio je akciju u, s. Čosanulije, Čuklić i Lipa, potjerao neprijateljsku miliciju i omogućio prikupljanje hrane organima Intendanture ove Divizije.

6. III. 44.

III. bataljon I. brigade produžio je akciju u s. Srđevići i Vržerala i očistio ova sela od neprijatelja. U Vržeralima su uhvaćena dva ustaška razbojnika, koji su iz I. ustaške bojne od Zagreba bili došli na osustvo svojim kućama, jedan je pokušao da pobjegne, pa je ubijen od naše vojske, a drugi je doveden u ovaj Stab, kojega smo poslije saslušanja uputili Štabu VIII. Korpusa. Ovaj bataljon je također napao s. Podhum gdje je bila posada od 17 žandara i domobrana, pored seoske milicije. Ova posada je uspjela pobjeći u pravcu Livna i Karlova Hana.

7. III. 44.

Bataljoni I. Brigade drže pod svojom kontrolom sela južno od puta Prolog—Livno u pravcu Buškoga blata da i čiste neprijateljske bande, omogućavaju prikupljanje i izvlačenje hrane za Diviziju.

Ovog dana je naša III. Brigada došla od Resanovaca u s. Peulje, gdje je zanoćila.

8. III. 44.

III. Brigada je došla u sastav Divizije[22] i smještena na prostoriju Bastasi—Nuglašica—Bojmunte radi odmora i sređivanja.

Na sektorima I. i II. Brigade nije bilo nikakvih promjena. Djelovi I. Brigade održavaju vezu sa III. Ličkom Brigadom na prostoriji Priluka—Ljubunčić, čiji su djelovi došli na ovu prostoriju. II. Brigada i Grahovsko-Peuljski N.O.P. Odred imaju vezu sa djelovima VI Divizije u Peći i Resanovcima.

9. III. 44.

Bataljon I. brigade produžuje od Podhuma na Golinjevo i Prisoje, čisti neprijateljsku miliciju odlazi do Karlovog Hana i čisti posade i miliciju. Jedna patrola ovog bataljona, srela je jednu neprijateljsku patrolu, koju je vodio 1 Njemac, neprijateljski vojnici su pobjegli, a Njemac, vođa patrole uperio je pušku na našeg komandira čete, koji je išao sa našom patrolom, ovaj je bio brži i ubio je Njemca iz puške. Prilikom ove akcije porušen je most na rijeci Ričini na Karlovu Hanu. Milicija i neprijateljske posade nisu davali ozbiljniji otpor, već su svi bježali i napuštali svoje mjesto.

IV. Bataljon ove brigade je vršio akciju u Grborezima i Guberu i rušio cestu Livno—Prolog.

Prilikom rušenja mosta na Sturbi otvorena je vatra na seljake, koji su to radili i naše vojnike, koji su tu pomagali i osiguravali rad. Ustaše iz Livna su se bile privukle iz neposredne blizine napali naše djelove. Poslije kraće borbe neprijatelj se je povukao i rušenje mosta i puta se je nastavilo. Ovom prilikom je poginuo zamjenik politkomesara čete IV batalojna drug Matošić Marko.

10. III. '4.

Pošto je došla III. Brigada u sastav naše Divizije i smještena na sjevernu stranu Livanjskog polja na prostoriji Ljubunčić—Priluka i u pravcu Livna nalaze se snage III. Ličke Brigade, to smo izdali naređenje našoj I. brigadi da i druga dva bataljona koji su se nalazili na prostoriji Vrbica—Celebić, prebace na jugozapadnu stranu Livanjskoga polja i da sa čitavom brigadom t.j. sa bataljonima na smjenu vrši akcije u pravcu Buškoga Blata i na putu Podhum—Karlov Han i da održava tijesnu vezu sa XX. Divizijom preko Vrdova.

III. Brigadi naredili smo, da dva bataljona pomjeri u pravcu Celebića, preuzme položaje I. brigade, da stupi u vezu sa bataljonima III. Ličke Brigade i da upućuje izviđačke djelove u pravcu Livna, a dva bataljona da zadrži na prostoriji Bastasi—Bogdaši.

11. III. 44.

I. i III. Brigada su izvršile pomjeranje po datom naređenju.

II. Brigadi je naređeno da uputi jedan izviđački vod preko Borove Glave do Uništa da ispita situaciju, t.j. stanje neprijatelja u Cetinskoj dolini i mogućnost akcija tamo. Ovo po naređenju Štaba VIII. Korpusa.

12. III. 44.

Bez promjene na položajima.

13. III. 44.

Bez promjene na položajima.

13. III. 44.

Bez promjene na položajima. Izviđački vod II. Brigade, pošto je ispitao situaciju u Cetinskoj dolini, vratio se je natrag sa slijedećim podacima: U Cetinskoj dolini ima oko 400 četnika razmještenih po selima i duž puta Polača—Vrlika—Sinj. U Vrlici i Kijevu ima oko 150 ustaša, a oko 150 po obližnjim selima. I jedni i drugi po naređenju Njemaca vrše mobilizaciju ljudstva za vojsku. Četnici mobilišu sa pozivima da stupaju u kraljevu gardu (misleći na kralja Petra); a ustaše mobilišu sa pozivima da pojačaju svoje snage da se bore za »Nezavisnu Državu Hrvatsku«.

Njemačkih snaga u Cetinskoj dolini nema, sem u Sinju. Preko Borove Glave za Uništa snijeg je prilično velik, ali se može preći sa komorom i konjima. U Cetinskoj dolini snijega nema.

14. III. 44.

Bez promjene na položajima.

U II. Brigadi kod tri bataljona zajedno izvršena je zakletva na prilično svečan način. Pripreme za zakletvu bile su izvršene i vojnicima je bio objašnjen značaj iste. Na dan zakletve izvršena je smotra bataljona i ponovo ukazato vojnicima na značaj zakletve tako, da su u stvari i borci i starješine shvatili veliku važnost iste i da je ovaj svečani dan ostavio na njih dubok utisak.

Polaganju zakletve pored Štaba brigade prisustvovao je i jedan član Štaba Divizije.

15. III. 44.

Bez promjene na položajima.

16. III 44.

Neprijatelj je u Sinju pojačao svoj garnizon sa priličnim brojem vojske i naoružanja. U Han—Obrovcu je došlo, pored dvije satnije ustaša i oko 600 Njemaca sa namjerom, da krenu preko Vagnja za Livno. U Livnu su također pojačane neprijateljske snage sa nešto tenkova i vojske. Četničke bande popa Dujića — njih oko 800, pošle su od Knina i Golubića prema Plavnu[23] sa ciljem pljačkanja stanovništva i prikupljanja stoke za njemačku vojsku.

17. ni. 44.

Primjećuje se življi saobraćaj neprijateljskih snaga pravcem Livno——Sujica—Duvno i Livno—Karlov Han—Duvno—Aržano.

Obavješteni smo od Štaba XX. Divizije, da neprijatelj ima namjeru izvršiti pokret svojih snaga od Sinja preko Hana i Obrovca u pravcu Kamešnice i Dinare i preko Prologa u Livno. Preko obavještajne službe iz Livna smo saznali da su neprijateljske snage tamo još pojačane i da on namjerava izvršiti pokret iz Livanjskog Polja u pravcu naših snaga. Na osnovu ovih izvještaja mi smo izdali zapovjest za pomeranje naših snaga i to: I. Brigada da prebaci svoja dva bataljona na sjevernu stranu Livanjskog Polja, na prostoriju Čelebić—Bojmunte, da postavi mine na putu prema Livnu i da brani prepreke, koje su već napravljene rušenjem objekata na ovome putu, da stupi u vezu sa bataljonima III. Ličke Brigade i da brani pravac od Livna uz Livanjsko polje. Druga dva bataljona da zadrži na prostoriji Kazanci—Čaprazlije sa zadatkom osiguranja od Livna preko Prologa i od Čelebića preko Livanjskog polja, da održava tijesnu vezu sa djelovima XX. Divizije, a ako neprijatelj ne bude izvršio pokret sa jačim snagama u Livanjsko polje, onda da dejstvuje na komunikaciji Prolog—Livno.

III. Brigada da se pomjeri sa dva bataljona na prostoriju Nuglašica—Grkovci, a dva bataljona da prebaci u s. Peulje (jedan u G., a jedan u D. Peulje). Bataljoni iz s. Peulja imaju smjeniti bataljon II. Brigade i štititi pravac od Uništa preko Borove Glave i održavati vezu sa djelovima II. Brigade preko M. Obljaja. U slučaju da bi neprijatelj prodro iz Knina u Grahovo ili od Uništa preko Borove Glave, kao i uz Livanjsko polje u pravcu Grahova, brigada ima zadatak da zatvori pravac Peulje——Crnci.

II. Brigada ostaje na istim položajima i sa istim zadatkom s tim, što će bataljon iz Peulja primaći bliže ostalim snagama Brigade radi boljeg zatvaranja pravca za Tičevo.

Grahovsko Peuljski N.O.P. Odred također ostaje na svojim položajima sa istim zadatkom.

**23 Vidi dok. br. 563 i 566.**

18. III. 44.

Primili smo podatke od XX. Divizije da je neprijatelj izvršio pokret od Sinja preko Hana i Obrovca u pravcu Kamešnice i Dinare, a od naše obavještajne službe iz Livna primili smo podatke, da je u Livno stiglo pojačanje neprijateljske vojske sa nešto tenkova, da u Livnu ima svega oko 2000 vojnika, od kojih jedan bataljon Njemaca, da ima 17 tenkova, od kojih je 7 tipa »Tigar«, 8 topova i više automatskog oružja.[24] Ovog dana neprijateljski tenkovi su u manjem broju došli od Livna do Prologa, a drugi pokreti snaga iz Livna nisu vršeni. Podaci obavještajne službe govore, da neprijatelj namjerava vršiti pokret na našu slobodnu teritoriju iz nekoliko pravaca.

19. IH. 44.

I. brigada sa dva bataljona na sjevernoj strani Livanjskog polja na prostoru Vrbica—Čelebić—Strupnić, a dva bat. na jugozapadnoj strani Livanjskog polja na prostoru Čaprazlije—Rujani. Ovoga dana je brigada položila zakletvu.

II. Brigada na sektoru Grahova sa sljedećim rasporedom snaga: I. bat. u s. Kesići, II. bat. u selu Obijaju, III. bat. u s. Trkulje i IV. bat. u s. D. Peulje, svi sa zadatkom izviđanja u pravcu Knina i Cetinske doline i osiguranja sa tih strana.

III. brigada sa dva bataljona na prostoriji Bastasi—Nuglašice, a dva bataljona Grkovci—Peulje.

Štab Divizije u s. Grkovci.

20. III. 44.

Bez promjene na položajima i u rasporedu snaga.

21. III. 44.

Bez promjena, sem što se IV. bat. II. brigade prebacio iz sela D. Peulje u Markovaču, sa ranijim zadatkom.

22. III. 44.

Bez promjena na položajima.

23. III. 44.

Ovaj dan je izdato naređenje brigadama tj. I. i III. brig, za sljedeće pomjeranje snaga: I. brigada da se čitava premjesti tj. prebaci na jugozapadnu stranu Livanjskog polja na prostoriju Rujani—Lištani i izvodi akcije u pravcu Buškoga Blata i ispod Kamešnice južno od puta Prolog——Livno i da uspostavi vezu sa djelovima XX. Divizije na pravcu Aržano.

III. brigada da pomjeri svoje bataljone na prostoriju Vrbica—Čelebić sa zadatkom održavanja veze sa djelovima III. Krajiške brigade u pravcu Korične i Krug planine i da vrši osiguranje prema Livnu.

II. brigada na istim položajima s istim zadatkom s tim da joj se IV. bat. ponovo premjesti iz Markovače u D. Peulje.

**24 Vjerojatno se odnosi na prikupljanje neprijateljskih snaga radi čišćenja planine Mosora i Kamešnice. Vidi dok. br. 287, napomenu 3, 4, 5 i 7.**

24. III. 44.

Ovoga su dana brigade vršile pokret svojih snaga na određene prostorije.

25. III. 44.

Bez promjene u rasporedu i na položajima.

2G. III. 44.

I. brigada se čitava prebacila u pravcu Buškoga Blata južno od puta Prolog—Livno i izvršila čišćenje svih sela na ovoj prostoriji od manjih posada i milicije, prethodno je srušila most na Sturbi kod Gubera.

II. i III. brigada bez promjene.

27. III. 44.

Ovog dana neprijatelj vrši ispad iz Livna[25] sa 4 tenka i nekoliko kamiona u s. Cuklić na djelove I. brigade. Poslije kraćeg otpora sa položaja ispod Kamešnice neprijatelj se je povukao u Livno. Gubitaka je imao ali nisu ustanovljeni. Naši su imali 1 mrtvog i 1 ranjenog druga, izgubili su 4 konja iz komore.

Na položajima II. i III. brigade nema promjene.

28. III. 44.

Ovoga dana I. brigada produžuje sa akcijama i prikupljanjem hrane u selima: Podgradina, Bijelo Polje, Vržerala i Srđevići.

29. III. 44.

Poslije pokreta jačih neprijateljskih snaga od Sinja i Aržana u pravcu Kamešnice III. brigada XX. Divizije i Mosorski Odred prebacili su se u Livanjsko Polje.[26]

Neprijatelj je ponovo izvršio ispad iz Livna sa nekoliko tenkova i kamiona i došao do Han Prologa, gdje je napao karavan naše I. brigade 1 djelove koji su ga štitili, borba je trajala nekoliko sati. Neprijatelj je imao gubitaka u mrtvim i ranjenim oko 10, a naši su imali 1 mrtvog i 2 zarobljena druga. U isto vrijeme neprijatelj je napravio ispad i u pravcu s. Srđevići i Čuklić, poslije kraće borbe neprijatelj je odbijen.

Sa oba pravca neprijatelj se je povukao u pravcu Livna.

30. III. 44.

I. brigada je poslije dolaska neprijatelja od Sinja i Aržana u Voštane i na Kamešnicu,[27] kao i jačih i češćih napada motorizacije iz Livna povukla se od Buškoga Blata i smjestila na prostoriju Prolog—Rujane Lištane.

31. III. 44.

Neprijatelj je sa nekoliko tenkova i kamiona iz Livna stigao u Han Prolog, gdje ga je dočekao I. bataljon I. brig, i poslije kraće borbe primorao ga da se vrati u Livno. Na večer je 1 bataljon ove brigade izvršio akciju na selo Guberi tamo ponovo srušio most na Sturbi, a dva bataljona su vršila prikupljanje hrane iz s. Vržerala i Podgradine.

II. i III. brigada su bile na svojim položajima bez promjene.

25, 26 i 27 vidi dok. br. 287.

**BROJ 296**

## IZVOD IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ ZA PERIOD OD 1. SIJEČNJA DO 31. OŽUJKA 1944.[1]

GODINA 1944.

**1. I 1944** g. V brigada dobila je naređenje za pokret prema Dalmaciji. VI brigada ostala je i dalje u Bastasima, pošto je pao veliki snijeg i nije mogla vršiti pokret. VII brigada nije imala borbe.

2. I 1944 g. V brigada krenula je od Grahova prema Tiškovcu. Tri bataljona koja su se nalazila u D. Tiškovcu krenula su za Gornji Tiškovac. Tu se skoncentrisala čitava brigada i tu se sastala i prenoćila VI brigada, pošto se vrijeme popravilo krenula je iz Bastasa sela za Grahovo.
VII brigada nije imala borbe, ona drži položaj oko Glogova i Mazina prema Gračacu i Lapcu.

**3. I** 1944 g. V brigada je krenula iz Tiškovca prema Ljubinoj Poljani i Popini za Duboki Do i Turovac gdje je zanoćila.
VI brigada produžila je put iz Radlovića i Maleševci iz Bosne. Preko noći stigla preko Trivanov Dola u Kaldrmu gdje se smjestila i zanoćila.
VII brigada u toku noći 3/4 sa jednim vodom i četom za vezu izvršila je akciju kupljenje telefonskog kabla između Dobrosela i Doljana. Isti vod uspio je da pokupi do 4 km. kabla. Bez gubitaka uspio je da poruši 15 telegrafskih stubova na istoj liniji.

4. I 1944 g. V brigada krenula je iz Dubokog Dola i Turovca za Dalmaciju prema Krupi i Zegaru.
VI brigada u iščekivanju ranjenika vršila je pripreme za pokret u Dalmaciju.
VII brigada nije imala borbe.

5. I 1944 g. V brigada je krenula za Ervenik, a sa jednim bataljonom za Bilišane osiguravajući od pravca Obrovac.
VI brigada krenula je od Tiškovca prema Ljubinoj Poljani preko Popine, Turovca za Dalmaciju. Velika studen i jak vjetar prouzrokovao je 13 smrznutih drugova, 4 su zaostala na putu — izgubila se.
VII brigada postavila zasjedu na liniji Gračac—Lovinac. Naišla je kolona Nijemaca. U borbi je neprijatelj imao 3 mrtva, a broj ranjenih nije poznat. Nismo imali gubitaka. (Vidi podrobnije podatke u op. izvještaju od 1—15 I 1944.)[2]

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 43/2,k. 1009.
2 Vidi dok. br. 38.

| | |
|---|---|
| 6. I 1944. g. | V brigada je dobila zadatak da se prebaci sa tri bataljona u Dobropoljce prema Stankovcima. U Dobropoljcima zanoćila.<br>Dva bataljona VI brigade su prebačena za Krupu a dva su ostala u Dubokom Dolu i Turovcu.<br>VII brigada nije imala borbe. |
| 7. I 1944 g. | V brigada se prebacila iz Dobropoljaca u Stankovce i zauzela položaje.<br>Čitava VI brigada prebačena je u Krupu gdje je vršeno prikupljanje ranjenika, IV bataljon prebačen je u Bogatnik sa zadatkom da se osigura od pravca Zegar—Obrovac.<br>VII brigada nije imala borbe. |
| 8. I 1944 g. | V brigada na položajima oko Stankovaca.<br>VI brigada na položajima oko Krupe.<br>VII brigada nije imala borbe. |
| 9. I. 1944 g. | V brigada napala Švabe kod Pirovca.<br>VI brigada na položajima oko Krupe.<br>VII brigada nije imala borbe. |
| 10. I 1944 g. | V brigada zarobila kod Pirovca 1 Švabu i 25 ubila. Zaplijenila 25 bicikla i nešto municije za bacač.[3]<br>VI brigada izvršila pokret za selo Bruška i Popovići, s tim što je i dalje ostavila jedan bataljon na prostoru Zegar—Krupa.<br>VII brigada nije imala borbe. |
| 11. I 44. | V brigada napala Pirovac.[4] Ubijeno je 15 neprijateljskih vojnika. Naši gubitci 3 mrtva i 12 ranjenih.<br>VI brigada na istom mjestu.<br>VII brigada nije imala borbe na položajima oko Gračaca.[5] |
| 12. I 1944 g. | V brigada na istim položajima. Izviđanje neprijatelja.<br>VI brigada na istom mjestu.<br>VII brigada nije imala borbe. |
| 13. I 44. | V brigada, I i II bataljon izvršio je napad na Lisičić. 30 ustaša i 110 naoružanih seljaka branilo je. U borbama ubijeno je 6 bandita, ostali su se razbježali. Zaplijenjene su 4 puške i 270 metaka.<br>VII brigada postavljala zasjedu na cesti Obrovac—Karin.<br>VII brigada nije imala borbe. |
| 14. I 1944 g. | V brigada nije imala borbe a ostala je na istom položaju.<br>VI brigada: oko 15 sati neprijatelj je napao zasjedu koju je ona postavila teškim oružjem. Zasjeda je dala žestok otpor i neprijatelj je bio zaustavljen.<br>VII brigada na istim položajima. |

**3 i 4 Vidi dok. br. 38, 318 i 319. •**
**5 Ovo je u originalu dopisano rukom na kraju strane.**
**5 Ovdje je također važno napomenuti da od povratka brigada u Dalmaciju VII brigada ostaje u Lici na označenom prostoru.**

15. I — V brigada na položajima oko Stankovaca.
VI brigada na položajima oko Obrovca i Karina.
VII brigada drži položaje oko Gračaca i Lovinca.

16. I — V brigada izvršila napad na Lisičiće. Stigla pomoć iz Benkovca koju je III bataljon razbio i odbacio.
VI brigada prebacila se iz Karina u Ravne Kotare. Napala je selo Kašić. Neprijatelj protjeran. Ubijen 1, zarobljeno 8 četnika. Zaplijenjeno 9 pušaka. Naša 4 mrtva, 6 lakše ranjenih i 3 nestala.
VII brigada postavila zasjedu na cesti Lovinac—Gračac.[6] U 10 i 30 neprijatelj je krenuo sa 40 kamiona. U žestokoj borbi neprijatelj je imao 12 mrtvih i veći broj ranjenih. Oštećena su 2 kamiona.

17. I — Brigada Peta na položaju Lisičić. Naše su se snage povukle u mjesto Kolarine.
VI brigada nije imala borbe.
VII brigada nije imala borbe.

18. I — I i II bataljon V brigade smješteni su oko s. Stankovci, II bataljon u Pakoštanima, a IV bataljon kod Pirovca.
VI brigada se nalazila sa 2 bataljona u s. Kašić, III bat. i štab brigade u Grčkom Islamu, a I bataljon u Latinskom Islamu. Banda je u zoru napala II bataljon u Kašićima, ali je pokušaj bio razbijen bez gubitaka na našoj strani.
VII brigada nije imala borbe.

19. I — IV bataljon V brigade ubio 2 Nijemca na istim položajima.
VI brigada: Neprijatelj se ponovo privukao našim položajima kod Kašica. Borba je počela oko 7 sati i trajala do 12 sati. U 16 sati izvršen je protivnapad i neprijatelj je odbijen prema Smilčiću.
VII brigada nije imala borbe.

20. I — V brigada na istim položajima.
Kod VI brigade dan je prošao bez naročitih promjena. Izvršena je konfiskacija imovine od narodnih neprijatelja.
VII brigada se nalazi na sektoru Bruvno—Mazin u svrhu zatvaranja ove komunikacije.

21. I — V brigada se skoncentrisala u Stankovcima.
VI brigada na istim položajima. Neprijatelj bombardovao avionima naše snage u Grčkom Islamu — žrtava nije bilo.
VII brigada na sektoru Mazin—Bruvno.

22. I — V brigada dobila hitan nalog za pokret u Kistanje.
VI brigada: neprijatelj ponovo bombardovao Grčki Islam.

6 Vidi dok. br. 61 i 98.

Naša 2 mrtva i 3 ranjena. Štab brigade u Grgurici.
VII brigada na liniji Mazin—Bruvno.

23. I — V brigada dobila je zadatak da likvidira Prominsku[7] općinu u sadejstvu sa dva bataljona XIII brigade.
VI brigada priprema akciju na Smoković i istu je izvršila. Banda se preko noći razbježala a brigada je zaplijenila 20 pušaka.
VII brigada na liniji Mazin—Bruvno.

24. I — V brigada vršila napade na Oklaj i Mlatovo. Zarobila 14 ustaša i razne spreme.
VI brigada bez promjena razvijala se na političkoj djelatnosti — II bataljon prebačen na sektor Nina, neprijateljska avijacija bombardovala naše snage u Polešniku. Žrtava nije bilo.
VII brigada na liniji Bruvno—Mazin.

25. I — V brigada se povukla iz Promine preko Krke i na cesti Knin—Kistanje postavila zasjedu. Ubijeno je 100 Nijemaca, oštećena 2 tenka i 12 kamiona.[8] Brigada se prebacila na sektor Biovičina Sela. Štab brigade u Ivoševcima.
VI se brigada prebacila u selo Posedarje. Neprijatelj je bombardovao Polešnik i Nin. Neprijatelj koncentriše snage u Sjev. Dalmaciji.
VII brigada na liniji Mazin—Bruvno. Bataljoni u Tupalama, Poljicima, Mazinu i Vraniku. Štab brigade u Cerovcu.

26. I — V brigada se prebacila na sektor Biovičina Sela. Zatvorila pravac Kistanje—Biovičino Selo.
VI brigada se nalazi na ranijim položajima i vrši pripreme za pokret.
VII brigada je smještena na istom mjestu, s time što je IV bat. postavio zasjedu kod Ličkog Cerja. Ubijene 3 ustaše i 4 ranjene. Prikupljanje podataka o neprijateljima.

27. I — V brigada bez promjene. Neprijatelj je imao velike pokrete na liniji Mokropolje—Ervenik—Zegar.[9]
VI brigada pripremala pokret kojeg je izvršila u 21 sat u G. Karin i Popoviće. Stigla 28 o. mj. Jedan je bataljon zatvorio pravac Zegar kod V. i M. Prošeka. Jedan u Bilišanima, jedan u Zelengrad—Obrovac—Medviđe, a jedan u Bruškoj prema Benkovcu.
VII brigada na istom mjestu.

28. I — V brigada na istim položajima prema Kistanjama.
VI brigada bez promjene, osjeća se jak promet neprijatelja na svim sektorima.

**7 Vidi dok. br. 77, 78, 98 i 463.**
**8 Iz 92. motoriziranog puka. Vidi dok. br. 112, 129, 138, 343, 344, 345, 353 i 445.**
**9 Vidi dok. br. 367.**

Kod VII brigade bez promjene.

29. I — V brigada na položajima oko Kistanja.
VI brigada: Štab u Medvidi, bataljoni na istim položajima.
VII brigada: I, II i III bat. u Poljicu, štab brigade u Klapavicama.
II i III bataljon ubili 50 Nijemaca, 10 konja i zarobili 2 Talijana. Naši gubitci 8 ranjenih.[10]

30. I — V brigada, štab brigade u Subotićima—Biovičino Selo.
VI brigada dobila je naređenje da se prebaci na liniju Golubićska Gradina—Bilišane—Veliko Greblje—Uvezac i tako zatvoriti pravac od Obrovca. Štab brigade u Medviđi, IV bataljon u rezervi.
Kod VII brigade bez promjene.

31. I 1944 g. V brigada se prebacila na liniju Mokro Polje—Ervenik.
VI brigada — bez promjene.
VII brigada — bez promjene.

1. II 1944 g. II bat. V brigade izvršio demonstrativni napad na Kistanje i Šupljaju. I bataljon u zaseok Prodanovići u Zrmanji. U ovim je borbama ubijeno 20 Švaba, predalo se našim jedinicama 8 Rusa a u svitanje su se naše snage povukle.
Jedna četa IV bataljona VI brigade sačekala je neprijatelja kod Bilišana koji je kretao od Obrovca u pljačku. Pošto je primjetio našu zasjedu dao se u bijeg. U kraćoj borbi neprijatelj je imao: više ranjenih. Zarobljeno je 20 mazgi. IV bataljon postavio je zasjedu na cesti Obrovac—Gračac, na mjestu Popova Kapa. U 9 sati naišla je neprijateljska kolona sa 5 mot. vozila koja je upadom u zasjedu potpuno uništena.[11] Ubijeno je 30 nepr. vojnika, 1 zarobljen. Zaplijenjeno 4 Šarca, 500 metaka, 4 pištolja, 1 foto aparat. Uništena 4 kamiona, 1 luksuzni auto, 1 protukolski mitraljez i 1 kamion, pošto ga neprijatelji nisu mogli izvući. Naši gubitci: 2 mrtva.
VII brigada na liniji Mazin—Bruvno.

2. II — Dva bataljona V brigade i jedan bat. Kninskog P. Odreda vršili su napad u Zrmanji i Mokrom Polju. Zarobljen 1 Švaba i 4 Rusa, 13 konja, 16 pušaka, 2 pištolja. Naši gubitci 3 mrtva i 1 nestao.
VI brigada: Jedan bataljon vodio je borbu sa Nijemcima na cesti za Obrovac. Uslijed nadmoći neprijatelja naši su se povukli prema Krupi. Neprijatelj je upao u Golubić i pobio 40 duša. U toku noći naši borci skinuli su 8 km. kabla na liniji Obrovac—Gračac.

**10 Vidi dok. br. 173 i 351.**
**11 Vidi dok. br. 358.**

VII brigada na istim položajima.

3. II — Neprijatelj vrši koncentraciju svojih snaga na sektoru V brigade u prostoru Mokro Polje i Kistanje sa namjerom da opkoli naše jedinice.[12]
VI brigada: Neprijatelj je nadirao prema položajima naših bataljona pretrpivši gubitke od 30 mrtvih i više ranjenih. Naši gubitci: 3 mrtva, 2 ranjena i 10 nestalih.
VII brigada na liniji istoj.

4. II — V brigada: Neprijatelj vrši jak pritisak na naše snage. Opkoljava nas sa svih strana: Krupe, Zrmanje, Mokrog Polja, Ervenika, Turovca, Dubokog Dola i Popine.
VI brigada bacila se prema Dubokom Dolu i Turovcu. Vršene pripreme za razbijanje neprijateljskog obruča i proboj u pravcu južne Like.
VII brigada oko Gračaca, Bruvna i Mazina.

5. II — V i VI brigada vršile pripreme i vodile borbu sa neprijateljem preko cijelog dana a preko noći na juriš probile obruč na Paripovcu i Lipaču i probile komunikaciju Gračac—Otrić i stigle u južnu Liku sa svim djelovima divizije i 100 ranjenika.
VII brigada na istim položajima.

6. II — Divizija se nalazi u Glogovu i Gubavčevom Polju. Štab divizije i jedinice pri štabu nalaze se u Soviljima. I brigada[13] nalazi se u Petrovićima, Soviljima i Miljušima, sa zadatkom osiguranja od Kijana i Gračaca. Naročitih promjena nije bilo. Brigada se odmarala poslije teške borbe i još težeg marša. U svom sastavu imamo Orijenski Odred.
II brigada:[14] smještena je u Glogovu i Grcalu sa zadatkom osiguranje od pravca Vučipolja i Velike Popine. Neprijateljska patrola iz Vučipolja zapucala je na logor III bataljona i ista je odmah bila rastjerana. Drugih promjena nije bilo.
III brigada[15] smještena je na liniji Gračac—Mazine sa zadatkom zatvaranja toga pravca i ometanja neprijateljskog saobraćaja na komunikaciji Lapac—Srb i Otrić——Gračac—Gospić. **Ova brigada se nalazi pod komandom XXXV Ličke divizije** u operativnom smislu.
XIII brigada je smještena u Surlama sa zadatkom osiguranja i obezbjeđenja prema Kokirni. Naročitih promjena nema. Brigada se sređuje i odmara.
P r i m j e d b a : Čitava divizija uglavnom se odmarala poslije napornog marša i probijanja iz neprijateljskog

**12 Nijemci su 3. veljače poduzeli operaciju »Emil« protiv Devetnaeste divizije. Vidi dok. br. 124, 129, 138, 145, 296, 298, 359, 360, 363, 367 i 375.**

**13, 14 i 15 Naredbom Štaba Osmog korpusa NOVJ od 13. siječnia 1944. mijenja se brojni naziv brigada u divizijama. Tako je Peta brigada dobila naziv Prva, Sesta brigada se zvala Druga, a Sedma brigada je postala Treća brigada Devetnaeste divizije.**

obruča. Dobiveni su preko informativnih organa podaci 0 koncentraciji neprijatelja u Velikoj Popini i Grabu, također i o saobraćaju na komunikaciji Otrić—Gračac i obratno. Vrijeme ružno, vijavica sa snijegom.

**7. II —** Štab divizije sa jedinicama pri Štabu i sa ostalim brigadama smješten je i kao 6 II sa istim zadatkom. Vrijeme do 14 s. kao i jučer a kasnije se proljepšalo. Dobijeni su podaci o koncentraciji neprijatelja u V. Popini i Grabu koji nas imaju namjeru napasti, tokom sutrašnjeg dana.[16] Naše snage dobile su zadatak da zaposjednu u toku noći položaje nad V. Popinom i zorom je napasti. Na osnovu toga i dobivenih podataka izdata je brigadama zapovjest u 20 časova. Zapovjest sadrži: Organizovati upornu odbranu i braniti svaki pokušaj prodora neprijatelja i osujetiti ga u njihovoj namjeri. Raspored snaga za izvršenje ovog zadatka vidi se iz zapovjesti izdatoj 7 II 1944 g. u 20 časova.

**8. II —** Štab divizije smješten je u Cerovcu sa jedinicama pri štabu divizije.

1 brigada zatvara pravac Lapac—Bruvno i Mazin—Plećaši sa 2 bataljona, ostale snage ove brigade su u rezervi. Zadatak je brigade da zatvori pomenute pravce te da onesposobi cestu Bruvno—Mazin za saobraćaj ; i da održava vezu sa II brigadom.

II brigada smještena je u Glogovom polju sa zadatkom zatvaranja pravca Vučipolje—-Glogovo, Malovan—Glogovo i Popina—Glogovo. Sa izvjesnim snagama kontroliše put Labusi—Pusto Polje. Ovoj brigadi je pridodat Kninski Part. Odred koji djeluje kao samostalna jedinica.

XIII brigada smještena je u Gubavčevom polju sa zadatkom zatvaranja pravca Grab—Glogovo, Gračac—Kijani—Omsica i Gračac—Derin Gaj kao i razrušiti sve ceste koje vode ovim selima a naročito cestu Gračac—Bruvno.

III brigada nalazi se pod komandom XXXV divizije (nju se kroz dnevnik vodi samo ovakvom zabilješkom). Orijenski Odred stavlja se pod Komandu V brigade kao samostalna jedinica.

P r i m j e d b a : Vrijeme vedro. Na svim pravcima bez naročite promjene. Neprijatelj nije uopće vršio pokrete prema našim jedinicama (položajima). Osjeća se koncentracija neprijateljskih snaga na liniji Otrić—Gračac, kao i na liniji Otrić—Srb. Namjere neprijatelja nisu poznate.[17]

**16 1 17 Odnosi se na pokrete Prve brdske divizije radi povlačenja iz sjeverne Dalmacije ka Lici. Vidi dok. br. 362.**

9. II — Raspored i smještaj jedinica isti kao i 8. II. Zadaci jednaki. Bez promjene. Još uvijek se osjeća koncentracija na liniji Gračac—Otrić—Srb.

10. II — Bez naročitih promjena. XIII brigada dobila zadatak da se preko noći prebaci preko Martin Broda na sektor Plavna, ali nije uspjela već je ostala u Mazinu.
I brigada dobila je zadatak da se prebaci sa tri bataljona na sektor Lovinac—Udbina. Ostalih promjena nije bilo. Neprijatelj nije vršio pokret. Vrijeme oblačno i južno. III brigada u akciji na Bilaju uništila 2 tenka i ubila 10 Nijemaca.

11. II — Raspored i smještaj jedinica isti. Nevrijeme i dalje traje i snijeg onemogućava pokret.

12. II — Raspored i smještaj jedinica isti. Jako nevrijeme, vijavica i onemogućava svaku vezu kuririma.
I brigada na prostoru Poljice—Komić—Paklarić—Smokrić.
11 brigada zatvara pravac Gračac—Bruvno, Popina——Bruvno i Srb—Bruvno.
III brigada pod komandom XXXV divizije: I bat. u Mogorićima, IV bat. u Pavlovcu II i III bat. na području Vrepca i Barleta.
XIII brigada u Mazinu.
Uslijed rđavog vremena slaba ishrana jedinica. Nemoguće je prebacivanje hrane.

13. II — Raspored isti. Nepogodno vrijeme i dalje traje. Ishrana otežana.

14. II — Stab divizije preselio se u Ondić. Raspored jedinica isti. Dobijeni su podaci da je na liniji Dobro Selo—Doljani zavijena neprijateljska kolona u snijegu.[18] Preko Glavnog Štaba Hrvatske smo izvješteni o neprijateljskoj ofanzivi prema Grahovu. Dobiveni zadatak: napadati neprijatelja na liniji Otrić—Srb—Lapac radi angažovanja neprijateljskih snaga i opterećenja jedinica VI div. i IX divizije[19] koje na tom prostoru vode ofanzivne bojeve. Sektor Grahovo—Drvar.

15. H — Raspored jedinica isti. XIII brigada sa dva bataljona u zasjedi prema Dobrom Selu — bez rezultata.
Dobiveni podaci: Na liniji Otrić—Lapac nalaze se djelovi I Alpinske Jeger divizije,[20] SS divizije »Princ Eugen«, 115 divizije, 373 »Tigar« divizije. Ove su divizije zastale

**18 Vidi dok. br. 370, 372 i 374.**

**19 Vidi dok. br. 295.**

**20 Na toj liniji se nalazila Prva brdska divizija (vidi napomenu 15 ovog dokumenta). Sedma SS '"ivizije »Prinz Eu-en« –e nalazila tad" u Bo^ni, 115. divizija niie b'H i Jugoslaviji, možda su bili neki dijelovi 373. legionarske divizije, jer je ona obezbjeđivala tu komunikaciju.**

na toj komunikaciji jer je napao veliki snijeg. Namjera im je bila: proboj ili ofanziva na Drvar.
U vezi toga izdana je direktiva br. 17.[21]
I brigada: prebaciti se u Mazin. Postavljati zasjede prema Dobrom Selu i Lapcu.
II brigada orijentisati snage prema Popini i Srbu, praviti zasjede i prepade.
XIII brigada zatvara pravac prema Gračacu.
III brigada isti raspored.
I, II i XIII brigada u pokretu na nove zadatke.

16. II — Jedinice u pokretu na nove zadatke. Vrijeme slabo, snijeg, vjetar.

17. II — Štab divizije smjestio se u s. Cerovac.
II brigada u s. Dobašnica.
I i XIII brigada u pokretu. Vrijeme slabo. Vjetar i snijeg. Marš je težak. Naporan. Uslijed lošeg vremena ni I ni II brigada ne uspjevaju na vrijeme prići izvršavanju zadataka.
III brigada na istim položajima.

18. II — Štab divizije u s. Cerovcima.
I brigada smještena na liniji Mazin—Brezovac—Kozjača i pripremala se za postavljanje zasjeda na komunikaciji Srb—Lapac.
II brig, u s. Dabašnici vršila pripreme na akciji linijom Srb—Otrić.
XIII brig, zatvara pravac Gračac—Bruvno.
III brigada na sektoru Medak—Počitelj—Vrebac.

19. II — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada sa jednom četom na liniji Dobro Selo—Doljane ubila 15 Nijemaca i nekoliko konja, a ostale snage na istim položajima.
II brigada postavila zasjedu na liniji Srb—Kunovac. Do borbe nije došlo.
XIII brig, sa dva bataljona zatvara pravac Gračac—Bruvno, a sa dva bataljona na liniji Klapavice—Ondić vrši čišćenje snijega na komunikaciji radi saobraćaja.
III brigada na istim položajima.

20. II — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada na položajima: G. Zaklopac — i pod Kozjačom. Štab brigade u selu Zaklopac. Brigada se nalazila na kantonmanovanju.
II brigada skoncentrisana — vrši koncentraciju na prostoru Gubavčevo polje—Glogovo.
XIII brigada na istim položajima i istim zadacima.
III brigada na starim položajima.

21 Vidi dok. br. 144.

21. II — Stab divizije na istom mjestu.
I brigada sa jednim djelom porušila neprijateljsku telefonsku liniju Dobro Selo—Brotnja u dužini nekoliko kilometara. Ostale snage brigade na istim mjestima.
II brigada priprema ljudstvo za pokret u Sj. Dalmaciju.
XIII brigada sva na istim položajima. Stigla je u sastav brigade i četa koja je ostala u Pakoštanima.
III brigada na starim položajima.

22. II — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada na liniji Mazin—Brezovac na odmaranju i sređivanju.
II brig, priprema se za pokret u Sj. Dalmaciju u toku iduće noći. Sada je smještena na prostoru G. Polje—Glogovo.
XIII brigada na istim položajima.
III brig, na istim položajima.

23. II — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada na istom mjestu.
II brigada prebacuje se na veče 23. II 1944 g. preko Malovana za Sjev. Dalmaciju.
II brig, na istim položajima.
XIII brig, jedan bataljon u Klapavicama radi čišćenja snijega, dok ostala dva bataljona zatvaraju pravac prema Gračacu na liniji Gračac—Bruvno.

24. II — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada prebacila se sa položaja Zaklopac—K. Poljica u Mazin na odmaranje. Jedan bataljon ostao u zaštiti na Brezovcu i vodio borbu sa grupom četnika koju je odbio i odbacio.
II brigada u toku noći 23 na 24 II prebacila se preko pruge i ceste Gračac—Zrmanja prema Malovanu u Turovac i Duboki Do. Istog dana brigada se je prebacila u Krupu gdje se odmarala.
III brigada pod XXXV divizijom.
XIII brigada na istim položajima.

25. II — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada smještena u Mazinu, III bataljon pošto je 24. II doznao za Ruse zarobljenike[22] u njemačkim kolonama, sa njima je uhvatio vezu pomoću patrole. Oslobođena su 31 Rusa koja su se nalazila u garnizonu Dobro Selo. Sutradan t.j. 25 II napali su četnici od pravca Suvaje, ali su bili odbijeni. Gonjenje za neprijateljem nije moglo uslijediti uslijed rđavog vremena i velikog snijega koji je napao. Neprijateljski gubitci: 2 mrtva četnika i oslo-

**22 Odnosi se na ruske zarobljenike koje su Nijemci uključili u svoje borbene jedinice.**

boden 31 Rus. Zaplijenjeno je 20 pušaka i ostala sprema koju su iznijeli Rusi.
II brig, po odmoru u Krupi, raspoređena je i to: dva bataljona prema Benkovcu i Obrovcu, dva bataljona prema Mokrom Polju i Erveniku u cilju da se spriječi neprijateljska mobilizacija, da se sakupe dezerteri i postavljaju zasjede neprijateljskim patrolama.
XIII brigada na istim položajima.
III brigada pod komandom XXXV divizije.

**26. II** — Stab divizije na istom mjestu.
I brig, izvela je akciju na liniju Dobro Selo—Lapac[23] sa I i II bataljonom bez mitraljeskih četa. Zasjeda je postavljena na k. 812 i Prisjeki (sekcija Knin—Bihać I :100 000). Borba je počela 26 II u 9 sati i trajala je do 10,30. Zasjeda je bila po neprijatelju otkrivena. Ubijeno je 14 neprijateljskih vojnika, 4 zarobljena, među njima jedan oficir nadporučnik, jedan podoficir, obojica žandari. Broj ranjenih nepoznat. Zaplijenjene su 3 njemačke strojnice, 4 puške, 4 pištolja, 200 metaka i ostala ratna sprema. Naši gubitci 2 mrtva i 1 ranjen.
II brig. 2 bat. prema Obrovcu, a dva bataljona Biovičino Selo, sa zadatkom zatvaranja pravca od Kistanja.
III brig, pod operativnom komandom XXXV divizije.
XIII brigada na istim položajima.

27. II — Stab divizije na istim položajima (mjestima).
I brig, na odmaranju i sređivanju u Mazinu. U Brezovcu jedan bataljon.
II brig, na istim položajima.
III brig, pod XXXV diviziju.
XIII brigada na istim položajima.

28. II — Štab divizije na istom mjestu — Cerovac.
I brigada na istim položajima.
II brigada na istim položajima.
III brig, pod komandom XXXV divizije.
XIII brigada: Izdato joj je naređenje da se odmah uputi u sastav svoje — IX divizije[24] sa marševskim redom: Mazin—Brezovac—Martin Brod—V. i M. Cvjetnić—Resanovca—Radulović i da na putu uhvati vezu sa štabom divizije.

29. II — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada smještena na liniju Mazin—Brezovac. Bataljon koji se nalazio na Brezovcu napadnut je sa dva pravca i to jednim od pravca Dobro Selo preko Senokosa i jednim od pravca D. i G. Zaklopca. Borbu su vodile dvije čete ovog bataljona. Neprijatelj je bio odbijen.

23 Vidi dok. br. 173.
24 Vidi dok. br. 298.

II brigada na istim položajima.
III brigada pod komandom XXXV divizije.
XIII brigada vrši pripreme za pokret prema naređenju od 29 II i koncentriše se u Mazinu.

1. III. 1944 g. Štab divizije nalazi se u Cerovcu. Komandant i komesar otišli su do III brigade.
I brigada na istim položajima.
II brigada: jedan bataljon u Komazecu; drugi u Zelengradu; III bataljon u rezervi, a jedan zatvara pravac Obrovac—Bilišane. Ovog dana počela je neprijateljska ofanziva u 7 časova i borbe su trajale čitav dan.
III brigada na sektoru Perušić.
XIII brigada, pokret iz Mazina za Brezovac i G. Zaklopac radi odmora i pripreme za pokret prema naređenju.

2. III —
I brig, na istom mjestu.
II brigada: jedan bataljon prema Obrovcu a ostali na istim položajima.
Neprijateljska ofenziva i dalje traje.
III brigada vodila borbu sa ustašama iz Perušića i Osika (vidi op. br. 15/44.)

3. III — Štab divizije u Cerovcu (Bruvno).
I brigada na prostoru Mazin, vrši pripreme za akciju.
II brigada na istim položajima. Jedinice u borbi protiv neprijatelja koji je poduzeo ofanzivu koja još uvijek traje.
III brigada odmara se poslije borbe sa ustašama iz Perušića i Gospića.
XIII brigada se prebacila preko komunikacije Doljani——Dobro Selo, preko Martin Broda za Bosnu u sastav svoje IX divizije.

4. III — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada: jedan bataljon na prostoru Kijani—Tupaia. Ostale jedinice na položaju — u zasjedi. Zasjeda je postavljena na Prisjeki kod Dobro Sela. cesti između Dobrog Sela i Doljana, Lisac—G. Zaklopac. Jedan bataljon I brigade upao je u selo Grab kod Gračaca, tom prilikom ubio 7 četnika, zaplijenio 2 puške. Bataljoni koji su se nalazili na liniji Lapac—Srb također su vodili borbu. Detaljniji podaci o ovoj operaciji upisani su u Op. br. 15/44.[25]
II brigada: sve jedinice u borbi. Neprijatelj je odbačen na svoje polazne položaje. Rezultat akcije kao i sve ostalo vidi u aktu Op. br. 17/44.
III brigada na istim položajima.

25 Vidi dok. br. 202.

**5.** III — Štab divizije na istom mjestu.
I brigada, jedinice se povukle poslije akcije, sređivale i odmarale. Jedinice se smjestile u Mazin. Jedan bataljon kod Gračaca.
II brigada: Poslije završene i slomljene neprijateljske ofanzive na odmaranju i sređivanju.
III brigada na istom položaju.

**6. III — Stab divizije na istom položaju.**
I brigada, pokret iz Mazina na nove položaje t.j. Plećaši, Grcalo, G. Kijane.
Štab brigade smješten u Petroviće.
II brigada na istim položajima.
III brigada na istim položajima.

7. III — Štab divizije na istom mjestu.
Sve tri brigade na istim položajima.

8. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju.
I brigada na istim položajima, tj. na sektoru G. Polje—-—Glogovo i oko Gračaca.
II. brigada također na istim položajima. Nijemci iz Obrovca i četnička velebitska brigada u jutro rano u 4 sata napali su na položaje IV bataljona II. brig, kod zaseoka Badža u Bilišanima.[26] Borba je trajala do 12 h kada je neprijatelj odbačen na polazne položaje. Rezultat akcije vidi u aktu Op. br. 17/44.
III. brigada na istim položajima.

9. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju tj. Cerovcu kod Bruvna.
I. brigada na istim položajima. IV. bataljon izvršio je akciju na četničke grupice u zaseocima Kontići i Cvjetkovići, radi hvatanja — zarobljavanja četnika i konfiskacije. Akcija je počela u $01^{h}$. Akcija nije u cjelosti uspjela, jer četnika nije bilo u ovim zaseocima. Izvršena je konfiskacija nad imovinom narodnih neprijatelja, gde je zaplenjeno 5 komada goveda i dvoje teladi i jedan seljački konj. Telad je kao dobrovoljni prilog dao Jovo Bućin iz Cvjetkovića. Naši gubici bili su 12 lakše ranjena druga, koji su ranjeni prilikom povlačenja iz ovih zaseoka, jer je neprijatelj iz Gračaca doznao za naše snage i iz Gračaca tukao teškim i automatskim oruđem.
II. brigada na istim položajima.
III. brigada na istom položaju tj. na sektoru Perušić—-—L. Osik.

10. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju. Vrijeme nepogodno, sniježna vijavica strašna cijeli dan.
I. brigada: smještena na istom položaju. Štab Brigade

26 Vidi dok. br. 222.

u Petrovićima (Gubavčevo Polje). Jedinice su pripremane za akciju na V. Popinu.
II. brigada: na istim položajima, borbe nije bilo.
III. brigada na istim položajima.

11. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu. Vrijeme kao i prošli dan, jaka sniježna vijavica. Jedinice pri štabu Divizije pripremane za pokret za Sj. Dalmaciju.
I. brigada: sa svim svojim jedinicama izvršila akciju na V. Popinu.[27] Nakon završene akcije dva bataljona prebacili su se na sektor Turovac, a dva bataljona povukli su se u na sektor G. Polje. (Rezultat akcije vidi u aktu Op. br. 17/44.)
II. brigada na istim položajima.
III. brigada bez promjena.

12. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju. Vrijeme i dalje hrđavo i onemogućava prebacivanje za Sj. Dalmaciju.
I. brigada: dva bataljona na sektoru G. Polje, a dva na sektoru Turovac—Mrkići, jedan bataljon prebačen u Dalm. Krupu.
II. brigada na istim položajima.
III. brigada na istim položajima tj. oko Perušića u Liki. Borba nije vođena.

13. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu. Vršene pripreme za pokret u Sj. Dalmaciju.
I. brigada na istom položaju, bez borbe.
II. brigada na istom položaju, bez borbe; tri bataljona u pravcu Obrovac—Benkovac, a jedan bataljon zatvara pravac Kistanje—Parovo.[28]
III. brigada bez promjena.

14. III. 1944. Štab Divizije u $14^h$ krenuo sa jedinicama pri štabu iz Cerovca (Bruvno) u pravcu Sj. Dalmacije pravcem Cerovac—Plećaši—G. Polje—Glogovo—Turovac.
I. brigada: Dva bataljona iz G. Polja pokret zajedno sa Štabom Divizije preko ceste Malovan—Otrić za Sj. Dalmaciju.
II. brigada: na istim položajima bez borbe.
III. brigada bez promjena.

15. III. 1944. Štab Divizije stigao u $4^h$ u Duboki Do, odakle je izvršen pokret u $14^h$ za Zegar preko Krupe, gde je u Žegar stigao na noć između 15/16. III. 44. gde je zanoćeno.
I. brigada: Dva bataljona stigla u Turovac—Mrkići, gde su raspoređeni radi odmora i djelovanja na komunikaciju Otrić—Malovan. Ostala dva bat. premještena na sektor Modrino Selo—Biovičino Selo, sa zadatkom zatvaranja pravca od Kistanja.

27 Vidi dok. br. 222.
28 Nečitljivo

II. brigada: bez promjena.
III. brigada bez promjena.

16. III. 1944. Štab Divizije sa jedinicama pri štabu, krenuo u $7^h$ iz **Zegara** u Parčiće, gde se je smjestio. U Parčiće stigao u $10^h$.
I. brigada na istom položaju.
II. brigada na sektoru Muškovci—Bilišane—Zelengrad.
III. brigada smještena na sektoru Bruvno: dva bataljona u Mazinu, jedan u G. Polju—Petrovići, a jedan bataljon u Tupalama.

17. III. 1944. Štab Divizije u Parčićima.
I. brigada na istom položaju, bez borbe.
II. brigada na istom položaju, bez borbe.
III. brigada na istom položaju.

18. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu. U 6 časova dobiven je telefonski izveštaj da neprijatelj nadire od Đevrsaka prema Bjelini i Parčićima.[29] Štab Divizije i jedinice pri Štabu bile su u pripravnom stanju. Neprijatelj je nadirao sa brzinom i stigao u Parčiće. Štab Divizije se na vrijeme evakuisao u pravcu Komazeca.

I. brigada je sa neprijateljem koji je nadirao i došao u Parčiće, vodila borbu, koja je otpočela u 15 časova, a završena u $17^h$. Borba je vođena po povratku neprijatelja iz Parčića na cestu Parčić—Bjelina kod Modrina Sela. U ovim borbama neprijatelj je imao 30 mrtvih i veći broj ranjenih. Oštećeno je 6 kamiona, koje je neprijatelj uz pomoć ostalih kamiona odvukao prilikom svog povlačenja. Detalje po ovoj akciji mogu se viditi u aktu Op. br. 26/44. Ostali bataljoni I brigade na istim položajima.

II. brigada na istim položajima.

III. brigada na istim položajima.

Štab Divizije ostao je sa jedinicama pri Štabu na istom mjestu.

19. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu, tj. u Parčićima.

I. brigada na istom položaju, tj. dva bataljona Modrino Selo—Biovičino Selo, a dva bataljona vršila konfiskaciju od narodnih neprijatelja u Krupoj, Jabukovcu, i V. Popini. (Ovo je izvršeno 15, 16. i 17. o.mj.)
II. brigada na istom položaju.

III. brigada na istom položaju. Inžinjerski bataljon postavljao nagazne mine na komunikacijama neprijateljevim.

29 Vidi dok. br. 272, 408, 410 i 418.

20. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada na istom položaju, dva bat. u Erveniku, a dva prema Kistanjama.
II. brigada na istom položaju.
III. brigada na istom položaju.

21. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada postavila je zasjedu kod Zečeva na liniji: Kistanje—Devrske sa II. ud. i III. bataljonom. Zasjeda je postavljena u 4,50[h], kada je borba počela i trajala do 5,20[h], kada su naišli neprijateljski kamioni. U ovoj akciji ubijeno je oko 40—50 neprijateljskih vojnika, jer su kamioni bili puni vojske. (Detaljno o ovom vidi Op. izv. br. 26.)[30] Ostali bataljoni na istim položajima.
II. brigada na istom položaju.
III. brigada na istom položaju.

22. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju.
Jedinice na istom položaju, bez borbe.

23. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada smještena prema Kistanjama i M. Polju.
II. brigada na istom položaju. II. i IV. bat. napao je selo Nekić pod Bobijom. Rezultat o ovoj akciji vidi Op. br. 27/44.
III. brigada na istom položaju.

24. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada pokret iz dosadašnjih položaja za Rodaljice, Šapan, Gošići, Brgud, gdje je brigada i smještena, vođena je borba sa neprijateljem, vidi akt Op. br. 27/44.
II. brigada na istom položaju.
III. brigada na istom položaju.

25. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada na istom položaju. Neprijatelj Nijemci[31] iz Đevrsaka napali su položaje III bat., neprijatelj, je odbijen. Ubijeno je 12 nepr. vojnika, kao i veći broj ranjeno. Naši gubici 1 mrtav i 5 lakše i 1 teže ranjen.
II. brigada na istom položaju.
III. brigada na istom položaju.

26. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada na istom položaju, bez borbe. Radi se sa borcima vojnički i politički.
II. brigada: jedan bataljon na liniji Obrovac—Gračac, jedan bataljon na putu za M. Polje, radi hvatanja dezertera, jedan u Bilišanima, a jedan u Medviđoj.
III. brigada: štab u Cerovcima, dva bat. u Mazinu, jedan u Petrovićima, a jedan u Tupalama.

**30 Vidi dok. br. 272 i 422.**
**31 Dijelovi Prvog puka »Brandenburg«.**

27. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada na istom položaju.
II. brigada: na istom položaju, bez promjena.
III. brigada: na istom položaju.

28. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada: dva bataljona na osiguranju transporta preko komunikacije Benkovac—Kistanje, ostali bataljoni na istim položajima.
II. brigada: jedan bataljon na liniji Mokro Polje—Ervenik, jedan bataljon u Bilišanima, jedan u Medviđoj i jedan prema Obrovcu. Dan prošao bez borbe.
III. brigada operativno pod komandom [XXXV divizije]

29. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju.
I. brigada: dva bataljona vodili borbu u Ceranjama, prilikom osiguranja karavana. Neprijatelj je imao 80 mrtvih i veći broj ranjenih, oštećen jedan tenk.[32] Naši gubici 6 mrtvih i 12 ranjenih. Opširno o ovoj akciji vidi akt Op. br. 27/44. Ostala dva bataljona na sektoru Dobropoljci, bez borbe. Radilo se vojnički i politički.
II. brigada na istom položaju.
III. brigada: operativno pod komandom XXXV Divizije N.O.V.J. U selu Parčićima, jaki vetar srušio je jedno drvo na jednu zgradu, koja se srušila, ranjeno je 2 druga.

30. III. 1944. Štab Divizije na istom položaju.
I. brigada: dva bataljona povratila se iz borbe iz Ceranja. Bataljoni su smješteni ovako: I. bat. u Rodaljice, IV. bat. u Brgudu, II bat. u Španama, III. bataljon u Gošiću. Bataljoni zatvaraju pravac Popovići, Lisičić, Ostrovičke Lišane, Mostine i Devrske. U toku dana nije bilo nikakvih promjena. Bataljoni su se odmarali i sređivali.
II. brigada: Na položaju bez promjena. Štab Brigade u Bogatniku. Radi se vojnički i politički.
III. brigada: operativno pod komandom XXXV Divizije.

31. III. 1944. Štab Divizije na istom mjestu.
I. brigada na istom položaju.
II. brigada: jedan bataljon u M. Polju i Radučiću, radi sakupljanja dezertera.
III. brigada: operativno pod komandom XXXV Divizije.

**32 Vidi dok. br. 436.**

BROJ 297

## IZVOD IZ OPERACIJSKOG DNEVNIKA TREĆE BRIGADE DEVETE DIVIZIJE ZA PERIOD OD 1. SIJEČNJA DO 31. OŽUJKA 1944. GODINE[1]

1. I. 1944. g. Na položajima bez promjena.

2. I. 1944. g. Na položajima bez promjena.

3. I. 1944. g. Od V Bat. preuzeo je položaj II Bat. nad Prilukom bez promjena.

4. I. 1944. g. Bez promjena.

5. I. 1944. g. Bez promjena. Dvije čete III Bat. pošle u Livanjsko Polje.

6. I. 1944. g. Od II Bat. preuzeo je položaje nad Prilukom IV Bataljon, bez promjena.

7. I. 1944. g. Poslednjih 6 dana čitava Brigada gladuje. Problem ishrane postavlja se najozbiljnije. II Bat. se nalazi na odmoru u selu Kamenu.
U jutro i poslije podne radilo se u ovom Bataljonu vojnički i politički.
III Bat. sa jednom četom u Glamoču. Ostale dvije čete koje su bile u Lusnić stigle su pred mrak u Glamoč. Sa četom koja je bila u logoru radilo se vojnički i politički.
IV Bat. se nalazi na položajima nad Prilukom. Jedna četa vršila ekonomsku akciju u s. Priluci.
V Bat. se nalazi u Starom Selu. Radilo se po četama vojnički i politički.
U toku današnjeg dana ishrana vrlo loša i nikakva. U toku noći primljeno naređenje od Štaba Divizije da se Nijemci povlače iz Livna. U vezi toga izdato je naređenje V Bat. da krene na Krug planinu i ispita stanje u Livnu, a II Bat. da preko Kablića—Suhače ispita sa svoje strane. Na položajima nije bilo nikakvih promjena.
Formirana je četa pratećeg oružja, sa naoružanjem 3 teška bacača, 1 protutenkovski mitraljez i 1 protukolska puška i teški mitraljez Breda.
Komandir čete je Krsto Gulin, a pol. komesar Manjoka Ivan, četa je u formiranju u Glamoču.

8. I. 1944. g. II Bataljon se nalazi u selu Kamen na odmoru. Radilo se vojnički i politički u Bataljonu.
III. Bat. se nalazi na odmoru u Glamoču, u Bataljonu radilo se politički.
IV. Bataljon i dalje na položaju nad Prilukom. Imao je biti smjenjen po III Bataljonu ali nije zbog zamorenosti, dviju četa III Bataljona.

**1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 17/1, k. 845A.**

V Bataljon se nalazi na Borju sa položajima na Borovoj Glavi.
Prateća čete se nalazi u Glamoču.
Ambulanta Brigade u s. Sumnjaci.
Stab Brigade u Glamoču.
Na položajima nije bilo nikakvih promjena. Jedan dio neprijateljskih snaga iz Livna pošao za Sinj a jedan dio iz Sujice došao u Livno. Tokom dana Brigada nije ništa sledovala tako da borci nisu ništa jeli.

**9. I. 1944.** II Bat. se nalazi na odmoru u selu Kamenu.
III Bat. se nalazi na odmoru u Glamoču.
Oba bataljona su radila vojnički i politički.
IV Bat. se nalazi na zatvaranje pravca Livno—Glamoč. Obzirom na vješti o napuštanju Livna od strane neprijatelja[2] nalazi se sa jednom četom u selu Zastinju.
V Bat. se nalazi u Borju sa položajima na Borovoj Glavi.
Prateća četa nalazi se sa Štabom u Glamoču.
Ambulanta se nalazi u selu Sumnjaci.
Tokom dana ishrana u Brigadi slaba.
Na položajima nije bilo nikakvih promjena.

**10. I. 1944.** Bez promjena. Ishrana nešto bolja.

**11. I. 1944.** Bataljoni na istim položajima. IV Bataljon je bio s dijelovima IV Dalm. Brigade. Dobili smo naređenje za pokret na prostorijama Livno sa zadatkom vršenja pritiska sa zapadne i južne strane na Livno.
Pokret je izvršen po Bataljonima.

**12. I. 1944.** U jutro prije zore III Bat. je stigao u Podgredu i Potočane.
U jutro u l i sati smo bili napadnuti u Potočanima[3] i to sa 3 tenka i nekoliko kamiona cestom Livno—Potočane, a pješadijom sjeverno od Livna, sa očitom namjerom da posednu položaje na gredi — Potočanima, nabacujuću nas na cestu.
Jedinice (čete) su izvršile se izvukle pod vatrom na Krug planinu i odbile piješadiju. Zatim su se tenkovi povukli u Livno.
U Purišine kožare stigli su ostali dijelovi Brigad. oko 14 sati.

**13. I. 1944. g.** II i III Bataljon u Podgredi i Potočanima.
IV i V Bataljon u Zagoričanima.
Dobili naređenje da se hitno prebacimo u Glamočko Polje, jer da neprijatelj prodire u pravcu Mliništa.
Izdato naređenje za pokret a II i V Bataljon za konfiskacije u selima Potočane i Zagoričane.

2 Vidi dok. br. 295, napomenu 4.
3 Vidi dok. br. 295, napomenu 5 i i

Zapljenjeno je od 600—700 sitne stoke i 15 goveda. Iz Stipićevih košara je izvršen pokret u s. Dragnić, gdje smo našli novo naređenje t.j. za zatvaranje pravca Livno—Glamoč, dok smo po prvom imali izvršiti na prostoriji Glamoč—Sumnjaci.

14. I. 1944. g. U jutro stiglo je naređenje da hitno izvršimo pokret na prostoriji Sumnjaci.
Pokret je izvršen te su Bataljoni stigli II i V u s. Halapić, III i IV Bataljon u Glavice.
Štab Brigade sa pratećom četom u s. Glavice.
Intendantura u s. Popovići, a Ambulanta u s. Rore.
Pojavio se u našem II Bataljonu pjegavac. Ustanovljeno je 6 slučajeva.

15. I. 1944. g. Radi aktivnosti neprijatelja[4] u pravcu Mlništa dobili smo naređenje za zatvaranje pravca [prema] Rorama.
I Bataljon na odmoru u s. Halapićima.
Po četama se radi vojnički i politički. Održan je sastanak komandi četa sa Štabom Bataljona na kome je pretresano pitanje pokreta i konfiskacija.
Na večer je izvršen pokret u s. Glavice.
Četa pratećeg oružja Otava K.
II Bat. sa komorom vrši pokret iz s. Halapići za s. Maleševići.
III Bataljon se odmara u s. Glavice, u večer kreće u s. Hotkovci.
IV Bataljon se nalazi u Glavice tu se Bataljon pari i čisti.
Četa pratećeg oružja i Štab Brigade u s. Vagan.
Intendantura i Ambulanta u s. Popovići.

16. I. 1944. Prema izvještaju Štaba Divizije neprijatelj je prošlog dana zanoćio u Mlništima, i s. Pribelji.
U jutro raspored naših jedinica bio je slijedeći:
I Bat. u s. Glavice. IV Bat. u s. Sumnjaci. II. Bat. u s. Maleševići. III Bat. u s. Hotkovci.
Štab Brigade, četa pratećeg oružja nalazili su se u s. Vagan. Intendantura u s. Popovići, a Ambulanta je dobila naređenje za pokret u s. Rore.
Bataljonima je naređena najveća budnost i da čim osjete neprijatelja sve neboračke dijelove upute u s. Popovići.
Između 9. i 10 sati primjećene su dvije neprijateljske kolone,[5] koje su se kretale jedna prema s. Dubravi, a druga prema Hasanbegovcima. Četa pratećeg oružja osim jednog odelenja teškog bacača upućena u s. Rore.
Neprijateljska kolona kada je došla u s. Dubravu, razdvojila se je, te je jedan dio krenuo u pravcu s. Šumnja-

**4 15 Vidi dok. br. 295, napomenu 7 18.**

**ka, a drugi dio u pravcu Hasanbegovaca Podgrede.**
**Štab Brigade nije pravilno ocijenio situaciju te nije ujutro rano izišao na položaje pretpostavljajući da će neprijatelj prije krenuti u pravcu Glamoča, tako da su naše jedinice već bile u situaciji da uspostave kontakt sa neprijateljem, a nikog od Štaba Brigade nije bilo, ko bi objedinio komandu nad svim Bataljonima.**
**Štabovi Bataljona nijesu bili u ovoj situaciji samoinicijativni, te je uslijedilo najprvo bez ikakvog razloga odstupanje. I Bat. u pravcu Truljuše (1028)—Radovčeva brda (1124) — Videći povlačenje I Bataljona počeli su se povlačiti nakon kraće borbe i borci IV Bat. koji su bili raspoređeni od strane Ozrena (1118) preko Gradine (1116) do k. (1069).**

**II Bataljon koji je imao jednu četu u sastavu III Bataljona u s. Hotkovcima, izašao je sa ostale dvije čete na položaje za zatvaranje međuprostora između Šumnjaka i Vagana. Jedan pojačan vod ovog Bataljona bio je izvučen na Oblaj (1143) radi onemogućavanja prodiranja neprijatelja ovim pravcem.**
**Neprijatelj osjetivši neorganizovan otpor nesmetano je napredovao, te je ušao u s. Sumnjaci—Odžak—Podgreda—Podgradina—Perdunovo selo i Vagan i ovladao Oblajem (1143) potpuno bez borbe.**
**Nakon ovoga I Bataljon je zauzeo Lipovaču (1152) i Gradinu (1116), IV Bataljon nalazio se je između k. 1069 i k. 1095, dok je II Bat. upućen na zatvaranje pravca prema Rorama na položaje k. 1085 i Kadinjača (1134).**
**Neprijatelj padom mraka nije bio više aktivan. Osim gore navedenih razloga koji su uslovili kao najglavniji neuspijeh u ovoj borbi, jedan od sporednih razloga je nedejstvovanje automatskih oružja zbog nedostatka maziva i leda.**

**Utrošak municije I Bataljona jest 300 met. i 1 teški mitraljez »breda« i 1 puškomitraljez pokvareni to su poslani na popravak.**

**II Bataljon imao je 2 mrtva, 6 ranjenih, a izgubio 1 talijanski puškomitraljez i 1 talijansku pušku.**

**III Bataljon nije sudjelovao u borbi.**

**IV Bataljon imao je 2 mrtva i 1 lakše ranjenog. Izgubio je 33 para donova, 5 pari cipela, šusterski alat i 1 konja. Potrošio je 400 talijanskih puščanih i mitraljeskih metaka, 200 jug., dok je od Brede potrošeno 50 komada.**
**III Bat. se je nalazio smješten na prostoriji Lončari—Krčmari i to sa dvije čete i vodom pratećeg oružja u s. Lončari, dok se sa trećom četom i četom II Bataljona nalazio u s. Krčmari. Patrole smo upućivali u toku**

noći u ovim pravcima V. Gradina, Dolovi, zaseok Vujakovići u pravcu Oblajka, Deli-brda, Kose te još jednu u pravcu Oblajka. Blagodareći neaktivnosti naših patrola neprijatelj je uspio da u 24 sata upadne pred sam logor čijim prisustvom je stvorena zabuna i iznenađenje kod naših jedinica i starješina. Neprijatelj najprije upada u zasiok Krčmari gdje su bile smještene dvije čete našeg i III četa II Bataljona kod kojih postizava iznenađenje i koje nisu imale vremena da obavijeste ostale dvije čete odnosno Štab Bataljona se je nalazio sa četama u zaseoku Lončari. Na isti način neprijatelj upada jednovremeno u zaseok Lončari, gdje iznenađuje i ove dvije čete.

U tom slučaju, kao i starješine nijesu se smatrale da neprijatelju pruže otpor nego su se povukli na položaje Tuvanja (1241).

Tom prilikom nestalo je 5 drugova. Također je neprijatelju pao u ruke i slijedeći materijal: mali minobacač, protutenkovska puška, teški mitraljez »Breda«, puškomitraljez »Breda«, 4 puške, 4 konja, 1.700 metaka za »Bredu«, 40 metaka za protukolsku pušku, i sva sprema Štaba među kojim se nalazila i arhiva.

Smatramo da se ovo ne bi dogodilo, da su se u punoj mjeri poduzele mjere obezbeđenja i što se nije vršilo dovoljno kontrola nad patrolama sa strane i samog Štaba.

**17. I. 1944. g.** I i II i IV Bataljon vrše pokret prema naređenju Štaba Divizije, vrše pokret u s. Preodac.

III Bat. vrši pokret iz s. Hotkovaca preko Rora prema s. Preodac.

Štab Brigade, četa pratećeg oružja i Intendantura, Ambulanta nalaze se u s. Preodac.

**18. I. 1944.** Čitava Brigada u s. Preodac.

**19. I. 1944.** I Bat. se nalazi u s. Preodac.

II Bataljon poslije podne krenuo je u s. V. Tičevo.

III Bataljon u podne krenuo je u s. Crnac.

IV Bataljon u jutro je krenuo u selo Tičevo.

Štab Brigade, četa pratećeg oružja, Ambulanta nalaze se u s. M. Tičevo, a Intendantura u s. V. Tičevo.

**20. I. 1944. g.** Brigada raspoređena kao i 19. ovog mj. Po Bataljonima, se radi vojnički i politički.

**21. I. 1944. g.** Brigada u s. Marinkovci. Prema naređenju Štaba Divizije za koncentraciju Brigade u s. Marinkovci izdata su naređenja svim dijelovima Brigade za pokret u tom selu.

**22. I. 1944.** U jutro je došlo naređenje Štaba Divizije za smještaj Bataljona na ovaj način: I. Bat. se nalazi u s. Marinkovci i održava vezu sa IV Dalm. Brig, i našim III Bataljonom koji se nalazi u s. Maleševci a koji održava vezu sa Grahovsko Peuljskim odredom.
IV Bataljon se nalazi u s. Crnac, a održava vezu sa IV Dalm. Brigadom, i sa I Bataljonom, II Bat. se nalazi u s. V. Tičevo.
Štab Brigade, četa pratećeg oružja nalaze se u s. M. Tičevo, Ambulanta u s. M. Tičevo, a Intendantura u s. V. Tičevo.

**23. I. 1944. g.** Raspored jedinica kao i 22 ov. mj., po Bataljonima radi se vojno-politički.

**24. I. 1944. g.** Kao i 23. ov. mj.

**25. I. 1944. g.** I Bataljon se nalazi u s. Marinkovci. II Bataljon u s. M. Tičevo. III Bataljon u s. Maleševci. IV Bataljon u s. Crnac. Štab Brigade, četa pratećeg oružja i Ambulanta nalaze se u selu M. Tičevo. Intendantura u s. V. Tičevo.
Na položajima bez promjena.

**26. I. 1944. g.** Kao i 25 ov. mj.

**27. I. 1944.** Kao i 26. ov. mj.

**28. I. 1944.** U jutro rano izvršen je pokret čitave Brigade u vezi naređenja Štaba Divizije, pošto je dobiven zadatak zatvaranja pravca Livno—Grabovac.
I. Bat. se nalazi u s. Marinkovci, dok mu se jedna četa nalazi na osiguranju Bolnice IX Divizije u s. V. Tičevo. U jutro se nije vojnički radilo radi pokreta već se je čistilo oružje. Poslije podne su održane četne konferencije na terenu kakav treba da bude vojnik u N.O.V.
III Bataljon je izvršio pokret i smjestio se u s. Podgoru, četa pratećeg oružja i Štab Brigade nalaze se u s. D. Peulje dok se Intendantura i Ambulanta nalaze u s. Crnac.

**29. I. 1944.** Kao i 28. ovog. mj.

**30. I. 1944.** Kao i 29. ov. mj.

**31. I. 1944.** Kao i 30. ov. mj.

**1. II. 1944.** Kao i 31. I. t.g.

**2 i 3. II 1944.** Bez promjene, 3. II. pola godine od osnutka Brigade.

**4. II. 1944.** Prema naređenju Štaba Divizije I Bataljon je krenuo preko Derala na D. Tiškovac, [...] da bi uhvatio vezu sa XIX Divizijom i tako ustanovio kakova je situacija na njenom sektoru. Istovremeno upućen je i III. Bat. u s. V. Mračaj da bi poslužio u koliko bi bilo potrebno kao pomoć I Bataljonu u izvršavanju zadataka, te poslužio kao prihvat i omogućio praćenjem kretanja I Bataljona i stalnu vezu sa istim.

U sastavu I Bataljona, kao pojačanje, isto je i jedna četa II Bataljona i jedna četa Grah.-Peuljskog odreda. Ostale jedinice se nalaze na istim mjestima.

**5. II. 1944. g.** Prema izvještaju Štaba I Bataljona kojeg smo dobili oko pola dana, izvješteni smo da se u Strmici nalazi oko 100 četnika, a u Plavnom nešto preko 100 četnika.

I Bataljon je imao namjeru preduzeti čišćenje Plavnog a mi smo izdali naređenje III Bat. da preuzme čišćenje Strmice.

U putu ka Plavnom I Bataljon je naišao na kurire XIX Divizije, koji su krenuli iz svog Štaba još 31. I. o.g.

I Bataljon misleći da je sa hvatanjem veze sa kuririma XIX Divizije njegov zadatak završen, je izvršio marš natrag u pravcu s. Kesići odakle je vraćen prema istom zadatku.

III Bataljon je u istu noć između 23/24 časa prema naređenju čistio Strmicu. Nakon kraće borbe, neprijatelj se je razbižao. Mi gubitaka nismo imali, a vjerovatno ni neprijatelj.

Ostale jedinice na istim mjestima bez promjena.

**6. II. 44. g.** I Bataljon vrši pokret t.j. preko Tiškovca istim pravcem Tiškovca—Crnih Potoka ka Plavnom. Istu noć bataljon je poduzeo čišćenje Plavnog, koje je očišćeno nakon vrlo kratke borbe. U Plavnom su prikupljeni podaci o snagama XIX Divizije, kao i o neprijateljskim [...] i njegovom kretanju. Prema istim podacima saznali smo da je do sada prošlo oko 12.000 Njemačkih vojnika [u pravcu] Knina, a da dolaze iz Grčke, Albanije, Srbije i Bosne.

III Bataljon sa dvije čete nalazi se na položaju k-448—Radoši, a sa jednom četom i minobacačkim odelenjem u Crnom Vrelu. Na k-638 se nalaze četničke snage kojih takođe ima u zaseocima Kamaljići i Mamići.

Ostale jedinice na istim položajima bez promjene.

**7. II. 1944.** Prema naređenju Štaba Divizije, a na osnovu podataka, da se XIX Divizija nalazi u opasnosti, izdali smo naređenje:

Da se I Bataljon povrati sa svog zadatka i smesti u s. Kesići, II Bataljon ostaje i dalje sa dvije čete u s. Maleševci sa istim zadatkom t.j. osiguranja neboračkih djelova Brigade, a trećom četom kao osiguranje Divizijskoj bolnici u s. V. Tičevo. III Bataljon vrši pokret i smešta se u s. Marinkovci.

IV Bataljon ostaje i dalje u s. Ugarci.

Ambulanta i Intendantura u s. Maleševcima. Štab Brigade i I četa pratećeg oružja u s. Marinkovci — zaseok Trkulje.

8. II. 1944. Bez promene.

9. II. 1944. Bez promene.

10. II. 1944. Raspored naših snaga nepromenjen.
U večer između 20 i 21 sati, dobili smo naređenje Štaba Divizije za smeštaj Bataljona. Prema naređenju, imala su nam dva Bataljona biti na prostoriji Maleševci—Marinkovci a jedan Bataljon u s. Kesići, jedan Bataljon u s. Ugarci, tog dana je i bio takav raspored, naših snaga. Prema istom naređenju G.P.O imale su posjesti položaje prema Strmici. U vremenu kada smo spremali naređenje jedinicama prema naređenju Štaba Divizije, došla nam je obavjest Š.G.P.O.[8] o koncentraciji jačih Njemačkih snaga na prostoru Knin—Golubić—Plavno, a sa namjerama da sa jednim krakom krenu preko Grahova, a drugim prema Drvaru. Istovremeno nas je Š.G.P.O. izvjestio da im borci nemaju nego po 10—15 metaka, tako da neće biti u mogućnosti da prime borbu te mi u tom slučaju ne bi imali vremena da posjedamo položaje prema Deralama te je postojala mogućnost da neprijatelj brzo prodre cestom Grahovo—Peulje i tako otsječe naš Bataljon iz s. Ugarci južno od iste komunikacije, te ugrozi snage II Brigade naše Divizije i djelove XX Divizije. Rukovodeći se tim razlozima i željom da neprijatelju onemogućimo prodor, ili da mu barem zadamo osjetne gubitke, izdali smo naređenje našim jedinicama za raspored po dužini sjeverno od ceste od s. Zaselka do s. Kesići, dok nam je jedan Bataljon bio u rezervi u s. Maleševci i dok je osiguranje južno od ceste imao preuzeti G.P.O. Isto naređenje je izmenjeno i 23/24 upućeno jedinicama, kao i prepis štabu Divizije na znanje.

11. II. 1944. I Bataljon je u jutro u 6 sati izvršio pokret koji se može u normalnom vremenu izvršiti za najviše 3 i pol sata, ovaj bataljon je stigao tek prije podne istoga dana pred s. Zaselak.
Upućen je jedan vod u selo da vidi jeli u selu neprijatelj, u selu nije bilo nikog. To je čitav bataljon sašao u selo i smestio se po kućama. Odbornik ih je izvjestio da se je neprijatelj nalazio u Strmici, ali da se je povukao.
Borci su odložili oružje i spremu i počeli se grijati, a da nisu postavili nikakovo obezbeđenje. Zatim je neprijatelj naišao iz pravca Strmice, koristeći vijavicu neprijatelj je neprimjetno upao u selo i potpuno iznenadio bataljon.[7]

**6 štaba Gahovsko-peuljskog odreda**
**7 i 8 Vidi dok. br. 295, napomenu 18, 19 i 20.**

**Ovom prilikom je naš bataljon izgubio 27 drugova, 4 talij. p. mitraljeza sa 1100 met., 32 puške sa 2000 met., jednu t. »Bredu« sa 450 met. p. t. pušku sa 30 met., laki bacač sa 36 mina i 10 konja.**

**Od drugova koji su izgubljeni 8 ih poginulo, 12 zarobljeno i streljano u s. Strmici, dok su ostali zalutali te se smrzli.**

**Bataljon je odma zatim izvršio pokret u s. Trimanov do gdje stigo istog dana na večer. (Komandir Kelera sa jednim vodnikom je uspio spasiti 5 p.mitraljeza i 12 pušaka, municije i ostale spreme.)**

**III Bataljon je bio u s. Vidovići sa jednom četom na k. 916 Pešonci. Ista četa je imala zadatak da hvata vezu sa djelovima I Bataljona kod s. Vrankovići što joj nije bilo u mogućnosti radi jakog nevremena.**

**IV Bataljon je bio u s. Kesićima, držeći vezu sa četom III Bataljona, dok je II batalj. bio u s. Maleševcima. Posle podne oko 3 i pol sata čula se jaka mitralj. vatra iz pravca Ugarci. Po tom je zaključeno da G.P.O. nije postupio po naređenju od 10 ov. mjes. t.j. da nije osigurao prilaze preko Risovca, te da je neprijatelj nesmetano upao u s. Ugarci, gdje je iznenadio jedan bataljon istog odreda. Snage neprijatelja su bile od 200—300 vojnika predvođeni od grupe četnika.**

**Odma je upućena jedna četa II bataljona da sa jednim vodom posjedne k. 933. Gradina a drugi vod da uspostavi vezu sa delovima III bataljona, dok je II četa III bataljona dobila zadatak da krene jedinicama k. 1195 V. Obijaj u pravcu neprijatelja te da se orijentišući sa vatrom uspostavi kontakt neprijateljem s ciljem da ga udari bočno između s. Luke i Ugarci. Istovremeno su zaustavljeni delovi bataljona odreda, koji su bili iznenađeni u s. Ugarci te je snjima bio pojačan položaj na k. 933 — Gradina, a jedan dio je ostavljen u rezervi. Istovremeno je poslato naređenje II bataljonu da posjedne k. 1009 i Obijaj, te da uspostavi vezu sa našim delovima prema V. Obijaju i da upućuje jače patrole prema cesti, između s. Luke i s. Korita. Međutim, kurir sa tim naređenjem je zalutao tako da je nađen presmrznut. Po odborniku u Polju Maleševci, tek 13 ov. mj. u jutro vod IV bat. koji je upućen za hvatanje veze sa djelovima III bataljona, nije vezu uspostavio radi poznatih razloga. Djelovi IV bataljona koji su bili na Gradini onemogućili su neprijatelju posle kraće borbe zauzimanje iste. Ceta ovog bataljona koja je bila upućena, da uspostavi kontakt s neprijateljem, primjetila je neprijatelja kako kolonom od 100—150 vojnika prilazi padi-**

**nama u V. Obijaj između s. Kesić i s. Obijaj. Neprijatelj je pušten na blisko ostojanje te je otvorena vatra, međutim, automatsko oružje zbog leda nije radilo a ni same puške, osim njih nekoliko, dok su neprijatelju radili »šarci« razvila se je borba te je neprijatelj uspio sa jednim delom kolone upasti u istočne kuće s. Obijaj te je sa istim snagama pokušao okružiti našu četu, hvatajući se padina V. Obljaja. U tom je neprijatelj osujećen ali je uspio da sa ovim snagama uđe u s. Obijaj.**

**Zatim je naša četa povučena u s. Kesiće kao i ostale snage koje su bile na Gradini i svojim delovima hvatali vezu sa III bataljonom.**

**Isti dan u večer naš raspored je bio slijedeći:**

**I bataljon s. Trivanov Do, sa kojim nismo imali vezu,**

**III Bataljon u s. Vidovići.**

**IV bataljon s. Kesići, a II bataljon u s. Maleševci, jer nije dobio naređenje (zbog poznatog slučaja) za posjedanje u Obijaju.**

**U toku noći je IV bataljon u dva navrata sa manjim delovima uznemiravao neprijatelja u s. Obijaj, dok je III bataljon u nasilnom izviđanju sa manjim odelenjem ustanovio da se neprijatelj nalazi u s. Pečonci.**

**12. II. 1944.** **U jutro prije zore IV bataljon posjeo k. 1195—V. Obijaj k. 988—k. 931 sa zadatkom da uspostavi vezu sa II bataljonom prema s. Obijaju — k. 1009, i obrani pravac preko Sarići u pravcu Marinkovci, II bataljon G.P.O. je posjeo k. 1195 — V. Obijaj ka Stankovači k. 1097, dok je III bataljon posjeo k. 909 Popovača, k. 916 Pešonci i k. 954, sa zadatkom sadejstva sa II bataljonom G.P.O. u slučaju nadiranja neprijatelja ovim pravcem i uspostavljanjem veze sa našim I Bataljonom.**

**U jutro rano neprijatelj je pod okriljem vijavice i pod borbom koju je vodio sa našim IV bataljonom ušao u s. Kesiće,[8] te je i nastavio sa prodorom preko V. Obljaja, ali je IV bataljon povučen na položaje, također je u jutro oko $10^h$ pokušao prodirati drumom prema Drvaru, međutim je vraćen tučen bočno po II bataljonu Odreda i od snaga našeg III bataljona.**

**Pošto IV bataljon izvijestio da nije uspio uspostaviti vezu sa našim II bataljonom upućen je jedan član Štaba Brigade sa položaja u s. Maleševci da uputi II Bataljon na položaj t.j. na M. Obijaj i da mu povjeri kontrolu na cestom s. Luka prema Peuljama.**

**Poslije podne između 14/15 sati neprijatelj pod okriljem magle i vijavice uspio izbaciti naše snage sa k. 916 Pešonci te se uspio zavući između položaja III Bataljona, podpomažući se vatrom iz protutenkovskog oružja, dva**

brdska topa i dva teška minobacača. Odmah je posjednut položaj i na k. 911, te je prihvaćena borba. Uzvratili napadom, pred mrak, neprijatelj je povraćen je u s. Kesiće. U večer istog dana naš III i IV Bat. te II Bataljon Odreda zanoćili su na istim položajima, koji su bili zaposjednuti u jutro a naš II Bataljon je pojačao k. 1195 — V. Obijaj i zatvorio uz IV Bataljon prema Marinkovcima, do k. 1009 M. Obijaj. Sa I Bataljonom se nije uspostavljala veza iako je bilo upućeno nekoliko patrola da vezu uspostave i prenesu naređenje koje je bilo da Bataljon krene u s. Malešavac kao Brig, rezerva.

13. II. 1944. Neprijatelj je u nekoliko navrata pokušao da se probije prema s. Markovcima, ali po našim II i IV Bataljonu svaki put osujećen u namjerama. U toku tog dana neprijatelj je tukao položaje sviju naših jedinica iz haubica koje je dovukao pomoću saonica cestom preko Derala. Patrola III bataljona je uspostavila oko 15 sati vezu sa I Bataljonom te je isti krenuo prema naređenju u s. Maleševci, gdje je stigao istu noć.

Prema naređenju Štaba Divizije imali smo u toku noći vršiti napad na neprijateljske položaje. Jedinicama su izdate usmene zapovjesti. Napad je vršio sam IV Bataljon, koji je uspio izbaciti neprijatelja iz zaseoka Sarići i jednoga dijela s. Obijaj. II Bataljon, koji je imao preko Luke vršiti pritisak na s. Ugarke, zadatak nije izvršen jer su zalutali i upali u vrlo dubok snijeg, tako da su imali veliki broj promrzlih, a III Bataljon nije vršio zbog prezamorenog ljudstva.

14. II. 1944. g. U jutro rano neprijatelj se je povukao sa prostorije Grahovo u pravcu Knina.

Neprijatelj je raspolagao u ovim borbama sa snagama oko 800 vojnika plus oko 150 skijaša i jednom grupom četnika, koje su upotrebljavali za vodiče. Sastav ove vojske sačinjavali su osim Njemaca i Grci, Francuzi, Poljaci i bilo je nešto i Rusa.

Namjere neprijatelja su vjerovatno bile da prodire ka Tičevu, a vjerovatno da su atmosverske prilike dozvoljavale bio bi prodirao i prema selu Peuljama.

Municije smo potrošili za puške 2500 metaka, »Bredu« 30 metaka, a puškomitraljeske 1200 metaka.

U ovim borbama smo imali 11 ranjenih, 8 mrtva, 5 nestalih i oko 50 promrzlih.

Uzevši nevrijeme, koje je vladalo borci su se zalagali u izvršavanju zadataka i naređenja nadčovečanskih napora a k tome i nedovoljno ishranjeni, a stalno dan i noć na položajima. Nije bilo uopšte gunđanja i neizvršavanja

naređenja. U borbama se svi od reda držali primjerno, a najviše IV Bataljon koji se je najviše trudio.

Komandni kadar je bio dobar osim desetara i vodnika koji se još uvijek ne snalaze.

Radi nevremena veza je bila nemoguća naročito onakva kakova je potrebna u borbama.

Naše teško oružje nije uopće došlo do izražaja također radi nevremena.

Da su atmosverske prilike bile pogodnije vjerovatno bi neprijatelj bio aktivniji i uporniji u sprovođenju svojih namjera, ali po držanju boraca kod ovakvog vremena zaključujemo da bi neprijatelj u sprovođenju svojih namjera, u koliko bi uspio, pretrpio velike gubitke.

Veliki je nedostatak naših jedinica bio što nisu odmah nakon odstupanja neprijatelja, krenuli za istim nego su se zadržali na svojim položajima.

Istoga dana poslije podne II Bataljon je krenuo prema naređenju u s. Sariće, IV Bat. u s. Marinkovci, III bat. u s. Maleševci, I Bat. u s. Maleševci. Intendantura i Ambulanta u s. Tičevo.

Ceta pratećeg oružja u s. Marinkovci, a Štab Brigade u s. Marinkovci, zaseok Trkulje.

15. II. 1944. g. III Bataljon je izvršio pokret za s. Kesiće, ostale jedinice na istim mjestima bez promjene.

16. II. 1944. g. Jedinice na istim mjestima bez promjena.

Obavješteni smo da su se snage koje su bile na prostoriji Grahovo zadržale u Strmici i Golubiću sa namjerom da čim se popravi vrijeme krenu jednim krakom ka Drvaru a drugim preko Grahova—Tičeva i Peuljama.

Komisija sastavljena od Načelnika IX Divizije, major Poleksića[9] z-k-danta 2 Brigade, majora Babina[10] i z-k--danta naše Brigade V.[11] Bubića ispitivala je slučaj u s. Zaseoku sa I Bataljonom.

17. II. 1944. Jedinice na istim mjestima bez promjena.

Komisija je ustanovila da dosadašnji Štab I Bataljona snosi punu odgovornost za gubitke u ljudstvu i materijalu.

Na osnovu toga Štab Divizije je svojom naredbom br. 6 smjenio Štab I Bataljona (poručnika M.[12] Domazeta, politkomesara J.[13] Jadrića i zamj. komesara M.[14] Radojkovića), te ih stavio na raspoloženje Brigadi do konačne odluke vojnog suda.

9 Momčilo Poleksić
10 Josip Babin
11 Vlado Bubić
12 Mihajlo Domazet
13 Josip Jadrić
14 Miloš Radojković

Istom naredbom postavljeni su članovi Štaba i V.D. k-danta Miličević I. Ante, politkomesara Čatlak Mile i zamj. politkomesara Smiljan Jurin.
Izdato naređenje Ambulanti da izvrši pokret u s. Maleševci.

18. II. 1944. Jedinice na istim mjestima bez promjene, a Ambulanta izvršila pokret u s. Maleševci.
I Bataljon se nalazi u s. Maleševcima, II u s. Obijaj, III u s. Kesići, IV u s. Marinkovci, sa četom pratećeg oružja. Ambulanta i Intendantura u s. Maleševci, a Štab Brigade u s. Marinkovci u zaseoku Trkulje.
Poslije podne smo obavješteni da je neprijatelj napustio Strmicu i Golubić i da sa velikim snagama odlazi iz Knina, kao i da vozi materijal. Kurs je imao početi kod Štaba Korpusa odložen do daljnjega.

19. II. 1944. Jedinice na istim položajima bez promjena.
Poslije podne održano je savjetovanje sa Štabovima bataljona, i četom pratećeg oružja.
Ambulanta i Intendantura u s. Maleševci.
Štab Brigade u Trkuljama.

20. II. 1944. Bez promjena.

21. II. 1944. Bez promjena.
Novi Štab I Bataljona preuzeo dužnost. Štab sačinjavaju: V.D. k-danta Miličević Ante, politkomesar Čatlak Mile, zamj. politkomesara Smiljan Jurin. Bivši Štab I Bataljona predan je vojnom sudu Divizije te će sud o njima donjeti odluku.
Poslije podne bilo je savjetovanje I i II Brigade sa Štabom Divizije u s. Marinkovcima.
Ishrana je očajna, borci sleduju poslednjih deset dana po 15 dkg. mesa bez soli.

22. II. 1944. Prema podacima neprijatelj je opet došao u s. Golubić, Strmicu sa jačim snagama, a sa namjerom nadiranja ka Grahovu—Tičevu.
II i III Bataljonu izdata su naređenja za povećanje budnosti i opreznosti, dok IV Bat. će odmah uputiti jednu jaču patrolu u pravcu Mliništa da ne bi bili iznenađeni iz tog pravca. U toku jutrošnjeg dana, prema istom naređenju držati će sa jednom četom M. Obijaj 1009. Ostalim jedinicama naređena je pripravnost i budnost.
Ishrana bez promjene.

23. II. 1944. g. Na položajima bez promjene. Jedinice su pojačale budnost, jer se očekivao napad. Jedna četa IV Bat. bila je na M. Obijaj (1009), radi bočnog osiguranja rasporeda. Desetina IV Bataljona je bila do Marićevih košara, jer se je očekivao iz tog pravca. Ustanovljeno je da se ne-

prijatelj ne nalazi na tom pravcu, osim sa manjim posadama u Cetinskoj dolini.
Saznajemo da su se njemačke snage povukle iz Strmice, Golubića i Plavnog, a da se u tim selima nalaze manje snage četnika.
Po svim jedinicama održavana je godišnjica 26 god. Crvene Armije.
Ishrana bez promjene vrlo loša.
Dezertirao je borac IV Bataljona Slišković i borac čete za vezu Vidurinović.
Izdato je naređenje IV Bataljonu da sutra u jutro rano prije svanuća uputi jednu četu na M. Obijaj. II Bataljon u s. Obijaju III u s. Kesići, IV u s. Marinkovci sa četom pratećeg oružja, I u s. Maleševci, Ambulanta i intendantura u s. Maleševci.
Štab Brigade sa četom za vezu u Trkuljama.

24. II. 1944. Bez promjene. Jedinice na istim položajima. Ishrana bez promjena.

25. II. 1944. Bez promjene.

26. II. 1944. Prema naređenju Štaba, naša Brigada ima izvršiti pokret u Livanjsko polje, i to 2 Bataljona južnom stranom a 2 sjevernom stranom polja.
U tom smislu izdata su naređenja Bataljonima i ostalim jedinicama. Na naše položaje Bos. Grahovo dolazi II Brigada naše Divizije.
Danas na položajima bez promjene.
Vojni sud Štaba VIII Korpusa u saglasnosti sa V.Š.[13] streljao je Štab bivši I Bataljona radi slučaja u s. Zaseoku.

27. II. 1944. U vezi naređenja od jučer jedinice su ujutro u 6 sati krenule u pokret, i to: I Bataljon u s. Bogdaši, II u s. Vrbica, III u s. Kazanci, a IV u s. Crni Lug. Štab Brigade, četa pratećeg oružja, intendantura, Ambulanta, četa za vezu i minerski vod nalaze se u s. Nuglašica.

28. II. 1944. Intendantura vrši pokret u s. Zadržani, Ambulanta u s. Zadržani.
Jedna četa IV Bataljona dobila je naređenje da sa jednim članom Štaba krene u pravcu Prologa u svrhu prikupljanja podataka. Jedna četa I Bat. sa istim zadatkom krenula je u pravcu Priluke.
Ostale jedinice na istim položajima bez promjene.

29. II. 1944. Bez promjena. Dobili smo naređenje od Štaba Divizije za pokret dublje u Livanjsko polje koji se ima vršiti ujutro rano.

Čete koje su pošle izviđati izvjestile da se u Livnu nalazi oko 800 neprijateljskih vojnika.

1. III. 1944. g. Bez promjene. Dobili smo naređenje.
Prema naređenju I Bat. vrši pokret u s. Radanovci, II Bataljon u s. Čelebić, III Bataljon u s. Ličtani, IV Bataljon u s. Rujani, četa pratećeg i četa za vezu, minerski vod sa Štabom Brigade u s. Kazanci, Intendantura u s. Vrbica, Ambulanta u s. Bogdaši.

*2.* III. 1944. g. Jedinice se nalaze na istim položajima bez promene. U Livno su stigla pojačanja i to: Šimićeva bojna i nešto Njemaca sa 3 tenka.
Hrana je u jedinicama dobra.
Izdali smo jedno-mjesečni vojnički plan.
Došao je politkomesar Danilo[16] iz Bolnice.
Zamj. politkomesara Vovo[17] ide sutra ujutro na viši par-

3. III. 1944. g. tijski kurs. Bez promjene. IV Bataljon je izvršio pokret iz s. Rujana u s. Čaiće.

4. III. 1944. g. III Bataljon imao je pokret u s. Orguz, radi konfiskacija kod narodnih neprijatelja. Ostale jedinice bez promjene.

5. III. 1944. g. III Bataljon vrši konfiskacije u selima južno od komunikacije Livno—Prolog. IV Bataljon se nalazi u Prološkoj draži. Ostale jedinice bez promjene.

6. III. 1944. g. III Bataljon (i dalje konfiskuje) napao je domobrane koji su se nalazili u školi u Podhumu. Domobrani su pobjegli a škola je zapaljena. U selu Vržeralima je uhvaćen jedan ustaša koji je upućen Štabu Divizije. I dalje se konfiskuje. Ostale jedinice bez promjene.

7. III. 1944. g. III Bataljon i dalje konfiskuje. IV Bataljon je konfiskovao u s. Gubin. Ostale jedinice bez promjene.

8. III. 1944. g. III i IV Bataljon i dalje prikupljaju hranu.
mjene. Otišao je major Viskić za zamj. k-danta XI. D. Brig.

9. III. 1944. g. III i IV Bataljon i dalje prikupljaju hranu.
Ostale jedinice bez promjena.

10. III. 1944. III i IV Bat. i dalje prikupljaju hranu. Jedinice na istim položajima. Jedna četa IV Bat. bila je prošlu noć na rušenju mosta na cesti Livno—Prolog, napadnuta od Njemaca i četnika. Poslije kraće borbe, neprijatelj se je povukao. Imali smo jednog nestalog druga i zamj. komesara čete Matošića. Za neprijateljske gubitke ne znamo.
Dobili smo naređenje od Štaba Divizije da sve naše jedinice [krenu] na jugozapadnu stranu Livanjskog polja. Izdali smo naređenje jedinicama za pokret koji ima uslije-

16 Danilo Smiljanić
17 Vlado Bublć-Vovo

diti sutra u jutro u 6—9. Na sjevernu stranu polja je došla III Brigada naše Divizije.

11. III. 1944. Prema naređenju jedinice vrše pokret i to: I Bat. u s. D. Rujani, II u s. G. Rujani, III u s. Odžak, IV u s. Ličtani, Štab Brigade, četa pratećeg oružja, četa za vezu, minerski vod u s. Caprazlije i intendantura, a Ambulanta u s. Provo.
III Bataljon obezbeđuje čitavu Brigadu iz pravca Livno.

12. III. 1944. Bez promjena. Saznali smo preko obav. si. da je u Livno došlo 5 tenkova kao pojačanje.

13. III. 1944. g. Bez promjene.

14. III. 1944. g. Bez promjene.

15. III. 1944. g. Bez promjene.

16. III. 1944. g. Bez promjene.

17. III. 1944. g. Prema podacima obaveštajne služ. saznajemo da je neprijatelj pojačao svoj garnizon u Livnu. Također saznajemo da je neprijatelj pojačao svoj garnizon u Sinju. Navodno da bi imali krenuti u akciju na naše snage u Dinari i u Livanjskom polju. U vezi ovih podataka dobili smo naređenje od Štaba Divizije [za prebacivanje] na sjevernu stranu polja.

18. III. 1944. g. Prema naređenju III Bataljon vrši pokret u s. Čelebić, IV bat. u s. Bojmunti, II Bat. u s. Caprazlije, Bataljon u s. Kazanci. Štab Brigade, četa pratećeg oružja, četa za vezu i minerski vod s. Radanovci a intendantura i Ambulanta u s. Bogdaši.
Svi Bataljoni su pristupili rušenju cesta i to Prolog—Kazanci—Priluka, Bojmunti—Kazanci. Saznali smo da je na minu, koju je postavio naš II Bataljon kod sela Vaši, naletio jedan njemački kamion koji je uništen. Broj žrtava nepoznat.

19. III. 1944. g. Jedinice na istim položajima. Štab Brigade sa četom pratećeg oružja i minerskim vodom izvršio pokret u s. Vrbicu, i četa za vezu.
Ceste se i dalje uz pomoć seljaka ruše.
Polagana svečana zakletva našeg III i IV Bataljona, te čete pratećeg oružja, čete za vezu i minerskog voda. Zakletva je polagana između s. Čelebić i s. Bojmunte.

20. III. 1944. g. Bez promjene. Polagana zakletva u Ambulanti i intendanturi.

21. III. 1944. g. Polagali zakletvu I i II Bat., ostali bez promjene.

22. III. 1944. g. Bez promjene.

23. III. 1944. g. Bez promjene.

**24. III. 1944. g.** Prema naređenju Štaba Divizije vrši Brigada pokret na jugozapadnu stranu Livanskog polja i to: I Bat. iz s. Čaprazlije za s. Caiće, II Batalj. iz s. G. Rujane za s. ...
III i IV Bataljon za selo Lištane. Štab Brigade sa četom za vezu i minerskim vodom u s. Lištane. Intendantura i Ambulanta iz s. Bogdaši za s. Bastasi.
Teški bacači iz čete pratećeg oružja u s. Bastasi. Protivkolska oružja pripojeni su III bataljonu.

**25. III. 1944. g.** Čitava Brigada je imala vršiti pokret na južnu stranu ceste Livno—Prolog sa zadatkom prikupljanja hrane za čitavu Diviziju. Pokret je obustavljen radi lošeg vremena.
Jedinice su ostale na istim mjestima.

**26. III. 1944. g.** U toku noći čitava Brigada je vršila pokret i to: I Bat. u s. Cuklić, II Bataljon u s. Tribić, III Bat. za s. Lipu, IV Bat. za selo Čuklić.
Štab Brigade sa minerskim vodom za s. Lipu. Četa za vezu je formirala 4 relejne stanice za vezu sa Štabom Divizije.

**27. III. 1944. g.** Neprijatelj je u 4 sata po podne došao sa 4 tenka i 2 kamiona u s. Čuklić. Jedinice su se povukle na prve položaje prema Kamešnici.
Pred večer neprijatelj se je povukao iz Livna.
I. i IV. Bataljon izgubili su 7 konja. Gubitaka nismo imali.
U večer su I i IV Bataljon krenuli u s. Srđevići u konfiskacije. Seljaci su sve posakrivali.

**28. III. 1944.** Bez promjene, sva četiri Bataljona krenuli su na prikupljanje hrane na dobrovoljnoj bazi u s. Podgradina, Bijelo Polje, Vržerala, Srđevići.
Prikupljeno 3000 kg žita i 1000 kg mesa.
Neprijatelj je došao poslije podne u s. Bilu i odatle durbinima izviđao u pravcu nas.

**29. III. 1944. g.** Jutro 4 sata došla je III Brigada XX. Divizije koja je odbačena sa Kamešnice.[18]
Pri prenašanju hrane kroz Prolog [napali] su tenkovi tako da nam je propalo oko 100 kg žita i 3 druga iz I Bataljona.
U jutro u 9 sati neprijatelj je sa nekoliko tenkova došao u Han Prolog gdje se nalazio jedan Bataljon III Brigade naše Divizije sa snagama od 200 ljudi je također došao u s. Srđević. Na naše položaje je tukao artilerijom. Patrola II Bataljona koja je bila upućena da izviđa prema Han Prologu naišla je na neprijatelja. Puškomitraljezac je ranjen i izgubili smo puškomitraljez.

18 Vidi dok. br. 287.

Istu noć smo vršili [pokret u] pravcu Lištana. Vršila je pokret i III Brigada XX Divizije.

30. III. 1944. I Bataljon ostaje u Han Prologu, II Bataljon u s. Čaići, III i IV Bataljon u s. Lištane, sa Štabom Brigade, četom za vezu i minerskim vodom.

31. III. 1944. Poslije podne u 17 sati neprijatelj je došao u Han Prolog sa 5 tenkova i 2 kamiona pješaka. Razvila se borba u kojoj nijesmo imali gubitaka. Neprijatelj se u noć povukao u Livno.
Istu noć I i II Bataljon ruše most kod Gubera na Sturbi, a da su prethodno bez gubitaka izbacili posadu sa istog. III i IV Bataljon vrše pokret za Vržerala, Podgradinu gdje sakupljaju hranu.

## BROJ 298

## IZVOD IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA TRINAESTE BRIGADE IX DIVIZIJE NOVJ ZA PERIOD OD 1. SIJEČNJA DO 31. OŽUJKA 1944.[1]

1. siječnja 1944

Izvršili smo pokret danju u selo Pasike. Tu je brigada posjela položaj tako što 3 bataljona posjedaju sa jednim dijelom svojih jedinica položaj dok se cio IV. bataljon nalazi u rezervi u selu Oključno. Glavno osjeguranje luke Oključna i Slatina. Snabdijevanje se vrši iz Visa. Veza sa operat. štabom i Divizijom održava se telefonom i kuririma.

2. I. 1944 Raspored jedinica na položaju i odmor.

3. I. 1944 Nije bilo naročitih promjena po jedinicama. Na položaj Oključna postavljena su 2 protivavionska mitraljeza i 2 protuoklopna topa.

4. I. 1944 Nije bilo nikakovih promjena, jedinice na položajima i odmor. Dva neprijat. aviona letjela nad našim položajima, iz savezničkih brodova otvorena vatra na iste, te ih natjerala u bijeg. Konferenca sa štabovima bataljona.

5. I. 1944 Bez promjena na položajima. Koman. brigade i Politkom. brigade otišli na konferencu u Oper. štab. Načelnik u obilasku bataljona i položaja.

6. I. 1944 Ništa nova nije bilo

1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistoriiskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 18/13, k. 847A.

**7. I. 44** Na položajima u toku dana nije bilo promjena, noću stroga pripravnost. Bataljoni radili prema rasporedu. Stigla 42 borca. Primljeno je naređenje za pokret.

**8. I. 1944** Bez promjena. U 12 1/2 sati izvršen je pokret brigade sa položaja Okljućna u Drače Polje. Bataljoni zaposjeli određene položaje. U brigadu stigli drugovi iz Politodjela i Ob. K. Stab brigade u Dračevu Polju.

**9. I. 1944** Bez promjena. Bataljoni vršili obuku prema rasporedu. Članovi Štaba u obilasku bataljona. Članovi Štaba u obilasku. Pod komandom Brigade stavljen Orjent. Odred i Prekomorska četa.

**10. I. 44** Nije bilo promjena. Rad u bataljonima po rasporedu. Članovi štaba u obilasku sa drugovima.

**11. I. 44** Bez promjena. Stigla intendantura iz Visa. Jedinice rade vojnički i politički.

**12. I. 44** Bez promjena.

**13. I. 1944** Bez promjena.

**14. I. 44** Vršena je popuna brigade iz drugih jedinica.

**15. I. 44** Primljena zapovjest za pokret. Brigada je izvršila svečanu zakletvu. Poslije zakletve ples i pjesma.

**16. I. 1944.** Vršen je pokret iz Drače Polje za Vis, gdje je izvršeno ukrcavanje u brodove. Zbog lošeg mora pokret je obustavljen i brigada je prenoćila u gradu.

**17. I. 44** U $19^{h}$ krenuli smo iz Visa za otok Kornat.[2]

**18. I. 44** Na otok Kornat stigli smo u $8^{30}$ sati. Tu predanili, a u prvi mrak krenusmo za Pakoštane.

**19. I. 44** U $2^{h}$ stigli smo u selo Pakoštane, a otale je preduzet pokret u selo Vrana, gdje se vojska odmorila i prenoćila. Uhvaćena je veza sa XIX. Divizijom.

**20. I. 44** Štab se je upoznao sa zadatkom 5. brigade koju treba smjeniti. Paljene su vatre u slavu druga Lenjina čiji se dan slavi sutra. Primljeno je naređenje za smjenu 5. brigade. Jedinice su krenule na nova odredišta. I. bat. u s. Pakoštane, II ostaje u Vrani, III. u Banjevce, a ostali dijelovi u Radošinovci.
Zadatak će brigade biti osiguranje kanala i iskrcaja materijala, zatvaranje pravca prema Benkovcu i Pirovcu, te zasjede na komunikacijama.

21. **I. 1944** Smjena 5. brigade u toku prije podne izvršena je. Na reonu III. bat. položaj prema Pirovcu. Njemci su otvorili bacačku, topovsku i mitraljesku paljbu. Imali smo jednog druga ranjenog. Kod ostalih snaga bez promjene, vršena obuka po određenom planu.

2 Brigada je sa otoka Visa prebačena na kopno radi odlaska u sastav Devete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 60 i 178.

22. I. 1944 Neprijatelj je bacačkom vatrom tukao Štab III. batalj. na polož. kod Pirovca i izišao sa 1 četom poviše sela. Otvorena je mitraljeska vatra. Poginula je jedna drugarica, a 8 drugova je ranjeno, od toga 3 teško. Na ostalim sektorima bez promjena.

23. I. 1944. Brigada je osim I. i III. bataljona krenula u akciju na sektor Bukovice. Sa I. III. bat. ostao je Načelnik i politkomesar, a sa II. i IV. komandant i zamj. Politkomesara. Štab sa II. i IV. krenuli su za Kistanje. Noću stigli u selo Devrske gdje smo prenoćili, ujutro krenuli za Kistanje, ali prije Kistanja dat pravac za selo Smrdelje.

24. I. 1944 Na sektoru I. i III. bat. bez promjena, jedan drug, polit. komesar čete podlegao je ranama. Kod II. i IV. bat. i Orjent.[3] Odreda bile su akcije. Orjen. Odred osjegur. neprijat. nadiranje iz Roškog Slapa na Smrdelje II. bat. u 24[h] napada na selo Rupe, a IV. u zasjedi između Rupa i Roškog Slapa. U Rupama nije bilo neprijatelja, ali kad je IV. bat. pošao za Rupe dočekan od neprijatelja, morao se povući prema Smrdelje. U 10 sati neprijatelj je napao na Bratiškovce i desno na Gorice i ugrozio put Devrske—Kistanje. Odbijeni napadi.[4] Dobili naređenje za omogućenje prebacivanja V. brigadi preko Krke, ali kasnije povučeno i dobili drugo naređenje za napad na liniji Zečevo Brdo—Kistanje——Manastir Krka, i ovo je promjenjeno a naređeno za pokret prema Dobropoljcima. Odmor u Kalanjevim Dragama. U borbama ranjeno 7 drugova, jedan komandir, a 2 nestala u putu.

25. I. 1944. Kod drugog i IV. bat. i Orjen. Odreda bilo je sljedeće: Nakon odmora u Kalanj. Dragama Orjent. Odred otišao za Radoljice, II. za Bjelinu, a IV u Brušku. Štab u Medića. Kod I i III. bat. jedna četa je ostala u Pakoštane, a dvije u Vranu za zatvaranje pravca. Jedna četa I. na položaju Pirovca, a dvije u Banjevce. Bez promjena.

26. I. 1944. Na sektoru I. i III. bat. bez promjena. Situacija nejasna. Kod II, III i Orjen. Odreda pokret za Dobropoljce, gdje je izvršena priprema za napad na Ostravičke Lišane i Bulić, ali nijesu vršene, već manje akcije čišćenja.

27. I. 1944. Kod I. i III. bez promjene. Kod drugih snaga zauzimanje položaja. Orjen. Odred izbio na Orlovaču k. 406, II. batalj. između sela Gornje i D. Lepuri. IV. bat. na Mijancu k. 413 i sišli u Bulić i selo Lepuri. Odred u Ostrovičke Lišane. I. četa II batalj. otišla u Stankovce radi veze sa snagama na jugu. U 12 sati 3 kamiona neprij. došla od Benkovca u Lisičić. 50 vojnika u streljač. stroju prema k. 415. II. bat.

**3 Orjenski NOP odred.**
**4 i 5 Vidi dok. br. 296, napomenu 8.**

je otišao za selo G. Lepuri, IV. na položaju Mijanca (k. 413), Orjen. Odred u selo Ostrovičke Lišane. Oko 15 sati neprijatelj, motorizovana kolona oko 300 vozila[5] došla od Kistanja u selo Ostrovičke Lišane, tukli naše položaje artil. i minobacač. vatrom. Orjen. Odred uništio 2 kamiona a jednog zapalio.

28. I. 1944 Kod II. i IV. bat. bez promjene. Kod I. i III. neprijatelj je pokušao ispadom iz Biograda u Pakoštane. Četa I. bat. odbila je napad bez žrtava. Prebačeni ranjenici iz diviz. bolnice za Vis.

29. I. 1944. Kod I. i III. batalj. Za zabilježit je sljedeće: Neprijatelj je napao naš I. batalj. kod Vrane i Pakoštana.[6] Borba je trajala do 12[h]. Jedan drug je ranjen. Avioni su čitav dan izviđali. Kod Banjevca poginuo je jedan drug iz III. bat. od aviona. Četa I., III. batalj. otsječena je od bataljona i ostala na tom sektoru. U 21 sat I. i III. batalj. koji je vršio osiguranje kanala preduzeli su pokret pravac Dobra Voda—Kolarine—Kozlovac. Kod drugih snaga akcije manjeg stila. Osim 1. čete i jedne desetine 2 čete III. Bat. Brigada na okupu.

30. I. 1944. Batalj. IV. odbio napad 3 tenka koji su u pratnji 8 kamiona pokušali prodrjeti iz Benkovca—Lisičić za Dobropoljce. I i III bat. dobio zadatak da krene za Velebit za selo Duboki Dol. U 10 sati krenuo je po naređenju divizije i II i IV. batalj. u isti pravac. I., III. i IV. batalj. noći u Krupi, a II. bat. u Žegaru.

31. I. 1944. Pokret cijele Brigade na nove položaje, kretanje u dvije grupe. Nije bilo promjena.

1. II.. 1944. Pokret iz s. Krupe u selo Duboki Dol i posjedao položaje Jelovac—Lipač—Pena—Tremzina—Zaperovača posjela su tri bataljona, dok je I. bat. ostao u Brigadnoj rezervi u Dubokom Dolu gdje se nalazi i Štab Brigade. Kod posjedanja položaja IV batalj. je uočio neprijatelj sigurno naše položaje (izviđače) te je bacio nekoliko mina iz bacača.

2. II. 1944. Nije bilo promjena na položajima. Dezertiralo je 6 iz II. bat.

3. II. 1944. Neprijatelj je pokušao manjim snagama probiti na naš položaj,[7] koji je držao III. i II. bataljon (k. 948 i Lipač), ali je bio odbijen. Na položaju IV. bat. ranjen je jedan drug iz nepoznatog razloga.

Neprijatelj je učinio napad na položaj IV. batalj. na Zaperovaču. Borba je trajala 5 sati i pred mrak je neprijatelj ovladao položajem IV. batalj. Neprijatelj je zanoćio na položaju. Gubitci neprijatelja su veliki. Mi smo imali tri ranjena druga i jednog poginulog. Dezertiralo je 4 iz istog bataljona.

**6 Vidi dok. br. 353.**
**7 Nijemci su 3. veljače poduzeli operaciju »Emil« protiv Devetnaeste divizije. Vidi dok. br. 296, napomenu 12.**

4. II. 1944 S jačim snagama i sa pravca Krupe, Zaperovače, Ćuluma i Cerovca neprijatelj je ovladao našim položajima i prisilio nas na povlačenje. Brigada se je povukla u selo Javornik gdje je zanoćila.

5. II. 44 Zauzeli smo položaje Paripovac (III. bat.)—Jelovac (IV. bat.) —Vrbica (II. bat.). Ostatak brigade i čete u rezervi odmarale su se u Milanovićevim stanovima. Na svim položajima bilo je u toku dana pokušaja neprijatelj, prodora sa slabijim snagama. Poslije podne naređeno je probijanje svih jedinica XIX. Divizije. Tada je neprijatelj jače napadao na Paripovac. Vodila se žestoka borba do noći. Iz 3. bat. poginula su tri druga i polit, komesar bataljona Atif Čampara, a ranjeno je 5. U 17 sati naš IV. bat. sa jedinicama 5. brigade napao je neprijatelja i ovladao Lipačem. Ovim je stvorena mogućnost za prolaz svih jedinica pravcem Turovac — preko komunikacije Gračac—Otrić—Glogovo.

6. II. 1944 Kroz silnu buru i vijavicu snjega, jedinice su oko 3 sata stigle u selo Glogovo. Smrzla su se 2 druga. Nestalo ih je u maršu nepoznati broj. Odatle smo produžili za Gubavčevo Polje — gdje su bataljoni razmješteni po zaseocima: Surle, Blanuše i Tojagići.

7. II. 1944. Odmor boraca u naznačenim zaseocima Gubavčeva Polja.

8. II. 1944. Ovog dana smo zaposjeli po naređenju XIX divizije sljedeće položaje: k. 964 zap. od Glogova — k. 864—k. 1012 Crni Vrh—Oblajak. Zadatak zatvaranja pravca Grab—Glogovo, Gračac—Kijani—Omsica i Gračac—Derin Gaj—Bruvno. Ideja: organizovati upornu odbranu i braniti svaki pokušaj prodora neprijatelja i osujetiti ga u njegovim namjerama. I. bat. zaposjeo je k. 964, II. bat. k. 1014 i 864, III. Oblajak zatvorio cestu, dok je IV. u brig, rezervi u s. Omsicu.

9. II. 1944. Nikakovih promjena nije bilo. Vrijeme veoma hladno i sniježno.

10. II. 44 Izvršen je pokret u Rudopolje, a potom poslije nekoliko sati odmora produženo kretanje za Mazin. Ceta I. bat. kod Vodica napala je neprij. kamion i ubila 7, ranila 3, a zarobila 5 neprij. vojnika.[8]
Imamo krenut za Bosnu u sastav IX. Divizije.

11. II. 1944 Brigada se odmara u selu Mazin, jer zbog ružnog vremena, mećave i snijega onemogućen je pokret dalje.

12. II. 1944 Bez promjena u selu Mazinu gdje se jedinice naše brigade odmaraju po zaselcima Mazina. Ishrana vrlo slaba, i jedino se bazira na dobrovoljnim prilozima naroda.

**8 Vidi dok. br. 130 i 368.**

**13. II. 1944** Krenuli smo pravcem prema Martin Brodu u 14 sati. Zbog velikog snijega pokret je nemoguć, te su se jedinice povratile u kantoman u selo Mazin.

**14. II. 44** Prokrčen je put preko Dobro Sela prema Martin Brodu. Povučeno je naređenje o našem pokretu u pravcu IX. Divizije. Vrijeme užasno, stalno pada snijeg uz veliki vjetar.

**15. II. 44** Dva bataljona I. i II. smješteni u zaseocima Mazina a III. i IV. su prešli u selo Brezovac radi napada na komunikaciju Dobro Selo—Doljani. Vrijeme još gore neg juče.

**16. II. 44** Postavljena zasjeda neprijatelju na liniji Dobro Selo—Doljani. Neprijatelj nije prolazio. Noću je sa naše strane demostrativno napadnut neprijatelj u selo Doljani, ali on nije odgovorio vatrom. Logorovalo ih je oko 1000 vojnika. Vrijeme nešto popustilo.

**17. II. 1944** Brigada je izvršila pokret sa današnjih položaja, da sa 2 bataljona zatvara pravac Gračac—Bruvno, a sa jednim Dabašnica—Glogovo, dok je jedan izvršio pokret iz Mazina u Vagan, gdje će zatvoriti pravac prema Lapcu. Jedinice su prenoćile u Krivošijama, Krajnovićima i Plećašima.

**18. II. 44** Izvršen pokret sa prenoćišta i to: I i II. bataljon u selo Tojagići, Miljuši i Dukić, IV. bat. u zaseok Surle, a ostali dijelovi brigade u selo Petroviće i Čaliće. Na putu naš I. bataljon i intendanturu brigade napao je neprijat. avion, imali smo jednog mrtvog druga i tri ranjena. Zbog velikog vjetra nije se čuo zvuk aviona i do toga je došlo.

**19. II. 1944** I. i III. bataljon prema naređenju Divizije upućeni u selo Klapavicu da čiste put od snijega. Stigla je 1. četa I. batalj. sa komand. I. batalj., koja je bila ostala kod povlačenja sa terena Vranskog Jezera. Ta četa dovela je sa sobom 5 Njemaca koje su zarobili kod jedne akcije — napada na kamion kod Vodica.

**20. II. 1944** Za zatvaranje pravca Gračac—Mazin upućen je IV. bataljon, po depeši Štaba Divizije. Kod drugih jedinica nema promjena, iste se nalaze na istim položajima.

**21. II. 1944** Nema se šta zabilježiti.

**22. II. 1944** Za zatvaranje pravca od Glogova prema Gubavčevom Polju, IV. bataljon krenuo je u selo Plećaši za izvršenje dobivenog zadatka. I. bataljon vratio se iz Klapavica i smješten u selo Omsica.

**23. II. 1944** Primljena je naredba VIII. Korpusa po kojoj naša brigada ulazi u sastav IX. Divizije. Ovog dana proslavljena je 26-godišnjica osnivanja Crvene Armije. IV. bat. prisustvovao je mitingu u selu Omsica. Drugih promjena nije bilo.

**24. II. 44** Nije bilo promjena.

**25. II. 44** Bez naročitih događaja.

26. II. 1944 II. Bataljon dobio je zadatak da izvrši pokret u selo Grcala, sa zadatkom zatvaranja pravca od neprijateljskog teritorija prema Gubavčevom Polju. Otišli tri naša kurira da uhvate vezu sa IX. Divizijom. Drugih promjena nije bilo.

27. II. 44 Nije bilo promjena na teritoriju ove brigade. Bataljoni na istom položaju.

28. II. 44 Bez promjena. Dezertirao borac IV. batalj. neprijatelju u Gračac.

29. II. 44 Bez ikakovih promjena. Primljeno naređenje za pokret Brigade u sastav IX. Divizije.

1. III. 44 Izvršen pokret pravcem selo Petrovići—Mazin—Borićevac——Bubanj. U selu Bubnju jedinice su zanoćile, jer je prelaz preko rijeke Une bio nemoguć zbog nabujale vode. Ovaj pokret je izvršen sa I, III i IV. Bataljonom, dok je Bolnica i II. bataljon ostao u Mazinu.

2. III. 44 Brigada izvršila pokret i prelaz preko Une, druge etape na sljedeći način: I i IV. bataljon iz sela Bubnja do sela Poličevica, zajedno sa bolnicom. III. bataljon sa ostalim djelovima od sela Bubnja do sela Rajinovac, gdje se zanoćilo. II. bataljon od Mazina do sela Poličevica gdje je izvršen prelaz preko Une i zanoćilo.

3. III. 44 Sa prenoćišta sve jedinice su krenula preko Martin Broda za selo Očegrije — Veliki i Mali Cvjetnić. U ovim selima ljudstvo je razmješteno u cilju odmora.

4. III. 44 Odmor u Velikom i Malom Cvjetniću. Vrijeme je slabo jer pada snijeg uz veliki vjetar. Ishrana nije najbolja.

5. III. 44 Odmor u V. i M. Cvjetniću. Vrijeme se poboljšalo kao i ishrana.

6. III. 44 Izvršen je pokret do sela Resanovci, gdje su jedinice zanoćile. Pokret je trajao osam sati. Ishrana nije zadovoljavajuća. Za vrijeme pokreta vrijeme je bilo dobro.

7. III. 44. Izvršen je pokret do sela Gornje i Donje Peulje, gdje su jedinice zanoćile. Pokret je trajao sedam sati. Borci su ovaj marš teško izdržali zbog izmorenosti i slabe ishrane. Ishrana i ovog dana je slaba, vrijeme je sniježno. Uhvaćena je direktna veza sa štabom IX. Divizije.

8. III. 44. Izvršen je pokret brigade iz sela Peulje kroz Grkovce u sela Bastasi i Nuglašicu. Po zaseocima ovih sela jedinice su razmještene u cilju odmora i čišćenja. Odmah se pristupilo čišćenju i sprečavanju zaraze od tifusa koji vlada u manjoj mjeri u ovim krajevima. Vrijeme je dobro. Ishrana se znatno poboljšala.

9. III. 44. Odmor brigade po razmještenim zaseocima. Nastavlja se čišćenje i parenje. Ishrana dobra. Vrijeme također dobro.

Upućena je jedna naša patrola da uhvati vezu sa I. Brigadom IX. Divizije u pravcu Celebića.

10. III. 44 I. bataljon i četa Pratećih oruđa izvršili su pokret za Radanovce i Bojmunte. Drugih promjena nije bilo. Vrijeme je dobro, kao i ishrana.

11. III. 44 Bez promjene. Po jedinicama vršeno parenje i čišćenje. Ishrana loša. Vrijeme dobro. Otišla 4 druga na radioteleg. kurs.

12. III. 44 U Štabu ove Brigade održan je sastanak članova brigade sa članovima Divizije. Štab Brigade premjestio se je u selo Vrbica. Štabovi bataljona sa Štabom Brigade u prisutnosti članova Štaba Divizije održana konferencija. Vrijeme dobro. Ishrana prilična.

13. III. 44 Bez promjene na sektoru Brigade. Vrijeme dobro. Ishrana nedovoljna. Otišlo 6 drugova na viši bolnič. kurs.

14. III. 44 Jedinice na istom mjestu. Formirane su nove jedinice: pionirski vod, četa za vezu (samo 1 vod), četa pratećih oruđa (samo bacačko odjeljenje). Održana je konferencija svih članova Skoja ove brigade u prisutnosti [delegata] Skoja za Hrvatsku. Vrijeme je hladno i snježno. Ishrana nešto bolja.

15. III. 44 Jedinice na odmorištu, raspored za iste isti. Počeo je intenzivan rad na vojničkom i političkom polju, svakodnevna obuka. Vrijeme je hladno. Ishrana dobra. Umro 1 drug na putu za bolnicu.

16. III. 44 Bez promjena. Vrijeme je dobro. Ishrana nedovoljna. Naša prosvjetna grupa održala je zabavu u selu Bastasi. Stigli drugovi iz Politodjela. Umro jedan drug od tifusa.

17. III. 44 Jedinice su izvršile pokret iz Bogdaša, Vrbice i Radanovca u sela Nuglašice i Jaruge zbog eventualnog neprijateljskog pokreta iz Livna u ovom pravcu. Vrijeme je dobro. Ishrana slaba. Osjeća se velik broj bolesnih drugova, za ljekarsku pomoć.

18. III. 44 Izvršen je pokret iz Nuglašica i Jaruge i sa dva bataljona, Štab brigade, intendantura, bolnica i prateća četa u G. i D. Peulje. I. bataljon ostaje u s. Jaruge, a II. je razmješten u Nuglašici. IV. bat. održava vezu iz D. Peulja sa II. Brigadom. Vrijeme je prilično. Ishrana slaba i nedovoljna. Sve više se bolesnici javljaju na ljekarsku. Započelo je parenje brigade protiv ušiju. Otišla 4 druga na niži part. kurs.

19. HI. 44 Jedinice na odmorištima sa istim rasporedom. Vrijeme prilično. Ishrana nedovoljna. Upućeno u Div. bolnicu 25 bolesnika. Stigla 3 druga podof. sa kursa za pojačanje voj. kadra. Umro jedan drug od srčane kapi.

**20. III. 44** Bez promjena. Vrijeme sniježno i hladno. Ishrana nedovoljna. Upućeno na kurs u SSSR avijat. 4 druga. Započelo je pelcovanje Brigade protiv pjegavog tifusa. Radi se po planu.

**21. III. 44** Bez promjena. Vrijeme sniježno. Ishrana nešto bolja. Bolest raste. Jedan drug umro u Div. Bolnici. 26 drugova upućeno u Diviz. Bolnicu.

**22. III. 44** Jedinice na istim položajima. Vrijeme slabo. Ishrana nedovoljna. Jedna naša izviđ. patrola sukobila se sa neprijatelj, patrolom u Uništima.

**23. III. 44** Jedinice na istim položajima. Vrijeme nešto bolje. Ishrana dobra, ali nedovoljna. Umro jedan drug u Diviz. Bolnici.

**24. III. 44** I. i II. bataljon krenuli su za Čelebić po naređenju Štaba Divizije, IV u Jarugu, i Štab Brigade. Prateća četa u Bastase, III bataljon i bolnica na istom mjestu. Vrijeme slabo. Ishrana nedovoljna. Upućeno u Div. Bolnicu 5 bolesnih drugova. Sa I. i II batalj. krenuo načelnik, I. i II. batalj. imaju održavat vezu sa III. ličkom Brig.

**25. III. 44** I. batalj. na istom mjestu, kao i ostali djelovi. Vrijeme je nešto bolje. Ishrana nešto bolja ali nedovoljna. Upućeni u bolnicu Divizije 8 drugova. Zadatak I. batalj. zatvaranje pravca od Livna i održavanje veze sa I. Brigadom. II i IV Batalj. izvršili su pokret za s. G. D. Rujane radi veze i zaštitnice I. Brig, koja će krenuti u akcije južno od linije Livno—Prolog.

**26. III. 44** I. u Čelebićima, II i IV. u Odžaku i Rujane, Prateća u jarugu. III bataljon i Bolnica izvršili pokret za Nuglašicu. Opremljeno na podoficirski i veterinarski kurs 25 drugova. Vrijeme sniježno i jaki vjetar. Ishrana bolja. Svakog dana po nekoliko drugova ide za bolnicu.

**27. III. 44** Jedinice na istom položaju, Štab Brigade i Prateća izvršili pokret za Vrbicu. Vrijeme hladno. Ishrana zadovoljava. I. bataljon ima zadatak održavati vezu sa III. ličkom Brigadom i zatvaranja pravca od Livna. IV. bat. izvršio pokret za Han Prolog, II. bat. za Odžak sa zadat, osiguranja karavana i veze sa I. Brigadom i kontrole s. Prolog.

**28. III. 44** Jedinice na istim položajima. Štab Brigade i Prateća izvršili pokret za Čelebić. Vrijeme dobro. Ishrana dobra i zadovoljavajuća. IV i II Bataljon imaju zadatak zatvaranja pravca iz Livna na juž. strani Livanjsk. polja i čuvanja karavana koji dolaze iz Dalmacije. IV. Batalj. pravio je prepreke u Han Prologu. Bolest napreduje, dosta se drugova javlja ljekar. pomoć.

29. III. 44 Sve jedinice na istim položajima. IV. Bataljon vodio je borbu sa neprijateljem[9] na svom položaju. Imali smo jednog poginulog druga i 4 lakše ranjena. Vrijeme dobro. Ishrana vrlo dobra. Opis borbe: u Han Prolog stiglo u $9^h$ dva tenka, 1 motocikl i 4 kamiona sa oko 120 pješaka, te otvorili vatru na IV. bat. Neprijat. pješad. krenula je za s. Prolog i Cosanlije i vodili borbu sa I. bat. I. Brig. Motorna vozila kod prepreka u Hanu su se zaustavili. Oko podne neprijatelj je krenuo za Livno i tek pred mrak vratio se u Livno. Naši borci otvarali su vatru na prevelikom ostojanju, dvije čete povukle se bez naređenja i u pogrešnom pravcu. Istakao se je u borbi drug Mate Blažić.

30. III. 44. Položaj u Han Prologu posjeo je II. batalj. dok je IV. poslije jučerašnje akcije razmješten u s. Čaić u rezervi. U 6 sati neprijatelj je kretao iz Livna[10] u pravcu Han Prologa sa 4 tenka. Bataljon je posjeo položaj na vrijeme. Neprijateljski tenkovi zaustavili su se na nekoliko kilometara ispred položaja i nakon kraćeg vremena povratili se u svoje baze. Uveče po izvršenoj smjeni od jedinica I. brigade, III i IV. bat. krenuli su za selo Rujane. Ostale jedinice na svojim položajima t.j. I. bat., Štab Brig., Prateća u s. Čelebić, III. bat. i Bolnica u Nuglašici. Intendantura u Kazancima. Vrijeme je vrlo loše, snjeg i veliki vjetar. Ishrana zadovoljava. Javilo se nekoliko drugova za ljekarsku. Dobar dio boraca jako slabo izgleda.

31. 3. 44 Jedinice razmještene na tri prostorije Livanjskog Polja, I. bat., Štab Brigade, Prateća u Čelebić, III. bat. i Bolnica u Nuglašici. II i IV u G. i D. Rujani. Izvršena je smotra od strane načelnika brigade jedinica u s. Rujane. Vrijeme ružno: bura i kiša. Ishrana dobra. Javilo se nekoliko drugova za bolnicu. Intendantura je izvršila pokret za s. Čelebić.

9 i 10 Vidi dok. br. 287.

**SAVEZNIČKI DOKUMENTI**

BROJ 299

## PISMO AMERIČKOG MAJORA F. N. ARNOLDY OD 31. SIJEČNJA 1944. PUKOVNIKU SREĆKU MANOLI O MOGUĆNOSTI PREBACIVANJA AGENATA AMERIČKE OBAVJEŠTAJNE SLUŽBE NA OTOK VIS[1]

**HO. SBS.**

**BARI — ITALIJA.**

**31-1-1944.**

**Major F. N. ARNOLDY, šef Jugosl. Sekcije S. I. — Pukovniku MANOLI,[2]**

**Partizanski Glavni Stab Mornarice NOVJ — VIS.**

**Poštovani pukovniče,**

**Za vrijeme Vašeg boravka u Bariju razgovarali smo o mogućnostima prebacivanja agenata naše obavještajne službe u Jugoslaviju. Odobrili ste odlaženje jedne grupe na otok IZ.**

**Sada imam malu grupu s radio aparatom,[3] koju ću poslati na otok VIS. Molio bih Vas, da joj omogućite prevoz na njezino operacijsko mjesto.**

**Ta se grupa sastoji od jednog radio-operatera,[4] Amerikanca, i jednog agenta, isto Amerikanca ali rodom s otoka Ista, koji je dugo vremena radio na partizanskim lađama. Radio operator će ostati s Komandom partizanskih jedinica na otoku Ižu, dok će agent djelovati gdje će prilike biti najpogodnije, na sakupljanju svih vojničkih i pomorskih informacija o neprijatelju, koje će javiti radio-operatoru, koji će u međuvremenu biti vođa grupe.**

**Bit ću Vam veoma zahvalan bilo za pomoć, bilo za savjete, koje ćete tom prilikom moći pružiti.**

**F. *N. Arnoldy*, v. r.**
**pješ. major**
**U.S.A.**

**FNA/EP**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 2-2/1, k. 1104.

2 Srećko Manola, zamjenik komandanta Mornarice NOVJ.

3 Radio-stanicom

4 Radio-telegralista

**BROJ 300**

# IZVOD IZ IZVJEŠTAJA FOTO-IZVIĐAČKE KOMANDE SAVEZNIČKIH SNAGA NA SREDOZEMLJU OD 1. VELJAČE 1944. O OSTACIMA POTOPLJENIH BRODOVA DUZ DALMATINSKE OBALE[1]

**Foto-izviđačka komanda savezničkih snaga na Sredozemlju**

**Britansko povjerljivo shodno američkom povjerljivo**
**1. veljače 1944.**

**Podrtine (ostaci brodova) i neupotrebljivi brodovi između Zadra i Patrasa**

## 1. Pregled

**Pregled ovog područja je potpun, s izuzetkom malih dijelova zapadne obale Grčke. Međutim, treba napomenuti da su neki snimci suviše lošeg kvaliteta ili pak suviše sitni da bi se mogle uočiti podrtine, naročito onih brodova koji su djelomično potopljeni. Osim toga, neki dijelovi ovog područja nisu se mogli pregledati od prosinca mjeseca 1943. godine, a pošto je više brodova i malih brodića paljeno i prinudno odvučeno na obalu svakodnevno duž dalmatinske obale, ovaj spisak ostataka brodova ne može se smatrati kompletnim.**

1 Original (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Volnoistoriiskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 3-1/1, k. 1104.

**Uzeti su u obzir samo brodovi preko 100 tona.**

| Brod | Položaj | Geografska širina | Geografska dužina | Koordinate | Stanje | Snimak |
|---|---|---|---|---|---|---|
| Trg. brod | Izvan otoka 2ut | 43°52 min. 00 sek. sjeverno | 15°22 min. 00 sek. istočno | Mapa Jugoslavije i Albanije 1:100, 000 G.S.G.S. 4396 Po šitu 92090 762 | skoro potpuno potopljen | 115 GRO |
| Trg. brod | Jugoistočno od otoka Kornat | 43°42 min. 00 sek. sjeverno | 15°29i min. 00 sek. istočno | Po šitu 186 92579 | skoro potpuno potopljen | 135 GRO |
| Jedrenjak od približno 160 tona | Otok Murter | 43°49 min. 00 sek. sjeverno | 15°34 min. 52 sek. istočno | Po šitu 922,66 709 | izgorio | 23 SD 232 4054 |
| Jedrenjak od 220/230 tona | Šibenik | 43°49 min. 30 sek. sjeverno | 15°53 min. 50 sek. istočno | Po šitu 93523 613 karta zone gađanja S/39(l) ZE/41 | prevrnuo se | 23SE/278 4115 |
| Torpedni čamac od 180 tona | Šibenik | 43°43 min. 40 sek. sjeverno | 15°53 min. 30 sek. istočno | Po šitu 93 517 614 karta zone gađanja S/39(l) ZE/41 | ne radi | 23SE/278 4115 |
| Motorni jedrenjak od 100 tona | Šibenik | 43°43 min. 39 sek. sjeverno | 15°53 min. 30 sek. istočno | Po šitu 93 517 614 karta zone gađanja S/38(l) ZC/34 | prevrnuo se | 23SE/278 4115 |
| Trgovački brod od 380 tona | Split | Gat Sv. Duje | | Po šitu 94972 378 karta zone gađanja S/32(l) T/U 56 | nasukan | 23SE'254 LO 30 23 SE/278 3130 |
| Trgovački brod od 240 tona | Split | Gat Sv. Duje | | Po šitu 94973 376 karta zone gađanja S/32(l) U.57 | potpuno potopljen | 23SE/254 LO 30 23 SE/278 3130 |

| Brod | Položaj | Geografska širina | Geografska dužina | Koordinate | Stanje | Snimak |
|---|---|---|---|---|---|---|
| Trgovački brod od 230 tona | Split | Gat Stolana | | Po šitu 94 972, 380 karta zone gađanja S/32(2) U.54 | prevrnuo se | 23SE/254 LO 30 23 SE/278 3130 |
| Obalski brod od 150 tona | Split | Gat Mletački | | Po šitu 94 969 384 karta zone gađanja S/32(l) T.52. | potopljen | 23SE/254 LO 30 23 SE/2,78 3130 |
| Trgovački brod od 270 tona | Kaštelanski zaljev | 43°31 min. 10 sek. sjeverno | 16°25 min. 45 sek. istočno | Po šitu 94 957 396 karta zone gađanja S/32(l) G.38 | nasukan | 23SE/254 LO 24 23SE/278 4121 |
| Trgovački brod od 250/300 tona | Kaštelanski zaljev | 43°31 min. 30 sek. sjeverno | 16°26 min. 50 sek. istočno | Po šitu 94 973 403 karta zone gađanja S/32(l) X.30 | izgorio | 23SE/278 4115 |
| Jedrenjak od 100 tona | Otok Korčula | 42°54 min. 30 sek. sjeverno | 16°46 min. 30 sek. istočno | Po šitu 123 263 818 | prevrnuo se | 60PR/148 3135 |
| Brod od 190/200 tona | Otok Stolta | 43°23 min. 00 sek. sjeverno | 16°19 sek. 00 sek. istočno | Po šitu 109967 018 | nasukan | GOPR/169 3046 |
| Brod od 100/150 tona | Otok Hvar | 43°10 min. 45 sek. sjeverno | 16°25 min. 40 sek. istočno | Po šitu 109967 018 | nasukan | 15SG/24 4055 |
| Brod Siebel | Makarska | 43°17 min. 47 sek. sjeverno | 17°01 min. 15 sek. istočno | Po šitu 110 445 164 | djelomično potopljen | 23SE/278 3136 |
| Torpedni čamac | Otok Lastovo | 42°44 min. 50 sek. sjeverno | 16°49 min. 40 sek. istočno | Po šitu 123640 310 | nasukan | P/59. 3018 |

| Brod | Položaj | Geografska širina | Geografska dužina | Koordinate | Snimak | Stanje |
|---|---|---|---|---|---|---|
| Obalski brod-cisterna od 150 tona | Trogir | 43°30 **min.** 40 **sek.** **sjeverno** | **16^15 min. 30 sek. istočno** | Po šitu 93818 383 | sada izgorio | 23SE/278 3124 |
| Trgovački brod od 340 tona | Dubrovački zaljev | 42°39 **min.** 52 **sek.** **sjeverno** | **18°07 min. 24 sek. istočno** | Po šitu 126 377 59,7 karta zone gađanja D/14(l) K. 59/60 | ne upotrebljava se | 23SE/277 3080 |
| Trgovački brod od 250 tona | Dubrovački zaljev | 42°39 min. 51 sek. sjeverno | **18°07 min. 24 sek. istočno** | Po šitu 126 377 597 karta zone gađanja D/14(l) K. 59/60 | ne upotrebljava se | 23SE/277 3080 |
| Brod od 180 tona | Dubrovački zaljev | 42°39 min. 57 sek. sjeverno | **18°07 min. 27 sek. istočno** | Po šitu 126 378 598 karta zone gađanja D/14(l) I. 60 | ne upotrebljava se | 23SE/277 3080 |
| Brod Siebel | Dubrovački zaljev | 42°39 min. 45 sek. sjeverno | **18°05 min. 05 sek. istočno** | Po šitu 126 345 594 karta zone gađanja D/14(l) L. 25 | ne upotrebljava se | 23SE/277 3082 |
| Trgovački brod od 200,/250 tona | Luka Gruž | 42°39 min. 24 sek. sjeverno | **18°04 min. 54 sek. istočno** | Po šitu 12,6 344 587 karta zone gađanja D/14(l) I. 23 | skoro potpuno potopljen | 23SE/277 3082 |
| Trgovački brod od 375 tona | Zaljev Tivat | 42°24 **min.** 45 **sek.** **sjeverno** | **18°42 min. 45 sek. istočno** | | ne uprtrebljava se | 23SE/263 4130 |
| Trgovački brod od 200/220 tona | Blizu Ulcinja | 41°57 min. 05 sek. **sjeverno** | **19°10 min. 00** sek. **istočno** | Po šitu 137 858 165 | nasukan neupotrebljava se | 15SG/131 4162 |

**BROJ 301**

## IZVJEŠTAJ SAVEZNIČKIH SNAGA NA OTOKU VISU OD 23. VELJAČE 1944. O ZRAČNIM NAPADIMA NA SOLIN, ŠIBENIK, ZADAR I ZAGREB[1]

**Za Bari**
**s Visa**

**Loše vrijeme od 19—21. veljače ograničilo je zračne napade na brodove i izviđanja COBFUBI Dalmacia Albania 42 aviona »Spitfires« i nekoliko aviona Maccis s beznačajnim osmatranjima. 22. veljače, 24 aviona Kittyhawks, 12 spitfires oštetili su motorni brod od 500 tona i jedan jedrenjak u luci Solin sjeverno od Splita. 28 tvrđava bacilo je 81 tonu bombi na Zagreb A-D pogoci na hangare i zgrade. 68 aviona Liberator bacilo je 160 tona bombi na Šibenik. M-Y pogoci na skladišta i presjekli željezničku prugu na nekoliko mjesta. 38 aviona Liberator bacili su 90 tona bombi na luku Zadar; mnogi pogoci u području luke.**

**br. 411 od 23. veljače**

**BROJ 302**

## UPUTSTVO SAVEZNIČKIH SNAGA U DALMACIJI OD 25. VELJAČE 1944. ZA OBRANU OTOKA VISA[1]

**Vrlo povjerljivo**
**Kopija br. 19**

**Savezničke snage u Dalmaciji**
**Hitna operacija br. 1**

### 1. Obavještenje

**Može se očekivati da neprijatelj u svako doba napadne otok Vis jednom od dobro uvježbanih divizija snabdjevenih (Siebels) dvotrupnim penišama i drugim ratnim pomorskim sredstvima.**

**Združene pomorske i zrakoplovne snage dovoljne su da unište neprijatelja ukoliko vremenske prilike budu povoljne. Ako vrijeme ne bude povoljno, neprijatelj može iskoristiti tu situaciju za uništavanje naših kopnenih snaga, prije nego što naše mornaričke i zračne snage mogu prekinuti njegove operacije.**

1 Original (tipkati na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg br. 10/1, k. II04.

**Kopnena obrana otoka Visa sastoji se od jedne partizanske divizije,[2] namijenjene uglavnom za obalsku obranu i trupa združenih snaga, čiji je sastav prikazan u prilogu »F«. Partizanska divizija broji oko 4000 ljudi.**

2. **Upozorenje**

**Na primljeno upozorenje da se neprijateljske snage približavaju otoku Visu, bit će dati slijedeći signali :**

**a) Crveno-zelenu raketu ispalit će noću brodovi koji stoje udaljeni od obale i centar za vezu Hum, kada se budu vidjeli neprijateljski brodovi.**

**b) Centralisti će prekinuti sve veze sa združenim (savezničkim) snagama i poslat će šifriranu riječ Balloon svim prijemnim stanicama.**

**c) Radio-stanica Kyte and Huntinghorn poslat će šifriranu riječ Balloon prekidajući veze, koristeći prioritet 4 D.**

**g) Ako su poznate obale na koje se iskrcao neprijatelj, rad. stanica Kyte poslat će šifriranu riječ Malta, zajedno sa mapom te obale, prekidajući vezu i koristeći prioritet 4 D.**

**d) Sva crkvena zvona, zvonit će deset minuta.**

**3. Štab savezničkih snaga na bojištu**

**Cim budu dati signali a, b, i d za upozorenje, formirat će se štab savezn. obramb. snaga pri partizanskom štabu. Plan štaba savezn. snaga dat je u prilogu »A«. Svi oficiri i vojnici koji čine formaciju, otići će odmah na svoje položaje.**

**Stanovi sa telefonima, osvjetljenjem, stolovima itd. predviđeni su za oficire sa sobama odvojenim od operativnog odjeljenja. Operativno odjeljenje partizanskih snaga koristiće samo dežurni oficir komande i glavnog štaba. Ostali oficiri će dolaziti u ova operativna odjeljenja i zadržavati se što je moguće kraće, za vrijeme borbe. Savezнički intendant rasporedit će rezerve hrane, goriva i maziva i municije za štab savezničkih snaga na bojištu.**

**4. Dežurni oficir »G«**

**Oficir glavnog štaba bit će uvijek dežuran na komandnom uređaju »ABLE«, koji će se nalaziti u partizanskom štabu. Knjiga svih primljenih poruka čuvati će se na način iznijet u dodatku »B«, a ona će sadržati isto tako važne poruke koje šalje radio-stanica Kyte an Huntinghorn. Također će se čuvati i jedna novija mapa sa svim postojećim položajima.**

**Izvještaj o situaciji podnosit će se svakih 24 sata. On se neće otvoreno radiotelegrafirati.**

**5. Međusobna veza**

**Plan veze nalazi se u prilogu »C«. Dijagram veza i pravaca nalazi se u prilozima »D« i »E«.**

2 Odnosi se na Dvadesetšestu diviziju NOVJ.

**6. Trupe pod Comando**

**Borbeni raspored i saopćenje o položaju prikazani su u prilogu »F«.**

**7. Artiljerija**

**Napomena o partizanskoj artiljeriji nalazi se u prilogu »H«.**

**8. Bezbjednost**

**a) Razvrstavanje dokumenata. Sva dokumenta označena sa »-strogo povjerljivo« (u Most Secret) čuvat će se zajedno u jednoj kutiji svake jedinice. Tu kutiju treba da uzme štab jedinice radi borbenog rasporeda. Jedinice operativne komande? (Os. C) bit će odgovorne za izvršenje pravilnih postupaka pri uništavanju tih dokumenata ukoliko im bude prijetila opasnost da budu zaplijenjeni.**

**b) Lozinke. Partizani su tražili da se utvrde znaci za uvođenje posjetilaca u njihov štab, samo oni ne smiju stalno biti dostupni. Taj znak se saopći telefonom partizanskom štabu i zatraži se znak koji će se dati prilikom posjete partizanskom štabu noću. Riječ »Inglezi« upotrijebit će se kao odgovor na uzvik »Stoj«. »Naprijed« se kaže na engleskom »advance« »[advans]« i zatim se jedna strana može približiti stražaru.**

**c) Protivavionska obrana. Jedinice će izvršiti ukoliko je moguće, odgovarajuće pripreme za obranu od avionskih napada, požara, civilnu zaštitu, iznenadnih napada gasovima itd. i podnijet će kopiju svojih naređenja ovom štabu.**

**d) Vozila. Po prijemu šifrirane riječi »Balloon« neće se upotrebljavati nezamračeni farovi na putevima koji vode u partizanski štab sve dok oni ne napuste put Vis—Komiža. Samo kola koja pripadaju slijedećim oficirima, moći će tada da se više približe partizanskom štabu nego raskrsnici puta 739851 :**

**Dežurnom oficiru glavnog štaba, pomoćniku načelnika pri intendantskoj službi i načelniku intendantske službe partizanskog štaba.**

**Nisu data nikakva ograničenja za motocikle.**

**9. Pozadinski štab**

**Uobičajeni rad će se nastaviti sve dok to neprijateljske operacije dozvoljavaju i osoblje pozadinskog štaba neće se uključiti u operacije osim ako to nije značajno za uspjeh operacije.**

**Ured poz. štaba ostat će u Komiži sve dok gradu ne zaprijeti opasnost od napada. Otada, za pokret će se što je prije moguće obavijestiti štab bojišta.**

**Pozadin. štab (određen u naređenju pozadinske službe 133, br. 3) kretat će se po naređenju glav. intendanta.**

**AQ [Pozadinski štab] — će ako je moguće, obilaziti danju, štab bojišta u toku borbe.**

**10. Sanitet**

Raspored sanitetskog osoblja dat je u prilogu »J«. U toku borbe, sanitet mora biti u što tješnjoj vezi sa štabom na bojištu da bi se dobilo što prije obavještenje o postojećim pokretima.

**11. Upravljanje pozadinom**

Uputstva za pozadinu izdaju se posebno. Ukoliko bude potrebno uništiti skladište, naređenje izdaje glavni štab ili glavnom intendantu ili neposredno skladištu, a kopiju glavnom intendantu.

**12. Ratni zarobljenici**

Ratni zarobljenici zarobljeni od strane britanskih trupa neće se uručivati partizanima. Ratni zarobljenici partizana, mogu se uručiti britanskim trupama, ali se neće vraćati partizanima.

Glav. intendant će načiniti raspored za čuvanje rat. zarobljenika.

25. 2. 1944.

[Potpis nečitak]
generalštabni major
za načelnika

**BROJ 303**

**PREGLED RASPOREDA SAVEZNIČKIH SNAGA NA OTOKU VISU 25. VELJAČE 1944.»**

**Hitna operacija br. 1.**
**Savezničkih snaga u Dalmaciji**[2]

**Prilog »F«**

**Formacija**

**Štab savezn. snaga, otok Vis**

**Glavni štab (G)**

| **Štab za pozadinu (AO)** | **Borbeni raspored i položaji** | **Štab bojišta** |
|---|---|---|
| | **Komiža** | **Borovik** |
| | **Komiža** | **Komiža** |
| **2. komando** | **Komiža** | **Borovik** |
| **1. i 2. trupa, manja jedinica** | **Vis** | **PT. 142 (769891)** |

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 8-6/1, k. 1104.

2 O dolasku savezničkih snaga na dalmatinske otoke vidi dok. br. 3, napomenu 7, dok. br. 43, napomenu 25 i dok. br. 64.

| | | |
|---|---|---|
| jedinica 2. trupe | Vis | tvrđava Džordž |
| 3. i 4. trup. (četa) | Komiža | Dračevo polje |
| 5. i trup. teškog naoružanja | Podšpilje | |
| Snage SAD | Vis | Sv. Kuzma (781870) |
| 101. baterija malokalib. protivavionske artiljerije | Komiža | Borovik |
| manja jedinica trupe A | Komiža | Komiža |
| jedinica trupa A | Komiža | Rukavac |
| manja jedinica trupe B | Komiža | Komiža |
| jedinica trupe B | Komiža | Rukavac |
| manja jedinica trupe C | Vis | Vis |
| jedin. trupe C (tvrđava George) | [tvrđava Džordž] | tvrđ. Džordž |
| RSR malo kalibar, protivavionska artiljerija | | |
| 6. trupa | Komiža | Borovik |
| Manje odjeljenje 7. trupe | Podselje | Podselje |
| odjeljenje 7. trupe | Vis | Vis |
| manje odjeljenje 8. trupe | tvrđava Džordž | tvrđ. Džordž |
| Odjeljenje 8. trupe | Meteor, stan. Podhumlje | Meteor, stan. Podhumlje |
| Sanitet | | |
| odjeljenje EFA | | |
| kirurška grupa | Komiža | Komiža |
| Pozadinsko odjeljenje | | |
| kraljevske vojske | | |
| Podrška | | |
| SNOAL(E) | Komiža Podhumlje | Komiža Podhumlje |
| Misija kraljevske | Podhumlje | Podhumlje |
| artiljerije | (štab partizanske artiljerije) | |

**BROJ 304**

## IZVJEŠTAJ AMERIČKOG ŠTABA NA VISU OD 24. OŽUJKA 1944. O ISKRCAVANJU NIJEMACA 22. OŽUJKA NA OTOK ŠOLTU[1]

24. ožujka 1944.

**Američki štab na Visu**

**Obavještenje o Šolti**

1. 22. ožujka uvečer, Nijemci su se iskrcali na Maslinicu, istočno od Šolte.[2] Rasturili su se po čitavom otoku, šaljući grupe u svako mjesto da bi tražili partizane. Oko 50—60 Nijemaca pretražilo je mjesto Gornje Selo.

2. 23. ožujka u 06 h, dva aviona izviđala su nisko letući. U 08,30 h kružilo je 6 »-Štuka-« tražeći ciljeve. Oni su mitraljirali upola potopljeni brodić u kanalu [uvali] Necugam [vjerojatno Nečujam].

3. Noću 23. ožujka, Nijemci su bacili rakete i svijetleće signale na Split. Lijevo od Šolte nije bilo uopće partizana. Svi su se vratili na Vis 23. ožujka noću.

**Nepotvrđene vijesti**

Pronose se glasovi da Nijemci neće ostati u Šolti. Ukupan broj Nijemaca-nije poznat; stanovništvo tih mjesta pretpostavlja da ih ima oko **100—200.**

Nijemci uzimaju sve zalihe hrane od civilnog stanovništva pa čak i zlato i nakit.

***Garl. E. Bathory.*** **v. r.**
poručnik pješadije

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NOB, reg. br. 25/1, k. 1104.

2 Vidi dok. br. 262. Maslinica je mjesto na krajnjem zapadnom dijelu Šolte, a ne »istočno od Šolte«.

**NJEMAČKI DOKUMENTI**

**BROJ 305**

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 1. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBAMA KOD VRLIKE I KNINA I BOMBARDIRANJU ZADRA[1]

TAJNO

T E L E G R A M

8/17 — 1. 1. — 09,15 h

— Komandi 2. oklopne armije

— Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj

— Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)

— V SS-brdskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 1. 1. 1944.**

**Vrijeme:** obala-kišovito, planirane-sniježne padavine, jak vjetar.

**Opća situacija:** Snažan napad bandi na Banja Luku.

**264. divizija:** Pred našom akcijom čišćenja slabiji neprijatelj se povukao sjeveroistočno od Pirovca. Borbena grupa Vrlika ušla u Drniš. Ne prijateljski gubici u borbama jugozapadno od Vrlike: 35 mrtvih i ranjenih.[2] Brod »Gofredo Mamelli« (5500 t) kod otoka Rivanj (sjeverno od Ugljana) naišao je na minu i nasukao se.

30. 12. u 14,58 sati napad 24 dvomotorna bombardera na lučka postrojenja u Zadru.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561767.

2 Vidi dok. br. 10, 24, 40 i knj. 9, dok. br. 369 i 372.

**114. divizija: Povećano ometanje cesta za dotur. Brojno jaka banda, u rejonu 14 km sjeverno od Knina, razbijena artiljerijskom vatrom i protjerana. Neprijateljski gubici: 20 mrtvih; vlastiti: 2 ranjena.**

[...]

***Pjafferott,*[8] v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 1/44.**
**1. 1. 1944.**

## BROJ 306

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O DEJSTVIMA KOD PRIMOSTENA I SINJA[1]

**TAJNO**

**T E L E G R A M**

**102/105 — 3. 1. — 09,35 h**

**Komandi 2. oklopne armije**

**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**

**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika) V SS-brdskom korpusu**

**Dnevni izvještaj od 3. 1. 1944.**

**264. divizija: Potisnuta brojno jaka banda 6 km istočno-jugoistočno od Primoštena.[2] I bataljon 892. puka, nakon slamanja jačeg otpora neprijatelja,[3] kod Hrvača (5 km sjeverno od Sinja)...**

**Namjera: Izviđački prodor u pravcu Bitelića i Zelova[4] (12 km sjeverno i 9 km jugozapadno od Sinja).**

3 Werner, načelnik Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/71.

2 U rajonu Primoštena nalazili su se dijelovi Sibensko-trogirskog NOP odreda. Vidi dok. br. 40.

3 i 4 Stab 264. pješadijske divizije planirao je sa 1. bataljonom 892. grenadirskog puka u vremenu od 2. do 8. siječnja 1944. izvođenje akcije »Hasenjagd« radi čišćenja područja Zelovo—Kladnjice—Prgomet—Brštanovo. Vidi dok. br. 10, 36, 40, 323 i 454.

114. divizija: Radovi na raščišćavanju snijega na cesti Šujica—Livno. Na cesti Karlobag—Gospić veliki nanosi snijega.

Namjera: Borbeno izviđanje u rejonu Obrovac—Bitelić.

[...]

*Pfafferott*,[5] v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 15/44 pov.
3. 1. 44.

**BROJ 307**

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O DEJSTVU JEDINICA KOD SINJA I ZRAČNIM NAPADIMA SAVEZNIKA NA ŠOLTU, SPLIT I ŠIBENIK[1]

TAJNO

T E L E G R A M

159/62 — 4. 1. — 09,30 h

Komandi 2. oklopne armije

Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj

Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)

V SS-brdskom korpusu

Dnevni izvještaj od 4. 1.1944.

Opća situacija: Jaki zračni napadi.

264. divizija: Jaka neprijateljska banda u rejonu 25 km sjeverno od Skradina. Pred našim izviđačkim prodorom u rejonu 6,5 km sjeverno od Sinja, neprijatelj se povukao u pravcu sjeverozapada, razbijen artiljerijskom vatrom. Prilikom javljene borbe, u rejonu 6 km istočno od Primoštena,[2] neprijatelj je imao slijedeće gubitke: 9 mrtvih, 40 ranjenih.

5 Werner

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/73.

2 Vidi dok. br. 306.

**Namjera: Prodor u rejon sjeverozapadno od Sinja.**

**Neprijateljski zračni napadi na Šoltu, grad i luku Split i na Šibenik. Vlastiti gubici: 9 ranjenih. Uništeno: 3 teretna vozila i 1 putničkih automobil. 24 civila mrtva, 30 ranjeno. Razoreno 25 civilnih zgrada, 75 oštećeno.**

**114. divizija: Otkrivena neprijateljska razglasna stanica u rejonu 3 km istočno od Livna. Otkrivene baze za neprijateljsku obavještajnu organizaciju. Ceste za dotur očišćene od snijega, sa izuzetkom ceste Sučevići——Karlobag.**

**[…]**

***Pfafferott,***[3] **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 28/43. pov.**

## BROJ 308

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BOMBARDIRANJU ŠOLTE, SPLITA I ŠIBENIKA I POTONUCU PODMORNICE U BRAČKOM KANALU[1]

**4. 1. 1944.**

**TELEGRAM**

**207 — 4. 1. — 21,50 h**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Dnevni izvještaj**

**Opća situacija: Povećana neprijateljska zračna aktivnost (Split, Šibenik, Prijedor) sigurno je u tijesnoj vezi sa osujećenim napadom na Komandu korpusa u Banja Luci, otkrivenu od strane komunista.**

**IIa:Obala i ceste za dotur: Banda u rajonu Kistanja[2] (18) km jugozapadno od Knina) namjerava, prema četničkom izvještaju, da napadne Skradin (II dalmatinska brigada?).[3] Jaka banda u rejonu 16 km sjeverno--sjeveroistočno od Trogira (Mosorski odred?). Sjeverno od Sinja jedna banda (4—6000) se, pred našom izvidnicom, sa komorom povukla u pravcu sjeverozapada; tučena je artiljerijskom vatrom; uništena 4 neprijateljska teretna kola.**

3 Werner

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/982.

2 U rajonu Kistanja nalazili su se dijelovi Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda.

3 Toga dana jedinice Devetnaeste divizije NOVJ nisu se nalazile u sjevernoj Dalmaciji. Vidi dok. br. 296.

30. 12. banda veće jačine je prešla cestu sjeverno od Sučevića (brigada 7. divizije?).[4]

Ie: Potonula podmornica u Bračkom kanalu. Bombardiranje Šolte u 08,25 sati (4 bombe),

Šibenika u 12,10 i 15,35 sati u pravcu jug—sjever (2000 m visine).

U 15,35 sati u pravcu jug—sjeverozapad, svaki put 12 bombardera,

Splita u 12,15 sati, 24 bombardera iz pravca jug—jugozapad u pravcu jug—jugozapad.

[...]

U Šibeniku oštećenja na zgradama, 4 vlastita vozila uništena, manji vlastiti gubici. ..

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 14/44. pov.

**BROJ 309**

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 4. SIJEČNJA 1944. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U SJEVERNOJ I SREDNJOJ DALMACIJI[1]

**T A J N O**

**264. pješadijska divizija**
**Operativno odjeljenje**
**Br. 34/44. pov.**

**Divizijsko komandno mjesto,**
**4. 1. 1944.**

**Komandi XV brdskog armijskog korpusa**

**P r o c j e n a  s i t u a c i j e**

**I) Politička situacija.**

**U poređenju sa prošlim mjesecom, nema nekih hitnijih promjena u pogledu političke situacije u divizijskoj zoni. Talijanski dio stanovništva u Zadru još uvijek je mišljenja da Zadar ostaje pod Italijom. Zbog hrvatske zategnute situacije jasno je, da preuzimanje rukovođenja Zadrom od strane hrvatske države ne može da se poduzme odmah, već se mora sprovoditi malo pomalo.**

4 Odnosi se na Sedmu brigadu Devetnaeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 296.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/468—488.

**Žestoki zračni napadi na lučka postrojenja i gradsku oblast, koji se stalno ponavljaju, djeluju deprimirajuće na stanovništvo. Većim dijelom ono je napustilo grad. Sve prodavaonice i kafane su zatvorene. Privredni život je paraliziran. Na otocima, zauzetim od strane njemačkih trupa, vlada opće zadovoljstvo, što stanovništvo ponovo u miru može da obavlja svoj posao.**

**Od strane divizije poduzete su sve mjere, da se talijanske jedinice[2] što prije evakuiraju u Italiju, odnosno uvrste u njemački Vermaht kao radni bataljon. Dana 9. 12. 43. ukrcano je na brod za Trst 2 oficira i 80 pripadnika fašističke milicije, a prije nekoliko dana i jedna jedinica jačine 200 ljudi. Veći dio talijanske posade demoraliziran je zračnim napadima. Zapovjednici jedinica svoje trupe više ne drže čvrsto u rukama, tako da je od strane njemačkog Vermahta moralo biti naređeno, da ih se prinudno smjesti u kasarne. Kad bi bilo raspoloživog brodskog potencijala za evakuaciju, Zadarsko pitanje bi već odavno bilo razjašnjeno.**

**Stanovništvo Šibenika, koje je uslijed mnogobrojnih zračnih napada većim dijelom napustilo grad, postepeno se vraća, pošto je bombardiranje popustilo. Iseljeni trgovci ponijeli su sa sobom životne namirnice, namjenjene stanovništvu, tako da je kod preostalog stanovništva nastala teška situacija sa prehranom. Međutim, posljednjih dana situacija se bitno poboljašala uz potporu njemačke komande. Nužne mjere su poduzete, prije svega od strane državne uprave u cilju da se ubuduće spriječe ovakve nezgode.**

**Anglofilska struja u stanovništvu Splita zračnim napadima izgubila je dosta pripadnika. Kao što se može zaključiti, iz izjava prebjeglih, i kod partizana postoji izvjesno neraspoloženje prema Engleskoj, što je od strane političkih komesara ocijenjeno kao nečasno i dvolično ponašanje. U partizanskim krugovima se također više ne vjeruje u iskrcavanje Anglo-Amerikanaca i u njihovu pomoć u životnim namirnicama i odjeći, nakon što je prodro utjecaj Moskve na Balkan.**

**Hrvatske oružane snage kod stanovništva uživaju manji ugled, iz razloga što im nedostaje jedan jedinstven politički pravac. Ustaše pošteno stoje na strani Njemačke, međutim zapovjednici su nepodesniji.**

**U redovima domobrana nastavljaju se greške iz jugoslavenske vojske. Cilj je — po mogućstvu dobar život, izbjegavanje borbe i opasnosti i prepuštanje njemačkom Vermahtu uništavanje bandi. Korupcija, crna burza i špekulacija smatraju se, od strane zapovjednika i vojnika, kao pravo koje se razumije samo po sebi. Ovo je, u principu dovelo dotle da hrvatskoj državi ne uspijeva da izgradi jednu autoritativni ju upravnu organizaciju i da stanovništvo snabdije u dovoljnoj mjeri.**

**U zategnutom odnosu između ustaša i četnika ništa se nije promijenilo. Kao i ranije, obje organizacije su smrtni neprijatelj. Razgovor između komandanta Poglavnikove tjelesne garde, potpukovnika Kečeta[3] i četničkog zapovjednika, poručnika Miloševića, za sad nije dao pozitivnog rezultata.**

2 Odnosi se na talijanske jedinice koje su poslije kapitulacije Italije, rujna 1943. godine, ostale u Zadru 1 izrazile želju da se bore na strani Nijemaca.

3 Emil Kečet, komandant Sedmog ustaškog zdruga u Drnišu.

**Vijest o obrazovanju nove jugoslavenske vlade pod Titovim rukovodstvom, s čime je vezano i stavljanje van snage kralja Petra, primljena je među četnicima sa velikim zaprepašćenjem. Anglofilski krugovi su ovom situacijom izgleda mnogo izgubili u utjecaju. U posljednje vrijeme ima sve više znakova približavanja ovih krugova grupi Nedić—Ljotić. Ova grupa se, u borbi protiv komunista, nalazi na zajedničkoj liniji sa njemačkim Vermahtom i odbija svako paktiranje sa anglofilskim krugovima. U svakom slučaju, ovi četnici pružaju njemačkom Vermahtu dragocjeniju pomoć od ustaša i domobrana u borbi protiv bandita.**

**Hrvatska država i dalje čini malo da među stanovništvom stvori političku podlogu za dalji opstanak. Prisutno je žaljenje, što njemački Vermählt nije preuzeo i upravljanje zemljom. Kod službenika se — vjerojatno uslijed premalih plaća — može primijeniti opća nespremnost za suradnju u izgradnji države. Karakteristično za stav određenih ličnosti u upravi je držanje gradonačelnika grada Šibenika. Ovaj je, nakon prvih zračnih napada, uz potpuno omalovažavanje svojih dužnosti, napustio grad i nije uveo nikakve pomoćne mjere za otklanjanje štete od bombardiranja. Slično su se ponijeli i članovi hrvatske uprave[4] u rajonu Zadra, čije je sjedište u Zemuniku. Hrvatski činovnici su, zbog zračnih napada, odbili da preuzmu i samo konzularne poslove u gradu Zadru.**

**Neriješeni veliki problemi nisu od strane hrvatske uprave niti razmatrani niti se energično pristupilo njihovom rješavanju.**

**Hrvatske vladine instance nisu u stanju da osiguraju hranu stanovništvu. Životne namirnice mogu se nabaviti samo, skoro isključivo, putem špekulacija, kojom prilikom se plaćaju fantastične sume. Većina stanovništva ipak nije u stanju to da plati i tako je primorano na trampu, ako želi da izbjegne glad. Tako se na pr. jedno odijelo mijenja za 10 kg brašna, jedan klavir za 40 kg pšenice. Vlasti pokušavaju konfiskacijom da stanu na put špekulacijama, kojom prilikom prave posao i sami službenici, koji uslijed jake inflacije od države dobijaju male plaće. Stoga nije čudno, što stanovništvo nema povjerenja u hrvatsku državu.**

**Raspoloženje stanovništva prema njemačkom Vermahtu nije neljubazno. Držanje njemačkog naroda, disciplina njemačkih vojnika, kao i nesalomljiv otpor na svim frontovima, toliko imponiraju stanovništvu da doduše preovlađuje bezuvjetno prijateljski stav, ali je zato u svakom pogledu prisutno poštovanje prema Njemačkoj.**

**II) Neprijateljska situacija (stanje 3. 1. 44.).**

**Zaposjedanjem obalnog sektora Primošten—Rogoznica jako su smanjeni pokreti bandi ka rejonu sjeverno od Sinja. U posljednje vrijeme se iz rajona Primošten—Rogoznica ponovo javljaju jake neprijateljske snage. Vjerojatno su ove u vezi sa namjeravanim neprijateljskim iskrcavanjima.**

**Nakon njihovih mudrih akcija od 27. 12. do 31. 12. 43. u pravcu Vrlike,[5] jedinice 20. divizije vratile su se u svoj raniji rajon, sjeverno i sjeveroza-**

4 Riječ je o Velikoj župi Ravni kotari. Veliki župan ove župe bio je dr Viktor Ramora. O organizaciji civilne uprave NDH u sjevernoj Dalmaciji vidi dok. br. 450.

5 Vidi dok. br. 24.

padno od Sinja. Prema izvještajima doušnika, u ovom rajonu se i dalje vrši novo formiranje bandi od ostataka potčinjenih jedinica. Naoružanost bandi je znatno poboljšana engleskom potporom. Borbeni moral je oslabio, propagandom mnogih prinudno mobiliziranih i dezertera.

Ziva zrakoplovna aktivnost iznad Splita i Šibenika. Napadi su prije svega usmjereni na zaljev Solin (sjeverno od Splita).

Veliki otoci južno od Splita još uvijek su zaposjednuti od strane snaga 26. divizije. Na Hvaru je navodno stacionirano 6 engleskih torpednih brzih čamaca. Između otoka živ brodski saobraćaj. U rajonu s obje strane ceste Drniš—Knin nema bandi.

III) Vlastita taktička situacija i namjere.

Težište aktivnosti bandi, u izvještajnom periodu, ponovo je bilo u lijevom sektoru, dok se neprijateljska aktivnost na cesti Split—Marina smanjila. Jedna jača banda znatno je ometala put za dotur za Split odnosno Sinj, u rejonu Muć—Brštanovo. Divizija je morala da angažira III bataljon 893. puka (bez 2. čete) na čišćenju i osiguravanju ceste za dotur.

U sadejstvu sa jednom borbenom grupom 114. lovačke divizije, jedna jača banda, koja je prodrla u Vrliku, odbačena je uz velike gubitke po neprijatelja.

Jača neprijateljska aktivnost zabilježena je još u rajonu sjeverno od Skradina, sa djelomično žestokim napadima na novoizgrađena četnička uporišta.

U ostaloj divizijskoj oblasti pojedinačna neprijateljska aktivnost u rajonu Benkovac—Pirovac—Primošten.

Vlastita aktivnost svugdje je djelovala povoljno.

U cilju spriječavanja iskrcavanja bandita, koji su pod dojmom otočkog poduhvata V SS-korpusa, namjeravali da skrenu na kopno, divizija je po jednu borbenu grupu, jačine oko 2 ojačane čete, uputila u rajone Pirovac—Tijesno, Primošten i Rogoznica. Uslijed nedostatka snaga, borbene grupe su se morale formirati izvlačenjem pojedinih vodova i grupa iz više četa. Po završetku akcije, sprovedene u toku 2. 1. 44., u cilju čišćenja oblasti Zelovo—Brštanovo—Kladnjice—Prgomet,[6] I bataljon 892. puka smijenio je II bataljon 893. puka u rejonu Marina—Trogir. Odmah potom je II bataljon 893. puka ponovo podređen 893. grenadirskom puku i angažiran u obalnoj obrani rejona Jadrtovac (8 km južno—jugoistočno od Šibenika) — Rogoznica—Stari Trogir—zaljev.

Poljski dopunski bataljon morat će se vjerojatno, prema dosadašnjoj namjeri, premjestiti u rajon Bribirske Mostine (16 km sjeverozapadno od Skradina).

a) da bi držao slobodnim zaleđe borbene grupe angažirane u rejonu Pirovac—Tijesno,

b) da bi osigurao veća skladišta u Skradinu, koja privlače bande, i da bi spriječio njihovo jače prikupljanje, iz pravca planine Velebit, u rajonu Kistanje—Benkovac—Karin,

6 Vidi dok. br. 306, naponu 3 i 4.

c) da bi oslobodio hitno potrebnu saobraćajnicu Skradin—Zadar.

Diviziji ne stoje na raspolaganju snage za osiguranje stalno ugrožene ceste za dotur Drniš—Klis, ukoliko ne bude doveden jedan bataljon za zaposjedanje Sinja, kako bi banditski rajon Brštanovo—Kladnjice mogao da bude zaposjednut od strane 2. čete III bataljona 893. puka. Pročešljavanje terena ne bi imalo svrhe.

Za obranu Drniša stoji na raspolaganju još samo 1 četa III bataljona 893. puka.

Predviđa se angažiranje ustaških jedinica u rajonu Muć—Ramljane. Međutim, trenutno ove jedinice, koje su u preformiranju, još nisu spremne za dejstvo.

Jedno šire angažiranje snaga iz Zadra za zaposjedanje obale jugoistočno od Zadra trenutno nije moguće. Divizija je bila primorana, sprovođenjem naređenih mjera protiv Talijana u Zadru — talijanske trupe u Zadru su potpuno dezorganizirane i morale su, nakon razoružavanja, da budu prinudno smještene u kasarne — da dovede još 1 četu iz Benkovca u Zadar.

Neophodno je, da se konačno stavi na raspolaganje traženi brodski potencijal, kako bi se iz Zadra evakuirali Talijani i da bi se potom snage, naknadno vezane za Zadar, u cilju čuvanja istih, angažirale na obali.

Nakon odstupanja 114. lovačke divizije,[7] situacija u rejonu Karin——Knin—Obrovac je nejasna. Zbog nedostatka snaga, zaposjedanje jedinicama divizije ne dolazi u obzir.

IV) **Obrana obale i izgradnja položaja.**

Nakon predviđenog pregrupiranja, obalni sektor Šibenik—Split je u tolikoj mjeri zaposjednut, da je obezbijeđeno ne samo izviđanje u sektoru već se može vršiti i obrana obale.

Planovi za izgradnju obrambenih oblasti su okončani, a oni koji se odnose na rajon Trogir—Lusa (južno od Šibenika) bit će gotovi za oko 8 dana. I pored stalnog ofenzivnog angažiranja trupa, u toku je ratna obuka u okviru snaga, koje su do sada stajale na raspolaganju. Izgradnja rajona Jadrtovac—Stari Trogir—zaljev bit će forsirane neposredno nakon definitivnog zaposjedanja.

Sektor Zadar—Šibenik ostaje nepotpun. Zaposjedanjem rajona Murtera, na otsjeku Pirovac—Tijesno i Biograd—Tkon učinjen je također jedan korak naprijed.

Trenutno jače snage 891. grenadirskog puka ne mogu biti angažirane u obalnoj obrani, jer

a) Zadar se trenutno mora držati naročito jako zaposjednutim,

b) druge snage, koje osiguravaju pozadinu, ne mogu biti oslobođene.

7 Ova divizija se povlačila iz sjeverne Dalmacije početkom siječnja 1944. i preko Like i Hrvatskog primorja upućena u Italiju.

**V) Pomorska situacija.**

Od posljednjeg izvještaja nema promjena.

Osim ugrožavanja neprijateljskim zračnim napadima, u posljednje vrijeme su znatni i brodski gubici, čiji su uzrok podmorske mine.

I pored sve pasivnije protivavionske obrane, istovar brodova je veoma ugrožen od strane neprijateljske avijacije i bit će sve dok konačno ne bude vlastite aktivne protivavionske obrane.

**VI) Zračna situacija.**

Dok su u izvještajnom mjesecu zračni napadi popustili, posljednjih dana ponovo su oživjeli žestoki napadi na Split i Šibenik.

Mora se hitno ponoviti zahtjev za dovlačenjem radio-goniometra, jer je ponovo primijećeno, da neprijatelj raspolaže izvrsnom radio-vezom i da neprijateljskoj avijaciji odmah javlja o uplovljavanju brodova.

**VII) Saobraćajna situacija.**

**1) Željeznička situacija:**

Željeznička pruga Drniš—Šibenik puštena je 12. 12. 43. u promet, pošto je most kod Vrpolja ponovo popravljen.

U vrijeme izvještavanja, željeznički saobraćaj je više puta u toku kratkog perioda prekidan bombardiranjem kod Šibenika.

**2) Cestovna situacija:**

Ceste, koje se nalaze u divizijskoj zoni, i pored mnogobrojnih oštećenja pričinjenih promjenljivim vremenskim prilikama i dejstvima bandi, prohodne su za teretna vozila. Stalni remonti su u toku.

U ovom periodu još nije bilo ometanja saobraćaja sniježnim nanosima.

[...]

***Nacke***,[8] v. r.

8 Albin Nacke, komandant 264. pješadijske divizije.

BROJ 310

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 5. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PARTIZANSKIM SNAGAMA KOD SKRADINA I PRIMOŠTENA, NAPADU NA NJEMAČKU PATROLU KOD ŠIBENIKA I NAPADU NA ŠTAB DVADESETE DIVIZIJE NOV KOD SINJA[1]

T E L E G R A M

239/242 — 5. 1. — 08,50 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 5. 1. 1944.**

**264. divizija:** Povećan neprijateljski pritisak i namjere za napad na Skradin (8 km sjeverno od Šibenika). Neprijatelj se nalazi na izgrađenim položajima u rejonu 7 km istočno od Primoštena. Nakon prepada na našu izviđačku patrolu, u rejonu 4,5 km jugoistočno od Šibenika, neprijatelj se povukao. Iza neprijatelja, koji se povukao u rajonu 8 km sjeverozapadno od Sinja, zaplijenjeno manje skladište municije. Vlastiti gubici: 2 mrtva, 2 ranjena. Neprijateljski gubici: **10** mrtvih, **6** zarobljenih; **30** sanduka pješadijske municije, 5 sanduka ručnih granata.

**Namjera:** Ojačavanje vlastitih snaga u rejonu sjeverno od Šibenika.

**114. divizija:** Prilikom borbenog izviđanja, u rajonu **10** km sjeverno od Sinja otkriven i uništen Štab **20.** komunističke divizije.[2] Neprijateljski gubici: **3** mrtva, 5 zarobljenih (od toga **3** pripadnika Štaba). Zaplijenjeno: 5 lakih puškomitraljeza, **2** automatska pištolja, **70** pušaka, municija, aparatura za vezu i optički aparati, kao i nešto službene pošte.

Artikli snabdijevanja transportirani za Karlobag. Cesta Gospić—Sučevići očišćena od snijega. U 14,50 sati Šujicu su nadlijetala 24 neprijateljska bombardera, sa jugoistoka u pravcu sjevera.,

[...]

***Pfafferott,***[3] v. r.

XV brodski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 40/44. pov.
5. 1. 44.

- ùiumak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/81.

2 Vidi dok. br. 10, napomenu 13.

3 Werner

BROJ 311

## NAREĐENJE KOMANDE DRUGE OKLOPNE ARMIJE OD 6. SIJEČNJA 1944. KOMANDI 15. BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA ZA ZAUZIMANJE OTOKA BRACA (OPERACIJA »MORGENWIND«) I ŠOLTE (OPERACIJA »MORGENWIND II«)[1]

**Ia**
**Ru**

**Telegram**

**Br. 5567/8**

**XV BRD. AK**

**Strogo povjerljivo**

**Predato: 6. 1. 16.00**
**Primljeno: 6. 1. 18.30**

**1) Otočka operacija za zauzimanje Brača ima šifru »Morgenwind«,[2] operacija za zauzimanje Šolte šifru »Morgenwind II«.[3]**

**2) Cjelokupno rukovođenje operacijom »Morgewind« i »Morgenwind II« ima komandant 118. pješ. div. On pri tom ima da regulira vremenski tok obe otočke operacije i da utvrdi pitanje raspodjele brodskog prostora. Angažiranje Obalskog lovačkog bataljona »Brandenburg« naređuje komandant 118. pješ. div. Za sprovođenje same operacije ostaju zatim zadržane 118. pješ. div. i 264. pješ. div.**

**3) Jedinice potrebne za operaciju »Morgenwind II« (1 ojač. bat.) treba da budu od strane XV brd. AK tako prikupljene da budu spremne za operaciju 12. 1. 44. Privremeno uzimanje snaga sa poluotoka Primošten razumije se samo po sebi. Pristanište Rogoznica treba u svakom slučaju sigurno držati u vlastitim rukama.**

**F.d.R.**
*Sindler,* **v. r.**

**K-da 2. OkA, Ia**
**str. pov. br. 51/44**

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/144—141.

2 Vidi dok. br. 32, 41, 43, 60, 313, 354 i 444.

3 Vidi dok. br. 33, 60, 313, 316, 319, 325, 354 444 i 445.

## IZVJEŠTAJ PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 6. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O RASPOREDU JEDINICA 118. LOVAČKE DIVIZIJE NA KORČULI, PELJEŠCU I MLJETU[1]

R A D I O G R A M Br. 5612

V SS-brdski armijski korpus
Komandi 2. oklopne armije

Poslano: 6. 1. u 13,55 sati
Primljeno: 6. 1 u 21,10 sati

Veza: Komanda 2. oklopne armije, Operativno odjeljenje, br. 2805/43. pov. od 27. 12. 43., u vezi rasporeda snaga obalne obrane na Korčuli, Pelješcu, Mljetu.

1) Otok Korčula: Štab 750. lovačkog puka, štab I diviziona 668. artiljerijskog puka, 1/3 12. čete 750. puka, 1. vod 105. SS-oklopne čete, 1. vod 118. baterije brdskih topova.

Blato: Štab I bataljona 750. lovačkog puka. **U** rejonu Prigradica (4 km sjeveroistočno od Blata): 1. četa 750. puka, 1 mitraljeski vod.

Vela Luka: 1/3 3. čete 750. puka, 1 mitraljeski vod, 3. baterija 668. artiljerijskog puka, 1 haubička baterija obalske artiljerije.

Karbuni: 1/3 3. čete 750. puka.

Smokvica: 2. četa 750. puka.

Pupnat: III bataljon 750. puka, 2/3 13. čete 750. puka.

Račišće: 1/2 13. čete 750. puka, 1 teški top, 2. baterija 668. artiljerijskog puka.

Prvo-Selo: Četa minobacača.

Lumbarda: 2/3 12. čete 750. puka, 1 haubička baterija obalske artiljerije.

2) Pelješac: Lovište: 3. trofejna baterija 668. artiljerijskog puka, 1/3 8. čete 750. puka. Orebić: 11. četa 750. puka. Trpanj: 2/3 8. čete 750. puka. Janjina: Štab II bataljona 750. puka, ostatak 10. čete 750. puka. Drače: 1 vod 118. baterije brdskih topova, 2 topa srednjeg kalibra. Trstenik: 2/3 6. čete 750. puka, 2 topa srednjeg kalibra. Žuljane: 1/3 6. čete 750. puka.

3) Mljet: Polače: 1/3 7. čete 750. puka, 1 trofejna baterija 118. lovačke divizije. Babino Polje: 1/3 7. čete 750. puka, 1 vod 118, pionirskog bata-

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-313, film 193/366—367.**

ljona. Sovra: 1/3 7. čete 750. puka. Jedinice 118. lovačke divizije već su na položaju. Baterije obalske artiljerije će biti sredinom siječnja spremne za borbu. Karta 1:100.000 će stići putem kurira.

V SS-brdski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 15/44. str. pov.

BROJ 313

NAREĐENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 7. SIJEČNJA 1944. ŠTABU 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE ZA ZAPOSJEDANJE OTOKA ŠOLTE»

STROGO POVJERLJIVO

R A D I O G R A M

495 — 7. 1. — 19,30 h

264. divizija

1) Istodobno sa zaposjedanjem Brača od strane 118. divizije (»Morgenwind«)[2] sprovest će se i akcija zaposjedanja otoka Šolte od strane 264. divizije. Kodirani naziv »Morgenwind II«.[3]

2) Rukovođenje akcijama »Morgenwind« i »Morgenwind II« vršitće komandant 118. lovačke divizije. Tom prilikom mora se regulirati vremenski tok obje otočke akcije i riješiti pitanje raspodjele brodskog potencijala. Angažiranje obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg« naređuje komandant 118. lovačke divizije. Pravo na sprovođenje samih akcija zadržavaju 118. lovačka divizija i 264. pješadijska divizija.

3) Trupa, neophodna za akciju »Morgenwind II« (1 ojačani bataljon), treba tako da bude formirana od strane 264. lovačke divizije, da bude spremna za akciju dana 12. 1. 44. Imati u vidu privremeno povlačenje snaga sa poluotoka Primoštena. Luku Rogoznicu u svakom slučaju držati sigurno u rukama.

4) Što se tiče sprovođenja, održavati neposrednu vezu sa 118. lovačkom divizijom (radio-veza je regulirana).

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/139.**

**2 Vidi dok. br. 311, napomenu 2.**

**3 Vidi dok. br. 311, napomenu 3.**

**264. divizija se javlja Komandi korpusa onda, kako je predviđeno izvršenjem operacije.**

***Pfafferott,* v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 30/44, str. pov.**
**7. 1. 44.**

BROJ 314

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 7. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU PARTIZANA NA KOMANDU ZRAKOPLOVSTVA U REJONU SMILCICA[1]

TELEGRAM

471/474 — 7. 1. — 09,15 h

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandi zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u** Hrvatskoj (samo za načelnika)
**V SS-brdskom korpusu**

**Dnevni izvještaj od 7. 1. 1944.**

**264. divizija:** Okupljanje bandi u rejonu istočno-sjeveroistočno od Zadra i 11 km sjeverno od Trogira. Protjerane slabije bande u rejonu 17 km sjeverno-sjeverozapadno od Splita. Prilikom prepada,[2] dana 5. 1., na Komandu zrakoplovstva, u rajonu 5 km jugozapadno od Smilčića, vlastiti gubici su bili: 3 mrtva, 3 zarobljena; uništeno 1 teretno vozilo. Neprijateljski gubici 6. 1.: 8 zarobljenih ... 1 mitraljez, 21 puška, 8 konja.

**114. divizija:** Pljačkanje u rajonu 5—8 km sjeverozapadno od Livna; banda srednje jačine, u rejonu 5 km sjeverozapadno od Gračaca, odbačena nakon kraće borbe. Sniježna oluja i zaleđenost putova otežavaju naređene marševske pokrete; pritom su izgubljena 4 konja.

**Namjera:** Nastavak marša iz rejona Livna za Sinj.

[...]

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 101/44. pov.
7. 1. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/89—90.

2 Napad su izvršile jedinice Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda.

BROJ 315

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 8. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU PARTIZANA NA NJEMAČKU KOLONU KOD TROGIRA I NA KOLONU KOD ZADRA OD SAVEZNIČKOG AVIONA[1]

8. 1. 44.

TAJNO

TELEGRAM

582 — 8. 1. — 09,20 h

Komandi 2. oklopne armije

**Dnevni izvještaj od 8. 1.**

Opća situacija: nepromijenjena.

IIa,c: Jedna banda (105)[2] u rajonu 19 km sjeveroistočno od Zadra. U rajonu 19 km sjeverno-sjevernoistočno od Trogira neprijatelj je, sa kota s obje strane ceste (20 cestovnih prepreka), napao našu kolonu, koja je oslobađala cestu.

Oko Ervenika (sjeverno od Kistanja) neprijatelj se i dalje ojačava.

[…]

Ild: 7 prebjeglih.

Ie: U rejonu 10 km istočno-jugoistočno od Zadra vlastita marševska kolona napadnuta u 10,25 sati od strane dvotrupnog izviđačkog aviona.

Nadlijetanje:

[…]

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 97/44. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/990-991.

2 Odnosi se na Zadarski NOP odred.

BROJ 316

## OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 9. SIJEČNJA 1944. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA ZA IZVOĐENJE OPERACIJA »MORGENWIND« NA BRAC I »MORGENWIND II« NA ŠOLTU[1]

R A D I O G R A M Br. 895

XV brdskom armijskom korpusu

Poslano: 9. 1. u 15,20 sati
Primljeno: 10. 1. u 03,49 sati

»Morgenwind«[2]

1) Snage:

**738.** lovački puk (bez motoriziranog I bataljona **738.** puka) ; III divizion **668.** artiljerijskog puka; **12.** i **13.** baterija obalske artiljerije; **1.** baterija **668.** artiljerijskog puka; 2. četa 118. pionirskog bataljona; obalno-lovački bataljon »Brandenburg«; **1** vod **105.** tenkovskog bataljona ... **2** cm; **7.** protivavionski bataljon kod **Omiša** i **Makarske;** dijelovi bataljona za vezu...

**2) Sprovođenje operacije:**

X-dan je **12. 1. u** zoru. Snage **III** bataljona **738.** puka **(Makarska)** iskrcavaju se na otok kod **Povija** (sjeveroistočni dio otoka). Prodor u rejon **Sumartina** i **Selca, a** odatle **u** pravcu rejona **G. Humca** i jugozapadno od **Bola.** Snage **2.** čete **738.** puka **(Omiš)** iskrcavaju se istočno od **Pučišća.** Prodor **u** rejon južno od **G. Humca.** Odatle, zajedno **sa** snagama **III** bataljona **738.** puka, u pravcu zapada, **ka Nerežišću.** Dalje u pravcu zapada, ka **Milni** i ka rejonima sjeverozapadno od **Sutivana,** sjeverno od **Supetra** i sjeveroistočno od **Postira.** Obalno-lovački bataljon »Brandenburg« **(Split)** iskrcava se u rejonu zapadno od **Pučišća** uz prodor u pravcu juga, ka **G. Humcu.** Zatim prodor od **Pučišća u** pravcu **Postira, Supetra, Sutivana, Milne.** III divizion 668. artiljerijskog puka pruža podršku iz rejona **Lokva (7** km istočno od **Omiša),** a **13** baterija obalskih lovaca **12. 1.** iz **Baške Vode. 1.** baterija **668.** artiljerijskog puka i **1** vod **105.** tenkovskog bataljona prelaze u rejon **Baška Voda—Makarska.**

»Morgenwind II«[3]

Snage II bataljona 893. puka (otok **Veliki Drvenik)** iskrcavaju se na sjeveroistočni dio **Šolte.**

Za točnost:
[Potpis nečitak]

V SS-korpus
Operativno odjeljenje,
br. 23/44. str. pov.

**1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/128—131.**
**2 Vidi dok. br. 311, napomenu 2.**
**3 Vidi dok. br. 311, napomenu 3.**

BROJ 317

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 10. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O SITUACIJI NA PODRUČJU ZADAR—ŠIBENIK NAKON ODLASKA 114. DIVIZIJE[1]

STROGO POVJERLJIVO

T E L E G R A M

516 — 19,30 h — 10. 1.

**Komandi 2. oklopne armije**

**Procjena situacije na obali:**

1) Više puta je potvrđena namjera neprijatelja da se oko 13. 1. iskrca u rajon **Zadar—Šibenik,** a možda i na poluotok **Primošten.** U posljednje vrijeme težište bandi na kopnu je u rejonu **Skradin—Kistanje—Benkovac;** tamo se već nalaze: 19. divizija,[2] teritorijalne i druge jače bande[3] (vjerojatno prekomorske brigade).[4]

2) 264. divizija, nakon povlačenja 114. divizije i proširivanja njene sigurnosne oblasti, odsada se svugdje određuje za održavanje već postojećih uporišnih utvrđenja, koja su u izgradnji. U većim uporištima **(Zadar, Šibenik)** postoji rezerva pojedinačnih streljačkih odjeljenja. Nakon prikupljanja snaga za akciju »Morgenwind II«,[5] obala poluotoka **Primoštena** postala je veliki, potpuno nekontrolirani sektor.

3) Pod ovim uvjetima iskrcavanje bandi neće se moći spriječiti bez dovođenja novih snaga.

Istodobno postoji povećana opasnost za **Knin** i **Drniš,** koji su, nakon povlačenja 114. divizije, slabije osigurani.

***Pfafferott,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 97/44, str. pov.
od 10. 1. 44.

**1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/343.**

**2 Vidi dok. br. 296.**

**3 Odnosi se na jedinice Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda.**

**4 Prva prekomorska brigada se iskrcala 7. siječnja u luku Drage kod Biograda. Vidi dok. br. 22, 43 i 44.**

**5 Vidi dok. br. 311, napomenu 3.**

BROJ 318

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 10. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBAMA SA PARTIZANIMA KOD PIROVCA[1]

TAJNO

TELEGRAM

793/97 — 10. 1. — 09,10 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 10. 1. 44.**

**Vrijeme:** obala i planine: oblačno; u unutrašnjosti — vedro.

**Opća situacija:** Istaknuto težište bandi u obalnoj zoni je rajon **Kistanje—Skradin—Benkovac.** Ne raspolažemo snagama za borbu. Uslijed iskrcavanja bandi,[2] koje predstoji, a za koje nema na raspolaganju vlastitih rezervi, računati sa znatnijim pooštravanjem i opterećenošću pojedinih uporišta.

264. **divizija:** Dalje ojačavanje neprijatelja u rajonu **Skradina i istočno** od **Kistanja,**[3] između ostalih vjerojatno i dobro naoružanih bataljona; vjerojatno — pripreme za pružanje podrške iskrcavanju. U borbama jugoistočno od **Pirovca** — vlastiti gubici: 9 mrtvih, 15 ranjenih.[4] Do sada nema izvještaja od pojačanja, koje je na maršu. 2iva zračna aktivnost neprijatelja, zbog niskih oblika, samo djelomično se izviđa. U 07,55 sati napad 2 lovca-bombardera, sa mitraljiranjem, na **Trogir.** U 11.50 sati 17 aviona tipa »Liberator« i 8 aviona tipa »Spitfire-« sa sjeverozapada u pravcu jugoistoka preletjelo **Šibenik;** nije bilo napada. 14 prebjeglih.

**114. divizija:** Ponovno ugrožavanje **Vrlike,** odbijena slabija banda **u** rejonu **Suvaje.** 5 prebjeglih.

[...]

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 161/44. pov.
od 10. 1. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/158—159.

2 Odnosi se na iskrcavanje Prve prekomorske brigade. Vidi dok. br. 317, napomenu 4.

3 Odnosi se na Petu i Šestu NO brigadu Devetnaeste divizije NOVJ. Vidi dok br. 296.

4 Vidi dok. br. 296, napomenu 3.

BROJ 319

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 11. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBI U RAJONU PIROVCA I DEBLOKADI VODICA[1]

TAJNO

TELEGRAM

928/932 — 11. 1. — 09,05 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 11. 1. 44.**

**264. divizija:** U toku su borbe u rajonu jugoistočno od **Pirovca.**[2] Deblokada **Vodica;** nakon prodiranja kroz neprijateljski obruč, u daljem prodoru u pravcu sjeverozapada.U rajonu jugozapadno od Splita, na velikoj visini, živa zračna aktivnost neprijatelja. Preuzeto osiguranje **Knina.**

**Namjera:** Pripreme akcije «-Morgenwind **II«.**[3]

**114. divizija:** Bez naročitih događaja. 15 zarobljenih, 12 prebjeglih.

[...]

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 190/44. pov.
11. 1. 44.

**BROJ 320**

## PREGLED ZRAČNIH NAPADA SAVEZNIČKOG ZRAKOPLOVSTVA U VREMENU OD 27. STUDENOG 1943. DO 11. SIJEČNJA 1944. NA ZADAR, ŠIBENIK, SPLIT, TROGIR, SOLIN, ŠOLTU I DR.[1]

3. primjerak Komandi XV brdskog armijskog korpusa, Obavještajno odjeljenje, br. 170/44. pov. od 12. 1. 44.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/162—163.**

**2 Vidi dok. br. 296, napomenu 4.**

**3 Vidi dok. br. 331, napomenu 3.**

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/1088.**

## ZRAČNI NAPADI SAVEZNIKA OD 27. 11. 1943. DO 11. 1. 1944.

**ZADAR**

| | | | |
|---|---|---|---|
| 28. 11. | 11,10 sati | 24 bombardera | potopljen parobrod »Šibenik« |
| 30. 11. | 11,12 sati | odred bombardera | |
| 15. 12. | 9,40 sati | 12 lovaca | aerodrom, manje štete |
| 16. 12. | 14,00 sati | odred bombardera | težak napad, mnogo požara |
| 19. 12. | cijeli dan | | živa zračna aktivnost |
| 22. 12. | 10,35 sati | 20 lovaca-bomb. | oštećene barake i teretna kola |
| 27. 12. | 12,44 sati | 12 bombardera | napad, nema gubitaka |
| 7. 01. | ? | 1 izviđač | napad na marš. kolonu 10 km istočno-jugoistočno |

**ŠIBENIK:**

| | | | |
|---|---|---|---|
| 27. 11. | 11,45 sati | 12 lovaca-bomb. | razoren gat za utovar boksita |
| 27. 11. | 12,30 sati | 12 lovaca-bomb. | razoren gat za utovar boksita |
| 28. 11. | 11,45 sati | 12 bombardera | znatne štete |
| 28. 11. | 12,30 sati | 24 bombardera | znatne štete |
| 30. 11. | 11,12 sati | odredi bombardera | nadlijetanje |
| 2. 12. | uvečer | bombarderi | ometanje iskrcavanja brodova |
| 3. 12. | 4 napada | bombarderi | oštećeni: željez. stanica, arsenal, skladište opskrbe, smještaji, gat, podmorski kabel, 3 broda potopljena |
| 3. 12. | 12,05 sati | 24 bombardera | razoreno 12 zgrada |
| 15. 12. | 18,00 sati | 1 izviđač | 2 bombe, nema štete |
| 16. 12. | 13,30 sati | 12 bombardera | oštećeni: gat, željez. stanica, 32 kuće |
| 19. 12. | 8,00 sati | 1 izviđač | bez napada |
| 19. 12. | 13,15 sati | 7 bombardera | bez napada |
| 21. 12. | 8,00 sati | 8 lovaca | bez napada |
| 29. 12. | 14,15 sati | 12 bombardera | bombe na Šibenik i Skradin |
| 20. 12. | 6,20 sati | 4 lovca | bez napada |
| 30. 12. | 14,05 sati | 12 bombardera | bez napada |
| 3. 01. | 12,10 sati | 12 bombardera | oštećene zgrade i 4 teretna vozila. |
| 3. 01. | 15,35 sati | 4 bombardera | oštećene zgrade i 4 teretna vozila. |

**SPLIT:**

| | | | |
|---|---|---|---|
| 5. 12. | cijeli dan | | živa zračna aktivnost, pojedinačna bombardiranja, nema šteta |
| 17. 12. | 18,24 sati | | letovi u cilju ometanja, pojedinačna bombardiranja, mitraljiranje |

| | | | |
|---|---|---|---|
| **30. 12.** | **8,15 sati** | **4 aviona** | **bez napada** |
| **3. 01.** | **12,15 sati** | **24 bombardera** | **napad** |
| **10. 01.** | **cijeli dan** | | **živa zračna aktivnost** |

**TROGIR:**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **30. 11.** | **9,10 sati** | **jači odred** | **1 bomba** |
| **5. 12.** | **cijeli dan** | | **jača aktivnost, bombe, 1 brod pc topljen** |
| **18. 12.** | **11,15 sati** | **16 lovaca-bomb.** | **1 mrtav** |
| **9. 01.** | **7,55 sati** | **2 lovca-bomb.** | **mitraljiranje** |

ČIOVO:

| | | | |
|---|---|---|---|
| **19. 12.** | **10,05 sati** | **8 lovaca-bomb.** | **napad na 1 brod sa dva jarbola** |

**M. DRVENIK:**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **2. 12.** | **uvečer** | **12 aviona** | **gubici u ljudstvu, čamci** |

**V. DRVENIK:**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **19. 12.** | **06,00 sati** | **1 lovaca-bomb.** | **napad** |

**SOLIN:**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **13. 12.** | **12,55 sati** | **12 bombardera** | **oštećena obalna cesta** |
| **20. 12.** | **15,10 sati** | **8 lovaca-bomb.** | **nema šteta** |

**SUĆURAC:**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **13. 12.** | **12,55 sati** | **12 bombardera** | **oštećena obalna cesta** |
| **20. 12.** | **15,10 sati** | **8 lovaca-bomb.** | **nema šteta** |

**MARINA:**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **2. 12.** | **11,15 sati** | **8 aviona** | **bombe** |

**ŠOLTA:**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **3. 01.** | **?** | **?** | **4 bombe** |

**SIVERIC:**

| | | | |
|---|---|---|---|
| **2. 12.** | **uvečer** | **?** | **bombe (5 km sjeveroistočno od Drniša)** |

[...]

BROJ 321

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PRIKUPLJANJU PARTIZANA U RAJONU IZMEĐU PIROVCA I VODICA I NJIHOVOM ISKRCAVANJU U ZALJEVU GREBASTICA[1]

TAJNO

TELEGRAM

957 — 12. 1. — 12.50 h

**Komandi 2. oklopne armije**

264. lovačka divizija javlja:

1) Jače neprijateljske snage između **Pirovca** i **Vodica,**[2] bez obzira na okolnosti, žele da stvore uvjete za desant. Prema četničkim izvještajima, banditi[3] su u rajonu **Kistanje—Bratiškovci** rekvirirali sva prevozna sredstva, da bi pomoću njih mogli da transportiraju, sa obale za **Kistanje,** opskrbu i municiju, pristiglu sa **Visa.**

2) Doušnici javljaju: U noći između 11. i 12. iskrcavanje jače bande u zaljev Grebaštice. Zbog toga prijeti opasnost obalnim uporištima u rajonu **Rogoznice,** a također i cesti za dotur **Drniš—Split,** jer banditi koriste stari put bandi za sjeveroistok.

3) Uslijed nedostatka snaga, divizija nije u stanju da se efikasno suprotstavi ovim pokretima bandi. Još jednom se hitno ponavlja zahtjev, **da** se što je moguće prije pošalju snage za smjenjivanje dijelova divizije, angažiranih u rajonu **Knin—Gračac.**

**Dodatak Komandi 2. armije:** U vezi dokumenta te Komande, Operativno odjeljenje, Br. 47/44. str. pov. od 10. 1. 44., izvještava se da ova Komanda nema nikakvih mogućnosti za pojačanje i da u cijelom sektoru 264. lovačke divizije trenutno nema nikakvih rezervi.

***Pfafferott,*** **v. r.**

**XV** brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. **232/44.** pov.
**12. 1. 44.**

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/217.**

**2 Odnosi se na Petu brigadu Devetnaeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 296.**

**3 Odnosi se na Šestu brigadu Devetnaeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 296.**

BROJ 322

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU PARTIZANA NA PIROVAC I NA NJEMAČKI KONVOJ KOD SUCEVIĆA[1]

TAJNO

T E L E G R A M

1072/76 — 12. 1. — 09,15 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 12. I. 44.**

**Vrijeme:** oblačno.
**Opća situacija:** nepromijenjena.

**[…]**

**264. divizija:**

Nakon žestokih bliskih borbi, odbijeni noćni napadi jačih bandi na **Pirovac**;[2] dovedeno pojačanje — 3. četa 893. puka — probilo se u pravcu **Pirovca** i **Tijesnog.** Prema izvještajima doušnika, bande iz rajona **Skradina** se povlače u pravcu obale. Jasna je namjera bandi, da ovdje obrazuju mostobran. Rajon **Gračac—Sučevići—Zrmanja Vrelo** od 114. divizije preuzeo I bataljon 892. puka. U 08.00 sati 8 aviona tipa »Spitfire«, leteći u pravcu sjever—jug, iznad **Splita** otvorilo vatru iz avionskog naoružanja. U 15,00 sati napad 6 neprijateljskih lovaca bombardera na brod u zaljevu **Solina.** Nema materijalnih šteta. Protekle noći, oko ponoći, avioni u rajonu **Šibenika,** u pravcu sjeverozapada. 1 vlastiti mrtav, 8 ranjenih, 2 nestala, 4 prebjegla.

**Namjera:** »-Morgenwind II«, zadatak posadi u **Tijesnom,** u cilju ojačavanja **Pirovca,** da izvrši borbeno izviđanje rajona **Pirovac—Vodice.**

**114. divizija:** Odbijen banditski prepad na naš konvoj, u rejonu 6 km zapadno od **Sučevića;** 4 vlastita ranjena. U 08,00 sati napad 2 aviona tipa »Spitfire« na prugu i kolonu u rejonu 10 km sjeverozapadno od **Knina.** 1 mrtav, 1 ranjen, 10 konja ubijeno, 3 nestala.

**Namjera:** Nastavak marša u rajon prikupljanja — **Gospić.**

[…]

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 214/44. pov.
od 12. 1. 1444.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/mikroteka NAV-N-T-314, film 561/205—206.**

**2 Vidi dok. br. 296, napomenu 4.**

BROJ 32!

## IZVJEŠTAJ PRVOG BATALJONA 892. GRENADIRSKOG PUKA OD 12. SIJEČNJA 1944. ŠTABU 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE O CISCENJU RAJONA ZELOVO—KLADNJICE—PRGOMET—BRŠTANOVO[1]

I bataljon 892. grenadirskog puka
Operativno odjeljenje, br. 13

Smještaj štaba, 12. 1. 1944.

**264. pješadijskoj diviziji**

Borbeni izvještaj I bataljona 892. puka
u vezi naređene operacije »-Hasenjagd-«
od 2. 1.—8. 1. 1944.

Zadatak: Ojačani I bataljon 892. puka, bez 4. čete, imao je zadatak da od 2. 1. do 8. 1. 44. sprovede operaciju »-Hasenjagd-«, u cilju čišćenja rejona Zelovo—Kladnjice—Prgomet—Brštanovo.[2] U tu svrhu je, do blokarajućeg prodora na Zelovo, bataljonu bila podređena 6. baterija 264. artiljerijskog puka. 1 vod 13. čete 892. puka bio je podređen bataljonu u toku cijelog poduhvata, a jedan drugi vod 13. čete 892. puka nakon dostizanja smještajnog rajona Muć—Neorić.

Izvršenje zadatka:

X-dan-2. 1. 44: Ojačani I bataljon 892. puka nastupio je 2. 1. u 9,00 sati iz Sinja u pravcu Hrvača. Bataljon je u Karakašici raspoređen: 1. četa nastupa do 2 km zapadno od ceste; 2. četa, naslanjajući se na ovu, nastupa do ceste; a 3. četa na samu cestu. 6. baterija 264. artiljerijskog puka podržava nastupanje bataljona iz rejona Karakašice. Na južnoj strani Hrvača savlađuje slabiji otpor neprijatelja (vatra iz puškomitraljeza i minobacača). U daljem prodoru preko k. 524 1. četa dostiže trig. 985 (Plešivica) i obezbjeđuje se iz pravca zapada ka Zelovu, 2. četa prodire do k. 438 i obezbjeđuje se iz pravca sjevera, 3. četa zaposjeda Hrvače i vrši osiguranje na istočnoj strani, u pravcu istoka. Komora, 6. baterija 264. artiljerijskog puka i vod 13. čete 892. puka odlaze za Hrvače.

Neprijatelj se povukao u pravcu sjeverozapada, ka Satriću: 10. brigada XX dalmatinske divizije VIII korpusa (oko 200 ljudi). Od teškog naoružanja imaju: 1 minobacač i 2 teška puškomitraljeza (talijanski). Brigada dolazi iz Bosne.

Vlastiti gubici: ranjeni 1 podoficir i 1 vojnik.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/448—450.**

**2 Vidi dok. br. 306, napomenu 3 14.**

**X + l dan-3. 1. 44: U toku noći mirno. U 7,00 sati 3. četa je nastupila, u cilju borbene izviđačke akcije, preko mosta kod Panja u pravcu Bitelića. U sporazumu sa komandantom I bataljona 741. lovačkog puka od Bilog Briga (6 km sjeveroistočno od Obrovca) istodobno je u pravcu Bitelića angažirana jedna jaka izviđačka patrola. Akciju su podržavali 6. baterija 264. artiljerijskog puka i snajperski vod 13. čete 892. puka. 3. četa dostigla je most kod Panja bez otpora neprijatelja. Sa kota s onu stranu Cetine, prilikom prelaženja mosta, koji je većim dijelom razoren, na 3. četu je otvorena vatra iz puškomitraljeza i pušaka. Dobro upravljenom artiljerijskom vatrom savladan je otpor neprijatelja. 3. četa je nastupala dalje u pravcu Bitelića. Uspostavljena je veza sa izviđačkom patrolom I bataljona 741. puka. Neprijateljske grupe, sa komorom, panično odstupaju iz Bitelića u pravcu sjeverozapada, u planine (oko 400—600 ljudi). Kolone u povlačenju artiljerijskom vatrom razbija 6. baterija 264. artiljerijskog puka. Vjerojatni su veliki gubici kod partizana. Tragovi krvi i zavojni materijal nađeni na mnogim mjestima. Ranjene i mrtve partizani evakuiraju pomoću 2 teretna vozila. Izviđačkoj patroli I bataljona 741. puka partizani pružaju otpor. Ima puno zarobljenih i plijena (u oružju: puškomitraljezi i puške). Nisu poznati točni podaci. U 15,00 sati okončano vlastito izviđanje u pravcu Bitelića.**

**Vlastiti gubici : nema.**

**X + 2 dana-4. 1. 44: Situacija kod Hrvača nepromijenjena. Bataljonska komora, nakon izviđanja puta, zbog neprohodnosti puteva upućuje se kroz planinu preko Sinja u pravcu Muća. Bataljon u 6,00 sati nastupa od Hrvača u pravcu Zelova. Prodor podržava 6. baterija 264. artiljerijskog puka iz rajona Hrvača. 1. četa obezbjeđuje nastup sa trig. 985 (Plešivica) u pravcu sjeverozazada. 3. četa vrši prodor u pravcu ceste Hrvače—Zelovo, a 2. četa preko kota 828 i 870. Zelovo je dostignuto i pročešljano bez kontakta sa neprijateljem. Nema plijena. 6. baterija 264. artiljerijskog puka upućuje se, maršem preko Sinja, za Solin.**

**Prema izjavama stanovnika, kote sjeverozapadno od Zelova do 3. 1. uvečer bile su zaposjednute od strane neprijatelja. Pretražuju se mjesta južno od Zelova. Nema plijena. Cesta, koja vodi preko kota u pravcu Muća, neprolazna je za sva vozila (veliki nanosi snijega). Od Jelčića se bataljon dijeli u 2 marševske grupe. 1. i 2. četa direktnim putem dostižu rejon Muć—Neorić. Štab, 3. četa i snajperski vod 13. čete 892. puka marširaju preko Ogorje—Sv. Franjo—Bidnići u pravcu rejona Muć—Neorić. Otklanja se mina postavljena na mostu, kao i 4 cestovne prepreke. U toku marša od Zelova ka Muću uspostavlja se veza sa II bataljonom 893. puka i 9. četom 893. puka. Bataljon noći u Neoriću.**

**X + 3 dana-5. 1. 44: 2. vod 13. čete 892. puka podređuje se bataljonu u cilju daljeg sprovođenja akcije. Bataljon u 8,00 sati kreće iz Neorića i dostiže Gizdavac bez kontakta sa neprijateljem. Odavde 1. četa prodire preko k. 634 u pravcu istočne strane Brštanova, 2. četa preko Čavke, a 3. četa, štab, komora i oba snajperska voda 13. čete 892. puka prodiru duž ceste u pravcu Brštanova. Cesta za Brštanovo je na više mjesta prepriječena i razorena. Prodorom na Brštanovo jače banditske grupe, jačine**

jedne brigade, natjerane su na iznenadno bjegstvo iz mjesta. Odstupanje partizana u sjeverozapadnom i zapadnom pravcu sprečavaju vodovi 13. čete 892. puka. Brštanovo je dostignuto u 12.15 sati. Pretraživanjem kuća došlo se do plijena u oružju, municiji, opskrbi i dokumentima.

Što se tiče protjerane bande, radi se o »Mosorskom odredu« — brigadi.[3] Ona se sastoji od 3 bataljona sa po 150 ljudi i sa po 2 puškomitraljeza po četi. Malo municije i slabo opskrbljeni. Brigada dolazi iz Bosne, a cilj joj je otok Brač.

X + 4 dana-6. 1. 44: U toku noći mirno, od 10,00 sati angažirano je borbeno izviđanje iz Brštanova sa po 2 ojačana voda: iz 1. čete u pravcu jugozapada preko k. **495** i trig. **678** za Lećevicu. Partizanske grupe su protjerane sa kota smještenih ispred Lećevice. U samom mjestu ništa nije otkriveno. Druga izvidnica od strane 2. čete išla je u pravcu Nisko ka zapadu. Oko **40** partizana protjerano je iz zapadnog dijela mjesta. Ni ovdje nema plijena. Treća izvidnica išla je u sjeverozapadnom pravcu preko k. **600** do zapadne padine Movrana (trig. **843).** Partizani u bjegstvu ubijeni.

U 12.15 sati bataljon dobija divizijsku zapovijest: »Shodno nastalim promjenama u izvođenju operacije »Hasenjagd«, bataljon, sa 2 dnevna marša, marširajući preko Unešića, dostiže Drniš. Dalja naređenja u divizijskom komandnom mjestu«. Marš može otpočeti tek 7. 1, jer se vlastita izvidnica ne može vratiti prije 16,00 sati.

7. 1. 44: Kao dnevni cilj određen je Sratok. Marševski put bi trebalo **da** bude: Brštanovo—Lećevica—Kladnjice—Konča—Sratok, ako se izviđanjem utvrdi prolaznost kraćeg puta Konča—Sratok. 1. četa je trebala da preuzme osiguranje marša. Već sa kota s obje strane Lećevice na marširajuću kolonu otvorena je neprijateljska vatra (puškomitraijezi i puške). Snajperski vodovi 13. čete 892. puka **savlađuju otpor neprijatelja. Nakon** protjerivanja partizana sa svih kota **duž** ceste za nastup, **uz** otklanjanje mnogobrojnih cestovnih prepreka i pod neprijateljskom vatrom, oko 13,30 sati dostignuto je mjesto Kladnjice. Sve kote oko Kladnjica bile su jako zaposjednute od strane neprijatelja. Angažirani su vodovi i grupe uz istodobnu podršku teškog naoružanja, u pravcu ovih kota, u cilju da se iste zauzmu. Neprijateljski otpor se pojačava; neprijatelj se stalno utvrđivao na napred smještenim kotama. Otpor je slomljen u sumrak nastup sporo napreduje, zbog otklanjanja mnogobrojnih cestovnih prepreka, u toku dnevnog marša ukupno je uklonjeno 52 prepreke i 5 velikih cestovnih mina. Kraći put Konča—Sratok nije prolazan. Marš se nastavlja preko Prgometa **u** pravcu mjesta Dolac, koje je dostignuto u 1,15 sati.

**Vlastiti gubici:** 2 ranjena vojnika.

Neprijateljski gubici: Vjerojatno veoma veliki. Na jednom puškomitraljeskom položaju na pr.: 2 mrtva i 3 ranjena. Nađen plijen.

8.1. 44: Krenuvši u 9,00 sati iz mjesta Dolac bataljon, marširajući preko Unešića, u 20,45 sati dostiže Drniš.

**Vlastiti gubici:** ranjeni **1** podoficir **i 3** vojnika.

Neprijateljski gubici : Nisu utvrđeni, vjerojatno su veoma veliki.

**Zarobljeni i prebjegli:** 3 zarobljena, 1 prebjegao (kod 264. lovačke divizije, Obavještajno odjeljenje).

**3 Borbu su vodili Mosorski i Mosećko-svilajski NOP odred. Vidi dok. br. 40.**

**Plijen:**

1 talijanski minobacač kalibra 8,1 cm sa priborom;
1 puškomitraljez tipa 34 sa sanducima za alat;
4 talijanska puškomitraljeza (1 neispravan);
7 talijanskih pušaka;
1 snajperska puška;
1 talijanski automat;
1500 metaka za puškomitraljeze (talijanske);
252 puščana metka;
21 talijanska minobacačka mina kalibra 8,1 cm;
20 talijanskih ručnih granata;
25 m štapina za paljenje eksplozivnog punjenja;
1 sanduk sanitetskog materijala;
5 brdskih konja;
3 magarca;
2 samara za vučne životinje;
kilogrami opskrbe i kože za popravak obuće;
dokumenti (naredbe itd.).

Svo oružje i municija, sa izuzetkom puškomitraljeza tipa 34 i talijanskih automata, predato je diviziji, a također i svi zaplijenjeni dokumenti.

[...]

[Potpis nečitak]

**BROJ 324**

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. SIJEČNJA 1944. O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA KORPUSNOM PODRUČJU[1]

TAJNO

Komanda XV brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje,
br. **297/44.** pov.

Smještaj štaba,
**14. 1. 44.**

PROCJENA SITUACIJE
**od 15. 12. 43.—15. 1. 44.**

I) **Politička situacija.**

Stanovništvo, prije svega ono u oblastima označenim od strane bandi kao »oslobođenim«, umorno je od banditskog ratovanja. Najbolji dokaz za to su mnogobrojna dobrovoljna prijavljivanja hrvatskim oružanim sna-

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/451—457.**

**gama i ustaškim jedinicama, prije svega u Kotor Varoši i Livnu (1200), nakon zaposjedanja tih mjesta od strane njemačkih oružanih snaga.**

**Iz straha od banditskog terora, najveći dio stanovništva mjesta Glina i Kotor Varoš išao je za njemačkim trupama, koje su se povlačile, da bi ostao pod njihovom zaštitom. U pravoslavnim krajevima pokazuje se, osim četničkih jedinica, jasno nastojanje da se, uz pomoć jedinica samozaštite, pod njemačkom kontrolom, osigura imovina i život porodicama.**

**Stav ustaša prema njemačkim oružanim snagama dobio je nešto neprijatniji tok. Više slučajeva, izazvanih od strane ustaša, ukazuju na nastojanje da se ide vlastitim putem i da se, u odnosu prema njemačkim oružanim snagama, dobije potpuna sloboda djelovanja.**

**II) Neprijateljska situacija.**

**Borbenost bandi je smanjena uslijed neuspjeha i nepovoljnog godišnjeg doba. S tim u vezi je i povećanje broja prebjeglih (od 1. 12. skoro 100 ljudi).**

[•••]

**Znatno pooštravanje situacije nastalo je u obalnom području kod 264. lovačke divizije. Ovdje je neprijatelj sve snage (19. i 20. dalmatinska, 13. obalna i 18. slovenačka divizija)[3] angažirao, da bi otočke bande (26. divizija[4] i prekomorske brigade)[5] prebacio za sjevernu Dalmaciju i da bi sakupio savezнички materijal sa otoka i prebacio ga na kopno, u hrvatski i bosanski korpus.**

**[•"I**

**IV) Obalna obrana i utvrđivanje položaja.**

**Utvrđivanje položaja općenito uzev gubi zbog neminovnosti, da se skoro svakodnevno glavnina snaga angažira u suzbijanju bandi i u aktivnoj obrani iz uporišta. Već naređeno prebacivanje svih inžinjerijskih snaga korpusnog sektora u obalno područje moralo se odložiti zbog odlaska 3. divizije.**

**373. divizija je jednu pionirsku četu i talijanski inžinjerijski bataljon prebacila Komandi tvrđavske inžinjerije — 29. Na obali su samo u području većih lučkih gradova — Zadra, Šibenika i Splita postignuti skromniji počeci u utvrđivanju položaja. Trenutno se za ovu svrhu raspolaže slijedećim snagama, većinom položaja i skloništa:**

**Zadar — 1 ojačani bataljon i 3 baterije,**
**Šibenik — 1 ojačani bataljon i 1 baterija,**
**Split — borbena sredstva za 1 ojačani bataljon i 2 baterije, skloništa za jednu četu.**

**Ova uporišta snabdjevena su kružnom preprekom (jednoredna žica). Još nisu postavljene mine.**

2 Odnosi se na Trinaestu primorsko-goransku diviziju koja je dejstvovala u Hrvatskom primorju i Gorskom kotaru.

3 Osamnaesta slovenačka divizija NOVJ dejstvovala je jedno vrijeme u Gorskom kotaru.

4 Dvadesetšesta divizija NOVJ zadržana je na otocima Braču, Hvaru 1 Visu i nije bilo planirano njeno prebacivanje na kopno.

5 Prva prekomorska brigada je prebačena 7. siječnja 1944. godine u luku Drage kod Biograda. Vidi dok. br. 22, 43 1 44.

**Izgradnja međuuporišta još je na početku. Djelimično će ista ponovo morati biti napuštena zbog nedostatka snaga.**

**Za pripremnu obalsku artiljeriju položaji su ispitani i otpočela je izgradnja ceste (za transport topova).**

**Izgradnja nekoliko važnijih uporišta u dubini obalne obrane također je započeta.**

**Do pristizanja novih snaga morat će se obustaviti utvrđivanje položaja, jer će sve raspoložive snage biti potrebne za osiguranje.**

**Dio snaga obalske artiljerije zauzeo je trofejnu bateriju. Komandovanje i upravljanje vatrom obalske artiljerije jedva je moguće, jer će aparatura za upravljanje vatrom nedostajati sve dotle, dok divizija ne bude mogla da pruži ispomoć i jer su prije pristigli Štab puka i štabovi diviziona obalske artiljerije, bez prištapskih i štapskih baterija, tako da nemaju nikakvih sredstava za vezu.**

**V) Pomorska situacija.**

**Saobraćaj brodova za snabdijevanje odvija se na zadovoljavajući način.**

**IV) Zračna situacija.**

**Sve češći zračni napadi nisu više ograničeni samo na obalu. Pored težišta Šibenik, napad na Prijedor pokazuje namjeru, da se gađaju vjerojatni centri komandovanja i baze za snabdijevanje.**

**Planirano dovođenje lake protivavionske artiljerije donijet će znatno olakšanje na obalu.**

**VII) Saobraćajna situacija.**

**1) Željeznica: I dalje veliki broj diverzija na svim prugama, naročito na pruzi Prijedor—Banja Luka, koja je praktično potpuno rashodovana. Remontni radovi na pruzi Knin—Gračac moraju se privremeno obustaviti, do pristizanja novih snaga, uslijed nedostatka trupa za osiguranje.**

**2) Ceste: Zbog sniježnih nanosa nastali su, samo manji, prekidi u saobraćaju. Za stalne neophodne popravke putova moraju se dovesti snage.**

[...]

**[Potpis nečitak]**

BROJ 325

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU PARTIZANA NA BIOGRAD, SUKOBU KOD GREBAŠTICE I ARTILJERIJSKOJ VATRI SA SAVEZNIČKIH BRODOVA NA SPLIT[1]

TAJNO

TELEGRAM

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 14. 1. 1944.**

**Vrijeme:** oblačno, laganije sniježne padavine.

**Opća situacija:** Neprijateljska pojačanja također i u rajonu Biograda; jači neprijatelj sjeverno od Gospića; slaba borbena moć 392. divizije; prva akcija za ometanje neprijateljske ratne mornarice.

[...]

**264. divizija:** Odbijen napad bande srednje jačine na Biograd;[2] ojačavanje neprijatelja u jugozapadnom rajonu mjesta. U rajonu Pirovca bande se povukle na 3 km odatle. Izvidnica u pravcu Grebaštice (14 km jugoistočno od Šibenika) 12. 1. protjerala banditske čamce, koji su pristajali, a sutradan se sukobila sa jačim neprijateljem. Šolta u vlastitim rukama;[3] daljnje zaposjedanje bez kontakta sa neprijateljem.

12. 1. iznenada otvorena vatra sa neprijateljskih razarača, iz topova srednjeg kalibra, na Split i poluotok Marjan. Nije bilo materijalnih šteta. Izviđački let iznad Šibenika zbog snabdijevanja; 20 neprijateljskih bombardera izvršilo 4 napada u rejonu 8 km sjeverozapadno od Šibenika, sa bacanjem lakih bombi i mitraljiranjem, nema većih šteta. Jedan pogodak, vjerojatno iz 129. baterije. Prelijetanje Šibenika i Šolte.

**114. divizija:** Nakon rekviriranja stoke i živežnih namirnica, u rajonu jugozapadno od Knina, banditi se povukli preko Krke u rajon Kistanje. Vlastite snage osiguranja na cesti Knin—Gračac smijenjene od 264. divizije.

[•••]

***Pfafferott,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 279/44. pov.
14. 1. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/221—222.
2 Napad su izvršile vieroiatno jedinice Sjevernodalmatinskog NOP odreda.
3 Vidi dok. br. 311, napomenu 3.

BROJ 326

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 15. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ISKRCAVANJU NJEMAČKIH SNAGA SA ŠOLTE NA BRAC, NAPADU PARTIZANA NA PIROVAC I BOMBARDIRANJU OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

**TAJNO**

**T E L E G R A M**

1388/91 — 15. 1. — 09,10 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 15. 1. 44.**

**Vrijeme:** obala — vedro, u unutrašnjosti oblačno.

**Opća situacija:** nepromijenjena.

[...]

**»Morgenwind II«:**[2] 1 četa II bataljona 893. puka prebačena sa Šolte na Brač; luka Milna zaposjednuta bez kontakta sa neprijateljem.

[...]

**264. divizija:** Daljnja okupljanja neprijatelja u rejonu Biograda i Pirovca. Odbijen noćni napad na Pirovac. Ziv brodski saobraćaj za Pakoštane (6 km jugoistočno od Biograda). 3 napada (11,00—14,30—15,30 sati) po 12 lovaca-bombardera, sa bacanjem bombi i mitraljiranjem, na Šibenik. Pogodak u parobrod »Milano«, nosivost 5000 tona, mornaričku stanicu Mandalina i željeznička postrojenja. Prekinut željeznički saobraćaj.

[...]

***Pfafferott,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 303/44. pov.
od 15. 1. 44.

1 Snimak origanala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314 film 561/229—230.

2 Vidi dok. br. 311, napomenu 3.

**BROJ 327**

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 16. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ZAVRŠENOM CIŠCENJU ŠOLTE, POVLAČENJU IZ TIJESNA I BOMBARDIRANJU ŠIBENIKA[1]

T E L E G R A M

1406 — 16. 1. — 09,55 h

16. 1. 1944.

Komandi 2. oklopne armije

Dnevni izvještaj

Obalni rejon: Završeno čišćenje Šolte;[2] otok je prethodno očišćen od neprijatelja. Tijesno, 3 km jugozapadno od Pirovca, napušteno od strane vlastite trupe. Banda (300) u rajonu 6 km jugozapadno od Obrovca.[3] 80 bandita sa tovarnim životinjama krenulo iz rajona 6 km istočno od Obrovca vi pravcu jugoistoka.

Jaka banda (navodno 2000) u rejonu 6 km istočno od Gospića i slabije grupe u rajonima 11 i 13 km sjeveoistočno i 9 km sjeverno od Gospića, nakon žilavog otpora, odbačene u pravcu sjevera.

[...]

Ie: 15. 1. u 12,20 sati Šibenik, bez efekta, napadnut od strane 2 lovca iz pravca sjevera u niskom letu, otvaranjem vatre iz avionskog naoružanja.

U 12,30 sati izviđač na velikoj visini nadletio Šibenik u pravcu jugoistok—sjeverozapad.

Od 15,30—15,50 sati napad 12 odnosno 11 lovaca bombardera u brišućem letu, bombama i mitraljiranjem, na Mandalinu i mornaričku stanicu Šibenik, nema šteta.

If: Dezertiralo 12 domobrana, sa oružjem, iz 11. brdskog puka.

*Berger,* v. r.

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 242/44. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/1011—1012.

2 Vidi dok. br. 311, napomenu 3.

3 Odnosi se na Šestu brigadu Devetnaeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 296.

**BROJ 328**

## OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 17. SIJEČNJA 1944. ŠTABU 264. I 373. DIVIZIJE O UPUĆIVANJU 92. MOTORIZIRANOG PUKA I DIJELOVA PRVE BRDSKE DIVIZIJE PREKO LIVNA I SINJA U SJEVERNU DALMACIJU[1]

STROGO POVJERLJIVO

R A D I O G R A M

547 — 19,30 h — 17. 1.

5 primjeraka
1 primjerak

Dostavljeno: 263. diviziji, 17. 1 u 21,17
373. diviziji, 17. 1 u 21,14

1) 92. motorizirani puk i motorizirani dijelovi 1. brdske divizije hitno se upućuju preko rajona Livno—Sinj i privremeno se potčinjavaju 264. diviziji.[2] Računati sa dolaskom 21. 1.

2) 92. motorizirani puk angažirati za čišćenje i osiguranje rajona Knin—Kistanje. Na taj način oslobođeni dijelovi 264. divizije i motorizirani dijelovi 1. brdske divizije predviđaju se za čišćenje obalnog sektora.

3) Diviziji javljeno:

a) Pristizanje motoriziranog 92. puka i dijelova 1. brdske divizije.

b) Planiranje pregrupiranja i čišćenja.

*Pfafferott,* v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 95/44 str. pov.
17. I. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/73.

2 O pristizanju Prve brdske divizije i 92. motoriziranog puka u Dalmaciju vidi dok. br. 332, 335, 336, 338, 341, 347, 348, 349, 445, 526 i 527.

BROJ 329

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 17. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O STALNIM ZRAČNIM NAPADIMA SAVEZNIČKE AVIJACIJE NA ZADAR I ŠIBENIK[1]

### T E L E G R A M

**17. 1. 44.**

**Komandi 2. oklopne armije Ic/AO**

**Dnevni izvještaj**

**Opća situacija: Stalni zračni napadi na Zadar i Šibenik.**

**[…]**

**16. 1. u 10.45 sati Zadar nadletio mješoviti odred (77 aviona) u pravcu jugozapad—sjeveroistok.**

**U 13,20 sati u gradskom dijelu Zadra mnogobrojna oštećenja na zgradama pričinjena u toku napada 20 četvoromotornih bombardera, koji su letjeli u pravcu zapad—istok, na visini od 2000.**

**U 7,45 sati napad 2 lovca na Šibenik.**

**U 13,45 sati napad 12 lovaca-bombardera na Mandalinu (južno od Šibenika) i na brod u luci. Brod u plamenu.**

**U 11,45 sati izviđači nad Splitom.**

**U 10,50 sati Gospić nadletilo 50 američkih četvoromotornih bombardera u pravcu jug—sjeverozapad.**

**[…]**

***Berger,*** **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Obavještajno odjeljenje,**
**br. 256/44. pov.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/1014—1015.

BROJ 330

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ZAPOSJEDANJU UPORIŠTA KAŠIC I ZEMUNIK OD PARTIZANA, UGROŽENOSTI SMILČIĆA I KARINA, POKRETIMA PREKOMORSKE BRIGADE U PRAVCU ZEGARA[1]

**TELEGRAM**

**1819 — 19. 1. — 09,50 h**

**19. L 1944.**

**Komandi 2. oklopne armije Ic/AO**

**Dnevni izvještaj**

**Ha: Obalni rajon: Pojačano postavljanje prepreka na cestama, koje vode od Zadra ka Obrovcu i Benkovcu. Četničko uporište Kašić, 20 km istočno—sjeveroistočno od Zadra, zaposjednuto od strane komunista.[2] Ugrožen Smilčić (21 km istočno od Zadra). Zemunik (15 km istočno od Zadra) zaposjednut od strane neprijatelja. Jača banda namjerava napasti Karin, 32 km istočno od Zadra.**

**Četnički izvještaj o tome, da je 800 veoma dobro naoružanih bandita krenulo oko 17. 1. iz Barija za rajon Zegar,[3] 30 km sjeverozapadno od Knina, upućuje na to da je jača banda, koja se nalazi istočno od Gračaca, kako je jučer javljeno, upravo ta banda iz Barija.**

**Banda srednje jačine zaposjela je napušteni položaj Obrovac, 6 km sjeveroistočno od Sinja.**

**[...)**

**Ie: 18. 1. u 7,30 sati 2 aviona tipa Spitfire u niskom letu nadletila Šibenik.**

**U 12,10 sati jedan dvotrupni četvoromotorni izviđač iznad Šibenika u pravcu sjever—jug.**

**If: 17 pripadnika III hrvatske brdske brigade dezertiralo.**

***Berger,* v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Obavještajno odjeljenje,**
**br. 294/44. pov.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NOV-N-T-314, film 563/1021—1022.

2 Kašić je zauzela 16. siječnja Sesta brigada Devetnaeste divizije NOVJ. Vidi dok. dok. br. 98 i 296.

3 Odnosi se na pokret Prve prekomorske brigade iz sjeverne Dalmacije za Drvar. Vidi dok. br. 22.

BROJ 331

**OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19. SIJEČNJA 1944. ŠTABU 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE O PREBACIVANJU MATERIJALA PRIMLJENOG OD SAVEZNIKA S OBALE U UNUTRAŠNJOST I PREBACIVANJU TRINAESTE DALMATINSKE BRIGADE SA VISA NA PODRUČJE DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ[1]**

**TAJNO**

**R A D I O G R A M**

**1907 — 19. 1. — 21,00 h**

**19. 1. 44.**

**264. pješadijskoj diviziji**

**1. VIII korpus, zajedno sa mornaricom, treba da obezbijedi transport savezničkog materijala sa obale preko srednje i sjeverne Dalmacije za pozadinu.**

**2. Komunisti smatraju Bjelinu (18 km istočno od Benkovca?) i Parčić najsigurnijim mjestima.**

**3. Pouzdani izvještaj od 17. 1: VIII (vjerojatno XIII brigada 26. divizije)[2] dalmatinska brigada sa Visa se prebacila u borbenu zonu 19. divizije. 2 broda, s opskrbom, s Visa stigla na Dugi otok.**

***Pfafferott,*** **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Obavještajno odjeljenje**
**br. 311/44. pov.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mlkroteka NOV-N-T-314, film 563/1023.

2 Trinaesta NO brigada Dvađesetšeste divizije prebacila se sa Visa u Pakoštane noću 18/19. siječnja radi ulaska u sastav Devete divizije. Vidi dok. br. 298.

BROJ 332

## OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19. SIJEČNJA 1944. ŠTABU 264. DIVIZIJE O PRISTIZANJU 92. MOTORIZIRANOG PUKA I PRVE BRDSKE DIVIZIJE U DALMACIJU[1]

**STROGO POVJERLJIVO**

**R A D I O G R A M**

**562 — 19. 1. — 19,10 h**

**264. diviziji**

**1) 92. motorizirani puk mora da ostane u rajonu Knin—Padane——Kistanje.[2]**

**2) Predviđa se pristizanje u Sinj: protivtenkovskog bataljona 1. brdske divizije 21. 1. iz Mostara, a 92. motoriziranog puka ne prije 22. 1. Inače, više ne očekivati nikakve motorizirane dijelove.**

**3) Početkom veljače 1. brdsku diviziju[3] će smijeniti 264. divizija sjeverno od linije Sinj—Muć—Drniš (isključeno)—Kistanje—Gračac. 92. motorizirani puk će kasnije biti podređen 373. diviziji. Slijedi naređenje.**

***Pfafferott,*** **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 116/44. str. pov.**
**19. 1. 44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/72.

2 1 3 O pristizanju 92. motoriziranog puka i Prve brdske divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 328, napomenu 2.

BROJ 333

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBAMA PROTIV PARTIZANA KOD ZADRA, GREBAŠTICE I SPLITA[1]

**TELEGRAM**

**1948 — 20. 1. — 09, 25 h**

**20. 1. 44.**

**Komandi 2. oklopne armije Ic/AO.**

**Dnevni izvještaj Obavještajnog odjeljenja**

**Opća situacija: nepromijenjena.**

**Ha: Obalni rajon: Povezivanje uporišta, smještenih blizu obale, napadima na bande; neprijateljska grupa,[2] u rajonu 14 km sjeveroistočno od Zadra, odbačena na sjever. Istočno od Zadra borbe su još u toku. Žestoka borba u rajonu južno od zaljeva Grebaštica[3] (13 km jugoistočno od Šibenika). Odbijeni napadi na rajone 4 km sjeverno i 6 km sjeverozapadno od Splita.**

**Prema četničkom izvještaju, 5—600 bandita postavlja prepreke na cesti, koja vodi za Vrliku, u rajon 10 km istočno od Knina.**

**[•••]**

***Berger,* v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Obavještajno odjeljenje,**
**br. 323/44. pov.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/1025.

2 Jedinica *iz* sastava Grupe sjevemodalmatinskih NOP odreda.

3 Vjerojatno dijelovi Sibensko-troglrskog NOP odreda.

BROJ 334

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ISKRCAVANJU PARTIZANA NA UGLJAN, BORBAMA ZA SMILCIC I PRIKUPLJANJU JAKIH PARTIZANSKIH SNAGA U RAJONU PRIMOŠTENA[1]

T E L E G R A M

2078 — 21. 1. — 11,10 h

21. 1. 1944.

Komandi 2. oklopne armije, Ic/AO

Dnevni izvještaj Obavještajnog odjeljenja

Jaka okupljanja bandi, iskrcavanje na Ugljan i stalna živa zračna aktivnost ukazuju na to, da su vjerojatne ozbiljne neprijateljske akcije u obalnom rajonu.

IIa: **Obalni** rajon: Na otoku Ugljanu jače bande su okupirale naša uporišta (Preko, Lukoran),[2] zaposjele otok Ošljak i ojačavaju se, dijelom iskrcavanjem na sjeverni rt otoka. Prema izvještaju doušnika, zauzimanje uporišta na Ugljanu je, po naređenju Engleza, u vezi sa planiranim engleskim desantom 25. 1. na Zadar.[3] Predstoji napad na Tkon, 26 km jugoistočno od Preka.

Jače bande iz Posedarija, Kašica (23 km sjeveroistočno, 19 km istočno--sjeveroistočno od Zadra) dijelom snaga vode žestoku borbu sa posadom u Smiličiću,[4] 20 km istočno od Zadra.

U rajonu istočno od Primoštena nalazi se veoma jaka banda[5] (navodno preko 3000), pristigla sa otoka i iz Bosne. Južna strana zaljeva Grebaštica (13 km južno-jugoistočno od Šibenika) čvrsto zaposjednuta.

Izviđanje Mosora izvršeno bez kontakta sa neprijateljem. Banda srednje jačine postavlja prepreke na cesti za Kistanje (10 km zapadno od Knina).

[...]

Ie: 20. 1. u 7,50 sati 2 aviona tipa Spitfire, u 12,20 sati, 2 dvotrupna izviđača, u 13,00 sati, 7 bombardera sa 11 lovaca, u 13,20 sati 2 aviona tipa Spitfire, u 13,50 sati 6 bombardera sa 15 lovaca na velikoj visini iznad

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, roikroteka NAV-N-T-314, $j n_m$ 563/1028—2029.

2 Vidi dok. br. 52, $e_2$, 64, 354 i 382.

3 Englezi nisu vrši), desant na kopno.

4 Jedinice Seste $bH_{ga}$<le Devetnaeste divizije NOV. Vidi dok. br. 296.

5 Odnosi se na Osmu brigadu Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 105.

**Šibenika, bez bacanja bombi. Nad Splitom živa zračna aktivnost bez bacanja bombi. U 13,35 sati 14 bombardera, 8 lovaca iznad G. Srba, 21 km istočno—sjeveroistočno od Gračaca, u pravcu jug—sjever, u 13.30 sati povratni let.**

**[…]**

***Berger,* v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Obavještajno odjeljenje,**
**br. 340/44. pov.**

## BROJ 335

## NAREĐENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. SIJEČNJA 1944. ŠTABU 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE ZA CIM DUŽE DRŽANJE OTOČKIH UPORIŠTA, ISKRCAVANJE PARTIZANA NA UGLJAN SAMO VARKA ZA AKCIJE NA DRUGOM MJESTU[1]

**TAJNO**

**R A D I O G R A M**

**2079 — 21. 1. — 11.15 h**

**264. diviziji**

**1) Iskrcavanje na Ugljan je vjerojatno samo varka za neprijateljsku avijaciju na drugom mjestu.[2]**

**2) Otočka uporišta držati što je moguće duže.**

**3) Da obalno-lovački bataljon »Brandenburg« bude odmah dopremljen od strane V SS-korpusa. Zahtjeva se podrška mornarice za rajon Zadra. 92. motorizirani puk vjerojatno 21. 1. u Smi[lčić].[3] Sa pristizanjem pionirskog desantnog bataljona iz Rijeke računati oko 28. 1.**

**4) Divizija će stalno javljati o situaciji i odlukama. Koje su namjere u vezi protivtenkovskog bataljona 1. brdske divizije? Prijedlog za motorizirani puk?**

***Pfafferott,* v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 436/44. pov.**
**21. 1. 44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/71.

2 Vidi dok. br. 334, napomenu 2.

3 O pristizanju 92. motoriziranog puka vidi dok. br. 328, napomenu 2.

**BROJ 336**

## NAREĐENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. SIJEČNJA 1944. ŠTABOVIMA PRVE BRDSKE I 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE ZA POKRETE TRUPA I NJIHOVE ZADATKE[1]

STROGO POVJERLJIVO

TELEGRAM

267 — 22. 1. 18,30 h

1. brdskoj diviziji
264. diviziji

Obavjestiti : V SS-brdski korpus

1) 1. brdska divizija[2] smjenjuje 264. diviziju sjeverno od linije Gračac—Kistanje—Drniš—Sinj (mjesta uključno), kao i dijelove 373. divizije.

Zadaci divizije: osiguranje, pripreme za angažiranje sa što jačim dijelovima na obali, ojačavanje.

2) Zadaci osiguranja:

a) Osiguranje Knina, Gračaca, Sinja i Livna.

b) Osiguranje cesta za dotur Srb—Sučevići—Knin—Drniš, Knin—Sinj, kao i ceste Sučevići—Gračac. Ovdje su naročito važne serpentine sjeverno i južno od Sučevića.

c) Osiguranje pruge Knin—Drniš, kao i radova na pruzi sjeverozapadno od Knina, koje obavlja 1. željeznička pionirska četa.

3) Rajon angažiranja:

a) Glavnina divizije u rajonu Knin—Sučevići—Srb—Gračac—Kistanje—Drniš (isključno). Ovdje je težište u južnom dijelu ovog rajona; pokretne snage, prije svega protivtenkovski divizion, u rajonu Kistanja.

b) Otprilike 1 ojačani puk u rajonu Vrlika—Sinj—Muć—Drniš (isključno).

4) Motorizirani dijelovi 1. brdske divizije, do pristizanja 1. brdske divizije, privremeno se u novom rajonu podređuju 264. diviziji, u cilju čišćenja na obali.

5) 1. brdska divizija će obavijestiti što prije:

a) predviđeno grupiranje,

b) vrijeme pristizanja.

6) Nakon pristizanja 1. brdske divizije, predviđeno je prebacivanje 92. motoriziranog puka u područje 373. lovačke divizije.

***Pfafferott,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 426/44. str. pov.
21. 1. 44.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/69.**

**2 O pristizanju Prve brdske divizije vidi dok. br. 338, napomenu 2.**

**BROJ 337**

## NAREĐENJE KOMANDE DRUGE OKLOPNE ARMIJE OD 22. SIJEČNJA 1944. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA ZA DEJSTVA U SJEVERNOJ DALMACIJI I U TU SVRHU UPUĆENIM NOVIM SNAGAMA[1]

22. 1. u 01,50 sati

**Komandi** XV **brdskog armijskog korpusa, Operativnom odjeljenju,** istodobno: Admiralu Jadrana, V SS-brdskom korpusu i Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj.

1) Bande su, vjerojatno sa jednom prekomorskom brigadom,[2] u obalskom rejonu 264. pješadijske divizije zauzele otoke srednje Dalmacije, koji se nalaze ispred Zadra. Vlastite snage su pred nadmoćnim neprijateljem evakuirale Ugljan 21. 1. 1944.[3] Otok Pašman je u vlastitim rukama. U rajonu zapadno od Šibenika i na poluotoku Primoštenu treba računati sa jakim iskrcanim bandama. Treba pretpostaviti, da se u rajonu između obale i linije Obrovac—Knin—Sinj nalaze otprilike 3 banditske divizije.[4]

2) XV brdski armijski korpus uništit će iskrcanog neprijatelja, zauzet će otoke, koji se nalaze ispred Zadra, i očistit će ih. Pored toga, u prodoru treba zauzeti otok Ugljan[5] i stalno ga držati zaposjednutim.

3) U tu svrhu XV brdskom armijskom korpusu upućuju se i po dolasku potčinjavaju:

1. talas (motorizirani dijelovi):

a) 92. ojačani grenadirski puk (motorizirani)[6] nastupa prema Kninu; dolazak u Sinj 22. 1. uvečer, a u Knin 23. 1.

b) Protivtenkovski divizion 1. brdske divizije[7] nastupa prema Sinju, tamo dolazi 21. ili 22. 1.

c) Još dvije protivtenkovske čete i 1 inžinjerijska četa (motorizirana) 1. brdske divizije nastupaju prema Sinju. O dolasku će se još saopćiti. Maršruta za pod a) do c) — Livno—raskršće sjeverno od Aržana—Sinj.

d) XV brdski armijski korpus treba da dovede obalno-lovački bataljon »Brandenburg«.[8] Naređenje će se prenositi preko Lučke komande Split. Poželjan je, po mogućstvu što prije, marš bataljona, u cilju premještanja i u potpunoj suglasnosti sa Komandom ratne mornarice.

1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mlkroteka NAV-N-T-314, film 563/44—60.

2 Odnosi se na Prvu prekomorsku brigadu. O njenom prebacivanju na kopno 7. siječnja 1944. vidi dok. br. 22, 43 i 44.

3 Vidi dok. br. 334. napomenu 2.

4 Na području sjeverne Dalmacije nalazila se Devetnaesta, a na području srednje Dalmacije Dvadeseta divizija NOVJ.

5 i U Vidi dok. br. 182, 184, 352 i 445.

6 i 7 O pristizanju 92. motoriziranog puka i Prve brdske divizije vidi dok. br. 328, napomenu **2.**

8 Vidi dok. br. 338.

e) Moguće je uputiti 1 improvizirani motorizirani bataljon 1. brdske divizije u Benkovac, preko rajona Sinj—Knin. Vjerojatno je odstupni marš za Livno 21. 1.

2. talas: 1. brdska divizija na maršu u rajon Gračac—Knin—Sinj. Dolazak 99. i 98. brdskog lovačkog puka u rajon Knin—Sinj otprilike 27. 1. Komandno mjesto 1. brdske divizije treba premjestiti u Knin do 23. 1. uvečer. XV brdski armijski korpus, neposrednim sporazumom sa V SS-korpusom, treba da dovede dijelove, koji su mu novopotčinjeni, sa svim raspoloživim i pomoćnim sredstvima. Važno je, da se isključi motorizirani kolonski prostor. U najkraćem roku treba obnoviti most na Cetini, kod Obrovca, u rajonu sjeveroistočno od Sinja. U tu svrhu će se, kao dopuna mjerama koje je poduzeo XV brdski armijski korpus, pobrinuti V SS-korpus i uputit će inžinjerijske snage 1. brdske divizije i 7. SS-brdske divizije. XV brdski armijski korpus treba što je moguće prije da preuzme komandu nad dijelovima jedinica, koji mu se dovlače.

4) V SS-korpus će, posredstvom jedne oklopne čete i jedne (motorizirane) baterije teških poljskih haubica, 22. 1. 1944. premjestiti u Sinj 105. izviđački bataljon, na raspolaganje Komandi 2. oklopne armije. Komanda 2. oklopne armije će preko V SS-korpusa dostaviti naređenje 105. ojačanom izviđačkom bataljonu. Sa bataljonom će se održavati radio-veza. V SS-korpus će 22. 1. 44. prikupiti 4. puk »Brandenburg«[9] u rajonu Livna na raspolaganje Komandi 2. oklopne armije. Posebno će se izdati naređenje za dalje korišćenje puka. V SS-korpus treba do daljnjeg da obezbijedi sigurno zaposjedanje Livna, ostavljanjem u Livnu jedne borbene grupe 7. SS-divizije, jačine od najmanje jednog ojačanog bataljona.[10]

6) Admiral Jadrana premjestit će dana 21. 1. jedan torpedni čamac i jedan eskortni brod u rajon Zadra, u cilju ometanja prebacivanja banditskih snaga sa otoka srednje Dalmacije u obalski rajon Zadra. U toku dana 21. 1. predviđeno je prebacivanje ovih brodova na sjever, dok je za noć 22/23. 1. planirano ponovno angažiranje u zadarskom kanalu, do južnog rta Pašmana.

7) Za XV brdski armijski korpus važi da koncentracijom vlastitih snaga u težištima, a prije svega sa objedinjenim borbenim grupama 264. pješadijske divizije i sa motoriziranim dijelovima jedinica, koji su dovedeni u prvom talasu, potuče grupe bandi, koje u obalnom rajonu između Zadra i Primoštena ugrožavaju vlastite puteve za dotur i obalna uporišta, i da, uz spremnost pokretnih rezervi, što je moguće više zbije vlastitu obalnu obranu na naročito ugroženim mjestima. Po dolasku glavnine 1. brdske divizije na put Sučevići—Knin—Sinj treba potući banditske snage, koje se nalaze južno od ovog puta, i očistiti pozadinu 264. pješadijske divizije. Pritom treba, u odgovarajućoj mjeri, uzeti u obzir i stanje jake iscrpljenosti 1. brdske divizije, poslije zimskih borbi u visokim planinama, koje su trajale mjesecima. O namjerama i planu odmah izvjestiti Komandu 2. oklopne armije. Specijalnom akcijom neodložno ponovo zaposjesti otok Ugljan,[11] koji je od posebnog značaja za snabdijevanje obale. Izvijestiti o namjerama i planu akcije.

9 Vidi dok. br. 340 i 445.

10 Odnosi se na bataljon »Meckelburg« (naziv po komandantu bataljona) Drugog SS puka Sedme SS divizije »Prinz Eugen«. Vidi dok. br. 287, napomenu 3, 4 i 5.

**8) Moli se komandant zrakoplovstva u Hrvatskoj da od 22. 1. 44. pomaže borbena dejstva u težištima, na sektoru 264. pješadijske divizije. Važno je da se na otocima srednje Dalmacije i na obalnom sektoru Zadar—Split izviđa situacija kod bandi, kao i vlastita situacija, da se u ovom rajonu neutralizira neprijateljski brodski prostor, da se pruža podrška vlastitim borbenim dejstvima na obalnom sektoru, u neposrednoj suradnji sa kopnenim jedinicama, kao i da se lovačkom avijacijom pruža obrana radi eventualnih pokreta obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg«, koji bi trebalo da se izvode po danu, za vlastita obalna uporišta i za zaštitu ratnih brodova ratne mornarice. Moli se, da se saopćenja o rezultatima izviđanja dostavljaju neposredno Komandi 2. oklopne armije.**

**Komanda XV brdskog armijskog korpusa će posebnom zapovješću poduzeti sve moguće, pa i pasivne, mjere zračne zaštite. Od osobite je važnosti, da se razdvoje svi dijelovi jedinica koje maršuju i koje nisu u pokretu, ukoliko situacija i borbeni zadatak omogućavaju. Svrsishodno bi bilo odlaganje pokreta za noć.**

**10) Istureno komandno mjesto XV brdskog armijskog korpusa treba, shodno naređenju, odmah premjestiti na sektor 264. pješadijske divizije. Komandi 2. oklopne armije, Operativnom odjeljenju, do daljnjeg svakodnevno dostavljati kratke izvještaje o situaciji na ovom sektoru, i to do 08.00, 14.00 i 20.00 sati. O naročitim događajima izvještavati neodložno.**

**Za točnost:**

**[Potpis nečitak]**

**Komanda 2. oklopne armije**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 234/44. str. pov.**

BROJ 338

## NAREĐENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 22. SIJEČNJA 1944. ŠTABU 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE ZA ZAUZIMANJE OTOKA UGLJANA[1]

**STROGO POVJERLJIVO**

**R A D I O G R A M**

**568 — 22. 1. — 19,40 h.**

**264. diviziji** — **7 primjeraka**
**1. primjerak**

**1) Na Ugljanu, vjerojatno, 1. prekomorska brigada.[2] U rajonu Šibenika i na poluotoku Primošten iskrcane jake bande.[3] Jake bande između obale i planinskih masiva. Mogući su pokušaji daljih iskrcavanja neprijatelja.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/274—275.

2 Na otoku Ugljanu nalazili su se dijelovi Sjevernodalmatinskog NOP odreda i Dopunske čete Trećeg pomorsko-obalskog sektora (vidi dok. br. 62). O prebacivanju Prve prekomorske brigade sa Visa na kopno i odlasku za Drvar vidi dok. br. 222, 43 i 44.

3 U tom rajonu nije se iskrcala nijedna jedinica NOVJ već je pristigla Osma NO brigada Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 105.

**2) Iskrcane neprijateljske snage moraju biti uništene i otok ponovo očišćen.**

**3) 264. divizija ima prije svega slijedeće zadatke:**

**a) Ponovo zauzeti Ugljan[4] i očistiti ga. Pašman držati.**

**b) Razbiti grupe bandi, koje u obalnom području između Zadra i rta Primošten ugrožavaju naš put dotura i obalska uporišta. U vezi toga prikupiti vlastite snage na težištu.**

**c) Zgusnuti obalsku obranu na naročito ugroženim mjestima i držati u pripravnosti pokretne rezerve.**

**4) 264. diviziji bit će dodijeljeni i potčinjeni:**

**a) 92. motorizirani puk;[5]**

**b) Protivtenkovski divizion 1. brdske divizije;[6]**

**c) Obalsko-lovački bataljon »-Brandenburg«.[7] Prenošenje naređenja preko Lučke komande u Splitu. Po mogućstvu noćni marševi, u sporazumu sa mornaricom.**

**d) 2 dalje protivtenkovske čete i 1 pionirska četa (motorizirana) 1. brdske divizije preko Trilja za Sinj, kao i vjerojatno 1 improvizirani motorizirani bataljon 1. brdske divizije preko rejona Sinj—Knin za Benkovac. Vrijeme naknadno.**

**5) Dalje, 264. divizija će, vjerojatno još prije kraja siječnja, u pozadinskom rajonu da smijeni 1. brdsku diviziju: O ovome sDecijalno naređenje.**

**U slučaju potrebe, 264. divizija treba odmah da osposobi za marš važan most na Cetini, sjeveroistočno od Sinja.**

**6) Ojačani 105. izviđački bataljon od 22. 1. u Sinju na raspolaganju Komandi 2. oklopne armije.**

**7) 92. motorizirani puk imao je teške akcije; zbog toga, prema situaciji, po mogućstvu prije angažiranja 2 dana odmora u rajonu Knin—Kistanje.**

**8) Komandant zrakoplovstva potpomaže težišta borbenih dejstava divizije. Zahtjeve upućivati neposredno.**

**9) Mornarica, sa 1 torpednim čamcem i eskortnim čamcem, ometa iskrcavanje bandi na obalsko područje oko Zadra.**

**10) Treba naročito računati sa pojačanom aktivnošću savezničkog zrakoplovstva u obalskom području i u unutrašnjosti. Zbog toga poduzeti sve moguće aktivne i pasivne mjere za zaštitu od napada iz zraka. Naročito rastresit raspored jedinica na maršu i odmoru.**

**11) Osim dnevnog izvještaja, kratke izvještaje o situaciji svakodnevno do 06,00, 12,00 i 18,00 sati. Naročite događaje odmah javljati.**

*Pfafferott** **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 127/44. str. pov.**
**22. 1. 44.**

4 Vidi dok. br. 182, 184, 352 i 444.

5, 6 i 7 O pristizanju 92. motoriziranog puka, Prve brdske divizije i bataljona obalskih lovaca »Brandenburg« vidi dok. br. 328, napomenu 2 i dok. br. 337 i 338.

8 Werner Pfafferott, načelnik Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa.

**BROJ 339**

**OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 22. SIJEČNJA 1944. STABU 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE O NAMJERAMA JEDINICA OSMOG KORPUSA NOVJ ZA DEJSTVA U PRAVCU DOLINE RIJEKE CETINE, PLANINE PROMINE I KOSOVA[1]**

TAJNO

TELEGRAM

2346 — 22. 1. — 17,30 h

22. 1. 44.

**264. pješadijskoj diviziji**

1) U noći između 23. i 24. računati sa akcijom dijelova VIII korpusa u pravcu doline rijeke Cetine[2] i planine Promine,[3] kao i u pravcu Kosova (9 km južno od Knina).

2) Nepromijenjeni vezovi njemačkih brodskih jedinica u Trogiru mogući su cilj.

[...]

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 365/44. pov.

**BROJ 340**

**OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 23. SIJEČNJA 1944. ŠTABU 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE O UPUĆIVANJU ČETVRTOG PUKA »BRANDENBURG« U RAJON KNINA[1]**

**TELEGRAM**

**2459 — 23. 1. — 13,00 h**

**264. diviziji**

**1) 4. puk »-Brandenburg«, prebacuje se iz rajona Livna u rajon Knina,[2] na raspoloženju Komandi 2. oklopne armije.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mlkroteka NAV-N-T-314, film 563/1033.

2 1 3 Vidi dok. br. 50, 51 1 53.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/279.

2 Vidi dok. br. 337 i 445.

**2) Bit će javljeno o pristizanju i smještaju puka u rajonu Knina.**
**3) U pripremi je polazak II bataljona 1. puka »Brandenburg«,[3] javit će se o gotovosti za marš.**

***Pfafferott*,[4] v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 504/44. pov.**
**od 23. 1. 44.**

BROJ 341

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 24. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PRISTIZANJU DIJELOVA 92. MOTORIZIRANOG PUKA I PRVE BRDSKE DIVIZIJE U RAJONE KNINA, SINJA, OBROVCA I GRAČACA[1]

**TAJNO**

**T E L E G R A M**

**79/77 — 24. 1. — 12,00 h**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj**
**V SS-brdskom korpusu**

**Prilog dnevnog izvještaja od 24. 1. 44.**

**264. divizija: Nema novih izvještaja o prisustvu neprijatelja u obalnom sektoru Zadar—Primošten.**

[...]

**Izvještaj o pokretu trupa**

[...]

**264. divizija: II bataljon 92. motoriziranog puka[2] za Knin, I bataljon 98. brdskog lovačkog puka,[3] sa Štabom i 2 čete — za Gračac, 105. izviđački bataljon za Sinj.[4]**

3 Vidi dok. br. 400 i 445.

4 Werner

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/278.

2 i 3 O pristizanju 92. motoriziranog puka i Prve brdske divizije vidi dok. br. 328, napomenu 2.

4 O pristizanju 105. SS izviđačkog bataljona vidi dok. br. 337 i 338.

**1. brdska divizija: Marševska grupa 98. brdskog lovačkog puka u rajonu Obrovac—Gračac. Glavnina divizije u rajonu Glamoč—Livno. Divizijsko komandno mjesto 24. 1. u Sinju.**

**[...]**

*Pfafferott,* **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 522/44. pov.**
**od 24. 1. 44.**

BROJ 342

## OBAVJEŠTENJE KOMANDANTA JUGOISAOKA OD 24. SIJEČNJA 1944. NJEMAČKOM OPUNOMOĆENOM GENERALU U NEZAVISNOJ DRŽAVI HRVATSKOJ O ANGAŽIRANJU ČETNIKA U DALMACIJI I HERCEGOVINI ZAJEDNO SA NJEMAČKIM TRUPAMA[1]

**POVJERLJIVA DEPEŠA**

**Komandant Jugoistoka**
**K-da Grupe armije »F«**
**Grupa »K«/Abver oficir**
**pov. br. 556/44**
**24. januara 1944.**
**Pismeni primjerci dostavljeni:**
**1) Operativnom odjelj. (depeša)**
**2) Obavještajnom odjelj.**

**Njemačkom opunomoćenom generalu**
**u Hrvatskoj**

**Sadržaj: Saopćenje general-lajtnantu Warlimontu[2] o tobožnjih 35.000 četnika koji se nalaze u njemačkoj službi.**

**1) U Dalmaciji četnici su angažirani na:**

**a) Prostorno i vremenski ograničeno izviđanje i osiguranje puteva snabdijevanja na pravcu Bihać—Knin—Šibenik, i to Momčilo Đujić[3] sa 1700 četnika i vojvoda Mane Roković[4] sa 1900 četnika.**

**b) U Hercegovini pod vodstvom pukovnika Baćovića[5] nešto oko 1000 četnika.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-311, film 286/179.
2 Walter
3 Vojvoda Momčilo Đujić, komandant Dinanske četničke oblasti.
4 Mane Roković je bio komandant Drvarsko-petrovačkog četničkog odreda.
5 Major Petar Baćović

**Ukupno, dakle, u Dalmaciji nijè angažirano, osloncem na naše jedinice, za izviđanje i osiguranje ni punih 5000 četnika. Srpski oficiri (bivši ratni zarobljenici), ili nove četničke vođe, nisu bili angažirani ni u kom slučaju od strane njemačkih jedinica. Svuda su bili zaključivani sporazumi ili ugovori s vremena na vrijeme, sa mjesnim četničkim vođama, pod određenim uvjetima.**

**2) Nužno je hrvatsku vladu jasno obavijestiti o nepouzdanosti njihovih obavještajnih izvora. Ipak nije cjelishodno da se oni detaljno obavijeste o jačini četnika koji se nalaze u Dalmaciji, i njihovoj organizaciji, jer se mora sa sigurnošću uzeti da bi podaci neminovno došli do znanja vođa crvenih bandi.**

**Za točnost**
**[Potpis nečitak]**

**Komandant Jugoistoka**
**Komanda Grupe armija »F«**
**Operativno odjeljenje, pov. br. 314/44.**
**od 23. I 1944.**

BROJ 343

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 24. SIJEČNJA 1944. KOMANDI OKLOPNE ARMIJE O NAPADU PARTIZANA NA VLAK KOD DRNIŠA I PLANIRANOJ AKCIJI CISCENJA RAJONA KNIN—KISTANJE[1]

**TAJNO**

**T E L E G R A M**

**559 — 24. 1. — 09,15 h**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj**
**V SS-brdskom korpusu**

**Dnevni izvještaj od 24. 1. 44.**

**Vrijeme: vedro, nakon jutarnje magle.**

**Opća situacija: nepromijenjena.**

**264. divizija: Neprijateljska izviđačka djelatnost sjeveroistočno i sjeverozapadno od Knina. Teretni vlak, sjeverozapadno od Drniša, napadnut od strane bandita; tom prilikom u ruke bandita pali i lokomotiva i maši-**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/276—277.

**novođa. Uz pomoć artiljerije spriječena prikupljanja bandi u rajonu sjeverozapadno od Trogira. Živa zračna aktivnost neprijatelja u rajonu Šibenik—Split, nešto manja nad Zadrom. Uz pomoć divizijske protivavionske artiljerije u Zadru pogođen 1 neprijateljski lovac. Obrušavanje na most na rijeci Krki, kod Skradina, nije uspjelo. 105. izviđački bataljon za Sinj.**

**Namjera: Akcija »Frühlingswetter« sa 92. motoriziranim pukom, vlastitim dijelovima, ustašama i četnicima za čišćenje rajona Knin—Kistanje.[2] Podređeni I bataljon 98. brdskog lovačkog puka za Smilčić (20 km istočno od Zadra).**

**[...]**

*Pfafferott,* **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 522/44. pov.**
**24. 1. 44.**

BROJ 344

## IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 25. SIJEČNJA 1944. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O VLASTITIM I NEPRIJATELJSKIM GUBICIMA U AKCIJI »FRUHLINGSWETTER« NA PROSTORU KNIN—KISTANJE[1]

**TAJNO**

**TELEGRAM**

**XV brdskom armijskom korpusu**

**Predato: 25. 1. u 16,12 sati**
**Primljeno: 25. 1. u 20,30 sati**

**Sumarni izvještaj »Frühlingswetter« :**

**1) Djelomičan ogorčeni otpor neprijatelja[2] kod Ervenika, Bratiškovaca, Kistanja, Radučića slomljen je energičnim zahvatom. Banditi iznenađeni prodorom 92. motoriziranog grenadirskog puka, od sjevero-zapada prema Kistanju.**

**2) Gubici:**

**A) Vlastiti: 1 poginuo, 3 ranjena, 1 četnik poginuo.**

**B) Neprijateljski: izbrojano 66 poginulih, procjenjuje se daljih 60 do 70 poginulih i ranjenih. 35 zarobljenika u engleskim uniformama iz Štaba 19. dalmatinske divizije i 5. brigade.**

2 Vidi dok. br. 68, napomenu 4.

1 Snimak originala (na teleprinteru) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/287.

2 Vidi dok. br. 68, napomenu 4.

C) Zaplijenjeno: 1 mitraljez, 3 puškomitraljeza, 42 automata, 2 protivtenkovske puške, 1 laki minobacač, 1 telefon, 46 pušaka, 30 engleskih mina, 10.000 metaka pješadijske municije, 60 komada mina za lake minobacače, 3 engleska bicikla.

Za točnost:
[Potpis nečitak]

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
br. 423. pov.

**BROJ 345**

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 25. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O OKONČANJU AKCIJE »FRÜHLINGSWETTER« I ZAUZIMANJU ERVENIKA, BRATLSKOVACA, KISTANJA I RADUCICA I BORBI KOD ZASIOKA[1]

TAJNO

T E L E G R A M

1676/79 — 25. 1. — 08.15 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

**Dnevni izvještaj od** 25. 1. 44.

**Vrijeme:** oblačno, u planinama sniježne padavine.

**Opća situacija:** nepromijenjena.

[...]

264. **divizija:** Akcija »Frühlingswetter«, i pored djelomično žestokog otpora neprijatelja, okončana.[2] Zauzeti Ervenik, Bratiškovci, Kistanje i Radučić. Položaji pripravnosti bandi u rejonu 10 km južno—jugoistočno **do** 14 km sjeverno-sjeveroistočno od Zadra i na otoku Ugljanu.

**Namjera:** 92. motorizirani puk, bez I bataljona, za Benkovac.

**1. brdska divizija:** Prilikom izvođenja marša na cesti Sinj—Vrlika neprijatelj odbačen iz Zasioka.[3] Jača banda (800) u rajonu 16 km sjevero-

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/280.

2 Vidi dok. br. 68, napomenu 4.

**zapadno od Sinja.[4] Neprijateljski gubici: 18 mrtvih, 27 zarobljenih, 3 puškomitraljeza zaplijenjena. Vlastiti gubici: 2 ranjena, 4 tovarna konja mrtva.**

**[...]**

*Pfaffer Ott*,[5] **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 540/44. pov.**
**od 25. 1. 44.**

BROJ 346

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 25. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PREDVIĐENIM JEDINICAMA ZA PLANIRANO IZVOĐENJE AKCIJA NA PODRUČJU ZADRA[1]

**STROGO POVJERLJIVO**
**TELEGRAM**
**585 — 25. 1. — 21,40 h**

**Komandi 2. oklopne armije**

**1) Mjere protiv moguće neprijateljske akcije na Zadar:**

**a) 92. motorizirani puk, bez 1 bataljona, 25. 1. za Benkovac, a sa 2. bataljonom za Kistanje;[2]**

**b) I bataljon 98. brdskog lovačkog puka (privremeno motoriziran) 25.1. u rejon Zemunik—Polešnik.[3]**

**2) Protivtenkovski bataljon 1. brdske divizije, preko rajona Split—Trogir, u sadejstvu sa 2 čete 892. puka, oslobađa cestu za Primošten. Ostali motorizirani dijelovi 1. brdske divizije — Knin.**

**3) Namjere za sprovođenje čišćenja:**

**a) Najprije čišćenje rajona Zadar—Obrovac, sa 92. motoriziranim pukom, I bataljonom 98. puka i dijelovima 264. pješadijske divizije. Početak 28. 1. Trajanje — 3 dana. U tu svrhu 264. pješadijska divizija u Obrovcu smjenjuje se od strane 1. brdske divizije.**

**b) U vezi s tim je i ponovno zauzimanje Ugljana[4] uz pomoć obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg-« i, u slučaju da stigne, pionirskog desantnog bataljona.**

3 1 4 Vidi dok. br. 75, 128, 149, 346, 348 i 461.

5 Werner

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T- 314, film 563/41.

2 i 3 O pristizanju 92. motoriziranog puka i Prve brdske divizije vidi dok. br. 328, napomenu 2.

4 Vidi dok. br. 182, 184, 352 i 445.

**Podrška s kopna artiljerijom i snagama iz Zadra, da bi se spriječilo povlačenje neprijatelja na kopno.**

**Kasnije akcije čišćenja bit će podržane od strane 1. brdske divizije, vjerojatno sa 1 do 2 ojačana bataljona.**

*Pfafferott*,[5] **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 163/44. pov.**
**od 25. 1. 44.**

BROJ 347

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 25. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PLANIRANOM RASPOREDU JEDINICA PRVE BRDSKE DIVIZIJE U SREDNJOJ I SJEVERNOJ DALMACIJI[1]

**TAJNO**

**T E L E G R A M**

**2791 — 26. 1. — 10,00 h**

**Komandi 2. oklopne armije**

**1) Planirani raspored trupa 1. brdske divizije:[2]**

**a) Grupa Hirschfeld (98. brdski lovački puk, bez I bataljona, sa II divizionom 79. artiljerijskog puka) — rajon Sučevići—Gračac (predviđeno preuzimanje rajona Obrovac—Karin (17 odnosno 26 km jugozapadno od Gračaca). Dolazak 28. 1.**

**b) Grupa Gierke (54. brdski transportni bataljon) — rajon Zrmanja Vrelo—Padane. Dolazak 30. 1.**

**c) Grupa Will (54. brdski lovački bataljon sa III i IV divizionom 79. artiljerijskog puka) — rajon Padane—Vrlika (mjesta isključeno). Dolazak 28. 1.**

**d) Grupa Daumiller (54. brdski pionirski bataljon) — rajon Ramljana. Dolazak 28. 1.**

**e) Grupa Klebe (99. brdski lovački puk, bez III bataljona, sa I divizionom 79. artiljerijskog puka) — cesta Drniš—Sinj—Vrlika. Dolazak 27—29. 1.**

5 Werner

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/40.

**f) Grupa Brüninghoff (2 protivtenkovske čete i 3. brdska pionirska četa 54. motoriziranog puka) — Kistanje. Dolazak 26. 1.**

**2) Dolaskom u Sinj, 1. brdska divizija preuzima komandu. Do 27. 1, u 24.00 sati, 264. divizija rukovodi u dosadašnjem području. 28. 1. komandu preuzima 1. brdska divizija.**

*Pfafferott,*[3] **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 566/44. pov.**
**od 25. 1. 44.**

BROJ 348

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 26. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBI JEDINICA PRVE BRDSKE DIVIZIJE NA VISOVIMA SJEVERNO OD PUTA SINJ—VRLIKA[1]

### TELEGRAM

**2858/2861 — 26. 1. — 19,40 h**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)**
**V SS-brdskom korpusu**

**Drugi prilog dnevnog izvještaja od 26. 1. 44.**

**1. brdska divizija: Borbena grupa von Hirschfeld odbacila je neprijatelja sa visova sjeverno od puta Sinj—Vrlika,[2] uz jake gubitke, prema sjeveru i sjeveroistoku i sa artiljerijom postepeno neutralizira bande koje su se povlačile. Dostignut je dnevni cilj Vrlika i tamo je uspostavljena veza sa četnicima.**

**Na strani neprijatelja bilo je 108 mrtvih, veliki broj ranjenih, 53 zarobljena (među njima 1 major, 1 divizijski veterinar i 1 divizijski zubar). Kod vlastitih snaga — 1 mrtav i 7 ranjenih. Zaplijenjeno: 1 mitraljez, 1 minobacač, 74 puške 3 protivtenkovske puške, 1 telefonska centrala, oprema za dva odjeljenja telefonista, sanitetski materijal, municija, 21 konj, dokumenta i karte.**

2 O pristizanju Prve brdske divizije vidi dok. br. 328, napomenu 2.

3 Werner

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/285.

2 Vidi dok. br. 75, 128, 149, 346 i 461.

**Grupa von Hirschfeld nalazi se u rajonu Vrlike, a grupe Klebe i Will u rajonu Obrovac—Sinj.**

**Namjera: Nastavljanje marša u rajon smještaja. Divizijsko komandno mjesto je u Kninu.**

*Pfafferott,*[3] **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 573/44. pov.**
**od 26. 1. 44.**

BROJ 349

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 27. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O POTAPANJU PARTIZANSKIH ČAMACA KOD UGLJANA, O VLASTITIM I PARTIZANSKIM GUBICIMA KOD KISTANJA[1]

**TAJNO**

**TELEGRAM**

**2954/57 — 27. 1. — 12,15 h**

**Komandi 2. oklopne armije**

**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**

**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj**

**V SS-brdskom korpusu**

**Komandi LXIX armijskog korpusa (pismeno)**

**Prilog dnevnom izvještaju od 27. 1. 44.**

**264. divizija: Prema izvještajima doušnika i prebjeglih, dobro naoružane bande[2] u engleskim uniformama, sa teškim oružjem, u rejonu 20 km sjeveroistočno, 15 km sjeverno-sjeverozapadno, 10—16 km jugoistočno od**

3 Werner

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/1052.

2 Odnosi se na Trinaestu NO brigadu Dvadesetšeste divizije NOVJ koja se sa Visa prebacila u Pakoštane radi ulaska u Devetu diviziju NOVJ. Vidi dok. br. 34, 60, 178 1 298.

**Zadra u rajonu Biograda i Pirovca. Prikupljanje brodova ispred Ugljana spriječeno uz pomoć avijacije; 7 čamaca potopljeno, ostali oštećeni. Zbog najavljene namjere neprijatelja da izvrši napad, uporište Vodice ojačano je sa 1 četom. Utvrđeno prisustvo jačeg neprijatelja u rajonu 4 km sjeverno od Kistanja. Zaplijenjeno neprijateljsko skladište municije, 5 km jugoistočno od Klisa. 92. motorizirani puk, bez 1 bataljona, u pravcu Benkovca. U 08,10 sati napad 2 lovca-bombardera na stanicu Šibenik; 1 lokomotiva oštećena. U borbama 92. motoriziranog puka, dana 25. 1, u rejonu sjeveroistočno od Kistanja, vlastiti gubici su bili slijedeći: 5 mrtvih. 39 ranjenih. Neprijateljski: 23 mrtva, zaplijenjena pješadijska municija.**

**Namjera: nastupanje od Splita u pravcu Šibenika, u cilju čišćenja rajona Primošten—zaljev Grebaštica, sa dijelovima 892. (brdskog) grenadirskog puka, podređenim 44. protivtenkovskim divizionom i obalnim lovcima »Brandenburg«.**

**Izvještaj o pokretima trupa**

[…]

**1. brdska divizija: 98. brdski lovački puk, sa II divizionom 79. brdskog artiljerijskog puka — Knin, 99. brdski lovački puk i I divizion 79. brdskog artiljerijskog puka — rajon Maljković—Sinj—Muć. 54. brdski lovački bataljon — jugoistočno od Vrlike. III divizion 79. brdskog artiljerijskog puka — Civljane (4 km sjeverno od Vrlike). IV divizion — Livno. 54. pionirski bataljon (bez 3. čete) — cesta Knin—Drniš. 3. četa 54. pion. batalj. i divizijsko komandno mjesto u Kninu.**

[…]

**264. divizija: 44. protivtenkovski divizion — Split. 92. motorizirani puk (bez I bataljona) — Benkovac.**

*Runzler,* **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 597/44. pov.**
**od 27. 1. 44.**

BROJ 350

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 28. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BOMBARDIRANJU ŠIBENIKA I POKRETIMA TRUPA[1]

TAJNO

TELEGRAM

3002/3006 — 28. 1. — 09,08 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu
LXIX rezervnom korpusu (pismeno)

**Dnevni izvještaj od 28. 1. 44.**

**Vrijeme:** vedro.

**Opća situacija:** nepromijenjena.

[...]

**264. divizija:** Pred našim prodorima neprijatelj se povukao sjeverozapadno i jugoistočno od **Zadra.** Akcija čišćenja u rajonu južno od ceste Rogoznica—Marina do sada bez kontakta sa neprijateljem. Dana 26. 1. rano ujutro, u rajonu 7 km sjeveroistočno od **Klisa,** angažirana izviđačka patrola još se nije vratila. Obalni lovci, zbog loših vremenskih uvjeta, nisu mogli da krene iz **Splita.** Napad 2 neprijateljska lovca na Šibenik i po 10 lovaca-bombardera na lučku oblast **Mandalinu** i 126. bateriju. Manje materijalne štete. Izviđanje iznad **Šibenika,** nadlijetanje **Splita.**

**Namjera: I** bataljon **92.** puka za **Benkovac,** obalni lovci za **Šibenik,** čišćenje rajona **Primošten—Marina.**

**1. brdska divizija:** III bataljon 98. puka, u nastupnom maršu u rajonu **Knin—Ervenik,** odbacio slabijeg neprijatelja. Planirani tok marša, izgradnja mostova na cesti **Sinj—Drniš.**

**Namjera:** Smjenjivanje **I** bataljona **92.** puka u **Kistanjama,** dijelova **264.** divizije u **Obrovcu.**

[...]

***Runzier,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 614/44. pov.
28. 1. 44.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N.T-314, film 561/294—295.**

BROJ 351

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 29. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ISTOVARU TERETA SA PARTIZANSKIH BRODOVA IZMEĐU BIOGRADA I PIROVCA I BOMBARDIRANJU ŠIBENIKA[1]

TAJNO

TELEGRAM

3077/8 — 29. 1. — 08,10 h

Komandi 2. oklop.:e armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu
LXIX rezervnom korpusu (pismeno)

**Dnevni izvještaj od 29.1. 44.**

**Vrijeme:** obala — oblačno, u unutrašnjosti vedro.
[...]

**264. divizija:** Potvrđeno iskrcavanje transporta između **Biograda** i **Pirovca.**[2] Čišćenje rajona **Rogoznica—Marina** i izviđanje u rajonu sjeveroistočno od **Klisa** izvršeno bez kontakta sa neprijateljem. Napad 14 lovaca-bombardera na luku **Mandalina** i 128. bateriju, zbog dobre protivavionske obrane, bez efekta. **Krku** i **Split** nadletjeli neprijateljski avioni.

**Namjera:** Nakon smjenjivanja od strane 1. brdske divizije, slobodni dijelovi angažiraju se na čišćenju u obalnom području.

**1. brdska divizija:** Odbijen slabiji neprijatelj ispred III bataljona 98. puka, na maršu za **Obrovac.** 264. divizija smijenjena u cijeloj divizijskoj zoni.

**Namjera:** Osiguranje i izviđanje.
[•••]

***Runzler,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 630/44. pov.
29. 1. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/302—303.

2 Vidi dok. br. 349, napomenu 2.

BROJ 352

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 31. SIJEČNJA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ISKRCAVANJU TRUPA NA OTOK UGLJAN[1]

STROGO POVJERLJIVO

T E L E G R A M

602 — 31. 1. — 00,50 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj

**Namjere za akciju Ugljan:**

1) 30. 1. uvečer iskrcavanje sa I bataljonom 98. brdskog puka i pola II bataljona 891. puka na sjeverni, istočni i južni dio otoka.[2]

Prebacivanje obalnih lovaca sa pionirskom desantnom četom na južni dio radi blokade. Posada u Tkonu vrši blokadu sjevernog rta Pašmana.

2) Prema situaciji, prodor na Dugi otok planiran za 1. 2. uvečer.

3) Desantni čamci su 30. i 31. na Ugljanu, 1. 2. na Dugom otoku. Mora se obezbijediti obrana lovačkom avijacijom, inače se mogu očekivati veliki gubici, jer su čamci već prepoznati i napadnuti.

4) Rukovođenje akcijama: komandujući general.[3]

***Runzler,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 179/44. str. pov.
30. 1. 1944.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, rmkroteka NAV-N-T-314, film 563/27.

2 O iskrcavanju njemačkih jedinica na otok Ugljan vidi još dok. br. 182, 184 i 445.

3 Komandant Petnaestog brdskog armijskog korpusa je 23. siječnja iz Banja Luke krenuo za Zadar. Vidi dok. br. 445.

BROJ 353

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD **31.** SIJEČNJA **1944.** O BOMBARDIRANJU ZADRA I TROGIRA, PARTIZANSKIM GUBICIMA KOD PRIMOŠTENA[1]

TAJNO

TELEGRAM

3270/74 — 31. 1. — 14,25 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu (pismeno)

**Prilog dnevnom izvještaju od 31. 1. 1944.**

[...]

**264. divizija:** Prilikom akcije čišćenja iz **Rogoznice** je, bez kontakta sa neprijateljem, dostignut **Primošten.** Napadi 14 lovaca-bombardera na brodove pionirske desantne čete u Zadru (6 ranjenih) i 9 lovaca-bombardera na tanker u Trogiru (tanker izgorio). Živa zračna aktivnost iznad **Splita** i **Šibenika.**

Plijen: 92. motorizirani puk — prilikom akcije »Frühlingswetter«:[2] 2 mitraljeza, 20 pušaka, pješadijska i minobacačka municija. Prilikom prodora na Pakoštane — neprijateljski gubici: 7 mrtvih, 1 puškomitraljez, 21 puška, pješadijska municija, ručne i minobacačke granate u većim količinama, 4 jedrenjaka, 3 putnička automobila, 5 teretna kola, kancelarijski materijal.

**Namjera:** Ugljan (već javljeno). Prodor 92. motoriziranog puka u rajon sjeveroistočno od **Zadra.** Marš ojačanog I bataljona 892. puka od **Vrpolja** a pravcu **Trogira.**

***Pfafferott,***[3] v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 659/44. pov.
31. 1. 44.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/319.**

**2 Vidi dok. br. 68, napomenu 4.**

**3 Werner**

BROJ 354

## IZVOD IZ RATNOG DNEVNIKA GLAVNOKOMANDUJUĆEG ADMIRALA JADRANA VOĐENOG ZA PERIOD OD 1. DO 31. SIJEČNJA 1944. GODINE[1]

**1. 1. 1944.**

**14,30** Iz Zadra je primljen izvještaj da u posljednjem napadu neprijateljskih bombardera na Zadar nisu pogođeni brodovi G-101 i G-107 već G-101 i G-105. Oba broda su potopljena. G-107 nije oštećen. G-103 nije sa njima isplovljavao, a nalazi se u Trstu.

Među nestalima za vrijeme ovog napada, o čemu je dostavljen izvještaj, nalazi se komandant 22. diviziona brodske PA artiljerije kap. korvete mor. artiljerije Kranek. Pretpostavlja se, da su svi nestali poginuli.

**15,30** U jednom radiogramu dostavljenom glavnokomandujućem admiralu i komandantu 2. oki. armije Komanda mornaričkih grupa Jug napominje, da zbog različitih razloga treba težiti zauzimanju otoka Visa i Lastova i da moli, da joj se po prednjem dostavi mišljenje komandanta 2. oki. armije. S tim u vezi komanda 2. oki. armije izvijestila je slijedeće:

»1. Na osnovu situacije kod neprijatelja i važnosti ovih otoka, a naročito otoka Visa radi organizacijskog usmjeravanja neprijateljskog pomorskog saobraćaja na ostale otoke u Dalmaciji, neposredan napad na otoke Vis[2] i Lastovo bio bi poželjan poslije završetka operacije za zauzimanje otoka Mljeta.[3] Preduvjeti za napad na ove otoke sastoje se u slijedećem:

a) Dovoljno jaka brodska artiljerija radi podrške iskrcavanja, brodska PA artiljerija za organiziranje obrane protiv napada neprijatelja iz zraka, kao i pojačana zaštita lovačke avijacije.

b) Dovoljan broj desantnih brodova zadovoljavajućih maritimnih svojstava, da bi se, također, i u uvjetima lošeg vremena (teškog mora) moglo pod povoljnim uvjetima obezbijediti prebacivanje desantnih snaga, a naročito sa o. Korčule na Vis.

c) Poslije izvršenog čišćenja pomoću jedinica kopnene vojske neposredno preuzimanje otoka Visa i Lastova snagama ratne mornarice, pošto 2. oki. armija nije u mogućnosti da stavi na raspolaganje snage za trajno posjedanje otoka.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka London, film 115.

2 O njemačkim namjerama za desant na otok Vis 1 planu Dvadesetšeste divizije NOVJ za obranu otoka vidi dok. br. 87, 157, 161, 162, 169, 174, 199, 232, 291 i 446.

3 15 Otok Mljet su zauzele njemačke jedinice 31. prosinca 1943. godine, vidi dok. br. 43, 44 1 knj. 9, dok. br. 316 1 371. Vjerojatno se misli na otok Hvar.

d) Bezuvjetno obezbjedenje dovoljnog broja ratnih i desantnih brodova radi planskog nastavljanja operacija za zauzimanje otoka Hvara, Brača i Šolte, koji su od presudnog značaja za obranu obale i odvijanje pomorskog saobraćaja za dotur potreba snabdijevanja.

e) Borbena upotreba dovoljnog broja ratnih brodova radi spriječavanja izvlačenja partizanskih snaga sa otoka Visa na unutrašnje dalmatinske otoke (u operaciji »Herbstgewitter II« — Korčula[4] — izvlačenje partizanskih jedinica nije se moglo spriječiti).

2. Pošto je komandant 2. oki. armije mišljenja, da, prije svega, raspoložive snage ratne mornarice ni u kakvom slučaju nisu dovoljne za izvršenje ovih zadataka i za premještanje pomorskih snaga u polazne luke na otocima, preostaje dalje namjera, da se, poslije okončanja operacije za zauzimanje otoka Mljeta,[5] najprije zauzmu otoci Hvar, Brač i Šolta. Kasnije čišćenje otoka Visa i Lastova zavisi od raspoloživih snaga kopnene vojske i ratne mornarice.

Za stalno posjedovanje p.o. Pelješca i otoka Korčule, Hvara i Brača potreban je po jedan bataljon i odgovarajuća artiljerija. Za držanje otoka Mljeta i Lastova potrebna je posada od najmanje jednog bataljona za obadva otoka. Za obezbjedenje glavnih operativnih baza na o. Vis smatra se da je, također, potreban jedan bataljon. Pri tom bi, kod stalnog držanja svih ovih otoka snagama 118. lovačke divizije, 6 bataljona bilo stacionirano na otocima, tako da bi za posjedanje obalskog ruba u ukupnoj dužini od oko 150 km ostao na raspolaganju samo još jedan lovački bataljon i ostali dijelovi jedinica divizije. Na taj bi način bilo nemoguće ostvariti plansku kontrolu obalskog ruba i obezbjedenje od infiltriranja partizanskih jedinica iz unutrašnjosti zemlje na obalu.

Zbog toga, komandant 2. oki. armije smatra, da je za sada dok ne pristignu neke druge snage, zauzimanje i kasnije stalno držanje otoka Visa i Lastova potrebnim snagama ili posjedanje otoka snagama ratne mornarice nemoguće izvršiti.«

Glavnokomandujući Admiral u dogovoru sa komandantom V SS-brd. korpusa treba da preispita odluku po tome, pošto će se ona moći sagledati samo iz ukupnog broja raspoloživih brodova. Vršeći procjenu prema jednoj torpiljarki, koja će vjerojatno do tog vremena biti ponovno opravljena, torpiljarke i korvete, koje se nalaze neposredno pred opremanjem, neće moći uzeti učešća u ovoj operaciji, pošto je tek nekoliko manjih novosagrađenih brodova završilo sa probnom vožnjom, a na većini još nije ugrađeno artiljerijsko naoružanje.

**4 Vidi dok. br. 14.**

**Međutim, ukoliko se zauzimanje otoka Visa i Lastova može prije izvršiti, utoliko bi bilo bolje. Protivnik ne smije dobiti nimalo vremena za posjedanje ovih važnih isturenih otoka.**

16,20 **Grupe S-torpednih čamaca S-36 i S-55 je obaviještena, da sve dok se ne opravi havarija na kormilu S-36 izvršenje borbenih zadataka ne može doći u obzir.**

20,50 **Prema obavještenju dobijenom od mornaričkog oficira za vezu pri komandi 2. oki. armije, otok Mljet se nalazi u našim rukama, ali još nije u potpunosti pročešljan. Prema iskazima stanovnika posada otoka je pred oko 5 dana prebačena na o. Vis.**

**Na ovdašnji zahtjev komanda 2. oki. armije izdala je naređenje, da se Rogoznica u rajonu rt. Ploča kao važna rezervna luka ponovo zaposjedne i uredi kao stacionirano uporište.**

23,00 **Minsko izviđanje Srednjeg kanala, za što je postavljen zahtjev odgovornom rukovodiocu službe spasavanja u Veneciji, zbog loše vremenske situacije nije se moglo izvršiti.**

**Za A. Jadrana**

*[...]* *Friedrichs*

**2. 1. 1944.**

01,30 **Za nadzor radova u brodogradilištu u Korčuli najprije su na zahtjev glavnokomandujućeg Admirala upućena dva podoficira i dva vojnika iz automobilske jedinice (motoristi — bravari). Za preuzimanje brodogradilišta glavna uprava brodogradilišta njemačke Morn, komanda Italije uputila je u Korčulu poručnika bojnog broda ing. Schleinitza i dva mornara.**

13,00 **Prema izvještaju Pomorskog komandanta južnog Jadrana 25. 12. ubijen je od partizana desetar mor. art. Michel, dok se kao stražar nalazio na stražarskom mjestu.**

13,15 **Zbog lošeg vremena o parobrodu »Mamelli« još nisu primljena nikakva dalja obavještenja.**

14,15 **Prema naređenju Pomorskog komandanta Dalmacije za parobrod »Arborea«, koji se vjerojatno zbog izvršene sabotaže na polaznim (start.) ventilima nalazi u Šibeniku nesposoban za vožnju, upućen je remorker »Nettuno« (1.000 KS).**

[...]

19,35 **U vezi sa ranije izdatom direktivom ove komande, Glavna ispostava pomorskog teretnog saobraćaja u Trstu izdala je ispostavi za pomorski saobraćaj u Šibeniku naređenje, da se odmah pristupi detaljnoj istrazi u pogledu nastale havarije na brodu »Arborea«, pošto postoji ozbiljna sumnja da se radi o**

sabotaži. Neposredne počinioce treba odmah uhapsiti. Prvi oficir i komandant snose za to punu odgovornost.

[...]

3. 1. 44.

00,40 Operacija »Herbstgewitter III« je završena.[6] Slijedeće zadatke odredit će Admiral Jadrana.

04,00 Komanda 2. oki. armije dostavila je u telegramu slijedeće: V SS-brd. AK kao slijedeći zadatak pristupa zauzimanju otoka Brača.[7] Pri tom je predviđeno, da se istodobno sa dijelovima 264. pd iz rajona Trogir—Drvenik pristupi zauzimanju otoka Šolte,[8] u slučaju da glavnokomandujući Admiral za tu svrhu stavi na raspolaganje dovoljno brodskog prostora. Objedinjeno komandovanje u ovoj operaciji (dijelovi 264. pd i 118. lovačka divizija) bilo bi tada povjereno komandantu 118. lovačke divizije. Zbog toga komanda 2. oki. armije moli za obavještenje, da li se za istodobnu operaciju za zauzimanje otoka Brača i Šolte može staviti na raspolaganje dovoljan broj brodova.

[...]

4.1. 1944.

03,20 Mornarički oficir za vezu pri komandi 2. oki. armije izvještava: sadašnja situacija kod neprijatelja, kao i situacija kod vlastitih snaga na otocima i kopnu zahtijeva da se najprije izvrši operacija »Herbestgewitter II«. Pripreme za nju su već u toku. Slijedi zamisao i plan izvršenja po vremenu. Čamci obalskih lovaca »Brandenburg«,[9] upućeni su u Split da se za 8 dana na njima obave remontni radovi.

Komanda 2. oki. armije izvještava, da će V SS-br. AK za slijedeći svoj zadatak pristupiti zauzimanju otoka Brača. Zamišljeno je, da se istodobno sa dijelovima 264. pd iz rajona Trogir—Drvenik pristupi zauzimanju otoka Šolte, ukoliko se za ovo bude raspolagalo dovoljnim brojem brodova. Komanda u ovoj operaciji bila bi povjerena komandantu 118. lovačke divizije. Preduvjet: dovoljan broj brodova koje treba da obezbijedi ratna mornarica.

Na postavljeno pitanje komandanta 2. oki. armije glavnokomandujući Admiral je izvijestio, da s obzirom na postojeći brodski prostor, postoje mogućnosti za ishodno izvršenje operacija Brač i Šolta. U slučaju da neki nepredviđeni gubici budu imali štetne posljedice na realiziranje preduvjeta operacija, pravovremeno će se dostaviti izvještaj.

[...]

6 Vidi napomenu 3 i 5 ovog dokumenta.
7, 12 1 15 Vidi dok. br. 32, 41, 43, 60, 311 i 313.
8, 13 i 16 Vidi dok. br. 33, 60, 311, 316, 319, 325, 354 i 445.
9 Vidi dok. br. 337 i 338.

**13,30** **Na postavljeno pitanje komandant luke Šibenik izvještava, da je parobrod »Guido Brunner« sa minopolagačem »Pašman« u teglju 22. 12. u 19.00 sati isplovio za Zadar. Oko 21.00 sat obadva broda nasukala su se ispred Šibenika kod pličine Raženik. U 00,30 sati pošto je sa parobroda »Brunner« istovareno oko 200 tona vode obadva broda su bez ikakve štete odsukana i u skupnoj vožnji nastavili sa maršem na sjever, dok je »Pašman«, međutim, snagom vlastitog pogona i bez teglja nastavio sa vožnjom.**

**Prema usmenom obavještenju dobijenom od jednog oficira kopnene vojske, koji je 31. 12. stigao iz Zadra u Šibenik, oba broda su 30. 12. oko 01,00 sati uplovili u Zadar. Njihovo dalje mjesto razmještaja nije poznato.**

**»Nestanak« parobroda, kao i slučaj »Pašman« može se objasniti samo tako, ako se uzme u obzir nedostatak snaga osiguranja, još nepotpuno izvršeno posjedanje svih važnijih otoka, kao i, u vezi s tim, rješenje pitanja po vezi i uređenje otpornih točaka.**

**Prema izvještaju komandanta luke Split 3. 1. data je četiri puta zračna uzbuna, u toku kojih je jednom prilikom izvršen napad. Jedna serija bombi bačena je između gata za ugljen i istočne granice naselja. Porušena jedna crkva, dok je jedna druga kao i biskupska palača punim pogodkom bombe teško oštećena. Od vojnih lica gubici iznose 1 poginuli i 2 ranjena.**

**Parobrod »Anna Martine« (935 brt.) sa živežnim namirnicama za jedinice oružanih snaga uplovio u Split. Prilikom vožnje za Split napadom neprijateljskih aviona vatrenim naoružanjem ranjena su 3 člana posade (Talijani). Parobrod »Anna Martine« imala je naređenje, da korišćenjem postojeće situacije (ograničene mogućnosti polijetanja za avione u Italiji) put od Trsta do Splita obavi bez prekidanja.**

**Isto tako i u budućnosti izvršenje vožnje u toku vidnog vremena smije se naređivati samo u sasvim posebnim i iznimnim slučajevima. Neprijateljska avijacija obavlja letove skoro po svakom vremenu.**

**14,00** **Bombardiranjem iz zraka u toku 30. 12. u gradskom području Zadra svi izvori vode su porušeni, odnosno zatrpani. Iz zdravstvenih razloga i zbog opasnosti od daljih napada iz zraka jedinice ratne mornarice povukle su se iz rajona luke u Zadru. Zbog teškoća u smještaju komandant luke Zadar dostavio ie molbu Pom. komandantu Dalmacije, da povuče preostale čete pom. komande.**

[...]

**5. 1. 1944.**

**17,45** **Od mornaričkog oficira za vezu pri komandi 2. oklopne armije, primljen je izvještaj prema kojem se jedan njemački mi-**

nopolagač (»Pašman«) 31. 12. nasukao zbog magle na otok 1st, kojom prilikom je oštećen. Posada broda, koja se sastojala od 24 Nijemca i 4 Hrvata, je zarobljena.[10] Odavde je odmah poduzeta akcija za njihovo oslobađanje. Za tu svrhu stoje na raspolaganju u Puli TA-22 i 2 NA-broda. Udarnu grupu od 50—60 ljudi daje garnizonska posada jedinica u Puli iako se borbeni zadatak izvršava van teritorijalnih granica XIV armije. Zamišljeno je da se isplovi 6. 1. oko podne. Iskrcavanje na istočnom dijelu otoka 1st po mjesečini. Potom da se izvrši pretraživanje otoka i da se pokuša da se vlastiti zarobljenici oslobode. Za izviđanje mjesta gdje se nasukao »Pašman« dostaviti zahtjev eskadrili hidroaviona za službu spasavanja na moru u Veneciji da se izvrši polijetanje iznad Ista u cilju izviđanja. Komandant 11. flotile osiguranja povjerio je komandu u izvršenju akcije komandantu TA-22. Po mogućnosti izvršenje zadatka okončati 7. 1. ujutro, tako da TA-22 pravovremeno stigne u očekujući rajon za slijedeću operaciju protiv otoka.

[...]

**6. 1. 1944.**

04,35 Za oslobođenje zarobljene posade minopolagača »Pašman«, koje je odavde naređeno, a na osnovu direktive štaba Admirala Jadrana komandant 11. flotile osiguranja naredio je slijedeće:

»TA-22« sa »Medea« i »Scarpanto« 6. 1. isplovljava vremenski tako, da neposredno po padu mraka stigne pred otok 1st. 50—60 vojnika koje daje kopnena vojska i 25 mornara iz sastava 11. flotile osiguranja raspoređuju se na brod. Ovi posljednji sa teretnim automobilima iz Trsta. Poslije iskrcavanja ljudstva na obalu pomoću čamaca, koji se kao dopunsko sredstvo ukrcavaju na brodove, sastav ratnih brodova obezbjeđuje vatrenu zaštitu i spriječava iznenadno izvlačenje partizana morem. Za ovu svrhu brodovi se raspoređuju na pojedinim pozicijama otoka. Samo odlučnim nastupanjem obezbijedit će se uspjeh. Sumnjiva lica uhapsiti i sprovesti u Pulu. Iznudit davanje izjava. Borbeni zadatak po mogućnosti završiti 7. 1. ujutro. Detalje regulirati u sporazumu sa kopnenom vojskom. Poslije završetka akcije odmah se vratiti u Pulu. Brodove opremiti za izvršavanje daljih borbenih zadataka. Ponovo isplovljenje vjerojatno 9. 1. Po tome slijede naređenja.«

Spašavanje preostalog artiljerijskog naoružanja sa PA krstarice »Niobe«[11] nastoji se izvršiti pomoću obalskih motornih jedrenjaka, pošto je dalje angažiranje malog broja raspoloživih remorkera uvjetovano vrlo velikim rizikom. Rukovo-

10 1 14 Vidi dok. br 5, 6 i 88.

U Bivša krstarica »Dalmacija« nasukala se 19. prosinca 1943. godine, na plićak kod južnog rta otoka Silbe; noću 21/22. prosinca torpedirali je britanski čamci »MTB 298« i »MTB 276«. Vidi knj. 9.

đenje u izvršenju ovog zadatka Pom. komandant Sjevernog Jadrana prenio je na komandanta luke Pula.

[...]

21,45 Komanda 2. oki. armije saopćava:

1. Operaciji za zauzimanje otoka Brača data je šifra »Morgenwind«[12] [jutarnji vjetar], a za zauzimanje otoka »Šolta« »Morgenwind II«.[13]

2. Komandu u čitavoj operaciji »Morgenwind« preuzima komandant 118. lovačke divizije. On određuje tok izvršenja operacije po vremenu i regulira pitanje raspodjele brodova. Upotrebu bataljona obalskih lovaca »Brandenburg« naređuje komandant 118. lovačke divizije. Samo izvršenje operacije preuzimaju zatim na sebe 118. lovačka divizija i 264. pješadijska divizija.

3. Potrebne snage za operaciju »Morgenwind II« (jedan ojačani bataljon), koje daje XV brd. AK, bit će prikupljene tako, da će za izvršenje borbenog zadatka biti spremne 12. 1. Kod toga se moralo pristupiti privremenom izvlačenju snaga iz rajona Primošten. Obezbjeđeno je da se luka Rogoznica nalazi čvrsto u našim rukama.

Uz ovo potrebno je konstatirati, da razlog za odlaganje operacije u odnosu na prethodno predviđeno vrijeme za njeno izvršavanje, nije prouzrokovala ratna mornarica, već da je to uslijedilo zbog prikupljanja snaga kopnene vojske i njihovog upućivanja u očekujuće rajone za desant. Potrebno je izričito ovo naglasiti, da ratnoj mornarici na početku izvršenja operacije protiv otoka, kada je protiv nje uložen prigovor, nisu bila pravovremeno stavljena na raspolaganje potrebna materijalna sredstva i brodski prostor.

22,00 Na poticaj komande Mornaričkih grupa Jug da se najprije trebaju zauzeti otoci Vis i Lastovo, zbog toga što obadva ova otoka imaju prvorazredan značaj za pomorski saobraćaj za snabdijevanje neprijatelja, glavna komanda Jugoistok odgovorila je slijedeće:

1. Od zauzimanja otoka Visa i Lastova dobila bi se, bez sumnje, preimućstva operativno-pomorskog karaktera, ako bi za zaposjedanje otoka postojao veći broj ratnih i desantnih brodova i jedinica kopnene vojske. Sa snagama kojima se sada stvarno raspolaže, izvršenje desantnih operacija iz dosadašnjih polaznih baza i pored otoka Brača i Hvara, koji su još uvijek posjednuti od neprijatelja, predstavljalo bi previše veliki rizik.

2. Zbog pregrupiranja snaga kopnene vojske, koje bi bilo potrebno za operaciju protiv otoka Visa i Lastova, značilo bi odlaganje operacije za 10—14 dana.

3. Zaposjedanje otoka poslije njihovog zauzimanja i čišćenja nailazi već sada na vrlo velike poteškoće, dok bi ih dalji gubici još više povećali.

**4. Za obranu obale i vlastitog pomorskog saobraćaja od većeg je značaja zauzimanje velikih otoka Hvara, Brača, Korčule i Mljeta koji se nalaze neposredno uz obalu, nego zaposjedanje otoka Visa i Lastova.**

**5. Zbog blizine polaznih baza u Italiji zaposjedanjem otoka Visa i Lastova ne mogu se ni spriječiti ni u odlučujućoj mjeri otežati neprijateljske namjere iskrcavanja na kopneni dio obale i snabdijevanje partizanskih jedinica.**

**6. Zbog nadmoćnosti neprijatelja u zraku Kotor nudi bolje pogodnosti kao uporište za S-torpedne čamce nego Vis. Može se očekivati, da će značaj otoka Visa za snabdijevanje partizanskih snaga neprijatelja poslije čišćenja velikih otoka u neposrednoj blizini obale biti znatno manji.**

**7. Da li će vlastite snage biti dovoljne, da se poslije zaposjedanja velikih otoka izvrši još napad i na otoke Vis i Lastovo, za sada se još ne može sagledati. Donošenje odluke za to zavisit će od daljnjeg razvoja situacije.**

**8. Za sada se još vrši procjena upotrebe zračno-desantnih snaga.**

[...]

**7. 1. 1944.**

**JI,00** **U toku noći 7/8. 1. S-torpedni čamci treba da izvrše napad na neprijateljski teretni pomorski saobraćaj koji se vrši između otoka Brača i Hvara i Rogoznice. U svitanje treba da izvrše vatreni prepad na lučka postrojenja i prikupljene brodove u lukama na otoku Visu.**

**Po izvršenju borbenog zadatka protiv otoka 1st TA-22 treba da za vrijeme marševske vožnje ka rajonu Trogir — iskoristi sve mogućnosti za napad na neprijateljski pomorski saobraćaj. Južna granica područja operacija: Stepen geografske širine na južnoj ivici otoka Veliki Drvenik. Mora se računati sa plovidbom vlastitih brodova na dužobalskoj pomorskoj komunikaciji, koji raspolažu samo sa obalskim signalima za raspoznavanje.**

**21,25** **Torpedni čamci S-36 i S-55 isplovili iz Kotora na osnovu postojećeg naređenja.**

**22,25** **Desantni brod SF-267 isplovio 7. 1. u 16,00 sati za Trogir samo uz pomoć lijevog bočnog motora i pored toga što mu je desni bočni motor u kvaru.**

**23,55** **Zbog meteorološke situacije akcija protiv otoka Ista namijenjena za oslobađanje posade minopolagača »Pašman« nije izvršena.**

[...]

**8. 1. 1944.**

**04,55** **Komanda 118. lovačke divizije izdala je naređenje obalskim lovcima »-Brandenburg« da se najkasnije u toku noći 8/9. 1. ako je također moguće i samo manjim dijelovima, izvrši desantni prepad na otok Brač u cilju izviđanja.**

**Glavnokomandujući Admiral traži da se sa područja Mornaričke komande Italije obezbijedi desantni brod SF-249. Desantni brod SF treba da bude u Trogiru najkasnije 11. 1. ujutro.**

**07,15** **Zbog jačine mora 3—4 i vjetra 5 (u porastu) torpedni čamci S-36 i S-55 au se vratili natrag i 7. 1. u 21,30 sati uplovili u Kotor.**

**[...]**

**9. 1. 1944.**

**01,35** **O toku izvršenja borbenog zadatka 1st komandant 11. flotile osiguranja izvještava slijedeće:**

**»•U toku prošle noći izvršen je borbeni zadatak 1st. Nije se naišlo na nikakav otpor. Parobrod »Pašman« nalazi se nasukan na krajnjem južnom dijelu otoka Ista. Porušeno je jedno gnijezdo otpora partizana. Telefonska linija prema jugu porušena. Posada sa »Pašmana« odvedena jednim partizanskim brodom 30. ili 31. 12. u nepoznatom pravcu.[14] Naknadna traganja po tome ostala su do sada uzaludna. 54 sumnjiva odrasla muškarca su uhapšena i sprovedena za Pulu u cilju detaljnog ispitivanja.**

[•••]

**02,00** **Komandant S-55 izvještava o toku izvršenja svog borbenog zadatka slijedeće:**

**»Obadva čamca uplovila su u 09,15 sati u Kotor. Borbeni zadatak izvršen je po planu. Između Hvara i Brača i Brača i Visa potopljen je po jedan motorni jedrenjak. Na motornim jedrenjacima nalazila se municija, pogonsko gorivo, 20 partizana i 31 žena i dijete. Sva ova lica predata su komandi mjesta u Kotoru. U 04,15 sati otvorena je vatra na Vis. Oko ulaza u luku znatno je ojačana obrana postavljanjem pojedinačnih topova srednjeg i manjeg kalibra. Gubitaka nije bilo. Lovačka zaštita nije obezbjedena.«**

**Potapanje motornih jedrenjaka očigledno je bilo potrebno iz taktičkih razloga.**

**Znatno ojačana obrana luke Vis pokazuje da se očekuje da će njemačke snage kroz kratko vrijeme izvršiti napad na otok Vis. Sto se duže bude čekalo na ovaj napad, utoliko će više biti ojačane snage za obranu otoka.**

[...]

**». 1. 1944.**

16,00 **Glavnokomandujući Admiral izdao je za S-55 slijedeće borbeno naređenje:**

**»Ponoviti jučerašnji borbeni zadatak. Umjesto na luku Vis vatreni prepad izvršiti na lučke instalacije i brodove u Komiži na zapadnoj obali otoka Visa. Na području operacija nema nikakvih naših snaga. Prijem naređenja potvrditi.«**

16,10 **Komandant S-55 potvrdio je naprijed navedeno borbeno naređenje i izvijestio o namjeri da u 18,00 sati isplovi zajedno sa S-36.**

**[...]**

17,30 **Za vrijeme napada iz zraka 8. 1. 44. izbačen je iz upotrebe radio-predajnik Metković. Bombardirana je telefonska stanica. Uređaj je spašen. Signalna stanica je ispravna. Nema nikakvih gubitaka.**

**Prema izvještaju pomorskog diverzanta (preko štaba za op. ruk. uz odgovarajuću ogradu) Sućuraj na krajnjem južnom dijelu otoka Hvara predstavlja glavnu bazu za naoružane partizanske motorne brodove, a navodno također i za engleske torpedne čamce radi blokiranja prolaza između Hvara i kopnenog dijela obale. Obalske baterije koje se nalaze u tom rajonu sada raspolažu također i vlastitim reflektorima.**

**[...]**

**10. 1. 1944.**

**Iz izvještaja o situaciji glavnokomandujućeg Admirala proizlazi, da je 8. 1. oko podne izvršen vrlo jak napad neprijateljskih bombardera na Metković. Grad i lučka postrojenja, uključujući i obalu za pristajanje brodova, su znatno oštećeni. Potopljeno je 5 obalnih motornih jedrenjaka, kao i I-čamac 43. Kod jedinica u sastavu ratne mornarice prouzrokovani su mali gubici.**

**I pored nepovoljnog vremena od jučer je osjetno povećana aktivnost neprijateljske avijacije na prostoru ispred obale u rajonu ušća r. Neretve. Jaki bombarderski napadi. Detaljniji podaci još nisu poznati.**

**Upotreba S-torpednih čamaca jučer i noćas kao što je poznato. Priprema za operaciju »Morgenwind«[15] i »Morgenwind II«[16] odvijaju se po planu.**

[••.]

12,35 **Komandant S-55 izvještava da je oko 08,30 sati stigao sa plijenom u Vela Luku (zapadni dio o. Korčula).**

[...]

16,30 O operaciji »Morgenwind« i »Morgenwind II« komanda 2. oki. armije izvještava slijedeće:

»1. Operacije za zauzimanje otoka Brača »Morgenwind« i otoka Šolte »Morgenwind II« izvršavaju dijelovi 118. lovačke divizije, koja je potčinjena komandi V SS-brd. AK i dijelovi 264. pd, koja je potčinjena komandi XV br. AK.

2. Tijesna prostorna povezanost oba otoka, koji se trebaju zauzeti, zahtijeva da se po vremenu točno uskladi izvršenje obe operacije i da se za njihovo izvršenje odrede potrebni dijelovi jedinica kopnene vojske. Ovo se može osigurati samo jedinstvenom komandom. Da bi se ovo obezbijedilo, komanda 2. oki. armije prijenijela je komandu u operaciji »Morgenwind« i u operaciji »Morgenwind II« na komandanta 118. lovačke divizije. Pošto je na taj način komandant 118. lovačke divizije odredio brojnu jačinu dijelova jedinica koje sudjeluju u obim operacijama, plan i red hitnosti izvođenja operacija po vremenu, mora on kao odgovoran komandant da za obe operacije postavi glavnokomandujućem Admiralu Jadrana odgovarajući zahtjev za raspored brodskog prostora. Izvršenje ovog taktičkog zahtjeva prepušta se zatim Admiralu Jadrana.

3. Komanda 2. oki. armije smatra da je ova organizacija komandovanja sasvim uhodana i neodložno moli, da se bez rezerve podrži.«

[...]

**11. 1. 1944.**

**01,30** Prema obavještenju glavnokomandujućeg Admirala torpedni čamci S-55 i S-36 uplovili su u 08,00 sati sa partizanskim brodom[17] u Vela Luku (Korčula). Na palubi zarobljenog broda nalazi se 7 topova i veća količina municije. Detalji o ovom borbenom zadatku još nisu primljeni.

[•••]

**11,45** Komandant S-55 izvještava, da je u toku napada neprijateljskih bombardera njegov čamac potopljen u uvali ispod Vela Luke (Korčula). S-36 je zbog pretrpljenih oštećenja tehnički izvan borbene upotrebe. Čamac je sa obe posade u 01,50 sati uplovio u Kotor. Slijedi detaljan izvještaj.

**17,05** U izvještaju o situaciji Komande 2. oki. armije sadržane su dalje pojedinosti o potapanju torpednog čamca S-55. Prema ovom izvještaju S-čamci su zarobili jedan brod od 450 tona, koji je iz Palerma plovio za Vis i oteglili ga u Vela Luku na otoku Korčula. Na brodu se nalazio jedan komesar i veći broj zarobljenika, 6 topova kalibra 100 mm, 4 protivoklopna topa

17 i 18 Odnosi se na MJ »Marija«. Nekoliko sati nakon njegovog pristajanja u Vela Luku, na osnovu podataka sa Korčule koje je Stab Mornarice NOVJ proslijedio Saveznicima, njihova avijacija potopila je brod.

kalibra 50 mm, 30 PA mitraljeza i mitraljeza, 500 pušaka i 350 tona municije. Za vrijeme napada neprijateljskih aviona u niskom letu brod je u luci potopljen.[18] S-55 je poslije eksplozije jednog torpeda potopljen, dok je S-36 oštećen.

Preko radio-veze, kopnene vojske i preko komandi učestvujućih kopnenih jedinica ovaj važan izvještaj iz Korčule uspio je da stigne direktno u komandu 2. oki. armije, prije nego što je Ratna mornarica o ovom važnom događaju bila obaviještena preko svojih sredstava veze.

17,30 O izvršenju borbenog zadatka noću i o potapanju njegovog čamca komandant S-55 izvještava o slijedećim pojedinostima:

»Naređeni borbeni zadatak izvršen je po planu. U vodama ispred Komiže na otoku Visu uočen je, gdje se približava od Barija, veliki motorni škuner sa 7 art. oruđa kalibra 105 mm i tovarom veće količine drugih materijalnih sredstava i potom zarobljen, pošto su sa S-36 ispaljena dva torpeda za opomenu. Pošto je jedrenjak udaljen prema otvorenom moru, oba čamca su otvorila vatru na Komižu iz cjelokupnog naoružanja. Kod otplovljenja otvorena je jaka vatra branioca sa obale. Zatim smo se sa jedrenjakom uputili prema Vela Luci na otoku Korčuli. Kratko vrijeme prije uplovljenja u Vela Luku data je lovačka zaštita u trajanju od oko 5 minuta. Kod uplovljenja u zaljev kod Vela Luke 2 neprijateljska aviona tipa Spitfire izvršila su na nas napad. Gubici u ljudstvu: 2 mrtva, 4 teško ranjena i veći broj lakše ranjenih.

Lijevi bočni motor na S-55 zbog oštećenja prestao je da radi. Pošto su u luci predati ranjenici zatražena je lovačka zaštita.

Pošto na o. Korčuli ne postoji ni jedna bolnica, a pošto su se ranjenici hitno morali operirati, sa oba čamca smo u u jednoj maloj uvali potražili prikriven smještaj. Veza radio--telegrafijom je prekinuta, pošto se stanice na obali u zaljevu nisu čule. Poslije 1 1/2 sata uslijedio je napad od 10 lovačko-bombarderskih aviona sa bombama i topovsko-mitraljeskom vatrom. Smjenjujući se jedan za drugim naišao je odmah drugi talas aviona, poslije čega treći talas od 12 aviona. Napad je trajao do 12,30 sati. Oba čamca, a naročito S-55 više puta su direktno pogođeni iz vatrenog naoružanja. Na jedrenjaku sa municijom, koji se nalazio u blizini, pojavila se vatra, municija je zatim eksplodirala, a vatra se širila dalje. Oko 14,45 sati uslijedio je napad 4. talasa aviona, da bi poslije njih naišli avioni u petom talasu. Napad je trajao do 15,30 sati. Pošto je izvršen napad aviona u 2. talasu naišla su 4 naša lovca. Čamci, međutim, nisu mogli isploviti, pošto su na više mjesta bili probijeni, a motori oštećeni. Poslije napada aviona u 5. talasu SS-55 je jednim direktnim pogotkom zapaljen. Požar se nije mogao ugasiti, tako da je vatra zahvatila i jedno torpedo. U 16,30 sati

eksplodirala su dva torpeda. Torpeda nisu bila pripremljena za lansiranje. Čamac je potonuo. Svi povjerljivi dokumenti su uništeni. Veći broj posade je lakše ranjen. Pošto su na S-36 oko 19,00 sati motori osposobljeni za pogon, čamac je sa obe posade isplovio za Kotor, gdje je u 01,50 sati uplovio.

Uništenje zaplijenjenog i za naše ciljeve vrlo vrijednog neprijateljskog broda i potapanje torp. čamca S-55 uzastopnim napadima neprijateljskih aviona uvjerljivo jasno ukazuju na bespomoćnost protiv neprijateljskih zračnih napada na vlastitom području. Činjenica je, kao što je često puta izviješteno, da je neprijatelj u situaciji, da svoje zrakoplovstvo koristi prema nahođenju. Gubitak oba broda je posljedica nedostatka efikasne lovačke zaštite i protivavionske obrane, na što je od prije nekoliko mjeseci ukazano.

[...]

**12. 1. 1944.**

12,30 Prema razrađenim planovima i zamislima operacija »Morgenwind« trebala je otpočeti 12. 1. u 02,00 sata. Sada su stigli prvi izvještaji o tome, koji su, međutim, jednim dijelom proturječni. Pomorski komandant Dalmacije izvještava, da se operacija »Morgenwind« izvodi bez dodira sa neprijateljem i da se jedinice nalaze u nastupanju. Jedan dio desantnih brodova da se navodno vratio za Split i Trogir.

Signalna stanica u Splitu u 08,15 sati osmotrila je, da je jedan naš lovački avion oborio jedan neprijateljski Spitfire. NA-2 uplovio je u Split, a 2 AP u Trogir.

12,30 Prema primljenom obavještenju od galvnokomandujućeg Admirala zbog pojave neprijateljskih razarača u vodama ispred Makarske najprije se izvršava samo operacija »Morgenwind II«. Pojedinosti o tome još nisu poznate.

[...]

15,50 Iz jednog partizanskog radiograma proizlazi da su se zbog nevremena u svitanje 7. 1. nasukala na o. Braču 3 motorna čamca i jedna barkasa sa 12 Nijemaca. 11 je bilo zarobljeno, a 1 vojnik je zbog davanja otpora ubijen.

Izvještaj o gubitku nekog našeg broda do sada nije primljen od komandi jedinica na obali. Upućeno je odgovarajuće pitanje po tome.

[...]

21,30 Glavnokomandujući Admiral izvještava da operacija »Morgenwind« počinje 13. 1. Za otvaranje vatre, do koje je prema izvještaju Pomorskog komandanta Dalmacije došlo u rejonu Makarske, glavnokomandujući Admiral pretpostavlja da se radi o razaračima. Već je poslijepodne uslijedio bombarderski napad

na Makarsku, pri čemu su oštećena 2 AP-broda, koja su tehnički izbačena iz upotrebe.

Desantni brod SF-264[19] dobio je pun pogodak avio-bombe. ali očigledno nije pogođen.

Operacija na otoku Šolti odvija se po planu. Prilikom iskrcavanja nije se naišlo na otpor, dok se jedinice nalaze u fazi nastupanja. Umjesto TA-22[20] stigao je G-104.[21]

[...]

**13. 1. 1944.**

23,55 Vatrom sa neprijateljskih brodova u vodama ispred Splita 12. 1. potopljen je jedan motorni jedrenjak.

I-čamci 5, 88, 102, 106 uplovili su 13. 1. u 14,30 sati u Zadar, a u 16,30 sati nastavljaju dalji marš za Trogir.

Pošto o mjestu zadržavanja desantnog broda SF-271 ništa nije javljeno, pristupilo se prikupljanju podataka o njegovom sadašnjem mjestu.

**14. 1. 1944.**

**01,20** Glavnokomandujući Admiral izvještava da je kopnena vojska pored ostalog potvrdila da ne postoje mogućnosti za zaposjedanje otoka Visa i Lastova. Zbog toga glavnokomandujući Admiral namjerava, da se po zauzimanju otoka Hvara povrati preko Beograda u Opatiju u cilju ponovnog preuzimanja funkcionalne dužnosti, pa moli komandu Mornaričkih grupa Jug da po tome iznese svoje eventualne primjedbe.

**02,25** Šibenik izvještava da je u napadu **8** lovačkih aviona parobrod »Arborea« na svom maskiranom mjestu pogođen sa dvije avio-bombe srednje jačine. Nikakvi gubici u ljudstvu nisu prouzrokovani, ali su na brodu na više mjesta izbili požari.

Ispostava pomorskog teretnog saobraćaja u Šibeniku moli da joj se dodijeli jedan remorker srednje jačine pogona i jedan motorni čamac.

Prema ranije navedenim potrebama na području Dalmacije, koje je najnepovoljnije u navigacijskom pogledu, remorkeri će po okončanju operacija protiv otoka biti stavljeni na raspolaganje pomorskom komandantu.

**05,30** Pomorski komandant Dalmacije izvještava, da je otok Šolta potpuno u njemačkim rukama.

[...]

**19,15** Po pitaniu situaciie u zraku komandant luke Šibenik izvještava, da se PA artiljerija kojom se raspolaže pokazala potpuno

**19 Dvotrupna peniša**
**20 Torpiljarka**
**21 Eskortni brod**

neefikasnom. Neprijateljski avioni po nahođenju kruže iznad grada i nad površinom mora na neznatnoj visini. U sadašnjoj situaciji prilaz Šibeniku za svaki brod znači da odmah bude potpuno uništen. Pošto remorkera i barkasa nema, istovar sa brodova je moguć samo noću i uz operativnu obalu u luci.

U posljednje vrijeme gubici brodova u rajonu Šibenik uslijed napada iz zraka su se upadljivo povećali. I pored korišćenja postojećih mogućnosti za maskiranje neprijateljski avioni pravovremeno su otkrivali brodove, pa ih zbog nedostatka efikasne PA obrane uništavaju na njihovim maskiranim vezovima. Po pitanju PA obrane i njenog značaja za izvršavanje zadataka pomorskog teretnog saobraćaja, postavljenih od Admirala Jadrana, već je često puta iznijeto takvo mišljenje, da je dalje izlaganje suvišno.

[...]

**22,05** Kao posljedica napada iz zraka do sada su u grupi za zaštitu luke u Šibeniku pretrpljeni slijedeći gubici: 28. 11. 43: remorker N-16, lučka barkasa B i V-brod R-171.

3. 12. 43: V-brod B-130, V-brod MB-22, torp. čamac MAS--430 i motorni leut VK-3.

**15.1.1944.**

**00,25** Komanda 2. oki. armije izvještava o planskom izvršenju operacije »Morgenwind«. Neprijatelj je vjerojatno povukao svoje snage sa otoka Brača.

Operaciji za zauzimanje otoka Hvara data je šifra »Walzertraum«.[22] Njeno izvršenje je predviđeno po završetku operacije »Morgenwind« poslije pregrupacije snaga, koja treba da se za kratko vrijeme obavi.

U vezi sa premještanjem Pomorske komande Dalmacije komanda 2. oki. armije skreće pažnju na postojanje naročite opasnosti iz zraka u Mostaru i istodobno smatra, da je neodložno potreban jedan štab opremljen radio-sredstvima za vezu pomorske komande sa područjem XV brd. AK ili u Šibeniku radi organiziranja međusobnog sadejstva sa divizijama XV brd. AK, koje sudjeluju u obrani obale.

Zbog nedostatka ljudstva XV br. AK ne mogu se dodijeliti radio-odjelienja. Ako kopnena vojska smatra da je u vojnom pogledu prijeko potrebno neprekidno održavanje veze sa štabom Pom. komande Dalmacije, tada bi se ona morala pobrinuti da iz svog sastava dodijeli radio odjeljenje pri štabu pomorske komande. Odgovarajući stav prenijet je komandi 2. oki. armije.

[•••]

22 Vidi dok. br. 60 i 64.

**04,15** **Jedinice kopne vojske iskrcale su se sa otoka Šolte na otok Brač kod Milne a da nisu uspostavile dodir sa neprijateljem. Time se ponovo stiče dojam, da je neprijatelj povukao svoje snage sa otoka Brača.**

**05,15** **Parobrod »Milano« koji je 14. 1. u 09,00 sati uplovio u Šibenik bio je kratko vrijeme poslije toga potopljen bombardiranjem iz zraka.**

**[...]**

**Beograd 16. januara 1944. 07,35 sati** **Prema izvještaju Pomorskog komandanta Dalmacije otok Šolta je, poslije povlačenja ostalih jedinica puka na kopneni dio obale, zaposjednut snagama 1 čete 892. grenadirskog (pješ.) puka.**

[...]

**17,30 sati** **Komanda 22. mor. diviziona brod. PAA izvještava, da je 14. 1. u 08,05 sati dejstvom PA artiljerije sa parobroda »Milano« sjeverozapadno od ulaza u luku Šibenik oboren jedan neprijateljski lovački avion tipa Tomahawk.**

**[.'..]**

**22,45 sati** **Pomorski komandant Dalmacije izvještava, da je kao dan »X« za operaciju »Walzertraum« (zauzimanje otoka Hvara) određen 18. 1. Pomorski desant se vrši u dvije grupe. Prethodna savjetovanja pom. komandanta sa komandantima jedinica kopnene vojske su završena.**

**[...]**

**17. 1. 1944.**

**12,45** **Iz Zadra je primljen izvještaj o žestokom napadu iz zraka, koji je 16. 1. na grad i područje luke izvršilo po 12 bombardera u dva talasa. Prouzrokovane su manje materijalne štete, dok su u gradskom području nastala dva velika požara. Gubici u ljudstvu su neznatni, pošto je veći dio stanovništva iz straha od napada iz zraka već u osvitku dana napustio grad i izbjegao u brda.**

**[...]**

**14,00 sati** **Motorni brod »Miloš« isplovio je 15. 1. u 18,00 sati iz Dubrovnika za Korčulu s jednim podoficirom i 10 mornara ratne mornarice NDH natovaren sa oko 20 tona živežnih namirnica za civilno stanovništvo.**

**16,30 sati** **Pomorski komandant Dalmacije izvještava da je dan »X« za operaciju »Walzertraum« odložen za 19. 1. pošto zbog prekida u održavanju veze Ratne mornarice brodovi nisu upućeni pravovremeno na marš.**

**22,15 sati** Preko mornaričkog oficira za vezu pri Komandi 2. oki. armije prenijet je slijedeći izvještaj odjeljenja za kontra-obavještajnu službu:

»U slučaju opasnosti iz Senja će u pravcu srednjedalmatinskih otoka isploviti plovne jedinice odsjeka sa štabom.«

Ovaj izvještaj je kao i svi ostali izvještaji kontraobavještajne službe odgovarajućeg značaja i vjerojatnoće predat preko veze Pomorskom komandantu Dalmacije.

[...]

**18.1.1944.**

**03,55 sati** Ispostava pomorskog teretnog saobraćaja u Zadru izvještava da se prema izvještaju 1. oficira palube parobrod »Spalato«, koji je pogođen avio-bombom, mora smatrati kao potpuno izgubljen, pošto ga je nemoguće spasiti.

[...]

**04,00 sati** »NA-2« je 17. 1. u 21,30 sati uplovio u Split. U uvali Pučišće (o. Brač) na brod je izvršilo napad 6 neprijateljskih lovaca-bombardera sa bombama i topovsko-mitralješkom vatrom. Tri mornara su ranjena, dok o drugim posljedicama nije dostavljen izvještaj.

[...]

**19.1.1944.**

**12,00 sati** Operacija za zauzimanje otoka Hvara u toku noći 18/19. 1. izvršena po planu. U toku iste noći 3 neprijateljska ratna broda izvršila su vatreni prepad na Vela Luku na zapadnoj obali o. Hvara (vjerojatno V. Luka na o. Korčuli?).

Ovo ukazuje na to, da je povlačenje svojih snaga sa otoka Hvara neprijatelj izvršio po planu i da je namjeravao spriječiti samo naše nastupanje.

[•••]

**22,00 sati** Prema izvještaju komandanta luke Metković obalski motorni jedrenjaci »Enrico« i »Rubicone« nasukali su se ispred luke Ploče. Napadom neprijateljskih aviona vatrenim naoružanjem »Rubicone« je zapaljen, a »Enrico« je odsukan. Vatra je ugašena i teret sa broda iskrcan. Također se ispred luke Ploče nasukao i obalski motorni jedrenjak »Laura«. Isto tako se ispred ušća r. Neretve 19. 1. nasukao i »Ricordo«, koji još nije oslobođen. Pošto je opasnost da svi nasukani brodovi budu uništeni dejstvom neprijatelja komandant luke traži da se za pružanje pomoći uputi jedan jači motorni brod. Pomorskom komandantu Dalmacije izdato je naređenje da uputi odgovarajuće sredstvo za pružanje pomoći. Gornji primjer pokazuje, da se redovno mora računati sa udesima na moru. Sredstva za neposrednu

intervenciju su krajnje ograničena. U ovom rejonu remorker ne postoji. Hitno je potrebno da se uz pomoć Hrvata uspostavi organizirana pilotska služba. Do sada se u ovom pogledu na području Dalmacije tek nešto uradilo. Poteškoće u ovome predstavlja nedostatak sredstava za obezbjedenje rukovođenja (žična). U međuotočnom području u Dalmaciji pokreti brodova vrše se uz opasnost da pretrpe udes na moru i da budu opljačkani od partizana. Poduzeto je uspostavljanje stanica obavještavanja i javljanja za kontrolu čitavog područja. Do sada se nije moglo izvršiti zbog nedostatka tehničkih uređaja i ljustva.

[...]

23,45 sata Na lučke instalacije, brodove i vatrene položaje PA artiljerije u rajonu luke Ploče, u toku 18. i 19. 1. izvršavani su uzastopni napadi avijacije sa bombama i topovsko-mitraljeskom vatrom. U toku 19. 1. napadi bombarderskih aviona na Korčulu. Pomorski komandant Dalmacije prije svega namjerava da preseljenje svoje komande u Split izvrši najvjerojatnije 21. 1. Na osnovu stečenih iskustava Split ne dolazi u pitanje kao konačno mjesto razmještaja pomorske komande.

[•••]

20. 1. 1944.

17,45 sati Po iskrcavanju u operaciji čišćenja otoka Hvara, pri čemu se nije naišlo na otpor neprijatelja, snage južne grupe koje su očistile istočni dio otoka, stigle su do s. Zastražišće. Snagama sjeverne grupe očišćeno je područje do s. Grablje. Svoje glavne snage neprijatelj je već prije tri dana povukao, a sa slabim snagama napustio otok u toku 18. 1. Putevi su obimno zaprijećeni minama. Luka Vrboska nije oštećena, a nije ni minirana.

Prilikom iskrcavanja snaga bataljona obalskih lovaca »Brandenburg« u rajonu Jelse, jedan čamac naišao je na minu. Čišćenje otoka završeno je 20. 1.

[...]

19,45 sati Pomorski komandant Dalmacije koji se nalazi u Mostaru izvještava štab op. rukovođenja o svojoj namjeri, da u toku 21. 1. izvrši preseljenje u Split.

[-••]

21.1.1944. B-izvještaj: G-štab Hrvatske[23] 17. 1. 1944. izvještava Tita: »Njemačka ratna mornarica stigla je u Opatiju i Lovran i uređuje bazu. Izvršeno je bombardiranje Pule. Prouzrokovani su veliki gubici.«

23 Glavni štab NOV i PO Hrvatske

04,20 sati Prema izvještaju ispostave pomorskog teretnog saobraćaja u Šibeniku napadom neprijateljske avijacije potopljen je tanker »Kit« i splav »G-243«. Pri tom je izgubljeno 40 $m^3$ i 23 $m^3$ avionskog benzina.'

11,00 sati Prema izvještaju komande 2. oki. armije (telefonom) jake partizanske snage izvršile su napad na otoke Ugljan i Pašman.[24] Komanda 2. oki. armije moli da se sa snagama ratne mornarice izvrši izviđanje i osmatranje u rajonu Ugljan—Pašman. Grupa ratnih brodova sastava »TA-22« i »G-107«, koja je imala zadatak da izvrši blokiranje luke Senj s mora, dobila je naređenje za izmjenu prethodno dobijenog zadatka i da se odmah uputi u pravcu Zadra u cilju izviđanja i osmatranja morskog prostora u širem području Zadra.

12,15 sati Prilikom napada partizana na o. Ugljan poginuo je komandir čete i 11 vojnika. Situacija kod posadne jedinice vrlo je opasna, a ugrožen je također i o. Pašman. Namjera je kopnene vojske, da obalske lovce »Brandenburg« izvršenjem noćnog marša privuče tamo i predislocira u rajon Zadar.

[…]

17,30 sati MEK-90 (pom. div. jedinica)[25] iskrcala se 20. 1. 44. u 06,30 sati u Hvar. Osim malih ribarskih čamaca nisu zatečeni nikakvi drugi brodovi. Obala za pristizanje brodova je ispravna.

18,30 sati Komandantu avijacije Hrvatske postavljen je zahtjev za izvršenje izviđanja u području Ugljan—Pašman. Na postavljeno pitanje komanda 2. zračne flotile izvjestila je, da će avioni sa njenog područja biti dodijeljeni, ako komandant avijacije Hrvatske za ovu svrhu ne raspolaže odgovarajućim snagama.

19,00 sati Komandant 11. flotile osiguranja izvještava: Shodno postojećem naređenju »G-107« isplovio iz Trsta na jug u 03,45, a TA-22 u 08,45 sati.

21,20 sati Po pitanju zauzimanja otoka Visa komanda 2. oki. armije iznijela je slijedeće mišljenje: »1. Sa zauzimanjem otoka Hvara, što će slijedećih dana biti završeno, bit će, koliko je to snagama i sredstvima kopnene vojske moguće, oslobođena pomorska komunikacija za snabdijevanje do Dubrovnika, odnosno Kotora, i na taj način stvoreni preduvjeti, koje je ratna mornarica tražila od kopnene vojske, za plansku organizaciju snabdijevanja duž obale.

2. Komanda 2. oki. armije smatra da je što skorije zauzimanje o. Visa i njegovo eliminiranje u načelu vrlo poželjno, da bi se ovaj otok po pitanju snabdijevanja izbio iz ruka partizana i da bi se iskoristio za uporište pomorskih snaga, a time i za

**24 i 28 Vidi dok. br. 52, 62, 64 i 382.**
**25 Pomorska obavještajna diverzantska jedinica**

vlastitu obranu obale. Zbog znatnog isturenog položaja otoka Visa, za njegovu obranu protiv svih pomorsko-desantnih dejstava zavezničkih snaga morale bi se predvidjeti posadne snage od najmanje jednog ojačanog bataljona i 3 obalske baterije art. oruđa većeg dometa. Pošto ove snage u slučaju izvršenja jednog savezničkog pomorskog desanta većeg obima mogu biti vjerojatno u velikoj mjeri izolirane s mora i iz zraka i na taj način da stvarno budu eliminirane za neposrednu obranu glavne linije otpora (obale), komanda 2. oki. armije je mišljenja, da se na trajno posjedanje otoka Visa snagama kopnene vojske kod ovako vrlo napregnute situacije po pitanju snaga 2. oklopne armije mora odustati, tim prije što za neposredno obezbjeđenje snabdijevanja obale po zauzimanju unutrašnjih otoka držanje otoka Visa ne izgleda da je od presudnog značaja. Trajno posjedanje otoka Visa, koje je poželjno da se vrši u interesu ratne mornarice i za otežavanje snabdijevanja partizana, moguće je samo na taj način, ako se odmah po izvršenju čišćenja snagama 2. oki. armije preuzme snagama ratne mornarice. Pored toga, kratko vrijeme po uspješnom zauzimanju otoka mora se obezbijediti prebacivanje na otok najmanje tri obalske baterije velikog dometa.

3. Preduvjeti za napad na otok Vis javljeni su prema traženju više komande, a između ostalog i u točki 1. pod A, B, C i E. Oni su i danas ostali nepromijenjeni, pa će se u slijedećem skraćenom obimu ukratko ponoviti :

a) Dovoljno jake snage osiguranja, da bi se onemogućilo dejstvo neprijateljskih razarača i torpednih čamaca protiv naših desantnih snaga.

b) Dovoljno jaka brdska artiljerija radi neutraliziranja obrane obale i pružanja podrške desantnim snagama.

c) Brodska PA artiljerija radi odbijanja napada neprijateljske avijacije usmjerenih na naše desantne snage.

d) Dovoljan broj desantnih brodova dobrih maritimnih svojstava (za dva ojačana bataljona) da bi se, također i po lošem vremenu (velike jačine mora) povoljno obezbjedilo prebacivanje desantnih snaga sa o. Korčule i o. Hvara.

e) Dovoljno jaka zaštita snagama lovačke avijacije za upotrebu jednog bataljona padobranaca, za pružanje zaštite iz zraka pri iskrcavanju dva bataljona, kao i za upotrebu borbene avijacije radi neutraliziranja pojedinih otporni točaka na otoku.

4. U slučaju da ratna mornarica i ratno zrakoplovstvo ove preduvjete za napad na Vis, kao što se to pretpostavlja ne mogu u dovoljnoj mjeri ostvariti, mora se računati s tim, da će vlastite snage pretrpjeti vrlo velike gubitke, koji s obzirom na borbeni zadatak 2. oki. armije mogu biti opravdani samo u

slučaju, ako ratnoj mornarici odmah stoje na raspolaganju potrebna sredstva da bi se Vis preuzeo i iskoristio kao pomorsko uporište. Ako ratna mornarica ovo nije u stanju da izvrši, komanda 2. oki. armije namjerava, međutim, i to samo u uvjetima dovoljno jake podrške snagama ratne mornarice i ratnog zrakoplovstva, da izvrši na Vis desantni prepad dovoljno jakim snagama komandosa i zadrži ga privremeno u svojim rukama, da na njemu poruši lučka postrojenja, izvrši obimno zaprečavanje otoka minama i drugim preprekama, evakuira civilno stanovništvo muškog spola i zatim se ponovo povuče sa otoka. Ponovno izvršenje jedne ovakve akcije zavisilo bi od daljeg razvoja situacije kod neprijatelja.

5. Angažiranje jednog padobranskog bataljona za zauzimanje otoka Visa predstavlja jedan od uvjeta za uspjeh, da se vjerojatno jaka obrana obalskog ruba razbije iz dubine. Mogućnosti za njegovo spuštanje postoje. Za ovu svrhu mora se u dužem trajanju obezbijediti dovoljno jaka zaštita lovačke avijacije protiv vjerojatno jakih snaga savezničke lovačke i lovačko-bombarderske avijacije.

6. Komanda 2. oki. armije moli za obavještenje, u kom obimu i u kom vremenskom roku ratna mornarica i ratno zrakoplovstvo mogu da ostvare potrebne preduvjete za izvršenje napada na otok Vis. U međuvremenu je zamoljena Vrhovna komanda Jugoistoka za donošenje rješenja, da li se za izvršenje napada na Vis može staviti na raspolaganje jedan padobranski bataljon.

[...]

**Beograd 22.1.1944. 00**,25 **sati** Pomorski komandant Dalmacije izvještava, da je 19. 1. izvršen iznenadan napad partizanskih jedinica na jednu koIonu kopnene vojske u rajonu K. Sućurac 3 km zapadno od Solina, pri čemu je bilo 13 mrtvih.[26]

Poručnik (mor. art.) Rahn premješten je u Rogoznicu kao lučki kapetan.

[•••]

**05,05 sati** Štab Pomorskog komandanta Dalmacije stigao je 21. 1. ponovo u Split. Izvršenje službenih zadataka u štabu do dolaska načelnika štaba preuzeli su štabni oficiri.

**08,50 sati** Komandant luke Šibenik izvještava, da se na **»T-7«,**[27] koja je dodijeljena NDH, zbog nedostatka pogodnog ljudstva još ne mogu izvoditi radovi. Ljudstvo hrvatske narodnosti koje je prije dužeg vremena upućeno iz Zagreba još nije stiglo. Mora se računati na to da će **»T-7«** biti izgubljena, pošto avioni svakog dana neometano nadlijetaju luku u niskom letu.

26 U tom rajonu akcije su izvodili dijelovi Sibensko-trogirskog NOP odreda.
27 Torpiljarka »T-7«

**Uz ovo je potrebno konstatirati, da Vrhovna komanda RM do sada još nije odobrila opremanje »T-7«. Upućen je zahtjev da se »T-7« preuzme u službu sa hrvatskom posadom. Neovisno od toga posada hrvatske narodnosti je formirana i nalazi se na putu za Šibenik. Zbog prenatrpanosti željezničkog saobraćaja znatno je otežan transport većih kontigenata ljudstva. Pretpostavlja se, da također i hrvatsko rukovodstvo nije uložilo dovoljno napora sa težnjom da se predviđeni marševski cilj dostigne. O ovome je obavješten komandant luke Šibenik.**

[..-]

**15,15 sati** **Na traženje komande 2. oki. armije da posadne jedinice na otocima odredi ratna mornarica primljeno je o tome mišljenje komande Mornaričkih grupa Jug.**

**Mišljenje komande Mornaričkih grupa Jug glasi:**

**1. Ratna mornarica ne raspolaže nikakvim jedinicama za trajno posjedanje otoka, a također i po artiljeriji dolazi samo u obzir obalska artiljerija kopnene vojske, koju također kroz kratko vrijeme osposobiti za otvaranje vatre, pošto se sa baterijama mor. artiljerije ne raspolaže, dok je njihovo postavljanje na vatrene položaje teško i zahtijeva dugo vremena. Baterije koje su se zatekle na otocima mogu se također upotrebiti.**

**2. Komanda Mornaričkih grupa Jug podvlači da zahtjev za trajno posjedovanje otoka nije u prvom redu postavljen za potrebe ratne mornarice. Naprotiv, na prvom mjestu se nalazi značaj otoka za snabdijevanje partizana, u kom pogledu Vis predstavlja istureno englesko skladište i centralu za organizaciju saobraćaja ka drugim otocima i kopnenom dijelu obale, a time i osnovni temelj za aktivna dejstva partizana na čitavom obalskom području.**

**3. Uspješnu borbu protiv partizana uopće u dubini teritorije voditi također uništavanjem skladišta i prekidanjem svih linija snabdijevanja na kopnu, moru i u zraku, na čemu se jedino može zasnivati egzistencija i aktivnost partizana.**

**17,00 sati** **Komandant luke Zadar izvještava:**

**U uvali Punta Mika sinoć se nasukao na obalu »G-107«. Jutros u 07,45 sati na brod je topovsko-mitraljeskom vatrom izvršilo napad 5 neprijateljskih lovačkih aviona, tako da je probijen ili parni kotao ili parovodne cijevi, dok je ranjen komandant i 7 mornara. Povjerljiva dokumenta su ovdje pohranjena. U 13,04 sati na brod je ponovo izvršilo napad 12 lovaca--bombardera. Direktno je pogođena krma i sredina broda.**

**Komandant »TA-22« moli da se borbeno naređenje dostavi u Pulu, pošto brod do sada nije dobio dalja borbena naređenja, a zbog bitne popune gorivom morao je napustiti Zadar. Preuzimanje pogonskog goriva bit će završeno vjerojatno 23. 1. u 06,00 sati. (Kvar na pumpi za gorivo i gusta nafta).**

**18,20 sati** Komandant avijacije Hrvatske je izjavio, da je na osnovu postavljenog zahtjeva za svaki dan obezbjeđeno izviđanje otoka Ugljan i Pašman.

Za ovu svrhu angažiraju se lovački avioni.

**19,50 sati** O situaciji u širem rajonu Zadra Pomorski komandant Dalmacije i svi komandanti luka na području Dalmacije dobili su slijedeću instrukciju: Pretpostavlja se da je neprijatelj na području Ugljan—Pašman[28] otpočeo sa izvršenjem akcija većeg obima. Brodove koji se nalaze u području južno od Šibenika držati u pripravnosti za premještanje na sjever.

Pomorski izviđač izvještava:

Najpogodnije mjesto iskrcavanja za partizane nalazi se između Bašise Vode i Brela na 13 km sjeverozapadno od Makarske, pošto je sa ustašama uspostavljen prijateljski sporazum. Stanovništvo je ogorčeno na pljačkaške postupke ustaša.

Po prednjem je Pomorski komandant Dalmacije obaviješten preko radiograma.

**21,50** Na postavljeno pitanje Admiral Egejskog mora izvještava, da je predislokacija S-601 i S-603 ovisna od toga, kad će S-601 biti osposobljen za op. upotrebu. Ovaj posljednji će vjerojatno 23. 1. biti spreman za op. upotrebu, poslije čega će uslijediti njihovo premještanje.

**20,00 sati** Mišljenje u pogledu zauzimanja otoka Visa obavještavajući o tome komandu 2. oki. armije i komandu zrakoplovstva Jugoistoka, dostavio sam komandi Mornaričkih grupa Jug po slijedećem:

»1. Po zauzimanju velikih dalmatinskih otoka hitno je potrebno da se pristupi zauzimanju otoka Visa, pošto ovaj otok predstavlja:

a) stalnu bočnu opasnost i

b) polaznu točku za snabdijevanje partizana i za upućivanje organa obavještajne službe.

2. Ne slažemo se sa mišljenjem komande 2. oki. armije, da zauzimanje otoka Visa nije od životnog značaja za organizaciju snabdijevanja; duž obale, pošto otok Vis može poslužiti kao:

a) polazna baza za operacije neprijateljskih torpednih čamaca i

b) uporište za partizanske ratne brodove radi ugrožavanja našeg pomorskog saobraćaja za snabdijevanje u uvjetima podređenog položaja naših snaga u zraku.

3. Samo kratkotrajno ovladavanje otokom i rušenje za rat značajnih objekata na njemu ne može se nikako uporediti sa mogućim gubicima pri izvršenju operacije. Zbog stalnog povećanja hitnosti zadataka na praćenju konvoja i zbog nedostatka snaga ne postoje mogućnosti za ponovo izvršenje ovakve vrste

**zadataka. Na osnovu svih dosadašnjih iskustava neprijatelj je kroz kratko vrijeme u stanju da porušena lučka postrojenja ponovo osposobi za upotrebu.**

**4. Izvršenje ove operacije pred ratnu mornaricu postavlja slijedeće zahtjeve:**

**a) Angažiranje svih borbenih sredstava koja stoje na raspolaganju.**

**b) obezbjedenje dovoljnog broja brodova za prevoženje desantnih snaga.**

**c) Obezbjedenje prebacivanja materijalnih potreba za obranu otoka.**

**Ovi preduvjeti se u ovom momentu ne mogu ostvariti iz slijedećih razloga:**

**a) jedan dio brodova, koji je u dosadašnjim operacijama bio angažiran, morao se predislocirati ;**

**b) torpiljarka i korvete još nisu osposobljene za op. upotrebu ni po opremljenosti ni u pogledu obučenosti;**

**c) sa dovoljnim brojem S-torpednih čamaca raspolagat će se tek u prvoj polovini mjeseca veljače.**

**5. Snagama ratne mornarice otok se ne može preuzeti, pošto još nijednom pa ni najpotrebnije ljudstvo nije dodijeljeno za popunjavanje posada obalskih baterija (od 12 zatraženih diviziona mor. artiljerije dodijeljeno je samo 1, 1/2). S obzirom na to, da su za prevoženje obalskih baterija potrebni specijalni brodovi, njihovo brzo prebacivanje nije moguće, tim prije što pri sadašnjoj situaciji u zraku upućivanje većih brodova u pravcu otoka predstavlja njihov potpuni gubitak.**

6. I **ovdje se smatra da je neophodno potrebno da se također angažiraju i padobranske jedinice, pošto će otpor branioca na obalskom rubu vjerojatno u tolikoj mjeri ojačati, da je za slamanje ovog otpora neophodno potrebno da se izvrši napad iz dubine.**

**7. Preduvjeti za izvršenje zadatka po točki 3) sa Pov. Op. Br. 224/44. komande 2. oki. armije moći će se ostvariti sredinom mjeseca veljače, pošto će tada vjerojatno stajati na raspolaganju: 4—5 torpiljarki, 1 lovac podmornica, 6—8 torpednih čamaca, 4—5 desantnih brodova SF, 10 I-čamaca i 10—15 obalskih motornih jedrenjaka.**

**Zbog postojeće opasnosti iz zraka upotreba većih brodova ne može doći u obzir.**

**Brodska artiljerija, koja je zatražena u točki 3. pod b), postoji na T-brodovima (torpiljarkama) i to po 2 topa kalibra 102 mm i inače samo laka protivavionska oruđa. Protivzračna obrana PA oružjima težeg kalibra nije moguća, pošto takva oruđa ne postoje.**

**8. Izvršenje operacije bez zaštite lovačke avijacije i podrške ratnog zrakoplovstva ne znači samo da bi ona bila znatno ote-**

**žana, već da bi pri sadašnjoj situaciji u zraku, čim neprijatelj bude upoznat da je otpočelo nastupanje des. snaga, pojedini dijelovi angažiranih ratnih i pomoćnih brodova bili izbacivani iz stroja. Zbog toga se postavlja zahtjev da se u cilju obezbjeđenja čitave operacije u kratkom vremenskom roku i po težištu borbene upotrebe izvrši premještanje snaga lovačke avijacije najmanje za pola slijedećeg dana od dana »X«.**

**9. Za uspjeh operacije od značenja je također i borbena upotreba aviona tipa »Štuka«.**

**22,00 sati** **Komandanti 1. divizije S-torpednih čamaca, 11. flotile osiguranja i 10. des. flotile primili su slijedeću direktivu:**

**Komanda 2. oki. armije namjerava, da se za vrijeme slijedeće prve četvrtine mjeseca (sredina mjeseca veljače) zauzme otok Vis. U tom cilju je potrebno angažirati sve ratne i pomoćne brodove, koji Admiralu Jadrana stoje na raspolaganju. Do izvršenja ove operacije hitno poduzeti izvršenje slijedećih zadataka:**

**1. Do ovog vremena osposobiti za borbenu upotrebu sve brodove sa kojima se bude raspolagalo.**

**2. Posade brodova obučiti u pomoračkom, taktičkom i borbenom pogledu za puno angažiranje u energičnom izvršenju borbenih zadataka, a naročito u podučavanju iz navigacije komandanata i dijela posade u palubnoj službi.**

**3. Izvršiti detaljnu obuku iz signalne službe.**

**4. U duhu instrukcija datih od Admirala Jadrana komandant 1. divizije S-torpednih čamaca i komandant 11. flotile osiguranja zajednički će izvršiti procjenu uvjeta za upotrebu i mogućnosti T-brodova i S-torpednih čamaca.**

**Telegrafskim putem dostaviti prijedloge za borbenu upotrebu i podatke o borbenoj sposobnosti ratnih brodova sa stanjem na dan 10. veljače. Dalja naređenja slijede.**

[...]

**Beograd, 23.1.1944. 00,15 sati** **Za vrijeme napada iz zraka na Trogir 22. 1. u 10,15 sati direktnim pogotkom bombe potopljen je tanker »Donatella«. Posada broda nalazi se u Splitu. Jedan član posade je ranjen.**

**01,20 sati** **Komandant luke Lošinj izvještava, da je u noći 20/21. 1. 1944. partizanska komanda »Rab« sa 5 motornih brodova napustila otok u pravcu Visa. U svakom brodu nalazilo se oko 100 ljudi. Prema izjavama očevidaca na Rabu se nalazi veliki broj Zidova i drugih izbjeglica, čije dalje prebacivanje nije moguće izvršiti zbog nedostatka brodova.**

**Pretpostavlja se da su ovo isti brodovi, koje je uočila avijacija kod otoka Ugljana i o njima dala podatke u svom izvještaju.**

**Dio protivavionske artiljerije u sastavu zrakoplovstva premješten je iz Rijeke u Pulu.**

**07,10 sati** Prema izvještaju Pomorskog komandanta Dalmacije, napadom 12 lovaca-bombardera, koji je izvršen 21. 1, zapaljen je desantni brod SF-267. Brod je potpuno izgubljen. Prema istom izvještaju tanker »Donatella« legao je na morsko dno u jednom plićaku.

Rezultat izviđanja iz zraka: U području Zadar—Ugljan nisu primijećeni nikakvi pokreti.

Luka Preko nije posjednuta. U luci Kali dva broda sa dva jarbola, u luci Kukljica 10 manjih brodova, u Zadarskom kanalu manji saobraćaj brodova, gdje je primijećeno oko 10 brodova. Između otoka Pašmana i Krmčine saobraćaj brodova (oko 30 brodova).

**12,30 sati** U Splitu je u toku 22. 1. data četiri puta zračna uzbuna, koje su prošle bez napada. U 10,15 sata data je zračna uzbuna u Trogiru. Devet neprijateljskih aviona izvršilo je napad na Trogir u uvalu Saldun otvaranjem topovsko-mitraljeske vatre.

**13,46 sati** Za TA-22 izdato je slijedeće borbeno naređenje: U toku noći 23/24. 1. za »TA-22« predviđeno je izvršenje borbenog zadatka kao u toku prethodne noći. Prema podacima od izviđanja iz zraka između otoka Pašmana i kopna saobraćaj se obavlja pomoću malih brodova. Na sjeveroistočnom dijelu otoka Ugljan primijećeno je 5 obalskih motornih jedrenjaka. Isploviti tako, da se kod krajnjeg sjevernog dijela otoka Ugljan stigne po padu mraka.

**14,20 sati** Preko centra za vezu u Zadru komandant »G-107« izvještava da se sa brodom nalazi u uvali Puntamika. Dejstvom vatrenog naoružanja aviona i direktnim pogodkom bombe »G-107« je 22. 1. teško oštećen. Brod leži na morskom dnu. Gubici: poginuo jedan član posade.

**15,30 sati** Komanda 2. oki. armije izvještava (bez A. U. po vezi Admirala Jadrana) da se sa brodovima, koji su ratnoj mornarici potrebni za izvršenje napada na otok Vis, neće raspolagati prije 10. veljače.

Zbog toga, početak operacije ne može biti prije ovog vremenskog roka.

[...]

**24.1.1944.**

**05,55 sati** Načelnik štaba pomorske komande 23. 1. ponovo je preuzeo svoju dužnost u Splitu.

Komandant luke Metković obišao je u luci Ploče desantni brod »SF-462«. Rezultat: topovsko-mitraljeskom vatrom iz aviona brod je 148 puta pogođen, tako da su obadva prednja tanka ispunjena vodom. Hlađenje je moguće samo morskom vodom. Brod je uvjetno sposoban za upotrebu.

**Komandant »S-336« izvještava:**

**1. »S-336« će vjerojatno 15. 2. biti spreman za borbenu upotrebu.**

**2. Točna mjesta fortifikacijskih objekata u luci Vis nisu utvrđena. Obrana je u uporeñenju sa stanjem koje je konstatirao u 1. prodoru u luku ojačana, ali se ipak stiče dojam da je raspored topova po vatrenim položajima improviziran. Nema ni jedne baterije. Pojedinačni topovi i mitraljezi kalibra 40 i 75 mm. Izgleda da ne postoji organizacija upravljanja vatrom iz jednog centra. Neprijateljska služba obavještavanja i javljanja je slaba. Na istočnoj strani ulaza u luku Vis ima više topova nego na zapadnoj. Na sjevernoj strani zaliva ispred Komiže nalazi se veći broj topova kalibra 20 mm, a na padini brda oruña kalibra 40 mm, dok se nekoliko topova nalazi južno od Komiže. Skoro svakog dana održava se pomorski saobraćaj izmeñu Italije i Visa u cilju snabdijevanja naoružanjem i opremom. Veći broj čamaca tipa MAS nalazi se u luci Komiža i Vis. Na palubi transportnog jedrenjaka nalazila se veća količina zaprežnog pribora za vuču topova, tako da je veći broj art. oruña sposoban za kretanje.«**

**U toku 23. 1. u Splitu su davane osam puta zračne uzbune, koje su prošle bez izvršenja napada.**

**15,35 sati.** **Komandant »T-22« izvještava:**

**»Sa krajnjeg južnog dijela otoka Pašmana i kopnenog dijela obale, koji se nalazi u njemu nasuprot, otvorena je snažna artiljerijska i mitraljeska vatra. Na to je dat signal za raspoznavanje, ali je vatra i pored toga nastavljena, na koju je odgovoreno vatrom iz teških i lakših artiljerijskih oruña. Uslijed dejstva vatre zapaljena je jedna kuća. Nije se naišlo na nijedan brod. Na otoku Ugljanu ništa naročito nije primijećeno. Danas se preuzima pogonsko gorivo, tako da će brod od 25. 1. ujutro biti ponovo spreman za upotrebu. Pošto je izričito javljeno da se otok Pašman nalazi u našim rukama, molim za objašnjenje, da li su ovu vatru otvorile naše jedinice?«**

[…]

**17,25 sati** **Komanda 2. oki. armije izdala je četi 271. pion. des. bataljona slijedeće borbeno naređenje:**

**»1. Pošto četa bude osposobljena za borbenu upotrebu u tijesnoj povezanosti sa ratnom mornaricom treba da što prije stigne u rajon Zadra. Po pristizanju u rajon Zadra četa se potčinjava komandi 15. brd. AK (264. pd) u cilju zauzimanja otoka koji se nalaze pred obalom u rajonu Zadra.**

**2. Istureni dio komande čete odmah uputiti morskim putem u Zadar, da se javi komandantu 891. gren. (pješ.) puka radi uspostavljanja veze i u cilju izviñanja jednog pogodnog i**

**maskirnog rajona, po mogućnosti zaštićenog od osmatranja i dejstva iz zraka, za uspostavljanje uporišta za četu.**

**3. Pomoću pozadinskog dijela komande što duže održavati uporište u Kraljevici za dijelove 771. pion. des. bataljona koji će naknadno pristizati.**

**4. Područje borbenog angažiranja čete do daljeg naređenja nalazit će se u zoni Karlobag—Zadar—Šibenik, tako da je Kraljevica kao stalno uporište čete vjerojatno previše udaljeno.**

**5. Morskim putem prebaciti i četnu stanicu borb. i intendantskih potreba, pošto je za marš kopnom obezbjedenje vrlo slabo.**

**6. Snabdijevanje PAT kal. 20 mm je obezbijeđeno.**

**7. Komanda čete dostavit će slijedeći izvještaj :**

**A) Vrijeme polaska isturenog dijela komande čete sa predviđenim vremenom pristizanja. Plan za premještanje čete u rejon Zadra.**

[...]

**25.1.1944.**

**15,40 sati** **Komandant 11. flotile osiguranja izvještava:**

**1. U toku noći 25/26. 1. TA-22 ponovo izvršava zadatak Ugljan.**

[...]

**Opatija, 26.1. 44. 00,00 sati** **Komanda Admirala Jadrana premještena je iz Beograda u novi rejon razmještaja u Opatiju. Do dolaska glavnokomandujućeg Admirala i preostalog dijela štaba službene poslove obavlja A-I [načelnik personalnog odjeljenja].**

**Na osnovu izviđanja otoka Visa, koje je u toku 25. 1. izvršeno snagama komandanta avijacije Hrvatske proizlazi, da se u luci Komiža nalazi 8 većih i 10 manjih brodova, a u luci Vis 30 osrednjih i manjih brodova. U vodama oko otoka Visa nije osmotren nikakav pomorski saobraćaj.**

[...]

**27.1.1944.**

**11.35 sati** **Sa Pov. Op. Org. Br. A 138/44. Vrhovne komande RM — štab op. rukovođenja Ob. od. — naređeno je da se na području Pomorske komande Dalmacije, podjelom njenog dosadašnjeg područja u područje sjeverne i južne Dalmacije, formira jedna druga pomorska komanda. Pojedinosti o granicama područja i o mjestima razmještaja pomorskih komandi, kao i ostala organizacijska pitanja bit će proučena poslije povratka glavnokomandujućeg Admirala i po njima donijeta odluka.**

**16,00 sati** **U vezi sa premještanjem Pomorske komande Dalmacije u Split, koje je izvršeno 21. 1. komanda 2. oki. armije obavještava da bi bilo svrsishodnije, da se konačno mjesto razmještaja**

komande odabere pri komandi jednog korpusa ili bar kod komande jedne divizije na njenom području, radi ostvarenja zadataka u ulozi načelnika artiljerije u borbi protiv ciljeva na moru, a također i za obezbjeđenje potrebnih linija za održavanje veze po frontu.

Po ovom pitanju donijet će se odluka po povratku glavnokomandujućeg Admirala u Opatiji, pri čemu će se istodobno u svim detaljima razmatrati pitanje podjele Dalmacije na dva područja pomorskih komandi.

16,30 sati — Izvještaj komandira 2. čete 771. pion. desantnog bataljona:

Od komandanta 2. oki. armije četa je dobila naređenje, da se što prije morskim putem (13 desantnih čamaca) prebaci u Zadar i da tamo izvrši čišćenje otoka Ugljan. Jedna grupa za pratnju sastavljena od brodova osiguranja, koja je zatražena od Pomorskog komandanta Dalmacije, do sada još nije sigla u Rijeku. Zbog toga je komandant 11. flotile osiguranja dobio naređenje od Admirala Jadrana, da dva ratna broda (po mogućnosti torpiljarke) uputi na marš za Kraljevicu, sadašnji rejon razmještaja jedinice, i to tako, da njeno prevoženje iz ovog rejona za Zadar može da otpočne 29. 1. oko 12,00 sati. Brodovi osiguranja su dužni da iz Pule preuzmu po 1.000 metaka za top Oerlikon kalibra 20 mm i da ih prije formiranja konvoja predaju pion. desantnim čamcima. U isto vrijeme komandant luke Zadar dobio je naređenje da se pobrine za pronalaženje vezova za čamce, koji po mogućnosti da budu maskirani i rastresito raspoređeni. Marševska brzina vožnje konvoja iznosi 6 čv.

Pošto opremanje V-brodova, koji su trebali da izvrše kontrolno pretraživanje mina u Srednjem kanalu, još nije završeno, izvršenje ovog planiranog zadatka pomjereno je za noć 28/29. 1.

Opatija, 28.1. 1944. — U Opatiju je stigao glavnokomandirajući Admiral i preostali dio štaba.

12,35 sati — Glavna ispostava pomorskog teretnog saobraćaja u Splitu izvještava, da je 27. 1. u 13,40 sati 6 lovačko-bombarderskih aviona sa bombama i topovsko-mitraljeskom vatrom izvršilo napad na remorker »-Nettuno«. Remorker se nalazio zaštićen iz zraka u očekujućem rejonu.

O situaciji u pomorskom teretnom saobraćaju Split izvještava, da je kod tranzitnog uskladištenja u uvjetima opasnim za napad iz zraka luka sposobna za preuzimanje oko 2.000 tona živežnih namirnica u furaži za ishranu stoke. Luka u Zadru nije više sposobna za preuzimanje tereta, a u luci Šibenik sav je skladišni prostor iskorišćen. Za stvaranje drugog skladišnog prostora potrebni su radovi, utrošak vremena i materijalnih sredstava. Pristanište u Metkoviću je još sposobno za preuzimanje tereta. Prebacivanje tereta tamo moguće je, međutim, samo manjim obalskim motornim jedrenjacima. Pretovar tereta u

Zadru, Šibeniku i Splitu na jug do sada nije bio moguć zbog nedostatka manjih brodova.

[...]

Situacija kod neprijatelja u rajonu Zadar nije promijenjena. Naše iedmice su ojačane jednim bataljonom brd. lovaca. Prilikom izviđanja otoka Šolte nailaskom na jednu nagaznu PP minu teŠKO je ranjen jedan poručnik mornaričke artiljerije.

[...]

18,00 sati Komandant 11. flotile osiguranja potvrdio je, da se 29. 1. u 13,00 sati u pratnji TA-22 i G-104 i pod njihovom komandom počinje sa prevoženjem 2. čete 771. pion. desantnog bataljona iz Kraljevice za Zadar. Kontrolno pretraživanje mina u Srednjem kanalu bit će vjerojatno izvršeno u toku noći 30/31. 1.

[...]

29.1.1944.

13,10 sati Dejstvom neprijatelja zapaljen je 20. 1. u Metkoviću m/j »Rubicone«.

[...]

20,30 sati Svojim naređenjem Pomorski komandant Dalmacije skinuo je zabranu za plovidbu brodova između Zadra i Šibenika. Za plovidbu se koristi ruta kroz Pašmanski kanal neposredno uz obalu otoka. Biograd se nalazi u njemačkim rukama.

Izvještaj je u isto vrijeme upućen svim pomorskim komandantima, komandantima luka i lučkim kapetanima.

[...]

30.1.1944.

19,45 sati Prevoženje 2. čete 771. pion. des. bataljona iz Kraljevice u Zadar, koje je otpočelo 29. 1. u 12,000 sati pod neposrednim obezbjeđenjem TA-22 i G-104, izvršeno je bez gubitaka.

[...]

31.1.1944. Komandant luke Split izvještava, da je 30. 1. u 10,15 sati prilikom napada 8 neprijateljskih aviona na Trogir i uvalu Saldun topovsko-mitralješkom vatrom teško oštećen tanker »Verbano«. Na brodu je buknuo požar, tako da su pokušaji da se brod spasi propali zbog ponovnog naleta aviona. U brodogradilištu je potopljen jedan motorni jedrenjak.

**BROJ 355**

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 1. VELJAČE 1944. O SUKOBU SA PARTIZANIMA SJEVEROZAPADNO OD KNINA I NAPADU PARTIZANA NA TRANSPORT RANJENIKA NA CESTI LIVNO—SINJ[1]

TAJNO

T E L E G R A M

3356/58 — 1. 2. — 18,17 h

Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskog korpusa
LXIX armijskog korpusa

2. prilog dnevnog izvještaja od 1. 2. 44.

1. brdska divizija: U rajonu istočno od Gračaca i sjeverozapadno od Knina neprijatelj, koji je bio u prodoru, odbačen našim protivnapadom. Neprijateljski gubici: 3 mrtva; zaplijenjena 3 puškomitraljeza, 2 automatska pištolja. Jači neprijatelj na cesti Drniš—Sinj. Izvršen prepad na transport ranjenika SS-divizije[2] na cesti Livno—Sinj.

[...]

*Pfafferott*,[3] v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 686/44. pov.
1. 2. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/497.

2 Napad su izvršile jedinice Devete NO brigade Dvadesete divizije NOVJ na njemački 105. SS izviđački bataljon. Vidi dok. br. 95, napomenu 3.

3 Werner

**BROJ 356**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 1. VELJAČE 1944 KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O STEČENIM ISKUSTVIMA IZ OTOČKIH AKCIJA[1]

TAJNO

Smještaj štaba, 1.2. 1944

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
Br. 539/44. pov.

Veza: Komanda XV brdskog armijskog korpusa, Operativno odjeljenje, Br. 209/44. pov. od 12. 1. 44.
Predmet: Stav u vezi izvještaja 114. lovačke divizije o iskustvima stečenim u otočkim akcijama.

Komadi XV (brdskog) armijskog korpusa

Divizija ističe izvještaj 114. lovačke divizije o stečenim iskustvima u otočkim akcijama.

Vlastita iskustva mogu se za sada dobiti samo u manjoj mjeri i to u akciji Šolta.[2] Ista su od manje opće važnosti, jer je akcija izvedena bez kontakta sa neprijateljem prilikom iskrcavanja, pri dobrim vremenskim prilikama i pri dobroj vidljivosti.

Ipak, za prebacivanje i iskrcavanje ističu se dolje pomenute točke:

1) Nastojati, da se za prebacivanje koriste one brodske jedinice, koje razvijaju istu brzinu. To je slučaj sa dvotrupnim penišama i desantnim čamcima; prema tome, ne dolazi u obzir manji parobrodi i motorni jedrenjaci. Dvotrupnim penišama i desantnim čamcima nemoguće je smanjiti brzinu; to se postiže isključivanjem motora. Motorni jedrenjaci, prema tome, bez utjecaja na brzinu i pokretljivost jedne dvotrupne peniše, od iste mogu da budu tegljeni.

2) Dvotrupne peniše mogu pristati na svim dijelovima obale, osim uz visoke hridine. U tu svrhu moraju na raspolaganju stajati daske za iskrcavanje iz broda, koje omogućavaju brzo iskrcavanje trupa. Iskakanje sa dvotrupne peniše na kopno uvijek je riskantno, jer duboka voda, i u neposrednoj blizini obale, može za neplivače da bude kobna, tim prije što nema na raspolaganju dovoljno pojaseva za spasavanje.

3) Slaba strana desantnih čamaca je u tome, što oni moraju da pristanu bočnom stranom, a nude i veliki cilj neprijatelju.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, tilm 561/681—683.
2 Vidi dok. br. 33, 60, 311, 313, 316, 319, 325 i 445.

**4) Pošto prilikom desanta na Šoltu nije bilo kontakta sa neprijateljem, manji parobrodi su mogli da pristanu uz obalu. Preuzimanje jedinica sa parobroda na desantne čamce, na otvorenom moru, predstavlja veliki trenutak slabosti.**

**5) Dalje je moguće, na dvotrupnim penišama tako postaviti 2 manja topa — pješadijski ili protiv tenkovski top — da se na mirnom moru sa dvotrupne peniše može pucati. Na taj način se može slomiti manji otpor neprijatelja. Nasuprot tome, prilikom jačeg otpora neophodno je potrebna artiljerijska podrška, koja će se morati dati uz pomoć borbenih prevoznih sredstava ratne mornarice. Topovi na dvotrupnim penišama, koji su u stanju pripravnosti, nisu dovoljni da bi se jači neprijatelj potukao s mora.**

**Ratna mornarica mora u svakom slučaju da s mora blokira otoke, da bi se spriječilo povlačenje protivnika preko mora, kao što je slučaj na Šolti.**

**6) Da bi se pratnja držala na okupu, neophodno je da se na svakom vozilu nalazi po jedan Dora-aparat, koji bi bio u radio-vezi sa komandnim brodom. Tek na taj način bit će zagarantirana okupljenost konvoja.**

**Nakon iskrcavanja se pokazalo, da podešeni predajnik, jačine 5 vati, na udaljenosti od 18 km preko mora prestaje sa radom. Nasuprot tome, sa Dora-aparatom se postiže izvrstan prijem sve do 18 km preko mora.**

**7) Za daljnje snadbijevanje posade, koja je ostala na otoku, ratna mornarica mora da obezbijedi dovoljno brodskog potencijala i goriva za tu svrhu.**

*Nacke,*[3] **v. r.**

BROJ 357

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 2. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O GUBICIMA PARTIZANA PRILIKOM AKCIJE NA UGLJAN[1]

**TAJNO**

**TELEGRAM**

**3436 — 2. 2. — 12,30 h**

**2. 2. 1944.**

**Komandi 2. oklopne armije**

**Prilog dnevnom izvještaju**

**Prilikom čišćenja otoka ispred Zadra neprijateljski gubici su slijedeći: 3 mrtva, 16 zarobljenih, 350 evakuiranih sa Ugljana;[2] potopljen jedan**

3 Albin Nacke, komandant 264. pješadijske divizije.

1 Snimak originala (tipkai.og na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 564/64.

2 Vidi dok. br. 182, 184, 352 i 445.

veliki, dobro naoružan, motorni čamac; zaplijenjeno 30 motornih jedrenjaka (5—30 tona).

Sa **Dugog otoka** njih 400 (vjerojatno Sjevernodalmatinski odred) pobjeglo, sa jedim većim brzim čamcem i motornim jedrenjakom, u pravcu Visa.

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 600/44. pov.

**BROJ 358**

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O AKCIJI CIŠCENJA UGLJANA I DUGOG OTOKA I NAPADU PARTIZANA NA KONVOJ NA CESTI GRAČAC——OBROVAC[1]

TAJNO

T E L E G R A M

3502/05 — 3. 2. — 08, 45 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
Komandi LXIX armijskog korpusa (pismeno)

**Dnevni izvještaj od** 3. 2. 44.

**Vrijeme:** sunčano; na obali maglovito.

**Opća situacija:** nepromijenjena.

264. **divizija:** Nakon razmještaja na **Ugljanu,** II bataljon 891. puka (bez 2 čete) sproveo je lokalnu akciju čišćenja; tom prilikom uhapšeno je 300 osumnjičenih.[2] Čišćenje **Dugog otoka** još je u toku. Letovi iznad **Šibenika,** u cilju izviđanja i opskrbe; 10,40 sati 90 neprijateljskih aviona u pravcu jug—sjever iznad **Splita;** u 11,10 sati 70 neprijateljskih aviona u pravcu sjever—jug.

**Namjera:** Akcija čišćenja južno od ceste **Sinj—Drniš** sa I bataljonom 99. puka. Ojačanje od strane II bataljona 893. puka u rajonu **Rogoznica——Primošten—Grebaštica.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T314, film 561/511—512.
2 Vidi dok. br. 357, napomenu 2.

**1. brdska divizija: Cesta Gračac—Obrovac, preprečena od strane neprijatelja, nakon prepada na naš konvoj,[3] oslobođena borbom. 1 mrtav, 8 ranjenih, 6 nestalih, 4 putnička kola, 1 teretna kola izgorjela. Jači neprijatelj u Kistanjama.**

**Namjera: Uništavanje bandi u rajonu Kistanje—Ervenik—Bogatnik[4] (12 km sjeverno, 22 km sjeverozapadno od Kistanja).**

**[...]**

*Pfafferott*,[5] **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 741/44. pov.**
**od 3. 2. 44.**

**BROJ 359**

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU PARTIZANA NA USTAŠE U PERKOVICU I BORBI U RAJONU ZAPADNO OD KISTANJA—ERVENIK[1]

**TAJNO**

**TELEGRAM**

**3553/3556 — 4. 2. — 09,10 h**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)**
**V SS-brdskom korpusu**
**Komandi LXIX armijskom korpusu (pismeno)**

**Dnevni izvještaj od 4. 2. 44.**

**Vrijeme: i dalje sunčano, povremena naoblaka.**

**Opća situacija: nepromijenjena,**

**264. divizija: Izgradnja uporišta Ugljan, osiguranje zaplijenjenog brodskog potencijala na Dugom otoku. Noćno puškaranje na moru, sjeverozapadno od otoka Prvića, još nerazjašnjeno;[2] vjerojatno naš motorni jedrenjak sa neprijateljskim brodovima. Odbijen noćni prepad bandi na ustaško uporište Perković. Neprijateljski izviđač iznad Šibenika i Splita.**

3 Vidi dok. br. 296.
4 Vidi dok. br. 124, napomenu 2.
5 Werner
1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/519—520.
2 Vidi dok. br. 184, napomenu 8.

**Namjera: Čišćenje rajona 15 km sjeverno od Zadra.**

**1. brdska divizaja: Akcija čišćenja, poduzeta zbog žive neprijateljske aktivnosti u rajonu zapadno od Kistanja—Ervenik, uspjela je, uz djelomično žestok otpor neprijatelja, da zadobije rajon.[3] Neprijateljski gubici: 19 mrtvih, 3 zarobljena; vlastiti: 2 mrtva, 5 ranjenih. Neprijatelj iz rajona Brštanovo—Kladnjice povukao se u pravcu juga, pružajući slabiji otpor, pred našim nastupanjem.[4]**

**Namjera: Nastavak čišćenja rajona zapadno od Kistanja.**

**[...]**

*Pfafferott** **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 758/44. pov.**
**od 4. 2. 44.**

BROJ 360

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 5. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O VLASTITIM I PARTIZANSKIM GUBICIMA U BORBAMA ZAPADNO OD KISTANJA[1]

**TAJNO**

**TELEGRAM**

**3663/66. — 5. 1. — 13,20 h**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)**
**V SS-brdskom korpusu**
**Komandi LXIX armijskog korpusa (pismeno)**

**2. prilog dnevnog izvještaja od 5. 2. 44.**

**1. brdska divizija: Gubici prilikom pokušaja probijanja iz rajona zapadno od Kistanja:[2] neprijateljski — 15 mrtvih, 35 zarobljenih; zaplijenjena 3 skladišta municije, 1 teški mitraljez, 3 laka mitraljeza, 3 protivtenkovske puške, 1 teški minobacač, ručno vatreno oružje. Vlastiti gubici: 3 mrtva, 4 ranjena, 1 nestao; uništena 2 teretna vozila prilikom neprijateljskog prepada u rajonu 7 km istočno od Sinja.[3]**

3 Vidi dok. br. 124, napomenu 2.
4 Vidi dok. br. 116, i 361.
5 Werner

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/525.
2 Vidi dok. br. 124, napomenu 2.
3 U tom rajonu dejstvovala je Deseta NO brigada Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 109.

**Namjera:** Dalje opkoljavanje neprijateljskih snaga u rajonu zapadno od **Kistanja.**

**264. divizija:** Akcija čišćenja **Nina okončana hapšenjem mnogobrojnih** sumnjivih. Neprijateljski napad lovaca-bombardera, sa Domoama i mitraljiranjem, na lučka postrojenja u **Šibeniku.** Nema većih šteta. Aktivnost lovaca iznad **Zadra.**

**Namjera:** Čišćenje **Vrane,** oslobađanje ceste **Benkovac—Biograd,** zaposjedanje ceste **Skradin—Benkovac.**

**[…]**

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 780/44. pov.
od 5. 2. 44.

**BROJ 361**

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 5. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBI SA PARTIZANIMA SJEVERNO OD TROLOKVE[1]

TAJNO

T E L E G R A M

3644/47 — 5. 2. 08,47 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
Komandi LXIX armijskog korpusa (pismeno)

**Dnevni izvještaj od 5. 2. 44.**

[…]

**1. brdska divizija:** Prilikom akcije čišćenja rajona zapadno od **Kistanja**[2] protivnik je potisnut dalje. Razbijen žilav otpor neprijatelja[3] na kotama sjeverno od **Trolokve** (25 km južno-jugoistočno od **Drniša).**

**[…]**

***Pfafferott **** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 780/44. pov.
od 5. 2. 44.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/523.**
**2 Vidi dok. br. 124, napomenu 2.**
**3 Vidi dok. br. 116.**
**4 Werner**

BROJ 362

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 7. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O POKRETU I RASPOREDU JEDINICA PRVE BRDSKE DIVIZIJE[1]

**TAJNO**

**T E L E G R A M**

**3775/3776 — 7. 2. — 10,35 h**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**

**Prilog dnevnom izvještaju od 7. 2. 44.**

**Izvještaj o pokretu trupa:**

**1. brdska divizija: IV bataljon 79. puka — rajon oko Knina i zapadno od Knina, 54. pionirski bataljon — rajon Radučić—Padane—Mokro Polje, 16. četa 98. puka i 16. četa 99. puka — Kistanje. I bataljon 98. puka — Ervenik, II bataljon 98. puka— Gračac—Sučevići, III bataljon 98. puka — Obrovac—Knin, I bataljon 99. puka — sjeverno od Knina.**
**[.••]**

***Berger,* v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 811/44. pov.**
**od 7. 2. 44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/537.

BROJ 363

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 7. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE ARMIJE O ZAVRŠETKU ČIŠĆENJA PODRUČJA ISTOČNO OD VELEBITA[1]

**TAJNO**

**T E L E G R A M**

**3767/3770 — 7. 2. — 09,00 h**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)**
**V SS-brskom korpusu**
**Komandi LXIX armijskog korpusa (pismeno)**

**Dnevni izvještaj od 7. 2. 44.**

**1. brska divizija: Okončano čišćenje rajona istočno od Velebita.[4] Jače neprijateljske snage prodrle preko ceste Sučevići—Gračac. Od 2. 2. do 6. 2. neprijateljski gubici: 327 mrtva, 58 zarobljenih; 18 puškomitraljeza, 12 automatskih pištolja, ručno vatreno oružje, 2 topa, 5 skladišta municije. Vlastiti gubici: 9 mrtvih, 28 ranjenih, 21 nestao.**

**Namjera: Koncentriranje marševskih grupa u rajonu Knin—Sučevići.**

**264. divizija: Neprijateljsko zračno izviđanje iznad Šibenika. 17 prebjeglih.**

**Namjera: Smanjivanje 1. brdske divizije i zaposjedanje uporišta u Ninu i Pakoštanima.**

**[…]**

***Berger,* v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 811/44. pov. od 7. 2. 44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/535—536.

2 Vidi dok. t>r. 124, napomenu 2.

BROJ 364

## OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 7. VELJAČE 1944. ŠTABU 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE O MOGUĆEM ISKRCAVANJU SAVEZNIKA NA OBALU IZMEĐU SPLITA I ŠIBENIKA[1]

**TAJNO**

**T E L E G R A M**

**3784 — 7. 2. — 12,10 h**

**7. 2. 44.**

**264. pješadijskoj diviziji, Obavještajno odjeljenje**

**Suradnja Engleza i komunista na Visu, pristizanje engleskih razarača i brzih čamaca u rajon jugozapadno od Šibenika i na otok Hvar, akcija engleskih komandosa na Hvaru[2] i Mljetu i naređenje, koje je izdao Lekić, o skladištenju životnih namirnica u III obalnom sektoru (Stab sjeverno od Vodica, rajon Šibenik—Trogir) — sve upućuje na to da se ne mogu isključiti engleske akcije usmjerene na obalu Split—Šibenik. Ova aktivnost zahtijeva povećanu pažnju, što je u vezi i sa očekivanim pritiskom na cestu za dotur s obje strane Knina i jugoistočno od D. Lapca.**

***Berger,*** **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Obavještajno odjeljenje,**
**br. 734/44. pov.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 564/47.

2 Vidi dok. br. 71 1 184.

BROJ 365

## IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 7. VELJAČE 1944. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U SJEVERNOJ I SREDNJOJ DALMACIJI[1]

TAJNO

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
br. 708/44. pov.

Divizijsko komandno mjesto,
7. 2. 44.

**Komandi** XV **brdskog armijskog korpusa**

**P r o c j e n a  s i t u a c i j e**

I) **Politička situacija**

Slabost hrvatskih vlasti u vezi svih pitanja javnog reda iz dana u dan je sve uočljivija. Otuda najveći dio stanovništva nema povjerenja u državu i njene organizacije. Spoznaja o nečistom poslovanju javnih pravnih službi, o korumpiranosti činovničkog aparata i nemanju osjećaja odgovornosti vlastitih ustanova, kao i svakodnevno poskupljenje životnog standarda i povećanja oskudica životnih namirnica — to su razlozi odbojnog stava stanovništva.

Do sada seosko stanovništvo, na suprot gradskom, nije toliko osjećalo oskudicu; međutim, i na selu, kao i u gradu, osećaju se posljedice skupoće i oskudice. Uz to treba imati u vidu i pljačkanje i prepade na dijelove stanovništva, koji još uvijek raspolažu rezervama životnih namirnica. Stanovništvo se obraća njemačkim nadležnim s molbom za dozvolu iseljavanja, jer u dalmatinskoj oblasti prijeti smrt glađu.

Privredni život u većim gradovima duž obale je, uslijed bombardiranja, potpuno paraliziran. Pokušaji gradskih vlasti da na neki način ublaže položaj stanovništva, koje je pretrpjelo štete od bombardiranja, nisu naišli na podršku vlade u Zagrebu. U svojoj nevolji stanovništvo se oslanja na njemački Vermaht, od kojeg se jedino očekuje spas iz ovog političkog i privrednog kaosa.

Putovanje ministra unutrašnjih poslova dr. Lorkovića[2] u dalmatinsku oblast, krajem studenog — početkom prosinca 1943. do sada ni na koji način nije doprinijelo poboljšanju teške privredne situacije.

Suprotnosti između Hrvata i pravoslavaca izgledaju nepremostive. Umjesto da ublaže suprotnosti, vodeći hrvatski krugovi čine upravo to da

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/713—721.**

**2 Mladen**

ili pooštre, ne razmišljajući pri tome na kako slabim temeljima stoji građevina hrvatske države.

Iako ustaški pokret važi kao element na kojem počiva hrvatska država, on ne čini ni najmanje napore da pospješi pozitivan razvitak situacije. Naprotiv! Među ustaškim krugovima u rajonu Splita na pr. može se konstatirati povećan razdor. Prema izvještajima doušnika, ustaše sve više rovare, simpitiziraju sa komunističkim krugovima, pa čak zauzimaju i pozitivan stav prema Anglo-amerikancima. Hrvatske vojne jedinice sve više gube ugled među stanovništvom. Domobrani su, kako na vodećim mjestima, tako i na nižim službenim nivoima, pod jakim utjecajem partizana. U četničkim krugovima se može konstatirati podvojenost na Nedićevce i anglofilske Srbe, pri čemu su ovi posljednji u većini. Ipak, u borbi protiv bandita oba ova pravca susreću se na istoj liniji sa njemačkim Vermahtom. S borbenog gledišta — četnici su za državu dragocjenija formacija teritorijalne samozaštite.

II) Situacija kod neprijatelja

Korišćenje novog puta za dotur u sjevernoj Dalmaciji dovelo je do kritične situacije u rajonu oko Zadra, a to je uvjetovalo povlačenje sa otoka Ugljana. Ugroženost naših obalnih uporišta u ovom rajonu protivnik je iskoristio tako da, štiteći se napadima kod Tijesnog (južno od Pirovca) i Pakoštane—Vrana (istočno od Biograda), iskrca jače bande i materijal i evakuira ranjene.

Pošto je krajem siječnja završeno naoružanje i opremanje bandi (većinom engleskog porijekla), izgleda da je za protivnika došao trenutak da stupi u jedan koncentričan napada na obrambenu oblast Zadra. Ova namjera ometana je akcijom 92. (mot.) grenadirskog puka i akcijom na otoke smještene ispred Zadra.[3] Protivnik se povukao u planinu Velebit[4] i ograničio se na prepade na slabe snage i konvoje, dok se u ovom rajonu ne učvrsti akcijom 1. brdske divizije. Nakon žestokih borbi pošlo mu je za rukom da sa glavninom prodre ka sjeveroistoku. Time je izgleda nastupilo privremeno zatišje u sektoru zapadno od Krke. Ali, već od prije 2 dana neprijateljski pokreti u rajonu oko Obrovca upućuju na to, da protivnik teži da ponovo zaposjedne svoje stare punktove za snabdijevanje, jer se on, prema izvještajima doušnika, sa manjim bandama[5] (120 do 150) ljudi već utvrdio u rajonu sjeverozapadno od Zadra.

Istočno od Krke protivnik pokušava da drži slobodnim svoj stari put za dotur, preko rajona Grebaštica—Rogoznica—Lećevica u planinu Dinaru." Zaposjedanje Rogoznice, Primoštena i zaljeva Grebaštica, kao i akcija I bataljona 99. brdskog lovačkog puka. doveli su i ovdje do privremenog zatišja.

**3 vidi dok. br. 182, 183, 184, 352 i 445.**
**4 Vidi dok. br. 68, napomenu 4, dok. br. 124, napomenu 2 i dok. br. 296.**
**5 Jedinice Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda. Vidi dok. br. 125.**
**6 Vidi dok. br. 105 i 116.**

U toku je okupljanje većih neprijateljskih snaga[7] u planini Dinari, oko Bos. Grahova.

### III) Vlastita taktička situacija i namjere

Prisutnost 1. brdske divizije u rajonu Gračac—Knin—Sinj dovelo je do izvjesnog poboljšanja situacije u vlastitoj divizijskoj oblasti. Odlaskom 1. brdske divizije (264. pješadijskoj) diviziji su opet pali u dio zamašni zadaci osiguranja u pozadini, pri čemu se treba računati sa ponovnim jakim pritiskom neprijatelja na naše ceste za dotur i na centre za snabdijevanje. Divizija će u narednom periodu, sa vlastitim snagama i sa podređenim 92. (mot.) grenadirskim pukom, sprovesti slijedeće zadatke:

a) Osiguranje putova za dotur i uporišta;

b) Zaposjedanjem i izgradnjom novih uporišta na obali (Rogoznica, Primošten, zaljev Grebaštica, Pakoštane, Nin) spriječavanje pomorskog saobraćaja bandi;

c) Izgradnja obalne obrane, uz postavljanje mina i prepreka, odnosno pripreme za iste.

**Težište svih zadataka je točka c), pri čemu se angažiraju sve iole raspoložive snage.**

S tog razloga, na raspolaganju nema snaga za veće akcije protiv bandi. 264. poljski dopunski bataljon predviđen je kao jedina rezerva divizije za sprovođenje manjih borbenih zadataka.

### IV) Obalna obrana i utvrđivanje položaja

Ratna obuka u okviru snaga, koje u ovu svrhu stoje na raspolaganju, odvija se i pored ofenzivnih angažiranja jedinica. Poseban naglasak bit će stavljen na jačanje obrambenih rejona Šibenika i Zadra.

### V) Pomorska situacija

Posjedanjem otoka Ugljana ponovo je oživio pomorski saobraćaj između Zadra i Rijeke. Neprijateljska zračna nadmoćnost primorava na to, da se svi pokreti brodova vrše noću. U posljednje vrijeme došlo je do brodskih gubitaka, prouzrokovanih noćnim akcijama engleskih brzih čamaca. Istovar brodova i skladištenje rezerve i dalje će, zbog pasivne zračne obrane, biti ugroženo neprijateljskom avijacijom, sve dok se ne uspostavi vlastita aktivna zračna obrana.

7 Odnosi se na jedinice Devete divizije NOV.T. Vidi dok. br. 295.

VI) **Zračna situacija**

Neprijateljska zračna aktivnost ograničena je na izviđanja i noćne snabdjevačke letove. Napadi neprijateljskih lovaca-bombardera usmjereni su pojedinačno na pokrete brodova u luci Šibenik. U posljednje vrijeme neprijateljski avioni bacaju mnogobrojni propagandni materijal iznad divizijske zone.

VII) **Prometna situacija**

**1) Željeznička situacija:**

Zbog nedostataka rezervnih dijelova, došla je u pitanje popravka dvije lokomotive, teško oštećene napadima u brišućem letu, potrebne za angažiranje na pruzi Šibenik—Knin—Padane, jer se samo dvije stare lokomotive mogu koristiti u redovnom saobraćaju.

**2) Cestovna situacija**

U divizijskom sektoru se ceste mogu, i pored mnogih oštećenja prouzrokovanih vremenskim neprilikama i dejstvima bandi, koristiti za teretna voliza, ali samo uz pratnju. One se upravo dovode u ispravno stanje.

[...]

XIII) **Posebno**

Pasivna zračna obrana poboljšana je izgradnjom rovova, zaštitnih bedema za teretna vozila i izgradnjom bunkera, a služba zračnog osmatranja ugrađivanjem sirena na električni pogon.

***Nacke***,[8] v. r.

**8 Albin Nacke, komandant 264. pješadijske divizije.**

BROJ 366

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 9. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BOMBARDIRANJU CIOVA, NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA BRODOVE KOD SUCURCA I SUTOMISCICE, SUKOBU ČETNIKA I GRUPE PARTIZANA KOD SKRADINA[1]

TAJNO

TELEGRAM

3908/3911 — 9. 2. 03,03 h

Komandi 2. oklopne armije
**Komandantu** zrakoplovstva **u** Hrvatskoj
**Njemačkom** opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
**V SS-brdskom** korpusu
**LXIX** armijskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 9. 2. 44.**

**Vrijeme:** oblačno, sniježne padavine; cesta **Bihać—Knin** djelomično **zaleđena.**

**264. lovačka divizija:** Na obali živa aktivnost lovaca i bombardera. U **12,40 sati** otok **Čiovo** napadnut od strane 11 lovaca-bombardera. Teško po**gođen brod**-cisterna ratne mornarice. Ispred **Sućurca** (4,2 km sjeverno od **Splita)** pogođen vatrom iz avionskog naoružanja i zapaljen teretni brod. **U 12,43 sati** 12 lovaca-bombardera napalo brodove obalnih lovaca[2] i pionir**ske desantne** čete kod **Sutomiščice** (2 km sjeverozapadno od **Preka,** otok **Ugljan). 1** obalni čamac izgorio, 1 desantni čamac potonuo; 5 mrtvih, 4 **ranjena, 3** nestala. Četnička izvidnica naišla je 7. 2. sjeverno od **Skradina na manju** bandu;[3] 15 zarobljenih, od toga 12 ubijeno, **3** puštena. Sprovedena **akcija** čišćenja **Vrane** (10 km južno-jugozapadno od Benkovca). Neprijatelj**ski gubici:** 4 mrtva. Smjenjivanje 1. brdske divizije i zaposjedanje **Nina.**

**1. brdska divizija:** Stalno izviđanje u rajonu sjeverno i sjeveroistočno **od Knina.** Neprijatelj se povlači u pravcu sjevera i sjeveroistoka.

**Namjera:** Završetak priprema u rajonu sjeverno i sjeveroistočno od **Knina.** Koncentriranje grupe Hirschfeld u rajonu **Srb—Sučevići.**

**[• •.]**

***Berger,*** v. **r.**

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 855/44. pov.
9. 2. 44.

[1] Snimak originala (tinkanoR na nisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/549—550.

? P?nosi se na bataljon »Brandenburg«.

•> vjerojatno se odnosi na dijelove Sjevernodalmatinskog NOP odreda.

BROJ 367

## IZVJEŠTAJ PRVE BRDSKE DIVIZIJE OD 10. VELJAČE 1944. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O AKCIJI »EMIL« PROTIV DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ NA PODRUČJU OBROVAC—GRAČAC—KNIN POČETKOM VELJAČE[1]

TAJNO

Prilog uz rat. dnevnik br. D26

1. brdska divizija
Operativno odjeljenje,
br. 222/44. pov.

Komandno mjesto divizije,
10. 2. 44.

**Predmet:** Borbeni izvještaj o akciji »-Emil«.[2]

2 priloga

**Komandi XV brdskog armijskog korpusa**
**Operativno odjeljenje**

### I) Situacija kod neprijatelja

Do 31. 1. situacija kod neprijatelja, u rajonu zapadno od Knina, prema podacima 264. pješadijske divizije, izjavama četnika angažiranih u cilju izviđanja i rezultata o izviđanju vlastitih trupa, bila je slijedeća: crvena 19. divizija (VI i V, XIII brigada) nalazila se sa težištem u rajonu Bijelina (12 km sjeverozapadno od Kistanja) — Kolašac (6 km sjeverozapadno od Kistanja)—Ervenik—Bogatnik, dok su se slabije neprijateljske snage nepoznate jačine nalazile u planini Velebit, zapadno od puta Zrmanja Vrelo—Sučevići. Pošto je neprijatelj koji se tamo nalazio od 26. 1. razbijen prodorom 92. mitraljeskog grenadirskog puka preko Ervenika prema Kistanju,[3] odnosno od Knina prema Kistanju, i pošto je maršem III bataljona 98. brdskog lovačkog puka od Knina preko Ervenika, Zegara, Bogatnika, Obrovca (27—29. 1.) neprijatelj odbijen prema jugu i sjeverozapadu, bande su opet mogle da se koncentriraju u naznačenom rajonu, pa su izvršile i izviđanje prema Kistaniu i Erveniku, uz maskiranje južnog boka. Dijelovi crvene 19. divizije povukli su se iz rajona Gračac—Sučevići (VII brigada) prema sjeveru. Poslije posjedanja ovog rajona od strane II bataljona 98. brdskog lovačkog puka, izgleda da je neprijatelj odustao od namjere da sa snagama 19. divizije, koje se nalaze u južnom rajonu, održava vezu ili

"-tTi^ai, (t'^kanoT „, "išaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mlkroteka NAV-N-T-314, film 561/668—676.

2 Vidi dok. br. 124, napomenu 2.

3 Vidi dok. br. 68, napomenu 4.

da je traži. Akcija čišćenja, koja je počela sjeverno od puta Sučevići—Gračac, u rajonu Glogova (8 km istočno-sjeveroistočno od Gračaca), ostala je bez bitnog uspjeha. **1. brdska divizija** je **shvatila,** da su snage crvene 19. divizije bile jedini stvarni kompletni neprijatelj na širem području divizije. Akcije, koje je u oblasnom rajonu počinjala 264. pješadijska divizija, svuda su nailazile samo na manji neprjiateljski otpor. Na osnovu ove procjene situacije divizija je odlučila, da napadne pomenutog neprijatelja i da ga uništi. Odluku je odobrio gospodin komandujući general.[4]

**II) Situacija na dan 31. 1, 1. i 2. 2. 44.**

31. 1. uvečer divizija je putem radiograma dobila naređenje od XV brdskog armijskog korpusa, da se pripremi za kratkoročni transport. Dijelom jači neprijatelj dana 1. 2. napada izviđačke patrole i Komandu za popis stočne hrane u rajonu Gračac—Obrovac.

Divizija je za 2. 2. naredila izvođenje akcije »Emil«, u cilju uništenja crvene 19. divizije.

1. 2. uvečer divizija dobija preko radija naređenje XV brdskog armijskog korpusa za hitan izlazak iz borbe i za odstupni marš do utovarnih željezničkih stanica Brod i Okučani (utovar treba da počne 15. 2.). Na osnovu ovog naređenja mora se otkazati izvođenje akcije »Emil«.

Jak neprijatelj napao je 2. 2. prije podne jedan konvoj 98. brdskog lovačkog puka na putu Gračac—Obrovac. Neprijatelj zaprečava put, koji vodi kroz tjesnac i koji vezuje oba mjesta. Dijelovi II bataljona 98. brdskog lovačkog puka iz pravca Gračaca i III bataljon 98. brdskog lovačkog puka iz pravca Obrovca napadaju neprijatelja s njegove strane i do večeri put je opet otvoren. Pritom neprijatelj trpi krvave gubitke. Bez sumnje se radi 0 dijelovima crvene 19. divizije, koji su pokušavali da se povuku prema sjeverozapadu. U toku dana stiče se utisak, da kod neprijatelja postoje namjere za napad na Kistanje. Odstupni marš 1. brdske divizije pod datim okolnostima nije ni u kojem slučaju moguć, pošto joj borbenim kontaktom sa neprijateljem na pojedinim mjestima neće otprve poći za rukom da se od istog otrgne. **Zato divizija odlučuje,** da od 3. 2. izvodi akciju »Emil«, uz angažiranje sva tri bataljona 98. brdskog lovačkog puka i dijelova IV diviziona 79. brdskog artiljerijskog puka. O ovome se izvještava korpus 1 saopćava se, da divizija nije spremna za marš prije 10. 2. O ovoj odluci izvještava se komandant korpusa, koji je stigao popodne, i dobija se njegovo odobrenje.

**III) Izvođenje akcije »Emil«**

**1) Planirano:**

Angažuju se:

I bataljon 98. brdskog lovačkog puka iz rejona D. Karin najprije prema jugoistoku.

**4 Komandant Petnaestog brdskog armijskog korpusa.**

III bataljon 98. brdskog lovačkog puka sa linije D. Karin—Obrovac prema istoku.

Dijelovi II bataljona 98. brdskog lovačkog puka iz rejona južno i istočno od Gračaca prema jugu.

Ojačani 54. brdski inžinjerijski bataljon iz rejona Radučić—Kistanje prema zapadu.

Po dostizanju linije Jaruga (13 km zapadno od Kistanja) — M. Gospa (18 km sjeverozapadno od Kistanja) — Bogatnik (12 km istočno-jugoistočno od Obrovca), I i III bataljon 98. brdskog lovačkog puka treba da izvedu bojnu vježbu prema sjeveroistoku, na putu Ervenik—Bogatnik, i da unište neprijatelja koji se nalazi u rejonu. II bataljon 98. brdskog puka angažira se sa po jednom četom iz rejona južno i istočno od Gračaca i treba da obrazuje zaprečnu liniju Krupa—potok—visovi sjevedoistočno od Ervenika. 54. brdski inžinjerijski bataljon (bez 2. čete), sa potčinjenom 16. četom 98. brdskog lovačkog puka, 16. četom 99. brdskog lovačkog puka i 1 baterijom IV diviziona 79. brdskog artiljerijskog puka treba da krene na marš sa linije Mokro Polje—Kistanje prema zapadu, u cilju zadobijanja puta Ervenik—Kolašac. Zatim treba, priključujući se desnom krilu 98. brdskog lovačkog puka, da napada prema sjeveru.

**2) Izvođenje akcije:**

3. 2. Pokreti otpočinju rano 3. 2. I bataljon 98. brdskog lovačkog puka, koji je bio angažiran u jednoj otočkoj akciji zapadno od Zadra, dostiže do 3. 2. uvečer D. Karin (a 4. 2. predviđeni polazni položaj za napad). Uz slabijeg neprijatelja zaposjedaju se do 3. 2. uvečer visovi južno i zapadno od puta Biovičino Selo—Kolašac—Kistanje. Ervenik i visove istočno i jugoistočno odatle branio je jači neprijatelj, koga najprije opkoljava jedna četa, koja se probija iz Mokrog Polja prema zapadu. II bataljon 98. brdskog lovačkog puka dostiže, sa desnim krilom, sektor Krupe, dok 6. četa, angažirana na lijevom krilu, nailazi kod Dubokog Dola na jak otpor neprijatelja i zadržava se.

4. 2. U noći na 4. 2. jači neprijatelj pokušava, da se iz istočnog dijela planine Velebit probije kod Zrmanja Vrela prema istoku, napadom na slaba osiguranja 54. zarobljeničkog nosačkog bataljona, duž puta Padane—Sučevići. Neprijatelj prodire do iznad puta i biva odbačen vlastitim protivnapadom. Na osnovu ove situacije, u 6,45 sati jedna četa 54. brdskog lovačkog bataljona (bataljon ima samo dvije lovačke čete), koji je u rajonu Kistanja spreman za marš u pravcu Sinja, upućen je kamionima u Sučeviće, sa zadatkom da produži sjeverno krilo 54. zarobljeničkog nosačkog bataljona i da na visovima 5 km jugoistočno od Sučevića spriječi neprijateljski prodor prema sjeveroistoku.

I bataljon 98. brdskog lovačkog puka dostiže liniju Jaruga—M. Gospa bez bitnijeg otpora neprijatelja.

7. četa 98. brdskog lovačkog puka polazi u 6.00 sati sa sektora Krupe prema istoku, u cilju rasterećenja 6. čete, koja se bori kod Dubokog Dola. Jači neprijatelj se povlači, pred ovim pokretom, prema jugoistoku.

Uvečer 4. 2. divizija uviđa, da se u rajonu Duboki Dol—Turovac i na visovima zapadno od puta Sučevići—Zrmanja Vrelo nalaze jače neprijateljske snage, koje pokušavaju da se probiju prema sjeveroistoku i istoku. Još u toku noći u Sučeviće se dovodi još jedna ojačana četa 54. brdskog lovačkog bataljona (koja zapadno od Mokrog Polja vrši napad na neprijatelja, koji se nalazi kod Ervenika, poslije smjene od strane 16. čete 98. brdskog lovačkog puka) i 1 baterija IV diviziona 79. brdskog artiljerijskog lovačkog puka, kojima se potčinjavaju dijelovi 9. i 10. čete 98. brdskog lovačkog puka (štabna četa i komora teške čete) novoformirane grupe Soindler. Grupa Spindler ima zadatak, da 5. 2. napada prema jugozapadu i **da zauzme** liniju Turovac—k. 1060—k. 1031—k. 1041 (5—6 km zapadno-jugozapadno od Sučevića).

5. 2. U toku čitave noći na 5. 2. neprijatelj pokušava, da se probije prema istoku, preko puta Palanka—Zrmanja Vrelo. U 11,00 sati počinje protivnapad jedne nosačke čete 54. zarobljeničkog nosačkog bataljona iz rejona Budimir (18 km sjeverozapadno od Knina). Ceta do popodneva zaposjeda važan prevoj između kota 573 i 622 (2 km sjeverozapadno od Budimira).

Grupa Spindler zauzima sa desnim krilom Duboki Dol, kojega je neprijatelj bio ponovo zaposjeo. Grupa Daumiller, I i III bataljon 98. brdskog lovačkog puka polaze u napad prema sjeveroistoku. Do popodneva prelazi se cesta Ervenik—Zegar—Bogatnik prema sjeveru.

Za pojačanje fronta 54. zarobljeničkog[5] nosačkog bataljona upućuje se u 14,00 sati na marš prema Budimiru (18 km sjeverozapadno od Knina) jedna borbena grupa, koja je sastavljena od dijelova 54. brdskog protivtenkovskog diviziona.

Divizija stiče dojam, da je glavnina neprijatelja sada sabijena u sjeveroistočnom dijelu planine Velebit (Sedlo 1058—Paripovac 1060—Jelovac 1031—k. 1041) i da očekuje da se probije prema istoku i sjeveroistoku.

U 14,00 sati sve borbene grupe dobile su slijedeće naređenje: »Neprijatelj je sabijen u rajonu Vršak—k. 1041—k. 1051. Očekuje se veliki uspjeh! Sve borbene grupe će odmah poći u napad pravcem kote 1041.«

Jaki napadi neprijatelja iznad prevoja između kota 1060 i 1051 prema sjeveru, čiji prednji dijelovi prodiru do k. 933 (4,5 km jugozapadno od Sučevića), odbijaju se uz koncentraciju svih snaga prema jugu.

Grupa Spindler napada vis Paripovac, k. 1060, kako bi zaposjela prevoj, koji se nalazi istočno odatle. Lijeva borbena grupa angažira se za napad od Vrška preko k. 1041 na k. 1051. Uslijed ometanja radio-veze, četa tek u 17,00 sati dostavlja ovoj borbenoj grupi naređenje, koje je izdato u 14,00 sati.

Napad se prekida poslije žilave borbe 40 m ispod vrha. Neprijatelj se učvršćuje na prevoju. Lijevo krilo III bataljona 98. brdskog lovačkog puka, uz neprijateljski otpor, uvečer zauzima Duboki Dol. 7. četa, koja sa zaprečne linije na južnoj padini planine kod Krupe stupa u napad prema sjeveru, zauzima Crni Vrh, k. 1088, uz povlačenje neprijatelja. U 18,30 sati neprijatelj, uz koncentričnu vatru od 20—30 mitraljeza i mnogih mi-

5 Vjerojatno je dobio ovo ime po zarobljenim Rusima koji su uključeni u njemačke borbene jedinice.

nobacača, otpočinje napad prema sjeveru sa k. 1060 na najuži rejon. Na položaj dvaju lovačkih vodova napada 400—500 vojnika. Prelaze naše položaje. Neprijatelj u napadu nailazi na komandno mjesto bataljona u Mrkićima, koje se održava u bliskoj borbi.

Na osnovu ove situacije, sa čijim se pojedinostima divizija upoznala oko 20,30 sati, upućuju se prema Sučevićima dijelovi 54. brdskog protivtenkovskog diviziona, koji se još nalaze kod Budimira kao divizijska rezerva, sa zadatkom da blokiraju put koji vodi od Sučevića prema zapadu, a koji je na sektoru Pušća—Sučevići, da bi spriječili neprijateljski prodor. 13. četa, koja se nalazi kod Dubokog Dola, angažira se u napadu na Turovac. 6. četa, koja prodire sa juga preko G. Javornika na Zrmanja Vrelo, dovodi se, i pored najjačeg iscrpljenja lovaca, preko Trojica (3 km južno od Sučevića) u Mrkiće, u cilju pojačanja grupe Spindler.

Poslije vezivanja vlastitih snaga u rajonu k. 944 — prevoj istočno od k. 1060 — Mrkići probijaju se jake snage neprijatelja kod Turovca prema sjeveru i prelaze put zapadno od Pušća i to prije nego je izvršeno zaprečavanje ovog puta. Od 22.00 sati dovode se u Pušću kamionima dvije inžinjerijske čete, koje se nalaze u rajonu sjeverno i sjeveroistočno od Ervenika, a u cilju daljeg pojačanja.

6. 2. oko 2,00 sati borbe jenjavaju. 98. brdski lovački puk je sa I bataljonom do ovog vremena, i poslije 18-satnog marša, dostigao liniju Vršak—k. 839 (5 km jugozapadno od Sučevića)—Crni Vrh—k. 1088.

6. 2. u podne, poslije čišćenja planine Velebit i rajona između ove i puta Sučevići—Gračac, završena je akcija »Emil«.

IV) **Rezultati**

**Neprijateljski gubici:**

327 mrtvih, izbrojanih,
50 mrtvih, procijenjeno,
400 ranjenih
77 zarobljenih

ukupno 854 vojnika

Plijen:

19 mitraljeza
2 mitraljeska lafeta
1 minobacač
1 podloga minobacača
12 automatskih pištolja
131 karabin
3 srednja municijska skladišta
2 veća municijska skladišta
1 top 105 mm
1 top 15 mm

uništeni

**Vlastiti gubici:**

9 poginulih,
18 ranjenih,
12 nestalih (jedan dio od njih se vratio).

V) **I** pored jakog napora vlastitih snaga i junačke borbe, a naročito 54. brdskog protivtenkovskog diviziona, nije se više mogao spriječiti prodor jakih dijelova neprijatelja prema sjeveru.

S osvrtom unazad, divizija dolazi do zaključka, da su se jači dijelovi crvene 19. divizije već 2. 2. povukli, preko puta Gračac—Obrovac, u pravcu sjeverozapada. O uhvaćenom radiogramu neprijatelja od 31. 1, u kojem se 19. diviziji naređuje povlačenje u planinu Velebit, u cilju izbjegavanja opkoljavanja, [naša] divizija je saznala tek 5. 2. rano izjutra. Do ovog vremena 1. brdska divizija je smatrala, da glavninu crvene 19. divizije treba tražiti u rejonu Bijeline (13 km sjeverozapadno od Kistanja). Da se ranije saznala sadržina pomenutog radiograma, na vrijeme bi bilo obustavljeno poduzeto okružavanje izdaleka s juga. Bilo bi moguće da se, uz uštedu snaga na južnom krilu, pojača sjeverni front obruča sa još jednim bataljonom.

Na osnovu konstatiranih, a pored toga procijenjenih, odnosno izjavama zarobljenika potvrđenih gubitaka neprijatelja, opći uspjeh se smatra dobrim. Pretpostavlja se, da su oko dvije brigade 19. divizije uništene, a da su ostali dijelovi jako razbijeni.

Prilog 1 — Skica

Prilog 2 — Prijepis dnevnih izvještaja grupe Spindler.

Zastupa komandanta
***Remold,*** v. r.

**BROJ 368**

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 11. VELJAČE 1944. O UNIŠTAVANJU RIBARSKIH BRODOVA U BETINI I UNIŠTENJU NJEMAČKOG KAMIONA SA VOJNICIMA KOD VODICA[1]

TAJNO

T E L E G R A M

4059/62 — 11. 2. — 09,20 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu
Komandi LXIX armijskog korpusa

**Dnevni izvještaj od 11. 2. 1944.**

**Vrijeme:** Sniježne oborine.

**Opća situacija:** nepromijenjena.

**264. divizija: U** zaljevu Betina (10 km jugozapadno od Pirovca) uništeno 40 banditskih jedrenjaka.[2] Od strane engleskog brzog čamca ispred Rogoznice zapaljen 1 čamac 3. čete 832. puka. Na zapadnoj strani Krke (3 km istočno od Vodica) izvršen prepad na vlastito teretno vozilo. 6 mrtvih, 8 nestalih, teretno vozilo izgorjelo.[3] Neprijateljski gubici: 1 mrtav, 1 zarobljen.

[...]

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 908/44. pov. od 11. 2. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/555—556.

2 Vidi dok. br. 140.

3 Vidi dok. br. 130.

**BROJ 369**

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBI VOĐENOJ KOD KNINA I PLANIRANOM ČIŠĆENJU RAJONA POSTINJE—PRGOMET—BRSTANOVO[1]

TAJNO

T E L E G R A M

4139 — 12. 2. — 09,20 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-korpusu
LXIX armijskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 12. 2. 44.**

**Vrijeme:** Stalno jake snježne oborine, djelomično vijavice.

264. **divizija:** U rajonu Knin situacija nešto manje zategnuta. Mine na cesti Prapatnica (10 km sjeverno-sjevernozapadno od Trogira) — Prgomet (10,5 km sjeverno od Trogira). Kota 907 (5 km zapadno od Sinja) ponovno zaposjednuta (domobransko uporište).

**Namjera:** Prebacivanje poljskog dopunskog bataljona u rajon Muća, kao i čišćenje rajona Postinje (29 km zapadno od Sinja—Prgomet—Brštanovo (6 km jugozapadno od Muća).[2]

**1. brdska divizija:** Apsolutna visina snijega od 80 cm i snježne oluje spriječavaju protivnika da znatnije snage angažira u borbi. I pored jačeg otpora neprijatelja, dijelovi grupe Klebe iznenadno su zauzeli Zaselak[3] (14 km sjevero-sjeveroistočno od Knina). Dostignut D. Tiškovac (20 km sjeveroistočno od Knina).

[...]

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 920/44. pov. od 12. 2. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/558.

2 Vidi dok. br. 167, 220, 223, 376, 378, 379, 381, 383, 384 i 385.

3 Vidi dok. br. 136, 137, 154, 295, 297, 370 i 375.

BROJ 370

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBI U SELU ZASELAK KOD KNINA[1]

TAJNO

TELEGRAM

4139 — 12. 2. — 09,20 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu (pismeno)

**Dnevni izvještaj od 12. 2. 44.**

**Vrijeme: stalno jake sniježne padavine, djelomične vijavice.**

**264. divizija:** U rajonu **Knina** situacija se nešto popravila. Mine na cesti **Prapatnica** (10 km sjeverno-sjeverozapadno od **Trogira)—Prgomet** (10,5 km sjeverno od **Trogira).** Kota 907 (5 km zapadno od Splita) ponovo zaposjednuta (domobransko uporište).

**Namjera:** Premještanje poljskog dopunskog bataljona u rajonu **Muća;** neposredno poslije toga čišćenje rajona **Postinje** (29 km zapadno od **Sinja)——Prgomet—Brštanovo** (6 km jugozapadno od **Muća).**

**1. brdska divizija:** Visina sniježnih nanosa od 80 **cm** i sniježne oluje ometaju protivnika da se s većim dijelom angažira u borbi. Dijelovi grupe Klebe iznenada zauzeli **Zaselak**[2] (14 km sjeverno-sjeveroistočno od **Knina),** uz jači otpor neprijatelja. Dostignut **D. Tiškovac** (20 km sjeverno-sjeverno-istočno od **Knina).**

[...]

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 920/44. pov. od 12. 2. 44.

' SnimiV originala (tiokanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/559.

2 Vidi dok. br. 369, napomenu 2.

BROJ 371

## NAREĐENJE NJEMAČKE DRUGE OKLOPNE ARMIJE OD 13. VELJAČE 1944. ZA EVAKUACIJU MUŠKOG STANOVNIŠTVA S OTOKA I JADRANSKE OBALE[1]

Komanda 2. oklopne armije
Operativno odjeljenje
(Glav. stan) Kv. 2 Br. 0975/44-Pov.

Glav. stan arm. 13. 2. 1944.

**Predmet:** Evakuacija otočja i obale u slučaju neprijateljskog iskrcavanja.

20 primjeraka
20. primjerak

Mnogobrojni za vojnu službu sposobni muškarci i na otočju i obali predstavljaju za obranu ozbiljnu opasnost u slučaju neprijateljskog iskrcavanja na jadransku obalu. Osim toga, prisustvo cjelokupnog civilnog stanovništva prilikom neprijateljskog napada može da dovede do teškog ometanja obrambenih mjera.

Za otklanjanje ovih opasnosti se naređuje:

**I) Evakuacija otočja.[2]**

**Svo muško za vojnu službu sposobno stanovništvo otočja pred jadranskom obalom bez odlaganja pohvatati i prebaciti na kopno.**

Njihovu dalju upotrebu na kopnu, u suradnji sa njemačkim teritorijalnim vlastima (njem. opunom. generalom u Albaniji i u Hrvatskoj, feldkomandama i mjesnim komandama) i nadležnim zemaljskim vlastima, izvršiti na slijedeći način:

1) Uključivanje u hrvatsku vojsku ili u hrv. radnu službu prema za to od hrv. države donijetim zakonima koje je za ovu svrhu izdala hrvatska država i prema odredbama (samo u Hrvatskoj).

2) One koji još nisu obuhvaćeni shodno toč. 1) prikupiti u zatvorene građevinske i radničke čete, imajući u vidu i uredbe mornarice i avijacije i rad na izgradnji obrane obale i puteva. Pri ovome razlikovati one koji se dobrovoljno obavežu na rad od onih koji odbijaju dobrovoljnu suradnju. Posljednje uvrstiti u posebne radne kolone, koje će biti pod jakom stražom.

Upotreba ovih ljudi za rad na izgradnji obale i putova, u okviru prijemne mogućnosti trupe, ima prednost pred upotrebom u hrv. vojsci.

[1] Snlma> originala (tir>kanog na nisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-313, film 199/7460984-6.

2 i 3 O iseljavanju stanovništva sa otoka 1 obale vidi dok. br. 119, napomenu 8.

3) Ostatak, oni koji nisu određeni na rad, otpremiti u pogodne oblasti u pozadinu. Smještaj i upotrebu tamo uredit će za ovo nadležne teritorijalne komande sa nadležnim zemaljskim vlastima. Smještajne prostore će odrediti korpus u dogovoru sa teritorijalnim komandama.

4) Dovoljnim nadzorom i stražama se mora osigurati da se prikupljeno za vojsku sposobno ljudstvo ne izvuče od rada i slanja u pozadinu, ili, čak, ne prebjegne bandama.

5) Stanovništvo koje nije sposobno za vojsku a želi da napusti otok treba u ovome potpomoći u okviru postojećih mogućnosti. Ipak ga spriječiti da se nastani neposredno na obali. Transportiranje imaju da urede teritorijalne komande sa zemaljskim vlastima.

6) Vojno-upravni komandant Jugoistoka je zamoljen da nadleštvima za radnu službu ukaže na mogućnost vrbovanja radnika za Njemačku.

II) Evakuacija obale.[3]

1) Za slučaj neprijateljskog iskrcavanja, vremenski pripremiti evakuaciju civilnog stanovništva iz oblasti koje se nalaze neposredno na obali.

Prema mjesnim prilikama, korpusi određuju dubinu zone koja se ima evakuirati, kao i prostore za smještaj stanovništva pojedinih evakuiranih oblasti.

***2)*** Teritoriialne komande (njem. opunom. general u Albaniji i Hrvatskoj, feldkomande i mjesne komande) naročito treba da se u tome angažiraju. Njima u prvom redu pripada suradnja sa nadležnim zemaljskim vlastima. Gdje suradnja teritorijalnih komandi, ili zemaljskih vlasti, nije postignuta, moraju za obranu obale nadležni trupni komandanti da rade samostalno. Uputstva i smjernice koje je za ovo izdao Vojno-upravni komandant Jugoistoka, i njemu potčinjene teritorijalne komande, važe za trupne komandante.

3) Prilikom izvođenja priprema naročito obratiti pažnju na sljedeće točke:

a) Ustanovljenje zone za evakuaciju (blokirana područja).

b) Određivanje marševskih pravaca stanovništva ustranu od putova važnih za obranu (opisati!).

c) Točno određivanje mjesta za smještaj.

d) Ishrana i zbrinjavanje (moraju da vrše zemaljske vlasti. Kontrolirati!).

e) Najbrže saopćenje stanovništvu (priprema potrebnih oglasa).

f) Uređenje saobraćaja.

III) Mjere navedene pod I i II imaju se izvršiti bez odlaganja. O izvršenju izvijestiti do 15. 3. 44.

Vojni upravni komandant Jugoistoka je zamoljen da ovo naređenje, sa potrebnim dodacima, dostavi potčinjenim teritorijalnim komandama.

Za komandu oklopne armije
načelnik generalštaba
[potpis nečitak]

**Dostavljeno:**

XXI brd. armijskom korpusu — 1 primjerak
XV brd. armijskom korpusu — 2-gi primjerak
V SS-brdskom arm. korpusu — 3-ći primjerak
Vojno-upravnom komandantu Jugoistoka — 4-ti primjerak
radi hitnosti
dostavljeno
neposredno
Njem. opunomoć. generalu u Albaniji — 5-ti primjerak
Njem. opunomoć. generalu u Hrvatskoj — 6-ti primjerak
Višoj feldkomandanturi C. Gore — 7-mi primjerak
[Ostale adrese izostavljene]

BROJ 372

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O POVLAČENJU PRVE BRDSKE DIVIZIJE IZ SJEVERNE DALMACIJE[1]

TAJNO

TELEGRAM

4238/41 — 14. 2. — 11, 30 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
Komandi LXIX armijskog korpusa (pismeno)

### Dnevni izvještaj od 14. 2. 44.

**Vrijeme:** djelomične sniježne padavine, noćni mraz.

**Opća situacija:** Vlastiti pokreti otežani vremenskom situacijom, putovi za dotur još su djelomično van upotrebe.

**264. divizija:** Ubacivanje jačih bandi u rajone zapadno od **Zrmanja Vrela** i južno od ceste **Gračac—Sučevići.**[2] **Cesta Knin—Sučevići** 13. **2.** očišćena od sniježnih nanosa.

*** Sniim'r originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mlkroteka NAV-N-T-314, film 561/563.**

**2 Odnosi se na jedinice Devetnaeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 296.**

**Namjera:** Borbeno izviđanje u rajonima **Zrmanja Vrelo** i **Ervenik** i radovi na otklanjanju snijega do **Gračaca.**

**[…]**

**1. brdska divizija:** Prikupljanje grupe Klebe u rajonu oko Knina i sjeveroistočno od **Knina.** Grupa Feser dostiže **Sinj.** Glavnina inžinjerije motoriziranim transportom **za** Sučeviće.[s]

[…]

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 960/44. pov. od 14. 2. 44.

**BROJ 373**

## IZVOD IZ UPUTSTVA ŠTABA 892. GRENADIRSKOG PUKA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 14. VELJAČE 1944. ZA OBRANU ŠOLTE[1]

892. **grenadirski puk**

Položaj, 14. 2. 44.

Povjerljivo

**Uputstvo za borbu**
**za uporište Grohote (Šolta) u podotsjeku Trogir**

**1) Zadatak:**

1. četa 892. puka, angažirana u uporištu Grohote, ima zadatak:

a) obranu uporišta Grohote,
b) nadzor, nad pristanišnim mjestima i naseljima koja postoje na otoku, pomoću izviđačkih grupa borbene jačine.
c) obezbjeđenje pomorskih veza,
d) osmatranje obalskog pretpolja,
e) veza sa susjedima pomoću radija (otok Brač).

2) **Angažirane snage:**

2. četa 892. puka, 1 rukovodilac i 5 carinskih činovnika.

**3 O prikupljanju i povlačenju Prve brdske divizije vidi dok. br. 363, 367, 374 i 376.**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, reg. br. 1/3, k. 15B.**

**3) Oružje za borbu:**

10 lakih mitraljeza,
2 teška mitraljeza,
1 srednji minobacač.

**4) Sastav snaga:**

Vodovi čete angažirani su kako slijedi:

1. vod: istočna ivica Grohota.
2. vod: južna i jugozapadna ivica Grohota.
3. vod: sjeverna i sjeverozapadna ivica Grohota.
4. vod: zapadna ivica Grohota.

U pogledu pojedinosti vidi skicu položaja i smještaja.

**Carinski činovnici:** za nadzor brodskog saobraćaja u luci Rogač, u slučaju uzbune na sjevernoj ivici Grohota.

**5) Susjedi:**

Desni susjed na otoku Braču: jedna jedinica 118. lovačke divizije, lijevi susjed na otoku Drveniku: 5. baterija 611. mornaričkog artiljerijskog puka i 1 ojačani vod 1. čete 832. puka.

[•••]

**12) Trupno previjalište:**

Bolnički rajon čete u zgradi smještaja 1. voda. Trupno previjalište nalazi se u Trogiru kod bataljonskog komandnog mjesta.

**13) Bataljonsko komandno mjesto:**

Trogir (zgrada suda).

**14) Zarobljenici:**

Sve zarobljenike i prebjeglice treba predati četnom komandnom mjestu Grohote, odakle će se uputiti dalje na sabirališta zarobljenika u Grohote.

**Upozorenje:**

Naročito se ukazuje na plan uzbune za uporište Grohote.

potporučnik i komandir čete
***Mawick,*** s. r.

BROJ 374

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 15. VELJAČE 1944. KOMANDI GRUPE OKLOPNE ARMIJE O BORBI SA PARTIZANIMA KOD DANILO KRALJICE I NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA PAROBROD »GUIDO BRUNNER«[1]

**TAJNO**

**T E L E G R A M**

**4296/99 — 15. 2. — 09,25 h**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)**
**V SS-brdskom korpusu**
**LXIX armijskom korpusu (pismeno)**

**Dnevni izvještaj od 15. 2. 44.**

**Vrijeme : preko dana lagana rosa, noću mraz.**

**Opća situacija: nepromijenjena.**

**264. divizija: Neprijateljsko iskrcavanje opskrbe u sjevernoj Dalmaciji traje i dalje. Povećana banditska aktivnost u rajonu sjeverno od Trogira.[2] Kod Brajića (15 km istočno od Šibenika) komanda za iskrcaj i skladište opskrbe. Borba od Danila Kraljice[3] (10 km istočno-jugoistočno od Šibenika). Neprijateljski gubici: 10 mrtvih, 2 zarobljena. Noću na 14. 2. kod Svilana i istočno od Jaza (3 km južno od Primoštena) 2 neprijateljska brza čamca primorana minobacačkom vatrom na povratak. U 07.00 i 14,10 sati napad 11 lovaca-bombardera na parobrod »Guido Brunner«.**

**1. brdska divizija: Sve raspoložive snage angažirane na otklanjanju snijega. Ako vremenske prilike ostanu iste, cesta do Bihaća bit će očišćena do 16. 2. uvečer. Vlastiti gubici od 11—12. 2. povećali su se za 2 smrznuta vojnika, 3 ranjena, 24 smrzotine I stepena, 14 II stepena, jedna III stepena. 20 četnika umrlo od smrzavanja i iscrpljenosti.**

**Namjera: Grupa Hirschfeld kreće u pravcu Nebljusa. 3. pionirska četa, 1 brzi vlak za čišćenje pruge. Grupa Giercke — rajon Srba i sjeverno. Grupa Daumiller — rajon Zrmanja Vrela.**

**[…]**

***Berger,* v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 975/44. pov. od 15. 2. 44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/565.

2 i 3 Vidi dok. br. 369, napomenu 2.

BROJ 375

## IZVJEŠTAJ ŠTABA NJEMAČKE PRVE BRDSKE DIVIZIJE OD SREDINE VELJAČE 1944. ŠTABU PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O SITUACIJI U SJEVERNOJ DALMACIJI I O POTEŠKOĆAMA U BORBI PROTIV JEDINICA NOV I POJ[1]

**1. brd. divizija**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 220/44. Pov.**

**Povjerljivo**

**Predmet: Ocjena situacije za vrijeme od 20. 1. do 10. 2. 1944.**

**KOMANDA XV (BRD.) ARM. KORP.**

**Operativno odjeljenje**

**I Politička situacija.**

**Na području divizije se ne primjećuje trajno dejstvo hrvatske državne vlasti. Uslijed nemanja pouzdanog izvršnog aparata hrvatske vlasti nemaju mogućnosti da utječu na upravljanje političkim i privrednim životom. Nedostaje jak domaći autoritet, koji bi bio u stanju da prikupi rasturene političke snage.**

**Domobrani i ustaše su malih sposobnosti i samo uvjetno pouzdani. U prostoru rada divizije njihovo prisustvo znači prije gubljenje prestiža nego potporu sadašnje hrvatske države.**

**Usprkos tome što im nedostaje potpora sa treće strane četnici su znatno energičnije vođeni i u pogledu upotrebljivosti stoje na višem stepenu. Oni shodno ovome uvijek pokušavaju da prošire svoj politički utjecaj. Suparništvo u njihovom vodstvu sprječava puno postizanje političkih ciljeva koje su oni sebi postavili.**

**Zategnutost između hrvatskog i srpskog dijela stanovništva i njihovih vojničkih organizacija može da bude prisustvom njemačke vojske samo utoliko ublažena što su izbjegnuta otvorena neprijateljstva. Međusobna mržnja između obiju grupa je očigledna i zasada neizgladiva. Samo zajednički front protivu Titovog pokreta doveo ih je da se među sobom trpe.**

**Svim ovim grupama nedostaje ideja koja bi ih priključila i koja bi mogla da neutralizira propagandističku aktivnost Titovog pokreta. Prema tome bez vojničke uprave dotičnih prostora, pod sadašnjim postojećim okolnostima, trajno umirenje i izravnavanje postojećih zategnutosti ne**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorljskog instituta, mikroteka München, film N2/639—545.

može da se postigne. Stanovništvo se osjeća nesigurnim uslijed stalnog prelaženja naseljenih mjesta iz ruke u ruku. Nada da će se sprovesti stabilne prilike, uz angažiranje njemačke vojske, stalno opada. Sa druge strane, pak, saznanje stanovništva o vojničkoj slabosti komunista dovelo je do izvjesnog gubljenja Titovog prestiža. Samo još mali dijelovi dalmatinskog stanovništva prije svega u zabačenim predjelima sa bezizlaznom privrednom situacijom, pokazuje simpatije prema Titovom pokretu, iako u masi strah od banditskog pokreta i njihove osvete prouzrokuje uzdržljivost prema okupacionim snagama i u izvjesnim oblastima potpomaganja lokalnih komunističkih bandi.

Ne postoji dojam da široke mase očekuju ili čak žele iskrcavanje Engleza. S druge strane, stanovništvu nije ostala nepoznata slabost njemačkih pozicija u dalmatinskom prostoru.

Sažeto se može reći, da je na kraju krajeva umirenje zemlje privredno--političko pitanje, koje izgleda da se pod sadašnjim okolnostima može da riješi isključivo pod njemačkom upravom.

II Stanje kod neprijatelja:

Dolaskom divizije[2] u dalmatinski prostor jake neprijateljske snage (9. i 20. div.) su potisnute iz prostora Livno—Sinj u pravcu Bos. Grahovo—Dinarske planine[3] i oslobođen put za Knin. Otvaranje puta Gračac—Obrovac omogućilo je zaokružavanje glavnine 19. div. koja je bila prikupljena u prostoru zap. Knina sa V, VI i sa otoka Visa privedenom XIII brigadom, kao i Sjev.-dalmatinskim, Kninskim, Zadarskim odredom i dijelovima odreda »Plavi Jadran«.[4] Dijelovima ovih jedinica je pošlo za rukom da se prebacivanjem u sjev.-zap. dio Velebita blagovremeno uklone udaru. Akcijom »Emil«[5] uspjelo ie da se VI i XIII brigada uglavnom razbiju u prostoru zapadno od prevoja Sučevići. Izgleda da je V. dalm. brigadi pošlo za rukom da se prebaci preko ceste Sučevići—Gračac, dok su vjerojatno lokalne jedinice privremenim rasformiranjem izbjegle uništenje.[6]

Sada je stanje kod neprijatelja slijedeće:

1) Prostor Sinj—Drniš—Kistanje—Obrovac—Gračac—prevoj Sučevići—Knin—Vrlika je slobodan od neprijatelja — ne uzimajući u obzir pojedine slabije nepr. grupe.

2) Istočno od puta Sinj—Knin—Lapac prikupljene jake neprijateljske snage.

Formacija VIII korpusa (Štab u Grkovicama) :

**20.** div.: U dinarskim planinama IX i X Dal. brig, kao i Dinarski i Livanjski odred.

Dijelovi IX brig, prikupljeni kod Strmice.

**9.** div.: Štab navodno u Tičevu (11 km sjev. ist. Bos. Grahova) sa II i IV Dal. brig. (Prostor Grkovci—Bos. Grahovo) kao i Glamočki, Grahovski

**2 O dolasku Prve brdske divizije u Dalmaciju vidi dok. br. 328, napomenu 2.**
**3 Vidi dok. br. 75, 95, 149, 295, 346 i 348.**
**4 Odred »Plavi Jadran« nije tada dejstvovao u Sjevernoj Dalmaciji. Odnosi se na Orjenski NOP odred.**
**5 i 9 Vidi dok. br. 124, napomenu 2.**
**6 Vidi dok. br. 296.**

i Peuljski odred.[7] Izvješteno da se u posljednje vrijeme u prostoru Plavne—Strmica nalaze dijelovi III brig.

19. div.: Sa V brig, u prostoru Tiškovac. Našom akcijom u brdovitom zemljištu sjev.-ist. od Gračaca VII brig, potisnuta ka sjeveru. U istom prostoru su vjerojatno i ostaci VI i XIII brigade.[8]

**Dijelovi I i V korpusa** u prostoru Drvar—Bos. Petrovac, a potvrđeno je da se tamo nalazi i 6. divizija.

Napad ovih snaga na Knin koji je bio predviđen za 3. i 4. 2. odložen za kasnije. Neprijatelj je u stavu očekivanja i vjerojatno namjerava da vrši prvo napade za uznemiravanje na put za dotur Knin—Bihać.

U prostoru sjev.-zap. od Kistanja naiđeno je na mnoga naselja bez ljudi. Pretpostavlja se da su baš ovi ljudi pripadnici lokalnih neprij. odreda. Radikalno, ali pouzdano uspješno rješenje bila bi evakuacija za vojsku sposobnog muškog stanovništva iz određenih oblasti.

Prilikom akcije divizije u njenom sadašnjem prostoru, četnici su, naročito u izviđanju, učinili dobre usluge. Od strane domobrana i ustaša nije bilo potpore.

**III Naša taktička situacija i namjere:**

a) Prostor Obrovac—Karin—Kistanje—Drniš—Sinj—Knin uglavnom slobodni od neprijatelja.

b) **Divizija ima namjeru** da ostajući u smještajnom prostoru Gračac——Kistanje—Drniš—Sinj—Knin u više pojedinačnih poduhvata razbije neprijateljske grupe istočno od ceste Sinj—Knin—Sučevići. Poduhvat >-Emil«[9] je sada ponovo potvrdio iskustva koja su prikupljena u skoro jednogodišnjim borbama na Balkanu, da je obrazovanje obruča najbolje sredstvo za uništenje jakih neprijateljskih snaga. Ovaj način vođenja borbe pretpostavlja odgovarajuće snage i držanje u pripravnosti pokretnih rezervi koje diviziji iz razloga o kojima je više puta izviješteno nisu stajale na raspoloženju. Obrazovanje oslonih točaka u vidu »ježa« smatra se kao u osnovi pogrešno, jer se ovim prepušta inicijativa neprijatelju. Kad nam na raspolaganju stoje slabe snage, **potjerna odjeljenja** u jačini jedne čete moraju da poduzmu akciju protiv neumornim izviđanjem ustanovljenih neprijateljskih centara. Obrazovanje specijalnih jedinica u engleskim, talijanskim uniformama, kao i u građanskom odijelu (slično kao kod puka »Brandenburg«), sigurno donosi uspjeh i nemir u redovima bandi. Jake neprijateljske snage koje se nalaze u prostoru Bos. Grahovo—Drvar—Petrovac predstavljaju stalnu opasnost za život, saobraćaj i dotur jedinica koje su angažirane u prostoru blizu obale. Vodstvo, aktivnost i čvrstina neprijatelja, osposobljavaju **ga** da u slučaju akcije anglo-američkih **snaga u** obalskom području napadnu naše trupe **s** leđa **odnosno da** im spriječe pokret ka položajima **u** zaleđu.

Jedan je put za jačanje naše borbene snage da se četnici i ustaše čvršće organiziraju. Divizaja je imala namjeru da svakom njemačkom bataljonu pripoji po 1—2 četničke jedinice za obuku, izviđanje i obezbje-

7 O rasporedu jedinica Devete divizije u to vrijeme vidi dok. br. 155 i 295.
8 Vidi dok. br. 296.

đenje. Na ovaj način se također može da isključi suparništvo između četničkih nižih komandanata. Hrvatske jedinice se moraju da uključe u jaču suradnju i pomoć pri akcijama, kao i da postignu čvršću disciplinu. Stajanje po strani mora kod njih da izazove osjećaj manje vrijednosti.

c) 1. brd. div. je 11. 2. poduzela napad na neprijateljsku grupu u prostoru Bos. Grahovo—Drvar—Bos. Petrovac.[10] Može se smatrati da je ovaj udar došao neočekivano za neprijatelja. Divizija želi da razbije što jače neprijateljske snage, mada su naše snage (5 batalj.) za ovo vrlo slabe. Neprijatelju bi se mogao da nanese trajniji poraz, ako bi bila data mogućnost da se ostane 1—2 tjedna u prostoru Grahovo—Petrovac, goniti neprijatelja, koji će svakako da umakne u besputne visoke planine, da bi ga uništili odnosno oduzimanjem mogućnosti za život primorati ga na borbu.

VI) Situacija u zraku:

U izvještajnom periodu samo pojedinačna neprijateljska izviđačka djelatnost. Na području divizije nije bilo zrač. napada.

VII Putovi na području divizije, kao i put za dotur Bihać—Knin, uglavnom dobri. Ne postoje veći vještački objekti čijim bi se rušenjem mogao trajnije da spriječi dotur. Posljednjih dana su i pored slabijih padavina snijega bili jaki smetovi, koji su na nekoliko mjesta zatvorili cestu. Potrebno bi bilo pripremiti 2 ralice za snijeg.

VIII Situacija za snabdijevanje i dotur:

1) Snabdijevanje divizije bilo je obezbijeđeno slijedećim:

a) Sijeno se nalazi u zemlji samo u ograničenoj količini. Stoka je djelomično jako oslabila. Poboljšanje stanja moći će se postići samo dodjeljivanjem veće količine hrane (naročito sijena).

b) Opskrba svježim mesom:

Doturanje svježeg mesa nije vršeno. Brojno stanje stoke na terenu slabo. Od 2. II. formirane su komande za snabdijevanje mesom.

c) Municija:

Radi gornjih okolnosti bilo je potrebno da se municija za vrijeme pokreta vozi sa sobom pošto je bio nemoguć dotur iz Livna u prostor Knina. Municija je ležala za vrijeme akcije »Schneesturm« [Snježna oluja] uglavnom u Zenici i Mostaru.

Prebacivanje na cesti slabog kapaciteta Mostar—Sarajevo i uskotračnom željeznicom Sarajevo—Doboj—Brod bilo je vrlo teško i dugotrajno.

**10 Vidi dok. br. 295, 369 i 370.**

**d) Pogonski materijal:**

Zalihe i dotur bili su većim dijelom vrlo oskudni. Doturanje IV diviziona (Brd. art. puk. 79 i dijelova Brd. pionira 54) iz prostora Livno dugo nije bilo mogućno. Potrebno pomjeranje rezervi trpjelo je zbog tih poteškoća. Pomjeranje mot. dijelova iz prostora Knin ide sad redovno.

**c) Situacija sa gumama:**

Situacija sa gumama je nepovoljna. Kod potrebe otprilike 1.100 guma raznih veličina, u prosincu doznačena količina od 41 gume, dosada nije stigla u diviziju. 27. **I.** doznačenih 166 guma mogu samo djelomično podmiriti potrebe.

Doznaka većih količina očekuje se za najkraće vrijeme.

[...]

BROJ 376

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 16. VELJAČE 1944. O NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA ROGOZNICU I OTOK UGLJAN I PLANIRANOM CIŠCENJU RAJONA PRGOMET—BRSTANOVO—LECEVICA[1]

TAJNO

TELEGRAM

**4387 — 16. 2. — 09,05** h

Komandi **2.** oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-korpusu
**LXIX** armijskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 16. 2. 1944.**

**Vrijeme:** Ponovo jake sniježne oborine. Djelomično olujno.

**Opća situacija:** Vlastite akcije ograničene ponovnim sniježnim oborinama.

**264. divizija:** Vlastita izviđačka patrola javlja da je Brštanovo **(16,5** km sjeverno od Splita) zaposjednuto od strane neprijatelja. Poginuo neprijateljski vojnik u engleskoj uniformi, sa engleskim dokumentima. Vlastiti izviđači kod Novigrada **(26** km istočno-sjeveroistočno od Zadra) potopili **1** motorni čamac i oštetili **7** ribarskih brodova. Prije podne **6** neprijateljskih lovaca iznad Šibenika. Oko **15,00** sati napad **9** neprijateljskih lovaca-

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/568.**

-bombardera na Rogoznicu. Otok Ugljan oko 16,00 sati napadnut od strane 20 neprijateljskih lovaca-bombardera; napad je izvršen na zapadnu stranu luke Kukljice, kao i na brodske ciljeve u luci. Još nema pojedinosti.

Namjera: Nastup poljskog dopunskog bataljona 264. divizije u cilju čišćenja Prgomet—Lećevica.[2] Čišćenje sjevernog rta Pašmana od strane 11. čete 891. puka. Čišćenje rajona južno od Mokrog Polja (13 km zapadno--sjeverozapadno od Knina) od strane dijelova 92. motoriziranog puka.

1. brdska divizija: Na cesti Knin—Zrmanja Vrelo nema snijega. Pruga Zrmanja Vrelo—Srb ponovo zavejana (do 1,5 m). Termin kretanja divizije ne može se utvrditi, jer se, zbog prebacivanja novih neprijateljskih snaga u rajon Petrovac—Grahovo, očekuje pritisak neprijatelja na cestu Lapac—Knin.

Namjera: Smanjivanje rastojanja među marševskim grupama uz istodobno napuštanje pruge. Grupa v. Hirschfeld sa početkom — Bihać, grupa Giercka — Lapac, grupa Daumuller — Srb, grupa Klebe — Zrmanja Vrelo, grupa Fehser — Lukavac (5 km sjeveroistočno od Knina).

[...]

## BROJ 377

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 16. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O POTAPANJU RIBARSKIH BRODOVA OD NJEMAČKIH AVIONA KOD NOVIGRADA I NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA ROGOZNICU I OTOK UGLJAN[1]

TAJNO

T E L E G R A M

**4384/4387 — 16. 2. — 09,05 h**

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 16. 2. 44.**

**Vrijeme:** Ponovo jake sniježne padavine. Djelomično oluja.

**Opća situacija:** Zbog novih sniježnih padavina vlastite akcije ograničene.

**264. divizija:** Vlastita izviđačka patrola izvještava, da je **Brštanovo (16.5** km sjeverno od Splita) zaposjednuto od strane neprijatelja. Jedan mrtav neprijateljski vojnik u engleskoj uniformi, sa engleskim doku-

2 Vidi dok. br. 167, 220, 223, 379, 381, 383, 384 i 385.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/568—569.

mentima. Vlastiti izviđači kod Novigrada (26 km istočno-sjeveroistočno od Zadra) potopili 1 motorni čamac i oštetili 7 ribarskih brodova. 6 neprijateljskih lovaca prije podne iznad Šibenika, a oko 15,00 sati napad 9 neprijateljskih lovaca-bombardera na Rogoznicu. Vlastitih gubitaka nema. Otok Ugljan napadnut oko 16,00 sati, od strane 20 neprijateljskih lovaca-bombardera, na zapadnoj strani luku Kukljicu i brodske ciljeve u njoj. Još nema detalja.

Namjera: Pristizanje poljskog dopunskog bataljona 264. divizije radi čišćenja rajona Prgomet, Brštanovo, Lećevica.[2] Čišćenje sjevernog rta Pašmana od strane 11. čete 891. puka. Čišćenje rajona južno od Mokrog Polja (13 km zapadno-sjeverozapadno od Knina) od strane dijelova 92. motoriziranog puka.

1. brdska divizija: Na cesti Knin—Zrmanja Vrelo nema snijega. Pruga Zrmanja Vrelo—Srb ponovo zavejana (do 1,5 m). Termin, kada će divizija započeti marš, još se ne može sagledati. Dolazak novih neprijateljskih snaga u rajon Petrovac—Grahovo upućuje na to, da se očekuje pritisak neprijatelja na cestu Lapac—Knin.

Namjera: Prikupljanje marševskih grupa, uz istodobno čišćenje pruge. Grupa Hirschfeld sa početkom u Bihaću, grupa Giercke — Lapac, grupa Daumiller Srb, grupa Klebe Zrmanja Vrelo, grupa Feser — Lukovac (5 km sjeveroistočno od Drniša).

[...]

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 993/44. pov. od 16. 2. 44.

**BROJ 378**

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 17. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O AKCIJI ČIŠĆENJA OTOKA PAŠMANA I NAPADU SAVEZNIČKE AVIJACIJE NA UGLJAN I ZADAR[1]

TAJNO

TELEGRAM

4437 — 17. 2. — 09,10 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu (pismeno)

**2 Vidi dok. br. 376, napomenu 2.**

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/575-576.**

**Dnevni izvještaj od 17. 2. 44.**

Vrijeme: povremena oluja, snježne padavine; obala — oluja, oblačno.

**Opća situacija:** Ceste za dotur ponovo zavejane. Vlastiti pokreti spriječeni.

**2G4. divizija:** Akcija čišćenja kod **Mokrog Polja** sprovedena od strane dijelova **92.** motoriziranog grenadirskog puka bez kontakta sa neprijateljem. U toku je čišćenje otoka **Pašmana.** Još nema izvještaja. Poljski **dopunski** bataljon **264.** divizije dostigao **Prgomet;**[2] nema radio-veze (smetnje). U rajonu 5 km istočno od Grebaštice 1 zarobljen; zaplijenjen - puškomitraljez.

Vlastita avijacija otvorila kod Starigrada **(26** km sjeveroistočno od **Zadra)** vatru na **4** ribarska broda, **2** putnička automobila i puškomitralješko gnijezdo. Neprijateljski izviđači iznad **Splita** i **Šibenika.** U **12,02** sati napad iz niskog leta lovaca-bombardera na zaljev **Kukljicu** (otok **Ugljan)** i na luku **Zadar.** Nedostaju pojedinosti. Prilikom napada na **Kukljicu** dana **15. 2.** potopljen kuter »Filippo« sa **80** tona opskrbe.

**Namjera:** Nastavak akcije čišćenja poljskog dopunskog bataljona 264. divizije. Prebacivanje 5. čete 264. divizije iz **Drniša** u rajon **Šibenika.**

**1. brdska divizija:** Na cesti **Knin—Zrmanja** nema bandi. Prevoj južno od **Sučevića** zavejan sve do prevoja južno od **Srba.** Cesta **Sučevići—Gračac** neprolazna.

[...]

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. **1011/44.** pov. od 17. 2. 44.

BROJ 379

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 18. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O IZNENADNOM NAPADU NA GRUPU PARTIZANA KOD GREBAŠTICE I ČIŠĆENJU OTOKA UGLJANA[1]

TAJNO
T E L E G R A M
4492/95 — 18. 2. 09,00 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu (pismeno)

**2 Vidi dok. br. 376, napomenu 2.**

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/580.**

**Dnevni izvještaj od 18. 2. 44.**

**Vrijeme:** lagani noćni mraz, manje sniježne padavine; obala — oluja, oblačno.

**Opća situacija:** nepromijenjena.

**264. divizija:** Vlastitim prodorima utvrđeno prisustvo jačih bandi u rajonu istočno od **Primoštena.**[2] **Vinovac** (10 km istočno od **Primoštena)** jako zaposjednut od strane bandi.[3] Slabiji neprijatelj sa kote 424 (4,5 km sjeverno-sjeverozapadno od **Marine)** povukao se u pravcu sjeveroistoka. Vlastita izviđačka patrola iznenadila bandite na obuci u rajonu 5 km istočno od **Grebaštice.**[4] Neprijateljski gubici: 20 mrtvih, 20 ranjenih. Završeno čišćenje oko **Kukljice (Ugljan)** i **Zdrelca (Pašman).** Neprijateljski gubici: 3 mrtva. Poljski dopunski bataljon dostigao **Lećevicu (16** km sjeverozapadno od **Splita),** nakon što je slomio jači otpor neprijatelja kod **Korušce.** Prilikom napada lovaca-bombardera na **Kukljicu,** 1 avion se srušio. Nastradali i pilot i avion.

**Namjera:** Nastavljanje čišćenja rajona sjeverno od **Trogira.** Izviđanje u rajonu zapadno od **Sučevića.**

[...]

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1030/44. pov. od 18. 2. 44.

BROJ 380

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 18. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE U POVODU EVAKUACIJE STANOVNIŠTVA IZ OBALNE ZONE»

RADIOGRAM

**Strogo povjerljivo**

**XV** brdski armijski korpus

Poslano: 18. 2. u 11,35 sati
Primljeno: 18. 2. u 14,55 sati

**Komandi 2. oklopne armije**

**Veza:** Naređenje Komande 2. oklopne armije, Operativno odjeljenje, Načelnik pozadine, Br. 0975/44. str. pov.
**Predmet:** Evakuacija[2]

**2, 3 i 4 Odnosi se na Osmu NO brigadu Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 223.**

**1 Snimak originala (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-313, film 199/7460988—7460994.**

**2 Opširnije o evakuaciji stanovništva s otoka i obale vidi dok. br. 119. napomenu 8.**

U obalnom rajonu moraju se evakuirati:

a) Stepen hitnosti I:
Svi gradovi i mjesta na obali.

b) Stepen hitnosti II:
Svo stanovništvo zone zaprečavanja »crveno«.

2) Smještaj evakuiranih u rajonu sjeverno od Save. Rajon, koji se nalazi neposredno iza evakuacione zone, ne dolazi u obzir za smještaj otprilike 200.000 stanovnika predviđenih za evakuaciju, pošto su tamo njihova ishrana i smještaj potpuno isključeni.

3) Pošto za odstupni marš stanovništva na raspolaganju stoji jedini put za dotur korpusa (Knin—Bihać), evakuacija se mora izvršiti do onog vremena (sredina ožujka) kada sa većom vjerojatnošću treba očekivati iskrcavanje, jer bi inače u odlučnom trenutku put za dotur beznadežno bio zatvoren ovom masom stanovništva. Tada bi mogle nastati slične posljedice kao prilikom vojnog pohoda na Francusku, gdje francuska komanda, uslijed rijeke izbjeglica, više nije mogla izvesti nikakve vojne pokrete.

4) Komanda korpusa, za marš evakuiranih, ne raspolaže niti sa potrebnim sredstvima (motorna vozila) niti sa snagama osiguranja. Pomoć jedinica sa hranom potpuno je isključena. Zato Komanda korpusa moli da Komanda armije poduzme potrebne mjere. Mora se ukazati na to, da su mjesta duž puta za odstupni marš skoro potpuno uništena.

5) Komanda korpusa moli za što skoriji odgovor.

XV brdski armijski korpus,
Operativno odjeljenje/Načelnik pozadine,
br. 283/44. st. pov. od 17. 2. 44.

BROJ 381

## ÌZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBI U RAJONU GREBAŠTICA—ROGOZNICA I NAPADU PARTIZANA NA ČETNIKE U KONJEVRATIMA[1]

TAJNO

TELEGRAM

**4567/4570 — 19. 2. — 09,05 h**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)**
**V SS-brdskom korpusu**
**LXIX armijskom korpusu (pismeno)**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/591—592.

**Dnevni izvještaj od 19. 2. 44.**

**Vrijeme:** noću mraz, povremeno oluja, preko dana djelomično sunčano. **Opća situacija:** nepromijenena.
[...]

264. **divizija:** Banditska aktivnost u rajonu **Grebaštica—Rogoznica——Prapatnica** i dalje traje.[2] Vlastita izvidnica utvrdila da su **Vinovac** i **Kruševo** (10 km istočno od **Primoštena)** zaposjednuti od strane neprijatelja.[3] 5 mrtvih, 1 zarobljen; 3 vlastita ranjena. Odbijen napad na četničko uporište **Konjevrate**[4] (8 km jugoistočno od **Skradina).** Neprijateljski gubici: 2 mrtva. Poljski dopunski bataljon navodno dostigao **Prapatnicu.** Zbog vremenskih neprilika nema veza. Neprijateljska izviđačka aktivnost na velikoj visini iznad **Šibenika** i **Splita.**

**Namjera:** Nastavljanje akcije čišćenja poljskog dopunskog bataljona. Izviđanje u rajonu istočno od **Primoštena.**

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1053/44. pov. od 19. 2. 44.

BROJ 382

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O USPJEŠNOM NAPADU NA RAZANAC I SUKOBU SA PARTIZANIMA KOD PREKA NA UGLJANU[1]

T E L E G R A M
4644 — 20. 2. — 08,58 h

20. 2. 44.

**Komandi 2. oklopne armije**

**Dnevni izvještaj Obavještajnog odjeljenja**

**Opća situacija:** nepromijenjena.

**II a,** c: **O b a 1 a:...**

Neprijatelj iz **Ražanca** (21 km sjeveroistočno od Zadra) odbačen. 18 zarobljenih, među njima 1 komesar; 1 puškomitraljez, 1 minobacač. U borbi izviđačke patrole na otoku Ugljanu 10 neprijateljskih vojnika poginulo.[2]

**2 i 3 Odnosi se na Osmu NO brigadu Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 223.**
**4. Vidi dok. br. 223, 540 i 544.**

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 564/26—27.**

**2 Vidi dok. br. 52, 62, 64 i 354.**

**U** Brštanovu **(16 km sjeverno od** Splita) novoformirani **Mosećko-svilajski bataljon (izjava prebjeglog). Mosorski odred vjerojatno u rajonu jugozapadno od** Trilja.

**Jugoistočno od** Dobrog Sela **banda, dijelovi 19. divizije, povukla** se **nakon vatrenog prepada iz pravca juga.**

**[...]**

***Berger,* v.r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Obavještajno odjeljenje,**
**br. 1033/44. pov.**

BROJ 383

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD **21.** VELJAČE **1944.** KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBAMA ISTOČNO OD ŠIBENIKA, NAPADIMA PARTIZANA NA UPORIŠTA KOD KLISA I BENKOVACA[1]

TAJNO

TELEGRAM

**4725 — 21. 2. — 10,20 h**

Komandi **2.** ojslopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj

**Izvještaj o pokretu trupa od 21. 2. 44.**

**1. brdska divizija:**

[...]
**1.** četa **99.** puka — **Sučevići.**
I **divizion 79. artiljerijskog puka — Pađene.**
II bataljon **99.** puka — **Knin.** Komandno mjesto — **Bihać.**

**Prilog dnevnom izvještaju**
**4730/32 — 21. 2. — 11,40 h**

**264.** divizija: **Banda srednje jačine u rajonu 9** km istočno od **Šibenika povukla se,[2] pred opkoljavanjem naših** snaga (njemačke, ustaške i četničke), **u pravcu sjevera; četnici su poduzeli** gonjenje. Borba još traje. Poljski do**punski bataljon, nakon slamanja jačeg** neprijateljskog otpora,[3] dostigao Kladnjice **i jugozapadno odatle** — Prapatnicu, **i** uspostavio vezu sa rajonom

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/607.**
**2 i 3 Odnosi se na Osmu NO brigadu Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 223.**

**Trogira.** Slabiji napad bandi na uporišta sjeverno od **Klisa** i južno od **Benkovca.** Slabija izviđanja i nadlijetanje **Šibenika, Splita** i **Drniša.**

**Namjera:** Nastavak čišćenja poljskog dopunskog bataljona 264. divizije u rajonu istočno od **Primoštena.**

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1093/44. pov. od 21. 2. 44.

BROJ 384

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 22. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O SUKOBU SA PARTIZANIMA KOD VINOVCA I RASTOVCA[1]

TAJNO

TELEGRAM

4796/4799 — 22. 2. — 09,20 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 22. 2. 44.**

**Vrijeme:** vjetrovito, noćni mraz; obala — oblačno, hladno.

**Opća situacija:** nepromijenjena.

**264. divizija:** Banditska aktivnost u rajonu istočno od **Primoštena** još traje.[2]. Vlastita izvidnica ponovo se sukobila sa banditima kod **Vinovca** i **Rastovca.**[3] Neprijateljski gubici: 5 mrtvih, 1 zarobljen. Vlastiti: 1 mrtav, 1 ranjen. 120 pripadnika jače bande kod **Gorisa** (12 km sjeveroistočno od **Šibenika)** pobjeglo u pravcu sjeveroistoka. U 21,25 sati na **Primošten** je navodno otvorena vatra sa brzih čamaca, sa 30—40 metaka kalibra 4,7. Zbog slabe vidljivosti čamci nisu mogli ništa da učine. Slabo neprijateljsko zračno izviđanje u rejonu **Marina—Trogir.**

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/609—610.**

**2 i 3 Odnosi se na Osmu NO brigadu Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br.** 223 **i 444, napomenu 4.**

**Namjera:** Nastavak akcije čišćenja poljskog dopunskog bataljona u rajonu sjeverno od **Trogira.** 158. baterija se prebacuje za **Marinu.**

**[…]**

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1107/44. pov. od *22.* 2. 44.

BROJ 385

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 23. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O IZVRŠENOJ RACIJI U KAŠTEL GOMILICI I BOMBARDIRANJU ŠIBENIKA[1]

**TAJNO**

**TELEGRAM**

4873/77 — 23. 2. — 09,20 h

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu (pismeno)

**Dnevni izvještaj od 23. 2.** 44.

**Vrijeme:** oblačno, noćni mraz.

**Opća situacija:** pojačana zračna aktivnost, povećano ometanje cesta za dotur.

264. **divizija:** Pojačana koncentracija banditskih snaga u divizijskom području i pojačana neprijateljska zračna aktivnost iznad cijelog divizijskog sektora vjerojatno služe osiguranju iskrcaja dotura i probijanju banditskih snaga sa mora ovamo. **Ervenik** (20 km zapadno-sjeverozapadno od **Knina)** zaposjednut od strane neprijatelja. Poljski dopunski bataljon prodro u Vrpolje i Perković (10 km jugoistočno od **Šibenika). U** 19,20 sati sa kota u području **Šibenika** otvorena vatra. Prilikom noćne racije u [Kaštel] Gomilici (5 km sjeverozapadno od **Splita)** otkrivena komunistička baza za održavanje veze. 1 kurir ubijen, 3 sumnjiva uhapšena. 1 vlastiti vojnik ranjen. **U** 14,40 sati napad oko 12 neprijateljskih bombardera, neplansko

t

bombardiranje oblasti Zadra. 1 ranjen. Od 10,45 do 11,45 sati 450 neprijateljskih četvoromotornih bombardera nadletjelo **Split** iz pravca jug--jugoistok u pravcu sjever-sjeveroistok. 7,5 km istočno od Splita 2 lovca--bombardera oštetila 1 teretno vozilo. U 12,10 sati 10 četvoromotornih bombardera u kursu sjever—jug izvršilo bombardiranje linije K[.. .][2] — **Mandalina** — ulaz u luku **Šibenik** (oko 130 bombi). Pogođena željeznička stanica u Šibeniku. Prije podne jako zračno izviđanje iznad Šibenika.

**Namjera:** Poljski dopunski bataljon ostaje u rajonu **Vrpolje—Perković** (2 km istočno od **Vrpolja)** radi priprema za akciju na poluotoku **Primoštenu.**

**[…]**

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1131/44. pov. od 23. 2. 44.

**BROJ 386**

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 24. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA AERODROM KOD DRNIŠA[1]

TAJNO

TELEGRAM

**4928/31 — 24. 2. — 09,20 h**

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu (pismeno)

**Dnevni izvještaj od** *24. 2.* **44.**

**Vrijeme:** u toku dana sunčano, noću mraz.

**Opća situacija:** 2iva zračna aktivnost u obalnom području.

**264. divizija:** U cijelom divizijskom sektoru veoma živa neprijateljska zračna aktivnost. Napadi i nadlijetanja lovaca-bombardera i bombarderskih formacija. Rajon **Split—Solin,** kao i **Zadar** (pojedinačni ciljevi) napadnuti bombama i vatrom iz avionskog naoružanja; tom prilikom nije bilo

2 Nečitljivo

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, iilm 561/645—646,

gubitaka. Od 12,00 do 12,20 sati napad na aerodrom Drniš. 1 komandantski avion za izviđanje rasporeda i 1 avion tipa »Hentschel«, koji su bili prizemljeni, uništeni su.

Namjera: Premještanje jednog voda od Nina za Petrčane (8 km sjeverozapadno od Zadra).

[...]

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1147/44. pov. od 24. 2. 44.

***Berger,*** v. r.

BROJ 387

DOPIS KOMANDE DRUGE OKLOPNE ARMIJE OD 26. VELJAČE 1944. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA U POVODU PREUZIMANJA CIVILNE UPRAVE OD STANE NDH U ZADRU[1]

TAJNO

Komanda 2. oklopne armije
Načelnik pozadine,
Oficir bezbjednosti,
br. 01378/44. pov.

Štab armije, 26. 2. 44.

**Predmet:** Preuzimanje hrvatske uprave u **Zadru.**

XV brdskom armijskom korpusu

1) Evakuacija civilnog stanovništva iz **Zadra,** kako je predloženo tamošnjim telegramom Operativnog odjeljenja, Br. 215/44. str. pov. od 5. 2. 44, otpada, pošto je trenutno neizvodljiva.

2) U prilogu se dostavlja prijepis dopisa Ministarstva hrvatske vojske, Pozadinsko odjeljenje, Br. 507/44. pov. od 28. 1. 44, sa ciljem da se zauzme pismeni stav i dostavi povratnom poštom.

3) Da bi se došlo do konačnog reguliranja pitanja **Zadra,** treba povratnim telegramom istodobno izvijestiti, da li za preuzimanje uprave od strane hrvatske države u pogledu situacije i snabdijevanja talijanskog civilnog stanovništva još postoje veoma ozbiljne sumnje.

4) Što hitnije dostaviti prijedlog za konačno rješenje.

Prilog 1.

**Kopija:**

Načelniku/Operativnom odjeljenju

Za Komandu oklopne armije
Načelnik štaba
*von Grolmann,* v. r.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 561/765.**

BROJ 388

## INFORMACIJA NJEMAČKOG OPUNOMOĆENOG GENERALA U HRVATSKOJ OD 2G. VELJAČE 1944. UPUĆENA MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA NDH O MJERAMA 2. OKLOPNE ARMIJE ZA DEPORTACIJU MUŠKOG STANOVNIŠTVA KOJE ZIVI NA OTOCIMA ISPRED JADRANSKE OBALE[1]

Njemački opunomoćeni general
u Hrvatskoj
odjelj. Ia, pov. br. 2800/44.

Zagreb, 26. 2. 1944.
Povjerljivo

| | |
|---|---|
| K-da 2. OkA | Na znanje |
| Prim. 1. ožujka 1944. | |
| B. B. pov. br. 659/44. Pril. | |
| Pov. br. od 01466/44 | |
| Obr. odjelj.:<br>Qu. 2 | Načelnik |

1) Ministarstvu oružanih snaga
**na ruke gospodinu ministru**
**ustaškom pukovniku V o k i ć u**[3]

2) Ministru unutrašnjih poslova
**na ruke gospodinu ministru**
**dr L o r k o v i ć u.**[4]
Z a g r e b

K-da 2. oklopne afrmije] predvidjela je da hitno regrutira muško stanovništvo koje živi na otocima ispred hrvatske obale za rad na fortifikacijskim objektima na obali.[6]

U vezi toga proizlazi slijedeći prijedlog s molbom za hitan blagonakloni stav i za dopunu pojedinih pitanja.

a) Regrutirat će se i na kopno prebaciti svi muškarci od 1904. do 1927. godišta.[6]

b) Mješovite komisije sastavljene od po jednog hrvat, oficira kopnene vojske i ustaške milicije, kojima će biti pridodat po jedan njemački oficir za održavanje veze sa njemačkim ustanovama, obezbjeđuju regrutiranje i prebacivanje ljudi u suradnji sa mjesnim hrvatskim vlastima.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-313, film 199/74610999—74611000.**
**2 Četvrtasti pečat primaoca.**
**3 Ante**
**4 Mladen**
**5 Vidi dok. br. 371.**
**6 O evakuaciji stanovništva sa otoka i obale opširnije vidi dok. br. 119, napomenu 8.**

c) Lica 1924. i 1925. godišta, ukoliko nisu pravoslavne vjeroispovijesti, privešće se kao regruti hrvatskih oružanih snaga i predat će se za to nadležnim hrvatskim vojnim ustanovama.

d) Ostalo ljudstvo bit će na raspolaganju tvrđavsko-pionirskim štabovima za građevinske radove na fortifikacijskim objektima na obali.

e) Ukoliko se prilikom regrutiranja utvrde politički nepouzdane osobe, iste treba uvrstiti u radne bataljone izvan obalskog područja.

f) Za snabdijevanje ljudstva navedenog pod d) važe osnovne direktive hrvatskog Ministarstva unutrašnjih poslova br. VT 11/44 od 22. 1. 1944.[7]

g) Predaja ljudstva mora se obaviti do 15. ožujka 1944.

Za njemačkog opunomoćenog generala
u Hrvatskoj
Načelnik štaba
***von Sothfang***
pukovnik

Na znanje:
K-di 2. oklopne arm. (veza: Ia/O. Qu/Qu. 2. str. pov. br. 0975/44)
Vojnoupr. k-tu Jugoistoka (veza : O. Qu/Qu. 1 od 23. 2. 44)
V SS-brd. korpusu
XV brd. AK
Insp. za utvrđivanje »Istok«
Komandantu Tvrđavskih pionira 14
29. tvrđavsko-pionirskom štabu
33. tvrđavsko-pionirskom štabu

BROJ 389

## DIREKTIVA KOMANDE DRUGE OKLOPNE ARMIJE OD 27. VELJAČE 1944. POTCLNJENIM JEDINICAMA O OSNOVNIM ZADACIMA NA UTVRĐIVANJU OBALE I O BORBI PROTIV PRIPADNIKA NOV I POJ[1]

**Prijepis**

Depeša **Komande** 2. **oklopne armije od** 27. II **1944.**
**stigla 5. 3. 44.**

Veza: **Komanda 2. oklopne** armije, Operativno odjeljenje str. pov. br. **298/44 od 31. 1. 44.**
**Tiče se borbe protiv bandi.**

**1) Osnovni zadatak korpusa 2. oklopne** armije ostaje da **obrambenu snagu obalskog fronta, daljnjim produženjem** radova na utvrđivanju obale **i pripremama zaprečavanja, sa svim naporima** stalno jačaju **i** da dalje orga-

7 Redakcija ne raspolaže tim dokumentom.

1 Snimak ovjerenog prijepisa depeše (tipkane na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/83—84.

niziraju obrambene mjere. Pri tome moraju držati slobodne neophodne željeznice za datur i puteve dotura koji su neophodni za obalsku obranu, s obzirom na rastuću napetost pomorsko-saobraćajne situacije. Pored toga. mora se zahtijevati neprestano angažiranje svih raspoloživih snaga i sredstava da bi se neposredno napadale bande, koje su posljednjih mjeseci, u velikim operacijama u prostranim oblastima armijskog područja, tučene i čija je borbena vrijednost znatno oslabljena, kao i da im se ne dozvoli da dođu do predaha. Radi uspješnog savlađivanja bandi, mora se potpuno iskoristiti vrijeme prije početka proljeća, koje uvjetuje manju pokretljivost bandi, otežanu prolaznost planinskog terena i povećane teškoće u snabdijevanju bandi.

Pošto, za sada, za velike operacije ne stoje na raspolaganju vlastite snage u dovoljnom broju, moraju se male operacije sprovesti kod svih divizija, jačine najmanje do jednog ojačanog bataljona, a kod korpusa jačine najmanje do jednog ojačanog puka, tako da u divizijskom (korpusnom) području stalno teče jedna od ovih operacija.

Cilj operacija je što je moguće veće slabljenje bandi. Postizanje ovog cilja podržava se cjelishodnim razbijanjem crvene organizacije snabdijevanja uz istodobno spriječavanje neprijateljskog prekomorskog snabdijevanja.

I dalje treba težiti zahvatu banditskih štabova, inozemnih komandi za vezu, i tako dalje, putem angažiranja snaga za specijalnu upotrebu. Detaljno prethodno obavještavanje sa svim raspoloživim izviđačkim sredstvima (također zajedno sa kontraobavještajnim odjeljenjem), točne pripreme, najstrože održavanje tajnosti i iznenadno stupanje u borbu sa najširim iskorišćavanjem motoriziranog transporta su pretpostavke za uspjeh. Za sada postojeća sniježna situacija jako ograničava mogućnosti smještaja i pokreta bandi, demaskira pećinska skrovišta jasno uočljivim stazama. Upravo sadašnje vrijeme je naročito pogodno za savlađivanje bandi. Teškoće vlastitih jedinica u vođenju borbe treba solidno otklanjati odgovarajućim komandnim i organizacionim mjerama kako bi se mogao postići cilj borbe.

2) Trajanje operacija proteže se, kao i dosada, samo na nekoliko dana, tako da se ovo kratkotrajno slabljenje obezbjeđenja skoro svuda može podnijeti.

3) Pripreme i sprovođenje operacija treba široko koristiti za obuku jedinica. Zato neposredno nakon završetka pojedinih borbenih dejstava cjelokupne operacije, treba da se sprovedu diskusije sa komandantima, starješinama jedinica, nižim komandnim kadrom i jedinicama.

4) Do kraja ožujka, svaki dio pješadijske jedinice ima da sprovede najmanje dvije višednevne operacije protiv bandi. Specijalne rodove u odgovarajućem obimu priključiti ovome. Ako se u naročitim slučajevima ne pokaže korisno odvajanje dijelova jedinice od zadataka obezbjeđenja, komanda korpusa treba u svakom slučaju da obezbijedi da se, putem odgovarajućih smjena u turnusu, izbjegne učmalost jedinica u stagniranim zadacima obezbjeđenja.

Također čestim premještanjem hrvatskih jedinica najbolje se ometa eventualno uspostavljanje veza sa mjesnim bandama. Povremena popuna dijelova jedinica alarmnim jedinicama služi istodobno i podizanju borbene snage alarmnih jedinica.

5) Korpusna komanda stalno izvještava, pod lozinkom »Hasenjagd«,[2] o operaciji koja treba da se sprovede na osnovu ove naredbe, i to 10 dana prije njenog početka, o namjeravanom planiranju i sprovođenju, uz usvajanje posebne šifre za svaku operaciju. Trebovanja pogonskog goriva blagovremeno uputiti Komandi pozadine 2. armije.

Komandant
2. oklopne armije
potpisao: ***Rendulic***[3]
Operativno odjeljenje str. pov. br. 581/44

Za točnost prijepisa
[.. .]«
kapetan i ordonans-oficir

**BROJ 390**

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 29. VELJAČE 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA ZALJEV SOLIN[1]

**TAJNO**

**T E L E G RA M**

Komandi **2.** oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu

**Prilog dnevnom izvještaju Operativnog i Obavještajnog odjeljenja od 29. 2. 44.**

[...]

**264.** divizija: Povećana neprijateljska aktivnost sa težištem oko Sinja; tamo se vrše jake koncentracije i pripreme bandita za prelazak preko Cetine

**2 Vidi dok. br. 401, napomenu 4.**

**3 Lothar**

**4 Potpis nečitak.**

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 564/8.**

i otvaranje minobacačke vatre na naše uporište. Prilikom prodora u rajon sjeveroistočno od **Pirovca,** uhapšeno je 40 sumnjivih; **1** bjegunac je ubijen. Neprijateljsko zračno izviđanje iznad **Zadra, Šibenika** i **Splita;** napadi neprijateljskih lovaca-bombardera na suhi dok i sjevernu luku u zaljevu Solin. Jedan lovac-bombarder je pogođen (2. četa 892. puka); izgorjeli i pilot i avion. IV poljski dopunski bataljon 264. divizije u **Drnišu.**

Komanda XV brdskog armijskog korpusa
Obavještajno odjeljenje/Operativno odj.
br. 1250/44. pov. od 29. 2. 1944.

BROJ 391

## IZVOD IZ RATNOG DNEVNIKA GLAVNOKOMANDUJUĆEG ADMIRALA JADRANA VOĐENOG ZA PERIOD OD 1. DO 29. VELJAČE 1944. GODINE[1]

**Opatija I. februara 1944. 00,50 sati**

Prema primljenom obavještenju od Komande 2. oki. armije 31. 1. u 21, 30 sati na sjevernu obalu otoka Ugljan iskrcao se jedan bataljon, a na južnu obalu jedna ojačana četa.[2] Naišlo se na slabiji otpor neprijatelja.

Drugi podaci o tome nedostaju.

[...]

**II,00 sati**

Prema izvještaju o situaciji Pomorskog komandanta Dalmacije od 31. 1. sa otoka Drvenik primijećen je jedan okršaj na moru u rajonu rta Ploče: Prema nepotvrđenim podacima neprijateljski ratni brodovi potopili su tanker »•Folgore«[3] i obalski motorni jedrenjak »Roma«[4] koji je također teglio, a koji su se nalazili u vožnji sa juga prema sjeveru. »AP-5« koji se nasukao na obalu otoka Murtera posada je napustila.

»G-102« nasukao se na obalu ispred Šibenika. Pokušaji njegovog odsukivanja nisu imali uspjeha.

Veći broj udesa koje su brodovi pretrpjeli zbog teških uvjeta za navigaciju na području Dalmacije i zbog neophodne potrebe za primjenu noćne vožnje, a koji su u većem broju slučajeva doveli do toga da su brodovi od velike vrijednosti potpuno izgubljeni, ponovo podvlače neophodnost za uspostavljanje povoljnog operativnog reži-

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NM London, film 115.**

**2 Vidi dok. br. 182, 184, 352 i 445.**

**3, 4, 5, 6 i 8 Ove brodove su potopili savezнички torpedni čamci.**

ma i pilotske službe, čiju je organizaciju i primjenu u praksi Admiral Jadrana već od samog početka uporno tražio...

[...]

2. **februara 1944.**
**13,30** sati

Od Pomorskog komandanta Dalmacije i komandanta luke Zadar primljeni su izvještaji o planskom toku razvoja ponovnog zauzimanja otoka Ugljan i neznatnog otpora neprijatelja. Komandant luke Rogoznica potvrdno je izvijestio o potapanju obalskog motornog jedrenjaka »Roma«,[5] o čemu je 1. 2. podnijet izvještaj. O sudbini tankera »Foglore«[6] nije se moglo više ništa dalje saznati. Prema tome, mora se računati da je tanker potopljen ili zarobljen.

**14,15** sati

Komandant luke Zadar prenio je izvještaj da je 1. 2. završeno zauzimanje otoka Ugljan i da je pročešljan otok Pašman. Naše snage iskrcale su se na sjevernu i južnu obalu Dugog otoka,[7] a u toku 2. 2. vrše čišćenje otoka.

Parobrod »Marbianco«, čije je spasavanje i tegljenje iz Zadra u područje sjevernog Jadrana bilo pripremljeno, 1. 2. u 12,50 sati prevrnuo se u zadarskoj luci. Na taj je način otežano uplovljenje brodova u luku, ali nije potpuno onemogućeno.

[...]

**3. februara 1944.**
**08,55 sati**

Prema izvještaju komandanta luke Šibenik oko 21,45 **sati** 1. 2. naspram rta Ploča primijećen je jedan duži okršaj na moru, pri čemu je vatra otvarana iz mitraljeza i topova kalibra 37 mm, poslije čega je uslijedila jedna snažna eksplozija i osmotren plameni stup visok oko 40 m. Pošto o tankeru »Folgore«[8] još uvijek nije primljen nikakav precizan izvještaj, ova eksplozija je dovedena u vezu sa njegovim uništenjem.

[...]

Mnogobrojni napadi iz zraka na Zadar, Šibenik i Split imali su za posljedicu da je kod Talijana nastupila potpuna demoralizacija, koji su pri svakoj zračnoj uzbuni u paničnom bijegu napuštali svoj posao. I pored toga, zbog nedostatka neke druge radne snage prisiljeni smo da za tu svrhu angažiramo ove snage, koje primjenom strožijeg stražarskog obezbjeđenja moramo primorati na jače angažiranje u radu. Potraživanja za brojnu raspodjelu istih dostavljena su Komandi mornaričkih grupa Jug.

**13,10** sati

Operacija protiv otoka ispred Zadra, koja se odvijala po planu, sada je završena. Pošto su otoci Sestrunj

7 Vidi dok. br. 183.

i Dugi otok pročešljani jedinice kopnene vojske su povučene.

Jedna jedinica ostavljena je na otoku Ugljanu kao stalna posada.

[...]

**Opatija 4. februara 1944. 13,00 sati**

U svom dopunskom izvještaju o potapanju tankera »Folgore« 30. 1. 1944. Glavna ispostava pomorskog teretnog saobraćaja u Splitu javlja, da je tanker »Folgore« sa m/j »Roma«, koji mu se nalazio u teglju, potopljen od tri neprijateljska TC 30. 1. oko 02,00 sati kod rta Ploča za vrijeme vožnje iz Splita za Šibenik. M/j »Roma« spasio je tom prilikom svu posadu sa »Folgore«.

**16,30 sati**

Prema jednom kasnijem izvještaju glavne ispostave pomorskog teretnog saobraćaja u Splitu 3. 2. oko 02,30 sata na parobrodu »Quadrofoglio« u visini Supetra na oko 10 nm od Splita zbog naglo stvoi-ene pukotine na bočnom zidu broda prodrla je voda u mašinski prostor. Pošto je spašena municija brod je na odstojanju od oko 800 m od obale približno u 07,00 sati potonuo vjerojatno zbog eksplozije parnog kotla. Svi članovi posade sa broda prebačeni su u Split, odakle će prvom povoljnom prilikom biti upućeni za Trst.

Postoji sumnja da se ovdje radi o sabotaži. Naknadna istraga po tome je otežana, zbog toga što je brod potopljen. Glavnoj ispostavi pomorskog teretnog saobraćaja u Splitu izdato je naređenje, da se izvrši detaljno saslušavanje svih članova posade.

[...]

**5. februar 1944. 17,50 sati**

Komandant luke Split izvještava, da je 4. 2. osmotren jedan prevrnuti ob. mot. jedrenjak sa dva jarbola, koji je između ostalog bio natovaren mesnim konzervama. Od članova posade nije se nitko mogao vidjeti. Izgleda da se radi o m/j »Amalia B«, koji je 2. 2. u 16,30 sati isplovio iz Šibenika za Split natovaren sa 25 tona živežnih namirnica. Na jedrenjaku se nalazilo 5 članova posade, 2 PA artiljerca i 9 vojnika. Organizirano je traganje za nestalim vojnicima.

[•••I

**6. februara 1944. 23,20 sati**

U svom izvještaju o situaciji za 6.2. komanda 2. oki. armije javlja, da su dva neprijateljska ratna broda oko 07,10 sati otvorila vatru na Lapad i luku u Dubrovniku i da su pri tom ispalila oko 30 granata. Prouzrokovane su samo neznatne materijalne štete. Pojedinosti nedostaju. Po prednjem se mora sačekati na izvještaj komandanta luke Dubrovnik.

[...]

7. februara 1944. 08,00 sati

Obaliski motorni jedrenjak »Francesca da Rimini« od 2. 2. nije stigao u određenu luku.[9] Pomorski komandant Dalmacije pretpostavlja, da je jedrenjak izgubljen u borbi na moru, do koje je došlo u noći 2/3. 2. u vodama ispred Šibenika.

Sve više postaje jasno, da se neobezbjeđen pomorski teretni saobraćaj ne može duže vrijeme obavljati, pošto je uvjetovan vrlo osjetnim gubicima. U posljednje vrijeme učestali su izvještaji o uništenju dragocjenih brodova, a naročito u toku vožnje između Šibenika i Splita pošto se tada mora proći pored rta Ploča, koji nije zaštićen otocima. Zbog toga se baš u ovom morskom prostoru pružaju povoljne mogućnosti za napad neprijateljskih površinskih ratnih brodova, kao torpednih čamaca i razarača. Mjere koje su planirane (minske prepreke) za spriječavanje iznenadnih napada površinskih ratnih brodova i podmornica, još se nisu mogle poduzeti, pošto se do sada nije raspolagalo nijednim minopolagačem. Obezbjeđenje ovog morskog prostora pomoću bočno postavljenih prepreka u odnosu na plovnu rutu predstavlja jedan od prvih zadataka miniranja, koji se mora poduzeti, čim bude potpuno dovršen minopolagač »Pelikan«.

[…]

14,30 sati

Glavna ispostava pomorskog teretnog saobraćaja Split izvještava da obalski motorni jedrenjak »Norma« sa »Pina Rosa« u teglju i još jedan drugi motorni jedrenjak, koji su 20. 1. isplovili iz Splita za Metković, još nisu stigli u odredišnu luku. Naknadne potrage za njima ostale su do sada bez rezultata.

[…]

9. **februara** 1944. 00,40 sati

Na parobrod »Pomona« u Kaštelanskom zaljevu 8. 2. u 16,20 sati izvršilo je napad bombama i topovsko-mitraljeskom vatrom 10 neprijateljskih lovaca-bombardera. Direktnim pogocima nekoliko bombi na brodu su na više mjesta izbili požari i prouzrokovana veća oštećenja, tako da je brod onesposobljen za manevriranje. Gašenje požara na brodu nije bilo moguće izvršiti sredstvima komande luke Split. Ljudskih žrtava nije bilo. Od ukupnog tereta na brodu bilo je već ugašeno oko 700 tona robe.

[…]

08,00 sati

Dubrovnik izvještava da su 5. 2. od 07,05 do 07,40 sati dva neprijateljska razarača dejstvovala vatrom na luku i željeznička postrojenja. Nisu prouzrokovani nikakvi gubici.

[…]

**9 Vidi dok. br. 184.**

**15,15** [SA]*I Komandant luke Zadar izvještava :

Neprijatelj je 8. 2. izvršio 2 napada iz zraka na brodove u jednoj uvali na otoku Ugljanu u kojima je učestvovalo po 12 lovačko-bombarderskih aviona. Tom prilikom jedan I-čamac je uništen, dok je parobrod »Gigliola« zapaljen.

U svom dopunskom izvještaju gl. ispostava pom. teretnog saobraćaja u Splitu izvještava, da se parobrod «•Pomona« poslije 14-satne žestoke vatre u međuvremenu zapaljen, kojom prilikom je uništeno oko 1.800 tona tereta. Brod se još održava na površini.

Po pristizanju slijedećih izvještaja moći će se sagledati, da li će se brod radi eventualne opravke uz pomoć remorkera moći otegliti u područje sjevernog Jadrana.

[•••]

**22,20 sati** Komandant 3. grupe des. brodova 10. desantne flotile izvještava, da je 8.2. u 23,30 sata uplovio u Korčulu. Za vrijeme marša između o. Korčule i o. Mljeta poslije kraćeg vatrenog okršaja zarobljen je jedan veći motorni brod naoružan jednim topom Oerlikon i tri mitraljeza sa čeličnim štitovima, jedan motorni čamac i jedan čamac za spasavanje. Zarobljeno je 13 muškaraca i jedna žena. Brod je bio natovaren živežnim namirnicama i municijom.[10]

[…]

**Opatija 10. februara 1944. 05,30 sati** Komandant luke Zadar izvještava, da je u drugom napadu iz zraka, koji je 9. 2. izvršen na parobrod »Gigliola«, koji se već nalazio u plamenu u jednoj uvali na o. Ugljanu, brod pogođen jednom bombom i da je potopljen.

**06,35 sati** Štab ratne mornarice Hrvatske za vezu izvještava, da je prema izvještaju vojno-ekonomskog oficira u Zagrebu neophodno potrebno da se donese odluka, da brodogradilište u Trogiru otpočne sa radom. Od posebnog je interesa da li se u navedenom brodogradilištu već otpočeo odvijati rad pod upravom ratne mornarice i da li se i kad se ovo predviđa.

Brodogradilište u Trogiru pod upravom ratne mornarice još nije otpočelo sa radom. Domaći radnici su svojevremeno napustili brodogradilište i u većem broju prebjegli partizanima. I pored neznatnog oštećenja brodogradilište, na čije brzo otpočinjanje rada ratna mornarica polaže veliki značaj, rad u njemu mogao bi kroz kratko vrijeme otpočeti, što će, međutim, za sada biti onemogućeno pravovremenim pribavljanjem radne snage koja je voljna da radi.

[• • •]

Vidi dok. br. 153, 229 i 466.

07,00 sati

Za zauzimanje otoka Visa,[11] koje je planirano da se izvrši u posljednjoj dekadi mjeseca veljače, predviđeno je da se, prema obavještenju primljenom od komande 2. oki. armije, 3. četa 771. pion. des. bataljona, pošto bude ponovo osposobljena za borbenu upotrebu, oko 15. 2. predislocira u zonu V SS br. AK (118. pd) ...

[...]

**Opatija 11. februara 1944. 15,45 sati**

Glavna ispostava pomorskog teretnog saobraćaja naknadno je izvijestila o gubitku parobroda »Salona«,[12] pošto su brod 8. 2. oko 22,45 sati napala kod Rogoznice dva neprijateljska torpedna čamca. Očigledno je brod dejstvom vatrenog naoružanja zapaljen, pa ga je posada nasukala na obalu. Tamo je brod izgorio. Prema prethodnim podacima poginula su 3 vojnika, 3 talijanska člana posade i 6 civila, dok su 3 vojnika, komandant broda i jedan civil ranjeni.

Pošto je u jednom radiogramu. Pom. komandant Dalmacije također ukazao na ugroženost pomorske komunikacije u rajonu rta Ploča i na gubitke u brodovima, do kojih je došlo posljednjih dana, neodložno je potrebno da se što prije poduzmu odgovarajuće protivmjere vlastitim torpiljarkama i S-torpednim čamcima.

Ova mjera bit će poduzeta onog momenta, čim navedeni brodovi budu stavljeni na raspolaganje.

[...]

**13. februara 1944. 09,15 sati**

Komanda 2. oki. armije obavijestila je Admirala Jadrana o pojedinostima za predviđenu upotrebu 771. pion. des. bataljona. U vezi s tim, bataljon se sa svim jedinicama spremnim za izvršenje borbenih zadataka (2, 3. i 5. četa) u operaciji za zauzimanje otoka Visa (Freischütz) potčinjava 118. lovačkoj diviziji (komandno mjesto Ljubuški). Da bi se iskoristile tamne noći bez mjesečine, operacija će biti izvršena u periodu između 20. 2. i 1. 3.

Rad na pripremi bataljona za izvršavanje borbenih zadataka treba u takvoj mjeri ubrzati, kako bi se zagarantiralo njegovo učešće u operaciji »Freischütz«. Ako bi eventualno nastala potreba za odgađanje izvršenja operacije za 4 tjedna, to bi možda u uvjetima stalnog jačanja neprijateljskih snaga na Visu bio doveden u pitanje konačan ishod čitave operacije. Pripreme i samo prebacivanje u očekujući rajon za izvršenje operacije »Freischütz« bataljon treba da izvrši u međusobnom dogovoru sa Admiralom Jadrana.

[• • •]

**11 i 17 O planu Nijemaca za desant na otok Vis i organizaciji obrane Visa od strane Dvadesetšeste divizije NOVJ vidi dok. br. 87, napomena 2.**

**12 Vidi dok. br. 466.**

**20,45 sati**

Komanda V SS-brd. AK izvještava da 4—5 ratnih brodova (S-torp. čamaca) neprekidno krstari sasvim blizu obale krajnjeg zapadnog dijela o. Hvara. Komanda korpusa moli, da se u ovo područje upute pom. snage RM.

Pripreme za operaciju »Freischütz« za sada ne dozvoljavaju da se pristupi izvršenju takvih specijalnih zadataka.

Razumije se, da je za nesmetan marš desantnog konvoja potrebno, da se sa torpiljarkama i S-torp. čamcima u naredno vrijeme isplovljava noću u vode ispred rta Ploča. Izvještaji u posljednje vrijeme potvrđuju, da neprijatelj najčešće na ovom području ometa naš pomorski saobraćaj i da bi ga mogao potpuno prekinuti.

**Opatija**
**14. februara**
**1944.**
**04,20 sati**

Prema izvještaju komandanta 11. flotile osiguranja ratni brodovi »TA-28« i »G-104«, koji su 15. 2. zatražene od komandanta flotile, spremni su za izvršenje zadatka zaštite prevoženja 2. i 3. čete 771. pion. des. bataljona. Prema naknadnom razgovoru sa komandantom 771. pion. des. bataljona određeno je, da se obe čete, koje se sastoje iz 32 manje jedinice, u području operacija prebace u dvije etape. Predviđeno je da konvoj sa četama 17. 2. u 12,00 sati isplovi iz Kraljevice za uvale na južnom dijelu otoka Ugljana, gdje marševskom brzinom od 6 čv treba da stigne cjelokupan sastav brodova. Istog dana po padu mraka marš se nastavlja za područje Trogira.

[...]

**15. februara**
**1944.**
**10,30 sati**

Poletanje aviona koje je izvršeno 14. 2. poslije podne u cilju izviđanja talijanske obale proteklo je bez rezultata. Prilikom izviđanja otoka Visa pomoću 4 aviona tipa BF-109 osmotreno je oko 50 brodova, a u luci Komiža i jedan veći motorni brod, jedan veći brod sa tri jarbola j oko 20 manjih brodova. U uvalama na južnoj strani otoka primijećene su na površini mora veće mrlje nafte i ulja. U uvali Smokova otvorena je vatra na jedan brod sa dva jarbola sa dobrim rezultatima dejstva. Između o. Visa i Hvara nisu primijećeni nikakvi pokreti brodova.

**11,00 sati**

Pozivajući se na izvještaj o situaciji Admirala Jadrana od 9. i 10. 2. štab RM Hrvatske za vezu prenosi hrvatski izvještaj o situaciji od 13. 2. u kome doslovno navodi :

»Naši avioni su 9. 2. kod otoka Ugljana potopili talijanski parobrod »Gigliola« (7000 frt) i oštetili jedan desantni brod.«

Zbog toga štab RM Hrvatske za vezu smatra, da napad na parabrod »Gigliola« nisu izvršili neprijateljski,

već hrvatski avioni. Ove podatke prenio je štab RM Hrvatske za vezu.

[•••]

**16.** februara **1944.** 22,30 sati

Pomorski komandant Dalmacije izvještava da su na savjetovanju od 14. 2. postignuti slijedeći rezultati:

»Učesnici savjetovanja: štab divizije,[13] komandant puka i Operativno odjeljenje korpusa.[14] Potreban je brodski prostor za prevoženje 2.000 ljudi i 200 tovarnih grla stoke sa 2 baterije brdskih topova. Prostorni kapacitet des. plovnih sredstava pion. desantnog bataljona još nije poznat. Ako se ne iskoristi prostor za prevoženje zaštitnog odreda potreban je veći broj brodova najmanje brzine od 9 čv. Desantni brodovi SF predviđeni su samo za prevoz artiljerije i tovarne stoke. Polazni rajon Pelješački kanal, maršruta des. konvoja uz sjevernu obalu o. Korčule, mostobran (rajon iskrcavanja) na jugoistočnom dijelu otoka. Rajoni koncentracije torpiljarki Šibenik i Dubrovnik, S-torpednih čamaca Kotor, a minolovaca Trogir. Postavljen je zahtjev za prisustvo podmornica u području operacije. Zbog ograničenog broja ratnih brodova vatru zaštitnog odreda koncentrirati isključivo za neposrednu zaštitu prevoženja pozadinskih dijelova. Ne dodjeljivati mu nikakve druge zadatke, a također ne davati mu nikakve druge zadatke prevoženja. Početak iskrcavanja u 00,00 sati. Artiljerijsku pripremu iskrcavanja vrši zaštitni odred sa cjelokupnim naoružanjem 20 minuta prije početka iskrcavanja. Za zaštitu pothranjivanja desantnih snaga potrebno je da se zaštitni odred neprekidno nalazi u području operacije sve do njenog završetka.

Ostalo je otvoreno pitanje, da li se predviđa trajno rušenje objekata na otoku. Za samo pročešljavanje otoka nije opravdano angažiranje većih snaga. Potrebno je da na dan »X« mjesec izađe kratko vrijeme prije početka iskrcavanja. Potrebno je da se odredi prolaz u min. prepreci sjeverno od o. Korčule. Postavljen je novi zahtjev za dodjelu 2.000 pojaseva za spasavanje. Pitanje prebacivanja ratnih zarobljenika i evakuiranog dijela stanovništva muškog spola nije razmatrano.«

[…]

**17. februara 1944. 11,15 sati**

Za napad iz zraka na uvale na o. Ugljanu i uvalu Maestro, koji je prema izvještaju komandanta luke Zadar izvršen sa 18 lovačko-bombarderskih aviona, avioni su 15. 2. doletjeli na hitno traženje engleskih avijatičara u cilju bombardiranja prikupljenih brodova, koji su tamo

**13 Odnosi se na Stab 118. lovačke divizije.**
**14 Odnosi se na Operativno odjeljenje Petog SS-brdskog armijskog korpusa.**

navodno otkriveni, da bi se odvratili od napada na Vis, za koji su se, prema pretpostavci neprijatelja, tamo nalazili u pripravnosti. Slijedećeg dana oko 12,00 sati u ponovnom napadu iz zraka učestvovalo je 12 lovaca-bombardera, pri čemu nisu prouzrokovane nikakve štete na vojnim objektima.

[„]

**Opatija 18. februara 1944. 00,40 sati**

Neprijateljski torpedni čamci izvjesno vrijeme potpuno onemogućavaju odvijanje pomorskog saobraćaja između Splita i Šibenika u rajonu rt Ploča. Pomorski komandant Dalmacije moli da se za konvoje predviđene u noći 20./21. 2. 1944. od Splita na sjever i od Šibenika na jug obezbijediti potrebna zaštita.

Od prije dužeg vremena predviđena je jedna noćna akcija radi rastjerivanja neprijateljskih torpednih čamaca, ali se do sada, međutim, zbog stanja spremnosti brodova za izvršenje borbenih zadataka i s obzirom na predstojeće operacije »Freischütz«[13] i »Frechdachs«[16] nije mogla izvršiti.

Tri R-broda [minolovca] 12. flotile za razminiranje koji su pod komandom por. boj. broda Mallmanna 19. 2. upućeni iz Pule na jug, da u minskim preprekama između velikih otoka u Dalmaciji južno od Splita izrade potreban broj prolaza, dobili su naređenje da rastjeraju neprijateljske S-torpedne čamce koji se vjerojatno nalaze u zasjedi u vodama ispred rta Ploča. Osim toga, ujioći 20./21. 2. komandant 11. flotile osiguranja isplovljava sa TA-36 i TA-37 prema rtu Ploča u cilju izvršavanja napda na neprijateljske S-torpedne čamce.

**01,40 sati**

Komandant luke Split izvještava, da se jedan motorni čamac, koji je 15. 2. oko 17,15 sati od komande luke upućen iz Splita još nije vratio, vjerojatno zbog oštećenja nailaskom na minu. Komanda 892. baterije izvještava, da se čamac sa posadom nasukao na obalu ispred Maslinice (o. Šolta), pri čemu nisu pretrpljeni gubici.

Motorni čamac AZ-3, koji je 15. 2. u 21,25 sati isplovio radi ribolova, do sada se još nije vratio.

[...]

**Opatija 19. februara 06,54 sati**

Za AZ-8 i AZ-9 koji su za operaciju protiv otoka 18. 2. isplovili iz Zadra, od tada se za njih ne raspolaže nikakvim podacima. Potraga za njima je u toku.

[...]

15 Operacija »Freischütz« odnosi se na desant njemačkih jedinica na Vis.
16 Redakcija nije utvrdila na koju se operaciju odnosi.

**Opatija**
**22. februara**
**1944.**
**00,05** sati

Komandant luke Zadar izvještava, da na nijedno pitanje, koje je postavljeno svim komandama jedinica i ustanova o mjestu razmještaja AZ-8 i AZ-9, nije dobijen pozitivan odgovor. Od 18. 2. o brodovima nema nikakvih podataka. Prema tome je najvjerojatnije da su brodovi potpuno izgubljeni.

Brodovi su svojevremeno isplovili iz Zadra u operaciji protiv otoka Ugljana, odakle se nisu više vratili.

U svom dopunskom izvještaju komandant 11. flotile osiguranja javlja zbog čega je 21. 2. sa TA-36 i TA-37 prekinuo izvršenje borbenog zadatka u vodama kod rta Ploča. Kod snage vjetra 10 i 11 i jačine mora 8 brodovi su još mogli održavati brzinu od samo 12 čv, tako da je postojala mogućnost da se u područje operacije stigne ustvari tek 22. 2. oko 03,00 sati. Na taj se način cilj ne bi mogao postići.

Prekid izvršenja operacije je odobren, pošto nije bilo vjerojatno da bi se u ovakvim uvjetima vremena naišlo na neprijateljske S-torpedne čamce.

[...]

**23. februara**
**1944.**
**09,00 sati**

Oficir za vezu kod drž. opunomoćenika Fasano uputio je Admiralu Jadrana slijedeći telegram:

»Mussolini je primio izvještaj da je jahtu »Elettra« **koja** je vlasništvo pronalazača Marconia zaplijenila u Trstu njemačka ratna mornarica. »Elettra« predstavlja **talijanski** kulturni spomenik. Državni opunomoćenik moli, da se brod po mogućnosti sačuva u dosadašnjem stanju. Molim da se odgovor dostavi po žičnoj liniji veze.«

Po ovome je potrebno konstatirati, da je brod u službi njemačke ratne mornarice uništen dejstvom neprijatelja. Pošto se »Elettra« 21. 1. nasukao na rt Mika direktnim pogotkom bombe je uništen, gdje je legao na dno. Prije preuzimanja broda u službu spomen-predmeti historijskog značenja predati su talijanskim vlastima u Trstu.

[..'.]

18,30 sati

Pomorski komandant Dalmacije izvještava da je R-188, koji pripada 12. R-flotili, dolazeći sa sjevera u 13,20 sati uplovio u Trogir. Oko 35 članova posade sa R-187 preuzeo je R-188, a brod je poslije kratkog pregleda oštećenja prepušten vjetru i valovima.

Dva ranjena člana posade nalaze se u užem rajonu Trogira na liječničkoj njezi.

Prema nedvosmislenom i izričitom naređenju Admirala Jadrana i komandanta 11. flotile osiguranja komandant 12. R-flotile trebao je u području operacija voziti po pravilu noću.

Od komandanta je zatraženo da dostavi izvještaj, zbog čega je nasuprot ovom naređenju poduzeo da izvrši dnevni marš i zbog čega je oštećeni brod bez poduzimanja odgovarajućih mjera ostavio na milost i nemilost neprijateljskim napadima.

[…]

25. **februara**
**15,45 sati** Sa TA-22 primljen je izvještaj, da je uslijed napada većeg broja aviona tipa Spitfire, koji je na torpiljarke izvršen vatrenim naoružanjem, ranjen veći broj članova posade. Za teško ranjenog mornara (pogođen u glavu) zatraženo je da se uputi jedan hidroavion iz službe spašavanja. Marš za izvršenje naređenog zadatka je nastavljen.

**16,00 sati** Komandant luke Zadar izvještava, da je oko 15,30 sati osmotreno otvaranje topovske vatre na južnom dijelu otoka Ista. Oko 12,20 sati iznad grada je u pravcu sjevera preletjelo oko 200 neprijateljskih bombardera. Oko 11,45 sati 8 lovačko-bombarderskih aviona izvršilo je napad na aerodrom u Zemuniku, pri čemu je uništen jedan avion. Osim toga izvršen je napad i na lučicu u Lukoranu (otok Ugljan). Nisu pričinjene nikakve materijalne štete.

**[.. J**

**19,45 sati** Sa TA-22 primljen je radiogram, prema kome su ranjenici predati na zbrinjavanje u Zadar. Izvršenje zadatka se nastavlja.

[…]

**20,30** sati R-187 koji se nalazio u doku prevrnut je i leži nagnut pod uglom od 45° na bočnu stranu doka. Dovod električne struje potrebne za istiskivanje vode iz doka prekinut je za vrijeme napada. Vrše se pokušaji da se brod održi na površini. Bombama je pogođeno i skladište za rezervne dijelove podmornica, ali prema dosadašnjim podacima materijalne štete nisu teške.

Komandant 12. R-flotile dostavio je po ovome dopunski izvještaj, prema kojem je R-187, koji se prevrnuo u doku, većim dijelom ispunjen vodom. Jedan dio naoružanja i municije je spašen. Nisu pričinjeni nikakvi gubici u ljudstvu.

[…]

**Opatija**
**26. februara**
**1944.** Komandant luke Zadar izvještava da je 25. 2. od 11,00 do 11,45 sati preletjelo u pravcu sjevera 105 neprijateljskih bombardera.

**08,10 sati** U 11,35, 11,55 i 12,25 sati izvršen je napd iz zraka sa po dva bombardera na Zadar i aerodrom. Direktnim

pogocima bombi porušeni su objekti za smještaj posada brodova i skladišta, dok je jedan mornar ranjen.

[...]

21,50 sati

Od komandanta 12. R-flotile primljen je kratak izvještaj o izvršenom maršu na jug, kojom prilikom su R-187 i R-188 zbog uzastopnih napada neprijateljskih lovačko-bombarderskih aviona oštećeni.

Odgovor na pitanja koja je postavio Admiral Jadrana u pogledu izvršenja noćnog marša dat je u ovom izvještaju. U cjelini dostavljen je slijedeći izvještaj:

»22. 2. oko 17,00 sati sa istočne strane otoka Iž razoružano je i zarobljeno 9 partizana u jednom čamcu na vesla. Zbog slabe vidljivosti prekinuli smo vožnju, pa smo se od 21,00 do 04,00 sata održavali na sidru. 23. 2. oko 07,00 sati uočio nas je neprijateljski izviđački avion, a u 07,30 sati uz pomoć spuštenog čamca uzeli smo vez uz stjenovitu padinu u uvali Mnadoler [16a] i tu se dobro maskirali. U međuotočnom području u širem rajonu Splita neprijateljska lovačka avijacija ispoljavala je slabu aktivnost. Vatra nije otvarana, da se ne bi otkrio položaj broda u vezu. U 12,30 sati uslijedio je napad 8 neprijateljskih lovačko-bombarderskih aviona sa bombama i topovsko-mitraljeskom vatrom. Zahvaljujući precizno usmjeravanoj vatri PA odbrane nisu pretrpljena nikakva oštećenja. Potom smo se udaljili od obale da bismo našli drugo prikriveno mjesto i da bismo manevriranjem u cilju izbjegavanja aviona bolje upotrijebili naoružanje na brodu. Oko 13,00 sati uslijedio je napad 6 neprijateljskih lovačko-bombarderskih aviona usmjeren prvenstveno na R-187, pri čemu su bombe pale u neposrednoj blizini broda. Pošto su na brodu prestala raditi obadva pogonska stroja, tako onesposobljen za manevar i sa jednim dijelom posade izbačenim iz stroja, a dijelomično oštećenim ili uništenim naoružanjem, R-187 je neprijatelju predstavljao običnu metu za gađanje. Jedan dio posade sa ranjenicima prekrcao se na R-188. Ostali dio posade na R-187 tjeran vjetrom i valovima iskrcao se na jedan otok. Zbog stalnih napada koji su sad uslijedili na R-188, odsukivanje broda nije bilo moguće. Pri tom je posadi R-188 pošlo za rukom da obori jedan neprijateljski avion. Oko 14,00 sati R-188 se ponovo prikrio. Oko 18,00 sati bili smo ponovo otkriveni i ponovo napadnuti od 6 do 10 lovačko-bombarderskih aviona u jednom talasu. Sposobnosti broda za vožnju bile su smanjene. U 18,00 sati sa R-188 otišli smo se od obale, da bismo preuzeli R-187 u tegalj, za kojeg je neprijatelj izvjestio da je potopljen. U slučaju da bude ponovo sma-

16a **Redakcija nije utvrdila na koju se uvalu odnosi.**

njena sposobnost za plovidbu, pošto oba broda nisu sposobna za izvršenje borbenih zadataka, uputili smo se natrag za Pulu.

24. 2. oko 05,30 sati sa istočne strann otoka Iža razoružali smo i zarobili 22 partizana koji su se nalazili u jednom motornom leutu. Ukupni gubici iznose 2 mrtva, 3 teže i 3 lakše ranjena. Materijalne štete: na R-187 uništene pogocima vatrenog naoružanja dvije boce za zrak i tank za pogonsko gorivo, na bočnim zidovima u visini vodene linije brod na više mjesta probijen, a u pramčanom dijelu prodire voda. Na R-188 pogocima vatrenog naoružanja probijen rezervoar za pogonsko gorivo i cijevi za hlađenja vodom, dok je paluba na više mjesta probijena. Na oba broda oštećeni radio-uređaji za vezu. Brodovi privremeno tehnički izvan upotrebe.

Iskustvo iz ovog dejstva neprijatelja nadmoćnijim snagama: zadržavanje ratnih brodova danju na području otoka Visa nije moguće ni ako su brodovi maskirani u dobro prikrivenim uvalama.

**23,05 sati**

Njemačka Mornarička komanda Italije izvještava, da je jedan mornarički oficir, koji je pobjegao iz južne Italije, »MAS-433« dao slijedeće podatke: Mjeseca novembra stigao je u luku Termoli jedan torpedni čamac iz Šibenika. Komandant torpednog čamca poručnik boj. broda Frezzer bio je u toku vožnje ubijen od strane posade, pošto se usprotivio, da čamac usmjeri na dio talijanske obale okupiran od neprijatelja.

Tako se poslije toliko mjeseci dobilo objašnjenje o torpednom čamcu koji je nestao u toku vožnje iz Šibenika za Split.

[...]

**27. februara 1944.**
**04,25 sati**

Komanda 264. p. d. izvjestila je 2. oki. armiju da je pomorski saobraćaj koji prolazi pored rta Ploča po danu potpuno onemogućen zbog patroliranja engleske avijacije, a noću operiranjem torpednih čamaca i motornih topovnjača. Komanda 2. oki. armije moli, da se poduzmu ofenzivne mjere kako bi se pomorski saobraćaj mogao održavati.

Vremenska situacija posljednjih dana onemogućila je da se protiv neprijateljskih pomorskih snaga, koje kod rta Ploča često postavljaju zasjedu, naše torpiljarke angažiraju u predviđenoj akciji. Zbog toga je za pripremu ratnih brodova osiguranja za predstojeće sprovođenje trgovačkih brodova u Egejsko more bilo potrebno, da se u cilju ugrađivanja snažnog PA naoružanja zadrže u luci.

Jedine mjere koje su za sada moguće sastoje se u poduzimanju zaštite konvoja pomoću starih torpiljarki TA-20 — TA-22, koje su međutim, jako podložne kvarovima, nedovoljno naoružane i sa ograničenim akcionim radiusom.

[...]

I — Opća razmatranja

1. Po ovladavanju otoka u Dalmaciji otok Vis predstavlja posljednje uporište savezničknih snaga ispred obale u zoni 2. oki. armije. Zauzimanje otoka je od presudnog značenja.

Suprotno od ostalih otoka, savezničke snage uređuju otok Vis kao uporište pomorskih snaga, tako da se mora računati s tim, da neprijatelj za njegovu obranu angžira dovoljno jake snage (pomorske i zrakoplovne snage, jugoslavenske brigade, a eventualno i engleske i američke jedinice).

Otok istodobno predstavlja centar za snabdijevanje Titovih partizana. Mora se pretpostaviti da tamo postoje radio-goniometrijske i radarske stanice. Sa otoka Visa poduzimane su različite akcije jedinica komandosa. Pod ovim okolnostima zauzimanje otoka Visa može biti teže nego zauzimanje otoka Leros.

Razlozi: a) blizina neprijateljskih zrakoplovnih baza i

b) povoljniji odnos pomorskih snaga u Jadranu za neprijatelja od istog odnosa u međuotočnom području u Egejskom moru.

2. Izvršenje **iznenadnog** iskrcavanja na otok je problematično, pošto neprijatelj neprekidnim izviđanjem iz zraka (a također i noću) može pravovremeno otkriti prikupljanje naših desantnih brodova.

Odstojanje do otoka Visa u odnosu na brzinu naših desantnih brodova je veliko. Na p. o. Pelješcu i na otocima Korčuli i Lastovu nalaze se neprijateljske radio-stanice, koje će pravovremeno izvijestiti o pokretima naših snaga.

**II — Situacija kod neprijatelja**

1. Od neprijateljskih snaga mora se pretpostaviti da na otoku ima i to:

a) **Sigurno** 3 partizanske brigade (3.000—5.000 ljudi) i jedan američki ili engleski kadrovski bataljon (800—1.000 ljudi, od toga novog datuma štab 200—400 engl, vojnika).[17]

**Komanda:** vjerojatno general Miles, uz to jedna engleska jedinica za vezu sa zrakoplovnim i mornaričkim jedinicama veze.

b) **Na osnovu izjava zarobljenika:** još 3.000—**5.000** engl, vojnika i **200—300** Amerikanaca (nepotpuni izvještaj).

**2. Naoružanje:**

a) nepoznat broj lakih engleskih topova kalibra 87,6 mm;

b) najmanje 50 engl, protivoklopnih topova kalibra 57 mm;

c) oko 25 talijanskih topova, od toga nekoliko topova kalibra 150 mm;

d) nepoznat broj engl. PA topova kalibra 40 mm.

**3. Katna mornarica**

Ustanovljeno:

a) 2 jugoslavenska razarača (tipa Ljubljana),

b) engl, razarači tipa »Argus« (broj nije veći od 3—4) i

c) 4—6 engl, torpednih čamaca koji baziraju na o. Biševu (sjev. zap. od Visa).

4. **Zrakoplovne snage:**

Za sada nema o tome podataka.

Aerodromi u gradnji :

a) 3 km istočno od Visa i

b) 5 km južno od Visa (obadva uz cestu na južnom dijelu otoka).

Zbog neznatnog odstojanja od talijanskog kopna mora se kroz kratko vrijeme računati na upućivanje bilo kojeg broja savezničkih lovačkih i bombarderskih aviona.

**5. Radovi na inž. obezbjedenju :**

Upotreba teškog naoružanja u većem broju vjerojatno u rajonima glavnih luka Vis i Komiža.

Agenturni izvještaj :

a) žičane prepreke i minska polja na svim mogućim mjestima iskrcavanja i

b) uređenje zapadnog dijela otoka sa vatrenim položajima za mitraljeze.

6. Partizani su odlučni da otok brane uporno, ako budu podržani snagama savezničke ratne mornarice i avijacije.

III — **Plan operacije »Freischütz«** koji je izradila komanda V SS-brd. AK.

1. Rukovođenje čitavom operacijom V SS brd. AK (Lise zapadno od Mostara).[18]

Uže rukovođenje: komanda 118. lov. divizije sa isturenim kom. mjestom na o. Korčula.

Desantnim snagama komandira komandant 750. lovačkog puka.

**2. Snage:**

750. lov. puk (bez jednog bataljona), 1 pion. četa, 1 brdska baterija, 1 pers. jedinica jedne baterije za preuzimanje zaplijenjenih topova na otoku, 771. pion. des. bataljon, SS padobranski bataljon, bat. ob. lovaca »Brandenburg«, PA i pion. vodovi i dr.

3. Rajon koncentracije desantnih brodova (u planu nije sadržan), na području Trogir—Split, tako da desantni brodovi mogu u jednoj noći stići u rejon polaska (rejon ukrcavanja).

**4. Polazni rajon** (rajon ukrcavanja).

U pretposljednjoj noći prije iskrcavanja desantni brodovi zauzimaju raspored u polaznim lukama (p. o. Pelješac i o. Korčula). Posljednje noći ukrcavanje i istodobno polazak desantnog konvoja.

Odstojanje između Korčule i Visa iznosi 75 km, a od Hvara do Visa 35 km.

**5. Izvršenje operacije**

Iskrcavanje na dan «-X« između 00,00 i 02,00 sata. Marševske kolone desantnih brodova koriste rutu sjeverno od o. Korčule, da bi se izbjeglo osmatranje sa o. Lastovo. Iskrcavanje na jugoistočni dio o. Visa.

Mjesečeva svjetlost: vrijeme između druge četvrti i punog mjeseca. 750. lov. puk. poslije uspješnog iskrcavanja nastupa u pravcu Visa (u više faza) i na kraju u pravcu Komiže.

Obalski lovci, polazeći sa zapadnog dijela o. Korčule, iskrcavaju se neposredno sa istočne strane 750. lov. puka. Oni su predviđeni za prenošenje dejstava sjeverno od Visa, za zauzimanje luke Vis, a zatim za zauzimanje Komiže.

**18 Komandno mjesto komandanta Petog SS-brdskog armijskog korpusa.**

Komandant bataljona obalskih lovaca dao je po prednjem slijedeći prijedlog: bataljon upotrijebiti u okviru specijalnog borbenog zadatka maskiran u partizanske jedinice sa prodorom u luku Vis ukrcan na uobičajene ob. mot. jedrenjake, koji se upotrebljavaju u Dalmaciji (Komanda korpusa nije po ovome još dala svoje mišljenje).

Desant padobranskog bataljona izvršiti u rajonu 6 km sjeverozapadno od Visa sa sjeverne strane ceste Vis—Komiža. Poslije toga sa bataljonom izvršiti prodor prema zapadu u cilju zauzimanja topografskih visova istočno od Komiže, koji dominiraju okolnim terenom, a potom u sadejstvu sa 750. lov. pukom izvršiti napad na Komižu.

IV — **Zahtjevi koje postavljaju komande** V SS **brd. AK i 2. oki. armije.**

A) **Zrakoplovstvu**

1. Temeljito izviđanje i fotografiranje iz zraka o. Visa (rajona za zračni desant).
2. Da bi se ostvarila mogućnost izenenadnog dejstva, nekoliko dana prije otpočinjanja operacije neprijatelju onemogućiti izvršenje izvjiđanja iz zraka.
3. Zaštitu od neprijateljskih napada iz zraka obezbijediti za des. brodove uključujući i pomorske snage RM.
4. Odbiti napade neprijateljskih lakih pomorskih snaga (isto tako izvršiti napad na uporište torpednih čamaca na o. Vis).
5. Obezbijediti zaštitu pri izvršenju zračnog desanta.
6. U što većoj mjeri otežati dejstvo neprijateljske avijacije protiv naših kopnenih jedinica pri izvršenju borbenih zadataka.
7. Pružiti podršku u borbenim dejstvima kopnenih jedinica jurišnom avijacijom.
8. Pružiti zaštitu pomorskim snagama ratne mornarice u snabdijevanju desantnih jedinica.
9. Izvršiti pripreme za eventualno snabdijevanje desantnih jedinica zračnim putem.

B) **Ratnoj mornarici**

1. Obezbijediti dovoljno snaga za izvršenje operacije.
2. Izvršiti razminiranje u vodama oko Visa.
3. Prikupljanje desantnih brodova izvršiti bez većih gubitaka prouzrokovanih dejstvom neprijateljskih pomorskih snaga.
4. Uskladiti brzinu vožnje između desantnih brodova, torpiljarki i S torpednih čamaca.

5. Iskrcavanje podržati art. vatrom torpiljarki.

6. Obezbijediti zadovoljavajući dotur materijalnih sredstava organizacijom pom. saobraćaja u cilju snabdijevanja desanta.

**C)** Zrakoplovstvu, ratnoj mornarici i padobranskom bataljonu:

Uskladiti po vremenu izvršenje zračnog desanta i iskrcavanje jedinica kopnene vojske.

**V** — Stav zrakoplovne komande Jugoistok

1. Podršku operacije obezbijediti snagama komandanta avijacije Hrvatske.

2. Snage:

a) Lovačka avijacija: 1 jača grupa (40 aviona koji su jednim dijelom opremljeni za bacanje bombi).

b) Stuka: 1 eskadrila JU 87 (10—12 aviona).

Lovački avioni i avioni Štuka baziraju u Mostaru.

Neke druge snage lovačke i jurišne avijacije ne postoje.

c) Za upotrebu padobranskog bataljona koristiti avione Ju 52.

Raspolaže se sa 37 aviona, dok je sposobno za upotrebu 30 aviona transportnih mogućnosti za 360 ljudi.

Polijetanje samo iz Beograda.

Neizvjesno je da li će sa vlastitog područja biti oslobođeno još oko 10—12 aviona.

d) Angažiranje zračno-desantnih jedinica sa 25—30 teretnih jedrilica sposobnih za upotrebu kapaciteta 200 ljudi. Izdato je naređenje za njihovo premještanje. Vrijeme pristizanja potpuno je neizvjesno. Zrakoplovne snage u operaciji »Freischütz-« u najboljem slučaju bit će upotrebljene u trajanju od deset dana.

3. Vremenska situacija povoljnija je sredinom mj. ožujka. Za upotrebu padobranskog bataljona avijaciji je potrebno da tada postoji visoki zračni pritisak, pošto u suprotnom slučaju polijetanje nije moguće ni po danu ni po noći (zbog opasnosti od zaleđivanja).

4. Vrše se letovi izviđačkih aviona u cilju izviđanja i snimanja otoka Visa.

5. Ograničavanje neprijateljskog izviđanja iz zraka nije moguće.

6. Zaštita snaga ratne mornarice ne može se obezbijediti ni po danu ni po noći. Neprijateljska avijacija je

znatno jača, pošto u svako doba na aerodromu u Foggia [u Fodi] postoji dovoljno snaga.

7. Uspješno odbijanje napada neprijateljskih malih plovnih jedinica vrlo je teško (potrebne snage za ovu svrhu angažirane su u operacijama u rajonu Nettuno). Uspješni napadi na uporišta za torpedne čamce mogući su samo pomoću lovačko-bombarderskih aviona. Uspjeh nije potpuno siguran.

8. Spuštanje padobranskog bataljona izvršiti po mogućnosti što ranije (u svitanje). Ako se vremenski povoljno upotrebe zaštita je obezbjeđena. Ako se padobranski desant vrši poslije izlaska sunca mora se računati na jake snage neprijateljske avijacije.

9. Podrška jedinica kopnene vojske u borbama na otoku neprekidnim učešćem avijacije nije moguća. Postoje mogućnosti za mali broj kratkotrajnih koncentričnih napada avijacije.

10. Postoje mogućnosti da se snabdijevanje zračnim putem vrši noću sa avionima Ju 52 (bacanje padobranima).

VI — Stav Admirala Jadrana

1. Snage: za sada 2 nove i 3 stare torpiljarke, 3—4 S-torpedna čamca, 14 J-brodova, 4—6 des. brodova SF.

Za izvršavanje borbenih zadataka od odlučujućeg je značenja upotreba obe nove torpiljarke, a možda i svih S-torpednih čamaca.

Neposredno poslije izvršenog zadatka u operaciji torpiljarke se moraju vratiti natrag u Pulu (radi popune pogonskim gorivom).

2. Prikupljanje desantnih i ratnih brodova mora se izvršiti poduzimanjem obimnih mjera maskiranja. Upotrijebiti mreže za maskiranje. Cjelokupan operativni razvoj svih plovnih jedinica ratne mornarice izvršiti u 3—4 dana.

3. Prijedlog: Desantnu operaciju izvršili u tri marševske kolone. Odstojanje luka za polazak desantnih brodova ne smije biti veće od 30 mm, tako da se njihov povratak mora obezbijediti još prije svitanja.

Zbog dejstva neprijatelja ne postoje mogućnosti da se operativni razvoj plovnih jedinica ratne mornarice izvrši po danu, izuzev u uvjetima lošeg vremena.

4. Ako bi se operacija »Freischütz« izvršila u periodu prve četvrti mjeseca mogle bi se pojaviti poteškoće u navigacijskom pogledu. Ratna mornarica će pokušati da pronađe pilote (neizvjesno je).

**5. Minske prepreke oko Visa su vjerojatno postavljene na tako maloj položajnoj dubini, da će time prilaz desantnih brodova obali biti vrlo otežan. Za otvaranje prolaza u minskim preprekama minolovci se ne mogu angažirati.**

**6. Artiljerijska podrška iskrcavanja pomoću torpiljarki nije moguća, pošto su posade nedovoljno obučene odnosno, pošto bi se operacija prije vremena otkrila.**

**7. Između otoka redovno operiraju engleski razarači i torpedni čamci. Kod ovako ograničenog broja vlastitih S-torpednih čamaca za sada je skoro isključeno da im se može uspješno suprotstaviti.**

**8. Za osiguran pomorski saobraćaj u pogledu snabdijevanja desantnih snaga na o. Visu ne može se pružiti garancija. Zbog toga se predlaže, da se zajedno sa jedinicama 1. talasa po mogućnosti prebaci više materijalnih sredstava za borbu i život.**

**9. Ratna mornarica traži da joj se operativno potčini pion. desantni bataljon. Snabdijevanje bataljona da vrši 2. oki. armija.**

### VII — SS-padobranski bataljon

**1. Desantne snage bataljona broje 660 ljudi uključujući u to i tešku (prateću) četu. Teška četa još nije učestvovala u desantu. Izvršenje do početka mjeseca ožujka. Svaka četa ima 9 minobacača većeg kalibra, a teška četa 4 laka topa i 3 minobacača većeg kalibra.**

**2. Vrijeme letenja: Od Beograda do izvršenja desanta 2,5 sata. Bataljon se prije dana »X« mora 48 sati ranije prebaciti iz Kraljeva, odnosno Kragujevca u Zemun. Snabdijevanje sa osloncem na Beograd.**

**3. Desant noću za sada nije moguće izvršiti, zbog toga što se ne raspolaže navlakama za oruđa (vjerojatno će biti pribavljene do sredine mjeseca ožujka).**

**Zračni desant mora se izvršiti u svitanje.**

**4. Borbenu upotrebu padobranskog bataljona ne predviđati ranije, već to uvjetovati uspješnim iskrcavanjem 750. lovačkog puka.**

### VIII — 771. pion. desantni bataljon

**1. Bataljon je spreman za borbenu upotrebu sa dvije desantne čete (svaka četa raspolaže sa po 22 desantna i sa po dva jurišna čamca). Pri jačini mora 4 nosivost pion. desantnog čamca iznosi 20 tona ili 2 streljačka voda.**

**Obadvije čete zajedno mogu prevesti morem 1.000 ljudi bez teškog naoružanja i opreme. Marševska brzina**

6—8 čvorova. Naoružanje: PA top 20 mm (još nedostaje 18 zaplijenjenih talijanskih PA topova). Sastav desantnih čamaca moraju u navigacijskom pogledu predvoditi snage ratne mornarice. Neophodno su potrebne maskirne mreže za sva desantna plovna sredstva.

2. Sto se tiče vremena za početak operacije neophodno je potrebno, da se po tome pravovremeno postigne suglasnost, pošto bataljon može samo noću marševati, a da bi stigao u određeni rejon potrebno mu je 6 dana.

## XI — Održavanje veze

Potrebno je tijesno međusobno sadejstvo sva ti vida oružanih snaga. Potrebno je da se na istureno komandno mjesto 118. lov. divizije upute odjeljenja za vezu (sa radio--odjeljenjima) Pomorskog komandanta Dalmacije i komandanta avijacije Hrvatske.

Težište imati na radio-vezi. Za uspostavljanje žičane veze na o. Visu 118. lovačkoj diviziji dodijeljen je jedan oslabljeni telegrafski poluvod.

Svjetlosni signali. Davanje signala za raspoznavanje.

2. Snabdijevanje: Nema nikakvih poteškoća. Rezerve pogonskog goriva su obezbijeđene, da bi se u slučaju potrebe mogla pružiti pomoć ratnoj mornarici.

### 3. Sanitetsko obezbjeđenje

750. lovačkom puku potčinjava se jedan sanitetski vod iz 1/592 sa jednom kirurškom grupom (40—60 ljudi). Iskrcava se sa snagama 1. talasa. Za hitne slučajeve zrakoplovstvo mora obezbijediti sanitetske avione tipa roda, a ratna mornarica brza plovna sredstva. Liječnici ratne mornarice moraju biti obezbijeđeni na o. Hvaru. Padobranski bataljon snabdijeva se sam sanitetskim potrebama.

## X — Zaključak

### 1. Preduvjeti za izvršenje operacije:

a) Učešće u operaciji svih raspoloživih ratnih brodova (uključujući i 2 nove torpiljarke i 6—8 S-torpeđnih čamaca).

b) Upotreba cijelog padobranskog bataljona, u kom cilju povećati broj aviona Ju 52, za koje postoje izgledi, odnosno pravovremeno prebacivanje zračno-desantne grupe.

2. Vrijeme izvršenja operacije zavisno je od vremenske situacije (osvijetljenosti noću). Plan koji je predvidje-

la komanda V SS brd. AK (5.3) ne može se ostvariti, pošto zrakoplovstvo i ratna mornarica do tog vremena neće završiti sa pripremama. Predviđeno vrijeme: 17. 3. (period druge četvrti mjeseca — mjesec izlazi u 00,18 sati na jugoistoku, a zalazi u 10,05 sati na zapadu), a najkasnije 31. 3.

3. Vrijeme izvršenja desanta

a) Za lovački puk između 00,00 i 02,00 sati.

b) Padobranski desant prije izlaska sunca (po mogućnosti što ranije).

2. Savjetovanje po operaciji »-Freischütz-« održano 23. 2. 1944. godine.

(Dopuna savjetovanja održanog 22. 2. 1944).

Uz dio pod II, točka 2) :

Situacija kod neprijatelja: Uređenje luke Vis za obranu obale u rajonu Vis postavljene su dvije baterije.

Uz dio pod II, točka 3):

Može se sa sigurnošću računati sa pojavom dva engleska razarača i danju i noću. Razarači su u stanju da uspješno dejstvuju svojim vatrenim sredstvima i po noći.

Uz dio II, točka 4):

Neprijateljska avijacija je na području otoka Korčule stalno aktivna, vrlo rano se pojavljuje (već u svitanje), a u cilju izviđanja, avioni nadlijetaju luke i uvale. Zbog toga je vjerojatno da će desantni brodovi biti otkriveni.

Uz dio III, točka 3) :

U pogledu koncentracije pomorskih snaga: Prema naređenju komandanta potrebno je da se izvrše pripreme za poduzimanje mjera za obmanu neprijatelja, kao na primjer, da se na nekoliko dana prije dana predviđenog za desant (na primjer 2. i 8. 3.) izvrši koncentracija brodova u rajonu Trogir—Split.

Uz dio IV pod B):

Zahtjev zrakoplovstvu: Da se veći broj desantnih brodova SF naoruža PA topovima kalibra 88 mm.

**Zadimljavanje zone iskrcavanja s morske strane za slučaj opasnosti od napada neprijateljskih pomorskih snaga (zahtjev zrakoplovstvu i ratnoj mornarici).**

**Komandant zahtijeva da se prilikom napada neprijateljskih pomorskih snaga na desantni odred u napadu protiv njih angažiraju S-torpedni čamci bez obzira na posljedice.**

**Obrazovati rezervu desantnih brodova radi popune gubitaka nastalih dejstvom neprijatelja. Postavljen je zahtjev da rezervu od 10—20% ukupnog sastava brodova obrazuje ratna mornarica i 771. pion. desantni bataljon.**

**Uz dio V:**

**Upotreba teretnih jedrilica noću nije moguća (pošto) posade nisu obučene za noćna dejstva). Zbog toga polijetanje da se izvrši iz Mostara.**

**Da bi se što prije uspostavila veza između avijacije i iskrcavanja snaga borbene grupe, grupa Tribukait dodijelit će jedno odjeljenje za službu spasavanja i veze.**

**Postavljen je zahtjev, da za vezu sa iskrcanim snagama desantne grupe zrakoplovstvo angažira više svojih odjeljenja veze.**

**Uz dio VI, točka 2):**

**Od ratne mornarice je zatraženo da se obezbijede mreže za maskiranje. Mreže će biti dodijeljene vjerojatno tako, da svaki brod bude opremljen dovoljnom količinom sredstava za maskiranje.**

**Ako neprijatelj otkrije koncentraciju desantnih brodova i marš desantnog konvoja, u tom slučaju se ne može pružiti apsolutna zaštita od napada neprijateljskih pomorskih snaga.**

**Dotur materijalnih potreba morem moguće je postići najranije poslije 2 dana (u toku treće noći).**

**Uz dio IX, točka 1):**

**Održavanje veze: Za prenošenje naređenja snagama avijacije u zraku i pomorskim snagama na moru izbjegavati održavanje veze radiofonskim sredstvima, da to neprijatelj ne iskoristi za svoje ciljeve. (Odobrenje za to tražiti od načelnika veze kopnenih snaga).**

**Uz dio IX, točka 2):**

**Snabdijevanje: 750. puk je u mogućnosti da materijalna sredstva snabdijevanja potrebna za 5 dana ponese sobom.**

**Postoje mogućnosti da se snabdijevanje avijacijom vrši noću, ali samo kroz kratak period vremena.«**

[-..]

**Opatija, 28. februara 1944. 03,10 sati**

**Zračnim izviđanjem otoka Visa koje je izvršeno 27. 2. sa jednim avionom tipa BF 109, ustanovljeno je da se u luci Vis nalazi oko 25 malih brodova, a u luci Komiža 2 velika motorna broda (vjerojatno pomoćni ratni brodovi), jedan brod sa tri jarbola i oko 20 manjih brodova. Zbog niskog oblaka južni dio otoka nije se mogao vidjeti. U vodama oko otoka nije osmotren nikakav plovni objekat.**

[...]

**09,35 sati**

**Parobrod »Promontore«, koji je sa punim tovarom od oko 900 tona živežnih namirnica, krmiva za konje i sijena isplovio iz Trsta, po izvršenom maršu bez smetnji uplovio je 24. 2. u 06,00 sati u Split, gdje je uzeo vez na maskiranom mjestu. Oko 11,30 sati topovsko-mitraljeskom vatrom 10 neprijateljskih lovačkih aviona zapaljen je tovar na palubi broda, a kratko vrijeme poslije toga brod je punim pogotcima 2 avionske bombe potpuno uništen. Kod posade broda nije bilo nikakvih gubitaka.**

[...]

BROJ 392

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 2. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBI ČETNIKA S DIJELOVIMA DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ U RAJONU BENKOVAC—KISTANJE—ERVENIK I POTAPANJU NJEMAČKOG PAROBRODA »MARTINA« NA RIJECI KRKI I DVOTRUPNE PENISE U MARINI"

TAJNO

TELEGRAM

1604/8 — 2. 3. — 09,20 sati

Komandi 2. oklopne armije
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj

**Dnevni izvještaj od** 2. 3. 44.

**Vrijeme:** rosa, kiša, magla.

264. **divizija:** Jače četničke snage u borbi sa bandama, koje su se sa Velebita prebacivale u pravcu juga, u rajon Benkovac—Bribirske Mostine——Kistanje—Ervenik.[2] Nakon opravki na cesti Obrovac—Karlobag ponovo uspostavile uporišta 37 i 39 km sjeverozapadno od Obrovca. Ojačani neprijatelj u rajonu 16 km sjeveroistočno od Splita napadnut od strane ustaša; borbe Su još u toku. Efikasnom puškomitraljeskom vatrom spriječeno koncentriranje neprijatelja u rajonu istočno-jugoistočno od Sinja. Ne prijateljsko zračno izviđanje iznad rajona Šibenik—Trogir i iznad Splita. Prilikom napada neprijateljskih lovaca-bombardera zapaljeni su parobrod »Martina« (1100 BRT), u zaljevu Krke, i dvotrupna peniša u zaljevu Marina. Prefekt[3] Zadra odletio na razgovor sa Duceom. Otvorena ustaška škola za podoficire u prisustvu komandanta divizije.

[• • •]

*Renzler,* v.r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1276/44. pov. od 2. 3. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/9—10.

* -"Irti dok. br. 203, 208, 222, 296, 395 i 546.

3 Odnosi se na bivšeg talijanskog prefekta koga su Nijemci poslije kapitulacije Italije zadržali u Zadru.

BROJ 393

## NAREĐENJE KOMANDE DRUGE OKLOPNE ARMIJE OD 3. OŽUJKA 1944. POTČINJENIM KOMANDAMA KORPUSA ZA SPROVOĐENJE IZNENADNIH RACIJA U PRIMORSKIM SELIMA, GRADOVIMA I EVAKUACIJI STANOVNIŠTVA«

STROGO POVJERLJIVO

TELEGRAM

3. 3. 44. u 19,00 sati

Komanda 2. oklopne armije
Komandi XXI brdskog armijskog korpusa
Komandi XV brdskog armijskog korpusa
Komandi V SS-brdskog armijskog korpusa
**Važi i za**: Opunomoćenika Reichshiihrera SS u Hrvatskoj

Iz povjerljivih izvještaja u posljednje vrijeme proizlazi, da je stanovništvo dalmatinskih gradova bliže obali protkano članovima bandi, odnosno pomagačima bandi, i da ima zadatak da aktivno pomaže operacije savezničkih jedinica i bandi, u vidu manjih pobuna odnosno sabotaža.

Iz istog razloga treba odmah, u uskoj suradnji sa svim ustanovama Abvera i službe bezbjednosti, sprovesti iznenadne racije protiv ovih elemenata. Hrvatske komande ne bi trebalo obavještavati o ovoj namjeri, iz razloga držanja u tajnosti, no iste bi trebalo da učestvuju u istragama koje će uslijediti nakon sprovođenja racije.

Ove mjere hitno poduzeti na sektoru Zadar—Biograd—Šibenik—Split, Omiš—Makarska, Dubrovnik—Kotor, u prvom redu u pomenutim mjestima. Težiti istodobnom izvršenju.

O rezultatima racija stalno izvještavati u dnevnom izvještaju, pod šifrom »Übersee«.[2]

Osim toga, ponovo bi trebalo ispitati mogućnost evakuacije muškog, za vojnu službu sposobnog, stanovništva iz najvažnijih primorskih mjesta. Kao hitno nameće se evakuacija Splita, koja po svaku cijenu treba da otpočne u najskorije vrijeme.

Izvjestiti o namjerama.

Za točnost:
kapetan
[Potpis nečitak]

Komanda 2. oklopne armije,
Obavještajno odjeljenje (Oficir
Abwehra Operativno odjeljenje
br. 656/44. str. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-313, film 199/7461003.

2 Vidi dok. br. 404, napomenu 3.

BROJ 394

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBAMA U RAJONU BRŠTANOVO I KOD TROGIRA, BOMBARDIRANJU KNINA I ŠIBENIKA OD SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

TAJNO

TELEGRAM

1723/7 — 3. 3. — 16,50 sati

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu (pismeno)

**Prilog dnevnom izvještaju od 3. 3. 1944.**

[...]

**264. divizija:** Započela akcija »Bergwiese«.[2] Dostignuti naređeni **dnevni** ciljevi. Jači neprijatelj u rajonu Brštanovo, nakon žestokog otpora, povukao se u pravcu zapada. U toku neprijateljskog zračnog napada uništeno 8 teretnih vozila desne kolone 92. motoriziranog puka. Jaka neprijateljska aktivnost u rajonu Obrovac—Benkovac—Kistanje[3] i sjeveroistočno **od** Splita.

Odbijeni napadi na vlastita uporišta sjeverozapadno od Trogira.

Neprijateljsko zračno izviđanje iznad Knina, Šibenika i Splita. Prilikom zračnog napada na Knin bačeno je 25 bombi. Vlastiti gubici: 6 mrtvih, 10 ranjenih. Poginuo 21 civil, ranjeno 15. 1 teretno i 1 putničko vozilo oštećeni. Prilikom zračnog napada na željezničku stanicu u Šibeniku, zapaljen je brod koji se nalazio u blizini. Poginuo je 1 civil.

[...]

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1296/44. pov. od 3. 3. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/21.

2 Vidi dok. br. 220, napomenu 4.

3 Vidi dok. br. 203, 208, 222, 296, 392, 394 i 546.

BROJ 395

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBAMA PROTIV PARTIZANA KOD TROGIRA, KISTANJA I ZADRA[1]

TAJNO

T E L E G R A M

4. 3. — 19,15 sati

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu (pismeno)

Prilog dnevnom izvještaju od 4. 3. 44.

264. divizija: Stalno djelovanje bandi u rajonu Obrovac—Kistanje[2] i Sinj—Dugopolje—Klis. Naročito živo neprijateljsko zračno izviđanje. Akcija »Bergwiese«[3] odvija se po planu, uz slabiji otpor neprijatelja. Ispred 105. SS-izviđačkog bataljona, u rajonu 14 km sjeverno od Trogira, do sada 2 zarobljena, 1 prebjegao; zaplijenjeno 1 talijansko vozilo sa odjećom. Ustaška izvidnica se, u rajonu 2 km sjeveroistočno od Zadra, sukobila sa jakim neprijateljem. Još nije okončana četnička akcija u rajonu sjeverozapadno od Kistanja;[4] nema izvještaja. U rajonu 18 km istočno-sjeveroistočno od Splita izvidnica se sukobila sa neprijateljem. Prilikom napada neprijateljskih lovaca-bombardera na luku Split bačene su 24 bombe u blizinu sabirnog logora. Nema šteta.

Dodatni izvještaj : Prilikom zračnog napada, 2. 3, na marševsku kolonu 92. grenadirskog puka ukupni gubici su iznosili: 12 teretnih vozila, 3 putnička automobila.

Namjera: Nastavak akcije »Bergwiese«.

***Runzler,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1319/44. pov. od 4. 3. 44.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/25.**

**2 i 4 vidi dok. br. 394, napomenu 3.**

**3 Vidi dok. br. 394, napomeu 2.**

BROJ 396

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 6. OŽUJKA 1944. O ZAROBLJAVANJU RANJENOG ENGLESKOG OFICIRA NA ŠOLTI, BOMBARDIRANJU LOGORA EVAKUIRANOG STANOVNIŠTVA U ZADRU I EVAKUACIJI STANOVNIŠTVA IZ RAJONA ROGOZNICA—MARINA[1]

**TAJNO**

**T E L E G R A M**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj**
**V SS-brdskom korpusu**
**LXIX komandi**

**Dnevni izvještaj od 6. 3. 1944.**

**Vrijeme: Oblačno. U visinskim predjelima snijeg, vijavice.**

**Opća situacija: nepromijenjena.**

**264. divizija: U noći na 5. 3. na Šolti napadnuti engleski komandosi od strane naše izviđačke patrole. Zarobljen teško ranjeni komandant.[2] Prilikom zračnog napada na Zadar u noći na 4. 3. u smještajnom logoru za evakuirane i zarobljene 12 mrtvih, 61 ranjen, 107 evakuiranih i bandita pobjeglo. U toku akcije »Bergwiese«[3] stanovništvo južno od ceste Rogoznica—Marina prebačeno u pozadinu. Manja neprijateljska zračna aktivnost. Oboren 1 neprijateljski bombarder kod Marine. 1 teretno vozilo 105. SS-izviđačkog bataljona naišlo na minu ; 3 ranjena.**

[...]

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 1337/44. pov. od 6. 3. 44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/44.
2 Vidi dok. br. 397, napomenu 3.
3 Vidi dok. br. 220, napomenu 4.

BROJ 397

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 8. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ZAVRŠETKU AKCIJE »BERGWIESE« I SMRTI ENGLESKOG KAPETANA ZAROBLJENOG NA ŠOLTI[1]

TAJNO

TELEGRAM

218/23 — 8. 3. — 08,05 sati

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS. brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 8.** 3. 44.

**Vrijeme:** kiša, oblačno; u planinskim predjelima snijeg.

**264. divizija:** Okončana akcija »Bergwiese«.[2] Još nije stigao izvještaj. Što se tiče ostalih civila, preseljeno ih je 457. Engleski kapetan, zarobljen na Šolti, umro u divizijskom medicinskom centru u Splitu.[3] Neprijateljsko zračno izviđanje iznad Šibenika i Splita. Hrvatski konzulat u Zadru smijenjen od strane hrvatske vlade. Službenici pozvani nazad u Zagreb.

**Namjera:** 264. poljski dopunski bataljon za Vrpolje, istočno od Šibenika.

[...]

***Berger,*** **v. r.**

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1164/44. pov. od 8. 3. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) 11 Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/69.

2 Vidi dok. br. 220, napomenu 4.

3 Vidi dok. br. 396, napomenu 2.

BROJ 398

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 8. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O IZVOĐENJU AKCIJE »RENATO« U RAJONIMA GIZDAVAC—KLADNJICE—PRAPATNICA—VRPOLJE I CISTA—PUTIČANJE—MURTER——PAKOŠTANE[1]

STROGO POVERLJIVO

TELEGRAM

774 — 8. 3. — 22,15 sati

**Komandi 2. oklopne armije**

**Veza:** Operativno odjeljenje, br. 1649/44. pov.

**Predmet:** 1) 105. SS-izviđački bataljon

2) »Hasenjagd«

1) Komanda planira početak akcije »Renate«[2] za 11. 3. Rukovodi: komandant 105. izviđačkog bataljona.

1) 1. i 2. dana 105. izviđački bataljon kreće iz Sinja, otvara cestu Gizdavac (5 km južno od Muća)—Kladnjice—Prapatnica—Vrpolje i dostiže Skradin.

Snage: 105. izviđački bataljon, glavnina 264. poljskog dopunskog bataljona.

II) 3. i 4. dana dostizanje Bribirskih Mostina, pročešljavanje rajona Cista—Vunićev stan—Putičanje, prodor i čišćenje poluotoka Murtera. 5 dana pročešljavanje obalnog pojasa sve do Pakoštana.

Snage': 105. izviđački bataljon, dijelovi II i IV bataljona 891. puka.

III) 6. i 7. dana čišćenje s obje strane puta Miranje (5 km južno od Benkovca) — Klarići, a potom preko Drniša za Sinj.

2) Pošto će se, nakon odlaska 105. SS-izviđačkog bataljona iz Sinja, pojačati neprijateljski pritisak sa sjevera, to Komanda u vezi »Renate« predlaže dvodnevnu akciju »Gisela«, u cilju razbijanja neprijateljskih snaga u rajonu Bitelić—Vrdovo (14 km sjeverno od Sinja).

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 428/44. pov. od 8. 3. 44.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/113.**

**2 Vidi dok. br. 237, napomenu 2, dok. br. 255, 403, 404, 405, 408, 412 i 445.**

BROJ 399

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 11. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU PARTIZANA NA USTAŠKO UPORIŠTE HRVAČE[1]

TAJNO

TELEGRAM

452/56 — 11. 3. — 08,30 sati

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu (pismeno)

**Dnevni izvještaj od 11. 3. 44.**

**Vrijeme: rosa, razvedravanje, noću mraz.**

**Opća situacija: nepromijenjena.**

**264. divizija: Prilikom napada na ustaško uporište Hrvače (6 km sjeverno od Sinja) odbijena jača grupa bandita. Banditi su se povukli u pravcu sjever-sjeverozapad, u okolicu Suvača (12 km sjeverno-sjeverozapadno od Sinja). Na cesti Vrpolje—Perković telefonski provodnik prekinut na više mjesta, a kabel je isječen. Prilikom izviđanja u pravcu Vučevica (10 km sjevero-sjeverozapadno od Splita^ 2 prebjegla. Neprijateljsko zračno izviđanje iznad Vodica (zapadno od Splita). Prilikom napada lovaca-bombardera, u niskom letu, na Split 1 ranjen.**

**Namjera: Početak »Renate«.[2]**

[...]

***Berger,*** **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 1424/44. pov. od 11. 3. 44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/100.

2 Vidi dok. br. 398, napomenu 2.

BROJ 400

## NAREĐENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 11. OŽUJKA 1944. STABU PRVOG PUKA «-BRANDENBURG« ZA NJEGOVO ANGAŽIRANJE NA PODRUČJU SJEVERNE DALMACIJE[1]

STROGO POVJERLJIVO

Komanda XV brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje,
br. 448/44. str. pov.

Smještaj Štaba, 11. 3. 44.
5 primjeraka
5, primjerak

1. puku »Brandenburg«
264. diviziji
Komandantu artiljerije
Načelniku pozadine korpusa

1) 1. puk »Brandenburg« (bez I. bataljona) dodijeljen je Komandi XV brdskog armijskog korpusa, kao rezerva za protivnapad.

Bataljon se neposredno podređuje Komandi.

2) Zadatak:

a) Glavni zadatak — priprema za protivnapad prilikom neprijateljskog iskrcavanja u sektoru 264. divizije.

Mora se osigurati stalna i brza spremnost za akciju. Puk mora biti u stanju da u roku od 2 sata može krenuti sa svim dijelovima (glavni borbeni ešalon). Prilikom svake akcije mora biti spreman za brzo povlačenje.

b) Stalni zadaci osiguranja: osiguranje prelaza Bribirske Mostine i Skradin, kao i ceste Knin—Bribirske Mostine—Skradin.[2]

c) Otpočeti angažiranje za posebne svrhe u rajonu poluotoka Primoštena (prebacivanje bandi) i u rajonu sjeverozapadno od Kistanja.®

3) Razmještaj puka sa štabom i 1 bataljonom duž ceste Knin—Bribirske Mostine, s obje strane, i u Kistanjama, a sa 1 bataljonom u Skradinu i Bribirskim Mostinama.[4]

4) U cilju protivnapada moraju se od strane puka sprovesti izviđanja u slijedećim obalnim rajonima:

a) Zaljev Nina.
b) Privlaka—Kožino (sjeverno od Zadra).
c) Biograd—Pakoštane.
d) Obala iza poluotoka Murtera, između Vranskog jezera i Vodica.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/104—105.**

**2, 3 i 4 Vidi dok. br. 272, 404, 408, 410, 418, 422, 432, 442 1 445.**

**e) Šibenik — zaljev Grebaštica.**

**Maskirani rajoni polaznih položaja za napad moraju se odabrati tako, da pružaju mogućnost da protivnapadi budu uz eventualno sadejstvo tenkova i da se mogu izvoditi i noću.**

**Istodobno treba izviditi rajon obale između Zadra i Šibenika i rijeke Zrmanje, radi uništenja padobranaca i zračnodesantnih jedinica i radi sprječavanja zračnih desanta (na pr. izgradnjom kamenih barikada).**

**Ukazuje se na vojno-geografsku kartu »Dalmatinska obala i pozadina« od srpnja 1943.**

**5) Za druge zadatke 264. divizije stoje na raspolaganju snage oslobođene nakon angažiranja 1. puka »Brandenburg«.**

**Dostaviti Komandi prijedloge o sudjelovanju u akcijama 1. puka »Brandenburg«.**

**U slučaju iznenadnog polaska 1. puka »Brandenburg« divizija odmah zauzama i obezbjeđuje prijelaze Skradin i Bribirske Mostine.**

**6) Posebna zapovijest o izvještavanju.**

**[Paraf nečitljiv]**

BROJ 401

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE, OD 11. OŽUJKA 1944. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU DIVIZIJE[1]

**TAJNO**

**264. pješadijska divizija**
**Operativno odjeljenje**
**br. 1320/44. pov.**

**Divizijsko komandno mjesto,**
**11. 3. 44.**

**Komandi XV brdskog armijskog korpusa**

**Procjena situacije**

### I) Politička situacija

**Od prošlog mjeseca politička situacija u divizijskoj zoni se malo promijenila. Kao i do sada, od svih poteškoća za stanovništvo je pitanje ishrane u prvom redu. Hrvatske vlasti su i dalje nemoćne po pitanju javnog života. U gradovima, a naročito u Splitu, primjećuje se približavanje**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562'237—245.

stanovništva partizanskim i komunističkim krugovima. Veliki udio u ovome ima nemoćnost vladinih organa u rješavanju privrednih teškoća.

Evakuacija muškaraca sposobnih za vojsku, sa otoka, u dogledno vrijeme će dovesti preostalo otočko stanovništvo u velike privredne teškoće. Nastavlja se emigriranje siromašnijih slojeva stanovništva iz rajona Drniša u oblast oko Save i Drave.

Dobrom odnosu stanovništva prema našim trupama u mnogome je naškodilo samovoljno otimanje stoke i životnih namirnica od strane dijelova 1. brdske divizije, koja je prošla ovuda.

Ponovo se potvrđuje nepouzdanost hrvatskih vojnih organizacija i stalno opadanje borbenog morala domobranskog oficirskog kadra. Ustaške jedinice nisu baš toliko propale. One svoju nemoć nadoknađuju vanjskom aktivnošću, koja se doduše često ispoljava u vidu otimačina. Upotrebljive snage među njima na žalost imaju isuviše malu podršku u Zagrebu.

Četničke jedinice i dalje izvršavaju dragocjene zadatke izviđanja. Oslanjajući se na naše jedinice, one uspješno sprovode manje akcije protiv bandi. Njihova politička opredijeljenost (suradnja sa njemačkim Wermachtom) izgleda ipak da je privremena. Veza sa jugoslavensko-engleskim krugovima postoji i dalje, a i nada u stvaranje buduće »Velike Srbije« u njihovim krugovima ne jenjava.

**II) Situacija kod neprijatelja**

Zaposijedanje poluotoka Primoštena, važne baze za snabdijevanje i iskrcavanje bandi, očigledno je dovelo do ozbiljnijeg prekida u njihovom snabdijevanju s mora. Treba očekivati, da će protivnik pokušati da vrati ovu oblast.

Akcijom engleskih komandosa sa Visa u pravcu Šolte u noći između 4. i 5. 3.[2] Englezi su izvršili prvo izviđanje jednog otoka smještenog ispred divizijske zone. U daljim akcijama treba računati sa sadejstvom bandi.

Koncentracije bandi u rajonu oko Sinja i sjeverno od Sinja potvrđuju ovu pretpostavku.

**III) Vlastita taktička situacija i namjera**

Privremeno smirenje situacije na poluotoku Primoštenu, što je posljedica akcije »Bergwiese«,[3] trajat će samo jedan ograničen period. Mora se računati sa ponovnim aktivnostima bandita u ovom rajonu, naročito zato što su i u toku akcije »Bergwiese« bande velikim dijelom pobjegle.

Ako se rajon Kistanje, koji su zaposjele bande, nakon odlaska 92. grenadirskog motoriziranog puka, ne zaposjedne ponovo vlastitim snagama, predstavljat će stalnu bočnu opasnost za diviziju.

U narednom periodu divizija namjerava da izvrši ove zadatke:

a) Osiguranje ceste za dotur i uporišta na kopnu.

**2 Vidi dok. br. 396, napomenu 2 i dok. br. 397. napomenu 3.**
**3 Vidi dok. br. 220, napomenu 4.**

b) Stalnim akcijama (»Hasenjagd«)[4] »loviti« i uništavati bande, kao i spriječavati uspostavljanje njihovih baza za snabdijevanje.

c) Organiziranje obalne obrane i postavljanje prepreka, odnosno pripreme za postavljanje istih.

Težište svih zadataka je u oblasti pod c) pri čemu imati u vidu da treba angžirati sve raspoložive snage.

IV) Obrana obale i izgradnja položaja

Napreduje izvođenje ratne obuke u okviru snaga, koje u ovu svrhu stoje na raspolaganju. Poseban naglasak stavljen je na izgradnju obrambenih rajona Zadra i Šibenika.

Planirana je i uspostava telefonske linije Drniš—Benkovac—Zadar. Pripremljena je i permanentna veza od Skradina ka Zadru do Bribirskih Mostina. Završena je poljska telefonska linija Šibenik—Primošten—Rogoznica, a u pripremi je i dalji rad na liniji Marina—Trogir.

Veza između pojedinih gnijezda otpora i pododsjeka bit će uspostavljena izgradnjom telefonskih linija, upotrebom radija itd.

Uz postojeću divizijsku radio-mrežu, sada se radi i na organiziranju radio-veze divizijske artiljerije Drniš—Zadar—Šibenik—Split; ista bi bila i veza sa obalno-lovačkom artiljerijom. Aparati su stigli, radovi su u toku.

V) Pomorska situacija

Stalna neprijateljska zračna nadmoćnost primorava na to, da se cjelokupni brodski saobraćaj obavlja noću. I pored aktivne (puškomitraljezi) i pasivne zračne obrane, istovar brodova i skladištenje rezervi i dalje su jako ugroženi od strane neprijateljskog zrakoplovstva.

VI) Zračna situacija

Neprijateljska zračna aktivnost vrši se u vidu izviđačkih i noćnih doturnih letova. Bombardiranje Zadra i Šibenika, kao i stalni napadi neprijateljskih lovaca-bombardera na brodove ispred cijele obale divizijske zone i napadi na kolone i marševske pokrete.

[...]

*Nacke*,[5] v. r.

**4 Vidi dok. br. 389, napomenu 2.**

**5 Albin Nacke, komandant 264. pješadijske divizije.**

BROJ 402

# IZVJEŠTAJ JEDINICE »KONRAD« OD 11. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ČETNIČKIM JEDINICAMA U SJEVERNOJ DALMACIJ»

Jedinica »Konrad«[2]
pri komandi 2. oklopne armije

Smještaj štaba, 11. 3. 44.

Predmet: Četničke jedinice u sjevernoj Dalmaciji.

Četnici su u sjevernoj Dalmaciji grupisani u jednu diviziju »Dinara«, čiji se štab nalazi u Kosovu, 11 km južno od Knina. Komandovanje je u rukama vojvode Momčila Đujića, uz podršku majora Kapetanovića i kapetana Miovića. Jačina grupa, podređenih ovoj Komandi, trenutno iznosi oko 6500 ljudi. Utjecajna zona se poklapa sa naseljenim rajonom unutar trokuta Knin—Šibenik—Zadar i doseže do zone Like. Operaciona zona je cijeli ovaj trokut, a naročito veće komunističke, partizanske oblasti, koje su naseljene Hrvatima. Do sada su vojne operacije izvođene u suradnji sa njemačkim divizijama, o čijim su rezultatima ove izvještavane. Znatni dijelovi ovih četničkih jedinica angažirani su na osiguranju njemačkih puteva za dotur.

Posmatrano s vojne strane, trenutno se četnička suradnja sa njemačkim jedinicama ocjenjuje kao pozitivna.[3] Na osnovu snaga, koje nam se ovdje nude, može se zaključiti da ona nije iskorištena u potpunosti, ali i ono što je do sada učinjeno upućuje na činjenicu, da bi njihovo dalje angažiranje u vojnom pogledu za nas bilo povoljno.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 564/692—697.**

**2 Jedinaca »Konrad« dobila je ime po poručniku Konradu, vrlo spretnom obavještajcu njemačke vojne obavještajne službe (Auslandsnachrichten und Abwehramt). Poručnik Konrad je u stvari imao više imena. Za svoje potčinjene on je bio Konrad, a za pretpostavljene imao je službeno ime Ben Ali. Sve do kraja rata malo je bilo njegovih pretpostavljenih koji su znali da mu je pravo ime Reinchardt Kopps. Bio je neposredno potčinjen šefu Abwehrove centrale u Beču, pukovniku grofu Margoniu Redwitzu, rukovodiocu diverzantsko-sabotažne centrale za Balkan i njemu se redovno javljao preko bečke konspirativne radio-stanice »Vera« i polagao mu računa o svome radu. Negdje do ljeta 1943. godine Kopps se nalazio u Albaniji gdje je otpočeo pripreme za svoju novu ulogu u Jugoslaviji. Kada je odande pošao, prvo je otputovao u Beč, gdje mu je Redwitz saopćio da će njegov budući sektor rada biti u sjevernoj Dalmaciji, a sjedište u Šibeniku. Dalje pripreme vršio Je kod Komande Druge oklopne armije u Beogradu sve do 3. ožujka 1944. godine kada je stigao u Šibenik sa zadatkom da formira obavještajno-diverzantsku grupu ili kako su je Nijemci još nazivali trup. Ubrzo, po dolasku, u sjedištu Dinarske četničke oblasti u Kosovu održan je sastanak kome su prisustvovali vojvoda Momčilo Đujić, major Miodrag Kapetanović, kapetan Novak Mijović, Roko Kaleb, kaluđer Nlkanor Kalik i poručnik Konrad. Na sastanku je odlučeno da se od četnika i jednog broja njemačkih vojnika formira grupa koja je po poručniku Konradu dobila naziv »Konrad«. Zaključeno je također da ljudstvo za ovu grupu dodjeli major Kapetanović iz razbijenog Splitsko-šibenskog bataljona. Đujić i Kapetanović odmah su stavili na raspolaganje oko trideset četnika-ljotićevaca koje je predvodio Fric Demetrović. Ovi četnici su bili obučeni u njemačke uniforme. Često su se kretali u civilnom odijelu a prema potrebi su zajedno sa Nijemcima nosili i partizanske uniforme. Grupa je bila smještena u Zablaću kod Šibenika dok je njen jedan dio bio u selu Arbanasima kod Zadra. Konrad je sa ovom grupom likvidirao svakoga koga je smatrao pristalicom NOP-a.**

**3 O suradnji četnika i Nijemaca vidi dok. br. 531, 532, 542, 564 i 569.**

**Jednom takvom daljnjem i pojačanom angažiranju četničkih jedinica suprotstavlja se jako podozrenje, kada je u pitanju njihov politički stav. Njinov stav s njemaČKe strane do sada nije mogao biti u potpunosti razjašnjen, jer se u političkim procjenama četničkog pokreta u sjevernoj Dalmaciji prilično griješilo. Sada je trupa, sa svoje strane, uspostavila tješnji kontakt sa vođama četničkih jedinica, i s toga se vjeruje da je u mogućnosti da može dati slijedeću sliku njihovog političkog opredjeljenja:**

**Radi se o jednoj četničkoj grupi, kao predstavniku srpske nacionalne grupe u inozemstvu, koja ne stoji pod komandom nijedne od postojećih grupa u Srbiji. Ne primaju naređenja niti od D. Mihailovića niti od Nedića. Izgleda da je u vezi ovih dviju preuzeta više posrednička uloga, da bi se njihovom suradnjom postiglo jačanje srpstva. Na unutrašnje-političkom planu teži se jednoj čisto srpskoj državi i odvajanju svih čisto hrvatskih oblasti. Smatraju se politički zrelijim od Hrvata i s toga se pretpostavlja, da će mješovito naseljene oblasti, prilikom poslijeratnog reguliranja granica, biti prije dodijeljene njima nego Hrvatima. Pri tom se nastojanje srpske emigrantske vlade u Londonu, da ponovo uspostavi jugoslavensku državu, smatra nečim o čemu ne treba diskutirati. Za vladara ove buduće srpske države predviđaju kralja Petra. Oblasti sjeverne Dalmacije ostale bi pri tom, kako izgleda, u sklopu dalje postojeće Hrvatske, i u tom slučaju se očekuje mogućnost preseljavanja Srba, koji se nalaze u inozemstvu. Poželjno je definitivno izglađivanje nacionalnog konflikta sa Hrvatima i jasno razdvajanje oba naroda u različite etničke određene države. Tvrdi se, da je ovaj stav postojao već 1941. u redovima srpstva i da se prema novostvorenoj Hrvatskoj u početku ponašalo lojalno, u nadi da će se jednoga dana na legalan način moći prijeći preko granice u Srbiju. Ali, ustaška zvjerstva nad Srbima dovela su do toga, da još i danas srpstvo mora braniti svoj goli život.**

**Gledano sa vanjsko-političke strane, svi mjerodavni krugovi su ogorčeni protivnici Sovjetske Rusije. Računa se samo sa 2 faktora: Engleskom i Njemačkom. Kao politički realisti, u današnjoj situaciji oni ne žele pokvariti odnose ni sa jednom od ovih dviju. S druge strane pak tvrdi se, da se nije spremno ni sa jednom od njih sklopiti savez, koji bi doveo do otvorene borbe protiv jedne od ovih država. U slučaju engleske invazije potpuno je obezbjeđena neutralnost i naglašava se, da su već poduzete sve neophodne pripreme, da se u tom trenutku izvrši povlačenje četničkih jedinica sa područja, na kojima bi se eventualno vodile borbe. U tom slučaju predviđen je i ostanak četničkih oficira za vezu pri ftjemačkim komandama. Inače se očekuje, da će i u politici Velikih doći do njemačko-engleskog sporazuma i do razdvajanja Engleske i Rusije, ali je jasno i to, da bi takav njemačko--engleski sporazum uspio tek tada, kada bi ili Njemačka ili Engleska znatno oslabile. Već na osnovu ovakvog stava može se računati i na duži tok borbe.**

**Pošto se za kraj ovog rata predviđa savez Njemačka—Engleska, koji bi bio uperen protiv komunističke Rusije, već danas se čine napori da se nedvosmislenim stavom prema komunistima stvori pravo na buduće poslijeratno uređenje, koie bi. kao prilog novom reguliranju odnosa, na isti način bilo priznato i od strane Engleske i od Njemačke.**

**Ova borba protiv komunizma je istodobno vanjsko-politički jednosmisleno motivirana. Sam Đujić se u toj borbi toliko eksponirao, da ga je Tito već osudio na smrt.**

**Sto se tiče njemačkog podozrenja, postoji mišljenje da bi Njemačka mogla potpuno pridobiti Srbe na svoju stranu, kad bi već danas počela sa političkom aktivnošću u pravcu poznatog srpskog forsiranja stvaranja jedne narodne države sa odgovarajućim granicama. Zato je »Akcija Neubacher« u samoj Srbiji mogla i ovdje imati stvarno povoljnog utjecaja na odnose između četnika i njemačkih komandi. Dalje se naglašava još i to, da sigurno više ne bi prijetila nikakva opasnost sa srpske strane, kada bi Njemačka dala Srbima sve ono, što bi im u krajnjem slučaju mogao dati i London. Naglašava se, da bi njemačka aktivna vanjska politika u ovoj situaciji morala dovesti do bitnog raščišćavanja i vojne situacije. Sto se toga tiče, vlada i uvjerenje da, kada se nije mogla rasčistiti situacija i naći pravilnije rješenje u Beogradu neposredno nakon iznenadnog izbijanja rata, to je bezuvjetno hitno potrebno učiniti već danas. Sve očitije tonjenje hrvatske države u komunističke vode za Njemačku je razlog više za približavanje srpskom zahtjevu. Trupa smatra, da ovi stavovi u stvari odražavaju stavove Đujića i njegovih istomišljenika.**

**Ako se to zaista i ostvari, onda ne bi bilo ni sumnji političke prirode u jedno svestrano angažiranje četničkih jedinica. One bi danas predstavljale značajnu vojnu podršku, a u slučaju invazije ne bi predstavljale nikakvu opasnost.**

**Ipak se mora razjasniti i pitanje, kakav će stav zauzeti njemačke komande prema četničkim jedinicama u slučaju da su izvedeni zaključci netočni i ako bi, u slučaju invazije, ove jedinice za nas predstavljale opasnost. Ili će ih se samo i dalje ćutke tolerirati, bez zainteresiranosti za njihovo uključivanje u operacije, ili će biti rasformirane i na taj način savladane. U slučaju samo prećutne tolerancije, srpska manjina, koju su branili četnici u nacionalnoj borbi, raspirivanoj iz Zagreba, bit će veoma ugrožena i oslabljena, jer će onda četnicima nedostajati životnih namirnica, oružja i municije. U slučaju vješte propagande moralo bi doći do prilaženja nezadovoljnih elemenata taboru neprijateljski raspoloženom prema Nijemcima. Dakle, prećutna tolerancija četničkih jedinica jednoga dana će sama dovesti do njihovog eliminiranja.**

**Zelja da se postojeći četnici savladaju, s obzirom na opasnost koju bi mogli predstavljati u slučaju engleskog desanta, počiva na slijedećim stavovima:**

**Ako će jednoga dana već doći do neophodne borbe protiv četnika, onda je najbolje da se ta borba povede tada, kada naše snage još ne budu angažirane protiv navedenog desanta. Ovakav stav proizlazi iz slijedećih pretpostavki:**

**1) da će uslijediti jedna sveobuhvatnija engleska invazija, koja bi potpuno vezala njemačke snage;**

**2) da je moguće uništenje četničkih jedinica za kratko vrijeme, bez znatnijeg slabljenja naših snaga pripravnih za tu invaziju;**

**3) da neće biti dovoljno njemačkih trupa za istodobnu obranu obale i puteva za dotur.**

Ovdje treba dodati i slijedeće:

Pod 1) Zbog neophodnih priprema, veća engleska invazija bi bila nagoviještena nekoliko tjedana ranije. Tako posmatrano, bilo bi dakle potrebno da se pripreme za razbijanje četničkih jedinica izvrše do detalja, kako bi se izdato naređenje izvršilo u najkraćem roku i to tek onda, kada to bude izgledalo bezuvjetno neophodno.

Pod 2) Potpuno uništavanje četničkih jedinica izgleda gotovo nemoguće. Mora, dakle, doći do dužih borbi. To opet uvjetuje vezivanje njemačkih snaga i slabljenje snaga pripravnih za slučaj invazije. Cak i manje četničke grupe su u stanju da na datom terenu njemačkim trupama pričine znatne teškoće. Posljedica ovakvog postupka protiv četničkih jedinica ne bi dakle, bilo privremeno odvajanje od nužnih borbi, već bi to bilo vremensko, prostorno i akciono širenje borbi. U slučaju invazije na suprot nama ne stoje samo Englezi, četnici i komunisti, kao što je spomenuto; i ranije treba očekivati stalne i teške borbe. Pod uvjetom da ne dođe do očekivane invazije, ove borbe mogu potrajati mjesecima, a da se ne osujete njemačke namjere. Da, umjesto borbe četnika, protiv komunista, vješto vođene s njemačke strane i to ih vezujući za sebe, mi bi, boreći se protiv njih, umjesto slabljenja obje strane, praktično združili protivnike u zajedničkoj borbi protiv nas.

Vojvodi Đujiću se prebacuje da do sada osobno nije stupio u kontakt sa njemačkim komandama. Đujić je, u vezi ovih prebacivanja, osobno izjavio slijedeće:

1) da je do danas mogao uspostaviti kontakt samo sa pripadnicima divizije, koja bi ovdje privremeno boravila. On želi stalni kontakt sa armijom.

2) Ovlaštenja njemačkih oficira, sa kojima su njegovi oficiri radili, bila su previše ograničena na pojedinačne vojne zadatke, a da bi on mogao sebi naći partnera za diskusiju o principijelnim stavovima, koje je predlagao.

3) Prema izvještajima ustaša, često se dešavalo da su njemačke trupe učestvovale u navedenom uništavanju komunističkih, a u stvari srpskih sela. On bi morao, dakle, računati i sa otporom jednog dijela njegove srpske manjine, kad bi isuviše otvoreno surađivao sa njemačkim komandama.

Kao primjer za ponašanje njemačkih jedinica on navodi događaje u Strmici. Ovdje je bila jedna od baza, iz koje je rukovođeno borbom protiv komunizma u sjevernoj Dalmaciji. Od 291 četnika, koliko ih je bilo na početku, ovo mjesto ih je izgubilo 115 u borbi, dok ih je 26 bilo teško ranjeno. U ovo mjesto su upali i dijelovi brdske divizije.[4] Oni su ubili troje ljudi i oduzeli su, bez pismenih potvrdi o rekviziciji, skoro sve rezerve žita i stočne hrane. Tako se sredinom veljače 1944. dogodilo i to kako naglašava Đujić, da se pri takvom ponašanju njemačkih trupa prema onima, koji su u borbi protiv komunizma uvijek energično stajali na njihovoj strani, nalazio u veoma teškom položaju kada je stupao u očigledan kontakt sa njemačkim komandama.

**4 Riječ je o Prvoj diviziji. Vidi dok. br. 526 i 527.**

**4) Veoma mu je važno da povrati srpske elemente, koje su komunisti nasilno mobilizirali. U tome može uspjeti samo, ako komunističkoj paroli »Đujić služi okupatorima« ne pruži konkretnije dokaze.**

Sto **se tiče upotrebe četničkih jedinica sjeverne Dalmacije u vojne svrhe, treba reći da one predstavljaju samo nastavak prakse talijanskih jedinica. Uz to se prije svega mora dodati i to, da se Talijani nikada nisu usuđivali — i pored svih hrvatskih suprotnih tvrdnji — da u većem obimu sprovedu vojnu suradnju, jer oni nisu željeli da se ojačaju četnici, tada još neoprobani u težoj političkoj situaciji. Dok su Talijani sprovodili samo djelomične operacije, danas je, uz strogu kontrolu i rukovođenje, moguća mnogo obimnija mobilizacija četničkih jedinica. Đujić nam je rekao da će se njegove jedinice, nakon čišćenja partizanskih oblasti u dalmatinskom području, angažirati tako što će u suradnji sa njemačkim komandama izvršiti zapriječavanja Titovih kanala za snabdijevanje. Na osnovu ovdje poznatih činjenica ovo izgleda apsolutno moguće.**

**Uz izlaganje četničkog pitanja u sjevernoj Dalmaciji, mora se spomenuti i četnički vođa Mane Rokvić, u Kninu. Ovaj je prije rata bio 11 godina funkcioner Komunističke partije i kao agitator je tako energično istupao u Drvaru, da je više puta morao biti osuđivan. Njegova kratka borba, na strani komunista, protiv njemačkih trupa okončana je sredinom 1941. godine, kada mu iz kase tvornice celuloze u Drvaru, u kojoj je radio, nije lično predata obećana suma, već je ista zajednički podijeljena. Od onda se stavio u talijansku službu, ali je prije godinu dana ipak isključen iz četničkog pokreta, zajedno sa još 38 ljudi, zbog nedoličnog ponašanja i stalnog pljačkanja. On je svojim ponašanjem doprinijeo tome, da se srpski podoficiri u rajonu Bos. Petrovca okrenu komunistima. Izgleda da i sam njemački poručnik Lippert, u Kninu, želi da prekine dalju suradnju sa ovim »razbojnicima«. On ima krajnje lošu reputaciju i ne nalazi nikakvog odziva unutar srpske manjine. Njegova djelatnost praktično služi samo komunistima, koji ga predstavljaju kao prototip Srba.**

**Uz sva ova razmišljanja treba napomenuti i to, da ovakav odnos između njemačkih komandi i četničkih jedinica u sjevernoj Dalmaciji mora izazvati reakciju na cijeloj srpskoj teritoriji.**

***Konrad,*** **v. r.**
**poručnik, komandant jedinice**

**Dostavljeno:**

1. **2. oklopnoj armiji, Obavještajnom odjeljenju, oficiru kontraobavještajne službe.**
2. **201. kontraobavještajnoj komandi, s molbom za dalje dostavljanje po jedne kopije Obavještajnom odjeljenju Grupe armija F i Kontraobavještajnoj komandi III Jugoistoka.**

***Konrad,*** **v. r. poručnik**

2. **Na znanje XV armijskom korpusu, Obavještajnom odjeljenju.**
4. **Na znanje 264. pješadijskoj diviziji, Obavještajnom odjeljenju.**
5. **Kopija.**

BROJ 403

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 13. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU SAVEZNIČKIH BRODOVA NA NJEMAČKI RATNI TRANSPORTER KOD MURTERA I POTAPANJU USTAŠKOG MOTORNOG JEDRENJAKA KOD NOVALJE[1]

**TAJNO**

**T E L E G R A M**

**573/77 — 13. 3. — 08,40 sati**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)**
**V SS-brdskom korpusu**

**Dnevni izvještaj od 13. 3. 44.**

**Vrijeme: oluja, oblačno, kiša; u planinama — snijeg.**

**Opća situacija: nepromijenjenja.**

**264. divizija: Prema izvještaju ratne mornarice, njemački ratni transporter, sa bataljonom obalske artiljerije i 300 tona municije za Split, napadnut ispred Murtera od strane 3 engleska brza čamca.[2] Ubijen kapetan, 7 ranjeno, transporter se vratio za Zadar.**

**IV ustaška brigada iz Gospića javlja, da su 2 motorna jedrenjaka, sa ljudima koji su krenuli na odmor, napadnuta kod Novalje (Pag). 9 mrtvih pokopano na groblju u Novalji, 10 ljudi je potonulo zajedno sa brodom, ostali zarobljenici su navodno transportirani za Vis.**

**5 engleskih lovaca-bombardera izvršilo napad na luku Split; lakše štete, 1 mrtav, 2 ranjena. Akcija »Renate«[3] se odvija po planu.**

**[...]**

***Berger,* v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 1456/44. pov. od 13. 3. 44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/109.

2 Vjerojatno se odnosi na brod »Romilda«. Vidi dok. br. 278 i 294.

3 Vidi dok. br. 398, napomenu 2.

BROJ 404

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O REZULTATU AKCIJE »RENATE« U RAJONU GRABOVCI—PUTICANJE—MURTER I IZVRŠENIM HAPŠENJIMA U ZADRU, ŠIBENIKU I SPLITU[1]

**TAJNO**

**T E L E G R A M**

**668/78 — 14. 3. — 08,45 sati**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)**
**V SS-brdskom korpusu**
**LXIX armijskom korpusu**

**Dnevni izvještaj od 14. 3. 44.**

**284. divizija: Prilikom sprovođenja akcije »Renate«[2] u mjestima Grabovci i Putičanje (10 km južno-jugozapadno od Bribirskih Mostina) zaplijenjena 2 skladišta opskrbe, 1 radio-stanica bez postolja (uništeno). U rajonu sjeveroistočno od Pirovca zaplijenjen 1 minobacač. Prilikom čišćenja Murtera 1 zarobljen. Prilikom sprovođenja akcije »Übersee«[3] u Zadru uhapšeno 12, u Šibeniku 22, u Splitu 31 osoba. Ustaška izviđačka patrola u rajonu Sitno (12 km istočno od Splita) — 8 zarobljenih, 10 mrtvih. Prema ustaškom izvještaju, kod Banjevaca (24 km sjeverozapadno od Šibenika) iskočilo 13 padobranaca; navodno su se uputili ka Stankovcima. U 16,00 i 16,45 sati napad 6 lovaca-bombardera na konvoj ; 7 teretnih vozila potpuno izgorjelo, 11 ima kvarove na motoru ili gumama.**

**Puk »Brandenburg« kod Putičanja[4] (11 km južno-jugoistočno od Bribirskih Mostina) — 6 zarobljenih, 3 puške. Kod Ostrovice (3 km sjeverno od Bribirskih Mostina) — 2 zarobljena, 3 neprijateljska vojnika mrtva; zaplijenjeno: 1 laki puškomitraljez, municija za ručno vatreno oružje.**

**[....]**

***Berger,* v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 1477/44. pov. od 14. 3. 44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/115—116.

2 i 4 Vidi dok. br. 398, napomenu 2.

3 Vidi dok. br. 393, napomenu 2.

BROJ 405

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 16. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADIMA PARTIZANA NA ŽANDARMERIJSKO UPORIŠTE U RAJONU OKLAJA I ZAPLIJENI PARTIZANSKIH SKLADIŠTA ORUŽJA I MUNICIJE KOD TROGIRA[1]

**TAJNO**

**TELEGRAM**

780/84 — 16. 3. — 08,15 sati

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)**
**V SS-brdskom korpusu**

**Dnevni izvještaj od 16. 3.1944.**

**264. divizija: U rajonu Oklaja (12 km sjeverozapadno od Drniša) mobilizacija od strane bandi. 15. 3. izvršen prepad na uporište hrvatskih žandara, koje se tamo nalazi. »Renate«[2] — nema novih izvještaja. U rajonu 2 km sjeverno od zaljeva Starog Trogira (6 km jugozapadno od Trogira) pronađeno skladište oružja i municije.[3] Zaplijenjeno: 30 lakih puškomitraljeza (J), 87 američkih automata, 8 lakih minobacača (J), 600 minobacačkih mina, druge municije i rezervnih dijelova za puškomitraljeze. Zivo neprijateljsko zračno izviđanje iznad Šibenika i Splita. Napad u niskom letu lovaca-bombardera na željezničku stanicu Perković; nema šteta. U 13,40 sati napad 6 lovaca-bombardera na gradski dio Zadra; nije javljeno da ima šteta.**

**Namjera: Nastavak »Renate«.[4] Čišćenje rajona zapadno od Oklaja, po nazivom »Wildschütze«.**

[...]

***Berger,* v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 1504/44. pov. od 16. 3. 44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/133.

2 i 4 Vidi dok. br. 398, napomenu 2.

3 Vidi dok. br. 444, napomenu 7.

BROJ 406

## OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 16. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PARTIZANSKIM SNAGAMA U RAJONU SKRADINA, MUCA, MOSORA, SINJA I VRLIKE I ZAPLIJENJENOM ORUŽJU I MUNICIJI KOD TROGIRA[1]

### RADIOGRAM

779 — 16. 3.-08,10 sati

16. 3. 44.

**Komandi 2. oklopne armije**

**Dnevni izvještaj Obavještajnog odjeljenja**

Zračnim izviđanjem utvrđeno prisustvo kolone tovarnih životinja u rajonu 6—13 km sjeverno od Skradina. U rajonu sjeverno-sjeverozapadno od Drniša vrši se prinudno regrutiranje. Izvršeni prepadi na žandarmerijska stražarska mjesta. U rajonu 2 km sjeverno od starog Trogira otkriveno skladište oružja,[2] a u rajonu 2 km zapadno od Trogira mine na cestama. U rajonu 16 km sjeverno-sjeverozapadno od Trogira do 5 km jugozapadno od Muća nalazi se Mosećko-svilajski odred. Prema izjavama stanovništva, u planini Mosor vrši se koncentracija bandi. U rajonu 10 km sjeverno od Sinja I brigada 20. divizije [NOVJ] (izjave zarobljenih). Odbijen napad II brigade 20. divizije [NOVJ] na Koljane,[3] 8 km istočno-jugoistočno od Vrlike..

Ud: 8 mrtvih, 3 zarobljena. U skladištu: 30 talijanskih lakih puškomitraljeza, 87 američkih automatskih pištolja, 8 talijanskih lakih minobacača , 600 minobacačkih bombi za lake minobacače, 25 sanduka minobacačkih bombi kalibra 8 cm, 87 rezervnih cijevi za talijanske puškomitraljeze, 150 mina **za** lake minobacače, 3 sanduka municije za puškomitraljeze i 1 sanduk municije **za** automat, 1 sanduk ručnih bombi.[4]

Ie: živo izviđanje iznad Šibenika i Splita. U 06,45 i 07,45 sati napad lovaca-bombardera na Perković, jugoistočno od Šibenika (2 i 5) i u 13,40 sati na rajon sjeverno od Zadra (6 lovaca-bombardera).

Slijedi naknadni izvještaj (373. i 392. divizije — smetnje na vezama).

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 1598/44. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 564/462.

*2* i 4 Vidi dok. br. 405, napomenu 3.

3 Vidi dok. br. 256. napomenu 2.

BROJ 407

## OBAVJEŠTENJE NJEMAČKOG OPUNOMOĆENOG GENERALA U NDH OD 16. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE U POVODU EVAKUACIJE MUŠKARACA SPOSOBNIH ZA VOJSKU SA DALMATINSKIH OTOKA[1]

T E L E G R A M Br. 2778

TAJNO

16. 3. 44.

Komandi 2. oklopns armije

Veza: Telegram XV brdskog armijskog korpusa br. 1472/44. pov. od 14. 3. 44.

1) Sastav mješovitih komisija, navedenih u hrvatskoj naredbi o evakuaciji otočkog stanovništva, razmatran je od strane komandi korpusa, sa feldkomandanturama i hrvatskim vojnim vlastima.

2) Prema naređenju, trebalo bi da se evakuiraju samo muškarci sposobni za vojsku rođeni između 1904. i 1927, jer se pretpostavlja, da da bi ostali muškarci na kopnu predstavljali samo opterećenje za trupu. Osim toga, jedan dio muškog stanovništva ostaje na otocima, s obzirom na teškoće oko neophodne obrade zemlje.[2]

Njemački opunomoćeni general u Hrvatskoj
Operativno odjeljenje,
br. 2694/44. pov. od 16. 3. 44.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-313, film 199/7461018—7461019.**

**2 Vidi dok. br. 371, 380, 388, 409 i 435.**

BROJ 408

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 18. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O POSTIGNUTOM REZULTATU U AKCIJI »RENATE«, BOMBARDIRANJU ZADRA I ŠIBENIKA OD SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

TAJNO

T E L E G R A M

883/87 — 18. 3. — 08,50 sati

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
LXIX armijskom korpusu
V brdskom armijskom korpusu

**Dnevni izvještaj od 18.** 3. 44.

Opća situacija: nepromijenjena.

**264. divizija:** U akciji »Renate«[2] 16. 3. neprijateljski gubici su bili slijedeći: 9 mrtvih, 7 zarobljenih; zaplijenjeno: 2 laka puškomitraljeza, 7 pušaka, 1 automat i municija. Jak otpor neprijatelja u rajonu 5 km sjeverozapadno od Banjevaca (12 km zapadno-jugozapadno od Bribirskih Mostina).[3] U 10,45 sati napad više lovaca-bombardera na lučki i gradski dio Zadra; nije javljeno ništa o pričinjenim štetama. U 14,12 sati bombardiranje Šibenika od strane 6 četveromotornih bombardera; kod vojske nema štete. U 16.00 sati 6 neprijateljskih lovaca mitraljiralo nepoznate ciljeve u rejonu 3 km južno od Drniša.

**Namjera:** Povratni marš 105. SS-izviđačkog bataljona za Sinj.

**Puka »Brandenburg« — namjera**: Akcija »Baumblüte«[4] na Dobropoljce i Gošiće, u rejonu 8 i 5 sjeverno od Bribirskih Mostina.

[...]

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje
br. 1524/44. pov. od 18. 3. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/139.

2 i 3 Vidi dok. br. 398, napomenu 2.

4 Vidi dok. br. 255, 272, 291, napomenu 6, dok. br. 410 i 418.

BROJ 409

## NAREĐENJE KOMANDE DRUGE OKLOPNE ARMIJE OD 19. OŽUJKA 1944. KOMANDI PETOG SS-BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O EVAKUACIJI LJUDSTVA I UMJETNIČKIH PREDMETA IZ SAMOSTANA SA SREDNJODALMATINSKIH OTOKA NA KOPNO[1]

STROGO POVJERLJIVO

T E L E G R A M

Komanda 2. oklopne armije 19. 3. 44.
Komandi V SS-brdskog armijskog korpusa
na znanje: XV brdskom armijskom korpusu
Komandantu Jugoistoka (Komandi grupe armija F)
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj

Predmet: Evakuacija[2]

Veza: Telegram komandantu V SS-brdskog armijskog korpusa.

1) Službenike hrvatske vlade, angažirane po srednjodalmatinskim otocima, treba izuzeti iz mjera za evakuaciju i prepustiti im sprovođenje uprave, kao i snabdijevanje preostalog stanovništva na otocima.

2) Kompletno ljudstvo samostana, koji se nalaze na otocima, izbjegavajući nepotrebne grubosti, prebaciti na kopno. Uzeti u obzir posebne želje u vezi njihovog prebacivanja u određene samostane u pozadinskim oblastima, kao i u vezi prebacivanja na kopno umjetničkih i ukrasnih samostanskih predmeta.

Na otocima ostaviti nekoliko redovnika, odnosno svećenika radi vođenja brige o duhovnom životu otočkog stanovništva, koje nije došlo u obzir za evakuaciju. Mora se naglasiti da preseljavanje samostana, odnosno njihovog ljudstva, predstavlja neophodnu mjeru zbrinjavanja i da je do toga došlo kao posljedica višestrukih događaja u Italiji, a da bi se u toku vođenja borbi sačuvalo od šteta i ljudstvo i samostanski predmeti.

3) Izvjesti o broju redovnika po samostanima na svakom otoku.

Za točnost:
[Potpis nečitak]
konjički kapetan

Komandant 2. oklopne armije
***Rendulic***
Operativno odjeljenje,
br. 861/44. str. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-313, film 199/24.

2 Vidi dok. br. 407, napomenu 2.

BROJ 410

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PODUHVATU «-BAUMBLÜTE« U RAJONU GOŠIĆI—DOBROPOLJCI—BIJELINA, NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA BROD »VENEZIA« U PRIMOŠTENU I MOTORNI JEDRENJAK NA RIJECI KRKI[1]

TAJNO

TELEGRAM

745/47 — 19. 3. — 09,05 sati

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu (pismeno)

**Dnevni izvještaj od 19. 3. 44.**

**Vrijeme:** oblačno; obala — sunčano.

**Opća situacija:** nepromijenjena.

264. **divizija:** Ziva neprijateljska zračna aktivnost. Oko 09,00 sati nadlijetanje oko 100 četvoromotornih aviona u pravcu jugoistoka. U 09,15 sati u Primoštenu napadnut brod »Venezia« od strane 5 lovaca-bombardera; teško oštećeni brod izvučen je na obalu. Od 10,00—12,00 sati napadnuta pojedinačna vozila na cesti Šibenik—Drniš. Prilikom napada lovaca-bombardera na Primošten nisu pričinjene štete. U 13,30 sati napadnut motorni jedrenjak na gornjem toku rijeke Krke. Jedrenjak, sa 100 tona opskrbe, zapaljen.

**Namjera:** Pripremanje zasjede protivavionskih topova.

**1. puk »Brandenburg«:** Poduhvat »Baumblüte«[2] sproveden uz otpor neprijatelja u Gošićima, Dobropoljcima, Bijelini, Parčiću (rajon 6—15 km sjeverno od Bribirskih Mostina). Vlastiti gubici: 3 mrtva, 1 nestao. Neprijateljski gubici: 5 zarobljenih, 8 mrtvih, cijeni se da ih ima 15; zaplijenjeno: 1 teški puškomitraljez, 12 karabina, 60 mina, 1 telefon i radio-aparat. Prilikom zračnog napada 1 teretno vozilo uništeno, a 1 motocikl sa prikolicom teško oštećen.

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1536/44. pov. od 19. 3. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/142.
2 Vidi dok. br. 408, napomenu 4.

BROJ 411

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BOMBARDIRANJU KNINA OD SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

TAJNO

TELEGRAM

964/65 — 19. 3. — 12,25 sati

Komandi 2. oklopne armije

Od 10,35 do 10,45 sati bombardiranje Knina. Oko 40 bombi, velika oštećenja na zgradama. Još nisu utvrđeni gubici.[2]

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1546/44. pov od 19. 3. 44.

BROJ 412

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU SAVEZNIKA I PARTIZANA NA OTOK ŠOLTU I ZAUZIMANJU USTAŠKOG UPORIŠTA RAMLJANE[1]

**TAJNO**

**TELEGRAM**

**985/90 — 20. 3. — 08,40 sati**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj**
**V SS-brdskom korpusu**
**LX3X armijskom korpusu**

Dnevni izvještaj od 20. 3. 44.

Opća situacija: **Živa zračna aktivnost.**

264: divizija: **Oficirska izviđačka patrola je na osnovu izvještaja doušnika sa Šolte, utvrdila, da je Šolta zaposjednuta jakim anglo-američkim**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/149.

2 Vidi dok. br. 495.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/145-146.

**i britanskim snagama. Vlastita četa uništena; djelomično u zarobljeništvu.[2] U toku noći izvršen vatreni prepad na vlastito gnijezdo otpora na Ciovu. Prema izvještajima ustaša, prebačena banda napala uporište Ramljane,[3] na cesti Drniš—Muć. Uporište predato. Ziva zračna aktivnost. U 07,50 sati mitraljiranjem iz aviona uništena 2 putnička automobila na cesti Šibenik—Drniš. U 11,00 sati napad lovaca-bombardera na luku Split i na zaljev Solin. Pun pogodak u svjetionik. Lovci mitraljirali Zadar. Akcija »-Renate-«[4] — vlastiti gubici: 1 mrtav, 1 ranjen; 1 motocikl sa prikolicom i 1 amfibija izgorjeli, a 2 poljske kuhinje oštećene. Neprijateljski gubici: izbrojano 28 mrtvih, cijeni se na 45, zarobljenih 9, laka puškomitraljeza 3, ručno vatreno oružje, 1 engleska radio-stanica; 5 manjih skladišta opskrbe uništeno[3]**

**[…]**

***Berger,* v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 1518/44. pov. od 20. 3. 44.**

BROJ 413

## PLAN KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. OŽUJKA 1944. ZA ZAPOSIJEDANJE SJEVERNODALMATINSKIH OTOKA[1]

**STROGO POVJERLJIVO**

**T E L E G R A M**

**808 — 21. 3. — 19,15 sati**

**Komandi 2. oklopne armije**

**Veza: Operativno odeljenje, Br. 791/44. str. pov.**

**1) Pregled otoka i njihovo zaposjedanje.**

**2) Još se ne može planirati dolazak predviđenih mornaričkih i obalskih baterija.**

**Pod I) Otok Čiovo.**

**Pod II) 1) Mjesto Rab — 1 četa; za slijedeće mjesto predviđena još 1 mornarička baterija kalibra 7,5 cm.**

2 Vidi dok. br. 294, 415, 416, 419, 420, 421, 424, 425, 427, 434, 440 i 445.
3 Vidi dok. br. 256, napomenu 3.
4 Vidi dok. br. 398, napomenu 2.
5 Vidi dok. br. 562, napomenu 6.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/155.

2) Pag — 1 streljačka četa u Novalji, 2 ustaške čete u mjestu Pagu; predviđene su i po 1 mornarička baterija kalibra 7,5 cm na sjevernom rtu i u Novalji.

3) Olib — predviđena obalska baterija kalibra 15 cm u sjevernom dijelu.

4) Vir — predviđena obalska baterija kalibra 15 cm na sjeverozapadnom rtu.

5) Molat — predviđena mornarička baterija kalibra 15, cm u srednjem dijelu.

6) Zirje — predviđena mornarička baterija kalibra 13,5 cm u zapadnom dijelu.

7) Ugljan — 1 streljačka četa u Preku i na k. 265; tamo je još predviđena i 1 mornarička baterija kalibra 9 cm.

8) Pašman — 1 četa u Tkonu; još je predviđena i 1 obalska baterija kalibra 15 cm u južnom dijelu.

9) Murter — predviđena osmatračnica na k. 114 i 1 obalska baterija na sjeverozapadnom rtu.

10) Prvić — za sada posada mornaričke baterije, nakon čijeg odlaska će ostati nezaposjednut.

11) Zlarin — za sada posada mornaričke baterije; predviđena je mornarička baterija.

12) V. Drvenik — 1 streljački vod i mornarička baterija kalibra 6,6 cm u okolici Brda; još se planira i mornarička baterija kalibra 15 cm na zapadnom rtu.

13) Šolta — 1 streljačka četa u sjeverozapadnom dijelu; tamo se predviđa i mornarička baterija kalibra 7,5 cm.

Pod III) ostaju nezaposjednuti:

Maun, Škrda, Plavnik, Silba, Premuda, Skarda, 1st, Dugi otok, Zverinac, Tun veli, Sestrunj, Iž, Rava, Lavdara, Sit, Zut, Kornat, Piškera, Lavsa, Vi-gada, Kakan, Kaprije, Zmajan, Mali Drvenik i još oko 200 manjih otoka.

***Pfafferott,***[2] v. r.

J^V brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 474/44. str. pov. od 20. 3. 44.

**BROJ 414**

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O POTAPANJU NJEMAČKOG BRODA OD STRANE PARTIZANA SA DUGOG OTOKA[1]

TAJNO

T E L E G R A M

1035/39 — 21. 3. — 08,30 sati

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu (pismeno)

**Dnevni izvještaj od 21. 3. 44.**

**Opća situacija:** Pojačana aktivnost bandi.

**264. divizija:** Sa Šolte nema izvještaja.[2] Zračnim izviđanjem utvrđeno prisustvo bandita na Dugom otoku. Otvorena vatra na brodove na sjevernom rtu, kod Vorunića, i na jugu, kod Sali; uništen jedan brod. Puškomitraljeska obrana na raznim mjestima na otoku. Kola za dotur naišla na minu kod Prapatnice[3] (10 km sjeverozapadno od Trogira); 1 mrtav, 1 ranjen. Odbijen napad slabije bande[4] na uporište Carija (2,5 km sjeverozapadno od Trogira). U cijelom sektoru živo neprijateljsko zračno izviđanje. Težište u rajonu Splita.

**Namjera:** Borbeno izviđanje dijelova 892. grenadirskog puka i obalnih lovaca[5] na Šoltu.

[•••]

***Pfafferott***,[6] v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1576/44. pov. od 21. 3. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/153.

2 Vidi dok. br. 412, napomenu 2.

3 Vidi dok. br. 256, napomenu 6.

4 Akciju su izvršile jedinice Sibensko-trogirskog NOP odreda. Vidi dok. br. 256, napomenu 5.

5 Odnosi se na lovački bataljon »Brandenburg«. Vidi dok. br. 415.

6 Werner

BROJ 415

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BORBENOM IZVIĐANJU OTOKA ŠOLTE[1]

**TAJNO**

**TELEGRAM**

1071 — 21. 3. — 23,00 sati

Komandi 2. oklopne armije

Borbeno izviđanje otoka Šolte, o kojem je javljeno u izvještaju od 21. 3, započelo je 21. uvečer. Rukovodilac: komandant obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg«. Jedinice: obalno-lovački bataljon »Brandenburg« (sa 100 vojnika) i 200 vojnika 264. divizije.[2]

***Berger,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 581/44. pov. od 21. 3. 44.

BROJ 416

## NAREĐENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. OŽUJKA 1944. ŠTABU 284. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE ZA PONOVNO ZAPOSJEDANJE OTOKA ŠOLTE[1]

**STROGO POVJERLJIVO**

**TELEGRAM**

**807 — 21. 3. — 14,15 sati**

**264. diviziji**

**Hitno ponovo zaposjesti otok Šoltu.[2] Sve pripreme obaviti odmah. Namjere o izvršenju javiti hitno. Ne treba računati sa znatnijom podrškom ratnog zrakoplovstva i mornarice. Istodobno poduzeti sve mjere za ubrzanu izgradnju uporišta.**

***Pfafferot,***[3] **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 498/44. pov. od 21. 3. 44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/168.

2 Dijelovi 892. puka. Vidi dok. br. 414, napomenu 5.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/167.

2 Vidi dok. br. 412, napomenu 2.

3 Werner

BROJ 417

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 22. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA I POTAPANJU NJEMAČKOG TRANSPORTNOG BRODA KOD BIOGRADA I DVIJE DVOTRUPNE PENIŠE KOD PAŠMANA[1]

TAJNO

T E L E G R A M

1075/80 — 22. 3. — 08,45 sati

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj
V SS-brdskom korpusu

**Dnevni izvještaj od** 22. 3. 44.

264. **divizija:** U 07,00 sati napad u niskom letu na transportni brod obalnih lovaca[2] kod Biograda. Brod potopljen. Kod južnog rta Pašmana pogođene 2 dvotrupne peniše; 1 mrtav, 1 ranjen. U rajonu Šibenik—Split——Drniš živo neprijateljsko zračno izviđanje. U 10,00 sati 8 lovaca-bombardera izvršilo bombardiranje nepoznatih ciljeva u rajonu Tribunja (12 km zapadno od Šibenika).

**Namjera:** Ponovno zaposjedanje Šolte[3] od strane dijelova 892. grenadirskog puka i obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg«.

[...]

***Pfafferott,***[4] v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1590/44. pov. od 22. 3. 44.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/156.**

**2 Odnosi se na bataljon obalnih lovaca »Brandenburg«.**

**3 Vidi dok. br. 412, napomenu 2.**

**4 Werner**

BROJ 418

## IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVOG PUKA »BRANDENBURG« OD 22. OŽUJKA 1944. O AKCIJI ČIŠĆENJA RAJONA DOBROPOLJCI, OSTROVLCKE LIŠANE, PARCLĆ[1]

1. puk »Brandenburg«
Štab operativnog rukovodstva
Operativno odjeljenje,
Br. 184/44. pov.

Komandno mjesto puka.
22. 3. 1944.

Borbeni izvještaj

o operaciji »Baumblüte«

A. Neprijatelj:

Prema ponovljenim izjavama i izvještajima, rajon sjeverno od ceste Kistanje—Bribirske Mostine—Benkovac zaposjednut je od strane jačih banditskih grupa. **U** okolici Dobropoljaca, 9 km sjeverno od Bribirskih Mostina, jedan štab sa 2 bataljona. **U** Gošićima, 6 km sjeverno od Bribirskih Mostina, jedan bataljon. Kote sjeveroistočno od mjesta Ostrovičke Lišane zaposjednute osiguranjima sa puškomitraljezima. **U** Đevrskama, 9 km zapadno-jugozapadno od Kistanja, **16.** 3. **44.** nije bilo neprijatelja. **U** Grulovićima, **4** km sjeverozapadno od Kistanja, dana **15.** 3. **44.** nije bilo neprijatelja. Isturena osiguranja, nakon kraće borbe, povukla su se u pravcu sjeverozapada.

B. **Vlastite snage:**

| | |
|---|---|
| Štab puka: | Skradin |
| III bataljon 1. puka; | |
| štab, 9. četa | Skradin (angažirani sa dijelovima radi osiguranja mjesta i osiguranja prijelaza preko Skradinskog kanala). |
| 10. četa | Bribirske Mostine (angažirana radi osiguranja ceste Skradin—Bribirske Mostine i radi osiguranja mosta sjeverno od Bribirskih Mostina). |
| **11.** četa | Tvornica aluminijuma, **4** km zapadno od Skradina. |
| II bataljon 1. puka | Kistanje (angažiran sa dijelovima na osiguranju ceste Knin—Kistanje). |

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/294—296.**

**Sastav snaga:**

| | |
|---|---|
| **Stab puka:** | **3 : 3 : 19[2]** |
| **III bataljon** | **6 : 27 : 174** |
| **II bataljon** | **7 : 32 : 202** |

**C. Namjera puka:**

**Obuhvatnim napadom zauzeti Dobropoljce i Gošiće, kao i kote sjeveroistočno od Ostrovičkih Lišana, i uništiti protivnika. Otkriti eventualne baze za snabdijevanje.[8]**

**D. Planski tok akcije:**

**II bataljon (bez voda lakih oruđa) marširajući prodire 18. 3. 44. u pravcu sjeverozapada do rajona Torbica, 5 km sjeverozapadno od Kistanja, odakle kreće ka zapadu i u svitanje dostiže kote istočno od Dobropoljaca, a potom odavde 18. 3. 44. u 04,45 sati kreće u napad na Dobropoljce.**

**III bataljon sa dijelom snaga vrši prodor od Ostrovačkih Lišana ka sjeveru i 18. 3. 44. u 04,45 sati sa kota 309 i 297 napada Dobropoljce sa zapada.**

**E. Ostvareni tok akcije:**

**Glavnina III bataljona, dolazeći iz Skradina preko Bribirskih Mostina, 18. 3. 44. dostiže sjevernu stranu Đevrsaka i motoriziranim maršem, nakon kraće pripreme za napad, sa 9. i 11. četom i štabom bataljona, uz podršku jednog voda lakih oruđa, napada Gošiće i, nakon kraće borbe, zauzima ih. Jedan vod 9. čete, isturen desno, nastupa sa sjeverne strane Đevrska preko k. 234 na Ležajiće. 10. četa, ojačana jednim vodom ustaša i jednim vodom četnika, nastupa od Bribirskih Mostina preko Ostrovičkih Lišana i oko 04,45 sati, bez kontakta sa neprijateljem, dostiže k. 297.**

**II bataljon marširajući iz Kistanja preko Torbice—Bljaići, nakon kraće borbe sa neprijateljskim snagama osiguranja, kao i zbog terenskih teškoća i prepreka na cesti Kistanje—Torbice, tek oko 06,30 sati dostiže kote istočno od Dobropoljaca. Nakon dostizanja Gošića glavnina III bataljona, podržana od strane vodova lakih oruđa, odmah se angažira dalje na Dopropoljce. U 06,30 sati otpočinje napad na Dobropoljce. Sa sjeveroistoka i istoka napada II bataljon; sa juga glavnina III bataljona; sa zapada i sjevedozapada 10. četa, zajedno sa ustaškim i četničkim jedinicama. Kod Sv. Jure III bataljon nailazi na otpor neprijatelja, koji je brzo savladan od strane oklopnog i izviđačkog voda III bataljona i 9. čete. U 08,30 sati svi dijelovi puka, nakon kraćeg otpora neprijatelja, dostižu mjesto Dobrići, koje je u međuvremenu neprijatelj napustio. Prema izjavama stanovništva, odavde se Štab Sjevernodalmatinskog odreda preko Bjeline povukao u pravcu sjeveroistoka. Odmah zatim komandant puka**

angažira II bataljon iz Dobrića na Bjelinu, sa zadatkom da zauzme mjesto i da uništi neprijatelja, koji se tu smjestio, da pročešlja mjesto i otkrije eventualno postojeće baze za snabdijevanje. Sa istim zadatkom angažiran je i II bataljon na Medić. Vod lakih oruđa II bataljona, koji je bio podređen III bataljonu, ponovo se vraća u sastav II bataljona. Nakon kraće borbe, oko 09,00 sati Bjelina je zauzeta i, shodno naređenju, mjesto je pretraženo. U 09,30 sati II bataljon, bez kontakta sa neprijateljem, dostiže Medić. U 09,45 sati III bataljon javlja da u Mediću nema neprijatelja niti postoje bilo kakve baze za snabdijevanje bandita. U 10,15 sati III bataljon angažira se iz Bjeline u pravcu jugoistočne strane Parčića, a II bataljon iz Medića u pravcu sjeverozapadne strane Parčića. U samom Parčiću, prema izjavama stanovnika, trebalo bi da se nalazi baza za snabdijevanje bandita. U 11,00 sati III i II bataljon, bez kontakta sa neprijateljem, dostižu mjesto Parčić, koje je pretraženo od strane III bataljona. Zaplijenjena su manja skladišta za snabdijevanje bandita. U 12,00 sati akcija »Baumblüte« je okončana. Bataljoni su dobili zadatak da unište pronađene baze za snabdijevanje bandita i da sa sobom ponesu robu koja se može ponijeti. Radi izvlačenja 5. čete iz Parčića, koju je u rajonu 2 km sjeveroistočno od Bjeline napala jedna banditska grupa jačine 20 boraca sa puškama, 2 puškomitraljeza i jednom protivtenkovskom puškom, poslato je 5 teretnih vozila. Nakon polusatne borbe zauzeta je kota, zaposjednuta od strane neprijatelja. U 20,00 sati svi pukovski dijelovi smješteni su po svojim kantonmanima.

Vlastiti gubici: 3 mrtva, 3 ranjena.

Neprijateljski gubici: 11 mrtvih (računa še sa 15 mrtvih), 8 zarobljenih.

Zaplijenjeno: 1 talijanski teški puškomitraljez, 25 pušaka, 2 automata, 60 mina, 15 sanduka ručnih granata (engleskih), municija, 1 agregat za punjenje akumulatora i baterija, sredstva veze, poljski telefonski kabel, 100 porcelanskih izolatora, 2 vojna bicikla, predmeti naoružanja, životne namirnice.

Iskustva:

1) Brzo gonjenje protivnika u bjegstvu znatno je otežano kamenim preprekama.

2) Bande vremenski određuju napuštanje oblasti, koju su zaposjele (neprijateljski dokumenti), kako je utvrđeno prilikom napada na Dobropoljce, pošto su bande planski napustile oblast.

3) Uporišta za snadbijevanje bandita nikad nisu objedinjena u velike baze, već su rascjepkana na manja skrovišta.

**2 Prvi broj se odnosi na oficire, drugi na podoficire a treći na vojnike.**
**3 Vidi dok. br. 272, 29$, napomenu 28 i dok. br. 408, 410 i 562, napomenu B.**

4) Stanovništvo u rajonu Dobropoljaca je na strani bandita i dobro je obaviješteno o njihovim pokretima. Izjave se mogu dobiti samo putem oštrih saslušavanja.

5) Veoma negativno se odrazio nedostatak prevodioca.

[Potpis nečitak]

**Dostavljeno:**

Komanda XV brdskog armijskog korpusa —1
Divizija (H) —1
Divizija (E) —1
Ratni dnevnik —1
Borbeni izvještaji —1
Puk - 1



**BROJ 419**

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 23. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NEIZVRŠENJU AKCIJE NA ŠOLTU I UNIŠTENJU DVOJE TERETNIH VOZILA KOD MUĆA[1]

TAJNO

RADIOGRAM

1133/37 — 23. 3.-08,35 sati

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu (pismeno)

### Dnevni izvještaj od 23. 3. 44.

**Vrijeme:** noću mraz, u toku dana sunčano; na obali oluja, povremeno kiša i snijeg.

**Opća situacija:** nepromijenjena.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, mlkroteka NAV-N-T-314, film 562/159.**

**264. divizija: akcija Šolta[2] (kao što je već javljeno) ne može se sprovesti zbog nailaženja oluje. Brodovi su se pojedinačno vratili do 08,15 sati. Prilikom čišćenja Draga (4 km jugoistočno od Pakoštana) zaplijenjena 2 puškomitraljeza, 2 puške, propagandni materijal. U rajonu 5 km sjeverozapadno od Pirovca naša izviđačka patrola uhapsila 2 sumljiva; 1 bandit ubijen. Kod Muća 2 teretna vozila naišla na minu, totalno uništena.[3] Slabije neprijateljsko zračno izviđanje u rajonu Šibenika.**

**Namjera: Ponovno zaposjedanje Šolte.**

**[…]**

*Pfajferott,*[4] **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 1608/44. pov. od 23. 3. 44.**

BROJ 420

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 23. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ISKRCAVANJU TRUPA NA OTOK ŠOLTU[1]

**TAJNO**

**TELEGRAM**

**1149 — 23. 3.-12,00 sati**

**Komandi 2. oklopne armije**

**U 03,20 sati iskrcali se na Šoltu;[2] do 07,52 sati nije bilo kontakta sa neprijateljem. Gat za brodove — luka Maslinica. U 07,00 sati više lovaca-bombardera kruži u niskom letu iznad gata za brodove. Nakon iskrcavanja, desantni čamci se vratili u Split. U 09,00 sati Grohote dostignute bez kontakta sa neprijateljem.**

***Pfafferott,***[3] **v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 1614/44. pov. od 23. 3. 44.**

2 Vidi dok. br. 412, napomenu 2.

3 Ovu akciju je vjerojatno izvršio Drugi bataljon Mosećko-svilajskog NOP odreda. Vidi dok. br. 256.

4 Werner

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/191.

2 Vidi dok br. 412, napomenu 2.

3 Werner

**BROJ 421**

**IZVJEŠTAJ ŠTABA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD** 23. **OŽUJKA 1944. KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA O ZAUZIMANJU OTOKA ŠOLTE OD STRANE SAVEZNIKA I PARTIZANA I PODUZETIM MJERAMA ZA PONOVNO ZAPOSJEDANJE OTOKA**[1]

TAJNO

Operativno odjeljenje,
Br. 1634/44. pov.
Divizijsko komandno mjesto
23. 3. 2944.

264. pješadijska divizija
Operativno odjeljenje,
br. 1551/44. pov.

**Veza:** Komanda 2. oklopne armije, Operativno odjeljenje, br. 2046/44. pov. od 21.3.44.
**Predmet:** Šolta

**Komandi X!V brdskog armijskog korpusa**

I Pod 1) a): Komandant 892. grenadirskog puka, u suglasnosti sa Štabom divizije, naredio je za noć između 19. i 20. 3. akciju izviđačke patrole jačine 1 oficir i 12 vojnika (sa radio stanicom) u cilju izviđanja situacije na Šolti.'

Naređenje: Izviđanje Šolte izbjegavanjem svake borbe.

19. 3. u 20,17 sati isplovljavanje iz Ciova sa 2 čamca na vesla.

U 23,15 sati dostignut zaljev istočno od Grohota. Izviđačka patrola u 23,15 sati javlja: Prema izjavama doušnika, otok je jako zaposjednut od strane Amerikanaca, Engleza i bandi. Ceta uništena, ostatak se predao. Odmah potom puk je izdao naređenje komandiru izviđačke patrole: Dovesti 2 doušnika, koji mogu dati podatke o događajima na Šolti, naročito o jačini i posadi neprijatelja; sa ovom izviđačkom patrolom odmah se vratiti.

Izviđačka patrola se vratila 20. 3. u 4,35 sati, bez gubitaka. Prodor ka Grohotama nije bilo moguće sprovesti, jer bi onda povratak došao u pitanje. Izviđačka patrola je dovela sa sobom 2 stanovnika Grohota, koji su pobjegli iz mjesta. Događaji su se odvijali na slijedeći način:

19.3. u 5,30 sati borba između posada Grohota i anglo-američkih komandosa. Od 6,40 do 7,10 sati bombardiranje Grohota bombama najte**žeg** kalibra. Neposredno nakon toga napad jačih snaga Anglo-Amerikanaca i bandi na Grohote. **Ceta je** očigledno razbijena prethodnim zračnim

1 Snimak originala (tinkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Volnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/202—204.

2 Vidi dok. br. 412, napomenu 2.

**napadom. Četna kancelarija i radio-stanica sigurno su uništene direktnim pogotkom bombe. U kancelariji 5 mrtvih. Ostatak čete — 10 ljudi, viđeno kao zarobljenici. Selo je potpuno razoreno. Jake neprijateljske snage vjerojatno su još uvijek na otoku.**

**b) Na osnovu rezultata izviđanja, poduzetog dana 20. 3. prije podne, 892. grenadirski puk izvještava o namjeri, da se noću između 21. i 22. 3. izvrši nasilno izviđanje Šolte. Snage: 100 pripadnika obalnih lovaca, 200 pripadnika 892. grenadirskog puka, zapovjednik — konjički kapetan von Leipzig, komandant obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg«.**

**Trajanje poduhvata 24 sata.**

**Zapovijest: Iskrcavanje na sjeverozapadni rt Šolte. Jugoistočni rt osloboditi od neprijatelja, prodirući u toku 22. 3.**

**Divizija: po odobrenju korpusa, naređuje slijedeće:**

**Sprovesti nasilno izviđanje, kako je predloženo od strane puka, ali ipak na Šolti ostaviti 200 pukovskih vojnika. Srediti uporište, imati sa sobom mine i žicu.**

**Pod 2) Operacijom rukovodi komandant obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg« sa 100 vojnika-obalnih lovaca (iskoristiti iskustva ove jedinice). Artiljerijsku podršku desantnoj trupi pružaju 10. baterija 2G4. artiljerijskog puka (baterija-10 cm) i mernička baterija. Traži še podrška zrakoplovstva. Moli se susjed (118. lovačka divizija) da, operacijom na Braču, pruži podršku našoj akciji.**

**Pod 3) a) 19. uvečer, dakle čim ranije, poduzeto je prvo izviđanje.**

**b) U cilju pripreme nasilnog izviđanja moralo se iskoristiti ostatak dana 20. 3. i dnevnu svjetlost dana 21. 3. (izvlačenje snaga, pripravni položaj transportnog prostora, reguliranje podrške zrakoplovstva i pomoći susjeda itd. — sve je to moguće uglavnom radio-putem, a koji inače oduzima dosta vremena).**

**Pod 4) Hitno naređenje za zračno izviđanje.**

**Traži se od 118. lovačke divizije da izviđanjem sa Brača, pomogne razjašnjavanju situacije na Šolti.**

**Pod 5) Ratna mornarica stavlja na raspolaganje, za iskrcavanje i dotur, svoja 4 broda.**

**Napomena: poduhvat je izveden po planu noću 21. i 22.3. ali zbog oluje brodovi su se, odvojili jedan od drugog, pojedinačno vratili u punom sastavu — do 8,15 sati u polazne luke. Izvršenje slijedi noću od 22. na 23. 3. 44.**

**II O mjerama koje su, po dobijanju borbene zapovijesti, poduzeli komandanti, radi pružanja podrške posadi uporišta.**

**1) Naređenje zrakoplovstvu, da izvidi situaciju na Šolti.**

**2) Molba susjedima, da se sa Brača izvrši izviđanje.**

**3) Artiljerijska podrška nije mogla biti pružena, jer:**

**a) traženje vatrene podrške, na osnovu utvrđenih ciljeva, sa otoka nije prihvaćeno;**

**b) napad sa kopna, sa izviđanjem, nije bio moguć uslijed jakih sunčevih zraka i magle nad otokom;**

**c) otvaranje artiljerijske vatre (moguće samo sa 1 vodom baterije od 10 cm) u nepoznato, jednostavno nije dolazilo u obzir, jer bi time mogla biti ugrožena vlastita trupa.**

**Napomena: Dovođenje pojačanja na otok Šoltu, smješten daleko od kopna, pri tadašnjoj stoprocentnoj nadmoćnosti protivnika u zraku (19. 3. utvrđeno naročito živo izviđanje neprijateljskih lovaca u rajonu Splita) i na vodi, nije bilo moguće sprovesti danju. Takav pokušaj doveo bi do gubitka trupe i posljednjih brodskih rezervi, koje još postoje.**

***Nacke,***[3] **v. r.**

**BROJ 422**

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGOG BATALJONA PRVOG PUKA »BRANDENBURG« OD 23. OŽUJKA 1944. O BORBAMA VOĐENIM U RAJONU PLAVNA[1]

**II bataljon**
**1. puka »Brandenburg«**
**Operativno odjeljenje**

**Smještaj štaba,**
**23. 3. 1944.**

**1. puku »Brandenburg«**

**Predmet: Borbeni izvještaj u vezi operacije »Amboss«[2] od 21. 3. 44.**

**Neprijateljska situacija: U rajonu Plavnog, 15 km sjeverno-sjeverozapadno od Knina, oko 2000 bandita. Od 20. 3. 44. predstraže u rajonu Bender, 10 km sjeverno-sjeverozapadno od Knina, i Rasulo, 6 km sjeverozapadno od Knina. Vjerojatna namjera neprijatelja: prodor ka glavnoj cesti za dotur Bihać—Knin.**

**Vlastita situacija: Bataljon je u Kistanjama u stanju pripravnosti za marš. U Pađanima, 12 km sjeverozapadno od Knina, četničko uporište.**

**Zadatak: Bataljon, sa borbenim dijelovima, prodire od Kistanja u pravcu Padana i uništava neprijatelja iz zasjede i protivnapadom.**

3 Albin Nacke, komandant 264. pješadijske divizije.

[1] Snir^a'' orieinala (tiikanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/278—280.

2 Vidi dok. br. 272 i 296, napomenu 29 i dok. br. 445.

**Planirani tok akcije: Bataljon vrši motorizirani prodor do mjesta Mišleni, tamo se iskrcava iz vozila i nastavlja pješice; 5. četa, ojačana jednom desetinom srednjih minobacača — lijevo preko željezničke stanice Plavno——Bender ka Dragašićima; 6. četa, ojačana desetinom srednjih minobacača — prodire desno preko kote Radljevac — škola u Dobrijevićima—Zabinac u pravcu Vunduci i uništava neprijatelja. Teška četa podržava prodore obje lovačke čete sa podesnih vatrenih položaja u rejonu k. 424, neposredno zapadno od Gradine.**

**Ostvareni tok akcije: U 5,30 sati bataljon kreće iz Kistanja i u 6,45 sati dostiže željezničku stanicu Padane. Na 6. četu, koja je krenula iz Đeversaka u pravcu Kistanja, iz zasjede je otvorena vatra u rajonu 2 km istočno od Đeversaka. Prema izvještaju četničkog uporišta, stacioniranog u Pađanima, neprijatelj je zauzeo željezničku stanicu Plavno, kao i trig. Kitu (676), Zabinac i Plješevicu. Posljednja četnička osiguranja nalaze se na željezničkoj pruzi neposredno istočno od k. 424. Bataljon vrši motorizirani prodor do mjesta Mišleni i tamo silazi iz vozila. Bataljon se ojačava sa 80 četnika. U 9,00 sati nastupa 5. četa i u 10,00 sati, bez kontakta sa neprijateljem, dostiže željezničku stanicu Plavno i mjesto Bender. Samo mjesto zauzeto je od strane 20 četnika. U isto vrijeme 6. četa je, bez kontakta sa neprijateljem, prešla preko kota oko Radeljevca.**

**5. četa vrši prodor duž željezničke pruge u pravcu sjevera i sa trig. 676 (Kita) održava jaku puščanu i puškomitraljesku vatru. Nakon kraćeg zauzimanja položaja pripravnosti 5. četa napada trig. Kitu. Neprijatelj se povlači u pravcu sjevera i sjeverozapada. I pored jakog neprijateljskog otpora i jake bočne vatre iz pravca sjeveroistoka, 3. vod 5. čete u 11,20 sati zaposjeda kotu 500 m istočno od Kite. Neprijatelj se ponovo utvrdio u šumovitom predjelu na sjevernoj padini Kite i stupa u protivnapad. Istodobno neprijatelj dovlači nove snage i pokušava da sa zapada opkoli 5. četu. U 12,20 sati napad je okončan i osujećen je pokušaj opkoljavanja. 6. četa, nakon pročešljavanja Dobrijevića, održava jaku vatru sjeverno od mjesta, sa k. 725. Neprijatelj se utvrdio na položajima duž kote Plješevica. Ceta prodire dalje u pravcu Stojkovića. Da bi se izbjegla opasnost sa boka, na padini sjeverozapadno od k. 725 angažira se jedan vod. Neprijatelj je prozreo ovu namjeru i težište je prebacio na ovaj vod. Lako se moglo primijetiti da neprijatelj stalno dovlači nove snage i konačno prelazi u protivnapad. uz istodobno otvaranje vatre iz pravca** Zabinca. **Neprijateljski protivnapad, uz istodobno otvaranje vatre iz pravca** Zabinca. **Neprijateljski protivnapad je zaustavljen. Pošto nije bilo moguće održavanje ovog položaja, vod se ponovo povlači. Uz podršku teških puškomitraljeza i vezivanjem protivnika na desnom boku pomoću jednog voda, četa sada sa dva voda napada kotu Zabinac. Neprijatelj je odmah prozreo ovu namjeru i pokušao je, obilazeći u pravcu juga, da opkoli četu i da istodobno protivnapadom sa k. 725 od čete odvoji vod, koji se povukao, i teške puškomitraljeze. Uvidjevši situaciju, vod koji je bio angažiran za bočnu obranu, povlači se ka sjeveru, da bi na taj način ponovo bio u vezi sa četom.**

**U** međuvremenu je **5.** četa zaposjela cijeli trig. **676.** Pošto je prijetila opasnost, da će neprijatelj izvršiti prodor od Zabinca ka jugozapadu, a

time je izgledalo mogućim uništenje obje čete sa boka, bataljon je naredio povlačenje 6. čete u pravcu zapada, da bi se tako spojila sa 5. četom. Stalno pojačavani napadi na desno krilo 5. čete potvrdili su ovu pretpostavku. Ponovni pokušaji opkoljavanja na lijevom boku 5. čete odbijeni su bliskom borbom. Povlačenje 6. čete u pravcu zapada bilo je nemoguće izvesti bez većih gubitaka zbog brisanog terena.

Teško naoružanje — protivtenkovski topovi i oruđa zemaljske artiljerije — je cijelo vrijeme neutraliziralo neprijateljske položaje na Zabincu i u rajonu sjeverno od Kite. U 14,00 sati neprijatelj je, nakon dužeg osmatranog zauzimanja položaja pripravnosti u cijelom rajonu 5. čete, otpočeo napad uz podršku teških puškomitraljeza, lakih i srednjih minobacača, kao i teških puškomitraljeza. Dobro vođena vatrom artiljerijskog oruđa i iznenadni vatreni prepadi 5. čete osujetili su ovaj napad. Neprijatelj ponovo pokušava da, uz angažiranje lakih i srednjih minobacača, napadne položaje 6. čete sa juga. Uspjeva mu da zauzme mjesto Marčetići. Dalji prodor osujećen je vatrom iz teških puškomitraljeza i srednjih minobacača, koji su se utvrdili na koti 600 m istočno od Pasića. Pošto nije bilo moguće u toku noći održati ovaj položaj, bataljon je prije mraka naredio odvajanje od neprijatelja. Odvajanje je podržavano od strane teškog naoružanja. U 20,00 sati čete su dostigle položaj kod mjesta Mišleni.

Vlastiti gubici: Poginuli: 1 podoficir, 2 vojnika.
Ranjeni: 1 oficir, 1 podoficir, 15 vojnika.
Nestali: 1 podoficir, 1 vojnik.

Neprijateljski gubici: 1 zarobljen, 120 poginulih, oko 100 ranjenih. (Prema izjavama civilnog stanovništva, koje je pobjeglo iz ovog rajona, banditi bi trebali da imaju gubitaka oko 500 ljudi).

Plijen: 1 puškomitraljez, 4 puške (pošto nisu upotrebljive, uništene su).

Iskustva: ovdje se naročito osjetio nedostatak 3. lovačke čete. Bataljon nije bio u mogućnosti da objema ugroženim četama pošalje pojačanje. Da je 3. lovačka četa bila na raspolaganju, bilo bi moguće angažirati je između 5. i 6. čete, tako da bi napala na kotu Zabinac iz pozadine i na taj način olakšala nastupanje obje čete. Razdvajanje udarne rezerve, raspoređivanjem po jednog voda po četi, veoma je oslabilo borbenu moć čete.

Bočna akcija protiv jakog i borbeno snažnog protivnika, kao u ovom slučaju (oko 800 vojnika), garantira uspjeh samo onda ako postoji oslonac sa lijeve i desne strane. Neophodno je besprijekorno održavanje veze. Prilikom ove operacije rukovođenje, a prije svega angažiranje teškog naoružanja, bilo je veoma otežano time što su 2 taktičke radio-stanice i 2 stanice za rukovanje artiljerijskom vatrom imale samo 2 prijemnika u bataljonu. Na taj način je komandno mjesto bataljona bilo vezano za vatreni položaj teškog naoružanja. Trebalo je nastojati da se merničkoj četi, koja je napredovala zajedno sa četama, da vlastita radio-stanica, koja bi imala vlastiti prijemnik na vatrenom položaju.

Protivnik je većim dijelom bio obućen u engleske uniforme. Suprotno svim dosadašnjim iskustvima, dejstvo protivničke artiljerije jako je po-

pustilo. Trebalo bi napomenuti i postojanje srazmjerno velikog broja teškog oruđa (teški puškomitraljezi, superteški puškomitraijezi i srednji minobacači) na protivničkoj strani.

Borbeni moral protivnika bio je izuzetno dobar.

Za komandanta :
[Potpis nečitak]
kapetan

**BROJ 423**

## OBAVJEŠTENJE KOMANDE JUGOISTOKA OD 24. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O STAVU KOMANDANTA JUGOISTOKA PO PITANJU EVAKUACIJE MUŠKOG STANOVNIŠTVA S OTOKA[1]

R A D I O G R A M

24. 3. 44.

Komandi 2. oklopne armije

Veza: Komanda Jugoistoka. Operativno odjeljenje, br. 373/44. str. pov. od 17. 3. 44.

Predmet: Evakuacija otoka[2]

Na osnovu izvještaja Komande 2. oklopne armije, br. 01953/44. str. pov. od 23. 3, evakuacija muškog stanovništva sposobnog za borbu odnosi se na rođene između 1896. i 1927. godine. Ljudi iznad 50 godina i djeca ispod 17 godina ostaju na otocima radi obezbjeđenja prehrane. Komandant Jugoistoka ne vidi, u ostavljanju ovog nevelikog broja stanovništva, nikakvu opasnost za rješavanje problema prehrane na otocima, što je i u njemačkom interesu; dalje, hrvatske vlasti cijene predusretljivost njemačkog opunomoćenog generala. Izdata naređenja mogu se mijenjati prema postojećim smjernicama. Javiti o sprovođenju istog.

Komandant Jugoistoka,
Operativno odjeljenje,
br. 399/44. str. pov. od 23. 3. 44.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-313, film 199/7461030.**

**2 Vidi dok. br. 407, napomenu 2.**

**BROJ 424**

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 24. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ISKRCAVANJU BORBENE GRUPE NA ŠOLTU, BOMBARDIRANJU AERODROMA ZEMUNIK I SINJ OD SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

TAJNO

T E L E G R A M

1204/08 — 24. 3. — 08.18 sati

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
Načelniku pozadine
LXIX armijskom korpusu (pismeno)

**Dnevni izvještaj od 24. 3. 44.**

264. **divizija:** U noći na 23. 3. vlastita borbena grupa se iskrcala na Šoltu.[2] Dostignuto je, bez kontakta sa neprijateljem, mjesto Grohote. Kod Drage (4 km jugoistočno od Pakoštana) privedena su 2 zarobljenika i zaplijenjena je jedna radio-oprema. Vlastiti kamion za osiguranje naletio je na minu kod Vranjice (5 km zapadno od Trogira), 16 vojnika je ranjeno, a kamion je oštećen.[8] U 16,00 sati napad 6 lovaca-bombardera, iz niskog leta, na aerodrom Zemunik, kod Zadra. Dva aviona su uništena. U 15,40 sati napad 3 lovca-bombardera na 3 lovačka čamca, sjeverozapadno od Ciova; jedan čamac je oštećen. Jedan lovac-bombarder je prinudno ateriirao u rajonu 5 km zapadno od Trogira. Pilot je pobjegao. Avion je neoštećen. O tome je obaviješten komandant zrakoplovstva u Hrvatskoj.

**Namjera**: Uređenje uporišta Šolta.

»Hasenjagd«: »Kunigunde«[4] u cilju likvidiranja mornaričkog štaba bandi na južnom rtu Pašmana.

[...]

*Berger,* v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1631/44. str. pov. od 24. 3. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/162.
2 Vidi dok. br. 412, napomenu 2.
3 Akciju su vjerojatno izvršile jedinice Sibensko-trogirskog NOP odreda. Vidi dok. br. 256.
4 Vidi dok. br. 428, napomenu 3.

BROJ 425

## OBJAŠNJENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 24. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PODUZETIM MJERAMA ZA PRUŽANJE POMOĆI NAPADNUTOM GARNIZONU NA ŠOLTI[1]

TAJNO

T E L E G R A M

1210 — 24. 3. — 08,25 sati

**Komandi** 2. **oklopne armije**

**Veza:** Operativno odjeljenje, Br. 2019/44. pov.

I) **Mjere u cilju pružanja podrške:**

a) Naređenje za zračno izviđanje.

b) Zahtijev susjedima[2] za izvršenje izviđanja sa Brača.

c) Pripremljena podrška artiljerije nije mogla biti pružena, jer radio-aparati nisu funkcionirali i pošto otvaranje vatre sa osmatranjem niie bilo moguće zbog jakog sunca i zbog izmaglice nad otokom, a nije se moglo gađati u nepoznatom pravcu zbog opasnosti po vlastitu trupu.

d) Hitno pružanje podrške zaposjedanju otoka[3] bilo je potpuno nemoguće, pošto je neprijateljska zračna i pomorska nadmoćnost danju onemogućavala bilo kakav saobraćaj s otocima. Shodno tome je uslijedila i zabrana Admirala Jadrana o isplovljavanju u toku dana. Dana 19. 3. naročito živo neprijateljsko izviđanje.

e) U cilju daljih mjera morao se čekati i rezultat započetog izviđanja. Ovdje je bilo značajno to, da, ukoliko je otok i bio zauzet od strane neprijatelja, na njemu se nalazio najmanje bar jedan neprijateljski bataljon, te bi jedna slabija jedinica (na pr. jedna četa) doživjela istu sudbinu kao otočka četa. Moralo se s toga čekati na prikupljanje jačih snaga.

II) Veza: Komanda 2. oklopne armije, br. 1246/44. pov.

1) Komandant 892. grenadirskog puka, u sporazumu sa divizijom i korpusom, angažirao je noću između 19. i 20. 3. izviđačku patrolu (1 oficir, 12 vojnika sa radio-stanicom) za izviđanje situacije na Šolti. Zadatak: Izviđanje Šolte; izbjeći bilo kakvu borbu, dovesti doušnike, koji mogu pružiti podatke o događajima, a naročito o jačini neprijatelja i trenutnoj situaciji.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/219—220.**

**2 Na Braću su se nalazili dijelovi 118. lovačke divizije.**

**3 Vidi dok. br. 412, napomenu 2,**

**Izviđačka patrola se iskrcala u zaljevu istočno od Grohota i vratila se 20. 3. u 04,35 sati, bez kontakta sa neprijateljem. Dovedena su i dva stanovnika Grohota, koja su odatle pobjegla. Prema njihovom iskazu, događaji se odvijaju onako kako je već javljeno armiji. Ističemo, da se u vezi čete na Šolti radi o onoj istoj četi, koja je nedavno posebno pohvaljena od strane komandanta zbog držanja u borbi prilikom prve desantne izviđačke akcije komandosa. Na osnovu izviđanja poduzetog 20. 3. prije podne puk je namjeravao da između 21. i 22. 3. izvrši nasilno izviđanje. Ovaj termin je relativno zakasnio, jer se očekivao dolazak jedne čete obalsko-lovačkog bataljona, kako bi se stvarno raspolagalo sa borbeno jakom formacijom.**

**2) Za sigurnu infiltraciju izvidnice predviđeno je prije svega učestvovanje obalno-lovačkog bataljona, podređenog puka, čiji se dolazak očekivao 20. 3, zatim 200 vojnika 264. divizije, podrška artiljerije, kao i učestvovanje združene desantne trupe; naređenje i za pružanje podrške od strane avijacije. Zamoljena je 118. divizija da pruži podršku akciji sa Brača.**

**3) U sprovođenju prvog izviđanja nije bilo nikakvog zadržavanja, jer se morala čekati večer 19. 3. U cilju sprovođenja nasilnog izviđanja moralo se čekati na prikupljanje borbeno jake formacije i na podršku avijacije, a trebalo je da se osigura i pomoć susjeda. Akcija se mogla izvršiti .već 20. 3, da se u to vrijeme znalo, da očekivano pojačanje obalno-lovačkog bataljona neće stići, jer je potopljeno od strane zrakoplovstva i otuda bi već postojeće snage morale biti dovoljne.**

**4) Naređenje za hitno sprovođenje zračnog izviđanja. Zahtijev 118. diviziji, da izviđanjem sa Brača pruži podršku izviđanju situacije na Šolti.**

**5) Komanda pomorskog rejona je sve raspoložive čamce dala za iskrcavanje i dotur. Vojno-pomorske snage nisu joj stajale na raspolaganju.**

***Pfafferott,***[4] **v.r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br 1633/44. pov. od 24. 3. 44.**

BROJ 426

## NAREĐENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 24. OŽUJKA 1944. STABU 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE DA SADEJSTVUJE JEDINICAMA PETOG SS BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA u ČIŠĆENJU PLANINE MOSOR[1]

STROGO POVERLJIVO

TELEGRAM

1253 — 24. 3. — 20,00 sati

Prilog uz Ratni dnevnik
br. C 193
24. 3. — 20,15 sati

**264. diviziji**

**1) V SS-korpus će izvesti akciju, u cilju čišćenja planine Mosor 25. 3, sa početkom pokreta rano izjutra.[2] Akcija će trajati 2—3 dana.**

**2) Snage: a) 3 bataljona udarne grupe i 1 ustaški bataljon, artiljerija, baterija jurišnih topova, 1—2 oklopne čete sa linije Aržano—visija Lištica (5 km sjeveroistočno od Omiša) do linije Gradina, trig. 846 (zapadno od Aržana) — Grabovac (18 km istočno od Klisa).**

**b) 105. izviđački bataljon poći će iz Sinja prema jugu, u cilju zapreča-vanja na liniji Tropošnjik trig. 666 — (8 km zapadno od Trilja) — Košute (zapadno od Trilja).**

**c) 264. divizija će potpomoći akciju prodorom iz Klisa u planinu Mosor.**

**3) 264. divizija će izdati naređenje 105. SS-izviđačkom bataljonu, pošto V SS-korpus nije bio u stanju da tamo uspostavi vezu.**

***Pfafferott*,[s] v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 511/44. str. pov. od 24. 3. 44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/179.

2 Vidi dok. br. 445.

3 Werer

**BROJ 427**

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 25. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE, O TOČNIM GUBICIMA NJEMAČKE CETE PRILIKOM DESANTA SAVEZNIKA I PARTIZANA NA OTOK ŠOLTU[1]

TAJNO

T E L E G R A M

1312/13 — 25. 3. — 17,00 h

**Komandi** 2. **oklopne armije**

Točni gubici na Šolti:[2]

a) Nestali: 1 oficir, 16 podoficira, 88 vojnika.

b) Gubici u oružju: 2 teška puškomitraljeza model 42, 1 minobacač, 11 lakih puškomitraljeza model 42, 1 laki talijanski puškomitraljez, 4 puške sa automatskim punjenjem, 4 tromblona, 4 snajperske puške, 16 automatskih pištolja model 40, 42 pištolja model 39, 62 karabina kalibra 98, 6 talijanskih pušaka, 69 bajoneta.

***Pfafferott,***[3] v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1586/44. pov. od 25. 3. 44.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/213.**

**2 Vidi dok. br. 412, napomena 2.**

**3 Werner**

BROJ 428

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 25. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ZAPLIJENI PARTIZANSKIH SKLADIŠTA KOD MURTERA I POTAPANJU NJEMAČKIH DESANTNIH ČAMACA U KUKLJICI I TANKERA KOD ŠIBENIKA[1]

TAJNO

RADIOGRAM

1269/73 — 25. 3. — 09,20 sati

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)**
**V SS brdskom korpusu**
**LXIX armijskom korpusu (pismeno)**

**Dnevni izvještaj od 25. 3. 1944.**

**264. divizija: Prilikom čišćenja mjesta Murtera zaplijenjeno skloništebenzina, odjeće, oružja i namirnica.[2] Na cesti Prapatnica—Trogir otklonjeno 48 prepreka i 4 mine. Još nema izvještaja u vezi akcije »Magret«[3] i »Kunigunda«.[4] Na Šolti nema neprijatelja. Prilikom napada lovaca-bombardera na Kukljicu (Ugljan) potopljena 2 inžinjerijska desantna čamca, 2 čamca su oštećena, 1 tanker (170 tona) u rajonu zapadno-jugozapadno od Šibenika zapaljen, 4 ranjena.**

**[…]**

***Pfafferott*v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 1655/44. pov. 25. 3. 44**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/166.
2 Vidi dok. br. 562, napomenu 6.
3 Redakcija nije utvrdila na koju se akciju odnosi.
4 Vidi dok. br. 424, napomenu 4.
5 Werner

BROJ 429

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 26. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAILASKU KAMIONA NA MINE KOD TROGIRA I SUKOBU S PARTIZANIMA KOD BENKOVCA[1]

TAJNO

T E L E G R A M

1343/47 — 26. 3. — 08,35 sati

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
LXIX armijskom korpusu (pismeno)
Načelniku pozadine

Prilog uz Ratni dnevnik br.
C 194

Dnevni izvještaj od 26. 3.1944.

Opća situacija: Uslijed sniježnih nanosa i bure ponovo su zavejani putovi za dotur.

264. divizija: Između Marine i Trogira 3 kamiona naletjela na mine. Jedan je potpuno uništen.[2] Vlastiti prodori u cilju izviđanja, 14 km istočno i 10 km istočno-jugoistočno od Benkovca, doveli su do zaplijene jednog mitraljeza, zarobljavanja dvojice protivnika i do pogibije jednog vlastitog vojnika.

[…]

***Pfafferott,***[3] v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1679/44. str. pov. od 26. 3. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/180.

2 Akciju su vjerojatno izvršile jedinice Sibensko-trogirskog NOP odreda.

2 Werner

**BROJ 430**

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 28. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PRETRPLJENIM GUBICIMA PRILIKOM POTAPANJA BRODA — LOVCA NA PODMORNICE OD SAVEZNIČKIH AVIONA NA RIJECI KRKI[1]

TAJNO

T E L E G R A M

1471/57 — 28. 3. — 08,50 sati

Komandi 2. oklopne armije
Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj
Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)
V SS-brdskom korpusu
Načelniku pozadine

Prilog uz Ratni dnevnik br. C 197

Dnevni izvještaj od 28. 3.1944.

Vrijeme: oluja.

Opća situacija: nepromijenjena.

264. divizija: Kontakt vlastite izvidnice sa neprijateljem u rajonu 10 km istočno-jugoistočno od Benkovca.[2] U noći na 27. 3. primijećeni su neprijateljski brzi čamci kod otoka Zirje i Kaprije. Uz pomoć svjetlosnih signala održavana je veza s avionima. Između Trogira i Marine eksplodirala je jedna mina. U rajonu 9 km sjeverozapadno od Sinja artiljerija je neutralizirala 200 bandita. Prilikom napada 6 lovaca-bombardera na lovca podmornica na rijeci Krki, brod je potopljen. Do sada je spašeno 65 vojnika. Dvojica su poginula, a 14 je ranjeno.

[...]

***Pfafferott,***[3] v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1710/44. pov. od 28. 3. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/186.

2 Vidi dok. br. 429.

3 Werner

BROJ 431

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 28. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O POTAPANJU NJEMAČKOG BRODA NA RIJECI KRKI KOD ŠIBENIKA[1]

RADIOGRAM

1478 — 28. 3. — 09,05 sati

28. 3. 1944.

Komandi 2. oklopne armije
**Dnevni izvještaj Obavještajnog odjeljenja**

Nepromijenjeno.

Odbačene bande srednje jačine 6 km sjeveroistočno i 6 km južno od Gospića. Radio-stanica Skarda (jučerašnji dnevni izvještaj) ne nalazi se u rajonu 45 km sjeverno-sjeverozapadno, već na istoimenom otoku 45 km sjeverozapadno od Zadra.

26. 3. — kontakt sa neprijateljem u rajonu 10 km istočno-jugoistočno od Benkovca.[2] Stab Sjeverno-dalmatinskog odreda u mjestu Dobropoljci. 26. 3. je otvorena artiljerijska vatra na bandu (200), koja se kretala u pravcu sjeveroistoka, u rajonu sjeverozapadno od Sinja. Sjeverozapadno od Sučevića pljačkanje od strane dijelova 19. divizije [NOVJ],

[…]

Ud: 12 mrtvih izbrojeno računa se sa 35, zarobljenih 9, prebjeglih 12, oslobođena 2 njemačka vojnika.

Ie: U noći na 27. 3. neprijateljski brzi čamci kod Žirja i Kaprija održavali signalnu vezu sa neprijateljskim avionima. U 11.00 sati ispred sjeveroistočne obale Brača 3 detonacije, uz stvaranje dimnih pečuraka. U 08,45—10—12, 18—14,15 sati napad po 6 lovaca-bombardera na rijeku Krku (potopljen vlastiti lovac na podmornice).

[…]

***Pfafferott,***[3] v. r.

XV brdski armijski korpus
Obavještajno odjeljenje,
br. 1861/44. pov.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 564/478.

2 Vidi dok. br. 429 i 430.

3 Werner

**BROJ 432**

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 28. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ANGAŽIRANJU PRVOG PUKA »BRANDENBURG« U PRAVCU KANALA ZA SNABDIJEVANJE PARTIZANA NA SEKTORU MURTER—BIOGRAD[1]

TAJNO

TELEGRAM

1519 — 28. 3. — 21,32 sati

Komandi 2. oklopne armije

U pravcu kanala za snabdijevanje bandi na sektoru Biograd—Murter angažira se 1. puk »Brandenburg«, napuštanjem dosadašnjih zadataka angažiranje sa jedinicama za specijalnu upotrebu u rajonu sjeverozapadno od Kistanja, kao i osiguranja ceste Knin—Kistanje—Bribirske Mostine.

Planirano je zaposjedanje Kornata i Dugog otoka, poslije izvedenog pomjeranja 2. čete 771. inžinjerijsko-desantnog bataljona, i to zajedno sa 1. pukom »Brandenburg«. Dotle se formiraju odjeljenja Abwehra, prikupljaju točni podaci o materijalu i o skladištima naoružanja.[2]

***Pfafferott,*** v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1724/44. str. pov. od 28. 3. 44.

BROJ 433

## ZABILJEŠKA IZ RAZGOVORA VOĐENOG 29. OŽUJKA 1944. SA KOMANDANTOM DRUGE OKLOPNE ARMIJE U KOMANDI PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA U KNINU[1]

### SLUŽBENA ZABILJESKA

Razgovor sa **komandantom pješadijskim generalom Rendulicem,[2] vođenim dana 29. 3. 44. u Kninu, u Komandnom mjestu korpusa[3]**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/343.

2 Vidi dok. br. 562, napomenu 6.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/284.

2 Lothar Rendulic, komandant Druge oklopne armije stigao je iz Beograda u Split 23. ožujKa 1944. godine. Vidi dok. br. 445.

3 U Kninu se nalazilo sjedište Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa.

1) Komandant je izdao slijedeće direktive za vođenje rata u oblasti obalne obrane:

Od posebnog značaja da se neprijatelj, koji bi se iskrcao, zaustavi na prilazima planini. Pored, već sada potrebnog, zaposjedanja pozadinskog položaja, potrebno je obezbijediti da se jedinice, koje budu odbačene sa obalskih položaja, dovedu na pozadinski položaj, strogim zapovijedanjem njihovih komandanata, kako bi tamo dalje vodile borbu. Ovu direktivu komandant je prenio i komandantu 264. divizije i komandantima pukova. Odustalo se od toga, da se ova direktiva koja je prenijeta komandantu puka u Zadru, dalje prenosi širem krugu u puku, pošto se komandant puka plašio, da će ovim skrenuti glavnu pažnju svog oficirskog kadra sa zadataka na obali.

2) Pitanje administrativne predaje Zadra:[4]

Mora se izbjegavati, da oni koji su vani donose ocjenu o tome da li je predaja Zadra već moguća ili nije. Takve ocjene idu armiji samo službenim putem.

**Točke razgovora za komandanta**

**Vojna pitanja:**

[...]

Borbena vrijednost 264. divizije: stari ljudi, skupljeni nasumce, ne očekivati čvrsto držanje.

Vođenje borbe na otocima: U ranijem naređenju je postavljeno da otoci, ukoliko nisu na glavnoj borbenoj liniji, treba da se brane na način isturenih položaja ili borbenih osiguranja. Novim naređenjem je postavljeno: Obrana do posljednjeg metka. Povlačenje samo po odluci Komande oklopne armije. Ova odluka će sigurno doći i suviše kasno, prilikom većeg desanta.

Zaposjedanje otoka Šolte: Nikakva mogućnost podrške po danu. Ako se snage za ovo moraju osloboditi, onda to mora biti na račun obalske obrane. U slučaju istodobnog napada na obalu, došlo bi do katastrofe.

Udarne rezerve: 1. puk »Brandenburg« ima samo borbenu moć jednog ojačanog bataljona, a to je isuviše malo.

Osiguranje puta za dotur za sada nije zagarantirano. Sasvim slaba zaposjednutost. Za ovo će se na raspolaganje staviti jurišni bataljon, tek poslije završenog formiranja (to može potrajati još tjednima).

Protivtenkovska obrana 264. divizije: Samo 9 art. oruđa od 75 mm i 4 od 50 mm. Ova oruđa se nalaze samo u pojedinim obrambenim rajonima. Artiljerija je na isti način raspoređena samo na obali.

Protivtenkovska obrana po dubini: Samo 4 art. oruđa od 75 mm jedinice »Brandenburg«, a na zaprečnom položaju »grün« [zeleno] nekoliko od 50 mm. Pri divizijama drugih korpusa svuda protivtenkovski divizioni, a ovdje ne.

[•••]

**4 Riječ je o predaji civilne uprave organima NDH. Vidi dok. br. 450 i 453.**

**Nije osigurana zaštita puta za dotur Bihać—Knin.**

**Kako je zamišljeno rukovođenje borbom?**

**Sa kakvim pojačanjima se može računati u slučaju napada i kada?**

**Pojedini zahtjevi:**

**O namjerama za uništenje bandi ne može izvijestiti 10 dana ranije, kako je naređeno.**

[…]

**Izgradnja položaja i pripreme za zaprečavanje :**

**Mornarica odbija da odmah digne u zrak luke.**

**Pripreme za zaprečavanje kod 264. divizije još su neznatne, jer nije došao 45. inžinjerijski bataljon i mora se čekati na novi tvrđavski bataljon.**

**Namjera: Razaranje puta Obrovac—Lovinac. Moli se za odluku. U slučaju napada, ovaj put se neće moći uništiti. Inžinjerijski bataljon 1. kozačke divizije mora se već sada povući »iz disciplinskih razloga«, pošto se upravo otpočelo sa pripremama za zaprečavanje.**

**Evakuacija: Armijsko naređenje, da se pripremi evakuacija mjesta na obali i da se ista na zapovijest izvrši. Evakuacija čitavog stanovništva je nerješivi problem (200.000 ljudi). Smještaj je moguć tek na Savi. Postoji opasnost, da se zapriječi put za dotur.**

**Teškoće kod obalske artiljerije: Morskim putem ne stiže nijedan aparat, nikakva sredstva veze, a ni topovi. Topovi uopće nisu pogodni za »gađanje ciljeva na moru«.**

**Mornarica ne radi ništa, kada dođe grabi za sebe svaki brod. Mornarička baterija je navodno upućena na Drvenik, međutim, ona je još uvijek na k. 116, istočno od Splita, na položaju jedne obalske artiljerije. Mornarica se ne može odlučiti (od prije 2 mjeseca).**

**Politička pitanja:**

**Ustaški kurs: Više slučajeva intervencije Ministarstva NDH. 392. divizija surađuje dobro sa ustašama, a 264. i 373. divizija slabo. Izvještaji o sporazumima ustaša sa komunistima.**

**Četničko pitanje: Razoružavanje četnika nije izvodljivo; izvodljivo je hapšenje jednog broja četničkih komandanata, ali se očekuje vjerojatna reakcija. (Mi još i sada snabdijevamo četnike).**

**BROJ 434**

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 29. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O DESANTU SAVEZNIČKIH KOMANDOSA I PARTIZANA NA ŠOLTU I UNIŠTENJU NJEMAČKE CETE[1]

TAJNO

Komanda X!V brdskog armijskog korpusa
br. 1712/44. pov.

Smještaj štaba, 29. 3. 44.

**Veza:** Komanda 2. oklopne armije, Operativno odjeljenje br. 944/44. pov.

**Predmet:** Izvještaj o operaciji na Šolti.[2]

**Komandi** 2. **oklopne armije**

I. **Općenito**

Otok Šolta je dug 18 km i širok oko 5 km. 2. četa 892. grenadirskog puka brojila je 16 podoficira i 85 grenadira, a raspolagala je između ostalog i sa 16 automata, 11 lakih mitraljeza (model 42) i 1 minobacačem od 8 cm. Komandir čete bio je potporučnik Mawick, veoma sposoban komandir čete, oficir koji se dokazao pred neprijateljem (željezni križ II reda, datum regrutiranja: 1. 8. 41, zanimanje — asistent na fakultetu, 32 godine). Osim ovih snaga puka, na otoku se nalazilo 5 pripadnika pojačane kontrolne službe na granici, kao i 7 hrvatskih žandara.

Dana 5. 2. puk dobija naređenje da se, s osloncem na Grohote kao uporištem organizira položaj za kružnu obranu, shodno borbenoj zapovijesti:

1) da se drži uporišta,
2) da se pomoću izviđačkih patrola osmatraju mjesta iskrcavanja i sama mjesta.
3) da se osigura pomorska veza sa kopnom.
4) da se osmatra priobalski pojas,
5) da se održava veza sa četom 118. lovačke divizije, angažiranom u Milni na Braču.

Shodno naređenju, uporište je uređeno tako što je s jednim dijelom mjesta Grohote uključeno u glavnu obrambenu liniju. Naređeno uređenje položaja sprovedeno je u okviru raspoloživih mogućnosti, i imajući u vidu tu činjenicu, četa je gore navedenu borbenu zapovijest sprovela izvrsno. I pored toga, položaji su, naročito oni za teško naoružanje, potpuno izgrađeni.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/225—229.

2 Vidi dok. br. 412, napomenu 2,

**Streljački zakloni su dijelom završeni. Slijedilo je postavljanje prepreka. I pored nedovoljnog brodskog potencijala i većinom nepovoljne vremenske situacije, koja je trenutno dopuštala dotur opskrbe jedino preko mora, dotur materijala bio je u toku. Bodljikava žica za prepreke dostavljena je po prvom naređenju. Ipak nedostaju, kao i inače u cijelom sektoru, stupovi, koji, i pored svih nastojanja trupe i komandanta tvrđavske inžinjerije, nisu mogli biti stavljeni na raspolaganje. Iscrpljene su sve mogućnosti nabavke sa sela. Istodobno sa postavljanjem prepreka, planirano je bilo i postavljanje mina.**

**Veza je osigurana uključivanjem jednog Dora-aparata. U slučaju kvara sporazumijevanje bi se vršilo pomoću svjetlosnog signala. U obzir su uzeti i aparati za svjetlosnu signalizaciju, radi održavanja veze sa komandnim mjestom jedinice na Marjanu, kao i sa otoka Drvenik, i radi izdavanja naredbi putem radija, za obalne izviđačke položaje.**

**Od strane divizijske artiljerije, II diviziona 264. artiljerijskog puka, utvrđeni su ciljevi na koje bi polovina 10. baterije (topovi 10 cm) iz Trogira, naređenjem preko radija, mogla da otvara vatru.**

**Izgradnja uporišta vršena je svim sredstvima, a nadzor je stalno vršen ličnim posjetama komandujućeg generala, kao i komandanta divizije, puka i bataljona. Poslijednji put je 14. 3. na Šolti bio tamošnji zapovjednik bataljona, a 18. 3. su bili komandant bataljona, komandant puka i načelnik Operativnog odjeljenja divizije.**

**Borbena vrijednost čete bila je dobra, s obzirom na prestarjeli kadar (koji je tek sada podmlađen) 264. divizije (divizija na terenu). Za držanje u borbi prilikom jedne manje akcije britanskih komandosa, početkom ožujka, kojom prilikom je uhvaćen zapovjednik komandosa,[3] gospodin komandant korpusa je četi dao posebno priznanje.**

**II Tok borbe (kako je utvrđeno od strane bataljona, puka i divizije).**

**19. 3. u 05,30 sati neprijateljske izviđačke patrole otvorile su vatru u pravcu Grohota. Uporište Šolta javlja: »Grohote napadnute od strane neprijateljske izviđačke patrole«. Drugi, i posljednji, radiogram u 06,30 sati od uporišta Šolta: »Neprijatelj napada«. Odmah potom sve radio-veze su bile prekinute; nisu uspostavljeni ni ugovoreni svjetlosni signali. Od 06,40—07,10 sati uslijedio je jak neprijateljski zračni napad; prema izjavama stanovnika, postignut je pun pogodak i u komandno mjesto čete i u radio-stanicu. Iz neprijateljskih izvora saznaje se, da je napad britanskih komandosa izveden zajedno sa partizanskim snagama, da neprijatelj ima 1 mrtvog, 13 ranjenih i da je iz 2. čete 892. puka 6 ljudi poginulo, a njih 99, od toga 7 ranjenih, palo u britansko zarobljeništvo. Ove brojke, međutim, mogu biti lažne i ni u kom slučaju ne predstavljaju siguran dokaz. Vjerojatno su prebrojani samo teško ranjeni.**

**III Protivmjere**

**Komandant puka je odmah obavijestio diviziju o situaciji, naredio je prikupljanje rezervi (po 1 streljački vod iz svakog bataljona), i sa Pomor-**

3 Vidi dok. br. 396 i 397.

**skom komandom i komandantnom obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg« dogovorio se o angažiranju postojećeg potencijala.**

**Situacija je slijedeća:**

**Podrška artiljerije (2 topa od 10 cm) nije mogla biti odmah pružena, iz razloga što se ugovoreni ciljevi sa Šoltom nisu javili i što, uslijed guste magle, nije bilo moguće otvaranje vatre sa osmatranjem.**

**U toku dana nije bilo moguće i angažiranje pojačanja. Neprijateljski lovci, koji su potpuno ovladali morem i kopnom, danima su uništavali svako vozilo, pa čak i čamce na vesla. Od admirala Jadrana stigla je zabrana isplovljavanja u toku dana. Svaki pokušaj završio bi se apsolutnim gubitkom svih angažiranih snaga. Zbog toga se moralo čekati mrak. U toku dana 19. 3, pomoću osmatranja sa zemlje i zračnog izviđanja, utvrđen je prestanak borbi na Šolti. Više nije bilo važno pitanje pojačanja posade, koje je, odmah potom, pristiglo noću između 19. i 20. 3. Puk je uputio jednu oficirsku izviđačku patrolu i planirao ponovno zaposjedanje otoka u noći između 21. i 22. 3. Stvarno zaposjedanje izvršeno je noću između 22. i 23.3.**

**Divizija je stalno obavještavana o namjerama komandanta puka. Iscrpni neprijateljski izvještaji i dalje su dostavljani, što je moguće brže, usaglašavajući ih sa namjerama puka. S obzirom na ograničena sredstva kojima je raspolagala, divizija nije mogla učiniti više nego što je učinila.**

**Između komandujućeg generala i komandanta divizije stalno je, putem telegrama, vršena razmjena mišljenja, pri čemu su usvajane mjere divizije. Zbog teškog zračnog napada 19. 3. na Knin, komandujući general je sa Operativnim odjeljenjem mogao tek 21. 3. krenuti za Split. Korpus je odmah slao dalje prispjele izvještaje; naredio je zračno izviđanje, da bi se pojačala već postojeća kontrola radio-saobraćaja između puka i divizije.**

**IV Mišljenje**

**a) Razlozi za brzo slamanje otpora**

**Bez detaljnijeg poznavanja toka borbe moguće su samo pretpostavke. Od strane čete i pretpostavljene Komande nisu utvrđeni propusti u izgradnji položaja. Od strane armije upućeni, komandant tvrđavske inžinjerije, viši artiljerijski komandant i inspektor obalske artiljerije potvrdno su se izrazili o predstojećoj izgradnji fortifikacijskih objekata na položajima. Ukazano je na borbenu vrijednost čete. Pritom treba imati u vidu činjenicu, da se radi o diviziji, koja je formirana za druge svrhe, a koja sada treba da se preorijentira u trupu sposobnu za borbu.**

**Razlog brzom podlijeganju neprijateljskoj nadmoćnosti Komanda korpusa vidi u tome, što je postavljeni zadatak četi bio pretežak. Položaj, daleko za svaku mogućnost pružanja podrške, nije se protiv neprijatelja mogao držati toliko dugo, dok ne pristigne pomoć. Komanda korpusa je ukazivala na to i, još 21. 1, naredila je čišćenje Šolte, jer nije bila u mogućnosti blagovremeno poslati pomoć napadnutoj posadi. Na borbeni moral čete utjecala je i svijest o teškoj situaciji. Iz svakodnevnog dotura, koji se zbog neprijateljske zračne nadmoći odvijao samo noću, bilo joj je**

**jasno, da je podrška danju isključena, i da ne treba očekivati vlastitu zračnu podršku. I pored toga, ona se dobro držala prilikom prve akcije komandosa. Moguće je, da je iznenadni teški zračni napad demoralizirao četu. O tome da su se vojnici, bez znanja oficira i podoficira, dogovorili o predaji, postoji samo jedna neprijateljska izjava (tendenciozni izvještaj).**

**b) Mjere puka i divizije prije i poslije prepada**

**Mjere poduzete s obje strane izgledaju svrishodne i predstavljaju ono najnužnije za komandovanje još postojećim snagama, situacijom oko izgradnje, vezama i situacijom kod neprijatelja.**

**c) S tog razloga izgleda da nisu neophodni zaključci o popunjavanju starješinskih mjesta.**

**Konačno, Komanda korpusa vjeruje, da se mora ponovo razmotriti pitanje zaposjedanja otoka. Slučaj Šolta dokazuje da, pri apsolutnoj pomorskoj i zračnoj nadmoćnosti neprijatelja, nije moguće blagovremeno pružanje neophodne podrške otocima. Potvrda ovog stava je i slučaj Hvar, gdje se nalazio čak čitav jedan bataljon, a koji istodobno nije mogao da spriječi uništenje jedne veće posade na Šolti. Komanda korpusa s toga zahtijeva, da se ponovo preispita pitanje zaposjedanja otoka.**

***O. Leyser,***[4] **v. r.**

**BROJ 435**

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETOG SS-BRDSKOG KORPUSA OD 30. OZUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O ZAVRŠETKU EVAKUACIJE OTOČKOG STANOVNIŠTVA SA KORPUSNOG PODRUČJA[1]

### TELEGRAM

**30. 3. 44.**

**Komandi 2. oklopne armije**

**Predmet: Otočka evakuacija**

**Otočka evakuacija okončana.**[2] **Sa otočkog područja korpusa ukupno je evakuirano 3929 ljudi sposobnih za borbu. Od toga je 837 zadržano i angažirano kao radna snaga.**

**V SS-brdski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 324/44. pov.**

4 Komandant Petnaestog brdskog armijskog korpusa.

1 Snimak originala (tiokanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-313, film 199/7461036.

2 Vidi dok. br. 407, napomenu 2.

BROJ 436

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 30. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O SUKOBU S PARTIZANIMA KOD BANJEVACA I CERANJA[1]

**TAJNO**

**1582/92 — 30. 3. — 08,00 sati**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)**
**V SS-brdskom armijskom korpusu**
**Načelniku pozadine**

**Prilog uz ratni dnevnik br. C 201**

**Dnevni izvještaj od 30. 3.1944.**

**Vrijeme: djelomično oblačno.**

**264. divizija: Izviđačka patrola u pravcu Mrljana (3 km zapadno-sjeverozapadno od mjesta Pašman). Privedena su 3 zarobljenika. Na putu Prapatnica—Trogir jedan kamion naletio na minu.[2] Tamo su eksplodirale još 3 mine. U 12,15 sati napad 12 lovaca-bombardera na brodske ciljeve na rijeci Krki. Nema štete. U 13,15 sati 6 bombardera, sa lovačkom zaštitom, preletjelo je sa juga u pravcu sjevera. Povratak u 14,15 sati.**

**»Munchausen«:**

**Završena je akcija »Fallensteller«.[3] Poslije slamanja otpora kod Banjevaca i Ceranja (17 km i 6 km jugoistočno od Benkovca) neprijatelj je poslije trosatne borbe djelomično odbačen i razbijen u bliskoj borbi. Na vlastitoj strani 2 mrtva, 10 ranjenih (4 teško). Kod neprijatelja 30 mrtvih, a procjenjuje se da ih ima još najmanje 30. Vjerojatno ima mnogo ranjenih (mnogobrojni tragovi krvi). Zarobljena su 42. Zaplijenjena su 2 kamiona sa municijom i odjećom (uslijed paljbe djelimično izgorjelo). Zaplijenjeno je i jedno skladište sa medikamentima.[4]**

***Berger,* v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 1741/44. str. pov. od 30.3.44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/203.

2 Minu su postavile jedinice Sibensko-trogirskog NOP odreda.

3 Vidi dok. br. 296, napomenu 3t.

4 Vidi dok. br. 562, napomenu 6.

**BROJ 438**

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 30. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O NAPADU NA ZADARSKI NOP ODRED KOD BANJEVACA I VRANE[1]

### RADIOGRAM

**1594-30.3.-09,11 sati**

**HITNO** **30. 3.1944.**

**Komandi 2. oklopne armije**

**Dnevni izvještaj Obavještajnog odeljenja**

**Situacija nepromijenjena.**

**U rajonu 3 km zapadno-sjeverozapadno od mjesta Pašmana privedena 3 zarobljenika i 6 uhapšenih. Neprijateljski konvoj (Zadarski odred) u sjevernodalmatinskom kanalu, kod Banjevca i istočno od Vrane, razbježao se u pravcu sjeverozapada. Veliki neprijateljski gubici: 42 zarobljena, plijen. Na cesti Prapatnica—Trogir postavljene 4 mine.**

[...]

**Prema izvještaju žandarmerije u Vrlici, kod Uništa, 15 km sjeverno--sjeveroistočno od Vrlike, iskočilo je iz aviona noću, u periodu od 14. do 16. 3, 40 jugoslavenskih oficira, a među njima pukovnik Božić i kapetan Bodanžić (prešli četnicima).**

[...]

**Ie: 6 lovaca-bombardera u letu sa juga prema sjeveru, u 13,15 sati, preko Drniša i Knina. Povratak u 14,15 sati.**

**12 lovaca-bombardera napali su u 12,15 sati, bez uspjeha, brodove na Krki.**

**Ilf: Iz Drniša je od ustaša prebjeglo 17 žandara (domobrana). Prema izvještaju komandanta hrvatskog puka u Sinju, SS-jedinice su u rajonu istočno-jugoistočno od Sinja ubile 150 žena i djece, pripadnike ustaša i domobrana.[2] Još nedostaje izvještaj 373. pješadijske divizije.**

**XV brdski armijski korpus**
**Obavještajno odjeljenje,**
**br. 1884/44. pov.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 564/478.

2 Vidi dok. br. 502, 504, 505 i 507.

BROJ 439

## DOPIS NJEMAČKOG OPUNOMOĆENOG GENERALA U NDH OD 30. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O 2ALBI USTAŠKOG MINISTRA BULATA U POVODU ZLOČINA NJEMAČKE VOJSKE KOD METKOVIĆA[1]

**Prijepis telegrama**

TAJNO

30. 3. 44. 22,30 sati

**Komandi 2. oklopne armije**

Od hrvatskog ministra za oslobođene oblasti, dr. Bulata,[2] a većinom na osnovu izvještaja dr. Nardellija,[3] stalno pristižu pritužbe na njemačke postupke prilikom evakuacije sa otoka i u obalnom području Metkovića.

Ukratko o tome:

1) Sela Borovci, Desne i Vratar (7—12 km sjeverozapadno od Metkovića) 19. 3. potpuno su evakuirana od navodno čisto hrvatskog stanovništva; sela spaljena, stoka oteta.[4]

2) Sa otoka Brača, suprotno Naređenju br. 861/44. str. pov., Operativno odjeljenje, prilikom evakuacije uzeti su u obzir skoro svi činovnici općine, suda i pošte.

3) 20. 3. sela Ostojići, Krasevići,[5] Graci, Radeljci, Krum[6] (1—25 km sjeverozapadno od Metkovića) evakuirani za Sarajevo.[7]

4) Evakuiranima je zabranjeno da ponesu zalihe namirnica i ćebad, dok su, nakon evakuacije stanovništva, njemačke trupe vršile pljačkanje.

Zbog ovih događaja ministar Bulat priprema direktnu pritužbu višim instancama.

Zahtijeva se preispitivanje i mišljenje, da li se pod 1) i 3) radi o zloupotrebi ili o naređenim mjerama i da li se ono što je navedeno pod 1) uopće moglo desiti.

Opisani postupak ne bi se ni u kojem slučaju mogao dovesti u vezu sa smjernicama datim za evakuiranje (operativno odjeljenje, br. 2800/44. pov. od 26. 2. 44);[8] ponovo se zahtijeva pridržavanje istih.

Za točnost:
[Potpis nečitak]
Kapetan

Njemački opunomoćeni general u Hrvatskoj, Operativno odjeljenje, br. 4640/44. pov.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-313, film 199/7461037.**

***2* Edo**

**3 Bruno Nardelli, glavar građanske uprave u Splitu.**

**4 i 7 Vidi dok. br. 492, 497, 499 i 501.**

**5 16 Ova sela nisu pronađena na geografskoj karti.**

**8 Vidi dok. br. 388.**

BROJ 440

## IZVJEŠTAJ ŠTABA 892. GRENADIRSKOG PUKA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE OD 30. OŽUJKA 1944. ŠTABU DIVIZIJE O SITUACIJI NA OTOKU ŠOLTI PRIJE I POSLIJE ISKRCAVANJA SAVEZNIČKIH I PARTIZANSKIH SNAGA[1]

TAJNO

Prilog Operativnom odjeljenju
264. pješadijske divizije, br. 1906/44. pov. od 7. 4. 44.

892. grenadirski puk
Operativno odjeljenje
br. 638/44. pov.

Komandno mjesto puka, 30. 3. 44.

Predmet: Otok Šolta.

264. pješadijskoj diviziji

Dana 2. 2. 1944. prebačen je I bataljon 892. grenadirskog puka u rajon Trogira, 2. četa je angažirana u tu svrhu na otoku Šolti i, po naređenju divizije, 3. 2. 1944. koncentrirala se u Grohotama radi formiranja uporišta.

Otok Šolta je dug 18 km, a širok je oko 5 km. Luka Grohote (uvala Rogač) nalazi se ispred luke Trogir, kao baza za dotur (tamo se nalazi štab bataljona), od koje je udaljena 18 km, a od Splita je udaljena 15 km.

Prevoženje na Šoltu u toku dana nije moguće zbog zračne situacije, a i zbog stalnog potapanja prevoznih sredstava ratne mornarice, te je stoga naređeno da nijedan brod ne smije da isplovi danju. Inače je prevoženje otežano i uslijed velike oskudice u čamcima, koji su često danju onemogućavani burom.

Četom, koja se prikupila u Grohotama, rukovodio je potporučnik Nawick, veoma sposoban komandir čete, oficir koji je pokazao hrabrost u borbama sa neprijateljem. Ceta je brojila 16 podoficira, 85 grenadira i raspolagala je, pored ostalog, i sa preko 16 automata, 11 lakih puškomitraljeza tipa 42, 1 lakim talijanskim puškomitraljezom, 2 teška puškomitraljeza tipa 42 i 1 minobacačem kalibra 8 cm. Osim toga, na otoku se nalazilo i 5 pripadnika pojačane kontrolne službe na granici i 7 hrvatskih žandara.

Uporište je uređeno, shodno naređenju, uvlačenjem u jedan dio otoka. Naročito položaji smješteni ispod južnog izlaza iz mjesta, sa velikom ravnicom, koja se nalazi ispred njih, predstavljaju odličnu zonu dejstva.

Izgradnja utvrđenja, naređena od strane puka, što je i lično konstatirano 18. 3. — protekla je dobro. Poljski položaji privodili su se kraju. Potom je trebalo da uslijedi postavljanje žice i mina. Bodljikava žica je

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 563/143.

dopremljena, i pored teške situacije sa doturom. Pored ostalog naređeno je i prebacivanje na Šoltu jedne grupe pukovskog inžinjerijskog voda, tako da se očekivao normalan nastavak izgradnje utvrđenja, iako je četa izuzetno opterećena svojim borbenim zadatkom:

1. da brani uporište;
2. da borbeno jakom izviđačkom patrolom vrši nadziranje položaja i mjesta, pogodnih za iskrcavanje;
3. da osigurava pomorsku vezu sa kopnom;
4. da izviđa priobalni rejon;
5. da održava vezu sa četom 118. lovačke divizije, angažiranom u Milni, na Braču.

Veza otoka sa bataljonom obezbijeđena je putem radija (Dora), kao i traženje putem radio-veze vatrene podrške 10. baterije 264. artiljerijskog puka (10 cm) u Trogiru, na osnovu utvrđenih termina. U slučaju kvara na radio-vezama, bataljon je utvrdio određene svjetlosne signale.

U noći od 4. na 5. 3. 1944. jedna izviđačka patrola 2. čete, sa komandirom i 7 vojnika, izvršila je prodor u rajon Srednjeg Sela, oko 1 km zapadno od Grohota. Odlučnim opkoljavanjem komandiru je uspjelo zarobiti jednog teško ranjenog engleskog kapetana.[2] Iz bilježaka, nađenih kod zarobljenika, moglo se zaključiti da slijedi iskrcavanje u zaljev Tatinju, na južnoj obali, što je primoralo četu da u neplanirano vrijeme na tom mjestu postavi zasjedu i da bude naročito budna.

19. 3. u 6,40 sati uslijedilo je polusatno teško bombardiranje Šolte Grohota.[3] Potres se osjetio i u Splitu, a mogla se primijetiti i velika dimna pečurka. U to vrijeme, u 6,55 sati, ađutant I bataljona iz Trogira javio je pristizanje jednog radiograma, poslatog od strane 2. čete na Šolti: »U 5,30 sati neprijateljska izviđačka patrola nepoznate jačine otvara vatru na Grohote«.

Zatim je u 6,35 sati stigao radiogram: »Neprijatelj napada«, koji je, na povratno pitanje u vezi podataka o lokalitetu, četiri puta bio ponovljen.

Bataljon je odmah potom naredio I stupanj pripravnosti, koji je kasnije pomjeren na cijeli sektor, pošto se moralo računati sa mogućnošću operacije na obali. Propali su svi pokušaji da se stupi u vezu sa 2. četom na Šolti. Nisu dati ni svjetlosni signali, predviđeni za slučaj kvara na radio-vezi.

Odmah potom, u 8,15 sati, puk je uspostavio vezu sa podređenim obalnim lovcima,[4] naročito zbog prebacivanja jednog brzog desantnog čamca, da bi se počelo sa izviđanjem Šolte. Nijedan odgovarajući čamac nije bio u pripravnom stanju. Potom je puk uspostavio vezu sa oba susjeda, sa desnim susjedom, 893. grenadirskim pukom, putem radija, a sa lijevim susjedom, 738. lovačkim pukom, slanjem ordonans-oficira putničkim kolima za Omiš, koji je odatle telegramom zatražio angažiranje izvidnice sa Milne na Braču, što je i potvrđeno.

Rezultat razgovora sa komandantom divizijske artiljerije bio je, da artiljerija nije u mogućnosti priskočiti u pomoć četi na Šolti, zbog jakih

**2 Vidi dok. br. 396, napomenu 2.**
**3 Vidi dok. br. 412, napomenu 2.**
**4 Bataljon obalskih lovaca »Brandenburg«.**

sunčanih zraka i magle nad otokom, te gađanje sa osmatranjem nije izvodljivo. Od strane divizije naređeno je zračno izviđanje.

Od samog početka puk je bio spreman za ponovno zauzimanje otoka. S tog razloga je II i III bataljonu otkazano učešće u operaciji »Frühligsfahrt«, predviđenoj za 22—23. 3. (čišćenje rajona Brštanovo), sa direktivom da s obzirom na situaciju na Šolti, snage moraju biti na raspolaganju. Za operaciju na otoku Šolti predviđena je podotsječka rezerva za oba bataljona, svaka popunjena do jačine čete, a osim toga i jedinica konjičkog kapetana von Leipziga (obalni lovci),[5] sa čije strane je na raspolaganje stajalo 100 vojnika.

U slučaju potpuno nejasne situacije puk je smatrao neophodnim da se prije angažiranja snaga izvidi: Sta se dešava na Šolti?

Da bi se na otok stiglo neopaženo, jedan oficir je obrazovao izviđačku patrolu, sa vezom i radijom »Dora«, jačine 1:16,[6] koja se sa 2 čamca na vesla 19. 3. u 20,17 sati otisnula od Ciova. Komandiru izviđačke patrole, potporučniku von Baru, uputstva je lično dao komandant puka. On je dobio naređenje, da, bez obzira na uvjete, utvrdi:

Sto se dešava na otoku, što je sa 2. četom? Izbjegavati kontakt sa neprijateljem, jer bi to moglo dovesti u pitanje povratak izviđačke patrole. Ako se dijelovi 2. čete još uvijek bore, pojačati ih. Izvještaj o situaciji mora najprije biti dostavljen puku.

Sa Pomorskom komandom je u podne uspostavljena veza, zbog situacije na Šolti i zbog brodskog potencijala.

Na osnovu telegrama potporučnika von Bara da je, prema izjavama stanovnika Grohota, otok zauzet jakim snagama Anglo-Amerikanaca i partizana, i da je 2. četa uništena, puk je naredio da se dovedu 2 doušnika. Ovi doušnici su 20. 3. ujutro stigli u komandno mjesto puka. Oni su izjavili, da jake neprijateljske snage drže otok zaposjednutim, a govorili su i o 2000 vojnika, koji se broj puku učinio pretjeranim. U toku ispitivanja doušnika komandant puka je razgovarao sa konjičkim kapetanom von Leipzigom o angažiranju snaga, a ovaj ga je izvijestio da on, osim 100 vojnika koji odmah stoje na raspolaganju, u toku naredne noći očekuje dolazak još 100 vojnika sa brodovima. Zbog očigledno jakih neprijateljskih snaga bilo je neophodno čekati ovo pojačanje. Za obje grenadirske čete, koje sudjeluju u operaciji, osigurana su 4 jurišna čamca, koji su stajali na raspolaganju Pomorskoj komandi. Zapovjednik operacije na Šolti: komandant odsjeka — konjički kapetan von Leipzig.

Borbena zapovijest:

iskrcavanje na sjeverozapadni rt Šolte,

čišćenje i zauzimanje otoka.

Rano 21. 3. konjički kapetan von Leipzig izvještava, da njegovo pojačanje nije stiglo. Komandant puka je odmah potom naredio početak operacije naredne noći, sa 3 čete. Stalno obavještavana o situaciji i namjera-

**5 Komandant bataljona »Brandenburg«.**
**6 Prvi broj se odnosi na podoficira a drugi na vojnike.**

**ma, divizija je odlučila da obje grenadirske čete treba da ostanu na otoku Šolti do smjenjivanja od strane 3. čete 892. puka. I lijevi susjed je obaviješten.**

**Čamci su isplovili 21. 3. u 24.00 sati, ali noću oko 02,00 sati, zbog snažne oluje poredak je raskinut. Dok je konjički kapetan von Leipzig, sa čamcima obalnih lovaca, krstario u okolici Giova, 3 jurišna čamca sa 1 1/2 grenadirskom četom, su uspjela da stignu do Šolte. Pošto su ovim snagama nedostajala kompletna sredstva za vezu, više od 1/2 borbenih snaga i dio municijske rezerve, komandir čete se odlučio na povratak. Svi angažirani čamci uplovili su 22. 3, do 8,15 sati u luku Split i Trogir.**

**Odmah je ponovo naređeno izvođenje operacije za narednu noć. U podne se javio ađutant 738. lovačkog puka i ponudio za sadejstvo jednu četu iz Milne na Braču. Zbog situacije na Hvaru,[7] ovo obećanje je povučeno u toku popodneva.**

**23. 3, u 0,17 sati, čamci su ponovo isplovili i dostigli Šoltu if 3,20 sati. U toku dana otok je pročešljan od strane obje grenadirske čete i na k. 103, sjeverno od Grohota, pod rukovodstvom zamjenika komandanta bataljona, poručnika Gossmanna, formirano je uporište.**

**Prebacivanje komandanta puka na Šoltu predviđeno je za noć između 23. i 24. 3, ali isto nije sprovedeno, jer je ovaj pozvan na referiranje u Štab divizije.**

**Prema dobijenim podacima, stvorena je slijedeća slika o događajima na otoku.**

**U 4,00 sati iskrcavanje Anglo-Amerikanaca na južnu obalu Šolte. Desantna trupa: 700—1000 ljudi; među njima navodno nije bilo partizana. Prilikom približavanja izviđačke patrole uporištu, borbeni kontakt sa 2. četom. Opkoljavanje uporišta Grohote. Poziv preko glasnogovornika : »Predajte se ili pucamo«. Četa je odgovorila vatrom. Ponovan poziv na predaju, inače će doći bombarderi. Četa nastavlja borbu. Zračno bombardiranje od 6,40 do 7,10 sati. Istodobno, uz posljednju bombu, Amerikanci prodiru u uporište, koje se i dalje brani (na svim položajima čaure od metaka). Potporučnik Mawick stalno potstiče svoje ljude na otpor. Posada uporišta podliježe nadmoćnosti neprijatelja.**

**Ova slika dopunjava se i mišljenjem puka, da četa nije dozvolila da bude uništena i da se borila do posljednjeg trenutka. Komandir čete, kao i komandiri svih vodova, dobili su odlikovanja (1 željezni križ I reda, 5 željeznih križova II reda, 2 značke o učestvovanju u jurišima, 4 značke ranjavanja).**

**Četa se također pokazala i u operacijama »Ziethen«[8] i »Hasenjagd«,[9] kao i prilikom osiguranja rajona Sičevići—Gračac. Dokaz za to, da je znala i snažno da napada, jeste hvatanje engleskog kapetana na Šolti, između 4. i 5. 3. 1944.**

**[Potpis nečitak]**

7 Vidi dok. br. 257, 262, 263, 270, 279, 281, 294, 445 i 446.
8 Vidi knj. 9, dok. br. 107, napomenu 2.
9 Vidi dok. br. 323, napomenu 2.

**BROJ 441**

## OBAVJEŠTENJE KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 31. OŽUJKA 1944. ŠTABU 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE O NAREĐENJU KOMANDE DRUGE OKLOPNE ARMIJE PO PITANJU OBRANE OTOKA[1]

STROGO POVJERLJIVO

Stab, 31. ožujka 1944.

Komanda XV brdskog armijskog korpusa
Operativno odjeljenje, br. 535/44. str. pov.

Prilog uz Ratni dnevnik
br. C 204

**264. diviziji**

Komanda 2. oklopne armije je dopisom Operativnog odjeljenja, br. 410/44. str. pov. od 22. 3. 44. naredila:

1) Obala jeste i ostat će glavna borbena linija (vidi dopis Operativnog odjeljenja XV brdskog armijskog korpusa, br. 474/44. od 24. 3. 44).

**2) Uprkos tome, snage koje** su **angažirane** na otocima imaju se **prilikom neprijateljskih napada braniti** u **svojim uporištima** do **posljednjeg metka. U sadašnjoj situaciji protivnik** u **većini** slučajeva **namjerava** da **poslije desantne operacije, izvršene** u **kratkom periodu** u vidu **prepada, likvidira otočke posade, da ih zarobi i uništi. Držanjem** u **bojnoj** gotovosti **lokalnih rezervi, sa potrebnim brodskim prostorom** za **transport treba obezbijediti da se hitnim dovlačenjem daljih snaga brzo izvrši deblokada vlastitih uporišnih posada i da se opet neodložno i neočekivano oslobode od protivnika. Borba za vlastito pretpolje, tj. na otocima treba da se vodi aktivno i ofenzivno sve dotle, dok neprijateljski desant sa velikim snagama, koji se neposredno očekuje, ne uskrati istupanje daljih snaga** iz **obalske obrane na otoke ili dok neprijateljski desant sa velikim snagama ne bude zahtijevao povlačenje otočkih posada. Komanda 2. oklopne armije u svakom slučaju ostaje pravo, da za ovo donese odluku.**

**3) Evakuacija otoka ili slabljenje sadašnjih otočkih posada ne dolazi u obzir zbog sadašnje situacije.**

**Za Komandu korpusa**
**Načelnik Štaba**
***Pfafferott*[2]**
**generalštabni pukovnik**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnolstorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/209.

2 Werner

**BROJ 442**

## IZVJEŠTAJ KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 31. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O PLANU ZA UPOTREBU 1. PUKA »BRANDENBURG« ZA ZATVARANJE PARTIZANSKOG KANALA ZA SNABDIJEVANJE IZMEĐU ZADRA I ŠIBENIKA I ČIŠĆENJE SJEVERNODALMATINSKIH OTOKA[1]

TAJNO

T E L E G R A M

**Komandi 2. oklopne armije**

Veza: 1) Operativno odjeljenje, br. 2335/44. str. pov.
2) Operativno odjeljenje, br. 955/44. pov.

Prilog uz Ratni dnevnik br. C 218

Uz naređenje navedeno u vezi pod brojem 1) pod a) :

Zadatak 1. puka »-Brandenburg«: Zatvaranje kanala za dotur između Zadra i Šibenika i borba protiv bandi, koje se nalaze iza ovog sektora, do ulaza u planinu, i to angažiranjem snaga za specijalnu upotrebu. Poslije otprilike desetodnevne pripreme postignut je već prvi veliki uspjeh akcijom »Fallensteller«.[2] Po odobrenju komandanta, puka ostaje na sadašnjoj prostoriji, pogodnoj za ovaj zadatak.

Pod b): Isturanje 2. inžinjerijske desantne čete prema Zadru uslijedit će tek neposredno pred predstojeću akciju, pošto bi inače gubici čete bili neizbježni prilikom dužeg boravka u Zadru. Prije svega potrebno je da četa napusti rajon Senj—Jablanac. Moli se odobrenje.

Čišćenje otoka uslijedit će tek onda, kada dijelovi puka »Brandenburg« budu bili na raspolaganju, poslije ispunjenja sadašnjeg zadatka. Redoslijed otoka sada se još ne može utvrditi. Akcija na otocima izvodljiva je pak samo onda, ako mornarica obezbijedi pomoć u borbi protiv neprijateljskih brzih čamaca.

Pod c): Dijelovi puka »Brandenburg« predviđeni su zato, što je za otočku akciju potrebna jedinica koja ima ofenzivni karakter. Naređenjem Komande 2. oklopne armije, navedenim u vezi pod točkom 2), već je dato odobrenje za akciju.

***Pfafferott,***[3] v. r.

XV brdski armijski korpus
Operativno odjeljenje,
br. 1749/44. str. pov. od 31. 3. 44.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Voinoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/340.
2 Vidi dok. br. 436, napomenu 3 i dok. br. 562, napomenu 6.
3 Werner

**BROJ 443**

## IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 31. OŽUJKA 1944. KOMANDI DRUGE OKLOPNE ARMIJE O BOMBARDIRANJU ZADRA I BIOGRADA OD SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

**TAJNO**

**T E L E G R A M**

**1641/95 — 31. 3. — 08,45 sati**

**Komandi 2. oklopne armije**
**Komandantu zrakoplovstva u Hrvatskoj**
**Njemačkom opunomoćenom generalu u Hrvatskoj (samo za načelnika)**
**V SS-korpusu**
**Načelniku pozadine**

**Prilog uz Ratni dnevnik**
**br. C 202**

**Dnevni izvještaj od 31. 3. 1944.**

**Vrijeme: oblačno: obala — vjetrovito.**

**264. divizija: Vlastita izvidnica je imala kontakt sa neprijateljem u rajonu 8 km sjeverno od Trogira. Banditi, u engleskim uniformama, naoružani sa puškomitraljezima i mitraljezima. U rajonu 3 km od Prapatnice otjerano je 9 bandita, koji su polagali mine. Banditi su razjureni s Visa 6,5 km sjeverno-sjeveroistočno od Trogira. U 15,07 sati otpočeo je napad neprijateljskih lovaca na Zadar i Biograd. U Biogradu je oštećeno 5 čamaca, a 4 su uništena. U 11,45 sati izvršeno je nadlijetanje jedinice bombarderske avijacije sa jugozapada prema sjeveroistoku, preko Splita. U rajonu sjeverno od Pirovca zaplijenjeno je malo municijsko skladište. Izviđačka patrola, za koju je javljeno da je nestala, vratila se.**

**Namjera: Preostali dio 3. čete 892. puka bit će upućen na Šoltu u cilju smjene. Razmjena 5. i 10. čete 891. puka.**

**[…]**

***Pfafferott,*[2] v. r.**

**XV brdski armijski korpus**
**Operativno odjeljenje,**
**br. 1751/44. str. pov. od 31. 3. 44.**

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnolstorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 562/205.

2 Werner

BROJ 444

## IZVOD IZ KONCEPTA ZA RATNI DNEVNIK 7. CETE 893. GRENADIRSKOG PUKA 264. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE ZA PERIOD SIJEČANJ—OŽUJAK 1944. GODINE[1]

**Janaar—februar 1944.**

Opet se nalazimo na pragu jedne nove godine. Pored dobrih želja za naše drage kod kuće, svi smo obuzeti velikom nadom: da nam nova godina donese jedan veliki korak naprijed na putu ka pobjedi.

Prvih dana nove godine bilo je lijepo vrijeme. Ti dani su prošli bez naročitih događaja. 4. siječnja komandir čete, poručnik Lindart, otputovao je na odsustvo, a potporučnik Gehner je preuzeo dužnost zamjenika komandira čete. 10. siječnja su se oba voda vratila iz akcije u području Marina—Primošteh. Ali mir je trajao samo kratko vrijeme; jer, već je stiglo novo naređenje za akciju: II bataljon 893. puka imao je zadatak da zauzme i zaposjedne otok Šoltu. U ranim jutarnjim satima 12. siječnja iskrcala se čitava »transportna flota«, koja se sastojala od više tamo uobičajenih plovnih objekata, pet transportnih brodića i 1 dvotrupne penise, i oko 1.00 sat otplovili iz Trogira prema zapadnoj obali otoka.[2] Najprije su 5. i 6. četa zaposjele kote s obje strane luke Maslinica, u koju je zatim uplovila glavnina. Cim je sve bilo na otoku, krenule su 5. i 8. četa, sa jednim vodom 5. čete i štabom bataljona, da bi odmah prodrle u istočnom pravcu. 7. četa je pritom kao rezervna četa u početku imala zadatak da zaposjedne kote 142, 185 i 208 istočno od Maslinice. Komandno mjesto čete bilo je u Maslinici, gdje su u početku ostali također i odjeljenja teških mitraljeza i odjeljenja srednjih minobacača. Preko čitavog dana 12. siječnja stanje je ostalo nepromijenjeno, a tek uvečer 13. siječnja nekoliko vodova — pri tom i dva naša — započeli su akciju iskrcavanja u luci Milna koja se nalazi na zapadnoj obali susjednog otoka Brača,[3] i koja je zauzeta bez borbe. Prilikom čitave »akcije Šolta« samo je 6. četa odmah prvog dana imala dodir s neprijateljem ispred Gornjeg Sela, ali koji je ubrzo slomljen. Idućih dana sve čete su se vratile na kopno, samo je 7. četa ostala za zaposjedanje otoka po sistemu uporišta. Potporučnik Gehner je četno komandno mjesto postavio u Stomorskoj na južnoj obali. Tamo su također ostala odjeljenja, teških mitraljeza i minobacača. 1. vod, čiju komandu je prije akcije »Šolta« preuzeo narednik Behmel (3. vodom komandovao je podoficir Heinzelmann), zaposjeo je poluotok Bad na jugoistočnom dijelu otoka. 2. vod se smjestio u Gornjem Selu, a 3. vod u Grohote. Dani na Šolti sigurno će svim pripadnicima čete ostati u najprijatnijoj uspomeni; jer su tu divni pejsaži a i kroz čitavo vrijeme sjajne atmosferske prilike doprinijele su tome da otok Šolta kao sjajna točka — skoro da

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, reg. br. 2/5—12, k. 15B.**

**2 Vidi dok. br. 33, 60, 311, 313, 316, 319 i 322.**

**3 Vidi dok. br. 32, 41, 43, 60, 311, 313 i 354.**

bi se moglo reći neka vrsta »boravka na odmoru« — živi i dalje kroz naše službovanje. Ali, ubrzo su prošli lijepi dani na Šolti i prvog veljače nas je smijenila 2. četa 892. puka, te smo brodom ponovo otputovali za Marinu, gdje je četa najprije čekala na dalja naređenja. Svi smo se naladali da to ne može dugo trajati, jer je smještaj bio veoma (donekle svinjski!) osrednji i bio je u krajnjoj suprotnosti prema našem konforu na Šolti.

[...]

22. veljače je nedirnut spašen leš narednika Sauera.[4] 20. veljače nismo ga mogli uzeti sa sobom. To nam je uspjelo nesmetano i bez ikakvog dodira sa neprijateljem. Zatim smo smjelo išli dalje: uz izviđačke akcije u zaleđu i u pravcu obale, zavisno od odgovarajuće radio-depeše. Dužnost narednika Sauera, kao komandira četnog odjeljenja, preuzeo je u početku podoficir Oberradter. Inače, posljednji dani su prošli bez značajnih događaja u četi. Samo 28. veljače nam je stigla žalosna vijest da je u Šibeniku 27. veljače umro potporučnik Gehner. Sa njime smo izgubili jednog oficira koji je uživao opću ljubav i koji se do kraja pokazao kao hrabar i borben vojnik. 7. četa će zauvijek sačuvati dostojnu uspomenu na svoga potporučnika Gehnera. Treba da pomenemo još jednu personalnu promjenu: podoficir Richter, koji je dosad komandovao 9. odjeljenjem, preuzeo je komandu četnim odjeljenjem.

## Mart — april

Već prvi dan ožujka donio je četi jedno veliko radosno iznenađenje: poručnik Lindart se vratio sa odsustva. On je sa sobom odmah donio novi zadatak: na dan drugog ožujka iz područja Šibenik—Drniš s jedne strane i sjeverno od Split—Trogir s druge strane započelo je veliko gonjenje u obruč u kome su učestvovale djelomično i motorizirane jedinice.[5] 7. četa je dobila zadatak da veliki drum između Splita i Šibenika zatvori između Marine i Podorljaka, i da nikome ne dozvoli da ovaj drum prijeđe u južnom pravcu. Mi smo u tu svrhu u rano jutro 2. 3. zaposjeli najvažnije kote duž druma. Nažalost, vrijeme se opet pogoršalo i mi smo bili veseli što smo već 4. ožujka mogli da zaposjednemo naša osiguranja, pošto su trupe koje su vršile pravo gonjenje stigle do druma koji smo mi zatvarali. Ali akcija time još nije bila završena, nego je slijedeća dva dana evakuirano područje[6] južno od druma Split—Šibenik između Marine i Rogoznice. Kad je zatim čitava akcija bila završena našli smo vremena i prilike da organiziramo jednu izviđačku akciju u evakuirano područje. Naš agent je naime izjavio da se navodno u nekoliko sela ovog područja nalaze više partizanskih skladišta zaliha. Uz upotrebu najgrubljih sredstava — štapski narednik Golibrzuch, koji je rukovodio akcijom, naredio je da se jedna žena nekoliko puta istegne konopcem — uspjelo nam je da otkrijemo i očistimo nekoliko praznih i tri puna bunkera. Plijen je bio obilan i sastojao se od oružja, pribora, municije i znatnih količina namirnica.[7] Akcija

4 Vjerojatno poginuo u borbi 22. veljače kod Primoštena. Vidi dok. br. 383, napomenu 2.
5 Vidi dok. br. 220, napomenu 4.
6 Riječ je o evakuaciji stanovništva.
7 Vidi dok. br. 405 i 406.

je iziskivala više dana i završila se time što je sav plijen sklonjen i najvećim dijelom predat bataljonu. Nešto je, naravno, ostalo i u posjedu čete, koja je uskoro oglašena kao »najbogatija četa divizije«. U svakom slučaju, namirnicama smo bili sasvim dobro snabdjeveni. Ali naš neumorni štapski narednik još nije bio zadovoljan i, tek što se bio vratio iz Podkosa, gdje se nalazilo posljednje pronađeno sklonište, sa nekoliko odjeljenja drugih četa bataljona, koja su nam od prije nekoliko dana od strane bataljona dodijeljena za pojačanje, i svim našim raspoloživim snagama otišao je za Sapina Doca, gdje se navodno također nalazilo jedno skladište. Ali tamošnje stanovništvo je toliko bilo pod utjecajem i pritiskom partizana da od njega nismo mogli ništa izvući. Jedan naročito sumnjiv i tvrdoglav čovjek bio je obješen, ali nije ništa htio da oda. Kako je uporno narod ovdje otvoreno i skriveno potpomagao partizane vidi se iz jednog primjera koji nam je dala jedna stara žena. Ova žena stara oko 65 godina — pokušala je da pred našim očima skoči u bunar samo da bi time izbjegla saslušavanje. Svim silama se odupirala našim pokušajima da ju spasemo i skoro da nije bilo moguće izvući je iz bunara. Kao što je rečeno, nismo nažalost pronašli ništa i štapski narednik Golibruzuch se stoga odmah vratio nazad. […] 15. ožujka je bataljon angažirao više kamiona da bismo iz Marine dopremili cement. Kad su četiri vozila uskoro poslije ponoći otišla iz Podorljaka, i jedva što su vozili pola sata, čuli smo glasni prasak. Kola se nikako nisu vraćala.[8] Kad su oko 10 sati prije podne 16. ožujka stigla u P.,[9] samo još dva su bila čitava: jedno je u toku noći naišlo na minu — to je bila ona detonacija koju smo čuli — druga su već slijedećeg dana odletjela u zrak[10] iza same Marine. To nam je bila dobra pouka, ali koju smo brzo prenijeli na odgovarajuće mjesto, time što je zapaljeno selo Dolac, u čijoj su blizini oba kamiona odletjela u zrak. Kako se pokazalo, ovo je bila dobra pouka: jer smo poslije nekoliko dana doznali da je civilno stanovništvo primoralo postavljača mina da izvadi dvije ponovo postavljene mine. Ali smo ipak još jednom pretrpjeli nesreću: nekoliko dana kasnije morali smo da damo dva odjeljenja za prateću zaštitu našeg pukovnika. Ali, iza Marine je kamion, na kome su se nalazila naša odjeljenja, naišao na minu i imali smo više ranjenih.[111] Pritom su naročito rđavo prošla oba komandira odjeljenja: obojica su pretrpjela prelome nogu, djelomično teže prirode. Jednom vojniku je uslijed pada eksplodirala talijanska ručna bomba koja mu se nalazila u džepu hlaća, i mogao je samo da zahvali srećnom slučaju da je sve u svemu to dovelo do manjih povreda ruku i više uganuća. Preostali dani ožujka nisu više pred četu postavljali nikakve naročite zadatke: izviđanja bez dodira sa neprijateljem i obezbjeđenja druma — na primjer za našeg komandanta armije,[12] koji je četi dodijelio čak cigarete i likere, — stalno su se smjenjivali. Ali u zadnjem času, odnosno krajem mjeseca, naš štapski narednik sa svojim oprobanim kuririma i tumačima postigao je još jedan veliki uspjeh. Uz pomoć našeg agenta on je naime otkrio sklonište jednog glavnog bandita iz našeg kraja i, nakon uzaludnog pokušaja 25. ožujka, uspio je da

8, 10 1 11 Ove akcije izvršile su jedinice Sibensko-trogirskog NOP odreda. Vidi dok. br. 256.

9 Primošten

12 Vidi dok. br. 445.

u noći između 26. i 27. ožujka, od strane Talijana već traženog i visokom nagradom »-ucijenjenog« Ivana Bogavčića'[13] sa njegovom ljubavnicom, jednom također ozloglašenom partizankom,'[14] iznenadi u njegovom zabačenom i dobro kamufliranom bunkeru, koji je za neupućene bio nepronalažljiv, i da ga ručnim bombama i tromblonskim granatama obaspe tako da mu sve do jutra, kad je tamo stigao štapski narednik sa jednim izviđačkim odjeljenjem, nije pošlo za rukom da umakne, mada je pokazivao skoro strahovitu žilavost. Svoju otkinutu desnu potkoljenicu sam je podvezao. Partizanka je, naravno, još u toku noći stradala. Ujutro je štapskog narednika, koji ga je ponovo kratko saslušao, naravno, pokušao da obmane i davao je obavještenja samo o sasvim nevažnim stvarima, ali je htio da se mi prema njemu ponašamo kao prema vojniku, našto smo mu ukazali na njegovo civilno odijelo. Pošto ga je zbog njegovog teškog ranjavanja Dilo teško transportirati mi smo ga jednostavno strijeljali. Ovaj uspjeh se vrlo brzo prepričavao ne samo kod nas već do divizije, nego je također i na ovdašnje civilno stanovništvo djelovao kao olakšanje. Smjelo djelo je u slijedećoj naredbi divizije pohvaljeno i obojica su primili počasni dar našeg komandanta divizije. I odlikovanje im je bilo sigurno.

[…)

**BROJ 445**

## IZVOD IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA KOMANDE PETNAESTOG BRDSKOG ARMIJSKOG KORPUSA VOĐENOG ZA PERIOD OD 1. SIJEČNJA DO 30. OŽUJKA 1944. GODINE[1]

**3. 1. 44.**

**BANJA LUKA** **Komanda 2. oklopne armije izvještava o namjeri da se ŠOLTA zaposjedne,[2] ukoliko ima dovoljno brodskog prostora.**

**5. 1. 44.**

**BANJA LUKA** **Izvještaj Komandi 2. oklopne armije o namjeri da se 114. divizija[3] zamijeni 264. i 373. divizijom. Dodjeljivanje 2. hrvatske lovačke brigade nije moguće.**
**V SS-korpus je obaviješten, da je puku »-Brandenburg« na ređeno da zaposjedne LIVNO i da ga drži do daljnjeg.**
**264. divizija zahtijeva marševske pokrete 114. divizije u cilju pročešljavanja rejona BITELIC — doline CETINE**

13 Ivan Bogavčić-Matuvan, Iz zaseoka Kraglica, član Općinskog komiteta KPH Marina.

14 Neda Radić iz Podorljaka.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NAV-N-T-314, film 560/1035—1343.

2, 4, 6, 9 i 14 Vidi dok. br. 412, napomenu 2.

3 Vidi dok. br. 1, napomenu 2, 4 i 5.

i SUTINA—MUC—POSTINJE. U tom cilju dato je naređenje i 114. diviziji.

**6. 1. 44.**

BANJA LUKA Naređenje 264. i 114. diviziji o **preuzimanju sektora osiguranja 114. divizije,** naročito opskrbnog skladišta **u** KNINU, GRAČACU **i** mosta kod OBROVCA.

Naređenje Komande 2. oklopne armije o operaciji **»-Morgenwind II«** (zauzimanje ŠOLTE)[4] pod rukovodstvom komandanta 118. lovačke divizije. PRIMOŠTEN privremeno napustiti, ROGOZNICU držati.

**Na** zahtjev V SS-korpusa **4. puk »-Brandenburg« i 105. SS-izviđački bataljon** odmah se podređuju 118. lovačkoj diviziji.

**7. 1. 44.**

BANJA LUKA 264. divizija zahtijeva da **osiguranje** KUPIROVA preuzme 373. divizija.

Na osnovu izvještaja o **povlačenju dijelova 114. divizije** iz OBROVCA, prije smjenjivanja od strane 264. divizije, 114. diviziji je naređeno da zadržavanje njenih dijelova iz vremenskih razloga nije moguće i da vlastite dijelove odmah uputi na marš.

Naređenje Komande 2. oklopne armije:

**1) 114. lovačka divizija,** shodno izmjeni u ranijim naređenjima, prebacuje se za ISTRU. Divizija je obaviještena.

Naređenje 264. diviziji da se **radovi na izgradnji korpusnog komandnog mjesta ne smiju prekidati.**

Naređenje 264. diviziji: **Komanda artiljerije odmah** se **upućuje** na marš za BANJA LUKU.

**8. 1. 44.**

BANJA LUKA **Koncentriranje neprijatelja u rajonu** KISTANJE—SKRADIN. Na osnovu izvještaja 264. divizije, moli se Komanda 2. oklopne armije da od mornarice zahtijeva **zaposjedanje otoka** PRVIĆA **i** ZLARINA, pošto ne raspolaže vlastitim snagama.

**9. 1. 44.**

**BANJA** LUKA **264. divizija** javlja da je, uslijed proširenja divizijskog područja, situacija pogoršana.

Komanda 2. oklopne armije naređuje zaposjedanje mosta **kod** DUBRAVE, koji su banditi izgubili, od strane **željezničke inžinjerije** i osiguranje **mosta kod** PLAVNA.

Izvještaj Komandi 2. oklopne armije, da **transport posljednjih Talijana^ iz** ZADRA zavisi samo od pristizanja potrebnog brodskog prostora.

**5 Odnosi se na talijanske vojnike koji su, poslije kapitulacije Italije, rujna 1943, zadržani u Zadru.**

10. 1. 44.

BANJA LUKA Stalne borbe u rajonu PIROVCA. Živa aktivnost neprijateljskog zrakoplovstva. Pripreme za operaciju »Brandfackel«.
Obavještenje od strane Komande 2. oklopne armije za operaciju »Morgenwind **II«** (rukovodi 118. divizija).
Naređenje 114. diviziji u vezi operacije »-Nibelungenfahrt-«.[7]
264. diviziji se naređuje da obezbijedi strojeve za gradnju mosta kod PLAVNOG.

11. 1. 44.

BANJA LUKA Operacija »Brandfackel«[8] teče po planu, bez kontakta sa neprijateljem. Žestoke borbe u rajonu PIROVCA ukazuju na namjeru neprijatelja da ovdje obrazuje mostobran. Gubici naneseni od strane neprijateljskog zrakoplovstva. Njemački opunomoćeni general izvještava o smjenjivanju mjesne komandanture ZADAR. 264. divizija suglasna.
Naređenje 264. diviziji: Javiti rezultat istrage u vezi ilegalne kupovine oružja od strane hrvatskog konzula.

**12. 1. 44.**

BANJA LUKA Otežane veze u operaciji »-Brandfackel«. Pogoršanje situacije kod 264. divizije. »-Morgenwind **II«** (zauzimanje ŠOLTE) bez značajnijeg kontakta sa neprijateljem.
Izvještaj Komandi 2. oklopne armije o pogoršanoj situaci**ji u oblasnom području** i o nedostajanju svake rezerve.
Naređenje Komande 2. oklopne armije o hitnoj suglasnosti pomorskog komandanta u vezi predaje uporišta na obali, dalje prenjeto 264. diviziji.
264. divizija izvještava da nije potvrđena vijest o kupo**vini oružja** od strane hrvatskog konzula.

**13. 1. 44.**

BANJA LUKA Ojačavanje neprijatelja u rajonu BIOGRADA. ŠOLTA, bez kontakta sa neprijateljem, u našim rukama.[9] Započeta operacija »Nibelungenfahrt«.
Naređenje 264. diviziji: Obrazovati izviđačke štabove za protivavionsku artiljeriju, koja dolazi, i odabrati takve položaje, **sa** kojih topovi mogu efikasno dejstvovati i protiv zrakoplovstva i protiv iskrcavanja.
Uzeto u razmatranje **potčinjavanje** 1. **puka »Brandenburg« i 1. brdske divizije.**[10]

**14. 1. 44.**

BANJA LUKA Neprijatelj i dalje vrši koncentriranje snaga u rajonu BIOGRADA i PIROVCA.
Izvještaj 264. divizije o neophodnom upućivanju teškog naoružanja i municije radi organiziranja obalne obrane.

**7, 8 i 11 Ove operacije nisu izvođene u Dalmaciji.**
**10 Vidi dok. br. 328, napomenu 2, i dok. br. 340.**

Komanda 2. oklopne armije moli Admirala Jadrana da se utvrdi da li su se **uporišta ratne mornarice** predala bez odobrenja.
Izvještaj 264. divizije o navodnoj kupovini oružja od strane hrvatskog konzula u ZADRU. Nije potvrđeno ono u šta se sumnjalo.

**15. 1. 44.**

BANJA LUKA **»Nibelungenfahrt«:**
Prodiranje neprijatelja u rajon istočno od ZADRA.
**Komandant 29. štaba tvrđavske inžinjerije** zahtijeva odobrenje za prebacivanje štabne grupe za KNIN. Odobrenje će biti saopćeno.

**16. 1. 44.**

BANJA LUKA Operacija **»Brandfackel« okončana.**[1,1] Neprijatelj se povukao sjeverno od GOSPIĆA. Stalna aktivnost u obalnom području.

**17. 1. 44.** Obavještenje **264.** diviziji o **upućivanju 92. motoriziranog puka radi** čišćenja rajona KNIN—KISTANJE i motoriziranih dijelova 1. brdske divizije radi čišćenja obalnog sektora.[12]
Izvještaj 264. divizije da hrvatske vlasti mogu odmah da preuzmu upravu u ZADRU, iako evakuacija Talijana zbog nedostatka brodskog prostora još nije završena. Dalje predato komandi 2. oklopne armije.
Na traženje ministra hrvatske vojske, a na osnovu izvještaja 264. divizije, obaviješten je njemački opunomoćeni general u Hrvatskoj da nije točan izvještaj o izdatom naređenju 264. divizije za **čišćenje** DRNIŠA, po želji četničkih jedinica.

**18. 1. 44.**

**BANJA** LUKA Izvještaj Komandi **2.** oklopne armije o planiranom **angažiranju 1. brdske divizije i 92. motoriziranog puka.***[3]
Moli se V SS-korpus da se 92. motorizirani puk uputi preko SINJA za KNIN.
Naređenje Komande 2. oklopne armije u vezi upućivanja motoriziranih dijelova 1. brdske divizije i 92. motoriziranog puka preko SINJA. Prilikom pristizanja u SINJ podređuju se Komandi XV brdskog armijskog korpusa. 92. motorizirani puk: rajon KNIN—GRAČAC, motorizirani puk 1. brdske divizije: zaposjedanje obale u rajonu ŠIBENIKA.

**20. 1. 44.**

**BANJA** LUKA Okončano zaposjedanje otoka UGLJANA. Živa zrakoplovna aktivnost u obalnom području. Koncentracije

**12 1 13 Vidi dok. br. 328, napomenu 2.**

upućuju na vjerojatne akcije neprijatelja u obalnom području.

Ponovo je utvrđena granica između V SS-korpusa i XV brdskog armijskog korpusa: Od obale do LIVNA, kao do sada LIVNO (XV), JAJCE (V SS) i dalje kao do sada.

**21. 1. 44.**

BANJA LUKA Prema izvještaju 264. divizije, Operativno odjeljenje Komande 2. oklopne armije zahtjeva povraćaj posade na ŠOLTU,[14] pošto taktički značaj malih otočkih posada nema nikakve veze sa tom posadom.

**22. 1. 44.**

BANJA LUKA Izvještaj 264. divizije: posada UGLJANA privremeno se povukla.

Naređeno 264. diviziji: UGLJAN ponovo zaposjesti,[15] PAŠMAN držati, banditske grupe u rajonu ZADRA i PRIMOŠTENA razbiti, obalnu obranu zbiti, sa pokretnim rezervama, uz to i upućivanje 92. motoriziranog puka; 44. protivtenkovskog bataljona; obalno-lovačkog bataljona »Brandenburg«; zatim 2 samohodna oruđa i 2 motorizirane inžinjerijske čete 1. brdske divizije i jednog improviziranog motoriziranog bataljona 1. brdske divizije. Ojačani 105. izviđački bataljon na raspolaganju Komandi 2. oklopne armije za SINJ.

Prijedlog 264. divizije da se u SINJU, KNINU, GRAČACU, OBROVCU i KARINU smijene njeni angažirani dijelovi. Divizija smatra da cesta • OBROVAC—ZADAR nije od posebnog značaja, pošto je cesta SKRADIN—ZADAR obezbijeđena za promet.

Stalna iskrcavanja neprijatelja na UGLJAN.

**23. 1. 44.**

BANJA LUKA Odlazak glavnokomandujućeg generala[16] preko BIHAĆA za ZADAR.

**24. 1. 44.**

BANJA LUKA Operacija »Frühlingswetter«, sa ciljem čišćenja rajona KNIN—KISTANJE, okončana.[1]" 1. brdska divizija na maršu od SINJA ka VRLICI.

**25. 1. 44.**

BANJA LUKA Zbog gubitka UGLJANA Armija izdaje opće naređenje o napuštanju otočkih uporišta.

Istureno komandno mjesto izvještava o naređenju 1. brdskoj diviziji, da još preuzme i rajon OBROVCA i KARINA.

**15 Vidi dok. br. 182, 184 i 352.**

**16 i 19 Odnosi se na komandanta Petnaestog brdskog armijskog korpusa Leysera.**

**17 Vidi dok. br. 68, napomenu 4.**

**27. 1. 44.**

BANJA LUKA I dalje pogoršanje u rajonu ZADRA.

**28. 1. 44.**

**BANJA LUKA Iskrcavanje bandi[118] u rajonu BIOGRAD—PIROVAC.**

**29. 1. 44.**

**BANJA LUKA Bande su se povukle pred akcijom čišćenja sektora ZADAR—BIOGRAD.**

**Odgovor Operativnog odjeljenja Komande 2. oklopne armije: Armija predlaže da operacijom UGLJAN rukovodi lično glavnokomandujući general.[19] Obalne lovce[20] više štedjeti prilikom angažiranja.**

**31. 1. 44.**

**BANJA LUKA Iskrcavanje na UGLJAN izvedeno uz manji otpor neprijatelja.[21]**

**1. 2. 44.**

**BANJA LUKA Banditi, koji su se iskrcali na Dugi otok, povukli su se.**

**Zaplijenjeni manji brodovi.**

**Nakon zapriječavanja kopnenog kanala sjeverne Dalmacije doturni saobraćaj bandita bit će vjerojatno prebačen na rajon južno od ŠIBENIKA (zaljev GREBASTICA). Komanda 2. oklopne armije izviještena o zaposjedanju otočkih uporišta uz napomenu, da se trenutna posada, nakon odlaska 1. brdske divizije, ne može održati.**

**Naređeno 1. brdskoj diviziji da se izvrši koncentriranje oko KNINA i SINJA.**

**Komanda 2. oklopne armije izvještena o zaposjedanju prebacivanju 1. brdske divizije za JUŽNU SRBIJU.[22] Komanda predlaže da divizija maršuje u jednoj koloni, preko KNIN—BOS. GRAHOVO—SANSKI MOST—PRIJEDOR—BANJA LUKA.**

**Isturenom komandnom mjestu je saopćeno da je hitno poželjno prisustvo glavnokomandujućeg generala, s obzirom na neophodne odluke.**

**Na osnovu izvještaja iz pouzdanih izvora o prebacivanju banditskog dotura u zaljev GREBAŠTICU, na traženje Komande 2. oklopne armije II bataljon 893. puka je prebačen u rajon ROGOZNICA—PRIMOSTEN, međutim, ova mjera se ne može sprovesti efikasno s obzirom na povlačenje 1. brdske divizije.**

18 Odnosi se na iskrcavanje Tridesete NO brigade Dvadesetšeste divizije NOVJ. Vidi dok. br. 43, 60, 178 i 298.

20 Odnosi se na bataljon obalskih lovaca »Brandenburg«.

21 Vidi dok. br. 182, 184 i 352.

22 Vidi dok. br. 372, napomenu 3.

BANJA LUKA VAGANAC ponovo zaposjednut. Naknadno čišćenje DUGOG OTOKA.

Pošto je nastupanje 1. brdske divizije naređeno za 5. 2, Komanda korpusa predlaže da se pri isturenom komandnom mjestu izvrši hitno koncentriranje divizije i da se odustane od predstojeće operacije.

3. 2. 44.

BANJA LUKA Armija izvještava o naređenju Grupe armija da 1. brdska divizija kreće na marš tek od 10. 2, nakon kraćeg odmora.

Komandant 92. motoriziranog puka moli odobrenje, da se njegov puk odmori 14 dana, jer je inače umanjena njegova sposobnost za borbu.

4. 2. 44.

BANJA LUKA Operacija »DABAR« okončana. Bande, potisnute u planinu Velebit, žestoko se brane.

1. brdskoj diviziji su naređeni marševski pravci:
1 pukovska grupa LIVNO — BUGOJNO
1 pukovska grupa PETROVAC — B. LUKA
motorizirani dijelovi BIHAĆ.

Žalba Ministarstva hrvatske vojske o navodnim pričinjenim štetama u ustaškom omladinskom domu u SINJU od strane pripadnika njemačkog Wermachta, predata je na ispitivanje 264. diviziji.

5. 2. 44.

BANJA LUKA Bande pokušavaju da izvrše proboj u planinu VELEBIT.[23]

Pošto je ZADAR jako razoren, a stanovništvo je većim dijelom pobjeglo, komanda ZADRA zahtijeva da se razmotri vojna zaprečna oblast i da se stanovništvo bezuvjetno evakuira.

Raspored zadataka osiguranja. Nakon povlačenja 1. brdske divizije naređuje se:

a) 373. divizija do serpentina (uključno) južno od KUPIROVA.

b) 264. divizija u preostalom divizijskom području. U tu svrhu 264. diviziji se podređuje 92. motorizirani puk u rajonu KNIN—SUČEVIĆI—GRAČAC.

1 ojačani bataljon u rajonu KNINA vrši pripreme za pokretno angažiranje. Naređena neposredna suradnja 264. pješadijske divizije i 1. brdske divizije do 9. 2. uvečer.

Uslijed ugroženosti KNINA i upornog pokušaja kandita da se probiju istočno od VELEBITA, 1. brdskoj diviziji se odmah potčinjava 92. motorizirani puk.

**23 Vidi dok. br. 124, napomenu 2.**

**BANJA LUKA** **Pošto su okončane borbe istočno od VELEBITA odmah je izvršeno potčinjavanje 92. motoriziranog puka 1. brdskoj diviziji.**
**Jači neprijatelj se probio.**

**7. 2. 44.**

**BANJA LUKA** **Komanda 2. oklopne armije izvještena je o planiranom prebacivanju Operativnog odjeljenja za KNIN i Komande pozadine za BIHAĆ.**

**8. 2. 44.**

**BANJA LUKA** **Zahtijev od strane V SS-korpusa za podršku 1. brdske divizije južnoj marševskoj grupi na pravcu SINJ—BUJICA—LIVNO prenijet je Komandi 2. oklopne armije. Na obavijest o imenovanju pomorskog komandanta za sjevernu Dalmaciju zahtijeva se usaglašavanje granica područja oba pomorska komandanta sa korpusnim granicama.**

**9. 2. 44.**

**BANJA LUKA** **Komanda 2. oklopne armije odbila je podršku desnoj marševskoj grupi 1. brdske divizije od strane V SS-korpusa. Podrška je naređena 105. izviđačkom bataljonu od SINJA u pravcu LIVNA.**

**10. 2. 44.**

**BANJA LUKA** **1. brdska divizija krenula na marš u cilju utovara. U novom rajonu 1. brdska divizija se taktički podređuje komandantu Jugoistoka, a kadrovski Komandi grupe armije E.**
**264. diviziji je naređeno da cjelokupnu divizijsku artiljeriju, sa izuzetkom 1 brdske baterije, angažira za neposrednu obranu obale.**
**Armija naređuje da se omogući odmor obalno-lovačkom bataljonu »Brandenburg-« i 2. četi 771. inžinjerijsko-desantnog bataljona s tim da se prebace u rajone, manje ugrožene zračnim napadima.**

**11. 2. 44.**

**BANJA LUKA** **U vezi sa izmjenama u obalnoj obrani, Komanda korpusa naređuje imenovanje borbenih komandanata za svako mjesto u obalnom području i za važnija mjesta u pozadini, kao i imenovanje cestovnih komandanata. Ukazuje na pojedinosti, koje su od naročitog značaja u Dalmaciji.**

**12. 2. 44.**

**BANJA LUKA** **Komanda 2. oklopne armije zahtijeva upućivanje formacijskog protivtenkovskog naoružanja i protivtenkovske čete u oblast 264. divizije, radi obrane obale, i upućivanje lakog protivavionskog naoružanja u obalni sektor 392. divizije.**

**BANJA LUKA** I dalje traju desanti neprijatelja u sjevernoj Dalmaciji. Armija je izviještena o namjeri Komande korpusa, da se 202. oklopni bataljon prebaci u rajon 264. divizije.

**15. 2. 44.**

**BANJA LUKA** Reguliranje saobraćaja na cesti BIHAĆ—KNIN preuzima 1. brdska divizija. Treba da se obezbijedi pokret važnijeg transporta za snabdijevanje u suprotnom pravcu.
Obalno-lovačkom bataljonu »Brandenburg« naređeno isplovljavanje u pravcu SPLITA radi remonta brodova.

**16. 2. 44.**

**BANJA LUKA** Otpočelo čišćenje otoka PAŠMANA.

**17. 2. 44.**

264. divizija obaviještena o namjeri da se 202. oklopni bataljon prebaci u njeno područje. Stoga se naređuje i angažiranje slobodnih dijelova obalne obrane između NINA i DIKLA.

**19. 2. 44.**

**BANJA LUKA** Naređenje 264. diviziji: Šupljine između PIROVCA I VODICA moraju se zatvoriti. Radi dobijanja za to neophodnih snaga, mora se osloboditi posada u rajonu SPLITA.

92. motoriziranom puku naređeno: Izviditi mogućnost angažiranja iz rajona BRIBIRSKE MOSTINE i iz rajona jugoistočno od SKRADINA, pošto će se puk, u slučaju eventualnog predstojećeg desanta, angažirati kao korpusna rezerva.

Komandi 2. oklopne armije: Komanda korpusa izvještava 0 namjeri da se, nakon promjene komandnog mjesta — Operativno odjeljenje u KNINU — 92. motorizirani puk neposredno potčini Komandi korpusa.

392. i 264. divizija obaviještene da ne dolaze u obzir osiguranja od strane 51. željezničke čete, angažirane kod GORNJE DUBRAVE, i 1. željezničke inžinjerske čete, angažirane kod PLAVNA.

Radi ojačanja i osiguranja obale, Komanda korpusa je predložila da se 17. 2. izvrši čišćenje rajona BANJE LUKE 1 BOS. NOVOG, kao i da se 14. 2. izvrši prebacivanje 202. oklopnog bataljona u rajon 264. divizije. Oba prijedloga su odbijena od strane Komande 2. oklopne armije.

**20. 2. 44.**

**BANJA LUKA** 264. divizija naredila naimenovanje borbenog komandanta SINJA. Divizija je predložila kapetana CEISZLERA, komandanta III bataljona 893. puka.

Za borbenog komandanta KNINA korpus je naredio da se postavi pukovnik BOENDL, komandant 29. štaba tvrdavske inžinjerije.

**22. 2. 44.**

264. divizija izvještava da je u toku **ukopavanje na obali** između ŠIBENIKA i SPLITA i da ima žice za dalje postavljanje prepreke. Divizija istodobno javlja da je izvršeno **izviđanje** sektora PRIMOŠTEN—ROGOZNICA od strane komandanta tvrđavske inžinjerije u ŠIBENIKU.
U vezi planiranog prebacivanja 202. oklopnog bataljona, o čemu je 264. divizija već ranije obaviještena, sada se saopćava da će prebacivanje uslijediti tek pošto se poboljša situacija na cestama. Diviziji je naređeno da se snage, predviđene za PETRCANE, već sada prebace u tom pravcu, da se započne sa izgradnjom položaja i na taj način se zatvore šupljine u obalnoj obrani između ZADRA i BIOGRADA.

**23. 2. 44.**

BANJA LUKA

Na osnovu jednog izvještaja 264. divizije, Komanda 2. oklopne armije je izviještena da su **pomorske veze** danju gotovo potpuno neutralizirane od strane engleskih zrakoplovnih izviđača, a noću od strane engleskih brzih čamaca.

**24. 2. 44.**

BANJA LUKA

264. divizija izvještava o namjerama i vremenskom planu za energično **čišćenje poluotoka Primoštena.** Komanda 2. oklopne armije obaviještena je o tome: da će u akciji »Bergwiese«,[24] predviđenoj u vezi tog čišćenja, 264. poljski dopunski bataljon, 2. četa 92. motoriziranog puka 105. izviđački bataljon, sa linije VRPOLJE—SITUS—UBLJE——RATASIC, preko VINOVAC—BLIZNA—BRISTIVICA—TOMAČ izvršiti prodor u pravcu zaljeva KANICE——STARI TROGIR — VOLUGA—VINISĆE. Akcija će trajati 4—5 dana. Početak zavisi od pristizanja pogonskog goriva.

U području 264. divizije otpočinje **naređena** evakuacija otoka, smještenih blizu obale. O ovome je izviještena Komanda 2. oklopne armije. Da bi se evakuirali otoci MOLAT, DUGI OTOK, KORNAT i 2IRJE isti se prethodno moraju osloboditi. Neophodno je angažiranje najmanje 1 bataljona. Komanda korpusa je pomorskim udarnim snagama naredila potčinjavanje inžinjerijsko-desantne čete i dovoljnog osiguranja.

Pomorskoj komandi Dalmacije saopćeno je da je KARLOBAG zaposjednut od strane jednog vlastitog ustaškog bataljona.

24 i 27 Vidi dok. br. 220, napomenu 4.

202. oklopnom bataljonu: Po završetku marševskog pokreta 1. brdske divizije bataljon se upućuje na marš i pridodaje 264. pješadijskoj diviziji. U novom rajonu neposredno potčinjen Komandi korpusa. Operativni štab, štabna četa u KNINU, po 1 četa u OBRAVCU, BENKOVCU, KISTANJAMA. Radionice ostaju u KOSTAJNICI. Zapovijest za marš izdaje 373, pješadijska divizija.

25. 2. 44.

BANJA LUKA — Diviziji naređeno otvaranje ceste KARLOBAG—OBROVAC, koje će izvršiti podređene ustaške jedinice.

26. 2. 44.

BANJA LUKA — 264. divizija dobila naređenje da sa dijelovima, koji se nalaze u OBROVCU, izvrši otvaranje ceste OBROVAC——KARLOBAG.

I pored teške situacije na cestama između LAPCA i SRBA, od strane Operativnog odjeljenja (Načelnik za pozadinu) izdato je naređenje da korpusna kolona izvrši nastupanje ka KNINU.

U vezi predloženog prebacivanja po 1 mornaričke baterije na DRVENIK i ZlRJE, Komanda 2. oklopne armije saopćava da se prebacivanje može izvršiti-samo uz osiguranje pješadije. Komanda korpusa je izvijestila da je otok DRVENIK već zaposjednut, a za Zirje nema raspoloživih pješadijskih snaga.

264. diviziji se privremeno upućuje i podređuje 1. protivtenkovska četa 373. puka, za zaprečni položaj »zeleno«, sa po 1 vodom za OBROVAC, PADANE i KNIN.

27. 2. 44.

BANJA LUKA — I pored podataka, dobijenih izviđanjem zrakoplovstva, da je cesta OBROVAC—KARLOBAG veoma zapriječena i razorena, ova linija se planira za putovanje glavnokomandujućeg generala. Naređeno je da popravak ceste izvrši jedna borbena grupa iz OBROVCA.

U noći 26. 2. prva engleska akcija komandosa u korpusnom području na otoku ŠOLTI (jačina 1:7). Zarobljen je teško ranjeni komandant.[25]

28. 2. 44.

BRINJE — Molba 3. hrvatskog zbornog područja za čišćenje rajona 10 do 15 km sjeverno od SINJA upućena na nadležnost 264. diviziji.

264. diviziji naređuje se zaštita bataljona KOSOVO.[26]

2. 3. 44.

OBROVAC — Glavnokomandujući general sa pratnjom stigao u GOSPIĆ.

Otpočela operacija »Bergwiese«.[27]

25 Vidi dok. br. 396, napomenu 2.
26 Odnosi se na četnički bataljon

**3. 3. 44.**

**KNIN**

**Putovanje se nastavlja preko ZADAR—BENKOVAC——SKRADIN i završava se pristizanje u KNIN 3. 3. uvečer.**

**Korpusno komandno mjesto od 4. 3. u KNINU potpuno spremno za rad.**

**Na osnovu dnevnog izvještaja 264. divizije Armija zahtijeva objašnjenje — kojim putem, čime i po čijem odobrenju je talijanski prefekt ZADRA otputovao kod Ducea.**

**5. 3. 44.**

**KNIN**

**Komanda 2. oklopne armije traži stav u vezi mogućnosti preuzimanja civilne uprave u ZADAR od strane Hrvata. Komanda korpusa je već u siječnju dala potvrdan odgovor, ali pošto se trenutno sprovodi evakuacija talijanskog stanovništva iz ZADRA, to se predlaže da talijanski prefekt ostane u Zadru do okončanja ove akcije.**

**Po naređenju Komande 2. oklopne armije 92. motorizirani puk i 202. oklopni bataljon upućuju se iz korpusnog područja radi novog angažiranja, dijelom maršujući, a dijelom željezničkim transportom, u nove rajone pripravnosti. Početak marševskog pokreta 6. 3. Zbog preuzimanja dosadašnjeg područja 92. motoriziranog puka, 373. divizija će preuzeti osiguranje uporišta za snabdijevanje u KNINU i GRAČACU, kao i ceste KNIN—SUĆEVIĆI——GRAČAC sa uporištima PADANE, ZRMANJA VRELO, SUČEVIĆI i SMREKOVAC. Od Komande 2. oklopne armije zahtijeva se upućivanje jednog oklopnog grenadirskog jurišnog bataljona i 1. puka »Brandenburg« (bez 1. bataljona).**

**6. 3. 44.**

**KNIN**

**Na osnovu naređenja Komande 2. oklopne armije (627/44. str. pov. povlačenje 92. motoriziranog puka i 202. oklopnog bataljona) 2. četa 202. oklopnog bataljona, koja se nalazi na maršu od GRAČACA za BENKOVAC, zaustavlja se i naređuje da se odmah vrati za BIHAĆ (411/44. str. pov.).**

**Na osnovu obećanja načelnika 2. oklopne armije, datog 6. 3. Komandi korpusa, 1. puk »Brandenburg« se nalazi na maršu i 7. 3. dostiže rajon DUBROVNIK—SKUTARI. Dogovor u štabu 264. divizije. Točke dogovora: Cetu u NINU prebaciti kod tamošnje baterije, a 1 vod za PETRCANE radi izviđanja obale. Protivavionsko naoružanje angažirati po težištima. Po završetku akcije »Bergwiese« poljski dopunski bataljon kao rezerva na poluotoku PRIMOŠTENU (u pravcu VRPOLJA). Evakuacija. Četničko pitanje. Racije u priobalnim gradovima zbog saboterskih elemenata.**

7. 3. 44.

KNIN

2. četi 202. oklopnog bataljona naređeno da krene na marš od OBROVCA preko BENKOVCA—KISTANJE za KNIN. Marš 1. oklopne čete za BANJA LUKU zbog preslabog mosta kod BOS. GRADIŠKE ne može se sprovesti. Komanda korpusa naređuje željeznički transport od BANJA LUKE.

264. divizija je obaviještena da obalno-lovački bataljon »Brandenburg« ostaje podređen diviziji u rajonu SPLITA. 264. diviziji je saopćeno odobrenje o rasporedu i pregrupiranju protivtenkovskih jedinica.

Armija izvještava da se I bataljon 9. protivavionskog puka prebacuje iz rajona METKOVIĆA za SPLIT.

9. 3. 44.

KNIN

Divizijama je naređeno da se, radi savlađivanja bandi, sprovede višednevna akcija snagama jačine bataljona. Sve jedinice treba tako rasporediti da se u toku ožujka mogu, po mogućstvu, 2 puta angažirati u savlađivanju bandi. Namjeravam poduhvat planirati pod šifrom »Hasenjagd«.[28]

Komanda korpusa je obavijestila 264. diviziju o skorom dolasku I bataljona 9. protivavionskog puka.[29] Bataljon se ne potčinjava taktički diviziji već, u slučaju napada, borbenom komandantu SPLITA.

**II. 3. 44.**

KNIN

U cilju čišćenja poluotoka MURTERA, u okviru poduhvata »Hasenjagd«,[30] 11. 3. počinje akcija »Renate«.[31] Trupe: 105. SS-izviđački bataljon i dijelovi 264. divizije. 1. puk »Brandenburg« dodijeljen je Komandi korpusa kao udarna rezerva. Naređeno mu je da se pripremi za protivnapad u slučaju neprijateljskog iskrcavanja u oblasti 264. pješadijske divizije, uz stalnu pripravnost za angažiranje u roku od 2 sata. Stalni zadatak je osiguravanje prelaza KNIN—BRIBIRSKE MOSTINE—SKRADIN. Izvršiti izviđanje za protivnapade, prije svega u slijedećim obalnim rajonima:

a) Zaljev NINA.
b) PRIVLAKA—KOZIN (sjeverno od ZADRA)
c) BIOGRAD—PAKOŠTANE.
d) Obala iza poluotoka MURTERA.
e) ŠIBENIK—zaljev GREBAŠTICA.
f) PRIMOŠTEN—ROGOZNICA.
g) SPLIT.

28 i 30 Vidi dok. br. 401.
29 Vidi napomenu 33 ovog dokumenta.
31 Vidi dok. br. 237, 398, 403, 404, 405, 408 i 412.

**Bataljon se neposredno podčinjava Komandi korpusa. 1. puk »Brandenburg« (bez 1 bataljona) stigao u korpusno područje, podređen neposredno korpusu.**

**12. 3. 44.**

**KNIN** **Komanda 2. oklopne armije odredila je novu granicu između V SS-korpusa (zaljev STOBREC—2RNOVNICA— — rijeka između k. 1077—k. 882—preko k. 467 za BISKO, odatle stara granica).**

**Divizijama u obalnom području i puku »Brandenburg« skreće se pažnja: da se na osnovu opće situacije u narednom periodu mogu očekivati operacije komandosa većeg obima. Naročito je ugrožen obalni sektor SPLIT— —ŠIBENIK, kao i otoci smješteni ispod njega. Treba očekivati pojačane zračne napade, prije svega na štabove. Zbog toga se od 14. 3. za sve trupe, angažirane na obali i na otocima, naređuje »povećana budnost« od 04—06,00 sati.**

**13. 3. 44.**

**KNIN** **Komanda 2. oklopne armije izvještena o situaciji oko evakuacije (sa otoka 1128 muškaraca, 100 žena i 150 djece). Iz obalnog područja još treba evakuirati oko 150— —200 ljudi. Istodobno Komanda korpusa izvještava da je neophodan marš civilnog stanovništva u slučaju neprijateljskog napada na ceste za dotur.**

**15. 3. 44.**

**KNIN** **373. diviziji upućuju se 3 protivavionska topa, kalibra 3,7, za angažiranje u rajonu KNINA. Posadu postavlja divizija.**

**Komanda 2. oklopne armije izvještava da će za zaštitu ZADRA biti upućen jedan hrvatski legionarski protivavionski bataljon.**

**Komanda korpusa izvještava da bi čišćenje i evakuacija otoka smještenih ispred SlBENKA, a prije svega ZlRJA i DUGOG OTOKA, trebalo sprovesti kasnije. Snage za ovaj zadatak — 1 bataljon »Brandenburg«. Preduvjet za akciju je dovoljna i tajna zaštita od strane ratne mornarice. Obrana lovačkom avijacijom u toku dana. Bez ispunjenja ovih preduvjeta čišćenje nije moguće, inače će doći do velikih gubitaka.**

**16. 3. 44.**

**KNIN** **V SS-brdskom korpusu je saopćeno da je kao udarna rezerva za rajon SPLIT—SINJ predviđen 1. puk »Brandenburg« bez 1 bataljona (u rajonu KISTANJE—SKRADIN).**

**17. 3. 44.**

**KNIN** **Komanda 2. oklopne armije izvještava o namjeri »Hasenjagd« pod šifrom »Baumblüte«.[32] U rajonu 82 km sjeverno od BRIBIRSKIH MOSTINA trupe 1. puka »Brandenburg«.**

**Odjeljenje za pozadinu dobilo je naređenje da se ubrza pokret kolona za KNIN i u prvom redu da se naprijed upućuje municija i pogonski materijal.**

**18. 3. 44.**

**KNIN** **Dijelovi 9. protivtenkovskog puka (1 baterija) stigli u SFLIT.[33] 264, 392. i 373. diviziji naređeno da se u svakom uporištu organizira grupa za blisku protivtenkovsku borbu.**

**vpliVog gubitka u prevoznim sredstvima u posljednje vrijeme, do kojih je došlo uslijed zračnih napada, 2ıtr. diviziji je naređeno da se saobraćaj prevoznim sredstvima obavlja u noćnim satima. Prilikom zračnih napada u niskom letu otvoriti vatru iz cjelokupnog naoružanja i postaviti bočne zasjede.**

**U dopisu Komandi 2. oklopne armije glavnokomandujući general ukazuje da je moguć neprijateljski desant u sektoru ZADAR—ŠIBENIK uz angažiranje oklopnih jedinica, ali snage, prije svega jedinice 264. divizije, imaju malo izgleda da uspješno obrane obalu uslijed slabe opremljenosti i naoružanja, a posebno i radi toga što im na raspolaganju stoji malo pokretnih korpusnih rezervi.**

**U noći između 18. i 19. 3. akcija komandosa (britanskih) na ŠOLTI.[34]**

**20. 3. 44.**

**KNIN** **Komandi 2. oklopne armije javljen je rezultat izviđanja sa ŠOLTE, koje je sprovela jedna oficirska izviđačka patrola u noći između 19. i 20. 3. Britanska akcija komandosa uz podršku zrakoplovstva. Za početak napada polusatni zračni napad sa bombama najtežeg kalibra. Potpun pogodak u komandno mjesto čete i između čete, čime je uništena njena glavnina. Mjesto GROHOTE je potpuno razoreno. Nepoznata jačina neprijatelja. Otok je još u rukama neprijatelja.**

**1. puk »Brandenburg« dobio je naređenje da 21. 3. napadne 2000 bandita u rajonu PLAVNA. »Hasenjagd« akcija »Amboss«.[35]**

**105. SS-izviđački bataljon, što se tiše potčinjenosti, od sada potpada pod 21. SS-oklopnu grenadirsku diviziju**

32 Vidi dok. br. 408, napomenu 4.
33 Vidi napomenu 29, ovog dokumenta.
34 Vidi dok. br. 294, 412, 415, 416, 419, 420, 421, 424, 421, 424, 425, 427, 434 i 440.
35 Vidi dok. br. 422, napomenu 2.

**(V SS-brdski korpus). Do daljnjeg bataljon ostaje u SINJU. 264. divizija o tome obaviještena.**

**Glavnokomandujući general telefonski izdao naređenje komandantu 264. divizije za ponovno zauzimanje ŠOLTE. Objema obalnim divizijama, 264. i 392. diviziji, ukazuje se, na osnovu naređenja Komande 2. oklopne armije, da se u okviru evakuacije sa otoka izuzmu pripadnici hrvatskih vlasti, kao i svi pripadnici samostana, da se poštedi imovina samostana i da se izvijesti o broju svećenika na svakom otoku.**

**21. 3. 44.**

**KNIN** — **264. diviziji je pismeno naređeno ponovo zaposjedanje otoka ŠOLTE. Istodobno divizija treba da poduzme sve mjere za ubrzanu izgradnju uporišta.**

**264. divizija javlja o namjeri da izvrši borbeno izviđanje u pravcu ŠOLTE, pod komandom komandanta obaino-lovačkog bataljona »Brandenburg«. Snage: obalno-lovački bataljon »Brandenburg« (100 vojnika) i 200 vojnika 264. divizije. Lijevi susjed (118. lovačka divizija) vrši podršku akciji, nastupajući sa BRACA.**

**03,20 sati** — **Vlastite jedinice ponovo se iskrcale na ŠOLTU. Do 07,52 sati bez kontakta sa neprijateljem. U 09,00 sati izviđajući otok ŠOLTU, GROHOTE su dostignute bez kontakta sa neprijateljem.**

**Komanda 2. oklopne armije naređuje bezuvjetno i ubrzano zauzimanje ŠOLTE i javlja da ne treba računati sa značajnijom podrškom zrakoplovstva i mornarice. Naređenjem Komande 2. oklopne armije 18 protivavionskih topova, predviđenih za inžinjerijsko-đesantni bataljon, a koji su trebali da se angažiraju u operaciji na VISU, stavljeni su korpusu na raspolaganje.**

**22. 3. 44.**

**KNIN** — **264. divizija izvještava, u vezi situacije na ŠOLTI, da su u 00,00 sati brodovi krenuli iz SPLITA. U 02,00 sati naišla je iznenada oluja, koja je odvojila brodove jedne od drugih. 2 broda su se vratila u SPLIT, a za ostale se ništa ne zna. Traži se zračno izviđanje.**

**ŠOLTA: U 12.00 sati 264. pješadijska divizija javlja da su se svi brodovi vratili u TROGIR i SPLIT. Komanda korpusa izvještava Komandu 2. oklopne armije da će 22. 3. uvečer biti izvršeno ponovno borbeno izviđanje.**

**Radi razjašnjenja situacije na ŠOLTI, glavnokomandujući general putuje za SPLIT.**

**Na prijedlog glavnokomandujućeg generala, da se komandant 892. grenadirskog puka uputi u Armiju, radi ličnog izvještavanja o situaciji na ŠOLTI, preko načel-**

**nika štaba dobijena je suglasnost Armije i potpukovnik Müller (komandant puka) kreće 23. 3. na put.**
**373. diviziji je naređeno da se, po dolasku ustaškog bataljona u BANJA LUKU, štab puka i 1 ojačani bataljon prebace u južni dio divizijske oblasti. Po pristizanju bataljona štab puka treba da se, bez 1 ojačane čete, prebaci u rajon KNINA. Druga ojačana četa prebacuje se za OBROVAC i tamo je preuzima 392. divizija. Oslobađanje uz obostrano sporazumijevanje sa 264. divizijom. Divizija i podređene jedinice moraju svakodnevno, pored dnevnog izvještaja, do 20,00 sati da u međuvremenu šalju izvještaje o toku svih akcija.**

**Komanda korpusa ponovo izvještava o namjeri da se ŠOLTA ponovo zaposjedne; snage kao 21. 3. Zbog akcije komandosa na HVARU[36] (područje 118. lovačke divizije) 118. divizija otkazuje učešće u akciji na ŠOLTU.**

**23. 3. 44.**

**KNIN**

**V SS- brdski korpus javlja o iskrcavanju oko 400 neprijateljskih vojnika na HVAR.**
**Od 00,17 sati akcija na ŠOLTU ponovo u toku; 1 jurišni čamac oštećen u toku zračnog napada na TROGIR.**
**Pošto prvo borbeno izviđanje na ŠOLTI, zbog nevremena, nije uspjelo, a prema izvještajima mornarice — 4 čamca su ipak pristala na ŠOLTU, Armija zahtijeva da glavnokomandujući general da mišljenje po slijedećim pitanjima: Zašto ovi mornarički dijelovi nisu ostali na ŠOLTI zajedno sa pješadijskim snagama i tko je bio odgovorni komandant?**
**Glavnokomandujući general je telefonski izvijestio da se čamci sa Operativnim štabom, sredstvima za vezu i sa više od 1/3 bojevnog kompleta municije nisu iskrcali na ŠOLTU, pošto im situacija sa neprijateljem tamo nije jasna, te su se brodovi, bez komandanta, vratili. Akcija će biti noć kasnije ponovljena.**
**Armiji javljeno da su 2 jurišna čamca, spremna za angažiranje, u 19,00 sati krenula u oblast V SS-brdskog korpusa, za MAKARSKU. Obalsko-lovački bataljon »Brandenburg-« spreman za pokret u 24,00 sati.**
**264. diviziji naređeno da što prije izvrši predaju obalno--lovačkog bataljona »Brandenburg« V SS-korpusa i da javi o pokretu.**
**Naređeno posadi na otoku PAŠMANU da otkrije partizanski mornarički štab na sjeverozapadnom rtu otoka. 392. divizija je dobila naređenje da, radi otvaranja ceste OBROVAC—KARLOBAG, angažira ustaše iz KARLOBAGA, koji će izvršiti prodor u pravcu OBROVCA.**

36 Vidi dok. br. 257, 262, 263, 270, 279, 281, 294 i 446.

Komanda 2. oklopne armije obavještava da je 105. SS--izviđački bataljon zadržan u SINJU od strane V SS-brdskog korpusa kao udarna rezerva. U slučaju iskrcavanja neprijatelja kod SPLITA. Komanda XV brdskog armijskog korpusa ima pravo da, uz vlastitu odgovornost, neposredno naredi angažiranje 105. SS-izviđačkog bataljona.

24. 3. 44.

KNIN

U 00,25 sati 264. divizija javlja da je borbena grupa ŠOLTA organizirala kružnu obranu između GROHOTA i ROGAČA:
Komanda korpusa izdaje naređenje o vođenju borbe na otocima (475/44. str. pov.).
Obalno-lovački bataljon »Brandenburg« se podređuje 118. lovačkoj diviziji.
Poveći gubici u brodovima zahtijevaju, ako je moguće, mijenjanje pomorskih puteva za dotur. Komanda korpusa izvještava da je pomorski put VELEBITSKI—PODGORSKI kanal za dotur trenutno dovoljno osiguran, a zbog opasnosti iz zraka efikasnije bi bilo angažiranje manjeg brodskog prostora.
264. pješadijskoj diviziji je, u vezi pružanja podrške akciji čišćenja planine MOSOR,[37] koju sprovodi V SS-brdski korpus, naređen prodor od KLISA u pravcu MOSORA.

25. 3. 44.

KNIN

Obalno-lovački bataljon »Brandenburg« je u 00,00 sati isplovio iz SPLITA.
Gubici na ŠOLTI (1586/44. pov.).

2fi. 3. 44.

KNIN

Obalni lovci, tek podređeni V SS-brdskom korpusu, moraju zbog bure da se vrate za SPLIT.

28. 3. 44.

KNIN

Komandant 2. oklopne armije stigao je u SPLIT. Posjeta tamošnjem 892. grenadirskom puku, obalno-lovačkom bataljonu »Brandenburg« obalnoj artiljeriji i Pomorskoj komandi Dalmacije.

29. 3. 44.

KNIN

Komandant u ŠIBENIKU, DRNIŠU i KNINU; razgovori pri Komandi XV brdskog armijskog korpusa.[38]
Komanda korpusa podnosi sumarni izvještaj o ŠT)LTI.[29]

30. 3. 44.

Komandant armije[40] se, sa glavnokomandujućim generalom,[41] vraća preko SKRADIN—BENKOVAC—ZADAR i preko ŠIBENIKA nazad za SPLIT.

37 Vidi dok. br. 426.
38 Vidi dok. br. 433.
39 Vidi dok. br. 434.
40 Lothar Rendulic
41 Leyser

**BROJ 446**

## IZVOD IZ RATNOG DNEVNIKA GLAVNOKOMANDUJUĆEG ADMIRALA JADRANA VOĐENOG ZA PERIOD OD 1. DO 31. OŽUJKA 1944. GODINE[1]

**Opatija, 3. marta 1944. 06,00 sati**

Parobrod »-Anna Martini« (1.100 brt) koji je 1. **3.** stigao u Šibenik i kasnije zapaljen prilikom napada neprijateljskih lovačko-bombarderskih aviona izgorio je i pored toga, što su za gašenje požara dovedeni vatrogasci i jedna jedinica kopnene vojske. Zavisno od raspoloživih mogućnosti ugašen je požar koji je bio zahvatio teret na brodu. Uz ovaj izvještaj komandant luke Šibenik je dodao, da je zadržavanje brodova u luci opasno, a da većim brodovima u njoj prijeti opasnost potpunog uništenja, sve dok neprijateljski avioni na bilo kojoj visini mogu neometano nadlijetati Šibenik.

Na stalne gubitke brodova, koji zbog nedostatka PA artiljerije nastaju u najvažnijim pretovarnim lukama na dalmatinskoj obili, nekoliko puta sam ukazivao. I pored svih nastojanja i dostavljenih prijedloga nismo do sada uspjeli da se ovaj najhitniji zahtijev realizira. Izvjesno poboljšanje situacije može se tek tada očekivati, kada se bude raspolagalo dovoljnim brojem desantnih tenkonosaca MFP,[2] tako da se na parne brodove ne budemo trebali više oslanjati.

**15,15 sati**

U toku proteklog mjeseca veljače u Splitu je data **110** puta zračna uzbuna, u Trogiru 78 puta.

[...]

22,20 **sati**

U prijepopodnevnim satima na luku Split izvršeno je u dva navrata bombardiranje iz zraka. Pri tom je potopljen parobrod »Adriatico« i dva ob. motorna jedrenjaka. Gubitaka nije bilo. Brodovi su po naređenju već nekoliko dana čekali da im se obezbijedi potrebna pratnja.

Obrana je vršena pomoću PA naoružanja jedinica kopnene vojske i brodske PA artiljerije. U uvjetima sadašnje vrlo loše situacije u pogledu borbene gotovosti ne postoje mogućnosti da se obezbijedi osiguranje konvoja. S druge strane, ne dolazi u obzir da se pored rta Ploča upućuje nezaštićeni konvoji, pošto u ovom pomorskom području neprekidno patroliraju neprijateljske površinske pomorske snage.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, mikroteka NM London, film 1 i 6.

2 Marine-fahr-prahm (mornarički motorni splav).

Napadom iz zraka u vodama kod Korčule 1. 3. su potopljena 3 obalska mot. jedrenjaka i 1 motorni čamac koji su bili upotrebljavani za snabdijevanje otoka. U vodama kod Makarske jedan drugi ob. motorni jedrenjak potopljen je napadom aviona topovsko-mitraljeskom vatrom. Zbog ovako teških gubitaka potrebno je da se Ispostavi pom. teretnog saobraćaja u Metkoviću kao zamjena za njih dodijele drugi ob. motorni jedrenjaci, koji su za snabdijevanje otoka hitno potrebni.

[...]

**4. marta 1944.**
**04,40 sati**

Komanda 2. oki. armije obavještava, da je početak operacije »Freischütz-«[3] [zauzimanje otoka Visa], koja je predviđena da se izvrši između 20. i 25. 3. vjerojatno odgođen za oko 14 dana. Po ovome slijedi dalje naređenje.

Prema tome, a u skladu s tim za oko 14 dana odgađa se također i predislokacija 771. pion. desantnog bataljona koja je već zatražena.

[••.]

**Opatija,**
**5. marta 1944.**
**04,00 sati**

Glavna ispostava pomorskog teretnog saobraćaja u Dubrovniku izvještava, da je napadom neprijateljskih lovačkih aviona topovsko-mitraljeljskom vatrom potopljen kod Žuljane jedan ob. mot. jedrenjak.

U posljednje vrijeme aktivnost neprijatelja u zraku na našem području znatno se pojačala. Neprijateljska avijacija sistematski pretražuje luke uvale i obalski rub na našoj obali u cilju pronalaženja brodova, na koje potom poduzima sistematske napade.

Da li se ova dejstva mogu dovesti u vezu sa jednim predstojećim pomorskim desantom na o. Vis, koji neprijatelj pretpostavlja, ne može se u prvi momenat sagledati. Činjenica je, međutim, da se sa ograničenim sredstvima za obranu naše obale i slabom protivzračnom obranom luka neprekidno trpe vrlo teški gubici, koji se bez daljnjega neće moći nadoknaditi programom izgradnje brodova koji se u ovo vrijeme počeo ostvarivati. Svojom avijacijom, koju na osnovu iskustva angažira pod bilo kakvim vremenskim uvjetima, po svojoj volji gospodari našim područjem. Zbog nedostatka protivzračne obrane PA artiljerijom jake vatrene moći postoje mogućnosti da napade u niskom letu izvršava kad god to zašeli i da na taj način samo svojom avijacijom praktički blokira čitav naš pomorski teretni saobraćaj. Osim toga, ovome treba dodati još i njegovu sadašnju prevlast na moru, koja mu omogućava da sistematski kontrolira naš pomorski saobraćaj i da ga potpuno onemogući. Ako se u dogledno

3 Vidi dok. br. 87, 157, 161, 162, 169, 174, 199, 354 i 391.

vrijeme ne ostvare naši zahtjevi za dodjelu PA artiljerije za najvažnije pretovarne luke u Dalmaciji, koje smo već nekoliko puta potencirali, može se sada sagledati vrijeme, kad će naš pomorski saobraćaj neovisno od nedostatka vlastitog brodskog prostora, biti skoro potpuno onemogućen.

**07,45 sati** 3. 03. u vremenu od 20,30 do 21,30 sati izvršen je na Zadar i okolinu, kao i na Biograd žestok napad iz zraka. Na vojnim objektima pričinjene su materijalne štete, ali gubitaka u ljudstvu, međutim, nije bilo. Porušeno je previjalište za lakše ranjenike i skladište odjeće i obuće, a potopljen je AZ-13.[4]

[…]

**14,00 sati** Pošto je od komande 2. oki. armije dobijeno obavještenje da se izvršenje operacije »Freischütz« [zauzimanje otoka Visa] odgađa za daljih 14 dana, komanda Mor. grupa Jug izdala je naređenje, da se minolovci 12. R-flotile bez odlaganja premjeste iz Jadrana u Egejsko more.

Pošto se za operaciju »-Freischütz« mora izraditi potreban broj prolaza u preprekama između velikih dalmatinskih otoka, komanda Mor. grupa Jug zamoljena je za odobrenje, da se ovaj zadatak izvrši minolovcima 12. R-flotile, pošto se brodovima pogodnim za taj zadatak ne raspolaže na našem području. Marš minolovaca u cilju prebaziranja izvršit će se načelno samo noću. U toku prvog dana treba da se izvrši marš iz Pule do rajona Trogir, gdje se prema nahođenju komandanta flotile u toku dana treba da zadrže maskirani na prikrivenim mjestima u manjim uvalama i ulegnućima. Po izvršenju postavljenih zadataka, druge noći izvršava se marš do Boke kotorske, a treće noći marš dužobalskom rutom kroz Otranska vrata od Boke kotorske u području Egejskog mora. Prema izvještaju komandanta flotile minolovci će 6. 03. biti spremni za isplovljenje.

[…]

**14,40 sati** U noći 4/5. 03. 1944. posadna jedinica na otoku Šolti onemogućila je izvršenje jedne pomorsko-desantne prepadne akcije engleskih komandosa. Engleski komandant ove akcije je teško ranjen i zarobljen.[5]

[…]

**7. marta 1944.**
**16,30 sati** Pom. komandant Dalmacije radiogramom izvještava, da se zbog velike aktivnosti neprijateljskih S-torpednih čamaca u vodama u rajonu Rogoznica i južno od nje na-

4 Desantni brod
5 Vidi dok. br. 396, napomenu 2.

**ređena zabrana za traženje signala za raspoznavanje i osvjetljavanje sa obale ne može primijeniti u praksi. Zbog toga su komandant 12. R-flotile i Pomorski komandant Dalmacije obaviješteni, da se naređena zabrana za upotrebu obalskog signala za raspoznavanje i osvjetljavanje sa obale ne može primijeniti u praksi. Zbog toga su komandant 12. R-flotile i Pomorski komandant Dalmacije obaviješteni, da naređena zabrana za upotrebu obalskog signala za raspoznavanje i osvjetljavanje sumnjivih plovnih objekata od snaga na obali ne važi za rajon Rogoznice i južno od nje, pošto se u uvjetima neprekidne aktivnosti neprijateljskih S-torpednih čamaca sa akcijama komandosa u suprotnom slučaju ne može osigurati kontrola i borbeno obezbjeđenje obale. Na poziv sa obale minolovci odgovaraju sa obalskim signalom za raspoznavanje, a samo u slučaju otvaranja vatre sa obale sa signalnim metkom za raspoznavanje.**

**17,50 sati** **Po agenturnim izvještajima snagama koje posjedaju otok Vis koji svakog dana stižu, odsjek kontraobavještajne službe 111 u Dubrovniku (izvor: 3 G.V.L. ličnim osmatranjem do 28. 2.) zaslužuje pažnju i priznanje. Prema ovim izvještajima na otoku Visu nalazi se oko 4.000 partizana, od kojih je polovina označena kao nepouzdana.**

**Partizani su većim dijelom snabdjeveni ruskim uniformama,[8] a potčinjeni su jednoj internacionalnoj[7] partizanskoj komisiji. Osim toga, na otoku se nalazi još 1.400 Engleza i Amerikanaca, koji su pod komandom jednog engleskog generala.[8] Ustanovljeno je da ima topova kalibra 125 ili 127,5 mm. Južni dio obale otoka nije posjednut. Tri PA baterije kalibra 57 mm nalaze se u mjesnom parku u Visu. Broj i kalibar PA oruđa, koja se nalaze u Komiži nije poznat. Većim brojem radio-stanica upravljaju Englezi. Osim toga postoje radio-stanice u Visu i Komiži, kao i po jedan pribor za osmatranje za engleske lovačke avione na koti 587 i dva istok-sjeveroistok u Komiži. Aerodrom se nalazi sa južne i sjeverne strane ceste Komiža—Vis, na kome je primijećen jedan avion tipa Spitfire. U izvještaju su kopnene mine točno označene. U luci Vis i Komiža postavljene su morske mine na položajnoj dubini od 1,5 m. U cjelini u zaljevima i uvalama** na **otoku postoji 137 brodova nosivosti od 15—100 tona. Kod otoka Biševa bazira 12 torpednih čamaca. Sa povoljnim mogućnostima iskrcavanja označena je Zaglav luka na**

6 Partizani su bili snabdjeveni uniformama primljenim od saveznika Engleza i Amerikanaca.

7 Dvadesetšesta divizija NOVJ raspoređena na otoku Visu bila je potčlnjena Stabu Osmog korpusa NOVJ.

8 Vidi dok. br. 3, napomenu 7, dok. br. 43, napomenu 25, dok. br. 64 i 303.

3,5 km od Visa na jugoistočnom dijelu obale i Rukavac luka na krajnjem jugoistočnom dijelu otoka 4,5 km jugoistočno od Visa. Pogodniji rajon za iskrcavanje na sjevernoj obali ostoka je kod Slatina luka.

[...]

**8. marta 1944. 03,15 sati**

Na postavljeno pitanje o aktivnosti neprijateljske avijacije u mjesecu veljači komandant luke Dubrovnik izvještava, da su u mj. veljači avioni 10 puta nadlijetali, od toga 8 u niskom letu, 7 napada topovsko-mitraljeskom vatrom, a 2 napada bombama. Prosječna visina nadlijetanja 2.000 m. Oboren je jedan neprijateljski avion, dok gubitaka u ljudstvu nije bilo. Materijalne štete: parobrod »•Jadran« potpuno izgubljen, a jedan desantni brod tipa SF[9] oštećen.

**03,30** sati

Komandant luke Zadar izvještava :

»Prema izvještaju pomorskog izviđača postoji vjerojatnoća da su tri naoružana partizanska broda 28. 2. izvršila iznenadan napad na m/j »Maria Hose«, koji je imao u teglju m/j »Haraelis«, u toku vožnje za Rijeku i da su oba broda zarobljena.[10] Na njima se nalazilo 120 vojnika upućenih na odsustvo, od čega 12 pripadnika ratne mornarice. Tom prilikom je poginulo 12 vojnika, a 24 ranjeno. Ostatak je zarobljen i prebačen u Sali, a zatim je preko Lavse odveden na Vis. Ranjenici izgleda da se još nalaze u blizini Novalje. Na pitanje, koje je komandantu luke Rijeka naknadno postavljeno o mjestu gdje se nalaze brodovi, još nije primljen odgovor.

[•••]

**Opatija, 9. marta 1944. 10,05 sati**

Des. brod SF-282 koji se nalazio u uvali na zapadnom dijelu o. Korčule napadnut je od neprijateljskih lovačkih aviona u niskom letu 3. 3. oko 12,15 sati i potom ponovo oko 16,00 sati. Prouzrokovani požari na brodu su ugašeni, dok gubitaka u ljudstvu nema. Oštećenja su otklonjena u Dubrovniku.

[•••]

**10. marta 1944. 13,15 sati**

Prema izvještaju lučkog kapetana u Korčuli 9. 3. oko 22,40 sati na svjetionik Lovište otvorena je vatra iz topa kalibra 20 mm. Neprijateljski razarači otvorili su 10. 3. vatru na Lumbardu koja se nalazi na krajnjem jugoistočnom dijelu otoka Korčule. Nisu prouzrokovani nikakvi gubici.

Povećana aktivnost neprijatelja u međuotočnom području pokazuje da kod njega postoji namjera da si-

9 Siebel-fähre (dvotrupna peniäa)

10 1 13 Brodove su napali i uništili 27/28. veljače »PC 3« i »PC 2« u Jakišnici na otoku Pagu.

**stematskim poduzimanjem manjih napadnih akcija otkrije jačinu snaga koje su raspoređene na obali i njihovu obrambenu sposobnost.**

**[…]**

**11. marta 1944. 15,45 sati**

**8. 3. ispred Makarske neprijateljski torpedni čamci otvorili su vatru na jedan motorni jedrenjak, koji je zbog nastalog požara izgorio. Prema dosadašnjim izvještajima komandanta luke Metković jedan Hrvat sa jedrenjaka je spašen. Dvije engleske motorne topovnjače 11. 3. kod kote 207 na p. o. Pelješcu potopile su m/j »Rondinella«. Jedan dio posade i vojnika upućenih na odsustvo u Njemačku pao je u zarobljeništvo, dok se samo jedan oficir uspio spasiti. Plovidba brodova je prekinuta.**

**[…]**

**Opatija, 12. marta 1944. 00,35 sati**

**O zarobljavanju i potapanju snabdjevačkog broda »Rondinella« (ob. mot. jedrenjak nosivosti 80 tona sa 2 jarbola) u noći 10/11. 3. u vodama oko o. Korčule od strane 2 engleska ratna broda Pomorski komandant Dalmacije dostavlja slijedeći dopunski izvještaj :**

**Pošto je brod zaustavljen, približio mu se jedan mali engleski torpedni čamac sa topom postavljenim na boku, preuzeo posadu i nekoliko njemačkih vojnika koji su se nalazili na palubi, dok se veći neprijateljski čamac kao vatrena zaštita zadržao na većem odstojanju. Ostalim vojnicima koji su se nalazili na palubi bilo je saopćeno, da će i oni biti odvedeni. Pošto se neprijateljski torpedni čamac otisnuo od njega, »Rondinella« je međutim sa vojnicima upućenim na odsustvo, koji su se nalazili na njenjoj palubi, potopljena topovskom vatrom. Vjerojatni gubici iznose: poginuo 1 oficir i 30—35 vojnika-mornara. Zarobljena je posada broda i oko 20 njemačkih vojnika. Ovaj izvještaj potječe od poručnika Müller-a iz 750. pp,[11] koji je uspio doplivati do obale. U vezi sa ovim događajem komanda 118. lovačke divizije ponovo izvještava, da ona kroz kratko vrijeme neće više biti u stanju, da morskim putem vrši snabdijevanje jedinica na otocima, ako ratna mornarica odmah ne očisti plovne rute između kopna i otoka, ne izvrši izviđanje duž njih i ne obezbijedi ih odgovarajućim snagama. Sve dotle snabdijevanje jedinica na otocima bit će moguće samo zračnim putem.**

**O momentalno postojećim mogućnostima za poboljšanje situacije na moru dao sam svoje mišljenje u ratnom dnevniku od 11. 3. 1944.**

**Ziva aktivnost neprijateljskih torpednih čamaca u vodama neposredno ispred obale uvjerljivo ukazuje na**

**11 Njemački 750. puk je iz sastava 118. lovačke divizije.**

značaj otoka Visa kao uporišta za neprijateljske pomorske snage i na potrebu, da se on pod bilo kakvim okolnostima zauzme. Ja mnogo očekujem od koncentričnog bombardiranja vojnih objekata i postrojenja na otoku Visu, koje bi svakako trebalo kroz kratko vrijeme otpočeti i nekoliko puta izvršiti. Primjer otoka Leros slikovito je pokazao, da također i kod engleskih vojnika, ako je i u dobrim i u lošim uvjetima (u dobru i nevolji) na uskom prostoru udružen sa nedovoljno pouzdanim elementima (Talijanima, odnosno partizanima) neprekidnim napadima iz zraka isto tako može oslabiti moral, odnosno omekšati. Prije nekoliko dana preporučio sam komandi 2. oki. armije da se po ovom pitanju obrati zrakoplovstvu.

[...]

**03,50** sati

Sa područja Pom. komandanta Dalmacije izvještava o prepadima partizanskih jedinica na otok Brač.[12] Kao žrtve ovih prepada bilo je 10 mrtvih.

Neprijateljski torpedni čamci dejstvom vatrenog naoružanja zapalili su jedan motorni jedrenjak u vodama ispred Makarske.

**08,45 sati**

S obzirom na situaciju kod neprijatelja u međuotočnom području u Dalmaciji komanda 2. oki. armije traži, da se po mogućnosti u što kraćem roku izvrši miniranje ruta za plovidbu brodova koje se ne koriste za vlastite potrebe, kako bi se moglo uredno vršiti snabdijevanje njemačkih jedinica koje su angažirane na otocima. Na to je Admiral Jadrana dostavio slijedeći odgovor:

»Aktivnost neprijateljskih pomorskih snaga u međuotočnom području u Dalmaciji, koja se u posljednje vrijeme znatno povećala, dovela je također i ovdje do razmišljanja na koji način da joj se efikasno suprotstavimo. Potapanjem jedne korvete i teškim oštećenjem jedne nove torpiljarke 29. 2. oslabljene su raspoložive snage osiguranja. Zbog izvršenja potrebnih priprema za operaciju »Freischütz« upotreba ratnih brodova za tu svrhu, koji su u ovo vrijeme sposobni za plovidbu, nije predložena. Miniranje plovnih ruta koje se ne koriste za vlastite potrebe, što je predložila Komanda 2. oki. armije, ne može se momentalno izvršiti iz istih razloga, a protiv torpednih čamaca ova mjera ne bi bila ni efikasna.

Poboljšanje sadašnje situacije može se postići poduzimanjem slijedećih mjera:

12 Vidi dok. br. 248.

**1. Angažiranje S-torpednih čamaca protiv naoružanih partizanskih brodova i neprijateljskih torpednih čamaca i topovnjača u meduotočnom području Dalmacije, koje kroz kratko vrijeme predostoji.**

**2. Angažiranje jako naoružanih motornih jedrenjaka sa njemačkim posadama kao brodova-zasjeda protiv brodova navedenih u točki 1). Dva motorna jedrenjaka se već pripremaju.**

**3. Od 121 desantnog tankonosca tipa MFP, koje po planu treba da dobijemo do mj. listopada 1944. godine, za prvih 12 kao novih borbenih splavi već je izdat nalog. Njihova isporuka može se vjerojatno očekivati sredinom mj. travnja. Ovi brodovi bit će upotrebljeni samo za pratnju konvoja i za izvršenje borbenih zadataka.**

**4. Poslije uspješnog izvršenja operacije »Freischütz« protivnik će biti lišen najvažnije operativne baze za torpiljarke i torpedne čamce u neposrednoj blizini naše obale, zbog čega će tada biti primoran da se zbog veće udaljenosti ograniči na manji broj operacija pod povoljnijim vremenskim uvjetima. Zbog prednjeg, za aktiviranje našeg pomorskog saobraćaja u svrhu snabdijevanja zauzimanje otoka Visa ima vrlo veliki značaj.**

**5. Do zauzimanja otoka Visa momentalno teška situacija može se prebroditi samo odlučnim angažiranjem snaga avijacije protiv otoka Visa u neprekidnom bombardiranju Visa, Komiže i otoka Biševa kao uporišta za torpedne čamce, pošto osim S-torpednih čamaca za sada ne raspolažemo nekim drugim borbenim sredstvima za poduzimanje napadnih akcija.**

**6. Borbeni postupci neprijateljskih torpednih čamaca za vrijeme nekoliko posljednjih dana u Pelješkom kanalu slikovito predočavaju prijedlog, da se s jedne i druge strane kanala postavi veći broj art. oruđa manieg i srednjeg kalibra. Kontrolu kanala učiniti efikasnijom upotrebom reflektora.**

**Kao zaključak ponovo se energično naglašava, da će zauzimanje otoka Visa znatno ograničiti sadašnju aktivnost neprijatelja na moru i da će se tek tada stvoriti preduvjet za oživljavanje našeg pomorskog teretnog saobraćaja.**

**11,25 sati** **Na postavljeno pitanje u vezi sa nestankom m/j »Maria Hose«[13] sa njemačkim vojnicima upućenim na godišnji odmor komandant luke Zadar je odgovorio, da je Ispostava pom. teretnog saobraćaja u Zadru 27. 2. u 18,00 sati uputila brodove preko Lošinja za Rijeku. Komandu nad brodovima je preuzeo jedan njemački pomorski kapetan. Brodovi su bili naoružani mitraljezima i opremljeni poja-**

**sevima za spasavanje, dok su vojnici, koji su bili upućeni na odsustvo, bili opremljeni ličnim naoružanjem i organizirani za obranu. Na pitanje, koje je nekoliko puta postavljano Ispostavi pom. teretnog saobraćaja u Rijeci, da li su njemački brodovi uplovili u Rijeku, nije primljen nikakav odgovor. I pored svih do sada izdatih naređenja služba obavještavanja i javljanja o pokretima brodova, a prije svega, u sektoru pomorskog teretnog saobraćaja toliko zaostaje da ću za kasno izvršeno obavještavanje u ovom slučaju poduzeti mjere za najstrožije gonjenje krivaca.**

**Kopnena vojska namjerava da sa četom ustaša koja je angažirana na o. Pagu izvrši prodor u pravcu Novalje u cilju eventualnog oslobađanja ranjenika koji se tamo nalaze.**

**Poslije okršaja koji je vodio sa 3 neprijateljska torpedna čamca KT-6 [ratni transporter] uplovio je 12. 3.** 04,00 **sati u Zadar.** 4 **izbačena torpeda nisu pogodila cilj. Pogođen u glavu poginuo je komandant broda, dok su 2 člana posade teže, a** 4 **lakše ranjena. Punim pogotkom jedne granate uništen je brodski kompas. Inače, brod u pogledu sposobnosti za plovidbu nije pretrpio štetu.**

**[…]**

**13. mart 1944.**
**23,30 sati**

**Komandir PA artiljerije na parobrodu »Adriatico« izvještava, da je 27. 2. u 10,45 sati oboren u Splitu jedan neprijateljski avion tipa »Spitfire«. Prijedlog za priznavanje ovog oborenog aviona dostavljen je preko komande 22. morn, diviziona brodske artiljerije.**

**[…]**

**Opatija,**
**14. marta 1944.**
**01,30 sati**

**Napadom neprijateljske avijacije koji je 13. 3. oko 16,10 sati izvršen na luku Korčula topovsko-mitraljeskom vatrom zapaljen je I-34[14] i potopljen 1-72. Prouzrokovani su manji gubici u ljudstvu.**

**[…]**

**Opatija,**
**15. marta 1944.**
**07,30 sati**

**Ziva aktivnost neprijateljske avijacije u području Splita izražena većim brojem napada iz zraka topovsko-mitraljeskom vatrom i napadom bombama na olupinu des. broda SF-267 kod Omiša.**

**14,45 sati**

**U pogledu organizacije komandovanja i rukovođenja borbenim dejstvima na otocima u Dalmaciji komanda 2. oki. armije izdala je slijedeće naređenje:**

**»I) Snage koje nam stoje na raspolaganju za obranu morske obale Jadrana nisu dovoljne, da bi se sa njima osim kopnenog dijela obale mogli dovoljno jakim snaga-**

14 Invaslonsoboot (desantni čamac)

**ma posjesti i otoci ispred obale, tako da se i obala i otoci ispred nje mogu istodobno u jednakoj mjeri obraniti protiv neprijateljskih pokušaja iskrcavanja.**

**Obala jest i ostaje glavna linija otpora. Zbog toga veći dio raspoloživih snaga i vatrenih sredstava upotrebiti za njenu obranu.**

**Prema predviđenoj organizaciji komandovanja i rukovođenja borbenim dejstvima i izvršavanju borbenih zadataka za zaposjedanje otoka odvojiti samo najnužnije minimalne snage i vatrena sredstva.**

**II) Naređujem:**

**1. One otoke, koji su od odlučujućeg značaja za neposrednu obranu obale ili za neposrednu zaštitu važnijih luka, uključiti u organizaciju obrane protiv neprijateljskih pomorsko-desantnih dejstava u okviru linije glavnog otpora, u odgovarajućem pogledu ih urediti i zaposjesti odgovarajućim snagama. Ove otoke braniti također i u slučaju većih pomorsko-desantnih operacija. Težiti da se obrana ovih otoka podrži vatrom teškog naoružanja koje postoji u glavnom pojasu za obranu obale.**

**2. Otoci koji se nalaze ispred obale, a koji nisu navedeni u točki A), potrebno je međutim, da se u potrebnoj mjeri obezbjeđuju i kontroliraju, da bi se pravovremeno moglo suzbiti podilaženje neprijateljskih snaga s mora. Radi obrane pojedinih obrambenih objekata na obali isključivo od iznenadnih napada neprijatelja ili za zaštitu vlastitog pomorskog teretnog saobraćaja obranu ovih otoka organizirati po sistemu otpornih točaka, a protiv neprijateljskih pomorsko-desantnih dejstava braniti ih na principu borbe isturenih snaga borbenog osiguranja. Za posadne jedinice svake pojedine otporne točke odrediti borbeni zadatak. Snage za posjedanje i rukovođenje borbom na ovim otocima predvidjeti u konačnom cilju sistema obrane.**

**3. Težiti da se upotrebom pojedinih baterija dalekog dometa pravovremeno otvori vatra na neprijateljske plovne objekte ispred otoka. Zadovoljavajuću zaštitu ovih baterija, kao otpornih točaka uređenih za kružnu obranu, od napada neprijateljskih komandosa ili partizanskih jedinica obezbijediti po potrebi upotrebom pridatih pješadijskih jedinica (jedan vod do jedne čete), ako se smatra da ljudstvo ovih baterija nije dovoljno za izvršenje ovog zadatka. Općenito uzev, otporne točke baterija treba da se nalaze na zapadnoj strani srednjo-dalmatinskih otoka. Na sjevernoj grupi dalmatinskih otoka baterije upotrijebiti saobrazno naprijed iznijetom planu.**

**B) Osiguranje naših plovnih ruta između obale i unutrašnjih otoka mora biti zagarantirano. Osim toga pojedine vrlo važne točke (općenito uzev na uskim prolazima između obale i otoka) po potrebi ojačati uređenjem artiljerijskih uporišta, kojima onemogućiti iznenadan prilaz neprijatelja ili zauzimanje pojedinih točaka.**

**C) Unutrašnjost velikih otoka kontrolirati da bi se onemogućilo ubacivanje ili zauzimanje pojedinih točaka od strane partizanskih jedinica ili jedinica komandosa. Za ovu svrhu za svaki otok pored posadnih jedinica otpornih točaka predvidjeti leteće (goneće) jedinice jačine od oko jedne čete, dovoljno pokretljive i potpuno osposobljene za kretanje po zemljištu, koje često puta treba da budu razmještene u art. uporištima, navedenim u točki B). Iz ovih objekata za smještaj goneće jedinice za vrijeme izvršenja svog dnevnog i noćnog zadatka krstare po otoku, kontrolirajući prije svega sve moguće rajone iskrcavanja, stalno mijenjajući vrijeme izvršenja zadatka bilo po danu ili po noći. Za ove jedinice važno je to, da se sve njihove namjere drže u punoj tajnosti i da se potom ponovo iznenadno prebacuju na druge točke, ne zadržavajući se pri tom nigdje duže od 6—8 sati. Naseljena mjesta na otocima najčešće kontrolirati munjevito izvršenim upadima i pretresom stanova. Kod toga je važno, da se veći broj pomorskih izviđača uigra u izvršavanju zadataka postojećih posadnih ili gonećih pokretnih jedinica, pošto ovaj način izvršenja borbenih zadataka postavlja pred goneće jedinice velike zahtjeve, da bi se moglo obezbijediti njihovo plansko izvršenje. Ostale otoke raspoređene ispred obale zavisno od situacije kontrolirati i po potrebi čistiti u određenim vremenskim razmacima dijelovima lovačkih jedinica. Osim toga je predviđeno, da se po izvršenju operacije »-Freischütz« po jedna četa 771. pion. desantnog bataljona sa plovnim sredstvima operativno potčini jednom bataljonu 15. brd. AK, jednom bataljonu 5. SS br. AK i bataljonu obalskih lovaca i da se, zavisno od situacije, od slučaja do slučaja angažira u izvršenju pojedinih borbenih zadataka.**

**4. Borbeni zadatak za posadnu jedinicu otoka Visa bit će posebno određen.**

**5. Pored što hitnijeg uređenja otpornih točaka preduvjet za vođenje borbenih dejstava na otocima predviđenih kao krajni cilj predstavlja evakuacija cjelokupnog muškog stanovništva sposobnog za borbu. Zbog toga je komanda korpusa dužna da evakuaciju što prije izvrši u duhu naređenja koje je izdala komanda 2. oki. armije.[13]**

15 Vidi dok. br. 387, 388, 407 i 409.

**6. Do okonačenja naređene evakuacije muškog stanovništva sa otoka snage koje se za sada nalaze na otocima angažirati po slijedećim zadacima i to:**

**A) Na izvršenju evakuacije i na uništenju još eventualno postojećih ili novoobrazovanih partizanskih gnijezda.**

**B) Za brzo uređenje otpornih točaka navedenih u točki 2A i B, koje su potrebne za posadne jedinice na otocima predviđene kao krajnji cilj, postavljanjem minskih i žičanih prepreka.**

**C) Postavljanjem prepreka (miniranjem) po mogućnosti što više organičiti postojeće mogućnosti iskrcavanja jedinica komandosa i partizanskih snaga.«**

**16,00 sati**

**Komandant 12. R-flotile[16] izvještava o namjeri, da sa 3 minolovca 15. 3. u 17,00 sati najprije isplovi do Brača, zbog čega od komandanta avijacije Hrvatske traži, da se 16. i 17. 3. izvrši izviđanje iz zraka pomorskog područja u Jadranu, a uvečer pomorskog područja zapadno i južno od velikih otoka u Dalmaciji. Komandant 1. divizije S-torpednih čamaca izvještava, da je zbog vremenske situacije u srednjem Jadranu premještanje S-torpednih čamaca onemogućeno također i u toku 15. 3.**

**Malo kasnije ovaj radiogram je opozvan, a dostavljen je izvještaj o namjeri, da oko 17,00 sati sa tri čamca isplovi za Kotor.**

[...]

**Opatija, 16. mart 1944. 01,50 sati**

**Pomorski komandant Dalmacije ponovo izvještava da plovidba brodova između Zadra i Splita bez odgovarajućeg osiguranja nije moguća.**

**U toku noći 14/15. 3. jedan motorni jedrenjak, koji je dolazio sa sjevera, pogođen je i zapaljen dejstvom vatrenog naoružanja, pa se, dok je još požar na njemu trajao, nasukao na obalu južno od Šibenika. Do sada se o mjestu njegovog nasukavanja nisu dobili nikakvi podaci.**

[...]

**11,50 sati**

**Komandant 12. R-flotile izvještava da je po izvršenju noćnog marša sa unutrašnje strane otoka u Dalmaciji sa minolovcima R-190, R-188 i R-191 u 05,00 sati uplovio u uvalu na sjeveroistočnoj obali otoka Brača. Komandant izvještava o namjeri da oko 18,30 sati isplovi u područje južno od Brača i da vjerojatno 17. 3. po padu mraka ponovo uplovi u ovu uvalu na sjeveroistočnoj obali o. Brača.**

16 Bäumboot (minolovac)

**U toku 15. 3. neprijateljski avioni su na luku Zadar u niskom letu nekoliko puta izvršili napad, pri čemu je na maskirnim vezovima oštećen veći broj motornih jedrenjaka. Prilikom napada lovačkih aviona topovsko-mitraljeskom vatrom na jedan mornarički kamion poginulo je 3, a ranjeno 6 vojnika. U toku je izvršenje jedne borbene akcije kopnene vojske u pravcu juga.**

[•••]

**23,30 sati** **Mor. oficir za vezu pri komandi 2. oki. armije telefonom izvještava:**

**»1. Da bi se izvršila konačna procjena situacije za operaciju »Freischütz« načelnik štaba komande 2. oki. armije moli da mu se dostavi procjena situacije u vezi sa jačinom neprijateljskih snaga i njegovim mogućnostima u međuotočnom području srednje Dalmacije, kao i eventualan zaključak po tome.**

**2. Koji se minimalan broj vlastitih pomorskih snaga, poglavito torpiljarki i S-torpednih čamaca smatra da je dovoljan da bi se desantni brodovi sa izvjesnom sigurnošću mogli obezbijediti za vrijeme marševske vožnje do otoka. ,**

**Komandi 2. oki. armije i komandi Mor. grupa Jug radi upoznavanja dostavljen je slijedeći odgovor:**

**»Po tački 1) U posljednje vrijeme u većoj mjeri pojačala se aktivnost neprijateljskih pomorskih snaga. Naše pomorske komunikacije nalaze se pod stalnom kontrolom neprijateljskih torpednih čamaca, torpiljarki i razarača. Potapanjem brodova koji uzimaju učešća u dužobalskom i međuotočnom pomorskom saobraćaju neprijatelj pokušava da onemogući cjelokupan dotur materijalnih potreba morskim putem i najnužnije snadbijevanje otoka.**

**U tu svrhu, a s obzirom na nadmoćnost njegovih snaga na moru pružena mu je mogućnost da otok Vis koristi kao uporište za lake površinske pomorske snage. Pojačana aktivnost neprijatelja na moru bazira se na uspješnom izvođenju radova na uređenju otoka kao uporišta.**

**Zbog nemogućnosti izvršenja potpunijeg izviđanja istočne talijanske obale točniji podaci o jačini neprijateljskih snaga na moru ne mogu se dati. Za ometanje našeg pomorskog teretnog saobraćaja u području između Valone i Zadra neprijatelj je međutim, angažirao najmanje 4 razarača, a u vodama u području Zadra i Dubrovnika najmanje 8-10 torpednih čamaca. Cim mu se ukaže potreba za obrazovanje težišta, ovaj broj ratnih brodova je u mogućnosti da poveća prema svom nahođenju.**

Zbog toga nije isključeno da će neprijatelj, čim sazna da postoji namjera da se otok Vis zauzme, pokušati da ga pod bilo kakvim uvjetima zadrži.

Oslanjajući se na otok Vis neprijatelj je u stanju da sa srazmjerno ograničenim snagama drži pod stalnom kontrolom pomorsko područje od rta Ploča do Dubrovnika i da praktički onemogući naš pomorski teretni saobraćaj.

Otok Vis pruža mu mogućnost da skoro na bezopasan način dovlači pojačanja iz Italije i da sa ubacivanjem agenata stvara nova žarišta borbe. Kod ovoga je bitno, što njegov udio u snadbijevanju partizana oružjem, municijom i živežnim namirnicama nije neznatan, pri čemu se Vis koristi kao rajon za pretovar materijalnih sredstava, odakle se prema potrebi pošiljke upućuju u svim pravcima. Osim toga Vis predstavlja najpovoljnije postavljenu polaznu bazu za poduzimanje pomorsko-desantnih operacija većeg obima protiv dalmatinskih otoka i naše obale. Sistematsko ispitivanje naše spremnosti za obranu, što je primijećeno da neprijatelj sada vrši preduzimanjem prepadnih akcija komandosa na naše otoke predstavlja vjerojatno prvi znak da uskoro predstoji ostvarenje ove namjere.

**Po točki** 2): Sa najmanjim brojem T[17] i S-brodova,[18] za koje je Admiral Jadrana dostavio podatke sa svojim Pov. Op. Br. 926 od 13. 2. 1944. godine, zadatak osiguranja desantnog odreda vjerojatno se može izvršiti, razumije se ako se 14 dana prije početka operacije »Freischütz« vrši sistematsko bombardiranje otoka Visa i vojnih objekata i instalacija na njemu i ako se, slično kao i u operaciji za zauzimanje otoka Leros, ovo bude vršilo neprekidno. Preduvjet za ovo sastoji se u snažnoj koncentraciji snaga avijacije, koja bi sa snagama aviona tipa štuka, jurišnim i lovačkim avionima morala samo tu da ima težište svojih dejstava 14 dana prije početka operacije i sve do njenog potpunog završetka. Samo u slučaju ako avijacija uspije da oslabi neprijatelja i da otok pripremi za iskrcavanje, desantna operacija bi se pod jednakomjernom zaštitom avijacije mogla uspješno izvršiti i pored toga što nastupa godišnje doba sa kraćim trajanjem noći.«

**Opatija, 17. marta 1944. 06,45 sati**

Komandant luke Split izvještava, da je u toku 16. 3. neprijateljska avijacija ispoljavala živu aktivnost i da je poduzimala veći broj napada u niskom letu. U protivzračnoj obrani upotrebljavano je PA naoružanje manjeg kalibra.

**17 Torpiljarki**
18 Torpedni čamac

15,45 sati

Komandant luke Split izvještava, da su dva ratna broda, koja nisu točnije označena, tanker »Giulana« za vrijeme plovidbe između Šibenika i Drvenika, koji je bez pratnje upućen iz Trsta za Dubrovnik, prisilila da se uputi u kursu, koji mu je naređen. Po otvaranju vatre posada broda poskakala je sa palube u more i isplivala na obalu.

15,50 sati

Komanda V SS brd. AK 11. 3. izvještava, da su za snabdijevanje jedinica raspoređenih na otocima ispred obale preostala još samo 3 ob. mot. jedrenjaka nosivosti oko 125 tona. Na ovaj način se ne može obezbijediti uredno snabdijevanje snaga raspoređenih na otocima.

Ako po ovome odmah ne dođe do nekih promjena, brojna jačina posada na otocima mora se smanjiti, a osim toga sa nekih se otoka kopnene jedinice moraju sasvim povući.

Dejstvom neprijateljskih torpednih čamaca u poslijednje je vrijeme desetkovan broj brodova koji stoje na raspolaganju za snadbijevanje otoka. Admiral Jadrana neodložno treba da dodijeli izvjestan broj transportnih brodova.

[•••]

**Opatija, 18. marta 1944. 11,15 sati**

Po izvršenju operacija u vodama oko otoka Visa, Korčule i Lastova komandant 1. divizije S-torpednih čamaca uplovio je sa S-36 i S-61 u Boku kotorsku.

Na izvršenje borbenog zadatka isplovio je iz Boke kotorske 17. 03. u 17,00 sati. Sa čamcima je najprije prošao kroz područje između o. Mljeta i Lastova. Oko 22,18 sati na 2,5 Nm sjeverno od otoka Lastova otvorio je koncentričnu vatru na jedan brzi manji ribarski motorni brod koji je vozio u kursu Lastovo, a da nije odgovorio na vatru.

Iako je pored otoka Lastova prošao na odstojanju od oko 0,5 Nm vatra sa obale nije na čamce otvarana. U vremenu do 00,45 sati vozeći većom brzinom pročešljan je prostor sa južne i jugoistočne strane otoka Visa. Pomoću optičkog uređaja za osmatranje ciljeva na moru na o. Visu u pravcu o. Lastova nije primijećen nikakav objekat. Jedna slabija radarska osmatračka stanica nalazi se jugozapadno od brda Hum. Pošto su čamci otkriveni, uzeli su kurs prema jugozapadu. Kao signal za raspoznavanje partizani su Morze-aparatom za signalizaciju dali bijelo svijetlo.

Za 18. 3. nije predviđeno izvršenje nikakvog borbenog zadatka, pošto je popuna pogonskim gorivom, za koju je potrebno više vremena, moguća samo noću.

**Poslije izvršenja slijedećeg borbenog zadatka, potrebno je uploviti u Dubrovnik.**

**Primljen je izvještaj, da je u rajonu Split—Trogir u toku 17. 03. neprijateljska avijacija ispoljavala vrlo živu aktivnost.**

**Neprijateljski lovačko-bombarderski avioni izvršili su 15. 03. napad na des. brodove SF-192 i SF-276 koji su se nalazili u Jelsi na o. Hvaru.**

**Komandant 12. R-flotile pošto je sa minolovcima R-190, R-188 i R-191 uspostavio, odnosno izvršio izviđanje prolaza u minskim preprekama kod otoka Korčule, u 05,00 sati uplovio je u Dubrovačku rijeku. Za 19. 03. predviđeno je da u Boki kotorskoj preuzme gorivo.**

**[...]**

**Opatija, 19. marta 1944. 00,20 sati**

**U svom dopunskom izvještaju komandant luke Zadar izvještava, da je prilikom napada iz zraka, koji je izvršen 17. 03. potopljen brod (AZ-4) predviđen kao brod za zaštitu luke. Pokušaj vađenja preduzet je istim takvim brodom AZ-01.**

**15,00 sati**

**Komandant 1. divizije S-torpednih čamaca primio je slijedeću operacijsku zapovijest:**

**Po vjerojatnom zaposjedanju otoka Šolte od strane neprijatelja, očekujući dalja iskrcavanja neprijateljskih snaga na otok Brač i Hvar, u toku ove noći pristupiti operacijama protiv neprijateljskog pomorskog saobraćaja namijenjenog snabdijevanju i napadima na ciljeve na moru u vodama zapadno od otoka Šolte, Brača i Hvara.**

**15,55 sati**

**Komanda grupe armija F izvještava:**

**»Izviđanjem koje je izvršeno u vremenu od 13,10 do 13,30 sati ustanovljeno je, da osim jednog većeg i četiri manja broda u uvali Maslinica sjeverno i južno od otoka nije otkriven nijedan drugi plovni objekat.**

**Na otoku Drveniku nije ništa primijećeno. U obe uvale na 1 i 4 km južno od Primoštena otkriveno ukupno 15 manjih brodova, a na obali 12 teretnih motornih vozila sa ljudstvom, što vjerojatno predstavlja dio naših snaga.**

**U zaljevima kod Marine i Trogira nije primijećen nikakav plovni objekat. Na otoku Šolti nisu osmotrene nikakve borbe.«**

**18,00 sati**

**Zrakoplovna komanda Jugoistok izvještava:**

**»Izvršeno izviđanje otoka Šolte« (bez podataka o vremenu).**

**Opći utisak: Ne vode se nikakve borbe, nisu primijećena nikakva vozila, ni koncentracija brodova.**

**Vjerojatno se radi o većoj akciji komandosa.**

[…]

**Opatija, 20. marta 1944. 01,20 sati**

**Grupa S-torpednih čamaca S-36 i S-61 koja je prema operacijskoj zapovijesti dobila zadatak da napadima na neprijateljski pomorski saobraćaj otežava dotur materijalnih potreba sa Visa na Šoltu, morala se zbog kvara u mašinskom kompleksu S-61 oko 19,00 sati vratiti natrag, tako da je oko 21,05 sati uplovila u Boku kotorsku.**

**02,40 sati**

**Novi podaci sa izviđanja otoka Šolte:**

**»Za vrijeme od 15,40 sati do 16,54 sata, kada je vršeno izviđanje otoka Šolte i zapadnog dijela otoka Brača, nisu primijećena nikakva borbena dejstva.**

**12 teretnih motornih vozila i 15 brodova, i kojima je već javljeno, nisu više primijećeni. Između otoka Šolte i Visa nije primijećen nikakav pomorski saobraćaj. U uvali Maslinica izvučeno je na obalu 10—12 manjih čamaca na vesla za 2—3 čovjeka. U uvalama kod Hvara i Staroga Grada nisu primijećeni nikakvi plovni objekti. Na zapadnom dijelu otoka Hvara nisu primijećene nikakve borbe. Na otoku Vlata nema nikakvih snaga. Prilikom prelijetanja na maloj visini iznad s. Grohote (o. Šolta) i iznad ostalih otoka na avion nije otvarana vatra. U rajonu s. Grohote nisu primijećeni nikakvi pokreti trupa.**

**Na otoku Drveniku 500 m istočno od k. 177 primijećen jedan mali čamac na vesla. Otok Šolta se osmatra. Opći je utisak da nema nikakvih borbenih dejstava.«**

**07,50 sati**

**Snažna aktivnost neprijateljske avijacije na području Dalmacije. Veće formacije četvoromotornih bombardera i lovačkih aviona velikog radijusa dejstva u različitim kursevima letenja. Nije bilo napada iz zraka.**

**10,20 sati**

**Ispostava pomorskog teretnog saobraćaja u Metkoviću izvještava, da je oko 13,00 sati Metković žestoko bombardiran. Sjeverno od pristaništa pale su tri avionske bombe. Druge pojedinosti o tome nedostaju.**

**12,30 sati**

**Na parobrod »A-143«, koji se nalazi u Primoštenu, oko 09,15 sati 18. 03. izvršilo je napad 5 lovačko-bombarderskih aviona, pa je brod dejstvom vatrenog naoružanja zapaljen.**

**12,45 sati**

**Ponovan napad od 6 lovačko-bombarderskih aviona, kojom prilikom je brod potopljen. Nije bilo nikakvih žrtava u ljudstvu ni materijalnih šteta na brodskom teretu. Oko 13,15 sati 6 lovačkih aviona izvršilo je napad**

bombama i topovsko-mitraljeskom vatrom na jedan motorni jedrenjak u maskirnom vezu, uslijed čega je na njemu izbio požar. Ljudskih žrtava nije bilo.

16,10 sati — Prema obavještenju dobijenom od komande XV br. AK na osnovu izvještaja pomorskog izviđača sa Šolte, jedan oficir iz izviđačke patrole je ustanovio da su otok zauzele jače engleske, američke i partizanske snage.'[19] Poslije žestokih borbi uništena je jedna naša četa koja se tamo nalazila ili je ljudstvo iz njenog sastava jednim dijelom zarobljeno. Naše protivmjere, koje su hitno posiate po kuriru, predviđene su u dogovoru sa komandom 2. oki. armije.

16,30 sati — Pom. komandant Dalmacije u vezi s tim izvještava, da jačina neprijateljskih snaga na otoku Šolti nije poznata.

Komandant 1. divizije S-torpednih čamaca izvještava, da u toku 20. 03. nije izvršen nikakav borbeni zadatak, pošto je S-61 tehnički izvan upotrebe.

19,40 sati — Na postavljeno pitanje komande Mor. grupa Jug, Pom. komandant Dalmacije izvještava, da je prema podacima dobijenim od jedne naše izviđačke patrole, četa koja je angažirana u borbama na otoku Šolti uništena. Otok se nalazi u rukama neprijatelja. Neprijateljske snage na njemu nisu poznate.

[•••]

21. mart 1944. 10,45 sati — Na des. brod SF-277, koji je prenosio dijelove art. oruđa za ob. artiljeriju kopnene vojske iz Trsta za Split, u toku vožnje jugoistočno od uvale na otoku Pašmanu izvršila su napad topovsko-mitraljeskom vatrom dva neprijateljska lovačko-bombarderska aviona. Cetverocjevni PA top je oštećen, dok, će des. brod pokušati da u toku noći uplovi u Šibenik.

11,20 sati — Poručnik Sauer (IcL Grupa armija F) dostavio je preko sredstava veze slijedeće podatke:

»Komanda 264. pd izvještava: Naša oficirska izviđačka patrola, koja je 19. 03. upućena na o. Šoltu radi izviđanja vratila se sa Šolte 20. 03. u 09,35 sati bez gubitaka. Patrola nije mogla prodrijeti do s. Grohote, pošto bi joj time bilo dovedeno u pitanje izvlačenje. Ova izviđačka patrola uhvatila je dvojicu ljudi koji su izbjegli iz s. Grohote, koji su izjavili, da je 19. 03. oko 06,30 sati otpočela borba između angloameričkih komandosa i posadne jedinice u s. Grohote. Između 06,40 i 07,10 sati

**na s. Grohote je izvršen napad iz zraka teškim bombama. Poslije toga uslijedio je napad na s. Grohote jakim snagama (Englezi, Amerikanci i partizani). Napadom iz zraka koji je prethodio napadu kopnenih snaga četa je očigledno razbijena. Četna kancelarija i radiostanica su sigurno uništene u toku bombardiranja iz zraka. U četnoj kancelariji bilo je 5 mrtvih, dok je ostatak čete od 10 ljudi bio zarobljen. Selo je potpuno porušeno, dok se jake neprijateljske snage vjerojatno još nalaze na otoku.**

**U toku zračnog izviđanja izvršenog rano ujutro 21. 03. primijećena su 3 veća i 5 manjih plovnih objekata«,.**

[…]

**13,00 sati** **Pom. komandantu Dalmacije izdato je naređenje da sve des. brodove SF i I-čamce koji se nalaze na njegovom području prikupi i u dogovoru sa komandom XV brd. AK upotrebi u borbene svrhe, pošto kopnena vojska kroz kratko vrijeme namjerava da ponovo zauzme otok Šoltu. Operativno rukovođenje iskrcavanjem nalazi se u rukama pomorskog komandanta.**

**Komandantu 12. R-flotile za noć 21/22. 03. izdata je operacijska zapovijest:**

**a) Podaci o neprijatelju**

**Od 19. 03. otok Šolta nalazi se u neprijateljskim rukama. Očekuje se da će neprijatelj i na ostalim otocima u Dalmaciji iskrcavati svoje snage. Aktivnost neprijateljskih torpednih čamaca i motornih topovnjača u međuotočnom području od Splita do Dubrovnika usmjerena je na kontrolu i osmatranje tog područja, a na istom može se očekivati i eventualna pojava neprijateljskih razarača. Naoružani partizanski brodovi obavljaju pomorski saobraćaj između otoka Lastova, Visa i Šolte.**

**b) Naše snage**

**O pokretima naših brodova pored obale, odnosno u međuotočnom saobraćaju pravovremeno će dostaviti podatke Pom. komandant Dalmacije. U području operacija nema naših pomorskih snaga.**

**c) Zadatak**

**Kontrolirati pomorsko područje zapadno od otoka Hvara i Lastova, voditi borbu sa neprijateljskim torpednim čamcima i motornim topovnjačama, zarobljavati odnosno uništavati naoružane partizanske brodove.**

d) **Način izvršenja**

Pripremljenim brodovima isploviti iz Boke kotorske po padu mraka. Uplovljavanje i uzimanje veza na maskirnim vezovima izvršiti u svitanje po nahođenju komandanta flotile.

e) Uključivanje u radio-vezu na talas S-torpednih čamaca.-«

**19,45 sati** Lovcu podmornica UJ-205 izdato je naređenje da zadatak kontrole i osmatranja produži i u toku noći 21/22. 03.

Prilikom zračnog izviđanja otoka Visa izvršeno je također u niskom letu i izviđanje poletno-sletne staze na aerodromu, za koju su bili prikupljeni neki podaci. Tako opisana nije se mogla odrediti, pošto je jednim dijelom preorana.

**Opatija, 22. marta 1944. 01,50 sati** Proučavanjem aerofotografskih snimaka otoka Visa izrađenih u toku zračnog izviđanja 21. 03. proizlazi da se u lukama i uvalama na otoku nalazi nadprosječan broj ratnih brodova i motornih jedrenjaka svih veličina. Zbog toga nisu isključene nove akcije jedinica komandosa na otocima u Dalmaciji.

**08,40 sati** Prema najnovijim izvještajima pomorskog izviđača[20] na otoke Brač i Hvar neprijatelj je izvršio iskrcavanje svojih snaga. Prema podacima dobijenim od lučkog kapetana iz Makarske kopnena vojska je sa otoka Hvara osim jedne čete povukla sve ostale posadne jedinice.

[...]

**13,38 sati** Četiri I-čamca, koji su na o. Šoltu trebali prebaciti udarnu grupu jačine 300 ljudi, tamo su pristali i snage iskrcali ne naišavši na otpor neprijatelja. Operacija se, međutim, morala prekinuti i jedinice vratiti natrag, pošto zbog loših vremenskih uvjeta čamci obalskih lovaca »Brandenburg« nisu stigli do otoka. Ponovno izvršenje desanta predviđeno je za noć 22/23. 02.

[...]

**17,45 sati** Lučki kapetan u Korčuli izvještava, da je naređeno da se izvrši povlačenje snaga sa zapadnog dijela otoka Korčule i da će se ići na evakuaciju svih snaga.

Pošto su pod vrlo teškim uvjetima vođenja borbenih dejstava otoci u Dalmaciji otrgnuti neprijatelju iz ruku, čime je u cjelini uzev stvoren tek jedan od preduvjeta, da bi se tek tada moglo otpočeti sa odvijanjem pom. teretnog saobraćaja, ne može se shvatiti svojevoljno povlačenje

**20 Riječ je o ljudima žabama.**

snaga sa otoka Korčule i da se u tome doprinese, da se upravo izađe u susret neprijateljskim nastojanjima. Samo privremeno napuštanje otoka Korčule imalo bi za posljedicu, da se isto tako vrlo brzo izgubi i poluotok Pelješac.

Kopnenu vojsku je vrlo teško uvjeriti u značaj dalmatinskih otoka isturenih ispred obale. Ako bi se otoci nalazili u rukama neprijatelja, za obranu obale bile bi potrebne znatno jače snage, nego što je to potrebno za obranu otoka odgovarajućim posadnim jedinicama.

Protiv ove namjere u pogledu držanja posadnih jedinica na otoku Korčuli odmah sam se obratio komandi Mor. grupa Jug i po tome uložio prigovor.

19,00 sati

Pošto su mišljenja o planu operacije zatražena od ratne mornarice i ratnog zrakoplovstva stigla u komandu 2. oki. armije, komanda 2. oki. armije svoje mišljenje po tome dostavila je komandi Grupe armija »F«. U njemu je na neshvatljiv način iznijet izgovor, prema kome se odgovornost za nepovoljan ishod operacije »Freischütz« prebacuje na ratnu mornaricu, pri čemu zahtjevi za odgovarajuće angažiranje snaga zrakoplovstva, koje je Admiral Jadrana u više navrata postavljao, očigledno nisu uzeti u obzir.

Zbog toga je u vezi sa ukratko iznijetim dopisom komande 2. oki. armije (la Pov. Op. Br. 22/44. od 4. 3.) komandi Mor. grupa Jug dostavljen slijedeći izvještaj :

»Po točki 1) Admiral Jadrana nije takvog mišljenja, da se zahtjevi koji su postavljeni zrakoplovstvu, a naročito s obzirom na jednu desantnu operaciju, mogu smatrati kao da su ostvareni. Zbog nadmoćnosti neprijatelja na moru i u zraku Admiral Jadrana je tražio, da se veći dio snaga avijacije angažira 14 dana prije početka operacije »Freischütz« pri čemu je ukazano na neophodnost neprekidnog bombardiranja najvažnijih luka i vojnih objekata i instalacija na otoku. O ovakvom načinu upotrebe avijacije u ovom dopisu kako je to naprijed navedeno, nije bilo govora.

Po točki 2) S obzirom na ograničena sredstva, akcije za uznemiravanje neprijateljskih pomorskih snaga i ometanje pomorskog saobraćaja namijenjenog snabdijevanju vršile su se u ograničenom obimu.

U pogledu ratnih brodova za osiguranje na dan 1. 04. vjerojatno ćemo imati slijedeće stanje:

a) Torpiljarke: TA-20, TA-21 i TA-38.

b) Korvete: UJ-202 i UJ-205.

c) S-torpedni čamci: S-30, S-33, S-36 i S-629.

d) R-brodovi (minolovci): R-188, R-190, R-199 i R-4.

e) Desantni brodovi SF: 4 des. broda SF.

f) I-čamci: 13 čamaca.

Do 15. 04. vjerojatno će se dobiti još 4 desantna broda SF naoružana kao borbene splavi, a k tome još i TA-39.

**Po točki 3)** Dalje odgađanje vremena izvršenja operacije »Freischütz« ne može se više tolerirati, kao što je po tome već nekoliko puta dostavljen izvještaj.

Admiral Jadrana ne slaže se s mišljenjem komande 2. oki. armije, da se operacija može izvesti, ako je ratna mornarica u stanju da pravovremeno obezbijedi minimalan broj ratnih brodova osiguranja. Operacija je kombiniran zadatak svih vidova oružanih snaga, u kojem se nadmoćnost neprijatelja na moru i u zraku privremeno može smanjiti jedino upotrebom odgovarajućih protivsredstava. Na osnovu iskustva iz pomorsko-desantne operacije na otok Leros ovaj zadatak mora pasti u dio zrakoplovstvu, odnosno angažiranjem većeg dijela snaga avijacije za vrijeme pripreme i u toku izvršenja same operacije.«

**21,15 sati** Sa otoka Drvenika dostavljen je izvještaj da je u vodama između otoka Visa i Hvara primijećeno 6—8 većih brodova u vožnji u kursu istok.

**21,20 sati** Lučki kapetan u Korčuli izvještava:

Oko 17,00 sati sastav neprijateljskih ratnih brodova dolazeći sa sjeverozapada u vožnji prema kopnenoj obali. Pored južne obale otoka Hvara 7 većih ratnih brodova sa zaštitom u zraku otvaraju vatru na otok Hvar. U 16,30 sati izvršeno bombardiranje otoka Hvara.

**22,35 sati** Komanda **2.** oki. armije izvještava:

»Postoji vjerojatnoća da je neprijatelj izvršio pomorski desant sa jedinicom komandosa na južnu obalu približno u sredini otoka Hvara.[21] Za podršku obrane i izvršenje protivnapada naših kopnenih snaga koje se nalaze na otoku, kao i za zaštitu prikupljanja transportnih brodova i ratnih brodova osiguranja ratne mornarice, molim da se hitno dodijele snage borbene avijacije sa lovačkom zaštitom za sadejstvo sa snagama V SS-brd. AK.«

[…]

Opatija, 23. marta 1944. 07,10 sati Makarska izvještava, da je 22. 03. u 17,00 sati izvršen zračni napad na Hvar. Osmotrene su eksplozije i požari sa dimom.

[...]

21 i 22 Vidi dok. br. 257, 262, 263, 270, 279, 281, 294 i 445.

**13,20 sati** — **Komandant luke Zadar izvještava, da je 21. 03. u 07,00 i 11,00 sati izvršen napad iz zraka na Tkon (o. Pašman), kojom prilikom je potopljen jedan transportni brod obalskih lovaca i dva desantna broda SF sa art. oruđima za ob. artiljeriju kopnene vojske u Splitu. Art. oruđa mogu se izvaditi iz mora pomoću stručnog ljudstva i opreme.**

**16,00 sati** — **O pomorskim desantima neprijatelja koji su posljednjih dana izvršeni nekoliko puta na otok Šoltu i Hvar komandi Mor. grupa Jug dostavio sam preko dalekopisača slijedeći izvještaj :**

**»1. Razvoj situacije podvlači moj zahtjev za posjedanje otoka dovoljno jakim snagama kopnene vojske koji sam od samog početka stalno isticao. Sve sadejstvujuće jedinice kopnene vojske do sada su po ovom pitanju bile upadljivo nezainteresirane, iako držanje otoka u našim rukama ne služi samo interesima ratne mornarice, već predstavlja jedan od vrlo važnih preduvjeta za snabdijevanje oružanih snaga na području Jadrana vrlo velikim dijelom materijalnih potreba. Osim toga neprekidno sam naglašavao, da će se izvršeno posjedanje otoka slabim i nedovoljnim snagama najkasnije poslije 2 mjeseca morati ponovo uspostavljati obnavljanjem operacija, ali ovaj put pod nepovoljnim uvjetima i vjerojatno uz teže gubitke.**

**2. Sadašnja situacija me prisiljava da ponovo postavim zahtijev, da težište upotrebe avijacije bude odmah i trajno premješteno u Jadran. Dosadašnje odbijanje zrakoplovstva, koje je pri tom ukazivalo na vlastitu očajnu slabost mora po mom mišljenju da u slučaju potrebe i pod pritiskom jednog boljeg uvida u situaciju popusti u upornosti i da uzme u obzir postojeću stvarnost u vođenju rata u Jadranu.**

**3. Imajući u vidu stav kopnene vojske i ratnog zrakoplovstva smatram da je neophodno potrebno, da se u slučaju potrebe izdejstvuje odgovarajući utjecaj Vrh. komande oružanih snaga u pogledu vođenja rata u Jadranu.**

**4. Poznata sadašnja slabost naših operativnih sredstava za vođenje rata na moru, uvjetovana je ne samo borbenim dejstvima neprijatelja, već u znatnoj mjeri također i nepostojanjem jedne naše uprave brodogradilišta, za koju je još od mjeseca rujna redovno dostavljan prijedlog. Primjera radi navodim, da u Jadranu još ni danas ne raspolažemo ni jednim jedinim desantnim tenkonoscem tipa MFP. Molim, da komanda MOr. grupa poduzme nešto po tome, da se uprava brodogradilišta koja još ne postoji, a koja je u međuvremenu odobrena, što prije formira ali van sastava građevinskog savjeta.«**

**lö,00 sati** **Prema izvještaju Pom. komandanta Dalmacije i lučkog kapetana u Korčuli kopnena vojska namjerava da povuče snage sa otoka Korčule.**

**Već sam jučer u ratnom dnevniku ukazao na posljedice, koje bi zauzimanjem otoka u Dalmaciji od strane neprijatelja moglo imati na dalje vođenje rata na moru.**

**Pošto smatram, da je ovaj izvještaj od izvanrednog značaja, proslijeđen je komandi Mor grupa Jug sa slijedećim ukratko iznijetim mišljenjem:**

**Posljedice**

**1. Potpun prekid pomorskog saobraćaja i dotura materijalnih potreba morskim putem južno od Splita.**

**2. Protivnik dobija isturenu bazu za izvršavanje iznenadnih pomorskih desanata nadmoćnijim snagama i to na bilo kojem dijelu kopnene obale, za čiju su efikasnu obranu potrebne znatno jače snage kopnene vojske, nego što bi to bilo potrebno za solidnu obranu otoka.**

**3. Zbog prethodno pretrpljenih gubitaka u ratnim i drugim brodovima kasnije ponovno zauzimanje otoka Korčule i izvršenje operacije »Freischütz« bilo bi malo vjerojatno.**

[...]

**20,15 sati** **Desantni brod SF-281, koji je već 1. 03. u zaljevu Marina prilikom jednog napada neprijateljskih aviona u niskom letu teško oštećen, poslije nekoliko izvršenih napada bombama u toku 20. 03. potpuno je uništen. Po izvršenom napadu topovsko-mitraljeskom vatrom 1-88 je 22. 03. izgorio u plamenu.**

**Na taj su način dejstvom neprijatelja iz zraka u toku posljednja 24 sata potpuno izgubljena 3 desantna broda SF i jedan I-čamac.**

**Onatija, 24. marta 1944. 02,05 sati** **Pošto komanda 2. oki. armije namjerava da zbog nedostatka snaga za obranu južnodalmatinske grupe otoka upotrijebi slabije snage, komanda Mornaričkih gupa Jug dostavila je po tome (glavnom komandantu za jugoistok) svoje mišljenje.**

**Kao što su to pokazala pomorsko-desantna prepadna dejstva neprijateljskih jedinica komandosa na otocima Šolti i Hvaru, bilo kakvo slabljenje posadnih jedinica na otocima u južnoj Dalmaciji sve dok se otok Vis ne bude nalazio u njemačkim rukama ne može se prihvatiti. Slabo posjednut otok ili otok sa koga su sve snage povučene izaziva neprijatelja da ga što prije zauzme; što sve poduzima sa otoka Visa. Po zauzimanju otoka Visa**

**i poslije izvršenog čišćenja otoka od posljednjih pomorskih desanata stvaraju se mogućnosti za određivanje nešto slabijih posadnih jedinica na otocima. Samo pod takvim uvjetima suglasni smo da se vaša namjera izvrši.«**

**Zbog toga što postoje mogućnosti da savezničke snage poduzmu nove napadne akcije protiv otoka, kao i zbog toga što za održavanje veze sa komandama jedinica i ustanova kopnene vojske i ratne mornarice postoje slabe i nepotpune linije veze, komanda Mor. grupa Jug preporučuje da se komandno mjesto Admirala Jadrana odmah premjesti na teritoriju Dalmacije, odnosno bliže komandi 2. oki. armije.**

**03,45 sati** **Pom. komandant Dalmacije izvještava da je prema primljenom izvještaju u noći 22/23. 03. neprijatelj izvršio iskrcavanje svojih snaga na zapadni dio otoka Hvara.[22] Koje su se neprijateljske snage iskrcale i u kojoj jačini nije utvrđeno.**

1-15 **i** 1-114 **isplovili su 23. 03. sa borbenom grupom za Hvar, a dobili su naređenje, da se radi izvršenja novog borbenog zadatka upute za Ploče.**

[...]

**20,30 sati** **Komandant 12. R-flotile izvještava da je u 19,00 sati sa tri minolovca isplovio iz zaljeva Dubrovačke rijeke za Brač. Brzina vožnje 15 čv.**

**Po izvršenom iskrcavanju daljih neprijateljskih snaga u rajonu Stari Grad na otoku Hvaru u toku 23. 03 vodile su se žestoke borbe. Prema podacima iz dosadašnjih izviđačkih izvještaja jačina neprijateljskih snaga oko 800 ljudi. Na istočnom dijelu otoka došlo je do spajanja naših snaga.**

**Bataljon je ojačan sa jednom četom, koja se uprkos dejstvu neprijatelja iz zraka uspjela iskrcati na istočni dio otoka.**

**Dosadašnji naši gubici iznose oko 60—70 mrtvih ili nestalih vojnika.**

**Od strane naših jedinica utvrđeno je da ima oko 15 plovnih sredstava, vjerojatno desantnih brodova engleske proizvodnje.**

[...]

**Onatija, 25. marta 1944. 00,35 sati** **Prema izvještaju komandira čete, koji je dostavljen preko Isoostave za pomorski teretni saobraćaj u Zadru, 3. četa 771. pion. desantnog bataljona stigla je po planu do otoka Ugljan. Zbog napada neprijateljske avijacije četa ie pretrpjela gubitke u ljudstvu i materijalne štete. Pojedinosti o tome nedostaju.**

**02,00 sati** **Od brodova koji su na području Dalmacije sposobni za operativnu upotrebu Pom. komandantu Dalmacije momentalno stoje na raspolaganju dva des. broda SF, 7 operativno sposobnih I-čamaca i 3 I-čamca koja su tehnički izvan upotrebe.**

**Zbog snažne aktivnosti neprijateljske lovačko-bombarderske avijacije mora se računati sa daljim gubicima. Popuna brodova sa područja sjevernog Jadrana ne održava brojno stanje istih ukorak sa tempom njihovog uništavanja dejstvom neprijatelja. Zbog toga će teškoće u pogledu snabdijevanja otoka i u pogledu angažiranja većeg dijela snaga i borbenih sredstava u cilju poduzimanja odgovarajućih mjera protiv neprijateljskih pomorsko-desantnih dejstava biti sve veće. Temeljito poboljšanje sadašnje situacije moglo bi se postići samo masovnom upotrebom snaga lovačke avijacije.**

**Prema obavještenju dobijenom od ratnog zrakoplovstva sa snagama lovačke avijacije ni sada ni u dogledno vrijeme se neće raspolagati.**

**[•••]**

**09,00 sati** **Komanda V SS-brd. AK dostavila je Pom. komandantu Dalmacije preko radio-veze slijedeće obavještenje:**

**»Neprijateljske snage jačine od oko 800 Amerikanaca, Engleza i partizana izvršile su 22. 03. pomorski desant na južnu obalu otoka Hvara u rajonu južno od Poljica i Staroga Grada nastupajući u pravcu centralnog dijela otoka. Poslije žestokih borbi naše slabe snage povukle su se prema istočnom dijelu otoka. Snage ojačanja upućene sa otoka Brača i Korčule iskrcale su se na krajnji istočni dio otoka i spojile sa posadnom jedinicom na otoku. Za podršku i snabdijevanje neophodno su potrebni transportni brodovi i ratni brodovi osiguranja. Od dva dodijeljena I-čamca jedan je izgubljen. Neprijatelj ima potpunu prevlast na moru. Patrola za pregled i održavanje linija veze upućena sa Brača na otok Hvar zarobljena je od strane neprijatelja. 24. 03. u 19,00 sati neprijatelj je na širokom frontu izvršio napad na naše položaje za obranu zapadno od s. Bogomolje. Neprijateljski desantni brodovi primijećeni su u vožnji prema istoku u visini obrambenih položaja naših jedinica.-«**

**10,05 sati** **Prema izvještaju lučkog kapetana u Korčuli jedan neprijateljski torpedni čamac koji je doplovio sa istoka 24. 03. u 23,30 sati iskrcao je izvjesne snage u luci Ploče (o. Mljet). Borbe sa našim snagama na otoku su u toku.**

**Komandant 12. R-flotile sa tri minolovca uplovio je u 04,00 sata u pripremljene maskirane vezove na otoku Braču.**

**13,05 sati** — **Prema izvještaju o situaciji Pom. komandanta Dalmacije za 24. 03. naše snage zauzele su otok Šoltu bez borbe. Neprijatelj je zauzeo zapadni dio otoka Hvara, dok se istočni dio otoka nalazi u njemačkim rukama. Na otoku Braču partizanske jedinice su neprekidno aktivne. Opozvana je odluka o povlačenju kopnenih jedinica sa otoka Korčule.**

**23. 03. otoku Mljetu vjerojatno su se približavali desantni brodovi. Bombardiranjem iz zraka koje je izvršeno 24. 03. kod Lukura je potopljen desantni brod SF-272 i jedan I-čamac.**

**16,05 sati** — **Komanda 118. lovačke divizije dostavila je Pom. komandantu Dalmacije preko ridio-veze slijedeće obavještenje:**

**»Naše snage drže u svojim rukama samo istočni dio otoka Hvara. 24. 03. uvečer jake neprijateljske snage izvršile su napad na obrambene položaje naših snaga zapadno od s. Bogomolje. Neprijateljski brodovi nalaze se iza linije fronta naših jedinica na Hvaru, dok obalu neprijatelj osvjetljava reflektorima. Snage posadne jedinice na otoku Mljetu onemogućile su neprijatelja u pokušaju da se sa dva čamca 24. 03. uvečer iskrca u rajonu Polače na krajnjem zapadnom dijelu otoka.**

**[•••]**

**18,00 sati** — **Komanda 2. oki. armije moli da joj se dostavi obavještenje o stanju radova za izvršenje operacije »Freischütz«, pošto se u raznim komandnim instancama govori o tome, da se pri sadašnjem razvoju situacije u dogledno vrijeme ne može računati sa izvođenjem operacije.«**

**Ovdje u komandi Admirala Jadrana nisu primljena ni naređenja za pomjeranje operacije ni za njeno stavljanje van dnevnog reda.**

**[•••]**

**26. marta 1944.**
**09,50 sati** — **Na brodove koji su se nalazili u maskirnim vezovima u Šibeniku 24. 03. u 12,30 sati izvršilo je napad 6 neprijateljskih lovačkih aviona sa bombama i topovsko-mitraljeskom vatrom. Tom prilikom dejstvom vatrenog naoružanja zapaljen je tanker »Ligurio« (280 tona) i potpuno uništen.**

**[…]**

**15,35 sati** — **Situacija na otoku Mljetu na dan 25. 03:**

**Prema poslijednjim izvještajima neprijatelj se iskrcao u Polače sa dva broda neutvrđenog tipa. Poslije kraće borbe neprijateljske snage su se ponovo ukrcale na brodove, koji su odmah potom isplovili.**

**27. marta 1944.**

**07,35 sati** **Pom. komandant Dalmacije izvještava da u situaciji na otocima i na moru nema promjena. U jednom napadu**

**13,45 sati** **iz zraka topovsko-mitraljeskom vatrom uništeni su čamci 1-69, 1-72 i 1-30.**

**[…]**

**Komandant 12. R-flotile izvještava, da je u 10,00 sati izvršilo napad 14 neprijateljskih lovačko-bombarderskih aviona, kojom prilikom je R-191 potpuno uništen (zapaljen i potom eksplodirao), a R-188, koji je dva puta pogođen, pretrpio je vrlo teška oštećenja. R-191 nekoliko puta je pogođen iz vatrenog naoružanja.**

**16,00 sati** **Prema izvještaju komandanta luke Šibenik prilikom napada 11 neprijateljskih lovačko-bombarderskih aviona oko 08,45 sati uništen je UJ-205. Gubici još nisu utvrđeni.**

**Izbacivanjem iz stroja 12. R-flotile dejstvom neprijateljske avijacije iz međuotočnog područja u Dalmaciji eliminirani su posljednji ratni brodovi osiguranja koji su se tamo nalazili. Osim torpiljarke TA-20, koja uz talijansku istočnu obalu izvršava minske zadatke, 11. flotila osiguranja poslije uništenja UJ-205 ne raspolaže ni jednim ratnim brodom sposobnim za borbenu upotrebu.**

**Moj zahtjev za dodjelu odgovarajućih sredstava za protivzračnu obranu luka i za dovlačenje dovoljno jakih snaga lovačke avijacije, koji sam od samog početka postavljao, do sada nije ostvaren. Kao posljedicu toga imamo, da neprijateljska avijacija iznad našeg obalskog područja dejstvuje po svom nahođenju i nekažnjeno, što je dovelo dotle, da su sa morskog prostora u Jadranu eliminirani svi ratni brodovi osiguranja. Pod takvim uvjetima pomorski teretni saobraćaj se neće moći vršiti, ukoliko naša avijacija težište svojih dejstava ne bude neodložno premjestila prvenstveno na područje Dalmacije.**

**Kod ovako loše situacije polovične mjere ne mogu više postići svoj cilj. Imajući u vidu ovakvo stanje raspoloživih snaga, sumnjam u to da postoje mogućnosti za uspješno izvršenje operacije »Freischütz-«.**

**Gubicima koji su posljednjeg tjedna prouzrokovani napadima lovačko-bombarderskih aviona, u tolikoj je mjeri smanjen ionako ograničen transportni prostor brodova, da se nikakve rezerve ne mogu pribaviti, pa ni također iz područja sjevernog Jadrana.**

**21,00 sati** **Po naređenju komande Mor. grupa Jug da se S-torpedni čamci upotrebe u minskim dejstvima protiv pomorskog saobraćaja namijenjenog za snabdijevanje otoka Visa i za miniranje luke Komiža i Vis komandant 1. divizije S-torpednih čamaca dostavio je slijedeći izvještaj:**

»1. Zbog ciljeva koji su kasnije predviđeni da se ostvare kod izvršenja zadatka miniranja luke Vis ne postoje mogućnosti za izvlačenje. Zbog postojanja radarskih osmatračkih stanica približavanje Visu je problematično. Preduvjet za izvršenje ovog zadatka je period prve četvrti mjeseca.

2. Za izvršenje svakog zadatka potrebna je cijela noć. Zadaci se po vremenu mogu izvršiti samo sa polaskom iz Dubrovnika. Preduvjet za ovo je besprijekorno povoljno vrijeme.

3. Postoje mogućnosti samo za slabo miniranje luka i to sa malim brojem raspoloživih minopolagača 3. S-flotile, za koje potrebe u najboljem slučaju postoji jedan ili dva manja čamca. Ako se izazove pretraživanje mina i pažljivije vršenje patrolne službe, blokiranje luke ne **uiolie *se*** postići.

4. Učešće u minskim dejstvima isključuje odgovarajuću uspješnu upotrebu torpednog i artiljerijskog naoružanja u napadima na razarače i brodove za snabdijevanje.

5. Pošto ne postoje mogućnosti za efikasnu upotrebu mina sa malim brojem raspoloživih čamaca 3. S-flotile, smatram da nije pravilno, da se na taj način ograniči uspjeh upotrebe S-torpednih čamaca koji bi se eventualno mogao postići.

Slažem se sa ovakvim mišljenjem.

22,00 sati

Ponovni teški gubici u ratnim brodovima osiguranja prouzrokovani u toku jednog dana bili su povod da komandi Mor. grupa Jug preko dalekopisača dostavim slijedeći izvještaj:

»1. Na osnovu primljenog izvještaja, da je napadom neprijateljskih lovačko-bombarderskih aviona izbačena iz stroja 12. R-flotila i da je uništen UJ-205, ponovo tražim da se težište dejstva avijacije odmah i trajno premjesti u Jadran. Osim toga ne vidim da je u vezi sa napadom izvršenim 23. 03, o čemu sam jedino saznao iz izvještaja Vrh. komande, izvršen uzastopni napad avijacije na Vis, za što je postavljen zahtjev.

2. Neodložno je potrebno da se što hitnije dodijele S-torpedni čamci, des. brodovi SF, minolovci i korvete.

3. Osjećaj dužnosti i odgovornosti me prisiljava da ponovno predložim, da se Hasler smijeni sa dužnosti i da se za načelnika uprave brodogradilišta postavi kontraadmiral ing. Zieb, a u slučaju potrebe i pri jednovremenom obavljanju odgovarajućih poslova u Crnom moru. Po mom mišljenju Zieb je danas jedina ličnost sposobna da se donekle nadoknadi vrijeme koje je propušteno za proteklih 7 mjeseci.

**Opatija, 28. marta 1944. 01,50 sati**

**O situaciji na otoku Hvaru 27. 03. Pom. komandant Dalmacije dostavlja slijedeći izvještaj :**

**Jedinice koje su nastavile nastupanje u pravcu zapada u rajonu s. Zastražišće naišle su na neprijateljske obrambene položaje. Prema izvještaju komandanta luke Šibenik materijalna sredstva za snabdijevanje partizana treba da se iskrcaju na sjevernom rtu otoka Murtera. Tamo se navodno vrši prikupljanje neprijateljskih obalskih motornih jedrenjaka. U situaciji na ostalim otocima nema promjene.**

**U toku noći 26/27. 03. dva des. broda SF i dva I-čamca prebacili su jedinice i art. naoružanje na o. Brač. Obalski lovci su zbog bure isplovili iz Splita.**

**[…]**

**06,00 sati**

**Na postavljeno pitanje komandant Jugoistoka izvještava da povlačenje kopnenih jedinica sa otoka Korčule nije predviđeno.**

**[…]**

**19,00 sati**

**U vezi sa potapanjem UJ-205 komandant luke Šibenik u svom dopunskog izvještaju javlja, da je napadom neprijateljskih lovačko-bombarderskih aviona 27. 03. u 08,45 sati oštećena električna instalacija, kormilo i desni propeler. U brod je prodrla voda pa se znatno nagnuo na desnu bočnu stranu.**

**Maskirani vez je izmijenjen i brod je sjeo na dno. Prilikom još dva napada iz zraka UJ-205 je pretrpio dalja oštećenja. Brod je ispunjen vodom i znatno nagnut na bok. Tri mornara su poginula, 2 nestala, 3 teže, a dva lakše ranjena. Jedan dio naoružanja je uvečer demontiran. Povjerljiva operativna dokumenta su spašena.**

**[…]**

**Opatija, 29. marta 1944. 04,40 sati**

**Topovsko-mitraljeskom vatrom iz aviona 27. 03. potopljen je kod Brača 1-45, dok je 1-08 oštećen, ali se prema dobijenim podacima može opravdati. U vodama kod rta Ploča topovsko-mitraljeskom vatrom zapaljen je jedan ob. motorni jedrenjak.**

**Komandant 2. oki. armije general pješadije Rendulic stigao je 28. 03. u Split.**

**[…]**

**11,20 sati**

**Na 1-69 koji se 22.03. nalazio na 3 km od Jelse (o. Hvar) izvršili su napad neprijateljski lovačko-bombarderski avioni. Čamac je potopljen. Mjesto gdje se nalazi posada nije poznato, pošto se ovaj dio otoka nalazi u neprijateljskim rukama. Posadu čamca sačinjavali su 1 podoficir i 4 mornara.**

**Na 1-45 u uvali Povija (o. Brač) 27. 03. izvršili su napad neprijateljski lovačko-bombarderski avioni. Čamac je legao na dno, a i on je također potpuno izgubljen. Gubitaka u ljudstvu nije bilo.**

[...]

**13,10 sati** **Po naknadno primljenom izvještaju Admirala Jadrana o izbacivanju iz stroja 12. R-flotile i UJ-205 dejstvom neprijateljske avijacije u toku 27. 03. Komanda Mor. grupa Jug dostavila je Štabu operativnog rukovođenja Vrh. komande RM telefonom slijedeći izvještaj:**

**»1. Zbog potpune prevlasti neprijatelja u zraku na području Dalmacije, koja je uvjetovana nedostatkom snaga sopstvene lovačke avijacije, kao i bilo kakvih sredstava za protivzračnu obranu luka, upotreba ratnih ili transportnih brodova u praksi predstavlja isto što i njihovo uništenje. Isto tako je dokazano, da i maskirani vezovi za brodove ne obezbjeđuju nikakvu zaštitu, pošto neprijateljski avioni brodove pronalaze u niskom letu. Zahtjevi za dodjelu snaga lovačke avijacije i PA artiljerije ostali su bez rezultata.**

**2. Gubici brodova već su dostigli takav stupanj koji se ne može više tolerirati, tako da Admiral Jadrana nije više u stanju da izvršava zadatke borbenog obezbjeđenja. Zbog toga je naređeno:**

**a) Ratne brodove angažirati još samo za izvršenje važnijih operacija.**

**b) Osiguranje pomorskog teretnog saobraćaja južno od Zadra privremeno obustaviti sve dok se ne bude mogla obezbijediti najpotrebnija zaštita brodova snagama vlastite lovačke avijacije i PA artiljerije.**

**c) Neophodno je potrebno da se radikalno izvrši premještanje saobraćaja u cilju dotura materajalnih potreba na kopnene komunikacije.**

**3. Moli se štab za rukovođenje operacijama na moru da se ubrza prebacivanje na Jadran predviđenog broja S-torpednih čamaca, desantnih tenkonosaca tipa MFP, minolovaca i korveta.«**

[-..]

**23,15 sati** **Pom. komandant Dalmacije izvještava, da su jedinice kopnene vojske koje se nalaze na o. Hvaru, 29. 03. ujutro prešle u protivnapad na neprijatelja. Dalje iskrcavanje naših snaga na o. Hvar predviđeno je da se izvrši u toku noći 29/30. 03.**

**Napadom neprijateljskih lovačko-bombarderskih aviona na o. Brač izgubljeni su des. brod SF-271, I-čamci 01 i 08 i jedan ob. mot. jedrenjak.**

[•••]

**Opatija,**
**31. marta 1944.**
**00,10 sati**

**Situacija na otocima koji se nalaze u našim rukama, za sada je znatno povoljnija. U toku 29/30. 3. sa jednim des. brodom SF i četiri I-čamca naše jedinice su se iskrcale na otok Hvar, da bi pri neznatnom otporu neprijatelja zauzeli veći dio zemljišta. Pom. komandant Dalmacije izvještava da je kopnena vojska odlučila da u noći 30/31. 03. povuče sa Hvara jedan dio angažiranih borbenih grupa.**

**Napadom neprijateljskih lovačko-bombarderskih aviona uništeni su u blizini Bola (južna obala o. Brač) des. brod SF-275 i I-čamac 85. Na taj je način dejstvom neprijatelja izbačen iz stroja posljednji des. brod SF koji je u posljednje vrijeme bio sposoban za borbenu upotrebu.**

**11,28 sati**

**Komandant luke Šibenik izvještava, da je napadom 6 lovačko-bombarderskih aviona na dan 29. 03. UJ-205 potpuno uništen.**

**[…]**

**14,00 sati**

**Napadom lovačko-bombarderskih aviona na dan 30. 03. oko 05,00 sati potopljena su 3 čamca obalskih lovaca i jedan ob. mot. jedrenjak, koji su bili angažirani u prebacivanju kopnenih snaga na o. Hvar.**

**14,25 sati**

**Napadom 12 lovačko-bombarderskih aviona na maskirni vez za brodove kod Makarske, koji je bio izvršen 29. 03. oko 09,45 sati, uništen je des. brod SF-271. Isto tako u uvali Povija (o. Brač) uništen je I-čamac 08. Ljudskih žrtava nije bilo.**

**[…]**

**USTAŠKO-DOMOBRANSKI DOKUMENTI**

BROJ 447

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE ISPOSTAVE VRGORAC OD 4. SIJEČNJA 1944. O NAPADU PARTIZANA NA TRI NJEMAČKA KAMIONA KOD VRGORCA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA ISPOSTAVA — VRGORAC
Broj: Taj. 15/943.

**Vrgorac, dne 4 siječnja 1944.**

Sadržaj: Napad partizana na Njemačke samovoze — izvještaj

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
(GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST)
— ZAGREB
VELIKOJ ZUPI HUM — MOSTAR
ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI — MOSTAR
KOTARSKOJ OBLASTI — METKOVIĆ

**Dana 28 prosinca — 1943. godine u 6 sati ujutro na putu Vrgorac— —Kozica između sela Jasena i Dragljana zapadno od Vrgorca — 8** km. **izvršen je napad na tri (3) Njemačka samovoza (bolnička kola). Napad su izvršili partizani. Sva tri (3) Njemačka kamijona uništena su i spaljena. U kamionima su spaljena 4 (4) njemačka vojnika dok ih je iz pratnje samovoza 12 ranjeno.**[2]

**Prema dobivenim izvještajima i ovome napadu učestvovalo je oko 40 partizana. Naoružani su bili sa puškama, strojo-puškama, bacačima i ručnim bombama. Napad je izvršen mučki iz zasjede tako, da pratnja samovoza nije imala mogućnosti obrane.**

**Radi ovog slučaja nastao je kod pučanstva u obližnjim selima strah, radi Njemačke odmazde. Do danas Nijemci radi ovog slučaja nijesu, nikoga uhitili niti ubili.**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 52/1, k. 193.
2 Vidi dok. br. 47 1 448.

Izvršeni napad po svoj prilici nijesu izvršili ljudi iz sela Jasena, Dragljana i njima susjednih sela, već su to učinili strani partizani, koji su se prebacili iz Drvenika i Zaostroga, sa područja Kotarske Oblasti Makarska. Postoji vjerovatnoća, da je pučanstvo sela Jasena i Dragljana, znalo za ovaj napad, ali pošto u ovim selima nema uobće muškaraca — odraslih ljudi, žene i djeca nijesu smili kazati Njemcima tko je ovaj napad izvršio bojeći se da ih Njemci ne ubiju.

Prednji se izvještaj podnosi s molbom na znanje.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj Kotarske ispostave:

(M.P.) P. ***Jerković,*** v. r.

**VELIKA 2UPA HUM U MOSTARU**

**Primljeno dne 12. I 1944. god.**

**Taj. Broj 71/44 priloga**

**BROJ 448**

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI MAKARSKA OD 5. SIJEČNJA 1944. O DOGADAJIMA NA PODRUČJU KOTARSKE OBLASTI U DRUGOJ POLOVICI MJESECA PROSINCA 1943. GODINE[1]

**Nezavisna Država Hrvatska**
**Kotarska Oblast Makarska**
**Br. Taj. 4/44.**

Makarska, dne 5.1 1944. g.

Predmet: Doglasno izvješće za II polovicu mjeseca prosinca 1943. god.

1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
URED MINISTRA Zagreb
2) OPUNOMOĆENOM MINISTRU ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE
3) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE
4) VELIKOJ ZUPI CETINA
5) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI Split

Temeljem postojeće odredbe podnosim doglasno izvješće za II polovicu mjeseca prosinca 1943. god.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 13/15-1, k. 202.**

## I. OBČA UNUTRAŠNJA SITUACIJA:

**1) Raspoloženje naroda:**

Pučanstvo primorskih sela dobrim djelom vjeruje u pobjedu partizana i veći postotak priželjkuje pobjedu partizana. Ovo i radi toga, što - ? dulie vremena narod bio pod uticajem neprijateljske promičbe a naša mu vlast nije nikad mogla pružiti potrebnu zaštitu. Narod je osiromašen i privredno potpuno uništen. Sve vojske koje su u ovim krajevima dolazile uzimale su od naroda bilo kako protudržavnih elemenata bilo kao pristaša Hrvatske državne ideje. U pljački i uništenju narodne imovine Talijani su nadmašili i partizane. Sad se narodu ne može pružiti potrebna pomoć bilo što nema za to mogućnosti zbog prometnih prilika bilo zbog naklonosti jednog djela pučanstva partizanima. No ipak posle završene akcije čišćenja prilike se sređuju i narod polako uviđa svoj krivi put, put komunizmu. Iz sela Makarskog primorja pučanstvo u većini je pobjeglo za partizanima na otoke. Pobjeglo je iz pojedinih sela 50 do 80%. Jedan dio od pobjeglih, pristupili su uz partizane bilo iz straha od partizanske promičbe bilo od neposredne prietnje.

Jedan manji broj iz sela gdje su uspostavljene postaje javio se je u domobranstvo, veći dio mladića koji nisu u partizanima kriju se. Oružničtvo ove hvata i ima uspjeha.

**Pravoslavci:** Nema ih na vodnom području.

**Židovi:** Nema ih na vodnom području.

2) Četnička akcija i poduzete mjere: četnika i njihove akcije za sad na vodnom području nema.

3) **O komunizmu:**

Dne 9. prosinca 1943. g. oko 20 sati napali su partizani motorni brod »Sv. Josip«[2] sa tri jača motorna broda u kanalu kod Živogošća i na isti otvorili puščanu vatru, vatru iz topova sa kopna pomoću reflektora i iz bacača. Na brodu se je nalazilo 15 ustaša i oko 18 građanskih osoba. Usiaše su imale puške i dvije strojne puške i ručne bombe. Borba je trajala na moru oko jedan sat i posadi je uspjelo da nasuče brod i spase 6 osoba i sve ustaše. Bila su i 4 Njemca te je jedan poginuo. Partizani su brod odvezli na otok Hvar. U brodu se je nalazilo sijeno oko 2 vagona i oko 5.000 kg raznih živežnih namirnica za građane a sijeno je bilo za Njemce.

Dne 13. proisnca 1943. g. ustaška obhodnja u Baškoj Vodi uhvatila je partizane Matu Matijaševića i Jozu Matijaševića oba Matina, Josipovića Antu svi iz Basta. Pucali su na ustaše iz samokresa zatim se dali u bjeg te je Jozi Matijaševiću uspjelo pobjeći a druga dva od strane ustaša ustrieljeni.

Dne 15. prosinca 1943. g. oko 18.30 bacili su na područje grada Makarske 4 bombe avioni nepoznate pripadnosti, pa se vjeruje da su anglo--partizanski. Štete nije bilo, dvije kuće posebničke manje oštećene, i brzoglasne veze-žice oštećene.

**2 Vidi knj. 9, dok. br. 119, 157 i 422.**

Dne 14. prosinca 1943. g. prijavio se je dobrovoljno partizan Toma Tamburović Ivanom iz Makarske Oruž. postaji Baška Voda. U partizanima je bio 15 mjeseci. Rođen je 1914. g. Nije mogao biti predveden domob. pop. zap. u Mostar, jer je posadni zapovjednik u Makarskoj istog zadržao u radioni kod ustaša kao obućara.

Dne 28. prosinca 1943. g. napali su partizani tri Njemačka kamiona na cesti: Vrgorac—Dragljane (zapadno od Vrgorca 8 km) sa puškama, strojopuškama i bacačima. Kamione su spalili, poginula su 4 Njemačka vojnika a 12 ih je ranjeno.[3] Njemci su poveli akciju iz Vrgorca, ishod još nepoznat.

Dne 28. prosinca 1943. god. oko 24 sata jedna manja skupina partizana napala je ustašku posadu u Makru sjev. od Makarske 4 km. bombama, strojopuškama i puškama. Napad od strane ustaša uspješno odbijen. Teže ranjen jedan vojničar. Jedan partizan poginuo a prema prikupljenim podatcima rodom je iz Tučepa ist. od Makarske 6 km.

Dne 29. prosinca 1943. g. jedna Njemačka obhodnja u Tučepima, vidila je svijetlo pred kućom Pašalić Mare pk. Petra, pa su pred kuću bacili jednu ručnu granatu. Iza ovog ušli su u kuću i našli pušku u kući. U kući se je nalazio Marko Bušelić iz istog sela. Bušelić je uhvaćen od strane Njemaca. Bušelić se je nalazio prije toga kod kuće.

Dne 31. prosinca 1943. g. putovao je samovozom od Vrgorca za Makarsku ustaški bojnik Krešo Kuraja u pratnji tri vojničara i jednog novinara. Partizani su ih dočekali i otvorili na njih vatru iz strojne puške, pušaka i ručnih bomba. Bojniku Kuraji probijena lieva ruka od naboja i samovoz spaljen.[4] Bojnik Kuraja i pratnja izbjegli su pomoću Njemaca koji su slučajno naišli u kamionima.

Noću 31. prosinca 1943. g. partizani iz Sućurja sa otoka Hvara ispalili 6 topovskih granata na selo Igrane gdje se nalazi Njemačka posada. Njemci su odgovorili iz svojih bitnica. Štete nije bilo na strani Njemaca niti građana.

Sa otoka Brača počeli su se seljani vraćati u čamcima svojim kućama. Tako je danas u svanuće došlo oko 25 osoba u selo Baškuvodu i okolna sela (zapadno od Makarske 8—12 km) o čemu ću naknadno podnijeti kad prikupim točne podatke izvješće.

**4) O akciji radu i kretanju sumnjivih osoba i tuđinskih i neprijateljskih agenata, provokatora i protudržavnih elemenata.**

Nije bilo slučaja odnosno saznanja za ove u vremenu za koje se podnosi ovo izvješće.

**5) O stranoj promičbi među narodom:**

**Siri se putem krugovala i od nepoćudni ljudi došaptavanjem i izvrćanjem činjenica, ali sve potajno.**

**3 Vidi dok. br. 447, napomenu 2.**
**4 Vidi knj. 9, dok. br. 188 1 422.**

6) **O prilikama prehrane i prometu:**

Prehrana je veoma loša kako kod pučanstva tako i kod činovničtva. Naročito oružnici oskudjevaju a novo pridošli na novouspostavljenim postajama gladuju, jer se teško dotura hrana a na drugom mjestu se ne može dobiti a niti je ima (n.p. postaja Igrane, gdje na području postaje nema ni po koju cienu živ. potreba izuzev jedinog zelja.)

Što se tiče prometa on je takoreći nikakav. Morskim putem je nemoguć za sad svaki promet pa ni za vojne potrebe a suvim također ali u koliko bi pojedinim putevima se moglo putovati nema prevoznih sredstava za dovoz životnih potreba. Tako n.p. putnik da dođe iz Makarske u Split plaća 4.000 kuna suvim a morskim putem i ne može putovati. Teglećeg blaga i nema skoro nitko a niti se konjima što može prebacivati jer ih nema. Još šverceri imaju mogućnosti velike zarade što sve ide na štetu naroda. Kad bi se po ovakvim okolnostima i švercerima (živ. potreba) onemogućio rad bilo bi gore stanje.

[...]

IV. OBCl ZAKLJUČAK:

Stanje javne sigurnosti još je uviek nepovoljno i ako ide na bolje.

Prometne prilike nepovoljne.

Prehrana loša i ciene živežnim namirnicama tako su skupe da su drž. službenicima i činovnicima nepristupačne a i siromašni svijet koji na zemlji nije ništa našao u teškom je položaju, a takovih dosta da pored ovog nema ni kuće za stanovanje.

**V. POSTAJE KOJE NE DJELUJU:**

**Kozica, područja kotara Makarska, Zupa Biokovska, Lovreć, Studenci i Zagvozd kotara Imotskog.**

**VI. ORUZNICKE POSTAJE KOJE SU OBNOVLJENE:**

**Igrane i Gradac od danas.**

**Za dom spremni!**

**Kotarski predstojnik: v.d.**
***Ljubić, v. r.***
**(M.P)** **(odsječni savjetnik)**

BROJ 449

## IZVJEŠTAJ KRILNOG ORUZNICKOG ZAPOVJEDNIŠTVA MOSTAR OD 5. SIJEČNJA 1944. O TRANSPORTU ZAROBLJENIH PARTIZANA NA KORČULI IZ METKOVIĆA ZA MOSTAR[1]

**ORU2NIČKO**
**KRILNO ZAPOVJEDNICTVO**
**Broj 3577/taj.**
**U Mostaru 5. I 1944.**

Predmet: Dnevno izviešće o
važnim događajima.

1) Glavnom zapovjedničtvu oružničtva u dvopisu
2) Zapovjedničtvu 6. pješačke divizije
3) Zapovjedničtvu 6. oružničke pukovnije
4) Velikom županu Velike župe Hum
5) Župskoj redarstvenoj oblasti Mostar

**Broj 3377/taj:** 31. XII 1943. u 1245 sati od jugozapadne strane pojavila se skupina neprijateljskih zrakoplova u jačini od 12 komada u visini oko 1800 m. nad mjestom Čapljina. Dočekani su od savezničke protuzrakoplovne bitnice i njihov napad odbijen. Niesu bacali bombe, niti otvarali strojopuščanu vatru, niti bacali promičbeni materijal.

31. XII. 1943. u 1500 sati naišao je teretni vlak iz Metkovića za Mostar sa 8 vagona. U istom je bilo oko 550 osoba partizanskih zarobljenika, navodno po savezničkoj vojsci uhićeni u Korčuli.[2] Uhićenici su odjeveni većinom u odoru Engleske vojske. Primjećeno je da je bilo i ženskih osoba. Za vrijeme stajanja vlaka u postaji Čapljina, uhićenici su se držali dosta drskog pogleda i držanja, pozdravljajući sa stisnutom šakom prolazeće osobe i službenike.

Za Poglavnika i dom spremni!

Zapovjednik dopukovnik
G. ***Mihanović,*** v. r.

**VELIKA ŽUPA HUM U MOSTARU**

**Primljeno dne 8. I 1944. god.**

**Taj. Broj 38/44 Priloga...**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 29/1, k. 193.**

**2 Riječ je o partizanima zarobljenim na Korčuli u borbama od 22. do 25. prosinca 1943. godine. Vidi dok. br. 14.**

BROJ 450

## IZVJEŠTAJ USTAŠKOG POVJERENIŠTVA U ZEMUNIKU OD 6. SIJEČNJA 1944. GLAVNOM USTAŠKOM STANU O PRILIKAMA NA PODRUČJU ZADRA I RAVNIH KOTARA[1]

**Nezavisna Država Hrvatska**
**Ustaško Povjereničtvo**
**ZEMUNIK**
**Broj 1/44.**

u Zemuniku, dne 6. siečenja 1944. god.

Glavnom Ustaškom Stanu Zapovjedničtvo Ustaša
Ministarstvu unutarnjih poslova
Ministarstvo za Dalmaciju

I Z V I E Š T A J

Prilike na području ustaškog povjereničtva Sidraga i Ravni Kotari sada su ovakove:

Zadar je do sada doživio tri glavna bombardiranja, tako da je oštećen u takvoj mjeri, da je porušen pedest posto, a oštećen devedeset posto.

U Zadru mi do sada ni smo preuzeli vlast i ako nam Njemci priznaju da je naš Zadar. Nakon dolaska Velikog Župana i mene u Zadar mi smo odmah tražili da nam se preda Zadar. Njemci su nam kazali: (gospodo izvolite dovesti vojsku i da na garantirate za javni red i sigurnost u Zadru odmah Vam dajemo Zadar) mi to ni smo imali i ako smo od njih tražili i bez vojske, da ćemo preuzeti vlast, a da ćemo mi znati kako ćemo raditi i upravljati oni nam nisu htjeli to odobriti.

To je bilo prije bombardiranja Zadra, a nakon spomenutih bombardiranja t.i. pred četiri dana Njemci su podpuno razoružali i ono malo Talijana, što je bilo naoružano u Zadru, sad je takva situacija, da bi Njemci bili sretni, da naša vojska dođe i naša uprava u Zadar i da čuvaju ruševine Zadra.

I pored toga što su ruševine i što je Zadar izložen svakodnevnom bombardiranju mi bi i sa ovim skime raspolažemo, što ću dolje navesti preuzeli Zadar i vlast u njemu, ali se Njemci još uviek drže toga, da dovedemo vojsku koja bi mogla držati sigurnost grada kao takovoga. Za dokaz, da je Njemcima stalo do toga, da naša vojska dođe u Zadar i okolicu reći ću samo to, da mi je zapoviednik Zadra i okolice kad sam mu rekao, da trebam ići u Zagreb radi toga da bi naša vojska došla s kojom bi mogli preuzeti Zadar i osigurati okolicu Zadra omogućio, da mogu sa njihovim zrakoplovom odputovati u Zagreb i dao mi pismenu preporuku za naše

**Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 58/5-1, k. 218.**

**Ministarstvo, da i on želi, da bi došla naša vojska u ove nama toliko željene krajeve.**

To je što se tiče i samoga Zadra. U ostalomu djelu ovoga područja je takovo da naša kakva takva vlast je i to: u Benkovcu, je Kotar sa kotarskim predstojnikom Jakom Mastrovićem, koji je vrlo dobar Hrvat, dobar ustaša, ali kao kotarski predstojnik naročito u prilikama kakove su u Benkovcu nije za to. U prvome redu nema ni jednoga hrvata činovnika u kotaru, a drugo, što nije iskusan u tome poslu. Ima nekoliko činovnika u kotaru, koji nose četničko-srbske grbove na kapi, a tako je u svim ostalim uredima.

U Prekome ima kotarski predstojnik s kojim imaju dva činovnika a s kojim mi sa gornje strane tako rekući nikakove veze nemamo.

U Zemuniku je osnovan kotar koji bi trebao imati sjedište u Biogradu n/m, ali uslied prilika privremeno posluje u Zemuniku i to nam je sve od upravni vlasti, što imamo u sjevernoj Dalmaciji, nadopunjujem, da postoji i Obćinsko Poglavarstvo u Obrovcu pod Velebitom. Svi ovi spomenuti uredi više su formalnog nego stvarnog karaktera, radi toga što nema potrebnog činovničtva.

Sto se tiče vojne vlasti na cjelom području ovoga povjereničtva (Sjeverne Dalmacije) stanje je ovakovo: Imamo svega šest častnika ubrojeći i mene, i trideset dočastnika i vojničara, koji su došli iz Zagreba,[2] time smo skupili oko šest stotina dobrovoljaca ustaša s kojima držimo Benkovac uz pomoć Njemaca, Zemunik i aerodrom kod Zemunika, tako da ni sa ovo što imamo šest stotina ne izvježbanih ustaša ne možemo i ako bi bilo relativno lako stvoriti neki red u sjevernoj Dalmaciji.

Iz Zagreba bilo je određeno da će biti osnovana šesta dobrovoljačka pukovnija P.T.S.-a[3] i u tu svrhu bilo je upućeno iz Zagreba nekih 200 tine častnika i dočastnika sa svim ostalim potrebnim sredstvima, a koju je morao organizirati dopukovnik Kečet.[4] Međutim, dogodilo se je to, da je cijelo to osoblje i materijal upućen i ostao u Drnišu, a u Benkovac odnosno u ove krajeve došlo je samo to što sam gore spomenuo i tom krivnjom nama jesu prilike takove, da je partizanska i četnička banda dosta veliki zamah uzela u sjevernoj Dalmaciji. Prvo je krivnja to, što sam gore spomenio da nije došla određena i ako mala ta vojska odmah ovamo, a s druge strane krivnja je obća, što se nije poslalo bar nešto koje bilo vojske odnosno po mom mišljenju, što smo previše nepomičljivi. Naša je pomenuta preselica šeste pukovnije krenula iz Zagreba 29. 10. 1943, ja sam stigao u Zadar 1. 11. 1943 sa dva častnika i tri dočasnika time da pored moje dužnosti pripremim teren t.j. da dadem znati našeme svijetu da dolazi naša vojska i da se pobrinem za njezin smještaj. Kad sam vidio, da naša vojska ne dolazi a vidjevši, da je narod oduševljen za našu vojsku zatražio sam radiogramom 27. 11. 1943. častnike ovoga sadržaja: »Zapovijedničtvo Poglavnikovih tjelesnih zdrugova i glavaru Ustaške vojnice za preselicu dopukovnika Kečeta se ne zna.« molim, da se pošalje desetak

2 Vidi knj. 9, dok. br. 423.
3 Poglavnikovog tjelesnog zdruga
4 Emil Kečet

**častnika hitno. Ljudstvo i oružje ima satnik Katić.« Ja na to nisam dobio** odgovora, to sam tražio radi toga, jer sam vidio, da ljudstva t.j. dobrovoljaca ima toliko, da bi mogao naročito one prve dane sprečiti da se partizanska i četnička akcija ne širi. Međutim, dogodilo se je to, da su četnici doveli od Knina oko 500 tina četnika i to pravih krvnika Đujićevaca, koje Njemci podpomažu i naoružavaju i organizirali tako rekuć sve srbe u sjevernoj Dalmaciji i izvjesili srbsku zastavu u Smilčiću i nekim drugim mjestima koja se i danas vije, kao što su bili izvisili i u Benkovcu, koja momentalno slučajno sada ne vije. To je poljuljalo moral u našemu svijetu i otvoreno mi govore: »Kakva smo mi država kad su četnici mogli dovesti tolike stotine četnika u po talijanima izpražnjene krajeve, a da mi nismo mogli ako ne više a bar toliko koliko i oni.«

Na primedbe na koje svaki dan nadoilazim na spreda spomenuto nemam nikakvog drugog odgovorà nego obećanje.

Partizani prisilno kupe i mobiliziraju naše ljude, koji na veliko zadovoljstvo slabo im se odazivlju, a mnogi od njih, koje silom odvedu, kad ime se pruži prilika dolaze k nama i ako smo tu takorekuć brojčano nejaki, a što bi tek bilo kad bi smo bili jaki. Partizanska promičba je tako jaka pored naše skroz nikakve, da u ovim krajevim obće kunu neće nitko da prima, tako da smo i mi prisiljeni da kupujemo lire za životne potrebe.

Po mom nahođenju, a da bi se u sjevernoj Dalmaciji gdje zbilja ima mogućnosti, da se stavi red i mir i da bude zbilja ustaška Hrvatska bilo bi potrebno i to što je moguće čim prvo.

1) Da dođe u ove krajeve i to ustaške dosta bi bilo dvije bojne, a iz kojih bi mogli kroz kratko vrieme napraviti drugih ako ćemo pet, a i više i to vrlo dobrih boraca, a koje će ako to ne bude brzo mnoge upotrebiti partizani.

2) Preuzeti vlast u Zadru, jer bi to psihološki mnogo uticalo na naš narod, jer bi se time dokazala istina o proglasu da je naš Zadar.

3) Izvršiti odmah izmjenu novca, da i zadnji tragovi talijanštine nestanu i

4) Da već jedan put dođe to oružničtvo i redarstvo koje je poslano iz Zagreba pre tri mjeseca a koje do sada još nije stiglo u ove krajeve.

Kad bi se ove četiri navedene točke a koje su po mom mišljenju svladive izvršile sigurno je, da bi sjeverna Dalmacija bila zbilja za Poglavnika i Dom spremna.

Za Poglavnika i Dom — spremni!

Zemunik, dne 6. 1.1944.

(M. P.)

Ustaški Satnik:

***Jerolim Katić,*** v. r.

P.S.

Moram napomenuti danas u razgovoru Njemci su mi i to viši častnici izrazili želju, da bi u ove krajeve želili da dođu isključivo ustaške jedinice.

BROJ 451

## ZAPOVIJEST ZAPOVJEDNIŠTVA PETNAESTE PJEŠAČKE PUKOVNIJE OD 8. SIJEČNJA 1944. STARJEŠINAMA DA SPRIJEČE DEZERTERSTVO IZ JEDINICA[1]

**Fođhvatno zapovjedništvo**
**15. pješ. puk.**
**Op. broj 13 tajno**
**U Sinju 8. siječnja 1944**

Iz izvješća koje su dostavile pojedine sati vidi se da ima veliki broj domobrana — ustaša u bijegstvu, odnosno nepovraćenih sa dopusta tokom mjeseca prosinca, što je svakako za osudu, jer se u tome ogleda slab nadzor, a i osobni uticaj zapovijednika pojedinih jedinica nad namjereno ini ljudstvo.

U ovom se naročito ističe 15 sat iz koje ima najviše u bijegstvu. Da se u buduće ne bi događali ovakovi slučajevi.

Z A P O V I J E D A M

Najsvijesnije vršenje povjerenih zadataka zapovijednicima podređenih im jedinica, osobni uticaj na povjerno im ljudstvo, te na svaki način spriječiti bijegstvo dom.-ustaša — iz postrojbi (svakodnevni nadzor ljudstva i uposlenja istih). Rad, rad i opet rad.

Za odbijegle dom. — ustaše — zapovijednici će mi do 12-1-1944 god. dostaviti prijedlog postupka sa odbijeglim i sa dopusta nepovraćenih dom. — ustaša, a koje zapovjednici u svojoj nadležnosti ne mogu izvršiti.

Za odbjegle kao i za nepovratnike sa dopusta dostaviti će se iskazi poimenično, sa naznakom mjesta stanovanja i datum bijegstva, odnosno puštanja na dopust.

U buduće svi naslovnici dostavljat će ovom zapovjedništvu 5 u mjesecu broj odbijeglih odnosno sa dopusta nepovraćenih dom. — ustaša.

Zapovjednici bojna prednju zapovijest raspisaće podređenim zapovjed. sati.

Prednje se dostavlja na znanje i tačan postupak.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI

Zapovjednik podpuk.
***Potočnih,***[2] v. r.

1 Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 16-2/1, k. 520.

2 Jakov Fotočnik

BROJ 452

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI MAKARSKA OD 8. SIJEČNJA 1944. O BOMBARDIRANJU MAKARSKE OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

**Nezavisna Država Hrvatska**
**Kotarska oblast Makarska**
**Broj 125/44.**

**Makarska, dne 8.1 1944.**

**PREDMET: Izvješće o bombardovanju varoši Makarske podnaša.**

**1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA URED MINISTRA** **Zagreb**
**2) OPUNOMOĆENOM MINISTRU ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE**
**3) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE**
**4) VELIKOJ ZUPI CETINA**
**5) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI** **SPLIT**

Izvješćuje se, da je oružnička postaja Makarska pod br. 20 od 8.1 44. podniela u gornjem predmetu sliedeći izvještaj:

Dana 7. siečnja 1944 između 11 i 12 sati 4 neprijateljska krilaša doletili su sa sjeveroistočne strane nad varoš Makarsku, te kad su bili nad varoš Makarsku, odmah su otvorili iz strojnica vatru na samo mjesto Makarsku i periferiju, te bacili 14 komada bombi.[2]

Bombardiranje je trajalo oko 10 minuta, ali čim su neprijateljski krilaši otvorili strojopuščanu vatru i počeli bacati bombe, odmah je saveznička Njemačka vojska otvorila protuavionsku vatru na krilaše i za kratko vrieme odbila ih od varoši Makarske, koji su otišli u pravcu zapada.

Od eksploziva bombi poginuo je ustaški vodnik ustaške bojne u Makarskoj, Pero Troglančić i Anka Majstrović žena Nikina, stara 55 godina, dok je ranjena Perina Batošić žena Stipina stara oko 47 godina, Davorka i Neda Batošić kćeri Stipine svi iz Makarske, od kojih je Neda Batošić teže povređena, tako da joj je kost lubanje prosječena. Ranjenima je odmah pružena liečnička pomoć, a teže povređena smještena je u privatnu bolnicu u Makarskoj.

Prilikom bombardiranja porušena je jednospratna kućica Kate Benussi pk. Ivana, Kleme Luetića i Marije Baškovića, a na ostalim zgradama u neposrednoj blizini oštećeni su krovovi, unutrašnji namještaji kao i prozori polupani od detonacije i pritiska zraka. Također je oštećen Fra-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 17/15, k. 202.
2 Vidi dok. br. 457.

njevački samostan pogođen sa 2 bombe, te krov uništen za svojih 15 metara dužine, dok je unutrašnji prostor potpuno demoliran, a samoj crkvi plafon na više mjesta odpao od velike detonacije.

Prociena počinjene štete nije se mogla ustanoviti dok se ne utvrdi od strane vještaka, koji se budu odredili od strane vlasti.

Stanovništvo mjesta Makarske uslied velikog straha od bombardiranja oko 75°/o napustilo je svoje domove, te su se sklonili po raznim pećinama, a neki su otišli u okolna sela varoši Makarske, da bi sačuvali svoje živote.

ZA DOM SPREMNI!

Kotarski predstojnik: v. d.
***Ljubić,*** v. r.
(odsječni savjetnik)

(M. P.)

BROJ 453

## IZVJEŠTAJ GLAVNOG RAVNATELJSTVA ZA JAVNI RED I SIGURNOST NDH U ZAGREBU OD 11. SIJEČNJA 1944. O PRILIKAMA U ZADRU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA — MINISTARSTVO
UNUTARNJIH POSLOVA
GLAVNO RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST
PODODSJEK B-II/IV

BROJ: V.T. 71-1944.

U ZAGREBU, dne 11. siečnja 1943.

PREDMET: Prilike u Zadru.

POSEBNO IZVJEŠĆE BROJ 16

Nakon povratka iz Zadra, gdje sam proboravio dva mjeseca sa zadatkom, da osnujem prosvjetnički vod i preuzmem krugovalnu postaju, podnosim sliedeće izvješće:

KRATKI PRIKAZ BORAVKA.

U Zadar sam stigao avionom s pet pripadnika prosvjetničkog voda dne 26. XI. 1943. Odmah po dolazku primietio sam, da je stanje u Zadru

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistoriiskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 57/5, k. 218.

drugačije, nego sam bio obavješten. Krugovalnu postaju niesam mogao preuzeti, jer je to uzkratilo njemačko zapovjedničtvo u Zadru s motivacijom da će se ista predati tek onda, kad dođe u Zadar hrvatska vojska. Rad s prosvjetničkim vodom također niesam mogao započeti, jer hrvatske vojske na čitavom području ovog voda uobće nije bilo. Tako sam bio prisiljen pasivno čekati razvoj događaja. Vojničku vlast u Zadru držala je njemačka vojska, a građansku pod njemačkim nadzorom držali su Talijani. Osim toga zatekao sam u Zadru mnoštvo talijanske vojske i fašista, njih oko 16.000. — Njemačke su vlasti talijanske vojnike svakog tjedna odpremali vi Trst, tako da je za vrieme mog boravka odpremljeno preko deset tisuća. Fašisti, koji su većinom rodom iz Zadra, Šibenika i Splita provodili su u Zadru žestoku talijansku politiku. Samo pučanstvo Zadra, većinom starosjedioci, politički su bez kičme i pokorit će se svakoj vlasti, koja zavlada Zadrom. Izbjeglice — Hrvati okupljali su se oko hrvatskog konzulata u Zadru željno i nestrpljivo očekujući dolazak hrvatskih vlasti. Tako je naš dolazak kod njih proizveo oduševljenje, kojemu su dali oduška pjevanjem hrvatskih pjesama po Zadru, što je urodilo posljedicom nekojih fizičkih obračunavanja između naših i fašista. Fašisti su jednog našeg svećenika izčuškali samo zato što je rekao, da će Zadar biti Hrvatski. Kako naš dolazak nije urodio nikakvim plodom, to je raspoloženje naših izbjeglica postajalo sve crnijim, a fašističko sve vedrijim. Boravak četničkih pravoslavnih prvaka u Zadru (Longo[2] i drugi) nesumnjivo je imao tu svoje prste. Dolazak Velikog župana g. dra. V. Ramova samo je za kratko vrieme razvedrio duhove, da se sve povrati na staro. Slično se dogodilo i povodom dolaska ministra g. dra. M.[3] Lorkovića. Bombardiranje Zadra, koje je učestalo, prouzročilo je evakuiranje Zadra tako, da već poslije trećeg bombardiranja Zadar je postao pusti grad bez stanovničtva. U gradu je ostalo samo najnužnije osoblje. Veliki Župan se preselio u Zemunik, također i osoblje našeg konzulata, te ja s pripadnicima prosvjetničkog voda.

## DJELOVANJE PROSVJETNIČKOG VODA.

Naši izbjeglice u Zadru, njih oko stotina, gubili su strpljenje, te se na konzultatu počeli po malo prietiti biegom u šumu, ako se stanje stvari ne izmieni. To su većinom bivši pripadnici bande ili bivši »šumari«. Ovih posljednjih 60 doveo je iz šume također bivši šumar svećenik ANTE COTlC. Ovom mi je prigodom naglasiti, da je osim ovih vrlo veliki broj »šumara«, čisto hrvatski nastrojen, još u šumi i čeka hrvatsku vojsku, da se onda povrati iz šume. Oni su znali češće slati iz šume izaslanike, da se obavieste o dolazku naše vojske, kojoj bi se predali. Isto sam tako doznao, da se u Benkovcu nalazi oko dvije tisuće izbjeglica, koji vape za pristupanjem u hrvatsku vojsku. Takva je situacija i po mnogim drugim selima ove velike župe. Da spasim situaciju u pogledu naših izbjeglica u Zadru, odlučio sam se sa svojim bratom ustaškim nadporučnikom Krešimirom

**2 Niko Novaković-Longo**
**3 Mladen**

Eržop od ovih sastaviti prvu dobrovoljačku postrojbu hrvatske vojske. Hrvatski konzulat i Veliki Župan u toj su nas nakani poduprli. Najprije smo, i to s dosta muke uspjeli od njemačkih vlasti dobiti svu podporu u odjeći, oružju i izhrani postrojbe, kao i dozvolu za takvu vrstu djelovanja. Tada sam sakupljenim izbjeglicama u zgradi hrvatskog konzulata održao prvi govor, u kojem sam im razjasnio, da su oni prvi vojnici N.D.H. u ovom kraju. Njihovo oduševljenje, što im se ostvaruju snovi, ne da se opisati. Moj brat je njemačkim vlastima podpisao obvezu, da će se do dolaska naše vojske staviti pod nadzor njemačkih vojnih vlasti u Zadru, a čim dođe naša vojska, automatski se naša postrojba rješava obaveze i uklapa u sastav hrvatskih oružanih snaga. Tada je konačno stigao u Zadar i prvi častnik postrojbe ustaš. dopukovnik Kečeta[4] i ustaški satnik g. Katić s ovlastima, da u ovom kraju organizira dobrovoljačke ustaške postrojbe, pa je ova novoosnovana dobila naslov »1. sat 1. bojne Dobroboljačke pukovnije P.T.S.«.[5] Ova je postrojba odmah krenula na aerodrom u Zemunik i tu započela prvu obuku. Postrojbi sam dao na raspolaganje dva pripadnika prosvjetničkog voda I. Kuharića i S. Čovića. Kako se je tu našao i jedan pričuvni častnik g. Mihić, inače određen za kotarskog nadstojnika u Rabu, moje sudjelovanje u daljnjem vođenju postrojbe bilo je suvišno, te sam se ja ograničio samo na prosvjetno djelovanje, održavajući češće predavanja i obskrbivši prostorije postrojbe vojničkim i Poglavnikovim slikama, koje sam ponio od Odgojnog odjela. Postrojba je nakon par dana krenula u ranu zoru u Zemunik, koji je bio u rukama partizana. Partizani su se međutim bez borbe povukli, pa je tako Zemunik prvo mjesto, koje je u ovom kraju došlo pod hrvatsku vlast. Pučanstvo je hrvatsku vojsku dočekalo s oduševljenjem. Par dana nakon toga doznali smo, da su neki »šumari«, koje je talijanski teror potjerao u šumu, plakali od radosti, kad su izdaleka opazili, kako se u Zemuniku vije hrvatska zastava. Dabome osim takovih ima i pravih partizana s kojima je jednom došlo i do borbe. Skupinu od 80 ustaških boraca sa zastavnikom Kaićem poslao je moj brat u izvide u Poličnik, daleko 14 kilometara od Zemunika. Partizani su se iz Poličnika odmah povukli, ali su se u noći vratili u jačini od nekih 300, te napali naše u Poličniku. Borba je trajala 3—4 sata, tj. do zore, kada su se partizani povukli. U toj borbi, u kojoj je na mahove dolazilo do borbe prsa o prsa, ubijeno je 40 partizana, dva su teško ranjena naknadno umrla, a jedna partizanka Židovka iz Zagreba, navodno studentica, zarobljena je. S naše strane sretnim slučajem nije bio nitko ranjen. Naša se postrojba nakon toga vratila u Zemunik. Kasnije smo doznali, da su partizani naknadno onoj dvojici svojih mrtvih odrezali noseve i uši i za to obtužili ustaše. Narod je međutim doznao za tu potvoru, pa je to promičba samo partizane obtužila. Inače naša je postrojba u Zemuniku borbenosti i morala vrlo odličnog, a pojačala se na 160 vojnika. Od iste je postrojbe sudjelovalo i 60 ljudi u zauzimanju otoka Ugljana, koji je zauzet bez krvi i odpora.

**4 Emil**
**5 Poglavnikovog tjelesnog zdruga**

Moj brat u zajednici sa ustaš. satnikom Katićem nastojao je dobiti od Njemaca još oružje, a jer ljudstva ima vrlo mnogo, koji bi rado pristupili u hrvatsku vojsku, ali nažalost do mog odlazka nije uspjelo.

## DRŽANJE NIEMACA.

Kako iz gornjeg proizilazi, Niemci su nas poduprli u osnivanju postrojbe u Zemuniku, ali više od toga nisu skloni učiniti, te sam dobio utisak, da su i na toliko pristali radi zaštite aerodroma. Oni međutim očito pomažu naoružavanje četnika, a Talijanima u Zadru izlazili su toliko u susret, da sam ja osobno dobio čvrsto uvjerenje, da njima nije nimalo do toga, da bi išta poduprli hrvatsku stvar ne samo u Zadru, nego i u čitavom ovom kraju. To je i osobno mišljenje g. Velikog župana, koji mi je sam izrazio riečima: »Divide et Impera!«. Za ilustraciju može poslužiti i ovaj slučaj. Nas osmorica Hrvata večeralo je u jednom hotelu, kad nas je obaviestio jedan stari talijanski častnik, da nas grupa od 40 fašista traži po lokalima, da nas napadne, te da je najbolje da se uklonimo. Naravno, da se mi nismo uklonili, nego smo pripremili samokrese, da ih spremno dočekamo. U međuvremenu je o tome obaviestio njemačke vlasti zamjenik generalnog konzula g. Juvančić, te je došao jedan njemački častnik s jednim vojnikom. Fašisti su zaista došli s očitom namjerom, da nas napadnu, što se vidjelo po njihovu držanju, ali ih je valjda u tome spriečila prisutnost Niemaca. Naknadno smo doznali iz pouzdanih izvora, da su zabranili ulaz u lokal konobarima s opomenom, da će na nas baciti bombe. Sutradan je uložena kod njemačkih vlasti žalba, a dva dana nakon toga, ja i dvojica pripadnika prosvjetničkog voda pozvani smo k njemačkom častniku na Kvesturu, koji nam je ODUZEO SAMOKRESE, premda smo mu pokazali dozvolu za nošenje oružja baš u Zadru, koju je podpisao general Glaise von Horstenau. To je značilo nas razoružati i prepustiti na milost i nemilost napadača, no mi smo se uzprkos zabrani obskrbili sa novim revoluverima.

## DRŽANJE TALIJANA.

Kako sam već spomenuo držanje Talijana je žestoko protuhrvatsko. Novine »Giornale di Dalmazia«, koje su dnevno izlazile u Zadru, znale su često donosili mnoge aluzije na uštrb Hrvata. Mussolini je žrtvama neprijateljskog bombardiranja dodielio veliku svotu Lira, a naš konzulat bio je spriečavan u davanju podpore nastradalim Hrvatima. Talijanski agenti često su znali blokirati zgradu konzulata, legitimirati ulaznike, te sam i sam prigodom pokušaja zaštite jedne Hrvatice, gotovo dospio u zatvor. Osjećali smo, da smo nemoćni i prema Niemcima i prema Talijanima, osjećali smo, da je naš boravak u Zadru pod ovakvim okolnostima suvišan a za nas osobno čak pogibeljan, ali nam politički razlozi niesu dozvoljavali napustiti Zadar, jer bi to s promičbenog gledišta za Talijane bio veliki uspjeh, a za naše izbjeglice velik poraz. Zadar smo mogli napustiti tek onda, kada su ga uslied bombardiranja napustili svi, i Niemci i

stanovnici i naši napadači. Inače »Giornale di Dalmazia« često je puta znala naglašavati »italianisima Zara« i »italianissima Dilmazia«, a to isto je bilo objelodanjeno u listu kao posebna točka novog program republ. fašističke strane.

PITANJE ČETNIKA.

Četnici su proveli mobilizaciju svih svojih muškaraca od 16—60 godina starosti u ovom kraju. Stavili su se podpuno na raspolaganje Niemcima, što su oni — kako se po svemu vidi — prihvatili i poduprli. To može indirektno razjasniti i ovaj slučaj. Naši ustaše u Zemuniku ponašaju se prema četnicima, koji se znadu trenutno zadržati u Zemuniku, vrlo korektno iz razumljivih razloga. Četnici su pak jedne večeri u neposrednoj blizini ustaške straže pjevali: »Mi četnici Srbije i Like, poklat ćemo sve katolike-«. Našem Velikom županu nije bilo moguće išta drugo poduzeti osim uložiti žalbu, a da i ne sazna njemačke protumjere. Inače cestu, koja vodi od Zemunika preko Gračaca do Bihaća, čuvaju gotovo svu do Bosanske Krupe uz Niemce i bradati četnici, koji su se zakleli, da se neće brijati, dok ne dođe u Jugoslaviju kralj Petar!

KATOLIČKO PUČANSTVO.

Poznato je već od prošlog svjetskog rata, da je pučanstvo ovog kraja davalo uviek odlične borce, o čemu sam se i sam mogao osvjedočiti. Vidjeti brkata starca i 16-godišnjeg mladića u iztrošenim odielima i poderanim opancima kako stupaju s »U« na kapama i sa hrvatskom zastavom na čelu povorke, te kako s fanatizmom i upravo nekom svetom rodoljubnom pobožnošću pjevaju spremni na krv i najtežu borbu: »Hajde Petre, preko Drine u tri p[...] materine«. Ovo pučanstvo je apsolutno uz hrvatske vlasti, za hrvatsku državu. Za razliku od mnogih krajeva, koji štite aktivno iii pasivno partizane, ljudi ovoga kraja dojavljuju nam svaku novost o partizanima. Inače su starci dolazili k mome bratu i molili ga, da ih primi u ustašku postrojbu. Još mi je naglasiti, da ovdje pučanstvo ne luči ustaštvo od Hrvatske, nego su i ta dva pojma srasla u divnu cjelinu. Tek pričuvni častnik g. MIHIĆ nepovoljnim izražavanjem o ustašama, htio je unieti zabunu u tom pogledu. Moj ga je brat radi toga riešio dužnosti u postrojbi i prijavio Velikom županu, koji je izjavio, da će se radi toga naknadno podnieti protiv njega postupak.

NEGATIVNE KONSTATACIJE.

Ne samo ja osobno, nego i Veliki župan i svi Hrvati, koji su upućeni u Zadar, stekli smo dubok dojam na temelju raznih okolnosti, da u Zagrebu vlada dielom neznanje, a dielom sabotaža, kraj kojih su upravo nemoćni oni, koji vide i hoće državi i narodu dobro. Ovaj kraj bi dao u najkraćem vremenu barem 10.000 odličnih vojnika, kad bi bilo oružja i častnika. Ni jedno ni drugo iz Zagreba ne dolazi. Ustaš. dopukovnik Kečet

prigodom svog dvodnevnog boravaka u Zemuniku izjavio je, da se stotina naših častnika prijavila dobrovoljno za Dalmaciju, ali su većini molbe odbijene. On je odputovao dolje s nedovoljnom količinom oružja i odjeće, te se nakon dva mjeseca morao vratiti u Zagreb, da namoljaka novu dovoljnu količinu.

Znatan broj osoba, koji su stigli u Zadar kao predstavnici hrvatskog činovničtva, bez mozga je i bez rodoljublja, te se upravo čudim, tko ih je poslao dolje, da budu pioniri ustaštva i hrvatstva u ovom kraju.

Srećom Veliki župan nije mogao preuzeti vlast radi Niemaca. Ali da je preuzeo, bio bi doživio strahoviti neuzpjeh, jer on osim novaca nema savršeno ništa drugo. Pitanje kotareva, školstva, sudstva i brojnih drugih ustanova bilo bi u ćor-sokaku, jer nema 4—5 ljudi na raspolaganje za čitav kotar, a trebao bi ih na stotine. Dokaz je i taj što je on za tek dva uzpostavljena kotara (Preko i Zemunik) morao posegnuti za mojim osobljem.

MIŠLJENJE.

Dosadašnje stanje u ovom kraju nije još ugrozilo nade, da bi se od ove Velike župe mogla stvoriti pionirska župa ustaške Hrvatske. Ali bude li ovako išlo dalje — a ja sam sklon vjerovati, da će baš ovako ići i dalje — izgubit ćemo sve one prednosti, koje nam situacija obilno pruža.

Ne shvaćam njemačko držanje, koje podupire i Talijane i četnike i Hrvate na jednom te istom području, koje je po Führerovoj odluci pripalo našoj državi. Najmanje pak razumijem nemoć naših, a da u ovoj stvari krenu kola s mrtve točke. Ne znam koliko je o čitavoj ovoj situaciji obavješten g. ministar dr. Lorković prigodom svog boravka u Zadru i prema tome koliko je obavješten Poglavnik. Ako nema odjeće i ne treba je, i partizani i četnici su bosi, a naši bi bili zadovoljni i sa samom puškom i dobrim častnikom.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

PODATCI: »Daniša«

NADSTOJNIK.
***Tibor Vasko,*** v. r.

(M. **P.)**

**BROJ 454**

## NEDJELJNI IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U SPLITU OD 20. SIJEČNJA 1944. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 27. PROSINCA 1943. DO 2. SIJEČNJA 1944. GODINE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
V. T. Br. 4/44.

Split, dne 20. siečnja 1944.

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike Župe Cetina u Splitu za vrieme od 27. XII.—2.1 1944. g.

1) Ministarstvu unutarnjih poslova
   a) Uredu Ministra
   b) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost
2) Ministarstvu vanjskih poslova
   Politički odjel
3) Ministarstvu hrvatskih oružanih snaga
   za glavni stožer

Zagreb

4) Glavarstvu građanske uprave

Split

Savezno okružnici Ministarstva unutarnjih poslova od 15. I. 1942. V.T. br. 14-I-B-1942. predlažem Naslovu sliedeći izvještaj:

ad I) kao u prošlim izvještajima time, da djelatnost pobunjenika popušta uslied poduzetih akcija čišćenja od strane naše i njemačke vojske.

Za gornje razdoblje primljeni su izvještaji o sliedećim događajima i nasiljima:

1) Dana 28. i 29. XII. 1943. vodile su se borbe na području općine Vrlika, kotar Sinj, između četnika i partizana, ali su se četnici morali povući sa područja te općine, budući su partizani navaljivali sa III. VIII. i X. partizanskom brigadom, dok je četnika bilo samo 400.[2]

Dana 29. XII. 1943. partizani su se morali povući, jer je četnicima došlo pojačanje iz Knina i Drniša. Partizani su imali oko 60 mrtvih i 40 ranjenih, dok četnici znatno manje.

Po izjavi partizana Kbenšpangera iz Splita, koji se predao našim vlastima, partizani su dobili od strane Engleza više strojo-samokresa, vojničkih odora i živežnih namirnica, a to sve morskim putem preko uvale Primorski Dolac.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 20/3-2, k. 266.

2 Vidi dok. br. 24.

2) Dana 30. XII. 1943. partizani su sa otoka Brača (blizu Postira i Pučišća) ispalili na Omiš 10 topovskih granata 11 cm, ali žrtava nije bilo, dok je šteta znatna.

3) Dana 31. XII. 1943. ispalili su partizani još 2 topovska hitca na hotel Avdić u Omišu, gdje su smješteni njemački odredi, ali nije bilo ni žrtava ni štete.

4) Dana 1.1.1944. napali su partizani kod sela Glavica, općina i kotar Sinj, jedna kola sa njemačkim vojnicima, ali bez uspjeha.

5) Dana 2.1 1944. došlo je do borbe između njemačke jedne bojne i partizana kod sela Hrvače, općina i kotar Sinj, u kojoj su partizani izbačeni iz sela Hrvatce.[3] Na njemačkoj strani bio je jedan ranjeni vojnik, dok na strani partizana nije poznato.

6) Istoga dana u mjestu Vrlika predao se njemačkoj straži partizan Purina Filip iz Splita, 15 godina, bez oružja. Isti je predan njemačkom vojnom zapovjedničtvu.

7) Istoga dana nalazili su se u gostioni Ralje Stjepana u Kaštel--Lukšiću dva četnika i to: Grubišić iz Solina i Franić Ivan iz Kaštel--Lukšića, gdje su počeli izazivati ostale goste govoreći, da će opet doći Jugoslavija i Kralj Petar. Pri tom, da su vadili bombe njemačkog porieckla. Oružnička postaja ih nije mogla uhititi, jer da su tu bila i dva njemačka vojnika, koji su za to znali, ali nisu uredovali, poslie toga su nestali iz Kaštel-Lukšića.

Ad II—VIII) kao u prošlim izvještajima bez osobitih promjena. Sinj, jedna ustaška postrojba pod zapovjedničtvom ustaškog vodnika Matković Mile te je pucajući ranila mladića Šuško Iliju. Nadalje odniela tom pučanstvu živežnih namirnica.

Za Dom — Spremni!

Veliki Župan
*Luetic** v. r.

(M. **P.)**

**3 Vidi dok. br. 10.**
**4 Ante Luetić**

L

BROJ 455

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U DRNISU OD 22. SIJEČNJA 1944. GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE U SPLITU O STANJU JAVNE SIGURNOSTI U KOTARU[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska oblast u Drnišu
V.T. Broj 3/44.

Drniš, dne 22. siečnja 1944.

Predmet: Narušavanje stanja javne sigurnosti.

Glavaru građanske uprave — Split
Velika Župa Bribir — Šibenik

Stanje javne sigurnosti na području Kotarske oblasti Drniš, počam od 1. studenoga 1943. pa do danas znatno se pogoršalo. Stanje javne sigurnosti na pomenutom području narušili su i dnevno narušavaju jedino naoružani četnici, koji se nalaze u spomenutom području, kao i oni koji dolaze u cilju vršenja akcije ili bilo u kakovoj formi borave ili prolaze područjem ovog kotara.

Njemačke savezničke vlasti bez ikakovog sporazuma sa Hrvatskim vlastima naoružavale su oko 2000 četnika, koje oni jednim dielom i uzdržavaju, četnici zlorabe dano im povjerenje na štetu obće Hrvatske stvari, jer u mjesto da vrše povjerenu im vojničku dužnost, sa primljenim oružjem ubijaju, pljačkaju, zlostavljaju, vrieđaju i siluju hrvatsko pučanstvo. Od izvršenih 121 teških kaznenih djela samo četnici počinili su 105, a partizani i ostalo pučanstvo 16. Hrvatsko oružničtvo ne može uredovati protiv takovih četnika kojih ima naoružanih preko dvije tisuće, a oružnika 130, te četnici otvoreno i javno izjavljuju, da su njih naoružali i primili pod svoje okrilje Njemačke vojne vlasti, pa da ih na odgovornost mogu samo oni pozvati i nitko drugi, jer da oni ne poznaju NDH, njene zakone niti njene vlasti. Uobće četnici i ne misle na suradnju sa hrvatskim vlastima, već uzprkos što znadu da stanuju na području NDH proširuju djelokrug svog rada, jer u selima gdje stanuju pravoslavci, pa makar i u manjini uspostavili su svoje oružane jedinice i naredili im, da u ta sela ne smiju dolaziti hrvatske vlasti ili oružnici. U Drnišu su uzpostavili svoju komandu iako je ovdje sjedište Ustaške pukovnije i Ustaške Bojne. N.pr. na pravoslavni dan došli su pod oružjem u Drniš, tu pucali izazivali hrvatsko pučanstvo i vlasti držeći govore uperene protiv NDH, nazivajući Drniš »krvavim Drnišem« koje osveta čeka, a da za sve to od odgovornih hrvatskih vlasti nisu tražili dozvolu ni odobrenje.

Prema tome od dolazka savezničke njemačke vojske do danas, stanje javne sigurnosti na području Kotarske oblasti Drniš pogoršalo se za 75%.

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 15/6, k. 202.

Doduše Njemačka komanda kod intervencija za razna krivična djela dozvoljava da se četnici liše slobode, ali to nije moguće izvršiti zbog ogromnog broja naoružanih četnika. Podpisani je više puta intervenirao da se četnici ne naoružavaju, nego da se oružje daje hrvatskoj miliciji. Doduše naša milicija dobila je nešto pušaka, ali to daleko zaostaje za onim što su dobili četnici, a koji su to razlozi, da četnici imaju prednost u naoružavanju, podpisanom nije poznato. Opazilo se je u zadnje vrieme da se mnogi partizani vraćaju svojim kućama i prijavljuju se raznim bojnim jedinicama, više puta jave se i četnicima. Na saslušanju kod ove Oblasti devetorica povratnika iz Šibenika izjavili su da su ih četnici u Gračacu tukli i zlostavljali, jer su katoličke vjere, dok predane partizane pravoslavce uopće nisu dirali, nego im stavljali šajkaču i jugoslavensku kokardu.

Od počinjenih zlodjela, koje su napravili četnici jedino su do sada trojica četnika lišena slobode i predana našem Sudu, koji su 12. siečnja 1944 napali listonošu BUČIĆA IVANA iz Siverića, isprebijali ga i odnieli što u novcu, a što u drugim predmetima oko 100.000 Kuna.

Moli se Glavara Građanske Uprave i Velikog Župana, da traže kod Njemačkih vlasti, da se četnici kazne za ova krivična djela doli niže navedena, jer ih do sada nitko nije uzeo na odgovornost;

1) Četnike sa željezničke stražare Sedramić, koji su u noći između 5 i 6 studenoga 1943. ukrali RADIČ IVANU iz Donjih Planjanja 30 komada ovaca.

2) Četnika MILANA GJUIĆA iz Knina, koji je 12. 11. 1943. na željez. postaji u Perkoviću iz vlaka bacio bombu na ustaše.

3) Četnika PERlSlČ LJUBU iz Kričaka, koji je još sa dvojicom nepoznatih četnika u četničkoj posadi u Unešiću oduzeo BORZIČ ANTI Ilijinu iz Vinova Donjeg 200.000 Kuna i zlostavljali i njegovu suprugu, to je bilo noću 15.11. 1943. godine.

4) Četnika PERlSlČ BOŽU iz Kričaka koji se nalazio u četničkoj posadi u Unešiću, te provalio u kuću BUSEVIĆ MARKA p. Mate iz Utora Donjih dana 20. 11. 1943. i odnio mu 35 ovaca i 14 koza.

5) Zapovjednika častničke postrojbe u Unešiću, kapetana Poduju, koji je u uredu željez. postaje uklonio sliku Poglavnika Dr. Ante Pavelića i na zgradi istakao srbsku zastavu.

6) Četnika SUNARU MARKA, i dr. sa četničke postrojbe u Vrpolju kod Šibenika, koji su 4. 12. 1943. u noći ubili PLENDZU MARKA TOMINA, na njega privezali 50 kg. gvožđa i ubacili ga u cisternu željezničke postaje u Vrpolju, u cilju da se otruju Ustaše i ostalo pučanstvo, koje je odatle uzimalo vodu.

7) Iste četnike, koji su u noći 5.12. 1943. odveli PLENDZU MARKA MIJINOG I MUDŽINIČ ANTU iz njihovih kuća pa ih na sadistički način umorili i pokopali u selu Jadrtovac.

8) Četnike iz sela Žitnica, koji su noću između 6 i 7. 12. 1943 ukrali KRNIČ DINKU IVANOVU iz Konjevrata 23 komada ovaca i te je ovce prodavao u Šibeniku četnik BEADER VOJIN iz Zitnića.

9) Četnike, koji su sa tornja katoličke crkve u Skradinu skinuli i poništili hrvatsku zastavu, opljačkali četiri katolička sela, te zaklali mirnog seljaka PODRUG STOJANA.

10) ČETNIKE Ljubićeve čete koji su 3.1 1944. u selu Čevoglave ubili PERKOVIĆ FILIPA i njegova sina MATU, koje su našli odnosno četnici ih zatekli gdje mirno kopaju svoju njivu.

11) Isti četnici istog dana zapalili su Hrvatu PERKOVIĆ JOKI, pok. Petra iz Čevoglava štalu i dva stoga sijena.

12) Isti četnici (Ljubićeva četa) su na povratku iz Mirlović Polja prolazeći kroz selo Moseć odnieli su STRUNJI TOMI pok. Mate 36 ovaca i 20 koza, te sve dotjerali u četničku komandu Žitnić.

13) Četnike koji su 3. siečnja 1944 godine hapsili, tukli i proganjali seljake iz sela Dubrava, sa sobom odveli 6 seljaka katolika za čiju se sudbinu do danas nezna, pa je na temelju toga veliki broj pučanstva pobjegao iz sela Dubravica, kotara Šibenik i došao u selo Brištane ovog Kotara bez igdje ičega, samo da spase gole živote.

14) Četnika GRAĆANIN MIRKA iz Kanjane koji je 28. 12. 43. u večer na tri mjesta ranio iz vojničke puške zapovjednika Hrvatske milicije u Siveriću RADELJKA FRANU.

15) Četnike iz sela Kričaka, koji su 11.1 1944 pucali iz vojničkih pušaka na cestara PRANIĆA JERU iz Drniša i na njegove radnike, koji su popravljali državnu cestu koja vodi iz Drniša prema Splitu, naime i ovo je dokaz da četnici nedaju kroz pravoslavno selo, čak ni cestu popravljati.

ZA DOM SPREMNI!

Kotarski predstojnik:
***Paštar,*** s. r.

**BROJ 456**

## OBAVJEŠTENJE MINISTARSTVA UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH OD 24. SIJEČNJA 1944. MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA O OSNIVANJU »JUŽNODALMATINSKE MILICIJE« OD STRANE NJEMAČKE VOJSKE JUŽNO OD DUBROVNIKA[1]

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA**
**MINISTARSTVO UNUTARNJIH POSLOVA**
**Broj: V.T. 17/1944.**

Zagreb, dne 24. I 1944.

Predmet: Pozivanje u »južno-dalmatinsku miliciju« od strane njemačke vojske?

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA,
na ruke g. generala Navratila,
Zagreb

Zapovjednik njemačke 359. grenadirske pukovnije, pukovnik Heesch (181. Gebirgsdivision)[2] osnovao je južno od Dubrovnika neku »južno-dalmatinsku miliciju«, te spriečava novačenje ljudi za hrvatske oružane snage. Na čelu ove milicije je neki bojnik Ferro, što se Naslovu stavlja do znanja s time, da hrvatska vlada ne može pristati, da se na području Nezavisne Države Hrvatske osnivaju milicije, koje nisu osnivane sporazumno sa hrvatskom državnom vladom, a naročito ne milicije, koja omogućuje bježanje od udovoljenja vojničke dužnosti.

Hrvatska državna vlada ne može na to pristati, da pojedini njemački zapovjednici na svoju vlastitu ruku osnivaju svoje milicije.

U prilogu dostavlja se prepis dopisa zapovjednika odsjeka 359. grenadirske njemačke pukovnije Ustaškom stožeru u Dubrovniku.

Za Dom spremni!

POMOĆNIK MINISTRA, **DRŽAVNI** MINISTAR:
Dr. ***Vjekoslav Vrančić,*** v. r.

1 Prilepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 7/3-2, k. 265.
2 Odnosi se na 118. brdsku diviziju.

Prilog.

Broj i predmet gornji. Zagreb, dne 24.1. 1944.

MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA,
Zagreb

Na znanje.

Za Dom spremni!

POMOĆNIK MINISTRA DRŽAVNI MINISTAR
(M. P.) Dr. ***Vrančić*** v. r.

**BROJ 457**

**IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI MAKARSKA OD 28. SIJEČNJA 1944. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU KOTARA U PRVOJ POLOVICI SIJEČNJA 1944. GODINE**[1]

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA**
**KOTARSKA OBLAST MAKARSKA**
**Br. Taj. 7/44.**

**Makarska, dne 28.1. 1944.**

**Predmet: Doglasno izvješće za I. polovicu u mjesecu siečnju 1944. g.**

**1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA**
**URED MINISTRA ZAGREB**
**2) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE**
**3) OPUNOMOĆENOM MINISTRU ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE**
**4) VELIKOJ ZUPI CETINA**
**5) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI SPLIT**

**Temeljem izdatog naređenja podnosim u gornjem predmetu sliedeći izvještaj:**

**1. OBCA UNUTARNJA SITUACIJA:**

**1. Raspoloženje pučanstva:**

**Neprijateljska promičba još se uviek osjeća u narodu i većina pučanstva — naročito primorskog — vjeruje u pobjedu partizanstva. Narod se je dobrim dielom u pojedinim selima počeo slobodnije pristupati oruznicima i državnim oblastima. U Makarskoj poslie bombardiranja grada po-**

3 Vidi dok. br. 458.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 60/1-2, k. 137A.

jedini Njemački vojnici su pljačkali napuštene stanove. Pučanstvo je dobrim dielom pobjeglo na otoke, sa partizanima a sada se pojedini vraćaju i pričaju najgore o partizanima i pored ovog, kako je navedeno, želje jednog diela pučanstva su na strani partizana.

Pravoslavci: nema ih na području voda.

Židovi: nema ih na području voda.

**2. Četnička akcija i poduzete protumjere:** nije bilo.

3. **O komunizmu:** na području voda u (oblasti Biokova) krije se 150 do 200 naoružanih partizana. Imaju strojnice i bacače. Pribjegavaju im još uviek partizani sa otoka Hvara i Brača, prije nego je zauzet sa strane Njemaca. Vrše napade na putu Vrgorac—Makarska, napadaju ustaške i njemačke kamione.

Dne 9. siečnja 1944. g. oružnici postaje Baškavoda, pronašli su u jednoj zapuštenoj štali u Baškojvodi jedan prijemni krugoval talijanskog fabrikata i koji je služio talijanskoj vojsci. Krugoval je u limenoj kutiji, a djelovi su mu nepoznati.

**O avionima**

Dne 7. siečnja 1944. g. engleski avioni njih 6 bombardirali su Makarsku.[2] Izbacili su 16 bomba. Oštećen je franjevački samostan i crkva. Srušene su 2 kuće i desetak ih oštećeno. Poginula je jedna žena i jedan ustaški dočastnik.

Dne 11. o. mj. u četiri navrata bombardirali su engleski avioni i bombe bacili težeg i lakšeg kalibra u pregrade i u grad. Žrtava je bilo među Nemačkim vojnicima (4 mrtva) srušene 4 kuće, oštećeno što teže što lakše 60% kuća u gradu. Potopljen je i zapaljen jedan Njemački brod tz. tvrđava i oštećen je jedan drugi brod, koji je u službi Njemačke mornarice. Bombardiranje je izvršilo 6—12 bombaša.

Iste večeri pucali su neprijatelji sa otoka Brača i Hvara kao sa brodova iz topova na Makarsku i Makarsko primorje. Poginula su 4 Njemačka vojnika i ranjeno ih je 12.

Krilaši naljetaju svakodnevno vodno područje i svi su većim dielom neprijateljski.

Dne 12. o.mj. sukobili su se Njemački lovci sa engleskim krilašima nad područjem postaje Gradac. Njemačkih je bilo 8 a engleskih 11. Oborena su 3 engleska aviona.

Dne 16. o.mj. 2 neprijateljska krilaša napali su iz mit. strojnih pušaka Bašku Vodu, te ranili 2 Njemca i jednog Talijana.

**4. O akciji radu i kretanju sumljivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata provokatora i protudržavnih elemenata:**

**5. O stranoj promičbi među pučanstvom:**

Vrši se putem krugovala i došaptavanja protudržavnih elemenata na veoma prikriven i prepreden način. Ova promičba ima veliki utjecaj na ovdašnje pučanstvo pa i onda ako se radi o nevjerojatnim i nemogućim stvarima.

2 Vidi dok. br. 452.

**6. O prilikama prehrane i promet:**

Prehrana je loša kako kod pučanstva tako i kod državnih službenika. Zbog slabe prehrane pučanstvo je odato švercu i ciene su svim državnim namirnicama tako skupe, da nisu uopće pristupačne onim koji se ne bave švercom ili koji nemaju drugih visokih prihoda. Promet tako rekući ne postoji nikakav, pak je i sa ove strane zabrinjavajuće. Mjesecima ima da nije došlo prehrambenom kotarskom odboru hrane, pa oni baš siromašni koji nemaju nikakvih prihoda formalno gladuju. Bombardiranje Makarske pogoršalo je prometne prilike kao i prehrambene u većoj mjeri.

[...]

IV. OBĆI ZAKLJUČAK:

1. Stanje javne sigurnosti je nepovoljno.

Prometne prilike su nesigurne i skoro obustavljene uslied djelatnosti neprijatelja iz zraka na kopnu i moru.

Prehranbene prilike loše a naročito kod državnih službenika i to koji imaju porodicu.

V. POSTAJE KOJE NEDJELUJU:

Kozica, i za sada se ne bi mogla održati za slučaj uspostave, pak ju do ponovnog čišćenja Biokova i prostora južno od Biokova do Metkovića nebi bilo preporučljivo uspostavljati.

VI. ORUZNICKE POSTAJE KOJE SU OBNOVLJENE:

Igrane i Gradac.

VII. OSTALI VAŽNI DOGAĐAJI:

Neposredno iza bombardiranja Makarske, građanstvo je napustilo svoje stanove iz straha. Bilo je slučajeva pljačke stanova. U kući lučkog ureda u Makarskoj pronašao je lučki zapovjednik Ivo Rendić raznih stvari u većoj količini za koje se misli da su opljačkane od strane Njemačkih vojnika, jer oni stanuju u kući lučkog ureda. Stvari je odnio posadni zapovjednik u svoje zapovjedničtvo van gradskog područja. Mjesni zapovjednik kao i potpisani intervenirali su kod Njemačkih zapovjedničtava da se suzbije pljačka od strane njihovih vojnika. Poslije moje intervencije kod zapovjednika Njemačke carinske pogranične straže u Makarskoj vraćeni su opljačkani stolnjaci u gostionu Jakova Lisca, koju su prije jednu noć iz polupane oštećene gostione, ukradeni po nepoznatom tatu. Po gradu krstare oružničke i ustaške ophodnje.

Dne 2. o.mj. čobani Maras Ante i Marinko iz sela Tučepi, kotara Makarska, igrali su se sa jednom neopaljenom minom iz bacača, pa je mina eksplodirala, te prvi poginuo a drugi teško povređen. Oba su djeca.

Rad bivše seljačke zaštite na području voda ne zapažase.

ZA DOM SPREMNI!

Kotarski predstojnik: v. d.
***Ljubić,*** v. r.
(odsječni savjetnik)

BROJ 458

## NAREĐENJE ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG ZBORNOG PODRUČJA OD 1. VELJAČE 1944. O USTROJSTVU JUŽNODALMATINSKE MILICIJE[1]

ZAPOVJEDNICTVO III ZBORNOG PODRUČJA
POPUNIDBENI ODJEL
Popun. **br.** 255/taj.
U Sarajevu 1. veljače 1944 godine.

PREDMET: Ustrojstvo Južno-Dalmatinske milicije
i popuna iste.

1) Zapovjedničtv: ***C-.*** pješačke divizije
[Ostale adrese izostavljene]

**Ministarstvo oružanih snaga sa Ustr. br. 10415/taj 43. dalo je načelnu saglasnost za djelovanje i ustrojavanje Južno-Dalmatinske milicije,[2] s tim da je ova milicija podređena 6. pješ-diviziji.**

**Sa Ustr. br. 10665/taj-43 odobrio je Minors 6 pješ.-diviziji da se u Južno-Dalmatinsku miliciju mogu uvrstiti obveznici godišta 1907 i stariji.**

**Savezno gornjem, a temeljem naloga Minors-a Ustr. br. 388/taj od 21/Ì-44, kojim su naložene daljnje smjernice u pogledu popune Južno--Dalmatinske milicije**

**Z A P O V J E D A M :**

**Daljnje popunjavanje i postrojavanje Južno-Dalmatinske milicije imade obavljati zapovjedničtvo 6 pješačke diviz. sporazumno sa njemačkim zapovjednicima, a prema nižem izloženom.**

**1) Obveznici koji se sada nalaze u Južno-Dalmatinskoj miliciji imaju u istoj ostati. To su svi obveznici uvršteni do danas u postrojbe ove milicije.**

**Od ovog se izuzimaju: obveznici zrakoplovci, koji stoje na raspoloži zrakoplovstva rođeni 1906 i mlađi, obveznici željezničke bojne, rođeni 1910 i mlađi i obveznici dojavničari rođeni 1910. i mlađi.**

**U buduće za popunu ove milicije mogu se uzimati samo dobrovoljci i obveznici koji su stariji od 32 godine i mlađi rođeni 1927 i mlađi pješaci.**

**Godište 1926 ne može se u buduće uvrstiti u ovu miliciju, jer podpada služenju obvezničkog djelatnog razdoblja. No ako ima dosada takovih uvrštenih (rođeni 1926) mogu isti ostati u miliciji kao dobrovoljci, nu tim da kad im dođe vrijeme za obvezatno djelatno razdoblje, te budu pozvani**

1 Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, k. 136, t. U, d. 7.
2 Vidi dok. br. 456.

od strane nadležnog Dopopuna, na stavnju odnosno za nastup obvezatnog djelatnog razdoblja, imaju se od milicije otpustiti.

2) Imaju se odmah odpustiti iz milicije svi oni pričuvnici i djelatnici koji su odbjegli iz svojih postrojba, a u kojima su bili u domobranskoj službi (Zapovjed ovog Zapovjedničtva Popun. br. 177/taj od 20/1-44).

U koliko bi se u tom pogledu nailazilo na kakove smetnje od strane njemačkih zapovjedničtava, ovo će službeno utvrditi zapovjedničtvo VI. pješ. diviz. i izvjestiti Minors putem ovog zapovjedničtva.

3) Da bi se imala tačna očevidnost obveznika uvrštenih u postrojbe Južno-Dalmatinske milicije imade se postupiti ovako:

a) U zapovjedničtvu Južno-Dalmatinske milicije imadu se ustrojiti i provoditi točna očevidnost svih uvrštenih domobranskih obveznika i to sa svima njihovim osobnim i vojničkim podacima.

Za sve do sada uvrštene a u buduće za novo primljene dobrovoljca momčadskog stališa imadu se poslati nadležnim Domobranskim Popunidbenim zapovjedničtvima u skupni popis sa podacima: tek-br. rod vojske, čin, ime i prezime, godina rođenja, mjesto rođenja (općina, kotar) nadležno mjesto (općina, kotar), kada je stupio u miliciju i opaska (posebno popunidbenim zapovjedničtvima).

d) Domobranska popunidbena zapovjedničtva kad prime popise po gornjoj točki provesti će potrebno kroz svoje očevidnosne knjige. Pri tome valja provjeriti dali među upisanim obveznicima imade i takovih koji su bili već predočeni i upućeni u postrojbe, te postoji vjerojatnost da su pobjegli iz svojih postrojbi. Za takove prikupiti podatke od njihovi postrojbi i prema posljedku dalje postupiti.

Za sve domobrantske obveznike koji su primljeni u Južno-Dalmatinsku miliciju do danas, imaju nadležni Dopopuni po primitku popisa obveznika staviti izvan kriekosti njihove pozivne zapovjedi, u koliko su pozvati u domobransku službu za druge postrojbe, smatrati ih uvrštenim u postrojbe Južno-Dalmatinske milicije i potrebno pribilježiti u očevidnosnim knjigama.

S tim u savezu imaju biti riješeni i svi do sada pokrenuti spisi za odgodbu domobranske službe pričuvnika uvrštenih u ovu miliciju, a pozvati za druge postrojbe.

Nakon providbe podataka za uvrštene pričuvnike u očevidnosnim knjigama poslat će nadležni dopopun popise pričuvnika i nadležnim doknadnim osnutcima, koji imaju također provesti potrebno u svojim očevidnim knjigama.

4) Do daljnjega imade se Južno-Dalmatinska milicija oslanjati u pogledu očevidnosti i popune na osnutak doknadne bojne 13. Lovačke pukovnije u kojoj se ima povesti posebna očevidnost svih pripadnika Južno-Dalmatinske milicije, odnosno nadležnih dopopuna.

5) Zapovjednik VI. pješ. div. poduzet će sve potrebno za pravilno ustrojavanje i popunjavanje Južno-Dalmatinske milicije u duhu ove zapovjedi.

**6) Hrvatski časnik za vezu obavjestiti će o gornjem i nadležne njemačke vlasti na području ovog zapovjedničtva.**

| | | |
|---|---|---|
| **Za točnost P.O.Z.** | | **Zast. zapovjednika** |
| **Pročelnik-pukovnik:** | | **Pomoćni general** |
| ***(Bosnić)* v. r.** | **(M. P.)** | ***(Pacak),* v. r.** |

**Štabu VIII Korpusa N.O.V.J., dostavio R.O.C.[3] — »CETINA«**

BROJ 459

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SINJU OD 3. VELJAČE 1944. O NAPADU PARTIZANA NA USTAŠKU POSADU IZ HRVAČA[1]

**Kotarska oblast u Sinju**
**Taj. broj : 40/44.**

**Sinj, 3. II. 1944.**

**Izvješće o borbi u selu Biteliću.**

| | |
|---|---|
| **1. Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajničtvo** | **Zagreb** |
| **2. Ministarstvu unutarnjih poslova — Glavno ravnoteljstvo za javni red i sigurnost** | **Zagreb** |
| **3. Ustaškoj Nadzornoj Službi** | **Zagreb** |
| **4. Velikoj Zupi Cetina** | **Split** |
| **5. Župska Redarstvena Oblast** | **Split** |

**Oružnička postaja Ribarić pod Taj. br. 17/44 od 30.1.1944. dostavlja:**

**Dne 28 siečnja 1944. oko 7,00 sati, ustaška posada iz sela Hrvača krenula je preko »Panja« u selo Bitelić, da izvrši pretres kuća, i u istom selu kod »Jukića« i »Čurkovića« kuća dočekali su ih partizani, sa puščanom i strojopuščanom vatrom podpomognuti sa bacačima mina, koja je borba trajala sve do 14,00 sati, kojom prilikom naša posada morala se povući budući su partizani bili nadmoćniji, nakon čega su se partizani povukli prama Vrdovu 20 km. sjevero-zapadno od Sinja, potisnuti od strane Njemačkog topničtva iz sela Hrvača.[2]**

**Prilikom ove borbe na našoj strani bio je jedan domobran teže ranjen od bacača mina, a jedan ustaša lakše ranjen od puške, dočim gubitci na strani partizana nisu poznati.**

3 Rajonski obavještajni centar.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 6/2-2, K. 197A.

2 Vidi dok. br. 95 1 461.

**Dne 30 siečnja 1944. godine, oko 9,00 sati predao se je sa oružjem i streljivom našoj posadi u selu Hrvačima, partizan Romić Ivan sin Marka iz sela Hrvača, općine i kotara Sinj, star 25 godina. Imenovani je bio kao djelatni partizan. Komandir preleteće čete, 5. bataljon, 1 ve Dalmatinske brigade u okolici Sinja a najzad u selu Biteliću odaklen mu je uspjelo pobjeći na našu stranu. Kod partizana boravio je od 15. VIII. 1943. godine do 30.1. 1944. god.**

**Istoga dana predao se je sa oružjem i streljivom partizan našoj posadi u selu Hrvačima Vukman Simun Petrov iz sela Hrvača, općine i kotara Sinj, star 25 godina, oženjen, otac 1 djeteta. Imenovani je bio kao djelatni partizan u 5 tom bataljonu 1 ve Dalmatinske brigade u okolici Sinja, a najzad u selu Biteliću odaklen mu je uspjelo pobjeći na našu stranu. Kod partizana boravio je od 1. IX. 1943. godine do 30.1. 1944. godine.**

**Nadalje sa pouzdane strane doznalo se je da se partizani nalaze u selu Biteliću, Vrdovu, Bračev Docu i Vištića Gori.**

**Za dom spremni!**

**Kotarski predstojnik:**
**(M. P.)** **u.z. Dr.** *B. Martinović,* **v.r.**

BROJ 460

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI MAKARSKA OD 5. VELJAČE 1944. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU KOTARA U DRUGOJ POLOVICI SIJEČNJA 1944. GODINE[1]

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA**
**KOTARSKA OBLAST MAKARSKA**
**Broj. Taj. 32/44.**

Makarska, dne 5. II. 1944. g.

PREDMET: Doglasno izvješće za II. polovicu mjeseca siečnja 1944. god.

1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA URED MINISTRA Zagreb
2) OPUNOMOĆENOM MINISTRU ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE
3) GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE
4) VELIKOJ ŽUPI CETINA
5) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI Split

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 15/15, k. 202.

Temeljem postojeće odredbe podnosim u gornjem predmetu sliedeći izvještaj:

I. OBCA UNUTRAŠNJA SITUACIJA:

**1) Raspoloženje naroda:**

Raspoloženje naroda prema Držav. vrhov. i Poglavniku u glavnom dobro je kod jednog diela naroda. Veći dio naroda vjeruje u pobjedu anglosasa odnosno partizana pa su ovim i naklonjeni. Prehrambene prilike nisu dobre kao i prometne pa i ovo stvara zlu volju kod pučanstva. Nisu rijetke pljačke od strane oružanih snaga bilo to naših bilo njemačkih, pa ovo zgodno iskorištavaju državni protivnici kod naroda u svoje razorne ciljeve. Posredovanje odmah na licu mjesta nemaju dovoljnog uspjeha. Ovo je olakšano, jer narod uslied bombardiranja od strane anglosasa napušta svoje domove i bježi u šumu i obližnja sela odnosno prirodne zaklone.

**Pravoslavci: ./.**

**Židovi: ./.**

2) **Četnička akcija i preduzete mjere:** Na području voda nema četnika.

3) **O komunizmu:** Na vodnom području za sad nema jačih partizanskih skupina. U oblasti Biokova ima oko 200 naoružanaih partizana i podržavaju ih seljaci. Naoružani su i bacačima. Prebacuju se veoma oprezno iz mjesta u mjesta, ali većinom tamo gdje se vojnički odredi ne kreću. Oko 120 osoba među kojima ima veći broj žena **i** djece a drugo stariji i za borbu nesposobniji ljudi u toku ovog mjeseca povratilo se je sa otoka Hvara **i** Brača svojim kućama u Makarsko primorje. Izvještaje značajnije o partizanima ne daju, jedino u glavnom — da su bili od kuća na silu odvedeni i da su uspjeli kriomice povratiti se kućama prije dolaska Njemačke vojske na otoke.

**O preljetanju neprijateljskih krilaša:**

Neprijateljski krilaši sa uporišta iz Italije, priljeću i po danu i po noći redovito vodno područje izuzev kad je veoma loše vrieme ne zapažaju se.

Dne 17. o.mj. dva neprijateljska krilaša mitraljirali su Baškuvodu. S.Z. od Makarske 12 km. Odbrana nije stupila u rad. Ranjena dva njemač. vojnika i 1 talij. zarobljenik.

Dne 19. o.mj. neprijateljski avioni — njih 12 — bombardirali su Makarsku. Odbrana nije djelovala a niti ju je bilo u Makarskoj tog dana. Ranjena jedna žena i 2 Njem. vojnika lakše. 3 bombe težeg kalibra pale su blizu samostana koji se nalazi na istočnoj strani grada a kod kojega nema nikakovih vojnih objekata, pa je to očito da su ove bombe bile namjenjene samostanu. Potopljena su odnosno zapaljena, dva manja motorna broda koji su se nalazili u luci, nekoliko kuća ima oštećeni okolo.

Dne 21. o.mj. u Podacima, istoč. od Makarske 35 km, napalo je 7 Engleskih krilaša ovo selo i tri Njemačka motorna — jedrenjaka u luci. Brodovi su potopljeni i srušene dvije kuće i nekoliko kuća oštećeno.

Poginulih i ranjenih nije bilo.

**4) O radu i kretanju sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata i provokatora i protudržavnih elemenata:**

Nema podataka, ali je točno da ovakovih ima jer je to i moguće budući se nalaze partizani na vodnom području, koji održavaju vezu sa pučanstvom jer im je veći postotak pučanstva naklonjen.

**5) O stranoj promičbi u narodu:**

Širi se putem krugovala i došaptavanjem. Ova je veoma moguća jer na jednom dielu vodnog područja — kako je navedeno — partizani djeluju.

6) **O prilikama prehrane i prometu:** Sa prehranom stoji dosta loše jer se ne dobivaju dovoljne količine hrane za pučanstvo. Promet takorekući nikakav i ne postoji. Jedino pješaci idu iz mjesta u mjesto. Nema ni tovarnog blaga da bi narodne potrebe mogle se podmiriti, jer mu je sve odnešeno i opljačkano za vrieme talijanske »akcije čišćenja«.

**7) O odnosima vojske — oružničtva sa ustaškim postrojbama i sa građanskim oblastima:** Dobri.

**8) O odnosima vojske sa savezničkom vojskom:** Dobri su.

II. STANJE U ORUZNIČTVU:

**1) Raspoloženje, duh i stega kod oružničtva:**
Dobri su.

2) **Incidenti, neredi i izgredi većeg značaja:** Nije bilo.

**3) Izvještaj strane neprijateljske izvještajne službe i neprijateljske promičbe:** Bez vidnog uticaja.

4) **Bjegunstvo iz oružničtva:** Nije bilo.

5) **Ponašanje dočastnika i momčadi van vojarne:** Dobro.

III. VANJSKA SITUACIJA:

**1) Stanje u pograničnim oblastima: ./.**

2) **O stranim vojnim bjeguncima:** Na vodnom ih području nema.

**3) O nedozvoljenim prelazima preko državne granice: ./.**

**4) O odnosima sa pograničnim oblastima susjednih država: ./.**

**IV. Obći zaključak:**

Stanje javne sigurnosti nepovoljno.
Prometne prilike nepovoljne i veoma otežane.
Prehrambene prilike loše.

V. POSTAJE KOJE NE DJELUJU:

Postaja Kozica. Uspostava njezina za sad je nemoguća, jer se nebi mogla održati a prilaz sa svih strana Kozici ugrožen je.

VI. ORUZNICKE POSTAJE KOJE SU OBNOVLJENE:

VII. OSTALI VAŽNIJI DOGAĐAJI:

Oko 15. siečnja t.g. došla su dva vojničara stožerne sati II. bojne prometnih zdrugova u Makarskoj (Promajni) i silom odnijeli harmoniku Mate Puharića iz Makarske. Posredovao sam kod zapovjednika posade satnika g. Buljana i kazao je, da je dotični davao harmoniku i partizanima da sa njom sviraju, ali da će on viditi te da vojničari nisu harmoniku odnijeli svojevoljno. Harmonika je od vriednosti i poručena sa oznakom na svakom djelu »Puharić«. Veoma se često događa, da se ukrade seljacima ovca ili koja koza na području voda. Ovo čine i Njemci i ustaše. Posredovao sam i za ovo kod zapovjednika. Na ovaj narod koji je osiromašen teško ovo utiče a neprijatelji ovo iskorištavaju u svoje ciljeve.

ZA DOM SPREMNI!

Kotarski predstojnik: v. d.
*Ljubić*, v. r.
(odsječni savjetnik)

(M. P.)

**BROJ 461**

**IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SINJU OD 10. VELJAČE 1944. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU KOTARA U PRVOJ POLOVICI VELJAČE 1944. GODINE[1]**

**Nezavisna Država Hrvatska**
**Kotarska Oblast Sinj**
**Taj. br. 6/44.**

Sinj, 10. veljače 1944.

Predmet: Izvještajna služba.

1) Velikoj župi Cetina — Split
2) Zupsko redarstvenoj oblasti — Split
3) Ustaškoj nadzornoj službi
Ured H. — Zagreb

Savezno nalogu Velike župe Cetina Split od 9. prosinca 1941. Taj. br. 814/41. dostavlja se izviešće za prvu polovicu mjeseca veljače 1944.

Obće unutarnje prilike su nepromjenjene.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 53/2, k. 197A.

Dana 24. siečnja oko 10 sati stigla je 92. njemačka lovačka pukovnija[2] u selo Hrvatce, koja je išla u pravcu Vrlike, te kod Alebića kuća u selu Hrvatcima pripucali su partizani iz pušaka. Njemačke postrojbe odmah su sa strojnicama rastjerali partizane, te produžili za partizanima sve do sela Zasioka, odakle je jedna veća grupa partizana dočekala njemačke postrojbe i otvorili vatru sa strojopuškama, sa bacačima mina. Borba je vođena između njemačke vojske i partizana sve do 25. siečnja 1944. Ovom prilikom partizani su se povukli u selo Vučipolje i Vještića goru. Prilikom ove borbe na strani Njemaca gubitci nisu poznati, a na strani partizana bilo je 100 mrtvih a ranjeni nije se moglo ustanoviti.[3]

Dana 28. siečnja 1944. oko 7 sati Ustaška posada iz sela Hrvatca krenula je preko Panja u selo Bitelić, da izvrši pretres kuća, te su ih partizani dočekali sa puščanom i strojepuščanom vatrom podpomognuti i sa bacačima mina. Borba je trajala do 14 sati, te su se partizani povukli prema Vrdovu. Prilikom ove borbe na našoj strani bio je 1 domobran teže ranjen a 1 ustaša lakše ranjen, dočim gubitci na strani partizana nisu poznati.[4]

Dana 30. siečnja 1944. oko 9 sati predala su se 2 partizana našoj posadi u Hrvatcima. Dana 30. siečnja 1944. oko 22 sata došla jedna grupa od 25 nepoznati naoružani partizana pred kuću Joze Benje u Brnazima te ga opljačkali u vriednosti od 1.350.000 kuna. Partizani su pomenutog Benju opljačkali radi toga što ima jednog brata u domobranima. Također su istog dana partizani opljačkali ustašu Talaja Jozu u vriednosti od 615.000.

Dana 2. veljače 1944 oko 11 sati preletili su preko Sinja jedna veća grupa Anglo-američki zrakoplova i to mahom bombardera, koji nisu ništa bacili nad Sinjem. Dana 4. veljače 1944. oko 9 sati, sa dva samovoza od 35—40 njemački vojnika došli su u selo Otok,[5] kod kuće Jakova Zuljevića te od istog natovarili pune samovoze siena, kojeg su imali da otjeraju u Sinj za potrebe vojske, na putu ispod Jukića kuća partizani su ih sačekali, te na iste otvorili vatru iz pušaka i strojnica, našto su njemački vojnici odgovorili vatrom iz pušaka i strojnica. Tom prilikom njemački vojnici morali su se povući jer je neprijatelj bio mnogo nadmoćniji. Tom prilikom uspjelo je partizanima doći do samih samovoza, koje su skupa sa sienom zapalili. Borba između njemačkih vojnika i partizana trajala je sve do 10 sati. Istog dana oko 12 sati došla je pomoć njemačkim vojnicima od naše posade 15. p. p., 1. sata 27. djelatne ustaške bojne kao i oružnici postaje Han, te malo kasnije stigla je pomoć i od strane njemačke vojske iz Sinja, te su se sukobili sa partizanima kod Crkve Svih-Sveti u selu Gali. Borba između naše i njemačke vojske sa partizanima trajala je od 12.30 sati sve do 16.00 sati. Ovom prilikom partizani su se morali povući prema selu Rudi, a naša i njemačka vojska također se povukla prema Hanu, odakle je njemačka vojska produžila za Sinj.

**2 Prve brdske divizije**
**3 Vidi dok. br. 128, 149, 346 i 348.**
**4 Vidi dok. br. 95 i 459.**
**5 Vidi dok. br. 167.**

**Prilikom ove borbe od strane naše vojske kao i oružničtva nije bilo gubitaka, dočim kod njemačke vojske bio je 1 vojnik mrtav a 1 teže ranjen i to obojica u prvoj borbi, koja se odigrala prije podne, dočim od strane partizana nije se moglo ustanoviti koliko su imali mrtvih i ranjenih. Dne 5. veljače 1944. prilikom akcije i pretresa kuća u selu Lučane od strane ustaške postrojbe i oružnika postaje Ribarić—Hrvatce uspjelo je zarobiti u Lučanima Dr. Ivu Smoljića[6] advokata iz Sinja sa jednim automatskim pištoljem, sa još dva partizana. Dana 5. veljače 1944. god. oko 23 sati došla su 4 nepoznata partizana u kuću Stipe Jelinčić iz Glavica te ga opljačkali u vriednosti od Kuna 560.000.**

**Dana 8. veljače 1944. oko 23 sati došla je jedna veća grupa naoružani nepoznati partizana u selo Turjake te su opljačkali 14 kuća u vriednosti Kuna 3.338.000. Partizani su sve opljačkane stvari otjerali preko rieke Cetine u selo Otok.**

**Zdravstveno stanje naroda je povoljno, jer nema zaraznih bolesti.**

**2) Protivničke promičbe osim partizanske nije bilo.**

**3) Partizanske bande u manjim količinama napadaju i pljačkaju okolna sela i povlače se u nepoznatim pravcima.**

**Jedna veća skupina partizana dobro naoružani nalazi se u Vještića gori.**

**4) Strane promičbe nije bilo.**

**5) Stanje prehrane nije povoljno jer je najvećidio stanovničtva ostao bez hrane.**

**Za Dom Spremni!**

**Kotarski predstojnik**
**u. z. Dr. *Martinović,* v. r.**

**(M. P.)**

6 Vidi dok. br. 120, napomenu 4 i dok. br. 292, napomenu 9.

**BROJ 462**

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI MAKARSKA OD 10. VELJAČE 1944. O NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA NJEMAČKE BRODOVE USIDRENE KOD SELA PODACE[1]

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA**
**KOTARSKA OBLAST MAKARSKA**
**Broj: 269/44.**

**Makarska, dne 10. II. 1944.**

**PREDMET: Napad Engleskih krilaša na Njemačke brodove.**

**MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA**

**URED MINISTRA**

Zagreb

**2) OPUNOMOĆENOM MINISTRU ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE**
**3) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE**
**4) VELIKOJ ZUPI CETINA**
**5) ŽUPSKOJ REDARSKOJ OBLASTI**

**Split**

**Izvješćuje se, da je oružnička postaja Gradac pod br. 86. 1944. do 26. I 1944. dostavila u gornjem predmetu sliedeći izvještaj.**

**»Dana 21. siečnja 1944. u 15 sati kod sela Podaci (20 km istočno od Makarske) obćine Gradac, kotara Makarska, naletili su i napali 7 engleskih krilaša na 3 Njemačka broda, koja su bila usidrena kod sela Podace i na iste bacili više komada razornih i zapaljivih bombi, od kojih su srušene 2 kuće, a sva 3 broda su zapaljena i potonula bez da se je išta moglo spasiti.**

**Brodovi su bili natovareni streljivom, hranom i odjećom namjenjenu za Njemačku vojsku na otoku Braču.**

**Ljudskih žrtava kao ni ozljeđenih tom prilikom nije bilo.**

**ZA DOM SPREMNI!**

**Kotarski predstojnik. — v. d.**
***Ljubić,* v. r.**
**(odsječni savjetnik)**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NDH, reg. br. 18/15, k. 202.

BROJ 463

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOTARSKE OBLASTI U KNINU OD 11. VELJAČE 1944. O NAPADU PARTIZANA NA ŽANDARMERIJSKO-DOMOBRANSKU POSADU U SELU OKLAJU[1]

KOTARSKA OBLAST U KNINU
Broj: V.T. 9/44.

**Knin, dne 11. II 1944.**

**PREDMET: Napad partizana na općinu Oklaj.**

**GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST**

Zagreb

**Dana 24. I. t. g. izvršen je napad partizana na općinu Oklaj, ovog kotara, sa glavnim ciljem uništenja posade koja se je nalazila u općinskoj zgradi u Oklaju.[2]**

**0 događaju je oružnička postaja dostavila dana 26. I t. g. pod br. 97/44. sliedeće: Dana 24. I. o. g. u 4.30 sati napadnuta je ova vojarna sa sviju strana po partizanima.**

**Ljudstvo ove postaje narednici Bjelokapić i Beader, oružnici Šime Jurić i Badak Nikola, pomoćni oružnici Andrija Lučić, Ivančić, Lučić, Miho Zelembaba, Nakić Filip i Milina Ivan, te pričuvni domobrani Bokan Marko, Piplica Jure, Zebić Ivan, Mate Pajić, Jakov Mačela, Nikola Pajčić, Ivan Šego, Paško Božić, Ivan Grbeša, Božo Čavala, Ivan Zorica, Marko Milaković, Paško Ercegovac, Ivan Zelalija, Ante Parać, Ivan Aralica, Štipan Madžar, Mate Radačić, Šime Vukorepa, Mate Miljak, Filip Radačić, Filip Nakić, Ivan Maretić i Paško Maretić. Još je u ovoj borbi učestvovalo 5 domobrana 1 sata, 1 bojne 15 pješačke pukovnije, koji su bili u vojarni na službenom prolazu i to: Sarezlija Ante, Mijaković Filip, Strnje Josip, Baštić Mate i Nakić Filip.**

**Borba je odmah prihvaćena, oko 7 sati istoga dana napadači su manevrisali ostup kako bi posadu izmamili iz vojarne. Posadi je bilo poznato da su zaposjeli susjedne kuće oko vojarne i kad su uvidjeli da je posada u vojarni uvidila njihovu namjeru i ostala na svom mjestu ponovo su opkolili vojarnu počeli napadati žestokom strojopuščanom, parabelskom, topovskom vatrom i teškim bacačem mina. Topovskom paljbom i bacačem mina su srušili veći dio krova sa sjeverne strane na vojarni, a sa zapada oštetili pisarnu i sobu momčadi, što im je bio cilj da upale streljivo koje se nalazilo prije napada u pisarnici. Kada sa ovim napadom nijesu mogli pokolebati opsjednute cijeli dan su se brzom stro-**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 23/16, k. 201.

2 Vidi dok. br. 77, 78, 98 1 296.

jopuščanom vatrom obasipali kasarnu, rušili krov, vrata i prozore na vojarni.

U 18 sati održao je jedan partizan govor pozivajući domobrane da se predadu, da im je život zajamčen i da će biti pušten svojim kućama. Snaga i moral bili su na visini kao kod zapovjednika tako i kod ostale momčadi. Njima se je na ovo odgovorila sa vojarne strojopuščanom vatrom i bombama. Oni su na ovo ponovno otvorili vatrom i jurišem na vrata i niže prozore od vojarne sa sviju strana, ali su bombama odbijeni.

U 22 sata iz kuće Krste Ćorića kroz prozor pomoću jedne skele spustili su uz sami temelj vojarne 4 komada mina, svaka od 75 kilograma, koje su htjeli pomoću sporo-gorećeg fitilja upaliti i baciti vojarnu kao i momčad ove postaje u vazduh. Ovdje se je baš u to vrijeme nalazio liječnik Pjerotić iz Drniša i kazao im da to nije čovječanski jer da će pored oružnika stradati i okolno pučanstvo pa su odustali na njegovu intervenciju od nauma. Mine su sliedećeg dana po ustaškim vojničarima uklonjene.

Borba je trajala od 4.30 do 23 sata navedenog dana. Za vrieme borbe lakše je ranjen pričuvni domobran Ivan Zelalija u lijevu butinu.

Od napadača u koliko je do sada ustanovljeno ima 10 mrtvih, među kojima politički komesar, a u poštanskom uredu je poginuo komandant koje je operisao sa napadom na vojarnu kao što su imali 30 ljudi što teže što lakše ranjenih, koji su morali poći u selo Čitluk udaljeno od Oklaja 1500 metara liječnici Nikola Grubišić i dr. Pjerotić Previjati, ali poslije obavljenog posla su ih pustili na slobodu.

Prema pozitivno dobivenim podacima i osobnom osvjedočenju napadača je bilo oko 2500 ljudi. Isti su naoružani modernim oružjem, teškim i lakim strojnicama, parabelima, bombama, brtskim topovima i teškim bacačima sa četiri mine. Obučeni su u talijanske i engleske odore, odora i obuća skoro nova i u ispravnosti. Napadači su pripadali Ličkoj i Kninskoj brigadi, među kojima je bio sasma mali broj katolika, koji su prema pričanju povjerenika (t. j. prisutni katolici kritizirali ovakovi surovi i svirepi postupak svojih starešina i drugova), te pričaju da oni u pravoslavnim selima ne smidu ni pogledati u građanstvo, a ovdje da se pljačka, odnosi i ubija.

Odmah pri upadu u selo Oklaj pitali su za zapovjednika postaje narednika Bjelokapića, kad su upitani odgovorili da istome ne poznaju prezime kazali su Bilokapić M... je . . . . . toje stari Ustaša ako se preda ili ako ga uhvatimo živa objesit ćemo ga o drvo na križanju puteva, a momčad ćemo postreljati, a naročito da su bili razjareni kad su imali u prvom napadu većinu navedenih gubitaka.

Poslije navedenog ustupka 25. I. 1944. u 2 sata sa sobom su poveli oružničkog narednika Božu Čavku, koje se je slučajno zatekao u svom privatnom stanu, oružnika naslovnog narednika Božu Vranješa, koji je bio teško bolestan u svom stanu u selu Čitluku, tabornika Z. Bandala, gimnazijalca Marka Ikicu Andrijina, zemljoradnika Zdravka Knežević Ši-

inunova, i zemljoradnika Ljubičić Luku p. Marka svi iz Oklaja, Validžić Ivana Matina, obć. redara, Ivana Budanka p. Mate za čiju se sudbinu do danas nezna. Također su bili poveli financ. preglednika Josipa Drofenika, sudiju Benkovića, trgovca, odnosno poreznog činovnika Ljubu Vojvodića i pričuvnog vodnika Knežević Petra pok. Ivana, ali su ih povratili. Također pri povlačenju opljačkali su veletrgovinu i posjednika braću Ćorić p. Ante iz Oklaja, otjerali im kola i konje i motorni kotač, raznih živežnih namirnica i dućanskih predmeta u vriednosti prema današnjim ovamošnjim cienama 10.000.000 Kuna. Također braći Krste Ćorić i Slavku odnieli živežnih namirnica i drugih predmeta u vriednosti od 1.000.000 Kuna.

Od eksploziva za vrieme borbe stradale su okolne susjedne zgrade.

Ovu pljačku partizani su iskoristili zato, što momčad ove postaje za vrieme borbe i poslije izvršene borbe nije dobila nikakvu pomoć, a mali broj momčadi nije mogao poduzeti prema napadačima prepad iz vojarne kao što i oskudica streljiva nije dozvoljavala jer se je ostatak čuvao za posljednju odbranu.

Vojarna je demolirana skroz nije više za nastambu dok se ne izvrši generalan opravak.

Dne 25. I. o. g. do 9 sati nije pridošla nikakova pomoć u ljudstvu ili streljivo ovoj postaji, a po dobivenim podatcima da partizani spremaju ponovni napad jer su se osvjedočili za cielo vrieme borbe da sa nijedne strane nije pokušano priteći u pomoć, a niti uhvatiti vezu, pod ovakovim uslovima pričuvni domobrani veći dio njih izgubio je moral za ostatak u vojarni bez streljiva i pomoći. Pa kad je potpisani uočio raspoloženje momčadi povlačio se terenski prema selu Razvađu gdje se je mislilo zadržati u pučkoj školi, sa mišljenjem da će na putu naići na pomoć u ljudstvu i streljivu, koje je organizovano od nadređenih starešina, ali isti nisu niti pokušali da pruže pomoć. U školi Razvađe bilo je oko 250 naoružanih četnika bez njemačkih ili naših zapovjednika radi čega podpisati nije smio radi malog broja momčadi zauzeti školsku zgradu, te je potpisati bio prisiljen povući se sa momčadi i državnom opremom u Drniš radi pojačanja momčadi, nadoknadi streljiva, kako bi se podigao moral kod momčadi.

Dana 6. siečnja o. g. ponovo je ova postaja uspostavljena, ali zgrada uslied napadaja je potpuno oštećena i neupotrebljiva za nastambu, a niti imade druge podesne zgrade u Oklaju za smještaj postaje, jedino još stoji na raspoloženju pučka škola u Razvađu na području ove postaje, te molim žurnu zapovijed da se ova postaja preseli u pomenutu školu jer zgrada u kojoj je do sada bila smještena posada nije upotrebljiva dalje za nastanbu ili otpor u slučaju ponovnog napada.

[...]

Dostavljajući prednje izvješćuje se da je velika Župa Bribir odmah po odstupu partizana otvorila privremenu navjeru za popravak općinske zgrade.

**Ovaj napad izvršen je u času razmještaja njemačke vojske, te su partizani izkoristili priliku i napadaj izvršili.**

**Držanje posade oružničke posade u Oklaju zaslužuje svako priznanje i hvalu.**

ZA DOM SPREMNI!

UPRAVITELJ KOTARSKE OBLASTI:
***Lukinović,*** **v. r.**

M. P.

**KOTARSKA OBLAST U KNINU**
**Broj V.T. 9/44.**
**P.K.G.** **Knin, dne 11.11 1944.**

**Ž**UPSKOJ REDARSTVENOJ SLUŽBI

Knin

**Radi znanja.**

**Za dom spremni**

**Upravitelj kotarske oblasti:**
***Lukinović,*** **v. r.**

(M. P.)

**BROJ 464**

**IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI MAKARSKA OD 11. VELJAČE 1944. O SUKOBU USTAŠA I NIJEMACA SA GRUPOM PARTIZANA KOD SELA GRABOVCA**[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska oblast Makarska
**Broj: 469/44.** **Makarska, dne 11.11.1944.**

**PREDMET: Sukob ustaša i njemačkih vojnika sa partizanima kod Bekavčevih staja.**

**1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA**
**URED MINISTRA**

Zagreb

2) OPUNOMOĆENOM MINISTRU ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE
3) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE
4) VELIKOJ ZUPI CETINA
**5) Ž**UPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI

**Split**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 19/15, k. 202.**

Izvješćuje se, da je oružnička postaja Baškavoda pod br. 63. od 5. veljače 1944. dostavila u gornjem predmetu sliedeće:

»Dana 31. siečnja 1944. IZMEĐU 12—13 sati jedan odjel ustaša i njemačkih vojnika iz sela Grabovca, občine i kotara Imotskog, vršio pretres terena sjevernog diela planine Biokova, te u predjelu »Bekavčeve staje« područje ove postaje, naišli su na jednu grupu od sedam naoružanih partizana, kojom prilikom su šestoricu ubili, a trojicu ranili i potom ih uhvatili.

U navedeno vrieme na spomenutom mjestu naišle su slučajno tri djevojke i to: Mila Bekavac Jurina, Jelka Bekavac Marinova i Suzana Bekavac Jakovljeva sve iz D. Brela, občine i kotara Makarska, koje su u navedene staje pošle radi uzimanja siena, te čim su do staje došle su opkoljene te za vrieme vođene borbe od krhotina ručnih bombi lakše povređene te odmah odvedene u Grabovac gdje im je pružena pomoć a kod tog upućene odnosno samovozom dopremljene svojim kućama.

Od poginulih četvorica partizana dvoica su iz sela Donjih Brela občine i kotara Makarska, područje ove postaje, i to: Bartulović Ante Matin i Bartulović Blaž, dočim ostala dvojica ubijenih a niti ranjeni nijesu sa područja ove postaje niti su mještanima očevidnicima poznati.

Sva četvorica ubijenih po zapovijedi njemačkih vojnika 9. veljače t. g. pokopani na istom mjestu.

Ubijena dvojica Bartulovići bili su poznati — aktivni partizani naročito Bartulović Ante, dočim Blaž je u mjesecu studenome prošle godine pridružio se partizanskim bandama.

Sa strane ustaša i njemačke vojske nije bilo nikakovih gubitaka.

ZA DOM SPREMNI!

Kotarski predstojnik: v. d.
***Ljubić,*** v. r.
(odsječni savjetnik)

(M. P.)

**BROJ 465**

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SPLITU OD 11. VELJAČE 1944. O UNIŠTENJU NJEMAČKOG TERETNOG PAROBRODA USIDRENOG U KAŠTEL SUČURCU OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

KOTARSKA OBLAST — SPLIT
**Taj. br. 127/44**
**dne ll.veljače 1944 godine**
**u Splitu**

**PREDMET: Njemački teretni parobrod zapaljen od angloameričkih zrakoplova.**

**1) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE — Split**
**2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJNICTVO — Zagreb**
**3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Zagreb**
**4) VELIKOJ ZUPI CETINA — Split**
**5) REDARSTVENOJ OBLASTI ZA GRAD SPLIT — Split**

**Oružnička postaja u Solinu pod br. 45/taj. od 9. II. t. g. dostavila je sliedeći izvještaj:**

**»Dne 8. veljače t. g. nalazio se je na moru usidren ispod Kaštel Sućurca jedan teretni parobrod natovaren sa raznim namirnicama za njemačku vojsku. Istog dana oko 16.40 sati 12 engleskih zrakoplova — lovaca napalo je sa bombama i zapaljivim pločicama spomenuti parobrod i istog pogodili i zapalili.**

**Spomenuti je parobrod društva »TRIESTINA«, koji je doplovio iz Trsta u kaštelanski zaliv, natovaren raznom robom i namirnicama za njemačku vojsku. Ima nosivost 3.500 tona, te je bio pun natovaren. Dneva 6—7—8 noću je jedan dio materijala istovario u Vranjicu, ali je ostalo još u njemu više od dvije trećine materijala. Ljudskih žrtava, u koliko se je moglo ustanoviti, nije bilo, pošto je osoblje prije napadaja iz zraka napustilo parobrod. Njemačke vojne vlasti ne dozvoljavaju nikome pristup zapaljenom parobrodu, niti same što preduzimaju za spašavanje parobroda i robe. Što se je sve nalazilo u parobrodu, kao i ime parobroda, nije se moglo ustanoviti, jer Njemci nisu dozvolili pristup našim oružnicima blizu parobroda kako u Vranjicu tako ni kod K. Sućurca, već su sve držali u strogoj tajnosti.«**

**Prednje se dostavlja s molbom na znanje sa izvješćem, da pomenuti parobrod još uvijek gori i dimi, ali nije potonuo. Uzprkos požaru uspjelo**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 23/1, k. 197A.

**je nekim seljacima iz K. Sućurca da se na opasnost života približe parobrodu i da ogrnuti kabanicama spase nešto sanduka sa konzerviranim živežnim namirnicama, što im Njemci kasnije nisu spriečavali.**

**ZA DOM SPREMNI!**

**Kotarski predstojnik**
**Dr. *Rajević** v. r.**

**(M. P.)**

**BROJ 466**

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA GLAVNOG STOŽERA DOMOBRANSTVA OD 12. VELJAČE O POTAPANJU BRODOVA DUŽ JADRANSKE OBALE[1]

**Vojnička tajna**

**DNEVNO IZVJEŠĆE BROJ 43/44**
**(po podatcima primljenim 12. II. 1944 godine do 9 sati)**

[ • • • ]

**Podr. Jadranske obale:**

**10. II. — 2 engleska brza borbena čamca napala su i potopila manji parobrod »Solin«,[2] koji je prenosio hranu i još jedan drugi na putu u Split, jedan mornar je poginuo.**

**Kod Dugog Otoka potopljen je 9. II. jedan neprijateljski motorni jedrenjak. Posada je zarobljena.**

**2 neprijateljska motorna jedrenjaka pristala su 9. II na o. Šćedro (južno od Hvara).**

**Naše plovne jedinice zaplienile su 2 neprijateljska motorna jedrenjaka između o. Korčule i o. Mljeta (9. II.).[8]**

**Djelat, vlast, zrakopl.:**

**Zrakoplovstvo je 9. II. potopilo kod o. Ugljana parobrod »Gigliola« (700 tona) i oštetilo 1 čamac za iskrcavanje.**

2 Jozo dr Rajević

1 Snimak originala (tiokan na Disaćem strolu) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, mikroteka MNO Zagreb, film 4/180—181.

2 Vidi dok. br. 391.

3 Vidi dok. br. 153, 229 1 391.

**Djelatn. nepr. zrakoplovstva:**

**Neprijateljski zrakoplovi tukli su 8. II strojničkom vatrom Dubrovačku Rijeku — luku i o. Lokrum (4 km s. i 2 km j. Dubrovnika) bez učinka i žrtava.**
**[...]**

**Po nalogu**
**Glavara glavnostožernog ureda**
**Pročelnik operativnog odjela**
**glavnokomandujući podpukovnik**
***Helbich*, v. r.**

**(M. P.)**

## BROJ 467

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SINJU OD 16. VELJAČE 1944. O SUKOBU USTAŠA I GRUPE PARTIZANA U SELU SUHAČA[1]

**Nezavisna Država Hrvatska**
**Kotarska Oblast Sinj**
**Taj. br. 93/44.**

**Sinj, 16. veljače 1944.**

**PREDMET: Šimundža Kruno ustaša po partizanima ubijen.**

**1) Ministarstvu unutarnjih poslova**
**Tajničtvo**
Zagreb

**2) Ministarstvu unutarnjih poslova**
**Glavno rav. za javni red i sigurnost**
Zagreb

**3) Ustaškoj nadzornoj službi**

**Ured II.** Zagreb

**4) Velikoj župi Cetina**
**Split**

**5)** Zupsko redarstvenoj oblasti
**Split**

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 34/2, k. 197A.

Oružnička postaja Ribarić u Hrvatcima pod taj. br. 34/44. od 14. veljače 1944. dostavlja:

Dana 11. veljače 1944. oko 12 sati prilikom pretresa sela Suhača, občine i Kotara Sinj i radi hvatanja odmetnika od strane ustaške ophodnje iz sela Hrvatca, koju su ophodnju sačinjavali 5 torica ustaša, te kada su pretresali kuću seljaka Gaurine Marka iz sela Suhača, zapucalo je nekoliko partizana sa puščanom vatrom na ustašku ophodnju, usljed čega je nastala borba između jednih i drugih.[2]

Povodom ovih borba poginuo je od partizana ustaša Kruno Šimundić a jedan je ustaša teže ranjen, a od partizana 2 mrtva, koji su nepoznati.

Borba je trajala između ustaša i partizana od 12 do 15 sati istog dana.

Partizanska jačina mogla je biti oko 10 njih, koji su se razbježali u nepoznatom pravcu.

Za Dom Spremni!

Kotarski predstojnik:
u. z. Dr. ***Martinović,*** v. r.

(M. P.)

**BROJ 468**

## IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE ORUZNICKE PUKOVNIJE OD 19. VELJAČE 1944. O STANJU U METKOVIĆU NAKON BOMBARDIRANJA OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

**ZAPOVJEDNIČTVO**
**6. ORUZNICKE PUKOVNIJE**
**J.S. Broj 451/taj.**
**U Mostaru, dne 19. veljače 1944.**

**Predmet: Stanje u Metkoviću.**

VELIKOM ŽUPANU VELIKE ŽUPE HUM

Mostar

4. ovog mjeseca primio sam dopis njemačkog zapovjedničtva V. S.S. korpusa od 25. siječnja 1944. godine, sa kojim su mi priobćena zapažanja njemačkog poručnika poljskog oružničtva g. Linhofera od 20. siečnja 1944., a u kojima se u glavnome iznosi, da u Metkoviću vlada očajno

**2 Vidi dok. br. 472.**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 33/4, k. 193.**

stanje, jer da je većina stanovničtva napustila Metković, da obskrba civilnog pučanstva ne funkcionira, da se čišćenje i dovođenje u red ulica poslije bombardiranja nikako ne vrši, da državni uredi ne rade i da Metković uobće pruža izgled opustošenog grada.

Na temelju ovih podataka zapoviedio sam, da se izvrši provjera i da mi se dostavi izviešće o zadnjem stanju, pa sam primio sliedeće podatke:

Metković još uviek pruža izgled opustošenosti, jer je većina civilnog pučanstva grad posve napustila ili se sklonila na periferiju, a nitko ne pristupa opravci porušenih kuća, uređenju ulica i zatrpavanju trihtera od bombi. Od državnih ureda jedino u punom obsegu djeluje kotarsko predstojničtvo, dok ostali uredi vrlo slabo ili nikako ne rade. Poštanski ured sa radom započeo je tek 1. ovog mjeseca, dok je nadstojnik ureda prije toga boravio u Ljubuškom a sva službena i privatna pošta ležala je punih 20 dana u Gabeli, za koju se nije ni jedan poštanski činovnik sjetio i pobrinuo, da bude prenijeta u Metković. Predstojnici ureda i činovnici nisu se ni malo brinuli za svoje urede, nego su ih jednostavno napustili i se klatarili po okolini. Najžalosniji slučaj ima kod carinskog ureda, koji je podpuno opljačkan i oštećen za oko 5,000.000 kuna a carinskim činovnicima i rizničkim stražarima, koji su trebali ured čuvati, nije uspjelo da to sprieče pa izgleda, kao da su i sami u oštećenju državne imovine sudjelovali. Krađe po napuštenim kućama još su na dnevnom redu i malobrojno oružničtvo i povrh toga, što jedino vrši službu i osiguranje grada, radi opširnosti grada nije u stanju, da svim tim pojavama stane na put. U koliko ima u Metkoviću mornara i ustaša, oni su zauzeti svojim službama i oružničtvu u tome pogledu ne mogu pružiti nikakvu pomoć.

Dostavljajući ove podatke izvještavam, da ću sa svoje strane poduzeti potrebno, da se oružničtvo u Metkoviću pojača radi što boljeg osiguranja grada i spriečavanja svih nemilih pojava ali sam mnienja, da je za normaliziranje prilika bezuvjetno potrebno, da svi državni uredi smjesta započnu svoj rad i da se na taj način opet uzpostavi stanje, koje je bilo prije bombardiranja. Isto tako potrebno je, da se u prehranbenom pogledu sa mjerodavne strane poduzme sve potrebno, da se stanovničtvo osigura i da mu se omogući barem najpotrebniji život.

Protiv predstojnika ureda, koji su na iznieti način napustili dužnost, dopustili da državni uredi ne rade i da se državna imovina u istima bez čuvanja izlaže pljačkama, treba postupiti po zakonu pa molim da se u tome pogledu od strane Naslova potrebno naloži.

Samo oružničtvo bez pripomoći i iskrene suradnje ostalih državnih oblasti i organa nije u stanju, da prilike normalizira, nego je za njihovo normaliziranje potreban iskren i požrtvovan zajednički rad svih državnih organa.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Zapovjednik, pukovnik:
***Dragutin Mašek,*** v. r.

BROJ 469

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SPLITU OD 21. VELJAČE 1944. O NAPADU PARTIZANA NA USTAŠKU POSADU U DONJEM DOCU[1]

KOTARSKA OBLAST — SPLIT
Taj. br. 149/44
dne 21. veljače 1944 godine
u Splitu.

PREDMET: Napadaj partizana na Ustašku posadu u Donjem Docu

1) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE — Split
2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJNlC-TVO — Zagreb
3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Zagreb
4) VELIKOJ 2UPI CETINA — Split
5) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI — Split

Noću 18. veljače 1944 jači odred partizana napao je posadu Ustaša u Donjem Docu.[2] Partizani su došli iz pravca Kotlenica, te su svladali posadu, koja izgleda da je bila bez zapovjednika, koji da je u momentu napadaja bio odsutan u Omišu. Istom prigodom partizani su zapalili 3 — 4 kuće, a tako isto i kuću nekog Skejića, gdje se nalazila Ustaška posada, te je iz kuće predhodno oduzeta sva hrana i tvorivo, koje je dan ranije bilo došlo Ustašama. Ustaše su bili svladani, te su se razpršili, a neki se povukli u Trnbuse.

Od strane partizana zarobljeni su svi oružnici i neki Ustaše, tako da ih je ukupno zarobljeno 12.

Partizani su prilikom napada upotrebljavali osim pušaka bacače i strojnice, dočim Ustaše samo jednu strojnicu, jer im je druga zaglavila, a bacača nijesu imali.

Koliko je žrtava prilikom ovog napadaja bilo na jednoj i drugoj strani, nije se moglo ustanoviti, ali po nekim podacima od partizana su poginula sigurno dvojica, i to neki Talijanac, te Lekšić Jozo, reč. Sinica iz Gornjeg Doca. Ustaše imadu također ranjenih veći broj.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 12/3, k. 197A.**

**2 Vidi dok. br. 166 i 167.**

Napadnutim Ustašama upućena je pomoć iz Omiša, te su u toku akcije čišćenja ugroženog područja.

Nakon izvršenog napadaja partizani su se povukli prema Kotlenicama.

ZA DOM SPREMNI!

Kotarski predstojnik
Dr ***Rajević***,[8] v. r.

(M. P.)

BROJ 470

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SPLITU OD 22. VELJAČE 1944. 0 ISELJAVANJU STANOVNIKA OTOKA ŠOLTE OD STRANE NJEMAČKE VOJSKE U SPLIT[1]

KOTARSKA OBLAST — SPLIT
Taj. br. 155/44
dne 22. veljače 1944 godine
u Splitu

PREDMET: Šoltani uhapšeni od strane njemačke vojske.

1) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE — Split
2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJNIČTVO — Zagreb
3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Zagreb
4) VELIKOJ 2UPI CETINA — Split
5) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI — Split

Prema još nepotvrđenim obaviestima, njemačke vojne vlasti na otoku Šolti, ovog kotara, uhapsile su zadnjih dana oko 200 osoba sa otoka Šolte 1 to sve muškarce od 16—60 godina, te su uhapšenici dovedeni navodno jučer u Split i smješteni u kasarnama na Gripama. Zašto je sliedilo ovo hapšenje nije se moglo još saznati, dok se pogovara, da bi navodno u zadnje vrieme na Šolti boravilo nekoliko engleskih častnika, njih 8 na broju, a da ih Šoltani nijesu prijavili njemačkim vojnim vlastima. Mnogim Šoltanima izgleda da je uspjelo posakrivati se i izbjeći hapšenju prebacivši se sa čamcima na Vis. Istodobno se izvješćuje, da občina u Grohotama na otoku Šolti uobće još ne djeluje, jer imenovani načelnik Cecić Ivan nije smio još da u občinu zaviri zbog prietnje i straha od strane partizana.

**3 Jozo dr Rajević**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 13/3, k. 197A.**

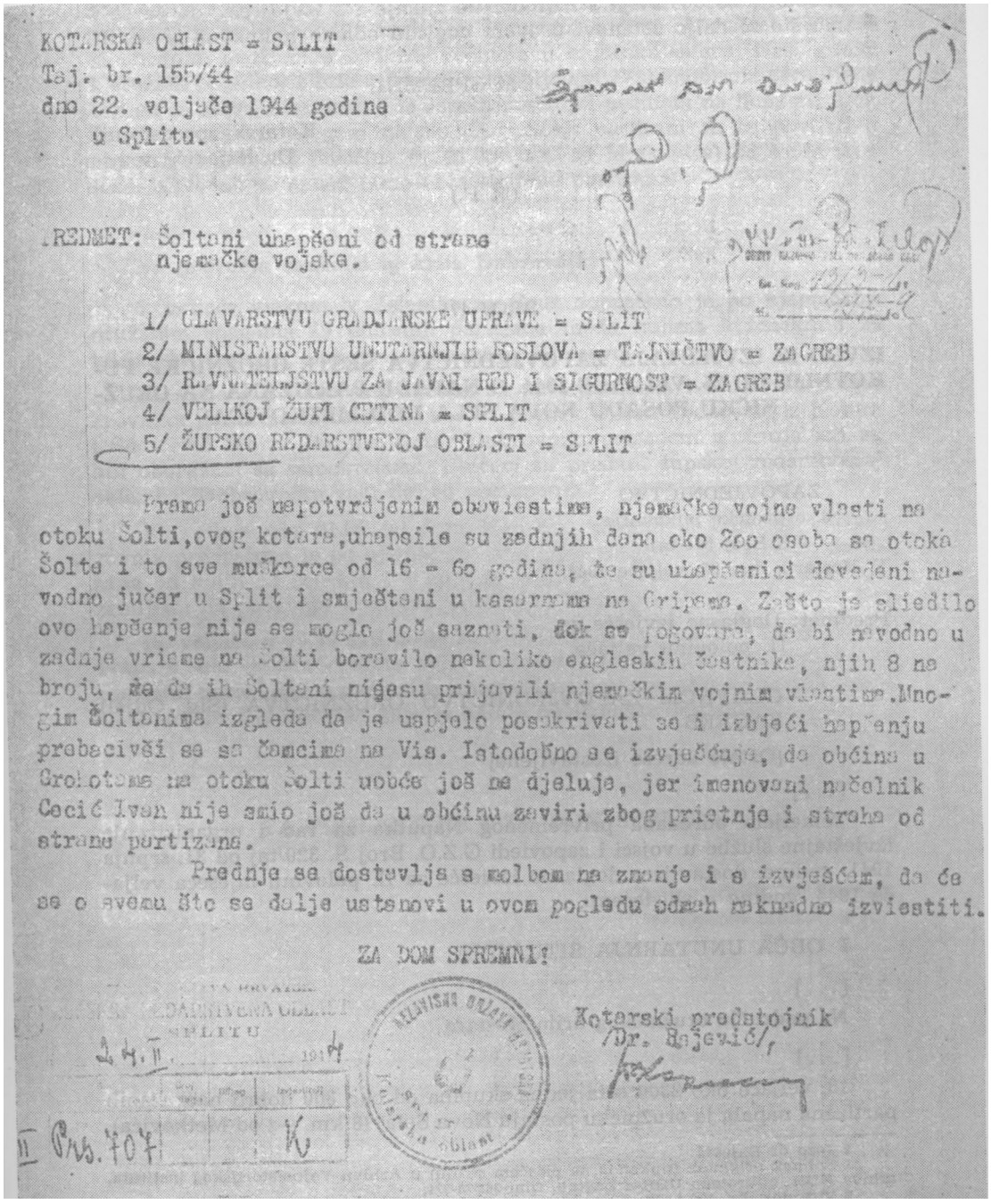

KOTARSKA OBLAST = SPLIT
Taj. br. 155/44
dne 22. veljače 1944 godine
u Splitu.

PREDMET: Šoltani uhapšeni od strane njemačke vojske.

1/ GLAVARSTVU GRADJANSKE UPRAVE = SPLIT
2/ MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA = TAJNIČTVO = ZAGREB
3/ RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST = ZAGREB
4/ VELIKOJ ŽUPI CETINA = SPLIT
5/ ŽUPSKO REDARSTVENOJ OBLASTI = SPLIT

Pravo još nepotvrdjenim obviestima, njemačke vojne vlasti na otoku Šolti,ovog kotara,uhapsile su zadnjih dana oko 2oo osoba sa otoka Šolte i to sve muškarce od 16 - 6o godina, te su uhapšenici dovedeni navodno jučer u Split i smješteni u kasarnama na Gripama. Zašto je sliedilo ovo hapšenje nije se moglo još saznati, dok se pogovara, da bi navodno u zadnje vriame na Šolti borovilo nekoliko engleskih časnika, njih 8 na broju, pa da ih Šoltani nigesu prijavili njemačkim vojnim vlastima.Mnogim Šoltanima izgleda da je uspjelo posakrivati se i izbjeći hapšenju prebacivši se sa čamcima na Vis. Istodobno se izvješćuje, da občina u Grohotama na otoku Šolti uobće još ne djeluje, jer imenovani načelnik Cecić Ivan nije smio još da u občinu zaviri zbog prietnje i straha od strane partizana.

Prednje se dostavlja s molbom na znanje i s izvješćem, da će se o svemu što se dalje ustanovi u ovom pogledu odmah naknadno izviestiti.

ZA DOM SPREMNI!

Kotarski predstojnik
/Dr. Bajević/

24. II 1944

II Brs. 707 K

*Faksimil dokumenta broj 470*

Prednje se dostavlja s molbom na znanje i s izvješćem, da će se o svemu što se dalje ustanovi u ovom pogledu odmah naknadno izviestiti.

ZA DOM SPREMNI!

Kotarski predstojnik
Dr ***Rajević?*** v. r.

(M. P.)

**BROJ 471**

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ZAPOVJEDNIČTVA ŠESTE ORUZNICKE PUKOVNIJE OD 25. VELJAČE 1944. O NAPADU PARTIZANA NA ORUZNICKU POSADU NOVA SELA KOD METKOVIĆA[1]

**ZAPOVJEDNICTVO**
**6. oružničke pukovnije**
**J.S. Broj 51O/taj.**
**U Mostaru, dne 25. veljače 1944.**

Predmet: Doglasno izvješće za
II. polovinu veljače.

1. — GLAVNOM ZAPOVJEDNIČTVU ORUZNICTVA (Sig. Odjel) ZAGREB

[Ostale adrese izostavljene]

[...]

Temeljem odredaba privremenog Naputka za rad i organiziranje izvještajne službe u vojsci i zapoviedi G.Z.O. Broj S. 320/taj od 31. srpnja 1941. godine, dostavljam doglasno izviešće za II. polovinu mjeseca veljače 1944. godine u sliedećem:

1 DECA UNUTARNJA SITUACIJA:
[•••]

**Na području oružničkog krila Mostara**
**[...]**

18. veljače oko 2300 sata jedna skupina od oko 300 dobro naoružanih partizana napala je oružničku postaju Nova Sela[2] (8 km. s-z od Metkovića).

**2 Jozo dr Rajević**
**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, mikroteka UDB-a Zagreb, film 38/518-524.**
**2 Vidi dok. br. 186 1 213.**

Borba nije vođena jer su partizani došli neprimijećeno bosi t. j. u čarapama tako da su iznenadili oružnike. Partizani su bili oboružani većinom sa strojnim oružjem a obučeni većinom u englesku odoru. Naši gubici 1 oružnik poginuo, 1 teže ranjen i 9 zarobljeno i 17 domobrana zarobljeno koji su se nalazili na postaji iz raznih postrojbi većinom na dopustu. Dok su sa 3 oružnika bjegom spasila. Po učinku partizani su se povukli u smjeru sela Plina i Pasičina (.. 21 km s.r. od Metkovića) od kuda su i došli. Navodno se nalazi tamo veća skupina partizana.

[• • •]

**Na području oružničkog krila Dubrovnik:**

6. veljače vlakom iz Zelenike za Gruž dopraćeno je po njemačkim oružanim snagama 29 uhićenih partizana među kojima 5 ženskih i 24 talijanska častnika, koji su odpraćeni za Sarajevo.

12. veljače u 19.00 sati uhićeni su po oružnicima i redarstvu u Dubrovniku poznati komunistički borci i prvaci: Dušan Todorović iz Kotora i Šećarević Ivo iz Janjine, kotar Dubrovnik, prigodom uhićenja isti su bili oboružani sa samokresima. Uhićeni su predani župskoj redarstvenoj oblasti u Dubrovniku radi daljeg postupanja.

13. veljače oko 01.00 sat domobranskim vlakom iz Trebinja u Dubrovnik prepraćeno je po njemačkim oružanim snagama 20 uhićenih partizana od kojih 12 ženskih i 8 muških koji su uhićeni prigodom čišćenja zemljišta na području kotareva Trebinje i Ravno.

13. veljače u 19.30 sati došla su 3 oboružana partizana u kuću Sarića Ivana u selu Orašcu—Poljice kotar Dubrovnik (10 km s.z. od Dubrovnika) i prisilili Sarića da im dade svoj krugoval na baterije koga su uzeli i odnieli u smjeru Hercegovine gdje se nalaze partizanske skupine.

[...]

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Zapovjednik, pukovnik:
***Dragutin Mašek,*** s. r.

(M. **P.)**

**BROJ 472**

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SINJU OD 26. VELJAČE 1944. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU KOTARA U DRUGOJ POLOVICI MJESECA VELJAČE[1]

**Nezavisna Država Hrvatska**
**Kotarska Oblast Sinj**
**Taj. br. 6/44.**

**Sinj, 26. veljače 194.**

**Predmet: Izvještajna služba.**

**1) Velikoj Župi Cetina**
**Split**

**2) Župskoj redarstvenoj oblasti**
**Split**

**3) Ustaškoj nadzornoj službi**
**Ured** n.
Zagreb

**Savezno nalogu Velike župe Cetina Split od 9. prosinca 191. Taj. br. 814/41. dostavlja se izviešće za drugu polovicu mjeseca veljače 1944.**

**1) Obće unutarnje prilike su nepromjenjene.**

**Dana 11. veljače 1944. prilikom pretresa sela Suhača, obćine i kotara Sinj i radi hvatanja odmetnika od strane ustaške ophodnje iz sela Hrvatca kada su pretresali kuću seljaka Gaurine Marka iz Suhača, zapucalo je nekoliko partizana sa puščanom vatrom na ustašku ophodnju, tom prilikom nastala je borba između jednih i drugih.[2] .**

**Ovom prilikom poginuo je jedan ustaša, a jedan teže ranjen, dočim su 2 partizana mrtva.**

**Borba je trajala između ustaša i partizana od 1200—1500 sati.**

**Po ovome dostavljen je izvještaj dana 16. veljače 1944. pod taj. broj 93/44.**

**Dana 15. veljače 1944. jedan odred ustaša 27. ustaške bojne iz Sinja sa oružnicima postaje Sinj uhitili su seljake sela Suhača, Gaurinu Antu pok. Joze, Perić Mađar Božu pok. Paška, Kojić Nikolu pok. Ivana, Gaurinu Anu ženu Antinu, Gaurina Pavu kći Stipinu, Gaurina** Simu **ženu Stipinu i Gaurina Anđu ženu Antinu. Istog dana ustaše su od navedenog Gaurina Ante pok. Joze oduzeli oko 500 lit. vina i oko 300 kg kukuruza, kojeg su sa sobom odvezli sa samovozom u svoju postrojbu.**

**Po ovome dostavljen je izvještaj dana 16. veljače 1944. pod taj. br. 92/44.**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 28/4, k. 197A.
2 Vidi dok. br. 467.

Dana 10. veljače 1944. pobjegla su iz Koljana 3 četnika u partizane.

Dana 11. veljače 1944. pao je u selo Garjak općina Vrlika jedan Engleski baražni balon. Na istom su pronađene oznake: Mark VI, SI, broj 19.221, a ispod njega po odstacima vidi se, da je bila vezana čelična žica oko 600—800 metra. Dan izrade istog označen je 23. oktobra 1941.

Po ovom dostavljen je izvještaj dana 17. veljače 1944. pod taj br. 97/44.

Zdravstveno stanje naroda je povoljno. U Sinju kod građanstva bila su dva slučaja trbušnog tifusa, od kojih je jedan smrtni, a jedan ozdravio. Kod naše vojsike bila su 4 slučaja pjegavca od kojih je 1 smrtni, a 3 još boluju, te 4 slučaja trbušnog tifusa, koji još boluju.

Bila su 2 slučaja pjegavca i među njemačkim vojnicima, koji su odvedeni u bolnicu, a bili su po privatnim kućama.

2) Protivničke promičbe osim partizanske nije bilo.

3) Partizanske bande u manjim količinama, napadaju i pljačkaju okolna sela i povlače se u nepoznatim pravcima. Jedna veća skupina odmetnika nalazi se u Vrdovu i Vještića gori, koji su dobro naoružani.

4) Strane promičbe nije bilo.

5) Stanje prehrane nije povoljno jer je najveći dio stanovničtva ostao bez hrane.

Dana 22. veljače 1944. oko 1100, 1300 i 1500 sati nadletili su nepoznati zrakoplovi u pravcu mjesta Sinja, koji nisu ništa bacali. Istog dana oko 1800 sati u svim okolnim brdima dje vladaju partizani paljene su vatre u znak proslave 26 godišnjice Crvene Armije.

Noću između 22 i 23. veljače pronađeni su u mjestu Sinju letci i bila je izvješena crvena zastava kod gradskog sata na Kamičku.

Po ovom dostavljen je izvještaj dana 23 II. 1944. pod taj. br. 109/44.

Dana 23. II 1944. izvršena je zamjena po njemačkim vojnim vlastima za 3 njemačka vojnika i 3 partizana.

Zamjena je izvršena u selu Gali kod kuće Ajdučić Ivana.

Po ovome dostavljen je izvještaj dana 24. veljače 1944. pod. taj. br. 111/44.

Za Dom Spremni!

Kotarski predstojnik:
u. z. Dr. ***Martinović,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 473

## IZVJEŠTAJ ŠTABA DVADESETSEDME USTAŠKE BOJNE U SINJU OD 26. VELJAČE 1944. STOŽERU USTAŠKE VOJNICE O RAZMJENI ZAROBLJENIKA IZMEĐU NIJEMACA I PARTIZANA[1]

USTAŠKA VOJNICA
XXVII USTAŠKA BOJNA
Stožer bojne
Broj 182/Tajno
Sinj, 26. II. 1944.

**Predmet: Izmjena odmetnika za pripadnike Hrvatskih i Njemačkih Oružanih snaga — razjašnjenje.**

**1) STOŽERU USTAŠKE VOJNICE kod Minors-a**
**2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA (drž. min. Dr. Vrančić)**
**3) ZAPOVJEDNIKU VI. UST. STAJ. DJELATNOG ZDRUGA**
**4) ZAPOVJEDNIKU 15. Pješ. Pukov. S I N J**
**Sastavak.-**

**Dana 7. veljače 1944. godine iz zasjede je napadnut osobni samovoz na putu Sinj—Split u kojem je bio ust. Logornik Ante Dadić, opć. načelnik Kruno Bilić, opć. blagajnik Opara Milivoj i njegova supruga. Odmetnici su iste odvukli sa sobom.**

**Dana 2. veljače t. g. napadnuta je po odmetnicima kolona samovoza 15. Pj. pukov. na putu Sinj—Livno i zarobljen je poručnik Dr. Slipčević,[2] a u međuvremenu je zarobljen i dom. nadporučnik Borić.**

**Svega imade kod odmetnika 2 častnika, 1 ustaški dužnostnik i 2 javna namještenika.**

**Kod nas u Ustaškoj Bojni imade zarobljenih 19 partizana, odnosno 16 partizana i 3 partizanke, a isti su zarobljeni isključivo od Ustaških postrojbi. Odmetnici su javili da će tražiti zamjenu za gore spomenute naše ljude, i to među ovim odmetnicima koji su kod nas zarobljeni.**

**Međutim dana 18. veljače t. g. primilo je Njemačko Mjestno zapovijedničtvo pismo od odmetnika po kojem se javlja da kod njih (odmetnika) imade 3 njemačka vojnika — navodeći ime — te traže zamjenu za iste vojnike i to navađaju imena 2 partizanki koje se nalaze kod Ustaške bojne. Istog dana primila je Ustaška bojna pismo po kojem partizani traže popis svojih ljudi koji su kod nas i traže da nam u roku od 48**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 25/6, k. 218.

2 Vidi dok. br. 109, napomenu 8 i dok. br. 114.

sati stavljaju naše na raspolaganje radi zamjene za njihove koji se nalaze kod nas. Ove dvije žene koje traže za zamjenu za Njemačke vojnike jesu članovi Oblastnog Odbora Kom. partije, dakle dva važna partizanska čimbenika.

Iako su partizani znali da se isti nalaze u Ustaškim rukama ipak su ih tražili od Nijemaca kako bi ih izbili iz Ust. ruku i dobili za njemačke vojnike, a kasnije mogu nas za naše častnike i ust. dužnostnike ucijenjivati po miloj volji, jer mi više nijednog važnijeg partizana kod sebe nemamo.

Toga dana dakle 18. veljače oko 5 sati po podne došao je u zapovijedničtvo ove bojne jedan Njemački častnik po činu nadporučnik koji vrši dužnosti orstkomandanta, i traži da im izručimo iste partizanke, jer da će ih zamijeniti za Njemačke vojnike.

Ova bojna objasnila je istome, da je ova potražnja jedan dobro smišljeni potez sa strane odmetnika kako bi se nama izbio iz ruke adut za zamjenu za naše častnike i ust. dužnostnike, a kasnije da nas mogu ucjenjivati po svojoj volji. Nakon kratkog objašnjavanja njemački častnik zauzeo je prijeteći stav i povišenim glasom viknuo »ja zapovijedam«, ali sam ipak ostao kod svojega i skrenuo sam pažnju, da možemo zajednički proraditi na zamjeni jer da ako mi izručimo tražene više nemamo nijednog važnijeg kod nas za izmjenu.

Konačno je stvar ustupljena i raspravljena kod zapovjednika 15. Pješ. pukov. gdje je riješeno konačno da se izvrši zajednička izmjena t. j. od 19 odmetnika neka se partizani odaberu zamjenu za 3. njem. vojnika i 5 naših ljudi, — i to u omjeru 1 za 1.

U čitavoj ovoj stvari stav njemačkog častnika »ja zapovijedam« i njegov povišeni ton sa kojim je nastupio vrlo loš utisak pravi na međusobnu suradnju koja treba da među nama vlada. — povodom toga:

1) Molimo da se kod najvišeg mjesta izda objašnjenje, dali se pri zarobljenju odmetnika odnosno njihovih funkcionera, a kad nastupi pitanje izmjene, imade najprije vršiti izmjena za njemačke vojnike, a tek kasnije za Hrvatske častnike, i ustaške dužnostnike.

Dali smo dužni stavljati naše zarobljenike na raspolaganju Njemačkoj Vojsci, i ako su isti već određeni za zamjenu hrvatskih častnika i ustaških dužnostnika.

3) Konačno da se obavijesti pripadnike Njemačkih jedinica da i Hrvatska vojska se bori za slobodu svoga naroda i Europu, i to uz vrlo teške okolnosti, a da se ovakav postupak kod same momčadi na vrlo loš način kritikuje.

Da se ubuduće izbjegne ovakav nemili slučaj, molimo u tome pravcu izdati temeljito razjašnjenje i nalog.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Zamjenjuje zapovijednika
ustaški nadporučnik
***M. Baršić,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 474

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SINJU OD 27. VELJAČE 1944. O ZAROBLJAVANJU DOMOBRANSKE POSADE OD STRANE PARTIZANA NA AERODROMU U SINJU[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska Oblast Sinj
Taj. br. 190/44.

Predmet: Domobranska straža (posada) na aerodromu u Sinju po partizanima razoružana i odvedena.

1) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajničtvo
Zagreb

2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Glav. rav. za javni red i sigurnost
Zagreb

3) Ustaškoj nadzornoj službi
Ured II.
Zagreb

4) Velikoj župi Cetina
Split

5) Župskoj redarstvenoj oblasti
Split

Oružnička postaja Sinj pod taj. br. 105/44. od 27. veljače 1944. dostavlja:

Noću između 25 i 26. veljače 1944. izgorila je kuća Mijić Bože pok. Nikole iz sela Čitluka općine i kotara Sinj. U pomenutoj kući bilo je suho meso, poljski i kućni alat, a šteta je 600.000 Kuna.

Požar je nastao iz neopreznosti ukućana prilikom loženja vatre u kući gdje se je sušilo meso i pekao kruh.

Dne 26. veljače 1944. oko 23 sata nepoznata jačina partizana napali su domobransku stražu (posadu) na aerodromu 2 km istočno od Sinja na mjestu tzv. »Piket« u jačini od 40 domobrana te ih razoružali, zarobili i odveli sa sobom u nepoznatom pravcu, zatim zapalili daščaru (baraku), gdje su domobrani bili smješteni.[2] Prema saznanju od zapovjednika straže, koji je izbjegao iz borbe doznaje se, da su oko 23 sata partizani pucali sa bacačima mina od kojih je jedan pogodio u blizini stražare, a drugi je pogodio u stražaru, koja se zapalila. Zapovjednik straže sa još 11 do-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 6/5, k. 197A.
2 Vidi dok. br. 224 i 479.

mobrana je sa oružjem pobjegao, a ostali su bili od strane partizana obkoljeni i zarobljeni, te razoružani i odvedeni u nepoznatom pravcu.

Borba je malo trajala, o ranjenim i ubijenim kako sa jedne tako i sa druge strane nije se moglo ništa saznati, ali postoji mogućnost da su neki od domobrana u daščari izgorjeli.

Njemačke oružane snage u zajednici sa našim otvorile su vatru na partizane i dali se u potjeru za istima, ali je ista ostala bezuspješna.

Za Dom Spremni!

Kotarski predstojnik:
u. z. Dr. *Martinović,* v. r.

(M. P.)

BROJ 475

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SINJU OD 29. VELJAČE 1944. O BORBI NJEMAČKO-DOMOBRANSKE POSADE SA PARTIZANIMA NA HANU[1]

Kotarska oblast u Sinju — Sinj, 29. II. 1944.
Broj: Taj. 126/44.

1. Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajničtvo — Zagreb
2. Ministarstvu unutarnjih poslova — Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost — Zagreb
3. Ustaškoj Nadzornoj Službi — Ured II. — Zagreb
4. Velikoj Zupi Cetina — Split
5. Župskoj Redarstvenoj Oblasti — Split

Oružnička postaja Han pod Taj. br. 85/44. od 29. II 1944. dostavlja:

Dana 28. veljače 1944. u 2145 sati od Jagnjića kuća u selu Gali sjeveroistočno od Hana udaljeno oko 700 metara od Bilobrkove mlinice u selu Obrovcu, sjevero-zapadno od Hana udaljeno 600 metara, partizani su otvorili puščanu vatru na našu posadu koja se nalazila na Hanu.[2] Naša posada, kao i njemački vojnici koji se nalaze na Hanu odgovarali su strojopuščanom, puščanom vatrom, bacačima u pravcu kuda su partizani na našu posadu pucali.

Borba između naše posade i njemačkih vojnika protiv partizana trajala je ave do 2230 sati. Tom prilikom od strane naše posade kao i nje-

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 17/5, k. 197A.

2 Vidi dok. br. 224 i 479.

mačkih vojnika nije nitko ranjen, a niti ubijen, dočim od strane partizana nije se moglo ništa ustanoviti o njihovim gubitcima.

Poslije borbe koja je trajala tri četvrti sata partizani su se povukli u nepoznatom pravcu.

Koliko je partizana učestvovalo u toj borbi nije se moglo ustanoviti a prema njihovom pucanju moglo bi ih biti oko 40—50.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik:
u. z. Dr. ***Dušan Martinović,*** v. r.

(M. **P.)**

BROJ 476

**IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI MAKARSKA OD 1. OŽUJKA 1944. O NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA BAŠKU VODU,**

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST MAKARSKA
Br. Taj. 73/44.

Makarska, dne 1. III. 1944.

PREDMET: Napad neprijateljskih krilaša sa strojopuščanom vatrom na Basku Vodu, izvještava.

1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA URED MINISTRA — Zagreb
2) OPUNOMOĆENOM MINISTRU ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE
3) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE
4) VELIKOJ ZUPI CETINA
5) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI — Split

Izvješćuje se, da je oružnička postaja Baška Voda pod brojem 92/44. od 15. veljače 1944. dostavila u gornjem predmetu slijedeće:

«-Dne 14. veljače 1944. godine u 15 sati jedna grupa od 6 neprijateljskih krilaša sa istoka naletila je iznad Baške Vode u niskom letu te otvorili strojopuščanu vatru, našto su Njemačke bitnice iz Baške Vode isto-

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 49/5, k. 197A.**

vremeno otvorile na ove strojničku vatru, koja je borba trajala 10—15 minuta jer su se navedeni krilaši 5—6 puta navraćali.

Ovom prilikom pogođen je i oboren jedan neprijateljski krilaš koji je pao u more pred Baskom Vodom udaljeno par morskih milja.

U blizini gdje se navedeni srušio baš u to vrieme dolazila je sa otoka Brača jedna brodica — barka u Bašku Vodu u kojoj je bilo par ljudi koji su odmah pošli na mjesto gdje se ovaj srušio i tamo našli par plutajućih predmeta u vidu bombi koje su se ovi bojali uzeti odnosno prihvatiti, bojeći se da se ne radi o kakvom eksplozivu a sve ostalo je odmah potonulo.

U isto vrieme navedeni krilaši otvorili su strojopuščanu vatru na Njemačke samovoze koji su u to vrieme na cesti primjetili te je kod sela Baške Vode udaljeno od mjesta oko 1 km, jedan Njemački samovoz pogođen koji se zatim zapalio i potpuno izgorio a u kome je bilo i eksploziva vjerojatno i ručnih bombi — granata, jer dok je gorio čulo se je više jakih eksplozija i prasak bombi dočim nitko od momčadi koja se je u samovozu nalazila nije stradao niti povređen, jer su blagovremeno iskočili iz kola i sklonili se.

Prilikom ovog napadaja nikakovih žrtava niti povređenih sa naše a niti Njemačke strane nije bilo osim oštećenih 5—6 kuća od strojničke vatre koja je šteta neznatna i vrlo mala.

ZA DOM SPREMNI!

Kotarski predstojnik: v. d.
***Ljubić,*** v. r.
(odsječeni savjetnik)

(M. P.)

BROJ 477

## NEDJELJNI IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U SPLITU OD 10. OŽUJKA 1944. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU ZUPE U VREMENU OD 27. VELJAČE DO 4. OŽUJKA 1944. GODINE[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Velika župa Cetina
Broj V.T. 25/44.

Split, 10. **III.** 1944.

Predmet: Nedjeljni izvještaja Velike župe Cetina u Splitu za vrieme od 27 veljače — 4ožujka 1944.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 9/1, k. 267.**

1) Ministarstvu unutarnjih poslova
a) Uredu Ministra
b) Glavnom ravnat. za javni red i sigurnost
2) Ministarstvu vanjskih poslova
političkl ured
3) Ministarstvu hrv. oružanih snaga
za glavni stožer

Zagreb

4) Glavarstvu građanske uprave

Split

Savezno okružnici Ministarstva unutrašnjih poslova od 15. I. 1942. V.T. br. 14-I-B. 1942 predlažem Naslovu sliedeći izvještaj:

**Ad I.** kao u prošlim izvještajima bez naročite promjene.

Kroz gornje razdoblje primljeni su izvještaji o sliedećim događajima i nasiljima.

1) Noću od 26 na 27 veljače t. g. partizani su kod sela Glavice, općine i kotar Sinj, oštetili vodovodne cievi. Poduzeto je potrebno, da se ova šteta popravi.

2) Dana 28. II. t. g. predao se je četničkoj postrojbi u selu Cetini, općina Vrlika, kotar Sinj, partizan Cvitković Božo iz Hrvatca, općina i kotar Sinj.

3) Dana 28. II. t. g. oko 11 sati srušio se je jedan engleski zrakoplov blizu sela Dugopolje, općina Klis, kotar Split. Vjerovatno je da se je srušio uslied djelatnosti oružja njemačke i ustaške posade na Klisu. U zrakoplovcu bila su dva engleska letača, koji su izgorjeli. Partizani su tom prigodom pripucali na njemačke i ustaške vojnike, koji su bili došli na mjesto pada, ali žrtava nije bilo.

4) Istoga dana oko 9 sati napalo je 10 angloameričkih zrakoplova predgrađe Splita i bacilo 10 bombi uslied čega je srušena jedna kuća, jedna teže oštećena, oštećen je vodovod kao i ranjena Maroević Ivka iz Dugopolja. Isto tako bacili su 12 bombi na brodogradlište, ali veće štete nije bilo.

5) Istoga dana oko 21 sati napali su partizani na našu posadu u Hanu,[2] kotar Sinj ali je napad odbijen bez žrtava.

6) Dana 1. ožujka t. g. pronađeno je u Trogiru više komunističkih letaka, u kojima pozivaju sve sposobne građane, da se jave partizanima za borbu protiv okupatora. Rasturači pronađeni nisu.

7) Istoga dana oko 21 sat ubijen je od strane partizana Ribarović Ivan iz Basta, općina i kotar Makarska, a to s razloga toga što je pokojni bio protivnik partizana.

**2 Vidi dok. br. 224, 475 i 479.**

8) Istoga dana po obhodnji u Hrvatcima, općina i kotar Sinj, uhvaćen je od partizana odbjegli Dejanović Radoslav, pomorac iz Splita, koji je izjavio, da je na povratku iz internacije u Italiji uhvaćen po partizanima u blizini Sarajeva.

9) Dana 3. ožujka t. g. uhićeni su po nalogu Podhvatnog zapovjedničtva u Sinju Milanović Vlada i Jure te Modrić Nikola, svi iz Glavice, općina i kotar Sinj, jer se sumnja, da su bili u vezi sa partizanima prigodom napada na uzletište u Sinju i razoružavanju domobrana.

10) Istoga dana oko 15 sati bacili su neprijateljski zrakoplovi zapaljive bombe na brodove u luci splitskoj te su zapalili jedan parobrod i dva veća jedrenjaka. Nadalje su odštećene dvoje veće zgrade na Bačvicama kao i dvije osamnice nove bolnice.

Od II—VIII kao u prošlim izvještajima bez naročite promjene.

1) Dana 26 veljače t. g. oduzeli su njemački vojnici iz hotela Bučelić Miloša iz Makarske 10 kreveta sa posteljinom.

2) Od 13—19 veljače t. g. oduzeli su u Igranima Simić Mati 40 lit. vina i 3 lit. rakije, presjekli su na pola mrežu seljačke zajednice i jednu polovinu oduzeli. Taljančić Domi 7 lit. vina, Antičić Ani 43 lit. ulja, ali je ovo povraćeno od strane oružničke postaje i jednog njemačkog dočasnika i Šimić Mati veću količinu vina.

3) Uhvaćena su tri ustaška vojničara, koji su u okolici Splita — preobučeni u talijanske odore — vršili razna pljačkanja, dok se je u prošlim izvještajima bilo izvjestilo, da su to počinili partizani.

4) Dana 16. veljače t. g. održali su četnici u Splitu tajnu sjednicu. Sjednica je navodno održana u pravoslavnoj crkvi.[3]

Za Dom Spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan
***Stanojević,*** v. r.

(M. P.)

**3 Vidi dok. br. 201.**
**4 Juraj**

BROJ 478

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U METKOVIĆU OD 10. OŽUJKA 1944. O UNIŠTENJU NJEMAČKOG KAMIONA PRILIKOM NAILASKA NA MINU KOD ROGOTINA[1]

**Nezavisna Država Hrvatska**
**Kotarska oblast u Metkoviću**
**Pres. broj: 129/44**

Metković, 10. III 1944.

1) Velikoj Zupi Hum
2) Župskoj redarstvenoj oblasti

M o s t a r

Dana 6. ožujka 1944 u 9 sati na cesti koja vodi od Rogotina—Ploče udaljeno od Rogotina 1 1/2 km. postavljena je mina, koja je prilikom vožnje jednoga njemačkog samovoza eksplodirala i na mjestu ubila 2 njemačka dočastnika.[2]

Njemačko zapovjedničtvo odmah je poduzelo akciju prema zapadnoj Plini radi pronalaska odmetnika koji više puta postavljaju mine na cesti ili željezničkoj pruzi. O uspjehu ove akcije nije se ništa do danas moglo pozitivno doznati.

Poginula 2 dočastnika prevezena su odmah u Rogotin radi sahrane.

Za dom spremni!

Upravitelj kotarske oblasti:
***Makale,*** v. r.

(M. P.)

**X Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 45/6, k. 193.**
**2 Vidi dok. br. 213.**

BROJ 479

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SINJU OD 11. OŽUJKA 1944. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU KOTARA KRAJEM VELJAČE I POČETKOM MJESECA OŽUJKA[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska oblast Sinj
Taj. br. 4/44.

Sinj, 11. ožujka 1944.

Predmet: Izvještajna služba.

| | |
|---|---|
| 1) Velikoj župi Cetina | S p l i t |
| 2) Župskoj redarstvenoj oblasti | S p l i t |
| 3) Ustaškoj nadzornoj službi Rred II. | Z a g r e b |

Savezno nalogu Velike župe Cetina od 9. prosinca 1941. Taj. br. 814/41. dostavlja se izvješće za prvu polovicu mjeseca ožujka 1944.

1) Obće unutarnje prilike su nepromjenjene.

Dana 26. veljače 1944. oko 23 sata partizani su napali domobransku stražu na aerodromu u Sinju, tom prilikom partizani su razoružali i odveli 40 domobrana u nepoznatom pravcu.[2]

Po ovome dostavljen je izvještaj dana 27. veljače 1944. pod taj br. 120.

Noću 26. i 27. veljače 1944. partizani su oštetili vodne cievi na mjestu zvanom Šunjevača u selu Glavicama.

Dana 27. veljače 1944. oko 15 sati došao je preko Livanjskog bloka u Sinj partizanski teklić Pavić Ante iz sela Udovičića za domobransko zapovjedničtvo u Snju.

Po ovome dostavljen je izvještaj dana 28. veljače 1944. pod taj. br. 122.

Dana 28. veljače 1944. oko 21.45 sati partizani su napali na našu posadu polju jedan neprijateljski zrakoplov.[3]

Po ovome dostavljen je izvještaj dana 29. veljače 1944. pod taj broj 125/44.

Dana 28. veljače 1944. oko 21,45 sati partizani su napali na našu posadu na Hanu sa puščanom vatrom.[4] Naša posada kao i njemački vojnici, koji se nalaze sa našom posadom na Hanu odgovorili su strojopuščanom vatrom i bacačima u pravcu od kuda su partizani pucali. Borba je trajala istog dana do 22.30 sati. Tom prilikom od naše posade kao i od njemačkih vojnika nije nitko ranjen niti ubijen, dočim od partizana nije se moglo ustanoviti dali je bilo mrtvih i ranjenih.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 54/6, k. 197A.**

**2 Vidi dok. br. 224 i 474.**

**3 Vidi dok. br. 477.**

**4 Vidi dok. br. 224, 475 i 477.**

Po ovome dostavljen je izvještaj dana 29. veljače 1944. pod taj. br. 126/44.

Dana 28. veljače 1944. održane su svečane zadušnice u župskoj crkvi u Sinju, prigodom 48 osme obljetnice smrti Otca Domovine ...

Po ovome dostavljen je izvještaj dana 29.veljače 1944. pod taj. br. 136/44.

Dana 25. veljače 1944. oko 18 sati došlo je oko 40 partizana u selo Koljane 10 km jug-istoč. od Vrlike te su iz komšiluka Bodrožić, Kalinić i Milković otjerali oko 5 komada goveda, 30 kom. koza i ovaca, 600 kg. žita i brašna za Bračev Dolac, te su sa sobom odveli Đuru Kalinića, Iliju Birčanina i Krstu Kalinića svi iz sela Koljana. Po ovome dostavljen je izvještaj dana 3. ožujka 1944. pod taj. br. 141/44.

Dana 3. ožujka 1944. uhićeni su seljaci sela Glavica i to: Milanović Rade pok. Filipa, Milanović Jure pok. Mate i Modrić Nikola Antin pod sjumnjom da su bili u vezi sa partizanima prilikom napada na našu domobransku posadu na aerodromu dana 26. veljače 1944. Imenovani se nalaze u domobranskom posadnom zatvoru u Sinju. Po ovome dostavljen je izvještaj dana ... ožujka 1944. pod taj. br. 145/44.

Dana 4. ožujka 1944. oko 10 sati posadi u Hrvacama XXVII ustaške djelatne bojne predao se sa oružjem partizan Belamarić Vjekoslav rodom iz Mandaline kod Šibenika. Po ovome dostavljen izvještaj dana 9. ožujka 1944. pod taj br. 146/44.

Dana 2. ožujka 1944. partizani su opljačkali Gulić Štipana iz sela Glavica u vriednosti od kuna 305.000. Po ovome dostavljen je izvještaj dana 7. ožujka 1944. pod brojem 4071/44.

Noću 4. i 5. ožujka 1944. neustanovljeni broj naoružanih partizana vjerovatno Mosorske skupine na mjesto nedaleko od zaseoka Butige kod Dicma postavili su eksploziv, te je oko 6 sati naišla njemačka kolona te je jedan njemački samovoz nagazio na eksploziv, te je tom prilikom eksplodirao, samovoz odštetio i dva njemačka vojnika lakše su ranjena. Po ovome dostavljen izvještaj dana 8. ožujka 1944. pod taj. br. 151/44.

Dana 6. ožujka 1944. oko 22 sata silom su partizani odveli od svojih kuća seljake sela Glavica i to: Romac Ivana pok. Štipana, Jelinčić Juru pok. Filipa, Labrović Stipu Jurina, Anušić Jozu Ivanova i Milanović Stipu Jozina. Za sudbinu imenovani ništa nije do sada poznato. Po ovome dostavljen je izvještaj dana 9. ožujka 1944. pod brojem 4249/44.

Zdravstveno stanje naroda je povoljno, novi slučajevi zarazne bolesti nije bilo, a raniji slučajevi su u ozdravljenju.

2) Protivničke promičbe osim partizanske nije bilo.

3) Partizanske bande u manjim gupama napadaju i pljačkaju sela i povlače se u nepoznatim pravcima. Jedna veća skupina odmetnika nalazi se u Vrdovu i Vještića gori, koji su dobro naoružani.

4) Strane promičbe nije bilo.

5) Stanje prehrane nije povoljno jer je najveći dio stanovništva ostao bez hrane.

Za Dom spremni!

Kotarski predsjednik:

(M. P.) u. z. Dr. ***Martinović,*** v. r.

BROJ 480

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SPLITU OD 14. OŽUJKA 1944. O NAPADU PARTIZANA NA USTAŠKU PATROLU KOD ŽRNOVNICE[1]

KOTARSKA OBLAST — SPLIT
Taj. br. 253/44
dne 14. ožujka 1944. godine
u Splitu

**PREDMET : Napadaj partizana na Ustašku obhodnju.**

**1) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE — Split**
**2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — Zagreb (Tajničtvo)**
**3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Zagreb**
**4) VELIKOJ ZUPI CETINA — Split**
**5) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI — Split**

**Oružnička postaja u Zrnovnici pod br. 20. taj. od 11. ožujka t. g. dostavila je sliedeći izvještaj :**

**»Dne 11. ožujka t. g. u 9 sati prije podne na mjestu zv. Srinjine, istočno od Zrnovnice, a udaljeno oko 5 km, baš kod kapelice Sv. Nikole pokraj puta od strane partizana bila je napadnuta ustaška obhodnja u jačini od 10 ustaša iz Zrnovnice.[2] U borbi je jedan ustaša ostao mrtav, jedan ranjen, a trojica su se vratili zdravi u svoju jedinicu u Zrnovnicu, a petorica nezna se gdje su svršili.**

**Banditima, koji su ovo djelo izvršili, nije se još ušlo u trag.**

**Sve je ovo dobro poznato ovdašnjim savezničkim i ustaškim mjesnim vojnim posadama u Zrnovnici i obližnjim mjestima.**

**U koliko se je moglo doznati preko pouzdanih osoba ovo djelo su izvršili partizani, čije se postrojbe sada nalaze na brdu Sv. Luka, u selu Dubravi i u selo Gornje Sitno.«**

**Prednje se dostavlja s molbom na znanje.**

**ZA DOM SPREMNI!**

**Kotarski predstojnik**
**Dr *Rajević*,[3] v. r.**

**(M. P.)**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnolstorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 56/6, k. 197A.
2 Napad su vjerojatno izvršili dijelovi Mosorskog NOP odreda. Vidi dok. br. 256.
3 Jozo dr Rajević

BROJ 481

## IZVJEŠTAJ UPRAVITELJA ISPOSTAVE KOTARSKE OBLASTI U VRGORCU OD 14. OŽUJKA 1944. VELIKOJ ŽUPI U MOSTARU O NEAKTIVNOSTI ORUZNICKE POSTAJE U VRGORCU

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ISPOSTAVA KOTARSKE OBLASTI — VRGORAC
Broj: taj. 34/944.

**Vrgorac, 14. ožujka 1944.**

**Predmet: Vojni neposlušnici — poduzimanje mjera.**

**Na taj. broj 324/944. od 21. II. 1944.**

**VELIKOJ ZUPI HUM**

Mostar

**Savezno gornjem naređenju čast mi je izvjestiti, da je na području ove Kotarske ispostave nemoguće poduzeti ma kakvu ozbiljnu akciju o hvatanju vojnih neposlušnika i partizana sa ovim oružnicama, koji se nalaze na postaji u Vrgorcu.**

**Ova je Kotarska izpostava spisom taj. broj 19/44. od 17. II. o. g. podniela izvještaj Gospodinu Velikom Županu, o radu oružnika u Vrgorcu, a specijalno njihova zapovjednika narednika Petra Crnogorca.**

**Ovom prilikom napominjem, da osim pučanstva na ovome području, koji je sa 90% nastrojeno ili komunistički ili Anglosanski, odnosno Jugoslavenski-četnički, ništa nije bolje ni činovništvo, nego da pače još gore, pa tvrdim pod stiegom i stegovnom odgovornošću, da od službenika na ovome području izuzev 1—2 oružnika, nije nijedan odan sadašnjem režimu. Kod ovakvog stanja, nemoguće je službu obavljati. Bilo je slučajeva, da su neke osobe sa ovoga područja tražile političko uvjerenje za stupanje u državnu službu, pa i ako je uvjerenje izdato negativno, ipak je to osoba postavljena i to baš u svoje rodno mjesto Vrgorac, gdje će imati priliku za saradnju sa partizanima. Ima veliki dio službenika, koji imaju brata ili sestru ili netkog drugog u bližoj rodbini u partizanima, pa je jasno, da ovi iz šume, koji se nalaze u neposrednoj blizini Vrgorca, imaju i moraju imati uticaja na ove, koji su u službi, pa je i naivnom čovjeku jasno, da se brat brata, sestra sestre i majka i otac djeteta, neće odreći, a pogotovo sada, kada je strana promičba na ovome području, putem partizana uspje-**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 35 4-19, k. 193.

šno razvijena. Kao dokaz ovome prilažem između ostalih samo 3 pisma, koja su partizani iz neposredne blizine Vrgorca, uputili mnogim građanima u Vrgorcu.

Kada već stvari stoje ovako, ondah je jasno, kako ova Oblast može uspješno djelati, kada nema nikoga, sa kime bi se moglo raditi. Kod ovakvog stanja, zar se može dopustiti, da mi se bar dodjeli par pouzdanih oružnika, sa jednim dobrim, agilnim i energičnim zapovjednikom? Ranije su na ovome području bile dvije oružničke postaje, jedna u Vrgorcu, a druga u Kozici. Ponovna uspostava oružničke postaje u Kozici, od neophodne je potrebe, jer bi se bez sumnje ovo područje moglo temeljno očistiti od vojnih neposlušnika i manjih grupa partizana, koji se kriju po selima, a koji prave ogromne štete državi i pučanstvu. Na ove dvije postaje trebalo bih postaviti po 20 oružnika sa po bar jednom strojo-puškom, pa jamačno tvrdim, da na ovome području ne bi bilo partizana, obzirom, da je Njemačka vojska u susjednim mjestima, a koja se stavila uvjek na raspoloženje, kada se od njih zatraži asistencija. Uspostavom oružničke postaje u Kozici i izmjenom i pojačanjem oružničke postaje u Vrgorcu, od ogromne je važnosti za narod i državu, jer se ova manja grupa bandita vješto krije od Njemaca, pa na taj način iz dana u dan, postavljaju mine po putevima, vrše teror nad pučanstvom, koje bi ih se drage volje otreslo, ubacuju otrovnu partizansku klicu u susjedna sela Hercegovine i t.d. i t.d.

Ukoliko se zapovjednik oružničke postaje u Vrgorcu narednik Petar Crnogorac, ne smjene sa položaja zapovjednika, i nepojača oružničtvo, ondah je i moj dalji položaj Upravitelj Izpostave nekoristan, pa se ovom prilikom stavljam na raspoloženje Gospodinu Velikom Županu, s molbom, da Gospodin Veliki Župan odredi neku drugu osobu, koja će me na ovome položaju zamjeniti, a ja sam spreman primiti se svakog drugog određenog posla.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Upravitelj izpostave kotarske oblasti:
P. ***Jerković,*** v. r.

Priloga: 3 kom.

(M.P.)

**BROJ 482**

## IZVJEŠTAJ ORUZNIČKE POSTAJE IGRANE OD 15. OŽUJKA 19«. KOTARSKOJ OBLASTI MAKARSKA O ISELJAVANJU STANOVNIKA SELA DRAŠNICE OD STRANE NJEMAČKE VOJSKE[1]

ORUZNICKA POSTAJA IGRANE

Broj uredovno
15. ožujka 1944.
U Igranima

PREDMET: Evakuisanje pučanstva sela Drašnice po njemačkoj vojsci.

KOTARSKOJ OBLASTI MAKARSKA
VODNOM ORUZNIČKOM ZAPOVJEDNIČTU
Makarska

Oružnička ophodnja postaje Igrane narednik Izidor Božak i domobrani Stjepan Rendulić, Venceslav Kudrenovski i Hadžić Omer, dostavlja izvješće o evakuisanju pučanstva sela Drašnice, Općine i kotara Makarska, po njemačkoj vojsci.

Dne 15 ožujka 1944. njemačka vojska iz Podgore, evakuisala je pučanstvo sela Drašnice, od kojih je oko 350 sprovela u Podgoru, a 50 lica ostalo je još u selu Drašnicama. To pučanstvo ništa sa sobom nije ponelo, već kako se je sa kreveta diglo, oblačilo je najnužniju odoru na sebe te bez ikakve oskrbe za putovanje.

Njemačka vojska po napuštenim kućama vršila je pljačku, uzimajući stvari i životne namirnice koje je u kućama našla.

Uzrok je evakuisanja pučanstva taj što su održavali veze sa partizanima koji su dolazili u navedeno selo, kako to njemačka vojska navodi.

Što je dalje bilo sa pučanstvom, ophodnji nije poznato, jer se uputila u Makarsku radi podnošenja izvješća nadređenom starešini i kotarskoj oblasti.

Opširan izvješće sledi.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Vođa ophodnje naredrnik
*Izidor Božak,* v. r.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 24/13-14, k. 202.

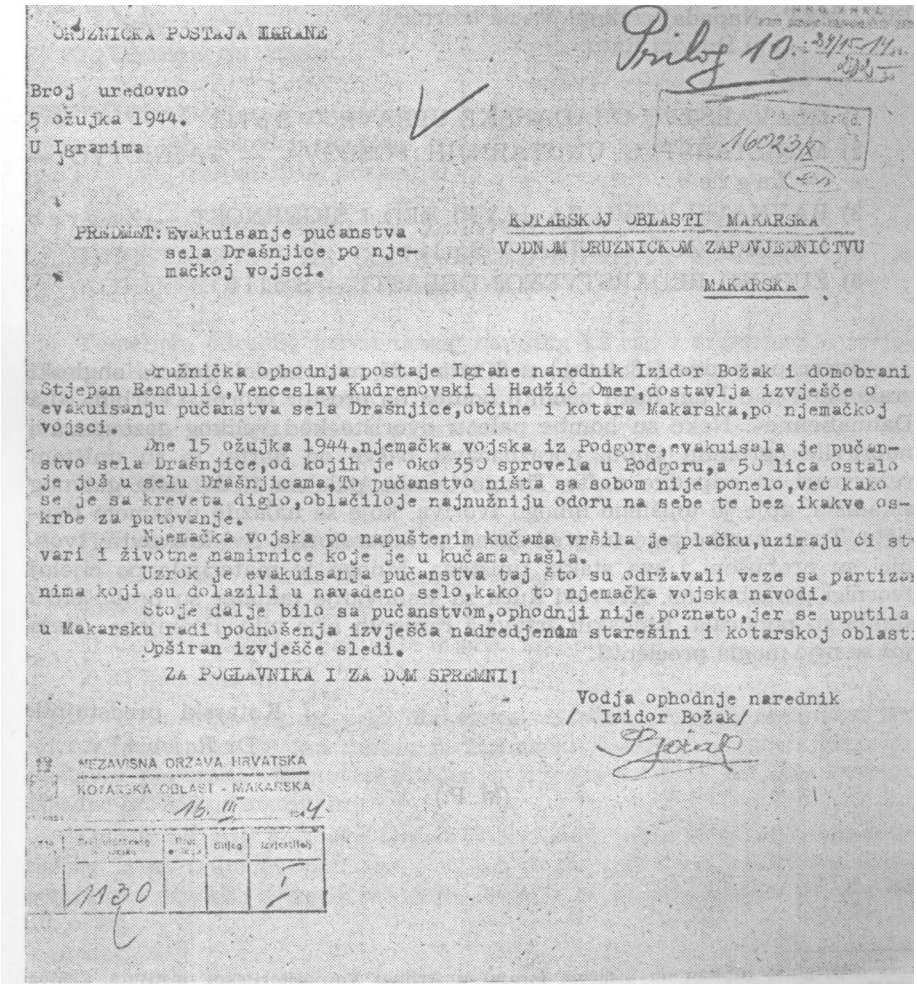

ORUŽNIČKA POSTAJA IGRANE

Prilog 10.

Broj uredovno
5 ožujka 1944.
U Igranima

PREDMET: Evakuisanje pučanstva sela Drašnjice po njemačkoj vojsci.

KOTARSKOJ OBLASTI MAKARSKA
VODNJM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIČTVU
MAKARSKA

Oružnička ophodnja postaje Igrane narednik Izidor Božak i domobrani Stjepan Rendulić, Venceslav Kudrenovski i Hadžić Omer, dostavlja izvješće o evakuisanju pučanstva sela Drašnjice, občine i kotara Makarska, po njemačkoj vojsci.

Dne 15 ožujka 1944. njemačka vojska iz Podgore, evakuisala je pučanstvo sela Drašnjice, od kojih je oko 350 sprovela u Podgoru, a 50 lica ostalo je još u selu Drašnjicama. To pučanstvo ništa sa sobom nije ponelo, već kako se je sa kreveta diglo, oblačiloje najnužniju odoru na sebe te bez ikakve oskrbe za putovanje.

Njemačka vojska po napuštenim kućama vršila je plačku, uzimaju či stvari i životne namirnice koje je u kućama našla.

Uzrok je evakuisanja pučanstva taj što su održavali veze sa partizanima koji su dolazili u navedeno selo, kako to njemačka vojska navodi.

Što je dalje bilo sa pučanstvom, ophodnji nije poznato, jer se uputila u Makarsku radi podnošenja izvješća nadredjenom starešini i kotarskoj oblasti. Opširan izvješće sledi.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Vodja ophodnje narednik
/ Izidor Božak/

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
KOTARSKA OBLAST - MAKARSKA
15. III 44

*Faksimil dokumenta broj 482*

**BROJ 483**

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SPLITU OD 15. OŽUJKA 1944. O NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA TVORNICU U DUGOM RATU[1]

KOTARSKA OBLAST — SPLIT
Taj. br. 266/44.
dne 15. ožujka 1944 godine
u Splitu

PREDMET: Napadaj zrakoplova na tvornicu
u Dugom Ratu.

1) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE — Split
2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJNICTVO — — Zagreb
3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Zagreb
4) VELIKOJ ZUPI CETINA — Split
5) ZUPSKO REDARSTVENOJ OBLASTI — Split

Jučer po podne (13 t. mj.) u 2 sata i 25 minuta doletjeli su engleski zrakoplovi nad Dugi Rat i bacili 6 bomba na prostor tvornice karbida »La Dalmatienne«. Neke su bombe pale u dvorište kod velikog gazometra i napravile ogromnu jamu, porazbacavši bačve od nafte, te su uništeni rezervoari za odpadke nafte. Druge bombe pale su u dvorište glavnog skladišta, gdje je uništeno mnogo tvoriva, koje se nalazilo u samom dvorištu. Treće bombe pale su pred zgradom laboratorije. Svi krovovi u tvornici su probušeni i sva stakla uništena. Mnogo je materijala po cijeloj tvornici porazbacano. Krovovi kuća za stanovanje također su probušeni i stakla su popucala. Ljudskih žrtava i ranjenih nije bilo. Počinjena šteta još se nije mogla procieniti.

Kotarski predstojnik
Dr ***Rajević***,[2] v. r.

(M. **P.)**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 7/7, k. 197A.

2 Jozo dr Rajević

BROJ 484

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ORUŽNlCKOG VODA U MAKARSKOJ OD 15. OŽUJKA 1944. O NAILASKU NJEMAČKIH KAMIONA NA MINE KOD SELA DRVENIKA I BORBI VOĐENOJ SA SAVEZNIČKIM BRODOVIMA U NERETVANSKOM KANALU[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
ORUŽNlCKOG VODA
MAKARSKA
6. ORUŽNIČKE PUKOVNIJE
Broj 115/taj.
U Makarskoj 15. III 44

PREDMET: Doglasno izvjeće za
I. polovicu mjeseca
ožujka 1944. dostavlja.

KRILNOM ORUZNICKOM ZAPOVJEDNIŠTVU SPLIT,
MINISTARSTVU ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE ZAGREB,
KOTARSKOJ OBLASTI MAKARSKA

Temeljem odredbe privremenog naputka za rad i organizaciju izvještajne službe u vojsci i zapovjedi Glavnog oružničkog zapovjedničtva J. Š. br. 321/Taj od 31. srpnja 1942. podnosim doglasno izvješće za prvo polumjesečje u ožujku 1944. u slijedećem:

I. OBĆA UNUTRAŠNJA SITUACIJA:

1) **Raspoloženje pučanstva:** Od posljednjeg izvješća nema promjena.

**Pravoslavci:** nema **ih** na području voda.

**Židovi:** Nema ih na području voda.

2) **Četnička akcija i poduzete mjere:** Nije bilo.

3) **O komunizmu:**

Dne 7. ožujka t. g. na cesti Makarska—Gradac, kod sela Drvenika, ist. od Makarske oko 29 km naišao je Njemački samovoz na minu koju su postavili partizani.[2] Samovoz oštećen 2 vojnika ranjeni. Izvješće postaje Gradac br. 253 od 10. ov. mj.

Dne 8. ov. mj. kod sela Drvenika na cesti, jedan Njemački samovoz naišao je na minu ukopanu na cesti od strane partizana.[8] Samovoz oštećen žrtava nije bilo niti pak ranjenih. Izvješće or. postaje Gradac br. 251 od 10. o. mj.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, mikroteka UDB-a Zagreb, film 38/533-534.

2 i 3 Vidi dok. br. 213.

Dne 8. ožujka t. g. u 22.15 sati u Neretvanskom kanalu — između poluotoka Pelješca i Gradca, južno od Makarske oko 40 km. — pojavila su se 3 brza čamca i jedan veći ratni brod. Ovi su bili ili Engleski ili partizanski. Zarobili su jedan jedrenjak koji je bio u službi Njemaca i na kome se je nalazio tovar od žice i dasaka. Njemci su otvorili vatru sa kopna i brodova i potopili su zarobljeni brod kao i jedan Engleski brzi čamaca dok su se drugi udaljili koristeći noć. Sa potopljenog broda, koji je bio u službi Njemaca, plivanjem se je spasio mornar Ivan Rožo iz Račišta — otok Korčula. Neprijatelji su također pucali na Njemačke postaje na kopnu ali bez učinka. Za sudbinu 3 mornara — građana i jednog Njemačkog vojnika nezna se: Izvješće or. postaje Gradac br. 252 od 10. ov. mj.

Dne 22. veljače t. g. na večer partizani su palili vatru po brdima područja postaje Gradac i otvorili puščanu vatru na Posadu u Gradcu. Istodobno su otvorili vatru na sela Podaci i Brist, područje postaje Gradac. Odmah su odbijeni bez gubitaka na našoj strani a kod partizana nepoznati. Izvješće oruž. postaje Gradac br. 46/Taj. od 22. II 1944.

[...]

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI!

Zapovjednik poručnik
***Drago Romić,*** v. r.

BROJ 485

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ZAPOVJEDNIŠTVA GLAVNOG STOŽERA DOMOBRANSTVA OD 16. OŽUJKA 1944. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV I PO HRVATSKE NA PODRUČJU SINJA I SPLITA[1]

**VOJNIČKA TAJNA**

**DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 76/44**
**OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA**
**16. III. 1944 g. 0900 sati.**

**I OBĆI PREGLED:**

**Pojačana neprijateljska zrakoplovna djelatnost nad otocima i u obalnom području, te engleskih razarača i brzih čamaca u Korčulanskom i Murterskom Kanalu.**
**Na o. Vis pristižu neprijateljske snage iz Italije.[2] Pojačana neprijateljska djelatnost na obskrbnoj cesti Bihać—Knin.**

[...]

1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, mikroteka MNO Zagreb, film 4/274-277.

2 Odnosi se na prebacivanje Treće prekomorske brigade. Vidi dok. br. 294, napomenu 7.

**Područje Jadranske obale:**

Područje 12 km s. z. Sinja očišćeno je od partizana, koji su odbačeni na r. Cetinu. Poginulo **6** partizana.[3]
12 km. i. Splita razpršena je skupina partizana. 10 partizana je poginulo a 8 su zarobljeni.
Kod s. Stankovci (20 km. s. z. Šibenika) spustilo se 13 padobranaca. Potraga je u toku.

III DJELATNOST NEPR. ZRAKOPLOVSTVA

Neprijateljski zrakoplovi bombardirali su Tvornicu cementa »Dugi Rat« kod s. Ravnice (2 km. j. i. Omiša) sa veoma slabim učinkom.
15. III u području Metkovića srušena su 2 nepr. zrakoplova. Prvi bombardiraju područje r. Omble kod Dubrovnika (dnev. i br. 74) na dan 13. III pogođen je naš parabrod »Daksa«, te se nasukao.
5 ruskih zrakoplova noću 13/14. III bacili su u području Zvornika partizanima razno tvorivo (dnev. i br. 74).

DJELATNOST VLAST. ZRAKOPLOVSTVA :

Vršilo je razviđanje i bacalo promičbene letke.

OSOBITOSTI:

Na putu 3 km s. z. Sinja partizani su iz zasjede ubili poručnika 15. pješ. puka. Maletića.
Niemci su u Šibeniku, Zadru i Splitu uhapsili 65 osoba (navodno sumnjivi).

[...]

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
***Helbich,*** v. r.

(M. P.)

**3 Vjerojatno se odnosi na dijelove Druge (Devete) brigade Dvadesete divizije NOVJ. Vidi dok. br. 276.**

BROJ 486

## IZVJEŠTAJ ORUŽNIČKE POSTAJE VRGORAC OD 16. OŽUJKA 1944. O NAILASKU NJEMAČKOG KAMIONA NA MINU KOD SELA RAVCE I HAPŠENJU ČLANOVA PARTIZANSKIH PORODICA[1]

**ORUZNICKA POSTAJA** **U Vrgorcu, dne 16. ožujka 1944.**
Broj 91 Taj.

**PREDMET: Izvješće o uhićenim licima od strane Njemačke vojske dostavlja**

**ZAPOVJEDNICTVU 7 ORUZNICKE PUKOVNIJE SPLIT**
**KRILNOM ORUZ. ZAPOVJEDNICTVU ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE DALMACIJE BOJ. FERCEK, VRAZOVA UL-8 SPLIT**
**KOTARSKOJ ISPOSTAVI VRGORAC**
**VODNOM ORUZNICKOM ZAPOVJEDNICTVU MAKARSKA**

**Savezno izvješću ove postaje Br. 90/Taj. od 13. ožujka 1944. izvješćujem da je 15. ožujka 1944. oko 10 sati, zapadno od Vrgorca kod sela Ravče, na putu Vrgorac—Kozica, udaljeno od Vrgorca oko 6 km, jedan Njemački samovoz nagazio na minu koja je zadnji dio samovoza potpuno uništen.[2] Ovom prigodom ljudskih žrtava nije bilo.**

**Vođenim izvidima od strane ove postaje krivcima se nije moglo ući u trag, ali je vjerovatno da ovo djelo vrše partizani, iz okolnih sela.**

**Kao protumjere Njemačko mjesno zapovjedničtvo u Vrgorcu uhitilo je slijedeće osobe i to:**

**1/ Borovac Anđeliju, 2/ Domandžić Nevenku kći Joze, 3/ Galić Anđu, 4/ Glavan Iva Ante, 5/ Katavić Ivu ud. Mije, 6/ Martinac Antu Gabrina, 7/ Martinac Franu pok. Ante (zv. Jelinić), 8/ Martinac Mandu kći Grginu, Martinac Katu zv. Bilaver, 10/ Martinac Matu zv. Gujo, 11/ Markotić Matu, 12/ Markotić Matu pok. Josipa, 13/ Matić Ivu ud. Ante, Realj Luku pok. Mate, Raos Jozu ženu Matinu, Galić Anu Jozinu, Markotić Ivu ženu Ivana i Markotić Milu ženu Marka, svi iz Vrgorca, općina Vrgorac, kotara Makarska, Velike župe Cetina.**

**Isti su uhićeni iz razloga što iz njihovih kuća ima odmetnika u partizanima, pa kada Njemačke kolone ili pojedini samovozi hoće da idu za Makarsku ili Split, onda Njemačko mjesno zapovjedničtvo iz Vrgorca uzme privredni samovoz posjednika Miletića Rade iz Vrgorca, te u njega natovari napried uhićene osobe i ovaj samovoz ide pred Njemačkim**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 55/6, k. 193.

2 Minu su vjerojatno postavile jedinice Neretvanskog NOP odreda.

samovozima, tako ako na put bude postavljena mina da ove civilne osobe prije stradaju, nego njihova vojska.

Dostavljam prednje izvješće naslovu na mjerodavnost.

**ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!**

**Zapovjednik narednik,**
***Petar Crnogorac,*** **v. r.**

BROJ 487

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SPLITU OD 16. OŽUJKA 1944. O NAPADU NA RIBARSKE BRODOVE U ZALJEVU ŠEŠULJE NA ŠOLTI[1]

**KOTARSKA OBLAST — SPLIT**
**Taj.** br. 269/44
**dne** 16. **ožujka** 1944 **godine**
**u Splitu**

PREDMET: Neprijateljski zrakoplovi nad Šoltom.

1) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE — Split
2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — Tajničtvo — — Zagreb
3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Zagreb
4) VELIKOJ ZUPI CETINA — Split
5) ZUPSKO REDARSTVENOJ OBLASTI — Split

Oružnička postaja Grohote pod br. 17 od 12. III. t. g. dostavila je sliedeće izvješće:

»•Dne 11. ožujka t. g. oko 11 sati letili su 6 engleskih zrakoplova nad otokom Šoltom, te su iz strojnica pucali na 5 ribarskih brodica koji su bili u zalivu Šešulja, vlasničtvo građana iz Maslinice, občina Grohote, koje su ribarske brodice potopili i tom prilikom ubili su 12. godišnjeg dječaka Jozu Radmana sina Vjekoslava iz Maslinice.«

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

**Kotarski predstojnik:**
**Dr.** *Rajević,*[2] **v. r.**

(M. P.)

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 31/4b, k. 153.**

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 38/4b, k. 153.**

**2 Jozo dr Rajević**

BROJ 488

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U KNINU OD 17. OŽUJKA 1944. O BOMBARDIRANJU KNINA OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

Knin, dne 17. III 1944.

**Uredovno izvješće**

Dana 16. III u 17,15 sati ponovo je bombardiran grad Knin.

Bombardiranje je izvršilo 6 neprijateljskih lovaca bacajući bombe manjeg kalibra.

Bačeno je u svemu oko desetak bombi.

Ovom prilikom je ubijena:

Rokvić Sava žena Stevina stara oko 40 godina, izbjeglica iz Bos. Petrovca.

Osim nje su još tri osobe lakše ranjene od kojih je teško ranjena Tanjga Cvieta ž. Gjurina, izbjeglica iz Bos. Grahova.

Od bombardiranja su teško oštećene kuće Radića Nikole i Radić Dare, te baraka Milanovića Tode iz Kninskog Polja.

Odmah su kuće evakuirane uz pripomoć narodne zaštite.

Za dom spremni!

Upravitelj kotarske oblasti:
***Lukinović,*** v. r.

BROJ 489

## izvještaj povjerenika vlade ndh kod njemačke 118. divizije u dubrovniku od 20. ožujka 1944. o iseljavanju stanovnika otoka kolocepa, sipana i lopuda od strane njemačke vojske[1]

POUZDANIK HRVATSKE DRŽAVNE VLADE
KOD 118. NJEMAČKE DIVIZIJE

Dubrovnik, dne 20. ožujka 1944.

1) POMOĆNIKU MINISTRA UNUTARNJIH POSLOVA
DR. VJEKOSLAVU VITEZU VRANClCU

2) MINISTRU ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE
DRU. EDI VITEZU BULATU

Zagreb

Savezno sa tajnom zapovjedi njemačkog zapovjedničtva zbora o kojoj je njemački zapovjednik mjesta Dubrovnik obaviestio Velikog Župana

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 49/6, k. 218.**

i mene započeli su Njemci s evakuacijom muškog stanovništva od 15—50 godina sa otoka Koločepa, Sipana i Lopuda. U spomenutoj zapovjedi, koju sam imao prilike vidjeti, predviđaju se iste mjere i za ostale dalmatinske otoke budući da njemačko zapovjedničtvo zbora smatra da stanovništvo nije pouzdano, te da bi im u slučaju neprijateljskog iskrcavanja moglo zadavati neprilika. Osim toga nastoji se na taj način spriječiti stanoviti saobraćaj koji se navodno još i sada vrši sa Lastova i Visa na ostale otoke. U spomenutoj tajnoj zapovjedi govori se o hrvatskoj zakonskoj odredbi koja bi sliedećih dana imala izaći, te bi se odnosila na ovu evakuaciju, međutim Veliki župan o tome nikakove obaviesti nema.

Budući da je za tu evakuaciju u prvom redu malih otoka Koločepa, Sipana i Lopuda bilo predviđeno vrlo kratko vrieme, nastojao sam zajedno s Velikim županom postignuti barem to, da na otocima mogu ostati državni činovnici, župnici, ustaški dužnostnici i.t.d., o kojima u tajnoj zapoviedi nije bilo uobće govora. Zauzimanjem njemačkog zapovjedničtva mjesta bilo nam je sa strane njemačkih vojnih vlasti obećano da će po tome postupati, međutim, to nije bilo svuda provedeno. Evakuaciju na tri spomenuta otoka izvršila je bojna »vražije divizije«[2] koja se nalazi u Dubrovniku i to s mjesta polaska iz Slanog i Zatona u suradnji s njemačkom mornaricom. Evakuaciju Mljeta i Korčule imale bi provesti jedinice 118. Njemačke divizije.

Budući da su naše vlasti ovako stavljene pred gotov čin, a iz Zagreba nikakvog makar i najmanjeg uputstva nije bilo, preostalo je samo po mogućnosti onemogućiti sporove koji bi se kod provađanja ove vrlo oštre vojničke mjere mogli dogoditi. S toga sam u sporazumu s Velikim Županom dao odrediti tri činovnika kotara i gradskog poglavarstva koji su zajedno s njemačkim podhvatnim odjelima otišli na spomenute otoke i prisustvovali evakuaciji. Njima je bila dužnost da umire pučanstvo, da budu veza s našim vlastima i da njemačkoj vojsci budu pri ruci kao tumači. Sa tom trojicom činovnika otišao sam osobno u Zaton odnosno u Slano i upoznao ih s njemačkim zapovjednicima odjela. Ova mjera pokazala se vrlo dobrom.

Razumljivo je da su ljudi sa otoka vrlo nerado napuštali svoja boravišta. U njemačkoj tajnoj zapovjedi predviđa se da će biti predati na raspoloženje Hrvatskim vlastima, ali da nikako ne smiju ostati u obalskom pojasu. Rad u Njemačkoj isključuje se posvema. Tako su već prve skupine odpremljene iz Slanoga i Dubrovnika preko Zavale u Mostar a da još uvjek o odnosnom hrvatskom zakonu nismo ništa čuli. Koliko sam mogao doznati na Mljetu i Korčuli nije bilo do sada ovakve evakuacije, nego se vršio popis sviju muškaraca od 15—50 godina, pa i onih koji su i stariji ali izgledaju sposobni za nošenje oružja.

Savezno s tim mjerama nastala su teška pitanja za preostali dio pučanstva a i obskrbu sviju krajeva dubrovačke okolice, jer se tu većinom radi o ribarima a upravo sada počinje lov na plavu ribu. Njemci predlažu da se ribari kao i vlasnici ribarskih sprava sa strane naše vojske povojniče, te da se stvore posebni ribarski odjeli koji bi u tom slučaju mogli

**a Odnosi se na 369. legionarsku »Vražju« diviziju.**

loviti ribu. O tom pitanju bilo je već jednom govora i odnosni prijedlog dostavljen je Minorsu ali nije bilo odgovora.

Posljednjih dana boravio sam u Trebinju, gdje izgleda da se položaj u samom gradu i na položajima izvan grada nešto poboljšao. Dolaskom jedinica Vražije divizije četnicima je ipak skučen djelokrug, a vojnici hrvatske narodnosti Vražije divizije odnose se prema njima vrlo hladno, a kadkada i neprijateljski. Četnici više nemaju prilike javno davati kojekakve izjave i pjevati uvredljive pjesme, jer ih vojnici dakako razumiju. Ipak su posljednjih dana savezno s odredbom njemačkog zapovjedničtva četnici izdali proglas o zatvaranju lokala i kretanju građanskog pučanstva iz kojega jasno proizlazi da se oni smatraju kao vlast za srbski dio pučanstva.

Preko kotarskog predstojnika i gradskog načelnika u Trebinju javio mi je Perović da bi svakako htio razgovarati samnom. Smatram da bi bilo dobro da ga saslušam i da o tome sastavim izvještaj, pa sam utanačio s njime sastanak za nekoliko dana kad se vrati iz Mostara. Zanimljivo je da on sada traži taj sastanak, dok se prije zauzimao kod njemačkih vojnih vlasti i čak sa prietnjama zalagao zato da se osujeti moj dolazak u Trebinje.

Partizanska dielatnost još je vrlo jaka, osobito na istoku Trebinja, gdje ima partizanskih predhodnica čak sve do Arslanagića mosta. Prema pouzdanim obaviestima, koje imade i zapovjednik 14. pukovnije u Trebinju bile su sve borbe posljednjih dana u prostoru Lastve i Grab Zubaca zapravo borbe sa partizanskim predhodnicama i bočnim osiguranjima, dok se njihova glavna snaga nalazi u prostoru Vilusa, a tvore je 25 i 29. partizanska divizija, u svemu jedno 3—4000 ljudi. Ta skupina imade naziv »Obalski korpus« a imade zadatak da se probije odmah do Risna ako bi došlo do kakovog anglo-američkog iskrcavanja, u prostoru Boke.

U njemačkim vojnim krugovima se ovdje ozbiljno računa sa mogućnošću manjih a možda i većih engleskih podhvata u ovome predjelu naše obale, pa je zato proglašeno stalna pripravnost. To se osobito smatra zbog pojačane neprijateljske dielatnosti iz zraka, koja je postala već stalnom pojavom, a s druge strane zbog pojave većih i manjih engleskih pomorskih jedinica u našim vodama. Tako je u noći od 16 ov. mjeseca primjećeno 3 velikih neprijateljskih jedinica koje su pod zaštitom zrakoplova plovile u smjeru Dubrovnika sve do Cavtata, a zatim su opet okrenule prema pučini. Manjih jedinica viđa se isto tako češće.

Zračna opasnost za Dubrovnik raste iz dana u dan, izviđanje je vrlo aktivno, a lovci pojavljuju se 3 puta svakog dana i to već u gotovo redovnim razmacima napadajući osobito Rijeku Dubrovačku i Gruž gdje im je uspjelo uništiti neke njemačke protuzrakoplovne uređaje. Pučanstvo je osobito ogorčeno zbog napadaja neprijateljskih lovaca na dubrovački Stradun u nedjelju 19 ov. mjeseca u 11,30 sati baš u času kada se na njemu šetalo veliko mnoštvo naroda. Neprijateljski zrakoplovi spustili su se s ugašenim motorom nečujno sasvim nisko na ulicu a zatim otvorili brzu paljbu iz teških strojnica od 20 mm. Pučanstvo nije imalo vremena

da se skloni pa je tako bilo dosta žrtava (do sada 1 mrtav i 6 što teže što lakše ranjenih). Vatra je posula također predio oko Kneževa Dvora i oštetila samo zgradu. Njemci sada pojačavaju zračnu obranu, a danas pojavili su se poslije dužeg vremena i njemački lovci.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Dr *Ernest Bauer,* v. r.

BROJ 490

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SPLITU OD 20. OŽUJKA 1944. O BOMBARDIRANJU TVORNICA RAVNICE I DUGI RAT OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]»

KOTARSKA OBLAST — SPLIT
Taj. br. 286/44.

Split, 20. ožujka 1944. god.

PREDMET: Bombardiranje tvornice
Ravnice i Dugirat.

1) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE — SPLIT
2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJNIČTVO — — Zagreb
3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — ZAGREB
4) VELIKOJ ŽUPI CETINA — SPLIT
5) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI — SPLIT

Savezno tamošnjem izvještaju od 15. ožujka t. g. Taj. br. 266/44, oružnička postaja Omiš pod br. 165/taj. od 14. III. t. g. dostavila je sliedeći izvještaj:

»Dne 13. ožujka 1944. oko 15.20 sati naletili su nad Omiš i okolicu 12 neprijateljskih zrakoplova, koji su bili izviđači i lovci. Ti zrakoplovi su nad Omišom i okolicom par minuta kružili, za koje vrieme je na iste pucalo njemačko topničtvo iz Dugog Rata oko 7—8 naboja. Zatim su zrakoplovi spustili se sasvim nisko i bombardirali tvornicu cementa Ravnice, koja već duže vremena ne radi, a u isto vrieme i tvornicu karbida i cijanamida u Dugomeratu, te jedan napušteni njemački brod, koji se već duže vremena nalazi u moru blizu Omiša, te kod tvornice Ravnice jedan

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu **Vojnoistorijskog** instituta, **arhiva** NDH, reg. br. 28/4b, k. 153.

brod vlasništvo Mimica Stipe reč. Skarpun iz Ravnice od 25 tona, jedan ribarski čamac 12. sata 3. domobranske dobrovoljačke pukovnije Omiš, jedan ribarski čamac vlasništvo Marijana Munitića iz Ravnica, jedan ribarski čamac vlasništvo Munitića Boža iz Ravnica i jedan ribarski čamac vlasništvo Mate Burova iz Omiša.

Na tvornicu Ravnice i na navedene brodove i čamce zrakoplovi su bacili 12 bombi, te su sa istima skoro temeljito srušili jedno tvorničko skladište, u kojem je bilo raznog tvorničkog materijala i alata, srušili su sasvim tvorničko pristanište. Počinjena je šteta ogromna, a pogotovo na tvornicu i skladište, jer je skladište veliko, a bilo je puno velike vriednosti.

U tvornici Dugi Rat bombardirano je: 1) radiostanica rastvorenog acitilena, 2) rezervoar odpadaka nafte, 3) dvorište glavnog skladišta i rezervoar transformatorskog ulja i 4) skladište za željezne rude, kao i na svim zgradama porušena su stakla i krovovi za 60%. Šteta je ogromna. Razlog što su neprijateljski zrakoplovi bacili 9 bomba od težine 150 kg. u Dugomratu od kojih je 4 palo na tvorničke zgrade, a 4 kom. u more, jedna je pala dalje od mjesta gdje su Njemci postavili protivavionski top iza tvornice.

Tom prilikom nije bilo ljudskih žrtava, nije nitko povrijeđen. U Dugom Ratu se nalazila jedna njemačka maona, koja je naoružana protivavionskom strojnicom sa 4 cijevi, a pred dvije sedmice su Njemci postavili u Dugom Ratu, poviše tvornice protuavionske topove i strojnice i pošto su Njemci otvarali strojopuščanu vatru svaki put kada su se pojavili po dva neprijateljska zrakoplova, a kako su leteli u visini od 2.500 met., nisu mogli ništa da naškode. Također nije bilo ljudskih žrtava, kao ni povrieđenih.«

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Kotarski predstojnik
u. z. ***Ljubić,*** v. r.

(M. P.)

**BROJ 491**

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI MAKARSKA OD 21. OŽUJKA 1944. O ISELJAVANJU STANOVNIKA ZAOSTROGA, DRAŠNICA, MAKARSKE I OTOKA BRACA OD STRANE NJEMAČKE VOJSKE[11]

**Nezavisna Država Hrvatska**
**Kotarska oblast Makarska**
**Broj: Taj. 126/44.**

Makarska, dne 21. III. 1944. g.

Predmet: Postupak njemačke vojske.

1) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE
2) VELIKOJ ZUPI CETINA
3) ŽUPSKOJ REDAR. OBLASTI

Split

Dne 10. ožujka 1944. g. njemačka vojska uhitila je u selu Zaostrogu 4 starca i 25 žena. Uhićenici dovedeni su u Podgoru, a odatle odpremljeni zapovjedničtvu njemačke divizije u Ljubuški. Njemci tvrde, da su navedena uhićenja izvršili radi toga što je navodno pučanstvo surađivalo sa partizanima ili se držalo pasivno prema njemačkoj vojsci. Predstavnici hrvatskih oblasti iz Makarske posredovali su kod njemačkog zapovjedničtva u Podgori, ali su uhićeni već bili odpremljeni u Ljubuški. Njemci su tada izjavili, da će navedena skupina biti predana hrvatskim oblastima u Ljubuškom ili Mostaru na postupak.

Dne 15. ožujka 1944. g. odredi njemačke vojske opkolili su u rane jutarnje sate selo Drašnice. Vojska je prisilila pučanstvo, da odmah ustane iz kreveta i da napusti sa najnužnijim stvarima svoje domove. Tom prilikom uhićeno je oko 300 osoba obojega spola većim dielom staraca i djece. Bilo je slučajeva, da su majke nosile djecu u koljevci. Svi uhićeni dovedeni su u Podgoru i tamo zatvoreni. Još dok su se pojedine obitelji nalazile u svojim domovima pojedini njemački vojnici ulazili su u kuće i započeli sa odnošenjem pokretnih stvari svih vrsta. Gotovo svi domovi sela Drašnice potpuno su opljačkani. Odvedeno je oko 200 komada krupne i sitne stoke u pravcu Podgore. Drašnice su poznate kao bogato selo. Naročito je bila ovogodišnja kampanja ulja. Prema dosada prikupljenim podacima odnešene su gotovo sve količine ulja iz navedenog sela. Predstavnici hrvatskih oblasti iz Makarske odmah su u dva navrata posredovali u Podgori kod njemačkog zapovjedničtva. Njemci su izjavili, da su ove mjere poduzeli radi toga što su u posljednje vrieme primjetili, da pojedini partizani dolaze u selo Drašnice, ali da ih nitko nije došao prijaviti od domaćeg pučanstva. Tražili smo da se uhićenici puste i da se zapljenjena njihova imovina povrati. Poslije dugih razgovora i pregovora uspjeli smo,

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog Instituta, arhiva NDH, reg. br. 24/15-12, k. 202.**

da su pušteni gotovo svi uhićenici osim njih dvadesetak. Njemački zapovjednik u Podgoru nadalje je izjavio svoju spremnost, da se oštećenim stanovnicima Drašnice povrati oduzeta imovina. Prema do sada stiglim izvještajima vraćeno nije ništa. U svrhu obrane od cestovnih mina Njemci su odlučili svakoga jutra uputiti iz Podgore prema Gradcu po jedna kola sa životinjskom zapregom. Na tim kolima nalaziti će se one osobe za koje sumljaju da imaju neke veze sa partizanima.

Dne 18. ožujka 1944. g. njemački vojnici iz Makarske zašli su oko 6 sati u jutro po stanovima u Makarskoj i sa sobom su poveli sve muškarce od 15 do 60 godina. Ova racija obuhvatila je nešto preko 200 osoba. Iza toga su pozvali predstavnike hrvatskih oblasti u Makarskoj da dadu političku ocjenu o svakom pojedincu, a za one koje puste na slobodu da prestavnici hrvatskih oblasti moraju jamčiti. Prestavnici hrvatskih oblasti bili su se energično oduprili vođenju ovakvog postupka. Izjavili smo da za ovakve slučajeve i događaje ne posjedujemo ovlaštenja ni upute naših predpostavljenih oblasti, pa da bez odobrenja naših viših oblasti ne možemo sudjelovati u takom poslu. Konačno smo se sporazumili tako, da je veći dio mještana pušten. Oni koji su ostali bili su većinom nepoznati ljudi. Međutim još tokom 18 i 19 ožujka svi su pušteni na slobodu, tako da niko iz Makarske nije ostao u pritvoru.

Dne 18. ožujka 1944. g. u rane jutarnje sate dovedeno je sa brodovima sa otoka Brača od 500—600 osoba. To su većinom stanovnici občine Selca i Bol na Braču. Odmah po dolasku u Makarsku Bračani su smješteni u dvije zgrade koje su znatno oštećene od bombardiranja. Radilo se je isključivo o muškarcima u dobi od 15—60, pa i više godina. Među ovim uhićenicima nalazilo se je 7 redovnika i 2 župnika. Također se je nalazilo nekoliko desetaka državnih samoupravnih činovnika i namještenika sa otoka Brača. Prestavnici hrvatskih oblasti iz Makarske odmah su kod njemačkog zapovjedničtva u Makarskoj zatražili razjašnjenje u pogledu navedenih uhićenja, ali su oni uskratili odgovor. Ipak je posije dugih razgovora uspjelo, da je zapovjedničtvo njemačke 118. divizije u Ljubuškom odlučilo pustiti na slobodu redovnike i činovnike za koje bude kotarska oblast Makarska izdala potvrdu, da se u istinu nalaze u službenom svojstvu. Tokom 19. ožujka 1944. g. uhićeni činovnici i redovnici pušteni su na slobodu, uz uvjet, da budu otpremljeni u druga mjesta N.D.H., a nikako na otok Brač. Konačno uspjelo je nekoliko pojedinaca sa otoka Brača također pustiti na slobodu. Ostali su tokom noći 19., 20. i 21. ožujka odpremljeni njemačkim kamionima u Ljubuški.

Među pučanstvom kotara Makarska nastupilo je povodom ovih događaja panično raspoloženje. Primorska sela okolo Makarske vrlo su uznemirena bojeći se za svoju sudbinu.

Moli se Naslov, da kod višeg njemačkog zapovjedničtva poduzme potrebne mjere kako bi ova nasilna skupna uhićenja i odvađanja prestala i

**kako bi se osiguralo narodu ovoga kraja nesmetano uživanje njegove imovine, koja je do sada mnogo slučajeva bila ugrožavana od strane pojedinih pripadnika njemačke oružane sile.**

**ZA DOM SPREMNI!**

**Kotarski predstojnik**
***Jelinović,*** **v. r.**

**BROJ 492**

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U METKOVIĆU OD 22. OŽUJKA 1944. O AKCIJI CIŠCENJA KOTARA METKOVIĆ OD STRANE NJEMAČKE VOJSKE I PALJENJU SELA[1]

**Nezavisna Država Hrvatska**
**Kotarska oblast u Metkoviću**
**Pres. broj: 162/44.**

**Metković, 22. III. 1944.**

**Predmet: Vojnička akcija čišćenja područja ugroženog od partizana u kotaru Metković.**

**1. Velikoj Zupi Hum**
**2. Župskoj redarstvenoj oblasti**

Mostar

**Dana 19. ožujka 1944. godine Njemačke oružane snage počele su akcijom čišćenja područja ugroženog od partizana u kotaru Metković.[2]**

**0 akcijama čišćenja ova oblast nije bila obavješćena.**

**Akcije su počele u selu Borovcima, koje su obuhvatile zaselke: Vratar, Solarevina, Vekić, Majčinovac, Šipćina i Nuga, nadalje se akcija produžila u područje sela Novih Sela i Rogotina obuhvativši zaselke Barić Struge, Čevljuše i Mediljak, kao i selo Plina, Pasičina i Desne.**

**Gornja sela izuzevši Novih sela su u glavnom potpuno popaljena, a pučanstvo odvedeno na razna mjesta, a isto tako odvedena je i stoka.**

**Odvedenom stanovništvu nije se dalo mogućnosti, da sobom ponese najsitnijh osobnih stvari te se po svemu zaključuje, da ove akcije imadu kazneno represivni značaj.**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 36/7, k. 193.
2 Vidi dok. br. 497, 499 1 501.

Gornje se dostavlja s molbom na mjerodavnost, a o daljnim akcijama izvjestiti će se naknadno.

Za dom spremni!

Upravitelj kotarske oblasti:
u Zv
[Potpis nečitljiv]

(M. P.)

Mostar, 28. III. 1944.

Predmet: Vojnička akcija čišćenja
u kotaru Konjic.

ZAPOVJEDNIČTVU 6. ORUZNICKE PUKOVNIJE

Mostar

Radi znanja i s molbom za obaviest ovoj Velikoj Zupi da li je djelatnost čišćenja vršena u zajednici sa hrvatskim oružanim snagama i oružnicima.

Kako iz izviešća Kotarske oblasti u Metkoviću proizlazi — ova akcija je vršena bez znanja hrvatske državne građanske vlasti — što nije u skladu sa utanačenjima učinjenim sa zapovjedničtvom njemačke divizije u Ljubuškom.

Ova je Velika župa mišljenja, da se djelatnost čišćenja ne može provoditi na ovakav način. Oduzeta stoka imade se vratiti mirnim i lojalnim vlasnicima i ne može se smatrati nikakvim ratnim plienom. U protivnom slučaju ova Velika Zupa — kao najviša državna vlast — dolazi u jedan beznadan položaj prema svojim vlastitim državljanima.

Glede odvedenih žitelja sa istog područja ova Velika Zupa poduzeti će svemoguće, da se nedužno pučanstvo vrati svojim kućama.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Zamjenjuje Velikog Župana
Tajnik Velike Župe
***M. Penavić,*** v. r.

**BROJ 493**

## IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ZAPOVJEDNIŠTVA GLAVNOG STOŽERA DOMOBRANSTVA OD 22. OŽUJKA 1944. O UNIŠTENJU NJEMAČKE POSADE NA ŠOLTI[1]

DNEVNO IZVJEŠĆE Ia BROJ 82/44

OPERATIVNOG ODJELA MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA

22. III

I OBĆI PREGLED:

Pojačana neprijateljska djelatnost na o. Šolti i Ciovu, te u obalnom području, te jaka djelatnost neprijateljskog zrakoplovstva nad istim područjem.

Pojačana djelatnost partizana u području: Otoka — D. Lapca.

[...]

**Jadranska obala:**

Kod s. Srinjine (14 km i. Splita) u sukobu s premoćnijim neprijateljem poginule su 2 ustaše, a 1 je ranjen.

19. III neprijatelj pod zapovjedničtvom angloameričkih častnika podpomognut i od neprijateljskog zrakoplovstva zauzeo je otok Šoltu.[2]

Jedna njemačka sat. koja je branila Šoltu, poslije ogorčene borbe i težih gubitaka svladana je, te je ostatak pao u neprijateljsko zarobljeničtvo.

U području 6—15 km s. Bribirskih Mostina (24 km s. z. Šibenika) poginulo je 9 part., a 12 ih je zarobljeno, dok je zaplienjeno: 31 strojopuška, 60 mina, ručno oružje i dojavna oprema. Vlastiti gubici: 3 poginula, 1 nestao (Nijemci).[3]

Pojačana partizanska djelatnost na o. Čiovu i na cesti Drniš—Muć gdje su partizani zauzeli i jedno manje ustaško uporište.

U toku je podhvat naših snaga na o. Rabu. Jedan torpiljer je izgubljen. Dosada je uhvaćeno 100 sumnjivih muškaraca sposobnih za oružane snage. Plien: 2 strojopuške, ručno oružje i streljivo. Živahna neprijateljska zrakoplovna djelatnost u obalnom području.

**Djelat, nepr. zrakopl.:**

0 bombardiranju Metkovića na dan 19. III javljeno je: 18 neprijateljskih bombardera bombardiralo je područje želj. postaje i grad na lievoj obali r. Neretve. Velik broj kuća je porušen i oštećen. Zelj. je pruga na

1 Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, mikroteka MNO Zagreb, film 4/294.
2 Vidi dok. br. 294, 412, 415, 419, 420, 421, 424, 425, 427, 434, 440 i 445.
3 Vidi dok. br. 272, 408, 410 i 418.

nekoliko mjesta presječena. Dosada je izvučeno ispod ruševina 1 mrtva i više ranjenih osoba.

O bombardiranju Knina na dan 19. III javljeno je: na grad je bačeno oko 40 bombi. Rušenja i štete su velike. 3 osobe su poginule, 22 ranjene i 7 teretnih samovoza uništeno.

O napadaju neprijateljskog zrakoplovstva na Dubrovnik na dan 19. III javljeno je: neprijateljski zrakoplovi su u 2 maha tukli strojničkom vatrom Gruž, Pile, Stradun, gradsku luku, brodogradilište »Mokošica« (u. r. Ombla) i otok Lokrum. Ima 3 mrtva i više ranjenih. Pri napadaju na Primošten teško je oštećen od 5 neprijateljskih bombardera parobrod »Venezia« i zapaljen 1 motorni jedrenjak s 18 tona živežnih namirnica.

Na cesti Šibenik—Drniš neprijateljsko zrakoplovstvo uništilo je 2 naša teretna samovoza Zadar je tučen strojničkom vatrom.

[...]

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

(M. P.)

Pročelnik operativnog odjela
glavnostožerni podpukovnik
*Helbich*, v. r.

**BROJ 494**

## IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE DUBRAVA U DUBROVNIKU OD 23. OŽUJKA 1944. O ISELJAVANJU STANOVNIŠTVA S OTOKA I POLUOTOKA PELJEŠCA OD STRANE NJEMAČKE VOJSKE I BRUTALNOM POSTUPKU PREMA NJIMA[1]

**VOJNIČKA TAJNA**

**NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA**
**VELIKA ZUPA DUBRAVA**
**DUBROVNIK**
**Taj. broj: 384/44.**

**Dubrovnik, dne 23. ožujka 1944. godine**

**1) Ministarstvu Unutarnjih poslova — Zagreb**
**Uredu Pomoćnika Ministra**
**2) Ministarstvu Vanjskih Poslova — Zagreb**
**3) Glavaru Građanske Uprave — Split**

**PREDMET: Izvještaj.**

**1) Dostavlja se u priepisu zapisničko saslušanje Pera Miolina Stjepanova rodom iz Kaštel Sućurca, koji je bio među četnicima i radio kod**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 49/6, k. 218.

odašiljačke postaje istih, a zatim prebjegao na 1. I. 1944. našim milicionerima u Kuli Fazlagić. Izkaz je dao kod zapovjednika oružničkog voda Gatačkog, pa pošto je isti manjkav i nejasan, naređeno je Oružničkom Župskom zapovjedničtvu u Dubrovniku, da Miolina dade amo predvesti, te će biti ispitan.

2) Jučer sam uputio Ministarstvu unutarnjih poslova krugovaloni brzojav sliedećeg sadržaja:

»Provađanje evakuacije muškaraca sa otoka i obale proizvodi veliko uzrujanje među pučanstvom. Počima ponovo bježanje u šumu. Ljude se goni po kiši pješke po 70 kilometara te postupa kao sa kažnjenicima. Potrebno da žurno naša vlast preuzme ljude u Mostaru te da odmah izluči barem djecu, starce, učenike, nemoćne, javne funkcionere, te po mogućnosti ribare. Amo nemam kod koga posredovati.«

Danas je njemačko mjestno zapovjedničtvo u »Dnevnim viestima«, dnevniku koji izdaje njemačka promičba u Dubrovniku objelodanilo sliedeću obaviest:

»Objava; Pronose se glasovi po gradu o predstojećoj raciji protiv cjelokupnog muškog stanovništva u starosti od 15 do 50 godina.

Ovo ne odgovara istini. !

Ove glasine imaju za cilj, da poremete mir u građanstvu i otjeraju omladinu u partizane.

Ko se pri širenju slične viesti uhvati, bit će najstrože kažnjen.

Dubrovnik, 23. III. 1944.

Podpisan
Obersteutnant Dr. ***Stammer***
njemački mjesni zapovjednik«.

Pučanstvo je zaista veoma uzrujano te po selima veliki dio noći izvan kuća. Način evakuacije Pelješca i okoline Stona zaista je sličio na gonjenje stoke: ljudi su morali pješačiti po kiši gonjeni od naoružanih vojnika do Metkovića: među tima je bilo djece izpod 16 god. staraca i nemoćnih, te učenika srednjih škola, pa i državnih namještenika. Prama podatcima, kojima do sada raspolažem, odvedeni su i ljudi koji su prešli 60 godina, a i djeca ispod 16 godina. Evakuacija se i dalje obavlja bolno, tako da ljudi moraju biti više dana bez hrane, da moraju pješačiti od Stona do Metkovića, da moraju spavati na daskama ili betonu, pa će mnogi bolesni i slabi nastradati. Danas doznajem da se evakuira cielo pučanstvo iz sela Hodilja kod Stona (oko 80 kuća). Rok za evakuaciju je dan do podne, a razlog nepoznat. Ljudi moraju sve ostaviti i poći. Platzkomandant u Dubrovniku Oberstleutnant dr. Stammer kaže da o stvari ništa ne zna. Izgleda da izpražnjenje obavlja svaka jedinica u svom djelokrugu, a svi kažu, da je naredba starije njihove vlasti, koju oni moraju izvršiti. Dr. Stammer mi je kazao da je utanačenje za evakuaciju zaključeno u Zagrebu te da ima i neka zakonska odredba u vezi sa time.

**Ja od nikoga nisam obaviešten u pogledu te evakuacije, ako ne u pogledu otoka: Koločepa, Lopuda i Sipana, što spada u djelokrug dubrovačke plackomandanture.**

**Čuje se da ljudi bježe iz redova evakuiranih, pa se je bojati da će se polučiti zlo.**

**Smatram potrebnim da se u pravcu predloženom u brzojavu nešto žurno poduzme.**

**ZA DOM SPREMNI!**

**Veliki Župan:**
*A.*[2] *Bućˊ* **v. r.**

**(M. P.)**

BROJ 495

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U KNINU OD 23. OŽUJKA 1944. O BOMBARDIRANJU KNINA OD STRANE SAVEZNIČKIH AVIONA[1]

KOTARSKA OBLAST U KNINU
Broj: 1268/44.

Knin dne 23. III 1944.

PREDMET: Knin Bombardiranje iz zraka.

VELIKOJ ŽUPI BRIRIR

Drniš

Dana 19. o. mj. u 11.35 sati pri vedrom vremenu amerikanske leteće tvrđave bacile su na grad Knin između 150 i 200 bomba raznih kalibara.[2]

Od ovih bomba podpuno je uništena željeznička postaja, dvorana slikokaza »Dinara« te oko 20 drugih kuća.

Veliki broj kuća je oštećen, a na mnogima su sva stakla popucala.

Uništena je pumpna stanica, na više mjesta prekinut vodovod, pokidana električna mreža, oštećeni strojevi u električnoj centrali, tako da grad nema ni svjetla ni vode.

Sav prirodni život u gradu poslie ovog bombardiranja je podpuno zastao. Građanstvo je uplašeno te se preko dana skoro nitko ne zadržava u gradu. Jedan dio građana je podpuno izselio u obližnja sela, dok se drugi dio preko dana nalazi izvan grada, a samo po noći dolazili u grad na spavanje.

Neki vojni zapovjednici naše vojske napustili su grad i nastanili se po obližnjim selima.

**2 Ante Bućˊ**
**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 39/4b, k. 153.**

Grad je napustilo i oružničko krilo.

Od ureda radi samo kotarska oblast, redarstvo i kotarski prehrambeni odbor, koji je dana 22 ov. mj. započeo razpodjelu životnih namirnica, da bi time olakšao biedu uplašenog i nesretnog pučanstva Knina.

Osim toga uređuju još i nadstojničtvo tehničkog odjelka i poreznog ureda, te upravitelj gimnazije.

Oružnici vrše službu na blokovima, ali postaja kao takva ne radi.

Bolnica je izseljena iz dosadanje svoje zgrade i smještena u zgradu poljoprivredne škole, jer je još uslied prošlog bombardiranja teško oštećena.

Podpisani je pod br. 1077/44 od danas pozvao sve nadstojnike ureda da organiziraju rad u uredima radeći bar 1 sat dnevno, dok bude trajalo sadašnje stanje.

Prilikom bombardiranja bilo je mnogo ljudskih žrtava. Koliko je do sada utvrđeno poginulo je 69 osoba. Od toga 47 građana i 22 vojnika (9 njemačkih, 7 talijanskih, 4 legionara i 2 domobrana). Postoji mogućnost da se pod ruševinama nađe još koja žrtva.

Dosta ima teže i lakše ranjenih.

Radi olakšanja teškog položaja unesrećenih bilo bi potrebno otvoriti ovoj kotarskoj oblasti jednu navjeru od bar 2,000.000 kuna, da bi se bar donekle ublažila bieda unesrećenih.

Za dom spremni!

Upravitelj kotarske oblasti:
*Lukinović,* v. r.

KOTARSKA OBLAST U KNINU
Broj: 1268/44.

Knin, dne 23. III 1944.

PREDMET: kao napried.

GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST

Z a g r e b

Radi znanja.

Za dom spremni!

Upravitelj kotarske oblasti:
*Lukinović,* v. r.

(M. P.)

**2 Vidi dok. br. 411.**

BROJ 496

## IZVJEŠTAJ ORUZNICKE POSTAJE TROGIR OD 23. OŽUJKA 1914. O NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA TROGIR[1]

ORUZNICKA POSTAJA TROGIR
Broj 295
U Trogiru, dne 23. III 1944.

PREDMET: Napadaj neprijateljskih zrakoplova na grad Trogir izvještava.

| | |
|---|---|
| GLAVARU VOJNOG UREDA ZA OSLOBOĐ. KRAJEVE | SPLIT |
| GLAVARU GRAĐANSKE UPRAVE | SPLIT |
| VELIKOJ ZUPI CETINA | SPLIT |
| ZAPOVJED. 7. ORUZNICKE PUKOVNIJE | SPLIT |
| ZAPOVJEDNIKU GLAVNOG USTASKOG STANA | SPLIT |
| KOTARSKOJ OBLASTI | SPLIT |
| ZAPOVJEDNIČTVU II SEKTORA | SINJ |
| ZAPOVJEDNIČTVU ORUZNICKOG KRILA | SPLIT |
| ZAPOVJEDNIČTVU ORUZNICKOG VODA | SPLIT |

Dne 22. ožujka 1944. god. u 1400 sati od istoka doletela su dva neprijateljska zrakoplova izviđača koji su izvesno vrieme kružili iznad Trogira, i u luci Travarica uočili au tri manja broda »PINICE« koji su brodovi preko noći stigli u Trogir i u luci Travarica se usidrili. Prigodom ovog izviđanja neprijateljski zrakoplovi nisu otvarali nikakovu vatru ali je na njih otvorila vatru proti-avionska odbrana koja se nalazi oko Trogira.

Pošto su brodovi od strane neprijateljskih zrakoplova bili uočeni, **zapovjednik Lučke kapetanije** odmah je naredio da se brodovi iz luke Travarica premeste u luku »Saldun« koja se nalazi zapadno od Trogira udaljeno oko 500 metara.

Istog dana u 1630 sati 14 neprijateljskih zrakoplova lakih bombardera i lovaca doletjelo je od zapada na grad Trogir, izvjesno vrieme kružili su iznad Trogira i okolice dok u luci »Saldun« nisu pronašli maskirane bro-

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhavu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, mikroteka UDB-a Zagreb, film 38/666.

dove na koje su odmah otvorili strojopuščanu vatru i bacili bombe, prigodom ovoga napada neprijateljski zrakoplovi bacili su 12 komada bombi manjeg kalibra, oko brodogradilišta i luke »Saldun« od neprijateljskih bombi srušena je jedna kuća a nekoliko kuća je lakše oštećeno, i u oštećenim kućama od detonacije bomba uništeno je mnogo pokućstva. Prigodom ovog napada nije bilo ljudskih žrtava, jedino je bio lakše ranjen u ruku jedan njemački vojnik koji je rukovao sa proti-avionskom odbranom.

Odmah kod prvog naleta neprijateljskih zrakoplova nad Trogirom stupila je u dejstvo protiv-avionska odbrana koja se nalazi zapadno od Trogira kod luke Salduna i u prvom naletu neprijateljskih zrakoplova oštećen je jedan neprijateljski zrakoplov sa strojopuščanom vatrom, koji je odmah napustio skupinu zrakoplova i odletio u pravcu Drvenika, ostali zrakoplovi nastavili su i dalje žestoki napadaj na brodove i protivavionsku odbranu koji je napad trajao istog dana od 17,15 sati.

U zadnjem naletu neprijateljskih zrakoplova protiavionskoj odbrani uspjelo je da pogodi jedan neprijateljski zrakoplov koji se je u vazduhu zapalio i srušio na zem^u kod sela Vranjica koje se selo nalazi sjevero--zapadno od Trogira udaljeno 6 km. Posada zrakoplova je po njemačkim vojnicima koji se nalaze u Vranjicu uhvaćen, t. j. izviđač koji je poreklom Englez koji je istog dana sa njemačkim samovozom odpremljen za Split dočim postoji javno pogovaranje da je pilotu srušenog neprijateljskog zrakoplova uspjelo da pobjegne preko sela Vranjica navodno kod partizana.

Prigodom zračnog napada na brodove brodovi su ostali neoštećeni koji su istog dana u 20,00 sati odplovili u pravcu Splita.

Nakon izvršenog zadatka skupina od 12 neprijateljskih zrakoplova odletela je u pravcu jugozapada.

ZA POGLAVNIKA I ZA DOM SPREMNI.

Zapovjednik postaje, stož. nared.
***Šime Gendić,*** v. r.

BROJ 497

## IZVJEŠTAJ ORUZNICKE POSTAJE U VRGORCU OD 24. OŽUJKA 1944. O ZLOČINIMA NJEMAČKE VOJSKE U SELIMA JUŽNO OD VRGORCA[1]

ORUZNlCKA POSTAJA
Broj 100/Taj.

U Vrgorcu, dne 24. ožujka 1944. g.

PREDMET: Izvješće o akciji njemačke vojske na području postaje, podnaša.

ZAPOVJEDNIČTVU ORUZNICKE PUKOVNIJE SPLIT
KRILNOM ORUZNICKOM ZAPOVJEDNIČTVU SPLIT
VELIKOJ ŽUPI HUM U MOSTARU
GLAVARU VOJNOG UREDA MINSTARSTVA ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE DALMACIJE...
KOTARSKOJ ISPOSTAVI VRGORAC
VOJNOM ORUZNICKOM ZAPOVJEDNIČTVU M A K A R S K A

Dne 19 ožujka 1944. Njemačka vojska koja se nalazi u Ljubuškom. Vrgorcu i Velikom Prologu, a povodom miniranja puteva od strane partizana preduzela je akciju čišćenja jugoistočno od Vrgorca u području Postaje Novi Sela, krilnog oružnič. zapovjedničtva Mostar, 6. oružn. pukovnije u selima Nova Sela, Plina i Pasičina, kao i u području ove postaje južno od Vrgorca u selima Draževitići i Mačane, koja su udaljeni od Vrgorca oko 12 km.[2]

U području ove postaje u navedenim selima vojska svu stoku koja je pronašla u navedenim selima rekvirirala i otjerala za vojsku u Ljubuški a narod u internaciju, koji su po saznanju predana našim vlastima u Metkoviću i Čapljini, a kuće u navedenim selima sve zapalili i naredili da u tim selima više nitko nesmije stanovati. Koliko je kuća u navedenim selima zapaljeno još se nema podataka, već kada se prikupe podatci točni onda će se izvješće dostaviti.

U ovoj akciji od oružnika ove postaje nije nitko učestvovao jer to od strane ove postaje od strane Njemačkog zapovjedničtva nije traženo a od naše oblasti nije bilo nikakve zapovjedi za sudjelovanje u ovoj akciji.

Prednje izvješće dostavljam naslovu na mjerodavnost.

Zapovjednik narednik,
***Petar Crnogorac,*** v. r.

**1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, mikroteka UDB-a Zagreb, film 381667.**

BROJ 498

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U SPLITU OD 24. OŽUJKA 1944. O NAPADU SAVEZNIČKIH AVIONA NA KAMIONE SA DOMOBRANIMA I USTAŠAMA KOD KLISA[1]

KOTARSKA OBLAST — SPLIT
Taj. br. 319/44
dne 24. ožujka 1944 godine
u Splitu

PREDMET: Anglo-američki zrakoplovi, napad vojne kolone na putu Sinj — Split.

1) GLAVARSTVU GRAĐANSKE UPRAVE — SPLIT
2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — TAJNLCTVO — — Zagreb
3) RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST — ZAGREB
4) VELIKOJ ZUPI CETINA — Split
5) ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI — SPLIT

Oružnička postaja u Klisu pod br. 145/taj. od 23. ožujka t. g. dostavila je sliedeće izvješće:

»Dne 22. ožujka 1944. u 16 sati na cesti jugoistočno 1 km. udaljeno od Grla naišla su tri anglo-američka zrakoplova, koji su došli od mora, napali su iz strojnica 4 domobranska teretna auta, koji su išli iz Sinja za Split, a u kojima se je nalazio izvjestan broj domobrana i Ustaša. Ovom prilikom je ranjen jedan domobran i jedan ustaša, koji su odmah sprovedeni u splitsku bolnicu.

Dva samovoza su oštećena na motorima i gumama i onesposobljena za produženje vožnje.«

Prednje se dostavlja s molbom na znanje.

ZA DOM SPREMNI!

Zamjenjuje Kotarskog predstojnika
Odsječni savjetnik
***Ljubić,*** v. r.

(M. P.)

**2 Vidi dok. br. 492, 499 i 501.**

**1** Original (tiokan na **pisaćem stroju) u Arhivu Vojnolstorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 34/4b, k. 153.**

BROJ 499

## IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE NDH OD 27. 02UJKA 1944. NJEMAČKOM OPUNOMOĆENOM MINISTRU O PALJENJU SELA I EVAKUACIJI STANOVNIŠTVA SA BIOKOVA[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Ministarstvo za oslobođene krajeve
Zagreb
Br. V.T. 588/44.

Prepis

Zagreb, 27. ožujka 1944.

Njegova Preuzvišenost
Zigfrid vitez Kaše,

njemački poslanik i opunomoćeni Ministar

Zagreb

Savezno s mojim pismom broj V. T. 567/44. primio sam također od Zapovjedničtva iz Splita sljedeću brzojavku:

»•20. ožujka Niemci popalili sve kuće u selima: Ostojići, Krščevići,[2] Graci, Radeljci, Kurum,[3] oko trideset kilometara sjeverozapadno od Metkovića.[4] Tom prilikom odveli sobom sve stanovnike. Odvedene stanovnike doveli u Metković i jučer uputili vlakom za Sarajevo. Danas stiglo u Metković oko 850 evakuiranih osoba sa Mljeta, Hvara, Korčule i Pelješca. Upućeno ih je 980 za Sarajevo vlakom.

Dubrovnik i Šibenik bez događaja. Split: predveče izviđanje i bombardiranje područja Trogira.

Iz ovoga svega se može bez dvojbe ustanoviti da se u pogledu paljenja i uništenja sela ne radi samo o pojedinim slučajevima nego o čitavom jednom sklopu neprijateljskih postupaka koliko prema Hrvatima kao stanovničtvu toliko i prema hrvatskoj državi.

Kod ovakvog stanja stvari moj će položaj ministra za oslobođene krajeve postati sve neodrživijim u toliko prije u koliko je narod s pravom očekivao od mene osobno kao i ustanove kojoj sam na čelu, najpodpuniju pomoć, koju Nezavisna Država Hrvatska može i mora dati svom vlastitom stanovničtvu.

Molim, da i ovom prilikom primite izraze mog osobitog poštovanja.

Vama odani!

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Ministar:
Vitez Dr ***Edo Bulat,*** v. r.

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka London, film 9/303226.

2 i 3 Ova sela nisu pronađena na geografskoj karti.

4 Vidi dok. br. 439, 492, 497 i 501.

**BROJ 500**

## PISMO MINISTRA ZA OSLOBOĐENE KRAJEVE NDH OD 27. OŽUJKA 1944. NJEMAČKOM POSLANIKU SIGFRIEDU KASCHEU O PRISILNOJ EVAKUACIJI HRVATSKOG STANOVNIŠTVA SA OTOKA[1]

**Nezavisna Država Hrvatska**
**Ministarstvo za oslobođene krajeve**
**Zagreb**
**Br. V.T. 592/44**

Zagreb, 27. ožujka 1944.

Njegova Preuzvišenost
Zigfrid vitez Kaše,
njemački poslanik i opunomoćeni
ministar,

Zagreb

Savezno sa mojim navodima u broj V. T. 567/44. u pogledu t.zv. evakuacije koja se provodi bez našeg prethodnog ili naknadnog pristanka, na način skroz nerazuman po obće interese zajedničke fronte prema vani i unutra, primio sam ponovo brzojavku od strane Dr. Nardelli-a,[2] pod broj 3865 koju Vam doslovce citiram:

»Niemci dalje provode evakuaciju pučanstva sa Brača, Hvara, Mljeta, Korčule i Pelješca te sa pojedinih sela makarskog primorja. Odvode uglavnom muškarce, čak i starije, uključivo državne činovnike. Sa Brača su među ostalim odvedena sva tri sudca i ostalo sudsko osoblje te općinski i poštanski činovnici. Izgleda da će se evakuacija nastaviti i na drugim odsjecima obale.[3] Evakuirani se transportuju preko Omiša, Makarske, Imotskog u Ljubuški i Metković gdje se predaju našim vlastima radi prehrane i smještaja. Iz Metkovića i Ljubuškog otprema se dalje preko Mostara i Sarajeva. Način provađanja evakuacije i transporta ima podpuno represivni značaj. Ljude prisilno dalje odvode iako mnogi imaju mogućnosti da ostanu kod rodbine i prijatelja u Splitu ili drugom neevakuiranom mjestu ili da putuju slobodno o svojim troškovima. Postupak je s ljudima bezobziran, dižu se naglo i ne daje im se da ponesu ni najsitnije osobne stvari kao hrana i pokrivači. Poslije evakuacije neka sela podpuno opljačkana, odnesena hrana, ulje, vino. Kod pučanstva nastala panika koju će neprijateljska promičba iskoristiti i mnogi neće dati da ih odvuku te će radije ići u šumu kada ugledaju da dolazi njemačka vojska. Posjetio sam Feldkomandanta. On veli da je evakuacija kod opunomoćenog generala u Zagrebu sasvim drugačije zamišljena i dane upute, ali operativne jedinice rade na svoju ruku bez obzira na to. On će izvjestiti

1 Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva njemačka, mikroteka London, film 9/303225.
2 Bruno dr Nardelli, glavar građanske uprave u Splitu.
3 Opširnije o evakuaciji stanovništva sa otoka i obale vidi dok. br. 185, 210, 214, 236, 244, 260, 357, 358, 371, 380, 387, 388, 393, 396, 407, 409, 423, 435, 439, 4445, 470, 492, 497 i 499.

Glaise-a. Molim posredovati kod Glaise-a i kod bivšeg operativnog zapovjedništva. Bit ću primoran s Brača i Hvara da opozovem sve preostale činovnike, jer ne mogu dozvoliti da se nasilno odvode i krnji ugled vlasti.

Dr Nardelli broj 3865.«

Savezno pak sa mojim razgovorima s opunomoćenicima gospodina generala Glaise von Horstenau dne 26. ožujka, opetujem i naglašavam da državni i općinski činovnici, duhovnici kao i svi oni ljudi, koje mi budemo odredili da ostanu u svojim mjestima, ne smiju u ni kojem slučaju biti evakuirani. Osim toga naglašavam da daljnje možebitne evakuacije mogu biti izvršene samo sa odobrenjem mene kao ministra oslobođenih krajeva, odnosno mojega organa za Dalmaciju dra Bruna Nardelli-a i to koliko u pogledu same evakuacije, tako i u pogledu obsega i načina iste.

Sto me je pak najviše iznenadilo i zaprepastilo u toj stvari je to, što se na tako bezobziran način postupilo s ljudima ne dozvoljavajući im da ponesu sa sobom najsitnije stvari kao hranu i pokrivače, a još više svega, što su neka sela nakon t.zv. evakuacije bila podpuno opljačkana kojom je prilikom bila odnesena sva hrana, ulje i vino. Primjetiti mi je da bi i kod pošteđivanja teško ovo siromašno pučanstvo moglo se prehraniti, a ovako je pak osuđeno na smrt od gladi i to baš preostale žene i djeca.

Takvu odgovornost neću i ne mogu ponijeti sa sobom, o čemu sam Vas slobodan obavjestiti i ovim putem. Osim toga spremam jednu brzojavku koju ću upraviti izravno Adolfu Hitleru u Hauptquartier,[4] a u kojoj ću naročito naglasiti očiti neprijateljski postupak od strane Südost Komande[5]' koliko prema Hrvatskoj državi, toliko prema hrvatskom stanovničtvu kao takvome. Znam da to nije nimalo uobičajen način, ali se mora dozvoliti i primjedba da ono što se događa kod nas nije uobičajeno niti u postupcima prema neprijatelju, a kamoli prema saveznicima toliko izmučenim i toliko vjernim, koliko u vrieme kad smo bili predani nasilju Italije toliko i u današnje doba kad 200.000 hrvatskih vojnika rame uz rame sa velikim njemačkim saveznikom uspješno tuku očajni odpor boljševika u cijeloj zemlji. Ja sam duboko uvjeren u izkrene napore Vaše Preuzvišenosti kao i napore poduzete u tom pravcu, a isto tako znadem za bespomoćnost da se išta temeljitije i obsežnije popravi u nesrećama koje nas sa svojim konsekvencijama u stvari zajednički tuku.

Molim Vašu Preuzvišenost da i ovom prilikom primite izraze mog osobitog poštovanja.

Vama odani

Za Dom spremni!

Ministar:

Dr ***Edo vitez Bulat,*** v. r.

**4 Glavni stan**
**5 Komanda Jugoistoka**

BROJ 501

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U METKOVIĆU OD 27. OŽUJKA 1944. o AKCIJI ČIŠĆENJA I ZLOČINIMA NJEMAČKE VOJSKE U KOTARU METKOVIĆ[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska oblast u Metkoviću
Pres. broj: 171/44

Metković, 27. III. 1944.

Predmet: Vojnička akcija čišćenja područja ugroženog od partizana u kotaru Metković.

1) Velikoj Župi Hum
2) Župskoj redarstvenoj oblasti

M o s t a r

Savezno ovostranom izvješću Pres. broj 162/44 od 22. ožujka 1944. izvješćuje se sljedeće:

Akcija čišćenja obuhvatila je još ova sela odnosno zaselke na području ovoga kotara:

Modro Oko, Šišin, Vrbica, Markote, Mostina, Podmeđak, Barbiri, Žderići i Nikolići.

Sve stanovništvo, koje je bilo zatečeno u gore navedenim selima je odvedeno u razna mjesta.[2]

Potpuno popaljena su sliedeća sela: Sišin, Barbiri, Zderiće i Nikolići. a ostala sela su potpuno opljačkana.

Od ovih akcija nije bio nitko pošteđen, pa ni oni čiji se sinovi nalaze u Ustaškim ili Domobranskim postrojbama, što je ostavilo veoma težak dojam kod pučanstva, osobito onih čiji se sinovi bore na raznim frontovima.

Narod je preplašen, te strahuje za goli život.

Akcije se i nadalje nastavljaju, te će se nakon prikupljenih podataka podnijeti izvješće.

Za dom spremni!

Upravitelj kotarske oblasti:
u. z.
***Lipovac,*** v. r.

(M. P.)

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 32/8, k. 193.**

**2 Vidi dok. br. 492, 497 i 499.**

BROJ 502

## ZAPOVIJEST GENERALA ŠIMIĆA OD 27. OŽUJKA 1944. POTCINJENOJ BORBENOJ GRUPI ZA SADEJSTVO NJEMAČKIM SNAGAMA U BORBI PROTIV PARTIZANA U RAJONU PODI—TRILJ—BIORINE[1]

BORBENA GRUPA ŠIMIC — P R I E P I S

Op. br. 7 taj.
Cista 27. 3. 1944. god.

ZAPOVIED Op. br. 7/taj.

Zapoviednika borbene grupe Šimić[2] za čišćenje područja: Kamešnica—Podi—Trilj od neprijatelja u toku 27 i 28 III. 1944 a prema nalogu zapoviedničtva 118 lovačke divizije.[3]

**1. — Stanje neprijatelja:**

Neprijatelj jačim snagama grupiranim na području oko Podi—Trilj——Biorine.

**2. — Naša namjera**

Neprijatelja zaokružiti i uništiti.

**3. — Ceta.**

Borbena grupa Simić zatvara postave oko Kamenskoga do Trilja, preko Strizirepa i Ugljana ili pak preko Jelinska k. 824—Zutina Gomila k. 554—k. 461.

Borbena grupa Dietsche dolazi sa sjevera, sa pravca Sinj—Obrovac.

Domobranska sat (15. p. p. koja se nalazi u Trilju) a ako je iz sastava XXVII Ust. bojne — tada ona ima surađivati sa njemačkim dielovima 1/370 Vražje divizije,[4] tako, da uhvati sa njima vezu još u toku 27. 3. bilo od Trilja preko Strmendolca ili preko Trilja do zaključno k. 461, Vedrine, zatvarajući taj dio odsjeka. Svakako se ravnati prema kretanju i radu I. bojne 370 pukovnije, sa kojom održavati tjesnu vezu.

Rad ima trajati do okončanja akcije.

0 prednjem obaviestiti zapoviednika ppukovnika Potočnika[3] u Sinju. Zapovieđniku XXVII. Ustaške bojne priobćiti, da surađuje sa Njemcima, koji nadiru na jug, po potrebi ih pojačavajući sa dielovima bojne koji nisu zauzeti na drugim postavama.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

**TOČNOST PRIEPISA** OVJERAVA:
**Zapoviednik,** potpukovnik
***Potočnih,*** **v. r.**

**Zapoviednik, general**
***Šimić,*** **v. r.**

(M. P.)

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 25/1-2, K 312.**
**2 General Franjo Šimić**
**3 Vidi dok. br. 287, napomenu 3, 4, 5 i 7, dok. br. 426, 438, 445, 504, 505 i 507.**
**4 Njemačke 369. legionarske »Vražje« divizije.**
**5 Josip Potočnik**

**BROJ 504**

IZVJEŠTAJ STOŽERA DVADESETSEDME USTASKE BOJNE OD 29. OŽUJKA 1944. STOŽERU USTASKE VOJNICE U ZAGREBU O POKOLJU KOJI SU IZVRŠILE NJEMAČKE JEDINICE NA PODRUČJU SINJA[1]

XXVII. USTAŠKA BOJNA
Stožer bojne
Broj 365/tajno
Sinj, 29. ožujka 1944.

**Predmet: Pokolj hrvatskog stanovništva po njemačkim trupama.**

**1) STOŽERU USTACKE VOJNICE — Zagreb**
**2) VI. USTAŠKI STAJAĆI SDRUG — Imotski**
**3) SASTAVAK**

**Dana 28. III. 1944. godine njemačke trupe — pripadnici »Prinz Eugen« vršile su podhvate pravcem Sinj—Han—Obrovac—Gala—Otok—Ruda itd.[2] Tom prigodom izvršili su strahovit i užasan pokolj među najčišćim hrvatskim življem i to:**

**Selo Otok:**

**Iz sela Otok nalazi se u ustaškim postrojbama preko 20 seljaka, u domobranstvu preko 250 i u njemačkoj vojsci i na radu preko 150 seljaka. U odmetničtvu imade svega 3 nasilno odvedena seljaka, dok je čitavo selo potpuno hrvatski nacionalno svijetstno. Prolazeće njemačke trupe uopće se nijesu obazirale nego su sakupile po pojedinim kućama žene i djecu te ih strijeljali po grupama od 5—15 ljudi. Najstrašnije bilo je u dvije kuće [s. Litre] Milanović gdje je u jednoj kući pronađeno i spaljeno 45 žena i djece, druga kuća imade 22 žene i djece koji nijesu spaljeni.**

**Na lice mjesta u selu Otoku izišlo je povjerenstvo sastavljeno od ustaških i domobranskih častnika te je na svemu ustanovljeno kako je gore navedeno.**

**Nabrojeno je u svemu samo u Otoku preko 150 osoba i to samo koliko smo uspjeli preći i pregledati — jedna polovica sela.**

**Selo Grab—Ruda:**

**Nije se uzmoglo na licu mjesta ustanoviti, ali prema izjavama izbjeglica poubijano je na isti način preko 400 osoba i sela potpuno uništena. Poubijan je uglavnom čisti hrvatski živalj.**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1-5/1, k. 521.

**U vezi gornjeg izvjestiti mi je:** Narod je upravo ogorčen. Oružane **snage isto tako i** prijeti odkaz poslušnosti. Među dolazećim njemačkim **trupama** viđen je neki poručnik ili nadporučnik brat bivšeg četničkog vođe u Vrliki neki Hasanović. Po svemu izgleda da su uglavnom među **ovim** trupama **bili** čisti pravoslavci, koji su dolaskom u sela pitali imade **li** pravoslavaca, a kada su dobili odgovor da nema, smjesta su pristupili klanju i paležu.

Prilaže se ovom predmetu i to:

Izvještaj zapovjednika posade Han—Obrovac o izvršenim izvidima.

Zapisnik od jednog seljaka iz sela Rude.

Povjerenstveni izvještaj sastavljen po članovima povjerenstva koji su izišli na lice mjesta i

Jedan nerazvijeni film sa **izvršenim svjetlopisnim snimkama** izvršene na licu mjesta.

Molimo najžurnije poduzeti da se ovo smjesta dalje spriječi, jer priete upravo katastrofalne posljedice.

ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!

Zapovjednik bojne
ustaški satnik *Petar Mikrut,* v. r.

TOČNOST PRIEPISA OVJERAVA :
Zapovjednik, podpukovnik
*Potočnik,*[3] v. r.

**BROJ 505**

**IZVJEŠTAJ POSADE HAN OD 29. OŽUJKA 1944. VOJNOM ZAPOVJEDNIŠTVU U SINJU O ZVJERSTVIMA KOJA SU POČINILE NJEMAČKE JEDINICE U SELU OTOK»**

**Posada Han**
**Br. 6/taj.**
**U Hanu dne 29. 3.1944.**

Predmet: Pokolj ljudi i palež
kuća u selu Otok.

PODHVATOM ZAPOVJEDNIŠTVU

S i n j

Savezno brzoglasnom nalogu podhvatnoga zapovjedničtva dostavljam izvješće o pokolju i paležu kuća u selu Otok.

2 Vidi dok. br. 287, napomenu 3, 4, 5 i 7, dok. br. 426, 438, 445, 505 i 507.
3 Jakov Potočnik, komandant domobranske Petnaeste pješačke pukovnije.
1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NOB, reg. br. 1-2/1, k. 521.

**Dana 27. 3. 1944. god. oko 12 sati došle su na posadu Han—Obrovac njemačke postrojbe i to od prilike jedna bojna Vražje divizije i jedna bojna SS postrojbi.[2]**

**Bojna Vražje divizije odmah je produžila put prema Gljevu i razvila se u streljačkom lancu u smjeru prema planini Kamešnici da čisti teren od partizana.**

**Bojna SS postrojbi zauzela je smjer preko Mravković Kuća i kroz selo Galu, te je dana 28. 3. 1944. rano u jutro počela sa akcijom preko sela Gale, Otok—Ruda i t. d.**

**Kako je bojna SS postrojbi stigla u selo Otok, koje je u koliko sam poznat čisto hrvatsko izuzimajući par slučajeva, koji su se odmetnuli u šumu, počela je sa paljenjem sela i ubijanjem ljudi u masama, preostalo ljudstvo sa sobom odvela, te paležom, pokoljom i pljačkom uništeno kako slijedi:**

**Paljenje kuća:**

**Po jedna kuća: Gunjača Ante pok. Štipana, Brčić Joze pok. Andrije, Brčić Joze pok. Ivana, Brčić Mate pok. Ivana, kome su izgorjele dvije kuće, Bažić Frane pok. Mate, i Nikola pok Mate, Radnić Jozo pok. Andrije, Jakov pok Andrije, Luka pok. Andrije, Štipan pok. Andrije, Smoljo Ivan pok. Ante, Božo pok. Ante, Blaž pok. Petra, Jozo pok. Joze, i Petar pok. Mate, kome su izgorjele 3 kuće, te Ivan pok. Joze, Perić Ante pok. Bože, Petar pok. Bože, Sladović Luka pok. Mate 2 kuće, Pero p. Ivana 2 kuće, Kentić p. Frane 2 kuće, Ivan 2 kuće, Božo 2 kuće, Toma pok. Joze 2 kuće, Mijo pok. Joze Štipan, Augustin, Eštek Marko p. Joze 3 kuće, Andrija p. Joze, Miško p. Joze, Badač Petar p. Ivana 2 kuće, Jozo pok. Ivana, Marinović Jozo p. Luke, Vojković Jozo p. Ante, Vladova Simun 2 kuće, Ivan p. Ante 2 kuće, Ivan, Štipan, Laco Jozo.**

**U gore označenom zbiru označeno je kod svakoga, kome je izgorjelo po više kuća, dok kod svakog drugog je izgorjela po jedna kuća, a isto tako se označuje i za drugi zaseok sela Otok.**

**Perković Jakov 2 kuće Štipan p. Ivana 2 kuće, Jakov 2 kuće, Petra 2 kuće, ud. Mara p. Andrije 2 kuće i Jakov 1 kuća. Sušić Božo 2 kuće, ovaj imade dva sina u partizanima, Ivan 2 kuće i Andrija 1 kuća.** Sutra **Ante 2 kuće, Marko 2 kuće, Nikola 3 kuće, Ilija i Petar svakome 1 kuća, te Ante p. Mate 2 kuće, ovaj posljednji je u partizanima. Šutra Andrija 2 kuće, Frane 2 kuće, Jozo 2 kuće, i Petar 1 kuća. Milanović Litre Mato, Iko, Ante p.** Simuna **2 kuće, Božo 2 kuće, Jakov 2 kuće, Jozo p. Luke 3 kuće, Grgo p.** Simuna **2 kuće, Andrija p.** Simuna **2 kuće, Štipan p. Luke, Ivan p. Frane, Ante p. Frane, svakome po 1 kuća. Milanović-Trpo Frano 2 kuće, Petar 2 kuće, Paško, Jure, Jozo, Ivan, Mate, Andrija, Jozo i Mate.**

**Iz kuća Milanović-Litre je rodom ustaški svećenik fra Stanko Milanović, ustaški satnik.**

**2 Vidi dok. br. 287, napomenu 3, 4, 5 i 7, dok. br. 426, 438, 445, 504 i 507.**

**Strijeljano:**

**Obitelj Brčić streljano 3 osobe, Kuće Smolić 11 osoba, Perić 1 osoba, Sladović 1 osoba, Milanović-Litre 21 osoba, Milanović-Trapo 40 osoba, Katić 30 osoba, Vladović 15 osoba, Vojković 2 osobe, Đula 1 osoba, Perković 1 osoba.**

**Strijeljanje ljudi je izvršeno u masama u pojedinim kućama na taj način što bi se napunila jedna soba ljudi, a na prozor bi se spolja stavila strojnica, pa bi se sa iste pokosilo ljudstvo nalazeće se u sobi.**

**Spaljeno:**

**Brčić 3 osobe, Smajo 1 osoba, Katić 1 osoba, Milanović-Litre-Trapo i Plavša 30 osoba, sve u jednoj kući.**

**Ranjeni:**

**Smaja Mijo, Marko, Milanović-Litre 10 osoba, Vojković 2 osobe, Vladovo 2 osobe.**

**Otjerani:**

**Iz sela Otok otjerano je oko 70 ljudi, i to sve muškarci od 16 do 70 godina.**

**Vjeruje se da je još više kuća spaljeno, ljudi strijeljano i popaljeno kao i otjerano, jer su ovi podaci prikupljeni u prvom momentu, te se do sada nije moglo doći do onih podataka koji još nedostaju.**

**U domobranstvu:**

**Domobrana iz sela Otoka ima u hrvatskom domobranstvu oko 250.**

**U Ustašama:**

**U ustašama imade oko 10 ljudi.**

**U Njemačkoj vojsci:**

**Iz sela Otoka u njemačkoj vojsci imade 20 ljudi, a na radu iz istoga sela imade u Njemačkoj oko 120 ljudi.**

**U Sumi:**

**Vrdoljak Simun i Ivan, Bašić Jure, Anđelko i Luca, kao i još oko drugih pet osoba, čija se imena za sada nijesu mogla utvrditi.**

**Naklonjeni partizanima:**

**Za sada nije se moglo utvrditi da je tko naklonjen partizanima.**

**Selo Gala:**

**U selu Gala, koje je tako rekuć čisto partizansko izuzimajući par porodica, čiji se članovi nalaze u hrv. domobranstvu, spaljeno je svega 8 kuća, i to na sjeveroistoku sela Mulivranove kuće, dok streljan i izgoren nije nitko. Selo također nije opljačkano.**

**Selo Glavice odakle su potekli prvi partizani i koji danas imaju u partizanima oko 300 ljudi nije ni dirnuto, te je selo ostalo čitavo i nitko nije niti povrijeđen, a tako isto nije izvršena ni pljačka.**

**Selo Otok:**

**Selo Otok je jako opljačkano i to na taj način, što je otjerano uveliko, stoka i blago, te su kuće opljačkane uvelikom od hrane i robe. Ova posada na zahtjev Nijemaca stavila im je na raspoloženje 60 ljudi, koje su oni upotrijebili za svoju zaleđinu.**

**ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!**

**Zapovjednik, satnik**
***Ante Kunčić-Ramov,* v. r.**

**Da je priepis vjeran svome izvorniku**
**tvrdi i ovjerava**

**Zapovjednik potpukovnik**
***Potočnih,*[3] v. r.**

**(M. P.)**

**BROJ 506**

## IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U METKOVIĆU OD 31. OŽUJKA 1944. O NAPADU PARTIZANA NA USTAŠKU POSADU U KOMINU[1]

**Nezavisna Država Hrvatska**
**Kotarska oblast u Metkoviću**
**Broj Pres. 184/44** **Metković, 31. III 1944.**
**Dnevno izvješće za 31. III. 1944.**

**1) Velikoj Zupi Hum**
**2) Župskoj redarstvenoj oblasti**

**Mostar**

**Dana 30. III. 1944 u 23—24 sati jedna grupa od cca 300 dobro naoružanih partizana[2] napala je Ustašku posadu u Kominu.**

3 Jakov Potočnik, komandant domobranske Petnaeste pješačke pukovnije.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 27/8, k. 193.

2 Napad su izvršile vjerojatno jedinice Neretvanskog NOP odreda.

**Napad je izvršen iznenada sa jakom puščanom i strojopuščanom vatrom, te je posada od 25 vojničara bila svladana.**

**Nakon toga partizani su opljačkali Poštanski i župski ured, te je tom prilikom osobito teško stradao mjesni župnik Don Ciro Bubić, koga su partizani temeljito opljačkali.**

**Nakon izvršenog zločina partizani su se udaljili u pravcu sela Desne, Plina i Pasičina, sa sobom su poveli 12 ustaša vojničara, dva brata Cupić i Oršulić, dok je 13 ustaša-vojničara uspjelo pobjeći.**

**U ovoj borbi teže je ranjen jedan ustaša, dok je drugi ranjen neznatno. Sva vojnička oprema sa nešto streljiva 1 teškim bacačem i 1 teškom strojnicom, odnijeli su partizani sobom.**

**ZA DOM SPREMNI!**

**Upravitelj kotarske oblasti**
**u. z.**
***Lipovac,* v. r.**

**(M. P.)**

BROJ 507

## IZVJEŠTAJ POTPUKOVNIKA POTOCNIKA I DRUGIH USTAŠKIH OFICARA OD KRAJA OŽUJKA 1944. O ZLOČINIMA NJEMAČKIH VOJNIKA NAD STANOVNICIMA SELA OTOK KOD SINJA[1]

**PRIEPIS**

### I Z V J E Š T A J

**Sastavljenog povjerenstva častnika. Podhvatnog zapovjedničtva i XXVII ust. bojne u Sinju koji su na lice mjesta u selu Otoku pregledali zvjerstva obavljena nad hrvatskim stanovništvom i to izključivo nad ženama i djecom.[2]**

**Danas u jutro uputio se podpukovnik Potočnik Jakov zapoviednik 15. p. p., ustaški satnik Petar Mikrut, ustaški zastavnik Izidor Stermecki i ustaški logornik Bilobrk Mirko na lice mjesta u selu Otoku i ustanovilo sliedeće:**

**Citavo selo pruža upravo užasnu sliku. Kuće su popaljene, na dvorištima leže djeca od najmanjeg pa do žene i gdje koji ubijeni od strojnice, ili zapaljen u kojoj kući. Kuće su u glavnom sve popaljene, stoka odgnana ili se tu i tamo po koji komad nalazi koji je pobjegao. Nailazi se po gdje**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva NDH, reg. br. 26/1-2, k. 312.

2 Vidi dok. br. 287, napomenu 3, 4, 5 1 7, dok. br. 426, 438, 445, 504 i 505.

**koji izbjeglica ispred smrti koji se sakrio u koju špilju ili koji je pobjegao pred dolaskom njemačkih trupa. U jednoj kući Milanovića pronađeno je 17 žena, 4 djece i 1 starac prostreljenim glavama, prsima, utrobi itd. sve mrtvo. Pred vratima i na prozoru se vide ostatci Njemačkih nizova (redenika od strojnice), te ljuske od naboja i mjesto gdje je ubačena kroz prozor jedna bomba, nakon toga što su svi ovako poubijani.**

**U drugoj kući koja je izgorjela pronađeno je 45 žena i djece izgorjelo, jer su svi predhodno bili prostreljani. Na dalje u svakoj kući pronađeno je po 5—10 ljudi smještenih u kući i postrieljani, a kasnije zapaljeni. Vatra je na nekim mjestima uništila leševe a na nekim mjestima nije tako da su lješine ogrezle u krvi ostale ležati. Pred jednom kućom pronađena je zipka u kojoj je bilo djete od kojih 2 godine koje je streljano, kroz glavu. Sve ove stvari u glavnom snimali smo na fotoaparat i taj se film još neizvršen priključuje ovom zapisniku. Zvjerstva obavili su pripadnici njemačke divizije Prinz Eugen među kojima su viđeni srbi pravoslavci, a poznat je neki bio poručnik Hasanović koji imade brata nekog četničkog vođu u Vrlici.**

**Vojnici kod pravljenja ovog zvjerstva pitali su »Dali ste pravoslavci« kada su odgovorili da nisu pristupali su klanju našeg življenja.**

**Iz sela Otoka nalaze se: preko 20 ustaša, 250 domobrana, 80 u Njemačkoj vojsci i 70 na radu u Njemačkoj, a svega 3 silom odvedenih partizana.**

**Isto ovakav postupak izvršen je nad ostalim čisto hrvatskim selima.**

**Među poklanim obiteljima nalaze se obitelj: ustaš. satnika dušobrižnika Fra Stanka Milanovića, ustaš. poručnika Markovića pripadnika PTB. itd. a da se ne govori o poubijenim obiteljima pripadnika domobranstva.**

**Narod je ogorčen. Pripadnici oružanih snaga isto tako. Pokolebana poslušnost i prieti opasnost otkaza poslušnosti pripadnika oružanih snaga.**

Potrebno smjesta provesti svestrane izvide i poduzeti sve, jer može doći do otvorenog sukoba i odpora naših oružanih snaga.

**Izvještaj se zaključuje i priključuje izvještaju Ustaške bojne te se šalje teklićem Stožeru Ustaške Vojnice sa svim ostalim prilozima.**

**ZA POGLAVNIKA I DOM SPREMNI!**

**Podpukovnik *Potočnih,* v. r.**
**Ust. satnik *Mihrut,* v. r.**
**Ustaš. zastavnik *Stermechi,* v. r.**
**Ustaš. logornik *Bilobrh,* v. r.**

**TOČNOST PRIEPISA OVJERAVA**
**Zapovjednik, podpukovnik**
***Potočnih,* v. r.**

**(M. P.)**

**Četnički dokumenti**

BROJ 508

## IZVJEŠTAJ ČETNIČKE KOMANDE U ŠIBENIKU OD 1. SIJEČNJA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O NEDISCIPLINI I ANARHIJI U ČETNIČKIM REDOVIMA U ŠIBENIKU[1]

Četnička komanda u Šibeniku
Br. SI.
1. januara 1944.

**Prilike u Šibeniku**

**Komandantu Dinarske četničke oblasti, Položaj**

**Samo par dana aktivnog promatranja prilika u četničkim redovima u Šibeniku, koje vršim kao zastupnik komandanta Četničke komande u Šibeniku uverilo me je, da u pomenutim redovima vlada upravo nečuvena nedisciplina i anarhija. Četnici dolaze u Šibenik iz svih mogućih krajeva bez propusnice pa čak i bez četničkih legitimacija. Upitani zašto su došli ovamo iznose mnoge razloge kao na primer poslao me je taj i taj da vidim to i to, da nađem i donesem ono, da posetim toga i toga. Redovno se sa ovim lutajućim četnicima dogodi to da se prilikom svog ulaska u Šibenik uopšte ne javljaju četničkoj komandi. Ovo istina čine, ali tek onda kada ogladne, ili kada im dodija lutanje po Šibeniku, pa im je potrebno, da ova komanda izda propusnicu da mogu odlutati.**

**Potpisani nije ni malo sklon da trpi anarhiju, koja je do sada vladala u Šibeniku, već je rešio, da odmah sada po preuzimanju dužnosti, stane najenergičnije na put nedisciplini i anarhiji u četničkim redovima u Šibeniku.**

**Odlučio sam da prvo, počnem sa legitimisanjem svakog četnika koji će doći u Šibenik. Svakog onog koji ne bude snabdeven ispravnom legitimacijom i tačnom propusnicom daću razoružati i predati nadležnim vlastima na postupak.**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 1/5-15, k. 245.

**Molim za odobrenje prednjeg mog rešenja kao i da se isto stavi na znanje svim četničkim jedinicama i da se svakom četniku koji po ma kakvom poslu dolazi u Šibenik po naređenju i odobrenju pretpostavljenih starešina, stavi u zadatak da se javi ovdašnjoj Četničkoj komandi i da se komandantu isto izloži u kratko cilj svog dolaska u Šibenik.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Zast. komandanta, poručnik**
***Franc S. Kovač***

**Dostavljeno: Kdtu četničkog Sektora Severne Dalmacije, četničkog odreda Skradin i četničkog odreda Konjevrate.**

BROJ 509

## IZVJEŠTAJ SPIRE LUKIĆA I NIKOLE STOJSAVLJEVIĆA OD 2. SIJEČNJA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O BORBI PROTIV DIJELOVA 19. NOV DIVIZIJE I SURADNJI S NIJEMCIMA[11]

**Komandantu Dinarske oblasti**

**P o l o ž a j**

**Izveštavam komandanta o radu i situaciji u ovim krajevima, dana 30-XII-1943 g. ujutru u 6 i 30[h] napadnuta je bila 2 četa Podmiljska od snage partizana od ostataka 6, 19 i 3 sjevernodalmatinske divizije, koje su raspolagale sa snagama od 6 bataljona.[2] Koncentracija ovih ostataka bila je u Gubavčevu Polju. Neprijatelj je bio okupirao sve kote: i to: Maglaj, Šupljo Brdo, Sepića Brdo,[3] Debelo Brdo, Voda Mila, Jelovi Vrh, Ljut, Lisinu, Golu Milu, Vodicu,[4] Pena, Kosu Lipovu i kotu P. Muda[5'] i sve iznad sela Vagana i Podmile. Okupirata je bila i glavna tačka Gradina kod Crkve. Dobili smo jake udarce od neprijatelja sa svih strana, tako da smo ipak uspjeli istoga dana proterati neprijatelja iz sela Podmile, Vrpolja i Labusa, okupirali smo kotu P. Muda, Vodicu i Pola Mila. Borba je vođena od jutra 6 i 30[h] pa sve do uveče 7 i 30 h.**

**I pored svih naših udaraca neprijatelj nije hteo odmah ostupiti pošto je imao veće gubitke ranjenih i mrtvih i to: ustanovljeno je da Partizana istoga dana palo 20 mrtvih i 30 ranjenih po svršetku borbe koje smo dobili tačne podatke. A od naših gubitaka bilo je svega 4 ranjena i 2 teže i 2 lakše ranjena, koji su istoga dana upućeni u bolnicu u Kninu.**

1 Original u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, prijepis u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 5/3, k. 153.
2 Vidi dok. br. 20.
3 i 4 Ova mjesta na geografskoj karti nisu pronađena, vjerojatno su lokalni nazivi.
5 Popova muda

**Od strane Nemačke komande[6] nismo dobili jake pomoći zato što je istoga dana vođena borba u Plavnu, a takođe isto vršena je operacija u Srbu selu Doljani i Dobro Selo.[7] O borbi Doljani i Dobrosela nismo dobili do danas nikakvih podataka iako smo ih tražili. Koliko komandant nije izvešten o borbi okoline Srba biće izvešten u budućem izveštaju. Da smo raspolagali s jačim snagama kao što nismo borba bi bila svršena u drugom smislu.**

**Rad Jakova Budimira jeste sledeće: sada u ovim trzavicama i bezvlašću podneo je ostavku suglasno s Đurom Marićem i hoće da preda komandu ovih odreda Đuri Mariću, a na koje mi ne pristajemo, a koje smo i ovako izjavili pred Njemačkom komandom na Otriću usled borbe do danas nije ništa riješeno. Pojedini ljudi iz dana u dan iz Zrmanje i Rastičeva dolaze i traže od nas, da im skinemo teror i pljačku Marića, a koje mi nismo u stanju napraviti, zato što još ni do danas ne postoji jedinstvena Komanda Brigade Kralja Petra II.**

**Po tražnji vašeg naređenja od 7-X)II-43 god.[8] u suglasnosti s ostalim starešinama četničkim uspostavili smo seoske odbore koji funkcionišu. Opštinske i četničke odbore ne možemo uspostaviti zato što ometaju drugi. Opštinski odbor pre par dana bio uspostavljen i počeo da radi, ali nakon par dana kasnije pohapsio je ih Đuro Marić i razoružao, a dalje od njih neznam ništa jer sam zauzet s drugim poslom.**

**Izveštavam komandanta, da su Marići primili hranu od Njemaca dana 5-XII-43 god. a kao što su i ranije likvidirali i uzimali od sirotinje i od mlina uzimlju i sada u suglasnosti Jakova Budimira i Spase Pupavca. Zito koje se likvidira od mlina i sirotinje tera se u Knin. Molim Komandanta ukoliko je moguće, da im se ovo pljačkanje spreči jer u protivnom izazvaće revolt u jedinicama u ovim krajevima pošto i ovdje sirotinja traži pomoć koja joj se nemože ukazati usled prljavih dela pojedinih ljudi.**

**Verovatno da Komandant neće doći ovamo pre praznika ali ga molimo da dođe posle Praznika što pre da se jedanput stvar sredi.**

**Čestitamo vam sretne praznike, da ih u zdravlju i veselju provedete, a druge da bolje dočekate i u boljem smislu, onako kako bi Vi želeli.**

**S verom u Boga za Kralja i Otadžbinu!**

**Primite pozdrav od Spire Lukića[9] i Nikole Stojsavljevića.**

**2-1-1944 god.**
**Položaj**

6 Na tom području bile su jedinice njemačke 373. legionarske divizije.

7 Borbe protiv četnika i Nijemaca vodila je Sedma brigada Devetnaeste divizije NOVJ.

8 To naređenje Redakcija nije pronašla.

9 Lukić je jedan od organizatora četničkih jedinica u rajonu Gračaca.

BROJ 510

## IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETNIČKOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE OD 2. SIJEČNJA 1944. KOMANDANTU ČETNIČKE KOMANDE ŠIBENIK O NAPADU PARTIZANA NA ČETNIKE U PLASTOVU I VELIKOJ GLAVI[1]

Štab Četničkog Sektora
Sjeverne Dalmacije
Broj Službeno
2 januara 1944

**Komandantu Četničke Komande Šibenik**

**Na dan 29. XII 43 u 5.15 časova partizani su izvršili napad na naše položaje u Plastovu i Velikoj Glavi.[2]**

**Snage i raspored: U Plastovu nalazilo se je 120 četnika, a u Velikoj Glavi 55 četnika. Partizani su napali sa snagom od oko 3 bataljona odnosno oko 600 ljudi. Četnici su bili raspoređeni po kućama u blizini položaja desetina. Većinom su to bili novomobilisani četnici.**

**Tok borbe: U 5.15 časova stražari su primjetili partizane u neposrednoj blizini i dali znak za uzbunu. Četnici su izletili na položaje i nastala je borba prsa u prsa po mraku i gužvi. Videći da su opkoljeni, komandant položaja potporučnik Relja Rajković naredio je probijanje u pravcu Skradinskog polja. Snažnim zaletom jedan je dio četnika uspio da se probije, dok je jedan dio ostao prikriven i blokiran. Oko 20 ljudi je zarobljeno, a poginulo je 6 četnika. Jedinice koje su se nalazile u Skradinskom polju i to Zlatiborski i Splitsko-Šibenski četnički Odred u Ričinama Glamočka Brigada, čim su čuli borbu krenuli su u pomoć i na putu su naišli na četnike koji su se povlačili gonjeni od partizana. Izvršili su proti napad koji je bio snažan rešen po svaku cenu, da deblokiraju blokirane četnike u selu Plastovu i Velikoj Glavi. Prvi je napad uspeo i zaista su stari položaji zauzeti tako da je čak oslobođeno 15 četnika koji su već bili u rukama partizana. Partizanima je stalno pristizala pomoć kamionima. U proti napadu zarobljeno je 4 partizana i 1 partizanka, 1 puško mitraljez i 5 pušaka. Ukupni gubici četnika su 10 poginulih, 7 zarobljenih i 12 ranjenih. Izgubljeno je 11 pušaka i 1 puško mitraljez. Partizanski gubici su: 17 mrtvih i 5 zarobljenih, 1 puško mitraljez i 5 pušaka.**

**Potporučnik Relja Rajković kontuzovan je za vrijeme probijanja. Po dosadanjim podatcima ispred su se nalazili oko 2000 partizana a stalno pristižu iz Like i ostrva. Sada se nalaze na položajima u Bičinama i Skradinskom polju vršeći patrolisanje po selu Sonkoviću, Velikoj Glavi i Plastovu.**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 4/3, k. 153.
2 Vidi knj. dok. br. 369.

**Naše jedinice imale su vrlo malen broj municije, tako da je svaki borac od 30—50 metaka, za teške mitraljeze bilo je oko 500 metaka, a granata za bacače uopšte nije bilo. Broj utrošene municije iznosi oko 2000 puščanih metaka.**

**Komandant**
***Nikolić***[3]

BROJ 511

## PISMO KOMANDANTA ČETNIČKOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE OD 11. SIJEČNJA 1944. KOMANDANTU DINARSKE DIVIZIJSKE OBLASTI O KRIVICI PORUČNIKA RADONJICA ZA RAZBIJANJE SPLITSKO-ŠIBENSKOG ČETNIČKOG BATALJONA[1]

STAB ČETNIČKOG SEKTORA
SJEVERNE DALMACIJE
**Br. si.**
11. I 1943.

**Tuži por. Radonjića.**

**KOMANDANTU DINARSKE DIVIZIJSKE OBLASTI.**

**Za vrijeme kada se Splitsko Šibenski bataljon nalazio na dužnosti u Vrpolju bio je borac toga bataljona por. Radonjić po potrebi službe raspoređen u Šibenik. Neodređenoga dana tražio je da mu se da dozvola da ide u Split da dovede u bataljon još nekoliko boraca iz Splita koji su voljni da dođu u četničke redove. Dozvolu za odlazak u Split dobio je od strane Komande mesta u Šibeniku potpisanu od strane kapetana Kitarevića.[2] Međutim, por. Radonjić Vjekoslav zloupotrebio je dozvolu koju je dobio na osnovu njegove lažne izjave da će dovesti nove borce, na taj način što je preko odobrenog vremena ostao u Splitu povukavši sa sobom još 40 boraca Splitsko-Šibenskog bataljona te na taj način stvorio negodovanje kod tog bataljona. Može se smatrati da je pr. Radonjić tim svojim postupkom prvi krivac za docnije raspadanje napred navedenog bataljona i da je to sve činio svesno i namerno kao pripadnik Ljotićeve partije.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Komandant, vojvoda**
**Đedo,[4] v. r.**

**3 Nikola**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. čet. 1-10/248.**

**2 Nikola**

**3 Vidi dok. br. 512 i knj. 9, dok. br. 171.**

**4 Radomir Đekić-Đedo**

BROJ 512

## IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETNIČKOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE OD 11. SIJEČNJA 1944. KOMANDANTU DINARSKE DIVIZIJSKE OBLASTI O RASPOREDU SPLITSKO-ŠIBENSKOG ČETNIČKOG BATALJONA[1]

STAB ČETNIČKOG SEKTORA
SJEVERNE DALMACIJE
Br. si.
11. I 1943. god.

**Tuži p. por. Prostrana Draška.**

**KOMANDANTU DINARSKE DIVIZIJSKE OBLASTI**

**Dosadašnji Komandant Splitsko Šibenskog bataljona p. por. Prostran Draško veliki je krivac za raspad svoga bataljona[2] iz sledećih razloga:**

**1. Po izjavi ostatka boraca Splitsko Šibenskog bataljona za vreme dok se bataljon nalazio na položaju u Vrpolju, nije se nalazio nikada na položaju sa svojim borcima u Vrpolju, nego je stalno vodio neke političke razgovore po Šibeniku, tako da je na položaju bio samo dva dana za 3 meseca.**

**2. Dozvolio je i sam se bavio politikom stvorivši na taj način zlu krv i političke borbe u bataljonu koje su najkrivlje za raspad toga bataljona.**

**3. Kada je došao sa već prepolovljenim bataljonom pod moju komandu u Skradin lažno me je izvestio o brojnom stanju bataljona ne hoteći me izvestiti da se bataljon i dalje osipa.**

**4. Izvešten sam a i lično sam se uverio da je pred borcima svojim držanjem i govorom potpomagao raspadanje bataljona, izjavivši pred njima da on potpuno odobrava što borci napuštaju svoju jedinicu jer nemaju zašto da se bore. Kako je imenovani pripadao Ljotićevoj političkoj grupi vrlo verovatno je to sve namerno činio kako bi po savetu svojih vodećih krugova te borce odveo u Srbiju gde bi stupili u dobrovoljačke bataljone.**

**5. Kada je završio sa svojim razornim radom bez ičijeg odobrenja i ne izvestivši nikoga napustio je svoju jedinicu u Skradinu i otišao u nepoznatom pravcu, te se sada već 4 dana nalazi u begstvu.**

**Zbog napred iznetog molim da se imenovani uhapsi i protiv njega povede sudski postupak po napred navedenim tačkama.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Komandant, vojvoda:**

1 Koplja originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. čet. 1-10/247.

2 Vidi dok. br. 511, napomenu 3.

BROJ 513

## IZVOD IZ KNJIGE PRIMLJENIH DEPEŠA ŠTABA DRAŽE MIHAILOVIĆA U VREMENU OD 1. DO 14. SIJEČNJA 1944. GODINE"

**13. januara 1944. godine**

[...]

**Br. 691 od Dal-Dala.[2] Br. 661 od 13. I. Nastavak.[3] Gotovo su sasvim napušteni od 11 i civilnog stanovništva. Prema nekim podacima izgleda da 114. divizija,[4] koja ovamo pretstavlja glavnu snagu, se seli u Italiju. Prema drugim podacima sve ove trupe su u pokretu radi čišćenja gornje Like,[5'' koje će uslediti kroz šest dana. Prema trećim podacima izgleda da se iz severne Dalmacije i južne Like li[6] sasvim povlače.**

**Br. 692 od Dal-Dala. Br. 662 od 13-I-. Nastavak. Tvrdi se, da su se saveznici počeli iskrcavati na neka ostrva u Jadranu.[7] Ja verujem da ne napuštaju ovu teritoriju, jer ne bi bilo logično, s obzirom na postojeću situaciju. Ipak možda se je nešto krupno desilo, što mi ovamo ne možemo znati. Povlačenjem Nemaca iz ovih krajeva, dinarska grupa[8] našla bi se usamljena i ... Nastavak.**

**Br. 693 od Dal-Dala. Br. 663 od 13-I-. Nastavak. U teškoj situaciji u kojoj bi sav teret borbe protivu komunista morala primiti na sebe, pod tim terorom slomila bi se, jer je pritisak crvenih tako jak da ga po cenu žrtava teško držimo na jednu stranu mi, a na drugu ll.[9] Obaveštavam o predniem i molim za eventualna objašnjenja, te upustvo i naređenje.[10] Kraj Dal-Dal.**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, k. 276, reg. br. 11 1.

2 Vojvoda Momčilo Đujić, komandant Dinarske četničke oblasti.

3 U prethodnom nastavku depeše Đujić izvještava o povlačenju njemačkih trupa iz Šibenika, Splita i Zadra, kao i bombardiranju ovih mjesta od strane savezničkog zrakoplovstva.

4 i 5 Odnosi se na njemačku 114. pješadijsku diviziju koja se preko Like i Hrvatskog primorja prebacivala u Italiju vidi dok. br. 1, napomenu 2.

6 i 9 Šifra 11 odnosi se na njemačke jedinice.

7 O dolasku saveznika na dalmatinske otoke vidi dok. br. 3, napomenu 7, dok. br. 43, napomenu 25 i dok. br. 64.

8 Riječ je o četnicima Dinarske četničke oblasti.

10 Draža Mihailović je 14. siječnja odgovorio Đujiću da Nijemci neće ni u kom slučaju napustiti Dalmaciju i Liku, već vrše koncentraciju trupa za dejstvo protiv NOVJ u Lici i zapadnoj Bosni. Sugerirao mu je da se čvršće poveže sa četnicima u zapadnoj Bosni (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnika, k. 276, reg. br. la/, depeše 410—412).

BROJ 514

## IZVOD IZ NAREDBE BR. 3 KOMANDANTA DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI ZA 14. SIJEČNJA 1944. U POVODU PLJAČKE, KRAĐA I TERORA NAD NARODOM I NJEGOVOM IMOVINOM*

### IZVOD IZ NAREDBE POV. BR. 3

**Komandanta Dinarske četničke oblasti za 14 januar 1944. g.**

**XXII.**

**DOZVOLE ZA KRETANJE civilnog stanovništva za privatne potrebe radi prelaska iz sela u selo, iz opštine u opštinu, iz sreza u srez, izdavače predsednici četničkih odbora koji će vršiti ovu dužnost pod ličnom odgovornošću da se lica kojima se izdadu dozvole ne kreću po selu ili radi špijunaže koja bi išla u korist našeg neprijatelja. Zabranjujem kretanje stanovništva uopšte od 8 časova uveče do 6 časova ujutro. U ovo vreme mogu da se kreću samo vojničke patrole ili jedinice po specijalno određenim zadacima i naređenjima pretpostavljenih starešina.**

**XXIV.**

**MUNICIJA. Do municije teško dolazimo. Ona se najčešće plaća dragocjenom krvlju naših boraca. Zato oni koji troše uzaludno municiju prestavljaju naše neprijatelje prema kojima treba preduzeti najstrožije kazne. Stediti metak za neprijatelja i korisno ga upotrebiti u borbi to je osnovno pravilo za svakoga borca. Oni koji troše uzaludno municiju, upropašćuju najdragoceniju našu imovinu. Oni koji uzaludno pucaju, uznemiruju našu vojsku i izazivaju nepotrebnu uzbunu i uznemirenost na području korpusa. Radi toga će se preduzeti najstrožije mere prema svima onima koji zloupotrebljavaju municiju koja im je dodeljena za borbu protiv neprijatelja. Komandanti brigada preko nižih četničkih starešina moraju da zavedu strogu kontrolu o potrošnji municije. Svaki desetar, vodnik i komandir čete, mora imati spisak svoga ljudstva sa brojčanom oznakom municije kojom je svaki borac zadužen pojedinačno. Za svaki potrošeni metak mora dati opravdanje i objašnjenje, zašto i gde je potrošen. Treba imati u vidu da iza naših leđa ne trube fabrike koje izrađuju municiju za nas.**

**XXV.**

**PLJAČKA, KRAĐA I TEROR NAD NARODOM I NJEGOVOM IMOVINOM. U poslednje vreme zauzela je takvog maha od strane pojedinih samovoljaca u nekim jedinicama da ono predstavlja najveću sramotu naše**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 7/3, k. 153.

**organizacije. Oni koji pljačkaju i terorišu svoj narod nisu dostojni da se nazovu sinovima našeg naroda, nisu dostojni da nose oslobodilački karabin u svojoj ruci, a najmanje su dostojni da budu članovi naše organizacije koja je nikla u narodu baš radi toga da se zaštiti narod i njegova imovina od pljačkaša, terorista i nasilnika ovoga svijeta. Trijebiti pljačkaše i teroriste, progoniti ih i uništavati, to je jedan od osnovnih zakona naše borbe. Njima nema niti može biti mjesta ni u našim vojničkim jedinicama, ni u našem narodu. Njihovo dostojno društvo mogu da budu samo ustaše i partizani. Radi toga ih treba trijebiti i uništavati kao ustaše i partizane. Komandant 501 korpusa kao i komandanti svih podređenih mu brigada preduzeće najstrožije mere izricanjem smrtnih presuda i kazni prema svima onima koji se ogreše o narod i njegovu imovinu. To od nas zahteva interes našeg naroda, to nam diktiraju i ciljevi naše borbe.**

## XXVI.

**PIJANCENJE I KOCKA uzela je maha kao neka strašna zaraza u našim jedinicama i u selima po narodu. U tom pogledu mnogi naši borci, a nažalost i pojedine starešine spustile su se na stepen životinia. DoV se naše narodne mase povijaju pod teškim udarima sudbine, dotle pojedinci prelistavaju na kocki stotine hiljada novčanica i podriguju se sa vinom. Da bi se ovom zlu stalo na kraj od danas zabranjujem svako točenje alkoholnih pića u svim javnim lokalima i privatnim zgradama. Vlasnici alkoholnih pića i proizvođači ista mogu da prodaju samo za privatne potrebe i orilevaju strankama koje će to nositi svojim kućama. U gostionama i javnim lokalima niko ne sme da se zadržava radi pića i lokanja alKohola. I sama prodaja za privatne svrhe vršiće se od 8 časova ujutro do 5 časova posle podne. Svi lokali i gostione biće zatvoreni od 5 časova posle podne do 8 časova ujutro. Prekršioce ovog naređenja za prvi slučaj kazniti oduzimanje 50% od celokupne količine alhoholnih pića sa kojima raspolaže. U ponovljenom slučaju oduzeti mu sve alhoholno piće sa suđem i posuđem sa kojim raspolaže. Oduzeto piće, suđe i posuđe prevesti u magacin korpusa, odakle će po naređenju komandanta korpusa biti upotrebljeno za potrebe vojske. Svi prestavnici vojnih i civilnih vlasti na području korpusa biće mi odgovorni radi tačnog izvršenja ove naredbe. Isto tako zabranjujem i kocku i bilo kakove hazardne igre u svim javnim i privatnim zgradama. Po specijalnim patrolama organizovati hapšenje kockara kao i kućevlasnika u čijim se kućama kocka vrši. Sprovoditi ih u zatvor i kažnjavati ih sa zatvorom od 15—90 dana o njihovom ruvu i kruvu. U slučaju kakove zapljene novca kod kockara, celokupna svota pripada onoj patroli koja je izvršila zapljenu i otkrila kockare.**

**(M. P.)**[2]

**2 Štab Kosovskog korpusa**

BROJ 515

## PISMO FRANCA KOVAČA OD 16. SIJEČNJA 1944. VOJVODI ĐUJIČU O RASULU U ČETNIČKIM REDOVIMA U SKRADINU'[1]

Prepis
Šibenik 16. januara 1944.

Brate vojvodo,

Primio sam vaše pismo br. si. od 4. ov. mj. Tekst tačke 3 odmah sam službenim aktom dostavio na znanje komu treba.

15. ov. mj. posjetili su me braća Ignjatije Ležajić i Nikolić Nikola iz Skradina. Dok od brata Ignjatija Ležajića, radi toga što je jamačno iz straha pred bombardovanjem neobično žurio iz Šibenika, nisam saznao ništa detaljnijeg (samo se sa nekoliko riječi požalio na očajno stanje u četničkim redovima Skradina i uopće na teritoriji Četničkog Sektora Sjeverne Dalmacije (brat Nikolić Nikola koji potpisuje akta pod štampiljem Štab četničkog sektora sjeverne Dalmacije i četnički odred u Skradinu ispod riječi »za Komandu« ili »-Komanda« pričao više toga što se sve može svesti na sljedeće:

a) U napred pomenutim četničkim redovima vlada pravo rasulo. Četnici (ne samo borci već i komandno osoblje) bježe iz svojih jedinica u svim mogućim pravcima. Discipline nema nikakove.

b) Brat vojvoda Đedo[2] i njegovi pomoćnici na terenu, izgleda, nije u stanju da spriječi ovo rasulo.

c) Krivicu za ovakvo stanje treba tražiti u vješto stvorenim intrigama čiji temelj Nikoliću nije poznat i u nesposobnosti vojvode Đede za organizaciju i komandovanje jednom većom četničkom formacijom.

d) Partizani su na teritorij četničkog sektora sjeverne Dalmacije po snagama i ljudstvu u upadljivoj nadmoćnosti a po organizaciii naročito. Ovo i neuspjeh četničkih akcija prvo u Đevrskama[3] a potom u Vel. Glavi i Plastovu[4] povećava demoralisanje u četničkim redovima.

e) Ovome bi se, po mišljenju brata Nikolića Nikole moglo stati donekle na kraj da je vojvoda Đedo blagovremeno preduzeo potrebne mjere. On međutim pored toga što ništa nije preduzeo nije o stvarnom stanju potčinjenim jedinicama izvještavao ni svoje pretpostavljene stariješine t. j. vas a sprečavao je gdje god je stigao drugu braću na terenu koja su imala namjere da vas o tome izvjeste. Ja sam za ovakovo derutno stanje doznao tek sada i odmah vas o tome izvještavam.

Brat Nikolić Nikola kazao mi je tom prilikom još to:

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 9/3, k. 153.**

**2 Rađomir Đekić-Đeđo, komandant Zlatiborskog četničkog odreda.**

**3 i 5 Vidi dok. br. 21 i 512 i knj. 9, dok. br. 171.**

**4 Vidi dok. br. 510.**

Da će on kao mnoga druga braća u koliko se stanje u najskorije vrijeme, čudom, ne popravi (u mogućnost stanja on uopće ne vjeruje) napustiti teren i otputovati u Srbiju.

Da izgleda da brat vojvoda Đedo nije daleko od ovakove namjere.

Konačno vas izvještavam da se brat potporučnik Prostran Draško nalazi već duže vremena u Šibeniku (također i njegov brat Bata). Izgleda da je i on zbog napred opisanog stanja napustio svoju jedinicu (Splitsko--šibenski četnički odred) koja je također u potpunom rasulu[6'] i nema namjere da se vrati na čelo iste dok svemu lično ne razgovara s vama.

Meni je prilikom bombardovanja Šibenika na dan 3. ov. mj. potpunoma uništen stan i skoro sve u istome. Porodica i ja srećom smo ostali živi i ne povređeni.

Bombardovanje (svakodnevno) u Šibeniku u posljednje vrijeme, srećom po nas koji živimo u gradu upereno je isključivo na čisto vojne objekte, koji dobro stradaju. Daj Bože da tako i dalje bude. Grad i narod u gradu i suviše je stradao već do sada.

Pozdravlja vas

brat
*Franc S. Kovač, s.* r.
poručnik

BROJ 516

## PISMO PROPAGANDNOG OTSJEKA ČETNIČKOG 502. KORPUSA OD 18. SIJEČNJA 1944. PROPAGANDNOM OTSJEKU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O HAPŠENJIMA U KNINU[1]

Propagandnom otsjeku
dinarske č. o.[2]
K o s o v o

Topolje 18. I 44.

Danas su grahovljaci otpočeli sa hapšenjem svih partizana što su bili prekjuče na sastanku. Koliko se čuje da im je glavni cilj bio pri izlasku Njemaca da stvore revoluciju u samom Kninu. Broj uhapšenih će rasti sve više. Kod njih se doznalo da imaju veliki broj sklonjenog oružja i municije a čak imaju mnogo puškomitraljeza. U članstvu ovih ima mnogo i hrvatskih oficira i podoficira koji bi u revoluciji igrali važnu ulogu.

Partizani su napustili Strmicu. U planini se vodi još pomalo bitka ranjenih ni mrtvih još dosad nema. Jutros sam dobio izvještaj iz Vrbnika koji glasi:

**1 Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 11/3, k. 153.**

**2 Četničke oblasti**

**Oni puškomitraijezi što se nalaze u selu da su to ukradeni puškomitraljezi koje su neki ukrali njemačkoj vojsci. Oni nemaju nikakve namjere da zloupotrebe to oružje i da ga stave u službu lično u svoje selo a drugom nikom u tuđe ruke. A neki simpatizeri imaju kako se čuje 1 ili 2 puškomitraljeza skrivena ali mislim da to nije tačno. Ubuduće ću se starati da doznam još više nego sam ti priča. Dođi koji dan i održi sastanak sa onim što si priča i održi nam teoriju kako da postupimo jer ovi će te svi slušati. Samo mi ne volimo da nam niko zna šta radimo ti budi tamo pa pošalji cedulju šta da radimo i reci zakolji zaklaćemo a reci da treba ići naći laću mičemo ići. Ja ti kažem to ti je tako sve kako pišem. Nas će biti oko 15, nabavi nam oružje što se nalazi u selu i u goru.**

**Zdravo**

**Peso 5.**

**Ovaj izvještaj sam pročita i pisaću ti ako hoćeš kako se desilo da ovi oće da osnuju komitski odred. Imadu tamo neke lutalice da lutaju koje nesmiju doći kućama pa prave nered u selu. Još selo Bobado[3] diše komunističkim duhom, šalju papir, šibice, duvan, papiriće, robu, vunu, odjeću obuću svaki dnevnu vezu vrše sa Mokrim Poljem. Ja ću nastojati da i tamo bacim 1 ili 2 čovjeka da ga obiđu nekoliko puta pa da vidim kako diše. Nebudeli rane jaću poslati ovaj novi komitski odred pa ću ga dobro zaodjeti i zaobuti pa nek čekaju Titu.**

**Sto sam ti pisa juče da razgovaraš sa islednikom da se sporazumim sa njim jer imam ja jaču vezu nego on. Pa da sasluša one pljačkaše koji gledaju da se natrpaju tuđe muke a nerazabiru koje nego navrziliga iti[. . .]«**

**Dragi Periša primi mnogo pozdrava i piši češće tvoj**

***Boško,* v. r.**

**Propagandni otsek d. k.** o.
**502 korpusa**
**Topolje**

**Primljeno 18./I 44.**

**Kosovo**

**3 U originalu nečitljivo napisano. Selo pod ovim imenom nije nađeno na geografskoj karti.**

**4 Nečitljivo**

BROJ 517

## LPUTSTVO VOJVODE ĐUJlCA OD 20. SIJEČNJA 1944. ZA SPROVOĐENJE VOJNO-CETNICKE ORGANIZACIJE[1]

**Prepis**

**POVJERLJIVO UPUTSTVO ZA SPROVOĐENJE VOJNO ČETNIČKE ORGANIZACIJE.**

**Vojno četnička organizacija sprovodi se po pravilima i propisima bivše jugoslovenske vojske prilagođenim gerilskim i saobraženim današnjoj vojno političkoj situaciji.**

**Najmanja vojno-četnička jedinica jeste trojka, a najviša armija.**

**Trojka, desetina, vod, četa, bataljon, brigada, korpus.**

**Trojku sačinjavaju tri borca, od kojih je jedan vođa trojke.**

**Desetinu sačinjavaju tri trojke od kojih je devet boraca i deseti desetar ili vođa desetine.**

**Vod sačinjavaju pet trojki t. j. 15 ljudi i šesnaesti vodnik.**

**Cetu sačinjavaju tri voda po 16 ljudi — 48 ljudi, te komandir čete i nacionalni povjerenik čete, t. j. 50 ljudi.**

**Bataljon sačinjavaju tri čete po 50 ljudi — 150 ljudi.**

**Tri bataljona sačinjavaju brigadu jednako 450 ljudi, u brigadama još štabna četa 50 ljudi jednako 500 ljudi.**

**U štabskoj četi ljudstvo je raspoređeno na bolničarske desetine, vodove za vezu, kuvare, komordžije itd.**

**Tri do devet brigada sačinjavaju korpus.**

**U pogledu vojničke organizacije na području III. Dalmatinskog korpusa,[2] komandant korpusa dobit će usmeno detaljno uputstvo koje će kasnije biti i pismeno dostavljeno.**

**U glavnom pitanje vojne organizacije na ovom području sprovodit će se u etapama i to:**

**1) Popis i organizacija vojnih obveznika od 18 do 50 godina, čišćenje teritorija od komunista, prikupljanje statističkih podataka o brojnom stanju i naoružanju svih jedinica i uvođenje u dužnost nižeg komandnog kadra.**

**2) sprovođenje detaljne vojne organizacije, razvrstavanje ljudstva u teritorijalne, manevarske, operativne i leteće jedinice, organizacija i održavanje kurseva za vojnu obuku, vođa trojka, desetara, vodnika, komandira i komandanata bataljona, uspostava vodova za vezu, sanitetske službe i obavještajne, koja mora da funkcioniše od prvog početka stvaranja vojne organizacije.**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 13/3, k. 153.
2 Vidi dok. br. 529.

**3) Pokreti organizovanih vojnih jedinica za čišćenje unutarnjih i spoljnjih neprijatelja na području korpusa, oblasti itd.**

**Pored ovog pismenog uputstva daće se i usmeno, kako je gore naznačeno, dok se konačno ne dostavi drugo opširno i detaljno.**

**20. januara 1944. g.**

**Komandant voj. četničke oblasti**
**vojvoda**
***M.*[3] *Đujić, s.* r.**

**Štambilj (okrugli Štab dinarske četničke divizije — Deneralštab)**

BROJ 518

## PREGLED RASPOREDA I BROJNOG STANJA JEDINICA ČETNIČKOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE NA DAN 22. SIJEČNJA 1944. GODINE[1]

ČETNIČKA KOMANDA U ŠIBENIKU
Br. služb.
22. januara 1944.

**PREGLED**

**jedinica četničkog sektora Sjeverne Dalmacije sa podacima o:**

**a) nazivu jedinice**
**b) mjesto stanovanja**
**c) brojnom stanju: oficira**
**podoficira**
**vojnika**
**d) naoružanju**
**e) podređenom odnosu**
**f) borbenom zadatku**

**I**

**a) ŠTAB ČETNIČKOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE**
**b) Skradin**
**c), e) i f) bez podataka;**

**3 Momčilo**
**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 28/4, k. 153.**

**II**

**a) ČETNIČKI ODRED SKRADIN**
**b) Skradin**
**c) oficira: —**
**podoficira: 4**
**vojnika: 191**
**d) 191 pušaka**
**3 mitraljeza**
**1 revolver.**
**e) Aussensteile Ic der F. P. Nr. 57806**[2]
**f) uništavanje komunista**

**III**

**a) ČETNIČKI ODRED KONJEVRATE**
**b) Konjevrate**
**c) oficira: —**
**podoficira: 3**
**vojnika: 109**
**bolničarka: 1**
**d) 110 pušaka**
**1 mitraljez**
**1 revolver**
**e) Ic Aussenstelle der F. P. Nr. 57806.**
**f) ometanje komunističkih akcija i osiguranje puta Šibenik—Konjevrate.**

**IV.**

**a) SPLITSKO ŠIBENSKI ČETNIČKI ODRED**
**b) (za sada) Skradin**
**c) oficira: 2**
**podoficira: 4**
**vojnika: 48**
**d) 52 puške,**
**1 teški mitraljez**
**4 puškomitraljeza**
**2 revolvera**
**e) Ic Aussenstelle der F. P. Nr. 57806**
**f) Uništavanje komunista i četnička propaganda.**

**V.**

**a) ZLATIBORSKI ČETNIČKI ODRED**
**b) (za sada) Skradin**

2 Obavještajno odjeljenje, vjerojatno njemačke 264. pješadijske divizije u Drnišu.

**c) oficira: 1**
**podoficira: 5**
**vojnika: 56**
**d) 58 pušaka**
**2 mitraljeza**
**12 revolvera**
**c) Ic Aussenstelle der F. P. Nr. 57806**
**f) uništavanje komunista.**

**VI.**

**a) GLAMOČKI ČETNIČKI ODRED**
**b) (za sada) Skradin**
**c) oficira: —**
**podoficira: 3**
**vojnika: 104**
**d) 106 pušaka**
**8 mitraljeza**
**19 revolvera**
**e) Ic Aussenstelle der F. P. Nr. 57806**
**f) Uništavanje komunista.**

**Krenuo prema** Kninu[3]

**VII.**

**a) Četnička posada KRKA**
**b) električna centrala kod slapa reke Krke**
**c) oficira: —**
**podoficira: —**
**vojnika 91**
**d) 91 puška**
**4 mitraljeza**
**1 bacač**
**3 revolvera**
**c) Ic Aussenstelle der F. P. Nr 57806.**
**f) čuvanje električne centrale i vodovoda.**

**Vili.**

**a) ČETNIČKA KOMANDA U ŠIBENIKU**
**b) Šibenik**
**c) oficira: 2**
**podoficira: 3**
**vojnika: 15**
**bolničarka: 1**

**3 Sa strane dopisano crnilom.**

**d) 9 pušaka**

**e) Ic Aussensteile der F. P. Nr. 57806**

**f) veza između njemačkih vojnih jedinica u Šibeniku i jedinica četničkog sektora Severne Dalmacije.**

**Posredovanje u snabdjevanju između jedinica navedenih u prednjem stavu, i**

**staranje oko ranjenih i bolesnih četnika i četnika rekonvalescenata.**

**P r e p i s.**

**29. II. 1944.**

**Po napred navedenom danas dolazi neka izmjena, a sve izmjene koje uslijede biće dostavljene naknadno.**

BROJ 519

## IZVOD IZ KNJIGE PRIMLJENIH DEPEŠA ŠTABA DRAŽE MIHAILOVICA U VREMENU OD 15. DO 31. SIJEČNJA 1944. GODINE[1]

### 23. januara 1944. godine

[•••]

**Br. 1089 od Dal-Dala.[2] Br. 705 od 17-I-. Nastavak. Iz Šibenika Dr. Zdravko Grubišić,[3] Krešimir Samodol, mir[4] Peran ljotićevci otputovali su za Beograd pre deset dana sa namerom, da prime instrukcije od Ljotića[5] i Nedića[6] i da se ovamo povrate sa većom grupom intelektualaca i boraca, te otpočnu neku akciju i organiziraju po uputima i naređenjima Ljotića i Nedića, pod zaštitom li.[7] Nastavak.**

**Br. 1070 od Dal-Dala. Br 706 od 17-I-. Nastavak. Sa njima je otputovao Košta Mirković kao naš obaveštajac, koji se po mom naređenju ubacio u njihovu grupu, kao njihov prividan prijatelj, da bi na taj način mogao da nas obavesti o njihovim burgijama po Beogradu. Oni se još nalaze u Beogradu, a od kako su stigli tamo radio Beograd pomenuo je nekoliko puta rad naše dinarske grupe. Nastavak.**

**Br. 1071 od Dal-Dala. Br. 707 od 17-I-. Nastavak. Sada ovamo kruže vesti o dolasku nekih Nedićevih divizija, koje su navodno već prešle Drinu, te priključenju Bosne, Hercegovine i Crne Gore Srbiji. Ove vesti zvanično podržavaju li[8] a pronose ih simpatizeri Nedićevi i Ljotićevi kojih ovamo**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, k. 276, reg. br. 12/1 (knjiga XLIV).
2 Vojvoda Momčilo Đujić, komandant Dinarske četničke oblasti.
3 Slavko Grubišić
4 »mir« u originalu. Pogrešno dešifrirano. Treba: Miroslav.
5 Dimitrije
6 Milan
7, 8, 10, 11, 14, 16 i 18 Nijemaca

**nema mnogo, a na čelo kojih se je stavio nesretni vojvoda Mane Roković,[9] koji sada potpuno stoji u službi i pod zaštitom li.[10] Nastavak.**

**Br. 1072 od Dal-Dala. Br. 708 od 17-I-. Nastavak. Zadržavajući sasvim neprijateljski stav prema nama. Ovaj bezumni čovek nema mnogo boraca sa sobom, najviše oko 200 boraca, koji stoje pod zaštitom li[1]*[1] i u njihovim garnizonima. Preduzeo sam sve potrebne mere da odvojim ljude od njega i o svemu obavestim našu javnost, koja izražava svoje najveće gađenje nad njegovim ovakvim držanjem. Nastavak.**

**Br. 1073 od Dal-Dala. Br. 709 od 17-I-. Nastavak. Za poslednjih mesec dana nemam nikakve veze sa Drenovićem,[12] i Mitranovićeva[13] stanica prestala je da radi. Putnici koji sa kolonama li[44] stižu iz Banje Luke pričaju 0 borbama partizana koji su uspeli da prodru u grad[15] i pobiju mnoge nacionaliste. U početku grad je branilo samo 450 vojnika li.[16] Nastavak.**

[•••]

**Br. 1075 od Dal-Dala. Br. 711 od 17-I-. Nastavak. Oficiri iz 501 korpusa kapetan Vojislav Popić, kapetan Pavle Stanimirović i potporučnici Đuro Vunduk i Jovan Stefanović posle oslobođenja Splita[17] od partizana otputovali su za Split da se raspitaju za sudbinu svojih familija. Doznao sam da su iz Splita sa kolonama li[18] preko Mostara sa familijama otselili za Srbiju, o čemu Vas izveštavam. Nastavak.**

**Br. 1076 od Dal-Dala. Br. 712 od 17-I-. Nastavak. Kapetan Alfirević Voiimir radi iste stvari otputovao je za Split, gde mu je se potpuno izgubio trag, te se ne zna za njegovu sudbinu.**

**Radi isporuke depeše gospodinu Mulali[ću] za muslimanske prvake na Krajini[119] u Bihać, nisam mogao lično otputovati. Tako sam poslao kao našeg opunomoćenog delegata majora Kapetanovića[20] i profesora Voju Došenovića. Nastavak.**

**Br. 1077 od Dal-Dala. Br. 713 od 17-I-. Nastavak. Oni će isporučiti i urediti sa muslimanskim prvacima sve što ste naredili radi čega sam im dao potrebne instrukcije i ovlašćenja. Oni će sa njima tamo održati konferenciju i doneti potrebne konkretne odluke o daljem zajedničkom radu 1 borbi, a u duhu Vašeg naređenja i instrukcije. Nadam se da će ovaj posao uspešno završiti. Nastavak.**

**Br. 1078 od Dal-Dala. Br. 714 od 17-I-. Nastavak. Profesor Došenović će ostati u Bihaću kao naš nacionalni poverenik, da organizuje obaveštajnu službu i nacionalu propagandu, podržava vezu sa muslimanima i dostavlja nam izveštaje. Kapetana Marka Crljenicu, po Vašem naređenju uputio sam na rad u Bosanski Novi i Dvor na Uni. Sa njima sam uputio i potrebnu ekipu ljudi boraca i stručnjaka za obaveštajnu službu, službu veze, organizaciju i propagandu.**

[...]

**9 Vidi knj. 9, dok. br. 436.**
**12 Uroš, komandant Bosansko-krajiškog korpusa**
**13 Borivoje**
**15 Napad na Banja Luku je izvršen 31. prosinca 1943. godine.**
**17 O oslobođenju Splita, rujna 1943. god., vidi** knj. **8.**
**19 Cazinska krajina**
**20 Miođrag**

BROJ 520

## PISMO NACIONALNOG POVJERENIŠTVA MOSEĆKE ČETNIČKE BRIGADE OD 25. SIJEČNJA 1944. PREDSJEDNIKU DRNIŠKE OMLADINE ZA ORGANIZIRANJE RAVNOGORSKE OMLADINE[1]

Nacionalno Povjereništvo
Mosećke brigade Zitnić
Br. službeno /44
od 25/ januara 1944. god.
ZITNIC

**SAMO SLOGA SRBINA SPASAVA!**

**Bratu**

**Balaću Jovi predsjedniku Drniške omladine**

**DRNIŠ!**

**U vezi naredbe Komandanta Dinarske Oblasti br. 3 mora se pristupiti odmah organizovanju Ravnogorske omladine. Stoga ti se naređuje da u četvrtak na sv. Savu prikupiš srpsku Drniško omladinu kako mušku tako i žensku od 8—18 godina. Ujedno kad ih budeš pozivao popisi ih da bi znao koje izostao. Molim te obavijesti svakog da posle ne bude izgovora da nisu znali.**

**Krajnje je vrijeme moraše već raditi. Na tom prvom sastanku dodijelićemo dužnosti i početi sa radom. Mislim da bi najbolje bilo da se sastanak održi u ćeliji ako nema bolji mogućnosti za veću prostoriju.**

**Sastanak će se održati na sv. Savu u 2 sata poslije podne.**

**S Verom u Boga za Kralja i otadžbinu!**

**Nacionalni Povjerenik:**
***Manojlović Vojislav,*** **v. r.**

BROJ 521

## PREGLED AKCIJA ZLATIBORSKOG ČETNIČKOG ODREDA NA PODRUČJU SJEVERNE DALMACIJE U VREMENU OD 13. LISTOPADA 1943. DO 27. SIJEČNJA 1944. GODINE[1]

**Na traženje »Zlatiborskog četničkoga odreda«[2] četnički odbor u Skradinu, izdaje mu sledeće:**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Diimaciie — Split, reg. br. čet. **1-7/96.**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 29/4, k. **153.**

2 Potvrdu o aktivnosti svog odreda u sjevernoj Dalmaciji tražio je njegov komandant Radomir Đekić-Đedo pred svoj odlazak iz Dalmacije. On je u ožujku 1944. godine krenuo u Vrhovnu komandu Draže Mihailovića. vidi dok. br. 560.

## U V E R E N J E

**Da je »Zlatiborski četnički odred« detašovan od strane štaba »Dinarske divizije« a po naređenju izaslanika glavne komande potpukovnika Aćimovića,[3] da se spusti u primorje radi organizacije četništva.**

**Pomenuti odred došao je na teritoriju Šibeničke opštine na dan 8. oktobra 1943. godine, gdje je na dan 9. oktobra 1943. godine uspostavio četničku komandu u Šibeniku.**

**Na dan 11. oktobra 1943. god. ušao je »Zlatiborski četnički odred« u sastavu jednog dela Petrovačkog četničkog odreda pod komandom četničkog vojvode Radomira Đekića.**

**Na dan 13. oktobra 1943. god. ovaj odred izvršio je čišćenje i proterivanje neprijatelja u selu Konjevratima, održat narodu nacionalni zbor i završena organizacija četničkoga odreda u selu Konjevratima i uspelo se organizovati oko 150 boraca.**

**Od 14—21. oktobra 1943. godine organizacija Skradina i sela Favasović.**

**Na dan 21. oktobra 1943. g. izvršio je Zlatiborski četnički odred uspješnu operaciju u selima: Sonkoviću, Prokljanu, Piramatovcima, Bribiru i Bribirskim Mostinama.**

**Na dan 23. oktobra 1943. god. izvršena je operacija u selima: Culišić, Dubravicama, Velikoj Glavi, Plastovu i Bratiškovcima.**

**Na dan 2. i 3. novembra 1943. godine, pod Komandom štaba Zlatiborskog četničkog odreda sa prikomandovanim Glamočkim četničkim odredom izvršeno je ponovno proterivanje neprijatelja iz sviju gore navedenih sela na teritoriji Skradinske opštine, osvojenje Đevrsaka i Bribirske Glavice.**

**Na dan 9. decembra 1943. god. čišćenje i organizacija sela Varivoda.**

**Na dan 11. decembra 1943. g. nakon dolaska Splitsko Šibenskog bataljona, nastavljeno čišćenje sela Gošića, Dobropoljaca i Brguda, nakon što je ostavljena jača posada u Đevrskama i Bribirskoj Glavici.**

**A sa ostalim delom četnika vojvoda Đekić je produžio za Benkovac, pošto je po novoj formaciji imao svoj sektor od reke Krke pa do Zrmanje.**

**Na dan 13. decembra 1943. god. ovaj štab poslao je 80 boraca iz Benkovca u pojačanje Đevrskama i Bribirskoj Glavici. Na dan 16. decembra 1943. god. napad neprijatelja na posadu u Đevrskama i posle desetočasovne borbe naši odredi su se povukli.**

**Na dan 25. decembra 1943. god. vojvoda Đekić sa ostalim ljudstvom povratio se u Skradin.**

**Na dan 29. decembra 1943. god. napad partizanskih snaga na položaje Velika Glava i Plastovo gdje su u roku od pola sata bili razbijeni četnički odredi, a naša pojačanja su stigla u roku od pola sata i neprijatelj je u jednom času bio razbijen i proterat.**

**Na dan 24. januara 1944 god. štab Zlatiborskog četničkog odreda organizirao je napad na jake partizanske snage u selu Bratiškovcima i Gorici, gde je uspio neprijatelja potući.[4]**

3 Mladen Zujović-Aćimović, komandant četničkih jedinica Dalmacije, Like i zapadne Bosne. U danima kapitulacije Italije, rujna 1943, pobjegao u Italiju a zatim u Kairo. Vidi knj. 8.

4 Vidi dok. br. 68, napomenu 4.

**Na dan 27. januara 1944. god. ponovno proterivanje neprijatelja i zauzimanje Bribirske Glavice.**

**Na dan 2. februara 1944. god. izvešten je u Skradinu načelnik štaba Dinarske četničke Divizije kapetan Mijović,[8,] da nema nikakve veze sa Ravnim Kotarima, i vojvoda Đekić je odlučio da sa jednim članom štaba krene u inspekciju. Na dan 4. februara 1944. godine krenuo je sa potporučnikom Pavlom Tomićem, gde su se zadržali do 26. februara 1944. god. Zbog toga što je opet prekinuta veza sa Skradinom. Po njihovom povratku iz Ravnih Kotara, vojvoda Đekić je dobio razrešnicu od strane Komandanta Dinarske Divizije Momčila Đujića. Napustili Skradin 18. marta.[0]**

**Na sektoru Severne Dalmacije iza njihovog odlaska ostavili su u Bukovici 500 organiziranih četnika a u Ravnim Kotarima oko 2.000 četnika.**

**ČETNIČKI FUNKCIONERI:**

**1) por. *Vlad? M. Čudić* k-t brigade**
**2) *Veselim Dobrota,* nac. pov. brigade**
**3) *Mladen*[8]**

BROJ 522

## PISMO ANTE KOVAČA IZ SKRADINA OD 31. SIJEČNJA 1944. FRANCU KOVAČU O STANJU U JEDINICAMA ČETNIČKOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE[1]

**Skradin 31-1-1944 godine**

**Bratu poručniku Francu Kovaču.**

**Pismo privatnog karaktera.**

**Vama kao svom najboljem vodiču kroz ovih posljednjih mjeseci hoću da se ispovijedim i prikažem čitavu situaciju onakvu kakovu jest.**

**1) Narod s kojim smo došli u kontakt je potpuno komunistički zadojen.**

**2) Metode koje su primjenjivali ovdje četnici su negativne, evo zašto: nastupali su sa pljačkom, nosili su sve moguće predmete. Bez ikakova razloga su tukli ljude po selima pa čak vršili i silovanje.**

**3) Komandno osoblje je nesposobno i ima najviše krivnje za sam neuspjeh, riba od glave smrti.**

**4) Slabost političkih predstavnika, nemaju u narodu nikoga, pa dapače narod ih mrzi, zbog njihove prljave prošlosti.**

**5) Mržnja pojedinih oficira između sebe, zakulisna igra.**

**5 Novak**
**6 Vidi dok. br. 560.**
**7 Vladimir**
**8 Prezime nečitljivo.**
**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistonjskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 12/4, k. 153.**

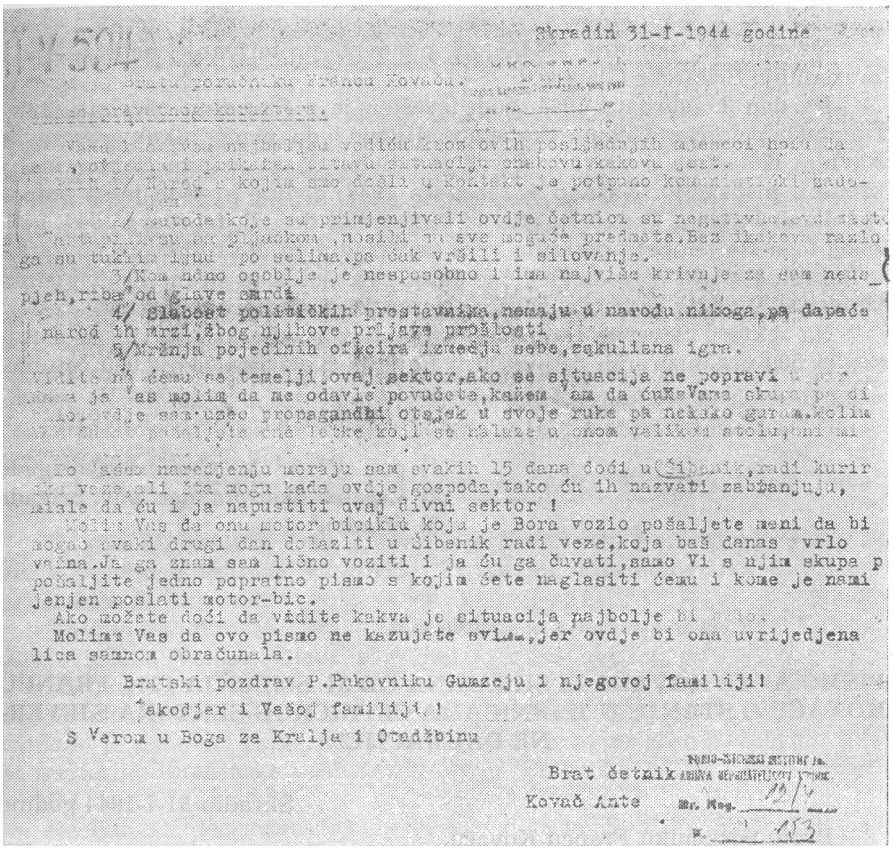

Skradin 31-I-1944 godine

pjeh,riba od glave smrdi

4/ slabost političkih predstavnika,nemaju u narodu nikoga,pa dapače narod ih mrzi,zbog njihove prijave prošlosti

5/Mržnja pojedinih oficira između sebe,zakuliana igra.

Vidite na čemu se temelji ovaj sektor,ako se situacija ne popravi u par dana ja Vas molim da me odavle povučete,kažem Vam da ću s Vama skupa pa di bilo. Ovdje sam uzeo propagandni odsjek u svoje ruke pa nekako guram. Molim Vas da mi pošaljete one letke koji se nalaze u onom velikom stolu, oni mi mnogo trebaju.

Po Vašem naređenju moraju sam svakih 15 dana doći u Šibenik, raci kurirske veze, ali šta mogu kada ovdje gospoda, tako ću ih nazvati zabranjuju, misle da ću i ja napustiti ovaj divni sektor!

Molim Vas da onu motor biciklu koja je Bora vozio pošaljete meni da bi mogao svaki drugi dan dolaziti u Šibenik radi veze, koja je baš danas vrlo važna. Ja ga znam sam lično voziti i ja ću ga čuvati, samo Vi s njim skupa pošaljite jedno popratno pismo s kojim ćete naglasiti čemu i kome je namijenjen poslati motor-bic.

Ako možete doći da vidite kakva je situacija najbolje bi

Molim Vas da ovo pismo ne kazujete svima, jer ovdje bi ona uvrijedjena lica samnom obračunala.

Bratski pozdrav P.Pukovniku Gumzeju i njegovoj familiji!

Takodjer i Vašoj familiji!

S Verom u Boga za Kralja i Otadžbinu

Brat četnik

Kovač Ante

Mr. Mag. 13/V

*Faksimil dokumenta broj 522*

Vidite na čemu se temelji ovaj sektor, ako se situacija ne popravi u par dana ja Vas molim da me odavle povučete, kažem vam da ću s Vama skupa pa di bilo. Ovdje sam uzeo propagandni odsjek u svoje ruke pa nekako guram. Molim Vas da mi pošaljete one letke koji se nalaze u onom velikom stolu, oni mi mnogo trebaju.

Po Vašem naređenju morao sam svakih 15 dana doći u Šibenik, raci kurirske veze, ali šta mogu kada ovdje gospoda, tako ću ih nazvati zabranjuju, misle da ću i ja napustiti ovaj divni sektor!

Molim Vas da onu motor biciklu koju je Bora vozio pošaljete meni da bi mogao svaki drugi dan dolaziti u Šibenik radi veze, koja je baš danas vrlo važna. Ja ga znam sam lično voziti i ja ću ga čuvati, samo Vi s njim skupa pošaljite jedno popratno pismo s kojim ćete naglasiti čemu i kome je namijenjen poslati motor-bic.

Ako možete doći da vidite kakva je situacija najbolje bi bilo.

Molim Vas da ovo pismo ne kazujete svima, jer ovdje bi ona uvrijeđena lica samnom obračunala.

Bratski pozdrav P. Pukovniku Gumzeju[2] i njegovoj familiji!

Također i Vašoj familiji!

S Verom u Boga za Kralja i Otadžbinu

Brat Četnik
*Kovač Ante*

**BROJ 523**

## NAREDBA KOMANDANTA DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI OD 1. VELJAČE 1944. O IMENOVANJU FRANCA KOVAČA ZA KOMANDANTA SKRADINSKE ČETNIČKE BRIGADE I NJEGOVIM ZADACIMA[1]

NAREDBA POV. BR. 4
KOMANDANTA DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI ZA 1. FEBRUAR 1944. GODINE.

I.

Po ukazanoj potrebi službe ODREĐUJEM:

Za komandanta Skradinske brigade II. Dalmatinskog Korpusa kapetana g. FRANCA KOVAČA dosada zastupnika komandanta četničke komande u Šibeniku.

Za nacionalnog poverenika u istoj brigadi narodnog učitelja VESELINA DOBROTU.

Za predsednika četničkog odbora na području iste brigade brata GNJATIJU LEZAJICA.

II.

Novo postavljenom komandantu brigade kapetanu gospodinu FRANCU KOVAČU stavlja se u dužnost:

1. — Da odmah po prijemu ove naredbe prikupi sve naoružane borce sa područja Skradinske opštine te da iste svrsta u vojničke jedinice i kod istih zavede najstrožiji vojnički red i disciplinu.

2. — Da izvrši postavljanje nižih starešina u brigadi prema njihovim vojničkim zaslugama i sposobnostima.

3. — Da sa ovako formiranim jedinicama vrši čišćenje teritorije svoje brigade nastojeći da u najkraće vreme bude očišćena celokupna teritorija brigade od komunista.

2 Josip
1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 27/3, k. 153.

**4. — Da se apsolutno i na opšte zadovoljstvo izvršavaju svi zadaci koji budu stavljeni u zadatak pomenutoj brigadi u koliko se ne bi kosili sa interesima naše borbe.**

**5. — Da sprovede vojničku organizaciju i kod svih sposobnih boraca na području brigade koji za sada još nisu naoružani i da nastane** da se **isti što pre naoružaju.**

**6. — Da uspostavi i stalno održava kurirsku vezu sa četničkim štabom** u **Kosovu kome po mogućnosti svakodnevno dostavljati izveštaje vojno--političke prirode i radu na terenu.**

**Sva ostala uputstva za rad dobiće usmeno na licu mesta od Načelnika Štaba ove oblasti.**

**III.**

**Novo postavljenom nacionalnom povjereniku bratu VESELINU DOBROTI stavlja se u zadatak :**

**1. — Da obrazuje nacionalnu propagandu i obaveštajnu službu na celokupnoj teritoriji brigade.**

**2. — Da u svojoj nadležnosti a u sporazumu sa komandantom brigade u svima jedinicama i selima brigade postavi pomoćno osoblje za sprovođenje nacionalne propagande i obaveštajne službe.**

**3. — Da paralelno sa izvještajima koji dostavlja komandant brigade i nacionalni poverenik dostavlja izveštaje četničkom štabu Dinarske Četničke Oblasti u Kosovu o svima opažanjima i radu delokruga nacionalne propagande i obaveštajne službe.**

IV.

**Novo postavljenom predsedniku četničkog odbora bratu GNJATIJU LEZAJlCU stavlja se u dužnost:**

**1.— Da u svim selima brigade obrazuje seoske četničke odbore a iz tih seoskih četničkih odbora da obrazuje Brigadni četnički odbor.**

**Dužnost brigadnog četničkog odbora biće:**

**a) Da vrši prikupljanje hrane za operativne jedinice i stara se o njihovoj ishrani.**

**b) Da sprovodi nacionalnu i anti komunističku propagandu i**

**v) Da rešava sva pitanja i sporove civilne prirode na području opštine.**

**V.**

**Ova naredba stupa na snagu odmah a detaljnija uputstva daće na licu mesta Načelnik Štaba Dinarske Četničke Oblasti koji će lično doći na teren i uputiti sve gore pomenute starešine u dužnost.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**(M. P.)**

Dostavljeno **Komandi sektora Se**verne Dalmacije **i komandi Šibenika.**

**KOMANDANT, VOJVODA,**
***M.*[2] *Đujić,* v.** r.

BROJ 524

## IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG BATALJONA MOSEĆKE ČETNIČKE BRIGADE OD 1. VELJAČE 1944. KOMANDANTU MJESTA ŠIBENIK O SUKOBU ČETNIČKIH PATROLA S PARTIZANIMA KOD DUBRAVE[1]

Stab 3 bataljona
Mosećke brigade
Broj službeno
1. februara 1944. god.
KONJEVRATE

Prepis

Izvještaj: Komandantu mjesta Šibenik.

Dana 31. I 1944. godine poslao sam moje patrole da izvide teren prema Dubravi i Danilo Kraljicama, kada su moje patrole izašle na Veliki Krtolin sa Maloga Krtolina napale su ji partizanske patrole, pošto su moje patrole bile nejake morale su da ostupe, a istoga dana dobio sam izvještaj od poverljivih lica da se nalazi u Dubravi jedan partizanski bataljon, a u isto dobio sam naredbu da četnici nemogu zailaziti u hrvatska sela niti smiju, a to je dobro sa tim bi već manje dolazilo se do incidenata između istih, ali kao što Vam je poznato da je iz ovih sela puno ljudstva otišlo u partizane, pa kada se nebi ova sela sa ničije strane kontrolisala oni bi se koncentrisali u jedno hrvatsko selo u kome nema ustaša niti milicije njihove, pa prema tome bilo bi dobro da to više puta naprave raciju kroz Hrvatska sela sami Nemci ili sa nama, pošto su moje patrole istoga dana našle kod tromilje na palu jednu presudu jednoga fratra koji je rodom iz Šibenika, a sada je župnik u Lišanima fra Andrija Zjačić, koji je osuđen na smrt od N. O. V. od 15. januara 1944 god. a sudi ga stalni vojni sud Komande Šibenik.

Prednji izvještaj dostavlja se sa molbom na nadležnost.

Sa, vjerom u boga za kralja i otadžbinu!!!

Komandant, poliz. zv.
Pet.[2] M. *Kašić,* s. r.

Okrugli pečat: »Četnički odred
KONJEVRATE«

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. čet. 1-7/101.**

**2 Petar**

BROJ 525

## IZVJEŠTAJ NACIONALNOG POVJERENIKA CETINSKE ČETNIČKE BRIGADE OD 2. VELJAČE 1944. NACIONALNOM POVJERENIKU 501. KORPUSA O NAMJERAMA PARTIZANA DA NAPADNU VRLIKU[1]

Nacionalni povjerenik
Cetinske brigade
Br. službeno
2. II. 1944. god.
V r l i k a

Predmet: Izvještaj.

NACIONALNOM POVJERENIKU 501 KORPUSA
K o s o v o

Jučer su partizani u Laktacu održali zbor, na kojem je komandant IX brigade Savo Kekez[2] održao govor i proglasio mobilizaciju od 18—50 godina starosti. Rekao je: »Ako nećete u partizane, idite u ustaše i četnike, ali znajte da ćemo mi u roku od tri dana biti u Vrlici i da će Vam preostati samo u Drniš na Njemačku marmeladu.«

Koncentrisanje partizana od Koljana i Laktaša do Zasioka i Zelova sumnjivo je. Ili zaista pripremaju napad na Vrliku, ili imaju namjeru prebacivati se za Primorje i to bi im služilo kao zaštita. Da će oni napasti Vrliku sa strane te na kojoj se oni sada nalaze, ne mogu vjerovati, ali bi ovi mogli smetati dok se napad izvrši sa koje druge strane. Ako to zaista imaju činiti, ondaće nas vjerovatno napasti od Uništa i Dinare. Vrličku krajinu kad bi mislili držati, oni bi napali, a ako im je cilj prebacivanje u Dalmaciju i Primorje, onda već imaju Segin most i oko njega zaštitu. Oni imaju namjeru opljačkati i mobilizirati, tako ćemo proturiti vijest kod ovog naroda, a to je i vjerovatno tako.

Sinoć nas je ustaški komandant u Vrlici izvjestio, da se u Maovičkoj Razvali nalazi 300 partizana, da ih je njegova patrola vidila kako idu kolonom i ustavili se kod Maovičkih staja u Svilaji, a to je 6 km. pred Maovicama. Komandant brigade je izdao naređenje za pretres Svilaje trećem bataljonu za jutros u 6 sati, a do tog vremena je cijela brigada bila u pripremi. Svilaja je po naređenju odmah pretresena, ali se na snijegu nije čak ni trag poznavao. Držanje ustaša i ovakve njihove vijesti su nas bacale u sumnju, da i oni, nešto namjeravaju, a vijest da oni moraju napustiti Vrliku nam je bila povod da tako mislimo, te je Komandant tajno naredio da se pazimo i od njih. Međutim sve je prošlo u redu i miru.

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. čet. 1-9/196.**
**2 Sava Kesar, komandant Devete brigade Dvadesete divizije NOVJ.**

**Jučer je umro u Cetini Preočanin Đuro, starac od oko 90, koji je sa kraljem Petrom I Oslobodiocem učestvovao u borbama u Crnim Potocima. Drugih novosti nema.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Nacionalni povjerenik,**
***N. Zukanović,* v. r.**

BROJ 526

## IZVJEŠTAJ NACIONALNOG POVJERENIKA CETINSKE ČETNIČKE BRIGADE OD 3. VELJAČE 1944. NACIONALNOM POVJERENIKU 501. KORPUSA O DOLASKU NJEMAČKE PRVE BRDSKE DIVIZIJE U VRLIČKU KRAJINU[1]

Nacionalni povjerenik
Cetinske brigade
Br. službeno
3-II-1943 god.
**Vrlika**

**Predmet: Izvještaj.**

**NACIONALNOM POVJERENIKU 501 KORPUSA**

**Kosovo**

**Razlog, što do sad nisam slao izvještaje u redu jest taj što nisam znao komu da ih šaljem, jer sam dva prva izvještaja poslao na brata Perišu Dobrijeviča, kako je i rečeno na omladinskoj konferenciji, a da nisam dobio od njega ništa, iako je obećao, da će na prvi izvještaj odgovoriti. Kad sam dobio od Vas naređenje za određivanje bataljonskih povjerenika, pitao sam komu ću slati izvještaje i danas ste me izvjestili, da ih šaljem Vama, što i činim.**

**Sto se pak tiče Adanovića Marka, njega se može uzeti za povjerenika u prvom Bataljonu.**

**U Vrličku krajinu su 24 prošlog mjeseca došle Nemačke trupe, odnosno jedna divizija »Alpini«[2] koja se vraća sa istočnog fronta od Staljingrada, Kavkaza i Krima, preko Rumunije, Bugarske, Srbije, Crne Gore, Hercegovine i Bosne u Sinj za Vrliku i dalje za Knin i Zadar. Nailaskom tih trupa, partizani koji su se nalazili u Ježeviću, Koljanima, Bračevu**

1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju, ćirilicom) u arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. čet. 1—ft'197.

2 Odnosi se na Prvu brdsku diviziju. Vidi dok. br. 328, 332, 335, 336, 338, 341, 347, 348, 349, 445 i 527.

**Docu i Laktacu, su se prebacili u Bosnu, bez borbe ikakve i Nemci su tu prolazili slobodno.**

**Prvi dan su Nemci popunili sva sela Vrličke krajine i zanoćili a pošto su imali veliki broj konja, to su od seljaka uzimali sijeno i žito za njih, tako da su mnogi seljaci ostali bez žita i bez sijena. Vojnici su također uzimali meso, vino i rakiju i neke potpuno oslobodili od toga. Seljaci su se obraćali kod nas za intervenciju i mi smo, ukoliko smo mogli, spasavali odlazeći njihovim komandantima i protestvujući. Narodu smo onda govorili, da su Nemci došli radi partizana i da sve to što se pljačka jest krivica partizana, a partizani nisu ni zapucali na njih i ako se bore protiv okupatora i nazivaju se »Narodnim Oslobodiocima« a mi smo vas spasavali i dosad, spasavaćemo sad i mi vas jedino možemo spasiti i u buduće, jer smo mi jedini istinski borci za narod svoj i narod zaista dolazi do zaključka da su partizani narodni upropastioci, a ne oslobodioci.**

**Partizani su 30 pr. mj. došli opet u Čubrice i Bračev Dolac i tu su bili do jutros, a jutros u 4 sata su Nemci u jačini jednog bataljona sa 10 tenkova otišli za Ježević, Čubrice, Priviju, Bračev Dolac i Vještića Goru, a odatle akcijom do Prolomske Drage.**

**Dolaskom Nemaca u Vrliku, digli su nos i ustaše, te ih se može na svakom koraku viditi s puškom, a kad smo vodili borbu, mogli su se na prste izbrojati. Došao je njihov predsednik opštine Brajković, da organizuje opštinsku upravu u Vrlici, a govore da će im doći i žandarmi. Jučer i danas ustaše čiste kancelariju i nadaju se nekom njihovom majoru (bojniku), da će doći u kontrolu.**

**U Otšiću su otkriveni neki partizanski saradnici i upućeni su u Kosovo kod islednika. U Cetini su neki, koji su upućeni za leteću brigadu, otišli u zeleni kadar, koje je Komandant mesta opomenuo da se vrate ili da će biti kažnjeni oduzimanjem imovine.**

**Kod naših boraca je moral na visini, kad bi to bilo braniti ovu krajinu, a kad treba ići dalje, oni se bune. Slabo su disciplinovani, ali se sad počelo raditi i na tom.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Nacional, povjerenik**

BROJ 527

## IZVJEŠTAJ NACIONALNOG POVJERENIKA CETINSKE ČETNIČKE BRIGADE OD 4. VELJAČE 1944. NACIONALNOM POVJERENIKU 501. KORPUSA O DOLASKU NJEMAČKE VOJSKE U VRLIKU I NAMJERAMA USTAŠA DA USPOSTAVE SVOJU VLAST[1]

Nacionalni povjerenik
Cetinske brigade
Br. službeno
4. februara 1944 god.
Vrlika

Predmet: Izvještaj.

NACIONALNOM POVJERENIKU 501. KORPUSA

Kosovo

Nemci[2] i dalje uzimaju sijeno i slamu uz priznanicu, a poneki Nemac, Talijanac ili Rus,[3] bez znanja predpostavljenih starešina, opljačka: meso, vino i si. Danas je kako Nemci kažu, krenula njihova akcija na partizane od Sinja, Obrovca i Livna prema zapadu, a u Vrlici su rekvirirali stanove za trupe koje sutra imaju doći u Vrliku, čiji je dolazak vjerovatno u vezi s ovom akcijom. Danas je bačen most na putu Vrlika—Sinj (20 km od Vrlike), a da se ne zna ko ga je bacio. Most su pioniri odmah napravili i već se preko njega saobraća.

U Vrliku su stigli hrvatski žandarmi na čelu sa jednim njihovim p. poručnikom, a za komandira stanice, određen je narednik Fingušt, koji je i ranije bio na tom položaju u Vrlici. Komandant brigade im je rekao, da ne smiju istupati kao kakva vlast, dokle on ne vidi, da su dobili zato odobrenje od Nemaca, te je odmah preko telefona zvao Liperta[4] i obrazložio stvar, nastojeći mu prikazati, da će učiniti veliku grešku ako dozvole Hrvatima vlast u. Vrlici, na što je Lipert odgovorio da će sutra ili prekosutra doći da uredi tu stvar. Hrvati takođe pričaju, da su dobili od Nemaca odobrenje za pozivanje Srba u vojsku.

Partizani se najbliže nalaze u Bračevu Docu, a jučer su došli i na Uniške Doce. Tu ih ima oko trideset i to im je vjerovatno prestraže.

Naši borci drže iste položaje kao i do sada. Pošto se Svetosavska proslava nije mogla održati na Sv. Savu, smetnjom Nemačke vojske, to je komandant brigade izdao danas naređenje za proslavu u Nedelju 6 o. m.

**1 Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. čet. 1—9/198.**

**2 Vidi dok. br. 526, napomenu 2.**

**3 Odnosi se na ruske zarobljenike uključene u njemačke borbene jedinice.**

**4 Poručnik Lipert, njemački obavještajni oficir**

**opominjući narod da učestvuje u što većem broju i na taj način manifestujemo našu nacionalnu svijest, pred našim neprijateljima. U Litiji će učestvovati i brigada, u koliko ne bude nikakve opasnosti.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Nacionalni povjerenik,**

BROJ 528

## IZVOD IZ KNJIGE POSLATIH DEPEŠA ŠTABA DRAŽE MIHAILOVICA U VREMENU OD 23. SIJEČNJA DO 4. VELJAČE 1944. GODINE[1]

**23. januara 1944. god.**

[…]

**662 Dal Dal.[2] Veza Vaš br. 665—698.[3] Vrlo dobro ste izveli manevar napada na komuniste u dolini Cetine. Samo manevrima i napadima komunisti se mogu tući. Nastanite da od zaplenjenog oružja pojačate svoje odrede. Pohvaljujem rad leteće Šatorske brigade i 3. bataljona Cetinske brigade, kao i 1. i 2. bataljon Kosovske brigade. Nastavak.**

**633 Dal Dal. Nastavak. Ukažite borcima na junačku smrt Nikice Ćućuza i Dušana Berića i istaknite njihov slučaj za primer ostalim borcima. Zaplenjenu arhivu od komunista iskoristite za propagandu protiv komunista i ukažite narodu na ciljeve njihove borbe. Više će njih pokositi bolest i glad nego li narod. Produbljujte odnose srpskog i hrvatskog stanovništva na jugoslovenskoj osnovi i bratskoj saradnji. Nastavak.**

**664 Dal Dal. Nastavak. Produžite sa akcijom čišćenja komunista po planu kako ste predvideli. Ponavljam njih ćete uništiti samo napadom i manevrima. Nastanite da preko naših ljudi u Sušaku i Trstu da naše oficire upućuju u odrede u Liku kod Vas i u zapadnu Bosnu. Izvestili smo vladu o ruševinama u Zadru, Šibeniku i Splitu. Kraj.**

1 Original (pisan olovkom, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, k. 276, reg. br. 3/1.

2 Vojvoda Momčilo Đujić, komandant Dinarske četničke oblasti.

3 Riječ je o izvještajima koje je putem depeša Đujić uputio Vrhovnoj komandi 17. siječnia 1944. u njima se govori o »oienzivi« njemačkih trupa i četnika protiv jedinica 20. divizije NOVJ u Dalmaciji (vidi dok. br. 75, 149, 346 i 348). Đujić, pored ostalog, izvještava: »u toj ofanzivi učestvovalo je sa komunističke strane 7.000 boraca, a sa naše 5.000, od kojih je samo 1.000 učestvovalo u glavnoj bitci u dolini reke Cetine, između Svilaje, Kozjaka i Dinare«. Dalje, izvještava o sastavu jedinica NOVJ, njihovoj opremi, naoružanju i vezama sa saveznicima, o borbama Mosećke, Cetinske, Šatorske i dva bataljona Kn«nwVp brigade u dolini rijeke Cetine krajem orosinca 1943. i početkom siječnja 1944. napominjući da su u toj borbi sudjelovale i njemačke trupe za koje kaže »… u povlačenju dočekali ih U (šifra za Nijemce orimjedba redakcije) i razjurili u pravcu Livanj-

se u
j,orbi naročito istakla Šatorska i Cetinska brigada i da je poginuo Nikica Cućuz, komandant bataljona Cetinske brigade itd. (Arhiv V. 1.1., arhiva četnička, k. 276, reg. br. 12/1).

**24. januara 1944. god.**

[-...]

**678 Dal Dal. Primljene Vaše depeše od br. 699—717. Nastanite da što više ojačate našu organizaciju i stvorite što više oružanih odreda. To je najbolja garancija za naš rad i uspeh. Preduzeo sam potrebno za prikupljanje oficira. Učiniću sve što budem mogao da Vam pošaljem oficire. Znam da Vam ide teško snabdevanje novcem. Ako imate nekoga da pošaljete u Srbiju. Javite mi, pa bi Vam po njemu poslao nešto novaca. Nastavak.**

**679 Dal Dal. Nastavak. Javite mi za Kostu Mirkovića gde bi mogli pronaći u Bgdu. Nedićeve snage još nikuda nisu pošle iz Srbije. Nastanite da utičete na Milana Rokvića da ne zauzima neprijateljski stav prema nama. Ima on dosta drugih neprijatelja protiv kojih se može da bori. Nastavak.**

**680 Dal Dal. Nastavak. Gledajte da odvojite ljudstvo od njega. I nama se odavno ne javlja Mitranovićeva stanica. Izgleda da su komunisti kod Banja Luke pretrpeli veliki poraz. Nemamo nikakvih podataka za oficire o kojim ste javili u depeši 711 i 712. Održavajte što tešnju vezu sa majorom Kapetanovićem i Vojom Došenovićem i izveštavajte nas o situaciji u Bihaću i na Krajini. Kraj.**

**28. januara 1944. god.**

[•••]

**789 Dal Dal. Neki Peran,[4] roden u Sinju ili Grahovu došao u Beograd sa delegacijom od 10 članova. Navodi da je Vaš jaki saradnik. U Valjevu održao predavanje i mnogo napao našu organizaciju a nročito oficire. Za sebe rekao da je još pre rata bio »zboraš«. Kaže da je i sada sa popom Đujićem. Otputovao natrag. Ovo je verovatno neki od onih za koje ste nam javili da su došli u Beograd.® Prednje primite znanju.**

BROJ 529

## NAREDBA KOMANDE DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI OD 7. VELJAČE 1944. ZA FORMIRANJE ČETNIČKIH KORPUSA I POSTAVLJANJU RUKOVODILACA U ČETNIČKIM BRIGADAMA DRUGOG DALMATINSKOG KORPUSA[1]

### NAREDBA POV. BR. 6

**Komandanta dinarske voj. četničke oblasti za dan 7. februara 1944. god.**

**I.**

**Na osnovu Uredbe o položajima i nadležnostima u Vojsci, Mornarici i Vazduhoplovstvu, te ukazanoj potrebi službe, radi što sigurnijeg izvrša-**

4 Miro Peran. Vidi knj. 9, dok. br. 436.
5 Vidi dok. br. 519, napomenu 4.
1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 43/3, k. 153.

**vanja operativnih zadataka, uspostave službe veze, obavještajne službe, nacionalne i antikomunističke propagande — Dinarsku voj. četničku oblast razgraničavam na 6 sektora gdje će se na svakom sektoru, iz dosadašnjih i novoformiranih jedinica, formirati korpus u duhu naših pravila sa organizacijom vojnih i civilnih vlasti radi što bolje zaštite našeg naroda i njegove imovine te uspešnije borbe protiv neprijatelja.**

**II.**

**Dinarska oblast, prema tome biće organizovana u 6 korpusa i to: I. Bosanski korpus koji obuhvata teritoriju srezova Bos. Grahovo, Livno, Glamoč i teritoriju ispostave Drvar, II. Bosanski Korpus, koji obuhvata teritoriju srezova Bos. Petrovac, Bos. Krupa, Bihać, Cazin, Novi i Dvor na Uni. I. Lički korpus obuhvata teritoriju srezova Gračac, Lapac i Udbina. II. Lički korpus obuhvata teritoriju od granice I. Ličkog korpusa i II. Bosanskog te dolinom reka Une i Kupe prema Sušaku. I. Dalmatinski korpus obuhvata teritoriju između reke Cetine i Krke od Dinare do Jadrana. II. Dalmatinski korpus obuhvata teritoriju između reke Krke i Zrmanje odnosno Velebita od Mokrog polja i Radučića do Jadrana. Na ovom području do kraja meseca februara ima da se sprovede potpuno vojno četnička organizacija i organizuje civilna vlast.**

**III.**

**Da bi se to postiglo što brže i što lakše, teritoriju II. Dalmatinskog korpusa, s obzirom na geopolitičke prilike i saobraćajne veze delim na 9 sektora i to: benkovački, zadarski, obrovački, biogradski, skradinski, đevrsački, kistanjski, bjelinski i krupski.**

**IV.**

**Za označene sektore kao pretstavnike i nosioce vojne i civilne vlasti p o s t a v l j a m :**

**Kao savetodavno telo NACIONALNI KOMITET za II. dalmatinski korpus :**

**1. Aktivnog majora Momčila Medicijana,**

**2. Protojereja Stevana Prostrana,**

**3. Brata Dušana Rnjaka i**

**4. Brata Lazara Matića.**

**Članovi nacionalnog komiteta II. dalmatinskog korpusa jesu istovremeno i članovi nacionalnog komiteta vojno četničke Dinarske oblasti.**

**Oni će razvijati svoj rad prema priloženom povjerljivom upustvu koje im se uz ovu Naredbu dostavlja pojedinačno pod slovom A.**

V.

Za vršioca dužnosti komandanta II. dalmatinskog korpusa određujem: aktivnog majora Momčila Medicijana.

Dodeljujem na rad u štab II. dalmatinskog korpusa administrativnog poručnika Jovana Prostrana i vojnog činovnika brata Nedeljka Pavasovića koji će istovremeno biti poverljivi kurir za prenos pošte i održavanje stalne veze između štaba II. dalmatinskog korpusa i štaba Dinarske voj. čet. Divizije. Za nacionalnog poverenika u štabu II. dalmatinskog korpusa određujem brata Dušana Rnjaka.

VI.

Za komandanta BENKOVAČKE brigade određujem aktivnog kapetana Petra Klicova. Za pretsednika četničkog odbora u istoj brigadi određujem brata Uroša Katića. Dužnost nacionalnog poverenika u ovoj brigadi vršiće brat Dušan Rnjak dok taj posao ne bude prenesen i stavljen u dužnost novom licu koje će odrediti i postaviti nacionalni komitet korpusa o čemu će mi se podneti izvještaj.

Teritorija benkovačke brigade obuhvata za sada sledeća sela: mesto Benkovac, Benkovačko selo, Biljane Gornje, Korlat, Buković, Kula Atlagića i Kožulovac.

VII.

Za vršioca dužnosti komandanta ZADARSKE brigade određujem brata Prostrana S. Draška. Za njegovog pomoćnika žand. narednika Kneževića Nikolu, za nacionalnog poverenika u istoj brigadi učitelja Nikolu Pupavca. Za predsednika četničkog odbora u istoj brigadi određujem brata Nikolu J. Prostrana.

Teritoriju Zadarske brigade za sada sačinjavaju sledeća sela: Smilčić, Islam, Kašić, Biljane Donje, Veljani, Suhovare, Zemunik Gornji, Smoković, delovi Donjeg Zemunika, Murvica, Poljica i Crnog.

VIII.

Za vršioca dužnosti komandanta OBROVAČKE brigade određujem narednika Milorada Stegnjajića, za nacionalnog poverenika u istoj brigadi određujem brata Dušana Desnicu i njegove pomoćne organe bogoslova Dmitra Draču i sveštenika Garića Vladimira. Pošto prouče pitanje članova nacionalnog komiteta II. dalmatinskog korpusa odrediće pretsednika četničkog odbora u obrovačkoj brigadi, uvesti istog u dužnost i o tome podneti izvještaj potpisanome.

Teritorija obrovačke brigade obuhvata za sada sledeća sela: Knin, Zelengrad, Bilišane, Kunovac, Obrovac, Zaton i okolina i Muškovce.

IX.

Za komandanta BIOGRADSKE brigade određujem poručnika Vojislava Marasa. Za nacionalnog poverenika u istoj brigadi učitelja Boška Katića a za pretsednika četničkog odbora sveštenika Dušana Raškovića.

Teritorija biogradske brigade obuhvata za sada sledeća sela: Ceranje, Miranje, Pristeg, Jagodnja Gornja i Donja, Lišane, Tinj, Zapužane.

X.

Za komandanta SKRADINSKE brigade određujem kapetana Franca Kovača. On će istovremeno biti vojni instruktor u brigadama đevrsačkoj i kistanjskoj. Za nacionalnog poverenika u skradinskoj brigadi određujem učitelja Veselina Dobrotu a za pretsednika četničkog odbora brata Ignjatiju Ležaića, koji će istovremeno pomoći organizovanje četničkog odbora u đeversačkoj brigadi.

Teritorija skradinske brigade obuhvata sela: Skradin, Bratiškovce, Velika Glava, Plastovo, Gorice, Cista Mala, Kakanj.

XI.

Za komandanta ĐEVRSACKE brigade određujem p. poručnika Runjajića Iliju. Za nacionalnog poverenika u istoj brigadi Vojina Maleševića, a za pretsednika četničkog odbora brata Petra Martića.

Teritorija djevrsačke brigade za sada obuhvata sledeća sela: Đevrske, Varivode, Ostrovicu, Bribir, Smrdelji, Zažvić.

XII.

Za komandanta KISTANJSKE brigade određujem žand. narednika Jovana Bjelobrka. Za pomoćne organe u brigadi narednika Koju Vujasinovića i Jovana Dane Macuru. Za nacionalnog poverenika u istoj brigadi jeromonaha Savu Gnjatovića, a pretsednika četničkog odbora brata Nikolu Dubajića.

Teritorija kistanjske brigade obuhvata za sada sledeća sela: Kistanje. Ivoševci, Rudele, Cučevo, Kolašac, Biovičino selo i Modrino selo.

XIII.

Za zast. komandanta BJELINSKE brigade određujem žand. narednika Luku Kostića. Za nacionalnog poverenika u istoj brigadi školskog nadzornika Vojislava Maleševića, a za predsednika četničkog odbora sveštenika Aleksandra Skočića.

Teritoriju bjelinske brigade za sada sačinjavaju sledeća sela: Bjelina^ Perčići, Medveđa, Nunić, Dobropoljci i Brgud.

XIV.

Za komandanta KRUPSKE brigade određujem žand. p. poručnika Obrada Bjanka. On će istovremeno biti vojni instruktor i za bjelinsku bri-

**gadu. Za nacionalnog poverenika u krupskoj brigadi određujem studenta Milana P. Zelića, sa pomoćnim organima Boško T. Panić i sveštenik Milorad Dobrota. Za pretsednika četničkog odbora u istoj brigadi određujem brata Todora Panića iz Zegara.**

**Teritoriju krupske brigade za sada sačinjavaju sledeća sela: sva sela na desnoj obali reke Zrmanje koja je obuhvatila do sada brigada sem Muškovaca, Zagar sa okolnim zaseocima, te Ervenik sa okolnim zaseocima.**

**XV.**

**Komandant korpusa i komandanti brigada sprovešće vojničku organizaciju i akciju po priloženom poverljivom uputstvu koje se uz ovu Naredbu prilaže pod slovom B. Komandant korpusa u svojoj nadležnosti postaviće sve ostalo niže komandno osoblje u brigadama. Pri tome obratiti naročitu pažnju na izbor ljudstva koje mora da raspolaže svim vojničkim vrlinama te nacionalno ispravni kako bi mogli da posluže kao primjer i ugled svima ostalim borcima.**

**XVI.**

**Komandant korpusa pri Štabu korpusa kao i u štabovima brigade obrazovaće preke voj. četničke sudove čija se uredba pod slovom V dostavlja uz ovu naredbu te će u svemu postupiti po istoj.**

**XVII.**

**Nacionalni poverenici u štabu korpusa kao i u štabovima brigada sprovešće svoj nacionalni posao kao pomoćni organi komandanta korpusa i komandanta brigada prema poverljivom uputstvu koje se prilaže uz ovu Naredbu pod slovom G radi organizacije nacionalne i antikomunističke propagande te obaveštajne službe, pridržavajući se u svemu priloženog poverljivog uputstva.**

**XVIII.**

**Nacionalni komitet III. dalmatinskog korpusa sprovešće organizaciju četničkih odbora kao pomoćnih organa vojne organizacije prema priloženom povjerljivom uputstvu koje se prilaže uz ovu naredbu pod slovom D. Kad se ta organizacija sprovede potpuno na području korpusa, nacionalni komitet dostaviće potpisanom po brigadama spisak ljudstva koje sačinjava pojedine odbore u brigadama.**

**XIX.**

**Nacionalni komitet II. dalmatinskog korpusa odrediće jednu sestru intelektualku koju će komandant korpusa svojom naredbom postaviti za pretsednicu KOLA SRPSKIH SESTARA, na celokupnom području korpusa. Kola srpskih sestara organizovaće se u svim mestima i selima na području brigada. Ta organizacija kao i njen rad sprovodiće se tačno prema priloženom poverljivom pravilniku koji se uz Naredbu dostavlja pod slovom E.**

XX.

Komandant korpusa sprovešće organizaciju RAVNOGORSKE OMLADINE na celokupnom teritoriju korpusa po brigadama a prema priloženom uputstvu koje se kao povjerljiv dokumenat prilaže uz ovu Naredbu pod slovom I.

XXI.

Komandant korpusa obratiće naročitu pažnju da se uspostavi stalna služba veze između pojedinih jedinica u brigadi sa štabom brigade kao i između brigada i korpusa, te korpusa i Divizije. Organizaciji ovog posla pridati veliku važnost i posvetiti naročitu pažnju. Sve ovo važi i za organizaciju obaveštajne službe koja u današnjim teškim prilikama često puta ima presudnu ulogu.

XXII.

Pozivam sve komandno osoblje da u svome životu i radu služe za primer i ugled svim ostalim borcima. Pozivam sve borce da izvršavaju tačno i blagovremeno sva naređenja pretpostavljenih starešina i da im ukazuju dužno poštovanje. Živimo i radimo u času velikih istorijskih događaja, nalazimo se na velikom narodnom poslu u službi Nacije, kada svaki borac i starešina mora da bude svestan svoje dužnosti i svoje odgovornosti za posao koji mu je poveren. Rukovodeći se vrhovnim interesima našeg naroda i postojećim naređenjima Više Komande, ovu poverljivu naredbu izdajem radi što bržeg i lakšeg postignuća naših ciljeva, uzdižući naš posao iznad svega onoga što je lično i lokalno, sa namerom da se naš rad i naša borba u ovim krajevima dovede u sklad sa opštim načelima naše borbe na celokupnom nacionalnom teritoriju. Vrhovni interes našeg naroda zahteva da se ova naredba sa priloženim uputstvima privede u delo i izvrši tačno i blagovremeno. Taj interes zahteva i primenu najtežih kazna, bez milosti i sažaljenja, prema svima onima koji se o nju ogreše. Tako ću i postupiti i bez ikakva dvoumljenja, da bi i dalje nastavili naš put borbe do konačne pobjede ili smrti, ostajući do kraja u službi BOGU, NARODU. KRALJU i OTAZBINI!

XXIII.

Ova poverljiva naredba sa priloženim uputama dostavljena je komandantu II. dalmatinskog korpusa, članovima nacionalnog komiteta te označenim komandantima brigada na poverljivu upotrebu i postupak.

Ova poverljiva naredba stupa na snagu odmah.

SA VEROM U BOGA, ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Komandant Voj. Čet. Divizije
vojvoda:
*Momčilo P. Đujić,* s. r.

Štambilj [okrugli] Štab Dinarske
Četničke Divizije •— »Đeneralštab«

BROJ 530

## IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 502. KORPUSA OD 8. VELJAČE 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O POVLAČENJU ČETNIKA ISPRED KNINSKOG NOP ODREDA KOD PLAVNA[1]

Štab 502. korpusa
O. Br. si.
8. II 1944. god.
Položaj

KOMANDANTU DINARSKE OBLASTI

U nedelju 6. februara 1944. godine. Držao sam zbor u s. Plavnu, a Strmički bataljon i Oblasna Stabska četa bile su u Strmici. Neprijatelj je napao na frontu od Stožišta do Bobije. Strmičani su bili izbačeni iz Strmice,[2] a komandant plavanjskog bataljona nije se ni osigurao. Zapovest za osiguranje uopšte nije izvršio. Umesto da isturi jedan vod sa dva puško mitraljeza na Gologlav, imenovani je isturio jednu patrolu u s. Kurajice i to mu je bilo celo osiguranje. Na zboru je bilo dosta naroda. Dok smo mi držali zbor dotle su partizani sa Bobije i Gologlava silazili u Plavno.[8] U Plavnu sam ostao do 15 časova, oko 16 časova partizani su došli do same crkve, te su se četnici Plavanjski begstvom spasili iz Plavna. Imenovani je dobio pismenu zapovest za osiguranje i istu nije izvršio. Mada je se od njega tražio samo jedan vod, dok je ostalo osiguranje primio na sebe Golubićski i Otonski bataljon. Prema tome u nedelju do mraka neprijatelj je držao liniju Samogred—Bolandža—Kurelj—Plavno.

7. februara u jutro dobio sam izveštaj da je i Plješevica Plavanjska u rukama partizana. Na osnovu prednjeg došao sam do zaključka da je neprijatelj nadmoćniji, u toliko pre što je iz Strmice odstupila Stabska četa i Strmički bataljon, sa oko 14 automatskih oruđa i izvestili su me da je neprijatelj jak i da su tučeni teškim bacačima, na njih je toga dana bačeno preko deset granata. Neprijatelj je i Plavno uzeo, prema tome ja sam došao do zaključka da je neprijatelj nadmoćniji, a u toliko pre što su i sami Nemci izvestili Davida da se u Grahovu koncentriše neki korpus jačine 12.000 ljudi. Na osnovu toga doneo sam odluku da sa desnim krilom u Golubiću pređem u odbranu, a sa levim krilom, Otonskim i Plavanjskim bataljonom da izbacim neprijatelja iz Plavna.

Juče 7. februara Nemci su koncentrisali jake snage u Golubiću. Iste će kroz dva dana krenuti za Grahovo. Prema najnovijim podacima na Grahovu ima koncentrisanih 1.000 partizana, u Strmici ima koncentrisanih 500 sa 2 teška bacača i u Plavnu ima 200 partizana.

1 Original (tiokan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistoriiskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 49/3, k. 153.

2 i 3 Vidi dok. br. 295.

Napominjem: Da je komandovanje u ovom korpusu vrlo teško, iz razloga što ni jedan starešina nema vojničkog obrazovanja i uvek se desi da neKO od potčinjenih komandanata ne izvrši zapovest a to je samo što ne razumije koliko je zapovest važna. Pojedini pak smatraju da su veći od ikoga, samo ako su uspeli da prikupe 100 ljudi oko sebe, i smatraju niko njima ništa ne može. Ne znam zbog čega sve starešine beže iz ovog korpusa, od vojnih lica u ovom je korpusu samo narednik Ivetić, i on je toliko zapetljao u Žagroviću da je taj bataljon u opšte nesposoban za operacije.

Za ovo vreme što nisam dostavljao izvještaje, bio sam stalno na terenu, obišao sam: Strmicu, Plavno, Oton i Zagrović. A nije bilo ni ništa novo na teritoriji ovoga korpusa, neprijatelja u opšte nije bilo.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU.

Komandant kapetan
*Živadin Đ. Mladenović,* v. r.

BROJ 531

## IZVJEŠTAJ KOMANDANTA PRVE BRIGADE BOSANSKO-KRAJIŠKOG ČETNIČKOG KORPUSA OD 10. VELJAČE 1944. KOMANDANTU KORPUSA O SURADNJI ČETNIKA I NIJEMACA U DALMACIJI[1]

Pupavac D. Jovan
pešad. poručnik
komandant 1. brigade
Bos. kraj. čet. korpusa
10. februara 1944. god.

**Izveštaj o napuštanju Dinarske oblasti.**

**Komandantu Bos. krajiškog četničkog korpusa**

**Prema naređenju komandanta zapadne Bosne Pov. Broj 18 od 18 decembra 1943 godine, a u vezi depeše gospodina Ministra Vojske, Mornarice i Vazduhoplovstva, dostavljam izvještaj o napuštanju Dinarske oblasti.**

**Dinarsku oblast sam napustio iz sledećih razloga:**

**1) Posle propasti Italije u Dalmaciju su došli Nemci. Komandant Dinarske oblasti pop Đujić[2] stupio je u saradnju sa njima,[3] najpre preko Mane Rokvića koji je došao sa njima iz Bosanskog Petrovca. Kasnije je delegirao**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 2/17, k. 238.

kod štaba 114 Nemačke divizije svoga načelnika štaba kapetana Mijovića Novaka. Ljudstvo je postalo Nemačka milicija, primajući od njih redovnu hranu, municiju i dopunu oružja. Nemci su vrlo rado primili saradnju četnika. Ljudstvo je raspoređeno za čuvanje pruge Knin—Šibenik, kao stalna posada u bunkerima za čuvanje objekata, koje su izradili Talijani za vreme svoje uprave. Isto tako raspoređeni su kao stalna posada za čuvanje puta Knin—Donji Lapac—Bihać. U samome Kninu u štabu divizije registrovano je 1989 četnika. Registovanje se vršilo još u komandama: Šibenik, Drniš, Gračac, Donji Lapac i Bihać. Koliko je u tim komandama registrovano neznam. U glavnom važno je to, da je od oko 5.000 četnika na kraju ostao ilegalan pop Đujić sa pratnjom, komandanti korpusa, jedna grupa Bosanaca pod komandom Marka Cućuza i Sokolana vojvode Brane Bogunovića, svega oko 200 ljudi. Neverujem ni u taj broj, jer mnogi od njih nose nemačke iegitimacije i slobodno ulaze u gradove. Nemci prema broju prijavljenih četnika izdaju hranu i vrše nadzor pri vršenju službe.

2) Svirepa pljačka naroda se vrši od pojedinih boraca i narodnih vođa. Iznosim samo jedan primer:

Krajem septembra čuo sam od poručnika Poljske vojske Jana Borkevskog, koji je došao u ovu oblast za vreme potpukovnika g. Mladena Zujevića, da pop Đujić sprema akciju, i to ne na komuniste nego na pljačku stoke. Za tu stvar sam se zainteresovao malo više i uverio se da je tačno. Za izvršenje ovog zadatka određena je pratnja Đujića, koja broji oko 60—80 ljudi, pod komandom Marka Cućuza. Koliko sam čuo još je neki odred išao, ali nisam siguran. Važno je to da su otišli u selo ispod Svilaje i upljačkali od naroda 1.800 krupne i sitne stoke i svinja. Od toga su doterali i predali popu oko 1.200, a ostale su verovatno zadržali za sebe, kao nagradu za dobro izvršenje zadatka. Sta je bilo sa ovom stokom neznam, ali samo znam to, da ni osoblje štaba oblasti, posle nedelju dana nije imalo mesa. Jedinicama nije deljeno, pošto su one primale od Nemaca. Seljaci iz opljačkanih sela tužili su popa Đujića nemačkoj komandi u Drnišu i Nemci su poveli formalni postupak protivu toga. Tobože naredili su da se stoka vrati, ali u ostalom šta se tiče njih kada im to u prilog ide. Oni su verovatno, preko svoje špijunaže, upoznati, daje pop Đujić prestavnik Gospodina Ministra i da posle takvih postupaka narod neće za njim. Iz ovoga se može videti odakle pljačka potiče, jer navođenje ostalih slučajeva odvelo bi me daleko.

Ovakve i slične stvari komunisti koriste za svoju propagandu. Još na kraju toga mogu reći i to: Da je časnije i poštenije rađeno sa narodom i za narod nebi bilo leglo komunizma u ovim krajevima.

3) U sastavu Dinarske oblasti, posle dolaska Nemaca, Ljotićevci su postali najaktivniji. Predstavnik njihov je Samodol Krešimir, Ljotićev sekretar za Dalmaciju. U Šibeniku imadu svoiu komanda. Ni'hov ie ^d isti kao i u Srbiji i dolazi vrlo često do tuče između naših boraca i njih. Pop Đujić sve to tolerira i ako su oni pod komandom njegovu^. ^-o^uvi kao Ljotićevci postali su vrlo aktivni od dolaska Nemaca, a na žalost ima ih dosta pošto su ih zaštitili Talijani za vreme uprave u Dalmaciji. Pop Đujić ih smatra najvećim saradnicima i oni zajednički rešavaju sve stvari.

**Protivu ovog rada najveći deo oficira je ustao, ali je sve ostalo bez rešenja pošto su nemoćni, imajući u vidu da su mu podčinjeni. Nekoliko ih je napustilo oblast još pre mene i bili su odmah predloženi za lišenje čina.**

**Kada bi mi bio cilj da živim udobno i da preživim do kraja rata bilo bi mi najbolja Dinarska oblast. Živeo bi u nekoj varošici, imao udoban stan i dobro se hranio. Kada bi mogao trpiti i biti saradnik u tim nečasnim stvarima, siguran sam da pop Đujić nebi tražio smrtnu kaznu za mene.**

**Sada na kraju biću slobodan da dadem svoja dva mala predloga i molim nadležne da mi to ne uzmu za rđavo :**

**1) Mišljenja sam da bi u svakoj oblasti trebalo obezbediti obaveštajni centar i da ti centri imadu neposrednu i kratku vezu sa Vrhovnom komandom, pomoću koga bi se mogli kontrolisati zvanični izveštaji pojedinih komandanata i delegata, kao i da izveštavaju i o onim stvarima preko kojih se prelazi. .Za ovu službu bi trebalo uzeti ljude koji su jakog karaktera radi objektivnosti izveštavanja. Za njihovu službu trebalo bi propisati precizan uput za rad, tek onda bi Vrhovna komanda mogla imati prave slike pojedinih oblasti.**

**2) Na kraju rada svakom vođi narod sudi i da u tom suđenju i narod, pa neka svako odgovara za svoj rad pred narodom. U tom slučaju biće ih više koji će mesto lovorika dobiti smrtnu kaznu. Materijalna dobra narodnih vođa i njihovih srodnika podvrći kontroli. Još jedan put ponavljam da je neophodno potrebno zavesti kontrolu u pojedinim oblastima putem obaveštajne službe.**

**19 novembra 1943 godine stigao sam u komandu Zapadne Bosne i dana 22 novembra predao depešu delegatu kapetanu gospodinu Bobi Mitanoviću za Gospodina Ministra, u kojoj sam izneo razloge napuštanja oblasti i tražio novi raspored. Zašto pomenuta depeša nije otišla nije mi poznato.**

**Ovaj izveštaj ponova pišem pošto je prvi uništen sa arhivom Zapadne Bosne pri komunističkoj najezdi.**

**Molim da se ovaj izveštaj dostavi Gospodinu Ministru Vojske, Mornarice i Vazduhoplovstva na ličnost.**

**S verom u Boga za Kralja i Otadžbinu.**

**Pešadijski poručnik**
***Jovan D. Pupovac,* v. r.**

KOMANDA
Bosansko Krajiškog četnič. Korpusa
Pov. br. 5/II
12. februara 1944. god.
**P o l o ž a j**

**2 Momčilo**
**3 O suradnji četnika i Nijemaca vidi dok. br. 532, 542, 564 i 569 i knj. 9, dok. br. 436.**

**Komandi Zapadne Bosne — Položaj**

**Pošto je po prednjem postupljeno, to se predmet dostavlja toj komandi, s molbom na nadležnost.**

**S veroni u Boga za Kralja i Otadžbinu.**

NAČELNIK ŠTABA
**kapetan**
***Rad.* Mirić,* v. r.**

KOMANDANT
**četnički vojvoda**
***Drenović,*[6] v. r.**

BROJ 533

## IZVOD IZ KNJIGE PRIMLJENIH DEPESA ŠTABA DRAŽE MIHAILOVIĆA U VREMENU OD 1. DO 11. VELJAČE 1944. GODINE[1]

### 5. februar 1944. godine

[...]

**Br. 1683 od Dal-dala.[2] br. 734 1-II-. Nastavak. Pred nama se nalazi 5000 partizana. Uskoro će uslediti 11 ofanziva.[3] Mislim da će time biti rešeno za uvijek pitanje partizana u severnoj Dalmaciji. U oblasti Sinja, Splita i Šibenika Pavelić mobiliše Hrvate i ustaše. Ovamo se njihov teror pojačava. 28-1 u Splitu ustaški nadporučnik Miroslav Matojević na sred ulice ubio mornaričkog vodnika Alberta Vastića, koji je tamo bio u našoj službi. Nastavak.**

### 7. februar 1944. godine

[...]

**Br. 1750 od Dal-Dala. Br. 739 od 5-II-. Prota Petar Stojisavljević zamolio je ako postoji mogućnost da u Kairo prosledite đeneralu Varjačiću sledeću depešu: Poslije teških i krvavih borbi u dolini reke Cetine[4] u kojima su naši borci pete cetinske brigade 501 korpusa izvojevali pobedu nad krvoločnim komunističkim bandama pod zastavom kojoj ste vi kumovali na osvećenju u manastiru Dragoviću. Nastavak.**

**Br. 1751 od Dal-Dala. Br. 740 od 6-II-. Nastavak. Priredili smo veliku narodnu svečanost i smotru boraca na Bogojavljenje u Vrlici. Tom prilikom je naš novi pojas, naša Ravnogorska omladina pod istom zastavom položila zakletvu na vernost Kralju i Otadžbini. Sa te svečanosti izveštavamo Vas, da su krvoloci ustaše i komunisti spalili i uništili drevni srpski manastir Dragović. Nastavak.**

**Br. 1752 od Dal-Dala. Br. 741 Nastavak. Šaljemo Vama i gospodinu Dr M.[5] Žujeviću srdačne pozdrave i uveravamo Vas da ćemo se boriti na**

**4 Radomir**
**5 Uroš**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, k. 276, reg. br. 13/1 (knj. XLVI).**
**2 Vojvoda Momčilo Đujić, komandant Dinarske četničke oblasti.**
**3 Vidi njemačku operaciju »Emil« dok. br. 124, napomenu 2.**
**4 Vidi dok. br. 528, napomenu 3.**

**život i smrt za spas našeg naroda, slobodu i čast otadžbine. Molbi i pozdravima prote Stojisavljevića priključujem se i ja. Dal-Dala. Veza docnija 1837.**[6]

**Br. 1837 od Dal-Dala. Br. 743 od 7-II-. Od poslednjeg izveštaja koje sam vam (uputio) o Huški Miljkoviću, naši međusobni odnosi i saradnja sa njim, bila je potpuna. Područje njegovog rada uglavnom je DIO srez cazinski. Naš grmečko-petrovački odred izvodio je sa njegovim ljudima zajedničke operacije protiv komunista. Sa huškine strane učitelj Kozica bio je neka vrsta poverenika, koji je sa našim ljudima održavao vezu. Nastavak. Veza docnija 1893.**

**10. februar 1944. godine**

[•••]

**Veza 1837**

**1893 od Dal-Dala. Br. 744 od ... Nastavak. Sa naše strane taj isti posao kod Huškanih odreda**[7] **obavljao je kapetan Nikola Ciganović. Huška je dobijao od 11 (Nemci)**[8] **municije koliko je hteo. 11 (Nemci)**[9] **su znali za Huškine prijateljske odnose i saradnju sa nama. Oni se tome nisu ni protivili. Međutim ustaše su nastojale na razne načine u više mahova da uhvate vezu sa Huškom i da ga potpuno pridobiju i uvrste ga u svoje ustaške formacije.**

BROJ 534

## IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 502. KORPUSA OD 12. VELJAČE 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O MEĐUSOBNOJ SVAĐI ČETNIKA U ŽAGROVIĆU[1]

STAB 502 KORPUSA
Pov. br. 21
12. II 1944 god.
Položaj

**Komandantu Dinarske Oblasti.**

**Situacija u s. Zagroviću je sledeća:**

**1. — Sa dolaskom u s. Zagrović narednika Ivetića,**[2] **nastala su dva fronta. Jedan front starih četnika, a drugi front novih četnika. Kod ova**

**5 Mladen, zvani Aćimović**
**G Posljednja rečenica napisana je crnilom, ćirilicom.**
**7 Vjerojatno se odnosi na Husku Miljkovića komandanta muslimanske milicije u Cazinskoj krajini.**
**8 i 9 Riječ »Nemci« dopisana je crnilom, ćirilicom. Dujić je u depešama pod brojem 11 označavao Nijemce.**
**1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 6/4, k. 153.**
**2 Ivetić Lj. Bio je komandant Trećeg bataljona Bukovičke brigade.**

dva **fronta nije stanje ostalo samo na netrpeljivosti, već su počele prvo svađe a posle su te svađe prešle i na lični obračun. Komandant Ivetić kao komandant nije to [hteo] svojim autoritetom da preseče, već je i sam to potpirivao i dalje raspaljivao, pa je docnije i sam pristupio na strani novih četnika i počeo je i sam da progoni stare četnike. Svakako da nama trebaju i novi četnici, ali novi četnici još su neisprobani, mnogi su do sada sabotirali naš rad, pa su to isto učinili i kao četnici. Isti su metnuli kokardu na glavu a nered sabotažu i ubijanje starih četnika počeli su energično da sprovode u delo. Ispalo je da novi četnici više usluge čine Titovcima pod četničkom kokardom nego, ranije bez nje. Onda bar nisu mogli da stvaraju razdor u onu malu povezanu grupu četnika. Ova borba je donela četničkoj organizaciji, to da su svi stari četnici i njihove porodice bile progonjene kao ustaše. Došlo je bilo dotle, da je i poslednji četnički komandir četnik Ilija Rašković, bio izbačen i smenjen sa dužnosti komandira i izbačen iz čete. Za taj novi izbor zakazano je glasanje za novog komandira. Tom glasanju sam i ja prisustvovao. Stvar se odigrala ovako: Postrojeni borci novi četnici svi su zato da se smeni komandir, ali se niko nije hteo da primi komandirstva. Znači opet komunistička usluga, samo ruži organizaciju. Pošto je stari komandir bio upropašten silnom propagandom narednika Ivetića, te isti nije mogao više da bude komandir to sam naredio Ivetiću da odredi komandira novoga i da isti mora da se primi u protivnom, biće streljan. Na tom zboru video sam da je Narednik Ivetić igračka u rukama komunista, bilo svesno ili nesvesno, bilo namerno ili nenamerno.**

**U progonu četnika nastradali su sledeći :**

**1. — Sava Zelenbaba, stari glavar sela, četnik ideološki potpuno ispravan, od Titovaca na smrt osuđen isprebijan je toliko po naređenju komandanta bataljona narednika Ivetića toliko da mu je desna ruka amputirana u bolnici. Tukli su ga partizanski simpatizeri Rašković Lazo i Rađen Pero koji je izdao četnike-kod Tiškovca u rovovima Kralja Petra, te je tom prilikom streljan narednik Jovanović a ostali četnici odvedeni su u partizane i danas se tamo nalaze. Isti su ga tukli sa rečima »Srpska Ustašo« Gde ti je Mile. Dakle osveta za streljane u Kosovo. Narednik Ivetić o ovome nije nikoga izvestio i smatra da ima pravo da sa partizanima prebija Četnike.**

**2. — Jovo Bradaš, ima stvarno mnogo grešaka kao četnik, ali ipak je isti bio komandir dve godine i to u najtežem vremenu, da njega nije bilo ne bi u Zagroviću bilo ni jednog četnika. Jovu Bradaša su komunisti progonili kao četnika, svetili su mu se zbog Gračaca, a i zbog streljanih u Kosovo. Narednik Ivetić ne samo da nije tražio načina da tu atmosferu smiri nego je još više to raspaljivao i počeo je istoga progoniti, tako da i« nvaj morao pobeći kod vojvode Rokvića. Jove Bradaša je nestalo, gubitak** za **četničku organizaciju nije tako veliki jer je isti imao i veliKih mana. Narednik Ivetić ide toliko daleko da zabranjuje da se imenovani sahrani u groblje. Imenovani zabranjuje četnicima da u opšte idu na pogreb, a on nezna da se sa ovim stvara jedan veliki jaz između njega i svih onih koji su dve godine bili u borbi protivu partizana. Imenovani ide još dalje**

**da zabranjuje ocu da govori više o svom sinu. Pa da je ustaša bio Jovo Bradaš pa ipak na ovo narednik Ivetić nema pravo i preti da ako samo to čuje da će sa dve stotine četnika sve po kući da mu pokolje. Ovo može da piše samo jedan komunista.**

**3. — Po naređenju imenovanog dva puta je vršen napad na kuću Nike Bradaša. Ja samo jedno znam da je Niko Bradaš osuđen od komunista na smrt i da je ovo delo čisto komunističko. Porodicu Bradaša do sada nisu uništile ustaše, nisu je uništili ni partizani, a došao je narednik Ivetić da to učini.**

**Sve ovo pod ove tri tačke izvode Titovci po naređenju narednika Ivetića. On ima vojsku koja je kada je u pitanju borba protiv četnika skakati na go nož. Ali on nema vojske da uhapsi ni jednog Titovca u s. Zagroviću, a kojih je Zagrović pun. Za njega nema u s. Žagroviću ni jednog simpatizera niti špijuna, sve su to idealni borci. Samo stare četnike uopšte nemože da trpi. Njih mrzi isto kao ustaše.**

**4. — Imenovani nije se u toj mržnji zadržao samo na svoje selo već je progonio i četnike iz drugih sela. Navodim primjer saslušanja Jove Belobrka. Ja neznam zašto je ovako imenovani mogao da kaže Belobrku, kada isti nije nikada i ništa imao ni sa Manom ni sa njim i što je najvažnije to je jedan ispravan četnik. Isti se poziva na svoje borce, a ti borci su Titovci, jer je Belobrk ispravan čovek i nema četnika koji bi mogao njega da mrzi.**

**5. — Imenovani je isterao sve četnike iz sela, tako da se u opšte rad u selu nemože više kontrolisati. Oružje je u rukama simpatizera i danas jedan četnik ne sme kroz Zagrović, da prođe jer je sam komandant ohrabrio simpatizere da napadaju na četnike. Komandant bataljona do danas ovom štabu nije dostavio ni jedan izveštaj o svome radu, kao i o situaciji na svojoj teritoriji. U njegovom selu bilo je ogromnih promena, isti o tome nije nikoga izveštavao.**

**6. — Imenovani je četnika izbacio a sam je vojsku raspustio, sa oružjem kod kuće i istu je počeo da skuplja tek kada sam mu izričito naredio da izvodi obuku.**

**7. — Imenovani u opšte ne spava sa vojskom, isti većinom spava u Kninu kod svoje kuće na Sinobadovoj Glavici.**

**8. — Isti je i sada napustio jedinicu i istu raspustio i niko nezna gde se nalazi.**

**9. — Imenovani do danas nije obišao svoju teritoriju mada je ista slobodna.**

**Imenovani je uništio i ono malo organizacije što je još bilo u s. Zagroviću. Imenovani potpisatog javno kritikuje kod boraca, koji tek sada treba da postanu četnici, ma da zato nema razloga. Šta on želi sa tim da postigne ja neznam, glavno je da je isti potpuno štetan za organizaciju i sa njim se nemože raditi.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**(M. P.)**

Komandant kapetan
*Živacl. t>. Ivitadenuvic,* **v.r.**

**K-đtu 502 korpusa**[3]

**1) Sta je komandant 502 korpusa kao komandant preduzeo prema naredniku Ivetiću koji mu je podređen radi neurednosti njegove po optužnim tačkama 9 koje taj komandant navodi — ako su tačne.**

**2) Da se ovaj predmet ustupi naredniku Ivetiću na pismeno izjašnjenje po svim tačkama optuženog raporta i svedoka.**

**Br. si.** **Kdt**

**14/11 44. g.** **(M. P.)**

*M. Đujić,* **v. r.**

BROJ 535

## IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆEG BATALJONA MOSECKE ČETNIČKE BRIGADE OD 14. VELJAČE 1944. KOMANDI MJESTA ŠIBENIK O ZAROBLJAVANJU DESETINE PARTIZANA PRILIKOM AKCIJE CIŠCENJA RAJONA DANILO—DUBRAVA—BILICE[1]

Stab 3 bataljona
Mosećke brigade
Broj služb.
14. februara 1944 g.

**Konjevrate** **Prepis**

**Izvještaj : Komandi mjesta Šibenik.**

**Prilikom operacije protiv partizana, koja je bila u Danilu, Dubravi i Bilicama dana 13.oga meseca uspesi su sledeći:**

**deset partizana ubiveni i šest zarobljeni, koji su odvedeni u Drniš na Njemačku i četničku komandu, radi saslušanja sa cjelim partizanskim atovima koji su uapšeni kod njih, a još ima dosta partizanski Štabova po Danilu Kraljice i Dubravi, koji nijesu pretrešeni zbog toga što je bilo nevreme i malo četnika a Nemaca u sve nije bilo nego jedna desetina, a prema obaveštajnoj službi nalazi se u Danilu Štab partizanske Divizije Šibenske.**[2]

**Prednji izvještaj dostavlja se toj Komandi, radi znanja.**
**Ako je novac primljen molim**
**da mi se dostavi ili obavjesti.**

**KOMANDANT, polic. zv.**
*Pet.*[3] *M. Kašić,* **v.r.**

**Okrugli pečat: »Četnički odred**
**Konjevrate«**

3 Niže navedeni tekst je vojvoda Đujić dopisao rukom, crnilom.

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. čet. 1—7/103.

2 Odnosi se na Osmu brigadu Dvadesete divizije NOVJ.

3 Petar

BROJ 536

## PREGLED BROJNOG STANJA JEDINICA ČETNIČKOG SEKTORA SJEVERNE DALMACIJE NA DAN 14. VELJAČE 1944. GODINE*

Prepis

### P R E G L E D

brojnog stanja četnika iz sastava Četničke komande u ŠIBENIKU, četničkog odreda KONJEVRATE, četničkih jedinica u SKRADINU i četničke posade KRKA, za prijem dodatka u novcu za vreme od 1. do 10. II 1944. godine:

| | |
|---|---|
| Četnička komanda u ŠIBENIKU | 21 |
| Četnički odred KONJEVRATE | 109 |
| Četničke jedinice u SKRADINU | 462 |
| 1. bataljon Glamočkog odreda | 66 |
| 2 bataljon Glamočkog odreda | 54 |
| 1. četa Zlatiborskog odreda | 30 |
| II četa (štabna) Zlatiborskog odreda | 20 |
| Bukovački odred | 26 |
| Odred »Vojvode Birčanina« | 21 |
| Sonkovački odred | 72 |
| Skradinski odred | 60 |
| Odred Plastovo | 33 |
| Odred Velika Glava | 50 |
| Terenski radnici u Velikoj Glavi, Sonkoviću, Plastovu, Đevrskama i Varivodama | 30 |
| S v e g a: | 462 |
| Četnička posada KRKA | 87 |
| Ukupno: | 679 |

Šibenik, 14. II 1944. godine

Zast. Komandanta, kapetan
***Franc S. Kovač,*** s. r.

1 Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. **9/4,** k. 153.

BROJ 537

## DOPIS NACIONALNOG POVJERENIKA 501. ČETNIČKOG KORPUSA OD 16. VELJAČE 1944. NACIONALNOM POVJERENIKU PETE BRIGADE U POVODU OSNIVANJA KOLA SRPSKIH SESTARA i RAVNOGORSKE OMLADINE NA NJEGOVOJ TERITORIJI[1]

Nacionalni poverenik
501 Korpusa
16. II. 1944. g.
Kosovo

Samo Sloga Srbina
Spašava

Nacionalnom Povereniku 5 Brigade
501 Korpusa

Vrlika

U prilogu dostavljaju Ti se: »Kratko Uputstvo o vršenju obaveštajne službe«, »Tablica pitanja u obaveštajnoj službi«, Potsetnik o važnijim pitanjima na koja treba obratiti pažnju u nacionalnoj i antikomunističkoj propagandi i »Pravilnik o organizovanju Kola Srpskih Sestara«.

Ovih dana biće postavljene pretsednice Kola Srpskih Sestara po brigadama i kada iste dođu, one će u zajednici s Tobom i sa komandantom brigade pristupiti osnivanju Kola Srpskih Sestara i organizaciji istih na tam. teritoriji. Posle toga Sestra iz brigade staraće se o daljem radu toga društva.

Ti ćeš u svom mestu organizovati R. Omladinu i to: Uzdanicu Otadžbine i Zatočenike Otadžbine s tim što ćeš po statutima raditi i vaspitavati. Uzdanicu (od 8—15 god.) a za Zatočenike komandant brigade odrediće stručno vojno lice za obuku i vaspitanje istih. Tako će raditi i nacionalni poverenici po bataljonima, koji se danas upućuju i prema tome odredi im svakome delokrug rada — u kojim mestima da organizuju omladinu. Paziti da Uzdanica učestvuje na bogosluženjima gde ih ima, na narodnim svečanostima, manifestacijama i zborovima, kao i pri sprovodu palih boraca.

Izveštaje redovno dostavljaj.

S verom u Boga za Kralja i Otadžbinu!

Nacionalni poverenik
501 Korpusa:
[Potpis nečitljiv]

1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog **pokreta Dalmacije** — Split, **reg.** br. čet. 1—8/191.

BROJ 538

## PISMO KOMANDANTA TREČEG BATALJONA MOSEĆKE ČETNIČKE BRIGADE OD 16. VELJAČE 1944. KOMANDI MJESTA ŠIBENIK U VEZI TREBOVANJA ODJEĆE I OBUĆE KOD NJEMAČKE KOMANDE/[1]

Stab 3 bataljona
Mosećke brigade
broj službeno
16. februara 1944. god.
KONJEVRATE

Izvještaj: Komandi mesta Šibenik.

Pošto su nastali hladni dani, a borci ovoga bataljona, sasvim su bosi i goli, a do danas nijesu primili ni od koga nikakove odeće niti obuće, a stalno su po položajima i zasedama, radi partizana, koji imaju namere da ruše puteve na teritoriji ovog bataljona.

Na osnovi gore izloženoga molim tu Komandu, da potraži od Njemačke komande nešto od gore navedene spreme i to:

1) 100 pari cipela,
2) 100 komada ćebadi,
3) 100 komada bluza ili šinjela
4) 100 komada košulja ili poluvera.

Prednji izvještaj dostavlja se sa molbom na nadležnost.

(M. P.)

Komandant 3 bataljona, polic. zv.
Pet.[2] M. *Kašić,* v. r.

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br, 1/5—22, k. 245.

2 Petar

BROJ 539

**dopis Štaba trećeg bataljona moseCke četničke brigade od 18. veljače 1944. komandantu sektora sjeverne dalmacije u povodu cetnicko-njemacke akcije u rajonu konjevrata"**

Stab III. Bataljona
Mosećke Brigade
P. Br. 32
18 februara 1944
Konjevrate

Izvještaj: Komandantu Sektora Sjeverne Dalmacije

Skradin

Prema izvještaju ovog bataljona od 18 ovog mjeseca, radi napada štaba četničkog u Konjevratima[2] Mosećka brigada i Svilajska predvidila je operaciju na ovom sektoru, pa mole toga komandanta da ih obavjesti u toku 19 ovog m. koliko bi taj odred mogao dati boraca za ovu operaciju i sa kakovim automatskim oružjem i bacačima. Pošto će i Njemci učestvovati u toj operaciji da bude ljudstvo svakog časa u pripravnosti.

S verom u Boga za Kralja i Otadžbinu!

Komandant pol. zv.
***Pet. M. Kašić***

BROJ 540

**izvještaj štaba trećeg bataljona mosecke četničke brigade od 18. veljače 1944. komandantu brigade o napadu dijelova osme brigade dvadesete divizije novj na jedinice bataljona u konjevratima[4]**

Stab 3 bataljona
Mosećke brigade
Pov. broj 31
18. februara 1944. god.
Konjevrate

**Prepis**

Izvještaj: Komandantu Mosećke brigade — Zitnić

Dana 17. ovoga mjeseca na 18. napali su partizani[2] sa jednom jakom silom na štab ovog bataljona noći oko 11,30 sati, prilikom napada sa strane

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva er reg. br. [1]r 4, k. 153.**
**2 Vidi dok. br. 223. 540 i 544.**
**1 Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. čet. 1—7/110.**
**2 Vidi dok. br. 539, napomenu 2.**

**partizana bili smo blokirani sa sviju strana, a isti su bili naoružani sa strojnicama i lakim mitraljezima i služili su se pri napadu samo sa kragujevačkim bombama i francuskim a isto i zapaljivim bombama kojih ima oko štaba pet-šest komada koje im nisu eksplodirale, pa molim da bi došao jedan stručnjak i te bombe otklonio, a isti su par puta jurišali sa povicima da se predajemo da za koga se borimo, a moji su se borci herojski borili, a pošto smo imali malo municije a bomba skoro ništa odmah smo se borili iz vanka, a kada su oni pritili sa jačom vatrom onda sam morao sve ljudstvo povući u školu, pošto sam očekivao pomoć sa ostalih položaja a istu nijesam dobio nego je sam Srbobran Brkić pošao sa svojom desetinom, a oni su ga vratili sa svojom jačom puščanom i mitraljeskom vatrom tako zamalo da nije pao u njihovu klopku. Od voda Knežića nijesam dobio ništa pošto izgleda da su i oni bili napadnuti tako nijesam dobio nikakove pomoći ni od Radonjića.**

**Prilikom napada škole je sve demolirano sa mecima i imam četiri lakše ranjena borca i to: Milovac Mirko, Vrančić Pajo, Knežić Petar i Tomo Knežić ranjeni, a na položaju na Gradinu poginuo, kod Knežića Knežić Andrija pok. Spire, a Gligića Savu oterali sa sobom i ženu mu dvoje dece i staru majku i zapalili jim kuću, a sa istim pri napadu bilo je dosta i ženski.**

**Gore navedena borba vodila se od jedanaest sati navečer do jutros do 4.30 satih.**

**Molim komadanta da odma pošalje pojačanje i da lično pozove komadanta Njemačke vojske da vidi, što je herojska borba pošto se ne može nitko uvjeriti bez da vidi lično.**

**U koliko u toku današnjeg dana ne pošaljete pomoć municiju i bombe biću prisiljen da napustim štab ovoga bataljona i da povučem svo ljudstvo.**

**Prilikom ove borbe najbolje se pokazao Komandir štapske čete i borac štapske čete Asanović Milan, Kašić Luka i Brkić Srbobran.**

**Prednji izvještaj dostavlja se sa molbom na nadležnost na hitnu pomoć i odobrenje, pošto treba hitna poterà za istim pošto su oterali još boraca sa sobom.**

**Napadala je cjela osma**
**Dalmatinska Brigada.**

**(M. P.)**

**Komandant, polic. zv.**
***Pet. M. Kašić, s. r.***

**Poslato Četničkoj komandi**
**Zitnić i Skradin.**

BROJ 541

## ZAPOVIJEST ČETNIČKOG KOMANDANTA MILOŠEVIĆA OD 18. VELJAČE 1944. MOSECKOJ I SKRADINSKOJ BRIGADI ZA NAPAD NA PARTIZANE U RAJONU DANILO—BIRANJ—DUBRAVA[1]

Neprijatelj je u toku noći 17—18 veljače u jačini od oko 500 ljudi izvršio napad na položaj III bataljona u Konjevratima.[2]

Prema prikupljenim podatcima centar neprijateljskog boravka je selo Dubrava u kome se selu nalazi jedan deo Štaba XIX Partizanske divizije.

Radi uništenja neprijatelja preduzećemo napad 20-11-44,[3] te izdajem slijedeću

Z a p o v e s t

1.

Mosećka brigada
200 četnika

Izvršiće napad na neprijatelja preko Krtolina i Orlovače u pravcu Danilo Biranj—Dubrava.

Osiguranje u levo postaviće se na Ravni Gaj i Sokolac a po prelasku Danilo Birnja hitno će se po svaku cenu hvatati položaj na brdu Kukalj kota. 227 te time zatvoriti izlaz iz Dubrave sa j.z. strane.

2.

Skradinska brigada
150 četnika

Izvršiće napad na neprijatelja pravcem: Lozovac—Debeljak—Gatare—selo Podlukovnik zauzimajući položaj na brdo Kamenar kota 257 i time zatvara izlaz iz Dubrave sa zapadne i s. z. strane. Sa Kamenara uhvatiće vezu sa brdom Oblić na kome će se nalaziti naše zasjede iz Šibenika.

3.

Bataljon Konjevrate
50 četnika

Izvršiće posedanje položaja Orlovača, Krtolin, Ravni Gaj. Posedanje položaja ima se izvršiti u toku noći, tako da do 6 časova svo ljudstvo mora biti na određenim položajima.

4. Zadatak akcije je potpuno uništenje neprijatelja u zoni Dubrava——Danilo—Biranj i ako ga bude bilo u zoni Bilice.

5. Veza

Pozivni znak: jedna bomba, tri metka
Odgovor: dva metka, jedna bomba

**1 Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u arhivu, Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. čet. 1—14/265.**
**2 Vidi dok. br. 539, napomenu 2.**
**3 Vidi dok. br. 187, napomenu 3, dok. br. 223 i 551.**

**Stab Mosećke brigade kreće se u pravcu Krtolin—Danilo Biranj——Baljčuša—Skugori—Landovača—Rakovo selo, put. S vremena na vrijeme javljaće se Štab brigade sa po 1 belom raketom, što će označavati mjesta gdje se nalazi Štab radi kurira koje šalju krilne kolone.**

**6. Početak akcije je u 7 časova do kog vremena sve jedinice moraju biti na polaznim položajima.**

**Prekid akcije je kada se određeni teren pretrese ili u 5 časova u koje se vreme sve jedinice sa svojih položaja povlače prema školi u Konjevratima.**

**7. U slučaju neuspjeha koje kolone, imaju se zauzeti prvi pogodni položaji i odmah tražiti pomoć susjednih kolona. Ni u kom slučaju ne smije biti bespotrebno napuštanje položaja i povlačenje, jer se svakoj koloni najhitnije pri tiče u pomoć, a jake snage naše biće na relativno malom terenu.**

**8. Sve ostale potankosti dogovoriću se lično sa komandantima.**

**S Verom u Boga za kralja i Otadžbinu!**

**18-11-44**
**20 časova**

**Komandant poručnik**
***Milosevic,***[4] **v.** r.

BROJ 542

## IZVJEŠTAJ KAPETANA ILTJE JEVTIČA OD 20. VELJAČE 1944. KOMANDANTU ZAPADNE BOSNE O SURADNJI ČETNIKA I NIJEMACA U DALMACIJI I LICI[1]

Ilija M. Jevtić
sudski kapetan
20 februara 1944. godine

**P o l o ž a j**

**KOMANDANTU ZAPADNE BOSNE**

**Prema komandantovom naređenju Pov. Br. si. od 18 februara t. g. obnavljam svoju izjavu sa obrazloženjem zašto sam napustio Ličku četničku, a kasnije Dinarsku četničku oblast.**

**Slom bivše Jugoslavenske vojske zatekao me je na dužnosti v. d. referenta sudstva Jadranske operativne divizijske oblasti kraj Zadra. Po dolasku neprijateljske vojske izbegao sam u šumu. Mesecima sam lutao po Dalmaciji ne znajući kuda ću i šta ću raditi. Ipak se neprijatelju nisam predao, kao što su to mnogi učinili. U dva maha bio sam zarobljen od ustaša i to oba puta u Drnišu. Pukim slučajem spasao sam se. A kada sam**

**4 Mišo Milošević, komandant Mosećke četničke brigade.**

**1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 14/4, k. 153.**

saznao da se u Splitu nalazi veći broj jugoslovenskih oficira i podoficira na slobodi, otišao sam i ja u Split. Javio sam se vojvodi pok. Iliji Trifunoviću Birčaninu, pukovniku sada pok. Dimitriju Uzunčeviću, majorima Davoru Kurajici, Jelisavčiću, Pavasoviću i dr. i sa istim odmah sarađivao u našoj nacionalnoj organizaciji.

Početkom 1942. godine otišao sam na teren. Maja meseca iste godine riošao sam u Dinarsku četničku oblast. Kratko vreme proboravio sam u Strmici kod četničkog vojvode Momčila Đujića odn. pukovnika Dimitrija Uzunčevića, koji je u to vreme bio komandant četničke divizije. Krajem juna iste godine upućen sam u srez Gračački da organizujem četnike. I ako je ovaj srez bio više naklonjen komunistima ipak sam za kratko vreme uspeo da izvršim mobilizaciju po svima selima mladića sposobnih da nose pušku. Obrazovan je četnički puk »Vožda Karađorđa«. U početku bio sam pomoćnik komandanta, a malo kasnije, borci su me izabrali za komandanta. Kada se ovaj puk pretvorio u brigadu vojvoda Đujić zvanično me je postavio za komandanta te brigade.

Koncem 1942. god. došao sam u sukob sa italijanskom vojskom, prema kojoj sam se do tog vremena držao neutralno. Do sukoba je došlo zato, što sam nasilnim putem zabranio Italijanima da pljačkaju i odnose narodnu imovinu. Pri njihovoj evakuaciji sa železničke stanice Gračac razrušio sam prugu i na taj način im onemogućio iznošenje hrane i drugog materijala.

Uskoro zatim, izdajom partizanski nastrojenih ljudi, Italijani su me bili domamili i zarobili. Odveli su me vezanog u Italiju — Split i bacili me u tvrđavu San Rok. Trebao sam biti osuđen na smrt. Intervencijom pok. Ilije Birčanina bio sam spašen. Po izlasku iz tamnice vratio sam se u Dinarsku četničku oblast kao referent sudstva. Na toj dužnosti proveo sam sve do 12. februara 1943. god. Braneći nacionalne interese došao sam u sukob sa švercerima — četničkim prvacima, koji su pod svetlim imenom četnika obavljali najprljavije poslove. Kako su ovi bili tesno povezani sa pretstavnicima neprijateljskih vlasti koje su takođe imale udela u tim prljavim poslovima, da ih ne bi kompromitovao i dalje smetao, iznenada, kada sam se tome najmanje nadao, bio sam lišen slobode i ponovo bačen u tamnicu. Ipak, intervencijom izvesnih poštenih četničkih prvaka i splitskih nacionalista bio sam pušten na slobodu 20. februara 1943. god. Bilo mi je ostavljeno na volju ili da se vratim u Srbiju, gde sam rođen i gde živi moja porodica, ili da odem u Crnu Goru odn. Hercegovinu. Kako su ovi krajevi u to vrme bili čisti od partizana, rešio sam se da idem u Gornju Liku kod majora Bjelajca. Na dužnost sam se javio 1. marta iste godine i na istoj sam ostao sve do 7. septembra 1943 godine. Obavljao sam dužnost i kao sudski oficir — organizovao sudove i vršio pravosuđe, radio na organizaciji i propagandi i najzad obavljao i sve dužnosti i kao trupni oficir — komandovao podsektorom Gomirje, koji sam prethodno stvorio i organizovao odlazio u daljne oficirske patrole radi izviđanja neprijateljske teritorije, i najzad, komandovao jednim odredom u brigadi kapetana Živanovića.[2]

**Kakav sam oficir bio i kako sam svoju dužnost vršio najbolje će posvedočiti načelnik štaba bivše komande Bosanskih, Hercegovačko-Dalmatinskih i Ličkih četničkih odreda đeneralštabni kapetan I kl. Radomir Ivanišević, u čijem prisustvu me je vojvoda Trifunović pohvalio i istakao moj rad rekavši mi da sam od sebe dao više nego što se moglo tražiti od mene. Tom prilikom naredio je da se naredbom pohvalim. Pored toga najbolji sud kakav sam bio na dužnosti kao oficir i starešina u Dinarskoj četničkoj oblasti daće narod i borci sa svojim ispravnim starešinama.**

**A kakav sam bio na teritoriji Gornje Like daće svoj sud moj bivši komandant đeneralštabni ppukovnik Bjelajac, i svi njegovi oficiri i četnici.**

**Na dan 7. septembra 1943. godine, kada smo saznali za krah italijanske vojske, nalazio sam se na terenu kao komandant kaznene ekspedicije, koja je imala da prokrstari kroz ovu partizansku teritoriju i da pokažnjava sve srpske izdajice. U tom istom trenutku kako komandant ppukovnik Bjelajac tako i svi najbolji oficiri sa našim najboljim trupama nalazili su se van naših garnizona na terenu — jedna grupa u Sloveniji kod Kočevja, druga grupa u Plaškom i t. d. Po garnizonima je ostalo malo vojske sa starešinama većinom iz rezerve. Usled toga se je i dogodilo da su partizani u mesto -četnici razoružali Italijane.**

**Prilike i okolnosti pod kojima se četovalo u Gornjoj Lici bile su izvanredno teške. Radili smo i borili se u centru ustaškom i partizanskom. Stanovništvo je pretežno hrvatsko, samim tim partizanski nastrojeno. Srpski živalj, okružen sa svih strana neprijateljskim elementom, i ako nije sasvim izgubio osjećaj vršenja patriotskih dužnosti, bio je zastrašen i ugrožen neprijateljskim terorom, nasiljem. Ne mogući da dobija našu punu zaštitu najradije je voleo da ostane po strani. Pa ipak i pored svega, mi smo u ovom radu imali ogromnog uspeha. Iz dana u dan bili smo jači i brojniji. Moral i disciplina bila je na visokom nivou. Sve su starešine bile na odgovarajućem položaju, četnička vojska bila je organizovana na potpuno vojničkoj bazi. Samovolje, pljačke i uopšte bezakonje nije bilo odnosno bilo je svedeno na najmanju meru. Rasovi su odmah na početku bili likvidirani i niko od preostalih narodnih vođa nije ni pokušao da ometa red i pravilan rad. Za svako narušenje mira, reda ili rada, za svaku pokazanu samovolju ili ma kakvu zloupotrebu ili nezakoniti rad, krivac je odmah optuživan, stavljan pod sud i suđen. Na propagandnom polju bili smo svi neumorni. Pisali su se časopisi, brošure, letci i t. d. Nije prošao dan, a da svaki starešina ne napiše po jedan letak. Svakog dana izlazili su po pet šest vrsta letaka, za partizane, ustaše, poštene hrvate — Mačekovce, četnike, srpska nacionalna sela i t. d. Daljne oficirske patrole, koje su pokadkad zalazile i po stotinu km. duboko u neprijateljsku teritoriju rasturale su sve letke i držale zborove, u čemu se je naročito istakao kapetan Zivanović Sergije, koji se skoro redovno nalazio na neprijateljskom — partizanskom terenu.**

**No i pored svega neumornog rada, koji je van svake diskusije dao pozitivne rezultate, došao je krah. Moralo se još mnogo raditi i uraditi. Sad mi se čini kao da je to sve bilo kao kula od karata. U prvi mah se dobijao utisak da se sve srušilo kao da nije ni postojalo. U stvari, međutim, nije tako.**

**Poslije kraha Italijanske vojske, partizani, razoružavši njihovu vojsku (mislim oko 2 i po divizije) skoncentrisali su nekoliko svojih divizija i rešili da po svaku cenu to učine i sa četnicima. U tom cilju krenuli su sa ogromnim snagama prema našim garnizonima. Jedva smo uspeli da izvršimo koncentraciju nekih naših snaga i da prema dobijenim instrukcijama krenemo prema jugu. Odsečeni sa svih strana, u moru najjačih partizanskih snaga, izgledalo je da ćemo biti uništeni. Nastojali smo svim silama da se izvučemo iz obruča partizanskog. Usiljenim maršom, sa kolonom od 5 do 6 km. sa velikom komorom, posle 24 časa, na prvom prenoćištu, 14 septembra 1943 godine, bili smo napadnuti od nekoliko hiljada partizana. (Napale su nas Lička i Kordunaška divizija sa nekim odredima) na prenoćištu i u toj borbi bili smo razbijeni ako smo imali mnogo manje gubitaka od partizana. Borba je trajala čitav dan. Nakon dva dana uspeli smo posle ove borbe, koja je bila kod Žnidovca, da se prikupimo u Kapeli. Međutim, mnogi su četnici pod komandom svojih narodnih starešina, posle borbe kod Žnidovca otišli u pravcu svojih sela tako da na zborno nije došlo ni polovina od ukupnog broja prvobitno skoncentrisanih četnika.**

**Moral kod vojske bio je poljuljan. Radio stanica nam je bila uništena, komora takođe. Ishrana je bila vrlo slaba. Pritisak partizana, koji su nas u stopu pratili, osećao se na sve strane u svakom pogledu. Sva su naselja, sela i zaseoke posle posele partizanske snage. Za hranu i podmirenje ostalih potreba morali smo sa borbom osvajati svako selo u koje smo nameravali ući. Tako smo sa dve brigade napali sela u Dabru, koji su bili zaposeli jedan bataljon i neki specijalni terenski odredi. A kada smo ih isterali iz ovih sela mogli smo se najesti malo i popiti vode. Grupno se nismo mogli probijati, prvo zbog toga što su nas gonile mnogo jače partizanske snage, koje su rešili po svaku cenu da nas unište, a drugo, što je ishrana vojske bila nemoguća.**

**Radi toga, a i da bi se prikupile rasturene četničke snage, na konferenciji svih četničkih starešina rečeno je da se sve starešine vrate sa izvesnom grupom svojih četnika u svoje garnizone. U smislu donete odluke krenuo sam sa majorom Marovićem Vasilijem za Gacku dolinu. Sobom smo poveli grupu četnika iz Gacke doline. Na isti način i ostale starešine otišle su u svoje garnizone s tim da se nakon prikupljenih svih snaga ponovo skoncentrišemo i nastavimo put prema jugu.**

**Za sve to vreme partizani su razvili strašnu propagandu protiv nas, naročito protivu oficira. Pozivali su četnike da se predaju, a da nas oficire prethodno pobiju. Garantovali su da će se svako poštedeti ako se bude bez otpora sa oružjem predao. I u tome su bili u prvi mah dosledni. Svi oni koji su bili kolebljivog karaktera i predali se partizanima šetali su se u svojim selima. To je bio mamac za druge. Tako su poštedeli i one četnike, koji su bili najveći krvožderi partizana. To je imalo efekta i najbolji su se pokolebali. Disciplina je bila popustila. Nastalo je gunđanje i negodovanje kod četnika. Teškom mukom podnosili su nestašicu vode i hrane. Kako su nas partizanski lovački bataljoni gonili u stopu ni na jednom se mestu nismo mogli duže zadržati radi odmora i spavanja. Neprestano smo bili u pokretu. Nastali su hladni dani. Hladnoća se naročito jako ose-**

ćala u planini, kroz koje smo se probijali. Četnici su bili slabo odeveni i obuveni. Prolazeći kroz bespuća, odeće su nam bile pocepane a obuća sasvim popustila. Usled toga napornog pešačenja stvorili su se mnogi uboji na nogama, usled čega disciplina kretanja nije bila na visini. Ranjenicima nismo mogli ukazivati potrebnu pomoć jer nismo imali potreban sanitetski materijal u dovoljnoj količini, veći deo ovoga u borbi je propao. Municija je nestajala. Snabdevanje i popuna municije nije se mogla vršiti zarobljavanjem od neprijatelja, jer je borbeni duh kod četnika toliko bio opao, da su se uz put mnoge grupe četnika samovoljno odvajale i to obično krišom samo da ne bi nastradali idući grupno sa ostalim. Sva nastojanja naša da sprečimo dezertiranje ostala su bezuspešna. Četnici, koji su se od ranije nalazili na terenu oko svojih sela upadno su nas izbegavali. Neki se čak nisu hteli ni sastati sa nama a sve radi toga da ih partizani ne bi otkrili i napadali. Svak se krio oko svoje kuće u obližnjim šumarcima a po noći dolazio u blizinu svoje kuće, radi hrane. Čim smo se pojavili u blizini kog sela partizani su vršili blokadu tih sela i oni domaći četnici morali su deliti sudbinu sa nama — morali su gladovati i biti proganjana. Zato su jedva čekali da se od njih udaljimo. Moral je bio toliko popustio da kada su nas napale daleko manje partizanske snage četnici su bez opaljenja i jednog metka begali i nikakova sila na svetu nije ih mogla zaustaviti i naterati da daju ma kakav otpor. Ljudi, žene i deca, koji su se ipak usudili da nam kradomice iznesu u šumu hranu, ako su bili uhvaćeni od partizana bili su na licu mesta streljani. Takvih je slučajeva bilo dosta. Narod i ako nacionalno svestan, pod ovakvim pritiskom bio je u tolikoj meri zastrašen da nije smeo ni da pomisli da nam ma u čemu pomogne. Bojao se da ne bude odan ili uhvaćen od partizana koji su u tom pogledu preduzimali drakonske i bezobzirne mere.

Usled svega došlo je do toga da su četnici radije danima i nedeljama gladovali nego što bi pristali da silaze u sela po hranu. Navešću samo jedan primer: preko poverljivih nacionalista poručili smo u selu Založnici da nam se ispeku pet jagnjadi. Pošto iz gore iznetih razloga niko od seljana nije smeo doneti tu jagnjad major je naredio jednoj grupi četnika da se neopaženo privuče do sela i iz istog donese pečenu jagnjad i hleba. Određena grupa nije htela da izvrši naređenje. Major Marović tražio je dobrovoljce. Nitko se nije javio. Tada je major rekao: »Ja ću sam da idem, ko hoće samnom!?« Nitko se nije odazvao. Major Marović je ozlojeđen zbog ovoga hteo i sam da ide, ali kako je to bila ludost, jedva sam uspeo da ga sprečim u tome. Tako smo ostali gladni. Kako nismo ipak mogli da izdržimo dugo, mi smo oficiri redovno odlazili po hranu. Upadali smo među same partizane i od istih bilo silom bilo milom, prestavljajuće se kao partizani donosili smo hranu i za sebe i za četnike.

Bili smo otsečeni od sveta. Nismo znali šta se dešava ni u našoj najbližoj okolini. Pretpostavljajući da su se saveznici već iskrcali na našem primorju, a u duhu dobijenih instrukcija od ppukovnika Aćimovića, imali smo nameru da krenemo na jug prema Obrovcu.

Ne mogući da opstanemo u Gackoj dolini iz gore iznetih razloga bili smo primorani da pređemo u Velebit. Ali su tu nastale još veće teškoće.

**Počele su padati strahovite kiše koje danima i nedeljama nisu prestajale. Počela je susnežica. Lišće je već opalo. U šumi se nije moglo opstati. Bili smo formalno goli i bosi i bez ikakve prostirke. Bili smo fizički i duhovno potpuno iscrpljeni. Iznureni, na izdanku svoje snage, prozebli, gladni, bez municije sa oko trideset četnika, koji nas nisu bili napustili rešismo da se probijemo prema Dinarskoj četničkoj oblasti ne znajući ni tamo kakva je situacija. Ovako smo resili sa razloga što smo bili iscrpeli sva sredstva i učinili i više nego što se to od jednog ljudskog bića moglo tražiti da se održimo na ovom terenu sa svojim četnicima. Mogli smo se sakriti i tako prezimiti zimu, kao što su to neke starešine i učinile. Našli smo da to ne bi bilo dostojno jednog oficira i pravog starešine. Tražili smo izlaz na drugi način. Hteli smo da uhvatimo vezu sa Dinarskom oblasti i da se upoznamo sa situacijom, jer smo, kao što sam napred izložio bili otsečeni sa svih strana i ni na koga se nismo mogli osloniti. U tome je i pravi, razlog našem stradanju.**

**Dakle usled toga što smo sa svih strana bili otsečeni i ni na koga se nismo mogli osloniti, što smo bili zaokruženi daleko jačim partizanskim snagama, kojima ni do dan danas moderna nemačka vojska ni sve njihove ofanzive nisu mnogo naškodile niti ister ale iz njihovih centara, što je bila nemoguća ishrana, snabdevanje sa municijom i ostalim potrebama, što smo bili goli i bosi i bez ikakve prostirke za prenoćište, što su dani bili zahladneli, jer je padala kiša i susnežica, radi čega se u planini pod otvorenim nebom nije moglo duže opstati, što nam je bilo nemoguće uopšte silaziti i duže se vremena zadržavati po selima, koja su bila zaposednuta partizanima, što su ovi sistematski gde god smo se mi pojavili držali blokadu i nikom nisu dozvolili da nam donosi hranu niti se iko našao da to dobrovoljno čini, što četnici nisu hteli da napuste svoja sela, što je njihov moral pao na nulu, što je partizanska propaganda bila vrlo jaka, što su se četnici, videći da im predajom partizanima ne preti opasnost po život, u masama predavali u težnji da time skrate svoje muke i nevolje, a ne zato što su rešili da postanu komunisti, što je pojava oficira u svakom selu izazvala nezadovoljstvo i negodovanje, ne zato što su osećali stvarno neprijateljstvo prema nama, već zato što su znali da će tu biti borbe i stradanja njihovih domaćih sinova, što četnici uopšte nisu pokazivali volju da idu sa nama i da se bore, već po onom nagonu za samoodržanje, koji se toliko ispoljio da niko ni za koga a najmanje za komandu nije hteo da čuje, svaki je težio da se skloni i sakrije i d. i t. d., — doneli smo odluku da PRIVREMENO napustimo teritoriju Like, ne zato da sačuvamo živote, u kom cilju su nam mnogi ugledni nacionaliste predlagali da nas posakrivaju, a što smo mi kategorički odbili, već zato što nismo hteli da dalje izlažemo četnike i njihove familije pogibiji i uništenju i što nam je bilo nemoguće pod gore izloženim prilikama dalje vršenje makakve dužnosti.**

**Došli smo koncem oktobra 1943. god. u koliko se sada sećam na teritoriju Dinarske četničke oblasti. Primljeni smo bili kao da smo došli sa pijančenja i lumpovanja. Pošto smo referisali o situaciji u Lici i pošto smo mu izložili naše planove za dalji rad četnički vojvoda Đujić[3] naredio**

**je svome načelniku štaba art. kapetanu Mijoviću[4] da nas prestavi Nemcima kao svoje komandante sektora što je ovaj i učinio. Odmah zatim kapetan Mijović me je pozvao da pođem sa njim u nemačku diviziju da dam pismenu obavezu da ih neću napadati, već da ću sa njima iskreno sarađivati. Rekao je da to treba da uradim po naređenju komandanta četničke Dinarske divizije četničkog vojvode Đujića Momčila. Prisutni su bili: oficir za vezu sa Nemcima od strane četničke divizije inž. pporučnik Milan Cvetičanin, i prvaci Ljotićevi iz Šibenika, učitelj Samodol[3'] i student Peran,[6] koji su po naređenju Ljotića[7] došli iz Beograda u ove krajeve i stupili u četničke redove.**

**U smislu 1 od. & 49 voj. kriv. zak. oficir, podoficir ili vojnik, koji da časnu reč neprijatelju da se neće boriti protivu njega ili njegovih saveznika u cilju da bi bio oslobođen kažnjava se zatočenjem. U smislu istog zakonskog propisa svako davanje pismene obaveze u tom smislu inkriminisano je kao teže delo osobito ako ga daje oficir i to sudski.**

**Sa tih razloga odbio sam da to i učinim. Uputio sam ih majoru Maroviću Vasiliji, koji mi je u tom momentu još bio pretpostavljeni starešina. Upravo stvar stoji ovako. Pošto sam se u momentu sloma Italije zatekao na njegovom sektoru, a kako je komandant ppukovnik Bjelajac nestao i za njegovu se sudbinu nije znalo, stavio sam se na raspoloženje majoru Maroviću i primio jedan odred od oko 300 četnika pod svoju komandu. Dolazeći na Dinarsku oblast moj odnos prema majoru Maroviću nije bio promenjen. S toga sam mu izložio moj slučaj na šta mi je isti naredio da se ni u kom slučaju ne primam nikakve dužnosti pod izloženim okolnostima. Uskoro zatim, nemački poručnik Lipert[8] naredio nam je da nesmemo napustiti Knin do daljeg naređenja. Ovo je značilo da smo baš internirani.**

**Sem samog vojvode Đujića i jednog malog broja četnika svi četnici Dinarske oblasti (oko hiljadu devet stotina i nekoliko) nalaze se pod nemačkom komandom. Hranu, odeću, obuću, cigarete i novac svaki četnik i njegov starešina prima kao i nemački vojnik odn. oficir. Svu municiju i oružje primaju takođe od Nemaca. Četnici pod nemačkom komandom nalaze se po bunkerima počev od Knina do Šibenika i Splita. U pojedinim bunkerima su izmešani pola četnici pola ustaše. Nemački oficiri dolaze na Kosovo polje u četničku diviziju, a isto tako naši četnički oficiri i ostale starešine na čelu sa Đujićevim načelnikom štaba odlaze u Nemačku diviziju. Voze se na nemačkim automobilima i kroz Knin i t.d. jednom rečju između četnika i Nemaca postoji najtešnja saradnja[9] i nemačka puna kontrola nad radom četnika. Jedino se pop Đujić, kao komandant divizije, sa svojom užom pratnjom ne pojavljuje pred njima.**

**Četnika ima u Šibeniku. To je posebna grupa četnika, koji imaju vodstvo Ljotićevaca, sem njihovog političkog predstavnika bivšeg narod-**

4 Novak
5 Krešimir
6 Miroslav
7 Dimitrije
8 Obavještajni oficir određen za vezu između Dujića i Nijemaca.
9 O suradnji četnika i Nijemaca vidi dok. br. 531, 532, 564, 569 i knj. 9, dok. br. 436.

**nog poslanika Slavka Grubišića, lekara, iz Šibenika, koji me je uveravao da je on kao veliki jugosloven i Hrvat i dušom i srcem za Dražu Mihailovića. Ova grupa četnika drži Dalmatinsko primorje naravno sa Nemcima, čije su snage minimalne i koji nadoknađuju svoju snagu četnicima.**

**U Splitu u ovo vreme nije bilo četnika odn. četničke komande, mada su četnici i njihove starešine odlazile u taj grad. U Drnišu, Kninu, Gračacu, Zadru, Obrovcu i drugim manjim mestima ima četnika i njihove komande. Četnici stanuju u kasarnama zajedno ili u blizini nemačkih vojnika. Sve se akcije izvode zajednički, ali po naređenju Nemaca i njihovih oficira. Četnici su vodiči i prethodnice. Sem nekoliko sela u svim drugim mestima gde se nalaze Nemci tu se nalaze i četnici. A kada Nemci izvrše zauzimanje kakvog mesta starešine četničke prave sebi reklamu da su to četnici učinili odn. tako se to javlja Vrhovnoj komandi.**

**U Dinari borba za položaje, vlast i bogaćenjem ispoljena je do maksimuma. Bezakonje besni na sve strane. Niko ne pokušava, niti može tome da stane na put. Lični interesi povezali su izvesne grupe starešina i četnika koje se između se glože i progone kao najveći dušmani.**

**Tako n. pr. postoji ogorčena borba između Vojvode Đujića i vojvode Mane Rokvića.[10] Po saznanju Rokvić je prvi uhvatio vezu sa Nemcima još dok je bio u Bosanskom Petrovcu, a kada su Nemci po padu Italije došli u Knin i on je sa njima došao i postavio saradnju odn. uspostavio saradnju Nemaca i domaćih četnika. Rokvić se je sporazumeo sa popom Đujićem da on Rokvić bude eksponent pred Nemcima, dok će Đujić ostati i dalje komandant nad svima. Međutim pojavili su se apetiti i želje za vlast i položaj kod Rokvića. On je došao u sukob sa popom Đujićem navodno što je ovaj bio neiskren prema njemu. Iz bojazni da ne izgubi vlast nad četnicima i da ne bude zapostavljen otpočeo je podmuklo da vodi borbu zakulisnu protiv njega — Rokvića. A ovaj mu je odgovorio istom merom. Nastala je strašna borba, koja se prenela i na četnike i na narod. Srpska inteligencija drži se po strani i gadi se na sve to. I ako nije komunistički nastrojena ona se optužuje kao takva. Protiv nje kao i protiv oficira oseća se veliko neprijateljstvo, počev od popa Đujića pa na niže. Sve je to iz straha da se ne izgube položaji i vlast iz ruku. Otuda se nijedan inteligentni čovek ne prima u njihove redove. A ako ipak dođe, njemu se na svemoguće načine onemogućava svaki dalji rad, samo da se ne bi istakao i preuzeo kome položaj. U štabu divizije nalaze se dve žene, koje uživaju najveće poverenje popa Đujića. One su njegovi zamenici i one u njegovoj otsutnosti komanduju. Ko padne njima u nemilost automatski je pao i kod popa Đujića.**

**U Dinari ne postoji nikakav ozbiljan rad. Nema nikakvog ni reda. Četnici su se podelili na Đujićevce i Rokovićce, njihovi rasovi isto tako. Predstavnici jednih i drugih svakodnevno se glože i svađaju u nemačkoj diviziji, pa se potom ta svađa prenosi na ulici i po kafanama. Prepričavanja i ogovaranja su bezobzirna. U tome se toliko daleko otišlo da se nikakva četnička tajna ne krije. Sve ono što se kao najveća vojnička tajna mora čuvati u Dinari nije nikakva tajna. Sve što se desi bilo sa jedne ili**

10 Vidi knj. 9, dok. br. 436.

sa druge strane za tili čas se prenese u javnost i to se na veliko komentariše po kafanama i na drugim javnim mestima. Bio sam očevidac takvoj jednoj svađi. Načelnik štaba Đujićevog kapetan Mijović samo što se nije potukao sa Rokvićem u nemačkoj diviziji. Kako se nisu mogli raspraviti dok su se nalazili u istoj nastavili su sa svađom i po izlasku na ulicu. Tom prilikom čuo sam Manu Rokvića kako mu na sav glas preti da će ga ubiti. Istom prilikom je rekao najpogrdnije reči protivu popa Đujića zapretivši da će svakog ko ide i radi sa njim ubiti. Ovo se naročito odnosilo na oficire.

Inače Rokvić uživa najveće poverenje kod Nemaca. Njegova se reč kod njih smatra zakonom. Sto on reče to se mora učiniti. Na toj teritoriji on je svemogući gospodar. Tako je tih dana u sukobu sa dva četnika zbog najobičnije stvari ubio u sred bela dana na železničkoj stanici u Kninu i niko ga čak ni pokušao nije da uzme na odgovornost. Nemci najmanje. Ako se Đujiću odobri izvesna količina odeće, obuće ili municije i oružja, Rokvić nastoji da se to ne izda i obrnuto. Nemcima to konvenira. Oni koriste ovu međusobnu svađu i gospodare i komanduju i jednim i drugim, a denuncijama s jedne ili druge strane obaveštavaju se 0 svemu onom što ih interesuje.

Naveo sam da je rasovluk u Dinari moćan. Oficiri ne mogu i nisu u stanju da vrše svoje dužnosti zbog njih. Zbog toga je mnogao oficira dok smo mi bili za ono kratko vreme dezertiralo: kapetan Alfirević,[1] kapetan sudski Popić, apotekarski poručnik Stratimirović, sanitetski pomoćnik Ristić i dr. Zbog toga su i ranije mnogi oficiri napustili Dinarsku oblast kao major Pavasović, onda još jedan drugi major koji mu je bio načelnik štaba, poručnik Nikolić,[12] major Miša Radojlović, major Palošević[13] i t. d. i. t. d. Zbog toga je i vojvoda Baćović[14] došao u otvoreni sukob sa popom Đujićem, koji ne poštuje autoritet i koji se toliko uzdigao i zaboravio da misli da može da radi šta hoće i da mu zato nitko ništa ne može. On je pravi tiranin. Osion je i uobražen da je najpametniji. Kada smo se onako jadni i žalosni pojavili u dronjcima puni vašiju on se ironično nasmejao. Prve su mu reči bile: »Zar, je to vojska majora Bjelajca! Gospodin Ministar je uvek govorio da su odredi Bjelajčevi najbolji i da mogu služiti svima za uzor! Ha, Ha, ha! Tako bedno završi!« Koliko pakosti 1 zlobe! Međutim, Vojvoda Đujić još bednije završi. On bi možda sasvim bio uništen. Ali što do toga nije došlo ima da zablagodari toj okolnosti što su se Nemci odmah pojavili čak i pre no što su Italijani kapitulirali. Duboko sam uveren da je tako. On ni sada ne drži ni jedan veći garnizon bez Nemaca, a bez oslona na njih po njegovom dosadašnjem radu davno bi nestao.

Možda će mi se zameriti što se upuštam ovako slobodno u kritikovanje. Rećiću istinu, koju možda drugi nije hteo da kaže. Za ovo što sam izneo spreman sam da snosim zakonsku odgovornost.

**11 Vojimir**
**12 Dorde**
**13 Miodrag**
**14 Petar**

Da bi se izvukli iz Knina i da nas Nemci ne bi odagnali u zarobljeništvo iskoristio sam prijateljstvo, koje sam još od ranije imao sa vojvodom Rokvićem i pomoću njega sa lažnim ispravama uspeo sam da napustim teritoriju Dinare, zajedno sa ostalim oficirima koji su došli samnom iz Like.

Napominjem, da nisam odbio predlog popa Đujića da dam pismenu obavezu Nijemcima, sada se ne bih mučio i zlopatio, već bi jeo kao i pop Đujić nemačku paštu, med i maslo i vozio se luksuznim njemačkim automobilima od Knina do Drniša i Splita, kao što to danas čini njegov načelnik štaba kapetan Mijović, koji se inače drži i ponaša kao pravi grof. U građanskom lepo popeglanom odelu, sa lepom svilenom košuljom i kravatom, sa šeširom na glavi i štapom u ruci isti gospodin Mijović ni deset koraka neće da ide pešice, nego luksuznim automobilom u vremenu kada naš narod doživljuje najstrašniju tragediju svih vremena ove konstatacije izazivaju revolt, stvaraju mržnju i nezadovoljstvo, ubijaju ljubav i volju za rad i podnošenje žrtava.

No i pored toga vojvodi Đujiću nije smetalo da nas osudi na smrt, predstavljajući lažno da smo samovoljno neoficirski napustili njegovu teritoriju da za nama izda poternicu na sve strane i da traži ako se budemo uhvatili u begstvu da mu se izručimo kako bi nad nama izvršio smrtnu osudu!

Koliko to saznanje vređa i boli. U mesto priznanja i zahvalnosti nepravedna osuda!

Svi predmeti sa dokazima i raznim aferama i zloupotrebama kako popa Đujića i njegovih tesnih saradnika, kao i za druga lica, nalaze se kod artilerijskog narednika Dana Trbojevića, koji ih je zakopao u jednom limenom sanduku u zemlju — na Dalmatinskom Kosovu polju.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

sudski kapetan,
***Ilija M. Jevtić,*** v. r.

KOMANDA
ZAPADNE BOSNE
K. Str. Pov. Broj 141

POLOŽAJ

Priključiti aktu Str. Pov. br. 141/44.

Komandant, major
***SI. Vranješević,*** v. **r**

BROJ 543

## IZVJEŠTAJ KAPETANA FRANCA KOVAČA OD 23. VELJAČE 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O SITUACIJI KOD ČETNIKA SKRADINSKE BRIGADE I NJIHOVOM TERORU[1]

KOVAČ S. Franc
kapetan jugoslav. rat. mor.
23. februara 1944. g.
U Šibeniku

**Prepis**

**Dostavlja izveštaj o situaciji u redovima Skradinskih četnika i predlog za poboljšanje situacije.**

**KOMANDANTU DINARSKE VOJ. ČETNIČKE OBLASTI — POLOŽAJ**

**U vezi komandantovih naredaba Pov. broj 4 za dan 1. o. m. i Pov. broj 6 za dan 7. o. m. kojima sam određen za Komandanta Skradinske brigade, otišao sam 19. o. m. u Skradin. Od ranije sam raspolagao sa podacima, da je rad u četničkim redovima u Skradinu otišao, radi raznih razloga, odmah u svom početku, posve krivim putem, o čemu sam 16. januara t. g. podneo izveštaj[2] poluslužbenim pismom, upućenim bratu vojvodi Momčilu Đujiću. Zato nisam otišao u Skradin sa namerom, da odmah po svom dolasku onamo pristupim reorganizaciji tamošnjih četnika i da po izvršenoj reorganizaciji preuzmem komandu nad Skradinskom brigadom, već sam u Skradin otišao zato da, vođen ne samo opštim već i ličnim intor-e^m^i. i^nitam i oroučim u najsitnije detalje sadanju situaciju i tek potom pristupim radu za izvršenje datog mi zadatka.**

**Došavši u Skradin, potražio sam najprije brata poručnika Čudić Vladimira, koji je, u koliko mi je bilo poznato, po odlasku iz Skradina brata vojvode Đede,[3] imao komandu nad svim četnicima u Skradinu. Poručnika Čudića zamolio sam, da me upozna sa momentalnom situacijom. Imenovani je ovo rešio time što mi je kratko i jasno odgovorio, da je digao ruke od svega i da podatke o vojničkoj situaciji zatražim od brata narednika NEDOVIĆ Dragoljuba, kome je predao komandu, a podatke o političkoj situaciji od brata LEZAJIČ Ignjatija.**

**Dobivši prednje informacije, pristupio sam razgovoru sa Nedovićem i Ležajićem i od obojice primio, kao jedini, prvi i zadnji, meni inače već**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 17/4, k. 153.

2 Vidi dok. br. 515.

3 Radomir Đekić-Đedo. Vidi dok. br. 521.

od ranije poznati izveštaj, t. j. da je situacija očajna, da nema nikakove discipline, da su četnici u Skradinu, radi pljačke i nasilja, omraženi u narodu.

Potom sam pozvao, radi upoznavanja, dosadanje starešine pojedinih četničkih jedinica i ovima saopštio, u potrebnom izvodu uvodno citirane komandantove naredbe, izloživši im smernice svog budućeg rada, koji mi je stavljen u zadatak, naročito naglasivši, da ću izvršiti reorganizaciju i najenergičnije stati na put dosadašnjoj nedisciplini, nasilju i pljački. Kasnije sam saznao, da se pojedincima plan mog budućeg rada nije sviđao.

Na sastanku sa građanima konstatovao sam kao prvo i najvažnije, da je ovih, zajedno sa novo postavljenim nacionalnim poverenikom i novo postavljenim pretsednikom četničkog odbora, bilo u svemu samo pet. Na moj upit, da li u Skradinu ima još starijih i uglednih Srba i ispravnih Hrvata — nacionalista, odgovoreno mi je, da ima Srba koji su ranije sarađivali sa četnicima, ali su posle, zbog napred navedenog razloga, razočarani dosadanjim radom mesnih četnika i njihovim postupkom sa narodom, svi otkazali svoju saradnju sa četnicima, a Hrvata koji bi ičim pokazali raspoloženje za četnički rad, da u Skradinu uopšte nema. Saopštivši i ovima, u potrebnom izvodu, uvodno citirane komandantove naredbe, bio sam upozoren na niže navedena tri lica iz Naredbe Pov. broj 6 za dan 7. o. m. i to:

MARTIĆ Petra, nadzornika državnih puteva iz Kistanja, novo postavljenog pretsednika četničkog odbora u Đevrsačkoj brigadi, da je »potpuno nepouzdan i slab«.

VUJASINOVIĆ Koju, novo postavljenog pomoćnog organa u Kistanjskoj brigadi, da je »bivši« jugoslovenski žandarmerijski narednik vodnik, koji na žalost, kao većina jugoslovenskih podoficira, sedi na dvije sedalice, čekajući kraj pa da opet sedne na svoje staro mesto«.

DUBAJIĆ Nikolu, opštinskog činovnika iz Kistanja, novo postavljenog pretsednika četničkog odbora u Kistanjskoj brigadi, da su »on i njegova žena Anka komunisti, on opasan, a ona neopasna«.

U toku daljeg razgovora sa građanima čuo sam, kao početak i svršetak, već od ranije poznatu pesmu o nedisciplini u redovima Skradinskih četnika, njihovoj pljački i nasilju, što je sve dovelo do upravo očajne današnje situacije.

Razgovori, koje sam potom vodio, u cilju da potpuno upoznam situaciju u Skradinu, sa nekim ozbiljnim, objektivnim i dobronamernim građanima, doveli su me, između ostalih još do sledećih saznanja.

1) Da su radi napred pomenute pesme otišli iz Skradina u Beograd Dr. Dobrota Košta sa ženom Vukom i sinovima Vojišom i Igorom te trgovac Travica Spiro sa ženom Ružom i sinom Nenadom.

2) Da to isto nameravaju učiniti, iz istih razloga još neki ugledni Srbi iz Skradina, pošto su se u narodu kompromitovali svojom saradnjom sa mesnim četnicima.

**3) Da su četnici za vreme operacija protiv partizana, u jednom selu Skradinske opštine, lišili života jednog posve ispravnog i četnički raspoloženog čoveka, da bi se dočepali njegovih par hiljada lira.**

**4) Da su silovali jednu devojku, ubili njezinog momka i još jednog prisutnog čoveka, koji su na licu mesta ustali protiv silovanja.**

**5) Da je pretežna većina četnika iz sela Skradinske opštine prisilno dovedena u četničke redove, da su zbog toga nepouzdani i da nemaju još nikakvog borbenog iskustva.**

**6) Da četnici iz sastava Zlatiborskog četničkog odreda nikako ne žele ostati više u Skradinu, već pošto poto otići u neko drugo mesto, s tim da sobom ponesu celokupno naoružanje, kojim danas raspolaže pomenuti odred.**

**Nemački vojni komandant u Skradinu, kojeg sam zvanično posetio, također mi se požalio na veliki nered kod mesnih četnika, izrazivši želju, da se hitno preduzmu sve moguće mere, da se nered ukloni, a mesto nereda zavede red.**

**Kako su na dan 20. o. m. bile operacije protiv partizana u selima Bilice, Dubrava i Danilo Kraljica,[4] imao sam prilike da lično i na licu mesta upoznam jedan deo rada Skradinskih četnika. Mada sam samo dan ranije, neposredno posle svog dolaska u Skradin, za vreme upoznavanja dosadanjih starešina pojedinih četničkih jedinica u Skradinu, ove, između ostalog, najozbiljnije savetovao, da odmah, još pre nego što preuzmem komandu nad njima, svim silama nastoje, da pljačka i nasilje u narodu nestane iz Skradinskih četničkih redova, bio sam već na dan operacije šest puta pozivan u nemačku komandu u Skradinu, radi telefonskog razgovora sa nemačkom vojnom jedinicom Ic Aussenstelle u Šibeniku, koja me je kao zastupnika komandanta četnika u Šibeniku, pozivala radi pljačke i nasilja koje su tog dana izvršili četnici u selima u kojima su bile vođene operacije. Opomenut pomenutim telefonskim razgovorima, sačekao sam na veče povratak četnika u Skradin. Povratak četnika u Skradin silno me je razočarao, ne samo kao idejnog nacionalistu već i kao čeveka, pošto sam tom prilikom vidio da su Skradinski četnici doneli iz operacija nekoliko magaradi opljačkane robe i 1 tele. Da bi se lično uverio, da li donešene stvari pretstavljaju ratni plen ili privatnu imovinu, izvršio sam još nenadležan, pregled stvari, koje su bile donešene na dva magarca. Pregledane stvari bile su: čisto građanska muška odela i kaputi, u glavnome još nenošeni; čitave peče novog platna; žensko i muško rublje, nošeno i nenošeno; zlatnina; kokoške; suho meso itd., itd., tj. sve opljačkana privatna imovina. Natovarene magarce vodili su i starešine pojedinih Skradinskih četničkih jedinica. »Vlasnika« jednog natovarenog magarca upitao sam čije će biti donešene stvari. Odgovorio mi je doslovno: »Moje, jer sam se ja za njih borio.« Još istog dana, kasno u večer, saznao sam od nekoliko ispravnih četnika, koji su tog dana bili u operacijama, da su u selima Bilice i Dubrava pojedini četnici tog dana ubili nekoliko ljudi, da bi se dočepali njihove privatne imovine.**

4 Vidi dok. br. 187, napomenu 3 i dok. br. 541, 551.

**Na dan 21. o. m. saznao sam, da su Zlatiborci tog dana bez znanja nadležnih starešina, ukrcali u kamione neku svoju rezervnu hranu, koja nije bila u četničkom magazinu već na čuvanju kod nekog brata četnika Bekić Milana. Hranu o kojoj je reč pratio je brat četnik Pantić Pero. Tom prilikom bio je uzet iz Skradina i 1 teški mitraljez bez postolja.**

**Sve napred navedene, lično konstatovane, prilike u redovima Skradinskih četnika, dovele su me do uverenja, da nisam u stanju, da pristupim izvršenju napred citiranih komandantovih naredaba, pošto je zbog niže navedenih razloga sav moj rad već unapred osuđen na neuspeh. Ovi su razlozi sledeći :**

**I) Četnici su, krivicom dosadanjeg vodstva, bez svake aktivne discipline, skloni pljački i nasilju. Pretežna većina novomobilisanih četnika je prisilno mobilisana i prema tome nepouzdana, a sem toga bez potrebnog iskustva.**

**II) Za izvršenje reorganizacije i zavođenje najstrožeg vojničkog reda i discipline bezuslovno je potreban starešina gvozdene ruke. Da bi se taj starešina mogao prihvatiti posla, za uspešno izvršenje postavljenog zadatka, gvozdenom rukom, neophodno je potrebno, da bezuslovno raspolaže sa potrebnim brojem njemu lično odanih, strogo disciplinovanih i poštenih četnika. U današnjoj situaciji u Skradinu potpuno je nemoćan svaki onaj starešina koji ne raspolaže, kako sam napred naveo, sa potrebnim brojem njemu lično odanih, strogo disciplinovanih i poštenih četnika, jer se u vojsci nikada ne sme desiti, da starešina izda naređenje, za koje nije siguran da će biti bar načelno izvršeno. Rešenje današnje situacije u Skradinu, zahteva komandanta, koji raspolaže lično njemu odanom oružanom silom, a ove ja nemam.**

**Na temelju svega napred iznetog molim Komandanta, da svoje naredbe Pov. broj 4 za dan 1. o. m. i Pov. broj 6 za dan 7. o. m. stavi van snage u koliko se odnose na određivanje mene za komandanta Skradinske brigade. Istovremeno predlažem:**

**a) Da se za Komandanta Skradinske brigade odmah odredi i najhitnije uputi na položaj spreman, energičan, disciplinovan i pošten četnički oficir, sa najmanje 100 do 150 njemu lično odanih strogo disciplinovanih i poštenih četnika i odmah pristupi izvršenju napred citiranih naredaba.**

**b) Da se četnici iz sastava Zlatiborskog četničkog odreda, odmah po dolasku u Skradin novih četnika, opozovu iz Skradina s tim da uzmu sobom samo najpotrebnije naoružanje.**

**c) Da me Komandant svojom naredbom odredi za komandanta Četničke komande u Šibeniku. Neophodno je potrebno, da Četnička komanda u Šibeniku produži svoj dosadašnji rad. Brat potpupovnik Gumzej J. Josip je, po mom mišljenju, prestar za ovu dužnost, sem toga lično mi je, pred odlazak u Skradin izjavio da ne želi biti komandant Četničke komande u Šibeniku.**

**Molim Komandanta, da bude uveren, da je prednji izveštaj rezultat potpunog poznavanja situacije u Skradinu i dati predloži jedini mogući način na koji može i mora biti konačno [. . .]***

5 Kraj dokumenta nije sačuvan.

BROJ 544

## NAREDBA BR. 8. KOMANDANTA MOSEĆKE ČETNIČKE BRIGADE OD 25. VELJAČE 1944. O POHVALI RUKOVODILACA TREĆEG BATALJONA KOJI SU SE ISTAKLI U BORBI BROTIV PARTIZANA U KONJEVRATIMA'[1]

## N A R E D B A BR. 8

## KOMANDANTA MOSEĆKE BRIGADE KOSOVSKOG KORPUSA ZA 25. II. 1944. g.

### I.

**Prilikom napada partizana 3. bataljon ove brigade u Konjevrate,[2] naročito se istakli svojom ličnom hrabrošću i to :**

**Komandant bataljona KASIĆ PETAR koji je sa 15 četnika odbranio štab bataljona koga je napalo oko 60 partizana sa jačim automatskim naoružanjem i teškim bacačem.**

**Pomoćnik komandanta 3 bataljona KNEZlĆ TOMA koji je u tri maha ručnom bombom jurišao na neprijateljski puškomitraljez, a potom teže ranjen u grudi ostao na položaju i hrabrio posadu na k. 237 koju je neprijatelj blokirao.**

**Komandir štabske čete 3 bataljona VlSlĆ PETAR koji je sa komandantom bataljona hrabro odbranio štab bataljona, a kasnije lakše ranjen i kada mu je neprijateljski mitraljez oštetio njegov teški mitraljez hladnokrvno je zamenio cev i ostao uporan u borbi sve dok neprijatelj nije potisnut i otstupio.**

**Vodnik 2. voda 1. čete 3. bataljona BRKIĆ SRBOBRAN poleteo je u pomoć iz Brkića u štab bataljona, pa dočekan jačom neprijateljskom vatrom i kasnije blokiran jurišao je hrabro na neprijatelja nagoneći ga na otstupanje.**

**Pešadijski narednik KNEZlĆ VASA koji i ako bez desne ruke izleteo je i na k. 237 i svojom hrabrošću i ličnim primerom pridoneo da se ovaj položaj održi pod veoma jakom vatrom neprijatelja i da se neprijatelj sa tog položaja odbaci.**

**Sa napred izloženog**

### P O H V A L J U J E M

**1.— Komandanta 3. bataljona KASIĆ PETRA**

**2.- Pomoćnika komandanta 3. bataljona KNEZlĆ TOMU**

**3.— Komandira štabske čete 3. bataljona VlSlC PETRA**

1 Original u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, prijepis u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 21/4, k. 153.

2 Vidi dok. br. 223 i 540.

**4. - Vodnika 2. voda 1. čete 3. bataljona BRKIĆ SRBOBRANA, i**

**5.— Pešadijskog narednika — invalida KNEŽIĆ VASU**
**i ističem ih kao primer starešinske hrabrosti svim starešinama brigade.**

**Nastojaću da im se i od pretpostavljenih mi starešina ukaže priznanje za njihovu hrabrost i starešinsko držanje.**

**II.**

**Prilikom napada partizana na 3. bataljon ove brigade u Konjevrate, svi četnici pri 3. bataljonu pokazali su se svesni svoje četničke dužnosti te su hrabro dočekali mnogo jačeg neprijatelja, sa njim vodili borbu od 23 časa pre pola noći do 4,30 časova posle pola noći te prisilili neprijatelja da se pod borbom i povuče.**

**Sa napred izloženog pohvaljujem sve četnike 3. bataljona koji su u toj borbi učestvovali i koji su svojim junaštvom zadivili i mene i neprijatelja.**

**III.**

**Prednju naredbu komandanti bataljona saopštiće pred strojem svom bataljonu tako da svaki četnik bude upoznat sa ovom naredbom.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Dostavljeno:**
**Komandantu Kos. korpusa i**
**Komandantima bataljona.**

**Komandant poručnik:**
**M.[3] *V. Milosevic,* v. r.**

**Pečat:**
**3 brigada Kosovskog**
**korpusa**
**Zitnić**

BROJ 545

# IZVJEŠTAJ KAPETANA FRANCA KOVAČA OD 25. VELJAČE 1944. NJEMAČKOJ KOMANDI O SITUACIJI U REDOVIMA SKRADINSKIH ČETNIKA[1]

CETNICKA KOMANDA U ŠIBENIKU
broj službeno
25. II. 1944. godine

**Dostavlja izveštaj o situaciji u redovima Skradinskih četnika i predlog za poboljšanje situacije.**

**Ic[2] Aussenstelle der. F. P. Nr 57.806**

**U vezi akta ove Komande broj službeno od 10. o. m. (izveštavam o novoj dužnosti i moli oružje, municiju, obuću i odelo), izveštavam da sam 19. o. m. otišao u Skradin sa namerom da na licu mesta ispitam i proučim u najsitnije detalje situaciju u tamošnjim četničkim redovima i potom primim komandu nad Skradinskom četničkom brigadom.**

**Posle trodnevnog boravka u Skradinu, vratio sam se u Šibenik i 23. o. m. podneo Komandi Dinarske voj. četničke oblasti izveštaj i predlog koji između ostalog glasi kako slijedi:[3]**

**»Sve napred navedene, lično konstatovane, prilike u redovima Skradinskih četnika, dovele su me do uverenja, da nisam u stanju da pristupim izvršenju napred citiranih komadantovih naredaba, pošto zbog niže navedenih razloga sav moj rad već unapred osuđen je na neuspeh. Ovi su razlozi sledeći:**

**1. Četnici su krivicom dosadanjeg vodstva, bez svake aktivne discipline, skloni pljački i nasilju. Pretežna većina novomobilisanih četnika je prisilno mobilisana i prema tome nepouzdana, a sem toga bez potrebnog borbenog iskustva.**

**II) Za izvršenje reorganizacije i zavođenje najstrožeg reda i discipline bezuslovno je potreban starešina gvozdene ruke. Da bi se taj starešina mogao prihvatiti posla, za uspešno izvršenje postavljenog zadatka, gvozdenom rukom, neophodno je potrebno da bezuslovno raspolaže sa potrebnim brojem njemu lično odanih, strogo disciplinovanih i poštenh četnika, jer se u vojsci nikada nesme desiti, da starešina izda naređenje za koje nije siguran da će biti bar načelno izvršeno. Rešenje današnje situacije u Skradinu zahteva komadanta, koji raspolaže lično njemu odanom oružanom silom, a ove ja nemam.**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 1/5—41, k. 245.

2 Obavještajno odjeljenje

3 Vidi dok. br. 543.

**Na temelju svega napred iznetog molim komandanta da svoje naredbe Pov. broj 4 za dan 1. o. m. i Pov. br. 6 za dan 7. o. m. stavi van snage u koliko se odnose na određivanje mene za komandanta Skradinske brigade. Istovremeno predlažem:**

**a) Da se za komandanta Skradinske brigade odmah odredi i najhitnije uputi na položaj spreman, energičan, disciplinovan i pošten četnički oficir, sa najmanje 100 do 150 njemu lično odanih, strogo disciplinovanih i poštenih četnika i odmah pristupi izvršenju napred citiranih naredaba.**

**b) Da se četnici iz sastava Zlatiborskog četničkog odreda odmah po dolasku u Skradin novih četnika, pozovu iz Skradina, s time da uzmu sobom samo najpotrebnije naoružanje«.**

**Sadržaj prednjeg izveštaja i predloga saopštio sam pred sam povratak u Šibenik, usmeno, nemačkom vojnom komandantu u Skradinu, kapetanu Gosp. Rhese-u, kojeg sam zvanično posetio i koji mi se požalio na nered kod mesnih četnika, izrazivši mi svoju želju da se hitno preduzmu sve moguće mere, da se nered ukloni, a mesto nereda zavede red.**

**Dostavljajući prednje na znanje, molim da se, u vezi istog u prednjem stavu, nemačkom vojnom komandantu u Skradinu dostavi čitav prevod ovog mog današnjeg izveštaja toj jedinici.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Zast. Komandanta, kapetan:**
*Franc S. Kovač,* **v. r.**

BROJ 546

## ZAPOVIJEST KOMANDANTA ČETNIČKE DIVIZIJE OD 26. VELJAČE 1944. KOMANDANTIMA KOLONA ZA NAPAD NA JEDINICE DEVETNAESTE DIVIZIJE NOVJ U BUKOVICI[4]

### Operativna zapovjest

**komandanta dinarske četničke divizije za dan 26. februar 1944. god.**

### Položaj

I.

**Prema prikupljenim podacima Komunističke snage se koncentrišu u Bukovici na područjima sela: Modrino selo, Biovičino selo, Zmištak i Parčići. Njihov centar sa izvjesnim zalihama spreme nalazi se u selu Crnobrnja.[2] Radi toga,**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 24/4, k. 153.
2 Vidi dok. br. 177, 203, 208, 222, 392, 394 i 395.

**N a r e đ u j e m :**

**1. Da komandant leteće Brigade u jačini od 500 ljudi krene u pravcu sela Crnobrnje (sjedište ove Brigade je Benkovac) na taj način, da do 5 časova na dan 1 marta izvrši blokadu sela Crnobrnja, sjeverozapadno posjedajući položaje levom kolonom selo Birkić (K. 658. Prošek), centralnom kolonom Mala Gospa (K. 450) i desnom kolonom Rodaljice (K. 493 — Bjeline), sa zadatkom da zatvori sve pravce odstupanja neprijatelja prema sjeverozapadu.**

**2. Skradinska kolona jačine 200 ljudi ima istog dana i istog sata da izbije na liniju, desnim krilom, Debelo brdo (k. 365) a levo da hvata vezu sa benkovačkom desnom kolonom i da na tom prostoru zatvori pravac odstupanja neprijatelja jug—jugozapad, a desno da se nasloni na kistanjsku kolonu i sa njom uhvati tesnu vezu.**

**3. Kistanjska kolona pod komandom komandanta potporučnika Sime Radića nastupa levom kolonom u pravcu Modrina sela s tim da do određenog časa izbije na liniju sela Nunić (Šuša) — Šuša. Desnom kolonom Ivoševci gde će uhvatiti vezu sa delovima iz Radučića i osvanuti do određenog sata u selu Gjurići.**

**4. Kolona Radučić pod komandom poručnika B.[3] Asanovića jačine 600 ljudi nadire pravcem Radučić—Babići—Trivići—Kanaziri—Obruč (na putu Biovičino selo—Ervenik). Desnom kolonom, a levom kolonom: Radučić—Vujasinovići—Gjurići—istočno od Biovičinog sela, pošto prethodno u Ivoševcima uhvate vezu sa kistanjskom kolonom. Komandant operacije potpisati i kreće Radučićkom kolonom.**

**Komandanti kolona preuzet će najenergičnije mjere da se spreči teror, nasilje i pljačka među narodom. Svakog prekršitelja ovog naređenja streljati na licu mesta.**

**Komandanti kolona ima da stignu određenog sata i dana na svoje položaje. Nastojati da se naš pokret ne otkrije, izbjegavajući otvaranje vatre do pet sati. Tačno u 5 sati komandant Radučićke kolone sa svojih položaja znakom sa tri uzastopne bombe daće nalog za koncentrični napad na selo Crnobrnje, poslije čega će sve kolone krenuti u tom pravcu održavajući tesnu uzajamnu vezu. Obratiti pažnju da se ne bi otvarala vatra na civilno stanovništvo, koje bi eventualno bežalo od svojih kuća.**

**Zarobljenike i ratni plijen sprovoditi u Modrino selo kod crkve. Borce snabdjeti sa hranom za tri dana i predviditi njihovo snabdjevanje za slijedeća tri dana iz pozadinskih baza.**

**ODRŽAVANJE VEZE:**
**ODZIV RUČICA — LOZINKA RUDNIK.**

**ZVUČNI ZNACI:**
**dva zvižduka poziv, dva zvižduka odziv.**

**SVETLOSNI ZNACI:**

**dva paljenja odziv, dva paljenja poziv. Dozivanje: O Miloše poziv, šta je Uroše odziv. ZNACI PUCNJAVOM: jedna bomba i tri metka poziv,**

**jedna bomba i dva metka odziv. Ovi znaci važe od 29. februara u 18 časova do 1. marta u 18 časova.**

**Opšti znaci raspoznavanja: važiće svaki dan jedna bomba, dva metka poziv, a odziv jedna bomba i jedan metak i dizanje kape u vis na pušci u desnoj ruci pod dva puta za poziv i odziv.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**(M. P.)**

**KOMANDANT, vojvoda**
**M. *Đujić,* v. r.**

**Da je prepis vjeran originalu, tvrdi:**

***Jovanić,* v. r.**

BROJ 547

## NAREĐENJE VOJVODE ĐUJIĆA OD 26. VELJAČE 1944. ZA FORMIRANJE ŠTABA SKRADINSKE ČETNIČKE BRIGADE[1]

KOMANDA DIN. ČETNIC. DIVIZIJE
Broj Službeno
26. februara 1944 g.
Položaj

**Komandantu Skradinske vojno-četnič. brigade**

Skradin

**Primio sam izvještaj, komandanta te brigade koji je ovamo upućen datumu 23. februara,[2] a u kojem je iznešen pregled vojno-političke situacije sa područja Skradinske brigade.**

**U vezi toga:**

**NAREĐUJEM:**

**I.**

**Kapetan Franc Kovač ostaje i dalje kao komandant Skradinske brigade. On ima odmah da se preseli na teren uspostavi štab i obrazuje od**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 22/4, k. 153.

2 Vidi dok. br. 543.

najboljih boraca štabsku grupu od 50 ljudi, a po potrebi i više, on ima da preduzme sve u svoje ruke i razvije rad na terenu kako je to predviđeno mojom naredbom pov. broj 6 od 7. februara 1944. godine.

II.

Za pomoćnika komandanta Skradinske brigade određujem potporučnika RELJU RAJKOVIĆA. Pod njegovom komandom a u sastavu štabske grupe ostaće i borci Zlatiborskog odreda koji žele tamo ostati dobrovoljno. Ostali borci toga odreda imaju odmah da sa svojom spremom dođu u Kosovo i prijave se u štab radi njihovog daljeg rasporeda i određivanja na novu dužnost. Ovo radi toga što ih je njihov Komandant Vojvoda Đekić prepuštio njihovoj sudbini. A ako neki od boraca iz toga odreda želi ostati i dalje uz Vojvodu Đekića — neka se razreše tamo dužnosti i neka idu za Vojvodom Đekićem za kojega ova komanda nezna gde se nalazi, jer je napustio poverenu mu dužnost iz nepoznatih razloga i time oštetio našu akciju u severnoj Dalmaciji, radi čega sam ga današnjim danom razrešio svake vojničke dužnosti u Dinarskoj Oblasti kao i na sektoru severne Dalmacije.

III.

Za vojnog instruktora II Dalmatinskog Korpusa određujem poručnika Vladimira Cudića. On će svoj posao najpre da svrši na području Skradinske brigade zavodeći kasarnski život i sprovodeći potpunu vojnu obuku nad jedinicama Skradinske brigade. Pošto završi vojnu obuku u Skradinskoj brigadi to će dalje nastaviti sa istom obukom u Đevrsačkom Kistanjskom itd.

IV.

Komandant brigade na čitavom području brigade zabraniće točenje alkoholnih pića u gostionama koje mogu i dalje da prodaju alkoholna pića ali samo za domaću upotrebu. Ta prodaja može da se vrši samo od 8 sati izjutra do 5 sati poslije podne. Iz lokala ima odmah da se ukloni nameštaj, suđe i posuđe koje je dosad služilo za točenje pića za sedenje, igranje itd. Svako pijano lice odmah sprovoditi u zatvor i strogo kažnjavati. Prva kazna 15, druga mesec dana zatvora. Ovo se odnosi kako na vojne obveznike tako isto i na civile. Ova naredba ne odnosi se na lokale koji su u žici i pod drugom vlašću.

V.

Naređujem komandantu brigade da zabrani svaku kocku i hazardne igre na području brigade bilo u javnim lokalima bilo u privatnim stanovima. Prekršitelje ovoga naređenja kažnjavati novčano od 10.000 do 100.000 dinara i zatvorom od 10 do 30 dana.

VI.

**Zabranjujem svaku pljačku, krađu i teror nad narodom. Ratni plen koji se nađe u operacijama ima da se skupi na jedno mesto i pretera u magazin brigade, odaklen će se po potrebi rasporediti tamo dje treba i potrebe iziskuju. — Ovo se odnosi na sav plen kao odeću, obuću, hranu, municiju, oružje itd.**

**VII.**

**Komandant brigade ograničiće svako kretanje civilnog stanovništva noću. Po noći se mogu kretati samo vojne manje i veće jedinice i to po specijalno određenim zadacima. Ovo radi toga da se spreči špijunaža i sabotaža u korist neprijatelja. Dozvole za kretanje vojnicima izdavače njihovi komandanti jedinica a civilima brigadni ili opštinski četnički odbori. Civili kao i vojnici nesmeju da se udaljuju sa svoga područja bez napred označenih objava.**

**Ova naredba stupa na snagu odmah. Ona je dostavljena Komandantu Skradinske brigade i načelniku štaba Divizije radi upoznavanja sa istom i pohrane u arhivi.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Komandant, vojvoda:**
*Momčilo Đujić,* **s. r.**

BROJ 548

## IZVOD IZ KNJIGE PRIMLJENIH DEPEŠA ŠTABA DRAŽE MIHAILOVIĆA U VREMENU OD 13. DO 29. VELJAČE 1944. GODINE[1]

**15. februar 1944. godine**

[...]

Br. 2328 od Dal-Dala.[2] **Br. 766 od 12-II-. Veza Vaše depeše** br. **tt 827, 828 i br. mm 212.[3] Miroslav Peran,[4] Hrvat, redom iz Šibenika kao što sam javio otišao za Beograd. Sa njime je otišao i Krešimir S a m o d a.[5] Zboraši. Oni su ovamo došli pre godinu dana iz Srbije, o čemu sam Vas izvestio. U Splitu i Šibeniku postojala je grupa Zboraša omladinaca. Kad su ovi došli iz Beograda, svi su se javili u naše redove. Nastavak.**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, 4. 276, reg. br. 15/1 (knj. XLVII). Ova knjiga depeša nastavak je knjige XLVI. Vidi dok. br. 533.

2 Vojvoda Momčilo Dujić, komandant Dinarske četničke oblasti.

3 Deoeše »tt 827, 828« Redakciia niie pronašla. Depešom 212 od 10. veljače Vrhovna komanda jc obavijestila potpukovnika Zaharija Ostojića, Petra Baćovića i vojvodu Momčila Đujića o prebacivanju grupe Liotićevih pristalica na područje morske obale, gd]e obrazuju četničke odrede (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, k. 276, reg. br. 3/1).

4 Vidi dok. br. 519.

5 Samodol

**Br. 2329 od Dal-Dala.** Br. **767** Nastavak. Potpukovnik Aćimović[6] i ja obrazovali smo od njih i naših đaka đački bataljon.[7] Ovaj je dobro funkcionisao. Upotrebljavali smo ga za propagandu. Ljotićevci se nisu ni živi pravili. Dolaskom li[8] u Dalmaciju Peran i Samodol se povampiriše i osloniše sa Manom Rokvićem[9] na li.[10] Tu je došlo do rasuüa **bata**ljona.[111] Samodola i Perana smo isključili iz naših redova. Pred primenom teških kazni oni su sa kolonom li[12] strugnuli za Beograd. Nastavak.

**Br. 2330 od Dal-Dala.** Br. **768** od . .. Tamo sada pišu po novinama k a d e sve[13] tendenciozno prikazuju samo da bi pokazali da mi potpuno sarađujemo sa Nemcima[14] da bi kompromitovali naš pokret pred inostranstvom i da bi nas naveli na put Nedića i Ljotića i da bi na taj način opravdali svoje zločine. Prikazuju sada što i mi ovamo ostvarismo što i oni tamo u Srbiji. Nastavak.

**Br.** 2331 **od Dal-Dala.** Br. 769. Nastavak. Sada je odovud sa kolonom i dokumentima ll[1s] pobjeglo za Beograd još 50 omladinaca bivših Zboraša naravno u srpske dobrovoljce. Iz Beograda neki doturaju i pomoću li'[16] rasturaju beogradske novine i popularišu Nedića i Ljotića. Pre nekoliko dana došao je ovamo poznati Zboraš Hrvat Dalmatinac Loleb.'[17] Nastavak.

**Br. 2332 od Dal-Dala.** Br. **770** Nastavak. Poručio mi je, da želi sa mnom razgovarati po pitanjima koja se tiču sudbine srpskog naroda u ovim krajevima i uspostave veze između đenerala Mihailovića i Nedića i Ljotića. Naglasio je, da je radi toga ovamo poslat od Ljotića i da mora sačekati moj odgovor. Ukoliko smatrate za vajdu pošaljite mi potrebne instrukcije i ovlastite me za ovaj razgovor. Nastavak.

**Br.** 2333 **od Dal-Dala.** Br. 771 Nastavak. Inače Ljotićevci ovamo nemaju pristalica. Gotovo svi su otišli za Beograd sa namerom da se otuda na proleće vrate ojačani sa dobrovoljačkim odredima. Košta Mirković je još u Beogradu i ja mu ne znam adresu. Verujem da ga je lako pronaći. Dal-Dal.

**Br.** 2337 **od Dal-Dala.** Br. 775 Nastavak. Juče naš prvi bosanski i prvi lički korpus prešao u napad na liniji Dinara—I l i c a m a e t i n g r o b prema Drvaru. Mi ovde koristimo nemačku ofanzivu u kojoj učestvuju od Vrlike preko S r b a do Bihaća tri divizije Nemaca, a ima podataka da neke kolone nadiru i od Glamoča, Mrkonjića i Ključa. Na prostoru Grahovo—Glamoč—Ključ—Petrovac—Drvar nalazi se 6000 partizana. Nastavak.

**Br.** 2338 **od Dal-Dala.** Br. 776 Nastavak. Prema podatcima li[18] Tito se nalazi u Prekaji kod Drvara i li[19] će se rešiti da ga likvidiraju. Ovamo sada pada veliki sneg, i duva jak vetar te otežava operacije. Dal-Dala.

**6 Dr Mladen Zujović-Aćimović**

**7 i 11 Vidi dok. br. 21, 511, 512 i knj. 9, dok. br. 171.**

**8, 10, 12, 15, 16, 18, 19 i 20 Odnosi se na Nijemce.**

**9 Vidi knj. 9, dok. br. 436.**

**13 Tako stoji u originalu.**

**14 O suradnji četnika i Nijemaca vidi dok. br. 531, 532, 542, 564, 569 i knj. 9, dok. br. 436.**

**17 Roko Kaleb**

**Br. 2339 od Dum-Duma. Br. 65 od 14-II-. Ljotićevci u propagandi pretstavljaju naš rad u Bosni, Hercegovini i Sandžaku kao svoj. Govore o Baćoviću, popu Đujiću i ostalim kao da su Ljotićevci. Major Komarčević.**

**19. februar 1944. godine**

[...]

**Br. 2491 od Dal-Dala. Br. 779. Nastavak od 18-II-. Rasporedi snaga li[20] trupa: prvo, 11 divizija, SS 14[21] napustila je severnu Dalmaciju i otišla pravcem Gračac, Gospić, Otočac, Senj, Crkvenica, Sušak. Usputno je vodila manje borbe sa partizanima. Koristili smo ovu priliku i poslali u gornju Liku naše trojke koje imaju zadatak, da dođu u vezu sa tamošnjim našim razbijenim delovima radi povezivanja. Nastavak. Veza docnija 2521.**

**Veza 2491**

**Br. 2521 od Dal-Dala. Br. 780 od 17-II-. Nastavak. Tamo je kapetan Đaković[22] koji je već prikupio veću grupu četnika[23] ali nam ne šalje izveštaje za poslednjih 40 dana. Stab 114 divizije sada se nalazi u Fijumi,[24] a njene jedinice drže Istru i čiste od Komunista. Ova divizija ima manevarski karakter i ona će produžiti za Italiju. Nastavak.**

**29. februar 1944. godine**

[...]

**Br. 3012 od Dal-Dala. Br. 804 od 28-II-. General konj. ministar idiot, Dušan Simović izdao je Kralja, narod, otadžbinu. Sada služi tuđinu u Londonu odakle vređa našu nacionalnu čast, ime, nas, i obesčašćuje grobove naših najsvetlijih žrtava koje padoše za bolju budućnost naše nacije. On je za nas i naš narod pokojni. Radi toga tražimo od naše vlade da ga briše iz spiska živih, a prema tome iz spiska penzionera. Našu pomoć ne mogu uživati oni koji pljuju na nas. Nastavak.**

**Br. 3013 od Dal-Dala. Br. 805 Nastavak. Istovremeno tražimo od naše vlade, da upozori mister Cerčila, da mi nismo njegovi kolonijalci, Afrikanci, Crnci, Indijanci i ostali. Mi smo slobodari, koji za poslednjih sedam vekova u temelje svoje slobode uziđujemo milione života svojih najboljih sinova ne želeći da nikom robujemo. Mi se i sada borimo protiv svih naših neprijatelja pa i protiv komunista koje smatramo neprijateljem čovječanstva, komunista koji ubijaju naše najbolje sinove i raskopavaju naša narodna ognjišta. Nastavak.**

**Br. 3014 od Dal-Dala. Br. 806 Nastavak. U toj borbi mi smo nekompromisni i neustrašivi. Mi ćemo tu borbu nastaviti do kraja protiv njih i protiv svih onih koji ih pomažu makar to bili i Englezi, Englezi koji nanose uvrede našem Kralju i našoj naciji i koji su nas kao saveznici svojim nečovečnim držanjem razrešili svake obaveze savezništva, Englezi koji danas radi svojeg sramnog i izdajničkog držanja prema nama nipočemu više ne liče na naše saveznike. Nastavak.**

21 Odnosi se na njemačku 114. pješadijsku diviziju. Vidi dok. br. 1, napomenu 2.
22 Dušan
23 U izvještaju Dušana Dekovića od 10. veljače 1944. (tada se nalazio u Rijeci) o stanju četničke organizacije u Lici navodi se da je u Rijeci prikupio 10, a u Ogulinu oko 50 četnika (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, k. 153, reg. br. 21/4).
24 Sada: Rijeka.

**Br. 3015 od Dal-Dala.** Br. 807 od ... Nastavak. Neka Englezi znaju i neka ne zaborave da smo mi vični prkositi carstvima i kraljevstvima i da nijesmo oklevali i ako mala nacija, i da udarimo velike šamare velikim narodima, onda kad je bilo u pitanju naša sloboda i naša čast i naša budućnost. Neka prelistaju našu istoriju i neka se pouče dok im je na vreme. To će biti koliko u našem, još više u njihovom interesu — Kraj **depeše.** Dal-Dal.

BROJ 549

## OBAVJEŠTENJE KAPETANA FRANCA KOVAČA OD 1. OŽUJKA 1944. NJEMAČKOJ KOMANDI U POVODU NJEGOVOG POSTAVLJANJA ZA KOMANDANTA SKRADINSKE ČETNIČKE BRIGADE[1]

ČETNIČKA KOMANDA U ŠIBENIKU
Broj službeno
1. marta 1944. godine

Komandant Skradinske
četničke brigade.

Ic[2] Aussenstelle der F. P. Nr. 57.806

U vezi akta ove Komande broj službeno od 25. februara t. g. izvještavam da sam 26. februara t. g. otišao u Skradin radi preuzimanja komande nad tamošnjim četnicima.[3] Pomenutu komandu ni ovoga puta nisam preuzeo već sam se 28. februara t. g. vratio natrag u Šibenik.

29. februara t. g. ponovo sam podneo Komandantu Dinarske voj. četničke oblasti izvještaj u vezi njegovih naredaba kojima sam određen za komandanta Skradinske četničke brigade. Pored ostalog ovim sam izvještajem zamolio napred navedenog komandanta, da izvoli uzeti na znanje, da ne mogu biti izvršioc njegovih naredaba u koliko se isti odnose na određivanje mene za komandanta Skradinske brigade.

Ovako sam postupio zato što stojim na stanovištu, da se, pre nego što preuzmem i jednu dužnost koja će me pred narodom i pred nemačkom oružanom silom praviti odgovornim za četnički rad, moraju rešiti kako treba neka načelna pitanja četničke organizacije.

1 Priiepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 15—22, k. 245.

2 Obavještajno odjeljenje

3 Vidi dok. br. 547, 5550 i 561.

Komandantu Dinarske voj. četničke oblasti bio sam slobodan napred pomenutim izveštajem sugerirati koja to načelna pitanja četničke organizacije treba resiti kao i na kakav način.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA **I** OTADŽBINU!

Zast. Komandanta, kapetan:
***Franc Kovač,*** v. r.

(M. P.)

BROJ 550

## PISMO FRANCA KOVAČA OD 1. OŽUJKA 1944. POMOĆNIKU KOMANDANTA SKRADINSKE ČETNIČKE BRIGADE O RAZLOZIMA ZBOG KOJIH NE ŽELI PRIMITI DUŽNOST KOMANDANTA TE BRIGADE[1]

Prepis. Šibenik, 1. marta 1944. godine

Bratu potporučniku RAJKOVIĆ Relji, pomoćniku komandanta Skradinske brigade.

S k r a d i n

Dragi brate !

29. februara t. g. podneo sam Komandantu Dinarske voj. četničke Oblasti izvještaj u vezi njegovih naredaba kojima sam određen za komandanta Skradinske četničke brigade. Pored ostalog, ovim sam izvještajem zamolio napred navedenog komandanta, da izvoli uzeti na znanje da ne mogu biti izvršioc njegovih odredaba u koliko se iste odnose na određivanje mene za komandanta Skradinske brigade.[2]

Ovako sam postupio zato što stojim na stanovištu, da se, pre nego što preuzmem i jednu dužnost koja će me pred narodom praviti odgovornim za četnički rad, moraju rešiti kako treba neka načelna pitanja četničke organizacije.

Komandantu Dinarske voj. četničke oblasti bio sam slobodan napred pomenutim izvještajem sugerirati koja to načelna pitanja četničke organizacije treba rešiti kao i na kakav način.

1 **Prijepis** originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, **arhiva** četnička, reg. br. 33/4, **k.** 153.
2 **Vidi** dok. br. 547, 549 i 561.

Molim Te, da sa sadržajem ovog mog pisma upoznaš koga treba u Skradinu.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Bratski te pozdravlja

T v o j
***Franc Kovač,*** v. r.
kapetan jugoslav. ratn. mornar.

BROJ 551

**PISMO FRANCA KOVAČA OD 2. OŽUJKA 1944. ZASTUPNIKU KOMANDANTA ŠIBENIKA U SKRADINU U POVODU IZVRŠENE CETNICKO-NJEMAČKE AKCIJE U RAJONU BILICE, DUBRAVA I DANILO**[1]

Prepis. Šibenik, **2.** marta **1944.** god.

Bratu NEDOVIĆ Dragoljubu, naredniku

S k r a d i n

Prilikom mog dolaska u Skradin na dan 19. februara t. g. predali ste mi jedno pismo, koje mj je, u vezi sa operacijama na dan 20. februara t g.[2] uputio komandant Mosećke brigade u Zitniću, brat poručnik Milošević Mišo, misleći da sam ja još pre tog dana preuzeo komandu nad Skradinskom brigadom. Istovremeno dali ste mi na uvid Operativnu zapovest (zadatak) o operacijama protiv partizana u selima Bilice, Dubrava i Danilo na dan **20.** februara t. g. koju je izdao Komandant Mosećke brigade u Zitniću brat poručnik Milošević Mišo, pod čijom su komandom izvršene operacije. Kako ste u to vreme Vi zastupali komandanta svih četnika u Skradinu i još pre mog dolaska u Skradin na dan 19. II t. g. stupili, po pitanju pomenutih operacija, u vezu sa njemačkim vojnim komandantom u Skradinu, Vi ste postupili i po napred pomenutom pismu te operativnoj zapovesti te oboje zadržali kod sebe.

Pošto su mi napred pomenuto pismo i operativna zapovest **neophodno** potrebni kao zastupniku komandanta Četničke komande u Šibeniku, za pravdanje tužbi koje još uvek dolaze ovamo u vezi sa operacijama na dan **20.** II. t. g., **molim da mi oboje svakako i što pre pošaljete.**

1 Prijepis originala (tipkan na pisačem stroiu) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 35/4, k. 153.

2 Vidi dok. br. 187, napomenu 3 i dok. br. 541.

U očekivanju, sa sigurnošću, pisma i zapovesti, bratski Vas pozdravlja sa:

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

brat
***Franc S. Kovač,*** s. r.
kapetan

BROJ 552

## IZVJEŠTAJ NACIONALNOG POVJERENIŠTVA TREĆEG BATALJONA ČETVRTE BRIGADE OD 4. OŽUJKA 1944. NACIONALNOM POVJERENIKU MOSEĆKE ČETNIČKE BRIGADE O STANJU U BATALJONU[1]

Nacionalno Povjereništvo
3. Bataljona 4. Brigade
Br. službeno
Konjevrate 4-III-1944

NACIONALNOM POVJERENIKU MOSECKE BRIGADE

Ž i t n i ć

Sadašnje stanje 3 Bataljona 4 Brigade:

Stanje u kojem se nalazi za sada 3 bataljon, nimalo ne zadovoljava. U prvom redu kod boraca vlada neposlušnost a to dolazi zbog toga, što nema jake i stroge komande, koja bi se bezuvjetno morala sprovesti. Komandant bataljona je marljiv i radišan, ali predobar i blag prema borcima, tako da većinom borci iskorišćavaju njegovu dobrotu. Premda bi se to dalo popraviti sa strožijim naredbama, ipak bi se morala izvršiti reorganizacija pojedinih mjesta u bataljonu i s tim promjenama rad bi išao mnogo bolje. Po mom mišljenju i procjenjivanju svakog pojedinog borca, zaključio sam da ima mnogo vrijednih i marljivih boraca, nego što su im same pretpostavljene starešine, koje neće da rade ili nijesu sposobni za taj posao. Ovaj bataljon oskudjeva sa obrazovanijim ljudima kao i vojnim licima osim nekoliko dobrovoljaca koji su bili u Kosovu ili u Žitnicu, ali kad su ti dobrovoljci došli kod svoje kuće i u svojem mestu, namesto da su prionuli na rad za dobro svoga sela kao i seljaka iz tog mjesta, oni su se razlijenili i ne odgovaraju za nikakve starješine, jer ni u kom momentu ne pokazuju se radom i djelom, kako bi zaista to morali. Komandir KRKE, Vulinović Bogdan koji se bilježi mornarskim podnarednikom a u stvari je pitomački pripravnik, koji ima oko 8 mjeseci

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. čet. 1—7/121.

**pitomačke škole, nimalo ne odgovara ni za jednog komandira a kamoli za komandanta jednog položaja, kao što je to položaj Krka. Taj čovjek nema nikakovih sposobnosti i njegov rad dokazuje da ne odgovara na mjestu koje mu je povjereno. Kad je bio napad na Konjevrate, njega su savjetovali borci da priskoči u pomoć sa polovinom ljudstva koje drži taj položaj, a on ne samo da ih nije poslušao, već je sjeo za teški mitraljez pucao sa svjetlećim metcima u pravcu škole odakle se vidjela pucnjava. Njegova namjera je bila ta da bi prestrašio partizane dok naprotiv to je bilo samo izrugavanje i ludo trošenje municije bez ikakove potrebe. A da je poslušao njihov savjet, koji je bio vrlo pametan on bi bio došao iza leđa partizanima i stim bi doprinio mnogo više što bi sigurno partizane nagnao u bjeg i nebi bilo niti žrtava niti bi razoružali i odveli sa sobom borce a što je još najglavnije borci iz škole bi pritekli Knežićima u pomoć i tako bi stvar svršila mnogo uspješnije nego što je u stvari bilo. Premda se on vadi da nije imao veze sa Nemcima, koji su na tvornici Lozovac, i zbog toga nije mogao da pritekne u pomoć, jer se je bojao da ne bi Njemci napali iza leđa. Ko pozna teren položaja Krka i Lozovac gdje stoje Njemci, taj sigurno zna da se veza Krke sa Lozovcem može uspostaviti za 10 minuta jer se Lozovac nalazi poviše same Krke i da njegov izgovor ne može biti za opravdanje. Ne samo po tome da ga se osuđuje već i stvari koje mu se narede da izvrši, ni jednu dosad nije izvršio kako treba a što je najgore nemože da napravi tačan spisak svoga ljudstva sa oznakama: ime i prezime, dan, mjesec i godina rođenja, oženjen, neoženjen, broj dece i broj puške, kao što nije u stanju da podnese nikakova izvještaja a ume da se potpiše komandantom položaja Krke iako nezna šta znači ime Komandant. Potrebno bi bilo da bi se na njegovo mjesto postavilo nekog sposobnijeg u koliko se ima na raspolaganju, jer je to položaj gdje dolaze više puta sami Njemci, a i civili radnici koji rade u centrali. I kad tu bude postavljen ovaj propagandista kojeg sam već predložio stvar će se razvijati normalno, onako kako treba. A dosadašnjeg komandira Krke za Komandira čete RADONIĆ, koju je dužnost vršio prije, jer je on sam iz tog mjesta. Sadašnji komandir čete Radonić ne odgovara također za taj položaj jer on sam nije pismen a ja mislim da jedan komandir ne može biti a da se nezna potpisati. Sadašnjega komandira čete Radonić postaviti za zamjenika Komandira ili, za Vodnika u istoj četi. Pogreška je i ovog komandira što nije pritekao u pomoć ostaloj braći, već se vadi da je to i pokušao ali da su ga zasjede koje su partizani postavili kod kuće Duje Milovca i tako da se je morao povratiti natrag, dok je utvrđeno da tu nije bila nikakva zasjeda i da je on stvarno krivac. I da se je komandir Krke i komandir čete postupio onako kako je trebalo, partizani bi imali mnogo više gubitaka i žrtava.**

**Komandir položaja KNEŽIĆI (Knežić Ljubo), premda je bio dobrovoljac u Kosovu ne može da dalje stoji na tom mjestu, jer je lijen i nema nikakove volje za rad. Kod njega kao i kod ovih drugih postoji mnogo grešaka, mnogo više od ostalih.**

**Prilikom operacije od 20-11. ov. god. isti je bio na dan prije same operacije obavješten da sakupi svoje ljudstvo iz svoje čete u 4 sata izjutra na dan same operacije, a on ne samo da nije obavjestio ljudstvo po na-**

**ređenju koje mu je naređeno, već se tog istoga dana sakrio i spavao u drugoj kući u kojoj nikada nije prije noćio. Komandant je bio pozvan od komandanta brigade radi njega samog i morao je da ide od kuće do kuće da sakuplja jednog po jednog borca. Što se tiče u pogledu tog mjesta na njegovo bi mjesto trebao doći GUNDELJ MILAN iz ŽITNICA, koji je stalno na tom položaju koji je marljiv i ima volje za rad. Za vodnika bi i dalje ostao JELIĆ UROŠ a za desetara bi došli u obzir KNEŽIC PETAR i KNEZIČ LUKA.**

**Predsjednik ovdašnjeg Odbora (Vaso Knežević) uopšte se ne drži poziva, koji mu je dodjeljen. Pošto je on izgubio nesretno desnu ruku dali su mu da Pret. Civ. Odbor, u 3. bataljonu, jer je on poznat među prvim dobrovoljcima iz Konjevrata i istakao se kao dobar borac i kao takvom dali su mu to povjereno mjesto da ga nagrade po zasluzi koju je zaslužio. I on kad je došao u svoje mjesto namjesto da služi primjerom ostalima pravi takve greške, koje kvare ne samo njega samog nego baca ljagu na čitavo selo. Najveća mu je mana ta, što je neovisan od ostalih predpostavljenih starešina i kao takav ne samo da ne izvršava naređenja nego radi što ga je volja i da zato nema odobrenja. Vrši pljačku i teroriše neovisno od komandanta tog bataljona kao da on za njega ne postoji ili da je on sva vlast. Protiv njega su svi borci kao i protiv njegova brata BOGOLJUBA koji je poput njega, i njihova bi želja bila da bi se uklonili oni iz Konjevrata, jer oni tvrde za sebe da su oni četnici dok ovi ostali nijesu. Ta su jedina dvojica koja vrše pljačku, od svih boraca iz Konjevrata i kad bi se njih sprečilo, pljačka bi bila sasvim utrgnuta u tom bataljonu.**

**Ja sam stvari izneo onako kako stoje i uglavnom naveo razloge, a tvoja je stvar da dalje postupiš i da rasčistiš ove stvari koje se moraju svakako likvidirati.**

**Konjevrate 4-III-1944.**
**Položaj**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Nacionalni Povjerenik**
**3 Bataljona**
**[Potpis nečitljiv]**

BROJ 553

## NAREDBA BR. 4. KOMANDANTA TREĆEG BATALJONA MOSEĆKE ČETNIČKE BRIGADE OD 7. OŽUJKA 1944. O POHVALI BORACA I RUKOVODILACA KOJI SU SE ISTAKLI U BORBAMA PROTIV PARTIZANA[1]

### N A R E D B A Br. 4.

### KOMANDANTA 3 BATALJONA MOSEĆKE BRIGADE 501. korpusa

**Za 7. marta, 1944. god.**

**I.**

**Na dan 17. februara 1944. god. prilikom napada partizana na Stab 3. bataljona Mosećke Brigade,[2] prilikom napada pokazali su se borci ovoga bataljona sa svojom hrabrošću i hladnokrvnošću i to: Komandir Štabske čete Višić Petar, i borci Štabske čete ovog bataljona: Kašić Luka, Širko Aleksandar, Knežić Petar, Olivari Josip i Brkić Srbobran.**

**Sa napred izloženog,**

**P O H V A L J U J E M .**

**Komandira Štapske čete 3. bataljona Višića Petra i borce iste čete 3. bataljona Kašića Luka, Širko Aleksandra, Knežić Petar, Olivari Josip i Brkić Srbobran.**

**II.**

**Na dan 17. februara isto je bio od strane partizana napadnut i položaj Gradina,[3] prilikom napada pokazao se sa svojom hrabrošću i umješnošću zamenik Komandanta 3. bataljona žan. narednik Tomo Knežić isti je tri puta jurišao na neprijateljski mitraljez, a u samom jurišanju teže je ranjen.**

**Sa napred izloženog**

**P O H V A L J U J E M**

**Zamenika Komandanta 3. bataljona žand. narednika Knežića Tomu, kao i sve ostale borce koji su se nalazili sa istim na položaju Gradina.**

1 Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, prijepis u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 37/4, k. 153.

2 i i 3 Vidi dok. br. 223, 540 i 544.

III.

**20. februara 1944. god. predviđena je operacija protiv partizana u Gornjem Danilu, Danilo Biranj i Danilo Kraljice,[4] a tom prilikom bio je određen za kurira za vaćanje veze na lijevom krilu na Sokolcu borac 2. čete 3. bataljona Vrljović Petar, prilikom vaćanja veze naišao je na neprijateljske patrole i iste su uspjele da ga uapse i razoružaju, a isti je istoga dana na veče uspio da pobjegne od neprijatelja.**

**Prilikom njegovoga bjegstva, kazao je tačno brojno stanje neprijatelja i naoružanje, kao i pravac kretanja i pronalaska neprijateljskog oružja jednoga teškoga bacača i jednoga lakoga bacača sa po par komada granata za tako dobro učinjeno djelo za četničku organizaciju i vojsku.**

**Sa napred izloženog**

**P O H V A L J U J E M**

**Borca 2. čete 3. bataljona Vrljovića Petra i da služi za primjer svim borcima ove brigade i da se i ostali ugledaju na njega, pored pohvale i isti je dobio i novčanu nagradu.**

**IV.**

**Primjetio sam pored svih Naredaba dobiveni od pretpostavljenih mi starešina i naređenja, da se u korijenu uguši pljačka i drumska razbojništva, pored svega toga još to rade pojedini borci, sa ovom naredbom upozoravam sve borce ovoga bataljona i podčinjene mi starešine, da ću ubuduće svakoga onoga ko iti najmanju sitnicu oduzme ma kome to bilo bez odobrenja i znanja potpisatoga sprovoditi lično u Stab Korpusa u Kosovo, a za viša djela suditi mu na licu mjesta.**

**V.**

**Primjetio sam na teritoriji ovoga bataljona da se skrivaju neki borci koji su određeni u Kosovo u leteću brigadu, a ubuduće da se to nebi dešavalo upozoravam sve Komandire i vodnike, da takove ljude odma poapse i sprovedu u Stab ovoga bataljona, ako nemožeju poapsiti odmah izvjestiti ovaj Stab, a ukoliko se budu u nekoga zadržavali i nalazili utočište isti vlasnik kuće biće kažnjen i sproveden u Stab Brigade u Žitnić, radi izdržavanja kazne.**

**Borci iz Štapske čete nesmiju ići na druge položaje i da tamo prave nerede i pucaju bez potrebno bez odobrenja podpisanoga ili njegovoga zamenika, a zato će mi lično odgovarati Komandiri četa da kontrolišu takove borce.**

4 Vidi dok. br. 187, napomenu 3 1 dok. br. 541 1 551.

VI.

**Borci, koji su bili dodeljeni za pojačanje 3. bataljonu pokazali su se disciplinovani, poslušni i držali su se čistoće sa napred izloženog molim da se i ubuduće ovakovi ljudi šalju, koji su svjesni svoje dužnosti, a ne da dođu i gledaju gdje će što da zdignu i opljačkaju, kao što se sa prvim desilo, koji su bili na ispomaganje pojačanju, koji su napravili niz pljački.**

**VII.**

**Primjetio sam da pojedinci borci idu u Šibenik samci i bez propusnica, a ubuduće da se to ne bi dešavalo. Naređujem da svaki borac mora imati propusnicu i kada idu u Šibenik da ne idu samci nego u gupi najmanje od 5 boraca, pošto se dešava da javno partizani napadaju u Šibeniku pojedince četnike.**

**VIII.**

**Primjetio sam i prijavljuju mi pojedine starešine da se borci slabo odazivaju na položaje i da su skroz nedisciplinovani i da uopšte ne pripoznaju starešine za starešine i svoje prepostavijene za svaku neposlušnost i neizvršenje naređenja svoji starešina biću prisiljen da takovim borcima ukinem sledovanje i da ji razoružajem i sprovodim u brigadu za izdržavanje kazne.**

**IX.**

**Primjetio sam zadnji dana da se mnogo troši municija bez ikakove potrebe, da se to ne bi dalje dešavalo upozoravam sve borce ovoga bataljona, da ću ubuduće najstrožije kažnjavati bez potrebnog trošenja municije, a sami će komandiri i vodnici voditi o tome strogog računa i svakog onoga, koji prekrši ovu naredbu da mi prijave.**

**X.**

**U štabu se primjećuje velika nečistoća, kao i u krugu oko toga štaba i to pada ljaga na same starješine, pa i na svakog borca. U buduće da se to nebi dalje dešavalo naređujem: svakog jutra će me komandir i dežurni obavjestiti da su prostorije očišćene, kao što će mi odgovarati ukoliko se primjeti ponovna nečistoća. Još ću kažnjavati svakog onoga kojeg se zatekne da u dvorištu pred školom ili pozadi škole čini nuždu, koja ne samo da kazuje nečistoću već može da nanese razne bolesti.**

**XI.**

**Pri djeljenju ručka i večere mora svaki borac da dođe lično, jer se u buduće neće izdavati djeci i ženama a u koliko je netko bolestan za njega će se moći predignuti njegova hrana. Ovo se naređuje radi toga što se pri djeljenju ručka kao i večere opazilo, da pojedini borci se loše izraža-**

vaju čemu daje ružan dojam i bezobraznost. Pri djeljenju jela mora biti prisutan Komandir Štapske čete ili dežurni.

Prednju naredbu pročitati pred strojem boraca a zato će mi strogo voditi računa ađutant ovoga bataljona da bude naredba pročitana i saopštena svima borcima 3. bataljona.

Dostavljeno:

Komandantu Mosećke Brigade.
Komandantu Položaja Krka.

KOMANDANT, polic. zv.
*Petar M. Kašić*

Pečat:
Četnički Bataljon
KONJEVRATE

BROJ 554

## IZVJEŠTAJ ŠTABA 502. KORPUSA OD 9. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O BORBAMA PROTIV PARTIZANA U PLAVNOM[1]

STAB 502. KORPUSA
**9/111**

Položaj

**KOMANDANTU DINARSKE OBLASTI**

**Situacija na teritoriji ovog korpusa je sledeća:**

**U Strmici svakoga dana krstare naši izviđački delovi, jačih partizanskih snaga na ovom otseku se ne primećuje. Njihove patrole već duže vremena ne smeju u opšte da siđu u Strmicu.**

**Partizana ima nešto u Pećima i u Bos. Grahovu i to su samo odredi, koji su tučeni nekoliko puta u Plavnu i Strmici.**

**Noću 7/8. mart neprijatelj je sa jednim ličkim odredom oko 4 časova prodro preko Konjske Glave u s. Plavno. I napao je na naše posade u s. Đurićima i Kurajicama. Neprijatelj je bio jačine oko 200 boraca, većinom su bili srbi ličani i bosanci. Posle dvočasovne borbe neprijatelj je ostupio preko Konjske Glave. Borbu su vodili samo Plavanjci i u istoj imali su sledeće gubitke. 1 poginuo Simo Đurić, partizani su sa sobom odveli: Đuro Grubar, Jovo Grubar, Stevo Grubar, Mićo Grubar. Kod neprijatelja bilo je velikih gubitaka, samo broj njihov nije još poznat. Svakako da su gubici veliki jer partizani su bili primorani na povlačenje, opljačkavši samo jednu kravu. Plavno sada vodi najžešće borbe i u ovim borbama gubi**

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 39/4, k. 153.**

**svoje najbolje ljude a najslabije je naoružano. Od automatskog oružja imaju ispravan samo jedan puško mitraljez, grčki puško mitraljez ne može se upotrebiti pošto za istoga nema municije. U koliko bi imalo oružja molim da se isto dodeli što pre za Plavno i to prvenstveno automatsko oružje.**

**Golubićki bataljon drži Golubić, moral kod istog je odličan.**

**Bataljon Vrelo, drži Vrelo, kod istoga disciplina je znatno bolja nego što je bila ranije.**

**Kod Otonskog bataljona situacija je dobra jer se ne primjećuju u blizini partizani. Moral i disciplina kod istog su dobri. Komandant ovog bataljona izvestio me je da četnici u Zrmanji i odred Maričev sede u društvu sa partizanskim odbornicima i da zajednički jedu i piju i vesele se, kao da se sa partizanima ne vodi borba. Ovakav postupak negativno utiče na ostale borce.**

**Pađenski bataljon, situacija je povoljna, disciplina i moral kod jedinice su dobri.**

**Bataljon Zagrović, stanje još nedovoljno sređeno.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Komandant kapetan,**
*Živad. Đ. Mladenović,* **v. r.**

**(M. P.)**

BROJ 555

## PREGLED I BROJNO STANJE ČETNIČKIH JEDINICA POD RUKOVODSTVOM ČETNIČKE KOMANDE U ŠIBENIKU NA DAN 10. OŽUJKA 1944.[1]

### PREGLED

**brojnog stanja četnika iz sastava Četničke komande u Šibeniku, četničkog odreda Konjevrate, četničkih jedinica u Skradinu i četničke posade Krka, za prijem dodatka u novcu za vreme od 11. do 20. III. 1944. god.**

| | |
|---|---|
| **Četnička komanda u Šibeniku** | **21**[2] |
| **Četnički odred Konjevrate** | **130**[3] |
| **Četničke jedinice u Skradinu** | **407**[4] |
| **Skradinski odred** | **68** |
| **Sonkovački odred** | **89** |
| **Bukovački odred** | **29** |

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 1/5—16, 245.

| | | |
|---|---|---|
| **Zlatiborski odred** | | **33** |
| **Odred vojvode »Birčanina«** | | **26** |
| **Plastovo Bratiškovački odred** | | **62** |
| **Veleglavarski odred** | | **55** |
| **Terenski radnici u Velikoj Glavi, Sonkoviću, Plastovu, Bratiškovcima, Đevrskama i Varivodama** | | **45** |
| | **Svega:** | **407** |
| **Četnička posada Krka** | | **87**[3] |
| | **Ukupno:** | **645** |

**Šibenik, 10. marta 1944. godine**

**Zast. Komandanta, kapetan:**
*Franc S. Kovač,* **v. r.**

BROJ 556

## IZVJEŠTAJ ŠTABA 502. KORPUSA OD 16. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O NAPANU PARTIZANA NA STRMICU I PLAVNO[1]

STAB 502. KORPUSA
Pov. 30
16. III 1944.
Položaj

Komandantu Dinarske Oblasti.

Na dan 12 ovoga mjeseca naše trupe imale su sledeći raspored: u toku noći 11/12. upućene su zasede u Strmicu, da bi se sprečila pljačka pojedinim neprijateljskim odelenjima. U zasedi je bilo 20 ljudi Strmičkog bataljona sa 4 puško-mitraljeza. Golubićski bataljon i štabska četa u Golubiću, Plavanjska četa u Plavnu, Radljevačka četa u Radljevcu, Otonjski bataljon u Otonu za zaštitu Otona i na odmoru od operacija u Bukovici, Zagrovićski bataljon u Zagroviću i bataljon Vrelo u Vrelu.

12-og, zorom, neprijatelj je prodro u Strmicu sa Grahovsko-Peuljskim odredom, pod komandom Race Spire. Naše zasede su bile kod Ciglane. Neprijatelj je nastupao preko Račanske Glavice i preko Seva. Kako je neprijatelj bio nadmoćniji to naše zasede nisu ni otvarale vatru, već su se pritajile, a to im je omogućila velika mećava, tako da se nije ništa videlo. Odmah čim su izvešteni o napadu krenuli su Golubićski bataljon i obla-

**2, 3, 4 i 5 Zbir ovih brojeva pokazuje ukupno brojno stanje 645 četnika.**

**1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 43/4, k. 153.**

**sna stabska četa u Strmicu. U napadu su uspjeli da neprijatelja protjeraju iz Strmice, tako da je isti ostupio za Grahovo. U ovim borbama** neprijatelj **je imao 2 mrtva i 5 ranjenih, naših gubitaka nije bilo.**

**U isto vreme neprijatelj je preko Plavna napao plavanjske četnike, neprijatelj je uspeo iste skoro da opkoli, samo zahvaljujući njihovom dovitljivošću uspeli su da se izvuku u Radljevac posle kraće borbe. Neprijatelj je iste gonio i tako reći na njihovim leđima izbio na Plješevicu. U Radljevcu su produžene do uveče borbe. Odmah je izvešten Otonjski bataljon i isti je izbio na Gradinu, oko 10 časova, ali neprijatelj je već uspeo da uđe u Radljevac. Naše trupe do mraka ovoga dana bile su bačene na sledeće položaje i pored žestokih protivnapada : Međeđak, Glavicu Kovačevića, zaseok Pašića, Sarića Gaj.**

**U toku noći 12/13. izdato je naređenje, za protiv napad na neprijatelja koji je držao Radljevac i Plavno u sledećem rasporedu: desna kolona Golubićski bataljon i bataljon Vrelo pravac napada, Golubićski bataljon pravcem Kurelj—crkva Plavanjska, bataljon Vrelo pravcem Starčevo—Brdo Gradina. Srednja kolona pravcem: Strmički bataljon Kablari—Crni Vrh—Plješevica—Plavno. Zagrovićski bataljon pravcem Zagrović—Radljevac—Plješevica—Plavno. Radljevačka četa pravcem Medveđak—Radljevac—Plješevica—Plavno. Leva kolona sastava: Otonjski bataljon, Plavanjska četa, Pribudićska četa i Pađenski bataljon pravcem, Kita—Crni Vrh i dalje.**

**U momentu napada neprijatelj je imao sledeći raspored: na Crnom Vrhu jednu desetinu, na Gradini Plavanjskoj jednu četu sa 3 puško-mitraljeza i jednom Bredom, kod crkve jedan bataljon od 250 ljudi, u Radljevcu 500 ljudi, na Kiti jedan bataljon zvani »Hadžija«. Ostale snage neprijateljske bile su raspoređene po Plavnu.**

**Napad se je razvijao po sledećem: desna kolona je uspela da uzme Starčevo Brdo i Kurelj bez borbe, dalje nastupanje produženo je bez borbe, u tom vremenu primećene su na Plješevici velike kolone, tako da se poverovalo da to već naši nastupaju preko Plješevice, te su bataljon Vrelo i Golubićski bataljon produžili nastupanje, jer se verovalo da neprijatelja u Plavnu nema, međutim kada je bataljon Vrelo podišao na 200 metara ispred Gradine, neprijatelj je otvorio paklenu vatru iz automatskog oružja iz strojnica toliko da je ovaj bataljon bio prikovan, pa nije mogao ni napred ni nazad. Golubićski bataljon kada je došao do iznad crkve na njega je otvorena takođe jaka vatra i neprijatelj je vršio strašne protiv napade, jer je u selu Bursaću bio neki viši štab.**

**Neprijatelj je sa Gradine i od pravca crkve vršio protiv napade, sve dok nije uspio pred mrak da odbaci Golubićski bataljon i bataljon Vrelo. Kad su naše trupe potpale pod jaku vatru, odmah je upućena štabska četa Golubićskog bataljona preko Došnice da se sa ove strane izvrši napad. Ista je uspela da napadne iste sa šarcem i malim bacačem, da izbaci neprijatelja sa Gradine i nanese mu ogromne gubitke. Ovo je bilo oko 18 časova, u tom vremenu je krenula oblasna štabska četa, koja je stvarno u najvećoj brzini izišla na Starčevo Brdo i zaštitila povlačenje golubićske štabne čete. Štabska četa nije učestvovala u borbi, ali je ipak stigla u pomoć neverovatno brzo.**

**Strmički bataljon rano u jutro uzeo je Crni Vrh bez borbe, jer se neprijatelj povukao bez odpora, isti je dopro do Plješevice, ali dalje nije mogao, jer je neprijatelj bio utvrđen na Plješevici.**

Tukao je Radljevac mitraljezima, ali da je bilo više inicijative i da je izvršen napad u pravcu Radljevca kako je neprijatelj bio zbunjen njegovom pojavom mogao je napraviti čudo.

**Žagrovićski bataljon došao je do groblja Miljevića i odatle nije dalje produžio nastupanje. Radljevačka četa ušla je u Radljevac, ali nije izvršila naređenje Aćima Kneževića da izađe na Plješevicu, te na levom krilu nije se znàlo da je Plješevica pala. Levo krilo uspelo je podpomognuto sa jednim teškim bacačem da zauzme Kitu. Po padu Kite i Gradine neprijatelj je u mraku preduzeo povlačenje, ma da je na pravcu Crkva—Kurelj prešao u nastupanje. Borbu je prekinuo mrak tako da se nisu znali rezultati borbe u potpunosti. Noć je neprijatelj iskoristio za povlačenje i povukao se još u toku noći preko Crnih Potoka za Bosnu.**

**O neprijatelju imam sledeće podatke: da je bila prva lička udarna brigada, da je bio jedan muslimanski bataljon, da je bio jedan školjarski bataljon, i da je bio jedan bataljon interniraca, Italijana čak iz Istre. Ukupna snaga neprijatelja cijeni se na 1.500—2000 ljudi. Neprijateljska je vojska bila dobro obučena, svi su imali nove cipele, naoružanje je bilo u glavnom strojnice i automatsko oružje, prema levoj koloni upotrebio je neprijatelj 2 teška bacača. Isti su direktno iz Drvara upućeni u Plavno, naoružani su većinom engleskim bombama. Na čukama stoje kao i naši borci, uopšte ne otvaraju vatru, sem kad se dođe na 150—200 metara i to samo iz automatskog oruđa i strojnicama. Po njihovom ponašanju vidi se da su strašno podcenjivali naše jedinice zato su imali strašne gubitke. Oni su smatrali da su ih pored četnika i Nemci napadali, međutim od Njemaca bila je samo jedna desetina.**

**U toku noći 12/13 neprijatelj je napao na bataljon Zagrović, ali su tu spasili situaciju Strmičani, a naročito komandant bataljona Matijaš Vaskan sa svojim puško-mitraljezom. Borba je bila kratka i bez velike vatre, jer su se partizani povukli čim je otvorna na njih vatra iz puško-mitraljeza.**

**U ovoj borbi Plavanjci su zarobili jedan puško-mitraljez »Brno«. Gubitci na našoj strani: poginuo je 1 borac, Tintor Tode, ranjenih nije bilo niti zarobljeni osim Bajić Steve. Partizani su streljali Miljevića Glišu iz Radljevca i ženu mu, isti su uhvaćeni u kući i streljani.**

**Gubici neprijatelja ukupno: 34 mrtva, 47 ranjenih, zarobljenih nema. Ovi podaci su po izjavi meštana.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Komandant kapetan,**
***Zivad. Đ. Mladenović,* v. r.**

**(M. P.)**

## BROJ 557

## PLAN O REORGANIZACIJI I RASPOREDU SKRADINSKE ČETNIČKE BRIGADE 17. OŽUJKA 1944 GODINE[1]

**Br. 1/44.**

**Plan o rasporedu i uspostavi četničke brigade Skradin.**

**I.**

**Pošto braća četnici zlatiborskog odreda,[2] kao i splitsko-šibenskog bataljona[3] napuštaju rejon ove brigade a prema najnovijem rasporedu nije još stigao novoodređeni komandant ove brigade to, uviđajući današnje teške prilike kao i to da bi se mogla održati potrebita disciplina kod novomobilisanog ljudstva ove brigade, niže potpisani članovi bili su prisiljeni da se danas sastanu i da izvrše sljedeći raspored:**

**II.**

**Na području ove brigade uspostavljaju se 2 bataljona i 6 četa od kojih jedna leteća. Sjedište će četa biti: Četa Skradin-Gračac sa sjedištem u Sonkoviću, Četa Sonković sa sjedištem u Sonkoviću, Bukovačka četa sa sjedištem u Bribiru, četa Plastovo-Bratiškovci sa sjedištem u Bratiškovcima, četa Velika Glava sa sjedištem u Velikoj Glavi. Sjedište leteće čete se ne određuje ali će ista službu obavljati prema ukazanoj potrebi i s tim da bude stalno na terenu kod koje bilo od napred navedenih četa. Sem ovih navedenih jedinica uspostavlja se gradska straža u jačini od 20 ljudi koja će pored ostale dužnosti vršiti i stražarsku službu na obali i to po danu i noći.**

**III.**

**Sjedište bataljona biće: I. bataljon u Sonkoviću a drugi u Bratiškovcima.**

**IV.**

**Rejon ove brigade obuhvata sela prema ranije određenom planu. Gornje jedinice vršiće službu i održavati javnu bezbjednost samo na području ove brigade a to s razloga što si ne raspolaže s dovoljnim brojem automatskog oružja i dovoljnim brojem ljudstva. Osim leteće čete koja može prelaziti izvan gornjeg rejona kad joj se ukaže potreba radi akcija.**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 45/4, k. 153.

2 Vidi dok. br. 521 i 560.

**V.**

**Dužnost komandanta vršiće pretsjednik četničke organizacije Ignjatije Ležajić.**

**Za komandanta operativnih jedinica peš. narednika Dragoljuba Nedovića.**

**Za komandanta I. bataljona peš. nared. Dragoljuba Nedovića.**

**Za komandanta II. bataljona mor. nared. Gojka Zjalića.**

**Za komandira čete Skradin-Gračac nared. Jovana Vagi ča, a zamj. mor. narednika Luku Gnjatovića.**

**Za komandira čete Sonković žand. nared. Nikolu Svitlicu, a zamj. čet. Nikolu Dragovića.**

**Za komandira Bukovačke čete čet. Milu Gajića.**

**Za Komandira čete Plastovo-Bratiškovci čet. Stevana Zelića.**

**Za Komandira čete Velika Glava peš. nared. Antonija Sanorka.**

**Za komandira leteće čete čet. Dušana Ilića.**

**Za Komandira Gradske straže vazd. nared. Srđu Dobrotu.**

**Za intendanta slagališta za ishranu četnika Stevana Dragišića, zamjenika čet. Damjana Svitlicu.**

**Za sudskog islednika brata Nikolu Rainovića, a zamjenika žand. nared. Franca Zora.**

**Prednji raspored su izvršili niže potpusani članovi :**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**17. marta 1944.**
**u Skradinu**

**1. Predsjednik čet. odbora *Ležajić,* s. r.**
**2. Nacionalni povjerenik**
**3. Kom. II. bataljona *Gojko Zjalić,* s. r.**

BROJ 558

## IZVEŠTAJ ANTE KOVAČA IZ SKRADINA OD 18. OŽUJKA 1944. FRANCU KOVAČU O STANJU U ČETNIČKIM REDOVIMA[1]

**Skradin 18-111-44**

**Kapetanu Jugoslavenske Ratne Mornarice Francu Kovaču**

**Pregled situacije od Vašeg osustva**

**Situacija u Skradinu poslije Vašeg odlaska je očajna. Brat Relja[2] kao bolestan čovjek nije u stanju da išta radi, a baš danas je otputovao u Knin, gdje će ostati u bolnici.**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 49/4, k. 153.

**Zlatiborci[3] i Splićani[4] se spremaju za odlazak, ovdje nema nikog pametnog da bi nešto dobra napravio. Nacionalni povjerenik i ja stojimo po strani samo čekajući Vas.**

**Brat Ležajić se u sve dira, a njegova sposobnost Vama je dobro poznata. Kod svih ljudi opaža se revolt proti njega. On je izveo dvije operacije s Njemcima a da brata Relju nije obavjestio. Jedna operacija je bila prema Bilicama a druga prema Čistoj M. U tim akcijama izgubili smo dva čovjeka i to jednog u Bilicama a drugoga u Čistoj M. Brat Ležajić je svoju kuću pretvorio u magazin i radi toga je došlo do svađe i umalo da nije izgubio glavu.**

**Vi kao komandant ove brigade postavili ste rez. p. por. brata Metlićića za glavnog intendanta pomenute brigade, a brat Ležajić je u pratnji nekoliko četnika rodom iz Skradina i zatražio od brata Metličića da mu preda magazin. Ovaj ga je upitao po čijem naređenju! A brat Ležajić mu odgovara po mom. Brat Metličić imajući u vidu opću stvar odmah mu je predao.**

**Brat Ležaić je postao previše drzak prema okaljenim borcima, tako da im govori da su mu suvišni i jednostavno radi na tome da ih istjera.**

**On sam ide kod Njemaca radi kako hoće a da nikoga ne pita. Njemcima se prestavlja kao komandant. Dakle kako vidite situacija je očajna. Ja Vas molim ako imate namjeru da dođete, dođite, jer će biti slabo.**

**Ovo pismo neka bude samo za vas.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Vaš odani suradnik**
***Kovač Ante***

BROJ 559

## IZVJEŠTAJ ŠTABA 502. KORPUSA OD 20. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O NAPADU PARTIZANA NA OTONSKI BATALJON U OTONU[1]

STAB 502. KORPUSA
**SI.**
**20/111**
Položaj

**Komandantu Dinarske Oblasti.**

**Noću 18/19. marta neprijatelj je napao na položaje Otonskog bataljona.[2] Otonski bataljon je izdržao napad i odbio je neprijatelja. U ovoj borbi Otonski bataljon je imao 9 ranjenih, od tih 4 teško a 5 lakše ranje-**

2 Relja Rajković
3 i 4 Vidi dok. br. 557, napomenu 2 i 3.

1 Prijepis originala (tipkan r.a pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 2/5, k. 153.

**nih. Neprijatelj je imao 40 mrtvih, od tih 15 je pronađeno na terenu a 25 je izneseno i sahranjeno u Plavnu. Otonski bataljon je od juče na odmoru a njegove položaje drži Pađenski bataljon.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Komandant kapetan,**
***Živad. Đ. Mladenović,* v. r.**

BROJ 560

## PISMO NIKE SVETLICE IZ SONKOVIĆA OD 20. OŽUJKA 1944. KAPETANU FRANCU KOVAČU U POVODU ODLASKA ZLATIBORSKOG ČETNIČKOG ODREDA IZ SKRADINA ZA KNIN[1]

**Gospodine Kapetane!**

**18 ovog mjeseca Zlatiborci sa Đedom[2] su napustili Skradin i otišli za Knin.[3] Prigodom njihova odlaska sobom su odnijeli sve automatsko oružje kao pikavce, lake i teške mitraljeze, te bacač, tako da je i pored ostalih nedostataka sada oskudica i u pogledu automatskog oružja. Sem toga odnijeli su i oba četnička štambilja tako je i bez njih sada se ostalo. Od ostalog preduzeto je sve da se bar očuva što je do sada učinjeno.**

**Da bi se ipak moglo ovim putem i dalje ići u ovom nesretnom narodu bar u nekoliko pomoći molim Vas da i Vi od Vaše strane se zauzmete za ovu stvar, t. j. da bi se došlo do što automatskog oružja i najpotrebnijeg ljudstva. Vaš dolazak je također neophodno potreban ili koga Vi odredite, jer bez vojne organizacije nema ništa.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**20 marta 1944 godine**
**u Sonkoviću**

**Vaš**
***Niko Svetlica***

**2 Vidi dok. br. 565.**

**1 Prijepis originala ftiokan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 4/5, k. 153.**

**2 Radomir Đekić-Đedo**

**3 Vidi dok. br. 521.**

BROJ 561

## NAREĐENJE ŠTABA DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI OD 21. OŽUJKA 1944. O POSTAVLJANJU KAPETANA FRANCA KOVAČA ZA KOMANDANTA SKRADINSKE BRIGADE[1]

ŠTAB
DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI
O. broj 7.
**21. marta 1944. god.**
POLOŽAJ

**KOMANDANTU SKRADINSKE BRIGADE KAPETANU KOVAČU**

**Naređuje se kapetanu Kovaču da nastupi na dužnost.**

**Pošto su prestali uzroci zbog kojih se komandant ustezao da primi dužnost koja mu je poverena, naredbom ovog Štaba Pov. br. 6 od 7. februara o. g., to se NAREĐUJE tome komandantu da odmah pođe u Skradin te da primi dužnost koja mu je gornjom naredbom poverena.**

**Ova komanda jasno uviđa potrebu jednog sposobnog četničkog faktora u Šibeniku ali je stvaranje i učvršćivanje četničke organizacije na prvom mestu. Neka taj komandant nastoji da predloži jedno podesno lice koje bi moglo da korisno posluži u Šibeniku za vezu sa nemačkom komandom te koje bi svesrdno zastupalo interese pred Nemcima, pa makar to i ne vojno lice. Taj komandant bi takođe imao za dužnost da svremena na vreme lično održava vezu i sa nemačkom komandom u Šibeniku, kada god to interesi službe budu zahtevali.**

**Zlatiborski odred napustio je Skradin, kao i njihov komandant, a ostatak boraca Splitsko-Šibenskog bataljona zadržat je još do dolaska na dužnost toga komandanta, koji će imati za dužnost da ih podvrgne pod svoju komandu, te da ih natera na disciplinu i poslušnost. Ako bi se u tome uspelo oni bi bili potrebni u Skradinu i ako se u tome ne uspe, onda će taj komandant izdejstvovati kod nemačke komande da se oni prebace kao pojačanje četničkog garnizona u Kistanjama, te izdejstvovati prebacivanje hrane za njih za Kistanje i izvestiti ovu komandu da im izda naređenje za prebacivanje u Kistanje.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**(M. P.)**

**P. Z.**
**Komandanta kapetan**
***Nov.*[2] *R. Mijović*, v. r.**

1 **Prijepis originala (tipkan na** pisaćem **stroju, ćirilicom)** u Arhivu vojnoistorijskog **instituta, arhiva četnička, reg. br. 5/5, k. 153.**
2 Novak

BROJ 562

## NAREĐENJE KOMANDANTA DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI OD 21. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU SKRADINSKE BRIGADE KOJIM SE SPLITSKO-SIBENSKI BATALJON U SKRADINU STAVLJA POD NJEGOVU KOMANDU[1]

Stab
**Dinarske četničke oblasti**
**O. br. 5.**
**21. marta 1944. godine**
**Položaj**

**KOMANDANTU SKRADINSKE BRIGADE.**

**Ova komanda ima podataka i izveštaja da borci Splitsko-Šibenskog bataljona koji se nalaze još u Skradinu ne izvršavaju naređenja svojih pretpostavljenih starešina. Oni su zaboravili na svetu dužnost kojoj su se posvetili za dobro Kralja i Otadžbine. Oni smatraju da sačinjavaju jednu posebnu grupu koja može i treba da radi samostalno onako kako im izgleda lakše. Ovo se neće i nemože dozvoliti.**

**Na osnovu prednjeg**

**N A R E Đ U J E M :**

**Da se svi borci iz Splitsko-Šibenskog bataljona koji se nalaze u Skradinu stave pod komandu komandanta Skradinske brigade.**

**Da svi borci pomenutog bataljona imaju da izvršavaju bezuslovno sva naređenja komandanta Skradinske brigade.**

**Za svako ma i najmanje neizvršenje naređenja biće stavljeni pred preki vojno četnički sud Skradinske brigade a po potrebi pred VOJNO--KRIVICNI SUD DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI u Kosovu.**

**Komandant Skradinske brigade će prema svakom onom koji se ma u čemu ogreši o pravila naše četničke organizacije odmah preduzimati najstrožije zakonske mere kako je i gore napomenuto i naređeno. Mi smo vojska i četnička pravila nam moraju biti najveća svetinja.**

**Ovo naređenje će pročitati pred strojem svima sakupljenima borcima sadašnji zastupnik komandanta Skradinske brigade brat Ležajić Gnjatije a isto tako će ga i na isti način saopštiti i novo određeni komandant Skradinske brigade kapetan Kovač Franc prilikom prijema dužnosti.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**(M. P.)**

**STAB DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI**
**KOMANDANT VOJVODA**
**M.**[2] *Đujić,* **v. r.**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 1/5—16, k. 245.
2 Momčilo

BROJ 563

## IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 502. ČETNIČKOG KORPUSA OD 21. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O RASPOREDU JEDINICA NOVJ I NJEMAČKOJ POMOCI PRI POKUŠAJU DA ZAUZMU PLAVNO[1]

ŠTAB 502. KORPUSA
Pov. **br.** si.
21. III 1944.
Položaj

**Komandantu Dinarske Oblasti**

**Juče su sve jedinice vršile izviđanja svaka na svom pravcu i dostavile su izveštaje, koji se poklapaju i glase:**

**Da se u Plavnu nalazi cela 6. partizanska divizija,[2] jačine oko 4000 ljudi. Isti drže položaje: Orlovicu—Plješevicu—Plavanjsku i Kitu Cukovića. U Radljevcu ulaze samo radi pljačke. Noćas nisu nigde izvršili nanad. Tražio sam od svih pomoć ali nevredi ništa. Niko neće da da ništa. Njemačka komanda daje mi u pomoć Bosance, a njih je teško krenuti sa mesta. Nemoguće.**

**Na dan 19. ov. meseca preduzeo sam operaciju sa jedincama ovog korpusa, tada je trebala da dođe i Bosanska Grahovska brigada, ali komandant mi [je] odgovorio da nema municije. Svakako je da ima mnogo više municije od mene. Sa ovim jedinicama koje imam odlučio sam se na odbranu, jer ih ja sam ne mogu isterati iz Plavna, a i sa municijom ide vrlo teško. Ako preko dana utrošim municiju onda nemam čime da dočekam noć.**

**Cvjetičanin[3] je potpuno upoznat sa situacijom.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**Komandant — kapetan**
***Zivad. Đ. Mladenović,*** **v. r.**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 7/5, k. 153.

2 Vidi dok. br. 565.

3 Milan

BROJ 564

## IZVJEŠTAJ ČETNIČKE KOMANDE KISTANJE OD 21. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O SURADNJI ČETNIKA I NIJEMACA[1]

ČETNIČKA KOMANDA
Br. SI.
KISTANJE

**KOMANDANTU DINARSKE DIVIZIJSKE OBLASTI**

K o s o v o

**Dana 30. o. m.[2] stupio sam na svoju dužnost na koju sam određen od strane Dinarske Divizijske Oblasti za mesto Kistanje, i našao sam stanje sledeće: Odred četnika od 27 boraca sa privremenim starešinom narednikom bratom Kostičem Lukom, njemačka jačina do oko 180 ljudi.[8] Građani većina gleda naše borce krivim okom, računajući valjda na naš minimum.**

**Danas sam bio izvešten od strane Njemačke Komande da je sva vojska Njemačka spremna na pokret u pravcu nepoznatom, te sam naredio bratu Kostiću da on sa našim četnicima bude također spreman za pokret, iz razloga da svoje ljude nebi ostavio na milost i nemilost blitvara. Pokret je trebao da bude u pravcu Bribira gde bih sačekali poslatog vam kurira za daljna naređenja Te Oblasti. Kako je iznenada obustavljen Njemački pokret obustavili smo i mi naš.**

**Kako stoji pretpostavka da bi Njemačka Komanda mogla napustiti Kistanje i u ma koje doba noći, te bi tako došli u pitanje životi naših boraca i njihovih porodica, moli se Ta Oblast da situaciju Kistanja uzme kao najozbiljniju i najhitnije izvoli uputiti određenog Komandanta sa najpotrebnijim brojem ljudstva kako nebi i po treći put dali mogućnost blitvarima da nas otrcavaju i istim podacima ubijaju i nadalje duh naših već popravlajućih sela.**

**Nadam se da će Ta Oblast uvideti hitnu nužnost gore navedenog.**

**SA VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**21 — III — 44 g.**

***Gnjatović Sava,* v. r.**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 8/5, k. 153.

2 Omaška. Dokumenat je pisan 21. ožujka.

3 Tada su u Kistanjama bili dijelovi Prvog puka »Brandenburg«.

4 Misli se na Primorce

BROJ 565

## IZVJEŠTAJ ŠTABA 502. KORPUSA OD 21. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O NAPADU PARTIZANA NA PLAVNO I OTON[1]

STAB 502. KORPUSA
**SI.**
21. III 1944
Položaj

**Komandantu Dinarske Oblasti**

**Na dan 18. ovog meseca neprijatelj je prodro u Plavno oko 12 časova i uspeo je da zauzme Bender i prešao je u nastupanje pravcem Oton.[2] Neprijatelj je nastupio sa sledećim jedinicama: 1. i 2. ličkom brigadom, Oreškovića brigadom, Grahovsko-Peuljskim odredom i bataljon Stojana Matica. Plavanjski bataljon je se povukao sa Plavanjskom četom u Golubić, a sa Radljevačkom četom u Gornjem Zagroviću. Otonski bataljon je poseo položaj kod kuće i škola u Otonu. Oko 19 časova 18. ov. meseca neprijatelj je napao na položaje Otonskog bataljona sa svih strana. Neprijatelj je napao na Otonski bataljon sa dve brigade i sa tri teška bacača. Borba je trajala oko 5 časova 19. ov. meseca. Neprijatelj je jurišao u toku noći pet puta. Svaki je juriš vršen sa svežim trupama. Neprijatelj je tukao sa teškim bacačima na položaje Otonskog bataljona.**

**Otonski bataljon izdržao je sam borbu, nije bio pomagan sa ničije strane.**

**U ovoj borbi Otonski bataljon je imao 9 ranjenih.**

**Gubitci neprijateljski su sledeći: 40 mrtvih, 50 ranjenih, zarobljena 4 partizana i isti su likvidirani na licu mesta. U materijalu: zarobljen je jedan puško-mitraljez, italijanski, 19 pušaka i 11 engleskih bombi i jednoga konja.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**(M. P.)**

**Komandant — kapetan,**
***Živad. Đ. Mladenović,*** **s. r.**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 9/5, k. 153.

2 Vidi dok. br. 559.

BROJ 566

## IZVJEŠTAJ KOMANDANTA 502. KORPUSA OD 23. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOVJ KOD KNINA[1]

STAB 502. KORPUSA
Br. 43
23/111 — 1944.
Položaj

**Komandantu Dinarske Oblasti.**

**Prema Vašem naređenju preduzeta je operacija za čišćenje Plavna,[2] u sledećem rasporedu: desna kolona Golubićski bataljon, plavanjska četa, grahovska brigada i drvarska brigada pravac Starčevo Brdo—Orlovica i dalje prema Samarici i Gologlavu. Stim da grahovska i drvarska brigada napadaju na Gradinu ka plavanjskoj Crkvi, a ostale jedinice da guraju preko Orlovice i dalje.**

**Srednja kolona: strmički, žagrovićski bataljon i Oblasna štabska četa, pravcem Žagrović—Radljevac—Plješevica—Plavno, istom je pridodata i Radljevačka četa. Strmički bataljon i Oblasna četa pravcem: Crni Vrh——PI j eševica—Plavno.**

**Leva kolona : otonski i pađenski bataljon pravcem, Otonska Gradina—•—Bender—Kita Čupkovića—Crni Vrh.**

**Bataljon »Vrelo«, da osigura sa 30 boraca i 3 puškomitraljeza, Plješevicu Golibšsku. Stabska četa je imala da isturi dva puško-mitraljeza na Balandžu, da zatvori pravac ka Strmici.**

**Po prednjem je planu operacija izvođena, u samom izvođenju kada su trupe bile izašle ka Starčevom Brdu, neprijatelj je nastupao ka istom i to iz Strmice. Neprijatelj je bacio u Strmicu oko 400 boraca, da uđe u Golubić kada naše snage budu angažovane borbom u Plavnu, da nas napadne sa leđa. Međutim u susretnoj borbi na Starčevom Brdu i Kurelju bataljon golubićski je uspeo da razbije neprijatelja ručnim bombama, tako da je neprijatelj na terenu ostavio 4 mrtva, 5 zarobljenih, a ostali su ostupali u panici. Oblasna štabska četa je suzbila neprijatelja koji je došao do Kapelice, u samom Golubiću odmah je uzeta Betina i Bolandža, pa je tako neprijatelj prognan do Cerovca. Potučeni neprijatelj se povukao ka Zaseoku. Sa ovim je onemogućeno neprijatelju da nas napadne sa leđa. Kada je golubišski bataljon i plavanjska četa zauzela Kurelj, prešli su u nastupanje ka Plavnu, tu je opet došlo do susretne borbe, sa jednim neprijateljskim vodom koji je potučen i dao se u bekstvo. Strmički bataljon je izbio na Plješevicu i otvorio je vatru na neprijatelja na**

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 17/5, k. 153.

2 Vidi dok. br. 563 i 567.

**Gradini koju je branilo 60 Rusa.[3] Isti su se bili već pomešali sa Plavanjcima koji su napadali na Gradinu. Isti su se odmah dali u bekstvo. Tada su se videle velike neprijateljske kolone koje su ostupale preko Raštela i Gologlava. U ostupanju naše su ih jedinice sa Orlovice tukle i sa Samarice jakom vatrom. Posle ovoga naše su jedinice nastupale prema selu Opačići. Pošto je već bilo sumračno, to je neprijatelj iskoristio i napao naše jedinice koje su ostupale. Napad je odbijen sa 6 puško-mitraljeza i jednim šarcem. Cim je prišla noć naše su se jedinice povukle. Grahovska je brigada izašla do Grede, i tu je ostala celog dana, a drvarska je brigada izašla na Crni Vrh.**

**Naših gubitaka nije bilo, neprijateljski gubici u ljudstvu: 4 mrtva, 5 zarobljenih i 7 ranjenih. U materijalu: zarobljen 1 puško-mitraljez »Breda« i 12 pušaka. Ovi su gubici neprijateljski sigurno tačni. Ove im je gubitke naneo golubićki bataljon. Pađenski i otonski bataljon vodili su 21. ov. meseca borbe sa Nemcima,[4] na Kiti Cupkovića i Plješevici, pa su isti bili premoreni.**

**Bataljon »Vrelo« izašao je na Plješevicu, baš kada je primećen napad na Golubić on se naglo povukao pucajući i time je poremetio celi plan napada. Neprijatelj je imao nameru da nas upusti u Plavno i tako da nas napadne sa svih strana, međutim neprijatelj je bio tučen i tako nije mogao da ostvari svoj plan.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**(M. P.)**

**Komandant, kapetan,**
*Živorad Đ. Mladenović,* **v. r.**

BROJ 567

## IZVJEŠTAJ ŠTABA 502. KORPUSA OD 23. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O BORBAMA U STRMICI I PLAVNU[1]

STAB 502. KORPUSA
**SI.**
23/111 1944.
**Položaj**

**Komandantu Dinarske Oblasti**

**Na dan 22. ov. meseca neprijatelj je bio izbačen iz Strmice i iz Plavna.[2] U toku noći 22/23. marta u Plavno je opet došao jedan neprijateljski**

3 Redakcija nije utvrdila o kakvoj je jedinici riječ.
4 Dijelovi Prvog puka »Brandenburg«.
1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 3/1, k. 154.
2 Vidi dok. br. 563 i 566.

odred u jačini od 200 ljudi. U Strmici neprijatelja nema, isti logoruje u Zaseoku i to sa malom snagom. U borbi 22. ov. meseca u glavnom odred Dragana Vukobrata je uništen. Od 30 ljudi ostalo mu je svega još tri čoveka. Bosanske žene izjavljuju da su preko Stožišta partizani posle borbe na Starčevom Brdu i u Strmici nosili deset ranjenika i da je od tih, jedan umro na Stožištima. U isto vreme izjavljuju Plavnjaci u toku borbe u Plavnu odneli su oko 8 ranjenika i mrtvih Rusa koji su se borili na Gradini i kod crkve. Ove vesti nisu proverene. Glavno je Dragan Vukobrat i bez kape strugao preko Strmice, strmičke žene su mu se rugale.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Komandant — kapetan,
*Živad. Đ. Mladenović,* v. r.

(M. P.)

BROJ 568

## PISMO POTPORUCNIKA IZ ZLATIBORSKOG ODREDA OD 26. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE DIVIZIJE U POVODU MEĐUSOBNIH ODNOSA ČETNIČKIH VOJVODA[1]

KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE DIVIZIJE

P o l o ž a j

U zadnje vreme poremećini su odnosi između Vas i vojvode Đekića[2] što se ja lično nikada nebi tome ni nadao, jer sam uvek držao da ste Vi prema njemu najlojalniji, od svih drugih tolikih Vaših potčinjenih i onolikog broja Vaših saradnika koji su prošli kroz ovu četničku Diviziju. O njegovim sposobnostima neću Vam pisati, jer mi svi znamo zašto on je a zašto nije.

Ja se zadnjih šest meseci nalazim skoro uvek u njegovoj najužoj okolini i mogu Vam reći, da je on prema Vama izražavao sve najlepše i najružičastije, tako, da posle poklika na nacionalnim zborovima »Živeo Kr. Petar II«; klicao je »Ziveo Komandant Dinanske Četničke Divizije Vojvoda Momčilo Đujić«. To bi govorio narodu samo da bi Vas čim više plasirao u narodu.

Sta je on sa ovom šakom ljudi radio po kninskoj kraini, Bosni i Liki, to ja znam, da Vi znate, jer ste isticali često svoje mišljenje, kroz mnoge

1 Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 19/5, k. 153.

2 Rađomir Đekić-Đedo

nacionalne zborove i svečanosti, pa neću ni duljiti. Samo ću Vam napomenuti da i Vi treba da znadete, kao što to znade i ceo pošteni narod Bukovice i Ravnih Kotara, da je samo našim neumornim radom, stvoreno u komunističkom gnjezdu skradinske opštine, od nijednog četnika 500 četnika koji su skoro svaki naterati sa batinom, da budu ono što treba svaki Srbin da bude. U Ravnim Kotarima pomakla se je ona mrtva tačka od 45 ljudi na 2000 pravih srpskih boraca.

Nemojte brate vojvodo misliti da sam se ja stavio vojvodi Đedi u ulozi advokata. Ne, ja Vam ovo pišem zato što sam i ja tangirat pa čak i vređat od Vas. Nemogu ni pojmiti kakvu i zbog čega Vi možete imati na mene takvu inspiraciju, kada ja nikada ništa nisam imao lično protiv Vas ni delom ni rečju. Prevarili ste se Vojvodo, ako ste iscrpili podatke o meni od onih pokvarenjaka, kohštaplera, pljačkaša, narodnih nasilnika, ljudi bolesnih ambicija, koje sam ja uvek Ijokao po nosu i nisam im hteo dozvoliti i samovoljstvo. Imamo mi i u ovoj našoj grupici nekoliko stihova,[3] koji nisu ono što treba da budu, ali ja to trpim i gutam do pogodnijeg momenta. Teško mi je samo isčekati kada pred merodavnim faktorima treba da stanemo pa da odgovaramo svaki za svoja dela i nedela.

Čujem da ste dobili nekakvu prijavu — tužbu — da smo mi pokupili onome narodu dole oružje i ponijeli sa sobom! Koliko samo ti tužioci su bezdušnici i pokvarenjaci kada mogu ovako lagati. Žao mi je onoga naroda dole srpskoga koim se je stavio na čelo da ga vodi sada kada su najjevtinije glave. Nismo mi njihovoga ništa odnijeli ako neće da budu pošteni pa da priznaju što smo im mi dali. Mi smo ponijeli od onoga oružja što smo primili prilikom dolaska u Šibenik samo 3 laka mitraljeza, a ostavili smo im 2 teška mitraljeza, francuski bacač i svo ono oruđe koje smo zarobljavali, tako da su oni sa tom svojom brigadom jači negoli i jedna brigada u dinarskoj Diviziji po oružju. Žale se oni što im ja nisam dao po pikavac i onaj drugi francuski bacač koji sam ja mojom zaslugom nabavio. Da smo mi hteli ići na uštrb narodnih interesa, mi bi poveli sve one borbene asove, koji su hteli sa nama ići, pa bi ja pitao njih dali bi se i okrenula 3 sata ta skradinska brigada, u opšte opstati a jadno mu borbu voditi.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

26 marta 1944 god.
Položaj

S Poštovanjem, potporuč.:
[Potpis nečitljiv]

3 Tako stoji u originalu.

BROJ 569

# IZVJEŠTAJ **KAPETANA FRANCA KOVAČA OD 27. OŽUJKA 1944. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE DIVIZIJE O RAZGOVORIMA VOĐENIM U NJEMAČKIM KOMANDAMA U DRNIŠU I ŠIBENIKU**[1]

KOVAC S. Franc, kapetan
Šibenik
27. marta 1944. god.

Dostavlja izveštaj. Komandantu Dinarske voj. četničke divizije

25. o. m. sretno sam se vratio u Šibenik.

U Drnišu svratio sam u Nemačku diviziju[2] i najpovoljnije rešio pitanje isplate novčanog dodatka četnicima u Šibeniku, Skradinu, Konjevratima i Krki.[3]

Nemačkom poručniku Gosp. Bonzaku objasnio sam, na ponovno postavljeno pitanje, zašto brat Vojvoda Đujić Momčilo lično nije u vezi sa pretstavnicima nemačke oružane sile.[4] Moje objašnjenje bilo je doslovno onakvo kako mi je objasnio to brat Vojvoda i ovlastio me da njegovo objašnjenje dadem tamo gde treba. Imenovani njemački oficir po mom objašnjenju nije dao nikakvu izjavu. Iz razgovora sa njime primetio sam kao upadno, da mu je major gosp. Kapetanović[5] vrlo simpatičan dok mu kapetan Gosp. Mijović,[0] sem što mu izgleda nepoverljiv, nije simpatičan.

Kako sam odmah po svom povratku u Šibenik bio pozvan u ovdašnju nemačku vojnu komandu na razgovor, a 27. o. m. tražio je neki Nemac,

1 Fotokopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 19/3. k. 160.

2 U Drnišu se nalazio Stab 264. pješadijske divizije.

3 Vidi dok. br. 555.

4 O sastancima vojvode Momčila Đujića sa njemačkim oficirima vidi dok. br. 402, napomenu **2** i njemačka dokumenta objavljena u knj. **11.**

5 Miodrag

6 Kapetan Novak Mijović je još ranije održavao vezu sa njemačkim oficirima u Stabu 264. pješadijske divizije u Drnišu i dostavljao im podatke o partizanskim jedinicama. U izvještaju dostavljenom oficiru za vezu u Stabu ove divizije 17. ožujka 1944. godine, pored ostalog, Mijović kaže: »Za poslednjih nekoliko dana vojno-politička situacija u pogledu naše borbe protiv komunista znatno se pogoršala. To pogoršanje utoliko teže dolazi, radi toga, što nemačke vojne vlasti u ovim krajevima, bar koliko je nama poznato i koliko se to može videti, ne ulaze dovoljno u tok događaja, niti preduzimaju potrebne preventivne mere, da se situacija olakša. Iznosimo u kratkim potezima faktičke događaje iz kojih se vidi jasno, da je komunistički pokret u razmahu i da on svakodnevno raste i jača uz podršku s jedne strane Anglo-Amerikanaca, sa kojima su direktno vezani, a sa druge strane hrvatskog elementa, koji se sve više u ovim krajevima svrstava pod zastavu maršala Tita. Veza komunista i Anglo-Amerikanaca stalno se održava kanalom preko hrvatskih sela: od Jadrana počinjući od sela Marine preko Prapatnice—Ramljana—Muća—Zelova—Vrdova i dalje prema Bosni. Dokaz, stalni podaci koje dobivamo sa terena i iskaz prebeglih partizana o njihovom kretanju i kretanju njihovih karavana tim pravcem iz kojeg se vidi: da postoje magacini odeće, oružja i municije engleskog i italijanskog porekla u blizini sela Marine i Muća, odakle se to karavanima transportuje pomenutim kanalom za Bosnu, da engleski avioni s vremena na vreme spuštaju oružje, municiju, odeću, obuću i sanitetski materijal partizanima u selu Veliko Tičevo kod Bosanskog Grahova da na pomenutom kanalu sav hrvatski element podržava partizane i omogućuje njihovu vezu sa Englezima i njihove transporte.

Na osnovu dobivenih podataka sa terena utvrđeno je takođe, da partizani održavaju i dalje veze sa Englezima pravcem koji počinje sa Jadrana, od Pirovca preko Stanko-

po svemu izgleda jaki intelektualac i političar (inače u uniformi sonderführera), vezu sa bratom protojerejem Prostran Stevanom i Gosp. Kaleb Rokom[7] te sa mnom, mogu da kažem, da Nemci u poslednje vreme pokazuju vrlo jaki interes za četničku organizaciju i njezin stav prema njima.[8]

U štabu Mosećke brigade u Žitnicu i u štabu 3. bataljona iste brigade u Konjevratima, organizovao sam relejnu kurirsku vezu. Molim da komandant izda po ovom predmetu i pismeno naređenje svim u obzir dolazećim četničkim jedinicama. Prilozi obrazac ekspedicione knjige.

Narednih dana otići ću u Skradin da bi konačno preuzeo komandu nad tamošnjim četnicima, o čemu ću podneti komandantu zasebni izveštaj.

Obzirom na to što se 3. bataljon Mosećke brigade u Konjevratima i četnička posada Krka, koja spada u sastav pomenutog bataljona, nalaze dosta daleko od štaba svoje brigade te zato što će se u buduće snabdevanje sa hranom ovih jedinica vršiti putem Skradinske brigade zasebnim naređenjem ovlastiti, da ima pravo vojničkog nadzora nad pomenutim jedinicama.

S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!

Kapetan,

*Franc Kovač,* v. r.

vaca—Rodaljice—Medviđe prema Velebitu i Lici. Na ovom pravcu postoje mnogobrojni njihovi magacini vojničke spreme . . .« Mijović zatim navodi tačno položaje partizanskih jedinica, štabova, bolnica itd. pa daje svoje prijedloge šta bi trebalo poduzeti da bi se partizani što efikasnije zajednički tukli. I na kraju, u zaključku, kaže: »Dostavljajući prednje podatke toj komandi, tvrdo smo uvereni da ćemo u najskorije vreme doživeti teška iskušenja i iznenađenja koja nam pripremaju na ovom području i komunisti i Englezi, ako se u nemačkoj komandi ova. stvar ne uzme najozbiljnije u razmatranje i ne poduzmu hitne predložene mere.

Dostavljajući sve ovo do znanja nemačkoj komandi, smatramo da smo izvršili svoju dužnost u pogledu blagovremenog obaveštavanja i skretanja pažnje na ozbiljnost situacije u kojoj se nalazimo«. (Arhiv Vojnoistorijskog instituta, arhiva četnička, reg. br. 8/8 k. 245.)

7 Roko Kaleb, jedan od prvih suradnika Dimitrija Ljotića, došao je u veljači 1944. iz Beograda sa zadatkom da učvrsti veze između Nijemaca i četnika i da razvije jaku obaveštajnu službu koja bi koristila Nijemcima u borbi protiv partizanskih jedinica. Dok se nalazio u Beogradu surađivao je s poručnikom Konrađom, obavještajcem pri Komandi Druge oklopne armije. Vidi dok. br. 402, napomenu 2.

8 O suradnji četnika i Nijemaca vidi dok. br. 531, 532, 542, 564, i knj. 9, dok. br. 436.

**BROJ 570**

## PRESUDA VOJNO-CETNICKOG SUDA KOMANDE DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI OD 27. OŽUJKA 1944. KOJOM SE GRUPA RODOLJUBA I DRUGIH OSUĐUJE NA SMRT STRELJANJEM[1]

KOMANDA DINARSKE OBLASTI
G. Br. 25
27 marta 1944 godine
KOSOVO

KOMANDANTIMA KORPUSA I BRIGADA OVE OBLASTI

VOJNO ČETNIČKI KRIVIČNI SUD OVE OBLASTI osudio je sledeće okrivljene i to:

1. Na dan 10 marta 1944 god. partizanskog odbornika Marčetića Jovana, pok Todora iz Koljana, Opština Vrlika, sreza Sinj, stara 34 god. NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM, zbog sledećih krivičnih djela:

a) U poslednje vreme bio je partizanski odbornik u svome selu i kao takav sakupljao hranu za partizane i sa time štetio naš Srpski narod.

b) Vršio je kontrolu nad partizanskim stražama i starao se da one vrše svoje dužnosti pravilno.

2. Na dan 10 marta 1944 god. zarobljenog partizanskog terenskog radnika Barića Đuru pok. Jovana, iz sela Uzdolja, opštine i sreza Knin, stara 37 god. NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM, zbog sledećih krivičnih djela:

a) Početkom 1943. god. pevao je partizanske pesme i širio partizansku propagandu po svome selu, radi čega je bio zatvoren kod svoje brigade i pušten na slobodu sa nadom da će se popraviti.

b) U mesecu novembru 1943. god. pobjegao je iz borbe kod Vrlike i predao se partizanima, sa kojima je bio do 20. februara 1944. god. kada je ponovo došao u svoje selo sa zadatkom da radi u svome selu kao TERENSKI PARTIZANSKI RADNIK i da organizuje partizanske ćelije u selu Uzdolju i okolnim selima.

Odmah po dalasku u svoje selo počeo je govoriti narodu kako su partizani na pravome putu i rasturao partizanske novine i brošure.

d) Svakome koga je video zapretio je da ga nesme niko odati kod naših vlasti.

3. Na dan 13 marta 1944 god. zarobljenog partizanskog odbornika u selu Mokro Polje, VAGICA OBRADA pok. Nikole, opštine i sreza Knin, stara 29 godina, NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM, zbog sledećih krivičnih djela:

a) Od 6 septembra 1943 godine do 28 februara 1944 godine bio je partizanski odbornik u Mokrom Polju.

1 Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. čet. 1-1/28.

**b) Stalno je održavao vezu sa partizanima.**

**c) Kao odbornik stalno je terorisao Srpski narod i oduzimao od njega hranu i slao partizanima.**

**d) Sprovodio je partizane iz Dalmacije za Liku.**

**e) Mobilisao je prisilno ljude za borce za partizane.**

**f) Otimao je blago od četničkih familija i slao ga partizanima.**

**g) Održavao je vezu sa Smiljom Budimir i od nje nosio raznu robu koja je bila potrebna partizanima kao i prenosio vijesti.**

**h) Imao je kod sebe pušku i municiju i nije hteo da preda četnicima dok mu je nisu oteli.**

**i) Na dan 28 februara 1944 godine kod njega je došao partizanski odbornik MUŽDALO VUJO, sigurno radi nekog dogovora.**

**j) Sudjelovao je u ubistvu svojega oca koji je bio kao četnički komandir u Mokrom Polju.**

**4. Na dan 13 marta 1944 godine, četnika Bukovačke čete BERIĆA VUKASINA Jovanova, iz sela Varivoda, opštine Skradin, sreza Šibenik, stara 21 godinu, NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM USLOVNO za 12 meseci shodno § 13. Uredbe o voj. četničkom Krivičnom sudu i prekom voj. čet. sudu, zbog sledećih krivičnih djela:**

**a) Na dan 7 marta 1944 godine kada je bio u operacijama sa ostalim jedinicama ove Oblasti napio se kod svoje kuće u tolikoj mjeri da nije znao šta radi.**

**b) Istoga dana kada je naređeno da se povedu sa trupom: Adralić Ružica i Korda Ružica, koje su bile sumnjive on je počeo da psuje i da puca iz puško-mitraljeza kojeg je imao na rukovanju.**

**5) Na dan 25 marta 1944 god. četnika Mosećke brigade Kos. Korpusa ČOLAKA DRAGU Jovina, iz Zitnića, stara 24 god. Na KAZNU SMRTI STRELJANJEM, zbog sledećih krivičnih dela :**

**a) Više puta vršio je razne pljačke po Žitniću i okolnim selima, i opljačkano blago dogonio kod predsednika opštine Drage Beadera.**

**b) Nije došao u leteću brigadu Kos. Korpusa kada je bio pozvan.**

**c) Pobegao je iz četničkog zatvora u kome je bio zatvoren radi gore navedenog.**

**d) Nije se prijavio voj. isledniku do određenog mu roka.**

**6. Na dan 25 marta 1944 godine četnika Mosećke brigade Kosovskog Korpusa PERlSlCA ĐORĐA pok. Steve, iz Kričaka, star 22 godine, NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM, zbog sledećih krivičnih dela:**

**a) Na dan 29 decembra 1943 godine, sa komandirom svoje čete Kuncem Vladom (koja je ranije streljan) i još nekim drugovima napao je štab svoga bataljona u nameri da oslobode iz zatvora lišenog slobode četnika iz tog bataljona Borjana Nikolu, i da ubiju komandanta bataljona.**

**b) Od toga vremena nikada nije bio u svojoj jedinici, već je lutao po okolnim selima.**

**c) Nije hteo da dođe u štab Korpusa kada mu je to bilo naređeno.**

**7.** Na **dan 25 marta 1944 godine, NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM** USLOVNO **ZA 12 MESECI, shodno § 13, Uredbi o voj. čet. Kriv. Sudu i Prekom v. č. sudu, zatvaranjem gostione i zabranom svake trgovine do svršetka rata, zbog sledećih krivičnih dela.**

**a) Kao presednik opštine nije vodio računa da se na reonu njegove opštine ne vrše nikakove pljačke, već je pljačkaše prikrivao.**

**b) Nije izvestio svoje pretpostavljene o pljačkama u reonu opštine.**

**c) Primio je pljačkano blago u svoju kuću.**

**d) Kada bi pljačkaši nešto od upljačkanog blaga zaklali on bi sa njima jeo.**

**e) Sakupio je oko sebe sve pljačkaše i sa pljačkom ih hranio u svojoj kući.**

**f) Djelio je pljačku sa pljačkašima.**

**g) Znao je za svu pljačku i nije o tome nikog izvjestio.**

**h) Postavio je za odbornika u selu Konjevrate najvećeg pljačkaša Kneževića Vasu.**

**8. Na dan 26 marta 1944 godine, Bivšeg ađutanta komandanta Mosećke brigade BEADERA VOJINA pok. Ranka, iz Zitnića, stara 24 godine i četnika iste brigade CENIĆA SlNlSU, Pavlova iz Drniša, stara 18 godina, NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM USLOVNO ZA 12 MESECI, shodno § 13. Uredbi o voj. čet. K. sudu i Prekom voj. Cet. Sudu, i prekomandom iz dosadašnje jedinice u leteću brigadu Kosovskog Korpusa, zbog sledećih krivičnih djela:**

**a) Oko 15 decembra 1943 godine otišli su sa još nekim pljačkašima u selo Cvrljevo i tamo opljačkali od udovice Senetić 88 komada ovaca, od kojih su oko 25 komada zaklali i pojeli u kući Drage Beadera, a ostatak prodali i novac podjelili.**

**b) Na dan 25 februara 1944 godine otišli su sa još nekim pljačkašima u Šibenik gde su provalili radnju trg. Gostijanovića i iz iste odnijeli mnogo razne trg. robe, koju su međusobno podjelili i rasprodali.**

**c) Kod Vojina Beadera nađen je prikriven jedan puško-mitraljez sa nekoliko sanduka municije, jedan sanduk dvopeka, i drugih raznih vojnih stvari koje se njesu smjele nalaziti u njegovom privatnom stanu.**

**9. Na dan 16 marta 1944 godine PREKI VOJNI ČETNIČKI SUD OVE OBLASTI (koji je išao sa letećom brigadom Kosovskog Korpusa) u Zitniću na licu mesta OSUDIO JE NA KAZNU SMRTI STRELJANJEM:**

**1. SEKULIĆA LUKU iz Bilica,**

**2. BEADERA BOZIDARA, iz Drniša zbog sledećih krivičnih dela:**

**a) Izvršili su mnogobrojne pljačke nad Srpskim narodom. Među ovim pljačkama bilo je i provala kuća.**

**b) Mnogo su Srpske sirotinje ostavili bez ikakovih sredstava za život.**

**c) Pobegli su iz leteće brigade Kosovskog Korpusa i ponovo nastavili još većim pljačkama.**

**d) Izvršili su silovanja nekoliko ženskih, među kojima je bila jedna trudna žena, majka nejake dece.**

**Sve smrtne kazne izvršene su odmah istog dana i streljani koji** su **osuđeni od strane VOJNO ČETNIČKOG KRIVIČNOG SUDA pokopani su u mesto streljanja u Kosovu «-Plavšina Glavica«, osuđeni i streljani od PREKOG VOJNOG ČETNIČKOG SUDA sahranjeni su u Žitnicu gde su i streljani.**

**Dostavlja se prednje stim da se saopšti svima borcima pred strojem sa potrebnom poukom a starešine da prednje prime na znanje uz potpis.**

**Skreće se pažnja svim borcima i starešinama kao i ostalim da se ovakovih i sličnih grešaka klonu, jer će se za svaki ponovljeni slučaj krivac biti stavljen pod PREKI VOJNO ČETNIČKI SUD.**

**S VEROM U BOGA ZA KRALJA I OTADŽBINU!**

**P. Z. K. Islednik, potporučnik,**

***Dan. Trbojević,*** **v. r.**

**(M. p.)**

# K A Z A L O

LIČNIH I GEOGRAFSKIH IMENA, VOJNIH JEDINICA,
POLITIČKIH ORGANIZACIJA
I NARODNOOSLOBODILAČKIH ODBORA

# K A Z A L O

## LIČNIH I GEOGRAFSKIH IMENA


**A**

Adamović Marko — 1659
Adralić Ružica — 1738
Afrika — 17, 35, 159, 160, 161, 1109
Ajdučić Ivan — 1577
Albanija — 515, 547, 612, 1199, 1352, 1414
Aleksić Milan — 497, 857
Alfirević Vojmir — 1650, 1692
Alfirević Zvonko — 909
Aljinović Mate — 46
Altaras Jakica — 1038
Amulić Ivan-Bajer — 132
Ancona — 406
Andrijić — 1082
Angjelinović Grga — 1046
Aničić Mijo-Vojko — 482, 1126
Antičić Ana — 1585
Anušić Jozo — 1588
Aračić Nikola-Đađa — 484, 692, 727, 932, 935
Arnoldy F. N. — 1223
Arsenic Borko — 197, 791
Arslanagića Most — 1602
Aržano — 102, 303, 454, 468, 586, 685 807, 827, 986, 1102, 1103, 1106, 1175, 1447
Asanović — 813
Asanović Boško — 1702
Asanović Milan — 1682
Atlagić Milan — 162
Augusta — 1142
Augustinčić Antun — 1136
Avelini (dr) — 292

**B**

Babić P. — 405
Babić Pepo — 828, 914, 916, 1101
Babić Petar — 30, 68, 75, 101, 111, 193, 255, 313, 314, 333, 350, 408, 431, 451, 453, 460, 467, 521, 526, 555, 570, 598, 709, 800, 872, 964, 1029, 1031, 1056, 1110
Babin Josip — 421, 1204
Babino Polje — 1249
Babović Spasenija-Cana — 934
Barkov Mirko — 277, 705
Baće Maks-Milić — 201, 202, 203, 212, 213, 214, 215, 217, 218, 219, 279, 280, 282, 297, 357, 615, 616, 617, 630, 659, 665, 675, 677, 920, 953, 1140, 1144
Baćina — 121, 166, 225, 270, 491, 498, 836, 1069
Baćović Petar — 1285, 1705
Badanj — 908
Bagat Vlado — 24, 141, 1086
Bajagić — 175, 547, 548, 549, 612
Bajić Javo — 837
Bajić Stevo — 1721
Bajić Tadija — 825
Bajković Filip-Fića — 976, 1049, 1089
Bakula Marko — 1081
Balen Jure — 772
Baljci — 909, 1096
Baljkas Ivo — 38, 211
Balkan — 36, 95, 215, 410, 795, 1242, 1414
Banat — 795
Bandala Z. — 1562
Banija — 598, 941
Banina Ante — 28, 120, 305, 328, 330, 379, 381, 439, 517, 536, 595, 640, 643, 689, 946, 1110
Banja Luka — 927, 1088, 1147, 1237, 1296, 1473, 1474, 1475, 1476, 1477, 1478, 1479, 1480, 1481, 1482, 1483, 1489, 1650, 1663
Banjevci — 555, 995, 996, 1072, 1118, 1212, 1420, 1424, 1460, 1461
Bar — 1140
Bar (von) — 1465
Barać Marija — 322

Baranović — 1082
Baranović Krešo — 990, 1063
Barbat — 1142, 1145
Barbić Mate — 36, 65
Bari — 18, 33, 35, 36, 38, 145, 164, 200, 208, 215, 218, 290, 292, 306, 342, 385, 564, 565, 566, 631, 722, 952, 971, 1022, 1025, 1038, 1112, 1223, 1272
Barić — 1091
Barić Đuro — 1737
Baršić B. — 1579
Barton — 1141
Bartulović Blaž — 1565
Bartulović Mate — 1565
Bast — 488, 491, 492, 829
Bastasi — 27, 101, 182, 257, 273, 373. 380, 421, 1154, 1176. 1217, 1218
Bašić Rudi — 1028, 1057
Baška — 795
Baška Voda — 410, 827, 1253, 1320, 1527, 1528, 1540, 1555, 1565, 1582, 1583
Bathary E. Garl. — 1233
Batinić Nikola — 222, 505
Batošić Neda — 1535
Batošić Perina — 1535
Bauer Ernest — 1603
Beader — 1561
Beader Božidar — 1739
Beader Drago — 1738, 1739
Beader Vojin — 1738, 1739
Beč — 1414
Bećir — 49, 483
Bego Ante-Giljak — 604, 620, 624
Behmel — 1470
Bekić Milan — 1697
Belamarić Vjekoslav — 1588
Belić Vinko — 117
Bender — 516, 1440, 1441, 1730
Benić Ante — 833, 835
Benje Jozo — 1558
Benkovac — 86, 99, 102, 108, 109, 190, 264, 267, 309, 313, 347, 348, 392, 427, 428, 429, 460, 529, 530, 549, 578, 619, 671, 680, 718, 730, 735, 801, 814, 815, 818, 834, 853, 868, 926, 992, 995, 996, 1009, 1013, 1014, 1016, 1019, 1054, 1179, 1186, 1211, 1212, 1245, 1280, 1282, 1288, 1289, 1293, 1294, 1369, 1370, 1450, 1451, 1452, 1483, 1484, 1532, 1533, 1537, 1652, 1665, 1702
Benkovačko Selo — 1014, 1665
Benzon Mileva — 482, 691, 931, 1130, 1134
Beograd — 907, 1044, 1098, 1395, 1397, 1414, 1649, 1663, 1705, 1706
Berger — 1241, 1252, 1269, 1272, 1275, 1277, 1283, 1335, 1336, 1337, 1342, 1349, 1350, 1351, 1355, 1357, 1364, 1365, 1366, 1368, 1369, 1370, 1371, 1373, 1407, 1408, 1409, 1419, 1420, 1421, 1422, 1424, 1426, 1427, 1428. 1444, 1460
Eerić Dušan — 1662
Berić Vukašin — 1738
Berović Dane — 533, 803, 1028
Betina — 588, 1118, 1349
Bešker Zvonko — 36, 65
Biban — 1114
Bibinje — 386
Bičine — 248, 334, 599, 1636
Bihać — 518, 595, 708, 924, 927, 1363, 1369, 1479, 1480, 1481, 1424, 1650, 1663, 1664
Bijaća — 823
Bijelo polje — 1105, 1106, 1209
Birkić — 718, 1702
Bilać Dinko-Ivan — 606, 929, 931, 932, 1131
Bilaj — 721
Bilaš Zorka — 340, 433, 570
Bili brig — 175, 176, 257, 401, 408, 468, 517, 547, 612, 1262
Bilice — 875, 1677, 1696, 1724, 1770
Bilići — 332
Bilie Jure-Branko — 131, 1078
Bilić Kruno — 1578
Bilišane — 348, 349, 427, 464, 522, 523, 813, 938, 868, 870, 964, 1013, 1180, 1665
Biljane — 1013
Biljane Donje — 1665
Biljane Gornje — 1665
Bilo — 1209
Bilobrk Mate — 177, 221, 415
Bilobrk Mirko — 1628, 1629
Biočić (s.) — 900, 1094
Biočić Ante-Tòni — 112, 182, 193, 255, 313, 314, 350, 521, 598, 720, 868, 953, 1048, 1112
Biočić Frane — 117, 808
Biograd — 86, 99, 101, 105, 107, 108, 188, 335, 347, 390, 552, 660, 735, 834, 926, 1009, 1011, 1014, 1015, 1016, 1019, 1254, 1267, 1268, 1293, 1295, 1327, 1432, 1453, 1459, 1475, 1478, 1482, 1493
Biokovo — 80, 120, 121, 136, 137, 141, 164, 169, 196, 212, 223, 225, 342, 490, 494, 505, 506, 508, 556, 592, 669, 678, 824, 827, 836, 837, 838, 840, 982, 1059, 1067, 1086, 1549, 1550, 1618
Biorine — 1622

Biovičino Selo — 333, 339, 349, 429, 446, 450, 516, 719, 802, 814, 868, 869, 937, 938, 1031, 1054, 1116, 1117, 1179, 1186, 1660, 1701
Bisko — 81, 89, 685, 1486
Biskupija — 237, 241, 243, 830, 907
Biševo — 218, 382, 435, 589, 631, 651, 894, 895, 1494, 1498
Bitelić — 32, 176, 227, 238, 326, 408, 468, 479, 545, 548, 549, 612, 615, 783, 805, 862, 899, 1126, 1238, 1262, 1473. 1553, 1554
Bitunjci — 1137
Bjanki Obrad — 1666
Bjedov Ilija — 1137
Bjelajac — 1685, 1686, 1690
Bjelina — 253, 311, 529, 719, 814, 869, 936, 937, 938, 997, 1031, 1054, 1116, 1117, 1190, 1273, 1343, 1348, 1426, 1434, 1435, 1666
Bjelobrk Jovan — 1666
Bjelokapić — 1561, 1562
Bjelovučić — 196, 486, 823
Blagaj — 368, 369, 1150
Blašković Augustin-Frido — 497, 505
Blato n/C — 681, 1003
Blato n/K — 59, 89, 925, 1249
Blažević Jakov — 83, 1109, 1114
Blizna — 863, 875, 876, 988, 990, 1063
Boban — 928
Boban Božo — 345
Bobanac Luka — 825
Bobija — 1669
Bobovišće — 26, 560
Bočina Marijana — 881
Bobodol — 907, 908, 911, 914
Bodanžić — 1461
Boendal — 1482
Bogatnik — 1332, 1343
Bogačić Ivan-Maturan — 1473
Bogdanić Delko — 770, 798
Bogdanović — 389
Bogdanović Ratko — 735
Bogdaši — 1208, 1217
Bogunović Andrija — 222, 505, 558
Bogunović Brana — 635, 639, 1045, 1162, 1666, 1671
Bogunović Duje — 835
Bogunović Mijo — 168, 498
Bogunović Milka — 505, 831
Bogomolje — 201, 1002, 1081, 1144, 1516, 1517
Bogovac Sveto — 1064
Bojana — 843
Bojić — 1082
Bojmunte — 586, 1208, 1217
Boka kotorska — 848, 1493, 1506, 1510
Bol — 24, 125, 133, 155, 164, 209, 560 965, 1522
Bolanča Ivan — 476
Bonačić Đorđe — 782
Bonaster — 107
Bonzak — 1735
Boraja — 1127
Borić — 1578
Borić Božidar — 683
Borić Ljeposava — 505, 831
Borić Marinko — 59, 1110
Borić Miljenko — 499, 506, 829
Boročinski Dimitrije — 52
Borovac Anđelija — 1598
Borjan Nikola — 1738
Borova glava — 27, 151, 368, 536, 576, 940, 944, 945, 946, 1149, 1162, 1167, 1172, 1173, 1194
Borovci — 1462, 1607
Bosanska Gradiška — 1485
Bosansko Grahovo — 28, 29, 32, 100, 102, 106, 117, 118, 153, 180, 182, 273, 291, 374, 377, 379, 380, 414, 516, 527, 535, 536, 575, 576, 593, 594, 595, 633, 634, 635, 637, 638, 639, 642, 686, 688, 689, 722, 900, 939, 940, 941, 946, 1041, 1045, 1155, 1159, 1160, 1161, 1163, 1164, 1165, 1166, 1167, 1168, 1169, 1173, 1174, 1176, 1183, 1204, 1206, 1340, 1361, 1478, 1663, 1664, 1669, 1717, 1720, 1728, 1735
Bosanska krajina — 1026
Bosanska Krupa — 1664
Bosanski Novi — 1481, 1650, 1664
Bosanski Petrovac — 595, 596, 1045, 1419, 1479, 1664, 1670, 1691
Bosna — 90, 91, 275, 406, 513, 516, 528, 547, 548, 598, 612, 625, 679, 786, 795, 1041, 1091, 1108, 1176, 1183, 1199, 1214, 1261, 1263, 1276, 1639, 1649, 1660, 1662, 1707, 1733, 1735
Bosnić — 1553
Božak Izidor — 1592
Božanić Andrija-Stevo — 37, 603, 665, 691, 692, 727, 728, 922, 923, 1053, 1078
Božava — 214, 387, 390, 731, 774, 849, 850, 853, 854, 1009, 1010, 1016, 1072, 1074
Božić — 1461
Božić Frane — 692, 727, 1079
Božić Mirko — 692
Božin Sime-Jugović — 437
Božović Božo — 953, 1048, 1112
Brač — 24, 42, 67, 79, 90, 91, 92, 93, 96, 99, 120, 124, 125, 143, 161, 164, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 208, 209, 210, 213, 215, 217, 219, 236, 279, 280, 306, 341, 342, 357,

511, 560, 561, 562, 564, 589, 591, 592, 786, 886, 926, 961, 966, 968, 970, 971, 972, 973, 974, 1024, 1978, 1141, 1142, 1145, 1248, 1250, 1263, 1265, 1268, 1299, 1301, 1304, 1305, 1306, 1308, 1142, 1145, 1248, 1250, 1263, 1265, 1268, 1299, 1301, 1304, 1305, 1306, 1308, 1312, 1313, 1354, 1439, 1446, 1462, 1464, 1470, 1492, 1502, 1506, 1510, 1516, 1517, 1520, 1521, 1528, 1549, 1555, 1560, 1583, 1605, 1606, 1619

Bračev Dolac — 176, 257, 549, 807, 987, 1588, 1659, 1660, 1661

Bračević — 207

Bračić Jukica — 911

Bradaš — 913

Bradaš Jovo — 1675, 1676

Bradaš Niko — 1676

Bratanić (dr) — 290

Bratiškovci — 102, 337, 1117, 1212, 1287, 1288, 1652, 1666, 1722

Brbić — 826

Brbinj — 1010

Brdo — 488

Brekalo — 454, 469

Breka Mane — 70, 316, 407

Breko Mara — 693

Brela — 827, 1320, 1565

Brešan Petar — 550

Brezovac — 100, 597, 1186

Brgud — 348, 1030, 1116, 1191, 1652, **1666**

Bribir — 264, 814, 815, 1030, 1117, 1652, 1666, 1722, 1729

Bribirska Glavica — 853, 1652, 1653

Bribirske Mostine — 722, 815, 853, 1030, 1244, 1410, 1411, 1413, 1420, 1424, 1433, 1434, 1481, 1487, 1669, 1652

Brikva — 488

Brindisi — 18, 38, 147

Brist — 488, 491, 557, 1596

Brista — 836, 837, 1069

Bristvica — 19, 841, 859, 860, 862, 863, 875, 878, 988, 989, 990, 1063, 1064

Biševo — 1012

Brištane — 1546

Brkić Duško — 1108, 1114

Brkić Josip — 55

Brkić Mate — 1076

Brkić Slobodan — 1682, 1698, 1699, 1714

Brkić Sveto — 18

Brnaze — 998

Bročanac — 881, 1131

Bročić — 911

Brotnja — 516

Broz Josip-Tito — 80, 92, 96, 124, 211, 232, 322, 354, 385, 414, 444, 458, 480, 540, 606, 609, 663, 677, 678, 824, 890, 893, 905, 908, 922, 923, 953, 1010, 1011, 1034, 1041, 1109, 1128, 1137, 1146, 1147, 1243, 1354, 1416, 1644, 1706

Brštanovo — 19, 76, 205, 440, 684, 862, 1000, 1262, 1333, 1350, 1362, 1363, 1369, 1404, 1465

Brüninghoff — 1291

Brujić Srđan — 1109

Brusje — 162, 1081

Bruška — 183, 427, 719, 801, 868, 1777, 1179

Bruvno — 597, 1181

Bubalo Mileva — 46, 47, 661, 665, 666, 667, 922, 935, 1034, 1037, 1090

Bubalo Tadija — 822

Bubanj — 1216

Bubanj Viktor — 438

Bubić — 1082

Bubić Ciro — 1628

Bubić Vlado — 544, 574, 1204, 1207

Bubina Marijan — 505

Buć Ante — 1612

Bućan Anka — 481

Bučević Vinko — 1120

Bučić Ivan — 1545

Budak — 1021

Budimir — 1346

Budimir Jakov — 1635

Bugojno — 90, 152, 369, 417, 449, 1150, 1151, 1479

Bukarica Rafailo — 911

Bukorović Jovan — 880, 881

Bukovica — 106, 316, 347, 348, 387, 406, 427, 465, 516, 521, 529, 534, 599, 601, 603, 624, 668, 670, 718, 721, 801, 802, 816, 817, 818, 819, 867, 868, 908, 910, 912, 915, 924, 993, 1013, 1014, 1027, 1029, 1030, 1076, 1084, 1116, 1120, 1701

Buković — 1013, 1665

Bulat Edo — 1462, 1600, 1681, 1620

Bulat Ziki — 320, 622, 1039

Buljan — 1557

Buljan Vice — 37, 83, 89, 135, 212, 319, 726, 842, 931

Bulović — 32, 175

Burova Mate — 1604

Bursać Dušan — 70

Bursać Nikola — 522

Bušelić Marko — 1528

Bušelić Miloš — 1583

Bušić — 493

Cavtat — 96, 1602
Cazin — 1664
Cazinska krajina — 1650
Cecić — 343
Cecić Ivan — 1572
Ceiszler — 1581
Celebrini — 53
Ceperin Mate — 208
Ceranje — 461, 936, 1031, 1192, 1460, 1466
Cerovac — 472, 473, 520, 597, 1182, 1186, 1187, 1188, 1191, 1214, 1731
Cincar — 27, 207, 327, 366, 379, 1146
Cetina (r.) — 31, 85, 114, 175, 238, 256, 257, 326, 401, 544, 545, 547, 548, 611, 613, 617, 618, 682, 685, 686, 687, 787, 806, 807, 809, 810, 880, 985, 998, 1078, 1261, 1280, 1282, 1283, 1597, 1662, 1664
Cetina (s.) — 116, 237, 910, 1660
Cetinić Marin — 958, 978, 1038
Cetinska dolina — 31, 32, 77, 112, 114, 117, 173, 174, 204, 205, 206, 236, 247, 248, 331, 535, 536, 544, 545, 576, 585, 586, 610, 682, 687, 806, 944, 983, 984, 985, 1172, 1206, 1584, 1662, 1673
Ciganović Nikola — 1674
Cista — 986, 1102, 1106, 1622
Civljane — 116, 237, 238, 910, 985, 1293
Charli Martin — 974
Churchill Tom — 215, 658, 1042, 1060
Churchill Winston — 677, 825, 1022, 1093, 1707
Cola Miro — 1138
Colić Mile — 260
Cotić Ante — 1537
Crikvenica — 23, 736, 1707
Crivac — 999
Crljenica Marko — 1650
Crnac — 374, 377, 576, 1154, 1157, 1158, 1197
Crna Gora — 322, 547, 612, 625, 841, 926, 1649, 1685
Crni Lug — 623, 1206
Crnobrnja — 815, 1701, 1702
Crnogorac Dragutin — 883
Crnogorac Petar — 1590, 1598, 1616
Crno more — 1519
Cvetičanin Milan — 1690, 1728
Cvitkovac Niđa — 913
Cvitković Božo — 1584
Cvjetanović Branko — 293
Cvjetanović Vlado — 616
Cvrlje Vjeko — 923, 1035



Caići — 1207, 1209, 1210
Calić Sava — 798
Calie Spiro — 338, 433, 569
Camovići — 575
Campara Atif — 1214
Canković Marko — 320, 331, 338
Čapljina — 167, 807, 1530, 1616
Caprazlije — 1209
Cara — 62
Carapina — 493, 494
Čardak — 368, 1149
Catlak Mile — 1025
Čavka Božo — 1562
Cečuk Luce — 1130
Celebić — 303, 327, 379, 634, 942, 944, 945, 1159, 1173, 1207, 1208, 1217, 1218, 1219
Celić Milan — 70
Cemernica — 1100
Cengići — 465
Cenić Siniša — 1739
Cerni Josip — 140, 143, 215, 217, 218, 297, 733, 847, 1140, 1145
Cikola — 680
Čiovo — 164, 1258, 1342, 1428, 1465, 1466, 1609
Cista Mala — 364, 1666, 1724
Čitluk — 1562
Cizmek — 388
Cizmek Adolf — 735
Čolak Drago — 1738
Čolak Marko-Blaž — 726
Čolak Petar — 43, 46, 692, 727
Cović S. — 1538
Čubrice — 1660
Cučevo — 1666
Cudić Vladimir — 1653
Cudina — 928
Culić Jugana — 482, 727, 1134
Cuklić — 943, 1209
Cvrljevo — 440, 930

## *C*

Casović Salko — 1003
Cetković Vlado — 157, 213, 215, 246, 272, 279, 281, 282, 296, 301, 568, 717, 797, 835, 928, 1077
Corić Krsto — 1562
Cosanlije — 943, 1170, 1219
Cosić Sime — 397
Cućuz Markica — 273, 274, 1045, 1115
Cućuz Marko — 1671
Cućuz Nikica — 1662

Ćulum — 1213
Čuruvija Stevo — 1113
Čuruvija Tode — 911, 916, 1101

**D**

Dabar — 227, 408, 545, 548, 549, 613, 614, 615, 784, 1129, 1687
Dabašnica — 708
Dadić — 587
Dadić Ante — 1578
Dalmacija — 29, 30, 78, 80, 89, 90, 92, 93, 94, 96, 97, 99, 101, 102, 107, 120, 124, 126, 127, 132, 134, 135, 148, 179, 210, 216, 236, 237, 247, 271, 298, 299, 301, 306, 309, 314, 320, 332, 405, 406, 417, 427, 448, 449, 463, 514, 518, 528, 530, 534, 551, 598, 603, 609, 613, 643, 645, 647, 666, 694, 700, 710, 711, 712, 716, 722, 792, 795, 813, 848, 861, 868, 898, 903, 926, 963, 964, 994, 1035, 1041, 1042, 1044, 1108, 1113, 1176, 1241, 1274, 1279, 1285, 1290, 1311, 1315, 1326, 1338, 1354, 1358, 1378, 1394, 1441, 1475, 1480, 1493, 1498, 1502, 1504, 1515, 1518, 1521, 1639, 1651, 1670, 1684
Damjanović Danilo — 70
Damjanović Pero — 1101
Dančević Luka — 145, 158, 1039, 1044, 1061
Danilo — 873, 874, 877, 1118, 1123, 1677, 1710, 1715
Danilo Biranj — 876, 877, 1683, 1715
Danilo Kraljice — 876, 877, 990, 1063, 1357, 1657, 1677, 1696
Darlić — 975
Darlić Stjepan — 1139
Daumiller — 1290, 1357, 1363, 1364
Debelo brdo — 119, 549, 615, 616, 718, 814, 815, 881, 1702
Dedić Ante — 455
Dedić Dušan — 455
Dedijer Vladimir — 160, 662, 663, 1038
Dejanović Radoslav — 1585
Dekaris (dr) — 290
Delie Neva — 1130
Demetrović Fric — 1414
Demetrović Jurica — 1046
Deralo — 379, 515, 536, 572, 575, 688, 940, 943, 1165, 1167, 1170
Desne — 486, 1462, 1607, 1628
Desnica Dušan — 1665
Despot Vlado — 168, 495
Despot Žarko — 224, 226, 505, 506, 840, 858
Dešković Miro — 76
Dicmo — 929, 1131
Dikens — 160
Dikla — 1481
Dimić Dušan — 798
Dinara — 257, 273, 377, 469, 535, 544, 586, 611, 612, 631, 712, 899, 945, 986, 1158, 1161, 1173, 1208, 1340, 1658, 1662, 1664, 1691
Dische — 925
Divojević — 685
Divoselo — 721
Divulje — 882, 1129
Dobranje — 454, 488
Dobrići — 1434, 1435
Dobrijević Periša — 1659
Dobropoljci — 111, 313, 314, 718, 936, 1054, 1177, 1192, 1213, 1426, 1433, 1434, 1436, 1652, 1666
Dobro Selo — 29, 100, 470, 595, 596, 706, 707, 721, 771, 799, 1184, 1185, 1186, 1369, 1635
Dobrota Košta — 1695
Dobrota Srđo — 1723
Dobrota Veselin — 1653, 1655, 1656, 1666
Dol — 965
Dolac — 179, 687, 725
Dolac (omiški) — 404, 681, 685, 841, 880, 998, 1003, 1126, 1127, 1571
Doljane — 29, 100, 470, 721, 771, 799, 997, 1215, 1635
Domandžić — 498
Domandžić Ante — 495, 841
Domandžić Nevenka — 1598
Domazet Mihajlo — 1168, 1204
Donje Ceranje — 996
Donji Pristeg — 996
Došenović Vojo — 1650, 1663
Dožder Božo — 685
Drača Dmitar — 1665
Drače — 1249
Dračevac — 1012
Dragišić Savo — 434, 570
Dragišić Stevo — 1723
Dragljane — 166, 478, 489, 678, 680, 824, 1525
Dragnić — 152
Dragobratović — 789
Dragove — 1010, 1072
Dragović Nikola — 1723
Dragović Vinko — 497
Draskovic Ratomir — 1156
Drašnice — 488, 678, 1592, 1605, 1606
Drava — 1412
Draževitići — 1616
Drecun Svetozar — 423
Drenović Uroš — 1650, 1673
Drina — 1649
Drniš — 19, 20, 21, 31, 77, 86, 99, 117, 124, 205, 237, 242, 247, 248, 249, 250, 251, 254, 298, 320, 335, 336, 337, 381,

547, 687, 840, 861, 866, 881, 907, 908, 912, 915, 926, 928, 929, 985, 986, 988, 993, 1095, 1097, 1100, 1114, 1124, 1129, 1245, 1254, 1263, 1286, 1328, 1334, 1365, 1370, 1372, 1373, 1378, 1408, 1424, 1476, 1490, 1532, 1542, 1549, 1612, 1647, 1671, 1684, 1691, 1693, 1735
Družić Ivo-Valent — 150, 604, 1120
Drvar — 237, 291, 293, 574, 575, 595, 596, 627, 688, 943, 941, 1045, 1165, 1169, 1202, 1281, 1361, 1664, 1706
Drvenik (makar.) — 155, 196, 200, 200, 225, 491, 660, 679, 839, 1128, 1258, 1526, 1591
Drvenik mali — 1429
Drvenik veliki — 50, 163, 318, 341, 1256, 1305, 1356, 1378, 1429, 1455, 1457, 1483, 1505, 1506, 1507, 1512
Divnjak — 77
Duba — 196
Dubajić Nikola — 1666, 1695
Dubajić Simo — 340, 407, 531, 569, 1027
Duboki Dol — 183, 325, 440, 452, 453, 464, 1176, 1181, 1185, 1189, 1345, 1346
Dubrava (livanj.) — 1195
Dubrava (metk.) — 823
Dubrava (omiška) — 369, 841, 880, 999, 1003, 1127, 1589
Dubrava (šiben.) — 876, 877, 909, 1118, 1123, 1474, 1546, 1657, 1673, 1683, 1696, 1710
Dubrovačka rijeka — 1515, 1568, **1602**
Dubravica — 1546
Dubrovnik — 63, 89, 99, 144, 149, 172, 224, 308, 493, 632, 857, 925, 1143, 1227, 1380, 1492, 1494, 1495, 1503, 1505, 1507, 1509, 1519, 1547, 1575, 1597, 1600, 1600, 1602, 1610, 1611, **1618**
Dude Branko — 48, 207, 883, 934, 1001, 1134
Duge Njive — 492
Dugi otok — 22, 218, 297, 383, 387, 389, 436, 449, 529, 728, 729, 730, 732, 733, 734, 736, 785, 845, 848, 850, 851, 853, 854, 885, 954, 1072, 1143, 1273, 1296, 1333, 1379, 1380, 1429, 1430, 1453, 1479, 1482, 1486, 1567
Dugi Rat — 57, 89, 196, 197, 198, 199, 1594, 1603, 1604
Dugobabe — 325
Dugopolje — 44, 404, 685, 999, 1131, 1584
Dulčić Josip-Sibe — 591
Dumandžić Ante — 168
Dumanić Mario — 442, 476
Dumboka — 386, 391, 397
Dusine — 825
Duvnjaci — 910
Duvno — 27, 83, 95, 118, 151, 417, 517, 925, 927, 1105
Dužević Rato — 59
Dvor na Uni — 1650, 1664
Dvornice — 841, 929
Đapić — 787
Đekić Radomir-Đeđo — 1098, 1113, 1637, 1642, 1643, 1651, 1652, 1653, 1694, 1704, 1725, 1733, 1734
Đeković Dušan — 1707
Đevrske — 102, 264, 363, 364, 529, 722, 936, 993, 1054, 1055, 1116, 1117. 1190, 1191, 1192, 1212, 1433, 1642, 1652, 1666
Đilas Milovan — 231, 234, 540, 855, 890
Đirlić Paško — 43, 45, 1130
Đujić Momčilo — 82, 122, 237, 345, 374, 379, 687, 794, 795, 801, 813, 815, 368, 941, 945, 993, 1045, 1046, 1047, 1072, 1083, 1098, 1113, 1160, 1169, 1285, 1414, 1416, 1417, 1418, 1441, 1639, 1695, 1646, 1649, 1653, 1656, 1662, 1663, 1668, 1670, 1671, 1672, 1677, 1685, 1690, 1691, 1692, 1693, 1694, 1703, 1705, 1707, 1727, 1734, 1735
Đuračić — 498
Đurići — 718
Đurić Simo — 1717
Đurovac Nikola — 550

**E**

Eisenhower Dweit — 677
Egejsko more — 1390, 1493
Egić Dušan — 716
Egipat — 17, 35, 66, 147, 148, 160, 661, 663, 841, 1128
Engelska — 42, 458, 479, 486, 488, 490, 494, 562, 666, 823, 908, 1415
Erceg Ante — 825
Erceg Ivan — 825
Ervenik — 110, 183, 309, 310, 312, 313, 337, 338, 348, 349, 429, 450, 464, 516, 525, 532, 600, 719, 802, 938, 1006, 1007, 1176, 1181, 1186, 1191, 1252. 1287, 1288, 1332, 1343, 1345, 1346, 1347, 1355. 1371, 1667
Eržop Krešimir — 1538

Eterović Ante-Vili — 481, 610, 693, 842, 1092, 1137
Evropa — 704

**F**

Farčić Pavle — 571
Ferček — 343
Ferić Milena-Zrna — 606
Ferro — 1547
Feser — 1364, 1390
Fetahagić Ahmed-Celik — 682
Fingust — 1661
Fisković Cvito — 17
Flego Frane — 289, 389, 733, 776, 1075
Foggia — 1395
Frančeski Tatjana — 1082
Franić (dr) — 921
Franić Ivan — 1543
Franičević Jure-Pločar — 306, 567
Franulović Jure — 957
Franulović Petar — 571
Friedrichs — 1300
Friganović Ante — 834, 1028
Friganović Mile — 804, 1057
Frzop Krešo — 461
Fynn — 658

G

Gabela — 1570
Gajić Mile — 1723
Gala — 40, 81, 173, 177, 178, 401, 402, 1137, 1558
Galešić Sime — 397
Galić Anđa — 1598
Galić Ane — 1598
Galić Petar — 325
Galovac — 1011
Gamulin Martin — 146, 1043
Garača Niko — 21
Garić Vladimir — 1665
Garjak — 114, 116, 548, 985, 1577
Gata — 1003
Gatin — 391
Gatin Ivo — 735
Gaurina Anđa — 1576
Gaurina Ane — 1576
Gaurina Ante — 1576
Gaurina Marko — 1569, 1578
Gaurina Pave — 1576
Gaurina Sima — 1576
Gazin Hugo — 46, 481, 692, 722, 728, 842, 932, 1131
Gdinj — 195
Gechner — 1470
Gendić Sime — 1615
Giercke — 1290, 1363, 1364
Gilić Cvita — 1130
Gizdavac — 19, 40, 204, 206, 859, 873, 1262, 1408
Gizdić Drago-Marko — 18, 38, 83, 98, 135, 149, 161, 211, 306, 319, 320, 398, 483, 603, 604, 605, 606, 609, 610, 623, 627, 691, 692, 726, 728, 842, 922, 929, 936, 1019, 1979, 1121, 1120, 1130, 1131
Gizdić Josip — 421, 1110
Gjuić Milan — 1545
Glaise von Horstenau — 1539, 1620
Glamoč — 26, 28, 290, 295, 303, 327, 366, 374, 379, 380, 512, 542, 689, 899, 1088, 1146, 1155, 1193, 1194, 1196, 1664, 1706
Glamočko polje — 25, 246, 303, 304, 327, 370, 372, 373, 374, 377, 417, 421, 540, 1150, 1153, 1154, 1194
Glavan Iva — 1598
Glavice — 369. 370, 998, 1146, 1148, 1151, 1195, 1543, 1584, 1587, 1588, 1627
Glavina Andrija — 222, 478, 506, 558
Glavina Ante-Čičak — 679
Gleda Ilija — 772
Gligić Savo — 1682
Glina — 1265
Gljev — 81, 153, 401, 402, 408, 880, 1104, 1625
Glogov — 1176
Glogovo — 394, 395, 451, 465, 1181, 1214, 1344
Glumac Milan — 804
Glumac Slavko — 553
Glušci — 486, 487, 488
Gnjat — 273
Gnjatović Luka — 1723
Gnjatović Savo — 1666, 1729
Gola Mila — 29, 393
Golibrzuch — 1471, 1472
Golija — 899
Golinjevo — 943
Golo brdo — 113, 114, 115, 116
Gologlav — 1669
Golubić — 237, 247, 349, 450, 465, 522, 529, 572, 578, 687, 911, 941, 945, 1012, 1160, 1669, 1718, 1719
Gorice — 337, 1666
Gornje Selo — 163, 195, 1273, 1470
Gorski kotar — 1265
Gospić — 247, 518, 705, 706, 1260, 1267, 1269, 1271, 1419, 1452, 1476, 1480, 1707
Gostuša — 275, 277, 278
Gošići — 264, 1054, 1191, 1192, 1426, 1433, 1434, 1652
Gošnjak Ivan — 961, 981

Grab — 470, 1104, 1105, 1182, 1623
Grablje — 591, 1315
Grabovac — 557, 1565
Graci — 1462, 1618
Gračac — 247, 284, 286, 287, 309, 334, 348, 393, 394, 395, 408, 449, 470, 518, 522, 525, 529, 595, 705, 799, 871, 924, 1176, 1177, 1178, 1181, 1185, 1188, 1251, 1292, 1277, 1278, 1284, 1290, 1328, 1331, 1335, 1343, 1344, 1345, 1354, 1361, 1474, 1473, 1484, 1545, 1664, 1671, 1675, 1691, 1707
Gračanin Mirko — 1546
Gradac — 155, 499, 504, 508, 837, 838, 920, 1529, 1549, 1595, 1596, 1606
Grahek Zvonko — 952
Gravina — 38, 158, 690
Grbavac Ante — 825
Grbolezi — 944, 1171
Grcalo — 1181, 1188
Grčka — 406, 449, 516, 547, 598, 612, 1199 1224
Gradina — 369, 370, 371
Grebaštica — 318, 342, 385, 841, 859, 862, 875, 988, 1259, 1267, 1275, 1293, 1339, 1340, 1365, 1366, 1367, 1478
Gregorić Pavle — 320
Grgić — 913
Grgić Ivan — 1099
Grgurica — 1179
Grkovci — 30, 182, 236, 273, 301, 304, 373, 376, 576, 594, 633, 688, 689, 942, 1154, 1155, 1156, 1157, 1158, **1216**
Grnčenik — 839, 1069
Grpaščak — 384, 849
Grohote — 163, 560, 965, 982, 1143, 1355, 1356, 1437, 1438, 1444, 1445, 1456, 1463, 1464, 1470, 1487, 1488, 1490, 1507, 1508, 1509, 1599
Grolmann — 1373
Grozdanić Krešo — 616
Grubar Đuro — 1717
Grubar Jovo — 1717
Grubar Mićo — 1717
Grubar Stevo — 1717
Grubić Ilija — 915, 916, 1101
Grubišići — 1104
Grubišić Nikola — 1562
Grubišić Slavko — 1649, 1691
Grumo — 158
Gubavčevo polje — 394, 465, 473, 525, 1214, 1216
Guber — 585, 687, 942, 944, 1171, 1175, 1210
Gubina — 257
Gulić Štipan — 1588
Gulin Krsto — 1193
Gumzej Josip — 1655, 1697
Gundelj Milan — 1713
Gustima — 76
Guzina Dušan — 691, 835, 934, 935, 1135
Gvardiol Ante — 70, 278, 396, 721

**H**

Hadžić Omer — 1592
Halapić — 373, 1154, 1195
Han — 685, 686, 687, 945, 998, 1174, 1558, 1581, 1584, 1587
Han Prolog — 987, 1105, 1175, 1218, 1299
Hardcourt — 33, 160
Hasanbegovci — 369, 1150, 1195
Hasanović — 1692
Hasler — 1519
Hrdomilje — 823
Hebrang Andrija — 83, 666, 676, 962, 1109
Helbich — 1568, 1597, 1610
Hercegovina — 89, 547, 613, 1091, 1285, 1575, 1591, 1649, 1685, 1707
Hirschfeld — 1290, 1291, 1292, 1357, 1363, 1364
Hitler Adolf — 51, 703, 1620
Hodilje — 1611
Holi — 54, 608
Hotkovci — 371, 372, 538, 1150, 1152, 1153, 1196, 1197
Hruš (dr) — 290
Hrvače — 32, 77, 173, 174, 175, 206, 226, 227, 228, 230, 237, 238, 242, 257, 401, 402, 403, 544, 545, 546, 585, 613, 783, 806, 811, 881, 1064, 1238, 1261, 1409, 1543, 1553, 1554, 1558, 1569, 1585, 1588
Hrvatska — 399, 647, 898, 1352
Hrvatsko primorje — 297, 927, 1142, 1245, 1265
Humac — 209, 925, 966, 1253
Hvar — 23, 24, 35, 63, 67, 79, 90, 91. 95, 97, 99, 120, 124, 125, 140, 143, 146, 155, 194, 201, 202, 203, 208, 209, 210, 213, 216, 217, 219, 236. 279, 281, 282, 296, 297, 306, 318, 341, 357, 384, 511. 560, 561, 562, 564, 565, 566, 589, 591, 592, 664, 786, 886, 887, 888, 961, 966, 968, 971, 972, 974. 982, 1001, 1002, 1024, 1025, 1033, 1036, 1042, 1058, 1059, 1060, 1076, 1080, 1082, 1086, 1093, 1140, 1141, 1144, 1145, 1244, 1205, 1298, 1299, 1304, 1305, 1307, 1314, 1315, 1317, 1337, 1384, 1393, 1398,

1489, 1507, 1509, 1510, 1512, 1513, 1514, 1516, 1517, 1520, 1521, 1522, 1527, 1549, 1555, 1618, 1619

**I**

Igrane — 225, 1528, 1529, 1592
Ikica Marko — 1562
Ikica Mladen — 23, 588, 733, 776, 785, 852, 854, 885, 955, 1075
Ilić Dušan — 1723
Ilić Lovro — 1138
Ilić Niko — 1139
Ilić Pavle-Veljko — 664
Ilić Stjepan — 1139
Imotski — 99, 167, 223, 282, 298, 308, 409, 493, 495, 502, 592, 807, 827, 830, 925, 1130, 1619, 1623
Islam Grčki — 425, 426, 599, 818, 1013, 1030, 1178, 1665
Islam Latinski — 262, 263, 599, 818, 1013, 1020, 1030, 1178
1st — 22, 849, 850, 1223, 1306, 1388, 1429
Istra — 1474
Italija — 17, 18, 33, 35, 37, 65, 80, 83, 93, 102, 108, 124, 131, 161, 145, 146, 158, 159, 160, 210, 275, 307, 495, 562, 598, 605, 628, 663, 666, 674, 823, 841, 843, 856, 914, 923, 962, 969, 1011, 1034, 1041, 1093, 1109, 1128, 1141, 1242, 1425, 1506, 1555, 1585, 1596, 1639, 1707
Ivaneža Ivan — 798
Ivaneža Tode — 798
Ivanišević Radomir — 1686
Ivanišević Vjekoslav — 344, 608, **1128**
Ivanović — 958
Ivanović Miladin — 138, 214
Ivas **Sime —** 70, 103, 260, 269, 317, 462, 535, 556, 601, 803, 805, 816, 820, 997, 1033, 1124
Ivoševci — 339, 340, 349, 516, 718, **1116, 1666**
Ivetić Lj. — 1674, 1675, 1676, 1677
Ivičević Bakulić — 1138
Ivičević Ivan — 1139
Ivulić Petar — 1139
**Iž —** 436, 449, 730, 733, 734, 1009, 1223, 1390, 1429

**J**

Jablanac — 853, 1142
Jabuka — 1104
Jadransko more — 298, 895, 1493
Jadrešin Ante-Rudi — 1019
Jadrešin Božidar — 1024
Jadrić Josip — 1164, 168, 1204
Jagodnik — 465
Jagodnja — 599, 600, 996, 1014, 1027, **1666**
Jajce — 90, 236, 368, 369, 417, 1149, 1151, 1476
Jakelić Josip — 523
Jakić Ivan — 498
Jakljan — 1143
Jakovčev Gojko — 1027, 1028, 1032
Jakovljev Ante — 437
Jakovljev Ljubo — 398, 774
Jakovljević Jakov — 827
Jakšić Mato — 83, 135, 923, 1041
Jaman Ivan — 1081
Jamnicki (dr) — 290
Janj — 368, 369, 1149
Janjina — 321, 323, 1249
Janković (dr) — 290
Janković Vojo — 230, 234, 551, 784,
Japan — 56
Jaramaz Srećko — 884, 1008, 1100
Jaričević Frano-**Ciro —** 494, 495, 496
Jarić Luka — 523
Jaruga — 1217, 1218
Jasenje — 1525
Jasenovac — 914
Javornik — 349, 451, 465, 524, 525, 1214
Jelavić-Božovae Mate — 825
Jelavić Ivan — 825
Jelić Mirko — 911
Jelić Simo — 914
Jelić Slavko — 73
Jelić Uroš — 1713
Jelino polje — 1161
Jelinčić Jure — 1588
Jelinčić Stipe — 1559
Jelinović — 1607
Jelsa — 162, 194, 201, 202, 561, 965, 1042, 1059, 1060, 1080, 1315
Jergović Jure — 396
Jerković P. — 1526, 1591
Jevtić Ilija — 1684, 1693
Ježević — 114, 116, 227, 257, 548, 612, 806, 985, 998, 1659, 1660
Jončić Nikola-Koča — 442, 476, 807, 864, 991
Jonić — 343
Josipović Ante — 1527
Jovanić — 1703
Jović Jakov — 1082
Jović Jozo — 825
Jugoslavija — 17, 43, 1045, 1083, 1223
Jukas Anton — 158, 1039, 1043
Jukić Mate — 482, 691, 1130
Juran Tomiša — 829
Juras Joso — 185
Jurić Luka — 826

Jurić Mira — 295, 320
Jurin Smiljan — 1205
Jurjević Ante-Baja — 44, 661, 665, 666, 692, 922, 1034, 1038, 1039
Jurjević Jozo — 1092
Jurković Milica — 1123
Jurković Neva — 622, 1029
Jurlina Ante-Toni — 507, 833, 835
Jurlina Ivo-Vinov — 36, 65, 66, 210
Juvanić — 1539

**K**

Kablići — 585, 1147
Kaić — 1538
Kairo — 17, 65, 160, 210, 795, 796, 1673
Kaldrma — 29, 182, 573
Kaleb Roko — 1414, 1706, 1736
Kali — 1009, 1144, 1323
Kalik Nikanor — 1414
Kalik Radoslav — 549, 616
Kalinić Đuro — 1588
Kalinić Krsto — 1588
Kaliterna Fabijan — 932
Kamen — 1193, 1194
Kamenmost — 502, 830
Kamensko — 21, 77, 206, 454, 496, 685, 1622
Kamešnica — 32, 204, 207, 455, 468, 535, 586, 594, 634, 682, 712, 725, 842, 880, 899, 945, 983, 985, 987, 1102, 1105, 1106, 1129, 1137, 1161, 1169, 1173, 1209, 1625
Kanjane — 908, 1096
Kapela — 1687
Kapetanović Miodrag — 866, 1414, 1650, 1663, 1735
Kaprije — 365, 1429, 1451, 1452
Karađorđević Petar — 458, 459, 803, 908, 1011, 1047, 1083, 1243, 1415
Karaman — 493
Kargotić Jakov — 1139
Karin — 102, 108, 109, 184, 185, 265, 423, 427, 522, 814, 868, 1012, 1178, 1179, 1272, 1344, 1345, 1477
Karli Leonardo — 935, 981, 1094, 1135
Karli Otmar — 549, 616
Karlobag — 390, 406, 736, 1142, 1247, 1482, 1439
Karlov Han — 118, 151, 369, 417, 942, 943, 1149, 1170
Kasche Sigfried — 1619
Kašići — 108, 192, 333, 423, 424, 425, 427, 1178, 1272, 1276, 1665
Kašić Luka — 1682, 1714
Kašić Petar — 1657, 1677, 1680. 1681. 1682, 1698, 1717
Kaštela — 42, 44, 81, 777, 840, 932, 988, 1062, 1126, 1128
Kaštelan Jure — 320
Kaštelanski zaljev — 1226
Kaštel Gomilica — 1371
Kaštel Novi — 880, 882
Kaštel Sućurac — 42, 57, 149, 1318, 1342, 1566, 1610
Kaštel Stafilić — 882
Katavić Iva — 1598
Katavić Stipe — 825
Katić Boško — 1666
Katić Jerolim — 1533, 1538, 1539
Katić Radojka — 912, 914, 1099
Katić Uroš — 1665
Kazanci — 273, 1206, 1207, 1219
Kazolini — 932
Kečet Emil — 1242, 1532, 1538, 1540
Keep R. W. — 215
Kesar Savo — 230, 414, 551, 784, 812, 1658
Kesići — 535, 573, 575, 576, 593, 594, 634, 637, 638, 688, 940, 1161, 1165, 1166, 1167, 1199, 1200, 1201, 1202,
Kesić Juga — 1126
Kijevo — 31, 77, 237, 248, 273, 516, 576, 944, 985, 1172
Kistanje — 85, 99, 108, 250, 252, 255, 309, 313, 314, 337, 338, 339, 340, 348, 364, 392, 406, 408, 430, 464, 516, 522, 569, 580, 681, 719, 722, 801, 815, 818, 853, 859, 868, 869, 924, 937, 964, 986, 994, 1007, 1054, 1055, 1056, 1072, 1116, 1117, 1122, 1178, 1179, 1180, 1181, 1186, 1191, 1212, 1240, 1255, 1259, 1267, 1276, 1278, 1286, 1287, 1288, 1289, 1291, 1292, 1293, 1294, 1332, 1333, 1334, 1335, 1343, 1345, 1348, 1360, 1405, 1410, 1412, 1433, 1434, 1440, 1441, 1453, 1483, 1486, 1666, 1726, 1729
Kilibarda — 556
Kirhmajer Slavko — 55
Kirigin Josip — 308, 508
Kirschbaum — 345
Kita — 1721, 1732
Kijane — 1188
Kitarević Nikola — 1637
Kladnjice — 76, 206, 404, 685, 859, 861, 874, 991, 940, 989, 1263, 1369
Klajn (dr) — 290
Klapavica — 473, 520, 597, 616, 1185
Klaričić Vlado — 835
Klarić Ante p. Pavia — 1139
Klarić Ante p. Vicka — 1139
Klarić Stipe — 1123
Klebe — 1290, 1292, 1350, 1355, 1363, 1364
Kleut Petar — 287

Klicov Petal* — 1665
Kljaci — 206
Kljenak — 492
Klis — 42, 204, 205, 687, 840, 926, 930, 1131, 1293, 1294, 1295, 1369, 1370, 1490, 1584, 1617
Ključ — 1706
Knezović Luka — 415, 455, 1106
Kneža — 60, 61
Knežević Ačim — 1721
Knežević Đuro — 523
Knežević J. Njegovan — 424
Knežević Nikola — 1665
Knežević Pero — 914, 916, 1101
Knežević Vaso — 1713, 1739
Knežević Velimir — 32, 117, 174, 154, 258, 403, 409, 469, 587, 617
Knežević Zdravko — 1562
Kneževići — 633, 634, 940, 1162, 1167
Knežice — 873, 874
Knežić Andrija — 1682
Knežić Ljubo — 1712
Knežić Petar — 1682, 1713, 1714
Knežić Tomo — 1682, 1698, 1714
Knežić Vasa — 1698, 1699, 1713
Knin — 31, 99, 106, 107, 117, 123, 149, 153, 236, 237, 239, 242, 247, 248, 249, 254, 256, 273, 298, 313, 314, 326, 327, 338, 339, 347, 379, 381, 394, 409, 516, 529, 535, 536, 547, 569, 57?, 593, 594, 627, 633, 634, 635, 637, 638, 686, 687, 688, 710, 736, 786, 853, 909, 911, 912, 924, 928, 939, 940, 941, 945, 964, 984, 985, 986, 1028, 1088, 1096, 1097, 1119, 1124, 1129, 1155, 1160, 1161, 1162, 1164, 1166, 1167, 1168, 1169, 1173, 1237, 1238, 1254, 1256, 1260, 1267, 1276, 1278, 1279, 1283, 1284, 1286, 1292, 1293, 1328, 1335, 1337, 1342, 1343, 1346, 1350, 1351, 1355, 1359, 1360, 1361, 1362, 1364, 1369, 1371, 1404, 1414, 1427, 1440, 1453, 1474, 1476, 1474, 1478, 1479, 1481, 1482, 1483, 1484, 1485, 1486, 1487, 1489, 1542, 1561, 1564, 1600, 1610, 1612, 1613, 1634, 1635, 1643, 1659, 1665, 1671, 1690, 1691, 1693, 1723, 1725, 1731
Kobal Viktor — 164
Kojić Nikola — 1576
Kokić Ratomir — 21, 1005, 1078
Kokorići — 488, 492, 824
Kolarina — 428, 429
Kolašac — 815, 1666
Koljani — 32, 114, 175, 176, 227, 257, 544, 548, 612, 806, 910, 985, 998, 1577, 1658, 1659
Koljatić Mate — 592
Koločep — 1600, 1601, 1612
Koludrović Karlo — 1138
Kom — 452, 524
Komača — 275, 276, 277
Komarčević — 1707
Komazec (s.) — 868, 869, 1187
Komić — 275, 276, 277
Komin — 225, 1089, 1627
Komišće — 325
Komiža — 91, 164, 208, 209, 215, 319, 342, 383, 435, 589, 631, 652, 656, 657, 672, 673, 675, 677, 786, 788, 789, 790, 896, 977, 983, 1002, 1024, 1025, 1086, 1093, 1144, 1230, 1231, 1232, 1309, 1324, 1325, 1384, 1392, 1394, 1401, 1494, 1498, 1518
Konjevrate — 530, 625, 873, 1118, 1367, 1368, 1634, 1647, 1652, 1678, 1680, 1681, 1683, 1698, 1699, 1712, 1713, 1717, 1735, 1736
Konjic — 1608
Konjsko — 81
Kopp Reinchardt-Konrad — 1414, 1418
Korač Dušan — 953, 1048, 1112
Korčula — 24, 58, 59, 61, 62, 63, 64, 78, 79, 84, 89, 90, 91, 95, 97, 121, 122, 137, 140, 142, 143, 144, 146, 155, 194, 195, 201, 202, 203, 214, 279, 280, 296, 306, 341, 351, 352, 353, 355, 356, 561, 571, 602, 603, 632, 646, 666, 786, 887, 888, 895, 900, 904, 925, 946, 958, 961, 978, 1002, 1034, 1036, 1038, 1058, 1060, 1082, 1143, 1144, 1145, 1226, 1249, 1298, 1300, 1308, 1309, 1315, 1317, 1382, 1385, 1390, 1393, 1399, 1495, 1496, 1499, 1505, 1511, 1514, 1516, 1530, 1567, 1596, 1601, 1618
Korda Ružica — 1738
Korična — 304, 379, 380
Koričnо — 26, 27, 119, 368, 687, 942, 1146, 1149, 1159
Korita — 370, 536, 1137, 1165, 1201
Korlat — 108, 853, 1013, 1665
Kornat — 218, 728, 731, 848, 850, 853, 885, 954, 1071, 1072, 1074, 1143, 1211, 1225, 1429, 1453, 1482
Kornati — 106, 529
Koromašna — 384, 387
Košići — 685
Kosovica — 241
Kosovo — 237, 239, 241, 242, 256, 627, 907, 909, 1263, 1414, 1483, 1644, 1658, 1659, 1675, 1729
Kosovo polje — 123, 331, 334, 687, 1045
Kosovska dolina — 236, 239, 241, 247, 248

Kosore — 31, 115, 237, 230, 243. 910
Kostajnica — 1483
Koštanje — 998, 1126
Kostić Luka — 1666
Kostima — 653, 656, 658, 791
Kostović Ante — 1136
Kostur — 77, 243
Koščina Bogdan — 444
Košute — 76
Kotelji — 76
Kotezi — 492
Kotlenice — 1571
Kotor — 1305, 1306, 1308, 1316, 1502
Kotor-Varoš — 1265
Kovač Ante — 1653, 1654, 1723, 1724
Kovač Franc — 813, 866, 1634, 1642, 1643, 1653, 1655, 1666, 1678, 1694, 1700, 1701, 1703, 1708, 1709, 1710, 1711, 1719, 1723, 1725, 1726, 1727, 1735, 1736
Kovačević Vojin — 1049
Kovačević Vinka — 1130
Kovačević Andro — 28, 120, 305, 328, 330, 379, 381, 439, 517, 536, 542, 595, 640, 643, 689, 946, 1075, 1110
Kozica — 447, 478, 492, 556, 557, 558, 838, 857, 1529, 1556, 1591
Kozjača — 237
Kozjak — 237
Kozjak (kašt.) — 45
Kozlovac — 424, 425, 426
Kožulovac — 1665
Kragujevac — 1397
Krajnović Mile — 1056
Kraljevica — 1142, 1325, 1326, 1327, 1384
Kraljević (dr) — 1037, 1038
Kraljevo — 1397
Kranek — 1298
Krasin (dr) — 290
Kraut Božidar — 32, 174, 1076
Krce Pavao — 1041
Krčmari — 1196
Krešovići — 869
Kričke — 907, 1096
Krilo-Jesenice — 197, 198, 199
Krivić — 735
Krivodol — 225, 1106, 1137
Križan Marko — 21, 404, 405, 1076
Križevci — 928
Krk — 736, 1142, 1145
Krka — 239, 248, 249, 253, 254, 335, 338, 339, 347, 348, 349, 877, 935, 964, 1028, 1094, 1212, 1267, 1287, 1295, 1339, 1349, 1402, 1426, 1451, 1452, 1460, 1664, 1678, 1712, 1735, 1736
Krmčina — 392
Krnić Dinko — 1546
Kronja Ante-Cenčo — 139, 306. 893
Krstatice — 827, 839
Krstić Ivan — 500
Krstinić (dr) — 290
Krstulović Ljubo-Šimić — 625, 1100, 1124
Krstulović Vicko — 18, 37, 38, 150. 161, 165, 219, 320, 661, 665, 677, 678, 906, 922, 935, 961, 962, 1025, 1034, 1035, 1037, 1038, 1041, 1042, **1061**
Krstulović Vojko-Švora — 54, 55, 344, 608, 1128, 1129
Krug planina — 27, 119, 327, 368, 380, 687, 1146, 1149, 1193
Krupa — 183, 450, 452, 464, 465, 523, 524, 529, 1012, 1176, 1177, 1181, 1186, 1189, 1213, 1214, 1345, 1346
Kruševo — 108, 183, 184, 185, 406, 523, 860, 875, 882, 1120, 1368
Krvavac — 488
Kučine — 1128
Kučišće — 59, 196
Kudrenovski Venceslav — 1592
Kuharić J. — 1538
Kukić Petar — 869, 870, 1077
Kukljica — 389, 1009, 1323, 1364, 1366, 1449
Kukoč Dobrila — 1130
Kukoč Ivica-Jordan — 49, 120, 149, 157, 213, 215, 246, 272, 279, 281, 282, 296, 664, 665, 677, 922, 1005, 1025, 1034, 1053, 1078, 1079, 1088
Kula Atlagića — 108, 853, 1013, 1665
Kula Fazlagića — 1611
Kulušić Sime — 1032
Kunac Vlado — 1738
Kunčić Ante-Ramov — 1627
Kunića — 238
Kunjašić — 509
Kunovac — 265, 516, 518, 595, 868, 1665
Kupirovo — 29, 1474, 1479
Kupres — 152, 303, 369, 374, 449, 1151
Kuprešanin Milan — 152, 157, 246, 281, 282, 585
Kuraja Krešimir — 225
Kurajica (dr) — 290
Kurajice — 1669
Kurir Lovre — 727, 842, 935, 1034
Kurir Toni — 1078
Kustić Mirko — 957
Kutleša Mirko — 124
Kuzmanić Ana — 1139
Kuzmanić Nikica-Lala — 44, 482, 607, 931, 1131
Kuzmić Ivan — 83, 135, 320, 726, 935
Kuzmić Jakov — 18
Kvarte — 771

Labin — 860, 863, 1063, 1127
Labišnica — 862, 863, 876, 987, 990, 1063
Labus — 1634
Lacmanović Mile — 338, 433, 569
Laće Ivan — 914
Laće Luka — 1100
Laković Stipe — 1588
Laktac — 784
Laktar — 1660
Laktaš — 1658
Landara — 397
Lapac — 470, 518, 582, 595, 705, 708, 797, 1176, 1186, 1215, 1337, 1364. 1433, 1664, 1671
Lalić Vitomir — 181
Lasić Milka — 667
Lastovo — 58, 63, 79, 84, 89, 91, 125, 195, 215, 219, 297, 306, 571, 589, 631, 845, 894, 895, 896, 955, 958, 969, 971, 974, 983, 1025, 1058, 1143, 1226, 1298, 1299, 1300, 1304, 1305, 1311, 1390, 1393, 1505, 1509, 1601
Lastva — 1602
Latifić Sefko — 123
Lavdara — 1429
Lavsa — 1429
Lavša — 850
Lećevica — 122, 206, 325, 440, 475, 476, 482, 684, 859, 861, 873, 881, 882, 989, 1127, 1129, 1263, 1362,
Lehr — 925
Leipzig (von) — 1465
Leko Ivan — 911, 1098
Lenjin V. I. — 412, 415, 443, 626
Lepuri — 1013, 1212, 1213
Leros — 1390, 1497, 1504, 1512
Letica (dr) — 290, 295
Leyser O. — 729, 1459, 1477, 1490
Lekšić Jozo — 1571
Ležajić Ignjatije — 1642, 1655, 1656, 1666, 1694, 1723, 1724, 1727
Ležajići — 264
Ličina Dane — 331, 338
Lički Osik — 798
Lijević Srećko — 870, 871
Lika — 82, 104, 105, 123, 179, 236, 247, 248, 274, 275, 276, 298, 333, 406, 431, 442, 465, 513, 516, 518, 521, 528, 554, 598, 618, 627, 668, 1120, 1148, 1169, 1245, 1414, 1540, 1636, 1639, 1662, 1684, 1685, 1689, 1707, 1733, 1736
Lindhardt — 1470
Linhofer — 1569
Lipa — 943, 1209
Lipač — 450, 465, 466, 467, 523
Lipnjak Ivan —. 344
Lipovac — 1621, 1628
Lipovača — 1196
Lippert — 1418, 1661, 1690
Lisac — 771, 772
Lisac Jakov — 1550
Lisičić — 108, 109, 170, 190, 192, 333, 428, 599, 1013, 1021, 1030, 1177, 1178, 1192, 1212
Lišani — 314, 332, 599, 619, 853, 1021, 1030, 1666
Lištani — 378, 381, 942, 1210
Livanjsko polje — 27, 28, 151, 179, 180, 236, 246, 256, 257, 273, 274, 301, 303, 304, 326, 368, 373, 377, 379, 380, 517, 536, 576, 585, 612, 633, 634, 642, 688, 689, 940, 941, 942, 944, 945, 1053, 1146, 1158, 1159, 1160, 1161, 1168, 1169, 1173, 1175, 1193, 1206, 1208, 1218
Livno — 25, 26, 27, 28, 32, 80, 83, 87, 90, 95, 102, 118, 119, 123, 149, 150, 151, 180, 181, 256, 257, 290, 293, 295, 298, 301, 302, 304, 326, 327, 366, 367, 368, 369, 374, 377, 380, 381, 408, 417, 449, 454, 469, 512, 517, 518, 527, 534, 535, 543, 552, 585, 594, 611, 634, 642, 664, 665, 687, 689, 899, 942, 943, 944, 945, 946, 987, 1090, 1105, 1146, 1147, 1151, 1155, 1158, 1159, 1170, 1175, 1193, 1194, 1207, 1208, 1210, 1218, 1240, 1251, 1278, 1280, 1283, 1328, 1361, 1362, 1473, 1476, 1479, 1480, 1661, 1664
Lokrum — 1568
Lokvičići — 827
Lončari — 1196, 1197
London — 910, 1702
Lopenica — 878
Lopud — 1600, 1601, 1612
Lorković Mladen — 1338, 1374, 1537, 1541
Lošinj — 387, 391, 736, 852, 1011, 1322, 1498
Lovinac — 275, 277, 278, 284, 465, 1178
Lovran — 1315
Lovreć — 502, 1529
Lovište — 1249, 1495
Lovrić Ante — 1130
Lubina Marijan — 222
Lučane — 228, 1559
Lučin Ante — 482
Lučin Ivan-Dalmatinski — 45, 448, 482, 691, 931, 1130
Luetić Ante — 53, 54, 343, 1543
Luka — 397, 593, 632, 638, 731, 854, 885, 940, 1160, 1165

Lukačević Kajo — 880, 881
Lukar — 911
Lukavac — 1363, 1364
Luke — 1201, 1202
Lukići — 182
Lukić Milisav — 231, 416
Lukić Spiro — 1634, 1635
Lukinović — 1564, 1600, 1613
Lukinović Draga — 1093, 1138
Lukoran — 287, 386, 529, 1388
Lumbarda — 58, 195, 1425,
Lunga (r.) — 437

**LJ**

Ljotić Dimitrije — 1649, 1671, 1690, 1706
Ljuba Faust — 365
Ljubač — 242, 248, 911
Ljubić — 1536, 1550, 1557, 1560, 1565, 1583, 1604, 1617
Ljubin Marijan — 858
Ljubitovica — 861, 862, 1127, 1129
Ljubunčić — 179, 180, 1159
Ljubuški — 167, 223. 661, 823, 857, 1383, 1570, 1605, 1606, 1616, 1619

**M**

Maclean Fitzroy — 148, 217
Macura Jovan — 1666
Macura Milan — 1034
Macure — 451, 815
Macane — 1616
Maček Vlatko — 53, 82, 83, 123, 344, 458, 486, 908, 909, 929, 1010, 1047, 1082, 1096, 1116
Mačja greda — 113, 114, 115
Magjer Slavko — 1043
Maglaj — 238
Majkovski — 52
Majstrović Anka — 1535
Majstrović Jako — 1532
Makale — 1586
Makar — 1528
Makarska — 90, 99, 154, 167, 197, 223, 225, 490, 491, 494, 495, 502, 556, 826, 925, 927, 1226, 1253, 1310, 1311, 1489, 1492, 1510, 1522, 1526, 1527, 1528, 1529, 1535, 1548, 1549, 1550, 1554, 1555, 1556, 1557, 1560, 1564, 1582, 1592, 1595, 1598, 1605, 1616, 1619
Makarsko primorje — 136, 137, 148, 1549, 1555
Makedonija — 795
Makiedo Sergije — 17, 18, 35, 36, 145, 158, 662, 722, 1042
Malenica — 998
Maleševci — 182, 378, 535, 635, 940, 1116, 1198, 1199, 1200, 1201, 1203, 1205
Malešević Vojin — 1666
Malešević Vojislav — 1666
Maletić — 1597
Malicki Georg — 52, 345
Mali Prolog — 823
Maljkovo — 77, 153, 226, 227, 228, 257, 545, 614, 783, 810, 811, 929
Mallmann — 1142
Malta — 1142
Malovan — 27, 366, 393, 408, 465, 525, 705, 1146, 1186
Mamuti — 861
Mandić Đuro — 340
Mandić Nikola — 870
Manjača — 1045
Manjoka Ivan — 1193
Manojlovac — 237, 320, 334, 335, 336, 337, 433
Manojlović — 248
Manojlović Vojislav — 1659
Manojlović Nedjeljko — 442, 476, 879, 991
Manola Srećko — 62, 140, 143, 200, 212, 213, 214, 215, 216, 218, 280, 603, 676, 853, 1036, 1223
Manišić Vice — 609
Maoduš Stevo — 70
Maovice — 20, 77, 113, 114, 115, 205, 206, 1658
Maras Ante — 1550
Maras Grgo — 1131
Maras Vojislav — 1666
Marasović Silvestar — 1130
Marčetići — 1442
Marčetić Jovan — 1737
Marčetić Milan — 804, 884
Marčetić Mane — 340, 433, 570
Marčić Ante — 482, 931, 1130
Mardešić — 140
Mardešić Kuzma — 1139
Marević Stanko-Prpić — 222, 271, 506, 832, 922
Marić Đuro — 1635
Marie Nikola — 321, 323
Marin Ante — 911
Marina — 173, 448, 840, 841, 863, 875, 929, 988, 989, 1062, 1366, 1370, 1402, 1406, 1450, 1451, 1471. 1472, 1506, 1735
Marine Zemlje — 203, 435, 886, 887, 918
Marinkovci — 274, 378, 535, 594, 632, 638, 688, 940, 1160, 1168, 1197, 1198, 1999, 1203, 1205
Marinković Ivo-Srećko — 168, 495

Marinković Jure-Smjeli — 168
Markić Ivo — 36, 65
Markotić — 343, 608, 609
Markotić Iva — 1598
Markotić Mate — 825, 1598
Markotić Mila — 1598
Markotić Ružica — 36, 37, 65
Markovac — 237, 241, 243
Markovača — 1169, 1174
Marković — 1629
Maroević Ivka — 1584
Marović Neda-Ranka — 131. 1042, **1121**
Marović Vasilija — 1687, 1688, 1690
Martić Petar — 1666, 1695
Martinac Miloš — 825
Martin-Brod — 466, 595, 687, 1183, 1187, 1215, 1216
Martinac Ante — 1598
Martinac Manda — 1598
Martinac Mate — 1598
Martinović B. — 1554
Martinović Dušan — 1559, 1569, 1577, 1581, 1582, 1588
Martinović Josip-Đorđe — 168, 498
Martinović Nikola — 62, 137, 143, 201, 603, 647, 900, 951, 1036, 1037
Marušić — 931
Marušić Anđelko — 1136
Marušić Božidar — 1136
Marušić Jozo — 609, 1131
Marušić Vjeka — 1134
Maslinica — 163, 1233, 1386, 1437, 1470, 1506, 1599
Mašek Dragutin — 1570, 1575
Matacin Ante — 1012
Mateljan — 454
Matić Iva — 1598
Matić Lazar — 1664
Matijašević Jozo — 1527
Matijašević Mate — 1527
Matijaš Svetin — 811
Matković Mile — 1543
Matojević Miroslav — 1673
Matošić Marko — 944, 1171
Matošić Vlade — 509
Matijević — 40
Matulić Benko — 144, 306, 1092
Maun — 1429
Mawick — 1356, 1456, 1463, 1466
Mazin — 275, 276, 596, 583, 597, 687, 708, 721, 1176, 1181, 1183, 1184, 1186, 1187, 1188, 1191, 1214, 1215. **1216**
Mažirina — 885
Medak Mijo — 920
Medanić Božo — 798
Medicijan Momčilo — 1664, 1665
Medov Dolac — 827
Medveđa — 1666
Medviđane — 348
Medviđe — 349, 427, 464, 523, 529, 583, 718, 719, 801, 815, 868, 869, 937, 964, 1012, 1013, 1180, 1191, 1192
Međugorje — 374, 1154
Merendić — 825
Mešterović Đuro — 158
Meštrović Ivan — 1128
Metak — 284, 286
Metković — 99, 167, 223, 486, 487, 488, 495, 561, 710, 823, 857, 1307, 1314, 1323, 1326, 1381, 1462, 1485, 1492, 1496, 1507, 1525, 1530, 1550, 1569, 1570, 1574, 1586, 1607, 1609, 1616, 1618, 1619, 1621, 1627
Metličić — 1724
Meynell H. — 215
Mežnarić — 392
Mežnarić Drago — 735
Michel — 1300
Mihailović Draža — 79, 486, 1083, 1415, 1639, 1649, 1651, 1662, 1673, 1690, 1705, 1706
Mihanović G. — 1530
Mihić — 1540
Mihić Ljubica — 415
Mijić Božo — 1580
Mijić Nikola — 1077
Mijočević Ante — 501
Mijović Miloš — 1113
Mijović Novak — 31, 653, 1414, 1671, 1690, 1692, 1693, 1726, 1735
Mikačić Marko — 608, 1128
Mikačić Mira — 483
Mikin Petar — 340, 569
Mikrut Petar — 1624, 1628, 1629
Mikulić Mate — 872
Mikulka Jaroslav — 290
Milačić Jakov — 1130
Miladinov Silvana — 384
Milanja Robert — 1012
Milanović Ivan — 454
Milanović Rade — 1588
Milanović Stanko — 1625, 1629
Milanović Stipe — 1588
Milanović Tode — 1600
Milanović Vlado — 1585
Milat — 632
Milešina — 20, 115, 206
Mileta Dušan — 733, 776, 852, 854, 885, 955, 1075
Mileta Tode — 911
Miletić Rade — 1598
Miličević Ante — 1205
Miličević Mojmir — 497, 828
Miličić Žarko — 591
Milin — 391
Milišić Frane — 1003
Milišić Sibe — 1934, 1038, 1043, 1061
Miljak Pero — 488

Miljević Glišo — 1721
Miljkovići — 688
Miljković Huško — 1674
Miljuš — 1012
Milković Lukijan — 953
Milles — 17, 33, 215, 218, 219, 1392
Mimica Blaženka-Luce — 667
Mimica Stipe — 1604
Milna — 24, 200, 560, 965, 967, 1253, 1268, 1313, 1464, 1470
Milojević Miloje — 17, 35, 65, 158, 159, 709, 939
Milosevic — 1242
Milosevic Ilija — 834
Milosevic Mišo — 1683, 1684, 1699
Milovac Mirko — 1682
Milunović Nedo — 151, 367
Miočić — 237
Miočić (s.) — 909
Miodragović Jovo — 83
Miošić Luiđi — 781
Miović Novak — 801
Miranje — 996, 1666
Mirce — 194
Mirić Radomir — 1673
Mirković — 49
Mirković Ilija — 1082
Mirković Košta — 1649, 1663, 1706
Mirlović Polje — 909, 1096
Mirošević — 977
Mirošević (dr) — 290
Mislin Pero — 1610
Miše Josip — 549, 614
Mišleni — 1441, 1442
Mitanović Boba — 1672
Mitranović Borivoje — 1650
Mladenović Živadin — 1670, 1676, 1718, 1721, 1728, 1730, 1732, 1733
Mladinov (dr) — 290
Mlinište — 303, 327, 366, 369, 370, 1146, 1149, 1150, 1151, 1194, 1205
Mljet — 58, 63, 79, 84, 88, 146, 195, 214, 218, 225, 236, 571, 589, 978, 1082, 1141, 1249, 1298, 1299, 1300, 1305, 1337, 1382, 1505, 1516, 1517, 1567, 1601, 1618, 1619
Modrava — 396, 588, 680
Modrić Nikola — 1585, 1588
Modrino Selo — 349, 516, 522, 718, 814, 869, 1054, 1116, 1117, 1190, 1701

Modugno — 146, 158
Mohorović Niko — 426
Mokro Polje — 102, 108, 110, 248, 249, 254, 309, 312, 314, 334, 337, 339, 347, 348, 349, 430, 450, 464, 465, 528, 529, 815, 869, 909, 911, 913, 914, 936, 937, 964, 1116, 1181, 1186, 1345, 1346, 1362, 1364, 1365, 1644, 1664, 1737
Molat — 385, 728, 732, 773, 774, 953 1107, 1108, 1143, 1429, 1482
Molfetta — 215
Molotov Vječeslav — 890
Monopoli — 17, 18, 38, 66, 158, 208, 306, 661, 662, 897, 983, 1039, 1059, 1093
Morđin Ivan-Crni — 143, 173, 212, 214, 305, 321, 323, 490, 498, 501, 632, 677, 680, 700, 922, 1036
Morić — 627
Morpolača — 364, 465, 1118
Moseć — 207, 257, 441, 475, 544, 684, 859, 874, 881, 985, 986, 987, 998
Moslavina — 320
Mosor — 207, 404, 405, 681, 725, 842, 880, 1003, 1129, 1131, 1174, 1276, 1422, 1447, 1490
Mostar — 298, 404, 494, 535, 710, 823, 857, 928, 931, 1130, 1274, 1312, 1315, 1393, 1400, 1525, 1530, 1569, 1574, 1586, 1590, 1601, 1602, 1605, 1607, 1611, 1616, 1619, 1621, 1627, 1650
Mostine — 1055, 1192
Mračaj — 536, 688
Mračaj (s.) — 633, 634, 1161
Mratovo — 237, 249, 251, 334, 336, 337, 338, 1179
Mravinca — 42, 1128
Mrkići — 465, 1347
Mrkonjić Grad — 290, 303, 369, 449, 1149, 1151, 1706
Muć — 20, 31, 32, 40, 43, 44, 47, 85, 99, 116, 148, 153, 154, 206, 242, 258, 381, 440, 480, 482, 545, 684, 805, 841, 859, 873, 932, 986, 987, 989, 1060, 1062, 1132, 1136, 1262, 1350, 1408, 1422, 1436, 1735
Mudžinić Ante — 1545
Mugoš Ilija — 278, 396
Mulalić — 1650
Munitić Božo — 1604
Munitić Marijan — 1304
Munižaba Milan — 70, 104, 259, 332, 581, 670, 997, 1033, 1049
Murat Jure — 1005
Murter — 106, 384, 385, 386, 396, 588, 854, 1245, 1410, 1419, 1420, 1429, 1449, 1453, 1485, 1520
Murvica — 427, 1011, 1012, 1665
Muslin Ivan — 881
Mussolini Benito — 1539
Mustapić Marko — 222
Mušan Stanko — 488
Muškovac — 1029, 1667
Muškovci — 349, 522, 813, 1665, 1666
Mušterić Božo — 227, 228
Müller — 926, 1496

Muždalo Vujo — 1738
Mužić Fabo — 1130

N

Nacke Albin — 866, 1246, 1330, 1340, 1413, 1439
Nadgradina — 615
Nadin — 108, 266, 853, 1013
Nardelli Bruno — 53, 343, 344, 1482, 1619, 1620
Neorić — 40, 1262
Neretva — 158, 223, 225, 298, 487, 836. 838, 925, 1088, 1314, 1609
Nerežišće — 195, 560, 965, 966
Nerlović Jure — 1005
Neum — 925
Nebljusa — 1357
Nećujam — 1233
Nedić Milan — 1643, 1703
Nedović Dragoljub — 1694, 1723
Neidtholdt Fritz — 1143
Nikolić Dušan — 158
Nikolić Đorđe — 1692
Nikolić Nikola — 1637, 1642
Nikšić — 866
Nin — 427, 600, 734, 818, 1011. 1012, 1015, 1020, 1333, 1340, 1373, 1481, 1454, 1485
Ninić Ivan — 362
Nisko — 76, 440, 684, 859
Nola Krasna — 168, 495, 496, 499, 505
Nova Sela — 679, 838, 1574, 1607, 1616
Novak — 540
Novaković Branko — 426
Novak Marija — 620, 627, 1125
Novaković Niko-Longo — 1537
Novaković Nikola — 340, 433, 569
Novalja — 853, 1142, 1419, 1429
Novigrad — 102, 107, 109, 1009, 1013, 1019, 1030, 1362, 1363, 1364
Novović Mirko — 62, 139, 894
Novi — 736
Novosel Vanda — 952
Nožica — 264
Nudrađija — 144
Nuglašica — 304, 373, 374, 376, 377, 632, 634, 1156, 1157, 1206, 1217, 1219
Numić — 869
Nućujam — 982
Nunić — 1666

**NJ**

Njegić Boško — 1099
Njegoš Bogdan — 881
Njemačka — 233, 908, 1415

**O**

Oberkamp — 925
Oblajak — 1197
Obijaj — 370, 371, 574, 575, 576, 637, 638, 688, 940, 1151, 1165, 1173, 1196, 1202, 1203
Obradović Stevo — 533
Obrovac — 102, 108, 183, 184, 185, 247, 309, 310, 347, 348, 408, 516, 522, 523, 529, 552, 671, 720, 735, 924, 926, 1178, 1180, 1182, 1269, 1284, 1289, 1294, 1295, 1331, 1335, 1343, 1344, 1345, 1474, 1477, 1483, 1485, 1486, 1665, 1688, 1691
Obrovac (sinj.) — 177, 178, 220, 221, 401, 402, 612, 615, 682, 805, 806, 807, 945, 987, 1174, 1272, 1280, 1661
Očegrije — 1216
Očestovo — 529, 907, 911, 914
Odrljin Jakov — 145, 158, 1039, 1040, 1043, 1061
Odrljin Mile — 692
Ogorje — 19, 21, 49, 76, 77, 257, 258, 544, 807, 811, 1127
Oklaj — 237, 248, 249, 250, 333, 335, 336, 337, 433, 569, 911, 1179, 1421, 1563
Oključna — 435, 589, 787, 1210
Okućani — 1344
Olib — 297, 391, 734, 736, 1429
Olivari Josip — 1714
Ombla — 1597
Omišalj — 1142
Omsica — 1213, 1215
Omiš — 51, 56, 99, 197, 198, 199, 203,' 383, 509, 610, 692, 711, 1127, 1131, 1132, 1253, 1447, 1489, 1543, 1571, 1597, 1603, 1619
Ondić — 597
Opačići — 869
Opara Milivoj — 1578
Opatija — 1315, 1326, 1378, 1380, 1382, 1386, 1491, 1492, 1495, 1496, 1499, 1502, 1504, 1506, 1507, 1510, 1514, 1515, 1520, 1523
Opuzen — 168, 225, 486, 488, 830
Orebić — 59, 196
Orebić Davor — 164, 209, 319, 983, 1002, 1025, 1059, 1086
Orešnjak Nikola — 1076
Orguz — 943, 1207
Orhanović Marko — 59
Orlić — 241
Orijak — 183
Orlovac — 373, 374, 375, 376, 1154, 1156
Orlovača — 21, 77, 238, 1683, 1731, 1734

Orlov kuk — 572, 573
Oskorušica — 59
Ostojić Marko — 198
Ostojić Zaharije — 1705
Ostojić — 1462
Ostrovica — 332, 1666
Ostrovičke Lišane — 1030, 1192, 1212, 1213, 1433, 1434
Ošljak — 1276
Otišić — 77, 113, 114, 115, 230, 545, 807, 910, 1660
Otočac — 449, 770, 771, 1701
Otok — 40, 204, 402, 685, 778, 790, 807, 1137, 1559, 1623, 1624, 1625, 1626, 1627, 1628, 1629
Oton — 247, 1670, 1719, 1724, 1730
Otrantska vrata — 35, 1493
Otrić — 29, 182, 247, 348, 393, 394, 395, 465, 470, 595, 871, 1028, 1055, 1635
Ozren — 369, 370, 1150, 1196
Ožegović Veljko — 877

**P**

Pacak — 1553
Padovan Grgo — 295
Padane — 29, 108, 247, 248, 309, 516, 527, 528, 907, 909, 997, 1045, 1335, 1369, 1490, 1441, 1483, 1484
Pag — 213, 388, 731, 732, 736, 853, 1142, 1429, 1495
Pagani (dr) — 290
Paić Frane — 324
Paić Neva — 211, 667
Pajić Ilija — 1028
Pakoštane — 68, 107, 347, 391, 392, 396, 406, 407, 583, 587, 722, 729, 736, 1073, 1178, 1185, 1211, 1213, 1273, 1292, 1297, 1336, 1339, 1340
Pakovo brdo — 237
Palanka — 997

Palaskov **Sime** — 397
Palaveršić Ante — 371, 1152
Paljuv — 1013
Paltrinjeri Jerko-Brko — 915, 916
Panić Boško — 1667
Panić Todor — 1667
Pantić Pero — 1697
Papié Boro — 416
Parčići — 349, 350, 406, 450, 464, 529, 720, 814, 869, 936, 937, 963, 964, 997, 1031, 1054, 1116, 1117, 1190, 1192, 1273, 1426, 1432, 1435, 1701
Paripovac — 466, 467, 1181, 1346
Parmać Stanko — 64, 137, 203, 219, 280, 383, 630, 674, 953
Paromo Boris — 1138
Pasci — 77
Pasičina — 488, 836, 557, 837, 1069, 1575, 1607, 1616, 1628
Pasika — 788, 1210
Pasini (dr) — 290
Pašalić Mara — 1528
Pašman — 106, 384, 449, 529, 549, 730, 733, 788, 850, 888, 927, 1071, 1279, 1282, 1296, 1316, 1320, 1323, 1324, 1364, 1365, 1379, 1429, 1432, 1460, 1477, 1481, 1489
Paštar — 1546
Paštrović Manfred — 1046
Patras — 1224
Patrlj Jure — 500, 831
Patrlj Vladimir — 231
Pavasović Nedeljko — 1665
Pavelić Ante-Poglavnik — 39, 1129, 1154
Pavić Ivan — 405
Pavić Mate — 1587
Pavlović — 800
Pavlović Milutin — 1076
Pavlović Petar — 1138
Pecotić Bogdan — 59, 452
Pečenci — 572, 593, 639, 940, 1166
Pećі — 688, 1170
Pećonci — 688, 1167, 1202
Pejković Josip — 782
Pejković Vicko — 982
Peko Bogdan — 1042, 1109
Pelješac — 59, 78, 79, 88, 89, 90, 91, 99, 121, 122, 138, 146, 155, 196, 200, 224, 225, 318, 321, 323, 341, 487, 496, 571, 601, 631, 895, 896, 926, 977, 978, 1082, 1249, 1379, 1511, 1596, 1610, **1611**
Pelješki kanal — 1385
Pelicarić Frano — 493
Penavić M. — 1608
Penga — 1129
Peran — 1649
Peran Miro — 1663, 1705, 1706
Peranin Jerko — 1138

Peraško blato — 838, 1068
Perčići — 1666
Perduhovo Selo — 1152
Perera Isidor — 292, 293, 294
Perica Stevo — 883
Perić Ikan — 481, 483
Perić-Mađar Božo — 1576
Perić Marinko-Hohol — 500
Perić Marko — 501
Perić Miljenko-Ratimir — 498
Perišić Božo — 1545
Perišić Ljubo — 1545
Perković — 76, 840, 860, 873, 876, 878, 988, 1127, 1332, 1421, 1422

Perković Filip — 1546
Perković Joko — 1546
Perlain Andrija — 1138
Perušić — 449, 798, 1187, 1189
Pervan Tonka — 825
Peterssen — 925
Petnički — 18, 197
Petrčane — 1373, 1482, 1484
Petrović — 1181, 1188, 1189, 1191
Petrovo polje — 206, 207
Peulje — 273, 274, 304, 373, 374, 375, 380, 439, 536, 540, 574, 575, 632, 633, 634, 638, 642, 941, 942, 943, 945, 946, 1154, 1155, 1162, 1166, 1169, 1170, 1173, 1174, 1198, 1202, 1216, 1217
Pezelj Slavko — 1044
Pezelj Vlado — 371, 1152
Pfafferott Werner — 1238, 1247, 1250, 1254, 1259, 1267, 1268, 1270, 1274, 1277, 1278, 1282, 1284, 1285, 1287, 1289, 1290, 1291, 1292, 1297, 1328, 1332, 1333, 1334, 1429. 1430, 1431, 1432, 1437, 1446, 1447, 1448, 1449, 1450, 1451, 1452, 1453, 1467, 1468, 1469
Phleps Arthur — 1102
Pinčić — 123
Pintar — 211
Pipinić Drago-Brko — 497
Piramatovci — 1652
Pirej — 852
Pirjevac — 830
Pir -vac — 101, 105, 107, 108. 186, 187, 188, 189, 192, 250. 333, 335, 384, 386, 587, 599, 600, 736, 853, 851, 996, 1177, 1211, 1212, 1237, 1255, 1256, 1259, 1260, 1267, 1268, 1269, 1293, 1295, 1378, 1420. 1437, 1468, 1475, 1735
Piškera — 1429
Pitovska Plaža — 202, 1086
Pitve — 122, 162
Pivčević Ivo — 609
Pjerotić — 1562
Planinski kanal — 782
Plastovo — 1636, 1642, 1666
Plaški — 1686
Plavno — 247, 467, 516, 528, 633, 634, 687, 911, 940, 945, 1100, 1160, 1161, 1168, 1173, 1199, 1206, 1429, 1440, 1441, 1474, 1487, 1635, 1669, 1670, 1717, 1719, 1720, 1724
Plečaši — 472, 473, 597, 1188
Plendža Marko — 1545
Plina — 168, 486, 488, 557, 1069, 1575, 1607, 1616, 1628
Plisko Polje — 203, 382, 435
Plješevica — 230, 238, 523, 545, 1441, 1669, 1721, 1731, 1732
Pljeva — 152
Ploča — 179, 582
Ploče — 140, 167, 223, 225, 270, 487, 836, 1314, 1315, 1323, 1515
Pocernje — 454
Počitelj — 721
Počuča — 934
Počuča Milan — 103, 106, 310, 686
Podace — 223, 224, 838, 1556, 1560, 1596
Podbablje — 829, 839
Podboj Franc — 391
Podgora — 155, 167, 223, 491, 1605, 1606
Podgradina — 261, 371, 488, 616, 1175, 1209, 1210
Podgrađe — 39, 532
Podgreda — 1144
Podhum — 687, 943, 1170
Podhumlje — 382, 435, 1232
Podi — 880, 1116, 1137, 1622
Podlug — 1021
Podmile — 1634
Podorljak — 811, 990, 1063, 1133, 1471, 1472
Podosoje — 77, 114, 807, 838, 985
Podprolog — 492
Podrug Stojan — 1546
Podrujnica — 839
Podselje — 887, 917, 918, 1232
Podstrana — 195
Podstražje — 435
Podšpilje — 435, 658
Poelz Karlo — 1003
Pokrovac Ivica — 1100
Polača — 599, 1249, 1517
Poleksič Momčilo — 28, 120, 152, 305, 374, 577, 984, 1110, 1204
Polešnik — 261, 263, 427, 599, 818, 1179
Poličnik — 1012, 1538
Poljak Ivan-Plavi — 1130
Poljak Mirko — 661
Poljica — 122, 162, 194, 201, 966, 1012, 1179, 1180
Poljska — 151
Popić — 1692
Popić Vojislav — 1650
Popina — 393, 394, 470, 516, 527, 528, 596, 1055, 1176, 1181
Popović (s.) — 183, 190, 366, 373, 374, 422, 586, 877, 878, 1013, 1154, 1.177, 1179, 1192, 1195
Popović Bajica — 915, 916
Popović Dušan — 83, 319
Popović Koča — 664, 665
Popović Milentije — 662, 663, 1042
Popović Vajica — 1101

Popović Vojin — 64, 137, 203, 280, 281, 383, 630, 675, 920, 953, 1144
Posedarje — 818, 1013, 1021, 1039, 1276
Postinje — 32, 1350
Postira — 122, 196, 197, 198, 202, 203, 967, 1543
Postrana — 58
Potkonjak Bogdan — 333
Potkonjak Dmitar — 338, 433, 569
Potočane — 543, 1149, 1194
Potočnik Jakov — 1534
Potočnik Josip — 1622, 1624, 1627, 1628, 1629
Potravlje — 77, 227, 228, 229, 257, 545, 548, 611, 783, 784, 806, 807, 809, 910, 811, 929, 987, 1064
Potrebić Dane — 803, 1028
Potrebić Jozo — 798
Poversa — 437
Povija — 161, 195, 209, 215, 560, 965, 1253, 1521, 1522
Pranić Jere — 1546
Prapatnica — 441, 841, 859, 860, 875, 878, 882, 988, 990, 1127, 1129, 1350, 1351, 1368, 1369, 1430, 1468
Pražnice — 161, 208, 209, 966
Preduhovo Selo — 371
Prekaja — 1706
Preko — 86, 99, 255, 287, 288, 297, 389, 391, 529, 532, 834, 1009, 1014, 1015, 1022, 1342
Premuda — 735, 852, 1073, 1429
Preočanin Duro — 1659
Preodac — 290, 291, 294, 295, 373, 377, 540, 1157, 1197
Presjeka — 937
Prgomet — 76, 122, 859, 860, 862, 878, 988, 1062, 1127. 1133, 1263, 1350, 1351, 1362, 1364, 1365
Pribelj — 369, 370, 1150
Pribude — 20, 21, 32, 115
Pribudić — 247
Pridraga — 108, 1013
Prigradica — 59, 62, 1249
Prijane — 369, 1151
Prijedor — 1240, 1266
Priluka — 26, 27, 180, 364, 367, 687, 942, 1146, 1147, 1170, 1193, 1206
Primorac Ružica — 1034
Primorski Dolac — 1542
Primošten — 140, 363, 365, 841, 859, 875, 988, 1062, 1238, 1239, 1248, 1250, 1254, 1276, 1289, 1281, 1282, 1297, 1304, 1339, 1340, 1357, 1366, 1368, 1370, 1372, 1410, 1412, 1421, 1471, 1474, 1477, 1482, 1489. 1506
Prisjeka — 595, 1186, 1187
Pristeg — 1666
Prisoje — 151, 943
Privlaka — 397
Prklje — 937, 938
Prkos — 268
Prijevo — 528
Prodan Ivan — 222, 505
Prokljan — 1652
Prolog — 304, 326, 381, 408, 612, 687, 942, 946. 983, 1065, 1149, 1158, 1206, 1209, 1219
Prološka draga — 469, 633, 943, 983, 1065, 1160
Promina — 104, 123, 237, 239, 247, 248, 250, 254, 300, 331, 334, 335, 338, 429, 569, 579, 883, 907, 908, 911, 963, 964, 1028, 1029, 1096, 1100, 1283
Prosika — 1118
Prostran Draško — 1638, 1643, 1665
Prostran Dražo — 102
Prostran Jovan — 1665
Prostran Nikola — 1665
Prostran Stevan — 1664, 1736
Prošić Vlado — 107
Prugovo — 40
Prvan Ljubo-Moca — 49, 932, 841, 1136
Prvić — 1429, 1474
Prvić-Luka — 363, 1119, 1332
Prvić-Šepurine — 363, 1119
Prvo Selo — 60, 61, 1249
Puača Mane — 340
Pučišće — 161, 209, 215, 560, 966, 967, 1141, 1253, 1314, 1593
Puharić Ante — 558
Puharić Mate — 1557
Pula — 1010, 1303, 1304, 1315, 1319, 1322, 1326, 1390, 1493
Puljani — 253, 838, 911
Pupavac — 868
Pupavac Jovan — 1670, 1672
Pupavac Nikola — 1665
Pupavac Spaso — 1635
Pupnat — 58, 61, 62, 195, 1249
Purina Filip — 1543
Purišić Ivo — 328, 542, 639
Purišine — 1194
Pušće — 1347
Pušić — 97
Putičanje — 996
Puzigaće Jovo — 952

**R**

Rab — 146, 213, 845, 853, 1071, 1428, 1444, 1445, 1607
Rabadan — 931
Race Spiro — 1719

Račišće — 58, 59, 60, 61, 195, 1249
Račina — 943
Radaković Ilija — 70
Radaković Vojislav — 523
Radaljica — 720, 1073, 1191, 1702
Radanović — 1005, 1207, 1208, 1217
Radaslije — 1146, 1148
Radeke — 265
Radelić Branko — 141, 155, 590, 897
Radeljci — 1462, 1618
Radeijko Frane — 1546
Radica Tonka — 693
Radičević Velimir — 235
Radić Dara — 1600
Radić Duško — 911
Radić Hanja — 46, 692, 842, 1079
Radić Ivan — 825, 1545
Radić Ivo — 691, 727, 835, 934, 935, 1135
Radić Neda — 1473
Radić Nikola — 1600
Radić Simo — 813, 1096, 1702
Radišić Luka — 435, 1139
Radljevac — 247, 1441, 1719, 1720
Radlović — 573
Radmilović Jerko — 83, 149, 630, 661, 678, 679, 1041
Radobolja (prof.) — 493
Radobolja Jozo — 692, 935, 1038
Radobolja Nedjeljko — 1130
Radojković Miloš — 1164, 1168, 1204
Radojlović Mišo — 1692
Radomiljac Ante — 825
Radonići — 619
Radonjić Vjekoslav — 1637
Radošić — 76, 476, 859, 861, 988, 989, 1062, 1132
Radović Pero — 140, 649, 733, 847, 1002, 1140
Radučić — 248, 251, 406, 529, 719, 801, 909, 911, 913, 915, 994, 1006, 1287, 1288, 1335, 1664
Radulović — 182
Radunić — 999
Raden Pero — 1675
Rahn — 1318
Raičević Milisav — 952
Raić Ivo — 49, 1135
Raić Pjero — 1040
Rainović Nikola — 1723
Rajević Josip — 1567, 1572, 1574, 1589, 1594, 1599
Rajinovac — 1216
Rajković Relja — 1636, 1704, 1723, 1724
Rajter Milanda — 952
Rak Dume — 569
Rak Rudi — 70, 71
Rakić Frane — 825
Rakić Lena — 624
Rako Mate — 505
Rakulić Ivan-Brod — 17, 145, 158, 1040
Rakušić Mate — 825
Ralje Stjepan — 1543
Ramadanov Čelik — 111
Ramljane — 32, 205, 237, 243, 770, 999, 1000, 1427, 1428
Ramora Viktor — 1243
Ramov V. — 1547
Randić Ivo-Nikola — 140, 143, 661, 662, 1034, 1040, 1145
Ranković Aleksandar-Marko — 128, 794, 922, 923, 952, 961, 1039, 1042, 1044, 1091, 1108
Ranzler — 1293, 1295, 140.2, 1405
Raos Ante — 162, 306, 661, 665, 666, 922, 1034, 1037
Raos Boško-Slobodan — 500, 831
Rastičevo — 516, 1028
Rastovac — 859, 861, 875, 876, 988, 1370
Rašćane — 478, 557, 558, 838
Rašković Boško — 532
Rašković Dušan — 1666
Rašković Ilija — 1675
Rašković Savo — 1675
Raštani — 1027
Raštević — 599, 1013
Rava — 721, 1429
Ravče — 1598
Ravlić Nenad — 484, 1134
Ravni kotari — 106, 391, 392, 431, 465, 578, 583, 711, 729, 736, 853, 854, 1028, 1029, 1030, 1116, 1178, 1531, 1653, 1734
Ravno — 1575
Razvađe — 1563
Razvode — 248, 911
Ražance — 1368
Ražanj — 841, 929
Realj Iva — 1598
Reić Marin — 726
Relje Mijo — 1130
Rema Andriela — 882
Remold — 1348
Rendić Ivo — 1550
Rendulic Lothar — 1377, 1425, 1453, 1490, 1520
Rendulić Stjepan — 1592
Repanić Nikola-Gandi — 145, 323, 1046, 1095
Resanovac — 568, 943, 1170
Resanovci — 1216
Ribar Ivo-Lola — 950
Ribarić — 1569
Ribarović Ivan — 1584
Ribičić — 270

Rijeka — 390, 1277, 1322, 1340, 1495, 1498, 1499, 1707
Risan — 1602
Risovac — 536, 575, 634, 635, 637, 940, 1161, 1162, 1165, 1166
Ritmann — 52, 345
Rivanj — 22, 23, 1237
Rnjak Dušan — 1665
Roda Ante — 1136
Rodić Đuro — 553, 579, 688
Rogač — 1368
Roger — 967, 1140
Rogić — 1020
Rogić Zivko — 834
Rogotin — 225, 1586, 1607
Rogoznica (omiška) — 197
Rogoznica (šiben.) — 217, 218, 318, 363, 365, 609, 624, 840, 859, 875, 988, 1062, 1119, 1127, 1248, 1250. 1259, 1297, 1304, 1305, 1318, 1339, 1340, 1349, 1363, 1364, 1367, 1379. 1383, 1474, 1493, 1494
Roje Ante — 483, 1133
Roje Ilija — 825
Roje Ivo — 324
Roje Jakša — 609
Roje Mirko — 726
Roje Pave — 49, 835
Roje Slavko — 55
Roki Miha — 1138
Rokvić Mane — 1045, 1046, 1113, 1285, 1418 ,1650, 1670, 1675, 1691, 1692, 1706
Rokvić Milan — 1663
Rokvić Sava — 1600
Romac Dušan — 371, 1152
Romac Ivan — 893, 1554, 1588
Romić Drago — 1596
Rončević Petar — 259, 834
Roosewelt Deleano — 677, 825, 908
Rore — 368, 370, 1195
Rosandić — 1082
Rosandić Zora — 1130
Rossel — 374, 1155
Roški Slap — 237, 239, 250, 252, 336, 337, 993, 1212
Rože — 807, 1137
Rožić Jovo — 835
Rožić Petar-Čelik — 46, 691, 692, 727
Rožo Ivan — 1596
Ručando (dr) — 290
Ruda — 81, 408, 998, 1137, 1558, 1623, 1624, 1625
Rudele — 340, 1666
Rudina — 26, 162, 561, 788. 789, 965, 1146
Rudopolje — 1214
Rujane — 176, 303, 378, 633, 634, 942, 1158, 1160, 1208, 1218, 1219
Rujište — 110, 406, 465, 668, 671, 937
Rukavina Milivoj — 70, 287
Ruljančić Ivo — 1139
Runovići — 827, 828
Rupalj — 599
Rupe — 85, 1117, 1212

Saje Baldimir — 599, 632, 897, 957
Sajkovići — 257, 291, 295, 326, 373, 377, 380, 408, 612, 1154, 1155, 1159, 1169
Sali — 164, 388, 389, 392, 398, 436, 437, 728, 730, 731, 734, 839, 850, 851, 854, 885, 954, 1009, 1018, 1022, 1072, 1430, 1495
Samodol Krešimir — 1649, 1671, 1690, 1705, 1706
Sandžak — 1707
Sanorka Antonije — 1723
Sanski Most — 1478
Santa Cesarea — 159
Santa Maria — 35, 65, 147, 159
Santini Edo — 809, 987, 1066, 1111
Santini Milivoj — 384, 393, 398
Santini Zvonimir — 396, 532, 802, 803, 1057, 1073
Sapini Doci — 76
Sarajevo — 1575, 1585, 1618, 1619
Saranč — 477, 556, 557, 558, 838
Sardelić Mirko — 17, 18, 36, 66, 145, 158
Sardinija — 663
Sariće — 1204
Sarić Ivan — 1575
Satrić — 175, 230, 545, 783, 810, 811
Saner —• 1508
SAD — 42, 458, 479, 486, 488, 490, 494, 562, 666, 823, 908
Sava — 1367, 1412
Savar — 1010
Savatović Bogdan — 771
Savićević Đoko — 23
Scheinitz — 1300
Schmidthuber — 925
Sehneider — 927
Seget Donji — 882
Seget Gornji — 359, 881, 882, 1000, 1127
Sekulić Luka — 1739
Sekulić Nikola-Bunko — 18, 149, 211, 306, 319, 320, 603, 605. 610, 624, 726, 727, 803, 914, 915, 916, 922, 923, 1034, 1041, 1085
Selca — 125, 161, 194, 560, 965, 967, 1253
Selce — 736

Senj — 214, 386, 387, 736, 1144, 1314, 1707
Senjanović Ivo — 427, 842, 935
Seoca — 39, 998, 1126
Sestrunj --- 22, 384, 385, 735, 1379, 1429
Sevid — 841, 842, 929, 1136
Sikirica Nikola — 46, 510, 692, 727
Silba — 735, 736, 849, 850, 1009, 1011, 1038, 1073, 1303
Silić Mate — 1139
Simović 897
Simović Dušan — 1707
Sinj — 20, 27, 43, 44, 77, 81, 85, 99, 118, 122, 151, 153, 225, 237, 238, 242, 247, 256, 298, 303, 326, 327, 337, 367, 374, 378, 381, 403, 409. 449, 454, 455, 469, 480, 535, 545, 585, 610, 611, 612, 613, 682, 687, 693, 778, 786, 808, 840, 859, 861, 879, 925, 926, 928, 944, 985, 987, 998, 1126, 1128, 1029, 1132, 1148, 1155, 1161, 1172, 1173, 1174, 1175. 1194, 1233, 1239, 1243, 1244, 1245, 1247, 1261, 1262, 1272, 1278, 1279, 1282, 1284, 1289, 1291, 1328, 1333, 1355, 1377, 1402, 1408, 1409, 1444, 1452, 1461, 1473, 1476, 1477, 1478, 1480, 1481, 1483, 1488, 1553, 1554, 1557, 1558, 1568, 1576, 1577, 1578, 1580, 1581. 1585, 1587, 1588, 1596, 1597, 1614, 1622, 1623, 1024. 1628, 1659, 1661, 1663, 1673
Sit — 1429
Sitno — 445, 447
Sitno Gornje — 1003, 1129, 1589
Siverić — 237, 242, 243, 248, 908, 911, 1096, 1258
Skarda — 1429, 1452
Skočić Aleksandar — 1666
Skradin — 102, 108, 239, 249, 254, 264, 314, 334, 337, 364, 365, 529, 530, 552, 599, 671, 681, 719, 735. 801, 814, 818, 819, 835, 853, 926, 9.36, 1030, 1116, 1117, 1239, 1240, 1244, 1247, 1255, 1260, 1287, 1342, 1368, 1408, 1410, 1411, 1413, 1422, 1433, 1481, 1484, 1486, 1638, 1642. 1641, 1647, 1652, 1653, 1666, 1678, 1681, 1682, 1694, 1695, 1696, 1697, 1700, 1701, 1708, 1709, 1710, 1723, 1725, 1727, 1735, 1736
Sladojev — 1136
Sladojev Dušan — 523
Slano — 1601
Slavonija — 679, 795, 824, 932
Slavonski Brod — 1344
Slipčević — 1578
Slipčević (dr) — 454
Slivnica — 1030
Slivno — 486, 827
Slovenija — 385, 795
Smilčić -, 102, 108, 109, 424, 599, 1013, 1027, 1251, 1272, 1276, 1277, 1533, 1665
Smiljanić — 823
Smiljanić Danilo — 1207
Smodlaka Josip — 18, 38, 662, 962, 1039, 1040, 1059, 1093
Smodlaka Slaven — 663, 1039
Smoković — 427, 1013, 1030, 1665
Smokrić — 285
Smokvica — 62, 63, 1249
Smolić Ivo — 320, 510, 609, 1129, 1559
Smoljan Bariša — 823
Smrdelje — 377, 1212, 1666
Soča — 843
Soldatić Dalibor — 609
Soldo Blaž — 1103
Soldo Luce — 1134
Soldo Petar — 227, 228
Solin — 42, 50, 57, 81, 85, 99, 149, 211, 482, 609, 610, 692, 930, 932, 933, 1127, 1129, 1131, 1132, 1136, 1228, 1256, 1260, 1377, 1378
Soline — 774, 1072
Sonković — 337, 1117, 1636, 1652, 1722
Sopot — 1013
Sorić Ante — 23, 397, 849
Sošice — 853
Sothfang — 1375
Sovara — 1013
Sovilji — 1181
Spasidol — 523
Spindler — 1346
Split — 18, 20, 22, 41, 45, 50, 52, 53, 54, 57, 67, 80, 81, 85, 125, 126, 130, 148, 149, 198, 211, 298, 324, 343, 344, 345, 346, 383, 409, 483, 509, 511, 786, 842, 889, 903, 926, 927, 929, 930, 931, 933, 934, 1094, 1126, 1127, 1128, 1129, 1131, 1132, 1134, 1136, 1137, 1225, 1226, 1233, 1239, 1240, 1244, 1246, 1251, 1256, 1260, 1265, 1267, 1275, 1277, 1279, 1282, 1293, 1294, 1297, 1301, 1302, 1310, 1314, 1315, 1318, 1322, 1323, 1327, 1331, 1332, 1337, 1339, 1365, 1368, 1369, 1370, 1371, 1372, 1378, 1380, 1381, 1382, 1386, 1389, 1390, 1401, 1402, 1403, 1405, 1407, 1409, 1411, 1419, 1420, 1421, 1422, 1428, 1430, 1437, 1455, 1458, 1463, 1464, 1466, 1468, 1471, 1481, 1482, 1485, 1486, 1487, 1488, 1490, 1491, 1499, 1502, 1504, 1505, 1508, 1509, 1520, 1529, 1535, 1542, 1544, 1548, 1553, 1554, 1557, 1564, 1566, 1568, 1571, 1572,

1576, 1580, 1581, 1582, 1583, 1584, 1585, 1587, 1589, 1594, 1595, 1596, 1597, 1598, 1599, 1603, 1605, 1614, 1616, 1617, 1618, 1619, 1637, 1639, 1650, 1662, 1673, 1685, 1690, 1693, 1705
Sratok — 19, 122, 445, 447, 1127
Srb — 182, 247, 470, 516, 595, 705, 708, 797, 1277, 1357, 1363, 1385, 1483, 1635
Srbija — 516, 929, 1129, 1199, 1415, 1478, 1638, 1643, 1663, 1671, 1685, 1705
Srđevići — 943, 1170, 1209
Srednje Selo — 1464
Srem — 795
Srinjine — 1589, 1609
Srpski Klanac — 29, 470, 516
SSSR — 42, 456, 479, 486, 488, 490, 494, 562, 666, 823, 1218, 1415
Srzić Nikola — 141, 155, 308, 342, 897
Srzić Vice-Gabro — 165, 167, 307, 485, 495, 496, 834
Staljin V. J. — 415, 677, 825
Stammer — 1611
Stankovci — 68, 314, 347, 364, 406, 529, 601, 619, 936, 995, 996, 1021, 1031, 1072, 1118, 1120, 1177, 1178, 1222, 1420, 1597, 1735
Stanojević Juraj — 1525
Starčević Obrad — 340, 433, 570
Staretina — 373, 374, 586, 689, 1150, 1154
Starigrad — 1028, 1142
Stari Grad — 24, 87, 155, 162, 194, 202, 561, 562, 591, 725, 965, 1515, 1516
Staro Selo — 26, 1146
Staševica — 1069
Stefanović Jovan — 1650
Stefanović Svetislav-ćećo — 145, 150, 159, 165, 320, 355, 356, 605, 661, 663, 664, 665, 678, 922, 933, 961, 962, 1025, 1034, 1035, 1036, 1038, 1039, 1040, 1041, 1042, 1044, 1050, 1093
Stegnjajdć Milorad — 265, 529, 801, 813, 1116, 1165
Stekerovci — 369, 371, 1150
Stermecki Izidor — 1628, 1629
Stipćević — 343, 609
Stobreč — 50, 51, 197, 198, 1486
Stocker — 925
Stojanac — 509, 608
Stojisavljević Branko — 100
Stojisavljević Nikola — 1634, 1635
Stojisavljević Petar — 1098, 1673, 1674
Stomorska — 24. 163
Stan — 63, 89, 196, 321, 632, 16, 11
Stožište — 1669
Stratimirović — 1692
Strizairep — 807, 987, 1065, 1106, 1622
Strmendolac — 1622
Strmica — 238, 379, 467, 515, 536, 572, 573, 575, 593, 595, 633, 634, 635, 637, 638, 642, 687, 688, 715, 796, 900, 909, 939, 940, 941, 1045, 1161, 1162, 1163, 1164, 1166, 1167, 1169, 1199, 1200, 1201, 1204, 1205, 1206, 1643, 1669, 1670, 1717, 1719, 1720, 1731, 1732, 1733
Strunje Toma — 1546
Stüde — 41
Stupar Bogdan — 62, 138, 893
Studenci — 417, 827, 1529
Sturba — 944, 1175
Subašić Pero — 483
Sučevići — 247, 270, 1241, 1260, 1335, 1345, 1347, 1354, 1359, 1385, 1366, 1369, 1452, 1484
Sućuraj — 24, 158, 162, 194, 201, 1042, 1081
Suez — 160
Suhač — 1568, 1569, 1576
Suhi Dolac — 445, 447, 860, 861, 862, 875, 878
Suho polje — 536, 575
Suhovare — 1665
Sukošan — 1011
Sumartin — 125, 161, 198, 209, 560, 961, 1253
Sumić Ivan — 825
Sunara Marko — 1545
Suovare — 424, 549
Supetar — 125, 198, 560, 965, 1253
Surle — 1181
Suša Nikola — 340
Sušac — 894
Sušak — 736, 1662, 1664, 1707
Sutina — 683, 684, 687, 783
Sutomišćica — 529, 1342
Suton Markan — 823
Suvaja — 29, 516, 707, 771, 1185
Sv. Nedjelja — 125
Svetac — 894
Svib — 807, 1065
Svetlica Damjan — 1723
Svetlica Nikola — 1723, 1725
Svilaja — 21, 31, 32, 114, 115, 116, 206, 225, 230. 258, 611, 614, 682, 805, 810, 811, 881, 1658
Svirče — 561

## S

Sain Đuro — 911
Sakić Mićun — 30, 68, 75, 101, 105, 111, 193, 255, 313, 314, 333, 341, 408, 431, 451, 453, 466, 467, 474,

521, 526, 555, 570, 598, 709, 722, 772, 800, 872, 938, 964, 1029, 1031, 1056, 1110, 1111
Šalinović Stipe — 825
Šapan — 1191
Šarić Blaž — 1138
Šarić Ivo — 478
Šarić Marko — 826
Šarići — 615
šošić Jefto — 1088
Šator — 368
Šatorsko jezero — 1154, 1157
Šćedro — 155, 341, 1567
Šćerbakov — 855, 890
Šećarević Ivo — 1578
Šegvić Miro-Janko — 56, 347
Šegvić Vesela — 667, 727
Šehović Šerif-Herceg — 17
Šerić Zivko — 222, 495, 496, 505, 559, 1070
Ševo Ante — 1130
Ševo Ivan — 1076
Šibenik — 22, 56, 57, 81, 90, 99, 106, 107, 125, 130, 149, 153, 211, 218, 236, 242, 254, 298, 359, 361, 365, 383, 389, 529, 564, 565, 566, 588, 621, 627, 841, 865, 873, 874, 875, 926, 934, 1021, 1051, 1060, 1119, 1122, 1225, 1228, 1239, 1240, 1241, 1242, 1243, 1244, 1246, 1247, 1254, 1256, 1265, 1266, 1269, 1271, 1277, 1279, 1281, 1287, 1293, 1294. 1297, 1300, 1302, 1311, 1312, 1316, 1319, 1326, 1327, 1331, 1332, 1336, 1337, 1340, 1341, 1357, 1362, 1364, 1365, 1368, 1369, 1370, 1371, 1372, 1378, 1379, 1380, 1381, 1386, 1404, 1407, 1411, 1413, 1420, 1421, 1422, 1424, 1437, 1449, 1452, 1468, 1471, 1476, 1478, 1482, 1435, 1486, 1490, 1491, 1502, 1505, 1517, 1518, 1522, 1545, 1597, 1618, 1633, 1634, 1636, 1637, 1638, 1639, 1643, 1646, 1649, 1652, 1654, 1657, 1662, 1671, 1173, 1677, 1678, 1680, 1690, 1697, 1700, 1705, 1708, 1709, 1710, 1716, 1718, 1726, 1734, 1735
Šijan Dušan — 178, 414, 782, 1106
Šiljak — 572
Šiljeg Mate — 825
Šiljegović Boško — 301, 585, 649. 717, 797, 835, 928, 1053, 1077
Šimić Franjo — 326, 453, 928, 931, 1067, 1102, 1131, 1622
Šimić Mate — 1585
Šimić Vjekoslav — 826
Šimić Vlado — 797
Šimundžić Kruno — 1569
Šipak — 166
Širko Aleksandar — 1714
Široka Kula — 797
Široke — 619
Šitin Nikola-Nikolači — 692, 727
Škabrnje — 101, 266, 268, 1011
Škalić (s.) — 448
Škare Stanko — 83, 135
Škarica Pero — 1121
Škarić Pešo — 915, 916, 1101
Škarić Sako — 1099
Škorić Ivan — 870
Škrda — 853, 1429
Škubonja Paško — 1081
Šolta — 79, 124, 163, 164, 195, 200, 202, 210, 213, 236, 279, 280, 318, 341, 560, 561, 562, 786, 886, 887, 965, 966, 968, 982, 1001, 1024, 1043, 1059, 1082, 1226, 1233, 1239, 1240, 1248, 1250, 1256, 1267, 1268, 1269, 1299, 1301, 1311, 1313, 1329, 1330, 1335, 1406, 1407, 1427, 1429, 1430, 1431, 1436, 1437, 1438, 1439, 1494, 1445, 1448, 1454, 1456, 1457, 1458, 1463, 1464, 1466, 1469, 1471, 1473, 1474, 1475, 1476, 1487, 1488, 1489, 1490, 1493, 1506, 1507, 1508, 1509, 1513, 1514, 1517, 1572, 1599, 1609
Šolta Stjepan — 432
Šonkić Marija — 1137
Šore — 728, 1136
Šošici — 678, 824
Šperac — 592
Špero File — 483
Špirić Nikola — 1121, 1123
Špoljarić Đuro — 1121
Štikovo — 77
Štrbac — 910
Štrbac Dušan — 131
Štrbac Jovo — 116
Štulić Stevo — 870
Šujica (r.) — 27, 118, 119
Šujica (s.) — 151, 368, 378, 380, 925, 927, 1148, 1149, 1247, 1480
Šumnjaci — 366, 369, 370, 421, 422, 1146, 1150, 1151, 1195
Šundov — 45
Šundov Ante — 1130
Šupe Marko — 869, 1077
Šupljaja — 433, 569, 580
Šuput Nikola — 340, 569
šuša Nikola — 433, 509
Švabić Mihajlo — 1101

Tadić Mate — 828
Tadin Dušan — 372, 1152
Tajer — 730, 731, 735, 848, 954
Tamburović Ivan — 1528
Tanjga Cvjeta — 1600
Tanjga Miljenko — 869, 1077

Taranto — 35, 158, 1142
Tartalja Hrvoje — 293
Tartalja Ivo — 55, 344, 608, 1128
Tartalja Mihovil — 152
Telašćica — 22, 385, 386, 1071, 1073
Tepljuh — 909, 912, 1096
Tepša — 1135
Terzić Velimir — 438
Tičevo — 290, 291, 294, 304, 305, 377, 517, 574, 576, 633, 689, 923, 1157, 1158, 1159, 1197, 1198, 1204, 1359
Tijardović Ivo — 83
Tijarica — 40, 409, 453, 468, 469, 725, 807, 1102, 1103, 1133
Tijesno — 107, 108, 186, 188, 189, 363, 386, 1072, 1120, 1260, 1269, 1339
Tinj — 1666
Tintor Tode — 1721
Tironi Jakov — 549, 616
Tiškovac — 29, 182, 572, 576, 596, 633, 940, 1045, 1161, 1176, 1198, 1199, 1350, 1351, 1360
Tivat — 1227
Thomas — 658
Tkon — 108, 529, 1276, 1296, 1513
Todorović Dušan — 1575
Todorović Mijalko-Plavi — 665
Tomaseo Vanja — 293, 294, 296
Tomašević Julija — 523, 831
Tomić Pavle — 1653
Tomšič Janez — 24, 155
Tonković — 493
Toplak Pero — 532
Topolje — 237, 1644
Torlač Jovo — 1081
Torner — 925
Travica Spiro — 1695
Trbojević Dane — 1693, 1740
Trbounje — 248, 337, 911
Trebinje — 1575, 1602
Trgo Fabijan — 197, 791
Trgo Marija — 1131
Tribić — 1209
Tribunj — 1118, 1432
Trifunović Ilija-Birčanin — 1685, 1686
Trilj — 455, 480, 687, 807, 1104, 1126, 1282, 1369, 1447, 1622
Trimanov Dol — 1201
Tripalo Davor — 777, 880, 1076
Tripalo Mika — 952, 1101
Trivanov Dol — 573
Trivić Obrad — 523
Trivnović — 375, 1156
Trkulje — 638, 639, 1165
Trljuša — 1150
Trnbusi — 1571
Trnove poljane — 611
Trogir — 85, 90, 91, 99, 153, 173, 258, 359, 443, 444, 447, 448, 482, 484, 687, 777, 807, 840, 841, 842, 859, 861, 882, 926, 929, 988, 989, 1000, 1060, 1062, 1123, 1129, 1131, 1132, 1136, 1227, 1240, 1251, 1252, 1256, 1287, 1297, 1305, 1306, 1310, 1322, 1327, 1350, 1351, 1355, 1357, 1366, 1370, 1382, 1404, 1405, 1421, 1422, 1430, 1444, 1450, 1451, 1457, 1463, 1464, 1466, 1468, 1470, 1489, 1491, 1506, 1584, 1614, 1615, 1618
Troglančić Pero — 1535
Trolokve — 475, 610, 685, 687, 859, 861, 862, 875, 988, 989, 990, 1000, 1062, 1063, 1344
Troure — 277, 278
Trpanj — 196, 1249
Trst — 22, 383, 1242, 1298. 1300, 1302, 1303, 1380, 1401, 1505, 1508. 1566, **1662**
Trstenik — 1249
Trubar — 595, 596, 941
Trumbić Neda — 415
Truta Ljubo — 138, 196, 893
Tučepi — 491, 826, 1528
Tun veli — 1429
Tupaia — 1191
Turić (s.) — 909
Turija — 225
Turjaci — 1559
Turovac — 29, 110, 183, 341, 450, 452, 453, 464, 467, 1176, 1181, 1189, 1347
Tutte Ante — 36, 65
Tuturano — 35, 36, 147, 148, 158

**U**

Uble — 989, 990
Ubije — 441, 684, 861
Udbina — 277, 278, 465, 1664
Udovićići — 81
Ugarci — 535, 536, 573, 575, 593, 634, 637, 688, 940, 1161, 1164, 1165, 1169, 1199, 1200, 1201, 1203
Ugrčić Jovo — 620
Ugljan — 214, 255, 256, 287, 289, 386, 389, 392, 393, 396, 436, 449, 529. 599, 730, 831, 733, 734, 735, 802, 885, 926, 927, 1009, 1057, 1144, 1276, 1277, 1279, 1280, 1281, 1282, 1288, 1289, 1292, 1293, 1296, 1316, 1320. 1322, 1323, 1330, 1331, 1332, 1339,

1362, 1363, 1364, 1365, 1368, 1378, 1379, 1380, 1384, 1385, 1387, 1429, 1476, 1477, 1515, 1567
Ugljane — 609, 807, 1106, 1622
Ujdur Niko — 225
Ulcinj — 1227
Umljanović — 880
Una — 1664
Unešić — 205, 206, 873, 875, 908, 1263
Uništa — 536, 576, 634, 688, 940, 944, 945, 1162, 1166, 1170, 1172, 1173, 1218, 1461, 1658
Urličić Ana — 1131
Urličić Mili — 922
Urlić Milivoj — 271, 588
Uvođić Spiro — 42
Uzelac Miloš — 30, 66, 67, 104, 388, 806, 809, 987, 1066, 1111
Uzunčević Dimitrije — 1685

## V

Vagan — 295, 1195, 1196, 1634
Vaganj — 32, 116, 174, 176, 153, 256, 257, 366, 370, 401, 408, 453, 468, 469, 611, 612, 945, 1105, 1173
Vagić Jovan — 1723
Vagić Obrad — 1100, 1737
Vajsić — 345
Valentinčić — 388
Valjevo — 1663
Valona — 1503
Varivode — 1652, 1666
Varjačić — 1673
Vasiljević — 158
Vasko Tibor — 1541
Vastić Albert — 1673
Vatavuk Ante — 111
Vela Luka — 59, 63, 89, 318, 341, 342, 900, 925, 977, 1249, 1307, 1308, 1309, 1314
Vela Smokvica — 885
Velebit — 96, 312, 406, 465, 529, 712, 1020, 1028, 1244, 1336, 1339, 1345, 1346, 1347, 1348, 1402, 1479, 1480, 1532, 1664. 1688, 1736
Velebit Vladimir — 17, 35, 65, 148, 159, 160, 217, 690
Velika Glava — 1636, 1642, 1666
Velika Polača — 909
Velika Popina — 29, 100, 110, 247, 581, 871, 872, 1181, 1182, 1189
Veliko brdo — 491
Velo Grablje — 162
Venecija — 1303
Versaljko Marinko — 266
Veža Ante-Smokov — 828, 830
Vežić Martin — 149, 211, 306, 320, 495, 603, 620, 621, 659, 661, 678, 680, 828, 831, 833, 922, 1034, 1036, 1037, 1038, 1090
Viculin — 841, 932, 1071
Vid — 822
Vidan Petar — 164
Videta Spiro — 911
Vidonje — 488
Vidović — 593, 633, 634, 1162, 1202
Viganj — 196
Vilusi — 1602
Vinalić — 114, 115, 116, 243, 1064
Vinišće — 841, 929, 1132
Vinjani — 167, 840
Vinjerac — 427, 1028, 1030
Vinovac — 441, 475, 861, 1366, 1368, 1370
Vinovo — 490, 881, 930
Vir — 731, 832, 1075, 1429
Vis — 18, 23, 24, 37, 38, 67, 80, 87, 90, 91, 95, 97, 102, 105, 120, 124, 125, 149, 155, 163, 164, 194, 198, 201, 203, 208, 209, 210, 211, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 279, 282, 290, 292, 295, 296, 297, 299, 306, 307, 318, 319, 322, 341, 342,' 356, 365, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 390, 391, 392, 397, 398, 406, 434, 436, 437, 449, 483, 518, 528, 532, 562, 564, 571, 589, 631, 643, 644, 649, 656, 657, 658, 659, 660, 668, 671, 672, 673, 674, 675, 677, 690, 691, 709, 715, 729, 730, 732, 734, 735, 786, 790, 791, 818, 840, 845, 849, 851, 853, 856, 860, 885, 887, 888, 892, 894, 895, 896, 914, 916, 917, 921, 922, 923, 932, 939, 949, 955, 961, 962, 968, 969, 972, 973, 982, 1002, 1025, 1034, 1037, 1042, 1058, 1079, 1080, 1085, 1109, 1112, 1114, 1130, 1131, 1137, 1144, 1147, 1211, 1223, 1228, 1231, 1232, 1233, 1265, 1273, 1281, 1298, 1299, 1300, 1304, 1305, 1306, 1307, 1309, 1311, 1317, 1318, 1320, 1324, 1325, 1331, 1337, 1359, 1383, 1386, 1390, 1392, 1393, 1394, 1395, 1397, 1399, 1401, 1419, 1488, 1494, 1497, 1498, 1501, 1504, 1505, 1507, 1510, 1512, 1518, 1599, 1572, 1596, 1601
Viskić Bogdan — 327, 1207
Viskić Vlado — 222, 224, 226, 478, 505, 506, 559, 639, 832, 840, 1070
Visković Milivoj — 36, 65
Visković Vlado — 542
Visočane — 1012
Višić Petar — 1698, 1714
Višnjica — 492
Vitaz Jovo — 227

Vitezica Petar — 932
Vještić gora — 32, 779, 913, 1554, 1558, 1577, 1588, 1660
Vlaisavljević Dušan — 70, 75, 434, **1110**
Vlaka — 492, 824
Vlašić (dr) — 292
Vlatković — 493, 494
Vodenjak — 398
Vodice — 89, 99, 101, 107, 108, 186, 187, 188, 363, 364, 529, 555, 556, 599, 619, 621, 834, 853, 926, 1118, 1122, 1145, 1256, 1259, 1349, 1409, 1410
Vodopija Ivo-Srećko — 1058
Vojković Ante — 591, 835
Vokić Ante — 1374
Voštane — 408, 1065, 1106, 1126, 1137, 1175
Vran pl. 119
Vrana — 347, 406, 460, 529, 587, 599, 668, 722, 818, 992, 995, 996, 1013. 1021, 1118, 1213, 1339, 1461
Vrančić Božo — 913
Vrančić Pajo — 1682
Vrančić Vjekoslav — 1547, 1548, 1600
Vranješ Božo — 1562
Vrdnješević SI. — 1693
Vranjic — 42, 1127, 1566
Vranjica — 1444, 1615
Vrankovići — 1201
Vransko jezero — 460, 1215, 1410
Vrba — 20, 21, 32
Vrbanj — 201
Vrbica — 181, 1158, 1159, 1207, 1217
Vrbnik — 237, 242, 243, 248, 907, 909, 911, 1142, 1643
Vrboska — 162, 194, 202, 905, 967, 1140, 1315
Vrdoljak Ivo — 116
Vrdovo — 32, 174, 175, 176, 228, 257, 326, 327, 408, 468, 549, 611, 615, 682, 689, 806, 809, 987, 1122, 1553, 1554, 1577, 1588
Vrebac — 721
Vrgada — 391, 392, 1072, 1142, 1424
Vrgorac — 170, 223, 225, 489, 490, 492, 495, 499, 504, 507, 557, 678, 679, 680, 824, 825, 826, 830. 838, 925, 1068, 1525, 1528, 1590, 1591, 1598, 1616
Vrgorsko jezero — 1068
Vrisnik — 201
Vrlika — 20, 21, 31, 77, 99, 112, 114, 115, 116, 153, 205, 206, 228, 238, 248, 256, 273, 326, 327, 381, 547, 611, 612, 613, 614, 807, 907, 908, 913, 914, 944, 985, 986, 998, 1100, 1172, 1237, 1243, 1255, 1291, 1292, 1422, 1461, 1477, 1495, 1542, 1558, 1624, 1629, 1658, 1659, 1660, 1661, 1673, 1706, 1737
Vrlička krajina — 585
Vrljović Petar — 1715
Vrpolje — 237, 635, 637, 688, 807, 840, 859, 860, 873, 875, 941, 988, 1162, 1166, 1169, 1246, 1297, 1372, 1407, 1484, 1634, 1638
Vrsine — 841
Vrsno — 441, 853, 860
Vršiina — 237
Vržerale — 1175, 1207, 1210
Vučevica — 684, 1409
Vučičić Kaja-Biciklist — 46, 483
Vučipolje — 258, 524, 545, 549, 614, 784, 1181, 1558
Vučković (dr) — 290, 823
Vučković Ante — 454
Vuica Ante — 823
Vujasinović Kojo — 1666, 1695
Vujasinović Slavko — 798
Vujčić Ante — 825
Vujčić Ivan — 825
Vujčić_Nikola — 825
Vujnović Dušan — 338
Vujović Mitar — 66, 146, 158
Vukadin Perica — 914
Vukadin Stevo — 911, 1098
Vukman Jozo — 990, 1063
Vukman Simun — 1554
Vukmanović Staniša — 79, 532, 817, 1027, 1028, 1032, 1076
Vukmirović Sava — 883
Vukobrat Dragan — 1737
Vukotić Dukijan — 421
Vuković Ivo-Vujadin — 497, 831
Vuksanović — 871
Vulić Mate — 609, 931, 1130
Vulin Ivan — 77, 177, 178, 221
Vulinović Bogdan — 1711
Vunduci — 1441
Vunduk Đuro — 1650

**W**

Warlimont Walter — 1285
Wehsmann — 925
Weiss (dr) — 290
Will — 1292

**Z**

Zablaće — 1119
Zabrundžija — 391
Zacharia — 343, 344
Zadar — 22, 67, 86, 101, 102, 107, 108, 149, 211, 236, 288, 314, 383, 386, 389, 390, 391, 392, 406, 408, 409, 547, 588, 686, 710, 729, 730,

735, 773, 849, 853, 924, 926, 1009, 1011, 1021, 1022, 1037, 1060, 1072, 1073, 1094, 1140, 1144, 1224, 1228, 1237, 1238, 1241, 1243, 1245, 1251, 1254, 1256, 1261, 1265, 1271, 1272, 1275, 1276, 1279, 1280, 1282, 1287, 1288, 1289, 1290, 1293, 1294, 1296, 1297, 1298, 1302, 1311, 1314, 1318, 1320, 1323, 1324, 1325, 1326, 1327, 1330, 1333, 1339, 1340, 1345, 1362, 1364, 1365, 1372, 1373, 1378, 1379, 1382, 1385, 1387, 1388, 1402, 1405, 1406, 1410, 1413, 1416, 1419, 1420, 1421, 1422, 1424, 1428, 1444, 1454, 1468, 1469, 1474, 1475, 1476, 1478, 1482, 1484, 1485, 1486, 1493, 1498, 1499, 1502, 1503, 1513, 1515, 1521, 1531, 1532, 1536, 1537, 1538, 1539, 1540, 1541, 1597, 1639, 1659, 1662, 1684, 1691

Zadržani — 1206
Zadvarje — 223, 681, 926
Zaglav — 396, 397, 1072, 1073
Zagoričani — 1194
Zagreb — 493, 518, 828, 943, 1129, 1170, 1228, 1318, 1338, 1374, 1407, 1412, 1525, 1535, 1536, 1538, 1540, 1541, 1542, 1547, 1548, 1553, 1554, 1557, 1561, 1564, 1568, 1572, 1576, 1580, 1581, 1582, 1584, 1587, 1589, 1594, 1595, 1599, 1603, 1611, 1613, 1617, 1618, 1619, 1623
Zagvozd — 502, 557, 1529
Zaharija — 55
Zaklopac — 771
Zaneta — 41
Zaostrog — 491, 1526, 1605
Zaperovača — 1213
Zapružane — 1666
Zaselak — 379, 572, 573, 575, 594, 634, 637, 638, 715, 940, 1162, 1163, 1164, 1166, 1168, 1351
Zasiok — 544, 545, 547, 548, 549, 611, 613, 682, 783, 784, 806, 810, 929, 1658
Zastražišće — 125, 966, 1081, 1365, 1520
Zaton (dubr.) — 1601
Zaton (šiben.) — 102. 107, 108, 599, 853, 1118, 1665
Zavojane — 492, 838
Zečević Stevo — 83, 319
Zekan Jakov — 43, 45, 1130
Zelenbaba Savo — 1675
Zelengrad — 349, 523, 719, 868, 1029, 1665
Zelenika — 1575
Zelić — Mara — 724
Zelić Milan — 1667
Zelovo — 20, 32, 77, 153, 206, 229, 544, 545, 546, 783, 784, 806, 807, 809, 810, 811, 812, 881, 987, 999, 1064, 1658
Zemun — 1397
Zemunik — 101, 108, 109, 122, 267, 386, 529, 530, 552, 599, 735, 736, 818, 954, 955, 1011, 1013, 1015, 1074, 1144, 1243, 1272, 1388, 1444, 1531, 1532, 1537, 1538, 1539, 1540, 1541, 1665
Zieb — 1519
Zjačić — 626
Zjačić Andrija — 1657
Zjalić Gojko — 1723
Zlarin — 363, 365, 1119, 1429, 1474
Zmajan — 1429
Zmijavci — 839
Zmištak — 869, 870, 1701
Zon Milan — 1034, 1037, 1038
Zon Paula — 36, 37
Zora Franc — 1723
Zorotović Manda — 1138
Zrmanja (r.) — 30, 109, 247, 924, 1180, 1410
Zrmanja **(s.) —** 29, 406, 451, 464, 465, 518, 522, 580, 1181, 1635, 1664, 1667, 1718
Zrmanja Vrelo — 516, 1345, 1347, 1354, 1357, 1363, 1364, 1484, 1718, 1719
Zukanović N. — 1659
Zverinac — 731, 735
Zvirići — 822
Zvornik — 1597

## ž

**Zagrović —** 247, 907, 911, 1670, 1674, 1675, 1676, 1719, 1721, 1730
**Zakan —** 851, 852, 1074
**Zanko Ivan —** 1135
**Zanko Miloš-Marinko —** 18, 33, 38, 65, 66, 83, 95, 135, 141, 147, 148, 158, 210, 306, 605, 665, 677, 794, 922, 1034, 1040, 1041, 1042
**Zanković —** 290
**Zažvić —** 1117, 1666
**Zegar —** 309, 310, 312, 313, 427, 450, 464, 523, 1029, 1176, 1179, 1189, 1190, 1213, 1272, 1343, 1667
**Zena Glava —** 917, 918
**Zdrelac —** 1366
**Zigić Rade —** 961, 981
**Zirje —** 107, 363, 365, 390, 885, 1074, 1429, 1451, 1452, 1482, 1483, 1486
**Zirović —** 179
**Žitko Roko —** 1139
**Zitković Ante —** 1139

Žitković Jakica — 1139
Žitković Nikola — 1139
Žitković Vid — 1139
Zitnić — 627, 908, 909, 1096, 1097, 1681, 1682, 1699, 1710, 1715, 1739, 1740
Zivanović Sergije — 1685
Zivković Ivan — 817, 1027, 1028, 1032, 1076
Zivković Zivko — 32, 117, 174, 154, 403, 409, 432, 469, 587, 617
Zivogošće — 491, 660, 679, 829, 1527
Zelalija Ivan — 1562
Zman — 387, 389, 392, 397, 730, 831, 785, 849, 850, 854, 954
Znidovci — 1687
Zrnovnica — 1486, 1589
Zrnovo — 58, 61
Zujović Mladen-Ačimović — 1652, 1671, 1673, 1688, 1706
Zujović Sreten-Crni — 235, 416, 423, 515
Žuljane — 1249, 1492
Zupa Biokovska — 839, 1529
Zut — 1225, 1429
Zuvić Marjan-Karlo — 531, 532, 803, 805, 854
Zužulj — 328, 574
Zverinac — 1429

# K A Z A L O
# VOJNIH JEDINICA

## JEDINICE NOV I POJ

### *NOP odredi:*

Bračko-šoltanski — 138, 140, 141, 142, 163, 194, 203, 591, 1191
Dinarski — 31, 32, 48, 112, 114, 166, 142, 175, 177, 204, 220, 227, 238, 257, 300, 454, 469, 481, 483, 612, 685, 776, 777, 810, 789, 997, 1001, 1079, 1104, 1105, 1134, 1359
Duvanjski — 299, 1026, 1076
Glamočki — 26, 119, 238, 243, 273, 293, 299, 303, 304, 366, 367, 368, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 517, 687, 689, 942, 1147, 1148, 1149, 1154, 1155, 1157, 1158, 1159
Grahovsko-peuljski — 238, 243, 293, 299, 300, 301, 304, 377, 379, 439, 467, 517, 535, 536, 572, 573, 593, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 688, 714, 808, 940, 942, 943, 1026, 1046, 1158, 1161, 1162, 1164, 1165, 1169, 1171, 1173, 1199, 1200, 1360, 1719, 1730
Hvarsko-viški — 138, 140, 141, 142, 1141
Imotski — 167, 171, 222, 223, 225, 300, 478, 505, 507, 557, 827, 836, 837, 838, 855, 856
Kninski — 68, 103, 109, 110, 142, 183, 239, 248, 249, 251, 252, 253, 259, 300, 314, 317, 320, 334, 337, 338, 348, 349, 406, 450, 451, 452, 463, 465, 471, 474, 514, 516, 522, 524, 527, 530, 531, 532, 533, 599, 668, 680, 681, 712, 719, 720, 802, 804, 812, 814, 815, 817, 819, 869, 883, 913, 937, 938, 992, 994, 995, 997, 1005, 1028, 1029, 1031, 1100, 1117, 1123, 1182, 1359, 1669
Korčulansko-mljetski — 195, 956
Livanjski — 27, 119, 150, 293, 299, 366, 368, 379, 517, 689, 1026, 1076, 1147, 1148, 1149, 1159, 1359
Makarski — 24, 142, 171, 196, 222, 223, 225, 300, 477, 478, 506, 507, 557, 558, 559, 680, 833, 836, 837, 838, 839, 855, 856
Marinsko-segetski — 164
Mosećko svilajski — 48, 115, 142, 153, 207, 238, 257, 258, 300, 323, 440, 442, 483, 484, 683, 684, 685, 713, 723, 880, 932, 999, 1001, 1134, 1422, 1437
Mosorski — 19, 31, 32, 42, 48, 113, 115, 117, 142, 153, 204, 206, 207, 238, 257, 300, 409, 453, 454, 455, 468, 587, 681, 682, 685, 693, 713, 723, 841, 998, 1001, 1003, 1078, 1079, 1104, 1106, 1127, 1129, 1137, 1175, 1240, 1369, 1589
Neretvanski — 24, 142, 166, 171, 196, 202, 222, 223, 224, 225, 270, 300, 477, 478, 505, 506, 557, 558, 833, 836, 837, 838, 839, 855, 856, 920, 1067, 1068, 1677

Orjenski — 63, 195, 196, 200, 279, 464, 465, 466; 467, - 471, 472, ' 474, 519, 524, 1212
Prominski — 817, 963, 1027, 1028, 1029, 1031, 1032, 1075, 1076, 1095, **1100, 1112**
Sjevernodalmatinski — 68, 103, 109, 110, 142, 239, 249, 252, 253, 256, 264, 287, 300, 310, 311, 314, 316, 317, 334, 335, 336, 338, 339, 340, 390, 406, 407, 461, 528, 530, 531, 532, 533, 569, 575, 600, 624, 625, 668, 669, 712, 719, 729, 785, 802, 803, 804, 805, 812, 813, 814, 815, 817, 819, 853, 854, 936, 937, 964, 992, 993, 997, 1027, 1031, 1032, 1033, 1058, 1072, 1117, 1123, 1281, 1342, 1434
Sjevernodalmatinski-otočki — 68, 101, 103, 264, 265, 266, 267, 268, 316, 333, 804, 1038, 1056
Sibensko-trogirski — 48, 49, 142, 207, 238, 300, 357, 442, 484, 686, 713. 804, 817, 882, 932, 988, 1000, 1001, 1123, 1275, 1318, 1444, 1472
Zadarski — 68, 104, 142, 261, 262, 263, 317, 392, 426, 427, 528, 531, 532, 533, 712, 719, 720, 732, 802, 803, 805, 816, 818, 819, 936, 992, 995, 997, 1030, 1117, 1118, 1252, 1461

***Štabovi grupe NOP odreda:***

Južnođalmatinskih — 142, 165, 222, 224, 270, 272, 299, 477, 496, 505, 506, 556, 659, 679, 832, 833, 836, 855, 920, 1067, 1109, 1113
Sjevernodalmatinskih — 103, 104, 106, 142, 248, 250, 255, 259, 261, 265, 268, 272, 299, 300, 309, 310, 315, 332, 385, 460, 527, 530, 531, 532, 533, 555, 598, 600, 601, 605, 624, 667, 671, 680, 801, 803, 813, 816, 817, 883, 929, 934, 938, 992, 1027, 1029, 1031, 1045, 1054, 1056, 1076, 1109, 1111, 1123, 1251, 1254, 1267, 1275
Srednjodalmatinskih — 19, 48, 68, 109, 142, 153, 204, 272, 299, 406, 442, 683, 817, 879

***Brigade:***

Prva dalmatinska NO — 24, 63, 143, 194, 196, 199, 200, 201, 202, 203, 213, 216, 223, 279, 282, 299, 318, 319, 328, 329, 356, 357, 382, 435, 506, 541, 629, 647, 650, 651, 653, 657, 672, 673, 885, 888, 904, 917, 932, 975, 1002, 1025, 1050, 1076, 1080, 1144, 1147
Prva prekomorska NO — 24, 58, 62, 64, 105, 109, 111, 138, 142, 201, 217, 218, 386, 389, 467, 1254, 1255, 1272
Prva proleterska NOU — 1150
Druga dalmatinska NOU — 16, 1050
Druga lička NOU — 27
Treća dalmatinska NO 26, 119, 151, 179, 274, 299, 301, 304, 305, 327, 328, 366, 367, 369, 370, 371, 372, 373, 377, 379, 439, 467, 512, 535, 536, 537, 572, 575, 593, 594, 632, 633, 634, 637, 638, 639, 640, 641, 777, 781, 899, 904, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 983, 1048, 1102, 1105, 1146, 1147, 1148, 1149, 1150, 1151, 1152, 1153, 1154, 1157, 1158, 1159, 1160, 1162, 1164, 1167, 1168, 1169, 1170, 1171, 1193, 1217
Treća krajiška proleterska NOU — 303, 327, 373, 377, 512, 1174
Treća lička NOU — 944, 945, 1170, 1172, 1218
Treća prekomorska NO — 690, 709, 722, 843, 918, 923, 939, 949, 1596
Četvrta dalmatinska NO — 27, 118, 151, 152, 273, 274, 299, 301, 303, 304, 326, 329, 366, 367, 369, 373, 374, 376, 378, 379, 416, 439, 469, 512, 517, 535, 536, 593, 594, 632, 633, 634, 642, 900, 941, 942, 943, 944, 945, 983, 1048, 1049, 1150, 1151, 1154, 1155, 1156, 1157, 1158, 1159, 1160, 1162, 1167, 1168, 1169, 1170, 1171, 1175, 1200, 1206, 1359
Peta dalmatinska NO — 29, 68, 100, 102, 103, 109, 110, 111, 183, 190, 249, 250, 251, 252, 292, 309, 310, 311, 314, 316, 333, 334, 336, 337, 338, 339, 348, 349, 350, 406, 407, 433, 435, 450, 452, 464, 471, 472, 474, 516, 518, 519, 520, 522, 524, 525, 553, 569, 596, 597, 661, 688, 706, 721, 771, 805, 937, 964, 1029, 1030, 1054, 1055, 1976, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1183, 1185, 1186, 1187, 1188, 1189, 1190, 1191, 1192, 1212, 1255, 1259, 1287, 1359
Sesta dalmatinska NO — 28, 29, 100, 102, 103, 109, 111, 179, 180, 182, 248, 292, 309, 310, 311, 312, 314, 316, 348, 349, 407, 417, 423, 424, 450, 451, 452, 464, 465, 467, 471, 472, 474, 512, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 524, 525, 553, 596, 597, 688, 689, 719, 720, 721, 813, 816, 868, 937, 963, 964, 1021, 1030, 1031,

1076, 1176, 1117, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1183, 1185, 1186, 1187, 1188, 1189, 1190, 1191, 1192, 1255, 1259, 1269, 1272, 1270, 1359
Sedma dalmatinska NO — 100, 102, 103, 109, 111, 191, 239, 244, 274, 283, 309, 333, 393, 449, 452, 553, 581, 687, 705, 706, 721, 770, 800, 801, 964, 1028, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1185. 1186, 1187, 1188, 1189, 1190. 1191, 1192, 1241, 1635
Osma dalmatinska NO — 31, 112, 113, 114, 116, 117, 173, 153, 174, 178, 205, 218, 221, 258, 359, 360, 401, 409, 414, 432, 440, 449, 469, 474, 483, 603, 610, 611. 619, 624, 625, 680, 681, 722, 783, 805, 808, 809, 841, 873, 882, 899, 934, 986, 988, 1048, 1062, 1066, 1078, 1118, 1119, 1276, 1281, 1369, 1380, 1677, **1681**
Osma krajiška NOU — 119
Deveta dalmatinska NO — 30, 31, 48, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 174, 153, 226, 230, 256, 258, 380, 401, 407, 408, 410, 412, 413, 414, 416, 432, 492, 544, 547, 611, 805, 807, 808, 859, 986, 1066, 1209, 1328, 1597, 1658
Deseta dalmatinska NO — 32, 41, 48, 49, 76, 115, 116, 153, 173, 175, 177, 205, 220, 227, 257, 258, 292, 401, 408, 409, 410, 412, 414, 416, 432, 453, 547, 611, 686, 725, 781, 804, 807, 808, 983, 986, 1066, 1078, 1137, 1261, 1333, 1359
Jedanaesta dalmatinska NO — 139, 161, 194, 196, 200, 201, 202, 203, 216, 217, 218, 279, 281, 282, 300, 356, 257, 382, 629, 650, 651, 653, 654, 657, 672, 904, 975
Dvanaesta dalmatinska NO — 24, 194, 196, 199, 200, 201, 202, 203, 209, 217, 279, 282, 300, 357, 382, 435, 592, 629, 650, 651, 653, 654, 657, 672, 673, 786
Trinaesta dalmatinska NO — 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 140, 142, 143, 194, 196, 200, 201, 202, 203, 213, 214, 218, 219, 239, 248, 250, 251, 252, 253, 279, 280, 282, 299, 300, 309, 310, 311, 314, 329, 334, 335, 337, 338, 348, 349, 351, 354, 355, 389, 390, 406, 450, 451, 452, 463, 464, 465, 467, 469, 471, 472, 477, 517, 518, 519, 520, 521, 523, 524, 525, 555, 594, 596, 597, 601, 714, 721, 900, 942, 943, 944, 945, 952, 977, 1048, 1049, 1159, 1170, 1174, L182, 1183, 1185, 1186, 1187, 1210, 1273, 1359, 1478

*Divizije:*

Prva proleterska NOVJ — 304, 366, 664, 665, 903
Četvrta NOVJ — 664, 665, 903
Sesta NOVJ — 119, 568, 576, 595, 688, 940, 1150, 1168
Deveta NOVJ — 24, 26, 118, 136, 150, 214, 218, 237, 238, 241, 242, 243, 248, 273, 282, 291, 293, 299, 300, 301, 305, 326, 328, 331, 335, 366, 378, 380, 409, 416, 439, 515, 516, 535, 568, 575, 593, 632, 640, 645, 686, 712, 713, 715, 716, 777, 900, 939, 983, 985, 1047, 1049, 1050, 1051, 1065, 1075, 1088, 1109, 1110, 1145, 1214, 1216, 1217, 1340, 1359
Jedanaesta NOVJ — 291
Devetnaesta NOVJ — 29, 66, 68, 100, 101, 102, 106, 107, 136, 137, 179, 237, 239, 241, 243, 247, 248, 261, 268, 269, 274, 279, 292, 293, 299, 300, 308, 313, 315, 316, 320, 331, 334, 335, 347, 388, 389, 392, 393, 405, 407, 423, 433, 439, 448, 449, 450, 463, 466, 470, 516, 518, 521, 527, 532, 534, 551, 569, 595, 600, 601, 603, 618, 633, 648, 669, 670, 671, 705, 712, 713, 716, 718, 721, 729, 734, 797, 813, 816, 817, 818, 867, 913, 936, 942, 963, 1026, 1030, 1031, 1032, 1043, 1049, 1050, 1051, 1054, 1072, 1090, 1109, 1110, IUI, 1123, 1160, 1170, 1176, 1198, 1214, 1240, 1273, 1287, 1343, 1360, 1369, 1402, 1634, 1683, 1701
Dvadeseta NOVJ — 30, 76, 112, 136, 137, 173, 153, 175, 204, 206, 220, 230, 237, 238, 241, 242, 243, 148, 256, 292, 293, 299, 300, 304, 326, 331, 401, 408, 410, 432, 440, 453, 468, 474, 512, 544, 568, 576, 585, 611, 642, 645, 681, 687, 689, 712, 714, 715, 716, 777, 805, 807, 859, 873, 899, 934, 940, 945, 985, 988, 998, 1044, 1047, 1051, 1061, 1088, 1102, 1109, 1112, 1168, 1169, 1172, 1173, 1174, 1359
Dvadesetšesta NOVJ — 24, 58, 136, 137, 138, 139, 194, 213, 215, 218, 279, 281, 290, 292, 293, 299, 300, 302, 328, 351, 381, 434, 518, 601, 591, 628, 629, 643, 644, 649, 672, 674, 713, 715, 722, 791, 840, 844,

855, 900, 916, 946, 1048, 1049, 1050, 1080, 1089, 1109, 1112, 1115, 1145, 1265
Dvadesetdeveta NOVJ — 306, 321
Tridesetpeta NOVJ — 581, 706, 800, 1181, 1183, 1186, 1192

*Štabovi pomorsko-obalskog sektora:*

Prvi • - 845, 1140
Drugi - 213, 216, 297, 385, 387, 389, 390, 391, 844, 845, 846, 853, 895, 1107, 1140, 1144
Treći •- 22, 66, 104, 106, 140, 142, 214, 218, 287, 383, 390, 391, 396, 436, 571, 587, 668, 728, 729, 731, 732, 733, 773, 785, 803, 844, 845, 846, 848, 852, 884, 895, 954, 1071, 1281
Četvrti — 23, 140, 141, 142, 154, 163, **208,** 318, 340, 589, 631, 660, 844, 845, 846, 894, 955, 982, 101, 1024, 1058, 1085
Peti — 59, 140, 845

Operativni štab za Liku — 274, 276, 278, 283, 309, 333

*Štabovi NOV i POJ:*

Peti korpus NOVJ — 1076, 1360
Osmi korpus NOVJ — 24, 26, 29, 30, 58, 68, 100, 101, 112, 118, 135, 136, 150, 153, 173, 179, 194, 204, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 222, 223, 226, 236, 258, 259, 261, 271, 273, 279, 280, 282, 289, 291, 297, 298, 304, 315, 326, 329, 331, 334, 365, 366, 379, 380, 401, 405, 408, 417, 423, 439, 448, 460, 463, 466, 468, 474, 494, 513, 514, 515, 521, 551, 556, 568, 574, 575, 593, 598, 600, 611, 624, 626, 628, 632, 633, 640, 643, 666, 667, 668, 683, 687, 689, 700, 705, 710, 718, 721, 727, 794, 802, 803, 805, 807, 813, 816, 817, 834, 836, 843, 858, 860, 867, 879, 898, 899, 902, 923, 924, 939, 941, 942, 943, 944, 953, 960, 962, 963, 983, 985, 992, 997, 1002, 1026, 1030, 1031, 1037, 1044, 1054, 1061, 1067, 1075, 1086, 1089, 1108, 1109, 1111, 1115, 1124, 1145, 1148, 1159, 1160, 1161, 1169, 1170, 1172, 1181, 1206, 1215, 1273, 1359, 1494

Stab Mornarice NOVJ — 17, 22, 23, 59, 67, 105, 106, 140, 146, 154, 163, 208, 213, 217, 218, 287, 296, 299, 318, 341, 385, 392, 571, 601, 631, 648, 654, 658, 660, 679, 722, 728, 734, 773, 843, 848, 852, 884, 894, 900, 1001, 1029, 1033, 1058, 1071, 1085, 1107, 1140, 1308
Glavni štab NOV i PO Hrvatske — 100, 107, 179, 216, 247, 260, 283, 298, 308, 330, 331, 333, 334, 390, 423, 437, 463, 474, 521, 598, 601, 710, 721, 953, 960, 978, 981, 1026, 1044, 1107, 1110, 1183, 1315
Vrhovni štab NOV i POJ — 36, 92, 158, 177, 212, 215, 216, 217, 218, 219, 279, 282, 289, 291, 296, 297, 300, 301, 384, 628, 641, 649, 663, 794, 843, 857, 899, 900, 934, 935, 939, 953, 961, 1062, 1033, 1049, 1053, 1075, 1086, 1112, 1140, 1141, 1142, 1143, 1144, 1145, 1206

*Komande mjesta:*

Benkovac — 834
Biograd — 834
Božava — 834
Glamoč — 835, 1026
Imotski — 835
Kaštela — 835
Kistanje — 252, 600, 834
Knin — 834, 913
Komiža — 835
Korčula — 835
Kukljica — 834
Livno — 835, 1026
Makarska — 835
Metković — 835
Muć — 684, 835, 881
Nin — 834
Obrovac — 834
Omiš — 835
Pelješac — 835
Poljica — 49, 835
Sajković — 835, 1026
Satrić — 835
Sinj — 835
Šibenik — 835
Trogir — 49, 360, 835, 1135
Vis — 835
Vodice — 67, 1073

*Komande područja:*

Biokovsko — 835
Cetinsko — 49, 835
Kninsko — 834, 913
Livanjsko — 835, 1076
Splitsko — 49, 727, 835, 934, 1094, 1136

Šibensko — 534, 934, 1094
Zadarsko — 534, 834, 1016, 1019, 1020, 1094
Vojna oblast Petog korpusa — 1026, 1076
Vojna oblast Osmog korpusa — 978, 981, 1076

NJEMAČKE JEDINICE

92. motorizovani puk — 236, 256, 333, 347, 368, 381, 405, 406, 417, 427, 439, 516, 552, 577, 598, 611, 710, 729, 735, 993, 1154, 1155, 1270, 1274, 1277, 1279, 1282, 1284, 1288, 1289, 1293, 1294, 1404, 1477, 1479, 1480, 1484

*Divizije:*

1. brdska — 236, 256, 326, 347, 368, 405, 406, 409, 417, 439, 440, 516, 518, 530, 547, 552, 577, 598, 611, 686, 707, 710, 729, 735, 924, 926, 939, 941, 1113, 1154, 1155, 1182, 1270, 1274, 1277, 1278, 1279, 1284, 1289, 1290, 1291, 1293, 1294, 1295, 1332, 1333, 1335, 1336, 1342, 1343, 1350, 1351, 1355, 1357, 1358, 1363, 1364, 1365, 1369, 1412, 1475, 1477, 1478, 1479, 1480, 1659
7. SS »Prinz Eugen« — 50, 51, 121, 406, 417, 518, 552, 595, 786, 925, 927, 1183, 1280, 1623, 1629
114. lovačka — 108, 118, 180, 236, 247, 598, 1238, 1239, 1240, 1245, 1247, 1251, 1254, 1255, 1256, 1260, 1267, 1473, 1474, 1475, 1639, 1707
118. lovačka — 120, 270, 307, 488, 557, 560, 589, 591, 681, 836, 886, 925, 926, 965, 1001, 1003, 1067, 1087, 1113, 1249, 1250, 1301, 1304, 1306, 1308, 1383. 1393, 1398, 1445, 1446, 1456, 1464, 1475, 1496, 1548, 1600
264. pješadijska — 51, 67, 76, 107, 108, 122, 236, 247, 347, 463, 552, 560, 604, 609, 619, 729, 859. 861, 926, 1087, 1237, 1238, 1239, 1241, 1247, 1250, 1251, 1255, 1256, 1259. 1260, 1261, 1267, 1268, 1270, 1273. 1274, 1277, 1278, 1280, 1281, 1282, 1283, 1281, 1285, 1287. 1288, 1289. 1292, 1293, 1295, 1301, 1304. 1229. 1332. 1334, 1336, 1337, 1338, 1340. 1343, 1344. 1349, 1350, 1351. 1354, 1355, 1357, 1362, 1363, 1365, 1366. 1368, 1369, 1370, 1371. 1372. 1377, 1402, 1405, 1406, 1407, 1409, 1410, 1411, 1419, 1421, 1424, 1426, 1427, 1430, 1431, 1432, 1437, 1438, 1444, 1446, 1447, 1450, 1451, 1454, 1455, 1460, 1461, 1463, 1467, 1468, 1470, 1473, 1474, 1475, 1476, 1480, 1481, 1482, 1484, 1485, 1647, 1735
373. legionarska — 108, 518, 708, 799, 1113, 1183, 1270, 1455, 1473, 1474, 1479, 1635
369. legionarska — 406, 925, 927, 1067, 1087, 1102, 1113, 1129, 1143, 1601, 1622, 1625

*Komande:*

5. SS brdski armijski korpus — 710, 861, 1113, 1244, 1249, 1253, 1280, 1300, 1308, 1385, 1393, 1394, 1399, 1425, 1447, 1459, 1476, 1480, 1489, 1490, 1501, 1516
15. brdski armijski korpus — 348, 392, 729, 936, 1088, 1113, 1237, 1238, 1239, 1240, 1241, 1247, 1248, 1250, 1251, 1252, 1253, 1254, 1255, 1256, 1259, 1260, 1264, 1267, 1268, 1269. 1270, 1271, 1272, 1273, 1274, 1275, 1276, 1277, 1278, 1279, 1280, 1281, 1283, 1284, 1286, 1287, 1288, 1289, 1290, 1291, 1292, 1294, 1295, 1296, 1297, 1304, 1308, 1312, 1328, 1329, 1330, 1331, 1332, 1333, 1335, 1336, 1337, 1338, 1342, 1343, 1344, 1349, 1350, 1351, 1354, 1357, 1358, 1362, 1363, 1364, 1365, 1366, 1367, 1368, 1369, 1370, 1371, 1372, 1377, 1402, 1404, 1405, 1406, 1407, 1408, 1409, 1410, 1411, 1419, 1420, 1421, 1422, 1424, 1426, 1427, 1428, 1430, 1431, 1432, 1436, 1437, 1438, 1444, 1445, 1447, 1448, 1449, 1450, 1451, 1452, 1453, 1455, 1460, 1461, 1467, 1468, 1469, 1473, 1476, 1490, 1501, 1508
Druga oklopna armija — 1237, 1238, 1239, 1240, 1247, 1248, 1251, 1252, 1254, 1255, 1256, 1259, 1260, 1267, 1268, 1269, 1271, 1272, 1275, 1276, 1279, 1280, 1283, 1284, 1286, 1288, 1289, 1290, 1291, 1292, 1294, 1295, 1296, 1301, 1308, 1314, 1316, 1318, 1330, 1331, 1332, 1333, 1335, 1336, 1342, 1350, 1351, 1352, 1354, 1357, 1363, 1364, 1365, 1366, 1367. 1368, 1359, 1370, 1371, 1372, 1373, 1374, 1.375, 1377, 1378, 1402, 1403, 1404, 1405, 1407, 1408. 1409, 1414, 1419, 1420. 1421, 1422, 1423, 1424, 1425, 1426, 1427, 1430, 1431, 1436, 1437, 1443, 1444, 1445, 1448, 1449, 1450,

1451, 1452, 1453, 1455, 1459, 1460, 1461, 1462, 1467, 1468, 1469, 1479, 1474, 1475, 1478, 1484, 1488, 1497, 1503
Admiral Jadrana — 1280, 1298, 1378, 1379, 1445, 1476, 1491, 1497, 1504, 1505, 1511, 1517, 1521
Komanda Jugoistoka — 1318, 1353, 1443

**USTAŠKO-DOMOBRANSKE JEDINICE**

Prva domobranska pukovnija — 326
Četrnaesta domobranska pukovnija — 1087
Petnaesta domobranska pukovnija — 516, 710, 808, 1087, 1113, 1534
Četvrti ustaški zdrug — 711, 1113
Peti ustaški zdrug — 711, 928, 1113
Šesti ustaški zdrug — 928
Sedmi ustaški zdrug — 460, 529, 711, 928, 1113
Šesta oružnička pukovnija — 156, 1574
Glavni stožer domobranstva — 1596, 1609

**ČETNIČKE JEDINICE**

***Odredi:***

»Birčanin« — 1719
Bratiškovački — 1719
Bukovački — 1718
Glamočki — 1648
Konjevratski — 1647, 1718
Skradinski — 1647, 1718
Sonkovački — 1718
Splitsko-šibenski — 102, 1636, 1637, 1638
Veleglavarski — 1719
Zlatiborski — 1636, 1651, 1652, 1696, 1719. 1725, 1733

*Brigade:*

Benkovačka — 1665
Biogradska — 1666
Bjelinska — 1666
Cetinska — 1658, 1659, 1661, 1662
Đevrsačka — 1666
Glamočka — 1636
Kistanjska — 867, 1666
Kosovska — 813, 867, 1622
»Kralj Petar II« — 1635
Krupska — 1666
Leteća — 813, 868, 1702
Lička — 1684
Mosećka — 1650, 1657, 1662, 1677, 1680, 1681, 1683, 1698, 1710, 1711, 1714, 1736
Prominska — 801, 813
Obrovačka — 1665
Skradinska — 813, 867, 1655, 1666, 1683, 1694, 1700, 1701, 1703, 1708, 1709, 1710, 1722, 1726, 1727
Šatorska — 1662
Velebitska — 870
Vrlička — 206, 248, 1679
Zadarska — 1665
Žitnićka — 206

*Korpusi:*

Prvi bosanski — 1664
Drugi bosanski — 1664
Prvi dalmatinski — 1664, 1665
Drugi dalmatinski — 1664, 1704
Prvi lički — 1664
Drugi lički — 1664
Bosansko-krajiški — 1670
501. — 1658, 1659, 1661, 1679
502. — 1669, 1674, 1717, 1719, 1724, 1728, 1730, 1731, 1732
Bukovička dinarska divizija — 1113
Dinarska divizija — 31, 273, 867, 1113, 1701, 1733, 1735
Kosovska dinarska divizija — 1113
Štab četničkog sektora sjeverne Dalmacije — 1636, 1637, 1638, 1642, 1646, 1678, 1681
Dinarska četnička oblast — 1113, 1633, 1634, 1637, 1638, 1639, 1640, 1643, 1655, 1663, 1669, 1671, 1674, 1684, 1689, 1694, 1700, 1704, 1708, 1709, 1710, 1717, 1719, 1724, 1726, 1727, 1728, 1729, 1730, 1731, 1732, 1737

# K A Z A L O
## POLITIČKIH ORGANIZACIJA


***Mjesni komitet KPH:***

Dubrovnik — 172, 307
Split — 44, 481, 606, 820, 1131, 1137
Šibenik — 620, 1120

***Kotarski komitet KPH:***

Biograd — 1015
Drniš — 911
Hvar — 1038
Kistanje — 620
Knin — 911, 1099
Makarska — 165, 498
Metković — 165, 497
Muć — 43, 48, 481, 929, 1130
Omiš — 43, 404, 1137
Pelješac — 172, 321, 958
Preko — 1016
Promina-Miljevci — 911
Sinj — 43, 481, 691, 779, 1079, 1130, 1131, 1137
Solin — 43, 841, 691, 727, 931, 1130, 1133
Šibenik — 604, 620, 1120
Vis — 1138
Vodice — 604, 620

***Okružni komitet KPH:***

Brač-Hvar-Vis — 144, 306, 560. 563, 591, 965, 1092
Biokovsko-neretvanski — 307, 485, 822, 1092
Dubrovnik — 958, 977, 1038, 1092
Južne Dalmacije — 165, 307
Knin — 252, 883, 907, 1005, 1006, 1028, 1092, 1095
Livno — 899, 1041, 1109
Split — 840, 1092, 1125
Srednje Dalmacije — 39, 323, 357, 443, 479, 606, 691. 723, 776, 820, 929, 930
Šibenik — 31, 531, 603, 604, 618, 681, 865, 9o3, 1092, 1094, 1116, 1120
Zadar — 255, 268, 603. 604. 727, 801, 1008, 1033, 1037, 1056, 1077, 1090, 1092
Oblasni komitet KPH za Dalmaciju — 33, 39, 65, 120, 129, 165, 201, 210, 281, 305, 307, 319, 479, 485, 510, 515, 531, 537, 650, 603, 618, 628, 661, 663, 665, 676, 693, 700, 822, 840, 898, 907, 922, 929, 961, 965, 1008, 1025, 1034, 1041, 1042, 1049, 1082, 1088, 1095, 1108, 1116, 1125
Centralni komitet KPH — 120, 139, 515, 676, 1108
Centralni komitet KPJ — 129, 139, 230, 351, 398, 400, 409, 416, 510, 537, 628, 665, 666, 676, 694, 888, 946, 961, 1041, 1078, 1089, 1108
Oblasni komitet SKOJ-a za Dalmaciju — 131, 132, 1035, 1091

***Okružni komitet SKOJ-a:***

Brač-Hvar-Vis — 132
Južne Dalmacije — 132
Knin — 132
Livno — 132
Makarska — 132, 501
Srednje Dalmacije — 132
Šibenik — 132
Zadar — 132
Oblasni odbor AFŽ za Dalmaciju — 455


## NARODNOOSLOBODILACKI ODBORI


***Kotarski NOO-i:***

Brač — 135
Hvar — 135
Imotski — 170, 504
Kistanje — 1006
Makarska — 135, 170, 503
Metković — 170, 503
Omiš — 135
Solin — 135
Vis — 135

***Okružni NOO-i:***

Makarska — 211, 503
Šibenik — 363, 604
Zadar — 604, 1023
Oblasni NOO za Dalmaciju — 78, 135, 320, 363, 630, 660, 666, 792

S A D R Ž A J

DOKUMENTI ORGANIZACIJA NARODNOOSLOBODILACKOG POKRETA


Strana

Direktiva Štaba Osmog korpusa NOV Jugoslavije od 1. siječnja 1944. podređenim jedinicama za dejstvo na području Livno—Giamoč i u srednjoj i sjevernog Dalmaciji . . . . . 9

Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 1. siječnja 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o prekidanju kanala za održavanje veze kopno-otoci, kod Marine, Segeta i Vinišća od strane neprijatelja . . . . 14

Izvještaj Miloša Zanka iz Barija od 1. siječnja 1944. godine Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o pristizanju zbjega sa Visa u Santa Maria di Leuca — Italija . . . . . 15

Izvještaj Štaba Mosorskog NOP odreda od 1. siječnja 1944. Stabu Grupe srednjedalmatinskih odreda o dejstvu u vremenu od 6. do 31. prosinca 1943. godine . . . . . 19

Izvještaj Štaba Trećeg Pomorsko-obalskog sektora od 2. siječnja 1944. Štabu Mornarice NOVJ o napadu na neprijateljski brod »Mosor« . 22

Ratni izvještaj Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 2. siječnja 1944. Štabu Mornarice NOVJ o prebacivanju vojske i zbjega iz Hvara na Vis . . . . . 23

Uputstvo Štaba Osmog korpusa NOVJ od 3. siječnja 1944. Štabu Devete divizije za raspored i dejstvo jedinica na liniji Livno—Glamoč . . 24

Izvještaj Štaba Devete divizije od 3. siječnja 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o rasporedu jedinica i stanju na pravcu Livno—Glamoč—Mliništa . . . . . 26

Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 3. siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o prebacivanju jedinica sa područja Bosanskog Grahova u sjevernu Dalmaciju . . . . . 29

Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 3. siječnja 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o rasporedu jedinica i borbama na području Sinja . . 30

Izvještaj Miloša Zanka iz Barija od 4. siječnja 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o stanju zbjega u Italiji . . . . . 33

Izvještaj Okružnog komiteta KPH za srednju Dalmaciju od 4. siječnja Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o političkoj situaciji i organizacionom stanju Partije, SKOJ-a, AFZ-a i NO odbora . . . . 39

Izvještaj Mjesnog obavještajnog centra u Splitu od 4. siječnja 1944. Rejonskom obavještajnom centru za srednju Dalmaciju o situaciji u Splitu . . . . . 50

Izvještaj Štaba Dvadesetšeste divizije od 6. siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama na Korčuli od 22. do 25. prosinca . . . 58

Izvještaj Miloša Zanka iz Barija od 6. siječnja 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o stanju zbjega u Italiji . . . . . 65

Naređenje Štaba Devetnaeste divizije od 7. siječnja 1944. Stabu Trećeg pomorsko-obalskog sektora da obezbijedi prebacivanje jedinica i materijala s otoka na kopno . . . . . 66
Naredba broj 18 Štaba Devetnaeste divizije NOVJ za dan 8. siječnja 1944. o reorganizaciji Grupe Sjevernođalmatinskih NOP odreda i postavljanju rukovodilaca u jedinicama . . . . . 68
Izvještaj Desete brigade Dvadesete divizije NOVJ od 8. siječnja 1944. Stabu divizije o pokretima i dejstvu jedinica u vremenu od 15. do 31. prosinca 1943. godine . . . . . 76
Izvještaj Oblasnog NO odbora Dalmacije od 9. siječnja 1944. ZAVNOH-u o stanju u Dalmaciji poslije kapitulacije Italije . . . . . 78
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 9. siječnja 1944. Glavnom Stabu NOV i PO Hrvatske o dejstvima Sedme brigade na komunikacijama Srb—Lapac, Gospić—Gračac i napadu na Veliku Popinu . . . . 100
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 9. siječnja 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o jačini neprijateljskih garnizona, rasporedu vlastitih jedinica i stanju u sjevernoj Dalmaciji . . . . . 101
Izvještaj Štaba Prve prekomorske brigade od 9. siječnja 1944. Stabu Mornarice NOVJ o iskrcavanju brigade u luku Drage između Biograda i Pirovca . . . . . 105
Direktiva Štaba Devetnaeste divizije Osmog korpusa NOVJ Jugoslavije od 10. siječnja 1944. podređenim jedinicama za dejstvo u sjevernoj Dalmaciji i Lici . . . . . 107
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 10. siječnja 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o rezultatima čišćenja Cetinske doline od četnika . . 112
Zapovijest Štaba Devete divizije Osmog korpusa NOVJ od 11. siječnja 1944. podređenim jedinicama da izvrše pritisak na Livno . . . . 118
Izvještaj Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 12. siječnja 1944. o vojno-političkoj situaciji u Dalmaciji . . . . . 120
Izvještaj Štaba Devete divizije od 12. siječnja 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o pokretima neprijateljskih snaga na liniji Sujica—Livno——Sinj . . . . . 150
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 12. siječnja 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o povlačenju neprijateljskih snaga sa pravca Hrvače—Satrić i Bili brig—Bitelić i pripremi napada na Hrvače . . . 158
Operativni izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 12. siječnja 1944. Štabu Mornarice NOVJ o bombardiranju Makarske od strane savezničkih aviona . . . . . 154
Izvod iz naredbe br. 3 Štaba Osmog korpusa NOVJ od 3. siječnja 1944. o organizaciji otsjeka pri Štabu korpusa i numeriranju brigada po divizijama . . . . . 156
Izvještaj Miloša Žanka iz Barija od 13. siječnja 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o stanju ustanova NOVJ i zbjega u Italiji . . 158
Naređenje Štaba Jedanaeste dalmatinske brigade od 13. siječnja 1944. podređenim jedinicama da spriječe daljnje iskrcavanje neprijatelja na otok Brač . . . . . 161
Ratni izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 13. siječnja 1944. Štabu Mornarice NOVJ o iskrcavanju njemačkih jedinica na Šoltu . . . . . 163
Izvještaj Okružnog komiteta KPH za južnu Dalmaciju od 13. siječnja 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o političkoj situaciji u okrugu, organizacionom stanju Partije, SKOJ-a, AFŽ-a i NO odbora . . . . . 165
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 14. siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o prebacivanju ranjenika na otoke . . . . . 173
Izvještaj Štaba Desete brigade Dvadesete divizije od 14. siječnja 1944. Štabu divizije o dejstvima jedinica u vremenu od 1. do 14. siječnja 1944 . . . . . 175

Zapovijest Štaba Desete brigade Dvadesete divizije NOVJ od 14. siječnja 1944. potčinjenim jedinicama za napad na neprijateljsko uporište u Gali i bunkere kod Obrovca . . . . . 177
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 15. siječnja 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o borbama u sjevernoj Dalmaciji i Lici . . . 179
Izvještaj Štaba Dvadesetšeste divizije od 15. siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama na Korčuli i drugim dejstvima od 16. do 31. prosinca 1943. . . . . 194
Izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 15. siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama od 9. prosinca 1943. do 14. siječnja 1944. . . . . 204
Ratni izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 15. siječnja 1944. Štabu Mornarice NOVJ o iskrcavanju njemačkih snaga na Brač 208
Pismo Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 17. siječnja 1944. Milošu Zanku u Bariju u povodu slanja zbjega sa Visa u Italiju . . . . 210
Izvod iz knjige primljenih depeša Štaba Mornarice NOVJ za period od 1. do 17. siječnja 1944. godine. . . . . 212
Izvod iz knjige predatili depeša Štaba Mornarice NOVJ za period od 1. do 17. siječnja 1944. godine. . . . . 217
Izvještaj Štaba Desete brigade Dvadesete divizije NOVJ od 18. siječnja 1944. Štabu divizije o napadu na neprijateljsko uporište u Gali . . 220
Izvještaj Štaba Grupe južnodalmatinskih NOP odreda od 19. siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o formiranju Štaba Grupe, reorganizaciji odreda i njihovim zadacima. . . . . 222
Izvještaj Štaba Grupe južnodalmatinskih NOP odreda od 19. siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama potčinjenih jedinica od 1. prosinca 1943. do 18. siječnja 1944. godine. . . . . 224
Zapovijest Štaba Devete NO brigade Dvadesete divizije od 20. siječnja 1944. podređenim jedinicama za napad na Hrvače. . . . . 226
Izvještaj zamjenika političkog komesara 9. dalmatinske brigade 20. divizije od 20. siječnja 1944. Centralnom komitetu KPJ o političkom radu partijske organizacije. . . . . 230
Direktiva Štaba Osmog korpusa NOVJ od 21. siječnja 1944. podređenim jedinicama za čišćenje Cetinske i Kosovske doline i Promine od ustaša i četnika. . . . . 236
Zapovijest Štaba Devetnaeste divizije od 22. siječnja 1944. podređenim jedinicama za čišćenje neprijateljskih uporišta na Promini i za dejstvo na prostoru Gračac—Otrić—Srb. . . . . 247
Obavještenje Okružnog komiteta KPH Zadar od 22. siječnja 1944. Štabu Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda o uspješnoj akciji na njemački garnizon u Preku. . . . . 255
Naređenje Štaba Dvadesete divizije od 23. siječnja 1944. podređenim jedinicama da posjednu lijevu obalu Cetine i spriječe prodor neprijateljskih snaga na pravcu Livno—Sinj. . . . . 256
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 23. siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o formiranju i organizacionom stanju grupe. . . . . 259
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 23. siječnja 1944. o borbama podređenih jedinica u toku prosinca 1943. godine . 261
Izvještaj Štaba Neretvanskog NOP odreda od 23. siječnja 1944. Štabu Grupe južnodalmatinskih NOP odreda o borba u Baćini . . . . 270
Izvod iz naredbe br. 5 Štaba Osmog korpusa NOVJ od 24. siječnja 1944. o sektorima djelovanja grupa NOP odreda u Dalmaciji . . . . 271
Izvještaj Štaba Devete divizije od 24. siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o odlasku neprijateljskih snaga iz Grkovca i odlasku četnika sa područja Knina u Livanjsko polje. . . . . 273
Izvještaj Štaba Sedme NO brigade od 24. siječnja 1944. Štabu Devetnaeste divizije o borbi na Pločanskom klancu. . . . . 274

Izvod iz knjige depeša Štaba Dvadesetšeste divizije za period od 1, do 25. siječnja 1944. godine . . . . . 279
Izvještaj Operativnog štaba za Liku od 25. siječnja 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o napadima na neprijateljske kolone na komunikaciji Gračac—Gospić . . . . . 283
Izvještaj Štaba Trećeg pomorsko-obalskog sektora od 25. siječnja 1944. Štabu Mornarice NOVJ o napadu naših snaga na otok Ugljan i o napuštanju otoka od strane neprijatelja . . . . . 287
Izvještaj Sanitarnog otsjeka Osmog korpusa NOVJ od 26. siječnja 1944. Sanitetskom otsjeku Vrhovnog štaba NOV i POJ o radu u toku prosinca 1943. i siječnja 1944. . . . . 289
Izvod iz knjige depeša Štaba Mornarice NOVJ za period od 18. do 26. siječnja 1944. godine . . . . . 296
Izvještaj Štaba Osmog korpusa od 27. siječnja 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o stanju u Dalmaciji, rasporedu i organizacionom stanju jedinica . . . . . 298
Naređenje Štaba Devete divizije od 27. siječnja 1944. podređenim jedinicama da poduzmu mjere obezbjeđenja na pravcu Livno—Bosansko Grahovo . . . . . 302
Direktivno pismo Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 27. siječnja 1944. Ivanu Morđinu članu Biroa Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju za dalji rad na području južne Dalmacije . . . . . 305
Direktiva Štaba Devetnaeste divizije od 28. siječnja 1944. podređenim jedinicama za dejstvo u slučaju neprijateljske ofanzive . . . . 308
Dodatak direktivi Štaba Devetnaeste divizije od 28. siječnja 1944. za dejstvo podređenih jedinica . . . . . 313
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 28. siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o sprovođenju reorganizacije jedinica . . . . . 315
Operativni izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 28. siječnja 1944. Štabu Mornarice NOVJ o prebacivanju ranjenika sa kopna na otok Vis i prebacivanju savezničkih komandosa na otok Hvar . . . . . 318
Izvještaj Drage Gizdića i Nikole Sekulića od 28. siječnja 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o svom boravku i radu na zadarskom okružju . . . . . 319
Direktivno pismo Ivana Morđina člana Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 28. siječnja 1944. Kotarskom komitetu KPH Pelješac za budući rad . . . . . 321
Izvještaj komiteta Svilajsko-mosećkog NOP odreda od 28. siječnja 1944. Okružnom komitetu KPH za srednju Dalmaciju o partijskom radu u odredu . . . . . 323
Izvještaj Štaba Devete divizije od 29. siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbi jedinica Dvadesete divizije kod Bitelića i pokretima neprijatelja na pravcima Glamoč—Livno i Livno—Sinj—Knin . 326
Naredba Štaba Devete divizije NOVJ za 29. siječnja 1944. o promjeni brojnih naziva brigada i ulasku Prve dalmatinske brigade u sastav Dvadesetšeste divizije a Trinaeste brigade u sastav Devete divizije . 328
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 29. siječnja 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o borbama na Promini i prebacivanju ratnog materijala sa Visa u sjevernu Dalmaciju . . . . . 331
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 29. siječnja 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o napadu na Oklaj, Mokro Polje, Rupe, Roški Slap i Mratovo . . . . . 334
Operativni izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 29. siječnja 1944. Štabu Mornarice NOVJ o prebacivanju ranjenika i o pripremama za napad na otok Brač . . . . . 341

Izvještaj Mjesnog obavještajnog centra u Splitu od 29. siječnja 1944. Rejonskom obavještajnom centru za srednju Dalmaciju o političkoj situaciji u Splitu . . . . . 343
Direktiva Štaba Devetnaeste divizije od 30. siječnja 1944. podređenim jedinicama za dejstvo u slučaju neprijateljske ofanzive na područje Bukovice . . . . . 347
Izvještaj Politodjela Dvadesetšeste divizije od 30. siječnja 1944. Centralnom komitetu KP Jugoslavije o propustima i greškama prilikom borbi na Korčuli . . . . . 351
Izvještaj Štaba Šibensko-trogirskog NOP odreda od 30. siječnja 1944. Okružnom komitetu KPH za srednju Dalmaciju o organizacionom stanju partijske organizacije u odredu . . . . . 357
Izvještaj Okružnog N. O. odbora Šibenik od 30. siječnja 1944. Oblasnom N. O. odboru za Dalmaciju o organizacionom, političkom i ekonomskom stanju u šibenskom okružju . . . . . 363
Izvještaj Štaba Devete divizije od 31. siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama na području Livno—Glamoč . . . . . 366
Izvještaj Štaba Devete" divizije od 31. siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o rasporedu brigada i pokretima neprijateljskih jedinica . 380
Naredba Štaba Dvadesetšeste divizije od 31. siječnja 1944. podređenim jedinicama za raspored i obranu otoka Visa . . . . . 381
Izvod iz operativnog dnevnika Trećeg pomorsko-obalskog sektora za period od 1. do 31. siječnja 1944. godine . . . . . 383
Izvještaj Štaba Sedme NO brigade od 31. siječnja 1944. Štabu Devetnaeste divizije o napadu na neprijateljske kamione na cesti Gračac—Otrić . 393
Izvještaj komandanta naoružanog broda »Streljko« od 31. siječnja 1944. Štabu Trećeg pomorsko-obalskog sektora o dejstvu broda . . . 396
Direktiva Centralnog komiteta KP Jugoslavije od siječnja 1944. centralnim, pokrajinskim i oblasnim komitetima KPJ za budući rad rukovodstva AFZ-a . . . . . 398
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije iz druge polovine siječnja 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o napadima na Galu, Obrovac, Gljev i Hrvače 401
Izvještaj Štaba Trećeg bataljona Mosorskog NOP odreda krajem siječnja 1944. Kotarskom komitetu KPH Omiš o izvedenim akcijama u drugoj polovini siječnja . . . . . 404
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 1. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o koncentraciji i pokretima neprijatelja i o rasporedu i borbama potčinjenih jedinica u sjevernoj Dalmaciji . . . . . 405
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 1. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o rasporedu i borbama potčinjenih jedinica oko Livna i o mobilizaciji u selu Gljev, Ruda i Voštane . . . . . 408
Izvještaj članova Politodjela 20. divizije od 1. veljače 1944. Centralnom komitetu KPJ o partijsko-političkom radu u 9. i 10. brigadi . . . 410
Izvještaj zamjenika političkog komesara 2. brigade Devete divizije od 1. veljače 1944. Centralnom komitetu KPJ o aktivnosti brigadne partijske organizacije u prosincu 1943. godine . . . . . 416
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 2. veljače 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o borbama potčinjenih jedinica od 15. do 31. siječnja . . . . . 423
Naredba Štaba Dvadesete divizije NOVJ od 2. veljače 1944. o promjeni brojnih naziva brigada . . . . . 432
Naredba Štaba Prve brigade Devetnaeste divizije NOVJ od 2. veljače 1944. o pohvali boraca i rukovodilaca Drugog bataljona za junačko držanje u borbama na Oklaju, Manojlovcu i Šupljaji . . . . . 433
Naređenje Štaba Dobrovoljačkog bataljona od 2. veljače 1944. komandama četa o razmještaju i potčinjenosti jedinicama Dvadesetšeste divizije . . . . . 434

Izvještaj komandanta naoružanog broda »Miran« od 2. veljače 1944. Štabu Trećeg pomorsko-obalskog sektora o prebacivanju ranjenika i materijala na otok Vis . . . . . 436
Raspis Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 3. veljače 1944. podređenim jedinicama o pojavi »trupova« i o mjerama za suzbijanje njihovih dejstava na oslobođenoj teritoriji . . . . . 437
Naređenje Štaba Osmog korpusa NOVJ od 3. veljače 1944. Štabu Devete divizije da izvrši pritisak na neprijatelja na liniji Zrmanja—Knin . 439
Zapovijest Štaba Osme dalmatinske NO brigade Dvadesete divizije od 3. veljače 1944. za obranu na liniji Lećevica—Vrsine—Bristivica——Sratok . . . . . 440
Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Trogir od 3. veljače 1944. Okružnom komitetu KPH za srednju Dalmaciju o političkoj situaciji u kotaru i organizacionom stanju Partije, SKOJ-a, USAOH-a i AFŽ-a 443
Obavještenje Štaba Osmog korpusa NOVJ od 4. veljače 1944. Štabu Devetnaeste divizije o prolazu neprijateljskih snaga kroz Dalmaciju i mjerama koje u vezi s tim treba poduzeti . . . . . 448
Naređenje Štaba Devetnaeste divizije od 4. veljače 1944. podređenim jedinicama da zaposjednu položaje na Jelovcu, Paripovcu, Javorniku i Turovcu radi izvlačenja divizije u pravcu Gračaca . . . 450
Izvještaj Štaba Desete NO brigade od 4. veljače 1944. Štabu Dvadesete divizije o napadu na G. Tijaricu i o zasjedi kod Vagnja . . . . 453
Direktiva Oblasnog odbora Antifašističkog fronta žena za Dalmaciju od 4. veljače 1944. svim okružnim, kotarskim, općinskim i mjesnim odborima AFŽ-a u povodu proslave 8. marta . . . . . 455
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 5. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbi kod sela Vrane . . . . 460
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 6. veljače 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o neprijateljskoj ofenzivi u sjevernoj Dalmaciji 463
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije NOVJ od 6. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o prebacivanju Orjenskog NOP odreda s otoka na kopno i predlaže da se Prva brigada proglasi udarnom . . . 466
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije NOVJ od 6. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o napadu Treće brigade na Tijarice i postavljenoj zasjedi na Vagnju . . . . . 468
Zapovijest Štaba Devetnaeste divizije NOVJ od 7. veljače 1944. potčinjenim jedinicama za raspored i postavljanje zasjeda . . . . 470
Izvještaj Štaba Osme NO brigade od 7. veljače 1944. Štabu Dvadesete divizije o borbama kod Lećevice i Trolokava . . . . . 474
Zapovjest Štaba Grupe južnodalmatinskih NOP odreda od 7. veljače 1944. podređenim jedinicama za napad na Saranč i Kozicu . . . 477
Izvještaj Okružnog komiteta KPH za srednju Dalmaciju od 7. veljače 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o političkoj situaciji i organizacionom stanju partijske organizacije . . . . . 479
Izvještaj Okružnog komiteta KPH za Makarsku od 7. veljače 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o političkoj situaciji i organizacionom stanju partijske organizacije . . . . . 485
Izvještaj Mjesnog obavještajnog centra u Splitu od 7. veljače 1944. Rejonskom obavještajnom centru za srednju Dalmaciju o dovođenju dr Smolića i Sikirice, partizanskih zarobljenika, od strane Nijemaca u Split . . . . . 509
Uputstvo Centralnog komiteta KPJ od 8. veljače 1944. Oblasnom komitetu KP Hrvatske za Dalmaciju o partijsko-političkom radu u jedinicama 8. korpusa . . . . . 510
Izvještaj Štaba Devete divizije od 8. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o dejstvu Prve NO brigade i o situaciji kod Devetnaeste divizije u sjevernoj Dalmaciji . . . . . 515
Direktiva Štaba Devetnaeste divizije od 9. veljače 1944. potčinjenim jedinicama za raspored i naredna dejstva . . . . . 518

Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 9. veljače 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o proboju iz okružja u Bukovici i prelasku iz sjeverne Dalmacije u Liku . . . . . 521
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 9. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o stanju, rasporedu i zadacima podređenih jedinica . . . . . 527
Naređenje Štaba Devete divizije od 10. veljače 1944. podređenim jedinicama da posjednu položaj i organiziraju obranu na pravcu Knin—Bosansko Grahovo . . . . . 535
Mjesečni izvještaj zamjenika političkog komesara 1. brigade 9. NO divizije od 10. veljače 1944. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske organizacije za vrijeme borbi na području Livno—Glamoč . . . 537
Izvještaj Štaba Druge NO brigade Dvadesete divizije od 10. veljače 1944. Štabu divizije o borbama kod Hrvača, Koljana i Zasioka . . 544
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 11. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o stanju u jedinicama i na području dejstva divizije . 551
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 11. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o uništenju neprijateljskog kamiona kod Vodica . . . . . 555
Izvještaj Štaba Grupe južnodalmatinskih NOP odreda od 11. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o napadu na Saranč i Kozicu . 556
Izvještaj Okružnog komiteta KPH Brač—Hvar—Vis od 11. veljače 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o vojno-političkom i organizacionom stanju na okružju . . . . . 560
Naređenje Štaba Osmog korpusa NOVJ od 12. veljače 1944. Štabu Devete divizije da se poveže sa snagama Šeste i Dvadesete divizije i dostavi izvještaj o stanju kod Resanovca . . . . . 563
Naredba Štaba Devetnaeste divizije NOVJ od 12. veljače 1944. o pohvali jedinica i boraca Prve brigade i Sjevernodalmatinskog NOP odreda za pokazanu hrabrost u borbi kod Šupljaje . . . . . 569
Naredba Štaba Mornarice NOVJ od 12. veljače 1944. o formiranju Mornaričke stanice na otoku Lastovu . . . . . 571
Izvještaj Štaba Prve brigade Devete divizije NOVJ od 13. veljače 1944. o borbama vođenim kod Strmice . . . . . 572
Izvještaj Štaba Devete divizije NOVJ od 14. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o iznenadnom napadu neprijatelja na Prvi bataljon Prve brigade u selu Zaselak . . . . . 575
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije NOVJ od 14. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o vojno-političkoj situaciji . . . . . 577
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 14. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o situaciji na terenu i rasporedu svojih jedinica . . 585
Izvještaj Štaba Trečeg pomorsko-obalskog sektora od 14. veljače 1944. Štabu Mornarice NOVJ o uništenju ribarskih čamaca . . . . 587
Izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora od 14. veljače 1944. Štabu Mornarice NOVJ o zadacima i organizacionom stanju sektora 589
Izvještaj Okružnog komiteta KPH srednjedalmatinskog otočja od 14. veljače 1944. Štabu Dvadesetšeste divizije o situaciji na Hvaru i Braču . . . . . 591
Izvještaj Štaba Devete divizije od 15 veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o povlačenju neprijateljskih snaga iz Bosanskog Grahova i o rasporedu vlastitih jedinica . . . . . 593
Direktiva Štaba Devetnaeste divizije od 15. veljače 1944. potčinjenim jedinicama za vršenje napada na neprijatelja duž komunikacije Lapac—Srb
Direktiva Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 15. vevače 1944. za raspored i naredna dejstva jedinica . . . . . 598
Izvještaj Komisije za ispitivanje vojničkog neuspjeha na Korčuli od 15. veljače 1944. godine . . . . . 602

Izvještaj Nikole Sekulića i Drage Gizdića od 15. veljače 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o svom radu na području sjeverne Dalmacije . . . . . 603
Izvještaj Okružnog komiteta KPH za srednju Dalmaciju od 15. veljače 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o situaciji u Splitu . 606
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije NOVJ od 16. veljače 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o borbama vođenim u Cetinskoj dolini . 611
Izvještaj Okružnog komiteta KPH Šibenik od 16. veljače 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o vojno-političkom i organizacionom stanju u okružju . . . . . 618
Direktiva Centralnog komiteta KPJ od 17. veljače 1944. Oblasnom komitetu KP Hrvatske za Dalmaciju o izdvajanju zbjega naroda u posebnu organizaciju i o partijsko-političkom radu u jedinicama i ustanovama NOVJ dislociranim u južnoj Italiji . . . . 628
Izvještaj Štaba Dvadesetšeste divizije od 17. veljače 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o organizacionom stanju potčinjenih jedinica . . 628
Operativni izvještaj Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora Stabu Mornarice NOV Jugoslavije za 17. veljače 1944 . . . . . 631
Izvještaj Štaba Devete divizije od 18. veljače 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o rasporedu i borbama podređenih jedinica od 1. do 14. veljače . . . . . 632
Izvještaj Štaba Devete divizije od 19. veljače 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o stanju i rasporedu potčinjenih jedinica . . . . . 640
Uputstvo političkog komesara 8. korpusa NOVJ od 20. veljače 1944. političkom komesaru 26. divizije o boljoj organizaciji političkog rada u jedinicama . . . . . 643
Zapovijest Štaba Dvadesetšeste divizije od 21. veljače 1944. potčinjenim jedinicama za obranu otoka Visa . . . . . 649
Izvještaj Martina Vežića od 21. veljače 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o planu za evakuaciju naroda općine Vrgorac na otok Vis . . . . . 659
Zapisnik sa sastanka Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju održanog 22. veljače 1944. o nekim pitanjima Mornarice NOVJ, Štaba baze u Monopoliju, stanju zbjega u Egiptu i dr. . . . . 661
Uputstva Štaba Osmog korpusa NOVJ od 22. veljače 1944. Štabu Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda u vezi s predstojećim zadacima . 667
Naređenje Štaba Dvadesetšeste divizije od 22. veljače 1944. potčinjenim jedinicama za strogu pripravnost obrane otoka Visa . . . . 672
Naređenje Štaba Dvadesetšeste divizije od 22. veljače 1944. o proglašenju otoka Visa ratnim garnizonom, o mobilizaciji i o načinu zbrinjavanja stanovništva . . . . . 674
Izvještaj Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 24. II 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o reorganizaciji AF2-a i proslavi na Visu prigodom 26-godišnjice Crvene armije . . . . . 676
Izvještaj Marina Vežića od 24. veljače 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o napadu i zločinu njemačke vojske na Biokovu i potrebi brzog evakuiranja naroda iz rejona Vrgorca . . . . 678
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 24. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o dolasku jednog bataljona Osme brigade u Bukovicu i napadu dijelova Kninskog NOP odreda na Nijemce kod Modrava . . . . . 680
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije NOVJ od 25. veljače 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o napadu Mosorskog NOP odreda na ustaše u selu Dolac . . . . . 681
Izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 25. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama podređenih jedinica od 4. do 20. veljače . . . . . 683

Zapovijest Štaba Devete divizije od 26. veljače 1944. podređenim jedinicama o zatvaranju pravca Knin—Bos. Grahovo i Livno—Bos. Grahovo . . . . . 686
Obavještenje šefa Vojne misije NOV i POJ pri Vrhovnoj komandi savezničkih snaga za Srednji istok dra Vladimira Velebita od 26. veljače 1944. štabovima Mornarice NOVJ i 26. NO divizija da im se za obranu otoka Visa može staviti na raspolaganje 3. prekomorska NO brigada . . . . . 690
Izvještaj Okružnog komiteta KPH za srednju Dalmaciju od 26. veljače 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o kadrovskim promjenama u kotarskim komitetima . . . . . 691
Direktiva Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 27. veljače 1944. svim okružnim i kotarskim komitetima KPH za rad organizacija Antifašističkog fronta žena . . . . . 693
Direktiva Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 27. veljače 1944. svim okružnim i kotarskim komitetima KPH za rad i djelovanje u novonastaloj situaciji dolaskom njemačkih okupatora . . . . 700
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 27. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama podređenih jedinica na pravcima Lapac—Srb i Gračac—Gospić . . . . . 705
Obavještenje člana Vojne misije NOV i POJ pri Vrhovnoj komandi savezničkih snaga za Srednji istok od 27. veljače 1944. Štabu mornarice NOVJ da se za obranu otoka Visa mogu odmah uputiti tri bataljona, a nakon nekoliko dana još jedan . . . . . 709
Izvještaj Štaba Osmog korpusa NOV od 28. veljače 1944. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o stanju i rasporedu podređenih jedinica . . . . . 710
Pregled brojnog stanja i naoružanja jedinica Osmog korpusa NOVJ dana 28. veljače 1944. godine . . . . . 718
Zapovijest Štaba Devetnaeste divizije od 29. veljače 1944. potčinjenim jedinicama za organizaciju obrane slobodne teritorije Bukovice . . 718
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 29. veljače 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o situaciji na terenu i o borbama podređenih jedinica u sjevernoj Dalmaciji i Lici . . . . . 721
Poruka šefa delegacije NOV i POJ u Bariju dr Sergija Makieda od 29. veljače 1944. štabovima Mornarice NOVJ i 26. NO divizije da pripreme prihvat ljudstva 3. prekomorske NO brigade . . . . 722
Izvještaj Štaba Mosorskog NOP odreda od 29. veljače 1944. Okružnom komitetu KPH za srednju Dalmaciju o stanju i radu partijske organizacije u odredu . . . . . 723
Izvještaj Drage Gizdića, člana Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 29. veljače 1944. Oblasnom komitetu KPH o nedostacima u radu kotarskih komiteta KPH Trogir i Solin . . . . . 726
Izvještaj Štaba Trećeg pomorsko-obalskog sektora Štabu Mornarice NOV Jugoslavije o dejstvima u veljači 1944 . . . . . 728
Izvod iz knjige depeša Štaba Mornarice NOV Jugoslavije primljenih od Drugog i Trećeg pomorsko-obalskog sektora u veljači 1944. . . 734
Izvod iz knjige depeša Štaba Mornarice NOVJ upućenih Vrhovnom štabu NOV i POJ u veljači 1944 . . . . . 739
Vojno-obavještajni izvještaj Štaba Mornarice NOVJ od 1. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ . . . . . 741
Izvještaj Neretvanskog NOP odreda od 1. ožujka 1944. Štabu Grupe južnodalmatinskih NOP odreda o pokretu i dejstvima jedinica u vremenu od 1. do 24. veljače 1944 . . . . . 749
Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Šibenik od 1. ožujka 1944. Okružnom komitetu KPH Šibenik o političkoj situaciji i organizacionom stanju partije . . . . . 752

Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Trogir od 1. ožujka 1944. Okružnom komitetu KPH za srednju Dalmaciju o političkoj situaciji, organizacionom stanju Partije, SKOJ-a, USAOH-a i AFŽ-a . . . . 755
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 2. ožujka 1944. Stabu Korpusa NOVJ o razmještaju jedinica . . . . . 761
Naređenje Štaba Dvadesetšeste divizije od 2. ožujka 1944. Stabu Druge NO brigade za raspored jedinica i reorganizaciju obrane na otoku Biševo . . . . . 763
Upozorenje šefa Vojne misije NOV i POJ pri Vrhovnoj komandi Savezničkih snaga za Srednji istok od 2. ožujka 1944. Stabu Mornarice NOVJ da se ne vrši razmijena onih njemačkih zarobljenika koji mogu znati o sistemu obrane otoka Visa i o postojećim pomorskim vezama s Italijom . . . . . 764
Pismo Okružnog komiteta KPH Split od 2. ožujka 1944. svim kotarskim komitetima KPH i Mjesnom komitetu Split u povodu direktive Oblasnog komiteta KPH Dalmacije za očuvanje kadrova . . . . 765
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije NOVJ od 3. ožujka 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o borbama Treće brigade kod Perušića i Široke Kule . . . . . 767
Izvještaj Štaba Trećeg pomorsko-obalskog sektora od 3. ožujka 1944. Stabu Mornarice NOVJ o zarobljavanju neprijateljskog motornog jedrenjaka »Giuseppe Cesarie« 28. veljače 1944. godine . . . . 773
Izvještaj Štaba Dinarskog NOP odreda od 3. ožujka 1944. Okružnom komitetu KPH za srednju Dalmaciju o stanju i radu partijske organizacije u odredu . . . . . 776
Izvještaj zamjenika političkog komesara 3. brigade 20. divizije od 4. ožujka 1944. o radu partijske organizacije . . . . . 781
Zapovijest Štaba Druge NO brigade Dvadesete divizije od 4. ožujka 1944. podređenim jedinicama za napad na ustaše u Potravlju . . 783
Zapovijest Štaba Trećeg pomorsko-obalskog sektora od 3. ožujka 1944. patrolnom čamcu 21 da prebaci dijelove bataljona Sjevernodalmatinskog odreda sa Dugog otoka na otok Pašman . . . . . 785
Zapovijest Štaba Treće NO brigade Dvadesetšeste divizije od 6. ožujka 1944. podređenim jedinicama za organizaciju odbrane otoka Visa . . . . . 786
Direktiva Oblasnog NO odbora Dalmacije od 6. ožujka 1944. svim okružnim, kotarskim, općinskim i seoskim N.O. odborima o uspostavljanju uže suradnje između NOO-a i AFŽ-a . . . . . 792
Izvještaj Štaba Osmog korpusa NOVJ od 7. ožujka 1944. Vrhovnom štabu NOV i POJ o održanoj konferenciji komandanata četničke Dinarske oblasti i donijetim zaključcima . . . . . 794
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 7. ožujka 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o borbi kod Široke Kule i napadu na neprijateljske kolone na komunikaciji Gornji Lapac—Srb . . . . . 797
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 7. ožujka 1944. Okružnom komitetu KPH Zadar o neprijateljskom napadu na Bukovicu . . . . . 801
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 7. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o reorganizaciji jedinica . . . 803
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 8. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o razmještaju jedinica i njihovim zadacima . . . 805
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 9. ožujka 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o razmještaju i stanju u jedinicama . . . . 807
Izvještaj Štaba Druge NO brigade od 9. ožujka 1944. Štabu Dvadesete divizije o napadu na ustaše u Potravlju i Zelovu . . . . 809
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 9. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama protiv četnika u sjevernoj Dalmaciji . . . . . 813

Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 10. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o vojno-političkom i organizacionom stanju jedinica . . . . . 816
Pismo Okružnog komiteta KPH Split od 10. ožujka 1944. svim kotarskim komitetima KPH i Mjesnom komitetu Split za poduzimanje mjera u cilju onemogućavanja mobilizacije od strane Nijemaca . . 820
Izvještaj Okružnog komiteta KPH Biokovsko-neretvanskog od 10. ožujka 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o političkoj situaciji i organizacionom stanju Partije . . . . . 822
Naredba Štaba Osmog korpusa NOVJ od 11. ožujka 1944. o podjeli korpusne vojne oblasti na osam komandi područja . . . . . 834
Izvještaj Štaba Grupe južnodalmatinskih NOP odreda od 11. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama od 18. siječnja do 10. ožujka . . . . . 836
Izvještaj Okružnog komiteta KPH Split od 11. ožujka 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o vojno-političkoj situaciji u okrugu . . . . . 840
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 12. ožujka 1944. Štabu Mornarice NOVJ da ljudstvo preostalo poslije popune, koje je prebačeno iz Italije na Vis, opremi naoružanjem i što prije uputi u Drvar . . . . . 843
Izvještaj Štaba Trećeg pomorsko-obalskog sektora od 22. ožujka 1944. Štabu Mornarice NOVJ o organizacionom stanju sektora . . . 848
Izvještaj Štaba Trećeg pomorsko-obalskog sektora od 12. ožujka 1944. Štabu Mornarice NOVJ o dejstvima neprijateljskih snaga na teritoriji sektora . . . . . 852
Izvještaj političkog komesara Štaba Grupe južnodalmatinskih NOP odreda od 12. ožujka 1944. političkom komesaru Osmog korpusa o vojnom i političkom stanju u odredima . . . . . 855
Izvještaj Štaba Prve NO brigade od 13. ožujka 1944. Štabu Dvadesete divizije o borbama na području Trogira . . . . . 859
Izvještaj Okružnog komiteta KPH Šibenik od 13. ožujka 1944. o političkoj situaciji u okrugu i organizacionom stanju partijske organizacije . . . . . 865
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 14. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama vođenim od 1. do 11. ožujka . . . . 867
Izvještaj Štaba Prve brigade Dvadesete divizije od 14. ožujka 1944. Štabu divizije o borbama vođenim u vremenu od 17. do 22. veljače . . . . . 873
Izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 14. ožujka. 1944. Štabu Osmog korpusa NOV o borbama vođenim od 25. veljače do 3. ožujka . . . . . 879
Izvještaj Štaba Kninskog NOP odreda od 14. ožujka 1944. Okružnom komitetu KPH za Knin o prilivu novih boraca iz Promine i mogućnosti za formiranje Trećeg bataljona . . . . . 883
Pismo Štaba Trećeg pomorsko-obalskog sektora od 14. ožujka 1944. Štabu Mornarice NOVJ o novim kanalima za održavanje veze između otoka i kopna . . . . . 884
Izvještaj Štaba Prve NOU brigade od 15. ožujka 1944. Štabu Dvadesetšeste divizije o napadu na Milnu na otoku Hvaru i stanju na položajima koje brigada drži na otoku Visu . . . . . 885
Izvještaj zamjenika političkog komesara 1. brigade 26. divizije od 15. ožujka 1944. Centralnom komitetu KPJ o brojnom stanju i o partijsko-političkom radu u brigadi . . . . . 888
Izvještaj Štaba Četvrtog Pomorsko-obalskog sektora od 15. ožujka 1944. Štabu Mornarice NOVJ o dejstvima i organizacionom stanju . . 894

Pismo Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 16. ožujka 1944. svim okružnim komitetima KPH u Dalmaciji i divizijskim komitetima Osmog korpusa NOVJ u povodu nesnalaženja i učinjenih grešaka u dosadašnjem vođenju borbi. . . . . 898
Izvještaj Okružnog komiteta KPH za Knin od 16. ožujka 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o političkoj situaciji u okrugu i organizacionom stanju partijske organizacije. . . . . 907
Dopuna zapovijesti Štaba Dvadesetšeste divizije od 17. ožujka 1944. podređenim jedinicama za obranu otoka Visa. . . . . 916
Izvještaj Štaba Neretvanskog NOP odreda od 17. ožujka 1944. Štabu Grupe južnodalmatinskih NOP odreda o izvedenim akcijama u vremenu od 1. do 15. ožujka 1944. . . . . 920
Pismo Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 18. ožujka 1944. Dragi Gizdiču u povodu dužeg zadržavanja većeg broja članova komiteta na Visu. . . . . 922
Informativni izvještaj Štaba Osmog korpusa^JJOVJ od 18. ožujka 1944. 0 rasporedu neprijateljskih snaga u Dalmaciji. . . . . 924
Izvještaj Drage Gizdića od 18. ožujka 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o vojno-političkoj situaciji na području srednje Dalmacije. . . . . 929
Direktiva br. 19 Štaba Devetnaeste divizije NOVJ od 18. ožujka 1944. za raspored snaga i dejstva potčinjenih jedinica. . . . . 936
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 19. ožujka 1944. Štabu Mornarice NOVJ da 3. prekomorsku NO brigadu prikupi kao kompaktnu jedinicu i u cjelini prebaci na obalu. . . . . 939
Izvještaj Štaba Devete divizije od 19. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama od 15. veljače do 19. ožujka. . . . . 939
Izvještaj Politodjela 26. divizije od 19. ožujka 1944. Centralnom komitetu KPJ o partijskom radu i moralno-političkom stanju u diviziji. . . . . 946
Naredba Vrhovnog komandanta NOV i POJ maršala Jugoslavije Josipa Broza Tita od 20. ožujka 1944. o postavljenjima u Štabu 26. NO divizije. . . . . 953
Izvještaj Štaba Trećeg pomorsko-obalskog sektora od 20. ožujka 1944. Štabu Mornarice NOVJ o napadima neprijateljkih aviona na brodove i teritoriju sektora. . . . . 954
Izvještaj Komande NB-2 od 20. ožujka 1944. Četvrtom pomorsko-obalskom sektoru o gubitku broda u Lastovskom kanalu. . . . . 955
Direktivno pismo Okružnog komiteta KPH Dubrovnik od 20. ožujka 1944. Kotarskom komitetu KPH Pelješac o postupku prema okupatorima koji vrše evakuaciju stanovništva. . . . . 958
Naređenje Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 21. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa za smještaj ranjenika i formiranje Radnog bataljona. . . . . 960
Zajedničko obavještenje delegata Centralnog komiteta KPJ Svetislava Stefanovića i sekretara Oblasnog komiteta KP Hrvatske za Dalmaciju Vicka Krstulovića od 21. ožujka 1944. Vrhovnom štabu NOV 1 POJ i Centralnom komitetu KPJ o razlozima boravka Sekretarijata biroa Oblasnog komiteta na otoku Visu. . . . . 961
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 21. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o stanju u sjevernoj Dalmaciji, toku mobilizacije i rasporedu jedinica. . . . . 963
Izvještaj Okružnog komiteta KPH Brač, Hvar, Vis, od 21. ožujka 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o vojno-političkom i organizacionom stanju na okružju. . . . . 965
Obavještenje Okružnog komiteta KPH Dubrovnik od 21. ožujka 1944. političkom komesaru Dvadesetšeste divizije o mobilizaciji muškog stanovništva od strane Nijemaca na dubrovačkom okružju i njihovom prebacivanju na Pelješac. . . . . 977

Uputstvo Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 22. ožujka 1944. Vojnoj misiji Osmog korpusa NOV za mobilizaciju . . . . . 978
Dnevni raport Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora Štabu Mornarice NOVJ za 22. ožujka 1944. . . . . 982
Izvještaj Štaba Devete divizije od 23. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o prodoru neprijateljskih snaga na pravcu Livno—Prolog . . . . . 983
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 23. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o prijedlogu Devete divizije za izvođenje operacija u Cetinskoj dolini . . . . . 985
Izvještaj Štaba Prve brigade Dvadesete divizije NOVJ od 23. ožujka 1944. Štabu divizije o borbama vođenim u rajonu Trolokve—Prgomet—Prapatnica . . . . . 988
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 23. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama od 5. do 20. ožujka . . . . . 992
Izvještaj Štaba Grupe NOP odreda za srednju Dalmaciju od 23. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama od 3. do 20. ožujka . . . . . 997
Dnevni raport Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora Štabu Mornarice NOVJ za 23. ožujka 1944. . . . . 1001
Izvještaj Štaba Mosorskog NOP odreda od 23. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o sukobu s Nijemcima u selu Dolac i zločinima njemačke vojske u G. Sitnom i G. Polju . . . . . 1003
Izvještaj partijskog rukovodioca Kninskog NOP odreda od 23. ožujka 1944. Okružnom komitetu KPH za Knin o političkom stanju na terenu i odredu . . . . . 1005
Izvještaj Okružnog komiteta KPH Zadar od 23. ožujka 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o vojno-političkoj situaciji u okrugu . . . . . 1008
Pismo Okružnog NO odbora Zadar od 23. ožujka 1944. svim kotarskim, općinskim i mjesnim NO odborima u povodu držanja pojedinih odbornika po dolasku neprijatelja na ranije oslobođeni teritorij . . 1023
Dnevni raport Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora Štabu Mornarice NOVJ za 24. ožujka 1944. . . . . 1024
Obavještenje delegata Centralnog komiteta KPJ Svetislava Stefanovića i sekretara Oblasnog komiteta KP Hrvatske za Dalmaciju Vicka Krstulovića od 24. ožujka 1944. članovima Biroa Oblasnog komiteta KP Hrvatske za Dalmaciju Andriji Božaniću i Ivici Kukoču o uspješnim borbama 1. dalmatinske NOU brigade na otoku Hvaru . . . . . 1025
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. ožujka 1944. Štabu 8. korpusa NOVJ da Livanjski i Duvanjski NOP odred i Sajkovički bataljon Grahovskog NOP odreda stavi pod komandu 5. korpusa NOVJ, a komande mjesta Glamoč, Sajković i Livno da uđu u sastav vojne oblasti 5. korpusa NOVJ. . . . . 1026
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 24. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa o formiranju novih jedinica . . . . . 1026
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 24. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o stanju u sjevernoj Dalmaciji i razmještaju jedinica . . . . . 1030
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 24. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o formiranju Prominskog i novog Sjevernodalmatinskog NOP odreda . . . . . 1031
Naređenje Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. ožujka 1944. Štabu Mornarice NOVJ da procijeni mogućnost držanja otoka Hvara i zauzimanje ostalih srednjodalmatinskih otoka . . . . . 1033

Zapisnik sa sastanka Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju održanog 25. ožujka 1944. godine . . . . . 1034'
Pismo Svetislava Stefanovića od 25. ožujka 1944. Misiji NOVJ u Bariju 0 vojno-političkoj situaciji u Dalmaciji . . . . . 1042
Izvještaj političkog komesara 8. korpusa NOVJ od 25. ožujka 1944. političkom komesaru Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske o moralno-političkom stanju u jedinicama korpusa . . . . . 1044
Izvještaj Štaba Devetnaeste divizije od 25. ožujka 1944. Stabu Osmog korpusa NOVJ o napadu na neprijateljske autokolone na cesti Benkovac—Dobropoljci—Bjelina i Đeverske—Kistanje . . . . 1054
Izvještaj Štaba Grupe sjevernodalmatinskih NOP odreda od 25. ožujka 1944. Okružnom komitetu KPH Zadar o formiranju novog Sjevernodalmatinskog NOP odreda . . . . . 1056
Dnevni raport Štaba Četvrtog pomorsko-oblasnog sektora Štabu Mornarice NOVJ za 25. ožujka 1944 . . . . . 1058
Pismo Svetislava Stefanovića od 26. ožujka 1944. dr Josipu Smodlaki, povjereniku za vanjske poslove o vojno-političkoj situaciji u Dalmaciji . . . . . 1059
Izvještaj Štaba Dvadesete divizije od 26. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o borbama od 4. do 24. ožujka . . . . . 1061
Izvještaj Štaba Grupe južnodalmatinskih NOP odreda od 26. ožujka 1944. Štabu Osmog korpusa NOVJ o neprijateljskoj ofenzivi na Biokovu, paljenju sela i odvođenju stanovništva . . . . . 1067
Izvještaj Štaba Trećeg pomorsko-oblasnog sektora od 26. ožujka 1944. Štabu Mornarice NOVJ o akcijama na teritoriju sektora . . . . 1071
Naredba broj 15 Štaba Osmog korpusa NOVJ od 27. ožujka 1944. o imenovanju rukovodilaca, formiranju Prominskog NOP odreda i pohvalama jedinica . . . . . 1075
Obavještenje Ivice Kukoča od 27. ožujka 1944. Andriji Božaniću o stanju u Desetoj brigadi Dvadesete divizije i Mosorskom NOP odredu . . . . . 1078
Izvještaj Štaba Prve NOU brigade od 27. ožujka 1944. Štabu Dvadesetšeste divizije o borbama za otok Hvar . . . . . 1080
Direktivno pismo Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 29. ožujka 1944. svim okružnim komitetima KPH u Dalmaciji, za budući rad u novonastaloj situaciji . . . . . 1082
Dnevni raport Štaba Četvrtog pomorsko-obalskog sektora za 29. ožujka 1944. Štabu Mornarice NOVJ o bombardiranju Visa od neprijateljske ayijacije . . . . . 1085
Naređ°nie načelnika Obavještajnog odjeljenja Vrhovnog štaba NOV 1 POJ od 30. ožujka 1944. Obavještajnom odsjeku 8. korpusa NOVJ da provjeri podatke o numeraciji, sastavu i dislokaciji neprijateljskih snaga na operativnom prostoru Korpusa i što prije o tome dostavi izvještaj . . . . . 1086
Pismo Oblasnog komiteta KPH za Dalmaciju od 30. ožujka 1944. Ivici Kukoču u vezi mjera koje će poduzeti Partija na jačanju svojih redova i stanju partijskih organizacija na terenu . . . . . 1088
Izvještaj Okružnog komiteta KPH za Knin od 30. ožujka 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o političkoj situaciji i organizacionom stanju partijske organizacije . . . . . 1095
Izvještaj Štaba Treće NO brigade od 30. ožujka 1944. Štabu Dvadesete divizije o borbama kod Aržana i Kamešnici . . . . . 1102
Izvještaj Štaba Drugog pomorsko-obalskog sektora od 30. ožujka 1944. Štabu Mornarice NOVJ o napadu na neprijateljski motorni čamac kod luke Lucine na otoku Molatu . . . . . 1107
Izvještaj Duška Brkića od 31. ožujka 1944. Centralnom komitetu KP Hrvatske o stanju jedinica Osmog korpusa NOVJ . . . . . 1108

Izvještaj Okružnog komiteta KPH Šibenik od 31. ožujka 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o političkoj situaciji i organizacionom stanju partijske organizacije . . . . . 1116
Izvještaj Okružnog komiteta KPH Split od 31. ožujka 1944. Oblasnom komitetu KPH za Dalmaciju o vojno-političkoj situaciji i organizacionom stanju partijske organizacije . . . . . 1125
Izvještaj Općinskog komiteta KPH Vis od 31. ožujka 1944. Kotarskom komitetu KPH Vis o žrtvama i nanijetoj šteti prilikom bombardiranja mjesta Vis od neprijateljskih aviona . . . . . 1138
Izvod iz knjige depeša Štaba Mornarice NOVJ upućenih Vrhovnom štabu NOV i POJ u ožujku . . . . . 1140
Izvod iz operacijskog dnevnika Devete divizije NOVJ za period od 1. siječnja do 31. ožujka 1944. godine . . . . . 1145
Izvod iz operativnog dnevnika Devetnaeste divizije NOVJ za period od 1. siječnja do 31. ožujka 1944 . . . . . 1176
Izvod iz operacijskog dnevnika Treće brigade Devete divizije za period od 1. siječnja do 31. ožujka 1944. godine . . . . . 1193
Izvod iz operativnog dnevnika Trinaeste brigade IX divizije NOVJ za period od 1. siječnja do 31. ožujka 1944 . . . . . 1210

## SAVEZNIČKI DOKUMENTI

Pismo američkog majora F. N. Arnoldy od 31. siječnja 1944. pukovniku Srećku Manoli o mogućnosti prebacivanja agenata američke obavještajne službe na otok Vis . . . . . 1223
Izvod iz izvještaja Foto-izviđačke komande savezničkih snaga na Sredozemlju od 1. veljače 1944. o ostacima potopljenih brodova duž dalmatinske obale . . . . . 1224
Izvještaj savezničkih snaga na otoku Visu od 23. veljače 1944. o zračnim napadima na Solin, Šibenik, Zadar i Zagreb . . . . . 1228
Pregled rasporeda savezničkih snaga na otoku Visu 25. veljače 1944. . . 1231
Izvještaj američkog štaba na Visu od 24. ožujka 1944. o iskrcavanju Nijemaca 22. ožujka na otok Šoltu . . . . . 1233

## NJEMAČKI DOKUMENTI

Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 1. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbama kod Vrlike i Knina i bombardiranju Zadra . . . . . 1237
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 3. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o dejstvima kod Primoštena i Sinja . . . . . 1238
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 4. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o dejstvu jedinica kod Sinja i zračnim napadima saveznika na Šoltu, Split i Šibenik . . . . . 1239
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 4. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o bombardiranju Šolte, Splita i Šibenika i potonuću podmornice u Bračkom kanalu . . . . . 1240
Izvod iz izvještaja Štaba 264. pješadijske divizije od 4. siječnja 1944. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o vojno-političkoj situaciji u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji . . . . . 1241

Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 5. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o partizanskim snagama kod Skradina i Primoštena, napadu na njemačku patrolu kod Šibenika i napadu na Stab Dvadesete divizije NOV kod Sinja . . . . . 1247
Naređenje Komande Druge oklopne armije od 6. siječnja 1944. Komandi 15. brdskog armijskog korpusa za zauzimanje otoka Brača (operacija »Morgenwind«) i Šolte (operacija »Morgenwind II«) . . . . 1248
Izvještaj Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 6. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o rasporedu jedinica 118. lovačke divizije na Korčuli, Pelješcu i Mljetu . . . . . 1249
Naređen e Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 7. siječnja 1944. Stabu 264. pješadijske divizije za zaposjedanje otoka Šolte . . 1250
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 7. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o napadu partizana na Komandu zrakoplovstva u rejonu Smilčića . . . . 1251
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 8. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o napadu partizana na njemačku kolonu kod Trogira i na kolonu kod Zadra od savezničkih aviona . . . . . 1252
Obavještenje Komande Petog SS-brdskog armijskog korpusa od 9. siječnja 1944. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa za izvođenje operacija »Morgenwind« na Brač i »Morgenvind II« na Šoltu . . . . . 1253
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 10. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o situaciji na području Zadar—Šibenik nakon odlaska 114. divizije . . . . . 1254
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 10. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbama sa partizanima kod Pirovca . . . . . 1255
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 11. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbama u rajonu Pirovca i deblokadi Vodica . . . . . 1256
Pregled zračnih napada savezničkog zrakoplovstva u vremenu od 27. studenog 1943. do U. siječnja 1944. na Zadar, Šibenik, Split, Trogir, Solin, Šoltu i dr 1256
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 12. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o prikupljanju partizana u rajonu između Pirovca i Vodica i njihovom iskrcavanju u zaljevu Grebaštica . . . . . 1259
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 12. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o napadu na Pirovac i na njemački konvoj kod Sučevića . . . . . 1260
Izvještaj Prvog bataljona 892. grenadirskog puka od 12. siječnja 1944. Štabu 264. pješadijske divizije o čišćenju rajona Zelovo—Kladnjice——Prgomet—Brštanovo . . . . . 1261
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 14. siječnja 1944. o vojno-političkoj situaciji na korpusnom području 1264
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 14. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o napadu partizana na Biograd, sukobu kod Grebaštice i artiljerijskoj vatri sa savezničkih brodova na Split . . . . . 1267
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 15. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o iskrcavanju njemačkih snaga sa Šolte na Brač, napadu partizana na Pirovac i bombardiranju od strane savezničkih aviona . . . . 1268
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 16. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o završnom čišćenju Šolte, povlačenju iz Tijesna i bombardiranju Šibenika . . 1269

Obavještenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 17. siječnja 1944. Štabu 264. i 373. divizije o upućivanju 92. motoriziranog puka i dijelova Prve brdske divizije preko Livna i Sinja u sjevernu Dalmaciju . . . . . 1270
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 17. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o stalnim zračnim napadima savezničke avijacije na Zadar i Šibenik 1271
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 19. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o zaposjedanju uporišta Kašić i Zemunik od partizana, ugroženosti Smilčića i Karina, pokretima Prekomorske brigade u pravcu Zegara 1272
Obavještenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 19. siječnja 1944. Štabu 264. pješadijske divizije o prebacivanju materijala primljenog od saveznika s obale u unutrašnjost i prebacivanju Trinaeste dalmatinske brigade sa Visa na područje Devetnaeste divizije NOVJ . . . . . 1273
Obavještenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 19. siječnja 1944. Štabu 264. divizije o pristizanju 92. motoriziranog puka i Prve brdske divizije u Dalmaciju . . . . . 1274
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 20. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbama protiv partizana kod Zadra, Grebaštice i Splita . . . 1275
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 21. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o iskrcavanju partizana na Ugljan, borbama za Smilčić i prikupljanju jakih partizanskih snaga u rajonu Primošten . . . . . 1276
Naređenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 21. siječnja 1944. Štabu 264. pješadijske divizije za čim duže držanje otočkih uporišta, iskrcavanje partizana na Ugljan samo varka za akcije na drugom mjestu . . . . . 1277
Naređenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 21. siječnja 1944. štabovima Prve brdske i 264. pješadijske divizije za pokrete trupa i njihove zadatke . . . . . 1278
Naređenje Komande Druge oklopne armije od 22. siječnja 1944. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa za dejstva u sjevernoj Dalmaciji i u tu svrhu upućenim novim snagama . . . . . 1279
Naređenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 22. siječnja 1944. Štabu 264. pješadijske divizije za zauzimanje otoka Ugljana . . . . . 1281
Obavještenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 22. siječnja 1944. Štabu 264. pješadijske divizije o namjerama jedinica Osmog korpusa NOVJ za dejstva u pravcu doline rijeke Cetine, planine Promine i Kosova . . . . . 1283
Obavještenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 23. siječnja 1944. Štabu 264. pješadijske divizije o upućivanju Četvrtog puka »Brandenburg« u rajon Knina 1283
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 24. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o pristizanju dijelova 92. motoriziranog puka i Prve brdske divizije u rejone Knina, Sinja, Obrovca i Gračaca . . . . . 1284
Obavještenje komandanta Jugoistoka od 24. siječnja 1944. njemačkom opunomoćenom generalu u Nezavisnoj državi Hrvatskoj o angažiranju četnika u Dalmaciji i Hercegovini zajedno sa njemačkim trupama . . . . . 1285
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 24. siječnja 1944. Komandi Oklopne armije o napadu partizana na vlak kod Drniša i planiranoj akciji čišćenja rajona Knin—Kistanje . . . . . 1286

Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 25. siječnja 1944. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o vlastitim i neprijateljskim gubicima u akciji »Frühlingswetter« na prostoru Knin—Kistanje . 1287
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 25. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o okončanju akcije »Frühlingsweter« i zauzimanju Ervenika, Bratiškovaca, Kistanja i Radučića i borbi kod Zasioka. . . . . 1288
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 25. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o predviđenim jedinicama za planirano izvođenje akcija na području Zadra. . . . . 1289
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 25. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o planiranom rasporedu jedinica Prve brdske divizije u srednjoj i sjevernoj Dalmaciji . . 1290
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 26. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbi jedinica Prve brdske divizije na visovima sjeverno od puta Sinj—Vrlika . . . 1291
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 27. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o potapanju partizanskih čamaca kod Ugljana, o vlastitim i partizanskim gubicima kod Kistanja. . . . . 1292
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 28. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o bombardiranju Šibenika i pokretima trupa. . . . . 1294
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 29. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o istovaru tereta sa partizanskih brodova između Biograda i Pirovca i bombardiranju Šibenika. . . . . 1295
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 31. siječnja 1944. Komandi Druge oklopne armije o iskrcavanju trupa na otok Ugljan. . . . . 1296
Izvodi iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 31. siječnja 1944. o bombardiranju Zadra i Trogira, partizanskim gubicima kod Primoštena. . . . . 1297
Izvod iz ratnog dnevnika glavnokomandujućeg admirala Jadrana vođenog za period od 1. do 31. siječnja 1944. godine. . . . . 1298
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 1. veljače 1944. o sukobu sa partizanima sjeverozapadno od Knina i napadu partizana na transport ranjenika na cesti Livno—Sinj . . 1328
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 1. veljače 1944. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o stečenim iskustvima iz otočkih akcija. . . . . 1329
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 2. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o gubicima partizana prilikom akcije na Ugljan. . . . . 1330
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 3. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o akciji čišćenja Ugljana i Dugog otoka i napadu partizana na konvoj na cesti Gračac—Obrovac. . . . . 1331
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 4. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o napadu partizana na ustaše u Perkoviću i borbi u rajonu zapadno od Kistanja—Ervenik. . . . . 1332
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 5. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o vlastitim i partizanskim gubicima u borbama zapadno od Kistanja . . . . 1333
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 5. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbi sa partizanima sjeverno od Trolokava. . . . . 1334

Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 7. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o pokretu i rasporedu jedinica Prve brdske divizije . . . . . 1335
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 7. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o završetku čišćenja područja istočno od Velebita . . . . . 1336
Obavještenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 7. veljoče 1944. Stabu 264. pješadijske divizije o mogućem iskrcavanju saveznika na obalu između Splita i Šibenika . . . . . 1337
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 7. veljače 1944. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o vojno-političkoj situaciji u sjevernoj i srednjoj Dalmaciji . . . . . 1338
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 9. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o bombardiranju Čiova, napadu savezničkih aviona na brodove kod Sućurca i Sutomišćice, sukobu četnika i grupe partizana kod Skradina . . 1342
Izvještaj Prve brdske divizije od 10. veljače 1944. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o akciji »Emil« protiv Devetnaeste divizije NOVJ na području Obrovac—Gračac—Knin početkom veljače . 1343
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 11. veljače 1944. o uništavanju ribarskih brodova u Betini i uništenju njemačkog kamiona sa vojnicima kod Vodica . . . . 1349
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 12. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbi vođenoj kod Knina i planiranom čišćenju rajona Postinje—Prgomet—Brštanovo . . . . . 1350
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 12. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbi u selu Zaselak kod Knina . . . . . 1351
Naređenje njemačke Druge oklopne armije od 13. veljače 1944. za evakuaciju muškog stanovništva s otoka i jadranske obale . . . . 1352
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 14. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o povlačenju Prve brdske divizije iz sjeverne Dalmacije . . . . . 1354
Izvod iz Uputstva Štaba 892. grenadirskog puka 264. pješadijske divizije od 14. veljače 1944. za obranu Šolte . . . . . 1355
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 15. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbi sa partizanima kod Danilo Kraljice i napadu savezničkih aviona na parobrod »Guido Brunner« . . . . . 1357
Izvještaj Štaba njemačke Prve brdske divizije od sredine veljače 1944. Štabu Petnaestog brdskog armijskog korpusa o situaciji u sjevernoj Dalmaciji o poteškoćama u borbi protiv jedinica NOV i POJ . . . 1358
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 16. veljače 1944. o napadu savezničkih aviona na Rogoznicu i otok Ugljan i planiranom čišćenju rejona Prgomet—Brštanovo—Lećevica 1362
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 16. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o potapanju ribarskih brodova od njemačkih aviona kod Novigrada i napadu savezničkih aviona na Rogoznicu i otok Ugljan . . . 1363
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 17. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o akciji čišćenja otoka Pašmana i napadu savezničke avijacije na Ugljan i Zadar . . . . . 1364
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 18. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o iznenadnom napadu na grupu partizana kod Grebaštice i čišćenju otoka Ugljana . . . . . 1365

Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 18. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije u povodu evakuacije stanovništva iz obalne zone . . . . . 1366
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 19. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbi u rajonu Grebaštica—Rogoznica i napadu partizana na četnike u Konjevratima . . . . . 1367
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 20. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o uspješnom napadu na Ražanac i sukobu sa partizanima kod Preka na Ugljanu . . . . . 1368
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 21. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbama istočno od Šibenika, napadima partizana na uporišta kod Klisa i Benkovca . . . . . 1396
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 22. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o sukobu sa partizanima kod Vinova i Rastovca . . . . . 1370
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Brdskog armijskog korpusa od 23. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o izvršenoj raciji u Kaštel Gomilici i bombardiranju Šibenika . . . . . 1371
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 24. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o napadu savezničkih aviona na aerodrom kod Drniša . . . . 1372
Dopis Komande Druge oklopne armije od 26. veljače 1944. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa u povodu preuzimanja civilne uprave od strane NDH u Zadru . . . . . 1373
Informacija njemačkog opunomoćenog generala u Hrvatskoj od 26. veljače 1944. upućena Ministarstvu oružanih snaga NDH o mjerama 2. oklopne armije za deportaciju muškog stanovništva koje živi na otocima ispred jadranske obale . . . . . 1374
Direktiva Komande Druge oklopne armije od 27. veljače 1944. potčinjenim jedinicama o osnovnim zadacima na utvrđivanju obale i o borbi protiv pripadnika NOV i POJ . . . . . 1375
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 29. veljače 1944. Komandi Druge oklopne armije o napadu savezničkih aviona na zaljev Solin . . . . . 1377
Izvod iz ratnog dnevnika Glavnokomandujućeg admirala Jadrana vođenog za period od 1. do 29. veljače 1944. godine . . . . . 1378
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 2. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbi četnika s dijelovima Devetnaeste divizije NOVJ u rajonu Benkovac——Kistanje—Ervenik i potapanju njemačkog parobroda »Martina« na rijeci Krki i dvotrupne peniše u Marini . . . . . 1402
Naređenje Komande Druge oklopne armije od 3. ožujka 1944. potčinjenim komandama korpusa za sprovođenje iznenadnih racija u primorskim selima, gradovima i evakuaciji stanovništva . . . . 1403
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 3. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbama u rajonu Brštanovo i kod Trogira, bombardiranju Knina i Šibenika od savezničkih aviona . . . . . 1404
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 4. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbama protiv partizana kod Trogira, Kistanja i Zadra . . . . . 1405
Izvod iz izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 6. ožujka 1944. o zarobljavanju ranjenog engleskog oficira na Šolti, bombardiranju logora evakuiranog stanovništva u Zadru i evakuaciji stanovništva iz rejona Rogoznica—Marina . . . . 1406

Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 8. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o završetku akcije »Bergwiese« i smrti engleskog kapetana zarobljenog na Šolti . . . . . 1407
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 8. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o izvođenju akcije »Renato« u rajonima Gizdavac—Kladnjice—Prapatnica—Vrpolje i Cista——Putičanje—Murter—Pakoštane . . . . . 1408
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 11. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o napadu partizana na ustaško uporište Hrvače . . . . . 1409
Naređenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 11. ožujka 1944. Stabu Prvog puka »Brandenburg« za njegovo angaziranje na području sjeverne Dalmacije . . . . . 1410
Izvod iz izvještaja Štaba 264. pješadijske divizije od 11. ožujka 1944. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o vojno-političkoj situaciji na području divizije . . . . . 1411
Izvještaj jedinice »Konrad« od 11. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o četničkim jedinicama u sjevernoj Dalmaciji . . . . 1414
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 13. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o napadu savezničkih brodova na njemački ratni transporter kod Murtera i potapanju ustaškog motornog jedrenjaka kod Novalje . . 1419
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 14. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o rezultatu akcije »Renate« u rajonu Grabovci—Putičanje—Murter i izvršenim hapšenjima u Zadru, Šibeniku i Splitu . . . . . 1420
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 16. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o napadima partizana na žandarmerijsko uporište u rajonu Oklaja i zaplijeni partizanskih skladišta oružja i municije kod Trogira . . 1421
Obavještajni izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 16. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o partizanskim snagama u rejonu Skradina, Muća, Mosora, Sinja i Vrlike i zaplijenjenom oružju i municiji kod Trogira . . . . . 1422
Obavještenje njemačkog opunomoćenog generala u NDH od 16. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije u povodu evakuacije muškaraca sposobnih za vojsku sa dalmatinskih otoka . . . . . 1423
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 18. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o postignutom rezultatu u akciji »Renate«, bombardiranju Zadra i Šibenika od savezničkih aviona . . . . . 1424
Naređenje Komande Druge oklopne armije od 19. ožujka 1944. Komandi Petog SS-brdskog armijskog korpusa o evakuaciji ljudstva i umjetničkih predmeta iz samostana sa srednjodalmatinskih otoka na kopno . . . . . 1425
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 19. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o poduhvatu »Baumblüte« u rajonu Gošići—Dobropoljci—Bjelina, napadu savezničkih aviona na brod »Venezia« u Primoštenu i motorni jedrenjak na rijeci Krki . . . . . 1426
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 19. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o bombardiranju Knina od savezničkih aviona . . . . . 1427
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 20. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o napadu saveznika i partizana na otok Šoltu i zauzimanju ustaškog uporišta Ramljane . . . . . 1427

Plan Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 21. ožujka 1944. za zaposijedanje sjevernodalmatinskih otoka . . . . 1428
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 21. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o potapanju njemačkog broda od strane partizana sa Dugog otoka . . . . . 1430
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 21. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o borbenom izviđanju otoka Šolte . . . . . 1431
Naređenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 21. ožujka 1944. Štabu 264. pješadijske divizije za ponovo zaposjedanje otoka Šolte 1431
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 22. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o napadu savezničkih aviona i potapanju njemačkog transportnog broda kod Biograda i dvije dvotrupne peniše kod Pašmana . . . 1432
Izvještaj Štaba Prvog puka »Brandenburg« od 22. ožujka 1944. o akciji čišćenja rajona Dobropoljci, Ostrvičke Lišane, Parčić . . . . 1433
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 23. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o neizvršenju akcije na Šoltu i uništenju dvoje teretnih vozila kod Muća . . . . . 1436
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 23. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o iskrcavanju trupa na otok Šoltu . . . . . 1437
Izvještaj Štaba 264. pješadijske divizije od 23. ožujka 1944. Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa o zauzimanju otoka Šolte od strane saveznika i partizana i poduzetim merama za ponovno zaposjedanje otoka . . . . . 1438
Izvještaj Štaba Drugog bataljona Prvog puka »Brandenburg« od 23. ožujka 1944. o borbama vođenim u rajonu Plavna . . . . . 1440
Obavještenje Komande Jugoistoka od 24. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o stavu komandanta Jugoistoka po pitanju evakuacije muškog stanovništva s otoka . . . . . 1443
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 24. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o iskrcavanju borbene grupe na Šoltu, bombardiranju aerodroma Zemunik i Sinj od savezničkih aviona . . . . . 1444
Objašnjenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 24. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o poduzetim mjerama za pružanje pomoći napadnutom garnizonu na Šolti . . . . 1445
ožujka 1944. Štabu 264. pješadijske divizije da sadejstvuje jedinicama Petog SS-brdskog armijskog korpusa u čišćenju planine Mosor . . . . . 1447
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 25. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o točnim gubicima njemačke čete prilikom desanta saveznika i partizana na otok Šoltu . . . 1448
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 25. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o zaplijeni partizanskih skladišta kod Murtera i potapanju njemačkih desantnih čamaca u Kukljici i tankera kod Šibenika . . 1449
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 26. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o nailasku kamiona na mine kod Trogira i sukobu s partizanima kod Benkovca . . . . . 1450
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 28. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o pretrpljenim gubicima prilikom potapanja broda-lovca na podmornice od savezničkih aviona na rijeci Krki . . . . . 1451

Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 28. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o potapanju njemačkog broda na rijeci Krki kod Šibenika . . . . . 1452
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 28. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o angažiranju Prvog puka »Brandenburg« u pravcu kanala za snabdijevanje partizana na sektoru Murter—Biograd . . . . . 1453
Zabilješka iz razgovora vođenog 29. ožujka 1944. sa komandantom Druge oklopne armije u Komandi Petnaestog brdskog armijskog korpusa u Kninu . . . . . 1453
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 29. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o desantu savezničkih komandosa i partizana na Šoltu i uništenju njemačke čete . . . . . 1456
Izvještaj Komande Petog SS-brdskog korpusa od 30. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o završetku -evakuacije otočkog stanovništva sa korpusnog područja . . . . . 1459
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 30. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o sukobu s partizanima kod Banjevaca i Ceranja . . . . . 1460
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 30. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o napadu na Zadarski NOP odred kod Banjevaca i Vrane . . . . 1461
Dopis njemačkog opunomoćenog generala u NDH od 30. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o žalbi ustaškog ministra Bulata u povodu zločina njemačke vojske kod Metkovića . . . . . 1462
Izvještaj Štaba 892. grenadirskog puka 264. pješadijske divizije od 30. ožujka 1944. Štabu divizije o situaciji na otoku Šolti prije i poslije iskrcavanja savezničkih i partizanskih snaga . . . . 1463
Obavještenje Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 31. ožujka 1944. Štabu 264. pješadijske divizije o naređenju Komande Druge oklopne armije po pitanju obrane otoka . . . . . 1467
Izvještaj Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 31. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o planu za upotrebu 1. puka »Brandenburg« za zatvaranje partizanskog kanala za snabdijevanje između Zadra i Šibenika i čišćenje sjevernodalmatinskih otoka . . . . . 1468
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa od 31. ožujka 1944. Komandi Druge oklopne armije o bombardiranju Zadra i Biograda od savezničkih aviona . . . . 1469
Izvod iz koncepta za ratni dnevnik 7. čete 893. grenadirskog puka 264. pješadijske divizije za period siječan—ožujak 1944. godine . . . 1470
Izvod iz operativnog dnevnika Komande Petnaestog brdskog armijskog korpusa vođenog za period od 1. siječnja do 30. ožujka 1944. godine . . . . . 1473
Izvod iz ratnog dnevnika glavnokomandujućeg admirala Jadrana vođenog za period od 1. do 31. ožujka 1944. godine . . . . . 1491

## USTAŠKO-DOMOBRANSKI DOKUMENTI

Izvještaj Kotarske ispostave Vrgorac od 4. siječnja 1944. o napadu partizana na tri njemačka kamiona kod Vrgorca . . . . . 1525
Izvještaj Kotarske oblasti Makarska od 5. siječnja 1944. o događajima na području kotarske oblasti u drugoj polovici mjeseca prosinca 1943. godine . . . . . 1526
Izvještaj Krilnog oružničkog zapovjedništva Mostar od 5. siječnja 1944. o transportu zarobljenih partizana na Korčuli iz Metkovića za Mostar . . . . . 1530

Izvještaj Ustaškog povjereništva u Zemuniku od 6. siječnja 1944. Glavnom ustaškom stanu o prilikama na području Zadra i Ravnih kotara . . . . . 1531
Zapovijest Zapovjedništva Petnaeste pješačke pukovnije od 8. siječnja 1944. starješinama da spriječe dezerterstvo iz jedinica . . . . 1534
Izvještaj Kotarske oblasti Makarska od 8. siječnja 1944. o bombardiranju Makarske od strane savezničkih aviona . . . . . 1535
Izvještaj Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost NDH u Zagrebu od 11. siječnja 1944. o prilikama u Zadru . . . . . 1536
Nedjeljni izvještaj Velike župe Cetina u Splitu od 20. siječnja 1944. o događajima na području župe u vremenu od 27. prosinca 1943. do 2. siječnja 1944. godine . . . . . 1542
Izvještaj Kotarske oblasti u Drnišu od 22. siječnja 1944. glavaru Građanske uprave u Splitu o stanju javne sigurnosti u kotaru . . . 1544
Obavještenje Ministarstva unutrašnjih poslova NDH od 24. siječnja 1944. Ministarstvu oružanih snaga o osnivanju »Južnodalmatinske milicije« od strane njemačke vojske južno od Dubrovnika . . . 1547
Izvještaj Kotarske oblasti Makarska od 28. siječnja 1944. o događajima na području kotara u prvoj polovici siječnja 1944. godine . . . 1548
Naređenje Zapovjedništva Trećeg zbornog područja od 1. veljače 1944. o ustrojstvu Južnodalmatinske milicije . . . . . 1551
Izvještaj Kotarske oblasti u Sinju od 3. veljače 1944. o napadu partizana na ustašku posadu iz Hrvača . . . . . 1553
Izvještaj Kotarske oblasti Makarska od 5. veljače 1944. o događajima na području kotara u drugoj polovici siječnja 1944. godine . . . 1554
Izvještaj Kotarske oblasti u Sinju od 10. veljače 1944. o događajima na području kotara u prvoj polovici veljače 1944. godine . . . . 1557
Izvještaj Kotarske oblasti Makarska od 10. veljače 1944. o napadu savezničkih aviona na njemačke brodove usidrene kod sela Podace . . . . . 1560
Izvod iz izvještaja Kotarske oblasti u Kninu od 11. veljače 1944. o napadu partizana na žandarmerijsko-domobra'nsku posadu u selu Oklaju . . . . . 1561
Izvještaj Kotarske oblasti Makarska od U. veljače 1944. o sukobu ustaša i Nijemaca sa grupom partizana kod sela Grabovca . . . 1564
Izvještaj Kotarske oblasti u Splitu od 11. veljače 1944. o uništenju njemačkog teretnog parobroda usidrenog u Kaštel Sućurcu od strane savezničkih aviona . . . . . 1566
Izvod iz izvještaja Glavnog stožera domobranstva od 12. veljače 1944. 0 potapanju brodova duž Jadranske obale . . . . . 1567
Izvještaj Kotarske oblasti u Sinju od 16. veljače 1944. o sukobu ustaša 1 grupe partizana u selu Suhača . . . . . 1568
Izvještaj Zapovjedništva Seste oružničke pukovnije od 19. veljače 1944. o stanju u Metkoviću nakon bombardiranja od strane savezničkih aviona . . . . . 1569
Izvještaj Kotarske oblasti u Splitu od 21. veljače 1944. o napadu partizana na ustašku posadu u Donjem Docu . . . . . 1571
Izvještaj Kotarske oblasti u Splitu od 22. veljače 1944. o iseljavanju stanovnika otoka Šolte od strane njemačke vojske u Split . . . 1572
Izvod iz izvještaja Zapovjedništva Šeste oružničke pukovnije od 25. veljače 1944. o napadu partizana na oružničku posadu Nova Sela kod Metkovića . . . . . 1574
Izvještaj Kotarske oblasti u Sinju od 26. veljače 1944. o događajima na području kotara u drugoj polovici mjeseca veljače . . . . 1576
Izvještaj Štaba Dvadesetsedme ustaške bojne u Sinju od 26. veljače 1944. stožeru ustaške vojnice o razmjeni zarobljenika između Nijemaca i partizana . . . . . 1578

Izvještaj Kotarske oblasti u Sinju od 27. veljače 1944. o zarobljavanju domobranske posade od strane partizana na aerodromu u Sinju . . 1580
Izvještaj Kotarske oblasti u Sinju od 29. veljače 1944. o borbi njemačko-domobranske posade sa partizanima na Hanu. . . . . 1581
Izvještaj Kotarske oblasti Makarska od 1. ožujka 1944. o napadu savezničkih aviona na Bašku Vodu. . . . . 1582
Nedjeljnji izvještaj Velike župe Cetina u Splitu od 10. ožujka 1944. o događajima na području župe u vremenu od 27. veljače do 4. ožujka 1944. godine. . . . . 1583
Izvještaj Kotarske oblasti u Metkoviću od 10. ožujka 1944. o uništenju njemačkog kamiona prilikom nailaska na minu kod Rogotina . . 1586
Izvještaj Kotarske oblasti u Sinju od 11. ožujka 1944. o događajima na području kotara krajem veljače i početkom mjeseca ožujka . . 1587
Izvještaj Kotarske oblasti u Splitu od 14. ožujka 1944. o napadu partizana na ustašku patrolu kod Zrnovnice. . . . . 1589
Izvještaj upravitelja ispostave Kotarske oblasti u Vrgorcu od 14. ožujka 1944. Velikoj župi u Mostaru o neaktivnosti oružničke postaje u Vrgorcu. . . . . 1590
Izvještaj Oružničke postaje Igrane od 15. ožujka 1944. Kotarskoj oblasti Makarska o iseljavanju stanovnika sela Drašnice od strane njemačke vojske. . . . . 1592
Izvještaj Kotarske oblasti u Splitu od 15. ožujka 1944. o napadu savezničkih aviona na tvornicu u Dugom Ratu. . . . . 1594
Izvod iz izvještaja oružničkog voda u Makarskoj od 15. ožujka 1944. o nailasku njemačkih kamiona na mine kod sela Drvenika i borbi vođenoj sa savezničkim brodovima u Neretvanskom kanalu . . . 1595
Izvod iz izvještaja Zapovjedništva Glavnog stožera domobranstva od 16. ožujka 1944. o borbama protiv jedinica NOV i PO Hrvatske na području Sinja i Splita. . . . . 1596
Izvještaj Oružničke postaje Vrgorac od 16. ožujka 1944. o nailasku njemačkog kamiona na minu kod sela Ravče i hapšenju članova partizanskih porodica. . . . . 1598
Izvještaj Kotarske oblasti u Splitu od 16. ožujka 1944. o napadu na ribarske brodove u zaljevu Sešulje na Šolti. . . . . 1599
Izvještaj Kotarske oblasti u Kninu od 17. ožujka 1944. o bombardiranju Knina od strane savezničkih aviona. . . . . 1600
Izvještaj Povjereništva vlade NDH kod Njemačke 118. divizije u Dubrovniku od 20. ožujka 1944. o iseljavanju stanovnika otoka Koločepa, Sipana i Lopuda od strane njemačke vojske. . . . . 1600
Izvještaj Kotarske oblasti u Splitu od 20. ožujka 1944. o bombardiranju tvornica Ravnice i Dugi Rat od strane savezničkih aviona . . . 1603
Izvještaj Kotarske oblasti Makarska od 21. ožujka 1944. o iseljavanju stanovnika Zaostroga, Drašnica, Makarske i otoka Brača od strane njemačke vojske. . . . . 1605
Izvještaj kotarske oblasti u Metkoviću od 22. ožujka 1944. o akciji čišćenja kotara Metković od strane njemačke vojske i paljenja sela. . . . . 1607
Izvod iz izvještaja Zapovjedništva glavnog stožera domobranstva od 22. ožujka 1944. o uništenju njemačke posade na Šolti . . . . 1609
Izvještaj Velike župe Dubrava u Dubrovniku od 23. ožujka 1944. o iseljavanju stanovništva s otoka i poluotoka Pelješca od strane njemačke vojske i brutalnom postupku prema njima . . . . 1610
Izvještaj Kotarske oblasti u Kninu od 23. ožujka 1944. o bombardiranju Knina od strane savezničkih aviona. . . . . 1612
Izvještaj Oružničke postaje Trogir od 23. ožujka 1944. o napadu savezničkih aviona na Trogir. . . . . 1614
Izvještaj Oružničke postaje u Vrgorcu od 24. ožujka 1944. o zločinima njemačke vojske u selima južno od Vrgorca. . . . . 1616

Izvještaj Kotarske oblasti u Splitu od 24. ožujka 1944. o napadu savezničkih aviona na kamione sa domobranima i ustašama kod Klisa . . . . . 1617
Izvještaj Ministarstva za oslobođene krajeve NDH od 27. ožujka 1944. njemačkom opunomoćenom ministru o paljenju sela i evakuaciji stanovništva sa Biokova . . . . . 1618
Pismo ministra za oslobođene krajeve NDH od 27. ožujka 1944. njemačkom poslaniku Sigfriedu Kascheu o prisilnoj evakuaciji hrvatskog stanovništva s otoka . . . . . 1619
Izvještaj Kotarske oblasti u Metkoviću od 27. ožujka 1944. o akciji čišćenja i zločina njemačke vojske u kotaru Metković . . . . 1612
Zapovijest generala Simića od 27. ožujka 1944. potčinjenoj borbenoj grupi za sadejstvo njemačkim snagama u borbi protiv partizana u rajonu Podi—Trilj—Biorine . . . . . 1622
Izvještaj stožera Dvadesetsedme ustaške bojne od 29. ožujka 1944. stožeru ustaške vojnice u Zagrebu o pokolju koji su izvršile njemačke jedinice na području Sinja . . . . . 1623
Izvještaj posade Han od 29. ožujka 1944. vojnom zapovjedništvu u Sinju o zvjerstvima koja su počinile njemačke jedinice u selu Otok . . . . . 1624
Izvještaj Kotarske oblasti u Metkoviću od 31. ožujka 1944. o napadu partizana na ustašku posadu u Kominu . . . . . 1627
Izvještaj potpukovnika Potočnika i drugih ustaških oficira od kraja ožujka 1944. o zločinima njemačkih vojnika nad stanovnicima sela Otok kod Sinja . . . . . 1628

## ČETNIČKI DOKUMENTI

Izvještaj četničke komande u Šibeniku od 1. siječnja 1944. komandantu Dinarske četničke oblasti o nedisciplini i anarhiji u četničkim redovima u Šibeniku . . . . . 1633
Izvještaj Spire Lukića i Nikole Stojsavljevića od 2. siječnja 1944. komandantu Dinarske četničke oblasti o borbi protiv dijelova 19. NOV divizije i suradnji s Nijemcima . . . . . 1634
Izvještaj Štaba četničkog sektora sjeverne Dalmacije od 2. siječnja 1944. komandantu četničke komande Šibenik o napadu partizana na četnike u Plastovu i Velikoj Glavi . . . . . 1636
Pismo komandanta četničkog sektora sjeverne Dalmacije od 11. siječnja 1944. komandantu Dinarske divizijske oblasti o krivici poručnika Radonjića za razbijanje Splitsko-šibenskog četničkog bataljona . . 1637
Izvještaj Štaba četničkog sektora sjeverne Dalmacije od U. siječnja 1944. komandantu Dinarske divizijske oblasti o rasporedu Splitsko-šibenskog četničkog bataljona . . . . . 1638
Izvod iz knjige primljenih depeša Štaba Draže Mihailovića u vremenu od 1. do 14. siječnja 1944. godine . . . . . 1639
Izvod iz naredbe br. 3 komandanta Dinarske četničke oblasti za 14. siječnja 1944. u povodu pljačke, krađa i terora nad narodom i njegovom imovinom . . . . . 1640
Pismo Franca Kovača od 16. siječnja 1944. vojvodi Đujiću o rasulu u četničkim redovima u Skradinu . . . . . 1642
Pismo Propagandnog otsjeka četničkog 502. korpusa od 18. siječnja 1944. Propagandnom otsjeku Dinarske četničke oblasti o hapšenju u Kninu . . . . . 1643
Uputstvo vojvode Đujića od 20. siječnja 1944. za sprovođenje vojno-četničke organizacije . . . . . 1645
Pregled rasporeda i brojnog stanja jedinica četničkog sektora sjeverne Dalmacije na dan 22. siječnja 1944. godine . . . . . 1646

Izvod iz knjige primljenih depeša Štaba Draže Mihailovića u vremenu od 15. do 31. siječnja 1944. godine . . . . . 1649
Pismo Nacionalnog povjereništva Mosećke četničke brigade od 15. siječnja 1944. predsjedniku drniške omladine za organiziranje ravnogorske omladine . . . . . 1651
Pregled akcija Zlatiborskog četničkog odreda na području sjeverne Dalmacije u vremenu od 13. listopada 1943. do 27. siječnja 1944. godine 1651
Pismo Ante Kovača iz Skradina od 31. siječnja 1944. Francu Kovaču o stanju u jedinicama četničkog sektora sjeverne Dalmacije . . . 1653
Naredba komandanta Dinarske četničke oblasti od 1. veljače 1944. o imenovanju Franca Kovača za komandanta Skradinske četničke brigade i njegovim zadacima . . . . . 1655
Izvještaj Štaba Trećeg bataljona Mosećke četničke brigade od 1. veljače 1944. komandantu mjesta Šibenik o sukobu četničkih patrola s partizanima kod Dubrave . . . . . 1657
Izvještaj nacionalnog povjerenika Cetinske četničke brigade od 2. veljače 1944. nacionalnom povjereniku 501. korpusa o namjerama partizana da napadnu Vrliku . . . . . 1658
Izvještaj nacionalnog povjerenika Cetinske četničke brigade od 3. veljače 1944. nacionalnom povjereniku 501. korpusa o dolasku njemačke Prve brdske divizije u Vrličku krajinu . . . . . 1659
Izvještaj nacionalnog povjerenika Cetinske četničke brigade od 4. veljače 1944. nacionalnom povjereniku 501. korpusa o dolasku njemačke vojske u Vrliku i namjerama ustaša da uspostave svoju vlast . . . 1661
Izvod iz knjige poslatih depeša Štaba Draže Mihailovića u vremenu od 23. siječnja do 4. veljače 1944. godine . . . . . 1662
Naredba Komande Dinarske četničke oblasti od 7. veljače 1944. za formiranje četničkih korpusa i postavljanju rukovodilaca u četničkim brigadama Drugog dalmatinskog korpusa . . . . . 1663
Izvještaj komandanta 502. korpusa od 8. veljače 1944. komandantu Dinarske četničke oblasti o povlačenju četnika ispred Kninskog NOP odreda kod Plavna . . . . . 1669
Izvještaj komandanta Prve brigade Bosansko-krajiškog četničkog korpusa od 10. veljače 1944. komandantu korpusa o suradnji četnika i Nijemaca u Dalmaciji . . . . . 1670
Izvod iz knjige primljenih depeša Štaba Draže Mihailovića u vremenu od 1. do 11. veljače 1944. godine . . . . . 1673
Izvještaj komandanta 502. korpusa od 12. veljače 1944. komandantu Dinarske četničke oblasti o međusobnoj svađi četnika u Zagroviću 1674
Izvještaj Štaba Trećeg bataljona Mosećke četničke brigade od 14. veljače 1944. Komandi mesta Šibenik o zarobljavanju desetine partizana prilikom akcije čišćenja rajona Danilo—Dubrava—Bilice . . . 1677
Pregled brojnog stanja jedinica četničkog sektora sjeverne Dalmacije na dan 14. veljače 1944. godine . . . . . 1678
Dopis nacionalnog povjerenika 501. četničkog korpusa od 16. veljače 1944. nacionalnom povjereniku Pete brigade u povodu osnivanja Kola srpskih sestara i ravnogorske omladine na njegovoj teritoriji . 1679
Pismo komandanta Trećeg bataljona Mosećke četničke brigade od 16. veljače 1944. Komandi mjesta Šibenik u vezi trebovanja odjeće i obuće kod njemačke komande . . . . . 1680
Dopis Štaba Trećeg bataljona Mosećke četničke brigade od 18. veljače 1944. komandantu sektora sjeverne Dalmacije u povodu četničko-njemačke akcije u rajonu Konjevrata . . . . . 1681
Izvještaj Štaba Trećeg bataljona Mosećke četničke brigade od 18. veljače 1944. komandantu brigade o napadu dijelova Osme brigade Dvadesete divizije NOVJ na jedinice bataljona u Konjevratima . . 1681
Zapovijest četničkog komandanta Miloševića od 18. veljače 1944. Mosećkoj i Skradinskoj brigadi za napad na partizane u rajonu Danilo—Biranj—Dubrava . . . . . 1683

Izvještaj kapetana Ilije Jevtića od 20. veljače 1944. komandantu zapadne Bosne o suradnji četnika i Nijemaca u Dalmaciji i Lici . . . . 1684
Izvještaj kapetana Franca Kovača od 23. veljače 1944. komandantu Dinarske četničke oblasti o situaciji kod četnika Skradinske brigade i njihovom teroru . . . . . 1694
Naredba br. 8 komandanta Mosećke četničke brigade od 25. veljače 1944. o pohvali rukovodilaca Trećeg bataljona koji su se istakli u borbi protiv partizana u Konjevratima . . . . . 1698
Izvještaj kapetana Franca Kovača od 25. veljače 1944. njemačkoj komandi o situaciji u redovima skradinskih četnika . . . . . 1700
Zapovijest komandanta četničke divizije od 26. veljače 1944. komandantima kolona za napad na jedinice Devetnaeste divizije NOVJ u Bukovici . . . . . 1701
Naređenje vojvode Đujića od 26. veljače 1944. *za* formiranje Štaba Skradinske četničke brigade . . . . . 1703
Izvod iz knjige primljenih depeša Štaba Draže Mihailovića u vremenu od 13. do 29. veljače 1944. godine . . . . . 1705
Obavještenje kapetana Franca Kovača od 1. ožujka 1944. njemačkoj komandi u povodu njegovog postavljanja za komandanta Skradin;-ske četničke brigade . . . . . 1708
Pismo Franca Kovača od 1. ožujka 1944. pomoćniku komandanta Skradinske četničke brigade o razlozima zbog kojih ne želi primiti dužnost komandanta te brigade . . . . . 1709
Pismo Franca Kovača od 2. ožujka 1944. zastupniku komandanta Šibenika u Skradinu u povodu izvršene četničko-njemačke akcije u rajonu Bilice, Dubrava i Danilo . . . . . 1710
Izvještaj Nacionalnog povjereništva Trećeg bataljona Četvrte brigade od 4. ožujka 1944. nacionalnom povjereniku Mosećke četničke brigade o stanju u bataljonu . . . . . 1711
Naredba br. 4 komandanta Trećeg bataljona Mosećke četničke brigade od 7. ožujka 1944. o pohvali boraca i rukovodilaca koji su se istakli u borbama protiv partizana . . . . . 1714
Izvještaj Štaba 502. korpusa od 9. ožujka 1944. komandantu Dinarske četničke oblasti o borbama protiv partizana u Plavnom . . . . 1717
Pregled i brojno stanje četničkih jedinica pod rukovodstvom četničke komande u Šibeniku na dan 10. ožujka 1944 . . . . . 1718
Izvještaj Štaba 502. korpusa od 16. ožujka 1944. komandantu Dinarske četničke oblasti o napadu partizana na Strmicu i Plavno . . . . 1719
Plan o reorganizaciji i rasporedu Skradinske četničke brigade 17. ožujka 1944. godine . . . . . 1722
Izvještaj Ante Kovača iz Skradina od 18. ožujka 1944. Francu Kovaču o stanju u četničkim redovima . . . . . 1723
Izvještaj Štaba 502. korpusa od 20. ožujka 1944. komandantu Dinarske četničke oblasti o napadu partizana na Otonski bataljon u Otonu . 1724
Pismo Nikice Svetlice iz Sonkovića od 20. ožujka 1944. kapetanu Francu Kovaču u povodu odlaska Zlatiborskog četničkog odreda iz Skradina za Knin . . . . . 1725
Naređenje Štaba Dinarske četničke oblasti od 21. ožujka 1944. o postavljanju kapetana Franca Kovača za komandanta Skradinske brigade 1726
Naređenje komandanta Dinarske četničke oblasti od 21. ožujka 1944. komandantu Skradinske brigade kojim se Splitsko-šibenski bataljon u Skradinu stavlja pod njegovu komandu . . . . . 1727
Izvještaj komandanta 502. četničkog korpusa od 21. ožujka 1944. komandantu Dinarske četničke oblasti o rasporedu jedinica i njemačkoj pomoći pri pokušaju da zauzmu Plavno . . . . . 1728
Izvještaj četničke komande Kistanje od 21. ožujka 1944. komandantu Dinarske četničke oblasti o suradnji četnika i Nijemaca . . . . 1729
Izvještaj Štaba 502. korpusa od 21. ožujka 1944. komandantu Dinarske četničke oblasti o napadu partizana na Plavno i Oton . . . . 1730

Izvještaj komandanta 502. korpusa od 23. ožujka 1944. komandantu Dinarske četničke oblasti o borbama protiv jedinica NOVJ kod Knina 1731
Izvještaj Štaba 502. korpusa od 23. ožujka 1944. komandantu Dinarske četničke oblasti o borbama u Strmici i Plavnu . . . . . 1733
Pismo potporučnika iz Zlatiborskog odreda od 26. ožujka 1944. komandantu Dinarske četničke divizije u povodu međusobnih odnosa četničkih vojvoda . . . . . 1733
Izvještaj kapetana Franca Kovača od 27. ožujka 1944. komandantu Dinarske četničke divizije o razgovorima vođenim u njemačkim komandama u Drnišu i Šibeniku . . . . . 1735
Presuda Vojno-četnlčkog suda Komande Dinarske četničke oblasti od 27. ožujka 1944. kojom se grupa rodoljuba i drugih osuđuje na smrt streljanjem . . . . . 1737

**Izdavač**

**INSTITUT ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE**

**Za izdavača**

**MIROSLAV CURIN**

**Tehnički urednik**

**ALEKSANDAR STOJKOVIC**

**Tiraž 500 primjeraka**

**TISAK: VOJNA ŠTAMPARIJA — SPLIT**